RHETORICA MARCI TULLIJ CICERONIS CUM COMMENTO. MARCI TULLIJ CICERONIS…

Marcus Tullius Cicero, Josse Bade, Marino Becichemo, …

6
5 L
7

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

Collegij Rom. Societ. Iesu. cat. inscr.

Rhetorica Marci Tullij Ciceronis cum commento.

¶ Marci Tullij Ciceronis rhetoricorum libri quatuor: quos alij nō eſſe Ciceronis aſſeuerant/ cum eruditiſſimis enarrationibus Franciſci Maturantij / et Antonij Mancinelli perq̃ docti viri diligenti expoſitione: ⁊ cū admodum familiari Iodoci Badij Aſcenſij in quatuor libros explanatione: ac epitomatibus ſuis/ quibuſq̃ capitib⁹ per Claudium Burgitenum Parrhiſinum adiectis.

¶ Item eiuſdem M. Tullij Ciceronis de Inuentione libri duo/ a Mario Fabio victorino rhetore expoſiti.

¶ Marini Becichemi Scodrenſis caſtigationes ex epiſtolicarū queſtionū centuria prima/ tā in lib. Rhetori. Ad C. Herenniū: q̄ in Cice. Rheto. de Inuentione. Cōplures etiā adnotationes hac editione ex Georgio Trapezuntio / aliiſq̃ diſertiſſimis viris excerpte huic opi acceſſerūt: quas vt a reliquis facil⁹ internoſci poſſint aſtericos notatas videbis. Reſtituta ſuis locis greca comperies/ que hactenus appoſita non fuerant.

¶ Singulis inſuper quatuor librorum principiis addite ſunt hiſtorie / materiā illorum non inuenuſte commonſtrantes. ¶ Ad hec rerum ſcitu dignarū Index. Que omnia adamuſſim caſtigata ſunt.

1531

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

¶ Jodocus Badius Aſcenſius clariſſimis natalib⁹/ ⁊ ſpectatiſſimis moribus⁹/ optimaq̄ꝫ indole adoleſcenti vvolfardo Largouirgio vulgo de Brecroe. S. D.

Quandoquidē M. Tullius Cicero quē ſi nō penitus parentem (fuerūt eñ ante eū in romana repu. eloquentes multi) at principem eloquentie latine facile dixero: in prologo de inuentione multas vrbes cōſtitutas: plurima bella reſtincta: firmiſſimas ſocietates: ſanctiſſimas amicitias tum animi ratione: tum etiam facilius eloquentia comparatas proteſtatur. Et C. Criſpo Salluſtio in prefatione de bello Catilinario rectius videtur ingenio q̄ viribꝰ gloriam querere: cenſetq̄ꝫ rem militarem nō minꝰ virtute animi q̄ vi corporis procedere. Nā ⁊ priuſq̄ꝫ (inquit) incipias cōſulto: ⁊ vbi cōſulueris mature opus eſt facto. Ita vtrūq̄ꝫ p ſe indigens alterū alteriꝰ auxilio eget. Quocirca veteres ſapiētes p̄ſertim poete: q ⁊ priſci erāt theologi: ⁊ inter poetas p̄cipue oim ingeniorꝫ (vt Plinio viſum eſt) fons Homerꝰ: eādē Mineruā quā ſapientie dixerūt inuentricē: belli fecere potentē. Quāobrē nō vulgari nec ſimplice quidē ſignificatione dictū eſt a Marone nrō tametſi ſub alterius perſona. Oīs ſpes Danaum: ⁊ cepti fiducia belli Palladis auxilio ſemp ſtetit. Q̄quidem (inquā) hec ita ſe hēt adoleſcēs generoſiſſime: teq̄ꝫ clariſſimi natales ⁊ maiorꝫ tuorꝫ ſtēmata: ac inclyta facinora ad bellicā gloriā deſtinant: mitis aūt indoles: maternoq̄ꝫ ⁊ quā ab vberibus imbibiſti clementia: atq̄ꝫ pedo nomi tui Magiſtri Petri Lāberti Usnenſis prudentia ad ſapientie ſtudiū in hac p̄ſertim etate cohortantur ac ducunt: opere p̄ciūm duxi te ad rhetorice artis lectionem magnopere tamdudum incenſū ꝫ inflammare. Nā ſine ad legalem ſapiētiam te fata ducunt. (Siquidem vt ille inquit. Imperatoriam maieſtatem oportet legibꝰ eſſe armatā: Leges aūt vt ab eruditiſſimis conſcripte ſunt: ita non niſi ab eloquentibꝰ poſſunt intelligi: nec volūt adminiſtrari) ſiue ad triūphalem virtutem trahunt: qm̄ imperatori ac magni exercitus nō improbando duci eloquentia coniuncta ſapientie opus eſt vel maxime: cū ad alia multa: tū ad ſedandas ſeditiones. Nam (vt inquit Maro) veluti magno in populo cū ſepe cohorta eſt Seditio: ſeuitq̄ꝫ animis ignobile vulgus. Iamq̄ꝫ faces ⁊ ſaxa volant: furor arma miniſtrat: Tum virtute grauem ac meritis ſi forte virum quem Cōſpexere: ſilent: arrectiſq̄ꝫ auribꝰ aſtant. Ille regit dictis animos et pectora mulcet. Sic authore Uolcatio Caſſius Auidius Auguſtus ſeuiſſimo militum ſuorum tumultu cōperto: egreſſus pretorio ſagoq̄ꝫ tantum caſtrenſi tectus. Et me ipſum (inquit) milites percutite: ſi hoc audetis: ⁊ corrupte diſcipline flagitium addite: quo audito omnes quidem quierunt: ſimulq̄ꝫ illum p̄ſecuti ſunt: non ſine mirifica obſeruatione: et vt eleganter ab eodem Uolcatio dictum eſt: timeri a milite meruit: quia ipſe non timuit. Hinc etiam in Satyra Perſius. Ergo vbi commota feruet plebecula bile. fert animus calide feciſſe ſilentia turbe Maieſtate manus: quid deinde loquere: quirites Hoc puta nō iuſtum eſt: illud male: rectius iſtud. Et que ſequūtur. Ad quas res vt te benigna natura idoneum progenuit: ita ſi auſcultare voles preceptoris tui diligens prudentia paratiſſimum efficiet: ſed multo quidem cōmodiſſime: ſi in hiſce de arte dicendi preceptis generoſitatem tuam exercebis: quod quo facilius facias: familiari admodum explanatiōe eadem elucidāda recepi: tuoq̄ꝫ nomini ſanctiſſimo dicaui. Uale adoleſcens nobiliſſime: ⁊ in hec virtutiſq̄ꝫ ſtudia incumbe. Ex officina noſtre chalcographa apud Lugdu. Pridie Nonas Aprilis. Anno ſalutis noſtre. M. D. xiij.

Claudius de Surgite parrhiſinus: amedeo Jaquemeto / Petroq̄ꝫ Burdino ſuis amantiſſimis diſcipulis. S. D.

Tameiſi multa iam olim eaq̄ꝫ ſiniſtra ſorte iuuenes amantiſſimi veſtro fuerim ſemotus conſortio. Uerum tñ ille quo in vos amore ducor meo ſemp pectori veſtros cōmiſcuit animos: ita ſane vt tum veſtri ſim immemor cum mei potero memor nō eſſe. Sed qr memini ſiei parum confert niſi ⁊ vobis conſuluiſſe videar preſentem hanc operā (qđ in me eſt) ad vos direxi: veſtriſq̄ꝫ ingeniis perdidēdam addixi. Exigua eſt: (fateor) noſtri laboris ſed veſtre capacitati vigilanda cōſultor: qui rude adhuc inſulſa nondūq̄ꝫ diuinis refrigia faciles huiꝰ rhetorice nodos neſcitis inflectere: quos epitomatum noſtrorꝫ facilitas veſtris reddet ingeniis dauo nō edippo exhibiles. Hoc igitur noſtre lucubrationis opus amate: huic niſibꝰ inſudate precipuis: quodq̄ꝫ noſtri ⁊ memores ſitis ⁊ amātes noſtrorꝫ oſtendite laborꝫ cōplexa. Ualete. Ex noſtris Belleuilleſiq̄ꝫ achademie Edibus. pridie Nonas aprilis. Anno Salu. M. D. xiij.

¶ Ad lectorem tetraſtichon.

Quiſquis rhetorices queris decerpere fructus:
Ut tenues ſellas cum vaga linquit apis.
Hunc eme: quem lepidum dicas niſi rhetora pecces:
Rhetor enim Marcus non modo rhetorica eſt.

¶ Rerum ⁊ verborum in ſequentibus commentarijs: ⁊ interdum in textu precipue adnotandorum index alphabeticus diligentius ſepe collectus: q̄ ſunt in marginibꝰ adnotata: corꝝ qui caſtigationem noſtrā ſequi debebāt incuria: quocirca que foris oberrata inuenies: in ipſo contextu fere ſunt fidelia.

¶ De litera. A.

Abella et alba folio lxxj.
Abrogo ⁊ derogo fo. l.⁊.cxcvj.
Abſolutio oratio nis. folio clviij.
Abſolutio color rhetoricus fo.eodem.
A cauſa cadere fo.xxxij.
Acer fo.cx.
Acceſſo ⁊ arceſſo fo.xxix.
Acrimonia fo.xcv.
Actio fo.xxxij.⁊.liiij.
Actor ⁊ reus fo.v.
Addendis literis fo.cxix.
Addico fo.cxxij.
Ad domum fo.cxxxvij.
Adiunctio color rheto. fo.cxxiij.
Adiuncta negotio fo.cciij.
Adoriri fo.xliiij.
Aduerbia in er. fo.xcviij.
Equiuocum fo.lxvij.
Equum ⁊ bonum fo.xlix.
Erarium fo.xxxj.
Affectio fo.clxj.clxiij.ccij.⁊.cciij.
Affines fo.xiij.
Agamemnonia cedes fo.xxvij.
Agnatus fo.xxxiij.
Alba abella fo.lxxj.
Alexandria fo.lxxvij.
Allegoria fo.cxxviij.
Ambiguum fo.xviij.⁊.ij.
Amicitie fo.lxxxiiij.⁊.ccij.
Amitto ⁊ perdo fo.cxxxij.
Amphibologie ſpecies fo.xxviij.
Amphibologia fo.xxx.
Amphitriones. fo.xxxviij.⁊.clxxxviij.
Ampliare fo.cxxix.
Amplificatio fo.xxxv.
Amplificationis loci fo.xcij.
Amplitudo fo.ccij.
Amplitudo dignitas ⁊ maieſtas. folio.cxxj.
Amor fo.cxxxiiij.
Amor ſui fo.cij.
Anaceinthe fo.cxxvij.
Anadiploſis fo.cxiij.
Anaphora fo.eodem.
Anaſtrophe color fo.eodem
Anima comparatur vino in prefatione rheto.ve. fo.cxiij.
Annominatio color fo.cxviij.
Annus magnus fo.clxij.
Antonomaſia fo.cxxv.
Appetere fo.lxxx.
Approbatio color fo.xlv.
Apologi fo.xviij.⁊.clv.
Acta fo.lxvij.
Architectus fo.xcviij.
Argentarius fo.lv.
Argo fo.lxvj.
Argumenta oratoria fo.vj.
Argumentum fo.viij.⁊.xvij.
Argumentum ⁊ argumentatio, folio cxj.⁊.clvj.
Argumentorum duo genera folio clvij.⁊.clxxxiij.
Argumentatio probabilis. fo.xxxix. per totum in tex.⁊ glo.
Argumentatio vitioſa folio.lxiij. per totum in tex.
Ariolus fo.cxxxvj.
Arrogo ⁊ derogo fo.ij.
Ars fo.vj.
Ars ⁊ ſcientia fo.cxij.
Ars perficit naturam fo.xcvj.
Ex arte ⁊ de arte dicere differunt. folio.cij.
Arteria fo.xcj.
Articulus fo.cxvij.
Artificium fo.clxiij.
As ⁊ eius partes fo.xxxj.
Aſpaſia mulier fo.lxj.
Aſſenerare fo.viij.
Aſſentator carpitur fo.ix.
Aſſentari fo.cxiij.
Aſſumptiua fo.clxxxix.
Aſturcones fo.cxxxvj.
Athenienſium laus fo.xlvj.
Atrens fo.cxxviij.
Attributa perſone. fo.xlv.⁊.clxxiij. et.cciij.
Attentos facit fo.cliij.
Autum fo.cxix.

¶ De litera. B.

Bacchus fo.cxxvj.
Bellū italicū. f.lxxvij.
Beniuolentia captanda. fo.xiij.per totū.
Bythinia.ti.iiij. fo.cxl.
Bonorum tria genera fo.lxxiiij.
Bonorum genera fo.lxxxiiij.
Bona externa ibidem.
Bona corporis ⁊ fortune ibidem.
Bona animi ibidem.
Bonum verū eſt virtus. fo.lxxxvj.
Bonum conſtat duobus in rhetorica veteri fo.cxliij.
Breuitas in narrando fo.xxij.
Breuitas ꝯcepta. fo.xlviij.

¶ De litera. C.

Carozetia fo.cxxvj.
Cadere a cauſa folio.xxxij.
Cadens et deſinens ſimiliter colores folio.cxviij.
Ceſaris de iure violando dictum notatum fo.xxxix.
Caij pompilij exemplum fo.xxxvj.
Calamitas fo.xij.
Calumnia ⁊ calumniator fo.xix.
Carcer fo.ciij.
Cares fo.cvij.
Carnifices animorum fo.lv.
Carthago an inerit tollenda ſeu defenda? fo.lxxvij.
Caſſium fo.lxxxiij.
Caſtus ⁊ integer fo.xiij.
Caſus ⁊ fortuna fo.xxix.
Cato fo.cxiiij.
Cauſa a queſtione differt: vt notatur, fo.v.⁊.viij.
Cauſarum genera fo.ix.⁊.cxlviij.
Cauſe accidentia fo.ix.
Cauſarum diuiſio fo.xxvj.⁊.xxvij.
Cauſa coniecturalis fo.ixj.
Cauſa legitima ibidem.
Cauſa iuridicialis ibidem.
Cauſa quid ſit fo.cxvuij.
Cauſarum finis fo.cc.
Cauſa cadere fo.xxxij.
Centueria fo.cxiiij.
Cerno fo.cxxxix.
Charte inuentio fo.xcvij.
Chlamys fo.cxxxv.
Choragium fo.cxxvij.
Circuitio fo.cxxvj.
Circunſtantie fo.xij.
Circunſcribere fo.cxix.
Ciſta fo.xxxj.
Citatus in prologo rhe. veteris.
Clementia fo lxxvj.
Clodius fo.cxxxj.
Cenacula fo.xxxiiij.
Cognatus fo.xxxiij.
Cognatio fo.lxvj.
Cognitor ibidem.
Cohortatio fo.x.
Collatio fo.xviij.xliij.⁊.lxxij.
Comitium fo.lvj.
Commeatus fo.xxxv.
Commoratio color fo.cxxxiij.
Commutatio color fo.cxciij.
Compar grane color fo.cxviij.
Cōparatio fo.xxxvj.cxxxvij.⁊.clj.
Comparabile fo.lxxij.
Compendium fo.lxiij.
Compenſatio fo.clxxxix.
Complexio fo.lxij.
Complexio vitioſa fo.lxxij.
Complexionis virtutes ibidem.
Complexio color fo.cxv.
Cōpoſitio fo.cxij.per totū in tex.
Conceſſio fo.cij.⁊.cxcij.
Concluſio fo.lxxiij.⁊.lxxxviij.⁊ iterum.clxxv.
Concluſionum genera fo.clxxviij.
Concluſio color fo.cxxv.
Conduplicatio color fo.cxxiij.
Confidentia fo.xiij.⁊.xlvj.
Confirmatio fo.viij.⁊.xxviij.
Confirmatio vitioſa fo.lxvj. per totum.
Confirmatio vocis fo.xcj.
Confirmatio rurſus fo.clix
Confirmatio color fo.cxxxix.

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO EMANUELE

Confutatio. fo.viij.ꝛ.xxviij per totū.
Contentioſa fo.xxix.
Coniectare fo.xxix.ꝛ.lxj.
Coniecturalis cauſa fo.lxj.
per totum.
Coniecturæ loci fo.clxxxj.
Coniugatorum miſeria fo.lxviij.
Coniunctio color fo.cxxiij.
Conqueſtio fo.lxxv.
Item.clxxvij.
Conſcientia fo.xlv.
Conſequi fo.xxxviij.
Conſecutio fo.clxiij.
Conſilium fo.clxj.ꝛ.clxvij.
Conſpicor fo.xxix.
Conſtitutio fo.xxviij.per totum:et iterum.fo.cij.ꝛ.ciij.
Conſtitutio definitiua fo.clxxxv.
Conſtitutio generalis fo.cij.
Conſtitutio iudicialis fo.eodem.
Contentio fo.xcj.
Contentio,color fo.cxiij.
Contentio rurſus fo.cxxxiij.
Contendo ꝛ comparo fo.xv.
Continentia ad rem fo.ccj.
Continuatio fo.xciij.
Continuatio color fo.cxvij.
Contio quid ſit fo.cxxx.
Contrarium color fo.cxvj.
Contrarium rurſus fo.clxiij.
Controuerſie in ſcripto fo.cxcv.
Conuenire fo.lvj.
Conuerſio color fo.cxiij.
Corinthus euerſa fo.cxxiij.
Cornelia gracchorum fo.cxiij.
Correctio color fo.cxxij.
Craſſus fo.ciiij.
Creſpinus fo.xliiij.
Crepida fo.xxxiij.
Credibile fo.lxxj.
Crudelis fo.xiij.
Curia pri.breui ꝛ longa fo.cxix.
Curriculum fo.ciiij.

¶De litera.D.

Decij deuoti fo.cxxxij.
Decolor fo.xliij.
De eorum perſonarū. folio lxv.
Defenſor fo.xij.
Definitio ꝛ eius ſpecies varie.f.liij.ꝛ.lxix.
Definitio rurſus fo.cxcix.ꝛ.cc.
Definitio color fo.cxxj.
Deliberatio fo.lxxvij.
Deliberatiuum genus fo.cc.
Delinquere fo.cv.
Democartis proditio fo.xvj.ꝛ.xvij.
Demonſtratio.lib.iiij. fo.cxl.
Demonſtratio item fo.xiiij.
Demonſtratiuum genus fo.lxxxiij.
Denominatio fo.cxxvj.
Depeculor fo.cxxij.
Deprecari fo.xxij.
Deprecatio fo.cij.
Depulſus pro depulſio fo.cx.
Derogo ꝛ abrogo fo.xlix.
Deſcriptio color fo.xlviij.
Deſes fo.xiij.
Deſcriptio ꝛ definitio fo.cxlix.
Dialectice partes fo.liij.
Dicatum fo.xcvij.
Dicio pro oraculo fo.lxix.
Dictio fo.cxlviij.
Diffinitio vide definitio fo.lxix.
Dies in duodecim horas diuiſio quando fuerit inuenta fo.cixij.
Dignitas fo.lxxxiiij.ꝛ.cxxj.
Diminutio color fo.cxxx.
Digreſſio fo.clxxv.
Diſceptatio fo.cxlviij.
Diſciplina fo.cxlvij.
Diſcipulorum mos fo.eodem.
Diſertus fo.cj.
Diſiunctio color fo.cxxij.
Diſparatum non deſperatum legas. folio clxiij.ꝛ.clxxiij.
Diſpoſitio fo.vj.ꝛ.lxxxviij.
Diſſolutio color fo.cxxiij.
Diſtributio fo.xxvj.ꝛ.xciij.
Diſtributio color fo.cxxviij.
Diuiſio fo.viij.ꝛ.lxxxij.
Diuiſio color fo.cxxxj.
Diuitie fo.lxxxiij.
Diuortium fo.lxvij.
Docilitas auditoris folio.xj. per totum.
Dolus malus fo.lvij.
Dolus iterum fo.lxxviij.
Drimus fo.cxix.
Dubitatio color fo.cxxiij.
Dupondius fo.xxx.

¶De litera.E.

Educatio fo.lxxxij.
Effictio color. f.cxxxvj.
Egregium fo.c.
Elegans oratio folio.cxj.
Elegantia fo.eodem in textu.
Elocutio fo.cij.
Eloquens fo.cij.
Eloquentia in quo ſit periclitanda:ꝛ quomodo ſit ſapientie coniungenda:ꝛ quomodo per eam ſint vrbes conſtitute bella reſtincta ꝛc.in prologo rhetorice veteris. folio.cxij. per totum.
Ennius rhodius fo.cij.
Ens fo.clxiij.
Enthimema fo.xxxix.
Enumeratio falſa fo.xxviij.
Enumeratio quid ſit fo.lxxiij.
Epicherema fo.xxxix.ꝛ.lxxj.
Equidem fo.xcviij.
Euthyicheos fo.xix.
Euenius fo.cixxx.
Exceptio fo.l.ꝛ.clxxxviij.
Exclamatio fo.cviij.
Exclamatio color fo.cviij.
Executio quid ſit fo.iiij.
Exemplum fo.lxxij.ꝛ.ciiij.
Exemplum color fo.cxxxv.
Exercitatio fo.vj.ꝛ.cxiij.
Exoletus fo.cxl
Exordium fo.vij.viij.xj.ꝛ.clxij.
Exordij vitia fo.xx.ꝛ.xxj.ꝛ.lv. per totum fo.cj.
Exordij diuiſio fo.ciij.
Exordij decorum fo.lxxj.
Exornatio vitioſa fo.cxxj.
Expecto fo.xix.
Expeditio color fo.cxxxiij.
Expoſitio vitioſa fo.lxiiij.
Exputare fo.lxx.

¶De litera.F.

Fabula fo.xviij.xix. xxiij.ꝛ.clvj.
Facem ferentes in decurſu fo.cxxxiiij.
Facere fo.xxix.
Facies ꝛ vultus. folio xciiij.
Factio fo.xiij.ꝛ.lxix.
Factum fo.cliiij.ꝛ.clxxix.
Facultas fo.clxiij.ꝛ.cciiij.
Falſum ꝛ incredibile fo.clxxij.
Fama fo.xliij.
Familiares fo.ij.
Fatum ꝛ fortuna fo.lxxvj.
Fere ꝛ omne cū ſuperlatiuo. fo.eodem.
Feſtiuitas fo.xxiij.
Fidem facere fo.xvij.
Fides eodem.
Fides ſeruata fo.lxxx.
Fides quid ſit fo.clx.
Fidentia fo.ccj.
Fiducia fo.xlv.
Fiducia fo.xlv.
Figure dicendi tres et earum vitia. fo.cvij.
Figura quid ſit fo.cxj.ꝛ.clxiij.
Figure ex ſchemata fo.cxij.
Finis hominis fo.ij.
Finis generis deliberatiui. fo.lxxvij.
Finis cauſarum fo.cc.
Firmamentum fo.xxxvj.ꝛ.clx.
Flagitium fo.xiij.
Fortuna fo.xxxiij.
Forma fo.xcvij.
Fortitudo et eius partes. fo.lxxviij. et iterum fo.ccj.
Fraus fo.lix.
Fregelle fo.cix.
Frequens fo.cxij.
Frequentatio color fo.cxxxj.
Friuolus fo.cxj.
Furtum ꝛ rapina fo.xxij.ꝛ.cxxj.

¶De litera.G.

Galli ſacerdotes gallus fluuius fo.cxxxvj.
Genera cauſarum. folio.viij.ꝛ.ciij.
Genus.fo.lxv.ꝛ.lxxxiij. ꝛ.clxiij.
Genus pro progenie. folio. cxl.
Gentiles fo.xxxi.
Geſtus ꝛ motus corporis origo b...

bendum fo.xciiij.
Globare fo.lxvj.
Gloria fo.iiij.et.lxxxj.et.lxxxiiij.et.ccj.
Grecorum cedes fo.ciiij.
Gradatio color fo.cxxj.
Gratia fo.lxxix.

¶ De litera. H.

Habitudo fo.cx.
Habitus fo.cixj.
et iterum fo.cciij.
Habitus quis perfi- ciat fo.cxliij.
Heredipeta fo.xciiij.
Hyperbaton fo.xvij.
Hyperbole fo.cxxvij.
Hyrundines fo.cxxxvj.
Historia fo.clvj.
Hominis dotes fo.xij.
Honeſtum cauſe genus fo.lx.
Honeſtum et utile fo.ciiij.
Humile fo.cliij.

¶ De litera. J.

Icon fo.cxxxvj.
Icaſmos. fo.cxxxvj.
Idoneus cum ablati- uo fo.ixxx.
Ignorus. folio. lxxxv. et cxxxvij.
Imago fo.lxxij.
Imago color fo.clxvj.
Imitatio. fo.vj.et.xix.
Impedimenta fo.xxxvj.
Impelli et duci fo.cxv.
Impulſio fo.clxxix.
Imperatori neceſſaria fo.lxxvj.
Imprudentia fo.xxxiiij.per totum.
Inceſtus fo.clxxj.
Incolumitas fo.cciij.
Inde mortuus fo.xxx.
Indignatio fo.lxxiij.et.clxxvj.
Indiuiduum fo.clix.
Inductio fo.lxj.
Induſtria fo.iiij.et.lxxxviij.
Iners et ignauus fo.xiiij.et.lxxxj.
Ingenium fo.cxliiij.
Inops fo.cxvj.
Inſerere et interſecare fo.cxiij.
Inſimulatio fo.xxix.
Inſinuatio. fo.ix.xj.et.cliij.per totum.
Intellectio color fo.cxxvij.
Intelligentia fo.ij.et.ccj.
Intendo fo.cxxiiij.
Intercolumnium fo.xcvij.
Interdico et interdictum fo.liij.
Intereo et pereo fo.cxxxij.
Interrogatio color fo.cxv.
Interpretatio color fo.cxxiij.
Interualla fo.xcj.
Inuentionis partes fo.vij.
Inuentio fo.cxlvij.
Inuerſio fo.xviij.
Inuidia fo.xiij.
Iocatio fo.xciij.
Iocus lepidus fo.xix.
Ira et iracundia fo.clxxx.
Iubeo et permitto fo.xxx.
Iudicatum fo.xlix.lv.lxxx clxxij. et.lxxij.et.lvj.
Iudicatio fo.xxxvij.et.lxxx.
Iudices fo.iv.
Iudicij queſtio fo.xxxiij.
Iurati fo.cxx.
Iuridicialis conſtitutio fo.xxxiiij. per totum.
Iuridicialis abſoluta fo.liiij per to.
Iuris partes fo.liiij.et.lxxix.
Ius ex pacto fo.lxv.
Ius triplex fo.clxxxviij.
Ius naturale fo.liiij.et.clxxxviij.
Ius legitimum ſeu a lege fo.liiij.
Ius ex equo fo.lvj.
Ius a conſuetudine fo.lv.
Iuſtitia duplex fo.lxxix.
Iuſtitie partes fo.eodem.
Iuſtitia quid ſit fo.lxxviij.
Iuſtitia rurſus deſcribitur fo.ccj.

¶ De litera. L.

Lachryma cito areſcit: ut notatur. f.lxxvj.
Ladas curſor. fo.ciiij.
Laudabile et a quibus laudandum ſit. f.lxxxij.
Laus quid ſit fo.v.
Laudes fo.lxxxiij.
Laus a perſona fo.lxxxv.
Laus a rebus fo.eodem.
Laus a corporis bonis folio lxxxiiij.et.lxxxv.
Laus a rebus externis fo.lxxxvj.
Largitas et largitio fo.xxxj.
Latinitas fo.cxj.
Lemma fo.ciij.
Lemnus.lib.iiij. fo.cxl.
Legum contrariarum colliſio. folio.l. ubi multa de legibus et a contra- riis legibus fo.cxcviij.
Lex quid ſit fo.xlix.et.l.
Lex pompeia fo.xxxviij.
Libere fo.ciiij.
Libido fo.xij.
Licentia color fo.cxxix.
Lineſcere fo.xliij.
Loci fo.viij.et.xliij.
Locorum diſtinctio fo.viij.et.xliij.
Locus pro ſpacio fo.xliij.
Locus cõis fo.xxxv.xlv.et.lvij.
Loci in coniecturali cauſa folio.xl. et.lxxiij.
Locus ab euentu fo.lxxiij.
Loci impulſionis fo.clxxx.
Loci ratiocinationis fo.eodem.
Loci proprij fo.clxxxv.
Loci communes fo.cxciij.
Locus naturalis fo.cciij.
Locus qualitatiuis fo.cciij.

¶ De litera. M.

Maieſtas: dignitas: am- plitudo quid diffe- rant: et quid ſigni- ficent. fo.cxxj.
Maieſtatem minuere quid ſit. fo.xxxj.et.liij.
Magnificentia deſcri- bitur. fo.ccj.
Maleficij impulſiua fo.xcix.
Malicia fo.xiij.et.lxxxv.
Mandatum. fo.lv.
Manere in officio fo.cix.
Manlij capitolini lis. fo.cxxix.
Manus iniectio. fo.cl.
Manuum locutio fo.xcv.
Marius priſcus fo.cj.
Materia artis fo.cxlvj.
Matrimonium dz ſanctum. fo.cxxvij.
Maturare fo.xlviij.
Mediocritas fo.lxxxj.
Membrum color fo.cxvij.
Memoria. fo.vj.et.lxxix.et.cxlvij.
Memoria prediti fo.xcvj.
Memorie ſedes. fo.eodem.
Memorie artificiali neceſſaria que utilia fo.eodem.
Metaphora fo.cxxvij.
Metelli dictum de ſecreto. fo.lxxviij.
Milonis mors fo.lxxxvij.
Miſericordia mouetur fo.lxxv.
Miſericordie loci fo.clxxvij.
Modeſtia deſcribitur fo.ccj.
Mora triplex fo cxxxij.
Mos et lex. fo.iiij.xxv.et.xlix.
Multa ſeu mulcte fo.xxx.

¶ De litera. N.

Narratio. f.viij.et.xxj.et xlviij.lxxxix.et.clvij.
Narrationum tria ge- nera. fo.xxj.per totum.
Narratio dilucida. fo lio.xxiij.
Narratio veriſimilis. fo.xxv.
Narratio breuis fo.xxiij.
Narrationis virtutes et ſpecies. fol. clvj.et ſequentibus.
Natura fo.xlix.et.xcviij.et.xcvj.
Neceſſitudo. fo.lviij.et.ccij.et.cciij.
Neceſſitas fo.cxcij.
Nefarius fo.xvj.
Negotia fo.ij.
Negotium quid ſit fo.clxj.
Nemea fo.ciij.
Nemo diuum fo.cxv.
Nepos ex filia. fo.xvj.
Nepos quid ſit fo.cxiij.
Nequitia fo.lxxxv.
Nexum nolatiuo ſingulari. fo.cxix.
Nimirum fo.xxxix.
Nodus iuris. fo.lj.
Nomen fo.lxxj.
Nomen pronomen cognomen et agno- men. fo.clix.et.clx.
Nominatio color. fo.cxxv.
Nota fo.clxiiij.
Notatio color fo.cxxxvj.

✠ iij

Nothus fo.cxxvj.
Nora fo.lxvj.
Numantia fo.cxxiij.
Numerus fo.clxiij.
Numitor fo.cxxviij
Nummularius fo.lv.

De litera. O.

Obseruantia fo.ccj.
Obiurgo fo.lxxix.
Occaſio.fo.xliij.ꝛ.clxiij.
Ochra fo.c.
Officium.f.iiij.ꝛ.clxvj.
Olympicus ludus.f.ciij.
Opus opera:operatio fo.xx.ꝛ.cxvij.
Oratori neceſſaria fo.ij.
Oratoris definitio fo.iiij.
Oratoris finis fo.iiij.
Orator rhetor ſophiſtes.ibidem. et in prefatione de inuentio fo.cxij.
Oraculum de armis Achillis.fo.lxix.
Oſcitatio fo.cxxix.
Oſtentare fo.cxxxvj.

De litera. P.

Pactum f.clxxxviij.ꝛ.ccj.
Pacuuius fo.lxvj
Pago verbum fo.lvj.
Palamedes fo.lxij.
Palla fo.cxxxv.
Par fo.clxxxviij.ꝛ.ccj.
Parabole clxiij.
Paradigma fo.cxxxv.
Parens fo.xij.
Parricida fo.ix.ꝛ.cxcvij.
Paris Alexander fo.lxxxvij.
Partitio fo.viij.ꝛ.clviij.
Patientia fo.ccj.
Paupertatis laus fo.lxxxvij.
Paruus ꝛ breuis fo.cxxvij.
Peccare fo.cvj.
Peculatus ꝛ peculator fo.xxxij.
Pecuaria fo.cxxviij.
Pecunia fo.cxxiiij.
Pecuniis repetundis fo.xxx.
Pedagogus fo.cx.
Pedetentim fo.xvj.
Pelion fo.lxvj.
Percantatio fo.xlviij.
Perduelliones fo.cx.
Perinde fo.viij.
Pereo ꝛ intereo fo.cxxxij.
Periodus fo.cv.
Permiſſio color fo.cxxiiij.
Permutatio color fo.cxxviij.
Peroratio fo.viij.ꝛ.xxvj.
Perſeuerantia fo.lxxxj.ꝛ.ccj.
Perſone attributa fo.cxxv.
Petulans fo.cx.
Petulantia fo.cxxxix.
Penita fo.cxxv.
Petitio quid ſit fo.liij.
Philoſophia triplex fo.j.
Philoſophie laus fo.ij.
Philoctetes fo.cxxv.
Pondo fo.xxx.
Pietas fo.xij.ꝛ.lxxx.
et iterum. fo.ccj.in textu.
Plagioſippus fo.cxxvj.
Plato poetice ſtudens fo.cxxiij.
Plebiſcitum fo.xxxvj
Pena parricidarum fo.xxciij.
Penitet verbum cum accuſatiuo loco genitiui conſtructum fo.clxxiij.
Poteſtas fo.clxxx.ꝛ.lxxxiij.
Predicamenta fo.cxlix.
Predicatores vani fo.lxxij
Preditum vitio fo.clxxxiij.
Preditum teneri re fo.clxxiij.
Prefatio quid ſit fo cxxxvij.
Premia fo.cxciij.
Preſcriptio fo.clxxxvij.
Preciſio color fo.cxxv.
Pretor fo.xxxij.ꝛ.clxviij.
Principium propinquum et remotum. fo.xciij.
Probatio ꝛ confutatio fo.vij.
Probabilis argumentatio fo.xl.
Probabile quid ſit fo.clxv.
Proditor fo.lxix.
Proemium fo.ix.
Prometheus fo.cvij.
Pronominatio color fo.cxxv.
Pronuntiatio. fo.vj ꝛ.cxlviij.
Pronuntiationis motus ꝛ geſtus eius ibidem fo.xc.
Propoſitionum diuiſio fo.ixij.
Prouidentia fo.lij.ꝛ.lxxix.ꝛ.ccj.
Prudentia fo.ccj.
Publicum cõe ꝛ ſingulare fo.clxij.
Pudor fo.xlv.
Purgatio ꝛ deprecatio fo.xxxv. et fo.ccj.
Purpura fo.cvj.
Purus fo.xiij.

De litera. Q

Quadruplator fo.lxix.
Queſtio quedam notanda fo.c.
Queſtio ꝛ cauſa fo.v.
Queſtio fo.xxxvij. cxlviij.et.lvj.
Queſitor fo.xxxj.ꝛ.cxxix.
Queſitor fo.xlvij.
Queſtus fo.iij.

De litera. R.

Ratio fo.xxxvj.ꝛ.xcj.
Rationis viſus.ibidem
Ratio vnde mala. folio lxvij.
Ratio vitioſa fo.lxvj. et.lxvij.
Ratio infirma fo.lxvij.
Ratio rurſus fo.clij.
Ratiocinatio fo.xl.lxj.ꝛ iterum folio clxxix.
Ratiocinatio,color fo.cxv.
Rhetorica quid ſit. fo.j.
Rhetorice genus ſpecies materia partes inſtrumentum:opus::finis ꝛ ſimilia fo.iij.
Rhetores greci fo.iij.
Rhetor ꝛ ſophiſta vt orator quid differant.fo.iiij.et in prelatione rhetorice veteris fo.cxij.
Rhithimus fo.cx.
Rectum quid ſit fo.lxxxij.
Relatio fo.clj.ꝛ.cxc.
Religio fo.xij.ꝛ.clxxxviij.
Remotio criminis. folio.xxx.ꝛ lx.ꝛ.cxcj.
Reprehenſio fo.xxviij.
Repudium fo.lxvij.
Res ꝛ factum fo.cclviij.
Reus ꝛ Actor fo.xxxiij.
Rubrica fo.c.
Rumor fo.xiij.

De litera. S.

Sacrum ꝛ prophanum folio xliij.
Saguntini folio lxxxij.
Sagum fo.cxxxviij.
Salluſtius notatur in proemio catiline fo.lxxxvj.
Salſamentarij fo.cxxxix.
Sancta vaſa fo.cxxxvij.
Sariſſa fo.cxxvj.
Satiſfacere fo.cxxij.
Scapha fo.xxix.
Scientie que ſint diſciplinabiles.folio.lxxix.
Scriptura fo.xj.
Scripti controuerſia fo.cliij et iterum fo.cc.
Scripto ꝛ voce fo.xlviij.
Scurra fo.cx.
Secretum Metelli: hoc eſt nullum eſſe reuelandum fo.lxxviij.
Senatuſconſultum fo.lv.
Sententia ꝛ verba fo.vj.
Sententia rurſus fo.cv.
Sententie varie fo.cxvj.
Sententia color fo.cxvj.
Sermo fo.xcj.
Sermonis partes fo.xcij.
Sermocinatio color fo.cxxxviij.
Sequendus fo.cxxxix.
Seruij Sulpitij reprehenſio ob iuris ignorationem fo.ij.
Sica vnde ſicarij fo.lxix.
Significatio color fo.cxxxix.
Signum fo.xliij.ꝛ.lxviij. et.clxvj.
Similitudo fo.lxxij.ꝛ clxvj.
Similitudo color fo.cxxxiiij.
Simile fo.clxij.
Similitercadens fo.cxviij.
Similiter deſinens fo.cv.
Syllogiſmus fo.xxxix.ꝛ.iiij.
Simon dicitur volaſſe fo.clxxij.
Simonides fo.xcvj.
Simplex ꝛ coniunctum fo.cl.
Simulachrum fo.xcvij.

Singulare fo.clxiij.
Synecdoche fo.cxxvij.
Societas; fo.lv.
Sodalis ⁊ ſodalitas fo.xiij.
Sodalitium fo.cxxxvij.
Solarium fo.cx.
Soloeciſmus fo.cxij.
Solium fo.cix.
Sonticus morbus fo.lvj.
Sorit cus ſyllogiſmus fo.cxc.
Stadium fo.xliij.
Stare in veſtigio fo.xcv.
Stare ab aliquo fo.ciiij.
Status venialis fo.xxviij.
Stipulatio fo.xlviij.
Strategemata Cyri. fo.lxxviij.
Strepitus fo.xliij.
Strictoria fo.cix.
Studium fo.ij.⁊.cxlj.
clxvij.⁊.cciij.
Stadiagon fo.cxlviij.
Stringi pro radi fo.cix.
Strigilis eſt raſoris cultellus folio.cix.
Suadendi partes fo.lxxviij.
Subiectio color fo.cxx.
Sumpta fo.clxxij.
Suppeditare fo.j.
Superlatio color fo.cxxvj.

De litera.T.

Tabularij fo.lv.
Taciturnitas genus eſt confeſſionis folio.cixvij.
Tarpeius fo.cxxvj.
Temeritas fo.lxvj.
Temeraritus fo.cxliij.
Temporis diuiſio fo.clxij.
Tempus fo.xliij.
Tempus iterum fo.cxlij.
Temperantia fo.cci.
Tempus fo.cciij.
Teſtimonium ibidem.
Thimoleon fo.x.
Thomiris fo.lxxviij.
Tempora duo fo.xliij.
Tiberij Gracchi cedes libro.iij. folio.cxl.
Titubo fo.xlv.
Totilas fo.clxxix.
Trabes in nominatiuo ſingulari.folio.lxv. in verſibus lexius.
Traductio color fo.cxiij.
Tranſgreſſio color fo.cxxvj.
Tranſitio color fo.ccxj.
Tranſlatio color fo.liij.
Tranſlatio criminis fo.xlv.
et iterum fo.lvij.per totum.
Tranſlatio cauſe fo.liij.
Triptolemus fo.cvj.
Tropi fo.cxij.
Turpe fo.x.et.liij.
Tuli partes fo.lxxxij.

De litera.V.

Valitudo fo.xij.
Vatinius teſtis. folio lxxxviij.
Vcientana obſidio. folio.lxxx.
Virtus in clementia. folio.lxxxj.
Velocitas fo.xxxiij.
Vena fo.xcj.
Venuſtas fo.vj.
Veritatis ſigna fo.lxxx.
Verus fo.ccij.
Vim vocibus addere. fo.xxvij.
Vincere: aut perſuadere. fo.xxviij.
Vindicatio fo.ccj.
Virtus fo.lxxxiiij.
Virtus fo.ij.lxxviij.⁊.cxlj.et.ccj.
Virtus ſola eſt verū bonū.fo.lxxxvj.
Vis fo.cxiij.
Viſus fo.xxviij.
Vitia fo.clxxv.
Vitia argumentationum. fo.cxj.
Vitia figurarum. eodem.
Vniuocum fo.lxviij.
Vocabulum fo.lxxj.
Vocis confirmatio fo.xcj.
Vocis mollitudo. fo.xcij.
Voluntas fo.ij.⁊.clxxx.
Vtile ſine honeſto fo.lxxviij.
Vtilitas in rhe.vete. fo.cxlv.
Vtilia varia fo.ccij.
Vtri potiſſimum fo.eodem.
Vtrum et quid. fo.cxxiiij.
Vultus et facies. fo.xciiij.⁊.xcvij.
Virtutis ꝓpriū in vicio. fo.lxxxj.

De litera.X.

Xenia. fo.xiij.
Xerxes fo.xiiij.
Xenia. fo.xiiij.

De litera.Z.

Zubum fo.cxxxj.

Finis indicis.

✠ iiij.

Utrum ad Herennium libri Ciceronis ſint

Diſquiſitio Aſcenſiana.

Rhetoricos ad Herẽnium libros eſſe Ciceronianos multis quidẽ argumentis colligit Mancinellus: ſed nullo plane conuincente: vno autẽ dũtaxat rem veriſimilem faciente: idq́ʒ eſt quod a grauiũ virorum lumine opinione. Naʒ quia ⁊ diuus Hieronymus authoꝛ lacile grauiſſimus: ⁊ idem Ciceroniane lectionis ſtudioſiſſimus: ⁊ Priſcianus grammaticus non ſuttiis: et Laurentius Uallenſis authoꝛ quidem neotericus: ſed veterum cenſoꝛ argutiſſimus cuʒ tota fere recentioꝛum grammaticoꝛũ manu in hoc opere ad Herenniuʒ: citant Ciceronẽ: difficile videtur cõtradicere: ⁊ tamen non poſſuʒ quin contra ſentiam. Phꝛaſis enĩ ⁊ ratio dicendi a Ciceroniana mihi penitus abhoꝛret. Quocirca vt coniecturis conſequi poſſum: opus eſt hominis non ineruditi: ⁊ in Ciceroniana vel lectione vel auditione aſſidui: ⁊ foꝛtaſſis in eodem cum illo ludo inſtituti: ⁊ tamen ad incomparabilem Ciceronis maieſtatem ⁊ diuinam illam phꝛaſim aſſurgere nequeũtis. Cur id ſentiam queris? Nempe ꝙ ipſe Cicero neq́ʒ in hoc ipſo opere: neq́ʒ in aliĩs operibus ſe id ſcripſiſſe pꝛofitetur manifeſtis dico argumentis. Unum tamen eſt telum quod inducere poſſem: ſed quia pꝛiuſum foꝛte minus leſurum: ꝙ videlicet Laurentio Uallenſi (De ceteris enim poſtea dicam) non defuiſſe videatur palatum: quo ſapiat quidnam Ciceronianum eſſet. Uerum vt illi plurima concedam: quippe per quem vnum plus in litteris ac per ceteros omnis pꝛofecerim: non continuo tamen iam argutum dedero palatum: vt non argutius interdum ſapere auſim: nec tantum iudicij vt in nullo ab illo diſcedam. In palato quidem ideo deficio ꝙ in pꝛefatione tertij elegantiarum libꝛi omnes epiſtolas q̃ Ciceronis dicuntur vno ſuiq́ʒ ſimili charactere dicendi conſtare iudicet: cum tamen quam plurimum intereſſe vel obtuſo palato ſentiatur: veruntamen quia ab vno fere ludo pꝛodierunt: non negem omnes et latine et eleganter ſcriptas: veluti opꝰ ad Herennium: non tñ ad diuinam Ciceronis phꝛaſim acceſſiſſe. In iudicio vero multo liberius a Uallenſi diſceſſero: quoniam ⁊ Catholicas (ſic enim eas nominat) diui Joannis epiſtolas: ⁊ que diuo Dionyſio aſcribimus opera: aliĩs adiudicet: in qua re ſi plane errat: in hac quoq́ʒ errare poteſt: ſin minus: attamen in hac: ꝙ in illa grauiores longe q̃ ipſe ſit errauerint. Neq́ʒ exemplo caret ꝙ ab aliĩs compoſita aliĩs aſcribantur. Siquidem multa que Ouidius nũq̃ vidit addicuntur ei: ⁊ obſcenum illud carmen Uergilio fere nuncupatum Angelus Politianus Ouidio reſtituit. Quinetiam Ualla ipſe conqueritur a ſe excogitata ab aliĩs edi: et ſi nunc viueret: multo iuſtius pueri poſſet aliorum ſcripta ſe indigna ſibi tamen aſcripta: vt commentaria in Salluſtiũ: Quintilianũ ⁊ alios quoſdã: qbꝰ nihil minꝰ a Uallẽſi editũ: ſed quo vendibiliora ſint illi pꝛeſcripta ſunt. Qđ etiã diſce libꝛis cõtigiſſe rear: vñ Hieronymꝰ ad Pãmachiũ ſcribẽs Lege ad Herenniũ Tullij libꝛos: eos ſignificat qui Tullij putabantur: cum nihil ad inſtitutũ Hieronymi faciat cuius ſint authoꝛis: dummodo non aſpernandi. Neq́ʒ damnabilis eſſet erroꝛ ſi in ea re famam ſequeremur vbi nihil eſſet periculi: ſicut de authoꝛe cũ opus ipſum bonuʒ ſit. Neq́ʒ me mouet qđ de inſinuatione: et in aliĩs quibuſdam locis fere ſimilia dicantur ab Cicerone ⁊ hoꝛum authoꝛe: quia ab vno inſtituti: aut alter ad alterius exemplar ſcribentes facile ſimilia ⁊ ſentire ⁊ ſcribere poſſunt: ſi tamen hoc opus Ciceronis eſſet cuʒ ſimilia ſcriberet: ſaltem ſemel diceret vt in opere de inuentione diximus. Non enĩ tam penitendum eſt vt nuſquam illius meminiſſe velit. Nec ꝙ Cicero libentius ſe philoſophie operã nauare dicat: arguit hunc eũdem eſſe: pꝛeſertim cũ Cicero ſe ad philoſophiam pꝛimum in pꝛouectioꝛe etate conuerterit occupata videlicet reipu. Qua tempeſtate hos libꝛos non ſcripſerit: cum in peroꝛatione quiſquis eſt eoꝛum authoꝛ fateatur ſe Herennio ferme equalem: et cum eo in ſtudiĩs oꝛatoꝛiis floꝛentẽ. Dicit enim ſic. Nam ⁊ libenter ſimul exercemur pꝛopter amicitiam cuius initium cognatio fecit: ⁊ nobis non diffidimus pꝛopterea ꝙ aliquantulum pꝛoceſſimus. Cice. autem ad filium ſcribens officioꝛum libꝛos non ſe aliquantulum pꝛoceſſiſſe: ſed oꝛatoꝛium munus ſuo ſibi iure vendicare poſſe aſſerit: vnde omnino pꝛobatur non eſſe Ciceronis ꝙ in eo Terentie ⁊ Ciceronis fit mentio. Naʒ quo tempoꝛe Cice. pater ſe diceret aliquantulum pꝛoceſſiſſe nondum natus erat Cice. filius: et ſi natus fuiſſet: ad eum potius q̃ ad Herennium ſcripſiſſet: aut vt erat affectiſſimo animo Semel ſaltẽ dixiſſet Terentia mea aut Cicero meus. Neq́ʒ ſtatim: ſi de Terentia ac Cicerone ſemel ſumitur exemplum: pꝛopterea Tullij ſunt verba: cum Plato toties alioꝛum inducat nomina. Neq́ʒ congruum eſſet teſtantis exemplum cũ adhuc floꝛeret in pꝛima iuuentia: qui hos compoſuit. Et ſi Herennioꝛuʒ domus que nimirum Romana fuit: tunc Rome vigebat: vnde habuerit cuʒ Cicerone Arpinate cognationẽ? Deniq́ʒ ſi neq́ʒ in hoc omnino meminit libꝛoꝛum de inuentione: neq́ʒ illoꝛum interpꝛes Victoꝛinus hoꝛum: non taciturus ſi eiuſdem putaſſet authoꝛis. Et ſi non eſt vero ſimile vtrunq́ʒ opus ab eodem in adoleſcentia ſcriptũ: cum de altero tantum queratur: qđ ſibi rude exciderit: et tamen ab exercenti ſe in oꝛatoꝛia cõpoſitum conſtet: quod Ciceroni iam patri non conuenit: et ſi phꝛaſis penitus abhoꝛret ⁊ ſi non pꝛioꝛis operis continuatio: quod tamen ſe perfecturum in fine pollicitus eſt: ſed noui eſt inceptio: lʒ argumenta ſint ex vno fonte: et foꝛtaſſis ex vno oꝛe hauſta: non tamen credam vnius authoꝛis: ſed pꝛopterea Ciceronis addictum: quod ex illius ſcriptis ſit fere excerptum. Uelut quod Cathoni aſcribitur opuſculum ex illius pꝛeceptis magna ex parte creditur collectum: ⁊ quo plus authoꝛitatis habeat Catoni addictũ. Quod ſi hoc nomine vendibilius quoq́ʒ pꝛeſens putatur opus ne contra pꝛofeſſionem meam hunc titulum vt vino minus vendibili hederam detraxero: ſit ſane Ciceronis opꝰ: ⁊ tanq̃ illius a nobis quoq́ʒ explanetur.

Tituli ſeu capita omnium librorum.

Tituli ſeu capita libri primi ad Herennium: de quibus ſcripſit Mancinellus.

De oratoris officio ti.i.fo.iiij.
De tribus gñib⁹ cãrũ ti.ij.fo.iiij.
De quinqȝ partibus officij oratoris titu.iij.fo.v.
De ſex partibus inuentionis. titulus.iiij. fo.vij.
De quatuor generibus cauſarum ti.v.fo.viij.
De duobus exordiorũ generibus ti.vj.fo.ix.
De exordio ſm genus cauſe ti.vij.fo.x.
De docilitate ⁊ attentione ti.viij.fo.xj.
De beniuolentia a noſtra perſona ti.ix.fo.xij.
De beniuolentia ab aduerſariorum perſona. titulus.x. fo.xiij.
De beniuolentia ab auditorum perſona titulus.xj. fo.xiiij.
De beniuolentia a rebus ipſis ti.xij.fo.xv.
De tribus tẽporibus: quibus inſinuatione vtendum eſt ti.xiij.fo.xv.
De inſinuatione ſi perſuaſus ſit auditor titulus.xiiij. fo.xvij.
De inſinuatione ſi defeſſus ſit iudex eos q̄ ante dixerunt audiendo ti.xv.fo.xvij.
De differentia inter principium ⁊ inſinuationẽ. titu.xvj. fo.xx.
De principio exordiende cauſe ti.xvij.fo.xx.
De vitioſo exordio ti.xviij.fo.xx.
De tribus narrationũ generibus ti.xix.fo.xxj.
De breui narratione ti.xx.fo.xxiiij.
De dilucida narratione ti.xxj.fo.xxv.
De veriſimili narratione ti.xxij.fo.xxv.
De diuiſione cauſarum ti.xxiij.fo.xxvj.
De cõfirmatione ⁊ cõfutatiõe ti.xxiiij.fo.xxviij.
De conſtitutione ti.xxv.fo.xxviij.
De legitima conſtitutione ti.xxvj.fo.xxix.
De iuridiciali conſtitutione ti.xxvij.fo.xxxiiij.
De conſtitutione ⁊ eius viu ti.xxviij.fo.xxxvj.

Tituli libri ſecundi.

Dictorum et dicendorum enumeratio ti.j.fo.xxxviij.
De coniecturali cã ti.ij.fo.xxxix.
De probabili argumentatione. titulus.iij. fo.xl.
De collatione ti.iiij.fo.xlij.
De ſigno ti.v.fo.eodem.
De argumento ti.vj.fo.xliij.
De conſecutione ti.vij.fo.xlv.
De approbatione ti.viij.fo.xlv.
De ſcripto ⁊ voce prima partis cõſtitutionis legitime tit.ix fo.xlviij.
De contrarijs legibus ti.x.fo.l.
De ambiguo ti.xj.fo.lj.
De definitione tit.xij.fo.lij.
De tranſlatione ti.xiij.fo.liij.
De ratiocinatione ti.xiiij.fo.liij.
De iuridiciali abſoluta ti.xv.fo.liiij.
De comparatione ti.xvj fo.lvj.
De criminis tranſlatione ti.xvij.fo.lvij.
De conceſſione ti.xviij.fo.lviij.
De neceſſitudine ti.xix.fo.lviij.
De imprudentia ti.xx.fo.lviij.
De fortuna tit.xxj fo.lix.
De deprecatione ti.xxij.fo.lix.
De remotione criminis ti.xxiij.fo.lx.
De argumentationibus ti.xxiiij.fo.lxj.
De argumentatione vitioſa ti.xxv.fo.lxiij.
De expoſitione vitioſa ti.xxvj.fo.lxiiij.
De ratione vitioſa ti.xxvij.fo.lxvj.
De confirmatione vitioſa ti.xxviij.fo.lxvij.
De exornatione vitioſa ti.xxix.fo.lxxj.
De complexione vitioſa ti.xxx.fo.lxxij.
De concluſionibus totius argumenti titulus xxxj. fo.lxxiij.

Tituli libri tertij ad Herennium.

De genere deliberatiuo. ti.j.fo.lxxvij.
De gñe demõſtratiuo.t.ij.f.lxxxiij.
De diſpoſitione ti.iij.fo.lxxxvij.
De pronuntiatione ti.iiij.fo.xc.
De cõfirmatione vocis. ti.v.f.xcj.
De vocis mollitudine. ti.vj.f.xcij.
De motu corporis ti.vij.fo.xciij.
De memoria titu.viij.fo.xcv.

Tituli libri quarti.

Cur ſuis exẽplis vtatur ti.j.fo.cij.
De tribus dicendi figuris titulus.ij. fo.cvij.
Vitium ad grauem figuram titulus.iij. fo.cx.
Vitium mediocris ti.iiij.fo.cx.
Vitium attenuate ti.v.fo.cxj.
De ornamento ti.vj.fo.cxj.
De elegantia ti.vij.fo.cxj.
De compoſitione ti.viij.fo.cxij.
De dignitate ti.ix.fo.cxij.
De repetitione ti.x.fo.cxij.
De conuerſione ti.xj.fo.cxiij.
De complexione ti.xij.fo.cxiij.
De traductione ti.xiij.fo.cxiij
De contentione ti.xiiij.fo.cxiiij.
De exclamatione ti.xv.fo.cxiiij.
De interrogatione ti.xvj.fo.cxv.
De ratiocinatione ti.xvij.fo.cxv.
De ſententia ti.xviij.fo.cxvj.
De contrario ti.xix.fo.cxvj.
De membro ti.xx.fo.cxvij.
De articulo graui ti.xxj.fo.cxvij.
Continuatio mediocris ti.xxij.fo.cxvij.
Compar graue ti.xxiij fo.cxviij.
Similiter cadens ti.xxiiij.fo.cxviij.
Similiter deſinens ti.xxv.fo.cxviij.
Annominatio humilis ti.xxvj.fo.cxviij.
De ſubiectione ti.xxvij.fo.cxx.
Gradatio ti.xxviij.fo.cxxj.
Definitio ti.xxix.fo.cxxj.
Tranſitio ti.idem.fo.cxxj.
Correctio ti.xxx.fo.cxxij.
Occupatio ti.xxxj.fo.cxxij.
Disiunctio ti.xxxij.fo.cxxij.
Coniunctio ti.xxxiij.fo.cxxiij.
Adiunctio ti.xxxiiij.fo.cxxiij.
Conduplicatio ti.xxxv.fo.cxxiij.
Interpretatio ti.xxxvj.fo.cxxiij.
Commutatio ti.xxxvij.fo cxxiiij.
Permiſſio ti.xxxviij.fo.cxxiiij.
Dubitatio ti.xxxix.fo.cxxiiij.
Expeditio ti.xl.fo.cxxiiij.
Diſſolutio ti.xlj.fo.cxxiiij.

Tituli ſeu capita omnium librorum.

Preciſio titu.xlij.fo.cxxv.
Concluſio ti.xliij.fo.cxxv.
Nominatio grauis titu.xliiij.fo.cxxv.
Pronominatio ti.xlv.fo.cxxv.
Denominatio ti.xlvj.fo.cxxvj.
Circuitio ti.xlvij.fo.cxxvj.
Tranſgreſſio ti.xlviij.fo.cxxvj.
Superlatio ti.xlix.fo.cxxvj.
Intellectio ti.l.fo.cxxvij.
Abuſio ti.lj.fo.eodem.
Tranſlatio titu.lij.fo.cxxvij.
Permutatio ti.liij.fo.cxxviij.
Diſtributio ti.liiij.ibidem.
Licentia ti.lv.fo.cxxix.
Diminutio ti.lvj.fo.cxxx.
Deſcriptio ti.lvij.ibidem.
Diuiſio ti.lviij.fo.cxxxj.
Frequentatio ti.lix.ibidem.
Expolitio ti.lx.ibidem.
Commoratio ti.lxj.fo.cxxxij.
Contentio ti.lxij.fo.eodem.
Similitudo ti.lxiij.fo.cxxxiij.
Exemplum ti.lxiiij.fo.cxxxv.
Imago ſimilis ti.lxv.fo.cxxxvj.
Effictio ti.lxvj.fo.cxxxvj.
Notatio ti.lxvij.ibidem.
Sermocinatio ti.lxviij.fo.cxxxviij.
Conformatio ti.lxix.fo.cxxxix.
Significatio ti.lxx.fo.eodem.
De breuitate ti.lxxj.fo.cxl.
De demonſtratione titu.lxxij.fo.cxl.
Totius operis peroratio ti.viii.fo.cxl.

Tituli libri primi de inuentione ſeu rhetorice veteris.

De iure ciuili et partibus eius ti.j.fo.cxlv.
De officio et fine artis oratorie ti.ij.fo.cxlvj.
De materia l ſubiecto artis oratorie.ti.iij.f.cxlvj.
De partibus orationis ti.iiij fo.cxlvij.
De inuentione titu.v fo.cxlviij.
De controuerſia generis in Hermagoram grecu titulus.vj. fo.cxlix.
Non eſſe quatuor partes generis titu.vij. ibidem.
De conſtitutione generali ti.viij.fo.clj.
De conſtitutione tranſlatiua ti.eo.ibidem.
De controuerſia ſcripti fo.clij.
De exordio ti.ix.fo.cliij.
De vitijs exordiorum titu.x.fo.clv.
De narratione ti.xj.fo.clv.
De partitione ti.xij.fo.clviij.
De confirmatione ti.xiij.fo.clix.
De ratiocinatione ti.xiiij.fo.clxviij.
De reprehenſione titu.xv.fo.clxxij.
De concluſione ti.xvj.fo.clxxv.

Tituli libri ſecundi Rhetorice veteris.

Repetitio dictorum et dicendorum in toto opere titulus.j. fo.clxxix.
De coniecturali conſtitutione ti.ij.fo.clxxix.
De diffinitiue conſtitutionis exemplo.ti.iij.f.clxxxv.
De generali conſtitutione ti.iiij.fo.clxxxvij.
De remotione criminis ti.v.fo.cxcj.
De conceſſione ti.vj fo.cxcij.
De deprecatione ti.vij.fo.cxciij.
De controuerſijs in ſcripto ti.viij.fo.cxcv.
De genere deliberatiuo ti.ix.fo.cc.
De genere demonſtratiuo ti.x.fo.ccij.

Finis titulorum ſeu capitum totius operis.

Fráciſcus Maturantius Peruſin⁹ Antonio Moretto Brixienſi. S. D.

IN e quo beatitudinis gradu id quodã ad tacitũ epiſtolas eos loc it C. Plinius: quib⁹ deorum munere datum eſt: aut facere ſcribẽda: aut ſcribere legẽda. Criſpu vero ait. Et qui fecere: ꝛ qui facta aliorũ ſcripſere: multi laudãtur. Recte ſane: ꝛ vere vterq₃. Nam ⁊ q̃ ſecit breuis admodũ glorie ꝓſequitur fructũ: niſi aliquẽ nanciſcat̃ ſcriptorẽ: a quo res a ſe geſte ad poſteros trãſmittant̃. Et fruſtra ſit ingeniũ: ac facũdia neceſſe eſt: niſi adſit materia: in qua verſentur: ꝛ vires ſuas ꝓmant. Ego vero in pari meritoꝝ ꝛ laudis faſtigio il bens illos locauerim: qui ⁊ locupletant latinã linguã aliquid edendo: qđ ſit ſtudioſis ad frugem: ⁊ q̃ condita ⁊ elaborata ab alijs ſunt ſedulo perquirunt: latereq₃ diutius nõ ſinunt. Sed veluti e quodam depromptia theſauro: in lucem proferunt: ac vt eſſe viui omnib⁹ poſſint pro virili ſua efficiunt. Cumq₃ ſcribere ipſis cõceſſum non ſit: aliorum ſcripta ſedulo fouent: publicant: illuſtrant. Quo laudis genere nequaq̃ paruo: aut contẽnendo ſi quis ornari dignus eſt: poſt admirabile ⁊ prorſus diuinũ librorum imprimendi inuentum: per quod latina lingua: que prope interierat: ſic reſurgere: ꝛ tam inſtaurari cepit: vt ſpes ſit propemodum firma antiquum ex aliqua parte ſplendorem ⁊ decus pꝛopediem recepturã. Tu mi Antoni Morette omniũ modo non inuideant conſenſu digniſſimus iudicaris: qui quicquid rei literarie pro tuo exactiſſimo iudicio fore arbitraris adiumento: diligenter: vel auxie potius inueſtigas: et vel ab inuitis dominis extorques: tradis impreſſoribus: ꝛ vt quam optime ac emendatiſſime imprimantur: operam das. Non minus pro tam ardenti in latinam linguam ſtudio: ꝛ in literas ac doctos omnes obſeruãtia: habiturus apud poſteros nominis: q̃ aut Triphon ille bibliopola: cui⁹ quotidiano conuitio coactum ſe fatetur Fabius: vt tam pridẽ ſcriptas oratorias ederet inſtitutiones: aut Soſij: quorum pumice nitidus horatianus liber ſpectarit: et proſtare in publico properarat: conſecuti ſunt. Ego tamen debeam ne tibi ꝙ noſtras in rhetoricos ad Herennium dare impreſſoribus enarratiunculas: et voluiſti et properaſti: non ſatis ſcio. Quippe qui vereor: ne dum conſulere forsaſſe fame credis: maliuolorum et inuidorum lacerandum ineptias potius obijcias vocuſis. Qui vt fuci celeſti liquore congeſta ab apibus mella: ignaui ipſi abſumunt: ſic nihil prorſus edentes: alienos inuadunt labores. Et quantum in ipſis eſt: conantur atterere. Quos tamen homines contemnemus et noſtra carpere non moleſte feremus: ſi modo pungere ſe: ſed minime penetrare intellexerint. Uale.

Artis impreſſorie Laudes.

Franciſcus Maturantius Antonio Moretto ſalutem.

MIſi ad te epiſtolam: quam addas enarrationibus illis noſtris rhetoricos ad Herennium. Ad te ſcribimus: et ſi non quantum mereris certe quantum poſſumus: laudamus. Quando acceperis: pergratum erit ſi admonebis: ꝛ ſimul Uitruuium tuum tam diu per tot viros clariſſimos recognitum ad nos tranſmittas velim. Uale et reſcribe. Tertio kalendas ſeptembres.

Antonius Mancinellus Generoſiſſimo Adoleſcenti Hieronymo Omphredi Juſtiniano/ Patritio Ueneto/ Protonotario apoſtolico/ Archidiacono Concordienſi. S. D.

Rhetoricem ad Herennium eſſe Ciceronis.

A Quo verba in ordinem primum redacta: Ubinam primus orator: vbi ve monumentis ꝛ literis primũ cõmiſſa oratio. Quis orationẽ primus olim ſcripſit. Quis oratorie cãpos prim⁹ aperuit: ꝛ plura hmõi ſcriberem hoc loco Hieronyme benigniſſime: niſi tãpridem in ſcribendi orandiq₃ modo ſatis vobiſ aperuiſſem. Itaq₃ illis omiſſis oſtẽdam rhetoricem ad Herennium M. Tullij Ciceronis nõ alterius (vt quidam vulgo cõtendunt) eſſe. Id aũt ipſius Tullij verbis patebit argumento firmiſſimo. Scribit enĩ primo ad Herenniũ lib. vbi de veriſimili narratione meminit: hmõi verba. Adhuc q̃ dicta ſunt arbitror mihi cõſtare cũ ceteris artis ſcriptoribus: niſi quia de inſinuatiõibus nos noua excogitauim⁹: ꝙ ea ſoli nos pter ceteros in Tria tempora diuiſimus: vt plane certã viã ⁊ perſpicuam rationem exordioꝝ haberemus. hec ille. In rhetoricis item de inuentione: vñ hec ad Herenniũ (vt patet) maxima ex parte ferme excerpta eſt inſinuatio in tria quoq₃ tempora diuiſa eſt. Scribit enĩ in illis ita. Nunc inſinuationes quẽadmodum tractari conueniat deinceps dicendũ videtur: Inſinuatione igitur vtendum eſt: quum admirabile genus cauſe eſt: hoc eſt vt ante diximus quũ animus auditoris infenſus eſt. Id autem tribus ex cauſis maxime fit: ſi aut ineſt in ipſa cauſa quedam turpitudo. Aut ſi ab his qui ante dixerunt iam quiddam auditori perſuaſum videtur: aut ſi eo tempore locus dicendi datur: quum iam illi: quos audire oportet: defeſſi ſunt audiendo ꝛc. Audebunt ne iam amplius Ciceronis eſſe Rhetoricem ad Herennium negare? Preterea in opere ipſo ad Herenniũ inquit: Deinceps de infirmatione aperiendum eſt. In rhetoricis vero de inuentione idem fere. Sic enim ait. Nunc inſinuationes quemadmodum tractari conueniat deinceps dicendum videtur. Ciceronis ergo rhetoricem ad Herennium eſſe qui dubitant? De C. autem Herennio Saluſt. etiam meminit Aulus Gellius enim lib. c. xx. ita ſcribit Saluſt. quoq₃ proprietatum in verbis retinentiſſimus conſuetudini conceſſit: et priuilegium qđ de Cn. Pompeij reditu ferebatur legem appellauit. Uerba ex ſecũda eius hiſtoria hec ſunt. Nam Scyllam cõſulem de reditu ei⁹ legem ferentem ex cõpoſito Tribunus plebis C. Herenniũ prohibuerat. Hec ille. Quod item argumentum eſt ciceronis eſſe rhetoricem

Rhetoricam ad C. Herennium eſſe Ciceronis

ipſam ad Herennium: cum eodẽ fuerint tpe. Herenniorumq; domus amiciſſima Ciceroni. Nam in oratione pro M. Celio ita ſcribit. Animaduerti enim iudices audiri a vobis meum familiarem L. Herennium perattente ⁊c. Eſt ⁊ aliud argumentum: quum ait. Et ſi negotiis familiaribus impediti vix ſatis otium ſtudio ſuppeditare poſſumus: et id ipſum quod datur otii libentius in philoſophia cõſumere conſueuimus ⁊c. Solet enim M. Tullius Cicero ſepe idem fere ſuis libris inſerere. Unde in prologo Tuſ. queſtionum ait idem pene: nam ita incipit. Cum defenſionum laboribus ſenatoriiſq; muneribus aut omnino: aut magna ex aliqua parte eſſem aliquando liberatus: retuli me Brute te hortante maxime ad ea ſtudia: que retenta animo: remiſſa temporibus: longo interuallo intermiſſa reuocaui. Et paulo inferius. philoſophia que latuit vſq; ad hanc etatem: nec vllum habuit lumen litterarum illuſtrandum ea excitanda nobis eſt: vt ſi occupati profuimus aliquid ciuibus noſtris: proſimus etiam ſi poſſumus ocioſi ⁊c. Libro nem quarto ad Lentulum in epi. ad Seruium Sulpitium ſic. Non amicorum negotiis: non reipu. procuratione impediebantur cogitationes mee. In ſeptima quoq; philippica ita. Omne enim curriculum induſtrie noſtre in foro: in curia: in amicorum periculis propulſandis elaboratum eſt. Patet ne iam rhetoricem ad Herennium Ciceronis eſſet ita quidem: taceo autem Priſcianum et eo antiquiorem Hiero. ſanctum: pluresq; alios: qui ſepius Ciceronem ad Herennium citant. Taceo item illud quod ipſemet Cicero ad Herennium lib. ij. a ſeipſo exemplum ducens ſic ait. Paterfamilias cum filium heredem teſtamento faceret: vaſa argentea vxori legauit. Hec modo Tullius heres meus Terentie vxori mee triginta pondo vaſorum argenteorum dato que volet: poſt mortem eius vaſa precioſa ⁊ celata magnifice illa petit: Tullius ſe que ipſe volet in triginta pondo ei debere dicit. Conſtitutio ex ambiguo ⁊c. Itaq; nonne et hoc firmiſſimum eſt argumentum et illi primo conueniens. Si enim alius a Cicerone rhetoricem ad Herennium ſcripſiſſet: nũquam profecto nec Tullii: nec Terentie meminiſſet. Cũ vti oſtendimus de inſinuatione dixerit illa adhuc q dicta ſunt arbitror mihi cõſtare cũ ceteris artis ſcriptoribus: niſi q; de inſinuationibus nos noua excogitauimus ⁊c. Que quidem Cice. primus ſcripſerat. Non meminiſſet inquam. Nec Tullii: nec Terentie: ne furtum illud potiſſimum deprehenderetur: quum ſibi Ciceronis inuenta de inſinuatione aſſumpſiſſet: vt plurima ex illo eodẽ opere. Quod vt mihi credatur Agedum queſo Hieronyme generoſiſſime paſſim precepta illa de inuentione cum preceptis ad Herennium conferas. Uidebis enim ſepiſſime eadem verba in eiſdem clauſulis poſita: preceptaq; eadem. Que quidem ſi cum noſtris vigiliis ſepe relegeris Iuſtiniane mi humaniſſime: quam tibi natura tribuit eloquentiam ſplendidiorem locupletioremq; reddes faciliime. Eſt enim in te acumen ingenii perſpicax. Eſt ille memorie duplex effectus: facile namq; percipis: fideliter contines: quecunq; ſemel acceperis. Eſt inde rerum multarum cognitio. Accedit nature decoris munus. Accedunt mores quam optimi. Quis enim te probitate gratia continentia modeſtia pietate religione inter equeuos preſtantior? felices igitur tali filio parentes: felices amici: felix et patria. Quod autem commentariolus iſte ad primi dumtaxat voluminis calcem peruenerit: nulla eſt alia cauſa: niſi quia dum opus id Rome publice profitebar ante diem reliqui prouinciam: Uenetias petiturus: nec vlterius addere licuit. Quantos enim labores (vt prima ſaltem commentariorum meorum in Iuuenalem: et Horatium Flaccum editio emendatior vagaretur) ſim paſſus: et in aliis ue opuſculis te fugit minime. Scio autem voluminum quattuor primum eſſe difficillimũ: quocirca maiori cura: maioriq; ſtudio opus fuit. In reliquis vbi occaſio dabitur aliq d opere noſtre adiicietur. Addo vlterius antequam iſthec collegiſſem vidiſſe me commentarios quoſdã ſine certo auctoris nomine: quibus cum multa meo marte tum noua: tum neceſſaria adiici poſſe viderem: eo libẽtius in romano gymnaſio rhetoricem ad Herennium profitebar. Hinc quecũq; eo tẽpore legenti mihi oblata ſunt: et in libello notata: nunc impreſſoribus trado. Sepe enim vir egregius Antonius moretus brixienſis peritus quidem et cui ſtudioſi omnes ob eius in imprimendis libris curam ⁊ ſtudium debent: illa et ſi minime ad operis finem peruenerant a me petiit: itaq; et amico et occaſioni ſatiſfacere volui. Nam propediem Uenetiis ſoluam patriam contingam filios reuiſurus iam triennium abſens. Tibi autem commentariolum iſtum Hieronyme gratioſiſſime dedico tuo erga me animo: meaq; in te beniuolentia motus. Uale et Salue: Mencinelliumq; tuum yi ſacq; Ama. Datum Uenetiis octauo idus Aprilis. M.cccc.xciij.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

¶ Franciſci Maturantij Peruſini viri eruditiſſimi in M. Tullij Ciceronis Rhetoricorum Libros recenter emendatos interpretatio.

Tſi negotijs familiaribus. Titulus eſt M. Tullij Ciceronis ad Herennium de arte rhetorica Liber primus. Quatuor vero omnino ſunt. Herenium ex cognatione ſua in peroratione huius operis fuiſſe tradit Cicero his verbis. Nam et ſimul libenter exercebamur propter amicitiam: cuius initium cognatio fecit. Multi nonam hos libros vocant rhetoricam: illos in quibus de ſola inuentione precepit: quos ipſe non probauit (nam ſibi adoleſcenti dicit excidiſſe) veterez appellant. Veterem autem vel nouam rhetoricam nominari quos dixi libros apud aliquem veterem autorem non comperio. Herennij hortatu hunc ſe dicit laborem ſuis impeditum agendis amicorum cauſis ſuſcepiſſe: ne aut nolle videretur ea que Herennius vellet: aut laborem ſubterfugere putaretur: quorum vtrumque Ciceroni turpe erat. Exordij proprietates ferme omnes habet hec prefatio. Docilem reddit auditorem. Beniuolum. Attentum. Docilitatem prius comparat: cum quibus de rebus dicturus ſit exponit. Ut Vergilius. Arma virumque cano. Beniuolentiam colligit: cum ſuum ſine arrogantia officium laudat: et qualis in amicum ſit oſtendit: cuius voluntati quamuis maioribus negotijs occupatus: morem gerere non recuſat. Attentum facit: quum multum in ſe vtilitatis habere artez dicit. Rurſus beniuolum reddit Grecorum ſcriptorum arguens arrogantiam: qui vt difficilem artem eſſe oſtenderent: ea que minime vtilia erant tradiderunt. Se autem vtilia tantum: et pene neceſſaria ſcripturum pollicetur. Familiaribus non domus aut familie: cuius tantus vir et ſenator miniſtros et procuratores habebat: ſed familiarium hoc eſt amicorum pro quibus partim in foro: partim in ſenatu: et apud populum dicebat. Manifeſtumque eſt: in amicis defendendis ſemper ferme occupatum fuiſſe Ciceronem. Nam ipſe in oratione pro lege Manilia ſic ait. Omne meum tempus amicorum temporibus tranſmittendum putaui. Et in epiſtola ad Qu. fratrem. et nulla eſt pene dies: quo non dicaz pro reo. Negotijs: laborioſis occupationibus: Suppeditare: impartiri: ſubminiſtrare: abunde prebere: vt ſub pedibus: ſicut in prouerbio eſt: etiaz ſit. Studio literarum. Idipſum emphaſis eſt modicum ſcilicet. Libentius in philoſophia. Argumentum intendit parum datur otij: et id parum quod datur libentius in philoſophia: quam dicendi arte conſumere ponere: et dicare ſolemus. Triplex eſt philoſophia ſic a Platone diuiſa. Moralis. Naturalis. Rationalis. Moralis in tres ſcin

Titul⁹ operis.
Numerus librorum.
An noua et vetus rhetorica.
† Trib⁹ rationib⁹ vitebat maiores nr̃i plurali pro ſingulari. aut indignatione: vt moriamur inulti. humilitate: vt hic. et ſtyli ſublimatione: vt Lucanus. Juſque datum ſceleri canimus.
Docilis auditor.
Attent⁹.
Beniuol⁹.
Familiaria negotia.
Suppeditare.
Philoſophia triplex
Moralis Philoſophia triplex

¶ Marci Tullij Ciceronis oratoris clariſſimi Rhetoricorum libri diligentiſſime caſtigati / adiectis hac editione venuſtiſſimis hiſtorijs / adnotamentiſque / ac grecis / ſuis locis (vt facile videre poteris) appoſitis.

¶ In M. T. Ciceronis oratoris Clariſſimi Rhetorices Ad C. Herennium lib. epitome de gurgite.

¶ Rhetoricorum ad Herennium hec eſt peroratio: in qua cum ex nacti otij difficultate: tum ex dicendi fructu / et induſtria qua ſolum amici votis morem gerere conatur / ſuum commendans officium ſine aſſiduitate dicendi artem conferre parum oſtendit.

¶ Incipit liber primus.

Tſi negotijs familiarib⁹ impediti † vix ſatis ociũ ſtudio ſuppeditare poſſumus: et id ipſum quod datur ocij: libentius in philoſophia conſumere conſueuim⁹: tua nos tñ Cai Herenni voluntas commonuit: vt de ratione † dicendi † conſcriberem⁹: ne aut tua cauſa noluiſſe: aut nos fugiſſe laborem putares.

† Loquitur is: vt Varro inquit: quodque verbũ ſciens ponit. Is autẽ dicit: vt et Quintilianus inquit qui diſpoſite ornate copioſe dicit.
† Con non vacat: quia in veteri ſoluz de inuẽtiõe ſcripſit in hac vero de omnib⁹ partibus.

¶ Jodoci Badij Aſcenſij familiariſſima Rhetoricorũ Ciceronianorũ: vel in ſingulis dictionibus conſtructus / ſeu ordo et explanatio.

Tſi negotijs familiaribus etc. Ut que: in epiſtolari prefatione recepimus: pollicitique ſumus hic vbi reipſa opus eſt efficiam⁹. vt vez paucis particule quam declarandã ſum plerimus; ſententiam explicemus: et quam paucissimis poſſi

ditur partes. Monaſticam que poſita in contemplatione eſt: economicam: et politicam: rationalis logicam continet et rhetoricā.

Orationis duo genera

Cum enim duo genera orationis ſint conciſa et perpetua: conciſa dialectice: perpetua rhetorice aſſignatur. Et zeno elates qd intereſſet inter rhetoricam et dialecticam interrogatus: clauſam prius compreſſis digitis dialecticam indicans: deinde diductam et apertā rhetoricā ſignificās manum porrexit.

Rhetorice et dialectice differentia ſm zenonem.

Sz hic illud occurrit. Si libēti⁹ in philoſophia quā in rhetorica otium conſumere Cicero cōſueuit: ergo rhetorica quā partem rationalis dicimus philoſophia non eſt. Facile ſoluitur queſtio. Nam moralem per excellentiam dicim⁹ intelligi que bonum reddit virum: cum doctum tantum naturalis: et rationalis efficiat: ceterum rhetoricam philoſophiam eſſe aperte in paradoxis Cicero indicat dicens. Quia nos ea philoſophia plus vtimur que peperit dicendi copiā. Tua tamen nos voluntas.

Que moralis: que naturalis et rationalis philoſophia.

Non parua beniuolentie captatio eſt: cū negotiorum et ſtudiorum intermiſſa conſuetudo dicitur: vt amici ſatisfieret voluntati. In quo et a perſona propria beniuolentiā comparat Cicero. Bonum enim virum ſe oſtendit: cum amici cauſa laborem ſuſcepit: quem honeſtum et vtilem non ſubterfugit. quod ſi faceret turpe et dedecus eſſet. Nam amicis honeſta petētibus negare nefas eſt: cum vt ipſe ait in Lelio. Hec enim amicitie lex ſanciatur: vt ab amicis honeſta petamus: et amicorum cauſa honeſta faciamus rogati.

Beniuolentia a ppria perſona.

Lex amicitie.

Officio certe fungitur amicitie: que eſt (vt Saluſtius ait) idem velle et idē nolle. Ne nos aut tua cauſa noluiſſe. Duo ſunt que ad ſcribendum Ciceronem impellunt. Primum vt amici morem gerat voluntati: alterum ne laborē ſubterfugere videatur: quorum neutrū honeſte facere poterat. Tua cauſa. debemus enim velle quecunqz tu vis. De ratione dicendi Rhetorices diffinitionem complexus eſt. que ratio dicendi eſt. Dicere autem eſt apte copioſe diſtincte loqui. Nec dicit quiſq̄ niſi qui ex arte loquitur. At vero loqui a natura ipſa eſt. Conſcriberemus. non ſine cauſa ſic loquutus eſt. nam de omnibus rhetorices partibus tractat: quod in eo libro non facit: quem veterē rhetoricā nominant. in quo de ſola (vt dictū eſt) inuentiōe precepit.

Dicere.

mus vocabula declaremus: et demum conſtructum grammaticalem ſeu dictionum ordinem contexamus. Mens authoris in hac particula eſt. Officium ac munus ſuum in C. Herennium amicum et cognatum conferendum iuxta phedrie Terentiani mandatum verbis exornare: quod etiam abunde facit oſtendēs liquido ſe quo q poſſe: qđ de ſe Flaccus ait. Carmina poſſum⁹ donare et precium dicere muneris. Commendat igitur officium ſuum primo a difficultate eius exhibendi: que non parum gratie conciliare ſolet: vnde Comicus ille ſeruus iuſſus exornare munus domini ſui a difficultate commendauit dicens ab ethiopia eſtvſq; hec. Et Vergilianus paſtor munus ſuum commendat ab eadem difficultate ſic. Preterea duo nec tuta mihi valle repti capreoli &c. Difficultas aūt eſt ex eo q familiaribus et ita nō minus vrgentibus negotijs ſit occupatus: et qđ in ea ſit etate in qua morali philoſophie libentius inſudet. Ne tamen vile quippiam periſſe cenſeat. Secundo commendat officium ſuum ab operis ipſius dignitate. Et tertio ab ei⁹ exhibendi facilitate: captans ex precepto rhetorico beniuolentiam a perſona ſua: et inducens odium et contemptum eorum qui grece de rhetorica ſcripſerant. Primum in preſenti particula exequitur. Reliqua duo in ſequentibus. Qualiter autem beniuolum docilem et attentum faciat: reliqui commentarij abunde explicant. Pro vocabulis vero in quibus latius immorabor. Scies puer: Et ſi et quā q̄ que ſm Vallam maioribus initijs adhiberi ſolent: in principijs poſita indicatiuum poſtulare: ideoq; hoc loco idem Valla legendū cenſet poſſumus: et non poſſimus: q probat etiam eo q ſequitur: et conſueuimus non conſueuerimus: non enim copularet diuerſos modos. Nec te fugiat nos modeſte de nobis et noſtris pluraliter loqui: vt in hoc toto prologo loquitur Cicero. Scies preterea poſt pronomina ſingularia tu et tu⁹ vibare ſeq̄ eius quem alloquimur nomen: ne abiecte loqui videamur. Ut tua pater reuerende dignitas: Et hic. Tua nos tamen. C. Herenni voluntas. Ubi etiā ſcias Cai niſi fiat dierēſis monoſyllabum eſſet ſicut apud Flaccum vultei a nominatiuo vulteius diſſyllabum. Eſt autem Caius prenomē quod quia a gaudio volunt inditū licet ſcribatur per C. profertur per G: vt Cneus Gneus. De ratione dicendi dicit quia dicimus ex arte: loquimur vſu et natura: vnde dicendi eſt periphraſis: ideſt deſcriptio rhetorices. Addamus etiam recte dici: et tua cauſa et tui cauſa: licet ſint qui velint tui cauſa perſonam potius reſpicere: tua cauſa rem et negotium ipſum. Fugiſſe laborē: vbi cauebit puer ne dicat: fugiſti: aut ſumpſiſti penam: aut multum penarū pro me: quia pena a puniendo dicta multa eſt que penditur ob peccatum aut delictum. Ordo autem preter eum quem Mācinellus ponit eſt. Et ſi id eſt quamq̄ o Cai Herenni: cognate et amice: nos impediti: ideſt implicati et occupati: negotijs id eſt ſollicitudinibus laborioſis: familiaribus: id eſt quas familiaribus noſtris: quos defendimus in loco iudiciali impendimus: vix: id eſt cum ſumma difficultate poſſumus ſuppeditare: id eſt ſufficere et ſubijcere ſatis: id eſt ſufficienter: ſtudio id eſt exercitio litterario: otiū: id eſt vacationem a negotio forenſi. (Si dicatur ſatis: id eſt ſufficiens otium: tunc ſatis erit nomen quomodo conſueuit dicat ſatis otij) et irepere et ſi) nos conſueuimus conſumere: id eſt expendere et tranſigere in philoſophia ſcilicet morali: a qua per excellentiam philoſophi denominabātur: libentius ſupple: q̄ in ſtudio forenſi: aut rhetorico: vel libentius: id eſt multum libenter idipſum: id eſt tantillum: aut minimum otij: quod datur: id eſt conceditur nobis quaſi ſponte. aut ab amicis: tamen tua volūtas. id eſt rationabile deſiderium: ac velle tuum commouit ideſt concitauit nos: vt conſcriberem⁹. id eſt ſimul de omnibus partibus rhetorices ſcriberemus de ratione dicendi: id eſt rhetorica: ne putares: id eſt arbitrareris: aut nos noluiſſe: ſcilicet de ratione dicendi ſcribere: tua cauſa: id eſt propterea q te tantopere velle videbamus (quaſi dicat ne putares q non idem vellem quod tu: cum amicorum ſit idem velle et nolle) aut ne putares nos fugiſſe laborem: ſcilicet qui eſt in conſcribendo de arte dicendi: per quod vocabulum commendat etiam officium ſuum ex difficultate negotij: cum laborioſum ſit. Sunt qui legant: aut noſtra fugiſſe laborem: quam lectionem ſi repperiſſem non damnaſſem: concinna enim eſt: vt ſit aut noſtra ſcilicet cauſa: quia impediti ſumus ſubaudi nos fugiſſe laborem ſcilicet ſcribendi &c.

Nos.

Tu et tuus.

Cai.

Tua cauſa et tui.

Pena et labor differūt

Ordo.

¶Antonij Mancinelli Commentariolus in Rhetoricen ad Herennium Ad Hieronymum Omphredi Iuſtinianum Patricium Venetum Protonotbariū Apoſtolicum: Archidiaconū Côcordienſem.

ETſi negocijs familiaribus ipediti primū beniuolentiā captat a pſona ſua: oſtēdit eni ꝗtus fuerit i amicos. Quū dicit ſe negocijs familiarib⁹ ipeditū fuiſſe. Quū ēt pfert ꝙ incōmoda ꝗꝫ facultates circa ſtudiū ſuum eſſent. Nā vix ſatis ociū illi ſuppeditare poterat. Demū inſtātibus quo ꝙ difficultatib⁹ amico obſeꝗ velle oſtēdit. Captat beniuolentiā ab auditoris pſona: quū dicit illū nō ſine cauſa Rhetoricē cognoſcere voluiſſe. Inde ab rebus ipſis. Laudando enim extollit illas: nam inquit in ſe nō parꝫ fruct⁹ habere dicēdi copiū cōmoditatēꝗꝫ orōnis Docilē poſtea reddit auditorē ibi. Quas ob res: oſtēdit quippe: ſe neceſſaria latum copie dicēdi ſcripturū: poſtremo attentū facit ibi. Nūc ne nimiū lōga fimatur oratio. Pollicetur nāꝗꝫ iam iam de re ipſa dicere. Etſi coniunctio eſt aduerſatiua. eſt autem aduerſatiua: que aduerſum cōuenientij ſignificat: vñ ſe expeditū oſtēdit negocijs familiarib⁹ ita: vt ſtudio vacare vix poſſit. Etſi negocijs ꝛc. Ordo eſt. O Cai herēni voluntas tua cōmouit nos vt de rōne dicēdi ꝯſcriberem⁹ ne aut tua cū noluiſſe: aut fugiſſe nos laborē putares. Etſi negocijs familiarib⁹ ipediti ꝛc. Quotiens eni ſtant. ꝗꝫ ius ꝫ ꝛ ſi: ꝗꝫ ſimiliaꝗꝫ: ꝛ Tamen. Nimirū a verbo cui adherebāt (tū ipſo excuſſo) incipiēda eſt conſtructio: qð idcirco in ligatura ꝛ quaſi iūctura orōnis inſeriū eſt: q̄ oratio vñ non debuerat inceperat. Qð ſi a principali verbo cepiſſet: ſuperuacuum fuiſſet inſerere iſ. Tūc igitur quū recte inchoatur illā dictiones vt ſuperfluā quaſi functā officio ſuo debemus abijcere. Negocijs familiarib⁹. Actiōibus cauſarum ꝛ defenſionibus amicorū. Ait eni lib.iiij. epiſtola. ad Seruiū Sulpitiū. Nō amicorū negocijs: non reipublice penrratōe impediebātur cogitatiōes mee. Et philippica ſeptima inquit. Oē enim curriculum induſtrie noſtre in foro in curia in amicorū periculis propulſandis elaboratū eſt. In fine etiā libri ad Herennium ita ſcribit. Et in quo tardius hec ꝗ ſtudes abſoluentur: cum rerum magnitudini: tum noſtris quoꝗꝫ occupationibus aſſignare debebis. Negocijs: negociū dictum ꝙ nō ſit otium vt ſcribit Feſtus. Ut vero Fabius libro.iij. ait ſic finit Apollodorus. Negocium eſt congregatio perſonarum: locorum: temporum: cauſarum: factorum: inſtrumentorum: ſermonum ſcriptorum et non ſcriptorum. Familiaribus: familiaris ex eadem familia dicebatur olim vt ſcribit Feſtus. Amicus autem familiaris ꝛ neceſſarius quo pacto differant. M. Cice. in oratione pro rege Deiotaro pandit his verbis. Laboro equidem regis Deiotari cauſa: quo cum mihi cauſa populi Ro. conciliauit hoſpitiū voluntas vtriuſꝗꝫ coniunxit. Familiaritatem conſuetudo attulit: ſummam vero neceſſitudinem magna eius officia in me: ꝛ in exercitum meū effecerūt ꝛc. Otiū quaſi occaſionē et temporis opportunitatem. Vacationēꝗꝫ a labore. Cice. autem lib.v. tuſcu ait. Quid eſt enim dulcius otio literario: vbi pro labore ſtudium otium accepit: quia hi qui ſtudijs operam dant neceſſe eſt vt non negocioſi ſint. Studio. Studium eſt animi ad aliquid agendum pertinacia. Uel ſtudium eſt animi conſenſus ad aliquid. Uirtumꝗꝫ Uictorinus ſcribit libro.j. rheto. vbi etiam Cicero inquit ſtudium eſt animi aſſidua ꝛ vehemens ad aliquam rem applicata cum voluntate occupatio vt philoſophie: poetice geometrie literarū. Suppeditare ſubminiſtrare. Poſſum⁹: poſſum⁹ pſentis Indicatiui voce in antiqꝫ legitur. ꝛ ita legendum. Nam etſi. Et ꝗꝫ indicatiuum ſemper aſciſcunt in principio ſcilicet orationum epiſtolarum librorum. Quamuis et liceat in hoc loco raro in ceteris omnia indifferenter. In philoſophia. Moralem intelligit: que oratori valde eſt neceſſaria: itaꝗꝫ niſi eam tenueris nihil in quo magnus eſſe poſſis habebis. Fabius item lib.ij. ait ꝙ Rhetorice locum in ethice negocialem aſſignant. i. pragmaticon. Et Cice. lib.j. tuſcu. philoſophiam ſtudium ſapientie interpretatur. Et lib.v. eiuſdem operis philoſophos ſapientie ſtudioſos appellat. Ubi etiam de philoſophia ſic ait. O vite philoſophia dux. O virtutis indagatrix expultrixꝗꝫ vitiorū. Quid non modo nos: ſed omnino vita hominum ſine te eſſe potuiſſet? Tu vrbes peperiſti. Tu diſſipatos homines in ſocietatē vite conuocaſti. Tu eos inter ſe primo domicilijs deinde coniugijs tum literarum ꝛ vocum coniunctione iunxiſti. Tu inuentrix legum. Tu magiſtra morum ꝛ diſciplina fuiſti. Ad te confugim⁹. a te opem petimus: tibi nos vt antea magna ex parte ſic nunc penitus totoſꝗꝫ tradimus. hec Cicero. qui etiam libro.i. tuſcu. ſic dixerat. philoſophia vero omnium mater artium quid eſt aliud niſi (vt Plato ait Donum) vt ego inuentum deorum hec nos primum ad illorum cultum deinde ad ius hominum quod ſitum eſt in generis humani ſocietate tum ad modeſtiam magnitudinemꝗꝫ animi erudiuit: eademꝗꝫ ab animo tanꝗ ab oculis caliginem diſpulit ꝛc. Idem vero lib.j. de oratore ſcribit quo modo philoſophia in tres partes eſt diſtributa. in nature obſcuritatem. in diſſerendi ſubtilitatem. in vitam atꝗꝫ mores. tertium genus inquit quod ſemper oratoris fuit niſi tenebimus. nihil oratori in quo magn⁹ eſſe poſſit relinquem⁹ Macr o. etiam li.ij. de ſom. ſcribit philoſophiā triplicē eſſe. Moralē. Naturalem ꝛ Rationalē. Moralis eſt que docet morum eximiā perfectionē. Naturalis que de diuinis corporibus diſputat. Rationalis quum de incorporeis ſermo eſt que mens ſola complectitur. Eſt aūt philoſophia vt ſcribit alcinous effectio ſapientie que ſoluit ac reducit ad intelligibilia: conuertitꝗꝫ nos ad ea que ſunt ſm veritatem.

¶Voluntas. Voluntas eſt que quid cū ratione deſiderat eſtꝗꝫ in ſolo ſapiente. Que aūt aduerſus rationem incitata eſt vehemētius. ea libido eſt vel cupiditas effrenata que in omnibus ſtultis inuenitur. Autor eſt Cicero lib.iiij. tuſcu. De ratione dicendi. periphraſis eſt vel interpretatio rhetorices. Cōſcriberemus. de omnibus partibus ſimul docentes. Unde in prologo libro.iiij. ait. Ne quid tibi rhetorice artis deeſſe poſſit. Rhetoricam. rhetoricem in latinum transferentes tum oratoriam tunc oratricē nominauerunt: vt docet Fabius lib.ij.c.xv. Et lib.v. ſcribit ꝙ rhetorice eſt bene dicēdi ſcientia. Aut rhetorice eſt inueniendi recte ꝛ diſponendi ꝛ eloquendi cū firma memoria ꝛ dignitate actionis ſcientia

Etſi. Ordo. Cōſtructio a quo incipienda vbi ꝗꝫ: aut ꝑticula finitis eſt ꝛ oratione.

Beniuolentia a ꝑ:ſa perſona. Beniuolentia ab auditoris perſona. Beniuolentia a rebus ipſis. Docilis auditor. Attentus

Negocium

Familiaris et amicus differant.

Studium.

Philoſophie laus

Modum indica. ꝗꝫ poſtulat.

Philoſophia i tres partes diſtributa. Philoſophia ꝗd eſt Voluntas i ſolo eſt ſapiente.

Attent⁹ auditor.

¶ Et eo ſtudioſius. Attentum hic reddit Herennium. Attentos enim facimus: cū de rebus magnis nouis: inuſitatis ⁊ ꝗ̄ vtiles ſint: illis preſertim qui audiunt verba nos facturos pollicemur. Eo ſtudioſius: ideo libentius. Laborē hūc inquit ſuſcepi quōniam te ideo artē rhetoricam cognoſcere velle intellexi: quia vtilē non malam (ſicut multi) eam eſſe iudices. In veteris proemio: Multos dicit illis temporibus fuiſſe quibus rhetorices nomen erat inuiſum: quia noxiam eam eſſe putabant ⁊ plus mali ꝗ̄ boni in ſe habere. Sed vtiliſſima eſt ſi quis eam cum ſapientia coniungat. Non ſine cauſa. Non temere ſed quia vtilem ducis eſſe. Copia dicendi rhetorica Quam rationē dicendi ſuperius vocauit Copiā nunc dicit nihil eſt enim tam oratori neceſſarium: ꝗ̄ idoneorum verborum copia. Illud enim maxime in oratione cauendum eſt: ne arida ⁊ ieiuna ſit. Commoditas orationis. Non fruſtra hoc additum: nam in eo precipue occupatus eſſe debet orator: vt vtilitatē aliquā afferat que dicit. Commoda aūt ſūcerit ōro: cū nihil ſuperfluū dicet: nihil omittet neceſſariū. Ille iſ ſenſus verior: eſt vt cōmoditatē dicam⁹ orōnis cū accōmodant̄ v̄ba ſublimia: ⁊ humilib⁹ humilia. Mediocribus mediocria: ſublimibus ſublimia efferuntur. Qd̄ in op̄ib⁹ ſuis ſeruare Vergiliū animaduertimus. Recta intelligētia: vt recte ea de quibus dicendū eſt orator intelligat omnē ſcilicet ſubiectā materiā. Ne illa in eum cadat reprehēſio: q̄ a Mutio Sceuola in Seruiū Sulpitiū oratorem preſtantiſſimum profecta olim traditur. Turpe eſſe patritio ⁊ nobili et cauſas oranti ius in quo verſaret̄ ignorare. Cū de re amici ſui querēs Serui⁹ quid reſponſum a Mutio de iure fuerat parum intellexiſſet iterūq; interrogaſſet. Qua contumelia adductus Ciuili iuri operam dedit. Et certe recte dicere nemo poteſt niſi qui rem intelligat de qua contingit dicere. Definita animi moderatione. Breuiſſime hoc loco illud attingit quod in veteris rhetorices proemio: prolixe diſputauit. Eloquentiam ſcilicet cum ſapientia oportere eſſe coniunctā. Nā eloquentiā ſine ſapiētia prodeſſe nunq̄ dicit: obeſſe plerūq;. ſatius eſt ſapientē eſſe ſine eloquētia: ꝗ̄ eloquentē ſine ſapiētia. Vicentiū autē vitio mala fit eloquentia. Quod ſi ad malū tm̄ data eſſet: nō mater natura q̄ ipſam dedit: ſed nouerca (vt Quintilianus ait) fuiſſet: cū adeo preſtans ſublimiſq; res ſit. Sapientiam vero: cui eloquentiam coniunctam debere eſſe aſſerimus: virtutem illā intelligimus: que ſic diffinitur. Virtus eſt habitus animi in nature modū rationi conſentaneus. In nature modum dicitur vt Platonē ſecutus ait Victorinus. Quoniam duobus conſtamus anima ⁊ corpore. Immortalis animus eſt: ⁊ ſi immortalis a diuinis deſcendit: ergo perfecta eſt Sed acies eius perfecta anime quodam corporis craſſo tegmine irretitur: ⁊ circumfunditur. Et ita fit vt quādā obliuionē ſui capiat. Cum vero ſtudio: ac diſciplina veluti detegi ceperit atq; nudari. Tunc in nature ſue modum animi habitus reuertitur atq; reuocatur. Hanc virtutem Pla dicit nunc arte fieri: nunc cum hominibus naſci: nunc exercitatione confici: nunc a deo dari Cicero eandem ponit cum ſapientia in eo quod intra nature modū quod verius eſt. Quoniam (vt zeno dicebat) hominis finis eſt. Conſentanee ſm naturam viuere. Id autem eſſe ſm virtutem viuere ad eam enim natura ducit. Diffinita ergo animi moderatione. Sapiētia quā cū eloquētia cōiūxerit.

Copia.

† Propterea di. orator ē vir bon⁹ ⁊c. quōniam eloquētia ſine ſapientia eſt tanꝗ̄ gladi⁹ in manu furioſi.

Commoditas.

Oratio q̄ ſit cōmoda.

Intelligentia.

Eloquētiaz cū ſapiētia cōiūctā eſſe oportere.

Virtus.

Finis hominis q̄s ſit.

¶ Et eo ſtudioſius hoc negotiū ſuſcepimus: quia te non ſine cauſa velle cognoſcere Rhetoricā intelligebamus. Non enim parum fructus habet copia dicēdi: et cōmoditas orationis: ſi recta intelligentia: et definita animi moderation e † gubernetur.

¶ Et eo ſtudioſi⁹ ⁊c. Cōmendat officiū ſuū ex vtilitate commodande vez artis rhetorice: cui⁹ laudes bono pede. i. apta rōne p̄cedendi ingredit̄: ſimulq; voluntatē Herēnij laudat ex vſu tn̄ ſuo: qui vt in Lelio definiuit: nihil amicorum cauſa faciemus qd̄ nō ſit honeſtū: ⁊ per conſequens vtile: qui in tertio officiorum docet honeſtum ab vtili non ſeparandum. Quia ꝗ̄ rhetorica ars inter ea reponēda eſt bona: que perinde ſunt atq; eis viaris: nā in prologo rhetorices quā veterem vocāt p̄ſtat: nihil eſt periculoſi⁹ eloquētia cui non ſit coniuncta ſapientia. Sapientia aūt vera ſicut ⁊ charitate abuti pōt nemo: ideo dicit. Non enim parū fruct⁹ h̄z copia dicēdi ⁊ cōmoditas orationis: ſi recta intelligētia ⁊ definita animi moderatione gubernetur. Ubi pottus legero definita ꝗ̄ diffinita. Nam definire eſt de natura rei dicūt eſſentia alicuius finem: id eſt p̄ceciā rationē cōſtituere: Diffinire vero: q: a dis dicit̄: nō tam qd̄ res q̄libet ſit ꝗ̄ quid ab altera differat p̄ſcribere vr̄. Preterea. Eo nō exponam pro tanto non ſequitur quia. Suſcipere eſt clementer et beniuole aſſumere quaſi humi iacentia ſurſum aut ſurſum capere: vt in illo. Suſcepit iſrael puerum ſuū. Copia dicendi. q: nihil iā diſcernit oratorē ab oratore ꝗ̄ ornat⁹. Nec q̄ꝗ̄ tam facit ad ornatum ꝗ̄ varitas ſiue copia verborum ⁊ modorū dicēdi: ad quā facit cōmoditas q̄ dicta eſt a commodo: cōmodū autē videtur vtile tēpeſtiuū ⁊ moderatū vt quod in ipſo fit: vn̄ dictū videt̄ quaſi fit cum modo: ideoq; ad copiam adhibenda eſt commoditas. i. oportuna moderatio: q̄ nō poteſt haberi decenter ſine recta intelligētia dicendorum ad quā facit multorum: ⁊ preſertim iuris atq; legum periti. Iuxta quā ſniam lib. i. de oratore dicit Cice. ex M. Antonij ſnia ſic. In oratore acumē dialecticorum: ſententie philoſophorum: v̄ba p̄pe poetarū: memoria iuriſcōſultorum: vox tragedorum: geſtus pene ſummorū actorum eſt requirendus: vnde diffinit ibidem orator ſic. Orator dicitur qui ⁊ verbis ad audiendum iocundis: ⁊ ſententijs ad probādū accommodatis: vti poſſit in cauſis forenſibus atq; concionibus: et qui preterea inſtructus voce ſit et actione et lepore quodam. Sed de ijs poſtea. Ordo eſt. Et nos ſuſcepimus id eſt beniuole accepimus. ad nos hoc negotium: ſcilicet conſcribendi de ratione dicendi eo: id eſt, ideo aut p̄pterea libētius: id eſt valde libēter quia id eſt qui nos intelligebamus te velle non ſine cauſa: id eſt cum ſumma ratione: noſcere rhetoricam ſup. artem. i. quā rhetores docent: hoc eſt oratoriam. Enim pro quia. Copia. i. abundantia dicendi: ⁊ commoditas: id eſt opportuna ⁊ apta vtilitas orationis. i. artis oratorie non parum: id eſt multum (per liptotem enim loquitur) fructus. i. emolumenti ⁊ lucri habet: ſi gubernet̄ recta intelligentia: ſcꝫ eorum que dicantur ex legali preſertim ſcientia ⁊ moderatione animi definita. i. preſcripta ⁊ conſtituta per ſapientiam: aut precepta philoſophie moralis: aut vt noſtro tēpore theologice ⁊ iuris canonici.

† Scda pͣs hui⁹ p̄emij in qua agit fructū artis oratorie. Aſcenſius.

Fannius. apō Cic. de amicitia. Uera ſapiētia ē vt ola in te poſſia eſſe ducas hūanoſq; caſus virtute Iferiores.

Eo.

Suſcipio.

Copia.

Commoditas.

In oratore requiſita. Orator q̄s dicitur.

diffinite: animi moderatione gubernabitur: neq ea defendet que defendenda non ſunt: neq ea oppugnabit que oppugnare nefas eſt. Uel virtute que eadez cum ſapientia eſt diffinita certa & recta & velut circunſcripta clauſaq extremis que vitia ſunt: neq inclinans per exceptum: neq declinans per defectum ſemperq ſibi in faciendis & non faciendis conſonans. Moderatione omnia enim moderatur virtus. Que vt ait Horatius. Medium eſt vitiorum vtrinq redactum.

Manci.

¶ Si rectā intelligētia. ſcribit Cicero in proemio rheto. Sapiētiā ſine eloquētia parū prodeſſe ciuitatibus. Eloquētiam vero ſine ſapientia nimium obeſſe pleruq prodeſſe nunq. Fabius etiam lib. xij. ſcribit qđ ſi vis illa dicendi malitiam inſtruxerit nihil ſit publicis priuatiſq rebus pernicioſius eloquentia. Intelligētia autem (vt Cicero circa finē rheto. docet) eſt per quā anim⁹ ea perſpicit que ſunt. Eſt enim vna pars prudētie. Prudētia vero eſt rerum bonarū & malarū ſcientia: partes eius memoria: intelligentia: prouidētia. Memoria eſt per quā animus repetit illa que fuerūt. Intelligētia eſt &c. vt diximus Prouidentia eſt per quā futurū aliquid videtur anteq factū eſt. Definita certa.

Eloquētia nonnunq obeſt. Intelligentia. Prouidētia

¶ Quas ob res illa q̄ Greci ſcriptores† inanis arrogantie cauſa ſibi aſſumpſere: reliquimus. Naz illi ne parum multa ſciſſe viderent: ea conquiſiuerunt: que nihil ad propoſitū attinebant: vt ars difficilior cognitu videretur. Nos autem ea que putamus ad rationem dicendi pertinere: ſumpſimus. Non enim ſpe queſtus: aut gloria commoti venimus ad ſcribēdū/ quemadmodū ceteri: ſed vt induſtria noſtra tue morē geram⁹ voluntati. Nunc (ne nimium lōga ſumatur orō) de re dicere incipiemus. Sed ſi a te illud vnū monuerim⁹: artē ſine aſſiduitate dicēdi nō multum iuuare: vt intelligas hanc preceptiōis rationē ad exercitationem accommodari oportere.

† Nō dicit illos pſcos vt Iocrates: Ariſto. Plato et alij preſtātes quos vniuerſi decantāt fuere: vñ illud. Uos exēplaria Greca nocturna verſate manu: verſate diurna. Et id. Grayis ingeniū Graijs dedit ore rotūdo Muſa loqui. et ipſe Cicero a Grecis diſciplinaz: a nris virtutem eſſe captādā dicit ſed ait de q̄buſdaz coetaneis ſuis q̄ p arrogātia & cupiditatē pecunie multa ſcripſerunt ad artez nō ptinētia: vt cu ars difficilis ſit: ipſi plˀpmij mereri a diſcipulis videātur. Aſcenſius.

¶ Quas ob res. Hic a pſona aduerſariorum beniuolentiam colligit quos in odium rapit. Cum eorum arroganter & inaniter facta commemorat. Dicit enim ſuperflua nimiū: et que nihil ad artem ptinebant eos conquiſiuiſſe et vt multa ſciſſe crederētur: & vt difficilior ars cognitū videretur ſciendum autem eſt autore Uarrone oīz pene artiū quedā intrinſeca eſſe q̄dā extrinſeca. Intrinſeca p̄cepta ſic neceſſaria ſūt: ſic artē cui⁹ ſunt ꝯſtituūt: vt ſine illis tradi ars ipſa nō poſſit & haberi. Exēpli grā ne a nrā diſcedam⁹ facultate. Rhetoricā q tradit: regulas: et precepta tradat inuētiōis elocutionis: memorie. & pnūciatiōis neceſſe eſt. Exordiū p̄terea & reliquarū orōnis partiū: quot ſint ſtat⁹ doceat: & cetera oīa aperiat ſine quib⁹ pcipi ars non poteſt Intrinſeca hec dicentur. Extrinſeca vero ad artē q̄dē aliquo modo pertinēt neceſſaria tñ non ſunt. Et ſi p̄ter eas nihil afferas arti vel dicituro detrimenti. Ut querere de origine & authoribus rhetorices an ſit ars: an virt⁹ diſferere: nō em̄ quārū ad ipm pertinet artificiū dēq inſtruūt oratorē. In hmōi reb⁹ inanis glie cupidi occupati erāt greci. Sed illa dicit tñ que ſcriberet aſſumpſiſſe. In quo a ſua pſona beniuolētiā cōparat. Inde rhetores illos grecos dici ſcito q̄ ſuperflua & inutilia multa ſcripſerūt: vt Hermagoras: de quo ait in veteri. Nam hermagoras q nec q̄d dicat attēdere: nec q̄d polliceat: intelligere vr̄. Ceterū multi artez vtiliter & cōmode ex grecis tradiderūt: vt Ariſtoteles. Theophraſt⁹. Theodorus. Gadarenus. Apollonius. Molon. Dionyſi⁹ Halicarnaſe⁹: et alij non pauci. Quas ob res. recte plurali nūero vſus eſt. Duo enim ſuperi⁹ dixit fuiſſe que ſuſcipere laborē ſcribendi compulerūt: alter ne amici cauſa noluiſſe: alterū ne laborē ſubterfugiſſe putaretur: vt ex ſuperiorib⁹ colligit. Inanis arrogātie cauſa: non vt ſuis pdeſſent ſectatorib⁹. Sed vt gloriā ipſi (ſi multa dicerent & inſolita parūq ad artem ſpectantia) conſequerentur. Arrogare eſt nemiū de ſeipſo pſumere ſibiqȝ pſ

Fran.

Beniuolentia a pſona aduerſariorum.

Duplicia cuiuſlibet artis precepta.

Greci rhetores.

Arroga:

¶ Quas ob res &c. Quia igit (inquit) nō ex libidine: ſcribēdi: nec ex affectione oſtētādi ea que in arte dicendi calleam: ſed cauſa tua eo qđ tibi ex animo bene volo et propoſitū tuū (qđ vtile ſcio) laudo: nō attingam illas preceptiones quas ad ſcientie ſue oſtētationē greci ſcriptores arrogantia inani adducti aſſumpſerūt: reddentes artem difficiliorē q̄ eſſet: ſed dūtaxat ea docebimus que ad rationem dicendi nouim⁹ precipue pertinere. Non em̄ ſpe queſt⁹ aut glīa cōmoti &c. Quibus verbis rurſus cōciliat ſibi beniuolētiam primo ex perſona aliorū quos arrogātie dānat: deinde ex ſua, qui neq auare neq arrogāter: ſed liberaliter & modeſte oīa executur⁹ eſt. Ac demū docilem facit dans formā diſcendi et proficiendi: que eſt ſi in precepti dicendi ſeſe exercitauerit. Ordo eſt. Ob quas res. i. quapropter: aut ob quas cauſas: nos reliquimus. i. pretermiſimus illa que ſcriptores greci: ſcilicet Hermagoras: & eius ſiles (nā multi grecoꝝ viliter ſcripſerunt) aſſumpſere ſibi: ſcz ſcribēda: cauſa arrogātie. i. vendicationis laudis et glie immerite. Uñ addit inanis. i. futilis: & vt dicūt vane: cū vanū pernicioſius ſit q̄ inane. Nam illi. i. ſcriptores greci ne viderent ſciſſe. i. ſcuiſſe parū multa: hoc eſt vt multa viderentur ſciſſe et ſcietiā ſuā oſtētarēt: cōquiſiuerunt. i. cōquireādo cōgeſſerunt in opus ſuū: ea q̄ nihil attinebāt. ad propoſitū. i. ad inſtitutuz & ad rationem dicēdi: vt ars ſcz dicendi: videret: ſcz ppter multitudinē preceptorū preſertim inaniū: difficilior cognitu. i. ad cognoſcēdum: aut vt cognoſcatur. Ubi ſciet puer prepoſitionē cōpoſitam verbo ſolere eidē a Cicerone apponi: vt attinebāt ad propoſitū. Sciat etiam doctos raro reperiri intētionem pro ppoſito aut inſtituto. Sciat ad hoc poſteriora ſupina ſm Uallā ſignificare tñ paſſiue: et conſtrui cuz adiectiuis nolbus nullo caſu ipſa ſequēti: vt difficilior cognitu. i. ad cognoſcendū nā dicit neq quiſq doctus dixerit: a diſcentibus aut legentibus. Sulpiti⁹ tñ laudandū cenſet. Sed purgamus. Autem pro ſed: nos ſcripſimus ea que putauim⁹ pertinere ad rationem dicēdi. Ubi annotabit rurſus. Attineo & pertineo raro ad modum apud diſertos cum datiuo conſtrui: ſicut apud vulgares ſcribētes. Iſte liber pertinet eccleſie &c. Sciat etiā optimū, ſitum cōnectende orationis eſſe: ſi quod ſequitur det cauſam precedētis: vt

Prepoſitio a verbo reqſita etiā cū eo cōpoſita

Paſſiue tñ ſupina vltima ſignificant.

Attineo & ptineo.

indulgere ei placere:ac proprijs bonis ſuperbire:maioraq; ea exiſtimare quã reuera ſint:propter autẽ eſt de ſeipſo aliquid predicare: tunc autẽ nobis arrogam⁹ cum de nobis ipſis aliquid predicamus. Quod inanis iactãtie Superbie: et inſolentie eſt. Sic alijs tribuimus quos laudamus ꝛ magnificamus. Cicero non iã-tum mihi arrogo inquit: neq; aſſumo. Idem. Non tantũ mihi arrogo quãtum tibi tribuo. Inanem dixit:quoniam inanes:hoc eſt vanos ꝛ ſtultos homines reddit. Aſſumpſerunt tanq̃ ab ipſis inuenta:tanq̃ ipſorũ labore queſita. Parũ multa:hoc eſt vt multarum rerum tenere ſcientiam viderentur. Difficilia et ipſi propterea magis commendarentur: qđ tam occulta et abſtruſa inuenirent explicarentq;. Cognitu: vt

hic fere vbiq;:vnde cauſam affert,cur ipſe non ſcripſerit ad oſtentationem dicens. Non enim venimus ad ſcribendum commoti: aut ſpe queſtus.i.lucri ac emolumenti:aut commoti gloria. ſcilicet inani:poteſt legi glorie:vt ſit ſpe queſtus: aut ſpe glorie quemadmodum ſupple venerunt ceteri:non tamen omnes:ſed quos nominauit.(Ubi notãbis puer:non docuiſſe addi greci: vt ſit quemadmodum ceteri greci:quia tunc ſe grecum diceret:et tamen certum eſt,ipſum de grecis loqui.In ſingulari non eſt nominatiuus maſculinus:ſed cetera et ceterum in feminino et neutro: potius etiam dixit queſtus q̃ lucri:qđ queſtus ſepe inhoneſtus eſt:)ſed ſupple venimus ad ſcribendum:vt geramus morem.i.morigeremur et obſequamur tue voluntati induſtria.i.ſolerti diligentia noſtra. Nunc incipiemus dicere de re.id eſt, de propoſito noſtro:ne oratio.id eſt prefatio et pollicitatio ſumatur ſcilicet a nobis longa nimiũ:id eſt immodice:ſed ſupple incipiemus ſi monuerimus.i.poſtq̃ monuimus te illud vnum.i. precipuum videlicet artem dicendi ſtuuare non multum.id eſt modicum: et non iuuare multum artem dicendi ſine aſſiduitate dicendi.i.ſine aſſidua exercitatione in dicendo: vt intelligas hanc.id eſt noſtram rationem.id eſt formam preceptionis oportere accommodari.id eſt applicari commode ad exercitationem: id eſt frequens exercitium et periculum faciendum.

Supinum quo conſtruit. A ppria perſona colligitur beniuolentia. cognoſceretur. Sicut effabilis dictu:hoc eſt dicatur. Supinum enim eſt:quod a nomine tantũ ꝛ eodem adiectiuo regit:non rẽ nõ ſubſtantiã:aut qualitatem:ſed actionem potius vel paſſionẽ verbi ſignificat. Non enim ſpe queſtus. Et hic rurſus a perſona ſua beniuolum facit Herennium officium inum ſine arrogantia laudãs. Dicit enim ſe vtilia tantum et neceſſaria conquiſiuiſſe: quoniam non ſpe lucri:aut cupiditate glorie ſurrexerit ad ſcribendum:ſed vt amico obſequeretur honeſta petenti.

Queſtus. Queſtus lucri: inhoneſtum autem lucrum ſignificat queſtus. Unde Meretricius dicitur queſtus.

Glorie diffinitio. Gloria inani:ſcilicet quã ex rebus querimus minus honeſtis. Nam vera gloria ex honeſtate naſcens:querẽda eſt:pro qua adipiſcenda Romani veteres ſemper laborarunt:pro qua etiam mori non recuſarunt:quam ſic diffinit Cicero. Gloria eſt frequẽs fama cum laude:Quemadmodũ ceteri: ſcilicet fecerunt. Nam ꝛ Ariſtoteles Iſocratis rhetoris (vt Cicero ait) gloria cõmotus:cuius ſcholam frequentari videbat:cũ ſua non admodum frequentaretur. Pomeridianis horis rhetoricam docere incepit. Noto illo ex philocteta verſu frequenter viſus. [illegible] hoc

Induſtria. eſt Turpe eſt Ariſtotelẽ tacere:et Iſocratẽ pati dicere. Induſtria noſtra.labore noſtro et diligentia:cũ qua induſtria conuertitur. Que eſt honeſtus labor:in re honeſta ſuſceptus. Morem geram:obſequar obediam:vtimur et integra dictione morigeror. Unde moriger et morigerus obſequens et obediẽs. Nunc ne nimium longa: Prefatione concludit:ne ſi ea nimis longa vtatur: imitari eos videatur: quos ſuperflua queſiuiſſe accuſat. Aſſiduitate continua quadam dicendi conſuetudine:cuius magna vis eſt:vt ipſe ait Cicero. Ouidius quoq; inquit.nihil aſſuetudine maius. Optimus dicendi magiſter vſus eſt:ſine quo paruum dicendi artis conferent precepta. Hanc rationẽ preceptionis:hãc doctrinam:et hec artis rhetorice documenta. Ars preceptio dici ideo iure poteſt:quoniam in preceptis regulisq; conſiſtit. Accommodari.adaptari.adiungi. Ad exercitationem:ſine qua nulla in arte:quecunq; ſit excellere poſſumus.

Oratoris officium. ¶ Oratoris officiũ eſt. De arte rhetorica precepturus:primo oratoris diffinit officium. In qua diffinitione quis finis rhetorice ſit ſimul oſtendit. Non enim officium recte diffiniri poteſt ſine admixtione finis:neq; finis ſine commixtione officij: quare vt facilius cognoſci res poſſit:quod ſit rethorices genus:que ſpecies:que materia:que artis partes integrales:quod inſtrumentum:quot partes inſtrumenti: quod opus rhetorices: quis effector:quod eius officium: quis finis ſit dicendum videtur. His enim expoſitis melius que de oratoris tradit officio intelligent.

Rhetorices genus. Genus rhetorices facultas eſt:que omnium artiũ quoq; eſt:vt cũ dicimus dialectica facultas eſt diſcernendi verum a falſo. Rhetorica bene dicendi. Grammatica recte loquendi. Geometria metiendi:ita omnibus genus eſt facultas.

Species. Species tres ſunt. Demonſtratiua. Deliberatiua. Iudicialis: que ꝛ cauſarum genera dicuntur:ſed de his multa inferius.

Materia. Materia ciuilis queſtio eſt:ſicut Cicero vult hoc loco:et in veteri rethorica vbi ait:ciuilẽ quandam rationẽ eſſe:que multis et magnis ex rebus cõſtat:et eius quandam magnam et amplam partem eſſe artificioſam eloquentiam:quam rhetoricam vocant. Idem Cicero in libro de oratore omnibus de rebus dicendum:oratori arbitratur. Quintilianus quoq; res oẽs materiã iudicauit rethorices eſſe:quecunq; ſubiecte fuerint:ꝛ ad dicendum propoſite. Et reuera circa omne orator ſubiectũ verſatur:de quo probabiliter dici poſſit.

Partes. Integrales rhetorices partes quinq; ſunt. Inuentio. Diſpoſitio. Elocutio. Memoria. Et pronunciatio.

Inſtrum. Inſtrumentum ipſa eſt oratio cuius he ſunt partes exordiũ:narratio:diuiſio:confirmatio:confutatio:concluſio:

Opus. Opus rhetorices eſt docere et monere quod ex eiuſdem ſex inſtrumenti partibus ſubminiſtrarẽ effector ipſe eſt orator:cuius officiũ eſt dicere appoſite ad perſuaſionem.

Finis. Finis eſt tum in ipſo:tum in altero. In ipſo quidem bene dixiſſe:id eſt dixiſſe appoſite ad perſuaſionem. in altero vero perſuaſiſſe. Neq; enim ſi qua impediant oratorẽ quo minus perſuadeat:finem ſuum non eſſe conſecutum dicetis modo quantum in ipſo eſt officium impleuerit:et perſuadere nitus ſit.

Manet. ¶ Quas ob res. Docilem facit auditorẽ oſtendens ſe neceſſaria tantũ copie dicendi ſcripturum. Arrogantie. Arrogans preclara:et ea que non inſunt:et maiora q̃ inſunt fingere ſibi videtur. Diſſimulator: autem contra negare que ſibi inſunt:aut imminuere ſolet. Ita interpretatur li.iiij. Ethi. Ariſtotelis Argyropylus: Ut ars:diuiditur rhetorice in artem artificẽ ꝛ opus: ars eſt que diſciplina percipi debet. Ea eſt bene dicendi ſcientia. Artifex eſt qui precipit hanc artem:id eſt orator cuius eſt ſumma bene dicere. Opus quod efficitur ab artifice:id eſt bona oratio, hec Fabius libro.ij. ſcribit. Ratio Docilem facit auditorẽ

†In libris quos de inuentione cõſcripſit oratoris officiũ dicere appoſite ad ꝑſuaſiõem eẽ voluit: ſed ſi hoc ⁊ illud recte contẽplamur: inter ſe nobis differre minime videbuntur.

† Officium vt hic intelligit ita diffinire/ poſſum⁹. Officiũ eſt vnicuiq; perſone ꝯgruens ⁊ debita actio attributa ſm ciuitatis et domus mores ac vniuſcuiuſq; delecti ſibi vite curſus intẽtionẽ ſiquidem ꝑ boni et mali viri officiũ hoc ⁊ illud dicere conſueuimus.

nem dicendi Rhetorices diffinitio. Queſtus lucri. Gloria. Gloria eſt illuſtris ac peruagata: vel in ſuos ciues vel patriam: vel in omne genus hoim fama meritorum. Auctor Cice. in oratione pro M. Marcello. Idem vero lib. ij. rheto. ſic ait. Gloria eſt frequens de aliquo fama cum laude. Non enim ſpe queſtus beniuolum maxime erga Herenniũ autor ſe hic oſtẽdit: cum nõ queſtus nõ gloria cauſa ſcripſerit: ſed dumtaxat vt amico obſequeretur. Induſtria cura labore ſtudio. Morẽ geramus obſequamur. Nunc ne nimium: attentum facit auditorẽ: pollicetur enim tamiam de re dicere. Sed ſupple de re dicere incipiemus. Artem ſine aſſiduitate dicendi. Multo labore aſſiduo varia exercitatione plurimis experimentis altiſſima prudentia preſentiſſimo conſilio cõſtat ars dicendi: vt ſcribit Fabius li. ij. Rationẽ. Cauſa eſt que nos impingit ad aliquid faciendum. Ratio aũt eſt qua vtimur in faciendo. Seruius autor in arte. Victorinus vero lib. j. rheto. ſic ait. Cauſa eſt animi impulſus ad aliquid agẽdum. Ratio eſt gerendorum ordo ex cauſis venientium: vt quid quo loco facias ac dicas intelligas. Preceptionis diſcipline. precepta enim ⁊ preceptiones indifferẽter pro diſciplina ponimus. Accommodari adiungi. Vergilius lib. ij. Enei. Lateriq; argiuum accommodat enſem.

Gloria.

Attẽtus fit auditor.

¶ Oratoris offiñ a iuriſcõſulti decernit offõ. Li. j.

Oratoris officiuz eſt de his rebus poſſe dicere: que res ad vſum ciuilez moribus et legibus conſtitute ſunt: cum aſſenſione auditorum quoadeius † fieri poterit.

¶ Oratoris offiñ ⁊c. Quia vt dicit diuus Auguſtin⁹ in prefatione queſtionũ in heptatheucum. Nonnulla pars inuentionis eſt noſſe quid queras: ideo autor cõſcripturus que ad rationem dicendi faciant: ſcribit officium oratoris: vt eo cognito ſtudeat adipiſci que ad id ſint neceſſaria: ſine quib⁹ fruſtra darentur precepta dicendi. Nam rhetoris non eſt docere quid loquaris: ſed qui: hoc eſt quõ: ſicut Horat in arte poe. non docuit quid ſcribas: ſed qui: monuit tamẽ dicens. Rẽ tibi ſocratice poterunt oſtendere charte. Prelibat preterea que in initiis ſciẽtiarũ inquiri ſolent: vez qđ rhetorices ſit ſubiectuz: circa qđ verſetur: qđ precognitũ quodammõ eſſe opz: dicit itaq; ꝙ offiñ oratoris eſt. i. ad euz qui futurus eſt orator maxie ſpectat: dicitur eñi officiũ vel ab efficendo: eo qđ quiſq; qđ officij ſui eſt maxie facere debet: vel ab ob⁊ facio: ob aũt dicit contra ⁊ propter vnde officio. i. noceo quaſi contra id qđ facere debeam facio. ⁊ tñ officium meũ eſt propter qđ faciẽdum factus ſum: vt officium oratoris orare: ſcriptoris ſcribere: diſcipuli diſcere: rhetoris docere. (Oratoris vt hic dicit) poſſe dicere ideſt eſſe idoneum ⁊ potentem ad dicendum (Ad hoc autem vt opus aliquod perficiatur ab opifice tria cõcurrunt: velle: ſcire: poſſe: que interdum diſtincta ſunt: vt ſi ruſticus bonis cruribus ſaltare non didicerit: ſaltare quodammodo poteſt ⁊ ſepe vult ſed neſcit. Contra qui bonus erat ſaltator ſe crura fregerit: ſcit quidem ⁊ forte velit ſed non poteſt. Sepe autez bonus ſaltator poteſt ⁊ ſcit ſaltare ſed non ſaltat: quia non vult Uerum hoc loco poſſe dicere quodammodo ea tria includit: quia non videtur poſſe qui neſcit artem dicendi: nec qui ſcit continuo poteſt ſi non habet facundiam firmum latus: memoriam ⁊ cetera ad oratorem neceſſaria: quia ꝟo orator nõ ſẽper orat: hoc ẽ nõ ſemꝑ dicit: ideo nõ dicit quod oratoris officiuz eſt dicere: ſed poſſe dicere. q. d. qñ velint) de his rebus q̃ res (Signa puer modũ loquendi ahs videlicet ſepe a Cicerone cum relatiuo repeti: vt Ualla etiam obſeruauit) ſunt conſtitute. i. ſimul ſtatute ⁊ comprobate moribus id eſt laudata conſuetudine ⁊ legibus (Ita enim ſolet iudicium ferri: aut iuxta conſuetudinem ſue cuiuſq; ciuitatis: aut iuxta leges publicas) ad vſum. i. vtilitatem ciuilem. i. ciuium ſimul cõmorantium in vnis menibus: oportet ergo vt noſcat cõſuetudinẽ leges ⁊ priuilegia ciuitatis in qua orabit aut cãm dicet neq; id adhuc eſt officiũ plenum oratoris: immo iuriſconſulti: vnde addit cum aſſenſione hoc eſt aſſenſu auditorum quoadeius. i. quatenus id fieri poterit. Quia ſicut non eſt in medico ſemper releuetur vt eger. Sic non eſt eſt in oratore etiam ꝑfecto vt ſemꝑ ꝑſuadeat: ⁊ ad aſſenſum inducat: q2 interdum auditor male affectus eſt. interdum ab aduerſario ꝑſuaſus. interdũ res nõ eſt ꝑſuaſibilis. Nouit puer idem eſſe aſſenſum ⁊ aſſenſionem. Aſſentari aũt eſſe adulatoris. Signet p̃terea locutionẽ illã quoadeius. Uñ ſciat aduerbia ſepe ꝓnoim caſum regere vt eo temeritatis peruenit. i. ad id temeritatis aut ad eam temeritatem. ⁊ quoadeius. i. q̃tenus id ⁊c. Legea poterit non poterit

Officium.

¶ Oratoris officium. Hic materiam tangit Rhetorices. Nam ſi oratoris officium eſt de his reb⁹ poſſe dicere: que ad vſum ciuilem pertinent: omnes ciuiles controuerſias materiam intelligimus oratoris eſſe. Et conſtitutiones que tres ſunt coniecturalis. Legitima. Iuridicialis. Ciuilis q̃ſtionis partes ſunt: quod et in libro de oratore dicit: vt nulla rhetorices pars eſſe poſſit: que in ciuili negocio non ſit. Orator a Cẽſorio Catone quem primum apđ Romanos legimus Rhetorem fuiſſe vir bonus diffinitur: dicendi peritus. Quintilianus quoq; libro inſtitutionum oratoriarum talem quem conſtituit et inſtruit ipſe: oratorem vult eſſe: nec intelligi citra virtutem poſſe. Et reuera ſi malo viro adiũcta fuerit eloquentia publicis priuatiſq; reb⁹ ꝑniciosius nihil erit. adde ꝙ mali etiam cum vera dicunt nõ creditur. Et vt Aurelius Auguſtinus dicit omni grauitate ſermonis maius pondus habet vita dicentis. Deniq; talis ſit orator qualem deſignaſſe his verſibus vergilius videtur. Tum pietate grauem: ac meritis ſi forte virum quem Cõſpexere ſilent: arrectiſq; auribus aſtant. Ille regit dictis animos: ac pectora mulcet. Officium ſic diffinitur: autore victorino Officium vniuſcuiuſq; perſone actus congruens eſt: ſecundum mores et inſtituta ciuitatis: ſed pro perſonis vt ſcimus officia diuerſa ſunt aliud patris: aliud filij: aliud domini: aliud ſerui officium eſt: quod ex ipſa ſumitur virtute: nonnunq; ⁊ pro beneficio ſiue obſequio vnde officioſus. Singule quoq; artes ſuam actionem officium vocant: vt officium grammatici: officium oratoris. Poſſe dicere facultatem dicendi habere: quia non tunc ſolum orator dicitur: et habetur cum orationem habent: ſed etiam cum non dicit modo ita inſtitutus ſit atq; inſtructus et arte ingenioq; paratus vt dicendi vim habeat ⁊ facultatem quãdo opus ſit. Que res ad vſum ciuilẽ politicã oſtendit que in gubernatiõe ciuitatis negocijs ei

Franciſcus Oratoris materia.

Aſcenſius.

Oratoris diffinitio.

Officij diffinitio.

artibus verſat. Cū vo ſit morib⁹ ⁊ legib⁹ ꝯſtitute ſunt: ciuilē ſnuit qōnē: q̄ ex his oriri cognoſcit: q̄ moribus ⁊ legib⁹ ꝯtinent. Et certe oīs reip. ſta⁹ morib⁹ ⁊ legib⁹ cōſtat. Ciuilē aūt qōnem materiā rhetorices eſſe plerīq₃ quos hic ſecut⁹ eſt Cice. voluerūt. Mos differt a lege: nā mos ſine ſcripto eſt in cōſuetudine poſitus lōgo tēpore omniū cōſenſu approbatus: vt venerari ſenectutē. lex ſcripta eſt eadem in conſenſu vnius et voluntate quandoq₃ poſita eſt: mos non niſi multorum: poteſt preterea vnius dici aut paucoꝝ lex eſſe: mos non niſi longi temporis. Cum aſſenſione auditorum quoad eius fieri poterit. Hoc addidit: quoniā non ſemꝑ perſuadet orator perſuaſio eſt tum in ipſo: tū in auditore eſt duplex igitur finis eſt intrinſecus in ipſo perſuadenti: extrinſecus in auditore: vt perſuaderi velit. Nec vitiū dicetur oratoris ſi qñ nō pſuaſerit: ſed auditoris q̄ perſuaderi noluerit: ſicuti medici vitium non erit: ſi egrotus q̄ intēperans eſt ei parere nō vult: ſenatus nō fuerit: q̄tū em in eo e ⁊xtitit: ⁊ officiū ſuum curandi ⁊ finē ſanādi ſupleuit: bon⁹ q₃ gubernator bñ ⁊ vigilāter nauē regēs: ſi portū tenere nō poteſt: in quē peruenire ſtudet ⁊ vento ⁊ tēpeſtate alto impellit. nō nomē gubernatoris amittet: qm̄ quoad eius fieri potuit officio ſuo gubernandi ⁊ fine portū tenēdi funct⁹ eſt. Pari rōne ſi ita orator dixerit vt perſuadere potuerit q̄uis non perſuaſerit: ſnū iñ tuet officiū ⁊ finē. Quoadei⁹ male ſentiunt qui volunt eius pro eo poni more greco. Modus loquendi eſt: ⁊ pars vna: qđ in epl̄a cognoſcit ad Appium cū ſic ait Cice. ſi eā quoadei⁹ fieri poterit q̄ expeditiſſimā tradideris: quoadei⁹ ergo ſignificat quatenus ⁊ vt vulgo dicunt inquantum. ¶ Oratoris officiū. Orator eſt vir bon⁹ dicēdi peritus: vt M. Cato definit autore Fabio libro. xij. Uir bonus aūt conſiſtit natura morib⁹ vita artib⁹. dicēdi peritus conſtit artificioſa eloquentia: q̄ conſtat partibus q̄nq₃: Inuentione: Diſpoſitione: Elocutione. Memoria: pronunciatione ⁊ fine officij quod eſt aliqđ pſuadere. Atq₃ Ci. li. j. de oratore ſcribit. Is orator erit qui quecunq₃ res inciderit q̄ ſit dictione explicanda prudenter ⁊ cōpoſite ⁊ ornate ⁊ memoriter dicet: cum quadam actiōis etiā dignitate. At Uictorinus inq̄t. orator eſt q̄ in cauſis priuatis ac publicis plena ac perfecta vitur eloquētia. Rhetor eſt qui docet literas atq₃ artes tradit eloquētie. Sophiſta eſt apđ quem dicendi exercitium dicitur. Officiū eſt: officiū dī quaſi efficiū ab efficiēdo qđ vnicuiq₃ ꝑſone cōgruit: vt Donatus in adelphis inquit. hinc Uictorinus ait officium eſt quod ex legibus vel ex natura neceſſe eſt nos implere. De his rebus poſſe dicere Cice. lib. j. de oratore ait. Oratorē plenum atq₃ perfectum eſſe eum qui de oībus rebus poſſit copioſe varieq₃ dicere. Fabius etiā li. ij. ſcribit q̄ vis oratoris ꝓfeſſioq₃ ipſa bene dicendi hoc ſuſcipere ac polliceri videt: vt omni de re quecunq₃ ſit propōſita ornate ab eo copioſeq₃ dicatur. Dicere. Scribit Cice. in Bruto. Dicere proprie eſt oratorum: loqui vero dialecticorum. Et de claris oratoribus inquit q̄ ſunt due ſumme in oratore laudes. Una ſubtiliter diſputandi ad dicendum. Altera grauiter agendi ad animos audientium permouendos. Ad viſum ciuilem ad ciuium vtilitatē Li. etiam. j. rhe. ait oratoriā facultatē ciuilis ſciētie partē eſſe. Morib⁹ ⁊ legibus Mos eſt inſtrumētum patrū pertinēs maxime ad religiōes cerimoniaſq₃ deoꝝ antiquoꝝ autore feſto. Lex autē eſt rō ſumma inſita in natura: q̄ iubet ea q̄ facienda ſunt: ꝓhibetq₃ cōtraria: vt Tullius li. j. de legib⁹ inq̄t. Scđo vero ait. Cōſtat ꝓfecto ad ſalutē ciuiū ciuitatūq₃ incolumitatēq₃ vitāq₃ oīm q̄etā ⁊ beatā ꝯditas eē leges. Aſſenſiōe. i. cōſenſu. Quoadei⁹ fieri poterit. q̄tū in ea ⁊c. Gellius q̄₃ li. xiij. in ꝓncipio ſic ait. Capita aūt locoꝝ argumētoꝝq₃ qb⁹ vſus eſt quoadei⁹ meminiſſe potui egreſſus ibi ex auditione perperā notaui ⁊c.

Ciuilis qđ.
Mos.
Lex.
Antō.
Oratoris diffinitio.
Eloquētie partes.
Orator.
Rhetor.
Sophiſta.
Officium.
Dicere ⁊ loqui.
Mos.
Lex.
Franciſcus

¶ De tribus generibus cauſarū. Ca. ij.

TRia ſūt genera cauſaꝝ: q̄ recipere debet orator. Demōſtratiuū. † Deliberatiuū. Judiciale. Demōſtratiuū genus eſt: qđ attribuitur in alicuius certe perſone laudē: vel vituperium. Deliberatiuum eſt quod poſitū in cōſultatione habet i ſe ſuaſionē ⁊ diſſuaſionē. Judiciale eſt qđ poſitū in cōtrouerſia habet accuſationē i ſe aut petitionem cum defenſione.

¶ Tria ſunt genera cauſarū. In oratoris diffinitione materiā artis et finem complexus eſt: nunc quid ſit quod ad viſum ciuilē ſpectet in quo oratoris verſatur officium exponit. Et de ſpecieb⁹ tractat rhetorice: que ⁊ genera cauſarum vocantur. Sunt autē tres. Demōſtratiua Deliberatiua. Judicialis. In quib⁹ tota facultas rhetorices eſt: ⁊ eadem in ſingulis integra. Naȝ qui harum vnā tenuerit perfectus orator erit: cū ſingule ſpecies oratorem abſoluant. Teramenes cognomento Cothurnus deliberatiuam tantum apprehendit. ⁊ orator dictus eſt. zeno iudicialem tantum adeptus: orator habit⁹ fuit. Gorgias demonſtratiua contentus oratoris nomine nō caruit. he ſpecies quemadmodum facultatis ſpecies ſunt: ita ⁊ cauſarum genera ſub quorum quolibet cauſe oēs ſiue ſpeciales: ſiue indiuidue cōprehenduntur. Sub iudiciale ſpecialis cauſa eſt repetundarum ⁊ maieſtatis: ideo ſpecialis q̄ ad omnes eius criminis reos pertinere poteſt. Indiuidua erit Maieſtatis cornelij: ⁊ repetundarū Uerris. Sub deliberatiuo ſpeciales cauſe ſunt omnes que re

Teramenes cothurnus. zeno.

¶ Tria ſunt ⁊c. Propoſuit ſubiectū in gñe qđ nunc diuidit per ſpecies dicens. Tria ſunt genera cauſarum q̄ gña orator debet recipe: ſ. ab litigatore vt a ſe tractāda (q: ſūt ⁊ alia a grecis illis ſupſiue tradita que reijcere poteſt. Notabis quod valla admonuit oratores in declaratiōe ahdicer rariſſime ponere illas grāmaticorum particulas ſcȝ aut videlicet: vt hoc loco dicat grāmaticus (videlicet) demonſtratiuum quod dicitur a demōſtrādo q: demōſtrat alicui ineſſe laudē vel vituperiū: vnde ⁊ grāmatici ſolēt vocare regimē demonſtrationis eſſentie in his vir magne probitatis aut improbitatis detetſtāde. Deliberatiuū qđ a deliberādo nomen ſumpſit. Et iudiciale qđ a iudicio ſeu a iudicando deductū eſt. Uñ demonſtratiuum eſt qđ attribuitur. i. applicat. in. i. ad laudē vel vituperiū alicui⁹ perſone certe. i. ſingularis: q: in deliberatiuo agit etiam de laudādo aut vituperando ſtatu publico: vnde deliberatiuum eſt: quod poſitum in conſultatione. i. deliberatione ⁊ cōmuni diſquiſitione expedien

† Cur ea et tot ſunt genera cāuſarum aliqui hāc aſſerunt rōnē. Siq̄dem aliū vnū qđ ad delectationē cōuenit eē aiūt alterum qđ cōſiliū accipit Tertiū qđ de iuſtitia iudicet. Quintilianus afferit hāc rōnem qm̄ q̄cq̄d dici pōt: ſub his trib⁹ generib⁹ cōtinet: ⁊ vocātur hec tria gña gñaliſſima a Quintiliano: ſūt eſſentialia: qr ſine his rhetorica eſſe nō poteſt

Aſcenſius.

tis: an non expedientis habet in ſe ſuaſionẽ ⁊ diſſuaſionem. Suaſionem ſi videatur expediens de quo conſultatur: diſſuaſionem ſi inexpediens. Caue legas perſuaſionem: non eñ penes oratorẽ eſt vt ſemper perſuadeat: nã perſuadere eſt inducere aſſenſum. Judiciale eſt qđ poſitũ in cõtrouerſia. i. diſputa tõe ⁊ diſceptatiõe: habet in ſe accuſationem vt in cã criminali: ⁊ petitionẽ vt in cã ciuili ⁊ vtraqȝ ptinet ad oratorẽ cũ defenſione q̃ ptinet ad reũ. Nam oĩs ſiue iuſte ſiue iniuſte poſtulãs ⁊ vocãs aliũ in ius: dicitur actor: oĩs vocatus in ius licet innocẽs ſit aut nihil debeat vocatur reus.

Actor.
Reus.

nire in conſultationẽ poſſunt: vt de pace: de bello. Indiuidue vt de pace aut bello Pyrrhi. Eodem modo ſub demonſtratiuo cauſe omnes que in laudem cadũt: vel vituperationẽ ſpeciales ſunt, vt de laude viri fortis: indiuidue vt de laude Scipiõis. Hoc pacto facile cognoſcit̃ cur q̃ ſpecies ſunt facultatis rhetorice vt cauſarum dicantur genera. Nam que ſpecies ſunt eorum reſpectu quibus ſubſunt genera etiam poſſunt eſſe eorum reſpectu quibus ſupponũtur. Sub omni autem genere ſpecies eſt que dicitur de pluribus numero differentibus: ⁊ indiuiduũ quod ſingulare eſt: vt ſub aĩali. homo ⁊ indiuiduũ Franciſcus. quidam demonſtratiuum: deliberatiuum: iudiciale tres partes vocauerunt rhetorice: quidam genera Rhetorices dicere maluerunt: optime illi quos ſecutus eſt Cice. genera cauſarum nominauerunt. vt Quin. ſentit. Fuerunt qui duo tantum genera eſſe vellent. deliberatiuum: ⁊ iudiciale. Demonſtratiuum excludentes: quoniam qui laudat vel culpat minime perſuadeat quod oratoris eſt officium: ſed decepti ſunt: quoniam cũ laudamus facile ſuademus vt is apud omnes talis habeatur qualem demonſtramus ⁊ contra cum vituperamus diſſuademus Ariſtotelem ſecuti tribus generibus contenti fuerunt: aliqui innumerabilia pene genera eſſe voluerunt Quintilianum vt tria dũtaxat eſſe opinetur ratio ea ſuccurrit quod omne oratoris officiũ aut in iudicijs eſt. aut extra iudicia. Eorum de quibus iudicio querit̃. Manifeſtũ genus eſt. ea q̃ ad iudicẽ non veniũt: aut preteritũ habent tempus aut futurum: preterita laudamus aut vituperamus de futuris deliberamus. Item oĩa de quibus dicendũ eſt. aut certa ſunt neceſſe eſt. aut dubia. certa vt cuiqȝ eſt animus: laudat: aut culpat. ex dubijs partim nobis ipſis ad delectationẽ ſunt libera ⁊ de his deliberat̃. partim ſunt aliorum cõmiſſa: ⁊ de his lite contendit̃. His ad hec rationibus tria non plura aut pauciora genera eſſe oſtenditur: quoniam quicqđ eſt de quo dici poteſt aut conſilij eſt aut iudicij: aut delectationis. Conſilio deliberatiuum genus conſtituit̃. iudicio iudiciale. Delectatione demonſtratiuum. Quicquid preterea agitur aut venit in iudiciũ: aut extra illud eſt: quod in iudiciũ venit de preterito eſt: cum de eo agitur iudiciale genus efficitur. quod extra iudiciũ eſt. aut futurũ eſt aut pñs. ſi futurũ deliberatiuum genus cũ de eo conſultatur conſtituit ſi preſens laudatur aut reprehẽditur ſicqȝ demonſtratiuum genus naſcit̃. Sunt q̃ querũt q̃ tempora q̃ loca quas perſonas reſpiciãt: quam materiam habeant a quib⁹ deniqȝ animi partibus proficiſcat̃. Judiciale preteritũ reſpicit tempus. Agit̃ enim de his q̃ facta ſunt. Deliberatiuũ futura conſiderat nonnũqȝ preſentia. Demonſtratiuũ preſentia ſemper complectitur nam q̃ preterita cõmemoramus ea ad pñs noſtrũ traducimus negotiũ laudandi vel vituperãdi: inuenies tamen de futuro accidere iudiciũ: ⁊ laudẽ etiam vel vituperationem: et vt de locorum dicamus diuerſitate: iudiciali forum patet: demonſtratiuo apud Romanos olim campus martius patuit: nunc ſenatus porticus ⁊ templa patent: deliberatiuum in comicio. ⁊ ſenatu exercetur: rurſus perſone que tractãt hec genera diuerſe ſunt: nam iudicialis cauſidicus eſt: demonſtratiui ⁊ deliberatiui ſenator pp̃lis princeps: ⁊ prudens concionator. materia etiam ſingulis generibus propria eſt: cũ qua finis coniunctus eſt: nam iudicialis materia eſt, equũ: iniquũ iuſtum: iniuſtum: equitas hoc eſt pars quedam honeſtatis. deliberatiui materia vtile inutile. finis vt Ariſtoteli placet vtilitas: vt Ci. honeſtas ⁊ vtilitas: demonſtratiui materia laus: vituperatio: vitium: virtus: finis: honeſtas. Ex trib⁹ animi ptibus: qđ vnum reſtat explicandũ proficiſcunt̃: ab iraſcibili iudiciale: ira eñ compulſus quis accuſat a cõcupiſcibili deliberatiuũ: qui eñ aliq̃ de re cõſultat: cupiditate aliqua motus qđ intẽdit ſuadet vel diſſuadet a rõnali demõſtratiuũ: laus eñ oĩs ab aliqua deſcẽdit rõne. Tria ſunt gña cauſarũ. genus trib⁹ modis accipit̃ pcriuſqȝ pña. vt a peruſia peruſinus pro ſanguine ⁊ cognatiõe vel deriuatiõe generis vt a romulo romulide Romani dicunt̃: a Julio iulia familia ſecuti aũt phi accipiũt genus de pluribus ſ᷒ differentibus: ſpẽ predicari in eo quod quid eſt vt aĩal de hoĩe ⁊ equo q̃ differunt ſpẽ predicatur in quã ſignificationẽ ⁊ nos hoc loco accipimus. nam ſingulis generib⁹ cauſarũ ſue ſubſunt ſpecies vt ſuperius diximus. Cauſarũ. cauſa duobus intelligit̃ modis. aut eñ eſt ex qua aliqđ ſequit̃ effectus. vt puta ex igne in lignũ immiſſo: incẽdium: aut res in controuerſia poſita circũſtantijs loci, ipis rei pſone implicita que a grecis ὑπόθεσις nolat̃: hec ⁊ infinita queſtio nũcupat̃: nã infinita a qua deſcẽdit eſt ſine aliquo complexu. a grecis θέσις vocata qđ vt exẽplo patent: infinita erit q̃ſtio an vxor ducẽda ſit: finita an catharina ducẽda et qui ſuã alteri cõceſſit. Recipere, a litigatore: nõ enim ipſe orator cauſas hȝ de quibus in foro aut in curia agẽdũ ſit: ſed recipit in reo aut ab eo qui laudari vult aliqđ: vel de aliqua re cõſultat. Demõſtratiuũ: hoc laus ⁊ vituperatio cõtinet̃. Laus eſt orõ amplificans res bonas quas certe pſone ineſſe dicim⁹. vituperatio ẽ oratio amplificãs res malas quas certe pſone ineſſe dicim⁹: a potiore tñ pte laudatiuũ vocat̃ ⁊ demõſtratiuum. vtrũqȝ nomẽ a greco fluxiſſe credit̃ nam ἐγκωμιαστικὸν καὶ ἐπιδεικτικὸν greci appellant deliberatiuum qđ ẽ συμβουλευτικὸν dicunt δημηγορικὸν hoc eſt concionale nominauit Ariſtoteles. iudiciale vero δικανικὸν ſingula gña ab effectu diffinit: quid efficiant oſtẽdẽs: puns aũt demõſtratiuum quod laudat vel vituperat: nã deliberatiuũ ſuadet aut diſſuadet. iudiciale accuſat vel defendit. Aliculus certe perſone nõ ſine cã hoc additũ nã qđ pauloante diximus cã differt a queſtione. Nã qđ gñalis eſt cum ſpecialis ⁊ indiuidua cauſa ſit q̃ ab oratore recipit̃ ⁊ tractat̃: nam q̃ſtio philoſopho magis cõuenit qui querit q̃ mũdi forma ſit: q̃ta magnitudo ſolis an aliqđ preter virtutẽ bonũ ſit. Uenit ũt vt ait Quintilianus et queſtiones in cauſas: que primo tractare non mediocriter adiuuant. et Cicero in oratione pro milone diſputat liceat ne vnqȝ hominẽ occidere vt probet inſidiatorẽ clodiũ mre a milone potuiſſe occidi: conſultatione: diſceptatione: ⁊ quodam opinionũ conflictu. hȝ eñ ſue dictionem ⁊ eius partes ſunt ſuaſio ⁊ diſſuaſio: ſuaſio quid faciendũ ſit oſtendit ⁊ hortat̃. diſſuaſio a faciẽdo dehortat̃ ⁊ auocat. Judiciale iudicialis pces ſunt accuſatio ⁊ defenſio accuſatione aũt in crimen: aut indebitũ rapimus aduerſariũ: defenſione crimẽ aut debitũ a nobis repellimus. Petitionem cum accu

Spẽs ſm por: eſt qđ pdicat̃ d̃ pluribus differẽtibus ſpẽ in eo qđ quid Gña cãrũ.

q̃ loca q̃bus cauſis.

q̃ pſone quibus cauſis congruant Judicialis Deliberatiui.

Demonſtratiui materia.

Genus.

Ex quib⁹ ac partib⁹ que pcedũt cãe.

Cã duplex.

Laus.

Cã differt a queſtione.

Suaſio diſſuaſio iudicialis pces.

Controuerſia.

ſatione coniunxit: defenſionem cum negatione: qui enim negat ab eo ſe defendit. qui petit quando cedis vel furti aliquis accuſatur. accuſatorem habet. cum aliquid ab aliquo petitur: vt predium habet petitorem: ſed in accuſatione ſe defendit. reus in petitiõe negat: ⁊ qui is ꝙ negat defendere ſe videt vno vocabulo defenſiõis vtrũꝗ mire ⁊ opportune cõcluſit. In cõtrouerſia in diſceptatione ⁊ mutua ꝯtradictione. videlicet feciſti ⁊ nõ feci: eſtꝗ coniecturalis cõſtitutio poſſides iniuſte prediũ meũ nõ poſſideo iniuſte eſt autẽ cõtrouerſia cũ alius affirmat eſſe factũ aliquid: alius negat.

Anto. Septẽ ſpẽs cauſaꝝ ciuilium. Cauſa.

¶ De tribus generibus cauſarum. Ti.ij.

¶ Tria ſunt genera cauſaꝝ. philoſophus in rhe. ad Alex. ſic ait. Tria ſunt genera ciuiliũ cauſarũ deliberatiuum: demonſtratiuum: iudiciale. Horũ autem ſunt ſpecies ſeptem. ſuaſio. diſſuaſio. laus. vituperatio. accuſatio. defenſio. et queſtio. In quibus omnis verſatur oratio. Cauſarum. cauſa eſt negocium omnibus ſuis partibus ſpectans ad queſtionem. Aut cauſa eſt negocium cuius finis eſt cõtrouerſia: ſic definit Apollodorus vt ſcribit Fab. li. iij. Hermagoras vero Cauſam eſſe dicit rem que habet in ſe controuerſiam in dicendo poſitam cum certarum perſonarum interpoſitione. auctor Cicero. lib. j. rhe. Demonſtratiuum id etiam laudatiuum fab. lib. iij. appellat perſone perſona eſt rationalis ſubſtantia qua ſermo expletur: vt ſcribit diome. Laudẽ. laus eſt expõ bonorũ que alicui accidũt perſone vel cõiter vel priuatim. communiter vt laus hominis. priuatim vero vt laus ſocratis priſcianus auctor ex hermogene. In conſultatione: in deliberatione vel queſtione infinita. Oĩa enim oratio eſt aut de infinite rei queſtione ſine deſignatione perſonarum. aut temporum: aut de re certis in perſonis ac temporibus locata. In vtraꝗ aũt re quicquid in cõtrouerſiã veniat in eo queri ſolet factũ ne ſit aut ſi eſt factũ quale ſit. aut etiam quo nomine vocet: aut qđ nonnulli addũt rectũ ne factũ eſſe videatur. hec ſcribit Cice. lib. j. de oratore. Conſultare vero eſt deliberare ⁊ aliquid petere. niſi eñ adſit qui cõſiliũ petat ⁊ qui conſiliũ det: nõ eſt deliberatio ſiue cõſultatio. Conſultare igitur quum altera pars petit altera dat conſiliũ Queſtio aũt duas partes habet infinitã quam cõſultationem ⁊ definitam quam controuerſiam nominat Cice. in partitionibus. Et in thopicis ait. ꝙ queſtionũ duo ſunt genera. Unũ cognitionis: alterũ actionis. Cognitionis ſunt he quarũ finis eſt ſcientia: vt ſi queratur natura ne ius profectum ſit an ab aliqua quaſi cõditione hominum et pactione. Actionis aũt hmõi exẽpla ſunt. Sit ne ſapiẽtis ad rẽp. accedere. hec ⁊ plura de queſtione Cice. in thopicis. Suaſionem ⁊ diſſuaſionẽ. Suaſio eſt ad aliquid eligẽdũ aut dicendum agendum ve exhortatio. Diſſuaſio vero ne quid eligatur aut dicat agatur vt dehortatio. Ita ſcribit interpres Ariſtotelis phi in rhe. ad Alexandrum. In controuerſia in queſtione diffinita. Accuſationem aut petitionem: accuſatio eſt iniuriarũ delictorũꝗ expoſitio. Defenſio aũt eſt delictorũ ⁊ iniuriarũ que vel in accuſationẽ vel in ſuſpitionem venerint diſſolutio. vt legitur apud philoſophũ in rhe. ad Alexãdrum. petitio vero eſt quũ aliquid ab reo ipſo per actorem petitur.

Perſona. Laus. Conſiliare.

Franci.

¶ De quinꝗ partibus officij oratoris Ti.iij.

Nunc quas res oratorẽ habere oporteat: docebimus. Deinde quomodo has cauſas tractari cõueniat oſtendemꝰ. Oportet igitur in oratore eſſe inuentionem: diſpoſitionem: elocutionem: memoriam: ⁊ pronũciationem. ¶ Inuentio eſt rerum †verarum: aut veriſimilium excogitatio: que cauſam probabilẽ reddant. ¶ Diſpoſitio eſt ordo et diſtributio rerum: que demonſtret quid quibuſꝗ locis ſit collocandũ. ¶ Elocutio eſt idoneorum verborum et ſententiarum ad inuentionem accommodatio. ¶ Memoria eſt firma animi rerum et verborum diſpoſitionis perceptio. Pronunciatio eſt vocis: vultus et geſtus moderatio cum venuſtate. ¶ Hec omnia tribus rebus aſſequi poterimus: arte: imitatione: et exercitatione. Ars eſt preceptio: que dat certam viã rationemꝗ dicendi. Imitatio †eſt qua impellimur diligẽti ratione: vt aliquorum ſimiles in dicendo eſſe valeamus. Exercitatio eſt aſſiduus vſus: conſuetudoꝗ dicendi.

¶ Nunc quas res ⁊c. Oratoris diffiniuit officiũ: ⁊ Ariſtotelẽ ſecutꝰ triplicẽ dixit rhetoriceſ materiã eẽ. demõſtratiuã. deliberatiuã: iudicialẽ. nũc quot ſint ptes oſidit artis. Et precepto ſuo vſus qđ eſt i vetere rhetorica. cõiunctim de materia ac ptibꝰ agit: ꝗ ſine mã eſſe nõ pñt: niſi eñ cõtrouerſiam: aut demõſtratiuã aut deliberatiuã aut iudicialẽ dicamꝰ ꝗ materia ſunt inuẽtiõe diſpõne. elocutiõe. memoria ⁊ pnũciatiõe. ꝗ ptes ſũt vit nõ poſſumꝰ. Oĩa vt qui. ait oradi rõ his quinꝗ ptibꝰ ꝯſtat: oĩs eñ qđ idẽ collegit) ſmo ꝗ volũtas aliꝗ enũciat res hꝫ ⁊ vba res inẽtiõis ſũt vba elocutiõis. Qđ ſi breuis ſmo eſt: ⁊ vna cõcluſiõe finitꝰ nihil vltra deſiderat: ſꝫ orõ longior plura exiſit. Nõ eñ refert qđ ⁊ quõ dicamꝰ ſꝫ ꝗ loco. opꝰ ergo eſt diſpõne ſꝫ nec oĩa ꝗ rea poſtulat dicere nec ſuo ꝗꝗ loco poterimꝰ niſi adiuuãte memoria. Oĩa preterea corrũpit ⁊ ꝗſi perdit indecora vel voce vel geſtu pronũciatio. Quare memorie ⁊ pnunciatiõe opus eſt quibꝰ quartus ⁊ quintꝰ. aſſignat locus. Quidã vt Albuciꝰ tres tñ voluerunt partes eſſe: punias. ſ. ꝙ memoria atꝗ actio nõ arte cõtingũt hos nõ eſſe audiẽdos idẽ autor dicit. Cũ ẽt de his duabꝰ ptibus pcepta ipi tradãt: ⁊ aliꝗ tradiderit augeriꝗ artificio vel emẽdari manifeſtũ ſit. Quidam. addiderũt ſextã partẽ: iudiciũ inuẽtiõi ſubiiciẽtes. vt primo inuent

† Rerũ verarum: argumentorũ et materiarũ verarũ: ⁊ in hoc cõuenit cũ dialecticis. qui nihil pbat niſi veris rõnibꝰ. Aut veriſimiliũ: ⁊ hoc differt: qr orator dꝫ facere orationẽ aut veriſſimam aut pbabilẽ: aut credibilẽ: vt l animũ auditorum cadere poſſit. Interdum põt vti mendacio alicuius ſalutis cã: vt id veriſſime videat: vt cice. p Milone: induxit et Clodiũ dedita opa veniſſe: vt interficeret Milonẽ qđ nõ verũ eſſe tradunt hiſtorici: ſed

qr res veriſimilis eẽ videbatur: licuit Ciceroni p ſalute Milõis vti mendacio. † In imitatiõe tria ſũt cõſiderãda: qꝫ: quid: et quõ: quid imitemur: qꝫ vt idoneos viros non vetuſtiſſimos vt fuit cato cẽſoriꝰ: qui adhuc non venerat in illũ ſaeculum eloquentie lacteũ: preterea ſi volumus exercere in pſa nõ ſequimur cõicos: nec poetas: ſed ciceronẽ illum: qui idoneꝰ eſt preceteris: nati ſunt: vnde ait Quint. cicero vt mihi qđ vidẽtur ⁊ iucũdꝰ incipiẽtibus qꝫ et apertus ſatis ẽ: q nõ tñ pdeſſe: ſꝫ amari pt: iũ vt qꝫ ſi meliꝰ ciceronis erit qđ vt imitari pbabilia et mala vocabla omittere Quãtũ vero imitemur ptinet ad figuras: vt illõ. Suſceptaꝫ qđ a natura nobis ꝯceſſuꝫ: quẽadmodum Horatius ait. ſumite materiam veſtris qui ſcribitis equã viribus: ⁊ verſate diu quid ferre recuſent: qđ valeant hũeri

Aſcenſius

¶ Nunc quas res ꝛc. Dicit quinq; eſſe partes oratori neceſſarias: quas quo ordine exerceat enumerat. Nam qui apte de re quapiā dicere vult oportet primo loco habeat inuentionē.i.vt inueniat el excogitet dicenda. Deinde diſpoſitionē vt ea debito ordine diſtribuat. Nam in principio fere locari ſolent gratia quē auditorē excitent: ꝛ in fine ea repeti que maxime ad rem faciāt: in medio que minoris ſint momēti. Tunc elocutionē.i.elegantē idoneorū verboꝝ ꝛ ſententiarū ad inuēta accōmodationē. Tum memoriā: qua premeditata repetit. Demū pronunciationē cum geſtibus debitis. has autem partes graphice definit: vt cum ordine patebit qui talis eſt. Nunc.i.deinceps docebimus quas res: ait res quas oporteat oratorem habere. Deinde oſtēdem⁹ quomodo cōueniat has cauſas.i. quinq; partes officij oratoꝝ tractari.i.exerceri. Igitur cōtinuatiua eſt vox.q.d. vt primū exequamur oportet inuentionē: diſpoſitionē: elocutionē: memoriā ꝛ pronūciationē eſſe in oratore. Deinde deſcribens eas dicit. Inuētio eſt excogitatio rerū verarū aut veriſimiliū: que reddant.i.efficiāt cauſam ſcʒ quam agimus: probabilē.i.veriſimilē aut approbabilē ſeu apparere veram. veſūtamen ſi orator eſt vir bonus dicendi peritus (vt a Catone deſcribit) Non excogitabit veriſimilia que tamen ſciet nō eſſe vera: ad decipiendū: ſed vt reus criminis abſoluat licitū videtur interdum verbis plauſibilib⁹ vti. ¶ Diſpoſitio eſt ordo ꝛ diſtributio rerū ſcʒ excogitatarū aut inuentarū: que.ſ. diſtributio aut diſpoſitio demōſtret quid quibuſq;.i.in ſingulis locis ſit collocandū: aut qd ꝛ quib⁹ locis ſit locandū. Elocutio eſt accōmodatio.i.applicatio verboꝝ idoneoꝝ: ꝛ ſntarū ſup. idonearū ad inuentionē.i.res inuētas ꝛ excogitatas. Memoria eſt firma perceptio.i.comprehenſio ſcʒ actiua animi: ꝛ paſſiua rerū.i. ſententiarū: ꝛ verborū diſpoſitionis.i.per que diſpoſitionē prius erāt diſtributa. Ubi notabis puer cū Valla Ciceronē ſepe genitiuos actiue ꝛ paſſiue ſignificātes ſimul dare vni regenti: vt hoc loco perceptio animi eſt actiua: quia animus percipit. Perceptio rerum et verborum paſſiua: quia res et verba ꝑcipiuntur. Pronunciatio eſt moderatio.i.tēperatio et modificatio cū venuſtate.i.q̄ ſit decora ꝛ venuſta: vocis.ſ. pnūciātis: vt nūc ſit aſpa nūc lenta ꝛ ſuo accētu enūciata: vultus vt nūc ſit triſtis ꝛ ſeuer⁹: nūc let⁹: et facilis ꝛ geſtus.ſ. manuū capitis ceteroꝝ mēbroꝝ. ¶ Hec oīa ꝛc. qꝛ difficile vr tot res poſſe obſeruare: ꝛ pri⁹ dixerat ſe nō facturū more grecorū q̄ artē difficiliorē reddebāt: dat viam earū adipiſcēdi dicens. Nos poterimus aſſequi.i.adipiſci ꝛ obtinere hec oīa ſcʒ ſupradicta trib⁹ rebus: vcʒ arte: imitatione: ꝛ exercitatione: quas deſcribit addēs. Ars eſt preceptio.i.inſtitutio ꝛ doctrina que dat certā viam: ꝙ pro.i.rationē dicendi.vt que in hoc libro traduntur. ꝛ a Quintiliano in libris de inſtōne oratoria. Imitatio eſt qua impellimur diligēti ratione.i.cōſideratione vt valeam⁹ eſſe ſiles aliquorū.ſ.quos nobis imitādos ꝓpoſuerim⁹: ſiles dico in dicēdo.i.forma dicēdi. Exercitatio eſt aſſiduus vſus ꝛ ꝯſuetudo dicēdi. Que tria etiā bono ordine deſcribuntur: nā primo dicere opʒ aliquā artē: deinde deligere quē imitemur: ꝛ demū nos exercitare in his que didicim⁹: nō enim decēter poſſem⁹ nos ponere quem imitemur ſine arte: alioquin tam malū ꝙ bonū imitaremur: nec exercitare nos in arte ꝛ imitatiōe niſi illis ꝓhabitis

re eſſet: inde iudicare de inuētia. Quintilianus iudiciū primis tribus partibus dicit eſſe ꝑmixtū: nā nec inuenire nec diſponere: nec eloq̄ q̄ꝗ poterit niſi diligēs iudicium adhibuerit: qḋ etiaʒ in ipſam trāſit actionem. Multi preterea alicui⁹ nouitatis cupidi de his partibus aduerſa ſenſerunt: quoꝝ olim opiniōes artifex dicendi ꝓbatiſſimus Quintili. reſcilit. Nunc q̄s res ꝛc. materiā vt dixim⁹ recipit a litigatore orator: aut a quouis alio q̄cūq; ſint: ſiue iudicialis: ſiue deliberatiua: ſiue demōſtratiua: ptes q̄ ſequunt habere in ſeipſo dʒ. Oportet. neceſſe eſt. Integrales em̄ ſunt: vt oēs habere oratori ꝯueniat: nā ſi aliquas ei deſuerit efficere op⁹: hoc eſt orationē nō poterit: nec ꝓderit inuenire niſi inuēta diſponas: diſpoſita exornes: memorie cōmēdes: ꝛ ꝯueniēter pnūcies. Has cās: iudicialē. Demōſtratiuā. Deliberatiuā. Tractari ꝯueniat: tā ab autore: ꝙ a reo. Inuētio. more ſuo ſingulas diffinit: et inuētionē prio: q̄ principes eſt oīm partiū excogitatio diligēs: ꝛ intēta cogitatio. Rerū verarū aut veriſimiliū: inuentio oīs ad negocij fidē: aut ad verarū rerum: aut veriſimilium eſt excogitatio: orator q̄dē i veriſimilib⁹ maxie v̄ſat. Duo em̄ gn̄a ſūt argumētoꝝ. Neceſſariū ꝛ ꝓbabile: neceſſariū i veris reb⁹ eſt: ꝓbabile i veriſilib⁹: nā nō ſēꝑ vera ſʒ plerūq; veriſimilia dicere oratorē Quin. oſtēdit q̄ etiā nō incōgrū eē dicit eū aliqn a v̄itate diſcedere: dummō id bono publico fiat. Et vt vno exēplo videas artē q̄ pacto i v̄iſilib⁹ v̄ſet orator intelligās. oīs oēs veriſilib⁹ argumētis ꝯſtabit. ſi in eū a quo dicat hereditatis cā hoīeʒ occiſuʒ: ꝛ ſic intēdat orator. Occidiſti hoīem. quoniā eius hereditatē ſperabas ꝛ magnā hereditatē: ꝛ paup eras ꝛ tum maxime a creditoribus appellabaris: ꝛ offenderas eum cuius heres eras: ꝛ mutaturū tabulas ſciebas. Probabilē credibilem vt audiētes facile credant. Diſpō. In hac diffinitione duplicē diſponēdi rationē cōplectit. ꝛ eam que ab arte ꝓficiſcit⁹ ꝛ eā que ad caſum tpīs oratoris iudicio accōmodat. Rectus ordo ille eſt vt primo exordiū: deinde cetere orationis partes: vt ordinate ſunt collocentur. Ille vero ad caſum temporis ſe accōmodat quem cauſe difficultas aut aliqua alia ſepe peruerit neceſſitas: vt prius cōfutemus ꝙ narrem⁹. Quod in oratione pro Milone facit Cice. ante enim ꝙ narrare incipiat: et rem geſtam aperiat: quatuor que aduerſarij obijciebāt purgat. Quod niſi feciſſet: iratos auditores: ꝛ aduerſos habuiſſet. Qui que obijciebantur vera eſſe crediſſent: niſi purgata fuiſſent. Idem apud Uergilium ilioneus facit: qui ſtatim poſt exordium confutare incipit. in ea oratione quam ad didonem habet libro eneidos primo. Nam cum predādi gratia veniſſe troiani crederentur. Suſpitionē auertere neceſſe fuit quod egit neceſſitatem excuſans. Non enim predādi cauſa veniſſe: aut venire potuiſſe dicit: ſed neceſſitate ꝛ tempeſtate vi cōpulſos. Ordo ergo naturalis eſt: qn ſingula ſuis locis ponunt. qui non ſolū in collocatione partiū orationis ſeruādus eſt: ſed in argumētis etiam: vt primo ꝛ vltimo loco validiora collocentur: in medio infirmiora. Nam parum per ſe valent: cū alijs cōtūcta vim magnā obtinēt. Rerū materie ipſius. Elocu. Tertia pars: vt inter omnes oratores cōuenit difficillima: quod Quin. ait. M. Anto. apud Cice. diſertos a ſe multos viſos eſſe dicit. Eloquentē aūt neminē. Cice. inuē. ac diſpōnem prudētis hoīs putat. Eloquentiā orat oris: ideoq; precipue circa eam laborauit. Eſt autē eloqui oīa que mēte ꝯceperis ꝓmere, atq; ad audiētes ꝑferre. Sine quo inuētio ꝛ diſpō ſupuacua ſunt: ꝛ ſimilia gladio cōdito atq; intra vaginā ſuā herēti. In duab⁹ aūt reb⁹ elocutionē ponit Cic. in idoneis v̄bis et ſententijs.ſ.ne in verbis ſingulis barbariſm⁹ ſit: ne in plurib⁹ ſoloeciſm⁹. peccare em̄ circa dictionē vnā barbariſ. eſt. circa plures vero ſoleciſ. Idone. ver. q̄ apta ſint ꝛ materie cōgruāt. Et hoc dictum ad

Duo argumētorū genera: in qb⁹ maxime verſat orator.

Inuentio: Mod⁹ ſe habendi in veriſimilib⁹.

Diſpoſitio;

Elocutio;

ſingula attinet verba. Nam cum eloquentia verbis ſingulis ſpectetur: aut coniunctis. In ſingulis
intuendum eſt vt ſint latina perſpicua: ornata: & ad id quod efficere volumus accommodata. In con
iuncta vt emendata collocata: & figurata. Hec autem appellat ſententias. De figuris autem verboꝝ
& ſententiarum que greci σχήματα vocant λέξεως καὶ διανοίας lib. iiij. precepta tradet Cice. Ad inuē.
Memoria. accōmo. vt ſiue ſingula verba: conexa: hoc eſt ſententie inuētionibus diſpoſitis accōmodentur. Me-
moria: pars eſt quarta quam aliqui nature tantū munus exiſtimantes partem eſſe artis nō voluerūt.
Sed certe eſt: nam arte augetur qua etiam cetere partes veluti ſpiritu quodā continentur: vt Quin.
ait. Hec omnia cōſeruat que diſcimus: & cōſeruata ſuggerit ac ſubminiſtrat. Jure& eloquentie theſau
rus dicitur. Inuentiones retinet argumēta vel verba firmiter percepta cuſtodit magiſq; dicentis ꝙ
legentis eſt. Animi per. Animi vis que percipit. Rerum enim ſummā rei & vit ſubſtantiā apprehēdit:
quod ad inuenta pertinet. Verboꝝ ad elocutionē hoc refertur vt que elocutus fueris memorie com-
mendes: eaq; & ſingula etiam verba conſerues. Diſpoſitionis. vt memineris quid quoq; loco colloca
Pronūcia- uerit que in principio que in medio & que in vltimo loco poſueris. Pronun. Hanc (vt Quin. ſcribit)
tio. Actionē pleriq; dixerunt. Sed pronūciatio a voce dicitur: actio a geſtu. Cicero actionē interdū quaſi
Actio. ſermonē: interdū eloquentiā quandā corporis vocat: miram vim habet ac poteſtatē in orationibus:
nec enim tam refert qualia ſint que intra noſmetipſos compoſuimus: ꝙ quomodo efferātur. Nam
ita quiſq; vt audit mouetur. Quāti autem pronūciatio facienda ſit. Demoſthe. declarauit: qui interro-
gatus: quid in toto opere dicendi primū eſſet: pronūciationi palmā dedit. Iterūq; ac tertio interro-
gatus: pronūciatio reſpōdit. Idem adhuc vlterius reſpōſurus: ſi quereſitum non fuiſſet. Ex quo nō
precipuā: ſed ſolam iudicaſſe videtur. Conſiſtere Cice. dicit pronūciationē in vultu: in voce: in geſtu.
Sed vt pro qualitate negotij: modo remiſſa: modo intenſa vox ſit: vt rem triſtem triſti: letam leto reci-
temus: & cum crimina exaggeramus: iracundo ac turbato vultu agamus. Nam (vt Ora. ait) Triſtia
moe vul. ver. de. ira. pl. mi. Lud. la. ſe. ſe. di. vt alio geſtu quo ad motum ſpectat membrorum: capitis:
manuū: pedū: lenē & ſedatā orationē efferamus alio minacē & perturbatā concitationē. i. Cū venu. Ut
materie cōgruāt geſtus & verbis. Nam ſic pnūct. alibi diffiniuit. Pronūciatio eſt ex rerū & verboꝝ di-
gnitate: vocis & corporis moderatio: vel cū venuſtate intelligas: vt ab hiſtrionib⁹ differam⁹: qui & ipſi
actione viuūt: ſed citra venuſtatē interdū hoc eſt cōuenientiā & modeſtiā: cuius in primis ratio oratori
habēda eſt ne ſi nimius in actione fuerit: nō orator habeat: ſed mimus: qd in hortenſio vitiū tēpeſtate
Uenuſtas. illa notatū fuit. A venere que cultus dea eſt venuſtas deducta eſt author Cice. Hec omnia que futurū
oratorē habere cōueniat expoſuit qbus modis ea aſſequi poſſit oſtēdit. Tres aūt dicit eſſe. ſ. artis: imi
tationis: exercitationis. Quidā naturā addiderūt: que quidē neceſſaria eſt. Tum inueniēdi & loquē-
di: tum memorie mādandi ac pnunciādi facultate. Sed de natura nihil omnino loquit Cice. non enim
illis ſcri. et precipit qui apti naturaliter nihil ſint. Sed illis quos adiuuat natura qui ſi quid habent
vitij preceptis artis corrigere poſſunt. Quin. quoq; illud imprimis oratorē inſtituere volēs teſtandū
duxit nihil pcepta atq; artes valere niſi adiuuāte natura: & nō magis ei cui defuerit ingeniū: ſcripta
eſſe que ſcribit ꝙ que de agroꝝ cultu ſterilib⁹ terris percipiunt. Queſitū preterea eſt plus cōferat elo
quentie ars: an natura: que eſt inſita & ingenita nobis ad dicendū, cōmoditas: manifeſtūq; eſt: con-
Artis diffi- ſummatū: oratorem: niſi ex vtraq; fieri non poſſe: qd et Ora. de ear. loquēs in ar. poe. tradit his verſi.
nitio. Ingenio fie. lau. car. an arte que eſt enim nego. inge. ſi. di. ve. nec ru. q. po. vi. inge. al. ſic. al. po. opē. res
et conſu. amice. Ars eſt preceptio. bona diffinitio eſt genere enim & differētia cōſtat. Sed non minus
alijs artibus ꝙ rhetorice cōgrueret: niſi per hec verba: rationē dicendi. ſ. ab alijs ſepararet: nam & me-
dicina & aſtronomia & geometria artes ſunt. que dāt certā viā & rationē. Sed nō dicēdi. Non aūt ſunt
idem vita & ratio: nam ars oīs & viā dat agēdi aliqd & rationē. Cur ſic hoc vel illud fieri velit: aſſignat:
vt ars rhetorica viā det componēde orationis: cuius ſex dicit principales partes eſſe. Exordiū & cete-
ras. Deinde rationibus cur primo exordiri cōueniat oſtēdit. Qm̄ animi auditorꝝ diſponēdi ſunt per
exordiū ad rem ipſam de qua dicturi ſumus audiendā. ſua aūt ratio ſingulis ſit partib⁹ artis veluti
Imitatio. indiciū adhibet: quā ꝗ aliqui ſic interpretent: vt alterū alterius velint eſſe expōne. Imitatio. Tria in
omni imitatiōe ſpectāda ſunt quos imitemur: pbatos eni & vtiles eligere debem⁹: que qm̄ bona & ho
neſta ac pbabil' dicta imitari cōuenit: cauēdū ne ſi per oīa alicui⁹ herean⁹ veſtigijs: iā nō imitatores: ſed
Exercitatio fures appellemur: riſumq; merito legētib⁹ vel audiētib⁹ moueam⁹. Et ſemp ſz eoꝝ cādidiſſimū quēq;
ſalluſtio li- & maxime expoſitū) vt Liuiū magis ꝙ Salluſtiū: q maior hiſtorie author eſt. Exercitatio: hec oīa per-
uiū in hiſto ficit dicēdi & rerū olim magiſtra: deniq; ars certū efficit oratorē. Imitatio aptū. Exercitatio promptū.
ria prefert. ¶ Nunc quas res. idem Cice. lib. ij. de oratore ita ſcribit deniq; quinq; faciūt quaſi mēbra eloquētie
Quomodo inuenire quid dicas: inuēta diſponere: deinde ornare verbis. Poſt memorie mādare: tum ad extremū Antonius.
pficiendus agere & pronūciare. Et lib. i. eiuſdē operis ita primo dicerat quūq; eſſet oīs oratoris vis & facultas in
orator. quinq; partes diſtributa: vt deberet reperire primū quid diceret. deinde inuēta nō ſolum ordine: ſed
etiam momēto quodā ac iudicio diſpēſare & cōponere: tum ea deniq; veſtire atq; ornare oratione poſt
Uerba. memoria ſepire. ad extremū agere cum dignitate & venuſtate. De diſpoſitione & reliquis late inferius
ſuo loco tractabit. Idoneoꝝ verboꝝ. Verborum ea ſunt maxime probabilia que ſenſum animi noſtri
maxime promūt: atq; in animis iudicum quod nos volumus efficiūt: vt Fabius lib. viij. inquit. Sen-
Sententia. tentiarū idonearū ſupple. Sentētia aūt eſt aduerſus res oīs opinionis ppria declaratio: vt interpres
philoſophi in rheto. ad Alex. ait Fabi⁹. item lib. viij. ſcri. Sententiā veteres quod aīo ſenſiſſent vocaſſe:
vnde & iuratur ex animi noſtri ſnīa: & gratulātes ex ſentētia dicim⁹. Priſcianus aūt ex Hermogene
ait. Sentētia eſt oratio generalē pronūciationē habens hortās aliquā rem vel deterrēs. i. dehortans
vel demōſtrans quale ſit aliquid: in vero latius de hac re videto inferius vbi de dignitate tractatur.
Fabius lib. x. ſcri. Sententiā eſſe decretū quoddā atq; preceptū quod de re. i. de iudicio rei queri pōt.
Et lib. iiij. ad Herenniū legit ita. Sentētia eſt oratio ſumpta de vita que aut qd ſit: aut quid eſſe opor
teat in vita breuiter oſtēdit. hoc pacto difficile eſt primū virtutes reuereri qui ſemper fortuna ſecūda
ſit viſus. Item liber eſt is exiſtimādus qui nulli turpitudini ſeruit. Accōmodatio. adiunctio. Memo-
Memoria. ria. de hac Cice. lib. i. de oratore ſic ait. Quid dicam de theſauro rerū omniū memoria: que niſi cuſtos
inuentis cogitatiſq; verbis de rebus adhibeatur: intelligimus omnia (etiā ſi preclariſſima fuerint
in oratore peritura. Diſpoſitionis. i. ordinis: ordo eni maxime tamen memorie affert: qd latius expli-

cebimus in ſeriua ſuo loco. Pronunciatio: actio que in dicendo vna obſeruatur: de qua plenius ſuo loco habetur. Vocis. vultus. geſtus. affectus. omnis languescat neceſſe eſt niſi voce vultu totus prope habitus corporis inardeſcat. vt Fabi⁹ inquit lib. xj. dominat autem in pronunci. maxime vultus: decor quoq₃ a geſtu atq₃ a motu venit. Modera. temperantia. Cūvenu. cū decoro dignitate gratiaq₃ venere. ab venere eñ venuſtas dr. Nā cice. li. j. offi. tradit pulchritudinis duo genera quorum in altero venuſtas ſit: in altero dignitas. Venuſtatem: mulіebrē ducere debemus: ingt dignitatē virilē. Preceptio diſciplina. Cum diligēti ratione exactiſſimo eñ iudicio circa imitationē examināda ſunt oīa. Primuȝ quos imitemur: nā ſunt plimi qui ſimilitudinē peſſimi cuiuſq₃ ⁊ corruptiſſimi cōcupierint. Tū in ipſis quos elegerim⁹ quid ſit qd̄ nobis efficiendū cōparemus. Nam in magnis auctoribus incidūt aliqua vitiola ⁊ a doctis inter ipſos etiam mutuo reprehenſa. Ergo primū eſt. qd̄ imitatur⁹ eſt quiſq₃ intelligat: ⁊ quare bonum ſit ſciat. Tum in ſuſcipiēdo onere cōſulat vires ſuas. Namque dā ſunt immitabilia: quibus aut firmitas nature non ſufficit: aut diuerſitas repugnat: id Fabius ſcribit li. x.

¶ Quibus quot quoq₃ partiū inuētionis ordine plena incedat oratio. Titu. iiij.

Quoniā igit̄ demōſtratū eſt: quas cauſas oratorē recipere oporteat: quaſq₃ res habere cōueniat: nūc quēadmodū ad orōnē poſſint oratoris officia † accōmodari dicēdū vr̄. Inuētio in ſex partes oratiōis cōſumit̄: in exordiū: narrationē: diuiſionē: cōfirmationē: confutationē ⁊ cōcluſionē. Exordiū eſt principiū oratiōis: per qd̄ animus auditoris aut iudicis ꝯſtituit̄: vel apparat̄ ad audiendū. Narratio † eſt rerū geſtarū aut ꝑinde vt geſtaꝝ expoſitio. Diuiſio eſt per quā aperim⁹ qd̄ cōueniat: ⁊ quid in ꝯtrouerſia ſit: et per quā exponimus/ quib⁹ de reb⁹ ſumus dicturi. Confirmatio eſt noſtrorum argumētorū expoſitio cū aſſeueratione. Confutatio eſt ꝯtrariorū locorū diſſolutio. Concluſio eſt artificioſus † terminus oratiōis. ¶ Nūc quoniam vna cū oratoris officijs (quo res cognitu facilior eſſet) ꝑducti ſumus: vt de oratiōis partib⁹ loq̄remur: ⁊ eas ad inuētionis rationē accōmodarem⁹: de exordio p̄mo dicēdū videt̄. Cauſa poſita (quo cōmodi⁹ exordiri poſſim⁹) gen⁹ cauſe cōſyderādū eſt.

† Bene dixit officia: inuētionem ⁊ cetera: quoniam ſine illis non pōt eſſe orator.

† Narrationem alio vocabulo vocam⁹ expoſitionē: quā plicē hȝ eſſe eñ: cōtinet enim et res ꝟas: ⁊ veriſ miles.

† Perite artificioſuȝ dixit: vt oſtendat nō eſſe ꝯcluſionē ſi q̄ ꝯdiceret. De his ſatȝ plura non dicaȝ. ſatis ad cauſam.

Fran. ¶ Quoniā demonſtratū eſt. Docuit quod oratoris officium: et ſimul que materia: quia finis eſſet rhetorices: que materie ſpecies: q̄ etiaȝ genera cauſarum vocantur que habere oratorem conueniat oſtēdit: ⁊ ea quibus adipiſci modis poſſumus aperuit: colore. nūc vtitur qui tranſitio dicitur. Naȝ que dixit breuiter repetit: ⁊ que dicturus ſit ꝓponit vt Ver. Hactenus aruorum cultus ⁊ ſydera celi: Nunc te bacche canam Quas cauſas. Tres autem fuerunt demonſtratiua: deliberatiua: et iudicialis. Quas res. Inuentionem ⁊ ptes reliquas. Nunc quēadmodum. Quo pacto fieri inſtrumentū poſſit: nunc ſe dicturū pollicet̄. Oratoris officia. Inuētio ⁊ cetere partes: quas oratoris officia ideo appellat: qm̄ ad ipȝ ꝑtinet oratorem. Nō eñ extrinſec⁹ eas accipit ſȝ a ſeipſo hȝ: ⁊ ſic oratoris officiū eſt poſſe dicere de his rebus q̄ ad vſum ciuilem moribus ac legib⁹ cōſtitute ſunt: quod facere nō poteſt niſi dicēda inueniat: diſponat eloquatur: memorie mādet: et demū ꝓnunciet: manifeſtū eſt q̄nq₃ illas partes: q̄ eſſe in eo debēt: ei⁹ officia: hoc eſt actiōes eſſe: nā cū inuenit officio vitur inueniēdi: cū diſpōit diſponēdi. cū eloquit̄ eloquēdi. ergo oratoris officiū diffinitiua: vniuerſale (quo omnia que ad eū pertinēt cōprehēdit) intellexit officiū: nūc partes officij intelligit q̄ ꝯtinentaria ſunt officia. Inuētio. De p̄mo precipit Oratoris officio: qd̄ inuētio eſt. quō ad orationē accōmodat̄: ſex aūt orationis partes ſunt quas oratorē inuenire opȝ: cuius opera (qd̄ eſt docere: mouere: delectare) fundamētū inuētio eſt. Moueteq₃ ad dicenda per exordiū ad dicta per cōfirmationem: per quā ⁊ cōfutationes explicite docet ꝑ narrationē vero implicite. Delectatio omnibus partibus orōnis (cuius terminus concluſio eſt: ſi recte orator dixerit) aſperſa eſt: de diſpōne ⁊ reliq̄s partib⁹ ſuis locis pcepta dabit iſ eni⁹: p̄mo regulas inuētiōis tradit. quib⁹ in iudiciali qd̄ olim difficilimū eſt: deinde q̄bus i demōſtratiuo ⁊ deliberatiuo gñe vtimur ſȝ iudiciale ab oratoꝝ vita nūc oīno videt̄ receſſiſſe. ab Iperi-

Aſcenſius. ¶ Qm̄ igitur demōſtratū eſt. Facto epilogo dictorū: diuidit inuentionē in ſex ptes: q̄s ſuo ordine poſitas definit. Nā q̄ ꝑorare cōtendit ſepe vtitur exordio ad efficiēdū auditorē beniuolū: docilem: ⁊ attētū. Deinde narratione rei geſte aut ꝑinde ac geſte. Tū diuiſione qua diſcernit que ad cām ſuā tractatur⁹ ſit ⁊ q̄ nō. Tū ſuorū ꝯfirmatione. Tū ab aduerſario aſſumptorū aut aſſumēdorū cōfutatione. Ac demū cōcluſione: q̄ repetitis capitib⁹ ꝑncipalib⁹ ꝓ ſe iudicādū eſſe cōcludit. Ordo eſt. Igit̄ qm̄ demonſtratū eſt quas cauſas oporteat oratorē recipere. i. vt orator recipiat: q2 dictū eſt ꝙ demonſtratiuam deliberatiuā ⁊ iudicialē. ⁊ quaſq₃. i. q̄s (ſunt eñ due ꝑtes q̄ſq₃) res cōueniat oratorē hr̄e: quia demonſtratū eſt ꝙ q̄nq₃: inuētionē. diſpoſitionem ⁊c. Videt̄ nunc dicēdū quēadmodū officia oratoris. ſ. inuenire: diſponere ⁊c. poſſint accōmodari ad orationē. i. applicari ad rationē dicēdi ⁊ exerceri: aut poni in executiōe Inuētio ꝯſumit̄. i. euacuat in ſex ꝑtes orationis. i. dū ſex ꝑtes orōnis explent̄: vȝ in exordiū: narrationē: diuiſione: cōfirmationē: cōfutationē: ⁊ concluſionē. Exordiū eſt ꝑncipiū orationis: ꝑ qd̄ ꝑncipiū animu⁹. i. affect⁹

tis eſt eloquētie iudicialis agē-
[..]r cauſe.que tamē de eo precipi
untur ſtudioſis eloquētie cogno-
ſcere opere preciū eſt ꝓpter Cice-
ronis orationes quarū plurime q̄
habētur in iudiciali ſunt genere
poſite:iuri:quoq; ciuili operā da-
turi nō nihil hac ſe iuuari pte in
telligēt:cum agere cauſā in iu-

Partes in iudicio ſex.

dicio eos cōtinget. Cōſumit. Nō
diuidit.ſʒ poti⁹ vniuerſa ꝯſtituit
et q̄ſi pficit:qm̄ in his ſex partib⁹
ois verſat:vt exordiū inueniat nar
rationē:⁊ reliq̄s partes.ergo ꝯſu-
mit:diffundit ⁊ tota cōplet.Exor
diū. Pars prīa eſt partiū orationis
q̄rum optio eſſe ſex videnť. Exor-
dio eſt ad audiendū perſona ap
parat. Narratione docet rem ge-
ſtā. Diuiſione q̄d ad noſtrā cau-
ſam trahām⁹ cognoſcit vel quot
de reb⁹ dicturi ſim⁹:differt inter
narrationē ⁊ diuiſionē q̄ narra-
tio rē aperit vt que geſta eſt. Diui
ſio cōtrouerſiā cōſtituit:quā iure
cōfirmatio ſequitur: q̄ id proba-
mus qď p diuiſionē intēderam⁹:
fruſtra eīn diuiſum eēt. Et qm̄ ꝓ-
pria argumēta ꝯfirmare ſatis nō
eſt niſi aduerſarij deſtruas:necel
ſaria cōſutatio ē:vtrō q̄ iudicatu
rus ē: cū multa te dicēte audierit
meminiſſe poſſit. Cōcluſiōe op⁹
eſt:q̄ veluti capita toti⁹ colligat ⁊

Probatio et confutatio differunt.

repetat orōnis:mlti tm̄ quatuor
fecerunt ptes. Exordiū:narratio
nē:q̄ōnē ⁊ epilogū.duq; voluit ē
Quintilian⁹.premiū narrationē

auditoris:vt in ſenatu:aut concione:aut iudicio:vt in foro iudicia
li:conſtituitur.i.diſponitur afficitur:aut inſtruitur:aut apparatur.
i.magnifice ꝑparatur ad audiēdū:quia beniuolū attentū ⁊ dociles
efficere ſolet. Narratio eſt expoſitio.i.clara recitatio rerum geſtarū
i.publice factarum aut adminiſtratarum.aut perinde.i.aut ſe ha-
bentiū vt geſtarū.i.tanq̄ ſint geſte licet geſte reuera non ſint. Di-
uiſio eſt per quā aperim⁹.i.manifeſtam⁹(nō dicit qua ne ſiat eiuſ-
dem vocalis hiatus) quid cōueniat.i.de quo cōſentiūt litigātes:et
quid ſit in controuerſia.i.in diſſenſione:⁊ per quam exponimus de
quibus rebus ſumus locuturi:qď declamatores ſeu ꝑdicatores ver
bi diuini obſeruare ſolent fruſtra autē addiť a quibuſdam ⁊ diſcō-
ueniat:quia idē eſt in cōtrouerſia eſſe ⁊ diſconuenire. Verbi gratia
ſi aduerſari⁹ dicat Clodium a milone occiſum iniuſtiſſime aut ini-
quiſſime:poterit Milonis defenſor poſtq̄ narrauerit rem geſtam.i.
cedem Clodij:diuidere ⁊ dicere:duo igitur aduerſarius aſſumpſit.
Clodiū vero occiſum eſſe ⁊ iniuſtiſſime primū quidem inficiari non
poſſum:neq; id infectum olim. Secūdum aūt pernego. Iuſtiſſime
eīn occiſum aſſero:qď poſtea per cōfirmationē ꝓbabit:⁊ per cōfuta
tionē ſeu refutationem aduerſarij argumenta diſſoluet. vn̄ Confir-
matio eſt expoſitio.i.declaratio noſtrorum argumen⁊orū.i. noſtra-
rum ꝓbationū:aut noſtrorū mediorū ad ꝓbandū aſſumptorū cum
aſſeueratione.i.aſſertione q̄ vera ſint. Cōfutatio eſt diſſolutio.i.in-
ualidatio ⁊ improbatio locorū cōtrariorū.i.ab aduerſario adducto
rum. Concluſio eſt terminus.i.finis artificioſus.i.ex arte fact⁹:ora-
tionis.i.dicēdi oratorie. Nunc qm̄ ⁊c. hinc ſumendū. Putē initium
tituli de quatuor generibus cauſarū. Nā certum eſt Ciceronē non
ſic diſtinxiſſe vt diſtincta videm⁹ capita. Ordo aūt eſt. Nūc.i.dein-
ceps qm̄ nos ꝓducti ſumus vt loqueremur de partibus orationis:
vna.i.ſimul cū officijs oratorijs:quo.i.vt res eſſet facilior cognitu.
i.ad cognoſcēdū:aut vt cognoſcať ⁊ producti.i.ad hoc pducti ſum⁹
vt accommodaremus eas.ſ.partes orationis ad inuentionē:videtur
dicendū ſup.eſſe primo de exordio. Incipiēs aūt de exordio dicere:
ait. Cauſa poſita.i.poſtq̄ cauſa erit conſtituta:cōſiderandū eſt ge-
nus.i.qualitas aut ſpēs cauſe:quo.i.vt poſſimus exordiri cōmo
de⁹. Alij legūt:quo poſſim⁹ exordiri cōmodi⁹:ſʒ fere in idem recidit.

ꝓbationē refutationem perorationē. Diuiſionē ꝓbationi ſubijcit
quidā ꝓpoſitionē ⁊ exceſſum addiderūt:ſʒ ꝓpō ꝓbationi ſuccedit:exceſſus:vel egreſſio pars eſſe nō pōt:ſi
ue extra cauſam ſiue in cā eſt ornamētū ⁊ adiumētū partiū earū ex quib⁹ egrediť. Nā ſic q̄cq̄d in cauſa eſt
pars eſſet.vt Quinti.ait:Argumētū ſimilitudo. Loc⁹ cōis extra ptes vocarenť. Ariſtoteles refutationē
probationi ſubiecit:qď Quinti.nō ꝓbat.cōfirmatio eīn cōſtituit : ꝯfutatio deſtruit:ſi diuerſi ſunt act⁹
diuerſa ſunt ⁊ que agūt:nec ſatis eſt tua ꝓbare niſi aliena q̄ cōtra te ſunt infringas:ſicut ne imperatori

Exordium.

ſatis eſt obſidere ⁊ oppugnare ciuitatē:niſi oppugnādo capiat.nec ſatis videť eſſe ferre arma quib⁹
te protegas opus eſt ⁊ illa ferre quib⁹ aduerſariū ledere volērē ſed as. Exordiū eſt prīncipiū orationis.
Exordiū diffinit:cum alijs diuidēs rebus.cū ait per qď anim⁹ auditoris vel iudicis ꝯſtituiť cū appa
ratu ad audiēdū:principiū eīn genus eſt.exordiū ſpēs.qm̄ omne exordiū ꝑncipiū:ſʒ nō cōuertiť.nam
alia⁊ q̄ʒ rerū ꝑncipiū eſt nō orationis tm̄:ab exordio⁊ deriuati exordiū certū eſt:ordiri aūt exordiri in
cipere eſt a textoribus tractū verbū. Silli⁹ Ordior arma quib⁹ celo ſe gl̄ia tollit Aeneadū. Animus
auditoris. Nā cū laudamus vituperam⁹ ⁊ ſuaſom dicim⁹.ad ſenatū vel populū orationē habem⁹.en
accuſam⁹ vel defendim⁹ ad iudicē ſōg; vel iudicia ſubdit. Cōſtituiť vel apparať ad audiēdū. Nulla
alia cauſa exordio vtimur niſi vt eos ad audiēdū diſponam⁹ apud quos dicturi ſumus:diſponim⁹ ⁊
in cōcluſione:ſed ad iudicādū nō an audiendū ⁊ quos in exordio:deguſtamus affectus eoſdē in con-
cluſione totos effundimus.quidam vtrūq; volūt tāgi exordiū apertū ⁊ qď inſinuatio dī vt per apertū
cōſtituam⁹:per inſinuationē apparem⁹ aperto exordio aperte beniuolos dociles ⁊ attētos reddimus

Narratio.

auditores. Inſinuatione dam ⁊ per diſſimulationem quādā ad cauſam deſcēdim⁹. Narratio eſt re
rū geſtarū. Naturale eſt:vt ꝑparato p exordiū iudice aut auditore res de qua ꝓnūciatur⁹ eſt iudice ē
iure ideō narratio exordium ſequiť hui⁹ multi plura fecerūt genera.vt nō ſola ſit negocij de quo apud
iudicem agitur expoſitio:ſed perſone vt W.acylius humillimo loco picenus magis loquax q̄ facun-
dus cauſarum quibus hyſtorici vertuntur.cū exponūt.vn̄ bellū peſtilētia.fames ſeditio.⁊ Lucanus
ciuilis belli inter Ceſarem ⁊ Pompeium geſti. Lib.i.pharſalie cauſam cōmemorat Temporis vt. Ue
re nouo gelidus canis cū montibus humor Liquitur:⁊ zephiro putris ſe gleba reſoluit. Loci.vt. Eſt
locus hemonie prerupta quod vndiq; claudet ſilua:vocant tempe. Cicero rerum geſtarum dicit eſſe
expoſitionem.hoc eſt preteriti temporis.nā in iudiciali genere qď de preterito tpe eſt proprie narra-
mus. Eſt tn̄ vt ait Quinti.etiā in pñtiū rerū narratio ⁊ futurarū.que dari ſolis valitenūtibus pōt.ſʒ
enim in demonſtratiuo vel deliberatiuo ghe narrať. Quorū alterū pñtis tpis eſt: alterū futuri . nō
ꝓpria ſed quaſi incidēs:narratio eſt:vt ſi alicui⁹ ante actā vitā laudes aut preterita mala que per ne-
gligentiam acciderunt commemores(qď demoſthenes facit frequētiſſime)⁊ certe iudicialis generis
propria narratio eſt. Aut perinde vt geſtarum. Hec diffinitio narrationis omnia que ad eam aperiē-
dam pertinēt:colligit atq; includit. Et qm̄ non tm̄ ea narrantur que geſta ſunt : ſed ea etiam que geri
potuerūt Ideo adiunxit:aut perinde vt geſtarum exempli gratia. Liuius libro ab vrbe condita nono
mentionem Alexādri faciens qui illis fuit tēporibus quorum res geſtas ſcribit:eſtimatio populi ro

mani viribus:que tunc erant nõ tam facilẽ habiturũ de romanis victoriã Alexandrũ colligit fuiſſe
ſi in Italiã traiecíſſet:q̃ de his habuit gentibus:quas in oriẽte ſubegerat:nõne rem narrat que geſta
nõ eſt:ſed geri potuit:ꝛ vt melius percipiatur:ſi rerũ verarũ aut veriſimiliũ inuẽtio eſt ꝛ narratio que
inuẽtione perficit nõ tantũ veras:ſed etiã veriſimiles res cõtinebit:inde autem ac ſi vel atq; ſi ꝛ q̃:vt
poſt ſe flagitat:cũ ſignificatio eius ſit ita. Suetonius in vita domitiani:nulla cauſarũ perinde mot⁹: Perinde.
q̃ reſpõſo Aſchiterionis mathematici:accipitur ꝛ pro eque.ſed tum nulla ſuperius dicta ſequit par-
ticula. Plinius iunior:ſuit ruti clariſſimi viri ꝛ perinde feliciſſimi ſumitur pro multum ſiue valde.
Suetonius in vita Galbe.aduentus eius nõ perinde gratus fuit. Diuiſio eſt. Nunc diuiſionẽ diffi- Diuiſio.
nit:que vt ipſe in veteri tradidit rhetorica recte habita in cauſa illuſtrẽ:ꝛ perſpicuã totam efficit ora-
tionem:ſed partitionẽ illic nõ diuiſionẽ appellat:differt autem inter partitionẽ ꝛ diuiſionem (Quin- Partitio.
tilianus ꝛ Uictorinus authores ſunt). Nam partitio eſt totiꝰ cauſe per partes cõſtitutio:diuiſio rerũ
eſt ſub partitione iacentiũ. Illa generalis eſt:hec ſpecialis. Genus in ſpecies diuidit:exempli gratia.
animal eſt genus quod diuiditur in rationale ꝛ irrationale:mortale ꝛ immortale:ex his diuerſe ſunt
ſpecies. Mortalis ſpecies eſt homo:leo:equus.immortalis angelꝰ:cacodemon:rationalis homo:irra
tionalis bruta omnia. Partitio igitur vt genus in partes ſcinditur:vtq; aliquod totum ſicut domus
que in tectum:parietes:ꝛ fundamenta diuiditur:tectum vero in tegulas:tigna:paries in lapidẽ et
calcem:taliſq; eſt diuiſio:ꝛ vt apertius intelligas:cum de genere alicuius:ꝛ virtute dicturũ me pol-
liceor:partitio eſt:cũ genus deinde in maternũ ꝛ paternũ diuido:virtutem vero in prudentiã:iuſti-
tiam:fortitudinẽ:temperantiã:q; ſcindo:vt ſingulas in eo oſtendã eſſe quem laudo:diuiſio eſt:cuius
partes due ſunt:quarum vtraq; ad aperiendã cauſam:ꝛ conſtituendã pertinet cõtrouerſiã:vna pars
eſt:que quid cum aduerſarijs nobis cõueniat:ꝛ quid in controuerſia relinquatur:aperit:ex quo certũ
aliquid deſtinatur auditori:in quo habere occupatũ animũ debeat.altera eſt:in qua rerum,earum
de quibus erimus dicturi breuiter expoſitio ponitur diſtributa:ex qua efficitur:vt certas res animo
teneat auditor:quibus dictis perorarũ fore intelligat. Exemplũ prime partis eſt:accuſatur Oreſtes
q̃ clitemneſtrã matrem occiderit:qui partitur:ſic dicit:interfectã eſſe matrem a filio conuenit mihi cũ Partitiõis
aduerſario:ſed cum Oreſtes iure a ſe factum defendat:q̃ illam patrẽ ſuum occiderat:ꝛ non licuiſſe modus.
filio matrẽ indemnatã necare:aduerſarius dicat:hoc non conuenit relinquiturq; in controuerſia:iure
ne an iniuria factum ſit. Secunde partis exemplũ eſt cum ſingula que dicturi ſumus breuiter oſten-
dimus:qđ in oratione pro pompeio Cicero facit dicens.primũ mihi videtur de genere belli.deinde
de magnitudine:tum de imperatore deligendo eſſe dicendũ:ꝛ in oratione pro.P.Seſtio:ſed q̃m ſin-
gulis criminibus ceteri reſponderunt:dicam ego de omni ſtatu.P.ſeſtij de genere:vita:de natura:de
moribus:de incredibili amore in bonos:de ſtudio conſeruande ſalutis cõmuniſq; otij. Partitur ſic et
apud Terentiũ ſenex in andria que cognoſcere libertum velit:eo pacto ꝛ nati vitam ꝛ conſiliũ meũ
cognoſces:ꝛ quid facere in hac re te velim. Deinde quẽadmodũ in partitione expoſuit:ita narrauit.
Enumeratione interdũ vtimur:que per nomina numeralia fit.cum duo vel tria nos dicturos eſſe di
cimus:quid cõueniat:quid ſit in quo cõueniamus:quibus de rebus hoc autem facimus ꝛ res ipſas
exponentes ꝛ enumeratione vtentes diffinitio narrationis ab eo quid ſit diuiſio non ab eo qđ faciat
colligitur. Confirmatio. Hic ab eo quid ſit confirmatio diffinitur:alibi ab eo qđ faciat:diffinitio eius Cõfirmatio
colligitur his verbis:confirmatio eſt per quam argumentando noſtre cauſe fidem etiam autoritatẽ
ꝛ firmamentũ adiungit oratio. Quintilianus probationem appellat:ꝛ maxime neceſſariã dicit eſſe:
nam ex quinq; alijs iudicialis materie partibꝰ quecũq; alia poteſt aliquãdo cauſe neceſſaria nõ eſſe.
lis vero nulla eſt cui probatione opus non ſit:que diuiſionẽ ſtatim in oratione conſequitur:qđ in ea
dictum eſt:cõfirmans ꝛ probans. Cicero in oratione pro Milone cũ ſic diuiſiſſet nũquid igitur aliud
in iudiciũ venit niſi vter viri inſidias fecerit:profecto nihil niſi ſi hic illi vt ne ſit impune:ſi ille huic
tum nos ſcelere ſoluemur.ſtatim ſubiunxit:quo nam igitur pacto probari poteſt inſidias Miloni
feciſſe clodium:et probare incipit factas a Clodio inſidias.ſatis eſt quidem inquietis illa tam au-
daci tam neſaria belua dicere magnam ei cauſam:magnam ſpem in Milonis morte prepoſitã:ma-
gnas vtilitates fuiſſe. Noſtrorum argumentorũ. Probationũ noſtrarũ:argumentũ ratio eſt rei dubie Argumẽtũ.
faciens fidem:ꝛ vt apertius diffinit Quintilianus ratio probationẽ preſtãs:qua colligitur aliud per
aliud ꝛ queq; qđ dubium eſt per id quod dubium non eſt cõfirmat:ſed nomine argumenti omnia(que
greci ἐνθυμήματα ἐπιχειρήματα καὶ ἀποδείξεις vocant)comprehẽdimus:habet ꝛ alias ſignificationes
nam ꝛ comediarum argumenta ſunt de quibus dicemus inferius:ꝛ argumenta dicuntur vt oratio-
num Ciceronis qđ aſconij pediani autoritate probatur:qui Ciceronis interpretans orationes ita in
principijs dicit. Hoc eſt huius orationis argumentum. Ponitur etiam pro omni materia ad ſcriben
dum deſtinata. Cicero in epiſtolis ad Curionem:quoniam mihi nullum ſcribendi argumentum re-
lictum eſt. Ad opifices quoq; hec ſignificatio tranſiuit.nam Uergilius ait. Argumentum ingens:et
vulgo argumentoſum opus dici ſolet/author Quintilianus. Cum aſſeueratione cum inſtãtia qua-
dam:ꝛ vocis:vultuſq; actione:vt nobis dicentibus auditorum animi concitentur:vel vt ꝛ argumen-
temur et argumentando fidem orationi noſtre faciamus:quod erit ſi firme valide ꝛ neceſſarie pene
noſtre erunt argumentationes. Aſſeuerare vero eſt firmiter aliquid comprobare. Confutatio. Hanc Aſſeuerare.
refutationem Quintilianus appellat. Cicero alibi reprehenſionem:nam etiam ab eo quod agit ſic Cõfutatio.
deſcribit. Reprehenſio eſt per quam argumentando aduerſariorum confirmatio diluitur:aut infir-
matur:aut alleuiatur:ex hiſdem vero locis argumentorum ſumitur:ex quibus confirmatio:hoc eſt
ex attributis perſone:et attributis negotio:et materia argumentorum communis eſt tam confirma-
tioni q̃ refutationi:neceſſaria:vt diximus:in oratione eſt:cum non ſatis ſit que cauſe noſtre proſint
confirmare:niſi ꝛ que aduerſariorum cauſe vtilia ſunt:diſſoluamus atq; refellamus. Confutare autẽ
eſt contraria diſſoluere. Locorum. Argumentorum:differt tamen locus ab argumento:nam locus eſt Locorum.
argumenti ſedes a quo argumentum ſumitur τόπος grece vocatur. Unde Ariſto. Ciceronis Boetij
libri,in quibus de locis agitur topici appellantur:et vt differentiam percipias:perſone attributa hec Perſone at
ſunt. Nomen:natura:victus:fortuna:habitus:affectio:ſtudia:conſilia:facta:caſus:orationes:ſi quẽ- tributa.
piam furti accuſauero:et ideo perpetratum ab eo ſcelus credi voluero:q̃ alias furari conſueuerit:
a factis quod eſt vnum ex perſone attributis:argumentum erit:ipſa vero facta ſedes argumẽti huius

Concluſio. Peroratio. dicentur a quibus a me ad propoſitā trahitur criminationē. Concluſio. Hec vt Cicero alibi deſcribit exitus eſt tot⁹ orationis: quā aliq̄ enumeratiō vocāt. Quintilian⁹ perorationē appellat: ⁊ recte q̄dā: nam inter perorationē ⁊ cōcluſionē multū intereſt: q̄ ois peroratio eſt cōcluſio: ſed nō ꝫ. peroratio eſt tot⁹ cauſe finis: cōcluſio etiā partis vt argumēti: ⁊ argumētationis illi⁹ que quinq̄ partita eſſe pōt: de qua inferi⁹ precipiet. Ex genere ⁊ differētia hec diffinitio colligit: termin⁹ gen⁹ eſt: differētia artificioſus ⁊ orationis. Artificioſum aūt ꝑpterea vocauit: q̄m ſine magna arte finis orationi impoſni nō pōt: ola breuiſſime repetēda ſunt: ita tñ: vt nō iterata oratio: ſed renouata videat: totos ꝑterea in cōcluſione effundim⁹ affect⁹: quos in exordio deguſtauim⁹: ⁊ vel per enumerationē fit que alios monet: ⁊ fidem facit: vel coaceruās: ⁊ colligēs: vel repetēs que dicta ſunt: per indignationē ⁊ cōqueſtionē quoq̄ que tantum animos moueat: ſed exitu diuerſo: inclinatio contra aduerſariū: conqueſtio erga nos.

¶ Nunc q̄m. Et hic trāſitione vtit que dicta ſunt breuiter colligēs: ⁊ dicēda ꝑponēs. Oratoris officij. recte officia dixit ſine q̄bus eſſe orator nō pōt. plura aūt ſunt. primū poſſe dicere de his rebus ⁊c. deinde inuētio ac relique partes. Quo res cognitu facilior eſſet. Si ab ipſis inciperem⁹ quaſi incunabulis: ⁊ nihil oīno relinquerem⁹. Ad inuētionis rōnem. Que ſingulis partib⁹ ineſt: veluti in corpore ſanguis: tunc oēs orationis partes ad inuētionē accōmodant: cū ſingule partes ad inuēta collocantur.

¶ De exordio q̄d primū omniū eſſe debet: vt merito de eo prius dari precepta cōueniat. Sed q̄m eum qui dicturus eſt: qualis cauſa ſit cognoſcere oportet. q̄ño exordium accōmodare ad eam poſſit prius cauſarum qualitates quot ſint: exponit: non enim ſatis eſt docere q̄d fieri debeat: niſi ⁊ q̄uo fiet oſtendas. Cauſa poſita. Propoſita ⁊ obiata a litigatore vel dicente: aut a quouis alio. Cauſa aūt circūſtantijs implicita cōtrouerſia eſt in iudicio ac diſceptatione poſita. tres aūt cauſe ſunt iudicialis: demonſtratiua: deliberatiua. Gen⁹ cauſe quale ſit. Gen⁹ cū ſit: ſub quo multe ſpecies. ⁊ pro origine accipiat hic pro qualitate ſumit: ſicuti cū dicim⁹ hui⁹ generis veſtis: qualis cauſa ſit intuēdū eſt: honeſta an turpis: dubia vel humilis: vt pro cauſe qualitate exordiri poſſim⁹: ex viſcerib⁹ eñi cauſe exordiū ſumēdum eſt. vnde fuerūt q̄ dicerēt vocatū exordiū q̄d ex re ortū ſit. et q̄dā quos Quintilian⁹ nō ꝓbat nouiſſime ſcribēdū proemiū putauerūt. ꝺꝫ quidē p̄ri⁹ materia ois diſcuti: ſed ab his que prima ſunt incipiendū eſt: nā nec pingere q̄ſq̄ neq̄ fingere a pedib⁹ cepit: nec oro vllā ꝯſummat ibi: vñ ordiēdū eſt.

¶ Narratio indi Fabi⁹ lib. iiij. eſt rei facte vtilis ad perſuadēdū expoſitio Cicero ꝟo in partitionib⁹ ſic. Narratio eſt rerū explicatio: ⁊ quedā quaſi ſedes: ⁊ fundamētū quaſi ꝯſtituēde fidei. Proinde vt. i. veteri: nō eñi tantū illa narrant que geſta ſunt: ſed etiā illa que nō geſta ſunt: geri aūt potuerūt. Quid in cōtrouerſia ſit. oīe q̄d in cōtrouerſiā venit: id aut ſit: aut ne ſit: aut q̄d ſit: aut quale ſit q̄rit: vt Cice. tradit. in partitionib⁹: ſuperi⁹ aūt dixim⁹ cōtrouerſiā eſſe q̄ſtionis partē deſinitā. Aetati dicturi. Argumentoꝝ. eſt argumētū ratio ꝓbationē preſtans qua colligit aliud per aliud. ⁊ que q̄d eſt dubiū per id quod dubiū non eſt cōfirmat. Fabi⁹ id lib. v. Cice. item in topicis ſic. argumētū ratio eſt que rei dubie faciat fidē. Et in partitionib⁹ ita. Argumentū eſt probabile inuentū ad faciēdā fidē. Cū aſſeueratione. Aſſeuerare eſt inter ipſa argumēta ꝓbationeſq̄ admiſcere vim motūq̄ animi. Cōtrariorūq̄ locoꝝ: dicunt loci ex q̄bus argumēta eruūtur: ex q̄bus item oīa ad oēm orationē inuenta dicunt. Ut Cicero lib. ij. de oratore ſcribit. idē quoq̄ ad Brutū de perfecto oratore locos quaſi argumētorū notas appellat. Unde oīs in vtrāq̄ partē trahitur oratio. Et in Topicis inquit: q̄ quū peruestigare argumentū aliquod volumus locos noſſe debemus. ſic enim appellate ab Ariſtotele ſunt: he quaſi ſedes e q̄b⁹ argumēta promūtur. Itaq̄ licet diffinire an locum eſſe argumenti ſedem.

Narratio. Antonius. Argumētū. Aſſeuerare. Loci.

† Sūa cauſarum quatuor: ſecūdū quoꝝ diuerſitatē exordioꝝ quoq̄ ratio diuerſa ab oratore habenda eſt. Quidā obſcurū addūt: ſꝫ Quītilia. an obſcurum ſub dubio contineri.

† Unū q̄dq̄ horum quatuor generū ſpāciū trib⁹ modis cōſyderādū eſt: a reipſa: a pſona auditoris: et a pſona dicētis. Turpe genus eſt a pſona dicētis: vt ſi religioſus homo vituperat religionē: ⁊ cōꝓbat vitia. A re ipſa eſt turpe gen⁹ cauſe: cū defendit res turpis a q̄cūq̄: aut oppugnat honeſta. A pſona auditoris cū vituperat tyrānis ⁊ laudatur libertas apud tyrannū: turpis enīꝫ eſt res a pſona auditoris q̄ ſibi diſpliceet. eſt etiāꝫ turpe a reipſa q̄ Ariſtophanes accuſauerit Socratem.

¶ Quatuor cauſarum ſunt genera: circa que varie applicandū eſt orationis exordium. Titu. v.

Genera † cauſarum ſunt quatuor: honeſtum: turpe: dubium: ⁊ humile. Honeſtum genus cauſe putatur: cum aut id defendimus: quod ab omnibus defendendū videtur: aut id oppugnam⁹: q̄d ab oīбus oppugnari debere videt: vt pro viro forti cōtra paricidā. Turpe † genus cauſe intelligit cum aut honeſta res oppugnat: aut defenditur turpis. Dubiū genus eſt: cū habet in ſe cauſaꝫ honeſtatis: et turpitudinis partē. Humile genus eſt, cum contēpta res anteferſ. Cum hec ita ſint, cōuenit exordiorum rationē ad omne genus cauſe accōmodari.

Frāciſcus. Genera cauſarū. Queſtio ardua.

¶ Genera cauſarū. Quinq̄ alibi fecit Cice. honeſtū: admirabile: humile: anceps: obſcurū. Totidē plurimos quoq̄ feciſſe Quintil. dicit. Idem ait eſſe quibus recte videatur turpe adijci: et ab atque humili: ab atque admirabili ſubijci. Quatuor hic Cice. genera facit honeſtum: turpe: dubium: humile. ſed queſtio exorit: ⁊ ea quidem minime facilis: cur genera cauſarum tria eſſe ſuperius dixerit: nunc quatuor rurſus eſſe dicat: quā tamen peracute vir eruditiſſimus Victorinus diſſoluit: animaduertere anq̄ debemus: quid Cice. ſecutus ſit: res multe ſunt: quarū vna eſt ſubſtātia reliquę accidunt: itaq̄ cum ſubſtātie acciderit vna qualitas: poteſt ⁊ alia accidere: ſed que non ſit in eodem genere in quo prima qualitas fuit: vt puta ſi dicas foliorū duo genera ſunt de membrana et de charta: hic foliū ſubſtantia eſt acceſſit ei qualitas vna membrana et charta: poteſt tñ eidem ſubſtantie: ideſt folio alia qualitas accidere: que non ſit in eodē genere in quo prima qualitas: ſi dicas foliorū tria ſunt genera eſt oblōgū: eſt latū: eſt q̄dratū: quoq̄

¶ Genera cauſarū. Ut diſtinctius ⁊ ita clarius inſtitutū ſuū proſequatur diuidit. rurſus cauſas per aliā rationē: vtpote per alia accidentia: quocirca nō eſt incōueniens ſi pri⁹ tria genera cauſarū poſuerit ⁊ nūc quatuor: q̄ nō diuidit cauſam per eadē mēbra: ſed per alia ſicut non eſt incōueniēs in grāmatica ſi nomen diuidatur per qualitatem

qualitatem in proprium et appellatiuū: et per figurā: in ſimplex: cō poſitū et decōpoſitū: vnde in hec quatuor membra diuidi poſſunt ſingula: triū predictorū generum: et econuerſo, ſingula horum quatuor in illa tria. Nam in demonſtratiuo aliud eſt honeſtum: aliud turpe: aliud humile: aliud dubium: et ſimiliter in deliberatiuo: et iudiciali: et econuerſo in turpi genere aliud eſt demonſtratiuū: aliud deliberatiuum. aliud iudiciale. Et ita in reliqs. Unde non eſt incōueniens eandem rem diuidere in plura: et in pauciora membra ſcḋm varios reſpectus. Sed videtur inconuenientius q̄ quam rem hic in quatuor diuidit alibi in quinq; diuiſit: nam aut hec diuiſio iminuta: aut illa ſuperflua videtur. Uerum ſciemus omnem diuiſionem aut eſſe bimembrem primo loco: aut eſſe reducibilē ad bimēbrem: aut (ſi detur medium) ad trimembrē. Uerum quia oppoſitorum eadem eſt diſciplina: ſatis eſt alterū eorum expreſſiſſe. Uerbigratia. Dicamus genera cauſarum eſſe tria: honeſtum: dubium: et humile: ſub honeſto intelligetur turpe. et ſub humili admirabile: Et extrinſecus rurſum eſt anceps aut dubiū: vñ vt grāmaticis ſatiſfaciamus: dicamus ſic. Omne genus cauſe aut honeſtatem includit et dicitur honeſtū. aut turpitudinē: et dicitur turpe: aut vtrūq;: et dr̄ dubiū anceps ſeu mixtū. Et rurſus. Omne gen⁹ cauſe aut includit rē ſublimē et admirabilē: et dr̄ admirabile: aut humilē et cōtēptā: et dr̄ humile: aut ex vtroq; conſtat: et diceret dubium ſed raro reperitur: Sunt ergo in virtute vt ſtatī loqr̄ due diuiſiōes: quaꝝ prior trimēbris vcꝫ. Cauſaꝝ: aliud honeſtū: aliud turpe: aliud dubiū. Scḋa poſtius bimēbris. ſ. Cauſarū aliud admirabile aliud hūile. Nā non ſacile inuenias hic dubiū. In hac ergo diuiſiōe ſub humili cōprehenditur admirabile q̄ alibi ponit et illic ſub honeſto cōprehenditur turpe. et ſic vtrobiq; erunt quinq; mēbra. Ordo eſt. Genera cauſarū ſunt quatuor ſup. cū eorū oppoſitis: honeſtū: turpe: dubiū: que vnā faciunt diuiſionē: et humile ſup. et admirabile cum dubio interea que faciūt ſecūdam. Deſcribēs aūt ſingula mebra dicit Gen⁹ cauſe putatur honeſtū: quū. i. q̄n nos aut defendimus. i. aliqs defendit (frequēter enim loquitur Cice. in prima perſona pro quauis) id q̄ videtur defendēdum ab oībus: aut oppugnam⁹ id q̄ videt̄ debere oppugnari ab omnibus: vt cū nos ſup. oramus pro viro forti contra paricidam. i. occiſorē patris aut alterius liberi hoīs: ſed precipue de parentela vt aiunt ſua videtur eīn. vir fortis ab oīb⁹ defendend⁹: et paricida ab oīb⁹ oppugnādus. Genus cauſe intelligitur turpe ſup. tūc cū aut reo. honeſta oppugnat̄: aut defendit̄ turpis: vt ſi oremus pro paricida contra virū fortem. Genus cauſe eſt dubium. i. mixtum et anceps ac incertum vtri parti addicat̄ cū habet in ſe cām honeſtatis. et partē turpitudinis: vt ſi hō libertin⁹ patronū ſuū homicidā defenderit cōtra adulterū: honeſtū eſt q̄ patronum defendit: et q̄ adulterū oppugnat: ſed turpe eſt q̄ homicidā defendit. Genus eſt humile: aut dicamus in ſingulis vt verba tacēt Humile genus cauſe eſt cū res cōtēpta. i. vilis et cōtēptibilis affertur. i. extollitur: aut fertur ante auditorē: vt ſi pro re agraria: aut frumentaria: aut pro priuati hominis ſupellectili domeſtica orauerit. Et econtrario. Sublime ac admirabile genus cauſe eſt dū res admirabilis anteferitur: vt libertas pub. aut reſtitutio regis alicuius in regnum: aut quid ſimile. Difficile autem vt dixi eſſet inuenire in quo ſint admirabile et humile admixta niſi reſpectu diuerſoꝝ vt ſi pauperem contra regem defendas: aut econuerſo. Cū hec ita ſint. i. cū conſtet quatuor: aut quinq; eſſe genera cauſarum: conueniet. i. decens et conueniens erit rationē exordiorum accommodari. i. applicari: ad omne genus cauſe: ita vt pro varietate generis cauſarum varie ſumatur exordium.

re ſi circa primā qualitatē numerus diffinitiōis varietur vitiū eſt Sin autē eiuſdem ſubſtātie: circa alias qualitates numerus diffinitionis varietur nō eſt vitiū. Ut hic ait: primū cauſaꝝ genera tria ſunt. cauſa hic ſubſtātia eſt: accidit et vna qualitas: vt demōſtratiuū genus: deliberatiū: iudiciale: deinde ait genera cauſaꝝ quatuor ſunt: licet eadē ſit ſubſtātia: alia tamē ei qualitas accidit. In iudiciali enim ſine alio genere cauſe inuenitur et honeſtum cauſe genus: et turpe: et dubiū: et humile: ergo duplici hoc modo poſſum⁹ intelligere: aut quod ſubſtātie multe ſepe accidunt qualitates: aut q̄ multe qualitates ſubſtātiales ſunt: id eſt q̄bus qualitatib⁹ poſſunt alie accidere qualitates: vt hic ſubſtantia eſt: cauſa accidit cauſe: vt ſit iudicialis: ita q̄ iudicialis qualitas eſt: rurſus hec ipſa cauſa ſubſtantialis eſt: iam et accidit vt habeat in ſe aut honeſtū cauſe genus: aut turpe: aut dubium: aut humile. Item in deliberatiuo genere cauſe: vel demonſtratiuo poteſt hoc ipſum euenire: quare nullus hic error eſt generis cauſarum circa diffinitionem: numerū ſiquidem ſubſtantie nunc plures accidant qualitates: vt ſupra diximus: nūc multe ſint qualitates ſubſtantiales: id eſt quibus poſſunt alie accidere qualitates. ¶ Honeſtum cauſe genus ſingula genera diffinit: cumq; omnis diffinitio nunc ex euentu: nūc ex rebus ipſis colligatur: has diffinitiones honeſti: turpis: dubij: humilis Cicero ex vtroq; colligere videtur honeſtum autem ευδοξον grece dicit̄. Defendendum videtur: non ab re iudici videtur: quoniā id ſeruare orator ſemper debet: vt que dicit cum hominū opinione coherent nā etiā ſi honeſta defenderet: et ab opiniōe hoīm diſcreparet q̄bus honeſta nō viderent̄: minime perſuaderet: ſepe autem honeſtis vel non honeſtis rumoribꝫ opinionib⁹ abutimur: q̄ rumoꝝ facie creditur: peruenit autē rumor vſq; ad iudicem. Orator porro qui apud iudicē agit neceſſa-

Cauſe accidentia.

Honeſtum genus.

rio non rei honeſtatē ſequi debet: ſꝫ opinionē que etiā iudici nota eſt duobus modis honeſtū ꝑcipue ſpectat: et ſic ex oībus circūſtantibus haberi pōt: rei et perſone: ſi pro viro forti. Qui patriā fortiter pugnando cōtra tyrannū defenderit: aut pro viro bono paricidā dicas aut pro parēte fratre propinquo vel amico. Paricida etiā vt Priſcianus author eſt a par paris. r. addito euphonie cauſa deriuari videtur: aut a patre patria. t. in. r. conuerſo: vel a parēticida per ſyncopā. Plaut⁹ integrū protulit: dicitur et matricida et fratricida. ſed paricida. vt Pompeius ait: non vtiq; is qui parētem occidiſſet dicebatur ſed qualemcumq; hoīem id aūt fuiſſe indicat lex nume Pōpilij his cōpoſita verbis: ſi quis hoīem liberum morti ſciēs dederit paricida eſto. Turpe genus. Hoc contrarium honeſto eſt: in quo ſimul res ſpectat: et perſona in quibus turpitudo eſſe pōt: res ſi adulteriū: furtū: coniurationē: proditionem q; defendas: perſonā ſi pro paricida virū bonū oppugnas. Auditoris quoq; reſpectu tēporis cauſa eſſe poteſt: vt ſi apud acteonem ſtudioſiſſimū venationis: venationē: et apud Hectorē vel Achillē rem militarē accuſes: apud Catonem et Ciceronē Monarchiā: apud Alexandrū Ariſtocratiam laudes. Dubium ανοξον greci dicūt αμφιδοξον cū partim honeſta: partim turpis cauſa videt̄: quod vt exemplo pateat. Thoymolꝰ corinthiꝰ Thymophanem fratrem q tyrannidē occupauerat interficiēdū curauit: *Dubiū genus.*

accuſatur cauſa hinc turpis eſt fraterne cedis authorē fuiſſe: illic honeſta tyrānide patriam liberaſſe corinthiū. Brutus filios ſuos qḋ cū Aquilijs et Uitelijs de recipiēdis clam in vrbem Tarquinijs conſilia iniſſent virgis cedi pro more et in cōſpectu ſuo ſecuri iuſſit percuti: conſul em̄ erat turpis bruti cauſa: qui necari filios pati potuiſſet: honeſta tn̄ eadem qḋ patriā prodere et tyrannis illi aperire tētaſſet. Huiuſmodi et Manlij torquati facerū qui filiū qḋ ſe abſente manū cum hoſte cōſeruerat et vicerat: quoniam contra paternū mandatū egerat occidi voluit. Humile genus αδοξον grece dicitur cū

Humile genus.

humilis cauſa fuerit: et tamen ea dicere oratori neceſſe ſit. Res cōtempta vilis et que cōtemnitur: ſed tripliciter genus hoc cōſideratur ratiōe rei: perſone que audit: et perſone de qua agitur: rei: vt ſi quis vitā laudet ſolitariā que a pleriſqʒ improbatur: perſone: vt ſi quis ſtudioſum laudet agricolationis et ciuiliū negociorū cōtēptorē: cum tn̄ honeſtū in ciuitate tenere locū poſſit: nā vilis abiectuſqʒ a multitudine exiſtimatur: auditoris ſi militi otiū et quietē laudare cōtēdas. Antefert: aſſertur ante iudicem vel qḋ melius eſt: extollit: nā attētū in hoc genere auditores reddi debēt: et res quāuis humilis cōmēdari et anteferri: cū hec ita ſint: hoc eſt cū diuerſe qualitatū cauſe ſint diuerſa quoqʒ exordia debēt eſſe

Maſcine.

¶ Genera cauſarū ſunt quatuor. Superi⁹ tria cauſaꝝ genera dixit eſſe genera in qua generaliſſima demonſtratiuū: deliberatiuum: iudiciale. Hic vero quatuor eſſe dicit. Sed aduertendū hec quatuor contineri ſub quolibet illorum triū. Aut enim honeſta: aut turpis: aut dubia aut humilis cauſa erit. In vnoquoqʒ illorū. Ergo genera hoc in loco qualitates ſignificāt. Eſt em̄ triplex genus. Primo genus eſt patria parentes origo ſanguis. Scḋo eſt genus ſub quo multa ſimilia ex eodē de ſentētia continētur: vt Alal eſt genus. Eſt tertiū illud genus quo cuiuſlibet rei qualitas indicat: vt ſi dicas. Cuius generis veſtis. Id victorinus ſcribit in Rhetori. Idem vero Cicero lib. ij. rhetori. Dixerat olim cauſarū genera eſſe quinqʒ: honeſtū: admirabile: humile: anceps: obſcurū. Honeſtū quod totum: aut ex aliqua parte propter ſe petitur honeſtū nolabimus: vt Cicero lib. ij. rhetori. ait. Ut pro viro forti ex

Fortitudo.

tra paricidam. vti L. Cornificius egit. et M. agrippa. Auguſtus enim Ceſar accuſatorē Bruti conſtituit Cornificium caſſij M. agrippā. Ut plutarchus in vita Bruti meminit. Uiro forti. fortitudo eſt dolorum laborumqʒ contemptio. et fortitudinis propriū eſt nil extimeſcere: omnia humana deſpicere: qḋ nihil hoi accidere poſſit intolerandū putare. Author Cicero lib. iij. offic. Et lib. j. dixerat. Stoicos dicere fortitudinē virtutem eſſe pugnantē pro equitate. Dixerat itē viros fortes et magnanimos eoſ

Paricida.

dem bonos et ſimplicis veritatis amicos: minimeqʒ fallaces eſſe. Paricidā: paricida n̄ ſolūqʒ is qui parentem occidiſſet dicebatur: ſed qualēcūqʒ hoiem: vt Feſtus ait. et Fabius lib. viij. inquit per Catacreſin. i. abuſionē paricidā patris quoqʒ aut fratris interfectorē dici. Honeſta res oppugnatur: vt ſi quis vituperaret religionem. Defenditur turpis: vt ſi quis defenderet furtū adulteriumue alicuius. Honeſtatis partē: vt illud Oreſtis. Qui vi patrem vlciſceretur occidit matrē. In vltione enim paterna honeſtatis pars inerat: in cede materna turpitudinis. Contēpta res: id eſt vilis: vt ſi de alicuius colaphis ceſi cauſa ageres. Cum hec ſupple cauſarū genera. Ita ſint. i. ita diuerſa: id eſt exordiorum rationem: que triplex eſt: in exordio enim attentos dociles beniuolos auditores efficimus.

† Oratores ea q̄ principijs cauſaꝝ exordiāt ad cōciliādos ſibi iudicū animos prelocuunt proemiū appellāt: eſt etiā vbi primū vniuerſitaſqʒ rei vocemus principiū: ſic Iuue. miſere cognoſce. prēmia rixe.

† Epos dicitur carmen heroicum. Epodi aūt dicūtur verſus quolibet metro ſcripti: et ſequētes clauſulas habētes particularū ipſorū verſuū: quales ſūt Epodi Oratiani: in quib⁹ ſingulis verſibus ſingule clauſule adijciūt: vt nox erat: et celo fulgebat luna ſereno. Deinde inter minora ſydera. et Altera iā terit: bellis ciuilib⁹ etas. belde ſuis et ipſa rhoma viribus ruit. eſt etiam epodos cantus apud Grecos vno in loco cōſiſtēs. Epodos et inſinuatio nominatur ab επι prepoſitiōe effectū nomē quod eſt ſupra: et ωδη cantus: ſi q̄dem penultima pducta eſt nam ſi ſit correpta ephodos diceret.

Franciſcus.

¶ Exordiorum. atteqʒ ſua cuiqʒ cauſe adhiberi doceat exordia: de ipſius exordij qualitatibus loquitur duplicem exordiendi rationem dicens eſſe apertā: et per inſinuationē. Genera autem pro qualitatibus ponit. Principium maiore quadam ratiōe proemiū grecos appellaſſe quam noſtros principium vel exordium Quintilianus dixit. Quoniam ea non tantum orationis initiū: ſed cuiuſqʒ rei ſignificant. Proemium vero illam partē dumtaxat que ante ingreſſum rei fit de qua dicendum eſt: ſiue a αγονας οιμη quod cantus eſt: quo cithare di antequā verum inchoent certamen emerendi fauoris gratia vel

Alexius.

ſolent: ſiue ab eo quod οιμος greci viam appellant: vt ſit: vel qua

Proemium.

ſi quoddam preludium: vel quaſi aliquid ante viam ingreſſum greci. Inſinuatio: hac cum ad dicendum non aperte ingrediamur: ſed occulte et diſſimulanter vti ſolemus. Nam vt Cicero diffinit. Inſinuatio eſt oratio quadam diſſimulatione: et circuitione obſcure ſubiens auditoris animum. Inſinuare enim eſt per ſi-

Quid inſinuatio.

nus: hoc eſt circuitus quoſdam ingredi cauſam: et quaſi ſubrepere animis. Nonius tamen dixit: inſinuari eſſe irrumpi. et inſinus accipi εφοδος ab επι et οδος dicta proprie impetum qui ex inſidijs in via alicui fit: ſignificat. Cum traſlator tranſeunteis inuadi εφοδευειν verbum aggredi eſt incautum: et

¶ In principium et inſinuationē diuiditur exordium. Titu. vj.

Exordiorum duo ſunt genera. Principium quod grece appellatur proemiū et inſinuatio/ que ephodos nominat. Principium eſt/ cum ſtatim auditoris animum nobis idoneū reddimus audiendum. Id ita ſumitur: vt attentos/ beniuolos/ dociles auditores habere poſſimus.

¶ Exordiorū duo ſunt genera id eſt qualitates: vcʒ principiū quod appellat grece proemiū: a pro: id eſt ante et οιμος oemi cantilena: quaſi preludiū ſeu precētus: aut ab οιμη. i. via: quaſi preuiū ſeu preambulū: et inſinuatio que nolat (repete grece) ephodos. i. acceſſus. impetus. incurſus: inſultus propter inſidioſus. nā εφοδευω ephodevo eſt adorior: nihil autē ad rē facit qḋ q̄dā epodos interpretant. Nā ſignificatio nō cōgruit: at nec vox quidē: nō em̄ feminini eſt generis ſicut ephodos et hodos: et ita nō tā elegāter locutus eſſet Cicero que epodos ſicut que ephodos nolat. Principiū eſt cū vel quo reddimus ſtatim: id eſt ſine circuitu verborū et ambagibus animū auditoris idoneum nobis: aut reddimus nobis ſtatim animū auditoris idoneum ad audiendū. Inſinuationē autē ſibi definit ſic. Inſinuatio eſt oratio quadā diſſimulatione et circuitione obſcure ſubiens auditoris animum: ſed nunc proſequitur narrationē de principio dicens. Id: ſcilicet principium ſumitur ita vt poſſimus habere auditores attentos: beniuolos et dociles.

in inſidijs inuadere adoriri. Principium. finem deſcribit principij: qui eſt ad audiendum animos apparere: cum non occulte: nec p diſſimulationem: ſed aperte: aut docilem: aut attētū aut beniuolum auditorem reddimus: que tria ſimul interdū efficimus: nōnunꝗ̄ tantum ex his ſeruamus aliqh̄ vnum ſed ſine aliquo trium eſſe principiū orationis nō poteſt. Id ſcilicet principium.

❡ Exordiorū duo ſunt gña. Idem Cice. lib. j. ſic ait. Quare qm̄ tā diuerſa ſunt gña cauſarū exordiri qꝫ diſpari rōne in vnoquoqꝫ genere neceſſe eſt. Igit exordiū in duas ptes diuidit: In principium τ inſinuationem. Principiū eſt oratio pſpicue τ ꝓtinus pficiens auditorē beniuolū aut docilē aut attentū. Inſinuatio eſt oro quadam diſſimulatione τ circuitione obſcure ſubiens auditoris aīm. Proemium: proemium dictum eſt ſiue ꝙ oimē cātus eſt: τ cithared paucа illa q̄ anteꝙ̄ legitimū certamē inchoēt emerendi fauoris gfa canunt ꝓemiū cognominauerūt. Oratores qꝫ ea q̄ ꝓinꝙ̄ cām exordiant accō ciliando ſibi iudicū aīos ꝓloquunt: eadē appellatiōe figurarūt: ſiue ꝙ oimos grece via appellatur id quod ante ingreſſum rei ponit ſic vocare eſt inſtitutū: vt Fabius ſcribit. Epodos epodi dicunt verſus quolibet metro ſcripti τ ſequētis clauſule habentes particulā: quales ſunt Epodi Horatij In quibus ſingulis verſib⁹ ſingule clauſule adijciuntur. Dicit aūt Epodi ευπειδοχικως & partibus verſuum q̄ legitimis τ integris verſib⁹ επαδονται. i. accinunt. Author eſt diomedes. Statim ſignificat exordiū breuitate gaudere: τ ambagib⁹ eē vacuū: ne in caput oratio creuiſſe videat: qꝺ etiā Fabius monet.

❡ Qñ inſinuatiōe: qñ pricipio vtēdū / τ quō. Ti. vij.

Si genus cauſe dubiū habem⁹: a beniuolentia principiū cōſtituem⁹: ne quid turpitudinis pars illa nobis obeſſe poſſit Si humile erit gen⁹: faciem⁹ attētos. Si turpe erit gen⁹ cauſe: inſinuatione vtendū eſt (de qua poſteri⁹ dicem⁹) niſi qd † nacti erim⁹ / quare aduerſarios criminando beniuolentiā capere poſſim⁹. Si honeſtū cauſe gen⁹ erit: licebit recte vti / vel nō vti principio.

❡ Si gen⁹ cāe τc. Docet exordio vti ſm gña ſeu q̄litates cauſarum dicēs. Si nos habem⁹ gen⁹ cāe dubiū. i. mediū inter honeſtū τ turpe nos conſtituemus pncipiū a beniuolētia. i. ſtatim in principio auditorē ſeu iudicē beniuolū efficiemus. ne. illa ps turpitudinis: que ſ. altera eſt in dubio poſſit obeſſe. i. nocere τ officere: qd. i. aliqd aut in aliquo nobis. i. cauſe quam defendimus aut agim⁹. Si genus. ſ. cauſe: erit hūile: idest abiectū τ vile: vt de re leui aut modica: nos faciemus attētos: oſtēdēdo vcꝫ res paruas nō ſemper parui eſſe momēti τ operepreciū eſſe audire q̄ de rebus ꝗ̄tūuis modicis dicturi ſumus alioquin languidū efficeremus auditorū: ita fruſtra diceremus. Si (aut ſin. i. ſed ſi) gen⁹ cauſe erit turpe qꝺ ſit pro neceſſitate aliqh̄ defendendū eſt: vtendū eſt inſinuatione. de qua. ſ. inſinuatione nos dicemus. ſ. diſputabim⁹ τ determinabimus poſterius. i. aliquanto poſt. Ideo aūt vtendū eſt inſinuatione. Ne ſi manifeſte ſtatim i principio fateamur ꝓ re turpi lite cedere ꝓtin⁹ ꝯtēnamur niſi nacti erim⁹. i. acquiſiuerim⁹ quid. i. aliqd lquare. i. ꝓbr̄ē aut ꝑ qꝺ nos criminando. i. accuſando criminis aduerſarios: poſſum⁹ capere. i. captare beniuolentiaꝫ. ſ. auditorū aut iudicio. Si gen⁹ cauſe erit honeſtum tūc ſup. licebit. i. licitū erit: vti vel nō vti principio. Cum enim res ſit honeſta: poterimus de ea ſtatim in principio loqui: qꝛ tamen de ſe commodata eſt: non opus fuerit prolixiore exordio.

❡ Si dubiū genus cauſe poſtꝙ̄ cauſas quales ſint oſtendit: quo principio in cauſa honeſta: quo in turpi: quo in dubia: τ quo humili: vtendum ſit docet: τ primū quomodo exordiri in dubia cauſa debeamus que partem habet honeſtatis: partem turpitudinis precipit: τ ita etiam incipiendū dicit eſſe vt parte, turpitudinis omiſſa beniuolum auditorem a parte honeſtatis faciamus quod pro milone dicturus Cice. ſeruat quoniā enim cauſa dubia erat a parte honeſtatis exorditur vereri ſe dicēs, ne turpe ſit minimeqꝫ deceat pro viro fortiſſimo dicere incipientem timere: cum ipſe T. Annius magis de rei publice ſalute ꝙ̄ de ſua perturbetur partes turpitudinis preterit omnino et ꝙ eū defenſurus accederet quem hoīeꝫ occidiſſe conſtabat: a beniuolentia igit: vt dixi cū ꝓ viro fortiſſimo diceret inciperet initiū cōſtituit: ſi quis ꝓterea ꝓ themocleōte de quo ſuperius ſermo fuit dicere vellet. Beniuolū auditorē a pte honeſtatiꝫ redderet: ſicqꝫ exordiri cōmode poſſet: ſi eos qui a ſeuiſſimis tyrānis occupatas liberant reſpublicas ꝓmijs ampliſſimis maiores nr̄i dignos ſemper iudicauerūt: quid in virum optimū τ reipublice amātiſſimū Themocleōtē vos facere par eſt: q̄ fraternā cōtempſit. τ dedidit charitatē: vt nos ſeuiſſimi tyranni crudelitatibus eriperet: τ in dulciſſima libertate cōſeruaret: certe tantuꝫ abeſt vt pena aliqua vel minima dign⁹ videri debeat: vt olim illuſtriſſimi niſi exquiſitis aliquo honore τ maxim'e pro tanto beneficio ꝓmijs illū affeceritis merito iudicari poſſitis q̄ ſic diceret: pte turpitudinis omiſſa beniuolos auditores redderet. Si humile genus cauſe erit Rē humilē hoc eſt vilē atqꝫ abiectā nō niſi cū cōtēptu accipere auditores ſolent: quotiens itaqꝫ accidit vt de re hmōi dicendū ſit: excitandi τ attenti reddendi ſunt: qꝺ poeta optimus in Georgicis ſeruauit: de apibus enī re appꝛime humili ſcripturus: auditorē Mecenatē attentū fecit his verſibus. Protinus aerei mellis celeſtia dona Exequar: hāc etiā Mecenas aſpice partē. Admiranda tibi leuiū ſpectacula rerum Magnanimoſqꝫ duces: totiuſqꝫ ordine gētis Mores. τ ſtudia τ ppl'os et ꝓlia dicam. Humilis gñis diffinitio de animis iudicū ſumpta eſt. Sin turpe cauſe gen⁹ erit: aperto vti principio in hoc genere non poſſumus: qm̄ alien⁹ a nobis auditoris animus eſt, aut eſſe creditur. Inſinuatione itaqꝫ vti neceſſe eſt: τ quibuſdam deſcendere ad cām circuitionib⁹: ſed quo pacto inſinuari in hmōi cauſis cōueniat: Cice. inferius docebit: τ nos exēplis explicaturi ſumus. ❡ Niſi qd nacti erimus: niſi oblata nobis facultas fuerit: vt ꝗ̄que turpe crimē aduerſario obijciam⁹: nam illud etiam facere orator ſtudet cum turpia ei⁹ cā extiterit: vt re omiſſa de q̄ agendū fuerat crimē aliqꝺ quod in ore ꝓm ſit; aduerſario obijciat: vt ſenſim cum audiuerint illud iudices cōcitent: aduerſarij ꝓ perſona ...

† Facit exceptionē l q̄ hoc docet: ſi materia: talis fuerit ꝙ diſpliceat auditoribus tamen ſi inueniret cōmoditatē et occaſionem dicēdi aliq̄ turpia ꝺ aduerſario: ꝑ q̄ poſſit facere aīos auditorꝫ ſibi beniuolos tunc aperto exordio vti poterimus qꝺ Scipiōi Aſiatico cōtingere potuiſſet. erat Scipio magne integritatis vir: et maxie expectatiōis apꝺ rōanos: ia ꝯtra antiochū fuit cū exercitu miſſus: q̄ cū p⁹ bellū cū victoria reuerſus eſſet vñ Aſiatic⁹ ē dict⁹ l iudiciū a qdā petilio vocatus fuit: τ apud iudices accuſat⁹ ꝙ pecuniā publicā intuſ cōſūpſiſſ: diſpliceret ſenatorib⁹ pecuniā publicā fruſtra dilapidari. Poterit igit Scipio l hoc genere, lꝫ turpis materia ſit hoc pricipio vti. moleſtū ē mihi iudices meāꝫ vitā. i. dubio eē poſitā quaꝫ ſēꝑ ſtudui ducere inocētem ſed certe lōge mihi moleſtiſſimum fuit qꝺ ...

me accuſauerit q̄ eſt oī gñe vitiorū cōtaminatus: τ oībus artib⁹ malis deditiſſimus.
Manci.
Epodi.
Fran:
Si dubium gen⁹ cauſe
Aſcenſius
Ordo
Si humile gen⁹ cauſe
Si turpe genus cauſe.
Niſi qd nacti erimus.

odiū adducat: exēpli grā: ſi dicamꝰ: diligenter vitā ſuā cōſideret aduerſariꝰ: ꝙ ſi fecerit non iam audacter: atq; impudēter: ad accuſandos alios accedat: deinde occupatiōe vtamur. addamus: nolo ei adulterium (cum poſſim) nolo homicidium obijcere: hec norūt oēs. Senſim deinde conciliato nobis auditore deſcendere ad cauſam nr̄am poſſumꝰ: ⁊ vt apertiꝰ intelligat Cicero ligariū a Tuberōe accuſatū ꝙ ꝯ ceſarē ſenſiſſet ⁊ ꝓuinciā aphricā tenuiſſet apud ceſarē defendit: ſed anq; ad cauſaȝ accedat illū Tuberoni obijcit crimen: quod Ligario grauiſſimū Tubero ipſe obijciebat pōpeianū eū nō minus ꝙ̄ Ligarium fuiſſe Tuberonē dicit: his verbis. Habes igit̄ Tubero qd̄ eſt accuſatori maxime optandū: confitentē reum: ſed tn̄ hoc ita confitentē ſe in ea parte fuiſſe qua te: qua virū oī laude dignum patrē tuū. Itaq; prius de veſtro delicto confiteamini neceſſe eſt: ꝙ̄ ligarij vllā culpā reprehendatis: hac ratione ⁊ Ceſarē turpitudine cauſe a ſua defenſione abhorrentē ſibi cōciliauit orator ⁊ in odiū atq; inuidiam aduerſariū rapuit. Pro deiotaro rege etiā dicēs ꝙ qui Ceſarē cum apud ſe diuertiſſet: occidere cogitauerat accuſabat: cām inuenit: qua aduerſarios criminaretur: ſic eñ ait: accedit vt accuſatorū alterius crudelitate alterius indignitate pturbet: crudelē caſtorē ne dicā: an ſceleratum ⁊ impium qui nepos auū in diſcrimē capitis adduxerit ⁊c. ¶ Sin honeſtū genꝰ eſſe: ſi inq̄t honeſta cauſa fuerit preteriri principiū poterit: Qm̄ vt ait Quintilianꝰ honeſtū cauſe genꝰ ſatis ad recōciliationē p ſe valȝ: parit eñ ad rem honeſtā ad audiēdū iudiciū ſūt animi: vt labore nr̄o ad eos diſponēdos minime opꝰ ſit: ꝙ ſi exordiri placuerit: cur cauſa nr̄a honeſta ſit aperiemꝰ. Beniuolētie aūt partibus vtemur: vt id quod eſt augeat. Exēpliū aūt eſt vt ſi libertatem apd̄ optimates laudaturꝰ aliqs aſſurgat: ſic exordiat̄ quanti faciēda libertas ſit: ꝙ̄ nihil hoīm generi dulcius: nihil optatius: aut honeſte vite rōnibꝰ cōducibilius eſſe pōt: neminē veſtrū latere mihi pſuadeo. Ego medius fidius: vt de meipſo loq̄r: ſic tanto ⁊ taȝ ꝓcipuo bono delector: ſic afficior: vt ꝙ̄uis lōge imparē dicēdi oneri me cognoſcā aſſurgere tn̄ vt ad eam tuendam ac conſeruandā: qd̄ tamen veſtra ſponte facere paratí eſtis: vos adhortari minime verear. Poſſumus ⁊ qbus de rebꝰ dicturi ſumꝰ breuiter exponere: qd̄ Vergilius obſeruat cū ait. Quid faciat letas ſegetes quo ſydere terrā vertere Mecenas: vlmiſq; adiūgere vites Cōueniat: q̄ cura boum: q̄s cultus habendo. Sit pecori atq; apibus quanta experientia parcis Hinc canere incipiam. Recte vti ſicuti oſtenſum eſt. Uel non vti: ſi honeſta cauſa ſit ⁊ eſſe credatur cui ſua ſpōte auditores faueāt. ¶ Si genus cauſe dubiū habebimus: a beniuolētia principiū cōſtituemus: id quidē hoc pacto agere poteris. Niſi perſuaſum haberem iudices vos ea virtute ac prudētia vigere vt vnā quāq; rem magis ex ſua cā ꝙ̄ ex euentu iudicaretis: nō auderē in hac ipſa re de qua nunc ſum corā vobis acturus orare. cum igit̄ veſter mihi perſpectꝰ ſit animꝰ ⁊ in iudicādo modeſtia: factū nō iā libēter ꝙ̄ neceſſario: vt intelligatis patrē meum alias optimum non ſatis iuſta ratione aduerſum innocentiā ⁊ integritatem modeſtiſſime femine genitricis mee cōmotum eſſe. Aliud itē Exēpliū erit. Accuſat thymoleon ciuis corinthius ꝙ fratrē occiderat qui principatū vrbis appetebat: poterit orator hoc pacto exordiri. Credo iudices vos non latere quanta fuerit Thymoleōtis beniuolētia in patriam: q̄ eā ⁊ amicitias ⁊ affinitates eſtimauit: ꝓprium vero fratrem peremit: vt cōmunē omnibus libertatem a tyrānorum impetu vindicaret. ¶ Turpitudinis pars: turpe eñ eſt contra patrē orare: licet honeſtum ſit matrem defendere Turpe itē occidere fratrem ⁊ ſi fas eſt patriā liberā reddere. ¶ Sin humile genꝰ cauſe erit faciemus attentos Exēpliū erit hmōi. Magnū inſtat iudices noſtre reipublice periculū: niſi reſtringātur incendia: que ſumma cum indignatione in vrbe noſtra oriri video. Sepe eñ aliquādo ex re minima nō paruum odium ⁊ perturbationē cōcitari: preſertim cū ab illis infertur iniuria: per quos maxime tutos eſſe conueniret. Vergilius quoq; lib. iiij. g. quū vellet de apibus ſcribere ait. Protinus aerij mellis celeſtia dona Exequar: hanc etiam Mecenas aſpice partem. Admiranda tibi leuium ſpectacula rerum: Magnanimoſq; duces totiuſq; ordine gentis Mores ⁊ ſtudia ⁊ populos ⁊ prelia dicā. ¶ Sin turpe cauſe genus erit inſinuatione vtendum eſt: niſi quid nacti erimus quare aduerſarios criminando beniuolentiam capere poſſimus. Exemplum erit tale. Quum nacti quid erimus quare aduerſarios ⁊c. Non auderem iudices preſertim apud vos pro illo dicere: cuius vita vobis ſuſpecta eſſet. Sed cum turpitudinem ⁊ infamiam accuſatoris perſpicio defenſionem huic reo denegare non poſſum. Quum enim is accuſat de criminibus: de quo primum eſſet cognoſcendum: fit vt hunc reum innocentem credam quem bono viro accuſante noxium eſſe concederem.

Si hōeſtū genꝰ cauſe.

Mancia

Thimoleō.

Franciſcus Uſus ꝓncipij qualis.

Uerba ꝓtorꝛis.

Lex attēde.

¶ Si vti principio nolemꝰ: aut id oportebit oñdere: quare cauſa ſit honeſta: aut breuiter quibꝰ de rebus ſumꝰ dicturi exponere. Si pricipio vti nolemꝰ a † lege: vl' a ſcriptura: aut ab alio firmiſſimo noſtre cauſe adiumento principium capere oportebit.

¶ Si principio vti nolemus: quid agendum ſit monet: ſi vti principio nolumus: a lege inquit aliqua exordiendū eſt: aut a ſcriptura aut ab aliquo firmiſſimo cauſe noſtre adiumento: a lege que in iure ciuili contineatur vt principio reſcripto: vt ſi apd̄ pretorem ſtare partis aduerſatiuin compellere velis: vt ſic a vetuſta lege incipies: pretor ait pacta ſeruato item ſi in iudiciuȝ venire meſſium vindemiarūq; tempore ab aduerſario compelleris: qui ante quod ſibi debet forte petit eū nō poſſe cogi te ad ſatiſfaciendū illo tpe ꝓbare vis ab hac exordiēs lege incipis q̄ l digeſtis ē de ferijs ne q̄s meſſiū vidēmiaꝝ tpe aduerſariū cogat ad iudiciū vēire: ꝯone diui marci exprimit: q̄ occupati circa rē ruſticā: i foꝝ cōpellēdi nō ſunt: multe itē

¶ Si vti ⁊c. q̄ vti aut non vti principio poſſumus docens primo quid faciemus ſi vti nolemus dicit ſic. Si in cauſa honeſta vti nolemus principio: id eſt exordio: aut oportebit id eſt opportunum ⁊ conueniens erit oſtendere quare cauſa ſit honeſta: aut exponere breuiter de quibus ſumus dicturi. Deinde ſi vti noluerimꝰ dicens. Si nolemus vti principio. i. exordio ⁊ proemio oportebit capere principium: id eſt initium noſtre orationis (vnde equiuoce ſumit principium primo ſpecialiter pro exordio quod greci proemium dicūt: deinde generaliter pro quolibet initio primo modo multe ſunt orationes ſine principio ſecundo nulle) a lege. ſ. generali ⁊ ꝓmulgata aut a ſcriptura ſcilicet ſpeciali: vt ab obligatione per pragmaticos ſeu notarios.

† Lex a ſcriptura differt: nā lex ē ſanctio populi q̄ iubet hōeſta ⁊ ꝓhibet ihōeſta: ſȝ ē ſpāliis: ſcriptura vero gñalis eſt: ⁊ ē aliq̄ legatio alicuiꝰ ſcripti: vt ē aliq̄ generalis ſententia: hoc mō. Quid ē ꝙ Pauli filiꝰ hr̄ditatē pr̄is nō aſſequat. Oia certe vincit amor ⁊ nos cedamus amori. Nō igit̄ ē credēdū ꝓſenrpotiꝰ filio propter amorē ꝙ̄ fratri hereditatē relinquere noluiſſe.

Aſcenſius Ordo.

† Mutatus eſt ordo librarioꝝ negligẽtia: nã eo ordie Cic. cõpoſuit quo eſt tractatur⁹: quinimmo naturale eſt vt prio velim⁹ doceri: poſt ea cũ oi diligẽtia ꝛ attẽtiõe audiamus. Inde tractat oratur⁹ eſt: nobis ſtat beneuolus: adeo ꝙ ab eo libentius ꝗ̃ a ceteris audiamus. Jn libris de inuẽtiõe Docilis inqt auditoꝛ faſciem⁹ ſi aperte breuiter ſummã cauſe exponemus: hoc ẽ in q̃ ↄſiſtat ↄtrouerſia: nã cũ docilẽ velis facere ſimul attẽtũ facias oportet: nã is eſt maxime docilis: qui attẽtiſſime paratus eſt audire.

† Perite vi⁹ eſt verbo ſu intro: vt oſtẽdat in exordio potẽda eſſe: merato cabul: que ſint tãꝗ̃ gn ſtus quedã eoꝝ que in alijs partibus copioſiſſime numerant.

† Magne res dicũtur q̃ cõem formã excedũt in ſuo gñe.

ſunt leges que varijs cauſis applicari poſſunt: vt ſi dicas perã nocentiũ noia eſſe: ꝛ oportere et expedire Paulus ait. Itẽ ea que notabiliter fiunt niſi ſpãliter notentur: videntur quaſi neglecta. Itẽ dolo malo ait pretor: ius ſe non ſeruaturũ. A ſcriptura. Lex ſpãlis eſt: ſcriptura generalis: per quam intelligere potes teſtamentum: cõtractũ ſtipulatiõẽ: ſyngraphũ: chyrographũ: ꝛ alicui⁹ authoris pbatam authoritatem. qua inutia cauſa nr̃a videat: vt ſi concordiã laudaturus ſic exordias: Concordia: vt ait Saluſ. parue res creſcunt: diſcordia magne dilabuntur. Itẽ ſi ei qui fortiter rẽp. b. geſſit: premiũ dari velis ſic incipias. honos alit artes inquit Cice. oẽſqꝫ incenduntur ad ſtudia gloria: qḋ ſi meritis hũc efficere muneribus ſtatuetis: fortiſſimus quiſqꝫ noſtre iuuẽtutis ad res magnas ꝛ preclaras gerẽdas mihi credite excitabit. Ab aliquo firmiſſimo cauſe noſtre adiumẽto: vt ſi dicã: maxime iuſtitia reſpu. conſeruari iuſtitie antẽ munus precipuũ eſſe: bene merentibus premia exhibere. Item ſi dicam: ſepe pꝛius hoc a vobis cõceſſum fuit: quod poſtulo minimũ dubiũ eſſe poſſit: vos idẽ mihi quoqꝫ conceſſuros. Item ſepe i. ec idẽ iudicatũ eſt qḋ in cauſa mea iudicari peto. Principium capere: non exordiri partibus exordijs: et proprietatibus ſeruatis: ſed ſimpliciter incipere.

¶ Quare cauſa ſit honeſta. Exẽplum erit. Si quid vnqꝫ fuit iudices: quod apud maiores noſtros ſingulari ꝛ precipuo fauore proſequendum iuerit ſemꝑ in primis eoꝝ: qui propter infirmitatẽ etatis ſe ipſos tueri nõ poſſunt actiões ꝛ cauſe aliquo ſingulari priuilegio ſunt tractate. Quid eñ honeſtius aut equi⁹ eſſe poteſt ꝗ̃ illis adeſſe: quos nodũ vel ratio vel natura ita cõfirmauit: vt ſe tueri poſſint. Cũ preſertim hec vna res ſit: que et reipu. dignitatẽ ꝛ priuatã cõmoditatẽ aſpiciat. Nã ſi liberis nr̃is ꝛ amicoꝝ noſtroꝝ ſac ceteris conſultũ eſſe volumus apud poſteros illud neceſſe eſt: ꝙ pupilloꝝ cauſas rebus oibus prepoſitas velim⁹ eſſe. Item aliud. Aulus licinius Archias poeta Antiochie natus Rome vixit Ciceroni inter alios chariſſim⁹: nam ꝛ eius preceptor in grecis fuit fuerat aũt pꝛius Heraclie ciuis effect⁹: demũ ſibi de ciuitate lis mota eſt a quodã Graccho ꝙ ciuis nõ eſſet. Tunc Cicero Archiã defendẽs ita exordiri potuit. Si apud maiores nr̃os eſt cõſeruatũ iudices vt preceptores pro parentibus haberentur: debeo quãtũ eſt ſitum in me huic preſtãtiſſimo viro ꝛ integerrimo ꝛ opẽ et ſalutẽ afferre. Et eo magis qm̃ illius doctrina et optimis preceptis ita inſtitut⁹ ſum: vt nõnullos aliqñ defenderim: nã ſi ceteros adiuuam⁹ a quibus nihil vtilitatis ad hãc rem adipiſcendaꝫ cõſecuti ſum⁹ quanto magis ei attribuere debem⁹: a quo id accepim⁹ per qḋ etiã ignotis prodeſſe poſſumus. Aut breuiter exponere ꝛc. Exẽplum erit. Summa rei iudices de qua corã vobis acturus ſum: eſt de pena ꝛ ſupplicio per vos inferẽdis ciuib⁹ ſeditioſis: ſi hiues habẽdi ſunt qui necẽ bonoꝝ hoim: ꝛ perniciẽ reipu. meditati ſunt. Erit itẽ exemplũ Naſonis illud. In noua fert animus mutatas dicere formas Corpora. Et illud. Maronis. Arma virũqꝫ cano. ¶ Ab lege exẽplũ erit: lege latoria cautũ eſt iudices vt ſi qs pupilloꝝ bona diripet acerrimas penas lueret. Cũ ita Titi⁹ Marci pupilli bona diripuerit pena mulctãd⁹ eſt. A ſcriptura. Lex ſpãlis eſt. Scriptura vero gñalis. Eſt aũt allegatio alicui⁹ ſcripti ꝛ ſnie gñalis: vt illud Ciceróis in proemio tuſcu. Honos alit artes: oẽſqꝫ incẽdunt ad ſtudia gl'ia. Cũ igit hic ciuis ꝑ patria egregie pugnauerit merito nihi honore ac premijs afficiẽd⁹ videtur. Firmiſſimo adiumẽto. Exẽplum erit. Quid eſt o iudices qḋ ciuitatẽ magis cõſeruet ꝗ̃ iuſtitia ꝛ equitas iuris: que cũ iubeat vt morino patre filio potius ꝗ̃ fratri hereditas debeat: debetis huic concedere equitatẽ: que quidẽ vinculũ eſt ciuitatis: vbi eñ equitas deeſt: oia confunduntur.

A ſcripture

A firmiſſimo adiumẽto.

Man ci.

Aulus licinius.

Ciceronis verba.

Lex a ſcriptura differt.

Franciſcus

¶ De docilitate et attentione.

Titu.viij. Epi.de gur.

¶ Rerum ſummam breuiter exponẽdo dociles magna ꝛ noua pollicẽdo: ꝛ auditoꝝ animos ſupplicãdo attẽtos reddimus.

Quoniam igitur docilẽ: † beniuolũ/ et attentũ habere auditorẽ volum⁹: quomodo qꝫqꝫ eoꝝ cõfici poſſit/ aperiem⁹. Dociles † auditores hr̃e poterim⁹: ſi ſummã cauſe breuiter exponemus: ꝛ ſi attẽtos eos faciem⁹ Nã docilis eſt ille qui attente vult audire. Attẽtos habebimus/ ſi pollicebimur † nos de reb⁹ † magnis/ nouis/ inuſitatis verba facturos: aut de his rebus/ q̃ ad rẽp. pertineãt: aut ad eoſipſos q uã audiẽt: aut ad deoꝝ immortaliũ religionẽ: aut ad pietatẽ nos eſſe dicturos. Et ſi rogabimus/ vt attẽte audiãt: ꝛ ſi numero exponemus res de quibus dicturi ſum⁹.

¶ Quoniã igitur ꝛc. Quid exordiũ eſſet oſtẽdit: qḋ in duas partes diuiſit: quid inde fiat: et vbi fiat: in generibus. ſ. cauſarũ poſt ea docuit: nã in alia cauſa attentos: in alia beniuolos: in alia dociles fieri precepit. Idẽ eñ ſimul ſemper in omni cauſa ſeruare vix contingit: nunc quibus rationibus: et quibus ex locis docilitas attentio et beniuolentia colligãtur oſtendit. Dociles: tunc dociles inquit redduntur auditores: cum breuiter ac dilucide ſumma rei: hoc eſt quid ſit in quo conſiſtat cauſa ꝛ res noſtra de qua dicturi ſumus iudicabitur: qḋ operum ſuorum principijs Home. et Uergil. obſeruarunt. Cicero. in oratione quoqꝫ pro lege manilia ſummaꝫ cauſe breuiter expoſuit dicẽs. Dicẽdũ eſt enim de Cn. pompeij ſingulari eximiaqꝫ virtute. Et ſi attẽtos facim⁹ de reb⁹ magnis nos dicturos promittẽtes: vel vt attẽte audiãt rogãtes: põt quidẽ reddi docilis: qui nondum attẽt⁹ ſit auditor: ſed attẽt⁹ reddi nõ põt: qui ſtatim ꝛ docilis reddat: naꝫ q̃ attẽt⁹ eſt docilis eſt et qui attẽte audit docilis vocat. ¶ Attẽtos habebim⁹. Docet quo pacto attẽti auditores reddi poſſunt: ꝛ reb⁹ magnis: nouis inuſi-

Aſcenſius.

¶ Quoniam igitur. Quia in principio ſeu exordio ſolet auditor reddi docilis attent⁹ ꝛ beniuolus: ideo quõ id efficiamus declarat author dicens. Igitur quoniam nos qui cauſam dicimus: aut oram⁹ volum⁹ habere auditorẽ docilem: vt intelligat que dicamus: beni-

volum: vt nobis faueat: et attentum: vt diligenter audiat: nos ſperemus. i. manifeſtabimus quomodo quicq3 eorum poſſit confici. i. ex toto et plene fieri aut abſolui. Proſequitur tamen aliter q̄ propoſuit: niſi textus inuerſus eſt: quia docet quomodo attentum faciamus prius q̄ quomodo beniuolum: verū ſciemus que prima ſunt in propoſito ſolere eſſe vltima in executione: et ideo authores ſepe aliter proponunt preſertim poete. Ut. Arma virumq3 cano ꝛc. Precipue autem petimus: vt auditor ſit beniuolus: ſed quia id fieri nequit per nos niſi fecerimus docilem et attentum: ideo has partes prius declarat dicens. Nos poterimus habere auditores dociles ſi nos exponemus ſummā. i. totalem et vltimā complexionem: ꝛ vt dicunt continentiam ſeu tenorem cauſe. i. rei de qua contenditur: ꝛ ſi nos faciemus eos attentos. Nam ille eſt docilis. i. aptus vt doceatur: qui vult audire attente. i. cum animaduerſione. Nos habebimus attentos ſi pollicebimur. i. ſponte promittemus: nos facturos verba. i. mentionem hoc eſt dicturos: de rebus magnis nouis inuſitatis: aut ſi pollicebimur nos dicturos de his rebus que pertineant ad rempu. aut ad eoſipſos qui audient: aut ad religionē deorum immortalium: aut ad pietatem. i. pium deorum et parentum cultum. Et ſi rogabimus ſup. eos vt audiant attente. Et ſi exponemus res numero. i. de quot rebus dicturi ſumus: quia vno mēbro audito libenter reliqua audimus dū ſcimus quot reliqua ſint: et ſi exponemus de quibus rebus ſumus dicturi: quia prelibata materia feſtinamus ad eius cognitionem.

talis fieri oſtendit. Si quid nos eiuſmodi dicturos pollicebimur Sciendum eſt hec tria in vnum idemq3 exordium ſimul incedere non ſemper tamen: aliquādo enim eiuſmodi res eſt de qua futurus ſermo eſt: vt vel a magnis vel a nouis: vel ab inuſitatis tantum facere attētos valeam⁹: a magnis. i. Enei. vij. attentos fecit. Vergi. Grane bellū qđ cū turno eneas geſſit: ſe promittens deſcripturū: maior rerum mihi naſcitur ordo. Maius opus moueo. Cice quoq3 in huius operis prefatione attētū reddidit auditorē: a magnitudine rei cū nō parū in ſe fruct⁹ copiam dicēdi habere dixit: ꝛ commoditatē orationis. Liuius in principio ſecundi libri ab vrbe condi. attētionem colligit de nouis rebus ſcripturum promittens his verbis. Liberi iam hic populi Romani res bello paceq3 geſtas annuos magiſtratus imperiaq3 legum: potiora q̄ hominum peragam. Idem lib. vij. Annus hic erit inſignis noui hois cōſulatu: nobis duobus magiſtratib⁹: pretura et curuli edilitate hos ſibi patritij queſiuere honores cōceſſis plebi altero cōſulatu per res magnas ꝛ inuſitatas ſimul quidē, author attētos reddit lecturos in principio de bello punico ſcdo dicēs. Parte operis licet mihi preſari qđ in principio ſumme totius profeſſi ſunt plerīq3 rerū ſcriptores: bellū maxime memorabile olm que vnq3 geſta ſunt me ſcripturum: et reliqua. Differunt inter ſe magna: noua: et inuſitata: magna laudamus vel vituperam⁹: noua admiramur: inuſitata ꝛ admiramur ꝛ nimem⁹ aliq. Rurſus magna ſepe cōtingūt: noua memoria nr̄a non

Ad rempublicam. fuere: inuſitata fuerunt: quidē ante: ſed raro euenitūt. Aut de his que ad rēpublicā pertinēt. Cice. pro C. rabirio. et ſiquirites nō eſt mee cōſuetudinis initio dicendi rationē reddere qua de cauſa quemq3 defendam propterea cū olbus in eorū periculis ſemper ſatis mihi iuſtam cauſam neceſſitudinis eſſe duxi: tñ in hac defenſione capitis fame fortunarūq3 C. rabirij ponēda ratio videt officij mei: propterea q̄ que in iuſtiſſima cauſa eſt mihi eadē vobis ad abſoluēdū videri debet: nā me tum amicitie vetuſtas: tū dignitas hois: tū ratio humanitatis: tū mee vite perpetua cōſuetudo ad C. Rabiriū defendendū eſt adhortata: at vero vt id ſtudioſiſſime faciā ſalus reipublice: cōſulare officiū: cōſulatus deniq3 ipſe. Aut ad eoſipſos qui audiunt: vt in verrē dicens: timorēq3 iudicibus adhibens admonet

Ad ipſos q̄ audiunt. caueat ne male ſentiat ppl's: ne iudicia trāſferantur: ꝛ pro domo ſua ad pontifices ſic ait. Nam ſi illa labes ac flamma reipu. ſuū illū peſtiferū ꝛ furioſum tribunatū: quē equitate humana tueri nō poteſt diuina religione defenderit: alie cerimonie nobis erūt: alij antiſtites deorū immortalium: alij interpretes religione requirēdi. Ouidius quoq3 in faſtis materiā de qua ſcriberet plurimum oñdit ad germanicum ptinere: cum ait: Sacra recognoſces annalibus eruta priſcis: et quo ſit merito queq3 notanda dies. Inuenies illic ſacra domeſtica vobis. Sepe tibi pater eſt: ſepe legēdus auus. Attentos igit faciem⁹ ſi magna: noua: inuſitata: ꝛ que ad rēpu. pertineāt vel eoſipſos qui audiūt: dicturos policemur

Ad religionem. Ad deorū immortaliū religionē: qđ in eadē oratione p̄ domo ſua ad pōtifices Cice. facit: q̄ cum cauſa ſua aras: focos et deos penates cōiūctos dicit eſſe his verbis: Qđ ſi vllo tpe magna cā in ſacerdotum ppl'i ro. iudicio ac ptāte verſata eſt: Hec profecto tāta eſt vt ols reipu. dignitas: olm ciuiū ſalus: vita libertas: are: foci: dij penates: bona fortune: domicilia: vr̄e ſapiētie fidei ptātiq3 cōmiſſa: credi acq3 eſſe videātur. ¶ Et ſi rogabimus vt attente audiant: vt cū dicimus: Benignas queſo ac patiētes in hac cauſa mihi aures accōmodare velitis. Qđ in plogis ſit comediarū. Cū dicit fauete: adeſte equo alo: ꝛ rē cognoſcite. Cice. pro Archia attētos fecit auditores: rogās vt de humanitatis ſtudijs paulo liberius loq cum ſineret: his verbis. Queſo a vobis: vt in hac cā mihi detis hāc veniā accōmodatā huic

Cicero pro Archia de humanitatis ſtudijs. reo vobis quemadmodū ſpero nō moleſtā: vt me pro ſummo poeta atq3 erudittiſſimo hoie dicētē: hoc cōcurſu holm litteratiſſimorū hac vr̄a humanitate: hoc deniq3 pretore exercēte iudiciū: patiamini de ſtudijs humanitatis ac literarū: paulo loq liberius. Idē in oratiōe pro Sex. Roſcio. Quapropter vos oro atq3 obſecro iudi. vt attēte bonaq3 cū venia verba mea audiatis fide ſapiētia veſtra fretus plus oneris ſuſtuli q̄ ferre me poſſe intellexi. Numero exponemus cū duabus de reb⁹ tribus aut plurib⁹ nos dicturos pollicebimur: de docilitate ſuperi⁹ loquēs ſi ſummā inq̄t cauſe breuiter exponemus: nūc numero dicit qđ idē ferme eſt. Nec mirū: Nā qui attentus: idē ꝛ docilis reddit. Sz qđo hic exorit: ſi idē

Exordiū et diuiſio differunt: in exordio ſit: quod in diuiſiōe que in duas ſcindit partis expoſitionē: ꝛ enumerationē: vt ſummam aut numero quib⁹ de reb⁹ ꝛ quot dicturi ſum⁹ aperiam⁹. Exordiū et diuiſio idē erūt. Non idē erūt: ſed idē efficiēt: diuerſo tñ exitu exordiū in materiam ꝛ numero exponere pōt que dicēda ſunt: vt docilē faciamus aut attētū auditorē: ptitio vt cām pparato iā p exordiū auditorē cōſtituat: ꝛ alias lre certa occupatus tētat de q̄ iudiciū futurū ſit. Deniq3 exordiū monet tñ implicite ptitio ꝛ monet ꝛ docet: ſz explicite.

Monet. ¶ Et ſi attētos faciemus. Id humili genere ſeruabitur: vt illud Maronis libro. iiij. georgi. de apibus hanc etiam Mecenas aſpice partē. Cicero lib. ij. de oratore ſcribit grecos monere: vt principio faciamus iudicē attentum ꝛ docilē: que ſunt vtilia: ſed nō principia: magis propria q̄ reliquarū: partim faciliora etiam in principijs: q̄ et attenti tū maxime ſunt quū omnia expectant: ꝛ dociles magis initio eſſe poſſunt. Illuſtriora enim ſunt que in principijs q̄ in medijs cauſis dicuntur: aut arguēdo aut

releſſendo De reb⁹ magnis vt illud. Magna res princeps illuſtriſſime eſt ea quam expoſiturus ſum vobis. cui niſi tempeſtiue conſilio ꝛ virtute occurrat: non mediocrẽ ꝓlecto in vrbe noſtra diſcordiam excitabit. Quid enim iniquius eſſe poteſt: ꝙ ciues noſtros ab his non poſſe tutos eſſe quos armis et fide oporteret eiſdem auxilio eſſe De rebus nouis ⁊c. Exẽplum erit. Noua res ⁊ penit⁹ inaudita princeps optime per me exponet: ea q̃dẽ talis eſt: vt ſummã indignationẽ atq͂ odiũ cõcitatura ſit: niſi prudentia veſtra mitigetur. q̃d eſt magis contra mores publicos fieri põt ꝙ extorquere quicꝙ: qđ luxuriã ciuitati ⁊ voluptatibus materiam ſit allaturũ. Nouis. noua dicunt q fuere nunꝙ. Inuſitata vero ſunt: que licet facta ſint: rarius tñ acciđũt. Que ad remp. pertineãt: Exẽplũ erit: Cũ inſtituiſſez patres ampliſſimi id apud vos dicere: qđ viſum eſt optimuz: Nihil certe poſt religionẽ noſtri ⁊ diuina ⁊ veri dei quod vel me dignius vel vobis magis gratum dici poſſet occurrit: ꝙ de cõſeruatione ⁊ amplitudine reipublice diſputare. Eas igit̃ res apud vos in primis exponã noua quadam ⁊ inuſitata rõne: vt plane intelligatis me ꝑſpexiſſe quo modo illã a noſtris maioribus nobis traditã ⁊ maiorem ⁊ meliorem noſtris poſteris relinquamus. Ad eos ipſos qui audiũt: exẽplũ erit. Niſi patres cõſcripti cõſilio et virtute veſtra reprimet̃ audacia ⁊ temeritas eoꝝ q veſtri ordinis et ſanctiſſime patrie noſtre publici hoſtes ſunt: plane video vos cũ tota republica maxima breui ſubituros incõmoda. Ad deoꝝ immortalium religionẽ ⁊ pietatẽ. Exemplum erit in genere honeſto. Agitur iudices de celeſti cultu ac religione diuina qua re nunꝙ fuit apud noſtros maiores vel preſtãtior vel acceptior. Eſt enim res prorſus admiratione ⁊ quadam laude ſingulari digniſſima. Religione. Religio eſt que ſuperioris cuiuſdã nature quam diuinam vocant curam cerimoniamꝙ affert: vt Cicero inquit libro. ij. rhe. Pietatem. Tullius pro plantio inquit. Nam meo iudicio pietas fundamentum eſt omnium virtutũ Itez. quid eſt pietas: niſi voluntas grata in parentes? Et libro. ij. rhe. pietas per quam ſanguine coniunctis patrieꝙ beniuolis officium ⁊ diligens tribuitur cultus. Superius quoꝙ eodẽ libro ſic dixerat: pietatez appellant que erga patriam aut parentes aut alios ſanguine iunctos officiũ ſeruare moneat. At in libro de n. d. ait pietas eſt iuſtitia aduerſus deos. ¶ Ut attente audiant: exemplum erit illud ſumptum ex inuectiua Ciceronis in Catilinam. Attendite queſo iudices ⁊ ea que dicam penitus animis veſtris ranoribuſꝙ mandate. Et illđ Terentij. Nũc quã rem vitio dent queſo aiaduertite. Si numero exponemus res. Exemplum. Agit̃ patres conſcripti de duobus de concordia ciuiũ nr̃orum et compreſſione bellorum ciuiliũ: que iamdudum noſtram patriam afflixerunt. Li. aũt. j. rhe. addit ꝑdictis: ꝙ attentos faciemus: ſi nos pollicebimur breui noſtram cauſam: demonſtraturos.

Religio | Pietas | Franciſcus

Epitome de gur. ✝In rẽpu. ceſari ex gallia cũ victoria reuertẽti triũphus denegabat̃ ⁊ maxime a Catone vti cẽſ: ꝑ q̃ rei ſenatũ vẽit ⁊ hmõi cõcionẽ coraz ſenatorib⁹ habuit. Iã aduẽit tẽp⁹ vt Ceſari re cordemini q in Gallia vr̃o imperio ſubiugãdo multa incõmoda paſſus ẽ: q nullis piculis. nullis laboribus: ⁊ demũ vite proprie nõ pepcit: vt rẽpu. ampliaret: et ſtatum olim veſtrum dignitatemꝙ totius populi conſeruaret.

¶ De beniuolẽtia a noſtra perſona. Ti. ix.

¶ In noſtri officij laudatione humili ⁊ perpeſſoꝝ (amici cauſa) indicatione beniuolum auditorem efficimus.

Beniuolos auditores facere quatuor modis poſſumus: a noſtra: ab aduerſarioꝝ: ab auditoꝝ perſona: ⁊ a reb⁹ ipſis. A noſtra ꝑſona beniuolẽtiã cõtrahem⁹: ſi noſtrũ officiuz ſine arrogãtia laudabim⁹: aut in ✝rẽp. q̃les fuerim⁹ aut in parẽtes: aut in amicos: aut in eos ipſos/q au diũt/aliq̃d referemus: dũmõ hec oĩa ad eã ipſam rẽ/ de qua agit̃ ſint accõmodata. Itẽ ſi noſtra incõmoda proferemus: in opiã: ſolitudinẽ: calamitatez. Et ſi rogabimus: vt nobis ſint auxilio/⁊ ſi ſimul oſtẽdemus in alijs nos ſpem habere noluiſſe.

¶ Beniuolos auditores ⁊c. Aperuit quõ dociles et attentos faciamus auditores: nunc docet quomõ beniuolum dicens ꝙ a quatuor ⁊ primo a ꝑſona noſtra: vt cũ ordine aperiet̃. Ordo aũt eſt. Nos poſſumus facere auditores beniuolos quatuor modis (omittit vt annotauit Ualla. ſ. ⁊ videlicet: ſz nos addere poſſumus cum ſignificatio non refragetur ſcienies oratorẽ ſupflũ ⁊ ſaciem intellectu reſecare qđ grammatic⁹ ordo reponit: dicam⁹ ergo). ſ. a ꝑſona nr̃a ⁊ a perſona aduerſariorum: ⁊ a perſona auditoꝝ. tres eñ ꝑſone ad cõtẽtionẽ neceſſario concurrũt actor: reus ⁊ iudex. Sed in concionibus agimus interdum contra abſentẽ: in genere demonſtratiuo (vt a rebus ipſis). Deinde declarat primuz dicens. Nos contrahemus. i. acquiremus beniuolentiam a perſona noſtra ſi laudabimus ſine arrogantia: id eſt modeſte et ſine iactantia officium: id eſt beneficium et debitum (vt aiunt) noſtrum: aut referemus quales. i. quantum beneficij: nam maleficiis ſuis nemo oſtentat. fuerimus in: id eſt

¶ Beniuolos auditores. ſequitur quomodo auditorum comparare beniuolentiam poſſumus: q̃ a locis quatuor ſi auditores in quouis gñe: ſi in demõſtratiuo et deliberatiuo: ſenat⁹ vel populus: Si in iudiciali iudex. Si noſtruz officium vt iere Cicero in oratione pro L. Archia dicens. ſiquid eſt in me ingenij iudices qđ ſentio ꝙ ſit exiguum: aut ſi qua exercitatio dicendi: in qua me nõ inficior mediocriter eſſe verſatum. Et in oratione pro Sexto Roſcio. Credo ego vos iudices mirari q̃d ſit: ꝙ cum tot ſummi oratores hominesꝙ nobiliſſimi ſedeant ego potiſſimum ſurrexerim: qui neꝙ etate neꝙ ingenio neꝙ auctoritate ſum cum ijs qui ſedeant cõparandus. Aut in rempu. quales fuerimus vt Cicero in oratione fecit pro Flacco: ſic enim exorditur. Cuz in maximis periculis huius vrbis atꝙ imperij: grauiſſimo atꝙ acerbiſſimo reipublice caſu ſocio atꝙ adiutore cõſiliorũ periculorũꝙ meoꝝ L. Flacco cedez a vobis cõiugibus liberis veſtris vaſtitatẽ a templis delubris vrbe Italia depellebã: ſperabã iudices honoris pot⁹ L. Flacci me adiutorẽ futuruz: ꝙ miſeriarum deprecatorẽ. ¶ Aut in parentes: vt apud Uergiliuz Eneas lib. vj. cũ ait Iulũ ego per flãmas ⁊ mille ſequẽtia tela Eripui his humeris medioꝗ ex hoſte recepi. Parẽs vulgo pater aut mater appellatur. Sed iuris prudẽtes auos ⁊ proauos auias ⁊ proauias parẽtũ nõie appellari dicunt. Aut in amicos: vt Ci. in oratiõe pro lege

In rẽpu. | In parẽtes | Parens | In amicos

manilia: qualis in amicos fuerit oſtendit dicens. Nam cuꝫ antea per etatem huius auctoritatem loci nondum contingere auderem: ſtatueremq; nihil huc niſi perfectum ingenio elaboratum induſtria afferri oportere: omne meuꝫ tempus amicorum temporibus tranſmittendum putaui. Idem in oratione pro ſexto roſcio egit pro L. Cornelio balbo: et pro C. Rabirio poſthumo. In eos ipſos qui audiunt: vt apud Lucanum erga rempu. cui prima in terris debetur charitas: in parentes quibus ſecūda: aut in amicos quibus tertia: aut ſi referemus: id eſt conferemus aliquid in eos ipſos qui audiunt: ſiue ſit iudex: ſiue ſenatus: ſiue populus. dummodo hec omnia ſint accommodata ad eā ipſaꝫ rem de qua agitur. aliter enim impertinentia cenſerentur. Item ad conciliandam miſericordiam: ſi nos proferemus noſtra incommoda: id eſt damna ⁊ miſerias vt inopiam: id eſt carentiam opis. i. rerum ⁊ auxilij: ſolitudinem. i. deſtitutionem ab amicis. calamitatē i. dānum illatum aut ſubortum: et ſi rogabimus vt ipſi ſint nobis auxilio ⁊ oſtendemus ſimul nos noluiſſe habere ſpem in alijs ſcilicet ꝙ in auditoribus.

qualis in Ceſareꝫ Curio fuerit commemorat dicens. Dū voce tue potuere iuuari Ceſar (ait) partes: quāuis nolente ſenatu Traximus imperium. Et Ci. in oratione qua pro reditu ſuo populo gratias agit: idem facit. Qd precat⁹ a Ioue optimo maximo ceteriſq; dijs immortalibus ſum quirites: eo tempore cum me fortunaſq; meas pro veſtra incolumitate: ocio concordiaq; deuoui. Dum hec omnia: oſtēdit oportere hec ad cauſam accōmodari vt vbi attenti reddendi auditores ſunt: nō reddent beniuoli: nā ſi locis viteremur minime rei nr̄e congruētib⁹ vitiū ⁊ id quidem graue eſſet: nō eī oēs loci ſuperius dicti olbus cauſis ꝯueniūt: ⁊ aduertendū eſt patroni ⁊ eius de quo dr̄: ꝑſonā vnā putari cū inuēto eadem fere ſit hiſdē locis vtendū ſiue a patroni ſiue ab ei⁹ de quo dr̄ ꝑſona exordiorū ſūlam excogitare volumus. Item ſi noſtra incommoda ꝓferemus: vt Cice. ꝓ p. ſylla. Maxime vellē iudices (dicēs) vt P. Sylla ⁊ antea dignitatis ſplēdorem obtinere: ⁊ poſt calamitatem acceptam modeſtie ſue fructum aliquē potuiſſet percipere. Sed qm̄ ita tulit caſus infeſt⁹ vt ampliſſimo in honore cū cōr ambitionis inuidia tum ſingulari Autronij odio euerteretur ⁊ in his priſtinis fortune reliquijs miſeris afflictis: tm̄ haberet quoſdam: quorū anim⁹ ne ſupplicio quidē ſuo ſatiare poſſet: quapropter in hui⁹ incōmodis magnā alo moleſtiam capio tn̄ in ceteris malis facile patior oblatū mihi tp̄s: in quo boni viri lenitatē meā miſericordiaq; notam olbus quōdā nunq; intermiſſam agnoſcerēt. Inopiā cui cōtrariū copia eſt. Inops aūt eſt qui ope hoc eſt auxilio vel diuitijs ⁊ copia eget. Ci. ꝓ publio quintio. Uerū ita ſe res habet vt ego qui nō vlu ſatis ⁊ ingenio parum poſſum cū patrono diſertiſſimo cōparer ⁊ P. Quinti⁹ cui tenues opes nulle facultates: exigue amicoꝝ copie ſunt cū aduerſario gratioſiſſimo cōtendat. Solitudinē. Solitudo eſt qm̄ caret aliq̄s ꝓpinq̄s amiciſq;: neq; ſpē in quoq; habere pōt: niſi in ſeipſo: ⁊ ſolus loc⁹ dr̄ incultus inhabitatuſq;. Oui. Fluminis illa lat⁹ cui ſunt vada iūcta torrēti Aſpicit: ⁊ ſparſas ꝑ loca ſola caſas. vñ ⁊ loci ſolitudo aū oſtiū Calamitatē. ſumma qdā miſeria calamitas intelligit: ingēſq; dānum quotiēs ex diuite pauper redderis: ⁊ ad vilē abiectāq; fortunā deduceris ēt preter culpā tuā: dānū quo ex grādine afficiunt calamitatē dicere ſolēt ruſtici: q cōminuat calamos. i. culmum ac ſegetē. vñ ait in eunucho Teren. Ecca nr̄i fundi calamitas. quidā a cadendo dictam crediderunt: hec cū preſerunt beniuoli reddiūr auditor. ſ. inopia: ſolitudo: calamitas. T rē. oēs noti inq̄t atq; amici deſeruerunt. Idem Qd ego te per hāc dextrā oro per ingeniū tuū ⁊ per fidem tuam perq; huius ſolitudinē te obſecro: ne abs te ſegreges neue deſeras. Ci. ꝑ ſexto roſcio. iō ſe vnū ex olbus q̄ ſedebāt ad dicēdū ſurrexiſſe loquit ne omnino deſertus Roſcius eēt cum timore periculi ceteri defendere non auderent. Et ſi orabim⁹ vt nobis auxilio: quod ꝓ Milōe feciſſe videt Cice. dicēs: nā ſi vnq; de bonis de fortibus viris: ſi vnq; de bñ meritis ciuib⁹ ptās vobis iudicandi fuit: ſi deniq; vnq; loc⁹ ampliſſimoꝝ ordinū delectis viris datus eſt ad ſtudia ſua erga fortes ⁊ bonos ciues vt ea q̄ vultu ⁊ verbis ſepe ſignificaſſent: re ⁊ ſentētijs declararent: hoc ꝑfecto tpe eā ptātē oēs vos habetis vt ſtatuatis virū vos q̄ vr̄e auctoritati temp deditiſſimi fuimus ſemper miſeri lugeam⁹ an diu vexati a pditiſſimis ciuibus aliqn̄ per vos ac veſtram fidē ꝟtutē: ſapientiāq; recreemur. Nos in alijs noluiſſe ſpem habere. In multis firma nobis preſidia iudices erant: ſc. ⁊ ı fola virtute veſtra integritate conſtantia equitate ſpem locare voluimus.

Si nr̄a incōmoda.

Inopia.

Solitudo

Calamitas Pro laborātibus ſtat fauor.

¶ Si officiū nr̄m ſine arrogātia laudabimus. Exemplū erit. Quāq; turpe eſt iudices officiū ſuum ita exponere vt propria laus intēdat: attñ qm̄ aduerſarij mei ſic me nuper contumelijs affecere: vt niſi vite mee rōnem habeā: et qualiter ab adoleſcentia mei inſtituerim dicā plane tacendo ꝯfirmare viderer omnes aduerſe partis in me falſo obiectas cōtumelias: faciā itaq; nō tā libenter q̄ neceſſario vt intelligatis me lōge abeſſe a criminib⁹: q̄ mihi abijciunt ⁊ fictaꝫ eoꝝ accuſationē cognoſcatis. Ego quidē ſic in oculis meorū ciuiū vixi: ſic me geſſi vt neminē vnq; offenderim: pluribuſq; ſepenumero auxilio cōſilioq; extiterim. Quid eīn in cauſis forēſibus ⁊ publicis egerim qd vobis olbus patere arbitror ſubticeo. Quare magnopere admiror q̄ temeritas vel (qd potius reor) q̄ inuidia meos aduerſarios impulerit ad me de ea fingēda a quibus quidem ita abſum vt ipſi ab honeſtate atq; virtute. Aut in republica quales fuerim⁹. Exemplū erit. Et ſi pr̄es cōſcripti nūq; ſatis ꝓ republica ꝓpugnare qs pōt Illud attñ aſſero me nullos ꝓ ea labores ſugiſſe vnq;: neq; vlla euitaſſe pericula. Quare non poſſum non moueri q ne farie coniurationis reum apud vos facere me aduerſarij auſint. ¶ Aut in parētes ⁊ amicos. Exēplum erit. Quo alo iudices in parentes ⁊ in amicos meos ſemp extiterim quāuis olb⁹ notum eſſe puto illud deniq; auſim dicere neminem aut maiori beniuolentia aut maiori cura viſum eſſe in ſuos q̄ ego in meos ꝯtinue vtor. Aut in eos q̄ audiunt. Exēplum erit Cū in nr̄a rep. Iudices multos mihi ꝓpoſuerim: qs maxime charos ⁊ precipuos haberē: ſemꝑ tñ vos in primis ⁊ amare ⁊ venerari cōſtitui: hinc inuenit vt oēm fortunā vr̄am meā ducerē. decerneremq; nil poſſe vobis aduerſi accidere qd mihi ipſi non foret cōe: libenter itaq; ꝓ ſalute vr̄a meā quotiēs opus erat oppoſui neq; ꝓ vr̄o honore ac ſtatu vllū ſingi periculum neq; fugiā dū viuā. Si noſtra incōmoda ꝓferem⁹. Exēplū eſt. Illud iudices verū eſſe expertor qd vulgo dr̄: fortunam eos vix vnq; relinq̄re quos ſemel cepit vrgere: quo in ſtatu quidē extiterim ⁊ in quo numero poſit⁹ ſim neminē vr̄ꝫ ignorare arbitror. Quia eīn in v. be nr̄a aut diuitijs aut potētia aut amicoꝝ frequētia magis abūdabat. Nunc eo ꝑduct⁹ ſum vt neq; diuitie neq; potentia neq; vlli mihi aſſint. Oēs eīn me noti atq; amici deſeruerunt. Ut nobis ſint auxilio: et in alijs noluiſſe ſpē habere. Exēplū erit. Cuꝫ eo loco poſita ſit cauſa mea iudices: vt niſi mia vr̄a mihi

Manet.

In alijs ſpē nō. habuiſſe.

ſit pſis atq; propicia veluti ſepenumero multis fuit: plane ſim ab omnibus deſtitutus. Humanitatē itaq; veſtrā & clementiā q̄ſo atq; obtestor vt mihi auxilio ſint: in veſtra nāq; dūtaxat virtute mea ſpes ois incūbit. Cū eni multi fortunis meis pſidio eſſe pollicerent̄ vos elegi & conſtitui illarum tutores.

De beniuolētia ab aduerſariorū pſona. Ti. x.

Infeſt os in auditorū traducere odium. Inuidiā & cōtemptionē ex eorum nobis pectore beniuolentiam emungit.

Ab aduerſariorum † perſona beniuolentia captabitur: ſi eos in odium / in inuidiam / in contemptionem adducemus. In odium rapiemus ſi quid eorū ſpurce / ſuperbe / perfidioſe / crudeliter / confidenter / malicioſe / flagitioſe factum proferemus. In inuidiam trahemus: ſi vim / potentiam: factionem / diuitias / incontinentiam / nobilitatme: clientelas / hoſpitiū / ſodalitatē / affinitates aduerſariorū referem⁹: & his adiumētis magis q̄ veritati eos cōfidere aperiemus. In contēptionē adducem⁹ / ſi inertiā: ignauiā / deſidiam / luxuriam † aduerſariorū proferem⁹.

Ab aduerſariorū &c. Docet quō ab aduerſariorum pſona capiabimus beniuolentiā iudicis & ceterorum auditorū: idq; docet fieri poſſe per odij inuidie & contēptionis eorū inductionē. & recte q̄dē qi vt dicit ſaluator noſter Mat. vj. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Aut enim vnum odio habebit: & alterum diliget: aut vnum ſubſtinebit & alterū contēnet. Intelligit autē de dominis ſic ſe habentibus vt quod vni placet alteri ſciamus diſplicere: alioqui poſſemus duobus inter ſe contrarijs inſeruire: vt ſi duo exercitus ſibi conficiantur poſſemus vtriſq; potum ſubminiſtrare: verumtamen licet ſic gratum fecerimus vtriſq; abſolute: tamen propter reſpectū mutui odij gratiam amiſerim⁹. Quia itaq; vſu venire ſolet: vt duorum contendētiū qui alterum oderit alteri bene velit: bene ſuadet: vt aduerſarios adducamus in odium iudicis: aut eorum ad quos dicimus. Ordo eſt. Nam exempla commentarij ceteri ponunt. Beniuolentia captabitur ſcilicet a nobis: a perſona aduerſariorum: ſi nos adducemus eos in odium ſcilicet iudicis: in inuidiam in contemptionem ſcilicet paſſiuam: vnde licet inde ſunt contemptus et contemptio: tamen contemptus plus ſonat in actionem & contemptio in paſſionem. Eſt autem aſyndeton. i. ſine coniunctione locutio. Nos rapiemus. i. etiam nolentes trahemus in odium: ſi proferemus. i. in conſpectum mentalem afferemus quid. i. aliquid eorū factum ſpurce. i. immunde et abominabiliter: ſuperbe: perfidioſe: crudeliter confidenter. i. cum confidentia que in malum ſonat: non cum fiducia que bona eſt. Maro tamen confudit dicens. Tantane vos generis tenuit fiducia veſtri: & ſi quid proferemus factum malicioſe aut ſup. flagitioſe. i. manifeſta inculpatione dignum. Nos trahem⁹ ſup. aduerſarios in inuidiam ſi referemus vim. i. violentiam: potentiā: factionē. i. a communi cōſenſu diſcrepās facin⁹: diuitias: incōtinētiam. i. petulātem libidinē: nobilitatē. i. famē ex magiſtratibus geſtis celebritatē: clientelas. i. clientum multitudinem hoſpitium. i. hoſpitū qui ſe mutua beniuolentia ſine mercede accipiunt ſodalitatem. i. ſodaliū ſeu cōuiuarū frequētiā & affinitates. i. affinium cōtractorū multitudinē: & ſi nos aperiemus eos cōfidere magis his adiumentis q̄ veritati. i. cauſe ſue. Nos adducemus ſup. aduerſarios in contēptionē. i. vilipenſionē: ſi pferemus inertiā i. carentiam artis ignauiā. i. carētiam induſtrie: deſidiā. i. pigritiam luxuriā. i. luxum & ſuperfluū in victu & amictu; ac libidinoſam vitā: aduerſariorū. Aduerte puer vt authorē imiteris: quō diuerſis vtat̄ verbis rapiemus: trahemus adducemus. Item alterū obliquorum ſepe ſatis eſſe: vt hic qi dixit aduerſariorū nō dixit aduerſarios qō ſi dixiſſet aduerſariorum non addidiſſet,

Ab aduerſariorū perſona. docet quibus rationibus ab aduerſarij perſona colligi auditoris vel iudicis beniuolentia poſſit. In odium rapiemus: docet quo pacto trahi aduerſarium in odium poſſit auditoris: hoc eſt vt eum oderit et cauſe nrē faueat. Odiū latens eſt maliuolentia: affectio illa qua taciti ſceleratos et flagitioſos inſectamur. Spurce. Impure. nam ſpurco contrarius . eſt purus. Plaut⁹. tot noctes reddidit ſpurcas quot claras habuit: eſt proprie ſpurcum quod non viſu ſolum ſed auditu quoq; retugimus & qualé, illud quod M. antonio in philippicis obijcit Cicero: dicēs. Crapulam illum heſternam cū pro tribunali ſederet ſe de enomiſſe et veſtem fruſtis eſculentum vinumq; redolentibus totumq; tribunal impleſſe. Sunt qui velint ſpurcū dici q̄ in illud abominantes ſpuere ſoleamus. Superbe: in ſuperiores ex qua re beniuolum fecit auditorem Cicero in oratione pro milone: cum ait. Unum genus eſt aduerſum infeſtumq; : nobis eorum quos. P. Clodij furor rapinis incēdijs: & omnibus exitijs publicis parauit: qui heſterna etiam concione incitati ſunt vt nobis voce pſcriberēt: quorū clamor ſi qua forte fuerat admonere nos debebit: vt illum ciuē retineatis: qui ſemp illud gen⁹ hominū clamoreſq; maximos pro veſtra ſalute neglexit: non mediocris certe ſuperbia eſt pſcire iudicibus voce. Recte igit̄ ſic Cicero aduerſarios in odium adducit. Perfidioſe: cū dicis perfidiaſos aduerſarios & datā fidē nō ſeruaſſe. Sicuti in eneā apud Uer. Dido. nec tibi diua parens ghis nec Dardan⁹ author perfide. & alibi. en dextra fideſq; quem ſecum patrios aiunt portare penates. Item alibi. diſſimulare ēt ſperaſti perfide tantū Poſſe nefas tacituſq; mea diſcedere terra Necte nr̄ amor necte data dextera dextre. Nec pitura tenet crudeli vulnere dido. Crudeliter. Crudelis intelligit̄ is qui pronus ad nocendū nulla humanitate: nulla tangitur miſericordia: vt in eadem Didonis in Eneam oratiōe Quinetiam hyberno moliris ſydere claſſem. Et dubijs pperas aquilonibus ire per altum. Crudelis. Cicero pro P. Sylla. & in his priſtinis indē reliquijs miſeris & afflictis tn̄ haberet quoſdā: quorum alios ne ſupplicio quidem ſuo ſatiare poſſet. Idē pro Deiotaro rege. Accidit vt accuſatorū alterius crudelitate: alterius indignitate

Epitome 6 gur.

† Aduerſarios vocamus illos q̄ nobiſcū lite verſant. Odiū eſt inclinata cupiditas nocēdi & ira inueterata.

† Inuidia dolor ē animi ex aliēa felicitate p̄ueniēs: alā ſignificat odium.

† Luxuria ē oi i re ſuperflua abūdātia: vt apud Uerg. luxuriā ſegetum tenera depaſcit i herba.

Aſcenſius.

Fran.

Odium.

Purus et Spurcus.

Crudelis.

pertur berit:crudelem caſtorē ne dicam an ſceleratū ⁊ impiū q̄ nepos auum in diſcrimen capitis vocarit
Malitia. Malitioſe. Malitia verſutia: eſt ⁊ fallax ratio nocendi per diſſimulationem quando imprudenter face
re nos aliquid ſimulamus: quod tamen dedita opera facimus. Cicero pro cecinna dicēs in odium
ebutium trahit aduerſarium: ⁊ q̄ audax in vi faciēda extiterit cum ex ſuo cecinnā repulit fundo: ⁊ q̄
in iudicium impudens poſtea maniſeſte reus venire auſus ſit: malitiaq̄ id ait feciſſe: tanq̄ tuſte fe-
Cōfidenter ciſſet: q̄ fecerat. Confidenter nimia ⁊ temeraria audacia cōfidentia eſt qn̄ quiſpiā impunitū exiſtimat
futurū quicquid peccauerit. Terentius. o ingentem (inquit) confidentiam. Confidens pro improbo
audaci ⁊ temerario ponitur: reperitur tamen non mala ſignificatione. Teren. in andria. neſcio quis
ſenex modo venit: ellum confidens cautus. Maxime in odium adducit aduerſarios Cicero eorum ni
miam ſignificans confidentiam his verbis que in oratione ſunt pro P. Sextio. Qui omnia diuina ⁊
humana violarint vexarint perturbarint: euerterint: non ſolum alacres letoſq̄ volitare: ſed etiam vo-
Flagitium. luntarios fortiſſimis atq̄ optimis ciuibus periculum moliri de ſeipſis nihil timere. Flagitioſe. cum
ſcelus tātum et tale eſt: vt etiam humanam exuperet conſuetudinem: eſt autem flagitium proprie in
libidine quaſi flagria dignum crimen: pro ceteris tamen accipitur peccatis etiam que per negligen
tiam imprudentiam ⁊ obliuionem committantur. flagitium eſt quale Cicerone clodio eſt obiectum:
Inuidia. q̄ non pluria bonam deam feciſſet q̄ tris ſorores. In inuidiam trahemus. Quo pacto colligi audito
ris beniuolentia poſſit adductis in inuidiam aduerſarijs nunc docet. Inuidia dolor eſt ex aliena fe-
licitate ſuboriens. Omnia ferme quibus adduci in inuidiā aduerſarius poteſt in oratione Ceſaris
contra Pompeium Luc. ſeruaſſe apparet. Vim: cum ait. Quid iam rura loquar tectum ſuppreſſa per
orbem. Ac iuſſam ſeruire famem Quia caſtra timēti Neſcit mixta foro. Gladij cum triſte minantes:
Iudicium inſolita trepidum cinxere corona: Atq̄ auſo medias perrumpere milite leges. Pompeia-
na reum clauſerūt ſigna milonem. Cicero pro A. cecinna. Si quantum in agro locisq̄ deſertis auda-
tia poteſt: tantum in foro atq̄ in iudicijs impudētia valeret non minus in cauſa cederet. A. cecinna
ebutij impudentie quantum in vi facienda ceſſit audatie. Potentiam. Hanc idem Lucanus in ea-
dem oratione facit Pompeio a Ceſare obijci his verbis. Quem tamē inueniet tam longa potentia fi
nem: Quis ſcelerum modus eſt? Et Cicero pro P. Quintio. que res in ciuitate due plurimum poſſunt
contra nos ambe faciunt: in hoc tempore ſumma gratia ⁊ eloquentia quarum alteram C. aquilij ve-
reor: alteram metuo eloquentiam Quinti hortenſij ne me in dicendo impediat: nonnihil commoue-
or gratia Sexti neuij ne pu. Quintio noceat vereor: id vero mediocriter pertimeſco: et paulo infe-
rius. habet aduerſarium P. Quintium verbo. Sextum neuium re vera huiuſce etatis homines for-
tiſſimos diſertiſſimos ornatiſſimos noſtre ciuitatis qui communi ſtudio ſumma operibus Sextum
neuium defendent. Si id eſt defendere cupiditati alterius obtemperare. Quo is facilius quem velit
iniquo iudicio opprimere poſſit. Item in oratione pro Sex. roſcio. adoleſcens vel potentiſſimus hoc tem
pore noſtre ciuitatis. L. Cornelium Chryſogonus. Factionem. diuiſio ciuium in diuerſa ſtudia fa-
ctio nominatur cum aliqui ſe principes ac primatos in ciuitate efficere volunt: inter quos emulatio
eſt: vnde factioſi dicuntur qui q̄ maximam poſſunt ciuium multitudinem per fas et nefas ad ſe tra-
hunt certatim: eos vero qui conſequūtur clientes vocamus: vnde clientele multitudo a quibus rebꝰ
in iudiciū Pompeium Ceſar adducit dicēs. Scilicet extremi Pompeium emptiq̄ clientes Cōtinuo
per tot ſatiabūt tempora bello. Diuitias. Quibus inſolentes reddi ⁊ importuni homines ſolent ple-
runq̄ incontinentiam: libidinem: luxuriamq̄ quarum continentia veluti frenum dicitur eſſe. Cice-
ro pro Sexto Roſcio ſe hoc meo homine non arbitrantur huius innocentis patrimonium tam am-
plum ⁊ copioſum poſſe obtinere damnato ⁊ electo ſperat ſe poſſe quod adeptus eſt per ſcelus. i. per
luxuriam effundere ⁊ conſumere. Vides quomodo etiam incontinentem eſſe dicens Chryſogonum
in inuidiam rapiat. Idem in oratione de reſponſis aruſpicum facit etiam in clodium: cum reprimē
dam dicit fuiſſe eius impudicitiam. Qui P. Tullioni ſyro cui ſe vnierat operam daret. Nobilitatē:
Nam ⁊ nobilitas tollit animos atq̄ confidentes facit: quam rē ſic aiaci apud ouidium vlyſſes obij-
cit. Nam genꝰ ⁊ proauos: ⁊ que non fecimus ipſi. Vix ea noſtra voco. Hoſpitium. multitudo hoſpitū.
Qui domum tuam commeant ex alia ciuitate. Tuq̄ inuicem illorum. non mediocri animos amoris
vinculo hoſpitalitas copulabat cui ⁊ iuppiter preeſſe a maioribꝰ credebatur. Qui etiam xenius: hoc Xenius ho
eſt hoſpitalis dicebatur. Vergilius. Iuppiter hoſpitibus nam te dare iura loquuntur. Sodalitates. ſpitalis di-
Sodales dicti q̄ vna ſederent. et eſſent. vel q̄ ex ſuo datis veſci ſoliti ſint: vel quod inter ſe inuicem cebatur.
ſuaderent: quod vtile eſſet: autor Pompeius. vnde ſodalitas viſus ⁊ numerus eorum qui vna edunt: Sodal' vn̄.
inde ſodalitium ⁊ leges lycis legibus ad ſodalitia cohercenda. Affinitatem. Et hoc etiam ſolet inſo Sodolitas
lentie eſſe ſi multos affines habuerimus. Affines autem ſunt qui legitimis nuptijs nobis copulan- Affines,
tur ex vxorum ſcilicet parte. Terentius: nullo ego pacto affinitatem chremetis effugere potero: pro
omni hic accipere potes coniunctione. Et his adiumentis ſapienter hoc additum eſt: quecunq̄ eīn
ſuperius commemorauit laudi aſcribi ſolent: ſi quis bene illis vtatur: q̄ ſi male viſus quiſpiam fue-
rit non modo non laudantur: ſed vehementiſſime etiam ab omnibus improbantur. pleraq̄ eīn eiuſ-
modi bona ſunt media que bona vel mala vtentes faciunt videri. Veritate cauſe quam ipſimet ini-
quam cognoſcunt. ¶ In contemptionem adducemus vt contemnantur et ludibrio ſint iudicibus: Contēptio.
nam vt a contemno contemptio pro contemptu deſcendit ita a contendo contentio que pro conatu Contentio.
accipitur: ⁊ color eſt rhetoricus. Si inertiā. hec cōtemptu faciunt a nobis holes ſi inertes. ſi ignaui. Iners.
ſi deſides ſunt: inertia enim eſt qui nullam nouit artē: ignauus eſt qui penitus abhorrēs labore etiā Ignauus.
ſi nouit artem nō tn̄ exercet. neq̄ in ea eſt pſeuerās. vnde ⁊ ignauus dici putat q̄ nō ſit nauus: ſcimꝰ Deſes.
eīn nauum ſignificare ſtrenuum ⁊ diligentē vnde nauare verbū. Deſidiā. deſes is eſt qui ſubterfugit
laborem. vnde deſidioſus homo ⁊ deſidioſum ſtudiū. Sedere ocioſū eſſe ſignificat. de nō auget. Le
titudo quedam eſt deſidia ⁊ ociū immodicū inertiā ⁊ ignauiā pōpeianis obijcit militibꝰ apud Luca
nū Ceſar his verbis. Nec ſanguine multo Spē mūdi petijs graijs delecta iuuētꝰ Gymnaſijs deerit
ſtudioq̄ ignaua paleſtre: ⁊ vix arma ferēs: idem obijcit Cice. regis deiotari accuſatoribus dicens. ſed
anteq̄ de accuſatione ipſa dico: de accuſatorum ſpe pauca dicam qui eum videātur nō ingenio neq̄
vſu atq̄ exercitatione rerum valere: tamen ad hāc cauſam nō ſine aliqua ſpe ⁊ cogitatione venerūt.
Item Lucanus in Ceſaris perſona ſic in cōtemptionem Pompeium adducit: veniat lōga dux pace

ſolutus militie cum ſubito per teſq; in bella togate. Marcelluſq; loquar ⁊ nola vans Catonis.igna-
uis enim quandã petulantiãq; aduerſarioꝝ ſignificat. Luxuriã:per hanc omnẽ intelligimus appa Luxuria.
ratum ſuperfluũ:ſiue ſit in victu:ſiue in veſtitu:ne credas fortaſſe de venereis rebus tantũ dici. Cice.
in oratione pro ſexto Roſcio luxuriã obijciens aduerſarios in contẽptionẽ adducit dicens. Seſe hoc
incolumi non arbitrar huius innocẽtia patrimoniũ tam amplum ⁊ copioſum poſſe obtinere dãnato
et eiecto ſperat ſe poſſe quod adeptus eſt per ſcelus id per luxuriam effundere ⁊ conſumere. Spurce.
Exemplũ eſt.quãq; ſepenumero vidi iudices eos qui aliena flagitia manifeſtarint magis offendere
animos audientiũ q̃ qui cõmiſerit:magnitudo tamen delicti ⁊ criminis facit vt de ſcelere aduerſarij
tacere nequeã. Tam perdite namq; luxurie homo eſt vt per omnẽ turpitudinẽ reuolutus es ⁊ faciat
⁊ patiar que quidẽ cuiuſq; boni viri maximã in ſe poſſent indignationẽ accẽdere. Superbe.exemplũ
erit. Si preter conſuetudinẽ meam iudices priuſq; de re dicam pauca de morib⁹ aduerſarij expoſue-
ro id me non ſine atroci cauſa facere arbitrari poteſtis. Cum enim ſuperbiã ⁊ elationẽ. P. Clodij con
ſydero non poſſum nõ moueri:qui neq; ſibi quẽq; in hac vrbe ſuperiorẽ nec partem habere nec pati
poteſt. Quid in collegam ſuum. Q aulum quem vnum reip. ſemper amantiſſimũ cognouiſtis egerit
ſatis omnibus notum eſt. Nemo itaq; talem hominẽ immo truculẽtã feram ⁊ ſeuiſſimã reip. peſtem
ſatis digno poſſet odio proſequi. Perfidioſe. Exemplum erit. Si quid eſt iudices apud noſtros ma-
iores quod maximũ fuerit vnq; odio dignum:illud certe in perfidia totum eſt poſitũ. Cũq; varia ſint
⁊ plurima aduerſarij noſtri vitia que ſatis puto vobis eſſe nota:nullum tamen atrocius frequẽtiuſve
in eo exardeſcit vitiũ q̃ q; neq; vlla fides:neq; charitas:neq; dicti:nec facti conſtantia ipſi ineſt:ſed
ſumma infidelitas tam in ſuperiores q̃ in pares et amicos extitit ſemper. Crudeliter. Exemplũ erit.
Moueor patres conſcripti ⁊ grauius q̃ vel etas mea vel conſuetudo ferat perturbor:quum aduer-
ſarij mei quedã incredibilis inhumanitas ⁊ impia in miſerrimũ quẽq; crudelitas mentẽ ſubijt. Quẽ
nedum nulla mouetur miſericordia ſuper afflictos ⁊ calamitoſos homines ſed eorum ſanguine atq;
ſupplicijs non ſatis ſatiari poteſt. Confidenter. Exemplũ eſt. Semper ea iudices noſtri fuit aduerſa-
rij cõſuetudo vt quicquid ei collibuiſſet totum id etiam licere ſibi crederet. hinc eſt q̃ temerario quo-
dam auſu ⁊ improba ſpe dictis ac factis in optimũ quẽq; ⁊ innocẽtẽ virum inuectus eſt pluries:niſi
igitur iuſtitia veſtra freno adhibito temperet mihi credite iudices tantã ſibi aſſumet arrogantiã vt
veſtrum q̃ illeq; vix ferre poſſit. Malicioſe. Exemplum erit. Cum multa ſint iudices que ab aduerſa-
rio meo facta digna videri poſſint venia:illud mihi videt in primis conſyderandũ potius qua mente
quove animo geſta ſint:q̃ quid actum fuerit. Nemini profecto veſtrum iudices dubium eſſe debet
q̃ malicioſe, ⁊ perperam ceteris in rebus ſeſe geſſerit. Cũ etiam in illis que apud alios ⁊ dicte et ha-
bite ſunt honeſte prauo ⁊ iniquo ſemper ſit vſus ingenio. Flagitioſe. Exemplum erit. Et ſi maiores
noſtri iudices grauis penas in eos excogitauerunt qui aliquod ſcelus aut improbe factum commi-
ſerunt:ſingularia, tamen ⁊ exquiſita ſupplicia reliquerunt aduerſus eos quorum ſcelera multis fla-
gitium attulerunt. Cum itaq; aduerſarius meus ſic vixerit vt omnis vita eius non ſolũ ipſi turpis
⁊ infamis habita ſit:verũetiã ciuibus noſtris flagitioſa. Videte quo animo qua ſeueritate vt in eum
vobis cõueniat flagitioſe. Flagitiũ more militari dicitur res flagitatione hoc eſt increpatiõe digna.
vt Dona.in eu. Si vim. Exemplum erit. Quis iudices ea ſit aduerſarij mei vis ⁊ membrorũ firmitas
qua ceteris preſtet:tamen abuti hoc nature beneficio ⁊ in bonorũ perniciem conuertere minime con-
ueniebat. Cum itaq; maius poſuerit in viribus q̃ in equitatẽ preſidiũ. Veſtrum erit iudices ne iniu
ſtiſſima violentia ſua cauſam meã opprimat. Si potentiã. Exemplum erit. Maxime vellem iudices
vt aduerſarius meus ea modeſtia eſſet vt plus equitatem ⁊ noſtrorũ maiorũ leges poſſe crederet:q̃
immoderatã ⁊ immẽſam ſuam potentiã. Sed cum neq; vlla iuſtitie reuerẽtia neq; pietas neq; reſpe
ctus honeſti moueat eum:illud mihi videtur:q̃ non iure ſed metu potentie ſue ſibi velit omnes ſub-
miſſos eſſe. Factionem.i.coniurationẽ ⁊ malorũ cõſenſum. Exemplũ erit. Niſi iudices aduerſarij mei
factiones veſtra iuſtitia comprimatis:plane cerno optimã cauſam meam oppreſſum iri. Video nãq;
longe magis ea multitudine eum confidere:que nepharia coniuratione ſecum tãdiu conuenit:q̃ iu-
ſtitia ⁊ equitate. Diuitias. Exemplum erit. Non conueniebat iudices aduerſarium meum diuitiarũ
ſuarum magnitudine ſic inſtari atq; extolli:vt plus ſpei crederet in auro atq; argento poſitum eſſe:q̃
in legibus ⁊ inſtitutis maiorũ noſtrorum. Incõtinentiam. Exemplum erit. Si aliquando pro noſtra
repu. iudices aduerſarius meus impatientia atq; impetu animi bene ſit vſus:illud tamen decebat:
ſiue id conſilio ſiue fortuna vt potius reor bene ceſſerit:nolle hac ſuam iracundiam ⁊ animi furorem
a militari conſuetudine in ciuiles cauſas transferre:⁊ hanc ſua incontinentia velle iuſtas bonorum
ciuium cauſas oppreſſas eſſe. Nobilitatem. Exemplũ. Solet perſepe iudices aduerſarius meus pre-
clara maiorũ ſuorum geſta ⁊ egregias imagines numero ⁊ magnitudine ceteris comparare:qui ⁊ ſi
nobilitatẽ ſuam pluribus ⁊ maximis vrbis noſtre principib⁹ fortaſſe non iniuria preferenda cenſeat:
tamen illud eum arbitrari cõueniens eſt:vt non omnia nobilitati:ſed pleraq; iuſtitie ⁊ equitati ſub-
iecta eſſe confiteatur. Verum cum ipſe ſibi perſuadeat omnia ſplendori ſuo concedenda. Veſtrũ eſt iu
dices aduerſus ambitionẽ eius leges ⁊ iura defendere. Clientelas. Exẽplum erit. Magne ſibi ducit
glorie meus aduerſarius q̃ nemo ſit hac in noſtra ciuitate ⁊ opulẽtiſſima ⁊ florentiſſima:qui ex mu-
nicipijs italie plures in clientelam aſſumpſerit:eo fit:vt neminem ferre equo poſſit animo:qui ſuum
ſus tueri velit. Cum arbitretur voſipſos ⁊ leges ⁊ iura ſibi hoc ipſo debere ſubijcere. Hoſpitiũ. Exem-
plum erit. Confitear iudices neceſſe eſt:illud verum eſſe:quo ſepenumero gloriari ſolet ⁊ ſe extollere
aduerſarius meus ſemper domum ſuam primis vrbis noſtre atq; totius italie principibus hoſpitio
patuiſſe:que res ipſi dat animos ⁊ impatientem reddit. vt ſi in ius vocetur:tum vel metu vel gratia
vel ſuorum hoſpitum leges veſtras oportere largiri ſue libidini vos arbitretur. Sodalitatem. Exem-
plum erit. Et ſi nemini ciuiumin noſtrorum iudices plures aut magis fidos ſodales adeſſe:q̃ ſibi
meus glorietur aduerſarius:non tamen ideo decet velle quẽq; iniuria oppreſſum eſſe et plus preſi-
dij in ea ſodalitate:que ſibi cum pluribus ineſt q̃ in rigore iuris credere poſitum eſſe. Sodales au-
tem vt Feſtus ait:dicti ſunt:q̃ vna ſederent et eſſent:vel qđ ex ſuo datis veſci ſoliti ſint:vel qđ inter
ſe inuicem ſuaderent:quod vtile eſſet. Affinitates. Exemplum erit. Animaduerti iudices aduerſa-
rium meũ nõ propter ſe audere mihi obeſſe:verum propter affinitates principũ quas vt optime no-

feſtis non ad ſalutem bonorum ſed in perniciem potius traxit. Itaq; non dubito id iudices pati vt reſpectu affinitatis vroris ſcelerati nobilium vrbis noſtre matronarum: quibus ſemper fortunatus fuit: in hac libera ciuitate velit ſibi ⁊ leges ⁊ iura cedere. Si inertiam. Exemplum erit. non ſatis equo animo ferre valeo iudices vitam aduerſarij mei: qui ſuam inertiam vult apud vos iudicari induſtriam ⁊ hoc ipſo moderatior eſſe ⁊ magis iuſtus cenſeri exoptat. Sed quis eſt qui hunc hominē cuius animus nō ſolū ab honeſtis artibus atq; diſciplinis ſemper abhorruit: ſed etiā ab illis actionibus quas vulgares ⁊ mechanicas vocamus: non ſpernat atq; contēnat? Ignauiam. Exemplū erit. Quis veſtrum eſt iudices qui aduerſariū meum non contēnat atq; abhorreat quum ſe ad ignauiam ⁊ ſecordiā tantā retulerit: adeo quidē eſt hebeti ⁊ tardo ingenio vt nec ſtudijs nec vllis preceptionib⁹ quorū ipſi maxima ſemper copia fuit in vlla re vnq; honeſta liberoq; homine digna quicq; profecerit. Deſidiam. Exemplum erit. Cum multa ſint in hac vita iudices que vel conſuetudo ciuitatis vel reſpectus virtutis reprehendenda faciat: illud certe non ſolum reprehenſione verum multa potius indignatione atq; contēptu dignum videri debet: quod maxime in aduerſario meo ſcimus omnes viguiſſe. Qui cum ab ineunte etate plurimis atq; honeſtis eruditus artibus fuerit adeo deſidie ⁊ torpori deditus ſit vt totus ocio marceat: toteq; labores: atq; vigilie a primis vſq; ab annis ſuſcepte plane omnes incaſſum abſumpte ſint: ita vt aliquanto melius fuerit nunq; percepiſſe ſtudia q; precepta nunq; repetere. Luxuriam. Exemplum eſt. Si antea iudices qualis aduerſarij mei vita extiterit vobis ignotum fuit me dicente nunc primum diſcetis. Sic enim vitam eius vſq; ab annis adoleſcentie inſtituit: vt omni muliere infami vulgatior: ac magis impudicus fuerit: nihil enim ſibi turpe quod ſibi libuerit credidit. Quare iudices conſiderate q; vos deceat hunc in iudicio admittere qui nihil non turpiſſimum atq; infome ſemper in ſeipſum admiſit.

De beneuolentia ab auditorū perſona. Tit. xj.

Epitome de Hur.

Auditorum geſta ⁊ res pbate eos ad beniuolētiā trahunt.

Ab auditorū perſona beniuolētia colligetur: ſi res eorum fortiter †ſapienter/manſuete: magnifice iudicatas proferemus: ⁊ ſi que de his exiſtimatio/et que iudicij †expectatio ſit/aperiemus.

Franciſcus Ab auditorū perſona. Docet quo pacto colligi ab auditorib⁹ beniuolentia debeat: nam iudicē conciliare nobis cōuenit: vt Quintilianus ait. Non ſolum laudando enim (quod fieri cum modo debet: ne aſſentari; apte videamur Et hoc eſt parti vtriq; commune) ſed et laudem eius ad vtilitatem noſtre cauſe: trahendo: vt allegemus pro honeſtis dignitatem illius illeſam ſuaz: pro humilibus iuſtitiam: pro infelicibus miſericordiam: pro leſis ſeueritatem. Forti-
Fortiter. ter pars honeſti. fortitudo eſt periculorum ſuſceptio et laborum perpeſſio: vt a Cicerone diffinit. Is autem fortiter iudicat qui nō prece nō precio: nō minis: a recto
Sapienter. auocari pōt. Sapiēter prudenter nam ad prudētiam refert ſapia hoc loco: ⁊ magnificētia fortitudinis pars eſt. Magnificētia eſt rerū magnarū excelſarū cū animi ampla quadā ⁊ ſplēdida ppoſitione cogitatio: atq; adminiſtratio a Cicerone diffinit. Māſuete. māſuetudo eadē eſt q; clemētia temperantie pars p quā animi temere in odiū alicuius iuuētiōis cōcitati comitate retinent: frequēs vero beniuolentie captatio eſt cū fortiter: ſapienter magnifice māſuete a iudicibus ſemper ante iudicatū dicimus.

Ab auditorū ⁊c. Tertio docet captare beniuolētiā a pſona auditorū: quā prudēter captabim⁹ ne aſſentari aut adulari videam⁹: ſz q; res ita exigat nos dicere ſignificem⁹. Octauū q; aliqd petituri ſunt id penes eū eē abs q; petāt oſtēdūt: vt i ſexta lra ꝓphetia volēs impetrare mi 13 a deo dicit. Miſerere mei de⁹ ſm magnā miam tuā. ⁊ Iuno virgiliana volēs obtinere tēpeſtatē inqt Ene. i. Aeol. (nāq; tibi diuum pr atq; holz rex Et mulcere dedit fluct⁹ et tollere vēto) Incute vim ventis ⁊c. Et Ilioneus ab didone initium ſic orat. O regina nouā cui odere Iuppiter vrbē: Iuſtitiaq; dedit gētes frenare ſuperbas ⁊c. Ordo eſt. Beniuolētia colligetur a perſona auditorū ſi nos ꝓferem⁹. i. in mediū afferem⁹ res eorū iudicatas fortiter: ſine formidine potētie aduerſariorū: ſapiēter: ſine errore iuris: manſuete: ſine ꝓprio odio ⁊ magnifice: ſine ſuſpitione auaricie: cōtēptis videlz muneribus que magnifici reſpuūt. Et ſi nos aperiem⁹. i. manifeſtabim⁹ tanq; rē adhuc in mētib⁹ holm abſcōditā: que. i. qualis exiſtimatio id eſt opinio: et que. i. qualis expectatio ſcz tori⁹ ppli: qui expectat actiue: ⁊ iudicij qd expectat paſſiue ſit de his ſcz que nos agimus.

Exiſtimatio. Que de üs exiſtimatio ſit: ſi de illis oēs recte ſentire dixerimus, viros bonos: integros iuſtoſq; haberi: nam exiſtimatio bona eſt opinio que nobis de aliquo eſt. Feciſſe quod hic precipit pro milone videt Cicero: cum ait. In iudicio noſtro ⁊ in eo cōſilio in quo ex cunctis ordinib⁹ ampliſſimi viri iudicarēt nunq; exiſtimaui ſpem illā eſſe habituros milonis inimicos: ad ei⁹ nō ſalutē modo extinguēdā: ſed ⁊ gloriā per tales viros infringēdā. his verbis que iudicū exiſtimatio ſit oſtēdit cū ex oib⁹ ordinib⁹ lectos eſſe dicat: ſimul ⁊ q; iudicij ſit expectatio innuit: cū dicit ſe nunq; exiſtimaſſe: vt per tales viros qualē te iam antea pplo romano pbuiſti: cū huic qōni iudex preſſes: talem te ⁊ nobis ⁊ pplo romano hoc ipe impltas: q;a multitudo, holm cōuenerit ad hoc iudiciū videas: q; ſit olm expectatio mortaliū: q; cupiditas vt acria ac ſeuera iudicia fiāt intelligis.

Antonius. Fortiter. Exēplū erit. Quū veſtrā iudices ferēdis ſentētijs cōſtātiā atq; fortitudinē cōſidero: nihil eſt q; meorū timeā aduerſariorū vim aut minas. Soleo ſepe ante oculos ponere acerbas id ipſum referre ſermonib⁹ q; forti fueritis alo aduerſus eos q; magnitudine ſue potētie veſtra conati ſunt iudicia ſubuertere. Sapiēter. Exēplū erit. nihil eſt iudices q; mee diffidant cauſe cū mihi occurrit apud quos agit de hac ipſa re pro qua mihi ſumma eſt cū aduerſario meo cōtrouerſia. Cū eni cōſidero ſingularē prudētiā ⁊ in oibus reb⁹ agēdis curā atq; ſtudiū veſtrū: qd eſſe pōt vel tam arduū vel difficile qd veſtre nō ſit ſapiētie planū ac perfacile. Ueſtre quidē hac in noſtra ciuitate ſūt ita ⁊ pbate ſunt et laudate: vt neq; maior ingenio nec attētior ſolertia quicq; agi potuerit. Māſuete. Exemplū eſt. Et ſi multa ſunt iudices que veſtrum poſſint en hac ipſa cauſa perturbare animū: tanta tamen ſemp fuit in

†Quale Apuleij illud de Magia. Celi⁹ eqdē eram: ꝓteq; vero obtinebam marie Claudi dcq; in conſilio eſtis licuniū emylianus ſene noūſſime temeritatis accuſatione nrī primus apud te cepiā q; apud ſe cognitā perturia criminū ſolis cū viris implexturū: qppe ſimulari q;nis inocēs pōt reuinci niſi nocens nō pōt: quo ego vito precipue conſiſus gratulor mediuſfidi⁹: quod mihi copia et facultas te iudice obtigit purgādē apud imperitos philoſophie.

ſentētijs ferendis veſtra. Modeſtiā vt nec odio neq gratie contra ius ⁊ equitatem locus vnq apud vos vllus fuerit: bene itaq mee, conſiliū eſſe cauſe nō iniuria confido. Magnifice. exemplū eſt. q̄ꝫ plurima ſunt iudices que in veſtris ſpectare ſentētijs ⁊ admirari ſoleam nihil tn̄ eſt qđ maiore laude ⁊ veneratione dignum ducā quam vr̄am illā ſingularē in rebus perficiendis Magnificentiam. Minime igit̄ cuiq̄ꝫ mirum eſſe debet ſi pp̄ſ ipē in oībus ad rempu. ptinentibus pcipuo quodā fauore atq ſtudio ſpeciatā ⁊ admirabilem iuſtitiā veſtrā ſemꝑ proſecutus fuerit exiſtimatio. i. iudiciū. Exēplū erit. Bono et optimo quidē Ciuitas nr̄a pēdet iudicio. Cū ſciam tali ingenio vos eſſe preditos vt nullius timeatis iniurias: nullius inimicitias. Nullū; deniq impetū improborū hoīm qui animum veſtrū ab officio deterreant. Expectatio. Exemplum eſt. Cum hoc ita ſit iudices vſ oībus iuſtitiam et equitatem ſeruaueritis nulla incidit dubitatio inter ciues quin hunc preſtantē adoleſcentem abſoluatis: qui quidem ab improbis accuſatur ſolum vti eum paternis bonis expolient.

De beneuolentia a rebus ipſis. Ti. ij.

Epitome de Gur.

Dum geſta efferimus ppria aduerſariorum cōfundimus auditorum nobis parimus beniuolentiam.

A Reb⁹ ipis beneuolū auditorē efficiem⁹ ſi noſtrā cāꝫ laudādo extollem⁹: ⁊ aduerſariorū per cōtemptionē † deprimemus. Deinceps de inſinuatione aperiendum eſt.

A rebus ipſis. Ultimo loco docet beniuolentiam captare a rebus ipſis de quibus agitur dicens. Nos efficiemus auditorem beniuolum a rebus ipſis. i. principalibus: vt pote de quib⁹ agitur (nam ipē per emphaſim ſolet primariū ſignificare: vt ione miſſus ab ipſo eneid. iiij. q. d. ſummo). Notandum autē licet poſſem⁹ dicere ab rebus ipſis: nō tamen neceſſe eſſe: quia Cicero dicit a rebus ſi nos extollemus cāꝫ noſtrā laudādo ſup. eā: aut laudādo: p laudationem: ⁊ deprimem⁹ aduerſariorū ſup. cām: per contēptionē. i. vilipēſionem: vt mācinellus recitat: ſunt q̄ legāt per cōtēptionē qđ vt idem ſentit: nō abſurdū eſt: nō tn̄ exponā: legēs cōtentionē. i. per cōparationem: ſꝫ poti⁹ p cōtētionē colorē rhetoricū. i. p inſtarū contrariarū inter ſe quaſi litigationem: verūtamen quia hoc loco videtur cōtentio color (contraria eñ ſunt laudare cām nr̄am: ⁊ vituperare aduerſarij) ideo q̄ꝛ dixit laudādo: putē: hic dixiſſe p. cōtēptionē p eo qđ eſt vituperādo. his dictis. facit paraſcenē: id eſt preparationē ad ſequentia, dicens. Aperiendum eſt deinceps de inſinuatione.

A reb⁹. Docet nunc quo pacto ab auditorib⁹ per res ipſas colligi beniuolentia poſſit: ⁊ fieri ſic dicit cū cām nr̄aꝫ laudam⁹ q̄ honeſta ſit: q̄ vtilis. Aduerſariorꝫ vero deprimem⁹ q̄ iniq̄ ⁊ inhoneſta. vtrūq p milōe dicēs cicero fecit cū cām ſuā extulit: aduerſariorꝫ vero nō mediocriter extenuauit. Cum eñ ſe defendere oſtendit: q̄ ipſis iudicib⁹ ſaluti fuiſſet. q̄ neceſſariū ⁊ pernicioſum ciuē, ſuſtuliſſet. aduerſarioꝝ autem cauſaꝫ teterrimam eſſe demonſtrauit. q̄ audacia teliſq; illius oppugnare vitam tentauerit: qui ſuum p rep. caput ſepe obiecerit. Et i preſatione preſentis operis quando cauſam ſuam commēdauit q̄ nō ſpe queſtus aut glorie venisset ad ſcribendum. Aduerſarioꝝ depꝛimit: qui ne parū multa ſciſſe viderētur ea cōquiſierant: q̄ nihil ad propoſitū attinebāt: quo ars difficilior cognitu videretur.

Si noſtrā cām laudādo extollemus. Aduerſarioꝝ p cōtēptionē deprimemus. Exemplum erit Niſi cā mea iudices taliseſſet: vt ſatis ipſa p ſe apđ vos peroraret plurib⁹ vbis ac maiori ſtudio vterer. Sed cum nihil ſit quod magis ad rem vel publicam vel priuatam pertineat: q̄ hoc ipſuꝫ de quo ſum acturus quid eſt qđ tam neceſſarie atq honeſte rei diffidere debeam: cum preſertim ea ſit aduerſarij nec cauſa que ſi apud vos accepta fuerit: plurimū detrimenti patrie ⁊ bonis viris perniciem allatura ſit. Per contemptionem: id aliqui legunt per contentionē. i. comparationē. Contendo eñ vt aiunt quandoq comparo ſignificat. Placet autem vtrunq.

De tpibus quib⁹ inſinuatiōe vtendū eſt. Ti. xiij.

Epitome de Gur.

Ubi de vili; eſt ſmo: materia auditoris: l aduerſarios traductus animus aut frequenti auditu perteſus fruſtra ſumitur exordium.

T Ria ſunt tēpora: q̄ diligēter ſunt cōſiderāda: in quib⁹ principio vti non poſſumus. Aut cū turpē cām † habemus: hoc eſt cū ipſa res animuꝫ auditoris a nobis alienat. Aut cum animus auditoris perſuaſus videtur eſſe ab his qui ante cōtradixerunt. Aut cum defeſſus eſt eos audiendo: qui ante dixerunt.

Tria ſunt tempora ⁊c. Docuit vbi ⁊ quando vti principio liceat nunc docet quando non liceat: docens quod in tribus temporib⁹. Primo qñ rem turpem habemus talem videlicet que ſtatim animum auditoris a nobis alienet. Scđo qñ animus auditoris vſ ab aduerſarijs p̄ſuaſus. Tertio qñ deſeſſi ſunt auditores alios q̄ ante

Tria ſunt tempora. Exordium Cic. in duas; diuiſit partes principium ⁊ inſinuationem: de principio dictum eſt: de inſinuatione dicere incipit. Tria autē poſſe tempora incidere dicit quibus inſinuatione vtendum eſt aut cū turpis cauſa fuerit: aut perſuaſi auditores: aut cū deſeſſi: que cuꝫ acciderint quicquid aperte per principium fit: diſſimulatione et occultatione quadā faciendum eſt. Principio per quod aperte beniuolētia colligitur. Conſideranda: ne fruſtra dicat et obſit potius illi pro quo q̄ proſit. Turpē cauſam: vt ſi parricidā defendamus cōtra virū fortē: aut p ijs o dicamus: q̄ parenti manus iniecerit: aut furtū peculatū ve commiſerit. Aut cum animus auditoris perſuaſus eſſe videt̄ cum aduerſarijs noſtris fideꝫ p̄ſtitiſſe iudices videant: nam maxima iſte q̄ ſi conceperint euellere diffic[illegible]

*Sūt qui hoc viātur exēplo. Pf eſt q̄ cōſulit familiarem ſuū: vtruꝫ ſiliuꝫ in lr̄is: aut iure militari erudiri iuberat poterit familiarꝫ illi hūc i modū rn̄dere. Non poſſuꝫ non admirari q̄ eo deuenerīs: vt magno pe dubites: vtrū potiꝰ vel lr̄is: vel rei militari filiū tuum dedices cū lr̄e ſint q̄ laudē: q̄ rō nē bn̄ viuēdi hoib⁹ afferāt: ⁊ que immortaleꝫ quēq effice re poſſint. Res vō militaris labores: icōmoda: et mortē deniq holbus parare ſolet.

*Turpem cām: q̄ꝛ pōt eſſe turpis materia a ſe et reſpectu auditoris: vt laudare cōtinentiam apud libidinoſuꝫ: iō ꝑte ſubiecit: cū res ipſa animuꝫ auditoris alienat: hoc eſt cū materia n̄ placet auditori vt oñdat iſinuatiōe poſſumū debere vti oratorē cū talis materia ſit: vt ab ea auditor abhorreat: nam lꝫ materia ſit turpis a ſe vt eſt tyrannidē lauda

reſt diſplicere audiori: i. Dionyſio nō videt inſinuatiōe eſſe vtendum.

Fran:
A reb⁹ ipis

*Alis contentionem.

Aſcenſius:

Antoi

Contendo comparo.
Franc.

Aſcenſius:

las eſt: ideoq̧ ad cām artificio deſcēdere oportet. Aut cū defeſſus cum lōga eius qui ante nos dixit orōne ſic defatigat' auditor erit vt nihil iam honeſtū afferri poſſit qđ equo aīo audire velit Manci. In quibus prin. vti nō poſſumus Quo pacto principium ⁊ inſinuatio differant ſuperius patuit. Tu. vj. de exordio. Diligēter attētus hic redditur herennius. Animū auditoꝝ a nobis alienat. i. cū materia non placet auditori: vt puta dānare caſtitatē apud virum probum. vel luxuriam approbare caſto viro: aut laudare continentiā impudico: tunc enī auditoris animus alienatur. Turpis autē cauſa bifariā eſſe poteſt. Aut reſpectu

dixerunt audiendo. Et docet quid in ſingulis tpibus faciendum vt ſuis locis aperiemus. Ordo eſt. Tria tēpora ſunt que ſunt conſideranda diligēter. Poſſet videri ſuperflua locutio: quia particule que ſunt vacare videntur: ſatis enī videt̃ tria tpa ſunt diligenter cōſideranda: verum non vacare: ſed vrgentius quiddā habere (quod agnoſco quidē: ſꝫ vix exprimere poſſem) mihi videnṫ. Nam hoc dicere innuūt: inter oīa tpa: ſunt tria tpa q̄ ſunt diligēter conſideranda: qđ ſi nō repetiſſet q̄ ſunt nō videret diffinire numerū: in quibus ſcꝫ tpibus non poſſumus vti. ſ. directe: principio. i. exordio proprie dicto: qđ addo: quia dicturus eſt ſi cā turpitudinē habebit exordiri poterimus ⁊c. Aut cum. i. qñ habemus cām turpē. i. inhoneſtam ſcꝫ defendendā. cū ipſa res. ſ. que accuſat̃: alienat a nobis aīm auditoris. Aut cū animus auditoris videt̃ eſſe ꝑſuaſus. i. perductus ad aſſentiēdū: ab his q̄ ante. i. primo cōtradixerūt. i. oppoſitū dixerunt hoc eſt ab accuſatoribus. Aut cum: ideſt qñ. ſ. animus auditoris eſt defeſſus: id eſt penitus aut plurimum feſſus audiendo eos qui ante dixerunt. ſ. ante nos: ſiue ſint aduerſarij noſtri ſiue alij.

ipſius materie. aut reſpectu auditoris: vt̄ ſi continentiam iniquo laudes: reſpectu auditoris turpis cā dicit̃. Hinc Victorinus ait qđ duob' modis cauſa cōtrahit turpitudinem. Aut enī res turpis eſt: aut perſona. Si perſona turpis fuerit aut alium hoīem ſubijcies qui amatur aut rem pro perſona. Deinde ſi res turpis fuerit aut aliam rem que honeſta eſt ſubijcies aut rem pro homine ⁊c. Perſuaſus motus ad credendum.

Fran:

Si cā turpitudinē hēbit. Quō in cā turpi exordiēdū ſit oſtēdit. Hoīem nō rē: hoc facim': ſi is pro quo dicim' eiuſmōi vir fuerit: vt profuerit ſuperiori tēpore ⁊ imprimis vtilis reip. extiterit: qđ vt apertius intelligat̃: exēplo opus eſt. M. Mālius cū galli capitoliū obſiderēt: quo vniuerſi confugerant q̄ gerere arma poterāt: ſolus gallis ſcalis muros aſcēdētibus ſe obiecit: ſol' pene telis ⁊ clypeo a muris quos iā ꝑtenebāt detruſit: ſolus qđ ſuperſtat reip. ſeruauit poſtea electis e ciuitate gallis ⁊ ad vnum a camillo trucidatis preferri ſibi iniquo aīo Camillū ferens. qui ſecūdus vrbis conditor habebat̃: malis artibus quē bonis nō poterat ſuperare tentauit: et largitiōe pplm romanum corrūpere incepit: cūq̧ iter ad regnū affectare manifeſtiſſime cognoſceret̃: affectati regni crimine accuſat̃: q̄ cum defenderet: hoīem diceret nō rē ſpectari oportet̃: hoc mō. Quis affectati regni crimine inſimulat̃? Mālius q̄ capitoliū defendit: q̄ gallos ab arce repulit q̄ e muris detruſit: q̄ rēp. ſeruauit id ſi ita eēt certe nec mihi nec cuiq̧ bono pbari poſſet: cū libertatē tollere cogitaſſe: q̄ vn' fecerit ne libertas ⁊ ciuitas penit' interirēt. Deīde cū rē diu auxiſſet ad cām deſcēderet ⁊ Māliū ipm bñ de patria ⁊ oīb' ciuib' meritū nō maliuolo: ū calūniatori iniquiſſimā accuſatione falſūq̧ crimē ſpectari dicere oportere. Sed illud occurrit cur in turpi cā exordiri docēs. duo tm̄ ꝑcipiat ſeruāda cū ad rē ipaſ inſinuamur: vt rē nō hominē aut hoīeꝫ nō rē ſpectari dicam' oportere: cū in rhetoricis de inuētiōe ſic ꝑcipiat: ſi cauſe turpitudo cōtrahet offenſionē: aut pro eo hoīe in q̄ offendit aliū hoīeꝫ q̄ diligit interponi opꝫ: aut pro re in q̄ offendit

Homo pro homine.
Res pro re.

In cauſa turpi q̄d ſpectandum: q̄ ipſis ingratum nobis qđ turpe eſt ipſis perorſum atq̧ ſumme precantuꝫ iudicare nec debemus loqui inde niſi velut ex incidenti.

Epitome de gur.

Si cauſa turpitudinem habebit: exordiri poterimus his rationibus: hominem non rem: rem nō hominē expectari oportere: non placere nobiſipſis/q̄ facta dicant̃ ab aduerſarijs: ⁊ eſſe indigna/aut nefaria. Deinde cū reꝫ diu auxerimus: nihil ſimile a nobis factū eſſe oſtēdemus: aut aliquoꝝ iudiciū de ſimili cā/aut de eadem/aut de minori/aut de maiori pferem'. Deinde ad noſtrā cauſaꝫ pedetentim accedemus: ⁊ ſimilitudineꝫ cōferemus. Itē ſi negabimus nos de aduerſarijs/aut de aliqua re eorū dicturos: et tñ occulte dicemus interiectione verborum.

* Docet vt in iudicā ꝑſona beneuolētiā conꝑem' cū ait aut aliquꝫ ⁊c. verūꝫ qđ ait de ſimili cā: aut rē mi nori: aut de maiori imitatōe dignū eſt: vt poſt exemplū ſacienda ſit cōparatio: cōparatio porro nunc a pari nūc a maiori: aut a minori ſtat neceſſe eſt. His igit̃ rōnib' oſtēdit ſi ꝑ cāe turpitudinē audit oꝛea offenſi extitiſſēt: qb' modis ab his poſſet beneuolentia cōparari.

Si cauſa turpitudinem habebit. Docet quid faciendum erit qñ principio ꝓprie dicto vti nō poterimus. Et primo qñ res turpitudinem habebit: tunc enim qi animus honeſti hominis turpitudini obuerſatur: et in principio capiēda eſt beniuolentia ab auditore: et nō conuenit nihil dicere: opus eſt ꝑ inſinuationem cauſe exordiri. Unde turpitudo triplex eſt: aut rei ſeu facti tm̄: aut hoīs tm̄: aut vtriuſq̧. Si res turpis eſt: vt poīe parricidium illius horatij vnius e tergeminis qui ſororem occiderat q̄ hoſtem interemptum cui deſponſata fuerat fleuerat: confugiendūꝫ eſt ad hominem: oſtēdēdo eū patrie libertatis vnicū authorem: ⁊ vnicam patri ſic dei patria merito relictam ſobolē. Si contra res eſt honeſta: ſed perſona turpis: vt poīe leno: fur: ſacrilegus: aut parricida: quia tyrānū occidit aut vrbē ab inſidijs defendit: aut ciuem conſeruauit: aut proditionem vrbis indicauit: aut alioqui deterit: premiū ſtatutū petit: tūc omiſſa perſona rem proferemus. Sin vtrunq̧ turpe tam facinus q̄ qui id fecit: quo tempore miſerrima eſt defenſoris cōditio: ſi tamen aut affinis: aut conſanguineus: aut alioqui neceſſarius: aut amicus eſt: bifariā poterit exordiri. Primo alia eius honeſta olim facinora predicando: aut parentes aut affines optime de rep. meritos aut coniuges ⁊ liberorum inſontium deſolationem. Secundo magis turpia aduerſarijs obijciendo: aut a ſimili turpitudi

Aſcenſius.

ne alios fuiſſe abſolutos oſtendemus:aut rem non ita turpem vt tanto ſupplicio ſit digna:vt furtum ſuſpendio:cum nulla fortune bona ſint ſaluti hominis cõferenda.Sed hec ceteri cõmentarij qui id negocij receperunt aperiant:nos ordinem pſequamur qui talis eſt.Si cauſa ſcʒ noſtra quam defendimus.(Nam accuſantes libe rius loq́ poſſumus:callide tamen Cicero aliquãdo premonuit au ditoꝝ animos grauius interdũ cõmoueri in eos qui turpia facta manifeſte recitant ꝙ in eos qui ea cõmiſerunt)habebit turpitu dinem ſcʒ annexam:aut rei.aut perſone:aut vtriq́:nos poterimus exordiri i.facere initium dicendi non tamen per principium:aut exordium proprie ſumptũ:his rationibus.i.vijs et modis dicendo aut dicentes oportere hominem.i.perſonã(ſi perſona honeſta eſt et res cõmiſſa turpis)expectari.i.euidenter inſpici a iudice:aut ce teris auditoribus:non rem.i.factum eius:aut ſup.(ſi res eſt hone ſta quam petimus:⁊ perſona pro qua turpis)oportere rem expecta re non hominẽ:vt quantum boni habeat tyrannicidiũ:non quis id commiſerit:⁊ quid boni conſeruatio patrie:non quantũ honeſta tis leno.Notabis puer,expectari hic accipi in propria ſignificatio ne que eſt eminenter aut excellenter ſpectari.Nam extra ſeu ex in compoſitione ſepe excellentiã importat:vt in excello excedo exupe ro.deponitur autem s poſt x:vt notum eſt:ſed frequẽtius expectari accipitur tranſlatiue pro eo quod eſt attendi:vt dicunt galli:quia quos attendimus expectamus.i.ſepe extra aſpiciẽdo obſeruamus an veniant.Et ſi vtrũq́ turpe eſt tam factum ꝙ perſona exordiri poſſumus dicendo aut dicentes.non placere nobiſipſis ea que di cant facta ab aduerſarijs.Et ita ſenſus erit ꝙ vt noſtre cauſe quã defendimus cõſulamus ab aduerſarioꝝ grauiore probro incipia mus:aut ſic nõ placere nobiſipſis ea que dicantur ab aduerſarijs: facta ſcilʒ a nobis:aut de parte noſtra:⁊ tunc ſenſus eſt ꝙ ſi talia eſſent qualia ab illis dicuntur nequaꝙ nobis placerent cum ſint nepharia:ſed nequaꝙ talia eſſe:aut nobis dolere ꝙ talia ſint:verũ prior ſenſus magis procedit ⁊ ſequentibus coheret:dicamus ergo non placere nobiſipſis quibus tamen maxime poſſint eum inimi corum ſit gaudere de malis aduerſarioꝝ ea que dicantur.i.vulgo facta ab aduerſarijs:et eſſe indigna aut nefaria.i.abominabilia et talia que nõ debeam⁹ fari.Deinde cũ auxerim⁹ diu.i.per pluſculũ temporis:aut multa argumẽta:rem ſcʒ a nobis intentã.i.crimina tionem aduerſarioꝝ:oſtẽdemus nihil ſimile eſſe factum a nobis.i. noſtra parte:aut proferemus.i.in mediũ adducemus aliquoꝝ.i. quorũcũq́ iudicium.i.ſententiã latam de ſimili cauſa:aut de eadẽ cauſa:aut de minore cauſa:aut de maiore intellige konuenienter: vt dicamus de ſimili:aut de eadem cauſa abſolutos iudẽtes:de mi nore etiam in integrũ reſtitutos:⁊ de maiore non magnopere mul ctatos:cõmentarij tñ taliter expoſuit:vide eos.Deinde accedemus pedetentim.i.paulatim quaſi non curſim:ſed per pedes ſingulos: ad cauſam noſtram:⁊ cõferemus ſimilitudinẽ ſcʒ cauſarũ de q̃bus oſtẽdimus iudiciũ ⁊ noſtre.Item repete ordiri poterim⁹:ſi negabi mus nos dicturos de aduerſarijs:aut de aliqua re eorũ:⁊ tñ dice mus ſup.de eis occulte interiectione.i.per interiectionẽ verborum

aliã rem que probetur:aut pro re holem aut pro hole rem.† Mini me mirũ eſſe:reſpõdeo qm̃ ⁊ ſi ac cidit hoiem pro hole rem pro re ponere:frequẽtius tñ in iudiciali genere:cauſe reʒ p hole ⁊ holem p re ponere ꝯtigit.Quitilian⁹ ꝙ duo tñ dixit eſſe i cauſa turpi:ad que refugiamus:vt cũ cauſa la boramus perſona ſubueniat.cũ perſona cauſa.Ceterũ nõnunꝙ pro hole hõ ſubijcitur.Victus et proſtratus ab Enea apud Vir gilium turnus:quoniã ipſe erat inuiſus ſic monere inimicũ ten tat.miſeret te:ſi qua parẽtis Tã gere cura põt oro fuit et tibi ta lis Anchiſes genitor Dauni mi ſerere ſenecte.Res etiã pro re aſ ferentur:vt ſi vir fortis adulterij accuſetur:ſi pro eo dices exordiri poteris.Noſtis iudices ꝙ vitijs ſine nemo naſcitur:⁊ quod opti mus ille eſt qui vrgetur minimis ego me Hercule non inficias eo: nõ ſolum maximis ſupplicijs di gnos illos eſſe qui ois generis corrupti vitijs nihil quo ſe ab il lis vendicent virtutis habent:ſic illos qui virtute pſtant:⁊ ſi aliqđ aliqñ appareat vitij in qđ magni etiã ⁊ prudẽtes viri ſepe incidũt: quia holes ſunt eque aio tolerã dos cẽſeo:ſemp eñ qđ vtili⁹ ma iuſq́ eſt:tum in reb⁹:tum in hoi bus ſpectari cõueniens eſt:qđ ſi egregie viri hui⁹ pro quo pauca dicturus accedo fortitudinis ra tionem aduerſarij hře voluiſſent nunꝙ tã atrociter in eũ incõtinẽ tiam quam tñ nullã eſſe aut per exiguã vobis patefaciã inuecti eſſent.Rem nõ holeʒ.Exẽpli grã: lex eſt vt et qui fortiter fecerit:et hoſtes repulerit ſtatua i medio foro ponat:leno fortiter facit ob ſidione liberat patriã:ſtatuã ſibi in foro poni poſtulat:turpis cau ſa eſt rõne perſone.Res pro pſo na ſuccurrit:⁊ qđ fecerit antueđ

† Cicero in arte veteri ⁊ in multis alijs com mẽorat ad iſinuationẽ ptinere etiã ponere rem pro re:⁊ ho minem pro hole:aliquã q́ ob id mi rãtur hoc a M. Tullio hic preter miſſum.

dicemus:nõ quis pro lẽtulo aut cethego dicẽs:quoꝝ vterq́ in patriã coniurauit ſcđ catilina:ſpectandum in vtroq́ maioꝝ dicet ſplendorẽ ⁊ generis nobilitatẽ. Pro philoſophi item aut imperatoris in adulterio deprehenſi perſona virtus egregia ſuccurret.Nõ placere nobis.Qđ in Phormione Teren. obſeruauit cũ adoleſcẽs ſic ait:ſi eſt patrue culpã vt antipho in ſe admiſerit:ex qua re min⁹ aut fame foret aut rei obtemperãs nõ cauſam dicam:quin ꝙ meritus ſit ferat:ſed ſi q̃s forte malitia ſua fretus inſidias noſtre fecit adoleſcẽtie:⁊ vicit:noſtra culpa eſt:an iudicũ tiloꝝ:qui ſepe propter inuidiam adimũt diuiti:⁊ ꝓpter miſericordiã addũt pauperi.In qua oratione nõ placere ſibi que acta ſint ado leſcens dicit:⁊ deinde pedetẽtim ad cauſam que turpis erat defendendã accedit que accuſabat aũt ꝙ patre inſcio vxorẽ duxiſſet:in iudices igit̃ qui coegerũt culpã refundit.Et Cice.in oratione pro ſexto roſcio:nõ placere ſibi dicit que ab aduerſario obijcerent:cũ obiectũ crimen onxiſſet:nihil a roſcio ſitẽ factũ:oſtẽdit:dicẽs ꝙ ſi aut cauſa criminis:aut facti ſuſpicio:aut quelibet deniq́ vel minima res re periret:quãobrẽ videant illi aduerſarij.f.nõnihil in deferẽdo nole ſecuti:poſtremo ſi preter ꝓdã quã dixi quicꝙ aliud cauſe inuenerit:is:nõ recuſam⁹ quin illoꝝ libidini Sex.roſcij vita dedat:ſin aliud agitur nihil:niſi vt ijs ne qđ deſit:q̃bus ſatis eſt nihil:ſi hoc ſolũ hoc tẽpore pugnat vt ad illã opimã preclarãq́ predã dñatio Sex.roſcij velut cumulus accedat:nõ vt cũ multa indigna:tum vel hoc indi gniſſimũ eſt:vos idoneos habitos per quoꝝ ſniãs iuſq́ iurandũ id aſſequant:qđ antea ipſi ſcelere:⁊ ferro aſſequi cõſueuerũt.Idẽ et pro.L.Murc.fecit ambitus accuſato his verbis.Nam qđ de ambitu legẽ tuli:certe ita tuli vt eam quã mihimet ipſi iampridẽ tulerã de ciuium periculis defendẽdis non abrogarẽ.Etenim ſi largitionẽ factã eſſe cõfiterer:idq́ recte factũ eſſe defenderẽ facerẽ improbe:etiã ſi alius legẽ tuliſſet:cũ vero nihil cõmiſſum cõtra legẽ eſſe defendã:quid eſt ꝙ meã defenſionẽ latio le gis impediat:Indigna:⁊ ipſis qui fecerint ⁊ alijs.Et nefaria:abominabilia cõtra leges humanas ⁊ diuinas nefariũ dicit̃:eſſe q̃ũ nepharius exiſtimetur:cuius tale tantũq́ ſcelus eſt referre qđ expiari Nefaria

poſſe credatur. Auxerimus amplificauerimus: quod in ſuperioribus Cice. exemplis patet: vt ille obie
ctum ab aduerſario crimen amplificat: & clam deinde ab eo quem defendit nihil tale factum oſtēdit.

De ſimili cauſa.

¶ Aut aliquorū iudiciū de ſimili cauſa. Locus comparatiuus dicit quotiens cōparationibus vtimur

Locus cōparatiuus.

vel per idem aut ſimile vel per minus ad maius & contra maius ad minus: iudicata maiorū proferē
tes: & iudiciū de ſimili re factum oſtēdiſſe videt Cice. in oratione pro rege deiotaro: qui a ſeruo accuſa
batur ꝙ Ceſarē per inſidias cum apud eum diuerteret occidere cogitaſſet: non eſſe ſeruo in ea accuſa
tione fidem adhibendā dicens: ꝙ more maioꝝ de ſeruo in dñm ne tormētis quidē queri liceat in qua
queſtione dolor veram vocem elicere poſſit: etiam ab inuito & inuentus eſt inquit ſeruus quiquem in

De eadem.

eculeo appellare non poſſet eum accuſaſſet ſolutus. Aut eadē vt in oratione pro ligario: multis dicit
Cicero Ceſarem pepercisse qui contra eum ſenſerāt: vt parcere ligario ꝙ & ipſe vt aduerſarij obijcie
bant Ceſarem non amaſſet facile deberet: ideoqꝫ ironia vtitur: vt dicit Quin. quo tanqꝫ in rem non

De minore De maiore.

nouam Ceſar intenderet. Aut de minore per minus ad maius vt ſi cum quiſpiam ꝙ hominē occide
rit accuſetur: nō oportere coniecturis credi dicamus. Quoniā maiores noſtri nō modo in cauſa cedis:
ſed ne in actione quidē pecuniaria coniecturis fidem adhiberi nō cōſenſerūt: hic a minori ad maius
argumentū eſt: ſi in cauſa pecuniaria coniecture nō creditur multo minus in cedis cauſa: que longe
grauior res eſt credi debet. Maiore vt ſi pro eo dicas qui coniurantē cōtra patriam occidit. Sic argu
mentaberis. Multi fratres parentes: ac quoqꝫ etiā filios ipſos ſcelus in patriā & proditionē moliētes
ſepe impune occiderūt: & hic qui hominē nefariū nobis et huic reipu. exitium vltimū meditantē pa
rantēqꝫ occidit dignus vel minima pena iudicabitur. L. Anio. ſeruū ad Pompeiū fugientē. et a Ce
ſarianis captum vltimo ſupplicio affecit. Idem autem fuluium filium Catilinam in caſtra ſequentē
reuocatum interfecit: patrie ſe filiū non catiline genuiſſe dicens: ſi cedis ſerui reus fuit: ſic defendi po
terat: filiū occidit patrie hoſtes comitantē: & non modo non dānatus: ſed laudatus vehementer eſt. et
ignaui ac inutilis ſerui cedis condēnabitur. Item ſi pro eo verba facias qui ſeditioſum ciuem trucida
uerit: ſic argumentū intendere poteris. Scipio naſica gracchū tribunūplebis: virum nobiliſſimū
pernicioſas reipu. leges ferre tentantē vi oppreſſit: & cedis reus quoniā iuſta fuit factus nō eſt: quāto
igitur magis impunitus debet eſſe: qui hominē nouū & nemini omnino probatū malis artib⁹ quie
tum ciuitatis ſtatum peruertentē: ne graſſaretur vlterius cōmuni cōſulens vtilitati de medio tollere
ſolus eſt auſus. Pedetentim ſenſim: et paulatim a cecis tractum eſt aduerbium: qui iter pedibus pre
tentant. Et ſimilitudinē conferemus hoc pacto. L. Anio. ꝙ filium coniuratos ſequentē occidit reus
a nullo factus eſt idem ꝙ ſeruum ad hoſtes transfugientem necauerit damnari minime debet. Item
naſica rempu. peruertentem gracchum & quietum ciuitatis ſtatum ſubuertentē virum nefarium ſu
ſtulit: ille dānatus minime fuit: nec damnari hunc in cauſa pari equum videtur: cum preſertim per
ſona in quā admiſſum eſt longe diſpar eſſe ab omnibus cognoſcatur. Quid enim ignobili & priuato
cum nobiliſſimo & tribuno ſimilitudinis omnino poteſt eſſe? Item ſi negabimus: exordiri quoqꝫ in
quit in turpi cauſa ſic poterimus: ſi aliquid de aduerſariis dicturos nos eſſe negabim⁹: et tamen ver
ba aliqua que aduerſariū non mediocriter pungāt interponemus: quod Ceſar apud ſalluſtiū feciſſe
videtur: non turpem habens cauſam: pro coniuratis enim dicit de decio ſyllano qui nouum genus
pene excogitandū ſenſerat vt contra legem porciam coniurati virgis ceſi ſecuri percuterentur: nihil
niſi honorificū loqui videtur cum ait decium ſyllanū virum fortem atqꝫ ſtrenuū certe ſcio que dixerit
ſtudio reipu. dixiſſe: neqꝫ illum ſcio in tanta re: aut gratiam: aut inimicitiā exercere: eos mores eamqꝫ
modeſtiā viri cognoui: verum ſententia eius mihi non crudelis: quid enim crudele in tales homines
fieri poteſt: ſed aliena a repub. noſtra videtur. Nā profecto aut metus: aut iniuria te ſubegit o ſyllane
conſulē deſignatū genus pene nouum decernere. ecce quomodo quedā interiacit verba que pungere
aduerſariū non mediocriter videantur. Nefarium: quod ſacra polluit farre pro ſolita celebrari: ergo

Nefarium.

nefarij ſacrilegi. Ita ſcribit Pedianus libro ſecundo verrinarum.

Antonius.

¶ Turpi. habebit. Tunc cauſa turpitudinē habere intelligit vel quum per ſe turpis eſt vt diximus:
vel quum auditori nō placet illā audire, etiā ſi honeſta eſſet. Hoiem pro re. Idē Cice. lib. j. rhe. de inſi
nuatione quoqꝫ meminit: atqꝫ q̄ſi cauſe turpitudo contrahet offenſionē aut pro eo hoiem in quo offen
ditur aliū hoiem qui diligit interponi op3. aut pro re in qua offendit aliā rem que pbetur: aut pro re
hoiem: aut pro hoie rem: aut ab eo qd oderit ad id quod anim⁹ auditoris diligit traducat &c. Exēplū
inſinuationis ponēdo hoiem pro hoie erit hmōi. Meminē veſtrū fugit, iudices quāta noſtrā in rēpu.
ſuperioris aphricani merita exteut in hunc vſqꝫ diē: qui tametſi celebres triumphos veluti immortale
quoddā virtutis ſue premiū duxerit nunqꝫ tamē eam laudē diuinis tanti viri meritis equādā cenſebo:
quocirca mea quidē ſententia ipſa habēda poſteris & referēda erit gratia quādiu in hoc pulcherrimo

Nepos ex filia.

ac noſtro imperio maxima viri huius tenemus & ſentimus beneficia. Cum itaqꝫ Tyberiū graccum
aphricani ex filia nepotē tanqꝫ ſeditioſum quidā accuſauerint & euertere penitus conati fuerint. Aut

Rem pro re

merita ſaltē, abſoluēdū cenſem⁹. Rem pro re. Uerres triumphauerat de dacia: pretor poſtea in ſicilia
turpiſſime ſe geſſit hinc multis criminibus accuſatus eſt. In defenſionē autem eius trahet exordiū
ab re grata: quam contra dacas geſſerat: exemplum itaqꝫ tale erit. Crebras dacarum rebelliones que
primis annis fuere/ Neminē veſtrū iudices ignorare arbitror: Nec vllus erat qui ſe cōtra immanes

Hominem non rem.

barbaros romanā expeditionē ducere profiteret. Cū vnuſquiſqꝫ graue bellū id arbitraret: huic tamē
periculo ac labori ſe ducem verres obtulit: quare infrenē gentem magna cum virtute fudit ac noſtro
tandē imperio ſubegit. Hec ſunt iudices pclara Uerris geſta que vos admonere debēt quoties de cri
minib⁹ eius dicit nō tm̄ preſentē ſtatum antea actam ſuperiorē vitā inſpicere oportere. Cū pſertim

Rem non hoiem.

illa vobis notiſſima hec aūt per maliuolos hoies & inuidos inducta falſa ſint. Hoiem nō rem. Exēplū
erit a. C. Mario qui accuſat⁹ repetūdarū ſic exordiēdo defendi poterit. Ampliſſima virt⁹. C. Marij et
clariſſima rerū geſtarū: Gloria coniſqꝫ creuit vt cū finib⁹ romani imperij fere terminet. Quare iudices
iniquū vobis & indignū videri debeat tantā claritatē ſuſpitione obiecti criminis obſcurari. Rem nō
hoiem. exemplū erit hmōi. Pyrrhus epyrotis cōtra romanos Tarētinis fauebat: Eius medic⁹ Demo

Democares.

cares Romanos petijt pollicēs pyrrho ſe venenū daturū ſi romanis rem gratā faceret. Romani autē
illū captiuū remiſere ad pyrrhū: qua re ductus eſt ad ſuppliciū. Res ipſa reſpectu auditoris. i. ipſius
Pyrrhi turpitudinē h3: poterit ſic orator ita exordiri. Cū nulla in proditores habēda ſit miſericordia

magnifice

magnifice Pyrrhe nō negabo Democarē tibi venenū paratū⁊ omni ſupplicio eſſe digniſſimū. Sed cum medicine peritiſſimus ſit ⁊ philoſophie olim bonarū artiū ſciētia eruditus: curandū eſt a te Pyrrhe: ne tot bone artes depereāt. Itaqȝ nō hoi: ſed ei⁹ doctrine ignoſcedū videt̄. Nō placere nobis. Exemplum ſumit̄ a morte Aiacis in defenſiōe Vlyſſis. Res indigna iudices: ⁊ prorſus nefanda eſt. quam aduerſarius me⁹ diebus proximis cōmiſſam dicit. Quis eñ ferre poſſit virū fortiſſimū atqȝ integerrimum Aiacē dolo ⁊ proditiōe interfectū eſſe. Quis. ſatis ſupplicij poſſet excogitare illi qui clariſſimū Grecie lumem tā crudeliter extinxiſſet. Illud autē optarē iudices ne dolor aut ira illi⁹ cede ſumpta magis hoc iudiciū q̄ equitas regeret: aut ne ſtudio vlciſcēdi penā innocēs ſubiret: nihil enim ambigo Vlyſſem tā longe ab hoc abeſſe maleficio: vt nihil magis verum dici poſſit: qḋ niſi certis et apertis rationibus vobis oſtēdo: omnem pro ipſo pati penā ac ſupplicium non recuſabo. Nefaria. nefandū eſt non fandū: tam deteſtabile: vt nulli de eo fari cōueniat. Aliquorū iudiciū de ſimili cauſa docet: inſinuationes etiā per cōparationes rerū fieri debere. Itaqȝ debet orator exponere cauſaȝ ſuā: ⁊ per cōparationē aliā adiūgere: Auditor enim qui prius cauſe turpitudinē obhorrebat attētus fiet tāq̄ noua auditur⁹ per illā cōparationē. Vt ſi Cicero defendens milonē per cōparationē efferat Horatium quoqȝ ſororem occidiſſe ⁊ ſaluū et abſolutū fuiſſe ⁊c. Aut de eadē. Eandē cauſam dicimus quū ⁊ idem ſcelus et quū ob eandē cauſam cōmiſſum eſt: vt ſi duo eadē cauſa impellēte hoiem occidiſſent: prior qȝ abſolutus eſſet eodem pacto alter abſoluēdus videtur. Aut de minore. Exemplū eſt. Nunq̄ placuit maioribus noſtris iudices temere procedi quū de fama ⁊ ſalute agitur: probatiōes eñ luce clariores eſſe conuenit. Nimirū igitur ſi capitolinus quū apud Ceſarē furti accuſaretur qḋ aureā coronam ex ipſo Iouis ſimulacro ſuſtuliſſet et ſi manifeſtis indicijs conuictus videretur a Ceſare: tamen abſolutus et liberatus fuit: Quare iudices arbitror nihil aduerſus morē noſtrorum maiorū in hac criminatione qua quidē Lucius de rebus maximis furti reus agitur per vos decerni cōueniret niſi veritatem ipſam firmioribus argumētis q̄ ſuſpitionibus aut cōiecturis probatā eſſe videretis. Aut de maiori. Exemplum erit. Nōnulli ſunt iudices qui L. Antoniū accuſabāt q̄ ſeruū ſuū per ſeditionē ad Pompeium fugientem vſqȝ ad necē pulſauerit: q̄ tamen minime reminiſci videntur q̄ Fuluiū ei⁹ filiū Catiline caſtra ſequentē occidit addens ſe filiū patrie non Catiline non proditoribus genuiſſe. Quare ſi Fului⁹ qui non verberauit verū occidit filiū pro patria abſolutus eſt: quanto magis in leuiori cauſa L. Antonius abſoluēdus videt̄. Pedetētim paulatim: prius eñ iudiciū preferemus de minori: vel de maiori: deinde cauſam noſtram ſubijciemus per cōparationē: vt patuit per exēpla. Da aduerſarijs. Exemplum erit. Nihil dicturus ſū iudices de latrocinijs: homicidijs ⁊ adulterijs ceteriſqȝ ſceleribus aduerſarij mei: que quidē ſuperioribus tēporibus tā in peregrinos q̄ in ciues nefarie ⁊ crudeliter admiſit: ſum enim in alijs impeditus ⁊c. Id autem per occupationē fit. De aliq̄ re eorū. Exemplum erit. Teſtor iudices me vos nō adijſſe vt in hac cauſa que nūc agitur quicq̄ actur⁹ ſim. Nihil ad me pertinet ſiue abſolutus ſit hic reus: ſiue accuſator fidem vobis faciat. Arbitror tñ prudētie vr̄e cōuenire diligēter aduertere quid hoc in iudicio decernatis: ſepe eñ inuidorū maliuolētia miſeros inſectatur.

Epitome de gur.

De inſinuatione ſi perſuaſus ſit audi. Ti.xiiij.

In perſuaſo auditore ab eo vnde aduerſario fidem fecit ſumatur exordium.

SI perſuaſus † auditor fuerit: id eſt ſi oratio aduerſariorū auditoribus † fidē fecerit (neqȝ enim non facile ſcire poterimus: quoniam non ſumus neſcij/ quibus rebus fides fieri ſoleat.) Ergo ſi fidem factam putabimus: his nos rebus inſinuabimus ad cauſam. De eo quod aduerſarij firmiſſimū ſibi adiumentum putauerint/ primum nos dicturos pollicebimur: aut ab aduerſarij dicto exordiemur: ⁊ ab eo maxime/ quod ille nuperrime dixerit: aut dubitatione vtemur/ quid potiſſimum dicem⁹ aut cui loco primum reſpōdeamus cū admiratione.

† Nihil aliud eſt eſſe perſuaſum q̄ dictis aduerſariorum fidem habere: itaqȝ more Vergilia no ſcripſiſſe expoſuit ille enim ait. Prodimur atqȝ Italis longe diſiūgimur oris:
† Fides: apud oratores ponitur pro quadaȝ firma opinione ⁊ credulitate.

Aſcenſius. Si perſuaſus ⁊c. Docet ſecūdo quid agēdū nobis ſi auditor fuerit perſuaſus ab aduerſarijs dicēs: qḋ nos pollicebimur nos dicturos de eo quod aduerſarij putauerāt ſibi firmiſſimū adiumentum: eo enim modo putabit auditor ſe nō plane intellexiſſe ⁊ nō recte fidem habuiſſe dictis alioȝ. Aut exordiemur a dicto aduerſarij: illud improbādo: aut ſi nihil qḋ merito refellam⁹ primū occurrit ne nihil dicamus: aut ab iudice plane reijciamur ⁊ explodamur: vtemur dubitatione quid primum aut potiſſimum dicamus perinde atqȝ plurima dicenda habeamus. Ordo eſt. Si auditor fuerit perſuaſus

Franciſcus. Si perſuaſus auditor fuerit. Tria ſupra dixit incidere quibus cum vti principio non poſſum⁹: ad inſinuationem fugere cogimur: vnum explicatum iam eſt cum turpis eſt cauſa et quid agendum ſit oſtenſum: duo reliqua ſunt in quibus que exordiēdi ratio ſit nunc declarat. Si perſuaſus auditor fuerit: Ipſe ſubijcit declarationeȝ quid ſit perſuaſuȝ eſſe et facere fidē probare eſt. Cicero in partitionibus vbi inuenitur quemadmoduȝ fidem faciat eis quibus perſuadere vult. Cui vero quippiam rationibus probatur: is perſuaderi ſolet. Neqȝ eñ non facile: quia occurrebat quo pacto fidē factaȝ auditorib⁹ ſcire poterim⁹: ⁊ coruȝ animos in cauſam aduerſariorum propenſos eſſe. Cicero reſpondet. aut difficile eſſe dicēs hoc oratori cognoſcere quippe qui optime nouit: ⁊ ex ſeipſo colligit: quib⁹ fieri rōnib⁹ fides auditorib⁹ ꝯſueuerit: qḋ tū ex argumētis: ⁊ artificioſa oratione: tū ex auditorū vultu geſtuqȝ ac ſepe etiā dictu aliquo intelligit: igit̄ ſi fidē: hyperbatō eſt in quo aut eadē verba que in principio poſita ſunt repetere ſolem⁹: aut diuerſa que intellectū eundē habeāt ponere. Inſinuabimus: clā immittem⁹ et dirigemus. De eo quod ſibi aduerſarij: de eo nos dicturos pollicebimur: quod valde

Facere fidē

Hyperbatō

c

diſſimū ſibi fore in cauſa putabant aduerſarij: excitātur enim iudices cū non terreri nos animaduertunt: et cupidi fiūt illico audiendi quid ſit qđ contra aduerſarij tam validā argumentationē dicere poſſim⁹. Fecit hoc apud Ouidiū Vlyſſes cū Aiace de Achillis armis cōtēdēs. Cū eū ille ſic dixiſſet. Atq ego ſi virtus in me dubitabilis eēt Nobilitate potēs eſſez Thelamone creatus: Menia q fortí Troiana ſub Hercule cepit. Littoraq intrauit pagaſea colcha carina. Eac⁹ huic pater eſt q iura ſilētib⁹ illic Reddit: vbi eolidē ſaxum graue ſiſyphon vrget Aeacon agnouit ſummus proleq fatetur: Juppiter eſſe ſuam ſic a Joue terti⁹ Aiax hoc ante omnia argumentū cōfutauit. Sed eū qi retulit Aiax eſſe Jouis pronepos nři quoq ſanguis author Juppiter eſt totidēq grad⁹ diſtamus ab illo. Ab aduerſariorum dicto qđ in oratione p Ligario facit Cice. Nam a dicto accuſatoris per ironiā incipit dicēs. Nouū crimē C. Ceſar et ante hunc diē inauditū propinquus me⁹ ad te. Qu. tubero detulit Qu. ligariū in africa fuiſſe: idq C. panſa pſtāti vir ingenio fret⁹ fortaſſe ea familiaritate q ei eſt tecū auſus eſt cōfiteri. Ab eo maxie idē pene eſt: ſic autē locut⁹ eſt: qm que validiſſima argumēta ſunt: in fine collocare oratores cōſueuerūt: vt paulo añ dicta firmi⁹ auditorum hercāt aīs et ſit eorū memoria recētior. Exēplū gra: puniēdos dixit aduerſari⁹ ſceleratos eſſe: et nulla in eos lenitate vtēdum: qm impunita ſcelera alijs ſunt ad malū incitamēta. inde et defenſor incipit. Puniēdi vt meus mō dixit aduerſarius ſcelerati ſunt: et meritis afficiendi ſupplicijs: ſed illud intuēdū iudices eſt: ne ſi aīaduertere eos q deliquerint volueritis: tā in quos exercere iudicia poſſitis minime habeatis: tant⁹ improborū hoīm numer⁹ eſt qđ fore ſpero: ſi mō me attēte audire volueritis. vt aut nullo aut lōge qđ aduerſari⁹ oſtēderit minore ſupplicio dignū hūc hoīem iudicetis: ne ſic paulati erit ad cāz deſcendēdū. Vtemur. facit hoc Cic. in oratione p C. Ligario cū eū dixiſſet. Nouū crimē et añ hūc diē inauditū. C. Ceſar propinqu⁹ me⁹ ab reo tubere detulit: ſubiūxit itaq q me vertaz neſcio: paratus eū venerā. Cui loco eni argumēto orationis aduerſarij.

Antonius. Fides. Argumētū. ¶ Fecerit fidem auditoribus: fides eſt firma opinio: vt inqt Cice. in partitionib⁹ qb⁹ reb⁹ fides fieri ſoleat: fit fides p argumēta et rōnes: hic ait Cice. in partitionib⁹ qđ argumētū eſt pbabile inuentū ad faciēdā fidē. Et in Topicis inqt. Argumentū: id eſt que rei dubie faciat fidē. Firmiſſimū adiumētū. Exēplū eſt. Lōge fur et iudices opinióe falluntur pars aduerſa. ſi fidē putat apđ vos feciſſe his argumētis et rōnib⁹: qb⁹ in hac vſa eſt cā. Et vt clare pcipiat quā vi cetera ſint in perſuadēdo habitura argumenta: ab eo me vobis incepturum eſſe polliceor qđ aduerſari⁹ fortiſſimū ac firmiſſimū ſue cauſe putauit adiumētū: qđ niſi plane inualidū docuero: nihil pro: ſus de ceteris argumētis apud vos cōtēdā ec. Aiax hierca in petitióe armorū Achillis: vt ſcribit Oui. lib. xiij. meta. Inter firmiſſima argumēta ait de Achille. Frater erat: fraterna peto: qd ſanguine cret⁹ Siſyphio furtiſq et fraude ſimi⁹ illi. Inſeris eacidis alienę nola gēus? Ad qđ Vlyſſes rñdēs ait. Dūmō qđ fratres Thelamō Peleuſq fuerūt. Aiacis meritū nō ſit: nec ſanguinis ordo. Sed virtutis honor ſpolijs queratur in iſtis. Aut ſi primitas pximuſq reqrit heres. Eſt genitor Pele⁹: eſt Pyrrhus fili⁹ illi. Quis loc⁹ Aiaci: phthiā hec, ſcyroſq ferātur. Aduerſarij dicto exēplū erit. Qđ in primis nře reip. rō nō ſit habēda iudices: id ita honeſtū ac neceſſariū eē duco: vt nihil ſit qđ huic rei ſit anponēdū. Verum qm aduerſari⁹ me⁹ ab hac ipſa re ſuecan ſe ſumpſit exordiū: velut ego huic rōni diſſentiā. Illud habetote: cāz meācū vtilitate reip. cōiūctā: nec me qcq ab vobis ſpare niſi illud feceritis qđ publico bono magis cōuenire iudicaueritis. Nouiſſime. In principio eñ et in fine validiora cōſtituunt: Erit aūt exēplū tale. Cū pmulta iudices aduerſarius me⁹ ſue cauſe in mediū attulerit adiumēta ab eo potiſſimū incipiā qđ ille nouiſſime ptulit: nihil ait eſſe ex his q ad iuſtitiā ptineāt qđ magis oportunum ſit qđ delicta debito ſupplicio coherceri. Ego vero arbitror nihil eſſe magis ab humanitate remotū qđ t olez innocētē plecti ac ſub ſpē iuſtitie ſummā iniqtatē et crudelitatē agi. Aut dubitatióe vtemur. Exēplū eſt. Neſcio quo me vertā iudices et vñ potiſſ⁹ dicēdi ſumā initiū tot eñ ſe inde ad rñdēdū rōnes ingerūt: vt vñcūq incipiā plane videar oēm er⁹ argumētationē poſſe diluere. Aut cui loco pmū rñdeam⁹. Exēplū eſt cū ceteris in cauſis iudices id in primis cure mihi ſoleat eſſe: vt excogitē quib⁹ poſſim apti⁹ argumētis cōtrarias rationes diluere. Nūc nō qđ inueniā: ſed cui potiſſimū loco rñdeā mihi multo magis eſt difficile: adeo eñ perplexe aduerſari⁹ me⁹ ſua oīa miſcuit argumēta: vt cui potiſſimū iā qđ firmior rñdeā penit⁹ ignorem.

Franciſcus ¶ Si defeſſi erunt audiēdo. Nūc eum defeſſi auditores fuerint lon ga aduerſariorum orationem audiendo quid agendū ſit docet: et ab aliqua re q monere riſum poſſit incipiendum dicit: vt ſenſim quaſi recreat auditorum animi noſtrā orationē nō grauent audire. Ex quacūq aūt re q iocū monere poſſit: vt ait Fabi⁹ pſidium querēdū eſt: quoties fatigatos eē auditores cōtigerit: q riſuz mouere poſſit. Suauis eſt et vehemēter

¶ De inſinuatióe ſi defeſſus eſt iudex q ante dixerunt audiendo. Titu. xv. Epitome de Hur.

¶ Fabulis et ameno exordio pertęſus auditor alliciendus eſt.

Si defeſſi erūt audiēdo: ab aliq̄ re/ q riſuz mouere poſſit/ exordiemur: vt ab apologo/ a fabula † veriſili imitatióe/ deprauatione/ inuerſione/ ambiguo/ ſuſpitione/

† Fabula res eſt paſſim diuulgata etiā ſi ficta ſit: a fando dictā. Juue. Ji nona nec triſtis p cunctas fabula cenas Et fabula q ad delectatiōnē et vtilitatē inuēta eſt. Eſt re rū: nec vera rō: nec verī ſimilium: vt qđ Daphne ſa fit in laurum. Apologus nō differt a fabula: ſed tantū addit: vt q ter id qđ ſit res ficta et nō veriſimilis ve fabula: allegorice tamē aliqđ contineat qđ ad vitā et mores ptineat vt ſunt fabule Eſopi

irriſione: ſtultitia: exuperatiõe: collatiõe: abiectiõe: literarũ mutatione: preterea expectatione: ſimilitudine/ nouitate/ hiſtoria/ verſu/ aut ab alicuiꝰ interpellatiõe/ aut arriſione. Si promiſerimꝰ aliter ac parati fuerimꝰ nos eſſe dicturos: nos non eodẽ modo vt ceteri ſoleant verba facturos: qd alij ſoleãt: quid nos facturi ſumus breuiter exponemus.

Aſcenſius ¶Si defeſſi ec. Tertio loco oſtendit quomõ exordiemur qñ auditores erũt defeſſus audiendo: docens ꝙ tribus modis aut adducendo aliqđ dictũ facetum ⁊ iocundum qđ delectet ⁊ recreet animũ auditoris: aut pollicitando nos nouo modo dicturos: aut paucis quid dicturi ſumus exponendo. Ordo eſt. Si ſup. auditores erũt defeſſi id eſt defatigati audiendo. nos exordiemur ab aliqua re que poſſit mouere riſum: vt ab apologo: id eſt ficte rei ſermone quales ſunt fabule Eſopi aut a fabula. i. figmento poetico: aut ab imitatione veriſimili: id eſt ad viuũ efficta: qua alium in dicendo lepide imitemur aut a deprauatione. i. vocabuli vt ſi pro nero dicatur mero: pro reo leo: aut quid ſimile: aut inuerſione. ſ. proprie locutionis: vt ſi dicas bonam eſſe aduerſario vocem ad dormiẽdum: aut bonũ naſum ad pila ludendũ. Aut ab ambiguo dicto vt ſero interfectus eſt Clodius: id eſt aut hora ſerotina: aut nimis tarde. Aut a ſuſpitione: hoc eſt a dicto quod ridicule ſuſpitionẽ habeat. Aut ab irriſiõe. ſ. manifeſte aut a ſtultitia. ſ. aduerſarij eam deridendo. Aut exuperatione literarum. vt ſi non leo ſed leno illi familiaris dicatur: aut collatione. ſ. litterarum: vt ſi ſinum lacte implendum dicas aduerſario. ſimilia enĩ ſunt in voce non in quantitate ſinũ a niõ ſinus. ⁊ a nominatiuo ſinũ cuius ſignificatio eſt vas quoddam a quo ſitulã quidã deducũt: aut ab abiectione literarũ: vt ſi nõ vera ſed era aduerſarium amare dixeris: aut mutatione literarum vt ſi dignum dicas qui dicatur legis non lator ſed latro. Poſſemus iſta etiam diſtinguere vt non oĩa referantur ad literas ſed ad res: qr eſt exuperatio. collatio ⁊ abiectio etiam in rebus: ⁊ videtur Cicero dumtaxat vltimũ ad litteras applicaſſe: qr aliter dixiſſet abiectione literarum: aut in fine mutatione literarum. Preterea exordiemur ab expectatione: fingentes auditorem expectare rem magnam quam dicturi ſumus: aut a ſimilitudine rei ante dicte: aut a nouitate: vtraqꝫ enim delectant et ante dictoꝝ ſimilia iocunde inducta: ⁊ penitus noua. Aut ab hiſtoria id eſt re aliqua geſta que mirifica ſit: aut a verſu. ſ. feſtiuo et lepido alicuius poete: aut ab interpellatione: id eſt impeditione lepida alicuius incepti ſiue facti ſiue dicti. aut ab arriſione: id eſt affabili allocutione ad aliquẽ cũ riſu iocundo: vnde recreari poteſt animꝰ defeſſus. Item exordiemur cõuenienter: ſi ꝓmiſerimꝰ nos eſſe dicturos aliter ac. i. ꝙ fuerimus parati. i. inſtructi ad rñdendũ ſi locꝰ fuiſſet. Aut ſi promiſerimus nos non eſſe facturos ꝟba eodem mõ vt ceteri ſoleant: ⁊ ſup. ſi exponemus breuiter quid alij ſoleant ſup. facere dum reſpondent: ⁊ quid nos ſumus facturi: ſcꝫ in reſpondendo.

vtilis iocꝰ: ⁊ facetia odioſas res: que argumentis dilui non facile poſſunt: ſepe diſſoluit: rerũqꝫ maximarum momenta vertit: cum odium iraſqꝫ frequentiſſime frangat: documẽto ſunt iuuenes Tarentini: qui multa de Pyrrho regeſſe ſecuti de eius interuentu locuti cum ratione facti repoſceret ⁊ neqꝫ negari res neqꝫ defendi poſſet. Riſu ſunt ⁊ oportuno ioco elapſi. Namqꝫ vnus ex his. Immo inquit niſi lagena defeciſſet occideremus te. Eaqꝫ vrbanitate tota eſt inuidia criminis diſſoluta. Sunt aũt ad iocos ſpectãtia ⁊ riſum concitandum: tũ a grecis: tũ a latinis. Cicerone lib. de oratore: ⁊ Quĩ. ꝑceptꝫ cõpoſita: a qbꝰ de oĩ gñe ridiculi diſputat in q̃ eoꝝ materia ꝟſet q̃ ve fugiẽda ſint oſtẽdit. Ut ab apologo. Apologus eſt ex rebus humilibus cõpoſita qđã forma ac ſpẽs ad vite hũane inſtõnẽ: vt eſopi fabule. vl̕ apologꝰ ẽ ſmo ficꝰ ad moralitatẽ ẽt vite inſtitutionẽ: vt de mure ⁊ Leone: de coruo et vulpe. debent etiã ad cãm nr̃am apologi ⁊ fabule a qbꝰ incipiemꝰ ptinere. Nã ſi ex abrupto aſſumerẽtur: nihil oĩno ꝓdeſſent: ſꝫ ab apologo ſic qſpiã cõmode inciperet. vulpes hiſtrionis domũ igreſſa cũ ſingula eiꝰ inſtrumẽta ꝑſcrutata eſſet: ꝑſonã offendit egregie adornatam quã manibꝰ ſuſcipiẽs: o quale inquit caput: ⁊ cerebũ nõ hꝫ. Idẽ mihi i aduerſarij orõnẽ dicere lꝫ q̃ magno ⁊ elegãti verboꝝ apparatu inſtructa: nullã habuit ſubiectã ſniam Fabula. Fabule ſũt quas extitiſſe videmꝰ ex phedris Medeis: Clytẽneſtris: aliiſqꝫ ſiſ̃libus. Cõtinent aũt res neqꝫ veras neqꝫ veriſimiles: ſunt et fabule q̃ ſi nõ veras res veriſimiles tñ tractant: quales Terentij ſunt. Sed he magis argumẽta appellant. Sunt ⁊ fabule rationales in qbꝰ quippiã faciẽs hõ fingit: a fabula ſic initiũ capere poſſemus. Satis iudices admirari: tam nõ poterã Cũ Orpheũ neſcio quẽ ſuauiſſima cantilena ⁊ dulciſſimo lyre concentu: ſaxa ad ſe audiendum traxiſſe audiebam. Nunc illa admiratio pene oĩs excuſſa eſt: nã parum abfuit quin aduerſarij mei oratione vndiqꝫ in hunc locum modo ſaxa conuolarent: quibus verbis ſignificatur ſic diſplicuiſſe: vt vix ſe circunſtantes quin lapidibus inuaderent dicentem continere potuerint. Veriſimili imitatione: ſi veluti minus imiteris Balbum Strabonem ſenem Varronem. Omnis autem hec imitatio iam in reqꝫ in dicto poſita eſt: facta enim demonſtrantur: vultus exprimuntur ⁊ verba: cautiſſime vero hoc ridiculi genus tractandum eſt ne ſi nimia fuerit imitatio et ſcurrilis mimorum non oratorum eſſe videatur. Depreuatione. Hec prauam verbi mutationem habet: vt nõ nobilis ſed mobilis: non orator ſed arator. Catoni quidam deambulatum inquit eamus: et ille reſpondit quod opus fuit re: immo vero quid opus fuit te. Illa autem elegans in primis deprauatio fuit: que in claudium Tiberium Ceſarem manauit: cum pro Claudio Tiberio nerone. Claudiꝰ Tiberius mero vocatus eſt: eſt autem deprauare peruertere: ⁊ corrumpere: vnde liber de prauatus et mores deprauati hoc eſt corrupti appellantur. Inuerſione. Hac que ſunt coniuncta natura ſubuertuntur immutanturqꝫ: vt ſi dicas veritus ſum non mediocriter iudices ne oculos hic mihi abſcinderet: ⁊ manus erueret. Et ſi oculos ad audiendũ aperuiſſetis vt ad videndũ aures pateſeciſtis iudices nunqꝫ hodie qđ falſũ eſt nobis ꝑſuaſiſſe meꝰ ꝯtaret aduerſariꝰ. Illa aũt cõcinna inuerſio eſt q̃ in ſentẽtijs poſita eſt. Qualis Mar. Craſſi oratoris fuit i L. helmũ latinũ q̃ cũ odioſe īterpellaret: deformiſqꝫ eſſet ⁊ ſenex: audiamꝰ inqꝫ Craſſus: pulchellũ puerũ: ⁊ cum ille rñdiſſet nõ potui mi

Apologus.

Fabula. Fabula ẽ q̃ ſtat tota in fando: hoc eſt q̃ põt cẽ ꝟa ⁊ nõ ꝟa vt ſũt comedie: tragedie.

Imitatio veriſimilis.

Deprauatio.

Inuerſio.

hi illam formam fingere:ingenium potui tunc rurſus ſubiecit Craſſus:audiamus diſertum: eſt autē
Ambiguū. inuertere ordinem rei naturalem commutare coniuncta diſſoluere ⁊ que priora ſunt natura poſterio-
ra facere.deniq̧ in contrarium eſt vertere ꝑpoſtereq̧ v̄ba ꝓnūciare:⁊ res.ambiguo.quod in duas plu
reſve ſignificationes trahi poteſt ambiguum vocatur:⁊ eſt in verbo poſitum cui⁹ multe ſunt ſpecies:
exempli cauſa obijciebat.Miloni accuſator in argumenta facturum Clodio inſidiarum ꝗ bouillas
ante horam nonam diuertiſſe:vt expectaret dum clodius a villa ſua exiret:et idem tamen identidem
interrogauit quo tempore Clodius occiſus eſſet Cicero reſpondit ſero.Et in verbo ambiguitas nam
⁊ ad extremam diei partem referri poteſt ſero:⁊ ſicuti Cice.accepit tarde ſignificat occiſum fuiſſe clo-
dium quippe qui olim ſceleratiſſimus multo ante meruerat mori.Eſt ⁊ illud optimum ambigui exē-
plum:quod duo ſed diuerſa ſignificat.Nero qui ante Ciceronis etatem fuit:de furace ſeruo loquens
ſolum inquit eſſe cui domi nihil eſſet:neq̧ obſignatum:neq̧ occluſum.Idem ⁊ de bono ſeruo dici po
Abiectio. terat.Abiectione enim abijcimus aliquid:quod dictioni abſtrahamus:vt ſi dicam non optime aduer
ſarius dicit:ſed optime.Et nolite iudices mirari tam aduerſarium meum inconſtantiem eſſe:non eñ
tam baculo ꝙ baccho nititur:nec tam diuitijs ꝙ vitijs abundat:ſalſe etiam in eum qui placidus vo
Suſpitio. cabatur:eratq̧ acerbus natura:dictum olim eſt:ꝗ non tam placidus eſſet ꝙ acidus.Suſpitiōe.Hoc
eſt dicto quod ridiculo ſuſpitionem abſconditam habeat:quo in genere eſt illud ſiculi cuiuſdam:cui
cum familiaris quidam conquereretur.Qui diceret vxorem ſuam ſuſpendiſſe ſe de ficu:amabo te in-
quit:da mihi de iſta arbore quos ſeram ſurculos.In eodem genere illud etiam eſt quod catulus cui
dam malo oratori dixit.Qui enim in epilogō miſericordiam ſe mouiſſe putaret:⁊ poſtꝙ aſſedit catul-
lum rogaſſet videretur ne miſericordiam mouiſſe:at magnam quidem inquit catullus:neminem eñ
puto eſſe tam durum cui non oratio tua miſeranda ſit In his exemplis:⁊ ſi aperte ridiculum non ap-
Irriſio. paret:ſuſpitio tamen eſt ſerio ne an per iocum dictum ſit.Irriſione enim preter opinionem:⁊ repente
quempiā deridem⁹ in quo multum gratie eſt plurimumq̧ ad conciliandos animos vel recreandos Stultitia.
valet.Cice.cum lentulum generum ſuum exigue ſtature hominem longo gladio accinctum vidiſſet:
quis inquit generum meum ad gladium alligauit:idem Uatinium qui conſulatum paucis diebus
geſſit vrbaniſſime irriſit:magnum anno vatinij oſtentum factum eſſe dicens:ꝗ illo conſule:nec bru-
ma nec eſtas nec ver:nec autūnus fuiſſet.Stultitia.Non vt ſe ſtultum fingat orator:ſed vt aduerſa-
riorum dicto aliquo faceto ſtultitiam derideat:quod empedocles fecit.Qui cum Mirmillo retiariū:
neq̧ conſequeretur neq̧ feriret:viuum inquit capere vult.Compater quoq̧ qui theatrum egrediebā-
tur:cum forte C.Marius ei occurrit ⁊ interrogauit an ludos ſpectaſſet:ſtultam interrogationem:quo Exuperatio.
enim non putaret eum ludos ſpectaſſe:qui in theatro fuiſſet:ſic irriſit:Spectant quidem:ſed in orche
ſtra pila iuſi Exuperatione.hec hyperbole a grecis dicitur.Cum veritatem res excedit:⁊ aliquid au-
gendi aut minuendi cauſa ad incredibilem admirationē effertur:vt Uerg.rotantia vidimus aſtra. Collatio.
Item ſi concordiam retinebimus in ciuitate imperij magnitudinem ſolis ortu atq̧ occaſu metiemur
erit ſuperatio:ſi dicas.quoniam actione hortenſium:dictione Ciceronem me⁹ hodie aduerſari⁹ ſupa
uit:attonitos vos iudices redditos eſſe intueor Collatione que eſt ea comparatio qua ſingula q̄ dicū
tur cum ſingulis cōparantur ad que referuntur:vt ſic oculos:ſic ille manus:ſic ora ferebat:nec obliat
qm̄ ſimilitudo ſequitur:nam collatio eſt de re etiam q̄ non ſubijciat oculis.ſimilitudo vero ꝑcipue de
re aliqua que oculis cernit in qua ridiculus exercetur:qđ t̄m raro ꝯtingere Quint.dicit.Ad hec ſimilitu
do eſt in vno t̄m:collatio vero in pluribus.per ſimilitudinē imagines ridenſ:q̄n deformitatem:aut in
alicuius corporis vitiū dicunt:cū ſimilitudine turpioris:vt fecit C.Iuli⁹ q̄ cū helinio Mancipi ſepius
obſtrepenti ſibi diceret etiam oſtendā qualis ſis:iſq̧ plane inſtaret:interrogatiōe qualē ſe iā eē oſten
ſurus eſſet imaginem galli digito demonſtrauit in ſcuto cimbrico pictam:cui manceps tā ſimillimus Literarū
viſus eſt.Taberne autem erant circa forum ac ſcutum illud ſigni grā poſitum:hac ſimilitudine olim mutatio.
qui aderant riſus eſt ingens concitatus.Literarum mutatione differt a depranatione q̄ imitatione
habet alterius verbi:vt non nobilior ſ3 mobilior:hec vnius dictionis tantū literas aut ſyllabas ſub-
uertit:⁊ pmutat ſine aliqua imitatione alterius verbi:exempli gratia:fur quidā luti nole Tulli⁹ qui Expectatio.
per iocum a tollendo appellat⁹ eſt tolli⁹ mutatio l̄rarum erit:ſi quis dixerit diſplicina pro diſciplina:
optimus legis lator pro legis lator.Expectatione cum de reliqua magna re dicturos nos ſimulam⁹
vt ſi dicamus paulopoſt intelligetis iudices qua de re dicim⁹ acceſſerim. Deponet mihi credite ſuā Nouitas.
tandem eum me audierit aduerſarius meus inſolentiam.Uel expectatione vtimur cōſiſtentes et mi-
rabundi quaſi quid dicamus neſcij:multū vero prodeſt expectatio:nam ⁊ recreantur tantiſper audi-
tores:⁊ attenti reddunt:cū eñ morari te diutius anteꝙ incipias itueñt:⁊ ipſi admirari incipiūt : q̄d
nam dicturus ſis ⁊ vel non habere q̄d dicas vel tunc demū excogitare ſuſpicātur. Nouitate. ſemper
nouitas vt auctor eſt Strabo.Dulcis eſſe conſueuit:eadem vehementer mouet.vnde Ouid.ait nouī-
tate mouebere facti.A nouitate incipiem⁹:ſi de re aliqua noua,dicturos nos pollicebimur. vel ſi no- Hiſtoria.
uum aliquid acciderit vnde aucupari principiū poſſumus:vnde ſi caſu ridere aſinus inceperit . Et
audite me iudices.audite inꝙ nonne ſentitis:preco imperat.Hiſtoria que eſt res geſta vt illa.Iphi-
crates dux athenienſium cum preſidio corinthum tenebat:accidit vt ſub hoſtium aduentu vigilias
ipſe circuiens,dormientem vigilem offenderit:quem haſta percuſſit ⁊ occidit.Qui aderant veluti cru Verſus.
dele nimis factum increpare ceperunt.Tūc iphicrates nihil eſt inquit quod indignemini qualē eñ
inueni:talem dimiſi.Id mihi non mediocriter timendū eſt iudices:ne quales vos inueni tales dimit
tam:niſi vos nō vt iphicrates telo ſed orōne mea excitauerim.Et hiſtoria vt Quin.ait ducere v:bani
tatem eruditum eſt.Verſu:ſepe verſus facere interponitur:vt Quin.ait vel vt eſt vel paulū mutat⁹ aut
aliqua pars verſus.Cato aduerſariū in cā Galbā oratorē incuruū habens ſic exorſus eſt. Quid mirū
ſi perturbati eſtis iudices:nā feri hyemē nauus ſpumoſa p equora delphin.Rudes etiā ⁊ inepti ver Interpella-
ſus feſſum recreare auditorē poterunt.Quales ſunt.Ieiunus venter nō audit verba libēter:cū ſatur tio.
eſt venter comprehēdit verba libēter:itē ſi dicas.parturiēt mōtes naſcet ridiculus mus.Aut ab alicu Arriſio.
ius interpellatione:vt ſi uares eruūgentē impedieris apprehēſa manu vel anulū in oſcitātis os cō-
iecerīs.Eſt aūt interpellare dicentē facientēq̧ aliqđ impedire.Arriſione.vt ſi ridiculus quiſpiā ſuper
veniat:cū incipere voluerimus quē ad nos accedere iubeam⁹.Hec in dicētes ipſm volebam⁹ oporꝫ
ſtatue aduenis aliud eſt irriſio:aliud arriſio:nā irridcam⁹ etiā nō videntes neq̧ reſpōdētē:cū in cōſtrꝫ

tamur:aliquid reprehēdētes. Arridemus vero ad vidētes ⁊ intelligētes ſicut amicus amico arridet: cui occurrit. Et Martialis ait. omnibus arrides dicteria dicis in oēs. Et ſi promiſerimus: vt ſi dicas. Multa erant que reſpondere poterā iudices:⁊ parauerā: ſed qm̄ longa oratione aduerſarij mei fatigatos vos cognoſco: mutare cōſilium ſtatui: vt in eīn ratio habēda mihi eſt: itaq; paucis rē abſoluā: ⁊ ex multis argumētis quibus vti poſſem pauca in mediū afferā: nā aduerſariū meū nolle imitari certum eſt. Non eodem modo quo ceteri: vt ſi dicas proliře nimium alīq dicere ſolent: quippe qui veſtram rationem nullam habent. exoꝛdiri enim ſemper conſueuerunt: et ad rem ipſam per longos; circuitus deſcendere: ego vero ſtatim aduerſarij argumentis reſpondebo. Quod ſemper facere conſueui breuitate enim gaudeo.

❡ Apologo. Apologi ſunt ex rebus humilibus cōpoſite quedam forme ac ſpecies ad viuendum. vt erat illa de mure et leone. Victoꝛi. id ſcribit lib. j. rhe. Qui. aūt lib. v. c. x. de ratione exēploꝛum ſic ait. Ille quoq; fabelle (que etiam non originem ab Eſopo acceperunt. Nā videtur earum primus auctoꝛ Heſiodus: nomine tamen Eſopi maxime celebrantur) ducere animos ſolent, precipue ruſticoꝛum et imperitoꝛum: qui et ſimplicibus que ficta ſunt audiunt, et capti voluptate facile his quibus delectātur conſentiunt. Siquidem ⁊ Menenius agrippa plebem cum patribus in gratiam traditur reduxiſſe: nota illa de membris humanis aduerſus ventrem diſcoꝛdibus fabula. Ut et Hora. ne in poemate quidem humilem generis huius vſum putauit. Olim quod vulpes egroto cauta leoni. A fabula. Fabula eſt in qua nec vere nec veriſimiles res continentur. Cuiuſmodi eſt Angues ingentes alites iugo iuncti. Id ſcribit Cice. li. j. rhe. Et victo. inquit. fabule ſunt quas fere videmus extitiſſe ex phedris. Medeis: Clytemneſtris: aliiſq; ſimilibus. Apologo. Exēplum erit. Quoniā video iudices aīos veſtros multitudine verboꝛū aduerſarij mei eſſe defeſſos. puto nō vobis ingratū eſſe: ſi apologū narrauero: qui pulchꝛe legitur apud Eſopū de coꝛuo egrotāte: ſic eīn ait. Coꝛuus cum egrotaret matrē rogauit: vt ſua pro ſalute deos precaret. Inquiēs mater noli ploꝛare: ſed deos poti⁹ precare vt ſalutē mihi reſtituant: et mater ſcite reſpondit quē deoꝝ tibi foꝛe propitiū putas: cū nullus ſit e cuius aris ſacra non rapueris: per id ſignificās ꝙ qui in proſperitate quēuis offendit in aduerſio amicū ſibi reperit neminē. Utrū autē idē aduerſario meo eueniat nullos profecto latet. Omnes eīn fere aut factis: aut verbis olim offendit. Unde auxilio aliquo dignus eſſe videt minime: ꝓſertim cū eius nūc crimina apertiſſima ſint. A fabula veriſſit. Exēplū erit. Narrabo iudices fabulā: que nō penit⁹ foꝛſitan abhoꝛret a veritate. Quidā cū omne patrimoniū amiſiſſet perditis liberis ⁊ vxoꝛe fato abſumptis: ad quādā laqueo arboꝛē ſe ſuſpēdit: foꝛte euenit vt a pretereūte inciſo laqueo reſtitut⁹ vite ac ſeruat⁹ ſit. Agit inde iniurie cum liberatoꝛe ſuo corā pretoꝛe: eo qd moꝛi cupientē impedierit: neq; permiſit ipſum finire morte miſerias. Is qui ſue fuit auctoꝛ ſalutis nihil in mediū afferr niſi pietatē ac miſericoꝛdiā ſuā nō opoꝛtere aut ob ſuū beneficiū ſe ad ſuppliciū repoſci. Sed ingratū poti⁹ crimē in ſuū accuſatoꝛē agi conuenire. Simile mihi accidit cū aduerſario meo iudices quoniam eū ab iniuria prohibui: nec permiſi liberos ac ceteros neceſſarios furoꝛi ſuo. Nunc vero ab eo ſub alteri⁹ cauſe pretextu reus agoꝛ. Uidete itaq; quam apud eū gratiā pro beneficio cōſequoꝛ. Quidq; vos de moꝛib⁹ ei⁹ ac de vita iudicare conueniat. Imitatione. Exēplū erit: Neſcio iudices an not⁹ ſit vobis procuratoꝛ negotioꝝ geſtoꝛum inter me et aduerſariū meum: qui ſi vr̄as propter occupationes minus familiaris cognitus ſit ꝙ opoꝛteat. Curabo ipſum verbis et geſtu quāto aptius fieri poteſt repreſentare. Et ſiquidē homo ſtature breuis: naſo ſimo et lingua balbutiētie. Cuius lane voꝛ magis narib⁹ ꝙ palato reſonat ⁊c. Depratione. Exēplū erit. Nunq; dubitant iudices quin religioſi viri nr̄e vrbis iuxta ſanctiſſima documenta ſua talē etiam vitam agerent. Docent enim vulgus eo maxime opoꝛtere cōiugatis mulierib⁹ abſtinere qm̄ ſacris literis cauet: ne quos deus cōiūxit homo ſepararet. Ex qua ſententia illud aiūt cōſeq tolerabilius eſſe foꝛtaſſe etiā eligibilius mulierū virginū: ⁊ ſi religioni dedicatarū intactā libare pudicitiā ꝙ ſacrū violare coniugiū ⁊c. Inuerſione. Exēplū erit. Ne vr̄as aures iā multoꝝ verboꝝ partim aduerſe tedio defatigatas vlteri⁹ oratione mea afficiā iudices. Narrabo qua verboꝝ inuerſione ſepe vti ſoleat vicinus me⁹ maxime quū animo turbatus eſt. Solet eīn nonnunq;: quū iratus eſt vel ſeruo vel ancille illud minari niſi caueris hodie vel hoc tibias tibi eruā digito: vel oculos hac falce abſcindā. Et cū mulier temulenta ac impudica nō poteſt diutius fallere: an tertis me his aurib⁹ nō vidiſſe et his ipſis oculis nō audiuiſſe. Sunt ⁊ hmōi plura. Sed iam ſi placet his omiſſis veniamus ad ea de quib⁹ hoc in iudicio mihi firma eſt cū aduerſario contētio. Ambiguo. Exēplū eſt. Recreandi ſunt iudices animi riſu aliq̄ vbi audiēdo defeſſi fuerāt. Itaq; id agam pri⁹. deinde ad cauſam que modo agit reuertar. Sutoꝛ quidā militis cuiuſdā vxoꝛē nomine Galliā ſubigens interrogatus ſuo a familiari quid ageret: reſpōdit ſe Galliā ſubigere. Uir quidā vobis profecto notus illac foꝛte trāſiens idq; accipiēs vxoꝛē ſuā eiuſdē nois ſuſpicatus eſt. Iratus igit domū adiens illā baculo petiſt: nullo verbo prius edito. Ubi vero miſellā pene occiderat inq̄t impudica mulier quid tibi eſt cum ſutoꝛe: faciam poſt hac ne vnq; amplius talia cōmiſeris. Iurabat mulier ſe holem illū vidiſſe nunq;: vixiſſeq; ſemꝑ pudice: demū nois ambiguitate verberib⁹ affecta eſt. Sed reuertamur ad cauſam. Suſpitione. Exemplum erit. Si quis veſtrum iudices eſt qui aduerſarij mei patrē requirat ſciat illū eſſe cuiuſdā filiū qui nunq; niſi cubito naſum terget. Nūc autē ad cauſam ad quā actus ſum mētes aduertite ⁊c. Intellexit aūt lanīū. Irriſione. Exēplū erit. Non mirū eſt iudices ſi vos attētos ⁊ dociles fecit aduerſarius meus: quoniam Ciceroni Fabio atq; Boetio ſemper ſtudet. Id eſt cicer amat fabas ⁊ boues. Stultitia. Exēplū. Quoniā tēpus hoꝛtatur me iudices aliquid dicere: qd animos veſtros reficiat. Rez vobis exponā que vt ſpero cunctis non mediocrem riſum excitabit. Ut intelligatis qua prudētia degāt plerīq; nr̄e vrbis cauſidici. Fuit olim iudices hac in nr̄a ciuitate vir quidā ſummo iudicio. Is cū ſe domo cōferret in foꝛū diei: ū ſuoꝝ cauſam actur⁹ ſecus fabꝛi limē preteriēs: candētē adhuc ferri laminā, in via ſtratā cōſpexit. Uir prudētiſſim⁹ illico ferrū eleuat: vt in fabꝛi domū cōijciat: qua de re ita quidē exuſſit digitos vt nō ſine gemitu doloꝛē oſtēderit. Poſt hec magno clamoꝛe in fabꝛū irruit illū arguens acriter. Reſpondebat faber non ſua cauſa verū ipſius imprudētia ſeipſum offendiſſe. Utq; holem ſimplicē magis cōfunderet paruulū aduocat filiū iubens vt eandē laminam tollat. Ille vero prius ſputo ferrū ſparſit. Cumq; illud tepeſcere videret ait nō tangam pater. Tunc Cauſidicus aduertens tādē ſtultitia ſua ſibipſi nocuiſſe veniā a fabꝛo petijt. Experimētum aūt hoc tanti ſe facere

Manet.
Apologi.
Fabula.
Imitatio.
Depratione.
Ambiguū
Suſpitio.
Irriſio

Ridiculum ait vt in rebus etiam alijs prodeſſe ſibi poſſet. Itaqꝫ vbi e foro domum recepit et vxor polente fercu-
aducere. lum apposuit feruens maxime: qui memor egregij documenti nuper a fabro accepit in ferculū ſpuit
quod videns non ferueſcere ſicut in lamina ferri viderat iam ſecurus polenta os adimpleuit. Quā-
tus autem hic fuerit dolor iudices quis non viderit. Accuſabat poſtea et vxorem ⁊ fabri documen-
Exuperatio. tum. Multa deniqꝫ iudices de homine iſto narrare poſſem: verū ad cauſam noſtrā reuertamur. Exu
peratione. id eſt hyperbole et exceſſu veritatis. Erit autem exemplum. Quum puer iam adhuc eſſem
iudices ſepe ſenes grandeuos referre audiebam inſulam quandam eſſe extremis partibus orbis ſi-
tam vbi mures aduerſus leones pugnarent: nullamqꝫ tante magnitudinis feram eſſe tam feram
quam verberibus caude non proſternerent. Addebant inſuper dentes illis eſſe quales ſeuiſſimis
apris inſunt: quiquidem ſi vlla poſſent arte vel humano domari ingenio: nullum bello aptius ani-
mal nec fortius eſſe poſſet. Plura ijs adderē niſi veſter ingens riſus negaret fidē. Recius itaqꝫ me
Collatio. conuertam ad cauſam de qua mihi ſumma eſt cum aduerſario controuerſia. Collatione. i. compara
tione aliqua Exemplum erit. Non puto iudices me vobis hoc tempore moleſtum eſſe ſi vim ⁊ con-
ſuetudinem maiorum in reip. adminiſtratione ſimilitudine aliqua cōparatione exposuero. Sicut em
perit⁹ gubernator nautonō ſemper eundem curſum tenet quāꝫ ad vnum tendat portū: ſed clauum
prout ventorum fert imperius moderatur. Sic etiam noſtri ſuperiores quibus reſpub. ſeipſam com-
miſerat cum vnum ſemper finem intenderent tamen pro temporum varietate leges ⁊ inſtituta ciui-
tatis exponebant. Ex quo actum eſt vt interdū reus abſolueretur. vbi pro eodem crimine alio tempo
re graui ſupplicio cohercere. Merito itaqꝫ precipuam adepti ſunt laudem: exemplumqꝫ poſteris re-
liquerunt: quo tranquille poſſet ac tute regi ciuitas. Qua de re nequeo nō optimā de vobis ſpem ha
Abiectio. bere. Dicam igitur illud quod ad veritatē cauſe mee pertinere videatur. Vos autem vt ſoletis beni-
gnos attentoſqꝫ mihi prebetis. Abiectione literarum. Exemplum erit. Noui iudices aduerſarium
Mutatio. meum a teneris vſqꝫ annis Mero ſtuduiſſe volebam Homero dicere et nō poculis ſed oculis bibiſſe
Literarum mutatione. Exemplum erit. Referam iudices Marci balbi eloquentiam. Is enim cum
aliquando rogatus eſſet: vt in concilio publico ſententiam ſuā explicaret hoc pacto exorſus eſt. Si
patres conſcripti recte conſidero diſciplina atqꝫ in ſtatuta maiorum noſtrorum nihil eſt qđ noſtre rei
pub. magis conuenire arbitror quā in omnibus rebus gerendis ſeruare modeſtiam. Cumqꝫ ingens
Expectatio riſus omnibus exortus eſſet: ita confundebatur vt nec verbum efferret amplius: Redeo nūc ad cau
ſam de qua nunc agitur. Expectatione. non ſtatim poſt aduerſarij argumenta reſpondere: ſed tan-
quā reſponſurum expectent auditores vt Vlyſſes erit: qui quidem poſt Aiacis aduerſarij ſui ra-
tiones paulum immoratus eſt. Naſo lib. xiij. meta: ſic ait. Finierat thelamone ſatus vulgiqꝫ ſecu-
tum. Vltima murmur erat donec laertius heros: Aſtitit: atqꝫ oculos paulum tellure moratus Suſtu
lit ad proceres: expectatoqꝫ reſoluit Ora ſono neqꝫ abeſt facundis gratia dictis: Expectatione. Exem
plum erit. Dum veſtras aures audiendo feſſas aduertam iudices iocoſa quedam in medium ferā.
Marioctus noſter heſterna luce ruſticum quendam deluſit dum defeſſis auditoribus ſuis veluti et
vobis nunc accidit magna voce ruſticum ad ſe vocauit qui vbi acceſſit tunc Marioctus ſimulandi ⁊
diſſimulandi peritus: ſtans in admiratione nullum verbum fecit confuſus agreſtis receſſit. Iterum
poſtea et tertio eundem ſimiliter reuocauit deceptiqꝫ. Aſcendit deinde tribunal quaſi noua magna-
qꝫ de illo dicturus. Vniuerſiſqꝫ expectantibus quidnam eſſet acturus tandem tacitus inde deſcen-
dit. Tunc ruſticus tanto rubore affectus vt omnibus riſum ingentem moueret. Ego etiam ſimile ali
quid agerem: niſi ad tales iocos male inſtitutus eſſem. Satis igitur vobis erit ex me cognoſcere. ab
alijs geſta. Reſtat quid ſim aduerſario meo reſponſurus placidis auribus intelligere. Similitu-
dine non mirum eſt iudices ſi aduerſarius meus cum temeritate locutus eſt: putat enim ſe hic in ve
ſtro conſpectu eſſe tanqꝫ ſimilius inter anſeres. Nouitate magna res iudices nuper accidit: quam
quod vos defeſſos aduerto breuiter enarrabo. Bos quidam ſilueſter horrende magnitudinis ⁊ vil-
lis amplis meridie Piſanam vrbem irrupit: ſtatimqꝫ mugitu horriſono ciuitatem omnem deterruit:
deinde nunc hos nunc illos: aut calce offendens omnibus erat pauori maximo. Baliſtis demum et
bellicis machinis oppreſſerunt. Hec ſunt iudices noua que vobis duxi referenda priuſqꝫ meam cau
ſam exordirer: quo veſtri animi defatigati recentiores eſſent ad meas rationes intelligendas. Hiſto-
ria. Que, veſtros animos audiendo defeſſos leuare poſſint iudices aliqua ex hiſtoria breui referam
Plutarchus in Antonij vita ſcribit Auguſtū Ceſarem quum in epyro ante lucē caſtra egreſſus eſſet
naueſqꝫ viſeret obuiam habuiſſe qui aſinū agitabat. Roganti autē Ceſari quod ei nomen eſſet: reſpō
dit ille: Eutyco ſibi nomen eſſe. Aſinū vero niconta appellari. Potitus deinde victoria Ceſar cuz ea
Eutycheos demū loca ornaret ſtatuit inter cetera hominē ⁊ aſinū eneum. Audiſtis iudices rem nō vulgarē neqꝫ
Eutychea. vſitatā: tēpus eſt vt cauſam meā vobis annuētib⁹ exponā. Preterea Eutychis eutycheos dicitur for
tunatus felix: eutychia felicitas bona fortuna eutycheo felix ſum. nicao vinco ſignificat. nici victo-
ria dicitur. nicitis victor nicitticos victorioſus. tonicos niceos victoria. Interpellatione. interruptio-
ne. interpoſitione. Exemplum erit. Cum nihil iudices conſtituiſſem extra cauſam dicere: factum eſt
multitudine verborum defeſſis animis veſtris me conuertā potius ad eā rem que vobis gratū aliqđ
afferat. Velim igitur mihi reſpōdeat Albinus propinqu⁹ meus vobis familiaris quis anim⁹ aut ſen
tentia ei ſit de nuptijs: quas diebus ſuperioribus inſtituit. Dic Albine queſo quā ex oībus volupta-
tibus per te iam habitis efficaciorē habueris. Nec te pudeat oīb⁹ enī rem gratā facies aut mihi ſo-
li in aurem tradas bene ſe habet iudices. Refert Albinus puellā ſexagenariaz vxorē aſſumpſiſſe cui
lippientes oculi: atri dentes et pectus inane. ac rugoſum ſit: habet ⁊ cetera maximā cuilibet Nauſeā
Arridere. mouentia: que in aliud temp⁹ differo: vt ad cauſam reuertar: audite queſo benignis aurib⁹. Arriſiōe.
arridere eſt alteri ridere. Ouidius. Riſerit arride. Erit autem exemplum. quī tempus hoc iudices exi
git: vt aliquid inter agendum cōmemoretur: quod vos defeſſos reddat attentiores referā pauca. For
bius vir faceciſſimus cum Rufinum hominem illiteratū ⁊ inſipientē cui ſane etiā minima res riſum
cōmoueat ſoluto plerūqꝫ riſu animaduertiſſet. Et tā ſuauiter arridebat vt nemo illi preſens eſſet qui
Notād⁹ io ex tali arriſione maximā voluptatē perciperet. Solebat etiā nonnunqꝫ in os ridentis digitū conijce-
cus. re et inde cōfeſtim reuocare: quod homo inſulſus et inſipidus aduertens cum ſe deluſum iri intelle
xiſſet aſſeruit ſe velle dentib⁹ vlciſci. Qua re cognita Forbi⁹ cādelā pro digito in os ridētis impleuit

digito: ſi ſtatimq; tempoꝛe cachinnonti arridens vt ſolebat candelam pro digito in os ridentis iniecit: quam acriter compreſſit. Foꝛbius aūt illius papirū attrahēs ſenū in oꝛe aduerſarij ſui reliquit. Tunc plane iā tua olbus riſus motus eſt: vt nullus fere eſſet quin effunderet lachrimas. Confuſus ergo rufinus celeri gradu inde diſceſſit. Sed de hoc ſatis. tunc ab ioco ad rem ſeriaʒ veniamus. ¶Si promiſerimus aliter ac parati fuerimus nos eſſe dicturos: exemplum erit. Cum inſtituiſſem iudices apud vos agere quo ceteris in cauſis oꝛdine ſoleo. Nono tñ quo odā inuſitatoq; dicendi genere vtar adverſarius eni vſus aureo defatigauit. Illud igit iudices promittoꝛ me nihil ſupuacuū vt alij faciunt niſi qđ neceſſario dicēdū erit in medium allaturū. Solent enim alij plerūq; tēpus cōterere vt eorū oratio magis ſplēdida ꝙ̄ vera videatur. Hinc enim nō pertinentia ad cauſam efferunt: incipiam itaq; omiſſa narratione ceteriſq; adiumentis ab ea potiſſimum argumentatione: in qua totum ſue cauſe robur credit eſſe repoſitum: daboq; operam iudices vt id breui ꝛ dilucide expediam.

¶De differētia īter ꝑncipiū ꝛ īſinuationē. Li. xvj.

¶Principium beniuolos dociles et attentos reddit auditores insinuatione ea quibus hec fiant occulte exprimuntur.

Epitome de gur.

Inter inſinuationē ꝛ pꝛīcipiū hoc intereſt quia pꝛincipiū eiuſmodi debet eſſe vt ſtatim aptis rōnib⁹/qb⁹ ꝑſcripſim⁹: aut beniuoluʒ/aut attentum docilē faciamus auditoꝛeʒ. At inſinuatio eiuſmodi debet eſſe: vt occulte ꝑ diſſimulationē eadē omnia cōficiamus: vt ad eandem cōmoditatē in dicendi opere venire poſſimus. Verū† he tres vtilitates tametſi in tota oꝛ̄one ſunt cōparāde: hoc eſt vt auditoꝛes ſeſe perpetuo nobis attentos/dociles/beniuolos prebeāt: tñ per hoc exoꝛdium cauſe maxime comparandum eſt.

† ponit quādā cōditioneʒ exoꝛdioꝝ q̄ lʒ ꝓpꝛia ſit exoꝛdij: tñ toti oꝛ̄oni ꝯuenire pt: vñ ſciēduʒ ē ꝙ hec ꝯueniēcia ꝛ ꝯditio ꝓpꝛia cōit appellat: qm ita ſibi cōuenit: ꝙ etiā alijs pt accōmodari. Sed alio mō ꝓpꝛium dicimus qđ ita ꝯuenit ꝙ nulli alij rei cōuenire poteſt.

¶Inter inſinuationem ꝛc. Ponit differentiam inter inſinuationē et principium dicens. Hoc intereſt inter inſinuationē ꝛ ꝑncipiū: q: i. qđ principium dʒ eſſe eiuſmodi .i. tale vt apertis rōnibus .i. poſtq̄ aperuerimus rōnes: qbꝰ. (intelligit Franciſc⁹ qb⁹ pro quas poſitū qđ mihi non placet: nā ſenſus eſt) .i. per quas pꝛeſcripſim⁹ .i. ꝑiudicium fecimus: nos faciam⁹ ſtatim .i. ſine verboꝝ circūitione: auditoꝛē aut beniuolū aut attentū: aut docilē. At .i. ſed inſinuatio debet eſſe eiuſmodi vt conficiamus eadē oīa .i. faciamus auditoꝛem beniuolum attentum ꝛ docilē occulte per diſſimulationeʒ .i. ſimulando nos aliud agere: vt poſſimus venire in opere dicendi ad eandem commoditatem id eſt ad quam per principium venitur: hoc eſt ad faciendum auditoꝛem beniuolū ꝛc. Verū: id eſt ſed: he tres vtilitates ſcilicet dicte: tametſi ſunt comparande: id eſt acquirende in tota oꝛatione: quia vbiq; habēdus eſt auditoꝛ beniuolus: attentus ꝛ docilis: hoc eſt vt auditoꝛes pꝛebeant nobis ſeſe id eſt ſeipſos perpetuo .i. ſine intermiſſione: attentos: dociles: beniuolos: tamē hoc eſt comparandum: id eſt acquirendum pꝛimum: per exoꝛdium cauſe.

Aſcenſius.

¶Inter inſinuationē. quibus oꝛ̄tē potib⁹ pꝛincipio ꝛ quib⁹ inſinuatione vtēdū eſſet ꝑcepta tradidit quid inter vtrumq; differat nunc oſtendit: et ſi cognoſci ex hiis que dicta ſunt ſatis potuit: iam inſinuationem autem ꝙ̄ principiuʒ auditoꝛis animum ad audiendū parare dicit: ſed aperte et manifeſte principium inſinuationeʒ clā et diſſimulanter illud efficere. Statim .ſine ambagibus ꝛ moꝛa aliqua. Quibus pꝛeſcripſim⁹ greca eſt conſtructio: greci enim relatiuū cum ſuo antecedenti non in alijs accidentibus ſolū: ſed in caſu quoq; faciūt cōuenire: vt eſt illud Iſocratis qđ nobis ſonat oꝛ̄o nō quarū ſcripſiſti. Occulte: non ſtatim aptis rōnibus. Eadē illa. Attentionē: beniuolētiā: docilitate. Cōmoditatē qua nulla oꝛatoꝛi maioꝛ pōt eſſe ꝙ̄ vt dociles attentos vel beniuolos habeat auditores in dicēdi ope: .i. oꝛ̄one q̄ opus eſt oꝛatoꝛis: ſunt qui opa legi malunt q̄ lectio mala ſane nō eſt. Nā ꝑ operā actio ipa ꝛ opatio ſignificatur laboꝛq; ꝛ officiū: ꝑ opus nō ope ipſi⁹ finis: ꝙ̄ꝙ̄ idē qđ opera etiā ꝛ opus aliqñ ſignificat: vt in ope ruſtico: in ope faciundo. Verū he tres vtilitates: id admonet quod etiam libro de oꝛatoꝛe et in partitionibus pꝛecepit: tres ante dictas pꝛoprietates non in exoꝛdio tantum: ſed per totam quoq; oꝛationem cuſtodiri debere: ſunt eñ veluti ſanguis per totum coꝛpus diffuſus. Perpetuo: cōtinue a pꝛincipio oꝛationis ad exitū vſq;. Per exoꝛdium maxime. Quintilianus quoq; ſic ait. cauſa pꝛincipij nulla alia eſt ꝙ̄ vt auditoꝛē quo ſit nobis in ceteris partibus accōmodatioꝛ ꝑparemus: id fieri trib⁹ maxime reb⁹ inter auctoꝛes plurimum conſtat: ſi beniuolū attētū: docilē fecerim⁹: nō q: iſta per totā actionē non ſint cuſtodiēda: ſed q: initijs maxime neceſſaria: per que in animū iudicis vt procedare vltra poſſimus admittitur.

Franciſcus

Greca conſtructio.

¶Inter inſinuationē: in quib⁹ pꝛincipiū ꝛ inſinuatio differāt: in qb⁹ itē cōueniāt breui edocet: in pꝛincipio ſtatim apertis rōnibus reddimus auditoꝛes: aut beniuolos: aut attentos: aut dociles. In inſinuatione vero occulte per diſſimulationem eadē illa oīa ꝯficimus. Ad eādē cōmoditatē .i. vtilitatem vt dociles attenti beniuoliq; reddantur auditoꝛes ex qbus cauſe cōmoditatē conſequitur oꝛatoꝛ.

† Bene frequentatio vſ⁹ ē: vt oñdat nō ſolū q̄ inviſa ſūt: ſʒ q̄ i frequēti ꝛ i attrita dicēdi ꝯſuetudine habētur i exoꝛdio et vbiq; poni debere.

¶De pꝛincipio cauſe exoꝛdiende. Li. xvij.

¶Lenitas ꝛ vſu ſepe reſtrictus ſermo exoꝛdium oꝛnet non pꝛhalere reddant elatum.

Nunc neq; in vitioſo exoꝛdio vtamur: q̄ vitia vitāda ſunt/docebo. In exoꝛdiēda cā ſeruādū eſt: vt lenis ſit ꝑmo/vt vſitata† ver-

¶Nūc neq; vitioſo exoꝛdio. docuit quid in pꝛincipijs: quid in inſinuatiōe: quid generaliter in vtroq; fieri deberet: quare poſtq̄ quid faciendū eēt oſtēdit: rurſus qđ nō faciendū ſit: ꝑcepit: ꝛ optimi ꝑceptoꝛis fūgit officio. Nō eī ſatis eſt dicere q̄ ſunt tenēda niſi etiā q̄ fugiēda ſūt oñdas. Lenis ſit ꝑmo poſſet hoc ad ꝓnūciatio-

Franciſcus

borꝫ cōſuetudo: vt nō apparata videatur eē oratio.

Aſcenſius. ¶ Nūc neqꝫ ⁊c. doctur⁹ exordium vitioſum vitare ꝑſcribit q̄li exordio vtēdū ſit dicens. Nūc .i. deinceps neqꝫ .i. aliqñ vtamur exordio vitioſo .i. hñte plurimū vitioꝝ: ego docebo q̄ vitia ſūt vitāda. Uerum qꝛ oppoſitoꝝ eadem eſt diſciplina: ꝑſcribit qd ſeruanda ſit dicēs. Seruādū eſt .i. oportet ſeruare in eō exordiēda .i. qñ eō incipiet agendi aut defendi vt ſmo ſit lenis .i. non aſper nec clamoſus: vt conſuetudo verboꝝ ſit aut videat̄ vſitata: ⁊ vt oꝛo non videatur apparata .i. eminenter oꝛnata ⁊ inſtructa ad decipiendum: qꝛ ſummuꝫ artis eſt artem ipſam occultare ⁊ ſic dicere vt ars nulla ineſſe videatur.

ne referri: q̄ remiſſa ⁊ modeſta in pꝛincipijs eſſe ſolet: vñ Aiax apd Ouidiū: q̄ magis facere: nouerat q̄ dicere: ſic tumultuoſe incipit. Agim⁹ ꝑ Juppiter inq̄t. Ante rates cauſam: ⁊ mecū confert Ulyſſes. At eius aduerſarius contio nandi peritiſſimus lenis remiſſa voce exorſus eſt dicens. Si mea cum veſtris valuiſſent vota pelaſgi. Nō foret ambiguum tanti certaminis heres: ſed id certum eſt ad verba referri: ⁊ lenis ſermo intelligitur remiſſis humilibuſqꝫ verbis cōpoſitus. Ut vſitata verboꝝ ꝯſuetudo: ne inſolenti verbo: aut audaci⁹ trāſlato aut abſoleto vetuſtate aut a poetica licētia ſumpto vtamur. ſimplici enim ⁊ inelaboꝛate ſtilo in pꝛincipijs debet eſſe oꝛo: nā diſſimulata actio melius ſubrepit. Uerba aūt per ſe: hoc eſt ſingula ꝯſiderant̄ qualia ſint .qd ſignificāt cui rei cōgruāt aut coniūcta cū alia alijs cōnectuntur. ⁊ hic ſmo eſt: vt nō apparata: vt parū ſplēdoꝛis feſtiuitatis: ⁊ concinnitatis habeat: ꝓpterea qꝛ ex his ſuſpitio naſcit̄ apparationis ⁊ diligētie q̄ oꝛoni fidē: oꝛatori vo adimit auctoꝛitatē. nā cōtra iudicē adhibita cura videt̄: ſed hoc ꝑceptū in cauſis iudicialib⁹ olim optimū fuit: ⁊ tñ in illis mediū quoddā tenēdū eſt vt neqꝫ ita detecta oꝛo ſit vt minus delectet: neqꝫ ita luculēta: vt ꝑparatiōis ſuſpitionē afferat: vt aūt in iudiciali cā ꝑmeditatiōis obeſt ſuſpitio: ſic in deliberatiua ꝓdeſt quotiens ſpaciū cogitādū fuit: ⁊ nūc cū mutata tēpoꝝ ꝯditio ſit: oēs eñ ferme oꝛones in demonſtratiuo habent gn̄e: quas q̄ audiūt nō doceri ſed delectari volūt: Apparatioꝛib⁹ iꝫ vti exordijs. Illud tamen ſciendum. hanc exordij ſimplicitateꝫ in verbis ⁊ eoꝝ figuris verſari debere: nā quātū ad ſentētias attinet plenam illarum ⁊ grauitatis eſſe cōuenit ⁊ oīa ea que ad dignitatē pertinent in ſe continere: hoc eñ auditoꝛi oꝛatoꝛem cōmendat: auctoꝛ Cice. lib. de inuentione oīa deniqꝫ oꝛonum Ciceronis pꝛoemia earum pꝛeſertim que in genere iudiciali ſunt plena ſententiarum ⁊ grauitatis lenibus verbis ſimplicibus: ⁊ vſitatis ſine aliquo apparatu ſunt cōpoſita: ſed in dicēdo ⁊ pꝛonūciando cauendum eſſe Quintilianus dicit: ne incipientibus habere oꝛationē memoꝛia perturbet̄ ⁊ ne facilitate deſtituamur verba continuandi: qua re nihil turpius. Nam pꝛoemium illud veluti cicatricoſa facies eſt: ⁊ ille eſt peſſimus gubernatoꝛ: qui nauem dum poꝛtum egreditur impingit.

Exordiū in demōſtratiuo genere.

Mancī. ¶ Nūc neqꝫ. Attētos reddit auditores: pmittit eñ de his reb⁹ dicere: q̄ ad ꝓſeciā oꝛonem pertineant Reddit ⁊ dociles. Nam rei ſummā bꝛeui exponit. Lenis mitis planus apꝛto: nō aſꝑ obſcurus: ⁊ implicitus. Fabius lib. viij. ſic ait. Nobis pꝛima ſit ꝟtus ꝑſpicuitas: ꝓpꝛia ꝟba: rectus oꝛdo non in lōgum dilata concluſio: nihil neqꝫ deſit neqꝫ ſupfluat ita ſermo ⁊ doctis ꝓbabilis ⁊ planus imperitis erit. Uſitata verboꝛum conſuetudo. Obſcuritas fit etiā ꝟbis ab vſu remotis: vt inqt Fabi⁹ lib. viij. vt ſi commentarios quis pontificū ⁊ vetuſtiſſima federa ⁊ exoletos ſcrutatus auctoꝛes id ipſum petat ex his que inde contraxerit qꝛ non intelligat̄. Hinc eñ aliqui famā eruditionis effectāt vt quedam ſoli ſcire videant̄. Hec ille. Ubi etiam ait lacere ſenſus in oꝛone in qua verba laudant̄: quod preter illos ait qui aliquid inquirūt quod ſit magis antiquum remotum inopinatum. Apparata oꝛo illa tranſlaticia ⁊ verſicoloꝛ quoꝛundam elocutio res ipſas effeminat: que verboꝝ ambitu veſtiant̄: ⁊ illa q̄ curaꝫ fatent̄ ⁊ ficta atqꝫ compoſita videri etiā volunt: nec gr̄am conſequunt̄. ⁊ fidē amittūt pꝛopter id quod ſenſus obūbꝛant ⁊ velut leto gramine ſata ſtrangulant. Nam ⁊ qꝺ recte dici pōt circuitus amoꝛe verborum ⁊ quod latis dictū eſt repetimus: ⁊ qꝺ vno verbo patet pluribus oſtendimus ⁊ pleraqꝫ melius ſignificare putam⁹ q̄ꝫ dicere. Aliqui ſatis aperte Cicero pꝛeceperat. In dicendo vitium vel maximum eſſe ab vulgari genere oꝛationis atqꝫ a conſuetudine communis ſenſus abhoꝛrere.

† Nimis appat̄ vt i lenocinūs ꝟboꝝ: q̄ua ſūt ſiſt eadē ita ⁊ ſiſt deſinētia: q̄ coloꝛes a Cicerōe ei ipoſiti ſūt: nō qꝛ laudādi ſūt ſꝫ qꝺ aliqñ euitari non pñt: niſi magna adhibita diligētia vitioſa cuꝫ lō ſūt: qꝛ oſtendūt auctoꝛes auditoꝝ: imo maxia ſuſpitio ē: ne oꝛatoꝛ vtat̄ illis lenocinijs ꝟboꝝ: ⁊ nō ꝟitate ⁊ grauitate cauſe q̄ magis ad oꝛatoꝛē videt̄ ꝑtinere cū i ꝑſuaſione plus poſſit auctoꝛitas dicētis q̄ eloq̄ntia

Franciſcus ¶ Uitioſum exordium. vulgare appellatur: quoniam non vnius ſed omnium poteſt eſſe carum: vt ſi ſic incipias: iouem ego innoco optimum maximum. Hoc enim pꝛincipium omnib⁹ cauſis accōmodari poteſt: quod tamen dicit Quintilianus aliquādo non inutiliter aſſumi ⁊ magnos oꝛatores ſepe non euitaſſe: ſed Cice. in verrem dicens repꝛehendit: veteres autem ab inuocatione incipiebant: quod Uerg. ſeruauit: eū ait. pꝛefatus diuos ſolio rex infit ab alto. Erit item generale pꝛincipium: ſi dixerim Uelē ſi fieri poſſet iudices. Item vicioſum eſt quo differt inter vulgare et cōmune. vulgare enim omnium cōtrouerſiarum eſt: commune vero in eadem controuerſia vtriuſqꝫ partis. vulgare generale eſt. commune ſpeciale: exēpli gratia. qui oreſtem accuſat hoc vtitur pꝛincipio. qui pietatē in parentes contra cauſā ⁊ ſanxit: ſed eodē

¶ De vitioſo exordio Ti. xviij. Epithome. de gur.

¶ Si vulgare commune: pꝛelongum: aſperum aut ſeparatum fuerit: id vitioſum eſt exordium.

Vitioſum exordiū eſt qꝺ i plures cās pōt accōmodari: qꝺ vulgare dr̄: Itē vitioſum eſt: quo nihilomin⁹ aduerſari⁹ pōt vti/ qꝺ cōe appellat̄. Itē illud quo aduerſari⁹ ex cōtrario poterit vti. Itē vitioſuꝫ ē: qꝺ nimiū † appat̄ verbis cōpoſitū eſt: aut nimiū longū eſt: ⁊ qꝺ nō ex ipſa cauſa natū videt̄: qꝺ ſeparatum vocatur: in quo etiā tranſlatū concluditur/ vt pꝛopꝛie coħereat cū narratione: ⁊ quod neqꝫ beniuoluꝫ/ neqꝫ docilem/ neqꝫ attentum facit auditoꝛeꝫ. De exordio ſatis dictū eſt. Deinceps ad narrationem tranſeamus.

Aſcenſius. ¶ Vitioſum. proſequitur multa genera exordiorum vitioſorum dicens. Exordium vitioſum eſt quod poteſt accommodari in plures cauſas: quod dicitur vulgare. Item vitioſum eſt quo (ſcilicet nos eo in ſpeciali cauſa vſi ſumus) aduerſarius ſi poteſt vti nihilominus ac non ſimus vſi: quod appellatur commune. Item illud eſt ĩap. vitioſum quo aduerſarius poteſt vti ex contrario: vt ſi ſophiſta qui pactus ſit auditorem docere rhetorice precio decem aureorum vbi primum in cauſa vicerit: et ſtatim diſcipulum poſtulans ſic argumentetur. Decem aureos abs te peto iuſtiſſime: nam: ſi ſententia pro te dabitur debebis ex pacto: ſin contra te ex iudicio diſcipulus reſpondeat: decem aureos tibi denego iuſtiſſime: nam ſi condemnor nihil adhuc debeam ex pacto: ſin pro me datur ſententia nihil debeã ex iudicio. Item vitioſum eſt qd compoſitum eſt verbis apparatis nimis: quod eſt longum nimium: et qd non videtur natũ ex ipſa cã: quod vocatur ſeparatum. i. impertinẽs et alienum a negocio. In quo. ſ. ſeparato includit etiam tranſlatum. i. tranſſumptum vt cohereat propter cũ narratione. i. qd ſi ꝑprie captat ĩpertinẽs ſit. Et vitioſũ eſt qd neq; facit auditorem beniuolum neq; docilẽ: neq; attentũ. Satis dictum eſt de exordio. Tranſeamus deinceps ad narrationem.

vti poteſt et qui oreſtem defendit quod patris vlciſci necem voluerit: vtrinſq; igitur partis commune eſt: et vitioſum. Exordiũ cõ

¶ Itẽ illud quo aduerſarius: hoc commutabile nominatur: diſtat quod a ſuperiori: quod non eadem integro vtraq; pars vtitur: ſz paucis mutatis ꝟbis: vt ſi accuſator oreſtis dicat. Vos qui impietatem odio habetis exemplum liberis ſtatuite: ne parentibus manus inferre audeant: hoc principio paucis mutatis verbis etiam defenſor vti poterit dicens. qui pietatẽ amatis exemplum ſtatuite liberis veſtris ne parẽtes a domeſticis inſidijs vindicare dubitent. mutabile.

Nimium apparate compoſitum qd nimium habet ſplendoris et cõcinnitatis ac feſtiuitatis contra Exordiũ nimiũ longũ.

ſuperius preceptũ: ne nimiũ apparata videatur oratio. Aut nimiũ lõgũ huius exordij qd nimio lõgũ fuerit per ſe patz vitiũ. Deformẽ enim reddit orõnẽ: quẽadmodũ caput: qd maius fuerit quam cõuenit iuxta reliqui corporis proportionẽ deforme reddit corpus: pro cauſe aũt qualitate lõgũ vel breue exordiũ debet eſſe: ſimplices enim cauſe breuius pro plexe ſuſpecteq; et infames lõgius deſiderãt. Lõgitudo aũt aut in verbis: aut in ſententijs pducitur: vtrũq; ne ſuperfluũ ſit et preter cauſe neceſſitatẽ cauendũ eſt. Et quod nõ ex ipſa cauſa natum videatur. Hoc ſeparatũ vocamus exordium: quoniam cauſe nõ cõuenit nec ſicut aliquod membrum orationi adnexum eſt. Neq; eſt eius negocij: neq; eius cauſe de qua agitur: vt ſi homicida ſit tibi accuſandus et tu ab adulterij facinoribus exordium ſumas. Ne cohereat cũ cauſa. Trãſlatũ vocatur exordium illud qd cauſe nõ coheret. differt a ſeparato. nam illud a tota cã alienũ eſt: hoc vero aliud efficit quam cauſe genus poſtulet: vt ſi alionis cũ facere beniuolũ auditorẽ debeat: attẽtũ reddat: aut principio vtatur: cum inſinuatione opus ſit: didicimus enim quatuor eſſe cauſarum gñra: honeſtũ: turpe: dubiũ et humile: ſi honeſtum eſt. Licet vti vel nõ vti principio. et Ariſto. in totũ apud bonos iudices neceſſarium principium negat: ſi turpe eſt: inſinuatione vtamur: ſi dubium a beniuolentia principium cõſtituimus: ſi humile facimus attentos: quod ſi dociles in humili genere faciemus: cum attenti faciendi ſint. vitium eſſet nõ mediocre: et huiuſmõi exordiũ tranſlatum appellabitur: quoniam ad illud cauſe genus cui minime conuenit transfertur. Et quod neq; beniuolũ. Hoc contra precepta notatur: nam iudicum animos ſibi non comparat: interdum etiam infeſtos facit. Exordium: ſeparatum. Exordium: trãſlatum.

Mancī.

¶ Vitioſum exordium eſt. Idem Ci. li. j. rhe. de inuẽtione ſic ait. Vitia vero hec ſunt certiſſima exordiorum que ſummopere vitare oportebit. Vulgare. Cõmune. Cõmutabile. Separatũ Longum. Trãſlatum. Contra precepta. Vulgare eſt quod in plures cauſas põt accommodari: vt cõuenire videatur. Cõmune eſt quod nihilominus in hanc quam in cõtrariã partem cauſe põt cõuenire. Cõmutabile eſt qd ab aduerſario põt leuiter mutatum ex contraria parte dici. Longum eſt qd pluribus verbis aut ſententijs vltra quam ſatis eſt pducitur. Separatum eſt qd nõ ex ipſa cauſa ductum eſt: nec ſicut aliqd membrum annexum orationi. Tranſlatum eſt qd aliud efficit quam genus ſue cauſe poſtulat: vt ſiquis docilẽ faciat auditorem. quum beniuolentiã cã deſiderat. Aut ſi principio vtatur quũ inſinuationem res poſtulat. Cõtra precepta eſt: qd nihil eorum efficit quorũ cã de exordijs precepta traduntur: hoc eſt qd eum qui audit neq; beniuolum: neq; attentũ: neq; docilẽ reddit: aut qd (quo nihil pfecto peius eſt) vt cõtra ſit facit. Hec ille. Ad plures cauſas: ſiue furti: ſiue parricidij &c. exemplum eſt. Iouem ego optimum maximum vellem ſi fieri poſſet iudicem. Item ſpes mihi magna allata eſt iudices me victorem fore: cognoſco enim veſtram et audiẽdo diligẽtiã in iudicãdo iuſtitiã et acumen: itaq; nõ dubito quin victoria mihi futura ſit. Hec enim vitioſa ſunt: quoniam exordiũ pertinere debet ſolum ad cauſam de qua ſumus dicturi. Quo nihilominus aduerſarius põt vti exemplum eſt. Si duo cõpetitores eſſent. Tua pompei humanitas beneficiorumq; tuorum remuneratio me hortata eſt vt picturam abs te peterem preſertim cum tot pericula pro te ſubire non dubitarim. Quod commune appellatur: inter vulgare et cõe hoc intereſt: inquit Victorinus. Vulgare olm controuerſiarũ eſt. Cõe in eadem cõtrouerſia vtrinſq; partis. Itaq; cõmune ſpẽ includitur. Vulgare generale eſt. Quo aduerſarius ex contraria poterit vti. Exemplum eſt. Erant duo ciues Ceſaris amiciſſimi Curio et Appius Curio cum tribunus eſſet Ceſarẽ adiuuerat et in bello et in pace. Appius vero tñ in bello adiutor fuerat. Cum veniſſet ergo Ceſar in vrbem finitis bellis ciuilibus et vterq; picturã peteret potuiſſet Appius hoc pacto exordiri. Cũ nullus labor fuerit mihi grauis: nullum periculum fuerit a me euitatũ C. Ceſar. in bello gerendo vt dignitati tue facerẽ ſatis: abs te peto: vt mihi in hac picture petitione faueas &c. Curio autem eodem exordio vti poterit addens tñ quod non in bello duntaxat verum in pace quoq; Ceſari fauerit. Apparatis verbis apparata dicuntur que dedita opera facta ſunt cum ſuperflua exornatione: vñ etiã mulieres phucatas et artificioſe ornatas apparatas vocamus. Aut nimium longum eſt. Fabius. li. iiij. titulo primo inquit euitandam eſſe immodicam exordij longitudinẽ: ne in caput excreuiſſe videatur. Qd nõ ex ipſa cã natum videtur. Exemplũ erit. Accuſatus Clodius adulterij huiuſmõi vitioſo exordio vti potuiſſet. Si qua res eſt iudices in qua poſſim gloriari maxime eſt amicitia vrã: qua ego ſemper vſus ſum. nã et ex tali amicitia magna laus ſequi ſolet. Itaq; a vobis peto vt meo crimini veniã tribuatis. Ad cãm aũt pertinuiſſet hoc modo. Siquid leci invita o iudices laudabile: ſi quicq; mihi vnq; gratũ fuit maxime pudicicia delectatus ſum. dediq; ſp operã: vt recte viuerẽ: et ne vllo crimine accuſari vnq; poſſem. Trãſlatum id õt qd aliunde trahitur: vt ſcri. Fab. li. iiij. Deinceps ad narrationẽ. Attentos hic reddet auditores..

¶ De tribus narratonum generibus. Ca. xix.

¶ Narratione in rem noſtram geſta vt ſunt promimꝰ: ac viciſſitudine perſepe modica laudi auidis quid interpollamus.

NArrationū† genera tria ſunt: vnū eſt cū exponimus rē† geſtaꝫ: et vnūquodqꝫ trabimꝰ ad vtilitatē nrāꝫ vincēdi cā: qḋ pertinet ad eas cauſas / de quibus iudicium futurū eſt

¶ Alterū genus narratiōis eſt qḋ intercurrit non nunqꝫ aut† fidei / aut criminationis / aut tranſitionis: aut alicuiꝰ apparatiōis / vel laudatiōis cauſa.

¶ Narrationum gnā ec. Proſeqꝛ de narratione: cuius ponit tria gnā. Primū dicit recta narratio. Scḋm trāſgreſſio. Tertiū a cā cuilit alienatio. Ordo eſt. Tria ſunt genera narrationum: vnum eſt cū exponimus. i. declaramus et recitamus rē geſtā: et. trahimꝰ vnūqḋqꝫ i. geſtorum et expoſitorū a nobis ad vtilitatē noſtrā cā vincēdi. i. ad uerſariū. et non oblectandi pcipue auditorē: qḋ. i. genꝰ pertinet ad eas cās de quibꝰ iudiciū eſt futurū: aut dic. Et trahimus vnūqḋqꝫ qḋ pertinet ad eas cauſas de quibꝰ futurū eſt iudicium: ad vtilitatem noſtram cauſa vincēdi. Alterū. i. ſcḋm genꝰ narrationis eſt qḋ intercurrit. i. inter principalem materiam currit nonnunqꝫ. i. aliqñ aut cā fidei. i. faciēde: aut criminationis: aut trāſitionis. i. ad aliam materiam: aut alicuiꝰ apparationis vel laudatiōis: hoc eſt qñ inter narrandum volumꝰ facere vt nobis habeat fidea: aut petimus aliquē criminari: aut ad aliud trāſire: aut rem noſtram apparare: aut aliquid laudare facimus narrationem intercurrentem.

Epitome ſ gurgi.
† Diffinit Cice. narrationem hoc mō. Narratio ē rerū geſtarū: aut vt geſta expō. Apolodorus aūt finit Narratio ē oro docens auditorem qd in cōtrauerſia ſit.
† Vn̄ dicit re geſtā: qm̄ narratio rei de prō eſt iō iudicialis ē ppa: qm̄ et iudicialis ppe accuſeꝰ futurio: vt ſi domus vicini caſura eſſet ſup meā tūc poſſet illud deferri ad iudices: tanqꝫ ſi eſſet factū

Franci. Narrationūꝫ genera tria ſunt.

¶ Narrationū tria ſunt gnā De exordio pcepit: nūc ad ſcḋm orationis ptē trāſit: q̄ narratio dr: vt narrādi rationes tradat. Tria aūt narrationis genera dicit eſſe: et ſingula deſcribit deinde eius generis precepta ſubiungit qḋ ad cauſas pertinet ciuiles: et de quibus orator dicturus eſt: ſed queritur a nonnullis: an narrandum ſemper ſit: quidā eīn ſemp narrādū putauerūt: qḋ fallum eſſet dicit Quin. qm̄ multa accidūt tempora in quibus narratione opus non eſt: cum aut breuis cauſa eſt aut nota iudici: aut priore loco expoſita: aut cū id qḋ obijcitur: nec negari nec excuſari poteſt: ſed in ſola iuris queſtione cōſiſtit: qḋ in cauſis cōtingit tranſlationis: itē qñ reus factū nō negat: ſꝫ alio inſtat nomine debere appellari. Duas i iudicio exiſtimat Quin. narrationis ſpecies eſſe alteram ipſius cauſe: alterā rerum ad eaꝫ ptinētium. Illud preterea queritur: an ſemp proemio ſubijciēda narratio ſit: qḋ q̄ opinantur rōne ducuntur: nā preparato per exordiū auditore: probatio niſi cā priꝰ cognita adhiberi nō pōt: eſtqꝫ antea notitia rerum iudex inſtruēdus: ſed hunc ordinē cauſe cōditio mutat interdū: et Ci. pro Milone: et pro Murena nō priꝰ narrauit q̄ obiecta diluit: qḋ niſi feciſſet: nihil ei profuiſſet narrare. Exordio igitur ſuccedere debet narratio: niſi aliquid obijcitur quod diluere neceſſe ſit. Cū exponimꝰ rem geſtam. oīa in hac deſcriptione que ad rem aperiendam pertinent colliguntur: atqꝫ concluduntur. Cum enim rem geſtam dicit. exponi genus innuit quod eſt expoſitio: cum vero dicit et vnumquodqꝫ trahimus ad vtilitateꝫ noſtrā: differentia eſt: nam hiſtorici narrant quidem rem geſtam: ſed ad vtilitatem ſuam ſingula non trahūt non enim ſpes illis aliqua vincendi eſt: ſed tantum docendi et delectandi: quoniā vero vel egreſſiua vel fabuloſa narratio vincendi cauſa fieri poteſt: ideo ad eas cauſas de quibus iudicium futurum eſt pertinere ſubiungit. Narratione itaqꝫ ciuilium cauſarum hiſtoricam et fabuloſam vel egreſſiuam excludit. Ciuilis igitur vel negocialis narratio appellatur quando res narratur de qua iudicium futurum eſt Ad noſtram vtilitatem cauſa vincendi: hoc dicit: quoniam inſerenda eſt expoſitioni. qḋ etiaꝫ Quin. precepit defenſio et ratio factorum: cum reo poſtulat: que ſunt velut ſemina quedam probationum: quod ſeruare in oratione pro ligario videtur Cice. cum ait. Quintius ligarius legatus cum cōſilio profectus eſt: cum eſſet adhuc nulla belli ſuſpitio: et poſt ſubiungit: non modo nullum ad belluꝫ: ſed ad nullam ſuſpitionem belli: et cum eſſet indicatum ſatis illud addidit. Qu. ligarius nullo ſe implicari negocio paſſus eſt. domum ſpectans: et ad ſuos redire cupiens: nonne hec omnia ad vtilitatem ſuam trahit vincendi cauſa. idem in oratione pro Milone ſed artificioſius fecit: nam omnis que ad aduerſariū pertinet narratio interiectas habet ſuſpitiones: que vero ad Milonem ſpectat: ſimplex eſt et nullas omnino ſuſpitiones habens.

¶ Alterum genus eſt. hec narratio eſt: q̄ a noſtris excurſus digreſſio et intercurrēs vocat a grecis παρέκβασις vel παρέκβασις nominat: quotieſcuqꝫ orator a cauſa digredit nō temere id aut ſine ratione: conuenit eīn ad cauſam pertinere digreſſionē: ne ſi extra cauſam penitus fuerit: merito in autorem illud vertiſſimi poete dici poſſit: ſed nunc non erat his locus. vnde ſic a Quintiliano diffinitur παρέκβασις eſt alicuius rei ſed ad vtilitatem cauſe pertinens extra ordinem excurrens tractatio. Aut cauſa fidei: vt fidem comparemus rei de qua loquimur: et probabilia argumenta noſtra faciamꝰ: ſicut in verrem Cice. a cauſa digreditur: et Sicilie amenitatē laudat: quo veriſimile videat ibi verrem incontinētiſſimū fuiſſe: vbi loci amenitas libidinoſam per ſe naturā magiſqꝫ cōcitare ad ſcelus potuit. Criminatiōis vt ſi digrediaris a re de qua agitur et ante actā aduerſarij vitā exponas: oſtēdaſqꝫ ne ſuperiori quideꝫ tēpore a vitijs et ſceleribus abſtinuiſſe. vt tota pene in oratione pro Milone cōfirmatio plena digreſſionū eſt: que criminationis fuerit cauſa vt veriſimile ſit inſidias feciſſe Miloni Clodiū: et cū iudices appellat et cum ſextum Clodium ſtatuit librum exhibeat legum pernicioſarum. quas P. Clodius reipublice impoſiturus fuerat: et cum hortenſij: vibienti. pompeij: ſummūqꝫ periculum cōmemorat: criminari etiam reprehendere eſt: et criminatio accuſatio atqꝫ reprehenſio. Aut tranſitionis. vt cum ab vno argumento vel ab vna re ad aliā tranſire volentes: digreſſionis narratione vtimur qḋ ſepiſſime facit Ouidius, qui cum Daphnes in laurum mutationem deſcripſiſſet: quo pacto oēs fluuiorum theſſalie dei; peneum patrem illius conſolatum veniſſent: digreſſioneꝰ vſus eſt dicens. Inachus vnꝰ abeſt ymoqꝫ reconditus antro. Fletibus auget aquas natāqꝫ miſerrimus Io. Luget: vt amiſſam. ad aliam fabulam de mutatione Io. in vaccam tranſiuit. Cic. quoqꝫ in oratione pro pompeio de magnitudine

belli dicturus ad. L. Luculli laudes digreſſus eſt: dicens ⁊ vt omnes intelligant a me tantum laudis L. Lucullo impertitū eſſe: quantum forti viro ſapientiſſimo homini: et magno imperatori debetur: dico eius aduentu maximas Mitridatis copias omnibus rebus paratas ⁊ inſtructas ab eo deletas eſſe: et cetera que ſequuntur. deinde ad id quod propriū eſt cauſe ſue tranſitum facit. Requiritis fortaſſe inquid cum hec ita ſint: quo pacto magnum reliquū poſſit eſſe bellum: cognoſcere quirites. Aut alienius apparitionis: aut amplificationis intelligas cum exaggeratur crimen: ⁊ in maius extollitur: qualis eſt illa in verrem amplificatio de eriphile: quod ea viſum ornamentum tantum amiſerit cum verres multa etiam non viſa concupierit: aut quod verius eſt exornationis: quod in eundē verrem Cice. facit: Mala deſcripturus: que per illū ſiculi paſſi ſunt: his verbis: ſed antequā de incommodis ſiculorū dicam: pauca mihi videntur eſſe de ſicilie dignitate: vetuſtate: vtilitate dicēda: nam cum prouinciarū om̄ ⁊ ſociorū dignitatē habere debetis iudices: tamen precipue ſicilie plurimis iuſtiſſimiſq; de cauſis. Vergilio quidē ſatis fuerat ſcribere tēpeſtate compulſum in aphricā veniſſe eneam apparationis tn̄ hoc eſt ornatius cauſa tēpeſtatē deſcripſit. Hiſtorici etiā plerūq; id faciūt: vt Sallu. qui cauſas deſcripturus quibus adductus coniurare in patriā Catilina auſus ſit preconomiū facit: qua veteres laudat hoīes non ſue etatis carpit: ⁊ ſic ad negotiū ſuū deſcēdit dicēs: primo vrbē romā: ſicuti ego accepi condidere atq; habuere initio troiani. ⁊ nō multo poſt Athenienſiū res geſte ſatis ample magni ficeq; fuerunt. Laudationis: cum ad aliquē laudandū digredimur: qd in oratione pro C. Cornelio. Cice. agit: in qua ad. C. pompeij laudes diuertit: plures digreſſionis cauſas ⁊ ab ijs diuerſis nominib⁹ lib. de inuētione primo Cice. poſuit. Criminationis: ſimilitudinis: delectationis: et amplificatiōis: ſꝫ criminatio amplificatiōes, pbatio ſimilitudinē: apparatio delectatiōnē cōprehēdit. ¶ Narrationum genera tria ſunt. Maxime naturale eſt (inquit Fabius lib. iiij.) et fieri frequētiſſime debet vt preparato per hec que dicta ſunt iudici: res de qua pronūciaturus eſt indicetur. Hec eſt narratio. Eſt autem narratio: non ſolum negotij de quo apud iudices queritur expoſitio: ſed et perſone: vt. M. actius palicanus humili loco picens loquax magis quā facundus. Loci vt oppidum eſt in helleſponto lampſacū iudices. Temporis vt vere nouo gelidus canis quum montib⁹ humor liquitur. Cauſarū quibus hiſtorici frequentiſſime vtuntur: quum exponunt. Unde bellum ſeditio peſtilentia. Eſt preterea narratio ſeu expoſitio ⁊ preteritorum temporū que frequentiſſima: ⁊ preſentium: ⁊ futurorum: que ſolis dari vaticinātibus poteſt. Rem geſtam. hec narratio in iudicijs conuenit cuius due ſunt ſpecies. Altera ipſius cauſe. Altera rerum ad cauſam pertinentium expoſitione. Author Fabius lib. v. Uincendi cauſa non delectandi: vt ſepe poete faciunt. ¶ Alterum genus narrationis eſt: quod intercurrit nonnunquā: hanc partem παρέκβασιν vocant greci: latini egreſſum vel egreſſionē. Sed he narrationes ſunt plures: que per totam cauſam varios habent excurſus: vt laus hominū locorumq;: vt deſcriptio regionum: expoſitio quarūdam rerum geſtarum aut etiam fabuloſarum. Quo ex genere eſt in orationibus contra verrē compoſitis. Sicilie laus: proſerpine raptus. Parecbaſis eſt alicuius rei: ſed ad vtilitatem cauſe pertinentis ⁊c. Hec ex Fabio lib. iiij. Aut fidei: hoc ſcilicet modo. Ut credatis iudices hunc teſtem optimū eſſe: vir eſt iuſtitie amantiſſimus virtuti deditiſſimus ⁊c. Aut criminationis. Si adduceretur teſtis iniquus hoc pacto egredi poſſes. Nolite iudices huius teſtimonio fidem adhibere. Semper enim cum turpitudine vixit. Homo eſt ſanguinolētus: ⁊ qui pro parua pecunia turpiſſimū facinus aggrederetur. Aut tranſitionis: vt facit Oui. lib. j. meta. vbi ait. Inachus vnus abeſt: vt precedēti fabule ſequentē coniūgeret: id vero frequētiſſime poete faciunt. Apparationis. i. maxime exornationis: vt fecit Maro lib. j. eñ. in apparatu Didonis erga troianos. breuib⁹ enī verbis res dici poterat. Laudationis vt in orationib⁹ cōtra Uerrē cōpoſitis vbi eſt Sicilie laus: proſerpine raptus: vt etiā Fabius inquit. Et illud Maronis. Rex erat eneas nobis quo iuſtior alter ⁊c.

¶ Narratione preterea fabulas (quibus ſub nucleo legam⁹ amigdalum) promimus. Et has preter rerum vt geſte ſunt ordinem. Aut certe que minime fuerunt licet fuiſſe potuerint: ſi ei conſulitur breuiter: dilucide: ac veriſimiliter pandimus.

¶ Tertiū † genus eſt id quod a cauſa ciuili remotū eſt in quo tamen exerceri conuenit/quo cōmodius illas ſuperiores narrationes in cauſis tractare poſſimus. Eius narrationis duo genera ſunt: vnū qd in negotijs/alterum quod in perſonis poſitum eſt. Id quod in negotiorum expoſitione poſitum eſt: tres habet † partes: fabulam/hiſtoriam/argumentum. Fabula eſt que neq; veras/neq; veriſimiles cōtinet res: vt hec que Tragedijs tradite ſunt. Hiſtoria eſt res geſta: ſed ab etatis noſtre memoria remota. Argumentū eſt ficta res/que tamen fieri potuit: velut argumēta comediarum. Illud genus narrationis quod in perſonis poſitū eſt: debet habere ſer

¶ Tertium genus: duo narrationis genera dicit eſſe ad cauſas ciuiles pertinentia: tertiū nec ſubiungit a cauſa ciuili remotū. Sꝫ in quo vtiliſſimū ſit exerceri. Quintilianus. optimus ad rhetoricem videtur ingreſſus ab eo cui ſimile aliqd apud grāmaticos puer didicerit. Nā ſi a poeticis initiū fecerit narrationib⁹ meli⁹: apti⁹: et cōmodius in veris ⁊ ad ciuile negotium ſpectantibus exerceri poterit: huiuſmodi vero narrationes neq; aride ſint et ieiune: neq; ſinuoſe et accerſitis deſcriptionibus: neq; inopes vocabulorum: neq; copioſe peius tamen vitium eſt quod ex inopia venit quā quod ex copia. Nam vbertatis facile remedium eſt. Sterilia nullo labore vincuntur. Aphthoni⁹ apud grecos προγυμνάσματα ſcripſit: que preexercitamenta: vel preludia dicere poſſum⁹: in quibus fabuloſa narratio quo pacto fiat oſtēdit: viamq; certe vtile incipientibus ad veras et ciuiles aperit narrationes conuenit exerceri apud grammaticū: ſi

† Tertium inde narrādi gen⁹ eſt a cauſa ciuili remotū: eſt aūt poetarū vel hiſtoriographorū: dat tn̄ curſim etiā in hāc narrationē precepta: hec inquit narratio remota a ciuilibus cauſis duas hꝫ formas: nā aut propter negotia exponēda ſumitur: qd eſt Comedias aut Tragedias ſcribētiū: vel propter perſonas.

† Hoc autē dicit narratio q̄ ad oratorē nō attinet in duo diuidit: in negotia ⁊ in pſonas: verū illa narratio que in negotijs eſt tres hꝫ partes. Fabulā: hiſtoriā: argumētū. Fabula eſt que res: neq; veras: neq; veriſimiles cōtinet: vt he q̄ tragedijs tradite ſūt. In preceptis de inuētione. Fabula inquit eſt in qua nec vere: nec veriſimiles res cōtinentur: eſt ergo fabularis narratio: vt eū deſcribit Cadmus in anguē verſus vel quiduis aliud quod nec verum: nec veriſimile eſt: cuiuſmodi tragedie ſcripte ſunt: qualis illa amphitrionis apud Plautū eſt: quā argumētū appellat tragedie amore captus alcmene iuppiter ⁊ quod ſequitur.

† Quantū aūt exercitatio neceſſaria ſit: Cicero et verbis ⁊ opere declarauit: nō enim prius ad ſcribendum acceſſit: quā in declamationibus trāſferēdo: ⁊ in oī genere exercitatiōis ſe diligēter exercuiſſet. Fecit idē Vergili⁹ in moreto: ⁊ alijs pluribus verſibus. Fecit idē Homerus: ⁊ deinde oēs qui aliquā in dicēdo facultatem ſunt cōſecuti.

monis feſtiuitatē/alorū diſſimilitudinē/grauitatē/leuitatē/ſpem/metū/ſuſpitionē/deſyderiū/diſſimulationē/miſeriā/rerū varietates/fortune cōmutationem/inſperatū incōmodū/ſubitam leticiā/iucundū exitū rerum. Uerū hec in exercēdo trāſigent. Illud vero qđ ad veritatē pertinet/quō tractari cōueniat/aperiem⁹. Tres res cōuenit habere narrationē: vt breuis/vt dilucida/vt veriſimilis ſit: que quō fieri oportere ſcimus: quēadmodū faciam⁹ cognoſcendū eſt.

¶ Tertium genus. Proſequitur tertium genus exordij vitioſi dicens. Tertium genus eſt id quod remotū eſt. i. alienum eſt a cauſa ciuili. i. qđ non pertinet ad forum in quo de cauſis ciuium agitur: in quo tamen conueuit exerceri ſeilʒ in declamando: quo. i. ideo, vt poſſimus tractare cōmodius illas narrationes ſuperiores: id eſt de quibus prius locutus eſt: in cauſis ſcilicet ciuilibus. Duo genera ſunt eius. i. eiuſmodi narrationis: vnum quod poſitum eſt in negocijs: alterum quod poſitum eſt in perſonis. Id quod poſitum eſt in expoſitione negociorum: habet tres partes: fabulam: hiſtoriam: argumentum. Fabula eſt que neqꝫ continet res veras neqꝫ veriſimiles: vt he ſcilicet res que tradite. i. expoſitione. i. expoſito ſunt auditoribus ⁊ ſpectatoribus tragedijs. i. in tragedijs: aut que tradite. i. cōmiſſe ſunt tragedije. Hiſtoria eſt res geſta: ſed remota ab memoria noſtre etatis: et tamen hiſtoria a videndo dicitur: verum animo quoqꝫ videmus: et ab iis qui viderunt ⁊ nobis aut alijs qui nobis recitauerunt dixerunt ſepe hiſtoriam ſcribimus: argumentum eſt res ficta que tamen potuit fieri: et ita veriſimilis eſt velut argumenta comediarū. Illud ſcilicet primo tactum genus narrationis: quod eſt poſitum. i. conſtitutum in perſonis: debet habere feſtiuitatem. i. plauſibilitatem et vt dicunt celebritatem ſermonis: diſſimilitudinē animorum: vtpote grauitatem: leuitatem: que contraria ſunt: ſpem: metum que item contrariantur: quia ſpes de bono futuro: metus de malo eſt futuro. ſuſpitionem. deſyderium. diſſimulationem. ſcilicet eius quod eſt: miſericordiā rerum miſerandarū: varietates rerum: cōmutationem fortune: vtpote incommodū inſperatum. i. quod contra: aut preter ſpem euenit. leticiam ſubitam id eſt ex improuiſo ortam: exitum rerum iucundū. Uerum hec trāſigentur in exercendo. i. hec omnia comparabimus exercitatione. Uero pro ſed nos aperiemus quomodo conueniat illud quod pertinet ad veritatem tractari. i. quomodo veras cauſas tractabimus. Conuenit narrationem hr̄e tres res. i. tres vt dicunt cōditiones: videlicet vt ſit breuis: vt ſit dilucida: et vt ſit veriſimilis: que ſcilicet tria, quō ſcimus oportere fieri cognoſcendū eſt. i. oportet nos cognoſcere quēadmodum faciamus: id eſt exhibeamus ea: id eſt quomodo narrationem: breuem: dilucidam et vralem faciamus.

rhetorices ignarus penitus non fuerit. Cōmodius. nam quod dictum eſt qui ſe in poeticis exercuerit narrationibus eius locupletior: deinde in vera cauſa erit narratio. Cicero in oratione pro archia. Poeta narrationē poetarum in qua a pueritia verſatus fuerat: multū ſibi profuiſſe dixit: ſuperiores: ciuilem et egreſſoriā. Eius narrationis. Narratio inquit a ciuilib⁹ cauſis remota duo membra habet: nā aut negotia exponit: aut perſonas agit: earūqꝫ mores exprimit: qđ Comici et Tragici poete faciūt: aut vtrūqꝫ ſimul efficit: vt Uergi. qui mores enee ſimul ⁊ facta deſcribit: et quia a rebus geſtis perſonarū mores cōſyderari poſſint: melius tn̄ cum ſeorſum ſm̄ decorum perſona effingitur conſyderari ſolent. Fabulam. Hanc nos aliquando pro ſermone ſimpliciter accipimus: vt Iuuenalis. A diuerticulo repetatur fabula. eſt autem fabula que nec veras nec veriſimiles res continet: vt illa de anguibus iugo a Cerere iunctis: et de Herculis ad inferos deſceſſu. Eſt et fabula ſermo falſus veritatem effugiens: quales Eſopi videm⁹: qui omniū optimus in eo genere habetur: ſed harū alique rationales ſunt: alique morales: alique mixte: rationalis eſt in qua aliqđ faciens homo figuratur: moralis brutorū conſuetudinē imitatur. Mixta cōſtat ex vtroqꝫ rationali ſcʒ ⁊ bruto. primus poetarū fuit fabula: cepit deinde rhetorū quoqꝫ eſſe: vt pueri in ea exercerent̄ antequā ad veras cauſas tranſirent: ſicut pri⁹ dictū eſt. In tragedijs que nō a veritate modo ſed a veritatis forma remote ſint: vt de Medeis phedris ⁊ eiuſmodi. Hiſtoria eſt res geſta: ab interpretatione diffinitio diſſentire videt̄: nam ιστορω grece video eſt: quō igitur hiſtoria eſt res geſta: que a nobis nō ſit viſa: reſpōdetur ꝙ et ſi a nobis viſa nō eſt et a noſtre etatis memoria remota eſt: maiores tamen noſtri viderūt: cum nemo hiſtoriā ſcriberet: niſi qui rei geſte interfuiſſet: ⁊ cui publice hoc munus demādatū eſſet. Lex aūt ſcribēti hec dabat ne qđ falſi diceret: ne qđ veri taceret: qꝫtū vero vtilitatis habeat Cice. paucis abſoluit: hiſtoria inqꝫ eſt teſtis tēporū: lux veritatis: vita memorie: magiſtra vite: nuncia vetuſtatis. Differt ab annalibus: q eī libri ſunt qui qđ factū geſtūve eſt quoqꝫ anno declarāt quaſi diaria quedā que greci εφημεριδας dicunt. Hiſtoria vero eſt ipſa rerum geſtarū enarratio: ſed nō ita ſigillatim exponens vt annales: itaqꝫ annales hiſtoria: dicent: ſed non oīs hiſtoria annales. Remota: vt Appi⁹ Claudi⁹ Carthaginenſibus bellum indixit: eſt hec res geſta ab etatis noſtre memoria remota. Argumentum † comedie. Argumenta fingunt que facta non ſunt: ſed vero ſimilia: vt in Terentio adoleſcentis Pamphili a Simone patre vita narratur his verbis. Nam is poſtqꝫ exceſſit ex ephebis Soſia. ¶ Illud genus narrationis: genus illud quod a ciuilibus cauſis ſeiunctum eſt in duas partes diuiſit negotia et perſonas: de priore dixit: ad alterum nunc tranſit quod ſimul cum rebus ipſis ſermones ⁊ animos exprimit perſonarum. vt apud Terentium. Mitionis et Demee ſenum qui moribus longe ſunt diuerſis: venit inquit ad me clamitans: quid agis mitio: cur perdis filium adoleſcentem nobis. Cur amat? Cur potat? Cur his ſumptum rebus ſuggeris? at mitio nihil ineptus. Nihil preter equum et bonum dixit: errant inquit longe mea ſententia qui imperium putant grauius eſſe ⁊c. In quo ſermone manſuetudo quedam declaratur: ſed illud occurrit an ea quoqꝫ narratione: que in negotijs verſatur perſonam plerūqꝫ deſcribi: vt Pompeij. Ceſaris ſertorij: ⁊ rurſus in narratione in qua perſone deſcribuntur: etiam res geſtas exponi. Reſpondetur coniunctas quidem eſſe res ⁊ perſonas: ſed intuendum ſemper quid propter quid dicatur: ſepe enim vt perſona pateſcat geſta narrantur: nonnūqꝫ

Fabula.

Hiſtoria.

† Argumentū eſt ficta res que tn̄ fieri potuit velut argumēta comediarum. In alijs libris rhetoricis. Argumētū inquit eſt ficta res que tn̄ fieri potuit. Argumentū quādoqꝫ ſignificat rationē veriorē ſuper alias. Significat etiam qꝫqꝫ materiā: vt eſt cū dicimus. argumentū ſcribēdi nobis nō eſſe relictū. Eſt preterea oratio rei dubie faciens fidē.

† Duplex eſt fabula: veriſimilis ⁊ nō veriſimilis. Veriſimilis eſt fabula quam ponit Terētius de Pāphilo: nā et ipſe inquit. Atqꝫ in eo diſputāt cōtamiari nō decere fabulas. Nō veri ſimilis q̄ in Tragedijs ſcribitur de Cerere ⁊ triptolemo.

Aſcenſius:

perſona deſcribitur: vt res geſte cognoſcantur. Illud in geſtis verſatur: hoc in perſonis: ideoq ſeparatim precepta de his tradit Cicero. Sermonis feſtiuitate. Qualis gnatonis in Eunucho: qui Traſonem deridet: qualis ergaſilis apud Plautum in captiuis duobus. feſtiuus aut̄ ſermo dicitur iucundus et lepidus. Animorum diſſimilitudinem: vt Mitionis: et Demee: quorum durus alter: mitis alter et placidus. Grauitatem: qualis apud Teren. Simonis eſt: cum Soſiam alloquitur et Chremetem: qualis etiam matronarum eſſe cognoſcitur: vt Alcmene apud Plautum in Amphitrione. Leuitatem vt demeneti apud Plautū in Aſinaria: qui vna cum filio quottidie inter ſcorta verſabatur. Spe ut Pamphilus Glycerium ſperat. Charinus Philomenam. Metum: qualis eſt Daui qui preceps dari in piſtrinum timet: qualis eſt Pamphili qui futuras nuptias formidat. Suſpitionem. Simo filium amare ſuſpicatur: ſuſpitioſus etiam apud Plautum in Aulularia ſenex inducitur: qui omnia verebatur ne abſtruſum et abditum aurū reperiretur. Deſiderium: vt Thays Pamphile deſiderat in Eunucho parentes inuenire. Diſſimulationem: vt Dauus amoris Pamphili conſcius: que Simo dicit intelligere ſe diſſimulat Dauus dicens ſum non edipus. Miſericordiam: ſicuti miſericordia in puellā quam grauidam deprehenderat: motum Pamphilus in Hecyra ſe dicit. Rerum varietates. vt Pamphilus modo letus eſt: quippe qui ſperat nuptias non futuras: modo triſtis et ſollicitus: cum timet futuras. Fortune commutationes: ſicuti Glycerium que ſoror habebatur Chryſidis meretricis libera eſſe: et ciuis attica inuenta eſt. Inſperatum incommodum: ſicuti Carini cum audiuit Pamphilum iam ducturum vxorem Philomenam: quod non facturum Pamphilus promiſerat. Subitam leticiā: vt illa quam percepit Pamphilus cum audit ciuem atticam inuentam eſſe Glycerium. Iocundū exitum rerum: quod ſemper in cataſtropha contingit: hoc eſt comedie exitu: omnia enim in leticiam cōmutantur. Verum hec ꝛc. hec inquit omnia exercitatione comparabimus. Quod ad veritatem quod in veris cauſis orator tractare conſueuit. Tres res conuenit habere narrationem: plerique ſcriptores auctore Quintiliano: maximeque qui ab Iſocrate ſunt narrationem volunt eſſe lucidam: breuem veriſimilem: nec cuiq̄ mirum ſit: de veriſimili. quoniam plurima vera quidem ſunt: ſed parum credibilia: ſicuti falſa quoque frequēter veriſimilia: nec min⁹ laborandū eſt vt iudex que vera dicim⁹ q̄ᵭ fingim⁹ credat: ſunt he virtutes breuitas dilucidatas: veriſimilitudo: aliarum quoque partium: nā per totam orationē vitanda eſt obſcuritas et modus vbique cuſtodiendus: et credibilia eſſe oportet omnia que dicuntur: ſed hec maxime in ea parte cuſtodienda ſunt: que prima iudicem docent: explicat autem quod geſtum ſit narratio: et rem iudici proponit vt cognoſcat: quare breuis dilucida et veriſimilis debet eſſe maxime. Item ſimplex cum preſertim non aperiat controuerſiam: quod diuiſio facit: neque ad pugnam continuo deſcendat. Recte autem quod etiam ſuperius diximus proemium conſequitur: quoniā conuenit vt preparatis ad audiendum rem qualis ſit aperias. Breuitatem vero Quinti. in eo ponit non vt minus: ſed ne plus dicatur q̄ᵭ oporteat: cauendum idem admonet obſcuritatem ne tanta viatis breuitate: vt que cognoſcenda erāt cognoſci non poſſint: et illud accidat quod ait oratius. breuis eſſe laboro: obſcurus fio. Satius autem eſt ſupereſſe narrationi q̄ᵭ deeſſe. Nam ſuperuacua cum tedio dicuntur. Neceſſaria cum periculo ſubtrahuntur. ¶ Tertium genus eſt id quod a cauſa ciuili remotum eſt: id quidam volunt extra oratorem eſſe. Eſt autem poetarum vel hiſtoricorum. In negocijs in rebus que ſunt extra hominem: vt cum exponunt hiſtorici vnde bellum: ſeditio: peſtilentia ꝛc. in perſonis: vt M. acilius palicanus humili loco dicens loquax magis q̄ᵭ facundus. At tragedijs: ſcribunt enim Herculem deſcendiſſe ad inferos. Indeque Cerberum extraxiſſe ꝛc. Ab etatis noſtre memoria remota: quod genus eſt Apius indixit Carthaginenſibus bellum. Argumenta comediarum huiuſmodi apud Terentium eſt. Nam is poſtq̄ᵭ exceſſit ex ephebis Soſia libertus viuendi fuit poteſtas ꝛc. Sermonis feſtiuitatem. Soſia in Amphitrione. Si dixero mendacium ſolens meo more fecero: nam quū pugnabāt maxime ego fugiebā maxime. feſtiuitatē: iucunditatem. leporē: ponitur eīm pro facetijs: et dicto feſtiuo. Unde Suetoni⁹ in catig. att. quorum duo infantes adhuc rapti. Unus ita in pueriſcens inſigni feſtiuitate Terentius item in eunu. Mei patris feſtiuitatem et facilitatem. Tul. lib. ix. epiſtolarum. In quo paſſem imaginē attique et vernacule feſtiuitatis agnoſcere. Cut morum diſſimilitudinem vt Demee et Mitionis. alter enim grauis: alter lenis erat: vt patuit. Spem Dido ouidiana: dum parens ſeniorque pater pia ſarcina nati. Spem mihi manſuri rite dedere viri. Et apud Maronem lib. iiij. Spero equidem medus ſi quid pia numina poſſunt ſupplicia hauſurum ſcopulis ꝛc. Metum: eadem perdita ne perdam timeo noceam ve nocenti. Ne bibat equoreas naufragus hoſtis aquas. Suſpitionem: eadem Forſitan et grauidam Dido ſcelerate relinquis. Parſque tui lateat corpore clauſa meo. Deſiderium. Eadem. Si iubet ire deus vellē vetuiſſet adire Punica nec teucris preſſa fuiſſet humus: et li. iiij. ene. Saltem ſi q̄ mihi de te ſuſcepta fuiſſet Añ fugā ſoboles. Diſſimulationem. Dido vergiliana. Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiſcat. Uel pater om̄ipo adigat me fulmine ad vmbras ꝛc. Añ pudor: q̄ᵭ te violā. Miſericordiam. Eadem. Degeneres alos timor arguit: heu quibus ille Iactatus fatis: que bella exhauſta canebat. Rerū varietates. Eadē. Quis nouus hic noſtris ſucceſſit ſedibus hoſpes. Quem ſeſe ore ferēs: q̄ᵭ forti pectore et armis. Credo equidem nec vana fides genus eſſe deorum. Degeneres animos timor arguit. Fortune commutationē Maro lib. iiij. vritur infelix Dido totaque vagatur Urbe furēs ꝛc. Inſperatū incōmodū. Anna ad didonē percipiam. Hoc illud ger. fuit me fer. p. Hoc rogus iſte mihi hoc ignes areque parabāt. Quid primum deſerta querar ꝛc. Subitam leticiā. Maro lib. x. de enea ab hetruria cū nauibus redeūte: dū rutuli cōtra Troianos pugnarent abſente Enea. Iāque in cōſpectu teucros habet et ſua caſtra. Stās celſa in puppi clypeum tum deinde ſiniſtra Extulit ardentem: clamorem ad ſidera tollunt Dardanide muris. Spes addita ſuſcitat iras ꝛc. Iucundum exitum rerum. Turn⁹ ad Eneā. Uiciſti et victū me tendere palmas Auſonij videre: tua eſt lauinia cōiux. Ulterius ne tēde odijs ꝛc. Trāſigent tractabunt. Ad veritatē ptinet de oratoria oratione intelligit. Ueritas autem eſt per quam immutata ea que ſunt: aut ante fuerunt. aut futura ſunt dicuntur. Auctor eſt Tul. lib. ij. rhe. de inuētione. Tres res ꝯuenit habere Narrationem Fabius lib. iiij. ſic ait. Narratio eſt rei facte aut vt facte vtilis ad perſuadendum expoſitio. Uel vt Apollodorus finit Oratio docēs auditorem: quid in controuerſia ſit. Eam plerique ſcriptores maxime qui fuit ab Iſocrate volent eſſe lucidam: breuem: veriſimilem. Neque enim refert an lucida perſpicuam. pro veriſimili probabilem credibilem ve dicamus: hec ille.

† Notandum q̄ᵭ breue aliquid nō per verba conſideratur ſed ad neceſſitatem nam breuis res appellatur illa in q̄ ſunt neceſſaria omittitur ſuperflua: vñ tot⁹ Uergili⁹ breuis eē dr̄: licz plurib⁹ carminib⁹ ſcript⁹ ſit.

Feſtiuitas.

Danto:

Franci.

¶ Si inde incipiemus precepta dat in breuem narrationem quid in principio: quid in medio: quid in fine fieri debeat. breuem autem futurã narrationẽ dicit ſi a principio rei ꝯiuncto exordiemur: non inde vnde neceſſe non fuerat: illinc enim incipiendũ eſt vñ ad iudicem ꝑtinet: nihil quod extra cauſam ſit dicendũ eſt: ⁊ reijcienda ſunt oĩa quibus ſublatis nec cognitioni quicq̃: nec vtilitati detrahitur. Si homicidam defendis ab ipſa homicidij narratione tibi incipiendum eſt: nõ aũt decẽdũ in narratione quẽ annũ quẽ patrẽ habuerit quõ na tus educatuſq̃ ſit: non enim ad futurũ ꝑtinet iudiciũ: ſed illud tm̃ vt intelligat quare cedes facta ſit. Cicero in oratione pro Milone inde incipit: vnde opus fuit. Ait enim Pu. Clodius cũ ſtatuiſſet omni ſcelere vexare remp. que narratio mirifice a Qui. laudat: qua nihil eſt artificioſius: cũ breuis pro materia ſit orationis. Veriſimilis ⁊ dilucida cauſas explicat quibus adductus inſidias Miloni ſtruxerit Clodius quo pacto milo qui lanuinũ ad ꝓdẽdũ flaminem proficiſcebatur: cũ eũ Clodius inuaſiſſet vim vi repulerit: que inter eos fuerãt inimicitie: nihil denique quod ad cauſam nõ pertineat exponit. idem facit et pro Ligario dicẽs: incipit: enim quo tempore in prouinciam profectus eſt: qđ ad cauſam pertinebat. Et ſi nõ ab vltio initio. Duo ſunt principia rei ꝓpinquũ et remotum: ab vltimo repetenda res non eſt vt puta ſi bellũ troianũ nobis narrandum ſit: a rapta helene debemus incipere nõ a leda que helenam genuit: nam ⁊ Oratius ait. Nec gemino bellum troianum orditur ab ouo: de Homero loquens: qui inde incipit vnde incipiendũ fuit. papinius precepti huius minime ignarus in principio thebaidos: nolle ſe ab vltimo initio res thebanas repetere dixit: ſed illinc. vnde cõuenit exordiri. Ait enĩ Unde iubetis. Ire dee gẽtis ne canã primordia dire ſidonios rapt⁹ ⁊ inexorabile pactũ Legis agenoree ſcrutãtemq̃ equora Cadmũ. Longa retro ſeries tumidũ ſi martis operti Agricolã infandis condentem femina ſulcis Expediam: penitusq̃ ſequar quo carmine muris Iuſſerit amphion tyrios accedere mõtes. Atq̃ iõ iã nũc limes mihi carmis eſto edipode cõfuſa domus. ſuꝑſluit vtiq̃ ⁊ maro decitã ita ichoauit narrationẽ. Vix e cõſpectu ſicule telluris in altũ vela dabãt leti. Antimachus ĩo poeta merito reꝑhẽſ⁹ fuit: q̃ redituũ diomedis narrãs: ab exordio cepit ꝑme orgis: hoc ẽ ab interitu meleagri. Et ſi ſũmatim nõ particulatim: ſũmatim dr cũ illius rei cui factũ eſt ſũmã dixiſſe: ꝑtes nõ dicũt: vt puta cũ dicere ſufficiat: occidit nõ dicamus q̃ voluit ⁊ potuit ⁊ occidit: cũ harũ partiũ ſũma ſit occidit: ſepe aũt accidit vt ſatis ſit qđ factũ ſit expõere: quõ aũt factũ ſit ꝑterire narrationi nihil noceat. Nec eo tẽdit hoc ꝑceptũ vt ſummatim ſemꝑ

Principium propinquum.
Principium remotum.

Et ſi ſũmatim.

¶ De breui narratione. Titu. xx.

¶ Epitome de gurgi.

¶ A neceſſarijs dicendi ſumentes initium ⁊ id compendio ex alterius facta altera iudicemus narrationem ſuccinctã efficimus.

Rem breuiter narrare †poterimus: ſi inde incipiem⁹ narrare / vnde neceſſe erit. Et ſi non ab vltimo initio repetere volemus. Et ſi ſummatim nõ particulatim narrabim⁹. Et ſi nõ ad extremũ: ſed vſq̃ eo quo op⁹ erit: ꝓſequemur. Et ſi trãſitionib⁹ nullis vtemur. Et ſi nõ deerrabim⁹ ab eo qđ cepimus exponere. Et ſi exit⁹ rerũ ita põem⁹ vt añ quoq̃ q̃ facta ſint ſciri poſſit: tãetſi nos reticuerim⁹. Qđ gen⁹ ẽ: ſi dicã me ex ꝓuĩcia rediſſe: profectũ quoq̃ in ꝓuĩciã intelligat. Et oĩno: nõ modo id qđ obeſt: ſed etiã id qđ neq̃ obeſt: neq̃ adiuuat: ſatius eſt preterire. Et (ne bis: aut ſepi⁹ idẽ dicam⁹.) Cauẽdũ ẽ etiã / ne id qđ ſemel ſupra dixim⁹ / deinceps dicam⁹: hoc mõ. Athenis Megarã veſpi aduenit Si mo: vbi aduenit Megarã / inſidias fecit virgini: inſidias poſtq̃ fecit / vim in loco attulit.

¶ Rem breuiter ⁊c. Erudite docet quo mõ breuiter narrare poſſimus dicens. Nos poterimus narrare rẽ breuiter ſi nos incipiem⁹ narrare inde. i. ab ea re vnde. i. de qua neceſſe erit et ſi non volem⁹ repetere ſcilicet narrationem ab initio vltimo. i. remotiſſimo a reb⁹ preſentibus: hoc eſt a penitus primo: vt qui bellũ troianũ a gemino ouo. i. ab natiuitate helenes auſpicari velit. Et ſi nos narrabim⁹ ſummatim. i. per ſummas. in generali: non particulatim. i. per ſingulas particulas: vt ſi crudeliter occiſum dicas et non explices quo geſtu: quibus armis quot ictibus ⁊c. Et ſi non proſequemur narrationem ad extremum. i. penitus finalem recitationẽ ſed vſq̃ eo. i. ad id vſq̃ quo erit opus. ſ. ad intelligendum. Et ſi nullis. i. nõ vllis non vtemur vllis tranſitionibus. i. digreſſionibus a materia incepta ad nouam. Et ſi non deerrabimus. i. per errorẽ decedemus ab eo quod cepimus exponere. Et ſi ita ponemus exitus rerum vt quoq̃. i. etiã ea ſciri poſſint que ſint facta ante. i. ſi per ea que dicimus intelligãtur facta etiã que non dicimus: vt qui dicit poſtridie rediſſe: dicit abiiſſe ⁊ noctẽ interfuiſſe: tametſi nos reticuerimus. i. ea nõ dixerimus Quod. i. quale genus eſt: ſi dicã me rediſſe ex prouincia intelligatur quoq̃. i. etiam ſup. me profectũ ſup. eſſe in prouinciam. Non enĩ redire poteris vbi prius non fueris. Et oĩno ad breuem narrationem ſatius eſt. i. conducibilius ⁊ melius eſt preterire. i. non dicere: non modo. i. non ſolum id qđ obeſt. i. nocet dicenti: ſed etiam id qđ neq̃ obeſt: neq̃ adiuuat. i. prodeſt. Quia valla q̃ hunc locũ haud dubie legit legat: ⁊ pro etiã apud Ciceronẽ reperiri: legam hic non ſed ⁊: ſed etiam. Et ſatius eſt aut cauẽdum eſt ne dicamus bis aut ſepius. ſ. q̃ bis: idẽ. i. eandẽ rẽ. Cauendũ eſt etiã ne dicamus deinceps. i. rurſum: id quod diximus ſemel ſupra hoc modo. Simo aduenit veſperi: id eſt in tempore veſpertino Megaram Athenis. i. ab vrbe athenienſiũ profectus vbi poſtq̃ aduenit

Epitome de gurgi.
† Supra memorauit narrationẽ oratoriam tres virtutes habere debere: vt breuis ſit vt lucida vt probabilis: nunc docet quẽadmodum breuis eſſe poſſit.
Narratio breuis inde erit: ſi a reb⁹ neceſſarijs ſumas initiũ hoc eſt ſi inde ceperis rẽ exponere vñ ad iudicẽ pertinet.
Aut ſi non vltimo iudicio repetere volem⁹ verbi cauſa: cũ velis Troianũ bellũ ſcribere: nõ a leda cõpreſſa ſed ab Helene rapina initiũ ſumas: non enim Liuius cũ res geſtas Rhomanorũ ſcriptur⁹ eſſet: a troia ꝯdita potius q̃ Rhoma incohauit. Aſcenſius.
Ordo.

Megarum ſecit inſidias virgini:et poſtq̄ ſecit inſidias attulit vim in loco ſcʒ vbi eam repperit:id enim breuius dici poteſt. narrandũ ſit. Nam ⁊ particulatim narrare ſepe neceſſe eſt:nec vitium habet ſed virtus:ſed eas reſpicit cauſas que quẽadmodũ geſtũ aliquid ſit exponi nõ deſiderant. Nam in oratione pro milone nõ ſummatim:ſed particulatim narrat Cice. ſummatim narraſſet ſi dixiſſet fatemur a milone occiſus clodiũ:ſed ab eo Miloni nõ illi a milone factas inſidias dicimus:ſed particulatim narrat nihil inſerens ſuperflui:nihil omittens neceſſarij. Exponit enim quomodo inſidias fecerit:quomodo proficiſcentem cum vxore Lanuuiũ Milonẽ inuaſerit:quomodo ab his qui extremo agmine erant rixa ceperit:quomodo percuſſus Clodius occubuerit: ſic fieri cauſa poſtulabat:quando autem ſummatim indicari res poteſt:vitium erit:ſi particulatim dixeris:verũ hoc preceptũ de medio narrationis intelligi poteſt. Et ſi nõ ad extremũ:de fine narrationis eſt hoc preceptũ. vt narremus quouſq̄ narrandũ eſt vt non ⁊ illa narremus:que in controuerſiã nõ cadunt:vtputa quidã fortiter fecit:petit premiũ nomine erarij dimidiũ:contradicitur narrandũ eſt quẽadmodũ fortiter fecit nõ etiã quẽadmodũ premiũ petierit:⁊ quẽadmodũ et cõtradictũ ſit Cice. in oratione pro Milone poſtq̄ narrauit a Clodio Miloni non a milone Clodio inſidias factas vlteri⁹ narrare progreſſus nõ eſt. Oſtendit enim quod propoſuit:nã luce clarius ſe demonſtraturũ promiſerat Miloni inſidias feciſſe Clodiũ nõ ad extremũ proſecutus eſt:ſed eo vſq̄ quo opus fuit:idem ⁊ Papinius diligenter obſeruaſſe viſus eſt qui cum matronas Theſei auxilio obtinuiſſe dixiſſet:vt virorũ cadauera ſepulture mandare poſſent:finẽ operi impoſuit. Non enim narrandũ erat quomodo rogum ſtruxerint:quomodo ſingule virum in ignes coniecerint:quomodo fleuerint:quo cineres collectos in vrnis collocauerint queve epigrãmata inſcripſerint. Dicit enim. Non ego centena ſi quis mea pectora laxet. Voce deus tot buſta ſimul:vulgiq̄ ducũq̄. Tot pariter gemitus dignis conatib⁹ equẽ. Eo vſq̄ narrauit quo neceſſe fuit:ſuperflua omiſit:⁊ id ſe facere profeſſus eſt. Et ſi tranſitionibus nullis vtemur:vt illa tantũ narremus que ad cauſam pertinent:non etiã aliqua que extra ſint:⁊ que ad negotiũ minime faciãt:Quia hoc preceptũ ad colorẽ rhetoricũ referri poſſe:qui alias neceſſarius in narratione ſuperfluus ſit quidam velint. Nam ſequitur inquiũt ⁊ ſi nõ deerrabim⁹ ab eo quod cepimus exponere qd ad digreſſionẽ refertur:vt ſi quis a Milone in appia via occiſum narret Clodiũ. Digrediat̃ ⁊ Clodij predia que illic erant deſcribat. Deerrare autem digredi eſt ab eo de quo agitur. Exẽplum tranſitionis ſi pro colore accipias:tale eſt ſi dicas. Accepiſtis iudices:quid ad ſtruendas Miloni inſidias Clodium impulerit. Nunc quod Milo ipſe egerit animaduertite:⁊ carere eum culpa nõ negabitis:ſed ad colorem referri nullo modo intelligendũ eſt:nam Quintilianus expedire dicit expoſitiones breui interfatione diſtinguere:ſi dicamus accepiſtis que ante acta ſunt:accipite nunc que inſequunt̃. Reficitur enim iudex priorũ fine ⁊ ſe velut ad nouum rurſus initium preparat. Ergo aut idem eſt preceptũ ſi tranſitionibus nullis vtemur:⁊ ſi non deerrabimus ab eo quod cepimus exponere. Nã in rhetoricis de inuentione tantũ ait. Et ſi nullã in rẽ aliã tranſibitur:aut trãſitiones intelligit:que ad reos fiunt:cũ cauſa noſtra coniũctas:deerrationẽ vere que ad ea diuertat:que nihil omnino cum noſtra cauſa habeãt vtrũq̄ vitium in narratione:ſed poſterius longe maius. Illa tamen vera poteſt eſſe differẽtia: vt tranſitionibus in narratione ille vtatur cui cum ſeorſum narrãdũ ſit quid Clodius egerit:ſeorſum quid Milo:deinde ſimul quid vterq̄ fecerit ⁊ paſſus ſit a Milone tranſeat crebro ad Clodium ⁊ contra. Ille vero aberrare videatur:qui penitus ab eo de quo agitur diſcedat:vt cum narrandũ homicidiũ ſit adulteriũ narret Et ſi exitus rerum ita diſponemus. Exemplum ipſe ponit. Hoc ad breuitatem maxime pertinet narrationis:cum ea relinquuntur:que ex his que dicuntur:intelligi poſſunt. Ante ante:ea que dicimus facta eſſe ſciri poſſunt. Quod genus:exempli cauſa ad ſimilitudinẽ grecorum dictum eſt apud quos ⲟⲓⲟⲣ idẽ valet. Si dicam me ex prouincia rediſſe nemo redit ex prouincia que non intelligatur prius in prouinciã profectus. Item ſuperflua erit narratio:ſi dicas res erat ſolis nota pretoribus. Poete et ipſi illud ſepiſſime cuſtodiũt:vt ⲕⲁⲧⲁ ⲧⲟⲥⲓⲟⲛⲟⲙⲉⲛⲟⲛ loquant̃. Vergilius. At iam premiſſus Achates aſſoret:multi tamen vt inquit Cicero imitatione breuitatis decipiuntur. Nam cum ſe breues putẽt eſſe longiſſimi ſunt:cum dent operam vt res multas dicant:non vt omnino paucas res dicant ⁊ non plures q̄ neceſſe ſit:nam pleriſq̄ breuiter dicere videntur:qui ita dicunt:acceſſi ad edes:puerum vocaui:reſpondit: queſiui dominũ:domi negauit eſſe. Hic tametſi tot res breuius non potuerit dicere:tamen quia ſatis fuerat dixiſſe dominũ negauit eſſe domi:fit rerum multitudine longus:vitanda eſt igitur breuitatis imitatio:⁊ non minus rerum nõ neceſſariũ q̄ verborũ multitudine ſuperſedendũ eſt. Hoc idem ⁊ Quin. Cice. ſecutus ferme precipit:⁊ hoc vtitur exemplo. In portũ veni:nauẽ proſpexi:quãti veherer⁹ interrogaui:de precio cõueni:cõſcẽdi:ſublate ſunt ancore:ſoluimus oram:profecti ſumus:addit idem nihil horũ dici celerius põt:ſed ſufficit dicere:ex portu nauigaui:quoties itaq̄ exitus rei priora oſtẽdi debemus hoc eſſe cõtenti quo reliqua intelligunt̃:⁊ cũ liceat dicere eſt mihi filius iuuenis. Quia illa oĩa ſuperflua ſunt:cupidus ego liberorũ vxorẽ duxi:natũ ſuſtuli:filiũ educaui:in adoleſcẽtiã perduxi. Et oĩno nõ modo id p̄cipit nõ ſolũ que obſunt pretereũda eſſe:ſed que neq̄ adiuuãt:neq̄ proſunt:dicere que obſunt ſtulti eſt: aut preuaricatoris:que neq̄ obſunt:neq̄ adiuuãt parũ cauti. Nã ſuperuacua cũ tedio audiunt̃:retinẽdi aũt ſunt auditorũ animi nõ alienãdi. Obfuiſſet Ciceroni ſi dixiſſet egreſſum Milonẽ vrbẽ eſſe armatũ:vt virũ fortiſſimũ decebat cũ armatorũ cetu ſequi volẽtẽ vxorem ducere voluiſſe. Non profuiſſet neq̄ obfuiſſet ſi dixiſſet vxori ſe ſtatim prodito lanuuini flamine rediturũ. Et nobis aut ſepius dicamus. Vitium ſuperius periſſologia eſt. hoc vero Tãtologia dicitur iteratio ſcʒ eius ſermonis. vt ſi dicas. Milo occidit clodium:milo inquam occidit clodium:qd ſi faceres merito dici. in te poſſet:obtundis aurem tametſi intelligo. Item ſi dicas. Milo cum vxore rhedam inſcẽdit inermis. Cum bouillas veniſſet Clodius qui equo vehebatur illi obuiam fit:quare Milo de rheda deſcẽdit. Nã in rheda vt dixi erat:hoc ſuperfluũ eſt: nam ſufficiebat dixiſſe prius eum rhedam inſcẽdiſſe. Hoc aũt preceptũ tum ad verba pertinet tũ ad ſentẽtias:ne bis in narratione repetamus. Cauendum eſt etiã ne id quod ⁊c. Cauendũ eſt ne verba repetentes connectamus. In quod vitiũ multi incidũt:vt cũ dicat̃:domũ tuã veni:vbi domũ veni:fores pulſaui:fores vbi pulſaui:filius tuus reſpõdit:vbi reſpõdit:domi te non eſſe cognoui:vbi domi te nõ eſſe cognoui:in forum veni:vbi in forum veni te vidi;vbi te vidi ad te cucurri:differt a ſuperiori quando ea narramus ſuperflue:que

Cicero particulatim narrat.

Et ſi nõ ad extremum.

et ipſo exitu rerum percipi poſſunt: quis nõ dicantur: nam hic verba eadẽ repetunt: qḋ illic nõ fit. hic preterea diuerſe poſſunt eſſe ſnie: illic tantũ diuerſa ſunt verba: ſenſus ad idẽ tendit. Cice. ipſe exẽplũ ſubijcit de aliquo poeta veteri ſumptũ qui ſm ꝑſone deco: vt ilũ a ſimone illatũ virgini narrari facit Athenis megara. Megari cũ ſolũ attice pars fuit vbi Megaram inſignis olim ciuitas quã Corinthij et Meſſenij menibus cinxerũt habuit philoſophorũ ſtudia quos Megaricos vocauerũt: diſtat athenis

Antonius. paſſuũ. x. milib⁹ veſperi. datiuũ ꝓ ablatiuo Seru⁹ ſenſit eſſe. In loco. in loco illo vbi inſidias iecerat. ¶ Unde neceſſe erit. Breuis erit narratio inqͣ Fabi⁹ lib. v. Si inde ceperim⁹ vnde ad iudicẽ pertinet. Deinde ſi nihil extra cauſam dixerim⁹: tum etiã ſi reciderim⁹ oĩa: qbus ſublatis neqꝫ cognitioni qcq̃ neqꝫ vtilitati ſubtrahat. Solet em̃ quidã eſſe partiũ breuitas q̃ longã tñ efficit ſummã. In portũ veni. Nauẽ ꝓſpexi: quãti veheret interrogaui: de ꝓcio cõuenit: cõſcẽdi: ſublate ſunt anchore: ſoluim⁹ oram: ꝓfecti ſum⁹. Nihil horũ dici celeri⁹ põt: ſed ſufficit dicere e portu nauigaui. hec ille. Dicit itẽ Satius eſſe aliqͥd narrationi ſupeſſe q̃ deeſſe. Nã ſupuacua cũ tedio audiunt. Neceſſaria cũ periculo ſubtrahuntur. Et partitio tediũ leuat. Dicam que acta ſint ante ipſum rei ꝯctum. Dicã que in re ipſa. Dicã que poſtea. ita tres potius modice narrationes videbunt q̃ vna lõga. Interim expediet expoſitiões breui interfatione diſtinguere. Audiſtis que acta ſunt. Accipite que nunc inſequunt. Reficiet enim iudex priorũ fine. Et ſe, velut ad nouũ rurſus initiũ preparabit. Hec ille. Ab vltimo initio. vtputa. Si nobis bellũ troianũ narrandũ ſit: debemus ab rapiu helene incipere nõ ab leda que helenã genuit. Ergo precepta dat in breuẽ narrationẽ: que initio narrationis: que in fine. que in medio ſeruare debeamus: quod Uictorinus ſcribit. Si ſummatim nõ particulatim narrabim⁹. Preceptũ eſt a medio narrationis. Exemplũ autem erit illud. in portũ veni nauẽ proſpexi &c. Non ad extremũ. Preceptum eſt de fine narrationis. i. ſi narrabimus quouſqꝫ narrandũ eſt: non etiam illa narrant que tam in tractatus cadunt: vtputa. Quidã fortiter fecit: petit premij nole erarij dimidiũ. Cõtradicitur. Narrandũ eſt quẽadmodũ fortiter fecerit. Non etiã quẽadmodũ ad ciuitatẽ regreſſus ſit: ⁊ quẽadmodũ ei cõtradictũ ſit. Trãſitionibus nullis ſcꝫ vt illa tantũ narres que ad cauſam pertinẽt. Non etiã aliqua que extra ſunt ⁊ q̃ ad negotiũ minime pertinẽt. Si nõ detrahim⁹. declarat id qḋ dixerat. Exit⁹ rerũ. Quare cũ liceat dicere: eſt mihi fili⁹ iuuenis. Oĩa illa ſupuacua ſunt cupidus ego liberorũ vxorẽ duxi. Natũ ſuſtuli: filiũ educaui: in adoleſcẽtiã perduxi. hec Fabi⁹ lib. iiij. Nõ modo id qḋ obeſt. Etenim q̃ breuitati ſtudet: nõ modo illa in narratione ꝓterire dꝫ: que obſutura ſunt: verũetiã illa que nihil proſutura. Et ne bis aut ſepius. i. etiã illa que proſunt nõ ſunt iterãda. Megaram. Megarica terra, attici ſoli pars fuit. Ubi Megaram vrbem menibus cinxere heraclide. habuit philoſophorũ ſtudia quos appellauere Megaricos. Qui Euclydi Socratis auditori ſucceſſere. Plura Strabo lib. viij.

¶ De dilucida narratione. Titu. xxj.

¶ Rerum ac temporum ordine ac aſſertionis ſeruata veritate materia proſequenda: nec quid quod ad eam ſpectet deſerendum: aut aliunde digrediendum eſt.

Rem dilucide narrabim⁹, ſi vt quicqꝫ primum geſtũ erit: ita primũ exponemus. Et rerũ, ac temporum ordinẽ cõſeruabimus, vt geſte res erunt: aut potuiſſe geri videbuntur. Hic erit cõſiderandũ: ne qḋ † perturbate, ne quid cõtorte, ne qḋ ambigue, ne qḋ noue dicamus: ne quã in aliã rem tranſeamus: nec ab vltimo † repetam⁹: ne lõge ꝓſequamur: ne quid qḋ ad rem pertineat, pretereamus: ⁊ ſi perſequemur ea, que de breuitate precepta ſunt. Nã quo breuior, eo dilucidior, et cognitu facilior narratio fiet.

Franciſcus ¶ Rem dilucide. De prima precepit narrationis ꝓprietate: quẽadmodum breuis narratio eſſe poterit nunc quemadmodum aperta fiat: et dilucida exponit. Illud autem aduertere debemus: q̃ in apertam narrationem illa dat precepta: que et in breuem: ⁊ quid in principio aperte narrationis et quid in fine: quid in medio facere debeam⁹ oſtendit. Si vt quicqꝫ primũ ipſe id declarat ſubdẽs et rerum ac temporũ ordinem cõſeruabimus. ſ. vt non peruerſo ordine narrandi fiat iudicibus in cognitione cõfuſio: vt quod poſt factum eſt primũ narremus: qḋ

Rerũ ac tẽporũ ordie. ſi facerem⁹ in rerũ ac tẽporũ ordine delinqueremus: q̃ vero ordinẽ ꝯfundit naturalẽ: is obſcurã ſine dubio reddit narrationẽ: quã diſtinctã decet eſſe reb⁹ perſonis tẽporib⁹ locis cauſis rerũ: ergo vt ſingule ſuo loco res ponant: vt nõ dicat. moriamur mediaqꝫ in arma ruam⁹: vt qḋ pri⁹ factum eſt priore loco ⁊ qḋ poſteri⁹ poſterio

Aſcenſius. ri collocet. At geſte reſerũt ſupiorẽ cõplectit diffinitionẽ q̃ eſt narratio rerũ geſtarũ: aut perinde vt geſtarũ expoſitio nõ em̃ res duntaxat veras narram⁹: ſꝫ etiã veriſimiles. Hic erit conſiderãdũ: vt in ꝑceptis breuis narrationis ꝑlo oſtendit qḋ faciẽdũ eſſet: deinde quid non faciendum. Ita hic primo quid faciẽdum ſit: deinde qḋ non faciẽdum demõſtrat. Ne qḋ perturbate. Si rerũ: aut tẽporum in narratione ordo mutatur: perturbare dicitur quidã perturba-

¶ Rem dilucide &c. Quia breuitati coherere ſolet obſcuritas: iuxta illud flacci in arte. breuis eſſe laboro obſcurus fio: nihilqꝫ iã obeſt oratori: q̃ non intelligi quid dictum velit: conuenienter nunc docet Cice. quomodo cum breuitate dilucide dicamus dicens. Nos narrabimus rem dilucide: ſi vt quicqꝫ. i. quodlibet facimus aut factum erit geſtum primum: ita exponemus ipſum primum: et conſeruabimus ordinem rerum ac temporum: vt. i. ſm quem res erunt geſte: aut vt. i. ſm quem ordinem: aut ſmqꝫ videbuntur potuiſſe geri. i. veriſimile erit ſic geſtas eſſe. Hic. i. in hac narratione dilucida conſiderandum erit: ne dicamus quid. i. aliquid perturbate. i. confuſe et ordine turbato. aut animo conſternato: ne quid dicamus cõtorte. i. violenter exactum: ne quid ambigue quod poſſit trahi in cõtrarium ſenſum: aut quod difficile ſit intellectu: ne quid dicamus noue. id eſt inuſitate: que res obſcuritatem parere ſolet: nam licet nova

† Perturbate quidam dicũt cũ iracũdia et furore nimio qt int⁹ animus impedit: ne ordo in narratione ſeruet: ſꝫ cõfuſionẽ videt facere: qḋ certe hic nõ videtur eſſe: qm̃ orator dꝫ eẽ vir bon⁹ q̃nimmo intelligẽdũ ẽ ꝑturbate quãrũ ad locanonẽ verboꝝ: qꝛ qñ nimium turbata eſt facit obſcuritatẽ: hoc mõ. enim dicat Cice. Et qḋ eſt in me ingenij iudices q̃ ſentio q̃ ſit exiguũ obſcurũ eſſet ſi dicerem⁹ Et qḋ eſt i me exiguum q̃ ſentio q̃ ſit ingenij.

† Pertinet hoc ad principiũ remotũ qḋ eſt viciosum: a ꝓpinquo em̃ incipiẽdũ eſt: ⁊ ẽ ꝓpinquũ illud a quo tota cã depẽdet. Ultimo aũt ꝓ principio dixit: nec debemus mirari quia cuiuſlibet rei duo ſunt vltima ſiue extrema ſcilicet principiũ ⁊ finis.

nona interdum delectent: conſueta tamen citius noſcuntur. Ne quam.i.ꝛ cōſiderandum eſt: ne tranſeamus in aliquam aliam rem: et ita confundamus narrationem: ꝛ ne repetamus ab vltimo: quia tunc non facile conſtaret. ſalt em primo loco de quo loqui paremus et ne perſequamur.ſ. narrationem: longe.i. vltra id quod ſcitu neceſſarium erit. Ne pretereamus quid.i. aliquid: quod pertineat ad rem. Et rem dilucide dicemus ſi perſequemur.i. perfecte ſequemur ea que ſunt precepta.ſ. titulo ſuperiore de breuitate.ſ. in narrando ſeruanda. Nam quo.i. quanto narratio erit breuior: eo.i. tanto fiet dilucidior et facilior cognitu: intellige prioribus preceptis obſeruatis ne quid perturbate: contorte: ambigue: noue dicamus. Sane quantum ad ordinem ſcies: quod commentarij quoqꝫ monent: alium eſſe poetis: alium oratorie. Nam de poetico dicit Horatius in arte. Ordinis hec virtus erit et venus aut ego fallor: Ut iam nunc dicat iam nunc debentia dici pleraqꝫ differat et preſens in tempus omittat. hoc eſt licet poeta multa deſcribat quo ordine geſta ſunt: plurima tamen ad opportuniorem locum reſeruat. Unde poete plerunqꝫ a medio aut a fine rei geſte narrationem incipiunt: vt homerus a decimo et ita ab vltimo anno obſidionis troie: et Uergilius a ſeptimo: et ita ab vltimo anno errorum enee. Et Terentius argumenta fere a medio aut non circa medium deducere incipit. Orator vero vt hic precipiatur quo ordine res geſte ſunt eas narrabit. Quod et hiſtoriographi fere obſeruant. Si rationem differentie queras: ea videtur qꝺ orator ſemel duntaxat dicit: et ita conari debet vt intelligatur. Poeta autem decies legi poteſt: et eo perlecto tum demum ſatis eſt eius intelligi principium. Preterea orator prodeſſe vult, ſaltem ſibi et ſuis et ita aperte rem narrat: poeta delectare potius et ita varietati ſtudet. Adde qꝺ commodius per tranſitum dicuntur a poeta res incipiendo a fine aut ab iis que ad finem tendunt ꝙ a principio. quia incipiendo a fine videtur duntaxat res preſentes velle dicere: et preteritas percurrere: vt Uergi. excidium troie. Oratori autem nihil quod ad rem faciat pretermittendum eſt: quo circa vtile eſt filum rei geſte ſequi: quod ſequendo auditorem facile doceat. Nouimus quicqꝫ ſubſtantiuum eſſe quodqꝫ adiectiuum: et vtrumqꝫ ſuperlatiuo gaudere: vnde decenter (vt cetera omnia) dicit vt quicꝙ primum geſtum erit: ita primum ꝛc. quia vt et ita conſimiles efflagitant gradus.

te ad conſtructionem referunt: et verborum collocationē: vt ne perturbate dicatur congrue ſuis locis diſponantur: vt cū dicere debeas. Quintus mutius augur ſcęuola multa narrare de C. Lelio, ſocero ſuo memoriter et iocunde ſolebat. modo ſic dicas. Augur ſcęuola Qu. Mutius de C. lelio memoriter ꝛ iocunde ſocero ſuo multa narrare ſolebat: fuerunt qui perturbate ad morē peruerſum referrent dicētes qui tunc demum ſe exiſtimet bene dicere ꝛ mouere cum omnia tumultu et vociferatione concitaret ſui temporis oratores qui in hoc vitium vulgo incidebant reprehendit. Quinti. Qui credebant iudicare ſermonis eſſe quotidiani et in indoctos etiam cadere: cum tamen virtus ſit. Contorte. tunc dicitur contorte cū nō facilis tranſitus eſt ac directꝰ: ſed obſcurus. Hoc eſt cum eſt rerum cōtinuatio. Sūt qui ad trāſlatiōes referant duriores: nam detorquere et contorquere dicunt vocabula cū a ꝓpria ſignificatiōe alio ſed duriter ꝛ aſpere trāſferuntur. Exēplū eſt. Uniuerſus ſocios ſuos acri verberatione hortatus eſt: vt omni remo pectoris ad communem omnibus locū migrare nō prohiberent. rectiꝰ dictū fuiſſet. Uniuerſos ſocios ſuos oratione ſua hortatus eſt: vt omni conatu vterentur. Ne quid noue preter conſuetudinem et morē vel ad ipſa referuntur vocabula. Octauius auguſtꝰ ad filios vel nepotē ſcribēs noua vocabula vt ſcopulos nautis euitanda eſſe dixit: eſſet autē noue dictum vocabulum ſi quis pro attentione: auriculationem poneret. Nequid ambigue. illud ambiguū dr: quod in duas plureſve res trahi poteſt: ambiguitas aūt dubitationē parit: ꝙ cōtraria eſt dilucidatati: ea eīn oīa aperte tradit. Ambiguū eſt ſi dicas: ꝯſtat iudices Milonē inuaſiſſe Clodium: et aio te eacida romanos vincere poſſe. Ne quā in aliā rem. precepta repetit breuitatis: que dilucidatati cōueniunt: quo enim breuior narratio: ſi tn̄ neceſſaria nō omittant: eo dilucidior, eſt nō delēs ꝙ ad preſens negotiū ſpectāt: omittatqꝫ ab eo aliena narrari: hoc de breuitate preceptum eſt: ne altius ꝙ neceſſe eſt: repetentes narremus: quod Antimachus poeta fecit. Ne lōge proſequamur: de fine narrationis eſt hoc preceptum: ne vlterius procedamus narrare neceſſe ſit ꝙ iudicis exigat cognitio. Ne quid quod ad rem: hoc vitiū medie narrationis: ita vt principij vitiū eſt: ſi ab vltimo repetatur: finis aūt ſi ad extremū perducatur. Et ſi ꝛc. Cōcludit illa inquiens oīa que de breui narratione precepta ſint eciā in aperta ſeruari debere: nam quo breuior ꝛc. Ita tamen vt neceſſaria non omittas. Uera breuitas eſt que nihil ſuperfluum dicit: nihil omittit neceſſarium: et ſi in alterutro peccandum eſt potius ſuperflua dicenda ſunt ꝙ neceſſaria omittenda: quod etiam ſuperius a nobis dictum eſt.

¶ Rem dilucide narrabimus. Etiam in apertam narrationem illa dat precepta: que in breuem. Nā hic etiam quid in principio aperte narrationis quid in fine: quid in medio facere debeamꝰ oſtendit. Si vt quicqꝫ primum vt non peruerſo narrandi ordine fiat iudicibus in cognitione confuſio. rerum ac temporum ordo: ne id primum narres quod poſtea factum eſt: quod ſi feceris et in rerū et in temporum ordine deliquiſti. Hic erit conſiderandum ne quid perturbate: vt in preceptis breuis narrationis primum oſtendit quid faciendum eſſet: deinde quid non faciendum. Ita et hic oſtendit. Primum quid faciendum erit: tum quid non faciendum: Ne quid perturbate dicatur id erit ſi rerum ac temporum ordo in narratione non mutetur. Ne quid contorte.i. quum interdum non facilis tranſitus ac directus eſt: ſed obſcurus. Ne quid ambigue: dubie: vt dicendo. Aio te eacida romanos vincere poſſe. Ne quid noue dicamus: vt ſi quis vteretur nouis vocabulis.i. exquiſitis ꝛ ab vſu remotis. Neqꝫ in aliam rem tranſeamus. Ne omiſſis rebus ad preſens negotium pertinentibus non narranda neqꝫ aliena narremus: quod preceptum de breui etiam narratione dedit. Ne ab vltimo repetamꝰ Hoc preceptum eſt de initio narrationis: qꝺ item in breui dedit. Ne longe proſequamur: id preceptū de fine narrationis eſt. Nā vt inqt in rhe. de inuētione. Sepe res parum eſt intellecta lōgitudine magis ꝙ obſcuritate narrationis: Nequid quod ad rem pertineat pretereamus. Preceptum hoc eſt de media narratione. Nam quo breuior eo dilucidior: hinc ait Horatius. Quicquid precipies eſto breuis: vt cito dicta percipiant animi dociles: teneantqꝫ fideles. Omne ſuperuacuum pleno de corpore manat.

Contorte.

Ne qd noue.

Ne qd ambigue.

†Ois ſuperfluitas dicē da audientibus aſſert obſcuritatē nec dꝫ nos mouere qꝺ ait Horatiꝰ breuis eſſe laboro obſcurus fio. qꝛ videt carpere eos poetas qui breuitatem ſequunt: qm̄ duplex eſt breuitas. Una .i. qua omittūtur res neceſſarie: ꝛ ea que ad eā rē ptinent: ꝛ de hac loqbat Hora. alta ē breuitas laudata: in ꝗ nihil reqſitū omittit et hec eſt ꝗ narratione efficit claram.

Anto.

Fran: Verisſimilis narratio.

¶Veriſimilis narratio erit. Nunc ad veriſimilitudinem tranſitum facit que vltima eſt narrationis proprietas: precipit igitur quo pacto credibilē narrationem facere poſſim⁹ ea autē que auditoribus facere fidē poſſint in his ſeptē inueniuntur circūſtantijs: quas omnes artis ſcriptores tractarunt: quis quid. cur. vbi quando quemadmodum: quibus adminiculis quas perſona eſt: quid factum: cur cauſa: vbi locus: quando tps: quēadmodū modus: quibus adminiculis facultas opinionē Cicero addit morem et naturā quid quemadmodum et quibus adminiculis: quoniam cū perſona coherēt preterit: et quia modo fides non fit: ſed magis amplificatio criminis: cumq ad coniecturam accōmodata ſint hec precepta ⁊ in coniectura factum negetur nec modus poteſt eſſe probationis facti: nec quibus adminiculis factum ſit oſtendi. Hic itaq precipit Cicero vt res ad eorum qui agūt naturam aduugit morem ⁊ eorū qui audiunt opinionem accommodetur. Siue mos: vt id qd agimus a populi more nō abhorreat ſz ne cōtra cōſuetudinē auditientium loquamur: vt ſi apud Pyrrhum aut Hannibalem contra rē militarē narres apud Romanos cōtra iuſtitiā: apud Scythes mores barbaros reprehendas: Athenis ſtudia bonarū artiū accuſes: mos aūt cōſuetudo ẽ alicui⁹ ciuitatis inueterata: q legis vim obtinet. Opinio: vt id quod dicimus ab hominū opinioe nō diſcrepet: ſz eorū ꝑcipue q audiūt et iudicaturi ſunt. Parū eīm eſſet e iſtā eſſe et integrā ꝑſonā dicere ſi aliter de ea iudices ſentirent: ſi feciſſe furtum illum dicamus: q furari alias conſueuerit veriſimilis erit narratio: nam qui ſemel mal⁹ ſemper preſumitur malus in eodem genere mali: ꝗ auaritie hominem ad furtum impelli: libidine ad adulteriū: temeritate ad homicidiū olm ferme cōis eſt opinio primus: vt Quinti. ꝑcipit alm nſ͡ȝ cōſumere debem⁹: ne qd nature aduerſum narremus: natura ne de pudicitia agat leno ac de caſtitate meretrix. Iuue. quis celum terris nō miſceat et mare celo: ſi fur diſpliceat Verri: aut homicida Miloni. quāuto tria hec morem conſuetudinē naturam Cicero diſſiguit tamen ſunt coniuncta natura ex more ac natura conſuetudo plena efficitur: Si ſpacia temporum. Duo ſunt tempora alterum vt vnus: duo multi: dies menſis: annus pars anni: alterum opportunitas et occaſio et hoc greci: καιρὸν illud primo χρόνον vocant: poſterius ex hominis actib⁹ fit: actus autem ſunt vt bellū: pax indi: ſeditio. Dignitates ꝑſonarū: nō honores et magiſtratus: intellige dignitates. Sed vt queciiq perſona digna eſt: ſic de ea narres. Eſt aūt hec circūſtantia: quis et niſi ex perſone loquaris dignitate et decoro non erit veriſimilis narratio vt ſi Catonē comeſſationibus: et libidinibus deditum narres: Clemētem Syllā. Ceſarē, vero crudelē. Conſiliorum rationes: hec eſt circūſtantia cur. Cauſa autē qua ad maleficiū impellimur duplex eſt ratiocinatiua: ⁊ impulſiua: Sed ratiocinatiua in aſſecutione cōmodi eſt aut euitatiōe incōmodi. Locorū opportunitates. hec eſt circunſtātia vbi vt commodus rei agende locus fuiſſe videatur: vt ſi in ſilua occiſum quēpiaȝ narres. Nam ſi in foro aut platea necatum diceres veriſimile non eſſet in cōiecturali cauſa. In loco eīm celebri quod fit a quo factū ſit ignorari non pōt. Querit eīm loc⁹ publicus an priuatus ſit facer an prophanus pro cauſe qualitate. Nec ſcilli poſſu merito ſupradicte ſeruari indi debent circūſtātie: ne ſi pretereantur ab ijs qui audiunt falſa narratio dici poſſit. Aut tēpora parū fuiſſe: ad ſpacia tēporum reſpicit quod in narratione orationis ꝑ milone optime ſeruauit: dicens. Interim cū ſciret Clodi⁹ neq eīm erat difficile: ſcire iter ſolēne. legitimum neceſſariū: ante diē. xiij. kal. febru. miloni eſſe lanuuium ad flaminem ꝑdendum qd erat dictator lanuuij milo: roma ipſe ſubito profectus pridie eſt: vt ante ſuum fundum qd re intellectū eſt miloni inſidias collocaret tpis ratio habita a Clodio oſtēditur cū pridie diſceſſiſſe dicatur. Nam ſi eodē die quo milo profectus eſt Clodiū quoq ꝓfectū fuiſſe dixiſſet: parum tpis ad parandas inſidias videretur habuiſſe. et in oratiōe ꝑ ſex. roſcio a merie dicit fuiſſe filiū cū pater rome occidit ad balneas palatinas rediēs a cena: vt credibile ſit a filio nō potuiſſe occidi vt aduerſarij dicebant nam ſex quinquaginta milib⁹ paſſuum ab vrbe diſtat a meria. Aut cāim nullā: ad id referius qd ait cōſiliorum rōnes: niſi eīm cauſa facti oſtenditur. vana eſt narratio et minime probabilis. Cice. nō ſimpliciter inſidias dicit miloni Clodium feciſſe ſed cauſas adiūgit: qm eo anno preturā petiturus erat quo milo cōſulatū petebat: videbatq fore vt māca et debilis pretura ſua eſſet ſi milo conſul fieret nec ſperabat pro libidine ſua rempu. milone cōſule et viuo vexare poſſe: perdendi igitur iniit conſilium hec cum narrantur credibilis ſine dubio narratio efficitur. Aut locum idoneum nō fuiſſe: ad id reſpicit quod ait locorum opportunitates quā circunſtantiā in eadē orationis pro milone narratione diligenter obſerual Cicero dicens. ante ſuum fundum miloni inſidias facturum delituiſſe Clo

¶De veriſimili narratione. Titu. xxij.

¶Que moris ſunt humani: ei⁹ de quo ſermo eſt conditioni: audientium iudicijs: ac temporū cōgrua rōni: hec veriſimilia dixeris.

VEriſimilis † narratio erit: ſi vt mos † vt opinio / vt natura poſtulat / dicemus: ſi ſpacia temporū: perſonarū dignitates: conſiliorū rationes: locorū opportunitates conſtabunt: ne refelli poſſit / aut tēporis parū fuiſſe: aut cāȝ nullā: aut locū idoneū nō fuiſſe: aut hoīes ipſos facere / aut pati non potuiſſe.

¶Veriſimilis ⁊c. Docuit facere narrationē breuē et dilucidā: nunc docet qui veriſimilem facim⁹ dicens. Narratio erit veriſimilis id eſt apparens vera: ſi nos dicemus vt mos poſtulat. i. exigit: vt opinio. ſ. communis precipue audientiū poſtulat: vt natura. ſ. rerū poſtulat: ſi ſpatia tēporū cōſtabūt. i. cōpoſſibilia (vt dicūt) erūt: hoc eſt ſi vero ſit eeſt iāto aut eo tpe quāto ⁊ quo dixerim⁹ rem potuiſſe geri: et ſi dignitates perſonarū cōſtabūt. i. ſi veriſimile erit tales perſonas tales res feciſſe quales narrabimus: ſi rōnes cōſiliorū conſtabunt. i. ſi veriſimile erit: tali cōſilio inductos quale dicem⁹ rē feciſſe: et ſi opportunitates. i. cōuenietie locorū cōſtabunt: ne poſſit refelli. i. reprobari aut redargui in refutatione dicendo aut parum temporis fuiſſe: aut nullā cāȝ fuiſſe: aut locū nō fuiſſe idoneū: aut ipſos homines non potuiſſe ſup. talia facere aut pati. i. ſi perſonarum dignitates non conſtabunt.

† Secūdū ordines ſue diuiſionis poſtq de breui et dilucida narratione tractauit: nūc de narratione veriſimili incipit diſſerere: veriſimilis idq erit narratio ſi vt mos poſtulat dicam⁹ vt ſi apud Scythas barbaros nō reꝑhendas eorū mores.

† Ut opinio. q eſt de aliquo hoīe eſtimatio: vt Ceſar magni animi vir ex vrbe diſceſſit: cū Pōpeio ſocero ſuo cōflixit. vt ſe toti⁹ Italie principē faceret. Contra aūt diceretur. Ceſar imperator maxim⁹ arma depoſuit et cenobium ingreſſus eſt.

Requiſita ad veram ſimilitudinē

Mos.
Opinio.

Natura.

Locorū opportunitates.

Tpis opportunitas

Cauſa facti

Nulla loci idoneitas.

Hoīs idoneitas.

dium:vel ex loco ſuperiore impetum in eum feciſſe. Aut homines ipſos facere aut pati non potuiſſe. Ad id reſpondet quod dixit perſonarum dignitates. Nam ſi dicas armatū ab inermi eſſe oppreſſum: ⁊ a paupere diuitem ⁊ potentem ſuperatum:minime verum iudicabitur. Item ſi a lenone defenſam pudicitiam a meretrice laudatam caſtitatem narres. Aut vnum decem potuiſſe occidere:neq; publicam libertatem prodere crederetur Cato:neq; ſi alius prodere tentauerit:pati poſſe. Superioribus narrandi virtutibus quidam magnificentiam addiderunt:nonnulli energiam quam nos euidentiam nominamus:ſed magnificētia in cauſas omnes non cadit. Cicero non ſolū planā alibi breuē ⁊ credibilem vult eſſe narrationē:ſed euidentem eſſe moratā ⁊ cū dignitate:ſed vt ait Quintilianus in oratione morata oīa eſſe debent cū dignitate ⁊ ea qua poſſunt euidētia. Preterea narratio q̄ nihil prodeſt: pretereunda eſt. Sepe etiam contingit:qđ in miloniana Cic. fecit poſt argumenta narrare. Sunt et pleraq; alia que in preceptis narrationis in rhetoricis ſuis de inuentione ſeruanda tradit Cicero.

Anto.

¶ Veriſimilis. i. probabilis aut credibilis:vt docet Fabius:continetur aūt oīs ad fidē argumentatio. quibuſdā circūſtantijs:que quidē hoc verſu ſcribunt. Quis. Quid. Ubi. Quibus auxilijs. Cur. Quō Quando. qđ etiam Victorinus docet. Ubi igitur erunt hec ſeptem:probabilis erit narratio:vt mos populi conſuetudo. ſ. ne contra conſuetudinē audientiū loquaris:vt ſi apud romanos narres contra iuſtitiam:ſi apud Scythas mores barbaros reprehendas. Mos autē qđ ſit proprie iam patuit: vt opinio. Si id quod agimus cū eorū opinione conſentiat. euicunq; audiunt iudicari itaq; ad eorūqui audiunt opinionem accommodabitur. Ut natura illorum videlicet pro quibus agimus. Idē ne de pudicitia agat leno de caſtitate meretrix. Quod ſi fiat probabilis narratio nō erit. Si ſpacia temporum id eſt qſi. An ludorum tempore. An belli aut diei feſti. An vindemie tpe vel meſſis:an nuptiarū vel ſacrificij vel ſomni tempore. Conſideratur em̄ tempus ⁊ anni ⁊ menſis ⁊ diei ⁊ noctis ⁊ vigilie et hore et a qua parte alicuius horum. De quibus quidem latius Cice. in rhe. de inuentione:vbi de confirmatione tractatur. Perſonarum dignitates. i. decorum:pro quoq; digna ſit:vt puta. Uir caſtiſſimus non inſidiatus eſt virgini. Et auarus furtum fecit. Cōſiliorū rationes. i. cur vt pygmaliō ſycheum occidit quo eius auro poliretur. Conſilium aūt (vt ſcribit Cicero li. j. rhe. de inuentione). Eſt aliquid faciendi aut non faciendi vere ratio excogitata. Locorum opportunitates id eſt vbi. Ut Pygmalion impius ante aras ſycheum obtrūcauit incautū. Locus aūt cōſideratur in quo res geſta ſit ex opportunitate quam videat habuiſſe ad negociū adminiſtrandū. Ea aūt opportunitas queritur ex magnitudine:interuallo:longinquitate:ꝓpinquitate:ſolitudine:celebritate. Natura ipſius loci:ex vicinitate totius regionis. Id ſcribit Cic. lib. j. rhe. de inuentione. Ne refelli poſſit videlʒ ab aduerſario aut fuiſſe parum ipis aut nullā cām ⁊c. Parum ipis:ad illud retulit. Si ſpatia tēpoꝝ ꝯſtabunt. Aut cām nullam ad illud refert. Cōciliorum rōnes. Ut ſi pygmalion diceret nullā habuiſſe cām:vt ſycheum occideret:aut locū idoneum:ad illud rñdet:locorum opportunitates cōſtabunt. Aut hoīes ipſos facere aut pati non potuiſſe:vt ſi diceres ſenem baculo percuſſiſſe iuuenem enſigerum. Senex enim id minime facere potuiſſet:nec iuuenis tolleraſſet:hec omnia. ſ. quis. quid. vbi ⁊c.

† Conſtigēdū ꝯtēdendū:et ē ꝟbū militare:nā ita oratores in foro cōtēdere ſolent: ſicut in caſtris imperatores.

† Conſtare ꝯuēire: ⁊ cū modeſtia: moderatiōe loquitur: nō em̄ arroganter dī ſe melius feciſſe: q̄ ceteri: ſʒ dicit ſe cum alijs ferme oīb' conuenire.

† M. Tullius dī ſe precepta dediſſe q̄ abſoluta nō adhuc abhorreāt: preterq̄ q̄ inſinuationē q̄ clarior fieret preceptio i tria tpa diuiſit:qđ nullus āte a vn q̄ fecerit: hic ſe de inuētiōe rerū diſputaturū pollicet : ſi prius de cārū diuiſione pauca mēorauerit.

¶ Si vera res erit:nihilominus hec oīa narrando ꝯſeruāda ſunt. Nā ſepe veritas niſi hec ſeruata ſint fidē facere nō pōt. Sin erit ficta:eo magis cōſeruanda erunt. De his rebus caute †cōſtigēdū eſt : quib' in rebus tabule/aut alicui' firma auctoritas videbit interfuiſſe. Adhuc que dicta ſunt arbitror mihi †cōſtare cū ceteris artis ſcriptorib':niſi q̄ de īſinuationibus noua excogitamus:q̄ eam nos ſoli preter ceteros in tria †tēpora diuiſimus:vt plane certa viā/ ⁊ perſpicuam rationem exordiorū haberemus. Nūc quod reliquū eſt/quoniā de rerum inuentiōe diſputandū eſt:in qua ſingulare cōſumitur oratoris officiū dabim' operā:vt nihilominus induſtrie: q̄ rei vtilitas poſtulabit/queſiſſe videamur:ſi prī' pauca de cauſarum diuiſione dixerimus.

¶ Fran. Si vera res erit. obiectioni occurrit Cice. Poſſet enim:quiſpiam dicere non oportet ſupradictas circunſtantias in vera narratione ſeruari ⁊ ſemper ſeruandas admonet eſſe:nam que vera ſunt ſepe non creduntur niſi veriſimiliter narrentur: quod ſi in vera narratione hoc faciendum eſt:q̄to accuratius fieri in ficta debet Sinon apud Vergilium rem fictam ita narrat:vt credibilis oīno eſſe videatur:primū vera admiſcet ⁊ perſonarum temporum locorumq; opportunitates ac conſiliorum rationes ſeruat. Nam ⁊ potuit pati ipſe et facere potuit vlyſſes. Tempus preterea aptū fuit nox qua fugeret:⁊ locus idoneus in quo lateret:in vlua. ſ. nec cauſe defuerunt:q̄bus vlyſſes ad eius raperet ꝑniciē excogitandā nā mortis palamedis ſe vltorem fore ꝓmiſerat vt merito timeret. ait enim. fando aliquid ⁊c. Siue ficta igitur ſiue eſt vera res veriſimilitudo cuſtodienda eſt: quod ſemper Cic. facit preſertim in orationibus in Verrem:nō vbi cupide:⁊ libidinoſe:vel ab eo vel a miniſtris eius factū aliq̄d quod verum ſit narrat:nam de rubrio loquens ea inſerit q̄bus vera narratio etiam veriſimilis appareat:et Quinti:ait. multū cōfert adiecta veris credibilis rei imago;q̄ velut in rem preſentē adducere audiē

¶ Si vera res erit. Quia docuit quid obſeruandum ſit in cauſa veriſimile:ne putes idem non ſeruandū in vera cauſa ſubdit. Si res erit vera. i. nō ſolum veriſimilis:nihilominus. i. in nullo tamen minus ſunt hec omnia. ſ. predicta cōſeruāda. i. ſimul obſeruanda in narrando:id eſt dum narrare volumus. Nam veritas non poteſt ſepe facere fidem:id eſt credulitatem:hoc eſt perſuadere ſe eſſe veritatē:

niſi hec: ſcilicet predicta de loco: tempore: perſonis: cauſis conſilis ſint ſeruata. Sin: id eſt ſed ſi ſup. res erit ficta (Quidam legunt erūt: ſed non placet: nam ſin & ſi ad vnum reſpiciunt) e: id eſt tanto magis ſup. predicta erunt conſeruanda. Confligendum: id eſt concertandum eſt caute: de his rebus in quibus rebus tabule: id eſt ſcripta autenticavt per notarios iuratos: aut firma autoritas: id eſt approbatio alicuius: ſcilicet fide digni: vi debitur interfuiſſe. Ergo arbitror. ea que dicta ſunt adhuc: id eſt ad hunc vſq; locum conſtare: id eſt conuenire mihi ſine controuerſia: cum ceteris ſcriptoribus: id eſt preceptoribus artis: ſcilicet rhetorice: niſi quia: id eſt excogitauimus noua de inſinuationibus: q̄d eſt quia nos ſoli preter ceteros diuiſimus eam: ſcilicet conſtitutionē (forte legendum eſt eas: quia premiſit de inſinuationibus) in tria tempora: vt haberemus viam certam: plane: id eſt omnino & rationem exordiorum perſpicuam: id eſt euidentem. Nunc: id eſt deinceps: quod reliquum eſt: id eſt quod reſtat: quoniam diſputandum eſt de inuentione rerum: dabimus operam vt videamur queſiſſe: id eſt inquiſiuiſſe nihilominus induſtrie. i. ingenioſe q̄ vtilitas res poſtulabit: ſi dixerimus prius pauca de diuiſione cauſarum.

De his caute.

tes videtur. De his caute &c. Illud etiam animaduertendum eſt ſe dicit Cicero inter cetera que de narratione precipiuntur: vt caute narretur de his rebus que tabulis: aut firma alicuius auctoritate ſubnixe eſſe videantur. Nā contra inſtrumenta aut contra ſapientum auctoritatem etiam ſi veriſimiliter narraretur: parum credibilis narratio erit: confligendum. tranſlatio a pugnantibus ſumpta eſt qui inter ſe concurrunt. Oratores enim cum narratur veniunt ad conflictum ſe cum aduerſario apparant: nam quicquid narrantium eſt: id cōfirment neceſſe eſt: quoniam igitur cauſe cōflictus ex narratione naſcitur. Cōfligendum eſſe ait. pro certandū & contendendum caute: ne ſi dixerimus falſas eſſe tabulas que allegentur ab aduerſario nobis non credatur ſi ab eo ſignate fuerint de quo magna ſit exiſtimatio: q ſi ſcelus aliquot ſignatoris patebit: aut ignorantia credibiliter dici poterit: tabule autem ipſe ſunt inſtrumenta: et locus vbi inſtrumenta atq; actus publici continentur tabularium nominatur. De quo Verg. inſanumq; forum aut populi tabularia nouit. firma auctoritas: dictum alicuius magni grauis ac ſapientis viri vel ſenatus. Quotiens enim cōtra narratur nec credibilis narratio eſt: nec eam equo animo iudices accipiunt. Nā q̄ cognoſcit firmā eē alterius ſnīam vult: ne ſi infirmet exemplū in ſe recidat. Poſſum⁹ tñ dicere eſſe aliquā diſſimilitudinē cauſe noſtre cū ea cauſa vel re de qua ante iudicatū ſit: vel decretū interceſſerit: vel aliō poſteri⁹ cōſtitutū contrariū priori. locus tñ lubric⁹ eſt q ſi pro nobis tabule fuerint: & alicuius firma auctoritas plurimum narrationē noſtram credibilē efficiet. Cice. in orōne pro L. archia quē gracch⁹ heracliēſem ciuē eſſe negabat: adeſt: inqt: Lucullus ſumma religiōe & fide predit⁹: q̄ ſe nō opinari ſcire: non audiuiſſe ſed vidiſſe. non interfuiſſe ſed legiſſe dicit. adſunt heraclienſes legati nobiliſſimi homines q̄ huius iudicij cā cū mādatis & publico teſtimonio venerūt. q̄ hūc aſcriptū heracliēſem volūt. Auctor aūt eſt in quo ius eſt ptās & dignitas cui⁹ cōſenſus voluntas cōſtitū: ſnīa auctoritas dr: q̄ etiā ſic diffinit. auctoritas eſt ſnīa imitatione digna. Adhuc ne abrupt⁹ trāſit⁹ videat eſſe. nā ad reliqua accedit artis p̄cepta. breuiter colligit q̄ dixerat & q̄bus de rebus dictur⁹ ſit ſubiūgit nihil hactenus ſe ſcripſiſſe dicēs qd̄ ſibi cū reliquis artis ſcriptorib⁹ non cōueniat preterq̄ q noua q̄dam de inſinuatiōe excogitauit qua trib⁹ viendum eſſe temporib⁹ admonuit vt certā viam & artē exordiendi haberemus: & cognoſcere poſſet orator accepta a cliente cauſa: quando principio & qñ inſinuatione vti oporteret. Adhuc hactenus. Cōſtare conuenire. Arbitror: non dixit aut ſcio aut compertū habeo: arrogātiam effugiēs. Scriptorib⁹ vt Ariſtotele. Theophraſto. Dionyſio. De inſinuationib⁹. Recte inſinuatiões dixit tria: nā accidere tempora admonuit: q̄bus inſinuatiōe vtendū eſſet. p̄ter ceteros: qñ nullus ante nos fecerat: tñ enim precipiebaī prius: vt ab his q̄ lederēt ad ea q̄ iuuarēt cōfugeret. In tria tempora: cum turpis eſt cauſa et a nobis auditorū alos alienat. Cū perſuaſi ſunt auditores & cum defeſſi. Nūc quid ſit facturus oſtēdit De rerū inuentione qñ dixit ſuperius inuētionē in ſex inſtructā partibus cōſummari. Exordio: narratione diuiſiōe cōfirmatione & cōfutatiōe quid per exordiū & narrationem faciēdum ſit ſatis oſtendit: nunc quomodo ad cōfirmationē & confutationē: pauca tamē prius de diuiſiōe p̄cipiēs. Inuētio quō accōmodetur nobis tradit media rerū argumētorū. q̄bus noſtra probemus & aliena confirmemus. In quo omnis ſpes oratoris poſita eſt. Singulare officium: q: hoc opus hic labor eſt cauſe tue: vt illa inuenire que dicas. Inuenta enim exornare haud difficile eſt.

Auctor.
Auctoritas

Tabule alicui⁹. auctoris.

Anis.

¶ Confligendum: agēdum: cōtendēdum: certādū. Tabule. i. ſcripta aliqua teſtimonium perhibēta. Alicuius firma auctoritas: & puta ſi quis virtute preſtans & dignitate interfuerit tūc eiñ cauti⁹ agendū eſt. Adhuc q̄ dicta ſunt arbitror mihi cōſtare cū ceteris artis ſcriptoribus. Niſi q: de inſinuationibus noua excogitam⁹. q cū nos noli p̄ter ceteros in tria tpa diuiſim⁹ &c. Hec q̄dē v̄ba videtur oſtendere rhetoricem hac ad herennium eſſe Ciceronis: qñ apparet etiam in rhe. de inuētiōe cadē diuiſio inſinuationis in tria tempora. p̄terea oia fere hoc in opere de inuētione appoſita ab illis excerpta ſuere: quod latius in prologo iam oſtēdimus. In tria tēpora vt tūc ſcʒ vtamur inſinuatiōe: qñ cauſa turpitudinem habebit. Quum iudices perſuaſi eſſe videbūtur ab aduerſarijs: & quum audiēdo defeſſi erunt. De rerū inuentione. Cōfirmationē & cōfutationē intelligit. Unde paulo inferius inquit Tota ſpes vincendi ratioq; perſuadēdi poſita eſt in cōfirmatione & cōfutatione &c. Cōſumitur perficitur: induſtrie: cure: opere ſtudij diligentie.

Franciſcus
Sermocinatio
Diſtributio.
Partitio.

¶ Cauſarū diuiſio. De tertia orōnis parte nūc precipere incipit: q̄ in duas partes diuiſa eſt ſermocinatione & diſtributionē. Sermocinatio eſt per quā quid nobis cōueniat cū aduerſario ſic exponimus: vt qd nō cōueniat in cōtrouerſia ſeiungat. Diſtributio eſt per quā exponimus: quibus de reb⁹ dicturi ſumus. Quam partitionē ſic diffinit

¶ De diuiſione cauſarum. Titu. xxij.

¶ Quibuſcū nobis que cōueniāt aut diſcōueniāt quidam differere ac proinde promenda diſcindere breuiterq; elucidare debemus.

Epilo. de ſur.

Cauſarū diuiſio i duas partes diſtributa eſt: primū perorata narratiōe / debemus aperire: quid nobis cōueniat cuʒ aduer-

ſarijs:quid in controuerſijs relinquatur:ſi ea q̄ nobis vtilia erunt/conuenient:hoc modo. Interfectā eſſe matrem ab Oreſte conuenit mihi,cum aduerſarijs:iure fecerit:et licuerit ne facere id eſt in controuerſia. Item econtrario.† Agamennonem eſſe a Clytemneſtra occiſum confitentur:cum id ita ſit: me vlciſci parentem negant oportuiſſe. Deinde cū hoc fecerimus:diſtrib utione vti debemus. Ea diuiditur in duas partes:enumerationem/et expoſitionem.

Agamēnonis cedes.

† Vn̄ elegit vocabulū qd auditores ſemper gratum habuerāt et venerabile. Sicq̄ plus pietatis hz ꝗ̄ ſi dixiſſet regem:ſicut apd Troianos gratuz erat Priami nomen magis ꝗ̄ regis ⁊ ita loquitur ac ſi diceret Clytemneſtra occidit eū ſi fuit nobis ſemper gratiſſimus ⁊ venerabilis: in hoc etiā q̄ dicit Clitēneſtrā plus indicit odij ꝗ̄ ſi dixiſſet reginam.

❧ Cauſarū. Ordo eſt.diuiſio cauſarum eſt diſtributa in duas partes.Primum narratione perorata.i.ad finē perducta debem⁹ aperire quid conueniat nobis cum aduerſarijs.i.in quo cōſentimus:⁊ quid relinquatur in controuerſijs.i diſſentionibus.Si ea que erūt nobis vtilia conuenient vtriſq̄ cōcēdentiū:conſentanea erunt:hoc modo.Conuenit mihi cum aduerſarijs matrem.ſ.clytemneſtram.eſſe interfectam ab oreſte filio eius:ſed ſup.id eſt in controuerſia.ſ.de eo contendimus:an fecerit oreſtes iure.i.iuſte propter vindictam patris a matre interfecti.et ne.i.an licuerit.ſ.oreſti facere.Nō enim omnia q̄ iure fierēt vnicuiq̄ facere lz:vt ſi autoritatem nō habeat.Itē econtrario aduerſarij accuſatores oreſtis confitentur agamennonem patrem oreſtis eſſe occiſum a clytēneſtra matre oreſtis cum id ita ſit negant me.ſ.oreſtē:loquit̄ em̄ in eius pſona oportuiſſe vlciſci parētē.i.patrē actiue ⁊ matrē paſſiue. Deinde cum fecerimus hoc.i.oſtēderim⁹ qd cōueniat:et qd in controuerſia ſit: debemus vti diſtributiōe.Ea.ſ diſtributio diuiditur in duas partes videlicet(ſed id omiſit)enumerationem et expoſitionem.

Partitio eſt noſtrarum aut aduerſarij propoſitionum aut vtriuſq̄ p ordinem collata enumeratio. Perorata narratione finita: nam perorare finire eſt.vnde peroratio concluſio vocatur quid nobis conueniat:tunc conuenit litigatoribus inter ipſos cum vterq̄ eorum idem dicit idem conſentit.Si ea que vtilia nobis erunt. Nam ſi ea que conueniunt nobis officiant prætermittēda ſunt. C.exēplum ſubiungit:quod peruulgatū eſt.Eo enim omnes ferme artis ſcriptores vſi ſunt.hiſtoria autē hoc habet.Agamennon exercitus grecorū imperator ad troianum bellum profectus eſt: oreſte filio impubere relicto ⁊ vxore clytemneſtra quam Egyſto cōmendauit.Is ex cuſtode adulter factus eſt:cum deinde troiano bello domum agamennon ſe reciperet perdere eum Clytemneſtra ſtatuit:vel quod timebat ne ſuum cum Egyſto adulterium manifeſtaretur:vel quia pellicez caſſandrā ſecum ille adducebat reuerſo igitur cū lauaretur tunicam dedit que capiti ⁊ manibus exitū negabat:ea cū quaſi irretitū cerneret ab adultero adiutaui rū occidit.Oreſtes cum ſtrophio phocidis regi pyladis parēte:q̄ forte agamēnonē ſalutaſſ venerat:clā ingit:⁊ ad adultā etatē perductus domū rediit:et matrē adiutore pylade trucidauit:ſed helene ſuggeſtionib⁹ matricidij eſt ab Menelao accuſatus:res ad Ariopagitas delata eſt et illic pene olm iudicum ſententijs abſolut⁹ eſt:atq̄ etiam dee palladis.Menelaus igitur cum oreſtem accuſat:quid ſibi cum aduerſarijs conueniat oſtēdit:id vnū eligit:quod cauſe ſue conducit hoc modo.Interfectam iudices eſſe ab oreſte matrē mihi conuenit cum aduerſarijs.Quod ſi idē diceret:oreſtes a Clytemneſtra occiſum eſſe prēz dicit ſpiritu:ſeq̄ illum vltum eſſe.Deceret hec partitio accuſatorem.Itē defenſor ſic oſtēdet qd ſibi cū aduerſarijs cōueniat dicens.Agamēnonē o Clytēneſtra occiſum fatenē aduerſarij hic et ipſe q̄ ſibi ꝯueniāt operte cum dicit patrē a Clytēneſtra vxore occiſum.ego confiteor.ſed dico ab ea patrē meum p[...]o fuiſſe occiſum:q̄ cū ita ſint:illud in controuerſia relinquitur:licuerit ne oreſti matrē in patris vltionem occidere:nam oreſtes iure a ſe Clytemneſtrā occiſam dicit:qm̄ illa patrē ſuū necauerat:accuſator iure negat occiſam qm̄ nō oportebat indēnatā matrē a filio occidi:relinquitur igitur in controuerſia iure ne an iniuria matrē occiderit oreſtes. Licuerit:cum tanta impudētia ſit vt matrem a ſe iure occiſam dicat.queritur iure ne fecerit et licuerit.Itē ecōtrario ⁊c.Ex parte defenſoris vim etiam vocabulis dat Cice.accuſator ab oreſte matrē occiſam nō Clytēneſtrā dicit.Deinde cum hoc fecerimus.cum conuenient⁹ ab inconuenienti ſeparauerim⁹.Diſtributione vtemur:in omnib⁹ cauſis in quib⁹ conueniens ab inconuenienti ſeparatur.Diſtributione etiā vti debemus hoc modo.Oreſtes negāt ait aduerſarij in patris mei vltionē Clytēneſtrā iure a me occiſam eſſe.ego autē his rationib⁹ iure occiſam eſſe oſtēdā ⁊ rōnes breuiter enumerat.Itē in calumniam cū dicis nō negat aduerſari⁹ meus mutuo ſe pecunias a me accepiſſe:ſed idē aſſerit reddidiſſe:ego nego ⁊ ſtatim diſtribuis dicens trib⁹ rōnib⁹ mihi redditas minime eſſe pateſaciā.Cice.in oratione p p. Quintio cū expoſuiſſet qd cōueniret ⁊ qd in controuerſia eſſet ſtatim ſubiūxit diſtributionem his verbis. Negamus te bona P.Quintij ſexte neui poſſediſſe ex edicto pretoris.in eo ſponſio facta eſt:oſtēdam primū cām nō fuiſſe.cur a pretore poſtulares:vt bona.P.Quintij poſſideres:deinde ex edicto te poſſediſſe nō potuiſſe. Poſtremo nō poſſediſſe.ſz.in qb⁹ cauſis ſeparari conueniens ab incōueniēti nō cōtingit:ſimplici vtimur diſtributione:p quā toti⁹ cauſe membra aperimus:vt in Verrinis quadripartitam diſtributionem toti⁹ accuſationis ſue. Tulli⁹ dixit eſſe de queſtura:de legatione:de pretura vrbana:de pretura ſiciliēſi:ſed cōtingit vt partitio de ipſa cauſa non ſumat:et ea mēbra ponat orator q̄ ipſe ingenio inuenit.et ſibi dicenda cōſtituit:non ex negotij facti ad cauſam ſumptis:ſed argumētatiōe oratoris in cauſa collocatis:vt in diuinatione enim de pecunijs repetūdis queſtio:et nomē cuiuſpiā defertur. Nā hec duo pcipue ſpectari oportet quem accuſatorem velint ij q iniurias paſſi ſunt ⁊ quē minime velint ij qui iniurias feciſſe accuſant.In oratione p ſexto Roſcio cū vnū ſit crimē parricidij ac propterea vnū negociū nō cauſam partit̄ Cice.ſed orationē dicēdo in crimē audaciā et potentiam criminis confectionē:accuſatores eius ſuſcepit.Audacie partes Roſcij ſibi depopoſcerunt.Chryſogonus autem potentia pugnat.

Vim vocib⁹ addere.

❧ Cauſarum diuiſio.Cauſa eſt negotiū omnib⁹ ſuis partibus ſpectās ad queſtionez:aut cauſa eſt negotium:cuius finis eſt controuerſia.Sic finit Apollodorus:vt ſcribit Fabi⁹ lib.iij. Diuiſio. idem Cic.li.j.rhe.de inuentione Fabi⁹ lib.iiij. Partitionē vocant:atq̄ Fabius ſic. Partitio eſt noſtrarum:

Anto.

vt aduerſariŭ ꝓpoſitionum aut vtrarūq; ordine collata enumeratio. Hac quidē vtēdū ſemꝑ putant. q et ea fiat cauſa lucidior et iudex intentior ac docilior ſi ſciuerit et de quo dicim⁹ ⁊ de quo dicturi ſpoſteaſimus. Turpiſſimum vero non eodem ordine exequi quo quicq; propoſueris. Hec ille. Diuiſio. Victorinus ſic ait libro .i. rhe. Partitio eſt toti⁹ cauſe per partes cōſtitutio. Diuiſio eſt rerum ſub partitione iacentium. Perorata: abſoluta: finita. In cōtrouerſijs: in queſtionibus. Dicit enim Cicero lib. primo de inuentione qđ queſtio eſt ea que ex conflictione cauſarū gignit cōtrouerſia hoc modo. Non iure feciſti: iure feci. Cauſarum aūt eſt cōflictio in qua conſtitutio conſtat. Ex ea igitur naſcitur controuerſia: quam queſtionem dicimus hoc modo. Iure ne fecerit hec Cicero. Relictum eſt .ſ. debemus aperire. Iure fecerit: ſm iura ex leges ſcriptas. Licuerit ne facere: ſm fas quod eſt ius diuinum. Ite; econtrario id eſt ſi ea que vtilia ſunt nobis non conueniunt cum aduerſarijs. Vel vlciſci parentem negant oportuiſſe: id quidem vtile erat. Oreſti patrem .ſ. oportuiſſe vlciſci quod aduerſarij negabant. Deinde cum hoc fecerimus: id eſt poſtq̄ viderimus quid nobis conueniat cum aduerſarijs quid non conueniat.

℄ Enumeratione vtemur: cum dicemus numero/ quot de rebus dicturi ſum⁹. Eā plus q̄ triū partiū †numero contineri† non oportet: nam et periculoſum eſt/ ne quādo plus/ minuſve dicamus: ⁊ ſuſpitionē affert auditori †meditationis: ⁊ artificij/ que res fide; abrogat oratori. Expoſitio eſt cum res quib⁹ de rebus dicturi ſumus breuiter exponim⁹. Nūc ad confirmationem tranſeamus.

Franciſcus ℄ Enumeratiōe vtemur. Vt enumerētur ſingule res de q̄b⁹ futura eſt oratio: qđ Cicero fecit i oratione pro Pōpeio tripertita enumeratione viſus. Ait em̄ primum mihi videt de gñe belli. Deinde de magnitudine: tum de imperatore deligēdo eſſe dicendū: expoſitio ipſa ſimplex eſt: et ſine enumeratione. Plus q̄ triū partium: duab⁹ ꝓbat rōnibus expoſitionē plus q̄ trium partium eſſe non debere: quoniam ſi pluribus vteremur: periculum eſſet ne vel aliquam deduceremus adderemuſ ve dicentes vel ſuſpitionem artificij auditoribus facere qui crederent nimium apparatos ad dicendū nos venire: et magis arti q̄ veritati confidere: ideoq; fidē nobis minime adhiberent: ſed illos Quintilianus probare ſe non dicit: qui vetant partitiones vltra tres propoſitiones extēdi: que ſine dubio: vt idem ait: ſi nimium ſit multiplex fugiet memoriam iudicis et turbabit intētionem: hoc tamen numero velut lege nō eſſe alligandam: cum poſſit cauſa plures deſiderare: ipſe autem Cicero plus trium partium viſus eſt enumeratione tum in [illegible] orationibus: tū in ſextiana cū ait: dicam ego de omni ſtatu .p. ſexti de genere vite de natura: de morib⁹: de incredibili amore in bonos: de ſtudio ſernāde ſalutis: cōmuniſq; otij preceptorum cum hec ſcripſit ⁊ ſcholarium cōſuetudinem ſecutū eſſe apparet. Plus minuſve ⁊c. Quin. pleraq; grauiora eſſe dixit ſi inuenta ſubito ſint nec domo allata: ſed inter dicendū e re ipſa nata videant: et illa non iniocunda ſchemata: pene excidit mihi et fugerat me et recte admoneo. Idē ait fallendum iudicem eſſe. et varijs artibus ſubeūdum. Meditatiōis et artificij. ergo meditari cāſam prius et artificioſe illā preparare nō iꝫ videtur licere quidē cū preſertim id fieri debere libro de oratore ipſe ſcripſat Cice. et lib. de legib⁹ ſic dicat: ad cauſe dictionē nūq̄ niſi paratus et premeditat⁹ accedo. ſed occultandum eſt q̄uiū fieri poteſt artificiū et id agendū vt impremeditatū pene ad dicendū te venire iudices credāt. Tūc enim fidē tibi habebūt cum cauſe tue bonitate cōfidere te arbitrabunt. Abrogat. minuit. Derogare eſt toti. abrogare parti. Expoſitio. Hec eſt cū ſimpliciter exponim⁹. Quibus de reb⁹ dicturi ſum⁹ exempli grā. Agendum eſt iudices in hac cā de parricidio. vel agēdū eſt de furto. Vno em̄ ꝓpe verbo exponitur qđ dicturi ſum⁹. Breuiter ⁊ abſolute vt nō plus dicam⁹ aut min⁹ q̄ opꝫ. Cice. in rheto. de inuentione tria dicit expoſitionem habere debere. vt breuis ſit vt abſoluta. vt pauca. et breuitas inquireſt. cum nullum niſi neceſſariū verbū aſſumit. Abſolutio per quā oīa gña q̄ incidūt i cām amplectimur paucitas ſeruatur ſi genera rerum ponantur. neq; permixte cum partibus implicentur. vt ſi genus poſitu; eſt partes non ponantur eſt etiā paucitatis ne plura q̄ ſatis eſt demonſtraturos nos eſſe dicamus.

℄ Quum dicemus numero. Exemplum erit Ciceronis pro Murena vbi ait. Intelligo iudices tres totius accuſationis partes fuiſſe: et earum vnam in reprehenſione vite. Alteram in contemptione dignitatis. Tertiam in criminibus ambitus eſſe verſatam. Pluſq; trium partium. Fabius libro .iiij. ſcribit ſe non probare illos qui partitionem vetant vltra tres propoſitiones extendere. Que ſine dubio ſi nimium ſit multiplex fugiet memoriam iudicis: et turbabit attentionem: hoc tamen numero velut lege non eſt alliganda. Cū poſſit cā plures deſiderare. Breuiter exponimus: vt puta dicam non talem eſſe hunc quem tueor reum: vt in eo credibile videri poſſit homicidium. Dicam occidendi cauſam huic non fuiſſe. Dica; huic eo tempore quo occiſus eſt trans mare fuiſſe. Id eſt in fabio lib. iiij. Et apud Terentium in andria Simo ſoſie liberto ſuo ait breuiter et cōmode Re; oēm a principio audies: eo pacto: et vitam gnati ⁊ cōſiliū meū cognoſces: et quid facere in hac te te velim. Vtq; in partitione expoſuit itaq; primum narrauit gnati vitam ⁊c.

Aſcenſius. ℄ Enumeratione vtemur. Proſequitur reliqua que ad diuiſionem pertinent dicens. Nos vtemur enumeratione cū dicemus numero id eſt per numerū exprimētes: de quot rebus ſumus dicturi. Non oportet .i. non eſt opportunū eā ſcꝫ enumerationem cōtineri numero plus q̄ trium partium. Nam et id eſt ſimul eſt periculoſum ne quando dicamus plus ve pro vel minus .ſ. q̄ trium partium numero. Et pro q: affert auditori ſuſpitionem meditationis .i. excogitationis preuie ad decipiendum excogitate: et artificij ſcilicet doloſi: que res abrogat oratori fidē id eſt facit vt et non credat. Expoſitio eſt quum .i. quando nos exponim⁹ breuiter res de quib⁹ rebus nos ſum⁹ dicturi. Trāſeamus: nunc .i. deinceps ad cōfirmationē .i. dicamus de confirmatione.

† Nō deſūt q̄ hāc nō eē Ciceronis: ſꝫ Herennij pce pliones dicāt: ſꝫ ab āgulis ⁊ echo lat ſumpiā credant:

† pleriſq; placet licere ternariū numeꝝ trāſire: qꝫ licitū eſt cuiq; orāti addere: dicit em̄ Quintilian⁹. licere cuiq; addere q̄d ad velit: ſi alr nō pōt comparari victoria.

† Authore Plutarcho iparum prudēs ioeriſti malꝫ q̄ accedit adorandū niſi premomi ea q̄ dicēda ſunt excogitauerit: qđ p Demoſthenis dictū cōprobatū eſt: ter em̄ rogat⁹ vt i ſenatu Atheniēſiū ſnīam diceret ſnaꝫ: ter reſpōdit: nō em̄ premeditatus ſum.

Franciſcus ¶ Tota ſpes vincẽdi. De trib⁹ orõnis ꝑtib⁹ iã ꝓcepit exordio: narratiõe: diuiſiõe: de q̃rta ꝛ q̃nta: nũc ꝓcepta ſe traditurũ pollicet̃ cõfirmatiõe. ſ. ꝛ cõfutatiõe. attẽtũ aũt reddit auditorẽ a rei magnitudine cum omnem vincendi ꝛ ꝑſuadendi ſpẽ in his duab⁹ partib⁹ repoſitã dicit eſſe: nã cũ noſtra argumẽta confirmauerimus: aduerſarioꝛũq; diſſoluerimus: nihil ſupeſſe videbit̃: niſi vt victoriam conſequamur: vel quod volumus efficiamus cetere partes abſq; his parum: vel nihil omnino agere videntur: exordium ꝑparat: narratio docet diuiſio aliquid certum deſtinat: in quo auditoris animus teneat occupatum: probatio ꝛ refutatio finẽ implent orationis: qui eſt vincere: aut perſuadere: vincim⁹ in iudiciali genere: quod omnium maximum eſt: ꝛ difficilimum: ꝑſuademus in reliquis duobus: ideoq; ita ait ſpes omnis vincendi ꝛ ratio perſuadendi poſita in confirmatione. Adiumenta noſtra argumenta quod per confirmationem fit. Cõtrariaq; diſſoluerimus: quod confutatio efficit. Abſolute perfecte: nam id abſolutum eſt cui nihil deeſt. Munus oratorium eius officium qui dicendi artem profitetur: quem oratorem nominamus. Utrunq; ſcꝫ non prius inquit de confirmatione et confutatione dicendum eſt: quam cauſarum conſtitutiones oſtendantur quibus omnis oratoris confirmatio ꝛ confutatio innititur. Cauſarũ conſtitutiones conſtitutionem quidam ſtatum: quidam queſtiones: alij caput qđ ex queſtione appareat nominauerunt: greci ſτάσιν vocãt quod nomen ab Eucrati Iſocratis diſcipulo vel a zaphyro Clazomenio primũ manauit: q̃q; hoc verbo prius in oratione cõtra Cteſiphõtẽ Aeſchines viſus dicatur: q̃ appellatio inde ducta eſt qđ ibi prim⁹ ſit cauſe cõgreſſus: vel q̃ in eo cã cõſiſtat. Magna aũt inter ſcriptores artis de cõſtitutionibus diſſenſio fuit: alij duas: alij tres: alij quatuor fecerunt: fuerũt q̃ ad octo ꝑuenerũt: itẽ alij alias ꝓncipales eſſe voluerũt: Cic. in rhe. libris de inuẽtiõe q̃tuor ſtatus poſuit coniecture. finis: qualitatis: actionis: plurimi in tres generales fecerunt: quos in oratore ſecutus idem eſt: ꝛ oĩa q̃ aut in cõtrouerſiã: aut in cõtẽtionẽ veniãt: illis cõtinere putauit: ſit ne: qđ ſit ꝛ quale ſit: ſꝫ hos alij apti⁹ appellauerũt: cõiecturalẽ: legalẽ: ꝛ iuridicialem: legalẽ in finitionẽ: trãſlationẽ: ambiguũ. ratiocinationẽ: ſcriptum: ꝛ ſnĩam: ac cõtrarias leges ſubiecerunt. Cic. Hermeſtis ꝓceptoris ſui: vt ipſe ait autoritatẽ ſecutus tres tantũmodo: quos ꝓdiximus ſtatus fecit: ſꝫ eos etiã ipſa natura nobis ꝓſcribit. Nã quoties ſubeſt aliqđ de quo ambigim⁹: an ſit: quid ſit: aut q̃le ſit: nõ pot exiſtimari: niſi pri⁹ eſſe cõſtiterit. Exẽpli cã. aliqs in ſpeculo conſtitutus a lõge pſpiciens: cernere aliqđ ſibi in mari videt̃: id nauis eſt: ſed fit vt aliqđ eſſe dubitet: poſtea progrediente vlterius naui aliquid eſſe intelligit: quid tamen ſit adhuc ignorat. Magis magiſq; appropinquante tandem naui manifeſte nauẽ eſſe cõprehendit: ſed qualis ea ſit triremis ne an oneraria: parua an magna non diſcernit. eodẽ mõ omnis conſtitutio ſic eſt vt aſpecimus: aut enĩ an ſit aliqđ q̃ritur et eſt coniecturalis: aut qđ ſit diſceptat: ꝛ eſt legalis: aut quale ſit: ꝛ vocat̃ iuridicialis cõſtitutio. Alij quatuor fecerũt: vt Ci. ſicut añ diximus in rhetoricis ſuis de inuẽtione quos ipe non ꝓbauit: cõiecturę: finitionis: q̃litis actiõis: idẽ generalẽ cõſtitutionẽ in duas ꝑtes diuiſit: iuridicialẽ ꝛ negocialem: iuridicialẽ eſſe ait: in qua equi ꝛ recti natura aut ꝓmij aut pene ratio q̃rit. Negocialẽ vo in qua qđ iuris ex ciuili more ꝛ equitate ſit cõſideret̃: ꝛ hui⁹ diligẽtie iuriſcõſultos ꝓeſſe: legitime vo ꝑtes q̃ ſunt̃ q̃nq; ſcriptũ ꝛ ſnĩa: cõtrarie leges: ambiguũ: diffinitio: rõcinatio ſeparas a cõſtitutiõib⁹ cenſuit eſſe: qui vero quatuor conſtitutiones eſſe voluit hac rõne ducunt̃: quoties aliqđ i eſt de quo dubitamus primũ querimus an ſit: ꝛ eſt cõſtitutio cõiecturalis: vt cũ di occidiſti luciũ: nõ occidi: queſtio eſt an occiderit: deinde quid ſit peritur ꝛ finitio eſt cum factũ qđdẽ ab aduerſario conceditur: ſed alio nõe di appellari debere: vt ſi quis: qui rem ſacrã de loco priuato ſuſtulerit ſe ſubripuiſſe non neget ſacrilegũ accuſatur q̃ furti tecum dicat agi debere nõ ſacrilegij: grauius enĩ delictum furto ſacrilegium eſt: grauiorq; pena

Vincere aut pſuadere.

† Cõſtõnes cãe cognouerim⁹: cõcertationes accuſantis ꝛ defendẽtis dictis ꝛ reſpõſis. Cauſe aũt ſt: q̃ eſt cõtrouerſia l dicẽdo poſita cum certam ꝑſonarum interpoſitiõe ꝛ ſpãtis eſt quaꝫ Greci vocant hypotheſin ad d̃ĩaꝫ q̃ſtiõis: q̃ eſt ꝓpria diale cticoꝝ: et eſt ꝑſnalis quã nunq; tractãt oratores: ſed dat cognitionẽ oratoribus: vt ſciãt tractare ſpãlẽ.

¶ De confirmatione/ ꝛ confutatione. Li. xxiiij.

¶ Corroborãda eſt aſſertio: vt perſuadeas ac demum aduerſariorum cõfutanda vt vincas. Confutare enim confundendo adtumẽta intẽn͂ aitate.

Tota ſpes vincendi/ ratioq; perſuadendi poſita eſt in cõfirmatione/ ꝛ cõfutatiõe. Nã cũ adiumenta noſtra expoſuerimus: cõtrariaq; diſſoluerimus/ abſolute nimirũ munus oratorium confecerimus. Utrũq; igitur facere poterimus/ ſi cõſtitutionẽ † cauſe cognouerim⁹. Cauſaꝝ cõſtitutiões alij q̃tuor fecerũt: noſter doctor Hermeſtes tres putauit eẽ: nõ vt de illoꝝ q̃cq̃ detraheret inuẽtiõe: ſꝫ vt oſtẽderet id qđ oportuiſſet ſimpliciter: ꝛ ſinglr̃i mõ docere: illos diſtribuiſſe duplr̃ ꝛ biptito

Cõſtitutio;

¶ Tota ſpes. Proſequit̃ narrationem de quarta ꝛ quinta ꝑte orõnis oratorie videlicet de cõfirmatiõe cauſe noſtre: ꝛ de confutatione partis aduerſe: dicens. Tota ſpes vincendi ꝛ tota ratio ꝑſuadendi eſt poſita. i. conſtituta in confirmatione ꝛ in cõfutatiõe. Nam cũ. i. vbi aut poſtq; nos expoſuerimus adiumenta noſtra. i. media. probantia cauſam noſtram ꝛ diſſoluerimus cõtraria. ſ. adiumenta: nimirum. i. haud dubie fecerimus abſolute i. conſummate: munus i. officium oratorium. Igitur q: in eo tota ſpes vincendi eſt: nos poterimus facere vtrũq; ſi cognouerimus cõſtitutionem cauſe. Proſequens autem conſtitutiones cauſarum dicit. Alij. i. nonnulli fecerunt conſtitutiones cauſarum quatuor: ſed ſup. Hermeſtes doctor noſter. i. qui nos docuit putauit tres conſtitutiones cauſarũ eſſe: nõ ideo tantum tres ponens: vt detraheret quicq; de inuentione illorum qui ante eum quatuor poſuerant: ſed vt oſtenderet illos diſtribuiſſe dupliciter ꝛ bipertito. i. in duas partes diuiſione facta id qđ oportuiſſet docere ſimpliciter ꝛ modo ſingulari: hoc eſt quod vnam rem in duas fruſtra diuiſerunt.

Aſcenſius

An ſit.
Quid ſit:
Quale ſit
Iuridicialis
Negocialis

Cõſtitutio triplex.

mulctatur:vlterius pceditur.⁊ quale ſit queritur iuſtum an iniuſtum vtile an inutile:eſtq; generalis conſtitutio:poſtremo illud etiam accidit: vt queratur:an is agat aliquid quem agere opoꝛtet:an cum eo quo opoꝛtet: an apud quos:quo tpe:qua lege:quo crimine:qua pena opoꝛtet:⁊ hec actiõis ſiue trãſlationis ſtatus nominaꝛ. Multi quoq; Cice. in rhetoꝛicis libris quos diximus lecutus eſt: quatuoꝛ fecerunt conſtitutiones:ſed Hermes preceptoꝛ quem nunc ſequitur tres tñ eſſe voluit:non vt aliorũ nobilitatis cupidus ⁊ inuidia ductus inuentioni qnq̃ auferret:ſed vt fruſtra plurib⁹ illud fieri oſtẽderet.qđ paucioꝛibus abſolui poſſet:qđ ⁊ phs dicit Ariſt. ſimplici igitur ⁊ ſingulari mõ docuit quod illi ante docuerant bipertito:qui diffinitionem principalẽ fecerunt cõſtitutionẽ:quam ipſe legitime ſubiecit. Generalem preterea quã ydem in negocialẽ ⁊ iuridicialem diuiſerunt ⁊ trãſlationẽ minime omiſit:nam etiam eas ſub legitima cõpꝛehẽdit conſtitutione:ergo de pꝛioꝝ nihil Hermes detraxit inuẽtione:ſed breuius ⁊ abſolutius pꝛiꝰtus eſt. Singulari mõ qm̃ diffinitiuã gñalem ac trãſitiuã vel actionis vni ſubiecit legitime:iuridicialem vero quam illi partem generalis eſſe voluerunt: principalem fecit. Bipertito;ad id reſpicit quod ait ſingulari.

Panci. ¶ Tota ſpes vincendi:ratioq; pſuadẽdi ⁊c. Fabi⁹ etiã li. v. ait:hoc tñ pꝛiũ atq; pcipuũ crederẽt op⁹ ſua confirmare:⁊ que ab aduerſario pponerẽt refutare. Uincendi:id ad gen⁹ iudiciale attinet. Perſuadendi. Id vero ad genus deliberatiuum pertinet ⁊ demõſtratiuũ. In cõfirmatiõe. Cõfirmatio eſt

Confirmatio. p quã argumẽtando nr̃e cauſe fidẽ ⁊ auctoꝛitatẽ ⁊ firmamẽtũ adiungit oꝛo ita ſcribit Cic. lib. rhe. de

Rephẽſio. inuentione. Cõfutatiõe. hãc Cic. dicto li. appellat Rephẽſionẽ:ait eñ. rephẽſio eſt p quã argumẽtãdo aduerſarioꝝ cõfirmatio diluiꝛ aut infirmaꝛ aut alleuiaꝛ. Fab. vo lib. v. Refutationẽ vocat: ait enim refutatio dupliciter accipi poteſt. Nam pars defenſoꝛis tota eſt poſita in refutatione. Et que dicta ſũt ex diuerſo debent vtrinq; diſſolui. Adiumenta noſtra exp. quod munus eſt confirmationis. Diſſoluerimus id munus eſt confutationis. Abſolute pfecte: nihil enim neceſſariũ ꝑtermitteꝛ. Munus oꝛatoꝛiũ cõfecerimus. Supius de diſſimili narratiõe dixit. Nũc qđ reliquũ eſt:qm̃ de rerum inuentione di-

Hermetes. ſputandũ eſt in qua ſingulare cõlumẽ oꝛatoꝛis officium ⁊c. Noſter doctoꝛ Hermetes. Et hermetes ⁊ hermes in antiq̃s inuenio. Preterea negantes rhetoꝛicã hãc ad Herẽniũ Ciceronis eſſe inter alia q̃z puerilia aſſerũt hoc dicẽtes. Nulliq̃ legi Hermetẽ Cicerõis doctoꝛẽ. Nõ aduertẽtes in ſcribẽda dicẽdi arte Ciceronem plures ſecutum. Quod quidem in pꝛologo li. ij. in rhe. de inuentiõe ſic edocet: ſed ol-

Franciſcus bus in vnum locum coactis ſcriptoꝛib⁹ qđ quiſq; cõmodiſſime pꝛecipere videbatur excerpſimus:⁊ ex varijs ingenijs excellentiſſima queq; libauimus ⁊c.

Status. ¶ Conſtitutio eſt pꝛima. Diffinit pꝛius quid ſit conſtitutio. Deinde quot ſint exponit q̃dã vt Cic. in rhetoꝛicis ſuis de inuentione: pꝛimã conflictionẽ cauſarum ſtatum dixerunt eſſe:quos Quintilianus recte putat ſenſiſſe:ſed parũ eloquutos eſſe:qm̃ nõ pꝛima cõflictione ſtat⁹ eſt:ſed qđ ex pꝛima cõflictione naſcitur vt nõ duoꝝ inter ſe coꝛpoꝝ cõflictio dici recte ſonus poteſt:ſed qđ ex conflictione emittiꝛ. exempli cauſa:occidiſti hominẽ:non occidi:ſtatus erit an occiderit. nam ex depulſione ſola nullus ſtatus efficitur. item feciſti ſacrilegiũ:non feci ſacrilegium ſed furtum. ſtatus erit:q; ex hoc naſciꝛ: quid fecerit:ex his autez apparet:illud coniectura hoc finitione querendũ:et in eo vtraq; pars reſiſtit: an fecerit vel q̃d fecerit:ſunt alique cauſe q̃ duos aut plures habent ſtat⁹:vt in oꝛatione pꝛo rabirio poſthumo: ſed vnus potentiſſim⁹ eſt in quo res vertitur maxime. Quidã ſtatum eſſe voluerũt:id quod appareat ex intentione:⁊ ĩi oẽs effugerunt queſtiones:quidã vt Cicero hoc loco pꝛimã crediderunt eius eſſe in quem ageretur depulſionem: ſed nõ ſemper q̃ reſpondet ſtatũ facit:ſed ſepe is q̃ ꝑpoſitionẽ ſuã cõfirmat. Uarius igitur eſt:p conditiõe cauſarũ ⁊ mõ is q̃ agit mõ is cum quo agit ipm̃ elicit Naz ſi accuſatoꝛ ſic intendat hoiez, occidiſti:ſi negat reus:ſtatũ faciet q negat:q; ſi iure a ſe: q; adulter eẽt:dicat occiſum qm̃ lex pmittit adulteꝝ domi iue l adulterio depꝛehenſum occidere:niſi aliquid

¶ De conſtitutione. Titu. xxv.

¶ Coniecturalis eſt que de pꝛobabili oꝛitur cõſtitutio.

Conſtitutio eſt pꝛima depcatio † defenſoꝛis cũ accuſatoꝛis iſimulatione ↄiũcta Cõſtitutiones itaq; vt ante dixim⁹/tres ſunt:cõiecturalis/legitima/iuridicialis. Coniecturalis eſt cũ de facto cõtrouerſia eſt/hoc mõ. Aiax in ſilua poſtq̃ reſciuit q̃ feciſſet:p inſaniaz gladio icubuit. Ulyſſes interuenit:occiſũ ↄſpicaꝛ:coꝛpoꝛe telũ cruẽtũ educit. Teucer interuenit:vbi occiſuz fratrẽ et iimicũ fratris cũ gladio cruentato videt: capitis arceſſit. Hic qm̃ cõiectura vex q̃riꝛ:de facto erit controuerſia:⁊ ex eo ↄſtitutio cãe ↄiecturalis noiatur.

¶ Cõſtitutio ⁊c. Definit pꝛimo cõſtitutionẽ:deinde pſequitur eius artes ſeu ſpecies dicens. Cõſtitutio eſt pꝛima depꝛecatio. i. depulſio:quaſi ꝑcãdo ne culpa pateꝛ. aut ne crimini detur. Eſt eñ ↄtraria depꝛecatio pꝛecationi. Nã q̃ precaꝛ vult aliq̃d fieri:q̃ depꝛecatur (qm̃ pꝛepoſitio de contrarium ſignificat: nam ſepe auget: vt deamo demonſtro) vult aliquid non fieri: vt Ouidius. Sepe pꝛecoꝛ mortem: moꝛtem quoq; depꝛecoꝛ idem. i. ſepe ꝑcoꝛ vt moꝛs mihi fiat. ſepe vt non fiat apud eccleſiaſticos frequentius accipiꝛ pꝛo valde pꝛecari. apud oꝛatoꝛes ⁊ hyſtoꝛiographos: pꝛo contrario aut diminutione eius quod fieret aut fieri poſſe videtur. Sicut decreſcere eſt contrarium eius quod eſt creſcere: vt dedocere: ⁊ multa alia:q; ergo defenſoꝛ rei pꝛecatur ne quid tale credatur aut fiat,quale actoꝛ et accuſatoꝛ pꝛecatus eſt:ideo depꝛecatio eſt quaſi depulſio defenſoꝛis coniuncta cũ inſimulatione:id eſt occulta culpatione et inſinulatione accuſatoꝛis. Notabis puer (quod ⁊ pꝛemonui) Ciceronem ſolere pꝛepoſitionem quam compoſuit etiam pꝛeponere ſeu appoꝛere

† Aliq̃ conſtitutionem ita diffinierũt:vt dicerẽt pmã eı⁹ cũ quo agereꝛ depulſiõez cui rei ꝑcipue repugnat Coꝛneli⁹ celſus dicẽs nõ depulſione latur ſz ab eo q̃ ꝑpoſitionẽ ſuã ↄfirmet:vt ſi hominẽ occiſum re⁹ negat ſtat⁹ ab accuſatoꝛe naſcatur. Hermagoras ſtatum vocat per quẽ ſubiecta res intelligaꝛ: et ad quã pꝛobationes eı ꝑtiũ referantur. Quintilian⁹: vero noſtra opinio ſẽp hec tuit cũ ẽẽt frequẽter in cã diuerſi q̃ſtionũ ſtatus l eo credere ſtatum cãe q eẽt in ea potentiſſimũ ⁊ in q̃ maxie res verſareꝛ id ſi q̃s gñalem q̃õnẽ vel caput generale dicere malit: cũz hoc mihi non erit pugna non magis quam ſi aliud adhuc q̃ id eẽ intelligat et⁹ rei nomẽ inuenerit.

vt coniuncta cum ⁊c. Itaq(ſicut igitur continuatiua eſt particula) conſtitutiones (vt diximus ante) ſunt tres: coniecturalis: vbi facti ratio non ꝯſtat: legitima que ex lege aut ſcripto legitimo naſcitur: ⁊ iuridicialis cum de iure diſputatur. Sane dicam iuridicialis: nō iuriſdicialis: licet dicaꝫ iuriſconſultus. Et ratio differentie: q in illis cōpoſitis vbi altera pars alterā regit pars recta integra manere ſolet: vt iuriſconſultus: legi peritus ⁊c. vbi vero altera alterā non recte regat: manente prepoſitione ſolet fieri corruptio. vt iuridico vnde iuridicus ⁊ inde iuridicialis. Primo ergo definit coniecturalem dicens. Coniecturalis eſt cum. i. quādo cōtrouerſia eſt de facto hoc modo. Aiax incubuit. i. ſe demiſit ad ſe interficiendum gladio i. in gladium. in ſilua. i. in loco ſilenti ⁊ deſerto: poſtq̄ reſciuit. i. cognouit ⁊ percepit: que feciſſet ꝑ inſaniā. i. furorē contractū ex eo qđ cōtra ſe datam ſniam de armis Achillis cōtra vlyſſem ferre non potuit. Vlyſſes interuenit: ⁊ conſpicatur. i. intuetꝫ occiſum. ſ. aiacem et educit corpore telū cruentū: quo ſe occiderat: ergo ⁊ gladius telum eſt. Teucer frater Aiacis ex alia tamē matre interuenit: ſcilicet inter educēdū telū: vbi videt fratrē. i. Aiacē occiſū: ⁊ inimicū fratris ſcꝫ Vlyſſem cū gladio cruētato quē tenebat manu: arceſſit. i. poſtulat ⁊ in ius vocat ac reū facit capitis. i. criminis capitalis hic. i. in hoc caſu: qm̄ verū. i. veritas rei: queritur. i. inquiritur coniectura/ nō em̄ conſtat per probationes legitimas: cōuerſio erit de facto: ⁊ ex eo. i. ex ea re conſtitutio nominatur cauſe coniecturalis.

accuſator reſpondet nulla lis eſt ſed ſi nō fuit inquit adulter: quia depulſio incipit actoris eſſe: ille ſtatum faciet: et ita erit ſtatus ex prima depulſione: ſed ea hec ab accuſatore nō a reo.. Deprecatio. depulſio † deprecari enim ꝓprie eſt depellere quod obijcitur: ſignificat ⁊ ſimpliciter recuſare. Verg. Mereor mortē nec deprecor inquit. Ouidius Sepe precor mortē: mortem q̄ꝫ deprecor idē. Ne mea ſarmaticum contegat oſſa ſolū. grece deprecatio ανάφασις vocatur intentio autem κατάφασις nominatur. Cum accuſatoris inſimulatione: quia niſi accuſator intenderet nemo depelleretur. Inſimulatio accuſatio eſt: inſimulare autem accuſare: accuſator: vidimus ſic intendit: occidiſti hominē defenſor: ſic depellit: non occidi: cōiecturalis queſtio ē: an occiderit. Item occidiſti: occidi: ſꝫ iure hoc iuridicialis abſoluta: q̄ ſi ponatur

Deprecari.
† Deprecor refuto ſignificat: q̄d dicat Gellius luc. Nō deprecor hoſti ſeruati dū me ſeruet ceruice reciſa. Statius. Nec deprecor vmbrā accipere. Ouidius i faſtis Ille metu pauidus mortē ſi deprecor idq; ſꝫ liceat ſūpta pauca referre ipſa.
Inſimulatio.

aliquid extrinſecus ſumas: vt occidi: ſꝫ iure: ille em̄ occidere me volebat: efficitur iuridicialis aſſumptiua. Nam rationem aſſumit extrinſecus quare id fecerit: eodē mō feciſti feci: ſed melius fuit q̄ non facere: ⁊ eſt comparatiua conſtitutio: vt de illo qui cum ſic ab hoſtibus obſideretur: vt effugere nullo modo poſſet: ita cōuenit cū illis vt arma oia relinqueret: ⁊ egredi permitteretur. Accuſatus enim deinde ꝙ arma reliquiſſet: reliqui inquit ſed melius fuit q̄ fame perire: ⁊ exercitum amittere. Coniecturalis conſtitutio quot eſſent conſtitutiones oſtendit: nunc eiuſmodi ſint tum diffinitione tum exēplo: ⁊ cōiectura lem primū que a coniectu hoc eſt directione quadam rationis ad veritatem dicta eſt: vnde ⁊ ſomniorum atq; omniū interpretes cōiectores vocamus grece στοχαστικοὶ vocatur: στοχάζομαι enim coniector e ſt. Controuerſia lis ⁊ certamen: quia alter inſtat factū eſſe: alter negat eū controuerſia naſcitur hinc intentione illinc depulſiōe De facto facere eſt generale verbū tā ad facta q̄ ad dicta. ideo q̄ de facto ait. ⁊ nō addidit dicto. Nā ex dicto cōtrouerſia naſcitꝫ: vt ſiqs aliū accuſet: qđ aliqđ cōtra libertatē dixerit ⁊ iſtet: dixiſti contra libertatē. nō dixi: ꝯtrouerſia eſt an dixerit. Aiax exēplū eſt ex ſophoclis tragedia ſumptum q̄ aiax iſcribitur. cū Achillē Paris i apollinis tēplo ipo fauēte apolline ſagittis occidiſſet certamē iter principes grecorum de eius armis cuiuſnā deberēt eē: erorū ē: ea aūt Vulcanus ipe idi egregie fabricauerat: cumq; reſum ab oraculo eſſet ꝓpinquiori ac fortiori adiudicari debere: duo inſurrexerunt Aiax Thelamonius ⁊ vlyſſes. Qui ea ſibi arma dari ꝯtēderēt: magnis apđ agamēnonē ſtudijs acta res eſt ſupior in cā Vlyſſes fuit. qđ adeo idigne tulit Aiax: vt i inſaniā verteretur et furens dum i Vlyſſis irrūpere credit tētoriū: ſtabula igreſſus eſt vbi grecorū pda ſeruabaꝫ ingentem illic ſuē ceſo ol ferme armēto ac grege captū de pauimēto ſuſpēdit: ⁊ virgis ceſum ꝓius trucidauit. Vliſſeꝫ eſſe arbitratus: poſtea vero cū ad ſeſe reduxiſſet ⁊ demū cognouiſſet: pudore ſimul ⁊ deſperatiōe quad ā cōpulſus: in deſertū locū ſe ꝯtulit: ⁊ gladio ſupincubuit: ſꝫ illuc caſu Vlyſſes platus Aiacē intueꝫ. accurrit gladiū e vulnere educit. Ecce ⁊ Teucer q̄ frēm occiſum vidēs ⁊ iuxta fris inimicum cruentū in manu gladiū tenentē. Vlyſſeꝫ ſtati cedis fraterne reuꝫ facit. dicēs occidiſti frēm meum at Vliſſes nō occidi. queſtio eſt an occiderit: agendum eſt diſputatiōe q̄ ſumitur ex cōiecturis. Que ꝑ inſaniam feciſſet. qm̄ Vlyſſeꝫ ⁊ illius famulos occidiſſe crediderat. Cōſpicatur a cō ⁊ ſpecio conſpicor deſcendit qđ verbū genus mutat ⁊ declinationē: ſignificatiōnē vero retinet: q̄dam ſunt verba q̄ in cōpoſitiōe mutāt genus ⁊ declinationē: ſꝫ ⁊ ſignificationē: vt facit lacio Capitis arceſſit accuſat ⁊ citat acceſſo vo co eſt. arceſſo. accuſo: auctores Diome ⁊ Cap. verba aūt q̄ ad accuſationē ꝑtinēt: vel defenſionē: dānatiōnē vt abſolutionē. cū gtō ꝯſtruunꝫ vt dānanꝫ adulterij: abſoluūꝫ cedis poſtulaꝫ repetūdarꝫ accuſaꝫ peculatus. Hic in hac cauſa.

Conſpico.
Acceſſo.
Arceſſo.

¶ Cōſtitutio eſt conſtituere eſt ꝓponere ⁊ dicere q̄d in cōtrouerſia ſit: vt ſcribit Victorinus li. j. rhe. Vnq; fabius li. iij. inq̄t. Qđ nos ſtatū: id q̄dā cōſtitutionē vocāt: alij q̄ſtionē. Alij qđ ex q̄ſtione appareat ſtatū greci στάσιν vocant. Que appellatio dicitur ducta vel ex eo ꝙ ibi ſit primus cauſe cōgreſſus: vel ꝙ in hoc cauſa ꝯſiſtat. Statum quidā dixerūt primā cauſarū cōflictionem quos recte ſenſiſſe parū elocutos puto loquit Fabius Nō em̄ ē ſtatus ꝑma cōflictio. feciſti nō feci: ſꝫ qđ ex ꝑma cōflictione naſcitur. i. genus q̄ſtionis feciſti: nō feci: an fecerit: hoc feciſti: nō hoc feci: q̄d fecerit. Cic. aūt li. j. rhe. de inuentiōe ſic. Eā queſtionē ex q̄ cā naſcitꝫ cōſtitutionē appellam⁹. Cōſtitutio ē ꝑma cōflictio cauſarū ex depulſiōe intētionis ꝓfecta hoc mō: feciſti: nō feci: aut iure feci. Cū facti cōtrouerſia eſt quoniam cōiecturis cauſa cōfirmatur. Cōſtitutio cōiecturalis appellaꝫ ⁊c. Deprecatio. Cic. li. j. rhe. de inuētiōe ait i deprecatio ē quum ⁊ peccaſſe reus ⁊ ꝯſulto peccaſſe ꝯfiteꝫ. Et tā vt ignoſcaꝫ poſtulat: qđ genus p raro pōt accidere. Vbi victorinus ait ꝙ hec depcatio nō niſi apđ imperatorē aut apđ ꝑplm valet. apđ iudices vacat. Idē Ci. li. eiuſdē opis ait. Depcatio ē in q̄ nō defēſio facti ſꝫ ignoſcēdi poſtulatio cōtineꝫ. hoc genus vix i iudicio ꝓbari pōt: iōq; cōceſſo peccō difficile eſt ab eo q̄ peccōrū vindex eſſe dꝫ vt ignoſcat iperrare ⁊c. Fabius ēt li. vij. ſic Vltima eſt depcatio: qđ genus cauſe plerīq; negarūt in iudiciū vnq̄ꝫ venire Quin Cic. quoq; ꝓ Oligario idē teſtari vꝫ: quū dicit. Cauſas egi Ceſar multas equidē tecū: dū in foro tenuit ratio honorū tuorū. Certe nūq̄ꝫ hoc mō. Ignoſci te iudices erraui lapſus eſt nō putaui: ſi vnq̄ꝫ pōt hac et. In Senatu vero ⁊ apud populū: ⁊ apud principē ⁊ vbicūq; iuris clementia eſt. Inſinuatione. accuſatione.

Vvan.

† Arceſſere ꝓpe accuſare ſignificat: ⁊ ab arceo naſcitꝫ: ⁊ em̄ aliū accuſare a maleficijs arcere eſt: arceſſit igitur capitis. ad iudiciū eū vocat vbi d̄ capite agitur.

Franciſcus

¶ Legitima cōſtitutio νομικὴ grece dicitur. huius partes ſex ſunt ſingulas adiectis explicat exem plis: prima autem pars eſt cū ex ſcripto ⁊ ſnīa cōtrouerſia naſcitur: qm̄ voluntas eius qui ſcripſit ab eſt: qđ ſcriptū eſt diſſentire videtur grece κατὰ ῥητὸν dicitur καὶ διάνοιαν. Si ſit lex oſtendit quomodo ſententia ſcriptoris a lege diſſentire pōt: ex eſt. Si tempeſtate coactus quiſpiā nauem reliquerit. In ſcripto. in eo qđ ſcriptum eſt. Et ambiguum fuerit: ⁊ dupliciter intelligi poteſt: vt dato q̄ volet: quod exemplū inſerius eſt. Aut ex ſcripto ex eo quod ſcriptum eſt cum voluntas ſcribentis diuerſa ſcripto fuiſſe videtur: vt paulo poſt de naui eius vel eorū nauis ſit: enim rebus omnibusque in naui remanſerant: hoc modo qui nauem timore tempeſtatis reliquerit: nauum et que in ea bona habet: amittito: eius qui in naui remanſerit nauis: ⁊ que bona in ea ſunt eſto. Magnitudine tempeſtatis ceteri pterriti ſūt in ſcaphā ſe coniecerunt ⁊ in tutum locum receperūt. Unus remanſit egrotus qui fugiſſet ſi ei pe regritudinem licuiſſet. nauis forte fortuna incolumis in portum delata eſt egrotus q̄ remanſit in naui: lege agit et nauem ac bona que in ea ſunt poſſidere vult: ſed is cuius nauis erat: nō patitur ſuam eſſe dicens. Cunq̄ legis verba negare nō poſſit: ſententiā ac voluntatem ſcriptoris aliā fuiſſe aſſerit. Nec ſimpliciter intellexiſſe eos q̄ in naui remanerēt q̄ cūq̄ eēnt: ſed eos dūtaxat qui defendēdi gratia remanerēt. Tu autē nō defendiſti nec defendere potuiſti: qm̄ egrotus: tibi igitr nauis adiudicari ſi dz: hoc loco tantū oſtēdit Cicero quomō ex ſcripto ⁊ ſententia controuerſia oriat: li. ſcđo qb⁹ vtraq̄ pars argumētis vti poſſit docebit. In ſcaphā: pua eſt nauicula ſcapha quā trahūt naute maiori alligatā naui: vel i naui ſublatā ferūt: illincq̄ in aquam deiciūt: ea autē ad vſus plurimos vtūtur: et neceſſarios. Caſu ⁊ fortuitu caſu ⁊ fortuna: differūt th̄: quicq̄d enī nobis pter opinionē noſtrā accidit caſus đr a cadēdo: cadere enī accidere eſt: ⁊ eſt cuius rō ⁊ cauſa in rebus ſecreta eſt. Autor eſt Aurelius Auguſtinus Boeti⁹ lib. v. de ꝯſolatiōe inopinatū dici eſſe euentū ex cōfluentibus in his q̄ ob aliquid gerunt ab effectu cauſam notificātē: fortuna vero erit: q̄ ne ab effectu quidē cām notificat: ⁊ cuius rō penit⁹ ignoratur. ¶ Legitima cōſtitutio: eſt que in legibus ⁊ ſcriptis verſat. Et ſcripto: ex lege aliq̄ vel teſtamēto: vel pacto: vel ſtipulatione.

¶ De legitima conſtitutione. Ti. xxvj.

¶ Ex ſcripta ſnīa cū ita ſic vel ſic lege teſtamento nihil pateſieri debere cōſtitutum eſt: hec eſt legitima conſtitutio.

Legitima ꝯſtitutio eſt cū † ex ſcripto/aut ex ſcripti aliqđ ꝯtrouerſie naſcit. Ea diuidit i ptes ſex: ſcriptū ⁊ ſnīā/ꝯtrarias leges/ābiguū/diffinitionē/† trāſlationē/rōcinatiōē. Ex ſcripto ⁊ ſnīa naſcit cōtrouerſia: cū vr̄ ſcriptoris volūtas cū ſcripto ip̄o diſſentire: hoc mō. Si lex ſit/q̄ iubeat eos/q pp tēpeſtatē nauim reliq̄rūt/oīa pdere: eoꝝ naui/ceteraq̄ eē/ſi nauis cōſeruata ſit: q remāſerit i naui: magnitudine tēpeſtatis oēs pterriti nauim reliquerūt: ⁊ in ſcaphā cōſcēderūt p̄ter vnū egrotū. Is pp morbū exire/⁊ fugere nō potuit. Caſu/⁊ fortuitu nauis i portū i columis delata ē. Illā egrotus poſſidet. Nauim petit ille cuius fuerat: hec cōſtitutio legitima eſt ex ſcripto/et ſententia.

¶ Legitīa ꝯſtitutio. Agit de altera ſpē conſtitutiōis dicēs Conſtitutio legitima eſt cū aliq̄d cōtrouerſie. i. litis ⁊ cōtentionis naſcit aut ex ſcripto. i. vno aut ex ſcriptis. i. plurib⁹. Ea. i. ꝯſtitutio legitima diuidit in ptes ſex: vez in ſcriptū ⁊ ſnīam. i. viri auctīē et in leges contrarias (. i. a nobis adductis cum th̄ iuridici dicāt nihil in corpe iuris repugnāe repiri: verū dicūt leges abrogatas nō eſſe ampli⁹ in corpe iuris: ⁊ multas q̄ in ꝯtrariū ſonāt idē dicere.) i ābiguū: in diffinitionē: in trāſlationē: ⁊ in rōcinationē: de ſingulis a ūt ꝓſequit: vñ dicit. Cōtrouerſia naſcitur ex ſcripto ⁊ ſnīa. cū. i. qn̄: volūtas ſcriptoris i. legiſlatoris videt diſſentire cū ipſo ſcripto. i. cū eo qđ ſcriptum eſt hoc mō. Si ſit. i. aliqua lex q̄ iubeat eos qui reliq̄rūt nauim ꝓpter tēpeſtatē perdere oīa ⁊ ſup. iubeat nauim ⁊ cetera eſſe eorū q̄ remāſerint in naui: ſi nauis ſit conſeruata: ⁊ ſup. oēs: q̄ in aliqua naue. fuerūt pterriti magnitudine tēpeſtatis: reliquerūt nauim ⁊ cōſcēderūt in ſcaphā. i. nauiculā que ad lat⁹ magne nauis cōpelli ſolet: pter vnū egrotū: ⁊ is. i. egrotus nō potuit exire. i. naui ⁊ fugere in portū. Nauis eſt delata incolumis. i. ſalua ⁊ ſeruata in portū: caſu et fortuitu. p fortunam ⁊ nō p operā egroti. Egrot⁹ th̄ poſſidet illā. i. nauim. Ille cuius fuerat nauis (aut q̄ p ſcaphā ſalu⁹ fact⁹ eſt: aut q̄ in naui nō erat) petit nauim. Hec conſtitutio. i. cōtentiones inſtitutio eſt legitima ex ſcripto. i. intellecto legi ſcripte: ſed varie intellecte.

Ex ſcriptis ex legib⁹ teſtamentis ve aut pactis aut ſtipulationibus ⁊c. Ex ſcripto ⁊ ſnīa naſcitur cōtrouerſia. Fabius li. vij. att. Scripti ⁊ volūtatis frequentiſſime inter cōſultos qō eſt: ⁊ pars magna controuerſie iuris hinc pendet. Eius gen⁹ vnū eſt in quo ⁊ de ſcripto ⁊ de volūtate queritur. Id tuz accidit quū eſt in lege aliqua obſcuritas aut vteraq̄ ſnā interpretationē cōfirmat: aut aduerſarij ſubuertit: vt hic fur quadruplū ſoluat. Duo ſubripuerunt pariter. x. milia: petunt a vtroq̄ quadragena. illi poſtulant vt vigena conferant. Nam actor dicit hoc eſſe q̄druplū qđ petat et rei hoc qđ offerāt. Uolūtas q̄ꝫ vtrinq̄ defendit: aut quū de altero intellectu certū eſt: de altero dubiū. Ex meretrice natus ne cōcionet. Que filiū habebat ꝓſtare cepit: ꝓhibet adoleſcēs cōcione. Nā de eius filio que ante partū meretrix fuit certū eſt. Quum videt ſcriptoris volūtas cū ſcripto ipſo diſſentire. Eſt et aliud exemplū: qđ ponit Fabi⁹ li. vij. fit eñ cum ipſis verbis legis reperimus aliquid p quod probemus aliud legiſlatorem voluiſſe: vt in hac controuerſia. Qui nocte cū ferro deprehēſus fuerit alliget

† Hic tranſlationem legitie ꝯſtōnis ſoēm ſubijcit: quam in rhetoricis pceptis de inuētiōe actioni ſubiecit incidens. In q̄rta conſtōne quā tranſlatiuā ⁊c. māifeſtū igit eſt ex his Cice. ꝟba legitimas q̄ōnes ſiue ſtat⁹ habet appellare q̄ dun taxat ab eo nūerari nō ſex vt hic: ſꝫ Hermagoraſ ſecut⁹ illic tranſlatiuā actionē ſubiecit cōſtitutioni: quā inter legitīas h̄ cōſtitutiones collocauit: ſed in his libris Cic. in dictū l aliq̄bus nōmagnipēdēdū magno ope ē fūt enī rege ſua l hos cōmētarios q̄ adoleſcens schole deducerat: et ſi q̄ in his enī pa ē tradētꝫ fuit: nā his pcla ros de oratore libros ſubſtituit. ⁊ oratorē ad Brutū: et ptitiones ad filiū Ad Trebatiū aūt Topica: quib⁹ iā ſenex iuueniles correxit errores: quādo quidem inguāen⁹ iuiſ ler i ſtudus ſobot ſi nihil liceret

meli⁹ inuenire preterq̄ tis.

† Sunt q̄ M. Tullij ꝟba ita legunt ꝓlēt: ex ſcripto: ex ipſo textu verborū. Et ex ſcriptis ex ſententiys q̄ ſequunt ex textu: ac ſi diceret legitima cōſtitutio ſit: quando naſcitur cōtrouerſia ex re ſcripta quia vnus conſiderat ſnīam: alter ꝟba tm̄mō q̄le eſt hoc. Miſſi ſunt confitores ad Apollinē p. Rhōanos, querere q̄s Rhomanorū eēt primo āno regnatur⁹: reſſūſ eſt cū ꝑncipē fore q̄ p̄ o: matrem ſuaꝫ oſcula ret. Multi ꝟba intelligētes ad genitricē oſculā dā ſeſe celeriter rapuere contra q̄ dā ſnīam intelligēs le collabi ſimulauit ⁊ terraꝫ cōem omniū matrē oſculatus eſt.

Anto.

cum anulo ferreo inuentū magiſtratus alligauit:hic:quia eſt verbū in lege deprehenſum ſatis etiam ſignificatū videtur non cōtineri lege niſi noxium ferrū:ſed & qui voluntate nitetur ſcriptum quoties poterit infirmare debebit. Qui ſcriptum tuebitur adiuuare ſe etiam voluntate tentabit.

¶Ubi vnius legis cōſtitutio id permittit quod altera nomine conſtitutio per leges dicenda fieri contrarias.

¶Ex contrarijs legibus cōtrouerſia conſtat:cum alia lex iubet/aut permittit.alia vetat quippiam fieri:hoc modo:lex vetat eum qui de pecunijs repetundis damnatus ſit in†concione orationem habere:altera lex iubet augurem indemortui locum/qui petat de concione nominare. Augur quidam dānatus in pecunijs repetundis indemortui locū qui petat nominauit:petitur ab eo mulcta. Conſtitutio hec eſt legitima ex contrarijs legibus.

†Concionē poſuit pro loco vel multitudine ad audiēdū tā ſūmō xōgregata: nulla ſiquidē multitudo concio dicitur niſi ad audiendū cita ſit:al's p oratiōe ipſa poni ſolet. Cōcio vt verius flaccus exiſtimauit tria ſignificat:nā ſicut ſenatū & homines & locum & deliberationes ipſam dici voluit:ita & locū ſuggeſtūq; vnde v̄ba fierēt:& holes & ora tores actionē oēm concionē voluit nominari.

¶Ex contrarijs legibus &c. Proſequitur reliquas partes conſtitutionis legitime dicens. Controuerſia conſtat ex legibus cōtrarijs: cum alia.i.vna ex multis lex iubet aut permittit quippiā fieri alia vetat ſup.idem fieri:hoc modo. Lex vetat eum qui dānatus eſt de pecunijs repetundis.i.iuſte repetendis:eo ꝙ in adminiſtratione reipublice alicu° prouincie inique ſublate fuerint:habere orationē etiā od defenſionē ſui:que lex iuſta videt:quia qui potuit prouinciales circūuenire poſſit & iudicib° imponere:altera lex iubet.i.vult augurē nolare.i.decernere nominādo: eum qui petat in concione: in locū demortui.i.defuncti hoc eſt ponemus ꝙ vna lex dicat ꝙ reperū darū reus non habeat ius loquēdi in concione:& altera lex dicat ꝙ indemortui locum augur quē vult nominare poſſit in concione. Augur quidem damnatus de pecunijs repetundis nominauit.i.pronunciauit:& decreuit:qui petat ſup.ſubſtitui in locum demortui:mulcta.i.pena per legem cōſtituta petitur/ab eo videlicet augure:et hec conſtitutio eſt legitima:ex legibus contrarijs.

¶Ex cōtrarijs legibus. ſecunda pars eſt legitime conſtitutionis: que ἀντινομία grece vocat:et eſt quoties cōtrouerſia naſcitur:qm̄ contrarie inter ſe leges ſunt:vel vna lex que duo diuerſa comprehēdit:vt lex eſt que iubet ſi quis virginē violauerit:illi° virgo vel matrimoniū vel mortem eligere poſſit. Et quidā forte eadē nocte duas vitiat virgines:quarū altera mortē petit:altera matrimonium:hic vna eadēq; lege virgo vtraq; agit:qm̄ duo cōtraria capita comprehēdit. Jtē duo ſunt cōtrarie leges:altera vt qui tyrānum occiderit: petere premium poſſit: altera vt tyranno occiſo quinq; ex proximioribus eius occidātur:vxor interficit Tyrānū: petit premiū vitā filij quem vult lex occidi.naſcitur ex legum contrarietate controuerſia. Athenienſibus he leges fuerunt. — Fräciſcus.

¶Cum alia lex iubet. Modeſtinus iurecōſultus legis virtutem hanc eſſe ait. Imperare: vetare: permittere:punire inter iubere & permittere multū intereſt:qm̄ qd iubet lex neceſſario faciendū eſt quod permittit in tua poteſtate eſt vt facias vel nō facias:ideoq; diligēter intuendū eſt.Qm̄ ſi lex permitteret aliquid fieri vel non fieri et alia lex cogat vel vetet:in huius comparatiōe que permittit parū valet.illud preterea conſyderandū eſt ꝙ legum alie alijs derogant aut abrogant. Derogare eſt aliquid tollere. Abrogare vero penitus remouere:vt ſuperius quoq; dictū eſt. Jubet & vetat. Similes ſunt leges que iubent & vetant quantū ad vim attinet:quantā enim ille iubendo.vim habent.tantā he vetando. Lex vetat. exemplū ponit contrariarū legum:lex eſt augur in demortui locum qui petat nominato videlicet nominet augur eum qui ſubſtitui demortuī loco querit. Alia lex vetat tamen quid damnatus ſit de pecunijs repetundis in concione orationem habere. Accidit vt augur, aliquando damnatus de pecunijs repetundis indemortui locum qui petere t nominauerit. Accuſatur nō licet tibi,in concione indemortui locum qui petat nominare:nam lex eſt que probet qui de pecunijs repetundis domnatus ſit:hoc facere:tu de pecunijs repetūdis damnatus fuiſti:ergo tibi non licet. Tum ille:immo vero licet.:Nam lex eſt que iubet augurem indemortuī locum nominare. Ego augur ſum:ideo indemortui locum qui petit in concione nominaui:accuſator & defenſor ſuam vterq; legem habet:qua cauſam ſuam defendat. De pecunijs repetundis:repetūdorum & de pecunijs repetundis dicitur:nec habet alios caſus:&,repetundarū cum dicitur ſubintelligitur pecuniarū. Quo nomine pecunie & omnia quibus diuitie conſtant continentur. Hec accuſatio propter cadit in eos qui cum magiſtratus eſſent:prouincialibus aut vi aut dolo eripuerūt pecunias: aut vaſa precioſa veſtē:frumentū:nauigia:nummos. Indemortui ſuppletur ſubſitut:indemortuus dicebatur:qui ante tempus magiſtratus peracti moriebat:vt conſul qui magiſtratus annuus erat ſi ante anni finē mortu° eſſet:indemortuus itaq; eſt in ipſo magiſtratu mortuus:cui qui ſubſtituebat: ſuffectus nominabatur. Concio congregatā multitudinē populi ſignificat & orationē:que habetur.

Aſcenſius. Ordo.

Jubeo: Permitto;

De pecunijs repetundis.

Indemortuus.

Concio.

¶Ex cōtrarijs legibus.omnibus autem manifeſtū eſt inquit Fabius lib.vij. Nunq̄ eſſe legem legi contrariā iure ipſo:quia ſi diuerſum iuſſiſſet alterū altero abrogaretur:ſed eas caſu colludi & euenire. Jd autem plurib° verbis illic & exemplis aperit. De pecunijs repetūdis dānatus hec accuſatio ꝓprie endit in eos qui cum forent magiſtratus prouincialib° aut vi aut dolo eripuerūt pecunias:aut vaſa precioſa:veſtē:frumentū:nauigia:nūmos:mutatur autem e in u. Jn concione. Aulus Gelius lib.xvij. ſcribit concionē tria ſignificare:locū ſuggeſtūq; vnde verba fiunt. Jtem ſignificare cetum populi aſſiſtentis. Jtem orationē ipſam que ad populū diceretur. ¶Altera lex. Ordo eſt. Altera lex iubet augurem in concione nominare ſup.eum qui petat locum indemortui. Jndemortui:indemortuus dicebatur:qui in magiſtratu nondū finito moriebatur. Multa. Ulpianus de verborū ſignificatione ſcribit. Penam generale nomen eſſe omniū delictorum coertionem. Mulctam vero ſpecialis peccati:cuius animaduerſio hodie pecuniaria eſt. Pena autem non iſi pecuniaria verū capitis &c. Plautus tamen in amphit.att. Nunquid cauſam dicis:quin te hoc mulctem matrimonio. Et Cice.lib.j.tuſ. Que eſt igitur eius oratio:qua facit eum Plato viſum apud iudices iam morte mulctatum.

Man.

Ex Jnſis legibus.

Concio.

Nota ordinem.

Uirt° legis.

Jndemortuus.

Mulcta.

Pena.

Frāciſc⁹ ex ambiguo.

¶ Ex ambiguo. tertia pars legitime cōſtitutionis ἀμφιβολογία grece dicit̃. Et eſt quādo controuerſia naſcitur in ſcripto cum in duas pluresue ſententias trahi poteſt. Multis modis aliquid ambiguū dicitur: exemplū ponit Cice. in perſona ꝓpria factum. habuit enim ex terentia vxore filiū Teſtamētū igit̃ condēs Tullius: inq̄t heres meus terētie mee. xxx. pondo vaſorū argēteorū dato que volet. Dato pro det. Volet: ad terentiā referri poteſt: ⁊ ad heredē que volet heres meus vel terētia: ⁊ hinc naſcitur ambiguitas. Celata magnifice vt non ſolum pondus ea faceret ꝑcioſa: ſed etiā artificiū. Triginta pondo hoc eſt libellas. Seſtertius inquit Varro eſt dupōdius ⁊ ſemis. i. duorū pondo ⁊ ſemis: ⁊ addit pondo aūt libelle. Et libellam dicit pōdo eſſe ⁊ nō librā: quoniā veteres quēadmodū nūc nos libram habuerūt ⁊ libellam: nam libra preciosiores res venduntur libella vero viliores.

Epitome de gur.

Pondo.

Seſtertius.

Dupōdi⁹.

Man.

Amphibologie ſpēs.

¶ Ex ambiguo cōtrouerſia naſcitur. Ut Fabi⁹ lib. vij. ſcribit. Amphibologie ſpecies ſunt innumerabiles: aut enim vocib⁹ accidit ſingulis aut coniūctis. Singula afferūt errorē: quū pluribus rebus aut hoībus eadē appellatio eſt hōnyma dicuntur vt gallus: verū enim gentem an nomen auis ſignificet incertum eſt. Et aiax an thelamonius an oilei fili⁹. verba quoq; quedā diuerſos intellect⁹ habet: vt Cerno. Que ambiguitas plurimis modis accidit. Unde fere lites precipue ex teſtamētis quum de libertate aut etiam hereditate contēdunt ij quibus idem nomen eſt: aut quid ſit legatum querit̃ in coniūctis plus ambiguitatis: vt Aio te eacida Romanos vincere poſſe. Per collocutionē vbi dubiū eſt qd quo referri oporteat ac frequētiſſime quū quidē qd mediū eſt vtrinq; poſſit trahi: vt de Troilo Vergilius. Lora tenēs tñ. Hic verū qd teneat tñ lora: an quo teneat tantū trahat̃ queri poteſt. Unde cōtrouerſia illa: teſtamento quidam iuſſit poni ſtatuā auream haſtam tenentē. Queritur an ſtatua haſtā tenens aurea eſſe debeat. An haſta eſſet aurea in ſtatua. Sepe vtri duoꝝ antecedētiū ſermo ſubiectus ſit in dubiū eſt vnde eſt cōtrouerſia heres meus vxori mee dari dānatus eſto argenti qd elegerit pondo centum. Uter eligat querit̃. Que volet: hic conſiſtit amphibologia: verū eīn ad Tulliū an ad Terentiā referendū ſit dubium eſt.

Aſcenſius.

Frāciſcus

Ex diffinitione.

† Triginta pondo. i. triginta libras: ⁊ iā pluraliter efferūt. vnū eīn pōdo non dici ſcim⁹ lʒ in librā efferri ſi ſingulariter velimus enumerare: duo aūtē et tria pondo

¶ Ex diffinitione ὅρος grece dicitur diffinitio cū nō de facto ambigitur: ſed de facti noīe ꝯtrouerſia naſcitur diffinitionis cōſtitutio appellat̃ . ſi accuſatur quiſpiā ſacrilegii: qui rē ſacrā ſuſtulit de loco nō ſacro: ⁊ fateat̃ ſe rem ſurripuiſſe: ſed furtū nō ſacrilegium feciſſe: ita ſacrilegiū faciat qui rem ſacrā de loco ſacro auferat. Exemplū ipſe adducit Cicero: qd hmōi eſt. L. Apulei⁹ Saturnin⁹ tribu. ple. legē tulit vt frumentū

¶ Sermo ambiguus eſt qui diſſidentes ſenſus cōtinet vt eſt illud. Aio te eacida, romanos vincere poſſe. Et buridanianū illud quod fertur enigma. Reginā interficere: nolite timere bonū eſt: et ſi oēs conſenſerint ego non contradico. Aliter ſenſus eſt. Regi. interfi. nolite ti. bonum eſt: ⁊ ſi omnes conſenſerint: ego non contradico.

¶ Ex ambiguo cōtrouerſia naſcitur: cū res in vnā ſniam ſcripta duas / aut plures ſnias ſignificat: hoc modo. Paterfamilias cū filiū heredē teſtō faceret: vaſa argētea vxori legauit. Tulli⁹ heres meus Terentie vxori mee triginta † pōdo vaſoꝝ argēteoꝝ dato que volet: poſt mortē ei⁹ vaſa ꝑcioſa / ⁊ celata magnifice illa petit. Tulli⁹ ſe que ipſe volet in. xxx. pōdo ei debere dicit. Conſtitutio legitīa ex ambiguo.

¶ Ex ambiguo. Controuerſia: id eſt cōtentio ⁊ litigatio naſcitur ex ambiguo i. dubio dicto: cum. i. quādo: res ſcripta in vnam ſniam. i. vnū ſenſum: ei⁹ q̄ ſcripſit aut dictauit ſeu dixit: ſignat duas aut plures ſnias: hoc modo. Paterfamilias cum faceret filium ſcilʒ ſuum heredē: teſtō. i. in ſupꝛema voluntate ſua legitimis teſtibus comprobata legauit. i. teſtando addixit vxori vaſa argentea ſcʒ ad. xxx. pondo: dicens. Tullius ſcʒ filius heres meus ſcʒ teſtō comprobatus: dato. i. volo vt det Terentie vxori mee (nō dicit matri ſue enim qua non eſſet honeſta aut licita cōtentio: ſed timuit nouercam eſſe) terentie tamen etiā fuit nomen vxori Ciceronis. xxx. pōdo. i. libras: vaſorū argenteoꝝ que volet (Ambiguū eſt de ſuppoſito: an que vxor volet: an que filius: et ideo) illa ſcʒ vxor: petit poſt mortem eius ſcʒ patrisfamilias vaſa precioſa et celata. i. exſculpta magnifice. i. magno artificio ⁊ apparatu ſumptuoſo. Tullius ſcʒ filius patrisfamilias dicit ſe debere ei. xxx. pondo ſcʒ vaſorū argenteorū que ipſe ſcʒ filius volet ſcʒ ei dare. Et ita eſt cōſtitutio legitima ex ambiguo ſcʒ verbo volet qd ad diuerſa applicari poteſt. vnde mater interpꝛetat̃ ſibi legata e vaſis aureis. xxx. pondo: que ipſa volet: fili⁹ contra que ipſe non ipſa. Et ſic cōtrouerſia oritur: quocirca proſpiciendum eſt ne quid ambiguū ſit in teſtamento noſtro ſi volumus heredes noſtros ſine lite ſuccedere. Sane non idem ſunt pondo ⁊ pōdus. Pondo enim numero plurali ⁊ genere neutro ſed indeclinabiliter dicitur libra vna: pondus autem eſt onus quotuis librarū. vnde poſſet centum pondo pari pondus. In qua re imperitiores errare ſolent. Dicētes emi tria pondera plumbi aut butiri pro eo qd dicāt terna pondo aut tres libras. Sunt qui argumentenitur ex hoc textu Ciceronianū eſſe preſens opus: eo ꝙ illi filius fuit Tullius nomine: et vxor terentia: ſolemus aūt fere de noſtris exempla dare. Alij tamen contra ſentiunt dicētes vxori ⁊ filio ciceronis non cōuenire exemplum cum illam dicāt matrē Tullij: qui cum filius agere nō poſſit verū alius poſſit eius noīe agere: ⁊ exemplorū nō requirit̃ veritas.

¶ Diffinitiua conſtitutio eſt in qua de ſolo rei nomine diſputatio eſt ⁊ vocatur apud logicum diſputatio ad nomen ex tranſlatione autem fit cum quid habetur ſuſpectum vel importunum.

¶ Ex diffinitiōe ꝯſtat cauſa / cū in cōtrouerſia eſt / quo noīe factū appellet̃: ea eſt hmōi. Cū luci⁹ ſaturnin⁹ legē frumētariā de ſemiſſib⁹ ⁊ triētib⁹ laturus eſſet. Quint⁹ Cepio / qui per id tpis q̄ſtor † vꝛbanus erat / docuit ſenatū erarium † pati non poſſe † largi-

et deinceps obſeruabim⁹: nec me fugit duapōdo ⁊ trepōdo dicendū eſſe placuiſſe Quītiliano: inqnit el duapōdo ⁊ trepondo vſq; ad noſtram etatē ab oībus dictū eſt: ⁊ recte dici meſſala cōfirmat.

† Erariū a fiſco ita diſtinguit̃: vt inq̄t Pedianus: vt pro cēſu priuato erariū dicat: qd ⁊ Cic. ad Aug. oſtendit: cū inq̄t publicam dilapidabat pecuniam: erarium ʒ exhauriebat: minuebat vectigalia: donabat ciuitates ꝑ ſaeculo ipſi adūcit fiſcus vnde fiſcus pecunia publica.

† Queſtoꝛ vꝛban⁹ ꝑſe. et⁹ erarij ad differētiam queſtorum: q̄ dicit̃ ſociis lpaiozis in exercitu: alij eīn q̄ſtoꝛ dicitur index q̄ pꝛeeſt iudicijs exercēdis ⁊ maleficijs puniendis.

† Largitio vt plurimū eſt vitioſa ⁊ ad malam partē magis dicta: vñ largitiōib⁹ eorum pꝛoſ iudices dicimus iniiam od bonū dicim⁹ munificētiā liberalitatem.

tionẽ tantã. Senatus decreuit: ſi cã legẽ ad populũ ferat/aduerſus rẽpublicã videri eũ facere. Saturninus ferre cepit: college intercedere: ille nihilomin⁹ ciſtellã detulit. Cepio vt illum cõtra ſenatuſcõſultũ intercedentibus collegis aduerſus rẽpublicã vidit ferre: cũ viris bonis impetũ facit: põtes diſturbat: ciſtas deijcit: impedimento eſt/quo ſecius ferat lex. Acceſſit Cepio maieſtatis. Conſtitutio ẽ legitima: ex diffinitiõe. Uocabulum enim diffinitur ipſum cum queritur quid ſit minuere maieſtatem.

populo divideretur: ſemiſſib⁹: et trienitibus. Cepio qui queſtor Urbanus erat exiſtimans tantã largitionem pati rempublicam nõ poſſe: aduerſus Saturninum cõcionẽ habuit: ſed id Saturninus contemnens ferre legez perſtitit quam pronunciaturus cum pulpitum aſcendiſſet. Cepio pontes diſturbauit. Ciſtellas diſiecit: in quibus tabelle continebantur. Cepionem Saturnin⁹ maieſtatis accerſit. Quod magiſtratum leſerit populi Romani. ſic igitur inſtat: leſiſti maieſtatem: ꝙ tribuno ple. legẽ ferre volenti impedimento fuiſti: ille non leſiſſe maieſtatem dicit: ſed potius ledere volentem prohibuiſſe: quoniã Saturnin⁹ cõtra: ſenatus bonorũq; omnium voluntatem ferre legez volebat: factũ conuenit: ſed quid ſit maieſtatẽ ledere diffiniendũz eſt: ꝛ propterea diffinitiua ẽt conſtitutio. Frumentaria de diuidendo frumẽto. De ſemiſſibus ꝛ triẽtibus: volebat eñ vt frumentũ ſemiſſibus ꝛ triẽntibus ppło diuideret ꝛ diſtribueret. Nota ꝙ ad pondus ptinẽt numerũ ꝛ menſuram: ꝓ ſe inuicẽ poni ſolẽt: põdus pro numero: numerus pro põdere: et ꝓ his menſura: oĩa tamẽ ad partem integram referri cõuenit vel ponderis: vel mẽſure: vel numeri Quod vt apertius itelligatur: as eſt libra unciarum duodecim: cũ ſemiſſem dico: dimidiaz partem aſſis intelligo. ſi de põdere ſermo eſt: dimidiũz libelle accipio: ſi de agris loquimur: ſemiſſem dimidiũ iugeris eſſe interpretor. ſi de menſura vt frumenti: vini: olei ſemiſſem modium dimidium intelligo. Trientem vero quartam partem. cuz igitur ſemiſſibus ait de frumento loquẽs dimidiũ modiũ ſignificat cũ trientibus inde tertiam partem exprimit. Saturninus enim frumentariam legez de ſemiſſibus et trienitibus ferebat: vt ijs quidem ſemis daretur frumenti ideſt dimidius modi⁹: illis vero qui minus pauperes eſſent triẽs hoc eſt ꝗrta modij portio daretur: ceterum maiores noſtri omnem ſummam per partes aſſis diuidebant: vt hereditatez: agros ordines. Aſſem pro libella accipiebant: ꝛ in duodecim partes diſtinguebant: quarum ſingule vncie dicebãtur ab imo: ſextans duas vncias: quadrãs tres triens quatuor: quicunx quinq;. ſemis ſex vncias continebant: vnde et ſic dicitur ꝙ ſit dimidiũ aſſis et a greco deſcendit a quibus τονμτει vocatur mutato · in s aſpiratione: quod fieri in multis conſueuit ſeptunx a ſeptem: ꝛ vncia: bes octo olim autem des dicebatur: quaſi dempto triente:

Aſcenſius.

Ex diffinitione. Declarat controuerſiã que oritur et conſtituitur ex diffinitione dicens. Cauſa conſtat ex diffinitione ſup. tunc: cum id eſt quando eſt in controuerſia. i. contenditur et diſceptatur quo nomine factum. ſ. de quo contenditur: et accuſatus eſt quiſpiã: appelletur. i. debeat appellari. Ea. ſ. controuerſia ex definitione orta eſt huiuſmodi. i. tali exẽplo declarabilis. Cum lucius Saturninus eſſet laturus legem frumentariam: id eſt de frumento diſtribuẽdo (Appellatione autem frumenti venit omne genus ſatorum quib⁹ veſcimur) de ſemiſſibus ꝛ triennibus: ideſt ꝙ per ſemiſſes: ideſt ſex vncias menſure aut per trientes: id eſt quatuor vncias diſtribueretur. (Semis enim continet dimidium aſſis: triens tertiam partez: et ita cum duodecim ſint in aſſe vncie triens quatuor continet vncias: et quadrans tres. Quo circa nolim exponere de ſemiſſibus ꝛ trientibus ideſt de ſexta parte ꝛ quarta. Nam ſemis non eſt ſexta pars: ſed altera duarum) Quint⁹ Cepio qui erat queſtor vrbanus: id eſt vt dicunt receptor rerum vrbanarum ideſt pertinentiũ ad rẽpublicam Romanam ꝛ colligendarum in vrbe: per idem temporis. i. per id tempus docuit ſenatũ. i. ſenatores ꝛ primores vrbis qui patres conſcripti erant: erarium. i. theſaurũ publicũ ſeu fiſcũ vt nunc dicunt: non poſſe pati tantã largitionẽ vt videlicet talis fieret frumenti diſtributio viritim. Senatus edoctus et perſuaſus a Cepione: decreuit. i. ſanxit: ſi Saturninus ferat eam legẽ. ſ. frumentariaz. eum videri. i. ꝙ videat ꝛ reputet facere aduerſus. i. cõtra remp. hoc eſt in detrimẽtũ reip. cui⁹ intererat erariũ. i. nõ exhauriri per largitiones non neceſſarias. Saturninus cepit ferre. ſ. legẽ. i. promulgare: college. i. contribuni plebis ſup. ceperunt intercedere. i. intercedendo ſe opponere ꝛ contradicere. Ille. ſ. Saturnin⁹: nihilominus i. ꝗuis college obſtarẽt: tulit. i. attulit ciſtellã. i. paruã ciſtã: in qua erat lex illa ſcripta greece dicitur κιστη kiſte: quomodo etiã teutonice di. Cepio vt. i. poſtꝗ vidit illũ. ſ. iã ſepe dictũ Saturninũ: ferre ꝯtra ſenatuſcõſultũ. i. cõſiliũ ꝛ decretũ (nam prius dixit decretum: vnde videt pro eodẽ accipiendũ) ſenatorũ aduerſus rẽpublicã. i. in detrimẽtum reipublice ꝛ potiſſimũ collegis intercedẽtib⁹. i. ad impediẽdum interuenientibus (Unde interceſſio duplex eſt: altera vt quid fiat: altera ne quid fiat. vñ precamur vt ſancti intercedãt pro nobis apud deum. i. vt per eorũ ſuffragia nobis bona cõferant: ꝛ mala que meruimus aut patimur auferantur;) facit impetum cũ viris bonis. i. reipublice fauentibus (Alij legũt fecit: ſed minus coheret cum ceteris verbis ꝑſentis tpis) diſturbat pontes. i. ſcalas quibus aſcendebatur in ſuggeſtum. i. locũ editum vnde lex promulgaret et ita curat ne ſaturninus libere aſcẽdat ac deſcẽdat ꝛ deijcit ciſtas in quibus ſcripta cõtinebatur lex. ꝛ eſt impedimẽto: quo. i. vt ſecius id eſt aliter lex feratur ſcilicet ꝗ ille volebat: aut quo ſecius poſuit pro vt non. Nam deijciendo ciſtas impediuit penitus ne lex feraẽ. Cepio ſcilicet queſtor vrbanus. accerſitur id eſt vocatur in ius et accuſatur maieſtatis: id eſt vt is qui leſerit maieſtatẽ ſcilicet tribunitiam: quam ſanctam: ꝛ inuiolabilẽ plebs romana habendam cenſuit. Et licet queſtor etiam magiſtratus eſſet: minor tamẽ erat ꝗ tribunus: vnde videbaẽ minuiſſe maieſtatẽ tribunitiã faciẽdo impetũ in tribunũ plebis: preſertim vbi officio ſuo fungi vellet. Et ideo Conſtitutio ſup. ſit legitima) ex definitione (aut vt alij ſcribunt ex diffinitione: vtrũq; autem ſcribi poſſe reor: deſinitio enim a de ꝛ ſi-

dodrans nouem: quaſi dempto quadrante: dextrans decem quaſi dempto ſextante: deunx: vndecim quaſi vna de aſſe dempta vncia: inde vncia quaſi vna: nam ab vno dicitur. Queſtor vrbanus: queſtorum alij vrbani erant: qui et erarij vocabantur: ij autem publice pecunie curam gerebant: alij ad exigenda vectigalia in prouincias mittebnatur. Alij maleficia cõquirebant a quorum queſtionibus exercẽdis queſtores vocati ſunt: autor Uarro ſed qui pecunie pre erant queſtores nominabantur: ꝙ inquirende pecunie: et conſeruande cauſa crearentur: ⁊ quia de capite ciuis Romani iniuſſu populi non erat lege permiſſum conſulibus ius dicere: queſtores conſtituebantur o populo qui capitalibus rebus preeſſent et ij parricidij appellabantur quorum et lex .xij. tabularum meminerat: queſtor ergo vrbanus qui idem et curatius vocabatur: et publice preerat pecunie. Erarium locus in quo publice reponebantur pecunie: ererium vocabatur ab ere. cuius nomine omnes pecunie continebantur: argumentum etiam et aurum ſiue graue eſſet ſiue ſignatum. Erariũ ſuum in ede Saturni romani eſſet voluerunt: quoniam tempore quo Saturnus Italiam, in colui ſertur in eius finibus furtum nullum eſſe commiſſum. Aut quia ſub illo nihil erat cuiuſq; priuatum: vt apud eum locaretur populi pecunia communis ſub quo fuiſſent cunctis vniuerſo communia. Senatus decreuit. Cum de hac lege frumentaria qua Saturninus ferre volebat Cepio in ſenatu retuliſſet in hanc ſententiam ſenatuſconſultum factum eſt: contra rempublicam eſſe ſi eam Saturninus ferat. Collegę alij tribuni: nam ij ſunt collegę qui ad eundem eliguntur magiſtratum. Intercedere impediebant: eſt autem proprie vi aut verbo in medium ſe opponere. ⁊ impedimento eſſe. Ille Saturninus qui ſenatuſconſultum contemnebat. Pontes diſturbat: vel ſcalas intelligis gradusq; per quos in ſuggeſtum aſcendebatur: vt per tranſuerſum poſita ligna cum tabulis inſtar pontis: eminẽs aũt extruebatur pulpitum vnde lex recitaretur: ⁊ ab omnibus qui circunfuſi erãt exaudiretur: ceterum pons eſt per quem ſuper prohibitum ambulamus elementum: vel aer ſit vel aqua. Ciſtellã capſulam: nam ciſta capſa eſt cuius diminutiuum eũ ciſtella: grecum autem vocabulũ eſt. Accerſitur maieſtatis: lex iuſtam maieſtatis in eos qui contra rempub. aut imperatorem aliquid moliti eſſent ſuum extendebat vigorem: cuius pena anime amiſſionem ſuſtinent: et memoria rei etiam poſt mortem damnatur.

Erarium. **College.** **Ciſta:** **Mand.'**

¶ Ex diffinitione. Uictorinus li. j. rhe. ſic ait. Definitio talis eſt. Homo eſt aial rationale bi pes riſus capax. Deſcriptio vero talis. Homo eſt qui rectum verticem rotundo capitis attollit cuius ſunt ſub collo humeri brachiaq; demiſſa et cetera in hunc modum. Diome. autem ſic. diffinitio eſt oratio: que id de quo queritur aperte deſcribit ⁊ determinat. Cicero ſic eã diffinit. Diffinitio eſt oratio. que quid ſit de quo queritur oſtendit ꝙ breuiſſime. ¶ Lucius ſaturninus. Lu. Apuleius ſaturninus tribu. pleb: ſeditioſus fuit. de quo plura Plinius de viris illuſtribus vbi etiam ait ꝙ aurum dolo aut ſcelere cepionis partum ad emptionem agrorum conuerterit aqua: ⁊ igni interdixit ei qui. in leges ſuas non iuraſſet. Meminit ⁊ Liuius lib. lxix. Legem frumentariam: ad frumentum pertinentem. De ſemiſſibus et trientibus. i. de ſexta parte ⁊ quarta. Semis enim ſexta pars aſſis eſt. † Triens vero quarta: erant autem ⁊ pondera ⁊ menſure. Queſtor vrbanus. aiunt queſtores appellatos ꝙ publice querẽde pecunie prepoſiti eſſent. Erat autem queſtorum aliquis qui erarij et vrbane pecunie curam gerebat. Aliquis vero prouincias exigendis vectigalibus ſortiebat. Aliquis maleficia cõquirebat. Uarro aũt ſic ait. Queſtores a querẽdo: ꝙ cõquirerẽt publicas pecunias ⁊ maleficia. Erarium dicitur locus publicus: vbi reponuntur theſauri vel pecunie ab ere. Unde prius pecunia fuit. Largitionẽ. largitas rationabilis dicitur: largitio vero vitium: quum ob iniuſtam cauſã alicui largimur aliquid: refertur autem ad prodigalitatem non ad liberalitatem. Intercedere oppugnare impedire. ceperunt. Ciſtellam qua ſcilicet ſuffragia populi in creandis magiſtratibus legibusq; ferendis colligebantur: hanc alij Sitelam appellant. Cicero enim in oratione pro Cornelio de maieſtate ſic ait. Neq; maius eſt legere codicem cum intercedatur ꝙ ſitelam ipſam cum ipſo interceſſore deferre. Pontes gradus quib' pulpitum aſcendebant Quo ſecius vt aliter. Maieſtatis Cicero lib. ij. rhe. de inuentione ſic ait. Maieſtatem minuere eſt de dignitate aut amplitudine aut poteſtate populi: aut hominũ quibus popul' poteſtatem dedit aliquid derogare ti. autem. ij. rhe. ad Herennium idem Cice. ſic Maieſtatem is minuit: qui ea tollit: ex quibus rebus ciuitatis amplitudo conſtat: hec ſunt ea que capiunt ſuffragia populi ⁊ magiſtratus conſiliũ. Nempe igit̃ tu ⁊ populum ſuffragio ⁊ magiſtratum cõſilio priuas priuaſti: quũ pontes diſturbaſti. Itẽ ex cõtrario maieſtatem is minuit: qui amplitudinem ciuitatis detrimẽto afficit. Ego nõ affeci: ſed ꝓhibui detrimẽta erarium conſeruaui: libidini maiorum reſtiti. Maieſtatem omnem interire non paſſus ſum ⁊c.

Queſtio. † Triẽs quatuor vncie dſr. Triẽs caſir. per ſi' calidũq; triẽtẽ excutiẽ manib'. **Largitas.** **Largitio.ſ** **Maieſtatẽ diminuere.**

¶ Ex trãſlatione quinta pars eſt legitime cõſtitutionis: que alijs quoq; nominibus appellat̃. Nã cõmutatio tranſumptio ⁊ tranſpoſitio dicitur. Hermagoras primus principatem fecit cõſtitutionem μεταληψις Greci vocãt: tranſlatiua nominatur: quoniã vt ait Cicero in rhetoricis de inuẽtione actio trãſlationis ⁊ cõmutationis indigere videtur: eſt autem actio ius perſequẽdi in iudicio quod tibi debetur. Utimur hac conſtitutione quoties ex eo pẽdet cauſa vt ab alio nos accuſari debere dicamus: aut nõ nos: ſꝫ alios ac

Franciſcus

¶ Ex tranſlatione controuerſia naſcitur: cũ aut tẽpus differendum/ aut accuſatorẽ mutãdũ/ aut iudices mutãdos reos dicit. Hac parte cõſtitutiõis greci i iudicijs/ nos i iure ciuili plerũq; vtimur. In hac parte nos iuris ciuilis ſciẽtia iuuabit: in iudicijs tamen nonnihil vtimur: vt hoc mõ. Si quis † peculatus accuſatur: ꝙ vaſa argẽtea publica de loco † ꝓuato dicat̃ ſuſtuliſſe: poſſit dicere cũ diffinitõe ſit vſus

† Peculat' (vt Feſtus Põpei' inqt) furtũ eſt publicũ: dici aũt ceptũ aut a pecore tũc cũ Romani pterpe cudes nihil haberent. † ꝓuato vt de aliq̃ officina. q loc' ꝓuat' ꝓu'. na. nũ. ſignificat ꝓpriũ vnde et ꝓuileſia: et priuata res t ſolius hois prãte poſita eſt.

quid ſit furtum:quid peculatus:ſecum furti agi/nõ peculatus oportere: hec portio legitime conſtitutionis his de cauſis raro venit in iudicium:ꝙ in priuata actione pretorie ſunt/exceptiones:⁊ a cauſa cadit/is qui ⁊ non quẽadmodum oportet/egerit: et in publicis queſtionibꝰ cauetur legibus/vt ante ſi reo cõmodũ ſit:iudiciũ de accuſatore fiat/vtrum illi liceat accuſare/necne.

Aſcenſius. Ordo.

¶Ex tranſlatione ⁊c. Controuerſia naſcitur ex trãſlatione ſcilicet officij aut temporis vnius in alterum:vt quum reus dicit:aut tempus differendum ſup.eſſe:quia nondum expleta eſt conditio temporis adiecta in paciſcẽdo:aut quia nõ quolibet tempore quelibet tranſigẽda res eſt. Aut dicit accuſatorem mutandũ:vtpote ſi odio aut ira aut ſimultate in reum notatus ſit:aut iudices mutandos: vt ſi ad non ſuum iudicem quis vocatus fuerit. Greci ſup.vtuntur hac parte conſtitutionis ſcꝫ per tranſlationem in iudicijs ſcꝫ criminalibus nos vero vtimur plerũq; in iure ciuili.vbi agitur cauſa ciuilis. Et ideo ſciẽtia:id eſt peritia:iuris ciuilis iuuabit nos in hac parte ſcꝫ conſtitutionis legitime:que ad tranſlationẽ pertinet:tamen nos vtimur nonnihil.i.aliquantulũ etiam hac parte iudicijs ſcilicet de criminibꝰ:vt hoc modo. Si quis accuſetur peculatus.i. furti reipub.ꝙ dicatur ſuſtuliſſe vaſa argentea publica:de loco priuato:id eſt non publico.Sicut nos dicimꝰ ſacrilegij teneri qui rem ſacram etiam de non ſacro ſuſtulerit. Sane ſignandũ eſt vaſa argentea publica ſine vitio dici:licet nõ ſit coniunctio:aut quia vaſa argentea quaſi pro vna re dicuntur:aut quia publica non plenum eſt adiectiuum(is ſup.poſſit dicere oportere agi ſecum furti nõ peculatus:cum.i.poſtq̃ vſus ſit definitione quid ſit furtum:quid peculatus(vt ſi dicat furtum eſſe cuiuſcũq; rei de loco priuato:peculatum tantũ de loco publico.) Hec partitio.i. particula:vnde alij legunt hec portio conſtitutionis legitime venit raro in iudicium ſcꝫ criminale:his de cauſis propterea:ꝙ exceptiones pretorie que trãſlationem iuuant ſunt in actione priuata ⁊ non in iudicio:⁊ is cadit a cauſa qui non egerit quẽadmodũ oportet:⁊ cauetur.i. caute preſcribitur legibus ſi ſit commodum.i. vtile reo:iudicium fiat ante de accuſatore vtrum illi liceat accuſare:necne:id eſt an non.

cuſari aut nõ apud hos ſed apud illos:nõ hac lege ſed illa:nõ hoc crimine ſed illo:nõ hac pena ſed illa:aut tempus vt ſi cum aliquo conueneris te illi daturum inter quinquenniũ centum:⁊ ille ante tẽpus poſtulet non negas te centum debere:ſed ante tẽpus petẽ dicis:ideoq; differendũ expectandumq; vt quinquẽniũ pretereat. Aut accuſatorẽ:vt ſi ignominioſus ſit aut infamis accuſator quẽ actionẽ habere nõ poſſit fatebimur obiectũ crimen:ſed mutandum eſſe accuſatorem dicemus. Mutandos iudices:vt ſi dictum olim fuiſſet:non debes apud pretorem petere fideicõmiſſum:ſed apud conſules:maior enim pretoria cognitione ſumma eſt:itez ſi ſacerdos tempore noſtro apud pretorẽ accuſatus apud Epiſcopum quem iudicem ſuum eſſe dicat rem deferri poſtulet. ¶Hac parte greci. Trãſlatione greci in cauſis iudicialibus ⁊ criminalibus vtebantur cum dicebant nõ eſſe damnandum hac pena:non hoc tempore non apud hunc magiſtratum:noſtri magis in petitionibus et in re pecuniaria vſi ſunt. Item grecis pretorie exceptiones certe nõ erant:nec a cauſa cadebat qui non ſic agebat vt cauſa poſtulabat. In iure ciuili: quoties de iure queſtio eſt. Nouimus autem multas iure ciuili cõparatas exceptiones defendẽdorum eorũ gratia cum quibꝰ agit. Sepe enim accidit:vt licet ipſa perſecutio quam accuſator experitur iuſta ſit:tamen iniqua ſit aduerſus eum cum quo agitur: verbi gratia:ſi metu coactus aut dolo inductus vel errore lapſus ſtipulanti titio promiſiſti:quod non debueras promittere palam eſt te iure ciuili obligatum eſſe:⁊ actio qua intenditur dare te oportere efficax eſt:ſed iniquum eſt te condemnari:ideoq; datur tibi exceptio cauſa metus aut doli mali:aut in factum compoſita ad impignandum actionem. Plurima ad hoc:ac diuerſi generis exempla ex libris iuris ciuilis: vbi de actionibus tractatur ſumere ſtudioſis licebit. In iudicijs tamen more grecorũ: Quis in iure ciuili ⁊ pecuniarijs tantũ cauſis tranſlatione vti ſoleamus in iudicijs quoq; vti nos contingit:ita tamen vt ad eam per diffinitionem accedatur:vt prius rerum vocabula diffiniantur. Quintilianus vtrin vila ait controuerſia tranſlationis ſtatum reperiri:vt non ⁊ alius in eadem recte dici poſſit:ideoq; a quibuſdã eum eſſe excluſum. Idem dicit tranſlationem non habere queſtionem de qua cõtendit orator:ſed propter quam contendit:nam ſi dicitur occidiſti hominẽ non occidi:queſtio eſt an occiderit ⁊ ſtatus coniectura;non eſt tale habeo ius actionis non habes:vt ſit queſtio an habeat ⁊ inde ſtatus:habet enim actionem necne:ad euentum pertinet:non ad cauſam. Et ad id quod pronũciat iudex nõ ad id propter qđ pronũciat:hoc illi ſimile eſt:puniendus es:non ſum:videbit iudex an puniendus ſit:ſed nec hic erit queſtio nec ſtatus:ſed illuc puniendus ⁊c.hominem occidiſti nõ occidi:an occiderit. Si quis peculatus:exemplũ eſt quomodo tranſlatione in iudicijs vtamur:accuſatur aliquis ꝙ vaſa publica de loco priuato ſuſtulerit:qui accuſat peculatꝰ accuſat:non furti:maiore enim pena peculatus q̃ furti crimen punitur:accuſator autem ſic inſtat damnari debes peculatus quoniã vaſa publica ſurripuiſti. Cõtra defenſor. Non peculatus:ſed furti damnari debeo:quoniam de loco priuato ſuſtuli:vterq; vero pro ſue cauſe commodo diffinit:qui accuſat peculatus inquit eſt publice rei ſubtractio. Tu rem publicam ſubtraxiſti:peculatus igitur damnari debes. Contra qui defendit:furtũ inquit eſt cum de loco priuato aliquid ſubripitur:hic de loco priuato ſuſtulit:furti ergo dãnari debet:per finitionẽ itaq; vt dictum eſt ad trãſlationẽ deuenimus:⁊ dicitur furti agi oportere non peculatus:⁊ ſi cauſa trãſfertur a crimine peculatus ad crimen furti. Peculatus autem furtum publicũ ſignificat:a pecore autem dicitur:eo ꝙ veteres romani nihil preter pecora habebant. Et peculator is erat qui furto pecora ſubducebat:⁊ qui populũ fraudat peculatus pena tenetur.vnde de peculari verbũ:ſed quoniã in diffinitiua cõſtitutione queritur:quid fur:quid ſacrilegus:quid furtũ:quid peculatus idem eſſe cum ea videt Tranſlatio:ſed differt quoniam in diffinitiua crimina vtraq; iunguntur. Non enim cum ſacrilegum dico:furem nego:in tranſlatione vero vnus eſt accuſandus crimine:ſine illo ad quod intẽdimus:ſine

Furtum. Peculatus. Peculator.

tio ad quod reus transferri poſtulat actionem. Hec portio rationem ſubijcit cur tranſlatiua conſtitutio raro veniat in iudicium. ¶ Quod in priuatis actione pretorie exceptione ſiunt. quod vt intelligatur ſciendum eſt.

Actio.

Actionum alias publicas alias priuatas eſſe. In priuata lex nulla eſt: de publicis non lege ſancitum eſt vt ſi quis repetundarũ peculatus furti adulterij maieſtatis accuſetur: que publice actiones ſunt: certis legibus ea crimina perſequi licet: ſi quis vero creditam pecuniã: aut quouis modo alteri traditam petat reſtitui priuata actio eſt: nullaq; lex ad eam actionem ſcripta eſt: ſed reddere oportet niſi creditor ita conuenerit ne omnino repeteret. Qđ ſi eſt exceptio pretoria ſuccurrit ne reddat is a quo petitur. Exceptiones vero aut in rem ſunt aut in perſonam. Item alie perpetue ſunt et peremptorie: alie temporales & dilatorie: perpetue & peremptorie ſunt que ſemper agentibus obſtant: & ſemper rem de qua agitur perimunt: qualis exceptio doli mali & quod metus cauſa factum eſt: et pacti conuenti cum ita conuenerit ne omnino pecunia peteretur. Temporales atq; dilatorie ſunt que ad tempus nocent: temporis dilationem obtinent: quales pacti conuenti cum ita conuenitur vt intra certum tempus agatur veluti intra quinquennium. Nam finito tempore non impeditur actor rem exequi: ergo ij quibus intra tempus certum agere volentibus obijcitur exceptio aut pacti conuenti: aut alia ſimilis differre debent actionem: & poſt tempus agere: ideo & dilatorie actiones appellantur. Alioquin ſi intra tempus egerint abiectaq; ſit exceptio neq; eo iudicio quicq; conſequentur: propter exceptionem: nec poſt tempus olim agere poterant: cum temere rem in iudicium deducebant: hodie autem qui non egerint quẽadmodum oporteat: leuius puniuntur et Geminiane ſubiacent conſtitutioni: que qualis ſit: et in libris de nouarum conſtitutionum & in inſtitutionibus: vbi de exceptionibus agitur cognoſci poteſt.

Exceptiones dilatorie aut temporales.

† Pretorie exceptiões regle date a pretorib⁹ de ratione accuſandi: priores enim ſunt a qb⁹ iura exercẽtur & ſuſpẽduntur.

Pretoria autem exceptio ſic diffinitur. † Exceptio eſt alicuius actionis vel diffinitionis alicuius ciuilia iura ſcribentis aliqua de cauſa per prouidentiã pretoris excluſio. Pretorie actiones &c. vt quicquid vendideris ne redhibeto. Pretoria ad hoc exceptio eſt quod dolo malo fit ratum non eſto: vt ſi equum vendideris & vitium occultaueris: equum redhibeto. Penes pretorem vero omnis publici priuatiq; iuris apud Romanos poteſtas fuit: vt nulli preterq; illi ius condere & vetera abrogare facultas eſſet. ideo autem pretoris creuit autoritas: vt qđ ipſe dixiſſet ob ipſius honorem ius honorarium vocaretur. A cauſa cadit. Nihil eſt aliud a cauſa cadere: q̃ ius perſequendi quod tibi debetur amittere. Quẽadmodum oportet &c. vt qui non petierit debito tempore: aut apud eos apud quos debuit aut non quomodo debuit a cauſa cadat. In publicis queſtionibus: in criminibus quorum cognitio ad ſenatum vel populum pertinet. ſepe cõtingebat apud maiores noſtros vt cum publici criminis quiſpiam accuſabatur prius ageretur vter accuſare deberet ſi duo eſſent et ſic tranſlatio in iudicium veniebat. Ut in cauſa verris prius de futuro accuſatore actum eſt. nam Quinti. Cecilius niger ſiculus Uerris queſtor et vt ipſe dicebat inimicus. quoniam ab eo leſus fuerat ſe non Ciceronem conſtitui accuſatorem debere contendebat. Contra autẽ Cicero ſe accuſare debere oſtendebat & probabat vt in ea cognoſcitis oratione que diuinatio inſcribitur: quoniam non de facto queri illic coniectura: ſed de futuro que eſt diuinatio vter debeat accuſare. Alij tamen ideo putant dictam diuinationem q̃ iniurati iudices in cauſa ſederent & quod vellent ſtatuere de vtroq; poſſent. Alij q̃ res ageretur ſine teſtibus & ſine tabulis & his remotis argumẽta ſola ſequerentur iudices: & quaſi diuinarent: author Aſconius. Si reo commodũ ſit: non ſi reo placuerit exponas: ſed potius ſi vtile fuerit: quoniã is qui nõ idoneus eſſe dicatur & infeſtus traiuſq; nimiũ videatur eſſe & vehementiſſim⁹ eſſe cognoſcatur accuſator qualis in verrem futurus ab aduerſarijs Cicero timebatur. Liceat quoniam ſi futurus crederetur preuaricator eſſe accuſator non poteſt nec deberet.

Pretoria exceptio.

A cauſa cadere.

Cõmodũ.

¶ Ex tranſlatione: id eſt tranſmutatione: non alio modo: alio tempore: alio loco non alia lege: non alio querente aut agente. Tempus differendum: vt ſi quis ab aliquo commodatum frumentum peteret menſe aprilis. Debitor vero diceret ſe debere in iunio poſt menſem ſcilicet. Accuſatorem mutandum: vt ſi dominus accuſaretur a liberto & ſeruo iam manumiſſo: aut patronus a cliente: aut pater a filio. Cauent enim leges ne quis horum predictos accuſet. Iudices mutandos: vt ſi quis accuſaretur epiſcopo cum eſſet accuſandus pretori. Reus: id eſt accuſatus: is enim eſt reus: qui defendit & propulſat accuſationem: vt autem Feſtus ait: reus dictus eſt ab re quam promiſit ac debet. Hac parte conſtitutionis ſcilicet legitime. Nam dictum eſt eſſe ſex partes conſtitutionis legitime. In iudicijs: id eſt in rebus criminalibus: in quib⁹ eſt accuſatio & defenſio. In iure ciuili: in rebus pecuniarijs & in quibus agitur de ciue. Iuris ciuilis ſcientia. Cicero in topicis ſcribit ius ciuile id eſſe: quod in legibus: ſenatuſconſultis: rebus iudicatis: iuriſperitorum autoritate: edictis magiſtratuũ: more: equitate conſtat. Pauloq; ſuperius dixerat. Ius ciuile eſt equitas cõſtituta ijs qui eiuſdem ciuitatis ſunt: ad res ſuas obtinendas. Idem quoq; lib. j. de oratore ſcribit q̃ tenenda eſt oratori omnis antiquitas: exemplorumq; vis: neq; ius legum: aut ciuilis iuris ſcientia negligenda eſt. Peculatus: id eſt furtum publicum: & dici cepit a pecore: tunc quum romani preter pecudes nihil haberẽt. Author eſt feſtus. Furtum: id eſt occulta ſurreptio: vt ait Nonius. vt autem in digeſtis ſcribitur. Furtum eſt contractio vel contractatio fraudulenta rei aliene mobilis corporalis que fit inuito domino: cuius rei inſit animo lucrandi. In priuata actione. i. ciuis ad ciuem: perſone ad perſonam: eſt autem actio ius proſequẽdi. Pretorie exceptiones: pretor vrbanus dictus qui preiret iure. Item pretor dictus qui preiret exercitui: vt varro ſcribit. Pretorie exceptiones. Inſtitutiones. adeo quidem aucta eſt pretoria autoritas: vt quod pretor ipſe dixiſſet ob ipſius honorem ius honorarium vocaretur.

Antonius

Reus:

Pretor.

Fr Scikus.

¶ Ex ratiocinatione &c. Ultima pars eſt legitime cõſtitutionis: que collectiua et ratiocinatiua: aliquando appellatur: nõnunq; etiam ſyllogiſmus greco vocabulo nominatur. Eſt autem ſyllogiſm⁹ perfecti argumẽti ſpecies: ex propoſitione: approbatione propoſitionis ratione et aſſumptione cõſtans: vt ſi homo eſt animal homo eſt ſub

¶ Controuerſia ex ratiocinatione eſt vbi quid vel autoritate: vel ratione aut ſimilitudine quidem fiendum decernitur.

Epito. de gurgite.

¶ Ex ratiocinatione cõtrouerſia cõſtat: cũ res ſine ppria lege venit in iudiciũ: que tñ ab alijs legibus ſimilitudinẽ quandam aucupatur. Ea eſt hmõi lex.

Si furioſus

Si furioſus exiſtet: agnatorum/† gentiliumꝙ; in eo pecuniaꝙ; ei⁹ poteſtas eſto: et lex eſt: q parētē necaſ ſe iudicatus erit: vt is obuolutus ꝛ obligatus corio deuebatur in fluentū. Et lex. paterfamilias vti ſu‑ per familia/pecuniave ſua legauerit: ita ius eſto/et lex. Si paterfamilias inteſtat⁹ moritur: familia/pe cuniaꝙ; eius agnatorum/ gentiliumꝙ; eſto. Mal‑ leolus iudicatus eſt matrem necaſſe: eo dānato/ſta‑ tim folliculo† lupino os obuolutum eſt: et ſolee li gnee pedib⁹ inducte ſunt: in carcerē induct⁹ eſt/qui defendebant eū tabulas in carcerem afferunt: teſta mentum ipſo preſente cōſcribunt: teſtes recte affue runt: de illo ſuppliciū ſumitur. Hi qui heredes erāt/ teſtamento hereditatem adeunt. Frater minor mal leoli qui eum oppugnauerat in eius periculo ſuā vo cat hereditatem lege agnationis: hic certa lex in re nulla affertur: et tñ multe afferuntur/ ex quibus ra tiocinatio naſcitur: quare potuerit: aut nō potuerit iure teſtamentum facere. Cōſtitutio legitima ex ra tiocinatiōe. Cuiuſmodi partes eſſent legitime con ſtitutionis oſtendimus: nunc de iuridiciali conſtitu tione dicamus.

Gentiles q ex eadē familia ſunt: et q eiuſdez nois ſunt: q et cognomines dicunt vñ dicim⁹: Gētiles mihi ſunt qui meo nomine appellātur: vñ M Tull⁹. li. j. Tuſculanarū. Pherecides ſir⁹ primum dixit aīos hoīm eſſe ſempiternos: antiquus ſane: fuit eīm meo regnāte gētili: hoc eſt ſeruio Tullio: q: eiuſdē nois erat: et hoc eſt qd ait Plini⁹. Seruos do minoꝝ fuiſſe gētiles. i. eodez noie appellatos quo dñi appellabant: vt Marcipor et publipor Cice. in Topicis. Gētiles ſūt q inter ſe eodē ſūt noie ab ingenuis oriūdi: quꝝ maiorū nemo ſeruitutē ſeruiuit: ꝛ q capite diminuti non ſunt.

¶ Ex ratiocinatione ꝛc. Proſequitur vltimā partē conſtitutionis legitime dicens. Cōtrouerſia cōſtat. i. cōſtituitur ex ratiocinatione. i. argumētatione per ſimilitudinem vnius legis ad aliam vtpote cum res venit in iudicium ſine lege ꝓpria. i. vt dicunt de ea ſpecia liter expreſſa que tamen res aucupatur. i. callide venatur piſcatur aut acquirit quandam ſimilitudinem. ſ. legis ab alijs legib⁹. Ea. ſ. res eſt huiuſmodi. Lex ſup. eſt ꝛc. Aut ſic. Ea lex a qua res ſimilitu‑ dinē aucupatur eſt hmōi. Si ſup. aliqs exiſtet furioſus poteſtas in eo et in pecunia id eſt rebus eius eſto id eſt volo vt ſit agnatorum id eſt eorum qui ex paterna linea ad illum attinent: et gentilium id eſt illorum qui cū illo ſunt: eiuſdem gentis. i. generis: ac ꝓgeniei Et lex ſupple eſt hmōi: que dicit qđ q iudicat⁹. i. manifeſto iudicio conuictus erit necaſſe parentem: vt is obuolutus et obligatus co‑ rio. i. culeo qui factus e corio eſt deuehatur in fluētum id eſt aquā fluentem et demergatur. Et lex ſup. eſt ius eſto ita vt. i. vt paterfa. legauerit. i. teſtamento conſtituerit ſuper. i. de familia ve pro vel pe cunia ſua. Et lex ſup. eſt ſi paterfamilias moritur inteſtatus. id eſt priuſq̄ teſtamentum fecerit. familia id eſt ſerui et ancille et pecu‑ nia. i. poſſeſſio reliqua eius: eſto agnatorum et gentilium. Malleo‑ lus ciuis ille romanus iudicatus eſt necaſſe matrem ꝛc oſ. i. caput eius totum obuolutum eſt ſtatim ipſi damnato folliculo. i. ſacculo ex corio lupino. i. facto de pelle lupina ſeu lupi et ſolee lignee indu‑ cte ſunt pedibus. i. in pedes eius: et ita ipſe inductus eſt in carce‑ rem: hij qui defendebant eum afferunt tabulas id eſt inſtrumenta in que ſcribat teſtamentū: in carcerem: et conſcribunt ipſo preſente te‑ ſtamentum: et teſtes affuerunt recte. i. iure et conſuetudine legi‑ tima obſeruata circa numerum et fidē eorum Supplicium. ſ. vlti‑ mum ſumitur de illo. ſ. malleolo: hi. i. defenſores qui erant heredes teſtamento adeunt hereditatem Frater malleoli: minor. ſ. natu qui oppugnauerat. i. qui contra eum contenderat in eius periculo vo‑ cat hereditatem ſuam lege agnationis. id eſt que erat vt agnati et gentiles ab inteſtato ſuccederent: hic. id eſt in hoc caſu: nulla

ſtātia: at que homo eſt aīal: ergo eſt ſubſtantia. eſt et Rhetoricus color de quo precepta inferi⁹ dabuntur libro quarto. Ratiocinatione autem vtimur cuz res ſine certa lege in iudicium venit: nā ex legib⁹ que ſunt: ſimilitudinez ad rem ſcui certa lex ſcripta non eſt aucupamur. longe autem plures caſus ſunt qui accidūt q̄ſ ſcripte leges. et emergentes caſus leges fecerūt. faciūtqꝫ q̄tidie. Ideo qꝫ legū interp̄tes q iureconſulti appellant: ꝛ ſi forte aliqđ de iure cauſarū nō ſit ſumpta: ad id vtūtur ab eo de quo cautū eſt ſimilitudine: vel a pari argumentātes vel a maiori ad min⁹ vel contra. Que tñ ab alijs legibus ꝛc. Exēplū ipſe ſubiecit Cicero: leges ante ocāq̄ preponuntur nihil omnino ad crimen. P. Malleoli pertinere videntur qui tpe quo mari⁹ cimbros ſuperauit perēpta mře primus. omnium infamis culeo in mare precipitatus eſt. auctor eſt Liuius lib. lxviij. ab vrbe condita. Capt⁹ aūt poſt matricidiūz accuſante fratre qui minor natu erat in carcerem truſus eſt. illic autem afferentibus tabulas qui defenderant teſtamentum conditur. ꝛ defenſores heredes inſtituuntur q poſtq̄ Malleolus ſupplicio affectus eſt. hereditatem adeunt teſtamento freti. ſed eos Malleoli frater ab hereditate depellit dicens ad ſe peruenire. Nulla lex certa eſt que vetet vel permittat matricidiā teſtamētuz facere. diuerſe tamen afferuntur ex quibus per ſimilitudinem hic facere potuiſſe. illinc non potuiſſe oſtenditur. Agnatorum gentiliūqꝫ. agnati dicuntur q ex paterna linea deſcēdunt vſqꝫ ad ſeptimum gradum: caius iureconſultus agnati inquit dicuntur qui ex eadem agnatione nati ſunt: vt frater ex eodem patre et fratris filius et eiuſdemqꝫ nepos. Paulus autem inter agnatos et cognatos hoc dicit intereſſe: quia in agnatis continentur cognati: ſed nō agnati in cognatis exēpli cauſa frater patris. i. patruus idem cognatus eſt ꝛ agnatus at non cognati non agnati: vt frater matris. i. auūculus ꝛ filij eius cognati ſunt non agnati. Gentiles autem dicuntur ex eadem gēte. i. familia ꝛ qui idem nomen gēris cōe hñt: vt Scipiones: marcelli. Ex lex eſt q parentes occiderit adhuc in iure ciuili lex pōpeia eſt de paricidijs: q cauet vt ſi q s parētes aut filij aut olno ex⁹ effectiōis q nūcupatiōe paricidij cōtinetur: fata ꝓperauerit ſiue clā ſiue palā id auſus fuerit: necnon is cuius dolo malo id factū fuerit: vel ꝯſci⁹ criminis extiterit: lz ex

Agnatus

Gentiles

Lex pompeia.

Pena paricidarum.

trane⁹ ſit pena paricidij punia-tur: et non gladio: non ignibus: non vllis ſolenni alij pene ſubijcia-tur: ſed inſutus culleo cum cane et gallo gallinaceo et vipera ⁊ ſi-mia. et inter eas ferales angu-ſtias comprehenſus: vt regionis qualitas tulerit: vel in vicinum mare vel in amnem proijciatur: certat lex affertur in rem. i. ad comprobationem rei. et tamen mul-te ſcilicet leges afferuntur: e quibus. ſ. legibus ſimilibus: ratioci-natio naſcatur: qua: ſcilicet diſquiritur: quare malleolus potuerit in carcere facere teſtamentum: aut non potuerit facere teſtamen-tum. Et ſupple. in talibus eſt conſtitutio legitima ex ratiocina-tione. Nos oſtendimus cuiuſmodi partes conſtitutionis legiti-me eſſent. Dicamus ſnunc id eſt deinceps de conſtitutione iuri-dicali.

vt omnium elementorum vſu viuus carere incipiat: et ei celum ſuperſtiti: terra mortuo auferatur: de quare ſic ait, Iuue. Cuius ſupplicio non debuit vna parari Simia: nec ſerpēs vn⁹: nec culleus vnus. et Cice. in oratione pro ſex. Roſcio: Quanto noſtri maiores ſapientius: qui cum intelligerent: nihil eſſe tā ſanctum qđ nō aliquando violaret audacia: ſupplicium in paricidas ſingulare excogitarūt: vt quos natura ipſa retinere in officio non potuiſſet: magnitudine pene a maleficio ſubmouerentur: inſui vo-luerunt in culleum viuos atq; ita in flumen deijci. Ualerius maximus primus tarquinij priſci iuſſu Tullum duūuirū qđ librum ciuilium ſacrorum ſecreta continentem cuſtodie ſue commiſſum precio corruptus Petronio ſabino eſcribendum dediſſet: inſutum culleo in mare proiectum eſſe dicit: idq; ſupplicij genus non multo poſt parricidis lege irrogatum fuiſſe. qđ eadem pena deorum et paren-tum violatio expianda videretur. Si paterfamilias: patrisfamilias ius eſt teſtamentum facere: et ſi-cut ipſe legauerit: ita diſtribui bona dicunt: qđ ſi idem inteſtatus deceſſerit: agnatorum bona: eius ⁊

Folliculi.
Solea.
Crepida.

gentilium ſunt: cum alij heredes primiores nō extiterint. Folliculo culleo et corio ſupino ad ſimilitu-dinem follis facto. Solee lignee: compedes qđ his quaſi ſoleis pedes induuntur. Ceterum ſolea cal-ciamenti genus eſt quo plantarum calces tantum in fine tegunt. Cetera prope nuda et teretibus habenis vincta ſunt κρηπίδας greci vocant et ſutores earū crepidarios: dicta eſt qđ ſolo pedis ſubij-citur: eſt et piſcis ad calcei ſimilitudinem ſolea formam habens planā. Author Plinius. eſt et qua equi et muli ex ferro calciantur. In carcerem ductus eſt: vt paulopoſt ſupplicio de eo ſumeret. Tabu-las: in quib⁹ teſtamentū ſcriberetur. ꝑ nos nō ſtetit (defenſores forte dixerunt) quo min⁹ abſoluereris quare certi⁹ eſſe cōuenientius nos heredes inſtitui: ꝙ in poteſtate inimicorū tuorum bona tua perue-niant. ipſo preſente irritum fuiſſe teſtamentum niſi teſtator affuiſſet: cū conderetur rite ſolenniter ⁊ ſe-cūdū romanā cōſuetudinē quinq; teſtibus ciuib⁹ romanis puberib⁹ preſentib⁹ libripende: ⁊ eo q̄ fa-milie em ptor dicebatur vocabaturq; teſtamētū ſic factū ꝑ es et librā hoc eſt ꝑ emancipationē. Here-ditatem eſſe ſūt ea lege paterfamilias vti ſup familia pecuniaq; ſua legauerit: ita ius eſto: me reliquit heredem bonorum ſuorū: ergo iure ad me deuoluitur hereditas. Frater minor malleoli ⁊c. hic mater na pietate commot⁹ fratrē oppugnauerat. Agnatiōis lege: que eſt: ſi paterfamilias inteſtat⁹ morit: fa-

Hor. in ſer. Chryſipp⁹ dicat ſapiēs crepidas ſi bi nūq; nec ſoleas; fecit

milia pecuniaq; eius agnatorū gentiliūq; eſto: ſed occurrit nunqđ teſtamentum Malleolus nō; cōdi-dit. Condidit quidē: ſed cōdere nō potuit qꝛ furioſus erat. quod antē fuerit furioſus manifeſte appa-ret: qꝛ matrē occidit: nemo aūt niſi furioſus poſſet mrēm occidere. Ex quibus rōcinatio ⁊c. Colligitur et ſyllogiſm⁹ hoc mō. q̄ mrēm occidit is furioſus videtur eſſe. Malleolus matrem occidit. igitur furio-ſus fuit. et teſtamētū cōdere nō potuit. Nā lex eſt: ſi q̄s furioſus extitit agnatorum gentiliumq; in eo pecuniaq; eius poteſtas eſto: ergo pecunia ei⁹ mea eſt lege agnationis. q̄ defendit mihi inquit debe-tur hereditas. Nam potuit Malleolus maior natu: et paterfamilias condere teſtamētum: lege pa-terfamilias. vti ſuper familia pecuniave ſua legauerit: ita ius eſto. Cuiuſmodi ⁊c. De iuridicali con-ſtitutione precipere nunc incipit: que in duas diuidit partes abſolutā: et aſſumptiuam δικαιολογία grece vocatur: et generalis a nonullis notatur: qꝛ equū ne ſit quippiā: an iniquū: iuſtū vel iniuſtum: permiſſum aut non permiſſum: vetitū vel cōtra diſputat: agit interdū de rei qualitate perſona nō di-recta in cauſis. ſ. hypotheticis vt bone ne: an male ſint diuitie. ſic a Cicerone in rhetoricis de inuen-tione diffinitur.

Auto.

¶ Ex ratiocinatione. Fabius lib. vij. ſyllogiſmū appellat: vbi ait: q̄ ſyllogiſm⁹ hꝫ aliqđ ſimile ſcripto et voluntati: quia ſemper pars in eo altera ſcripto nititur. Et poſtea inquit. Ergo hic ſtatus ducit ex eo quod ſcriptum eſt ad id quod incertum eſt qđ quā ratione colligitur: ratiocinatiuus dicitur vt au-tem Cicero lib. j. rhe. de inuen. ait. Eſt oratio ex ipſa re probabile aliqđ eliciens: quod expoſitum et ꝑ ſe cognitum ſua ſe vi et rōne cōfirmet. Sine propria lege. Fabius lib. vij. vbi de ſyllogiſmo tractat in-quit. Maioris pugne eſt ſcripto ducere qđ ſcriptum nō eſt: q̄ patrem occiderit culleo inſuat. Matrem occidit. In hoc gñe hec queruntur. An quotiens propria lex non eſt ſimili ſit vtendum. An id de quo agitur ei de quo ſcriptum eſt ſiſe ſit. Sile aūt et mai⁹ eſt et par et min⁹ in illa priore an. ſatis lege cau-tū ſit an et ſi parū cautum eſt et hoc ſit vtendum. In vtroq; de voluntate legū latoris. Sꝫ de. eque tra-ctatus potentiſſimi. Ea eiuſmodi eſt. Ea. ſ. controuerſia ex ratiocinatiōe. Corio: paricidarum punie-bantur Culleo. i. corio in quo ſimia: canis: ſerpens et gallinaceus cum ipſo includebatur. Deinde Vel in vicinum mare vel in amnē proijciebatur: vt omnium elementorum vſu viuus carere inciperet et ei celum ſuperſtiti terra mortuo auferretur ⁊c. De culleo q̄dē lati⁹ diximus in Iuuenalem ſaty. viij. Cice. aūt in oratione ꝓ Roſcio ſic ait. Quanto maiores noſtri ſapientius: qui quū intelligerent nihil eſſe eam ſanctum quod non aliquando violaret audacia. Supplicium in paricidas ſingulare excogita-uerunt: vt quos natura ipſa in officio retinere non potuiſſet: magnitudine pene a maleficio ſummo-uerentur: inſui voluerunt in culleum viuos: atq; ita in flumen deijci. O ſingularem ſapientiam iudi-ces: nonne videntur hunc hominem ex rerum natura ſuſtuliſſe et eripuiſſe: cui repēte celū ſolē aquaꝫ terramq; ademerunt: vt qui eum necaſſet vnde ipſe nat⁹ eſſet careret his rebus omnib⁹: ex q̄bus oīa nata eſſe debent. Noluerunt feris corpus obijcere: ne beſtijs que q̄ꝫ tam ſceleris attigiſſent immaniō-ribus vterentur. Non ſic nudos in flumen deijcere: ne quum delati eſſent in mare ipſum pollucrent: quo cetera que violata ſunt expiari putant ⁊c. Gentiliū. Gentilis d̄: ex eode gñe ort⁹: et is qui eodē

Gentiles.

nomine appellatur. vt ſcribit Feſt⁹. Paterfamilias. familia antea in liberis hominib⁹ dicebat quos-rū dux et princeps vocabatur pater ⁊ mater familias poſtea hoc nomine etiam famuli appellari ce-perunt permutata litera i cum u. Author eſt Feſtus.

Franciſcus

¶ Cōſtitutio iuridicialis eſt in qua equi ⁊ recti natura aut p̄mij aut pene ratio queritur: pars que abſoluta vocatur: factū confitetur: ⁊ iuſte factum aut recte affirmat nihil extrinſecus querens preſidia ad defenſionē facti: aſſumptiua vero cōtra extrinſecus facti cauſam aſſumit: ſed hec exēplis patebunt. Factum conſtat vt feciſſe fecit: ſed iure feci: factum conuenit: q̄ſtio eſt iure ne fecerit. Nam iniuria factum accuſator oſtendet. Abſoluta hic eſt ⁊c. quoniam abſoluta eſt ipſa per ſe perfecta: nullo extrinſecus aſſumpto indiget adminiculo: exemplū ipſe ſubijcit Cicero.

P. Mutius eū q̄ L. Actiū poetam nolauerat: cōdēnauit.

¶ De iudiricIali conſtitutione. Tit. xxvij.

¶ Facto ꝯfeſſione habita iuridicialis cōſtitutio eſt: tum que id recte ꝓbeꝫ factum aſſerit abſoluta: que ſecus aſtruit aſſumptiua.

Iuridicialis cōſtitutio eſt cū factū conuenit: ſꝫ iure / an iniuria factū ſit / q̄rit. Eius cōſtitutiōis ptes due ſunt: q̄rū vna abſoluta / altera aſſumptiua noīatur. Abſoluta eſt: cū id ipſuꝫ qđ factū eſt: vt aliud nihil foris aſſumat / recte factū eſſe dicemus: ea eſt hmōi. Mim⁹ quidā noīatim Actiū poetā cōpellauit i cenaclo: † cū eo Acti⁹ iniuriarū agit: hic nihil aliud defendit / niſi licere eū nominare: cuius nomine ſcripta dentur agēda.

† Interpretes ora legūt in cenaculo: ſicq̄ omnes codices hñt. Tu ſcribes i ſcena: meo periculo: nō i cenaclo: nā cōpellatio illa idcirco iniuria erat q̄m in ſcena illū poetam nō appellauerit pront appellari ſolebāt comediarū ſcriptores ſicut apđ Plautū ⁊ Terentiū videm⁹: Vñ Vlpianus titulo de iniurijs ſcribit iniuriā atrocem q̄ſi ꝯtumelioſiorē: ⁊ maiorē accipi fierię aut ꝑſona: aut tpe: aut re ipa: ſm Labeonē. Per ſona atrocioꝛē fieri iniuriā: quūꝫ magiſtratui: quū parēti patronove fiat. Tēpe quū i ludis ⁊ in ꝯſpectu fit. Et ne in re nimis ap ta diuti⁹ im moremur: ipe Cic. hoc eodē ope q̄ nā mō leg dus ſit hic locus: vbi agit de iuridiciali abſoluta docet his v̄bis Itē C. Celi⁹ iudex abſoluit iniuriarū: eū q̄ Luciliū poetā in ſcena nominatim leſerat quum

¶ Iudicialis. Poſt legitimam agit de iuridiciali cōſtitutione definiens eam primo ſic. Conſtitutio iuridicialis eſt cum. i. quando factū conuenit. i. ab vtriſq̄ aſſeritur ſine controuerſia: ſed querit on factum ſit iure: an iniuria. Due ſunt partes conſtitutionis eius videlicet: iuridicialis quarum. ſ. partium vna nominatur abſoluta: altera nominatur aſſumptiua. Abſoluta: eſt cum nos dicemus id ipſum quod factum eſt eſſe factum recte. i. iure et decenter: ita ſup. vt nihil aliud aſſumatur foris. i. ab extrinſecis rebus. Ea. ſ. conſtitutio iuridicialis abſoluta eſt huiuſmodi. Quidā mim⁹. i. actor fabularum q̄ geſtu corporis ꝑſonas quas agit imitaſ: compellauit nominatim. i. ſub proprio nomine vocauit: Actium. ſ. poetā, contentum in cenaculo: aut in ꝓſcenio. Actius. ſ. poeta agit iniuriarum. ſ. actione: in eo. i. facto mimi: aut mimo ipſo: q: cautum eſt lege quemq̄ vetari vt nō in ludis publicis nominari: hic. ſ. mimus iniuriarum accerſitus nihil aliud defendit. i. nihil aliud affert ad defenſionem facti ſui: niſi licere nominare eum cuius nomine dentur. i. edantur ſcripta agenda. ſ. in ſcenis quod vulgo dicerēt ludēda vbi abſolute factū fatetur: nec aliā cauſam affert ꝓ defenſione. q̄ idipſum qđ in facto eſt: q: accuſatur nomine ꝓprio nominaſſe poetam: dicit decere eum nominare: vide ⁊ reliquos commentarios.

cus aſſumpto indiget adminiculo: exemplū ipſe ſubijcit Cicero. Mimus quidam Actium in cenaculo nominatim appellauit: Actius grauiter tulit q̄ proprio nomine non meriti appellaſſet: nam cum poeta eſſet: poete nomine appellari voluiſſet mimū itaq̄ accuſat iniuriarū: appellaſti me actium: appellauit: ſed iure: nam nomine actij tragedias recitandas in edis ſic enim inſcribuntur actij poete tragedia: ſi te appellaui actium quod tui e ipſe facere ſoles iniuriarum mecum agere non debes: ecce quomodo hec conſtitutio nihil aſſumit extrinſecus: ſed iure vel iniuria factum eſſe dici: in cenaculo. Cenacula loca ſunt in ſuperiore dom⁹ ꝑte: quo nomine ⁊ omnis pars ſuperior appellatur domus: Autor eſt Varro. Scalis ad cenacula aſcendebatur vt feſtus inquit. Agere iniuriarū eſt de iniuria conqueri: ⁊ accuſare Actius quintus ſcena vocabatur: ſic a vitio crurum cognominatus eſt: atte enim ſūt qui plantis inſiſtunt: ⁊ atterunt magis terram q̄ ambulant. Autor eſt feſtus. Mimi ſunt quos hiſtriones nos vocamus q̄ primū ex hiſtria venerunt a v̄bo μιμεῖσθαι qđ imitari eſt ⁊ effingere: perſonas enim in ſcena agebant.

Cenacula.

Agere iniuriarum.

Antonius

¶ Iuridicialis cōſtitutio eſt Cic. li. ij. rhe. De inuētio. ſic ait. iuridicialis eſt: in qua equi ⁊ iniqui natura: ⁊ p̄mij aut pene ratio querit huius partes ſunt due. Quarum alterā abſolutā: alteram aſſumptiuā nominem⁹. Abſoluta eſt q̄ ipſa in ſe nō vt negotialis implicite ⁊ abſcondite: ſed patentius ⁊ expediti⁹ recti ⁊ nō recti queſtionē continet. Ea eſt hmōi Quum thebani lacedemonios bello ſuperauiſſent: ⁊ fere mos eſſet graijs cū inter ſe bellū geſſiſſent: vt hi q̄ viciſſent trophēū aliqđ in finib⁹ ſtatuerent: victorie modo in preſentia declarāde cā: non vt in perpetuum belli memoria maneret. Eneū ſtatuerunt tropheum. Accuſantur apud amphitrionas. i. apđ cōmune grecie cōciliū. Intētio eſt: non oportuit. Depulſio: eſt oportuit: Queſtio eſt: oportuerit ne. Ratio eſt. Eam enim ex bello gloriā virtute peperimus: vt eius eterna inſignia poſteris noſtris relinquere vellemus. Infirmatio eſt: attamen eternum inimicitiarum monumētum ſtatuerint: recte an contra fecerint. Hanc ideo rationē ſubiecimus: vt per hoc cauſe genus ipſum de quo agimus cognoſceretur

Apud Amphitrionas.

¶ Aſſumptiua pars ē cū per ſe defenſio īfirma eſt: ſed aſſumpta ex contraria re cōprobaſ. Aſſumptiue ptes ſunt quatuor: cōceſſio: remotio criminis / trāſlatio criminis / ꝯparatio. Cōceſſio eſt cū reus poſtulat ſibi ignoſci. Ea diuiditur in purgationē / ⁊ deprecationē. Purgatio eſt: cū ꝯſulto negat ſe re⁹ feciſſe. Ea diuidiſ in fortunā / imprudētiā / neceſſitatē. Fortunā / vt Sepio apđ tribunū plebis ꝺ amiſſiōe exer

Franciſcus

¶ Aſſumptiua. Cōtraria eſt ſuperiori: quotiens res infirma per ſe eſt: ſed extrinſecus aſſumit aliqđ quo cōfirmeſ: quatuor hui⁹ partes ſunt: ſingulas ſubiectis exemplis exponit Ci. Cōceſſio eſt cuꝫ reus nō id qđ factū eſt defendit eū id accederit: q̄ qđ fecerit: nec ꝑfuerit nec illatā prius iniuriaꝫ vindicauerit: nec cōpulſus alio modo fuerit neceſſe eſt: vt veniā poſtulet. Purgatio criminis: factū nō negat reus ſꝫ cā facti ſe defendit: nō ſibi aſcribēdum dicēs: ſed rei vel homini cauſaꝫ dedit: factū

citus. Imprudentiā/ vt ille qui de eo ſeruo qui dñz occiderat/ ſuppliciū ſumpſit: cui fraterꝫ eſſet: anteq̄ tabulas teſtamenti aperuerit: cū is ſeru⁹ teſtamēto manumiſſus eſſet. Neceſſitudinez/ vt ille qui ad diē commeatus non venit: q eum aque intercluſiſſent.

Aſcenſius.

¶ Aſſumptiua. Proſequitur reliquam partem conſtitutionis iuridicialis dicēs. Pars: ſcilicet conſtitutionis iuridicialis aſſumptiua: ſcilicet approbationis alicuius fori: eſt cum defenſio eſt per ſe: id eſt propria virtute infirma: id eſt debilis: ſed comprobatur ex re contraria aſſumpta Partes ſup. conſtitutionis iuridicialis aſſumptiue ſunt quatuor Conceſſio ſcilicet: facti remotio: id eſt depulſo criminis: tranſlatio criminis et comparatio. Conceſſio eſt cum: id eſt quando reus: id eſt accuſatus confitens peccatum: poſtulat: id eſt precatur ſuo iure: ignoſci ſibi: id eſt vt ſibi ignoſcatur Ea: ſcilicet conceſſio diuiditur in purgationem ⁊ deprecationem. Purgatio eſt cum reus negat ſe feciſſe conſulto: id eſt conſilio premio et ex deliberatione ac compoſito: ſeu induſtria aut data opera: non tamen negat ſimpliciter ſe feciſſe. Ea: ſcilicet purgatio diuiditur i fortunam: imprudentiam: ⁊ ſup. neceſſitatem. Fortunam: id eſt diuiditur in fortunam: vt Cepio purgans factuz ſuum apud trib. pleb. de amiſſione exercitus excuſat fortunam: hoc eſt dicit fortunam aduerſam in culpa fuiſſe: non ſe. Imprudentiam: id eſt diuiditur in imprudentiam: vt ille ſup. eam excuſet. qui ſumpſit ſupplicium de eo ſeruo qui occiderat dominum cui. ſ. domino ipſe occiſor eſſet frater: occiderat inquam anteq̄ aperuerit tabulas teſtamenti: cum is ſeruus eſſet manumiſſus teſtamento: et ita nō licuerit indemnatū occidiſſe. Neceſſitudinem: vt ille q̄ non venit: id eſt nō redijt ad diē commeatus id eſt venie abeundi militia date ea ſpe: vt prefixo die redeat q̄ id eſt quia aque. ſ. ſubito orte interclusiſſent eum.

Imprudentia. Itaq; per hanc fatemur voluntatem excuſamus. Conſulto aduerbium eſt: ⁊ dedita opera ſignificat. Imprudentiam: dicis feci: ſed imprudens atq; inaduertens. Quidam paterfamilias teſtamētum condidit: quo ſeruum ſuum liberum poſt mortem ſuam eſſe voluit ſeruus autem vbi intellexit poſt mortem domini ſe liberū futurum: dominum occidit ne cōſilij eum fortaſſe peniteret et teſtamentum mutaret: frater occiſi audita fratris cede ſeruum obtruncat. aperiuntur deinde teſtamenti tabule liberū eſſe ſeruū inueniūt ⁊ ꝓpterea romanū ciuē: nā ſimul atq; donat⁹ aliquis apud romanos libertate fuerat ciuis roman⁹ erat: accuſat itaq; occiſor ſerui q romanuz ciuē necauerit. factū nō negat: ſed per imprudētiā ſe excuſat q ſeruuz eſſe credebat. Nōdum enī aperte teſtamēti fuerant tabule. Manumiſſus libertate donatus. Cū enī apud romanos libertate ſeruus donabaꝫ illius caput dño aut aliō mēbrū tenēs: hūc hoiem liberū: dicebat: volo eſſe: ⁊ eū manumittebat: auctor Pōpeius. Fortunā: cū in fortunam cauſa reijcitur facti: q aliquid accidiſſe inopinatū dicitur cuius ratio ⁊ euentus ignorabaꝫ Exemplū ipſe ſubijcit de Cepione: is procōſul fuit cum C. Manlio tēpore quo in italiā cymbri venerunt quibus agros ⁊ ſedes poſtulātibus in q̄bus cōſiſterēt. Senatus negauit: prelio ⁊ ipſe ⁊ collega a cymbris victi ſunt caſtriſq; exuti: octoginta autem romanorum milia ceſa fuerunt. Calonū ac lixarū. xl. milia. Cepionis iubente populo dānati bona publicata ſunt ⁊ primo et poſt regem Tarquiniū imperium abrogatum eſt: quoniā eius temeritate clades accepta fuerat: auctor eſt Liuius li ab vr. con. lxvij. in vallem autē ſe receperat vbi creſcentibus ſubito aquis clauſus a ſuperuenientibus cymbris que retulimus paſſus eſt. ſcribit hoc Ualerius max. li. rerū memorabilium quarto capite de amicitia. Cū a tribuno pl. ad ppl'm accuſaretꝫ factū nō negabat Cepio: quoniam non poterat. patebat enī cunctis ſed facti culpā in fortunā referebat. Neceſſitudinē. differe

Neceſſitas et fortuna differunt

inter fortunam ⁊ neceſſitatem. ne idem eſſe fortaſſe videaꝫ. Nā fortuna id facere nos cogit qđ nō volumus. Neceſſitas aūt facere nos prohibet quod volumus: vtraq; volūtati obſtat. hec ad aliud preter id qđ volebamus impellit: illa ab eo qđ intēdebamus repellit: ſic aūt affines inter ſe ſunt caſus et neceſſitas: vt ſimile huic exemplo qđ hic neceſſitati ſubijcit Cice. in rhethoricis de inuētiōe caſui ſubijciat. quidā cōmeatum ab imperatore accepit aliquot dierum ſub cōditione: vt ad certū diem rediret: ſic interiſper creuit fluuius trans quem caſtra erant vt ſtatuto tpe illum traijcere non potuerit in ripa autem conſtitit ⁊ illinc exercitui ſe oſtendit. vt ſubita fluminis magnitudine. quominus in caſtra tranſiret impedire ſe cognoſceretur. Cum deinde traiceciſſet: accuſatus eſt q ad diez commeatus in caſtra non rediſſet per neceſſitatem ſe excuſat quod voluerit. ſed neceſſitas impedimēto fuerit. Commeatus in ſingulari numero pro facultate accipitur ad tempus a militia ab aliove miniſterio recedendi miſſionem. notiore appellauit vocabulo quaz prebet militi imperator. quidam tñ de eo itelligi volunt: qui ferendi ad exercitus alimonia cibaria ab imperatore negotium redemerit ſub certa pena niſi ſtatuto tpe redierit: nā commeatus vtroq; numero cibaria ſignificat tā publica q̄ priuata. Ci. in oratione pro lege manilia. iam commeatu ⁊ publico et priuato prohibebamur.

Ante.

¶ Aſſumptiua vero tunc dicitur: quum ipſum ex ſe factum probari non poteſt aliquo autē foris adiuncto argumento defenditur. Eius partes ſunt quatuor Comparatio. Relatio criminis. Remotio criminis. Conceſſio. Comparatio eſt quum aliquod factuz qđ per ſeipſum nō ſit probandū ex eo cui⁹ id cauſa factū eſt defenditur. Ea eſt hmōi. Quidā imperator quū ab hoſtib⁹ circū obſidereꝫ: neq; effugere vllo modo poſſet: depactus eſt cum hoſtib⁹: vt arma et impedimēta relinqueret: milites educeret itaq; fecit. Armis et impedimentis amiſſis preter ſpem milites conſeruauit: accuſatur maieſtatis incurrit huic definitio. Sed nos hunc locum de quo agimus cōſiderem⁹ intentio eſt: nō oportuit arma ⁊ impedimēta relinq̄re. Depulſio eſt oportuit. Queſtio eſt oportuerit ne: ratio eſt. Milites enim omnes perijſſent: infirmatio eſt: aut coniecturalis non perijſſent: aut aliter coniecturali: non ideo feciſti: ex quibus ſunt iudicationes: perijſſent ne et ideo ne fecerit. Aut hec comparatiua cuius nūc indigemus. Aut enim ſati⁹ fuit amittere milites q̄ arma et impedimenta concedere hoſtibus. Ex quo iudicatio naſcitur. Cū oēs perituri milites eēnt: niſi ad hanc pactionē veniſſent: vtrum ſati⁹ fuerit amittere milites: an ad hanc conditionem venire. Hec ille. Iuridicialis conſtitutio. hanc Quintilianus li. vij. Qualitatem vocat: nam ⁊ qualis ſit cuiuſq; rei natura et q̄ forme queritur: an immortalis aīa an

humana ſpecie deus. Et de magnitudine ac numero quantus ſol: ⁊ an vnus mūd⁹: q̃ ſola coniectura quidē colliguntur: queſtionē iā̄c habent tn̄ eo qualia ſint. Hec in ſuaſoꝛijs tractari ſolent: vt ſi ceſar deliberet: an brittanniam impugnet ⁊c. Sed in controuerſijs quoq; ſunt frequentia hac ſola differentia: q: illic de futuris: hic de factis agit. Abſoluta.i. perfecta: et cui nil deſit: vt aliud.i. q̄uis. Aſſumptiua adiunctiua: cui frater eſſet: cui.ſ. dn̄o occiſo a ſeruo Manumiſſus eſſet: ergo non licebat ſeruum illum occidere: q: iam liber effectus erat qḋ ille per imprudētiā feciſſe dicebat: nō eñ̄ ſciebat illum fuiſſe manumiſſum. Commeat⁹: eſt cōmeat⁹ in ſingulari facultas ad tp̄s a militia ab alio ve miniſterio recedendi. quā p̄bet militi imperatoꝛ: prepoſitus ve inferioꝛi: eundiq; quo velit ad preſcriptum diē reuerſuro. Liuius aūt dixit. Magna pars ſine commeatib⁹ dilabebatur. In vtroq; autem numero pro cibarijs ad alimoniā reip. aut exercit⁹: aut alicuius multitudinis. Interdum etiam priuatim.

¶ Cum ſibi conſcius q̄s facti reum ſe confeſſus hortum que ꝓbe geſſit allegatione donari ſibi noxam poſtulat. dep̄cecatio eſt.

† Sunt q̄ dicant imperatorē hoc loco ductorem exercitus ſignificare: nā cū Cice. ſcripſit hāc artē admodū iuuenis erat: neq; Ceſar occupauerat rē public. a q̄ poſtea imperatores vocati ſunt oēs Ceſares. Aſcenſius.

¶ Deprecatio eſt cum et peccaſſe/et conſulto reus feciſſe confitetur: et tamen poſtulat: vt ſui miſereatur. Hec in iudicium non poteſt fere vſuuenire: niſi quando pro eo dicimus/cui⁹ multa recte facta eſſe conſtat. Hoc modo: in loco communi per amplificationem inijciemus: qḋ ſi hoc feciſſet: tamen ei ꝑ priſtinis beneficijs ignoſci cōueniret: verū nihil poſtulat ignoſci: ergo in iudicium non venit: ſed aut in ſenatum: aut ant e † imperatoꝛem/⁊ in cōcilium talis cauſa poteſt venire.

¶ Dep̄ecatio ⁊c. Proſequitur ſecūdam partē cōceſſionis que dicitur dep̄ecatio quam deſcribit ſic dep̄ecatio eſt cū reus confitetur et id eſt ſimul: peccaſſe: et.i. ſimul feciſſe conſulto.i.a conſilio et deliberatione: et tamen.i. nihilominus poſtulat vt.ſ. iudex aut ſenat⁹ miſereatur ſui: aut ponitur imperſonaliter: vt miſereatur.i. miſericoꝛdia fiat, ſui. Bene ſui vtitur p̄iuatiuo: q: paſſiue poſito. hoc fere nō.i. q̄ſi nunq̃ poteſt vſuuenire.i. contingere commode et ex vſu: in iudicio.i. foro iudiciali: niſi q̄n nos dicimus ꝓ reo cui⁹ cōſtat multa ſcē facta recte.i. decēter ⁊ iuſte. Hoc mō.ſ. q̄n ei⁹ bn̄ facta euidentia ſunt nos inijciem⁹ in cōi loco amplificationē de qua poſtea diſputabit qḋ ſi.i. Quia feciſſet hoc tn̄ cōueniet ignoſci ei pro priſtinis beneficijs.i. benefactis eius. Verū nihil poſtulat ignoſci. quia reſpectu beneficiorum non videtur peccaſſe. Ergo talis cauſa.ſ. deprecatoꝛia nō venit in iudiciū.i. nō h3 locū corā iudice criminalē. qui cū ſit iuratus non pōt facile ignoſcere: ſ3 pōt venire aut in ſenatū. aut ante imperatoꝛem. et in concilium id eſt, cōtionem populi.

¶ Deprecatio. Poſtq̃ de purgatione precepit atq; de ei⁹ partib⁹ nūc ad dep̄catione accedit: que hoc differt a purgatione: q̄m illa factum cōfitet̄ ſ3 facientis animū excuſat. Hec vero factū cōfitet̄ et ſponte factum nō negat: veniā q; nulla adhibita excuſatione dari poſtulat. Raro aūt venit in iudiciū: q̄m peccō cōceſſio difficile ē ab eo q̄ peccō: ſi vinder eſſe d3: vt ignoſcat impetrare: iurati preterea iudices ſunt: vt remorari eos nulla res poſſit: quo minus cōfitentem reū cōdēnent: poteſt aūt aut in ſenatum: aut ante imperatorē vel in cōciliū populi venire: q: nullis legib⁹ aſtricti ſenat⁹ impatoꝛ et ppl's: ſicut iudices ſunt: poſſuntq; quelibet pro arbitrio ſuo condēnare vel abſoluere: venit tn̄ in iudiciū cōceſſio ſi p̄o aliquo claro aut forti viro cui⁹ multa in rem publicā beneficia ſint: ſic dep̄ecatione vtimur: vt ea vti non videamur hoc modo: quod ſi iudices hic ꝑ ſuis bn̄ficijs: ꝑ ſtudio: qḋ nos ſemꝑ habuit tali nos tēpore multoꝝ ſuoꝝ recte factoꝝ cauſa vni delicto vt ignoſceretis poſtularet: tam dignū noſtra māſuetudine q̃ virtute eius eſſet iudices a nobis hanc rem hoc poſtulante impetrari. deinde augere beneficia licebit, et iudices per locum communem ad ignoſcendi voluntatem deducere beneficia quidem commemoꝛare opoꝛtebit. et ſi fieri poterit maiora eo oſtendere eſſe q̃ hec que deliquerit: vt ab eo plus boni q̃ mali profectum eſſe videatur. Modus autem defenſionis quo in hac conſtitutione vtendum eſt lib. de inuentione. ij. docet Cicero. Idem Cice. in fine oꝛationis pro Milone apud iudices deprecatione vtitur: preceptoꝛum ſuoꝛum ratione ſeruata. nam multa et preclara. Milonis in rempublicam facta commemoꝛat: quod tamen inuito Milone ſe facere oſtendit dicens: ſed iam ſatis multa ꝑ cauſa: extra cāſ etiā foꝛtaſſe multa: quid reſtat niſi vt oꝛem obteſterq; vos iudices: vt etiā miſericoꝛdiā tribuatis foꝛtiſſimo viro: quā ipſe nō imploꝛat. Loco cōi per amplificationē. Amplificatio dicit̄ cū res exaggeratur: et a minoꝛi argumtus ad maius: nā qui amplificat ſemꝑ auget: vt hoc eſt. hic etiā ſi peccaſſet ignoſci tn̄ ei, cōueniret: pro priſtinis eius beneficijs nunc autem non peccauit ignoſcendum igitur eſt: tanq̃ peccauerit. Communis eſt locus qui ab his que antecedunt aut cōſequuntur rem: aut que in queſtione negotij ſunt vel augent peccati atrocitatem vel ꝯqueſtione miſericoꝛdiā captat: q̄ cōmunis ideo appellatus eſt: q: q̄uis contra hunc aut illum dici videatur: tamen ad vniuerſos eiuſdem criminis reos efferatur neceſſe eſt. Communes loci accuſatoꝛis omni conſtitutioni conuenientes ſunt: quum auget peccati atrocitatē: et cum negat maloꝛum miſereri opoꝛtere. Contra defenſoꝛis enim miſericoꝛdiam captat: et illata crimina exte nuat qui p̄o eo dicit a quo facinus concedit̄ et nullo exterius adminiculo aſſumpto purgatur: petitur q; tn̄ vt ignoſcatur: hoc vtitur loco cōmuni: fecit non odio: nō crudelitate: ſed ſtultitia: qḋ ſi ignotum ſibi fuerit: ſemꝑ in poſterum ab hoc crimine abſtinebit. hoc loco cōmuni aduerſari⁹ in contrarium commutato vtetur hoc modo. nihil imprudenter: ſed omnia crudeliter ⁊ malicioſe facta ab eo ſunt: turpe q; eſt ignoſcere: aliter indignabitur maleficio. alter dicit miſereri, opoꝛtere. In ſenatum. vt olim ꝑ Siphace de quo etiā in cōſilio diu deliberatū eſt. Ante impatoꝛē. vt ꝑ Quin. Numitorio pullo apud. L. opimium: que exēpla in ſcdo ſunt de inuentione. In cōciliū. hoc eſt in ppl'i congregatā multitudinem: nā p̄o arbitrio ſuo dānare quē volebat: vel abſoluere popul⁹ poterat. Exemplū Oratij eſſe poteſt. q̄ ſoꝛoꝛem occidit, ⁊ cum ad populū a perduellionibus prouocaſſet: ſic a patre ſup-

Franciſcus

Deprecatio ⁊ purgatio differunt.

Amplificatio.

Cōis locus

ꝑicio erept⁹ eſt a cōibus locis per amplificationē dicente hunc ne quē nō decoratum ornatūq; victoria incedētē vidiſtis: Quirites: ſub furca vinctū inter verbera et cruciatus videre poteſtis: quod vix albanorū oculi tā deforme ſpectaculū ferre poſſent. I lictor colliga man⁹ q̄ paulo añ armate imperiū po. Roma. pepererunt. I caput obnube liberatoris hui⁹ vrbis: arbori infelici ſuſpende: verbera vel intra pomerium: modo inter illa pila. et ſpolia hoſtiū vel extra pomeriū modo intra ſepulchra curiatiorum: quo enī ducere hūc iuuenē poteſtis vbi nō ſua decora eam tanta feditate ſupplicij vendicēt: Nō tulit populus nec patris lachrymas: nec ipſi⁹ patrē in ol piculo animū: abſolueruntq; magis admiratione virtutis q̄ iure cauſe. in quo exemplo id ſeruatur quod precipit Cic. Nā benefacta commemorātur: atq; a locis communibus amplificantur. et ad ignoſcendi voluntatem ppl's traducitur:

Mor. ¶ Neceſſitudinem. Cic. lib. ij. Rhe. de inuen. ſic ait. puto igitur eſſe hanc neceſſitudinem. cui nulla vi reſiſti pōt: que neq; mutari neq; leniri poteſt. In loco cō: quo et aduerſarij vti poſſent. Loci autem cōes ſuſcipiuntur de humanitate. fortuna. mia. et rerū cōmutatione his locis olb⁹ vtet is contrario q̄ contradicet cum amplificatione et numeratione pctōrū: vt hʒ lib. ij. hui⁹ opis. Idem vero Cicero lib. ij. Rhe. de inuen. ſic ait. Hec ergo argumenta que transferri in multas cauſas pñt locos communes nominamus. Plura etiā Priſcianus de locis communibus ex hermogene per amplificationem: per enumerationem geſtorum. Nihil poſtulat ignoſci: nouit enim ſe lōge erraſſe vltro iudices ignoſcendū eſſet: ne virtutis⁹ periret. In iudiciū nō venit. Nō eſt cōfeſſi cauſa tuenda rei: vt naſo inqt.

¶ Quicquid ſe coacte tñ egiſſe ait criminis trāſlatiōe vtitur: qui autem ſe licet vocante plebiſcito: alio tamen obijſſe peccaſſe recognoſcit criminis remotione.

¶ Ex tranſlatione criminis cauſa conſtat: cum feciſſe nos non negamus: ſed aliorū peccatis coactos feciſſe dicimus: vt Oreſtes cum ſe defendit: in matrem cōfert crimē. Ex remotiōe criminis † cauſa cōſtat: cum a nobis non crimē / ſed culpā ipſam amouemus: et in hominē trāſferim⁹: vel in rem quāpiaʒ cōferimus. In hominē transfertur: vt ſi accuſetur is qui Publiū Sulpitiū ſe fatetur occidiſſe: et id iuſſu conſulū defendat: et eos dicat non modo imperaſſe / ſed rationem quoq; oñdiſſe / quare id facere liceret. In rem cōfertur: vt ſi qs ex teſtamento quod facere iuſſus ſit / ex plebiſcito † vetetur.

Crimē non ſine accuſatione eſt: hñ autē culpa: hic autē: vt dicit marurāp cā re accipit facti.

† Crimen hic p accuſata nō nul li interpretantur vt puta ſi qs nō negat hoiem occidiſſe: vt furatū eſſe.

¶ Ex tranſlatione criminis &c. Docet quomodo interdū crimen non negamus: ſed culpam in alium trāſferimus dicēs. Cauſa. i. cōtrouerſia aut defenſio conſtat ex trāſlatione criminis: cuʒ. i. qñ non negamus nos feciſſe. ſ. qđ nobis obijcit: ſed dicimus nos feciſſe coactos: peccatis. i. p culpā alioꝛū Ut Oreſtes cū defendit ſe de nece matri illata non negat ſe matrē occidiſſe: ſed cōfert. i. transfert. crimen. i. culpā. in matrem docens videlicet eam adulterio et patris ſui nece meruiſſe vt occidatur. ¶ Cā cōſtat ex remotione criminis: cū nos amouemus a nobis non crimē. i. facinus ipm de quo criminamur: ſed nos amouem⁹ culpam ipſam: et transferimus. ſ. culpaʒ in hoiem: vel cōferim⁹ eam in quāpiam rem: vt in legē contrariam. Culpa ſup. transfertur in holem: vt ſi is qui fatetur ſe occidiſſe publium Sulpitium. accuſetur ſcʒ homicidij: et defendat id ſcilicet crimen: aut facinus: iuſſu conſulum. et dicat eos: videlicet conſules non modo imperaſſe cedem Sulpitij: ſed quoq; id eſt etiam oſtendiſſe rationem quare id liceret id eſt quare licitum fuerit eum occidiſſe. Culpa ſup. confertur in rē: vt ſi quis vetetur id eſt prohibeat ex plebiſcito (quod q; per publicum maioris eſt authoritatis q̄ teſtamentum) ſup. facere id qđ ſit iuſſus facere ex teſtamēto: Exēplū affert Franciſcus ſatis euidens.

Franciſcus ¶ Ex trāſlatione criminis. de cōceſſione dixit et partib⁹ ei⁹. Nūc de reliqs aſſumptiue conſtitutionis partib⁹ precipere incipit. Eſt autē trāſlatio cū reus qđ arguit confeſſus alteri⁹ ſe inductū peccato iure feciſſe demōſtrat. relatio a Cicero. in Rhe. de inuen. appellatur. Exēplū de Oreſte ſubijcit Cicero. q̄ cū accuſaret: q̄ matrē occidiſſet: occidi dicebat: ſed iure: qm̄ illa meum patrem necauit.

Trāſlatio. Oratius quoq; q̄ occiſis trib⁹ curiatijs: et duobus amiſſis fratribus domū victor ſe recipiens ſororem. Oratiam morte fratruʒ non laborantem ſponſum autē lugentem occidit: accuſatus iure ſe occidiſſe dixit: quia illa hoſtiū mortem lugebat: fratrum negligebat: et ſe ac populum Rhomanum viciſſe moleſte ferebat: differt inter hanc tranſlationem et illam que legitime conſtitutionis pars eſt: nam crimen illic in aliā perſonam non transfertur: ſed debere commutari crimē dicitur: vt

Tranſlatio criminis.

Tranſlatio legitima.

Aſcenſius. cum furti agendum ſit non agatur peculiatus: et cum hic cognoſcere debeat: ille non cognoſcat. Aliorum peccatis &c. vt cum Oreſtes dicit a ſe occiſam Clitemneſtraʒ: quia illa partē ſuū Agamēnonē occiderat. Cōfert crimē quia niſi illa Agamēnonē occidiſſet nūq̄ hoc facere cogitaſſet: Ex remotione: p hāc remouet crimen. ſicuti p trāſlationē: ſed culpa. cū feciſſe nos quod aduerſari⁹ obijcit cōfitemur: ſʒ facti culpā a nobis remouētes in pſonā vel rem transferimus exēpla. ipſe ſubijcit Cicero criminis: culpe non facti

Remotio criminis. Utrūq; crimē ſignificat: factum et facti cām: hic p cā accipe. Ut ſi accuſet is. P. Sulpiti⁹ tri. ple legeʒ tulit vt conſul Mari⁹ aduerſus Mitridatē pōti regē dux crearet aduerſantibus conſulib⁹ Quin. Pōpeio et. L. Sylla inde vim intulit occiſusq; eſt Pōpeij conſulis filius gener Sylle: quare Sylla conſul: q̄ aberat in vrbē cū exercitu venit: et aduerſus factionē Sulpitij ac Marij in vrbe pugnauit: vnde Mariū expulit: qui cū Sulpitio et alijs decem hoſtis patrie iudicatus eſt. Sulpitiū cū in villa lateret ſeru⁹ pdidit: quare inde retract⁹ in vrbē et occiſus eſt: ſeruus vt premiū pmiſſi hēret iudicij manumiſſus eſt: deinde ob ſcel⁹ pditi domini de ſaxo piect⁹ eſt. Sulpitio autem viuo omnia populus concedebat: mortuū ſepelire noluit: vt lib. iiij. dicet Cice: ſi accuſatus fuiſſet: qui Sulpitium occidit: per remotionem a ſe culpe facti defendere ſe potuiſſet: occidiſti Sul-

pitiū: occidit: ſed conſules inſſerant: qm̄ hoſtis patrie iudicatus ille a ſenatu fuerat: cum legē tuliſſet vt prouincia que ſenatus decreto ⁊ populi demandata Sille conſuli fuerat Mario demādaretur. Conſulum. Quin. pōpeij ⁊ L. Sylle. Ut ſi quis teſtamēto ⁊c. Exem. gratia. Lycurg⁹ Lacedemonijs inter ceteras leges hanc quoq; tulit peregrinum ne admittito. Id autē fecit ne externi cuiuſpiam vitijs ciuitas contaminaretur: quidam paterfamilias teſtamento heredibus mandauit vt publicum extruerent diuerſoriū in qd̄ diuerti oībus liceret: peregrinus illuc diuertit: nō admittit: contra heredes agit ⁊ inſtat vt hereditate priuent: q̄ teſtatoris non impleant volūtatē: illi lege Lycurgi ſe excuſant in quā facit quod non negant: culpā tranſferunt. Preterea aliqs decedens heredē quēpiā reliqt hac conditione vt ſibi ſtatuam in foro ponat illo defuncto ponere in foro ſtatuā heres vult: ſed tri. ple phibent qm̄ priuato ſtatuā in loco publico ponere plebiſcito non liceat: relictus heres bona defuncti occupat propinqui phibent: non debes conſequi hereditatē: qm̄ non poſuiſti mortuo ſtatuam in foro: factum non negat: ſed facit cauſam in tribunos refert: qui plebiſcito poni ſtatuam prohibent: plebiſcitum autem conſtitutio eſt populi: ſcire enim confirmare eſt.

Plebiſcitum

Man.

¶ Ex tranſlatione criminis. Cicero li. ij. Rhe. de inuen. Relationem q̄z criminis hāc appellat. Ratio enim criminis eſt: quum reus id quod arguitur confeſſus alterius ſe inductū peccato iure feciſſe demonſtrat. Ea eſt huiuſmodi. Horatius. Occiſis tribus curiatijs ⁊ duobus amiſſis fratribus domū ſe victor recipiebat tergemina ſpolia pre ſe gerens cui ſoror virgo que deſponſata viri ex curiatijs fuerat obuia ante portam Capenam fuit cognitoq; ſuper humeros fratris paludamento ſponſi quod ipſa confecerat ſoluit crines ⁊ flebiliter nomine ſponſum mortuum appellat: mouet feroci iuueni animum comploratio ſororis in victoria ſua: ſtricto itaq; gladio ſimul verbis increpans tranſfigit puellam. Accuſatur: intentio eſt: iniuria ſororem occidiſti. Depulſio eſt: iure occidi. Queſtio eſt: iure ne occiderit. Ratio eſt: illa enim hoſtium mortem lugebat: fratrum negligebat: me ⁊ populum Romanum viciſſe moleſte ferebat. Infirmatio eſt: tametſi a fratre indemnatam necari non oportuit. Ex qua iudicatio fit. Cum Horatia fratrum mortem negligeret: hoſtium lugeret: fratrum ⁊ populi Romani victoria non gaudet: oportuerit ne eam a fratre indemnatam necari ⁊c. In matrem confert crimen dicit enim ſe eam occidiſſe: q illa patrem ſuum occiderat. Ex remotione criminis Cicero libro. ij. Rhe. de inuent. ſic ait. Remotio criminis eſt: quum eius intentio facti: quod ab aduerſario infertur in alium aut in aliud dimouetur. Id fit bipertito. Nam tum cauſa tum res ipſa remouetur ⁊c. Criminis: id eſt rei commiſſe. P. Sulpitium Sulpitius legatus cum claſſi preeſſet: infamis crimine proditionis ab exercitu ſuo interfectus eſt. Scribit Liuius libro xxv. Et teſtamento. Exemplum erit: quedam moriens reliquit heredem amicum ſuum ea lege vt non prius adeat hereditatem q̄ ipſe ſtatuerit Columnam in medio templi ⁊ ſtatuam ipſius impoſuerit: plebiſcitum vero prohibet aliquid vel templo: vel publico loco fieri. Plebiſcito: plebiſcitū eſt: quod plebeio magiſtratu: id eſt tribuno interrogante an omnibus placeat: plebs inſtituit: orta enim inter plebē ⁊ maiores diſcordia: plebs ſibi leges conſtituit que dicte ſunt plebiſcita vt digeſtis de origine iuris habet. A. Gellius libro. x. capite. xx. ita ſcribit. Plebem aūt Capito in eadē diffinitiōe ſeorſum a populo diuiſit: qm̄ in populo omnis pars ciuitatis: omneſq; eius ordines continentur. Plebs vero ea dicitur in qua gentes ciuium patritie nō inſunt. Plebiſcitum igitur eſt ſcd̄m eum Capitonem lex: quam plebs non populus accipit. Hec ille Ex plebiſcito vetetur. i. illa re quam teſtamento eſt iuſſus facere vetetur ex plebiſcito: non enim exequitur quod teſtamento iuſſit: quia plebiſcitum prohibet.

Remotio criminis.

† Hoſtes dicti ab hoſtiēdo plerisq; placet vt ſint qui ſe velint cū aduerſario adequare.

¶ Ex duobus malis minoris electio cauſam in comparatiōe facit.

¶ Ex cōparatiōe cā cōſtat: cū dicim⁹ neceſſe fuiſſe alterutrum facere: et id qd̄ fecerim⁹, ſati⁹ fuiſſe facere. Ea eſt hmōi. Cai⁹ Pōpili⁹ cū a Gallis obſideret neq; effugere vllo mō poſſet: venit cū hoſtiū † ducib⁹ in collocutionē/ ita diſceſſit: vt impedimēta relinq̄ret: exercitū educeret: ſati⁹ eſſe dixit amittere īpedimēta/ q̄ exercitū: exercitū eduxit: īpedimēta reliqt acceſſitur maieſtatis. Que cōſtitutiones/ ⁊ que cōſtitutionū partes ſint: ſatis videor oſtēdiſſe. Nūc quō eas/ ⁊ qua via tractari cōueniat/ demōſtrādum eſt: ſi prius aperuerimus qd oporteat ab ambob⁹ in cauſa deſtinari: quo ratio oīs totius orationis cōferatur:

† Impedimēta: vaſa ⁊ reliqua neceſſaria militib⁹ ad vſū cotidianū q̄ alio vocabulo dicuntur ſarcine.

¶ Comparatione. Ultima pars ē iuridicialis aſſumptiue ex qua conſtitutio naſcitur: quoties factum quod arguitur propter aliquid aliud rectum ⁊ vtile cōmiſſum eſſe contenditur: ideoq; cōparatio appellatur: vt cum dicit feciſti feci: ſed pro fui: ἀντίστασις greci vocant nos ſtatum compēſatiuum dicere poſſumus. In cōparatione autem malorum boni locum obtinet leuius: vt ſi Mancinus ſedus numantinum ſic defendat: q periturus niſi id factū eſſet fuerit exercitus Romanus. de. C. Pompilio Cice. exemplum ponit qui bello gallico in anguſtias cum exercitu deſcendit incautus: ⁊ ſubito ab hoſtibus qui ſaltum ⁊ anguſtiarum fauces occuparent circumuentus eſt: cum quibus veniens in colloquium Pompilius pactus eſt: vt ſi milites ſaluos educere vellet: arma ⁊ impedimenta relinqueret: quare ne fame periret: quod leuius fuit malum elegit: relictiſq; armis et impedimentis nudū: ſz incolumē exercitum eduxit: accuſat⁹ maieſtatis: arma reliquiſti ⁊ impedimēta hoſtibus: cōtra reipublice ac Romani populi dec⁹ ⁊ vtilitatē

Franciſcus Cōparatio,

C. Pompi

¶ Ex cōparatione. Declarat vltimā partē iuridicialis aſſumptiue dicens. Cauſa conſtat ex comparatione: cū dicimus fuiſſe neceſſe: facere: alterutrū. i. vnū duorū: ⁊ dicim⁹ illud qd̄ fecerim⁹ fuiſſe ſati⁹ p. melius ⁊ conuenientius facere. Ea. ſ. cā ex comparatiōe eſt hmōi.

Vicenſius.

tem:reliqui inquit:ſed pſui. Satius eñ fuit arma ⁊ impedimenta amittere ꝙ vniuerſum exercitum perire. Ex comparatione igitur conſtitutio naſcitur: vtrum facere melius fuerit Alterutruz facere cum ad eam neceſſitatez aliquis redigitur: vt duobus ꝓpoſitis malis: alteruz eligere neceſſe ſit: vt in cã Põpilij: cui aut arma ⁊ impedimenta relinquẽda erãt aut cum vniuerſo exercitu pereũdum. Satius melius vtilius. Ex cauſa: in qua ex comparatiõe cõſtitutio naſcitur. Impedimenta: hec omnes ſarcinas militares ſignificant: ſiue ſint arma: ſiue tentoria ⁊ cẽtones: ſiue cibaria: et coquinaria inſtrumenta: ipa etiam animalia que ſerũt vel equi ſint vel muli. Que conſtitutiones: ꝗt conſtitutiones et partes earum eſſent tractatum eſt: non enim cõfirmationis ⁊ cõfutationis: in ꝗbus tota ſpes vincendi ⁊ ratio ꝑſuadendi poſita eſt recte dari ꝓcepta poterãt: niſi pri' qd illud eẽt ꝙ cõfutare ⁊ ꝯfirmare neceſſe eẽt intelligeret: nũc ſe cõfirmationis ⁊ ꝯfutatiõis ꝓcepta traditurũ pollicet: ſi pri' oſtenderit: qd vtraq; ps ſpectare veluti finẽ debeat: in quẽ vires ſuas oẽs ꝯferat: ⁊ que ſit qõ que ratio: que iudicatio: qd firmamentũ cauſe: que oĩa a ꝯſtõne ꝓficiſcant opz. videor. more ſuo arrogantiam vitat. Qũo idẽ eſt qd ſequit: ⁊ qua via. quidã th diuerſum voluit eẽ: vt qũo ad inuẽtionẽ referatur argumentoꝝ: qua via ad formã ⁊ rõnẽ argumẽtandi: q̃ varia eſt. Ambob': accuſatore ⁊ defenſore. Deſtinari: parari ꝓponiq; veluti rem certã firã ⁊ in quam oĩa oratoris vis conuerſa ſit.

Caius Põpilius cũ obſideret a Gallis neq; poſſet vllo modo effugere: venit cũ ducib' hoſtiũ in collocutionem. i. colloquium: diſceſſit ſcilicet e collocutione ita. i. eo pacto: vt relinqueret impedimenta. i. machinamenta bellica: quibus: tranſferendis impediri ſolet exercitus: ⁊ ſup. educeret ſcilicet ex obſidione: aut reduceret domũ exercitum cui preerat: ⁊ dixit aut duxit eſſe ſatius: id eſt melius ⁊ ſanioris conſilij: amittere impedimenta: id eſt machinas bellicas: vt arietes: vallũ: vineas: crates vehicula ⁊c. ꝙ exercitũ: id eſt milites ipos ⁊ ita eduxit exercitum: et reliquit impedimenta: quocirca arceſſitur ſcilicet in ius. i. poſtulat vt reus maieſtatis. ſ. leſe: q: contra maieſtatis populi Romani decus feciſſe videbat. Poſſet textus ſic legi. Ita diſceſſit vt impedimenta relinqueret: exercitum educeret. Exercitum itaq; eduxit: impedimenta reliquit: arceſſitur maieſtatis. Satius eſſe dixit amittere impedimenta ꝙ exercitum. Dixit itaquaz: ad ſui defenſionem: vnde applicatur comparatio ad inſtitutum.

¶ Que conſtitutiones ⁊c. Epilogo complectitur declarata: ⁊ paraſceuem facit ad dicenda. Ordo eſt. Ego videor oſtendiſſe. i. declaraſſe aut demonſtraſſe ſatis: que ſint conſtitutiones ⁊ que ſint ꝑtes cõſtitutionum. Ubi ſignabis puer interdum loco relatiui non inueniſſe repeti dictionem que eſſet antecedens: vt hoc loco dicere potuiſſe: ⁊ que earum partes ſint: ſed qꝛ via eſt in vocabulo maluit ipſum repetere. Nunc. i. deinceps eſt demonſtrandum. i. demonſtrare decet aut oportet aut conuenit: quomodo ⁊ qua via. i. ratione et forma: conueniat eas tractari. Si nos aperuerimus. i. declarauerimus ⁊ manifeſtauerimus prius: ſcilicet ꝙ eas tractare doceamus: quid oportea t deſtinari. i. pretendi ab ambobus. ſ. litigatoribus aut contẽdentibus qui ſunt actor ⁊ reus in cauſa. i. lite: quo. i. quod omnis ratio totius orationis conferatur. i. ſimul dirigatur.

¶ Ex comparatione Ci. lib. ij. Rhe. de inuen. ſic ait. Cõparatio eſt qd cũ aliqd factũ qd ꝑ ſeipm non ſit ꝓbandũ ex eo cui' id cã factũ eſt defendit. Ea eſt hmõi. Quidã imperator quũ ab hoſtib' circumobſideretur: ⁊ cetera. vide hec latius paulo ſuperius. Arceſſit maieſtatis. De maieſtate latius ſupius in titulo de conſtitutiõe. Rõ eſt que cãm facit. Cice. in partitionibus ſic ait. Sed diſtinguẽdi grã rõnem appellamus eã: que affertur ab reo ad recuſandũ depellẽdi criminis cauſa: que niſi eſſet qd defenderet non haberet. Firmamentũ aũt qd cõtra labefactãdã rõnẽ refert ſine quo accuſatio ſtare nõ poteſt. It. aũt primo Rhe. de inuen. ſic. Rõ eſt q̃ cõtinet cãm: que ſi ſubtata ſit: nihil in cauſa controuerſie relinquitur. Firmamentũ eſt firmiſſima argumentatio defenſoris ⁊ aptiſſima ad iudicationem. Iudicatio eſt enim ex infirmatione ⁊ confirmatione rõnis naſcitur cõtrouerſia. Quint. preterea lib. iij. ita ſcribit: ratio eſt qua quod factum eſſe conſtat defenditur. Deſtinari. conſtituit.

Impedimẽta.

Man.

Franciſcus Conſultatio

¶ Conſtitutione igitur reperta. vnde conſtitutio naſceretur iam docuit nam ex intentione et depulſione proficiſci eam dixit: intentio accuſantis eſt: depulſio defendentis: nunc vnde ratio naſcatur oſtendit ex quo et firmamẽto queſtio emergit: quam iudicationem a nobis vocari dicit a grecis κρινομενον: κρινω enim iudico eſt: ea agitur vt vel abſoluatur quiſpiam vel damnetur. Ratio defenſoris: eſt firmamentum accuſatoris. Inuenta igitur conſtitutione ratio a defenſore afferenda eſt: tum firmamentum ab accuſatore ſubijciendũ: hoc modo: occidiſti Clodiuz Milo: occidi: ſed iure. Ille enim voluit me occidere. Infirmatio rationis eſt etiam ſi ille voluit occidere. tu tamen non iure occidiſti. Ex ratione et firmamento queſtio hoc eſt iudicatio naſcit vtrum Clodius voluerit Milonẽ occidere: ⁊ iuſte: ne a Milone Clodi' occiſus eẽ videat. con

Ratio: Firmamentum.

¶ De ratione et eius vſu. Tit. vlti.

¶ Poſt accuſationem que eſt intentionis: negationem que infitiationis: interrogationẽ que iudicationis. Ratio ſuam vtriuſq; cauſam agentis ſequitur.

Conſtitutione igitur reperta/ſtatĩ querẽda ratio eſt. Rõ eſt que cauſam facit/et continet defenſionẽ: hoc mõ (vt docendi cauſa in hac potiſſimum conſiſtamus) Oreſtes cuz fatetur ſe occidiſſe matrem/niſi attulerit facti rationem/peruertit defenſionem: ergo affert eam que niſi intercederet: nec cauſa qdẽ eſſet. Illa eñ (inquit) patrẽ meũ occiderat. Ergo vt oñdi/rõ ea eſt/q̃ continet defenſionẽ: ſine qua nec parua quidẽ dubitatio poteſt †remorari dãnationez. Inuenta ratione firmamẽtũ querendũ eſt: id eſt quod accuſationẽ cõ

†Remora eſt piſcis minutiſſimus q̃ nauem retinet quem greci echinon vocant. Remorari (dubium retardo ⁊ retineo) ſignificat.

tinet:et qđ affert cōtra rationem defenſiōis/de qua ante dictū eſt:id cōſtituetur hoc modo. Cū vſus fuerit Oreſtes rōne:hoc pacto:iure occidiſti. Illa eniȝ patreȝ meū occiderat:vtetur firmamēto accuſator/ hoc modo. Sed nō abs re occidi:neq; indemnataȝ penas pendere oportuit. Ex ratione defenſionis/et ex firmamēto accuſationis iudicatio q̄ſtio naſcat̄ oportet:quā nos iudicationē:greci crinomenō appellāt.

κρινόμενον

Ea conſtituetur ex coniunctione firmamēti/ ꝛ rationis defenſione/hoc modo. Cuȝ dicat Oreſtes ſe patris †vlciſcendi cauſa matrē occidiſſe. Rectū ne fuerit a filio ſine iudicio Clytemneſtram occidi. Ergo hac rōne iudicationē reperire cōuenit. Reperta iudicatiōe/omnē rationē totius oratiōis eo conferri oportebit.

† Vlciſcendi puniēdi. nā vt ētaſcenī⁹ Pedian⁹ indīt. vlciſcor punio ꝛ vindico ſignificat.

In oībus cōſtitutionib⁹/et partibus cōſtitutionū hac via iudicationes reperient̄: preterq̄ in ꝯiecturali cōſtitutiōe. Nā in ea nec narratio quare fecerit/q̄ritur:feciſſe enī negatur:neq; firmamētū exq̄ritur: q̄m nō ſubeſt ratio:quare ex intētiōe/ꝛ ex inficiatione iudicatio cōſtituitur:hoc mō. Intētio. Occidiſti Aiacē. Inficiatio. Nō occidi. Iudicatio occiderit ne. Ratio omnis vtriuſq; oratiōis/vt ante dictū eſt:ad hāc iudicationē cōferenda ē. Si plures erūt cōſtitutiones/aut partes conſtitutionū:iudicatiōes quoq; plures erunt in vna cauſa:ſed ꝛ oēs ſimili ratione reperientur. Sedulo dedimus operā vt †breuiter/ꝛ dilucide:quib⁹ de reb⁹ dicēdū fuit diceremus. Nūc q̄m huius voluminis magnitudo ſatis creuit:cōmodi⁹ eſt in altero libro de ceteris reb⁹ deinceps exponere: ne qua ꝓpter multitudinē literaꝝ/poſſit animū tuū defatigatio retardare. Sȝ ſi quo tardius hec q̄ ſtudeas/abſoluētur:cū rerū magnitudini/tū noſtris quoq; occupatiōib⁹ †aſſignare debebis. Veruntamen maturabimus:ꝛ qđ de negotio diminutū fuerit/ exequabimus induſtria / vt pro tuo in nos officio / ꝛ noſtro in te ſtudio munus hoc accumulatiſſime tue largiamur voluntati.

† Antiq̄ꝯ dicꝯ vt breuiter ꝛ diluncide: quib⁹ de reb⁹ adhuc dicendum fuerit diceremus.

† Nā et ſupra in hui⁹ editionis principio ſe detētum occupationib⁹:et quicq̄d ocij daretur in philoſophia tibē tiuo conſumere voluiſſe mēorauit

Aſcenſius. Ordo.

¶ Conſtitutione igitur ꝛc. Declarat quid ſit ratio:ꝛ quo ea vtamur dicens. Igitur quia de ratione primo ſe dicturum dixi. Cōſtitutione reperta ideſt poſtq̄ conſtabit genus cōſtitutionis ratio eſt querenda ſtatim:vnde diffinit eam:dicens Ratio eſt que facit cauſam

ſtitutiōe igitur que eſt huiuſmodi occidiſti matrem Oreſtes:occidi:ſed iure:immo non iure occidiſti. Eſt hic autem iuridicialis ratio: cum ratione id quod factum eſſe conſtat defenditur. Cauſam autem continet : nam ea ſublata nihil ꝯtrouerſie relinquitur. Peruertit defenſionem :niſi enim facti rationem attulerit:defendere ſe nequit. Ille inquit:occidi Clytemneſtram ſed iure:ratio autem eſt : quia illa maritum ſuum patrem meum occidit. Sine qua ne parua quidem. Quid enim remorari iudices poſſet:quin illum cōdemnarent:qui maleficium cōfitetur.ꝛ quare id a ſe commiſſum eſſet rationem nullam omnino affert. Inuenta ratione quam firmamentum defenſoris conſequitur: ſed a ſeipſo hic diſſentit Cicero:quem et Quintilianus ſecut⁹ videtur:in rhetoricis enim de inuentione defenſoris firmamentum eſſe dicit.et ſic diffinit. Firmamentum eſt firmiſſima argumentatio defenſoris:et aptiſſima ad iudicationem:exemplum ſubijcit·ſi velit oreſtes dicere eiuſmodi animum matris ſue in patreȝ ſuū in ſeipſū ac ſorores in regnū ꝛ in famā gn̄is ac familie: vt ab ea penas liberi ſui potiſſimū petere debuerint hic contra accuſatoris tantum firmamentū eſſe vult:qđ ϲυνέχον greci vocant:quibuſdam id videt̄ poſt qđ nihil q̄rit̄ quibuſdaȝ id qđ ad iudicationē firmiſſimū affert̄ vt ait Quintil. Victorinus defenſoris firmamētū prraro adhiberi dicit:ꝛ ſi q̄n abhibet̄ neceſſe eē:vt aut in themate ſit: aut in hiſtoria ꝛ alia's dict.i.falſuȝ argumentum qđ hic.C. firmamentum vocat orationis. Infirmationē rationis ideȝ dicit. Ex ratione defenſoris que illa fuit: patrē enī meū illa occiderat: ꝛ firmamento qđ fuit.at nō a te occidi:neq; indemnatum pendere penas oportuit. Iudiciȝ queſtio:multis modis q̄ſtio accipit̄:res enī ols intelligitur de qua in vtrāq; partē vel in plures dici credibiliter poteſt in iudiciali aūt materia dupliciter accipit̄:altero modo quo dicimus multas q̄ſtiōes habere ꝯtrouerſiā quo etiā minores oēs ꝯplecitimur.altero quo ſignificam⁹ ſūmā illā in qua cā vertit̄ ex qua ſtatus naſcitur.an factū ſit qđ factuȝ ſit an recte factū ſit :hic vero ꝓ iudicatiōe ſumit̄:q̄m ꝑ eā querit̄ res ꝛ iudicatur:ſtatuitq; abſoluēdus ne ſit aliq̄s an dānād⁹ Ea cōſtituet̄:vt q̄ſtio ſit:neceſſe ē vt rōni defenſoris firmamētū:opponat̄ accuſatoris. Hoc mō oſtendit quo pacto ex cōiūctiōe rōnis queſtio naſcitur:nā cuȝ Oreſtes dixerit matrē occidiſſe ſe patris

ϲυνέχον. Iudiciȝ qđ iudicatio.

Queſtio

vlciſcēdi gratia ⁊ accuſator reſpō derit nō oportuiſſe indēnatā matrem a filio occidi: ad hoc probā dum et infirmandum vim ſuam omnem vtraq; pars conferre debet. Et hac ratione omnis ratio de facto tam conceſſo eſt: qua infirmata ab accuſatore vbi fuerit iudicatio naſcatur neceſſe eſt. Ex his que dicta ſunt intelligimus in omnibus cōſtitutionibus excepta cōiecturali tria eſſe que iudicationē precedunt. Conſtitutionem: rationē: ⁊ firmamētum. In omnibus: quo pacto in iudiciali abſoluta iudicatio inueniretur: propoſito exemplo oſtendit eadē via ⁊ ratione in alijs q; conſtitutionib⁹ inueniri poſſe dicit: In legitima ſcilicet ⁊ iuridiciali aſſumptiua: ac earum partibus Preter ꝙ in coniecturali: ⁊c. In qua afferri ratio facti quod negatur nō poteſt. Si ratio non affertur nec firmamētum afferri poteſt: queſtio igitur ex illo eſt factū: an non factū ſit: ⁊ ibi iudicatio eſt: vbi queſtio ⁊ in eadē re prima queſtio: et extrema diſceptatio: hoc idem dicit Cicero in rhetoricis de inuentione: ⁊ in partitionibus: ⁊ Quintilianus Ciceronem ſequitur. Ex intentione. Que accuſantis eſt: cum ſic negat reus nō feci: ad hāc iudicationem que illic eſt vbi et queſtio. Si plures. Quintilian⁹ quoq; admonet: vnā cauſam plures queſtiones et plures iudicationes habere poſſe: vt in eo qui cum adulteram deprehenſam occidiſſet. Adulterum qui tū effugerat poſtea in foro occidit: cauſa eſt vna adulter fuit. Queſtiōes: ⁊ iudicationes an illo tēpe an illo loco licuerit occidere ſicut aūt ſunt plures queſtiones q̄ſq; ſtatus ſuos habent: cauſe tamen ſtatus vnus eſt: ad quem oīa referuntur: ita iudicatio eſt maxime ꝓpria de qua pronūciatur: vt in cauſa ꝓ Milone vbi due queſtiones ſunt: ⁊ due iudicationes. Nā ea: occidiſti Clodiū: occidi ſed iure. iuridicialis eſt: quā ita tractat Cicero: vt oſtendat multis rationibus licere hominem occidere. Secunda queſtio eſt ⁊ iudicatio cōiecturalis vter vtri fecerit inſidias: ⁊ hec principalis eſt ad quā omnis orationis vis cōfertur. Sedulo dedimus operā: libro finē imponens: quā diligētia in ſuperioribus preceptis vſus ſit oſtendit: ſimulq; excuſat ſe ꝙ multis impeditus negocijs tardi⁹ ꝙ voluerit librum ediderit: daturū tamen ſe operam pollicetur: vt q̄ntū negocia diminuerint: tantū reſarciat diligentia: que autem dicenda ſuperſunt in ſequentē librū reijcit:

Plures q̄ſtiones i vna cā

et continet defenſionem hoc modo (vt conſiſtamus: id eſt vt liceat immorari potiſſimum in hac ſcilicet ratione cauſa docendi id eſt vt eam exemplis doceamus) Oreſtes filius Agamennonis: cum fateatur ſe occidiſſe matrem: niſi attulerit rationem facti id eſt cur id fecerit peruertit id eſt deſtruit defenſionem: ergo ne peruertat defenſionem: affert eam ſcilicet rationem: que ſcilicet ratio niſi intercederet id eſt interueniret ⁊ ſtatim adduceretur nec cauſa quidem eſſet id eſt tantū abeſſe vt legitima aut iuridicialis cenſeatur cauſa: vt nullo modo putetur cauſa: quia qui fatetur ſe matrē occidiſſe: nec cauſam affert ſeipſum condēnat. Affert igitur eam enī pro quia: ipſe inquid: illa ſcilicet Clytēneſtra aut mater (ſed multis oportunius dicit illa ꝙ mater: cum nomen matris crimen aggrauet) occiderat: ſcilicet prius: patrem meum: ſcilicet Agamennonem: non aucat ꝙ dicit meum tum ne putet patrem ſuū hoc eſt Clytēneſtre occidiſſe: tum quia iuſta videtur filio patris vindicta. Ergo vt oſtendi: id eſt vt iā dixi: ratio eſt ea que continet defenſionem ſine qua ſcilicet ratione aut defenſione: nec parua quidem: id eſt non modo non magna ſz ne parua quidem dubitatio: id eſt heſitatio aut cunctatio poteſt remorari: id eſt in mora tenere damnationem ſcilicet crimen confitentis. Inuenta ratione. i. poſtꝙ ratio facti eſt inuenta: firmamentum i. corroboramentum accuſationis querendū eſt. i. illud qđ continet accuſationem: ⁊ ꝙ affertur cōtra rationē defenſionis de qua. ſ. ratione eſt ante dictū. Id. ſ. firmamentum conſtituetur hoc modo id eſt poſtꝙ Oreſtes fuerit vſus ratione: id eſt adduxerit in mediū rationem: hoc pacto occidiſti: ſcilicet matrem (quod tamen prudēter nō addit) enī pro quia illa occiderat patrem meum: accuſator vtetur hoc modo firmamento. Sed (licet forte occidi potuit) non potuit occidi abs te neq; indemnatam. i. conuictam in iudicio. Oportet ſubaudi vt (que tamen particula ſolet venuſte poſt oportet omitti) queſtio ſcilicet inquiſitio iudicij naſcatur id eſt oriatur ex ratione defenſionis ⁊ ex firmamento accuſationis: quam ſcilicet queſtionē. nos ſup. appellamus iudicationem: et ſup. quod greci appellant κρινόμενον a crinome quod eſt vocor in iudicium ⁊c. Ea ſcilicet iudicatio conſtituetur ex coniunctione firmamenti ⁊ rationis ⁊ defenſionis hoc modo. Cum dicat Oreſtes ſe occidiſſe matrem cauſa vlciſcendi patris id eſt vt patrem⁹ ab ea interemptum vlciſcatur fuerit ne rectum id eſt equum ⁊ iuſtum: Clytemneſtram occidi a filio ſine iudicio. Ergo cōuenit id eſt decens ⁊ conueniens eſt reperire iudicationem hac ratione id eſt via cōferendi firmamentum cum ratione. Iudicatione reperta oportebit omnem rationem totius orationis conferri eo id eſt ad eam. Et iudicationes reperientur in omnibus conſtitutionibus ⁊ in omnibus partibus conſtitutionum: hac via id eſt ratione predicta: preter ꝙ in conſtitutione coniecturali. Nam in ea nec queritur ratio quare fecerit: enī pro quia negatur feciſſe: nec firmamentum ſcilicet accuſatoris exquiritur id eſt examinatur quale ſit quoniā ratio. ſ. facti nō ſubeſt cū factū negetur: quare iudicatio conſtituitur in coniecturali ex intentione id eſt inſtantia vrgenti: qua contendimus factum eſſe. ⁊ ex infitiatione. i. negatione facti hoc modo. Intentio ſup. eſt o Vlyſſe occidiſti Aiacē. Infitiatio. Non occidi. Iudicatione. i. an occiderit. Omnis ratio vtriuſq; orationis (vt dictum eſt ante) eſt cōferenda: ad hanc iudicationem. Si plures erunt conſtitutiones aut partes conſtitutionū iudicationes erunt q; . i. etiam plures in vna cauſa: ſed ⁊ omnes reperientur ſimili ratione. i. via ⁊ modo. Concludens aūt primum librū dicit. Nos ſedulo id eſt ſeorſum a dolo hoc eſt ſtudioſe ⁊ diligēter dedimus operam vt diceremus breuiter et dilucide de rebus de quibus dicendum fuit. Nunc qm̄ magnitudo huius voluminis creuit ſatis: commodius eſt exponere in altero libro deinceps de ceteris rebus ne defatigatio propter multitudinem litterarum: id eſt preceptorum ſcriptorum: poſſit tardare animum tuum o Herenni. Sz ſi hec abſoluerē quo. i. aliquo tardius ꝙ ſtudeas id eſt ardenter expetas: tu debebis aſſignare eum ſcilicet ita ſit ꝙ magnitudini rerum: iā ſup. manifeſtum eſt ꝙ multo fortius. quoq;. i. etiam occupationib⁹ noſtris. Veruntamen nos maturabimus id eſt mature accelerabimus: ⁊ exequabim⁹ id eſt ſupplebimus induſtria id eſt artificio naturali quod fuerit diminutū negocio. i. per occupationē: vt largiamur accumulatiſſime tue voluntati hoc munus pro officio tuo in me: et pro meo ſtudio. i. beniuolentia diligenti in te.

ne multitudine preceptorum. Herennius defatigetur. Sedulo diligenter σπουδαίως Greci dicunt Breuiter et dilucide ⁊c. Multa ſunt que breuia ſunt: ſed tamen obſcura: quod Oratius vitium reprehendit

hendit:cum nil.breuis eſſe laboro:obſcurus fio. Multitudinē literarum:ratione ſi omnia ſine aliquo interuallo ſimul precepta traderentur:tunc defatigaretur animus cum nullum inueniret locum in quo conquieſceret: ⁊ veluti a labore reſipiſceret. Duabus precipue de cauſis maiores noſtri opera ſua in volumina diuiſerunt: ⁊ vt melius cōmendare ſcripta memorie poſſemus ſi hoc primo:illud ſecūdo libro cōtineri diſceremus. Et vt locus quieſcendi lōga lectione fatigatus eſſet:veluti viatoribus qbus leuius videri iter ſolet:cum in que diuertāt opportune inueniūt. Literarū:pro elemētis literas ponit:multitudinē autē ſcriptorū intelligit in rhetoricis de inuentione:⁊ hic liber ait nō parum cōtinet literarū hoc eſt creuiſſe ſatis videt. Quā ſtudeas:ꝙ velis ⁊ optes. Magnitudini. Magna eīn ſunt ⁊ difficilia que ſcribit. Uerum tu:quāꝗ occupati ſumus. Qđ negotio quantum nos magna negotia retardauerint. † Maturabimus:accelerabimus hoc loco:ꝓpria aūt vis verbi ab Aulo gellio declaratur:qui ex Nigidij autoritate maturare inquit eſſe non citius nō ſerius facere:ſed mediū quidā ⁊ tēpe ratū tenere:quod diuus. Auguſtus duobus verbis grecis elegantiſſime exprimebat:et dicens in ſermonibus et ſcribens in epiſtolis. σπεῦδε βραδέως per quod monebat:vt ad rem agendā ſimul adhiberet ⁊ induſtrie celeritas.⁊ diligentie tarditas ex quibus duobus cōtrarijs fit maturitas.

Maturare:

† Maturabimus cū diligētia feſtinabimus:nā qui rē ex nimia precipitat maturatione maturare non dr.

Mand.

¶ Greci appellant Crinomenon.id iudicatum ſignificat. Eſt enim a paſſiuo participiū Crinome vocor ad iudiciū accuſor. Crino accuſo iudico. Crima crimatos iudiciū. Recitū ve inerit.ſcꝫ qđ eſt. vel cōtrouerſia. Eo.i.ad iudicationē. Intētio.accuſatio. Sedulo diligēter ſine dolo. Studio aīo et mēte.

¶ Finis cōmētariorū Antonij Mancinelli in primum Rhetoricorum Ciceronis In reliquos nihil ab eo ſcriptum vidimus.

Franciſcus

In primo libro Herēni. In huius ſecundi libri principio Prefatiōe vtitur Cicero. Qua docilē:atqꝫ attentum reddit auditorē:breuiter enī oīa repetit:ꝗ ſuperiore libro tradita ſunt:⁊ que tracturus eſt exponit:quod ad id plurimū accommodatū videt eſſe:vt cum precedētibus ſequētia connectant. Hac preterea rōne in eorū que dicta ſunt memoria renouari et ad dicenda lectoris animus excitari videt:cauſam cur.de difficilioribus tractauerit patefacit:vt.ſ.illis perceptis cetera qua leniora ſunt facilius comprehenderentur: cum aūt de cōfirmatione et confutatione precepta daturus fuit:prius quid ſit quod cōfirmare: et confutare debemus oſtenderit:ad quod efficiendum vis omnis orationis dirigenda eſt. Confirmandi et confutandi hoc libro rationes ſubiungit. Quibus oſtenſis de vltima orationis parte precipiet: que concluſio appellatur. Totum autem iudiciale genus abſoluet. Quas cauſas.tres autem ſunt. Demonſtratiua:deliberatiua: iudicialis Genera ſuperius cauſarum appellauit. Breuiter:neceſſarijs enī vſus eſt verbis. Nam et Oratius precepit. Quicquid precipies eſto breuis. Recipere:a litigatore. Et in quibus officijs ⁊c. artis officia integrales rhetorice partes vocat Inuentionem Diſpoſitionem Elocutionem. Memoriam. Pronunciationem. Qua ratione arte:imitatione exercitatione Uerum quia ⁊c. quo ordine que ſequuntur tracturus ſit: oſtendit. Et inſtituti ſui rationem reddit. Non potuiſſe inquit omnibus de rebus ſimul dicere ⁊ prius tractare de difficilioribus voluiſſe. Quibus cognitis que faciliora ſunt haud difficile percipere ſit. Simul eodē tpe ac loco. Itaqꝫ cum ſimul oīa dici non poſſint: ex difficilioribus cognitis facilia cognoſci non difficile ſit.

Cauſe artis officia.

¶ M.Tullij Ciceronis rhetoricorum ad.C.Herennium Liber ſecundus.

M. Tullius in modum proemij repetit oīa ꝗ ſupra dicta ſunt vt facilius memoria cōſeruētur ꝗſi oīa in vno aſpectu redacta ſꝫ prīo aptī cauſam cōſilij ſui: qđ eſt prius tractare difficiliora:vt reliqua leniora fiant. Aſcenſius.

In primo libro Herēni/breuiter expoſuimus/quas cauſas recipe oratorē oporteret. Et in qbus officijs artis elaborare cōueniret. Et ea officia qua ratione facillime ꝯſequi poſſet. Uerū qꝛ neqꝫ de oībus rebus ſimul dici poterat:⁊ de maximis rebus primū dicendum fuit:quo cetera tibi faciliora cognitu viderentur:ita nobis placitum eſt:vt ea que difficillima eſſent/potiſſimum ſcriberemus.

In primo libro ⁊c. Rurſus noua prefatione facit Herennium docilem beniuolum et attentum. Docilem ex ordine et cōparatione. Beniuolum ex ſtudio ipſius erudiendi: et Attentum ex negotij difficultate. Quia difficillima queqꝫ ſe potiſſimum ſcribere voluiſſe dicit:vt cum ordine apertius erit. Is aūt talis eſt. O Herenni nos expoſuimus.id eſt declarauimus breuiter(non afferēdo videlicet que nihil ad artē facerent)in primo libro quas cauſas oporteret oratorem recipere:et in quibus officijs.id eſt ſtudioſis exercitijs conueniret.id eſt deceret et perutile eſſet oratorem elaborare id eſt eminenter ac preter ceteros laborare: et expoſuimus qua ratione id eſt via et modo orator poſſet conſequi: id. eſt obtinere.(Tractum volunt a canibus:qui dum predam tenent:et ab ea reluctante trahuntur: cum

Conſequi.

conſequuntur) faciliſſime. (Non tamen fieri poteſt vt faciliter: ergo interdum minus eſt in ſuperlatiuo per reſpectum poſito ꝙ in abſoluto. Nam minus dicam ſic: ventam ꝙ citiſſime potero: ꝙ ſic: veniam cito) ea officia ſcȝ in quibus elaborare conuenit. Uerum quia neqꝫ poterat dici ſcȝ a me aut a quouis alio. (Sunt autem poterat ⁊ dici imperſonaliter poſita) de omnibus rebus ſimul: ⁊ ſcribendum fuit .i. oportuit aut conueniens fuit ſcribere: primū de rebus maximis: quo .i. ideo: vt cetera viderentur tibi faciliora cognitu .i. ad cognoſcendū: ita placitum eſt nobis vt ſcriberemus potiſſimum ea que eſſent difficillima: quia qui difficillima intelliget: poterit facilia ſine magno labore capere.

Dictorum ⁊ dicendorū enumeratio. Titu. j.

Poſt exordij et narrationis elucidationem: diuiſione: confirmatione ⁊ conſtitutione deducta: confutationis et conſtitutionis ratione oſtenſa: quas ad conſtitutionem quāqꝫ vel eius partem ratio accommodet inuentione: cuiuſqꝫ modi vti concluſionibus orator debeat para⁊ oſtendere.

Cauſarum tria ſunt genera. Demonſtratiuū/deliberatiuū/iudiciale. Modo difficillimum eſt iudiciale: ergo id primum abſoluemus. Hoc ⁊ in priore libro egimus: cum de oratoris officijs quinqꝫ tractarem⁹: quoꝝ inuētio ⁊ prima/⁊ difficillima eſt. Ea quoqꝫ nobis erit in hoc libro ꝓpemodū abſoluta: ſed paruā partē eius in tertiū volumen trāſſerem⁹. De ſex partib⁹ orationis primū ſcribere incipiem⁹. In primo libro locuti ſum⁹ de exordio: narratione: diuiſione: nec plurib⁹ verbis/ꝙ neceſſe fuit: nec minus dilucide/ꝙ te velle exiſtimabam⁹. Deinde coniūctiȝ de cōfirmatione/⁊ cōfutatione † dicendū fuit: quare genera ꝯſtitutionū/⁊ earū partes aperuim⁹: ex quo ſimul oſtēdebat: quō ꝯſtōnem/et partes ꝯſtōnis in cauſa poſita reperiri oporteret. Deinde docuimus iudicationē/quēadmodū queri cōueniret: qua inuenta/curandū eſt: vt oīs ratio totius orationis ad eandē cōferat. Poſtea admonuimus cauſas eſſe cōplures: in qbus plures ꝯſtōnes/ac partes ꝯſtōnum accōmodarent. Reliquū videbatur eſſe/vt oſtēderem⁹/que ratio poſſet inuētiones ad vnāquāqꝫ cōſtitutionē/aut partem ꝯſtōnis accōmodare. Item quas argumentationes (quas Greci epichiremata appellant) ſequi/quas vitari oporteret: quoꝝ vtrūqꝫ pertinet ad confirmationē. Deinde ad extremū docebim⁹ cuiuſmodi cōcluſionib⁹ oratorē vti oporteat: q loc⁹ erat extrem⁹ de ſex partib⁹ orōnis. Primū ergo q̄remus/quēadmodū quāqꝫ cām tractari cōueniat: ⁊ nimirū ꝯiectnralē/q̄ prima/queqꝫ difficillima eſt/potiſſimū ꝯſyderem⁹.

Franciſcus Cauſarū. Tria cauſarū genera propoſuit: ⁊ de iudiciali prius precepit quod omniū maximū et difficillimum eſt: oēs enim in co priuate ⁊ publice cauſe ꝯtinent. Quicquid deniqꝫ eſt: de quo lis ⁊ controuerſia naſci poteſt: totum in iure poſitum eſt: totum in coniecturis verſatur: in foro autē fere quotidie tractatur. Cum demonſtratiuū ⁊ deliberatiuū in ſenatu ⁊ comitijs rarius verſentur. Merito ergo prius de hoc differit genere. Quod niſi cognoſceret: demōſtratiuū ⁊ deliberatiuū: ꝗuis longe faciliora ſint cognoſci vix poſſent. Cū magna pars doctrine faciliorū ſi eiuſdē artis fuerint in difficiliorū cognitione contineatur. Ergo id primum ⁊c. cum multo difficillimū ſit anteꝗ cetera tradamus precepta illud perficiamus. Hoc ⁊ priore libro ⁊c. Idem inquit: et priore libro egimus: vt quod difficilius erat et maius prius abſolueretur. De quinqꝫ ⁊c. officijs inuētiōe diſpoſitione: elocutione: memoria: et ꝓnūciatione. Hec officia artis et oratoris ſūt ſine qb⁹ nec ars eſſet nec orator diceret. Quoꝝ inuētio oīa cōprehendit: inuētio ſine qua partes reliq̄ fruſtra eſſent: imo ne eſſent q̄dē: qs ei diſponat: aut eloquat: quis memorie cōmēdet aut ꝓnūciet q̄ ea vnde hec perfici poſſint: non inuenerit. Prima eſt ordine inuētio: ⁊ eadē re ipſa difficillima. Nā hoc op⁹ hic labor eſt. ſcȝ q̄ dicere velis inuenire: qḋ vbi excogitaueris: faciles partes reliq̄ ſeſe offerūt: aut certe minore cum difficultate eas aſſequeris. Paruā partē. Inuētionē demonſtratiui ⁊ deliberatiui gn̄is intelligit de qua libro tertio tractabit. Parua aūt iudicialis gn̄is cōparatione appellat: qḋ multo maximū: difficillimūqꝫ eſt: vt q̄ inuenire didicerit in iudiciali gn̄e: facile in demōſtratiuo ⁊ deliberatiuo inueniet. Raro eīm iudicialis inueni͞t cauſa: vt Quintilianus ait que laudationē aut vituperationem: ſuaſionē vel diſſuaſionē nō ꝯtineat. Primū. anteꝗ de ceteris preciperem⁹. Cōſtituimus decreuimus libro primo. Nec plurib⁹. Breuiter inq̄t dixim⁹: ita tamen vt obſcuri nō fuerim⁹: nam vera breuitas eſt: que nihil dicit ſuperfluū: nihil neceſſariū omittit. Coniūctim. ſtatim explicatis cōſtitutionib⁹: q̄ niſi intelligerent: cōfirmādi ⁊ ꝯfutādi ratio habert

Dictorum repetitio.

† Hoc gerūdiū dicit neceſſitatē: nā altera alterius auxilio indiget ad victoriā cōſequēdā: vn̄ quidā vnā partem eſſe voluerūt et male ꝓpter varios effect⁹ q̄m multi ſunt: qui bn̄ ꝯfirmāt: ſed aliena nō deſtruūt ⁊ ꝯtra qḋ de Lactantio Heronymo inq̄t vtinā tā bene noſtra confirmaſſet ꝙ facile aliena deſtruxit.

¶ Cauſarum tria ſunt. Per epilogū enūerat primo dicta ⁊ prelibat dicenda. Nō autē hic vult de tribus cāuſarum generibus tractare: ſed per ordinē venit ad cōiecturalem conſtitutionē dicendā et de ceteris que in primo libro dicta nō ſunt. Ordo eſt. Tria ſunt gña cāuſ: demonſtratiuū deliberatiuum: iudiciale: quorum ſup. iudiciale eſt difficillimum multo. i. in multo gradu. Ergo nos abſoluemus primum: id ſcʒ iudiciale genus ⁊ nos egimus hoc in priore libro: cum tractaremus de quinq; officijs oratoris: quorū ſcʒ officiorū inuentio eſt et prima ⁊ difficillima (Aduerte lector primo dixit in primo libro: ⁊ intelligit olm: hic autem dicit in priore: ⁊ intelligit omnibꝰ: aut priore. ſ. hoc ſecūdo. aut horum duorum) quoq;. i. etiam ea videlicet inuentio erit abſoluta ꝑpemodum: ideſt fere tota nobis: id eſt a nobis: in hoc libro ſcilicet ſecundo: ſed tranſferemus partam partē eius in tertiū volumen: ideſt reſeruabimus ad tractādam eā in tertio libro. Nos incipiemus primū ſcribere de ſex partibꝰ orationis. Nos locuti ſumus in primo libro de exordio narratione diuiſione. Nec ſup. locuti ſumꝰ pluribꝰ vbis ꝙ fuit neceſſe nec minꝰ dilucide ꝙ exiſtimabamus. i. iudicabamꝰ te velle. Deniq;. i. tādem fuit dicēdum coniunctim. i. ſimul de confirmatione ⁊ cōfutatione (quia oppoſita iuxta ſe poſita magis elucēſcāt). Quare: ideſt quāobrem: ⁊ occaſione cuius rei: nos aperuimus. i. declarauimus genera conſtitutionū ⁊ partes earum. Ex quo. i. poſt qd oſtendebatur ſcʒ a nobis: ſimul quo oporteret cōſtitutionē ⁊ partes cōſtitutionis reperiri cā poſita: ideſt poſtꝙ eſſet cōperta. Deinde docuimus quē admodum cōuenire iudicationem queri. ſ. ex ratione: ⁊ firmamento: qua. ſ. iudicatione inuēta omnis ratio. i. cōſideratio ⁊ ꝓpoſitum totius orationis conferatur: ideſt debeat conferri: ad eādē. ſ. iudicationem. Nos admonuimus poſtea cauſas eſſe cōplures (quidam ſcribunt ꝙ plures: ſed eos Valla ſatis improbat) in quibus. ſ. cauſis plures conſtitutiones ac partes cōſtitutionum accōmodarentur. i. applicari | poſſent: vt commētarij Franciſci preſertim illic docuerunt. ſ. Videbat. ſ. nobis tunc: reliquum. i. reſtare: vt oſtenderemus: que ratio: ideſt via ⁊. modus tradendi poſſet accōmodare inuentiones ad vnāquāq; cōſtitutionem: aut ad partē cōſtitutionis. Item quas argumentationes (quas greci appellāt epicheremata) id eſt aggreſſiuas argumētationes. Notandum autē ꝙ dicit quas greci vocāt: contra regulam Seruianā que vult relatiuum hoc loco debere cōformari ſequenti: quia ſequens quodāmodo proprium eſt: vt ſit que epicheremata greci vocant ⁊c. Sed vtrumq; poſſe dici certum (incertum eſt autē vtrum Cicero ſcriptum reliquerit) oporteret ſequi: et quas oporteret vitari (Ubi rurſus ſignabis puer: ſequi paſſiue accipi eo quod vitari capitur paſſiue. Nam ſi imperſonaliter dictum cēſeas: tam illi accuſatiuum a parte ante dederis aut a: parte poſt ſi ſit ordo: oporteret vitari argumentationes ⁊c. Sed neutrum a grāmaticis recipitur: nō enim accuſatiuum a parte ante regunt imperſonalia: ſed ablatiuum: vt oportet a me legi. A parte autem poſt negatur illis accuſatiuus: ne paſſiua dicantur vt dicēdo oportet a me legi Vergilium: quorum vtrūq;. ſ. tam ſequi ꝙ vitari argumentationes pertinet ad cōfirmationem ⁊ ad cōfutationem: de quibus ſuo loco tractabit (Deinde docebimus ad extremum. i. in fine: cuiuſmodi concluſionibus oporteat vti in oratione. Qui locus. ſ. cōcluſionis erat extremus: ideſt vltimus de ſex partibus orationis. ſ. rhetorice: quas in primo libro enumerauit. Nos ergo queremus primum quēadmodū cōueniat quēq;: ideſt vnamquāq; cauſam cōtractari: ⁊ nimirum: ideſt haud dubie nos cōſideremus: ſcilicet merito: aut equum eſt vt cōſideremus: aut legamus: cōſiderabimus potiſſimum cauſam ſup. aut conſtitutionem cōiecturalem. que eſt prima. ſ. earum que reſtāt declarāde aut conſiderāde: queq;. i. ⁊ que eſt nimirū: ideſt haud dubie difficillima. Primo enim pollicitus eſt difficillima queq; potiſſimū ⁊ primo loco declarare: vt ex eorum cognitione deueniamus in cognitionem minus difficilium: queq; hoc loco due ſunt partes: nam que nomen eſt relatiuū: q; cōiunctio: cōnectens que bis poſitum: idem enim eſt ac ſi dicas et que.

nō poterat. Genera cōſtitutionū. q̄ tres ſunt. Cōiecturalis. legitima et iudicialis. Iudicationem quā κρινόμενον greci vocant. Naſcit aūt ex defenſoris rōne: ⁊ accuſatoris firmamēto. Et cās ꝗples. — Alij cōplures.
hoc exemplis a nobis declaratū eſt: ⁊ Quintiliāi auctoritate comprobatum. Reliquū videbat ⁊c. Illud relinquebatur oſtendēdū: quo pacto que inuēta eſſent accōmodari ad cōſtitutiones. ⁊ earuʒ partes poſſent et quibus vtendum eſſet argumentationibus que ex locis ſumuntur qui ſunt argumentorū ſedes. In quibus argumenta latent: et ex quibus petenda ſunt. Auctor Quit. Dicuntur aūt argumenta: a ꝑſonis — Unde argumēta deducantur.
cauſis: locis: tēpore cuiꝰ tres ſunt partes: precedēs: cōiunctum: inſequēs facultatibꝰ quibus inſtrumenta ſubijciunt: modo: ideſt vt quicq̄d ſit factum: finitione: genere: ſpecie differentijs proprijs remotione: diuiſione: initio: incremētis ſumma: ſimilibus pugnātibus: cōſequētibꝰ efficiētibꝰ effectis: euētis ingratia: comparatione que in plures diuidit ſpēs. Hec oia ⁊ a Cicerōe in topicis: ⁊ a Fabio Qui. li. inſtitutionū oratoriarū quinto ſubiectis explicant exēplis. Et itē quas argumētatiōes. Illud preterea explicādū relinq̄batur. Que in cōfirmatiōe ⁊ cōfutatione: et ſequi argumēta: q̄ve euitare cōueniret quas greci epichiremata appellāt argumētatiōis ſpēs epichirema eſt: vl' argumētis cuius noīe oīa cōplectimur: vt Quin. ait q̄ greci enthymemata epichiremata: et apodixis vocāt: — Enthymema.
ꝙꝗ apō illos aliqua eſt hoꝝ nominū differētia: et ſi vis eodē fere tēdit. Epicherema latine dici pōt — Epichiremata.
aggreſſio ἐπιχειρῶ enim grece aggredior eſt. Diuerſū ab enthymemate quidā voluīt eſſe: ſed Quinti. multa de vtroq; diſputās totū cōueniētia oſtēdit: vt qd alteruʒ ab altero differat explicare vix poſſit: ꝓmiſcue ꝓ eodē accipiunt ⁊ pro argumēto interdū: aliquando ꝓ argumēti tractatione ponitur ⁊ elocutiōe. Enthymema nos cōmentū aut cōmentatiōeʒ interpretamur ⁊ oia mēte concepta ſignificat: alij rhetoricū Syllogiſmum vel ſyllogiſmi parteʒ: vt ait Quinti. vocauerūt. Qr diſtinctis — Syllogiſmus atq; ēthimema differunt.
nec tot partibus quot ſyllogiſmꝰ clauditur: quot ſunt non vtiq; ab oratore deſideratur: cui ſatis eſt vt alteram partem affirmet: hoc

modo: ſi ſpirat non eſt mortuus: ſed ſpirat: concluſionem dicendam auditoribus relinquit: cōſtat ex propoſitionibus hypotheticis: vt ſi id quod ſcis prodeſt quod neſcis obeſt: ſed id quod ſcis prodeſt — Propō hypothetica.
propoſitio autem hypothetica eſt que continet cathegoricas ſigno copulatiōis cōditionis vel diſiūctionis coniunctas: vt tu es homo: tu es animal: et tu es homo vel tu es aſinus: item ſi tu es homo tu es animal: cathegorica vero habet ſubiectum: predicatum: et copulam principales partes ſūt: vt — Syllogiſmus.
homo eſt animal: ſubiectum eſt de quo aliquid dicitur: vt homo: in hac propoſitione: predicatū vero quod dicitur de altero: copula verbum eſt ſubſtantiuum. Syllogiſmus coniunctis eſt partibus: ex

pluribus:conſtat enim propoſitione propoſitionis ratione:et aſſumptione vel concluſione hoc modo. Si petrus currit petrus mouetur:atqui petrus currit ergo petrus mouetur. Epichirema vt enthymema a ſyllogiſmo diſtat:quoniam duabus contentum eſt partibus propoſitione et affirmatione:vt ſi dicam:viuit:ſpirat enim. Epichirematis illius quod argumẽtationem nos vocamus:quinque partes inſerius Cicero eſſe docet propoſitionem:propoſitionis rationẽ:aſſumptionẽ:eius probationẽ:et cõplexionem:quas vitare quoniam vitioſe ſunt:et cõfutari facile poſſunt:vtrumque et vitioſum epichirema:et quod ſine vitio eſt. De vtroque ſeparatim precipiet:vt qui confirmat argumẽtatiõibus vtatur: que refelli non poſſint:et qui confutat ſi vitioſe aduerſarij argumentationes fuerint refellere eas facile valeat. Cuiuſmodi concluſionibus in fine huius libri de vltima precipitur orationis parte:que per orationem notatur:numero autem plurali concluſiones dixit. Quoniam tribus concludimus rationibus per epilogũ:amplificationem:et cõmiſerationẽ. Orationis addidit ne color rhetoricus fortaſſe intelligeretur:de quo libro quarto tractabit. Quãcunque cauſam ſubijciendo ſuos cuique cauſe locos: Tres autem ſunt. Cõiecturalis:legitima:iuridicialis:et nimirũ:eandẽ vim habet nimirum:quã profecto: vtique certe:nempe. Que prima ordine. Difficillima. Nam cum factum negatur:probatio difficillima eſt. Coniecturis enim opus eſt:quibus factum eſſe ab aliquo quod obijcimus iudices credant.

Partes epichirematis. — Concluſio. — Nimirum. — Franciſcus

¶ In cauſa coniecturali etc. Iam aggreditur quod in hoc libro tractaturũ ſe pollicitus eſt:vt genus iudiciale abſoluat:illud autem primo oſtẽdit:qualis in cõiecturali cauſa debeat eſſe narratio:quam ſi accuſatoris fuerit: plenam ſuſpitionis ſi defenſoris ſimplicem vult eſſe:atque apertam: exempli cauſa. Teucer qui Vlyſſem accuſat non ſimpliciter veniſſe in ſyluam: et Aiacem occidiſſe narrat:ſed eum cognouiſſet inquit Vlyſſes inimicum ſuum:quem perdere tantopere cupiebat ſolum et inermem in ſyluam profectum eſſe: illuc ſubito armatus acceſſit. Et nihil tale cogitantem aggreſſus trucidauit. ego caſu illuc perlatus repente affui: gladiumque de vulnere educentem conſperi. Contra qui Vlyſſem defendit:omnia ſimpliciter narrans ſuſpitiões attenuat:hoc modo:cum more ſuo hoſtium exploraturus conſilia:forte ex caſtris ſolus diſceſſiſſet Vlyſſes in ſyluas venit:vbi Aiacẽ qui gladio furens incubuerat cõſpicatus cum eſſet ſubito accurrit:telum de vulnere eduxit:vt ſi fieri poſſet vir belliciſſimus: et de grecis omnibus optime meritus:diutius in vita cerneretur incolumis. Narratio autem cum aut tota pro nobis ſit: aut tota pro aduerſarijs: aut mixta ex vtriſque: ſi tota pro nobis fuerit:omnia que cãm noſtrã iuuare aduerſariorum infirmare poſſint narrabimus Sin mixta partem illã que pro nobis erit ſic narrabimus:vt omnia ſimpliciter facta eſſe a nobis videantur:illi vero parti que ad aduerſariũ pertinet crebras adijciemus ſuſpitiones. Quod in narratiõe orationis pro Milone diligentiſſime ſummus dicendi artifex et magiſter ſeruauit Cicero. Diſperſas etc. Hec autẽ ſic diſperſe ſuſpitiones ſemina probationũ appellantur. Nihil actum. Cicero

De coniecturali. Titu. ij.

¶ Cauſe coniecturalis est vt accuſatoris ſit oratio inuectiua:retectio dolis:defenſoris purgatiua.

In cã coniecturali narratio accuſatoris ſuſpitiões † interiectas/et diſperſas habere debet:vt nihil actũ/nihil dictũ/nuſquã vẽtũ/aut abitũ:nihil denique factũ ſine cauſa putet. Defenſoris narratio ſimplicem/et dilucidã expoſitionem debet habere cũ attenuatione ſuſpitionis. Huius cõſtitutionis ratio in ſex partes eſt diſtributa:probabile/collationẽ/ſignũ/argumẽtũ/ conſecutiõẽ approbationẽ. Horũ vnumquodque quid valeat/aperiem9.

* Recte ſuſpitiones:ſi quidẽ cõiectura et ſuſpitiõe conſequi accuſatorem oportet quanquam reus factũ diffiteatur:vt nihil actũ:nihil feciſſe reũ:nihil dictũ:nihil dixiſſe: nuſquam ventũ:in nullũ locũ acceſſiſſe: aut abitum:aut abiſſe.

¶ In cauſa coniecturali etc. Quo facilius iudiciale genus vt pollicitus eſt abſoluat:primo oſtẽdit qualis narratio accuſatoris et defenſoris debeat eſſe in cauſa coniecturali dicens. Narratio accuſatoris debet habere in cã coniecturali ſuſpitiones ex quibus quod accuſat conijci poſſit interiectas ſcilicet inter narrãdum:et diſperſas ſcilicet per narrationem:ita ſupple vt nihil putetur actum:nihil dictum:nuſquam id eſt ad nullum locum ventum.i.itum eſſe aut acceſſum et nuſquam:id eſt a nullo loco abitum:id eſt receſſum eſſe:denique id eſt vt vno verbo aut ſimul dicatur:nihil putetur factum:ita:vt facere omnia comprehendat: nam qui loquitur aut cogitat non nihil facit:ſine cauſa ſcilicet ad accuſationem pertinẽte:id eſt omnia que dixiſſe aut feciſſe aduerſarius hoc eſt accuſatus dicetur ad crimen quod illi obijcitur facere docebit. ¶ Deinde proſequitur formam narrationis defenſoris dicens. Narratio defenſoris debet habere expoſitionem ſimplicem: id eſt non inuolutam ambagibus nõ fucatam: aut doloſam:et dilucidam:id eſt claram:cum attenuatione:id eſt inualidatiõe ſuſpitionis ſcilicet inducte per accuſatorem. ¶ Poſt deſcriptionem narrationis diuidit conſtitutionẽ coniecturalem in ſex partes dicens. Ratio huius conſtitutionis ſcilicet coniecturalis: diſtributa:id eſt diuiſa eſt in ſex partes. In probabile:in collationem:in ſignum:in argumentum:in conſecutionem:et in approbationem. Sepe admonui autorem non apponere in diuidendo ac declarãdo partes particulam ſcilicet aut videlicet et cõiunctionem pretermittere. Nos aperiem9 vnũquodque horum quid:id eſt in quo valeat:id eſt vtile ſit.

Aſcenſius.

Nihil a Clodio ſine cauſa actũ oſtendit. Cum ſic ait. Occurrebat mancã ac debilẽ preturam ſuã futuram cõſule Milone. Cum porro ſummo conſenſu populi Romani eũ cõſulem fieri videbat:contulit ſe ad eius competitores:ſed ita totã vt petitionẽ ipſe ſolus etiã inuitis illis gubernaret tota vt comitia ſuis (vt dictitabat) humeris ſuſtineret. Cõuocabat tribus:ſe interponebat. Coloniã nouam:delectũ perditorũ ſcribebat ciuiũ. Nihil dictũ. idẽ in eadẽ narratiõe vbi vidit hõ ad omne facinus paratiſſimum:fortiſſimũ virũ:inimiciſſimum ſuũ:certiſſimũ conſulẽ:idque intellexit non ſolum ſermonibus ſed etiam ſuffragijs populi Romani ſepe eſſe declaratum palam agere cepit et aperte dicere occidẽ:

dum eſſe Milonẽ.Et paulopoſt.Etenim palam dictitabat conſulatũ Miloni eripi non poſſe:vitam poſſe.Item quineciã Fauonio fortiſſimo viro:querenti ex eo qua ſpe fureret.Milone viuo:reſpondit triduo illũ aut ad ſummũ quatriduo periturũ:quam vocẽ eius ad hunc.M.Catonem ſtatim Fauonius detulit.Nuſq̃ vẽtum.Exemplũ ex eadem oratione. Interim cum ſciret Clodius nec enim erat difficile ſcire:ſolẽne legitimũ neceſſarium:ante diem.xiij.kalen.Febru.Miloni eſſe Lanuuiũ ad flaminem prodendũ:quod erat dictator Lanuuij Milo Roma.ipſe profectus pridie eſt:vt ante ſuũ fundum quod re intellectũ eſt.Miloni inſidias collocaret:atq̃ ita profectus eſt:vt concionem turbulẽtã:in qua ei' furor deſideratus eſt:que illo ipſo die habita eſt relinqueret:quam niſi obire facinoris locũ tempuſq̃ voluiſſet:nunq̃ reliquiſſet. Nec deniq̃ factũ ⁊ cetera:hoc verbo omnia ſuperius dicta complectitur:et q̃uis nihil actum dixerit:qui:quid deniq̃ factum eſt:ſubiungit.Nam facere generalius eſt q̃ agere:⁊ latius patet.Defenſoris.Docuit qualis accuſatoris narratio eſſe deberet.Nunc qualẽ conueni at defenſoris eſſe oſtendit.Simplicẽ ⁊ dilucidã.Qualis illa narratio eſt in eadem oratione:quã pro milone facit.Sic eniꝫ narrat Cicero:vt omnia q̃maxime attenuetur ſuſpitio:⁊ nihil niſi ſimpliciter factũ appareat.Cum ait.Milo autem cum in ſenatu fuiſſet:eo die quo a ſenatu dimiſſus eſt domũ venit:calceos ⁊ veſtimenta mutat pauliſper dum ſic vxor:vt fit comparat:cõmoratus eſt.Plurim ũ facere hanc calidiſſimã ſimplicitatis imitationẽ dicit Quin.et his laudat verbis.quod nihil preparato nihil feſtinato feciſſe videtur Milo qđ non ſolum rebus ipſis vir eloquẽtiſſimus:quibus moras:⁊ leniũ profectionis ordinẽ dedit:ſed verbis etiã vulgaribus ⁊ quotidianis:⁊ arte occulta cõſecutus eſt.Que ſi aliter dicta eſſent ſtrepitu ipſum iudicem:deinde patronũ excitaſſent:frigida pleriſq̃ videntur iſta:ſed hoc ipſum manifeſtũ eſt quomodo iudicem fefellerint:quod vix a lectore deprehenditur.Huius cõſtitutionis:locos omnes argumẽtãdi in coniecturali cõſtitutione in ſex partibus ponit Cice.quas oẽs ſimul enumerat ⁊ more ſuo pene ſingulas deſcribit:vt certam viam rationẽq̃ cõfirmandi aliquid ⁊ cõfutandi in coniecturali cauſa habere poſſumus.Lib.ij.de inuentione omnẽ coniecturã a cauſa perſona:⁊ facto ſumi idem ait:in quibus tribus hec ſex inſunt omnia ſi diligẽter aduertis.Nihil certe diuerſum docet:ſed quod illic ſtricti' hic enarratius atq̃ euidẽtius tradit:probabile enim perſonã cum ſuypſius attributis omnibus complectẽdit:idem ⁊ cauſam complectitur.Cetera ad factũ ſpectant ⁊ attributa negotio:hec autem aut cõtinẽtia ſunt cum ipſo negocio:ſemper ei affixa:que ſeparari ab eo nõ poſſunt:aut in geſtione negocij conſyderantur:aut geſtũ negociũ conſequuntur:illud animaduertendũ eſt probationũ vt ex autoritate Ariſtotelis tradit Quin.Alias eſſe quas extra dicẽdi rationẽ accipit orator.Alias quas ex cauſa trahit ⁊ ipſe quodãmodo gignit:ideoq̃ illas ατεχνους illas εντεχνους vocauerunt.Ex illo priore genere ſunt preiudicia:rumores:tormenta:tabule:iuſiurandũ:⁊ teſtes in quibus pars maxima foſenſiũ contentionũ conſiſtit:ſed vt ipſa per ſe careat arte:ita ſummis eloquentie viribus et alleuanda ſunt pleruq̃ refellenda.Eos damnat Quin.qui totum hoc genus a preceptis remouerũt:ſeq̃ non omnia de ipſis perſecuturum dicit:qđ infinitis eſſet operis:ſed viam quandã ⁊ rationẽ oſtenſurũ.Idem inferius Cice.faciet.Prius autem de illis loquitur probationibus:quas ex cauſa trahit orator:⁊ ſuo ipſe ingenio excogitat.

Loci argumentãdi in cauſa coniecturali.

De probabili argumẽtatione. Titu.iij.

Probabili ſeu veriſimilitudine quicquid rei conferet purgationi afferetur per defenſorem:quodq̃ accuſatum ediuerſo ledat per accuſatorem obijcietur.

Probabile eſt per qđ probat reo expediſſe peccare:⁊ a ſimili turpitudine hominem nũq̃ abfuiſſe. Id diuiditur in cauſam/⁊ in vitã.Cauſa eſt ea que inducit ad maleficiũ cõmodorũ ſpe:aut incõmodorũ euitatione.Ita cũ queriť:nunqd commodũ maleficio appetierit:num honorẽ:num pecuniam:num dñationem:num aliquã cupiditatẽ amoris/aut hmõi libidinis voluerit explere:† Aut nũ qd incõmodũ vitarit:inimicitias/infamiã/dolorẽ/ſuppliciũ.Hic accuſator in ſpe cõmodi cupiditatẽ oſtendet aduerſarij:in euitatione incõmodi formidinẽ augebit.Defenſor aũt negabit cãm fuiſſe/ſi potuerit:aut eã vehemẽter extenuabit.Deide iniquũ eſſe dicet oẽs ad quos aliqd emolumẽti ex aliqua re peruenerit/in ſuſpitionẽ maleficij deuocari.Deide

† Aut hmõi libidin' s voluerit explere cupiditatem:hoc eſt ſiue amoris ſiue cuiuſuis libidinis.i.appetitus:nã cuiuſlibet rei appetitũ libidinẽ nunc fere dicim' ſemp:cũ enim rei ſit libido adijcitur:ſin nihil adycias vitiũ ſignificat:quo obſcene per ſe excitat,

Probabile eſt ⁊c.Hoc etiã veriſimile appellari põt.Cui due inſunt circũſtãtie:quis ⁊ cur.Quis fecerit:⁊ quam obrẽ fecerit.Expediſſe:vtile fuiſſe.Peccare.Crimẽ illud cõmittere:qđ a reo factum aſſeueram':quodcũq̃ ſit ſiue furtum:ſiue adulteriũ:ſiue homicidium.In hoc aũt circũſtantia eſt cur.que cauſam cõplectiť.Et a ſimili turpitudine ⁊c.Circũſtãtia eſt q̃ cũ in ante acta vita ab eo crimine cui' inſimulam' reũ nũq̃ abſuiſſe oſtẽdim':ita ſi feciſſe furtum,pbare volum':argumẽtãtes cũ furta ſepe ante(qđ oẽs norũt) fecerit:nunc quoq̃ furatũ eſſe dubitet:Cice.in orone p milone. Veriſile facit videri Miloni inſidias Clodiũ locaſſe. Cõſuetudinẽ dicẽs illi' in vi inferẽda perpetuã fuiſſe:Milonis in repellẽda. In cauſam ⁊ vitã:vt cauſam oſtẽdim' reo fuiſſe peccãdi:⁊ a turpitudine nunq̃ abſuiſſe.ſemperq̃ male ⁊ ſcelerate vixiſſe.De cauſa prius an de perſona dicẽdũ eſſet q̃ſitũ eſt:vt ait Quin.et varie ab oratorib' factũ eſt:a Cice.idẽ ait.Placuiſſe frequẽtiſſime cauſas fuiſſe ſibi magis placere ſi a perſona inciperet:ad tñ ipſum vtilitate ſẽp pleruq̃ non negar.Cauſa in impulſionẽ ⁊ ratiocinationẽ diſtribuit impulſio eſt q̃ ſine cogitatiõe per quãdã affectionẽ animi face

Franciſ.

Impulſio.

vita†hominis/ex antefactis ſpectabit. In quo primum conſyderabit accuſator: num ante quid ſimile fecerit. Si quod id reperiet/ queret. Num quando venerit in ſimilē ſuſpitionem: Et in eo debebit eſſe occupatus: vt ad eam cauſam peccati quam paulo ante expoſuerit: vita hominis poſſit accommodari. Hoc modo: ſi dicet pecunie cauſa feciſſe: oſtendet eum ſemper auarū fuiſſe: aut honoris ambitioſum: ita poterit animi vitium cum cauſa peccati conglutinare. Si non poterit par animi vitium cum cauſa reperire: reperiat diſpar. Si nō poterit auarum demonſtrare: demōſtret corruptorem/ vel perfidum/ ſi quoquo†modo poterit/ denique aliquo/ aut quam plurimis vitijs contaminabit perſonam: deinde qui fecerit illud tam nequiter: eundem hoc tam perperam feciſſe non mirandum. Si vehementer†caſtus/ & integer exiſtimabitur: aduerſarius dicet facta/ nō famā ſpectari oportere: illū ante occultaſſe ſua flagitia: ſe planum facturum ab eo maleficium nō obeſſe. Defenſor primum demonſtrabit vitam integrā/ ſi poterit: id ſi non poterit: recurret ad imprudētiam/ ſtultitiam/ adoleſcentiam/ vim/ perſuaſionem: quibus de rebus vituperatio eorum que extra id crimē erunt/ non debeat aſſignari. Si vehementer hominis turpitudine impedietur/ et infamia: prius dabit operam/ vt falſos rumores diſſipatos eſſe dicat de innocente: et vtetur loco communi: rumoribus credi non oportere. Si nihil eorum fieri poterit: vtat extrema defenſione: et dicat nō ſe de moribus apud cenſores/ ſed de criminibus aduerſariorum apud iudices dicere.

Ratiocinatio.

re aliquid hortat. vt amor. iracūdia. egritudo. violētia. & oīno oīa quibus animus ita videt affectus fuiſſe vt rem perſpicere cū conſilio & cura non potuerit: & id quod fecerit: impetu quodam animi potiuſq; cogitatione fecerit. Ratiocinatio eſt diligens et conſiderata faciendi aliquid aut non faciendi excogitatio. Cum cauſa videtur affuiſſe certa qua aliquid vitaret reus: aut ſequeretur vt ſi amicitie cauſa aliquid factum dicitur: aut inimici vlciſcēdi. aut metus: aut glorie. aut pecunie. cuiuſuis denique vtilitatis percipiende vel damni effugiendi cauſa: ſed in ratiocinatione diligenter excutiendum erit. An voluerit reus an potuerit. et demum an fecerit. Multi enim volunt ſed non poſſunt. Et contra multi poſſunt: ſed non volunt: ideoq; in probabili factum cum perſona coniūgendū eſt: vt ſi furti accuſes furem ſemper dicas fuiſſe. Si adulterij incontinētem et libidinoſum. Cauſa eſt ea Ratiocinatiuā intelligit que ſpe commodi euitatione incommodi ad maleficium impellit: quod ſi reū ſpe commodi: aut incōmodi euitatione aliquid feciſſe probare poſſumus vehemēs & pene infrāgibilis nr̄a eſt argumētatio. Cicero in orōne pro Milone probe hunc locū executus eſt: oſtēdit enī cām Clodio occidēdi Milonis fuiſſe cuius interitu magna & multa aſſequebat, commoda et incommoda effugiebat: vt probabile ſit miloni illum nō illi milonem inſidias feciſſe atqui dicēs Milone interfecto Clodius hoc aſſequebatur non modo vt pretor eſſet non eo conſule: quo ſceleris nihil facere poſſet: ſed etiam his conſulibus pretor eſſet quibus ſi nō adiuuantibus: at cōniuētibus: certe ſperaſſet ſe poſſe eludere in illis ſuis excogitatis furoribus: cuius illi conatus: vt ille rōcinabat: ne ſi cuperēt quidē reprimere poſſent cum tm̄ beneficiū ei ſe debere arbitrarentur &c. Cōtra. Milo mortuo Clodio icōmodū paſſus oſtēditur: vt cognoſcat facere illi inſidias noluiſſe. Nā ſingularis illa et vni cōceſſa gl'ia: q̄ quotidie augebatur frangēdis furoribus Clodianis morte clodij cecidiſſe dr̄. & exercitatio virtutis ſuffragatio cōſulatus. fons perennis glorie. perdita ab eodē oſtendūtur: plurime preterea occaſiōes enumerantur quibus a milone ipſe Clodius occidi potuerat. Nunquid cōmodū &c. In aſſecutione cōmodi & incōmodi euitatione hi gradus dātur cōmodi retinendi quod adſit: & augēdi deinde quod non adſit adipiſcēdi. Incommodi rejiciendi quod adeſt: & minuendi.

Aſcenſius. Ordo.

¶ Probabile. Primum declarat cauſe genus probabile quod et veriſimile dici poteſt dicens. Probabile ſcilicet genus cauſe eſt quo probatur aut quod probat peccare expediſſe. i. vtile fuiſſe (ſaltem apparens) reo. i. accuſato: vt ſi fratrem maiorem natu veneno ſuſtuliſſe accuſetur: fiet probabile ſi dicatur per eam viā hereditatē aſſecutus aut vt nero imperiū (dico ſaltē apparens: q: in tertio officiorū idem Cicero docet Nihil eſt reuera expediens aut vtile quod nō idē honeſtum: verumtn̄ q' bona fortune etiā male acquiſita bona cenſent bonum quod non ſit honeſtum ponant neceſſe eſt) et quod probat hoiem ſcʒ accuſatum nunq; abſuiſſe a ſimili turpitudine. i. ſemper fuiſſe in ſimili turpitudine peccati. Quia enī difficile eſt conſueta relinquere Veriſimile eſt eum qui aſſuetus ſit ſimilia facere id quoq; feciſſe. id ſcilicet genus cauſe probabile diuiditur in cauſam et in vitam. Cauſa eſt ea que inducit ad maleficium ſpe commodorū. aut euitatione incommodorum. Ita cum queritur nunquid appetiuerit commodum

† Vita capitur pro ipſis moribus et modo viuēdi ex quo q'dē animus cuiuſmodi ſit iudicari plerūq; poteſt.

† Perperā ſic legitur quā deſint verba mire ad rē facientia: q' in ſinceris codicibus & manu ſcriptis fere fuit oībus ſic reſtituēda eſt lectio. Si quo quomō poterit quē pecunie cā dicet feciſſe: Denique aliquo aut quam plurimis vitijs cōtaminare perſonam.

† Caſtus a pudico differt: quod pudicus eſt turpiū libidinū liber: caſtus: ab his cōtinens et remotus. preterea religioſus: mundus Verg. in .ij. Georgi. Caſta pudicitiaʒ ſeruat domus. Integer purus: inſonſq; nolat: vt Hora. in libro carminū. Integer vite ſcelerisq; purus Nō eget mauri iaculis nec arcu.

ri commodum maleficio.num ſup.apetierit honorem:num appetierit pecuniam.num appetierit dominationem.id eſt tyrannidē: num voluerit explere.id eſt euacuare.aut plane exercere cupiditatem amoris: aut huiuſmodi ſcilicet vitioſe libidinis. In quibus omnibus num.ſi dicatur pro accuſatore. affirmatiuam poſtulat reſponſionem:ſicut apud nos particula.nonne nam num et nunquid. fere ponimus vbi negatiuam petimus: attamen hic affirmatiuam videtur accuſator exigere etiam in nunquid.vnde additur. Nunquid.id eſt nonne accuſatus vitarit pro vitauerit per ſcelus commiſſum incommodum.ſ.aliquod vt inimicitias infamiā: dolorem ſupplicium.quia ſi quis eum occidit qui cum grauis habiturus ſit inimicitias aut eo q̄ᵒ occulti criminis index aut delator timebatur:et ita ab eo timuerit dolorem aut ſupplicium procurandum veriſimile erit eum ab eo occiſum: hic.i.in hac parte accuſator oſtendet in ſpe commodi.id eſt vbi dicit aduerſarium commodum ſperaſſe demonſtrabit cupiditatem aduerſarij.et augebit in euitatione incōmodi formidinem ſcʒ aduerſarij.i.vbi dicet eum vt euitaret incommodum ſcelus perpetraſſe oſtendet eum meticuloſum.vt vero ſimile ſit multū euitaſſe incommodum. Nam meticuloſi ſepe vt minus incommodum euitēt maius incurrunt. Autem pro ſed defenſor ſi potuerit negabit cauſam fuiſſe cur reᵘ tale ſcelus poſſet committere.aut extenuabit eam.i.cauſam vehemēter Deinde poſtq̄ extenuauerit cauſam.dicet iniquum eſſe. omnes ad quos aliquid emolumenti.id eſt lucri peruenerit.i.peruenire potuerit ex aliqua re deuocari.i.preter rationem de integritate vite vocari in ſuſpitionem maleficij. Deinde vita hominis.ſ.accuſati ſpectabitur.i.prebebit ſpecimē et approbationem ex antefactis ipſa hen eſt.i.ſubunio.quia vna eſt dictio.i.ex anteactis eius in quo id eſt qua ſpectatione antefactorum accuſator conſiderabit primum.i. precipue.num.i.nonne fecerit ante quid ſimile ſcilicet eius cuius accuſatus eſt. Si non reperiet id videlicet q̄ᵒ aliquando ſimile cōmiſerit.queret.i.inueſtigabit num.id eſt nonne venerit quando.i. quandoq̄ in ſuſpitionem ſimilem.i.ſimilis facti.et debebit eſſe occupatus.i.ſollicitus in eo vt vita hominis ſcilicet accuſati. poſſit accommodari ad eam cauſam peccati quam expoſuit paulo ante hoc modo. Si dicet eū feciſſe.ſ.ſcelus cauſa pecunie.oſtendet eum fuiſſe ſemper auarum. Si cauſa honoris. oſtendet fuiſſe ambitioſum:et ita poterit vitium animi conglutinare.i.compingere cum cauſa peccati. Si non poterit reperire vitium animi par cum cauſa:reperiat diſpar. Si non poterit demonſtrare auarum. demonſtret eum corruptorem vel perfidum.ſi poterit.ſ.id facere quoquo: id eſt quocunq̄ modo. Denique contaminabit perſonam aliquo ſcilicet vno vitio:aut q̄ plurimis vitijs:deinde ſup.dicet non eſſe mirum eum qui fecerit illud tam nequiter: id eſt luxurioſe. eundem feciſſe: hoc: ſcilicet quod nouiſſime refert tam perperam: id eſt tam peruerſe. Si aduerſarius exiſtimabitur vehementer caſtus et integer ipſe. accuſator dicet oportere facta non famam eius ſpectari:et dicet illum occultaſſe ante.id eſt prius ſua flagitia.et ſe facturum planum id eſt maniſeſtarium maleficium non abeſſe ab eo.i.in eo eſſe. Defenſor demonſtrabit primum vitam ſcilicet defenſi.integram ſi poterit:et ſi non poterit id.i.eam integram oſtendere ipſe recurret ad imprudentiam.ſtultitiam adoleſcentiam vim id eſt coactionem ab alijs perſuaſionem quibus de rebus.id eſt propter quas res: quia olim peccauit per imprudentiam ſtultitiam ⁊c.dicet q̄ᵒ vituperatio eorum que erunt extra id crimen.id eſt de antefactis: nō debeat aſſignari.id eſt applicari. Si defenſor impedietur vehementer a turpitudine et infamia hominis ſcilicet defendi prius.ſ.diſperſa ipſe dabit operam vt dicat falſos rumores eſſe diſſipatos de innocente:et vtetur loco cōmuni. id eſt quo in cuiuslibet criminis de pulſione vti poſſit vtpote dicet nō oportere credi rumoribus ⁊ rumores forte ſiniſtros eſſe diſperſos q̄ᵒ crimen cōmiſerit defendendus. verū rumoribus quorum incertus ſit autor nullam fidē a prudentibus viris eſſe adhibendam. Si nihil corū fieri poterit id eſt ſine rumores quidem incertos eſſe et illis nō credendū eſſe:honeſte dicere poterit:defenſor vtet extrema.i. infima ac humillima defenſione et dicat ſe nō dicere de morib⁹ apud cenſores.ſ.morum:hoc eſt quorum eſt cognoſcere de morib⁹:ſed dicere de criminibus aduerſariorum apud iudices.ſ.cauſarum criminalium.quaſi dicat ab eo fore eſſe declinandum:aut illic de moribus ret non eſſe inquirendum ſed duntaxat de crimine. Id autem dicet ſic vt videatur poſſe purgare obiecta:ſed nolle:quia non ſint obiecta coram ſuo iudice.

Quod autem futurum eſt: deuitandi:⁊ ita tria commoda tribus reſpondent incommodis. Illud preterea ſpectatur: ſi incommodum maioris incommodi vitandi gratia ſuſcipitur:aut maioris commodi adipiſcendi:min⁹ commodum pretermittitur. Num honorem: vt ſi dicamus adipiſcendi magiſtratus cauſa aliquid reū feciſſe:facile nobis credetur. Nemo eſt enim tam barbarus: tam ferre moribus qui non honoris amore tangatur. Num pecuniā Cice.in oratione pro ſexto roſcio ad erutium accuſatorem conuerſus ſic ait.vide āt omnes qua de cauſa huic inimicus venias:ſcitū huiuſce pecunia te adductū eſſe Quid nō mortalia pectora cogis Auri ſacra fames? Dominationem ⁊c.vt regnum vt Tyrannidem probabile videtur quod dominandi cauſa factum dicitur. Nam ſi violandum: eſt ius regnandi cauſa violādum eſt ceteris rebus pietatem colas. Q̄ᵒ iulius Ceſar frequenter dicere ſolebat. Autores Ci.et trāquill⁹. Nero veneno necari britannicū curauit:vt illo extincto ipſe imparet. num aliquā cupiditatē.hic cā iā gitur impulſiua.quā in orone ꝓ Milo.artificioſe Ci.exequitur eam affuiſſe dicēs.etiā ſi nulla affuit rōcinatio his verbis. At valuit odiū fecit irat⁹:fecit inimic⁹. fuit vltor iniurie punitor doloris ſui quid ſi hec non dico fuerunt maiora in Clodio q̄ in milone. ſed in illo maxia:nulla in hoc q̄d vultis amplı⁹. q̄d eīn odiſſet Clodium milo ſegetē ac materiā ſue glorie ⁊c. Cupiditatē amoris q̄d non cogit amor:ſi amatorem occimus a riuali occiſum cui non credibile videat eſſe:vel ſi dicim⁹ occidit hūc vt ei⁹ vxore potiretur. Nam ſeuus amor docuit natorū ſanguine matrē cōmaculare manus. Aut huiuſmodi libidinis omnis immoderatus atq̄ inhoneſtus appetitus olno rōne carēs libido vocatur:ſiue imperādi ſit ſiue poſſidendi. ſiue occidēdi. ⁊ quoduis aliud maleficiū ꝑ animi imperiū ac furorē faciēdi: que autem cupiditas vocat recte et libido dici poteſt:autor Cice.lib. tuſculanarū queſtionum tertio. Num quoddam incommodum vitauerit. Sicut multa Clodius Milone occiſo vitabat incommoda et aſſequabatur commoda atq̄ vtilitates. Vitabat inimicitiā:nam Cic.⁊ reipu. cauſa illū oderat Milo et cōi odio quo oēs improbos odiſſe ſolemus. Vitabat infamiā qua afficiebatur cū ſua a milone ſcelera ꝓpalari videret dolorē effugiebat. Vnus enī Milone ſemꝑ angebat ſemꝑ in

Libido

f

maximo et grauiſſimo erat dolore:cum preſertim conatus ſui omnes ab illo infringerentur. Infamia
eſt contra bonam famam cum ſcelus et turpitudo cuiuſpiam diuulgatur. Dolor autem eſt egritudo
animi ex cupiditate aliqua proueniens vel inuidia vel metu. Supplicium:multi eos accuſant a qui
bus intelligunt ſe accuſatum iri timore ſupplicij quo afficerentur: ſi accuſati damnarentur. In ſpe
commodi:ſemper factum cum perſona coniungi debet:vt cum adulterum probare velis luxurioſum
dicas.cum homicidā iracundū. In vitatione incommodi.q̄d mirū ſi per inſidias occidere hunc vo
luit quem metuebat.Semper enim quod omnes ſciunt timidiſſimus fuit.Defenſor ꝛc. Docet nunc
quid defenſori agendum ſit.Et confutanda eſſe dicit que accuſator obiecerit. Negabit cauſam fuiſſe
vt Cicero pro Milone cum ait. video adhuc conſtare omnia iudices.Miloni etiam vtile fuiſſe Clo
dium viuere:illi ad ea que concupierat optatiſſimum Milonis interitum fuiſſe odium illius in hunc
acerbiſſimum:in illum huius nullum.conſuetudinem illius perpetuam in vi inferenda huius tan
tum in vi repellenda:mortem ab illo denunciatam palam Miloni:et predicatam nihil vnq̄ auditum
ex Milone:profectionis huius diei illi notum.Illius etiam potius alienum ꝛc. quibus ꝛ Miloni fa
ciendi inſidias:cum nulla videtur fuiſſe:ꝛ Clodio plurime ac maxime tum ratiocinatiue:tum impul
ſiue. Si poterit ſi eiuſmodi perſona fuerit vt ſperemus credituros nobis iudices nullam cauſam fuiſ
ſe maleficij faciendi perſone quam defendimus.quoniam ſemper bene vixerit ꝛ a ſimili ſcelere abfue
rit. Aut eam vehementer extenuabimus.facit hoc tum in alijs orationibus Cice.tum in ea quam pro
rege Deiotaro habuit. Deinde iniquū ꝛc.cum aut negauerit cauſas fuiſſe reo maleficij faciēdi aut quā
tum fieri poteſt extenuauerit. Ualde iniquum dicet eſſe:omnes in ſuſpitionem peccati venire quib⁹
peccare vtile poſſit eſſe. Sic enim omnes pauperes furti accuſari poſſe . omnes iracundos cedis.
Non igitur ſpectandas eſſe cauſas cum reperiri vix aliquis poſſit qui non metuat oderit: ſperet : et
plurimos hec ſalua innocentia facere:preterea non omnis cauſa in omnib⁹ pſonis valet:nā vt alicui
Emolumētum. ſit furandi cauſa paupertas:non erit idem in curio:fabritioq̄ momentū. Emolumētū vtilitas. Illud
ꝓprie eſt.qd̄ p̄ciū laboris molētib⁹ dat. Deinde vita hoīs ꝛc. A cauſis iā accuſatorē ꝗ̄ defenſorē argue Uita hoīs.
Circūſtātie re docuit:nūc a perſone adiunctis ſumere argumēta oſtendit.Que ſunt gen⁹:natio:pātria: ſexus:etas: Argumēta
excuſatorie. educatio:habit⁹:fortuna:conditio:natura:animi ſtudia:affect⁹:vict⁹:facta:dicta:ꝯſilia. A genere argu a pſonę adiūnctis.
mētamur. Nam ſimiles parentibus ſuis ac maioribus plerumq̄ filij creduntur et nonnūq̄ ad honeſte
et turpiter viuēdū indecauſe fluūt. A natiōe:.nā gētib⁹ ꝓprij mores ſunt nec idē in barbaro romano
et greco credibile eſt. A pātria qm̄ alijs in ciuitatib⁹ alia inſtituta ſunt alie leges ꝛ opiniones. A ſexu
vt latrocinū in viro facilius:veneficium in femina crederetur. Ab etate. Aliud em̄ alijs annis ma
gis conuenit:et veriſimilī⁹ eſt adulterium in iuuene ꝗ̄ in ſene. Ab educatione:qm̄ refert a q̄b⁹ et quo
q̄ modo ſit inſtitut⁹. Ab habitu. Spēs em̄ in argumentum libidinis. Robur petulātie ē:his con
traria in diuerſum. A fortuna:q: nō idē credibile eſt in diuite ac paupe:ꝓpinq̄s:amicis:clientib⁹ abū
danti:et olbus deſtituto. A cōditione. An clar⁹ an obſcur⁹.magiſtratus:an priuat⁹:pater an fili⁹:ci
uis an pegrin⁹:liber an ſeru⁹:marit⁹ an celebs:parens liberorū an orbus ſit plurimū diſtat. Ab ani
mi natura. Auaritia em̄ iracūdia:mīa:crudelitas:ſeueritas aliaq̄ his ſiīa afferūt frequēter fidē : aut
detrahūt. A victu queritur em̄ luxurioſus ſit:an frugi:laut⁹ an ſordid⁹. A ſtudijs:naꝫ ruſtic⁹ forenſis
negociator miles nauigator:medic⁹ aliud atq̄ aliud efficit. Ab affectiōe:ſin iuuēdū naq̄ eſt:q̄d affectet
q̄ſq̄ locuples videri:an diſert⁹:iuſtus an potens. A factis dictis et cōſilijs ex p̄teris em̄ exiſtimari pre
ſentia ſolent:cōſilia aūt preſentis p̄teriti et futuri ipis ſunt. Ponit in pſona ꝛ nomē ex quo aliq̄ ſuſpi
cio naſcit vt ſi dicam⁹ idcirco aliquē callidū vocari:q̄ temerario.ꝛ repentino ꝯſilio fit. Ex antefactis:
Ahmalorū. vna dictio eſt ahſactū ſicut antemalorū apud Uergiliū.cū ait. O ſocij neq̄ em̄ ignari ſum⁹ ahmalorū.
Uita duo ſignificat et cā q̄ mortum cōtraria eſt.et mores hoīs dicta facta ac omnem deniq̄ actionem
prior ζωὴ a grecis vocatur:altera βίος nominat. Num qn̄ ſimile ꝛc. Qui obijceret adulteriū Clodio ſi
dem inueniret eū diceret illū ante tris ſorores violaſſe:et in ſacra bone dee clā amore pōpeie Cai Ce
ſaris vxoris penetraſſe:id agere ah oīa debet accuſator:vt reū oſtendat a ſimili turpitudine in ante
cta vita nō abfuiſſe. Nā qui ſemel mal⁹ faciſſe p̄ſumit malus in eodē generali meli. Si id nō reperiet.
ſi crimen inquit illi ſit e qd̄ obijcitur:in anteacta vita feciſſe nō reperiet dicat in ſuſpitionem veniſſe.
Nam paulum diſtare videntur ſuſpectus vereq̄ reus.ſic aūt dicere accuſator poterit ſi furti accuſa
bit ſi deprehenſus in furto non fuit.at ſepe in furti ſuſpitionem venit. Et in eo debebit eſſe occupa
tus ꝛc. Hoc eſt in eo immorari:atq̄ intētus eſſe plurimū dꝫ. vt cū cā pcti mores hoīs ꝛ animi natura
iungatur.quod ipſe exēplis oſtēdit. Nā ſi facti cauſa a morib⁹ abhorreret fidem inuenirem⁹ nullā.
Si dicet pecunie cauſa feciſſe ꝛc. Si quempiā homicidij accuſas.et pecunie cauſa veniſſe ad malefi
cium dicis auarum ſemper fuiſſe oſtende. Nam ſi reum cedis impudicū vel adulterum voces:ledes
quidē famam:vt Quintilianus ait.minus tamen hoc ad fidē valebit:ꝗ̄ ſi audacē:petulantem:crude
lem temerarium oſtenderis. Ad cām peccati.vt furtum fecit quoniam pauper.ſemper autem cupi
dus fuit:homicidium cōmiſit:q: erat inimic⁹.ſemper aūt temerari⁹ habit⁹ eſt. Si honoris cupid⁹ oc
cidit illum:vt conſul.fieret.vel preturam conſequeretur:quā illo viuo cōſequi nō poterat ſuſtulit illū.
vt primum ipſe in ciuitate teneret locum.ſemꝑ autem ambitioſus fuiſſe cognoſcitur. Sic autem vita
cum facti cā cōiungit occidit.qm̄ ſuperiorem pati aut parē nō poterat ſemꝑ aūt ambitioſuꝫ fuiſſe cō
ſtat. Cauſa facti precedit ideo occidiſſe:vt ſuperiorem non haberet.vita ſubſequit.ſemꝑ ambitioſum
fuiſſe ab ambitu ambitioſus dꝛ.cupid⁹ nimiū atq̄ affectator honoris. pro ambitionis affectione am
bitus ponitur. Cuius crimē apud romanos grauiſſimū erat cū quis per largitionem ꝛ malas artes
ad publicos honores aſcendit. Animi vitium. Sunt animi vitia iracūdia:crudelitas:auaricia perfi
dia.et cetera hmōi. Cōiungere.cōiūgere. Et ſi non poterit ꝛc. Si animi vitiū cū facti quod obijcit.
cauſa coniungere non poterit:diſpar inuenta i vitiuꝫ:et diſſimile facto quod obijcitur:quod cum illo
coniugatum non ſit fidem tn̄ faciat illud qd̄ obijcitur factū eſſe:vt ſi furti accuſat: et paupertate ad
furtum compulſum. Dicat nec cupidum vnq̄ fuiſſe oſtēdere poſſit. Dicat prodigum aut negligen
tem nihil tam diſſimile auaro:ſepe iā credibile ſit eum ad furtum compelli poſſe:q̄ bona ſua ꝓdigus
nimiū conſumpſerit vel negligenter cuſtodiuerit:et ad paupertatem redactus ſit:ſed ipſe exemplūꝫ
ſubijcit Cicero. Demōſtret corruptorē.ſi pecunie cauſa quēpiā dicis furatum eſſe:ꝛ oſtēdere auarum
non potes.dic inquit corruptorem. Credibile em̄ eſt omnia eum pecunie cauſa facere ; qui corrumpe

re alios conſueuit ſi datam fidem non ſeruauit. Cauendum tamen eſt ne ea que obijcimus vel friuola ſint: vel leuia: vel falſa. Satius enim eſt: vt Quintilianus ait omni ante acte vite abſtinere conuitio: q̄ leuibus aut friuolis aut manifeſto falſis reum inceſſere: q2 fides ceteris detrahitur: ⁊ qui nihil obijci omiſiſſe credi poteſt maledicat tanq̄ ſuperuacua: qui vana congerit confitetur vanum in ante actis argumentum in quibus vinci q̄ tacere maluerit: corruptor eſt: qui largitione: ⁊ quauis alia ratione quempiam corrumpit ſiue iudex ſit ſiue teſtis: et eo pacto quod vult conſequitur: perfid⁹ autē eſt qui fidem non ſeruat: et promiſſa non implet. Deinde aliquo ⁊c. Cum vitium aliquod cauſe facte diſſimile accuſator oſtenderit: eo contentus non ſit: ſed aliud ⁊ ſi poterit plura obijciat. Et non eſſe mirādum dicat qui in ita re: vel in pluribus turpis aut cupidus aut petulans fuerit: hac quoq; in re eum deliquiſſe: ⁊ qui perfidus aliquando extiterit vel corruptor veriſimile eſſe furtum eum nunc commiſiſſe: q̄tum enim de honeſtate: ⁊ auctoritate eius qui arguitur detractum erit: tantum de facultate toti⁹ defenſionis diminuetur: vt in rhetoricis de inuentione dicit Cice. Contaminabit: deturpabit. contaminare eſt manuum fedatarum contactu maculare. Tam nequiter: alio tempore: ⁊ in alia re: tam perperam: tam peruerſe: ⁊ maligne. Si vehementer caſtus. Monet quid agendum ſit: cum nulli affinis vitio ante commiſſo demonſtrari poterit: caſtus autem ⁊ integer is dici ſolet qui non ſolum a reb⁹ venereis: ſed ab omni vitio ⁊ turpitudine abſtinet: ⁊ caſte integreq; verſatum quempiam in magiſtratu dicit Cice. Facta non vitam ⁊c. Hortabitur iudices vt veterem famam hominis nihil ad rem putent pertinere: ⁊ eum ante ſcelera ſua celaſſe: nunc qualis eſſet: manifeſtum feciſſe: poterit et illud addere: rem de qua agitur ex ſuperiore vita ſpectari non oportere ſed ſuperiorem vitam ex hac improbari: item ante aut peccandi poteſtatem non fuiſſe: aut cauſam. ⁊ non eſſe mirum ſi nunc primum deliquerit. Cum neceſſe ſit eum qui velit peccare aliquando primū delinquere. Occultaſſe: tanta calliditate vſū eſſe vt omnes latuerit. Planum facturum: demonſtraturum. Defenſor primum demonſtrabit ⁊c. vt eius qui accuſatur: quacūq; ratione poteſt contaminare accuſator vitam conatur: ita commendare et purgare: q̄tum licet defenſor admititur: ⁊ integram ſemper fuiſſe oſtendere: quo id feciſſe reum quod obijcitur veriſimile minime ſit: ⁊ ſi auaritia peccaſſe dicetur: liberalis ſemper fuiſſe demonſtretur. In omni autem accuſatione aut negat defenſor: aut fatetur: aut minuit. aut ſeparat a cauſa. Optimum eſt negare: cum poſſis ⁊ dicere non feci: vt cum alias furatus es dicitur: non ſum vnq̄ furatus reſpondeatur. Tunc confitemur: quum factum obijcitur: factum a nobis non negamus: ſed facere licuiſſe dicimus: hoc genus obijcitur reo q̄ amori operam dedit: fateor inquit amori operam dediſſe. ſed iuuenis eram. Iuuentuti aūt amori indulgere conceſſum eſt. Tunc diminuimus: cum dicimus ver⁹ crimen accuſas nā cū iuuenis eēt amori operā dabat: poſtq̄ grandior cepit eſſe talia vitio ſemꝑ abfuit. Separamus vero a cauſa cum ſic loquimur: adoleſcentie ſunt que obijcis crimina: que nihil ad cauſam preſentem pertinent: ea omittamus: ⁊ illud queramus crimē: de quo agit. Nō eīm ſi hoc in adoleſcentia peccauit: quod tu nec obijcis feciſſe ſequit. Demonſtrabit vitā integrā hoc fit: ſi nota aliqua et cōta officia oſtēdent rei: vt in parētes: cognatos: amicos: affines: neceſſarios: ⁊ ſi labor commemorabitur aut periculum: quod aut pro repu. aut ꝑ aliquo horum qui expoſiti ſunt adire voluerit Cicero ſexti roſcij vitam qui accuſabat paricidij lōga oratione integrā ſemper fuiſſe oſtēdit. Imprudētia: vt ſateatur in anteacta quidem vita peccaſſe: ſed imprudentia lapſum: ⁊ ſi animaduertiſſet peccare noluiſſe dicat. Stultitiā iuuenilis etas ſtultitia non caret: ſi q̄d tūc fecit: aſcribēdū ſtultitie eſt: etas maturior alios inde mores attulit. Adoleſcentiam: amauit vt dicis: ſed adoleſcēs fuit: cui etati amare ꝑmiſſū eſt: quod ⁊ Cicero inquit in Catilina. Uim. vt fecit ſ3 ſocij coegerūt: ſ3 is cōpulit cui parere neceſſe fuit Perſuaſionem: ij perſuaſerūt: ij hortati ſunt q̄bus credere par erat: a quibus decipi qui iuis eius etatis poterat. Quib⁹ de rebus . ꝓpter quas res. Imprudentiā: ſtultitiā ⁊c. Uituperatio eoꝝ factorum. Que erunt extra id crimen: quod obijcitur nō debent aſſignari: q2 que ꝑ imprudētiā peccauit: aut adoleſcētiam: aut vim: aut perſuaſionem: ea illi aſſignari ⁊ imputari nō debere: ⁊ ad p̄ſentis criminis ꝓbationem minime valere dicimus. Exempli cā. Accuſat aliqs furti: cui anteacte vite crimina obijciunt: vt incontinentia: perfidia. de furto inq̄t agit fecerim nec ne hoc cognoſcamus: q̄d in ſuperiore vita commiſerim peccati q̄ā ad preſentē queſtionē nō ſpectat. dimittamus ſi vehemēter ⁊c. defenſor vitam integram eius pro quo dicit: ſi pōt oſtēdere debet q̄d ſi facere non l3: ⁊ vite turpitudo: ac infamia leniri nulla ratione poteſt fallo dicet veniſſe in eam exiſtimationē: aut inuidia: aut obtrectatione: aut malitia: ⁊ fraude alicuius ⁊ omnino innocentem eſſe: deinde non eſſe rumoribus credendum dicet qui locus communis eſt. Loci ex quibus ad probandum aliquid vel refellendum argumenta ſumimus aut proprij ſunt: vt inferius docebit Ci. aut cōes: proprij ſunt: quib⁹ aut ſolus accuſator: aut ſolus defenſor vti poteſt: ſed non in cauſis omnibus: communes vero ſunt: qui alia in cauſa a reo: in alia ab accuſatore tractantur: ⁊ quibus vtraq; pars leuiter commutatis vtitur: vt credendum eſt teſtibus nō eſt credendum teſtibus: credendum eſt rumoribus: non eſt credendum rumoribus: quoniam ſepe cōtingit, de bonis ⁊ innocētibus viris malitia. fraude ⁊ obtrectatione alicuius ſuboriri famam que eſt tam ficti prauiq; tenax q̄ nuncia veri. Diſſipatos: diuulgatos: diſperſos. εταξιεδας μιτους Rumor ⁊ fama idem ſunt: latinum alterum: grecum alterum. Cicero in philippicis. Improbiſſimis rumoribus diſſipatis: ⁊ non multum poſt: hoc triduo vel quatriduo triſtis a mutina fama manaret. Significatur autem his duobus nominibus ſermo quidam in populo ſine certo auctore: de re aliqua recēti ſiue bona ſiue mala. Si nil eoꝝ ⁊c. ſi tāta hoīs in anteacta vita turpitudo fuerit: vt nihil ex predictis fieri: poſſit: ſeparatione defenſor vtetur: ⁊ non apud cenſores de vita hoīs ⁊ moribus queri dicet ſed de crimine q̄d obijciūt aduerſarij alibi agi oporteret. Moꝝ romaneq; diſcipline: ſenatus equitumq; regimen decoris decoriſq; diſcrimen: ſub cēſorū fuit magiſtratu: quos magiſtros morum vocat Cice. Extrema non vltima: ſed que debilia ⁊ infirma nimium ſit. Criminū aduerſarioꝝ accuſationū vnde criminari verbum: quod accuſare ſignificat.

Perperam
Caſtus.

Cenſor vt Uarro inq̄t iudex moꝝ dict⁹ q̄d ad ei⁹ cēſionē i. arbitrium cenſeretur populus.

Rumor.
Fama.

De collatione. Titu. iiij.

Collatione defenſor accuſatoris oppoſito probare nititur obiectum.

Collatio. Secūda pars eſt orationis coniecturalis conſtitutionis. Hec παραβολη a grecis dicitur: qua: vt Quintilianus ait: non tātum hominū inter ſe ope-

Collatio ē cū accuſator †idq̄ꝺ aduerſariū feciſſe criminat/alijs nemini/niſi reo bonū fuiſſe demōſtrat:aut aliū neminē potuiſſe pficere/niſi aduerſariū/aut eū ipm alijs rationibus facere non potuiſſe:aut non eque commode potuiſſe:aut eum fugiſſe alias ratiōes cōmodiores ppter cupiditatē. In hoc loco defēſor vt demōſtret/oportet:aut alijs quoq; bonū fuiſſe: aut alios quoq; id qꝺ ipſe inſimuletur/facere potuiſſe.

† Accuſator inquit Cice. Demonſtrabit alijs nemini qꝺ crimiat bonū eſſe potuiſſe: idq; gen⁹ collatio nolatur: qꝺ ꝗ accuſetur cū alijs an id feciſſe potuerit conferatur id eſt cōparetur.

Aſcenſius.

¶ Collatio eſt ⁊c. Proſequitur ſecundam partem conſtitutionis cōiecturalis que collatio.i.comparatio ⁊ parabola dicitur: de qua dicit ſic. Collatio eſt cum.i. quando accuſator demonſtrat id quod criminatur:id eſt pro crimine accuſat aduerſariū feciſſe nemini: id eſt nulli alij fuiſſe bonum:id eſt vtile ſaltem apparens:niſi reo:aut demonſtrat neminem.i.nullum: alium niſi aduerſarium:ſcilicet quem accuſat potuiſſe perficere.i.conſummare.qꝺ factū criminatur: aut demonſtrat eum ipſum.ſ.aduerſarium quem ſolum id feciſſe demōſtrauit non potuiſſe facere alijs rationibus.id eſt vijs ⁊ medijs q̄ quibus eum id feciſſe dicit:aut ſcilicet ſaltem non potuiſſe ſup. id facere:eque commode. Aut eum ſcilicet aduerſarium: fugiſſe.i.vitauiſſe.alias rationes commodiores.i. vtiliores:ſi expectare potuiſſet:ſed non expectauiſſe ꝓpter cupiditatem que ſepe ingenia hominum excecat. Quocirca quod non videretur veriſimile in continente ⁊ temperato ac liberali homine: videtur veriſimile in cupido et auaro. In hoc loco oportet vt defenſor demonſtret:aut bonum.i.vtile fuiſſe:quoq;.i.etiam alijs:aut quoq;.i.etiam alios potuiſſe facere id quod ipſe.ſ.defenſor inſimuletur.i.per ſimulationem ⁊ occultam inuidiam accuſetur feciſſe.

ra ſimilia ſpectantur:ſed a mutis atq; etiā inanimis ſimilitudo ducitur: eſt autem in omnib⁹ adiūctis negocio que ſunt: quod maius quod minus:quod ſimile eſt ei negocio de quo agitur:et quod eque magnum: maius: ⁊ minus et eque magnum ex vi ⁊ numero: ⁊ figura negocij ſicut ex corporis ſtatura conſiderantur. Simile ex ſpecie comparabili aut ex conferenda atq; aſſimulanda natura iudicatur. In hac collatione perſona cum perſona:cauſa cū cauſa:locus cum loco : facultas cum facultate comparatur. Q̄uis Ci. ſic diffinierit alibi.collatio ē oratio rem cum re ex ſimilitudine cōferens. Illud preterea in collatione ſeruatur:vt eadem perſona ſecum ipſa conferatur:alij nemini: hic,collatio eſt:que fit a cauſa ratiocinatiua ad cauſam ratiocinatiuam. Cum cauſa huius qua ad maleficium induci potuerit:cum illius cauſa confertur. L. Caſſi⁹ quem populus romanus veriſſimum ⁊ ſapientiſſimum iudicem putauit:in omnibus cauſis: querere ſolebat : cui bono fuiſſet ſic enim vitam hominum eſſe dicebat:vt ad maleficiū nemo conetur ſine ſpe atq; emolumēto accedere. Aut alium neminē ⁊c. Exēpli cauſa:ſi nero qui britannicū veneno necari fecit accuſat⁹ fuiſſet:: alij nemini occidi britānicū vtile fuiſſe,accuſator dixiſſet quoniam Nero illo mortuo romanū expectabat imperium:de quo ſperare ſi vixiſſet britannicus nunq̄ poterat:vius deinde comparatione accuſator fuiſſet:⁊ nullū fuiſſe oſtendiſſet cui parare ⁊ miſcere iam venenū melius et liberius licuiſſet:q̄ ſi alias vel alia ratione occidere poterā Nero dixiſſet:reſponſum fuiſſet:viam hanc tutiorem viſam eſſe:⁊ tempus expectari commodius non potuiſſe:quoniam Claudio defuncto idem fieri fortaſſe minus conceſſum fuiſſet Aut eum ipſum:perſone ad ſeipſum collatio eſt. Exemplum de Vlyſſe poteſt eſſe:qui Aiacem in ſiluis:⁊ per inſidias occidit:quoniam fortiorem alio pacto occidere non poterat:ſicut ⁊ Milonem Clodius non eque commode alibi:vt ante ſua predia inuadere valebat:quod a Cicerone feciſſe dicitur. Eque commode:ſecundum occaſionem comparatio eſt. Aut eum effugiſſe ⁊c.q̄ ſi alique meliores cauſe fuiſſe, videbuntur:quas ſequeretur adeo cupidus fuiſſe reus dicetur:vt expectare illas non ſuſtinuerit:vel maleficij perficiēdi cupiditate:nō viderit:ac omnino ignorauerit. Defenſor quid agendum eſſet accuſatori precepit:quid defenſorem facere conueniat:nunc admonet: Alijs quoq; bonum fuiſſe contra illud:nemini niſi reo bonum fuiſſe. Aut alios quoq;:cōtra illud eſt aut alium neminem potuiſſe perficere. Exemplum in hoc poteſt illud eſſe quidam Titus Claudius Carraimenſis homo non obſcurus:cum cenatus cubitum cum duobus adoleſcentibus filijs in eodē conclaue iuiſſet:inuentus eſt mane iugulatus:⁊ cum nec ſeruus quiſq̄ reperiretur:nec liber ad quem ſuſpitio perueniret:filij vero propter cubantes cum ſenſiſſe quidem ſe dicerent : nomina ne filiorum de parricidio delata ſunt:ſuſpitioſum erat quod dicebant neutrum ſenſiſſe ⁊ illud credibile non videbatur:auſum quemq̄ eſſe eo tempore conclaue ingredi : cum ibidem duo eſſent filij qui ſentire poſſent:⁊ facile defendere:erat porro nemo alius in quem ea caderet ſuſpitio: accuſati igitur ſe defendebant:⁊ cum diceretur alium neminem facere potuiſſe:imo facere,alij potuerunt:dicebant:quoniam apertum erat oſtiū,⁊ nos alto ſomno premebamur dormienteſq; reperti ſumus:hoc cum planum iudicibus factū eſſet:abſoluti iudicio:⁊ ſuſpitione liberati fuerant.

† Signū eſt qdā aptitudo rerū ad ꝓbandū q̄ſi negocij expreſſio : ſic appellatū ꝑ excellētiā q: inheret ipſi ſcrō tanq̄ ſigillum.

† Nunc capitur facultas ꝓ abilitate rei faciende: : alr ꝓ copia rerū de diuitijs: q̄nq; ꝓ doctrina et ſcientia cuiuſlibet rei.

¶ De ſigno. Tit.v.

¶ Que:vitio patrando oportuna queſita ſunt hec ſigna quibus maleficij ſcelus inſimuletur.

Signū †eſt per quod oſtēditur idonea pficiēdi facultas †eſſe queſita. Id diuiditur in partes ſex.locum:tempus:ſpatiū:

Franciſcus ¶ Signum ⁊c. Dictum eſt in coniecturali conſtitutione: vbi factū negatur: tria ſpectari oportere quod facere voluerit:reus quod potuerit:et quod fecerit duab⁹ ſuperiorib⁹ partib⁹ ꝓbabili:⁊ collatiōe:vbi cauſa tractatur: ⁊ perſona:voluntas oſtenſa eſt: ſigno facultas oſtenditur:ideoq; ſignū ꝑ excellentiā nomiatur: quod ſcri

occaſionem/ſpem perficiendi:ſpem celandi. Locus queritur celebris/an deſertus: ſemper deſertus/an tunc cuȝ id factum ſit:fuerit in eo loco ſolitudo. Sacer/an profanus:publicus an priuatus fuerit: cuiuſmodi loci attingāt:num qui eſt paſſus/perſpectus/ et exauditus eſſe poſſit. Horum quid reo/quid accuſatori conueniat perſcribere † non grauaremur: niſi facile quiuis cauſa poſita poſſet iudicare. Initia enim inuentionis ab arte debent proficiſci: cetera facile comprobabit exercitatio. Tempus ita queritur. qua parte anni:qua hora:noctu/an interdiu:qua die:quota noctis hora factum eſſe dicatur: et eiuſmodi temporibus. Spatium ita conſiderabitur. ſatis ne longum fuerit ad eam rem tranſigendam:ſcierit ne ſatis ad id perficiendum ſpatij futurum. Nam parui refert/ſatis ſpatij fuiſſe ad id perficiendum:ſi id ante ſciri/⁊ ratione prouideri non potuerit. Occaſio querit/idonea ne fuerit ad rem adoriendam:an alia melior:que aut preterita ſit:aut nō expectata. Spes perficiendi hec q̄ fuerit:ſpectabit/ hoc modo ſi que ſupradicta ſunt ſigna/cōcurrerint: ſi preterea ex altera parte vires:pecunia: conſilium: ſciētia/apparatio videbitur fuiſſe. ex altera parte imbecillitas: inopia: ſtultitia:imprudētia. in apparitio demonſtrabit:fuiſſe:quare ſcire poterit: vtruȝ diffidendū/an confidendū fuerit. Spes celādi q̄ fuerit/queritur ex cōſcijs/arbitris/adiutoribus/liberis/aut ſeruis/aut vtriſq̄.

† Preſcribere preciperę. Ceſar in cōmentarijs. Non min⁹. cōmode ipſi ſibi preſcribere q̄ ab alijs doceri poterant inde preſcripta q̄ ludi magiſtri dabāt pueris veteres appellabāt: et pſcripta q̄: uis pcepta Cic. in ora. Quid eſt q̄ preſcriptuȝ aliqd: aut formulā ex primas: cū in ſuo q̄q̄ gñe preſtet Ceſar in cōmentarijs. Atq̄ imperatoris alter agere ad pſcriptum: alter libere ad ſummaȝ rerū cōſulere debet.

potuiſſe qd obijcitur quibuſdam denotet ſignis. Continet autem ea oia ſignū que in geſtione ſunt negotij. modo excepto qui i cauſa: conjecturali vbi negatur factum:nō requiritur et ad amplificādum exaggerandumq̄ ſcelus valet plurimum quotiens de facto conuenit. Signum a Cicerone libro de inuentione primo ſic diffinitur. Signum eſt quod ſub ſenſum aliquem cadit:quod quiddam ſignificat quod ex ipſo profectum videtur qd aut ante fuerit aut in ipſo negotio:aut poſt ſit ſecutum:et tamen indiget teſtimonij et grauioris cōfirmationis:vt cruor:fuga: pallor:puluis: et que his ſunt ſimilia. Pars argumentorum ſignum eſt:vt Quintilianus ait:quia omnis probatio artificialis aut ſignis cōſtat:aut argumentis:aut exemplis: diuiditur ab argumentis: quoniam pene ex illis eſt in artificialibus:nā cruenta veſtis et clamor et liuor: et talia ſunt inſtrumenta qualia tabule:rumores:teſtes:nec inueniuntur ab oratore:ſed ad eum cū ipſa cauſa deferunt. Preterea ſigna aut certa ſunt aut incerta. Si certa argumēta ſunt q̄ nō niſi in reȝ afferuntur de qua lis eſt:ſi incerta:argumēta non ſunt:ſȝ argumētis egent. Quidā ſignū nominauerunt veſtigiū:per qd alia res intelligit:vt per ſanguinē cedes. Signū eſt. primo qd ſignū ſit deſcribit:deinde ptes ei⁹ enumerat. Facultas:poſſibilitas: circūſtantiā aūr̄ āgū:q̄ .eſt:qb⁹ auxilijs primū ſpectari op3:an potuerit reus facere qd arguitur feciſſe. Nā ſi ab vno inermi ſuperatos decē armatos diceres:nō crederetur:vel fortē ab imbecilli vi agia ocaſum. Id diuiditur: octo hę partes mō excepto in geſtione ſunt negotij. Locus querit: tria in loco conſiderari ſolent:quantitas:qualitas ⁊ ad aliū locū comparatio:quātitas ad id valet:cū tantus oſtenditur loc⁹:qui⁹ ſufficiat:vel non ſufficiat ad eos capiendos:per quos geſtum negocium dicitur:qualitas vt ſacer an profanus:public⁹:an priuat⁹:cōſitus arboribus:an cōtra plan⁹: an mōtanus:cōparatio cū aptior hic illo:et idone⁹ magis oſtenditur celebris an deſertus. Celebris locus eſt in quo frequētes verſantur. Deſertus ɔtra derelictus: ſed illud intuēdū eſt ſemp:ne ſit celebris:aut deſertus:an quodā tempore celebris:quodam deſertus. Nam templum: locus frequens ſemper non eſt:item nec theatrū nec forū toto die. Silua vero ferme ſemp deſerta eſt: quod ſi aliquid in foro meridie:niſi ludorū tempore factum obijcitur:veriſi-

Signuȝ qd. Signa ppetrationis ſceleris.

Locus.

Aſcenſius. ¶ Signū ⁊c. Deſcribit ſignū et docet eius vſum dicēs. Signum eſt ſupp. id per quod facultas idonea perficiendi. ſcilicet criminis obiecti:oſtenditur eſſe queſita. ſ. ab accuſato. Id. ſ. ſignum diuiditur in ſex partes (videlicet quod omittit) locum. ſ. idoneum: tempus idoneum:ſpacium idoneum: occaſionem idoneam. ſpem perficiendi idonee:et ſpem celandi. i. occultandi idonee aut commode. Locus queritur. i. inquiritur vtrum videlicet fuerit celebris. id eſt frequentatus nobili frequentia an deſertus:et ſup. vtrum ſemper deſertus an ſolitudo. i. deſertio fuerit in eo loco tunc. ſup. duntaxat cum id ſit factum. Et ſup. queritur locus vtrum ſit ſacer. i. alicui numini conſecratus an prophanus. i. procul a phano. i. templo et ita non ſacer quia locus ſacer fere phanum habere ſolet adiunctum. Et vtrum fuerit publicus an priuatus. id eſt non publicus ſed alicuius ppu⁹ Et queritur cuiuſmodi loci attingant. ſ. illum locum. i. q̄ ſint loci affines aut contermini ſeu vicini:vbi ſcies puer etiam pro ſpacijs terre dici hos locos. vt Cic. i. Deuenere locos ⁊c. Num. i. nunquid is qui eſt paſſus. ſ. eꝛdem aut vitium aut ſimilem iniuriam:poſſit eſſe perſpectus. i. perfecte viſus:et exauditus. i. manifeſte auditus (Nō enim exaudire eſt de vi verbi idē qd exorari) Nos non grauaremur perſcribere. i. ad finem et plene ſcribere. quid horum conueniat reo et qd conueniat accuſatori. niſi quiuis. i. quilibet poſſet iudicare fa-

mile minime eſt: quoniam quod illic eo tempore fit ambigi a quo factum ſit non poteſt cõtra quod in ſilua factum dicitur: facile ere ditur. Loci commoditatem queſitam a Clodio Cic. dicit et ante fundum in quo propter inſanas ſubſtructiones facile hominum milia verſarentur valentium adverſarijs inſidias collocaſſe: et ex loco excelſo inuaſiſſe. Sacer an profanus.

Sacrum. Sacrum eſt vt trebatius refert li. i. religionũ: quicquid eſt: quod deorum habet.

Profanum. Profanum id eſt quod extra fanum icã cauſam eſt quaſi porro a religione ſecretum Trebatius. id proprie dici ait. quod ex religioſo vel ſacro in hominum: vſum: proprietatemque conuerſum eſt. Crimẽ auget loc⁹. grauiusque iudicatur quod in ſacro: quam quod in profano committitur. et Milo nõ ſolũ occidiſſe Clodiũ: ſz in maiorũ monumẽtis id feciſſe accuſabatur. Credibilius preterea eſt aliquid in loco pphano quam in ſacro factum eſſe. Nã ad ſacra adit⁹ nec ſemper: nec olb⁹ eſt: cõtra ad priuata loca cunctis eſt acceſſus. Eſt etiã in his cõmunis locus occidit in loco ſacro: quia latere ſcel⁹ putauit. nullus enim illic eo tpe verſabatur: nõ occidit in loco ſacro: nec induceretur vnquam animũ potuiſſet: nec

eile. i. faciliter quid huic et quid illi cõueniat: cauſa poſita. i. cõſtituta: quia res ipſa id docet. Enim pro quia: initia inuentionis debent proficiſci. i. oriri et deduci ab arte. i. ex preceptis rhetorice artis: ſed ſupp. exercitatio. i. deſt praxis: comparabit. i. acquiret facile cetera. ſ. que ſequuntur. Tempus. poſtquam oſtendit que reſpiciunt locum idoneum docet que reſpiciant tempus opportunum dicens. Tempus. ſ. an fuerit idoneũ: queritur. i. inquiritur ita qua parte anni dicatur eſſe factum hora. i. qua parte diei dicatur eſſe factum. An ſup. dicat eſſe factum noctu: an interdiu (vbi ſcies quod noctu et interdiu aduerbia ſunt noctu pro tempore nocturno: interdiu pro tempore diurno: quaſi inter diem ſeu diei partes. Nocte autem et die nomina ſunt) qua die ſup. dicat eſſe factũ: et quota hora noctis. et eiuſmodi temporib⁹ ſup. querit. Alij legũt et eiuſmodi tpib⁹. ſ. dicat factũ eſſe. Tertio agit de ſpatio idoneo dicẽs. Spaciũ. ſ. idoneũ conſiderabit ita: ne p an ſpaciũ fuerit ſatis lõgũ ad trãſigẽdã. i. penit⁹ peragendam eã rẽ ſcz de qua lis eſt. Et ne p an ipſe ſcierit. i. nouerit ſatis ſpaciũ futurũ ad id perficiendũ. Nã refert. i. intereſt parui ſatis ſpaciũ fuiſſe ad id perficiẽdũ ſi id nõ potuerit ante ſciri: et prouideri põi rõne. i. conſideratione et diſcurſu rõnis. Quarto agit de occaſione dicẽs. Occaſio queritur: ne pro an fuerit idonea ad rem adoriẽdã. i. inuadẽdã per inſidias (vbi adorior oſtẽdit verbũ commune eſſe) an alia ſcz occaſio fuerit melior: q. ſ. occaſio magis idonea: aut ſit preterita: aut nõ expectata. Quinto deducit ſpẽ dicens. Spectabitur hoc modo que fuerit ſpes perficiẽdi: hec. ſ. que dicta dicant: ſi ſup. ea ſigna que ſupradicta ſunt cõcurrerint: Si preterea vires: pecunia: conſiliũ ſcientia: apparatio videbitur fuiſſe ex altera parte: et imbecillitas: inopia. ſtultitia: imprudentia et inapparatio demõſtrabit fuiſſe ex altera parte. Itẽ ſpectabit q ſpes fuerit: ſi demõſtrabitur. quare potuerit ſcire. verũ fuerit diffidendũ an cõfidendũ. Sexto et vltimo loco declarat quã ſpes celandi dicet idonea dicens. Queritur. i. inquiritur q ſpes celandi. ſ. facin⁹. fuerit. ſ. factẽti ex cõſcijs ex arbitris. i. his qui negotio interfuerũt. et adiutorib⁹ liberis aut ſeruis aut vtriſque. ſ. tam liberis quam ſeruis. i. ſeruilis cõditionis hominibus.

illic cedem faceret vbi deorũ myſteria peraguntur. Public⁹ an priuat⁹. publica loca ſunt: tẽpla: fora platee et ſimilia: ſi multos in loco publico deliquiſſe dicis: veriſile non eſt: viſum enim id fuiſſet ſi in priuato facile creditur. Nã priuat⁹ locus eſt qui nõ eſt public⁹: qui ſub vni⁹ poteſta e eſt: haud plurũ. Cuiuſmodi loci attingãt: hoc querat in loco propinquus ne ſit an remot⁹: et que loca vicina ſint. Nam ſi proximis foro locis factũ aliquid dicet: quod viſum a quoque: vel auditum non ſit: minime verũ putabitur. Contra ſi in loco deſerto et ab hominũ domicilijs remoto: rem geſtã dicas veriſimile videbit vt in pomerio. Qui eſt paſſus: vulneratus. vel occiſus et qui vim aliquã ſuſtinuit. Perſpect⁹ cũ pateret. Exaudit⁹: cũ clamaret. Nã credibile eſt ex vicino loco. et celebri exaudiri clamorẽ potuiſſe: contra ex remoto et minime celebri: nõ potuiſſe. Hoc etc. ſatis dici eſſe ſummã rei oſtẽdere: quia exercitatione comparari cetera facile poſſint accuſator cõmoditatẽ loci queſitã fuiſſe dicet: re⁹ negabit. Cã poſita: preſentata et oblata: hinc actori inde reo. Initia principia et veluti inueniẽdorũ argumẽtorũ capita. Ce-

Tempus. tera. que ars nõ explicat. Exercitatio dicẽtis. Tps qz querit etc. Secũda pars ſigni eſt: cui⁹ duplex ſignificatio eſt. gñalr enim et ſpecialiter accipit preteritũ hz inſtãs: et futurũ et conſtituta diſcrimina: vt eſtate: hyeme: noctu: interdiu: et fortuita vt in peſtilẽtia in bello in cõuiuio: quidã gñale tps vocauerũt ſpeciale: tẽpora ad cõtecuniã plurimũ cõferre pbationes qz affert inexpugnabiles: vt Quintilian⁹ ait: in tẽpore preterea qualitas: eſt quãtitas: et cõparatio. ſz quãtitas et qualitas in ſpatio cõſiderant: et occaſiõe que tempori libro de inuentione primo ſubijcit Cicero: Hic vt facilius comprehendant: diſtinguit et partes ſigni facit qua parte anni hyeme: an eſtate: vere: autumno: diuerſa enim accommodati actibus poſſunt et facere fidem rei: vel detrahere: ſi dicas quempiam meſſis: aut vindemie tempore furtum in ciuitate feciſſe facile ubi credetur: cum eo tpe abeſſe a ciuitate plurimi ſoleant. Qua hora in principio noctis an nocte intempeſta: diluculo: an gallicinio et credibilius noctu intempeſta factũ aliquid videbitur: vt furtũ: quam diluculo aut ſuprema tempeſtate: nocte enim intẽpeſta oia conticeſcunt. Noctu an interdiu probabilius eſt noctu furtum: aut adulteriũ factum quam interdiu: qua die feſta: an pphana: ludorũ: feriarũ: an cõuiuij tpe veriſimile enim eſt aliquid ludorũ tẽpore: cũ oẽs in theatro populus eſſet

Spacium: potuiſſe fieri. Quota noctis hora: ordinata eſt quotus hoc eſt prima: vel ſecunda vel tertia. Cur eiuſmodi temporibus. Cur nocte potius quam interdiu: eſtate quam hyeme. Spacium tertia pars ſigni eſt in tempore qualis comprehenſa eſt in ſpatio quantitas ſpectatur: vt longinquitas: oportet enim eum eo commeaſſe negotiũ et videre potuerit ne magnitudo negotij: aut multitudo rerũ eo tranſigi ſpatio. Scieritne ſatis etc. Cicero in oratione pro milone et ſpatium dicit Clodio fuiſſe ad locandas inſidias et preſcire eius diei diſceſſiſſe quo diſceſſurũ ſciebat Milonem cuius iter legitimũ ſolenne: neceſſarium ignorari nõ poterat. Ait enim quẽadmodũ igit eũ dies nõ feſellit: dicit equidẽ modo dictatori Lanuuini ſtatuta ſacrificia noſſe negotiũ nihil erat vidit neceſſe eſſe Miloni proficiſci lanuuium: illo ipſo die quo profectus eſt: itaque antenertit etc. Nam parui refert parum inquit eſt ad probandum ſatis ſpa-

Occaſio. cij fuiſſe ad rem gerendã: niſi id intellexiſſe: et preuidiſſe reũ dicas: quod facit Ci. pro Milone. Occaſio quarta pars eſt ſigni quam libro de inuentione pro tpis partẽ eſſe dicit Cic. q in ſe hz alicui⁹ rei idoneaz aut nõ idoneã faciẽdi opportunitatẽ in tria diuidi vz gñ: publicũ: cõe: ſingulare publicũ eſt quod ciuitas vniuerſa aliqua de cã frequẽtat: vt ludi dies feſti bellũ. Cõe quod accidit olb⁹ eodem fere tpe vt meſſis vindemia calor frigus. Singulare eſt. quod aliqua de cauſa priuati ſolet alicui accidere: vt nuptie ſacri

† Occaſio opportunitas q naſcit per act⁹ humanos nõ impediẽtes puta dormire prãdere et ciuſmodi ſacrũ furãtibus occaſionem.

ficium: ſumptus: conuiuiuz: ſomnus. Aut alia melior. multas fuiſſe Miloni occidẽdi Clodiũ occaſiones dicit Cic. ſed preteritas oẽs. Itẽ Clodiũ meliores occaſiões pdẽdi Milonẽ cupiditate non expectaſſe pars vtraq ab occaſione argumentari põt. Adoriri aũt eſt ex inſidijs ꝛ repẽte inuadere. Tractuz ab eo vt donatꝰ placet: ꝙ adorientiũ corpora exurgũt ſubito atq inexcũt. Spes pficiẽdi: q̃nta pars eſt ſigni: tota ad facultates reſpicit qua illa includuntur circũſtãtia: q̃ eſt quibus auxilijs. Ad quã oia pene ꝛ perſone ꝛ negotio attributa dirigunt. Non eñ q̃d argumentũ afferat: ſꝫ ꝓpter q̃d afferẽ conſiderandum eſt. Si que ſupradicta ꝛc. ꝛs pficiendi ſpẽ credit habuiſſe: cui dicet loci tẽporiſq commoditatem fuiſſe: ſpaciũ p̃terea: ꝛ opportunitatẽ ad negotium trãſigendũ cõtra cui hoc defuiſſe oñdetur facile defendetur non peccaſſe. Cõcurrerint cõuenerint. Ex altera pte ẽius q̃ accuſat aliq̃d feciſſe. Ut res ad vim inferẽdã: ſicut Ci. Clodiũ in comitatu ſuo fortiſſimos hñe dicit: ꝯtra Milonẽ pueros ſym phoniacos: ꝛ ancillaꝝ greges. Pecunia vt ad corrũpendos iudices: vel teſtes vel ad milites aut gladiatores conducendos. Conſiliũ vnum ex attributis pſone: q̃d deliberauerit: vt Clodiꝰ qui dixit triduo periturum Milonẽ. Scientia: ꝙ pfectionem ſciuerit: ꝛ diceſſum inimici. Sicut Clodius quo die Lanuuium iturus eſſet Milo cognouit. apparatus: q̃d oia apparauit neceſſaria ad iter vel ad cedem faciendam Ci. apparatũ dicit fuiſſe Clodiũ equo vectũ: viros ſecum lectos habentẽ: ꝛ nihil oĩno nugarum vt ſolebat. Contra Milonẽ in rheda fuiſſe: cum vxore ꝛ inermẽ pene. Ex altera parte defenſoris: ſingula autem ſingulis opponuntur. Imbecillitas viribus: inopia pecunie: ſtultitia cõſilio: ignorantia ſcientie. Qua de re ſi poterit: ex his rebus inquit cognoſci poterit habuerit ne ſpem perficiendi reus an cõtra. Spes celandi: vltima ſigni ps eſt que ꝛ ipa ad facultates ſpectat hac ſic argumẽtari accuſator poteſt. Cum ſeruis ſuis eras ꝛ amicis: qui nulli rõne adduci potuiſſent vt rem cuiq̃ aperirent: cõtra reus ſeruis conſcijs fieri non potuiſſe contendet: cum ſpe celãdi q̃m in queſtiõe haberi poſſunt ꝛ per eam factum a domino quod eſſet confiteri nec amicos affuiſſe: qui ſi qui fuiſſent nominarentur. Ex conſcijs. q̃m ij erant conſcij quos facinus manifeſtaturos nũq̃ cõfidebat. Arbitris. is q̃ arbitrium recipit ꝛ ptãtem rei arbiter eſt: ꝛ cuius arbitrio atq conſilio geritur: accipitur ſimpliciter arbiter pro eo qui intereſt negocio dum geritur ꝛ fieri teſtis poteſt: a quo cauemus. Sallu. in Catilina. remotis arbitris. ꝛ Ouid. ꝓcul arbiter oĩs. Feciſti remotis arbitris: nõ feci q̃m affuiſſent arbitri. Adiutoribus liberis aut ſeruis. ſerui tantum apud maiores nõs in queſtione habebantur: liberũ ꝫ torquere non licebat: vtriſq ſeruis ꝛ liberis.

Adoriri.

Spes pficiendi.

Spes celandi.

De argumento. Titu. vj.

❡ Ex iis que ſcelus preceſſerunt comitata ſunt aut ſubſecuta id reũ quod obijcitur arguitur conflaſſe.

ARgumentũ eſt per q̃d res coarguit certioribus argumẽtis/ ꝛ magis firma ſuſpitiõe. Id diuidit in tria tpa preteritũ: inſtans: cõſequens. In preterito tẽpore oportet cõſyderare vbi fuerit: vbi viſus ſit: quo† cũ viſus ſit: nunquid apparauerit/ nũ quẽ cõuenerit: nũ q̃d dixerit: num quem habuerit de cõſcijs: de adiutoribꝰ/ de adiumẽtis: nũquid in loco preter conſuetudinẽ fuerit: aut alieno tpe. In inſtãti tẽpore queritur: nũ viſus ſit/ cũ faciebat: nunquid ſtrepitus/ clamor/ crepitus exauditꝰ ſit: aut deniq nũ aliquo ſenſu perceptũ ſit aſpectu/ auditu/ tactu: odore/ guſtatu. Nã quis horꝫ ſenſuum põt cõflare ſuſpitionẽ. In ꝯſequẽti tpe ſpectabit/ nunq̃d re tranſacta relictũ ſit: q̃d indicet/ aut factũ eſſe maleficiũ: aut a quo factũ ſit. Factũ eẽ hoc modo. Si tumore/ aut liuore decoloratũ ẽ corpꝰ mortui: ſignificat eũ veneno necatũ. A quo factũ ſit: hoc modo: ſi telũ/ ſi veſtimẽtũ/ ſi quid eiuſmodi relictum ſit: aut veſtigiũ repertũ fuerit: ſi cruor in veſtimẽtis: ſi in eo loco viſus/ aut cõprehẽſus fuerit trãſacto negotio: quo in loco res geſta dicitur.

† Quocum per anaſtrophẽ: quocũ ꝛ quibuſcũ: ſicut mecuꝫ tecũ ſecum dicitur.

❡ Argumentum. Quarta pars eſt rationis conlecturalis conſtitutionis: ꝛ q̃uis argumenti nomine omnes comprehendantur probationes: quecunq ſunt: hec tamen ſit κατ᾽ ἐξοχήν nominatur: firmior enim ꝛ certior ceteris eſt argumentis. In tria diuiditur tempora preteritum: inſtans: conſequens: hoc eſt in id quod ante rem: in re et poſt rem factum dicitur totum negotium adiunctum eſt. Certioribus q̃ ſint aliarum probationum argumenta. Magis firma ſuſpitione in cauſa coniecturali: vbi factum negatur: in ſuſpitionem adducuntur aduerſarij que firmior ſit hac parte q̃ ceteris. Id diuiditur in tria tẽpora. Hoc nãm tpa vt auctor eſt Victorinus: philoſophi in duo tpa diuiſerunt: preteritum ꝛ futurum preſens autem eſſe negauerunt: ꝙ in eo quod preſens dicimus: ſi quid tam ex parte aliqua cõſectũ eſt p̃teritũ ſit: ſi quid mox perficẽ habeat: futurũ ſit: vnde et Vergi. ait. Tot iam labẽtibus annis. q̃d eñ labit: nõ ſtat: q̃d non ſtat pñs nõ habetur. Oratores aũt tempꝰ noſtrũ in tria diuidũt tpa: pñs p̃teritũ ꝛ futurũ. Ubi fuerit: anteq̃ maleficiũ cõmitteret: vt ſi dicas: illic fuiſſe qua trãſiturũ inimicuꝫ ſuſpicabat. Ubi viſus ſit: vt apd Fabri Ferrarij officinã viſuꝫ fuiſſe narres cum arma coemeret: aut in alio loco vbi milites cõduxerat: aut adiutores ad rem agendã: vel inſtrumenta queuis pararet. Quo cũ viſus ſit: ſocij ſuſpitionem faciunt maleficij: ꝛ ij cũ quibus verſamur: ſi iñ mali habebuntur ꝛ in ſuſpitionẽ venerint ſcele

Fran.

κατ᾽ ἐξοχήν

Tẽpa duo

Aſcenſius. ❡ Argumentum eſt p q̃d ꝛc. Proſequit quartã partẽ conſtitutionis

coniecturalis: dicens. Argumentum eſt per quod res coarguitur. i. comprobatur (Nam arguere ſignificat ratione quadam probare: vt enei iiij. Degeneres animos timor arguit: ideo coarguere eſt cõprobare) argumentis. i. medijs probatiuis certioribus ſꝫ ꝙ ſint cetera: aut multum certior: ⁊ ſuſpitione magis firma ꝙ in ceteris temporibus. Id. ſ. argumentum diuiditur in tria tempora in preteritum: in inſtans. i. tempus preſens: aut nunc aut tunc cum reo dicetur geſta aut geri aut gerenda ⁊ in tempus conſequens. ſ. rem geſtam. i. quod poſt eius actionem ſecutum eſt. Oportet conſiderare in tẽpore preterito vbi fuerit. ſ. accuſatus aut defendendus: vbi ſit viſus qꝛ non ſatis eſt ſcire ab eo vbi fuerit niſi ſit illic viſus: qꝛ nõ poſſet: aut pro eo aut contra eum ſi negauerit probari: quocũ aut quicum. i. cũ quo ſit viſus. Nũquid. i. nonne aliquid apparauerit: num. i. an ne: conuenerit. i. aggreſſus ſit colloquendi gratia quem. i. aliquam. Nũ. i. an ne dixerit quid. i. aliqd. Num. i. an ne habuerit. ſ. ſecum quem. i. aliquem de conſcijs. ſ. ſceleris commiſſi: de adiutoribus de adiumẽtis: num. i. an ne fecerit in loco: quid. i. aliquid preter conſuetudinẽ qꝛ perpetraturi aliquod facinus egregium ſolent immutare mores ⁊ agitato ſpiritu ferri: aut nunquid fecerit tempore alieno. i. nõ ſuo ſed importuno queritur. ſ. a cauſidicis in tempore inſtanti: num. i. an ne ſit viſus tum. i. tunc: cum. i. quando faciebat. Nunqd ſtrepitus. ſ. pedum: clamor. ſ. oris: crepitus. ſ. armorũ aut aliorꝫ corporꝫ in alorum ſit exauditus. i. manifeſte auditus: aut deniqꝫ queref num perceptum ſit aliquo ſenſu: vtpote aſpectu: auditu: tactu: odore: guſtatu. Nam quiuis. i. quilibet horũ ſenſuũ poteſt cõſtare ſuſpitionẽ. Spectabitur. i. ſpectare oportebit in tpe conſequẽti. ſ. rem perpetratam ⁊ ita non eſſet in tpe qđ eſt futurũ ſꝫ qđ tunc erat futurꝫ num. i. an ne quid. i. aliquid qđ indicet aut factũ eſſe maleficium: aut a ꝙ ſit factum: ſit relictũ. ſ. ab incauto malefico: re tranſacta. i. poſtꝙ rem tranſegerat. Factꝫ eſſe indicet: aut indicet aut inquiratur hoc modo. Si corpus mortui eſt decoloratum tumore. i. inflatiõe: aut liuore. i. plumbeo colore: tũc eũ ſignificat cã. ſ. ꝙ mortuꝰ eſt necatꝫ veneno. A quo factum ſit inquiraf hoc mõ: aut ꝓdet reum hoc mõ. Si telũ vt ſica aut mucro aut alia inuaſiua arma: ſi veſtimentum. ſ. capitis aut quod facile reijci poteſt. ⁊ ſi qđ eiuſmodi ſit relictum in loco cedis: aut ſi veſtigium fuerit reptum. ſ. in loco cedis. Si cruor ſup. ſit relictus in veſtimẽtis. ſ. occiſoris. Nã de occiſo nihil refert cum certum ſit occiſum eſſe: ſꝫ ignotũ ſit aba quo: ſi accuſatꝰ ſit viſus aut cõprehenſus. i. captus in eo loco negotio tranſacto. i. poſtꝙ facinus erat commiſſum in eo ſup. loco in quo loco res dicitur geſta.

ris eius: cuius aliquem accuſamus. Nũquid apparuerit: vt arma ⁊ cedem: ad equos ad profectionem: ⁊ alia queuis inſtrumẽta pro facinoris quod obijcif qualitate. Nunquid conuenerit: non cum aliquo ſtatuerit aliquid certo loco: ⁊ tempore perficere. Nunquid dixerit: vt ſi mortem minatus eſt: vel ſi prodigus filius non diu dixerit caſtigabit me pater: et hic poſtea inuentus ſit mortuus Clodius triduo Milonem periturum eſſe dixit. Num quẽꝫ habuerit de conſcijs: vt ſi dicas hic vel ille cõſcius fuit. Ci. Clodij voluntatis cõſciũꝫ dicit fuiſſe. M. fauonium cui triduo moriturꝫ Milonẽ dixerat: de adiutoribꝰ: vt veteres

Adiutores. hoſpites aut clientes domi eiꝰ fuerũt. Adiutores hoies ſunt.

Adiumẽta. Adiumẽta vero arma ⁊ qlibet inſtrumẽta. In loco obuerſari nec cõſueuerat: nec debebat: vt ſi dicas Ulyſſeꝫ triduo ah in ea ſilua l ꝙ Aiacẽ occidit viſũ fuiſſe ola rimare ola circũſpicere aut alieno tpe minꝰ cõuenientẽ vt ſi noctu dicaf egreſſus domũ: vel vrbẽ eſſe et in aliꝙ loco eo tpe viſuꝫ fuiſſe. Inſtãti tẽpore. Scđa argumenti pars eſt ꝙ ab his ſumif ꝙ negotio iſunt dũ gerif. Nã viſus ſit ⁊c. hoc ꝗuens õ: eſt quẽ vidiſſe aſſerimus ad teſtimoniũ ꝓhibẽdũ adducamꝰ neceſſe eſt.

Strepitus. Strepitꝰ. ꝓprie pedum eſt ſtrepitꝰ: crepitus aliarꝫ rerũ et

Crepitus. ꝑcipue inalamiũ. vtrũqꝫ tñ nomẽ ꝓ quouis accipif ſonitu Clamor vt vox exaudita eſt clamãtis cum vulneraretf. Reliq́ ſenſu. quīqꝫ ſunt ſenſus quos enumerat communes nobis cum brutis: ſed eorum duos viſum ⁊ auditum magis nos ſenſibiles habemus ꝙ pecora. Aſpectu: vt ſi armorum te a lõge ſplendorem vidiſſe dicas. Auditu qꝛ vel hic auditus eſt cum clamaret: ⁊ qui ſuccurrerent vocaret: vel ille cum minabundus impetũꝫ faceret. Tactu cognitus eſt cũꝫ tangeretur arma vel alia queuis inſtrumenta ſub pallio geſtare: odoratu venenum fuiſſe ex odore perſpectum eſt. Guſtu: vt ſtatim cum guſtaſſet exanimis cecidit. Nam quiuis horum ⁊c. Quiuis inquit horum ſenſum facere ſuſpitionem poteſt in diuerſis tñ cauſis et criminibus viſus ⁊ auditus in cã cedis: adulterij. furti. guſtus ⁊ odoratꝰ in cã veneficij. Cõſtare facere a fabris ſumptum eſt verbũ ꝙ ſtatu ſoliũ ⁊ igne ſuã exercent artẽ. In cõſequẽti tpe. Tertia pars eſt argumenti in his poſita rebus: ꝙ geſtionẽ ſequunf negotij. Re tranſacta poſt factũ: ⁊ cõmiſſum ſcelus qđ obijcitur. Si tumore ⁊ liuore ⁊c. Utrũqꝫ veneno necatũ ſignificat in cã veneficij.

Liueſcere. Liuorẽ priſci verberꝫ ſigna appellabãt: ſꝫ colorẽ ſignificat ſubnigrũ qualis plũbi eſt. Unũ liueſcere verbũ qđ eſt nigrum

Decolor. fieri. Decoloratũ. i. denigratũ: ⁊ decolor ꝓ niger: vt decolor indus liuores ⁊ tumores ſigna ſunt partis vtriuſqꝫ cõtra. nã cũ intumuiſſe ⁊ liuidũ factũ eẽ accuſator dicit crudelitate non veneficio defenſor dicere põt accidiſſe. ſi telũ qđ geſtare ꝯſueuerit reꝰ: ſepe accidit vt telũ relinqͣt occiſor: aut nocturnus fur veſtimentum ex quibus rebꝰ auctor ſceleris facile inuenitur. quidã vir apprime nobilis ſed admodũ pauper furari conſueuerat: is quadã nocte caſu alterũ illic vbi furtũ fecerat calceũ reliqͣt: ꝙ mane a domeſticis inuentus et ad ſutores oppidi perlatus ab eo ꝙ fecerat cognitꝰ eſt: et hic cuiꝰ eſſet manifeſtato indicio comprehẽſum fuit. Ueſtigiũ ſignũ eſt qđ pes facit cum terre inheret que pulueruleuta aut lutoſa eſt. vnde veſtigare verbũ per veſtigia ꝗrere ⁊ inueſtigare. Si cruor in veſtimentis ⁊c. Etate nr̃a accidit qđ ſequif. Mercator ꝗdam magnũ auri põdꝰ ſecũ ſerens: iter faciebat. is forte ſomniauerat: vt ſpoliaretur a graſſatoribus et occiderefr: in ſomnio itaqꝫ vehementer ꝑterritus cum in oppidum qđ in itinere offendit diuertiſſet: ſacerdoti ꝗ illic erat ex nr̃e religionis more ꝗcquid ah admiſerat confeſſus eſt: ſimul aũt ꝙ ſomniaſſet quãtũcũqꝫ auri ſecũ ferret aperuit. ſacerdotẽ illũ impiũ ac nefarium illico occidendi ⁊ ſpoliandi hois cupido inceſſit vt bono aĩo eſſet mercatorẽ hortaf vana eſſe dicẽs inſomnia ꝙ vera ipſe facturꝰ erat ⁊ ea codemonũ illuſiões. abeũte deinde die ꝙ inſecuta eſt: vno aſſumpto comite quem ſcelerati ꝯſilij ꝑticipẽ fecit clã ſacerdos ſubſequitur. ⁊ nihil tale cogitantẽ aggreditur: occidit ſpoliatqꝫ ſed equꝰ ꝙ infelix vehebaf mercator: deo volente: ꝙ malũ nullũ impunitũ occultũqꝫ eſſe patitur: illuc ſubito reuerſus eſt: vñ mane diſceſſerat: cãpo mercatorẽ eſſe cognouit: ꝙ proxima nocte in Taberna ſua ſomnum ceperat. Qđ acciderat: ſuſpicatꝰ: nũciat magiſtratibꝰ. Qui rem cognoſcant ſtatim mittunf: mercator iugulatꝰ inuentꝰ eſt: ſed nuſꝙ aliqđ auditꝰ aut viſus: ſacerdotibꝰ exceptis qui cum interrogarentur num quẽ conſpicati eẽnt, et fugiſſe interfectorem dicerẽt quem ipſi cũ cruentato

gladio offendiſſent: gutta ſanguinis in alterius calceo aliadverſa: ſuſpectos cedis fecit. Capti itaq; et in queſtione habiti ingulatū a ſe mercatorē cōfeſſi ſunt: & dignas tanto ſcelere penas dederunt: ſu perius dicta ſigna certe neceſſaria nō ſunt: vt Quin. ait. Nam ſanguis vel ex hoſtia reſperſiſſe veſtez pōt vel a narib⁹ pfluxiſſe & nō vtiq; qui veſtē cruentā habuit is homicidiū fecit: ſz vt per hoc nō ſuffi cit: ita ceteris adiunctum teſtimonij loco dicit. Et inimicus. Si ante minatus: ſi in eodem loco fuit.

De conſecutione. Titu.vij.

Si qd conuentus ſui cōſciū exegerit: ſi nō id an velut in eo pmeditatus indurnerit accuſetur: Ex conſecutione agitur in ipſum.

Onſecutio eſt/ cū queritur/ que ſigna nocētis/ & innocētis cōſequi ſoleāt. Accuſator dicet/ ſi poterit aduerſariū cū ad eum ventū ſit/ erubuiſſe: expalluiſſe: titubaſſe: incōſtāter locutū eſſe: concidiſſe: pollicitum eſſe aliquid: que ſigna conſcientie ſunt. Si reus nihil horū fecerit: accuſator dicet eum vſq; adeo premeditatū fuiſſe/ qd ſibi eſſet vſui futurū: vt cōfidentiſſime reſiſtēs reſpōderet: que ſigna ſunt cōfidētie/ nō innocētie. Defenſor ſi pertimuerit: magnitudine periculi nō† cōſciētia peccati ſe cōmotū eſſe dicet. Si nō pertimuerit: fretum innocentia negabit ſe eſſe cōmotum.

† Conſcientia hic pōit p mēte maculata & recordatione cōmiſſi ſceleris.

Conſecutio. Declarat quintā partē q̄ dr cōſecutio q̄ ea cōſiderat que rem conſecuta dicantur: de qua dicit ſic. Conſecutio eſt cū queritur. i. inquiritur & ſcrutatur a cauſidico que ſigna nocentis. i. per que videatur q̄s nocēs: & innocētis. i. per q̄ videatur. ſ. innocēs: ſoleāt conſequi. ſ. factum aliqd. Accuſator dicet: ſi poterit. ſ. veriſimiliter & probabiliter dicere (aperto eñ mendacio nō eſt innitēdū) vnde addit ſi poterit: quaſi nō videaris poſſe quod per honeſtatē facere nequeas aduerſarium erubuiſſe cū ventū ſit ad eum. ſ. aduerſarium id autē verecūdie ſignū eſt: & expalluiſſe: qd formidinis eſt indiciū aut titubaſſe. i. in ſermone vacillaſſe: qd perplexi & in ſcelere deprehenſi teſtimonium eſt: locutū eſſe incōſtanter hoc eſt non firmiter: nec cum fiducia: aut pperuo tenore: ſed variaſſe vba & ſnīam. Cōcidiſſe ſcz in terrā pre timore: & eſſe pollicitū aliquid. ſ. ne cōprehēdat q̄ oīa ſunt ſigna cōſcientie. ſ. conſcie ſceleris. Si reus nihil horum fecerit: accuſator dicet eū fuiſſe vſq; adeo premeditatū quid eſſet ſibi futurum vſui. i. vtilitati ad ſcelus tegendū: vt ipſe reſiſtēs reſponderet cōfidentiſſime: q̄ ſigna ſunt cōfidentie. i. malicioſe cōfidētia autem & nō innocētie. Defenſor ſi pertimuerit. i. multum et eminēter timuiſſe viſus ſit dicet. ſ. per defenſorē ſuū: ſe cōmotū eſſe non cōſcientia peti ſed timore periculi: quia non ola q̄ innocēs eſt continuo abſoluitur. Si non pertimuerit: negabit ſe eſſe commotū. i. dicet ſe nō fuiſſe commotum: fretum: id eſt munitum conſcientia. ſ. bona.

Aſcenſius. Ordo.

Conſecutio. Quinta ps eſt: ea autem continet: que attributa negocio ipſum negocium etiaz aliquo interuallo conſequuntur: in quo differt a conſequēti: illud eñ geſtū negocium ſtatim conſequitur eiq; inheret Vt in veſtimento Sanguis. Telum: aut veſtigium relictum. At vero conſecutio non ſtatī: poteſt eñ interrogatus aliquis an maleficium commiſerit: multo poſtq̄ cōmiſit rubere titubare: pallere. Naturalis vero conſecutionis indicia ſunt a qua mouere ſuſpitiones: et diluere docet C. quid ab actore: quidq; a reo: fieri debeat oſtendēs. Nocentis rei quem accuſamus: & nocentem dicim⁹. Innocētis rei quē defendimus & inocētē aſſerimus: hoc eſt a quib⁹ ſignis accuſator & defenſor argumēta ducant Erubuiſſe: qd verecūdie ſignū eſt: vñ Terēt. ait. Erubuit ſalua res eſt. Pudor autem timor eſt iuſte reprehenſionis: ſic enim & greci diffiniunt αισχυνφοβος τεθ κακον τογοτυ δικαιας τανληξεως. Cuius ſedes male ſunt nam ibi maxime oſtenditur rubor auctor Plinius. Expalluiſſe: timore pīculi vel pene. Cōtraria ſūt rubere & pallere: pudore: diffunditur ſanguis: et corporis ſuperficiem occupat timore totus cogitur pene: & ad eam partem fonēdā accedit q̄ maxime vitalis eſt: et hilaritatis ſedes eſſe traditur cor. ſ. hinc eſt: quod timētes ſuperficie corporis a ſanguine derelicta palleſcūt. Titubaſſe tremuiſſe vacillaſſe: corpore motum eſſe: hoc eñ titubare eſt ornatius vade: vale caue ne titubes mādataq; frangas. Inconſtanter locutū eſſe: modo hoc modo illud dixiſſe: oportet enim mendacem vt Quin. ait memorē eſſe. Concidiſſe cecidiſſe in terraz & pre timore nimio ſtare non potuiſſe. Pollicitum eſſe aliquid: ſi non caperetur ſi intactus relinqueret. Aut grādem diceiur dare pecuniam voluiſſe ijs a quibus deprehenſus fuit ſi tacerent. Que ſigna: ſunt conſcientie. Superiora ſigna eius ſunt omnia qui commiſſi ſceleris ſibi cōſcius eſt. Nouimus autem mediū vocabulum conſcientiam eſſe boni: ſcz & mali hic mali accipimus. Cic. in oratione pro Milone ſic a conſcientia arguit: magna vis eſt conſcientie iudi. et magna in vtrāq; partem vt neq; timeant qui nihil commiſerint: & penam ante oculos ſemper verſari putēt qui peccarint. Et reus &c. Si nullum reus eiuſmodi ediderit ſignum. Quid accuſator facere debeat oſtendit: vſq; adeo intantum. Premeditatum: quoniā omnia percepit prius atq; animo ſecū ante peregit: ſeſe nequid.iate accideret inſtruxit. Nouimus autez preuiſa mala aut minus nocere aut euitari olno ſolere. Confidentiſſime improbiſſime. Cōfidēs eñ p improbo ponit: & temerario. Ter. hō cōfidens. idē O ingētē cōfidētia: ſz Ci. Tuſculanarū li. iiij. cōfidēs indi malo conſuetudine loquētiū in vitio ponit. Ductum verbū a cōfidēdo qd laudis eſt: fiducia in bona ſignificatiōe ſp ferme accipi ſolet ꝯfiducia & mala. Illd dicim⁹ Iuue. cū nō ꝯmouet ibi re⁹. Nā ſi magna male ſupeſt audacia cauſe: Creditur a multis fiducia. Defenſor. docet qd defenſor facere debeat. Si pertimuerit: qo non cōmoneat q̄ eā de ſe excitari ſuſpitionē videat que in vite periculū adducat. Fretū innocētia: qd mirū ſi nihil cōmotus eſt: innocens eñ eſt. Et Conſcia mens vt cuiq; ſua eſt: ita concipit intra pectora: p facto ſpēq; metūq; ſuo.

Franciſcus. Pudor qd. Titubare. Conſciētia. Cōfidens. Fiducie.

Franciſcus

¶ Approbatio eſt qua vtimur ⁊c. Ultima pars que poſt ſuperiores vtimur approbatio eſt. Continet hec locos proprios: ⁊ cōes: ſuntq̧ approbatio appellatur. Qm̄ ad aliquid probādū de quo ambigitur: aſſumi ſolet. Lib. inuētione vbi precipit quid in coniecturali cauſa agendū ſit multa ad hanc probationem ptinentia tradit Cicero: Cum vero omnis e x cauſa ex perſona ⁊ ex facto cōtecintis capiēda ſit omnia ſi quis diligenter conſiderauerit: in his ſex p artibus inueniet. Attributa perſone et attributa negocio de quibus in ſuperioribus non nihil dictum eſt. Quod vt melius comprehendatur ſciēdum eſt perſonam rez eſſe vt pro nomine deſignatur nō vt ſuo nomine. Negocium dictum vel factum eſſe pro nomine deſignatū. Attributū perſone res eſt perſone congruens per quam aliquid probatur. Attributum negocio: res eſt ad negocium faciens per quam negocium aſſeritur. Perſone attributa omnes amplectūtur circunſtātias que ſunt. Quis quid vbi quib⁹ auxilijs: cur: quomodo: quando. Attributa negocio ſi continentia ſunt cum negocio cauſam includunt ratiocinatiuam et impulſiuam et cur circunſtantiam reſpiciunt quid in geſtione veri negocij queritur: locus tempus: modus: occaſio: facultas in conſequentibus negocium iudicium nature eſt: ⁊ perſonarum teſtimonia que prolixe ſatis in libris de inuentione tradidit Ci. omnia i his ſex partib⁹ ſi quis: vt dixi diligenter conſiderauerit comprehendi cognoſcet tōq̧ adijcere hec nobis placuit. Cōfirmata ſuſpitione: nō intecta ſimpliciter: ſed per alias partes ſuperiores cōfirmata. Proprij ſunt docet q̄ loci cōes ſint ꝓprij accuſatoris: et proprij defenſoris: quos rhetores nonnulli ꝓprie communes vocauerunt. Et quibus tum accuſator vtit tū defenſor qui cōmuniter cōes a nōnullis nominātur. Argumētoꝝ duo genera ſunt vnū qḋ ipſius cauſe propriū eſt. altēḋ qḋ ⁊ ipſius: ⁊ ſimiliū: hoc qḋ ſecundū eſt: locus aūt cōis appellatur: verū locoꝝ cōmuniū genera duo ſunt: vt Cicero dicit: qḋ vt apertiꝰ intelligas. Loci cōes ſentētie quedā ſunt pene generales. Abutunt̄ tn̄ certe q̄ locos appellāt cū ſint eiꝰ proprie loci ex quibus argumēta ſumunt̄. Naz niſi accuſator ⁊c. Locus cōis ſed proprius accuſatoris erit ſi illū ſpngnaus q̄ parentez necauerit ſupplicio dignū eē dicat. Quo tn̄ loco niſi ꝓbata: ⁊ perorata cā vtendū nō eſt. Cōtinet eī certe rei amplificationē. Preterea cū facti augeat atrocitatē: aut negat maloꝝ

Perſone:

Negociū. Attributū.

Circunſtantie.

† Cōes loci vocantur ſiue gñales tāq̄ qdā ꝓuerbia: qb⁹ i vna cā vti tur accuſator: ⁊ in alia poteſt vti defenſor: hoc mō credendū ē teſtib⁹ imo non eſt credendū. qm̄ corrūpi poſſunt: et maledici ſunt. Cice. in orōne ꝓ Flacco hoc facit: aliqn̄ eīn dicit teſtib⁹ credēdū: aliqn̄ negat: ⁊ ita credēdū eſt fame: imo nō eſt credēdū nā mala teſtis ē fama: quum ſit veri ficſq̧ tenax.

¶ De probatione. Ti. viij.

¶ Poſt ſuſpitionis rationē accuſator defenſori minime quā captat locū tollit factiq̧ extollit ſeueritatē quā ꝓpulſat. Tū argumētis, queſtionibus: teſtibus ⁊ rumoribus: vtrinq̧ decertatur.

Approbatio ē/qua vtimur ad extremū ꝯfirmata ſuſpitiōe. Ea habet locos ꝓprios/atq̧ cōes. Proprij ſunt hi/qb⁹ vti nō pōt niſi accuſator: ⁊ hi qb⁹ niſi defenſor vti nemo pōt. Cōes † ſunt q alia cā a reo: alia ab accuſatore tractāt̄. In cā ꝯiecturali ꝓpriꝰ locꝰ accuſatoris eſt: cū dicit maloꝝ miſereri nō oportere: ⁊ cū auget pctī atrocitatē. Defenſoris ꝓpriꝰ locꝰ ē: cū miām captat: ⁊ cū accuſatorē calūniari crimīat̄. Cōes loci ſunt tū accuſatoris: tū defenſoris: a teſtib⁹/contra teſtes: a queſtiōib⁹/ꝯtra queſtiōes † ab argumētis/cōtra argumēta: et a rumoribus ꝯtra rumores.

† Queſtiones ꝓprie accipiūtur pro hiis que dicuntur ꝑ vim tormētoꝝ ⁊ q̄ a teſtibus audiuntur.

† Teſtes ꝑ ſe iuſtificata ſunt argumēta: vita aūt ipoꝝ et cā criminis ſunt artificialia.

¶ Approbatio ⁊c. Proſequit̄ ſextā partem que dicitur probatio: ea autem vltima declaratur: q̄ vltima vſui eſt: de qua dicit ſic. Approbatio eſt qua vtimur ad extremum ſuſpitione confirmata. i. corroborata: hoc eſt poſtq̄ ſuſpitio validioribus argumentis ſtabilita eſt. Et ſcʒ approbatio habet locos: proprios atq̧ cōes. i. habet ſedes argumentationum duplices proprias et cōmunes. Proprij. ſ. loci: ſunt hi quibus nemo poteſt vti niſi accuſator: ⁊ hi quib⁹ nemo poteſt vti niſi defenſor: hoc eſt qui aut ſoli accuſatori aut ſoli defenſori cōgruunt: vt qui conueniunt accuſatori non ſabſeruiunt defenſori nec contra. Communes ſunt qui tractantur alia cauſa a reo et alia ab accuſatore: et ita ab vtriſq̧ tractantur. Declarat autem primo locos proprios dicens. Locus ꝓprius accuſatoris in cauſa, cōiecturali eſt cum dicit nō oportere miſereri malorum: ⁊ cum auget atrocitatem peccati. Locus proprius defenſoris eſt: cum. i. quando captat miſericordiam. ⁊ cum criminatur. i. pro crimine ⁊ iniquitate accuſat ⁊ contendit accuſatorem calumniari. i. calūniofe agere potius ex ſimultate ⁊ odio q̄ ex rei veritate: aut iuſtitie amore: cum nimis auide facit atrocitatem augeat. Hi autem loci ſunt proprij: q: nihil eſt tam alienum ab accuſatore q̄ miſericordiam captare aut accuſandi auiditatem reprimere. Et cōtra nihil tam diſſidet a defenſore q̄ miſericordiam prohibere aut facit atrocitatem exaggerare. Poſtq̄ autem deſcripſit aut exemplis declarauit locos proprios declarat cōes dicens. Loci cōes tum accuſatoris tum defenſoris. i. quibus tam accuſator q̄ defenſor vti pōt: ſunt. ſ. primo a teſtibus. i. ſumpti ab accuſatore per confirmationē teſtiū: ⁊ ſup. contra teſtes. i. per reprobationem teſtium a defenſore. Scḋo ſup. ſunt a queſtiōibus. i. inquiſitionibus ꝑ torturas: adductis ꝑ accuſatorē: ⁊ ſup. contra queſtiones improbatas videlicet a defenſore. Tertio ſunt ab argumentis. ſ. accuſatoris ⁊ contra argumenta ꝑ defenſorē. Quarto a rumoribus adductis ⁊ approbatis ꝑ accuſatorē: ⁊ contra rumores improbatos per defenſorem: vt de ſingulis declarat.

miſereri oportere ⁊ hic locus cauſis conenit coniecturalibus ſicut Cice. dicit. Locus proprius ⁊ certꝰ defenſoris eſt: cū dicit: accuſatorū calūnijs credi nō oportere: ⁊ eorū amplificās cū indignatione maliciam oſtendit. Cōes q̄ ⁊c. vt ſi accuſator dicat credēdū eſſe teſtib⁹: ⁊ defenſor nō credendū: teſtibus ⁊ rumoribus oportere credi ⁊ non oportere. Uitam anteactam ſpectari oportere, ⁊ nō oportere ⁊c.

Loci communes.

¶ A teſtibus dicemus: maximū patrocinis ſudorē circa teſtimonia eſſe dicit. Quin. idē q̄cquid circa teſtes agendū eſt breuiter admonet. Argumēta aūt a teſtib⁹ con-

Franciſcus.

¶ A teſtib⁹ dicemꝰ ſm auctoritatē/⁊ vitam teſtiū: ⁊ cōſtantiā teſtimonioꝝ. Cōtra teſtes vite turpitu

dinem: teſtimoniorum incōſtantiam: ſi aut non fieri potuiſſe dicemus: aut non factum eſſe quod dicant: aut ſcire illos non potuiſſe: aut cupide dicere: et argumentari. Hec ad improbationem/et probationem teſtium pertinebunt.

Aſcenſius. ¶ A teſtibus. Primo declarat locum cōem a teſtibus dicens. Nos dicemus in loco cōmuni a teſtibus: ſm autoritatem ⁊ vitam teſtiū: ⁊ conſtantiā teſtimoniorū. Maxime enim attēdendū eſt an teſtes conſtanter affirmauerint ſine heſitatione aut variatione ſinarum. Et dicemus pro defendēdo in loco cōi: contra teſtes: turpitudinem vite ſcʒ eorū inconſtantiā teſtimoniorū: ⁊ dicemus aut nō potuiſſe fieri qḋ dicāt: aut nō eſſe factū ⁊ aut illos non potuiſſe ſcire: vtpote cum illic nō fuerint ſed alibi viſi: aut dicemus eos dicere cupide.i. nimis affectanter: vt videant non ad veritatis comprobationē: ſed ad odiū ſui aut ſimultatis occulte exſaturationē dicere. Tunc enim teſti precipua fides adhibetur: cū nō plus ꝙ̄ interrogat⁹ ſit dixerit: et id quaſi inuitus viſus ſit dicere: vtpote propter ſacramentū ſeu iuramentū quo aſtrictus eſt verū dicere quatenus ſciuerit. Et argumentari hec ſcʒ que dicta ſunt.i. adducere per accuſatorē integram teſtiū vitā ⁊ teſtimonioꝝ cōſtantiā: ⁊ per defenſorē eorūdē turpitudinē: aut nequitiā vite: ⁊ in cōteſtando incōſtantiā: aut auiditatem et properationē: pertinebūt ad improbationē teſtiū ſcʒ pro reo: ⁊ ad probationem teſtium pro accuſatore: vbi ordo mutatur.

tra teſtes: a queſtionibus: contra queſtiones: a preiudicijs: contra preiudicia: a iureiurando: contra iuſiurandū extra ſunt: vt ſupra docuim⁹. Que accipit extra cauſam orator. Quorum tamen tractatio artificialis eſt: vt cum ſm vitam teſtium ⁊ eorum qui tabulas ſcripſerūt: vel queſtiones inſtituerunt: dicit orator. Autoritatem. Cice. enim in oratione pro Flacco credendum eſſe dicit Athenienſibus teſtibus: et ſic eos laudat. Adſunt athenienſes: vnde humanitas: doctrina: religio: fruges: iura: leges orte atꝗ in oēs terras diſtribute putant: de quorum vrbis poſitione propter pulchritudinē etiam inter deos certamen fuiſſe proditū eſt: que vetuſtate ea eſt vt ipſa ex ſe ſuos ciues genuiſſe dicatur: eadem terra parens altrix patria dicatur: autoritate autem tāta eſt vt iam fractum prope ac debilitatū grecie nomen: huius vrbis laude nitatur. Idem in oratione pro Licinio Archia. Adeſt inqt vir ſumma autoritate: religione et fide. M. Lucull⁹ q̄ ſe nō opinari ſʒ ſcire: nō audiuiſſe ſʒ vidiſſe: nō interfuiſſe ſʒ egiſſe dicit. Vitam ſi eos ſemꝑ ante bene vixiſſe dixerimus qui a teſtibus dicit nullā firmiorem probationē eſſe cōtendit ꝙ̄ ſit hominū cōſciētia nixa. Conſtantiā. Ut dicamus teſtes qui ſunt pro nobis vnū idēꝗ dicere ⁊ eorū inter ſe dicta cōſonare. Contra teſtes: docet q̄d cōtra teſtes dici poſſit. Nā vite teſtium turpitudo narrāda eſt. Et monēdi iudices ne his credant qm̄ turpiter ⁊ flagitioſe ſemper vixerūt. Monimus aūt ſm leges ignominioſi teſtimoniū admitti nō debere. Alia preterea enumeranda ſunt cum dicit cōtra teſtes: per que falſa teſtimonia fieri ſoleant. Multos aūt teſtes aliqñ inuadere contingit. Et gentiū ſimul vniuerſarū elenare teſtimoniū qḋ Cice. facit in oratione pro Flacco: vbi in grecos inuehit: nunꝗ̄ eam gentē teſtimonioꝝ fidē ⁊ religionē coluiſſe dicēs totiuſꝗ huiuſce rei que ſit vis: que autoritas: quod pōdus ignorare ⁊ illud cōſueuiſſe vſurpare da mihi teſtimoniū mutuum. Non nūc aduerſus ſingulos dirigit actio: quod genus inſectationis legi in plurib⁹ Ciceronis orationib⁹: ſed permixtū defenſioni: ſeparatim vero in vatiniū teſtē. Item teſtimonioꝝ quedā cecā ſunt qñ certa perſona nō affert: ſed a multis vt a populo dici aſſerunt. Ut apud Teren. Multi qui tum in andro erant audiuere hec eadē: quedā manifeſta: qñ certa adducit perſona: ⁊ dicit hic ſcit: hic vidit: hic affuit. Teſtimonioꝝ incōſtantiā hoc modo facere poterim⁹ ſi id euenerit: vt aliud qḋ inter ſe parū cōſentiat a teſte dicat: aut ſi teſtis teſti diuerſa narret. Obiectū ſuſanne a iudicib⁹ ſtuprū: qḋ in ſacro litterio legit falſum fuiſſe ex teſtimonioꝝ incōſtantia compertū eſt: cū alter accuſatoꝝ ſub cyno cū amatore coeuntem: alter ſub pruno ſe vidiſſe diceret. Illud preterea obſeruandū eſt: vt ſi pauci fuerint teſtes nō credendū paucis dicam⁹ ſi multi nō eſſe credendū multis: ⁊ cōſpirationē videri: ſi viles adducentur: vilitatē: ſi potētes gratiā oportebit inceſſere: aut fieri nō potuiſſe qḋ teſtes dicant, factū: qḋ vel locus idoneus minime fuiſſe viſus ſit: aut is qui arguitur feciſſe facere nō potuiſſe: aut ſpatij non ſatis affuerit. Aut ſcire non potuiſſe. Exempli gratia ſi dicatur eſto Clodium Milo occidere voluerit vnde cognoſcere tu potuiſti? Dicis cōſulto in ſyluā Ulyſſem veniſſe: vt Aiacē perderet. Sed hoc vnde accepiſti: ſcire profecto nō potuiſti: niſi forſaſſe irrepere in Ulyſſis animū tibi fas ſit. Cupide dicere. teſtes qui habert ſibi fidē volūt quādā pre ſe ferre ſimplicitatē decet. Et nuda: vt ſic loquar deponere apud iudices teſtimonia. Nā ſi aſſeuerare nimiū rē pergēt: ⁊ argumētis vti: qḋ actoris eſt: cupidi eſſe calamitatis ⁊ ſupplicij illius videbunt cōtra quē dicūt. Et iure: optimo a patrono improbari poterūt: ideoꝗ multū verſandos ante eſſe domi Quin. monet. Et varus percontationib⁹ quales ab aduerſario habert poſſent: explorādos. Cupide nō ſimpliciter ſicut cōueniret. Et argumētari: argumētis ⁊ ratiocinationib⁹ vti: qḋ minime ad teſtē pertinet. Uenit (dicere patron⁹ poterit) nō vt ſuū perhiberet teſtimoniū: ſed diſputaturus potius ex quo intelligere vobis iudices ſed ꝙ̄ huic quē innocētē defendo inimicus ſitꝗ miſere cupiat perniciem. Quis deniꝗ falſum eius teſtimoniū eſſe aperte non videat. Hec ⁊c. breuiter repetit que dixit: ſed nō ſeruato ordine. Ad improbationē ad id reſpicit: qḋ ait contra teſtes. Ad argumentationē hoc eſt approbationem ⁊ ad id refertur quod ait pro teſtibus.

¶ A queſtionibus dicemus: cum demōſtrabimus maiores noſtros veri inueniēdi cauſa tormētis † et cruciatu voluiſſe queri: ⁊ ſummo dolore hoīes cogi: vt quicquid ſciant/dicant. Et preterea cōfirmatior hec erit diſputatio/ſi que dicta erunt argumētando

† Tormentis quantū ad ipſaꝝ torturā cruciatus plus eſt et ptinet ad lacerationē mēbrorū et applicationem laminarum.

Franciſcus. ¶ A queſtionibus dicemus: alia pars loco: ſi cōmuniter cōmuniū: que a queſtionib⁹ nominat hoc eſt a tormētis: quoniā per tormēta veritas extorquet: quid agendum ſit ab his docet: qui a queſtionibus dicunt: nam queſtionē verum fatendi neceſſitatē vocare debemus. Nec ſolum hoc dicere: ſed argumētari etiam ac proba-

Athenienſium laus.

re q̃nibus credendā eſſe quas maiores noſtri: quorū omni in re ſequi autoritatē debemus: cum optimi ⁊ ſapiētiſſimi fuerint nū- q̄ cōſtituiſſent: niſi facile ad veritatē eliciendā viam eſſe cognouiſſent: que precio precibus: aut minis elici nō poterat. Ut quicquid ſciant dicāt ⁊c. Cum dolore coacti aliq̄d reticere non poſſint. Et preterea confirmatior erit hec diſputatio ⁊c. Diſputatio inquit a queſtionib⁹ firmior erit ſi illis rationib⁹ adiuuabitur: quibus cetere partes coniecturales tractari ſolent. Exempli cauſa cum aliquem furti accuſas: cauſam dicis illi furandi fuiſſe paupertatem: ⁊ furari potuiſſe: quoniā locum ⁊ tempus idoneum obſeruauerit. Eodem modo credēdū his dices: qui aliquid tormēto coacti confitentur: quoniā id faciendi cuius accuſantur cauſam habuerint: ⁊ facere potuerint: idem indi et in teſtimonijs fieri poſſe: vt non ſimpliciter tractentur: ſed alijs coniecturalibus locis adiuuentur hoc modo: feci quod teſtes dicunt: nam cauſa ei fuit faciendi ⁊ modus: ⁊ ſpes perficiēdi ac celandi. ¶ Cōtra queſtiones. Docet quomodo contra queſtiones dici poſſit. Primū maiores noluiſſe ⁊c. primū inquit dicendum eſt maiores noſtros aliquid queſtionib⁹ queri voluiſſe: quoties quedam precederent ſigna quibus factum quod obijcerent factum eſſe comprehendi poſſet: vt que vera obijcerentur probari poſſent veritate tormēns expreſſa ⁊ que falſa opponerentur refelli. Quo in loco quid poſitū ⁊c. In illis cauſis queſtiones interponi maiores noſtros voluiſſe dicemus in quibus accidit vt aliquid a reo relictum: aut poſitum dicatur: vt enſis relictus in pectore occiſi: calceus illic vbi furtum fecerit: chlamys in lecto vbi adulteriū cōmiſerit. Que omnia certiſſima indicia ſunt. Aut ſi q̄d eſſe ſimile veri: vt ſi diceret: fuiſſe auditus: aut viſus: aut ſi inuētus in loco maleficij erubuerit: titubauerit: expalluerit: ſi in veſte cruor fuiſſe dicatur: hec enim oīa veriſimile faciunt videri qꝺ obijcitur. Uideri vt pallor: aut erubeſcentia. Percipi vt ex inconſtantia ſermonis cum modo hoc modo illud dicat. Deinde dolori. Alius contra queſtiones argumentandi modus: ſi dixerimus dolori credi nō oportere: quoniā multi adeo molles impatiētesq; doloris inueniantur: vt ea ſepe confiteantur tormentis coacti: que vera nō ſunt: ⁊ que nūq̄ ipſi fecerūt ſicut. M. orphi argentarij ſeru⁹ q̄ Fannij ſeruū occidiſſe ac-

† Cōminiſcor: proprie mente voluto: ac p hoc recordor aliquando ſignificat: vt apud plau. in Amphi. Fac ſis cōmētus: a cōmento commentarij dicti in quib⁹ aliqua breuius q̄ vt narrari potuerūt continent: ⁊ aliquorū librorum interpretamēta et cōmētarios et cōmenta nolamus: ſicut i vſu clarorū authorum inuenimus.

ijſdem vijs quibus omnis coniectura tractatur/trabemus ad veriſimilem ſuſpitionem: idemq; hoc in teſtimonijs facere oportebit. ¶ Cōtra queſtiones hoc modo dicemus. primum maiores noluiſſe niſi certis in rebus interponi queſtiones: cum que vere dicerentur/ſciri/que falſo in queſtione pronunciarentur: refelli poſſent/hoc modo. Quo in loco quid poſitum ſit: ⁊ ſi quid eſſet ſimile quod videri/aut alio ſigno ſimili percipi poſſit. Deinde dolori credi non oportere/qꝺ alius alio ſit recentior in dolore: ⁊ ingenioſior ad cōminiſcendū† ⁊ denique ſepe ſcire: aut ſuſpicari poſſit. quid queſitor velit audire: quod cum dixerit/intelligat ſibi finem doloris futurum. Hec diſputatio comprobabitur: ſi refellimus que in queſtionibus dicta erunt probabili argumentatione: idq; partibus cōiecture/ quas ante expoſuimus/facere oportebit.

Cōtra queſtiones obiectio.

¶ A queſtionibus. Deducit locū cōem a queſtionib⁹ ⁊ contra queſtiones: docens primo queſtionibus. i. inquiſitionib⁹ veritatis per tormēta leu iniuriā vti poſſe: cum a maiorib⁹ ſint inſtitute: deinde nō ſemper neq; in omni criminatione vtendū eſſe: nam graphice accuſantis ⁊ defendētis partes perſcribit dicens. Nos dicemus a queſtionibus. i. inquiſitionib⁹ factis per torturā cum demōſtrabimus maiores noſtros. i. progenitores ⁊ qui nos in reipub. adminiſtratione anteceſſerūt voluiſſe queri. i. inquiri ⁊ queſtionē fieri: tormentis ⁊ cruciatu: cauſa veri inueniēdi. i. vt verū inueniatur: ⁊ dicemus eos voluiſſe: homines cogi ſummo dolore vt dicant quicquid ſciant: ⁊ preterea hec diſputatio erit cōfirmatior. i. magis cōfirmata ⁊ ſtabilita: ſi nos trahem⁹ ea que dicta erunt ſcȝ a tortis ⁊ cruciatis: ad ſuſpitionem veriſimilē argumētādo iiſdem vijs. i. rationibus et medijs quibus omnis coniectura tractatur. i. agitur: ⁊ diſputatur: ⁊ oportebit hoc idē facere in teſtimonijs. i. trahere oīa ad veriſimilē ſuſpitionē: inuādo videlȝ fidē quam ipſi teſtificādo fecerint veriſimili coniectura. ¶ Cōtra q̄ones: docet quid defenſor contra q̄ones faciet: dicens. Nos ſcȝ defendentes: dicemus contra queſtiones. i. inquiſitiones factas aut fieri petitas ab aduerſario per tormenta aut rei: aut ſeruorū eius: hoc modo ſcȝ ſequēti. Primū ſup. dicem⁹: maiores noſtros noluiſſe queſtiones interponi ſcȝ ad veri inquiſitionem niſi in certis rebus: de quib⁹ alij cōmentarij ſatis diſputāt: ⁊ ipſe ſubdēs: cum ſcȝ ea que dicerent vere poſſent ſciri. i. aperte cognoſci per q̄onem: ⁊ ea que pronūciarent falſo. i. mēdaciter: in q̄one id eſt in tormentis poſſent refelli. i. redargui ⁊ reprobari: hoc modo vt ſcȝ per q̄onem ſciatur: in quo loco ſit quid. i. aliquid poſitū: vt ſi illic inueniat aut res ſublata: aut inſtrumētū cedis: tunc cōfeſſioni credat: ⁊ ſi q̄d eſſet ſimile: qꝺ poſſit videri aut percipi aliquo ſigno ſimili. Deinde ſup. dicemus: nō oportere credi dolori. i. confeſſioni facte per dolorem ⁊ cruciatū: quia alius ſit in dolore ſcȝ perferēdo recentior: ⁊ ita firmior alio. i. q̄ alius: ⁊ qꝺ alius ſit ingenioſior ad cōminiſcendum. i. fingendum animo et excogitādum aliquid quo euadat: q; deniq; is qui eſt in tormentis ⁊ queſtione: poſſit ſcire ſcȝ certo: aut ſuſpicari quid queſitor: id eſt faciens queſtionē velit audire: quod cum: id eſt poſtq̄ dixerit: intelligat finem dolorum futurum ſibi. Hec diſputatio ſcȝ contra queſtiones: comprobabitur: id eſt probabilior fiet: ſi refellemus argumentatione probabili ea que dicta erunt in queſtionibus. Idq;: id eſt ⁊ id: ⁊ oportebit facere id. i. refellere que in queſtione dicta erunt argumētatione pbabili: partibus coniecture: quas expoſuimus ante. i. quas prius docuimus ad veriſimilitudinem faciendam ſeruandas.

Aſcenſius: Ordo.

cuſalus ⁊ eo nomine tollus a domino: admiſiſſe ſic facinus cōſtantiſſime aſſeueravit: ⁊ Fānio dedi- tus ſupplicio affectus eſt. Modico deinde tpe interiecto ille cuius de nece creditum fuerat: domū re dijt. Recentioꝛ: mollioꝛ: ⁊ tenerioꝛ delicatioꝛq;: q̄ eīn recentia ſunt delicata ſunt. Et q̄ ingenioſioꝛ: non eſt credendum queſtionibus: qm̄ multi anteq̄ toꝛqueri incipiāt ea fingunt q̄ placitura queſitoꝛi arbi trant: vt cum ea dixerint toꝛqueri deſinant. Ad cōminiſcendū fingendū. Terētius. atq; illis cōmētū placet hoc eſt fictio. Scire ex alijs. Suſpicari per ſe Quod q̄ſitoꝛ velit audire: illud igit dicunt: ⁊ ſi fal ſum eſt. Queſitoꝛ aūt is eſt: q̄ exercēdis queſtionibus preeſt. Vergi. de Minoe. Queſitoꝛ minos mouet vrnā illaq; ſilentum: Cōciliūq; vocat: vitaſq; ⁊ crimina diſcit. Quidā etiā ſunt: qui nullis toꝛmētis co- gi poſſunt, vt veritatē fateantur ſicut Marci Antonij oꝛatoꝛis ſeru⁹ q̄ adulteriū dñi cui laternā pretu lerat cōfiteri multis affectus crucıatibus nunq̄ voluit. Auctoꝛ eſt Valerius Maximus lib. vj. cap. de fide ſeruoꝛum. Hec diſputatio argumentatio inq̄t cōtra queſtiones alijs poterit coniecture partibus confirmari: ſi que dicta erunt: ꝓbabiliter refellentur hoc mō: nō eſt credendū his q̄ toꝛmētis coactus aliquis dixit: nā neq; fuit illi faciendi cauſa nec ꝑficiēdi ſpes: aut celādi: nulla deniq; ſigna cōcurrūt Item ſi dixerimus: incredibilia locutum eſſe et que fieri non potuerunt: aut minus inter ſe conſonan tia. Probabili argumentatione veriſimili: aut ſecundum pꝛobabile quod continet cauſam et vitam.

Franciſcus

Proceſſus ab argumē tis.

Cōtra argu menta obie ctio.

† Indignū facin⁹ idē detestabile eſſe ſine te- ſtibus cōie- cturam ⁊ ſu ſpitiōes fir- mamēti ſa- tis habere ſubaudien- dum quēq; credere: vt ſit oꝛdo In- dignū faci- nus eſſe di- cet defenſoꝛ quēq; crede re ꝯiecturā ⁊ ſuſpitiōes ſine. teſtib⁹ habere ſatiſ firmamenti Aſcenſius. Oꝛdo.

¶ Ab argumētis/⁊ ſignis/⁊ ceteris locis qb⁹ auge tur ſuſpitio dicere hoc mō cōuenit. Cū multa cōcur rant argumēta/⁊ ſigna que īter ſe cōſentiāt: rem per ſpicuā/nō ſuſpitioſaꝫ videri opoꝛtet. Itē plus opoꝛ tere ſignis/et argumētis credi/q̄ teſtibus: hec eñ eo modo expōi quō reuera ſūt geſta: teſtes coꝛrumpi poſſe: vel pꝛetio/vel gratia/vl' metu/vel ſimultate. Cōtra argumēta/⁊ ſigna/⁊ ceteras ſuſpitiōes dice mus/hoc modo: ſi demōſtrabimus nullā rē eſſe/quā non ſuſpitionibus quiuis poſſit criminari: deinde vnāquāq; ſuſpitionē extenuabim⁹: ⁊ dabim⁹ operā vt oſtēdamus nihilomagis in nos eā/q̄ in aliū quē piam cōuenire: indignum facinus † eſſe ſine teſtib⁹ cōiecturā: ⁊ ſuſpitionem firmamenti ſatis habere.

¶ Ab argumentis. Proſequitur locū cōmunem ab argumentis di- cēs. Cōuenit dicere ab argumētis ⁊ ſignis ⁊ ceteris locis quib⁹ ſu- ſpitio augetur: hoc modo hoc eſt dicemus ſic. Cū multa argumēta id eſt media ad pꝛobandum: ⁊ ſigna videlicet euidētia: que conſen tiant inter ſe. i. que nullam diſcrepantiam habeant: cōcurrant. ſ. ad appꝛobationem: opꝫ rem videri. i. apparere perſpicuā. i. ita claram ⁊ euidentem: vt veritas quaſi per mediū eius videri poſſit: nō ſuſpi tioſam. i. de qua tm̄ coniectura aut ſuſpitio dicatur haberi. Itē ſup. dicem⁹ opoꝛtere plus credi ſignis ⁊ argumentis q̄ teſtibus enim pꝛo q2: dicemus ſup. hec. ſ. argumēta ⁊ ſigna: exponi. i. obijci cōſpe- ctui et declarari eo modo quo modo geſta ſunt reuera: teſtes autem poſſe coꝛrumpi: vel pꝛecio ſi ſint auari: vel grā. ſ. ſint affines aut cō ſanguinei aut familiares: vel metu: ſi pars aduerſa ſit potens aut conſcia criminis: vel ſimultate. i. occulto odio ⁊ latēte inuidia alte- rius ptis. Et nos dicemus contra argumēta ⁊ ſigna ⁊ ceteras ſuſpi tiones: hoc mō Si demonſtrabimus nullā rē eſſe quā quis. i. quili- bet non poſſit criminari. i. inculpare ſuſpitionibus. i. p ſuſpitiones Deinde. i. poſt generalem extenuationem extenuabim⁹ vnā quāq; ſuſpitionem: ⁊ dabimus operam. i. adnitemur: vt oſtēdam⁹ eam ſcꝫ ſuſpitionem que ab aduerſario allata ſit: nihilo. i. in nullo conueni- re. i. conuenienter afferri magis: in. i. contra nos: q̄ in quēpiā. i. quē libet aut quēcūq; alium: ⁊ ſup. dicem⁹ cōiecturā ⁊ ſuſpitionē habe- re ſatis firmamēti. i. coꝛroboramenti ad pſuadendū ſine teſtibus. i. cum nulli adſint teſtes: eſſe facinus indignū. ſ. bona rep. aut bonis iudicibus: aut indignandū ⁊ deteſtandum ac impꝛobandum: cum ſuſpitiones ⁊ ſigna atq; id genus argumēta multis modis fallāt: nihilq; ſit indignius q̄ innocentem damnari.

¶ Ab argumētis ⁊ ſignis. Alius locus communis eſt: cum dicim⁹ ab argumentis et ſignis quibus credi volumus: per argumenta autem ⁊ per ſigna quicquid eſt: quod etiam coniecturam faciat: intelligimus. Vt ſit locus a toto hoc modo. Cui dubium vt dico: ita eſſe videri debet: cum tot argu menta: ⁊ ſigna concurrant. pꝛecipue autem duas ſuperioꝛes accepimus partes ſignum ⁊ argumē tum. Signi partes fuerūt ſex. Locus: tēpus: ſpacium: occaſio. ſpes perficiendi: ſpes celandi. Argumenti vero tria tempoꝛa pꝛeteritum inſtans et conſequens. Ceteris locis: vt pꝛobabili quod in cauſam diuiditur: ⁊ vitam. Collatione. Cōſecutione locis communibus. Concurrunt conueniunt vt ſpes celādi: ſpes perficiēdi: locus idoneus. Tēpus opoꝛtunū. Cruoꝛ in veſtimentis: telūq; relictū ⁊c. ſed hec ꝓ qualitate tractantur cauſe. Perſpicuā: apertam ⁊ manifeſtam. Cicero in oꝛatione pꝛo Milone: poſt multas ꝓbatiōes. Quid ſi ſatis inquit nondū cerni tis: cum res ipſa tot et tam claris argumentis ſigniſq; luceat: pura mente atq; integra Milonē nullo ſcelere imbutū: nullo metu per territū: nulla conſcientia exanimatum Romam reuertiſſe. Item plus ⁊c. alius dicendi modus ab argumētis ⁊ ſignis. Cū ideo potius credi illis ſtamus: q̄ teſtib⁹ qm̄ ſigna ⁊ argumēta herent pſone: ⁊ negocio: at vo teſtes aliqua poſſunt ratiōe coꝛrūpi ab ijs a q̄bus ꝓducunt. Erit aūt loc⁹ cōparationis a minoꝛi hoc mō. Si credere teſtibus multo magis argumētis ⁊ ſignis que certioꝛa ſunt credēdū eſt. Eo modo quo geſta ſunt: vt palluit erubuit: in loco vi ſus eſt. Teſtes coꝛrūpi poſſe. Vt greci facile ad falſum teſtimoniū perhibendū coꝛrūpebantur. De quib⁹ multa dicit Cicero: in oꝛatione pꝛo Flacco. Pꝛecio: nūmis Gratia autoꝛe ⁊ beniuolētia lēū aliquo ꝓducunt. Metu: ei⁹ a quo ꝓducuntur. Timēt eñ ne ab illo ledātur pꝛo quo teſtimoniū dicere recuſauerint ſi potens fuerit. Simultate. Latenti odio in aliquem et ledendi cauſa multoꝛum an-

rem irritū habitū eſt teſtimoniū: qui cōtra reos odio inducti dicere niſi ſunt. Ut. L. craſſi aduerſus. M. Marcellū. Q. Metelli pij. M. Luculi. Qu. Hortenſij. M. Lepidi contra. C. Cornelium. Auctor Ualerius Maxi. Contra argumenta et ſigna vt agendum ſit docet: ſingula aūt deſtruenda eſſe monet q̄ aduerſarius dixerit. Nullam rem eſſe ꝛc. hunc viſum illic dicitis fuiſſe vbi furtū factū eſt: et propterea eum furatū eſſe. Sed huic ſuſpitioni minime credendum eſt. Qḋ ſi oībus crederetur ſuſpitiōib⁹ nullus reus eſſet que ab illis libera eſſe poſſet. Sancius et integer cum formoſa et parum caſta loquetur: et ſtatim adulter iudicabitur. Cū gladio vt ſit vir probus et quietus iter faciet et graſſator exiſtimabit. Denique vnāquāq ꝛc. Primū in vniuerſum contra ſigna et argumēta dicendum eſt. Deinde ſingule ſunt ſuſpitiones eleuande: quas aduerſarius excitarit. Dices cauſam fuiſſe. Ulyſſi occidendi Aiacis: quoniā erat inimicus: fateor fuiſſe inimicum: priuſq Achillis ſibi arma adiudicarentur: ſed ea poſteaq̄ adeptus eſt ſimultatez omnino depoſuiſſe: et amare cepiſſe dico. Quod in ſiluā ꝓfectū eſſe aſſeueras: vt Aiacem illic: cū ſolus eſſet occideret: pro cōſuetudine ſua ad explorāda hoſtiū cōſilia ego illuc profectum dico. Aiax in veſte cruorem fuiſſe: quicūq igitur cruore aſperſum habuerit veſtimētum cedis arguet: dicis feciſſe adulterium qm̄ inuentus noctu eſt: ſed a cena redibat: quicunq noctu ambulās deprehendetur adulterij ſuſpectus ſic erit. Nihilo magis in nos: hec in omnes in quibus eiuſmodi ſigna conſtabunt: dici poterunt. Indignum ꝛc. Non eſt credendū ſignis: et argumētis: ſed teſtib⁹ qui rem affirmare poſſunt vel refellere. qui nihil quod non viderint dicere audent.

Franciſcus A rūoribus

℄ A rumoribus dicemus. Si negabimus: a rumorib⁹ docet nūc dicere. Eſt autem vltimus communiter communis locus. Rumor et fama idem ſunt ſed alterū grecum: alterum latinum ſignificant autem exortum in populo ſermonē de re aliqua recenti ſiue bona: ſiue mala: et fama quidem pro ſermone rei inueterate et opinione quadam ac laude hominis accipitur: in qua ſignificatione rumor non ſumitur. Si negabimus ꝛc. Non fruſtra diſſipari et diuulgari rumor ſolet: ante aliquid eſt cum excitatur: et conſenſus ē ciuitatis ac teſtimoniū. Et ſi dicemus cauſam non fuiſſe ꝛc. Que cauſa erat vt hoc quod ab omnibus ferme dicitur fingeret q̄ſptā: quis fuit inimic⁹: quis aliquid ꝯſequebat cōmodi? certe nemo: Et preterea dicemus: preterea eſto alij rumores falſi ſint: hic certe verus eſt: nam cū huic fuit peccandi: erat inimic⁹: erat minat⁹: erat pauper: erat temerarius: ſpē habebat celandi et perficiēdi. Cōtra rumores ꝛc. docet qḋ ꝯtra rumores dicēdū ſit. Si docebim⁹ ꝛc Nō eſt credendū rumoribus qui falſi eſſe, quotidie deprehēdunt: creditū fuit a maioribus veſtris claudiā quintiam virginem veſtalem q nimis eleganti ornatu vieretur: impudicam fuiſſe: id tamē falſum etiā dee cybelles teſtimonio cōpertū eſt. Et aut inimicos ꝛc. noſtri hec inimici finxerūt: qs autem adeo innocens eſt: cui hoc idem inimicorū fraude accidere nō poſſit: vt falſi de reo rumores diſſipentur. Cicero in oratiōe pro M. fonteio. U. P. Maxime enim inimici hanc rem ſermonibus diuulgare voluerūt: ſed ego ita exiſtimo: quo maius crimē ſit: id qḋ oſtendat eſſe falſum: hoc maiorē ab eo iniuriā fieri: q̄ id ꝯfingat. Maiora maliuolos: qs em ē q̄ maliuorū vocibus: et detractiōib⁹ obnoxius aliq̄n nō ſit: qs vnq caruit obtrectatorib⁹: qs ignorat quoſdaz eo natos eſſe ingenio: vt meliorib⁹ ſemꝑ inuideant: eorū ledere alia

℄ A rumoribus dicem⁹/ſi negabim⁹ temere famā naſci ſolere: qn ſubſit alquid: etiā ſi dicemus cauſaz non fuiſſe/ quare quiſpiā cōfingeret/ et cōminiſceretur. Et preterea ſi ceteri falſi ſoleāt eſſe/ argumētabimur hūc eſſe verū. Cōtra rumores dicem⁹ primū ſi docebim⁹/multos/eē falſos rūores: et exēplis vtemur: de quib⁹ falſa fama fuerit: et aut inimicos nos aut hoīes natura maliuolos/ et maledicos cōfinxiſſe dicemus: et aliquā aut fictam fabulā ī aduerſarios afferemus: quā dicemus oībus in ore eſſe: aut veruz rumorē ꝓferem⁹: q illis aliqd turpitudinis afferat: neq tñ ei rumori nos fidem habere dicem⁹: ideo q quiuis hō poſſit quēuis turpē de quolibet rumorē proferre: et cōfictā fabulā diſſipare. Uerūtn̄ ſi rumor vehenter ꝓbabilis eſſe videbit: argumētādo †fame fidē poterim⁹ abrogare. Qḋ et difficillima tractatu: eſt cōſtitutio cōiecturalis: et ī veris cauſis ſepiſſime tractāda eſt: eo diligentius oēs eius partes perſcrutati ſumus: vt ne paruula qdē titubatione/ aut offēſione impediretur: ſi ad hanc rationē preceptionis aſſiduitatez exercitationis accōmodarem⁹. Nunc ad legitime cōſtitutionis partes tranſeamus.

Proceſſus a rumoribus

Contra rūores obiectio

†Sunt q̄ interptent: ſi dē firmā ꝑſuaſionē tamē q̄ de fama rei habita ſit: et eſt cauſus datiu⁹.

℄ A rumoribus. Declarat locum cōem a rumoribus et cōtra rumores dicens. Nos dicemus a rumoribus. ſ. lumēdo locum et ſedē argumenti noſtri a rumoribus: ſi negabimus famam ſolere naſci id eſt oriri temere. i. abſq cauſa quin ſubſit aliquid. ſ. rei vnde vt ſolet dici. Quod cōis fama diuulgat non omnino deperditur. Etiā dicemus a rumorib⁹ ſi dicemus non fuiſſe cauſam ſcilicet aliquā: quare quiſpiam confingeret et comminiſceretur talem. ſ. de aliquo infamiam: et preterea ſi idest tametſi ceteri. ſ. rumores ſoleāt eſſe falſi. i. deceptorij et non veri: nos argumentabitur hunc eſſe verū. E cōtrario. Nos dicemus cōtra rumores: primum ſi docebimus. ſ. rationibus: multos rumores eſſe falſos: et vtemur exemplis de quib⁹ fama fuerit falſa: et dicemus aut inimicos noſtros: aut homines mag

Aſcenſius

ſuoſos ⁊ maledicos. Natura.i.per naturam confinxiſſe ſcȝ talem rumorẽ:⁊ aut afferemus in aduerſarios aliquam ſabulã fictam ſcȝ a nobis quam dicemus eſſe omnibus in ore aut proferemus verũ rumorẽ qui afferat illis ſcȝ aduerſarijs noſtris aliquid turpitudinis:⁊ tamen dicemus nos nõ habere fidẽ ei rumori ideo ꝙ quiuis homo poſſit ꝓferre quẽuis rumorẽ turpem.i.diffamatoriũ de quolibet ſciliȝ homine:⁊ poſſit diſſipare.i.ſpargere ſabulam confictam. Verũtamen ſi rumor videbitur eſſe vehemẽter probabilis nos poterimus abrogare.i.auferre fame fidem.i.credulitatẽ argumentando.i.per argumentationẽ noſtrã. Deinde epilogo cõcludens hunc tractatum dicit. Eo ꝙ conſtitutio coniecturalis eſt difficillima tractatu.i.ad tractandũ:⁊ eſt tractanda ſepiſſime in veris cauſis:eo inquam.i.propterea perſcrutati ſumus.i.inquiſiuimꝰ diligẽtius.i. multũ diligẽter:aut eo.i.tanto diligẽtius quo difficilior eſt:omnes partes eius ita vt ſup.cõſtitutio coniecturalis ne quidẽ vlla.i.non etiem minima titubatione.i.vacillatione impediret:aut ſi eſt legendũ impediremur ordo eſt:ita vt nos ne vlla quidẽ titubatione impediremur:ſi accõmodaſſemꝰ aſſiduitatẽ exercitationis ad hãc preceptionẽ. Nunc trãſeamus ad partẽ cõſtitutionis legitime.

ratione nõ poſſint detrahere ſtudeant. Et aliquã fictã ſabulã ⁊c. vt nõne nuper dictũ ab oibus fer me fuit illũ (⁊ numerabimus) furatũ eſſe:qd falſum eſſe inuẽtum eſt. Nõne ia cũ iter faceret ⁊ magnum auri põdus ſecũ ferret:occiſus ⁊ ſpoliatꝰ ab a titio dictus eſt:cũ tñ ſaluus et incolumis redierit. Aut verũ rumorẽ ⁊c. Nõne oẽs a te violatã nuper dicũt virginẽ vel furtũ factũ vel negatũ depoſitũ:qd ego tñ de te credere nõ poſſum nec volo:nihil eſt eñi qd contra inimicũ inimicꝰ nõ cõminiſcatur. Verũtñ ſi rumor ⁊c. Argumẽtandũ dicit eſſe quoties ꝓbabilis nimiũ rumor fuerit:quẽ alijs ꝯiecture partibꝰ infirmãdꝰ erit:vt ſi dicamꝰ nõ fuiſſe cauſam non ſpem celandi aut perficiẽdi:nõ locũ:aut tẽpus queſitũ deniq̃ hũc facere nõ potuiſſe:illũ ꝓ pati: vt dicis Vlyſſem aiacivim inferre auſum eſſe:ſed quis hoc credat:cũ preſertim ⁊ fortiſſimꝰ Aiax eſſet: ⁊ tunc fureret:Vlyſſis vero imbecillitas cui nota nõ eſt:quẽ cõſilio ꝓſtare non viribꝰ ſciunt oẽs fuit dũ de achillis armis cũ Aiace cõtẽderet inimicus:ſed ea poſtq̃ ſibi adiudicata ſunt amare cepit quãq̃ ne prius qdẽ oderat. Non eñ de vita:ſed de honore certabat. Derogare:detrahere:auferre:ꝙ et difficillima tractatu ⁊c. Docuit qua ratione:quibuſcũq̃ locis:in ꝯiecturali cõſtitutione argumẽtari poſſumus. Cauſas nunc explicat qbus adductus facere hoc voluerit:due aũt ſunt:prima ꝙ difficillima eſt coniecturalis cõſtitutio:altera ꝙ in veris cauſis vbi factũ cõcedit:ſepe accidit vt traciet ſicut in cauſa pro milone:nam occiſum a ſe Clodiũ milo fatet:ſed iure occiſum dicit. Et rõnem affert:ꝗ ille ſibi voluerit mortẽ inferre:cum inſidias feceri:hoc aũt negat aduerſariꝰ:⁊ Milonẽ Clodio nõ miloni clodiũ inſidiatũ dicit:querẽda igitur coniecturis res fuit difficillima:quid enim difficilius ꝗ̃ factũ probare quod negetur factũ titubatione:dubitatione:⁊ mẽtis agitatione. Offenſione:impedimento.

¶ De ſcripto/et voce prima parte conſtitutionis legitime. Titu.ix.

¶ Ubi ſcripto cõſtituẽtis diſcrepat volũtas:hunc collaudari de illo percunctari decet:dehinc collatione facta ſcriptũ quare debitũ nemo ſit formã fortiũ querẽdo damnetur ⁊ melioris ratione data ſnia eiuſdem propalato ipſius relicte periculo producantur.

Cum volũtas ſcriptoris cũ ſcripto diſſidere videbit:ſi a ſcripto dicemꝰ:his locis vtemur ſm narrationẽ. Primũ ſcriptoris collaudatione:deinde ſcripti recitatione vtemur:deinde percũctatiõe: ſcirent ne aduerſarij id ſcriptũ fuiſſe in lege/aut in teſtõ:aut in ſtipulatiõe:aut in quolibet alio ſcripto/ qd ad rẽ ptineat. Deinde collatione qd ſcriptũ ſit: qd aduerſarij ſe feciſſe dicãt:qd iudices ſeq ꝯueniat: vtrũ id qd diligẽter pſcriptũ ſit:an id qd acute ſit ex cogitatũ. Deinde ea ſnia que ab aduerſarijs excogi tata ſit:⁊ ſcripto attributa cõtẽnetur/⁊ infirmabit. Deinde queret/qd ei obfuerit:ſi id voluiſſet pſcribere:an nõ potuerit preſcribi. Deinde a nobis ſnia reperiet:⁊ cauſa pferet:quare id ſcripto†ſcripſerit/ quod ſcripſit:⁊ demõſtrabit ſcriptũ illud eſſe dilucide breuiter/cõmode /perfecte/cũ rõne. Deinde ex

† Pronarꝰ fuit l lapſũ: vt ita Cice. vitaret: vt ſcriptor ſcri pſerit.p ſen ſerit l eo mẽ doſe repoſi tum ſit:⁊ in ol impſſorũ editione ita receptũ ſit in ex mente Cic.⁊ antiq̃ manu ſic ca ſtiga: vt dixi. Et cauſa indẽ pferet q̃re id ſcriptor ſenſerit quod ſcri pſerit.

¶ Cũ volũtas ſcriptoris ⁊c. Quibus argumẽtis pars vtraq̃ in cõſtitutione coniecturali vti poſſet docuit. Nũc quomodo legitima cõſtitutio tractari debeat oſtẽdit: cuius cũ ſex partes ſint ſcriptum et ſententia:ꝯtc leges:ambiguũ: diffinitio:trãſlatio:ratiocinatio: a ſcripto incipit ⁊ ſententia. Libro primo quo pacto ꝯſtitutio in his emergeret:aperuit:nũc quid laſſe uerari poſſit quidq̃ refelli nos admonet:cum itaq̃ accidit vt vo luntas ſcriptoris a ſcripto diſſen tire videatur:⁊ hic ſcriptũ:volun tatem ille defendat. Quid ab eo agendũ ſit demõſtrat qui a ſcripto dicit:cuius noie leges:inſtru menta:pacta:ſtipulationes:oẽs deniq̃ ſcripta in accipimus. Hec item pars legitime cõſtitutionis iuridicialis aſſumptiue partibꝰ fulſẽtat:qd in rhetoricis de inuẽtiõe docet Cice. Eſt aũt de ea fre quẽtiſſima:vt Quĩ. ait inter ꝯſul tos q̃ſtio:⁊ pars magna cõtrouer ſie iuris hinc pẽdet. Cũ volũtas ſcriptoris ⁊c. vt ſi lex ſit liberi parentes alãt:aut vinciant:hic volũtas ſcriptoris diſſentire a ſcripto videbit ſi ꝗs nõ aluerit vinciẽdus dicet:nã inſana ꝗ alere ꝑ etatẽ nõ põt:aliq̃ãdus minime videt:⁊ illos lege cõprehẽdi certũ eſt:ꝗ alere poſſint. His locis:his argumẽtis. Scdm narrationem: ſcdm aliqñ aduerbiũ eſt. Plautꝰ in aſinaria.age ſcdm ſequar.aliqñ ꝓpoſitio. Seruꝰ ſulpitiꝰ in epi ſtola de morte. M. Marcelli ad

Franciſcus

Ubi ſcriptũ ⁊ inſtituẽtis volũtas diſcordãt: qd primo agẽdũ et ſcdo.

Tertio.

Quarto.
Quinto.

Sexto.

Secundũ.

Septimo.

pla proferentur:que res cum ab aduerſarijs ſententia redderetur/et voluntas afferretur:a ſcripto potius iudicate ſunt. Deinde oſtendetur/ꝙ periculoſum ſit a ſcripto recedere:locus cõmunis eſt contra eum/qui cũ fateatur ſe contra id quod legibus ſancitum eſt/aut teſtamento perſcriptum ſit/feciſſe:tamen facti querat defenſionem. Octauo.

Aſcenſius: Ordo. ¶Cum voluntas ꝛc. Pertractat cõſtitutionẽ legitimã:ꝛ primo ea que ex ſcripto ſumũẽ dicẽs. Cum.i.qñ voluntas ſcriptoris.i.eius qui aut legem aut teſtamẽtũ:aut aliqd aliud legitime ſcribendũ dictauit videbit diſſidere.i.diſconuenire ꝛ diſſentire cum ſcripto.i.cũ eo qđ ſcripta ſonant·tunc ſup.vtemur his ſcdm.i.ſtatim poſt narratione ſcʒ rei pro nobis facientis:primũ collaudatione ſcriptoris:vt prudẽter:ꝛ laudabiliter ſcripſiſſe ꝛ cõſtituiſſe cenſeaẽ:deinde vtemur recitatione ſcripti ſcʒ pro nobis facientis:deinde vtemur percũctatione.i. interrogatione inquiſitoria:ne pro an aduerſarij ſcinerint id ſcʒ qđ recitauim⁹ fuiſſe ſcriptũ in lege(quaſi dicam⁹:ſi ſciuerint nõ debuiſſe cõtra legẽ tẽtaſſe:ſi neſcierint nũc debere reſiſtere)et fuiſſe ſcriptum in teſtõ:aut in ſtipulatione.i.pactione per mutuũ cõſenſum interrogantis ꝛ reſpõdẽtis facta:aut in quolibet alio ſcripto qđ pertineat ad rẽ ſcʒ quã agim⁹. Deinde vtemur ſup. collatione.i.cõparatione: oſtẽdẽtes ſup. qđ ſit ſcriptũ:ꝛ qđ aduerſarij dicãt ſe feciſſe:an ſcʒ reſpondeãt ſcripto ꝛ qđ cõueniat.i.equũ ꝛ cõueniẽs ſit iudices ſequi: vtrũ id qđ ſit perſcriptũ.i.perfecte ſcriptũ diligẽter.i.cũ diligẽtia:vt dicem⁹:an ſup. cõueniat eos ſequi id qđ ſit excogitatũ:acute.i.callide ꝛ vafre ab aduerſarijs in calũniã ſcripti. Deinde ſnĩa.i.interpretatio ſcripti:que ſit excogitata ab aduerſarijs:cõtẽnẽ ꝛ infirmabiẽ a nobis. Deinde quereẽ ſcʒ a nobis.i.nos querem⁹ qđ obfuerit.i.obſtiterit ꝛ impedimẽto aut nocumẽto fuerit ſcribẽti ſi voluiſſet pſcribere.i.cõſummate ſcribere:aut(vt alij legũt)pſcribere.i.ſancire ꝛ ſtatuere id videlʒ qđ aduerſarij dictitant adijciendũ fuiſſe vt mens ſcribẽtis intelligaẽ:an ſup. id nõ potuerit pſcribi:quaſi dicamus ſi ſcriptor aut dictator ſcripti voluiſſet aliquid adijciendũ:ipſum id potuiſſe addere:quocirca cũ nõ addiderit:ſcriptũ vt ſonat intelligẽdũ cenſuiſſe videẽ. Deinde ſnĩa ſcʒ ſcriptoris rei noſtre accõmodata: reperietur a nobis:ꝛ cauſa quare ſcriptor ſcripſerit id quod ſcripſit: videlʒ ſine limitatione aut reſtrictione per adiectionẽ pluriũ verborũ proferẽ a nobis·ꝛ illud demõſtrabiẽ eſſe ſcriptũ dilucide:breuiter commode:ꝛ perfecte eum ratione videlʒ approbãte ſingulas particulas:vtpote qđ ſcriptũ ſit dilucide:qđ breuiter:qđ cõmode ꝛc. Deinde exẽpla pferenẽ:hoc eſt per exẽpla oſtẽdemus que res ſint iudicate poti⁹ a ſcripto.i.ſm qđ ſcriptũ ſonabat:cum ſnĩa redderẽ ab aduerſarijs.i.cum aduerſarij aliter interpretarenẽ ipſum:ꝛ cum volũtas ſcribẽtis afferreẽ ſcʒ ab aduerſarijs ſm eorum interpretationem. Deinde oſtendetur ꝙ.i.ꝙtum periculoſum ſit recedere a ſcripto. Quia ſi id permitteretur nulla lex ſatis firma ſit cũ cuilibet aliquid addi ꝛ aliter interpretari poſſit:ꝛ ſup. id oſtẽdere eſt locus cõmunis:ſcʒ ad plurimas cauſas contra eum qui cum.i.ꝙuis fateatur ſe feciſſe contra id quod ſancitũ eſt legibus:aut quod perſcriptum eſt teſtamẽto:tamen querat defenſionẽ facti ſcʒ ſui:per aliam interpretationem aut cauillationem ſcripti.

Cice. duo vulnera accepiſſe:vnũ in ſtomacho:alterũ in capite:ſin aurem. Narratio. Narratio aũt(ne ab exemplo:quod eſt priore libro diſcedamus)eſſe poterit hmõi:orta tempeſtate iudices ſubito oẽs terrore occupati nauire. conſiliũ dc. naui relinquẽda ceperũt:ſol⁹ ego dñi magnitudinẽ animo reputans: hortari ac rogare ſingulos non deſiti ne deſerere nauem vellẽt tempeſtatẽ euaneſcere cito poſſe me remanſurum profeſſus ſum: meã nauim tuturã ſi opera mea ſeruareẽ admonui:ſed neqʒ hortationibus meis: neqʒ precibus moti:ſe in ſcapham repente oẽs cõtulerunt deos ego mihi affuiſſe arbitror:nauis in portũ nõ nihil adiuuãte me delata eſt que mea eſſe debet:hic lator is legis ſeqtur Cõmendatio. cõmẽdatio et diceẽ magna ſemꝑ oibus in rebus prudentia ſenatus fuit qui cum paſſim relinqui Recitatio. in tẽpeſtate naues videret:ꝛ dãna ex hoc maxima tum publice: tum priuate ſequi:optimã ꝛ vtiliſſimã legẽ tulit:que hmõi eſt:q timore tẽpeſtatis nauẽ reliquerit nauẽ ꝛ que in ea bona hʒ amittito. Eius qui in naui remãſerit: nauis ꝛ que in ea bona ſunt eſto: deinde ex aduerſario q̃retur:ſciret ne legẽ hanc latã eſſe:ꝛ eum qui nauẽ deſereret:nauim ꝛ que in ea bona haberet amittere:et⁹ autẽ qui remaneret ꝛ nauẽ ꝛ que bona in ea eſſent fieri:qđ ſi reſpõderit ſciebã:ergo cõtra legẽ feciſti diceẽ:cũ nauẽ deſeruiſti. Percõtatio. Percõtatione diligẽti interrogatiõe. Percontatio videtur dicta ex vſu nautico:quia naute altitudinem aque conto percũtant. Alij volũt percũtatione dici ꝙ ſcʒ is qui curioſus eſt:percũta interroget hec Põpeius feſtus:lex aũt eſt generale iuſſum populi aut plebis rogãte magiſtratu:author atticus. Aut teſtamẽto:ſi in teſtõ controuerſia fuerit:qđ vltima hois voluntas: hoc modo qdã cui quatuor erant filij. Quorũ trib⁹ vxores erãt decedẽs trib⁹ his centũ reliqt quarto qui ſine vxore erat centũ dari tũc voluit:cũ vxorẽ duceret. Is ſtatim mortuo patre centũ ſibi dari poſtulat:ꝛ voluntatẽ ſequiẽ teſtatoris:qđ equare ſe fratrib⁹ voluerit ꝛ nuptias vero adieciſſet nõ vt cogeret vxorem ducere:ſed vt ſuaderet idqʒ in ſua poteſtate eſſe voluiſſe: quia ſcripto in hac cõtrouerſia diceret ſtatim finita narratione ſcriptorẽ ab ante acta vita ꝛ moribus laudaret:ſcriptũ deinde recitaret. Idẽ ꝛ in ſtipulatione fieri dʒ:que vt iureconſulti docent eſt obligatio verbis facta ex interrogatione ꝛ rñſione:cũ qd dari:fieri ve nobis ſtipulamur a ſtipe dicta:hoc eſt pecunia quam in hmõi obligabãt ſtipulatione. Author varro:in ea re his olim vtebanẽ verbis:ſpõdes: ſpõdeo:pmittis:pmitto:fideiubes:fideiubeo. Ad eam rem:ad cõtrouerſiã que ex ſcripto ꝛ ſnĩa naſciẽ. Deinde collatione cõparatione inquit vtendũ poſtea eſt ab eo qđ ſcriptum eſt:ad id qđ aduerſarij feciſſe ſe cõfeſſi ſunt. Dicitis reliciam a vobis nauẽ:ꝛ veſtrã deinde vultis eſſe. Cum per vos nõ ſteterit quin periret ꝛ iniurij eſtis huic:qui vt eã ſeruaret in ea remãſit:cui⁹ eſſe dʒ. Nã remanẽtis lex iubet fieri. Centũ tibi deberi dicis:cum tu affirmes:duci ia te vxorẽ patri placuiſſe:prius ducas neceſſe eſt: deinde poſtules:negari eni tunc tibi nõ poterũt. Quid iudicẽ ſequi cõueniat:cũ apertis verbis ſcriptũ ſit:ei parere vos cõuenit iudices:nõ que in ſcripto non ſunt ſequi:ꝛ quod acute magis ꝙ recte aduerſarij interpretãtur:dubitare vos oporteret ſi aut ſcriptum eſſet aliquid obſcure:aut dubitaret aduer-

ſarius

rarius:ſed oia hic aperta ſunt ⁊ aduerſarius confitetur. Deinde ſnia que ⁊c. dicit nauem ei⁹ fieri velle legem dicit aduerſarius: qui ad defenſionem in ea remanſerit: ſtulta nimirum interpretatio quaſi verbum vnum ſenatus legi cum tulit addere non potuerit. et eius qui remanſerit ad defenſionem dicere. Periculoſum, eſt a verbis legis diſcedere cum preſertim commode et dilucide ſcripta ſit. Quid ei obſuerit. Dic mihi quid ſenatui oberat addere remanentis ad defenſionem. Quid patri tuo vt tibi darentur centum cum vxorem duceres ſi tibi ducere placeret: nonne hoc perſcribi poterat? Deinde a nobis ⁊c. alius locus ei⁹ ꝗ ſcriptum defendit: vt ſententiam inueniat: qua ſcriptum tueatur. et dicat cum paſſim in tempeſtate deſeri naues ſenatus videret: et non mediocria inde conſequi dāna animaduerteret: idē autem iniquū eſſe duceret: vt naues ab illis reciperentur quoꝝ fuerāt poſtꝗ relinquerant ſi forte conſeruabantur legem tulit vt remanētis fieret quicūqꝫ ille eſſet. nec ad defenſionē addere voluit: quo magis deſerere terrerentur hoīes cū ſcirēt ſe nauem et que in ea bona haberēt oia ſi deſererent amiſſuros. Hic ſcriptū recitabitur: et ſcriptum dicet̄ dilucide. hoc eſt apte: et verbis minime obſcuris. Breuiter. nullo ſuperfluo addito verbo. Perfecte. vt adiungi nihil poſſit. ſic leges debere: ac ſolere ſcribi. Cum ratione certa: vt homines terrerentur. ⁊ naues in tempeſtate temere nō deſererent. Deinde exempla proferentur: hic locus eſt a iudicato. quotiens exempla adducuntur. ⁊ qd in ſimili re iudicatum ſit oſtenditur. hoc cum ſit vehementer adiuuat. vult enim cognoſcentiū quiſqꝫ vt Quin. ait. Firmam eſſe alteri⁹ ſententiam ei ipſe pronunciaturus: hoc libenter exemplum: quod in ſe fortaſſe recidat facit. A ſcripto potius nonne nuper cum e ſicilia quatuor in eadem naui fratres veherentur tres ingruente tempeſtate nauem deſeruerunt vnus remanſit. Cumqꝫ diu poſtea in iudicio agitata res eſſet et ij ſententiam hic ſcriptum ſequeretur huius qui remanſit nauem eſſe iudicatam eſt. Deinde oſtēdetur ⁊c. ſi hoc admitteretur iud. vt recedere a ſcripto liceret: et aliquid quod ſcriptum non eſſet. comminiſci: qua in ciuitate quotidie lites maxime et controuerſie nō eſſent: vbi gentium quies erit: vbi iuſte: ⁊ ſiōe metu viuetur. Locus cōis ⁊c. Approbatione poſt cetera vtimur argumenta cum locos inducimus cōes eius crimen vel audaciam exaggerantes⁹ in quem dicimus hoc modo. Que maior iud. impudentia aut eſſe aut excogitari poteſt ꝗ eius qui cum ſe feciſſe cōtra legē fateatur: ſed tamē deinde factū ſuum defendere audeat: certe nulla in eum ſtatui cōueniens pena poſſet. Contra legem ⁊c. vt de illo qui in tempeſtate nauem reliquit. Sancitum confirmatum: vnde ſancte leges. Aut teſtamento: vt de illo cui tunc centum dari voluit pater cum vxorem duceret.

Primus in proceſſu a ſentētia agēdum.

¶ Circa interpretandum cōſtituentis intentum primo eius laudi inſiſtat: quid in eo ſequi qualiter verba capi debeant iudicetur ita fieri debere nec alias iuſte poſſe aliarum legū collatione et traductis contungatur exemplis.

¶ A ſententia ſic dicemus. Primum laudabim⁹ ſcriptoris commoditatem/atqꝫ breuitatem: qđ tantum ſcripſerit qđ neceſſe fuerit: illud quod ſine ſcripto intelligi potuerit/non neceſſario ſcribendum putarit. Deinde dicemus calumniatoris eſſe officium verba/et literas ſequi: negligere voluntatem. Deinde id quod ſcriptū ſit: aut non poſſe fieri: aut non lege/aut non more/non natura/non bono et equo poſſe fieri: que omnia ſcriptorem voluiſſe ꝙ rectiſſime fieri nemo dubitet: ⁊ ea que a nobis facta ſunt vtiliſſime facta. Deinde cōtrariā dicem⁹ ſentētiā aut nullam eſſe: aut ſtultam/aut iniuſtā/aut non poſſe fieri: aut non conſtare cum inferioribus/et ſuperioribus ſentētijs: aut cum iure cōmuni: aut cum alijs legib⁹ communibus: aut cum rebus iudicatis diſſentire. Deinde exemplorū a voluntate: et contra ſcriptum iudicatorum enumeratione. Deinde legū/et ſtipulationū breuiter † exceptarum/in quibus intelligitur ſcriptoris volūtas/⁊ expoſitio. Locus communis cōtra eū qui ſcriptum recitet: et volūtatem ſcriptoris non interpretetur.

Secundū

Tertium.

Quartum.

† Ego libētius legerē exſcriptarū: put legit in manuſcriptis codicibus: ꝙ magis ea lectio lenior Tulliano cōuenire videt̄. ſꝫ hāc ſiue illā ſuo quiſqꝫ arbitrio ſequat̄.

Franciſcus A ſentētia.

¶ A ſententia dicemus ⁊c. Docet nunc quid agendum ab yſtis qui a ſententia dicunt. Primum laudabimus ⁊c. ſcriptor ante oia laudandus eſt: ꝙ cōmode et breuiter ſcripſerit qđ ſuperflua pretermiſerit: et ea que ſi non ſcriberentur: intelligi tamen a quocunqꝫ facile poſſent omiſerit. Illud quod ſine ſcripto perſpicuum videbat eſſe ſcriptor eius nauem fieri debere: qui ad defenſionem remaneret: non autem eius qui opem ferre non poſſet ideoqꝫ ad defenſionē addere non curauit. Nec enim ſcripti ſui recitatores vos fore putauit iudices. ſed interpretes. Deinde dicemus ⁊c. Calumniator iud. verba ſola cōſectatur: eorum verum ſenſum negligit: ac voluntatem: que ſola tamen ſpectanda eſt. Cum pſertim nihil ſuperfluū leges debeāt admittere. Calumniari eſt malicioſe et mēdaciter interpretari. Calumnia eſt malicioſa legis ⁊ confuſis rei interpretatio διαβολὴ grece dicitur: calumniator vero διαβολος. Marcellus in collectaneis a calliditate calumniā dici exiſtimat: et malicioſam: mendacemqꝫ inflāmationē ſignificare ait. Atqꝫ pro ipſa calliditate ponit Cicer. de repub. lib. ij. Ut cernente reſpōdeatis qui ſepe opimas muſas ingenij calumnia ludificari ſolet. Deinde id quod ſcriptum ſit aut nō poſſe fieri ⁊c. Lex eſt: liberi parentes alant: aut vinciant̄. Querit̄ an inſans alliget̄: q: nō alit ꝗ non poſſe fieri vt infans alat reſpondetur: nec de eo legē intellexiſſe: ſed de illo qui alere poſſet. Nō lege. Nō re-

Calūniari. Calumnia. Calūniari. eſt ſciēter et falſo accuſare.

Quintum.

Sextum.

mancĕtis nauē debere eſſe nec in-
telligi de eo tus q̄ nō defenſurus
remāſerit ſed laborantibus non
ſedentibus et nihil auxilij feren-
tibus pręmia dari leges iubent.
Non more. Lex ſcripta eſt mos
ſine ſcripto:in conſuetudine po-
ſitus lōgo tpe olim conſenſu ap-
probatus. Apud quas ciuitates
Mos. mos eſt iud. vt inertibus pręmia
conferant:vbi mos eſt ab infan-
tibus filijs parentes alt. Nō na-
tura. Ius autem a lege eſt:et hoc
ciuile ſiue ſcriptū appellat:quo
et ꝓpriū cuiuſcp ciuitatis cōpre-
hendit:cōtinet aūt plebiſcita ſe-
natuſcōſulta pricipū placita.ma
giſtratuū edicta.rnſa prudentū.
Aut a conſuetudine:qđ leuiter a
natura profectū aliud et mai⁹ fe-
cit vſus ſub quo pacta ſunt.et iu-
dicata Aut natura:quod nō opi-
nio:ſꝫ q̄dā innata vis inſeruit cui
hec ſubſunt:religio. pietas. grā.
vidicatio.obſeruātia:vindicatio
eſt per quā vis et iniuria:et olno
qđ obſuturū eſt defendendo aut
Natura. viciſcendo ꝓpulſat. Natura ipſa
nos admonet:vt ab illis iniuriā
ꝓpulſem⁹:qui iniuſte ledunt:qs
non videt nos quoqꝫ natura eſſe in
iuria affici:cum ab eo poſſideat
qui egritudine compulſus nō vt
defenderet:in ea remāſit:diſceſſu
Equum bonumq- rus:et ipſe ſi licuiſſet. Nō equo et
bono rectū:et vtile q̄ equū et bo-
nū ſignificāt:et ad virtutē et vtili
tatem cōem pertinēt differūt: qm
q̄d bonū eſſe pōt:quod tn equum
minime videatur:bonum eſt preſcriptione ali q̄d alicui⁹ fieri:ne lites et contentiōes exorianiur Poſ-
ſet enim poſt centum aut plures annos niſi preſcriptionis ius eſſet aliq̄d ab aliquo repeti.equū tn̄
non eſt preſcriptione certi temporis qđ meū eſt:a me vel a meis parentib⁹ partū iuū fieri:ſed aut ſcri-
pta equitas eſt:aut nō ſcripta:ſi ſcripta eſt:rigor legis ferme ſemꝑ preualet. Cum q̄ ad officium iudi
cis pertineat nonnūcp id efficere:vt integra creditori ab eo qui dꝫ ſolutio fiat: equum:tamen vide-
tur et humanū ſi actorem compellat ad id accipiēdū qđ a debitore offeratur q̄ cū integra ſoluere non
poſſit partem perſoluit. Iudicis enim ſine pretoris officio conuenit lites diminuere. Multi item
in eadem naui cū mercibus vehunt:orta tēpeſtate iacturā facere cōpelluntur:pars res ſuas amittit:
pars incolumes conſeruat eq̄tas: cōe detrimentum fieri olm poſtulat tam eorum:q̄ abierūt q̄ eorum Contraria.
qui remanerūt. Sunt denicp equū et bonū mitigatio quedā iuris:in ei⁹ q̄ iudicat conſcientia et prudē- Stulta et fri-
tia poſita. Que oia tc. q̄ negat ſcriptorē non niſi recte fieri voluiſſe:nō niſi q̄ mos:q̄ lex:que natura que nola.
equum et bonū fieri poſtularet. Aut ea q̄ a nobis ſunt facta tc. Eripuim⁹ huic nauē.iniquum enim vi Iniuſta ſen
debatur:vt ei⁹ fieret:q̄ in ea remanſerat.non vt defenderet:ſed egritudine cōpulſus:ſi diſceſſim⁹ e na tentia.
ui tempeſtate territi recte fecim⁹. Sati⁹ enim erat nauē perire ſolā q̄ nos vna mergi. Peregrinū qui
contra legē muros aſcendit:que eſt pegrin⁹ ſi murū aſcēderit capitale eſto pena affici poſtulas ſꝫ pro
fuit hoſtes eīn repulit illum puniri lex vult q̄ aſcendit:vt obſit:pmiūꝫ hic merebatur q̄ eum nos do-
nauim⁹:iuſte fecim⁹:ſeruati eīn ab eo ſum⁹. Quia aūt bene merentibus de nobis niſi peſſim⁹ et ingra Ius cōe.
tiſſim⁹ premia nolit conferri. Deinde dicem⁹ tc. dicunt remanētis fieri debere naui q̄cunqꝫ ſit:nec cer
tā pſonā q̄ poſſit defendere volūt intelligi:q̄d ſi caſus remanſerit nō ilti⁹ fiet. Friuola pfecto ſnia eſſet
ſtulta:aut iniuſtā:nimiū pfecto ſtulta et iniuſta ſnia eſt horum iud q̄ iuſantē alligari volūt q̄ parētē
non alit.qđ fieri nullo pacto pōt. Aut nō cōſtare cū ſupiorib⁹ et inferiorib⁹. Exēpli grā. diſcrepat hec Lex cōis.
ſnia qua dicitis remanētis nauē debere eſſe.ab illa ſnia q̄ eſt in principio legis:vt illi nauē amittāt:q̄
tēpeſtatis timore reliquerint. Nā ex hoc ſequit illorum fieri debere qui timor tēpeſtatis contempto.
nō eorū q̄ coacti egritudine remāſerint. In teſtamētis aūt et ſtipulationib⁹ frequēter cōtingit:vt oſtē Iudicatum
di poſſit ſupiora cū inferiorib⁹ nō cohęrere aut qđ dr cū ſuperiorib⁹ et inferiorib⁹ minime conſonare.
Aut cū iure cōi. Ius cōe eſt qđ et gētiū vocāt:qđ eque apud oēs pplos cuſtodit. Ex hoc iure oēs cōtrus
introducti ſunt:vt emptio. Venditio. Locatio. Cōductio. Societates:depoſitum:mutuum communi
ter hoc apud oēs cuſtoditur vt id fiat qđ merita poſtulāt pſonarū. Aliis legib⁹ cōib⁹:leges cōmunes
idē pene ſunt cum iure cōi:his oēs vtuntur ciuitates q̄ ſub Romano imperio ſunt:tū aūt vocant com
munes quia ſunt et ꝓprie ſingulari ciuitatū quas iura municipalia et inſtituta appellam⁹. Aut iudi
catis tc. Iudicatū eſt de quo alicui⁹:aut aliquorū iā ſentētia ꝯſtitutū eſt. Exēplū eē pōt:pr decedens
heredē filiū inſtituit his verbis. Heres me⁹ eſto:et cū deceſſerit Titio hereditatē reſtituito:huic na-
ſcuntur filij:ſed eo moriente reſtitui ſibi hereditatem poſtulat Titius:atqꝫ morientis filij cum pa-

A ſententia ſic dicemus. Hoc eſt cum vtemur conſtitutione legi-
tima a ſententia.i.mente ſcriptoris ad noſtrum commodum intel-
lecto:nos laudabimus primum commoditatem.i.vtilitatē et oppor
tunitatem ſcriptoris qđ videlicet vtilia et vtiliter ſcripſerit:atcp lau
dabimus eius breuitatem.q.d.quia ſcripſerit:tantum.i.duntaxat
id quod fuerit neceſſe:et qđ putarit illud quod potuerit intelligi ſi-
ne ſcripto non ſcribendum neceſſario. Deinde dicemus officium
calumniatoris eſſe ſequi verba et literas et negligere volūtatem.i.
mentem et ſententiam ſcribentis. Unde hec omnia ſunt contra eū
qui a ſcripto procedit. Deinde dicemus id quod ſcriptū eſt:vt ver-
ba ſonant:aut non poſſe fieri aut non poſſe fieri lege.i.ſm legem.
non more.non natura.i.per naturam aut dictamē rationis que lex
naturalis eſt:non bono.i.communi:et equo.i.per fas et licitū quod
omnes equum ſentiāt:que oia ſup.dicem⁹ qđ nemo dubitaret ſcri-
ptorē voluiſſe fieri q̄ rectiſſime.i.maxime recte et decenter.ac dice-
mus ea que facta ſunt a nobis eſſe facta iuſtiſſime. Deinde dicem⁹
ſententiam contrariam aut eſſe nullam.i.nullius momenti aut va
loris.aut potius nullam eſſe.i.falſam et fictitiam et ita nihil eſſe:
cum falſum nihil ſit. Bonum enim verum et ens conuertuntur:aut
dicemus eam eſſe ſtultā.cū ſit contra mores et naturam.aut iniuſtā
cum ſit contra equitatem: aut dicemus eam non poſſe fieri aut nō
conſtare.i.non eſſe(vt nunc dicunt)compoſſibilē cū inferioribus et
et ſuperioribus ſententijs.ſ.eiuſdē ſcribentis.aut ſi partim ſcripſe-
rit ita vt in ſcriptis ab eo nihil reperiatur ſententie aduerſariorum
repugnans dicemus non conſtare cum iure communi:aut cū alijs
legibus omnibus aut diſſentire cum iudicatis.i.cum illis que in
rem iudicatam tranſierunt:et de quibus iam conſtat iudicium
latum:cuius ſimile in re ſimili deceat ferri. Deinde vtemur ſup
ple.enumeratione exemplorum iudicatorum a voluntate.ſcilicet
ſcribentis: vt vero ſimile erat eum voluiſſe et iudicatorum con-
tra ſcriptum deinde ſup.vtemur breuiter enumeratione legum et
ſtipulationum exceptarum.i.excluſarum a conſecutione et⁹ quod
verba ſonarent in quibus.ſcilicet legibus et ſtipulationibus exce-
ptis voluntas et.expoſitio ſcriptoris intelligitur. Qui ſupp.locus
eſt locus communis contra eum qui recitat.i.recitare velit ſcriptū
et non interpretetur voluntatem ſcriptoris. Ideo autem dicitur lo-
cus communis:quia vti exemplis tam conuenit volenti ſcriptum
ſequi q̄ voluntatē ſcriptoris:vtercp enī ꝓ ſe exempla adducere pōt.

hibernī dicentes voluiſſe annum ſuū illi a patre ſuo hereditatē reſtitui ſi ſine liberis decederet. Papi-nianus iureconſultus voluntatē in hoc caſu ſequendā cenſuit: nō aliter dicens videri teſtatoꝛem ita diſpoſuiſſe: ꝗ ſi filiꝰ ſuus ſine ſobole moꝛeretur: nec credibile vnꝗ̄ videri poſſe: nepotes illum heredi-tate priuare voluiſſe. Item. Curius heredem quēdam ſubſtituit poſthumo: ſi poſthumus ante tutele annos decederet: non eſt natus poſthumus: propinqui teſtatoꝛis bona ſibi vendicabant: hac de re inter L. Craſſum ꝛ Scęuolam magna fuit contentio: ꝗ volūtatem defendit ſuperioꝛ in cā fuit. Nemo enim dubitauit quin volūtas eſſet teſtantis: vt is non nato filio heres eſſet. ꝗ moꝛtuo: ſed nō ſcripſit: videtis iudi. non ſemꝑ verba ꝗ iudicāt ſequi ſolere. Deinde legū ꝛc. Nonne leges ſunt iudi. in quibꝰ aliud ſcriptum eſt aliā ſcriptoꝛis voluntas fuiſſe apparet. Lex qua iubeł in ius vocati vt eant neminē ſi ſola ſequimur verba excipit. Sed alius eius ſenſus eſt: ſcimꝰ enim nec cōſulem tenerī neꝗ̄ ſenatum neꝗ̄ perfectum magiſtratus qui imperium habent: nec pontificē ꝗ ſacra facit nec eū ꝗ vxoꝛē ducit: et preterea multos alios varijs cauſis eximi. Item lex eſt ꝗ nocte cum ferro depꝛehenſus fuerit alligetur Cuz annullo ferreo inuentum magiſtratus alligat ſed non recte videtur enim lege illa intelligit ꝗ cū noxio ferro ambulauerit: vt enſe lancea ꝛc. Aut ſtipulationum: non ſemper verbis ſtipulationis ſtari videmus: multi ſunt caſus in quibus voluntatem ſtipulātis intuemur. Exēpli cā locas mihi fundū ꝑ centum: loco: pꝛomittis non auferre: pꝛomitto: ſed cōtingit vt mihi nō ſoluas decē: quare fundum tibi aufero: non potes inquis auferre: qꝛ nō auferre ſtipulatus es: immo poſſum qm̄ ceſſas ſoluere. Nam non auferre pꝛomiſi: ſi ſoluere non ceſſares. Item qđ debeł ex turpi cauſa peti non pōt inuenił tñ vbi in turpi cauſa tenet ſtipulatio. Nam meretrix qđ ex turpi cā ſibi debeł petere pōt. Quia mulier turpe facit ꝙ ſit meretrix: ſed cum meretrix ſit non turpiter accipit. Exceptarū: exceptio eſt actionis depulſio excepte leges ſunt quibus aliud ſcriptum eſt: alia videł ſcriptoꝛis voluntas fuiſſe: ꝛ aliqđ intelligił excludi quod verba legis nō excludił vt ſuperioꝛibꝰ exēplis pꝫ. Locus cōis ꝛc. Sicut ſuperius a lo-co cōi ꝛ ſnīa gnāli argumentari docuit contra illos ꝗ lacius a ſe cōtra ſcriptū cōfiterētur: ꝛ tñ lacti que rerent defenſionem ſic nūc cōtra illos argumentari docet ꝗ ſcriptū quidem recitent ſcriptoꝛis autem voluntatem minime interpꝛetentur. Leges in concilio ſcriptoꝛis: ꝛ vtilitate cōi: non in verbis ꝯſiſtere opus eſt: ꝛ indignum pꝛofecto eſt equitatem literis vrgeri: que in voluntate eius qui ſcripſerit poſita eſſe iudicari debeat.

Exceptio. y

✝ Sanctio facta cōciſio ne factū vi-deri pōt ab eo ꝙ ē ſancitū ſanctū in de ſanctio: niſi a ſācito ſanxi ſāctū eſſe velimꝰ.

De contrarijs legibus. Titu. x.

In legū altercatiōe cogentis: ac poſterioꝛis ſeqnēdū iudicium: et bonis interpꝛetationibus obſeqnēdū oppoſitis lege conſuetudine equo vel bono pꝛioꝛi poſterioꝛem obuiaſſe aſſeuerando.

Legi cogenti obediendū non ſe-quēda que permittit.

Cum due leges diſcrepāt inter ſe: vidēdū eſt ꝓmū: nūquid abrogatio/aut deroga tio ſit. Deide vtrū leges ita diſſentiāt: vt altera iubeat: altera vetet: an ita vt altera cogat: alte ra permittat. Infirma enī erit eius defenſio/q nega bit ſe feciſſe quod cogeretur: cū altera lex ſe permit teret: plus enī valet ſanctio permiſſione. Itē illa de fenſio tenuis eſt/cū oſtēditur id factū eſſe: quod ea lex ſanciat: cui legi abꝛogatū: vel derogatū ſit: id qđ poſterioꝛi lege ſancitum ſit/eſſe neglectū. Cum hec erunt cōſyderata: ſtatim noſtre legis expoſitiōe: reci tatiōe: collaudatiōe vtemur. Deinde cōtrarie legis enodabimus volūtatem: ꝛ eam trahemus ad noſtre cauſe cōmodū. Deinde a iuridiciali abſoluta ſume mus rationem iuris. Queremus partez iuris: vtrū cum ea faciat/de qua parte poſterius diſſeremus.

Poſterioꝛ pꝛioꝛi. t. pre-iudicat.

Tertio.

Quarto.

Quinto.

Sexto.

Aſcenſius. Cum due leges. Pꝛoſequitur conſtitutio legitimam a contra-rijs legibus de qua quia ꝛ copioſe ꝛ deſerte commentatus eſt Fran ciſcus: ne aut eadē aut minus commendanda cogar dicere: dumta-xat oꝛdinem colligā hoc modo. Cū. ſ. qñ due leges diſcrepant inter ſe: qđ olim potius ꝗ̄ nūc viſuenit: qꝛ negant in coꝛpe iuris ꝗcꝗ̄ qđ repugnet reperiri interdum tamen diſcrepantia videtur ſaltem in verbis: et tunc videndum eſt primum: nunquid aut nunquam: id eſt ne aliquando/ſunt qui legant nunque: quod niſi diuiſis vocibus non procedit. Nam nunqua non nunque dicimus in nominatiuo ſin-gulari feminini gñris ꝛ nominatiuo ꝛ accuſatiuo pluralibꝰ neutri

Cum due leges ꝛc. Secunda pars eſt legitime conſtitutionis: que αντινομια a grecis vocatur. illud ſciendum eſt: vt Quin. ad-monet nullam eſſe legem legi cō trariam iure ipſo: q: ſi aduerſum iuberet alterum ius altero abꝛo-garetur caſu colliguntur. ꝛ euen-tu. Confligūt autem pares leges inter ſe: vt cum premium petit ty rannicida quia lex eſt: tyrannicida optet quod volet: ꝛ eodem tem poꝛe vir foꝛtis idem premium poſtulant lege ſua vtens que eſt vir foꝛtis optet: quod volet: oꝛitur enim controuerſia vtrius optio ſit: in quo meritoꝛum ratio habē da erit vter melius de republica mereał: tēpoꝛis vter pꝛioꝛ fecerat ꝓmij vter plꝰ mereał. Diuerſe itē leges collidunł ſiłes aut due qui bus etiā citra aduerſam legē con tradici poſſit. Cū diuerſe quidem ſunt: ſed altera alteri ꝯtraria non eſt hoc mō: lex eſt magiſtratus ab arce ne diſcedat. Altera lex eſt: vir foꝛtis optato ꝗ̄ volet accidit cū ho-ſtes menia obſiderēt: vt magiſtra tus ab arce diſceſſerit ꝛ hoſtes re pulerit: magiſtratus ꝓmiū petit ne fraudi ſit ꝙ ab arce diſceſſerit due ſunt leges diuerſe quaꝝ alte ra penā minał: altera. premiū ꝓ-mittit. Multa cōtra dici vtriꝗ̄ le-gi pñt: etiā ſine lege cōtraria. An ꝗcꝗ̄ optarit vir foꝛtis accipere debeat: an diſcedere aliquo mō ab arce magiſtratui liceret: vt ſi i cendium illic exoꝛtū: aut incur-rēdū in hoſtes eſſet: ſunt et leges ꝯtra quas nihil opponi pōt niſi lex altera hoc pacto. Lex eſt ſi mu lier tyꝛānū occiderit: ſtatua ei eri gatur. Mulier tyꝛānum occidit. Statua ei in gymnaſio erecta ſ

Fran.

Leges pa-res.

Diuerſe le-ges collidū-tur.

abrogatio.ſ.totius iuris:aut derogatis partis eius ſit ſup.facta.De inde videbitur vtrum leges diſſentiant ita vt altera iubeat altera vetet:que penitus ſint contrarie:et eiuſdem fere vigoris: an ita ſcili cet diſſentiant vt altera cogat ſcilicet facere:altera permittat ſcilicet facere et non facere.Enim pro quia defenſio eius qui negabit ſe ſe ciſſe quod cogeretur:ſcilicet per aliquam legem facere cuȝ altera lex permitteret ſe ſup.facere:aut non facere.Enim pro quia : ſancto:id eſt firma conſtitutio et iuſſio adiecta pena in trāſgreſſorem aut nō facientem valet plus permiſſione:id eſt ꝙ lex que ſolum permittit. Item illa defenſio eſt tenuis cum oſtenditur id factuȝ eſſe quod ea lex ſanciat:id eſt conſtituat ⁊ iubeat cui legi:ſcilicet ſancitū:ſit abro gatum:ſcilicet ex toto:vel derogatum:ſcilicet pro parte:⁊ oſtenditur id eſſe neglectum:quod ſit ſancitum lege poſteriori:ſcilicet abrogā te aut derogante reſpectu prioris.Cum:id eſt poſtq̄ hec erunt con ſiderata nos vtemur ſtatim expoſitione noſtre legis : ⁊ recitatione ac collaudatione eius.Deinde nos enodabimus.i. explicabimus: voluntatem legis contrarie⁊ trahemus eam ad commoduȝ noſtre cauſe.Deinde ſumemus rationem iuris:ſcilicet dicendi a iuridicia li:ſcilicet Conſtitutione abſoluta.Et queremus partem iuris vtruȝ pars iuris faciat cum ea: ſcilicet iuridiciali abſoluta de qua parte (inquit Cicero) nos differemus poſtea:aut vt alij legunt poſterius: id eſt paulo poſt.

nec vllo alio caſu,poni mulieri ſta tua poteſt:niſi cum tyrannum oc ciderit nec vllo alio caſu ſubmo ueri niſi cum in gymnaſio poſita eſt.Alia enim lex eſt: ſi ſtatua in gymnaſio fuerit ſubmoueatur ni hil Prime legi contrariū eſt:niſi ſecunda lex hic queritur:vtra lex magis ꝓſit:vtra ſit poſterior vtra permittat:vtra vetet. Sunt ⁊ im pares leges cum alteri multa op poni poſſunt : alteri vero nihil: niſi qꝺ in lite eſt hoc modo. Lex ſi miles ſigna deſeruerit. capita le eſto ⁊ lex eſt:vir fortis optato q̄ volet petit vir fortis ſalutem de ſertoris huic legi optato que vo let multa obijci poſſunt vt nun quid omnia viro forti concedi de beāt.pſe legi de deſertore oppo ni nihil pōt niſi qꝺ i lite ē abſolui ne deſertor debeat : cui⁹ ſalutem vir fortis optarit. Sunt preterea contrarie leges:cum aut conceſ

Lex cui ni ſi ex altera lege oppo ni poteſt.

Impares le ges ꝯtrarie leges.

ſum aliquid a iure ex vtraqꝫ parte eſt:aut dubium ſi conceſſum eſt hec fere queruntur vtra lex poten tior ad eos pertineat:an ad homines:an ad rempublicam:an ad priuatos:de honore agat an de pe na de magnis rebus.an de paruis:permittat:an vetet.aut imperet:ſi dubium aut alteri aut inuicem vtriqꝫ de iure ſit controuerſia:hoc modo. Lex eſt patri filium patrono in libertum manus iniectio ſit. Item lex eſt liberti heredē ſequātur ergo heredi ſit iniectio man⁹ liberto.Accidit vt quidā liberti filiū heredē inſtitueret inuicē petit man⁹ iniectio.pron⁹ negat ius pr̄is illi fuiſſe:q: ipē i manu pꝛoni fue rit ⁊ ſic ꝯtrouerſia oritˀ.Man⁹ aūt iniectio dr̄ quenſcūqꝫ nulla expectata iudicis autoritate rem nobis debitā vendicam⁹ nō ſolū aūt nūc due leges nunc plures ꝯtrarie ſūt:ſꝫ vna duplex:⁊ item vna ſimplex legis faciunt ꝯtrouerſiā duplex:vt rapta raptoris mortē:aut indotatas nuptias optet:due rapte ſunt altera rapte mortem ſe optare raptoris dicit:⁊ vna tm̄ parte legis nitit̄:altera nuptias petit: et altera legis parte pugnat:ſicqꝫ ex vna lege ꝯtrouerſia naſcit̄ vtra raptarū optionē habere debeat Simplex ⁊ vna lex ſic contrarietatem facere pōt.Lex eſt vir fortis optato pꝛemiū quod volet:duo adoleſcētes filij fortiter fecerunt:petit vnus pꝛmiū:alter vt pater ei⁹ q̄ reus fact⁹ fuerat ꝓditionis ante iudiciū liberetur alter petit vt agat̄ iudiciū ita ex vna lege:qm̄ diuerſa petunt:ꝯtrarietas naſcit̄:hec ols ferme ſunt que accidere in legalibus putantur ꝯtrouerſijs q̄ ex cōtrarijs legib⁹ ſunt.Cicero breuiter q̄d cōſiderāduȝ ſit ante conflictum in talib⁹ legibus q̄ ꝯtrarie ſunt:nos admonet:deinde q̄d in ipſo cōflictu agēdū ſit in vtrāqꝫ partē precepta dat.Uult aūt ambas ptes diligēter prius intueri diſſentiāt ne inter ſe leges: ⁊ vtra iubeat : vtra vetet: vtra cogat:vtra permittat.deinde legem ſuā exponere ⁊ laudare:aduerſarij euadere:⁊ ad ꝓprie cauſe cōmodū trahere.Due leges ⁊c.de augure ſuperi⁹ ir .ꝓlo exemplum poſuit qui in demortui locū q̄ peteret nolarit:q: lex eſſet augur in demortui locū q̄s petat nolato:ſed accidit vt is augur dānatus de pecunijs repetūdis fuerit:⁊ lex eſt dānat⁹ de pecunijs repetūdis in contione orationem ne habeto.Accuſat̄ itaqꝫ augur:in quē ſit accuſatio intendit̄:nō potuiſti in demortui locuȝ qui peteret nolare:q: damnatus de pecunijs repetundis orationem in contione habere prohiberis. At potuit augur reſpondet:q: ſi hec lex prohibet hoc a me poſſe fieri:alia lex eſt q̄ iubet:fateor reſponde bit aduerſarius legem eſſe q̄ iubeat:ſed huic parendū fuit q̄ vetat potentior eīm eſt:⁊ quaſi exceptione quadam illam que iubet corrigere videt̄ hic queret̄ ab vtraqꝫ parte vtra lex poſterior ſit:vtra vtilior.

Nūqꝫ inter ſe diſcrepāt leges iure ſed euentu.

Inter ſe diſcrepant caſu vt diximus ⁊ euentu:non autem iure.Dicunt̄ eīm diſcrepare leges contrario rum ſimilitudine:que ſimul ineſſe eidem rei nō poſſunt:ſimul aūt abeſſe poſſunt:exēpli gratia lex eſt qui tyrannum occidit a magiſtratu quam rem ſibi volet depoſcito et magiſtratus ei concedito et al tera lex eſt tyranno occiſo quolꝫ eius proximos cognotione magiſtratus necato. Thebe maritum ſuum.Alexandrum pherevū Theſſalie tyrannū noctu cum vna cubaret occidit: Hec filium ſuum quē ex tyranno habebat in pꝛemij loco depoſcit:nulla legum contrarietas eſt niſi caſu et qꝺ ſeruari in ea dem re ſimul poſſunt.Neceſſe enim eſt alterū fieri:aut occidit tyrāni filiū:aut pꝛemij loco matri conce di.Item occidit:e tcū ex vna ſola lege cōtrouerſia orit̄ hoc mō:vir fortis optato quod volet: duo eodeȝ tempore fortiter faciunt:alter optat ſalutē deſertoris:alter mortē:nihil,contrarium legi ineſt: nec ipſa controuerſiam facit:ſed diuerſa petentium voluntas.Nūq̄d abrogatio:toti⁹ iuris ſiue cum populus ſiue cum plebs rogat̄:ſiue cū ad vniuerſos ptinet:caput ipm̄ et origo:⁊ quaſi fons rogatio eſt:ſub cu ius principali genere et noīe cōtinet̄:lex q̄ vt Atteius capito deſiniuit eſt generale iuſſum populi aut plebis rogante magiſtratu. Item plebeſcitum qꝺ eſt lex quā plebs nō ppl's accipit:⁊ priuilegia q̄ ſunt iuſſa non generalia neqꝫ de vniuerſis ciuibus:ſed de ſingulis concepta:niſi eīm ppl's aut plebs roga retur:nullum plebis aut populi iuſſum fieri poſſet.a rogatiōe verba deducunt̄ abrogare ⁊ derogare. Abrogatio ⁊ derogatio abrogat̄ tota lex cū collit̄ et deletur.Derogatur vero legi cū pars eius exclu ditur.quod inferi⁹ patebit exēplis ſi abrogatū legi fuerit fruſtra illa nitemur.Si derogatuȝ:nihil no bis illa pars proderit que excluſa fuerit ideoqꝫ an̄ cōflictū diligenter intuendum eſt.qualis lex ſit qua niti volumus Ut altera iubeat.altera vetet.Pl⁹ valet lex q̄ vetat q̄ꝫ q̄ iubet:vt dictum eſt.lex iubet au gurem in demortui locum qui petat nominare:ſed ea q̄ vetat damnatū de pecunijs repetūdis in con tione orationem habere plus valet.ad eā eīm corrigendā lata eſt q̄ iubet ea generalis eſt.hec particu laris,Specialiter aūt ſcripta lex melior illa eſt q̄ generaliter ſcripta eſt.Quale erit hominem occid

Ex ſola lege ꝯtrouerſia.

Legis diffi nitio.

Abrogare.

Derogare.

Lex q̄ vetat potētior eſt q̄ꝫ q̄ iubet.

Potentior lex q̄ cogit aut impat q̄ꝫ que per mittit.

re ne liceat. Specialis vero virum fortem occideret ne liceat. preterea lex que vetat, ſemꝑ ſolet eſſe poſterior et melior. An ita aut altera cogat ꝓpoſita pena. altera permittat plus, valet que cogit ꝙ que permittit. Nam in eo quod imperatur neceſſitas eſt: in eo qđ permittitur voluntas. Cogit illa que propoſita pena imperat hoc modo. Quicunqȝ hoſtibus menia circumſidentibus arma nō ceperit reus capitis eſto: et lex eſt peregrinus alienis legibus ſi nolet ſubiectus non eſto hoſtibus muros circumſidentibus inermis peregrinus deprehenditur: accerſitur capitis lege ſua ſecietur: ſed fortior lex eſt que cogit. ꝙ que permittit: illam enim neminem: et ne peregrinum quidem excipit: his duabus legibus. et illi que cogit et ei que permittit contraria eſt potentior que vetat lex eſt ꝙ que permittit. vt qui volet contionetur. et lex eſt qua cogitur omnibus qui per etatem poteſt militet: ſed validiores ſunt que vetant: vt infamis ne militet et impudicus ne concionetur. Infirma enim erit ꝛc. Si quis dixerit concionatus ſum quia lex permittit ei: idem eſſe impudicus oſtendatur parum valebit defenſio cum lex ſit impudicus ne concionetur. Sanctio lex. que imperat aut cogit et aliquid ſancit: hoc eſt confirmat. propoſita pena aut premio. ſancte leges dicuntur ꝙ ſanctione quadam ſubnixe ſunt: quod enim ſanctione quadam ſubnixum eſt id ſanctum eſt: vt ait Marcus iureconſultus. permiſſione legꝫ que permittit. Item illa defenſio ꝛc. Qui lege nititur cui abrogatum eſt aut derogatum eius infirma nimis defenſio eſt quoniā lex poſterius lata ſemper grauiſſima habetur. Abrogatur vt diximus toti. derogatur parti multis antea legibus ⁊ abrogatum et derogatum fuiſſe legimus. Lex fuit peruetuſta. vt cum debitor moreretur et creditoribus non ſatiſfaceret eius illi diuidere inter ſe cadauer poſſent: hoc vt aſpera et inhumana ſublata penitus eſt. Item lex fuſia canina libertates impediens et quodammodo inuidia que certum modum conſtituebat in ſeruis teſtamentis manumittendis penitus ab imperatore ſublata eſt. viſum enim inhumanum fuit eſt. liceret viuentibus totam familiam ſuam libertate donare: et idem ius morientibus adimi: Romulus quod nonnulli ſcribunt huius legis autor fuit vt perpetua parentibus in liberos et ſumma poteſtas eſſet quos non ſolum addicere bonis et vendere poſſent ſi neceſſitas ferret: ſed etiam indemnatos interficere. ſi aliquid contra rem publicam auderent ſicut. C. Craſſus filium eiuſdem nominis cum contra rempublicam primus agrariam legem ferre tentaret indemnatum domi occidit. ſed huic legi derogatum eſt et conceſſum quidem: vt liberi in poteſtate parentis eſſent fumi tamen ab eo de illis ſupplicium non liceret. Item lex fuit vt dominis vite et mortis ſeruorum poteſtas eſſet vt torquere illos et occidere impune poſſent quod minime nunc licet. tantum enim vite poteſtatem habent non etiam mortis ſi quis igitur lege illa ſe defenderet occiſo ſeruo: qua vite et mortis ſerui domino arbitrium dabatur: vana eſſet defenſio Cum hec fuerint conſiderata: docuit quid anteꝙ ad conflictum deſcenderetur agendum eſſet: nunc quid in ipſo conflictu fieri debeat oſtendit: dicit enim noſtram legem exponendam: laudandamqȝ eſſe: contrarie vero legis explicandam voluntatem. et ad cauſe noſtre vtilitatem trahendam eſſe: que autem precepta vni parti dat: eadem et ad alteram partem que et ipſa lege nititur transferuntur et ſicut actor ſuam legem laudabit, aduerſarij vituperabit et reprehendet: ſic aduerſarius ſi poterit faciet hoc modo (ne a Ciceronis exemplo diſcedamus) dicitis indemortui locum ꝗ petat: non potuiſſe ab hoc nominari et, dānandū hunc eſſe: ꝙ dānatus de pecunijs repetundis in concione verba fecerit: at lex eſt augur indemortui locū qui petat nolato: optima profecto ſanctiſſima: atqȝ vtiliſſima: bene ⁊ ſapienter lata vt ꝗ magiſtratus futurus eſt: et rēpublicā adminiſtraturus non humano conſilio: ſed diuino per auguris vocem nominet: lex que damnatum de pecunijs repetundis verba in concione facere non poſſe dicitis: augurē minime intelligit: cui ſi deorū voluntates interpretari per augurij rationem fas eſt multo magis indemortui locū ꝗ petat nominare licitū eſſe debet. Erit aūt hec de ſcripto et ſententia cōtrouerſia. Nā vt Quintilianus ait: inter omnes artis ſcriptores cōſtat in antimonia duos eſſe ſcripti et voluntatis ſtatus nec immerito: qꝛ cū lex legi obſtet et vtrāqȝ contra ſcriptū dicitur. ⁊ queſtio eſt de voluntate in vtraqȝ id ambigit: an vtiqȝ illa lege ſit vtendum. Qui lege defendit: qua dānatus de pecunijs repetundis verba facere in concione prohibetur: generalem dicit legem eſſe neminēqȝ ab ea excludi et non credibile eſſe legis latorē augurē damnatū aliquē voluiſſe excipi cum ſciret ſemel malum ſemꝑ malū ꝓſumi ſolere. Quā vbi ſemel animus cupiditate deuinxit mala neceſſe eſt: vt conſimilia conſequant conſilia: a bonis nominari magiſtratus dicet non malis et a bono augure mētes deorū inquiri: et aperiri poſſe a malo vero minime enodabimus aperiemus. Nodus pro difficultate accipitur: et obſcuritate. Ouidius. Qui iuris nodos ⁊ legum enygmata ſoluunt. Inde enodare aperire: et veluti nodos ſoluere. Ad noſtre cauſe commodum: diceres non augurem ſed alios prohiberi. Deinde a iuridiciali abſoluta. Poſtremo argumentandum eſſe dicit a iuridicialꝫ abſoluta que iure factum aliquid aſſeuerat nulla extranea defenſione aſſumpta. Partes aūt iuris ſunt natura: lex: conſuetudo. equum et bonū. Factum a conſuetudine: dicemus alias conſueuiſſe ſemꝑ indemortui locum qui peteret: ab augure nolari hic augur eſt: iure igitur nominauit. Arguemus item ſi potuerimus a iudicato. Loci cōes ex vtilitate et honeſtate legis vtriuſqȝ ſumentur: cum dicetur eam legem cuſtodiri precipue debere que ad maximas res pertinere videatur: que plus vtilitatis afferat que magis neceſſaria ſit. Poſterius paulopoſt cum de abſoluta iuridiciali tractabitur.

Abrogatū.

†Sāctio firmatio eſt ꝑ penam ſanguinis: vñ ſacroſancta dicunt officia et magiſtratus cōfirmati ꝑ ſanguine: vt tribunatus cuꝫ licebat ipſe ne occidere quos vellet.

Nodus

Lex iuridicialis abſoluta.

Partes iuris.

De ambiguo. Titu.xj.

Legis ambiguitas legis partibus eſt diſſoluenda.

SI ambiguū eſſe ſcriptum putabit/qđ in duas/aut in plures ſentētias trahi poſſit: hoc mōtractādū eſt. Primū ſit ne ambiguū querendū eſt: deinde quādo ſcriptū eſt. Et ſi id quod aduerſarij interpretantur: ſcriptor

Si ambiguū ꝛc. Tertia pars eſt legitime conſtitutionis: que αμφιβολογια a grecis vocatur: ex ambiguo autem controuerſia naſcit: cum quid ſenſerit ſcriptor obſcurū eſt: quod ſcriptum duas pluresve ſignificat ad hunc modum. Tullius cum filiū heredeꝫ faceret vaſorum argenteorum: triginta pondo vxori ſue ſic leganit heres meus vxori mee vaſorum argenteorū pondo triginta que volet dato: poſt mortem eius vaſ

Franciſcus

ſa magnifica: et precioſe celata perit a filio mater: ille ſe que ipſe volet dare debere dicit: quid in huiuſmodi controuerſia agendũ ſit Cicero docet. Primum ſit ne ambiguum querendum eſt: primum animaduertendum eſt: vtrum plura quod ſcriptum eſt ſignificet pluribuſve modis interpretari poſſit an apertum: ſimplexve ſit: multa enim ambigua videntur que ſi quis excutiat minime ambigua reperiuntur: vt cõſtat Frãciſcuʒ vidiſſe Romam: ambiguũ hoc videtur: ſed certe non eſt. Nõ enim Roma Franciſcũ: ſed franciſcus Romam vidit. Demõſtrandũ autẽ eſt nõ eſſe ambigue ſcriptum aut eſſe ambiguũ: propterea ꝙ omnes in conſuetudine ſermonis eo verbo vno pluribuſve in ea ſententia vtuntur in qua is qui dicit accipiendum eſſe demõſtrabit: hec autẽ precepta que dat Cice. partivtriqʒ ſunt communia

Quã ſcriptũ eſt. Quando ſcriptum eſt eius q̃ ſcripſit perſona excutiẽda eſt: et ex cetera dictis eius factis: ſcriptis aliqꝫ vtra q̃d ſenſerit intelligendũ eo tẽpore teſtm̃ pater ſecit heres dicet: quo ab exilio reduit: et magnam rei familiaris iacturã vxoris negligentia factam offendit: quia credat eum ea ie vaſa habere voluiſſe: que velle ꝫ tu: ac nõ potius que vellem ego: ne. quidem quem vnicum ſibi eſſe videbat vehementer ſemper dilexit: et heredem ſuum inſtituit. Item ex altera parte dicetur: eſto multa vxor fecerit quibus marito diſplicere potuit non tamen credibile eſt illum eam odiſſe cũ et optimus eſſet et conſtantiſſimus. voluit certe priſtino amori hoc concedere. ne in eam cum qua tam diu vixerat ingratus eſſe videret.

Et ſi id qđ aduerſarij. Et ſit id quod aduerſarij ꝛc. Exempli cauſa cuius loco vt Cicero ait nihil prohibet legem fictã ponere quo facilius intelligatur. Meretrix coronã aureã non habeto: ſi habuerit publica eſto. Hic dicetur non bene ſentire eũ qui ſcriptoris voluntatẽ arguit fuiſſe meretricẽ publicandã eſſe: q: publice meretricis nec adminiſtratio vila eſt: neqꝫ tñ ea publicãda exitus legis: ſed in auro publicando et adminiſtratio eſt. et exitus facilis: et incõmodi nihil. Deinde id qđ

Deinde id quod nos. nos ꝛc. Oſtendẽdũ eſt qđ nos dicimus partibus variisnnil: honeſtum eſt vt filius heres inſtitutus det que volet: ipſe contra inhoneſtum vt mater accipiat vaſa que vult ipſa: honeſtum vt aurum publicetur. contra vt meretrix publicetur inhoneſtum. Rectum quidem et honeſtuʒ differre poſſunt. Nã id honeſte fit in q̃ honos et laus: id recte in q̃ officij ratio ha

fieri voluiſſet/oſtẽdendũ eſt. Deide id qđ nos interpretamur: et fieri poſſe/et honeſte/et recte: more: lege: natura: bono/ꝛ equo fieri poſſe: quod aduerſarij interpretantur ecõtrario: nec eſſe ambigue ſcriptũ: cum intelligatur: vtra ſententia vera ſit. Sũt q arbitrant ad hãc cauſam tractãdã vehementer ptinere cognitionẽ amphibologiarũ eã/que a dialecticis pfertur: nos autem arbitramur nõ mõ adiumẽto non eſſe: ſed potius maximo impedimẽto. Oẽs eñ illi dialectici amphibologias† aucupantur eas etiam que parte ex altera ſnĩam nullã poſſunt interptari. Ita ꝙ et alieni ſermonis moleſti interpellatores: ꝛ ſcripti ſui tũ odioſi/tũ obſcuri iterptes ſunt: ꝛ dũ caute et expedite loqui volũt infantiſſimi reperiunt. Ita dũ metuũt in dicẽdo/ne qd ãbiguũ dicãt: nomẽ ſuũ pronũciare non poſſunt. Verũ horum pueriles opiniones rectiſſimis rõnibus cũ volẽs refellemus. Impreſentiarum hoc interdicere nõ alienũ fuit: vt huius infantie garulã† diſciplinã contẽneremus.

† Amphibologias aucupant ſermones cõd rũt dedita opa ambiguos tranſlatio ab ys q̃ i inſidijs auiculas capiãt: ab auibus et capiũt fictum verbum.

† Garulã diſciplinã ſermonẽ inanẽ: q dũ oia dicere videtur nihil dicit ſane garꝛo greci dicunt Ab hoc verſo ſ in la- tini garulũ dixerunt.

¶ Si ambiguum. Proſequitur tertiũ membrum conſtitutionis legitime quod ambiguum vocat di. Si ſcriptũ ſiue publicum ſiue priuatum dummodo autenticum ſit de quo controuerſia agitur: probabitur eſſe ambiguum vtpote quod poſſit trahi in duas aut in plures ſententias: ipſum ſup. eſt tractandũ. i. in litigando exercenduʒ hoc modo. Querendum. i. inquirendum eſt primum: ne pan ſit ambiguum. i. dubium et incertum. deinde querendum eſt qñ. i. q̃ ipe ſcriptum eſt (Sunt q̃ legant quõ ſcriptum eſt: ſed minus procedit: qꝛ ſi ambiguũ eſt certũ eſt: ꝙ ambigue ſcriptũ eſt: verũ ſenſus eſt qđ inquirere oporteat quo tpe ſcriptũ eſt: q: ſepe ex tpe cognoſcit animus ſeu volũtas ſcribẽtis: vt ſi quo tpe iratus fuerit in filiũ ſcripſerit. Uxor filio meo perdito dato q̃ volet: certũ erit ꝙ q̃ vxor volet non que filius intelligetur. Sin vxori iratus ſit teſtans ſic. Filius matri licet male de me merito dato que volet intelliget de voluntate filij: et ita in conſimilibus. Et oſtẽdẽdũ eſt ſi ſcriptor voluiſſet fieri. i. verũ veriſimile ſit eũ voluiſſe fieri. i. qđ aduerſarij interpretant. i. eũ voluiſſe. Deinde oſtẽdẽdũ eſt id qđ nos interpretamur ꝛ. i. ſimul potuiſſe fieri honeſta. i. ſalua honeſtate recte. i. ſalua iuſtitia more. i. iuxta conſuetudinem laudabilẽ lege. i. ſm legẽ ſcriptã: natura. i. ſm legẽ naturalem: bono et equo. i. ex humana equitate. Ecõtrario hoc eſt oſtẽdẽdũ eſt id qđ aduerſarij interptant. ſ. de ſcripto ambiguo nõ fieri poſſe aut nõ honeſte nec recte nec more. lege natura: bono et equo. Nec. i. et nõ ꝛ oſtẽdet nõ eſſe ambigue ſcriptũ cũ intelligat vtra. i. q̃ duaꝝ: ſit vera. Sũt. ſ. nõnulli q̃ arbitrant eã cognitione amphibologiaꝝ q̃ pferũ a dialecticis (vt in libris elẽchoꝝ) ptinere vehemẽter ad hanc cãm tractandã. ſ. et ambiguo otiã: nos aũt arbitramur eã cognitionẽ nõ mõ nõ eſſe adiumẽto ſʒ potius maximo detrimẽto. Cãm paradoxi affert. Em p qꝛ oẽs illi dialectici aucupant. i. captant: ꝛ ſectantur etiã eas amphibologias: q̃ nullã ſnĩaʒ pñt interptari. i. interptãdo aſſignare ex altera pte hoc eſt dialectici cauilloſi etiã mente dubia ꝛ ſimplr dicta cauillant. et cõfuſi ſuis griphis et argumẽtationibus inſolubilibus: aut communibus aut aliõd captioſis omnibus preterrem obſtrepunt. Unde addit. Ita dialectici ſunt et. i. ſimul moleſti interpellatores ſermonis alieni: qꝛ neminem ſinũt perorare ſed obſtrepunt ad quodlibet etiam bene dictũ: et ſunt interpretes. i. expoſitores ſcripti ſui: tum. i. pariter odioſi. i. moleſti et digni qui odio habeãtur: cum ſic ſcribant vt intelligi nolint: tum. i. pariter ob-

ſcurí: et dum volunt loqui caute et expedite: tunc ſup. reperiuntur infantiſſimi: id eſt mutiſſimi: hoc eſt minime quod ad rem faciat di centes. Infans enim a non fando dicitur. Itaq; dum dialetici me tuunt ne dicant quid: id eſt aliquid ambiguum: non poſſunt pronū ciare nomē ſuum: quia verentur ambigue loqui aut capi ab inſtru cto ſimilibus griphis. Quocirca docet futuro oratori argutijs dia lecticis nimis imbutum eſſe: multo tamen magis noſtro tempore: qui pene ad ſuppoſitiones et terminos ars ipſa de ſe optima reda cta eſt. Uerum inquit Cice. nos refellemus: id eſt improbabim9 pue riles opiniones horum: ſcilicet qui dialecticam neceſſariam putāt: ad oratoriam rationibus rectiſſimis cum: id eſt quando voles o he renni: ſed ſup. non fuit alienum: id eſt impertinens ad inſtitutum noſtrum: impreſentiarum: id eſt hoc loco et tempore: interdicere: id eſt inter cetera dicere. hoc quaſi tranſeunte: potius ꝙ ſic interdice re: ſcilicet tibi hoc: ſcilicet errore: vt contemneremus diſciplinā gar rula. i. verboſam: ſi verba attenderimus huius infantie: id eſt mu titatis et carentie loquele: ſi ad res aut ad rerum pondera reſpiceri mus: cum tales ſibi leges dialectici effinxerint: vt ne nomen qui dem ſuum ſine formidine reprehenſionis audeant pronunciare.

beri ſolet: parentis officium fuit in filij relinquere arbitrio: vt vaſa matri daret que vellet ipſe: contra aduerſarius officium dicet fuiſſe mariti aliquod grati animi pi gnus vxori ex qua cariſſimos li beros ſuſceperat relinquere. Le ge que vult vt patris bona filius conſequatur. More quoniā apud omnes cōſuetudo eſt vt paternis bonis fili9 gaudeat: et illa relicta ſibi pro ſuo adminiſtret arbitrio. Mos preterea eſt vt in paternis bonis matri filius a patre preſe ratur. Natura: naturale eſt vt magis filium pater diligat ꝙ vxo rem. Bono et equi et vtile et hone ſtum eſt: bona pr̄na liberorū non vxorū fieri ꝙ plerūq; i ſuas redeūt familias et illos ditāt: ad q̄ nihil ea pertinent. Quod aduerſarij ꝛc. Neq; honeſte: neq; recte: neq; lege: neq; more: aut natura fieri poſ ſe: dicitis meretricem publicari debere: hoc neq; honeſtum neq; rectum eſt. Lex preterea nulla redigi in publicum meretricem vlt: imo fieri hoc leges prohibent: neq; mos patitur: neq; natura. Nec eē ābi gue ſcriptum ꝛc. Ut meretrix coronam auream non habeto: ſi habuerit publica eſt: nulla hic ābigui tas eſt: qs eñ non videāt: de corona intelligi publicāda? Itē decedēs pr̄ teſtamēto iuſſit ſtatuā ſibi po ni aureā haſtā tenentē: querit an ſtatua haſtā tenēs aurea eē debeat: an haſta aurea in ſtatua: hic nul lam ambiguitatem eſſe oſtendemus: et de haſta intelligi nō de ſtatua dicem9: preſertim ſi mōſtrare poteri mus hereditatē tātā nō eſſe vt aurea ſtatua poni poſſit. Sūt q̄ ꝛc. Hoc loco nōnullorū ꝯfutat opinionē q̄ amphibologiarū cognitiōe quā dialectici ꝓferūt: vtilē oratori eē arbitrant dicēs tm̄ abeſſe vt proſit vt etiam abſit: partē reprehendit dialectice q̄ in captionib9 et fallacijs inutilib9 poſita eſt q̄ ſophiſmata appellāt ηαϛα τοσοφιζαττο τιλοτοις απαταις Unde ſophiſta dicitur: ſignificat aūt rhetorē vel decepto rem: qui fraude vtit in ſermone et captioſis verbis aduerſarium circūuenit. Dialectice autē officium tripertitum eſt: aut eñ in diſiūctionib9: aut in diuiſionib9: aut in ꝯcluſionibus verſat: qd in diſiūctiōi bus verſat: an ſit aliquid ꝓbat: et demōſtratio appellat. Qd in diuiſiōib9 poſitū eſt: neceſſariū quidem penitus nō excludit ſed veriſimile tm̄ tractat et dialectica ꝓprie vocat. Qd ad ꝯcluſiōes ꝑtinet q̄ oīno fal ſa ſunt: concludit et ſophiſma nolat. Hanc ptē accuſat Cicero i qua eos qui occupant: moleſtos alte ri ſermoni interpellatores et obſcuros garruloſq; appellat: ceterū dialeticam q̄ circa duo priora verſa tur officia multis in locis ſuis operib9 laudat Cic. in quam Diodotum grecum hoīem et apprime do ctum ꝑceptorē ſibi fuiſſe gloriatur. Ariſtoteles peripateticorū ꝑnceps lib. elenchorū de fallacijs prece pta tradidit nō vt illis vteremur: ſed vt ꝑ illas callidā et falſam aduerſarij argumētationem intelli ge remus diluerem uſq;: noſtrates pħi innumerabiles pene fallacias excogitarūt q̄ tū in amphibologijs poſite ſunt: tū in his q̄s inepti ſibi ineptijs ꝙ vocabulis calculatiōes et inſolubilia appellāt. Hanc cām coniecturalē. Amphibologiarū ꝛc. Quarū ipēs ſunt innūerabiles Quin. ait. Eſt enim amphibo logia aut in ſingulis verbis: cū ſinonyma ſunt: vt Gall9: nam et de alite dr̄ et de nole ꝓprio et de gēte: et de mīs deum ſacerdote. Aut cū alia in verbo integro ſignificatio eſt alia in diuiſo: vt armamētum: aliud eñ integrū ſignificāt: aliud diuiſum ſi arma dicas et mentū. Aut in ꝯpoſitis: vt bona mea habeat oīa leo: grece ſic diceretur ταιμα αγαθα εχετω παντα λεων duo erant quorum leo alter: pantaleo. alter dice batur: inter quos orta controuerſia eſt. Ex compoſitione. Nā Pantaleo ſibi relicta bona eſſe dicebat. Leo vero ſibi: et παντα non cōpoſitum eſſe: ſed diſiūctū aſſeuerabat. In cōiunctis etiam per caſus am biguitas fit: vt aio te Eacida Romanos vincere poſſe: fit eadē et ꝑ collationē: cū verbū ita in oratione col locatū eſt vt incertū ſit q̄ referat vt lora tenēs tū ſic de troilo: li. ene. i. Uergi. loquit tū medium eſt inter lora tenens: et huic ceruixq; comeq; trahunt ꝑterram pōt eñ dici lora tenēs tū et nan huic ceruix ꝛc. ſic itē ꝑ inflexū hoc eſt per ptē indeclinabilē. Dictio eñ indeclinabilis ꝓ quocūq; accipi caſu pōt: exem plū eſt q̄nquaginta vbi erāt: centū inde occidit Achilles: q̄nquaginta et cētū inflexa ſunt incertūq; eſt an dicat cētum vbi erāt inde q̄nquaginta occidit Achilles: an q̄nquaginta vbi erāt: inde cētū occidit Achilles. Aliqñ āphibologia fit cū dua āncedūt: et vtri ſequēs verbū ſubiungatur: in dubium venit vt Tullius heres meus. xxx. pōdo vaſorū argēteorū Terētie vxori mee dato q̄ volet incertū eſt volet cui applicet. Tullio ne an Terētie. Fit itē per ablm̄ amphibologia: vt celo decurrit apto: dubiū nāq; eſt an currat ꝑ apertū celū: an celo facto ſereno. Quo pacto ſolui amphibologie omnes poſſunt Quin. et nſates pħi diligēter oſtēdunt. Chryſippus verbum omne ambiguū eſſe dixit: quo duo vel plura ſigni ficarent. Diodorus cognomento Hemos verbum nullū ambiguū eſſe voluit: nec quēq; aliud dicere ꝙ quod ſe dicere intelligit. Cūq; aliud ego dico: aliud tu accipis: nō eſſe ambiguum ſed obſcurum idem ait. Non enim plura dico ſed id dūtaxat quod dicere me ſentio. ¶ Sed potius maximo impedimēto. Si in amphibologijs et captionibus occupatus orator eſſet cuius rationes omnes et ꝓbationes con uenit eſſe apertiſſimas: ſepe eñ apud iudices q̄ periti admodū nō ſunt cauſe aguntur: adde q; fidem actioni ſue is derogat: quicūq; nimis artificioſe: et callide dicere cognoſcitur: ſuo eñ artificio non cau ſe bonitate fretus ad dicendum veniſſe videt Omnes: quecūq; enumerate ꝑnus ſunt: Aucupant ca ptant. Et ea ex parte altera ꝛc. Non ſolum eas aucupantur amphibologias q̄ in vtrāq; partem intel ligi poſſunt: ſed et que in alteram partē accipi non poſſunt. Itaq; et alient ꝛc. Cum adeo in occupādis amphibologijs occupati ſunt: efficitur vt neminē loqui ſinant: et cum legant: ea que legant: cum odio faſtidioq; auditorū legant: vel obſcure interpretentur. Interpellare aūt eſt dicenti facienti ve aliquid impedimento eſſe. Caute ne aberrent. Expedite prompte ne offendant. Infantiſſimi maxime elin

gues ⁊ inepti veluti infantes. Nomen ſuum pnunciare ⁊c. Si interrogaret quiſpiā ſophiſtā cui Frāciſco nomen eſſet hoc modo: quis tu es? non auderet pter amphibologiā dicere Frāciſcus ſum. Ne ſtatim aduerſarius ſubiceret: alium Franciſcum oſtendens: hic eſt franciſcus: ergo tu es hic: diceret igitur ego ſum hic homo: q̄ vocat̄ franciſcus. Uerum hoꝝ ⁊c. Qḋ ſe facturum pollicetur cum Herennius voluerit: in topicis fecit que ad Trebatium ſcripſit iure cōſultū. Intercedere phibere: vnde interdicta que pp̄ie forme dicuntur ⁊ cōceptiōes vboꝝ: quibus pretor aut fieri aliquid iubet: aut phibet: quod tunc maxime fit: cum de poſſeſſione vel quaſi poſſeſſione inter aliquos contenditur. Et vt ſummatim dicam interdictum eſt pretoria prohibitio a poſſeſſionis perturbatione. Dicimus autem interdico tibi aqua ⁊ igni: ⁊ tibi interdicitur aqua ⁊ ignis: vel aqua ⁊ igni. Item tu interdixeris aqua ⁊ igne. Liui⁹ lib. viij. Interdictumqꝫ populo antiati mare.

Interdico. Interdictū. Franci. *Epitome de gur.*

Multe diffinitiōis ſpecies. Partitio multiplex.

¶ Cum definitione ⁊c. Multe deffinitionis ſpecies ſunt: quarum alie perfecte et proprie: alie imperfecte ⁊ impropie. De perfectis ⁊ proprijs poſt dicetur: earū que imperfecte ⁊ improprie ſunt lati⁹ vtar vocabulis vt intelligi melius res poſſit. Quedam partitio appellatur qua aliquid ex partibus oſtēdimus integralibus: vt quid eſt domus. Domus eſt que conſtat tecto: pariete: ⁊ fundamētis. Quedā diuiſio cum aliquid per partes ſuas diffinitur ſicuti Cic. exordium diffinit cum dicit: exordiorum duo ſunt genera: hoc eſt due partes: principium ⁊ inſinuatio. Quedam qualitas quoniam quale ſit aliquid euidenter oſtendit. Ut ſi queratur: qḋ eſt homo? ⁊ reſpondeatur. Homo eſt in quo humanitas eſt: vel manſuetudo. Item homo eſt qui ingenio valet: qui cognitione rerum pollet: qui mortalitati ſubiectus eſt qui facienda eligit: q̄ inutilia contemnit. Quedā eſt deſcriptio q̄ adhibita circuitione dictoꝝ factorūqꝫ rem q̄ ſit deſcriptione manifeſtat vt ſi querat̄ qḋ ſit luxurioſus: ⁊ dicat̄ luxurioſus eſt in delitijs multis ⁊ ſuperfluitatib⁹ pfuſus: atqꝫ in omni apparatu nimi⁹. Quedā eſt definitio per differentiā quā de eodē ⁊ altero iuniores appellant philoſophi: vt cū petit̄ quid inter regē interſit ⁊ tyrānū et adiecta differentia vterqꝫ diffinit̄ hoc modo. rex eſt modeſtus ⁊ temperans. i. quo humanitas eſt. Tyrānus immodeſtus ⁊ intemperās in quo crudelitas. Quedā fit per tranſlationē: vt qḋ eſt adoleſcētia? eſt flos etatꝫ. Trāſlatio eſt a florib⁹ ſūpta: hac vtimur: vt moneam⁹: vt deſignem⁹: vt vituperemus: vt laudem⁹. Quedā eſt per priuationem cōtrarij eius: quod deffinitur: vt quid eſt bonum? id quod non eſt malum: quid eſt iuſtum? id quod non eſt iniuſtum. Quedam eſt per imaginationē quandam et ad numerum pertinet hoc eſt proprium cuiuſqꝫ ſubſtantiam: vt quid eſt Eneas. Qui Ueneris ⁊ anchiſe fili⁹ fuit. Quedā eſt per defectum pleni vel perfecti ex eodem gñe: vt ſi queratur quid eſt triens? ⁊ rñdeat̄. Cui dodrāns deeſt vt ſit aſſis. Quedam p̄ ppoſitionem vt ſi querat̄ quid eſt homo: ⁊ dicatur homo eſt minor

Aſcenſius Ordo.

Tyrān⁹ ab rege qḋ intereſt.

De diffinitione. Titu. xij.

¶ Agens verbi facta cui ſe conformet deſcriptione ſi que oppoſita eſt ex iuris refellet partibus.

Cum definitiōe vtemur / primū afferem⁹ breuē vocabuli diffinitionē / hoc modo. Maieſtatē is minuit / q̄ ea tollit / ex qb⁹ rebus ciuitatis † āplitudo ꝯſtat. Hec ſunt ea: q̄ capiūt ſuffragia populi / ⁊ magiſtratus conſiliū. Nēpe igitur tu ⁊ populū ſuffragio / ⁊ magiſtratum cōſilio pūaſti: cū pontes diſturbaſti. Itē ex ꝯtrario: Maieſtatē is minuit. q̄ amplitudinē † ciuitatis detrimēto afficit. Ego nō affeci: ſꝫ phibui detrimēta † erarium ꝯſeruaui / libidini maloꝝ reſtiti / maieſtatē oēm interire nō paſſus ſum. Primū igit̄ vocabuli ſnīa breuiter / ⁊ ad vilitatē cauſe accōmodata deſcribet̄. Deinde factū noſtrū cū verbi deſcriptione coniungetur: ⁊ deſcriptionis rōne aptabitur. Deide ꝯtrarie deſcriptiōis ratio refellet̄: ſi aut falſa erit: aut inutilis aut turpis: aut iniurioſa. Id quoqꝫ ex iuris partib⁹ ſumetur de iuridiciali abſoluta: de qua iā loq̄mur.

¶ Cum definitione ⁊c. Perſcribit locum a definitione: ⁊ docet quomodo eo vtendū ſit: dicens. Cū. i. quando: nos vtemur definitione: nos offeremus primum breuem definitionem. i. deſcriptionem vocabuli hoc modo: ſcilicet definientes quid ſit maieſtatem minuere Is minuit maieſtatem. ſ. magiſtratus aut principatus Romani q̄ tollit id eſt aufert ea: id eſt eas res: ex quibus rebus amplitudo: id eſt maieſtas ⁊ ampla dignitas: ciuitatis: ſcilicet Romane (Nam de ea loquitur. Bene tamen non exprimit: vt ad quemlibet poſſit applicari) conſtat: id eſt conſtituitur. Hec ſcilicet quibus amplitudo ciuitatis conſtat: ſunt ea que capiunt: id eſt complectuntur ſuffragia id eſt libera vota et liberas (vt dicunt) voces ad creādos nouos magiſtratus populi. ſ. Romani: et conſilium magiſtratus ſcilicet iam creati. Nempe igit̄ tu o Cepio. priuaſti ⁊. ſ. ſimul populum ſuffragio qui Saturninū tribunum plebis creauerat: cuius maieſtatē leſiſti ⁊ auctoritatem minuiſti et magiſtratum: videlꝫ Saturninum tribunum plebis: conſilio. ſ. ſuo: quo ſemiſſibus et trientibus frumētū populo diuidere decreuerat: priuaſti dico tunc cum. ſ. qñ diſturbaſti pontes. i. ſcalas ⁊ gradus quib⁹ aſcendere parabat in ſuggeſtū ad pmulgandā legē. Itē ex cōtrario vel econtrario defenſor. Cepionis aut cepio ipſe vtetur definitione ſic. Is minuit maieſtatem: qui afficit detrimento. i. dāno et incommodū amplitudinē ciuitatis: ego non affeci videlicet amplitudinē ciuitatis detrimento: ſed prohibui detrimenta: q: erarium qḋ tātā largitionē pati nō poterat: conſeruaui: et reſtiti libidini. i. inordinate ⁊ pernicioſe voluntati maloꝝ (non dicit tribuni plebis) quaſi id nō iſtauerit vt magiſtratus: ſed

† Ab ciuitatis non verbis: qm̄ maieſtas maiorib⁹ dicta ē ciuib⁹ ⁊ in magiſtratibus eſt nō lenib⁹. Amplitudo aūt vt ſēp a doctis notata eſt p potentiā cū dignitate.

† Detrimentum dānū dictum ſm Uarronem a detritu: q: ea que trita ſunt minora prij ſunt ſic intrimētū ab eo qḋ duo inter ſe ſint diminuta. Differētiāqꝫ abiunicē: q: detrimētū (vt pedia. inqt) vel vnius ptis dici poteſt intrimētū ſo ad vtriuſqꝫ ptis ſpectat dantis accipientiſqꝫ incōmodum.

vt pernicioſus ciuis: ⁊ non ſum paſſus omnem maieſtatem interi re: que interüſſet ſi pecunie publice: que nerui ſunt belli ⁊ cuſtodie vrbium exhauſte fuiſſent. Igitur (quod intelligendum relinquit) non minui maieſtatem. Et eſt locus a definitione qui concludit tã negatiue ꝙ affirmatiue: vt hoc non eſt animal rationale: ergo non eſt hõ: ⁊ hoc eſt alal rationale: ergo eſt hõ ⁊c. Igit vt bene vtamur definitione ſententia .i. interpretatio vocabuli: deſcribetur primum breuiter et accommodata vel accommodate ad vtilitatem cauſe .ſ. noſtre deſcribentium. Deinde ratio deſcriptionis contrarie refelle tur .i. reprobabitur: ſi erit aut falſa: aut inutilis: aut turpis: aut iniu rioſa. Id quoq; .i. ⁊ etiã: id .ſ. docere aut noſſe qualis ſit dequem ur ſcriptio tumetur ex partib⁹ iuris de iuridiciali abſoluta: de qua lo. iam: id eſt ſtatim.

mundus. Nam licet magnitudi ne a mũdo incomprehẽſibili ho mo diſtet recte tamen ſm propor tionem ſic definitur quia aliquã cum mundo ſimilitudinem ha bet: cum ex quatuor cõſtet elemẽ tis. Quedam per relationem vt pater eſt cui filius eſt: dominus eſt cui ſeruus eſt: ⁊ econtra. Que dam per cauſas: vt quid eſt dies: ſol ſuper terram ſol em̃ cauſa eſt diei. Quedã eſt ſm laudem. Cum rem laudandam laudem⁹: vt lex eſt mens boni viri: animi conſi lium ſententia ciuitatis. Quedã ſit ad verbum hoc eſt vocem illam de cuius notione queritur alio ſermone deſignat vno ac ſingulari et quodam modo quid illud ſit in vno verbo poſitum verbo alio declarat: vt quid eſt conticeſcere: tace re: propria philoſophorum definitio: que ὁρισμὸς a grecis dicitur definitur. Definitio eſt rei propo ſite propria ⁊ dilucida et breuiter comprehenſa enunciatio: conſtat autem genere: ſpecie: differentijs: proprijs: vtſi equum finias. Equus eſt animal irrationale mortale hinniẽs genus eſt animal: morta le ſpẽs: differẽtia irrationale. Nã ⁊ homo mortale eſt ꝓpriũ eſt hinnens. Hec definitio cũ definito: hoc eſt re que definitur congruit cetera omnia excludit. Uere igitur definitiones vt philoſophi dicunt quid ſit res explicant qualis ſit ⁊ quemadmodum ſuis membris conſtare debeant. Definitio de qua

Quid ſit minuere maieſtatem.

hoc loco agit Cicero pars eſt quarta legitime conſtitutionis cum non de facto quod apparet a quo factum ſit: ſed de facti nomine controuerſia oritur ⁊ vis vocabuli verbis definienda eſt: ideoq; defini tio appellatur: exemplum ſuperius poſuit Cicero de Cepione qui queſtor vrbanus cum L. Saturni nus legem frumentariam de ſemiſſibus ⁊ trientib⁹ ferret in eum impetum fecit: pontes diſturbauit: ciſtas diſiecit: ⁊ quo ſecius lex ferretur impedimento fuit: quare accuſatus eſt maieſtatis. In hac cau ſa vocabulũ diffiniẽdũ fuit q̃d eſſet maieſtatẽ ledere vel minuere: q̃ pro Cepione dixit: ita diffiniuit vt oſtenderet ſeruaſſe illum maieſtatem non minuiſſe. Breuem vocabuli diffinitionem ⁊c. Diffiniendũ breuiter vocabulũ eſt rei de qua lis eſt vt vocabulum maieſtatis. Adulterij nomen diffiniendum eſſe ſi quis cum aliena vxore coiret in lupanari. Nam ſi is accuſaretur adulterij hoc mõ: adulterũ ſe eſſet negaret per diffinitionem vocabuli. Adulter eſt qui cũ aliena vxore domi ei⁹ coit: ego in lupanari coi ui nõ ſum igit adulter. Accuſator vero ſic diffiniret. is adulter eſt qui aliene vxori cõmiſcet. Jo minuit maieſtatẽ in exẽplo perſtat Cicero. qd libro primo qñ de cõſtitutionib⁹ loqueret adduxit. Ex quibus rebus ciuitatis amplitudo: in quibus magnitudo ⁊ decus ciuitatis poſitum eſt. Que ea ⁊c. Docet q̃d ſint ea in quibus amplitudo verſatur ciuitatis: ſunt autem ſuffragium populi: ⁊ conſilium magiſtra tus: primo em̃ rogatur populus vt ſuffragijs ſuis aliquid fieri iubeat vel vetet: deinde quod populus ſciuerit id magiſtratus conſilio firmatur qui mos Romanus fuit. ſuffragia autem ſunt voces: vt ſic dicam que dicebantur ad comitia in tabella ve ſcribebantur: quibus ſuã quiſq; declarabat volunta tem de aliquo eligendo in magiſtratum: vel de aliqua re ſtatuenda: ſabio vtuntur tẽpeſtate noſtra fer me oẽs Italie populi: mos tñ eſt peruetuſtus. Nã ⁊ Ouid. ſcribit. Mos erat antiquis niueis atriſq; la pillis. His damnare reos: illis abſoluere culpam ψήφους vocãt greci ſuffragia καὶ ψηφίζω per ſuffra gia decernere. Tu populum: ſic intendit qui in Cepionem dicit. Priuaſti ſuffragio: quia non ſiuiſti vt iuberet vel vetaret legem ferri. Conſilio: conſenſu: voluntate deliberatione. Item econtrario ⁊c. Ce pionis aduerſarius dixit minuere maieſtatem eſſe prohibere populum ſuffragio: ⁊ magiſtratum con ſilio. Cepio qui ſe defendit aliter definit cum dicens maieſtatem minuere qui amplitudinẽ ciuitatis damno afficit: ſe autem prohibuiſſe damno affici: ideoq; nõ minuiſſe maieſtatem ſed ſeruaſſe. vtraq; pars pro cauſe ſue commodo definit. Erariũ. Qd tantã largitionẽ ferre nõ poterat. Libidini ⁊c. Non em̃ vtilis ciuitati futura lex erat que nulla ratione ſ; libidine ⁊ impetu nonnullorum ferebatur. Pri mum igitur ante omnia inquit vocabulum breuiter definiendum eſt. Si ſacrilegium obijcitur: cum ſit furtum quid ſit ſacrilegium. Quid furtũ. Ad vtilitatẽ cauſe: vtraq; pars ſic definit vt cauſe ſue vti le eſſe videt: ſicut ſuperius apparuit. Factum noſtrum ⁊c. Hoc modo is legem ferre volebat frumenta riam de ſemiſſibus ⁊ de trientibus. vt coemptũ pecunia erarij frumẽtũ populo diuideret: ego tantam erarium largitionem pati nõ poſſe vidẽs quo minus lex ferret: impedimẽto fui: is maieſtatem accerſit quam ego ſeruaui nõ leſi: ꝓhibui em̃ dãno ciuitatis amplitudinẽ affici. Tunc aũt minui d: maieſtas cũ damno ciuitatis amplitudo afficit: nõ iũ cũ vtilitatẽ conſequit. Ratio cõtrarie deſcriptionis ⁊c. Is omnia populo ⁊ magiſtratui facere dicit licere: et tunc maieſtatẽ ledi cum aut populus ſuffragio: aut magiſtratus conſilio priuat: quod falſum eſt: qr neq; populo: neq; magiſtratui omnia facere fas eſt. Cum contradici illis ſepe ſoleat: cum obeſſe volunt. Si aut falſa erit ⁊c. Duobus precipue modis de finitio refelli poteſt: vt Quintilianus ait: ſi aut falſa fuerit: aut parum plena: falſa eſt: ſi dicas equus eſt alal rationale. Nam equus eſt animal ſed irrationale. Qd aũt cõe cũ alio eſt definit eſſe proprium. Et vt a nouiſſimo exemplo nõ recedamus. Qui priuatã pecuniã de templo ſurripuit ſacrilegij re⁹ ſit culpa manifeſta eſt. Queſtio eſt an huic crimini nomẽ quod in lege ↄtinetur: ergo ambigit an hoc ſa crilegiũ ſit: qr de templo ſit ſubrepta pecunia: accuſator hoc nomine vtitur reus qr priuatum ſurripuit negat eſſe ſacrilegium: ſed furtũ fatet: dicit aũt actor ſacrilegiũ eſſe aliq̃d ſacrũ ſurripere. Uterq; alte rius finitionẽ impugnat: reus accuſatoris finitionẽ falſam eſſe dicit. Qui ſic definit. Sacrilegium eſt ſurripere aliquid ſacri. Non em̃ ſiquid ſacrũ de loco ꝓfano ſurripuero recte appellari ſacrilegus pote ro: quia ſacrilegiũ eſt ſurreptio rei ſacre de loco ſacro. Ego de ꝓfano rẽ ſurripui. Igit definitio tua fal ſa eſt. Accuſator non falſa plenã defenſoris definitionẽ dicet eſſe: ſic aũt defenſor ⁊ ipſe definiuit. Sa crilegium eſt ſurripere aliq̃d ſacri: adiciẽdum em̃ fuit ex loco ſacro. Inutilis: definire qd nihil ad que ſtionem pertinet non niſi ſtultis accidit: vt Quintilianus ait: cum ea dicunt q̃ nihil ad eam rẽ faciunt

qua de agitur vel ideo inutilis:q ⁊ ſi vera eſt:nō tñ vtilis eſt:vt cum definit: maieſtatem ledit qui magiſtratū cōſilio ꝓpꝫ ſuffragia priuat inutilis definitio eſt:inutile eñ eſſet amplitudini ciuitatis
Turpis. ſi magiſtrat⁹ priuari cōſilio nūq̄ poſſet vel ꝓpt̄s ſuffragijs. Accederet eñ vt inutilia reipublice ſtatuerent. Aut turpis ⁊c. Turpe eſt vt is q̄ ledere rempublicā volebat:⁊ erariū largitiōibus exhaurire: leſam deinde maieſtatem ab eo dicat q̄ id fieri ꝓhibuit. Iniurioſa:iniqua. Que equitas iudi. q̄s ius punire illū vult q̄ ꝓfuit? Id quoqꝫ ⁊c. Dixit alias partes cōiecturalis cōſtitutiōis iuridicialis abſolute parteb⁹ q̄ ſunt natura. Lex:cōſuetudo:iudicatū:equū: bonū confirmari id ⁊ in hac parte fieri debere precipit hoc mō:q̄ mos q̄ lex permittit licere magiſtratus inutilia ⁊ turpia reipublice nullo contradicēte poſſe moliri:⁊ cōtra que lex:qui mos nō hortatur quēlibet:vt rēpublicā a detrimento prohibeat. Nihil quod ad finitionē pertineat ſummus dicēdi magiſter pretermiſiſſe Quintiliano videtur.

Franciſcus ¶ Queritur in tranſlationibus. quinta legitime conſtitutionis pars tranſlatio eſt. Cum actio cō mutationis indiget: quod non aut ioagit:quē oportet:aut apud quos qua pena:qua lege:quo crimine:quo loco:quo tēpore oportet. Ut lib. j dictum eſt. In hac cōſtitutiōe exemplis:⁊ permultis (vt ait Cice. in rhetoricis de inuen.) opus eſt. Si ſingula tranſlationis genera quererātur:ſed quia ratio preceptorum ſimilis eſt exemplorum multitudine ſuperſederi poſſe idem ait:omnis aūt tranſlatio: quod ſuperiore libro et in rhetoricis de inuen. oſtenditur tēporibus Ciceronis in ipſa cauſarum actione:aut nō erat:aut raro inueniebat. Naꝫ pretores qui ius dicebant:⁊ iudices cauſe dabant cōtrouerſie vel agendi gen⁹ inſtitutis actiōe formabāt:ita preſcribebant qua accuſator qua re⁹ actiōe vti deberet ꝓſcribēs aūt ꝓtor quid fieret: ⁊ excipiēs q̄d non fieret tranſlationis cōtrouerſiam actionibus auferebat. Que enim tranſlatio in iudicio eſſe iam poterat. Cum litis forma a pretore accepta eſſet? Erat preterea inſtitutum vt cauſa caderet is qui egiſſet:quēadmodū nō oportuiſſet. In iure ciuili verſabant trāſlationes: q̄s ſi in iudicium aliq̄ua tranſlatio veniebat parū ſimilitudinis per ſe habebat aſſumebatq̄ꝫ vires ab alia cōſtitutione hoc mō. Accuſabat aliquis peculat⁹: ꝙ vaſa argētea de loco priuato ſuſtuliſſet definiebatur quid furtum, quid peculatus eſſet. Deinde trāſferri crimē reus poſtulabat: ⁊ furti ſecum nō peculatus agi oportere dicebat: quid agendum ſit cum aliquid transferendū dicitur Cice. admonet.

¶ De tranſlatione. Ti.xiij.

Querit in trāſlationib⁹ primū/nū aliquis ei⁹ rei actiōeꝫ/petitionē/aut † executōeꝫ habeat / quā non oporteat. Nū alio mō/ alio tpe/alio loco. Nū alia lege. Nū alio q̄rente/aut agente. Hec legib⁹/⁊ moribus de equo/⁊ bono repe riuntur:de quibus dicetur in iuridiciali abſoluta.

Circūſtātiꝫ i trāſlatiōe

† Aut executionē habeat: vt exeq̄.i. tranſigere quod in cōtrouerſia ſit ꝑ altera pte poſſit: hoc eſt viſſe aut pſon⁹: aut aduocatus:aut procurator aut cognitor.

¶ Queritur ⁊c. Proſequit quintā partē legitime conſtitutionis dicens. Queritur.ſ. ab oratoribus (eſt eñ impſonale verbū) in tranſlationibus.i. commutationib⁹.ſ. actionis:aut iudicio:aut fori:aut teſtium:aut cōtendentiū. Primū.i. primo loco. num.i. an ne aliq̄s habeat actionem petitionē:aut executionem eius rei quā nō oporteat ſcꝫ habere:aut ſi legatur quē dic. Num aliquis que nō oporteat habere habeat actionem ⁊c. Num ſup. oporteat agere:aut petere: aut exequi alio modo:alio tpe:alio loco. Nū.i. an ne alia lege. Num.i. an ne alio querente.i. petente.ſ. rem:aut agente.ſ. in perſonā. Hec.ſ. que querēda ⁊ conſiderāda dixit reperiuntur legibus ⁊ moribus de bono ⁊ equo:de quibus dicetur in iuridiciali.ſ. conſtitutione:abſoluta:de qua ſtatim agetur titulo videlicet.xv.

Aſcenſius

Actionem. Num agere quis poſſit. Actio enim eſt ius perſequendi in iudicio quod ſibi debetur. Sine actione:lex ait:nemo experitur:is ab actione repelleretur qui in eum ageret:in quem agere ad eũ non pertineret. Exempli cauſa. Titius decedēs heredem filium inſtituit bonorū oīm:frater Titij debitorem eius compelli ad ſoluēdas ſibi pecunias poſtulat:quas Titio debebat. Nō eſ heres debitor inquit:non potes agere hoc nole. Agat heres nō negat debitū ſed trāſferri actionē poſtulat. Eius rei de qua agit̄ queciq̄ꝫ ſit. Petitionē. Actiones aut in rē ſunt:aut in perſonā. Naꝫ agit vnuſquiſq̄ꝫ aut cū eo q̄ ei obligat⁹ eſt vel ex cōtractu vel ex maleficio quo caſu ꝓdite ſunt actiones in pſonā ꝑ quas intendit aduerſariū ei dare aut facere oportere:⁊ alijs quibuſdā mōis:aut cū eo agit:q̄ nulla in re obli-
Petitio q̄d Executio; quid. gatus eſt: mouet tñ alicui de aliq̄ re ꝯtrouerſiā:quo caſu ꝓdite ſunt actiōes in rē:veluti ſi rē corporalē vt fundum poſſideat q̄s quē Titius ſuū eſſe intendat in rē actio eſt:⁊ hec petitio appellat: Intuēdum eſt in tranſlatione q̄s petere poſſit heres relictū ſibi fundū quē aliq̄s poſſederit:ſꝫ nō preſcripſerit petere poſſet:qui heres nō eſſet:petere:nō poſſet ꝓcurator aut tutor alieno nōie rē petere pōt. Qui ꝓcurator non fuerit vel negociorū geſtor petēdi ius nō habet. Aut executionē ⁊c. Cū querit nō q̄s ius habeat exequēdi apud quem agitur:ſi ſe ſubijciunt aliq̄ iuriſdictioni alicuius ⁊ cōſenſerūt inter cōſentientes cuiuſuis iudicio qui tribunali preeſt:vel aliā iuriſdictiōe hꝫ:. eſt iuriſdictio. Cōſenſiſſe aūt videnſ qui ſciunt ſe nō eſſe ſubiectos iuriſdictioni alicui⁹ ⁊ in eū tñ cōſenſerūt. Ceterum ſi putēt eius iuriſdictionē eſſe nō erit iuriſdictio. Error eñ litigatorum vt Julianus ait:nō habet cōſenſum:aut ſi putauerunt aliū eſſe pretorem pro alio eque error nō dedit iuriſdictionē: aut ſi cū reꝫ eſſet q̄ ex litigatorib⁹ viribus pretore compulſus eſt:nulla eſt iuriſdictio. Cognoſcere inter ſacerdotes etiā ſacerdotibus conſentientibus ꝓtor:vel quiuis alius ciuilis iudex ex iure chriſtiano prohibet:quicquid cognouerit:de quid executus fuerit:irritum erit Ordinis eñ vniuerſi ſacerdotalis ratio habetur:querendum igitur
Alio modo eſt diligēter cui ſit iuriſdictio:vt ius exequendi:hoc eſt iudicandi:⁊ in cauſa ꝓnunciandi. Nec de illa hic intelligi credas executione:que aut verbo fit aut actu:verbo vt cū a pretore pignora accipe a quodam mandatur actu vt cuꝫ accipiunt. Quē nō oporteat. Cui neq̄ꝫ actio neq̄ꝫ petitio cōpetat neq̄ꝫ executio. Num alio modo:exempli cauſa agit qui locati fundum ſe coluiſſe allegans:⁊ ſed cōtractum locationis non probans:culturā probās certū eſt ſuccūbere: pōt eñ ei dici hoc modo agere nō potes:idē actione negociorum geſtorū agere pōt:vt dicat fundū tuū colui:equum eſt mercedē me cōſequi:item agit aliquis actione pro ſocio:fundus diuidatur qui communis eſt inter ipſum ⁊ aliū:ſi ſocietatis cō

tractum nõ probat tacitũ vel expꝛeſſum ſuccũbit: agere enim debet cõmuni diuidũdo: quia res eſt cõis citra cauſam ſocietatis vel familie herciſcũde: ſi hereditaria res eſt. Itẽ agit quis poſſeſſorio cũ petitorio agere debeat: poſſeſſorio agit qui rei quam ſuã eſſe aſſerit dari ſibi poſſeſſionẽ poſtulat. Petitorio vero qui nõ ſtatim poſſeſſionẽ: ſed ius ꝛ dñium rei dari ſibi poſcit. Alio tẽpore. Petis a me centũ: que me tibi debere nõ nego: ſed hoc a te peti tempoꝛe nõ poſſe dico. Quia poſt annũ daturũ me ſtipulatus ſum: adhuc octo mẽſes nõ abierũt. Alio loco: pꝛomiſi me daturum Rome: nõ peruſie. Uel petis apud pꝛetoꝛẽ cum apud conſules vel decuriones petere debeas: aut pꝛeſidẽ. Alia lege. Agis lege inceſti: cũ lege adulterij agere debeas. Agis lege peculatus: cũ lege furti tibi agendũ ſit. Agis actione perſone: cum actione rei agere cõueniat. Alio querente aut agente: petis tu cum petere nõ poſſis: qm̃ actio tibi non incumbit: non enim aut tutoꝛ es: aut pꝛocuratoꝛ: querimus rem agimus magis in perſonam. Actio autem duplex eſt: vt diximus altera in rem: altera in perſonam. Quis querentẽ accipere queſitoꝛem iudicij vel iudicem poſſimus: qui ſuſpectus allegari a partibus poteſt. Hec legibus: hec inquit que in trãſlatione queri ſolent: in iure ciuili: ꝛ eius partibus cõtinentur: idẽ in rhetoꝛicis dicit de inuẽtione his verbis. Quare in iure tranſlationes plerũqꝫ verſantur. Ibi enĩ ꝛ exceptiones poſtulantur: ꝛ quedã modo agendi poteſtas datur: et ois conceptio pꝛiuatoꝝ iudicioꝝ conſtituitur.

Alia tpe.
Alio loco.
Alia lege.
Alio agẽte.
Actio duplex.

¶ De ratiocinatione. Titu.xiiij.

¶ Ratiocinatione ex ijs que ſcripta ſunt, non ſcripta inferimus.

Ratiocinatio vel ſyllogiſmus.

In cauſa rationali primũ queretur / quid in rebus maioꝛib⁹ / aut minoꝛib⁹ / aut ſimilib⁹ ſimiliter ſcriptũ / aut iudicatum ſit. Deinde vtrũ ea res ſimilis ſit ei rei de qua agit̃: an diſſimilis: Deinde vtrũ ꝯſulto ea de re ſcriptũ non ſit / quod voluerit cauere: qḋ ſatis cautũ putarit pꝛopter † ceteroꝝ ſcriptoꝝ ſimilitudinem. De partibus legitime cõſtitutionis ſatis dictum eſt: nunc ad iuridicialem reuertamur.

† Hoc q̃ ratiocinationem inducei affirmabit: vt dicat nõ op⁹ fuiſſe de ea re quicq̃ ſcribere: qñ q̃dẽ ceteroꝝ multitudo ſcribentiũ hoc dixiſſe ab ea que ſcripſit ſatis viſa ſit.

¶ In cauſa rationali. Tractat vltimã legitime conſtitutionis partẽ dicens. Quereẽ primũ in cauſa rationali .i. vbi ratiocinatione contendit̃: q̃d ſit ſcriptũ aut iudicatũ ſimiliter: in rebus maioꝛib⁹ aut minoꝛibus aut ſimilibus. Deinde ſup. quereẽ vtrũ ea res ſimilis ſit ei rei de qua agit̃: an diſſimilis. Deinde .i. tertio loco: pꝛo quo Ualla docet dicendũ tum: vtrum nõ ſit ſcriptũ de ea re id ſup. qḋ voluerit cauere .i. vetare aut caute decernere: cõſulto .i. ex cõſilio ꝛ deliberatione ꝓuia: q͂ .i. quia: aut eo q͂ ſcꝫ legiſlatoꝛ putarit ſatis cautũ ſup. eſſe de ea re ꝓpter ſimilitudinẽ ceteroꝝ ſcriptoꝝ. Et hoc dicto concludens hunc tractatũ dicit. Satis dictũ eſt de partibus ꝯſtõnis legitime: reuertamur nunc ad iuridicialẽ .i. plenã determinationẽ de iuridiciali ꝯſtõne: quã tñ pꝛelibauit: aut reuertamur pꝛo cõuertamur dixit: qḋ in re particula auctoꝛe Ualla frequens ſit.

¶ In cauſa rõnali: vltima pars eſt legitime cõſtitutionis: que ratiocinatio latine appellatur: grece ſyllogiſmus dicitur. Cũ ex eo quod ſcriptũ eſt ad id quod nũq̃ ſcriptũ eſt peruenitur ꝛ ſine vlla certa lege: per ſimilitudinẽ quã cum aliqua lege habet res quaſi iudicatur. In quo maxim⁹ patronis ſudoꝛ olim fuit ꝛ iureconſultis: nec minoꝛ tempeſtate noſtra leguleis noſtris eſt. Exẽplũ huius cõſtitutionis et lib. i. hui⁹ operis ꝛ in rhetoꝛicis de inuentione ponit Cice. de publio Malleolo qui matrẽ necauit: ꝛ coniectus in vincula teſtamẽtũ condidit. Cũqꝫ deinde ab eius fratre ꝛ heredib⁹ quos ille inſtituerat cõderetur: ꝛ ij potuiſſe teſtamẽtũ cõdere affirmarent: ille negaret: multe afferebanẽ leges quarum nulla permittebat matricidam teſtm̃ cõdere: aut pꝛohibebat: quid vtraqꝫ pars per ratiocinationem efficere poſſit Cic. docet. Oĩa aũt argumẽta que ad hanc ꝯſtõnem ſumunẽ ab adiũctis negotio tra hi certũ eſt. Sunt autem adiũcta negotio maius: minus: ſile: eque magnũ: ꝯtrium: diſparatũ: gen⁹: pars: euẽtus: que loca rhetoꝛi: cũ dialectico cõẽs ſunt tres: tñ oĩno ad ratiocinalẽ cauſaꝫ pertinent: maius ꝛ minus ſile maius ꝛ minus ex vi ꝛ numero ꝛ ex figura negotij ſicut ex ſtatura coꝛpoꝛis cõſyderanẽ: ſimile aut ex ſpecie comparabili aut ee cõferenda atqꝫ a ſimili laude natura iudicaẽ. In hac fere ſpecies vt Quintilianus ait ratiocinatio venit: an qḋ ſemel facere ius eſt idẽ ꝛ ſepius. Lex eſt inceſti dãnata de ſaxo tarpeio pꝛecipitetur: quedã pꝛecipitata moꝛtua nõ eſt: repetiẽ ad pꝛecipitiũ: nulla certa lex eſt: qui defendit ſatiſfactũ legi dicit eſſe: nec bis pꝛecipitari debere: qui oppugnat: ſic dicit pꝛecipitari debere: vt moꝛiaẽ: ideoqꝫ iterũ pꝛecipitandã eſſe. An qḋ in vno id in pluribus valeat. Lex eſt qui tyrannũ occidit pꝛemiũ petat. Quidã duos occidit: duo ꝓmia petit: hoc lex non dicit: ſed ex eo qḋ ſcriptũ eſt: ad id quod ſcriptũ nõ eſt peruenitur. An qḋ antea: ꝛ poſtea liceat: raptoꝛ virginis aufugit ſtupꝛata interim nupſit: redit raptoꝛ rapta eum maritũ optat: videndũ eſt an ius ſit. Lex enim eſt: rapta raptoꝛẽ maritũ optet: hoc dicit: num poſtq̃ nupſerit optare poſſit. An quod in toto idem ꝛ in parte. Non eſt ius aratrũ pꝛo pignoꝛe accipere. Quidã vomerẽ accipit. Queritur an quod in toto nõ licet: liceat in parte. An quod in parte idem ꝛ in toto. Lex eſt ne quis lanã Tarento aduehat: quidã nõ lanam aduexit: ſed oues. Queritur numquid quod in parte nõ licet: liceat in toto. Et certe ſi quod in parte non licet: in toto non licebit. Ex manifeſto in his controuerſijs: quod dubiũ eſt colligitur. Dicitur ꝛ ee eo quod ſcriptum eſt qḋ ſcriptũ non eſt. Lex eſt: qui patrem occidit culleo inſuatur: quidã occidit matrem: queritur an debeat eodem affici ſupplicio. Item lex eſt ex pꝛopꝛia domo educere nõ licet: quidã e tabernaculo hominem eduxit. Queritur an fieri hoc poſſit: In rebus maioꝛibus. Si non licet aratrum pꝛo pignoꝛe accipere multo minus vomerẽ. Aut minoꝛibus ſi non liceat lanam Tarento aduehere multo minus oues. Aut ſimilibus. Si quis occidit patrẽ culleo inſuitur: ꝛ qui matrem occidit culleo inſuendus eſt. Scriptum: ſi quod ſcriptum eſt ad id confertur quod ſcriptũ non eſt. Iudicatũ etiam nullum ſit quod ad eam rem conferri poſſit: ꝛ iudicatũ ſit quod pꝛo lege habetur. Deinde vtrũ conſulto ꝛc. Querit deinde an conſulto nõ ſcripſerit legiſlatoꝛ vel teſtatoꝛ vel quocũqꝫ ſit de ea re de qua lis eſt: vel q͂ noluerit cauere: vel

Franciſcus
Epitome de gurgi.
Aſcenſius.
Uaria exempla.

quod ſatis cautum putauerit propter ceterorum ſcriptorum ſimilitudinem. Cum aliquid ſcribitur: aut res aliqua que ſcribi ⁊ caueri potuit pretermittitur. Exempli cauſa aliquis teſtamētum condens heredem filium inſtituit omnium bonorum ſuorum hoc modo: filius meus bonorum omnium mihi heres eſto. Quid dicet ei aliquis ſi filius tuus ſine liberis deceſſerit. Quid adjme reſpōdebit: in diſpoſitione iuris communis hoc erit. Sepe accidit vt propter ſimilitudinē minus caueamus: ideoq; non eſt cautum qui matrem necaret culleo inſueretur: quia hoc fieri deberet ex eo quod ſcriptum erat antelligi poterat. Scriptum autem erat vt qui patrem occideret culleo inſueretur.

De iuridiciali abſoluta. Titu. xv.

Abſoluta iuridicialis conſtitutio iuris partes ſequatur ne ſe- ctum exquirit. — *Epitome de Sur.*

Abſoluta iuridiciali ꝯſtitutione vtemur/ cū ipſam rem quā nos feciſſe confitemur iure factam dicemus ſine vlla ſumptione externe defenſionis. In ea cōuenit queri/ iure ne factū ſit. De eo cauſa poſita dicere poterimus: ſi ex quibus partibus ius cōſtet/ cognouerimus. Cōſtat igit ex his partib⁹: natura: lege: cōſuetudine: iudicato: equo et bono: pacto. Natura ius eſt: quod cognationis aut pietatis cauſa obſeruat: quo iure parētes a liberis/ ⁊ a parētibus liberi colūtur. Lege ius eſt/ id quod populi iuſſu ſancitū eſt: quod genus eſt: vt in ius eas cū voceris. Cōſuetudine ius eſt/ id quod ſine lege: eque ac ſi legitimum ſit/ vſitatū † eſt: quod genus eſt: id quod argentario obtuleris appēſum a ſocio eius recte repetere poſſis.

Iuris partes. — *Ius natura.* — *Ius lege.* — *Ius conſuetudine.*

Franciſcus. Iuridicialis abſoluta.

Abſoluta iuridiciali conſtitutione vtemur ⁊c. Legitima conſtitutione: ⁊ eius partib⁹ quo pacto in cauſa iuridicionali vti poſſemus oſtenſum eſt. Nunc de iuridiciali precipitur: quam lib. i. in abſolutā et aſſumptiuā Cice. diuiſit. De abſoluta pri⁹ tractat. Que ipſa in ſe recti ⁊ non recti iuſti ⁊ non iuſti equi ⁊ iniqui premij ac pene nulla extrinſec⁹ defenſione aſſumpta queſtionē continet. Hāc trāſlationē hermagori κατα αντι θεσιν: id eſt per contrapoſitionē vocauerūt ad intellectum id nomen referētes laiū ad verbū tranſlatum. Quin. non inuenire ſe dicit. Exemplum de Accio poeta ſuperius Cicero poſuit qui Mimum accuſauit iniuriarū: ꝙ ſe Acciū appellaſſet: cum appellare poetam debuiſſet: iure Mimus ſe feciſſe defendit: quia illo nomine appellare eū liceret: quo ipſe ſcripta ſua recitāda traderet. Et quoniam ius ⁊ iniuria rectum ⁊ non rectum in hac conſtitutione verſatur iuris partes cognoſcere neceſſariū eſt: que ſex ſunt quas enumerat ⁊ ſubiectis declarat exemplis. Sine vlla aſſumptione ⁊c. Non enim in hac vt dictū eſt: defenſio extrinſecus aſſumit: vt in iuridiciali aſſumptiua. De eo factū ne ſit iure: ne an iniuria. Cauſa poſita oblata cauſa: vt ſi Accij cauſa offeratur. Et querēdū ſit iure ne eū Acciū mimus vocauerit an iniuria? Si ex quibus partibus iuris ⁊c. Iuris eñi ignoratis partib⁹ tractari hec cōſtitutio que tota in iure poſita eſt: nō pōt. Natura lege ⁊c. † Ius a iuſtitia appellatum eſt: a Celſo autem boni ⁊ equi ars diffinit: ⁊ pluribus modis dicit. Uno modo: id quod ſemper equum: et bonum eſt ius naturale. Altero modo qđ oībus aut plurib⁹ in quacūq; ciuitate vtile eſt. Illud pri⁹ ius naturale ⁊ ius gentiū comprehendit. Hoc poſterius ius ciuile complectitur. Ius naturale eſt qđ natura oīa aīalia docuit. Nam ius iſtud nō ſolū humani generis propriū eſt: ſed omnium animaliū: que in celo: que in terra: que in mari naſcuntur. Hinc deſcēdit maris atq; femine coniugatio: quam nos matrimoniū appellam⁹. Hinc liberoꝝ procreatio ⁊ educatio. Uidem⁹ eñi cetera quoq; aīalia feras: ⁊ ipſi⁹ iuriſperitia cēſeri. Ius gētiū eque apud omnes populos cuſtodit: ideoq;

Partes iuris.

† Sunt qui ius ita diffiniāt. Ius eſt ſciētia et ars equi et boni qđ ad holes pertinet. Ius naturale ē: qđ quadā natura ingenitū eſt vnicuiq; aīali: vt appetere ſolem.

Abſoluta iuridiciali conſtitutione ⁊c. Incipit determinare de iuridiciali que duplex eſt: abſoluta ⁊ aſſumptiua: ⁊ primo de abſoluta ꝙ de aſſumptiua dicens. Nos vtemur conſtitutione iuridiciali abſoluta (vbi priuſq; pergamus notabit grāmatiſta: quādo ex adiectiuo ⁊ ſubſtātiuo circūloquimur definitū aliquod qđ vnico vocabulo cum deſit exprimere nequimus: tunc poſſumus illi addere alterū adiectiuū etiā perfectū: ſine coniūctione media: eo qđ primo complexū pro ſubſtātiuo poſitū intelligitur: vt hoc loco: cōſtitutio iuridicialis ponit pro vna ſpecie cōſtitutionis vnico vocabulo nōdum appellata: quocirca ſi per fictionē vocet a tunc licite dicam a abſolutū vel vtemur a abſoluto: vnde hic recte dicit vtemur conſtitutione iuridiciali abſoluta: nec decētier addat ⁊ abſoluta: vna eñi res eſt) ſup. tunc quū. i. qñ nos dicemus ſine vlla aſſumptione diffinitionis externe rem quā cōfitemur nos feciſſe factū ſup eſſe iure. i. iuſte ſaluo iure: ⁊ ideo quia nihil aſſumit: nō aſſumptiua: ſed abſoluta dicit. Cōuenit queri. i. inueſtigari in ea ſcʒ cōſtitutione iuridiciali abſoluta: ne pro an factū ſit iure. Nos aūt poterimus dicere de eo ſcʒ iure: aut an factū ſit iure: cauſa poſita. i. cōſtituta: ſi cognouerimus ex quibus partib⁹ ius cōſtet. Igit vt id cognoſcamus: ius conſtat ex his partib⁹ videlʒ natura: lege: cōſuetudine: iudicato equo ⁊ bono ⁊ ſup. pacto. Ius eſt natura. i. per naturā qđ obſeruat cauſa cognationis aut pietatis quo iure parētes colunt a liberis. Et iſi ⁊ diuina ⁊ humana lex id cōfirmat: diuina: honora patrē ⁊c. humana liberi parētes alāt aut vinciant: ⁊ liberi. i. legitime nati colunt: quia alunt: fouent: ⁊ ad honores promouent a parētib⁹ (id aūt cautū negāt lege diuina: quia inſitū eſt a natura: eo qđ carnē ſuā nemo vnq; odio habuit: ⁊ ideo vt idē dicit apl's. Si quis ſuoꝝ ⁊ maxime domeſticorū curā nō hʒ: fidē negauit: ⁊ eſt infideli deterior. Propter hāc deſcriptionē iuris naturalis improbat Ualla illā que in inſtōnib⁹ Iuſtiniani poſita eſt: ius naturale eſt qđ natura oīa aīalia docuit. Non enim ꝙ bruta per naturā faciūt id iure facere dicent.) Ius eſt lege. i. per legē ſcʒ ſcriptā id qđ eſt ſancitū. i. ꝯfirmatū iuſſu ppli: qđ

Aſcenſius;

† In hoc frequentatiuo incluſit ꝓpriam naturā cōſuetudinis: q̄ ex longa vetuſtate continetur.

gen⁹.i. cuiuſmodi eſt: vt eas l ius cū voceris: lex eñ vult vt pareas.
Jus eſt conſuetudine id qđ eſt ſine lege.ſ.lata ⁊ promulgata: eq̄ vſi
tatum ac ſi ſit legitimū.i.iuxta leges editum obſeruatū. Qđ gen⁹.i.
eius gñis aut cuiuſmodi eſt: aut qđ gen⁹ iuris eſt vt ſup. qđ obti-
leris.i. depoſito aut alio pacto crediderīs: argentario ideſt publico
campſori appenſum.i. ad pond⁹ redactū: poſſis id repetere recte.i.
iuridice: a ſocio eius: quia equale ius videtur in ſocios ⁊ quod vn⁹
in eo negocio in quo ſocij ſunt fecerit; alter quoq; feciſſe cenſetur.

ſic vocatur quaſi eo omnes gen-
tes vtātur. Ex omni humano ge
neri ſic communi vſu hoc exigen
te humanis neceſſitatibus gen-
tes humane quedam ſibi conſti-
tuerunt: bella enim orta ſunt: et
captiuitates ſecute et ſeruitutes
que ſunt iuri naturali contrarie.
Jure enim naturali ab initio om
nes homines liberi naſcebantur

Ex hoc gentium omnes pene contractus introducti ſunt: vt emptio: locatio: venditio: conductio: ſo-
cietates: depoſitum. Jus ciuile eſt quod quiſq; populus ſibi conſtituit: et proprium eius ciuitatis eſt
a qua conſtitutum eſt: id ab vnaquaq; ciuitate appellatur velut Athenienſium et Romanorum. Sed
hoc aut ſcriptum eſt: ⁊ leges complectitur: plebiſcita: ſenatuſconſulta: principium placita: magiſtra-
tuum edita: reſponſa prudentū. Aut non eſt ſcriptū: ſed vſus comprobauit. Nā diuturni mores con-
ſenſu vtētium probati legem imitantur. Eſt ⁊ ius publicum qđ ad ſtatū ciuitatis ſpectat. Et ius pri-
uatum quod ad ſingulorum vtilitatē pertinet. Hec appoſui: vt iuris partes que ſequunt: facile intel-
ligantur. Naturale ius hoc a Ci. in rhetoricis de inuētione in ſex partes diuidit. Religionē: pietatē:
gratiā: vindicationē: obſeruantiā: veritatē. Religio eſt que ſuperioris cuiuſdam nature: quā diuinā
vocāt curam: cerimoniāq; affert. Pietas ē per quā ſanguine coniunctis, patrieq; beniuolis officiū ⁊ di-
ligēs tribuitur cura. Gratia eſt in qua amicitiarum ⁊ officiorū alterius memoria: ⁊ remunerādi volū-
tas continet. Uindicatio eſt: per quā ius ⁊ iniuria: ⁊ omno quicquid eſt qđ obfuturū: defendendo aut
vlciſcēdo propulſatur. Unde ⁊ iure ciuili euenit: vt qđ quiſq; ob tutelā ſui corporis fecerit: iure feciſſe
exiſtimetur. Et cum in nos cognationem quādā natura conſtituerit. Conſequēs eſt hominē hoī inſi-
diari nefas eſſe ⁊ licitum cuiq; vim vi repellere. Obſeruantia eſt per quā hoīes aliqua dignitate ātece-
dentes cultu quodā ⁊ honore dignamur. Ueritas eſt p quā immutata ea q̄ ſunt aut ante fuerūt: aut futu
ra ſunt dicunt: harū partiū hoc loco pietatē tm̄ ponit Ci. qui nature ius ſic diffinit. Nature ius eſt qđ
nō opinio genuit: ſed quedam innata vis inſeruit. Cognationis: naturalr inſitū nobis eſt: vt cogna-
tos amemus: illiſq; bñfaciam⁹. Pietas nō ſolū in cognatos: ſꝫ etiā in deos pietas eſt: itaq; includi reli-
gionē parte hac credere poſſumus. Alio eñ loco ſic diffinivit: cū differētiā inter eam ⁊ ſanctitatē face-
ret. Pietas eſt diuinus cultus. Sctitas vero ſciētia colēdorū deorū. Natura aūt impellēte: ⁊ deos eſſe
opinamur. Unde ait Cicero in tuſculanis queſtionibus. Ut porro firmiſſimum hoc afferri videtur. vt
Jus legiti- deos eſſe credamus quod nulla gens tam fera nemo olm tam ſit immanis: cuius mentē nō imbuerit
mum. deorum opinio. Jus lege. Jus in ſcripto: ius lege cōtinebat: ⁊ populo expoſitū eſt vt obſeruetur iuſſu
populi. Populus eñ leges conſtituebat: magiſtratu interrogante veletij conſule vel tribuno: et cum
ſuffragijs ſuis aliquid populus iubebat ⁊ magiſtratus cōfirmabat: ſanctū dicebatur. Qđ genus dios
greci dicunt. Ut in ius eas cum voceris: in digeſtis titulus hic eſt. In ius vocati vt eāt: vel cautū dēt.
Quod ſi legitime vocati qui ſe excuſare ſe non potuerint parere cōtēpſerint: in penā cadēt: quā cōtu-
Cōſuetudi- macibus lex ſtatuit. Conſuetudine ius eſt ⁊c. Hoc eſt ius qđ aut leuiter a natura profectum aliud et
ne ius maius fecit vſus vt religionem: aut qđ in morē vetuſtas vulgi approbatione perduxit vt pactum par
iudicatum. Sine lege: cuius ſcriptum nō ſit: nō minus tñ ſeruatur q̄ ſi ſcriptū eſſet: nec iniuria: nā ex
iure naturali deſcendit ex vtilitatis ratione comprobat: ⁊ lex fit: cū ſcribit. Jd qđ argentario: exemplo
quale ſit ius conſuetudine oſtendit ſi duo argentarij vnius menſe ſocij fuerint: ⁊ apud alterum eorū
pecuniam ponderatam depoſueris: acciderītq; vt is apud quē depoſueris vel moriatur vel ſoluendo non
ſit. Quod depoſueris a ſocio eius repetere potes nō lege q̄ ad hoc ſcripta nō eſt: ſed cōſuetudine que
in legem trāſiuit. Nā digeſtis titulo pro ſocio. Lex eſt omne es alienū quod manēte ſocietate cōtra-
ctum eſt de cōi ſoluendum eſt licet poſtea q̄ ſocietas diſtracta eſt: ſolutum ſit. Societas aūt eſt vt Ci-
ce. diffinivit duorum pluriumve coniūctio honeſte cōtracta ad vberiorē queſtū: ⁊ vtiliorē queſtū vſum.
Multe ei⁹ ſunt ſpecies: aut eñ eſt olm bonorū: aut alicuius negotiationis velut mancipiorū emēdo
rum vendendorumq; aut olei vini: frumenti: emendi: vendendiq;: aut communis menſe: Lib. xvij. di-
geſtorum titulo pro ſocio: ⁊ libro inſtitutionum tertio quibus modis ſocietas contrahitur: quidq; ac-
cidere in ea poſſit tractatur: Argentario ⁊c. Non eſſe idem argentarios ⁊ numularios. Digeſtis licet
Argētari⁹. cognoſcere: titulo de edendo. Nam publicarum menſarū exercitatores erant argentarij: numularij
priuatarum: et ſuarum quos trapezitas greci vocant: ⁊ ij proprie ſunt qui in foro pecunias mutant
Numula- menſaſq; habēt quales quotidie aſpicimus. Argentariorum erat officium tabulas conficere: in qui-
rius. bus nomina eorum annotabant: qui tributa pendebant: idem et argentum publicum tractabant.
Fuerunt autem ſub cenſoribus; ⁊ queſtoribus erarijs: anteq̄ ceſares eſſent: poſtq̄ illi eſſe ceperūt ſub
fiſci procuratoribus fuerūt ⁊ tabularij nominati ſunt. Ut Codice manifeſte cognoſcitur de iure fiſci cū
Tabularij. in alijs tum vel maxime vbi ſic ſcribitur: iuſtar obtinere minime poteſt rei iudicate Computatio a ta
bularijs facta: niſi ſententia procuratoris fuerit comprobata: ſingulorum rationes conficiebant qui
tributa pendebāt: quas quotiēs alicui de tributo lis mota fuiſſet edere tenebant adiectio die et ꝯſule
Numularij quoq; ſicut argētarij ratiōes cōficiebāt: q: ⁊ accipiebāt pecunias ⁊ rogabāt per pſos: qua-
rum probatio ſcriptura codicibuſq; eorum maxime continebatur: ⁊ frequentiſſime ad eorum fidem
decurrebatur. Sicut nunc ad mercatorum decurritur. Deniq; tales olim erant argentarij ⁊ tabularij
quales etate noſtra notarij illi ſunt qui tabularij curam gerunt: eſt autem tabularium locus vbi act⁹
publice reponuntur. Numularij vero quid iam fuerint ⁊ nunc quoq; ſint manifeſte cognoſcitur. Ap-
penſum ponderatum pondere.i. penſare pecuniam argentarij ſolebant: non autem numerare vt via
breuior fieret.

Iudicatum. ¶ Judicatum eſt id/de quo ſentētia lata eſt: aut de
cretū interpoſitū eſt. Ea ſepe diuerſa ſunt: vt aliud

¶ Judicatū ⁊c. Quarta iuris pa
eſt. Alibi cōſuetudini iudicatum
ſubiecit ꝑtorꝫ edictis: prudentū
reſpōſa plebiſcita. Sen aſuſdem

alij iudici: aut pretori: aut conſuli: aut tribuno plebis placitū ſit: et fit vt de eadē re ſepe ali⁹ aliud decreuerit/aut iudicauerit: qđ gen⁹. M. druſus/p̄tor vrban⁹ qđ cū herede mādati ageretur: iudiciū reddidit. Sextus iulius nō reddidit. Itē Caius Celi⁹ iudex abſoluit iniuriarū eū/q Luciliū poetā i ſcena noīatim leſerat. Publi⁹ Mutius eū qui L. Acciū poetā noīauerat: cōdēnauit. Ergo qꝛ poſſunt res ſimili de eā diſſimiliter iudicate pferri: cū id vſu euenerit iudicē cū iudice/tempus cum tempore/numerum cum numero iudiciorum proferemus.

cretis: principium placitis contineatur. Plurimū autē ad aliquid de quo agit̄ pbādū vel cōfutādū valet: raro em: vt Quin. ait: pieiudicia refelluntur per contumeliaȝ iudicum niſi forte manifeſta in his culpa erit. Vult em̄ cognoſcentium quiſqȝ firmam apud alterius ſententiam ſuam pronunciari. Nec libenter exemplum qđ i ſe fortaſſe recitat: facit. Quid ſit pºius deſcribit. Deinde quomodo arguere ob eo orator poſſit oñdit. Sententia lata: a pretore vel iudice vel quocūqȝ alio magiſtratu cui iuriſdictio ſit: aut decretuȝ interpoſitum a ſenatu vnde et ſenatus auctoritas appellatur. Senatus autem decretum interponi, dicebatur cum aliquid ſenat⁹ fieri prohibebat. Cicero in epiſtola ad lentulum. De his rebus pridie ꝙ hec ſcripſi: ſenatus auctoritas grauiſſima intercessit. Sȝ decretum ſimul atqȝ perſcriptū erat ſenatuſconſultum appellatur: qđ in iure ciuili ſic diffinitur: ſenatuſcōſultum eſt quod ſenatus iubet atqȝ conſtituit. Ab eius autēȝ noīe in cuius ſententia conficiebat denominari ſolebat δόγμα greci dicunt. Conſtitutiones aūt concluſiones iuriſperiti noſtri tēporis iudicata appellant: que codice potiſſimum continentur: vt leges digeſtis. Legibus aūt proxima ſunt ipſe. Nam et prudētū ſententijs ſenatuſcōſultis et principū decretis leges facte ſūt et iudicata. Cum aliud alij iudici et c. Modus nō eſſet orationi ſi ex iure ciuili recitare extra aggredere eaꝝ rerum in quibus diuerſa a diuerſis iudicata inueniūtur. Ad id autem reſpicit: qđ ait ſentētia lata. Iudex eſt quicunqȝ iuriſdictionē habet et in quauis cā que ad eum ſpectat ſiue publica ſit ſiue priuata cognoſcit ac ſniaȝ fert. Iudicis noīe: et conſul: et pretor: et tribun⁹ continent̄. Oēs em̄ iudicādi ius

Senatuſcō ſultum.

❡ Iudicatum et c. Proſequitur alias partes iuridicialis abſolute dicens. Iudicatum eſt id de quo ſententia eſt lata: aut de quo decretū ſ. ſenatus interpoſitum. i. qđ ſenatus auctoritas approbauit. Ea ſ. iudicata ſunt ſepe diuerſa. ſ. vt ſecūdū aliud ſit placitū alij iudici. ſ. in foro iudiciali: aut pretori: aut conſuli: aut tribuno plebis: qui omnes dum iudicāt iudices ſunt: ſed ſpecialiter is qui ſoli iudicādo vacat iudex vocatur. Et ſit. i. cōtingit: vt alius decreuerit aut iudicauerit ſepe aliud de eadem re. Quod genus. i. cuius gñis exemplum eſt. Marcus druſus pretor vrbanus reddidit. i. tulit iudiciū. i. iudicauit ꝙ ageretur cum herede: mandati ſup. actione hoc eſt ſi quis ſeſe heredem gerat eius qui tenebatur mandati eo ꝙ mādati executionem ſuſceperat vincens iudicauit eū debere mandatū exequi: et nolentem actione mandati poſtulari. Sextus iulius nō reddidit. ſ. iudicium mandatj. i. non iudicauit ꝙ ſi teſtator ex mandato quid peragendum ſuſceperat heres eius teneat̄ propterea mandati. Iteȝ Caius celius iudex abſoluit iniuriarum. i. ab actione aut debita iniuriarū: eum qui leſerat luciliū poetā nolatim. i. nominādo eum proprio noīe in ſcena. i. in publico loco vbi fabule interdū diffamatorie: ſed defunctorum agebant̄. Publius aūt mutius condēnauit. ſ. iniuriarum: eum qui nolauerat. ſ. in ſcena Luciū accium poetaȝ. Ergo quia res poſſunt pferri iudicate diſſimiliter de cauſa ſimili cum id vſuuenerit. i. contigerit: tunc ſup. proferemus. i. in medium conferemus iudicē cū iudice: oſtendēdo ſi poſſumus. iudiceȝ noſtrum aut prudentiorem aut equiorē: aut maioris fuiſſe authoritatis: item ipſum eum ipſe oſtendentes veȝ poſteri⁹ iudiciū priua abrogaſſe: aut olim vtile vſuȝ fuiſſe: qđ poſtea inutile cōpertū ſit: et numerū iudicioꝝ. ſ. pro nobis facientiū cū numero iudicioꝝ facientium pro aduerſario oſtendentes plura pro nobiſqȝ pro illo facere.

Aſcenſius.

Iudices. habebant: et ſi omnium eadem erat iuriſdictio. Tria autem iudicantium genera ſunt. Aut em̄ ordinarius iudex eſt: aut delegatus aut arbiter. Ordinario ius plenum eſt: delegato tantum quantum ordinarius permiſerit. Arbitro quantum pars vtraqȝ litigantium dederit. Decreuerit ad id reſpicit qđ ait: aut decretum interpoſitū. Iudicauerit: ad id refertur: qđ dixit: aut ſentētia lata. Qđ gen⁹. M. druſus et c. Exemplo oſtendit quomodo alij aliud iudicauerint: agebatur mandati cum herede cuiuſdā. Quidam enim paterfamilias cui mandatum aliquid fuerat quod ipſe acturum ſe receperat decedens quendam vniuerſalem heredem inſtituit: ille qui mandauerat mandati cum herede agit. Cuȝ rome hec lis exorta eſſet Mar. druſus agi poſſe mandati cum herede reſpondit ſex. Iulius non poſſe agi reſpondit. Obligatio mandati: vt Paulus ait digeſtis titulo mandati contrahentium conſenſu conſiſtit ideoqȝ per nuncium quoqȝ vel per epiſtolam mandatum ſuſcipi poteſt. Item ſiue rogo: ſiue mando: ſiue volo ſcripſerit mandati actio eſt ſiue quocunqȝ alio verbo. Mandatum † autem vt idem ſcripſit niſi gratuitum nullum eſt. Nam originem ex officio atqȝ amicitia trahit: contrarium porro eſt officio merces interueniente enim pecunia: res ad locationem et conductionem

Mandati. potius reſpicit. Si mandaui Titio: vt fundum meum centum venderet: et ipſe eum octoginta vendidit: deinde deceſſit ſempronio herede vniuerſali relicto: actio mihi mandati cum herede eſt que cum Titio fuiſſet: niſi deceſſiſſet: a quo petere poſſum vt reliquum quod deeſt mandato meo perficiet et indemnem me conſeruet: hoc fieri poſſe etiam noſtre etatis iuriſperiti aſſerunt: ex quo melius Mar. druſum ꝙ ſex. iulium ſenſiſſe comprehenditur: ſi hmȝ huiuſmodi caſus fuit Pretor vt ſic dicam qđ inter vrbanos ius diceret: erat enim et peregrinus: qui inter peregrinos cognoſcebat Sex. Iulius et ipſe pretor Urbanus ſed diuerſo tempore. Item Celius. aliud exemplum Celius mimum abſoluit qui Accium proprio nomine appellauerat: et non poetam dixerat. Caius Mutius condemnat

† Mādatū officiū gratuito ſuſceptū: vñ mādatarij ſunt quib⁹ illud cōmittitur.

nit. Ergo quia ⁊c. quid agendum ſit monet: cum de ſimili cauſa diſſimiliter iudicandū eſt. Iudicem cum iudice oſtēdemus iudicem qui ſm nos ſententiā tulerit maioris fuiſſe auctoritatis ꝙ illum qui contra nos. Tempus cum tempore: id belli tempore iudicem tuliſſe dicemus: qd pacis tempore minime tuliſſet. Sicut ſulpitius de exulibus vt reſtituerētur: belli tempore legem tulit quā idem poſtea mutata ſententia de ijs ſe tuliſſe dixit qui ſolum vertiſſent: non de damnatis. Lex fuit Lacedemone vt capitale eſſet ſi quis ex acie fugeret: prelio qd Leuthris cum thebanis geſtum eſt omnes pene lacedemonij fugerunt: de quibus ſi ſupplicium ſm legem ſumptum fuiſſet inanis prope ciuitas remanſiſſet. Itaqꝫ viſum eſt belli tempore vtile futurū legem non ſeruari: ⁊ Ageſilaus cum res in deceptione eſſet: nolle ſe dixit maiorum decreta reſcindere: que ex ciuitatis commodo lata eſſent: ſed eo tempore ciuitati vtilis non videri: ſic de nullo ſupplicium ſumptum eſt: ne tota interiret ciuitas: ſi par fuiſſet: ſeruata lex fuiſſet. Numerus cum numero qd a pluribus iudicatum eſt vim maiorem habere debet: ſi duo ſm te ſententiā in ſimili cauſa dixerunt: ſm me decem dixerunt.

¶ Ex equo ⁊ bono ius conſtat: quod ad veritatē / ⁊ cōem vtilitatem videtur pertinere. Quod genus eſt: vt maior annis. lx. et cui morbꝰ cauſa eſt: cognitorem det. Ex eo nouū genus conſtitui conuenit ex tempore / et ex hoīs dignitate. Ex pacto ius eſt: ſi quid inter ſe pepigerunt: ſi quid inter aliquos conuenit. Pacta ſunt / que legibꝰ obſeruanda ſunt: hoc modo: rem vbi pangunt: †et orationē pangūt in comitio: aut in foro ante meridiem cauſam coniicito. Sunt item pacta / que ſine legibꝰ obſeruant̄ ex conuentu / que iure preſtare dicunt̄. His igitur partibꝰ iniuriā demōſtrari: ius cōfirmari conuenit: idqꝫ in abſoluta iuridiciali ſeruandum videtur.

¶ Ex equo et bono. Sexta pars eſt iuris: que ex equo ⁊ bono appellat̄ eam primo more ſuo diffinit. Deinde exemplū ſubijcit. Ius equū ⁊ bonū leniunt aſperitatē poſitaqꝫ ſunt nō iure ſcripto ſed naturali quoties perſone dignitas etas affectio vel quoduis huiuſmōi legē nō eſſe ſeruandā ſuadet: ⁊ veluti nouum ius conſtitui poſtulat. Centū viri apud romanos de equo tm̄ iudicabant ſunt apud grecos amphictiones ad Thermopylas. Qd ad v̄itatē ⁊c. totū hoc ad iuſtitiā ſpectat: que in fide poſita eſt ⁊ vult vt nemo violet̄. Sicut legatos apud oēs gētes etiā apud hoſtes tutos pſtat: eadē vt cōia hoīm ſocietas cōſeruet̄: ſuū cuiqꝫ pro dignitate tribuit. Qd genus vt maior ⁊c. Exēplū ſubijcit quo ius intelligitur: qd ex equo ⁊ bono cōſtat: aliquis a magiſtratu ad dicendam cauſam vocat̄: ⁊ quo minꝰ eat vel etate: vel morbo īpedit̄: ex equo ⁊ bono ei concedit̄ vt pro ſe cognitorē det: lex in ius vocari vt eant neminē olno excipit cōis v̄itas ⁊ vtilitas in ſene ⁊ egroto ſeruari nō vult: cognitor aūt aliqñ pro ipſo accipit̄ iudice: nōnūqꝫ procuratorē ſignificat: ⁊ vt Aſconius ſcribit: qui aliquē defendit in iudicio aut patronꝰ dicit̄ ſi orator eſt aut aduocatꝰ: ſi ius ſuggeſſerit aut pñtiā ſuā cōmodat amico pcurator vocat̄ qui pñtius cauſam nouit: ⁊ ſic tuetur vt ſuā cognitor eſt familiariſſimꝰ defenſor: ſic ⁊ Cice. in diuinatione accepit. Inter vtrūqꝫ tm̄ nō nihil diſfert: quod cognitor is eſt qui litē ſuſcipit coram ab eo a quo datur cognitor: pcurator v̄o eſt q̄ abſentis noīe agit: pprie aūt cognitorē eum ego ſignificari arbitror q̄ ad magiſtratū pro alio mittit̄ vt illiꝰ agnoſcat cauſam q̄ citatꝰ adeſſe in iudicio: vel etate: vel morbo impeditꝰ nō pōt. Morbo aūt nō quocūqꝫ iuriſcōſulti īpediri quēpiam intelligūt ſed ſontico dūtaxat: qui quoties nolatur: eum ſignificari Caſſiꝰ ait: qui nocet. nocere aūt intelligi q̄ perpetuus eſt: nō qui tpe ſanat̄: ſed morbū ſonticū videri q̄ inciderit in hominē poſtqꝫ ſanatꝰ ſit. Sōtes eñ noceētes dicūt̄: nouū veluti nouū.

¶ Ex equo ⁊c. Proſequitur continuo tractu reliqua que ad cognitionem iuridicialis abſolute pertineant dicens: ius cōſtat ex bono ⁊ equo. i. ex vtilitate cōmuni ⁊ iudicio bone conſcientie: quod videt̄ pertinere ad veritatem ⁊ ad vtilitatem cōmunē. Quod genus. i. cuius generis. exemplū eſt. Ut maior. i. grandior ⁊ antiquior annis ſexaginta: ⁊ cui morbus eſt cauſa ſcꝫ in propria perſona (vt dicunt) non compareat: cum tamen lex faciat: vt in ius eas cum voceris det cognitorem. i. patronū talem qui totam cauſam ⁊ ius eius cognoſcat ⁊ defendat. Conuenit ex eo ſcꝫ equo ⁊ bono: aut eo genere iam adducto: nouū genus ſcꝫ defenſionis conſtitui: ex tempore ſcꝫ importuno: ⁊ ex dignitate hoīs hoc eſt quia bonū ⁊ equū videtur: vt quis propter ſeniū excuſet̄ quo minus in propria perſona compareat: etiam equū videtur vt propter tempeſtatē importunā: aut horam indebitā excuſetur: ⁊ ſi propter morbū etiam propter dignitatem: quia quod pro egrotante conceditur: deberet honorifice dignitati exhiberi: vt ſi princeps de re leui a plebeio aliquo vocet̄ cognitorem aut procuratorē det. Ex pacto. Proſequit̄ reliqua dicens. Ius eſt ex pacto. i. ex conuentu ⁊ cōditionibus ictus ſemel vtriſqꝫ placitis ⁊ firmatis ſi ipſi litigantes pepigerūt: quid. i. aliquid inter ſe: ⁊ ſi quid cōuenit. i. ſine cōtrouerſia ⁊ diſſenſione eſt inter aliquos. Pacta ſunt que ſunt obſeruanda legibꝰ hoc modo. Ubi. i. quo loco ⁊ tempore aliqui pangūt. i. paciſcuntur ⁊ cōmuni cōſenſu cōtrahūt reo ſcꝫ aliquā: ipſi pangūt. i. pactum aperiunt: oratione ſcꝫ pactum exprimēte: tu ſignator (notarius nunc dicitur) coniicito. i. introducas: aut potius ſimul cum pacto referas cauſam ſcꝫ pacti in comitio aut in foro. i. loco publico quo plures conueniunt vt pacta conſtent: ⁊ ita rata habeantur: ante meridiē ſcꝫ quo tempore cauſe dicende erant. Sunt item pacta que obſeruātur ſine legibus hoc eſt non ideo ꝙ leges id iubeant: ſed ex conuentu hoc eſt quia pangentibus aut paciſcentibus ita placitum eſt: que dicuntur preſtare. i. meliora ⁊ firmiora eſſe: iure quia ius ſepe fertur in inuitū: pactum nō niſi volētē: nihil aūt iuſtius videt̄ ꝙ vt id patiaris qd ipſe in te cōſtitueris. Concludens aūt hanc partē dicit. Cōuenit igitur iniuriam demonſtrari ⁊ ius cōfirmari his partibus ſcꝫ ante dictis: ⁊ id videt̄ ſeruandū ſup. eſſe in iuridiciali ſup. cōſtitutione abſoluta.

Ius ex equo ⁊ bono.

Aſconius.

Cognitor.

Sontici morbus.

† Oīs veteris et incorrupte fidei codex pagūt nō pangunt habet nec mirum: nam ꝙuis Seruiꝰ dicerit. pago vnde multi voluni venire pepigi nuſꝙ lectū eſſe. pepigi a paciſcor fieri ſi eut ⁊ pactꝰ. Quō a placeo placui placitꝰ: Tū Priſcianus ⁊ ceteri grāmatici ſcribunt antiquos dixiſſe pago: nō pango. Hec vnē lex eſt ex. xij. tabulis: quā pro exēplo Tulliꝰ ſubijcit. Et Fabius Quintilianus hec eadem v̄ba repetit. Rem vbi pagunt oratione pagunt: vnde nō eſt dubitandum pagunt nō pāgunt Ciceronem ſcriptum reliquiſſe: ſed verbi inſolentiā ignorātes librarios nō addidiſſe.

non q lex feratur noua:ſed q noua contra ius vetus fiat conſtitutio. Ex tempore:quoniā aliud alio tpe ſeruatur:⁊ pro ipſo cōditione legi paretur:vel nō paret exempli cauſa:lex eſt:in ius vocati vt eant: vocatur in ius is qui vxorē ducit:ex equo ⁊ bono cogi nō debet illo tempore q̄uis ea lege non excipiat. Et dignitate conſul vocari in ius nō poteſt vocatus cognitorē dabit. Ex pacto ius vltima iuris pars eſt qḋ ſic a Cice. diffinitur. Pactū eſt quod inter aliquos cōuenit:⁊ vt vlpianus ait:a pactione dicitur. vnde ⁊ pacis nomen appellatum eſt. Pactio autem eſt duorū vel plurīū in idem placitū ⁊ conſenſus: differt a cōuentione:cuius nomen generale eſt ad omnia pertinēs:de q̄bus negociū ꝯtrahendi trāſigendiq̄ cauſa cōſentiunt qui inter ſe agunt:q̄ autem late pateat cōuentionis ſignificatio:digeſtis dicit titulo de pactis. Jus ex pacto in duo diuidit Cice. alterum dicit eſſe qḋ legibus cōtinetur:alterū qḋ ex hoim cōſenſu ⁊ cōuentione naſcit:hoc tantā vim habet:⁊ ſi nihil ſcriptū de eo eſt:vt legibus preferat: vnde tritū prouerbiū eſt:pacto legē frāgi. Multis modis pactū fit:de re:de perſona:de tēpore:de loco. Pepigerint:pacti ſint aliquid ⁊ mutuo cōſenſu cōuentionē fecerint:cōuenire aūt eſt ex diuerſis animi motibus in vnū venire ⁊ conſentire:hoc eſt in vnā ſententiā decurrere:vt Ulpianus placet:digeſtis titulo de pactis. Pacta ſunt ⁊c. pacta legibus cōtinent:cum cōuenimus cum aliquo id nos facturos qḋ lex iubet:exempli gratia pacti a me Titius:vt equū meū cōmodē et:quid ſi nō reddiderit ind̄ vel sua culpa deterior factus dum eo vteris:fuerit:actio reſpōdet qḋ leges voluit:hoc modo. Ex exemplis ſubdicit. ſunt aūt in .xij. tabulis lex ſcripta his verbis:rem vbi pangunt:oratione pangunt:hoc eſt qū inter aliquos pactum fiet:oratione fiet:pangere eſt paciſci:pago dicebāt antiqui:non pango:quoniā igit verbis etiam ſimplicibus aliqui cōſentiebant:⁊ conueniebant in aliqua re:ratum illud per legē erat. Si autem de mercede pangebāt:oratione pangebāt:eodē modo de tempore quo agenda cauſa eſſet ⁊ de loco vbi agēda eſſet:oratione pangebāt:quomodo aūt cōuentio hec fieret:oratione oſtendit:qui ſuam a cauſidico cauſam agi vult:ſic ait ſm legē:oratione cum illo pangens:conuicio meā cauſam: in comitio aut in foro ante meridiē:quod ſi facturū ſe receperit cauſidicus ⁊ ſtatuto tpe ad agendā cauſam non venerit:legi obnoxius eſt ⁊ pene. In comitio:locus erat comitiū ſic a coeundo dictus:in quem comitijs curiatis coibant. Author Uarro:dies aūt q̄bus in comitiū cōueniebāt comitiales vocabant:in comitio aūt cauſa agebatur que publica erat vt repetūdarū:aderant aūt omnis ordinis:ois etatis ⁊ cōditionis: que reū abſoluerēt:vel dānarent. Aut in foro iudiciali ſi priuata cauſa erat. Ante meridiē:hec cauſidicorū hora fuit:nam prima ⁊ ſecūda hora diei cuius initiū erat poſt mediā noctem ſalutabāt:tertia cauſas agebant. Martia. Prima ſalutātes atq̄ altera continet hora. Exercet raucos tertia cauſidicos. Juue. Ipſe dies pulchro diſtinguitur ordine rerū Sportula:deinde forū iuriſq̄ peritus apollo. Conuicito:immittas:inferas introducas. Sunt item ⁊c. Hec nō legibus cōſtant:ſed ſolo conſenſu duorū:aut plurium conuentionē de aliqua re faciendū vel ſocietatē ineuntiū:vt damni et lucri. Preſtare excellere maiorē vim habere. Iniuriam eius qui iniuſte agit. Jus eius qui iuſte agit.

Franciſcus

Cum ex comparatione ⁊c. Juridicialis cōſtitutio in duas partes a Cicerone diuiſa fuit:abſolutam ⁊ aſſumptiuā: cuius partes quattuor fuerunt:quarū vltimo loco cōparatio poſita eſt:quā tamen hoc loco primā exequitur: nec id ab re fit. Conuenientius enim videtur eſſe ab eo incipere qui cauſam facti in ſeipſum trāſfert:ſed per comparationē excuſat q̄ ab his qui vel in rem extra ſe:vel in perſonam cōferunt:hoc genus conſtitutionis αντίληψιν greci vocant. Exemplū libro primo fuit. C. Pompiliū:qui cum a Gallis obſideretur:nec effugere vllo modo poſſet:cum hoſtiū ducibus in colloquium venit:a quibus ita diſceſſit: vt impedimenta relinqueret et exercitum educeret:eduxit exercitum impedimenta reliquit. Accerſitur maieſtatis. Intentio eſt:nō te oportuit arma:et impedimenta relinquere:depulſio eſt oportuit:queſtio eſt oportuerit ne. ratio:milites enim omnes periſſent. Informatio at ſatius fuit amittere milites q̄ arma et impedimēta cōcedere hoſtibus. Judicatio:vtrū ſatius fuerit amittere milites:an ad hanc conditionē venire. Incidunt et alij ſtatus vt diffinitiuus:cum certo nomine maleficij aliquis in iudicium vocatur: vt in cauſa Pompilij qui maieſtatis accerſit. Diffinitione eni ⁊ eius preceptis opus eſt:plerūq̄ au

Intentio.

Depulſio.
Queſtio.
Informatio.

Judicatio.

De comparatione. Titu. xvj.

De facti venuſtate vbi reus accerſitur huic facilitatem dicet abfuiſſe:quo contra ille conducibilitatem afferet neglectam:hic eam illi capiaret ne obijciet.

Epitome de gurgi.

Cum ex cōparatione † querer/vtrū ſati⁹ fuerit agere id qḋ reus dicat ſe feciſſe:an id qḋ accuſator dicat oportuiſſe fieri:primū queri ꝯuenit:vtrū fuerit vtili⁹ ex cōtentione:hoc eſt vtrū venuſti⁹/facili⁹/cōducibilius. Deinde oportebit q̄ri/ipſm ne oportuerit iudicare/ vtrū fuerit vtili⁹ an aliorū fuerit vtili⁹ ſtatuēdi ptās. Deide interponet ab accuſatore ſuſpitio ex ꝯiectur ali ꝯſtōne:q̄re putet nō ea rōne factū eē:q̄ meli⁹ deteriori anteponeret:ſꝫ dolo † malo negotiū eē geſtū de aliqua ꝓbabili cauſa. Deinde q̄ret:potuerit ne vitari ne in eū locū veniret. Ab defenſore ꝯ refellet argumētatio coniecturalis:de q̄ ante dictū eſt. His ita tractatꝭ accuſator vtet hoc loco cōi in eū/q inutile vtili ꝑpoſuerit:cū ſtatuēdi nō haberet ptātē. Defenſor ꝯ eos/q equū cenſeant rē pniciosam vtili ꝑponi/ vtet loco cōi ꝑ cōq̄ōnem:⁊ ſil q̄ret ab accuſatorib⁹/⁊ ab iudicib⁹ ipſis:qd facturi eēnt/ſi i eo loco fuiſſent.

† Comparatio eſt cū aliqd factū quid per ſe ipſum non ſit ꝓbandū ex eo cuius id cauſa factum eſt defenditur.

† Uerba media ſunt dolus:malicia valetudo:ſanitas:venenū:hec fere vulgatū eſt ancipitia eē ⁊ vtroq̄ verſus dici poſſe.

Et tempus

**Et tempus/locum/rem/deliberationem ſuam po-
net ante oculos.**

Aſcenſus. ¶ Cum ex comparatione. Poſtꝗ determinauit de conſtitutione iu-
ridiciali abſoluta: conſequenter determinat de aſſumptiua: et pri-
mo de quarta parte que in enumeratione partium eius ſupra po-
ſita eſt vltima hoc eſt de cōparatione dicēs. Cum ſup. agetur aut de-
fenſio fiet ex comparatione ſcilicet eius quod factum confitetur ad
id quod faciendum neceſſario fuiſſet: queretur .id eſt inquiretur
vtrum fuerit ſatius .i. melius et eligibilius agere id quod reus di-
cat ſe feciſſe: an id quod accuſator dicat oportuiſſe .i. oportunum
fuiſſe aut decuiſſe fieri. Primum conuenit queri vtrum ex conten-
tione .id eſt. comparatione eorum; duorum: de quibus eſt conten-
tio: fuerit vtilius hoc eſt vtrum fuerit venuſtius .id eſt ſpecioſius: fa-
cilius .ſ. factu cum minore incommodo: conducibilius .ſ. ad finem
quo reſpublica tendit. Deinde oportebit .i. conueniens et opor-
tunum erit queri: ne .i. an oportuerit .i. conueniens et decens fuerit
ipſum (ſcilicet qui accuſatus eſt male feciſſe) iudicare vtrum .ſ. duo-
rum fuerit vtilius: an poteſtas ſtatuendi .i. conſtituendi et iudi-
candi vtilius .i. id quod cenſeatur vtilius: fuerit aliorum .i. in offi-
cio aliorum aut penes alios. Deinde ſuſpitio interponetur ab
accuſatore: ex conſtitutione coniecturali .id eſt. ex his docu-
mentis que dicta ſunt de conſtitutione coniecturali: quare ſup-
ple. factum accuſati putetur .i. putari debeat non eſſe factum ea ra-
tione quo .i. vt melius ante poneretur .i. proferretur deteriori .id eſt
minus bono: ſed negotium eſſe geſtum dolo malo .i. fraude de ali-
qua ꝓbabili cauſa .i. propter aliquā ꝓbabilē cām. Deide queret ne
pro an: potuerit vitari ne veniretur in eum locū .ſ. perplexitatis vbi
neceſſe ſit alterum incommodorum facere. Contra .i. econtrario ar-
gumentatio coniecturalis de qua dictum eſt ante: refelletur .id eſt
improbabitur ab defenſore. His ita tractatis .i. poſtꝗ hec erunt
ita tractata: accuſator vtetur hoc loco communi in eum qui prepo-
ſuerit vtili inutile: cum .i. ꝗuis non haberet poteſtatem ſtatuendi .
i. definiendi vtrum ſit faciendum: Defenſor vtetur per conqueſtio-
nem loco communi contra eos qui cenſeant equum .i. iuſtum et ra-
tionabile: rem pernicioſam preponi vtili .ſ. rei. Et queret ſimul ab ac-
cuſatoribus et ab iudicibus ipſis quid eſſent facturi ſi fuiſſent in
eo loco: et ponet ante oculos ſcilicet iudicum tempus. locū rem et de-
liberationem ſuam.

tem vt ait Cicero in rheto. de in-
uentione accidere ſolet. vt in com-
paratione coniectura. et diffini-
tione vtendum ſit. Utrum ſatius
Pompilius dicit ſe arma et impe-
dimenta reliquiſſe: vt exercitum
educeret Oportuiſſe fieri videli-
cet ſatius fuiſſe pugnare et mili-
tes amittere vniuerſos. ꝗ nudum
exercitum cum dedecore populi
romani educere. Primum queri
cōueniet: quoniā magis vtile mi-
nus vtili anteponitur: et Pompi-
lius: vtilius dicit fuiſſe: res ꝗ ho-
mines amittere: vtilis autem tum
honeſti neceſſarii in deliberatio-
nis preceptis continetur. ex qui-
bus cauſam huiuſmodi: que in
conſultationem veniat tractare
oportebit. Ex contentione: com-
paratione in qua ſi malorum eſt:
boni locum obtinet leuius: vt
Quint. ait Hoc eſt: declarat quod
ait vtilius. Uenuſtius pulchrius
honeſtius. Accuſator dicet hone-
ſtius multo fuiſſe cum vniuerſo
exercitu perire: ꝗ cū tanto dede-
core diſcedere. Facilius. dicet Pō-
pilius facilius fuit hoc facere:
quam pugnare. Nam omnino
non licebat cum hinc mōs: hinc
fluuius: hinc anguſte fauces pro-
hiberent. Cōducibilius honorifi-
centius: aut vtilius magis con-
ducebat imperio populi romani
exercitum vniuerſum amittere
ꝗ nudum recipere idem venu-
ſtius et conducibilius videatur
eſſe. Deinde oportebit locus eſt
accuſatoris: qui dicet eſto vtile
fuerit quod te feciſſe confiteris.

quero ex te licuerit ne tibi iniuſſu ſenatus et populi paciſci cum hoſtibus: certe non licuit: neqꝫ tua in-
tererat: neqꝫ tuo arbitrio facere poteras. Deinde interponetur. † ſi dicetur ab accuſatore melius fuiſ- † Interpo-
ſe inquis arma et impedimenta relinquere ꝗ exercitum perire: ſed non periſſet vel non ideo tu feci- net ſuſpitio-
ſti: ſed quia timidus ſemper fuiſti. vel milites quia tibi prius minus paruerant: punire voluiſti: vel do- vt ſi qs du-
lo malo egiſti accepta ab hoſtibus pecunia. Hic autem oſtendendum erit aliquid hoſtes reo pollici- bitet eū grā-
tos eſſe: aut clandeſtina illum cum hoſtibus colloquia habuiſſe. Ut meli⁹ antepoſitum quod eſt me- dē pecuniā
lius deteriori: ſed non ratione a te factum eſt cauſa impulſiua: aut lucri aut vlciſcendi exercitus. Sed ab hoſtib⁹
dolo malo: dolus malus fit ex calliditate: et fallacia: et vt Pedian⁹ ait: dolo malo pactum fit: quotiens accepiſſe: cū
circumſcribendi alterius cauſa aliud agitur. aliud agi ſimulatur. Seruius dolum malum ita diffini- ſe imparaſſe
uit. Machinationem quandam alterius decipiendi cauſa. cum aliud ſimulatur: aliud agitur. Labeo ſim⁹ fuerit.
autem poſſe: et ſine ſimulatione id agi: vt quis circumueniatur: et ſine dolo malo aliud agi: et aliud
Dolus malus. ſimulari: ſicuti faciunt qui per huiuſmodi ſimulationē deſeruiant: et tueant: vel ſua: vel aliena itaqꝫ
ipſe ſic diffiniuit. Dolum malū omnem calliditatem. fallaciā: machinationē: ad circumueniendū: fal-
lendum: decipiendum alterum adhibitā. Labeonis diffinitio: vt vulpianus ait: vera eſt. Et cū pretor
ſic dixit: q̄ dolo malo facta eſſe dicentur: ſi de his rebus alia actio non erit: et iuſta, cauſa eſſe videbit
iudicium dabo de dolo malo: non fuit contentus dolum dicere: ſed adiecit malum: qm̄ veteres dolum
etiam bonū dicebant: et ꝓ ſolertia hoc accipiebant: maxime ſi aduerſus hoſtem latronemve quis ma-
chinetur. Potuerit ne vitari: cum videres eiuſmodi locū eſſe. vt aduerteres circumſederi te poſſe vi-
tare debuiſti: at non potui: quia improuiſi hoſtes de repente affuerunt. Ab defenſore etc. Nunc quid
a defenſore agendum ſit monet: quem aduerſarii argumentationem refellere conuenit: ideo non pu-
gnaſti inquit accuſator: quia timidus fuiſti. non fui timidus: pugnaſſem ſi locus pugnandi occaſio-
nem preſtitiſſet: feciſti dolo malo. non feci dolo malo. potuiſti vitare locū illum: non potui. Loco com- Loc⁹ cōis.
ni: ſuperius dictum eſt locorū cōmuniū alios proprios eſſe accuſatoris et proprios defenſoris alios
vtriqꝫ cōmunes. proprii accuſatoris ſunt quib⁹ nemo niſi accuſator: ꝓprius defenſoris ſunt qb⁹ nemo
niſi defenſor vtit. in cā pōpilii ꝓpri⁹ accuſatoris loc⁹ eſt. Si dicet impendentē nimiū fuiſſe pompiliū
qui inutile vtili prepoſuerit: cū ipſi⁹ ſtatuendi. et paciſcendi. cū hoſtib⁹ pt̄ās nō eſſet qm̄ et vtili⁹ eſſet
exercitum amittere: ꝗ nudū illū contra populi romani dec⁹ educere: et ſtatuere aliquid ipſum non
poſſe loc⁹ autē propri⁹ defenſoris erit rem pernicioſam vtili anteponendā non eſſe pernicioſum fuiſſe fu-
turū tantā multitudinē pdere cū ſeruari poſſet. ꝗuis non ſine magno detrimento. et erit argumentū
a toto. Per conqueſtionem nā ad miſeriam animos adducet hoc modo. ꝗta et publica et priuata fuiſſet
calamitas quot parētes filiis quot vxores maritis deſtitute fuiſſent. velim ſcire a vobis aduerſarii: et

b

iudices: quid vos feciſſetis: ſi in ſimili loco fuiſſetis: non tm̄ exercitū manifeſto piculo obijcere voluiſſetis: Mos erat carthaginēſibus: vt impatores q̄ infeliciter pugnaſſent ſuſpenderent: cū Annibal ſuperior primi belli punici victus a Rhomanis et profligatus ne penas daret vehemēter timeret. Nūcium Carthaginē miſit: q̄ veluti pugnatū nondū eſſet: q̄ in loco roman⁹ exercitus eſſet ſenatui nūciaret: peteretq̄ nūqd ab Annibale pugnādum eſſe cenſeret. Cūq̄ pugnet clamaſſent omnes continuo nunci⁹ ſubiecit: pugnauit ſed vici⁹ eſt. quo factū eſt condēnare Annibalē ſenat⁹ nō potuerit. Tpē qm̄ ab hoſtib⁹ ſpaciū nobis dabatur. Locum qz null⁹ ali⁹ offerebat: vel qz clauſus vndiq̄ erat. Rē periculum. Deliberationem: qm̄ deliberatū eſt cū multis: quibus hic agēdum eſſe viſum eſt.

Franciſcus ¶ Tranſlatio criminis. Secūda pars eſt iuridicalis aſſumptiue: quam alio loco criminis relationem appellauit ἀντίκλημα greci nominant. Quoties reus quod arguitur: ꝯfeſſus alterius ſe indu ctū peccato iure feciſſe oſidit: exēplum eſt Oreſtis qui accuſatus a Menelao q̄ matrem occidiſſet: facti cauſam in illam retulit. intentio fuit: iniuria matrem occidiſti. depulſio iure occidi: queſtio iure e ccciderit: ratio: illa enim patrem meum occiderat. Infirmatio tamen a te filio indemnatam matrē necari non oportuit: poteſt ⁊ Oratij exemplū eſſe: qui et ipſe accuſatus q̄ ſororem occidiſſet: occidi inquit et iure: quoniam illa hoſtium mortem lugebat: fratrum negligebat: me ⁊ populum romanum viciſſe moleſte ferebat: hic quid⁹ ab actore quid ve a reo fieri poſſit oſtendit. Cauſa facti naz factum non negat: ſz alterius peccato ſe coactuz dicit. In qua primum querendum eſt: tam ab actore q̄ a reo: primum enim communia vtriq̄ precepta traduntur: querendum igitur eſt in re ne crimen in alium tranſferatur: et verum ne ſit aliorū peccatum: quo nos ad maleficiū inductos dicimus: vt in cauſa Oreſtis. primum quereretur. verum ne fuerit: q̄ Agamennonem per inſidias Clytēneſtra occiderit. niſi enī hoc verum eſſe conſtiterit: nihil omnino proderit in Clytemneſtre peccatum crimē transferre Deinde ſpectandum: cum conſtiterit peccatum ab aduerſario cōmiſſum fuiſſe: querendum erit. tante ne magnitudinis illud fuerit q̄te hoc ſit qd ſe reus feciſſe confitetur. Nunquid tantum ſtatui pene vxori conueniat q̄ virum occidit q̄tū filio q̄ matrem necauit. Erit autem locus ab adiuncto negotio: Deinde oportuerit ⁊c. Queri dz nūquid reus in ea re peccare debuerit: in qua ali⁹ peccauit. A ſimili autē argumentuz erit turpe eſt. vt Quin. ait: imitari quē iprobas. ſi Clytēneſtre peccatū dānabas: cur ipſe ſile committebas: tuo te ipſuz iudicio dānas. Deinde oportuerit ne iudiciū ⁊c. Hoc argumētum vim magnā habebit: dicet autez Oreſtis accuſator: ſi Clytemneſtra penas occiſi mariti dare debuit: iudiciū tñ ante fieri op⁹ fuit: et illā ſecundum leges a iudicibus damna-

¶ De criminis tranſlatione. Titu. xvij.

Epitome de ſur.

¶ Ubi errorem ſuum alieno reus palliat iſtud ne maius an imitatione dignū fuerit an pri⁹ iudicio iāq̄ ſnīa diſceptabit: vimq̄ iudicijs ꝑlatā: hocq̄ ꝑpeſſo dānū graue imminere ingeret accuſator: defenſor eorū in quos trāſtulit: immanitate: loci et tpis que ne rem in iudiciū venire ꝓhibuit proferet importunitatem.

Tranſlatio criminis eſt/ cū ab reo facti cauſa in aliorꝝ pctm̄ trāſferꝭ. In qua primū q̄rēdū eſt: vere ne i alterū crimē tranſferatur. Deide ſpectādū eſt: an eque magnū ſit illud pctm̄/ qd in aliū trāſferꝭ: ac illud qd re⁹ ſuſcepiſſe fateaꝭ. Deide oportuerit ne in ea re peccare in qua ali⁹ ante peccarit? Deide oportuerit ne iudiciū ante fieri. Deide cū factū iudiciū nō ſit de illo crimine: quod in aliū trāſferatur/ oporteat ne de ea re iudiciū fieri/ q̄ res in iudicium nondū venit. Loc⁹ cōis accuſatoris cōtra eum/ q plus cenſeat vim q̄ iudicia valere oportere. Et ab aduerſarijs percunctabitur accuſator/ qd futurū ſit/ ſi idē ceteri faciāt: vt de indemnatis ſupplicia ſumāt: q̄ eos idē feciſſe dicat Quid ſi ipſe accuſator idē facere voluiſſet? Defenſor eorū pcti atrocitatē ꝓferet: in quos crimē trāſfert: rē locū: tpˢ ante oculos ponet: vt q audiūt/ exiſtimēt: aut nō potuiſſe/ aut inutile fuiſſe rē i iudiciū venire.

† Trāſlatio criminis in qua ipſe ali bi: eſt cū re⁹ id qd arguitur ꝯfeſſus alteri⁹ ſe inductū pctō iure feciſſe demōſtrat.

Aſcenſius ¶ Tranſlatio eri. Deſcribit q̄ ſit tranſlatio criminis dicēda: ⁊ quomodo ea ſit vtendum. et contra eam inſiſtendum dicens. Tranſlatio criminis eſt quā. i. quādo cauſa ⁊ ita culpa facti tranſfertur ab reo in peccatū aliorū (vbi ab dicit duplicē circūſtantiam aut efficētis aut termini a quo: aut vtriuſq̄: quod fit dum ſeipſum defendit: tunc enī ab reo et ꝑ reum trāſferꝭ crimen: qz vero nō ſemꝑ ſeipſum defendit: immo rari⁹ ꝓ ꝑuiē terminuz a q̄ hic importari) In qua. ſ. trāſlatione eſt querēdū. i. ſcrutādū ⁊ inq̄rēdū: ne ꝑ an. crimē trāſferatur in alterū. deinde ſpectanduz eſt an illud peccatū qd in alium transfertur ſit eque magnū. ac. i. q̄ illud qd reus fateaꝭ ſuſcepiſſe. i. admiſiſſe tanq̄ vitie (Non enī recte te defenderis: ſi dicas illum occidi: qz ſeruum aut iumētū meū ꝑcuſſerat) Deinde querēdū eſt. ne pro an oportuerit. i. conueniens aut quaſi neceſſariū fuerit peccare in ea re in qua ali⁹ ꝓ peccarit. vn̄ ſi dicat illū occidi: qz filium aut patrē meū occiderat: honeſta quidē videbiꝭ rō: ſed nō tam neceſſaria: ac ſi dicaq̄: qz me occidere parabat ⁊ occidiſſet niſi preueniſſem. nam de morte pr̄is aut filij poteras iudiciū poſtulare. Unde ſeq̄tur Deinde ſup. q̄reꝭ ne ꝑ an: oportuerit iudiciū fieri ante. ſ. q̄ vltio talis fieret. Deinde q̄reꝭ cū iudiciū nō ſit factū de illo crimine quod in aliū tranſferaꝭ. oporteat ne iudiciū fieri. i. ſnīam ferri ab iudice de ea re q̄ reus nōdū venit in iudiciū: hoc eſt inq̄reꝭ an cū re⁹ iudiciū contēpſerit: de ipſi⁹ factorū de cōtēptu iudicij. nō expectauit mente

iudicium. Locus communis accuſatoris ſup. eſt contra eum: qui cenſeat vim: ſcilicet quauis repellitur (ſed communiter aſſumitur quaſi de qualibet vt dicat re*) oportere valere plus ꝙ iudicia. Et ac cuſator percunctabitur ab aduerſarijs: quid ſit futurum: ſi ceteri fa ciant idem vt ſumant: hoc eſt ſi ceteri quoq; ſumant ſupplicia de indēnatis: id eſt non condēnatis ꝙ: id eſt q: dicat eos idem feciſſe quod: ſcilicet is fecit de quo indēnatis reus ſumpſit ſupplicium: aut lege dicant: vt ſit ꝙ. id eſt qui ipſi pro excuſatione ſua dicunt ſeu vere ſeu mendaciter eos feciſſe idem. Quid ſup. dicant? ſi ipſe accuſator voluiſſet facere idem: id eſt occidere quemꝙ indēnatum eo ꝙ alium interfecerat. q. d. non poterunt aduerſarij cenſere benefactum fuiſ ſe: quia ſic in caput ſuum iudicarent. Nam ſi liceret quoſlibet qui alium occiderint indēnatos occidere: ergo et reum occidere liceret: vt Oreſtem qui matrem occidit. Defenſor: ſcilicet criminis a ſe cōmiſ ſi: proferet atrocitatem peccati eorum in quos transferret peccatum: hoc eſt dicet intollerabile fuiſſe peccatum nec iudicium expectatum oportuiſſe: ne alij ſic impugne graſſarentur. Et ponet ante oculos iudicis: ſcilicet rem: id eſt factum ipſum oſtendens: ſcilicet non eſſe ſimile: vt in cauſa Oreſtis non erat ſimile: quia Clytēneſtra occide rat innocentem: ipſe Oreſtes nocentem: et ita dicet ſi innocentem in demnatam occidiſſet licere ſe quoq; indemnatum occidere: ſed quia occiderat ita innocentem vt inexcuſabile fuerit eius peccatum et periculum fuiſſe in mora quia ſi iudicium expectaſſet vero ſimile fuiſſe adulteram quod in patrem fecerat in filium quoq; paraſſe: vt quem ſciebat: patris vltorem forte vnde oſtendet rem nō eſſe ſimilē: oſtendet etiam locū: vt ſi nulla fuerit effugiēdi aut euadēdi e manib* inimici ſpes niſi eum occiderit: videbitur recte vim vi repuliſſe: po net etiam tempus ante oculos: vt ſi deprehenſum in furto aut adul terio occiderit: aut tempore belli peregrinum menia vrbis ſcrutan tem occiderit indemnatum: fuerit purgationi locus: aut ponet an te oculos iudicis fuiſſe inutilem rem venire in iudicium: vt pote ſi pe riculoſe dilata fuerit vltio: propter cauſas dictas vt pote ꝙ occiſus necē parauerat reo: aut aliter comprehendi non potuiſſet: aut alia quauis de cauſa.

ri. Deinde cum factum etc. Nega re debebit Oreſtis accuſator: au diri oportere: id quod in cauſam criminis conferat de quo ille ipſe qui conferat iudicium fieri volue rit: et id quod iudicatum non ſit pro infecto haberi oportere. Quo modo iudicari debet Clytemne ſtre crimen: quod iudicium non venit? primum de te iudicandum eſt qui te matrem occidiſſe confi teris. Quod in alium transfertur: vt de crimine Clytēneſtra. Nōve nit nō Oreſtes venire non liuit ꝙ indemnatum occidit. Locus cō munis etc. Huius dicet accuſator animaduertere impudentiam et temeritatem licet qui eam apud vos accuſat iudices quam ſine iudicibus ipſe condemnauit: et iu dicium de ea vult fieri: de qua ipſe ſupplicium iam ſumpſit qui plus valere vi ꝙ iudicia voluit: cū iudi cia expectare deberet: ꝗ reā ſup plicio afficerēt. Et ab aduerſarijs p cūctabit etc. hic erit loc* ab eue tu: q̄ d erit* eſt alicui* negocij in q̄ q̄ri ſolet: q̄d ex quaq; re euenerit eueniat: euētur ſit: q̄rat iḋt accu ſator a iudicibus: quātū incōmo dorū futurū ſit: ſi holes petā petia et iniurias iniurijs vlciſcant. Quid ſi ipſe accuſator etc. quid ſi diceret Menela* ſi ego Oreſtem occidere voluiſſem? hoc pfecto iudicio o p* non fuiſſet ſi ceteri q̄z idē facerēt omno iudiciū nullū futurū ē: defenſor: eorum etc q̄d mat* lquet quid indi gnius cōmitti Clytēneſtra potuit: ꝙ regū regē a deuicta aſia reuerſum dū i thermis lauaret data tunē ca q̄ in manib* et capiti exitū negabat ſecuri opprimere. Cām: iō in dēnatā occidi: qm ſe accuſaſſ em cū regina eſſe dānata minime fuiſſet: erat pterea Mycenio lter ſuos eo tpe: q̄ ego i exiliū pulſus fueram et vix a Mycenenſib* cognoſcebar. Nā lōgi ipis intervallo redierā O: nu* vero ſic dicet: quō expecta ri iudicium potuit occiſor hoſtium onuſtus ſpolijs et onās veniet. In publica ciui iatis gratulatio ne hec mihi obuiam facta eſt fratris morte non laborans: ſed ſponſi nomē appellans: occidi: cū mihi iuſta viſa eſt: quod vt opinor veſtrum quiuis illo tempore et illo loco feciſſet.

De conceſſione. Titu. xviij.

Per hanc ſibi reus ignoſci, neceſſitudinis fortune imprudentie adductione precatur.

Epitome de gurgi. † negamus apud Ciceronē frequēter exponiť pro dicim* non.

Conceſſio eſt/per quam nobis ignoſci poſtulamus. Ea diuiditur in purgationem et deprecationem. Purgatio eſt/cum cōſulto a nobis factū † negamus. Ea diuidiť in neceſſitudinē/fortunā/imprudētiā. De his partib* pmū oſtēdēdū eſt. Deinde ad depcationē reuertēdū videť:

Aſcenſius. Conceſſio etc. Agit de ea parte conſtitutionis iuridicialis aſſumptiue quam enumerando primam poſuerat dicta. Conceſſio eſt per quam poſtulamus ignoſci nobis tamen dicitur conceſſio eo ꝙ poſtulamus ignoſci ꝙ non concederetur a nobis crimen niſi poſtulemus ignoſci quinetiam conceſſio ipſa vim deprecatiuam habet: vnde in religione noſtra Conceſſionem id eſt confeſſionem voluntariam criminis plurimum ad veniam valere ſcimus: iuxta illud in pſalmo. dixi confitebor etc. vnde et Adam confitendo veniam inuenit: quam Caim occultando crimen amiſit: ſed reuertamur ad authorem: ad cuius intelligentiam ſi noſtra iuuabunt: non videbitur impertinens ea adducere. Ea ſcilicet conceſſio diuiditur in purgationem et deprecationem. Purgatio eſt cum negamus factum eſſe a nobis. i. nos feciſſe conſulto. i. cum matura deliberatione aut propoſito nocendi: hoc eſt quādo nitimur purgare et excuſare factum: licet non negemus eſſe factum. Ea. ſ. purgatio diuiditur in neceſſitudinē: fortunā: imprudentiam. Oſtendendum eſt primum: de his partibus. deinde videtur reuertendum ad deprecationem. i. ad declarationem deprecationis.

Franciſcus. Cōceſſio etc. Iuridicialis aſſumptiue po eſt cōceſſio p quā non factum ipſum a re improbať: ſed vt ignoſcatur tantum petitur: ei* cōſtitutionis partes due ſunt purgatio et deprecatio: purgatio i imprudentiam fortunam et neceſſitatem diuiditur: quid agendū ſit in cōceſſione: et eius partib* nunc oſtendit. Ignoſci poſtulam*: vñ nōnulli venialē ſtatū vocauerūt: quoniam qui peccati arguiť: veniā ſibi dari poſtulat. Hic in hac conſtitutione: q̄ ex cōceſſione naſcitur. Ex his locis: qui ſequunť purgatiōis et deprecatiōis. Purgatio: de purgatione primū precepta dat. Ad deprecationem: que ſecunda conceſſionis pars eſt.

Franciſcus

¶ Primum conſiderandum ⁊c. quid agendum ſit: oſtendit eũ per neceſſitatem factum excuſat. Num per culpam: accuſator: culpa rei factum eſſe dicet: defenſor negabit: in quo affectio animi conſiderabitur: in qua diligentia ⁊ negligentia ponuntur: parum autem neceſſitatem allegare homini prodeſſet cuius negligentiam in neceſſitatem ventũ videret: cum euitari potuiſſe oſtenderetur. Si culpam neceſſitas preceſſerit: veniam reus merebitur: ſi contra non merebitur: accuſatur qui ad diem commeatus non affuit: ⁊ hoc modo intenditur: non affuiſti ad diem cõmeatus: nõ affui: ſed aque impedierunt. At culpa tua hoc factũ eſt dicet: ſi poterit accuſator: nam ex peccaſti donec ſic aque increſcerent vt traiici non poſſent: preuenire debuiſti: immo non expectaui: nec ſcire poteram futuras pluuias quibus amnis excreſceret. Deinde querendum ⁊c. Vitari neceſſitas poterat: ſi vno alterove die anteueniſſes: cum ſcire tibi liceret increſcere fluuium poſſe: aſſiduis imbribus quos iugiter effundi videbas. Leuari leuior fieri: vt tunc ad eſſes: cum increſcere fluuius inciperet: ⁊ non tunc: cum ſic auctus eſſe: vt nullo modo traiici poſſet. Deinde querendum eſt ⁊c. Cum ventum ad amnem eſſe nonne tentare potuiſti ſi naui aut equo: aut alia quauis ratione traiicere poſſes. Ocioſus certe in ripa ſediſti. Defenſor dicet nil intẽtatum reliqui deinde num que ⁊c. Nulla ferme eſt conſtitutio in quam coniectura non incidat: per quaʒ factum aliquid aut non factum a reo ꝓbatur animo et voluntate vt in hac controuerſia ſi dicetur: ideo traiicere fluuium cuʒ poſſes noluiſti: quia laborem et periculuʒ pugnandi detractabas ſciebas enim tempus inſtare quo manus cum hoſtibꝰ conſerenda erat. Quotiens igitur factum aliquid conſulto dicetur vitandi aut accipiendi: commodi gratia. coniectura erat. Si maxima neceſſitudo quepiaʒ fuerat ⁊c. Sic ad extremum argumẽtum intendet accuſator etiam ſi tanta fuit neceſſitas quãtam fuiſſe dicis: non tñ tibi venia dari debet: qm̃ quicũq ad diẽ cõmeatus non venerit puniẽdus eſt: ⁊ hinc alia oritur controuerſia ex ſcripto ⁊ ſententia.

¶ De neceſſitudine. Titu. xix.

Epitome de gurgi.

¶ Neceſſitudo per omnes circunſtãtias quibus mala bona ve eſſe poteſt ventiletur.

Primũ conſiderandũ eſt: num culpa ventuʒ ſit in neceſſitudinẽ: num culpã veniẽdi † neceſſitudo fecerit. Deinde querẽdũ eſt: quomodo vis illa vitari potuerit: ac leuari: deinde is qui in neceſſitudinem cauſam conferret: expertus ne ſit / quid contra facere / aut excogitare poſſet. Deinde num que ſuſpitiones ex coniecturali cõſtitutione trahi poſſint: que ſignificet id conſulto factum eſſe: quod neceſſario accidiſſe dicitur. Deinde (ſi maxima neceſſitudo quepiam fuerit) conueniat ne eam ſatis idoneam cauſam putari.

† Et neceſſitudo: i. neceſſitas dr̃: niſi q neceſſitudo ad affinitatẽ plerũq refert.

¶ Primum conſyderandum eſt. Docet dum reus neceſſitudinem excuſat: quid contra dicendum ſit: dicens. Conſyderandum eſt primum: num id eſt an ne ventum ſit in neceſſitudinem. i. neceſſitateʒ culpa: id eſt per culpam: qꝛ quis poteſt obligari ad impoſſibilia ſibi dummodo per culpam ſuam ſe impotentem fecerit: itaq ſi liberum fuerit ingredi ac nõ ingredi furcas candinas: licet ingreſſis fuerit neceſſitas ſeſe dedendi: tamen non purgantur: cum ingredi nõ debuerint. Scies autem lector neceſſitudinem: q̃ ſepe pro deuinctione ſanguinis affinitatis et amicitie ponitur hic pro neceſſitate accipi. Cõſiderãdũ etiã eſt: num. i. an ne neceſſitudo fecerit culpã veniẽdi: ſi vt penuria commeatus exercitus coactus ſit per anguſtias montium obſidione elabi: ſperans ſic hoſtem fallere: ⁊ a callido hoſte deprehenſus ſit: poterit neceſſitudinem veniendi in anguſtias excuſare. Deinde: id eſt tertio loco: querendum quomodo illa vis: id eſt violentia ⁊ neceſſitas potuerit vitari: ſcilicet penitus: aut leuari: id eſt imminui: hoc eſt quo conſilio ⁊ qua opera potuerit penitus vitari: aut ſaltem imminui: nam ſi dixerit ſe penuria commeatus in anguſtias veniſſe: dices melius fuiſſe cum hoſte confligere q̃ tam imprudenter elabi conari: aut ſi cum hoſte paciſcendum erat: honeſtiores conditiones habiturum fuiſſe extra fauces illas anguſtias q̃ in ipſis. Deinde: id eſt quarto loco aut vt dicunt conſequenter conſiderandum eſt ne. i. an is qui cõferret. i. transferret cauſam. ſ. facti ſui in neceſſitudinem expertus ſit. i. tẽtauerit ⁊ meditatꝰ ſit: quid poſſet facere aut excogitare cõtra ſcʒ talem neceſſitudinem. i. ad eã euitãdã: qꝛ accuſator ſi poteſt: docebit eum negligentẽ aut inertẽ aut ignauũ fuiſſe. Deinde. i. tũ poſtea cõſiderandũ eſt ex conſtitutione cõiecturali. i. ex his q̃ de ea dicta ſunt. num q̃. i. an ne aliq̃ ſuſpitiões poſſent trahi ſcʒ ex ipſo facto: aut fac ordinẽ vt ſi poſſent trahi ex cõſtitutiõe ꝯiecturali q̃ ſcʒ ſuſpitiões ſignificẽt id qđ dr̃ accidiſſe neceſſario. i. ineuitabiliter. factũ eẽ ꝯſulto. i. ex deliberatiõe: vt i dicto exẽplo: ſi dux habuerit exercitum dicto minus audientẽ dicemꝰ eũ voluiſſe de exercitu ꝑ cõtumeliã vlciſci. aut ſi viſus ſit ob aliquo colloquia cum hoſte habuiſſe aut q̃cq ab eo accepiſſe: aut amicum in hoſtili exercitu primarium habuiſſe: dicemus cum dolo malo exercitũ tradidiſſe. Deinde. i. vltimo loco ſi maxima q̃piam neceſſitudo fuerit ꝯſiderandum ſupple eſt: ne pro an: ꝯueniat eã reputari cauſam facti idoneã: qꝛ accuſator ſi poterit negabit ſat cauſe fuiſſe.

Franciſcus

¶ Si aũt. q̃bus locis vtendũ eſſet cũ factũ per neceſſitatem defenderetur oſtẽdit: nũc q̃d agendum ſit docet: cũ facti culpa in iprudẽtiã a reo trãſfertur. Prudẽtia naturalis rei cognitio eſt: per quam ipſi ꝑ nos cognoſcimꝰ et ſentimꝰ

¶ De imprudentia. Titu. xx.

¶ Fuerit ne ignorantia craſſa an venia digna percunctandum.

Si aũt imprudẽtia reus ſe peccaſſe dicet: primũ q̃retur: vtrũ potuerit ſcire: an non potuerit: deĩde vtrũ data ſit opa / vt ſciret:

an nõ:deinde vtrũ caſu neſcierit/an culpa. Nã q ſe ꝑ pter vinũ/aut amorẽ/aut iracũdiã fugiſſe rõnẽ dicet is animi vitio videbitur neſciſſe nõ† imprudentia: quare non imprudentia ſe defendet: ſed culpa contaminabitur. Deinde coniecturali ↄſtitutione queretur/vtrum ſcierit:an ignorauerit: ⁊ conſyderabitur ſatis ne imprudentia preſidij debeat eſſe: cũ factum eſſe conſtet.

† Duplex eſt imprudẽtia:ſcʒ facti et iuris: facti ẽtẽ duplex.ſ.facti propꝛij: vel alieni. Imprudẽtia facti ꝑprij nõ meretur veniã ſed alieni meretˀ veniã Imprudentiaqʒ iuris duplex eſt.ſ.ſcripti ⁊ nõ ſcripti. Nõ ſcriptũ ius meretˀ veniam ſcriptũ vero nõ meretˀ : hec ſũt deqͥua nũc agitˀ eſt imprudentia facti: et meretur veniã tñ vt in dt Ariſtoteles in Ethicis dʒ ſubſe q doloꝛ vtrũ ſcire potuerit.an non. notandũ ẽt ꝙ aliq̃ ignorantia eſt craſſa: que ignorat ea q̃ oẽs ſciũt.

¶Si autẽ. Docet quid faciendũ ſit in purgatione que ſit excuſando imprudentiam:dicẽs. Autẽ pro ſed:ſi reus dicet per patronum ſeu defenſorem:ſe peccaſſe imprudentia.i.vt dicunt ex improuiſo: aut ꝙ non preuiderit queretur.i.inquiretˀ primum:vtrum potuerit an non potuerit ſcire.ſ.id qđ per imprudẽtiã ſi feciſſe dixerit:nam ſi non potuerit ſcire videbitur admittenda purgatio:ſi potuerit et nõ ſciuerit: dicetur ignorantia culpãda:que nõ purgat ſaltem de toto. Deinde queretur vtrũ opa ſit data.i.diligẽtia adhibita vt ſciretur: an non.ſ.data ſit opa. Deĩde queretˀ vtrũ ne ſcierit caſu.ſ.inopinato.an culpa qͥ videlicet noluit ſcire. Nã q dicet rõnem fugiſſe.i.latuiſſe.ſe.i.ſe ignoraſſe:propter vinũ.ſ.nimiũ qđ biberit:hoc eſt propter ebrietatem:aut amorem.ſ.nimiũ:aut propter iracũdiam.ſ.vehementem.is videbitˀ neſciſſe vitio animi.ſ.nõ non imprudentia. ſnuincibili:quare nõ defendet ſe imprudentia.i.ꝑpter imprudẽtiã ſed contaminabitˀ culpa. Deinde queretˀ cõſtitutiõe cõiecturali.i.ꝑ conſtitutionẽ cõiecturalẽ:vtrũ ſcierit an ignorauerit: et cõſiderabit ne ꝑ an.ſatis preſidij.i.defenſiõis et ꝓtectiõis debeat eẽ imprudẽtia.i.an imprudentia ſatis efficaciter excuſet ac purget facinˀ commiſſum:cum conſtet.i.manifeſtum ſit factũ eſſe. Sunt q legant ſatis ne imprudẽtia ſine prepoſitione in vtꝫ ſit an imprudẽtia ſit ſatis preſidij.i.ſatis purget:ſed ſic diceret potius ꝑſidio ⁊c.

aliquid:cui contraria eſt imprudentia: cum neqꝫ volentes neqꝫ ſcientes aliquid facimus. Prudens ſciens et volens peccat. Terentius.et ſciens et prudens vivus videnſqꝫ per eo. Imprudẽs preter voluntatem ⁊ opinionem labitur. Exemplũ peccati quod per imprudentiam defenditur: eius ſuit ſupertus qui de illo ſeruo qđ dominus occiſus fuerat: ſupplicium ſumpſit: cui frater eſſet:anteqꝫ tabulas teſtamenti aperiret:cum is ſeruus teſtamento manumiſſus eſſet. Potuerit ſcire aut non ⁊c. locus eſt ab attributis negotio videlicet a repugnantibus:repugnat enim ſcire non potuiſſe:et potuiſſe. Imprudẽtia aut facti eſt vt ſuperiore patet exemplo:aut iuris:ſed hec duplex eſt:cũ aut naturale ius quiſpiam ignorat:quod vnicuiqꝫ inſtitutum a natura eſt:aut latam legem:quam latam eſſe ſcire tamen non potuit illa ꝑrior excuſationem minime meretur:⁊ craſſa ignorantia appellatur: vt ſi quis liberos nõ aluerit cum poſſit:illa poſterior veniam inuenit: vt ſi quis vrbem ingrediatur in qua paulo ante lata lex ſit:vt peregrini ſtatim pretori exhibeant. Nam ſi ſe aliquis non exhibuerit pretori pena afficiendus non videbitˀ:qm legẽ latã non ſciuit: nec ſcire potuit:potuiſti ſcire decet accuſator manumiſſum fuiſſe ſeruũ quẽ occidiſſe confiteris:ſed ſeruũ te dictis:eſſe credidiſſe non liberum. Nã cũ audiſti ab eo occiſum fratrem tuũ tunc cauſam potuiſti cognoſcere. Nam ideo occidit ne eum manumiſiſſe peniteret:et teſtamentũ reſcinderet non potui ſcire dicet reˀ:qm nõdum apertũ teſtamẽtũ fuerat:⁊ res ſoli ſeruo nota erat. Deinde vtrũ ⁊c. Aliud argumẽtũ a repugnãtibˀ: repugnat eñi nolle ſcire ⁊ imprudẽter facere:ſi operam dediſſes vt ſcires:dicit accuſator ſcire potuiſſes:iõ non ſciuiſti. Nõ imprudẽtie aſcribendũ eſt ſʒ culpe: debuiſti teſtamẽtũ aperire ſʒ nõ curaſti:hic dicere poterit defenſor aut nõ inuẽtũ tũc teſtm aut illud ſeruũ occultaſſe:dubitaſſe ꝑterea ſe ne ſeruus fortaſſe aufugeret. Vtrum caſu factum caſus excuſat:culpa non excuſat. Nã q ſe ⁊c. Ipſe declarat: ⁊ eſt locus ab animi affectione q̃ vnũ eſt ex attributis perſone et ſic diffinitˀ. Affectio eſt animi aut corporis ex ipe aliqua de cauſa cõmutatio:vt letitia:cupiditas.metˀ moleſtia vinũ:amor:ira:⁊ cetera hmõi. Qui aliq̃ harũ affectionũ cõpulſus peccat veniã nõ meretˀ.⁊ cũ dicit ſe vel vino vel amore feciſſe quod arguitur ſeipſum culpa cõtaminat. Propter vinũ: vt fecit: feci:ſed ebriˀ fui.cur paſſus eras vino te capi:continentem eſſe conueniebat non minuit facti culpã vinũ ſed aggrauat. Amore virginẽ rapuiſti rapui ſed amor cõpulit puniẽdˀ es:qm magis rõni ꝗ amori parẽdũ fuit:iracũdiã:occidiſti:occidi ſed ira cõcitatus feci:multo magis ſupplicio dignˀ es:ꝙ ira te vinci ſiniſti. Deinde cõiecturali i oibˀ ferme cõſtitutionibˀ aliqua ſuſpitio ex locis ducitur ↄiecture ſicut in hac cõſtitutione dici poteſt.ignorantia te peccaſſe aſſeris.ſed nõ ignoraſti querendũ erit cõiecturis an ignorauerit. Satis ne ⁊c. eſto imprudẽter fecerit nõ tñ ignoſcẽdũ eſt nã:q imprudẽter peccat iõ puniri dʒ qm ſi ad excuſandũ imprudẽtia valeret:multa ⁊ maxima delicta cõmitterentˀ ⁊ oẽs eo ↄfugerẽt vt ſe imprudentia lapſos eſſe dicerent.

¶De fortuna. Titu.xxj.

Officiũ accuſantis.

CUm in fortunam cauſa conferetur:⁊ eare defenſoꝛ ignoſci dicet reo opoꝛtere: eadẽ oĩa videntˀ cõſyderãda:que de neceſſitudine ꝑſcripta ſunt. Etenim oẽs he tres partes purgationis inter ſe finitime ſunt vt in oẽs eadem fere poſſint accõmodari. Loci communes in his cauſis accuſatoris cõtra

¶Cum in fortunam cauſa ⁊c. Vltima purgatiõis pars eſt:cum in fortunam facti cauſa transfertur. De cepione exemplum fuit. Qui interclauſus imbribˀ ⁊ abvmbris obſeſſus exercitũ amiſit ⁊ maieſtatis accerſitˀ ſe ꝑ fortunã excuſa revoluit:de qua re multa a nobis ſuperiore libro dicta ſunt Omnia in hac controuerſia cõſideranda dicit eẽ:que ⁊ i neceſſitate.⁊ has tres purgatiõis ꝑtes videlicet neceſſitatẽ.imprudẽtiã.fortunã:ſic inter ſe ſiteꝰ atqꝫ affines eſſe:vt qcqđ de vna ꝑcipitˀ.de alijſqꝫ ꝑcipi videatˀ. Ea re:ꝑ fortunã quã

Franciſcus

eum qui cum ſepe peccaſſe confiteať:tñ oratiõe iudices cõmoreť. Defenſoris humanitatē:miam:voluntatem in oĩb⁹ reb⁹ ſpectari cõuenire:et q̃ cõſulto facta non ſunt/in eis fraudem eſſe non oportere.

Defenſoris vices.

Aſcenſius.

¶ Cum in fortunā. Deſcribit tertiā et vltimā partē ſeceſſionis per purgationē dicēs Cū. i. qñ cā cõferť in fortunā. i. culpa imputatur fortune aduerſe:et defenſor dicet oportere ignoſci reo. ea re. i. propter eaz rē:hoc eſt. pter infortuniū. tūc ſup. oĩa eadē q̃ ſcripta ſunt de neceſſitudine videnť cõſiderāda. Etenim. i. qr certe oēs he partes purgationis ſunt finitime. i. affines ⁊ conſiſſis argumenti inter ſe: ita ſup. vt eadē. i. eedem cõſtitutiões poſſint accommodari. i. applicari in oēs. Loci cões accuſatoris cõtra eū q̃ cū ꝯfiteať ſe peccaſſe tñ demoreť iudices oratione. ſ. ſua ſunt ſup. in his cauſis. i. pſit ſumi ad has cauſas demõſtrãdo p argumentationē cõem. nõ decereſ nlam differri cum re⁹ crimē cõfiteať. Loci ſup. cões defenſoris ſup. ſunt in his cauſis:conuenire. i. decens et equum eſſe:humanitatez miam:voluntatē ſpectari:i. ſpectabilē eſſe oib⁹ reb⁹ et non oportere fraudē. i. detrimentum aut penā eſſe in eis que non ſunt facta conſulto id eſt ex deliberato propoſito:aut dedita opera.

euitare non potuit. Eadē omnia ⁊c. an culpa in fortunam inciderit reus ⁊ vtrum expertus omnia fuerit:ne in fortunam incidere: an negligentia inciderit ſicut de Cepione qui vi imbriū effuſoruz ſub antrum cum exercitu vniuerſo ſe recepit. He tres partes. Neceſſitas imprudentia. fortuna. finitime:vicine ſimiles. Loci communes trium partium ſupradictarū q̃ ſint loci cões tā accuſatoris: q̃ defenſoris nūc oſtdit:et eſt accuſatoris cõis loc⁹:cū dicit nihil eſt iudices qđ remorari ſupplicū debeat cū hic petiñ fateať nõ ne impudēs nimiū eſt q̃ ſe peccaſſe non negās veniā ſibi dari poſtulat? Magna mihi credite peccādi ptāorelinqueť:ſi ſemel inſtitutū fuerit:vt non de facto:ſed de facti cā q̃rať. Defenſoris ⁊c. loc⁹ cõis defenſoris erit cū dicet ad iudicis hūanitatē ptinere:nõ vt factū ſzvt cām facti intueať:⁊ erit loc⁹ a ptib⁹ honeſti. nã fortitudini clemētia ⁊ humanitas cõiūcte ſunt. Mia:quā vti l eoꝝ iudices cõuenit q̃s apparet inuitos peccaſſe:voluntatē. vbi volūtas nõ fuerit:ibi nec peccatū eſſe põt. nemo eñ niſi ex voluntate peccat. ⁊ Liui⁹ de lucretia ſit ait:mētē peccare nõ corp⁹ ⁊ vñ cõſiliū abfuerit:culpā abeſſe:qđ ⁊ nr̃a tenet religio. Aurelius aūt Auguſtin⁹:multa de hac re libro de ciuitate dei pꝛo grauiter ⁊ ſctē diſputat. Fraudē. penā. vocabulū iuris eſt. Uir. Agnoſces ventoſa ferēt cui premia fraudē. Sall. in Catilina. ſine fraude ab armis diſcedere. Cic. in epl'a ad lentulū ſi q̃d ex his rebus quas tibi fortuna largita eſt nõnullorū holm perfidia detraxerit. id maior illis fraudi:q̃ tibi futurū q̃uis accipi ⁊ pro periculo in his locis poſit.

A partib⁹ honeſtis.

Fraus.

Franciſcus

¶ Depcatio. Cõceſſio in duas ptes diuiſa fuit purgationē ⁊ depcationē:de purgatione ⁊ ei⁹ ptibus dictū eſt depcatio ſupeſt de qua nunc precepta tradit:in hac non defenſio facit:ſed ignoſcēdi poſtulatio cõtineť. Nã re⁹ et peccaſſe et cõſulto peccaſſe cõfitetur et tñ poſtulat vt ignoſcať raro in iudiciū venire põt. iudices eñ iurati ſunt. q̃s neceſſe eſt pena eum afficere:q̃ petiñ cõfitetur. et nihil inuenit in quod peccati cauſam reiiciat in ſenatum vel in cõcilium populi venire põt. vel apud pncipē ⁊ imperatorē tractari:ideoq̃ de ea pcepta dat:quibuſdā depcatio nõ videť cõſtitutio eē:qr cõtrouerſiā nõ facit:q̃ vbi nõ eſt eſſe illic conſtitutio nõ põt. vtraq̃ pars in cõceſſione cõſentit. q̃ fit vt lis in ea eē nõ poſſit: cõſtitutio autē oīs ex intētione ⁊ depulſione oriť ⁊ ſic diffiniť. Conſtitutio eſt prima

Coſtitutio

deprecatio defenſoria cū accuſatoris inſinuatione cõiuncta:ſed eſt re vera in ꝯceſſione cõſtitutio q̃uis de facto cõtrouerſia nõ ſit. nã cū venia poſtulať:de venie cõceſſiõe lis oriť ignoſcēdum ne ſit an nõ. hoc mõ peccaſti. peccaui. ⁊ ꝯſulto peccaui ſz ignoſcēdū mihi eſt:nam talis ſum vt ignoſcendū mihi ſit. Accuſator negat talē eſſe vt ignoſcendū ſit. In deprecatione quotiēs apud ſenatum: et apud populū ⁊ apud principem ⁊ vbicumq̃ iuris clemētia eſt tractať plurimū valent:vt Quintil. ait. ex ipſo q̃ re⁹ eſt:hec tria l vita pcedere:ſi innocens:ſi bñ merit⁹

Tria in depcatiõe reo conferunt.

Aſcenſius.

¶ De deprecatione. Titu. xxij.

Epitome de gur.

¶ Cuz maiorib⁹ officijs cõmiſſ donationē ſibi fieri non immerito debere affirmat deprecatio eſt.

DEprecatiõe †vtemur:cū fatebimur nos peccaſſe/neq̃ id iprudēter: aut fortuitu aut neceſſario feciſſe dicem⁹:et. tñ ignoſci nobis poſtulabim⁹. Hic ignoſcēdi rõ q̃riť ex hiſlocis. Si plura/aut maiora officia/q̃ maleficia videbunť ꝯſtare:ſi qua vt⁹/aut nobilitas erit in eo/q ſupplicabit:ſi qua ſpes erit vſui futura:ſi ſine ſupplicio diſceſſerit/ſi ille ſupplex: māſuet⁹:⁊ miſericors in ptātib⁹ oñdeť fuiſſe:ſi ea,que peccauit:nõ odio/nõ crudelitate/ſed officio/⁊ recto ſtudio cõmotus fecit:ſi tali de cauſa alijs quoq̃ ignotū ſit: ſi nihil periculi nobis futurū videbitur:ſi eum miſſum faciem⁹:ſi nulla a nr̃is ciuib⁹/aut ab aliqua ciuitate vituptatio ex ea re ſuſcipieť: Loci cões ab hūanitate:fortuna:mia:rerū cõmutatiõe. His locis oīb⁹ ex cõtrario vteť is/q cõtradicet cū amplificatiõe/⁊ enumeratione pctõꝝ. Hec cā iudicialis fieri nõ põt:vt in pꝛ̃o libꝛo oſtēdim⁹:ſed qđ põt:vel ad ſenatū / vel ad conſiliū venire non viſa eſt ſupſedenda.

† Depcatio eſt in q̃ non defenſio facit:ſed ignoſcēdi poſtulatio in iudicio pbarē poteſt.

¶ Deprecatio,ne ⁊c. Proſequť ſcđam partē pncipalē ꝯceſſiõis q̃ dici

tur deprecatio: cum videlicet concedens ſe peccaſſe: culpam etiam non reiicit ſed deprecatur: de qua dici ſic. Nos vtemur deprecatione cum: id eſt quando nos fatebimur nos peccaſſe: neq; dicemus nos feciſſe id imprudenter aut fortuito aut neceſſario et tamen: id eſt nihilominus nos poſtulabimꝰ ignoſci nobis. Hic: id eſt in hac parte ratio ignoſcendi: id eſt cauſa cur ignoſci debeat queritur ex his locis. Si plura aut maiora officia: id eſt beneficia facta in remp. videbuntur conſtare: ꝙ̄ maleficia. Et ſi qua: id eſt aliqua virtus ſcilicet excellens aut nobilitas erit in eo ꝗ̄ ſupplicabit: et ſi que ſpes erit futura vſui: id eſt vtilitati ſi diſceſſerit ſine ſupplicio: id eſt impunitus ſi ipſe ille: ſcilicet qui ſupplicabit: oſtendetur fuiſſe ſimplex manſuetus et miſericors in poteſtatibus: id eſt dum poteſtates exercuit: aliter diceret in poteſtates ſi acciperet pro erga poteſtates ſi ſecit ea que peccauit non commotus odio neq; crudelitate: ſed officio et recto ſtudio hoc eſt zelo iuſtitie obſeruande: aut ſceleris vlciſcendi. Si ignotum ſit: quoq;: id eſt etiā alijs de tali: id eſt conſimili cauſa. ſi nihil periculi videbitur futurum: ſi faciemus eum miſſum: id eſt ſi dimittamus eum abire: aut ſi faciemus eum abſolutum. Et ſi nulla vituperatio ſuſcipietur: id eſt incurretur ex ea re: id eſt propter eius liberationem: a noſtris ciuibus aut ab aliqua ciuitate. Loci communes ſup. ſunt de humanitate: oſtendendo videlicet humanum ingenium ad ignoſcendum procliue: de fortuna. Contingere videlicet poſſevt quilibet ſimiliter peccet: non tamen conferet in fortunam culpam: ſed dicet in ea re ſe male fortunatū ꝙ culpa ſua tamen non vitarit: et de miſericordia quam iudicem maxime decere oſtendet: et a commutatione rerum: vel ꝙ nocens deinceps innocenter viuere poteſt: vel ꝙ prius innocenter vixerit: et ꝙ rerum viciſſitudines ſint: cum is nunc ſit reus: qui aliorum ſolitus ſit iudex eſſe. Is qui contradicet: id eſt accuſator: vtetur omnibus his locis e contrario cum amplificatione: id eſt exaggeratione: et enumeratione peccatorū ſcilicet rei. Hec cauſa ſcilicet deprecatoria non poteſt fieri iudicialis: id eſt agi coram iudice iurato: vt oſtendimus in primo libro: ſed ꝙ id eſt quia ipſa poteſt venire vel ad ſenatum vel ad concilium: id eſt ad concionem totius populi: ideo viſa eſt non ſuperſedenda: id eſt non pretermittenda: vbi a neutrali vtitur participio paſſiuo.

ſi ſpes in futurum innocenter victuri et in aliquo vſu futuri: preterea ſi vel alijs incommodis vel preſenti periculo vel penitentia videatur ſatis penarum dediſſe: extra nobilitas propinqui: amici in eo tamen qui cognoſcit plurimum ponendum: ſi laus potius miſericordie ꝙ̄ reprehenſio diſſolutioni conſecutura eſt ſed quibus locis vtraq; pars vti in hac conſtitutione poſſit: apertius et copioſius oſtendit Cice. Nos peccaſſe vt ſi fateat̄ ligarius ſe nō imprudēter: nō neceſſitate: aut fortuito caſu cōpulſum feciſſe cōtra Ceſarē: Si plura aut maiora ꝛc. A cōparatiōe locꝰ erit cū ſic argumentabimur. Eſt aūt cōparatio pariū maiorū minorūve in quibus hec cōſiderant̄: numerus: vis: ſpēs. Hic numerus tāgitur et vis: plura bona et maiora ſunt malis paucioribꝰ anteponēda: et cōtra plura mala ſunt paucioribus bonis poſtferēda: Dicet̄ igit̄: ſi tn̄ dici poterit profuiſſe eū prius: ꝗ̄ ſibi vt ignoſcatur: poſtulat: et plura ac maiora eius beneficia extitiſſe ꝙ̄ maleficia: vt ab eo plꝰ boni ꝙ̄ mali ꝑfectū eſſe videatur: hoc mōdo dicis cōtra te Deiotarū facere voluiſſe: et magis cū Pompeio ſenſiſſe: nō negat: ſed vt ignoſcas poſtulat: quod tu facere debes quoniam ſepe ante profuit. Sepe in magnis periculis reip. noſtre aſſuit: ſepe pro populi romani honore grauiſſima et periculoſiſſima bella geſſit. Si qua virtus: vt fortitudo ſi imperatore dicimus vt ſciētia rei militaris: vt multarum rerum cognitio: ſi pro philoſopho orationem habemus. Locus autem erit ab attributis perſone: videlicet ab habitu. Nam virtus eſt habitus animi nature modo rationi conſentaneus. Nobilitas: vt in deiotaro nomen regiū de quo Cicero in oratione qua illum defendit ſic ait. Semper nomen regium in hac ciuitate ſanctum fuit. Sociorū vero regum et amicorum ſanctiſſimū et erit locꝰ a fortuna: in qua cōſideratur liber an ſeruus nobilis an ignobilis: diues an pauper. Si qua ſpes erit ꝛc. Locus hic erit a cauſa ratiocinatiua in qua ſpes eſt commodi conſequendi: aut vitandi incommodi. oſtendemus eiuſmodi reum eſſe: vt aliquando reip. vtilis eſſe poſſit ſi ei venia data fuerit vt ſi dicatur Ceſari: proderit tibi deiotarus ſi parcere animum induxeris. Si ille ſupplex ꝛc. Locus hic ab honeſto erit equum eſt vt qui in alios miſericors fuit is miſericordiam conſequatur deiotarus ſemper in ſubditos mitis et miſericors fuit in ciues romanos liberalis manſuetus et humanus. Quare meretur vt miſericors in eum et ab humanus ſit. Si ea que peccauit ꝛc. hic purgatio videtur eſſe per imprudentiam. peccauit ſed imprudens. Nam bene facere ſe exiſtimauit. Multum autem ad impetrandum veniam hoc facit: cum dici poteſt: exemplum eſt de Ligario qui recte facere ſe exiſtimauit: cum prouinciam Africam retinuit. Quoniam eū ſenatus legauerat: cui ipſe eo tempore paruit: cum parere neceſſe erat vt in oratione pro illo habita ait Cice. Non odio: non peccauit ꝙ odiſſet: ſed vt ſenatui pareret. Nec crudelitate: non crudelitate cōpulſus eſt: ſed ciuili diſcordia. Officio: ad ſe enim pertinere exiſtimabat: vt reip. partes ſequeretur vt ſenatus dicto audiens eſſet ab eo enim miſſus fuerat. Si tali de cauſa ꝛc. argumentū erit a ſimili quotiens oſtendet̄ in tali cā alijs ꝗ̄ veniā datā eſſe ſicut in orōne ꝓ Ligario Cic. oſ̄dit veniā M. Marcello datā: q̄ et ipſe vt Ligariꝰ cū pōpeio contra Ceſarē ſenſerat his vbis: fac igit̄ qđ de hoīe nobiliſſimo et clariſſimo M. Marcello reſtituto feciſti: nuper in curia: nūc idē in foro de optimis et huic frequentie ꝓbatiſſimis fratribus: vt cōceſſiſti illū ſenatui: ſic da hūc pplo cuiꝰ volūtatē chariſſimā ſemper habuiſti. Idē in oratione ꝓ deiotaro. Multa ſunt tue clemētie monumēta: ſed maxime eorū incolumitates: quibus ſalutē dediſti: q̄ ſi in priuatis glorioſe ſunt multo magis cōmemorabunt̄ in regibꝰ. Si nihil ab eo periculi ꝛc. Rurſus a cauſa rōcinatiua argumētū erit: cuius pars eſt rō vitādi incōmodi: vt ſi ꝓ ligario dicat̄ aut deiotaro: nūq̄ eos obfuturos Ceſari: et ſemper illi obnoxios futuros. Si nulla ꝛc. hic locꝰ erit a laudabili: q̄ ſemper ſumitur ab auctoritate alicuiꝰ vel hoīs vel ciuitatis cū id facere aliquē hortamur: magnos viros: aut reſpu. cōprobaturas dicimus: ſicut Ci. i orōne ꝓ ligario magnā ait laudem ceſarē adepturū ligario cōſeruato: his vbis. et ſi ille dies tibi glorioſiſſimꝰ: pplo romano gratiſſimus fuit: noli obſecro dubitare C. Ceſar ſimilē illi glorie laudem ꝙ̄ ſepiſſime q̄rere. nihil eſt eīm tā popularē ꝙ̄ bonitas: nulla de virtutibꝰ tuis plurimis nec gratior: nec admirabilior eſt hoīes eīm nulla re ꝓpius ad deos accedūt: ꝙ̄ ſalutē hoībꝰ dādo. Loci cōes: ad extremū his vtimur. Et ab humanitate ſumimus fortune mīa rerum cōmutatione. Ab humanitate cū humanitate potiꝰ ꝙ̄ crudelitate iudices dicimus vti debere. Quod facit Ci. in orōnibus ꝓ ligario et deiotaro. A fortuna cū dicemus eorū miſe-

Tria i cōparatiōe cōſideranda.

reri oportere: qui propter fortunā: nō malitia in miſerijs ſint: Miſericordia cū dicem⁹ miſereri ꝑpriū hoīs eſſe: qđ Cic. facit ꝓ ligario. A rerū cōmutatione cū oſtēdem⁹ illū ꝑ quo dicim⁹ in ſplendore: ⁊ dignitate prius fuiſſe: nūc ſqualidū ⁊ obiectū in capitis periculū adduci. Ut ſi deiotar⁹ q̄ veniā dare alijs ſepe cōſueuerat ſupplicās ⁊ veniā poſtulās oſtēdat: mutabilitas aūt fortune ad miām eliciēdum plurimum valet. His locis oib⁹: oib⁹ indi his ꝯtraria dicere accuſator debet. Et non ſolū cōes defenſoris locos: ſꝫ etiā ꝑprios impugnare. Et vbi plura ⁊ maiora reus dixit eē officia q̄ maleficia oſtēdere ipſe debet plura ⁊ maiora maleficia eſſe q̄ officia vbi nobilitatem reus reſpiciēdā indi cōtra accuſator: nullam nobilitatem peccātibus auxilio debere eē cōtendet: ⁊ quāto nobilior qs ſit: tāto pctm̄ ei⁹ grauius videri: Nā oē animi vitiū tāto cōſpectius in ſe crimen hꝫ. Quāto maior q̄ peccat hꝫ. Ubi reus ſenectutem dixit illic accuſator vitium oſtēdat ſi poterit: omnia deniq̄ impugnet. Cum amplificatiōe: locus eſt cōmunis quotiēs peccatum exaggeramus. Nā vt defenſor ad cōmiſeratiōnē flectere iudicem ſtudet ſic accuſator ad indignationē cōcitare nititur: ⁊ quotiēs peccauerit ⁊ vbi peccauerit dicēs. Hec cauſa idem dixit lib. j. Nō venire in iudicium deprecationem etiam ꝑ Quin. Ligario dicēs teſtari videtur his verbis. Cauſas Ceſar egi multas equidem tecum dum te in foro tenuit ratio honoꝝ tuoꝝ: certe nunq̄ hec ignoſcite iudices: errauit: lapſus eſt n on putauit ſi vnq̄ poſt hac ⁊c. Quo autem pacto in iudicium venire poſſit: ſi quando venerit etiam demonſtratum eſt.

De remotione criminis. Titu. xxiij.

Epitome de gurgi.

❡ Qui in hominem culpam trāſfert eius iubende poteſtas fuerit ille oſtendat nec tam meū q̄ conſulte in eam ſe incidiſſe, qui in rem id probet neceſſitudine adductum.

Cum a nobis crimē remouere † volem⁹: in rē/aut in hoīem/noſtri peccati cauſaꝫ cōferemus. Si cauſa in hoīeꝫ cōferetur. querēdū erit ꝑmū: potuerit ne tm̄ quātū reus demōſtrabit: is ī quē cauſa ꝯferek: ⁊ quonā mō aut boneſte/aut ſine periculo potuerit obſiſtere. Si maxime ita ſit: num ea re ꝯcedi reo ꝯueniat: ꝙ alieno īductu fecerit. Deinde in ꝯiecturalem trahetur, cōtrouerſiam: ⁊ diſſeretur/num conſulto, factum ſit. Si cauſa † in rem quādā cōferetur: ⁊ hec eadeꝫ fere/⁊ oīa q̄ de neceſſitudine precepimus/cōſyderanda erunt.

Quid agendum vbi hō reuꝫ iuſſiſſe dr peccari.

† Fit vt etiā ipſe inquit alibi remotio: cū id qđ dat crimini negat ad ſe neq̄ ad offi cū ſuū reus ꝑtinuiſſe: nec ſi q̄d in eo ſit delictum ſibi attribui oportere.

❡ Cum a nobis ⁊c. Docet quomodo vtendum ſit remotione criminis dicens. Cum. i. quando nos volemus remouere a nobis crimē tunc ſup. conferemus cauſam peccati noſtri in rem aut in hominē Si cauſa conferetur in hominē. i. imputabit homini: ⁊ dicem⁹ nos id feciſſe ꝑpter culpam ipſius: tunc querendū erit primum ne proan is in quē cauſa conferetur: potuerit tantū quantum reus: vtpote qui remouendo a ſe crimen in ipſum contulit: demonſtrabit hoc eſt an veriſimile ſit illum tantuꝫ potuiſſe ad facinus rei facere: vt eius cauſa feciſſe dicatur: ⁊ querendum eſt ab impugnatore rei: quonam modo reus ſup. potuerit obſiſtere: ſcilꝫ tentationi aut vi aut ſuaſioni illius in quem culpam reijcit: aut honeſte: aut ſine periculo. Et ſup. ſi maxime ita ſit ꝙ is tantū potuerit: q̄rendū ſup. eſt: num id eſt nunq̄d: conuenit ea re. i. ꝑpter ea concedi. i. cōdonari reo illud quod fecerit inductu alieno: aut ſi ꝙ eſt cōiunctio dicatur concedi: id eſt ignoſci: quod. i. qui fecit indutu alieno. Deinde ſup. lis trahetur in cām cōiecturalem: ⁊ diſſerek. i. diſq̄rek: num. i. vtrū factū ſit conſulto i. per deliberationē ⁊ cōſultationē pmā. Si cā cōferek in rē aliquam id eſt ſi remouendo a nobis crimē culpabim⁹ rē aliquā: vt paupertatem: ebrietatem: imprudētiam: perplexitatē ⁊c. tunc e. i. ſimul hec eadem fere. ſ. omnia: ⁊ omnia que precepimus ſup. cōſiderands de neceſſitudine erunt conſideranda.

† Bipertita fit remotio criminis: nā iū cā reiſ aliū quēpiam homi nem: tuꝫ in aliud quod l criminis cauſa oñdemus transferendo remouet.

Franciſcus

❡ Cum a nobis ⁊c. Ultima pars eſt iuridicialis aſſumptiue ex remotione criminis. Quotiens ei⁹ intētio facti quod ab aduerſarijs infertur in aliuꝫ: aut in aliud dimouetur: id fit bipertito nam tuꝫ cauſa. tum res ipſa remouetur. Cauſa vt de eo qui publium Sulpitium occidit: ⁊ iuſſu conſulum ſe feciſſe dicit. Res vt de eo qui qđ teſtamento facere iuſſus eſſet: id ſe non feciſſe dicit quoniam plebiſcito facere vetetur. Hec ſuperiore li. exem. poſita ſunt Gracchi et māciui Quintilianus ponit. In rhetoricis de inuentione legatorum rhodiorum: ⁊ adoleſcentis q̄ in ſedere quod cum ſamnitibus factum eſt poicam tenuit exemplis vtitur Cicero. Multa liꝫ ex hiſtorijs ſumi poſſunt: vt de Seruilio Hala qui Sp. Melium cincinati dictatoris iuſſu obtruncauit. Quo pacto hec cōſtitutio tractanda ſit: oſtendit. Aut in rem vt in legem. Aut in hominem vt conſules vt in dictatorem vt in deum. Quod facit Orpheus apō Ouidium: cum ad inferos deſcēdiſſet et a plutone increparetur. Nam cauſam facti in amorem cōfert a quo etiam plutonem ipſuꝫ victum aliquādo dicit. Querendum eſt primum. Cum inquit in hominem facti cauſa cōfertur: intuenduꝫ eſt potuerit ne homo iubere: ⁊ parere ne ei neceſſe fuerit. Qui ſulpitium a ſe occiſum ꝯfitetur: in cōſules. Quintuꝫ Pōpeiuꝫ ⁊ Luciū Syllā cauſam cedis trāſfert quos iubere potuiſſe oñdit. Qm̄ ꝯſules erāt eoſdē dicit rōneꝫ attuliſſe cur id fieri liceret. Q̄r⁹ hoſtis patrie a ſenatu iudicat⁹ fuerat Sulpitius: cū legē tuliſſet vt prouincia q̄ ſenatus decreto demādata Sylle conſuli fuerat: Caio Mario demādarek. Potuerit tm̄ ⁊c. Cōſulat⁹ lꝫ ſummū imperium ſit: nō tm̄ iubere pōt qđ ꝯtra ſenatus auctoritatē eſſe videat vel cōtra leges publicas: ergo locus erit ab his que ad idem dialectici appellant: vt pater et filius quorum alterum ſine altero eſſe non poteſt: rhetores ſub eadem ratiōe cadentia nomināt Ut ſi hic potuit imperare hic potuit iubere ⁊ contra. Et quonam modo ⁊c. Locus hic erit ex diſparato: quod in adiuncti negotio continetur: in ſunt autem ei repugnantia ſedere: nō ſedere: ambulare non ambulare: potuiſſe iubere non potuiſſe iubere: ſi potuit iubere parendum fuit: ſi minus: parendum non fuit. Po-

Locus ad idem.

neſſe vt dicatur potuiſti obſiſtere imperantibus conſulibus: non potui: quia ſenatus conſentiebat vt hoc fieret. Dedendus es hoſtibus: vna cum mancino ꝗ porcam tenuiſti: non ſum dedend⁹. quia mācinus imperauit. Atqui imperare ille non potuit. Quoniam fedus contra rempublicam factum eſt: in quod neq; ſenatus neq; populus conſenſit. Eſt autem locus ab animi affectione: queritur enim ſpōte ne an perſuaſione quis inductus aliquid fecerit. Sine periculo: quoniā dicet reus: ſi nō feciſſez penas dediſſem: parendum em̄ eſt magiſtratibus cū; iuſta imperant. Si maxime ita ſit. Argumenti intentio eſt: qua in omni iuridiciali ſtatu ꝛ ueniali ferme vtimur. Cum eſto ſit (dicimus) quod ait re⁹. Sed ſatis ne ſit ad excuſationem videamus: eſto conſules iuſſerint: ꝛ iubere potuerint. Quero tamē a vobis iudices num ignoſcendum ei ſit: qui alieno inductu peccauerit: quod ſi concedetur null⁹ erit pene dies quo non aliquid ſceleris committatur: quod alicuius iuſſu reus ſe feciſſe dicet. Deinde in coniecturalem ꝛc. in omnem conſtitutionem iuridicialem coniectura incidere poteſt ſiue imprudentia quis ſiue fortuna ſiue neceſſitate ſe defendat. Conſulto ſi oſtendi poterit impulſiua: aut ſi ratiocinatiua cauſa veniſſe ad maleficium. Ut feciſti qꝛ oderas: feciſti ira: aut metu. Hec eadē fere: ideo fere dicit: quia cum in rem cōfertur cauſa: a perſone attributis argumenta ſumere nō poſſumus.

Cōiectura

De argumentationibus. Ca.xxiiij.

Epitome de argu.

In argumentatione inițio ꝓpoſito ratione illud ꝓbam⁹ ac rōne pluribus ex abūdanti medijs roborātes exēplis exornatū reddētes quid breuiter ex omni argumentatione conficitur oſtendimus.

† Argumētatiōes dicūtur orōnes q̄ nobis ꝓbare aliqd poſſe videātur.

Quoniā ſatis oſtēdiſſe videmur: quib⁹ argumētatiōib⁹ i vnoquoq; gn̄e cauſe iudicialis vti ꝯueniret: cōſequēs vr̄: vt doceamus/quēadmodū ipſas argumētatōes ornate/ꝛ abſolute tractare poſſimus. Nā fere non difficile eſt inuenire qd ſit cauſe adiumēto: difficillimū vo eſt inuētū expolire: ꝛ expedite ꝓnūciare. Hec ei res facit vt neq; diutius ꝗ ſatis ſit in hiſdem locis cōmoremur: neq; eodē idētidē reuoluamur: neq; inchoatā argumētationē relinquam⁹: neq; incōmode ad aliā deinceps trāſeam⁹. Itaq; hac rōne/ꝛ ipſi meminiſſe poterim⁹/quid quoq; loco dixerim⁹: ꝛ auditor cum totius cauſe/tū vniuſcuiuſq; argumētatiōis diſtributiōez ꝑcipere/ꝛ meminiſſe poterit. Ergo abſolutiſſima/ac perfectiſſima argumētatio eſt ea/ q̄ i quinq; partes eſt diſtributa/propoſitionē: rationē: ratiōis cōfirmationē: exornationem/cōplexionez. Propoſitio eſt/per quā oſtēdim⁹ ſummatim qd ſit qđ ꝓbare volum⁹. Ratio eſt cauſa/que demonſtrat id verū eſſe qđ intēdim⁹ breui ſubiectiōe. Rōnis ꝯfirmatio eſt ea/que plurib⁹ argumētis corroborat breuiter expoſitā rōnē. Exornatio eſt: qua vtimur rei honeſtāde/aut locupletāde cā: confirmata argumētatione. Cōplexio: q̄ cōcludit breuiter colligēs partes argumētatiōis. Hiſce igiṫ quinq; partibus/vt abſolutiſſime vtamur/hoc mō tractabim⁹ argumentationē.

Argumētatiōis diuiſio

Aſcenſius. Ordo.

Quoniam ſatis. Docet nunc tractare argumentationes ipſas viens forma continuatiua ac dicens. Qm̄ nos videmus oſtendiſſe ſatis quibus argumentationibus conueniret vti in vnoquoq; gn̄e

Franciſcus

Quoniam ſatis oſtendiſſe ꝛc. de conſtitutionibus earūq; partibus iam precepta dedit Cice. idē etiam quibus locis tum accuſator tū defenſor vti poſſet ꝛ deberet oſtēdit nunc quomodo ijdem loci ornari poſſint: ꝗ; ordini collocari inſtruiq; nos admonet. Non enim tam difficile eſt inuenire: ꝗ que inuenta ſunt ornare: et expedite pronunciare. Eſt aūt trāſitio nam ꝛ que dicta ſunt breuiter repetit: ꝛ que dicturus eſt propoſuit. Uidemur: vitat arrogantiam hoc verbo. Quibus argumentationib⁹. Locis ꝛ argumētis: argumentatio nōnūq; ꝓ argumēti ſede ꝛ argumēto ponitur: differt tū inter: locū; argumentum: ꝛ argumētationē. Nā locus ē ſedes argumēti in qua latet ꝛ ex qua petēdum eſt. Argumētū vero rō ꝓbationez preſtās: qua colligiṫ aliud per aliud: ꝛ que qđ eſt dubiū: per id qđ dubiū nō eſt ꝯfirmat. Argumentatio ipſa eſt tractatio argumēti dilatatio atq; ornatio. Duo autē Argumētationē ſignificare ꝛ Cicero oſtendit cum ait. Nā et argumētatio nōie vno res duas ſignificat: ideo quod ꝛ inuētū; in aliquā rem ꝓbabile: aut neceſſarium argumētatio vocaṫ: ꝛ ei⁹ inuēta artificioſa: expolitio. In vno quoq; genere cauſe iudicialis vti conue. quecunq; cauſa iudicialis ſit ſiue Coniecturalis: ſiue legitima: ſiue iuridicialis Ornare: qm̄ argumenta dilataṅ: et amplificantur nō aūt minutis interrogatiūculis: ꝛ cōciſa mmia orōne qđ facit dialectic⁹ abſoluūṫ. Abſolute: ꝑfecte: vt ꝑtib⁹ ſuis olb⁹ ꝯſtet abſolutū em̄ id vocaṫ cui nihil deeſt ꝛ ſiue tres ꝑtes habuerit: ſiue q̄tuor: ſiue quinq; abſoluta argumentatio appellabiṫ modo nihil omittat neceſſariū nihil dicat ſupfluū. Nā fere ꝛc. Uere de argumētatōe tacitā ꝑcipiendū fuit: qm̄ inuenire q̄ cauſe proſint vnuſq̄ſq; facile pōt: inuenta ꝟo exornare: et expedite ꝓnunciare difficile eſt. idē ſic ait lib. de inuētione. Atq; inueniri qđ cōlo ex his locis argumentatio poterit: inuētā exornari: ꝛ certas i ꝑtes diſtingui: et ſuauiſſimū eſt: ꝛ ſumme neceſſariū: et

Tranſitio.

Locus. Argumētū.

Argumētatio.

Cōiectural.

Legitima. iuridicialis Cauſe.

ab artis ſcriptoribus maxime ne
glectū. Et paulo poſt. magna cū
cura ⁊ diligētia locus hic omnis
Quatuor ī argumentatiōe reqſita conſiderandus eſt: qḋ nō ſolū rei
magna vtilitas eſt: ſed precipien
di ſumma difficultas. Hec enim
res vtilitatem oſtendit: quam nō
mediocrem orator conſequit: cū
expolite argumēta ⁊ expedite p̄
nunciare didicerit. Quadruplex
autem eſt: vt a Cicerone proponi
tur: prima ne diuti⁹ ꝙ̄ neceſſe eſt
in aliqua argumētatione imore
mur: ſcḋa ne eodē idētidē reuer
tamur: tertia ne ichoatā argumē
tationē relinquamus: quarta ne
ad aliā incōmode tranſeam⁹. Ne
diutius ⁊c. Nā certo numero par
tiū diffinit argumētatio: illis ab
ſolutis ad aliā argumētationē i
telligim⁹ trāſeundū eſſe. Nec eo
dē vt vno tractato: argumēto: ad
illḋ idē reuertamur. Neq̄ ichoa
tā: nā cum partes argumentatio
nis cognouerimus nō pri⁹ relin
quemus ꝙ̄ eā abſoluerimus. In
cōmode ſi nō apte ſequētē argu
mentationē cū ſuperiore cōiūxeri
mus: ⁊ ex obrupto tranſitū feceri
mus: itaq̄ hac ratione ⁊c. Nō ſo
lum inquit, noſtra: ſed ⁊ auditor
memoria iuuare hac ratione po
terit. Cum eñ ſuas partes cā
diuiſerim⁹: ⁊ vnāquāq̄ ſuis argu
mentationibus confirmauerim⁹
quid in vnaquaq̄ dictū a nobis
fuerit: ⁊ nos meminiſſe poterim⁹
⁊ auditores percipere ac memo
rie commēdare. Ergo abſolutiſſi
ma ⁊c. quid Enthimema: qḋ epi
cherema ſit: qḋ inuicē differēt: in
principio hui⁹ ſcḋi libri ex Quin.
auctoritate oſtenſum eſt: cum au

cauſe iudicialis videtur conſequens. i. congruum et ad formā do
cendi continue pertinēs: vt doceamus quemadmodum nos poſſi
mus tractare. i. exercere ipſas argumentationes ornate. i. ex arte di
cendi et abſolute. i. conſummate nihil omittendo ꝙ neceſſariū ſit.
Nam inuenire quid ſit cauſe. ſ. noſtre adiumēto. i. quid ad cauſam
noſtram adiuuare poſſit: non eſt: fere. i. quaſi nunꝙ̄ eſt difficile: ve
ro pro ſed: difficillimum eſt expolire. i. exornare inuētum. i. id quod
inuenimus ⁊ excogitauimus: ⁊ pronūciare. i. proloqui aut exprime
mere expedite. i. ſine impedimēto lingue lateris aut memorie. Eñ
pro quia hec res. ſ. expedita elocutio, facit vt neq̄ commoremur in
iiſdem locis. ſ. tractandis diutius ꝙ̄ ſit ſatis: neq̄ reuoluamur. i. re
torqueamur identidem. i. ſubinde ⁊ per interualla: eodem. i. ad idē.
hoc eſt ad eiuſdem rei narrationem aut ſemel dictu repetitionem ⁊
facit vt neq̄ relinquamus. i. pretermittamus imperfectam argu
mentationem inchoatam: neq̄ tranſeamus deinceps. i. poſt vnius
inceptionem incommode. i. indecēter ⁊ importune ad aliam ſcȝ ar
gumentationem. Itaq̄. i. ⁊ ita. hac ratione. i. via ⁊ modo: hoc eſt ob
ſeruando que iuſſit ⁊ vitando q̄ cauit: ⁊. i. ſimul ipſi. i. nos poterim⁹
meminiſſe. i. recordari. quid dixerimus quoquo. i. quocunq̄: aut le
gainus quoq̄. i. vnoquoq̄ loco. ⁊. i. ſimul auditor ꝑcipere iudex po
terit percipere ⁊ meminiſſe cum. ſ. ita ſit poterit percipere et memi
niſſe diſtributionem totius cauſe: tum. i. tūc multo euidentius erit
ꝙ poterit percipere ⁊ meminiſſe diſtributionem vniuſcuiuſq̄ argu
mentationis. i. ſingularū argumētationum ſeorſum. Ergo q̄ abſo
lute tractande ſunt argumentationes: argumētatio abſolutiſſima
ac pro. i. perfectiſſima: eſt ea q̄ eſt diſtributa in quinq̄ partes vide
licet propoſitionē: rōnē: cōfirmationē: rōnis exornationē: ⁊ ſup. con
plexionē. Propoſitio eſt per quā oſtendimus ſummatim. i. vniuer
ſaliter ⁊ in gñali: quid ſit qḋ nos volum⁹ ꝓbare. Rō eſt cā q̄ demon *Ratio.*
ſtrat breui ſubiectione. i. cōtinua additiōe aut illatiōe: id qḋ nos in *Cōfirmatio*
tendimus. i. inſtāter aſſerimus verū eſſe. Cōfirmatio rōnis eſt ea q̄ *Exornatio.*
corroborat pluribus argumētis. i. mediis ⁊ rōnibus ratonē expoſi
tam. ſ. in breui illa ſubiectione. Exornatio eſt qua vtimur cā rei ho
neſtande. i. decorande ⁊ poliēde: atq̄ locupletāde. i. augende ⁊ am
pliande: argumentatione cōfirmata. i. poſtꝙ̄ argumētatio erit con
firmata. Complexio ſup. eſt que concludit breuiter colligens par
tes argumentationis: ideſt que complectens ei in epilogum colli
gens omnes reliquas partes argumentationis: concludit. Igitur
vt nos vtamur abſolutiſſime hiſce quinq̄ partibus nos tractabi
mus argumentationem hoc modo: ideſt ad huius exempli imi
tationem.

Rōcinatio tem de materia a Cicero. dictū ſit: hoc eſt de locis qui ſex fuerūt ꝓbabile: collatio: ſignū: argumētū. cō
ſecutio. Approbatio in quibus oīa perſone ⁊ negocio attributa continent conſequens fuit vt de epi
cheremate quam argumentationem nos vocamus precepta traderent. Hec ad elocutionē ꝑtinet: ex
Inductio: dialectica ſumit: ſed latius a rhetore tractat: eſtq̄ artificium. nō inueniendi: ſed dicendi: ⁊ fit duobus
modis: qḋ ⁊ Ariſtoteles dicit aut per inductionē: aut per ſyllogiſmum: quē nos rōcinationē appella
mus. Ariſto. inductionem dicit eſſe que animus auditoris ab eo qḋ non eſt dubiū ad credendū id qḋ
dubiū eſt inducitur: hac philoſophi vtunt: ⁊ Cic. in rhe. de inuent. phyſicū de inductione exēplū dat
Aſpaſia: Xenophon quo Socrates refert Aſpaſiam cum Xenophontis vxore: cum ipſo Xenophonte locutam eſſe. Ratioci
natio eſt oratio ex ipſa re probabile aliquid, eliciens: quod expoſitum ⁊ per ſe cognitum ſua ſe vi ⁊ ra
tione confirmet. hec ad ſyllogiſmos ꝑtinet: quorum aliqui quinq̄ partes: aliqui tres: aliqui quatuor:
aliqui ſex fecerunt. Cice. ⁊ hic ⁊ lib. de inuentione quinq̄ eſſe oſtendit. Quin. ⁊ ſi hoc improbat Cice
ro tres ſolum modo videntur partes eſſe id qḋ queritur: id per quod probatur deinde id qḋ velut ex
conſenſu antecedentium educitur: vt ſit prima pars intentio: ſecūda aſſumptio: tertia cōnexio. Nam
confirmatio prime partis ac ſecunde exornatio eiſdem inquit cedere poſſunt quibus ſubijciuntur. in
tribus partibus quas facit non eſſe ſemper eandem formam dicit Quin. ſed vnam in qua idem cō
cluditur qḋ intenditur. vt anima immortalis eſt. Nā quicquid ex ſeipſo mouetur: immortale eſt: aīa
autem ex ſeipſa mouet: imortalis igitur eſt: altera eſt complexio nō par intentioni: ſed vim habēs pa
rem: vt mors nihil ad nos. nam quod eſt diſſolutum ſenſu caret. Quod autē ſenſu caret nihil ad nos
In alio genere nō eadem propoſitio eſt que cōceſſio vt oīa aīalia meliora ſunt q̄ inaīa: nihil autem
melius eſt mundo: mundus igit aīal eſt. Epicheremata nullo modo differūt a ſyllogiſmis: niſi ꝙ plu
res habent ſpēs ⁊ vera veris colligunt. i. neceſſaria neceſſarijs. Epicheremaio circa credibilia vſus
eſt. Nam ſi contingeret ſemper cōtrouerſiā probare cōceſſis vix eſſet in hoc genere vſus oratoris. Syl
logiſmus eſt. Si peperit cū viro cōcubuit: peperit aūt: igit cū viro cōcubuit: hic vera vera probant.
Sed cum dicit ſi puluis in calceis erat ex itinere fuit: atqui puluis in calceis erat ex itinere fuit ergo
vel hoc modo ſi veſtis erat cruētata cedes ab eo facta fuit: ſȝ veſtis erat cruētata ergo cedes ab eo fa
cta fuit. Hec credibilia ſunt non neceſſaria: ⁊ ſunt Epicheremata q̄ non nuda tractant ab oratore ſed
rationibus multis ⁊ exornationib⁹ dilatāiur amplificanturq̄. Ephiceremaiis quinq̄ partiti exēpla
duo in rhetoricis de inuentione ponit Cic. quorum alterum cuius ꝓpoſitio eſt: melius curant q̄ cōſi
lio geruntur ꝙ̄ que ſine conſilio adminiſtrant ad mores pertinēt: alterū cuius ꝓpoſitio eſt. oēs: leges

iudices ad cōmodum reip. referri oportet: ad cauſam legitimā de ſcripto ⁊ ſententia. Ergo abſolutiſſima ⁊c. quando tantum vtilitatis argumētatio affert. Sciendū eſt inquit: abſolutiſſimā eam eſſe que quinq̄ partibus cōſtat: nec ab re dicit abſolutiſſimā: qm̄ eſt que ex tribus aut quatuor partibus conſtat: ſed perfectiſſima non eſt: eadem autem ratione argumentatio tractata alijs quadripartita: alijs quinq̄ partita videtur. Nam ſunt qui rationem propoſitioni exornationem aſſumptioni ſubijciant. Cuius ſententie diximus ⁊ Quinti fuiſſe. Ciceroni illa commodior partitio videtur: que in quinq̄ partes diſtributa eſt: quam omnes ab Ariſtotele ⁊ Theophraſto profecti ſecuti ſunt. Propoſitio argumētationis quinq̄ partite: quālibet partem more ſuo diffinit ab eo qđ efficiat. Ut qđ efficit propoſitio: vt illud ſummatim intelligat: qđ ꝓbare intēdimus. Ratio: qđ efficit ratio: oſtēdit verum eſſe qđ probare intēdimus. Rationis affirmatio: hec multis indiget rationib⁹: vt breuiter expoſitā rationem cōfirmet quā aſſumptionē Cice. appellat in rhe. de inuentione. Parū prodeſſet rationē ꝓpoſitionis probaſſe: niſi aſſumptiua rationis ꝓbaret. Exornatio. Quid hec efficit: vt res honeſtet ⁊ locupletetur eb exemplis: que ſunt a maiori ad minus: ⁊ ecōtra: a ſimilib⁹ repugnātibus: cōſequētibus: abſurdis ⁊ ceteris magis ſpecioſa ⁊ elegans exercitatio ꝙ̄ neceſſaria. Honeſtande: ornande locupletande: augende: ⁊ dilatande. qđ non facit dialecticus. Cōfirmata per rationē: ⁊ rationis confirmationē. Complexio: per hanc quid conficit: ex omni argumētatione breuiter exponitur. Exempla argumētationū licet innumerabilia inuenirem: ſed illa imprimis pulchra eſt qua apud Ciceronē in Catone maiore Architas tarētinus voluptatem impugnat hoc modo. Nulla capitalior peſtis ꝙ̄ voluptas corporis hominibus a natura data eſt: propoſitio eſt: ratio: cuius voluptatis auide libidines temere ⁊ effrenate ad potiundū incitantur. cōfirmatio ſequit̄ que multiplex eſt: hinc patrie ꝓditiones: hinc rerū publicarū euerſiones. Hinc cum hoſtibus clandeſtina cōſilia naſcunt̄: nullū denīq̄ ſcelus: nullū malū facinus eſt ad quod ſuſcipiendū nō libido voluptatis impellat: ſtupra vero ⁊ adulteria ⁊ omne tale flagitium nullis alijs illecebris excitant̄ niſi voluptatib⁹. Cūq̄ homini ſiue natura ſiue quis deus nihil preſtabilius mēte dederit: huic diuino muneri atq̄ dono nihil eſt tam inimicū ꝙ̄ voluptas. Neq̄ enim libidine dominātē temperātie eſt locus omnino: neq̄ voluptatis in regno virt⁹ pōt cōſiſtere: ſequit̄ exornatio: quod quo magis intelligat̄: fingite alo tāta aliquē incitatū voluptate corporis: q̄nta percipi pōt maxima: nemini dubiū eſt quin tam diu dum ita gaudeat nihil agitare mēte nihil cogitatione conſequi poſſit. Quocirca nihil tam deteſtabile eſt tamq̄ peſtiferū ꝙ̄ voluptas: ⁊ hec complexio erat.

Argumentationū exēpla. Propoſitio Ratio. Cōfirmatio Exornatio. Cōplexio.

Cur Aiacē Ulyſſes occiderit.

¶ Cauſam oſtēdim⁹ Ulyſſi fuiſſe / quare iterfecerit Aiacē: inimicū em̄ acerrimū de medio † tollere volebat: a quo ſibi nō iniuria ſummū ꝑiculū metuebat. Uidebat illo icolumi: ſe icolumē nō futurū: ſꝑabat illi⁹ morte ſalutē ſibi cōparare. Cōſueuerat: ſi iure nō poterat iiuria quis iimico exitiū † machinari: † cui rei mors idigna palamedis teſtimoniū dat. Ergo ⁊ met⁹ ꝑiculi hortabat̄ eū interimere / a quo ſuppliciū verebat̄: ⁊ cōſuetudo peccādi maleficij ſuſcipiēdi re monebat dubitationē. Oēs em̄ cū minima de cauſa pctā ſuſcipiūt: tum vero illa / q̄ multo maxima ſunt maleficia aliquo certo emolumēto inducti ſuſcipere conant̄. Si multos iduxit in pctm̄ pecunie ſpes ſi cō plures ſcelere ſe cōtaminauerūt impij cupiditate: ſi multi leue cōpēdiū fraude maxia cōmutauerūt: cui mirū videbit̄: iſtū a maleficio ꝓpter acerrimā formidinē nō ſe tēperaſſe: Uirū fortiſſimū: integerrimū: inimicitiarū perſequentiſſimū: iniuria laceſſitū: ira excuſcitatū: hō timid⁹: nocēs: cōſci⁹ † ſui peccati inſidioſus inimicū incolumē eſſe noluit. Cui tandē hoc mirū videbit̄: Nā cū feras beſtias videm⁹ alacres / ⁊ erectas vadere: vt alteri beſtie noceāt: nō icredibile eſt / putandū iſti⁹ q̄ȝ animū ferū: crudelē: atq̄ inhumanū cupide ad inimici perniciē ꝓfectū: preſertim

† De medio tollere. i. q̄ quo mō ab aliorū cōnētu eximere: ac hoc occidere.

† Exitiū inquit Feſtus Pōpei⁹ antiq̄ ꝓ exitu ponebant: nunc peſſimū exitium dicimus.

† Machinari exitiū ſtruere et ꝑ inſidias moliri interitū eſt.

† Conſcius ſui peccati qui ſe ſciebat contra aiacem deliquiſſe.

¶ Cauſam oſtēdemus Ulyſſi ⁊c. Exemplū ſubijcit quinq̄ partite argumētationis quod ſuperius quoq̄ poſitū eſt de Ulyſſe qui a teucro accerſit̄ capitis q̄ aiacem in ſylua occidiſſet. Eū em̄ cū cruētato gladio inuenerat iuxta occiſi fratris cadauer: q̄ cū reſciſſet: que per inſaniam feciſſet gladio incubuerat: in coniecturali itaq̄ cauſa hec erit argumētatio. Nā ſic teucer intēdet: occidiſti aiacē: nō occidi reſpōdet vlyſſes: ⁊ q̄ſtio eſt: an occiderit: multe em̄ afferri poſſunt ſuſpitiōes: ⁊ ſi nō occiderit: q̄bus veriſimile oſtēdi pōt occidiſſe: q: inimic⁹ erat: q: timebat: q: a tali crimine alīs nō abſtinerat: q: cū cruētato gladio inuētus eſt. Que ola argumētatio hec quā in vlyſſem accuſator intēdit: cōprehendiſſe viſa eſt. Cauſaȝ ꝓpoſitio eſt. Cauſam oſtēdem⁹ iudices vlyſſi fuiſſe: quare aiacem interficeret. Inimicū em̄ ⁊c. Ratio eſt ꝓpoſitionis: que ſumit̄ a ꝓbabili: qđ oi videt̄ in cauſam ⁊ vitā. Cauſa inducit hoīem ad maleficiū commodorū ſpe: aut incōmodorū vitatione: vitādi aūt incōmodi ratione Ulyſſes habuit q: inimicū acerrimū de medio tollere voluit: a quo ſummū ꝑiculū metuebat: hec ratio breui ſubiectione ꝓpoſitionē verā eſſe demōſtrat. Uidebat illo ⁊c. Confirmatio eſt rōnis que ex pluribus cōſtat argumētis: ⁊ eſt locus a cōtrario qđ ſic diffinitur. Contrariū eſt quod poſitū in genere diuerſo ab eo cui contrarium eſſe dicit̄ plurimū diſtat: vt frigus a calore: vita a morte: contraria ſunt incolumis ⁊ non incolumis ſalus ⁊ mors. Sperans

Franciſcus

Propoſitio:

Ratio.

Cōfirmatio

Contrariū:

cum in beſtijs nullam neq; bonā:neq; malā rationē eſſe videam⁹:in iſto plurimas/ꝛ peſſimas rationes ſemper fuiſſe intelligamus. Si ergo pollicitus ſum me daturū cauſam:qua inductus Vlyſſes ad maleficiū acceſſerit:ꝛ ſi inimicitiarū acerrimam rationē/ꝛ periculi metum interceſſiſſe demonſtraui:non eſt dubium quin confiteatur cauſam maleficij fuiſſe. Ergo abſolutiſſima argumentatio ea eſt: que quinq; partibus conſtat:ſed ea non ſemper eſt neceſſe vti:tunc enim complexione ſuperſedendum eſt:ſi res breuis eſt:vt facile memoria comprehendatur:tum exornatio pretermittēda eſt:ſi parū locuplex ad amplificādū/ꝛ exornādū res vid eē eſſe. Sin et breuis erit argumentatio:ꝛ res tenuis/aut humilis:tum exornatione/ꝛ complexione ſuperſedendum eſt: ideo in omni argumentatione de duabus partibus poſtremis hec quam expoſui ratio eſt habenda. Ergo ampliſſima eſt argumentatio quinq; partita:breuiſſima eſt tripartita:mediocris ſublata aut exornatione/aut cōplexione/quadripartita.

†Ratio quā vulgus imperitū reſpectum dicit ſic Iuuenis. Et ſpes ꝛ ratio capti rationem.

bat:alia ratio que tamen eadem videt̄ cum precedēti:quid enim diſtat illo incolumi ſe incolumē nō futurū:ꝛ ſperabat illi⁹ morte ſalutē ſibi comparare? Conſueuerat:hic locus a vita ſumitur per cōſuetudinē ait enim ſupra:dein de vita hois ex antefactis conſyderanda eſt:primū igitur queret̄ nunqd ſimile fecerit:vel aliquādo in ſimilē ſuſpitionē venerit. Mors indigna palamedis. Qui Vlyſſis fraudibus ꝛ falſis criminationibus lapidibus a grecis interemptus eſt:vt in ſcdm eneidos Seruius ſcribit. Ergo ꝛc. nō ſolū in fine argumētationis:ſed etiā partiū eius:ſi lōgiores fuerint concluſio deſiderat̄:ꝛ fieri id ſolere in rhetoricis de inuētione Cice. docet hic cōfirmatio rationis:qm̄ longior fuit per epilogū cōcludit̄:qđ ideo fit vt auditorū memoria renouet̄. Ergo ex his q̄ ſupradicta ſunt cauſam Vlyſſi fuiſſe apparet:cur aiacem occiderit. Metus periculi locus a cauſa ratiocinatiua. Conſuetudo a vita. Oēs enim ꝛc. Exornatio eſt que exēplis ꝯſtat a maiori ad minus:ꝛ ecōtra a ꝯrijs:a ſimilibus: que oīa; ſunt adiuncta negotio. Hic a minori ad maius exornatio fit. Et ſi inqt ne minora qdez pctā hoies ſine cauſa ſuſcipiunt maiora ſine cauſa eos nō ſuſcipere certū eſt. Maxima aūt perdendi aiacis Vlyſſi cauſa extitit. Si multos ꝛc. In parte exornationis que a minori fit ad maius vim maximā natura hʒ. Cū eñ cauſa aliqua crimē aliqđ paruū cōmitti pbat̄ rez magnā magna de cauſa cōmitti facile ꝑſuadet̄. Et ſi inqt pecunie ſpes aut imperij cupiditas ad maleficiū impellunt:ꝗto magis ſalus ꝛ cōſeruatio vite impellere dʒ? Si plures vera ea eſſe oportet:a qbus ſtitudo ducit̄:vt negare nemo poſſit pecunia autē ad maleficiū multos ipelli nemo negare audebit. Si multi:rurſus a minori ad maius:cōparatio eſt:ſi inquit multi fraude maxima ob paruū lucrū vſi ſunt. Cui mirū eſſe debeat:ob magnū lucrū vlyſſem ad cedem aiacis deſcēdiſſe? compēdiū aūt vtilitatē ſignificat:diſpēdiū vero damnū. Pli. in naturali hiſtoria: cū olei vel lignoꝝ cōpēdio aliqđ coqui dicit hoc eſt cū minore impenſa ꝛ reſeruatione:vt ſic dicaʒ olei ꝛ lignorum. Significat compendiū ꝛ viam breuiorē. Ouidi⁹. Et per compendia montis precipitata ruit. Lucanus item ait. diſpēdia ſyrte pro via longiore. Eſt compēdiū ꝛ breuis alicuius artis ꝓceptio. Cōmutarūt hoc eſt vt lucrū facerēt fraude maxia vſi ſunt vt ꝑ lucro fraudē dederint.

Palamedes.

Exornatio.

Cōpendiū.
Diſpēdiū.

Cōpēdiū a con prepoſitione ꝛ pēdēdo qđ appēderēt oēʒ veteres pecuniam: vñ etiā diſpēſator dictus ꝛ hinc diſpendiū dānuʒ: qđ diſpēdēdo pecunia minor fieri ſoleat.

Cauſam oſtēdemus. Declarat partes argumētationis abſolute tractandas in argumentatione contra Vlyſſem pro Teucro fratre aiacis qui inuenerat eum iuxta fratrē occiſum in ſylua:vt Franciſcus ſane aperit. Unde dicit. Nos dicemus ſcilʒ in propoſitione cauſam fuiſſe vlyſſi:quare interfecerit aiacem:enim pro quia(et eſt ratio)volebat tollere de medio ſcʒ viuentiū ꝛ occurſus ſui:inimicū acerrimū:a quo metuebat ſibi nō iniuria. i. nō ab re:nec ſine cauſa ſummū periculū:vtpote necē. Cōfirmatio eſt:quia videbat. i. conſyderabat ꝛ oculis mētis perſpiciebat:ſe non futurū incolumē. i. ſanū ꝛ ſaluū:illo ſup. exiſtēte incolumi:ꝛ ſpectabat cōparare ſibi ſalutē. i. necis euaſionē:morte. i. per necē illius videlʒ aiacis. Et vt vero ſīle ſit qđ dixit addit. Cōſueuerat ſcʒ vlyſſes:machinari inimico exitū ſcʒ vite. i. exitiū:quauis. i. quacūq; poterat iniuria ſi nō poterat iure: qđ de nece Palamedis ꝯſtat dicēte etiā Sinone vergiliano eneī. ij. vnde addit eni rei mors Palamedis indigna. i. immerita ꝛ qua dignus nō erat:aut quā indignāter merito feramus:dat teſtimoniū ſcʒ euidens. Deinde per exornationem ſubiungit. Ergo et. i. ſimul: metus pericli hortabatur eum ſcʒ vlyſſem:interimere eum:videlʒ aiacem:a quo verebatur. i. anxie metuebat ſibi ſuppliciū:et. i. ſimul conſuetudo peccandi:quia difficile eſt conſueta relinquere:ꝛ nemo id facere dubitat quod didiciſſe cōfidit:remouebat dubitationem maleficij ſuſcipiēdi:id eſt accipiēdi onus eius perficiēdi aut aggrediendi:enim pro quia:oēs ſcʒ hoies cum ſuſcipiūt peccata. i. onus faciēdi alicuius in quo ſit peccatū minima de cauſa. i. ſine ſpe lucri etiā mediocris:hoc eſt pro cū minima re peccare nō verentur cum vero. i. tunc multo verius ꝛ euidētius conantur ſuſcipere illa maleficia que ſunt multo. i. oīno maxima inducti. i. ſi ſint inducti ꝛ inuitati ad ea:aliquo certo emolumēto. i. lucro. Si ſpes pecunie induxit multos in peccatū:ꝛ ſi cōplures cōtaminauerūt ſe ſcelere cupiditate imperij. i. dñationis:ſi multi cōmutauerūt leue compendium. i. parui ponderis lucrū hoc eſt acceperūt leue compendiū pro fraude maxima. Eſt eñ in peccato quedā cōmutatio:nam pro modica voluptate aut lucro accipit hō in ſe culpā grauē:ꝛ ale virtutes immo ꝛ vitā cōmutat pro carnis illecebris aut inique volūtatis deteſtanda cōſecutione:ſi igit̄ hoc eſt quia multi talib⁹ de cauſis que leuiſ-

Aſcenſius.

ſime ſunt comperti ſunt peccaſſe:cuiuidebiť mirū:iſtū.ſ.fraudulentum ⁊ iniquū hominē tot in ſceleribꝰ.verſatū nō tēperaſſe.i.nō abſtinuiſſe ſe a maleficio propter acerrimā formidinem: q.d.nemini: vnde inferi qđ vero ſimile eſt:vt pote ꝙ hō timidꝰ.ſ.ex natura:⁊ no cēs vt qui ꝯſueuerat peccare ⁊ cōſcius ſui peri:⁊ inſidioſus.i.aſſuetus ſtatuere inſidias:noluit inimicū ſuum exiſtētē virū fortiſſimū ⁊ vcz Aiacē integerrimū.i.incorruptibilē ⁊ i ſupabilē donis:ita vt nō fuerit eius placandi ſpes ꝯſequētiſſimū.i.ſummū vltorē iniuriarū ⁊ iā laceſſitum.i.prouocatū ⁊ irritatū iniuria.ſ. in auferēdis armis: achillis:⁊ et exuſcitatum.i.inflammatū ira.ſ. recēti noluit inquā talē inimicum ſuū eſſe incolumē.i.ſaluū ⁊ ſanū viuere:qđ ex naturali inclinatione ſui quartus via conſeruandi vero ſimile facit dicēs. Naz cum videmus beſtias feras id eſt efferas ⁊ feroces: aut feras id eſt belluas:beſtias.i.nulla ratione vtētes.vadere.i.ingredi alacres.i. ſtrenuas ⁊ animoſas:⁊ erectas:hoc eſt ad certamen paratas vt noceant alteri beſtie:a qua vcz leſe ſunt:non eſt putādum incredibile quoqꝫ.i.etiam animū iſtius.ſ.iniqui hoīs ferū.i.efferū:crudelē atqꝫ inhumanū:profectū.ſ.in ſyluam:cupide ad perniciē.i.cedē ⁊ perditionem inimici.ſ.ſui vt pote atacis. Preſertim cū videamus nullā neqꝫ bonā neqꝫ malā rationē eſſe in beſtijs:⁊ intelligamꝰ plurimas ⁊ peſſimas rationes.ſ.ſuſcipiendi ſceleris:fuiſſe ſemꝑ in iſto ſ.deteſtando hoīe Vlyſſe. Deinde per complexionē cōcludit. Si ergo pollicitus ſum : me daturū cauſam qua Vlyſſes inductus acceſſerit ad maleficiū:vtpote necē atacis:⁊ ſi demonſtraui acerrimā rationē inimicitiarum et metum periculi interceſſiſſe.i.in cauſa fuiſſe: non eſt dubium quin ſup.vlyſſes cōfiteatur etiā inuitus cauſam maleficij fuiſſe:ex ea tamen non ſequitur ꝙ maleficium perpetrarit neceſſario:ſed duntaxat probabiliter:quod tñ oratori ſatis eſt . Ergo poſt exemplum redit iterum ad preceptionē dicens. Ergo ea argumentatio eſt abſolutiſſima que conſtat quinqꝫ partibus:ſed non eſt neceſſe vti ſemper ea.ſ.obſolutiſſima argumētatione eñ pro quia:ſuperſedendum eſt complexione.i.pretermittenda eſt complexio tūc .i.ſimul ſi res eſt breuis ita ſup.vt comprehēdatur facile.i.faciliter: memoria.ſ.auditoris:tum.i.ſimul exornatio eſt pretermittenda : ſi res videtur eſſe parū locuples.i.parum fecunda aut ampla ad amplificandum et exornandum.i.vt amplificetur et exornetur. Sin.i. ſed ſi:et.i.ſimul argumentatio erit breuis ⁊.i .ſimul res erit tenuis ideſt exilis:aut humilis:tunc eſt ſuperſedendum.i. abſtinendum exornatione ⁊ complexione. Ideo hec ratio.i.conſideratio quam ex poſui:an videlicet exilis an fecūda ſit res:eſt habenda in omni argumentatione de duabus partibus extremis vcz de exornatione ⁊ complexione que pñt pretermitti. Ergo argumentatio ampliſſima i.fecundiſſima eſt quinqꝫ pertita.i.debet habere quinqꝫ partes. Dicetas breuiſſima ſup.argumētatio eſt tripertita.i.habet tñ tres primas partes. Argumentatio mediocris eſt quadripertita:ſublata.i. ſubtracta aut exornatione aut ꝯplexione . Et ita nō poſſunt eſſe plures partes ꝙ̄ quinqꝫ:neqꝫ pauciores ꝙ̄ tres : poſſunt autem interdum eſſe quatuor.

Cui mirū:cauſam habuit aggrediendi maleficij Vlyſſes metum videlicet qui veluti quedam neceſſitas eſt:vt parendum ei omnino ſit. Virum fortiſſimū. Locus eſt a ſimili per contentionem:antitheta eñ ſunt que maxime exornationibus conueniunt. Singula autem ſingulis apponuntur: fortiſſimo timidus :integerrimo nocens:inimicitiarum perſequētiſſimo conſcius peccati:ira exuſcitatio inſidioſus. Nam cum ⁊c. exornauit a minori ad maiꝰ per contrarium:nunc item a minori. ad maius:ſed per ſimile exornat Siquid fere que oratione carent feras alias impetu quodā inuadunt:quanto illud magis homines facere par eſt:malos : crudeles:atqꝫ inhumanos:qui ratione vtūtur:cum cauſa non deeſt:q̄ ad maleficium eos impellat. Iſtius Vlyſſis. Neqꝫ bonam neqꝫ malā. Si a deo homini ratio data eſt qđ Cice.etiam ⁊ philoſophi veteres probant(ne noſtros commemorem)cur malam dixit rationē. Qđ eñ a deo datū eſt nō niſi rectū :et bonū pōt eſſe. Deus quidez rōnē homini cōceſſit:vt que bona ſunt eligat:q̄ mala effugere cōtēdat:ſz cū aliquis peccat:⁊ malū eſſe qđ peccat intelligit:rōne a deo data male vtitur vicijs igitur vitio rō mala fit:⁊ vitij nōie nō rōnis incepit appellari. Si ergo ⁊c. Cōplexio eſt quā ꝺ fieri per enūerationez dixit cū breuiter collatis argumētationis partibus illud infert ꝫ qđ ex his ꝯficiť. Si ergo ꝓpoſitio hec eſt:⁊ ſi inimicitiarū ⁊c.rō. Et periculi ⁊c.rōnis confirmatio. Nō eſt dubiū:hic infertur qđ intēdebať: Exornatio in cōcluſione nō reperitur:q2 nō cōficit argumētum:ſed locupetat: ⁊ ſine ea eſſe illud integrū poſſet:ergo abſolutiſſima ⁊c. ſicut rationibꝰ ⁊ exēplis oſtenſuz . eſt illa ꝑfectiſſima ē argumētatio

Ratio. vñ mala.

Cōplexio.

qui ꝗnqꝫ ꝑtita eſt:ſz ea vti nō ſemꝑ neceſſe ē. Qñ nō ſemꝑ ꝓpoſitio īdiget approbatiōe:cū ꝗddā ꝑſpicuū in ſe cōtinet:qđ aūt inter oēs cōſtat approbare nihil attinet vt i hac argumētatiōe ſi ꝗ die interitū perruſſe factū eſt:eo die ego rhodi fui:interfuiſſe illic nō potui:hoc q2 ꝑſpicueverū eſt nihil attinet approbare Quare aſſumi ſtati opꝫ hoc mō. Fui autē rhodi.eo die Fit ⁊ tripitita argumētatio:rōne:⁊ rōnis ꝯfirmatione ꝓtermiſſa:hoc mō. Aut metuamꝰ turcas opꝫ:ſi eis nō repugnauerimꝰ:aut eorū potētiā deſtruamꝰ Nonnūꝗ̄ ⁊ cōplexione vt hic Ci.aut opꝫ ſuperſederi cū id ꝑſpicuū eſt:qđ cōficiť ex rōcinatione. Qđ ſi ſit b ipertita q̄z fit argumētatio:hoc mō. Si peperit virgo nō eſt:peperit ergo nō eſt vgo:ſi ſpirat mortuꝰ nō eſt:ſpirat aūt. Ciceroni aūt in rhe.de inuē:oēm rōcinationē ſemꝑ ꝯcludēdā eſſe vr:hic a ſeipſo diſſentit. Qđ aūt modis cōplexio fiat ex Quin. auctoritate ſuperiꝰ oſtenſum eſt. Ci.quoqꝫ in hiſdē rhetoricis oſtendi. Parū locuples ⁊c.ſi res de qua agiť ſimplex nimiū fuerit:vt ſimilitudines nō recipiat Vt ſi cruentata veſtis fuit:ex cede fuit:ſed cruentata veſtis fuit:igiť ex cede fuit. In ol.cōcludit qđ ſuperius precipit. Duabꝰ poſtremis exornatione ⁊ cōplexione ꝗ partiū argumētationis poſtreme ſunt Hec ratio ⁊c. Vt ſi res ſimplex fuerit ⁊ tenuis:nulla vtamur exornatione ſi admodum breuis:omittamus cōcluſionē ꝙ renouare auditori memoriā opus nō ſit . Ergo tria oſtdit argumētationū gña eſſe vnū abſolutiſſimū quinqꝫ partiū alterū:quatuor ſublata vel exornatione vel cōcluſione ⁊ hoc mediocre eſt Tertium ſublata vtraqꝫ quod tenue eſt:ſed tamen perfectum.

Exemplum tripitite argumētationis.

Franciſcus

De argumētatione vitioſa. Ti. xxv.

Argumētationis vitioſe duo gña.

Duo ſunt genera vitioſarum argumentationum:vnū quod ab aduerſario repre-

Duo ſunt gña ⁊c.nō ſatis fuit Ciceroni:que faciēda eſſent oſtēdere niſi etiam que vitanda viderētur admoneret. Docet eñ quo pacto aduerſariorū confirmatio per argumentationē facta diluatur

bēdi poteſt:idq̃ pertinet ad cauſam. Alterū quod tametſi nugatoꝛium eſt:tamen nō indiget repꝛehē‐ſione. Que ſint que repꝛehenſione confutare conue‐niat:q̄ caute cōtēni/atq̃ vitari ſine repꝛehenſione: ſi exēpla ſubiecero:dilucide ītelligere poteris. Hec cognitio vitioſarum argumētationū duplicem vti‐litatem afferet:nam ꝛ vitare in argumētatiōe vitiū admonebit:ꝛ ab alijs nō vitatū cōmode repꝛehēde‐re docebit. Qm̄ igitur oſtēdimus perfectā/ꝛ plenā argumentationē ex quinq̃ partibus cōſtare:in vna quaq̃ parte argumētatiōis/ que vitia vitāda ſunt/ conſyderemus:vt ꝛ ipſi ab his vitijs recedere /ac ad‐uerſarioꝛū argumētatiōes hac pꝛeceptione in oīb⁹ partib⁹ tētare:ꝛ ab aliqua pte labefactare poſſim⁹.

Ascenſius

¶ Duo ſunt gña ꝛc. Optimo oꝛdine docet pꝛimo vitioſas argumē‐tationes vitare:nā ꝛ coloni pꝛimum:nociuas extirpant herbas:et medici corpoꝛum obſtantia pellūt ſanitati. Dicit ergo ſic. Duo ſunt gña argumētationū vitioſarū. Unū.ſ.genus eſt:qđ pōt repꝛehēdi.i.re‐felli ꝛ redargui ab aduerſario:ꝛ id pertinet ad cām:alterū ſup.eſt qđ tametſi.i.q̄uis eſt nugatoꝛiū.i.vanū ꝛ mēdax:tñ nō indiget repꝛe‐henſione loite eo ꝙ apertū vt auguſtin⁹ q̃ʒ noſter aſſerit:mēdaciū nō eſt reſponſione dignū. Tu o herēni nō poteris intelligere diluci‐de q̄.ſ.gña argumētationū:aut q̄ argumēta(trāſit em̄ ad neutrūge‐nus)ſint que cōueniat cōfutare.i.refellere:repꝛehēſione.i.p repꝛehen‐ſionē ꝛ ſup.q̄ conueniat cōtēni atq̃ vitari tacite ſine repꝛehenſione niſi ſubiecero exempla.i.niſi ea declarauero per exēpla. Et tñ opere pciū eſt ea noſſe:quia hec cognitio argumētationū vitioſarum affe‐ret duplicem vtilitatē. nā ipſa ſe.i.ſimul admonebit vitare.vitiū.i. ne cōmittamus vitiū in argumētatione.ſ.noſtra:ꝛ docebit repꝛehē‐dere commode.i.decenter ꝛ vtiliter vitiū nō vitatū ab alijs. Igit̄ qm̄ nos oſtēdimus pfectā ꝛ plenā argumētationē conſtare ex quinq̃ parti‐bus propoſitione:rōne ꝛc.cōſiderem⁹ que vitia ſunt vitāda in vna quaq̃ parte argumētationis:vt ipſi.i.nos poſſim⁹ ꝛ.i.ſimul recede‐re ab his vitijs:ꝛ.i.ſimul tentare.i.vexare experimento:hoc eſt exa‐minare argumētationes aduerſarioꝝ in oībus partib⁹.ſ.dictis:et labefactare.i.inualidare ꝛ diſſoluere.ſ.argumentationes aduerſa‐rioꝛum ab aliqua pte. Bene dicit in oībus tentādas.i.examinādas in omnibus partib⁹:ꝛ tñ labefactādas dūtaxat in aliqua pte:nō ꝙ nō liceat in omnibus:ſed qꝛ non eſt veriſimile in oībus fieri poſſe.

†Omnes vt Ariſtoteles inquit:qui in diſputatio‐nib⁹ certant ꝛ contrantur ſe ſu‐perioꝛes eſſe oſtēdāt:ac vt id ɔſequā‐tur p virib⁹ moliūt:ſed quinq̃ mōis. vel vt arguē‐dū impitie aduerſariū oſtēdāt:vł vt falſuʒ vł qđ pter opinione oīʒ ſit la‐teri compel‐lāt:vel vt in ſoloeciſmū grāmatice vitiū impꝛo‐niſuʒ deīn‐dāt:vel quin‐to loco vt euʒ nugari cogāt:q̄ cō‐tra aget:id aūt faciet ſi frequente r idem dicat ꝙ nuſq̃ ſit q̄pꝛopter et Cicero nu‐gatoꝛiū di‐xit:hoc eſt qđ nugari aduerſariū cogat.

tur:aut infirmetur:aut eleuetur:i qua re faciend a hiſdem locis vti mur inuentionis:ex quibus con firmandi ratio ſumpta ſuit. Con firmationi autem et confutatio‐ni omnis ſubiacet argumenta‐tio:ſed cōfutationi tribus modis occurritur:vt Quin. docet:aut em̄ expugnatur intentio:aut aſſum‐ptio:aut concluſio:nōnunq̃ om‐nia. Intentio expugnat̄ hoc mo‐do:qui Milonem accuſabant ſic intendebant non debere lucē in‐tueri:qui a ſe hominem fateretur occiſum:qui defendebāt ſic intē‐tiones expugnabant:iure occidi eum:qui inſidiatus eſſet ꝛ qui eū occiderit:intueri lucem poſſe. Ex pugnatur aſſumptio omnibus his que de refutatione pꝛecipiū‐tur:ratio nonnunq̃ vera eſt cum propoſitio vera nō ſit. Aliquādo vere propoſitionis falſa ratio eſt: vt virtus bonum eſt. Huic propo ſitioni ſi q̄d falſam rationem ſub iciat:ꝙ ea locupletes faciat vere intentionis falſa ſit ratio. Cōple xio autem vera negatur:cū aliud colligit ꝙ id qđ ex pꝛioꝛibus cōfi citur:aut qđ nihil ad queſtiōeʒ vi‐det̄ pertinere. Non eſt vera ſic:in ſidiatoꝛ iure occiditur:nā q̄ cura uit:vt vim afferat vt hoſtis:debet etiaʒ vt hoſtis repelli. Recte igit̄ Clodi⁹ vt hoſtis occiſus. Nō vti‐q̃ defenſoꝛ dicet. Nōdū em̄ Clo‐diū inſidiatoꝛē:iuſſe oſtēſuʒ eſt:ſʒ ſit vera cōnexio. Recte igit̄ inſidia‐toꝛ vt hoſtis occidit̄:ſed vt pōt ve‐ra eſſe intentio ꝛ ratio:ꝛ tamē fal‐ſa cōcluſio:ita ſi illa falſa ſunt nū‐q̃ eſt vera concluſio:vt oēs ſcho‐laſtici audiunt:tu non es ſcholo‐ſticus igit̄ nō audis:ꝓpoſitio ve‐ra eſt:ꝛ aſſumptū eius verum:ſed concluſio falſa:nō em̄ excluditur: vt is nō audiat quicūq̃ ſcholaſti‐cus nō ſit. item nullus audit niſi ſcholaſticus:tu nō es ſcholiſtic⁹ igitur tu nō audis. ergo ſi ꝓpō ꝛ aſſumptio vere erunt:ɔcluſio fal‐ſa eſſe poterit:ſʒ eadem ſi propo‐ſitio vel aſſumptio falſa fuerit ve‐ra eſſe nō poterit vt pꝛioꝛib⁹ exemplis manifeſte cognoſcit̄:hec fere Quin. ſed Ci. in rhe. de inuē. enar‐rati⁹ de hac re loqui videt̄:quippe q̄ dicit oēm argumētationē repꝛehēdi:ſi aut ex his q̄ dicta ſunt nō conceditur aliqđ vnū plura ve:aut his cōceſſis cōplexio cōfici ex his negat̄:aut ſi genus ipm argumēta‐tionis vitioſum oſtenditur:aut ſi cōtra firmā argumētionē alia eque firma:aut firmioꝛ ponitur. Que oīa ſubiectis aperit exemplis. Hoc loco vitioſarū argumētationū duo genera dicit eſſe:cum aut falſa fuerit:aut nugatoꝛia. Falſa itelligit̄ cū partē ſui aliquā falſam habuerit. Nugatoꝛia vero:cū rōnibus friuola ſubiecta fuerit. Falſa erit:vt ſi quis dixerit:nemo eſt qui nō pecuniā q̃ ſapientiā malit:merca‐toꝛes pecuniam q̃ ſapientiam malunt:igit̄ nemo eſt qui non pecuniā q̃ ſapientiā malit. Nugatoꝛia vero vt ſi quis dixerit:danda philoſophie opera eſt qm̄ hominem vagari nō ſinit:ſed domi libꝛis affi‐xum tenet:friuola ratio que firma eſſet:ſi diceretur qm̄ beatos facit:vel qm̄ moderate quicquid acci‐derit ferre perſuadet. Unū qđ ꝛc.vcʒ cū falſa fuerit argumentatio nugatoꝛiū nugis:ꝛ verbis minime neceſſariūs compoſitum:hoc q̄uis falſum nō ſit:ſuperfluū tñ eſt:ꝛ deriſum meret̄. Indiget repꝛehēſio‐ne:qm̄ ſuperfluum. Que ſint ꝛc virūq̃ dicit:ꝛ falſam nugatoꝛiū quo refelli.ꝛ cōtēni poſſit exēplis oſtē‐ſurum aliter ea cognoſci non poſſe. Hec cognitio:duplicem vtilitatem vitioſarū argumentationū hac cognitione afferri dicit:in quo attentos auditoꝛes reddit. Qm̄ igitur ſingularum argumentationum vitio ſe patefacturum oſtendit. Plenam eni nihil deſit. Perfectam in qua nihil ſuperfluum ſit. Tēta‐re vnamquāq̃ argumentationem:an vera ſit:nunquid probet:an vera ſimilitudo ſit.

Franciſcus

¶ Expoſitio. A pꝛima argumen‐tōis pte incipit:q̄ expoſitio vł in‐

¶ De vitioſa expoſitione. Ti.xxvj.

Epitome de gurgi.

¶Omnibus attribuere quod non omniũ eſt:ab omnibus vero qđ aliquorum remouere vitioſam reddit expoſitionem.

Expoſitio vitioſa eſt:cũ ab aliqua/aut a maiori parte ad oẽs cõfert̃ id/qđ nõ eſt neceſſario oĩbus†attributũ:vt ſi quis hoc modo exponat. Oẽs qui in pau pertate ſunt:malunt maleficio parare diuitias/quam officio paupertatẽ tueri. Si quis hoc modo expoſuerit argumẽtationem:vt nõ curet querere/qualis ratio/aut rationis confirmatio ſit: ipſam facile reprehẽdemus expoſitionẽ cum oſten demus id qđ in aliquo paupere improbo ſit:in oẽs pauperes falſo/⁊ iniuria ↄferri. Item vitioſa expo ſitio eſt:cũ id quod raro fit:fieri oĩno negat̃/hoc mo do.Nemo põt vno aſpectu neq̃ preteriẽs in amorẽ incidere.Nã cum nõ nemo deuenerit in amorẽ vno aſpectu:⁊ cuʒ ille neminẽ dixerit/oĩno nihil differt raro id fieri/dũmõ aliqñ fieri aut poſſe fieri intelliga tur. Item vitioſa expoſitio eſt/cũ oẽs res oſtẽdem⁹ nos collegiſſe:⁊ aliquã rem idoneã pterimus/hoc modo.Qm̃ igitur hominem occiſum cõſtat eſſe:neceſſe eſt/aut a predonibus:aut ab inimicis occiſum eſſe: aut abs te/quẽ ille heredẽ teſtamẽto ex parte fece rat:predones in illo loco nunq̃ ſunt viſi:inimicum nullũ habebat:relinquit̃:ſi neq̃ a predonibus neq̃ ab amicis occiſus eſt:qm̃ alteri nõ erant:alteros nõ habebat:vt abs te ſit interẽptus.Nã in hmõi expo ſitione reprehenſione vtemur:ſi quos preter eos quos ille dixerit/potuiſſe ſuſcipere maleficiũ oſten demus:velut in hoc exẽplo/cũ dixerit neceſſe eſſe: aut a predonib⁹/aut ab inimicis/aut a nobis oc ciſum eſſe:dicem⁹ potuiſſe vel a familia/vel a cohere dib⁹ noſtris.Cũ hoc modo ipſoꝝ collectionẽ diſtur bauerim⁹/nobis latiorẽ locũ defendẽdi relinq̃mus. Ergo hoc q̃ʒ vitãdũ eſt in expõne:neq̃ cũ oĩa colle giſſe videamur/aliquã idoneã partẽ relinquamus.

Exẽplũ vitioſe expoſitionis cum qđ vni⁹ eſt oĩb⁹ tribuitur.

Exẽplũ cũ oratio tollit qđ fit aliqñ.

Qñ vno relicto omnia collecta dicimus.

†Uitioſa eſt expoſitio cũ id qđ nõ neceſſario eſt oĩbus attributũ:cõfert̃ aut maiore pte ad oẽs. Et aũt ſenſus: vitioſa eſt argumẽtationis expoſitio: cuʒ q̃ i aliq̃bus aut maiori hoĩm parti tribuitur id eſſe oĩm dicim⁹: cũ id haud neceſſe ſit:ſed potius facile ſecus poſſit enũciari.

Aſcenſius.

¶Expoſitio ⁊c.·Quam partem prius propoſitionem vocauit nunc expoſitionem vocat:nam et propoſitio ennunciatio dici ſolet:cum autem ſyllogiſmus ſm̃ Seruium conſtet ex propoſitione/aſſumptione ⁊ concluſione:videtur duntaxat maior premiſſarum propoſitio dicenda:verum quia apud dialecticos confunduntur:poteſt propoſitio ſeu expoſitio:ſeu ennunciatio maior dici etiam intentio: q̃ ſiquidem actor intendit:huius vitia hic declarat author dicens. Expoſitio eſt vitioſa ſupple:tunc cum id eſt quãdo id quod non eſt

tentio vel propoſitio appellatur: oſtẽdit autẽ quomodo ⁊ qua ratione vitioſa eſſe poſſit. Primum vitiũ eſt:cũ id quod ſpeciale eſt aut multoꝝ non tamen omniũ: tanq̃ generale ponit̃:⁊ oĩm eſſe dicit̃. Secundũ cũ id quod raro fit:omnino fieri negatur. Tertiũ cũ aliqua res idonea collectione p̃termittit̃. Quartũ cũ expoſitio ex falſa cõſtat enarratione. Quintum cum nimis lõge repetit̃. In rhetoricis de inuentione partim hec:partim alia intẽtiõis poſuit vitia:primũ aũt eſt:ſi qđ pro credibili ſumptũ eſt infirmat̃:qđ aut pſpicue falſum eſt hoc mõ:nemo eſt q̃ nõ pecuniã q̃ ſapiẽtiã malit:aut ex ↄtro quoq̃ aliquod hʒ: hoc modo.Quis eſt q̃ non officij cupidior ſit q̃ pecunie:aut oĩno eſt incredibile:vt ſi aliquẽ cõſtet eſſe auarũ:⁊ dicat alicui⁹ mediocris officij cauſa ſe maximã pecuniã neglexiſſe:aut ſi qđ in q̃buſdã hoĩb⁹ aut reb⁹ accidit:id oĩb⁹ dicat̃ vſuuenire. Hoc modo qui pauperes ſunt hijs antiquior officio pecunia eſt. Qui loc⁹ deſert⁹ eſt in eo cedẽ factã eſſe oportet. In loco celebri homo occidi qui potuit:aut ſi id quod raro fit fieri oĩno negat̃:vt nemo poteſt neq̃ preteriẽs:neq̃ vno aſpectu in amorem incidere. Ab aliqua aut minore parte ⁊c. Ut vitium hoc quo pacto fiat facili⁹ cognoſcat̃. Sciẽdum eſt ennunciationũ que axiomata greci:ppoſitiones dialectici noſtri vocãt alias veras:alias falſas eſſe. Itẽ alias affirmatiuas: alias negatiuas:rurſus enũciatio ſiue affirmatiua fuerit:ſiue negatiua:alia particularis:alia indefinita:alia ſingularis: vniuerſalis affirmatiua eſt illa in qua p̃ponit̃ ſignũ vniuerſale affirmatiuũ:vt oĩs hõ currit:ſunt autem ſigna vniuerſalia oĩs nullus et ſ[illegible]:vniuerſalis negatiua eſt illa in qua p̃ponit̃ ſignũ vniuerſale negatiuũ:vt nullus vel aliqđ quod eãdẽ vim hʒ. Particularis enũciatio eſt.in qua preponuntur ſignũ particulare vt quidã:ſunt aũt particularia ſigna aliq̃s quidã ⁊ cetera hmõi. Enũciatio indefinita eſt in qua nomen appellatiuum ponit̃ abſq̃ ſigno:vt hõ eſt aĩal. Enũciatio ſingularis eſt in qua ponit̃ nomẽ ꝓpriũ:qđ terminũ diſcretũ vocãt dialectici:vel in qua ponit̃ termin⁹ cõis:hoc eſt nomẽ appellatiuũ cũ ꝓnoĩe demõſtratiuo: vt Frãciſc⁹ diſputat et hic hõ currit. Uitiũ eſt igit̃ cũ vniuerſalis ponitur affirmatiua que verificari minime põt:⁊ cui particularis negatiua ↄdicit:vt oẽs qui in paupertate ſunt ⁊c. Et aliquis qui in paupertate eſt nõ magis ⁊c. Poni aũt vt vera eſſet

Expoſitionis vitia.

Uitioſa expoſitio.

Propoſitionũ diuiſio.

expoſitio ⁊ verificari per omnes poſſet partes particularis affirmatiua debet aliquis pauper ad maleficiũ paupertate compelli: vniuerſalis affirmatiua ⁊ particularis negatiua: vel vniuerſalis negatiua ⁊ particularis affirmatiua de cõſimilibꝰ ſubiectis predicatis ⁊ copulis pro eodẽ ꝑciſe ſupponẽtibus ſunt ꝯtradictorie. Duo autem ꝯdictoria eſſe ſimul vera vel ſimul falſa nõ poſſunt: ⁊ ſi vniuerſalis eſt vera: particularis eſt falſa: ⁊ econtra: itaq; ſi hec vniuerſalis falſa eſt: oẽs q̃ in paupertate ⁊c. hec particularis vera erit aliq̃s qui in paupertate eſt nõ manuli maleficio ⁊c. Olis qui ſic enũciat arguit a fortuna: que in attributis perſone conſyderat̃ cũ paupertate inductũ aliquẽ ad maleficiũ dicimꝰ: vt ſi aliq̃s furti accuſetur hoc modo. Feciſti furtũ: nõ feci: queſtio eſt an fecerit: qui accuſat ⁊ ab attributis ꝑſone arguit: argumẽtationẽ inſtituit: eius ꝓpoſitio eſſe eiuſmodi dʒ: vt impugnari nõ poſſit: nã cũ dicit pauperes ad maleficiũ paupertate impelli: hic pauper eſt: ideo paupertate ad maleficiũ cõpulſus eſt. Veriſiſe q̃dẽ eſt potuiſſe ad maleficiũ cõpelli: ſed minime neceſſariũ: q̄m nõ oẽs q̃ in paupertate ſunt: ad maleficiũ compellunt̃: vt Curius ⁊ Fabriciꝰ: quos ad modum pauperes: cõſtat fuiſſe cõtinẽtiſſimos neceſſe eſt vera ſieſit vniuerſalis affirmatiua: vt particulari negatiua occurri ei non poſſit. Qualis ratio autẽ ⁊c. nõ eñ probare hãc expoſitionẽ poterit. Nã ſi etiã multos in mediũ pferet: q̃ paupertate inducti maleficiũ ſunt aggreſſi: multos ⁊ ipſe enumerabit aduerſariꝰ: q̃ in extrema paupertate caſte integreq; vixerũt. Iniuria iniquũ eñ eſt: id paupertati ꝓbo ⁊ honeſto dedecori aſcribere: qđ pauper improbꝰ: atq; inhoneſtus cõmiſerit: neq; alioru

Vitioſa expoſitio pu.

Curius ⁊ fabricius pauperes.

necessario attributũ oĩbus partibꝰ. i. in materia nõ neceſſaria: confertur ad oẽs ſcʒ partes: ab aliqua parte aut a maiori parte: hoc eſt quãdo ex particulari aut indefinita vera preſupponit̃ vniuerſalis vera ⁊ ea proponit̃ ſeu aſſumit̃ vt vera: vt ſi q̃s exponat hoc modo. Omnes qui ſunt in paupertate malũt parare diuitias maleficio: q̃ tueri. i. ſuſtinere paupertatẽ officio. i. honeſto ⁊ debito facto: hoc eſt enim manifeſte falſum: quia apud romanos cõſtat curios ⁊ fabricios ac innumeros alios paupertatẽ ſine vitio tuliſſe: ⁊ in religione noſtra longe plures: vtpote cuius princeps erat ſummus paupertatis amator ⁊ predicator: ſed aſſumit̃ ex particulari vera: aut ex inductione imperfecta: vt ſi quis expoſuerit argumẽtationem hoc modo: vt nõ curet querere. i. inquirere: qualis ſit ratio aut cõfirmatio rationis: tunc ſup. nos depꝛehẽdemus facile ipſam expoſitionẽ cum oſtẽdemꝰ. i. demõſtrabimus id quod ſit in aliquo paupere improbo cõferri falſo ⁊ iniuria in oẽs pauperes vbi pauper ſubſtãtiue capitur: aliter dixiſſet ⁊ improbo. Item expoſito hoc eſt propoſitio ſeu aſſumptio eſt vitioſa cum id quod fit raro negat̃ fieri omnino. i. dicitur nunq̃ fieri: ⁊ ita ex particulari negatiua infertur vniuerſalis hoc modo. Nemo poteſt vno aſpectu neq; pretereũs. i. ſine mora trãſiẽs incidere in amorẽ. Nam cũ nõ nemo. i. aliquis deuenerit in amorẽ vno aſpectu. i. cũ compertũ ſit q̃ per vnicũ aſpectũ incautus quis deuenerit in amorẽ ⁊ cum ille dixerit omnino neminẽ ſup. deueniſſe nihil differt. i. refert id fieri raro dũmodo intelligatur fieri aliq̃n aut poſſe fieri: quia ad veritatẽ vniuerſalis eſt oẽs particulares eſſe veras. Et lʒ hec poſſit eſſe vera oĩs homo iuſtitiam amat tñ quia poteſt eſſe falſa: improbari poterit. Itẽ expoſitio nõ eſt vitioſa cum oſtẽdemus nos collegiſſe oẽs res. i. feciſſe inductionẽ ſufficientem: ⁊ preteribimus. i. omittemus aliquam rem idoneã hoc modo. Igitur quoniã cõſtat hominẽ eſſe occiſum: neceſſe eſt occiſum eſſe: aut a predonibus: aut ab inimicis: aut abs te: quẽ ille fecerat teſtamento heredẽ ex parte predones nunq̃ ſunt viſi in illo loco: ⁊ ſup. nullum. i. non vllum: nõ habebat vllum inimicũ: relinquitur igitur ſi neq; occiſus eſt a predonibus neq; ab inimicis: q̄m alteri videlʒ predones nõ erant: ⁊ nõ habebat alteros videlicet inimicos: vt ſit interemptus abs te. Nam nos vitemur reprehenſione in huiuſmodi expoſitione. i. aſſumptione ab inſufficienti inductione ſi oſtendemus quos. i. aliquos quos preter eos ille dixerit: potuiſſe ſuſcipere maleficiũ. i. cõmittere homicidiuʒ illud: velut in hoc exemplo cum dixerit neceſſe eſſe aut a predonibꝰ: aut ab inimicis: aut a nobis dicemus potuiſſe ſup. occidi: vel a familia: vel a coheredibus noſtris. Coheredes autem ſunt qui ſimul ſunt vnius heredes. Cũ nos diſturbauerimus hoc modo collectionẽ. i. inductionẽ (ſic enim dialectici vocant) ipſorũ tunc ſup. nos relinquemus nobis ſcʒ defenſoribus locum latiorẽ defendendi ſcʒ ab obiecto crimine. Ergo hoc quoq;. i. etiam: hoc eſt vitandũ ſcʒ a nobis dum accuſamus: in expoſitione. i. quãdo exponimus ſeu proponimꝰ: ne q̄n nos videamur ſcʒ nobis collegiſſe omnia. i. feciſſe ſufficientẽ inductionẽ relinquamus aliquã partem idoneã. i. principalẽ que pretermitti nõ debuit: aut idoneam ad inualidationẽ totius argumẽti. Nam ad deſtructionẽ vniuerſalis ſufficit deſtructio vnius partis.

† Similitudo eſt militũ collectorum in acie cui rel ſemper fere ars con furãdi comparatur.

Vitioſa expoſitio. ij.

vitia vitam noſtrã ſi proba fuerit: contaminare debet. Item vitioſa ⁊c. Hoc vitiũ ſuperiori ꝯtrarium eſt: illic vniuerſalis affirmatiua ponit̃ quã particularis negatiua verã eſſe nõ ſinit. Hic vero vitio negatiua eſt quam particularis affirmatiua impugnat. Nemo põt vñiuſ negatiua eſt. Accuſat̃ aliq̃s q̃ ſemel viſam ſtatim amauerit: ⁊ rapuerit: vel violauerit: q̃ defendit nõ eſſe veriſimile hoc dici: q̄m nemo põt vno aſpectu: nec pteriẽs in amorẽ incidere cui expoſitioni ſtatim occurrit̃ particulari affirmatiua. Aliquis põt vno aſpectu ⁊c. Nã ⁊ ſi raro ꝯtingit: tñ ꝯtingit. Nã frequẽter ſemel viſa puella põt amari: vt in Eunucho ſemel viſam Pãphilã adamat Cherea: ⁊ in Vergilio paſtor inq̃t: vt vidi vt perij: vt me malus abſtulit error. Nõ nemo ⁊c. aliq̃s. Negatio prepoſita facit equalere ſuo ꝯdictorio: vt nõnullus hõ currit equalet huic: aliq̃s hõ currit. Negatio vero poſtpoſita: equalere facit ſuo ꝯtrario: vt nullus hõ non currit. equalet huic oĩs hõ currit. Dino nihil differt q̃ raro fiat: dicet expoſitionis impugnator: vt preteriẽs aliq̃s ſemel viſam adamet: aliq̃n tñ fit: et ſi aliq̃n fit: expoſitio tua falſa eſt. Item vitioſa expoſitio eſt ⁊c. Enarratio ꝓpoſito eſt: que per enumerationẽ fit: ⁊ ſic a Ci. definit̃. Enumeratio eſt in qua pluribꝰ rebus expoſitis ⁊ ceteris infirmatis: vna reliqua neceſſario infirmat̃: hec repꝛehẽdi põt: ſi aliq̃d in ea ꝑtermiſſum oſtẽdit̃: ⁊ inſufficiẽs appellat̃. Que vero hanc ſequit̃ pauca cõpꝛehẽdit cũ plura ſint cõpꝛehẽdẽda: vim hʒ magnã que per enumerationẽ argumẽtatio fit hoc modo. Aliq̃s ex vobis tribꝰ Frãciſco librũ furto ſubtraxit: ſed nec tu ſubtraxiſti: nec tu: relinquit̃ ergo vt tertius furatꝰ ſit: ex ſufficiẽti cõſtat partiũ enumeratione hec expoſitio: ſi tres tñ affuerit: q̃ ſi quinq; affuerint: ⁊ tres tñ enumerauero: enũciatio mala erit. Vitium igitur cõmittit̃: ſi partiũ enumeratio ſufficiẽs minime fuerit: et aliq̃d qđ enumerari poſſit: ⁊ debeat. ꝑtereat̃: qđ ſequẽti aperit̃ exẽplo quo hoiẽʒ ab herede interfectuʒ eſſe aliquis pꝛobare cõtendit ⁊ argumentũ ſumit a cauſa ratiocinatiua: nam qui occidit hominem a quo heres inſtitutus fuit: cauſam videtur habuiſſe cõmodi conſequẽdi. Multa igitur colligit accuſator: ſed

Vitioſa expoſitio. iij.

Enarratio propoſitio eſt.

tor:ſed aliquid preterit:quod neceſſario ponendum fuit:vnde eius enunciationi ab aduerſario ſtatim occurritur. Tribus modis enarrationem vitioſam intelligi in rhetoricis de inuentione docet Cicero. ſi aut preteritur quod dicimus:aut infirmum aliquid enumeratum:cũ aut contradici poſſit:aut cauſa non ſit quare non honeſte poſſim⁹ concedere:et ſubiectis declarat exemplis:collegiſſe:vñ et collectio ab alijs hec enumeratio appellat. Idoneam que preteriri nõ debuit. Quoniam igitur. hec eſt propoſitio.et ad coniecturam pertinet:factum enim apparet ſed a quo factum ſit dubium eſt. Predones ꝛc. Poſtꝗ enumeraui intentioni ſne obſtantia tollit:ſic enim intendit:a te occiſus eſt:qui heres ab illo in teſtamento fact⁹ fueras. Nã in huiuſmodi ꝛc. Uere vitioſa enumeratio eſt:quoniam reprehendi a nobis poteſt ſi ab alijs potuiſſe occidi oſtenderimus:vt ab alijs coheredibus:vel a ſeruis. Familia qui morte domini libertatem conſequebãtur. Cum hoc modo ipſorum collectionem diſturbauerim⁹:nobis rationẽ locum defendendi relinquemus:hoc eſt. Cum aliquid preteritum oſtendemus:facile aduerſarij enumerationem diſſoluemus.

Epitome de gur.

¶ Alia vitioſe expoſitionis genera.

¶ Cum pauciora plura ve debito aut plurius ꝗ par ſit dicim⁹ vitium id datur expoſitioni.

Exẽplũ de paucior⁹ enũeratio. Exẽplũ cũ plura debito ponũt⁹. Exẽplũ cũ pluritate expoſitio viciatur. Ancille Medee dictum ex Ennio

Item vitioſa expoſitio eſt/ꝗ cõſtat ex falſa enumeratiõe:ſi cũ plura ſunt/pauciora dicamus:hoc mõ. Due res ſunt iudices/que hoĩes ad maleficiũ cõpellũt:luxuries/ꝛ auaritia:† qd amor:(inqt qſpiã) qd ambitio: qd irreligio: qd met⁹ mortis: qd impꝯ† cupiditas: qd deĩde alia pmulta: Itẽ falſa enumeratio eſt cũ pauciora ſunt:ꝛ plura dicimus/hoc modo. Tres res ſunt/ꝗ oẽs hoĩes ſollicitant:metus:cupiditas:egritudo. Satis fuerat dixiſſe metũ/ꝛ cupiditatem quãdo egritudinẽ cũ vtraqꝫ re ꝯiũctã eẽ neceſſe eſt. Itẽ vitioſa expoſitio eſt:ꝗ nimiũ longe repetit/hoc modo. Oim malorũ ſtultitia eſt mater:ꝗ preceteris parit immẽſas cupiditates:immẽſe porro cupiditates infinite/immoderate:ſunt he pariũt auaritiã: auaritia porro hoĩem ad ꝗduis maleficiũ impellit. Igit aduerſarij nr̃i inducti auaritia/hoc inter ſe facin⁹ admiſerunt. Hic id qꝺ extremũ dictũ eſt/fuit ſatis exponere:ne Enniũ/ꝛ ceteros poetas imitemur qb⁹ hoc mõ loq cõceſſuꝫ eſt: Utinã ne ĩ nemore Pelio ſecuribus Ceſa cecidiſſet abiegna ad terra trabes. Neue inde nauis incohoãde. Exordiũ cepiſſet:ꝗ nũc noĩat Argo. In qua Argiui delecti viri vecti petebãt Pellẽ illã inauratã arietis Colchis Imperio regis Pelie per dolũ. Nã nũqꝫ hera mea errans Medea pedem efferret domo egra/ꝛ amore ſaucia. Nã hic ſatis erat dicere/ſi id mõ/qꝺ ſatis erat/curaſſet poeta:vtinã ne hera mea errãs pedẽ afferret domo Medea:aio egra:et amore ſaucia. Ergo hac quoqꝫ abuſio repetitiõe ĩ expoſitiõe magnope ſuperſedendum eſt:non eñ reprehenſione ſicut alie

¶ Itẽ vitioſa ꝛc. Friuola nimis hec expoſitio eſt:que multa ꝑtermittit:ꝛ reprehendi facile poteſt differt a ſuperiori hoc vitiuꝫ:etiã in hoc qꝺ in illa enumeratiõe nota eſt diſiunctionis:hic vero copulatiõis. Ad veritatem diſiunctiue affirmatiue ſufficit alteram partẽ veram eſſe:vt tu es homo vel tu es equus:tu es homo:ergo tu nõ es equus. Ad veritatem copulatiue affirmatiue requiritur quãlibet partem veram eſſe. vt tu es homo.et tu es animal. Due ſunt res ꝛc. A cauſa ꝛ hic ſumitur argumẽtũ:ſꝫ ipulſiua. Quid amor duas tm̃ dicis cauſas ad maleficiũ impellere:luxuriã:ꝛ auaritiã ſꝫ qd amor:qd ambitio:qd met⁹ nõne ad maleficiũ hoĩeꝫ ipellũt: Quid amor:qd non cogit amor: Quid ãbitio:ꝗ eſt imoderata honorum cupiditas. Quid irreligio hoc eſt deorũ contẽpt⁹: Quid metus:ſepe ꝗ mortẽ metuit vt eam effugiat maleficium cõmittit:et Ulyſſes timore mortis quã Aiax minabatur occidiſſe illũ accuſatus eſt. Quid imperij:in quo cã cõſiderat rõcinatiua. Permulta in qb⁹ eſt emulatio incommoditi vt cõmodi ꝯſecutio. Itẽ falſa enumeratio eſt:cũ ꝛc. Quintũ eſt propoſitiõis vitiũ ſupiori cõtrarium illic eñ cũ plura dicẽda ſint pauciora dicuntur. Hic vero cũ pauciora narrãda ſint:plura narrant ꝛ ſupfluitas appellat: accidit autem quotiens gen⁹ cũ partib⁹ cõmiſcetur:qꝺ in ꝑtitiõe quoqꝫ oronis vitandũ eſſe in Rhetoricis de inuentiõe Cicero admonuit. Genus eſt:qꝺ plures ꝑtes amplectit vt aial. Et ſic a dialecticis definitur. Gen⁹ eſt termin⁹ vniuoc⁹ ꝑdicabilis in qd de plurib⁹ differẽtibus ſpecie:aial eñ de hoĩe leone:equo:boue predicatur. Pars eſt ꝗ ſub eſt gñi:ꝛ hec ſpes appellat. Et ſic definit. ſpẽs termin⁹ eſt vniuoc⁹ non ſupiem⁹ ꝑdicabilis in qd de plurib⁹ differẽtib⁹ numero:et hõ ꝑdicat de franciſco ꝛ camillo:ꝛ de ceteris. ꝛ ſicut illa mala eẽt ꝑtitio ſi ꝗs ita partir:ꝛ:oſtẽdam ꝓpter cupiditatem ꝛ audaciã ꝛ auaritiã aduerſariorũ oĩa incõmada ad rẽpublicã:ꝓueniſſe:qm̃ expoſito gñe pars gñis admiſcet:nã gen⁹ ẽ oĩm libidinũ cu

Aſcenſius

† Uergil: Quid non mortalia pectora cogis Auri ſacra fames:ꝛ ſalluſt. Auaritia fidẽ:ꝓbitatem ceteraſqꝫ bonas artes ſubuertit. Apls. Radix oim malorũ eſt cupiditas.

pidítas: ita hec mala eēt enume
ratio: tres peſtes ſunt: q̄ oēs ſolli
citāt ꝛc. Nā metus et cupiditas
partes ſunt. Egritudo gen⁹: nec
harū tm̄ partiū: ſ3 cuiuſlibet affe-
ctiōis quatuo: ſūt ꝑncipales ſūt
due ꝑſētia ſꝑts dolo: ꝛ letitia: due
futuri ſpes ꝛ timo: q̄ deſinire vo-
Vitioſa ex- luerit, ſic. definiet. Spes eſt egri-
poſitio. vj. tudo animi: ꝛ ita de ceteris: ꝛ quē
admodū gen⁹ ꝑdicat de plurib⁹
differētib⁹ ſpecie: ita egritudo de
his quatuo: affectionib⁹ ꝛ earū
partib⁹ ꝑdicat: ſatis: ergo fuerat
dixiſſe met⁹ ꝛ cupido ſiue egritu
dine. Nā poſitis gn̄e ꝑtes intelli-
guntur: ſ3 nō explicite: vt poſito
a tali intelligit homo: bos: equ⁹:
leo. et poſitis partib⁹ op⁹ genere
non eſt: qm̄ ſtatī intelligit. Tres
peſtes: quatuo: ſunt: q̄rū due gra
uio:es met⁹ ꝛ ſpes: de q̄b⁹ totum
illud eſt apud grecos ἐλπὶς καὶ
Duoꝝ̄ per- τὸ δεος τοῖς ἀνθρώποις ὁ τύραννος.
ſonarum. Seneca: ſpes ꝛ timo: turbine ma
gno vrbibus errant. Item vitio-
ſa expoſitio eſt. Sextum eſt vitiū
quod in expoſitione cōmittit: ꝛ re
motū appellat: qm̄ lōge repetit:
et ea dicet q̄ ſi tacerent: tn̄ intelli
gerent: nō idē valet qd argumen
tatio q̄ ſit a primo ad vltimū: illa
em̄ ſi qd vltimū ē: fo:te in dubiū
venerit: minime vitioſa h̄r: hoc
mō: dubiū eſt ingratitudinē ma-
trē eſſe vitio:ū olm: lōg ſic ꝓbat
eſſe ingratitudo vitio:ū olm mr̄
eſt: ingratitudinē em̄ impudētia
impudentiā audacia: audaciam
alia vitia ola conſectantur: igit
ingratitudo vitiorum olm mater
eſt: ſed ſi qd extremū eſt: dubium
non fuerit: vitioſa et hec argumē
tatio erit: aliq̄s ꝓbare cōtendēs
ab aduerſarijs per auaritiam ali
quid factū: ſic argumentat: ſed lō
gi⁹ q̄ꝫ opo:teat repetēs in vitium
incidit: qd duplex ē nā ꝛ idē repe
tit vn̄ neceſſe nō ſuit: ꝛ qd ſemel di
xit: deleceps dicit qd in narratiōe
breui ſupio:e lib. vitari monuit
Ci Omniū malo:ū. Hec eſt ꝓpoſi
tio nimis lōge repetita: null⁹ em̄
ignorat malo:ū cām eē ſtultitiā
illinc incipiendū fuit. Auaritia
holem ad quodius maleficiū im
pellit: ꝛ cōcludēdum: ergo auari
tia inducti aduerſarij hoc malefi
ciū cōmiſerūt ne Ennium ꝛ ce-
teros poetas: neq̄ꝫ Ennius neq̄ꝫ
alij poete apud quos longe repe
ti aliq̄d ſolet rep̄hēdunt: neq̄ꝫ era-
rāt: cū hoc factū: ita τῶν ἐν ποιητῶν ler
uāt perſonarū: aliter em̄ apud il-
los ſenex: alr̄ adoleſcēs loq̄t: ali-
ter matrona: aliter ſeru⁹: alr̄ an-
cilla ſenex grauis vel querula vti
tur orōne. Adoleſcēs leni: vel au
daci. Matrona ſedata vl̄ ipioſa.
Seru⁹ ſtulta: niſi i cōedijs palliā
tis: vbi lōge ſapiētio:es dn̄is ſer
ui introducūt. Ancilla lepta: ꝛ ple-

complures: ſed ſua ſponte vitioſa eſt.

¶ Itē expoſitio. i. propoſitio aut aſſumptio qua cauſam nr̄am expo Aſcenſius:
nim⁹ eſt vitioſa: q̄ cōſtat ex enumeratiōe falſa: hoc eſt que certo nūe
ro mēbra enumerat: ſi cū ꝛc. Duplex hic lectio eſt: aut em̄ ponit poſt
cū particula aut q̄ q: in ꝑncipio ponit repeti an̄ aliud mēbrum vult
vnde duo ſunt male enumeratiōis mēbra: alterum dū q̄d deeſt: al-
terū dū q̄d ſupereſt: videt mihi vera lectio ſic: ſi aut cū plura. ſunt
pauciora dicam⁹ hoc mō ꝛc. Aut cū pauciora ſunt plura dicamus
et ita credā ab illis q̄ hāc cō lepen dentiā nō intelligerent ꝓpter in
tellectū exēplū adiectū eſſe. Itē falſa enūeratio eſt cū pauciora: quā
ſcdam lectionē. ſi ſeq̄ volum⁹ deponem⁹ ꝑticulā aut in ꝑncipio po
ſitā: quā tn̄ q: oia exēplaria q̄ q̄dē viderim habēt: mali vt dixi lege-
re: niſi cogar Franciſcū ſeq̄ dicamus ergo abiecta ꝑticula aut ſic di
camus pauciora: cū ſunt plura: hoc modo. O iudices due res ſunt q̄
compellūt homines ad maleficiū: vez luxuries et auaritia: quo au-
dito q̄ſptā iud⁹: quid ſup. facit amo:? an ne cōpellat ad maleficiuz?
q. d. maxime. quid ambitio. i. cupiditas hono:um ꝛ magiſtrat⁹ gerē
di? q̄d irreligio. i. contēptio aut negligētia religiōis? q̄d met⁹ mo:-
tis? q̄d cupiditas imperij. i. dn̄ationis? Quid deniq̄ꝫ alia per multa
ſup. facturi? an ne ad maleficiū etiā cōpellūt: quaſi dicat maxime ꝛ
ita vitioſa erat enumeratio q̄ duas dūtaxat preſe numerabat cū tot
ſint Itē falſa enumeratio eſt. aut enūeratio eſt falſa cū ſunt paucio
ra: et dicimus plura: hoc modo. Tres res ſunt que ſolliciāt oēs ho
mines: metus: cupiditas: egritudo. i. vitiū animi. Satis fuerat di-
xiſſe metum et cupiditatem: qn̄. i. qn̄q̄de aut qm̄: neceſſe: eſt egritu-
dinē ſcꝫ animi eſſe cōiūctā cū vtraq̄ꝫ re. ſ. cū metu mali: et cupidita-
te boni. Itē expoſitio eſt vitioſa q̄ repetit lōge nimiū. † Hoc modo.
Stultitia eſt mater. i. genitrix aut o:igo oiꝫ malo:ū: q̄. ſ. ſtultitia ꝑa †Sunt qui
rit pre ceteris. ſ. rebus aut vitijs: immenſas cupiditates: porro. i. ſeꝺ legāt. Olm
cupiditates immenſe ſunt immoderate infinite. i. ſine fine: aut in malo:ū ſtul
infinitū: ſi. tn̄ infinite nomē eſt intelliget ei: vt ſit ſunt infinite ꝛ im titia eſt ma
moderate: he. ſ. cupiditates immoderate pariunt auaritiā: porro. i. ter atq̄ꝫ ma
ſed vel autē: auaritia impellit hominē ad quoduis maleficium: vn teries.
de ꝛ illud Maronis enei. iij. Quid nō mo:talia pecto:a cogis Auri
ſacra fames? Igitur aduerſarij noſtri inducti auaritia ad miſerunt
inter ſe aut ad ſe hoc facinus. ſ. nefandū hic. in hoc exemplo ſa-
tis fuit exponere. i. aſſumere id quod dictum eſt: extremū vez aduer
ſarij noſtri inducti auaritia hoc inter ſe facinus admiſerūt: fuit au-
tem ſatis: ne. ſ. nos o:ato:es imitemur Ennium et ceteros poetas.
quibus eſt conceſſum loqui hoc modo. ſ. longe repetito exo:dio: et
tamē Flaccus in arte videt id dānare cū pro contrarij obſeruatio-
ne Homerum ſic laudat. Nec reditū Diomedis ab interitu Melea
gri. Nec gemino bellum troianū o:dit ab ouo. Semꝑ ad euentū fe
ſtinat: et in medias res. Non ſecus ad notas auditorem rapit ꝛc.
Verū ſciemus aliud eſſe principalem narrationem a principio rerū
auſpicari: aliud ꝑ trāſitū interſerere que in principio contigerant:
vnde Ennius in fabula ſua nō egit argoe nauis edificationem: ſed
trāſeūter tetigit qd illi vitio non dat; vnde facit ancillā Medee ſic
dicentē. Vtinā trabes. i. trabs (eſt em̄ ſingularis numeri. Nā vt pe
trus criniī⁹ hūc locū Ennianū citans docet li. xv. c. vj. de honeſta
diſciplina: veteres trabes: catena: duces: in nō ſingulari dicebant)
abiegna. i. abietis arbo:is ad nauigia apte: cecidiſſet ad terrā: ceſa
i. amputata ſecuribus. ſ. ferris ſecandi vim habētib⁹. in nemo:e pe
lio. i. pelij montis Theſſalie: ve pro vel: ne exo:diū nauis incohan-
de cepiſſet. i. inceptū fuiſſe inde. i. ex illa trabe: que. ſ. nauis nolatur
nunc argo: in qua. ſ. naue: viri argiui. i. greci delecti. i. de multis ab
Jaſone lecti q̄ argonaute dicti deinde ſunt: vecti. i. dū vehebant: pe
tebāt pellē illā inauratā immo aurea vell⁹: arietis: colchis. i. colchis
aut colchis ꝑ colchij imꝑio pelie regis theſſalie patrui Jaſonis: ꝑ do
lū. i. q̄ id impabat per dolū ſperās: vez in expeditiōe illa illū pituꝝ
cuius virtutē ſibi ꝯfuturā etiā ꝑ viſionem (vt aiunt) admoniti⁹ vere
bat. Nā ſi illa nauis nūq̄ꝫ fuiſſet facta: nūq̄ꝫ hera mea medea errās
efferret domo pedē exiſtens egra et ſauci a amo:e. Hactenus Enni⁹
in comedia poſt que addit Cic. cauſam cur o:ato: non tā longe re-
petat expoſitionē dicēs. Nā ſatis erat dicere hic. i. hoc loco (ſi poeta
curaſſet modo. i. ſolūmodo ſup. dicere id qd ſatis erat) vtinam hera
mea Medea: ne. i. non efferret pedē domo: errās egra animo ꝛ ſau-
cia amo:e. Ergo ſuperſendum. i. abſtinendū eſt ſup. o:ato: ꝛ magno
pere. i. magno conatu in expoſitione: q̄ꝫ ꝛ. etiā hac repetitione. ſ. lau-
cia: ab vitio. ſ. maxime lōginquo: hoc eſt penit⁹ ꝑ illo ꝑncipio. Em̄ ꝑ
q: talis repetitio aut expoſitio ꝓpter repetitiā: ē nā eſt vitioſa re-

henſione.i.ppter repħēſionē aduerſarij:ſicut alie ↄplures ſup. ſunt vitioſe:ſed eſt vitioſa ſua ſpōte:qꝛ ſpōte nimis lōge repetimus ꝛc. ruſqꝫ lōge repetita:vt Medee āccilla:cū de here dolet diſceſſu: nā a ſceſſa:i.choat arboꝛib⁹:qb⁹ nauis

Pelion. argo ↄtexta fuit:q̄ in colchoꝝ regionē ad vell⁹ aureū acq̄rendū Jaſon nauigauit:fabula nota eſt. Utinā ne ꝛc. Uerba āccille ſūt ex Ennij tragedia. Nemoꝛe pelio:mōs Theſſalie ē peliū cult⁹ olī a Chirōe Achillis magiſtro. Pelei q̄ꝫ ꝛ thetidis nuptijs incly⁹:de q̄ Oui: Peliō hemonie mons eſt obuerſus i

Argo. auſtros. Sūma virent pinu:cetera querc⁹ hꝫ. M.cc.l. paſſuū altitudinis eſſe aliq̄ pdiderūt. Abiegne ex abiete:q̄ arboꝛ expetiꝶ nauigijs authoꝛ Ply. Argo:alij dictā volunt de celeritate:argos enim grece celerem ſignificat:vel a fabꝛo q̄ arg⁹ ſit vocat⁹:authoꝛ Higini⁹. In colchō ad euxinum mare colchoꝝ re

Colcho. Ea. gio eſt:cui Trapez⁹ cōtigit⁹ illic Oethes regnauit:cui⁹ regia Aea fuit:vñ eea Circe ecthes ſoroꝛ. Per dolū:id eū volebat Pelias:vt Jaſon periret:qui ſub p̄textu ↄparāde gloꝛie in colchū eum mitteret Ergo ꝛc. Qm̄ vitioſa eſt. Nō eñ ad id reſpicit quod dixerat: alias expoſitiones falſas: alias nugaloꝛias eſſe:ex illis nugatoꝛijs hec eſt. Sua ſponte qm̄ ſuperflua.

¶ De vitioſa ratione. Titu. xxvij.

Epitome de gurgi. ¶ Que ratio aut pꝛobationis inſufficientia: aut ductis eſt ſimilis impertinens:vitioſa ſit.

Vitioſa rō eſt:q̄ ad expoſitionē nō ē accōmodata:vl ppter infirmitatē:vl ppter vanitatē. Infirma rō ē q̄ nō neceſſario oñdit ita eē quēadmodū expoſitū ē: velut apō Plautū.† Amicū ob meritā noxā īmane caſtigare eſt facinus. Uerum in etate vtile/ꝛ cōducibile. Hec pꝛopoſitio eſt/videamus que ratio afferaꝶ. Nā ego amicū meū hodie nō caſtigabo p cōmiſſa noxa Ex eo qđ factur⁹ eſt:nō eo qđ fieri conuenit/vtile qđ ſit rōcinaꝶ. Uana rō eſt: q̄ ex falſa cā cōſtat/hoc mō. Amoꝛ fugiēdus nō eſt:nā ex eo veriſſima naſciꝶ amicitia. Aut hoc mō. Phia fugiēda eſt:affert ei ſecoꝛdiā/ꝛ deſidiā. Nā he rationes niſi falſe eſſent: expoſitiões quoqꝫ earū veras eſſe cōfiteremur. Itē infirma ratio eſt/que nō neceſſariā cām affert expoſitionis: velut Pacuui⁹. Foꝛtunā inſanā eē/cecā/ꝛ brutā perhibent philoſophi. Saxiqꝫ ad inſtar globoſi pꝛedicant eſſe volubilē. Qr quo ſaxū impulerit ſoꝛs/eo cadere foꝛtunā autumāt. Cecā ob eam rē eſſe vocāt:qꝛ nil cernat/quo ſeſe applicet. Inſanā aūt aiunt:quia atrox/incerta/inſtabiliſqꝫ ſit. Brutā/qꝛ dignuꝫ/aut indignū nequeat internoſcere. Sunt itē philoſophi/ qui foꝛtunā negant vllā eſſe. Sed temeritate oīa regi autumāt. Id magis veriſimile eſſe aūt:qđ vſu res ipſa ſe experiendo edocet:velut Oreſtes mō fuit rex: fact⁹ eſt mēdicus mō naufragio. Nēpe res iſta obtigit. Ergo id nō foꝛte/nec foꝛtuna obtigit. Nam hic Pacuui⁹ infirma rōne vtiꝶ:cū ait:veri⁹ eſſe temeritate/q̄ foꝛtuna res geri/nā vtraqꝫ opiniōe Phoꝛū fieri potuit vt is q rex fuiſſet/mendicus factus eſſet.

Infirma rō.

† Qui plautinū ſermonē:moꝛē: et metrū nelligit:facile pcipit ita legendū eſſe. Amicū caſtigare ob meritā noxā immane eſt facinus.

Uane rōnis exēplum. Aliud infirme rōnis exem.

Foꝛtune depictio.

Oreſtes rex poſt mendicus.

Franciſcus ¶ Uitioſa ratio eſt ꝛc. Quid vitioſam facere expoſitionē oſtendit: nunc rationis vitia:que ſecunda argumentationis pars eſt: que ſint:admonet. Duo autem ſunt Si aut infirma ratio fuerit:aut vaRatio vitioſa. ria Pꝛimum igitur quid infirma ratio ſit deſcribit:et exemplo vtitur Plauti. Hec autem ratio que infirma eſt falſa non eſt: ſed non neceſſaria: non enim neceſſario quod in pꝛopoſitione eſt confirmat. Inepta tamen eadem vocari poteſt. Siquidem inepta eſt: que merito derideri pōt:tanq̄ minus cōueniens. Amicū caſtigare ꝛc pꝛopoſitio eſt. Rudē hominē ꝛ ineptū loquētē inducēs. Plautus. Decoꝝ ſeruauit ꝛ hāc ei orationē tribuit: quaſi oratoꝛ fuiſſet vſus iure optimo repꝛehendi potuiſſet. In Plauto repħēdēda minime eſt vitij oñdēdi cā:affert qđ apō poetā p loco ꝛ pſona vitioſū nō ē. Pꝛopoſitio igiꝶ fuit amicū caſtigare ꝛc. Rō nā ego ꝛc Hec infirma eſt et minime neceſſaria: ſi tu non faceres:ergo alij non facerent. Noxam:penam ſignificat:ꝛ damnum. Immane ingens: ꝛ inhumanum: pꝛopter peccatū amicum caſtigare. In etate:grauioꝛi: vt in virili etate q̄ adoleſcētie poteſt:in qua rōnis vſum habere homines incipiūt:ꝛ in actū deducere. Nō eo qđ fieri cōuenit:quia id ſi ipſe nō faciet:alius faciet. Nō enim eiuſdē moꝛis:ꝛ ſentētie omnes ſūt. Rōcinaꝶ. Colligit. Uana rō ē:docet quō vana eē rō dignoſcaꝶ:ꝛ vana idē rō eſt:q̄ falſā cām affert:ad id pꝛobandū quod poſitum in pꝛopoſitione eſt. Uanum autem pꝛo mēdaci accipitur. vnde Uergilius vtrumqꝫ coniunxit vanum et mendacem. Nec ſi miſerū foꝛtuna Sinonem finxit. Uanum etiam mendacemqꝫ impꝛoba finget. Uana eſt hec ratio: qꝛ non omnis amoꝛ honeſtus eſt:et vera amicitia non niſi in virtute radices fixas hꝫ: ꝛ qꝛ rō falſa eſt: ppoſitionē q̄ꝫ falſam eſſe neceſſe eſt:ſi vera rō fuerit:ꝛ ppoſitio vera erit. Ueriſſima amicitia:aut ex voluptate amicitia pficiſciꝶ:ꝛ nefaria plerūqꝫ ē:aut ex vtilitate:ꝛ hec veluti q̄dā mercatura ē aut ex virtute:ꝛ ſola laudaꝶ. Phia vitāda ppe

Noxa.

Rō vana.

ſitio eſt: alterius exempli: ratio q̄ eam ſequitur vana eſt. Secordiā: quam tantum abeſt: vt afferat vt etiam pellat. Quando enim philoſophus ocioſus eſt: quando in veri inueſtigatione non verſatur. Item infirma: ſuperius vitiū iterum reprehendere videtur Cice. ſed diuerſum hoc ſine dubio ab illo eſt: in qua ratio probabilis q̄dem neceſſaria: inepta tamen adiungitur propoſitioni: cum hic probabilis: ſed non inepta adiungatur: Exemplum a pacuuio Poeta ſumit: is tragicus fuit: ꝛ pſonā ſic loquētē introducit: alij maiorū olim fortunā cēm eſſe volūt: alij oīno eſſe fortunā negāt: ꝛ temere omnia fieri autumāt multa: ſꝫ infirme ſubijciunt rōnes Fortunā inſanā: ꝓpoſitio ē. Ideo dicūt volubilē: multe rōnes hāc ꝓpoſitionem ſequunt: que oēs ꝓbabiles ſunt: nulla aūt earum neceſſaria. Brutam: q̄ rōne caret: vt Brutum Globoſ rotūdi globus maſſa eſt rotūda: vñ lunaris glob⁹ inuenit ꝛ globare verbū. Pli. terre formā ī ſpē abſoluti orbis globatā dicit Aliqñ globus ꝓ cōferta et in vnū coacta accipit multitudine. Liui⁹ Romulus cum Globo iuuenum aduolat. Sunt aūt alij ꝛc. Philoſophorum aliqui oīa regi fortuna voluerunt: aliqui eſſe eam negauerūt: quorum rōni cōtradici vix poteſt. ꝛ Ci. ij. de diuinatione ait. Quid eſt: quod tādem caſu fieri: aut forte fortuna putem⁹? Nihil eñ eſt tam contrarium rōni et conſtantie q̄ fortuna: vt ne in deum q̄dē cadere videat: vt ſciat q̄d caſu: aut fortuito futuꝝ ſit. Si enim ſcit certe illō eueniet: ſi eueniet nulla fortuna eſt. Nā ſi incerta ē fortuna nec de⁹ ſcit: q̄d euētuꝝ ſit: et ſi ſcit: fortuna nō ē: qm̄ incerta non eſt. Qui temeritate oīa regi dicūt nōie tm̄ vbo ab ijs diſſentiūt: qui fortunā toti⁹ gubernatricē affirmāt: nā temere fit qđ ſine rōne fit Quicq̄d aūt fortuna fit: ſine rōne fieri dr. Idē igit ſunt fortuna ꝛ temeritas. Stoici Peripatetici et Academici prudentia mundū regi voluerūt. Temeritate: q̄ſi aliō fortuna ſit: aliō temeritas: cū tñ idē ſint Oreſtes: exēplo oſtendit Oreſtes oīa temeritate nō fortuna regi: nā q̄ rex erat: paulopoſt mendic⁹ eſt factus. Naufragio. paſſus eſt naufragiū ex quo mendic⁹ fact⁹ eſt: ꝛ naufragiū q̄dem non fortuna: ſed temeritate cōtingit: igitur nō fortuna ſed temeritate oīa gubernant. Probabile vtrūq; eſt: q̄ fortuna res humanas regant: et q̄ temeritate. Sed ex hoc exēplo ego credere adducor: hanc inter fortunam et temeritatem feciſſe eos differentiam: qui fortunam tollebant e medio temeritatē gubernatricē rerum retinebāt: vt fortuna eſſet: ꝑ quā nobis aliq̄d ꝑter ſn̄iaꝫ nr̄am ſine aliq̄ opa ꝛ labore nr̄o eueniret Temeritas vero per quā aliq̄d nobis ꝑter ſn̄iam q̄dē: ſed aliquo labore nr̄o preueniente accideret. qđ ex Oreſtis exemplo colligit: qui naufragio mendic⁹ fact⁹ eſt. Naufragiū aūt temeritate ſua paſſus eſt mare fortaſſe ingreſſus tempore quo non debuit: vel minus nauigationis peritus. Vtraq; opinione: fortuna et temeritate. Nam et fortuna contingere naufragium potuit: et Oreſtis temeritate.

Infirma ratio pri.

Pacuuius.

Globare.

Fortuna.
Temeritas

Aſcenſius

Vitioſa ratio eſt. Proſequitur vitia ſecunde partis argumentationis: videlicet rationis quam multipliciter vitioſam docet dicēs. Ratio eſt vitioſa que non eſt accommodata: id eſt que eſt impertinens ad expoſitionem: id eſt propoſitionem: ſeu aſſumptionem maiorem: vel propter infirmitatem: quia non ſatis probat vel propter vanitatem: id eſt falſitatem ac mendacitatē eius. Nam Aulus Gellius docet vanum eſſe mendacem in illo enei. ij. Nunq̄ vanum etiā mendacēq; improba finget ꝛc. Ratio eſt infirma que non oſtendit neceſſario ita eſſe quemadmodum expoſitum: id eſt in propoſitione aſſumptum eſt. Velut apud Plautum: Amicum ꝛc. Verba ſunt Plauti in comedia quorum ordo eſt. Caſtigare amicum ob culpam meritum eſt facinus immane: id eſt impium ꝛ inhumanum: verū eſt facinus vtile in etate conducibile: hec (inquit Cice.) eſt propoſitio ſeu expoſitio Plautina. Videamus que: id eſt qualis ratio affedo ratur. Nam (inquit apud Plautum homo rudis) ego non caſtigabo hodie amicum meum pro noxa. i. culpa commiſſa. Et ita ſup. (inquit Cic.) ratiocinatur quid ſit vtile: ex eo quod facturus eſt: ꝛ non ex eo quod fieri conuenit: hoc eſt non ideo probat ſe facturū quia vtile: eſt: ſed ideo vtile eſſe contendit: q̄ ſe facturū id dixit: que ratio infirma eſt: poſſit eñ facere qđ minime cōducat. Deinde deſcribit rōnē vanā dicens. Rō eſt vana: q̄ ꝯſtat ex cā falſa hoc mō. Amor fugiēdus non eſt (hec eſt propoſitio) nam ꝟiſſima amicitia naſcitur ex eo hec eſt rō q̄ falſa: q̄ virtus non amor verā amicitiā parit ꝛ cōſeruat. Aut hoc modo. ſ. additur rō falſa. Philoſophia eſt fugienda: eñ pro qui ipſa ſup. affert ſecordiā. i. animi pigritiā ꝛ deſidiā. ſ. corporis: quod falſum eſſe innuit: q̄ viri boni nūq̄ ſunt minus ocioſi q̄ cu in ocio. i. in philoſophico exercitio. Nam niſi he. i. huiōi rōnes eſſent falſe nos confiteremur expoſitiones. i. aſſumptiones ſeu ꝓpoſitiones earum. i. ad quarum ꝓbationem allate ſunt: eſſe quoq;. i. etiam veras Item. i. ꝛ ſimiliter rō eſt infirma: que affert cauſam expoſitionis nō neceſſariam. i. non neceſſario concludentē velut Pacuuius: cuius ſequentia ſunt carmina ſic a Crinito diſtincta vt capitalib⁹ litteris ea diſtinguimus. Ordo autem eſt phi ꝓhibēt fortunā ꝯſe inſanam ꝛ cecā ꝛ brutā: ꝛ predicant eſſe volubilem ad inſtar. i. in ſtatum ſaxi globoſi. Sequitur ratio vltimi dicti. q. d. (qđ tñ nō eſt ſcribēdū) ideo dicunt eſſe volubilem: in modū ſaxi: q̄ autumant fortunam cadere eo quo fors. i. fortuna impulerit ſaxū. Et Philoſophi vocant fortunam cecā ob eā rem: q̄ nil cernat quo applicet ſeſe. i. ſeipſam: aut ꝑ ſed: aiunt eam inſanaꝫ: q̄ ſit atroc incerta eſt inſtabilis. Et ſuppriunt. Brutā. i. beſtialem ꝛ ſtolidā: q̄ nequeat internoſcere dignum aut indignū. Sunt item (inq̄t) philoſophi: q̄ negāt vllā fortunā eſſe ſed autumāt oīa regi temeritate: vt epicurei. Rō addit: q̄ ipi aiunt id eē magi ꝟiſile qđ ipa res edocet a ſe experiendo vſu. i. per vſum. Velut Oreſtes mō ſuit rex: ꝛ fact⁹ eſt mō mēdicus naufragio. i. per naufragium. Nempe. i. q̄ certe iſta res obtigit. i. ꝑter ſpem euenit. Ergo id non obtigit forte nec fortuna: cum eñ temere euenerit: nō vī per fortunam quā deā aliquā putabant eueniſſe. Hactenus Pacuui⁹: ſequitur Cice. Velut inquit Pacuuius. Nā pacuui⁹ vult hic. i. in his ꝟbis rōne firma cū ait veri⁹ res geri temeritate q̄ fortuna. Nam potuit fieri vtraq; opinione. i. ſcdm̄ vtrāq; opinionem phoꝝ: vt is qui rex fuiſſet factus eſſet mendicus. Nam primi dicerent id contigiſſe per fortunam eoq; ceca inſana atq; atrox ſit. Secūdi citra fortunam: cum nulla videtur rō aut numinis fortune intercesſio.

† Hec ratio eadē eſt cū ꝓpōne: ſed diuerſis verbis ſubiecta: bñ enim ꝯfirmaſſet ſi dixiſſet: auaritiā rō malaꝫ hoībus eſſe q̄ oēs bonas artes ſubuertit.

Franciſcus

Itē infirma rō: illa ratio infirma eſt q̄ idē dicit: quod in propoſitione ꝯtinet: ſed diuerſis verbis neq; ꝓpoſitionē cōfirmat: vt ſi dicas nullū ſcel⁹ ē: a.i. qđ ābitio nō ꝯpellat: ꝛ hāc ſubiūgas rōnē. Cupiditate ei bonoꝝ mala oīa ho-

Infirma ratio. ij.
Aliud exemplū infirme rōnis.

Item infirma ratio eſt: cū videt ꝑ ratione afferri id qđ ī expōne dictū eſt: hoc mō. Magno malo ē hominib⁹ auaritia: iccirco q̄ hoīes † magnis ꝛ multis

incommodis conflictātur ꝓpter immēſam pecunie cupiditatē. Nā hic alijs verbis idē per rationem dicitur quod dictum eſt per expoſitionem. Item infirma ratio eſt que minus idoneam / ꝙ res poſtulat cauſaꝫ ſubijcit expoſitioni: hoc modo. Utilis eſt ſapientia / propterea qꝛ q ſapientes ſunt: pietatē† colere conſueuerunt. Item vtile eſt amicos veros habere: habeas eñ qbuſcū iocari poſſis. Nā huiuſmodi in rationib⁹ non vniuerſali / ne neqꝫ abſoluta: ſed extenuata ratiōe expoſitio confirmat̄. Itē infirma rō eſt: que vel alij expoſitioni pōt accōmodari: vt facit Pacuuius: qui eandē affert rationē: quare ceca: eādem quare bruta fortuna dicitur.

† Hec rō eadē ē cū ꝓpoſitione: ſꝫ diuerſis verbis ſubiecta: ħn enim cōfirmaſſet ſi dixiſſet: auaritiā eē malā hominib⁹ eſſe qꝛ oēs bonas artes ſubuertit.

Aſcenſius. Ordo.

Itē infirma rō ⁊c. proſequit̄ alios ſpēs ac modos infirme rationis dicēs. Itē ratio eſt infirma cū id qđ dictū eſt in expoſitione. i. qđ aſſumptum eſt: videt̄ afferri ꝓ rōne hoc modo. Auaritia eſt hōibus magno malo. i. ad magnū malū aut cauſa magni mali: q̄ expoſitio ſeu propoſitio eſt. Ratio eſt iccirco ꝙ hoīes conflictant̄ magnis et multis incōmodis propter immenſam cupiditatē pecunie. hoc eſt ꝓpter auaritiā q̄ grece phylargiria. i. amor argēti dr̄. Nam hic. i. in hac expoſitione et ratione. idē quod dictū eſt ꝑ expoſitionem dicit̄ alijs verbis per rationē. Itē tertia rō eſt infirma q̄ ſubijcit expoſitioni cauſam min⁹ idoneam. i. non ſufficientem: nec efficacē ꝙ res poſtulat hoc modo. Sapiētia eſt vtilis ꝓpterea: qꝛ qui ſapientes ſunt conſueuerūt colere pietatē. i. piū cultū dei et parentum. Item vtile eſt habere veros amicos. Eñ qꝛ tu habeas. i. quilibet q̄ amicos hꝫ: habeat quibuſcū. i. cū qb⁹ poſſis. i. qlibet poſſit iocari. i. iocoſe cōfabulari. Nā expoſitio confirmat̄ in hmōi rōnibus nō rōne vniuerſali. i. totali: neqꝫ abſoluta. i. conſummata ſed extenuata. i. imminuta ⁊ imꝑfecta. Itē vltimo loco rō eſt infirma q̄ pōt accōmodari. i. cōmode applicari. vel. i. etiā alij expoſitioni: vt facit Pacuui⁹ q̄ affert eandē rōnē quare fortuna dr̄ ceca ⁊ eandē quare dr̄ bruta.

mines agrediunt̄: ſed idē in propoſitiōe ⁊ rōne eſt. Quid eñ aliud ambitio eſt: ꝙ cupiditas honorū. Magno malo ꝓpoſitio eſt. Idcirco qꝛ hec rō eſt nō tñ probatio eſt ſed hoc qđ dictū fuit mutata oratione repetere. Cōflictātur: altercantur agitātur. Conflictatio eſt inuicē iact⁹ corporū colliſio. Teren. in Andria. Neqꝫ q̄ cum ingenijs cōflictat̄ eiuſmodi: nec commouet̄ anim⁹ i ea re. Itē infirma op⁹ eſt vniuerſalē rōnē eſſe: q̄ oīa cōplectat̄. ſi qđ in ꝓpoſitiōe dictū fuerit ꝓbare volueris: ꝙ ſi particularis extiterit minime idonea erit ⁊ vitiū cōmittet̄. rō eñ q̄ ſubijcietur infirma erit cuꝫ ad vnū tñ vſum et effectū referat̄. Utilis eſt ſapiētia: ꝓpoſitio eſt. Propterea qꝛ rō eſt. q ideo idonea nō eſt: qm̄ vniuerſalis nō eſt ad id ꝓbandū quod proponitur. Nā ſapia non ſolū colere pietatē nos admonet ſed plurima afferi vtilitates: cuꝫ ſit diuinarū hūanarūqꝫ rerū ſcia. Itē aliud eſt exēplū. Utile eſt ⁊c. propoſitio eſt. Habeas eñ rō. ſed infirma nimis: nō eñ propterea tñ habēdi ſunt amici: vt cū illis iocemur: ſed vari⁹ eſt amicicie honeſte vſus eſt nō tā igni ⁊ aq̄ pluribus locis vtimur ꝙ amicitia vt a Cic. in Lelio ſcribitur. Uniuerſa: q̄ oīa cōplectatur. Extenuata diminuta. Itē vitioſa: aliud rationis vitiū eſt: qđ vulgare merito appellari poſſet, cum ea affert̄ rō q̄ nō ꝓpoſitioni tñ nr̄e conuenit ſed etiā alijs: vt ſi dicā medicina ars bona eſt: qm̄ multū affert vtilitatis: q̄ liberalis ars eſt q̄ nō afferat, vtilitatē. Exemplo vtit̄ Pacuuij quod ſupra poſitū eſt. Quare ceca. nā ceca inq̄t eſt qꝛ nihil cernat quo ſe applicet. Bruta qꝛ dignū: atqꝫ indignū nequeat internoſcere: idē eſt nihil cernere quo ſe applicet: et dignum atqꝫ indignū nō poſſe internoſcere eedēqꝫ ſunt rationes.

Exēplū cuꝫ idoneitas cauſe expoſitiōi nō datur.

Exēpluꝫ qđ rō alteri expoſitiōi accommodari poteſt.

Infirme ratio. iij.

Infirma ratio. iiij.

De confirmatione vitioſa. Titu. xxviij.

Duplex cōcluſio q̄ in rōne confirmāda vitendam. Exēpluꝫ ex Ennio.

In ꝯfirmatiōe rōnis multa vitāda in noſtra / ⁊ obſeruāda in aduerſariorū rōne ſunt vitia: ꝓptereaqꝫ diligēti⁹ cōſyderāda ſūt / qđ accurata affirmatio rōnis totā vehemētiſſime cōprobat argumētationē. Utunt̄ igit̄ ſtudioſi i cōfirmāda rōne duplici cōcluſiōe hoc modo. Iniuria abs te afficior in digna pater: nam ſi improbū eſſe Threſpontem exiſtimabas: cur me huius locabas † nuptijs: ſin eſt probus: cur talem inuitam inuitum cogis relinquere: Eaqꝫ hoc modo concludent̄: aut ex contrario conuertentur: aut ex ſimplici parte reprehendent̄. Ex contrario hoc modo. nulla te indigna nata afficio iniuria: ſi probus eſt: collocaui / ſin autem eſt impro-

In cōfirmatiōe ⁊c. Cōfirmatio rōnis eſt: q̄ plurib⁹ argumentis rōnem corroborat. Nā propoſito rōne: rō ꝯfirmatiōe firma ſtabiliſqꝫ efficit̄: q̄ in cauitāda a nobis vitia ſint: ⁊ in aduerſarij argumētatione rep̄hēdēda oſtdit ⁊ qm̄ ꝑcipue duplici concluſione in cōfirmatione rōnis vti orator cōſueuit: qd in ea cōmittat̄ vitij cognoſcere p̄mū nos docet. Hoc argumentum vim magnam habet ſi neceſſario concludit: vt a te amicus reprehendi non dꝫ. naꝫ bonus eſt. aut mal⁹: ſi bon⁹ eſt reprehendend⁹ non eſt ſi mal⁹ parū ſaciet reprehenſionem. Cato apud Ciceronē. Senex inq̄t mortem non timet rō qm̄ mors nihil affert mali: cōfirmatio rōnis: cuꝫ poſt mortē anim⁹ aut moriatur

Franciſcus

bus/diuortio te liberabo incommodis:ex ſimplici parte reprehendetur: ſi ex duplici concluſione al-terutra pars diluitur:hoc modo. Nam ſi improbū eſſe Threſpontem exiſtimas: cur me huius loca-bas nuptijs:duxi probū:erraui:poſt cognoui:z fu-gio cognitum. Igitur reprehenſio huius concluſio nis duplex eſt:acutior illa ſupior:facilior hec poſte-rior ad excogitandum. Item vitioſa eſt confirmatio rōnis:cum ea re q̄ plures res ſignificat abutimur pro certo vni⁹ rei ſigno/hoc modo. Neceſſe eſt: quoniaȝ pallet/egrotaſſe. Aut neceſſe eſt peperiſſe:quoniaȝ ſuſtinet puerū infantē. Nā hec ſua ſpōte certa ſigna non ſunt:ſi nō cetera quoq̧ ſimilia concurrant: que ſi cōcurrerint/nōnihil hmōi ſigna adaugēt ſuſpitio-nē. Itē vitioſa eſt:qn̄ vel in aliū/vel in eūdē q dicit: qd̄ in aduerſariū dr/pōt conuenire:hoc mō. Diſſeri ſunt q vxores ducunt:at tu duxiſti alteram.

Exēplum vi tioſe rōnis qn̄ rē pluri-mū ſignifi-catiuā vni-co ſignifica to tribuim⁹.

aut nō moriatur. Si moriat mali nihil patitur:ſi non moritur bea tus eſt. Idō mortē non timet ſenex. Neceſſariū eſt hoc argumentum veruȝ em̄ eſt aut mori animū aut non mori:tertium nihil relinqui tur:ſed accidit interdum vt neceſ ſitas nulla afferatur: q̄uis affera tr videatur:z facile confutari:vel altera pars poſſit:vt apud Terē tiuȝ in Hecyra:cōpreſſa a Pāphi lo puella:deinde eidem data:a ma tre abducta eſt:ne ſocrus pregnā tem cognoſceret:maritus vxoreȝ arguit:q̧ puellam abduxerit. illa reſpōdet mitte adoleſcentem ob-ſecro:et que me peccaſſe ais. Abi ſol⁹ ſolū cōueni:roga velit ne: an nolit vxorem. Si eſt vt dicat vel le ſe redde ſin eſt vt nolit: recte conſului mee. ſed hoc argumen tum ſic maritus deſtruit: ſi qui dē ille ipſe non vult:et in ſenſiſti eſſe in eo mȳrrhina peccatū ade ram cui⁹ cōſilio fuerat ea par p ſpici:quāobrē:incendor irate eſſe auſam facere hoc iniuſſu meo: q̄ pacto huiuſmodi cōnſuleſ argu mentū oſtēdit qd̄ a Latinis diui ſio vel complexio vel duplex con cluſio nominatur. διλημμα a gre cis nuncupatur. Au. Gellius no ctium atticarū lib. v. capite. x. in ter vitia argumētorū lōge maxi-ma dicit videri: q̄ ἀντιστρέφοντα greci dicūt:q̄ q̄dā ex noſtris non inſulſe reciproca appellauerūt:et accidere id vitiū cū argumētum ppoſitū refert cōtra cōuertitq̧ po teſt:a quo dictum ſit:z virūq̧ pa riter valere:exēplū affert Protha-gore ſophiſtarū acerrimi. quo in Euathlum diſcipulū viſus eſt: id q̄ volet noſcere auctorem re q̄rat In cōfirmatione prefat Cice. z at tentū audito:ē reddit ab vtilita-te rei. Studioſi rhetorice z orato rie artis. Iniuria: exemplū eſt ex Ennio ſumptū. Quidā pr̄ filiam Traſponti locauerat quā ſepare inuitaȝ ab inuito volebat. cōque ritur ergo filia de patre dicens: aut improbum eſſe Traſponteȝ exiſtimabas aut probum: ſi im-probum exiſtimabas cur me loca bas:ſin probū cur talē inuitum inuitaȝ me cogis relinquere:ſed facile hoc argumentū impugna tur vt infra apparet. Hoc modo per duplicē cōcluſionem. Ex con trario:vt quod filia primo loco de xit:pater ſecūdo ponat. Nam ſi improbum dixerit illa eſſe Tra-ſpōtē exiſtimabas:cur ei me loca bas:pr̄ dicit nulla te iniuria na-ta afficio:quā probus eſt locaui. ſin improb⁹ eſt diuortio liberabo te incōmodis. Diuortium z repu diū habēt quidē ſimilitudinem: differūt tñ. nam diuortium inter virū z vxorem fieri dicebatur: re-mitti aūt ē repudium videt, quia

Diuortium
Repudium

Aſcenſius:

Ordo.

In cōfirmatione zc. Proſequit̄ vitia cōfirmationis: quorū cogni tionē dicit appime vtilem. tum ne in ea incidam⁹:tū vt lapſos dep̄ hendam⁹:atq̧ ita auditorē attentū facit Ordo eſt. Multa vitia ſunt vitanda in cōfirmatiōe rōnis. i. dū rōnē confirmare volum⁹ in ratio ne nr̄a:et nulla vitia ſunt obſeruanda. i. diligēter, vt reprehēdātur al aduertenda in confirmatione rationis aduerſariorū:in rōne. ſ. eorū quā ad ꝯfirmationē rōnis adducūt:q̧ p̄ z. vitia ſup. ſunt conſi deranda diligenter propterea q̧ affirmatio. ſ. confirmatio rationis accurata. i. diligēti cura effecta comprobat vehementiſſime totā ar gumētationē. Igit̄. q. d. vt rationē cōfirmationis rationis cogno-ſcam⁹ id dico:aut igit̄ q̧ vehemētiſſime cōprobat. Studioſi. i., diligē tes, oratores vtunt̄ duplici concluſione in cōfirmanda rōne. i. ſepe concludunt p dilēma. i. argumētū vtrinq̧ aduerſariū capiēs hoc mo do(z eſt exemplū ſumptū ex Ennio:apud quē dicit filia ad prēm vo lentē diuortiū facere a marito quē filie dederat: quē alij Treſpon-tem:alij vt Franciſc⁹ Traſpontē:alij vt Capidur⁹ Creſpontem vo cāt) O pater(inq̄t filia)ego afficior abs te iniuria indigna. i. quā nō merui:aut indignanter ferenda. Nā ſi exiſtimabas. i. tu iudicabas Treſpōtem. i. maritum meum:eſſe improbum:cur locabas me nu-ptijs. i. per nuptias huius. i. cur me huic nuptum dediſti? Sin. id eſt ſed eſt pbus:cur cogis me inuitam relinquere talem. ſ. probum virum:inuitum. i. nolentem relinqui? hoc modo videtur ex vtraq̧ parte argumentatio concludere:ſed non cōcludit:vnde dicit Cice. Eaq̧. i. et ea ſup. argumenta vtrinq̧ concludere volentia: conclu-dentur. i. conuincent̄ hoc modo:q̄ aut cōuertent̄ ex cōtrario. i. ex al tero dilēmate quo ad vtrāq̧ partem:aut reprehendent̄ ex ſimplici parte. i. tantum ex altera parte. Ex contrario ſup. conuertentur hoc modo vt dicat pater. O nata. i. filia ego nulla iniuria afficio te:q̄ ſi Treſpontes prob⁹ eſt:collocaui ſup. te ei⁹ nuptijs:ſin autē. i. ſed ſi eſt improbus ego liberabo te incommodis diuortio. i. per diuortiū id eſt ſeparationem matrimonij Supple. talis concluſio aut argu-mentatio reprehendetur ex ſimplici. i. tantum ex altera parte: ſi alterutra. id eſt vna duarum ſiue hec ſiue illa pars ex duplici con-cluſione diluetur. id eſt diſſoluetur hoc modo. Nam ſi exiſtimas bas Treſpontem eſſe improbum:cur me huius locabas nuptijs? Reſpondet pater. Duxi id eſt exiſtimaui probum. Erraui: et ſci ko-gnoui poſt ſcilicet nuptias: et fugio eum cognitum. Igitur re-prehenſio huius concluſionis que ſibi videtur concludere ex vtraq̧ parte eſt duplex. illa ſuperior id eſt prior que reſpondens econuerſo ex vtraq̧ parte concludit eſt acutior. id eſt ſubtilior

hec poſterior eſt facilior ad excogitandum: quia facilius eſt alteram ꝙ vtramq; partem diluere. Item confirmatio rationis eſt vitioſa: cum nos abutimur ea re que ſignificat plures res. i. que eſt equiuoca: pro certo ſigno vnius rei. i. pro vniuoca: hoc eſt (nam non de voce: ſed de rebus loquitur) quando quod multorum ſignum eſſe poteſt: q꞉ a multis cauſis dependet: aſſumit tanꝙ ſi neceſſario alicuius vnius ſignum: hoc modo. Neceſſe eſt aut virum aut mulierē egrotaſſe: q꞉ pallet: poſſit enim aduerſarius dicere non eſſe neceſſe egrotaſſe: cum ⁊ timentes: ⁊ frigentes: ⁊ qui comederint exangue (vt Flaccus dicit) cyminum: ⁊ qui diu ſtuduerint: ⁊ qui ſanguinē effuderint: aut multum coiuerint: alijq; multi pallere poſſint. Aut hoc modo. Neceſſe eſt ſup. femellam peperiſſe quoniā ſuſtinet. i. ſuper gremium aut interbrachia tenet puerum infantem: quod ſignum non eſt neceſſarium q꞉ poteſt nō ſuum ſuſtinere. Nam certe hec nō ſunt ſigna. ſ. probabilia efficaciter ſua ſponte. i. ex propria vi aut natura: ſi non cetera quoq; ſup. ſigna ſimilia concurrant: que. ſ. ſigna ſi concurrerint: huiuſmodi ſigna non nihil immo multum adaugent ſuſpitionē: non tamen ſi ſint. eiuſmodi neceſſario ꝯcludunt: vt ſi addatur ꝙ ⁊ ipſa que puerum ſuſtinuit palleat: et fleuerit cum puer auelleretur: ⁊ ipſum affectanter deoſculata fuerit: aut ſimilia ꝗ materni affectus ſunt fecerit: ſatis autem euidentie haberet ſi addatur ꝙ eum lactauerit. Itē ꝯfirmatio rōnis eſt vitioſa qñ id quod dicit in aduerſariū: pōt conuenire. i. cōferri vel in aliū: vel in eundem qui dicit: hoc modo. Miſeri ſunt ꝗ vxores ducūt. Hoc videt aſſumptū ab eo ꝗ aduerſariū reijciendum cenſet: a curatione ludorum aut aliarum rerum feſtiuarum ſic. Qui miſeri ſunt res leias curare non debent: tu aūt miſer es: miſeri enim ſunt qui vxores ducūt: quo audito ſtatim anteꝙ cōcluſio inferatur ſubiūxit aduerſarius: ⁊ tu duxiſti alteram. i. ſcđam. q. d. ergo multo miſerior es: ꝙ ſi celebs eſſet. qui id diceret: poſſet aduerſarius dicere: ergo omnes patricij: ⁊ fere ꝗ ciuica boni ſunt miſeri ſunt: vxores enim ducunt: aut duxerunt.

ſicut viro licebat repudiare vxorē ita vxori remittere libellum repudij. Et ideo ex ſentētia Pauli repudium dicitur non improprie cadere in vxorem. idem de verborum ſignificatione ita dicit: inter diuortium ⁊ repudiū hoc diſtat: ꝙ repudiari etiā poteſt futurū matrimonium: et ideo non recte dicitur ſpōſa diuertiſſet: q꞉ diuortium ex eo dictum eſt: quia in diuerſas partes eant qui diuertūt: ſed quomodo dici poſſunt diuertere: qui nondū conuenere? Igitur diuortium eſt inter virum et vxorem: repudium inter ſponſū et ſponſam nōdum matrimoniali copula coniunctos. Ex ſimplici. Cum ex duabus partibus altera tantum diſſoluitur: quod eodem ex mplo patet. Ergo concludit. Acutior illa: acutior eſt que ex contrario conuertit. Facilior: que alteram partē reprehendit. Vitioſa rationis ⁊c. Aliud vitiū oſtendit: quod in conſequētia cōmittit: cū ex eo qđ ꝓpoſitū eſt: id nō ſequit: qđ ꝯcludit: qm̄ id aſſumit ꝓ certo: qđ plura ſignificat: vt cruor: fuga: pallor: ⁊ ꝗ his ſimilia ſūt. Pallor em̄ nō vni9 tm̄ affectus eſt: ſed diuerſoꝝ: vt amoris nimij egritudinis: timoris: ſtudij etiā

plerūq;. Signū pars eſt coniecture: ⁊ ſic a Cice. Definit. Signum eſt quod ſub ſenſum aliquē cadit: ⁊ quidam ſignificat: qđ ex ipſo profectum videtur: quod aut ante fuerit: aut in ipſo negocio: aut poſt ſit ſecutum: ⁊ tamen indiget teſtimonij: ⁊ grauioris confirmationis. Signoꝝ alia ſunt: vt ait Quin. Neceſſaria: ꝗ aliter ſe habere non pñt: ⁊ hec vix ptinere ad precepta artis vident. Nā vbi eſt ſignum inſolubile: ibi ne lis quidē eſt: id aūt accidit cū qđ aut neceſſe eſt fieri factū ve eē: aut certo oīno nō poteſt fieri vel eſſe factum: quo in cauſa poſito nō eſt lis niſi facti: vt ſi peperit: cū viro concubuit: et fluctus eſt in mari: cum vis vēti magna incubuit. Itē is morit cuius cor vulneratū eſt: ꝗ Rome eſt Athenis nō eſt: ⁊ cetera hmōi. Alia nō neceſſaria: ꝗ ad tollēdā dubitationē ſola nō ſufficiūt: adiuncta tñ ceteris plurimum valēt: vt ſanguis ꝑ quē cedes intelligit. Nā ab eo factā cedē dicere poſſumus: cuius cruentata veſtis fuerit: ſed hoc argumētū neceſſariū nō erit. Sāguis em̄ ille: quo veſtē aſperſam dicimus potuit e naribus ꝓfluxiſſe: nec ꝓbat ab eodē oīno factā: ſed vt ꝑ ſe nō ſufficit: ita ceteris adiunctū teſtimonij loco ducit: ſi inimicus: ſi ante minatus: ſi in eodē loco viſus fuit. Plures res ſignificat: hoc eſt equiuocū eſt. Sunt aūt equiuoca: quoꝝ ſi nomē eſt idē: ſꝫ ſignificatio diuerſa ſcđm diuerſas rōnes: vt canis qđ ſignificat aīal terreſtre: marinū piſcē: ⁊ in celo ſydus. Uniuoca ꝟo ꝗ plura qđem ſignificant: ſed ſm vnicā rōnē: vt hō: ſignificat em̄ Socratē ⁊ Platonē ſcđꝫ hāc rōnē aīal. Neceſſe eſt: exēplū ē: quo aperte vitiū cognoſcit: cū ꝓpriū alicuius rei afferē: qđ pluribꝰ rebus cōuenit: nō em̄ vt dictū eſt ex ſola egritudine pallor naſcit ⁊ tñ neceſſe eſt inqt egrotaſſe. Poteſt hec oratio eſſe aliquē defendentis: ꝙ ad diem commeatus nō redierit: ⁊ ꝑ neceſſitatē excuſantis ꝙ egrotauerit hoc mō. Nō venit ad cōſtitutam diē: q꞉ egrotauit: egrotaſſe aūt neceſſe eſt: ꝙ pallet. Simile erit ſi dicet neceſſe eſt hunc occidiſſe hominem q꞉ cruētata eius veſtis fuit: ſed hoc neceſſariū non eſt vt oſtendimus: poteſt em̄ ⁊ ſine cede alicuius veſtis cruentari: non ſolū aūt ſignoꝝ quedā ſunt neceſſaria: quedā nō neceſſaria: ſed oīm argumentoꝝ queciūq; ſunt: alia neceſſaria ſunt ꝗ ad fidē tendunt ⁊ trahunt. Alia ꝓbabilia que ſtrepūt a tq꞉ ſuadent: de quibus non nihil in rhetoricis de intentione diſputat Cicero: et Boetius in topicis ac Victorinus p꞉olixe loquunt: ſed ea qui cupit noſcere requirat authores. Quoniā ſuſtinet puerum non eſt neceſſarium ſignum: quoniam ſuſtinet puerum peperiſſe: nam ſoꝛoris eſſe pōt: aut matris aut vicine. Sua ſponte: per ſe poſita. Hec ſigna pallere ⁊ puerum ſuſtinere. Cetera quoq; ⁊ vt ſi dicatur palluiſſe: quoniam egrotauerit: ⁊ ꝙ macilentus ⁊ non ſatis adhuc firmus ſit. Item ſi dicatur puellam peperiſſe: quam ſuſtineat: quoniam lac ei prebere viſa ſit: ꝙ a ſe auelli puerum pati non potuerit et aliquid huiuſmodi. Adaugent: per ſe autem non ſufficiunt. Item vitioſum eſt ⁊c. Aliud vitium cū aliqđ dicitur qđ in eū qui dicit retorqueri pōt: ⁊ hoc a nōnullis vocatur offenſū: vt ſi aliqs auarus dicat: miſeri ſunt: qui auari ſunt quidam cui ducēda erat vxor ꝓbare volens nō eē ducenda vxorē. Miſeri ſunt inquit qui vxores ducunt: hunc ſtatim obiectū eſt: qđ tu hoc reprehendis cui due vxores ſunt: vel qui vna quā habueras non contentus: alterā duxiſti. alteram ſcđm Miſeri. Habenti vxorē quieto eſſe animo nunꝙ licet: ſapienterq; Metellus numidicus cum ad matrimonia capeſſenda populum Romanum adhorteratur: ſic ait. Si ſine vxore poſſemus Quirites eſſe omnes ea moleſtia careremꝰ: ſꝫ quoniam ita natura tradidit vt nec cum illis ſatis commode nec ſine illis vllo modo viui poſſit: ſaluti ꝑpetue potius ꝙ breui voluptati conſulendum videtur.

Aliud vitiū

Signū qđ

Equiuocū: Uniuocum

Miſeria cōiugatoꝝ.

Exemplum de vitio a vulgari defenſione,

Franciſcus

¶ Item vitioſū eſt id: qđ vulgare hꝫ defenſionem:

¶ Itē vitioſum ⁊c. Hoc vulgare nominatur: quonēs excuſatio nimiū leuis eſt: ⁊ a iudicibꝰ vl audi

hoc mõ. Iracũdia duct⁹ peccauit: aut adoleſcentia aut amore: huiuſmodi ei deprecatiões/ſi ꝓbabunt: impune maxia pctã diluẽtur. Itẽ vitioſa eſt: cũ id ꝓ certo ſumit: qđ inter oẽs nõ cõſtat: qđ etiã nũc in cõtrouerſia eſt: hoc modo. Ebo tu: dij qbus eſt ptãs ſuperũ atq̃ inferũ pacẽ inter ſeſe cõciliãt: ↄferũtq̃ cõcordiã. Nã ita ꝓ ſuo iure vſum† Threſpõtẽ Ennius induxit: quaſi iã ſatis rõnibus certis ita eſſe demonſtraſſet. Itẽ vitioſũ eſt: qđ iã quaſi ſero/atq̃ acto negocio dici videbit: hoc modo. In mẽtẽ mihi ſi veniſſet Quirites: nõ cõmiſiſſem: vt hũc in locũ res veniret: nã hoc aut hoc feciſſem: ſed me hec ratio fugit.

Exẽplũ cũ ꝓ certis dubia dantur. †Veli⁹ in manu ſcripto exẽplaribus. Nam ita ꝓ ſuo iure hoc exemplo vſum Threſpõtẽ Ennius induxit. Exẽpluz de vitioſa tarditate.

boribus non admittit. Valet hoc aliquando in peccatis minimis: in magnis aut mediocribus vix vnq̃. Vt ſi qui virginem vitiauit: ita dicat amans feci. Item vrinerari ſʒ ebrius purgatio hic nihil proderit. Et cur dicet amore victi te ſiniſti: aut a vino non temperaſti: ideo puniendus es: ꝙ minus temperans fuiſti: ⁊ vt exemplo tuo alij modeſte viuere perdiſcãt. Iracũdia: vt ſi qs pulſauerit hoiem: ⁊ per iracundiã ſe excuſet: purgatio nõ admittet. Deꝑcatiões depulſiões. Si ꝓbabunt. Si admitterentur. Diluentur: purgabuntur: quoniam omnes in aliquid horum criminis ſui cauſaz reijcient: ⁊ multi grauia committent peccata: veniam ſe hoc mõ cõſecuturos ſperantes. Itẽ vitioſuz eſt cũ id ⁊c. Aliud vitiũ qđ cõmittit quotiẽs illud ad cõfirmandũ aſſumit: qđ ipm ꝓbatiõe indiget. Quinti. cõtrouerſum ꝓ cõfeſſo appellat. Exẽplo vtit Ennij: cũ ſocer iratus Threſponti eſſet ⁊ abducere ab eo filiã vellet: ne id faceret ſic perſuadere threſpõtes conabat. Nõ debes mihi iratus eſſe: ⁊ cõcordiã inter ſe homines habere cõueniẽs eſt. Nã ſi dij iter ſe cõcordes ſunt. Hoies q̃ʒ cõcordiam inter ſe agere debẽt: ſed dij iter ſe cõcordes ſunt: igit ⁊ hoies cõcordes eẽ inter ſe cõuenit. Hãc argumẽtationẽ: ſi cõceſſeris argumentationẽ ſine dubio ꝓbabilis erit. Nam ꝓbabile eſt: ſi dij inter ſe concordes ſunt: hoies q̃ʒ ↄcordes debere eſſe: ſed deos inter ſe ↄcordes eẽ minime pʒ. Quod homerus bellãtes inter ſe finxit: cũ alij troiam capi vellent: alij repugnarẽt. Item vitioſum eſt ⁊c. Hoc vitiũ Quin. appellat ſermo conſtitutũ. Quotiẽs ꝑ iprudẽtiã crimen purgam⁹: ⁊ dicimus nos facturos fuiſſe aliquid: ſi cogitaſſemus. Qđ quotiẽs accidit nõ excuſare: ſʒ accuſare nos videt. Nihil eñ refert neſciſſe nos: ſi ꝓbari poteſt ſcire nos potuiſſe: ⁊ io dãnandi ſum⁹: ꝙ que neceſſaria fuerint nõ excogitauim⁹. In mentem mihi ⁊c. Exẽpluz põt eſſe Auli poſthumij: qui exercitum I caudinas anguſtias duxit: et ab hoſtibus circumuentus eſt: omniſq̃ exercitus ſub iugum miſſus. Hic ſi dixiſſet: ſi cogitaſſem Quirites hoc futurum in aliam locum exercitum duxiſſem: admiſſa eius excuſatio non fuiſſet. et Atqui cogitare debuiſti dictum ei fuiſſet. Turpe enim imperatori; Scipio inquit eſſe dicere non putaram. Aut hoc: vel in alium locum exercitum duxiſſem: vel primo dimicaſſem.

Item vitioſum. Continue docet reliqua ↄfirmatiõis rõnis vitia dicta. Item vitioſum ſup. eſt genus cõfirmatiõis rõnis id qđ habet defenſionem vulgarẽ. i. ad quãlibet culpã applicabilem: hoc modo Peccauit ductus iracundia: aut adoleſcentia: aut amore: vt fiat confirmatio ſic. Si cui vnq̃ ignouiſtis iudices: huic maxime ignoſcendum puteris: peccauit enim ductus iracundia: aut ⁊c. ſed eã confirmationem dicet aduerſarius non admittendam: eñ pro q: ſi huiuſmodi deprecationes. i. depulſiones ac purgationes criminũ probabuntur. i. approbabuntur ⁊ vt ſufficiẽtes admittentur tunc ſup. maxima peccata diluentur. i. purgabunt: impugne. i. ſine vlla punitione: quia quilibet dicet ſe tali vitio aut occaſione inductũ peccaſſe. Item confirmatio rõnis eſt vitioſa: cum id ſumitur. i. aſſumitur pro certo: quod non conſtat. i. nõ eſt peccatum vt verum inter omnes hoc eſt de quo aliqui dubitant: ⁊ quod etiam nunc. i. in preſenti lite eſt in controuerſia. i. de quo contenditur: hoc modo. Eho: tu: dij quibus eſt poteſtas ſuperum atq̃ inferum. i. in ſuperos atq̃ inferos: aut ſuperorum ⁊ inferorum: conciliant inter ſeſe pacem: ⁊ cõferunt concordiam: ⁊ ita nolunt fieri diuortium. Nã Ennius induxit Threſpontem maritum illum cui⁹ pauloante mẽtio facta eſt vſum ita. i. tali confirmatione ꝓ ſuo iure quo cõtendebat cõiugẽ nuptam a ſe inuito non eſſe auferendã: quaſi demõſtraſſet iam rõnibus certis: ſatis eſſe ita: cum de illa re controuerſia fit. Nam ſi cõſter deos eſſe concordes: quos tamen Homerus atteſtatur diſcordes fuiſſe: non continuo conſtabit eos velle homines concordes eſſe cũ quibuſlibet: qđ certũ eſt deo authore multis illata eſſe bella. Preterea non omnis concordia bona eſt: vt maioꝝ intereſt: ergo talẽ dij nõ approbant Facile ergo poterat ſocer refellere quod ab genere aſſumebatur. Item vitioſum eſt ſup. confirmationis genus: quod videditur dici iam quaſi ſero. i. nimis tarde: atq̃ negocio acto: hoc modo. O Quirites ſi veniſſet mihi in mentem non cõmiſiſſem. i. non eſſem paſſus vt res veniret in hunc locum. i. in talem ſtatũ: aut exercitus in tales anguſtias. Nam ego feciſſem hoc aut hoc. i. ſic aut ſic cunctaſſem. Sed hec ratio fugit: id eſt latuit me tum: id eſt tunc.

Aſcenſius Ordo.

Franciſcus

Itẽ vitioſuz ⁊c. Hoc vitiũ Quintilian⁹ cõtra fidẽ appellat. Qñ qđ manifeſtũ crimẽ eſt: leui defenſiõe tegere tentamus: qđ accuſandũ eſt cõfitentes: et ꝑ id purgantes: qđ admittendũ non eſt exẽpli cã qdã eũ q in regno erat floretiſſimo dereliqt: et ſe apud illũ purgãs: hac vitur cõfirmatiõe. Cuʒ in regno eſſes florẽtiſſim⁹: te deſeruit nunc cum decet⁹ ſis: ſummo

Itẽ vitioſum eſt: cũ id/qđ ĩ aperto delicto poſitũ eſt: tñ aliqua leui tegitur defenſione: hoc mõ. Cũ te expectabãt oẽs florẽtiſſimo regno reliq: nũc deſerto ab oĩb⁹ ſũmo piculo ſol⁹: vt reſtituã/paro. Itẽ vitioſum ẽ: qđ in aliã ptẽ ac dictũ ſit/põt accipi: id eſt huiuſmodi: vt ſi quis potens/ac factioſus dixerit: ſati⁹

Exẽplũ qđ apta defẽſione tegitur.

Aliud vitioſum.

eſt vti regibus/ ꝙ vti malis legib⁹: nã hoc tametſi rei arguende cauſa poteſt ſine malitia dici: tñ propter potentiã ei⁹ qui dicit/ nõ dicitur ſine atroci ſuſpitione. Item vitioſuz eſt falſis/ aut vulgarib⁹ definitionibus vti. Falſe ſunt hmõi: ſi qs dicat iniuriã nullã/ niſi que ex pulſatione/ aut conuitio conſtet. Vulgares ſunt: que nihilomin⁹ in aliã partẽ trãſferri poſſũt: vt ſi qs dicat: q̃druplatoꝛ (vt breuiter de ſcriba) capitalis eſt: eſt em̃ improbus/ et peſtifer ciuis. Nã nihilomagis quadruplatoꝛis/ ꝙ furis/ ꝙ ſicarij/ aut pditoꝛis attulit definitionẽ. Itẽ vitioſuz eſt pro argumẽto ſumere: quod in diſquiſitiõe poſitũ eſt: vt ſi quis furti quem arguat/ dicat eum eſſe bolez improbuz/ auarum/ fraudulentũ: eius rei teſtimoniũ eſſe: ꝙ ſibi furtum fecerit. Item vitioſuz eſt cõtrauerſiã cõtrauertiſia diſſoluere: hoc modo. Non cõuenit cẽſores iſtũ verbis ſatiſfacere: ex eo ꝙ ait: ſe nõ potuiſſe adeſſe: ita vt iurat⁹ fuerat: ꝙ ſi ad exercitũ nõ veniſſet: id tribuno †militũ diceret. Hoc iõ vitioſum eſt: quia non expedita/ aut iudicata res eſt: ſed impedita/ et ſimili cõtrouerſia poſita exẽpli loco profert. Item vitioſa eſt: cum id de quo ſumma cõtrouerſia eſt/ parum expeditur: et quaſi tranſactuz ſit/ relinquitur: hoc modo. Aperte fatur dictio: ſi itelligas: tali dari arma: qualis qui geſſit/ fuit: iubet: potiri ſi ſtudeamus Pergamo: q̃ ego profiteoꝛ eſſe mea: me eñ equum frui fraternis armis: mihiq adiudicarier: vel ꝙ propinquus/ vel ꝙ virtutis emulus.

Falſe definitiones.

Aliud vitioſum.

Aliud vitioſum.

† Id ne tribuno militũ ediceret vt legitur ratio admõet et priſca lectio.

Aliud vitioſum.

Factio.

Definitio.

Quadruplatoꝛ.

periculo reſtituere te paro. Quis hoc admittat? nõne is cui: tu ſtatim ſubijciet. In floꝛentiſſimo ſtatu cum eſſem me deſeruiſti: et nũc eiectum me reſtitues? quis hoc credat? Itez vitioſum eſt ec. Hoc non per ſe vitium eſt: ſed perſona que loquitur: vitiũ facit cum ea que dicit: aliter ꝙ dici accipi poſſit exempli gratia. Si ſpurius melius qui popularis admodũ fuit cum aliquis leges minus vtiles populo ferre vellet: multo meli⁹ diceret eſſe bonis regibus vti ꝙ malis legibus. Nam etiam ſimpliciter hõc dicens venire tamen in ſuſpitionẽ poſſet erecti animi ad regnũ. Itaq nõ ſolũ obſeruandũ eſt quid dicat: ſed etiã a quo dicatur. Nam ſi potẽs fuerit et ſactioſus qui ſic loquit: probabilez faciet ſuſpitionem. Naz rõ per ſe contẽnenda non eſt. Melius eſſe vti bonis regib⁹ ꝙ malis legib⁹ et omnes mallent bonos reges in ſeruitute habere: ꝙ in libertate malas leges. Factioſi: factio ẽ diuiſio ciuiũ in diuerſa ſtudia. Cũ aliqui ſe principes in ciuitate efficere conantur: inter quos emulatio eſt: qui et factioſi dicuntur. Sine malitia: ei⁹ qui dicit: et ſi in ſuſpitionẽ venire poteſt. Atroci vehementi. Item vitiũ eſt ec. Aliud vitium: cum aut falſa aut vulgaris definitio fuerit. Cõtingit eniz cũ confirmamus definitionibus vti que ſi foꝛte falſe fuerit aut vulgares: cõfirmatio quoq falſa erit aut vulgaris: et vtriuſq exemplũ ponit Cicero. Definitio eſt ei⁹ rei quam definimus breuis quedaz et circunſcripta explicatio. Debet enim omnem aliam ſpeciem a definito excludere: et partes ei⁹ omnes ex quibus conſtat complecti aliter non bona erit definitio. Si quid dicat iniuriam ec. Falſa eſt definitio: quia non ſuas partes oẽs complectitur. Siquidem nõ ſolum pulſatio: aut conuitium iniuria eſt: ſed quicquid in rem: aut in perſonam contra ius equũ fit iniuria appellat. Vulgares ſunt vulgaris diffinitio illa eſt q̃ non ſolum rei conuenit que diffinitur ſed alijs multis: vt ſi dicas rhetorica liberalis ars eſt: vulgaris eſt diffinitio per quam quid rhetorica ſit: aut qualis ſi non exprimitur: id enim et de dialectica: et de philoſophia dici poteſt: Quadruplatoꝛ: exemplum eſt quadruplatores inquit Pompeius dicebantur qui eo queſtu ſe tuebantur vt eas res perſequerentur quarum ex legibus quadrupli erat actio. Melius et enarratius aſconius. Quadruplatores delatores indicerant criminum publicoꝛum: in qua re quartam partem de proſcriptoꝛũ bonis quos detulerant

Aſcenſus oꝛdo.

Item vitioſum ec. Recitat vitium confirmationis que aſſumit id quod ſit contra fidem: et deinceps alia vitia ſubiungit dicens. Itez vitioſum eſt cum id quod poſitum eſt in delicto manifeſta. i. quod cum manifeſtam habeat culpam: tamen id eſt nihilominus: tegit. i. palliatur: aliqua defenſione leui id eſt modici ponderis: hoc eſt parui momenti: hoc modo. Ego reliqui te o pclen: regno ſup. exiſtẽte tibi floꝛentiſſimo: nunc paro: id contendo: vt ſolus reſtituaz ſup. regnum tibi deſerto ab omnibus reſtituam inquaz ſummo periculo: id eſt per ſummum diſcrimem vite poſſet eẽ: pelens aut quibus alius deſertus dicere. Quis tibi hoc credat?
Item vitioſum eſt: ſcilicet genus confirmationis quod poteſt accipi in aliam partem ac id eſt ꝙ dicium ſit: id eſt huiuſmodi: vt ſi quis potens ac factioſus in ciuitate libera qualis erat olim romana: dixerit ſatius: id eſt melius et conſultius eſſe vti regibus ꝙ vti malis legibus: nam tametſi hoc poteſt dici ſine malitia: id eſt ſine affectatione regni aut dominij: cauſa rei: videlicet legis pernicioſe augende. i. deteſtande: tamen non dicitur ſine atroci ſuſpitione videlicet affectantis regnum propter potentiam eius qui dicit.
Item vitioſum eſt vti in confirmationibus definitionibus falſis aut vulgaribus. Falſe ſunt huiuſmodi: ſi quis dicat iniuriam nullam ſupple eſſe: niſi ipp. eam que conſtet ex pulſatione: id eſt

conſequuntur: ⁊ ſubdit: alij dicūt quadruplatores eſſe: earum rerū accuſatores: qui conuicti quadrupli damnari ſolent: idem vt mihi videtur ſignificat quadruplator quod apud grecos ſycophāta.

Sica.

Quā ſicarij: quia ſica dicti ſunt: ea breue ferrum eſt quod latere ſub veſtibus poteſt. Cicero in paradoxis: ſica tua deprehenſa eſt. Sicarios: lex Cornelia de ſicarijs vltore ferro perſequitur: ſignificātur autem hoc nomine homicide aut illi qui hominem occidendi cauſa cum telo ambulāt.

Proditor.

Proditoris: is qui aliquid in principis aut reip. perniciem molitur.

¶ Item ⁊c. Aliud vitium quod dicitur nondum conceſſuȝ: cum de homine: vt ait quintilianus dicit non de cauſa. Et illud ad confirmandum rationeȝ aſſumitur qđ in controuerſia eſt: per quod qui argumentatur: oſtendere vult aliquem vel auarum: vel iracunduȝ eſſe: vel quiduis aliud exemplum ſubiungit Cicero: quod huiuſmodi eſt. Quidam enim quem accuſabat improbum: auarū: et fraudulentum hominem eſſe oſtēdere volebat: ⁊ ex eo probare contēdebat: furtum ab eo commiſſum eſſe. Et ſic ad probandum reum eiuſmodi eſſe: re vtebatur adhuc incerta et controuerſa. Et hūc inquit: nihil eſt quod damnare dubiteris. Eſt enim improbus: auarus ⁊ fraudulētus: quod ex eo cognoſcitur: ꝙ furtum commiſit: ſȝ hoc nondum conſtat illum videlicet furtum commiſiſſe.

Diſq̄ſitio.

Diſquiſitione: diſputatione: ⁊ ꝯtrouerſia.

¶ Item vitioſum eſt controuerſiam ⁊c. Aliud vitium: cum ad ſoluendam controuerſiā controuerſia adducitur. Adducere autē inconueniens vt dialectici dicunt: nō eſt ſoluere ſed multiplicare queſtionem. Accuſatur aliquis apud cenſores: ꝙ illis vt iurauerat nō paruerit: ⁊ ꝙ ſtatuto ab illis tempore non affuerit. Et ſic ſe defendit. Non ſum damnandus cenſores ꝙ non affuerim: nam adeſſe non potuit: damnandum autem non eſſe ex eo apparet. Quoniam ſi commeatum a tribuno militum accepiſſem: et ad diem commeatus ad exercitum non veniſſem: idem quod vobis nunc dico tribuno dixiſſem: ideo me non veniſſe quoniā non potuiſſem: ſed quis ſcit veniam tibi tribunum ſi ſic diceres daturum fuiſſe? Hoc certe dubium eſt. Nam ſic ſe purgantem vel damnare tribunus vel abſoluere potuiſſet. Satiſfacere penas dare Id ne tribuno militum diceret: quaſi dicat diceret vt interrogantis ſit particula ne: q̄uis ⁊ pro certe accipi poſſit. Expedita aut iudicata: hec cum afferunt ⁊ proſunt vehementiſſime: vt ſi dicatur: ſi hic non affuit ad diem commeatus puniendus non eſt. Nam impeditus egritudine fuit vel traijcere fluuium qui increuerat non potuit: puniendum autem non eſſe apparet: quoniam alijs in ſimili cauſa venia data eſt. Item vitioſum: aliud vitium quod committitur: quotiens res obſcura ⁊ de qua ſumma dubitatio eſt quaſi aperta et manifeſta ſit: et quaſi conſtet pauciſſimis verbis tranſigitur Quod Ennij vel alicuius alterius veteris poete probat exemplo: qui tragediam de aiace ⁊ Vlyſſe ſcripſit inter quos pro Achillis armis illo mortuo controuerſia orta eſt.

Oracul. verbo.

Conſultus autem Apollo: in hanc ſententiam reſpondit ſed obſcurius Si vrbem ilium capere vis Agamennon: achillis arma ei adiudicato. qui virtute et ſanguine Achilli propinquior fuit: ex omnibus grecis ducibus duo omnino extiterunt: qui ſe Achilli comparare auſi ſunt: Aiax ⁊ Vlyſſes: et Aiax quidem quaſi expeditū ⁊ manifeſtum oraculū eſſet: ⁊ dari ſibi tm̄ vellet: illud pronūciauit: cum dubiū tn̄ oraculum nō mediocriter eſſet: ⁊ cui dare vellet minime appareret.

Dictio.

Dictio reſponſum oraculum. Lauinus octauo ab vrbe cōdita. Mala erat dictio vt ab vrbe pande

violenta conceſſione: aut ex conuitio: id eſt manifeſto opprobrio aut cōtumelia: q: alijs modis innumeris fit iniuria vt furto adulterio: delatione: detractione: incendio ⁊c. vulgares ſupp. definitiones ſunt que licet vni rei applicentur. poſſunt nihilominus transferri in aliam partem: vt ſi quis dicat quadruplator: id eſt redemptor litium aut rerum: vnde quadruplum ſperet: eſt (vt deſcribam ſupple eum breuiter) capitalis: id eſt reus capitis amittendi. Eſt enim ciuis improbus ⁊ peſtifer: nam ſupple talis definitio: nihilo: id eſt in nullo attulit magis definitionem quadruplatoris: q̄ furis: q̄ ſicarij: id eſt ſica hoc eſt mucrone preſertim latente q̄ graſſari ſoliti: aut proditoris ſcilicet domini: aut vrbis omnes enim tales ſunt non minus omnino pius q̄ quadruplator capitales ⁊ improbi ac peſtiferi.

¶ Item vitium eſt ſumere pro argumento: id eſt medio probandi quod poſitum eſt in diſquiſitione: id eſt diſputatione: vt ſi quis dicat eum quem arguat id eſt accuſet furti .i. actione aut accuſatione eſſe hominem improbum auarum ⁊ ſup. fraudulentum ⁊ ſup. teſtimonium eſſe eius rei ꝙ fecerit ſibi furtuȝ. Nam id aſſumitur quod probare deberet. ¶ Item vitioſum eſt diſſoluere controuerſiam controuerſia: id eſt adducere inconueniens contra inconueniens: id enim non eſt ſoluere: vnde flaccus. Nil facit exemplum litem quod lite reſoluit. hoc modo. O cenſores non conuenit: id eſt non eſt conueniens iſtum ſatiſfacere verbis ex eo ꝙ ait ſe non potuiſſe adeſſe ita vt fuerat iuratus: ꝙ ideſt quia ſi non veniſſet ad exercitum: ipſe dicet hoc ſcilicet idem quod vobis dixit: tribuno militum: hoc eſt ſi quis iuratus aut cum iuramenti interuentu promiſerit cenſoribus adeſſe certo loco ⁊ tempore: ⁊ accuſatus ꝙ non affuerit: dixerit cēſores non affui: quia non potui adeſſe: quocirca me purgatum habere debetis: quia ſi idem iuratus fuiſſem tribuno militum ⁊ ad dieȝ commeatus non veniſſem idem illi dixiſſem et purgatus fuiſſem: poſſet aduerſarius dicere non conuenit cenſores iſtum ſatiſfacere ſcilicet de delicto ſuo verbis .ſ. ſcilicet friuolis et inanibus: nam hoc genus confirmationis ideo vitioſum eſt: quia res ſcilicet que ab eo aſſumitur non eſt expedita aut iudicata .i. non eſt euidens ſine controuerſia: ſi tribuno militum non ſeruaſſet fidem: quod apud illum purgatus fuiſſet dicendo ꝙ adeſſe non potuit: ſed res impedita: id eſt intricata: ⁊ poſita in ſimili controuerſia: profertur loco exempli. ¶ Item confirmatio ſupple eſt vicioſa: cum id de quo eſt ſumma cōtrouerſia expeditur: id eſt enodatur parum: et relinquitur quaſi ſit tranſactum hoc modo. Dicat ſupple aiax. Dictio: id eſt factum aut oraculum appollinis fatur aperte ſi intelligas ſi intelligatur. Nam ſupple iubet arma dari tali qualis fuit qui geſſit ſup. ea ſi ſtudeamus potiri pergamo: id eſt capere troiam: que arma ego profiteor eſſe mea: enim pro quia: equum eſt me frui armis fraternis id eſt que erunt patruelis mei: et equum eſt ſupple arma fraterna adiudicarier: ideſt adiudicari. (Eſt enim paragoge metri cauſa mihi vel quod propinquus ſupple ſum: vel quod emulus id eſt imitator virtutis ſupple eius hoc eſt achillis: vbi oraculum. Arma dato tali qualis qui geſſerit illa. Si capere exoptas excelſe menia troie. vterqȝ pro ſe interpretari potuit: cum Vlyſſes Achilli ſimilis fuerit conſilio: et aiax robore: et tamen tanq̄ aperte pro ſolo aiace faciat: ab eo aſſumitur.

ſio caueret: de alexādro loqͬ Epirotico. Fratri. fratres ſunt ex eiſdem parētibus nati: ⁊ ex duobus fratribus: ⁊ ij patrueles vocantur. Ex duobus autem fratribus nati erant Achilles et Aiax: ille ex peleo: hic ex telamone Ouid. Frater erat: fraterna peto.

¶ Item vitioſum eſt: ipſum ſibi in ſua oratione diſſentire: ⁊ contra ea ꝙ ante dixerit dicere: hoc mõ. Qua cauſa accuſem hũc? nulla em̄ cā eſt/ cur hũc accuſem: Tum id exputādo euoluere. Nā ſi veref qd eum accuſem/ q eſt ꝓbꝰ: ſi inuerecūdū animi ingeniū poſſidet: qd eū accuſem/ q id parui auditu exiſtimet? Nā incõmoda rõne videt oſtēdiſſe/ quare nõ accuſaret: qd qͦ poſtea ait? Nūc ego te a ſummo iam detexā exordio. Itē vitioſum eſt/ qͦ dr̄ ꝫ iudicis volūtatē/ aut eoꝝ qui audiūt: ſi aut partes/ qbꝰ illi ſtudēt/ aut hoīes/ quos illi charos habēt/ ledāt: aut aliqͣ hmõi vitio ledat auditoris volūtas. Itē vitioſum eſt/ nõ oēs res ꝯfirmare: qͣs pollicitꝰ ſis in expoſitiõe. † Itē verēdū eſt/ ne de alia re dicaf: cū alia de re ꝯtrouerſia ſit: inqꝫ hmõi vitio conſyderādū eſt: ne aut ad rē addaf qd: aut ꝗppiā de re detrahaf: aut tota cauſa mutata in aliā deriuef. Ut apud Pacuuiū zetus cum amphione: quoꝝ cõtrouerſia: cū de muſica inducta ſit diſputatio in ſapiētie rõnem: ⁊ virtutis vtilitatē cõſumif. Itē ꝯſiderādū eſt: ne aliud accuſatoris criminatio ꝯtineat: aliud defenſoris purgatio purget: qͦ ſepe conſulto multi ab reo faciūt anguſtijs cauſe coacti. Uti ſi qͥs accuſef ambitu magiſtratū petiſſe: ab impatoribꝰ ſepenumero ſe apud exercitū donatū eſſe dicat. Hec ſi diligēter in aduerſarioꝝ oratione obſeruauerimꝰ ſepe depꝛhēdemꝰ/ ⁊ in eiuſmodi depꝛehēſione oſtēdemꝰ eos de ea re: qd dicaf nõ habere.

Aliud vitij genus cum quis dictis ſuis contrarius eſt.

Aliud genus vitij ꝓmiſſioni de expoſitione ſi idem nõ facere.

† Ut ille qͥ eū ambitus accuſaretur manu ſe fortē eſſe defendebat: et vt ariſtoteles I Elēchoꝝ libro ſcribit feciſſe Lycophrona: cum de quo diſputaref nõ intelligeret: Lyram cepit extollere.

Aſcenſius.

¶ Item vitioſum eſt (inquit) ipſum ſcꝫ cauſidicū aut oratorē diſſentire ſibi. i. a ſe: in oratione ſua: et dicere contra ea, que dixerit ante: hoc modo. Qua cauſa. i. qua vtilitate accuſem hūc? q. d. nulla. Nulla enim cauſa eſt vt hunc accuſem: tum. i. deinde vitioſum eſt euoluere. i. deducere ⁊ declarare id ſcꝫ ꝙ nulla ſit cauſa exputādo. Nā ſi veref. i. ſi eſt hõ verecūdus: qd accuſem eū? q. d. nulla ratione qui eſt probus: qͦ ex eo patet ꝙ veretur: quia ſi erubuit ſalua res eſt: quia de ſe eſt emēdabilis: ſi poſſidet ingeniū. i. naturā animi inuerecundum: quid. i. ad qd accuſem eum qui exiſtimet parui. i. parui curet id auditu. i. vt audiaf? q. d. fruſtra id fecero: cum ſit inemēdabilis. Num. i. nūqͥd? q. d. nõ: aut lege nõ vt ſit: talis videf oſtēdiſſe ratione nõ incõmoda quare nõ accuſaret. i. deberet eū nõ accuſare: qd. i. ad quid ait poſtea. Ego nūc detexā. i. denudabo ⁊ aperiā te. i. vitia tua a ſummo. i. primo exordio? q. d. ſibi contradixit. Nam dixit ſe nolle accuſare: ⁊ iam parat eum omnino accuſare: Et videf exēplū ſumptū ex noua tūc tpis alicuiꝰ oratione. ¶ Itē vitioſum eſt ſcꝫ genꝰ ꝯfirmationis aut id qͦ dicif ꝫ volūtatē iudicis aut eoꝝ qͥ audiūt: ſi ledāt. i. offendant aut partes qbꝰ illi ſcꝫ iudex ⁊ auditores ſtudēt. i. multū fauēt:

Franciſcus

¶ Item vitioſum ⁊c. Hoc vitium vocatur incõſtans ſeu contradictio. Quādo ſibi ipſi nõ ꝯſtat qui loquif. Et quod ſubiectis rationibus dicturum ſe negauerat: id paulopoſt dicit. Quidā vult oſtēdere nihil eſſe cauſe cur aliquem accuſet: deinde cū ꝓbauerit non eſſe accuſandū: cõtinuo ſubiungit: dicens ab vltimo pͥncipio vitam huiꝰ detegā: vt qualis ſit cognoſcatis. Qua cauſa accuſē: ꝓpoſitio eſt: quā ratio ſubſequitur: nulla enim cauſa eſt: cur accuſem. Hāc rõnem rurſus confirmat: aut enim verecūdus eſt: aut inuerecūdus: ⁊ vtif dilēmate. Si verecundus eſt: accuſari nõ dꝫ: ſi inuerecūdus: accuſationē contēnet: talis cõfirmatio idonea eſt: ⁊ admitti ab auditoribꝰ poſſet: ſed cū ſubiūgit: nam te a ſummo iā detegam exordio: vitiū cõmittit. Exputando diligenter et acute diſputādo: ⁊ eſt alicuius veteris poete locus. Si veref ſi verecundus eſt: ꝓbitatis ſignū verecūdia eſt: ⁊ Terētius ait. Erubuit ſalua res eſt. Itē vitioſum ⁊c. Aliud vitium qͦ merito vocari poſſet importunū: aut ineptū ſi qͥs contra iudicē aut auditorē vel perſonam illis gratā aliquid diceret. Qͦ ſi fieret: certe nõ mediocriter iudicis animꝰ vel auditoris quē habere ꝓpitiū pars magna victorie eſt: vt Quintilianꝰ ait vehemēter offenderetur: ⁊ a cauſa noſtra alienaref: exempli gratia ſi quis apud Actconē venationem accuſaret: apud romanos ſciētiā militarē: aut agriculturā. Apud Alexandrū macedonē dicēs contra aliquē vrbiū expugnatorem diceret nihil eſſe crudelius ꝙ vrbes diruere: cum ipſe Alexander thebas diruiſſet: vel perſonas repꝛehēderet iudicibꝰ vel auditoribꝰ caras: que hmõi ſtudijs delectarentur. Partes quibus ⁊c. vt ſi Cice. pro deiotaro dicēs aut Ligario: contra ceſaris partes loquatur Põpeū cauſam preferēs. Homines vt ſi quis contra Oppium: aut balbum dixiſſet apud ceſarem: qui ceſari cari erāt. Audētoris vo. quoniam contra atqꝫ vellet dicimus. Itē vitioſum eſt non omnes res: huiꝰ vitij nullū exemplum ſubijcit Cice. qm̄ quale ſit cognoſci facile põt. Cū non oēs propoſite res confirmantur: vt ſi quis dixerit: ſtudijs literarū operā dādā eſt: quibꝰ nihil honeſtiꝰ nihil vtilius: nihil iocūdius eſſe oſtendā. Deinde cum multa de honeſtate ⁊ vtilitate diſſeruit: de iocunditate nihil dicat: maximū autē vitiū eſt qͦ ⁊ in partitione

preceptis oſtēſum eſt: ſi aliqd ex his omittit que ꝓpoſuimus. Itē verendū ⁊c. Hoc vitiū fit cū ſummam qōnis nō tuemur: ⁊ aliena a re vtemur purgatione: vt ſi qs de adulterio loquat: cū de furto cōtrouerſia ſit. In quo hmōi vitio ⁊c. tria euitāda eſſe dicit: per que vitiū hoc cōmittit. Additionem cū vel addit qḋ ad rem minime pertinet detractionē cū id detrahit: qḋ detrahi nō deberet: mutationē cum cauſa relicta de qua agit: ad illud digrederis: de quo nulla lis eſt: qḋ exēplo oſtendit pacuuij: apud quē zethus et amphiō fratres quoꝝ paſtor ille: hic Citharedꝰ fuit de muſica cōtēdētes: in diſputatione de rōne ſapiētie: ⁊ virtutis vtilitate a muſica delapſi ſunt. Itē cōſyderādū eſt: hoc vitiū cōmittit: cū ad propoſitū nō rndetur. Exēplū cauſa: accuſatus aliqs ꝙ per ambitū ⁊ largitionē magiſtratū adeptus ſit: ſepenumero apud exercitum donatū ſe fuiſſe dicat: ⁊ hoc tn callide ſolet fieri. Signat enī qui ſic

aut ledant homines quos illi habent charos: aut volūtas auditoris ledatur aliquo vitio hmōi: quia captanda eſt beniuolētia eius. ¶ Item vitioſum eſt cōfirmare non oēs res. i. demittere aliquas res nō cōfirmatas: quas ſcȝ res pollicitus ſis ſcȝ declarare ⁊ cōfirmare in expoſitione. i. ꝓpoſitione ſeu enūciatione prima: vt ſi quis dicat. Et furem ⁊ ſacrilegū te oſtendā: nam ⁊ pupillos ſpoliaſti: ⁊ domos viduarū inuaſiſti. In neutro enī ſacrilegiū eſt. ¶ Item verendū eſt ne dicat de alia re cū cōtrouerſia ſit de alia re: ⁊ cōſyderandū eſt in hmōi vitio: ne aut quid. i. aliqd addat ad rem: aut ne quippiā detrahat de re: aut tota cauſa mutata deriuet. i. traducat in aliam ſcȝ cauſam: vt apud Pacuuiū zethus frater amphionis ſup. facit cum amphione: quoꝝ ſcȝ duorū fratrū cōtrouerſia cū ſit inducta de muſica: cōſumit. i. finit ⁊ terminat in ratione ſapiētie: ⁊ vtilitate virtutis. Item ꝯſyderandū eſt ne criminatio accuſatoris ꝯtineat aliud. i. vnā rem: ⁊ purgatio defenſoris purget aliud. i. rem penitus differentem: qḋ multi faciūt ſepe ab reo. i. a parte rei: cōſulo. i. per cōſiliū coacti anguſtijs cauſe ſcȝ defendēte. i. cū non habeāt qḋ ad obiecta reſpondeāt tranſeūt ad alia que purgādi vim habeāt: vt. i. quēadmodū cum is qui accuſetur petiſſe magiſtratū ambitu. i. largitione aut malis artibus dicat ſe donatū eſſe ſepenumero ſcȝ aliquo premio: ab imperatoribus apud exercitū: qḋ ſignū valet ad ꝓbandū ꝙ fortiter egerit pro rep. non ꝙ ambitus inſons ſit. Si nos obſeruauerimus. i. aduerterimus: hec ſcȝ vitia ꝑſertim latentia. in oratione aduerſariorum: nos deprehēdemus ſepe ⁊ oſtēdemus in eiuſmodi deprehēſione. i. deprehēdendo: eos non habere qḋ dicant: aut quid dicatur de ea re. i. de qua dicere deberēt: ⁊ ita reddemus eos confuſos: ⁊ oſtēdemus victos: cum ad rem nequeant reſpondere.

loquitur ſe nō largitionibꝰ quēꝗ corrumpere ſolitū ſed potius corrumpi. Item accuſat aliquis furti: nihil ad obiecta reſpōdet: ſed grauibus ſupplicijs fures afficere ſolitū dicit: in magiſtratibus: cū eſſet hoc vitiū a ſuperiori nō multū diſtat. Qḋ ſepe cōſulto cōſilio oratoris fieri hoc ſepe dicit: cū quibuſdā cauſe anguſtijs circūuentū ſe videt ⁊ obiecta refelli nō poſſunt: ſtudet enim anteacta vita rei vel virtute preſens crimen diluere. Vti quis ⁊c. Non eſt cur me condēnetis iudices. Ego enim pro rep. ſepe fortiter pugnaui. Argumēto eſt qḋ ſepe ab imperatoribus donatus fui de ea re: de crimine qḋ obijcit: ⁊ ob eam rem ad illud deſcēdere: qḋ minime ad cauſam pertineat. Si haberet quid ad obiectū crimen reſponderet: nunꝗ hoc diceret: qḋ ad cauſam pertineat vobis cognoſcere iudices licet.

¶ Item vitioſum eſt: artem / aut ſcientiam / aut ſtudium quodpiā vituperare propter eoꝝ vitia: qui in eo ſtudioſi ſunt veluti qui rhetoricam vituperant propter alicuius oratoris vituperandā vitā. Item vitioſum eſt: ex eo qḋ perperā factū eſſe cōſtat / puta re oſtēdi a quo hoīe † factū eſt / hoc modo: mortuū / deformatū / tumore preditū / corpore decoloratum conſtat eſſe. Conſtat ergo necatū eſſe veneno. Deinde ſi ſit vſꝗ adeo in eo occupatus: vt multi faciunt venenū datū vitio non mediocri conflictetur. Non enim factū ne ſit queritur: ſed a quo factū ſit. Item vitioſum eſt in cōparādis rebus alterā rem afferre: de re altera mentionem nō facere: aut negligētius diſputare: vt comparetur vtrū ſatius ſit populū frumentū accipere / an non accipere: que cōmoda ſint in altera re curet enumerare: que in altera re incommoda ſint: vel vt depreſſa pretereat: aut ea que minima ſunt / dicat. Itē vitioſum eſt: in rebꝰ cōparandis neceſſe vituperari alteram: cum alterā laudes. Qḋ genus ſi queratur: vtris maior honor habēdus

¶ Itē vitioſum eſt artē ⁊c. Aliud vitiū eſt cum hoīm vitia artibus aſſignant ⁊ generi aſcribit quod ſpeciei eſt. Non enī ſi franciſcus peccat oēs homines peccant: ſed ſi oēs hoīes peccāt frāciſcus peccat. Exempli gratia ſi quis rhetoricam accuſaret: ⁊ arteȝ pernicioſaȝ eſſe diceret qḋ ea. T. Gracchus male vſus ſit apud romanos: apud Athenienſes Alcibiades: cum nō ſit rhetorice vitium: ſi quis eloquētia male vtit: neqȝ medicine: ſi quis medicꝰ aut nō ſanat egrotū: aut occidit. Nam et rhetorice ars eſt bene dicendi. Et medicina ſanandi appoſita. Orator preterea vir bonus definitur: ⁊ qui male ⁊ inutiliter dicit orator non eſt: nec qui non ſanat quantum in ipſo eſt medicus: ſed hec ſuperiori libro diſputata ſunt copioſius. Artē: hec appellatio generalis eſt pene: nam ⁊ mechanicas complectit. Scientia magis ad liberales artes pertinet ſtudium eſt ipſa exercitatio artis: ſiue ſcientie. Itē vitioſum. Hoc vitium appellat perſpicuū. Cōmittitur autem quoties qḋ factum eſt exaggeramus ſed a quo factū ſit: nō magnopere oſtēdere laboramus ⁊ per ea que dicimus manifeſtū illud fieri arbitramur. In coniecturali aūt cōſtitutione vitiū eſt in eo immorari qḋ appa

Vitiuȝ cum laus vnꝰ rei in vituperiū tranſit alterius.

† Vitiuȝ in boni ſtudij pro ſtudēiȝ vitijs textu.

† Sēſus eſt: Vitioſuȝ eſt cū aliqd inīque factum iā cōſtet: ſed queraẗ tantummodo a quo factuȝ ſit. Si velit aliquis nō tam oſtēdere a quo factum ſit qḋ in qōne poſitum eſt: ꝙ nequiter id factū eſſe oſtēdere: cuȝ de eo dubitet nullus: nō enim ex eo qḋ nequiter factum eſſe oſtēdit: demōſtrat qs quid cōmiſerit: ⁊ idqȝ non mediocri dabitur vitio ſi i ea re multum fuerit occupatus.

† Cum due (vt ⁊ inquit Varro) Albe fuerunt: ab vna dicti Albani: ab altera Albē ſes: ſicut Lucēſes ⁊ Lucani: rhegini ⁊ rhegiē ſes: cumani et cōmēſes. ⁊ cum trine Athene fuerit: alij athenei alij athenienſes: alij atheneopolite.

ſit Albēſibus: † an Veientanis: qui reip. ⁊ populo Ro. ꝓfuerunt: et is qui dicat / alteros ledat. Nō eñ nec eſſe eſt: ſi alteros preponas / alteros vituperare Fieri enim poteſt: vt cū alteros magis laudaueris aliquam alteris laudis partem attribuas: ne cupidius pugnaſſe contra veritatem puteris.

Aſcenſius Ordo.

¶ Item vitioſum eſt vituperare artem aut ſcientiam: aut quod piā ſeu quopiam idest aliquod ſtudium. ſ. exercitium bonum propter vitia eorum qui ſunt ſtudioſi. i. diligentes in eo: veluti qui vituperant rhetoricam propter vitam alicuius oratoris vituperandam. ¶ Item vitioſum eſt putare ex eo: ꝙ conſtat. ſ. aliquid eſſe factum perperam: idest praue ⁊ perverſe: oſtendi a quo homine factum ſit: hoc modo. Conſtat mortuum eſſe deformatum: predituʒ tumore. i. multum inflatum decoloratum. i. denigratum corpore ergo cōſtat necatum eſſe veneno: deinde ſi ſit vſq adeo. i. omnino occupatus in eo. i. ſic rapiatur ſtudio: vt conflictetur. i. contendat venenum datum ſup. eſſe nō mediocri vitio. i. ſi poſtq̄ oſtendit aliquem veneno necatum: poſtea oſtenderit quantum vitij ſit hominem veneno necare: ⁊ non oſtenderit quis id fecerit vitioſe agit: nam defenſor dicere poteſt eſto veneno necatus ſit vt dicis et nihil deteſtabili⁹. ſit q̄ veneno quemq̄ tollere quid id demum ad nos?

¶ Item vitioſum eſt in comparandis rebus. i. dum fiunt comparationes afferre. ſ. in medium: hoc eſt declarare: alteram rem. ſ. comparabilem ⁊ non facere mentionem de altera re: aut diſputare: ſcilicet de ea negligentius. i. tepide aut non ſatis diligenter: vt ſi ſup. conparetur virum ſit ſatius: populum accipere frumentum. ſ. largitum aut diſtributum: an non accipere: et curet enumerare que commoda ſint in altera re. ſ. accipiendo frumēto aut econtrario ⁊ pretereat vt depreſſa. i. deprimat et taceat: que incommoda ſint in altera re: vtpote in non accipiendo frumento vel econtrario aut dicat ea que ſunt minuta. modici momenti. ¶ Item vitioſum eſt in rebus cōparandis neceſſe ſup. eſſe alteram rem vituperari cum laudes alteram: quod genus: id eſt cuius generis ſupp. eſt exemplum: ſi queratur virū ſit maior honor habendus: an ſup. albenſibus: id eſt marſis illis ciuibus albe marſorum an veientanis: ſcilicet populis e veiento oppido: qui ⁊ veij veientes dicuntur. Sunt qui legant albenſibus et veientinis: qui ſcilicet populi profuerunt reipub. ⁊ populo romano: ⁊ is qui dicat: idest dicendo laudet ſup. alteros ledat alteros. (Dicere interdum ſignificat laudare: vt in principio epiſtolarū horatij: Prima dicte mihi ſumma dicende camena ⁊c. Quocirca videtur legēdum ſic vt is qui alteros dicat alteros ledat) Eñ pro quia non eſt neceſſe: ſi preponas alteros: vituperare alteros: id eſt reliquos. Poteſt eñ fieri: vt cum laudaueris: idest hos aut illos magis: idest vehementius attribuas alteris: idest reliquis aliquaʒ partem laudis ne puteris pugnaſſe contra veritatem. cupidius: ſcilicet q̄ par fuit. idest nimis cupide: vnde vt facilius perſuadeas alteros preferēdos cautius feceris ſi vtroſq laudādo vtrorūq te amicum ſignificaueris.

ret factum: ⁊ a quo factum ſit nō probare. Exemplum ipſe ſubijcit Cicero accuſatur aliquis veneficij: qui accuſat tantum oſtēdit q̄d factum ſit: cum dicit mortuuʒ deformatum ⁊c. Sed a quo prebitū venenuʒ ſit: non probat: quod ex his que dicit comprehendi exiſtimat. Cui ab aduerſario occurrit ita eſſe non negatur ſed a nobis venenum datum per te non probatur. Conflictet contendat. Magno vitio. dices magnum ſcelus eſſe. Non eñ factum ⁊c. quoniam factum eſſe nō negat. Item vitioſum eſt ⁊c. in confirmatione rationis ſepe argumētis vti nos cōuenit que a locis ſumunt cōparationis: qn̄ res cū re confertur vtra maior vtra minor vtra cōmodior ſit ꝙ ſi de altera re longā habemus oratione de altera nihil dicimus: vitiuʒ eſt: ⁊ quidē magnū. Nō eñ altera res qualis: ⁊ quāta ſit intelligit niſi de vtraq loquamur. Sed in comparatione a minore ad maius ⁊ cōtra: conſiderātur numerus: ſpecies vis et que ad aliquid affectionem habent. Numerus enim plura bona paucioribus: pauciora mala pluribus: diuturniora bona breuioribus longe dic late vagantia anguſtijs anteponunt. Species: cū que propter ſe expetēda ſunt his preferunt que ꝓpter aliud innata atq inſita aduētitijs: integra contaminatis iocunda min⁹ iocundis: honeſta: vtilibus neceſſaria nō neceſſarijs: ſua alienis: mera vulgaribus: deſiderabilia his quibus facile carere poſſum⁹ tota partibus: ratione vtētia rationis expertib⁹: naturalia nō naturalib⁹: artificioſa nō artificioſis. Vis attēditur: hoc mō cā efficiēs grauior eſt: q̄ nō efficiēs q̄ ſeipſis cōiūcta ſunt: q̄ q̄ indigēt alioꝝ. q̄ i noſtra pt̄ate ſunt maiora q̄ q̄ in aliena: ſtabilia incertis: q̄ eripi nō pñt: his que eripi pñt. Que ad aliq̄d affectionē hñt. Hoc mō diſcernunt. Cōmoda principū maiora ſunt q̄ alioꝝ. Que laudata ſūt a pluribus: ⁊ cuiq optimo ꝓbata: q̄ his contraria. Par eſt: in quo neq ſubmiſſio: neq eleuatio ꝯſiderat quod in vna re par eſt: in alia etiam eſſe dʒ: exēpli gr̄a: ſi auxilio iuuare ciues: ⁊ cōſilio equa in laude poſitū eſt: ⁊ q̄ iuuāt: ⁊ q̄ cōſulunt pari in laude ſunt ex his q̄ dicta ſunt oīs fere cōparationis ratio haberi pōt. Negligenti⁹ diſputare minus dicere q̄ opus ſit: cū de vtraq dicēdū ſit: ⁊ oſtēdēdū hanc maiorē: vel cōmodiorem: aut iocundiorē illa. Ut ſi cū cōparet. Exēplū eſt mos fuit rome: vt ex erario fieret largitio: ⁊ frumētū populo certa menſura diuideret. Hoc cū ſenat⁹ facere vellet: vt amorē ppl̄i ſibi cōciliaret tribuni diſſuadebāt ⁊ tm̄ futura icōmoda oſtēdebāt: ꝙ obnoxios ⁊ veluti addictos ſibi plebis animos ac largitiōe habitur⁹ ſenat⁹ eſſet ꝙ negare illi quicquid vellet deinceps nō poſſent: q̄ aūt cōmoda peruentura eſſent: ſi frumētum po. acciperet: ⁊ ꝙ peritura fame in maxima penuria multitudo nō erat: ⁊ alia hmōi nō dicebāt. Itē vitioſum eſt ⁊c. Primus vitiū eſt cum in cōparatione de altera re loquimur alterā pretermus: aut leuiter attingim⁹: hoc vitiū eſt: ꝙ altera pars laudat: altera vituperat: vt ſi quis cū aliq̄ delibērāt bellū gerat: an non pacē laudet: bellū oino vituperet. Et ſemp dicat perniicioſum eſſe cū vtile aliqn̄ ſit: ⁊ ex iuſta cauſa geri poſſit. Et ſepe par ſit inutilis. Certe non mediocre vitiū eſt cum in rerū comparatione altera vituperat: vtraq eñ laudari dʒ: vt maior eius q̄ prefert dignitas eſſe intelligat. Nam ea demū vera ⁊ ſolida laus eſt cū laudatus ſuperam⁹. Et homer⁹ prudēter vbiq in iliade hectorē laudat: vt Achillis q̄ eū vicit amplior ⁊ illuſtrior laus ſit. Idē ⁊ Ver. in turno ⁊ Enea ſeruauit. Si querat exemplū eſt. Albenſib⁹ an Veientanis. Eſto ambo ppl̄i profuerint et viri maior

Quid par dicendum.

honos hñdus ſit cōſulteꝛ:non eſſet dicendum his hñdus honor eſt illis minime qm̄ mali ſunt:nec cū
Alb. h i q̄ colerendi:ſed vtriſq honor hñdus eſt:ſed his maior qm̄ magis profuerunt:qm̄ lepius qm̄ melio
Albella. re ſunt in nos alo. Albenſibus:alba vrbs ſuit inter latinas ſita:et alia marſis finitima in excelſo loca
ta ſaxo:prope quam fucinus lacus longitudine p petago: ab alba latina ſit albanus ⁊ ab alba altera
Franciſcus Albenſis:alij legunt albellēſibus:eſt autez abella campanie ciuitas.

Franciſcus. ¶ Item vitioſum eſt de nomine ⁊c. Hoc vitium accidit quotiens manifeſtis pugnamus. Et quaſi cognitū vocabulū nō ſit trahere i dubiū noſtra interpretatione ten tamus. Exemplo vitiur Sulpitij: qui marianas partes ſecutus eſt ⁊ tribunuſple. auctore C. Mario legē tulit:vt exules reuocarentur Cum antea legem tuliſſet vt non reuocarenꝭ. Quod cum ei obijceretur ſic ſe defendebat q nō exules:ſʒ vi exactos reuocari vellet. Et q priori lege de exulib⁹ intellexiſſet:qui nō ijdem eſſent:quod vt electi:in vocabulo itaq faciebat cōtrouerſiā: quaſi aliud exul eſſet aliud vi electus. Cūʒ tamen idē ſint quod omnes intelligūt.
Nomen. Uocabulū. De nomie ei⁹ rei et vocabulo ⁊c. Nomen corporee, eſt rei: vt lapidis Uocabulum incorporee,vt iuſtitie. Auctor priſcian⁹. Interceſſerat: in medium ſe vi ⁊ verbis oppoſuerat. Aliam diuerſam. Cum cauſa:ex vtilitate reipub. Intendere.facere:augere.

¶ Itē vitioſuʒ eſt de nomine/⁊ vocabulo rei cōtrouerſiā in ſtruere:quā rem conſuetudo poteſt optime indicare:velut Sulpiti⁹/qui interceſſerat ne exules qb⁹ cāʒ dicere nō licuiſſet/ reducerenꝭ. Idē poſteri⁹ immutata volūtate/cum eandē legem ferret:aliā ſe ſe ferre dicebat/propter noim cōmutationē:naʒ nō exules:ſed vi eiectos ſe reducere aiebat : perinde q̄ſi fuiſſet in controuerſia:quo illi noīe appellarentur a po. Rbo. quaſi non oēs/quibus aqua ⁊ igni interdictū eſt:exules appellētur. Uerū illi fortaſſe ignoſcimus/ſi cū cā fuit:nos tñ intelligamus vitioſum eſſe intendere cōtrouerſiā propter noim cōmutationē.

Uitiū de diſputatione ad nomē cū idē ſub varijs vbis aliud eē dicit.

Aſcenſius. ¶ Item vitioſum eſt ſtruere:ideſt conflare:controuerſiam de nomine et vocabulo rei:quam rem:ideſt controuerſiam de nomine aut vocabulo rei:conſuetudo.ſ.loquēdi poteſt indicare optime.i.facillime: velut Sulpitius qui interceſſerat.i.ſe per legem authore Mario a ſe latam oppoſuerat:ne exules qui bus nō liceret dicere cauſam.i.quibus propter turpitudinē facti nō liceret pro ſe cauſam dicere.reducerenꝭ.ſ.in patriā. Idem.ſ.Sulpitius poſterius.i.paulo poſt:cum.ſ.qñ volūtate immutata:ferret eandem legem contra quā interceſſerat.i.cum legem ferret:vt eiecti reducerentur dicebat ſe ferre aliā legem propter cōmutationem:noim:nam aiebat ſe reducere nō exules ſed eiectos vi:perinde quaſi.i.eodem modo ac ſi fuiſſet in controuerſia.i.in lite:quo noīe illi.ſ.qui exulabāt:appellarenꝭ a populo ro.et quaſi nō oēs quibus interdictū ſit.i.prohibitio facta eſt:aqua ⁊ igni.i.a cōione elementorum quibus ad victum vtimur:appellenꝭ exules. Uerum nos ignoſcimus fortaſſe illi.ſ.ſulpitio ſi fuit fortaſſe cum cauſa(ſicut reuera videꝭ fuiſſe:nā exules prius dixerat nō oēs ſed quib⁹ cauſam dicere nō licuiſſet:vt ſunt qui ꝑpter turpe factū exulant:nunc vero eos dicit reuocādos:qui vi.i.violētia nō culpa ſint eiecti:propter factiones vcʒ aut ſeditiones principum quibus fauerint:et ita poſteriores meruerunt reuocari non priores)tñ licet illi ignoſcendum ſit:nos intelligamus eſſe vitioſum intendere cōtrouerſiam propter cōmutationē noim ſup.eiuſdē rei:⁊ que noſcanꝭ eſſe noīa eiuſdem rei:vt ſi lex ſit. Quicū q gladio accinctus ſub noctem aut noctu ingreſſus fuerit capiaꝭ ⁊ ad iudiciū trahaꝭ ⁊ quis deprehēſus dicat ſe non gladio:ſed enſe aut mucrone accinctum repertum eſſe:vitioſum fuerit.

¶ De exornatione vitioſa. Ti.xxix.

Epitome de gur. ¶ Quod aliqua parte diſſimile falſum exēplū nimia amplificatio de re diſſimili indicatio hec ſunt ꝯſtitutionis exornationes vitioſe.

Quoniā exornatio ꝯſtat ex ſīlib⁹,⁊/ exēplꝭ ⁊ amplificatōib⁹/⁊ indicatꝭ:⁊ ceteris rebus q̄ ptinēt ad exaggerādā/⁊locupletādā argumētationē:q̄ ſint his reb⁹ vitia ꝯſyderem⁹. Simile vitioſum eſt:qδ ex aliqua pte diſſimile/nec hʒ parē rōnē ꝯparatiōis:aut ſub ꝗpſi obeſt/q affert. exēplū vitioſum eſt:ſi aut falſuʒ eſt/vt repꝛhēdaꝭ:aut īprobū/vt nō ſit imitādū:aut mai⁹/aut min⁹ q̄ res poſtulat. Res indicata vitioſe pferꝭ:ſi aut diſſilī de re pferꝭ:aut de ea re/de qua ꝯtrouerſia nō ē/aut im

Uitioſum ſimile. Sitib⁹ ſimilitudinibus:ſʒ vita nil ſibi lōgitudinem.
Uitioſum exemplum.

Franciſcus ¶ Qm̄ exornatio ⁊c. Uitia oſtendit que in rationis ꝯfirmatiōe accidere ſolēt. Nūc quō vitioſa exornatio deprehendaꝭ nos admonet. Ex ſimilibus ⁊c. Argumentorum(vt ſupra oſtenſuʒ eſt) Aliud probabile eſt. Aliud neceſſariuʒ.
Argu. Diuiſio. Signum. Omne pbabile: qδ ab oratore ad argumētationē ſumitur(auctore Cicerone)aut ſignum eſt:aut credibile:aut indicatuʒ:aut cōparabile. Signū eſt qδ ſub ſenſum aliquem cadit:⁊quiddam ſignificet quod ex ipſo pfectū videꝭ quod aut ante fuerit:aut in ipſo negocio:aut poſt ſit ſecutum:⁊ tñ indiget teſtimonij ⁊ grauioris confirmatōis:vt cruor:fuga:pallor:puluis:⁊ q̄ his ſūt ſimilia.
Credibile. Credibile
Indicatum eſt quod ſine vllo teſte auditoris opinione cōfirmatur:hoc modo:nemo eſt qui nō liberos ſuos incolumes et beatos eſſe cupiat. Indicatum eſt res aſſenſiōe:aut

proba/ aut eiuſmodi/ aut plures/ aut magis idonee res iudicate ab aduerſarijs proferri poſſint. Item vitioſum eſt: quod aduerſarij factum eſſe confiteantur: de eo argumētari/ ⁊ planum facere factum eſſe: nam id augeri oportet. Item vitioſū eſt/ id augere quod conuenit doceri: hoc modo: vt ſi quis quem arguat hoīem occidiſſe: et anteꝙ̄ ſatis idoneas argumentationes attulerit: augeat peccatum: ⁊ dicat nihil indignius eſſe/ ꝙ̄ hoīem occidere: non enim vtrum indignū ſit/ an nō: ſed factū ne ſit queritur.

Vitioſe res iudicata.

Vitium ex amplificationibus.

Aſcenſius.

¶Quoniā exornatio ⁊c. Oſtēſurus vitia exornationis inepte enumerat primū eius membra: ⁊ deinde ſingulorū vitia declarat dicēs. Quoniā exornatio conſtat ex ſimilibus: ⁊ exēplis: ⁊ amplificationibus ⁊ iudicatis ⁊ ceteris rebus que pertinēt ad argumētationem: exaggerandā. i. accumulandā: ⁊ locupletandā. i. ditandā: ideo ſup. cōſyderemus que vitia ſint his rebus ſcʒ qbus exornatio conſtat. Simile vitioſum eſt qḋ ſup. eſt ex aliqua parte diſſimile: nec habet rationē comparationis parē. i. eque euidentē: aut probatiuā: aut is qui affert ſup. illud ſimile: obeſt. i. nocet ſibiipſi: afferēdo tale ſimile: quod plus cōtra ipſum faciat ꝙ̄ pro ipſo. Non poteſt hic ordo eſſe: ⁊ ſimile nocet: quia mala eſſet reciprocatio: quocirca aut legendum eſt illiipſi obeſt qui affert: vt ſit ſimile obeſt illiipſi qui affert: aut ſi eſt ſibiipſi ordo eſt quem fecimus: vt ſuppoſitum verbi obeſt: ſit is qui affert ⁊c. Superſedeo exemplis: quia docte ⁊ dilucide afferunt̄ a Franciſco. ¶Exemplū vitioſum eſt ſi eſt aut falſum: ita vt reprehendatur ab aduerſario vt falſum: aut eſt improbū. i. improbandū ⁊ non admittēdū: vt ſi in exemplū trahatur quod factū ſit a iudice corrupto aut aliter iniquo: ⁊ ita ab oībus in eo iudicio poſtea improbato: ita vt exemplū non ſit imitandū: aut ſi eſt aut maius aut minus ꝙ̄ res poſtulat. Quidā habēt aut inane. i. vanum ⁊ impertinens: aut maius: aut minus: vt ſi dicas delendā eſſe corinthum: quia deleta eſt carthago: aut cōtra nō cōueniret exēplū: quia maior erat ratio in delenda carthagine ꝙ̄ in corintho. Res iudicata profertur vitioſe: ſi proferī aut de re diſſimili: vt ſi dicas abſoluēdū qui ſororē ob auaritiā occidit: quia Horatius abſolutus eſt: aut ꝓfertur de ea re de qua controuerſia. i. lis ac diſceptatio non eſt: vt ſi dicas adulterū in lege moſaica abſoluendū data multa: quia fures ſepe reſtituētes quadruplū abſoluti ſint: dicam nō eſſe ſimile: aut ſi res eſt improba: vt ſi dicas hunc in adulterio depꝛehēſum abſoluendū: quia clodius inceſti reus abſolutus eſt: dicam illud iudiciū improbandū eſſe ⁊ non trahendū in exemplū. Aut ſi res iudicata proferī eiuſmodi: vt aut plures res iudicate: aut magis idonee poſſint proferri ab aduerſarijs: vt ſi dicas vnum aut alterū in furto iterato abſolutū: dicam mille ſuſpēſos. ¶Item vitioſum ⁊c. Declarat nūc vitia que ſunt in ceteris rebus que pertinēt ad exaggerandā ⁊ locupletandā argumentationē dicens. Item vitioſum eſt argumentari de eo qḋ aduerſarij cōfiteantur eſſe factū: ⁊ facere planū. i. euidens: eſſe factum: nam oportet id augeri ⁊ oſtendi factum: cum factum eſſe conſtet. Item vitioſum eſt augeri id quod conuenit doceri. (Eſt autem vitium contrarium ſuperiori) hoc modo: vt ſi quis arguat quem. i. aliquem occidiſſe hoīem: ⁊ augeat peccatum. i. facti atrocitatem: anteꝙ̄ attulerit argumentationes ſatis idoneas ad probandum videlicet ꝙ reus id cōmiſerit: ⁊ dicat nihil indignius eſſe ꝙ̄ hominē occidere: non enim queritur. i. diſputatur aut diſceptatur vtrum occidere hoīem ſit indignū an non: nam ⁊ aduerſarius id fatetur: ſed queritur ne pro an factum ſit an non.

auctoritate aut iudicio alicuius: aut aliquorū cōprobata. Comparabile eſt qḋ in diuerſis rebus ſimilem aliquā rationem cōtinet: eius ſunt partes tres: imago: collatio: exemplū. Imago εἰκὼν grecis vocatur: eſt oratio demōſtrās corporū aut naturarum ſimilitudinē. Corporū: vt os humeroſꝙ deo ſimilis. Naturarū: vt duo fulmina belli ſcipiade. Collatio eſt oratio rem cum re ex ſimilitudine conferens: quam παραβολὰς greci nominā: fit autem modis octo: per habitꝰ vt Qualis in eurote ripis: aut per iuga cinthi. Exercet Diona choros. Per magnitudinē: vt Ceu duo nubigene cū vertice mōtis ab alto. Deſcendunt cētauri: per colorē: vt: Indū purpureo veluti violauerit oſtro. Si qs ebur: per vocē. vt clamores ſimul horrēdos ad ſydera tollit: qualis mugitꝰ ⁊c. per energiā: vt in ſegetē veluti cū flāma furētibꝰ auſtris Incidit: ꝑ altitudinē: vt Quales aerie liquentia flumina circū Siue padi ripis ⁊c. per affectum: vt ſic funere ꝑmo attonite patuere domꝰ. Cū corpora nōdū Cōclamata iacēt: eſt ⁊ cōparatio per ſimilitudinē: ⁊ hʒ vim preſerēdi verū. Ut nō ſic aggeribꝰ ruptis cū ſpumeꝰ exit. ⁊ Non tam precipites biiugo certamie currus in his ꝓponunī ea que ſimilitudine cōparanī. Exēplū eſt qḋ rē auctoritate aut caſu alicuiꝰ hominis: aut negotij ↄfirmat: aut infirmat παράδειγμα a grecis dicit̄. In collatione ⁊ exēplis ſimilitudo oīs poſita eſt: in ↄtrijs aūt partibus: ⁊ in his que ſub eandē cadūt rōnem maxie ſpectaī. In ↄtrijs hoc mō. Nam ſi ijs q̄ imprudēter leſerūt ignoſci conuenit: ijs q̄ neceſſario ꝓfuerūt haberi grā non opʒ. Ex pari ſic. Nā vt locꝰ in mari ſine portu nō pōt eſſe tutꝰ: ſic animꝰ amicis ſine fide ſtabilis eſſe non poteſt: in his rebꝰ que ſub eandē rōnē cadūt: hoc mō ꝓbabile eſt. Nā ſi rhodijs nō eſt turpe portoriū locare: nec hermacreonti quidē turpe eſt cōducere: hec tum vera ſunt hoc pacto. Qm̄ cicatrix eſt vulnꝰ fuit. Tūc veriſſima hoc modo ſi multꝰ erat in calceis puluis ex itinere eum veniſſe oportebat: hec de qbus Cicero ⁊ Quintilianus copioſe diſſerunt: degustare tantū hoc loco placuit: ne rudes antehac artis penitꝰ ignorarent. Amplificationibꝰ ⁊c. Cū aduerſarij crimen amplificamus atꝙ exaggeramꝰ: vt ſi qs in eū dicat qui parentē necauerit: ⁊ ſic intēdat: ſceleſtū dijs immortales ac nefariū facinus: atꝙ eiuſmodi: quo vno maleficio ſcelera oīa cōpleta eſſe videanī. Etiā ſi id qḋ ꝓclare a ſapiētibꝰ dicit̄: male ſepe ledit̄ pietas qḋ ſuppliciū ſatis acre reperiet̄ in eū q̄ mortē attulerit parēti: pro quo mori ipm̄ ſi res poſtularet: iura diuina atꝙ hūana poſtularēt. Ceteris rebꝰ vt cōqueſtionibꝰ: imꝓcationibꝰ: maledictis ⁊ cōibꝰ locis: oībus. Exaggerādā augendā: vt inſtaī argumētū. Collocupletandā: ditandā: ⁊ exornandā. Simile vitioſum. Similitudo aut eſt pluriū ad plura: aut vnius ad vnū. Cōparatio ꝓprie collatio appellaī: que

Comparabile.

Imago.

Collatio.

Exemplū.

Similitudo.

longius res: ſi comparãtur repetere ſolet: nec hominũ tantũ inter ſe opera aſſimilat: ſed a multis atq; etiam inanimis ducitur. Hec aũt vitioſa eſt ſi ſingula ſingulis nõ reſpõdent: vt apud Uergiliũ. Qualis in eurote ripis: aut per iuga cinthi. Exercet diana choros ꝛc. in qua parabola multa nõ vſq; quaq; congruere videntur. Quod poetis tamen vitio nõ aſcribitur: apud quos interdũ omni parte: interdũ aliqua ſimilitudines cõueniunt. Nec habet parem rationẽ ꝛc. cum vnũ ad vnũ tantũ comparaẗ hoc modo vt nauis: vtilior noua q̃ vetus: ſic amicitia: ꝛ vt laudãda que pecuniã ſuã largitur pluribus. Ita que formã. Nam hic par ratio cõparationis nõ eſt: alia eñ ratio nauis noue: alia noue amicitie: item alia ratio pecunie: alia forme. Sibi ĩpſi obſtet: vt ſi quis dicat: non aliter ego rempu. guberno q̃ oues ſuas paſtor tondet ꝛ mulget: hic eñ par cõparationis nõ eſt. Quid eñ ſimile rempublicã gubernare ꝛ oues tondere ac mulgere: verti preterea in contrariũ poteſt hoĩs cupidi rempu. expilãtis: ꝛ multa in ſuã vtilitatẽ conuertẽtis. Exemplũ. Quatuor modis exemplũ vitioſum inquit: fit. primo ſi falſum eſt: vt ſi quis dicat: danda huic venia eſt: ſi cõtra rempu. fecit. Nam ꝛ M. Attilius regulus cõtra rempu. pugnauit: ꝛ ei venia data eſt: hoc penitus falſum eſt: ꝛ reprehẽdi ſtatim poteſt. Nam pugnaſſe contra rempub. Regulũ nuſq̃ legitur. Aut improbũ: bona exempla (vt libro inſtitutionũ legiẗ titulo de donationibus) imitãda ſunt: mala vero nequaq̃: improbũ aũt erit exemplũ: vt ſi quis dicat cato dãnãdus eſt. nam populus Romanus camillũ dãnauit. Item coniurandũ eſt in patriã: quiã ꝛ Catilina coniurauit. Hoc improbũ eſt. Aut maius. Quoties a minori ad maius: ꝛ contra comparatio fit ſemper diligenter nos oportet: ne modũ excedamus: vt aut plus ſit: q̃ res poſtulat: aut minus. Ne deridere: vt Quintil. ait: non augere aut minuere videamur. Uitioſa erit a minori ad maius cõparatio: ſi quis dicat ſi triumpharũt ſepe principes romani: q; populos ꝛ nationes bello domuerunt: ꝛ tu triumphare debes: qđ inimicũ domuiſti. A minori vero ad maius hoc modo vt has ego flabello muſcas abigo: ſic Mãlius capitolinus hoſtes gallos a capitolio repulit. Res iudicata: pars probabilis eſt iudicatũ qđ

ſic a Cice. diffiniẗ. iudicatũ eſt res aſſenſione aut auctoritate: a iudicio alicuius: aut aliquoꝝ comprobata. Id tribus in generibus ſpectaẗ religioſo: cõi ꝛ approbato. Religioſum eſt qđ iurati legibus iudicauerũt: vt electi iudices apud romanos. Cõmune eſt qđ oẽs cõiter ſecuti ſunt. Id hmõi eſt vt maioribus natu aſſurgatur: vt ſupplicantiũ miſereaẗ. Approbatũ eſt: qđ hoĩes cum dubiũ eſſet: quale haberi oporteret ſua cõſtituerũt auctoritate veluti gracchi patris factũ. Qđ et ſi prius de eo dubitabaẗ quoſdã eñ ſenatu mouerat: poſtea tñ populus approbauit. Nam Gracchũ ipſum conſulẽ fecit: iudicatum aũt: ꝛ partes eius in his poſita ſunt que geſtũ negotiũ cõſequunẗ. Quatuor loci ſunt ex q̃bus ad corroborandũ iudicata argumenta dicunẗ. Laudatio eius qui iudicauit: cuius vitã ꝛ auctoritatẽ cõmẽdamus. Approbatio q̃i a multis approbatũ fuiſſe dicimus alicui⁹ ſniam. Similitudo: quãdo cauſa illa de qua ante iudicatũ fuit: cauſe noſtre ſimilis eſt. Difficultas: cũ oſtẽdimus plus in iudicãdo fuiſſe difficultatis in alia cauſa: q̃ in noſtra futurũ ſit: vt ſi dicas: ſi abſolutus olim a. C. Mario imperatore is. fuit: qui Tribunũ militarẽ ipſius Marij propinquum occidit: et pudicitiam eripere vellet. Quãto hic facilius abſolui poteſt adoleſcẽs: qui Gregariũ militẽ: ne turpiter pateret: necauit. Contra infirmari iudicatũ poteſt: ſi iudex fuiſſe imperit⁹: aut minus prudẽs oſtẽdeẗ. Si improbatẽ ab oĩbus ſniam fuiſſe dicemus. Si diſſimilẽ eſſe oſtẽdemus. Si maiorem q̃ in illo fuerit difficultatẽ: in hoc eſſe probabimus. Que accidere poſſint in iudicato vitia Cicero nos admonet. Si aut diſſimili de re: vt ſi dicas: abſoluẽdus eſt Clodius q; ad ſacra bone dee clam penetrauit. Nam ꝛ Oratius qui ſororẽ accidit abſolutus fuit: ſed qui ad rem dicet aduerſarius? Clodius inceſti accuſaẗ Oratius cedis accuſat⁹ fuit. Nihil ſimile cũ inceſto cedi eſt. Aut de re ꝛc. vt ſi dicas abſoluẽd⁹ eſt Milo q; Clodiũ inſidiatorẽ occidit. Nam multi ſepe nocturnos fures ꝛ adulteros domi ſue deprehẽſos occiderũt: q̃d ad rem? de hoc controuerſia nulla eſt. Nec querimus liceat ne furẽ nocturnũ ꝛ adulteros domi deprehẽſos occidere: ſed fuerit ne inſidiator Clodius: illud in cõtrouerſia eſt. Aut improbi. Ut ſi quis dicat abſoluendus eſt repetundarũ Dolobella: quia Uerres ꝛ Clodius abſoluti ſepe fuerũt: qui abſoluerũt dicet aduerſarius: improbe fecerũt: ꝛ a bonis hoĩb⁹ reprehẽdi fuerũt. Manifeſtũ eſt pecunia corruptos illud egiſſe quos imitari vos iudices minime conuenit. Aut eiuſmodi ꝛc. Ut ſi dicas hunc adulterũ abſoluendũ inquis: quia Clodius abſolutus fuit: at ego innumeros dãnatos a bonis ꝛ integris iudicib⁹ ob tale crimen tibi oſtendã. Item vitioſum ꝛc. Quartus exornationis locus amplificatio eſt: in qua duo vitia cõmittunẗ: aut cum augendũ eſt crimen: ꝛ planũ fit: aut cõtra cum planũ faciendũ eſt ꝛ augetur: multis aũt modis amplificationes fiunt. Cum crimen illud cuius aduerſarius accuſatur ſpectare oſtendiẗ: aut ad oẽs aut ad maiorem partẽ qđ eſt atrociſſimũ: aut ad ſuperiores: quales ſunt q quorũ ex auctoritate indignatio ſumiẗ: qđ indigniſſimũ eſt: aut ad pares aĩo fortuna corpore: quod iniquiſſimũ: aut ad inferiores: qđ eſt ſuperbiſſimũ. Plurimũ ab his ꝛ ceteris hmõi locis ſumpte amplificationes ad cõcitandũ in odiũ rei iudices ꝛ auditores valere ſolẽt: cũ vero manifeſtũ crimen fuerit: q̃ñ aduerſariũ confiteẗ ꝛ veluti nondũ ſatis manifeſtũ ſit: planũ facere volueris: ꝛ in eo diutius immoraberis: vitiũ erit: ꝛ q̃dẽ magnũ. Exẽpli gratia: ſi accuſareẗ Oreſtes: q; matrẽ occiderit: ꝛ occiſam a ſe matrẽ cõfitereẗ nõ ſuperfluũ tñ: ſed ſtultũ etiã eſſet in eo imorari: vt planũ fieret matrẽ ab Oreſte occiſam: cũ ipſe id a ſe factũ nõ negaret. Id de quo lis eſt. De eo argumẽtari factũ ꝓbare cũ a reo factũ nõ negeẗ. Augere amplificare vt in cauſa Oreſtis: qui ad ſe occiſam matrẽ cõfiteẗ: amplificare crimen oporteret q̃ nefariũ ſcelus eſſet parentẽ occidere. Item vitioſum: exemplũ ipſe ſubiũgit. Arguat hominem ꝛc. vt ſi Teucer Ulyſſem accuſet q; aiacem occiderit: cũ id factũ a ſe Ulyſſes neget. Teucer nõ factũ ab illo cõtendat: ſed in eo immoreẗ: vt q̃ impiũ ꝛ nefarium ſcelus ſit hoĩem occidere oſtendat.

Franciſcus Complexionis vitiũ tes.

¶ Complexio ꝛc. Quinta argumentationis pars eſt complexio: in qua que accidant vitia oſtendit: differt ab ea que pars inſtrumenti eſt: q; hec partis eſt: illa totius: ſimilis tamen illi eſt. Nam ſicuti illius: ita ꝛ huius virtutes tres ſunt: dilucidi tas: breuitas: abſolutio: quibus virtutibus itia

¶ De complexione vitioſa. Titu. xxx.

Complexio vitioſa / que nõ vt quicq; primum dictũ eſt / complectiẗ: et que nõ breuiter cõcludit: ꝛ que nõ ex numeratione certum

certum/ & conſtans aliquid relinqt vt intelligat qd ꝓpoſitū in argumētatione ſit: qd deinde rōne: qd cōfirmatiōe: quid tota argumētatione demōſtratū.

Aſcenſius. ¶ Complexio vitioſa &c. oſtendit vitia etiā vltime partis argumētationis cōplete vcʒ cōplexionis dicens. Cōplexio eſt vitioſa: que non cōplectit. i. non colligit in epilogum: et vt dicūt non recapitulat antedicta. vt ꝗcꝗ primū dictū. i. ſeruando ordinē que prius dicta ſunt: vt primū dictum primum complectatur ac repetat: et que non concludit breuiter. nam ſi ideo complexione vtimur vt auditorem memorē faciamus: prolixitate eius memorie obfuerimus. Et que non relinqt ex enumeratiōe aliqd certū & cōſtans vt intelligat qd ſit ꝓpoſitū in argumētatiōe. i. expoſitiōe. & qd demōſtratū ſit deinde rōne: qd cōfirmatione & qd tota argumentatione.

¶ De concluſionib⁹ toti⁹ argumēti. Titu. xxxj.

Epitome de sur. ¶ Cōcludēdo aut dicta breuiter enumeram⁹ aut affect⁹ monendo ad amplificationē vel commiſerationem tranſimus.

Concluſiones que apud Grecos epilogi noīant: tripītite ſunt: nā ꝯſtāt ex enumeratione/ amplificatione/ & cōmiſeratione. In quatuor locis vti poſſum⁹ ꝯcluſionib⁹/ in principio/ ſecūduʒ narrationē/ ſecundū firmiſſimā argumētationē in cōcluſione. Enumeratio eſt/ per quā colligim⁹/ & commonemus/ quibus de rebus verba fecerimus breuiter: vt renouetur: non reintegretur oratio: et ordine (vt qcꝗ erit dictū) referamus: vt auditor ſi memorie mandauerit: ad idē quod ipſe meminerit/ reducatur. Itē curādū eſt/ ne aut ab exordio/ aut a narratione repetatur orationis enumeratio/ ficta enim/ et dedita opera comparata oratio videbitur eſſe artificij ſignificandi/ ingeniꝗ vendicandi/ et memorie oſtentāde cauſa: quapropter initiū enūeratiōis faciendū eſt a diuiſiōe: deinde breuiter exponēde ſunt res que tractate erunt in confirmatione & confutatione.

Concluſionū tripītio. Enūeratio.

Aſcenſius. Ordo. ¶ Concluſiones. Proſeqt nūc ad finē ſcdi libri vltimā partem inuentionis de qua dictū eſt in primo libro: vcʒ cōcluſionē de qua dicit ſic. Concluſiones que noīant apud grecos epilogi: ſunt tripertite. i. in tres ptes diuiſe. Nā cōſtāt ex enumeratione: amplificatiōe et cōmiſeratione. Nos poſſum⁹ vti concluſionibus in quatuor locis in principio. i. ſtatim in exordio: aſſumentes id qd ꝓbare polliceamur vt reum abſoluēdū aut cōdēnandū eſſe ſcdm. i. ſtatim poſt narrationem inferentes vcʒ ex ei⁹ facto dignū eſſe morte aut venia ſcdm aut ſtatim poſt aut ꝓxime firmiſſimā argumētationē. i. ꝓbationē dicti nři: vt tanꝗ e pmiſſis inferat cōcluſio: et ſup. in concluſione. i. per orationē hec aūt verba ab illo capite. In quatuor locis ſm Franciſcū addita ſunt et fruſtra addita nolum⁹ in qz nec ipſe ſuſtulit tollere enumeratio eſt per quam colligimus et commonem⁹ ſcʒ auditorem precipue iudicem: de quibus rebus fecerimus verba ſup. et id breuiter: vt oratio remoneatur non integretur. id eſt non iteretur iterum tota: et referamus ordinem: vt. i. ſecundum quem: quicꝗ erit dictum. i. vt id quod primum dictum eſt primum referamus: vt auditor ſi mādauerit memorie reducat ad idē quod ipſe

contraria vitia ſunt confuſio prolixitas. imperfectio. Singula autem ſingulis opponuntur Que non &c. Dilucidītas complexionis in ordine poſita eſt cum que prius poſita ſunt: prius colligun tur. Nam cum peruerſo ordine colligimus. vitium non mediocre cōmittit auditoris em memoria perturbat. ꝙ aūt cōplexio breuiter que dicta ſunt repetit ſenumeratio vocat: Et que non breuiter ſcdm vitiū. cū nō breuiter concludit. ſed quaſi quicqd tota argumētatiōe dictū eſt repetitur cū apices tantū colligendi ſint. Et que nō &c. tertiū vitiū ſi impfecta fuerit cōplexio. & aliqd qd dictū pri⁹ fuerit: aut ꝑtermittat aut obſcure repetat: opʒ igit oīa repeti ſed aperte breuiter: et abſolute: quod in ea complexione argumētationis qua pro exemplo. vſus eſt Cicero factū apparet.

¶ Concluſiones &c. Ois inuentio: vt ſuperiore libro dictū eſt: in ſex orationis partes cōſumit: exordium: narrationē: diuiſionē. ꝯfirmationē cōfutationē & concluſionē. Rurſus he ſex partes in tria gña cāſarū cōſumunt iudiciale demōſtratiuū: et deliberatiuū. oſtenſum ꝗ pacto in iudiciali gñe exordiri: narrare diuidere. cōfirmare. & cōfutare poſſim⁹. Una ſupereſt cōcluſio ꝗ quō facienda ſit iā oſtēdit. Artificioſam aūt opʒ eſſe: vnde ſic diffinit: concluſio eſt artificioſus termin⁹ orōnis: hanc quidā ex latinis Cumulū vt ait Quintilian⁹ appellauerūt: ꝑ orōnē ſemꝑ ipſe appellat. Trib⁹ vero modis concludim⁹: aut ꝑ enumerationē: aut ꝑ amplificationem: aut ꝑ cōmiſerationē. Duplex em̄ Quintiliano autore perorationis rō eſt qr aut in reb⁹: aut in affectibus poſita eſt cū res dicte breuiter repetunt enūeratio appellat cū affect⁹ mouentur amplificatio & conqueſtio: vel miſericordia nominat: iʒ ſolū epilogi gen⁹: qd ꝑ enumerationē fit. Attici oratores philoſophi laudarūt: vt Quī. ait qm̄ Athenis affect⁹ mouere & perꝑcorāe orator prohibebat: philoſophi tō nō vtebant hac epilogi pte: qd affectib⁹ tota ꝯſtat: qr apud eos vitiū eſt affici: nec cōuenit bono viro vitijs vti: contra hoc tñ idem autor nō infirma vtitur rōne. In quatuor locis &c. Nō dubiuʒ eſt: qn hec Ciceronis verba non ſint: nā neꝗ cōgruunt locor: neꝗ verū ꝑceptū cōtinēt: et quibuſdam in codicib⁹ vetuſtiſſimis minime ſunt trib⁹ ꝑtib⁹ cōſtare concluſionē dixerat a prīa ſtatim incipiendū ſuerat. Itē cōcluſione in exordio & narratione: nemo vtit: neꝗ in confirmatiōe & cōfutatiōe: niſi ea ꝗ ſingulaꝝ argumentationū

Franciſcus Epilog⁹ oratorū de inuentione.

Concluſio:

Peroratio ꝯnis ſufficiētia.

meminerit: vero ſimile enim eſt vnumquēq; reꝰ memorie mādare quo ordine eas audierit. Item cauendum eſt: ne enumeratio orationis: repetatur aut ab exordio aut a narratione. i. a primis partibus totius conſtitutionis: enim pro quia ſi ſup. illinc repetatur: oratio videbitur eſſe ficta. i. cogitata domi: et cōparata. i. conflata dedita opera. i. ex induſtria cauſa artificij ſignificandi: q; pro et: ingenij vendicandi. i. ſibi appropriandi vt ingenioſus cenſeatur: aut gratia memorie oſtentande: quapropter initiū enumerationis faciendū eſt a diuiſione (Sic enim videbimur memorie noſtre conſulere et apparatam non habere orationem) deinde res que tractate erūt in confirmatione et confutatione ſunt exponende breuiter ordine id eſt per ordinem.

pars eſt: ſtultum preterea eſt: dicere in concluſione nos concluſio ne vti. Quidam tamen qui hec verba non eſſe ſuperflua contendunt ſic intelligi volunt: concluſione nos vti in exordio: ꝛ narratione: hoc eſt parte concluſionis que ꝑ amplificationē fit: qm̄ ꝛ in exordio monemꝰ iudices: ꝛ auditores ad beniuolētiā: vel ad odiū ꝛ in narratione in qua docemꝰ: ꝛ monemus hoc fieri poſt firmiſſimā argumētatione vbi locū vtimur eōibꝰ nemo negat et in concluſione affectꝰ oſo effundi certū eſt: concluſione itaq; in concluſione nos vt qdē dicunt hoc eſt concluſionis effectu: alij aliter interꝑtant: nos quatuor in locis cōcluſiōe vti qm̄ et in exordij fine breuiter ꝯcludimꝰ: cur ad dicēdū venerimꝰ vel aliqd hmōi: ꝛ in narratiōe: ꝯfirmatione: et confutatione breuis dictorū fit repetitio: ꝛ in cōcluſiōe ipſa breuiter colligit cōcluſio: ſꝫ totū inane eſt. Illud manifeſtū eſt plures ꝯfirmatiōis ꝛ cōfutatiōis epilogos ſolere eſſe exordij: ꝛ narrationis fere nullos in Cic. orōnibꝰ inueniri: de epilogo cōcluſiōis: q̄ nulꝰ eſt aliqd dicere ſtultū eſt. Enumeratio. oſtēdit qd ſit enumeratio ꝑ quā vt ipſe ait in rhe. de inuen. res diſperſe diffuſe dicte: vnū in locum cogunt: et rem iniſcendi cauſa vnū ſub aſpectū ſubijciuntur. Hec rerū repetitio: et cōgregatio ανακεφαλαιωσις a Grecis vocat: recapitulationē vocabit: q̄ verbū de verbo expreſſerit: quidā e noſtris renuntiationem appellare voluerunt. Enumeratio vt Cice. docet: nō ſemper ꝛ vniformiter ea que dicta ſunt colligere: dꝫ: ne id odioſum ſit: id etiā qđ maxime eſt cōtrariū fieri ex arte videatur: itaq; variāda eſt: idq; idē ait fieri tribꝰ modis: ſi aut eas res: quas ante diximꝰ breuiter perſtringamꝰ. et cōiungimus qđ qdē factu facile eſt aut ſi in memoriā auditorū reuocemꝰ: quas partes in partitione poſuerimus: et qbꝰ rōnibꝰ vnāquāq; partem cōfirmauerimꝰ. aut ſi interrogemꝰ iudices quid amplꝰ velint cognoſcere cū hoc: et hoc docuerimꝰ: cū hoc et hoc planū fecerimus atq; hoc nunc per noſtrarū argumentationum repetitionē. vel cōfirmationē: nūc etiā ꝑ aduerſariorū argumentationū reprehēſionē deinde hec ipſa enumerationū gn̄a nō ſemꝑ a nr̄a perſona facienda ſunt: ſed nunc a nr̄a: nunc a ſuppoſita. nunc a re. A noſtra perſona: quemadmodum accipiamus orationē in promptu eſt ſuppoſite aūt perſone accommodat oratio: ſi dicas. Nā qd ſi legis ſcriptor aſtiſtat: et querat a vobis quid dubitetis. quid poſſetis dicere cum vobis hoc: et hoc ſit demonſtratū. rei etiā ſic accommodat oratio. ſi aut lex. aut locꝰ: aut vrbs: aut monumentū aliqđ accipiat orōnem per enumerationē ſic. Qđ ſi leges loqui poſſent. nonne hoc apud vos quererent? Quidnā amplꝰ deſideratis iudices: cum hoc et hoc vobis planū factū ſit? Nō ſolū aūt enumeratiōes q̄ a nr̄a ꝑſona ſunt variari ſolent: ſed ille etiā que ſuppoſite perſone aut rei dantur. Et nunc ſigillatim ſingula noſtra argumēta percurrimꝰ: nunc partitionis promiſſionē exeqmur: nunc interrogationē ad iudices facimꝰ: nunc noſtrarū ꝛ aduerſariorum argumentationum copulamus collatione. Cōe aūt in enumerationem preceptum eſt: vt ex vnaquaq; argumentatione qm̄ tota recuſari non poteſt vnūquodq; quod validiſſimum eſt deligatur: vt memoria renouetur: non ola repetatur orō. Non reintegretur. memoriā iudicis reficit concluſio per enumerationem ꝛ totam ſimul cauſam poni ante oculos: ꝛ etiā niſi per ſingula moneret verba: que repetunt q̄ breuiſſime dicenda ſunt: ꝛ vt Quintilianꝰ ait per capita decurrendū: eſt qđ greco verbo monemur ανακεφαλαιωσις enim repetitio capitum eſt: quod ſi (vt idē ait) morabitur: iam non enumeratio erit: ſed quaſi alia fiet oratio. Et ordine vt quicq; ꝛc. primum preceptum ad breuitatem pertinet: hoc ſequens ad dilucididitatem ſpectat: vt vnumquodq; ſicut narratum prius eſt in cōcluſione repetatur. Ut auditor ſi ꝛc. ſolet diligens auditor vnūquodq; eorum que dicta ſunt quo ordine narratū eſt memorie commēdare: et collocare: cuiꝰ ne memoria perturbetur ſic a nobis colligendum eſt: vt explicatum antea fuit. Itē curandū admonet ne ab exordio. aut narratione orō repetatur et recte. Nā exordium et narratio ferme nihil habent cum cauſa. tn̄ ad audiendū ꝑparāt ꝑſonā quā diuiſio. cōfirmatio. et confutatio ad iudicationē ꝑparant: et diſponunt. Cic. tn̄ iđ ab exordio: et narratione fieri repetitionē non vult de ficta videatur eſſe oratio: oſtentationis cā cōpoſita. Comparata cōſtituta q̄ res inuidiā potius apud auditores inuenit q̄ grām. Artificij ſignificādi ꝛc. vt in q̄ dicit: artis eſſe peritiſſimus intelligatur: cū tn̄ occultari artificiū boni precipiant autores. vt Cicero ꝛ Quintilianus. Ingenij vēdicandi. vt ingenioſi habeant. Memorie oſtētāde qđ etate nr̄a in tēplis diuini verbi precones ſic facere ſolēt in fine ſermonis qcqd dixerunt repetentes et veluti ſermonē reintegrātes. vt vilem, ꝛ rudem plebeculā alliciāt et capiēt ramuſculos vulgi: ſed veh illis receperūt eīm mercedē ſuā: q̄ grauiter peccent mali ꝛ inani gloria afflati hmōi ſacerdotes iudicēt alij: ſed pudeat nos id ferre in illis qui mundi (vt ipſi aiunt) relictis vanitatibus: totos ſeſe religioni et veri dei cultui dedicarunt: quod in ſecularibus oratoribus maiores noſtri non ferebant tanto maior illis q̄ nobis honeſtatis cura erat.

Enūeratio.

In vanos ꝑdicatores.

† Quā latini amplificationē greci auxeſim nolarūt (?) amplificatiōe accuſator: cōmiſeratione defenſor vtit. Ex his rebꝰ q̄ ꝑſonis aut q̄ negotijs ſunt attribute quenis amplificationes ꝛ indignationes naſci pōt.

Franciſcus

¶ Amplificatio. Secunda perorationis pars eſt: que per amplificationem vel exaggerationem rationem criminis fit: ſcelus enī ret amplificatur vt in illꝰ odium iudices et auditores concitētur: eum quanta facti turpitudo ſit intelligunt. Indignationem in rhetoricis de inuētione. Cice. appellat. et ſic diffinit. Indignatio eſt orō ꝑ quā cōficit: vt in aliquē hoīem magnū odiū: aut i rē gra-

Indignatio quid.

¶ Amplificatio † eſt res: q̄ per locū cōem inſtigationis auditorū cā ſumit. Loci cōmunes ex decē preceptis cōmodiſſime ſumūtur ad augēdi criminis cām Primꝰ locꝰ ſumitur ab autoritate: cum cōmemoramus/ quāte cure ea res fuerit dijs immortalibꝰ/ aut maioribꝰ noſtris/ regibus/ magiſtratibꝰ/ nationibꝰ

hoībus ſapiētiſſimis/ſenatui:itez maxime quō de his rebus in legibus ſancitū ſit. Secundus loc⁹ eſt/ cū cōſyderam⁹:ille res de quib⁹ crimīamur/ad quos pertineāt:vtrū ad oēs:quod atrociſſimuz eſt: an ad ſuperioꝛes/qō gen⁹ hi ſunt/a quib⁹ auctoꝛitatis locus cōis ſumit̃:an ad pares/hoc eſt in eiſdem partibus animi/coꝛpoꝛis/foꝛtunarū poſitos:an ad īferioꝛes/q oīb⁹ his reb⁹ antecellūtur. Tertius locus eſt/ quo percūctamur qd ſit euētur ū:ſi oīb⁹ idē cōcedat̃: & ea re neglecta oſtēdemus:quid periculoꝝ/aut incōmodoꝝ cōſequatur. Quart⁹ locus eſt/quo demōſtratur/ſi huic ſit remiſſuz:multos alacrioꝛes ad maleficia futuros: q̄s adhuc expectatio iudicij remoꝛat̃.

Aſcenſius Ora.

❡Amplificatio ſe pꝛoſequit̃ ſcḋam partē concluſionis que fit per amplificationem:vnde pꝛimo definit amplificationem:dicens. Amplificatio eſt res que ſumitur per locum communem.i.ad varia vtilem cauſa inſtigationis auditoꝛum.i.vt auditoꝛes inſtigentur. Ne vero deſcriptio fuerit per ignota deſcribit locos cōmunes dicens. Loci communes ſumūtur cōmodiſſime ex decem peceptis ad cāz criminis augendi.i.quantum pertinet ad amplificationem. Pꝛimus locus ſumitur ab auctoꝛitate:cum.i.quando: nos memoꝛam⁹ .i.recitamus & ad memoꝛiā reducim⁹:quante cure fuerit ea res dijs immoꝛtalib⁹:aut maioꝛib⁹.i.pꝛedeceſſoꝛibus nr̃is regib⁹:q̄ pꝛimi pꝛefuerūt reip. romane:magiſtratib⁹:vt conſulibus:pꝛetoꝛib⁹ et ſtibus qui ſubiecti ſunt:nationibus.ſ.externis:hoībus ſapientiſſimis q̄bus ſemper & vbiq̧ aſſurgendum eſt ſenatui.ſ.romano et ſub regibus & poſt reges:itē maxime.i.pꝛecipue quō ſancitum.i.ſancte conſtitutū ſit de his reb⁹:a quib⁹ ꝯtrouerſia eſt in legib⁹.ſ.romanis.

❡Secundus locus eſt:cum cōſideramus ad qō pertineant ille res de quibus criminamur.i. criminis accuſamus vtrū.ſ.ptineant ad oēs: qō eſt atrociſſimum:qꝛ ſicut bonū q̄to cōmuni⁹ tanto cenſetur diuinius:ita malū q̄to commni⁹ tāto atrocius & pniciosi⁹: qō ergo ad oēs atrociſſimum eſt:an ſup. ptineant ad ſupioꝛes:qō genus.i. cui⁹ generis ſunt hi:a q̄bus loc⁹ cōis auctoꝛitatis(q̄ pꝛimus eſt) ſumitur:an ſup.pertineant ad pares hoc eſt poſitos i eiſdē partibus animi:coꝛpoꝛis:foꝛtunarum. An ſup.pertineant ad inferioꝛes:qui antecelluntur.i.ſuperantur oībus his reb⁹ de quibus controuerſia eſt:vñ innuit qꝛ ſm̄ diuerſos ad quos pertineant res diuerſimode ſit concludendum. ❡Terti⁹ locus.ſ.cōis eſt quo percūctamur.i.diſquirimus aut interrogamus q̄d ſit euenturū ſi idē cōcedat̃ oīb⁹:et quo oſtendem⁹ & ea re neglecta.i.negligenter iudicata quid periculoꝝ aut incommodoꝝ cōſequatur.i.ſimul ſequat̃. ❡Quartus locus eſt. quo demonſtrat̃ ſi remiſſuz ſit huc.ſ.reo:multos futuros alacrioꝛes.i.paratioꝛes ad maleficia quos expectatio:id eſt incert⁹ exitus iudicij remoꝛatur:id eſt detinet in moꝛa adhuc:ne ſcilicet audeant pꝛopter metum iuſtitie quod facerent ſi impune liceret.

nis offenſi concitetur. Naſcuntur autez amplificationes ex his rebus que perſonis aut negocijs attribute ſunt: q̄nis ſeparatim decem locos Cicero dicat eſſe ex quibus ſumantur & fiant. Idem in rhe. de inuentione quindecim dixit eſſe hic tantum neceſſarios aſſumpſit & pꝛincipales ad quos ceteri referri poſſunt. Per locum communem locus communis genus eſt:nam & commiſeratio per locum communez commouetur: & hec pars oꝛationis accuſatoꝛi: patronoq̧ cōis eſt: affectibus fere hiſdē vteroq̧ vtit̃:vt ait Quinti. ſed aliū alioꝛ accuſatoꝛ ſepius ac magis:nam hunc ꝯcitare iudices:illi flectere ꝯuenit: verū & accuſatoꝛ hꝫ interdū lachꝛymas ex cōmiſeratiōe ei⁹ rei quā vlciſcit̃ & reus de idignitate calūnie ꝯſpirationis vehemētius interim cōqueritur. Pꝛimus locus. docet vñ pꝛimus locus amplificationis ſumat̃:et ab auctoꝛitate ſumi dicit que eſt ꝓpꝛie viroꝝ ſapientum et in aliqua dignitate cōſtitu:oꝛum voluntas:iuſſa & conſenſus. Quoties aūt crimen illud cuius aliq̄s arguitur eiuſmodi fuerit vt oſtendere poſſimus ꝯtra deos eſſe:aut maioꝛes noſtros: aut reges: aut nationes & cetera h mōi:grauiſſima exaggeratio erit:ſed nō omes q̄ loci cauſis omnibus cōueniūt: & nos eos ſequi debemus:ex quibus q̄ cauſe noſtre cōueniat amplificatio ſumat̃. Dij immoꝛtalib⁹:qō Cicero facit in oꝛōne de reſpōſis aruſpicum dicēs:qꝛ ſi cetera magis puulgata nos ſepe & leuioꝛa mouerunt vox ipa deoꝝ immoꝛtal:ū nō mentes olim ꝓmouebit:& paulopoſt:etenī hec deoꝝ immoꝛtaliū vox hec pene oꝛo iudicāda ē:idē i L. Catilinā:q̄ quidez ego nec mea pꝛudētia:nec humanis ꝯſilijs fret⁹ polliceoꝛ:vobis q̄rites:ſꝫ multis nō dubijs deoꝛum immoꝛtaliū ſignificatiōib⁹:q̄bus ego ducib⁹ in hāc ſpē: ſentētiāq̧ ſum ingreſſus. Aut maioꝛib⁹ noſtris:qō Cice. facit in diuinatiōe: cuz dicit patres: maioꝛeſq̧ nr̃os nō penituiſſe eius cōſuetudinis atq̧ inſtituti:q̄ ꝓ hoīes honeſtiſſimos:viroſq̧ peritiſſimos: & nō imperitos adoleſcētes mali & improbi accuſabantur. Regibus:vt ſi dicatur id reus negiexiſſe:quod reges(quoꝛum nomē ſanctum eſt) cuſtodiri et inuiolatum eſſe ſemper voluerit. Ciuitatibus:vt ſi arguātur qui monopolium fecerint: quod omnes ciuitates fieri pꝛohibuerunt:aut ſi in eos dicatur:ſi legatos violauerint:quos iura gentium:& ciuitates inuiolatos eſſe volunt. Hominibus ſa. &c. Qō Ci. egit incōcluſione oꝛonis ꝓ Pōpeio cum ait. Quod ſi auctoꝛitatib⁹ hanc cām q̄rites ꝯfirmandā putatis:eſt vobis auctoꝛ iure belloꝝ olim maximarumq̧ rerum. P. ſeruilius &c. Senat⁹:vt ſi q̄s in eum dicat: q̄ contra ſenatus decreta fecerit:& eius auctoꝛitati interceſſerit. Item maxime vt ſi quis a cōibus quēpiā ꝓhiberet:eius nos amplificare crimē poſſemus ꝑ id qō legibus ſancitū eſt:vt ab eoꝝ vſu que cōia ſunt:nemo ꝓhibeatur. Scḋs locus &c. diſtat hic locus a ſuperioꝛi qꝛ in illo q̄nam fuerint deoꝝ immoꝛtaliū & ſapientū de crimine de quo agit̃ ſnīe amplificandā oſtendit̃. Hic ad quos ptineat ꝑ indignationem demōſtrat̃:hic quoq̧ locus ab auctoꝛitate eſt. Ad oēs:quod in oꝛōne ꝓ Sex. roſcio Amerino Ci. facit cū ait: videte ꝑ deos immoꝛtales quem in locū remp. ꝑuenturā putetis. Hoīes ſapientes & iſta auctoꝛitate: & poteſtate pꝛeditos: quales vos eſtis ex quib⁹ rebus maxime reſpu. laboꝛat:his maxime mederi conuenit:ſi q̄s in eū dice-

Loc⁹ cōis.

Pꝛim⁹ loc⁹

ret:q̃ ꝑdere hoſtib⁹ patriã voluiſſet:is crimẽ ad oẽs ꝑtinere in ↄcluſiõe ꝑ idignationẽ oñderet. An ad ſuperiores quod eſt indigniſſimũ·exẽpli grã. Ei⁹ q̃ p̃ncipis ſeruũ lederet exaggerari per principis pſonã crimẽ poſſet:nã leſo ſeruo p̃ncipis ledi ⁊ p̃ncipes videt̃:qḋ genus declarat. Qui ſuperiores vt eos dicit eſſe ex quoꝝ auctoritate loc⁹ cõis ad amplificãdũ aſſumitur. An ad pares ſi quis in fratrẽ dicat qui fratrem leſerit:aut in ſocium a quo ſocius ſit offenſus:vel in amicũ q̃ amico nocuerit:iꝫ eñ exaggeratione vti ꝑſertim cũ par partem dolo ⁊ fraude circunuenerit. Qui autẽ pares intelligantur ipſe declarat. Animi ⁊c. Tria bonoꝝ gñā ſunt animi:vt ꝟtutes:corpis vt robur: agilitas bona valitudo:externa:vt diuitie:nobilitas:patria honores. Secundum ſingula hec bona ſingule paritates ſunt animi inter amicos idem velle:⁊ idẽ nolle ⁊ eadẽ preditos eſſe virtute:corporis ſm vires vt eſſe eiuſdem roboris:⁊ agilitatis rerum externarum:vt eſſe eque diuites vel eque pauperes. An ad inferiores quod eſt ſuperbiſſimum:vt ſi pauper a diuite et potenti ledatur amplificare crimen licet non vni⁹ tñ tum perſonã cõſiderãdam dicendum eſt:ſed pauperũ oĩm:qui ſi tn̄ quẽ ꝺr impunitus euaſerit oĩbus diuitum:⁊ potentis obnoxij contumelijs erunt. Tertius locus:hic locus ab euentu ꝺr:cũ oſtendimus quantum euenturum ſit mali:ſi crimẽ impunitum relinquat̃:qḋ cato fecit apḋ Salluſtiũ cũ ait poſtremo patres cõſcripti.ſi me hercule peccato locus eſſet:facile paterer vos ipſa re corrigi:quoniã verba mea cõtempnitis:ſꝫ vndiq̃ circũuenti ſumus. Catilina cũ exercitu faucibus Italie nos vrget ⁊c. His verbis Cato cõtra Ceſarẽ dicẽs:fore alias ad maleficiũ ꝓ̃ptiores audacioreſq̃ q̃ cõiuratũ oſtendit: ſi crimen eorum fuerit impunitũ. C. pro. L. Flacco varioꝝ criminũ a quibuſdã aſiaticis accuſato. Decio Lelio ſub ornante:⁊ in accuſatorem impellẽte vos ne peniteat indq̃ tali ciui nõ pepercĩſſe per deos immortales iudices ꝓuidete. Quotus eñ quiſq̃ hãc reipu. ſectã ſequatur. q̃ vobis. qui veſtri ſimilib⁹ placere cupiat:qui optimi atq̃ ampliſſimi cui uſq̃ hominis auctoritatem magni pendet. Ea re neglecta:vt ſi dicatur adultero propter nobilitatem aut virtutem parcendum eſſe:iudices nos in peroratione percũctabimur:quantũ periculoꝝ putent euenturum:ſi crimẽ rei neglexerint: qm̃ multi paſſim ad alienas vxores ibunt:q: impunitatẽ ſperabunt. Quartus locus:⁊ hic ab euẽtu eſt:quo oſtẽdimus multos ad maleficia cõmittenda ꝓ̃ptiores futuros ſi ei q̃ accuſabitur maleficij venia data fuerit parum differt a ſuperiore hic locus:illuc eñ iudices percunctat̃:q̃ dicit hic nulla vtitur ꝑcũctatione. Cato in predicta oratione locũ hunc vſurpauit cũ dixit. Quare cũ de pu.lẽtulo ceteriſq̃ ſtatuetis ꝓcerto habetote:vos ſimul de exercitu Catiline ⁊ oĩbus cõiuratis decernere. Quanto vos attentius ea agetis:tanto illis animus infirmior erit ſi paulũ languere viderint iam omnes feroces aderunt. Remoratur:ſi hunc abſolueris:⁊ ipſi erunt ad peccandum alacriores.

Tria bonorũ genera.

Loc⁹ q̃rt⁹ ab euentu.

¶ Quint⁹ loc⁹ eſt:cũ oñdemus/ſi ſemel alr̃ iudicatũ ſit:nullã rẽ fore/q̃ incõmodo mederi/aut pperam factũ/aut erratũ iudiciũ corrigere poſſit. Quo in loco nõ incõmodũ erit vti ceteraꝝ rerũ ↄparatiõe/ vt oñdam⁹ alias res poſſe/aut vetuſtate ſedari:aut cõſilio corrigi:hui⁹ rei/aut leniẽde/aut corrigẽde nullã rẽ adiumẽto futurã. Sextus locus eſt: cũ oſtendemus ⁊ cõſulto factũ:⁊ dicemus† volũtario facinori nullã excuſationẽ ĩprudẽtie iuſtã deꝑcationẽ paratam. Septim⁹ loc⁹ eſt:cũ oſtẽdem⁹ tetrũ facin⁹: crudele/nefariũ/tyrãnicũ eẽ:qḋ gen⁹ iniuria mulierũ/ aut eaꝝ reꝝ aliqd/quaꝝ reꝝ cauſa bella ſuſcipiunt̃: ⁊ cũ hoſtib⁹ de vita dimicat̃. Octau⁹ loc⁹ ẽ/quo oſtẽdem⁹ nõ vulgare:ſed ſingulare eẽ maleficiũ/ſpurcũ nefariũ/⁊ inuſitatũ/quo maturi⁹/⁊ atroci⁹ iudicãdũ ſit. Non⁹ loc⁹ cõſtat ex pctõꝝ cõparatiõe:quaſi cum dicim⁹ mai⁹ eẽ maleficiũ ſtuprare igenuã q̃ ſacrum legere:q alteꝝ ꝓpter egeſtatẽ/alterũ ꝓpter intẽperãtẽ ſupbiã fiat. Decim⁹ loc⁹ eſt:ꝑ quẽ oĩa q̃ i negocio gerendo acta ſunt:queq̃ rem conſequi ſolent/exponemus acriter/⁊ criminoſe/⁊ diligẽter/vt agi res/ et geri negocium videatur rerum conſequentium enumeratione.

Sext⁹ loc⁹ a mõ facti q̃ ẽ qualitas.

Septimus loc⁹ crimine ꝑ qualitatẽ ampliato.

Octau⁹ loc⁹ crimine qḋ nũq̃ a natura factũ eſt ãpliato.

Non⁹ loc⁹.

¶ Quintus locus ⁊c. Ei hic loc⁹ ab euentu eſt cum dicimus ſi alr̃ q̃ oſtendimus iudicatum fuerit: illud euenturum incommodum quod nulla deinde corrigi ratione poſſit:hoc idem Cato in eadẽ facit oratione his verbis. ↄiurauere nobiliſſimi ciues patriam incendere: gallorum gentem infeſtiſſimã nomini romano ad bellum acerſiuerant: dux hoſtium ſupra caput eſt cum exercitu:vos cunctamini:et nunc etiam dubitatis quid intra menia deprehenſis hoſtib⁹ faciatiſ:miſeremini cẽſeo:deliq̃re hoies adoleſcẽtuli ꝑ ambitionẽ etiã armatos dimitatis:ſꝫ vereor ne iſta vobis mãſuetudo:⁊ mĩa:ſi illa arma receperit in miſeriã conuertatur.ſ.res ipſa aſpera eſt:ſꝫ vos nõ timetis eam immo ꝟo maxime:ſed inertia et mollitia animi ali⁹ aliũ expectãtes cũctamini: vez dijs immortalibus cõfiſi:q̃ hãc rempub. in maximis periculis ſeruauere nõ votis:neq̃ ſupplicijs muliebribus auxilia deorũ parant̃.ſed vigilando agẽdo ac bñ conſulendo ꝓſpere oĩa cedũt vbi ſecordie atq̃ ignauie te tradiderĩ neq̃q̃ deos implores:irati infeſtiq̃ ſunt. Corrigi poſſe vt ſi qs in pr̃te ꝓditorem dicat hoc mõ niſi aliaduerſum in hunc iud. fuerit corrigi iudiciũ poſtea nõ poterit:nã ſi hic impunitus abierit ⁊ alij hũc ſecuti impunitatẽ ſꝑantes: idẽ molientur itaq̃ nõ vnũ exitiũ:ſꝫ multiplex formidãdũ ẽ. Erratũ l q̃ iudices errauerit. Quo l loco. alis rei ↄparationẽ adducem⁹ e poſſe aliq̃ rõ

Franciſcus

† Et dicem⁹ volũtario facinori nullã excuſationẽ imprudẽtie iuſtã deꝑcationẽ paratã. Priſcamanus hꝫ ⁊ copulam ã ĩprudentie:⁊ poſt paratam duo ſũt ꝟba: cõſilio nullã. Et dicem⁹ indq̃ voluntario facinori nullã excuſationẽ ⁊ imprudẽtie iuſtã deprecationẽ paratã: conſilio nullam.

Iudicium

Aſcenſius.

¶ Quintus locus eſt cum oſtendemus ſi iudicatū ſit ſemel aliter.ſ. ꝙ nos cenſemꝰ iudicandū: nulla rem fore.i.futurā eſſe: que poſſit mederi.i.remediū afferre incōmodo.ſ.futuro: aut que poſſit corrigere factum perperā.i.male et peruerſe: aut iudicium erratum. In quo loco non erit incōmodū: hoc eſt commodū et vtile erit vti comparatione ceterarum rerū: vt oſtendamus alias res poſſe aut ſedari vetuſtate.i.deſuetudine: aut corrigi conſilio: et ſup. nullam rem futuram adiumento huius rei aut leniende.ideſt mitigande ſeu ſedande: aut corrigende. Sextꝰ locꝰ.ſ. cōmunis eſt cum.i quādo nos et.i.ſimul oſtendemus factum eſſe conſulto.i.per conſiliū: et deliberationem: et.i.ſimul dicemus nullam excuſationem imprudentie inſtani eſſe paratam facinori voluntarie. ¶ Septimus locus eſt cū oſtendemus facinus.i.factum ipſum eſſe tetrū.i.dirum et abominabile quaſi contra naturā crudele.i.contra humanitatē.nefariū q: contra legē diuinā.tyrannicū q: cōtra libertatē cōem: qđ genꝰ.i. cuius gñis eſt: iniuria mulierum.i.facta ipſis mulieribus aut ſtuprum aut raptus aut aliquid earū rerū: quarū rerum cā bella ſuſcipiuntur.i.ſuſcipi ſolent et dimicatꝰ.i.plerūꝗ aut merito cum hoſtibus de vita.i.vbi viuāt: nedū vtri regnēt. ¶ Octauꝰ locus eſt quo oſtendemus maleficium eſſe non vulgare.i.conſuetum: ſed ſingulare.i.exquiſitum: ſpurcum.i.penitꝰ obſcenū: nefariū et inuſitatum quo.i.ideo vt iudicandū ſit cōtra eū: q̄ illud cōmiſerit. maturius.i. pperantius: et atrocius.i.acriꝰ et truculentiꝰ. ¶ Nonꝰ locꝰ conſtat ex comparatiōe peccatoꝝ.ſ.cōmiſſorū.quaſi.i.veluti: cū dicimꝰ maius maleficiū eſſe ſtuprare ingenuā.i.liberā et liberis parentibus ortā ꝙ legere.i.furari: alij legunt ledere.i.violare: ſed non procedit: q: ledere veſtalē grauius eſt ꝙ ingenuā. legere inquam ſacrum.i. committere ſacrilegiū: qđ.i.q̄ alterū videlicet poſteriꝰ dictū: hoc eſt legere ſacrum fiat ppter egeſtatē: alterū videlicet ſtuprare ingenuam cū tot ſint proſtitute: fiat propter ſuperbiā intemperantē.i.admixtam intemperantie. ¶ Decimus locus eſt per quem exponemus oīa que acta ſunt in negotio gerendo.id eſt dum res gerebatur aut cōmittebatur: queꝗ.id eſt ei ſolent conſequi.i.ſimul ſequi negotium ipſum exponemus in quam acriter et crimínoſe. et diligenter: ita ſupple. vt res videatur agi: et negotium videatur geri.id eſt obijci oculis mentis quaſi rurſus geratur enumeratione.id eſt per enumerationem rerum conſequentium.i.condependentium aut ſubſecutarum.

ne corrigi oſtēdemus: crimē vero de quo agitꝰ: ſi male de eo iudicatū fuerit: corrigi nullo mō poſſe: quo loco optime et in ſuperiꝰ recitatis verbis Cato etiam vſus eſt. Ceterarū rerum: vt adulterij furti ſtupri. cedis vetuſtate ſedari: vt ſi peccatū l aliquā familiā placatā eſſet et aut furtū factū in aliena domo. aut adulteriū: vt ſtuprum cōmiſſum diceremꝰ minꝰ mali ex hoc euenturū: ſi reꝰ abſolueretꝰ ꝙ ſi ei venia daretur. q̄ pro lere patriā voluiſſe: qm̄ odia et inimicitie inter reū et eos q̄ leſi ſunt exorta vetuſtate ſedari poſſent. cū nulla ſit tāta inimicitia que nō diuturnitate tpis leniatꝰ: preterea illud adderemꝰ poſſe reū aliqñ corrigi e cōſilijs hoim et tpis lōgitudine qđ in illo crimine de quo agitꝰ futurū nō ſit. Sextꝰ locꝰ ⁊c. hic locꝰ eſt a mō facti: q̄ eſt qualitas facti ſm agētis intētionem: vel eſt a cōſilio: quod perſone attributū eſt.

Sextꝰ locꝰ:

Exaggeratꝰ aūt crimē ſi oſtēditur reū voluntarie et ſciēter nō ignorantia peccaſſe: et nihil eſſe cur ignoſci debeat. Nā ſicut ei q̄ inuitus aut ignorantia peccat venia videtꝰ dāda eſſe: ita nulla ratione illi parcēdū eſt: q̄ maleficiū conſulto cōmittit. Hunc locum. Cato in eadem orōne occupauit Cum ait. Uerū parcite dignitati. P. Lentuli ſi ipſe pudicitie: ſi fame ſue ſi dijs aut hoibꝰ vllis vnꝗ̄ pepercit. Ignoſcite cethegi adoleſcentie ſi nō iterum patrie bellum fecerit. Nam quid ego de Gabinio ſtatilio cepario loquar quibꝰ ſi quicꝗ̄ vnꝗ̄ penſi fuiſſet non ea conſilia de repub. habuiſſent. Et iuſtam deprecationem iuſtam venie dande depulſionem. Septimus locus ⁊c. Hic locus eſt a modo facti: vel a natura quotiens per qualitatem ipſam vel naturam crimen ampliatur. Tetrum contra naturam Crudele contra humanitatem. Nefarium. contra deos: Tyrannicum contra ſubditos. Iniuria mulierum ſiue matrone ſint. ſiue virgines. vt ſtuprum. adulterium: rapine. vt ſi is accuſaretꝰ q̄ virginē rapuiſſet crimen tyrannicū oſtenderetur. Aut earū rerū ⁊c. vt ſi ex agro nr̄o hoſtiliter abacta armenta fuerint. Quarū rerū cauſa. ſepe accidit vt cū rapta ſiue homines: ſiue arma et greges repetuntur et non redduntur bella ſuſcipiantur. ſicut frequenter apud Liuium legitur hunc locum illi occuparant. qui ante Ceſarem coniuratos dixerunt. ſicut in Ceſaris oratione que eſt apud Salluſtium cognoſcitur. Ait enim Ceſar pleriꝗ qui ante me ſentētias dixerūt compoſite et magnifice caſum reipublice miſerati ſunt que belli ſeuitia fuiſſet. que victis accidiſſent enumerauere rapi virgines: pueros diuelli liberos a parentum complexu matres familiarum pati que victoribus collibuiſſet fana atꝗ domos ſpoliari cedem atꝗ incendia fieri poſtremo luctu: cruore: cadaueribꝰ: omnia cōpleri. que tetra crudelia. nefaria tyrannica ſunt.

Septimꝰ.

Octauus locus differt hic a ſuperiore: quoniam crimen illic exaggeratur: qđ committi alias potuerit hic crimen amplificatur quod nunꝗ̄ antea factū fuerit. et hunc locū in oratione p̄dicta occupauit. Cato: qm̄ in concioſe: cum ait quare ego ita cenſeo: cum nefario conſilio ſceleratorum reſpublica in maxima p̄icula venerit: ijꝗ indicio et vulturij citi et legatorū allobrogum cōuicti: confeſſiꝗ ſint cedē incēdia: atꝗ alia feda et crudelia facinora in ciues patriāꝗ parauiſſe: de confeſſis ſicut de manifeſtiſſimis rerū capitalium more maiorum ſupplicium ſumendum Cicero quoꝗ accuſationum in C. Uerrem lib. vij. locū hunc cōplexus videtur his verbis deniꝗ vt. C. verres ſi eius oſtēſa ſunt inaudita et ſingularia facinora ſceleris audacie perfidie. libidinis auaritie crudelitatis dignos exitus eiuſmodi vita atꝗ factis veſtro iudicio conſequatur. Non vulgare quod non fiat vulgo quod non ſepe cōmittatur. Singulare vnius vt ſi in eum dicatur. q̄ deorum immortalium templa cōbuſſerit Spurcum: quod abominatur: vt ſi pater cum filia coierit: aut cum matre filius. Qui in domitianum diceret quem fratris filiam vitiaſſe conſtat: ſingulare: ſpurcum ac inuſitatum facinus eſſe clamaret. Nefariū vt ſi quis ſanctimonialem violauerit vel ſacerdoti manus intulerit. Inuſitatum: vt ſi quis in eū dicat q̄ optime de patria meritus: eā tamē hoſtibꝰ prodere tentauerit inuſitatū enī eſt. vt is patrie noceat: q̄ ſemper antea patriam iuuerit quo propter quod Maturius celeriꝰ. Sic enim dicetur quanto magis nefariū et inuſitatum crimē eſt tāto citius et aſperius puniri dꝫ. Hoc loco Cato vſus eſt cū ait: dux hoſtiū cum exercitu ſupra caput eſt vos cunctamini ⁊c. maturius ergo ad tempus: atrocius ad penam referas. Nonus locus ⁊c. hic dicitur comparatio: quando aduerſarij crimē cum alijs criminibus comparamus et grauius eſſe oſtendimus: Non idem eſt cū. v. loco: in quo dicitur: ſi aliter iudicatum fuerit: ꝙ conueniat

Octauus.

Spurcum:

nullam rem fore que incōmodo mederi: aut perperam erratū iudiciū corrigeret poſſit: illic enim dicit alijs rebus que male iudicate ſuerint remedium afferri poſſe: rei vero qua de agitur minime: hic crimen cū crimine cōfert ꝛ maius hoc illo dicit. Mat⁹ eſſe maleficiū vt ſi dicatur quantū ſcelerta reus commiſerit: queſo iudices diligenter aduertite: qđ ſi facere diligenter volueritis: intelligetis multo grauius crimē eſſe virginē ſtuprare ꝙ ſacra legere: qui enim virgini vitiū infert: nulla neceſſitate aut cā rōnabili impellitur: id tm̄ ſtudet: vt nefandā libidinē expleat: qui vero ſacrilegiū cōmitit: hic inopia plerūqꝫ cōpellitur peccare: qđ ſi grauiter ſacrilegiū punit: ꝗto virginis raptus puniri grauius debet? Non omiſit ꝛ hunc locū Cato cū ait. apud maiores noſtros. L. Manli⁹ torquatus bello gallico filiū ſuū ꝙ is contra imperiū in hoſtē pugnauerat necari iuſſit: atqꝫ ille egregius adoleſcens inmoderate fortitudinis penas dedit: vos de crudeliſſimis parricidis qđ ſtatuatis cūctamini. Ingenuā liberā: cui⁹ maiores nūqꝫ ſeruierūt. Legere. furari. Alterū. ſacrū legere. Alterū ſtuprare per vim virginē: que ſeſe indulgere

Decim⁹ locus. noluit. Decim⁹ hic locus oīa negotio attributa complectitur: cui color cōuenit deſcriptio: per eū em̄ ſic res amplificando exponit vt ante oculos auditorū ꝓuideatur: vt nō narrari: ſed geri credatur: hoc modo. Quod ſi iſtum iudi. v. ſtris ſententijs liberaueritis ſtatim ſicut ex cauea leo emiſſus: aut aliqua teterrima bellua ſolutis cathenis volitabit et vagabitur in foro acuens dētes. in cuiuſqꝫ fortunas in oēs inimicos atqꝫ amicos: notos atqꝫ ignotos incurſans aliorū famā depeculās: aliorū caput oppugnans: aliorū domū: aliorū famā ꝑſtringēs. Rempu. fundit⁹. labefactans. Quō ad miſericordiaꝫ auditores inducātur.

Franciſcus. ¶ Miſericordia ꝛc. tertia pars eſt concluſionis. q̄ ab alijs cōmiſeratio vel cōqueſtio appellat: et ſic a Cicerone in rhe. de inuentiōe diffinit. Cōqueſtio: eſt orō auditorū miam captās: hec ex locis cōibus per quos vis fortune in oēs ꝛ hominū. infirmitas oſtenditur: auditoris aīm mitē facit: nemo em̄ erit q̄ nō ad miam flectat. cum in alieno malo ſuā infirmitatē conſiderabit. Sexdecim cōqueſtiōis locos in rhetoricis de inuētione Cice. facit: hic ꝛ ſi locus vn⁹ null⁹ eſt: ita tñ ꝑcepta diſtigunt: vt modica inſit cōfuſio: ſeparati em̄ penē pn̄t memorie cōmēdari: illud ſicut ſepe alias monuim⁹ aduertendū eſt: non oībus cauſis oēs conuenire: ſed ad cauſe qualitatē ſingulos accommodandos eſſe. Si variam fortunarum: ſi incilimabilem fortunam eſſe oſtendemus: que ex proſpera aduerſa fit et contra: et, dicem⁹ enim q̄ pauloante in excelſo dignitatis gradu collocat⁹ fuerat: in miſera atqꝫ abiecta verſari fortuna quo intellecto: vel inuiti auditores q̄m ipſis idem poſſit accidere: ad cōmiſerationē flectunt: vtitur hoc loco Cice. pro Milone: cum ait. o fruſtra ſuſcepti mei labores ꝛc. Et in oratione ꝑ L. Sylla his verbis: o miſerū et infelicē illū diē quo conſul omnib⁹ centurijs. P. Sylla renūciat⁹ eſt: o falſaꝫ ſpē: o volucrē fortunā: o cecā cupiditatē: o ꝑpoſterā gratulationē: ꝗꝫ cito illa oīa ex letitia et voluptate ad luctū et lachrymas reciderūt ne q̄ pauloante conſul deſignat⁹ fuiſſet: retineret repente nullum veſtigium priſtine dignitatis: quid enim erat mali quod huic ſpoliato honore fama fortunis deeſſe videretur: aut cui nouē calamitati locus relictus eſſet? vrget eadem fortuna que cepit. reperit nouum merorem: non patitur hominem calamitoſuꝫ vno modo afflictum vno in luctu perire. Non potuit expreſſius fortune commutatio oſtendi. Si oſtendemus. Quod et in

¶ Miſericordia: cōmonebit auditoribus: ſi variaꝫ fortunarū cōmutationē dicemus. Si oſtēdem⁹: in quibus cōmodis fuim⁹: et quib⁹ in incōmodis ſum⁹ cōparatione. Si que nobis futura ſint (niſi cām obtinuerim⁹) enūerabim⁹ / ꝛ oñdem⁹. Si ſupplicabim⁹ et nos ſub eorū quorū mīam captabim⁹ / poteſtate ſubijciemus. Si quid noſtris parētib⁹ / liberis / ceteris neceſſarijs caſurū ſit: propter noſtras calamitates apiem⁹: ꝛ ſimul oſtēdem⁹ illorū nos ſolitudine / et miſeria / non noſtris incōmodis dolere. Si de clementia / humanitate / mīa noſtra: qua in alios vſi ſumus / apiam⁹. Si nos ſemꝑ / aut diu in malis fuiſſe oſtēdem⁹. Si nr̄ꝫ fatū / aut fortunā cōqueremur. Si animū noſtrū fortē / patienteꝫ incōmodorū oſtendemus futurum. Cōmiſerationē breuem eſſe oportet: nihil em̄ lachryma citi⁹ areſcit. Fere locos obſcuriſſimos toti⁹ artificij tractauim⁹ in hoc libro: quapropter huic volumini modus ſit. Reliquas preceptiones (quoad videbitur) in tertiū librū trāſferemus. Hec ſi / vt congſite cōſcripſerim⁹: ita diligēter fueris cōſecut⁹: ꝛ nos induſtrie fruct⁹ ex tua ſciētia ꝑcapiemus: ꝛ tute noſtrā diligētiā laudabis: tuaqꝫ ꝑceptione letaberis: tu ſcientior eris ꝑceptorū artificio: nos alacriores ad reliquū perſoluēdū. Veruꝫ hec futura ſatis ſcio: te em̄ non ignoro. Nos deinceps ad cetera ꝑcepta trāſeam⁹: (vt qđ libētiſſime faciemus) tue voluntati rectiſſime morem geramus.

Qualis eſſe debeat cōmiſeratio.

Deeſt fere clauſula: q̄ in oīb⁹ manuſcriptis codicib⁹ hr̄. Sic reſtitues ſuam Ciceroni lectionē. hec ſi vt cōdſite ɔſcripſim⁹. ita diligenter fueris cōſecut⁹: nobiſcū: ꝛ ſine nobis cōſyderabis: et nos induſtrie fruct⁹ ex tua ſcia capiemus.

¶ Miſericordia ꝛc. Hec eſt tertia pars concluſionis: qua miſerationem exciam⁹: vñ dicit ſic. Miſericordia cōmonebitur auditorib⁹ ſi dicemus variam commutationem fortunarū. Si oſtēdem⁹ comparatione. i. per cōparationē: in qb⁹ cōmodis fuimus: et in ꝗbus in

Aſcenſius. Ordo.

commodis ſumus. Si nos enumerabimus ⁊ oſtendemus que futu ra ſint nobis: id eſt que calamitates deſolationes: aut volũtaria exi lia: aut filiarum proſtitutiones: niſi obtinnerimus cauſam. Si nos ſupplicabimus ⁊ ſubijciemus nos ſub poteſtate corũ quorum mi ſericordiam captabimus. Si nos aperiemus quid caſurum .i. euẽ turum ſit noſtris parentibus. Liberis ⁊ ceteris neceſſarijs: propter calamitates noſtras ⁊ oſtendemus ſimul nos dolere ſolitudine .i. propter deſolationem: ⁊ miſeria .i. propter miſeriaz illorum: non in cõmodis noſtris: id eſt non propter incommoda noſtra que in nos ſolos cadant. Si aperiemus: id eſt aperte loquemur de clementia: humanitate .i. benignitate: et miſericordia noſtra: quaſi ſumus in .i. erga aut aduerſus alios: quia merito: qua menſura menſi fuerim⁹ remetietur nobis. Si oſtendemus nos fuiſſe ſemper aut diu in ma lis. Si nos conqueremur: id eſt deplorabimus fatum noſtruz: id eſt aduerſarum rerum ſortem a celo aut ſuperis dependentem: aut for tunam ſup. noſtram nobis continue obuerſantem. Si oſtendemus animum noſtrum fortem ⁊ futurum patientem incommodorum. Hactenus locos a cõmiſeratione deſcripſit: nunc formã eius p̄ſeq̃ tur dicẽs. Oportet commiſerationez eſſe breuem: nihil enim areſcit .i. deſiccatur et extinguitur citius lachryma .i. q̃ lachryma. Conclu dens autem per epilogum dicit. Nos tractauimus in hoc libro vi delicet ſecũdo: fere: id eſt omnes locos obſcuriſſimos .i. precipue ob ſcuros (vbi notabis etiã poſſe dici oẽs obſcuriſſimos: vt ſi triginta ſint loci: inter quos decem obſcuriſſimi: totidem medij ⁊ totidem mi nimum obſcuri: recte dicam tractaui omnes locos obſcuriſſimos: quinq; medios ⁊ quatuor minimũ obſcuros: dummodo id fecerim) quapropter modus: id eſt finis ſit: huic volumini. Nos transferem⁹ reliquas preceptiones in tertium librum: quoad: id eſt quatenus: vi debitur ſcilicet congruum. O herenni ſi tu fueris conſecutus: id eſt ſi obſeruaueris ⁊ intellexeris hec ita diligenter vt nos conſcripſim⁹ ſupple ea conquiſite · id eſt exacte ⁊ laborioſe et: id eſt ſimul: nos ca piem⁹ fructus induſtrie: ſcilicet noſter: et ſcientia tua et id eſt ſimul: tue: id eſt tu ipſe laudabis noſtram diligentiam: et letaberis perce ptione tua: id eſt ꝙ perceperis artem dicendi: et tu eris ſcientior: id eſt peritior: ⁊ plus ſciens artificio: id eſt per artificium preceptorum: ⁊ ſupple nos erimus alacriores: id eſt paratiores ad perſoluendũ: id eſt penitus abſoluendum reliquum. Uerum ſatis ſcio hec ſatis futura: id eſt te ſcientiorem fore enim pro quia: non ignoro: id eſt be ne cognoſco te. Transeamus nos deinceps ad cetera precepta: vt geramus rectiſſime morem: id eſt decentiſſime obſequamur et pa ream⁹: tue voluntati: quod: id eſt quam rem faciemus libentiſſime. Et hec in ſecundum librum.

Fere ⁊ oẽ cũ ſuplatiuo.

ſuperiore exẽplo ſit: ⁊ apud Uer gili. cum Dido ait. Te propter ly bice gentes: numidumq; tyranni Odere infenſi tyrij: te propter eũ dem extinctus pudor: et qua ſola ad ſydera adibam Fama prior. Si que nobis futura ſint. ſecun dus locus quo in oratione p̄ Mu rena Cice. viſus eſt dicens. Si (qđ Juppiter omẽ auertat.) hunc ve ſtris ſententijs afflixeritis: quo ſe miſer vertet? domum ne: vt eam imaginem clariſſimi viri paren tis: quaz paucis ante diebus lau reatam in ſua gratulatione con ſpexit eandem deformatam igno minia lugentẽq; videat? An ad matrem: que miſera modo oſcula ta filium ſuum conſulem: nunc cruciatur: ⁊ ſollicita eſt: ne eun dem paulopoſt ſpoliatum omni dignitate conſpiciat ⁊c. In qua oratione locus hic totus eſt ex o parte perſtrictus. Supplicamus ⁊c. tertius locus quo ⁊ ſupplica mus exeroratione vtimur: qui dicitur permiſſio Cum reum, et omnem cauſam iudicum volun tati permittimus aut cõmenda mus. Qđ Cic. in eadem orõne p̄ L. Murena facit: cũ ait: date hoc ipſius pudori. date patri mortuo date generi: ⁊ familie: date etiam Lanuuino municipio honeſtiſſi mo. ⁊ paulopoſt. Quez ego vobis (ſi quid habet: aut momẽti com mendatio: aut auctoritatis cõfir matio mea) conſuli conſulẽ iudi ces ita cõmendo. Et in oratiõe p̄ P. Quinto ad C. Aquiliũ iudicẽ cõuerſus. Quem inquit preter te appellet: habet neminem: tibi ſe tibi omnes ſuas opes fortunasq; commẽdat: tibi cõmittit eſtima

Caſurus p̄ euenturus.

tionem: ac ſpem reliq̃ue vite. Si quid noſtris proximis. quartus locus quo Cice. in eadez pro L. Mu rena oratione optime viſus cognoſcitur. Cuius matrem ⁊ fratrem miſeros dicit futuros. Caſurum: euẽturum. Et ſi oſtendem⁹: qđ in oratione p̄ Milone Cice. facit dicens. Ualeãt inquit: valeant ciues mei: ſint incolumes: ſint florentes: ſint beati: ſtet hec vrbs preclara: mihi patria clariſſima quo quo modo erit de me merita: tranquilla rep. ciues mei: quoniam mihi cum illis non: liceat: ſine me ipſi: ſed per me tamen perfruantur: ego cedam: atq; abibo: quibus verbis de miſeria ciuiũ magis q̃ ſua dole re videtur: ⁊ Uerg. lib. eneid. ij. eneã qui caſus ſuos paulo ante parum curabat ſic loquentem inducit Hoc erat alma parens ꝙ me p̄ tela p̄ ignes Eripis: vt medijs hoſtem in penetralibus: vtq; Aſcaniũ patremq; meum: iuxtaq; creuſam. Alterum in alterius mactatos ſanguine cernã? Si de humanita te. Quintus locus eſt: equum aũt eſt: vt qui in alios miſericordes fuerãt ipſi miſericordiam cõſequan tur. De clementia. Comitas hec quedam eſt: qua animus in odium alicuius cõcitatus retinetur: vt ſi dicatur Marcellus mereri clementiam ceſaris: qm̃ in multos ipſe clemens fuerit Humanitate beniuo lentia ⁊ dexteritate quadam nature: ad. amandos ⁊ iuuandos homines. Miſericordia: ſi dicatur mi ſericordia inopes proſecutus: ⁊ minus potentes defendere conſuetus. Si nos ſemper: ſextus loc⁹ quo Cice. vtitur p̄ Milone his verbis: o fruſtra inquit ſuſcepti mei labores: o ſpes fallaces: o cogitationes inanes mee: ego cum tri. pl. re pu. oppreſſa ſenatui me dediſſem quem extinctum acceperã: equitibus romanis quorum vires erant debiles bonis viris qui omnem auctoritatem clodianis armis abie cerant mihi vnq; bonorum preſidium defuturũ putauit? Si noſtrum fatum: qđ Cice. facit in oratiõe predicta dicens o me miſerum: o me infelicem: reuocare tu me in patriam Milo potuiſti per hos ego te in patria per eoſdem non retinere potero: hoc eodem loco et in oratione pro Cn. planco et in alijs multis viſus eſt. Fatum autem ⁊ fortuna differũt. Nam fatum (vt a Chryſippo diffinitur ſtoicorum prin cipe) eſt ſempiterna quedam et indeclinabilis rerum ſeries: catenaq; voluens ſemetipſam ac impli cans per eternos conſequentie ordines: ex quibus acta: connexaq; eſt: ſignificat et dei decretũ ac volũ tatem a fando dictum: vt ſit quod deus fatur: quod neceſſarium eſt ac ineuitabile: id greci: πεπρωμε νην ſiue εἱμαρμένην dixere. Fortuna eſt qua temere omnia fiunt: de qua certitudo nulla eſt. Quam tamen ſtulti homines deam fecerunt. Unde ait Juuenas ſed nos Te facimus fortuna deam celoq; locamus. Si animum noſtrum. Octauus locus quem in oratione pro Milone occupat Ci cero dicens. Quamobrem vbi corpus hoc ſit inquit non laboro: quoniam omnibus in terris etiam

Clementia. Fatum. Fortuna.

verſabitur ⁊ ſemper habitabit nominis mei gloria. Idem his lachrymis non mouetur Milo: eſt quidam incredebili animi robore ſeptus exilium ibi eſſe putat: vbi virtuti non ſit locus † Commiſerationem Id in commiſeratione obſeruandum dicit ne diu in ea immoremur ſed ſimul ac viderimus iudices lachrymis ora perfundere: deſinere ſtatim debemus. Nihil enim citius lachryma areſcit. Dictū hoc fuit Appollonij rhetoris: auctor Cice. in rhetoricis de inuentione. Fere locos. Huic libro finē imponit ⁊ tranſitione vtitur dicens ſe locos fere oēs difficiliores expoſuiſſe. Herēnium deinde ad artis exercitationē adhortatur. Modus: finis. Quoad quantum nobis ſatis videbitur eſſe. Ad cetera p̄cepta demonſtratiui ⁊ deliberatiui generis. Item quatuor partium integralium ideo q̄ ait fere.

Lachrymā areſcere.

† Hoc dicit. Cōmotis animis diutius lachrymari non opꝫ: nā quēadmodum rhetor apollonius dixit: nihil citius areſcit lachryma.

Franciſcus

A D omnē iudicialē. Tria genera cauſarū q̄ recipere dꝫ orator. Demōſtratiuū deliberatiuūꝫ iudiciale. Deinde q̄nqꝫ eſſe que oratorem habere conueniret admonuit. Inuentionem: diſpoſitionem elocutionem: memoriam ⁊ pronunciationē. Hinc quid inuenire in iudiciali genere (quod difficillimum eſt) neceſſe eſſet patefecit. Nec quicq̄ quod ad id pertineret pretermiſiſſe viſus eſt. Reliquum fuit vt de locis hoc libro preciperet deliberatiui ⁊ demonſtratiui generis: item de diſpoſitione: memoria: pronūciatione. Elocutionē enim in librū quartum reijciet. Prefatur hic et attētos auditores reddit q̄ dicta ſunt breuiter repetēs: ⁊ q̄ reſtāt dicēda ꝓponēs: vt a priore libro ad hūc q̄ ſequit̄ trāſitus ex abrupto non fiat. Ad omnem cauſam controuerſiam: ſiue coniecturalis ſit ſiue legitima: ſiue iuridicialis: ſiue earꝫ pars aliqua. Que ↄſtitutiones etiā in duobus reliq̄s verſantur generibus. Nulla eñ conſtitutio ē: que nō ſub aliquo triū generū cadat. Et quēadmodum cōiecturalis ⁊ iuridicialis ſtatus eſt ſub genere iudiciali: ita etiam ſub deliberatiuo ⁊ demōſtratiuo exempli cauſa. Deliberatur vtrū ſuſcipiendum bellum ſit an non: vtraqꝫ pars ↄiecturis ſuſcipiēdū putat: vel contra: item iure ne ſuſcipiendū ſit: an cōtra ergo ſicut loci iudicialis generis oſtēſi ſunt ſic deliberatiui et demonſtratiui generis nūc oſtenduntur. Ut arbitror: vitatio arrogantie eſt. Inueniendi: locos demonſtratiui ⁊ deliberatiui generis. Reliq̄ quatuor partes diſpoſitio: memoria: pronūciatio: elocutio. Quē quartum librum. Iam enim tertiū cōpleuerat. Interea. Rurſum herenniū hortatur ⁊ monet: vt ſcripta ſua legat diligenter: ⁊ memorie cōmēdet prima queqꝫ: que prioribus libris ſcripta ſūt. Interea dū quartum librū cōficiā. Inſtituta ad ea q̄ incepimus ⁊ ꝓpoſuim⁹.

M. Tullij Ciceronis Rhetoricorum ad C. Herennium Liber tertius.

Ad locos procedit deliberatiui gñis ⁊ demōſtratiui de diſpoſitione pronunciatione et memoria in hoc tertio dicturus.

A D oēm iudicialē cām quēadmodū ↄueniat iuētionē rerū accōmodari ſatis abūdāter (vt arbitror) ſuperioribus libris demonſtratum eſt. Nunc earum rationem rerum inueniendarum / que pertineāt ad cauſas deliberatiuas / ⁊ demōſtratiuas / in hunc librum tranſtulimus: vt omnis inueniendi preceptio tibi q̄ primū perſolueretur. Relique quatuor partes erant artificij: de tribus partib⁹ in hoc libro dicemus: diſpoſitione / pronunciatione / et memoria. De elocutione (q2 plura dicenda videbant̄) in quarto libro conſcribere maluimus: quem: vt arbitror tibi librū celeriter abſolutum mittemus: ne quid tibi rhetorice artis deeſſe poſſit. Interea prima queqꝫ / et nobiſcum cum voles / ⁊ interdum ſine nobis legēdo conſequere: ne quid impediare / quin adhanc vtilitatē pariter nobiſcum progredi poſſis. Nunc tu fac / vt attentum te prebeas / nos proficiſci ad inſtituta pergemus.

Aſcenſius

A D oēm ⁊c. In hac p̄fatione paraſceuē dicendorū et aptū ad ea tranſitū facit: ſimulqꝫ ex dicendorū pōdere auditorē attentū: vt Frāciſc⁹ doctiſſime declarat. Ordo igitur eſt. demonſtratū eſt in ſuperiorib⁹. ſ. duob⁹ libris: ſatis abūdanter (vt arbitror) quēadmodū. ſ. quo mō ↄueniat inuētionē rerū accommodari ad oēm cauſam. i. ↄtrouerſiā iudicialem ſiue ſit ↄiecturalis: ſiue legitia: ſiue iuridicial: nūc. i. deinde trāſtulim⁹ i hūc librū vez tertiū rōnē earꝫ reꝫ inueniēdaꝝ. i. q̄ poſſēt inueniri eē res q̄ ptineāt ad cāꝫ deliberatiuas ⁊ demōſtratiuas: vt ois p̄ceptio inueniēdi. i. de inueniēdo: pſolueret tibi o herēni q̄ p̄mū. i. valde cito. Quatuor ptes artificij erāt reliq̄. ſ. derelicte in alijs libris ⁊ nō declarate: videlꝫ diſpoſitio pnunciatio: me

moria:⁊ elocutio. Nos dicemus in hoc libro de trib⁹ ptib⁹ vꝫ diſpoſitione:pnūciatione ⁊ memoria:⁊ ſup.(aut quia)maluim⁹ cōſcribere in q̃rto libro de elocutiōe:qꝛ plura.i.valde multa videbant̄ dicēda ſup.de ea:quē librū.ſ.quartū:nos mittem⁹ tibi abſolutū celeriter:vt arbitror. idō aūt mittem⁹:ne quid i.aliqd artis rhetorice poſſit deeſſe tibi. O herēnī tu legēdo interea dū quartū librū cōficiā:pma queq; i.quo ordine tradidim⁹:⁊.i.ſimul nobiſcū:cū.i.qñ voles ⁊.i.etiā:interdū ſine nobis cōſequere.i. obtinebis:ne ipedtare:qd.i.in aliq̃ dū poſſis pgredi pariter nobiſcū ad hāc vtilitatē:nūc tu fac vt pbeas r.prebe te nūc attētū:nos pgem⁹.i.pſeuerabim⁹ pficiſci ad inſtituta.i.ad,ea q̄ incepim⁹⁊ ppoſuimus

De genere deliberatiuo. Li.j.

Omnis deliberatio aut inter duo eſt:aut inter plura de electione conſideratio.

Inter duo.

Deliberatiōes partiꝫ ſunt hmōi:vt q̃rat̄: vtꝝ poti⁹ faciēdū ſit:ptiꝫ hmōi:vt qd potiſſimū faciēdū ſit/ꝯſyderet̄. Utrū poti⁹ hoc modo:vtrū potius Carthago tollēda/an relinquēda videat̄. Quid potiſſimū hoc pacto:vt ſi Hānibal cōſultet cū ex Italia carthaginē accerſitur/an in Italia remaneat/an domū redeat:an ī Egyptū profect⁹ occupet Alexādriā. Itē deliberatiōes partim ipſe ppter ſe ꝯſultādę ſunt:vt ſi deliberet ſenat⁹ captiuos ab hoſtibus/redimat an non/ partim ppter aliquā extraneā cauſam veniunt in deliberationeꝫ/⁊ cōſultationē:vt ſi deliberet ſenatus bello Italico ſoluat ne legib⁹ Scipionē:vt eū liceat an̄ tēpus cōſulē fieri:ptim ⁊ ppter ſe ſunt deliberādę:⁊ magis ppter extraneam cauſam veniūt in cōſultationē:vt ſi deliberet ſenat⁹.bello Italico † ſociis ciuitatē det an nō. In quibus cauſis rei natura faciet deliberationē:oīs ratio ad ipſam rem accommodabitur. In quibus extranea cauſa conficiet deliberationem:in his ipſa erit cauſa adaugenda/aut deprimenda.

Inter plura. — Inter duo ppter ſe. — Inter ppter cām extraneam.

† Hoc dicit Cicero:vt ſi deliberet ſenatus bello Italico ſociis ciuitatē det hoc ē vt eos in pplꝫ romanū aſciſcat ad dāda ſuffragia an non Aſcenſius.

Deliberationes ⁊c. Incipiens ſcribere de genere deliberatiuo diuidit primo ipſum in duas partes quarum vna verſatur inter duo duntaxat:altera inter plura duobus. Unde dicit deliberationes ſunt partim.i.per partem earum aut pro parte huiuſmodi vt queratur ſcilicet inter duo de quibus deliberatio eſt: vtrum ſit potius faciendum:⁊ ſup.eſt partim.i.ex parte aut pro parte huiuſmodi:vt inter multa de quibus eſt deliberandum conſideretur quid ſit potiſſimum faciendum vtrum potius ſup.cōſideretur hoc modo vtrū Carthago videatur potius tollenda.i.delenda e,muodo:an relinquenda.ſ.incorrupta. Quid ſcilicet inter multa ſit potiſſimum ſup. conſideretur hoc pacto:vt ſi Hannibal conſultet cū accerſitur.i. reuocatur ex Italia Carthaginem.i.vt redeat ad conſeruandam Carthaginem an remaneat in Italia:an redeat domum.i.in patriam ſuam:an ipſe profectus in Egyptum occupet.i.anteq̄ preſidiā venerint capiat Alexādriam.ſ.vrbem ab Alexandro magno ſic denominatam. Item (alia diuiſio) deliberationes ipſe ſunt partim id eſt pro parte conſultande ppter ſe:vt ſi ſenatus deliberet an.redimat t.redimere debeat captiuos ab hoſtibus:an non ſcilicet redimat et deliberationes veniunt partim id eſt pro parte in deliberationē et conſultationem partim.i.pro parte:ppter aliquā cām extraneam: vt ſi ſenatus deliberet bello hiſpanico.i.tpe quo bellum in hiſpania ab romanis gerebatur ne pro an:ſoluat Scipionē legibus:vel liceat eum ante tp̄s.ſ.legitimum:fieri c. nſu lē:hoc eſt ante quartuꝫ

Deliberationes.de locis deliberatiui generis precepta tradere incipit:et primum duos eſſe dicit:alterum:cum de duobus queritur vtrum faciendum ſit. Alterum cum de pluribus deliberatur quid potiſſimum fieri conueniat:et quo oſtendit omnem deliberationem aut de duobus eſſe aut de plurib⁹:de ſola autem vna re deliberatio nulla eſt. Nā aut certum eſt rem poſſe fieri aut incertum ſi incertum queſtio erit poſſit ne fieri an non: ⁊ in coniectura verſabitur: vt ſi queratur an iſthmus intercidi: an palus pontina ſiccari an portus fieri oſtie poſſit an vtiq; futurum ſit: vt veneti turcum ſuperent: ne fugiat claſſis turcorum ſi chriſtiana claſſis in egeum venerit: erit et alia deliberationum diuiſio que pauloposſt ſequetur. Utrum potius cum duobus propoſitis vtrum faciēdum ſit conſulatur: vt ſi pax et bellum proponantur. Quid potiſſimum. Cum plurib⁹ propoſitis:quid potiſſimum faciendum ſit deliberatur. Exempla Cicero ipſe ſubiungit. Carthago Cato maior.qui apud Ciceronem de honeſtate diſputat de Carthagine inquit:ante vereri non deſinam:q̄ funditus euerſam videro Idē pernicialt: vt ait Plinius carthaginis odio flagrano nepotumq; ſecuritatis anxius:cum clamaret omni ſenatu Carthaginem delendam attulit quodam die precocem ex ea prouincia ficum oſtendenſq; patribus inter rogo vos inquit:quando hoc pomum demptum putetis ex arbore:cum inter omnes recens eſſe conſtaret. Atqui tertiū ante diem ſcitote decerptum Carthagine:tam prope muros habent⁹ hoſtem. Statimq; ſumptum eſt tertium punicum bellum:quo Carthago deleta eſt: poſt Catone anno ſequēti rapto Auctor Plinius. Scipio Naſica diuerſe fuit ſententie. Non tollēdam carthaginem eſſe:quia videbat fore vt iuuētus Romana pace torpeſceret:et ignaua redderetur quod etiam ſecutum eſt. Nā tunc demum Romani perierunt cum carere externis hoſtibus ceperunt:in ſuas enim ipſorum vires debellandas conuerſi ſunt. Ut ſi Hānibal:exemplū eſt quod de pluribus eligendū ſit. Poſtq̄ Scipio exercitum in Africam traiecit:tutāde vrbis ſue cauſa Hā-

Franciſcus

Deliberationū ſufficientia.

Alte.hiſtoriam a Carthagine.

nibalem ex Italia: quam ſexdecim annos infeſtauerat reuocare Carthagineſes coacti ſunt. Qui a Scipione ſuperat⁹ ad Antiochum Syrie regem confugit: ne eo a carthaginenſibus afficeretur ſupplicio quo ceteri. Imperatores patria legere infeliciter geſta affici conſueuerant. Reuocatus autem Hannibal multis propoſitis conſultare ſecum potuiſſet: quid potiſſimum: re eligendũ eſſet. Alexandria autem principalis eſt egypti ciuitas: ab alexandro Macedonum rege condita: duo maria eam alluunt: a ſeptentrione egyptium: meridie illud qđ meroe locus vel mareotis appellatur. Urbis ſitus chlamydis figurã hꝫ. Occuper capiat. Itẽ deliberationes ⁊c. Alia deliberationũ diuiſio: et ipſa gñalis. Deliberatio eni eſt aut ꝓpter ſe: nullius rei: q̃ extra ſit ratiõe habita: aut ꝓpter cãm aliquã extraneã: aut tum propter ſe: tũ propter cauſam extraneã ſimul. Quint. in ſuadendo: ac diſſuadẽdo tria precipue ſpectanda eſſe dicit: quid ſit de quo deliberetur: qui ſint qui deliberent: qui ſit cui ſuadetur. Quid ſit iuſtum: an iniuſtum: poſſibile: an contra. Qui ſint docti: an indocti: magne auctoritatis: an nullius: Magnũ eñ pondus habet ol orationevita dicentis: vt ait Aurelius Auguſtinus. Qui ſit cui. bonus: an malus. Aliud namq; Catoni ſuadeẽ: aliud Catiline. Ille induci nõ potuiſſet vt aliquid contra libertatem moliretur: hic euertere funditus tentauit. Ut ſi deliberet ſenatus ⁊c. Exemplũ eſt apud Liuium. li. xxij. ab vr. cõ. vbi varia conſultatio eſt: redimẽdi ne ſint: q̃ capti ab hannibale in cãnẽſi clade fuerãt ⁊ eũ alij redemẽdos de publico: alij nullã publica impẽſam faciẽdã: nec ꝓhibẽdos ex priuato redimi: ſi quib⁹ argẽtũ in pñtia deeſſet dandã ex erario pecuniã mutuatã pſidus: predonibusq; cauẽdũ populo cẽſerẽt. T. Mãlius Torquat⁹ longa oratione alno redimendos nõ eſſe ſuaſit: Cuius ſentẽtie aſſenſum eſt. Hec deliberatio propter ſeipſam non ꝓpter aliquã extraneã cauſam habita eſt: in qua id modo ſenatus ſpectauit honeſtũ ne eſſet eos qui ignaui fuiſſent redimi. Propter ſe: ꝓpter rei ipſius naturam ⁊ qualitatẽ. Partim propter aliquã ⁊c. fiũt interdũ deliberationes ꝓpter aliquã extraneã cãm q̃ ad rẽ: de qua cõſultatio eſt aſſumiẽ ſuadendã vel diſſuadendã. Ut ſi deliberet. Cum hannibal ad tertium ab vrbe lapidem ſupra Anienem caſtra poſuiſſet: ⁊ Pu. ac Cn. ſcipiones in Hiſpania cum exercitibus ceſi eſſent. Queſitum in ſenatu eſt: cui imperium mandaretur: nullo id ſuſcipere volente. Pu. Scipio. Pu. Filius qui in hiſpania ceciderat: ſe iterum profeſſus eſt: et ſuffragio populi cõſenſuq; omnium ſolutus lege eſt: ⁊ conſul creatus vno anno ante legitimum tempus: xxiiij. enim annum tunc agebat. Ante tempus autem. xxv. annum nõ licebat. Bello italico: certe aut deprauatus locus eſt: ⁊ hiſpanico legi debet: aut ſuperflua hec verba ſunt. Illud genus deliberationis: quo romani vſi ſunt: cum ſoluerent ne legibus ſcipionem conſuluerunt: non ideo veni in deliberationẽ: vt ſtatueretur ſoluendus ne eſſet legibus an nõ: quem ire in hiſpanias ⁊ Africam volebant: ſed an eligẽdus ꝓpterea eſſet: q̃ ire alij recuſabant: ⁊ vt amicis hiſpanie populis ſubueniret. Deniq; nõ vni⁹ tantum ſcipionis: ſed multarum rerum ratio habita eſt. Partim ⁊c. Alique deliberationes mixte ſunt que partim propter ſe: partim propter extraneã cauſam ſunt. Ut ſi deliberet ⁊c: de origine italici belli ſuperius locuti ſumus. Si conſultaſſet eo tpe ſenatus danda ne eſſet ciuitas ſocijs: tum propter ſe deliberatio facta fuiſſet. Iuſtũ ne eſſet promiſſam ciuitatẽ dare: tũ propter extraneã cauſam. Ne bellum ab ijs qui leſos ſe putarẽt. po. ro. inferreẽ: vel cõtra ne inſolẽtes fierẽt populi italie: ſi ius ciuitatis adipiſcerenẽ: ⁊ ad dãda ſuffragia poſſent venire Bello italico: quod et ſociale dictũ fuit: ſed ſi verũ fateri volumus vt Florus ait. Ciuile fuit. In quibus cauſis poſtq̃ generale preceptũ tradidit ⁊ tres eſſe deliberationes docuit: quid in eiuſmodi deliberationibus pro qualitate earum ſeruandum ſit monet: et vbi inquit rei dumtaxat natura ſpectabiẽ: illuc vim ſuã oẽm conferre orator debebit: vt cũ de captiuis cõſultaẽ vtile ne ſit ⁊ iuſtũ redimi: an non. Item vbi cauſa erit extranea: illuc ex ipſa cã rõ augebiẽ: aut deprimetur: vbi propter ſe ⁊ propter cauſam extraneã deliberabitur: illic ex vtroq; argumenta ſumentur. Exemplum prioris de Scipione fuit: quem ſi quis mittendum ſuaderet dicere: tempus illud reipubli. eſſe: vt lex ſeruanda non eſſet. Et cũ leges omnes ad vtilitatem reipublice late fuerint: id firmiter tenendum eſſe: vt quod vtile reipubli. eſſet: id leges velint: vtile autem immo neceſſariũ videri: vt Scipio conſul fiat: ⁊ in hiſpanias affricanq; mittatur: quum null⁹ reperiaẽ: qui proficiſci audeat. Augende ab eo qui ſuadebit. Deprimende ab eo qui diſſuadebit: vt ſi dixerit tantam rem adoleſcenti cõmittendam non eſſe: ⁊ cogendos illuc ire qui recuſent.

Annus cõſulatus gerendi.

† Uerborũ affinitas ignarũ impreſſorum vulgus ita plerũq; trahit in errorẽ: vt doctis negotium faceſſat: vt reuocationes ꝓ euocationes de cepti vbi ſemel repoſuerũt: mendã vbiq; librorum impreſſorũ tenaciter ſeruare voluerũt: nos reuocationes in euocationes alteratorũ priuaciã contẽnẽtes conuertam⁹: priſtinũq; nitorẽ ꝓprietatis lectiõi Ciceroniane reddamus. Eſt eñ euocatio gen⁹ militie: de qua Donat⁹: Seruı⁹: et ceteri: vñ euocatus dr̃ miles: non qui iuſt⁹ miles eſt: ſed q̃ repẽtina aliqua neceſſitate ex agro in bellũ tumultuarie vocaẽ: q̃ pro milite hiſtoricis diciẽ.

Bellum italicum.

Franciſcus

Omnes ⁊c. Ariſtotelem hoc loco ſecutus eſt: qui vtilitatem deliberatiui generis finem eſſe voluit. In rhetoricis de inuentione honeſtatem ſimul et vtilitatem dixit: quod tamen etiam hic videtur velle: cũ ſubdit vtilitas diuiditur in tutam: et honeſtã: vt ſub vtilitate honeſtas ſit. Quintilianus admiraẽ deliberatiuas cauſas ſola vtilitate finitas: et non dubitat quin ij qui hoc ſentiunt: vtile id intelligant: quod et honeſtum eſt. Que ratio veriſſima eſt: vt idem ait. Si conſilium contingat ſemper bonorum atq; ſapientum: verum apud imperitos apud quos frequenter dicen

Finis gñis õliberatiui.

Oẽs rões eor/q̃ ſniaꝫ dicẽt: finẽ ſibi ꝯueniet vtilitatis ꝓponere: vt oĩs eo toti⁹ orõnis rõ cõferatur Utilitas i duas partes in ciuili ꝯſultatiõe diuidiẽ: in tutã ⁊ honeſtã. Tuta ẽ/q̃ ꝯficit inſtãtis/aut ꝯſequẽtis piculi vitatiõeꝫ q̃libet rõne. Hec diſtribuiẽ ivĩ/⁊ dolũ: quor alterũ ſepatim/aut vtrũq; ſumem⁹ cõiũcti. Uis diſcerniẽ p exercit⁹/claſſes/arma/tormẽta/ reuocatiões† hoĩꝫ/⁊ alias hmõi res. Dol⁹ ꝯſumiẽ i pecuniã/pollicitatões/diſſimulatões/maturatões

Duplex vtilitas.

Tute vtilitatis diuiſio.

mentitiones/et ceteras res:de quib⁹ magis idoneo tempore loquemur:ſi quando de re militari/aut de adminiſtratione reipublice ſcribere velimus.

Aſcenſius. Ordo. ¶Omnes ꝛc. Docet vtilitatem eſſe finem intentũ deliberantibus: occaſione quibus vtilitatẽ quoqꝫ deſcribit dicens. Conueniet.i. decens erit omnes rationes eorũ qui dicent ſententiã.i.iudicabunt de aliqua re:aut orabunt proponere.i.cõſtituere ſibi finem vtilitatis.i.vtilitatẽ pro fine:nõne dicit vtilitatis:ꝛ neſcio an ſcriptum reliquerit vtilitatẽ:vt ſit proponere ſibi vtilitatem finem ſcꝫ dicendi: vt omnis ratio totius orationis conferatur eo.i.ad eum finem:vcꝫ ad vtilitatẽ. Vtilitas in ciuili cõſultatione.i.que proponitꝰ in ea.diuiditur in duas partes:videlicet tutam ꝛ honeſtam. Tuta eſt que cõficit.i.cõſummat ꝛ perficit qualibet ratione.i.via aut modo:vitationẽ.i.effugiũ periculi inſtãtis.i.vrgẽtis:aut cõſequẽtis.i.futuri. Hec ſcꝫ vtilitas tuta:diſtribuitꝰ.i.diuiditꝰ in vim ꝛ dolum:quoꝝ ſcꝫ duorũ membrorũ:nos ſumemus alterũ.i.alterutrũ hoc eſt ſiue hoc ſiue illud ſeparatim.i.ſeorſum ab altero:aut vtrũqꝫ coniunctim. Vis.i.violẽtia ꝛ coactio diſcernitur.i.dignoſcitur ꝛ ſeparatur a dolo:per exercitus:claſſes ſcꝫ in nauali pugna:aut etiam terreſtri vnde ꝛ milites in claſſes diſtribui ſolent. vnde eneid.ij. Claſſibus hic locus ꝛc. arma/ tormenta.i.machinas bellicas: vt ſunt arietes: et nunc bombarde:reuocationes hominũ:vt exulũ:aut proſcriptorũ: ꝛ alias res hmõi. Dolus. Cõſumitur.i.depletur ꝛ cõſummate euacuatur in pecuniã ſcꝫ largiendã:ad corrumpendas vires hoſtiles: pollicitationes:diſſimulationes:cum cõſilia teguntur:maturationes.i.feſtinationes:mentitiones.i.mendacia:vt ſi nõ ille vergilianus ꝛ ſup.in ceteras res de quibus loquemur tempore magis idoneo ſi velimus(aut potius volemus)quãdo.i.aliquãdo ſcribere de re militari:vt de ſtratagemati̇s:aut de adminiſtratiõe reipublice.

da ſententia eſt:populuſqꝫ precipueqꝫ ex pluribus ↄſtat;indoctis diſcernẽda ſunt: ſm communes magis ꝛ intellect⁹ loquẽdũ. Vtilitas ꝛc. Quidã ſuadendi partes honeſtũ:vtile neceſſariũ putane- Suadẽdi partes. runt. Quinti. neceſſario nõ inuenit locum. Nam ſi neceſſitas faciendi adimit facultatẽ:ſuadere in ea non poſſumus:cũ de faciẽdo deliberatio ſit:vel nõ faciẽdo: ꝙ ſi neceſſitas ea accipitꝰ:in qua holes grauiorũ metu coguntur: ſub vtilitate erit vt ſi obſeſſi ꝛ impares aqua ciboqꝫ defecit de facienda ad hoſtẽ deditione deliberent:ꝛ dicatur neceſſe eſt dedere ſe hoſtib⁹:alioquin pereundũ eſt:poteſt dici:nõ eſt neceſſe:quia perire poſt⁹ licet:ꝛ ſaguntini nõ ſe dediderũt:in talibus aũt cauſis aut de ſola vtilitate ambigitur:aut quo inter vtile:ꝛ honeſtũ cõſiſtit. Res item que dubia non eſt admittere deliberationẽ non poteſt:vt ſi aliqs procreare liberos volet:huic neceſſe erit vxorẽ ducere:hoc nemo dubitat: ſed et qui pater vult fieri quacũqꝫ ratione: vt ex ancilla adultera:manifeſtũ fiat non neceſſe ducendã eſſe vxorẽ:deniqꝫ vt idem Quin. ait:vt conſiliũ quidẽ videtur:vbi

Deliberatio de dubijs. neceſſitas eſt:non magis ꝙ vbi conſtat fieri omnino nõ poſſe:omnis enim deliberatio de dubijs eſt. Melius eodem auctore fecerunt qui δυνατόν hoc eſt poſſibile addiderunt:ſed illud ſciendũ eſt:non ſemper in omni re:de qua conſultatio eſt:ab his ſimul partib⁹:ſed modo ab hac:modo ab illa ſuadendum eſſe. Quidam vt partes poſuerũt:que partes ſunt partium. Nam fas:iuſtũ:pium:manſuetũqꝫ: et cetera eius generis ſubijci poſſunt honeſtati:facile magnũ iocundum ſine periculo ad queſtionẽ pertinent vtilitatis. Quidã ex iocunditate ſola naſci voluerũt cõſultationẽ:vt cum deliberatur faciendi ne ſint ludi:ſed ꝛ hic vtilitatis haberi rationẽ Quin. probat. In ciuili ideo ſic ait: qm aliter ſentiũt

Vtilitas ſine honeſtate. philoſophi:qui vtiles ab honeſto ſeparari volunt. Tuta eſt vulgari ratione:tutam vtilitatem diffinit eſſe:qua quoduis periculũ aut preſens:aut futurum declinatur:ſed quauis ratione ſiue honeſta ſit: ſiue contra:dũmodo periculum euitetur:ea itaqꝫ hic vtilitas innuitur:que ab honeſtate ſeiuncta eſt: vt vulgus credit:non vt ſapientes exiſtimant. Inſtantis preſentis. Cõſequentis futuri. Hec vtilitas tuta. In vim:ꝛ dolum. Vis aperta eſt:dolus fraus occulta:qua aliquis circũuenitur. Quorum ꝛc. aut ſuademus eſſe rei faciende facultatẽ per vim ꝛ dolum ſimul:aut per dolum dumtaxat ſine vi:aut per vim ſine dolo:ſed dolum vulgus conſiliũ vocat qui licere credit contra hoſtes dolo vti. Nam ꝛ Vergilius ait. Dolus an virtus quis in hoſte requirat? Per exercitus:per pedeſtres ꝛ equeſtres copias,ſi terra geratur bellũ. Claſſes:ſi naualis pugna futura ſit. Arma in quibus homines equi:ꝛ naues muniantur:quibus vrbium menia defendantur. Tormenta:inſtrumenta omnia hoc vocabulo comprehenduntur:quibus grandiora ſaxa ad muros demoliendos iaciuntur:vt baliſta:ꝛ ea quam Bombardã appellamus. Reuocationes. Cum exules:aut relegati reuocantur:quoniam vſui futuri ſint ſicuti furius Camillus:qui ardee tunc exulabat:gallis capitolium obſidentibus reuocatus fuit:ſepe et qui abſunt imperatores reuocari ſolent:cum tempus reipu. poſtulat:vt fuluium conſu.e capue obſidione cum ad: tertium ab vrbe lapidem Hãnibal caſtrametatus eſſet ſenatus reuocauit:et carthaginenſes ab italia Annibalem : cum in africam Scipio traieciſſet. Dolus ꝛc. quid ſi dolus ſupra declara-

Dolus. tum eſt. Bonus enim eſt:et malus:ſed malus etiam ſi quis fidem hoſti daret:aut cum eo inducias faceret:vt incautum deinde opprimeret. Nunqꝫ enim fides frangenda eſt cuiqꝫ. Bonus vero eſt dolus:qui ab omni reprehenſione remotus eſt:cuius opera grece ſtratagemata nominãtur egregia ſcꝫ calliditas:qualis illa fuit:qua Ro. vſi ſunt:cum vrbe capta galli capitolium obſiderent:ſolamqꝫ potiundi eius ſpem in fame obſeſſorum poſuiſſent:panes compluribus iacere locis ceperunt:quo ſpectaculo obſtupefacti galli infinitamqꝫ frumenti abundantiam romanis ſupereſſe credentes ad pa-

Thomiris Stratagema Cyri. ctionem de omittenda obſidione venerunt. Multa huiuſmodi callide facta:et citra reprehenſionem apud hiſtoricos inuenies:et apud Valerium Maxi. capite de ſtratagematibus. In pecunia qua aliquem corrumpamus:ſicut ſepe corrumpuntur pecunia milites:vt ab hoſtibus noſtris tranſeant ad nos:vt hoſtem noſtrũ clam veneno aut ferro conficiant. Ciues quoqꝫ pecunia ad patrie proditionẽ compellunt:ꝛ olynthum philippus pater alexandri corruptis euthycrate ꝛ Laſthene ciuibus olynthenis cepit. Pollicitatione:frequẽti promiſſione: cum aut pecuniã:aut potentatũ pollicemur aliquibus: ſi pro nobis ſteterint:ſi hoc vel illud fecerint. Catilina apud Salluſtiũ magna premia coniuratoribꝰ pollicetꝰ his verbis. Magnifica ſpolia belli magis ꝙ mea oratio hortantꝰ. Diſſimulationes:vt aliud oſtendamus:et aliud agamus:que diſſimulatio maxime ſtratagematibus continetur:et improbari omnino non ſolet:vt cum Cyrus perſarum rex in Scythiam traieciſſet: ꝛ aliquantulum proceſſiſſet

caſtrametatus poſtero die ſimulato metu ⁊ quaſi refugiēs caſtra deſeruit: vinū ⁊ ea que erant epulis neceſſaria relinquēs. Quod cū nunciatū thomyri ſcytharū regine fuiſſet adoleſcentulū filiū ad inſequendū cum tertia parte copiarū miſit. Cū ventū ad cyri caſtra eſſet: ignarus rei militaris adoleſcēs: veluti ad epulas non ad preliū veniſſet: omiſſis hoſtibus inſuetos barbaros vino onerare ſe patitur priuſq̄ victus ebrietate q̄ bello inuenitur: cognitis his rebus cyrus per noctē opprimit: omneſq̄ cū regine filio interfecit. Mutationes: vt plus q̄ fieri videatur poſſe maturem⁹. Qđ claudius druſus nero feciſſe dicitur: cū breuiſſimo tempore ex Apulia clam in vmbriā venit vt college Liuio ſalinatori ſe coniūgeret. Ad Aſdrubalem Hannibalis fratrē debellandū: quē interceptis literis quas nuncius ad Hannibalē ferebat vt fratri ſe coniūgeret: venire intellexerat: q̄ ſi cōtigiſſet actum procul dubio de romano fuiſſet imperio. Mētitiones mētiēdo: cū aliquid facturos nos predicam⁹: deinde cōtra atq̄ vulgatū per nos fuerit: facimus: vt boni exercitus imperatores: qui conſilia ſua latere multitudinem volūt. Et metellus quidē Numidicus: cū vrbē in aphrica oppugnaret: ⁊ capere nō poſſet ſe diſcedere: ⁊ metu in alias regiones exercitū ducturū oſtendit. Cūq̄ multi cur id faceret ex eo quererēt: deſinite inquit mea cōſilia inueſtigare. Quorū ſi veſtis mea interior cōſcia eſſet: eam exuerē. Cice. in oratione pro pompeio ab oībus ferme ſupradictis locis ſuadet: cum pro inſtātia aut cōſequētis periculi vitatione bellū cōtra Mithridatē ſuſcipiendū eſſe dicit. A vt cum reges potētiſſimos aſie vniuerſe imminere oſtēdit: ⁊ ꝓpter periculū ducē depoſci atq̄ expeti pompeiū. A dolo ſiue cōſilio q̄ in ratione pecuniarū verſat̄ de quibus meminit. Quecūq̄ ſuperi⁹ de tuta vtilitate dicta ſunt: ad incolumitatē pertinent ⁊ potētiā: quas vtilitatis partes in rhetoricis de inuētione Cice. facit: ⁊ vtrāq̄ ſic diffinit. Incolumitas eſt ſalutis tuta atq̄ integra cōſeruatio. Potētia eſt ad ſua cōſeruāda ⁊ alteri⁹ obtinēda idonearū rerū facultas. De ceteris reb⁹ que ad hāc perſuadēdi partē pertinēt: q̄ in dolo poſita eſt. De re militari: de q̄ ſcripſit aut ſcribere voluit Cice. Ad miſtratiōe de q̄ ſeptē libros cōpoſuit platonē imitat⁹: in hoc tñ ab illo differēs: q̄ plato q̄lis eſſe deberet: Cice. qualis eſſet in maiorib⁹ inſtituta diſſeruit.

Metelli ſecretum. *Verba nota*

Honeſta res diuiditur in rectum/et laudabile. Rectū eſt: qđ cū virtute/⁊ officio fit. Id diuidit̄ in prudentiā/iuſtitiam/fortitudinē/⁊ modeſtiā. Prudentia eſt † calliditas: que ratione quadā poteſt delectum habere bonorū/⁊ malorum. Dicitur item prudentia ſentētia cuiuſdam artificij: ⁊ appellatur prudentia multarum rerum memoria/et vſus plurium negotiorū. Iuſtitia eſt eq̄tas ius vnicuiq̄ tribuēs pro dignitate cuiuſq̄. Fortitudo eſt rerū magnarū appetitio: ⁊ rerū humiliū cōtemptio: ⁊ laboris cum vtilitatis ratione perpēſio. Modeſtia eſt in animo continens moderatio cupiditatū. Prudentie partibus vtemur in dicendo/ſi cōmoda cum incōmodis cōferemus: cum alterum ſequi/alterū vitare cohortabimur: aut ſi qua in re cohortabimur: aliquid cuius rei aliquam diſciplinabilē ſniam poterimus habere quomodo/aut qua quiſq̄ ratione fieri oporteat/oſtēdemus. Aut ſi ſuadebim⁹ quidpiā: cuius rei geſte/aut preſentē/aut auditā memoriā poterimus habere: qua in re facile id quod velim⁹ † exemplo allato perſuadere poterimus.

Honeſtum duplex. *Honeſti recta diuiſio.* *Prudentia.* *† Hāc alibi ita definit. Prudentia eſt rerū bonarū malarūq̄ ac vtrarūq̄ ſciētia.* *Fortitudo:* *Iuſtitia.* *Modeſtia.* *Quo prudētie partib⁹ vtendū.* *† Exēplorū maior q̄nq̄ eſt vſus: et melius perſuadet q̄ in culētiſſima oratione.*

Franciſcus Honeſta. ⁊c. De tuta vtilitate et eius partibus dictū eſt: de honeſta nunc precipit̄: que in rectū diuidit̄: ⁊ laudabile: ⁊ ſ3 laudabile rectū ſequat̄: ſnia philoſophorū ⁊ abeſſe ab eo nō poſſit: ſicuti nec vtile ab honeſto ſeparari poſſe dictum eſt: tamen q̄m nō idem: qđ ſapientes vulgus exiſtimat: ⁊ videt̄ laudabile aliq̄d qđ idē rectū nō apparet: alterum ab altero ſeiunxit: accidit eñ vt perſuadeat̄ populo eūz nō ad eternitatē adeptorū: ſi vicinā ciuitatē euerterit: laudabile videt̄: rectū quidē non eſt quiete ciuitati ⁊ que male merita nō ſit bellū inferre. Rectum eſt ⁊c. diffinit: q̄d rectū ſit: rectum eſſe ait qđ cū virtute ⁊ officio ſit: *Virtus q̄d.* virtus vt ait Cice. habit⁹ animi eſt rōni cōſentiēs. Ex quo officiū ſequit̄. Recte aūt vtrūq̄ coniūxit qm̄ virt⁹ eſſe ꝑter actionē cōſyderat̄. Sed eius oīs laus in actione cōſiſtit: vt ait Cice. ⁊ item Ariſto. inquit ciuilis diſcipline finē eſſe nō cognitionē: ſed actionē. Cum virtute igit̄ dixit: vt quid rectū ſit cognoſcamus: cū officio: vt cognitum agam⁹ ⁊ libros ſuos Cice. in quib⁹ de virtute diſputat de officijs inſcripſit: ſed qđ rectū hic appellat illic honeſtū vocat: cuius partes Platonē ⁊ ariſtotelē ſecutus quatuor facit: in quo etiā ceteri cōſentiūt philoſophi. *Prudentia quid.* Prudētia ⁊c. Diffinit prudētiā trib⁹ modis: ſm̄ tres ei⁹ partes ꝓuidētiā intelligētiā ⁊ memoriā: primo cū ait, prudentia eſt calliditas ⁊c. *Prouidētia* Prouidētiā ſignificat: q̄ ſic diffinit̄: ꝓuidētia eſt ꝑſens notio futurorū pertractās euentū: cū aūt futura prouidem⁹: ea deligimus ex quibus boni aliquid accidere nobis poſſit: et ea vitamus que obeſſe poſſunt. Boetius non qđ ſitū eſt ante oculos ſufficit intueri: ſed exitus rerū metitur proui-

Honeſta res. i. pars vtilitatis q̄ dicit̄ honeſta: diuidit̄ in rectū. i. equū ⁊ iuſtū: ⁊ in laudabile vt qđ glorioſum eſt. Rectū eſt qđ fit cum virtute ⁊ officio. i. cū debito effectu aut debito modo faciēdi. Id ſcȝ rectū diuidit̄ in prudētiā: iuſtitiā: fortitudinē: ⁊ modeſtiā. i. tēperantiam. Prudētia eſt calliditas. i. callida circūſpectio: que pōt habere delectū. i. diſcretionē eligēdi: bonorū ⁊ malorū quadā rōne. i. cōſyderatione iuſti ac iniuſti debiti ac indebiti. Et prudētia dicit̄ itē. i. ſtr ſcientia cuiuſdā. i. certi artificij: vt qui in arte aliqua preſtant vulgo prudētes dicuntur: ⁊ prudentia appellatur memoria multarū rerū *Aſcenſius:*

et vſus plurium negociorum non q in memoria rerum ſit pruden-tia ſed q̄ per talem memoriam prudentia acquiratur. Nam prudē-tia dicitur quaſi prouidentia: a pro.i. ante aut procul videndo ſed qui preteritorum memores ſunt: et ex illis futura proſpiciunt pru-dentes ſunt: vt Ulyſſes apud homerum. qui mores hominum mul-torum vidit et vrbes. Iuſtitia eſt equitas tribuens vnicuiq; ius pro dignitate.i. ſecundum dignitatem cuiuſq;: vnde proprie iuſtum di-citur quod neq; plus neq; minus q̄ rectum ac debitum eſt conti-net vnde et ſubſtantiue iuſta dicitur talis menſura. Fortitudo eſt appetitio ſupp. recta aliter enim non eſſet ſpecies recti: rerum ma-gnarum.i. difficilium quas non aggrediantur niſi magnanimi: et contemptio id eſt vilipenſio rerum humilium.i. abiectarū eo q fa-ciles vnicuiq; ſunt: aut inhoneſti rationem habent: et eſt perpenſio. id eſt commenſuratione perſpicax laboris cum ratione vtilitatis. Sunt enim he quatuor virtutes cardinales ſic connexe vt qui vnā complete habet: omnes habeat: non enim eſt vera fortitudo ſine iu-ſtitia prudentia et temperantia nec iſte hac ſine ceteris. Modeſtia eſt continens moderatio.i. temperantia cupiditatum: in animo.i. affectione. Poſt deſcriptionem partium recti docet earundem vſum dicens. Nos vtemur in dicendo partibus prudentie: ſi conferemus id eſt comparabimus commoda cum incommodis: cum ideſt quā-do nos cohortabimur ſequi alterum videlicet commodum et vita-re alterum: videlicet incommodum. (Sunt qui legant vitari: quo-modo neceſſe eſt vt ſequi paſſiue legatur: quod quia inſuetum eſt malim legere vitare) Aut ſi in qua re nos cohortabimur aliquid ideſt aliquā rem cui⁹ rei nos poterimus habere ſcientiam diſcipli-nabilem: oſtendemus quomodo aut qua ratione oporteat quicq;. i. vnamquamq; rem fieri. Aut ſi ſuadebimus quidpiam: id eſt ali-quam rem: cuius rei geſte nos poterimus habere memoriam: id eſt vt dicunt ſubuentionem aut preſentem: aut auditam: in qua re nos poterimus facile perſuadere.i. creditum efficere: id quod velimus. ſ. perſuaſum eſſe: exemplo allato.i. citato aut adducto.

dentia. Delectum habere. Homo qui rationis eſt particeps (vt ait Cice.) per eam conſequentia que-rit cauſas rerum videt earumq; progreſſus et quaſi anteceſſiones non ignorat ſimilitudines cōpa-rat rebuſq; preſentibus adiūgit: atq; annectit futuras facile to-tius vite curſum tenet: ad eamq; degendam preparat res neceſſa-rias: et ſic delectum habet: nā que bona futura ſunt eligit: que ma-la declinat. Dicitur item pruden-tia hic intelligētia innuitur: que eſt preſentiū rerum ſcientia: quā qui tenent et ſibi: et alijs ſapienter conſulunt. Et item app. memo-riam ſignificat que eſt preterita-rum rerum recordatio per hanc a rerum geſtarum exemplis facile ſuademus: qd intendimus. Pru-dentia autem diffinitur eſſe: rerū bonarum: et malarum et vtrarum q; diſcretio. Iuſtitia etc. Duplex iuſtitia eſt diſtributiua et commu-tatiua. Diſtributiua eſt habitus animi per quem id quod ſummi cuiuſq; eſt ex dignitate tribuim⁹ Commutatiua autem verſatur in contrahendis rebus: emendo vendendo: locādo conducendo: ſecūdum primam partem hic iu-ſtitiam definit videlicet diſtributi-uam: que ad ciuiles deliberatio-

Intelligētie
Memoria.
Iuſtitia: duplex.

nes magis pertinet: cum altera pars in varia negociatione poſita ſit: pro dignitate. Aliud principi: aliud ciui: aliud priuato: aliud magiſtratui tribuendum eſt. Iuſtitie partes ſunt religio: pietas: cha-ritas: gratia: vindicatio: obſeruantia fides. Fortitudo in hac definitione omnes fortitudines partes cōplecti vr: que ſunt magnificentia: fidentia patiētia perſeuerantia. Rerum magnarum: per magna-nimitatem. Rerum humilium. per fiduciam: Et laboris perpeſſio. per patientiam et perſeuerantiam. Alibi ſic a Cicerone fortitudo definitur: fortitudo eſt conſiderata periculorum ſuſceptio et laborū per-peſſio. Modeſtia etc. Hec pars eſt temperantie: que in Rhetoricis de inuentione ſic definitur: tempe-rantia eſt rationis in libidinem: atq; in alios non rectos impetus animi firma: et moderata dn̄atio ei⁹ partes ſunt modeſtia: clemētia: cōtinētia: ſpēz hic Ci. pro gn̄e poſuit et ita modeſtiā definiuit: vt cū ea continentiam cōprehēderit: et clementiam: illa eīn ſic definitur. Continētia eſt per quā cupiditas cōſilio regitur: hec vero ſic. Clemētia eſt: per quam animi temere in odiū alicuius inuentiōis cōcitati comitate retinentur. Prudentie partibus etc. Partes honeſti definiuit. Nunc quo pacto illis vti poſ-ſimus oſtendit. Et primū quidē a prudētie locis ſuadere docet. Deinde a ceteris partibus: recte autē prudentie partes vocat: quas: et ſi non nominat aperte tn̄ ſignificat Si commoda cū etc. Pars pruden-tie ſignificat: que eſt prouidentia cū q̄ bona: q̄ mala: q̄ vtilia: q̄ inutilia: q̄ honeſta: et q̄ inhoneſta futu-ra ſunt demonſtramus. Exempli gratia. Conſulitur ſuſcipiendū ne ſit tertiū punicū bellū: et commo-da pacis: ac belli incommoda enumerantur. Ab vtilitate honeſta per locū prudētie ſuadet Ci. in ora-tione pro Pompeio. Cum que commoda vectigalibus: et q̄ incommoda futura ſint: cōmemorat. Item cū admonet ciuiū qui in Aſia negociabant calamitatē reipublice calamitate ſeiunctā eſſe non poſſe. Conferemus et oſtendemus maiora incommoda futura q̄ cōmoda ſi diſſuadem⁹: contra ſi ſuadem⁹. Cato qui euertendam cenſebat Carthaginē oſtendebat maiora cōmoda incommodis futura: qm̄ ea tolleretur ciuitas qua ſtante Romanus pp̄ls conquieſcere nunq̄ poterat dicebat igitur bellum par-uo tp̄e pacē perpetuo duraturam: ideoq; Carthaginem tollendā cōtra Scipio naſica q̄ diruendā non eſſe contendebat maiora cōmoda fore oſtendebat ſi nō tolleret q̄ incōmoda Aſſerebat eīn Romanā iuuentutem aſſuetā laborib⁹: ſi ocioſa eſſet: ſeſe luxui et libidinib⁹ daturā. Et pp̄lm Romanū in ſeipm qm̄ hoſtes deeſſent arma forte ſic cōuerſurū: ideoq; Carthaginē diruēdā minime eſſe. Aut ſi qua in re etc. Pars illa prudētie innuitur: que intelligentia dicitur: cū quempiā vt aliquid agat per artificiū no-ſtri ſcientiam cohortamur: facile eīn monem⁹: cū rei habemus experientiā. Ut ſi dicat imperator non eſſe tali loco: aut tali tp̄e manū cum hoſtibus conferendam. Aut ſi peritus nauigationis nō eſſe tali tp̄e diſcedendū e portu: qm̄ futura tempeſtas ſit. Diſciplinabilē ſciam quā demonſtrare alijs poſſit di-ſciplinabiles namq; ſcientie ſunt: que per demonſtrationem traduntur: eas greci μαθηματικας vo-cant cum Hannibal apud regem Pruſiam exularet: et regi vt prelium iniret: ſuadere vellet rexq; fa-cturum ſe negaret: quod periculū portēdere exta viderētur: ergo vitulinę inquit caruncule credes ve-teri imperatori non credes cunq; diſciplinabilem haberet ſciētiam facile perſuaſit. Quomodo quate-nus, quo vſq; qua menſura. Qua ratione qua via: quo conſilio: quo ordine. Aut ſi diſſuademus me-moriam tangit: cum ex his que geſta ſunt qd euenturum ſit oſtendemus. Ois deliberatio de futuro eſt exempla preteriti ſunt tp̄is: per quā qm̄ certa ſunt facile futura q̄ incerta ſunt colligunt. Preſentem: ſi etate noſtra geſta fuerit Auditam ſi maiorum noſtrorum etate geſtum eſt. Exemplo allato quo ni-

Iuſtitie partes.
Fortitu.
Continētia
Clementia.
Prouidentia.
Diſciplinabiles ſcie.

bili aptius ad ſuadendum vel contra. Ut ſi quis ſuadere velit Turcorum regine viribus ſuis fretus in Italiam faciat expeditionem: quoniã nullus vnq̃ principũ illã hoſtiliter ſit ingreſſus quin illic aut tandẽ perierit aut cũ dedecore inde diſceſſerit vt Gothorũ rex tot illas: vt multi Germanorũ ⁊ Gallorũ reges ac imperatores. Et Ci. in oratione p̃ Pompeio multis ſuadet exẽplis Mithridatẽ cuius multe ⁊ inſignes in populũ romanũ extabãt iniurie nõ eſſe impunitũ relinquẽdũ. Maiores noſtri inquit ſepe mercatoribus atq̃ naviculatoribus iniurioſius tractatis bella geſſerũt. Uos tot ciuium Romanorum milibus vno tempore atq̃ vno nuncio necatis quo tandem animo eſſe debetis ⁊c.

Franciſcus ¶ Iuſtitie partibus vtemur ⁊c. Quomodo vti iuſtitie partibus poſſimus nunc precipit. Multe autem ſunt. Naz vt Cicero ait in rhetoricis de inuentione. Iuſtitia eſt habitus animi communi vtilitate ſeruata ſuam cuiq̃ tribuens dignitatem. Eius initiũ eſt a natura profectũ: deinde que dam in conſuetudinem ex vtilitatis ratione venerũt: poſtea res ab natura profectas: ⁊ a ↄſuetudine probatas: legum metus et religio ſanxit. Quo factum eſt: vt tria manarint iura: ius natura: ius cõſuetudine: ius lege. Iuris naturalis partes ſunt: religio: pietas: gratia: vindicatio obſeruantia veritas. Iuris conſuetudine: pactum: par iudicatum iuris lege nulle ſunt partes: q̃cquid autẽ in ſcripto eſt expoſitum populo vt obſeruet: ſub eo continet. Has partes naturalis iuris fere ferme oẽs Cicero innuit. Si aut innocentium ⁊c. Locus eſt a miſericordia q̃ iuſtitie pars eſt: cũ eos qui innocentes ſunt ⁊ ledũtur: ſubleuam⁹: aut illis qui ſupplices auxiliũ a nobis poſtulãt ſubueniendum ſuademus. Ut ſi rome petẽtib⁹ auxiliũ Saguntinis ꝗ obſidẽte eos Hãnibale ſuccurrendũ eſſe deliberetur. Qđ et innocẽter obſidionẽ patiãtur: ⁊ precib⁹ vtãtur que iuſte ſint. Qui aũt innocentũ nõ miſeretur: cũ ledũtur: et ab illis ſi poteſt: nõ p̃pulſat iniuriam: q̃ vehementer peccet Ciceronẽ audiat: q̃ iniuſtitie duo genera dicat eſſe. Unũ eorũ qui inferunt: alterum eorum q̃ ab hiis: quibus inferẽ ſi pñt nõ p̃pulſant iniuriã. Nã q̃ iniuſte impetũ i quẽpiã facit: aut ira: aut aliq̃ perturbatiõe incitat⁹ quaſi man⁹ inferre videtẽ ſocio: qui autez nõ defendit: neq̃ obſiſtit ſi poteſt iniurie: taz eſt in vitio q̃ ſi parẽtes aut amicos aut patriaz deſerat. Facile igitur per hunc iuſtitie locum ſuadẽdo eſſe innocẽtes: aut ſupplices ſuaderi põt. Si oſtẽdemus ⁊c. Gratia innuitur iuris naturalis pars: in q̃ amicitiarum et officiorum alterius memoria ⁊ remunerãdi voluñtas cõtinetur. Qđ eſt iuſtitie proprium: que vnicuiq̃ qđ ſuum eſt tribuit: nullus negat dignos premio eſſe qui laborarant aut profuerunt. Quo loco vtit Ceſar apđ Lucanum dicẽs. Mihi ſi merces erepta laborum eſt. Is ſaltem lõgi non mecũ premia belli cedantur Miles ſub quolibet iſte triũ.

Triplex ius cõuenienſibz partibus.

Loc⁹ a miſ

Iniuſtitie duo genera

Gratia.

Iuſtitie p̃prium.

¶ Quomodo partibus iuſtitie vtendum.

¶ Iuſtitie partib⁹ vtemur: ſi aut innocẽtũ/aut ſupplicium dicem⁹ miſereri oportere. Si oñdem⁹ merentib⁹ gratiã referri cõuenire. Si demonſtrabim⁹ vlciſci male meritos oportere. Si fidẽ magnopere cẽſebimus cõſeruandã. Si leges/⁊ mores ciuitatis egregie dicem⁹ ſeruari oportere. Si ſocietates/atq̃ amicitias ſtudioſe dicemus colli cõuenire. Si quod ius in parentes/in deos/in patriam natura cõparauit: id religioſe colendũ demonſtrabimus. Si hoſpitia clientelas/cognatiões/ affinitates/caſte† colẽdas eſſe dicem⁹. Si nec pretio/nec gratia / nec periculo/nec ſimultate a via recta oſtẽdem⁹ oportere deduci. Si dicemus equabile ius in oib⁹ ſtatui conuenire. His atq̃ huiuſmodi partib⁹ iuſtitie/ſi quam rem in contione: aut in conſilio faciendã eſſe cenſebim⁹: iuſtaz eſſe oſtendemus: contrarijs/iniuſtã: ita fiet/vt eiſdẽ locis ad ſuadendum/et diſſuadendum ſimus cõparati. Si fortitudinis retinende cauſa faciendũ quid eſſe dicemus/oſtẽdemus res magnas/⁊ excelſas ſequi/⁊ appeti oportere. Et item res humiles: ⁊ indignas viris fortibus viros fortes propterea contemnere oportere: nec idoneas dignitate ſua iudicare. Itẽ a nulla re honeſta/ob periculũ/aut laboris magnitudinem deduci oportere: antiquiorẽ mortẽ turpitudie haberi: nullo dolore cogi: vt ab officio recedat: nulli⁹ pro rei veritate metuere inimicitias: qđ libet p̃ p̃ria/parẽtib⁹/amicis/⁊ his reb⁹/q̃s iuſtitia colere cogit adire periculũ/⁊ quelibet ſuſcipe laborez.

† Caſte colẽdas in corrupte ſine vlla vitij labe nã vitiorũ oim abſtinẽtia caſtitas põt appellari. Uerg. Caſta pudicitiam ſeruat domus.

¶ Iuſtitie partibus vtemur ⁊c. poſtq̃ oſtendit que ſint ſpecies recti: nunc oſtendit quõ vtatur etiam earũ partibus dicẽs. Nos vtemur partibus iuſtitie ſi dicemus oportere miſereri: aut innocẽtium aut ſupplicũ: ⁊ ſi oſtendemus cõuenire. i. conuenientẽ eſſe gratiã referri. i. vt gratia referat merentibus. Et ſi demonſtrabimus oportere male meritos id eſt qui peccauerint vlciſci. i. puniri: aut nos vlciſci. puniri male meritos. Si nos cenſebimus id eſt iudicabimus: fidem. i. fidelitatem ⁊ ſanctã promiſſionẽ eſſe ſeruãdã: magnopere. i. magno conatu. Si dicemus oportere leges et mores ciuitatis ſeruari id eſt obſeruari egregie id eſt nõ vulgariter. Si dicemus cõuenire. i. cõuenientẽ eſſe: ſocietates atq̃ amicitias coli. i. cõſeruari ⁊ venerari

Aſcenſius: Ordo.

rari ſtudioſe.i.diligenter: ſi demonſtrabimus id ſup.ius quod ius natura cõparauit.i.cõſtituit in.i.erga parẽtes:in.i.erga deos:in.i. erga patriam ſcʒ in qua patrati ac geniti ⁊ procreati ſumus:⁊ colendũ ſup.eſſe religioſe.i.cum timore filiali.(In qua re:quia dicit a natura cõſtituta:obſeruat ordinẽ quem habet naturalis cognitio: primũ.enim cognoſcimus ⁊ reueremur parẽtes qui nos genuerũt: ⁊ aluerunt:deinde per eos inducimur in cognitionẽ ⁊ amorem dei tum in amorẽ patrie:verũ poſt perceptã cognitionẽ:ratio iudicat vt prime amoris partes debeant.deo:proxime nobiſipſis:tum patrie:tum parẽtibus:ita vt ſi parẽtes cõtra patriã pugnẽt preſertim inique:eos nõ iuuemus: natura tamen refragetur ſi oppugnemus: tum ceteris neceſſarijs qui amici quoq ſint:tum amicis ac ſibi: tum ceteris bene meritis:tum omnibus propter deum quo ordine ⁊ põdere deo placuerit) Si dicemus:hoſpitia.i.iura hoſpitalitatis aut hoſpites ipſos(ſicut ſeruitia ⁊ miniſteria:pro ſeruias ⁊ miniſtris paſſim legimus)clientelas.i.clientes:hoc eſt nos colentes ⁊ ſe fidei noſtre credentes. Cognationes.i.nobiſcũ natos:eo ꝙ eiuſdem ſanguinis:affinitates.i.legitimas neceſſitudines:eſſe colendas caſte id eſt inuiolabiliter. Animaduerte puer ſelecta aduerbia:magnopere egregie:ſtudioſe:religioſe:caſte:ſuis quibuſq aptiſſime contributa. Si nos oſtendemus:neminẽ ⁊ precipue iudicem oportere.i.decere:deduci.i.ſeduci ⁊ deuiare:a via recta:nec precio:nec gratia.i.fauore alicuius:nec periculo.i.metu qui oritur e periculo:nec ſimultate.i.odio latente. Si dicemus conuenire.i.conueniens eſſe: ius equabile.i.quod pares pari mercedeq ⁊ honore proſequitur:ſtatui.i.conſtitui ⁊ ſeruari in omnibus ſcʒ iudicijs aut rebus. Si nos cenſebimus.i.exiſtimabimus:quam.i.aliquã rem eſſe faciendam id eſt tractandã:in concione.i.conuocatione populi:aut in conſilio ſcilicet ſeniorum ⁊ prudentũ nos oſtendemus eam ſup.eſſe iuſtam his atq huiuſmodi partibus iuſtitie:⁊ oſtendemus eam eſſe iniuſtam cõtrarijs ſcʒ partibus:⁊ ſup.ita.i. hoc modo fiet vt nos ſimus comparati.i.inſtructi eiſdem aut iiſdem locis.i.argumentorũ ſedibus:ad ſuadendũ aliquid ſcʒ aliquid eſſe iuſtum:⁊ diſſuadendum id eſt ad ſuadendũ non eſſe iuſtũ:aut, ad diſſuadendũ ne fiat:quoniam iniuſtũ ſit:⁊ hec de partibus iuſtitie. ¶ Si nos dicemus:quid id eſt aliquid eſſe faciendũ cauſa fortitudinis retinende:nos oſten-

Appetere. demus oportere res magnas ⁊ excelſas ſequi et appetere:vbi ſm Vallam videretur dicendum expeti. Nam expetimus honeſta:appetimus placentia. Et item.i.ſimiliter oſtendemus oportere viros fortes contẽnere res humiles.i.abiectas ⁊ contẽptibiles quaſi hu-

Humile. mi proſtratas(vnde humile apud doctos in cõtemptũ ſonat. Apud eccleſiaſticos autem humilitas pro modeſtia videtur accipi:forte qꝛ nulla humiliatio erga deum que a nobis in obſequium ſuit nimia fiat)et propterea ꝙ humiles ſint indignas ſup.eſſe viris fortibus:nec.i.et non:et iudicare eas non eſſe idoneas.i.dignas:di-

Idoneus. gnitate ſua:vbi idoneus cum ablatiuo conſtruitur ſi vera eſt lectio. Item nos oſtendemus a nulla.i.non vlla:non oportere deduci ab vlla re honeſta:ob.i.propter magnitudinem periculi aut laboris:⁊

Antiqui. oſtẽdemus oportere mortem haberi.i.reputari antiquiorem id eſt chariorem: ſicut amicorum antiquiſſimus quiſq merito chariſſimus ſit turpitudine.i.potius amandam mortem ꝙ turpitudinem ad ſe admittere. vnde Iuuenalis. Summũ crede nephas animam preferre pudori. Et propter vitam:viuendi perdere cauſas. Et oportere nullo.i.non vllo:non cogi vllo.i.quantũuis magno dolore:vt recedatur ab officio.i.debito exercitio aut facto:⁊ nullius.i.non vllius oportere non metuere inimicitias vllius ſcʒ quantũcũq magni aut chari:pro veritate rei:quia vt phauorinus apud Gellium docet. Amicis:inſeruiendum eſt vſq ad deos. vnde illud. Amicus ſocrates:amicus plato:amicior autem veritas.

pher⁹. Conferet exanguis qui ſe poſt bella ſenectus. Quis locus his erit emeritis:que rura dabuntur:que noſter Veteranus aret: que menia feſſis: perſuadet itẽ facile:cũ dicitur mereri amicos noſtros vt illis benefaciam⁹. Cicero i orone pro Põpeio amicos ⁊ ſocios populi romani omni ſtudio defendendos ſuadet. Si demonſtrabimus ⁊c. Iudicationẽ

respicit:per quã ius ⁊ iniuria:et omnino omne quod obfuturum eſt defendẽdo:aut vlciſcẽdo propulſat. Appius Claudius apud Liuiũ libro.v.ab vr.cõ.hunc lo-

cum occupauit. Veientanã obſidionem relinquẽdã non eſſe ſuadens:his verbis:ſepties rebellarunt ⁊ in pace nunꝗ fidi fuerũt agros noſtros milites depopulati ſunt fidenates deficere a nobis coegerunt. Colonos noſtros ibi interfecerũt: authores fuerũt contra ius cedis inique legatorũ noſtrorũ hetruriã omnẽ contra nos conciare voluerũt:hodieq id moliuntur res repetẽtes legatos noſtros:haud procul abſuit: quin violarent. Cum ijs molliter ⁊ per dilationes bellũ geri oportet. Cicero in oratione pro Pompeio:vlciſci dicit male meritum Mitridatẽ oportere:qui vnus die tota Aſia vno nũcio:atq vna ſignificatione literarum:ciues Romanos necandos trucidãdoſq denotauit. Si fidẽ ⁊c. Hic ad ve-

ritatem refertur iuris naturalis partem:per quam immutata ea que ſunt aut ante fuerunt aut futura ſunt dicunt:per fidẽ ſtandũ eſſe pmiſſis ſuademus : vt quod ſemel promiſſum eſt:id ſeruetur: dextrã Numa Pompilius fidei conſecrauit:vt Liuius ſcribit li. ab vr.cõ.primo. Romani quidẽ hoſtibus datam fidem cuſtodiebant vt regulus:⁊ pro ciuitatib⁹ quas in fidẽ receperãt:bella ſepe geſſerunt. Dido apud Ver. Non ſeruatã ab Enea fidem cõqueritur cum ait. Nec te noſter amor: nec te data dextera dextre. Nec moritura tẽ crudeli funere dido. Si leges ⁊c. Ius lege inuit ⁊ ius

Iudicatio. (margin)

Veientana obſidio. (margin)

Fides ſeruata. (margin)

Ius lege. (margin)

conſuetudine. Que cum diligenter ſeruãdas eſſe dicimus facile perſuademus. Ceſar apud Salluſtiũ ſeruandas leges eſſe ſuadet his verbis. His vtendũ cenſeo que legibus comperta ſunt:et At alie leges item de condẽnatis ciuibus nõ vitam eripi ſed in exilium mitti iubent. Item tum lex portia aliaeq leges parate ſunt quibus legibus exiliũ condẽnatis permiſſum eſt. Morea conſuetudine:ius tres vt dictũ eſt partes habet:par iudicatum pactum. Par eſt ꝙ inter oẽs equabile eſt:vt equo iure omnes viuant. Iudicatũ eſt de quo alicuius aut aliquorũ iam ſentẽtijs conſtitutũ iudicatum eſt. Pactum quod inter aliquos conuenit. Hec omnia complectimur cum ſeruãdos ciuitatis mores ſuademus. Cice.⁊ Liuius in concionibus magiſtratuũ ⁊ principũ virorũ ⁊ ſepe leges ⁊ optimas conſuetudines ſeruandas admonent: quibus minime ſeruatis ſtare ciuitas nõ poſſit. Et certe in cõſuetudinibus ſi probate fuerint longo tpe diſcedendum non eſt. Si ſocietates que ex pacto cõtrahuntur. Romani ſepe pro ſocijs ⁊ confederatis populis a ciuitatib⁹ bella geſſerunt vt pro campanis cõtra Samnites:qꝛ bellum ceterẽ.xx.annos durauit author Liuius:hunc locũ Cicero in oratione pro Pompeio occupauit dicẽs. Quid quod ſalus ſociorum ſummũ in periculũ:ac diſcrimen vocatur regno pulſus eſt Ariobarzanes rex ſocius populi

Iuris ptes. (margin)

Iudicatum quid. (margin)

Pietas q̃d. Romani atq; amicus. Si quid ius ꝛc. Totũ hoc ad pietatẽ refertur: ꝛ religionẽ. Pietas eſt per quam ſanguine coniũctis: patrieq; beniuolis officiũ ꝛ diligẽs tribuitur cultus. In religio eſt que ſuperioris cuiuſdã nature quã diuinã vocant curã cerimoniaſq; affert. Item parẽtes cũ ſuademus ius naturale ſeruãdum eſſe: natura enim ipſa parẽtes amare: ꝛ venerari nos docuit. Deos quos item natura ſuadẽte credimus eſſe ꝛ colimus Ilioneus apud Verg. deoꝛũ timoꝛẽ penis iniecit dicens. Si genus humanũ ꝛ moꝛtalia temnitis arma. At ſperate deos memoꝛes fandi atq; nefandi. Patria cui⁹ amoꝛ oibus naturaliter, inſitus eſt. Nam Ouid. ait. Neſcio qua natale ſolũ dulcedine captos Ducit: ꝛ immemoꝛes nõ ſinit eſſe ſui. Si hoſpitia: totũ hoc tum ad gratiã: tum ad pietatẽ ſpectat. Si nec ꝑcio ꝛc. tum ad iuſtitiã cõmutatiuã hoc refert que poſita eſt in ẽmẽdo: locãdo: emẽdo: vendẽdo: tum ad veritatem ptinet. Occupauit hunc locũ Ceſar apud Salluſtiũ cũ ait: oẽs hoies. p. Cõ. qui de reb⁹ dubijs cõſultant ab odio amicitia ira atq; miſericoꝛdia vacuos eſſe decet. Equabile ius ꝛc. Ad partem iuris refert: que par dicit. Hoc loco vtuntur Apud Liuiũ tribuni cũ dicunt. Magiſtratus cões eſſe plebi cũ patribus debere: ſi cões ſunt laboꝛes. His cõcludit. Concione ppli. Cõcilio lenatus. Iuſtã eſſe ſi ſuadere voluerimus a parte honeſti arguemus: ſi diſſuadere cõtrarijs vtemur locis. Sin foꝛtitudinis ꝛc. Nunc docet quõ foꝛtitudinis partibus vtendũ ſit: quas ſupꝛa ꝓpoſuimus ꝛ pꝛimũ cum ait: oſtendemus res magnas ꝛ excelſas ſequi ꝛ appetere opoꝛtere. Magnificẽtiã ſignificat que eſt rerũ magnarũ ꝛ excelſarũ cũ animi ampla quadã: ꝛ ſplendida ꝓpoſitione cogitatio atq; adminiſtratio. Hec enĩ nos magna cogitare ꝛ facere hoꝛtat ꝛ ꝯ res humiles atq; indignas ꝯtẽnere. Cice. in oꝛone pꝛo Pompeio nulla pericula pꝛo reipublice dignitate recuſanda eſſe dicit. Ceſar quoq; apud Lucanũ in oratione qua ad pꝛeliũ milites ſuos accẽdit hunc locũ egregie vſurpauit: dicẽs. Tollite iam pridẽ victricia tollite ſigna. Viribus vtendũ eſt quas fecimus. Et alio loco. Si pꝛo me patriã ferro flammiſq; petiſtis: Nũc pugnate truces: gladioſq; exoluite culpa. Nulla man⁹ belli mutato iudice pura eſt. Non mihi res agitur: ſed vos vt libera ſitis Turba pꝛecoꝛ: gentes vt ius habeatis in oẽs. Retinẽde. Nam ſuademus ob honeſto cũ dicimus faciendũ eſſe aliquid qm̃ foꝛti viro res digna ſit. Qui vero id ſuaderi audiũt adducuntur vt id ſequi velint: ꝛ faciẽndũ exiſtimẽt. Item a nulla ꝛc. Hoc loco apud Lucanũ Cato vtitur dicens. Sydera q̃s mũdũq; velit ſpectare cadentẽ. Expers ipſe metus: q̃s cũ ruat arduus ether. Terra labet mixto coeuntis condere mũdi. Cõpꝛeſſas tenuiſſe manus: gẽteſve furoꝛẽ Heſperiũ ignote Romanaq; ſigna ſequent. Ducti q; freto alto ſub ſydere reges Otia ſolus agã. Appius quoq; Claudius q̃ apud Liuiũ libro. iiij. veietianã obſidionẽ nõ eſſe deſerendã ſuadet: hũc locũ attigit: cũ ait. Aut nõ ſuſcipi bellũ opoꝛtuit: aut geri pꝛo dignitate ppli Romaꝛi ꝛ perfici: q̃ pꝛimũ opꝫ: perficiet autem ſi vrgemus obſeſſos: ſi nõ ante abſcedemus q̃ ſpei veſtre finẽ captis veijs impoſuerimus ꝛc. Perſeuerãtia aũt innuit: que eſt in oꝛone bene cõſyderata ſtabilis permãſio: ideo aũt ſic definit: qm̃ ſi pertẽderet aliq̃s in re: in qua pertẽdere nõ deberet perſeuerãtia q̃dẽ nõ eſſet: ſed pertinacia poti⁹: ſiue peritnacia ꝛ obſtinatio. Anti iqnioꝛẽ: patiẽtis ſignificat cũ dicit moꝛtẽ eligendã potius q̃ in turpitudine viuendũ. Totũ hunc locũ occupaſſe apud Salluſtiũ Catilina videtur dicens. Quapꝛopter ego vos moneo: vt foꝛti ꝛ parato aio ſitis: ꝛ cum pꝛeliũ inhibitis: memineritis vos diuitias: decus: gloꝛiã: pꝛeterea libertatẽ atq; patriã in dextris veſtris poꝛtare. Nullo doloꝛe cogi: ad perſeuerãtiã hoc quoq; ſpectat: quicq̃d eniꝫ vir foꝛtis aggredit in eo perſeuerare vſq; ad finem dꝫ: qui locus nõ eſt relictus ab Appio Claudio apud Liuiũ eodẽ lib. Cũ inq̃t. Si medius fidius ad hoc bellũ nihil ꝑtineret: ad diſciplinã certe militie plurimũ intererat: inſueſcere militẽ noſtrũ nõ ſolũ parua victoꝛia frui: ſed ſi etiam lentioꝛ res ſit tediũ: ꝛ q̃uis ſere ſpei moꝛam expectare. Et ſi nõ ſit eſtate perfectũ bellũ: hyemẽ operiri: nec ſicut aues eſtiuas: ſtatim autũno tecta ac receſſum circũſpicere. Nullus pꝛo rei veritate: hoc ad fidentiã refertur: per quã magnis ꝛ honeſtis in rebus multũ ipſe animus in ſe fiducie cũ certa ſpe collocauit q̃q̃ magni viri ſint ꝛ potẽtes nimiũ: qui verũ dici iniquo aio ferant: nõ iñ eoꝛũ metuẽde ſunt inimicitie pꝛo veritate cuſtodiẽda. Nec cõmittẽdũ: qđ factitatũ domitiani tꝑe Iuue. ait: vt nõ ſit ciuis qui libera poſſit verba animi pꝛoferre ꝛ vitã impẽdere vero. qđ licet: ꝛ hoc ad fiduciã ſpectet: eſt aũt et pietatis locus que iuris naturalis pars eſt. Ceſar apud Luca. locũ hunc minime intactũ reliquit: cũ ait. Hec eadem eſt hodie que pignoꝛa: queq; penates reddat: ꝛ emeritos faciat vos marte colonos.

¶ Modeſtie partibus vtemur.

Vltima pars recti eſt: cui⁹ vti partib⁹ nos docet. Si nimias libidines: cõtinẽtia eſt que hoc efficit. Sic enĩ definit. Cõtinẽtia eſt per quã cupiditas cõſilio regit. Qđ tunc aſſeq̃mur: cũ modũ noſtris affectionib⁹ imponem⁹. Libido appetit⁹ eſt nimi⁹ rõni nõ parẽs: nimias inq̃t: qm̃ honoꝛes: ꝛ queciũq; hic dicunt appetere licet: ꝛ ſi moderate: ꝛ ꝑ bonas artes fit: vitiũ nõ eſt. Honoꝛis: vt magiſtratuũ. Pecunie q̃ appetẽda q̃dẽ eſt: ſed nõ eo vſq; vt auari dicamur. Nã vt ait Salu. Auaritia pecunie ſtudiũ hꝫ: quã nemo ſapiens cõcupiuit. Similiũ rerũ vt hoſpitalitatũ: clitẽtelarũ: affinitarũ: nec hunc locũ apud Lucanũ omiſit Ceſar cũ ait Sez extremi Pompeiũ emptiq; clitẽtes cõtinuo per toi ſatiabunt ip a regno ꝛc. Cato quoq; apud Sal. Sed per deos

¶ Que partes modeſtie et quomodo ijs vtendum.

¶ Modeſtie partibus vtemur: ſi nimias libidines honoꝛis/pecunie: ſimiliũq; rerũ vituperabim⁹. Si vnãquãq; rem certo nature termino † definiemus. Si quod cuiq; ſatis ſit/oſtẽdemus: nimiũ pꝛogredi diſſuadebimus: modũ vnicuiq; rei ſtatuemus. Huiuſmodi partes ſunt virtutis amplificande/ſi ſuadebimus: attenuande/ſi ab his dehoꝛtabimur: vt hec attenuent/que ſupꝛa demõſtraui. Nam nemo erit/qui ſentiat a virtute recedendũ/verum aut res non eiuſmodi dicantur/vt virtutẽ poſſimus egregiã experiri: aut in cõtrarijs potius reb⁹/q̃ in his virtus cõſtare oſtendatur. Item ſi quo pacto poterimus/

quod is

Natali ſoli amoꝛ pꝛos detinet.

Par vel equum.

Foꝛtitudis partes.

Perſeuerãtia.

Patientis.

Franciſcus

Modeſtie partes.

† Hoc eſt: ſi in reb⁹ expetẽdis finem aliquẽ nobis imponẽdũ dicem⁹: nec libidines noſtras infinitas eẽ opoꝛtere ꝓferem⁹. Definiem⁹ determinabimus.

quod is qui contradiceret iuſtitiam vocarit: nos demonſtrabimus ignauiam eſſe:et inertiam/ac praua liberalitatem. Quam prudentiam appellarit: ineptam et garrulam/et odioſam ſcientiam eſſe dicemus. Quam ille modeſtiam dicet eſſe: eam nos inertiam/⁊ diſſolutam negligentiam dicemus eſſe. †Quam ille fortitudinem nominarit:eam gladiatoriam/et inconſyderatam appellabimus temeritatem.

Aſcenſius. Ordo.

ℭ Modeſtie partibus. Quarto loco docet vti partibus modeſtie dicens. Nos vtemur partib⁹ modeſtie.i.tēperātie:ſi nos vituderabimus:nimias libidines.i.voluptates et appetitiones honoris:pecunie:et ſimiliū rerum. Et ſi nos definiemus.i.limitationis:vnamquāq; rem certo termino nature. Si nos oſtendem⁹ id qđ ſatis ſit cuiq;.i.vnicuiq; et diſſuadem⁹.i.dehortabimur progredi nimium i.vltra nature limitē et ſtatuem⁹.i.coſtituemus vnicuiq; rei modū i.menſurā ⁊ moderationē. Hmōi ſunt partes virtutis amplificande.i.dilatande:ſi ſuadebimus:et attenuāde.i.imminuēde.ſi dehortabimur ab is.i.ſi diſſuadebim⁹:faciendo vtz vtrhec demonſtraui ſupra.i.pauloante amplificando:attenuenē. Nā nemo erit:q ſentiat recedendū a virtute:verū.i.ſed:quia non poſſum⁹ virtutē vituperare:aut res dicenē nō eſſe eiuſmodi.i.tales:vt nos poſſum⁹ experiri:ſup.in eis egregiā virtutē:aut virtus oſtēdaē conſtare potius in cōtrarijs reb⁹ q̄ in his reb⁹ quas.ſ.vituperabim⁹. Item ſi poterimus quo.i.aliquo pacto.i.modo:nos demōſtrabimus id quod iaq̄ contradiceret vocabit iuſtitiā eſſe ignauiā et inertiā ac liberalitatē prauā.i.iniquā largitionez. Itē quā.ſ.habitudinē ille qui contradicit:appellarit prudentiam:nos dicemus eſſe ſciam ineptiā:et garrulam:et odioſam. Et nos dicemus eam.ſ.habitudinē animi quam ille dicet eſſe modeſtiā:eſſe inertiam et negligentiā diſſolutam. Et appellabim⁹ eam.ſ.qualitatē animi quā ille nolarit fortitudinem: gladiatoriā.ſ.artē:ſcdm quam poti⁹ ſtudio nocēdi q̄ ſui ptegēdi dimicaē:et ita inconſideratā.i.qua qđ rectū ſit nō finiē d ↄſyderare.

Alij libertatem legunt

immortales vos ego appello. ſi ſemp domos:villas: ſigna:tabulas vrās pluris ſecij q̄ republicā feciſtis:ſi iſta cuiuſcūq; modi ſint q amplexamini retinere:et ſi voluptatib⁹ ociū prebere vultis. Si vnāquāq;:duo ſcimus in quauis actione cōſiderari ſolere:rem que agitur:et perſonam que agit.cuz inquit. Si vnamquāq; rem certo nature termino diffiniemus modum rebus pro ipſarum rerum natura imponendum dicit. Cum vero inqt:ſi quoad cuiq; ſatis ſit oſtēdem⁹ pro pſone qua agit dignitate res finiri debere ſignificat:vt pſone rō habeaē:velut ſi de victoria loquētes quatenus pgredi victoria debeat: demōſtremus:⁊ ſecundum rei naturā modū ſeruari debere dicam⁹ vt vltra victi confeſſionem nō procedatur:vt victor victo parcat:cū ſe victum fatetur:vt ij conſeruentur q non crudeles in bello nec immanes fuerūt. Pro dignitate perſone mod⁹ imponiē:cū nō tāz res ↄſideraē q̄ agiē:q̄ pſone:non idē eīm oīa perſonas decet:exēpli cā voluptas hilaritatē poſtulat oī abiecta ſeueritate:ſz aliter res voluptuoſas ſenator aliē hiſtrio agit:hic laſciuior ē ille remiſſior. Et cū res ſeria grauitatē poſtulet leuis in ea hiſtrio eſt:nec penit⁹ dedecet eū:cū eiuſmodi ſit:vt ſeruare grauitatē nequeat. Non idē in ſenatore tolerabiē:a quo non grauiter fieri aliqđ turpe eſt:propter pſone quā ſuſtinet dignitatē. Si quoad ſatis cuiq; ſit ⁊c. Si dicemus ſeruandū oib⁹ in rebus

In oī actione duo cōſiderāda.

†Quā modeſtiam aduerſarij dixerūt ↄtinēce pecunias: honores et ſīlia ,nō ob cōtinētiā id facere dicemus:ſz per inertiā ac vagā negligentiā.

Mod⁹ vite Uirtuti a pauū l vicia.

In inceſſu:

modum eſſe. Nā vt ait Oratius. Eſt modus in rebus ſunt certi deniq; fines. Quos vltra citraq; neq̄t conſiſtere rectum. Exprimiē autē qđ eſt virtutis ppriū:vt neq̄d nimis:vt neq; deficiat: neq; excedat. Ut in victu:quemadmodū docet Cice.adhibēda eſt munditia:nō odioſa ⁊ exq̄ſita nimis tamq; fugienda eſt agreſtis:et inhumana negligētia. In inceſſu cauendum eſt:ne ita molli greſſu vtamur:vt pompaṛū ferculis ſimiles eſſe videamur:aut in feſtinationib⁹.ne ſuſcipiam⁹ nimias celeritates:q cū fiunt anhelit⁹ mouētur.vultus mutanē:ora torquētur:et ex quibus magna ſignificatio fit.nō adeſſe conſtantiā. Item in ceteris rebus hoc agendū eſt. Hmōi partes. Preceptū gnā ē eſt ad ōē virtutes earūq; partes:vt ſuadētes amplificemus:cōtra diſſuadētes minuem⁹. Id aūt q pacto fiat:breuiter oſtēdit Nā nemo erit. Uere attenuāde ſunt inqt:ſed nō penit⁹ improbāde. Nam ſi cōtra honeſtatē orator diceret:nemo et aſſentiri alm induceret.aut igitur ſi pſuadet.amplificare dz:vt ſi a iuſticie locis argumētis nihil eſſe melius nihil vtilius iuſtitia dicat.qua ſublata ciuitates ſtare non poſſint. Idēq; in ceteris efficiat.aut ſi diſſuadet attenuet virtutē:et non eſſe tantam quanta dicatur eſſe affirmet.penit⁹ infirmare non lz.cum oēm deliberationis ſue rōnem aduerſarius in honeſtate poſuerit. Quis enim contra honeſtatem dicat. Cum laudanda ſemper ſit. Aut igiē honeſta eſſe res(ſi fieri pōt)negari dz aut ſi negari non poteſt minorem ex ea vtilitatē futurā oſtēdi. Aut in cōtrarijs poti⁹ reb⁹. Qđ ceſar facit apud Saluſtiū.cum Syllanus et ceteri q pri⁹ dixerāt:id iuſtiſſimum eſſe oſtendiſſent:vt cōiuratores:et patrie proditores nouis cruciatib⁹:et grauiſſimis affecti ſupplicijs necarentur. Nā cū iuſtum ⁊ honeſtum illud eſſe negare non poſſet:attenuauit nec tam egregiū:q̄ illis videbaē eſſe dixit. Qm nō in excogitādis nouis cruciatibus virtus poſita eſſet ſed:in ↄſeruando potius.et abſoluendo illos Cū preſertim cedi virgis ciuem Romanum lex porcia prohiberet:⁊ multo magis necari. Idē pterea indē lōge maiorē gloriā ex clemētia:q̄ ex crudelitate cōſecuturos. Ergo nō ↄtra honeſtatē dicit Ceſar.aut ſeueritatē:ſz clemētiā magis cōuenire prīb⁹ oſtēdit q̄ crudelitatē:⁊ virtutē nō in ſeueritate:ſz in clemētia poſitā eſſe:et ſic in cōtrarijs potius reb⁹ virtus egregia poſita eſſe oſtēdiē: Itē ſi quo p..cto poterim⁹ Difficile enim eſt hoc efficere. Ignauiā eſſe exēpli grā dicet aliq̄s non eſſe illis inferendū bellum qui nō leſerunt qm iuſte:et ex iuſtis cauſis inferēda ſunt bella. Qui inferendū eſſe ſuadebit:ignauiam decet eſſe:que in ocio hoīes cogat marceſcere:et ignauia accidere.vt q diſſuadent:ſic ſentiāt nō q̄ iudicēt vtiliter et honeſte bellum non poſſit. Inertiā Iners is eſt q artem nouit:ideo dicūt bellum inferendū non eſſe:q̄ iuſte inferri nō poſſe:qm gerēdi bella artē:ignorāt. Ac prauā liberalitatē.pars iuſtitie liberalitas eſt et eadē virtus inter pdigalitatē ⁊ auaritiā:media eſt q ſuadet pmiū viro forti dādū eſſe egregie rē geſtā eſſe:⁊ q diſſuadet:dicēs nō eſſe liberalitatē q̄ vti ſenat⁹ vult:ſz pdigalitatē.que eſt pra

In ↄtrarijs reb⁹ virtus ponitur. Uirt⁹ in clementia.

Iners

na liberalitas. Alij libertatē legūt: vt ſi aliqs magno aīo eos puniendos dicat que deliqrūt: et q̄ 𝔷 dicat ideo eſſe: fortitudinē. hoc dicat prauā quādā animi libertatē q̄ ſic ſentire cōpellat: cū aliter ſentiendum ſit. Quā ille prudentiā. erit aliquis q̄ prudentie officiū hoc vel illud ſic fieri dicet eſſe: q̄ ꝯtradicet prudentiam negabit eſſe: et ineptam vocabit ſcientiam et garrulā. Exempli grā dicet q̄ſpiā eā ſciētiā q̄ tādiu in exēploꝝ expoſitione immorat: et hoc ab illo lōga oꝛōne differunt pñtibuſq; futura oꝛoſe adnectat non: prudentiā ſibi ſed nimiā loquacitatē et odioſam videri quā ferre nult⁹ poſſit. Qua rōne virt⁹ cōtra quā apte dici nō pōt: extenuat: ⁊ aliquo mō impugnat. Quā ille modeſtiā ⁊c. Ex his vitijs que virtutibus opponunt quāta inter eas cognatio ſit facile cognoſcit. Nā inertiā iuſtitie oppoſuerat et eandem nunc modeſtie opponit. Nā ⁊ q̄ nō punit qḋ eſt iuſtitie: et q̄ māſuetudine vtit qḋ eſt modeſtie inertia vocari pōt. Cato apud Salluſtiū quā Ceſar māſuetudinē ⁊ mīam vocauerat: ſuadēs vt cōiuratores non necarentur. ſed vt eorū pecunie publicarent: ipſi vero per municipia in cuſtodijs haberentur: ſic impugnat. Sꝫ ego vereoꝛ ne iſta vobis māſuetudo et miſericoꝛdia ſi illi arma ceperint in miſeriam cōuertant. ſ. res ipſa aſpera eſt: ſed vos non timetis eam. immo vero maxime: ſed inertia ⁊ coꝛpoꝛis mollitia alius expectantes cunctamini. Diſſolutā: nimiam Quā ille fortitudinē Alicq̄ milites vt alacres preliū ineāt et ſeſe periculo obijciant cohoꝛtat: ꝓpꝛiū eſſe dicēs fortitudinis: vt nullos refugiat laboꝛes: nullas timeat difficultates: q̄ diſſuadet cauete inq̄t ne iſta quā fortitudinem appellatis temeritas potꝰ ſit qualis gladiatoꝛū ſoleat eſſe: q̄ nulla honeſtatis: aut vtilitatis rōne ducti ſingulari certamine de vita dimicant cum aduerſarijs. Ualeri⁹ Martialis Marcellinum amicū ſuū iſta a gerendis bellis dehoꝛtatur: vt quam alij iure optimo fortitudinem vocant: et tertiā honeſti partem faciūt: ruere videlicet in medios: et comin⁹ hoſtē ferire: eā ipſe hoc Epigrāmate temeritatē appellat. Marcelline boni ſoboles ſincera parentis. Hoꝛrida parrhaſio quē tegit vrſa iugo: Ille vetus pꝛo te patriuſq; qḋ optet amic⁹. Accipe: et hec memoꝛi pectoꝛe vota tene. Cauta ſit vt virtus: nec te temerarius ardoꝛ. In medios hoſtes: ſeuaq; tela ferat. Bella velint martemq; ferꝫ rationis egentes. Tu potes et p̄tꝛe miles et eſſe duc⁹. Illud aduertēdū q̄ virt⁹ ola in medio vitioꝛum conſiſtit. Quare cū lib. ethicoꝛum ſecundo ſic definit Ariſtoteles. Uirtus eſt habitus electiuus: in mediocritate ꝯſiſtens: quo ad nos rōne terminata: et vt ſapiens terminat Mediocritas autem: idem ait duoꝛū vitioꝛū eſt alteri⁹ ſm exceſſum: alteri⁹ ſm defectū: ⁊ etiāq; alia excedūt: alia deficiūt magis q̄ opꝫ: in affectib⁹ ⁊ in actib⁹ virt⁹ mediū inuenit: atq; eligit: Ut circa dādas capiēdaſq; pecunias media eſt liberalitas: exceſſus vero et defect⁹ hinc ꝓdigalitas: illinc auaritia. Itē inter timoꝛē ⁊ audaciā fortitudo media eſt. Cū (igit: vt Ouid. ait) mala ſint vicina bonis erroꝛe ſub illo. Pꝛo vitio virt⁹ crimina ſepe tulit. Efficit em̄ vt extenuare virtutes poſſim⁹: atq; etiā pugnare. Et q̄m audacia fortitudini: pꝛodigalitas liberalitati ꝓxima eſt: ſepenumero quod vitiū eſt virtutis nomine appellam⁹: et contra quod virtus eſt vt vitium impugnam⁹. Hoc tñ apud imperitos fieri poteſt: apud philoſophos non pōt. Nā cōtra virtutem que in mediocritate conſiſtit quicq; dicere aut excogitare nefas eſt. Uirtus q̄ Mediocritas.

Quid ſit laudabile.

Laudabile eſt/ qḋ cōficit honeſtā/ ⁊ pñtem/ ⁊ conſequentē cōmemoꝛationē. Hoc nos eo a recto ſeparauim⁹: nō q̄ he quatuoꝛ partes q̄ ſubijciuntur ſub vocabulo recti hanc honeſtatis commemoꝛationē dare nō ſoleāt: ſed (q̄q̄ ex recto laudabile naſcatur) tñ in dicēdo ſeoꝛſum tractandū eſt ab illo. Neq; em̄ ſolū laudis cā rectum ſeq cōuenit: ſed (ſi laus ꝯſeqt) duplicat recti† appetēdi voluntas. Cuꝫ igit erit demonſtratū rectū: eſſe laudabile demonſtrabim⁹: aut ab idoneis hoībus/ vt ſi qua res honeſtioꝛi oꝛdini placeat/ q̄ a deterioꝛi oꝛdine improbetur: aut aliquibus ſocijs/ aut oīb⁹ ciuib⁹/ exteris nationib⁹/ poſteriſq; noſtris. Cū hmōi diuiſio ſit locoꝛum in conſultatione: breuiter aperienda eſt totius tractatio cauſe. Exoꝛdiri licebit: vel a pꝛīcipio: vel ab inſinuatione/ vel iſdē rōnib⁹/ quib⁹ in iudiciali cauſa.

†hoc eſt ſi hmōi ipſaꝫ ſequutura3 hoim laudationē videam⁹: creſcit volūtas amaudi recti: tñ q̄ nō ſine laude id non facturos ſperam⁹: tū qḋ fruct⁹ emolumēta etiā ꝯſequamur

Franciſcus Landabile ⁊c. Honeſtam rem in rectum diuiſit ⁊ laudabile. de recto ⁊ ei⁹ partibus iam pꝛecepit

Laudabile Laudabile nūc aggredit: vt quo pacto ex eo ſuadere oꝛatoꝛ poſſit oſtendat. Pꝛimo autem cur a recto ſeiunxerit: cum alterum ſine altero eſſe non poſſit: rationē reddit: ea eſt: quod aliter philoſoph⁹ aliter oꝛatoꝛ loquit. Philoſoph⁹ ea pꝛecipit: que vulgus vix intelligit: oꝛatoꝛ perſuaſibilia et credibilia narrari: et apud imperitos plerumq; dicit: quibus non ſatis eſt rectum eſſe aliquid oſtendiſſe niſi etiam laudabile oſtendatur. Multi quoq; rem honeſtam ſuſcipiunt: q̄ ex ea gloꝛiā ꝯſecuturos ſe ſperant. et certe faciliime oꝛatoꝛ perſuadet: qui et honeſtuꝫ id oſtendit de quo cōſultatur: et laudabile: vt conſequi ex eo laudem illi poſſint: quos ad ſuſcipiendū cohoꝛtatur Cice. in oꝛa. pꝛo Pompeio: non ſatis eſſe dixit oſtendere honeſtum eſſe pꝛo vlciſcendis iniurijs: et ſocioꝛum ſalute cōſeruanda bellum: cōtra Mithꝛidatem ſuſcipere: ſꝫ id etiam ad populi Rhomani gloꝛiam vehementer pertinere aſſeuerauit. Cuꝫ alijs in locis: tū illic pꝛecipue: cū ait Et

Gloꝛia. q̄m appetētes gl̄ie: pꝛeter ceteras gentes atq; auidi laudis: iuſtitia: delenda eſt vobis illa macula Mithꝛidatico bello ſuperioꝛe ſuſcepta. Laudabile eſt: gloꝛiam hic cōplectit: que eſt frequēs fama cū

Laudabile. Pꝛoſequit nunc alterū gen⁹ honeſti quod laudabile vocat: deſcribēs ipſum ac dicens. Laudabile eſt: qḋ conficit. i. ꝯſummate facit commemoꝛationē honeſtā ⁊. i. ſimul pꝛeſentem. ⁊. i. ſimul conſequentem. Nos ſeparauimus. ſ. nunc hoc. ſ. laudabile: a recto non ſup. ideo: q̄. i. quia he quatuoꝛ partes que ſubijciuntur ſup. vo. Aſcenſius. Oꝛdo.

cabulo recti videlicet prudentia: iuſtitia: fortitudo: et modeſtia nō ſoleant dare hanc commemorationem honeſtatis: quam laudabile conficere dixit: ſed ſup. q̄ q̄uis laudabile naſcatur ex recto: tamen in dicendo eſt tractandum ſeorſum ab illo: ſcilicet recto. Enim pro quia: neqꝫ conuenit ſup. nos ſequi rectum ſolum: id eſt dumtaxat: cauſa laudis: ſed ſi laus conſequitur: id eſt ſimul ſequitur: tunc ſup. voluntas recti appetendi: id eſt expetendi duplicatur. Igitur cum demonſtratum erit id quod in deliberatione eſt: eſſe rectum nos demonſtrabimus eſſe laudabile: id eſt dignum vt laudetur: aut ab hominibus idoneis: vt ſi quã: id eſt aliqua res placeat ordini digniori: que improbetur ab ordine deteriori: id eſt minus bono et digno: aut eſſe laudile ſeu laudatum ab aliquibus ſocijs ſcilicet Romani imperij: aut omnibus ciuibus ſup. noſtris et ſupple nationibus exteris: id eſt peregrinis: q̄s pro et poſteris nr̄is. i. q̄ poſt nos futuri erunt: ſupple laudabile fore. Cum diuiſio locorum ſit huiuſmodi in conſultatione: tractatio totius cauſe eſt aperienda breuiter: et ſupple licebit exordiri vel a principio: vel ab inſinuatione: vel iiſdem rationibus: quibus ſupple exordiri licet in cauſa iudiciali: de qua ſupra dictum eſt.

laude. Eam Cicero in Rhe. de inuentione vtilitati honeſte ſubijcit: dicens multa eſſe: que nos cū dignitate tum fructu ſuo ducunt et gloria: dignitas: amplitudo amicitia laudabile igitur dicit eſſe: cum et ea: re: quam ſuſcipi volumus oſtendimus gloriam futuram. Preſentem cum, rem confecerimus inter eos qui viuunt. Cōſequentem apud poſteros: plurimum certe concitari ſolent quos hortamur: cum et preſentes: et futuros: laudaturos eorum factum dicim⁹. Quem locum Ilioneus apud Verg. lib. vij. vſurpauit his verſibus. Dya ſedem exignaꝫ patrijs lituſqꝫ rogamus Innocuum et cunctis vndamqꝫ auramqꝫ patentez. Nō erimus regno indecores nec veſtra feret fama leuis Tantiqꝫ aboleſcet grat ia facti. Hec nos tc. Obiectioni que fieri potuiſſet reſpōdet: cur laudabile ab hone-

Rectū qd ſto ſeparauerit. He quatuor partes tc. In quas rectum diuidit. Non dare ſoleant: quia non pōt q̄cq̄ laudabile eſſe: quod idem recte non ſit. Ex recto laudabile naſcitur: quoniam ſi rectum eſt laudabile eſt et rectum eſt quod omni ex parte propter ſe petitur: quod laudis et glorie nullo reſpectu ſequimur:

A quib⁹ laudandum. ſola contenti conſcientia: vulgus vt dictum eſt magis glorie q̄ recti per ſe rationem habet: et tactus illud audacter ſuſcipit: vnde gloriam ad ſe peruenturam intelligit. Duplicatur augetur: honeſtum ſponte ſua allicere non poteſt: quod ſi laus quoqꝫ futura oſtendetur: multo magis allicientur. Cum

Quō laudabili ſit vtendum. igitur tc. Oſtendit, quomodo laudabili vtendum ſit: et primo inquit rectum eſſe oſtendere conuenit: deinde laudabile: vt ſi de bello conſuleretur: et indicendum eſſet cuipiam regi aut populo ſuadeam⁹: primum iuſtas eſſe cauſas oſtendemus: cur geri debeat: deinde laudem et gloriam futuram ex ea re demonſtrabimus. Si victoriam conſequemur: aut ab idoneis locus ab auctoritate: que in conſilijs valet plurimū. Nam et eſſe prudentiſſimus et haberi optimus debet is qui ſuie ſue de vtilibus: atqꝫ honeſtis credere omnes velit: vt Quintilianus ait. Id autem alacrius ſuſcipiunt homines faciendū

Principib⁹ placuiſſe laudabile. quod viros auctoritate preſtantes laudaturos intelligant: quibuſqꝫ rem geri placeat. Nec quiſq̄ eſt qui factum ſuum a laudatis viris comprobari non gaudeat. Nam principibus placuiſſe viris non vltima laus eſt: vt ait Oratius. Contra tam turpe eſt: vt Quintilianus inquit laudari a turpibus: q̄ ſi lauderis ob turpia. Honeſtiori: vt ſi aliq̄d plebs improbet quod aut equeſtris ordo laudet: aut ſi aliquid ſenatui placeat quod equeſtri ordini diſpliceat: quanto enim laudabilior perſona erit: tanto res quoqꝫ laudabilior videbitur. Non pretermiſit hunc locum apud Lucanum Pompeius qui ſic milites ſuos ad prelium hortatur. O ſcelerum vltores: melioraqꝫ ſigna ſecuti. O vere Romana manus: quibus arma ſenatus. Non priuata dedit: votis depoſcite pugnam. Aut aliquibus ſocijs tc. Si dicetur ſocias et confederatas nobis ciuitates quod fieri ſuademus laudaturas. Ciuibus ſi oſtendatur ciues vniuerſos: ceteras nationes: et poſteros quoqꝫ noſtros comprobaturos. Cum huiuſmodi tc.

Quot modis inſtruendum exordium. Loci omnes expoſiti ſunt deliberatiui generis: ex quibus argumenta duci poſſunt: quibus aliquid ſuademus: vel diſſuademus. Nunc quo ordine ſingule orationis partes inſtruende ſint oſtenditur. Et primum de exordio precipitur. Et id duobus modis fieri poſſe dicitur: per principium et inſinuationem. Quintili. partem deliberatiuam: que ſuaſoria dicitur: et de tempore futuro: ac etiam preterito conſultat nō vbiqꝫ proemio: quale eſt in iudicialibus cauſis egere inquit: quia cōciliatus eſt ei quiſqꝫ quem conſulit initium tamen quodcunqꝫ habere debet: vt idem admonet: aliquam proemij ſpeciem: nec abrupte: aut vndelibet: incipiendum eſt quia eſt aliquid in omni materia naturaliter primum ſed in ſenatu: et in concionibus eadem eſt acquirende ſibi pleruncq̄ beniuolentie que apud iudices apud quos dicendum eſt. Ariſtoteles: et a noſtra et ab eius (qui diſſentiat) perſona duci frequenter in concilijs exordium debere exiſtimat: quaſi mutuātibus nobis a iudiciali genere. Nonnunq̄ etiaꝫ

Tulli ꝑceꝑ vt minor res maior eſſe videatur. Huiuſmodi tc. Qualem propoſuit Cicero. Qui oratoris finem in deliberatiuo genere dixit eſſe vtilitatem: quam in duas partes diuiſit tutum et honeſtum. Tutum autem diſtribuit in vim et dolum. Honeſtum in rectum et laudabile. Honeſti quatuor partes fecit: de quorum, locis precepta dedit: poſtremo de laudabili tractauit. Aperienda eſt. quo pacto ad ſingulas

Exordij diuiſio. orationis partes predicti loci accommodentur. A principio. Exordium Cice. lib. pri. in duas diuiſit partes. principium et inſinuationem. Et principium quidem definiuit eſſe cum ſtatim auditoris animum nobis idoneum reddimus ad audiendum et aut docilem: aut beniuolum: aut attentum facimus. Inſinuationem. vero cum occulte et per diſſimulationem eadem omnia perficimus que apertis rationibus principium efficit. Idem ait cauſarum genera quatuor eſſe honeſtum: turpe: et dubium: humile: et in dubio cauſe genere a beniuolentia: principiuꝫ conſtituendū: ne quid pars turpitudinis obeſſe poſſit. In humili attentos auditores fieri voluit. In turpi inſinuatione vti ꝑcepit. In honeſto cauſe gn̄e recte vti poſſe principio vel non vti admonuit: et ſicut vellemus a lege: vel a ſcriptura: vel ab aliquo firmiſſimo cauſe noſtre adiumento incipiendū eſſe dixit. Ariſtoteles nūq̄ exordio op⁹ futurū fuiſſe dixit: ſi ſemꝑ apud bonos ōro haberetur: q̄m ſua ſponte incitati ſunt ad ea faciēdū: q̄ recta ſunt. Uti ergo exordio: vt auditores nobis cōcilient necesse eſt. Cice. hoc loco iiſdem dicit vtēdū rationibus in cauſe deliberatiue exordijs q̄bus in ꝓhemijs vtimur cauſaꝝ iudicialiū: et principio q̄deꝫ ſi honeſta cauſa fuerit: inſinuatione ſi turpis. Ipſe in orōne ꝓ Pompeio a tribus locis beniuolentiā colligit: a perſona ſua cum de officio ſuo ſine arrogantia loquit: et qualis in amicos fuerit: oſtēdit: a perſona au-

ſtorum quoꝝ authoritatem extollit quale[s] in ſe fuerint cōmemorando:a rebus ipſis:eam ſibi oblatā materiam dicens:in qua deeſſe ingeniū nemini poſſit:q̄ꝗ in partitionib⁹ cōquiſito alioꝝ appara tione non eſſe opus docet:cum cauſa honeſta eſt:quoniam qui audiunt ſua ſponte parati ſunt.

Franciſcus ¶Si cuius rei ⁊c. Si inquit narrandum aliquid in deliberatiōe accidet: iiſdē rationibus oportet vti quibus iudicialibus vtimur cauſis:vt breuis:vt dilucida:vt veriſimilis narratio ſit. Ideo autem dixit:ſi incidet:quoniam cū narratio ſit rerum geſtarum aut perinde vt geſtarum expoſitio ⁊ deliberatio ferme oīs de futuro ſit vix in ea narrari poteſt. Idem ait in partitionibus:aut nullā:aut breuē in partitionibus narrationē fieri in deliberatiuo genere. cum videlicet preſentia futuris applicantur:et quid euenturum ſit: ex illis colligitur ad conſequens denique narratur effectum priuatam deliberationem nunq̄ꝫ egere narratiōe. Quin.ait. Eius rei dumtaxat de qua dicenda ſententia eſt quia nemo ignorat id de quo conſulit. Extrinſecus poſſunt ꝑtinentia ad deliberationem multa narrari. In contionibus ſepe etiam illa:que ordinem rei docet neceſſaria eſt:affectus autem maxime poſtulat:qui mouentur varijs modis:i.quomodo fiat:idē author oſtendit. Quoniam in huiuſmodi cauſis ⁊c. De diuiſiōe ꝑcepit:⁊ in diuiſiōe indi aut vtrūꝗ oſtēdemus tutū.ſ.⁊ honeſtū eſſe qꝺ ſuadere intēdimus:aut alterū ſaltē pollicemur:vt ſi ad bellū indicēdū cohortamur oſtēſuros dicemus honeſtum eſſe ⁊ tutū bellum indici:qꝺ ſi fieri non poterit: alterū oſtēdemus:aut iuſtē geri bellum poſſe:aut vires ad gerendū bellum idoneas adeſſe. Siu alterum:demonſtraturos ſi pollicebimur vel tutū tm̄:vel tantum honeſtum eſſe qꝺ ſuadere volumus. Simplr:dꝫ eī̄ ſimplex eſſe diuiſio:⁊ ꝑ expoſitionē vt res de qb⁹ dicturi ſumus breuiter exponam⁹ ⁊ abſolute. Exēpli cā:iure geri bellū poſſe patefaciā vel vires adeſſe ⁊ rōnes qb⁹ geri bellū poſſit oñdā:ſub hac gn̄ali ꝑtitione diuiſiōes deinde ſequent:ſed nō principales:⁊ Cicero pro lege Manilia dictur⁹:ſic diuiſit pri⁹: Nihil videt de genere belli:deinde de magnitudine:tū de imperatore deligendo eſſe dicēdum. Cū de Pōpeio poſtea loquitur:alia vtitur diuiſione:q̄ ad demonſtratiuum gen⁹ ſpectat. Si noſtrā rationem tutam ⁊c. Quod pollicebimur ſiue periculo fieri poſſe (id facile vt aggrediātur) auditores adducentur. Si ergo honeſtā eē rōnem nr̄ā oñdere nō poterim⁹ tutam eſſe oſtendamus:ſi dicere non poſſumus iure a nobis bellum indici poſſe oſtendam⁹ tute geri poſſe. Cum igitur a tuto ſuadebimus:cuius partes ſunt vis et dol⁹:diuiſione vtemur biptita: in vim ⁊ dolū:cū rectā rōnē nr̄am eſſe dicem⁹ quadriptitā:ſi t̄n oēs recti partes incident. In vim et conſilium. in omnib⁹ q̄ vim et do-

Scdm̄ rōnes diuerſas:vtendū diuiſiōib⁹.

Cum a tuto agetur qd̄ agendum.

¶Quid in narratione quauis agendum.

¶Si cuius †rei narratio īcidet/ eadē rōne ꝉnarrari oportebit:qm̄ ī eiuſmōi cauſis finis eſt vtilitas:⁊ ea diuiditur in rōnē tutā/atq̄ꝫ boneſtā. Si vtrūq̄ꝫ poterim⁹/vtrūq̄ꝫ pollicebimur nos ī dicēdo demōſtraturos eē:ſi alterū demōſtraturi erim⁹:ſimplr qꝺ dicturi ſum⁹/oſtēdemus. At ſi nr̄ā rōnē tutā eē dicem⁹: diuiſiōe vtemur ī vim/⁊ cōſiliū. Nā qꝺ in docēdo rei dilucidādē cā dolū appellauim⁹:id in dicēdo honeſtius cōſiliū appellabim⁹. Si rōnis nr̄e ſn̄iam rectā eſſe dicem⁹:⁊ oēs ꝑtes recti īcidēt/quadriptita rōne vtemur:ſi nō incidēt:quot erūt/tot exponem⁹ ī dicēdo. In cōfirmatiōe/⁊ cōfutatiōe vtemur nr̄is locis/ quos añ oſtēdim⁹ cōfirmādis: ꝯtrarijs cōfutandis.

†Sicuius vna ꝑo eſt.

†Eadē rōne narrari oportebit: qm̄ ī hmōi cāis finis ē vtilitas:⁊ ea diuidit ī rōnē:ſi de aliqua re narrare ꝯtiget: eadē narratiōe ſubaudiēdū q̄ dixim⁹ iudiciali genere narrādū eſſe.

Ad rationē tuendam.

Dolus pro conſilio.

Ad rōnē rectificandā.

Diceſſius Ordo.

¶Si cuius rei ⁊c. Oſtendit in genere deliberatiuo poſſe exordiri iiſdem rationibus quib⁹ in iudicialibus:nunc de ceteris orōnis partibus idem declarat:⁊ primo de narratione dicens. Si narratio cuius:id eſt alicuius rei incidet ſup.in deliberationem oportebit narrari eadem ratione:qua ſcꝫ in cauſa iudiciali quoniam vtilitas.ſ.q̄ honeſtum complectitur:eſt finis in eiuſmodi cauſis:tam iudiciali q̄ deliberatiua. Et ea.ſ.vtilitas diuiditur in rationem tutā:atq̄ꝫ honeſtam. Si nos poterimus.ſ.preſtare:vtrūq̄ꝫ.ſ.tam tutum q̄ honeſtum:nos pollicebimur nos demonſtraturos eſſe in dicendo vtrumq̄ꝫ. Si nos demonſtraturi erimus alterum.ſ.aut tutum tantum aut honeſtum tm̄:cū vtrūq̄ꝫ non poſſimus nos dicem⁹ ſimpliciter.i.ſine mentione eius quod demōſtrare non poſſum⁹:id qꝺ ſumus dicturi ſiue ſit tutū ſiue honeſtum. Tutū vocat periri.qꝺ impiti dicūt ſecurum:vt exigua manu debellare potentē regem nō eſt tutū: vbi ineptius dicas ſecurum;ſit q nos dicemus noſtrā rōnem eſſe tutā:vtemur diuiſione.i.diuidendo tutam partem:in vim.i.potentiam ⁊ cōſilium pro quo prius dolum dixit:cuius rei nunc rōnē affert dicēs. Nam id quod nos appellauim⁹ in docēdo.i.precipiendo cū docere mus artem:dolū cā rei dilucidāde.i.aperiende ⁊ declarāde appellabimus honeſtius in dicendo.i.ornando in veris cauſis: conſiliū Si nos dicemus ſn̄iam rōnis noſtre eſſe rectā.i.iuſtā:licet non tutā (ſi tamen nō ſit tuta id tacebimus)⁊ ſup.ſi omnes partes recti incident ſup.in eam:nos vtemur ratione q̄driptita.i.in quatuor partes recti diuiſa:ſi ſup.non oēs incident:nos exponemus in dicendo ſup.tot quot erunt. Nos vtemur in ꝯfirmatione ⁊ ꝯfutatione.ſ.deliberatiua noſtris locis quos oſtendimus ante:videlꝫ ꝯtrarijs confirmandis ⁊ confutandis ſcꝫ reb⁹ ab aduerſario.hoc eſt ſi aduerſarius vtatur confirmatione nos vtemur cōfutatione dictorum eius et contra ſi viſus fuerit cōfutatione noſtroꝝ nos vtemus eorundē confirmatione. Videri poteſt hic varius eſſe ordo cum ſenſus apertus ſit. nam ſunt q̄ dicāt vtemur locis cōfirmādi cōtrarijs ſup.locis confutandi.ſed q: oēs textus(quos quidem viderim) habent confirmandis et confutandis.dicam vt prius. aut; poti⁹ ablatiuos in deſignatione ſequele poſitos. quibus et ſepe et decenter.vtitur Cice.vt in primo officiorum:et ita erit ordo: vtemur locis confirmandis.ſ.noſtris.i.ad noſtra confirmanda:ꝯtrarijs.i.qui loci ſunt cōtrarij:confutandis.ſ.dictis aduerſariorum.i.ad.dicta eoꝝ cōfutanda.

lum ſignificent:et qm̄ nunc conſilium vocat:qđ ſuperius dolū appellauit:cur id faciat rōnem reddit. docendi indi cā:et aperti⁹ rē oſtendendi dolū appellauimus:cū inſtā in duas partes diuideremus. Uerum tn̄ oratiōe nō dolū:ſed conſiliū nolabim⁹ recte aūt ſic facere nos admonet:qr audito doli nomine qui plerūqꝫ malus eſt auditoris anim⁹ abhorreret. Putarēt enim ſe ad rem malā et turpē indu ci. Jllud aladuertendū eſt:dicēdū eſſe dolū qđ aduerſarij ſuadent:ſi contra ſentētias:et qui diſſuadēt equū intra menia Troiana recipiendū:dolū eſſe dicunt his verbis. Creditis auectos. Troas:aut vl la putatis Dona carere dolis Danaū? Qui ſuadent ſic ſimpliciter loquunt̄.vt conſiliū eſſe non dol⁹ videat̄. Ut primuſqꝫ thymetes duci intra muros hortat̄:et arce locari. Dilucidande:manifeſtande.

In conſilio quid.

¶Si rōnis dixit quid agendū eſſet cum tutam eſſe ſentētiam nr̄am diceremus. Nunc qđ agendum ſit precipit cū rectā eſſe ſn̄iam nr̄am oſtenſuros nos pollicebimur. Nā ſi oēs recti partes incidēt:quadripartita diuiſione vtēdū ꝑcipit hoc mō. Oſtēdā.p.c.rectū eſſe.qđ facere vos cohortor:deinde cū ſic propoſuerimus expoſitiōe vtemur.vel enumeratione.hoc modo. Nā ſi hoc facietis prudenter iuſte. fortiter.moderate facietis. Arguemus deinde a ſingulis partibus:et ab earū locis ſententiam noſtrā confirmabim⁹. Jllud aladuertendū ſimplicē diuiſionē faciendā eſſe precipere Ciceronem quēadmodum exemplo oſtenſum eſt.deinde ſubdiuiſione vtendum eſſe que quadripertita ſit.vel bipertita: aut tripertita:vt plures:aut pauciores:recti partes incidēt. Nihil aūt obſtare debet qđ philoſophi diſputant et veriſſimis colligunt rōnibus virtutes oēs ita intra ſe cōnexas colligataſqꝫ eſſe:vt vbi vna ſit illic reliquas eſſe.et vnde vna abſit illinc reliquas:qꝫ abeſſe neceſſe ſit. Nā ſuperi⁹ dictū eſt apud imperitos plerūqꝫ oratorē dicere:vt accidere res poſſit q̄ prudēter ꝗdē:⁊ tn̄ nō honeſte geri poſſe videat̄. Jtē iuſte aliqđ fieri poſſe videat̄ qđ idem fortiter fieri non poſſit. Et omnes partes recti incident. Cōtingit enim vt omnes incidant et nonnunqꝫ vt pars im̄. Jn cōfirmatiōe docuit quo pacto in deliberatiuo genere exordiri:narrare:et diuidere poſſemus:nunc quomodo confirmandum:et confutandū ſit oſtendit. Noſtris locis partibus vtilitatis tute ⁊ vtilitatis honeſte:de quib⁹ ſatis multa dicta ſunt Contrarijs:quibus dicta ab alijs diſſoluamus.

Platoniꝰ ſn̄ia.

Circūceſſi. i.obſeſſi.
Jncolumitas oīa precellit.
Honeſtum nil qđ non ſalubre.
Uirt⁹ nūqꝫ linquenda.

¶Quid agendum vbi alios ſecuritas:alios ducit honeſtum.

¶Argumētationis artificioſe tractande rō de ſecūdo libro pꝫ. Sꝫ ſi acciderit/vt in cōſultatiōe: alteri a tuta rōne:alteri ab honeſta ſn̄ia ſit:vt i deliberatiōe eoꝝ/q a Penis circūceſſi deliberāt quid agāt. Qui tutā rationē ſequi ſuadebit/his locis vtetur. Nullā rē incolumitate vtiliorē eſſe:virtutibus vti neminē poſſe/q ſuas rōnes in tuto nō collocarit:nec deos q dē eē auxilio eis/q ſe icōſulto i piculū mittūt. Honeſtū nihil oportere exiſtimari/qđ nō ſalutem pariat. Qui tute rei ꝑponet rationē honeſtā his locis vtet̄ Uirtutē nullo tp̄e relinquēdam:vel dolorē ſi is timeatur:vel mortem/ſi ea formidetur:de decore/⁊ infamia leniorē eē. Conſyderare que ſit turpitudo cōſecutura:at nō immortalitatē/neqꝫ eternā icolumitatē conſeq:nec eſſe exploratū:illo vitato periculo nullū in aliud periculū eſſe nos venturos. Uirtute ad mortem proficiſci eſſe preclarū. Fortitudini fortunā quoqꝫ eē adiumento ſolere. Eū tute viuere/q honeſte viuat:non qui in preſentia incolumis ſit:et eum q turpiter viuat/incolumē in perpetuū eſſe nō poſſe. Cōcluſionib⁹ fere ſimilib⁹ in his/⁊ in iudicialibus cauſis vti ſolemus: Niſi qđ his maxime cōducit/ꝙ plurima rerū ante geſtarū exēpla ꝑferre. Nūc ad demōſtratiuum gen⁹ cauſe tranſeamus.

Mortem vltro ſubyciꝰ laus.

Quis tute viuat.

Aſcenſius. Ordo.

¶Argumentationis ⁊c. Docet qm̄ in deliberatione vtēdum ſit argumentatione dicens. Ratio tractande argumentationis artifi-

Franciſcus

¶Argumentationis. Hec cōfirmatiōis:et cōfutatiōis ꝓpria eſt. Quinquepertita abſolutiſſima eſt:qualis ea eſt qua in iudiciali genere vtendū precepit talis etiā deliberatiua eſſe debet. Sed ſi acciderit quoniam accidere poteſt. vt in alicuius rei conſultatione alius a tuto.ali⁹ ab honeſto ſuadere:aut quib⁹ locis vtraqꝫ pars vti poſſit. Nam et eij qui contra honeſtatem dicit:⁊ ei qui contra vtilitatē pro honeſtate pugnat proprij loci ſunt. Totum autem hoc quale ſit:ſubiectis Cicero declarat exemplis. Jllud autem aduertendum eſt in neceſſitate hoc contingere:quoties enī adiūctione eſt vt ſi proponat̄ i oppugnata arce circūuentis aut dedenda arx eſt:aut fame pereundum eſt. Simplex neceſſitas in deliberationem:non cadit:qm̄ conſilium nō recipit:vt ſi dicat̄ neceſſe eſt vt pereāt Sagūtini. Ut in delibera tione eoꝝ ⁊c. Aut eos intelligit: qui Caſtlini qđ eſt Cāpanie oppidū:obſeſſi a penis fuerūt: qđ a Liuio lib.ab vrbe ꝯdita.xxiij.ſcribitur:et ita fame vexati ſunt: vt lora:et pelles ſcutis detractas.itē mures ederint:aut Sagūtinos q nouē mēſibus fame afflicti machinis:ferro:vi:verſa in rabiē fide:immane in foro extruxerunt rogū:et deſup ſe ſuoſqꝫ cū oībus ſuis opib⁹:ferro et igni corrupe runt. Nullā rē:nā omiſſa incolumitate virtus peribit. Loc⁹ autē a cōparatione ſumit̄. Utilitas em̄ cū honeſtate cōparat̄. Jncolumitas rōnē hꝫ vtilitatis. Uirtutib⁹ argumentum eſt cōtra fortitudine:q̄ ſi aliquid cōtra incolumitatē ſuſcipit:deſinit eſſe fortitudo: et temeritas appellat̄. Honeſtū nihil oportere ⁊c. Nā qđ ꝯ ſalutē eād honeſtū videri nō dꝫ:tole-

Caſtlini.

Saguntini obſeſſi ſe et ſua cremarunt.

Quō fortitudo eſt virtus deſinit.

rare obſidionē ⁊ difficillima que
Ad quid hō natus. ꝗ primo perpeti: ꝙ ſeſe hoſtibus
dedere: honeſtum non eſt qt con-
tra ſalutem eſt. Fame enim mo-
riendum eſt. Uirtutem ⁊c. Cice.
hominem dicit ad agendū aliqd
viro dignum natum eſſe: et cum
ex animo conſtet et corpore reijce
re debere que ſunt corporis: quo
niā communia nobis cū beluis
ſunt: ⁊ ſeq que ſunt animi: vt ani
mus imperet: ⁊ appetit⁹ rōni obtē
peret. Qui ſuadēt Saguntinis ne
ſe dedāt hānibali fidē ſemel ra-
tionis datā nō eſſe frāgēdā dicūt
⁊ labores oēs poti⁹ tolerādos: ac
mortē ipſam ſubeūdā: ꝙ ꝯ hone-
ſtatē faciēdū: eſt aūt loc⁹ a pſeue-
rantia que fortitudinis pars eſt
Maximum dedecus. Dedecore: nullū mai⁹ dedec⁹ eſt
ꝙ datā fidē nō ſeruare. Que tur-
pitudo: q̄ multo maior eſt ꝙ vtili
tas q̄ ex turpi deditione ſeqt. At
nō immortalitatē ⁊c. Si incolu-
mes nūc fueritis Saguntini: ali
qnādo tñ moriēdū vobis ē. Quid
aūt paucoꝝ annoꝝ ꝯferre poterit
acceſſio? Qñ igit̄ hec icolumitas
reddere immortales vos nequit:
meli⁹ eſt honeſte mori: ꝙ qcqd ſu
pereſt vite cum dedecore degere.
Nec eſſe ⁊c. Eſto mortē nūc effu-
giatis: nūqd ſcire poteſtis: quid
paulopoſt euēturū ſit? in aliud ⁊
fortaſſe nō leuius cadetis picu⁊
vt aut Hannibal pfidia vtatur.
Punica: et oēs ſimul atqꝫ i ptāte
acceperit: pdat: aut Rhomanus
oderit: et inſectetur poſtea popu
lus. Uirtute vltro ⁊c. a magnifi-
cētia argumētū eſt dulce: et deco-
rū eſt p pria mori ait Orati⁹. Et
lib. pzio inſtitutionū ſcribit: illu-
lo de excuſatiōe tutorū q̄ p repu-
blica ceciderūt: in ppetuū p gliaꝫ
viuere itelligunt. Fortitudini ⁊c.
Audaces fortuna iuuat: timidoſ
qꝫ repellit. Qui arguebat ab vtili
illis q̄ temere in periculuꝫ ruerēt
nō eſſe auxilio deos dicebat. Hic
Quis tute viuere dicē dus. contra: fauere illis fortuna dicit:
q̄ fortia audēt. Cū tute viuere iu-
xta illud Oratij: Integer vite ſcele-
riſqꝫ pur⁹. Nō eget mauri iacu
lis neqꝫ arcu. Nec venenatis gra
uida ſagittis Fuſce pharetra. Si

cioſe. i. ex arte facte: pꝫ de ſecūdo lib. i. ex ijs que dicta ſunt de argu-
mentatione in cauſa iudiciali: quia ſimilis eſt. Sed ſi acciderit: vt
in conſultatione: ſententia ſit alteri⁹. id eſt vni deliberantium aut
conſultantiū a ratione tuta et alteri. i. aduerſario eius: ab honeſta
ſ. ratione: vt ſupꝰ. accidit: in deliberatione eorum qui circunceſſi a
Penis. i. Carthagineñ. ſiue in oppido Caſſilino: ſiue Saguntino
(de quibus Franciſcus) deliberant quid agant: an tutū eſſet ſeſe de
dere: cum ſit honeſtum pro fide conſeruanda mori. Qui ſuadebit.
(. ſ. apud taliter obſeſſos vt neceſſe ſit ſeſe dedere. aut fame perire) ſe
qui rationem tutam vtetur his locis: dicet. ſup. nullam rem eſſe vti-
liorem: incolumitate. i. ſalute et ſoſpitate: et ſup. neminem poſſe vti
virtutibus qui non collocarit ſuas rationes in tuto: nec quidem. i.
non etiam deos qui maximo auxilio eſſe ſolent: eſſe auxilio eis: qui
mittunt ſe in periculum conſulto. i. per conſilium et deliberationeꝫ
ac deditam operam (vnde et in ſacris literis. Qui amat periculum:
peribit in illo) ⁊ ſup. dicet: nihil oportere exiſtimari. i. iudicari: hone
ſtum quod non pariat ſalutem. Econtrario is ſup. qui preponet. i.
preferet rei tute rationem honeſtam: vtetur is locis ſcilicet ſequen-
tibus: dicet ſup. Uirtutem nullo. i. non vllo non relinquendam eſſe
vllo tempore: et ſup. vel dolorē: ſi is veꝫ dolor citra morteꝫ timeatur.
vel mortem ſi ea formidetur eſſe leuiorē. i. minus malū: et dedecore
et infamia. Et dicet ſup. oportere aut ab eo quod ſequit̄ preclarum
eſſe: conſiderare que turpitudo ſit conſecutura: at. i. econtrario dicet
immortalitatem. i. eternam vitā neqꝫ eternā incolumitatem. i. ſoſpi
tatem. conſequi. i. neceſſario ſeq ex illo turpi facto: ſicut in bono ſyl
logiſmo ꝯſequētia neceſſario ex pmiſſis ſequit̄. Hoc eſt dicet ꝙ licet
tunc mortē aut dolorem euaſerint turpiter agendo: tñ nō ſint eua-
ſuri immortales aut impaſſibiles: qꝛ paulopoſt moriendū erit lege
qua ſancitum eſt oēs ſimul mori: nec. i. et nō: et dicet non eſſe explo-
ratū. i. certum et facto periculo: aut experimento euidens ⁊ pbatuꝫ
illo periculo vitato. i. licet illud picułū euaſerim⁹ (Nā q̄ deliberāt p
ticipes ſunt fere reꝝ de quib⁹ cōſulitatur: vñ in prima loqt̄ pſona)
nullum. i. non vllum: nos non venturos in vllum aliud periculum:
quia licet. Caſſilini aut Saguntini dedendo ſeſe Carthaginēſibus
non conficerētur fame: poſſent tamē pauloppoſt ab Rhomanis aut
alijs opprimi. Et ſup. dicet preclarum eſſe. i. pre cetero laudabile ⁊
glorioſum proficiſci virtute. i. cum virtute: hoc eſt ea comite: aut per
virtutem vltro. i. nondum coactos: ad mortem. ſ. voluntariam. Et
dicet fortunam quoqꝫ. i. etiā ſolere adiumento: fortitudini. i. fortib⁹
quia vt dicit Maro. Audaces fortuna iuuat. Et. dicet: eum viuere
tute. i. ſine periculo: qui viuat honeſte (que ſententia videtur Paulo
noſtro digna) nō q̄ ſit incolumis. i. corpe ſano in pñti. i. preſenti tē
pore: videtur autem equiuoce loqui de vita: vt dicat eum ſemper vi
uere qui virtutem ſeruat (nam virtus eterna eſt qua dum anima de
coratur mori nō poteſt) eū aūt ad tpa mō qui vitam corporalem dū
taxat obtinet. Et ſup. dicet eū qui viuat turpiter nō poſſe eſſe incolu
mem in perpetuuꝫ: qꝛ ſtatutum eſt oībus ſemel mori: mors autē pec
catorum peſſima: ſꝫ precioſa eſt in cōſpectu dñi mors ſctōꝝ ei⁹. Nā
nō ſoli catholici: ſed et platonici aſſerunt purgatas animas eſſe ab
hac vita in eternā tranſitū. Nos ſolemus vti cōcluſiōib⁹ fere. i. qua
ſi in oībus ſīlibus: aut ſolem⁹ vti fere. i. quaſi ſemp ꝯcluſiōib⁹ ſīlib⁹
in his cauſis. ſ. delibatiuis: ⁊ in iudicialib⁹: niſi ꝙ proferre pluri-
ma exēpla reꝝ geſtaꝝ: cōducit. i. vtile eſt maxime. i. ſummope his.
ſcꝫ deliberatiuis cauſis. Nunc. i. deinceps poſtꝙ demōſtauim⁹ ge
nus deliberatiuū: tranſeamus ad gen⁹ cauſe demonſtratiuum.

ue pſicies iter eſtuoſas: ſiue facturus p inhoſpitalē caucaſum: vel que loca lapidoſus lābit hidaſpes.
Ukis pars inſtrumēti. Eum qui turpiter viuat: multi em vttior turpitudini hoſtes ſunt. Cōcluſiōib⁹: vltima pars inſtrumēti
cōcluſio eſt: q̄ eiſdē pene rōnib⁹ in deliberatiua cā fieri ſolet: qb⁹ in iudiciali: veꝫ per enumeratione
amplificationē et miam. Niſi ꝙ hęc vna indt differentia eſt: ꝙ in concluſionibus deliberatiuarū cauſa
rum vtile eſt reꝝ añ geſtarum exemplis vti: vt ſi dicas. Tolerate obſidionem. qm que premia obſeſſi
ab Hannibale apud Caſſilinū quōdā acceperūt: eadem vos in multo ampliora terretis:

Franciſcus ¶ Quoniam hec cauſa ⁊c. De iu
diciali: et deliberatiuo genere di
ctum eſt: nunc de demōſtratiuo
precipitur: in quo multum ſtudij
et diligentie poni a nobis con-
uenit: quoniam hec vnum rele-
ctum eſt: in quo exerceamur: ra-
tio defendendi: et ſuadendi om-
nis orationis crepta eſt: cuius offi-
cium leguleii in loco occuparunt

¶ De genere demonſtratiuo. Titu. ij.

¶ Ex rebus externis corpore ⁊ animo laus ꝯſurgit aut vituperium. Prīa laus vituperiuꝫ vide.

QUoniam h ec cauſa diuiditur in laudē: ⁊
vituperationē: quib⁹ ex reb⁹ laudē conſti-
tuerim⁹: ex cōtrarijs r. b⁹ erit vitupera-

Secunda.

tio cōparanda. Laus igitur poterit eſſe rerū exter-
narum/ et corporis/ et animi. Rerū externarum ſūt

Tertia.

ea/ que caſu/ aut fortuna ſecūda/ aut aduerſa accide
re poſſunt: vt gen⁹/ educatio/ diuitie/ poteſtas/ glo-
ria/ ciuitates/ amicitie/ et que huiuſmodi ſunt/ et ea
que his ſunt cōtraria. Corporis ſunt ea/ que natura
corpi attribuit cōmoda: aut incōmoda/ velocitas/
vires/ dignitas † valitudo/ et q̄ cōtraria ſūt. Animi
ſunt/ ea que cōſilio/ et cogitatiōe noſtra ꝯſtāt prudē-
tia/ iuſtitia/ fortitudo/ modeſtia: et q̄ contraria ſunt.
Erit igitur hec cōfirmatio/ confutatioq; nobis.

† Dignitas p virili pul chritudie la cerdū ſumit W. Tul. li. j. officio: nā Pulchritu dis duo ſūt gn̄a: vnum muliebre: quā venuſta tē appella m⁹: alterū vi rile: quā di gnitatē dici m⁹. Sermo nis ēt geſt⁹ vociſq; di gnitas breui apō eūdem ad Heren: Sermo de uidit i pces q̄tuor digni tatē: demō ſtrationē: narrationē iocationē.

Aſcenſius. Ordo.

¶ Quoniam hec cauſa etc. Primo loco dicit q̄ gen⁹ demonſtratiuū diuiditur in laudem et vituperationem: que quia contrarie ſunt: oppoſitorum autem eadem eſt diſciplina: ideo cōtrariis vtemur in laudatione et in vituperatione: deinde oſtendit in quibus laus conſiſtat. Ordo autem eſt. Quoniam hec cauſa. ſ. demonſtratiua ad quā paulo ante dixit tranſeundum eſſe: diuiditur in laudem et vituperationem: tanq̄ in obiecta aut in fines preſtitutos: ex quibus reb⁹ conſtituerimus laudem ex contrariis rebus vituperatio erit comparanda: id eſt obtinenda et acquirenda. Igitur quia ſatis fuerit alterum docuiſſe. Laus poterit eſſe rerum externarum. i. bonorum extra nos poſitorum: vt ſunt bona fortune: et corporis et animi. Theologi tria bona enumerant ſumma quibus non contingit abuti: vt caritate et ceteris virtutibus animi dummodo virtutes maneant: media: vt corporis: et infima: vt externa: quibus: et bene et male vti contingit. Ea ſup. bona aut mala rerum externarum ſunt que poſſunt accidere. i. contingere alicui ſecunda aut aduerſa: caſu aut fortuna. i. a caſu et fortuna: vt gen⁹. ſ. clarum: educatio. ſ. accurata aut inter bonos diuitie. ſ. magne poteſtas magna. Gloria ſcilicet parta: ciuitates ſcilicet bone in quib⁹ nati ſumus aut quib⁹ donati ſumus quia beati putantur qui bonas habitant vrbes: preſertim ſi ſint in eis ciues: amicitie et que ſunt huiuſmodi: et ea que ſunt his contraria: vt ignobilitas generis: ſordida educatio: paupertas ſeruitus infamia naſci in locis deſertis inimicitie: et ſimilia que ad vituperationem faciunt: que omnia pertinent ad bona et mala externa: quia ſine noſtro merito contingere nobis poſſunt et ſine culpa non contingere aut auferri: proſequitur etiam corporis bona dicens. Ea commoda aut incommoda ſunt corporis. i. pertinēt ad corpus que natura attribuit corpori: vt ſunt velocitas. i. agilitas et celeritas in curſu vires. i. robur membrorum dignitas. i. ſpecioſitas et honeſta pulchritudo membrorum p quā quis reddit dignus prelatura: iuxta quod dictum eſt q̄ ſpecies Priami digna eſt imperio valitudo. i. ſoſpitas ac firmitas: et ſup. ſimilia que pertinent ad laudem: et que ſunt contraria vt corpor debilitas: indignitas: aut deformitas. Mala valitudo etc. Que pertinent ad vituperationem. Animi ſup. bona et mala ſunt ea que conſtant conſilio et cogitatione noſtra: vt prudentia: iuſtitia. fortitudo. modeſtia: q̄ ſunt laudis et que ſunt contraria: vt imprudētia: iniuſtitia: timiditas: aut meticuloſitas: q̄ ſpectant ad vituperationē. Igit̄ hec. i. hmōi confirmatio aut confutatio erit nobis ſcilicet in genere demonſtratiuo.

in ſenatu nefarius quiſq; et ſceleſtiſſimus qui primum in ciuitate per malas artes locum adept⁹ eſt: ſententiam nunc dicit: niſi potius illa amentia vocāda eſt: bonis et integris viris aditus in curiam quando patet: priuatis oēs ſtudēt cōmodis: publica l poſtremis hn̄t: qb⁹ aliqd quotidie detrahunt: vt domeſticas expleant cupiditates: nihil vſq; ſctī: nihil honeſtum inuenias: libido perfidia: ambitio: et cetere male artes in pleriſq; dominantur Italie populis. Quo fit in precipua veneratione: et admiratione magis digna ſit ſanctiſſima. Venetiarum reſpublica que in tam feda totius Italie labe omnis macle expers durat: et cum multa probate illi⁹ vetuſtatis retineāt ornamēta: multa etiā ipſa excogitauit inſtituta pulcherrima: ſz nos qd̄ inſtet agamus: qm̄ demōſtratiuū gen⁹ l alicui⁹ certe pſone tribuit laudē vel vituperationē: vt pri⁹ li. diffinitū ē Locos docet ex qb⁹ rō ois laudādi: et vituperādi duci poſſit. Illō ſciēdū eſt aliter in deliberatiuo gn̄e aliter in demonſtratiuo fieri orationē ſolere. Illic em̄ grauitati magis ſtudere ſententiarū: q̄ verborū ornatui nos cōuenit: immo ſi nimia in cauſa deliberatiua deprehēdit cura: q̄ntū ad artificium et elocutionē ſpectat: nō nihil decentie auctoritati detrahitur. Cōtra in genere demōſtratiuo dāda opa eſt: vt q̄ cultiſſima oratio. ſit pleriq; em̄ qui ad audiēdū accedūt finem ſibi pponūt nō vtilitatem: ſz voluptatē. Ideoq; ariſtoteles: et eū ſecut⁹ Theophraſtus partē hanc a negotiali remouerūt: totāq; ad ſolos auditores relegarūt. Argumento et nomē ipm eſt. Demonſtratiuū em̄ appellat̄ qm̄ alicuius laudes oſtētant: et pdicant: auctor Quin. Qui tn̄ Romanū morē fuiſſe inquit vt negotiis: et munus hoc inſtrueret et oñdit quō quibuſve rebus fieret id Idē tn̄ cōtet̄ quaſdam eſſe materias ad ſolā oſtentationē cōpoſitas: ad laudes deoꝝ viroruq; q̄s priora tpa tulerūt. Hec eā: demonſtratiua cuius via ē laus vel vituperatio. Finis honeſt⁹ vt lib. j. docuim⁹ Laus igit̄: tria bonoꝝ genera ſunt quib⁹ laudare vel vituperare quēpiam poſſum⁹ rerū externaꝝ animi: corporis: laudē hominū in tria tempora diuidi: ait Quintilianus. Quod ante eos fuit quecq; ipſi vixerint quodq; fato functos inſecutum eſt. Ante hominem patria parentes maioreſq; ſunt a quibus laus et vituperatio ducitur. Item reſponſa vel auguria quibus futura claritas promiſſa eſt. Sicuti naſciturum ex thetide illum reſponſum erat oraculis qui maior patre eſſet. Et vita ipſorum laus ſumitur vel vituperatio cū bona: ſe contingerunt in vita vel mala enumerantur: et per etatis cuiuſq; gradus facta omnia et dicta commemorantur. Ex inſequentibus ſi morte in eorum omnes iniquo animo tulerunt ſi poſte ſtatue: ſi relicta ingenij monumēta. Rerū externaꝝ ola q̄ externa bona ſunt q̄q; hoibus forte obtigerunt: non tō laudat̄ q̄ ea q̄s habuerit: ſed q̄ ipis honeſte vſus ſit. Sūt igit̄ bona media q̄ in vtrāq; partem certiſſimū faciunt motū experimētū: vt Quin. ait. Caſu aut fortuna. Inter caſum et fortunā nō multū intereſſe dicit Ariſtoteles: et caſum quidem in his eſſe q̄ non habēt ppoſitū. Fortunā vero in-

Laus reip. vene.

Quō in deliberatiuo quō l demō ſtratiuo genere. oro fie ri debeat.

Demōſtratiuum. Laudes.

Bonorum genera.

Externa. Fortuna. Caſus.

habentibus ꝓpoſitū:erit itaq; in brutis animalibus caſus exempli cauſa equus aduentante nocte relictis paſcuis ad preſepe refugit lupi timore:hic caſus eſt. Non enim propoſitum equus habuit metu a populo diſcedendi ne forte lupus eum vorarет:ſed tamen periculum vitauit:fortuna vero eſt in his qui propoſitum habent hoc modo aliquis terram fodiens vt ſepulturam faciat:aurum inuenit: hoc fortuna contingit. Nam fodientis propoſitum fuit ſepulturam facere. Ut genus omnis ratio argumentandi:aut ab attributis perſone: aut ab attributis negotio ſumit:ſed laus ⁊ vituperatio ab attributis perſone plerūq; ducuntur de quibus ante dictum eſt. Similes parentibus:ac maioribus ſuis filij creduntur:⁊ nonnunq̄ ad honeſte ⁊ turpiter viuendum inde cauſe fluunt In maioribus:⁊ parētibus illud conſiderari oportet nobiles ne fuerint:an ignobiles:vt Cice. precipit in partitionibus ſi nobiles extiterunt:reſpondiſſe eum quem laudamus nobilitati dicemus ſi ignobiles aut preteribimus: aut illuſtraſſe eum humile genꝰ factis oſtendemus. Oratius Mecenatem in principio libri carminum a maioribus laudauit dicens. Mecenas atauis edite regibus. ⁊ Eneas Didonem apud Uergilium a parentibus:qui tanti talē genuere parentes. Eſt ⁊ ab hiſdem vituperatio ſi non reſpondiſſe nobilitati ⁊ maiores ac parentes vita ⁊ factis dedecoraſſe dicamus: vt autem generis turpitudo ſic ⁊ claritas ipſa opprobrio multo fuit magiſq; inuiſos reddidit ſicut ſuperiorus Africani filium. item Quinti Fabij allobrogici:de quibus meminit Ualerius Maxi. li. rerum memorabiliū tertio capite quinto. Aiax apud Oui. a parētibus Ulyſſem vituperat dicens. Quid ſanguine cretus ſiſyphio furtiſq; ⁊ fraude ſimillimus illi Inſerit eacidis alienе nomina gentis? Salluſtio qui generis nouitatem ſibi obijciebat:ſic reſpondet Cicero Ego meis maioribus virtute mea preluxi: vt ſi prius noti nō fuerint a me accipiant initium memorie ſue tu tuo vite quam turpiter egiſti:magnas offudiſti tenebras: vt etiamſi fuerint egregij ciues certe venerint in obliuionem. Educatio. ⁊ hoc eſt vnum ex perſone attributis refert autē a quibus ⁊ quo quiſq; modo inſtitutus ſit. ⁊ leonidas alexandri pedagogus quibuſdam eum imbuit vitijs que robuſtum quoq; ⁊ maximum regem ab illa inſtitutione peruerſi ſunt proſecuta: autor Quin. Ceſar apud Lucanum crudelitatis:⁊ ſuperbie per locum ab educatione arguit Pompeium. Nunc quoq; ne laſſum teneat priuata ſenectus. Bella nefanda parat ſuetus ciuilibus armis:⁊ docilis ſyllam ſcelerum viciſſe magiſtrum. Utq; ferunt tigres nunq̄ poſuere furorem. Quas nemore hyrcano matrum dum luſtra ſequuntur. Altus ceſorum pauit cruor armentorum. Sic ⁊ ſyllanum ſolito tibi lābere ferrū. Durat magna ſitis nullus ſemel ore receptꝰ pollutꝰ patit ſanguis manſueſcere fauces ⁊c. Salluſtius quoq; turpem ſub preceptore educationem Ciceroni obijcit dicens. an non ita a pueritia vixiſti: vt nihil flagitioſum corpori tuo putares quod collibuiſſet alieni: an ſcilicet iſtam immoderatam eloquentiam apud Marcum piſonem non pudicitie iactura perdidiciſti? Qui ſub bonis educatur preceptoribus:hunc bonis moribus eſſe credibile eſt. Diuitie ad fortunam ſpectant:que vnū eſt ex attributis perſone i quo queritur diues:an pauper. liber. an ſeruus: priuatus an cum poteſtate felix an contra. Item quales liberos habeat diuitie ⁊ poteſtates glorie amicitie in vtrāq; partem trahuntur ⁊ vt dictum eſt:certiſſimum faciunt morum experimentum Qui liberalis eſt in amicos ⁊ erogare egenis conſueuit:is laudem meretur:qui in lupanaribus ⁊ menſis bona ſua conſumit: vituperatur. Et a conſumptis turpiter diuitijs vituperat Iuuenalis dicens. Qui bona donauit preſepibus ⁊ caret omni maiorum cenſu. Poteſtas:ꝙ poteſtate male vſus ſit. Salluſtio obijcit Cic. At poſteaq̄ pretor factus eſt modeſte ſe geſſit:⁊ abſtinenter non ita prouinciam vaſtauit: vt nihil neq; paſſi ſint:neq; expectarint grauius in bello ſocij noſtri: q̄ experti ſunt in pace:hoc Africā interiorem obtinente. Et gloria vel maiorum: vel rebus a nobis geſtis excitata dat laudandi ⁊ vituperandi occaſionem:cum quempiam vel non inflatum gloria dicimus: vel nimium ſublatum. A ciuitate quaq; laus ducitur:⁊ vituperatio. Refert enim quo quiſq; loco natus ſit celebrari an vili: libera vrbe:an ſubiecta. Amicitie hoc tum ad fortunā pertinet:tum ad victū:quo pacto aliquis amicitijs vſus ſit quales amici fuerint. Nā vetꝰ ē ꝓuerbiū:pares cū paribꝰ facillime cōgregari. Illud aladuertendum eſt:ꝙ animi bona. tum nature ſunt:tum induſtrie. Nature: vt ſiquis acri ingenio preditus fuerit. Induſtrie vt ſi ſcientiā huiꝰ:vel illius rei adeptꝰ ſit. Itē corporis bona:tum natura dantur:tū induſtria cōparant. Natura vt ſi q̄s agilis naſcat. Induſtria: vt ſi q̄s exercitatiōe euadat agilior q̄ natura fuerit. Totū aūt hoc ad habitum refert q̄ vt a Cicerone diffinit: eſt animi ⁊ corporis conſtans:et abſoluta aliqua in re ꝑfectio:aut virtutis aut artis alicuius perceptio:aut queuis ſciētia. Uelocitas Homerus a pedum velocitate Achillem laudat cum ait. ποδάρκης ἀχιλλεύς. ⁊ Uirgi. Camillam: cū inquit:ſed prelia virgo dura pati:curſuq; pedum preuertere vētos. Illa vel in tacte ſegetis ꝑ ſumma volaret gramina:nec teneras curſu leſiſſet ariſtas. Uel mare per mediū fluctu ſuſpenſa tumēti ferret iter celeres:nec tingeret equore plantas. Itē alio loco. Pernicibus ignea plantis. Uitio datur velocitas: vt ſi transfugam vocemus quēpiā:⁊ Salluſtius in Ciceronē lingua inquit vana:manꝰ rapaciſſime:gula immenſa:pedes fugaces. Uires quas tum natura dat:tū auget exercitatio. A viribꝰ laudat Uirg. cum ait. Sunt nobis fortia bello pectora:ſunt animi et rebus ſpectata iuuentus. ↄtra idē ſepe imbecillitatem obijcit vituperans. Dignitas pulchritudo corporis:et hoīs eſt vt vetuſtas mulieris hec nos gratioſiores efficit: vt homerus de Priamo inquit εἶδος πρίαμον βασιλῆα. et Uirgilius Gratior ⁊ pulchro veniens in corpore virtꝰ. idē a pulchritudine Eneā laudat dicens. Quale manus addunt ebori decus aut. vbi flauo. Argentū pariuſue lapis circundatur auro. Ualitudo q̄ partim natura datur partim ſtudio:⁊ diligentia comparat. In laudis parte bona valitudo. cōtra mala in parte vituperationis reponitur. Quintus metellus in oratione qua patrem L. Metellum defunctum laudauit inter decem maximas et optimas res quas aſſuiſſe illi dixit: valuiſſe inquit. Et q̄ ↄtraria ſunt. vt imbecillitas: deformitas. mala valitudo. Animi ſunt ⁊c. Sunt ⁊ alia animi bona:ſed hec priora:et cum illo ſic coniuncta: vt ſeparari non poſſint. Et his contraria:ſtultitia. iniuſtitia. ignauia. incontinentia. Erit igitur:hi loci inq̄t erunt q̄bus cōfirmare poterimus laudem eius quem commendare inſtituerimus:et contra reprehendere eum quem reprehendendum ſuſceperimus.

Genus.

Mores a parētibus et maioribus trahuntur.

Genus ſuū Ci. nobilitauit. Ceſar. crudelitatis acceſſit educatio.

Diuitie.

Poteſtas.

Gloria.

A ciuitate laus ſepe ꝑficiſcitur.

Amicitie.

Corporis bona.

Uelocitas.

Uires.

Dignitas hoīs: venuſtas mulieris.

Laus a valitudie ⁊ vituperium.

Animi bōa

Franciſcus

¶ In huiuſmodi igit cā. Docet quo pacto in cauſa demonſtratiua exordiri ⁊ vn̄ beniuolentiā colligere poſſumus: a quatuor autē

¶ Quomodo in demonſtratiua cauſa exordiendum.

Exordiū a ꝑſona ꝑſons

¶ In huiuſmodi cā ꝑncipiū ſumetur:aut a noſtra/

aut ab eius de quo loquemur:aut ab eoꝝ q audiēt/p
ſona:aut ab re. A nrā/ſi laudabimꝰ:aut officio fa-
Ab aliena.
cere:qđ cauſa neceſſitudīs ītercedat:aut ſtudio qđ
eiuſmōi virtutis ſit:vt oēs cōmemorare debeāt velle
qđ dictū ſit. Aut ex alioꝝ laude oñdeř/qualis ipſiꝰ
animꝰ ſit. Si vituperabimꝰ:aut merito facere qđ ita
tractati ſumꝰ/aut ſtudio qđ vtile putemus eē ab oī
Ab aliena ſi laudamꝰ
bus vnicam malitiā/atq; nequitiā cognoſci: aut qđ
placeat oſtēdi/quid nobis diſpliceat ex aliorū vitu
peratiōe. Ab eius perſona de quo loqmur:ſi lauda
bimꝰ/vereri nos dicemꝰ:vt illiꝰ facta verbis conſe-
qui nō poſſimus. Oēs nominis illiꝰ virtutes predi
Si vituperamus.
care oportere: ipa facta oīm laudatoꝝ eloquētiā añ
† Nō dicemus paucꝭ vbis poſſe dici: ſ; dicemus poſſe dici ea q̄ videbimꝰ contraria paucis vbis cōmutatiꝭ hoc eſt cū pauci ex ſuperiorib9 laudabimꝰ p vbi cōmutatiōe: rumꝰ ordiſ eū i vituperatione teneamus quē in laudatione tenēdū eſſe diximus.
ire. Si vitupabimꝰ ea/q̄ videbimꝰ ꝯtraria paucis
vbis cōmutatis dici poſſe† dicemꝰ:vt paulo ſupra
exēpli cā demōſtratū ē. Ab auditoꝝ pſona/ſi lauda
bimꝰ/qm̄ nihil noui/nibil apud ignaros laudemꝰ
nos mouēdi cā pauca eē dicturos:aut ſi erūt ignoti
vt talē virū velint cognoſcere petemꝰ:qm̄ i eodē vir
tutꝭ ſtudio ſint/apđ quos laudemꝰ:atq; ille q lauda
tus fuerit:ſperare nos facile his qbꝰ velimꝰ huiꝰ fa
cta pbaturos. Cōtraria vitupatio:qm̄ norīt pauca
de nequitia eiꝰ nos eſſe dicturos:q; ſi ignorēt/pete
mus:vt agnoſcāt:vt malitiā vitare poſſint:qm̄ diſſi
miles ſunt qui audiūt/atq; ille q vitupaꝛ. Sperare
Ab auditorū perſona exordium.
nos illiꝰ vitā vehemēter īprobaturos. A rebꝰ ipſis
A re exordium.
īcertū eē/qd potiſſimū laudemꝰ:vereri/ne cū multa
dixerimꝰ/plura ptereamꝰ:ꝛ que ſimiles ſnīas habe
būt/qbꝰ ſentētijs cōtraria ſumūtur a vituperatiōe.

collegit lacio. A noſtra:cū inquit laudabimus aliquē a noſtra perſona beniuolētiam colligemus officio facere oſtēdentes .quod .ſ. noſtrum ſit officium illud agere. Et ipſe declarat: vt ſi dicamꝰ magnā nobis cum eo quero laudare volumus neceſſitudinem eſſe.
Ofones circa q̄ hñde.
Multi autem officio ducti orationes hñt: in rerum vel hominum laudes ſicuti que in funeribꝰ dicūt hoc tempore vel nuptijs. Itē in honorum magiſtratuū vel alicuius principis viri aduentu: et nonnulli in dignitate conſtituti recuſare dicēdi onꝰ nō pñt hi.omnes non arrogantia aliqua inducti:ſed officio preloquuntur:et ſic a propria perſona beniuolentias cōparāt. Ci.li.j.accuſationū in verrem officio ſe ad accuſandum veniſſe dicit. Neceſſitudinis neceſſitatis q; recuſare non poſſimus. Aut ſtudio: voluntate:nulla neceſſitudine interueniente. cū; dicimꝰ eiuſmodi ꝟtutes eſſe quas laudare in aliquo voluimꝰ: vt cōmemorari ab omnibus debeāt:ꝛ nos earum amore ductos tacere nō potuiſſe. aut ex alioꝝ: ꝛ ſi nos dicamꝰ non q ſumꝰ q̄ virtute preſtemꝰ:facere tñ nō poſſumꝰ:quin eos in quibꝰ eſt amemꝰ ꝛ veneremur:vt q̄lis animꝰ noſter ſit:facile itelligaꝛ. Qui.n. ꝟtutē laudat: virtutis ſe ſtudioſum et amatorē oſtēdit:ꝛ quales ſunt q laudanꝛ: tales eē q laudāt extimari pñt. Si vitupabimꝰ oñdit quo beniuolētiā a pſona nrā vituperātes captare poſſimꝰ. ꝛ ꝯtrarijs locis faciēdū pcipit:vt qđ laudātes officio ꝛ ſtudio facere nos dicimꝰ id merito:vel ſtudio vituperātes facere dicamꝰ. Qđ ita tractati ſimꝰ. Merer q̄ nobꝭ maledixit:vt de eo male loquamur vtitur hoc loco ſaluſtius in Ciceronem dicens rñdebo tibi: vt ſi quā voluptatem maledicēdo cepiſti eā maleaudiēdo amittas. Facit idē Cicero in ſcđa contra. M. Antoniū philippica. Aut ſtudio vt ſi dicamꝰ hoc nos ſtudio i malos eſſe vt eoꝝ vitia occulta eē nolimꝰ:ne ſi latuerint caueri nō poſſint vtiꝛ hoc loco C.li. j.accuſationū in C. verrē cū; ait. Qđ ſi hāc cām tā idoneā:tā illuſtrē: tā grauē ñ haberē: ſi aut hoc a me ſiculi nō petiſſent aut mihi cū ſiculis cā tāte neceſſitudis nō itercederet: ꝛ hoc qđ facio me reipu. cā facere pfiterer:vt hō ſingulari cupiditate:ſcelerata audacia preditꝰ:cuius furta atq; flagitia non in ſicilia ſolū:ſed in achaia: aſia:cilicia:pamphilia: rome denique ante oculos oim maxia turpiſſimaq; noſſemus me agēte i iudiciū vocareꝛ:quis tādē eſſet qui meū factū aut ꝯſiliū poſſet reprehēdere? Unicā maliciā:ſingularē?
Autoritas ꝟtutē clare tollit virtutis amator.

Aſcenſius. Ordo.
¶ In huiuſmodi cā ꝛc. Docet primo quomodo in demonſtratiuo ſumetur principium:proſecuturus ꝛ reliquas partes. Ordo autem eſt. Principium ſumitur in huiuſmodi cauſa.ſ. demonſtratiua aut a perſona noſtra:aut a perſona eius de quo loquemur:aut a perſona eorum qui audient aut ab re. A noſtra ſup.perſona ſumemus principiū; ſi laudabimus ſup.aliquem:dicemus(quod verbum ponetur ibi ab eiꝰ perſona ꝛc.vereri nos dicemus ꝛc.)nos facere ſup. id:hoc eſt laudare eum:aut officio:q;.i.quia cauſa neceſſitudinis.i. obligatio neceſſaria intercedat.i.media ſit inter ipſum et nos aut ſcilicet facere ſtudio id eſt voluntate ſtudioſa:q; id eſt quia is quem laudamus ſit eiuſmodi virtutis:vt omnes debeant velle commemorare id quod rectum ſit:id eſt laudabiliter factum quia omnes incendimur ad virtutem gloria:laudataq; virtus creſcit:ꝛ immēſum gloria calcar habet:aut velle oſtendere ex laude aliorum qualis ſit animus ipſius:id eſt noſter:ſic enim franciſcus intelligit: vt ſicut ipſe in recto tres continet perſonas:nam recte dicimus ipſe lacio: ipſe facis ipſe facit:ita et in obliquis: vt ꝛ ipſum ludere que vellem calamo permiſit agreſti:id eſt ꝛ me:nec id tantum in primitiuo:ſed

Malitiam contraria eſt virtuti.
Nequitia in libidine eſt.ↄ Aut
ꝙ placet:ſicut ex virtutis lauda-
tione eius nos eſſe amatores co-
gnoſcitur:ſic ex vitioſum accuſa-
tione:eorum nos hoſtes eſſe de
claratur: ⁊ vt ait Ci.accuſationū
in C.Verrem lib.v.legem ſibi in-
dicunt inocentie:continentie:vir
tutumq; omniū:qui ab altero ra
tionem vite repoſcunt.Ab ei⁹per
ſona de quo loquimur:docet quo
pacto colligi ab eius perſona be-
niuolentia poſſit: de qua loqui-
mur:et colliget inqt ſi res ab illo
geſtas amplificabimus dicentes
illum vel publice vel priuate eiuſ
modi res geſſiſſe vt nulli⁹ orato-
ria cõſtituis magni exornari aut
enumerari orone poſſint.Si lau-
dabimus ſequit ſi vituperabim⁹
Vereri nos ⁊c.Ci.ꝑ põpeio hui⁹
inqt orationis difficili⁹ eſt exitū:
ꝙ principiū inuenire.Oēs holes
⁊c.dicēs eiuſmodi v̄tuté eſſe illi⁹
quem laudamus vt extollere eaꝫ
oēs debeāt:ſꝫ digne ſatis a nullo
laudari poſſe:qm̄ cõtiopluraDñr:
tanto pluraſuperſunt dicēda.Ti
bullus ad Meſſalā.Nec tua pre-
ter te chartis intexere quiſꝙ̄ Fa-
cta queat: dictis vt nõ maiora ſu-
perſint.Si vituperamus:vitupe-
rantes contrarijs locis vtimur.
Paucis v̄bis cõmutatis dicētes
vereri nos ne illius ſcelera orone
cõplecti poſſim⁹:⁊ oēs holes illi⁹
ſcelera execrari: ⁊ ea olim accuſan
tiū orone anteire.Paulo ſupra
Cū locos oſtēderem⁹: quib⁹ a no
ſtra ꝑſona beniuolētia colligitur
Ab auditoꝝ ꝑſona.Nūc quo ab
auditoꝝ ꝑſona fieri idē poſſit oſ
dit:⁊ ſi ab auditorib⁹ ei⁹ quē lau
dandū ſuſcepim⁹ nota virt⁹ fue-
rit:ſic exordiri poterim⁹.Et ſi cõ-
pertū mihi eſt:ita vulgatas viri
hui⁹ virtutes eē:vt ignorare eas
nullus poſſit: pauca tñ ꝓ officio
dictur⁹ acceſſi:nõ vt ignaros do
cerē:ſꝫ vt dictoꝝ factorūq; huius
conſcios cõmonefacerē:ſin fuerit
ignota:vt cognoſcere velint roga
bimus:⁊ ideo ad dicendū veniſſe
oſtēdemus:qt tantā latere virtu-
tē pati minime poterim⁹.Qm̄ in
eodē ⁊c.Locus hic vim maximā
ꝯciliāde beniuolētie i exordio ha-
bere ſolet:cū dicimus.Viri hui⁹
virtutē orone mea cõmendatur⁹
acceſſi: vos aūt oīa quecūq; a me
dicta fuerint ꝯprobaturos facile
mihi ꝑſuadeo: qm̄ eiuſdē v̄tutis
ſtudioſi eſtis:ac ſemꝑ fuiſtis. Qui
cūq; aūt ea laudari in alijs aiad-
uerterūt quib⁹ p̄diti ipſi ſunt: pari
de accipiūt ac ſi in ipſis laudenꝫ
ꝯtra ſi notus fuerit pauca nos di
cturos pollicebimur de vita eius
malicia:⁊ turpitudine.Si ignot⁹
id petem⁹ ab auditoribus: vt vi-
tia eius cognoſcāt:qui euitare ea

Malitia ⁊ Nequitia differunt.

A perſona laudari.

A perſona auditorum.

etiam in deriuatiuo:vt negocium ipſius intelligatur: aut meum:
aut tuum:aut alterius:ideo autem ex laude aliorum oſtendimus
animum noſtrum:quia qualis quiſq; eſt ⁊ qualia amat : talia lau-
dat:animi etiam candidi eſt alienam virtutem commendare:vide
tur tamen in hoc ſenſu a Cicerone ſcribendam fuiſſe qualis noſter
ipſorum animus:vnde malūt quidam ſic dicere:aut nos velle oſtē
dere ex laude aliorum:hoc eſt.ex noſtra qualis ſit animus ipſius
quem laudabimus:quia ſi oſtenderemus animi noſtri ſeueritateꝫ
et iudicij integritatem:facile conſtabit nos nolle laudare eum qui
indignus ſit et.ita ex animo noſtro illius quem laudabimus ani
mum qualis ſit oſtendimus:de hoc tamen iam dicam iterū.Si vi
tuperabimus ſup.aliquem a noſtra perſona nos dicemus nos id
facere merito:ꝙ.i.quia ita ſumus tractati ab illo.i.affecti iniurijs
aut contumelijs:vt merito in eū maledicta regeramus:aut dicem⁹
nos id facere ſtudio ꝙ.i.quia putemus vtile eſſe:vnicam idest ſin-
gularem atq; incomparabilem malitiam atq; nequitiam eius quē
vituperabimus cognoſci ab omnibus:ne videlicet ab eo contami-
nentur aut circumueniantur:aut ꝙ placeat oſtendi ex vituperatio
ne aliorum qui ꝗ placeat nobis.Hoc dictum approbat priorem con
ſtructionem ⁊ ſententiam dicti ſuperioris:nam ſicut ex aliorum vi-
tuperatione quid nobis diſpliceat oſtendimus:ita ex aliorum lau-
de qualis animus noſter ſit aperimus.Ab eius ⁊c.Et ſup.ſumem⁹
principium a perſona eius de quo loquemur ſup.ſic.ſi laudabim⁹
ſup.eum:nos dicemus nos vereri.i. timere:vt non poſſimus: con-
ſequi verba.i.exprimere facta illius:quia dicemus : oportere.i.de-
cens et conueniens eſſe:predicare.i.cõmendare ⁊ extollere omnes
virtutes nominis illius et ſup.ipſa facta.i.que ipſe fecit anteire id
eſt ſuperare eloquentiam omnium laudatorum.ſ.ab eloquētia aut
arte dicendi.Si vituperabimus: nos dicemus ea que videbimus
poſſe dici contraria.ſ.laudationi paucis verbis commutatis:vt de
monſtratum eſt paulo ſupra.i.paulo ante:cauſa exempli vt dicem⁹
nos vereri vt non poſſimus conſequi verbis vitia illi⁹ ⁊c.Ubi ſcies
huiuſmodi verba:caueo.metuo vereor:formido ⁊ ſimilia quia im-
portant negationem : recte poni ſine negatione ſequenti:vt caue
dicas:vel vídeas:vereor: vt mihi verba deſint ⁊c.quia tamen due
negationes ſepe nõ plus efficiunt ꝙ vna:etiam recte poni cum ne
gatione:vt caue ne dicas vereor ne verba mihi deſint ⁊c.Ab audi-
torum ⁊c.A perſona auditorum ſumentes exordium:ſi laudabim⁹:
dicemus(quoniam nihil noui laudemus ⁊ nihil laudemus apud
ignotos)nos eſſe dicturos pauca cauſa monendi.quia non omniū
que ſcimus continuo memores ſumus:aut ſi erunt ignoti.i.igno-
rantes et rerum inſcij:nam vt docet valla lib.j.Ignotus ſepe actiue Ignotus.
accipit.Quin.Ne quis tamen erret ignotus non eſt filij mei noуer
ea ſed mater:ignotus dixit pro ignorans:⁊ pro hoſpite ⁊ peregrino
nõ pro ignorato.hec ille.Cuius ratio videt: ꝙ qui ignotus eſt.i.in
cognitus etiaꝫ alios ignorare ſoleat:nā qui nouus aduenit incertū
aliquē ciuius a ſingulis cognoſcit ꝙ ſingulos cognoſcat.Verūtamē
itauicſe⁹ legit:ſin fuerit ignota :vt ſit ſin.i.ſed ſi virtus aut perſona
quā laudabimus fuerit ignota ſed ſic diceret ignotus: quia addit
virum dicens. Nos petemus vt velint cognoſcere talem virum: et
ſup.dicemus(qm̄ ipſi apud quos laudemus.ſ.talem virum ſint in
eodē ſtudio.i.diligenti exercitio virtutis atq;.i.ſicut aut in quo ille
qui fuerit laudatus)ſperare nos probaturos.i. perſuaſuros facile
ſocia huius.ſ amici noſtri.hra quib⁹ velimus.q. d.viris probatis ⁊
eiuſdem virtutis ſtudioſis:vt pote a quibus laudari glorioſum ſit.
vituperatio ſup.erit cõtraria.i.cõtrario modo:qt ſi notus dicemus
nos pauca dicturos monendi gratia:ſin ignotus:dicemus ab eoꝝ
virtute apud quos dicemus maxime abhorrere: adhortari vt eum
vitent:vnde qm̄ nouint ſup.eum ⁊ vitia ei⁹ dicemus nos eſſe dictu-
ros pauca de nequitia.i. vilitate aut libidine eius:ꝙ ſi ignorēt:ſup.
eum.nunc dicit ſi ignorent:pro quo prius ſi erunt ignoti)petemus
vt agnoſcant:vt poſſint vitare maliciam.ſ.eius:qm̄ illi qui audiūt
atq; illi ꝗ vituperanꝫ ſunt diſſimiles.i.in moribus.Et dicem⁹ nos
ſperare illos ſup.qui audiūt:aut nos:ſed potius illos ꝓbaturos
vehementer vitā illius.ſ.poſtꝙ nouerint.Jō dico potius illos:quia
de nobis certo ſcimus qđ de illis ſperam⁹.A rebus ipſis ſup.ſumē
tes principiū dicemus eſſe incertū qđ laudem⁹ potiſſimū.i.maxi-
me oim:⁊ dicemus nos vereri ne cū dixerimus multa.(Ecce vereri
ſequēte negatione:ꝓ qua prius vt ſubiūxit) p̄teream⁹ plura ⁊ ſup.
dicemus ea que habebunt ſimiles ſententias:quibus ſententijs.ſ.
ad laudem demonſtrādū facietibus cõtraria.i.cõtrarie ſententie ſu
muntur a vituperatione:idest in vituperando aut a vituperante.

poſſint. Item quoniam diſſimiles et ſemper fuerint:ꝛ ab nequitia ac malis artibus alieni ſemper exti terint:ſperare nos dicemus:fore vt eius vitam grauiter culpent. A rebus ipſis. Docet quomodo a re bus ipſis facere beniuolũ poſſimus vt ſi ſcientiã quampiam laudemus. Item ciuitatẽ ſiue agrum. Incertos eſſe ꝛc. Quod apud Uergiliũ Drances fecit dicẽs. O fama ingens ingentior actis. Uir tro iane: quibus celo te laudib⁹ equẽ. Si quis philoſophiã laudare voluerit: tot mihi inquiet de hac opti ma ꝛ nobiliſſima ſciẽtia dicenda occurrũt: vt vnde initiũ ſumã incertus ſim. Uereri ſcdm locum cum dicimus tot de hac re dicẽda occurrũt. p.c. vt. nõ mediocriter verear: ne enim multa dixerim: plura ſu perſint dicẽda. et Cice. ait. Nunq̃ ſatis digne laudari philoſophiã poſſe. Claudianus quoq; inquit quodcũq; relinquã maius erit. Cõtraria ꝛc. Ut ſi dicamus quid potiſſimũ reprehendã neſcius ſum.: Qđ properti⁹ facit: cũ ait. Unde tuos primũ repetã mea cynthia faſtus: vnde tuã querar heu cynthia duritiẽ: ꝛ Cice. in Salu. Quo me vertã patres conſ. vnde initiũ ſumã. Itẽ vereor ſi omnia hui⁹ ſcelera complecti oratione voluerim: cũ multa dixerim: ne plura ſuperſint dicẽda. Illud admonendũ eſt Ari ſtotelẽ in demõſtratiuis cauſis maxime libera premia exiſtimare lõgeq; a materia duci: qđ in helenes laudatione Iſocrates fecit: ꝛ ex aliqua re vicina: vt in panegyrico cũ querit plus honoris corporis q̃ animoꝝ virtutib⁹ dari: ꝛ Gorgias in olympico laudãs eos qui tales inſtituerũt cõuentus: quos fecit tus. C. Salluſtius in bello iugurthino ꝛ catilinario nihil ad hiſtoriã pertinẽtib⁹ proemijs vſus eſt.

A rebus.

Mod⁹ philoſophie extollende.

Notatur Salluſti⁹.

¶ Qualiter narrationi in demonſtratiuo vtendum.

¶ Principio ab aliqua tractatione harum (quas ante cõmemorauim⁹ rationũ) narratio nõ erit vlla/ que neceſſario cõſequat̃: ſed ſiqua inciderit/ cũ aliqđ factũ eius de quo loquemur/ nobis narrãdũ ſit cum laude/ aut vituperatione p̃ceptio narrãdi de primo libro repetetur. Diuiſione hac vtemur: exponemus quas res laudaturi ſum⁹/ aut vituperaturi. Deide vt queq; quoque tpe res erit geſta ordine dicem⁹: vt qcqd tute/ cauteq; egerit/ intelligat̃. Sed exponere oportebit animi virtutes/ aut vitia: deide cõmoda/ aut incõmoda corporis: aut rerũ externarũ: q̃uo ab animo tractata ſint/ demõſtrabit̃. Ordinẽ hũc adhi bere in demõſtrãda vita debem⁹. Ab externis reb⁹ genus in laude: quibus maiorib⁹ natus ſit: ſi bono genere/ parem/ aut excelſiorẽ fuiſſe: ſi humili gene re: ipſum in ſuis/ nõ in maiorũ virtutibus habuiſſe preſidiũ. In vituperatiõe/ ſi bono genere: dedecori maiorib⁹ fuiſſe: ſi malo/ tamen his ipſis detrimẽto fuiſſe. Educatio in laude q; bene/ q; honeſte ĩ bonis diſciplinis educat⁹ tota pueritia fuerit. In vitupe ratione ↄtra: inde ſe retraxiſſe. A corpis cõmodis/ a natura in laude/ ſi ſit dignitas/ atq; forma laudi fuiſſe eam: non queadmodũ ceteris detrimẽto/ atq; dedecori. Si vires/ atq; velocitas egregia honeſtis hec exercitationib⁹/ ꝛ induſtrijs cõparata. Si vali tudo † perpetua/ diligẽtia/ ꝛ tẽperãtia cupiditatũ.

Mod⁹ narrãdi in demõſtratiuo

Ordo in ven ius demon ſtrãda vita.

† Ualitudo ſeu inagrʒa letudo me dium ver bũ eſt. Ho ratius. Quid voueat dul ci nutricula mai⁹ alũno. Quã ſapere ꝛ fari poſſit que ſentiat: ꝛ cui gratia: fama: vale tudo cõtin gat abũde.

¶ Principio: nulla inquit narra tio principiũ neceſſario ſequitur: ſed ſi qua incidit qua factũ aliqđ alicuius narrandũ ſit: in quo aut laus aut vituperatio cõtineatur ea ſeruãda ſunt: que libro primo de narratione precipiũtur: vt ſit breuis dilucida: veriſimilis. Nar ratio non niſi preteriti tẽporis ſo let eſſe: demõſtratiuũ aũt genus in preſenti verſatur laude aut vi tuperatione: ꝛ ppim illic precipuã habet: res autem preſens narra tione non indiget. Quoties antẽ preterita in hoc genere norrant̃: incidens narratio eſt: que preſen tem cõfirmat laudẽ vel vitupera tionẽ. Factum res geſta. Cũ lau de. Si laudamus: qđ Cicero fa cit: qui res a pompeio geſtas nar rat: in quibus Pompey laudes cõtinentur. Uituperatione: quod idem facit in. C. verrem. Res enim ab illo ſcelerate geſtas ex ponit. Diuiſione: ad diuiſionem tranſit: que vt nouimus duplex eſt: altera enumeratio: altera ex poſitio appellatur. Que res expo nit breuiter ꝛ abſolute: qđ ipſe in oratione pro põpeio in parte de monſtratiui generis facit: cũ ait. Ego ſic exiſtimo i ſummo impa tore quatuor has res ineſſe opor tere: ſcientiã rei militaris: virtu tem: autoritatẽ: felicitatem: ſingu las: deinde quo ſunt ordine pro poſite exequit̃. Deinde vt queq; quoue tempore res geſta erit ꝛc. Placet hinc incipere cõfirmatio nis p̃cepta in demõſtratiuo gñe. nec referri hec ad partitionẽ: qđ nõnulli ſentiũt: ſed certe incipte. Confutatio in gñe demõſtratiuo neceſſaria ſemp nõ eſt. Sepiſſi me eni accidit: vt omnio nõ indicat̃ ſi qua tñ ſuſpitio incideret diluẽ da eſſet: dictũ eſt ſuperi⁹ laudem holem ꝛ vituperationẽ in tria tẽ pora diuidi: preteritũ: preſens: et cõſequens: hic ordo temporũ ter uandus eſt: ſiue laudamus: ſiue vituperam⁹. Quin. Ciceronẽ ſe cut⁹: duab⁹ vijs duci nos ait: per hoc opus laudãdi: ꝛ vituperandi. e aut etatis gradus geſtarũq; rerũ ordinẽ ſequi: vt in primis annis

Franciſcus

Diuiſio du plex.

Que requi runt in im peratore.

¶ Principio ꝛc. poſtq̃ docuit quali principio vtendũ ſit in demon ſtratiuo: docet quali narratione: ꝛ deinde de ceteris qualibus vten dum ſit. Ordo eſt. Ulla narratio que cõſequat̃ neceſſario. i. quã ne ceſſe ſit ſubſequi non erit principio. i. nõ ponetur poſt principiũ ab aliqua tractatione. i. qđ principiũ ſumptũ ſit ab aliqua tractatione

Aſcenſius.

laudetur indoles:tum diſcipline
poſt hec operū.i.dictorum facto-
rumq; coniecerīs:aut in ſpecies
virtutū diuidere:prudentie:iuſti
tie:fortitudinis:cōtinētie:cetera-
rumq; ac ſingulis aſſignare:que
ſm quāq; earū geſta erunt. Utra
ſit autem harū via vtilior cū ma
teria deliberandū idem inquit.
Ut queq; quoue ⁊c. Prior eſt via
in qua ſeruandus eſt temporū ⁊
rerum geſtarū ordo:quo facilius
laus hois:aut vituperatio intel-
ligatur:quid prius:quid poſte-
rius geſtum ſit. Cicero in laudi-
bus Pompeij a pueritia initiū
ſumpſit:a qua ad adoleſcentiam
tranſitū fecit:⁊ rerum ac tempoꝝ
tenore ſeruato bella enumerauit
que geſſit. Ciuile:Affricanū:tranſal
pinū:hiſpanienſe. Idem et ſecūdā
viam attigit:quā ſm quāq; ani
mi virtutē geſtū ſit dicens. Ut qđ
tu te ⁊c. vt ex temporū ⁊ rerum or
dine tute ⁊ caute egiſſe:eum qui
laudatur audiētes intelligāt:in
quo non mediocris laus poſita
eſt:nā id ſpectari in geſtione ne-
gotij ſemper debet:vt ſine pericu
lo ⁊ caute res geraṫ. Scipio tur-
pe dicebat imperatori eſſe dicere
nō putarē. Sed exponere:hec eſt
ſecūda via quādo enumerabimꝰ
animi virtutes:et vitia:deinde
quo pacto ſm hec corporis com-
moda vel incōmoda:et item res
externe tractore ſint oſtēdemus:
animi virtutes:que quatuor ſunt
vitia his oppoſita:cōmoda aut
incōmoda. Scđm ſtoicos loquiṫ:
cōmoda enim potius ſunt ꝙ bo-
na appellāda:nō enim vera bo-
na ſunt. Uerum bonū ſola virtus
eſt que hoīem meliorē facit:que
eripi nō poteſt:robur et agilitas

In laude Pompeij a pueritia ſumpſit initium Cicero.

harum rationū ſcꝫ laudādi ⁊ vituperandi:quas cōmemorauimus
ante ſcꝫ paulo:ſed ſiqua.i.aliqua talis narratio:inciderit.i.inciden
ter interuenerit:cum aliquod factū eius de quo loquemur ſit nar-
randum nobis cum laude aut vituperatione:tunc ſup. preceptio
narrandi repetetur de primo lib. vbi de ea ſatis abunde preceptū
eſt. Deinde proſequitur de diuiſione dicēs. Nos vtemur diuiſione
hac.i.hmōi:nos exponemus.i.proponemus ⁊ enūciabimus:quas
res laudaturi ſumus aut vituperaturi:deinde dicemꝰ ordine.i.per
ordinem:vt queq; res erit geſta:ve pro,vel quo tempore erit geſta:
vt intelligatur quicquid is quem laudabimus:egerit tute:non cre-
dendo ſe ſuos ⁊ ſua periculis:⁊ caute.i.prudēter. Sed oportebit ſcꝫ
ad plenam laudem aut vituperationē exponere virtutes aut vitia
animi:deinde oportebit demōſtrare quomodo cōmoda aut incom-
moda corporis aut rerū externarū ſint tractata ab animo ſcꝫ lau-
dando ⁊ vituperando:hoc eſt quo animo ea tulerit. Nos debemus
adhibere hunc ordinē in vita demōſtrāda.i.laudanda aut vitupe-
randa. Nam ſup. genus demōſtrabitur in laude ab externis rebus
vtpote quibꝰ maioribꝰ ſit natus. Nā ſi ſit bono genere natus:dice-
mus ſup. eum fuiſſe parem.i.equiparādū in virtute maioribꝰ ſuis:
⁊ ita nō degeneraſſe:aut fuiſſe excelſiorē.i.eos ſuperaſſe. Si ſup. na
tus ſit humili.i.abiecto genere:dicemꝰ ipſum habuiſſe:preſidiū.i.
honeſtū iuuamen ⁊ fiduciam in ſuis virtutibus:non in virtutibus
maiorum ſuorū. In vituperatione:ſi bono genere ſup. ſit natus:di-
cemus ipſum fuiſſe generi ſuo dedecori.i.ad dedecus:vt Cicero in
Salluſtiū dixit:ſi ſit malo.i.humili ⁊ abiecto aut pernicioſo genere:
nos dicemus tamen.i.nihilominus:ipſum fuiſſe hiſipſis detrimē-
to.i.ad detrimentum glorie aut honorū:⁊ ita illis nequiorem eſſe.
Educatio ſup. demonſtrabitur in laude.i.in demonſtratione lau-
dis:dicendo videlicet ꝙ fuerit educatus tota pueritia bene ⁊ ho-
neſte in bonis diſciplinis. In vituperatione contra.i.ecōtrario de-
monſtrabitur a nobis dicentibus:ipſum ſe retraxiſſe inde:id eſt ab
honeſta educatione:alij addunt aperte.i.manifeſte. Alij legunt a
parte corporis:ſed verior lectio eſt. A corporis commodis vt ſit:lau
dabitur etiam a cōmodis.i.bonis corporis a natura ſcilicet datis
in laude ſi dignitas.i.decora ⁊ honeſta pulchritudo membrorum
virilium:ſit ſup. ei:atq; forma.i.ſpecies quaſi muliebris ſit ei:nos
dicemus eam fuiſſe illi laudi.i.ad laudem:⁊ non detrimento atq;
dedecori:quēadmodū ſup. ſepe fuit ceteris. Si vires atq; velocitas
egregia ſup. ſint illi quem laudabimus:nos dicemus hec compa-
rata.i.parta ⁊ acquiſita illis honeſtis exercitationibus atq; indu-
ſtrijs.i.vt dicunt naturali ingenioſitate. Si valitudo perpetua.i.in
columitas ⁊ firma ſanitas ſup. ſit ei:nos ſup. dicemus eam compa
ratam:diligentia ⁊ temperantia cupiditatum:qđ vulgariter dicas
ſeruando dietam:et ex bono regimine.

quantis parua febricula debilitantur:diuitie ſepenumero auferuntur quarū ac forme ſimul:vt ſcribit
Sallu. gloria fluxa:ac fragilis:ſed virtus clara eternaq; habetur. Peripathetici tamen corporis ⁊ rerū
externarū cōmoda bona appellauerūt. Et ſunt quidam corporis cōmoda vel incōmoda:vt robur:ve-
locitas:infirmitas:tarditas. Rerum externarū:vt diuitie:honores:⁊ his cōtraria. Quomodo ab ani-
mo ⁊c. hoc eſt a virtutibus animi:⁊ illud eſt quod dicit Quin. ſingulis animi virtutibus aſſignanda
eſſe:que ſm quāq; earum geſta eſſent:⁊ hic aperte ſtoicorū innuitur ſententia:qui corporis ⁊ rerū exter
narum cōmoda bona eſſe non volebant:nam bona per ſe dici nō poſſunt:ſed pro vtentiū modo mala
fiunt vel bona. Exempli cauſa:aliquis celeritate ⁊ diuitijs bene vtitur:neq; his inſolens efficitur:bo-
na in eo videri poſſunt:contra mala in eo videnṫ:qui his abutitur. Cōmoda autem corporis ⁊ incō-
moda in attributo ſunt perſone qđ eſt habitus:in quo cōſideraṫ cōmoditas nō a natura data:ſed in-
duſtria ⁊ ſtudio parta:⁊ item incōmoditas que negligētia noſtra acciderit:bona externa in attributo
ſunt nature in qua cōſyderatur ſexus:natio:patria:cognatio:etas:a quibus rebus Niobe in latonā
dicens Apud Ouid. lib. metamor. vi. ſe laudat:hunc ordinē:vt aut queq; res quo tēpore geſta ſit oſten
damus:aut animi virtutes ⁊ vitia exponamꝰ:⁊ quomō cōmoda:aut incōmoda corporis:⁊ externarū
ab animo tractata ſint demōſtremus. Ab externis ⁊c. a rebus incipit:que externe poſite ſunt. Genus
in laude. Genus inquit quō in laude ponī poſſit ⁊ ſi bono genere natū quēpiā dicemus parē maiori-
bus:aut excelſiorē fuiſſe oſtēdemus. Qđ meſſalā laudāa Tibullus fecit. Cū ait. Sed generis priſcos
contendis vincere honores. Qui tibi maiores:maius decus ipſe futuris:et Ouidius inquit. Sic ma-
gnus cedit titulus agamēnonis Atreus. Egea ſic Theſeus:ſic Pelea vicit Achilles. Si humili gene-
re. Exemplū eſt Ciceranis contra Sallu. qđ ſupra poſuimus. In vituperatione. Cum vituperamus.
bono genere ortum degeneraſſe:⁊ dedecori maioribus fuiſſe:qđ in Sallu. dicens Cicero fecit. Nam
genus ⁊ proauos ⁊ que non fecimꝰ ipſi. Uix ea noſtra voco:inquit Ouidiꝰ. Et Iuuenalis. Quis enim
generoſum dixerit:hūc qui indignus genere ⁊ preclaro nomine tantū. Inſignis? Et miſerū eſt aliene
incumbere fame. Item malo pater tibi ſit Therſites dūmodo tu ſis. Eacide ſimilis:vulcaniaq; arma
capeſſas ꝙ te therſite ſimilem producat achilles. Maiorum quidem ⁊ parentum virtus poſteris ad
laudem ei gloriam accedit ſi ipſi quoq; virtute prediti:et digni maioribus ſunt:vt atteſtatur Euri-
pides in hecuba. Si malo:vt ſi dicaṫ aliquis maiores ſuos homines peſſimos ⁊ nefarios vite turpi-

Uerū bonū. Uirtus peripatheticorū error de ſūmo bono.

Quomodo narrādum. In vituperatione. Autoritas de bonis filijs a malis parētibus.

tudine ſperare vel maioꝛibus ſuis viſibus et obſcuris non prodeſſe ſed detrimēto eſſe. Educatio: hoc in attributo perſone eſt: qui victus: dicitur quo pacto ab educatione laudetur vel vituperetur quiſpiā ſuperius oſtenſum eſt. Diſciplinis: vt artium liberalium: item rei militaris: a quibus rebus multos laudat Cicero. ¶ Contra vituperatur: qui bonis diſciplinis: quibus eum parentes imbui ſe nerum volebant dicitur diſceſſiſſe: ꝛ inſtitui ſe erudiriq͂ paſſus non eſſe. Inde ſe retraxiſſe. Incepiſſe quidem ſed inde ſe retraxiſſe. A parte coꝛpoꝛis ꝛc. docet laudare vel vituperare a bonis coꝛpoꝛis. Commoda a natura in laude: commoda a natura data alio: aut coꝛpori cōſiderantur hoc modo: valens an imbecil cis: longus an breuis: foꝛmoſus an defoꝛmis: velox an tardus: acut⁹ an hebes: memoꝛ an obliuioſus: comis officioſus: prudens: patiens. an contra ꝛ omnia que a natura dantur alio: ꝛ coꝛpoꝛi in natura cō ſideranda ſunt. Si ſit dignitas. Quid dignitas ſit: ſuperius declaratum eſt: ea cū foꝛme coniuncta eſt gratioſos eos in quibus eſt efficit. Sic aūt locutus eſt: cū ait dignitas aut foꝛma quemadmodū cū di citur Alexander ſiue Paris: hoc eſt. Alexander qui ꝛ Paris dr: laudi fuiſſe eam: ita vtriſq͂ ſimilis appli me foꝛmoſum dicemus: vt nihil ei vitio vnq͂ datū ſit: vt cōtinēs ſemꝑ: atq͂ integer habit⁹ ſit: cuꝫ acci dere ferme ſemꝑ contra ſoleat. Nā rara eſt cōcoꝛdia foꝛme: atq͂ pudicitie: ſanctos licet hoꝛrida moꝛes Tradiderit domus ꝛ veteres imitata ſabinas. Nō quēadmodū cetera difficile eſt foꝛmoſo adoleſcen ti et puelle amicitiam ſeruare: adeo coꝛruptis moꝛibus ꝛ multi foꝛma inſignes precipites in vitia la buntur: ſuntq͂ ſuis ac ſibi detrimento: ac dedecoꝛi. Adoleſcentes eni non licet eſſe viros: nam prodiga coꝛruptoꝛis improbitas ipſos audet tentare parētes: tāta in munerib⁹ fiducia: multis deniq͂ qui cōti nētes nimium fuerūt exitio dignitas foꝛme extitit: vt hippolyto: bellerophōti. Lucretie. C. Sylle quē tātopere. Meſſalina dilexit: vt Claudio marito viuo nubere illi voluerit: ſi itaq͂ foꝛmā laudabimus laudi fuiſſe diceremus: ſi vituperabimus dāno atq͂ dedecoꝛi. Et Iulio Ceſari obiectū eſt: q͂ Nicome di Bithinie regi ſuā proſtrauerit pudicitiā. Et vires ꝛc. in natura cōſiderant: vt dictū eſt valēs ꝛ imbe cillis velox ꝛ tardus: ſed illud aduertendū nature bona vt vires ꝛ velocitatē induſtria augeri ꝛ con ſeruari. Et cōtra inertia atq͂ ignauia minui: ac deperire. Induſtria aūt eſt honeſtus laboꝛ in honeſta re ſuſceptus: ſi laudabim⁹ ergo alicui⁹ vires: ꝛ velocitatē: accōmoda hec exercitationib⁹ cōparata eſſe dicem⁹: vt ſaltu: iactu pile: ludo: venationib⁹ bellis. Cicero Pompeiū in reb⁹ bellicis ab ineunte eta te ſemꝑ verſatū eſſe dicit: ꝛ ꝓpterea bellū illud maritimū tā ac tā diuturnū tam longe lateq͂ diſper ſum quo oēs gentes ac nationes premebant incredibili celeritate confeciſſe: nā extrema hyeme ap parauit: ineunte vere ſuſcepit: media eſtate confecit. Si valitudo: q̄ bona animi ꝛ coꝛpoꝛis ſunt: ea cum laudam⁹: cōparata eſſe induſtria dicem⁹: vt valitudinē hoc mō hic quē laudo: qm̄ ꝑ oē vite temp⁹ in tegre cōtinēterq͂ vixit bonā valitudinem adeptus eſt. Ex ꝑpetua: q͂ longa vita ſit diligētia: ꝛ tempe rantia cupiditatū. Cicero libꝛo de ſenectute defectionē viriū adoleſcētie vitijs effici ait: ꝛ libidinoſam ac intemperantē adoleſcentiam effectum coꝛpus tradere ſenectuti: q͂ ſi eſt moderata ꝛ continēs ado leſcentia robuſtum coꝛpus tradit ſenectuti.

A coꝛpoꝛis bonis.

Paris alexander.

Lucretia.

Induſtria quid.

¶ Quomodo narrandum in vituperatione.

¶ In vituperatiōe ſi erūt hec coꝛpoꝛis ꝯmoda/ ma le his vſum dicem⁹: que caſu/ ꝛ natura tāq͂ quilibet gladiatoꝛ habuerit. Sin erūt preter foꝛmā oīa: ipſi⁹ culpa/ ꝛ intemperātia fuiſſe dicemus. Deinde reuer temur ad extraneas res: ꝛ ī his animi virtutes/ aut vitia: q̄ fuerint cōſyderabim⁹: diuitie/ an paupertas fuerit: que poteſtas/ que gloꝛia/ que amicitia/ et qd foꝛtiter in inimicitijs gerēdis † fecerit: cuius cā ſu ſceperit inimicitias: qua fide/ beniuolētia/ officio geſ ſerit amicitias. In diuitijs qualis/ aut in pauperta te cuiuſmodi fuerit/ quēadmodum habuerit in ptā tib⁹ gerēdis animū. Si interierit/ cuiuſmodi moꝛs fuerit: cuiuſmodi res moꝛtem eius ſit conſecuta.

† Gerendis ſuſtinēdis nā vt Varro inq̄t: cuꝫ imperatoꝛes gerere dr in eo neq͂ agit neq͂ la cit: ſed gerit ideſt ſuſtinet trāſlatū ab his q̄ onera gerūt qꝛ hi ſuſtinent.

¶ His male vſum viribus et ve locitate: ſi vituperam⁹ male vſos dicemus: et caſu quodam nulla exercitatione adeptos eſſe: vt de Milone crotoniate diceretur qui roboꝛe naturali admirabili fuit: ſed exitu infelici. Nam viribus ille confiſus periit admirandiſq͂ lacertis vt ait ſatyricus cum eni iter faceret: quercum in agris cu neis adactis fixam videns fret⁹ viribus acceſſit eodēq͂: inſfoꝛtiſq͂ manibus diuellere conatus eſt quas arboꝛ excuſſis cuneis ī ſuā naturam reuocata compreſſit. Cumq͂ tot gymnicis palmis no bilem tacerandum feris dedit va lerius maximus tanq͂ quidam gladiatoꝛ: ſic dicem⁹ natura huic robur dedit: ſed eo ita viſus eſt: vt gladiatoꝛi potius q̄ viro foꝛti cō parari poſſit. Gladiatoꝛ temere ſe obijcit periculis vir foꝛtis ni ſi ſine cauſa rationabili aggre ditur. Si nō erunt. Si talibus ca rebit commodis: ille quē vitupe rabimus ei⁹ culpa accidiſſe dice musq͂ ſemꝑ libidinoſe ac intēpe rāter vixerit: cuius rei cā in moꝛ bos varios atq͂ egritudines inci derit: nā vt ait Ouidius Languoꝛ ꝛ immodici ſub nullo iudice ſom ni Aleaq͂ ꝛ multo tēpoꝛe quaſſa mero. Eripiūt oēs alo ſine vulnere vires. Pꝛet foꝛmā foꝛma excepta q̄ trahi in culpā ei⁹ nō pōt: qui vi tuperat ſi nō affuerit: natura eni voce pulchritudinē dat: nēs ſibi.

Franciſcus

Milonis moꝛs.

Foꝛtis quō vituperan dus.

Vitioſus quō vitupe randus

Que vires deſtruūt hu manas.

¶ In vituperatione. Proſequit̄ eandē rē dicens. Nos dicemus in vituperatione: ſi hec. i. iā dicta commoda coꝛpoꝛis vt dignitas: foꝛ ma velocitas: vires: valitudo ꝑpetua: erunt ſup: vituperādo: ipſum male vſum. id eſt abuſum hiis: vt pote que habuerit non a virtute aut temperantia ſua: ſed extra meritum ſuum: caſu ꝛ natura: tanq͂ ſupp. eſſet quilibet gladiatoꝛ: qui bonis coꝛpoꝛis abuti ſolet. Sin id eſt ſed ſi: omnia erunt ſup. ipſi quem vituperamus preter foꝛmā id eſt ſine foꝛma id eſt ſi in omnibus decoꝛe carebit: nos dicem⁹ id q͂ foꝛma caruerit: fuiſſe culpa ꝛ intemperantia ipſius. Deinde hoc eſt poſt coꝛpoꝛis bona aut mala: nos reuertemur ad res extraneas id eſt extra ipſum poſitas vt ſunt bona foꝛtune: et conſiderabimus

Aſcenſius.

Ordo.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ipſi tradit quin ⁊ eam contēpſiſſe laudi aſcribitur:vt mulus ſʒ ipnrine tili hetruſco precipue quē ſama eſt faciem cicatricibus deturpaſſe ne placeret contra enim ete gantiore autiſſe dedecori datur: vt ait Ouidi⁹. Sint procul a nobis iuuenes vt femina compti. Fine coli modico forma viriſs amat. Non corporis deformitate ſedari animus pōt:ſed pulchri eudine animi corpus ornatur:vt ait ſeneca. Deide reuertemur ⁊c. dixit iā de cōmodis ⁊ incomodis rerū externarū:deinde corpis:ſed cōmoda ⁊ icōmoda rerū externaeū de quibus precepit partim eius tpis fuerūt:qd ante hoies eſt:vt natio:patria:genus:partim iiti⁹ quo hoies viu it:ſed extra ipſos poſita vt educatio:nunc vero de rebus externis loquit:que ab ipſis tractātur hoib⁹: ⁊ adminiſtrant. In quib⁹ quēadmodū:⁊ in prioib⁹ animi virtutes ⁊ vitia q̄ fuerint conſiderāda eſſe dicit:hoc aūt quo pacto fiat:ſupra declaratū eſt:nō eni p ſe bona ſunt: ſed ſicut ipſis vitur qui habet:laudari aut vituperari poſſe videbit:⁊ ſunt in fortune attributo. Ad extraneas res q̄ adminiſtrate ab hoie fuerint quē laudam⁹. Et in his animi virtutes ⁊c. ſi dicim⁹ diuitē fuiſſe dicam⁹ liberalem fuiſſe:cōtinētē:aut cōtra:ſi in poteſtate fuiſſe oſtendimus iuſtū ac moderatū vel cōtra fuiſſe: oſtēdem⁹. ⁊ in ſingulis huiuſmodi externis rebus virtutē:aut vitiū animi cōſiderem⁹. Diuitie an ⁊c. honeſte parate diuitias laudi datur. Paupertas ſi negligētia noſtra accidit dedecori eſſe ſolet vt in his qui cōſumptis diuitijs quas maiores reliquerunt:ad inopiā redacti ſunt. Item in paupertate bn̄ vixerit ⁊ cōtinēs integerqʒ fuerit precipue laudat Curius ⁊ Fabricius:nā paucis minimiſqʒ cōtentū eſſe in laude precipua eſt. Et Lucan⁹ paupertatē laudat diuitias culpat:cū ait fecūda viroꝝ paupertas alitur:totoqʒ acceſſitur orbe. Quo gens queqʒ perit. Itē. O vite tuta facultas:pauperis anguſtiqʒ lares. O munera nondū intellecta deū Que poteſtas:qūo ſe in poteſtate habuit:fuerint ne faciles ad eū aditus priuatorū:⁊ libere querimonie de aliorū iniurijs:an cōtra clemētia an crudelitate vſus ſit: precio ne precibus ſinerit ſe corrumpi:vel cōſtās integerqʒ permāſerit. In oratione pro lege Manilia o cōtinētia humanitate ac fide:quib⁹ virtutib⁹ in ptāte cū eſſet vſus eſt:mirifice laudat Pōpei⁹:contra oēs in C. Uerrē libri in eo fere occupati vt Siciliā prouinciā a Uerre pretore expilatam fuiſſe:et illū in ptāte:turpiter flagitioſeqʒ vixiſſe oſtēdunt. Que glorie:tā priuati hois Gloria eſt:q̄ cius q̄ cū poteſtate eſt:cōſiderare aūt ſolemus:que fama excitata ſit:an ex vera laude an falſa Nam Gloria eſt frequēs fama cū laude. Si laudabim⁹:ex vera laude:ſi vituperabimus ex falſa excitā dicem⁹. Que amicitie:cuʒ bonis ne an cū malis. Que inimicitie. Cū hoſtib⁹ reip. cauſa:an cum amicis cū claris viris: an cum obſcuris ⁊ vilibus. Cicero fato ſuo ſibi cōtigiſſe inquit:vt q̄cūqʒ rēpub. perturbarint:ſe hoſteʒ habuerint:⁊ oēs ſe reipub cauſa ſuſcepiſſe inimicitias. Quid fortiter. Gloriat Cicero nunq̄ veritum ſe inimicos:nunq̄ a dicenda ſnīa deterritū q̄uis manifeſte imminēs videret periculū. Qua fide Ualerius Mar:multos enumerat:q̄ ne in periculis quidem amicos deſeruerūt:⁊ exilium atqʒ etiā mortē ſubire cū illis voluerūt. Quē animū:cōtinentē aut cōtra. Si interierit:docet qd agendū ſit:cū defunctū laudamus:vel vituperam⁹. Cuiuſmodi mors:ſi laudam⁹ honeſto exitu vitā finiſſe dicem⁹:ſi vituperabim⁹ inhoneſto ⁊ parē vite exitū illi deos dediſſe. Manlius capitolin⁹ cuʒ in ſuſpitionē veniſſet affectati regni ex arce precipitat⁹ fuit. Spu. Melius ob idē crimē iuſſu dictatoris a Seruilio hala occiſus eſt. Mors ergo illis dedecori fuit qm̄ inhoneſta:ſed et poſt mortem adiecta ignominia eſt Melio. Cui⁹ dom⁹ ſola equata eſt. Manlio cui⁹ prenomē ex familia exēptū eſt:cōtra pythagora metapōti mortuo cū nulli⁹ inueniret:dign⁹:q̄ illi ſuccederet dom⁹ ceteri cōſecrata eſt. Iuniū brutū auctorē ro. libertatis annū matrone luxerūt. Et q̄ car⁹ omnib⁹ ſuperior, African⁹ fuerit:meror funeris indicatū dicit Cicero.

Vituperat: ornatus ſuperfluus.

A rebus externis.

Paupertatis laus.

Gloria q̄d nunq̄ terrore a veritate ſedu- ctus cicero.

Franciſcus ¶ Ad oēs. In reb⁹ externis animi virtutes aut vitia cōſyderāda eſſe dixit. Hic oibus rebus in quibus anim⁹ hois cōſyderat: q̄tuor illas virtutes iuſtitiā:fortitudineʒ prudentiā:modeſtiā:amplificandas dicit eē. Et oſtēdēdū quicqd is quē laudam⁹ dixerit:fecerit ne iuſte:fortiter:prudēter:modeſte: dixiſſe:⁊ feciſſe ꝯtra ſi vituperabimus. Anim⁹ hois. Quedā ſunt i quibus animi partes:⁊ corporis vis poſtulat:vt bellū:quedā animi tm̄ virtutem expetūt vt reipb. adminiſtratio:tam aūtem rebus externis vt diuitijs ptātibus gloria q̄ corpis vt robore forma velocitate:anim⁹ hois cōſideratur qūo.ſ. homo his rebus vſus ſit: excepit eā:ſi in poteſtate fuit is quē laudamus dicem⁹ ſuū cuiqʒ

In q̄b⁹ corpis animi vires poſtulantur.

¶ Quatuor cardinales virtutes q̄ūo conducende.

¶ Ad oēs autē res/ quibus animus hominis maxime cōſyderat/ille quatuor animi vitutes erūt accōmodande:vt ſi laudabimus:aliud iuſte/aliud fortiter/aliud modeſte:aliud prudēter factum eſſe dicamus. Si vituperabim⁹/aliud iniuſte/aliud ignaue: aliō immodeſte/aliud ſtulte factū eſſe dicem⁹. Perſpicuū eſt iam nimirum ex hac diſpoſitione quēadmodū ſit tractāda tripertita diuiſio laudis/⁊ vituperatiōis:ſi illud etiā aſſumpſerim⁹/nō neceſſe eē † nos oēs has partes i laudē/aut vituperationē trāſferre:propterea q̄ ſepe nō incidūt:aut ita tenuiter/

† Monet herenniū q̄d ſit i hoc pceptione tenendū:ſʒ eū hoc non oportere eū exiſtiare: q̄ de laude: ⁊ vituꝑatiōe dictū omnia vnā loronē eſſe trāſferēda:ſʒ ea dū tacat q̄ vide nil ꝯgruere.

In laude.

In vitupio

vt non ſint neceſſarie:quapropter eas partes que firmiſſime videbuntur legere oportebit. Concluſionibus breuibus vtemur per enumerationem: ad exitum cauſe:in ipſa cauſa crebras/ꝛ breues amplificationes interponere oportebit per locos communes. Nec hoc genus cauſe (eo q raro accidat) in vita negligentius cõmendandum eſt:neq; id quod videri poteſt accidere:vt faciendum ſit aliquando non oportet velle ꝙ commodiſſime poſſe facere. Et ſi ſeparatim hec cauſa minus ſepe tractetur:at in cauſis iudicialibus/†et in deliberatiuis† ſepe magne partes verſantur laudis/aut vituperationis: quare in hoc q; genus cauſe nõ nihil induſtrie conferendum putamus. Nunc abſoluta nobis difficillima parte rhetorice:hoc eſt inuentione perpolita: atq; ad omne cauſe genus accommodata:tempus eſt ad ceteras partes orationis ꝓficiſci. Deinceps igitur de diſpoſitione dicemus.

† Probat demonſtratiuũ tũ ꝓpter ſe: tum ꝓpter iudicialẽ ꝛ deliberatiuã cãm eſſe neceſſariũ: qꝺ i ceteris generibus ſepe laudãda multa nobis occurrant.

† Multi ob hoc dicunt tm̃ duo eſſe genera cauſarũ ſcʒ deliberatiuum: ꝛ iudiciale: quia demõſtratiuuʒ ꝓ ſe inuſu nõ ſit deliberatiuo.

Ad omnes autem res. Docet laudando conducere in primis quatuor illas principales virtutes. Iuſtitiam:fortitudineʒ:modeſtiã: ꝛ prudentiã:ꝛ eis in demonſtrãdo magnopere vtendũ eſſe dicens. Autem pro ſed:ille ſcilʒ nobiliſſime quatuor virtutes animi erunt accommodande ad õnes res:quibus animus humanus conſyderatur maxime.i.precipue:vt ſi laudabim⁹:dicamus aliud factum eſſe iuſte.i. per iuſtitiam. aliud fortiter.i. per fortitudinem: aliud modeſte.i.per modeſtiã ac temperantiã (ſunt qui legunt honeſte: ſed illud genus eſt:niſi dicas honeſtatem precipue in modeſtia cõſpicuam) aliud prudenter:id eſt per prudentiam. Si vituperabimus dicemus aliud eſſe factum iniuſte:aliud ignaue:id eſt non fortiter:aliud immodeſte (ergo prius legendum erat modeſte) aliud ſtulte.i.imprudenter:quod potius ponit ꝙ imprudenter.hoc enim priuationem aut negationem prudentie ſonat: illud contrarium vitium ſignificat. Perſpicuum eſt nimirum.i.haud dubie (ita vt nõ ſit mirum ſi id dicatur) tam ex hac diſpoſitione: quemadmodum illa tripertita diuiſio laudis ꝛ vituperationis:ſcʒ a virtutibus ꝛ vitiis animi:a commodis et incõmodis corporis: ꝛ rerũ externarum:ſit tractãda.i.exercitanda:ſi aſſumpſerimus.i.addiderim⁹ et monuerimus etiã illud:nõ eſſe neceſſe nos trãſferre has partes in laudem aut vituperationem:ꝓpterea q ſi p.he partes:non incidunt.i.non occurrunt:aut ita tenuiter:id eſt exiliter et modice.incidunt:vt non ſint neceſſarie. Quapropter oportebit legere.i.eligere eas partes q̃ videbuntur firmiſſime.i.maxime incidere aut occurrere. Deinde agit de vltima parte orationis dicẽs. Nos vtemur concluſionibus breuibus:per enumerationẽ ad.i.iuxta exitũ.i.finẽ ꝛ perorationem cauſe. Oportebit aũt interponere in ipſa cã.i.dum adhuc tractatur amplificatiões crebras.i.frequẽtes ꝛ breues:ꝑ locos cões. Nec hoc genus cauſe vcʒ demonſtratiuum:eſt commendandum negligentius:eo q accidat raro:i vita.ſ.hoim. Neq; nõ oportet: imo oportet poſſe velle facere:ꝙ commodiſſime.i.maxime commode: id qꝺ poteſt videri accidere.i.euenire:vt ſit faciendum aliqñ.i.qñq; licet raro. Et ſi.i.lʒ hec cauſa.ſ.demonſtratiua: tractetur ſeparatim.i. ſeorſum ab aliis cauſarum generibus minus.i.non ſepe:at.i.attamen magne partes laudis aut vituperationis (in quibus conſiſtit demonſtratio) verſantur ſepe in cauſis iudicialibus:ꝛ in deliberatiuis:quare nos putamus nonnihil.i.aliqd aut (per liptotem) multum induſtrie cõferendũ quoq;.i.etiã in hoc genus cauſe.ſ.demonſtratiuum. Nũc difficillima parte rhetorice hoc eſt inuentione perpolita: tribuiſſe:qꝺ ad iuſtitiã pertinet: ſi in bello verſatus eſt nulla pericula pro reipu. vtilitate recuſaſſe et labores omnes perpeſſuʒ eſſe: qꝺ ad fortitudinẽ ſpectat ſi prouinciam gubernauit: integrum continẽtẽq; fuiſſe oſtendemus: quod modeſtie eſt:prudentiẽ vero demonſtrabimus:vt ſi imperatorẽ laudem⁹:ꝛ tutiorẽ ſuis in pugna locũ elegiſſe:aut ab inſidiis ſemꝑ cauiſſe:aut clandeſtina hoſtiũ cõſilia preripuiſſe dicemus:que omnia ad prudentiam pertinent. Cice. Quicqd a Pompeio factũ ait ſm aliquã harum virtutũ factũ indicat:cõtra. C. Verrẽ idẽ oĩa inique:ignaue:ſtulte:immodeſte feciſſe cõmemorat. Perſpicuũ:cõcludit per ea que dicta ſunt:manifeſtũ dicẽs eſſe tres locos:ex quibus ratio oĩs laudãdi et vituperãdi trahi poſſit: virtutũ ac vitiorũ animi. Cõmodorũ incõmodorũ corporis ꝛ rerũ externarum. Ex hac diſpõne ordine ac digeſtione rerũ. Si illud etiã ꝛc. ſi illud monuerim⁹ nõ in cuiuſq; laudẽ vel vituperationẽ oẽs ſuperi⁹ dictos locos neceſſario aſſumi:nõ eñ cõtingit vt in eũ quem laudamus: aut vituperam⁹ oẽs incidãt:ſed eius eſt q̃ artẽ tradit: oĩa que ad artẽ ꝑtinere poſſunt inueſtigare:ac ꝓponere: is vero qui laudat vel vituperat:q̃ cauſe ſue cõueniant eligere dʒ. Aut ita tenuiter vt ſi quẽ laudãdũ aſſumpſerim⁹:qui in vna re magnopere excellat: vt in fortitudine aut modeſtia:ꝛ vel in bonis corporis:aut rerũ externarũ:in ceteris vero nõ ita:que laudari in eo nõ poterũt ꝑtermittem⁹:q̃ vero laudari poterũt ea eligem⁹. Concluſionib⁹: quẽadmodũ cõcludẽdũ ſit:ꝑcepit. Et breuib⁹ vtendũ eſſe ꝯcluſionib⁹ dicit. Que per enumerationẽ fiãt: vt breuiter q̃ in tota orõne dicta ſunt colligantur. Ad exitũ cauſe in fine cauſe:vt ſi hoc modo ꝯcludat:cũ tot in hoc hoĩe egregia eſſe acceperitis: eximiã bellãdi ſciẽtiã:ſingularẽ virtutẽ clariſſimã auctoritatẽ egregiam fortunã credite:ꝛ vobis perſuadete:nobis a diis immortalibus oblatũ ꝛ datũ eſſe:vt hanc remp. ꝯſeruet:atq; amplificet: vt nobis ad imitãdũ exemplar ſit: quare eum amemus:atq; obſeruemus. Qꝺ ſi fecerim⁹ nõ diſſimiles illi exiſtimabimur. In ipſa cauſa:dicit per enumerationẽ concludẽdum eſſe nunc qꝺ in cõfirmatione laudis:vel vituperatiõis agẽdum ſit:monet:ꝛ crebras ac breues amplificationes interponẽdas eſſe ꝑcipit per locos cões:vt epilogi ſingulaꝝ argumẽtationũ ꝛ ipſe virtutes aut vita. Itẽ geſte res amplificent:ſed breuiter n[illegible]

Quõ quis laudãdus.

Cõcluſio.

Quõ ꝛ per quid cõcludendũ.

polita atq̧ accommodata ad omne genus cauſe: abſoluta nobis: id eſt a nobis .i. poſtq̄ abſoluimus difficillimā partē rhetorice videlȝ inuentionem ⁊c. tempus eſt nos proficiſci ad ceteras partes orationis. Igitur quia procedendum ieſt: et proxima pars eſt, diſpoſitio: nos dicemus deinceps de diſpoſitione.

longe fuerint amplificationes: vel ſedio auditores afficiant: vel ſcurrilis videat aſſentatio. Cice. in oratione pro Pompeio hoc facit: vt cū ait: q̄d eſt q̄d quiſq̄ aut dignū illo aut nobis nouum: aut cuiq̄ inauditū poſſit afferre? Itē proh dij immortales tāta ne vnius hoīs incredibilis ac pene diuina virt⁹ tā breui tpe lucē afferre reipu. potuit? Itē eſt hec diuina atq̧ incredibilis hoīs virt⁹: tota deniq̧ illa pars orōnis q̄ laudē ptinet Popeij crebras hȝ amplificationes: que q̄d ſint ſuperi⁹ eſt declaratū. Per locos cōes: q̄b⁹ in oī cauſa ſiue laudet: ſiue vituperet orator vti pōt: q̄cq̄d eſt q̄d amplificet: ſiue ad animū: ſiue ad corp⁹: ſiue ad res extraneas ptinet modo q̄d dī: nō vulgare eſſe oſtēdat: ⁊ in mai⁹ extollat. Nec hoc gen⁹ ⁊c. Gen⁹ demōſtratiuū etate Cice. per ſe raro tractabat: ⁊ multi putabāt oratorē de re dubia tm̄ dicere debere. Nōdū em̄ in pnidētiſſima aſſentatio: q̄ oīa corrūpit alios hoīm ingreſſa erat. Nondū viri principes delectari laudib⁹ ceperāt quas nō merebant: cūq̧ ſuas nō eſſe intelligerēt nō etiā affectabāt: nulli⁹ niſi in capitolinū Jouē fortaſſe panegyricū ſcripſerat noſtra tēpeſtate: q̄d ⁊ paulo ſuperi⁹ q̄ſti ſumus: hoc vnū gen⁹ relictū eſt. Si q̄d tn̄ in tāta rerū mutatione priſci illi⁹ decoris ſupereſſe pōt. Cur aūt hoc gen⁹. ⁊ ſi raro per ſe tractat ptēnēdū minime ſit. Cice. docet: ⁊ qi indēt accidere poteſt: vt aliq̄n ſeparatim tractet: tenēda ei⁹ rō eſt: qi in iudicialib⁹ ⁊ deliberatiuis incidit cauſis: nō em̄ defendit quiſq̧: q̄ nō laudet: nec accuſat: q̄ nō vituperet: eſt itaq̧ cū vtroq̧ genere piunctū demonſtratiuū gen⁹. Iudicialib⁹: vt in libris cōtra. C. Verrē: in q̄b⁹ Verres vituperat: ⁊ in orōne pro Flacco: vt teſtes athenienſes audiant. Deliberatiuis: vt in orōne pro Pōpeio: vbi Pōpei⁹ cōmēdat: q̄uis principale cauſe gen⁹ deliberatiuū ſit. Sepe. vt in Vatiniū, teſtē: q̄ tota orōne vituperat. Nūc abſoluta ⁊c. Abſoluta inuētione: q̄ in ſex partes orōnis pſumit: exordiū: narrationē: diuiſionē: pfirmationē: ⁊ cōfutationē: ⁊ pcluſionē: ad diſpoſitionē accedit: nec em̄ ſatis eſt inuenias: que exordieris: que narres: que diuidas: que cōfirmes: que cōfutes: ⁊ que cōcludas: niſi ſingula ſuo loco: atq̧ ordine quēadmodū res poſtulat collocent: trāſitione aūt vtit: breuiter q̄b⁹ de reb⁹ dixerit exponēs ⁊ q̄bus de reb⁹ dicturus ſit oſtēdēs. Difficillima: ideoq̧ pma in ordine: q̄m difficillima: de difficillimis aūt pri⁹ tractat Cice. Perpolita pfecta ⁊ abſoluta: trāſlatio eſt a ſabris: q̄ operi ſummā manū imponētes: perpoliunt. Ad omne gen⁹ cauſe docuit q̄uo inuenire poſſum⁹ in genere iudiciali: deliberatiuo: ⁊ demōſtratiuo: ⁊ ea ex q̄b⁹ faceremus exordiū: ⁊ ceteras orationis partes. Ad ceteras partes ⁊c. pronūciationē ⁊ memoriam.

In aſſentationem.

Vatinius teſtis.

De diſpoſitione. Titu. iij.

In artificiali diſpoſitione: principij: narrationis: diuiſionis: confirmationis: ⁊ confutationis ſeruata ſerie dicta noſtra ornamus.

Epitome de gur.

Quoniā diſpoſitio eſt/per quam illā que inuenimus/in ordinē redigim⁹: vt certo quicq̧ loco pronūciemus: videndum eſt cuiuſmodi rationē in diſponēdo habere cōueniat. Genera diſpoſitionū ſunt duo: vnū ab inſtitutione artis pfectū: alterū ad caſum † temporis accōmodatū. Ex inſtōne artis diſponem⁹/cū ſequemur eam pceptionē/quā in primo libro expoſuim⁹: hoc eſt: vt vtamur principio/narratione/diuiſione/cōfirmatione/cōfutatione: cōcluſione ⁊ hunc ordinē quēadmodū preceptū eſt ante: in dicēdo ſequamur. Itē ex inſtōne artis nō modo totas cauſas per orationē: ſed per ſingulas quoq̧ argumētatiōes diſponem⁹: quēadmodū in ſcdo libro docuim⁹. .ſ. expoſitionē/rōem/cōfirmationē rōnis/exornationē/complexionē. Hec igitur duplex diſpoſitio eſt: vna per orōnes: altera per argumētatiōes ab inſtōne artis profecta. Eſt aūt alia diſpoſitio: que (cū ab ordine artificioſo recedēdū eſt) oratoris iudicio ad tp̄s accōmodat: vt ſi a narratiōe dicere incipiam⁹: aut ab aliq̄ firmiſſima argumētatiōe: aut aliquarū rerū re-

Duo diſpoſitionū genera.

† Alterū ad caſum temporis ſcȝ artificiale: q̄d fit ad neceſſitatē vel rerum vel auditorum: rerū: vt ſi eſſet ſuſpitio: ſic Verg. Non nos aut ferro lybicos ppīare penates venimus.

Franciſcus

Quoniā diſpoſitio ⁊c. Diffinitionē reperit diſpoſitiōis: que eſt lib. i. cū ſic diffinit. Diſpoſitio eſt ordo ⁊ diſtributio rerū que demōſtrat quid q̄bus locis ſit collocādum. Eſt autē diffinitio ab effectu: ita enim res deſcribit: vt q̄d efficiat oſtēdatur. Certo ordine: q̄d niſi fiat memoria perturbabitur. Quicq̧: vnaqueq̧ res inuenta. Videdū eſt ⁊c. q̄m ratio eſt diuerſa vt vno mō diſponere ſemp nō ſit. Genera diſpoſitionum ⁊c. duplicē dicit eſſe diſpoſitionē naturalem alterā: que ab arte proficiſcitur: alterā artificialē que ad caſum temporis accōmodata eſt: et oratoris iudicio relinquit: vt conſyderet ipſe quid primo: quid ſcdo loco: q̄d deīceps dicat: artis ordo ille eſt: vt pmo exordiamur: ſecūdo narremus: tertio diſponamus: quarto cōfirmemus: quinto cōfutemus: vltimo concludamus: ſed hunc ordinē cauſe difficultas: aut aliqua perueniit neceſſitas. Quin. lib. vij. de diuiſione: multa precipit: quam mirifice laudat inuētionē abſq̧ ea nihil oīno valere dicens: idē aut meminerimus ipſam diſpoſitionē plerūq̧ vtilitate mutari: nec eandem ſemper queſtionem primū ab vtraq̧ parte tractandam: idq̧ exēplo pbat Demoſthenis pro Cteſiphonte. Ad caſum tpis ad id q̄d tps affert: ſepe em̄ accidit: vt ordo vel ſeruari nō poſſit: vel ſi ſeruet: vtile nō ſit. Item ex inſtitutione ⁊c. nō ſolū inquit in partibus orationis principalib⁹ diſpoſitio adhibenda eſt: ſed etiā in

Diſpōnis diffinitio.

Naturalis et artificialis diſpoſitio.

Diſpoſitio vtilitate mutat.

citationis

Qñ principio ſuperſedendum: et qualiter ad ipm dimiſſum redeũdum.

citatione: aut ſi ſcðm principium confirmatiõe vtamur: deinde narratione: vt ſi quã huiuſmodi pmutationẽ ordinis faciam⁹: quorũ nihil niſi cã poſtulet fieri oportebit. Nam ſi vehemẽter aures auditorum obtuſe videbunt: atq̧ animi fatigati ab aduerſarijs multitudine verborũ / cõmode poterim⁹ principio ſupſedere / et exordiri cãm aut a narratiõe / aut aliq̃ firmiſſima argumẽtatione. Deinde ſi cõmodũ erit (qꝛ non ſemp neceſſe eſt) ad principij ſententiam reuerti licebit. Si cauſa noſtra magnam difficultatez videbitur habere: vt nemo equo animo poſſit audire principium: a narratione cum inceperimus / ad principij ſentẽtiam reuertemur. Si narratio paruz †probabilis eſt: ordiemur ab aliqua firma argumentatione. His cõmutationibus / ꝛ tranſlationib⁹ ſepe vti neceſſe eſt: quũ ipſa res artificioſam diſpoſitionem artificioſe commutare cogit.

†Sicut cuz Troiani ad litt⁹ lybicũ impulſi latrociniũ accuſabãt: nã ſi narraſſent ſe itu⁹ ros ad italiã: ꝛ tempeſtate cõpulſos: nõ credidiſſẽt: idõ a firmiſſima cã fecit initiũ: hoc mõ. Nõ eã vis alo: nec tãta ſupbia victis. Aſcenſius. Ordo.

¶ Quoniam diſpoſitio ꝛc. Tractat diſpoſitionem dicens: qm̃ diſpoſitio eſt illa. ſ. pars orationis: per quam nos redigimus in ordinez ea que inuenimus vt pronunciemus quicq̧. i. vnumquodq̧ aut vnamquamq̧ rem: certo. i. ſuo et debito loco: ideo ſupple. videndũ eſt cuiuſmodi. i. qualem rationem conueniet habere in diſponendo. Incipiens autem id docere premittit ſuo more diuiſionem dicens Genera diſpoſitionum ſunt duo: vnum ſup. eſt profectum. i. ortum ab inſtitutione artis. i. iuxta artem prius traditam: alterum i. genus diſpoſitionis eſt accommodatum ad caſuz temporis. i. ad ad euentum varium pro diuerſitate temporis: et diuerſa diſpoſitione auditorum. Nos diſponemus ex diſpoſitione. i. iuxta diſpoſitionem artis: cum. i. quando nos ſequemur eam diſpoſitionez quã expoſuimus in primo libro: hoc eſt vt vtamur principio narratione: diuiſione: confirmatione: confutatione: concluſione hoc eſt omnibus partibus orationis: et ſequamur hunc ordinem in dicendo. i. orando: quemadmodum docuimus in ſecundo lib. i. expoſitionem: rationem: cõfirmationem rõnis: exornationẽ ꝛ ſup. complexionem. i. perorationem. Itẽ nos diſponemus ex inſtitutione. i. iuxta aut per inſtitutionem artis. ſ. rhetoricẽ: nõ modo. i. non ſolum totas cauſas per orationem: ſed quoq̧. i. etiã per ſingulas argumẽtatiões: quemadmodũ docuim⁹ in ſecũdo lib. i. p expoſitionẽ rõnẽ confirmationẽ rõnis exornationẽ ꝛ cõplexionẽ. Igitur hec duplex diſpoſitio eſt. ſ. in cauſis diſponendis: vna p orationes: altera per argumentationes: profecta. i. orta. ſ. vtraq̧ ab inſtitutione. ſcilicet oratoria. i. in: altera iuxta artẽ rhetoricã diſponim⁹ partes orõnis de qb⁹ dictũ eſt in primo libro in altera partes argumẽtatiõis: de qb⁹ in ſecundo. ¶ Eſt autem alia diſpoſitio ꝛc. Proſequitur diſpoſitionem extemporaneam. que ad caſum tpis accommodanda eſt dicens. Eſt aũt alia diſpoſitio que accommodat. i. aptat ꝛ applicatur ad tempus: iudicio oratoris: cum. i. qñ recedendũ eſt ab ordine artificioſo. i. per artem inſtituto: vt ſi dicere incipiamus a narratione (et ita pretermiſſo principio) aut ab aliqua argumentatione firmiſſima: aut recitatione. i. relatione aliquarum rerum: aut ſi vtamur cõfirmatione: ſecũdũ. i. proxime poſt. ſ. principium. deinde vtamur narratione: aut ſi faciamus quam. i. aliquam ſup. aliam permutationem ordinis. ſ. partium orationis. huiuſmodi. i. qualis eſt dum ante narrationem ponitur confirmatio: quorũ. i. quarum mutationum nihil oportebit fieri: niſi cauſa poſtulet. Nam ſi aures auditorum videbuntur obtuſe. i. hebetate et moleſtia ob frequentem auditionem affecte: atq̧ animi auditorũ videbuntur defatigati. i. ad extremã fatigationẽ affecti ab aduerſarijs. ſ. ñris multitudine verborũ

ſingulis argumẽtationib⁹ qbus vtimur in confirmatione ꝛ cõfutatiõe: vt ille ſeruetur: q̃ de argumẽtatiõis partib⁹ lib. ij. tradit⁹ eſt: vt primo loco ſit propoſitio: ꝛ eam deinceps cetere ſequanť partes. Hec igitur ꝛc. ex his q̃ dixit concluſionẽ elicit dicẽs diſpoſitionẽ hãc q̃ ab arte pꝛoficiſciť eiuſmodi eſſe: vt in orõnib⁹: et ſingulis argumẽtationib⁹ earũ partes ſuo ordine digerantur ꝛ tractentur. Eſt autez ꝛc. Accidit tpis: vt ordo naturalis mutãd⁹ neceſſario ſit ſicuti ex Quintiliani etiã authoritate oſtenſum eſt: q̃ ait certa via tradi in oẽs materias diſpoſitionem non poſſe: cum infinite ſint litiuz forme: fuerint: futureq̧ ſint et tot ſeculis nulla reperta ſit cã que eſſet tota alteri ſimilis: q̃re (idez ait) ſapiat opz orator: et vigilet ꝛ inueniat: et iudicet et conſilium a ſeipſo petat. Cicero p Milone dicens: et Ilione⁹ apud Verg li. primo eñ. cõfutatione vt. qñ docuimus pri⁹ vtanť q̃ narratiõe: qđ niſi vterq̧ fecit⁹ eſſet iratos ꝛ aduerſos auditores habuiſſet: egit idẽ Orpheus apud Ouidiũ cum ad inferos deſcendiſſet: diluit eñ q̃ obijci poterant priuſq̃ narraret: veniſti vt cerberũ abduceres: quod hercules fecit. Nõ veni vt hoc cõmitterẽ: ſed vxoꝛ euridice nup fato functa veniendi cã fuit. Sic aũt exordiť. oppoſiti ſub terra numina mũdi: In quẽ decidimus q̃cq̃d mortale creamur. Exordiũ ſtatiz confutatio ſeqť: non huc vt opaca viderẽ Tartara deſcẽdi: nec vti villoſa colubris Terna meduſei vincirẽ guttura mõſtri. Definiuit igitur q̃d diſpoſitio ſit: que licet ab arte non proficiſcatur artificioſe tamẽ tractanda eſt: ideoq̧ artificialis appellatur Ut ſi a narratione: omiſſo pn cipio. Aut ab aliqua firmiſſima argumẽtatiõe: vt a firma aliqua argumẽtatione initium faciamus orationis noſtre: que auditoribus oſtendat nos habere aliquid quo cauſam noſtrã corroboremus. Hoc qñ accidat fieri neceſſe ſit paulopoſt dicet. Aut ad lrãrum ſi forte lrẽ extẽt q̃ cauſaz nřam iuuare poſſint: vt ſi quis. Lentulum accuſet qđ allobrogũ legatos ad coniurationẽ inuitauerit: ꝛ lrãs ab eo legatis miſſas habeat cũ lrĩs eñ capti fuerunt: ab earũ recitatione incipere poterit. Secũdũ poſt. Cõfirmatiõe vtamur quod Cice. facit in oratione pro planco: ambitus a laterenſi accuſato naz qꝛ cã nota erat iudicib⁹: quoniã ante expoſita: ſtatim poſt exordiũ cõfirmatio ſecuta eſt nõ ſemp aũt vtendũ narratiõe eſt vt ait Cice. ii. de ora. ꝛ qñ vtẽdũ ſit idẽ cõſilij eẽ ait. Niſi cã

Ab argumentatiõe. A litteris.

Qñ naturalis ordo mutand⁹.

poſita: quādo vel accidat ipſe de clarat. Nam ſi vehementer: docet quibus temporibus naturalis ordo mutandus ſit. Obtuſe: velu- Obtundo. ti hebetate nimio audiendi faſtidio obtundere eſt ſepi⁹ repetē- do eadem dicere: trāſlatione a fabris ſumpta: q ſepe repetūt tūdē- do aliqd malleo. et idem obtundūt ac hebetant. Terē. Obtūdis tametſi intelligo. Animi defatigati lōga orōne: et acclamatiōe, ei⁹: A narratio ꝛc. q ꝓ reo: dixit. qd aūt agēdū ſit: cō leſit audiēdo iudices ſunt li. j. docuit Aut a narratione proemium apud iudicē primiſq cām cognouerit prodeſt: vt ait Quint. q ſecūdo loco dicunt: abſtinere ab eo poſſunt: et ſtatim a narratione incipere. Aut ab aliqua firmiſſima argumētatione. hoc eſt firmiſſimo cauſe noſtre adiumēto: quod in oratione pro Qui. ligario la Ci. eſt factum: nam cum difficilis apud Ceſarem qui ligario vehementer iratus erat defenſio eſſet: a duob⁹ cauſe adiumētis tanq̄ a firmiſſima incipit argumentatione. Obiectū primo crimen per ironiam (quam meritio. Quinti. diuinam appellat) confitetur: deinde relatione vtriuſq criminis: nec abfuiſſe a ligarij peccato accuſatorē tuberonē oſtēdit vt preſcribere clam Ceſari videatur veniam ligario ſupplicanti dandam eſſe: cum eius accuſatori in ſimili crimine data ſit. Deinde ſi eūmodum ꝛc. quoniam ſi apparatū ad audiendum viderim⁹ auditorem: ſine a narratiōe incipere mus: ſine a firmiſſima argumentatione redire ad exordium neceſſe nō eſſet: ſed ſi minus adhuc diſpoſitus videret ſenſiſ ad exordij proprietates redeūdū eſſet hac eīm cauſa exordimur vt ad audiendū diſponamus. Si cauſa nr̄a: tunc cum difficultatem habet et diſplicet auditoribus: qꝛ per eū q ante dixit: perſuaſi ſunt. Si narratio: cū narratio probabilis non eſt: nec principio propter cauſe difficultatē ab argumē- vti licet: ab aliqua argumentatione incipiēdū ꝑcipit: qđ ipſe fecit in oratione pro Quint. Ligario: vt tatione. dictum eſt. His tranſlationib⁹. Concludit: tranſlationes aūt dicit vt a ſuo loco, ad alium partes orationis transferantur ꝛ vbi exordiū eſſe dꝫ: illic narratio ſit: aut confutatio vel confirmatio.

borum nos poterim⁹ ſuperſedere. i. carere ꝛ vacare cō mode. i. oportune: principio. i. exordio: ꝛ exordiri cām. i. facere initiū dicēdi non ab exordio proprie ſumpto: ſed aut a narratione aliqua: aut ab aliq̄ argumentatione firmiſſima: deinde. i. poſt tale initiū: licebit (quia non ſemper eſt neceſſe. q. d. iō dico licebit q non ſemꝑ neceſſe eſt) ſi commodū erit reuerti ad ſniam principij. i. paulatim agere partes principij. Et ſi cauſa noſtra videbitur habere magnam difficultatem: ita vt nemo poſſit audire principium. i. exordium proprie ſumptū, quia generaliter omne quod in principio ſeu exordio ponitur: principium et exordium dicitur: ſpecialiter autem tantum qđ in primo libro diffinitum eſt) cum nos inceperimus a narratione: nos reuertemur ad ſententiam principij. Si narratio eſt probabilis parum. i. modicum nos exordiemur ab aliqua firma argumentatione. Neceſſe eſt vti ſepe his. id eſt huiuſmodi commutationib⁹, et tranſlationibus.

¶ In confirmatione. Docet nūc quo ordine argumētationes collocande ſint in confirmatiōe ꝛ cōfutatione. Argumentorum: vt ſupra dictū eſt: alia ſunt veriſimilia alia probabilia: alia neceſſaria. Que firmiſſima ſunt: et vix refelli viderentur poſſe: ea in principio et in fine collocari precipit: infirma vero in medio poni vult: q ordo ex homerica acici diſpoſitiōe ſumptus eſt: quā Neſtor his verſib⁹ inſtruxiſſe viſus eſt. ... Celſus ita ſenſit: vt in principio quidē firma ponerentur argumenta: ſed in fine firmiſſima: in medio imbecilliora. Nā initio mouendus eſt iudex: ſummo impellendus: vt ait Quint. Firmiſſimas argumētatiōes: qđ apud Ouidiū Aiax fecit: cū Vlyſſe eīm de Achillis armis contendēs: que tali dari debere oraculū reſponderat: qualis fuerat q geſſit. Firmiſſima in principio collocauit argumēta dicens et nobilitate et ſanguine ꝑferendū Vlyſſi ee. qꝛ frater eſſet: his verbis. Aſt ego ſi virt⁹ l me dubitabilis eēt. Nobilitate potens eſſem telamone creatus: Menia q forti troiana ſub Hercule, cepit Littoraq̄ intrauit pagaſea colcha carina. Eacus huic pater eſt: qui iura ſilentibus illic Reddit: vbi ſcolidem ſaxum graue Siſiphon vrget. Eac⁹ agnoſcit ſummus: proleq̄ fatetur Juppiter eſſe ſuam: Sic a Joue tertius Aiax ꝛc. In fine vero. ſic deniq̄ qđ verbis op⁹ ſit: ſpectemur agendo Arma viri

¶ Quomodo ordinande ſint argumentationes.

¶ In cōfirmatiōe / ꝛ confutatiōe †argumētationū diſpoſitiones hmōi haberi cōuenit firmiſſimas argumentatiōes in primis / et in poſtremis cauſe partibus collocari: mediocres / et neq̄ inutiles ad dicēdū / neq̄ neceſſarias ad ꝓbandū: q ſi ſeparatiſ / ac ſingule dicantur / infirme ſint / cū ceteris coniūcte fiunt firme / et probabiles: interponi / ꝛ in medio collocari oportet: nā re narrata / ſtatim expectat anim⁹ auditoris ex qua re cauſa confirmari poſſit: quapropter ōtinuo firmā aliquā oportet inferre argumētationem: et (qm̄ nuperrime dictum facile memorie mandatur) vtile eſt cum dicere deſinamus / recentem aliquā relinquere in animis auditorū bene firmam argumentationē. Hec diſpoſitio locorū tanq̄ inſtructio militum facillime in dicendo: ſicut illa in pugnando parere poterit victoriam.

†Date regula de ordine gñali totius orōnis: oſtēdit nūc quo diſponenda ſunt argumenta ↄfirmationis: vt facit⁹ ..... ciottam cōq patenna.

¶ In confirmatiōe ꝛc. Locut⁹ eſt de principio: et narratione: nunc proſequitur de ↄfirmatiōe ꝛ cōfutatione: docēs: quō diſponēde ſint ac dicēs. Cōuenit. i. cōueniēs eſt in cōfirmatiōe. ſ. rōnū nr̄arū: ꝛ cōfutatione rōnū aduerſarij: diſpōnes argumētationū haberi huiuſmodi. Opꝫ argumētatiōes firmiſſimas collocari primis et in poſtremis. i. vltimis ptib⁹ cauſe: et opꝫ mediocres ꝛ ꝑ. i. neq̄ inutiles ad dicēdū. i. que poſſint vtiliter dici neq̄ neceſſarias ad ꝓbādū. ꝛ q ſi omittantur adhuc poterim⁹ perſirmio: eo ſatis ꝓbare que. ſ. mediocres rationes ſi dicantur ſeparatim. i. ſeorſum a firmioribus. et ſingule. id eſt per ſe ſint infirme: et inp. cor. : vnde cum ceteris ſūt firme

Aſcenſius: Ordo.

⁊ pbaciles:opoꝛtet inquã tales mediocres interponi ⁊ pro.i. collocari in medio. Ratio autem eſt. Nam animus auditoꝛis re narrata i.poſt narrationem expectat ſtatim ſup.audire aut noſſe ex qua re cauſa poſſit confirmari:quapropter opoꝛtet inſerre continuo:id eſt ſine dilatione aliquam argumentationem.i.approbationem firmã ⁊ ita firmiſſimã in pꝛincipio locanda ſunt. Et quoniam dictum nuperrime:id eſt minimo ante:mandatur facile:id eſt faciliter memoꝛie:ſcilicet audientium:ideo ſup.vtile eſt cum:id eſt quando deſinamus dicere.i.quando velimus peroꝛare: relinquere in animis auditoꝛum aliquam argumentationem bene firmam:recentem.i.paulo ante adductaꝫ. Hec diſpoſitio locoꝛum tanq̃ ſup.eſſet inſtructio militum.i.militaris acici:poterit parere.i.acquirere ⁊ gignere facillime victoꝛiam in dicendo:ſicut illa.ſ.militũ oꝛdinata inſtructio:poterit parere imperatoꝛi victoꝛiã i pugnãdo:vñ apte citauit Frãciſc⁹ ſupra ṽba Neſtoꝛis Homerici:que ſi integra habuiſſem·inben o re poſuiſſem. Non enĩ dubitẽ Ciceronẽ ad ea reſpexiſſe. pſertim cum tot grecos p̃ceptoꝛes reuoluerit q̃ haud dubie illud Homeri artificium in preceptionibus nõ tacuerit:cum ⁊ noſtri ſubinde (nec immerito) Maronem nunc citent.

foꝛtis medios mittantur i hoſtes Inde iubere peti referentẽ oꝛnate relatis. In medio multa poſuit men⁹ valida argumẽta q̃b⁹ facinoꝛa ſua extolli:⁊ Ulyſſis puſillanimitatẽ ⁊ meticuloſitatẽ dãnat. Idẽ ⁊ Ulyſſes rñdẽs egit. Nã firmiſſima illa Aiacis argumẽta firmiſſimis tũ in pꝛĩcipio:tũ in fine diſſoluit argumẽtis cũ ait:ſed enĩ q: retulit Aiax. Eſſe Iouis pꝛonepos:nr̃i q̃ ſanguinis auctoꝛ Iuppiter eſt:totidẽq3 grad⁹ diſtam⁹ ab illo. Oñdit aũt nobilioꝛẽ ſe eẽ q̃ mr̃ a Mercurio ſit In fine ſic i q̃t:tibi dextera bello Utilis: ingeniũ eſt qð eget moderamine nr̃o. Tu pugnare potes:pugnãdi tpa mecũ eligit Atrides: tu tm̃ coꝛpe pdes:Nos alo:quãtoq3 ratẽ q̃ tẽ

per at ah it Remigia officiũ q̃nto dux milite maioꝛ. Tñ ego te ſupo:nec nõ in coꝛpe nr̃o pectoꝛa ſũt pot toꝛa manu:vigoꝛ ois i illis. Mediocres vez q̃ veriſiles ſint vel pbabiles. Neq3 inutiles ad dicẽdum q² q̃ ſingula aliquid p ſe efficere nõ pñt:ↄgregata pñt. Nã ſtatim re narrata ⁊c. Rõ ẽ:cur i pꝛĩcipio firmiſſime argumẽtatiões ponẽde ſint. Cã ↄfirmari ⁊c.q̃ aut difficilis p ſe videbat eſſe:vel quã ei⁹ q̃ añ dixit difficilẽ accuſatio reddidit ſi p reo dicim⁹ grauiſſimũ q̃d q3 pꝛio monẽdũ ẽ:ne illis ſpectãs index reliquoꝝ defenſiõi ſit auerſioꝛ. Et qm̃ nuperrime ⁊c. Nũc quare in fine firmiſſima argumẽta collocari debeãt oſtendit:q: qð recẽter dictũ eſt auditoꝛ tenacius meminit q̃ qð in pꝛĩcipio vel in medio dictũ fuerit. Hec diſpoſitio ⁊c.non aliter inquit oꝛatio ſic inſtructa argumẽtationib⁹ victoꝛiam oꝛatoꝛi foꝛo comparat:q̃ imperatoꝛi bene oꝛdinatus exercitus.

Cur firmiſſima i fine argumenta locari debeant.

Franciſcus

De pꝛonunciatione.   Titu.iiij.

Pꝛonũciatio(q̃ ſine ceteris ptib⁹ parũ ↄfert)i voce ⁊ geſtu poſita ad magnitudinẽ:foꝛtitudinẽ:⁊ mollitudinẽ ex vocis figura trãſit.

PRonũciationẽ multi maxime vtilẽ oꝛatoꝛi dixerunt eſſe:⁊ ad perſuadẽdum plurimũ valere. Nos quidẽ vnam de quinq3 rebus plurimum poſſe non facile dixerimus: nec egregie magnã eſſe vtilitatem in pꝛonũciatione ſola audacter cõfirmauerimus. Nã cõmode inuẽtiones/et cõcinne verboꝝ elocutiões/⁊ partium artificioſe diſpoſitiões/⁊ hoꝝ oĩm diligẽs memoꝛia/ſine pnũciatione nõ plus/q̃ ſine his reb⁹ pnũciatio ſola valere potuit. Quare:⁊ q: nẽo de ea re diligẽter ſcripſit. Nã q̃ oẽs vix putarũt poſſe de voce/⁊ geſtu dilucide ſcribi:cũ he res ad ſenſus nr̃os ptinerẽt: ⁊ q: magnope nobis ad dicẽdũ ps ipſa cõparãda eſt: nõ negligenter videt tota res ↄſiderãda. Diuidit igit pꝛonũciatio in vocis figurã/⁊ coꝛpis motũ. Figura vocis ẽ/q̃ ſuum quẽdã poſſidet habitũ rõne/⁊ induſtria cõparatũ. Ea diuidit in tres ptes/magnitudinẽ/foꝛtitudinẽ/mollitudinẽ. Magnitudinẽ vocis maxie natura cõpat/nõnihil auget:ſ3 maxie cõſeruat accuratio Firmitudinẽ vocis maxie natura cõpat:nõnihil adauget:ſ3 maxime ↄſeruat exercitatio declamatiõis.

Sola pnunciatio oꝛatoꝛi parum vtilis.
† M. Fabi⁹ quin.ait Utiuq3 vt audit ita mouet: vñ illis ẽt extai nulla eſt tã ta oꝛo q̃ mã cã nõ ſit:niſi adiumento pꝛonunciatiõis ſuſtenietur qð ẽi Hoꝛtẽſi⁹ indicauit:q̃ ꝓpter pꝛonunciationem ſolã Ciceroni cõparabatur cũ min⁹ oꝛnate diceret
Pꝛonũciationis diuiſio.
Figure vocis diuiſio.

Pꝛonũciationem ⁊c. duas abſoluit integrales rhetoꝛice partes:inuentionem: ⁊ diſpoſitionẽ tertiam aggreditur:que pꝛonunciatio eſt: de qua pꝛius q̃ pꝛecepta det pꝛefatur plurimum ex toto artificio valere oſtendens. Nã ſicut inquit:q̃ vna de quinq3 partibus rhetoꝛice integralibus pl⁹ ceteris partibus valeat dicere nõ auſim:ita nec in ſola pꝛonunciatione maximam vtilitatem eſſe affirmauerim:ſed ſicut ſola pꝛonũciatio ſine ceteris partibus nihil prodeſt:ita ſine pꝛonunciatione cetere partes minus valent. Attentum facit lectoꝛ:ẽ:cũ ſine pnũciatiõe artẽ eſſe nõ poſſe oñdit q̃ mirã quãdã vim ptãtẽ in oꝛationibus hꝫ:vt ait Quin. Nec enĩ tã refert q̃lia ſint,q̃ lita noſmetipſos cõpoſuim⁹ q̃ q̃nõ efferant. Nam ita q̃ſq3 vt audit mouet aſſeueratiõe dicẽtis: ⁊ affectus oẽs lãgueſcũt:niſi voce:vultu ⁊ toꝛtiu ꝓpe coꝛpis habitu lardeſcũt:⁊ vel mediocris oꝛo virib⁹ actiõis cõmendata:plus habet momẽti:q̃ optima que eadẽ illa deſtituta ſit. Demoſthenes quid eſſet in toto ope re dicendi pꝛimum interrogatus pꝛonunciationi palmaꝫ dedit ei demq3 ſecundum ac tertiũ locum donec ab eo queri deſitum eſt: vt eam videri poſſit non precipuaꝫ ſed ſolam iudicaſſe: ipſe diligentiſſime pꝛonunciationi apud Andronicum hyppocritam ſtuduit. Et admirantibus eius oꝛationẽ Rhodis:exul Eſchines q̃ recitabat:q̃uis hoſti, merito dixiſſe fertur:qd ſi ipaꝫ beſtiã audiuiſſetis. Ualeri⁹ Maxim⁹ capite de pnũ

Pꝛonunciationis,vis.

Quid ſit p̃mũ in toto ope dicẽdi ſm Demoſthenez.

Molitudinẽ vocis/hoc eſt vt eã torquere pro noſtro cõmodo poſſim⁹:maxie faciet exercitatio declamatiõis. Quapropter de magnitudine vocis/⁊ firmitudinis parte(quoniam altera cura/altera natura cõparatur)nihil ad nos attinet cõmonere/niſi vt ab his qui nõ inſcij ſunt eius artificij rõ curande vocis petat. De ea parte firmitudinis q̃ cõſeruatur rõne declamatiõis:⁊ de mollitudine vocis(que maxime neceſſaria eſt oratori)quõ ea quoq̃ moderatione declamationis comparetur/dicendum videtur.

ciatiõe. In Demoſthene inquit magna pars Demoſthenis abeſt ꝙ legitur:adoleſcens hec p̄cepta ſcripſit M. Ci.idem enim poſtea vnam in dicendo actionem dominari putauit quantum autem valeat etiam hortenſij argumento colligit Quintilianus: nam ille quoad vixit:ſecundus habitus eſt:ſcripta eius ad poſteros non peruenerunt:vt appareat: tantũ cum diceret placuiſſe. Multi maxime vtilem ⁊c. Demoſthenes. Quod enim(quoniã omnes partes proſunt)⁊ ſi vna abeſt orator eſſe non poteſt. Nec egregie precipue excellenter. Sola ſine reliquis partibus vt ea ſola plus q̃ cetere valeat. Multum tamen pronunciationi tribuit Cicero cum ſolam reliquis quatuor conferat partibus:et ſi dicit maximam vtilitatem in pronunciatione ſola eſſe ſe non confirmaturum. Concinne congrue ꝯſonantes. Quare cum pronunciatio nihil ſine ceteris partibus valeat nec ille prodeſſe ſine pronunciatione quicq̃ poſſint:tota inquit res diligenti⁹ conſideranda eſt: de qua nullus accurate ſcripſit quoniã multi nõ poſſe apte ſcribi de voce vultu/geſtu exiſtimauerũt. Nõ aũt eſt q̃m rerũ oĩꝫ quedã ad intelligẽtiã:q̃dã ad ſenſum referunt:ille ad intelligentiã ſpectãt q̃ doceri v̾bis põt vt grammatica:rhetorica:ille v̾o ad ſenſum quas v̾bis docere ſatis non eſt:niſi alicui ex quinq̃ ſenſibus ſubijciant:vt citharizare:canere:quarũ rerũ diſciplina ſenſu certe:⁊ actu continet:hmõi eſt pronunciatio:q̃ tũ ad viſum reſpicit: vt vari⁹ corporis mot⁹: tum ad auditũ:vt vox remiſſa: mediocris:intenſa:cũ igitur magis ſenſu q̃ intelligẽtia pcipiat pronunciatio:nõ ab re vix poſſe de ea dilucide ſcribi arbitrati ſũt. Diuiditur ⁊c. Quintil. pronunciationẽ a pleriſq̃ actionẽ vocari dicit:ſꝫ prius nomen a voce:ſequẽs a geſtu accipere. Cice. Actionẽ alias quaſi ſermonẽ:alias eloquẽtiam quandam corporis vocat: vtraq̃ tamẽ appellatione indifferenter vti licet. In vocis figuram:⁊ pronunciatio appellat. Corporis motum et actio noĩatur:pronunciatiõis aũt repetit diffinitionem que pri.lib. eſt ⁊ vox quidẽ ad auditũ:motus corporis ad viſum refertur. Figura vocis ⁊c. ois hui⁹ artificij vis in duabus reb⁹ poſita eſt voce et geſtu:quorũ altera aures mouet altera oculos:p q̃s duos ſenſus ois ad aĩm affectus penetrat: de vocis figura prius loquit:quã in tres diuidit partes:nihil aũt aliud eſt:q̃ vocis q̃litas:⁊ triplex eſt remiſſa mediocris intẽſa:q̃ qualitates vocis rei de qua loquimur ac-

Que ad intelligẽtiam q̃ ad ſenſuꝫ ſpectant.

Pronunciatio alĩs actio dicta ſermo vel eloquentia.

Appellationis ſufficiẽtia.

Vis pronunciatiõis in q̃bus ꝯſtat.

Pronunciationẽ ⁊c. Proſecuturus precepta de pronunciatione p⁹ querit eius vtilitatem dicens. Multi dixerũt pronunciationẽ eſſe maxime vtilẽ oratori:et plurimum valere ad perſuadendũ.i.ad faciendam fidem dictorum. Nos quidẽ nõ dixerimus facile vnam.ſ.rem i.ſeorſum acceptam quãlibet partem:de quinq̃ reb⁹.ſ.ad perſuadẽdum accõmodatis:poſſe plurimum:nec.i.⁊ nõ ⁊ nos confirmauerimus audacter.i.audeamus confirmare ⁊ aſſerere: vtilitatẽ magnã egregie.i.excellenter ⁊ multũ p̄eminenter nõ eſſe in ſola pronunciatione. Nam inuẽtiones cõmode.i.accõmodate excogitare ⁊ apte:⁊ elocutiones v̾borũ cõcinne.i.cõſonãter cõpoſite:⁊ artificioſe diſpoſitiones partium ⁊ diligens memoria:hoꝝ oĩm.i.harum oĩm rerum ſup.non poſſunt valere plus ſine pronũciatiõe:q̃ pronunciatio ſola potuit valere ſine his rebus. Et ita vult dicere ꝙ nulla pars ſi ſola ſit multum poteſt:atq̃ ita iũnit oẽs obſeruãdas:p̄cipue tñ pronũciationẽ q̃ omnib⁹ alijs maxime ſeruit:⁊ penit⁹ negligi non potẽ/vñ addit. Quare.i.quãobrẽ:qꝛ nemo ſcripſit diligenter de ea: nãq̃ oẽs ſcꝫ rhetorice artis p̄ceptores putarunt vix.i.difficillime aut quaſi nullo mõ poſſe ſcribi dilucide.de q̃ voce ⁊ geſtu:q̃ ad pronunciationẽ ſpectãt: cũ he res vꝫ vox ⁊ geſtus:ptinerent ad ſenſus nr̃os. Et quia ipſa pars vꝫ pronunciatio:eſt comparanda.i.acquirenda nobis.i.a nobis magnope.i.magno ſtudio:aut negligenter:tũ ſup.tota res videtur conſideranda.i.cõſiderari debere:nõ negligẽter immo valde diligenter. Igitur(que vox ꝯtinuatiua eſt.q.d.vt de pronunciatione dicere incipiamus)pronunciatio diuidit in figurã.i.modum ⁊ qualitatem vocis ⁊ in motum corpis.i.in geſtũ. Figura vocis eſt que poſſidet quendã habitũ ſuũ.i.ſibi proprũ comparatũ.i.acquiſitum rõne.i.conſideratione ⁊ induſtria.i.ingenio ingenioſitate ſeu ſubtilitate. Ea.ſ.figura vocis diuidit in tres partes: videlicet magnitudinẽ:fortitudinẽ:⁊ ſup.mollitudinẽ. Natura ꝯparat.i.parit ⁊ acquirit nobis maxime.i.precipue:magnitudinem vobis: accuratio.i.adhibitio diligentis cure:auget ſup.eã nõ nihil i.aliquantulum:ſed conſeruat maxime:qꝛ facũdiã ⁊ plenã ac magnam vocem qui nequaq̃ a natura habet:vix p̾ artẽ acquiret:q̃ tñ mediocrem hꝫ:melior:eũ facere põt.⁊ maxime habitũ cõſeruare. Silr natura maxime comparat firmitudinem.i.contentionem et robur firmi lateris vnde firmis profertur vox:exercitatio declamationis.i.orationis in fictis cauſis ſub rhetore exercendi aũt dicendi grã adauget nõ nihil.i.aliquãtulũ:et conſeruat ſup.eã maxime. E cõtrario exercitatio declamationis faciet.i.cõparabit mollitudinẽ.i.flexibilitatem ⁊ volubilitatẽ vocis:hoc eſt vt poſſim⁹ torq̃re eã p cõmodo noſtro. Quapropter nihil attinet ad nos commonere de magnitudine vocis et parte.ſ.vna firmitudinis:quoniam altera.ſ.pars firmitudinis ⁊ ẽt magnitudinis comparatur.i.acquiritur cura.i.per curam medicorum qui de plaſmatis habendis tractant:altera.ſ. pars: comparat natura.i.per naturam(Poſſet videri ſic explanãdum:altera vꝫ firmitudo:altera videlicet magnitudo:ſed non procedit:quia vtraq̃ comparatur per naturam: ſed augetur: et conſeruatur cura)nihil inquit attinet ad nos commonere de parte que comparatur cura niſi vt ratio vocis curãde petatur ab ijs q̃ ſunt nõ inſcij.i.periti: ſed ſup.videtur dicendum de ea parte firmitudinis.ſ.vocis: q̃ conſeruatur ratione declamationis: et de mollitudine.i.flexibilitate vocis:que eſt oratori neceſſaria maxime:quomodo ea ꝯparetur quoq̃

Aſcenſius Ordo.

i.etiam:moderatione.i.temperamēto declamationis.i.exercitatio nis orando valet in non veris cauſis ſub rethoꝛe aliquo. commodentur. Alia eñ materia remiſſam:alia mediocrez:alia in tenſam vocem poſtulat: vt infra

Ratio: induſtria.

docebitur. Habitū qualitatē:q̄ ab eo remoueri non pōt. Comparatum:acquiſitum rōne ⁊ induſtria rō ad precepta refert:induſtria ad exercitationē omnia precepta in ratione poſita ſunt.induſtria diligentia hominis:ac exergitatione comprehendit:et rō q̄dē ꝑceptoꝝ ſine exercitatiōe parū valet. Illud ante omnia intelligi dʒ ei hec precepta tradi:cui non fruſtra precipit:ſunt eñ q̄dam ita inepti natura et tantis premuntur oris atq̧ corpoꝛis incōmodis:vt nihil oīno hec precepta pꝛofutura illa ſint demoſthenes tñ q̄ primā rhetoꝛice literam ꝓnunciare nō poterat id exercitatione cōſecutus eſt:vt eam optime ꝓnunciauerit:tōq̧ de eo inq̄t Ualeri⁹ maxi. Aliū natura fecit:aliū exercitatio reddidit: naturalis igitur vox inſtrui et perfici hac arte poterit:nihil eñ pfectū eſſe inq̄t Quintilian⁹:niſi vbi naturam cura iuuatur. Magnitudinē vocis ⁊c.natura vocis:vt Quintilian⁹ ait quātitate ⁊ qualitate ſpectatur:quātitas ſimplicioꝛ eſt:aut eñ grādis eſt:aut exigua:aut mediocris.qualitas magis.varia eſt candida:fuſca:plena:exilis:lenis:aſpera:contracta:fuſa: dura:flexibilis:clara:obtuſa. Comparat natura. Si quis enim exilē nimiū natura vocem habuerit non facile virilem et plenam comparare poterit. Non nihil ⁊c. vocis magnitudinem dicit nōnihil augeri cura:ſed eadē conſeruari:curā aūt eaz intelligit:que a medico adhibetur vt ambulatio: vnctio: venerii abſtinētia:facilis ciboꝛum digeſtio quā fragalitas preſtat:preterea fauces integre.id eſt molles:ac lenes quarū vitio et frangitur:et obſcuratur:et exaſperatur:et ſcinditur vox. Firmitudinem vocis ⁊c. vt magnitudo ſic et firmitudo vocis a natura eſt:quam adauget exercitatio :et eadem conſeruat:ſilentio eſt ſubſidit vox conſuetudine firmatur:qua difficultas omnis leuatur:q̧ niſi in aſſidua fuerit exercitatione qñ aliq̄ñ dicendum erit:inſolitum laboꝛem recuſabit. Gen⁹ autem exercitationis optimū dicit Quintilian⁹ qđ operi ſimillimum ſit et dicendum quotidie ſicut agim⁹. Etc.declarare precipit quod eſt exerceri in fictis thematibusq̧ꝫ propoſita idem appellat Mollitudinē ⁊c. Et hāc maxime ait declamationis haberi exercitatione. Toꝛquere flectere ab intenſa ad remiſſam:et retro a graui ad acutam:ab inflata ad lenem. Quapꝛopter.quandoquidem inquit magnitudo vocis natura comparaṫ et medicoꝝ cura conſeruatur Firmitudo tū natura:tū cura etiā ipſa cōparaṫ:de ipſa magnitudine:et ea parte firmitudinis : q̄ natura comparaṫ:qm̄ natura in noſtra poteſtate non eſt·nihil attinet dicere : de parte firmitudinis que exercitationē declamationis ſeruatur:et de mollitudine que neceſſaria eſt oꝛatoꝛi dicendum videtur. Cura medicoꝛum qui precipiunt quibus vti rebus:et a quib⁹ abſtinere debeamus. Nihil ad nos attinet:ſed ad medicos tantū. Res eius cōis eſt. in promptu:et veluti in cōi poſita:et tam tibi:q̧ mihi nota:potes enim medicos adire:qui tibi qua rōne conſeruare magnitudinem et firmitudinem vocis poſſis oſtendent. Que maxime eſt neceſſaria:quoniam ꝓ qualitate materie varianda pronunciatio eſt:vt modo leni:modo irata:modo acuta:modo graui vtamur. Moderatione declamationis. Efficit enim declamatio:vt modum adhibeamus voci:vt ea pro qualitate vt dictum eſt:materie molliamus ac flectamus.

Natura vocis.

Devocis firmitudine.

De vocis mollitudine.

Franciſcus

De confirmatione vocis. Titu.iiij.

Epitome de gurg.

Depꝛeſſione interuallis clamoꝛis et acuitatis euitatione vox cō firmatur:poꝛro intenſa modo:modoq̧ remiſſa peroꝛabitur.

Quō firma vox habeat

Firmā igiṫ q̄ maxime poterimus in dicēdo vocē conſeruare/ſi q̄ maxime ſedata/ ⁊ depꝛeſſa voce pꝛīcipia dicemus. Nā leduntꝰ arterie:ſi/añq̄ vox bene ꝑmulſa eſt acri clamoꝛe cōpleanṫ. Et/interuallis longioꝛibus vti cōuenit. Recreaṫ eñ ſpiritu vox:et arterie† conticendo requieſcunt. Et cōtinuū clamoꝛē omittere/⁊ ad ſermonem redire opoꝛtet pariter. Cōmutationes eñ faciunt:vt nullo gn̄e vobis effuſo in oī voce integri ſim⁹. Et acutas vocis exclamatiōes vitare debem⁹. Ict⁹ eñ fit:⁊ vulneranṫ arterie:acuta/atq̧ extenuata nimis acclamatiōe:⁊ ſi qs ſplēdoꝛ eſt vocis/cōſumiṫ vno clamoꝛe vniuerſus. Et vno ſpū cōtinenter multa dicere cōuenit in extrema oꝛ̄one:fauces† eñ caleſiūt:⁊ arterie cōplenṫ:⁊ vox que varie tractata eſt reduciṫ in quēdā ſonum equabilem/atq̧ cōſtātem.

Qualiter ledūṫ arterie.

Interuallis vtendū.

Non ſemꝑ clamoꝛ exaggerand⁹

Acuitas in voce fugiēda.

† Arteria latine ſignificat venā vitalē ſeu ſemitaz l que eſt vitalis ſpiritus.

Firmā vocē ⁊c.a parte incipit firmitudinis que cura cōparaṫ: et quomodo in oꝛatoꝛe conſeruari poſſit:oñdit ſi.ſ.non a contētione:ſed maxime remiſſa voce incipiamus. Nā ſi a pꝛīcipio ſedata fuerit pronunciatio:ad finem vſq̧ cōſeruabitur ſi a contētione icipiet:vt auditoꝛib⁹ grata minime erit ſic ꝓnūciātī oberit plurimum:rationēq̧ ſubtrūgit. Firmā ne deficiam⁹ et in media oꝛatione deſiſtamus. Et q̄ maxime ſedata ⁊c. Docet quo pacto in pꝛīcipio : et fine oꝛationis pronunciare debeamus vt firmam vocē per omnia cōſeruem⁹ que vltra vires (qđ Quin.inq̄t) vrgenda non eſt:nā et ſuffocata ſepe:⁊ maioꝛe niſu minus clara eſt:et interim eliſa in illū ſonū erūpit:cui greci nomē a galloꝝ immaturo cantu dederūt. Pꝛincipia dicemus ⁊c. hoc eſt exoꝛdiemur:pꝛincipio beniuolus auditoꝛ redit. Uox autem lenis:mollis et ſubmiſſa ad comparandā valet beniuolētiā:autoꝛe Quintiliano:idem ait clamoſe dicere inſanū eſſe. Aiax q̄ min⁹ dicere nouerat quam facere apud Oui.a contētione incepit:vt ipſa ſtatim indicat oꝛ̄o:agimus ꝓ Iupiter ante rates cauſam:⁊ mecū conſertur vlyſſes:contra quaz leni et ſubmiſſa voce vlyſſes viuus facile quidem cognoſcitur. ſi

Clamoſus inſanus

Aiax a ꝯtētiōne.

mea cū veſtris valuiſſent vota pe
laſgi. Nō foret ambigu⁹ tanti cer
taminis heres. Sedata non cele
ri: vt vtamur interuallis. Depreſ
ſa: remiſſa: et humili: non autem
inteſa. Nā leduntur ꝛc. phyſicā
tangit rationē: q̄ a cōtētiōe ꝛ cla
more incipit fieri rauc⁹ ſolet. Ar
terie cū ſubito incaleſcūt: ꝛ exa
ſperant: nec vox: ſed mēbrū qua
ſpūs tranſmeat corrūpitur: vt in
queſtionibus indit Ariſtoteles: et
rauci ſunt voce corrupta: non q
ſpiritus viciat⁹ eſt qui vocē affor
mat: ſed q exaſperata arteria eſt
que vehementi concalefactione
exaſperari ſolita eſt. Quamobrē
nec qui febriunt: neq qui vehe
menter febriernnt: ſtatim cum fe
bra ceſſauit cātare queūt. Sunt
enim aſperis nimio calore fauci
bus: que ſi ſedata vtimur oratio
ne: paulatim incaleſcunt et in
ſueſcunt prōnūciationi: vt tolle
re vocem: ꝛ clamorem etiam in
media dictione: atq in fine vocis
vti liceat. Arteria autem et vena
quid ſint: et quomodo differant:

Febrientes dū cātu pꝛuantur.

Uena.

Arteria.

Firmā igitur ꝛc. Igitur vt qđ dicendum videt dicam nos pote
rimus q̄ maxime. i. summopere conſeruare vocem in dicendo: ſi
dicemus principia: voce ſedata. i. trāquilla q̄ maxime ꝛ depreſſa. i.
ſummiſſa: et quod dicunt baſſi. Nam arterie. i. vene in quibus aer
ad vocem faciēs continetur: leduntur. i. defatigantur et corrum
puntur: ſi compleantur. i. inſiciant: acri clamore: priuſq̄ vox eſt per
muſſa. i. lenita et mitigata et volubilis facta bene. i. multum aut
decenter. Et conueniet ſcz pro ſecundo remedio vti internallis. i.
vt dicunt pauſis et interpellationibus longioribꝰ. i. ſatis aut mul
tum longis. Enim pro quia vox recreatur. id eſt reficitur: ſpiritu id
eſt flatu aut anhelitu recepto: ꝛ arterie requieſcunt conticendo. Et
oportet (pro tertio medicamento) omittere clamorem continuum et
redire pariter. i. ſimul aut ſimiliter: ad ſermonem. i. orationem ſeda
tam et non vehementem. Enim pro quia commutationes. i. varia
tiones vocum efficiunt: vt ſimus in omni voce. i. genere vocis inte
gri. q. d. recentes et non leſi ſed parati dicere: nullo genere vocis ef
fuſo. i. per acrem clamorem extincto. Et debemus (pro quarto pre
cepto) vitare acutas exclamationes vocis Enim pro qꝛ ictus. i. con
pulſio organi fit: et arterie vulnerantur: acclamatione nimis acu
ta. i. altiſona. atq. extenuata. i. clara et ſubtiliata: et ſi q̄s ſplēdor. i.
eminens decor vocis eſt is ſup. conſumitur vniuerſus. i. ſimul tot⁹
vno. i. perpetuo et vehementi clamore: et conuenit in extrema ora
tione. i. in perorattone dicere multa ꝯtinēter. i. ſine internallis. vno
i. perpetuo ꝛ nō interrupto ſpiritu. i. anhelitu. Enim pro quia fau
ces. i. gutturis orificia: vnde prodit vox quaſi a faucibꝰ dicta mutu
to autem ore et arterie cōplent. ſ. ſpū in fine. ꝛ vox q̄ tractata eſt varie
in principio reducit in quēdam ſonū equabilē atq conſtantem.

docet Au. Gelli⁹ lib. xviij. capite. x. dicens venam eſſe cōceptaculū ſanguinis mixti confuſiq cum ſpi
ritu naturali in quo plus eſt ſanguinis min⁹ ſpūs. Arteriā vero eſſe conceptaculum ſpiritus natura
lis mixti confuſiq cum ſanguine: in quo plus ſpiritus eſt minus ſanguinis. dicit aūt arteria ab eo q
τας αρτηριας hic pro fiſtula illa accipitur: per quam a pulmone plenus et integer ſpiritus egreditur:
ex quo cum aerem tangit: vox format: has arterias de qbꝰ loqr Ci. Uergi. deſcripſit cū ait. vide vocis
iter. nam vda arteria eſt que ſpūs hꝫ mixtū cōfuſumq cū ſanguine. vt eſt dictū. Permiſſa lenita. miti
gata. paulatim calefacta. Acri magno et vehementi. Et internallis: ſcđm eſt preceptum. vt nō vno te
nore pronunciemus. ſed internallis vtamur. hoc eſt mora et ſpacio ex q̄ lōgiore. vt ſpūs et arterie re
creentur: ꝛ vt pnūciationi ſufficere poſſimus. Accidit em̄ ijs q ſub vno ſpiritu multa pronnnciare vo
lunt vt eorū vox ſuffocetur et ſupprimat. Sunt igit diſtinctiones faciende: et incipiendum ac deſinē
dum. vt q̄q̄ mihi frequens conſpectus veſter multo iocundiſſimus. hic paululum ſubſiſtendum eſt
deinde proſequendum. Hic autem locus ad agendum ampliſſimus: ad dicendum ornatiſſimus vi
ſus eſt quirites. et hic ſuſpendenda vox eſt. Idq deinceps faciendum vt membra poſcunt. et periodi
orationis. Meminerim⁹ tn̄ non tanta mora vtendū eſſe vt noſtre videamur orationis obliti ꝛ dum
eam ad memoriam: reuocemus diu cōſiſtam⁹ ſilentes: quo nihil eſt deformius. Recreat enim ſpirit⁹:
q nunq̄ viciatur: niſi viciatā arteria fuerit per quam emittitur. Reticendo eo ſpacio quo reticemus:
Et continuum clamorem ꝛc. aliud preceptū qđ magis ad confirmationem et confutationem q̄ ad ce
teras orationis partes pertinet. Nam contentione confirmantes et confutantes vtimur: ea ſic a Ci
cero. paulopoſt diffinitur. Contentio eſt oratio acris ad confirmandum ꝛ confutandum accommo
data. Sermo vero eſt oratio remiſſa quotidiane finitima locutioni. A contentione. itaq que per
exclamationem fit: ad ſermonem tranſeundum precipit: qui per remiſſionem fit: ſed illud obſeruan
dum eſt. vt quotiens contentione vteris. vehementia varies et ſic captum teneas auditoris animū
vt reſpirare non ſinas. hec autem argumentandi vi. et vt ſic loquar impreſſura vſus cum fueris ad
ſermonem tranſeas oportebit. ars autem variandi gratiā prebet: renouat aures: et dicentem ipſa la
boris mutatione reficit vt ſtandi. ambulandi. ſedendi iacendi vices ſunt: nihilq eorum pati diu poſ
ſumus. Autor. Quintilianus. Cicero in diuina. pro Milone oratione cum contentione vſus eſſet: ad
ſermonem venit: cum ad iudices conuerſus inquit. P. Clodij picturam non ſine maximo rerum no
uarum metu proponi ſolitā eſſe videbatis ꝛc. Ilioneus quoq apud Uergi. a contentione ad ſermo
nem deſcendit: nam cū dixiſſet. qđ gen⁹ hoc hoim ꝛc. Statim ſubdidit. Si genus humanū ꝛ mortalia
temnitis arma ꝛc. Cōmutationes rō eſt q̄m commutatio vocē ꝯſeruat ſtabilem. Omni voce modo inten
ſa. modo remiſſa. modo mediocri. Effuſo emiſſo. Integri firmi non debilitati. Et acutas aliud prece
ptū ne acuta nimis vtamur exclamatione q̄m ſoni ictu arterie verberantur et ſplendorem voci aufe
runt. Atq vt ait Quin. neq grauiſſimus in muſica ſon⁹: neq acutiſſim⁹ orationibus conuenit. Splē
dor. Conuenit em̄ ſplendidā et clarā vocē eſſe non autem raucā. Uno clamore: nimium acute vocis.
Et vno ſpū. aliud preceptum ne multa ſimul dicamus: anteq̄ reſpiremus: niſi in vltima orationis
parte: vbi cum per enumerationem concludimus vno ſpiritu multa pronuncianda ſunt: quando no
ta iā ſunt auditori et fieri facile pōt paulatim iā calefactis in reliqua orōne faucibus. Calefiunt lon
ga pronūciatiōe. Cōplentur ſpū. Uarie: mō intenſe: mō mediocriter: modo remiſſe: Cōſt miem: vt deſi
cere non poſſit. Ex eo em̄ qđ varia in reliqua orōne voce vſi ſum⁹: ſtabilē ꝛ equabilem in fine retinem⁹.
Que aūt in fine velut vno ſpū ab oratore dicunt vehementius auditorē mouent.

De internallis.

Exēplū ſu mēdi inter nalli.

Cōiectio ad Sermo.

Franciſcus

Sepe oſtēdit ꝑcepta q̄ ſupius
dedit: non aā conſeruādā tm̄ vo
cis firmitudinē ſz ad delectatio
nē. et pꝛincere: ꝛ hoc vt tua eſſe oſtē

Repetitio antedictorum.

Quia vero ſepe rerū nature gratia quedā iure de

betur: velut accidit in hac re. (Nam hoc qd diximus ad vocē ſernādā pdeſſe: idē attinet ad ſuauitatē pnūciationis: vt qd natura voci pſit: idē volūtate auditoris † pbeť) vtile eſt ad firmitudinē vocis ſedata vox in pncipio: qd eñ inſuauius/ ꝙ clamor i exordio cauſe. Interualla vocē cōfirmāt: eadē ſnias concinniores diuiſione reddūt: ⁊ auditori ſpaciū cogitādi reliquūt. Cōſeruat vocē cōtinui clamoris remiſſio: ⁊ auditorē quidē maxime delectat varietas: ⁊ ſermōe aiūn ei⁹ retiet/ ⁊ exuſcitat clamore. Acuta exclamatio vocē/ ⁊ fauces vulnerat: eadē ledit auditorē. Habet eñ qddā illiberale: ⁊ ad muliebrē poti⁹ vociferationē/ ꝙ ad virilē dignitatē in dicēdo accōmodatū. In extrema ōone ꝯtinēs vox/ remedio ē voci. Quid hec eadē: nōne animū vehemētiſſime calefacit auditoris in toti⁹ concluſione cauſe? Qm̄ igitur res eedē vocis firmitudini/ ⁊ pnūciationis ſuauitati pſunt: de vtraqꝫ re ſimul erit in preſentia dictū: de firmitudine que viſa ſunt: ⁊ de ſuauitate: que coniuncta fuerunt: cetera ſuo loco † poſt dicemus.

† Probetur placeat: nā que placent hoī iſpe probat.

Clamor in exordio. Inſuauius

Acute exclamatiōis dāna.

Remiſſa voc in fine vtilis.

† Cetera ſuo loco ſcz de mollitudine: q̄ ſola reſtat: nam de firmitudine q̄ cōpat exercitatione dixit.

dat oīa repetiť q̄ ſuperius precepit: ex quo nos plurimum dicit debere nature que efficit: vt que vtilia ſunt: delectent etiam quod verū fiet nature opera intuenti. Gratiā deberet vt ei grati ſim⁹: ⁊ debeamus voluntate auditoris. Quoniam auditor optima delectatur pronunciatione: ⁊ illam pbat. Utile eſt: primum repetit preceptum: et hoc. ſ. delectat auditorem vt clamor inutilis eſt oratori: et auditori plurimum diſplicet. Interualla: ſcḋm preceptum. Concinniores: aptiores: cōſonantiores ⁊ magis congruas. Conſeruat: tertium preceptum de variatione. Retinet: docentur enim ſermone ⁊ mouētur: clamore incitātur ad idignationē. Acuta: quartū pceptū. Ad muliebrē voci. ſeml em ex cā vociferari feminā cōſueuit. Uñ illḋ eſt: ⁊ femineo vlulatu Tecta replēt. In extrema: quintū pceptū. Cōtinēs eq̄ns et vno ſpū plata. Remedio ē voci: vocis firmitudinē cōſeruat. Quoniā res: concludit ⁊ tranſitione vtitur.

Aſcenſius Ordo.

℄ Qi vero q̄dā gratia. i. gratificatio ⁊ recognitio beneficiorꝫ ita vt abs quo bñficiū accepis illi gratus ſis ⁊ minime moleſt⁹ debeť ſe pe iure. i. merito nature rerꝫ velut i. quēadmodū accidit i hac re vez in cōſeruādā firmitudine vocis. (Nā hoc idē qḋ diximus pdeſſe ad ſeruandā vocē: attinet ad ſuauitatē pnūciatiōis vt qḋ natura pſit. i. cōducat ⁊ cōferat voci: idē pbetur. i. approbeť volūtate. i. conſenſu ac voluptate auditoris) qi inquam talis gr̄a nature debeť: vox ſedata. i. trāqlla ⁊ minime vehemens in principio eſt vtile. i. res vtilis ad firmitudinē vocis: eñ p qḋ qḋ ſup. eſt inſuauius: id eſt magis abſonum ⁊ durum auditui: ꝙ clamor in exordio? q. d. nihil: et ita commendat primum preceptum addit commendationem ſecundi. Interualla: id eſt interruptiones moderate pronunciationum cōfirmant vocem: ⁊ eadem. ſ. interualla reddunt ſententias concinniores. i. conſonantiores ⁊ aptius cōnexas diuiſione. i. per intermiſſionem prolationis: ⁊ relinquunt auditori ſpacium cogitandi: ſcilꝫ de veritate ⁊ pondere ſententiarum. Et quod dixit in tertio precepto. Remiſſio. i. laxatio: continui clamoris conſeruat vocem ne penitus frangatur: et varietas delectat quidem maxime auditorem: ⁊ ſcꝫ varietas pronunciationis retinet animum auditoris: ſermone. ſ. leni: ⁊ exuſcitat: id eſt vigilem facit clamore: ⁊ ideo neqꝫ continua lenitas: neqꝫ continuus clamor placet: ſed varietas ipſa. Repetens autem quartum preceptū dicit. Exclamatio acuta vulnerat vocē ⁊ fauces ⁊ eadē ledit. i. offendit auditorem: habet eñ quiddā illiberale ruſticū ⁊ ſeruile ⁊ accōmodatū. i. applicabile potius. i. magis ad vociferationem. i. eiulationem muliebrē: ꝙ ad dignitatē virilē in dicēdo. i. ad grauitatē ⁊ decētiā quā virū decet ſeruare in dicēdo: ꝙ ſint ⁊ alie dignitates ei⁹ addidit in dicēdo. Et p quinto pcepto ſubiūgit. Uox cōtinēs. i. ppetua ⁊ nō intermiſſa: eſt voci remedio ne. ſ. varietate immutata raneſcat ac rumpatur in extrema ōone calefactis videlicet ⁊ mollificatis iam (vt dixit) arterijs. Quid ſup. facit: hec eadem. ſ. continēs vox: nonne calefacit vehemētiſſime animū auditoris in cōcluſione totius cauſe. q. d. haud dubie. Deinde per trāſitionem ac paraſceuē dicit. Igiť qm̄ eedē res pſunt. i. conducunt ⁊ vtiles ſunt firmitudini vocis ⁊ ſuauitati pnunciationis. erit dictum in preſentia. i. hoc loco de vtraqꝫ re ſimul: videlicet de firmitudine ⁊ ſuauitate vocis: nā ſup. dicta erūt: de firmitudine ea que viſa ſunt et de ſuauitate ea que coniuncta fuerunt. i. que adiecimus eo ꝙ eſſent ſimilia. Nos dicemus cetera vt de mollitudine vocis ⁊ motu corporis: poſt: id eſt poſtea ſuo. i. opportuno loco.

℄ De vocis mollitudine. Titu. v.

℄ Mollitudo aut ſermone quotidiano grauitate quadam remiſſa demonſtrat geſtave exponit aut riſum mouet. Non nūqꝫ acri ōone nunctanda accelerat cū frequēti interuallorꝫ vſu. Aliqñ exaggerata voce bilem mouēs obiectis miſericordiam incommodis celat.

Mollitudo igiť vocis (qm̄ oīs ad rhetoris pceptionē ptinet) diligēti⁹ nobis ꝯſyderāda eſt. Eā diuidim⁹ in ſermonē/ cōten

Franciſcus

℄ Mollitudo voc. ⁊c. De voc firmitudine q̄ ⁊ ſi rōne declamationis adaugeť: ⁊ cōſeruať: maxime tñ natura cōparať breuiter precepta dedit: mollitudinē nūc aggreditur quā ſola facit diſciplina: ⁊ exercitatio. Cūqꝫ tota: vt inqt ad pceptionē rhetoris pertineat: et plure: ⁊ diligēter de ea loqť. In tres aūt diuidit ptes: ſinglas diffinit: ⁊ rurſus in ptes alias diuidit: ꝙ oīm qḋ officiū debeat eſſe oſtēdit

Amplificatio.

tionez/ꝛ amplificationē. Sermo eſt oratio remiſſa ꝛ finitima quotidiane locutioni. Cōtētio eſt oratio acris ad ꝯfirmādū/ꝛ ꝯfutādū accōmodata. Amplificatio eſt oro/q̄ aut iracūdiā īducit: aut ad miaꝫ trabit auditoris animū.

Sermo.

Sermo diuidit in partes quatuor/dignitatē/demōſtrationē/narrationē/iocationē.

Dignitas.

Dignitas eſt oratio cū aliqua grauitate/ꝛ vocis remiſſiōe.

Demōſtratio.

Demōſtratio eſt/ q̄ docet remiſſa voce/q̄ modo qd fieri potuerit: aut nō potuerit.

Narratio.

Narratio ē rerum geſtaꝝ expoſitio.

Iocatio.

Iocatio † eſt oratio/que ex aliqua re veriſimili riſum prudentē/ꝛ liberalē mouere poſſit.

† Sicut de Mneſtheo Iuli ꝛ labētem teucri et riſere natātē. Et ſalſos ridēt reuomētem a pectore fluctus.

Contentio

Contētio diuiditur in continuationē/ꝛ in diſtributionē.

Cōtinuatio

Cōtinuatio eſt orationis enunciāde acceleratio clamoſa.

diſtributio.

Diſtributio eſt in cōtētiōe oratio frequēs cū raris/ꝛ breuibus interuallis acri vociferatiōe.

Amplificatio.

Amplificatio diuiditur in cohortationē/ꝛ queſtionē.

Cohortatio

Cohortatio ē oratio/que aliquod peccatum amplificās auditorē ad iracūdiā adducit.

Cōqueſtio.

Conqueſtio eſt oratio/que incommodoꝝ amplificatiōe animum ad miſericordiam perducit.

Pronūciatio apta.

Apta autem pronunciatio eſt q̄ his de quibus dicimus accōmodatur: quod maxima ex parte preſtent ipſi motus animorum: quorum alij veri ſunt: alij ficti ꝛ imitati veri naturaliter erumpunt: vt dolentium: iraſcentium: indignātium: ſed carent arte: ꝛ ij diſciplina ſunt ac ratione formādi. Qui effinguntur in imitatione artem habent ſed carent natura: ideoqꝫ in primū his eſt bñ affici: ꝛ concipere imagines rerum: ꝛ tanqꝫ veris moueri: ſic velut media vox quem habitum a nobis accepit hunc iudicum animis dabit: eſt enim mentis index et velut exemplar: ac totidē quot illa mutationes habet. Auctor Quin. In hoc ergo maxima difficultas verſatur vt vocē pro materie qualitate variemus. Non eñ vna atqꝫ eadez oib⁹ cōgruit materijs. Et alibi leta: alibi meſta: hic erecta atqꝫ aſpera: illic leni: ꝛ remiſſa vtendū eſt: vt idoneis patebit exemplis. Ad rhetoris preceptionē Nā vocem pro materia variare rhetor docet rationibus oſtendens: aliter leta aliter triſtia pronunciari oportere. Alia in laudationibus: gratiarum actione: exhortatione alia in

Telephus. Peleus.

funebribus orationibus conſolationibus voce vtēdum eſſe: ꝛ oratius ait larte poetica. Telephus ꝛ Pele⁹ cū pauper et exul vterqꝫ ꝓijcit ampullas ꝛ ſexquipedalia verba: Si curat cor ſpectantis tetigiſſe q̄rela. Sermo: quid ſit ſermo diffinit: et velut quotidianā dicit eſſe locutionem. Cum et oratio quotidianis atqꝫ vſitatis verbis conſtat: voce qꝫ maxime moderata effertur: vnde editi ab oratio flacco ſatyrarum libri ſermones inſcribunt: quod verbis pene vulgatibus illic poeta vtitur ꝛ ſerpere humi: quod ipſa exigit materia videtur. Quid enim illa oratione in ipſo ſtatim principio remiſſius? Quid apertius? Qui

Sermo qd ſit.

ſit mecenas: vt nemo quā ſibi ſortem ſeu ratio dederit ſeu ſors obiecerit: illa contentus viuat. Laudet diuerſa ſequentes ꝛc. Conuenit ſermo exordio precipue: narrationi et diuiſioni: vbi remiſſa voce vtendum eſt. Quod feciſſe Ciceronē in pulcherrima pro A. Licinio archia oratione certum eſt: cum tam timido et ſubmiſſo principio formata ſit. Si quid eſt in me ingenij iudices quod ſentio qꝫ ſit exiguum: aut ſi qua exercitatio dicendi in qua me non inficior mediocriter eē verſatuꝫ ꝛc. Cōtētio: hac argumēta nr̄a cōfirmam⁹: ꝛ aduerſarioꝝ reſcīdim⁹ cū acri itēſa ac vehemēti voce vtimur. Cōtēdere et vocē itēdere eſt Qđ in iudicialib⁹ cauſis Ci. facit Ilioneus acri ꝛ erecta voce ꝓ ſuis illos apud Uerg. ꝓnūciaſſe viſus eſt. Qđ gen⁹ hoc hoim: q̄ ve hūc tam barbara morē ꝑmittit patria: hoſpitio ꝓhibemur harene. Bella

Aſcenſius Ordo.

Mollitudo igitur vocis. Apto ordine poſt firmitudinē ꝛ ſtabilitatem vocis deſcribit ꝛ diuidit mollitudinem eius dicens. Igitur vt quod promiſi exequar. Mollitudo vocis (quoniā ipſa omnis. i. tota ꝛ in quolibet membro ſuo: pertinet ad preceptionem rhetoris id eſt preceptoris de arte dicendi) eſt conſyderanda nobis diligentius ſcꝫ qꝫ cetera aut qꝫ ceteris: aut diligentius. i. multum diligenter. Nos diuidimus eam ſcꝫ mollitudinē vocis in ſermonem: contentionem ꝛ amplificationem. Sermo eſt oratio remiſſa. i. non acri ſpiritu pronunciatus: ꝛ finitima. i. confinis ꝛ ita ſimilis locutioni quotidiane. i. qua quotidie vtimur. Contentioſque vox dicitur a contendo hic non a contineo) eſt oratio acris: accōmodata. i. apta ad confirmandū ꝛ ad confutandū. Amplificatio eſt oratio que aut inducit animū auditoris in iracūdiam. i. ſummā indignationem: aut trahit ad miſericordiam. Sermo diuiditur in quatuor partes: videlicet dignitatē: demōſtrationē: narrationē: ꝛ iocationē. Dignitas eſt oratio cum aliqua grauitate ꝛ remiſſione vocis. Demonſtratio eſt que docet voce remiſſa quid potuerit fieri aut non potuerit fieri. Narratio eſt poſitio ſup. cum voce remiſſa. (Nam ea in omni ſermone eſt) rerum geſtarū. Iocatio eſt oratio que poſſit mouere: id eſt excitare riſum prudentē. i. prudentie iudicem: ꝛ liberalem. i. ad liberum nō ad ſcurram pertinentē: ex aliqua re veriſimili: tꝫ nō ſit penitus vera ſed ad iocationē excogitata. Contentio diuiditur in cōtinuationē ꝛ diſtributionē. Cōtinuatio eſt acceleratio clamoſa. i. clamoris plena orationis enunciande que. i. enunciatur aut enunciabilis. Diſtributio eſt oratio frequens in contentione cum raris ꝛ breuibus interuallis ꝛ ſup. vociferatione acri. i. vehemēti. Amplificatio diuiditur in cohortationē ꝛ conqueſtionem. Cohortatio eſt oratio que amplificans. i. exaggerans aliquod peccatum: adducit auditorem ad iram. Conqueſtio eſt oratio que perducit animum ſcilicet auditoris ad miſericordiam: amplificatione. i. per exaggerationem incōmodorum: que ſcilicet reus accepit.

ciēt: primaq; vetāt cōſiſtere terra. Amplificatio: hac in cōcluſionibus ꝑcipue vtimur. Cū aut ad irā au
ditorem aduerſarij crimē amplificātes impellim⁹: aut ad miam cōmouem⁹: quarum poſita ſuperius
exempla ſunt cū de concluſionibus ageret. Cōtētio ꝛ amplificatio in eo cōuentūt ꝙ vtraq; erectam: et
Amplifica- intenſam vocē poſtulāt: effectib⁹ differūt: per quos deſcribunt. Sermo ꝛc. A ſermone incipit: ꝛ in qua
tio. tuor partes diuidit. Dignitas: hec exordijs: ꝑcipue ↄuenit: ꝛ adhortationib⁹: admonitionibuſq; ac ꝑ
ſuaſionib⁹: in qbus grauitas requiritur dicēdis ꝛ vocis remiſſio: ac lenitas. Oēs ꝑterea pollicitatiōes
niſi amārū fuerint: idē poſtulare vident. Dignitas vero ꝓpterea appellat: qm ſic ꝓnūciata orō ſuā
obtinet dignitatē. Veni ita ab Ilioneo admonentur timēdos deos eſſe: vt ꝗcūq; legit: nō poſſit nō ſe
Sermo. data: ꝛ remiſſa voce vti. Si genus humanū ꝛ mortalia temnitis arma. At ſperate deos memores fan
Dignitas. di: atq; nefandi: ꝗta dido vocis lenitate troianos hortata me timerent videtur: cum ait. Ponite cor
de metum teucri ſecludite curas: ꝗta item grauitate ſe miſſuram qui eneam querant pollicetur: equi
dem per littora certos dimittam: ꝛ libye luſtrare extrema iubebo Si quibus eiectus terris aut vrbib⁹
errat. Quid in orationum ſuarum exordijs quid in earum ſingulis partibus. Cice. egerit: nihil atti
net dicere: nemo enim eſt tam rudis qui legēs mirari illius agentis modeſtiam: ꝛ grauitatem ſibi an
te oculos non proponat. Demonſtratio ꝛc. que narrationi conuenit: a qua differt: quoniam omnis de
monſtratio narratio eſt: ſed non contra. Narratio enim non ita ſigillatim rem exponit: vt demonſtra
Demōſtra- tio que ante oculos collocat auditori: ſi vel quomodo geſtū aliquid ſit vel quomodo geri debuerit: hoc
tio. demonſtratione verrem accuſans frequenter vſus eſt Cice. Partis vero ipſius familiarijs precipue
Narratio. eſt. Narratio. Hec grauitatem poſtulat: ꝛ vocis varietatem pro rerum que exponunt diuerſitate. Ue
nus apud Uerg. graui oratione: et remiſſa vſa eſt voce: cum ait. Huic coniunx ſicheus erat ditiſſimis
agri Phenicum: ꝛ magno miſere dilect⁹ amore Cui pater intactam dederat primiſq; iugarat Omini
bus hic vocem ſuſtulit dicens. Sed regna tyri Germanus habebat Pygmalion: ſcelere ante alios im
manior omnes. Quos inter medius venit furor. Hic in remiſſam ac flebilē vocem cecidit: ille Sicheū
impius ante aras atq; auri cecus amore clam ferro incautum ſuperat. Iocatio: cū defeſſus fuerit au
diendo auditoris animus vel iudicis iocoſa aliqua ꝛ delectabili oratione recreandus eſt: vt libro pri
Iocatio. mo precipit Cice Sed riſus prudens: ac liberabilis debet eſſe: non ſolutus. Quoniam vt catulus ait:
riſu ſoluto nihil ineptius: ſtultorum eſt effuſo riſu concuti in quorum ore: vt in prouerbio eſt: abūdat
riſus. Ueriſimili re: ſi vera vti narratione non poterimus vtemur veriſimili. Cicero in verrem: tū ve
ra: tum veriſimilia multa narrat iocoſa: que riſu prudenti ꝛ liberali pronunciata ab eo certo ſcimus.
Prudentem qui prudentes decet. Liberalem Libero homine dignum non hiſtrionicum ac ſeruilez.
Contentio: ſermonis partes diſſimile ſunt nuc contentionis diſtinguntur Continuatio: per hāc mul
ta ſub vno quaſi ſpiritu efferuntur: quod in cōfutatione orator facit: cum argumenta argumentis in
gerit: qualis illa vergilij eſt. At non ille ſatum quo te mentiris achilles. Talis in hoſte fuit Priamo:
ſed iura fidēq; ſupplicis erubuit meq; in mea regna remiſit. Cicero in oratione pro L. ſylla in torca
Cōtinuatio tum aduerſarium a quo rex contumelioſe appellabatur conuerſus hac continuatione verborum ce
leri ꝛ clamoſa ſic vſus videtur: quid ſi hoc nō poſtulo: ſi ille labor meus priſtinus ſi ſollicitudo: ſi offi
cia: ſi opere: ſi vigilie deſeruntur amicis preſto ſunt omnibus: ſi neq; amici in foro requirunt ſtudium
meum neq; reſpu. in curia: ſi me non modo non rerum geſtarum vacatio: ſed neq; honorum neq; eta
tis excuſatio vindicat a labore: ſi voluntas mea: ſi induſtria: ſi domus: ſi animus. ſi aures patent om
diſtributio. nibus: ſi mihi ne ad ea quidem ꝙ ꝓ ſalute olim geſſi recordanda et cogitanda quicq; relinquit tpis
tandem hoc regiū appellabit. Ite in oratiōe ꝓ Quin. ligario: quid em̄ Tubero tuus ille deſtruct⁹ in
acie pharſalica gladius agebat: Cuius latus ille mucro petebat: q ſenſus erat armorū tuorū: que tua
mēs: oculi: manus: ardor animi: qd cupiebas: qd optebas qd: Nōne eiuſmodi he oratiōes ſunt: vt vt
inuitis nobis celerrime pronunciari oporteat. Diſtributio: hec a continuatione in hoc differt ꝙ nul
lis in illa vtimur interuallis: cum in hac raris vtamur: ꝛ breuibus: Uoce vti acuta: et intenta: cum in
hac: tum in illa ſolemus: hac diſtributione Laco hō apud vergilium vſus cognoſcit cū ait. Credits
auectos hoſtes: aut vlla putatis. Dona carere dolis danaum. Sic notus Ulyſſes Cohortatio ꝛc. Hac
in confirmatione ꝛ confutatione precipue vtimur: cum aduerſarij crimen amplificantes: ad iram in
dignationemq; auditorem concitamus. Quod facere apud Uerg venus videt dicēs. Sed regna tyri
germanus habebat Pygmalion ſcelere ante alios immanior omnis. Quos inter medius venit furor.
Cohortatio Ille ſychæum. Impius ante aras atq; auricecus amore. Clam ferro incautum ſuperat ꝛ. Conqueſtio
Cōqueſtio. hac in cōcluſione vtimur: cum rei incommoda amplificam⁹: et ad miſericordiā auditores cōmouem⁹
hac. Si non apud Uerg. vtitur: cum. Heu que me tellus: inquit que me equora poſſunt Accipere: aut
quid nam miſero mihi deniq; reſtat Cui neq; apud danaos vſq; loc⁹: inſuper ipſi Dardanide infen
ſi penas cum ſanguine poſcunt.

Sermo quo ꝓnūciād⁹.

Quo demō ſtratio.

Franciſcus Sermonis ꝑtes tres.

¶ Qm̄ igit̃ mollitudo vocis in tres ꝑtes diuiſa ē: ꝛ he ipſe ꝑtes in octo alias partes diſtribute ſunt: q̄ cuiuſq; idonea ꝓnūciatio ſit/demonſtrādū vr̃. Sermo cū eſt in dignitate plenis faucibus quā ſedatiſſima/ꝛ depſſiſſima voce vti ↄueniet: ꝛ ita tñ ne ab oratoria cōſuetudine ad tragicā trāſeamus. Cū aūt in demōſtratione/voce paululū attenuata/crebris iter uallis/ꝛ diuiſiōib⁹ oportet vti: vt ipſa ꝓnunciatiōe eas res/quas demōſtrabim⁹ iſerere/ atq; iterſecare

¶ Quoniā igit̃. que dicta ſunt colligit et dicēda ꝓponit. Tres partes ſermonem: cōtentionē: amplificationem. He in octo partes: ſermo in tres dignitatē: demonſtrationem: narrationem. Contentio in cōtinuationē ꝛ diſtributionē. amplificatio in cohortationem ꝛ conqueſtionem. Sermo cum ꝛc. A partibus incipit ſermonis et a dignitate prima: in qua cū ſermo eſt graui voce vtēdū eē dicit: q̄ faucēs qdā impleat: ſedatiſſima tñ depreſſiſſima ſit. Seruari hoc ꝑci pue in exordijs conuenit: q̄ nihil min⁹ decet q̄ clamor: vt ſupra q̄ oſtēſum eſt. plenis faucibus: pe

videantur in aīs auditorū. Cum aūt ſermo in narratiōe eſt: vocū varietate op⁹ eſt vt quo quicq̧ pacto geſtū ſit: ita narrari videat. Strenue qđ volum⁹ oſtē dere factū celeriuſcule dicem⁹: aut aliud ocioſe retardabim⁹: deinde mō acriter/tū clemēter: meſte/hilariter in oēs partes cōmutabim⁹: vt verba/ita ꝑnūciationē. Si qua inciderit ī narratiōe dicta/rogata: reſpōſa/ſi q̄ † admiratiōes de qb⁹ nos narrabim⁹/diligēter aīaduertem⁹: vt oīm ꝑſonaꝝ ſenſ⁹/atq̧ aīos voce exprimam⁹. Sin erit ſermo ī iocatione: leniter tremebūda voce cū parua ſignificatiōe riſus ſine vlla ſuſpitiōe nimie cachinatiōis: leniter oportebit a ſermone ſerio torquere ad liberalem locum vocem.

† Si que admiratiões: vt tu ne ille Eneas quē Dardanio Anchiſe alma Venus phrygii genuit ꝛc.

Grauitas tragedo in decens.

qui is a pulmone ſpirit⁹ egredit. quo aera ferīēte vox fit. Quis dubitet luminū dicēdi magiſtrum hmōi voce graui, ſcilicet ꝛ depſſa in illa inſigni ꝓ ſexto roſcio amerino oratione vſum fuiſſe. Cum ſic exorſus eſt. Credo ego vos iudices mirari qđ ſit qđ cū tot ſummi oratores homineſq̧ nobiliſſimi ſedeant ego potiſſimū ſurrexerim qui neq̧ etate: neq̧ ingenio: neq̧ auctoritate ſim cum iis: qui ſedeant cōparādus. Sed altiſſima. vt ſua ſponte: egredi videat. Depreſſiſſima: vt intonet quidē ſed minime inſurgat. Ab oratoria cōſuetudine nā grauitas oratorem decet: qua ꝛ ſi traged⁹ vtitur modum tñ excedit. Pleriq̧ eñ perſonas agit que ab inferis excitate loquuntur: vt adſum ab acherōtis infimo ſpecu ꝛ quis me nūc furor ſede ab infauſta abſtrahit? Que verba non plenis tantū faucibus: ſed horrenda quoq̧ voce: ꝛ aſpectu acri ꝓnuncianda ſunt. Cum autem eſt in demonſtratione hec quid a narratione differat dictum eſt. Sic eñ omnia ſigillatim narrat: vt ponere añ oculos videatur: idcoq̧ vtēdum ait voce attenuata et crebris interuallis vt membrum a membro ꝑ vocis interualla diuidat quod illa vergilii poſtulare videtur demōſtratio hec dicens. Altaria ad ipſa trementem. Traxit ꝛ in multo lapſantem ſanguine: nati. Implicuitq̧ manu crines: dextraq̧ coruſcum Extulit: ꝛ lateri capulo tenus abdidit enſem. Et diuiſionibus: expoſitio eſt eius quod ait crebris interuallis. Inſerere ꝛ interſecare vt nō tñ narremus ſed in animis quoq̧ auditorū collocemus Nō idē ſunt inſerere atq̧ interſecare. Nā cōiūgere illud ꝛ inſigere ſignificat: vt vn⁹ plāte ramuſculus: plāte alteri⁹ inſerit ſtipiti hoc ꝟo implicare eſt: ꝛ ita rem rei cōnectere: vt nō min⁹ cōtineat: q̄ cōtineat. Aſtronomi circulos q̄dam interſecare equinoxialem ꝛ ab eo interſecari. Cuꝫ aūt erit ꝛc.

Inſerere. Implicare

Oſtēdit qđ agēdū ſit cū in narratione ſermo fuerit. Uocum varietate: vt varia eſt narratio: ita vocum varietate opus eſt: ꝛ modo remiſſa: modo intenſa: modo mediocri voce vtendum eſt. Si ſtrenue ꝛc. Si prompte factum aliquid dicim⁹ adiuuare pronūciando debemus: ꝛ celerius q̄ cetera efferre: ſicut illud virgilii: naues que forte parate. Corripiunt onerantq̧ auro portātur auari Pygmalionis opes pelago dux femina facti. At aliud qđ non ita ſtrenue factum ſit: retardabimus pronūciando. vt Membra leuat vix ſenſim derriſſa grabato Sollicitaq̧ manu tenebras explorat inertes. quos verſus cū recitam⁹ nō poſſumus nō retardare vocē. Modo acriter vehemēter ira. ſcꝫ cū quadā indignatione: vt ille Sicheū Impius añ arao ꝛc. Tū clementer leni ꝛ ſedata voce qualem clemēter aliqđ factū poſtulat. vt O ſola infandos troie miſerata labores. Que nos relliquias Danaū terreq̧ mariſq̧. Omnibus exhauſtos iā caſib⁹: omnium egenos Urbe domo ſocias: Meſte. ſi materia meſta fuerit: vt Ipſa ſed in ſomnis inhumati venit imago coniugis ora modis attollēs pallida miris ꝛc. Hilariter: vt Attulit: ꝛ nobis aliqñ optantib⁹ etas Auxiliū aduentūq̧ dei Nā maxim⁹ vltor: Tergemini nece Gerionis ſpoliiſq̧ ſuperb⁹. Alcides aderat. Ut verba. Alius eñ verbis ſtrenue: aliis tarde: aliis meſte: alius hilariter facta narrant. Dicta vel facetias accipe: vel quecunq̧ dicta fuerint ſimplr. In narrationib⁹ aūt qđ dixerit aliqs qđ interrogat⁹ fuerit. qđ rñderit recitatur: in quib⁹ oīb⁹ voce ipſa ꝑſona exprimēda eſt: vt nō is qui narrat ſed is de quo narrat loq̄ videat Si de eo ſermo eſt q̄ timide rñderit timiditas voci ineſſe dꝫ: ꝛ contra audacia: ſi audacter locut⁹ eſt: vt O miſeri que tāta inſania ciues. Creditis auectos hoſtes ꝛc. Admirātes. vt Ecce aūt gemini a tenedo

Aſcenſius Ordo.

Q̄m igitur mollitudo diuiſa eſt in tres partes: videlicet in ſermonem: contentionem: ꝛ amplificationem: ꝛ he ipſe partes diſtribute ſunt in octo alias partes. Nam ſermo in quatuor diuiſus eſt contentio ꝛ amplificatio in binas videtur demonſtrandum que ſit idonea ꝓnunciatio cuiuſq̧. ſ. dictarū. Cum. i. quādo ſermo eſt in dignitate que prima ſermonis erat pars: tunc ſup. conueniet vti plenis faucibus voce q̄ ſedatiſſima ꝛ depreſſiſſima ꝛ tamē ita ne tranſeamus ab conſuetudine oratoria ad tragicā: q: tragedi nō tñ ſedata grauitate: ſed etiā horrenda vtunt: ꝛ nō ſolū depreſſiſſima voce: ſed etiam pre merore ſingultibus interrupta. Autē pro ſed: cū ſermo eſt in demonſtratione: tūc ſup. oportet vti voce attenuata paululū crebris interuallis ꝛ diuiſionibus: vt videamur inſerere atq̧ interſecare. i. diſtinguere in aīs auditorū ipſa pronunciatione eas res quas demonſtrabimus. Autē pro ſed: cū ſermo eſt in narratione: tūc ſup. opus eſt varietate vocum: vt quicq̧. i. vnumquodq̧ videamur ita narrari quo pacto geſtū eſt: vñ nos dicem⁹ celeriuſcule. i. modicum aut aliquātulū celeriter id qđ volum⁹ oſtendere factū ſup. eſſe ſtrenue. i. acriter ꝛ aloſe: at ſed: nos retardabimus ocioſe. i. lente ꝓnunciabim⁹ aliud. i. qđ nō ſit ſtrenue factū. Deinde commutabim⁹ mō acriter: tum. i. deinde clemēter ꝛ ita leniter meſte hilariter: in oēs ꝑtes: vt. i. ſicut mutabimus verba: ita ſup. ꝓnūciabim⁹ ꝓnūciatione Siqua. i. aliqua dicta: rogata. reſponſa. ꝛ ſi que. i. aliq̄ admiratiōes de quib⁹ nos narrabim⁹ inciderint in oratiōe: nos aīaduertem⁹ diligēter vt exprimam⁹ voce ſenſus atq̧ aīos oīm ꝑſonarū. Sin. i. ſed ſi ſermo erit in iocatione: que erat vltima pars ſermonis: oportebit torquere leniter vocem a ſermone ſerio. i. minus ſeuero ad iocum liberalem. i. nō ſcurrilē: voce tremebūda leniter cū ꝑua ſignificatione riſus: ſine vlla ſuſpitione nimie cachinationis. i. ꝓluſſimi riſus. quia diſſimulabimus nos velle ridere.

trãquilla p alta. Horreſco referẽs immẽſis orbibus angues ⁊c. Sin erit ſermo in iocatione: docet quã pnunciatiõe vtendũ ſit cũ iocoſum aliqd recitat. Leniter tremebũda vt velle riſum cõtinere: ſed oĩno non poſſe videamur: qđ feciſſe credimus. M. Craſſum illũ oratorẽ: qui cũ ſerio aduerſus. C. Memmiũ quẽ Heredipetã appellabat: auariciã obijciẽs: multa dixiſſet: veluti fabellam narrare accepit: cũ Largio quodã propter Anũ quãdã dixitẽ cõtendiſſe ⁊ eouſq; cõtentionẽ progreſſam eſſe: vt alter alterius brachiũ morderet. Itẽ cũ Terracinã veniſſet: ⁊ per oppidũ deambularet: omnibus parietibus vidiſſe inſcriptũ. M. M. L. L. L. ⁊ cũ queſiſſet ex ſene quodã quid ille ſignificarẽt litere: reſpõſum ab eo fuiſſe. Mordax. Memmius Largũ lacertũ Lacerat. Nimie cachinationis: effuſi ⁊ immoderati riſus: ideo iocoſa narrantes leniter tremula voce vtimur: ne petulãtes: procacesq; nimiũ videamur: ⁊ ſtulti: qui ⁊ voce admodũ tremula ridentes ſunt ⁊ toto corpore concutiuntur.

Heredipeta.

¶Quid in contentione agendum.

¶Cum aũt contendere oportebit: quoniã id aut p ꝯtinuationẽ/aut diſtributionẽ faciẽdũ eſt: ĩ ꝯtinuatione adaucto mediocriter ſono vocis vbis ꝯtinuãdis vocẽ quoq; iũgere oportebit/⁊ torqre ſonũ: ⁊ celeriter clamore vba ꝯficere: vt vim volubilẽ orationis vociferatio cõſequi poſſit. In diſtributione vocem ab imis faucibꝰ exclamatione ꝙ clariſſima adhibere oportet: ⁊ quantũ ſpacij per ſingulas exclamatiões ſumpſerimꝰ: tãtũ inter ſingula interualla/ſpacij cõſumere iubemur. In amplificationibꝰ cum cohortatione † vtemur/voce attenuatiſſima/clamore leni/ſono equabili/cõmutationibus crebris/maxima celeritate. In conqueſtione vtemur voce depreſſa: vt inclinato ſono/crebris interuallis/longis ſpacijs/magnis cõmutatiõibꝰ. De figura vocis ſatis dictũ eſt: nũc de corporis motu dicẽdũ videtur.

Quid i amplificationibus agẽdũ.

† Qñ mouetur idignatio: ſicẽ ptramus de Pyrrho. Ut tibi p ſcelere exclamat pro talibꝰ auſis Dij ſi qua eſt celo pietas q̃ talia curet perſolnãt grates dignas: et premia reddant.

Quid in cõqueſtione.

Aſcenſius.

¶Cum aũt ⁊c. Proſequitur membra ſecunde partis mollitudinis dicta. Aũt pro ſz: cũ. i. qñ oportebit ꝯtẽdere. i. habere vocẽ contentã: qñ id faciendũ eſt per cõtinuationẽ aut per diſtributionẽ: ea enim ſunt contentionis membra: oportebit in cõtinuatione: ſono vocis adaucto mediocriter iũgere quoq;. i. etiã cõtinuare vocem verbis cõtinuãdis. i. vt verba cõtinuabunt: ita ⁊ vocẽ cõtinue cõiũgemus: et oportebit torquere ſonũ: ⁊ cõficere. verba celeriter clamore. i. per clamorẽ: vt vociferatio poſſit conſequi vim volubilẽ. i. flexibilẽ: orationis: hoc eſt vt voce celeritatẽ vboꝝ equemus. In diſtributione. i. qñ vtemur cõtentione per diſtributionẽ: oportebit adhibere vocem ab imis faucibus exclamatione ꝙ clariſſima. i. quantũ fieri poterit clariſſima: ⁊ nos iubemur ſcʒ a rhetoribꝰ: cõſumere tm̃ ſpacij inter ſingula interualla: quãtũ ſpacij ſumpſerimꝰ per ſingulas exclamationes. Deinde declarãs tertiũ mẽbrũ mollitudinis dicit Nos vtemur amplificationibꝰ cum hortatione. i. qñ vtemur priore membro amplificationũ que eſt cohortatio: voce attenuatiſſima. i. ſubtiliſſima: clamore leni: ſono equabili. i. ſui vbiq; ſimili: cõmutationibꝰ crebris ⁊ maxima celeritate in cõqueſtione. i. in amplificationibꝰ cũ cõqueſtione vtemur voce depſſa: ⁊ ſono inclinato interuallis crebris. i. ſpacijs longis ⁊ ſup. cõmutationibus magnis. Satis dictum eſt de figura vocis: nunc. i. deinceps videtur dicẽdũ de motu corporis.

¶Cũ aũt. Docet quid in cõtẽtione agendũ ſit: ſiue ea in cõtinuatione: ſiue in diſtributione fuerit. In cõtinuatione mediocriter adaugendũ vocis ſonũ dicit in cõtinuatione: vt paulatim vox inſurgat. Uerbis cõtinuat ⁊c. Ut quẽadmodũ verba verbis cõnectunt ⁊ cõfirmant: ſic ⁊ vociferatio vociferationẽ celerrime ꝯſectetur. Cõfingere vba cum clamore: hoc eſt verba excogitare in quibus clamor ineſſe videat. Ut volubilẽ ⁊c. Ut vbis pnũciatio accõmodet: ⁊ ipſorũ vim ac celeritatẽ vox ipſa imitari videat: vt Uergilij exẽplo ſupra eſt oſtẽſum. In diſtributione. Docet qđ in diſtributiõe ſeruãdũ ſit. ⁊ ab imis faucibꝰ emittẽdã vocẽ dicit: ſic aũt exclamandũ: vt exaudiri: ⁊ pcipi clariſſime verba poſſint: tm̃ aũt ſpacij in tacẽdo p ſingula interualla ꝯſumẽdũ ꝙtũ in ſingulis exclamationibus cõſumptũ fuerit. Quod certe Ci. fecit. Cũ ait: iterũ me petit: iterũ me aggredit. Maior mihi moles mihi maius moliendũ eſt facinus. Qui ſuſpitionẽ illaꝫ: ciuiũ cõprimã. In amplificationibus: quid agẽdũ ſit in amplificationibus nũc admonet: ⁊ a cohortatione incipit: in qua qđ ſeruari oporteat oñdit. Uoce attenuatiſſima: nõ humili: ſʒ acuta: que auditorũ aĩos penetret: quali vſus Ci. non dubitat: cũ ait. Dura mihi medius fidiꝰ: ⁊ crudelis iã fortuna ppli Romani videbat: q̃ tot annos illũ hac i republica inſultare videret: ⁊ pateret: polluerat ſtupro ſanctiſſimas religiones: ſenatus grauiſſima decreta perfregerat pecunia ſe palã iudicibus redemerat: vexarat in tribunatu ſenatũ: oĩm ordinũ ꝯſenſu p ſalute rei publice geſta reſciderat. Me pᷓria expulerat: bona diripuerat: domũ incẽderat: liberos cõiugem meã vexauerat. Cn. Põpeio nefariũ bellũ indixerat: magiſtratuũ priuatorũq; cedes effecerat: domũ mei fratris incenderat. Uaſtarat Hetruriam multos ſedibꝰ ac fortunis eiecerat. Inſtabat vrgebat. Capere eius amẽtiã ciuitas: italia regna non poterat. Clamore leni: moderato. Nimia enim vociferatio inſanorum omnino videtur eſſe. Sono equabili continuatio in eadem voce vna atq; eadem vox: ſicut inceperit: deſinat: ⁊ que acuto ſono ceperit non terminetur in grauem. Cõmutationibus: vt pro qualitate verborum: ⁊ membrorũ orationis vox cõmutetur: nõ quod eadem attenuatiſſima ſemper eſſe nõ debeat: ſed vt nunc aliꝰ: nũc depreſſius efferat. Maxima celeritate: vt inter mẽbra: ⁊ clauſulas orationis fiant quidẽ interualla: ſed breuiſſima: ⁊ ſingula membra ac clauſule ꝙ celerrime proferant. In cõqueſtione. Quid agẽdũ in cõqueſtione ſit oſtẽdit. Uoce depſſa humili ⁊ minime erecta: vt pre dolore vix loqui poſſe videamur. Inclinato. Sono nõ acuto ⁊ ſublimi: ſed

Uociferatio nimia videt inſanorũ.

veluti in vnum deſcendente. Crebris interuallis: vt ſepe reſidat vox: et ſileatur: ſed longis ſpatijs. Magnis commutationibus: vt modo plus: modo minus vox inſurgat: depreſſa tamē: ⁊ inclinatio ſono ſemper ſit. Que omnia ſeruaſſe Ciceronē in diuina illa pro Milone oratione quis non ſibi perſuadeat? Quid iam reſtat? quid habeo: quid faciam pro tuis in me meritis niſi vt eam fortunā quecunqȝ erit tua ducam meā: non recuſo: non abnuo: voſqȝ obſecro iudices vt veſtra beneficia que in me contuliſtis: aut in huius ſalute augeatis: aut in eiuſdem exitio occaſura eſſe videatis.

¶ De motu corporis. Titu. vi.

¶ In vultu pudor: in geſtu venuſtas ſemper habenda eſt dum oratorem gerimus.

Motus corporis eſt geſtus/ ⁊ vult⁹ moderatio quedā/ que pronūcianti conuenit. et probabiliora reddit ea que pronūciantur. Cōuenit igitur in vultu pudorē/ et acrimoniā eſſe. In geſtu nec venuſtatē cōſpicuā/ nec turpitudinē eſſe: ne aut † hiſtriones/ aut † operarij videamur eſſe. Ad eaſdē igitur partes in quas vox eſt diſtributa: mot⁹ quoqȝ corporis ratio videtur eſſe accōmodāda. Nam ſi erit ſermo in dignitate: ſtātes in veſtigio leui dextere motu loqui oportebit: hilaritate/ triſticia/ mediocritate vult⁹ ad ſermonis ſnīas accōmodata. Sin erit in demōſtratione ſermo/ paululū corpus a † ceruicib⁹ dimittem⁹: nā hoc eſt a natura datū: vt quā proxime tum vultū/ tū manū admoneam⁹ ad auditores: ſi quā rē docere eos/ ⁊ vehemēter inſtigare velimus. Sin erit in narratione ſermo idē mot⁹ poterit idone⁹ eſſe/ q paulo ante demōſtrabatur in dignitate. Sin in iocatione: vultu quādā debem⁹ hilaritatē ſignificare/ ſine cōmutatione geſt⁹. Sin ptēdem⁹ p cōtinuationē brachio celeri/ mobili vultu/ acri aſpectu vtemur. Sin ptētio ſit ⁊ p diſtributionē celeri porrectiōe brachij/ ābulatione pedis dextri rara ſupploſiōe: acri/ ⁊ defixo aſpectu vti opȝ.

† Aut hiſtriones nimia venuſtas facit nos videri mimos qui nimiū ſubtiliter ſe gerūt.

† Aut operarij hoc refertur ad turpitudinē: q̄ cōuenit agricolis: hi cū narrant pectus auditoris modicū percutiūt.

† Ceruix colli pars poſterior anti qui: vt Quin. att.) ceruices dicebāt p̄muſqȝ hortēſi⁹ ceruicē dixit. Cice. in Uatini. Inflato collo: tumidis ceruicibus intuliſti.

Franciſcus

¶ Motus corporis. Oīs actio vt dictū eſt. In duas diuidit partes voce ⁊ geſtū: de varia vocis figura iam precepit: nunc geſtum aggredit: motūqȝ totius corporis: quē reb⁹ ⁊ voci accōmodem⁹ neceſſe eſt: ſi auditores mouere: ⁊ in varios affectus agere volumus: quātū aūt habeat geſtus in oratione momēti vel ex eo ſatis patere dicit Quint. q plerạqȝ etiā citra verba ſignificat: cum nō manus ſolū ſed vultus etiam noſtrā declaret volūtatē ⁊ in multis pro ſermone ſit: ⁊ ſalutatio frequēter ſine voce intelligat. De geſtu igitur q̄ ſm octo ante dictas multitudinis partes variād⁹ eſt: iam pcipit: prius autē q̄d ſit corporis motus definit. Geſtus q̄ ex motu corporis cōſtat: facie excepta. Et

Facies vultus.

Motus exteri intima nunciant.

vult⁹ facies in hoīe eadē ſemper eſt: vultus mutat: q̄ a volēdo dr: q̄litatē autē faciei ſignificat: quā pro animi ſumit affectu. Cic. lib. de legib⁹. Tum is q̄ dicit vult⁹: q̄ in nullo eſſe aīali p̄ter hoīem pōt indicat mores animi. Cui⁹ vim greci norunt: nomen oīno nō habent. Probabiliora: dīcatur enim maxime vult⁹: vt Quin. att. Hoc ſupplices: hoc minaces: hoc blādi: hoc triſtes: hoc hylares: hoc erecti: hoc ſubmiſſi ſum⁹: hoc pēdent hoīes: hūc intuent: hūc ſpectant: ⁊ anteqȝ dicam⁹: hoc quoſdaȝ amam⁹: hoc odim⁹: hoc plurima intelligim⁹: hic eſt ſemper pro oībus verbis: q ſi vult⁹ a dicente diſſentiat: ⁊ triſtia dicam⁹ hylares: affirmem⁹ aliqua renuētes: nō auctoritas modo verbis: ſed etiā fides deſit. Et Orati⁹ att. Triſtia meſtū. Uultū v̄ba decēt: iratum plena minarū. Ludentē laſciuia: ſeuerum ſeria dictu. Idē ſi vis me flere dolendum eſt. Primū ipſi tibi ⁊c. Iure optimo igitur vultus moderatio precipue hic a Cice. Commēdatur. Conuenit enim ⁊c. Generale preceptū prius tradit ad ſpecialia: deinde

Duo in vultu ſeruāda.

cōuertitur: duo igitur ſeruanda in vultu dicit pudorē ⁊ acrimoniā: vt neqȝ inuerecūde nimis dicamus ſed vehementia: que modum tñ nō excedat: vt a iuſtitia rea poſtulat. Duo itē in geſtu vitanda admonet venuſtatē ac turpitudinē: vt neqȝ modeſtus nimiū: ac ſpecioſus ſit geſtus qualis hyſtrionū q̄ mationas agūt: ꝯſueuit eſſe. neqȝ nimiū ineptus ac ruſtic⁹: qualis mechanicoꝝ: et operarioꝝ eſt: q̄ manuū labore victum q̄rūt. Mediocritas igit in

¶ Motus ⁊c. Primo deſcribit motū corporis dicēs. Mot⁹ corporis eſt q̄dā moderatio geſt⁹. ſ. actiōis ⁊ duct⁹ toti⁹ corporis p̄ter faciē: vñ addit: ⁊ vult⁹: q̄ moderatio ꝯuenit pnūciationi: ⁊ reddit. i. efficit ea: que pnūciant pbabiliora. ſ. qȝ per ſe ſint. Igit vt ſciam⁹ q̄lis moderatio ſit neceſſaria. Cōuenit. i. ꝯueniēs eſt: pudorē. i. verecūdiā ⁊ acrimoniā eſſe in vultu: ⁊ ꝯuenit nec venuſtatē ꝯſpicuā. i. euidētē ⁊ nimis apparētē: hoc eſt elegātias delitioſas ⁊ hiſtrionicas: nec turpitudinē. i. obſcenā ruſticitatē ꝯſpicuā. i. etiā euidētē: eſſe in geſtu: ne videamur eſſe aut hiſtriones. i. mimi: pp̄ter ꝯſpicuam venuſtatē in geſtu: aut opa̲rij ſcȝ operū turpiū: vt fabri ferrarij: crepidarij: lanij: agricole ⁊c. Propter ꝯſpicuā turpitudinē in geſtu. Igit ratio mot⁹ corporis: vr̄ quoqȝ. i. etiā accōmodāda: ad eaſdē partes in q̄s vox eſt diſtributa: vt ad ſermonē: ꝯtētionē: ⁊ amplificationē. Nam ſi ſermo erit in dignitate: oportebit nos ſtātes l veſtigio. i. altero pede pręſo q̄ſi ad pgrediēdū: loq̄ ſup. cū leui. i. modico motu dextre. ſ. man⁹: et hoc hylaritate: triſticia mediocritate. i. media inter vtranqȝ diſpoſitionē: vult⁹ accōmodata ad ſnīas ſermonis: vt in ſentētijs triſtib⁹ ⁊ ſeueris inſit triſtis ſeueritas: in letis ⁊ exhilarātibus inſit leta hilaritas: in mediocrib⁹ vtriuſqȝ mediocritas. Sin. i. ſed: ſi ſermo erit l de

monſtratione(nō dices in genere demōſtratiuo:quia de eo non loquitur ſeorſum:ſed in ea parte ſermonis quā ſupra demonſtrationem vocauit)nos dimittemus:ideſt ſeiungemus: corpus paululum:ideſt modico tractu a ceruicibus extēſo videlicet ad auditores capite:nā hoc eſt datum:ideſt inſitum a natura vt admoneamus ad auditores ꝙ proxime:ideſt vt maxime prope fieri poteſt:tum:id eſt & vultum:tum:ideſt & manum:ſi velimus docere eos quam:id eſt aliquam rem & velimus eos inſtigare:ideſt impellere ad aliqd faciendum aut credēdum:vehementer.Sin.i.ſed ſi ſermo:ideſt illa prima pars vocis:erit in narratione:ideſt tertia ſpecie ſua:idem motus qui demonſtrabatur paulo ante in dignitate:ideſt dum ſermo eſt in dignitate:poterit eſſe idoneus. Sin:ideſt ſed ſi ſup.ſermo erit in iocatione que eſt tertia pars:nos debemus ſignificare: ideſt indicare & preferre vultu:quandā hilaritatem ſine commutatione geſtus alioquin poſſet dici Perſianum illud.An Romule ceues:Et hec de prima parte vocis.De ſecunda dicit ſic.Sin:ideſt ſed ſi cōtendemus.i. vtemur cōtentione per continuationem(que prior ſpēs eius ſupra poſita eſt)nos vtemur brachio celeri:vultu: ideſt diſpoſitione faciei per quam voluntas indicatur:mobili:ideſt variabili aut potius (quia aſpectu ſubiungitur) vultu:ideſt facie ipſa mobili:ideſt agili & traducibili modo in dextrā:modo in leuā: et aſpectu:ideſt oculorum precipue applicatione acri. Sin:ideſt ſed ſi cōtentio fiet per diſtributionem que ſcḋa eius pars eſt:oportet aut oportebit:vti celeri porrectione:ideſt extenſione brachij:et ambulatione:ideſt quaſi progreſſione:& ſupploſione:ideſt moderata pulſatione dexteri pedis:qui pes dexter ſolum pulſet:& aſpectu acri & defixo.

vtroq; vultu.ſ.& geſtu ſeruāda eſt Quin.ꝗ3 authore capiti artis eſt dicere qḋ facias:idem ait.Norit ſe quiſq; nec tantum ex cōibus preceptis ſed etiā ex natura ſua capiat conſilium formāde actionis:et regnare maxime modum et ita temperādū actionē:ne dū actoris captamus elegantiam: perdam⁹ viri boni & grauis auctoritatem: pudorē:verecūdiam: Acrimoniā vehemetiā:ac ſeueritatē quandā cū pudore cōmixtā. Acrimonia
Ambo enim hec ſimul cōueniet in vultu eſſe. Nec venuſtatē &c. ne ſpecioſitas quedam nimia ad faſtidium vſq; ſpectantiū accedat ſi omnes pſequamur argutias:et geſticulationes. Turpitudinem ineptias & ruſticitatem vt illis vtamur vitijs que li.ie.inſtitu.oratorarū Fabius notat:hiſtriones ꝗ nimia & odioſa vtūtur venuſtate:dū affectib⁹ ſingulis plurimū ſeruiūt.Aliud comedia ſapit:aliud oratio ꝗ nimium condita eſſe non debet cū actiōe conſtet:nō imitatione vt Quint.ait. Inter comediā & orationē quid intersit.

Ad eaſdē igit̄ partes &c.Quidem vultus & corporis motus probabiliora reddūt que dicunt̄:medio critate ſeruata: ſpecialia de illis precepta ſubiungit:et quo pacto ſuis accōmodentur oſtendit.Motus corporis : qui geſtū & vultum cōplectitur. Nam ſi erit ſermo:ſi inquit in dignitate ſermo erit:in veſtigio ſtare oratorem oportebit:et leni ac moderato dextre motu loqui:ſtare autē in veſtigio eſt nō adequatis vtrinq; pedibus:promoto ac porrecto paulum pede altero:ita vt impares ſint pedes:et paſſus fieri videatur:in eodem loco conſiſtere : minimeq; corpore cōmoueri.Quin. dextrū pedem proferendum eſſe inquit a leua iudicis ſedētis:q: ex altera parte multi geſtus neceſſe eſt in ſiniſtrum cāt vt ad iudicem ſpectent. Leui dextre motu:ne operarij videātur eſſe.Manuū geſtus neceſſarius eſt:ſine quo mancam ac truncā actionem Quin.dicit eſſe. Nam cetere partes loquentē adiuuant.Manus vero ipſe pene loquunt̄(idem author)geſtum illum verecundo orationi eſſe aptiſſimum:quo quis vtitur primis leuiter in ſummū coeuntibus digitis nō procul ab ore aut pectore refertur ad os manus.Et deinde prona:ac paulum prolata laxatur.Et hoc modo cepiſſe Demoſthenem credit in principio pro Cteſiphonte timido ſubmiſſoq;:ſic item formatam Ciceronis manum dum pro archia diceret:ſi quid eſt in me ingenij iudices &c.Hilaritate:vt ſi hilariores ſit hilari vultu proferatur:ſi triſtis/triſti. Mediocritate: vt modus aſſit:et nihil fiat nimis. Sin erit in demonſtratione Cum res demonſtratur:et auditorum oculis ſubijcitur. Paululum corpus a ceruicibus dimittemus:hoc eſt quaſi corpus a ceruicibus ſeiungemus cum ipſum retrahemus:caput in auditorem immittentes atq; inclinantes. Nam hoc eſt a natura datū. Rationē reddit:quare caput a ceruicibus dimittendam ſit:quoniam a natura hoc omnibus datū eſt:vt qui docere volunt caput & manus in auditores dirigant:& hoc mō proxime ad eos accedant. Modeſte tamen hoc quoq; faciendum eſt:ne inuadere non docere qui audiunt videamur:qḋ vitium in primis deforme eſt:& a Quin.reprehenditur.Inſtigare ad iram & indignationem concitare:qḋ tunc pcipue fit cū ſcelus aduerſariorū per demonſtrationem ante oculos ponitur auditorū.Sin erit in narratiōe ſtandum dicit eſſe in veſtigio:& leui dextre motu ſicut in dignitate loquendum:quo geſtu viſum credimus Ciceronē ipſum cum ita narrat.P.Clodius cum ſtatuiſſet omni ſcelere in pretura vexare rēpublicā &c.Si in iocatione cū iocoſum aliqḋ a nobis ḋ::illud cuſtodiamus opꝫ vt toto corpe immoti permaneamus:& tantum hilari ac rubicundo vultu ſimus.Turpe enim eſt:riſu toto corpore agitari : hoc ſeruaſſe Craſſum non ambigimus cum fictam in Memmium fabellam recitauit.Sin contendemus quid in contentione agendum ſit(mouet:& celeri brachij ac faciei motu ſeueroq; aſpectu vtendum ait.Nec ab re.Hoc enim verborum certamen tantam habere ſolet vim atq; acrimoniam vt parum a vera pugna abeſſe videatur:quis non vel ſe enim illos Vergilij verſus legens hec efficit: At nō ille ſatū quo te mētiris Achilles Talis i hoſte fuit Priamo &c.Si cōtentio fiet &c.In cōtētiōe p diſtributionē interuallis vtimur vocis:ideoq; per ſingula membra porrigendum brachiū dicit & dextro pede inambulādum ſupplodendumq; quod feciſſe Ciceronem arbitramur:cum ait iterum me petit &c. In ambulatione pedis quod modeſte tamen et raro faciendum eſt ne ſi crebro diſcurſaverimus tale aliquid in nos dicat quale a flauio virgineo rhetore iit quendam eius temporis Antiſophiſtam manaſſe dicitur De quo quia crebro excurriſſet : et inambulaſſet interrogauit: quot milia paſſuum declamaſſet.Pedis dextri qui ſemper porrigitur vt in ſiniſtro latere geſtus fiat:in dextro quod fieri vix vnq; ſolet:nec quemq; alium veterum ꝙ Demetrium decuit.ait Quintilianus.Supploſione:moderata pedis pulſatione que auctore Quintiliano vt loco oportuna eſt in contentionibus aut incipiendis aut finiendis:ita crebra inepta eſt:& deſinit iudicem in ſe conuertere.Defixo. vt immotis oculis aduerſarium intueamur:quod irati facere ſolent.Si vtemur amplificatione.Eadem inquit omnia amplificationi conuenire que per cohortationem fit que contentioni conueniunt per continuationē facte.Niſi ꝙ cohortatione geſtus tardior paulo:et conſideratior debet eſſe.Pau=

Stare i veſtigio.
manuū locutio.
Caput cur paulum a ceruicibus dimittēdū.
Inſtigo.
In quo latere geſtus fieri debeat.

lo tardior. Quod Cicero ſeruauit: cum ait polluerat ſtupro ⁊ cetera.

Franciſcus ¶ Sin vtemur amplificatione per conqueſtionem: quid agendum ſit in conqueſtione admonet. Feminneo plancttu: vt nūc pectus: nūc caput pulſemus: quod ſeruaſſe Ci. quis nō videt: cū ait: quid tam reſtat ⁊c. Femineum aūt plangorem dicit: quoniam earum eſt pectus plangere ⁊ ora in dolore nō virorum. Unde Lydij cum defunctos lugebant: veſtem induebātur muliebrē. Sedato vt dolēius non furioſi videatur eſſe. Conſtāti: vt verus non fictus dolor eſſe credatur. Non ſum neſcius ⁊c. Quadā vtitur excuſatione non ignorare ſe dicēs quantam: et ꝙ arduam rem agreſſus ſit: qui de motu corporis ⁊ figura vocis ſcribere auſus ſit: quod difficillimū iudicatur: ⁊ non propterea egiſſe hoc: quod fieri commode poſſe arbitraretur: ſed hoc quod fecit: non inutile futurum exiſtimaſſe: vt multi qui tres tātum partes rhetorices eſſe voluerunt inuentionem: diſpoſitionem: elocutionem: quoniā memoria ⁊ pnūciatio a natura ſint: ⁊ tradi a natura nō poſſunt. Satis cōmode: quoniam ⁊ ſi artificio iuuatur: in natura tamē poſita eſt actio. Admonere: veluti quandam deguſtationem facere vt cetera que non precipiuntur exercitatione lector comparet. Hoc tamen ⁊c. pronūciationem laudat. Que ſi bona fuerit: fidez actioni comparabit: efficiet enim: vt vera eſſe credantur que dicerentur: idem ⁊ Quin. ait. Nunc ad theſaurū ⁊c. Poſtꝙ de pronunciatione ſatis dixiſſe viſus eſt: ad memoriam tranſit: quam inuentorum theſaurū atꝗ oim partiū rhetorices cuſtodem iure optimo appellat: cetere enī partes hoc veluti ſpiritu cōtinētur: vt Quin. ait: ⁊ ois diſciplina memoria ꝯſtat: fruſtraꝗ docemur ſi quicquid audimus preterfluat. Vñ ⁊ ſic definiuit Cic. Memoria eſt firma animi rerum verborum ⁊ diſpoſitionis perceptio. Ab alio ſic deſcribit. Memoria eſt velox animi ⁊ firma perceptio cuius facultatem fouet exercitatio lectionis: narrationiſꝗ intentio ſtyli cura: redditio ſollicita et diligens et iteratio atꝗ repetitio frequens. Cicero. li. ij. de oratore quātus fructus ſit quantaꝗ vtilitas aperiſſime declarat.

Lydij morts luctus.

Ois doctrina conſtat memoria.

Memoria quid. Quid memoria.

¶ Qui geſt⁹ in cohortatiua amplificatione tenēdi ꝗ in cōqūſtiua:

¶ Sin amplificatiōe per cohortationē/paulo tardiore: ⁊ cōſederatiore geſtu conueniet vti ſimilibus ceteris rebus/atꝗ in cōtentione per ꝯtinuationē. Sin vtemur amplificatione per cōqueſtionez: feminneo plāgore/⁊ capitis ictu nōnunꝗ ſedato/⁊ ꝯſtāti geſtu: meſto/⁊ ꝯturbato vultu vti oportebit. Nō ſū neſcius ꝗtū ſuſceperiz negotij: qui motus corporis exprimere verbis/⁊ imitari ſcriptuta conat⁹ ſuz voces: veruz nec hoc confiſus ſum poſſe fieri: vt de his rebus ſatis commode ſcribi poſſet: nec ſi id fieri nō poteſt: hoc quod feci fore inutile putabā: ꝓpterea ꝙ hic admonere voluim⁹ qđ oporteret: reliqua tra demus exercitationi. Hoc ſcire tamen oportet pronunciationē bonam eo proficere: vt res ex † aīo agi videatur. Nunc ad theſaurum atꝗ oim partiū rhetorice cuſtodem memoriam tranſeamus.

† Ex aīo agi: qr nō pōt hō cognoſcere vi ret: niſi ita exprimat fo ris ſicut ſentit animu⁹ ꝑ geſtus.

Aſcenſius: Ordo.

¶ Sin vtemur ⁊c. Deſcribit motū corporis in tertia ſpecie orationis dicens: ſin. i. ſed ſi: vtemur amplificatione per cohortationem i. ſcdm priorem ſpeciem eius: tunc ſup. conueniet vti geſtu tardiore paulo: et geſtu conſideratiore: id eſt moderatiore: vt fit a circūſpectis ⁊ conſideratis viris: ⁊ oportet vti ceteris rebus ſimilib⁹: atꝗ: id eſt veluti in cōtentione per continuationez. Sin. i. ſed: ſi nos vtemur amplificatione per conqueſtionem: oportebit vti nonnunꝗ feminneo plangore. ⁊ pectoris concuſſione. et ictu capitis ſed ſedato: ne tragediam agere videamur: ⁊ geſtu conſtanti: ⁊ vultu meſto et conturbato. Non ſum neſcius. i. non me fugit aut non latet: ſed bene ſcio: quantum negocij ſuſceperim. ſ. ſcribendum: qui conat⁹ ſum exprimere verbis motus corporis: et imitari ſcriptura voces i. qualitates vocum. Utrum. i. ſed: nec confiſus ſuz: hoc poſſe fieri: id eſt vt poſſet ſcribi. ſ. a me: aut a quouis alio: ſatis cōmode de his rebus. vez de motu corporis ⁊ vocibus: nec putabā hoc qđ feci fore inutile: ſi. i. tametſi id nō poteſt fieri. ſ. ſatis commode. Ideo autem putabam non fore inutile: propterea ꝙ voluimus admonere hic. i. in his preceptis: ſup. id qđ oporteret: aut quid oporteret ſup. fieri aut ſciri: nos tradcmus. i. committemus exercitationi: reliqua vt que ſcribi non poſſunt exercitando doceātur. Tamen oportet hoc ſcire: bonam pronunciationem proficere eo. i. ad id: vt res videatur agi ex aīo. i. ex animi ſententia ⁊ non ficto pectore. Nunc. i. deinceps tranſeamus ad Theſaurum. i. recondit oriū inuentorū atꝗ oim partium rhetorice: vez ad memoriam: aut ad memoriam appoſitorie theſaurum ⁊c.

¶ De memoria. Titu. vij.

¶ Memoria quedam naturaliter inſita: altera preceptionum quaſi regulis artificioſe queſita.

Memoria vtrum habeat quiddam artificij: an omnis a natura proficiſcat: alind dicendi tempus idoneum dabitur. Nūc perinde atꝗ conſtet: in hac re multū va-

Franciſcus ¶ Memoria vtrum habeat ⁊c. Queſtionē proponit anteꝗ ad memorie precepta deſcēdat: vtrū aliqđ artificij habeat: an ois a natura pficiſcat: qđ indiſcuſſuz relinqt et cur relinquat rationez ſubijcit magis ſe idoneo tēpore dicturū pollicens. Utrum habeat aliqđ artificij. Quidam vt Quin. ait: nature modo munus eaz eſſe exiſtimarūt eſt aūt in ea nō dubie plurimū: ſed ipſa excolēdo: ſicut alia

lere artẽ/ ⁊ preceptionẽ: ita ⁊ de re loquemur. Placet enĩ nobis eſſe artificiũ † memorie: quare placeat alias oſtẽdemus: in preſentia cuiuſmodi ſit ea: aperiem⁹. Sunt igiť due memorie: vna naturalis/ altera artificioſa. Naturalis eſt/ que noſtris animis inſita eſt: ⁊ ſine multa cogitatione nata. Artificioſa eſt ea/ quã cõfirmat inductio quedã/ ⁊ ratio preceptionis. Sed quia reb⁹ in ceteris ingenij bonitas imitatur ſepe doctrinã: ars porro nature cõmoda confirmat/ ⁊ auget: ita fit in hac re. vt nõnunq̃ naturalis memoria (ſi cui data eſt egregia) ſimilis ſit huic artificioſe. Porro hec artificioſa nature cõmoda retinet: ⁊ amplificat rõne doctrine. Quapropter naturalis memoria ꝑceptione cõfirmanda eſt: vt ſit egregia: ⁊ hec q̃ doctrina dať/ indiget ingenij. Nec hoc magis/ aut min⁹ in hac re q̃ in ceteris artib⁹ fit: vt ingenio/ doctrina/ ꝑceptione: natura niteſcat. Quare ⁊ illis q natura memores ſunt vtilis hec erit inſtitutio: qđ tute paulopoſt poteris intelligere: ⁊ ſi illi freti ſuo ingenio nr̃o nõ indigerẽt: tñ iuſta cauſa daretur quare his q min⁹ ingenij habẽt adiumẽto velimus eſſe. Nunc de artificioſa memoria loquemur.

Memoria naturalis.

Artificioſa.

Naturalis mẽoria artificioſe qñq̧ ſimilis.

† Memoria quodã artificio cõparari poteſt: cõſtat etiam ⁊ natura: ⁊ artẽ ꝯſtare memoriã: a natura q̃dem naſci: ab arte excoli: ſi q̃d obſtiterit.

Arteſſus.

Ordo.

¶ Memoria. Deſcripturus memoriã ⁊ que eam concernũt. Primo mouet dubiũ: an memoria artificio iuuetur: deinde eo preſuppoſito diuidit eam in naturalẽ ⁊ artificialem: et quia naturalis non eſt preceptis tradenda: ſed artificialis que ab arte dependet naturalẽ multum iuuat: ideo ad artificialis precepta tradenda progreditur. Ordo eſt. Aliud ſcilicet q̃ preſens tempus: idoneum dicendi: id eſt diſputandi virũ memoria habeat quiddã artificij: an omnis: id eſt tota proficiſcatur a natura dabitur ſcilicet nobis: nunc loquemur de ea re: id eſt de memoria: ita. i. ſic perinde atq̧. i. ac ſi: conſtet: id eſt euidens ſit: et ſine controuerſia inter omnes cõueniat: artem ⁊ preceptionem valere multũ in hac re. i. in memoria augenda. Placet enim nobis artificiũ. i. adiumentũ artificioſum memorie eſſe. i. reperire: nos oſtendemus alias. i. alio tempore quare ſup. id placeat: et aperiemus in preſentia cuiuſmodi ea ſcꝫ memoria precipue. artificialis ſit. Igitur vt id aperiamus memorie ſunt due: vna ſup. eſt naturalis: altera ſup. eſt artificioſa. Naturalis eſt ea que eſt inſita animis noſtris. i. virtuti memoratiue ab animo dependenti: licet in poſtica capitis cella organũ habere dicatur: et que nata eſt ſine multa cogitatione. i. ſine accuratione noſtra. Artificioſa eſt ea quã quedam inductio: ſcilicet ad credendum: id eſt perſuaſio cõfirmat: et ratio preceptionis: ideo autem inductionẽ premittit: quia oportet addiſcentem credere. Sed quia bonitas ingenij: id eſt naturalis capacitatis: imitatur ſepe doctrinam in ceteris rebus: porro. i. ſed profecto: ars confirmat et auget commoda nature: ita id eſt con ſimiliter fit in hac re: vt nonnunq̃ memoria naturalis ſi data eſt alicui egregia,: ſit ſimilis huic artificioſe et ita vtraq̧ alteram imitetur. Porro: id eſt ſed hec artificioſa retinet commoda nature: id eſt naturalis memorie: et amplificat ſupple ea ratione doctrine. Quapropter memoria naturalis eſt confirmanda preceptione vt ſit egregia: id eſt excellens: et hec que datur doctrina: id eſt per doctrinam: hoc eſt artificioſa: indiget ingenij: id eſt capacitatis nobis ab natura ingenite. Nec hoc ſit magis aut min⁹ in hac re q̃ in plura augetur. Aliud dicendi ⁊c. Cũ de oratore ſcribemus. In quo lib. Quare ꝯfiteor equidẽ inquit: huius boni naturã eſſe principẽ: ſicut earum rerũ: de quibus ante locutus ſum omniũ. Sed hec ars tota dicẽdi: ſiue artis imago quedam: ⁊ ſimilitudo eſt: habet hanc vim: nõ vt totũ aliquid cuius in ingenijs noſtra pars nulla ſit pariat: ⁊ procreet: verũ vt ea que ſunt orta iam in nobis: ⁊ procreata: educet atq̧ confirmet. Et certe initia artium olim a natura ꝓficiſcũtur cetera exercitatio cõparat. Artem autem memorie primũ oſtẽdiſſe Simonidem Chium ferunt vulgata illa fabula quã Cice. lib. de oratore ſcđo. Quin. lib. xj. inſtitutionũ oratoriarũ ſcribit. Cognitũ autem eſt: ⁊ aperte cõprehenſum ex illo Simonidis facto: cũ quo quiſq̧ loco obtritorum cubuiſſet oſtendit: ordinẽ eſſe qui precipue memorie lumen afferat: quantũ aũt natura ſtudioq̧ memoria valeat: permulti ex veteribus teſtes ſunt: vt Themiſtocles quẽ vnum intra annũ optime locutuꝫ Perſice cõſtat: ⁊ aliqñ dixiſſe obliuionis artem q̃ memorie malle. Itẽ Mithridates cui duas ⁊ viginti linguas (quot nationibus imperaret) traditur notas fuiſſe. Cyrũ quidem Perſarũ regem olim militum ſuoꝝ traditum eſt tenuiſſe nomina. Fuere autẽ ſupra centũ milia. Cineas Pyrrhi Epyrotarũ regis legatus ad ſenatũ cum ille pro Tarentinis bellum gereret: miſſus olim ſenatorũ atq̧ equitũ vno die noĩa perdidicit: ⁊ omnẽ quẽq̧ ſuo nomine ſalutauit. L. Scip. Aſiaticus Scipionis maioris frater: vniuerſi populi Romani noĩa tenebat. Carneades ⁊ Sceptius Metrodorus tãq̃ litteris in cera ſic ſe aiebant imaginibus in his locis quos haberent que meminiſſe vellẽt perſcribere. Multos preterea: vt Craſſum illũ diuitem ⁊ Lucullũ: quos admirabili ⁊ ꝓpe diuina memoria fuiſſe conſtat. Ipſe teſtis ſum quoniã ſepe dum fieret interfui: nonnullos etatis noſtre audiuꝰ qualibet multos verſus protinus reddidiſſe q̃s veteres greci in Theodecte admirati ſunt. Artem: que in regulis poſita eſt ⁊ libris digeſta. Preceptionem: que eſt dum a preceptore ars tradiť. Pñt igitur ars eſſe ſine ꝑceptione dũ nõ tradiť: ſed nõ in diuerſum. Placet nobis eſſe artificiũ: hoc eſt arte ⁊ ꝑceptione cõſummari memoriã. Cuiuſmodi ſit ⁊c. Hoc eſt q̃ de artificioſa memoria ꝑcepta tradãť. Sunt igiť due. Qñquidẽ placet nobis plurimũ in memoria artẽ valere: duas dicim⁹ memorias eẽ: naturalẽ ⁊ artificioſam. Natura-

Artiũ omniũ a natura initia ꝓdeunt.

Simonides chius prim⁹ artis memorie inuentor.

Memoria preditĩ.

Preceptio quid eſt.

Natura. Uirtus vniuerſalis et particularis. † Naturam diffinitio. Empedocles: vt diceret. Natura eſt ignis artifex quadã via vadens in res ſenſibiles procreãdas: qđ omnia (vt ipſe vult) principe igne generentur.

his ea eſt noſtris animis inſita ⁊c. † Natura vt philoſophi definiũt eſt principiũ motus ⁊ quietis ei⁹ in quo p ſe eſt: duplex autẽ dicit: vniuerſalis ⁊ particularis. Uniuerſalis virtus eſt: in ſciẽtia rerũ diffuſa. Particularis vero virtus eſt: que in particulari aliquo diffuſa eſt: vt vis reminiſcẽdi: in homine: que ſimul cũ hoie nata eſt: vt cũ cogitet aliquid eius reminiſcatur qđ cogitat. Cogitatio enĩ natura homini tributa eſt: ſine ceteris artibus: hoc inquã vt doctrina niteſcat. i. premineat: ingenio. i. per ingeniũ: ⁊ natura niteſcat preceptione: vnde vtriſq; alterum iuuat. Quare hec cõſtitutio ſcʒ memorie artificialis quam hic inſtituere intẽdit ei et ideſt ſimul vtilis illis: qui ſunt memores. i. prediti memoria: aut virtute memoratiua: natura. i. per naturã: qđ ideſt quã remittit. i. tu ipſe o Herẽni poteris intelligere paulopoſt: poſtq; ſcʒ legeris ⁊ intellexeris inſtitutionem: et. i. ſimul ſi. i. quãuis illi ſcʒ memores: freti. i. adiuti ⁊ confiſi ſuo ingenio: non indigerẽt noſtro ſcʒ ingenio quo hec inſtituimus: aut noſtro. i. noſtra re: hoc eſt arte ⁊ preceptione: tamen iuſta cauſa daretur quare velim⁹ eſſe adiumento: his qui minus. i. nõ ſatis ingenij habent. Nunc id eſt deinceps loquemur de memoria artificioſa.

Cogitatio hoĩ naturalis.

qua ne ipſa quidẽ memoria eſt: quid enim meminiſſe poſſum⁹: niſi cogitemus? Quod in teneris animis manifeſtũ eſt: qui quoniã non cogitant nec meminiſſe quidẽ ſolẽt. Inductio: perſuaſio cum perſuademus hoc vel illud fieri optimũ eſſe. Ratio preceptionis: qua plurimũ memoria excitatur ⁊ confirmatur: vt infra patebit. Sed quia in ceteris rebus. In omnibus inquit rebus ſepe contingit tantã ingenij bonitatẽ eſſe: vt qui ea preditus eſt ſuapte natura doctrinã videatur conſecutus eius rei cuius nullam artem nouit: ſed ſi artem diſcit naturalia cõmoda confirmat: ⁊ auget: idem ⁊ in memoria accidit: vt ſi cui egregia data ſit: ⁊ artificioſe ſimilis: ⁊ retineatur ratione doctrine: ⁊ amplificetur. In ceteris rebus: vt in eloquentia. Quidã enim adeo a natura eloquentes producũtur: vt ſimul eſſe oratores videãtur: cum tamen nullã eloquẽtie artem perceperint. Egregie: vt illis: quos ſupra memorauimus. Quapropter ⁊c. Quoniã ars naturã confirmat ⁊ auget. Et naturalis inquit memoria artificioſa vt ſit excellens: ⁊ artificioſa naturali indiget: ex quo oſtendit alterã ſine altera eſſe non poſſe. Nec hoc magis aut ⁊c. Omnibus inquit in rebus idem contingit: vt natura artis egeat auxilio et cõtra Quin. nihil dicit eſſe perfectum: niſi vbi natura cura iuuatur. Ingenio: vt naturaliter animis inſita. Natura: preceptione: ergo alterum alterius auxilio indiget. Quare ⁊c. Quandoquidẽ ars naturam ⁊ artem natura adiuuat: vtriſq; vtilis futura eſt preceptio noſtra: ait Cicero: et ijs qui memoria preſtãt: ⁊ illis qui ea minus valẽt: q; ſi quis eſt: inquit: qui bonitate letetus ingenij noſtra preceptione magnopere non indiget: iuſta tamen cauſa eſt: vt de memoria precipiamus: quo illos iuuemus: qui minus memorie habent. Suo ingenio: quoniam naturali preſtant memoria: cuius in cerebro ſedem phyſici locant: quorum autem cerebrũ calide ⁊ ſicce complexionis fuerit: illi magno ſunt ingenio: cito omnia intelligunt: ⁊ apprehendunt: contrariũ in ijs apparet: quorum cerebri complexio frigide eſt et humide complexionis: cui ſicce tantũ eſt: is male apprehendit: et duro eſt ingenio.

Natura eloquentes. Ars perficit naturã. Ingenium quid. Sedes memorie.

Francis.

¶ Cõſtat igit. Iuſtã eſſe cauſam cur de memoria precepta traderet oſtendit. Nunc eam duabus rebus locis ſcʒ ⁊ imaginibus conſtare dicit: loci tanq; charta ſunt: immanes iãq;. litere: locis p cera vel charta: imaginib⁹ pro literis vtimur: quẽadmodũ vero in modica charta multas ſcribere literas. Itẽ in anguſtis locis multas imagines cõtinere nõ poſſumus: opus eſt ergo locos inueniamus amplos vt magnũ complecti imaginũ numerũ poſſimus. Locos appellam⁹. Quin. quoq; loca concipienda eſſe ait q; maxime ſpacioſa: multa varietate ſignata: vt domũ magnã: ⁊ in multos deductã receſſus: in eo quicquid nobile eſt animo diligẽter affigitur vt ſine cunctatione: ac mora partes eius omnes cogitatio poſſit percurrere. Idem ait in operib⁹ publicis: ⁊ itinere longo: ⁊ vrbiũ ambitu: et picturis qđ in domo fieri poſſe. Cicero libro. ij. de oratore locis vtendum precepit multis: illuſtribus: explicatis immodicis interuallis. Breuiter: vt nihil ſuperſit: et longa nimis ac ſpacioſa interualla non ſint: quo illic collocate imagines ſtatim queãt inueniri. Perfecte: vt nihil deſit: ne ſi arcta nimium loca fuerit imaginum collocationi nõ ſufficiant. Inſigniter: vt non ſint nimium obſcuri: aut nimium perlucidi: aut quod magis placet: illuſtrata

¶ Memoria artificioſa et quibus conſtat adminiculis.

¶ Conſtat igitur artificioſa memoria ex locis/et imaginib⁹. Locos appellam⁹ eos/q breuiter/† perfecte/inſignite/aut natura/aut manu ſunt abſoluti: vt eos facile naturali memoria cõphẽdere/⁊ amplecti queam⁹: vt edes/inter colũniũ/angulũ/fornicẽ/⁊ alia que his ſimilia ſunt. Imagines ſunt forme quedã: ⁊ note/⁊ ſimulacra eius rei/quã meminiſſe volum⁹: quod genus/equi/leones/aquile. Memoriã ſi volemus habere: imagines eorum in certis locis collocare nos oportebit. Nũc cuiuſmodi locos inuenire/⁊ quo pacto reperire/⁊ in locis imagines continere oporteat/oſtẽdemus. Quẽadmodũ igitur/q literas ſciunt/poſſunt: id qđ dictũ † eſt ſcribere/⁊ recitare qđ ſcripſerũt: ita qui immodica didicerunt/poſſunt qđ audierũt in locis collocare: ⁊ ex his memoriter pronũciare. Loci enĩ cere/aut charte ſimillimi ſũt imagines lr̃is: diſpoſitio/⁊ collocatio imaginũ ſcripture: pnũtiatio lectioni. Opʒ igit/ſi volumus multa meminiſſe: multos nobis locos cõparare: vt in multis locis multas imagĩes collocare poſſim⁹. Itẽ pu

† Perfecte vt quicquid alio occurrat: illic diligẽter affigi poſſit ac ob hoc nihil ſit imperfectum.

† A vitio vindicabis lectionẽ: ſi nõ dictũ ſed dictatum ſcripſeris: vt ſit id qđ dictarũ eſt ſcribere ⁊ recitare qđ ſcripſerunt.

Ordo in locis habendis pro memoria.

tamus

tamus: oportere ex ordine hos locos habere: ne quando perturbatione ordinis impediamur: quo ſecius quoto loco libebit: vel a ſuperiore / vel ab inferiore parte † imagines ſequi: vt ea que mandata locis erunt edere / et proferre poſſimus. Nam vt ſi in ordine ſtantes notos complures videmus: nihil noſtra interſit: vtrum a ſummo / an ab imo nomina eorum dicere incipiamus: item in locis ex ordine collocatis eueniet: vt in quamlibet partem quoto quoque loco libebit: imaginibus commoniti dicere poſſimus id quod locis mandauerimus.

† Locis vtendum eſt illuſtribus: explicatis modicis interuallis. Imaginibus aūt ingētibus acribus inſignitis q̄ occurrere celeriter: q̄ percutere aīm poſſint. Metrodorus aūt ſe in duodecim ſignis p q̄ ſol meat trecenos et ſexagenos inueniſſe iactauit. aliq̄ ſe in anulis formaſſe dixerunt.

¶ Conſtat ec. Ordo eſt. Igitur vt de artificioſa memoria loquamur. Memoria artificioſa cōſtat ex locis .i. ab addiſcente ſignatis. et imaginibus: per locos nos debite diſpoſitis. Nos appellamus (inquit Cicero) locos eos qui ſunt abſolute breuiter: perfecte: et ſupp. inſignite .i. ſignanter et per diſcretionem: aut natura: aut manu. id eſt artificio. ita ſupp. queamus comprehendere et complecti eos faciſe id eſt faciliter: memoria naturali: licet tenui: vtpote quam artificialis preſupponit: vt edes .i. domos per ordinem diſpoſitas: intercolumnium .i. ſpatium inter columnas aut deambulacri aut porticus aut templi aut domus: aut angulū: aut fornicē .i. circūferentiam et arcum: vt in theatris et edificijs teſtudinatis: et alia que ſunt ſimilia his: que omnia ad artificiū pertinēt: vnde q̄ loca naturalia preterit ſine exēplis: ea minus ꝓdeſſe innuit. Imagines ſunt forme q̄dā et ſunt note .i. notamenta aut ſigna et ſimulacra eius rei quam volumus meminiſſe .i. memoria tenere: q̄ genus .i. cuius gña ſunt equi leones aquile. Si nos volumus habere memoriam: oportebit nos collocare imagines eorū ſcilicet ꝑ que volumus memores fieri in certis locis. Nunc .i. deinceps itaq; oſtendemus cuiuſmodi loca oporteat inuenire: et quo pacto oporteat reperire ſupp. eos: et conſtituere imagines in locis. Igitur quēadmodū ij q̄ ſciūt litteras poſſunt ſcribere id quod dictum eſt et recitare id quod ſcripſerunt: ita qui didicerunt mnemonica .i. valde proficua aut ꝙ plurima ſimul poſſunt collocare id quod audierunt in locis .ſ. certis: et pronunciare ex his memoriter. Eñ pro quia loci ſunt ſimillimi cere aut charte in qua .ſ. vulgo ſcribimus: quam falſo nomine papyrum vocant: et imagines ſup. ſunt ſimillime litteris: diſpoſitio imaginum et collocatio imaginum ſup. ſunt ſimillime ſcripture: pronunciatio ſup. eſt ſimillima lectioni. Igitur ſi volumus meminiſſe. id eſt memoria tenere multa: oportet comparare id eſt acquirere nobis multos locos: vt poſſimus collocare multas imagines in multis locis. Item nos putamus oportere .i. neceſſe eſſe aut conueniens habere: id eñ vt habeamus hos locos .ſ. multos et a nobis cogitatos: ex ordine .i. per ordinem ſignatos. ne impediamur id eſt aliquando perturbatione: id eſt confuſione ordinis. quo ſecius: id eſt quominus ſup. poſſimus ſequi imagines vel a ſuperiore parte vel ab inferiore ea que erant mandata .i. commiſſa locis. Sunt qui legant ſecius ſine quo vt ſit ſecius .i. aliter: dummodo ſit ſeruatus ordo poſſimus ſequi ec. Nam vt .i. quemadmodum: ſi nos videmus complures notos ſtantes in ordine: nihil interſit noſtra. nihil referat quo ad nos: vtrum incipiamus dicere nomina eorum a ſummo an ab imo: item .i. ſimiliter eueniet in locis collocatis ex ordine vt nos commoniti imaginibus .i. per imagines poſſimus dicere id quod mandauerimus locis: in quamlibet partem quoto quoq;: ſiue primo ſiue vltimo ſiue quotouis intermedio loco licebit. Quia vero multi in textu habent quoquo que ſectio non procedit: ſciens pater illud quoq; eſſe a nominatiuo quiſq;: vt patet ſi dicas: quotuſquiſq; locus fuerit. Poſſumus legam quicq; ꝙ quoquo: vt ſit quoto loco et in quamlibet partem licet quicq; .i. quamlibet rem collocare. Poteſt etiam legi quoq; diuiſis dictionibus: vt ſit et quoq; loco ec.

ſtres ſint et clari: qui cito animis noſtris pulchritudine ſua occurrant. Quicquid enim inſigne eſt et egregium id cogitationi ꝙ primum offert: vt magis eclypſis ſolis et lune ꝙ ortus ꝙ occaſus eorum recordamur. cuius item colūna ſublimis et marmorea ꝙ quis officina nobis occurrit. Aut natura. Sicut mons: antrum: ſcopulus: conuallis. Aut manu. Sicut edes: theatrum: templum. Naturali memoria: quam artificialis adiuuat. Edes: cum dixerit: aut natura: aut manu abſoluti: deinde locorum tantum q̄ manu abſoluti ſunt exēpla ſubiecerit: q̄ locorum genus magis ipſe ꝓbauerit cognoſcit. Edes, vel tēpla vel priuatas domus. Intercolūnium q̄ eſt inter duas colūnas ſpaciū. Angulū q̄ eſt vbi ex diuerſo coeūt parietes anguſtū locū efficiūt. Fornices arcus: vel teſtudines. Imagines. Idē et Quin. ait: imagines note ſunt: quibus ea: que diſcenda ſunt notamus: his vt lib. ij. de oratore precipitur vtendum eſt ingētibus: acribus: inſignitis: q̄ occurrere celeriter. queq; percutere aīm poſſint: vt ſi de nauigatione dicendū ſit ei loco ſignaz anchorā. ſi de bello ſpiculū conſtituamus. Et q̄ illud ſcire nos conuenit congruētes ei rei quā reminiſci volumus: ponēdas eē i locis imagines: exēpli gratia. ſi de equis aut equeſtri certamine dicendū erit: equum in loco collocamus ſi de rapto ꝑ aquilam Ganymede aquilā: ſi de Cybele: cuius a leonibus currus trahebat leonē loco affigemus. De duobus rebus: locis ſcz et imaginibus ꝓcepta mox tradūtur. Forme ſpecies. Note ſigna. Simulacra: ſimilitudines. Forma eſt hois vel alterius alalis aut rei qualitas: ꝑ quā homo vel quoduis alal cuius eſt: aut res nobis oſtēditur: vt ꝑ formā hois oſa hō ꝑ formā bouis oſa. bos. Nota eſt nō forma rei aut qualitas: ſed ſignū quo apprehenſo in rei alicuius notitiam deſcenditur: vt per fumum qui ex fumabulo egreditur notitia habetur ignis. Simulacrū eſt ad ſimilitudinē alicuius ꝑſone expreſſum et formatū: ꝑ quod nō genus: vt per formā: ſed ſpecies repreſentaretur: vt ꝑ ſimulacrū Ceſaris Ceſar: ꝙ vulgo hec viſus cōſtruendere plerūq; ſolet. In certis locis ſunt eñ vt dixit imagines tanq̄ litterae quas diſcere volumus: q̄ in locis tanq̄ in chartis collocantur. Quēadmodū ec. Locos et imagines charte et litteris comparat: et quēadmodū inq̄t qui litteras ſciunt: ſcribere audita poſſunt: eodē modo q̄ locos ſibi cōparant: et in his imagines collocant poſſunt que meminiſſe volunt in his conſtituere:

Intercolūnium.

Nota de imaginibus.

Forma.

Simulacrū

Dictatum. ex qua ſimilitudine magna artificioſe memorie vis et vtilitas eſſe innuit. Dictatum: ab alio traditum que a preceptoribus pueris diſcentibus traduntur: et prelegunt: dictata proprie appellantur. **Intentio.** Immodica: multa vt longam orationem. Memoriter prompte ſuggerente memoria. Cere maiores noſtri in ceratis tabulis ante vſum charte ſcribere ſolebant. **Charte.** Chartam. Alexandri magni victoris repertam: autor eſt Marcus Varro condita in egypto Alexādria. Idem membranas pgami tradit reptas. Opꝫ igitur. De locis precipere incipit: et quēadmodū inquit loci charte: imagines literis ſimiles ſunt: et collocatio imaginum ſcripture: pnunciatio lectioni comparatur: multos locos inueniam⁹ neceſſe eſt ſi remiſniſci multa volum⁹: quemadmodum multa charta opus eſt: multa ſcribere volentibus. Eſt igitur primum preceptum de multitudine locorum. Secundū erit de ordine: et de diſpoſitione. Tertium de frequenti eorum meditatione ac notatione. Quartum de diuiſione. Quintum de diſſimilitudine. Sextū de mediocritate. Septimum de q̄litate lucis. Octauum de q̄litate interualli. **Octo requirūtur ad memoriā artificialē comparandam** Ex ordine. Quintilia. In his inquit que cogitamus continendis prope ſola excepta: que potentiſſima eſt: exercitatione ſunt diuiſio: et compoſitio: nam qui recte diuiſerit nunq̄ poterit in rerum ordine errare: certa ſunt enim nō ſolum in digerendis queſtionibus: ſed etiam in exequendis: ſi modo recte dicimus prima ac ſecunda et deinceps. Cohereatq; omnis rerum copulatio: vt nihil neq; ſubtrahi ſine manifeſto intellectu. neq; ſubripi poſſit. Cur autem ex ordine haberi loci debeant rationem Cicero ſubiungit: quoniam vbi ordo non eſt: confundi illic memoria ſolet. Primo ergo loco prima rei vel verbi quod meminiſſe volumus imago ponenda eſt: ſecunda ſcdo: et deinceps: vt nihil impedimento ſit: quo minus vel ab imagine: que eſt in primo loco incipiamus: vel ab ea que in vltimo eſt: et retro pronunciemus quorum **Quo ſecius** vtrumq; ſeruato ordine aſſequi facile poterimus. Quo ſecius: quo minus: Videtur animo et cogitatione. Et proferre: ſine aliqua heſitatione. Primus enim hic labor eſt authore. Quintiliano non herere in occurſu: plus enim q̄ firma debet eſſe memoria: que aliam memoriam adiuuet. Nā ſi &c. Quanta in comparandis locis vis ordinis ſit per ſimilitudinem oſtendit: et quemadmodum inquit: ſi multi nobis noti quorum nomina probe teneamus: ordine collocari ſient: nihil intereſt an a primo nominare eos an ab vltimo: an a medio inchoemus: ita nihil intereſt illius qui locos optime digeſſerit et ordine diſpoſuerit: vtrum a ſummo: an ab inferiore: vel medio incipiat. Statim enim et ſuccurret q̄s locus proximo proxim⁹ ſit. quis medio: quis inferiori: quis ſit a primo quintus vel decimus: optimum autem eſt quintum quemq; locum notari. A ſummo: ac primo. Imaginibus commoti: que res ipſas nobis repreſentant.

Quinc⁹ locus manus aurea.

Quare placet ex ordine locos cōparare: et locos/ quos aſſumpſerim⁹/ egregie/ commoditerq; notare oportebit: vt perpetuo herere poſſint. Nā imagines ſicut litere delent: vbi nihil vtimur: loci tanq̄ cera remanere debent. Et (ne forte in numero locorū falli poſſim⁹) quintū quēq; locū placet notari: qd̄ genus ſi in quinto loco manū aureā collocem⁹: in decimo aliquē notū/ cui prenomē ſit decimo: deinde facile erit quinto quoq; loco ſimiles notas collocare. Itē cōmodi⁹ eſt/ i derelicta/ q̄ i celebri regiōe locos cōparare. Propterea q̄ frequentia/ et deambulatio hoim̄ cōturbat/ et infirmat imaginū notas: ſolitudo cōſeruat integras ſimulacrorū figuras. Preterea diſſimiles forma/ atq; natura loci cōparādi ſunt: vt diſtincte interlucere poſſint. Nam ſi qs multa intercolumnia ſumpſerit/ cōturbabit ſimilitudine: et ignorabit quid in quoq; loco collocarit. Et magnitudine modica/ et mediocres locos hr̄e opꝫ: nā p̄ter modum amplii vagas imagines reddūt: et nimis anguſti ſepe non videt poſſe capere imaginū collocationē. Tum nec nimis illuſtres: nec vehementer obſcuros locos haberi opꝫ: ne aut obcecent tenebris imagines: aut ſplendore perfulgeant: interualla locorū mediocria eſſe oportet fere paulo pl⁹/ aut min⁹ pedū trigenum

Deſerta memorie apta

Diſſormitas in locis querenda.

Lucis mediocritas in locis.

Intercolūnia ſpacia inter columnas. q̄ ideo cōturbāt q̄a ſimilitudinē hn̄t niſi inter eaſpacia aliqd̄ diſſimile p locq̄ ponat.

Franciſcus Quare placet. Concludit placere ſibi decenos locos ex ordine comparari: ne perturbari eorum confuſione memori poſſit. Et locos &c. Secundum preceptum de frequenti locorum meditatione locos inquit quos comparauerimus frequenter repetas: et cogitatione veluti opus eſt: vt preſto ſemp ſint: quotiēs locare illic imaginem aliquā volueris. Nā imagines &c. Nō eſt cur egregie comeditari locos: et notari oporteat: quia nihil refert imagines exceſſit: qn̄ vſi illis ſum⁹. Cū here re nobis locorū notitiā ſemp neceſſe ſit: vt quotienſcūq; op⁹ fuerit: none in illis imagines collocentur. Utitur. alit pulchra ſimilitudine: et accidit inqt in locis: et imaginib⁹ quod in ceris et literis. Nam litere delent et ceratis tabellis: cum eo qd̄ ſcriptū fuerit: iam non vtimur. Tabelle ipſe integre remanent: vt ſcribere in illis poſſim⁹ ſi quid eſt quo vti velim⁹ Exempli gratia dicitur⁹ de nauigatiōe anchorā in loco collocauerat: poſt q̄ dixit. delet imaginē: et ſi de bello dicitur⁹ eſt aliā collocat: vcꝫ haſtam vel thoracē. Et ne forte &c. Ordo inquit ſtatui fidelis in locis poterit: ſi quemq; quintū locum notauerimus. Nam cum multos habere locos neceſſe ſit: non mediocre periculum eſt: ne confuſio ſuboriatur. Quod ſi in vnoquoq; q̄nto loco inſigne aliquid notauerim⁹: teneri locorū memoria facile poterit. Nā quinto quoq; loco cogitationi noſtre ſe offerēte: qui primi ſunt: et ipſi cito ſeſe offerent. In numero per

nā vt aſpect⁹/ita cogitatio min⁹ valet/ſiue nimis ꝓ-cul remoueriꝫ:ſiue vehemēter ꝓpe admoueris/id qđ oportet videri. Sꝫ cū facile eſt ei/qui paulo plura explorauit:q̄uis multos/ꝛ idoneos locos ꝯparare tamē ſi quis ad iſta idoneos inuenire ſe nō putauit: ipſe ſibi ꝯſtituat quot volet multos/licebit. Cogitatio enim quāuis regionē poteſt amplecti: ꝛ in ea ſitum loci cuiuſdam ad ſuū arbitriū fabricare/ ꝛ †architectari. Quare licebit:ſi hac prōpta copia cōtēti non erim⁹ noſmetipſos cogitatione noſtra regionē conſtituere: ꝛ idoneorū locoꝝ cōmodiſſimā diſtinctionem comparare. De locis ſatis dictum eſt: nunc ad imaginum rationem tranſeamus.

† Architectari igenio ſedeſignare archatectus enim faber pun cipalis eſt: ſiue magiſter nō laborās ſꝫ edificia ſuo igenio dēſignās architector. cōpono Ci. lib. ij. de ſi. An q̄ ita claſſidas: vt optime poſſit architectari volu ptates.

quem diuidit eos commod ū eſt. Quod genus:ſuo ipſi⁹ Cic. declarat exemplo. Recte autem manū auream in quinto loco poni vult: que et inſignis res eſt: quoniam aurea:ꝛ admonere quinti loci facile nos poteſt: quoniam quinq̄ digitos habet. In decimo ꝛc. Ut memorie teneatur decimus loc⁹ nomen alicuius noti in eo ponē dum precipit. Cui prenomen ſit decimo:in tertio vero quinto videlicet in decimoquinto plena lu na poni recte poterit: que.xv. die coit:vt ſic deinceps: totum antez hoc preceptum ad diuiſionez ſpectat. Itez commo-dius eſt ꝛc Hoc ad locorum qualitatem pertinet vt magis in regione inhabitata ꝛ deſerta comparemus q̄ frequētata ꝛ cultata:ꝛ rationem ſubiungit. propterea q̄ ꝛc. Ut ſi locuꝫ nobis in foro:templo: theatro elegerimus:dum collocatarum imaginum meminiſſe volemus: turbe recordabimur:ꝛ eorꝫ qui obambulare:ac verſari illic conſueuerunt:ꝛ hoc pacto noſtra confundetur memoria:ꝛ imaginuꝫ obliuiſcemur. Preterea ad diſſimilitudinē locorū hoc preceptum pertinet:vt diſſimiles ſint:ꝛ cur eſſe debeant oſtendit. Quoniam memoria ſimilitudine perturbatur. Forma vt vnius forme non ſint. Natura vt aliā huius alia illius loci natura ſit. Nam ſi quis ꝛc. Exemplum eſt: ſi quis multa intercolūnia ꝓ locis acceperit (q̄m ea ſimilia inter ſe ſunt) nō reminiſcetur qđ in q̄ꝫ intercolūnio collocauerit. Et magnitudinis. Mediocres locos ꝑcipit eſſe debere: ꝛ rōnez ſubiungit: q̄m ſi ampli nimis fuerint:collocate in illis imagines errare videbunt. Si cōtra nimis anguſti cape imagines et explicare non poterunt. Quod ſi mediocres erūt:nihil nos offendet:tum in collocādis:tuꝫ in mētem reuocandis imaginib⁹. Tuꝫ nec ꝛc. Ad lucis mediocritatē ꝑtinet hoc preceptū:vt neq̄ lucidi nimis:neq̄ obſcuri loci ſint:q̄m ſi alterutrū fuerit offerri nobis collocare imagines nō poterūt:ꝛ tā obſcuritate nimia res obūbrabit q̄ nimia luce:nā ꝛ Ouidius ait. Sūtq̄ oculis tenebre ꝑ tm̄ lumē obortę:q̄ aūt animus ipſe nimio ſplendore loci:quē cogitatiōe apprehēdit hebetari ſentit: q̄ oculi ipſi cū ſolis radijs ſūt obuerſi nec mirū:nō eñ oculi ſunt q̄ vidēt: ſꝫ animus:qui his vtit feneſtris:vt ait Cicero in q̄ſtionib⁹ Tuſculanis. Splēdore: qui ſi nimi⁹ fuerit mētis acies obtenebrat. Interualla:de mediocritate ꝑcipit interualli:qđ eſſe inter locū ac locū ꝯuenit:ꝛ mediocre dicit eē debere:rationēq̄ ſubiūgit:q: ſine nimio ad

Aſcenſius Ordo.

Aduerbia iu er.

¶ Quare placet ꝛc. Concludit olno ordinem ſeruandūx in ſignandis locis nihil heſitandum:ne fruſtra conemur memoriaꝫ labilem per rem vacillantē cōfirmare docēs. Quare.i.quāobrem:q: res ita ſe habet placet comparare locos ex ordine:ꝛ oportebit notare.i.ſignare:egregie.i.excellenter ꝛ commoditer.i.iuxta commodum noſtrum (vbi laeo ab adiectiuis ſecunde interdū deduci aduerbia tertie forme:vt ampliter:duriter commoditer ꝛc.) locos quos aſſumpſerim⁹ vt poſſint herere nobis.i.ſere eſſe in memoria nr̄a:ꝑpetuo.i.ſine interuallo aut interruptione. Nam imagines delent.i.ꝛ memoria: ſi cut litere delent.ſ.e cera:vbi.i.poſtq̄ aut qua parte nihil.i.in nullo vtimur:ſup.locis:loci debēt remanere tanq̄ cera.i.tabula cerata in qua nihil ſcriptum eſt. Et ne forte poſſimus falli.i.errare in numero locorum:placet quintū quēq̄ locū.i.e ſingulis quinq̄ vnū.ſed vt videt hoc loco:non quēlibet:ſꝫ eū q̄ e quinq̄ ſemꝑ vltimus ſit intelligi) notari.i.ſignari aliqua nota:quod gen⁹.i.cui⁹ gñis ſup.ſit: ſi locemus manū aureā in q̄nto loco:et locemus in decimo aliquem notū cui decimo ꝑnomē ſit.i.cui loco prenominis ſit decim⁹. Nā ꝑnois ſumebant a numeris vt Sexti. Quinti. Sexti. Octaui. Noni. Decimi:a quibus deducti aſſumūt elementum:vt Quintij. Sextij. Octauij: Nonij ꝛc. Deinde facile erit collocare ſimiles notas.i.ſimilia ſigna:quinto q̄ꝫ loco.i.ei qui deinceps numerando per quinq̄ vltimus erit:vt decimuſquintus:vigeſimuſq̄ntus ꝛc. Itez cōmodius eſt cōꝑare locos in regiōe derelicta q̄ in celebri.i.frequētata multis ꝛ claris hoībus:ꝓpterea q̄ frequētia ꝛ deābulatio hoīm conturbat ꝛ infirmat.i.partim delet notas imaginū:ꝛ ſolitudo cōſeruat figuras ſimulacroꝝ.i ſignoꝝ illic collocatoꝝ:ꝑ imaginationē:integras i.inuiolatas. Preterea loci ſunt comparandi diſſimiles forma atq̄ natura vt poſſint interlucere i.cum eminenti differētia lucis apparere diſtincte. Nā ſi q̄s ſumpſerit multa intercolūnia.i. ſpacia inter colūnas:ipſe ꝯturbabit ſimilitudine:nā colūne fere ſunt equales et equaliter diſtātes:ꝛ ita ignorabit qđ collocarit in q̄ꝫ.i. quolibet aut vno,quoq̄ loco. Et voꝫ hr̄e locos modica magnitudine ꝛ mediocres nam loci ampli preter.i.ſupra modū.i.menſurā reddunt imagines vagas.i.vagātes in:cellis memorie:ꝛ loci nimis anguſti vident ſepe non poſſe,capere.i.ꝯplecti ꝛ in ſe tenere collocationē imaginum Tum inſuper oportet locos haberi:nec nimis illuſtres.i.ſplendentes:nec obſcuros vehemēter:ne imagines aut obcecentur tenebris aut perfulgeant ſeu ꝑfulgeant ſplendore. Opꝫ interualla.i. ſpacia intermedia:locorum eſſe mediocria:fere paulo min⁹ aut paulo pl⁹: q̄ ſup.pedum trigenum.i.ſingula triginta peduꝫ (Sic Franciſcus legit ꝛ verius q̄ qui tricenū.i.tercētū pedū ſingula voluit. Dicit aūt trigenum ꝑ ſyncopā q̄ in numeralib⁹ aptiſſima eſt) Nam vt.i.quēadmodū:aſpectus valet minus ſiue remoueris nimis ꝓcul id quod oportet videri:ſiue admoueris vehementer prope id quod oportet videri:ita cogitatio valet min⁹:repete:ſiue remoueris:ſiue admoueris nimis id quod oportet videri per cogitatiōne. Sed q̄ꝫ facile eſt

moueas ſiue remoueas cogitatio hebetat: accidit ei ei qđ ꝛ aſpectui: nimia eñ admotuꝫ ſibi oculus nõ videt: et nimis remotum: conuenitqꝫ mediocre interuallũ inter oculuꝫ ꝛ obiectum eſſe. Viſus aũt authore Ariſtote. imitatiua coloris eſt: ꝛ ꝯtra ſm actũ lucidi: eius virt⁹ in cerebro eſt: cui⁹ radi⁹ obliquatus a cerebro procedit in pupillã: i qua humor eſt criſtallinus q̃ viſus colorẽ ꝑ mediũ hoc eſt ꝑ paruũ ſpaciuꝫ recipit: et p:io viſus eſt deinde, mediũ poſt ea obiectũ. Qđ ſi nimiũ viſui aliquid admoueris medium non interponitur: ſi vero nimium remoueris tollitur medium ꝛ videri obiectum non poteſt: eſt autem obiectum viſus color ratione lucis.

Viſus.

ei qui explorauit. i. ſcrutatus eſt: paulo plura. i. plures q̃ alius, locos: comparare locos ꝯſtruis. i. ꝯſtruis multos ꝛ idoneos th̃ ſi quis. i. inexpertus ꝛ nouitius in locis ſignãdis: putauit ſe nõ inuenire locos ſup. idoneos ad iſta: licebit. i. licitum erit. q. d. per me nõ prohibebitur quo minus: iſte cõſtituat ſibi locos multos quot volet: aut quoad. i. quantum volet multos. Enim pro qr cogitatio põt cõplecti quãuis. i. quãlibet ſiue magnam vehementer ſiue paruã regionẽ: ꝛ põt fabricare ꝛ architectari in ea. ſ. regione ſitum. i. diſpoſitionem et tractum loci ad ſuũ arbitrium. Quare licebit ſi non erimus ꝯtẽti. i. ſi aliquis nõ erit ꝯtẽtus hac copia. ſ. locoꝝ manu aut natura ꝯſtitutoꝝ: cõſtituere noſmetipſos. i. quãlibet ſibi cogitatiõe noſtra. ſ. quiſqꝫ ſua regione: ꝛ ꝯparare diſtinctionem locoꝝ commodiſſimam. i. iudicio noſtro. Deinde cõcludẽs hãc partem dicit. Satis dictum eſt de locis tranſeamus nunc. i. deinceps ad rationem imaginum.

Trigenum: triginta. Sed q̃ſi ꝛc. Facile eſſe ys dicit qui multa viderunt: et multis in locis verſati fuerunt: quot voluerint locos ꝛ eoſdem idoneos ſibi comparare: ſed ſi quis inquit eſt: qui manu aut natura factis locis ꝯtentus nõ ſit: quotquot volet ſibi fingat licebit. Cogitatio enim eiuſmodi eſt: vt regionem aliquam et ſitum in ea pro ſuo arbitrio fingere poſſit. Quint. quoqꝫ ait: loci aut finguntur: aut ſumuntur. Architectari fabricare. Architectus is eſt: q̃ edificationi preeſt αρχος princeps eſt τεκταινομαι edifico. Hac copia locoꝝ qui manu: aut natura facti ſunt.

Architect⁹.

Franciſcus

¶ Qm̃ igitur ꝛc. De locis ꝑcepta dedit: ꝛ cuiuſmõi eẽ deberet oſtendit: Nũc de imaginib⁹ ꝑcipue incipit: quas duplices eẽ dicit: rerũ ꝛ verboꝝ: aut eñ totã rẽ ſummatim: aut ſingula verba meminiſſe volumus: ſꝫ in eo ꝑcipue elaborãduꝫ monet: vt ſimiles rebus imagines ꝯparem⁹. Rerum ſimiles ꝛc. Nã ſi rei quã meminiſſe volumus: ſimilis imago nõ fuerit: ei⁹ recordari minime poterim⁹. Dicitur itaqꝫ de nauigatiõe anchoram: de bello haſtam in loco ſtatuemus Lucretie hiſtoriam recitaturi leminam ſe confodientem cui nomen ſit lucretia collocabimus: q̃ ſi verborum reminiſci voluerimus: vt eorum. Arma virũqꝫ cano: armatum hominem figere in loco poterimus: cui ad pedes canis ſit. Exẽpla ab ipſo ꝓponuntur Cice. Sꝫ nemo tã hebetis igenij eſt: q̃ idoneas: ꝛ cõgruẽtes negocio ſuo imagines effingere nõ poſſit. Ex oĩb⁹ verbis. i. ex oĩbus dictionib⁹: q̃ aliqđ ſignificãt: vel ex omnibus que aliquo noĩe vocantur: vt haſtam: aut thoracem: que note nobis dictiões ſunt ad bellũ ſignificandũ: oliuã ad pacẽ pro imaginibus eligamus. Quidam ſic diſtiguũt: vt illud: qm̃ rerũ ſimiles imagines eſſe opꝫ ad rerum tantum memoriã referat: hoc eſt ſintaꝫ: illõ vero. Ex oĩbus verbis ꝛc. Ad memoriã verborum ꝑtineat. Cũ ſingulorũ verborum imagies ꝯparam⁹: quã diſtictione verã eẽ declarat qđ ſequit. Duplices igitur ꝛc. Notas cognitas nobis: vt memoriẽ facili⁹ occurrant: vel notas inſignes accipiamus. Que eñ inſignia ſunt meli⁹ vt infra dicet meminiſſe: horum memoria oratoris ꝓpria eſt: vt ait Cic. de ora. li. ij. quã ſingulis pſonis bñ poſitꝫ notare poſſum⁹: vt

¶ Que ſimilitudo in imaginibus ſeruãda.

¶ Qm̃ ergo reꝝ ſimiles imagines eſſe opꝫ: ex oĩb⁹ verbis noſmet notas nobis ſimilitudines eligere debem⁹. Duplices igiť ſiĩitudines eſſe debẽt: vne reꝝ altere verboꝝ. Rerũ ſimilitudines exprimunť: cum ſummatim † ipſoꝝ negociorum imagines comparamus. Verboꝝ ſiĩitudines ꝯſtituũť: cũ vniuſcuiuſqꝫ noĩs: ꝛ vocabuli memoria imagine notať. Rei toti⁹ memoriã ſepe vna nota / ꝛ imagine ſimplici cõprehẽdim⁹ / hoc mõ: vt ſi accuſator dixerit ab reo hoiẽꝫ veneno necatum / ꝛ hereditatis cauſa factũ arguerit: ꝛ ei⁹ rei multos dixerit teſtes / ꝛ cõſcios eſſe: ſi hoc primũ / vt ad defendẽdũ nobis expeditũ ſit meminiſſe volem⁹. In primo loco rei toti⁹ imaginẽ cõfirmabimus / egrotũ in lecto cubantẽ faciemus ipſum illum de quo agetur: ſi formã ei⁹ detinebim⁹: ſi eum nõ cognouerimus: aliquẽ egrotũ nõ de minimo loco ſumemus: vt cito in mentem venire poſſit: ꝛ reũ ad lectuꝫ eius ſtatuemus: dextra poculum / ſiniſtra tabulas medico teſticulos arietinos tenentem. Hoc modo ꝛ teſtiũ / ꝛ hereditatis / ꝛ veneno necati memoria hr̃e poterim⁹. Itẽ deinceps cetera oĩa eſt ordĩe i locis ponem⁹. Et quotieſcũqꝫ rẽ meminiſſe volem⁹: ſi formaꝝ diſpoſitiõe / ꝛ imaginũ diligenti notatione vtemur: facile ea que volem⁹ memoria ꝯſequemur.

† Sũmatiꝫ ꝑ ſingulas ſũmas apule. Oĩa ſummatim ſcriſgerat. Item breuiter et oĩbus q̃ſi ſi mul⁹ cõphẽſio. Pli. ſed vt de hac re ſummatim dicam.

¶ Qm̃ ergo. Incipit perſcribere imagines dicens. Ergo qm̃ oportet imagines rerum eſſe ſĩles. ſ. reb⁹ ipſis: nõ th̃ inter ſe: noſmet. i. noſ

Aſcenſius. Ouid.

ipſi debemus eligere nobis ex omnibus verbis.i.dictionib⁹:ſimilitudines notas nobis. Igitur (continuata eſt particula) duplices.ſimilitudines debent eſſe:vnę.i.altere rerum:altere.τ.reliquę verborum.Similitudines rerũ exprimũtur:cum.i.qñ nos comparamus ſummatim.i.in generali:imagines ipſorũ negotiorũ.Hoc eſt quando capita rerũ imaginamur:et per ea ad ſingula negotia dicenda admonemur.Similitudines verborũ conſtituunt:cum.i.qñ memoria vniuſcuiuſq; nois τ vocabuli notatur imagine:vt ſi quis regis pſarũ qui valerianũ imperatorē romanuʒ cepit:τ capto ſic illuſit:τ per eius dorſum equum aſcenderit nomen memorie mandare cuperet:imaginē nomen verbale in ora ſapio quod eſt ſapor.idemq; eſt illius nomen.Aliud exẽplũ affert Cice.dicens.Nos cõprehẽdimus ſepe memoriam toti⁹ rei vna nota et ſimplici imagine:hoc modo:vt ſi accuſator dixerit:hominē necatum ab reo veneno:et arguerit id ſupp.factum eſſe:cauſa hereditatis.ſ.ab eo obtinende:et dixerit multos eſſe conſcios eius rei:ſi volem⁹ meminiſſe.i.memoria tenere hoc primũ vt ſit nobis expeditũ.i.paratũ et facile.ad defendendum:nos cõfirmabim⁹ in primo loco imaginē totius rei.i.facinoris dicti:nos faciem⁹ illũ ipſum de quo agitur egrotũ:cubantem in lecto.i.per imaginationē fingem⁹ eũ qui veneno interijt:de cubantem in lecto.ſi detinebimus.i.memoria perfecte tenebimus formam.i.ſpeciē τ ſtaturã ei⁹ ſi nõ agnouerim⁹ euʒ.ſ.qui mortuus eſt:nos ſumem⁹.ſ.per imaginationē aliquē egrotum:non de minimo loco.i.alto loco τ claris natalib⁹ ortũ vt poſſit cito venire in mentem:quia nobiliũ citi⁹ meminerim⁹ q̃ ignobiliũ:et nos ſtatuemus i.ſtare faciem⁹ per imaginationē reũ veʒ eũ quē homicidij accuſamus ad.i.iuxta lectum eius.ſ.egroti aut veri aut ſimulati vtriuſq; tñ p imaginationē facit:reũ dico tenentē dextra.ſ.manu ſua:poculum in quo ſit illa venenata potio:et tenẽtē ſiniſtra.ſ.manu tabulas.ſ.teſtamentales.in q̃b⁹ ſcripi⁹ ſit heres:et ideo ne mutet teſtes dicem⁹ qđ eũ occiderit.et tenentē medico.i.digito ſcđo a minimo: teſticulos arietinos:q̃ dũ manus occupata eſt:ſolem⁹ aut claues aut aliud q̃cq̃ medico dependēs tenere:teſticulis autem arietinis p loculis q̃dã vſi ſunt:nõ tñ iđ vult eos depēdētes a medico digito eſſe:ſed vt p teſticulos teſtiũ meminerit.Hoc modo poterimus hēre memoriã:τ.i.ſimul teſtiũ ppter teſticulos.et hereditatis nõ ppter ſimilitudines arietis vt vult franciſcus:ſed ppter tabulas:et necati veneno:propter poculũ.Itē nos ponem⁹ deinceps in locis cetera oīa que volum⁹ meminiſſe ex ordine.Et quotieſcũq; volem⁹ meminiſſe rem nos cõſequemur facile memoria ea q̃ volem⁹ ſi vtemur diſpoſitione formarum:τ diligenti notatiõe imaginum.

Cauſe īpellẽtes ad maleficium. Teſticuli arietini hereditatē et teſtes notãt

ſententias imaginibus ordineʒ locis cõprehendam⁹.Verborum vt idē ait memoria minus nobis neceſſaria:maiore imaginũ varietate diſtinguit̃.Multa enim ſunt verba q̃ q̃ſi articuli cõnectũt verba orõnis:q̃ formari nulla ſimilitudine pñt:ex q̃ difficile vr̃ Quint.olim verborũ poſſe imagines excogitari:et collocari ī lõga pſertiʒ orõne:idq; rõnib⁹ probat.Ab eo dē negatur oīa rerũ multa porditū audita reddi ſolere:et id pſtitiſſe hortenſium.Cõſulit inq̃ ſi lõgior cõplectenda oratio memoria fuerit:vt per partes ediſcat̃:τ quouſq; progredi partes debeãt: preſcribit:nõ inutile dicens eſſe quo facilius hereant aliquas apponere notas:quarũ recordatio commoneat et excitet memoriaʒ cum nemo tam infelix ſit q̃ quod cuiq; loco ſignum deſtinauerit: neſciat vt ſi de naue dicendũ ſit anchora:ſi de prelio ſpeculum ponatur.Hominis q̃tũ ad propria nomina:vt ſi Fabi⁹ forte ſit tenēdus:aliu ad illũ cũctatorē referamus:ſi Iulius ad iuliũ Ceſarē:ſi camill⁹ ad furiũ camillum.Vocabuli q̃tum ad appellatiua noia.Nã vocabulo ſignificat̃ oīs dictio ret toti⁹ memoriã τc.Exẽplo oñdit q̃uo toti⁹ alicui⁹ rei memoria nota vna teneri poſſit.Vt ſi accuſator.Quidam accuſare hoiem vult q̄ aliũ hereditatiſ cã veneno necauerit teſtibuſq; viurus eſt:et imaginē q̃ h a Ci.ponit̃ ſibi aſſumit.Et hereditatis cã τc.Due ſũt cauſe q̃ ad maleficiũ īpellũt:rõcinatiua τ īpulſiua:ſʒ cũ aliq̃d vtilitatis ſpe factũ ē rõcinatio cauſa eſt.Arguerit:coniecturis probauerit.Teſtes qui viderint.Conſcios q̃ interfuerint:vel ab eo audierunt:qui fecit:aut ab alio.In primo loco:vt multos locos compararemus:et optime teneremus ſuperius precepit.Confirmabimus quaſi depingemus.Nõ de minimo lo.ſummo.Eius egroti.Dextra poculum:quo in memoriã dati veneni redeamus.Siniſtra tabulas que memoriã faciãt falſi teſtamẽti qđ reus ipſe dictauerit.Teſticulos arietinos:vt teſtiũ reminiſcamur.et hereditatis.Heres enim τ aries ſimilitudinem quẽdã habent inter ſe Teſtiũ:p teſticulos.Hereditatis:p arietinos.Veneno necati:p poculũ:Ideʒ deinceps.Idē inquit fieri a nobis in cauſis aliorũ criminũ poterit quoties meminiſſe aliq̃ volem⁹.Formarũ:vt rei formã notem⁹ et diſponam⁹.

Franciſcus

Qualiter verborum ſimilitudines imaginibus exprimende.

✝pl⁹ negocij pl⁹ cure ſic plaut⁹: Quid tu mihi exhibes negotium.

Cum verborũ ſimilitudines imaginib⁹ exprimere volem⁹:plus ✝negotij ſumem⁹:τ magis ingeniuʒ noſtrũ exercebim⁹:id nos hoc modo facere oportebit.Iã domi vltionē reges Atride parãt:in loco cõſtituere opʒ manu⁹ ad celũ tollentē Domitiũ:cũ a regib⁹ marcijs loris cedatur:hoc erit iam domi vltionē reges.In altero loco Eſopũ/τ Cimbrũ ſubornari/τ Iphigeniam vagantē:hoc erit:atride parant.hoc modo omnia verba erũt expreſſa.Sed hec imaginum confirmatio tum valet:ſi naturalem memoriam excitauerimus hac notatiõe:vt verſu poſito

Cum verboruʒ:duplices dixit eſſe imagines:has rerũ:illas verborum.Ex quibus rõnibus etiaʒ ſubiecto exemplo rei alicui⁹ ſummam complecti poſſemus oſtendit. Nunc quibus imaginibus ſingula verba in memoria teneri queant precepta dat:τ exemplũ ſubijcit:ſed in lõgiore orõne vix fieri poſſe videt̃:quemadmodũ autore Quint.dictũ eſt:vt ſingulorũ verborũ imagines inueniant̃ Ideoq; ſatis eſt:τ facili⁹ rerum q̃ verborum imagines excogitare:et collocare.Verba alia vel mediocriter doctis ſeſe in ipſo curſu offerẽt orationis:ſi meditata prius exciderint.Rerũ ordo ſi forte exciderint:turpe ſilentium afferent dicenti.Ex quo excitare plerũq; auditorum riſus conſueuit.Pl⁹ nego.plus laboris.Et.magis in

ipſi nobiſcū primū tranſeam⁹ bis/aut ter eum verſum:deīde cū imaginib⁹ verba exprimam⁹. Hoc mō nature ſuppeditabitur doctrina. Naʒ vtraqʒ altera ſeparata minus erit firma. Ita tñ vt multo pl⁹ in doctria/atqʒ arte pſidij ſit. Qđ docere nō grauaremur ni metueremus/ne cū ab inſtituto nr̄o receſſiſſemus min⁹ cōmode reſeruaretur hec dilucida breuitas ꝓceptionis. Nūc qm̄ ſolet accidere: vt imagines partim firme/ꝛ ad mouendū idonee ſint/partim imbecilles/ꝛ infirme/q̄ vix memoriā pñt excitare:qua de cauſa vtrūqʒ fiat conſyderandū eſt:vt cognita cauſa quas vitemus/ꝛ quas ſequamur imagines ſcire poſſim⁹. Docet igit̄ nos ipſa natura quid oporteat fieri. Nā ſi quas res ī vita videm⁹ paruas/vſitatas:quotidianas meminiſſe non ſolem⁹:ꝓpterea ꝙ nulla niſi noua/aut admirabili re commouetur anim⁹:at ſi quid videmus/aut audim⁹ †egregie/turpe/aut boneſtū/incredibile/magnū/ridiculū id diu meminiſſe conſueuim⁹. Itaqʒ quas res ante ora videmus/obliuiſcimur plerūqʒ:q̄ acciderūt in pueritia meminim⁹ optime:ꝛ ſepe/nec hoc alia de cauſa pōt accidere:niſi ꝙ vſitate res facile e memoria labuntur:inſignes/et noue diuti⁹ in animo manent.

Uiliū ꝛ aſſiduorū rara memoria.

†Egregie excellenter: vſurpat̄ ēt p valde nimia vt apō Terē.i An. Horum ille nihil egregie pter cetera ſtudebat.

Aſcenſius. Ordo.

genium ꝛc. Quo labor maior eſt: tanto minore ingenij exercitatione opus eſt iam domi ꝛc. Exemplo oſtendit quomodo quibuſdā notis et imaginibus ſingula verba in memoriaʒ reuocari poſſint vnicuiqʒ autem per ſiſes verbis que volet meminiſſe excogitare licebit. verſus vero eſt ab aliquo veteri poeta ſumptus. Ultionem propter raptam a Paride helenā Atride. Agamēnō et Menelaus. Domitius. Hic domiti⁹ Ciceroni et ipſi herennio notus erat. A regibus autē Martijs loris illo tēpore ceſus fuerat. Regum vero Martiorū familia Rome fuit nō ignobilis ex hac cognatione reges Martij oēs dicebant̄. De q̄bus apud Liuiū ꝛ Ualeriū maximū mētio eſt:p domitiū domi memoria tenet̄. Inter domū eñ ꝛ dominiū maxima cognatio eſt:p manus ad celū tollētē vltionē reminiſcimur. Nā q̄ loris cedit̄:ſi manus ad celū tollit: petere vltionē videt̄. In altero loco:in ſcđo inq̄t loco Eſopū aut Cibrū collocabimus:p quos in memoriā reuocabim⁹ reges atride parāt. Eſopus eñ ꝛ Cimber mimi fuere illo tpe nobiliſſimi:quorūʒ alter ornatu regio agamēnonē:alter menelaū agere ſolebat. vagātē Iphigeniā vel Iphigeniā inq̄t ſcđo loco ꝯſtituem⁹ p quā ueī memoriā ei⁹:Reges atride parāt:redibim⁹. vagātem vero dicit:qm̄ ī aulidē e grecia accerſita ſua matrimonij ſpecie cū achille ꝯtrahēdi vt diane īmolaret̄: q̄ irata ob ceruā ſibi dicatā:ab agamēnone occiſam: impetrata a neptūno tēpeſtate egredi portū grecos nō pmittebat:ſic eñ Calchas vates rñderat iratū numē regio ſanguine placandū eſſe:erepta immolatiōi ſuppoſita cerua:ꝛ a dea in thauricā regionē trāſlata eſt:atqʒ illi tēpli cuſtos eſt fecta. Uñ poſtea rapto Diane ſimulachro cū fratre Oreſte aufugit. Illuc eñ vt a furore purgaret̄ poſt matricidiū acceſſerat:ī Italiā venit:ꝛ relicto ī nemore aricino ſimulachro argos deīde reuerſa eſt. Hoc mō ſicut expoſitū ē. Sʒ hec imaginū:hec inq̄t imaginūʒ accōmodatio tū valet ꝓcipue. Cū ꝟba pri⁹ q̄ meminiſſe volum⁹:iterū atqʒ iterū legim⁹:deīde cū exprimim⁹:ꝛ in locis conſtituim⁹: idē Quin. q̄ʒ faciēdū ꝓcipit. Confirmatio accōmodatio cū imagines verbis accōmodant̄. Tū valet:tū vim hʒ. Si naturalē vt bis terqʒ pri⁹ legam⁹:quod meminiſſe volum⁹. Uerſu poſito cuius recordari velim⁹. Nō ſine rōne verſum dicit:et non ſolutā orōnem: qa eñ q̄ in memoriā exercēt pauca a pricipio ꝛ q̄ odiū nō afferāt diſcēda ſunt:ſʒ poetica pmū ī poſt

Cū verborū. Aggredit̄ determinationē de imaginib⁹ ac ſimilitudinib⁹ verborū dicēs. Cū.i.qñ nos volem⁹ exprimere ſimilitudines verborū imaginib⁹.i.per imagines:nos tumem⁹ pl⁹ negotij.i.difficultatis:et exercebim⁹ magis ingeniū nr̄m:ꝛ oportebit nos facere id hoc modo. Iā domi.i.ponam⁹ ꝓ exemplo vt velimus meminiſſe verſum cuius ſenſus eſt. atride reges.ſ. Agamēnō ꝛ Menelaus parant iam domi vltionē.ſ.de raptu Helene:oportet conſtituere in loco ſcʒ vno domitiū.ſ.virum notum:quem nouit ſoius ceſum.:tollentem.i.erigentē man⁹ ad celum.cū cedat̄ loris.i.flagellis ex lorio factis a martijs regibus prenomine aut cognomine:hoc erit.i.ſignabit:qđ iā domi reges vltionē(nondū addit parant:ſʒ tñ vltionem qui illa preſentatiōe vnā tñ vltionē ſignificant)In altero loco ſupp. oportet Eſopum ꝛ Cimbrū:mimos illos aut gladiatores nobiliſſimos:qui,ſtrictis gladijs alter,alteri minentur. ſubornari.i.p imaginationem conſtitui:ꝛ Iphigeniā filiā Agamēnonis vagantē.ſ.per aulidem quaſi in ceruam diane ꝓ qua occidit iuſſa erat mutata ſit ꝛ hoc.ſ.ſic ſubornatum ꝛ cōſtitutū erit atride parāt:hoc mō oīa verba erūt expreſſa.i.p ordinē hūc iā domi vltionem reges atride parāt. Nā domi notat̄ p domitiū:vltionem per hoc ꝙ man⁹ ad celum tollit:reges per martios reges.atride per mimos aut gladiatores illos parāt:qđ q̄ parat in motu eſt p iphigeniā vagantem:quaſi per errantē. Sʒ hec confirmatio imaginū valet tū.i.tūc ſi.ſ.aliqñ exuſcitauerim⁹ memoriam naturalem:quaſi ſopitam in cellulis ſuis hac notatiōe:vt verſu poſito.ſ.ante oculos mētis ipſi trāſeam⁹ nobiſcū.i.memorādo.bis aut ter cū verſuʒ:deīde exprimam⁹ verba cū imaginib⁹ hoc mō doctrina ſuppeditabit̄.i.ſubminiſtrabitur opitulatura nature. Nā vtraqʒ.i.tam doctrina q̄ꝫ a natura.i.altera exiſtēte ſeparata:vel ſeparata ab altera.i.ſeorſum habita:erit min⁹.i.nō ſatis firma:ita tñ vt multo pl⁹ pſidij ſit in doctria atqʒ arte ſup. q̄ꝫ in natura.(Uerum vt diuus Augu. de doctrina chriſtiana recte docet. vt citius ingredi ſciim⁹ q̄ꝫ artē ingrediēdi:ita facilius ſepe meminiſ

mus ꝙ artem memorandi diſcimus: preſertim cum pro vnius verſi culi memoria tot ſint imagines memorie vt videmus mandande: ideoq; videmus qui artificiali dumtaxat memoria valent minus perſpicaces: ſed audiamus Ciceronem) Quod: ſcilicet plus preſidij eſſe in arte nos non grauaremur docere: ni id eſt niſi: metueremus: ne cum: id eſt poſtꝙ receſſiſſemus ab inſtituto noſtro: hec diluci da breuitas preceptionis quam videlicet in hoc toto opere ſeruauit: re ſeruaretur minus: id eſt non ſatis commode. Nunc: id eſt vt cetera precipiam: quoniam ſolet accidere vt imagines ſint partim: id eſt ꝑ parte firme. i. bene in parte memoratiua radicate ⁊ idonee ad mo nendū. i. ad excitandā memoriā aut ad monēdū. i. monefaciendū eam: ⁊ partim. i. ꝑ pte: ſint imbecilles. i. debiles ⁊ infirme: q̄ vix poſ ſint excitare memoriam (hoc docet legēdū prius monēdū) iō ſup. cō ſiderandum eſt: qua de cauſa. i. ob quā cām vtrūq;. ſ. ꝙ firme aut in firme ſint: fiat vt cauſa cognita. i. poſtꝙ nouerim⁹ cām: poſſim⁹ ſcire quas imagines vitemus. i. vitare debeamus: ⁊ quas ſequamur. i. ſequi debeamus. Igitur ipſa natura docet nos quid oporteat fieri. Nam ſi nos videmus in vita. i. inter viuendum ⁊ conuerſandū in hoc mūdo paruas. i. parui momenti ⁊ parue difficultatis: ⁊ ita vſi tatas ⁊ quotidianas: nos non ſolemus meminiſſe. i. memoria tene re eas: propterea ꝙ animus ſup. noſtre nulla. i. non vlla: non cōmo uetur. i. non afficitur: vlla re: niſi noua aut admirabili: at. i. ſed ecō uerſo: ſi nos videmus aut audimus: quid. i. aliqd: turpe aut hone ſtuz egregie. i. non vulgariter: ſed excellēter aut incredibile: aut ma gnum ridiculū. i. qḋ excellentē cauſam riſus excitādi habeat nos cō ſueuimus meminiſſe id: itaq; nos obliuiſcimur plerūq; ſup. eas res quas res nos videmus ante ora. i. quaſi preſentes: ⁊ meminimus. i. memoria tenemus optime ⁊ ſepe ea que acciderunt in pueritia: nec hoc poteſt accidere alia de cauſa. i. ob aliam cauſam: niſi ꝙ res vſita te labuntur facile. i. faciliter e memoria: ⁊ res inſignes. i. excellētes ⁊ noue. i. inſuete manent diutius in animo.

modum oratoria: noueſſime ⁊ inꝯ ſolutiora numeris ⁊ magis obuia dicēdi remota: qualia ſunt iuriſ conſultorum. Auctor eſt Quin. Suppeditat ſuffragatur ⁊ auxi liatur. Nam vtraq; alterius po ſcit opem: ⁊ coniurat amice. vt ait Oratius propoſita queſtione in genio fieret laudabile carmen. an arte. Qḋ docere ⁊c. Artē (inq̄t) na tura pl⁹ valere oñdere nō grauare rer: niſi alienū a ꝓpoſito eſſe arbi trarer: cū pſertiz dilucide breuita tis rō habēda ſit. Quin. li. ij. inſtitu tionū oratoriaꝝ illā iāgit q̄ſtionē pl⁹ ne natura ad eloquētiā ꝯferat an doctria? Neq; ꝯſummatū ora torē niſi ex vtroq; fieri poſſe dicit ⁊ naturā q̄dē ſine doctria multuz valere: doctriaz vō ſine natura ni hil: i mediocrib⁹ vtrāq; mai⁹ natu re ꝙ doctrine momētū eſſe: ſ; con ſummatos oratores pl⁹ doctrine ꝙ nature debere exiſtimat. Nūc qm̄ ⁊c. De imaginib⁹ reꝝ: ⁊ vboꝝ ꝑcepta dedi: nūc que imagines infirme ⁊ que firme ſint: ad memo riam excitare poſſint: nos admo net: ⁊ res q̄dā vſitatas facile ela bi cōtra inſignes: ⁊ nouas inhe rere ais dicit. Firme ſtabiles: et q̄ excidere non poſſint. Infirme ne facile elabāmur: has autem cognoſcere nos oportet: vt effugiamus ⁊ ſtabiles teneamus. Nam iniquo rum rō ideo noſcēda eſt: vt equā tueamur. Quod ait Quin. Qua de cauſa ⁊c. cur accidat Cognita cā cur imaginum alie firme: alie infirme ſunt. Docet igitur ⁊c. cur id accidat: vt imaginum alie firme alie infirme ſint: ab ipſa dicit nos natura edoceri: que rebus paruis vſitatis et quotidianis commoue ri nos non ſinit: ex earum obliuionem facile afferre conſueuit: rebus tantum inſignibus et inuſitatis: animos nr̄os commouens. Egregie: excellēter valde: vt ſupra modū turpe ſit. Mediū vocabulū egre gius eſt: ⁊ tā egregiū ſcelus: ꝙ egregia virtus dr̄. Cedes alicui⁹ nefarie aut rapitus ingenue virginis. Item cōiurationis: ⁊ pr̄ie proditionis: ac ceteroꝝ hmōi facile recordamur. Hōeſtū: ꝯtra turpe: vt ſi quis patriam in libertatē vendicet: necato tyrāno. Itē ſi q̄s in bello pro patria moriatur. Inuſitatū: vt ſi q̄s humana carne veſcat̄: qḋ idē erit incredibile. Periculoſum: qḋ cū periculo accidit: vt nauigatio: milu tia. Itaq; ⁊c. q̄ ante oculos nr̄os ſemp ſunt: q̄ve ſemp audimus: q: vſitata ſunt in horas obliuiſcimur. Que die heſterno comedimus facile ded: ſcimus. Et q̄ in pueritia fecimus: ſi egregia fuerunt memi niſſe ſolemus. Vñ ⁊ Quin. ait. Que in pueritia vidimus recordamur: heſternorum immemores.

Utrū plus ad eloquentiaz natura cōferat an doctrina.

Egregium.

¶ Quid non mirandum: quid in rerū natura ſtupendum.

¶ Solis exort⁹/curſus/occaſus nemo admiratur: propterea q: quotidie fiūt: ad eclypſim magis mirā tur/ꝙ lune: qm̄ he crebiores ſūt. Docet ergo natura vulgari/⁊ vſitata re non exuſcitari: nouitate vero ⁊ inſigni quodā negocio cōmoueri. Imitat̄ ars igit̄ naturā: ⁊ quod ea deſyderat iueniet: ſi quod hec oſtē dit ſequat̄. Nihil ē ei qḋ aut natura extremū inuene rit/aut doctria primū/q: rerū pricipia ab igenio ꝑfe cta ſūt: ⁊ ex ei⁹ diſciplia cōpant̄. Imagies igit̄ nos i eo gn̄e ꝯſtituere oportebit: qḋ gen⁹ i mēoria diutiſſi me † poſſit remāere: id accidet: ſi ꝙ maxie notas ſimi tudies ꝯſtituem⁹: ſi nō multas/nec vagas/ſ; aliqd agē tes imagies ponem⁹: ſi egregiā pulchritudinē/aut vnicā turpitudinē eis attribuem⁹: ſi aliq̄s exornabi

† A diu cō patiuū diu ti⁹: vñ diuti le Apuleius vſus eſt. Et ſi diutile il le q̄ppiā ꝑ cūcret: ſtabu lāt diutile ⁊ fabulāt̄: ab hoc diutiſſi me inuplati uum.

Rerū initia ab ingenio.

¶ Solis exortus ⁊c. Exemplum eſt imaginuz que infirme: ſunt ſo lis (inquit) ortum ⁊ occaſum: qm̄ accidunt quotidie: nemo admira tur. Contra ſolis eclypſim multi: cum rari⁹ accidat. Lune tō min⁹ admirari ſolent⁹ q: frequēter eſſe ſolet. Solis eclypſis interuētu lu ne fit q̄ illi⁹ radios ſe interponēs auſert terre hāc minorē luna eſſe ex eo facile ptz ꝙ ſol totus adimi terris nō poſſet: itercedēte luna ſi terra maior eſſet ꝙ luna. Quā et ipſaz terre obiectu occultari ma nifeſtū ē. Imitat̄ ⁊c. iōq; inq̄t ars imitari naturā dz: qm̄ initia ei⁹ a natura ꝑficiſcunt̄: cetera perficit exercitatio ⁊ diſciplina. Maxime notas inſignes. Nō multas: cū memoria multitudine ꝑturbetur. Nec vagas: ſ; ſtabiles: et q̄ elabi nō poſſint. Uaga aūt imago erit vt vmbre aq̄ ignis. Aliqd agētes vt ſua ipſaꝝ actiōe notabiles ſint. Egregiū ⁊c. Si nimiā pulchritu dinē aut ꝯtra nimiā turpitudinē imaginib⁹ attribuemus: qm̄ ad

Frāciſcus ;

Eclypſis ſo lis.

Que vage imaginem⁹

Marius.

mirabile vtrūq; eſt: facile meminiſſe poterim⁹. Aliquam rem turpem ⁊c. Ut eunuchum: nanū: ſcurram: vel locum vt lupanar. Deformabimus: deturpabimus: vt tēplum forū regis in. Aut cruentā ⁊c. vt ſi perſonam nobilem cruore aſperſerimus oblitā ceno: inuolutam vt Marium cum in minturnenſiū palude vſq; ad guttur in ceno latuit: vnde ait Ouid. Ille iugurthino clarus cimbroq; triūpho. Quo victrix toties conſule Roma fuit. In ceno mari⁹ iacuit cānaq; paluſtri. Pertulit et tanto multa pudenda viro. Delibutā rubrica vnctam qualem Syllenū Uer. deſcribit: ſanguineis ebuli bacis mentoq; rubentem. Terre autem ſpecies rubrica eſt: minio proxima ab antiquis multum celebrata cū inſula in qua naſcitur in ferrarijs etiā metallis inuenit egyptia ⁊ africa fabris vtiliſſime ſunt: ex ea fit Ochra exuſta rubrica in ollis nouis luto circūlitis auctor Plinius μίλτος grece dr: ꝑ filo accipit quo ea tinctio ligna ac parietes fabri ⁊ pictores menſurāt. Perſius atq; oculo rubricam dirigit vno. Ridicula vt mimū: ſcurrā: ſimiā: fidibus canētē Sed illud ⁊c. Illud inquit, ſeruādum eſt vt primos quoſq; locos. ſingulos ſcilicet quintos qui principales ſunt animo ⁊ cogitatione crebro repetamus.

Rubrica.

mus/vt ſi corona/aut veſte purpurea: quo nobis notatior ſit ſimilitudo: aut ſi aliquā rē deformabim⁹: vt ſi cruētā/aut ceno oblitā: aut rubrica † delibutā inducamus: quo magis īſignita ſit forma: aut ridiculas res aliquas imaginibus attribuamus. Nā ea res quoq; faciet: vt facili⁹ meminiſſe poſſim⁹. Nā quas res veras facile meminerim⁹: eaſdē fictas ⁊ diligēter notatas meminiſſe nō eſt difficile. Sz illud facere oportebit: vt identidem primos quoſq; locos imaginū renouandarum cauſa celeriter animo peruagemur.

† Rubrica delibutā creta rubra cōſperſaz. eſt eñi creta: vt Columella. In hāc rē liquida rubrica q̄ nūc ſeſtu eis illius cōtegerit a rubro colore dicta: hac legum titulis capita notabāt. Perſius. ſi quid māſuri rubrica notauit. Item rubrica q̄uis linea rubra dici pōt. vt rurſuz Perſi⁹ oculo rubricam dirigat vno. Aſcenſius.

¶ Solis exort⁹. Docet exemplis q̄ res nō ſint admirationi eo q̄ conſuete: q̄ tñ ſi rare erunt etiam ſtupori eſſe poſſent: dicens. Nemo admiratur exortus ſolis qui mane fit ex oriente: nec curſus: qui continue fit ex oriente in occidentem motu firmamenti: et ab occidente rurſus in orientem per oppoſitū hemiſpherium ⁊ in motu proprio cōtrario modo currit: ⁊ occaſus in occidētem ꝓpterea q: fiunt quotidie: at ſupplerīq; mirant eclipſim ſolis: quia accidit raro: ⁊ mirātur magis eclipſim ſolis q̄ lune: quoniā he. ſ. eclipſes lune: ſūt crebriores: fiunt eñi p interpoſitionē terre inter ſolē ⁊ ipſam lunā: ⁊ eclipſes ſolis: p interpoſitionē lune inter ſolem ⁊ eos ꝗbus fit eclipſis. i. defectus ſolis: rarius autem contingit lunam preciſe ſub ſole eſſe: q̄ terram ſic interponi vt eclipſim faciat lune: que niſi a ſole illuminetur expers ſit luminis. Ergo natura docet ſup. animum noſtrum non excitari re vulgari ⁊ vſitata: verū pro ſed: docet ſup. ipſum commoueri nouitate: et negocio quodam inſigni: igitur ars imitatur naturam: et ea ſcilicet ars inueniet id quod deſiderat: ſi ſequatur ſupple id quod hec ſcilicet natura oſtendit. Dicit q̄ hec oſtendit: enim pro quia nihil eſt quod aut natura inuenerit extremū: id eſt conſummatiſſimum: ita vt nihil ſuperaddi poſſit: aut quod doctrina inuenerit primum: quia neceſſe eſt rem naturalem pro obiecto habeat: aut eam creet: quod mortalibus negatū eſt: rationem affert Cicero quia principia rerum: id eſt per que res cognoſcuntur: ſunt profecta ab ingenio id eſt naturali intellectu. Prima enim principia non docentur: ſed intelliguntur cognitis terminis: quod enim non doceantur patet: quia neceſſe eſſet doceri per alia: ⁊ ita in infinitū: aut igitur contingeret nihil ſcire: cum ignotum non poſſit ſciri per ignotum: aut deueniretur ad prima principia que non demonſtrentur: ſed intelligantur: ⁊ ita principia profecta ſunt ab ingenio: id eſt ingenia nobis virtute intelligendi: ꝗ comparantur. i. acquiruntur ex diſciplina eius: ſcilicet ingenij: ⁊ hoc eſt per ingenium perſpicax inuenta: traduntur alijs per diſciplinā: et ita ars imitatur naturam. Igitur (vt ad inſtitutum redeat) oportebit nos conſtituere imagines in eo genere: quod genus poſſit remanere diutiſſime in memoria: id ſcilicet tales imagines conſtituere: accedet. i. continget nobis: ſi cōſtituemus ſimilitudines q̄ maxime notas: ſi ponemus imagines non multas: nec vagas. i. incertas: ſed agētes aliquid per quod poſſint nobis certe occurrere: ⁊ ſi tribuem⁹ eis. ſ. imaginibus: pulchritudinem egregiam: aut turpitudinem vnicā. i. ſingularem. Et ſi exornabimus aliquas. ſ. imagines: vt ſi ſup. exornabimus aliquas: corona aut veſte purpurea: quo. i. qua re: aut ideo vt ſimilitudo ſit nobis notatior. i. magis notata: aut ſi nos deformabimus aliquā rem: vt ſi inducam⁹. ſ. in memoriam: aut locos imaginū noſtrarum: aliquam rem cruentam: aut oblitam: id eſt inuolutam (ab oblinor media breui: ab oblinor autem oblitus media longa dicitur) ceno. i. luto immundo: aut delibutam. i. tinctam rubrica. i. terra rubra: quo. i. vt forma eius ſit magis inſignita. Aut ſi attribuamus imaginibus aliquas res ridiculas vt ſuem nentem: aut aſinum cythara ludentem ⁊c. Nam ea q̄z res faciet vt poſſim⁹ meminiſſe facilius: nā q̄s res veras. i. q̄ vere cōtigerūt: meminim⁹ facile eaſdem non eſt difficile meminiſſe fictas ⁊ notatas diligenter. Sed oportebit facere illud vt peruagemur: id eſt percurramus celeriter: animo: id eſt cogitatione identidem. i. ſubinde et interdum primos quoſq; locos. i. quos primos conſtituim⁹. cauſa imaginum nouandarum.

¶ Improbat grecorum traditionem de memoria.

Franciſcus

¶ Scio pleroſq; ⁊c. Iam. de artificiali memoria precepta dedit: ſed q̄m ante Cicero. grecis litteris: et a grecis preceptorib⁹ rhetorica tradebat: obiectionē purgat q̄ fieri poterat: q̄ grecos in precipiendo de memoria imitatus nō ſit: qui multorū verborū imagines elegerunt: quo paratas haberēt q̄ illis vti vellent: quatuor autē ſubijcit

¶ Scio pleroſq; Grecos/q̄ de memoria ſcripſerunt feciſſe vt multorū verbor imagines ꝯſcriberēt: vti q̄ eas diſcere vellēt/paratas haberēt: ne q̄d ingrēdo ꝯſumerēt opere. Quorꝫ rōnem aliquot de cauſis improbamus. Primum ꝙ in verborum īnumerabiliū multitudine mille verborum imagines ridiculū ſit

cõparare. Quantulum enim poterit hec valere: cũ ex infinita verborũ copia mõ vnũ / modo aliud nos verbum meminiſſe oportebit? Deinde cur volum⁹ ab induſtria queꝙ̃ remouere: ne qd ipſe querat: cũ nos illi oĩa parata / queſitaq̃ tradam⁹? Preterea ſimilitudine alia alius magis cõmouetur. Nã vt ſepe formã ſiq nã ſimilẽ cuipiã dixerimus eſſe: nõ oẽs habem⁹ aſſenſores / ꝙ alij videt̃ aliud. Itẽ fit in imaginibus: vt q̃ nobis diligẽter notata ſi / ea parꝝ videat̃ inſignis alijs: q̃re ſibi queꝙ̃ cõmodo ſuo cõuenit imagines cõparare. Poſtremo p̃ceptoris ẽ docere / quẽadmodũ q̃rri gceꝙ̃ conueniat: ⁊ vnũ aliqd / aut alterũ nõ oĩa q̃ ei⁹ gñis erũt exẽpli cã ſubijcere: quo res dilucidior eſſe poſſit: vt cũ de proemijs q̃rendis diſputamus / rationẽ damus querendi: nõ mille proemiorũ genera deſcribimus: ita arbitramur de imaginibus fieri cõuenire. ¶ Nũc ne forte verboꝝ memoriã aut nimis difficilẽ / aut parũ vtilẽ arbitreris / ⁊ ipſa rũ memoria reruꝫ cõtentus ſis / ꝙ ⁊ vtiliores ſint: et plus habeãt facultatis admonẽdus es: quare verborum memoriã nõ improbemus: nã putam⁹ oportere eos q velint res faciliores ſine labore et moleſtia facile meminiſſe in reb⁹ difficiliorib⁹ †ante eſſe exercitatos. Nec nos hanc verborum memoriam inducimus: vt verſus meminiſſe poſſim⁹: ſꝫ vt hac exercitatione illã rerũ memoriam que pertinet ad vtilitatẽ cõfirmemus: vt ab hac difficili ꝯſuetudine ſine labore ad illam facilitatem tranſire poſſimus. Sed cum in oĩ diſciplina infirma eſt artis preceptio ſine ſumma aſſiduitate exercitatiõis: tũ vero ĩ memorijs minimum valet doctrina: niſi induſtria / ſtudio / labore diligẽtia cõprobetur: ꝙ̃ plurimos locos vt habeas ⁊ ꝙ̃ maxime ad p̃cepta acõmodatos curare poterꝫ. In imagnibus collocãdis exerceri quotidie conuenit. Non enim ſicut a ceteris ſtudijs abducimur nõ nũꝙ̃ occupatiõe: ita ab hac re nos põt cã deducere aliq̃. Nũꝙ̃ eſt eñ / qn aliqd mẽorie tradere velimus tũ maxĩe / cũ aliq̃ maiore officio detinemur. Quare cũ ſit vtile facile meminiſſe: nõ te fallit / qđ tãto pe vtile ſit / quãto labore ſit appetẽdũ. Qđ poteris exi

Officiũ preceptoris.

† Prodeſt i difficiliori exercitatione exerceri: nec deſperãdũ ne aliqñ itelligam⁹. cum hoc ita natura itelligere datũ ſit: ſicut natare piſcib⁹ auib⁹ volare eſt.

Doctrina q̃bus medijs iuuanda.

cauſas: cur illorũ nõ ꝓbauerit rationem. Multorum verborum vt multis verbis imagines accommodarent. Ne quid in querendo ⁊c. grecorum confirmat rationeꝫ vt poſtea refellat: opere laboris. Primũ argumẽto vtit̃ ab impoſſibili: ſtultũ eſſe dicens certo imaginũ numero infinitam verborũ multitudinẽ velle cõprehẽdere: ⁊ certe finiti ad infinitũ nulla ꝯſt proportio. Quantulum eñ valde parum: deinde alia ratio: eſto infinita verborũ copia certo imaginum numero cõprehendi poſſit nonne ſi eas nos excogitabim⁹: ⁊ preceptẽtes tradem⁹ ſegnẽ reddemus diſcipulum: ſi nihil ei excogitandũ relinquemus. Utilius itaꝙ̃ inquit illi eſt qui inſtituit: vt regulas tantum accipiat. cetera ſuo ſibi cõparet induſtria. Preterea tertia ratio cur oẽs a preceptore imagines inuenriri nõ debeant: qm̃ que imago vni placet alijs diſplicet. Qđ exemplo ꝓbat: accidit et vt figurã aliquã: vt imaginẽ pictã: aut ſtatuã ſileꝫ alicui eẽ nos dicam⁹: ⁊ alt⁹ ſimilẽ neget eẽ hoc itẽ pene quotidie ſolet cõtingere: vt quẽ nos holeꝫ dicim⁹ cuipiã eſſe ꝯſimilẽ: eundẽ alius diſſimilẽ eſſe cõtẽdat. Notata: inſignia firma ſtabilia. Poſtremo: vltima ratio q̃ ex modo ac vtilitate precipiẽdi ſumpta eſt. Oĩa eñ p̃cepta breuitatẽ poſtulãt: nõ t.i obſcurã. Satis eſſe inquit p̃ceptori qđ precipit vno alterove ſubiecto exemplo aperire hoc et grammaticus preſtat: q̃ cuꝫ aliquã regulã recte loquendi tradit vno aut duobus exemplis contentus eſt: qđ ſi omnibus vteretur que afferri poſſẽt ⁊ min⁹ placeret ⁊ teneris animis magis obeſſet: ꝙ̃ prodeſſet. Quẽadmodum ⁊c. Exemplo cõfirmat quod dixit cũ de proemijs inquit faciẽdis p̃cipimus: illa excogitãdi ſummatim ⁊ in vniuerſum rationes tradimus nõ qđ ad quãꝙ̃ cauſam quoniã infinite ſunt ſcribimus: id enim fieri nõ poſſet. Cice. ipſe in rhetoricis ſuis: ⁊ Quĩt. exordiorum dicũt duo eſſe genera: principium: et inſinuationem ꝗdeꝫ quando principio ⁊ quãdo inſinuatione vtendum ſit: breuiter preſcribunt. Et quid in turpi: quid ĩ honeſta: quid in dubia: qđ in humili cauſa faciendũ ſit nos admonet. Singulatim enim precipi vix poſſet. Cũ noui quotidie exoriãtur caſus ⁊ pene nouo op⁹ ſit artificio. Hermogenes ſ eo apđ grecos occupatur multum vt varia proemiorũ genera ſubiectis deſcribat exemplis.
¶ Nunc ne forte ⁊c. non rerũ tantum: ſed etiam verborũ imaginibus exerceri ꝯuenire dicit: ne aut deterritus difficultate herẽnius

† Sententiam quod alii ſenſiſſēt veteres vocauerūt: vnde dicimus adhuc ee animi noſtri ſnia aliqd dictū factū vc. Sententie ēt quas Greci γνώμας appellant: q̄ ſimiles decretis atq̄ cōſilijs ſunt: vñ Iuuenal. Non eſt ſnia: ver Credite me vobis foliū recitare ſibylle. ita hic Cice. nō eſt ſnia: nō ē cōſiliū: non eſt meus.

aut non valde vtilem exiſtimans verborum memoriam: ſola rerū memoria cōtentus eſſet: ⁊ ideo exercendam admonet verbor̄ quoq̄ memoriā q̄ difficilior eſt vt res faciliores ſine labore et moleſtia meminiſſe poſſimus. Qui em̄ difficilia perdidicit: is paruo labore facilia comprehēdat. Aut nimis difficilē: quod multi: vt Quin. ſenſerunt cum verba quedā ſint: que nullis ſimulacris ſignificari poſſunt. Paruum vtilē quod idē multi exiſtimarunt. Nec nos hāc verborum ⁊c. non ea inquit adducti ratione verborum memoriā exercendā ſuademus: vt auditos verſus ſtatim meminiſſe poſſimus. Quod: fieri vix poſſet: ſed vt cum hoc facere diu tentauerimus: et nos in eo exercuerimus: ad illam facilem conſuetudinem rerum imaginibus applicandarum: et ſubdito in memoriam reuocandarum tranſeamus. Difficili conſuetu. imaginum quibus ſingula verba applicemus: ſed cum in omni ⁊c. quod in omnibus artibus accidit id in hac etiam vſu venit: vt doctrina ſine exercitatione parum valeat. Quin. ſi quis i quit vnam maximamq̄ a me artem memorie querat exercitatio eſt: et labor multa diſcere: multa cogitare: et ſi fieri poteſt quotidie potiſſimum eſt: nihil eque nobis augetur cura vel negligentia intercidit. Memorijs naturali et artificiali q̄ plurimos: docet quomodo exercitatione ars cōfirmari poſſit. Non enim ideo magis in memorie artificio exerceri nos conuenit: quod nulla ab eo occupatione deduci poſſumus: nam vel ſola cogitatione inueniendis locis ⁊ collocandis imaginibus tenere nos poteſt: quod ſi aliarū artium ſtudio fere non contingit vt philoſophie geometrie aſtronomie quare ⁊c. cū noris inquit quanta in memorie promptitudine vtilitas ſit: cōprehendere etiā poteris quanta ſit diligentia adhibēda. Quin. Memoria inqt facit prōpti ingenij famā: vt illa q̄ dicimus non domo attuliſſe: ſʒ ibi ꝓtin⁹ ſumpſiſſe videamur. Pluribus: concludit ⁊ cur plurib⁹ verbis hortari nolit Herēniū dicit: ⁊ tranſitione vtitur.

ſtimare vtilitate cognita. Pluribus verbis ad eam rem te adhortari non eſt ſnia: ne aut ſtudio difficili: aut min⁹ q̄ res poſtulat: dixiſſe videamur. De quarta parte rhetorice deinceps dicemus: tu primas quaſq̄ partes frequenta: ⁊ (qđ maxime neceſſe eſt) exercitatione confirma.

¶ Scio pleroſq̄. Quia parū de imaginib⁹ precepit: ne inſufficiens putet: improbat opiniones rhetorum grecanicorum qui diſcipulis ſuis plurimas verborū imagines ſenſerūt tradēdas: idq̄ pluſculis rationib⁹ dicēs. Scio. i. me nō latet: pleroſq̄ grecos q̄ ſcripſerunt de memoria: feciſſe vt conſcriberēt. i. cōſcripſiſſe quā elegātiam Valla quoq̄ notauit: imagines multorum verborum vn. i. vt illiq̄ vellent diſcere haberēt eas paratas: nequid operis: putē legendū ope. i. laboris cōſumerēt inquirēdo: quorum. ſ. grecorū rōnem: nos improbamus aliquot de cauſis. i. ob aliquot cauſas. Primum q̄ ſit. i. contingat cōparare ridiculū. i. ridicule aut inutiliter: mille. i. q̄ plurimas imagines verborum in multitudine verborū innūerabiliū: em̄ pro quia: cū. ſ. infinita ſint v̄ba: ⁊ ſingulor̄ fingēde ſint imagines quantulū. i. q̄ modicum. q. d. fere nihil: hec. ſ. copia ab eis tradita poterit valere: cū. i. q̄n quidē oportebit nos meminiſſe ex infinita copia verborum: mō vnū mō aliud. Deinde cur. i. qua ratione: volum⁹ remouere quēq̄ ab induſtria. i. ꝓpria ⁊ naturali ſubtilitate alicui⁹ faciēdi aut inueniēdi: ne ipſe quid. i. aliqd querat. i. inueſtiget aut acquirat: cū nos tradam⁹ illi oīa parata ⁊ queſita. i. acquiſita. q. d. id nulla ratione fecerim⁹: cū meliora ⁊ firmiora ſint a nobis inuēta q̄ ab alijs tradita. Preterea. i. tertio loco: alius commonet. i. afficitur: aut commonet magis alia ſimilitudine: hoc eſt nō oēs vna excitant aut admonent eadē ſimilitudine: ſʒ ali⁹ alia. i. diuerſus diuerſa: ⁊ ita non pōt tradi ſimilitudines q̄ oīb⁹ cōueniāt. Nā vt. i. quēadmodū ſi diximus ſepe quā. i. aliquā formā ſimilē cupiā. i. alicui habem⁹ nō oēs. i. aliquos nō: aſſenſores. i. idē nobiſcum ſentiētes: qꝛ qđ nobis videt nō ſemper oībus videt: qꝛ. i. qꝛ aliud videt alij. i. diuerſum diuerſo: itē. i. ſilr ſit in imaginib⁹: vt ea que ſit diligēter notata nobis videat parū inſignis. i. notata alijs: quare. i. quāobrem conuenit. i. conueniēs eſt: quēq̄. i. vnumquēq̄ cōparare. i. cōſtituere ſibi imagines ſuo commodo. i. ad ſuum cōmodum. Poſtremo. i. vltimo loco: aut vltima ratione: eſt preceptoris. i. pertinet ad preceptorem docere quemadmodū conueniat quicq̄. i. vnūquodq̄: queri. i. inueſtigari: ⁊ ſubijcere cauſa exempli aliquid vnū aut alterum. i. ſcōm. i. vnū aut duo: ⁊ non omnia q̄ erūt eiuſdē generis: quo. i. vt res poſſit eſſe dilucidior. i. clarior. vt. i. veluti cū diſputam⁹ de proemijs querendis. i. acquirendis: tunc ſup. damus rationem querēdi. ſ. acquirēdi ⁊ ſup. nō deſcribimus mille. i. q̄ plurima genera proemiorū: ita. i. ſimiliter arbitramur cōuenire fieri de imaginib⁹: vt. ſ. rationē generalem deſcribam⁹ ⁊ nō mille exempla demus. ¶ Nunc o herenni ne arbitreris forte memoriā verborum (de qua parū ꝑcepi) aut nimis difficilē: aut parū vtilē: ⁊ ſis cōtētus memoria ipſarum rerū: ſʒ nō habeas memoriā verborum: qꝛ. i. qꝛ ſup. memorie rerū ſunt vtiliores. ſ. q̄ verborum: ⁊ habeāt plus facultatis. i. adminiſtratiōis. ideo ſup. admonēdus es: quare nō ꝓbem⁹ memoriā verborū. Nā nos putamus oportere eos qui velint meminiſſe facile ſine labore ⁊ moleſtia res faciliores: eſſe añ. i. prius exercitatos in reb⁹ difficilioribus. Nec nos inducim⁹ hāc memoriā verbor̄: vt poſſim⁹ meminiſſe verſus: ſed vt cōfirmem⁹. i. ſtabiliam⁹ hac exercitatione. ſ. memorie verborum illā memoriā rerū q̄ ꝑtinet ad vtilitatē: vt poſſim⁹ trāſire ſine labore ab hac difficili ꝯſuetudine. ſ. memoria v̄bor̄: ad illā facilitatem que eſt in memoria rerum. Sed cū ꝑceptio artis eſt infirma in oī diſciplina ſine ſumma aſſiduitate exercitationis: tum vero. i. tunc multo magis et verius doctrina minimum. i. in minimo: valet in memorijs niſi cōprehebetur induſtria: ſtudio: labore: diligētia. Tuo herenni poteris curare vt habeas q̄ plurimos locos: ⁊ accōmodatos q̄ maxime ad precepta. Conuenit. i. conueniens eſt ſup. te ⁊ alium quemlibet. exerceri quotidie in imaginibus collocandis. Non em̄ ſicut abducimur. i. auertimur non nunq̄. i. interdū a ceteris ſtudijs. i. exercitijs: occupatione ſcʒ aliqua: ita aliqua cā pōt deducere nos ab hac re. i. a memoria exercenda. Nunq̄ em̄ eſt quin velimus tradere memorie aliquid: ⁊ tū ſup. volumus maxime: cum retinemur aliquo maiore officio. Quare cum vtile ſit: meminiſſe facile: non fallit te. i. bene ſcis: id quod ſit vtile tantopere: quanto labore ſit appetendū: qꝛ nimirū maximo. Qđ. i. quantum poteris exiſtimare. i. iudicare vtilitate cognita. i. poſtq̄ cognoueris ⁊ perceperis vtilitatem. Non vſt ſnia. i. nō eſt decretū meū: adhortari te pluribus verbis ad eam rem. ſ. memoriā exercendam: ne vi

Aſcenſius.

deamur dixiſſe aut ſtudio difficili:aut minus q̄ res poſtulat:hoc eſt ne plurima dicendo ſignifice-mus rem eſſe difficillimā:aut nos non ſatis dixiſſe. Nos dicemus deinceps in quarto videlicet libro: de quarta parte rhetorice:in frequentia.i.frequēter exerce primas quaſq; partes:et(quod neceſſe eſt maxime)confirma ſup.eas exercitatione.i.per exercitationē. Et hec in tertium ad Herennium.

Marci Tullij Ciceronis Rhetoricorum ad.C.Herennium Liber quartus.

Cur ſuis exemplis vſus ſit. Titu.j.

Quoniā in hoc libro Herēni† de elocutione cōſcripſim⁹:ꝛ q̄bus in reb⁹ op⁹ fuit exēplis vti:noſtris exēplis vſi ſum⁹:ꝛ id fecim⁹ p̄ter ꝯſuetudinē Grecorū:q̄ de hac re ſcripſerūt:neceſſario faciendū eſt:vt paucis rationē noſtri cōſilij dem⁹. Atq; hoc nos neceſſitudīe facere:nō ſtudio/ ſatis erit ſigni:q̄ ſupiorib⁹ libris nihil neq; ante rē/ neq; p̄ter rē locuti ſum⁹. Nūc ſi pauca(q̄ res poſtulat)dixerim⁹:tibi id qd̄ reliquū eſt artis:ita vti inſtituim⁹/ꝑſoluem⁹. Sʒ facili⁹ noſtrā rōnē itelliges:ſi prius q̄d illi dicāt cognoueris. Cōplurib⁹ de cauſis putāt oportere:cū ipſi p̄cceperint/q̄ pacto oporteat ornare elocutiōeʒ:vniuſcuiuſq; gn̄is ab oratore/aut a poeta ꝓbato ſūptū ponere exēplū:ꝛ p̄mū ſe id modeſtia cōmotos facere dicūt:ꝓpterea q̄ videat̄ eſſe oſtētatio q̄dā/nō ſatis hr̄e p̄ci p̄e de artificio:ſʒ ip̄os etiā videri velle artificioſe gignere exēpla:hoc eſt ingunt oſtare ſe:nō oſtēdere artē. Quare pudor ī p̄mis eſt ad eā rē īpedimēto/ne nos ſolos ꝓbare:nos amare videamur:alios xo ꝯtēnere ꝛ deridere. Etenī cū poſſim⁹ ab Ennio ſumere/aut a Gracco ponere exēplū:vr̄ arrogātia eē illa relinq̄re:ꝛ ad ſua deuenire.

† Cū ʒ Cice. fere ip̄e oīa greca tracta rent:et ip̄ſe artes vellet latine ꝯſcribere Milonē Rhodiū preceptorē: maxie imitat⁹:cū exēpla q̄ʒ ſicut regulas da tas p̄ſe excogitās inſtituiſſet:a Grecis rep̄hēdebat:q̄bus putās eſſe rndēdū primo excuſat ſe apud Herēniū(vt aiūt) fratrē Terētiē vxoris: poſtea ratiōes aduerſariorū confutabit: poſtremo colores cū exēplis ꝓprijs exequetur.

Quoniā ꝛc. In prefatione huius quarti ꝛ vltimi libri rhetoricorū ad Herenniū in quo de elocutione determinare conſtituit. Primo purgat q̄ preter grecorum morem proprijs exēplis vſurus eſt:ad cuius purgationis facilitatē primo,affertq; que ab aduerſarijs potiſſimū grecis obijci poſſent. Ordo eſt. O Herēni:q̄m

Quoniam in hoc libro Herēni ꝛc. Omnis rhetorices ars ꝛ preceptio quinq; continetur partib⁹: inuentione:diſpoſitione: elocutione:memoria:et pronunciatione. Quatuor partes tribus ſuperioribus libris abſolute ſunt:quinta ſupereſt elocutio:cui hic quartus dicat̄ liber:ſed anteq̄ ad tradenda precepta accedat Cicero eorum recitat rationes a quibus reprehendi ſolebat:q̄ grecorum more contempto proprijs non e veteribus ſcriptoribus ſumptis vteretur exemplis quicquid obijciebatur acute:ac diligenter conſutat:ꝛ quedam obijcit aduerſarijs. Ante omnia autem ſe excuſat:neceſſitate compulſus dicēs: vt hac vteretur digreſſione,que ab eius propoſito videatur eſſe aliena. De elocutiōe ꝛc. Hec pars rhetorices vt inter omnes oratores conuenit: difficillima eſt: et Marcus Antonius orator diſertos eſſe viſos multos dicebat:eloquentem neminem: diſertos ſatis putās dicere que oporteret:ornate autem dicere,proprium eſſe eloquentiſſimi. Putat item Cicero libro de oratore inuentionem ac diſpoſitionem prudētis hois eſſe:eloquentiā oratoris. Eloqui vero eſt omnia que mente conceperis: promere:atq; ad audiētes proferre:ſine quo ſemper vacua ſunt priora:ꝛ ſimilia gladio condito atq; intra vaginā ſuā herēti: vt ait Quin. Elocutionem greci φραειν vocant. Grecorū:vt Hermagore ꝛ Hermogenis: qui Demoſthenis: Homeri:ꝛ aliorū authorum exemplis vtitur:nō ſuis. De hac re:de elocutione neceſſario:qui enim maledictis aduerſariorum non reſpōdet:ſeipſum condēnare videtur. Nam tacēs ait:vt iurecōſulti dicunt:conſentit:ꝛ taciturnitas pro confeſſione habetur. Non ſtudio:non.ſpōte: ꝛ proprio motu. Ante rem: vt in procemijs in quib⁹ excuſare nos ſolemus: ꝛ maledictis aduerſariorum reſpōdere. Poſt rem:poſt abſoluta p̄cepta:in librorū etiā. Res quoniā vrgēt aduerſarij. Quod reliquū eſt ſcʒ de elocutione. Sed facilius docilem ac beniuolū reddit Herenniū. Compluribus de cauſis ꝛc. Cauſas aperire aggreditur:quibus adducti nonnulli:alienis exemplis(more grecorum)non proprijs ei qui de elocutione ſcribit vtendū cenſeat

Franciſcus

Epilogus dictorum.

Elocutio.

Diſertus eloquēs.

tota autem hec diſputatio in deliberatiuo genere poſita eſſe videri poteſt: cōſulatur enim aliena ne an propria que dicuntur comprobari exemplis debeant. Conſtitutio coniecturalis eſſe dicet argumenta a partibus honeſti ſumuntur: vt a prudētia. Item a conſuetudine et decoro. Cum ipſi preceperint: precepta de elocutione tradiderint. Uniuſcuiuſq; generis: exornationis: tum verborum: tum ſententiarum. Ab oratore: vt Demoſthene: et Cicerone. Poeta vt Homero: et Uergilio. Primum: prima aduerſariorum argumentatio quadripertita eſt: cuius propoſitio eſt. Hoc eſt oſtētare ſe nō ſatis habere precipere de artificio: ſed etiam ex ſe velle artificio ſe gignere exempla a modeſtia au: cum arguitur quod aliena exēpla aſſumere: modeſtius ſit ꝙ propria. Quoniam qui proprijs vtitur: oſtentare videtur velle ſe non tantum de arte: ſed etiam ex arte loqui. Quia ſi artē: ratio eſt. Quare pudor: rationis confirmatio. Ne nos ſolos amare: hoc vitium cum alios ſpernimus nos ſolos amamus: φιλαυτια a grecis vocatur: etenim exornatio eſt: concluſio vt nimis nota relinquitur. Ennius Rhodius poeta fuit. Rhodos autem Calabrie oppidum eſt Tarento proximū: poetam hunc: vt Quintilianus ait: ſicut ſacros vetuſtate lucos adoramus in quibus grandia: et antiqua robora iam non tantā habent ſpeciem: quantā religionē. Prior Africanus tanti Enniū fecit: vt eius ſtatuam in ſepulchro ſuo poſuerit.

De arte et ex arte loqui.

Se, ſolum amare vitium.

Ennius rhodius.

nos ſcripſimus in hoc libro: ſcz quarto: de elocutione: et quoniā vſi ſumus exēplis noſtris. i. a nobis excogitatis: in illis ſupple rebus in quibus opus fuit vti exemplis: et quoniā id fecimus preter conſuetudinē grecorū: qui ſcripſerūt de hac re: videlz de elocutione: faciendū eſt neceſſario: neceſſitate tamen conditionata: vtpote ſi volumus obiectionibus obuiare: vt demus paucis ſcz verbis rationem noſtri conſilij. i. paucis oſtendendū erat cur id fecimus. Atq; ſatis ſigni. i. apparentie erit nos facere hoc. i. dare rationē noſtri cōſilij: hoc eſt per digreſſionē nos purgare: neceſſitudine ſcz conditionata: vt dictum eſt nō ſtudio. i. affectione quadā: et proprio motu: hoc inquā ſatis ſigni erit: quod in ſuperioribus libris nihil ſumus locuti: neq; ante rem: ſcz principaliter tractandam: vt nunc facit: neq; preter rem. q. d. quod parū faceret ad rem. Nūc ſi dixerimus tibi pauca que rem poſtulat ſcz de purgatione obiectorū: nos perſoluerimus tibi reliquū artis: ita vti. i. vt inſtituimus. Sed tu intelligeo lectitua noſtram rationē: ſi cognoueris primus quid illi ſcz grecorū ſtudioſi aut greci ipſi: dicant. i. obijciant in me. Ipſi putant compluribus de cauſis. i. propter multas cauſas oportere: cum. i. poſtꝙ ipſi preceperint: quo pacto oporteat ornare elocutionē: ponere exemplum vniuſcuiuſq; generis: ſumptū ab oratore probato: aut a poeta probato. Et dicunt primū. i. pro prima ratione ſe facere id. i. ſumere exēpla ab alijs: cōmotos. i. prouocatos ad hoc faciendū: modeſtia. i. pudore tenente modum contra inſolentē ſuperbiā: quia. i. eo quod videatur eſſe quedā oſtentatio. i. iactantia ſue artis non habere. i. non reputare ſatis ſup. eſſe precipere de artificio ſcz dicēdi aut eloquēdi: ſed ipſos velle videri gignere. i. producere et fingere: exēpla artificioſe. i. abunde iuxta artē. Hoc ſcz facere: eſt (inquiunt) oſtentare ſe. i. ingenium aut artē ſuā ſup. et nō oſtēdere artē ſcz ipſam: alteri. Quare (vt inquiūt) pudor. i. verecūdia: quo veremur noſtra oſtētare aut plus laudis ꝙ mereamur ſumere: eſt in primis. i. precipue impedimēto ad eam rem. i. ſine ea res fiat: hoc eſt ne exempla afferamus de noſtris: ne videamur probare. i. approbare nos ſolos. i. ingenia et inuenta noſtra: et ſup. amare nos ſolos quod vitiū dicit grece φιλαυτια id eſt amor ſui: vero pro ſed videamur ſup. ꝯtēnere et deridere alios: cum eorū exēplis vti nolimus: et ea improbemus. Etenim cū poſſimus ſumere exemplū: ab Ennio ſcz poeta: aut a Graccho oratore: relinquere illa ſcz exempla ab Ennio aut Graccho ſumenda: et deuenire ad ſua. i. propria exēpla: videt eſſe arrogātia ſcz quedā: aut eſſe arrogātie. i. ꝑtinere ad arrogātiā. Et hec eſt prima rō grecorum.

Ex quibus producenda exempla.

Franciſcus

Preterea: locus eſt ab auctoritate: cū enī teſtimoniorū locū exempla teneant: plus habēt auctoritatis: et pōderis ſi a poeta: vel oratore: ꝙ ſi a nobis ipſis ſumūtur. ſecūda autem argumētatio eſt et ipſa quadripertita: cuius propoſitio hec eſt. Preterea exēpla teſtimoniorum locū obtinent. Illa vero ratio. i. quod admonuerit rationis cōfirmatio: nō igitur etc. Si quis in lite. etc. ridiculum eſſet qui in foro litigā domeſticis teſtibus vti vellet: eodēq; modo irridēdus videtur qui in explanādis exornationibus proprijs vtitur exemplis. Ne quod aliud: ne ſi exemplū a teipſo ſumpſeris: et ipſum poſtea egeat confirmatione. Etenim etc. Cōfirmationi validior adiungit ratio: et diluēda eſt. Nam neceſſe eſt inquit aut ſe oībus anteponāt: qui ſuis ipſorū vtunt exēplis: aut exempla ab alijs ſumpta optima negent eſſe. Quorū vtrūuis fecerint in graue incidēt vitiū. Si ſe oībus anteponunt: complexio eſt ſuperioris argumētationis. Nō

Preterea † exempla teſtimoniorū locum obtinent. Id enim quod admonuerit/et leuiter fecerit preceptio: exemplo ſicut teſtimonio† comprobat. Nō igitur ridiculus ſit: ſi quis in lite/aut in iudicio domeſticis teſtimonijs pugnet: Ut enim teſtimonium/ſic exemplū rei cōfirmāde cauſa ſumitur. Nō ergo oportet hoc niſi a probatiſſimo ſumi: ne quod aliud ꝯfirmare debeat: egeat idipſum ꝯfirmatione. Etenim neceſſe eſt: aut ſe oībus anteponant: et ſua maxime probēt: aut nō negēt optima eſſe exēpla/que a probatiſſimis oratoribus aut a poetis ſumpta ſint. Si ſe omnibus anteponāt/intolerabili arrogantia ſunt: ſi quos ſibi preponāt: et eorum exempla ſuis exēplis nō putent preſtare: nō poſſunt dicere/quare ſibi illos anteponāt. Quid igitur ipſa auctoritas antiquorū? Nam cum res probabilior eſt:

† Obiectio que eſt ab auctoritate exemplorū: quia maiorem habent auctoritatē antiquorum exēpla ꝙ propria.

† Certiſſimū eſt artē ſtudijs ſub intrare ſine exēplorum appoſitione.

tũ hominũ ſtudia ad imitãdũ alacrioꝛa reddit. Immo erigit omniũ cupiditates: ꝛ acuit induſtriã: cuȝ ſpes iniecta ẽ poſſe imitãdo Gracchi/aut Craſſi† cõſequi facultatem. Poſtremo hoc ipſum eſt ſummũ artificium/res varias/ꝛ diſpares in tot poematibꝰ ꝛ oꝛationibꝰ ſparſas/ac vage diſiectas ita diligẽter eligere: vt vnũquodqꝫ genus exẽploꝛũ ſub ſingulos artis locos ſubijcere poſſis. Hoc ſi iduſtria ſolũ fieri poſſet/tamen eſſemus laudãdi: cum talẽ laboꝛem nõ fugiſſemus: nũc ſine ſummo artificio fieri nõ poteſt. Quis em̃ eſt/qui cum ſumme nõ teneat artem: poſſit ea q̃ iubeat ars: de tãta/ꝛ tã diffuſa ſcriptura notare/ꝛ ſeparare? Ceteri cum legunt oꝛationes bonas/aut poemata: ꝓbãt oꝛatoꝛes/ꝛ poetas: neqꝫ intelligũt/quare commoti pꝛobẽt quod ſcire non poſſunt vbi ſit: nec quid ſit: nec quomõ factum ſit: id qđ eos maxime delectet. At is qui ꝛ hec oĩa intelligit: ꝛ idonea maxime eligit: ꝛ oĩa in arte maxime ſcribenda redigit in ſingulas ratiões p̄ceptiõis: neceſſe eſt eiꝰ rei ſummus artifex ſit. Hoc igitur ipſum maximũ artificiũ eſt i arte ſua poſſe/ꝛ alienis exẽplis vti.

† Hoc ꝛ antonio oꝛatoribꝰ Cicero exiſtimat cũ grecoꝝ gl'ia laile dicẽdi copiã eq̃ã fuiſſe: q̃ppe q: craſſo (inq̃) nihil ſtatuo fieri poſſe pfectius: erat ſumma grauitas: erat cũ grauitate iũctꝰ facetiarũ et vrbanitatis oꝛatoꝛiꝰ nõ ſcurrilis lepos: latielo quẽdã accurata: et ſine moleſtia diligẽs i diſſerendo mira explicatio cum de iure ciuili cũ de eq̃ et bono diſputaret: argumẽtoꝝ ꝛ ſimiliudinum copia.

poſſunt dicere vel qui artẽ ignoꝛãt vel grecos ipſos pudet dicere: cuȝ hoc faciunt: cur faciant: non eniȝ niſi arrogãtia ductos facere hoc ſe dicere poſſunt. Quid igitur ꝛc. exoꝛnatio eſt: ꝛ locus ab vtili. oñditur em̃ quantã veterũ exempla afferãt vtilitatẽ. Que ꝛ rẽ ꝓbabiliorẽ reddũt ꝛ exercitant: atqꝫ erigunt alios ad imitandũ Gracchi Caij Gracchi: ex tiberio ſempronio graccho et coꝛnelia Pu. Scipionis africani ſoꝛoꝛe nati ſũt tyberiꝰ: ꝛ caius gracchi: ſȝ Caiꝰ longe eloquẽtioꝛ fratre extitit: quem cõcionatoꝛi a fiſtula ex Ciceronis auctoꝛitate vſum Gellius refert. Hoꝝ eloquẽtie multũ Coꝛnelia mater cõtulit: vt ait Quin. Ambo ob ꝑnicioſas leges: q̃s ferre volebãt perierunt: alter auctoꝛe Pu. Coꝛnelio naſica a ꝑmanibꝰ occiſus: ſubſelioꝝ ꝑ: iunã fragmẽtis ictus ꝛ in flumẽ abiectus. Alter ſeditioſo tribunatu acto cum auẽtinũ armata multitudine occupaſſet: a L. Opimio ꝯſule ex ſenatus cõſulto interẽptꝰ. Fuere qđẽ Gracchi hoĩes diſertiſſimi: nõ tñ eloq̃ntes: cũ ſit eloquentia bene dicendi ſciẽtia: dicere autẽ nemo bene põt niſi qui ea ſuadere ciuibꝰ ſuis conatur: que ad communẽ oĩm dignitatem atqꝫ vtilitatẽ pertinere videantur honeſtate ſemꝑ ſeruata: Craſſu. hic ante Ciceronis tempoꝛa oꝛatoꝛ clarus fuit: quem in dialogo inducit de oꝛatoꝛe. Poſtremo locus eſt a doctrina ꝛ peritia artis. quoniã magne aſcribit doctrine cũ quis ex varijs poematibus: ꝛ oꝛatiõibꝰ: ad ea cõpꝛobãda que ſcribit: eligit exẽpla ꝛ que diſperſa pꝛius erãt: i vnũ redigit coꝛpꝰ. Uarias diuerſas diſpares diſſimiles. Tot poematibꝰ ꝛc. in tãta poetarũ ꝛ oꝛatoꝛũ multitudine tata poetarũ ꝛ oꝛatoꝛum multitudine. Sub ſingulos artis locos. Quicũqꝫ fuerit coloꝛ ſiue ſbeiꝰȝ ſiue ſnlaꝝ. Hoc ꝛ ſi ꝛc. ſi idꝫ ex tãta ſcriptoꝝ multitudine ſola induſtria ꝛ pertinaci ſtudio tam varie diſperſas res eligeremꝰ laudãdi quidẽ eſſemꝰ ꝙ tñ laboꝛẽ nõ ſubterfugeremus: ſȝ cũ ſine artificio fieri nõ poſſit: certe magnopere laudandi videnť: q̃ faciũt: ꝛ eſt locꝰ a ꝯparatione. Ciceri. locus eſt a contrario. Nã ex iperitia alioꝝ: quãta ſit artis peritoꝝ laus oſtẽdit. Nec intelligũt ꝛc. Qui artẽ nõ noruit ꝛ tñ legẽtes afficiunť. At is ꝛc. ex quo intelligitur magna laude dignum eſſe qui huiuſmodi ſit. Hoc ipſum igitur. Ueluti generalis ꝯcluſio eſt ſupeꝛioꝛis argumentationis.

Gracchi Caij eloquentia.

De morte Gracchoꝝ

Craſſus.

Aſcenſius. Quido.

¶ Pꝛeterea (que ſecunda eſt ratio) exempla obtinent locum teſtimonioꝛum. i. appꝛobationũ: em̃ pro quia: id ꝙ pꝛeceptio admonuerit ꝛ ſeceris leuiter. i. tranſeunter: compꝛobat exemplo ſicut. i. veluti teſtimonio. Igitur: non. i. nonne ridiculus ſit: ſi quis pugnet: ꝛ certet cum aliquo certamine verboꝝ. i. contentiõe coꝛã iudice: pugnet inquã aut contendat: in lite: aut in iudicio teſtimonijs domeſticis i. domus ſue dũtaxat noſtis? q. d. etiam. Em̃ pro quia: vt. i. quẽadmodum teſtimoniũ ſumitur cauſa rei confirmãde: ſic exemplũ ſumitur cauſa rei cõfirmãde: ergo nõ opoꝛtet hoc. ſ. exemplũ: ſumi niſi a pꝛobatiſſimo ne id ipſum quod debeat cõfirmare. i. coꝛroboꝛare aliud: egeat confirmatione aut confirmationis. Etem̃. i. quia certe: neceſſe eſt vt ſup. aut anteponant. ſ. ſuis exemplis vtentes omnibꝰ alijs: ſe tẽȝ ipſos: ꝛ pꝛobent. i. commendent ꝛ appꝛobent maxime ſua. ſ. exẽpla ꝛ inuenta: aut nõ negent optima exempla eſſe que ſumpta ſint aut a pꝛobatiſſimis oꝛatoꝛibus: aut a poetis: ſi. ſ. tales anteponant ſe omnibus: ſic ſup. ſunt arrogãtia intolerabili. i. habẽtes arrogantiam intolerabilem. Si ꝓponãt: quos. i. aliquos ſibi: ꝛ non putent exempla eoꝛum pꝛeſtare. i. melioꝛa eſſe ſuis exemplis: illi nõ pñt: dicere quare anteponãt ſibi illos. Igitur (ſupp. dices) quid ſupp. facit aut efficit authoꝛitas aliquoꝝ? q. d. nõ parũ. Nã cũ res eſt ꝓbabilioꝛ. ſ. per eã: rũ. i. in ſup reddit: ſtudia hoim alacrioꝛa. i. letioꝛa ad imitãdum: imo erigit cupiditates oĩm ꝛ acuit induſtriã cũ ſpes eſt iniecta poſſe cõſeq̃ facultatẽ Gracchi aut Craſſi. i. optimoꝛũ oꝛatoꝛũ: imitãdo. ſ. eos aut exẽpla eoꝛũ. Poſtremo. i. ꝓ vltima rõne vt dicãt: hoc ipſum. ſ. qđ ſtatiȝ dicet: eſt ſũmũ artificiũ: vcȝ eligere res varias ꝛ diſpares ſparſas ac diſiectas vage. i. ſine certo oꝛdine: in tot poematibus ꝛ oꝛationibꝰ: eligere inquã ita: vt poſſis ſubijcere vnũquodqꝫ genꝰ exẽploꝛũ ſub ſingulos locos artis. Si hoc. ſ. eligere apta ꝛ varia exempla poſſet fieri ſolũ. i. dũtaxat induſtria: tñ. i. nihilominus nos eſſemus laudãdi: cũ nõ fugiſſemꝰ talẽ laboꝛẽ: nũc ſup. ita eſt ꝙ nõ põt fieri ſine ſummo artificio. Quis em̃ eſt q̃ cũ nõ teneat ſumme. i. excellẽtiſſime: artẽ. ſ. aliquã. ſed in ꝓpoſito intelligẽda eſt eloquentie: poſſit notare ꝛ ſeparare de tanta ꝛ tã diffuſa ſcriptura ea q̃ ars iubeat? q. d. nemo: nã ceteri cũ legũt oꝛationes bonas. i. artificioſe factas; aut poemata ſup. bona: ꝛ ſup. ꝓbãt. i. appꝛobãt. oꝛatoꝛes ꝛc.

oꝛones legũt:ꝛ poetas:quoꝝ poemata legũt:neqꝫ intelligũt:qua re.i.quo artificio cōmoti probēt.ſ.ea que approbāt ꝙ.i.qꝛ nō poſſunt ſcire:vbi ſit:nec qd ſit:nec quō factū ſit id qđ delectet maxime eos. At i.ecōtrario is q̄ ꝛc.i.ſimul intelligit hec oīa.ſ.vbi qd:ꝛ quō ꝛc.ꝛ.i.ſimul eligit hec oīa:ꝛ redigit oīa maxime ſcribenda in arte:In ſingulas ꝓceptiones.i.ad ſingula precepta afferi exēpla apta ꝛ idonea ex oīa toribus ꝛ poetis:neceſſe eſt vt ſup.is ſit ſummus artifex eius rei:cuius exempla afferi. Igitur(vt dicunt)hoc ipſum vez poſſe vti ꝛ.i.etiā alienis exēplis in arte ſua.i.a ſe tradita:eſt maximū artificium.

Franciſcus — Hec illi ꝛc.exoꝛdit Cicero:anteqꝫ aduerſarioꝛum refellat ratiōes:et inſinuatione vtitur. Naz quam eoꝛum laudat' auctoꝛitatem:eandem certe impugnat:cū dicit auctoꝛitate aduerſarioꝛum non diſputationis veritate ſe cōmoueri. Illud enī veremur:a firmiſſima incipit aduerſarioꝝ argumentatione:que eſt veterum auctoꝛitas:quam extenuat Contrariam:hoc eſt noſtrā. Quod ab ea ſteterint:ꝙ pꝛo ea pugnauerit vt Juppiter in Troiam pꝛo Troia ſtabat Apollo. Inuentoꝛes huius artis greci:quos inuentoꝛes rhetoꝛice artis fuiſſe ſatis cōſtat Res omnes que ab aduerſarijs dicte ſunt. Cum re:cum ea que a nobis dicentur. Non omnia concedenda ꝙ nonnulla ſunt que iunioꝛes ſapientius q̄ veteres excogitarant vel ab illis accepta facere melioꝛa Pꝛimum igitur poſt q̄ grecoꝛum extenuauit auctoꝛitatem:ad confutationem accedit:ꝛ oꝛdine ſingulis reſpondet obiectionibus pꝛimo argumentum impugnat:quod a modeſtia illi ſumpſerunt. Nam ſi tacere. Modeſtia; commotos nullum' ex ſe gignere artis exemplum dicebant aduerſarij:ſed ſi hoc facere modeſtia eſt:inquit Cice.quicqꝫ ſcribere:aut loqui aduerſarij non debent:ne contra modeſtiā facere credantur:ad quam ſeruandā me hoꝛtantur. Eſt autē argumentum per diſiunctiuā. Hoc modo aut modeſtia ē nihil ſcribere aut quominus aliquid ſcribam nonnihil hec nos impedit: ſi nihil ſcribere modeſtia eſt:cur ſcribunt? Si modeſtia quominus aliquid noſtrum ſcribamus nō impedit cur ea a nobis iuncta ſcribere impedit? Quaſi ſi quis ꝛc. Similitudine ſuam exoꝛnat rationez:vt qui ad olympiacuz ſtadium curſurus acceſſit ꝛ non cucurrit quidem:ſed quomodo alij curſitauerint narret:ſic qui ad ſcribendū de artificio ſe conferunt:facere videntur:cum alienis vtuntur exēplis:nam quomodo vſi ſunt artificio alij oſtēdunt ipſi de artificio nihil dicunt. Ad olympiacuz curſum:pꝛiſis fuit ſtadiuz apud iouē olympicuz: qđ Herculē pedibus ſuis metatum ferunt:idqꝫ longū feciſſe pedes ducentos. Agō illic quīto quoqꝫ anno celebrabatur. Vt emittat: cū ceteris in curſum intra carcerē:a coercendo carcer vocatur:ꝛ iam locū ſignificat vbi equi coercent:ꝛ vnde equi ꝛ cur

Ciare ab aliquo.

Olympicus ludus.

Carcer.

Alienis exempli s non vtendum dicentes confutat.

Hec illi cū dicūt:magꝫ nos autboꝛitate ſua ꝯmouēt/q̄ veritate diſputatiōis. Illud enī veremur:ne cui ſatis ſit ad contrariam ratiōnē pꝛobandā:ꝙ ab ea ſteterint hi:qui inuētoꝛes huius artificij fuerūt:ꝛ vetuſtate iam ſatis oīb9 pꝛobati ſint. Quod ſi illoꝛum auctoꝛitate remota/res omnes volent cū re cōparare:intelligent non oīa cōtēnenda eſſe antiquitati. Pꝛimuz igitur quod ab eis de modeſtia dicit:videamus ne nimiū inutiliter:ꝛ pueriliter pꝛoferatur. Nā ſi tacere/ꝛ nihil ſcribere modeſtia eſt/cur q̄cq̄ ſcribūt/aut loquuntur? Sin aliquid ſuū ſcribūt/cur quo feci9 oīa ſcribāt impediunt modeſtia? Quaſi ſi qs ad olympiacū venerit curſū:ꝛ ſteterit/vt emittatur:ipudētesqꝫ illos dicat eſſe:q currere ceperint:ipſe itra carcerē ſtet:et narret alijs/quō Ladas/aut Boius cū Syciōijs † curſitarūt:ſic iſti cū i artis curriculū deſcēderint:illos q in eo qđ eſt artificij elaborēt:dicūt facere immodeſte:ipſi aliquē oꝛatoꝛē antiquū/aut poetā laudāt:aut ſcripturā:ſic vt in ſtadiū rhetoꝛice artis ꝓdire nō audeāt. Nō auſim dicere:ſꝫ tamē vereoꝛ:ne qua in re laudē modeſtie venent/in ea ipſa re ſint ipudētes. Quid enī tibi vis (aliqs inquiet) artē tuā ſcribis:gignis nobis nouas ꝓceptiones:eas ipſe cōfirmare nō potes:ab alijs exēpla ſumis/vide ne facias ipudēter:q tuo nolc velis ex alioꝝ laboꝛibus libare laudē. Nā ſi eoꝝ volumina pꝛendant antique oꝛatoꝛis/ꝛ poet e:ꝛ ſuū qſqꝫ de libris coꝝ tulerit:nihil iſtis qđ ſuū relinquetur. At exēpla qm̄ teſtimonioꝝ ſimilia ſunt:itē cōuenit/vt teſtimonia ab hoīb9 pꝛobatiſſimis ſumi. Pꝛimū oīm exēpla ponētur hic:nō cōfirmādi/neqꝫ teſtificandi cā/ſed demōſtrādi. Nō enī cum dicimus eſſe exoꝛnationez:que (verbi cauſa) cōſtet ex ſimiliter deſinētibus verbis:ꝛ ponim9 hoc exēplū a Craſſo:qđ poſſum9/ꝛ debemus:teſtimoniū collocamus/ſed exēplū. Hoc igitur intereſt inter exemplū ꝛ teſtimoniū. Exēplo

Nō oīa dāda āliqtati.

† Adaptat ſilitudinē:i q̄ bñ ſeruat vocabula ſimilitudinis et eſt hmōi. tales ſunt q̄ veiāt ꝓpria exēpla pōt: quales illi q cū ad curſū parāt ſint: dato ſigno ſi excurrit ſꝫ alijs narrat quō currere debeant:aut quo mō Ladas cuz curſoꝛib9 Syciōnijs curſitauerit.

Exēplū ꝛ teſtimoniū differunt.

demonſtratur cuiuſmodi ſit id quod dicimus:teſti monio eſſe illud/ita vt nos dicimus:confirmatur. Preterea teſtimoniũ oportet cũ re cõuenire:aliter enim rem nõ poteſt cõfirmare:at id quod illi faciũt/ cum re non conuenit. Quid ita? Quia pollicẽtur ſe artem ſcribere:exempla proferunt ab his plerũq; vel qui artẽ neſcierunt. Cum quis eſt/qui poſſit id quod de arte ſcripſerit comprobare:niſi aliquid ſcri bat† ex arte? Contraq; faciunt/qui polliceri viden tur:nam cum ſcribere artem inſtituũt:videntur dice re ſe excogitaſſe quod alios doceant:cum vero ſcri bunt:oſtendunt nobis quid alij excogitauerint.

† Diſcrimẽ eſt inter ſcri bere ex arte et de arte: quũ Cicero in rhetorica ſcribit de ar te:in oratio nib⁹ vero ex arte.

Aſcenſius. Ordo.

¶ Herilli cum dicunt ⁊c. Reſpõſur⁹ ad obiecta pro grecis precepto ribus contẽdẽtibus ſcripta vniuſcuiuſq; nõ ſuis ſed alienis exem plis eſſe declaranda:dicit ſe primo loco plus cõmoueri auctoritate id aſſerentium q̃ veritate diſputationis.i.virtute argumẽtorum. Cum eni; antiqui ſint ⁊ diu in precio habiti difficillimũ eſſet illoꝝ auctoritati refragari. Callide ergo innuit ſe parũ argumẽtis ipſis moueri. Sunt tamen adhuc multi in ea hereſi;qui putẽt nõ modo ad modeſtiam:ſed vel ad fidẽ aſtruendã ⁊ artem decorandã multũ facere alienis vti exemplis. Nã quẽadmodũ in grãmatica ſi quis colligeret precepta:⁊ ea ſuis exemplis confirmaret parum fidei ſibi faceret:niſi quatenus precepta aliorum quoq; fulcirentur auctori tate aut exempla eſſent aliorum ſimillima:quod non pateret niſi aliena adduceret. Sic ⁊ in rhetorica non viderentur fidem factura precepta niſi doctiſſimorũ exemplis aut confirmentur:aut demon ſtrentur. Preterea ars ipſa videtur multo clarior ſi ea demonſtre tur continere precepta:que ab optimo quoq; ſunt q̃ maxime con ſeruata:q̃ que ea que ſolus preceptoris declarent exemplis. Qđ vero argute dicet author noſter:q̃ ſue profeſſioni minus faciant fidei;qui alienis nitantur exemplis:facile abſoluis purgaretur. Di cerent enim ſe non aliena adducere exempla penuria propriorum (nam qui precepta tradere poſſunt:videntur etiam exempla poſſe tradere)ſed vt plus fidei ⁊ auctoritatis ineſſet preceptis:tot doctoꝝ oratorũ exemplis illuſtratis. Ad hanc autem ſententiã videntur ac cedere omnes qui rhetoricam modo docẽt:aut declarant:nam qui optime Ciceronẽ interpretantur et exponunt:ex ipſius orationibus exempla preceptis conſona;adducunt:in qua re Franciſcus Ma turantius ſingularẽ meruit laudem:quocirca ſi nobis licet hec pre cepta Ciceronianis exemplis declarare:licebit ⁊ alijs:vt Saluſtia nis Hortenſianis ⁊ ſimilibus ſi modo errarent:quocirca nõ peni tus errauerunt greci qui documẽta ſua alienis exemplis confirma runt. vnde ⁊ valla ſubinde in Randẽſem;⁊ Priſcianũ recte animad uertit:qđ in multis preceptis aut nullis:aut ſuis dũtaxat fulciãtur teſtimonijs. Sed de hac re hec ſatis:dũmodo auſint qui noua pre cepta adducunt eo non modo ſuis:ſed ⁊ alienis fulcire exemplis. Nam quod varijs exemplis probabit ridiculos eſſe qui illud ven dicent:cuius etiam exemplũ ab alijs mendicent aut corrogent:id contra ſic dici poſſet ridiculum eſſe qui ſua inuenta oſtentaret:⁊ ea nulla autoritate aut exemplo a probatis ſumpto cõfirmaret:vt qui de muſica peſſime precepcreit:perinde ac p̃ceperit cecineritnõne omnibus ridiculus eſſet?quod idem in ceteris quoq; diſciplinis locum habet vt in grãmatica:qui hanc preceptionẽ daret. Omnia nomina propria in ius que vocalẽ habent in antepenultima nomi natiui ⁊ dubitantur an t an c habeant poſt vocalem:debeant per c ſcribi:⁊ eam comprobaret his exemplis. Oratius:Lucretius ⁊ ſimi libus:que docti per t ſcribunt:ipſe tamen iuxta regulã ſuam per c ſcribat in penultima:nõne ridiculus ſit?Quod autem dicit artem meli⁹ declarari exemplis proprijs ab oratore ſumptis:eo qđ orator artem celare quãdo poſſit debet:argute quidẽ id dicit ⁊ facit vt con cedam qđ cũ alienis etiam noſtra poſſunt adduci:nõ vt ſola noſtra. Adde q̃ aptiora videntur exempla que ſalſa ſint qualibus in vera

Orati⁹ per t ſcribi dz.

fores homines emittunt:ſed pro hac re frequentius carceres dici mus. Quomodo Ladas:ab orius velociſſimi ambo ⁊ preſtantiſſi mi fuere curſores:de lada ſic ait Solinus in collectaneis. primã palmã velocitatis ladas quidẽ adeptus eſt:quia ita ſuper cauũ puluerẽ curſitauit:vt in harenis pendentibus nulla indicia relin queret veſtigiorum:⁊ Martialis. Quid ſi per graciles vias putarẽ inuitũ iubeas ſubire ladam. Cũ ſycionijs. Ex ſycione optimi ve niebãt curſores:peloponẽſi vrbs fuit:corintho proxima:ſycione aũt et corinthie terre nemea fluuius terminus fuit Author,Strabo. In artis curriculũ. Uocabula ſer uat ſimilitudinis:⁊ curriculũ ar tis ipſam dicit preceptionem:eſt autem curriculũ quod ſtadiũ gre ci vocant:ſignificat ⁊ curſum. In eo quod eſt artificij:vt exempla ipſa excogitent. Non auſim dice re:quũ de modeſtia diſputat:non audere ſe dicit in ea re impuden tes eſſe aduerſarios dicere:l qua Modeſtie laudem affectẽt:eſt au tem occupatio:dicit enim nõ de bere ſe dicere:⁊ tñ dicit. Uerẽtur querãt. Quid enim tibi vis;loc⁹ eſt ab inconuenienti:⁊ qđ tibi vis aduerſarie? Dicet quiſpiã. Inſa nis qui nouas excogitas prece ptiones:⁊ aliorum exemplis confir mas. Nam ſi que ſua ſunt repete re ex tuo libro ſinguli oratores:et poete voluerint nihil in eo relin quetur tuum. Quicquid enim di cis:ab alijs accepiſti. Unde ne ia cias impudẽter:qui ex aliorum ſcriptis laudẽ queras. Libare:de guſtare:accipere. At exẽpla. Aliã nunc refellit aduerſariorũ argu mentationẽ qui nõ a ſe:ſed aliũ de:ideo ſumenda exẽpla eſſe aſſe uerabant:quũ teſtimoniorũ locũ obtineant:que nõ ab ipſis quorũ de re agitur:ſed ab alijs perhibẽ tur:⁊ tanto maiorẽ merẽtur fidẽ: quanto maioris auctoritatis te ſtes ſunt:ſtatim autẽ propoſitionẽ occurrit qua probata:facile ⁊ cõcluſio probaretur. Intereſſe aũt multũ inter teſtimoniũ ⁊ exemplũ oſtẽ dit. Ex quo falſum maniſeſte ap paret eſſe quod dixerant aduer ſarij exempla teſtimonijs ſimilia videri. At exempla nec argumen tationis aduerſarioꝝ propoſitio fuit. Primũ omniũ ⁊c. Hic reſpõ det Cicero:⁊ negat exempla teſti moniorũ locum tenere:quũ nõ vt confirment afferuntur:ſed vt de monſtrẽt cum teſtes non niſi rei cõfirmãde cauſa produci ſoleãt. Non enim cum ⁊c. Demonſtran di cauſa exempla afferri probat: vt rem declarent:non vt probẽt: vt ſi de colore precipiam⁹ qui ex ſimiliter deſinentibus verbis ſit·

Ladas

Nemea.

Curriculũ

Occupatio.

Libare.

Teſtimo nium.

Exemplum.

Colo: quomodo fit.

eum in eis ſimiles exitus ſunt:et exemplo vtat Craſſi:qui in quadam oratione ſua ait. Poſſumus ꝛ debemus:nõ teſtimonij locum tenet hoc exemplũ:vt ita eſſe ſicut dicimus cõfirmet:ſed tantũ declarat:ꝛ qualis ſit aperti exornatio. Confirmatur:cum ſcꝫ aliquis ita eſſe:vt nos dicimus negat. Preterea alia ratio:qua probat nõ idem teſtimoniũ ꝛ exemplum valere:quoniã cum re conuenire teſtimoniũ debet:vt is a quo:perhibetur cõſcius eius rei ſit qua de queritur:at vero inquit qui de arte ſcribunt:ꝛ non proprijs vtuntur exemplis ſepe ab illis ſumunt : quos ignoraſſe artem conſtat. Ridiculũ autem eſt eorum exemplis velle artẽ comprobare:qui artis ignari fuerũt. Ab ipſo Ennio:ꝛ antimacho quos ignoraſſe artem cõſtat. Nam de altero Oui.ait Enni⁹ arte carẽs. De altero Quin. Contra in antimacho vis ꝛ grauitas ꝛ minime vulgare eloquendi genus habet laudem:ſed quãuis et ſecũdas fere partes grammaticorũ conſenſus deferat ꝛ effectibus:ꝛ iocunditate ꝛ diſpoſitione:et omnino arte deficitur. Tum ꝛc.alia ratio. Nõ poteſt inquit aliquis de arte pre ſcribere:niſi etiaꝫ ex arte ſcribat: quod difficilius:pulchrius atqꝫ admirabilius eſt. Vtrũqꝫ preſtitit Cicero: non enim minus docendo valuit quã dicendo. Ex arte ſcribere eſt ſm artis pcepta:aut orationem: aut poemata edere. Contra rurſus quã ridiculi aduerſarij ſint:oſtendit:qui cum in librorum ſuorum principijs de arte ſcripturos ſe polliceantur:id ſignificare videntur:excogitaſſe aliquid ſe quod doceant:deinde cum alienis vtuntur exemplis: non quid ipſi:ſed: quid alij excogitarint:oſtendunt.

oratione liceat vti:quã que id in aperto habẽt quod in dicẽdo ceſſandum ſit. Difficile eſt enim conſueta relinquere:ꝛ eo fere modo loquimur prouecti quo inſtituti ſumus ab infantia : vnde nequaquã illis ſubſcribam qui futurum oratorem ſordidis ꝛ minus latinis verbis erudiant:ꝛ artem dicendi tradere moliantur:cum ipſi dicere neſciant. Sed finem facio:non enim refellendam ſententiam authoris:ſed exponendam recepi. Si tamen ab eius auctoritatem quis coargdeat qui aliena adducant exempla:tota grammaticorũ manus contra eum ſtabit:quin et author ipſe in libris officiorum atqꝫ alijs diſciplinabilibus alienis fere vtitur exemplis. Verum inſtitutum noſtrum ordinem proſequamur:qui talis eſt. Cum illi ſcilicet greci preceptores aut eorum defenſorem:dicunt hec ſcilicet pauloante recitata ꝛ nobis obiecta:ipſi magis cõmouent nos ſua authoritate:que ſumma apud grecos erat propter vetuſtatem: quã veritate diſputationis.i.rationum ab eis adductarum. Non enim veremur illud ne cui.i.vt non alicui:vt non ſit ſatis ſcꝫ auctoritatis alicui:ad probandam aut perſuadendam rationem contrariã: hoc eſt noſtram aut potius noſtre vt paulopoſt dicam ante ſecundum notabile:ꝙ id eſt quia:hi qui fuerunt inuentores huius artificij.i.artis rhetorice:hoc eſt greci preceptores qui primi de ratione dicendi preceperunt: ſteterint ab ea.i.ab aduerſa ratione:hoc eſt pro ea pugnauerint. Vbi priuſqꝫ pergamus duo notanda duximus:alterum ꝙ vt prius monui.vereor timeo:formido caueo et ſimilia verba includunt negationem:que quãdo in principio in aliqua dictione includitur ſepe non plus facit quã ſi nulla eſſet:quocirca in eodem ſenſu dicere poſſis :.vereor ne cui ſatis ſit ꝛ vereor ne cui ſatis non ſit. Sunt preterea qui legant improbandam vt ſit vereor ne cui ſit ſatis ad improbandam contrariam rationem ꝙ ab ea ſteterint ꝛc. Alij autem ſic intelligunt:vereor ne cui ſit aut videatur ſatis ad probandam rationem contrariam ſcilicet noſtre.i.ne hoc videatur ſufficere pro eius probatione:ꝙ ab ea ſteterint ꝛc. et hec certe ſenſus et.ordo videtur mihi optimus. Alterum quod notatum vetim eſt eleganter dici ſtare ab aliquo:pro eo,quod eſt eſſe illi preſidio ꝛ pro eo pugnare:que res tracta eſt a militibus in acie inſtructis:et pro ſuo vtrinqꝫ duce ſtantibus. Qua elegantia vt alijs multis lepide vſus eſt vir,dezertus Guillelmus Budeus in tranſlatione Plutarchi.de fortuna Romanorum et virtute Alexandri magni. Sed ad ordinem reuertamur:et vereor ne cui ſit ſatis ad probandam contrariam rationem ſcilicet vt modo dixi aduerſariorum quod illi qui.ſteterint pro ea:ſint tam ſatis probati:ideſt approbati.(Fere enim Cicero probare pro approbare ſeu comprobare accipit)omnibus vetuſtate:ideſt propter vetuſtatem:vbi latenter improbat id quod Oratius in arte ꝛ in epiſtolis damnat:vulgus laudare antiquos eo dumtaxat nomine quod antiqui ſint:et improbare nouos authores non alio nomine quã quod noui ſint:ꝙ ſi remota:id eſt recluſa authoritate illorum hi qui pro antiquis pugnant:volent comparare res omnes cum re:id eſt rationes antiquorum cum ratione noſtra:vt id eſt non moueantur auctoritate illorum:ſed quid dicatur animaduertant.(Poſſet etiam legem rem omnes cum re:vt ſit,omnes volent ꝛc.)ipſi intelligent non omnia

Ordo

Stare ab aliquo.

eſſe concedenda antiquitati. Igitur videamus primum ne pro an illud quod dicitur ab eis de modeſtia (dicunt enim ad modeſtiam pertinere alienis vti exemplis:ꝛ ad oſtentationem ſuis) proferatur ab eis nimium inutiliter ꝛ pueriliter. Nam ſi tacere ꝛ nihil ſcribere eſt modeſtia:cur ſcribunt aut loquuntur quicquã?(Et ſi dicant modeſtie eſt que ſcripſeris alienis non tuis teſtimonijs comprobare: contra quod dicit) Sin:id eſt ſed ſi ipſi ſcribunt aliquid ſuum:id eſt proprium et a ſe inuentum:cur impediuntur modeſtia.i.per modeſtiam:quo ſecius.i.quominus:aut vt non ſcribant omnia ſcilicet ſua:q.d.nulla(poſſent tamen ad hoc reſpondere multum eſſe diſcriminis:nam ideo precepta tradimus quod aliquid melius aut commodius inueniſſe videmur:ideo vero ea alienis non noſtris comprobamus exemplis:vt arrogantiam vitemus:ꝛ fidem noſtris aſtruamus. Sed audiamus authorem(Quaſi:id eſt id faciunt perinde ac ſi quis venerit ad curſum olympiacum:vbi in ſtudio curreoatur olim:ꝛ ſteterit:ſcilicet paratus:vt emittatur ſcilicet e carcere in ſtadium aut curriculum:ꝛ dicat illos eſſe impudentes:id eſt inuerecundos ac infrunitos ſeu effrontes:qui ceperint currere:ipſe ſtet intra carcerem:id eſt ante repagulum coercens curſuros donec ſignum datum ſit:ꝛ narret:id eſt recitet alijs quomodo ledas ſeu ladas:aut boius:qui duo excellentiſſimi fuerunt curſores:curſitarunt cum ſicionijs ſcilicet populis a ſycionia vrbe peloponneſi profectis:ꝛ ad curſum optimis:ſic iſti ſcilicet ſcrupuloſi preceptores:cum deſcenderint in curriculum artis.i.in exercitium ꝛ experimentum vbi que diximus aut precipimus comprobanda ſunt dicunt illos qui elaborant in eo quod eſt artificij: facere immodeſte.i.contra modeſtiam:quia arroganter:ꝛ ipſi laudant aliquẽ oratorem aut poetam antiquum aut ſcripturam ſcꝫ antiquam:ſic vt non audeant prodire in ſtudium.i. exercitium artis rhetorice. Non auſim dicere:ſed tamen vereor:ne ipſi ſint impudentes in ea ipſa re:in qua re ipſi venentur:id eſt aucupentur laudem modeſtie. Enim pro quia: aliquis (non dicit ꝙ ipſe id faciat) inquiet quid vis tibi.i.quid pretendis:ſi tu ſcribis artem tuam:ꝛ gignis.i.profers ꝛ paris nobis nouas preceptiones

ptiones.et ipſe.id eſt virtute non potes confirmare eas.ſ.exemplis tuis:ſed ſumis exempla ab alijs. Vide idest proſpice:ne facias impudenter:qui velis libare:ideſt deguſtare aut offerre tibi laudem ex laboribus aliorum ſcilicet quorum exempla adducis. Nam ſi antiqui oratores et poete. prenderint id eſt acceperint in manus: volumina eorum ſcilicet qui alienis exemplis vtuntur:et quiſq; tulerit e libris tuis aut potius eorum:namq; dura videretur perſonarū variatio:ſuū.i.quod e ſuis libris excerptum deprenderint:nihil relinquetur iſtis q́d ſup.ſuſum id eſt proprium.

¶At exempla. Refellit nunc ſecundam obiectionem dicentium. Ad ideſt ſed (inquit) quoniam exēpla ſunt ſimilia teſtimoniorum:conuenit item:id eſt ſimiliter:exempla ſumi ab hominibus ꝓbatiſſimis:vt id eſt quemadmodum teſtimonia. Primum omnium:ideſt pro prima reſponſione dico quod exempla ponentur hic.id eſt in hac re.non cauſa confirmandi neq; teſtificandi (quia vt philoſoph⁹ dicit exempla ponuntur non vt ſint:ſed vt per ea que ſunt intelligantur.vnde exemplorum non requiritur veritas ſicut teſtium)ſed cauſa demonſtrandi.id eſt docendi,vel declarandi. Non enim cum diximus exornationem colorem illum rhetoricum: eſſe (verbi cauſa. id eſt exemplū de gratia) que cōſtet ex verbis deſinentib⁹ ſimiliter.et ponim⁹ hoc exemplū a Craſſo:id eſt orationib⁹ Craſſi in quibus eſt quod poſſumus et debemus:que duo verba ſimiliter deſinunt:nos collocamus id eſt conſtituimus au' ſimul ponimus teſtimonium ſcilicet definitionis noſtre:ſed exemplum. Que duo non idem ſunt:neq; idem faciunt. Nam ſi quis falſo definiat rem quampiam: poterit nihilominus ex bonis authoribus exemplum non teſtimonium adducere:vt ſi quis dicat elegantiam eſſe ſi antecedens precedens confirmetur relatiuo in caſu eum in diuerſo ara poſitum velit:et det pro exemplo illud eneidos.j.Vrbem quam ſtatuo veſtra eſt:exemplum erit:non teſtimonium neq; approbatio:vnde dicat author.Igitur hoc intereſt inter exemplum et teſtimonium:q́d ſup.demonſtratur ſcilicet a nobis exemplo:id eſt per exemplum:cuiuſmodi ſit id quod dicimus:ſed ſup.confirmatur ſcilicet a nobis teſtimonio:id eſt per teſtimonium:illud eſſe ita vt nos dicimus. Preterea oportet teſtimonium conuenire cum re:enim pro quia teſtimonium non poteſt aliter:id eſt niſi conueniat cum re confirmare rem: at id eſt ſed:id quod faciunt.id eſt adducere exēplū aliena non conuenit cum re. Quid ita id eſt cur id dicis o Cicero cum exempla habeant eſſe rebus conformia? Reſpondet:quia tales pollicentur ſe ſcribere artem ſcȝ rethoricam:et ſupple proferunt plerumq; exempla vel id eſt etiam ab his qui neſcierunt artem. Tum id eſt inſuper:quis eſt qui poſſit comprobare id quod ſcripſerit de arte:niſi ſcribat aliquid ex arte? quaſi dicat nullus:q́ id eſt et tamen ij faciunt contra id eſt contrarium:q́ videntur polliceri ſcilicet ſe tradere artem. Nam cum inſtituunt:id eſt pretendunt ſcribere artem:videntur dicere ſe excogitaſſe id quod doceant alios:vero pro ſed:cum ſcribūt tunc oſtendunt nobis q́d alij excogitauerint:quia aliena adducunt exempla.

¶Docet ex arte ſcribere id artificioſum nō aliena tā̄q; ſua ponere

¶At hoc ipſum eſt difficile (inquiunt) eligere de multis? Quid dicitis difficile:vtrum laborioſuȝ/an artificioſum? Si laborioſum,non ſtatim preclarū. Sunt eñ multa laborioſa/q́ ſi faciatis / nō cōtinuo gloriemini:niſi forte etiam ſi veſtra manu fabulas/ aut orationes tota †trāſcripſeritis/glorioſum putaretis. Sin aūt iſtud artificioſuȝ egregiū dicitis:vide te/ne inſueti reruȝ maiorū videamini:ſi vos parua res ſicuti magna delectat:nam iſto modo eligere rudis quidem nemo poteſt: ſed ſine ſummo artificio multi. Quiſquis enim audiuit de arte,paulo plus in elocutione preſertim:omnia videre poterit ex arte que dicentur:facere nemo poterit,/niſi eruditus. Ita vt ſi de tragedijs Ennij velis ſententias eligere:aut de Pacuuianis †periodos:non quia qui plane rudis id facere nemo poterit:cum feceris te litteratiſſimum putes:inept⁹ ſis? ꝓpterea q́ id facile faciat quis mediocriter lr̄at⁹. Itē ſi cū ex orōnib⁹ aut ex poematib⁹ elegeris exempla:q́ certis ſignis artificij notata ſunt:quia,rudis id nemo facere poſſit:artificioſiſſime te feciſſe putas: erras propterea quod

† Tranſcribere trāſducere ſignificat: vñ et colonie tranſcribi aueteribus dicebātur hic Ouidi⁹ in Ibi dixit. In te trāſcribent veterū tormēta virorum.

† Periodi clauſule ſiniteſiue ambit⁹ ſiue circuitiōes appellantur Ipſi⁹ autem periodi partes mēbra nominātur

¶At hoc ipſum. Ultime aduerſario:ſ rndet obiectioni: q́ difficile eſſe dicebant res varias et diſperſas colligere:et neq; laborioſū:neq; artificioſum eſſe oñdit. Niſi etiam etc.exēplo oñdit multa laborioſa eſſe q́bus minime gloriamur:vt.ſi fabulas totas.alicuius aut orōnes ſcribam⁹: laborioſuȝ q́dē erit:ſed laudē nō merēt. Ne inſueti:q́ enim magna iudicant que parua ſunt:magnarum rerū nullam experientiam habere videntur. Nam iſto modo eligere de aliorum ſcriptis rudis inquit exempla non poteſt,:mediocriter doctus poteſt. Iu' elocutione preſertim de qua oīa que traduntur eiuſmodi ſunt:vt cōprehēdi facile poſſint. Ita vt etc.ex ſcriptis inquit aliorum exempla ſumere tā̄ facile eſt:q́ ſi quis ſententias de tragedijs Ennij:et periodos de pacuuianis eligere tētaret. Sententias aut periodos. Differt inter ſententias et periodos: ſententie enim orōnes breues ſunt de vita que aut q́d ſit:aut quid eſſe oporteat in vita:breuiter oſtendunt. Qualis illa Senece eſt. Sequitur ſuperbos victor a tergo deus:at vero periodus quam noſtri comprehenſionem: et item clauſulam a breui vocant concluſione intellectione plena ſnīa eſt: cuius partes ſunt cōmata et cola:nec lōgior debet eſſe q́ vno ſpū ꝓferatur. Modū periodi Sicc.q̄tuor ſenarijs terminauit. Nōnulli duo ei⁹ gña eē dixerūt:vnū ſimplex cū ceſus lō

Franciſcus

Snīa periodus.

periodi partes.

o

ipſo ſigno videm⁹ te nõnihil ei⁹ rei ſcire: alijs ſignis te ſcire multa itelligim⁹. Qð ſi artificioſũ eſt: intelligere q̃ ſunt ex arte ſcripta: multo eſt artificioſi⁹ ipſũ ſcribere ex arte. Qui em̃ ſcribet: ipſe artificioſe ab illis cõmode ſcripta facile itelligere poterit: q eliget facile: nõ ↄtinuo ipe cõmode ſcribet. Et ſi eſt maxĩe artificioſũ/alio tpe vtanr ea facultate: nõ tũ cũ parere ipi/ ⁊ gignere/ ⁊ pferre debẽt. Poſtremo in eo viꝫ artificij ↄſumãt ipſi ab alijs poti⁹ eligẽdi/ q̃ alio rũ boni electores eſtimenť. Cõtra ea q̃ ab his dicuntur/ q dicũt alienis ſe exẽplis vti oportere: ſatis eſt dictũ. Nunc q̃ ſeparatim dici poſſint/ conſideremus.

longiore ambitu circunducitur: vt apud Senecã cũ ait. Duꝫ fata ſinunt viuite leti. Properat curſu vita citato. Volucriq; die rota p̃cipitis voluit anni: dure pagũt pẽſa ſorores. Nec ſua retro fila reuoluunt: alterũ qð ee mẽbris ⁊ inciſis et plures ſenſus hꝫ: vt Aderat Janitor carceris: carnifex pretoris. Non qd q̃ plane. q. d. inepti⁹ ſis ſi hoc facias. Itẽ ſiir eodẽ modo. Certis ſignis: hoc eſt in qb⁹ aperte cognoſcitur artificiũ eſſe. Erras propterea: ſi credis inquit artificioſe facere: q ex alijs exempla ſumas: falleris: nam ſic aliquid te de artificio noſſe cõprehendimus: ſed ſi tuis varis exẽplis multa de artificio ſcire putemus. Quod ſi: ſi concedis inquit artificioſum eſſe q̃ artificioſe ſcripta ab alijs ſunt cognoſcere m̃ltorẽ artificioſi⁹ ↄfitearĩ opꝫ ex arte ſcribere. Qui em̃ ipſe ⁊c. ratio eſt: q, indi artificioſe ſcribere poteſt: idem artificioſe ſcripta intelligere facile poteſt: ſed non cõtra. Poſtremo: qð validiſſimũ eſt argumentũ in fine poſuit: id nos conari debere: ne potius eligendi ab alijs videamur: q̃ alio rũ bñ eligere exẽpla laudemur. Contra tranſitio eſt.

¶ At hoc ipſum ⁊c. R̃ñdet vltime obiectioni aduerſariorũ dicens. At. i. ſed ipſi inquiunt. i. dicũt: hoc ipſum eſt difficile eligere de multis. ſ. ſcriptis exempla ad propoſitũ ⁊ p̃ceptũ noſtrũ facientia: ⁊ ita videntur ob difficultatẽ ſibi laudem: ⁊ gloriam venari. Vñ r̃ñdens Cicero docet, glorioſum nõ eſſe: dicens. Quid dicitis. i. vocatis difficile: vtrum laborioſum. an artificioſum hoc eſt vtrũ id quod ſit laborioſum: an id quod artificioſum? Si ſupple vocatis ani, dicitis difficile laborioſum. i. qð ſit laborioſum non ſtatim. i. d eſt nõ ideo ſupple erit ani dicetis preclarum. Sunt em̃ multa laborioſa que ſi faciatis non cõtinuo id eſt non ideo gloriemini. i. debeatis gloriari: vt de preclaro facinore: niſi forte putaretis glorioſum ſi tranſcripſeritis veſtra manu fabulas aut orõnes totas: id em̃ laborioſum eſt ⁊ minie glioſuꝫ ſin aũt. i. ſed ſi dicitis iſtud ſcꝫ difficile: glioſuꝫ ⁊ egregiũ: videte. i. attẽdite: ne videamini iſueti. i. inexpti reꝝ maioꝝ: cũ neſciatis q̃ ſint res maiores aut magne: hoc ẽ laude digne: ſi pua res delectat vos ſicut magna. Nã eligere iſto mõ. ſ. de alioꝝ ſcriptis q̃dẽ. i. certe nemo põt rudis. i. q ſit penit⁹ rudis et ignar⁹ artis: ſꝫ multi ſupple pñt eligere ſine ſummo artificio. Em̃ p q: q̃ſq̃s. i q̃ eũq; audiuit de arte. ſ. dicẽdi p̃ſertim de elocutiõe paulo pl⁹. ſ. q̃ reliq̃: poterit videre. i. diſcernere oĩa q̃ dicenť ex arte: ſꝫ ſnp. (qð ĩn elegãter omittiť) nemo põt facere ſupple. ex arte id eſt ipſemet nõ põt dicere ex arte niſi erudit⁹. Ita vt ſi velis eligere ſnias id eſt dicta ſentẽtioſa: de tragedijs Ennij: aut periodos: id eſt clauſulas: de pacuuianis ſupple tragedijs: nemo poterit id facere: qui ſit plane. i. oĩno rudis: id eſt imperit⁹ et inerudit⁹ in arte: et ſupple cũ feceris ſupple id. i. cũ ſnias et periodos excerpſeris: quod plane rudis nemo facit: ornes te ſupple ꝓpterea: ſſatiſſimũ: ſis inepti⁹: qi ſtolid⁹ aut inaniter glorians: propterea q̃ tãtus. q̃ntus id eſt q̃libuis mediocriter: faciat facile: id. i. decerpſit ſententias et periodos. Item ſi cũ. i. poſtq̃ elegeris exempla ex orationib⁹ aut ex poematib⁹: q̃ ſunt notata certis ſignis. i. indicijs artificij: q: nemo rudis poſſit facere id: putas ne, ideo te feciſſe artificioſiſſime? erras. i. falleris et ſtulte id putas: propterea q̃ videmus. ſ. oculis mentis i. d eſt cognoſcimus: ipſo ſigno. i. per ipm ſignũ: te ſcire nõ nihil. i. modicũ q̃ppiam eius rei. i. artis cuius exempla aliunde adduceris: ſed ſupple itelligimus alijs ſignis: ſi videlicet tua exempla: hoc eſt per te ſcripta attuleris te ſcire multa ſcilicet eius rei. Quod ſi intelligere que ſunt ſcripta ex arte: eſt artificioſum tunc ipſum id eſt: te aut alium aut ipſum pro articulo dixit. q. d. τοῦ ζαφεῖν: hoc eſt ipſum ſcribere ex arte: eſt artificioſius multo. enim pro quia: is q̃ ſcribit artificioſe: ipſe id eſt ipſemet poterit intelligere facile. i. ta aliter ſcripta ab illis commode: i. conuenienter: ſed non econuerſo: quia is qui eligit facile ſupple exempla ex ſcriptis aliorum non continuo id eſt non ideo: ipe. i. quod dicunt in ꝓpria perſona. hoc eſt ipſemet ſcribet commode id eſt conuenienter et vtiliter. Et ſi ſupple adducere exempla ab alijs eſt maxime artificioſum: vt ipſi dicũt: vtãtur ea facultate alio tempore: non ſupple tunc: dum ipſi debent comporare: id eſt acq̃rere: et gignere. i. cecogitare et proferre id eſt edere: ſupple ſimilia exempla. Poſtremo conſumant ſupple tales qui volunt laudari ↄſum. i. poteſtatem artificij ſcilicet ſui. in eo. i. in ea re: vt ſupple ipſi eſtimentur. i. reputentur et iudicentur potius eligendi. i. ſcripta ſua eligenda ab alijs q̃ vt eſtimentur. boni lectores aliorum: q: glorioſuꝫ putabãt ſi ex ſcriptis ſuis exempla ſumant: vñ eſt illud Perſianũ. Ten cyrrhatorũ centũ dictata fuiſſe; pro nihilo pendas? Per trãſitionem autem. i. per formã trãſeũdi ad aliã diſputatiõnẽ cõcludit tractatũ hũc dicẽs. Satis dictũ eſt ↄtra ea q̃ dicunť ab his q̃ dicũt oportere ſe vti exẽplis alienis: et ita dicũt alios dꝫ nõ ſuis: ſꝫ alienis vti oportere q arrogãter feciſſe Ciceronẽ q̃ ſuis vſus eſt. Nunc. i. deinceps: ↄſiderem⁹ q̃ poſſint dici. ſ. ſ. aduerſarios ſ aleas ſepatĩ. i. ſeorſuꝫ argumẽtãdo nõ ↄ̃ eoꝝ dicta: ſꝫ ſepaũ eis noua obijciẽdo Aſcenſius.

Franciſcus ¶ Dicim⁹ ergo eos. Nõ, ſatis eẽ Cice. viſuꝫ eſt aduerſarioꝝ r̃ñdere obiectionib⁹ niſi ſuis eos obiectionib⁹ pugnaret: qð facit. Et primo ſi ſumẽda aliũde exẽpla ſunt nõ a multis: ſꝫ ab vno ſumẽda eẽ

¶ Vtilius eſſe oſtẽdit plurimum exemplis vti. et hoc dominium eſſe inherere opinioni qð cũ inter ſe multi diſſideant: ipſe qui his innititur ſibi ipſe diſcrepet oportebit.

¶ Dicim⁹ igiť eos/ tũ ideo q̃ alienis vtãtur pecca

re:tum etiã magis delinquere: ꝙ a multis exẽpla ſumãt. Sed de eo quod poſtea diximꝰ/ ante videamꝰ. Si cõcederem aliena opoꝛtere ſumere exempla/ vincerem vnius opoꝛtere. Primum ꝙ cõtra † nulla ſtaret coꝝ ratio: liceret eñ eligere/ ⁊ pꝛobare † quẽlibꝫ qui ſibi in omnes res ſuppeditaret exẽpla vel poetã vel oꝛatoꝛẽ: cuiꝰ auctoꝛitate niterentur. Deinde intereſt magni eiꝰ q̃ diſcere vult / vtrũ omnia ab vno: an oĩa neminẽ: ſed aliud aliũ putet ꝯſequi poſſe. Si enim putabit poſſe omnia penes vnũ cõſiſtere: ipſe quoqꝫ ad oĩm nitetur facultatẽ: ſi id deſperauerit: i paucis ſe exercebit: ipſis eñ cõtẽtus erit. Nec mirũ/ cũ ipſe pceptoꝛ artis oĩa penes vnũ reperire nõ poterit. Allatis igiẗ exẽplis a Catõe/ a Gracbis/ a Lelio/ a Scipiõe/ Galba/ Poꝛcina/ Craſſo/ Antonio: ceteriſqꝫ itẽ ſumptis aliĳs a poetis/ ⁊ hiſtoꝛiarũ ſcriptoꝛibꝰ: neceſſe erit eũ q̃ diſcet/ ab oĩbꝰ putare oĩa: ab vno poeta pauca vix potuiſſe ſumi. quaꝛ ſi ſe vniꝰ alicuiꝰ cẽ ſiliꝫ ſatis hẽbit/ oĩa q̃ oẽs habuerĩt/ ſolũ habere ſe poſſe diffidet. Ergo inutile eſt ei: q̃ diſcere vult nõ putare vnũ oĩa poſſe. Igiẗ nemo incidet in hãc opinionẽ: ſi ab vno exẽpla ſumpſiſſent. Nũc hoc ſigni eſt ipſos artis ſcriptoꝛes non putaſſe vnũ potuiſſe in oĩbꝰ elocutiõis partibus emittere: qm̃ neqꝫ ſua ptulerũt: neqꝫ vniꝰ alicuiꝰ/ aut deniqꝫ duoꝝ: ſed ab oĩbꝰ oꝛatoꝛibus/ ⁊ poetis exẽpla ſumpſerũt. Deinde ſi q̃s velit artẽ demõſtrare nihil pꝛodeſſe ad dicendũ: nõ male vtatur hoc adiumẽto: ꝙ vnꝰ oẽs artis partes ꝯſeqni nemo potuerit. Qđ igiẗ iuuat hoꝝ rationem/ qui omnino impꝛobẽt artẽ: id nõne ridiculũ eſt ipm ſcriptoꝛẽ artis iudicio compꝛobare?

† Facilioꝛẽ ſenſum pꝛeſtat aniq̃ lectio q̃ hmõi ẽ pꝛimũ ꝙ contra hoc nulla ſtaret coꝝ ratio.

† Quẽlibet nõ quẽlibet legẽdũ cenſeo: p eo qđ eſt quãtum libet.

Als emittere

¶ Dicimꝰ igitur ⁊c. Duo dicit in aduerſarios: alterum ꝙ aduerſarij peccẽt in eo ꝙ alienis vtantur exemplis: alterum ꝙ delinquant: etiam grauius: ꝙ ea inmẽda cenſeant non ab vno quouis oꝛatoꝛe re: ⁊ poeta: ſed a multis et diuerſis: et pꝛius pꝛoſequiẗ qđ poſterius pꝓpoſuerat. Oꝛdo eſt. Igitur qꝛ in eos ſeparatim aliqua dicere conſtuimus: nos dicimus eos tum. i. ſimul peccare ꝙ vtantur alienis ſcꝫ exemplis: tum. i. ſimul delinquere etiam grauius: ꝙ ſumãt exempla a multis. Sed videamus ante de eo quod diximus poſtea. i. de ſcđa particula: vcꝫ ꝙ delinquãt etiam grauius ꝙ ſumãt exempla a multis. Si cõcederẽ opoꝛtere ſumere aliena exẽpla vincerent. i. vincendo aduerſarios pbarem contra eos opoꝛtere. ſ. ſumere exempla: vnius. ſ. authoꝛis: ⁊ nõ multoꝛum: vt ipſi pꝛecipiunt ⁊ iactãt ſe facere. Pꝛimũ ſup. vincerẽt: ꝙ. i. qꝛ nulla coꝝ rõ ſtaret cõtra. i. pꝛo aduerſa opinione. i. qꝛ nihil poſſunt pbabiliter ferre in cõtrariuꝫ. Liceret enim eligere aũt vt eligerẽt: ⁊ pbare: aũt vt pbarẽt quẽlibet. ſ. vnuꝫ

dicit deinde nullo modo ſumenda eſſe demonſtrat. De eo quod poſtea diximus: peccare aduerſarios ꝙ a multis exempla ſumãt. Peccare et delinquere differunt: nam peccat qui facit quod facere non debet: delinquit qui non facit quod facere debet. Si concederem: eſto inquit concederem alienis exemplis vtendum eſſe: quod tamen non facio: in eo ego aduerſarios ſuperarem ab vno nõ a multis ſumi exẽpla opoꝛtere: eſt autem argumentationis pꝛopoſitio. Pꝛimum ⁊c. ratio eſt ⁊ ſenſus: cum liceat aduerſarĳs vnum aliquem eligere et pꝛobare quẽcũqꝫ voluerint a quo in omnes elocutionis partes ſumãt exempla: nihil ab illis dici in contrarium poteſt. Deinde intereſt magni: differẽtia loquitur eſt: putet ne diſcentus: ab vno: an a nemine omnia: aut aliquid ab vno: aliquid ab alio conſequi poſſe? Nã ſi ab vno oĩa cõſequi poſſe ſperabit: ipſe quoqꝫ ſpem concipiet: vt omnium aſſequatur cognitionem: contra accidet: ſi multoꝛum afferri exempla viderit: nõ potuiſſe eniꝫ vnũ oĩa conſequi arbitrabitur: ⁊ cum omnia ſe diſciturũ nõ cõfidet: pauca diſcet: ⁊ paucis cõtentus erit. eſt autẽ rationis confirmatio: ſed ipſa ex pluribus rõnibus cõſtat. Ipſe quoqꝫ qm̃ ſperabit ſe illi ſimilẽ foꝛe. Id deſperauerit: penes vnum omnia poſſe cõſiſtere. Ipſis: paucis. Nec mirum: ratio cur paucis contẽtus erit. Allatis igitur. Concluſio eſt ⁊ oꝛdo: quando quidem exempla a multis ſumi videt q̃ diſcit: neceſſe ⁊c. A Catone: hic pꝛimus poꝛtie gentis tres ſummas in homine res pſtitiſſe exiſtimatus eſt: optimus oꝛatoꝛ: optimus imperatoꝛ: optimus ſenatoꝛ: quater ⁊ quadragies pꝛo ſe cauſaꝫ dixit. Semperqꝫ abſolutꝰ fuit. Auctoꝛ Pli. Lelio ⁊ Scipiõe: ſupeꝛioꝛes intelligit: quos multũ dicendo valuiſſe conſtat. Galba hic oꝛatoꝛ fuit egregius Catoni de quo ante dictum eſt infeſtus. Poꝛcina: ⁊ hic ante Ciceronẽ clarus fuit. Craſſo ⁊ Antonio ſecundo libꝛo de Oꝛatoꝛe ad Quintũ fratrem: introducuntur: de omnibꝰ Ci. meminit in oꝛatoꝛe ad Brutũ. Quare cõcludit. Deinde. Alia cõ cur ſumi a multis exẽpla non debeãt: qm̃ ſi q̃s nihil pꝛodeſſe artem pbare vellet: hoc adiumẽto vti poſſet: ꝙ nemo omnes artis partes cõſecutus ſit. Id aũt ex eo patere diceret: ꝙ ſcriptoꝛes artis non vnius: aut duoꝛum: ſed multoꝛũ exẽplis vtuntur. In ea aũt re laboꝛare ad cuiꝰ cõſummationem peruenire non poſſit ridiculũ eſt. Qđ igiẗ: certe inquit ridiculũ eſt: ſcriptoꝛẽ artis coꝝ cõpꝛobare rõ-

Peccare.
Delinq̃re.

nē q̄ artē improbāt:cōprobat au- tem dum multoꝝ vtitur exēplis ex quo preſcribere videtur: nemi nez partes omnes cōſequi poſſe.

vel poetā vel oratorē qui ſuppeditaret ſibi.ſ.eligētib⁹.i.abūde ſub miniſtraret exēpla in oēs res.i.ad oim ꝑceptoꝝ demōſtrationē cu- ius.ſ.vni⁹ poete vel oratoris: authoritate ipſi niterentur.i. fulcire- tur. Quaſi dicat:q: liceret vnū adducere q̄ ſuppeditaret exempla ad oia elocutiōis ꝑcepta:fruſtra adducerēt plures:q: fruſtra fit per plura quod eq̄ bene aut melius fiat per pauciora:melius autem fieri per pauciores authores probat ſubdens. Deinde magni intereſt eius qui vult dicere(vbi intereſt duos regi genitiuos magni ⁊ ei⁹ ſed magni ad eſtimationem pertinet:ſicut dicimus magnifacio:magnipendo:magniento ⁊c.ei⁹ ad officium)hoc eſt magna differentia vtilitatis eius qui vult diſcere eſt vtrum putet ſup.ſe poſſe conſe qui.i.obtinere:omnia.ſ.exempla que imitari debeat:ab vno.ſ.oratore aut poeta:an ſup.putet neminē poſſe conſequi.i.obtinere omnia.ſ.neceſſaria ad artem:ſed putet alium conſequi aliud.i.diuerſos di uerſa ſeu diuerſas partes(Filum orationis videretur melius textum ſi dicatur an omnia ab nemine: ſed alius ab alio:ſed maluit vni verbo dare variam conſtructionem. Rationem autem dicti ſui affert dicens)Enim pro q::ſi videlicet is qui vult diſcere putabit omnia poſſe conſiſtere penes vnum.ſ.au- thorem ipſe quoq̧ nitetur.i.contēdet peruenire ad facultatem omnium.i.qua ⁊ ipſe omnia poſſit et poſſideat.ſi deſperauerit:id videlicet omnia poſſe conſiſtere penes vnum ipſe exercebit,ſe in paucis: erit eni cōtentus.ipſis.ſ.paucis. Nec mirū vnū.i.⁊ nō erit mirandū cū ipſe preceptor artis nō potuit reperire oia.ſ.q̄ artis ſunt:penes vnū.i.in vni⁹ poteſtate aut ſcriptis. Igit exēplis allatis.i.poſtq̄ exē- pla erunt allata.i.citata ⁊ vt dicunt allegata:a Catone.ſ.maiore. a grachis.ſ.fratribus.C.⁊ Tibe- rio. A lelio.ſ.maiore:⁊ a ſcipione etiam maiore:a galba:a porcina:a craſſo:ab antonio:⁊ ceteris:ſcili cet oratoribus claris:item.i.⁊ ſimiliter alijs exemplis ſup.ſumptis a poetis ⁊ ſcriptoribus hiſtoriaꝝ: neceſſe erit eum qui diſcet putare omnia potuiſſe ſumi ab omnibus.ſ.oratoribus poetis et hiſtorio- graphis:⁊ pauca potuiſſe vix.i.etiam cum ſumma difficultate:ſumi ab vno poeta. Quare ſi habebit i.exiſtimabit:ſatis ſup.eſſe: ſe eſſe ſimilem alicuius vnius:diffidet ſe ſolum poſſe habere omnia que omnes habuerint. Ergo inutile eſt ei qui diſcere vult non putare vnum poſſe omnia. vel putare vnū poſſe omnia. Igitur q: inutile eſt.nemo incidet in hanc opinionem:ſi ſumpſiſſet(aut ipſi preceptores ſumpſiſſent)exempla ab vno. Nunc eſt hoc ſigni.i.hoc eſt ꝓ ſigno.ipſos ſcriptores artis:non putaſſe vnum potuiſſe emittere.i.edere exempla in omnibus partibus elocutionis: quoniam neq̧ ꝓtulerūt ſua ſcilicet exempla:neq̧ alicuius vnius:aut deniq̧ duorum ſup.exempla : ſed ſumpſerunt,exempla ab omnibus oratoribus ⁊ poetis. Deinde ſi quis velit demonſtrare artem nihil prodeſſe:ad dicen- dum non vtetur male.id eſt impertinenter:hoc adiumento.id eſt medio id probandi:q nemo vnus i.ſolus:potuerit conſequi omnes partes artis.ſ.elocutionis. Igitur nonne ridiculum eſt ipſum ſcri- ptorem:ſcilicet artis:comprobare iudicio: ſcilicet ſuo.i.affectione ſua:id quod iuuat rationem.i.argu mentationem horum:qui improbent omnino.i.ex omni parte artem:ſcilicet rhetoricam et precipue elocutionis.q.d.maxime.

¶Ergo ſuperiorem concludit ar gumentationem. Nunc omnino ⁊c.oſtendit a nullo:et ne ab vno quidem ſumenda exempla eſſe. Primum omnium prima ratio eſt:exemplum inquit quod a ſcri ptore artis affertur de eius ipſi⁹ artificio debet eſſe:⁊ quoniā hec propoſitio facile poterat impu- gnari: ſimilitudinibus eam con firmat:et non aliter inquit ridi- diculi videnť:q̄ artē ſe tradere elo cutionis dicētes:ab alijs exēpla ſumunt:quibus qđ precipiūt:ꝓ- bare poſſint:q̄ purpurā:aut fru- mentū vendere volentes: ſi eme- re volentibus earū rerū exempla petituros'ſe ab alijs dicant. De eius artificio:ex igenio ei⁹ q̄ artis ꝑcepta ſcribit. Purpurā: veſtem purpureā:piſcis eſt purpura flo- rem illum tingendis expetitum veſtibus in medijs hēs faucib⁹ minimi liquoris eſt in cādida ve na nigrātis roſe colore ſublucēs autor Plini⁹. Idē purpure vſum ſemper rome fuiſſe ait. Cui⁹:pur- pure. Exeplū. Monſtrā ſperitum vulg⁹ dicit. Aceruos cumulos: eſt aūt vni⁹ eiuſdēq̧ rei aceruus ſic vocat⁹:q ſine admixtione ſit a particula eſt priuatiua : ἀκέραιος miſceo. Tritici:ſpēs frumenti eſt triticū quo veſcimur. Si triptole- mus.alia ſimilitudo: triptolem⁹ ac cepta ſemina a Cerere mortalib⁹ reddidit:celei et meneline filius

¶Probat nec vnius quidem exemplis vti laudabile.

¶Ergo ab vno docuim⁹ ſumēda fuiſſe exempla/ ſi ſemp aliūde ſumerenť. Nūc oino ſumēda nō fuiſſe aliūde ſic ītelligem⁹. Primū oīz qđ ab artis ſcripto re afferť exēplū:de ei⁹ artificio † dz eſſe. Nonne ſi qs purpurā/aut aliud ꝗppiā vēdēs dicat:ſume a me:ſz hui⁹ exēplū aliūde † rogabo tibi/qđ oſtēdā. Si mer- ces ipſi q vēdităt aliūde exemplū queritēt mercis: aut ſi aceruos dicāt ſe tritici habere:et eoꝝ exēplū pugno nō hñt/quod oñdāt. Si Triptolem⁹ cū boi bus ſemē largireť/ab illis hoībus id ipē mutuareť. Aut ſi Promethe⁹ cū mortalibus ignem diuidere vellet:ipſe vicinijs cū teſta ābulās carbūculos cor- rogaret:nō ridicul⁹ videretur: Magiſtri oim dicē- di preceptores nō videntur ſibi ridiculū facere: cuz id quod alijs pollicētur/ab alijs querunt. Si qs ſe fontes maximos penitus abſcōditos apuiſſe dicat ⁊ hec ſitiēs q̄ maxime loquať:neq̧ habeat/ q̄ ſitim ſedet:nō rideať: Iſti cum nō modo dños fontium/ ſz ſeſe ipos fontes eē dicāt/et oim rigare debeāt in-

Franciſcus † Antiqui codices ha bēt de eiuſ- dē artificio dz eſſe: non alienum. † lectio āniq̄. ſz hui⁹ ex- plum aliū- de exogita bo ⁊ roga- bo.

Purpura.

Triptole- mus bouis et aratri in uentor.

genia:non putát fore ridiculū:ſi cū id pollicent̄:are ſcant ipſi ſiccitate. Cares ab lyſippo ſtatuas facere nō iſto mō didicit:vt Lyſipp⁹ caput oſtēderet: Miro/manus: brachia/ Praxiteles:pect⁹ Policlet⁹: ſed oīa corā faciētē magiſtrū videbat:ceteroꝝ opa vl̄ ſua ſponte ꝯſiderare poterat. Iſti credūt eos q hoc †velit diſcere alia rōne doceri poſſe cōmodi⁹. Preterea nō pſit ea qdē q̄ ſumunt̄ ab alijs exēpla tam eē accōmodata ad artē:ppterea qđ ī dicēdo leuiter vnuſqſqꝫ loc⁹ plerūqꝫ tāgit̄/ne ars appeat:ī pcipiēdo expſſe cōſcripta ponere opꝫ exēpla:vt ī artis formā cōuenire poſſint:et poſt in dicēdo/ ne poſſit ars eminere:et ab oīb⁹ videri: facultate oratoris occultatur. Ergo etiā vt magis ars cognoſcat̄:ſuis exemplis meli⁹ eſt vti. Poſtremo hec quoqꝫ res nos ducit ad hanc rationē:ꝙ noīa rerū Greca/q̄ cōuertim⁹/ea remota ſunt†a conſuetudine. Que em̄ res apud noſtros nō erāt:earꝫ noīa nō poterāt eſſe vſitata. Ergo hec aſperiora primo/videant̄ neceſſe eſt:idqꝫ fiet rei nō nr̄a difficultate:reliquū ſcripture cōſumet̄ i exēplis:hec aliena ſi poſuiſſemus/factuꝫ eſſet:vt quod commodi eſſet in hoc libro/noſtrum nō eſſet: quod aſperi⁹/ꝛ inuſitatū id pprie nobis attribueret̄. Ergo hanc quoqꝫ incommoditatem fugimus his de cauſis:cū artis inuētionē Grecoꝝ pbaſſemus:exēplorum ration ē ſecuti nō ſum⁹.nūc tp̄s poſtulat: vt ad elocutionis precepta tranſeam⁹.

† Hec non hoc ſcribendū:et poſt illud ad artē et antiqs codicib⁹ addēdū eſt:q̄ ppria. Iſti inquit credūt eos qui hec velint diſcere: alia rōne doceri poſſe cōmodius Preterea nō pſit ea q̄dē q̄ ſumūt ab alijs exē plis tā eſſe accōmodata ad artē q̄ ppria: ppterea ꝛc.

† Antiq codices habēt a latina cōſuetudine. In impreſſis deeſt verbum latina quod eſt neceſſarium.

† Officium oratoris eſt occltare artē:ne fidei ſue deroget.

Aſcenſius.

¶ Ergo ꝛc. Cōcludēs ſuperiorē partē·videlicet qđ ſi exempla aliunde eſſent ſumenda:poti⁹ deberent ſumi ab vno q̄ a plurib⁹ quo cōcluſo redit ad probandū alterā partem q̄ prior erat in diuiſione. videlicet ꝙ exēpla nō ſint ſumenda aliūde q̄ ab ipſo artis pceptore.

Ordo.

Ordo eſt ergo nos docuim⁹ exempla ſumēda fuiſſe ab vno ſi ſemper ſumerent̄.i.deberent ſumi aliūde.i.ab alioqꝫ ab artis preceptore. Nunc intelligemus non fuiſſe oīno.i.penitus nō fuiſſe ſumēda aliunde ſic tribus argumentis. Primum omnium exēplū qđ affert̄ ideſt adducitur ab ſcriptore artis debet eſſe de artificio ei⁹:et ita nō aliunde ſumptum. Nōne ſi qs vendēs purpurā aut aliud quippiā dicat ſume.i.eme a me.i.purpuram aut aliud:ſed ego rogabo tibi aliunde.i.ab alio exemplū qđ oſtēdā i.quod vulgo dicūt mōſtram: hoc eſt ſimile huius.ſ.qđ tibi vendā:aut in ſumas:nōne mgnā videret̄ ridiculus? (Si ipſi q̄ vendūt merces queritēt exēplū mercis ſcꝫ quam vendere putāt aliūde.i.ab alio mercatore:aut ſi dicant ſe habere aceruos tritici et nō habeāt pugno.i.in manu exēplum eorum.ſ.q̄ vēdere volunt:qđ.ſ.exēplū oſtēdāt.ſ.emptorib⁹. Et ſi Triptolemus q̄ miſſus erat a Cerere ad indicandū mortalibus vſum frumēti ſerēdi:cū largiretur hoībus ſemē.i.ſeminariū granūꝫ ipſe mutuaret̄.i.mutuo acciperet id.ſ.ſemē ab oīb⁹. (Ubi ſcies ꝙ fm̄ vallam mutuare eſt mutuo dare :mutuari vero mutuo accipere.et ita virū ꝙ actiſ regit:ſꝫ mutuo cū datiuo:mutuor cū ablatiuo:repete ſemp nōne ridicul⁹ videret̄) Aut ſi pmethe⁹ cū vellet diuidere mortalib⁹ ignem quem contra pceptū iouis iratus erat a curru ſolis : ipſe

fuit eleuſinus pſia.cuius fabula apud Ouidiū i faſtis ſcribit̄. Bouē et aratrū:vt quidā tradūt primus inuenit. Aut ſi Promethe⁹: hic a pallade in celū ſublatus: et ignem mortalib⁹ a ioue ſubductum admota currui ſolis ferula reſtituit. Quare a mercurio Iouis iuſſu in caucaſo monte religatus eſt. Appoſita pectori eius aquila que renaſcēs iecur ſemp corroderet. Authores Heſiod⁹ atqꝫ Eſchil⁹. Reuera ignem ferula aſſeruare docuit.vt ſcribit. Plin. Cū teſta. Oui.ara ſit huc ignem fert aurea ruſtica teſta. Iſti magiſtri: rei quadam agitur ſimilitudinem nunc accommodat. Cum de riſu autē pronunciāda oratio eſt. Si qs alia ſimilitudo. Iſti enim: ſimilitudinis adaptatio. Rigare in vocabulis : perſtat ſimilitudinis Siccitate. exēplorū inopia q̄ excogitare neſciūt. Cares ab lyſippo:alia vtit̄ ſimilitudine. Cares optimi⁹ fuit ſtatuarius oppido lindi⁹:inſula rhodi⁹ Lyſippi diſcipul⁹.ſolis hic coloſſuꝫ fecit rhodi q̄ in maxima fuit admiratione. Lyſippus ipſi⁹ fuit alexandri:a quo ſolo fingi Alexādrū voluit:vt ab Apelle pigi. Mille quingenta opera feciſſe traditur. Miro ageladē diſcipulus leuthis natus eſt ei bucula maxime nobilitat⁹:celebrat⁹ verſib⁹ quos in latinū Auſoni⁹ gall⁹ poeta trāſtulit. Praxiteles circa magni pōpei etatē fuit. Polycletus Sycionius et ipſe, Ageladē diſcipulus fuit diadumenū.fecit molliter iuuenem centū talentis nobilitatū. Nō iſto mō.vt a diuerſis exēpla acciperet. Et(qđ vos preceptores facitis)non ab vno ſtatuario caput:ab alio pectus:manus ab alio, diſceret. facere:ſꝫ ab vno oīa didicit lyſippo. Caput oſtēderet quomodo formaret caput doceret. Coram:in conſpectu ſuo: oīa enim vnus faciebat Lyſipp⁹ nec huius aut illius paris ſiue ab alio ſumi exēpla iubebat. Ceterorum ꝛc. Cū a Lyſippo omnia facere didiciſſet nōne inquit alioꝝ opera qualia eſſent ꝯſiderare poterat? Iſti credunt : aduerſarij inqt diſcere ſtatuariā, nolētes alia ratione doceri poſſe credunt commodius q̄ Lyſippus docere conſueuerit. Qui non aliūde exēpla ſumebat: ſed vnus oīa, diſcipulus per ſe trahebat:ſed falluntur. Quī ratio illius potior iudicanda eſt. Preterea ꝛc. alia rō ſed omnium vehemētiſſima:qua melior a eſſe ppria exēpla. q̄ que ab alijs ſumunt̄:oſdit. Propria em̄ aptiora ſunt: aliena obſcuriora: cū ſoleat in dicendo ars plerūqꝫ occultari. Ne ars appareat qua deprehenſa dicentis authoritati

Promethe⁹

Optimi ſtatuarij. Cares ſtatuarius.

Lyſippus. Alexādri ſctor.

Miro.

nõnihil detrahitur. Creditur eñ artis viribus non cauſe veritate fretus ad dicendũ veniſſe. Itaq́ʒ Cice. ⁊ Quin. occultare artificiũ maximum dicunt eſſe artificiũ. In precipiẽdo cum precepta tradũtur. Expreſſe aperte. In dicẽdo cum habent orationes. Ergo etiam cõcludit poſtremo ⁊c. Alia inquit ratio propria me exẽplis vti compulit: quod exornationũ nomina a me in latinum conuerſa greca prius fuerant. Et quoniam inuſitata ſunt videri poſſunt aſperiora: nolui igitur que placitura non eſſent mea eſſe: q̃ vero gratie aliquid habitura viderentur aliena. Quod commodius: aliena exẽpla. Quod aſperius: nomina rerum.

ſcilicet ꝓmethe⁹: ambulãs viciniis. i. ꝑ vicinias cũ teſta. ſ. in qua ſolent pauperes ignẽ mẽdicatũ referre: corrogaret. i. a multis rogaret carbunculos. i. minutiores carbones. non. i. nonne videretur ridiculus. q. d. maxime. Et tamen iſti. ſ. inſulſi magiſtri. ſ. elocutionis exiſtentes preceptores omnium dicẽdi. i. in arte dicendi: non videntur ſibi facere ridiculum: cum querunt ab aliis vtpote ab orato: ib⁹ et poetis: id quod pollicentur aliis: videlicet artem dicendi: aut eloquendi: quod rurſus confirmat alio exemplo dicens. Si quis dicat ſe aperuiſſe. i. indicaſſe aut diſcooperuiſſe fontes maximos penitus abſconditos. et loquatur hec ſitiens ꝙ maxime neq́ʒ habeat ſcilicet aliquid aque: qui. i. quo ſedet. i. mitigare valeat ſitim. ſ. ſuam nam. i. nonne rideatur. q. d. proſſus. Iſti. ſ. preceptores inepti: cum dicant ſe non modo dominos, fontium. i. torrentiũ dicendi: ſed dicant ſeſe ipſos eſſe fontes: et debeant rigare. ſ. abũdantia elocutionis ſue ingenia omnium: non putant fore ridiculum: ſi cum pollicentur id. ſ. ſe rigare ingenia omnium: ipſi areſcant. i. deſiccentur ⁊ conficiantur ſiccitate: cum nullum habeant exẽplum quod de ſuis ſumant. Affert et aliam ſimilitudinem dicens † Cares. ſ. ille cõſummatiſſimus ſtatuarius: non didicit iſto modo a Lyſippo facere ſtatuas vt lyſippus oſtenderet caput. ſ. alicuius faciendum: et Miro alter ſtatuarius oſtenderet manus: et praxiteles alius ſtatuarius oſtenderet brachia eiuſdem. et polycletus etiã ſtatuari⁹ oſtenderet pectus: ſed ſi videbat magiſtrum. ſcilicet Lyſippum facientem omnia: id eſt totam ſtatuam alicuius. coram. i. in conſpectu ſuo ⁊ ſup. poterat conſiderare opera ceterorum. vt mironis praxitelis et polycleti: vel. i. etiam ſua ſponte. i. ſine mandato magiſtri. Iſti. ſcilicet cõtẽnẽdi (ſonat enim iſte in contemptũ) credũt eos q̃ volunt diſcere hoc id eſt hanc artem ſeu ſtatuariã ſeu oratoriam poſſe doceri cõmodi⁹ alia rõne ſcʒ ꝙ vt preceptor artis ſua exẽpla afferat q̃ imitetur diſcipulus. Preterea ea q̃dẽ exẽpla que ſumũtur ab aliis nõ pñt eſſe tam accommodata ad artem: vt ſcʒ ea que fiunt ab ipſis q̃ artem tradunt: propterea qꝺ vnuſq́ſq́ʒ ioc⁹ tangitur. plerumq́ʒ leniter. i. tranſeunter in dicẽdo. i. orãdo in veris cauſis: poti⁹ ꝙ in pangẽdo: poemate ne ars appareat: ſed ſup. opʒ ponere in precipiendo. i. tradẽdo artem exempla conſcripta expreſſe: vt poſſint conuenire. i. quadrare m. i. ad formam artis: et poſt. i. poſtmodum in dicendo. i. orando in veris cauſis. ars. occultatur facultate. id eſt per facultatem et ingenium oratoris: ne ipſa ars poſſit eminere ⁊ videri ab omnibus. Ergo etiã melius eſt vti ſuis exemplis vt ars magis cognoſcatur. quia in docendo debet ars detegi: orando tegi. poſtremo hec quoq́ʒ res. i. etiam id quod dicã ducit nos ad hanc orationẽ. i. vt proprijs vtamur exẽplis: qꝺ ea nomina. ſ. exornationum et colorũ rhetoricorum: greca q̃ conuertim⁹. i. icim⁹ latina: ſunt remota a cõſuetudine. ſ. latina. q̃ nuꝑ traducta. enim ꝑ q̃ nõ la carũ rerũ que res nõ erant apud nños (per quod innuit qꝺ prim⁹ hãc artẽ ſaltẽ ſub hac forma tradidit) nõ poterãt eſſe vſuſitata. Ergo q̃ inuſitata ſunt nõ la: oportet vt ſup. hec videant̃ primo aſperiora. i. aliquantulũ aſpera: idq́ʒ. i. et id hoc eſt qꝺ aſperiora erant: ſiet difficultate rer. q̃ res ſunt incognite: non noſtra difficultate: quia nõ fecimus ea difficiliora aut obſcuriora ꝙ eſſent. aut nõ erat nobis difficile ea vertere: cum ſimus in vocabulis abundãtes: ſed ignoratio rerũ facit etiã aptiſſima vocabula difficiliora. reliquũ ſcripture. i. quod poſt traditionẽ artis ſcribet̃ a nobis continet̃ ui exẽplis: ſi nos poſuiſſemus hec. ſ. exẽpla aliena factũ eſſet vt illud cõmodi qꝺ eſſet in hoc libro nõ eſſet noſtrũ. i. nobis acceptum ícrẽdũ: ſed illis a quibus exẽpla mutuaremur: et illud ſup. quod eſſet aſperius ⁊ inuſitatius videlicet nomina: id attribueretur ꝓpterea nobis. Ergo nos effugim⁹ hãc incõmoditatẽ. quoq́ʒ. i. etiam his de cauſis. ne videlicet dicamur nihil cõmodi: ſed multũ aſperitatis attuliſſe ad artem cũ probaſſem⁹. i. approbaſſemus inuẽtionẽ grecorũ q̃ actiua eſt artis. ſ. rhetorice: que paſſiua eſt (frequẽter autem Cicero vtit ve'bali duos dat genitiuos alterum actiue alterum paſſiue ſignificantes) nos ſum⁹ ſecuti. i. approbauim⁹ rationẽ exemplorum que illi aliena nos noſtra ſenſeim⁹ ponẽda. Nũc tempus poſtulat vt trãſeamus ad precepta elocutionis.

† In animis adhuc Ciceronis exemplar incidimus: i quo nõ legãtur hec potrema orationũ: tria quidẽ numero: eodẽ tamen fonte ignorãtie manãtia vnoq́ʒ tenore: que nã (maiuʒ iſthec inſcitia eſt / q̃ nõ cognoſcitur grammatica congruitate ſcribi debere. capit oſtenderet Mirõis: brachia praxitelis: pectus Polycleti. hoc eſt ſinguli mẽbra que ſinguli ſtatuarij illi ſeuſſent: nõ vn⁹ magiſter.

Franciſcus

¶ Bipertita. Docilem facit Herennium breuiter oſtendens quibus de rebus dictur⁹ ſit. In quibus generibus. in quibus figuris: quas greci χαρακτῆρας vocant: et noſtris alij ſtylos. alij figuras: alij genera elocutiõis appellant. Sunt igit̃ grauis ἁδρὸς a grecis dicitur: tenuis ſeu gracilis: a grecis ἰσχνὸς mediocris μέσος nominatur. Hos modos elocutionis. de quibus. A. Gellius libro ſeptimo diſſerit capite. xiiij. omnes in Vergilio deprehendimus. Qui ſublimis in eneide: mediocri in georgicis: humili in bucolicis vtitur. Sic enim fieri negotiorũ ⁊ perſonarũ qualitas poſtulauit variantur etiã in vno eodẽq́ʒ ope ſepiſſime et a graui ad mediocrem: a mediocri ad humilẽ ⁊ cõtra vt res exigit cõ

† Eloquentia cõſtat ex oib⁹ officijs oratoris: ita q̃ q̃ in. vno deficit eloquentiã hr̃e nõ dr̃: quamobrem Socrates: q̃ nũquã ꝑfecte orõne. pnũciabat: elocutio autem para eſt eloquentie.

¶ De tribus dicendi figuris. Titu. ij.

¶ In dicendo aut grauitate rẽ ponderamus: aut mediocritate familiarem vel attenuata reddimus vulgarem.

Bipertita igit̃ erit nobis † elocutionis ꝓceptio. Primũ dicem⁹ qb⁹ in gñibus ſemp ols oratoria elocutio debeat eẽ: deinde oſtẽdem⁹ / quas res ſemp hr̃e debeat. Sunt igit̃ tria gñã (que gñã nos figuras appellam⁹) in quib⁹ omnis oratio non vitioſa conſumitur: vnam grauem: alteram mediocrem: tertiam extenuatam vocam⁹. Grauis eſt / que cõſtat ex verborum grauiũ magna / ⁊ ornata cõſtru

Quas Cicero Figuras. Grecorũ alij characteras: alij plaſmata vocãt.

ctiõe. Mediocris eſt: que ꝯſtat ex humiliore/ neqꝫ tamen ex infima/ ⁊ peruulgatiſſima verborũ dignitate. Attenuata eſt/ q̃ demiſſa eſt vſqꝫ ad vſitatiſſimã puri conſuetudinẽ ſermonis. In graui cõſumetur oro figura: ſi q̃ cuiuſqꝫ rei poterũt ornatiſſima verba reperiri/ ſiue propria/ ſiue extranea vnaquaqꝫ in rem accommodabuntur: ⁊ ſi graues ſentẽtie/ que in amplificatiõe/ ⁊ ꝯmiſeratione tractentur/ eligẽtur: ⁊ ſi exornationes ſentẽtiarũ/ aut verborũ/ que grauitatẽ habebũt: de quib⁹ poſt dicem⁹/ adhibebũt. In hoc genere figure erit hoc exẽplũ. Nã qs eſt vrm iudices/ q ſatis idoneã poſſit ĩ eũ penã excogitare: q p-dere hoſtib⁹ patriã cogitauit? Qđ maleficiũ cũ hoc ſcelere cõparari? Qđ huic maleficio dignũ ſuppliciũ pôt inueniri? In his q violaſſent ingenuã/ matrẽfamilias ꝯſtupraſſent: pulſaſſent aliquẽ: aut poſtremo necaſſent: maxĩa ſupplicia maiores ꝯſũpſerũt: huic ꝟo truculẽtiſſimo/ ac nefario facinori ſingularẽ penã nõ reliqrũt. Atqꝫ ĩ aliis maleficiis ad ſingulos/ aut ad paucos ex aliẽo pctõ iĩuria pueñit: hui⁹ ſceleris q ſũt affines/ oĩ cõſilio vniuerſis ciuib⁹ atrociſſimas calamitates machinant. O feroces aĩos? O crudeles cogitatiões? O derelictos hoĩes ab hũanitate? Quid agere auſi ſunt? aut cogitare poſſunt? quo pacto hoſtes reuulſis maiox ſepulchris/ deiectis menib⁹ ouãtes irruerent in ciuitatẽ? Quõ deũ ſpoliatis tẽplis/ optimatib⁹ trucidatis/ aliis arreptis ĩ ſeruitutẽ/ matribuſfamilias/ ⁊ ingenuis ſub hoſtilẽ libidinẽ ſubiectis/ vrbs acerbiſſimo ꝯcidat ĩcẽdio ꝯflagrata? Qui ſe nõ putãt id qđ voluerit ad exitũ pduxiſſe: niſi ſcẽtiſſime patrie miſerandũ ſceleris tanti viderint cinerẽ. Neque verbis cõſequi iudices indignitatẽ rei: ſed negligentius id fero: qꝛ vos mei non egetis. Ueſter enĩ vos animus amãtiſſim⁹ reip. facile edocet/ vt eũ qui fortunas omniũ voluerit prodere/ precipitẽ perturbetis ex ipſa ciuitate: quã iſte hoſtium ſpurciſſimorum dominatu nefario voluit obruere.

¶ Bipertita ⁊c. Ut docilẽ reddat que traditur⁹ eſt premittit dicens. Igitur quoniam de elocutione dicendum eſt: preceptio elocutiõis i. de elocutione erit nobis bipertita. i. in duas partes diuiſa. Nam nos dicemus primum in quibus generibus. i. caracteribus ⁊ figuris dicendi oĩs elocutio oratoria debeat ſemp eſſe: deinde oſtdemus

vertitur oratio. Quales ſingule ſint he figure ſubiectis primum declarat exemplis: vitia deinde his proxima: ne quis decipiatur oſtendit. Poſtremo quas res elocutio debeat habere nos docet. Nos latini: nam χαρακτῆρας greci vocãt. Non vitioſa. Que enim vitioſa eſt nulli ſubeſt generi. Grauis. ſingulas diffinit figuras. Uerborum grauium vt ſententie requirunt: que et ipſe graues ſunt. Magna et ornata conſtructione duas tangit ornatas ſpecieẽ compoſitionem: que ευθεσις a Grecis vocat et propriã cultamqꝫ orationem: quam ijdem κυριολογίαν nominant in qua tropi ſunt. Ex humili. ex humiliore oratione q̃ graui conueniat figure. Media denique eſt inter grauem et attenuatam. Puri latini quidem ſed vſitatiſſimi. In graui. Qualis in graui figura oratio debeat eſſe oſtendit: et inueniri precipit verba ſiue propria ſiue tranſlata: que rei aptiſſima videantur eſſe: vt ſcilicet ſublimis materia ſublimibus deſcribebatur verbis. Propria ſua cuiuſqꝫ rei. Tranſlata: cum verum verborumqꝫ a propria ſignificatione tranſlatio fit ad non propriam per ſimilitudinem: vt cum florere ciuitates: pubeſcere herbas dicitur. Siue extranea: cum pro verbo proprio ſubijcitur aliud per abuſionem: quam κατάχρησιν greci vocant: vt cum minutum animũ dicimus pro paruo. Abuſionẽ Ariſtoteles tranſlationi ſuppoſuit. Si graues ſententie. In concluſione: vt ſupra oſtenſum eſt aduerſarij crimen amplificamus vel mouere ad miſericordiã auditorum animos ſtudemus: ideoqꝫ hĩ loci nõ niſi graues conueniunt ſententie: in fine enim vt in principio confirmationis: et confutationis argumenta que validiſſima ſunt poni debent. Et ſi exornationes ⁊c. Colores σχήματα [illegible] greci dicunt. Que grauitatem habebunt vt repetitio continuatio: contentio: coniuratio. Qui colores omnes graui figure in confirmatione: reprehenſione et concluſione conueniunt. Sunt nonnulli colores qui graui figure et predictis partibus ſic apte non congruunt. Nam quis ⁊c. Exemplum eſt in genere deliberatiuo poſitum: deliberatur enĩ eijciendus ne ſit ex vrbe is qui prodere hoſtibus patriam temptauit: ſi quis igitur in eũ diceret is crimẽ exaggerare per amplificationẽ cõcludens ſic poſſet. Tota autem hec oratio: ex verborum grauium magna ⁊ ornata cõſtructione cõſtat. Quod maleficium.

Due ꝯſtructiõis ſpẽs.

Abuſio.

Grauitatis partes.

Decem ſunt amplificationis loci: vt libro ſecūdo dictum eſt. Hic nouꝰ eſt qui ex peccatorum comparatione cōſtat. Dicit enim maius eſſe maleficium hoſtibus patriam prodere q̄ ingenuam violare: aut matremfamilias conſtuprare: aut quēq̄ pulſare. Id autē ex eo facile intelligitur: q̄ maiores noſtri ceteris criminibꝰ digna ſupplicia inuenerūt: patrie vero proditori nullam penam ſtatuerunt quaſi nulla ſatis digna excogitari poſſet: ſunt hic colores repetitio ⁊ interrogatio: qui graui figure conueniunt. Ingenuā: liberam virginem: ⁊ nobilē. Atq̄ in alijs ⁊c. Secundus locus eſt amplificationis. oſtenditur enim res de qua agitur: non ad paucos ſ; ad omnes pertinere: quod eſt atrociſſimum. Ad ſingulos: vt cum furtum fit: iniuria ad vnū vel duos peruenit. Qui ſunt affines: huic ſceleri proximi. O feroces animos. color eſt exclamatio: qua in amplificatione criminū vti ſolemus. Conuenit enim graui figure plurimum: decimus autem amplificationis locus eſt. ꝑ quē omnia que in gerendo negotio acta ſunt queq̄ conſequi ſolēt exponimꝰ acriter criminoſe dilligēter: vt agi rem ⁊ geri negotiū videatur rerū conſequentiū enumeratione: quod hic Cicero facit. Eſt autem hic repetitio color. Qui ſe non putant qui ſatiari patrie miſerijs non poſſunt niſi illam in cinerem cōuerſam viderint. Nequeo cōcludit hāc āplificationē vt finē imponat oratiōi. Uos mei nō eget iis: q̄ vosmet q̄ digni ſint ſupplicio patrie proditores intelligitis. U: ſiet enim animus. locus eſt beniuolentie: ⁊ ſimul iudicibꝰ preſcribitur qui ſtatuere in reum debeant Spurciſſimorū. in continentiſſimoꝝ. Dominatu tyrānide.

quas res elocutio oratoria debeat habere ſemper. Sunt igitur tria genera. ſ. dicendi que genera nos appellamus figuras: in quibꝰ. ſ. generibus: omnis oratio nō vitioſa cōſumitur. i. depletur ⁊ euacuatur: nos vocamus vnam ſup. figuram grauem: alteram. i. ſecundam mediocrem ⁊ ſup. tertiam extenuatam. i. gracilem. tenuem. aut exilem. Grauis ſup. figura dicendi eſt que conſtat ex magna. ſ. plixa. ⁊ ornata conſtructione verborum grauium. i. momenti plenorū. Mediocris. ſ. figura eſt que conſtat ex. ſ. conſtructione verborum humiliore. ſ. q̄ grauis: neq̄ tamen conſtat ex infima et peruulgatiſſima dignitate verborum. Unde minus ſepe dicimus per comparatiuū q̄ per abſolutum. Nam manum maiorem pigmeo dicimus nō tamen magnum. Attenuata: quam prius vocauit extenuatā: eſt que eſt demiſſa. i. humiliata: vſq̄ ad vſitatiſſimā conſuetudinem ſermonis puri. i. minime ornati: nō tamen vitioſi. Oratio conſumitur in figura graui: ſi verba cuiuſq̄ rei que poterunt reperiri ornatiſſima: ſiue propria. i. apta ⁊ ſua cuiuſq̄. ſiue extranea. i. tranſlatiua accōmodabuntur in vnam quāq̄ rem: ⁊ ſi ſententie graues: tractentur in amplificatione ⁊ commiſeratione: ⁊ ſi exornationes verborum ⁊ ſententiarum que habebunt grauitatem adhibebuntur. Tria ergo requiruntur: grauitas. ſ. verborum: grauitas ſententiarum: ⁊ vtrorūq̄ exornatio. Hoc ſcilicet quod ſequitur erit exemplum in hoc genere figure. ſ. grauis. Nam quis veſtrū eſt iudices (totū hoc nō deberet conſtrui nam conſtruendo amittit grauitatem ſuam cuius cauſa apponitur: eſt enim pro exemplo: vnde duntaxat voculas explanauero) Quis eſt. q. d. diceret nemo. Ingenuam id eſt liberam eiſliberis maioribus ortam: conſumpſerunt id eſt depleuerunt aut expenderunt: maiores priſci romani. O homines derelictos. i. deſtitutos ab humanitate: pulchra declamatio per contrarium: nam homines ſine humanitate non ſunt homines niſi tantum facie: ſed ferociſſime belue. Sicut Iuuenalis dicit. Inter ſocraticos notiſſima foſſa cynedos: ad diuerſa reſpiciens: vtpote ſocraticos verbis ⁊ cynedos vita. Quid agere auſi ſunt? hoc eſt ſi queritis: quid prorſus ſint: aut quid cogitare poſſint? Reſpondeo ſup. eos cogitare dum patriam proderent: quo pacto ⁊c. deum deorum. Trucidatis: truculenter occiſis. Urbs: ſcilicet roma: poſſet tamen idem dici de qualibet alia conflagrata: id eſt ſimul combuſta. Neq̄ verbis conſequi: id eſt exprimere. Uel: id eſt exhortationis mee. iſte. ſ. iniquiſſimus. Cetera patent: preſertim ſi cum Franciſci explanatione conferant.

Franciſcus ¶ In mediocri figura exemplum eſt mediocri figure l iudiciali genere poſitū. Cōſtitutio cōiectura lis pōt videri. Querit eñ: ſponte ne ſua ſocie ciuitates pplo romane bellū intulerit? an a Liuio druſo ⁊ nōnullis romanis principibus concitate: hiſtoria autē hoc hꝫ. M. Liuiꝰ druſus tr. pl. vt maioribꝰ viribus ſuſceptam ſenatꝰ cām tueretur: cum equeſtris ordinis impotentiā in iudicijs exercendis ferre nollet: ⁊ ne ad ſe trāſferrentur ol conatu vti cepiſſet: pernicioſa ſpe largitiōis plebē concitauit: ſocioſq̄ et italicos pplos ſpe ciuitatis romane ſollicitauit: iiſq̄ adiuuātibꝰ ꝑ vim legibꝰ agrarijs frumētarijſq̄ latis legē q̄ꝫ iudiciariā tulit: vt eq̄ pre iudicia penes ſenatū ⁊ equeſtrē ordinem eſſent. Cum deinde promiſſa ciuitas non preſtaret: irati italici defectionem agitauere. Liuiꝰ ipſe ſenatui inuiſus factꝰ eſt et velut ſocialis belli auctor: incertum a quo domi occiſus: qui igit in druſum ⁊ quoſdam alios ciuitatis principes: vt marcū Aemy-

¶ In mediocri figura verſabitur oratio: ſi hec vt ante dixi aliquantulū demiſerimus: neq̄ tamē ad infimū deſcenderimus: ſic. Quibuſcū bellū † gerimus iudices videtis/ cū ſocijs qui pro nobis pugnare/ ⁊ imperiū noſtrū nobiſcum ſimul virtute/ ⁊ induſtria ſoliti ſunt ſeruare. Hi cum ſe/ ⁊ opes ſuas/ et copiā neceſſario ꝛū norint: tū vero nihilominꝰ ꝑpter propinquitatē/ et omnium rerum ſocietatē: quid in oībus rebus populus rhomanꝰ poſſet/ exiſtimare poterant. Hi cum nobiſcum deliberarent bellū gerere q̄ſo q̄ res erat/ qua freti bellū ſuſcipe conarent: cum maximā multo ſociorū partē i officio manere intelligerēt. Cū ſibi nō multitudinē militū/ nō idoneos imꝑatores/ non pecuniā publicā preſto eſſe viderēt. Non deniq̄ vllā rem/ q̄ res ꝑtinet ad bellum adminiſtrādū. Si cum finitimis de finibꝰ bellū gererent:

† Bellum eſt hoſtilis aliq̄ꝝ colligēdi voluntas ⁊ nocēdi: cuiꝰ ꝯtrariū eſt pax: nam ſi diſtrahat per aliq̄t dies bellū inducie dicunt. ꝑliū ꝟo cōflictꝰ initiū quaſi ꝑlu diū: cum ꝟo vtrinq̄ confligit: ⁊ iam furētibꝰ animis omnes marte cōcaluerant pugna nolat: nā certaminē q̄uocūq̄ cōtendat dici poteſt.

ſi totū certamē in vno ꝓlio poſitū putarēt: tamē oībus reb⁹ īſtructiōibus/⁊ apparatiōibus venirēt: nedū cū illud orbis terre imperiū/cui imperio oēs gētes/reges/nationes/partim vi/partim volūtate cōceſſerūt(cū aut armis/aut liberalitate a pp̄lo Rhomāo ſuperati eſſent)ad ſe trāſferre tantulis viribus conarētur. Queret aliqs/qd Fregellani/nō ſua ſpōte conati ſunt? Eo qdē iſti min⁹ facile conarēt: ꝙ illi quēadmodū deſciſſent/videbāt. Nam rex imperiti q vniuſcuiuſqꝫ rei de reb⁹ antegeſtis exēpla petere nō poſſent/hi ꝑ imprudētiā facillime deducerent ī fraudē. At hi qui ſciunt/qd alijs acciderit: facile ex alioꝝ euētis ſuis rōnib⁹ poſſint ꝓuidere. Nulla igit̄ re īducti/nulla ſpe freti/arma ſuſtulerūt. Quis hoc crederet/tātā amētiā quēqꝫ tenuiſſe: vt īperiū pp̄li Rhomani tētare auderet nullis copijs fret⁹? Ergo aliqd fuiſſe neceſſe eſt: qd aliud/niſi qđ dico/pōt eē?

linum ſcaurū. Nam ⁊ ipſe a Quin. Vario hiſpano accuſat⁹ fuit: qđ ſocios ad arma cōcitaſſet: dicere voluiſſet: hac vti potuiſſet oratione: qua nō ſpōte ſua: vt dicebat: ſꝫ alijs inſtigātib⁹ ſumpſiſſe in romanū populū ſocios arma oſtenderet. Si hec: vba ſublimia ⁊ graues ſentētias quales in graui figura eſſe debere: oſtēſum eſt. Aliquantulū: vt ad infima verba nō deſcendamus: ſed mediocritatē ſeruemus. Quis cū. arguit a cōſuetudie: a qua temere diſcedere nō ſolem⁹. Virtute: ad vires ſpectat. Induſtria ad cōſilia refert. Si cū ſe ⁊c. Arguit a ſpe perficiēdi: quā oſtēdit ſocijs eſſe non potuiſſe. Propinquitatem: vicinitatē. Cū non ⁊c. Si oēs ſocij deſciſſent: audere hoc fortaſſe potuiſſent: ſꝫ maxima pars adhuc in fide manet: quo fit: vt nō ſua ſponte: ſed horū quos accuſo freti auxilio cepiſſe arma videant. Manere in officio eſt in fide perſeuerare. Cū non multitudinē: ex facultatib⁹ arguit: quas nō affuiſſe oſtendit: facultatiū aūt nomine pecunie: claſſis: cōmeat⁹ milites: duces arma ⁊ cetera eiuſmodi continentur. Si cū finitimis. Exornatio eſt per comparationē a minori ad maius: ⁊ ſi inquit cū finitimis: ⁊ non cū Romano populo cui vniuerſus orbis paruit: de finibus bellū gereretur: ad rē gerendā apparati⁹ deſcenderēt quāto igit̄ magis inſtructos cū Romanis manū ꝯſerere illos cōueniebat? Cūqꝫ modicis ireti viribus: ac pene incōſulte: ⁊ tumultuarie id fecerint: nō ſua ſpōte cōmotos eſſe apparet: ſed ciuiū aliquoꝝ ſuggeſtionibus cōcitatos: a quibus victorie ſpes nō dubia iniecta eſt. De finib⁹ nō de imperio ſemꝑ in cōparatione ſingula ſingulis cōferunt: ⁊ alteꝝ minuitur: alterū augetur. Uno prelio.

Manere in officio.

Aſcenſius. In mediocri ⁊c. Oratio inqt verſabitur; in mediocri figura: ſi vt dixi ante: nos demiſerimus .i. deorſum miſerimus aliquantulum hec .ſ. tria in genere graui: vꝫ verborum: rerum: ⁊ exornationū ponderā: neqꝫ tamen deſcenderimus ad infimum ſcilicet genus dicendi: ſic .i. hoc modo. Quod exemplum etiā nō cenſui conſtruendum tum ꝙ facile eſt: tum q eius gratia conſtruendo amittatur: nā oratio dum a grammaticis dicitur cōſtrui: potius dicatur deſtrui: aut ſaltem reſolui. Videtur aūt hoc pretendere oratio vt a ſocijs: qui ab Romano imperio deſciuerint: transferatur crimen in eiuſmodi defectionis authores: qui erāt principes Romani: vt Druſus et eius ſequaces. Eſt autē coniecturalis conſtitutio: qꝫ varijs coniecturis probat. ſocios nulla potētia potuiſſe induci ad ſpē potiūde vrbis: niſi ab Romanis principibus fuiſſent adiuti. Aliquid ſcilicet externe opis quid aliud niſi quod dico: vꝫ a Druſo perſuaſos ⁊ adiutos id conatos: id aūt non dicit: vel qꝛ in Druſum vtendum cēſuit alio genere dicendi: vt ſuperiore exemplo patuit: quod totū in ipſum conuerti poteſt: vel quia ſatis pro exemplo adductum eſt: vel qꝛ noluit totam orationē ponere ne nō exemplū: ſed vera aliunde aſſumpta putetur oratio: cum pri⁹ atteſtatus ſit ſe nolle aliena aſſumere.

Cōiectura= lis cōfuta= tio.

Nam ſi vno prelio victores ſocij fuiſſent: non tamen Romanorū vires olno debilitaſſent. Nedū: et multominus. Armis ad vim reſpicit. Liberalitate: ad voluntatem. Multi em̄ ſua ſponte Romanis eorū virtute ⁊ beneficijs moti ſe ſubiecerūt: vt parere illis ꝙ imperarare alijs maluerint: vt Faliſci: author Liuius. Tātulis: admodū paruis. Queret aliquis: que obijci poſſent cōfutat: ⁊ queret inquit ex me aliqs: ſua ſpōte latinos nō defeciſſe dicis. Nec veriſimile videri: ſed nonne illud idem fregellani fecere. Si illi ſua ſponte fecere: ⁊ ij ſua ſponte facere auſi ſunt: rn̄det: ſi hoc cogitaſſent multo minus auſi eſſent qm̄ Fregellanis male ſucceſſit. Sed imperiti ante geſtarū rex exēpla nō petierūt. Imprudētes aūt i errores facile cadūt. Rhetoricū ꝓo eſt aduerſarioꝝ argumēta ac ratiōes i cāe propriæ argumētū ꝯuertere: qđ hic facit Ci. Fregelle ciuitas fuit Capanie: defecit aūt a Romanis: q̄ tpe Latini cū Cāpanis defecerūt: ⁊ miſſis ad ſenatū legatis cōditionē detulerunt: vt ſi pacē hr̄e vellet: alterū ex latinis cōſulē facerēt. Nō multo poſt deditionē: Latini venerūt: ⁊ Fregellas Colonia deducta eſt. author Li. li. viij. ab vr. cō. Deſciſſent. Na rerū ipiti ſūt: nec exēpla ſibi ꝓponūt qb⁹ futura cognoſcāt: ij cadūt i facile i ꝑicula: ꝯtra q̄ exēploꝝ vſuꝫ hn̄t: cautiores ſolēt eē. Fraudē ꝑiculū. Ex alioꝝ euētis: ex eo qđ alijs euēit: qđ ſibi qꝫ euēire poſſit itelligūt. Quis crediderit: nēo adeo ſtultus eēt: q̄ crederet: nec credere vos par ē. Qđ dico a rōanis ꝓncipib⁹ fuiſſe ꝯcitatos i iecta ab ill' auxilij ⁊ victorie ſpe

Faliſci parere magis romanis ꝙ alijs īpare maluerūt. Fregelle.

In attenuato figure genere id qđ ad infimuꝫ/et quotidianū ſermonem demiſſum eſt/hoc erit exemplum. Nā vt forte hic in balneas venit: cepit poſtꝙ

Exēplū i figura atte= nuata.

In attēuato ⁊c. Attenuatū genus eiuſmodi eē, debeat exēplo demōſtrat. Scurra, introducitur qui adoleſcētem increpat: a cui⁹ ſeruis pulſatū ſe dicit. Adoleſcēs primo nihil reſpōdet. Res ipſa ꝙ

Franciſcus

perfuſus/cōfricari. Deīde vbi viſū eſt: vt in alueū deſcēderet/ecce † ibi iſte de trāſuerſo: heꝰ inqt adoleſcens: pueri tui mō me pulſarūt: ſatiſfacias oportet. Hic qui id etatis ab ignoto preter cōſuetudinē appellatus eſſet/erubuit. Iſte clarius eadē ⁊ alia dicere cepit: hic vix tandē inquit: ſine me cōſyderare. Tū vero iſte cepit clamare voce iſta: q̄ perfacile cuiuis rubores iĳcere poſſet: ita petulās es/atq; acer: vt ne ad ſolariuꝫ quidē (vt mihi videtur) ſꝫ penes ſcenā/⁊ in eiuſmodi locis exercitatus ſis. Cōturbatus eſt adoleſcens: nec mirum/cui etiā tūc pedagogi lites ad auriculas verſarent̄ improperio eiuſmodi cōucioꝛum. Ubi em̄ iſte vidiſſet ſcurram exhauſto ruboꝛe/qui ſe putaret nihil habere qd̄ de eſtimatione perderet: vt omnia ſine fame detrimēto facere poſſet. Igitur genera figurarū ex ipſis exemplis intelligi poterunt. Erat em̄ attenuata verboꝝ cōſtructio quedā ⁊ alia in grauitate: alia poſita in mediocritate. Eſt autem cauendū/ne dum hec genera cōſectemur: in finitima/⁊ ꝓpinqua vitia veniamus.

† Ecce ꝓpe hoc Cicerōis eſt in rebꝰ ꝑſoniſ: qd̄ Vergiliꝰ ⁊ legit et trāſtulit: vt Ecce aūt gemini a tenedo trāqͥlla per alta horreſco referens immēſis oꝛbibus angues.

de agitur in ſima eſt: perſone vero ignobiles. Genus cauſe demonſtratiuum videtur. Nam a ſcurra adoleſcens inceſſitur. Cōſtitutio nulla elicitur: quoniam nihil ab adoleſcente reſpondetur. Nouimus aūt ex intentione ⁊ depulſione naſci cōſtitutionem ſolere. Infimū: vt humiliora verba eſſe non poſſint. Quotidianū quo inter nos quotidie colloquēte vtimur. Hic cognoſcere licet ſic latinā linguam apud veteres in vſu fuiſſe vt eadē pene vernacula eſſet: quod et alibi apud Ciceronem etiam apertius ita fuiſſe comprehenditur. Nam vt forte: aliquid cognoſcitur preteriſſe ſermonis: forte interrogatus de hac re quiſpiā: lereptiū fuiſſe adoleſcentē a ſcurra: ⁊ adoleſcētem nihil reſpondiſſe iaꝫ dixerat qd̄ vt melius aperiret: ſubiunxit: Nā vt forte ⁊ cetera. Hec aūt verba in balneas venire: fricari: i alueum deſcendere ⁊ que ſequuntur: ſic humilia ſunt: ⁊ demiſſa: vt nullus non ea etiā rudis ⁊ imperitus intelligat. Poſtq̄ ꝑfuſus ē. Maioꝛes noſtri poſt exercitationem ⁊ defatigationem: antēq̄ cibum ſumerēt in ſole: vel ad ignē ſi balneum non erat vngebātur oleo: cui vinum interdū ⁊ paulū cōtriti ſalis adĳciebant: ſi erat balneum primo in tepido reſidebāt: fricabanturq;: deinde vbi paulū conquieuerant: in ſoliū deſcēdebāt ⁊ rurſus multo oleo vncti leniter ꝑfricabant̄: hoc et Coꝛneliꝰ Celſus fieri ab oībꝰ vtiliter dicit Balneas: q̄ qm̄ vncti oleo ſtringebantur hoc eſt radebant̄: ⁊ fricabantur: ſtrictoꝛia appellabāt lintea. Item quibꝰ ad hoc opus vtebantur ſtrigiles notabant. Tranquillꝰ Auguſtū nimio vſu ſtrigilis cutem leſiſſe refert: ⁊ Perſius ait. I puer: ⁊ ſtrigiles criſpini ad balnea ꝑfer. Perfuſus oleo. Fricari. vt ſudaret. Ut in alueū deſcēderet. Uas eſt aquarium alueus vel cauatꝰ lapis in quo pleno ad vmbilicuꝫ vſq; ſe lauātes ſtabāt. Coꝛne. Celſus ſoliū vocat dicēs. Añ oīa in tepido reſidere. Deinde vbi paulū cōquieuerint deſcēdere in ſoliuꝫ. Martia. item hoc ꝓ alueo vſurpauit: cū ait. Mōuis in ſolio prius lauari quēq̄ cau[illegible] cauſa q̄ niſi hec eſt: Undis ne ſoueraris irrumatis prꝰ te licet ab luas neceſſe eſt. Ante hic mētula q̄ caput lauet. Iſte ſcurra quem ante nominauerat. De trāſuerſo veniens: hoc autem verbū magis accedere ad quotidianum ſermonē vix poſſet. Pueri ſerui. Satiſfacias opoꝛtet. Tu iquit penas ꝓ tuis ſeruis dare opoꝛtet: q̄ me pulſarunt. Satiſfacere vt Pedianus ait eſt ita facere q̄tenꝰ ſatis ſit ira

Latina lingua olim q̄ſi vernacula lingua.

Mos antiquoꝝ romanoꝝ de balneis et olei vnctione.

Stringi ꝓ radi.

Strictoꝛia.

Strigilis ē raſoꝛius cultellus.

Solium.

¶ In attenuato ⁊c. Affert exēplum attenuate figure dicens. Hoc ſcilicet quod ſequetur: erit exemplum: in attenuato genere figure: hoc eſt in genere figure attenuate: que infima eſt: id quod. i. quod genus attenuatum eſt demiſſum. i. humiliatum vſq; ad ſermonem quotidianum. i. quo vtimur quotidie domi cum familiaribus noſtris loquentes. Hoc inquam erit exemplum. Nam ⁊c. Poſſunt etiam huius exempli verba quo contextu poſita ſunt legi: ſꝫ vt facilius intelligant̄ (quibet em̄ ea vt ſita ſunt in authoꝛe legere poterit) ſic explanātur: vt narretur accuſatio ſcurre q̄ adoleſcētem pudicū in balneis inceſſerat: hoc modo. Nā hic ſcꝫ adoleſcēs de quo fingitur multa pꝛꝰ locutꝰ: vt. i. poſtq̄ venit foꝛte i balneas: cepit poſtq̄ ꝑfuſus ſup. erat oleo. i. inūctus: cōfricari: deīde vbi viſum eſt: ſcꝫ commodū vt deſcēderet in alueū. i. peluim aut lapidē cauatū: aut ligneū vas in qd̄ ſe vmbilico tenus demittebant: ecce: ibi iſte: ſcꝫ vilis ſcurra: de trāſuerſo ſupple inſpiciēs adoleſcētem inquit: heus (reuocandi eſt aduerbium) adoleſcens: pueri. i. miniſtri aut ſerui tui. pulſarunt me modo. i. pauloante cum ingrederer: opoꝛtet ſup. vt ſatiſfacias: ſcilicet mihi pro pueris tuis. Hic: id eſt hoc tempoꝛe et loco: ſeu in hoc facto aut hic videlicet adoleſcens qui id etatis. i. eius etatis: eſſet appellatus. ab ignoto p̄ter conſuetudinem: non enim conſueuerat iniuriarum poſtulari. erubuit. et ita nihil reſpōdit. Iſte. ſ. ſcurra: cepit dicere eadem et alia clarius ſcꝫ q̄ prius. hic. ſ. adoleſcens. vix. i. cum ſumma difficultate inquit tandem. ſine. i. permitte me conſiderare. ſ. quid reſpōdeam. Tum vero. i. tūc precipue quaſi ad verum: cepit iſte. ſ. vilis ſcurra clamare voce iſta. ſ. ineptiſſima et conuicioſiſſima: q̄ poſſet ꝑfacile. i. valde faciliter iniĳcere cuiuis. i. cuilibet ēt nō adoleſcēti: ruboꝛem: clamādo aūt dixit hec verba. ita. i. nimiū petulans. i. ꝓterue laceſſens vnūquēq; es atq; acer. i. ſtrēnuus pulſatoꝛ: vt ne quidē. i. nō etiam ſis exercitatus ad ſolariū. i. in ſole cū nudis medicus aſt ſolarium rixari ſolitus. Nā ſolaria ſemper ſoli exponunt̄: ⁊ ita habēt locum apꝛicum ⁊ ſoli expoſitum: ⁊ tamē a boꝛea defenſum: quo circa talis locus ꝑditis hoībus qui fere nudi ſunt: vt apꝛicent̄ cōueniens eſt ſolarium em̄ eſt hoꝛologiū. i. inſtrumētū hoꝛaꝝ diſcernēs per vm-

Aſcenſius.

bras quas facit ſtipes in medio circuli ſoli oppoſitus.nō ergo exercitatus es vt mihi videris ad ſolariū.vbi perditi quidē ſed miſeri & minus cauti exercitanī.ſed ſis exercitatus penes.i.iuxta ſcen.ſ.i. inter ſcurras.mimos & hyſtriones & in locis eiuſmodi vbi qui exercitati ſunt calliditſſimi & ſepe malicioſiſſimi ſunt. Adoleſcēs audita tam graui cōtumelia cōturbatus eſt:nec mirū ſup.eſt ſi eſt cōturbatus.cui etiā nunc pro tunc.ſ.cum talia audit lites.i.caſtigationes pedagogi.i.magiſtri puerorū verſarentur ad auriculas.impropero.i.propter improperium & cōtumeliam ſeu probrum & dedecus eiuſmodi conuiciorū. Ubi enim iſte.ſ.pedagogus/aut adoleſcens ſed potius pedagogus qui nihil in ſcurrā dixit.ſed diſcipulum caſtigauit q a tali conuicia audiret) vidiſſet ſcurraʒ exhauſto.i.effeto & extincto pudore.i.in quo nihil pudoris reliquum erat.vtpote qui putaret ſe nihil habere quod perderet de eſtimatione.i.iudicio hominum de ſe.aut de eſtimatione ſui ita vt poſſet facere omnia ſine detrimēto.i.diminutione fame:quia nullam habuit. Non eſt completa narratio:ſʒ nō decerer cōpletā eſſe:ne forte nō putet exemplū ad rei demonſtrationē ab authore fictū:ſed aliūde ſumptū. Ex quo animaduertere licet quo ſermone loquebanī ille qui in attenuato genere verſabantur. Ceterū magnopere cōſiderandū eſt genera dicendi eſſe argumētis ſeu materijs accōmodāda:nam vbi de ſalute vrbis egit in ſublimi genere elocutus eſt:vbi de ſalute ſociorum in mediocri vbi de cōuicio ſcurre in adoleſcētē.attenuato. Igitur genera figurarū poterūt intelligi ex ipſis exemplis. Erat enim quedā cōſtructio.verborū vtpote vltima hec:attenuata.& alia.ſ.prima erat poſita in grauitate:& alia.ſ.media in mediocritate. Eſt autem cauendum:ne.i.vt non:vt dum conſectemur hec genera.veniamꝰ in vitia finitima & propinqua.ſcilicet his generibus. vnde ſingulorū vitia exemplis declarat.

to ad penā. Hic quia. Adoleſcēs & quia ſcurrā nō nouerat:& quia rerū imperitus propter etatē adhuc erat:ſic appellatus erubuit & nihil rñdit. Id etatis ei° etatis: & quaſi aduerbialiter ponit. Iſte Scurra. Clarius altius:vt illud. dic clare & vt audiat hoſpes. Hic adoleſcens poſt multa ſcurre cōuicia:tandem ſine me cōſiderare reſpondit.quaſi diceret:an te puſ fuerit neſcio. Conſiderare volo potuerint te pulſare. Tum vero ſcurra auditis adoleſcētis verbis clamare & inceſſere multo magis cepit. Falſa autem ad terrorē cōuicia in adoleſcētē iactebat:nam cum timidus eſſet & minime loquax petulantē & acrem appellauit. Petulās pro libidinoſo.laſciuo.& licenter nimiū dicaci accipi ſolet. Acer ferox eſt.fortis & vehemens. Ut ne ad ſolariū quidē &c. Sic petulans inquit es:& acer:vt in ſcena mihi & ſimilibus ſcene locis inter mimos & viles perſonas nō in foro & celebri ac honeſto ciuitatis loco verſarꝰ ſemper videaris. Et eſt locꝰ ab attributo perſone qd cōuictus dicitur. Solarium autem inſtrumentū eſt quo diei ac noctis hore cognoſcuntur. Idem & horologiū vocatur:qd apud Romanos ante.xj.annos q̄ cum Pyrrho bellatum eſt:ad edem Quirini ſtatuiſſe. L. Papyrius curſor tradit. M. Uarro primū ſtatutū i publico ſm roſtra primo bello Punico a. M. Ualerio Meſſala Catina in Sicilia capta prodidit:& inde deportatū. Id ergo obijcitur adoleſcenti:q foro romano & roſtris vbi horologiū fuit verſatus nunq̄ ſit(Nec mirū:ratio cur conturbatus ſit:quia adhuc ſub pedagogo erat a quo inſtruebatur.& illius lites:ac iurgia adhuc inſonare auribus videbantur. Pedagogi vero hi ſunt qui pueris adhibētur cuſtodes & preceptores quos eiuſmodi vult eſſe Quint.ne aut ineruditi ſint:aut ſe nō eſſe eruditos ſciant. Scurra:is ſcurra eſt:qui ab audiētibus riſum captat:non ſalua dignitate perſone:qui in dictis & factis vtitur licentia:qd vitiū ſcurrilitas conſueuit appellari. Exhauſto rubore. Cōſumpto.vt ſic dicam & abiecto pudore cuius ſignum rubor eſt. Iuuenalis de eo qui pudoris fines tranſgreſſus erubeſcere deſijt:ſic ait:quando recepit Eiectuʒ ſemel attrita de frōte pudorem. Nihil &c. Quoniā nihil habet eſtimationis nihil etiam perdere poteſt. Detrimento diminutione. Non enim poteſt bona fama minui in quo nulla eſt. Igitur concludit. Cauendū. Non ſatis fuerat. C. qd & in alijs ſeruauit preceptis genera oſtendere elocutionis in quibus oratio omnis non vitioſa conſumitur:niſi etiam que vitanda eſſent oſtenderet. Finitima:propinqua que fallunt ſpecie virtutis:cum in medio conſiſtat virtus & vndiq̄ vitium habeat. Unde & ſic definitur ab Oratio. Uirtus eſt medium vitiorum vtrinq̄ redactū:exempli cauſa:liberalitas hinc auariciam hinc prodigalitatem habet:& q̄m liberalis largiri eſt:prodigus qui largitur ab his qui minus diligenter rem conſyderant liberalis iudicaī:ſed multū inter prodigū ac liberalē intereſt. Ille enim ſine ratione effundit:hic nō niſi q̄ oportet cui opʒ & quātū oportet erogare cōſueuit. Diligēter igiī tum virtutes tum vitia elocutionis animaduertēda ſunt:ne vt nos virtute credētes in vitium illi proximū incidamus.

Petulans. Acer. Solarium: Qñ primum rome delatum horologium. Pedagogi. Scurra.

† In manuſcript. inuenta mēdoſa ē (vt exiſto) Dictio hec enfulta loco cuius repono audacter ſufflata:vel inflata.p.eo qd eſt tumeda de q̄ orationis vitio hic agit. q̄ recte inquit videbiī appellari:ſi ſufflata nolabiī: nam vt corporis &c. † Hoc ideo vitioruʒ eſt: qd neptunias dicēs: verbū nimiū licēter nolauit quod ad poetā magis pprie q̄ ad oratorē accedit.

¶ Uitium ad grauem figuram. Titu.iij.

¶ Exceſſus in grauitate & verboꝝ nouitate p turgiditatē ſuccū excedit.

Nam graui figure/que laudanda eſt:propinqua eſt ea/que fugiēda eſt:que recte videbiī appellari:ſi ſufflata uolabitur. Nā vt corporis bonā habitudinē tumor imitatur ſepe:ita grauis oratio ſepe imperitis videtur ea:que turget/& † inflata eſt:cū aut nouis/aut priſcis verbis/aut duriter aliūde trāſlatis/aut grauioribꝰ/q̄ res poſtulat/aliqd dicit:hoc modo. Nā qui perduellionibꝰ vendidit patriā nō ſatis ſupplicij dederit:ſi preceps in † Neptunias depultus erit

¶ Nā graui &c. In ſublimi quidem elocutionis genere per exceſſum peccare poſſumus:ſi nimis inflata oratio ē:ſi nouis aut exoletis verbis:ſi nimium duriuſculis vtamur trāſlationibus:quod vitium quale ſit Cice. exemplo ſatis manifeſte apparet. Sufflata turgida & inflata quaſi nimium inflata & non per ſeipſam tumens:ſumpta ab homine ſimilitudine cuius corpus cum forte vitio tumeat bone habitudinis ab imperitis dicetur eſſe:ſed aliter medicus quam imperiti iudicabit. Habitudo vero habitus eſt & qualitas corporis:ponitur et pro pinguitudine:et habitior nonnunq̄ pinguior accipitur. Terentius. Si qua eſt habitior paulo. Idem accedit in graui figura. Illa enim

Francis. Habitudo. Noua verba fugienda. Exoletus.

oratio carere vitio imperitis videbit: q ab oratore bono vitioſiſſima iudicabit. Tumor corpis inflatio. Nouis fugiedū ē vt aiebat Ceſar nouū ⁊ inſolēs vbū vt ſcopulu nautis. Priſcis exoleſ tā ex cōſuetudine ſublatis duriter. Si ab aliq re nō ſit trāſlatio. fiat dura vt Nā qd ⁊c. Quō i graui figura vitiū cōmittat oſidit. Nec ab etē ptt. ſ. qd ſuperi. ppoſuit materia diſcedit de eo qui pdere hoſtib pātā tētaſſet: cūq hoſtib dici debeat. vitioſe pduellionib dt. qd

Perduellio nes. vbū priſcū ē. perduellionē vetuſtiſſimi Romani p eo quē nūc hoſtē vocam. Hoſtē vo p pegrino accipiebāt. poſtea vt rei aſpitas vbi lenitate mitigaret. p pduellione hoſtē dixerūt. Author Ci. li. de of. In neptunias lacunas. aliena trāſlatio. hoc ē mare.

De pulſ. Depulſ hoc priſcū ē vbū. antiq depultū p depulſū dicebāt: ⁊ pultare p pulſare loco t ſponētes. penitet igit ⁊c. Dura nimis trāſlatio: cū mōtes belli p aſpitate ponūt. Nā difficilis in mōtes ē aſcēſus. Cāpi vo pacis p ipſa pacis lenitate: qm plani ſūt cāpi: i hoc ghe docet cur mlti i hoc icidāt vitiū. Spē grauitatis. Grauē em orōnē credūt eſſe: cū turgida ſit ⁊ iflata.

Franciſcus ¶ Qui i mediocre ⁊c. Vitiū oſidit mediocri figure primū qd diſſolutū appellat: ⁊ fluctuās qm pſecte orōnis nullā rōnē i ſe ptinet: dūq hūilē fugit: nimiū aſcendit: dū tumidā ⁊ iflatā: nimiū deſcēdit Diſſolutū cur diſſolutū appellet ſtatī ſubiūgit qz ſine nūeris: ⁊ articlis ē: quēadmodū aūt corp ſi neruis careat: diſſoluat neceſſe eſt imo eē nō pōt: ita orō q nūeris: articuliſq caret diſſoluta ē: ⁊ orō dici nō pōt. Cū orō ſic definiat.

Oratio. Orō eſt cōpoſitio dictionū cōſumās ſnīaz: rēq pſectā ſignificās. Sine nūeris: hoc ē ſine rhythmis.

Rhythm. Eſt aūt Rhythm pedū tēporūq iūctura cū lenitate: ſiue mō. vel ē verius imago modulata ſeruās numerū ſyllabarū. poſitionē ſepe ſublationēq pitinēs. certū finē: vt dicit Qui. nō hz. Differt a metro:

Metrum. q hoc certa q̄titate ac nūero ſyllabarū tēporūq finit: ceteriſq pedibus pſiſtit aecludit. Cū rhythm tēporū ac ſyllabarū pedūq congruētia in infinitū multiplicet ac pſinat. Scim aūt nūeris ⁊ pedib

Nūeri orationis. pſtare orōnē: de q re Cic. li. de oratore ad Quintū fratrē: ⁊ i oratore ad brutū: ⁊ itē Quinti. Aliq non pauci mlta diſſerūt. Articlis orō

Oratio duplex. vt ait Quin. alta vincta ē ⁊ pnexa alia ſoluta: q̄lis in ſermōe ⁊ epl̄is niſi cū aliqd ſupra naturā ſuam tractant. Cōnexa tres hz formas q̄s Cic. nūc articlos appellat: inciſum qd greci κομμα dicūt. Mēbrū κωλον illi appellāt. Et pio

lacunas. Penitet igit iſtū / qui mōtes belli fabricatus eſt: cum campos ſuſtulit pacis. In hoc genus plerique cum declinauiſſent: vt ab eo profecti ſunt / oberrauerūt: ⁊ ſpecie grauitatis falluntur: nec proſpicere poſſunt orationis tumorem.

Aſcenſius ¶ Nam graui figure. Recitat primū vitium quod finitiuū eſt graui figure dicens. Nam graui figure que eſt laudāda eſt propinqua ea que eſt fugienda que videbitur recte appellari: ſi nominabitur ſufflata: id eſt quaſi ſuffarcinata turgida ⁊ inflata: non ſolida nec ſucci plena. Nam vt tumor. i. inflatio imitatur ſepe bonam habitudinem. i. ſolidum pingue corporis: ita ea oratio videtur ſepe imperitis grauis que turget ⁊ inflata eſt. cum aliquid dicitur aut verbis nouis. aut priſcis. i. primi ſeculi hoc eſt nimium vetuſtis aut trāſlatis duriter. i. violenter ⁊ ſine gratia aliunde. aut grauioribus q̄ res poſtulat. hoc modo. Nam qui vendidit patriā perduellionibus. i. hoſtibus noſtro more qui priſcis perduelliones dicebantur: non dederit. i. luerit aut perſoluerit ſatis ſupplicij ſi erit preceps. i. precipitetur. depultus qd nunc dicitur depulſus. in lacunas Neptunias. i. voragines maris: que tranſlatio nimis affectata eſt. Igitur penitet iſtum. i. cepit ſut: qui fabricatus eſt montes belli cum. i. poſtq ſuſtulit. i. abſtulit campos pacis. i. effecit ſummas cōmotiones ⁊ maximos tumultus belli: poſtq corruperat trāquillitatē pacis. Plerique ſcz oratorū minus peritorū cum declinauiſſent in hoc genus. ſ. dicendi graue: vt. i. poſtq profecti ſunt. i. diſceſſerunt ab eo: quia nequiuerunt continuare oberrauerunt ⁊ falluntur ſpecie id eſt ſimilitudine grauitatis. i. grauis ſtyli: quia, vt dicit Hora. in arte. Omnes decipimur ſpecie recti. breuis eſſe laboro: Obſcurus fio: ſectāte leuia nerui deficiunt ⁊c. nec poſſunt proſpicere (quia ſtudio nimio excecati) tumorem. i. turgiditatem orationis.

¶ Vitium mediocris. Titu. iiij.

¶ Qui grauitatem fugiens nimis attenuatur: aut preterita illam ſubit tenuitate: medij neſcius: in mediocritate peccat.

Qui in mediocre genus orationis profecti ſunt: ſi peruenire eo non potuerunt: errantes perueniunt ad confiniū eius generis / quod appellamus diſſolutū: qd eſt ſine neruis / ⁊ articulis: † vt hoc modo: appellem fluctuās: eo qd fluctuat huc et illuc: nec poteſt cōfirmare: nec viriliter ſeſe expedire: id eſt hmōi. Socij noſtri cum belligerare nobiſcum vellent / profecto ratiocinati eſſent etiam atque etiā: quid poſſent facere: ſi quidē ſua ſponte facerent: et non haberēt hinc multos malos homines / ⁊ audaces. Solent enim diu cogitare omnes qui magna negotia volūt agere. Non poteſt huiuſmodi ſermo tenere attentū auditorem. Diffluit em̄ totus: neque quicque cōprehēdens perfectis verbis amplectetur.

Exemplum vitii in mediocri.

† Articulis nexib qb vincitur: ne fluctuet orō articulos vocat Grecorū more q p no mē relatiuū q: q: q: qd: vel qd inter articlos po fuerunt q̄s partē vllam orōnis eſſe voluerūt.

Aſcēſius. Ordo. ¶ Qui ⁊c. Proſequitur vitium mediocris figure male obſeruate dicens. Qui profecti ſunt in mediocre genus orationis: ſi non potuerunt peruenire eo. id eſt vſque ad ipſum: ipſi errātes perueniunt ad confinium. i. finitimum eius quod appellamus diſſolutum. qd in eo qd: vel quia eſt ſine neruis. i. vinculis ac decentibus iuncturis: ⁊ ſine articulis. i. nodis circa quos ſunt nerui: vt appellem. i. appel-

lare poſſim modo: hoc ſcilicet genus dicendi fluctuans eo quod .i. quia fluctuat huc et illuc nec poteſt confirmare: ſcilicet quod dicere vult: nec expedire: ideſt confutando dicta aduerſariorum: liberare ſeſe viriliter: ideſt animoſe et fortiter: vt virum decet. Id: ideſt tale genus vitioſum circa mediocritatem: eſt huiuſmodi. Socij noſtri cum vellent belligerare: ideſt bella gerere nobiſcum: profecto: ideſt reuera eſſent ratiocinati: ideſt conſultaſſent et per ratiocinationem diſquiſiuiſſent etiam atq; etiam: ideſt frequenter et diligenter: quid poſſent facere: ſcilicet contra tantum imperium vrbis: quidem: ideſt certe ratiocinati eſſent: ſi facerent ſua ſponte: ideſt proprio motu et inſtigatione: et non haberent hinc: ideſt e noſtra ciuitate: multos homines malos et audaces. Enim pro quia omnes qui volunt agere magna negotia: ſolent cogitare diu: ideſt multo ante: ſupple. quid incepient aut quid agere parent. Hactenus eſt exemplum vitioſe orationis peccantis contra preſcripta de mediocritate ſeruanda: de qua dicit Auctor ſic. Huiuſmodi ſermo non poteſt tenere auditorem attentum. Enim pro quia: ipſe totus diffluit: ideſt in diuerſa fluit: neq; amplectetur quicq̃ comprehendens. ſcilicet ipſum: verbis perfectis: aut q: nulla ſunt perfecta: aut perfectis .i. ad finem vſq; ducta.

dum: que ex inciſis et membris conſtat. Confirmare: quia numeris et neruis caret: qui intendere et cõcitare ſententias videntur: et non modo efficiunt vt audita delectet oratio: ſȝ vt animos quoq; moueat: quod multis rationibus probat Quintilia. Viriliter ſe expedire. Cum enim fluctuet: et numeris atq; articulis deſtituta ſit: effeminata profecto eſt: et viribus caret: nec videtur cum auditur: aut legitur: poſſe ad exitum peruenire. Socij noſtri: exemplũ eſt: quo vitium mediocri figure finitimum quale ſit cognoſcitur: neq; numeros autem: neq; articulos habet hec oratio: quare diſſoluta eſt et fluctuans: ſic autem habere debet: vt vitio careat. Cũ ſocij noſtri bellũ nobiſcũ gerere ſtatuerent: diu atq; multũ q̃d efficere poſſent antea cogitaſſent: nec tantam rẽ aggredi ſua ſponte auſi eſſent. Solent enĩ magna acturi negotia diu antequã incipiant conſulere. Perfectis verbis. Nullum enĩ neq; in clauſule partib': neq; in exitu perfectũ verbũ eſt. Cum verba ordine et ſenſu principalia in fine inciſorum membrorum et periodi collocari ſoleant.

Franciſcus

¶ Qui vero. De vitio nũc loquitur: qđ eſt attenuate figure proximũ: in qđ illi incidunt: q̃ dum timẽt ne ſublimi nimiũ videant oratiõe: humi ſerpũt (vt ait Oratius) et ea vitũtur que arida eſt: et propterea hoc vitiũ exile vocat Cicero. Facetiſſima: vrbaniſſima. Conuenit enĩ ſermonem attenuate figure lenẽ eſſe et vrbanum: qui auditores delectet: et eo Comici vtuntur. Aridum veluti ſucco carens: hoc eſt ornatu: et tum verborum: tum ſententiarum copia ad verba aridum: exangue ad ſententias refertur. Nam iſtic: non diſcedit a materia quam ſupra poſuit: de ſcurra et adoleſcente. In balneis acceſſit: nihil depreſſius et aridi'. Friuolus: nullius precij ac vanus: friuolus dicitur quod fere obolus ſit: vt quibuſdam placet: obolus vero numiſma fuit minutiſſimuȝ. Illiberalis: qui minime libero homini conueniat quẽ elegãtius loqui decet q̃ ſeruũ. Puris latinis et ſine vitio. Electis elegãtibus: ſed humilibus et humili materie aptiſſimis. Oẽ genus omnis inquit oratio in quocũq; trium generuȝ fuerit coloribꝰ efficitur verborum et ſententiaruȝ. Que ſi et c. Docet quatenꝰ exornationibus vtendum ſit: quoniã vt rare ornatu maxime orationem: ita frequentes nimium deformẽ reddũt: raras in exordio et narratione conuenit eſſe. Nã exordiuȝ nimium apparatis verbis cõpoſitum vitioſuȝ eſt: et narratio ſimplex debet eſſe. In ceteris autem partibus frequẽtes eſſe exornationes maxime decet. Nam dicẽtis minuitur eſtimatio: qui eloquentie viribus freti venire ad dicendum creditur: et nimium ingenio ſuo indulgere cognoſcitur. Et Quintilianus ſic ait. Si quis exornationibus cũ res poſcet vtetur: velut aſperſis quodam cõdi-

¶ Vitium attenuate Titu. v.

¶ Verborum frequens aut eorum que facile ſupplentur repetitio vitium in attenuata generat oratione.

Qui non poſſunt in illa facetiſſima verborũ attenuatione cõmode verſari: veniunt ad aridum/ et exangue genus orationis: quod non alienum eſt exile nominari: cuiuſmodi eſt hoc. Nam ille illic in balneis acceſſit ad hũc: poſtea dixit: hic tuus ſeru' me pulſauit: poſtea dicit hic illi: cõſyderabo: poſt ille conuiciũ † fecit: et magis/ magiſq; preſentibus multis clamauit. Friuolus hic q̃dẽ iam/ et illiberalis eſt ſermo: nõ enĩ adeptus eſt (id qđ habet attenuata figura puris verbis/ et electis) compoſitam orationem. Omne genus orationis/ et graue/ mediocre/ et attenuatum dignitate afficiũt exornationes: de quibus poſt loquemur: que ſi rare diſponentur: diſtinctã: ſicuti coloribus/ ſi crebre collocabuntur/ obliquã reddũt orationem. Sȝ figurã in dicẽdo commutare oportet: vt graue mediocris/ mediocrem excipiat attenuata. Deinde identidem commutentur: vt facile ſatietas varietate vitetur.

Exẽpluȝ vitij in attenuata.

† Conuiciũ fecit contumelia' eſt: ſic martialis legẽti facite cõtumelia. voce. et ſuniẽt huic pleraq; ſimilia: vt facio tibi iniuriã et facio tibi contumeliã qđ tñ a cicerõe vt Quint. inquit: reprehẽdi ſoliuũ eſt aſſiciet enĩ cõtumelia dicebat.

Aſcenſius.

¶ Qui nõ poſſunt. Proſequitur vitium attenuati generis dicens. Sup. illi: qui non poſſunt verſari in illa facetiſſima attenuatione verborum: veniunt ad genus orationis aridum: ideſt ſiccum et exangue: ideſt ſucci expers: quod non eſt alienum: ideſt abſonum nec abhorrens a re ipſa nominari exile: cuiuſmodi eſt hoc: ſcȝ ſequens. Nã ille. ſ. famoſus: hic .i. de quo loquor ſ vcȝ ſcurra: acceſſit in balneis ad hũc. ſ. adoleſcẽtẽ: et ſup. dixit poſtea: hic ſeruus

mento iocundior erit. At qui niſ mium affectauerit: ipſam illã gratiam varietatis amittet. Diſtincta quibuſdã quaſi colorib⁹ depictam Obliquã deformẽ: et veluti titemoſam: quod tũc accidit: cum variantur colores et alius alium ſtatim conſequit. Sed figuram. Commutãdã in dicẽdo figuram dicit: nec ſemper in eadẽ permanẽdum: id autẽ ꝑ perſonarum et negocio: ſi qualitate fieri cõuenit. Nam et in graui materia dicendum aliqd accidit ſubmiſſe: et in humili ſepe cõtẽdim⁹. qre Oratius q3 ait. Interdũ tñ et vocẽ comedia tollit. Iratuſq; chremes tumido delitigat ore. Et Tragic⁹ plerũq; dolet ſermone pedeſtri. Teleph⁹ et Pele⁹: cũ pauper et exul vterq; proycit ampullas: et ſeſquipedalia verba. Si curat cor ſpectãtis

tetigiſſe querela.

tnus pulſauit me. Poſtea hic ſez adoleſcẽs: dixit illi. ſ. ſcurre: conſiderabo. ſ. quid faciam aut dicã tibi. Poſt. i. deinde ille vez ſcurra fecit cõuiciũ: id eſt cõtumeliam intulit: et clamauit magis magiſq; multis preſentibus &c. Hactenus eſt narratio vitioſa propter ſtyli illiberalitatẽ: vnde addit author: hic quidem ſermo eſt iam frivolus et illiberalis: id eſt non decens liberos hoies. Non enim eſt adeptus. i. nõ enim obtinuit id qd figura attenuata hz: vez orationẽ cõpoſitã verbis puris et electis. ¶ Et hec in genera dicẽdi et eorum artẽ et cõtra artẽ vitia addit: qd ad exornationes ſpectat dicẽs. Exornationes afficiũt dignitate: omẽ genus orõnis et graue et mediocre: et attenuatũ: de quibus. ſ. exornationibus nos loqmur poſt. que. ſ. exornationes ſi diſponentur rare: ipſe reddũt. i. efficiũt orõnẽ diſtinctam: ſicuti. i. veluti. ſ. diſtinguerentur colorib⁹ ſi collocabuntur crebre. i. cõdenſe et frequẽtes: reddũt orationem obliquam: ideſt deformẽ et exorbitantẽ. Sed opz cõmutare figurã in dicẽdo: vt mediocris excipiat. i. in ſe trãſferat grauẽ: et attenuata mediocrẽ: non tamẽ attenuata grauẽ: ne nimis vehemens ſit cõmutatio. Deinde cõmutentur idẽtidem: ideſt ſubinde et per internalla: ita vt rurſus ex attenuata fiat mediocris et ex mediocri attenuata: ſtrictus: ſcilz audiendi vitetur facile varietate: ideſt per varietatẽ dicẽdi ſub varys figuris.

Cum narramus: incaluni vtimur figura: cum iocamur humili: cum reprehendimus graui. Ut facile: ratio cur variande figure ſint. Ne ſi eadem fuerit: faſtidio auditor afficiatur. Uarietas autem vt in cibis faſtidium pellit. ¶ Quoniam quibus. tranſitione vtitur: et tria elocutionem habere debere oſtendit: ac ſingula definit.

¶ De ornamentis. Titu. vj.

Franciſcus. ¶ Qm̃ dictũ eſt in qbus generibus. ſ. figurarũ: elocutio debeat verſari: videamus nunc: ideſt deinceps quas res elocutio debeat habere: vnde addit: elocutio cõmoda et pfecta que maxime accõmodata eſt ad cõmodum oratoris. debet. habere in ſe tres res: elegantiam: compoſitionem: et ſup. dignitatem.

Aſcenſius.

Franciſcus. Elegãs orõ. ¶ Elegãtia. Quotiẽs apertis vtimur vocabulis et latinis: vt et exulta ſit ꝑ materie qualitate oratio et pſpicua elegãs eſſe dicit. Quin. li. viij. de elocutiõe precepta dat eui pſpicuitatẽ ſubijcit: quã precipuam in verbis habere ꝓprietatem dicit: et eã ꝓprietatẽ nõ ad nomẽ: ſed ad viz ſignificãdi referri vult: nec auditu. ſz intellectu ꝑpendi.

Latinitas. Latinitas: alias ſic definit. Latinitas ẽ incorrupta loquẽdi obſeruatio ſz Romanã linguã Cõſtat aũt (vt Uarro ait) natura: analogia: cõſuetudie: authoritate.

Natura verborum. Natura vboꝶ olm eſt q̃ neq; q̃ plus aut minus tribuit nobis q̃ qd accepit. Analogia ẽ ordinatio ſermonis a natura pdita ſm artis ſcriptores. Conſuetudo nõ ratiõe: ſz virib⁹ analogie parẽ. Hec multoꝶ cõſenſione coaluit.

Autoritas. Cui artis ratio nõ accedit: ſed indiget. Authoritas eſt ad quã cũ oia defecerint: veluti ad anchorã decurrit: tñ opinione ſiue lectione veterum recepta. Quo minus latinus ſit purus et apertus.

Soloeciſmus. Soloeciſmus: qd ſit ſoloeciſmus definit Diomedes ſic definiuit. Soloeciſm⁹ ẽ ↄtra rõnẽ Rõani ſmonis diſturbãs orõnẽ. Donat⁹ vo ſic. Soloeciſmus eſt vitiũ in cõtextu ꝑtiũ orõnis ↄtra regulã artis grãmatices poſitũ. i. nõ cõueniẽs la

¶ Elegantia compoſitione dignitate decoranda eſt oratio.

Uoniã qbus i gñib⁹ elocutio verſari debeat/dictũ eſt: videam⁹ nũc/ quas res debeat habere elocutio. Cõmoda et pfecta/ q̃ maxie ad cõmodũ oratoris accõmodata eſt: tres res i ſe dz habere: elegãtiã/ ↄpoſitiõez/ dignitatez.

¶ De elegantia. Titu vij.

¶ Elegantia ſermone intacte retento promit quod dicitur.

Legãtia eſt q̃ facit/vt vnũquodq; verbũ pure/et apte dici videat. Hec diuidit i latinitatẽ et explanationẽ. † Latinitas ẽ/ q̃ ſermonẽ ↄſeruat purũ ab oĩ vitio remotũ. Uitia i ſermone quo min⁹ is latin⁹ ſit/duo pñt eſſe: ſoloeciſmus et barbariſm⁹. Soloeciſmus eſt cũ verbis plurib⁹ cõſequẽs verbũ ſupiori nõ accõmodat. Barbariſm⁹ eſt/cũ verbũ aliqd vitioſe pfertur. Hec q̃ ratione vitare poſſimus/in arte grãmatica dilucide dicemus. Explanatio eſt/que reddit apertã/et dilucidã orationem. Ea comparatur duabus rebus: vſitatis verbis/et ꝓprijs. Uſitata ſunt ea/que verſantur in ſermone/et cõſuetudine quotidiana. Propria/que eius rei verba ſunt/aut eſſe pñt: de qua loquimur.

Uitia in ſermone.

* Latinitas a grammatica ꝓpe modũ ita differre videt: vt latinitas non iam adigi et aſtringi regulis velit: q̃ ſermonis ſuauitati inſeruire: vt ſit quidẽ vbi cã grãmatice dictũ: audacter: emicauit: ſonauit coire: et alia his ſimilia: latine aũt potius audacter: emicuit: ſonuit: coire: hic ẽ q̃ quet. etiã indr. Ubi nõ inuenuſte dici videt aliud ẽe latine: aliud grammatice loqui.

¶ Elegãtia eſt q̃ facit vt vnũquodq; verbũ videatur dici pure: ideſt ſine vitio et appropriate: et aperte. i. ſine obſcuritate. Hec. ſ. elegantia: diuiditur in latinitatẽ et explanationẽ. Latinitas eſt que conſeruat ſermonẽ purum et ſup. remotum ab omni vitio. Uitia in ſermone quo. i. vt is: ſcilicet ſermo ſit minus: id eſt non ſatis latinus poſſunt eſſe duo: ſoloeciſmus et barbariſmus. Soloeciſmus eſt

Aſcenſius.

cum.i.quando pluribus verbis.i.inter plura verba: verbum conſequens.i.quod ſequitur non accommodatur.i.non recte confirmatur ſuperiori.i.antepoſito: vt ſi querenti: quo vadis. dicas hic. Barbariſmus eſt: cum aliquod verbuꝫ profertur vitioſe. Nos dicemus dilucide.i.clare. in arte grammatica (ergo etiam grammaticẽ compoſuit aut componere conſtituit Cicero) qua ratione poſſimus vitare hec ſcꝫ dicta vitia. Explanatio eſt que reddit orationem apertam ꝛ dilucidã. Ea ſcꝫ explanatio: comparatur.i.acquirit̃ duabus rebus: videlicet verbis vſitatis ꝛ proprijs. vſitata ſunt ea que verſantur in ſermone ꝛ cõſuetudine quotidiana. Propria ſupple ſunt ea que ſunt aut eſſe poſſunt verba eius rei de qua loquimur.

tino ſermoni iactura verborum. Latine capito vel imparilitas appellatus eſt: ꝛ a vetuſtioribus latinis ſtribiligo aliquãdo dictus fuit: a verſutia videlicet ꝛ prauitate tortuoſe orationis tanq̃ ſterobiligo. Aſinius capito ſic deffiniuit. Soloeciſmus eſt impar et inconueniens poſitura partium orationis: grece dicit̃ σολοικισμός id eſt integri ſermonis corruptio vel a ciuitate Cilicie: que Sole

Stribiligo olim ſoloeciſmus.

prius dicebantur: inde Pompeiopolis nominata eſt: cuius incole quia ſermone corrupto loquebantur. Similiter vitioſe loquentes apud Athenienſes ſoloeciſmi dicantur: vel a Solone legum authore: qui indifferenter locutus eſt. Quot modis fiant ſoloeciſmus ꝛ barbariſmus Diomedes ꝛ Donatus docent: ꝛ ſoloeciſmus quidem differt a barbariſmo: quoniã hic diſcrepantes aut inconſequẽtes inter ſe dictiones habet: ille autem in ſingulis verbis fit vel ſcriptis vel pronunciatis: ꝛ a barbaria dicitur: quos ideo vt Strabo ait ſic appellatos conſtat q̃ difficulter: aſpere ac duriter loquerentur: vt bleſos balboſq; dicimus. Sumus enim ad confingenda cognata rebus nomina ingenioſi: qualia per multa ſunt: vt murmur: clangor: ſtrepitus. Omnes igitur craſſe loquentes barbari a grecis dicti ſunt: vt Cares: ꝛ in his qui male greciſſant barbariſmus eſt. que in illis latini notant: qui male latina pronũciant. In arte grammatica: in grammaticoꝝ libris. Explanatio. Latinitas puram reddit orationẽ: explanatio vero apertam: vt intelligi facile poſſit: ideoq; ſic appellatur. Uſitatis verbis: nõ exoletis: aut nouis nimium. Uitium vel maximum eſſe dicit Cice. a vulgari genere orationis atq; a conſuetudine cõmunis ſenſus abhorrere. P̄ proprijs: quibus ſingule res ſeparatim ſignificantur. Aut eſſe poſſunt. Licet eius rei propria non ſint: de qua loquimur: pro illa tamen ponuntur: ſiue per tranſlationẽ que verba non ſuis rebus accommodat: ſiue per abuſionem.

Viti ſoloeciſmi.

Soloeciſmi et barbariſmi differentia.

De compoſitione. Titu.viij.

Ut cõpoſita fiat oratio frequẽtẽ vocaliũ concurſus: ac pariũ vitetur literarũ immediata cõſecutio: dictionũ quoq; vn⁹ in extremo ſonus.

Quali ſeruanda cõpoſitio.

Compoſitio eſt verboꝝ cõſtructio equaliter perpolita. Ea cõſeruabit̃: ſi fugiamus crebras vocaliũ cõcurſiões: q̃ †vaſtam/atq; hyantẽ reddũt orõnẽ: vt hec eſt. Bacce Enee ameniſſime impendebant. †Et ſi vitabim⁹ eiuſdẽ litere nimiã aſſiduitatem: cui vitio: hic verſus erit exẽplo (nam hic nihil phibet in vitijs alienis vti exemplo) O Tite tute Tati tibi tanta tyranne tuliſti: ꝛ hic eiuſdẽ poete. Quicq; quiſq; quẽq; quiſq; cõueniat neget. Et ſi eiuſdem verbi aſſiduitatẽ nimiã fugiemus: ea eſt hmõi: nam cui⁹ rõnis ratio nõ extet: ei rõni ratio nõ eſt ſidem habere. Et ſi nõ vtemur cõtinẽter ſilr cadẽtib⁹ verbis/hoc modo: flentes: plorãtes: obteſtantes: lachrymãtes. Et ſi verboꝝ traiectionẽ vitabim⁹: niſi que erit concinna: qua de re poſteri⁹ loquemur: quo in vitio eſt Cecili⁹ aſſiduus: vt in priore libro. Has res ad te ſcriptas Luci miſim⁹ eli. Item fugere opꝫ longã verboꝝ cõtinuationẽ: que ꝛ auditoris aures/ ꝛ oratoris ſpiritũ ledit. His vitijs in cõpoſitione vitatis/reliquũ operis cõſumiendum eſt in dignitate.

† Vaſtã incompoſitaꝫ inordinatã ſicut cãpus incultus dicit vaſtus.

Compoſitio. de hac lib. ix. Quin. precepit: in qua tria dicit neceſſaria eſſe: ordinem: iuncturam: numerum. Perpolita: quoniam verba tam probata: ꝛ electa collocat ꝛ equaliter diſponit. Crebras ꝛc. Uocaliũ concurſus cũ accidit hiat: ꝛ interſiſtit: ꝛ quaſi laborat oratio: ideo vaſtam ꝛ hiantẽ orationem fieri dicit Cice. hoc eſt incompoſitam. Et ſi vitabimus: erit item cõpoſita oratio: ſi vitabim⁹ eiuſdem litere in dictionũ principijs aſſiduitatẽ. Quod vitium Enniꝰ oſtendit exẽplo qui de illo Tatio ſic ait. in vitijs alienis ꝛc. Occurrit obiectiõi: quia dicere quiſpiã poſſet: quid alieno vtens exẽplo: cum ſuperius proprijs vtendum eſſe probaueris? Reſpõdet licere in vitijs oſtendẽdis. Et ſi eiuſdẽ verbi: aliud vitiũ: cui color Traductio ſimilis eſt. Qd ſi hec verbi aſſiduitas cum ratione ornamenti fiat: hoc modo. Qui nihil habet in vita iocundius vita: is cũ virtute vitã non poteſt colere: auditoris animũ nõ offendit: et concinnioꝛẽ orationẽ reddit: contra accidet: ſi nulla dictio iter idẽ verbũ ponatur: qd in preſenti apparet exemplo: eſt ꝛ tropo paronomaſie ſimile hoc vitiũ. Et ſi nõ vtimur. Aliud vitiũ cum multa ponunt̃ verba: quoꝝ idẽ eſt exitus. Sed dicet quiſpiã ſilr cadẽs ꝛ ſimilr deſinẽs nõne ex ornamẽtis ſunt. que cõcinnã efficiũt orationẽ? ſunt inq̃: ſed cum interuallis: vt infra apparebit: ſed q̃n ſiue extra multa verba ſine interuallis iungunt̃: tunc vitiũ eſt. Et ſi verboꝝ. Aliud vitiũ nõ trãſitio: que ꝛ ipſa exornatio eſt: ſꝫ dilucidit̃ contraria: vt primo lib. dictũ eſt.

Franciſ.

† Hoc igit̃ docet cicero: non tm̃ cauẽdũ eſſe ne precedẽtis verbi extrema vocalis vocalem primã ſequẽtis ledat: vbi ſequẽtis: ſed ne vocaliuꝫ quidẽ concurſus fiat: qui cũ accidat: hiet: et interſiſtat: et quaſi laboret oratio vt ſi dicas: ere emit: illi incumbit.

Aſcenſius.

Compoſitio eſt cõſtructio verboꝝ perpolita.i. perfecte exornata: equaliter.i. ex omi parte. Ea.i. cõpoſitio ſeruabit̃.i. a nobis: ſi fugiamus crebras cõcurſiones vocalium: que.i. vocales reddunt oratio

Si igitur rara ⁊ cõcinna. Verborum: eadẽ enim ferme verba repetuntur in tranſitione: vt audiuiſtis aduerſarioꝝ rationes: nũc meas audite. Cecilius poeta Comic⁹: vel celius ſcriptor hiſtorie. Item fugere ⁊c. Vitandũ precepit hyperbatũ: quod eſt in eodẽ ſenſu prelõga dictionis dilatio: ⁊ tranſcenſio quedã verboꝝ ordinem diſturbans vel mutatio ordinis. Auditoris aures. Que dũ perfectã expectant ſententiã ledi videntur. Oratoris ſpiritũ. Qui longa verborũ ſerie deficit interdum. Qd eſt maximũ in pnũciatione vitiũ. Plura que ad compoſitionem pertinẽt eius ſtudioſus apud Quintilianũ comperiet.

nem vaſtam. i. inconcinnã atq; hiantẽ. i. cum hiatu oris pronunciandã vt eſt hec. Vacce Enee amenissime impendebãt. Et ſup cõſeruabitur: ſi vitabim⁹ nimiã aſſiduitatẽ eiuſdem litere. Cui vitio hic verſus. ſ. Ennianus: erit exemplo (Et ſi quis dicat authorẽ facere contra inſtitutũ ſuũ ⁊ preſcriptũ. nam promiſit ſe ſuis nõ alienis viſurum exemplis: id purgat innuẽs quod intellexerit de exemplis non vitioſis). Nam nihil prohibet hic. i. in hac re: vti exemplo: in vitijs alienis. O tite: tute: tati: tibi tanta tyranne tuliſti. Cuius facilis eſt intellectio: nam ordo eſt. O tite tati tyranne: quia cũ Romulo regnauit Titus Tatius: vnde vocatiuus eſt tati: nam errant qui putant precedente vocali ſcribi per e eo ꝙ Mauricius mauricii declinetur: cũ tñ Tatius. Statius. Lucretius. Metius. Sulpitius. Annitius. Plotius. Mutius: in quibus oẽs vocales t precedunt: ti non ei, in vocatiuo faciant tute. i. tuipſe (nam tumet non recte dicatur) tuliſti. i. abſtuliſti: aut ſumpſiſti tibi tãta. Et hic ſcꝫ ꝟſus eiuſdẽ poete ſcilꝫ Ennij qui obſcurior eſt: poteſt tamen ſic intelligi quiſq; aut. quiſq; neget quicq;. i. quãlibet rem: quemq;. i. et quem. ⁊ ſup. is quem quiſq; conueniat. i. poſtulet et in ius vocet: neget quicq;. Et ſup. conſeruabitur: ſi nos fugiemus nimiam aſſiduitatẽ eiuſdem verbi. i. dictionis ſeu partis orationis. En ſcꝫ nimia aſſiduitas eſt huiuſmodi. Nam non eſt ratio adhibere fidem et rationi cuius rationis ratio non extet. i. non appa ret. Et ſupple conſeruabitur: ſi non vtemur continenter. i. continue ſine interruptione verbis cadentibus ſimiliter hoc modo. Veniebant ſup. flentes. plorantes. obteſtantes. lachrymantes: hoc ordine ſeruatur ratio verſus: ſi modo verſus eſt. Et ſupple conſeruabitur ſi vitabimus traiectionem. i. tranſpoſitionem verborum: niſi ſup. eam: que erit concinna. i. iuxta aliquem colorem: de qua re nos loquemur poſterius: in quo vitio eſt Cecilius poeta Comicus: vt in libro priore. ſ. duorum has res ⁊c. vbi ordo melior eſſet. O Luci Aeli nos miſimus ad te has res ſcriptas: aut miſimus has res ſcriptas ad te. Item vt compoſitio conſeruetur: oportet fugere longam continuationem verborum que ledit: et. i. ſimul aures auditoris: ⁊ ſpiritũ. i. vt dicũt flatũ ⁊ anhelitũ oratoris. His vitijs vitatis in cõpoſitione: reliquũ operis. ſ. huiꝰ eſt cõſumẽdũ in dignitate. i. in pceptis de dignitate ſeruãdo in varijs colorib⁹.

Franciſcus Dignitatis diuiſio.

¶ Dignitas. Tertia elocutionis pars eſt: que in verborum ac ſententiarum figuras diuiditur: greci. σχήματα λέξεως appellant: καὶ διανοίας. Sunt autem figure ſicut nomine ipſo patet: conformationes quedam remote a cõmuni vſu: adeo Tropis ipſa rei natura coniũcte: vt diſcernere in promptu nõ ſit. Quidam etiam tropos eas nominauerunt: qui ſiue ex hoc duxerunt nomen: qd ſint formati quodãmodo: ſiue ex eo ꝙ vertant orationem: vnde et motus dicuntur: idem fatẽdum eſt eſſe. In figuris etiã viſus quoq; eſt idem. Nam et vim rebus adijciunt: ⁊ gratiam pſtant. Author Quinti. et ipſa preterea Tropi et figure definitione: idem pene eſſe cognoſcitur. Nam tropus ſic definitur. Tropus eſt ſermo a principali ſignificatione tranſlatus ad aliam ornande orationis gratia. Figura ꝟo ſic. Figura eſt aliqua arte mutata dicendi ratio. Exornationes deniq; verborum de quibus loquitur Cice. Tum Tropis: tum figuris a. ſcriptoribus artis ſubijciuntur. Schema lexeos ſic definitur. Schema lexeos eſt ordo verborum aliter ꝙ debet figuratus: aut metri: aut decoris: aut emphaſis gratia. Duorum eſt generum: alterum loquendi rationem vocant: ⁊ grammaticũ eſt: alterũ maxime collocationi exquiſitum: eſt: et rhetoricum magis dicitur. Propterea autem precipue vtiles exornationes ſunt: ꝙ ſermonis quotidiani ⁊ ſemper eodem modo formati faſtidium leuant: ⁊ a vulgari dicendi genere nos defendunt.

Schemata figure tropi

Aſcenſius. Tropus.

Figura. Schema lexeos.

¶ De dignitate. Titu. ix.

¶ Si varijs nunc verbis iam vtemur ſentẽtijs: dignam reddemus orationem.

Dignitas eſt/que reddit ornatã orationẽ varietate diſtinguẽs. Hec in verborũ/⁊ ſniarum exornationem diuiditur. Verborũ † exornatio eſt que ipſi⁹ ſermonis inſignita continetur perpolitione. Sententiarum exornatio eſt/que non in verbis ſed in ipſis rebus quandam habet dignitatem.

† Quam ſlatini verboꝝ exornatiõez greci tropos dixerunt: ſicut ſententiarũ exornationes illi ſchemata nominarũt Quinti. ad cõpoſitionẽ refert etiam tropos.

¶ Dignitas eſt que reddit. i. efficit orõnem ornatã diſtinguẽs ſup. eam varietate. Hec diuidit̃ in exornationẽ verborũ ⁊ ſniarũ. Exornatio verborũ eſt: que cõtinet̃. i. cõcludit̃ ⁊ complet̃ inſignita. i. inſignis effecta ⁊ illuſtris perpolitione. i. perfecta venuſtatione ipſius ſermonis. Exornatio ſenteñarũ eſt que habet quãdã. i. certã dignitatem. i. venerabilẽ decorẽ non in verbis: ſed in ipſis rebus.

† Repetitio cõtinet ſine intermiſſiõe aliquãdiu: ſic oculos: ſic ille man⁹: ſic ora gerebat falſum aũt eſſet. ſic oculos ſiquidẽ pulcherrimi erãt: ⁊ frequentib⁹ ſimiles. nam interbis ſit hec interpoſitio tollit ſplendorem coloris.

Francis.

¶ Repetitio. De figuris verborũ prius loquitur: dein abſolutis de ſentẽtiarum figuris loquetur. Longe plures tum a grecis: tum a latinis tradunt̃ authorib⁹ Cicero maxie neceſſarias collegit: et quibus intellectis certe facile cognoſcuntur. Que eiuſdẽ ferme ſint nature. Stertiniꝰ rhetor optimus ⁊ peruetuſtus volumẽ vnũ

¶ De repetitione. Titu. x.

Repetitio † eſt cũ cõtinenter ab vno/atq; eodẽ verbo in reb⁹ ſilib⁹/⁊ diuerſis principia ſumunt̃: hoc modo. Vobis illud attribuẽdũ eſt. Vobis gratia habẽda. Vobis rea

bis res iſta erit honori. Itē. Scipio Numātiā ſuſtulit. Scipio Carthaginē deleuit. Scipio pacē peperit. Scipio ciuitatē ſeruauit. Itē. Tu in forū pdire? Tu lucē cōſpicere? Tu in horum cōſpectuz conaris venire? Audes verbū facere? Audes qcq̄ ab iſtis petere? Audes ſuppliciū deprecari? Quid eſt qd̄ poſſis defendere? quid eſt qd̄ tibi putes cōcedi oportere? Nō iuſiurandū reliqſti? Nō amicos pdidiſti? Nō parēti manꝰ intuliſti? Nō deniq̄ in omni dedecore volutatꝰ es? Hec exornatio tū multū venuſtatꝫ hʒ: tū grauitatis/ et acrimonie plurimū. Quare videt eſſe adhibēda/ ꝛ ad ornādā/ et exaugendā oratione.

Aſcenſius. Ordo. ¶ Repetitio eſt cum .i. qñ principia ſumuntur in rebus ſimilibus et diuerſis continēter .i. continuo ab vno atq̄ eodem verbo hoc modo. Vobis o iudices aut patres conſcripti aut Quirites ꝛc. Audes ſupplicium deprecari .i. precibus ſperare a te auertere: hoc eſt ne de te ſumatur. q.d. fruſtra: quia inique id facias. Non .i. nonne reliquiſti: quia violaſti iuſiurandum. Volutatꝰ: vt ſus in voluta bro ſuo. Hec exornatio tum .i. ſimul habet multum venuſtatis: tum id eſt ſimul habet plurimum grauitatis et acrimonie. Cetera patent: ſaltem per ea que a franciſco adducta ſunt.

coloribꝰ dicantur. Illud in ſingulis ſeruat Cice. vt primo definiat deinde exempla ſubiiciat: vltimo quam vim habeat oſtēdat. Ex q̄ facile cognoſci poteſt: quis color cui generi cauſe: cui figure dicendi: cui parti orationis conueniat. A repetitiōe autem incipit: que αναφορα a grecis vocatur. Et ſic ab aliis definitur. Anaphora eſt relatio eiuſdeʒ verbi. aut ſimilis per principia verſuum plurimoꝝ. vt Nate mee vires: mea magna potentia ſolꝰ. Nate patris ſummi ꝛc. Hac vtimur in tribꝰ cauſaruʒ generibꝰ: pcipue tñ iudiciali: in omnibꝰ item orōnis partibꝰ ſed pcipue cōfirmatione: cōfutatiōe: ꝛ cōcluſione. Cōtinēter: ſine aliq̄ interuallo. Similibꝰ: eiuſdē ſnie. Ut vobis illud attribuēdū eſt iudices ꝛc. Diuerſis: vt Scipio Numantiā ſuſtulit. Scipio Carthaginē deleuit. Nō eñi idē eſt Numantiā ſuſtuliſſe: ꝛ Carthagineʒ deleuiſſe. Vobis illud ꝛc. In demonſtratiuo gñe eſt hoc exēplū. Laudant eñi iudices q̄ nepharīū quēpiā ſententiis ſuis dānauerint: vt Catilinā ꝛ alios coniuratos. Itē Scipio: ꝛ hoc in demōſtratiuo gñe exemplū eſt. Itē tu, ꝛc. Hoc exemplum in iudiciali genere videt eſſe. poſſunt autem in Catilinam vel aliū coniuratorē hec dicta videri. Horum patrum conſcriptorum: quos trucidare voluiſti. Petere: vt veniā tibi dent. Deprecari: deprecari depellere: et a te remouere. Reliqui quoniam non ſeruaſti: quod iurauerat. Hec exornatio: hinc demōſtratiuo generi et mediocri figure conuenire cognoſcitur. Tum grauitatis et acrimonie: hinc iudiciali etiam generi ac graui figure congruere oſtenditur. Venuſtatis: ſi laudamꝰ acrimonie aſperitatis et vehementie: ſi accuſamus: et vituperamus. Ad commendandam ornandā in demonſtratiuo genere. Exaugendam in iudiciali: et in confirmatione et confutatione: vbi per amplificatiōes argumētationes noſtras adaugemꝰ. Eſt ꝛ alia anaphora per quā elocutio nō conuenienter reſpondens aliud refert occulte: hac Sallu. vtitur cum ait: ſed ante item coniurauere pauci: in quibꝰ Catilina: de qua q̄ breuiſſime potero dicam: hic de qua intelligendū eſt coniuratione.

Anaphora.

¶ De conuerſione. Titu. xi.

¶ Conuerſio eſt cum plura eiſdem claudimus verbis repetitis.

Hic locus cōtrariꝰ eſt ſupiori: nā ille a principio fit: hic a fine.

Conuerſio † eſt/ p quā nō (vt añ) primuʒ repetimus verbum: ſed ad poſtremū cōtinēter reuertimur: hoc modo. Penos populus Rhomanus iuſtitia vicit: armis vicit: liberalitate vicit. Iteʒ. Ex quo tempore concordia de ciuitate ſublata eſt: reſpublica ſublata eſt. Item. C. Leliꝰ homo nauus erat: ingenioſus erat: doctus erat: bonis viris/ ꝛ ſtudioſis amicus erat: ergo in ciuitate primꝰ erat. Itē. Nā cū iſtos vt abſoluāt te/ rogas: vt peierēt/ rogas: vt exiſtimationem negligāt/ rogas: vt leges ppli Rhomani tue libidini largiantur/ rogas.

Aſcenſius. Ordo. ¶ Cōuerſio eſt p quā nō repetimꝰ verbū vt ante .i. ſicut in repetitione: ſed reuertimur cōtinēter .i. continuo et ſine intermedio: aut dilatione: ad noſtremum .ſ. verbum: hoc modo. Penos .i. punicos populos vtpote Cartaginenſes: vbi verbū vicit quod in fine dicet re

Franci. ¶ Conuerſio. Hunc colorem quidam αναδιπλωσιν ſpeciem volunt eſſe quidaʒ αναστροφην magis grece vocari: differt a repetitione: quoniam ea iiſdem; vitē principiis: hec vero eodem exitu terminatur: tribꝰ admiſcet generibus: pcipue tñ iudiciali graui figure: cōfirmatiōi: cōfutationi ꝛ concluſioni. Cōtinenter: ſine interuallo. vt inter membrū ac membrum nihil ponatur. Penos ꝛc. Exemplūʒ eſt in demonſtratiuo genere populus eñi Romanꝰ laudatur. Item ex q̄ tpe. et hoc in demonſtratiuo gñe poſitum videri exēplū poteſt ſi illi accuſant: q̄ populi Romani libertatē ſuſtulerūt: pōt et in deliberatiuo gñe eē ſi ad tuendam libertatem hortatur. Itē ꝛc. In demonſtratiuo genere eſt. Nauus: ſtrenuus: induſtrius. Item nam cū iſtos in iudiciali genere eſt: vt peierēt: iurati erāt iudices: ꝛ abſoluere q̄ peccaſſe cōuictus erat: nō poterāt. Exiſtimationē. Nā ſi te abſoluerint tui ſimiles videbunt. Leges q̄ volūt malos et nocētes puniri.

Anadiploſis. anaſtrophe

¶ Complexio. hic color αμπλοκη Franciſcus

a grecis vocatur: ἐπαναλήψις cū verbi in principio poſiti: in fine verſus vel membri fit repetitio: vt Multa ſuper Priamo rogitās ſuper Hectore multa. Amboſ ſuperius dictos colores complectitur: conuenit tribus generibus: ſed iudiciali precione ac graui figure: Qui ſunt i deliberatiuo genere eſt hoc exemplum: ſuadetur enim Carthaginenſibus qui victi veniam petebant: nō eē ignoſcendum. Itē. Quē ſenatus. in iudiciali gēne eſt hoc exemplum: et in verrem poteſt dictum videri.

Complexio hec dicitur συμπλοκή a ſimplocheo. i. complector. Aſcenſius. Ordo.

Complexio eſt que complectitur. i. in ſe continet vtramqꝫ exornationem: et hanc. i. paulo ante dictam. videlicet conuerſionē. et quam expoſuimus ante videlicet repetitionem. ita videlicet: vt ꝛ. i. ſimul: primū verbū repetatur ſepius i. idē: et. i. ſimul reuertatur. i. reuerſio fiat crebro. i. frequenter ad idē poſtremum. ſ. verbum: hoc mō. Qui ſunt ꝛc. Exēpla ſunt nota: notis tn̄ apud veteres lectum Carthaginiēſes: vbi nunc di Carthaginēſes. Scies ad hoc ꝙ Carthago et Cartha pro oppido hn̄t aſpirationem. in ſecunda: charta ſuper quā ſcribit in pͥa ſyllaba.

Franciſcus Traductio. Color hic a grecis dicitur πλοκή: vel μεταβολή. Quin. vocat implicat eni verba: vt eſt. nihil eſt dictū qd nō ſit dictū prius. Differt a ſuperioribus: nā neqꝫ p̄mū verbū neqꝫ mediū: neqꝫ poſtremū repetit: ſed vbicūqꝫ poſitū fuerit. Conuenit graui figure: iudiciali generi narrationi cōfirmationi: et cōfutationi. Qui nihil hꝫ ꝛc. Accuſat aliqͥs ꝙ nimia vite cupiditate ſigna deſeruerit: eſt igit exēplū i iudiciali gn̄e poſitū. Itē. Cū holem appellas. Et hoc exēplū i iudiciali gn̄e eſt. Accuſatur eni aliqͥs ꝙ holem occidere voluerit. Ipſe ſibi inimicus reperiret: qm ea auſus eſt: q̄ holes nō ſunt. Itē diuitias: i deliberatiuo gn̄e hoc exēplū. Suadet eni cuipiā virtutē preferat diuitijs: ꝛ ab ea ꝓpter diuitias diſcedere nolit. Ex eodē g̃ hc. Duas traductiōis ſpecies eē dicit: vnā cū idē verbū ſepius in eadē ſignificatiōe repetitur: alterū cū idē verbū repetit q̄dē: ſed in diuerſa ſignificatione: vt exēplis pꝫ. In his quatuor: quā virtutē habeāt ſupradicte q̄tuor exornationes: nos admonet: ꝛ nō inopia redire nos ad idē verbū dicit: ſed vt feſtiua hoc eſt dulcis et ſuauis ſit oro: ac melius inſonet auribus.

Aſcenſius: Traductio eſt q̄ facit: vt cū idē verbū ponatur crebrius: ipm ſup. nō mō non offendat alm. ſ. auditoris: ſed reddat etiā orationē cōcinniorē. i. ꝯſonātiorē: ꝛ q̄drātiorē ac modulatiorē. q. d. tn̄ abeſt: vt

petitur. Homo nauus. i. ſtrenuus et operoſus bonā operā in reipublice adminiſtratione nauare ſolitus. Male ſcribunt q̄dā nouus: nō eni nouus ſed nobilis admodū erat: vt pererent. i. periuriū committant qui iudices iurati iuxta merita ſententiam dicere: ſi ſceleſtiſſimū abſoluunt i pererant. Dicitur aūt pelero raro niſi apud vulgares periuro: licet periurus et periurium recte dicantur.

De complexione. Titu. xij.

Cū de eodem ſepius repetito diuerſa dicimus complexio eſt.

Complexio eſt: q̄ vtrāqꝫ cōplectit exornationē/ ꝛ hāc/ et quā ante expoſuimus: vt ꝛ repetatur idem primū verbum ſepius: ꝛ crebro ad idem poſtremum reuertatur/ hoc modo. Qui ſunt qui federa ſepe ruperunt: Carthaginiēſes. Qui ſunt q in Italia crudele bellū geſſerunt: Carthaginienſes. Qui ſunt qui Italiā deformauerūt: Carthaginiēſes. Qui ſunt q ſibi poſtulant ignoſci: Carthaginienſes. Videte ergo qd conueniat eos impetrare. Item quem ſenatus damnarit: quem populus Rhomanus damnarit: quē oīm exiſtimatio damnarit: cū vos ſententijs veſtris abſoluitis:

De traductione. Titu. xiij.

Idem verbum quaſi vice, alterius frequentius in oratione poſitū traductionem parit.

Traductio eſt/ q̄ facit/ vt cū idē verbū crebrius †ponat: nō mō nō offendat animū ſed etiā orationē cōcinniorē reddat: hoc mō. Qui nihil hꝫ in vita iucūdius vita: is cū virtute vitā nō pōt colere. Itē. Hunc tu hoīem appellas/ q ſi fuiſſet hō: nunq̄ tā crudeliter hoīs vitā petiſſet. At erat inimicus: ergo ſic inimicū vlciſci voluit vt ipſe ſibi reperiret inimicus: Itē. Diuitias/ ſine diuitū eē: tu vero virtutē ꝑfer diuitijs. Nā ſi velles diuitias cū virtute cōparare: vix ſatis idonee tibi videbunt diuitie/ q̄ virtutis pediſſeque ſint. Ex eodē gn̄e eſt exornationis: cū idē verbū mō ponitur i hac re: modo i altera †re ponit: hoc mō. Cur eā rē tā ſtudioſe curas: q̄ multas tibi dabit curas. Itē. Nā amari iucundū eſt: ſi curetur ne qd inſit amari. Itē. Veniā ad vos/ ſi mihi ſenatus det veniā. In his quatuor gn̄ibus exornationū q̄ adhuc ꝓpoſite ſūt: nō inopia verboꝝ fit: ad idē verbū redeat ſepius: ſed ineſt feſtiuitas/ que facilius auribus dijudicari/ q̄ verbis demonſtrari poteſt.

† Cōmodi. i. mea ſcrī pta lectiōe: nō mō non offendit animū auditoris: ſed etiā orōnē ꝛc.

† Vtitur ſepius Cicero hoc vocabulo res ꝓ ſignificatione: ſicut hec.

verbi in varia loca traductio tedium generet: vt etiam ſummopere recte et hoc modo. Is qui nihil habet in vita iucundius vita non poteſt colere vitam cum virtute. Unde Iuuenalis. Summū crede nefas animam preferre pudori Et propter vitam viuendi perdere cauſas. Item appellas tu hūc. ſ. hominem: qui ſi fuiſſet homo: nunꝗ̃ petiſſet. i. malitioſe inuaſiſſet vitam hominis. At. i. ſed dicas forte ꝙ. ſ. interfectus erat inimicus. Ergo. i. nunquid ideo ꝙ inimicus erat voluit ipſe vlciſci ſic inimicum: vt ipſe reperiretur inimicus ſibi: qi ſeuus in conſimilis ſpeciei animal: quod per ſua natura nullum animantium facit: quo circa cum homo in hominem ſeuit: quodammodo ſibi: quia nature ſue inimicus efficitur. Preterea qui alium occidit iniuſte: duos occidit: quia et ſeipſum quatenus ſe dignum facit qui iure occidatur: et ita quia ſui necem procurat: ſibi inimicus efficitur ſaltem re licet fortaſſis non animo. Ut enim inquit Seneca. Illo die perit nocens quo peccat. Item aliud exemplum. Sine. i. permitte diuitias eſſe diuitum: tu vero prefer diuitijs virtutem. Nam ſi velles comparare. i. conferre diuitias cum virtute: diuitie vix videbuntur tibi ſatis idonee: que ſint pediſſeque. i. ancille virtutis: pedes eius vt domine ſue ſequentes. In his autem exemplis repetitur eadem dictio licet non ſemper in eodem caſu: tamen in eadem ſignificatione: eſt autem aliud genus exornationis cum eadem quidem vox ſed in diuerſa ſignificatione reperitur: vnde addit. Quod eodem genere exornationis eſt: cum idem verbum. i. eadem vox ponitur modo. i. interdum in hac re. i. ſignificatione: et modo. i. interdum in altera re. i. ſignificatione: hoc modo. Cur curas tam ſtudioſe. i. cur tam ſollicite ſequeris eam rem que dabit tibi multas curas. i. ſollicitudines: vbi curas prius verbum: poſterius nomen eſt. Item. Nam iucundum eſt amari. i. feruenter diligi: ſi caretur nequid amari. i. redamare et acerbe inſit. ſ. in amando: qi qui amantur fere redamare ſolent. Item ego veniam ad vos: ſi ſenatus det mihi veniam. i. commeatum et libertatem abeundi: quam vulgus licentiam vocat. In his quatuor generibus exornationum: videlicet repetitione: conuerſione: complexione et traductione: que adhuc. i. huiuſcꝫ ſunt propoſite. i. tractate non ſit inopia. i. penuria verborum vt redeatur ſepius ad idem verbū ſed feſtiuitas. i. celebritas delicioſa et lepor ſermonis ineſt: que. ſ. feſtiuitas pōt dijudicari. i. internoſci facilius auribus. i. aurium iudicio: ꝙ̃ demonſtrari verbis.

De contentione. Titu. xiiij.

Uerborum et ſententiarum adiecta continenter diuerſitas in oratione comis exiſtimatur.

Contētio ē cū ex cōtrarijs verbis oratio ↄficit/ hoc mō. Habet aſſentatio iucūda principia: eacꝫ exitus amariſſimos affert. Itē. Inimicis te placabilē/ amicis inexorabilē pbes. Itē. In otio tumultuaris: i tumultu ſolus es otioſus. In re frigidiſſima cales: i re feruentiſſima friges. Tacere cū opus eſt/ clamas: cū loqui ↄuenit/ obmuteſcis. Ades/ abeſſe vis/ abes: reuerti cupis. In pace bellū qritas: i bello pacē deſideras. In cōcidē de virtute loqueris: in prelio per ignauiā tube ſonitū perferre nō potes. Hoc genere ſi diſtinguemus orationē: et ornati/ et graues poterimus eſſe.

Hinc etiā cōmodiſſime ſubiūgitur ea ſpēs quā diſtīctionē appellat Quītilianus: vt odit po. Rho. ꝓuatā luxuriā: publicā magnificentiā diligit.

Aſcenſius. Cōtētio eſt cū. i. qñ oro ↄficit ex ↄtrarijs ꝟbis: hoc mō et c. Sed ꝙ̃ plurimi ſunt q̄ cōtēdāt ↄtētionē eē i ↄtrarijs ſentētijs: āthitetō. i. cōtrapoſitū in cōtrarijs ꝟbis ſeu vocabulis: vñ cōtētiōem dicūt in pn cipio pmi Bucolici carminis apō Uergiliū. In his aūt exēplis videt āithēſis: nā iucūdū et amariſſimū ↄtraria ſunt ꝟba. Sicut eſſe placabilē: et inexorabilē. Tumultuari et otioſū ac qetū eē. Frigidiſſimū et feruētiſſimū. Calere et frigere. Tacere et clamare. Loq et obmuteſcere. Bellū aūt qritare: et pacē deſiderare: itē de ꝟtute loqui in concione. i. multitudine ppl̄i ad audiēdum cōuocata: et nō poſſe perferre per ignauiā ſonitū tube in ꝓlio videntur cōtrarie ſile. Si diſtinguemus. i. ſub diſtinctione vtemur: ſuo videlicet loco et c.

Franciſcus. Cōtētio antitheton a grecis dicitur. Graui figure: et iudiciali generi conuenit precipue: adhibetur alijs quocꝫ generibus: ac mediocri figure. Confirmationi et reprehenſioni. Eſt autē iam verborum ꝙ̃ ſententiarum: verborū vt cum dicitur: nocte vigilas: die vero dormis. Sententiarum vt cum dicitur in iudicijs regnas: in concionibus taces: non vno fit modo: vt ait Quintilianus: nam aut ſingula ſingulis opponuntur: vt. Uicit pudorem libido: timorem audacia. Aut bina binis: vt nō noſtri ingenij eſt noſtri auxilij eſt. Aut ſententia ſententie: vt Dominetur in concionibus: taceat i iudicijs. Aſſentatio. Exemplum eſt: et ſententia color. Sēſus eſt. quiſpiam laudari ſe videt: et ꝙ̃ uis falſo laudetur: credit tamē primo vere ſe laudari et gaudet: cum vero deriderī ſe itelligit: dolet: aſſentari eſt omnia ad alterius ſenſum voluntatēcꝫ loqui. Item inimicis. In demōſtratiuo gñe ſunt hec exēpla: vituperationem enī cōtinent. Tube ſonitum: accidit enī timidis: quod Iuuenalis ait. Soluunt tibi cornua ventrē. Et graues et ornati: duplicē oſtēdit effectum cōtentionis grauitatem et ornatum. Si diſtinguemus: vt non tantum in figura graui vtamur ſed etiam mediocri.

Aſſentatio.

Timidis i bello qd improperetur.

De exclamatione. Tit. xv.

Exclamatio eſt/ que ↄficit ſignificationē doloris: aut idignatiōis alicuius/ per hominis/ aut vrbis/ aut loci/ aut rei cuiuſpiā cōpellationē: hoc modo. Te nūc allo quor Africane: cuius mortui quocꝫ nomen ſplēdori/

Excla. per hois compellationē.

Exclamatio. Hec exornatio a grecis αποστροφη appellat: graui figure precipue conuenit et cōcluſioni ad indignationem: et cōmiſerationem commouēdam valet: et in alijs figuris: et in omnibus ea vtimur generibus: mouet aūt vt ait Quint. ſine aduerſarios inuadimus. vt Quid enī tuus Tubero in acie Pharſalica gladius agebat: Siue ad inuocationē ali

Quot modis fit exclamatio.

aut decori eſt ciuitati. Cui clariſſimi nepotes ſuo ſā guine abluerūt inimicoꝝ crudelitatē. Itē. O pfidioſe Fregelle/ꝙ̄ facile ſcelere veſtro cōtabuiſtis: vt cuius nitor vrbis Italiam nuper illuſtrauit: eius nūc vix fundamētorū reliq̄e maneāt. Itē. Bonorū inſidiatores latrocinio vitā cuiuſqꝫ innocētiſſimi petiſtis. Tāta ne ex iniqtate iudicioꝝ veſtris calūnijs aſſumitis facultatē? Hac exclamatione ſi loco vtemur ꝛ cū rei magnitudo poſtulare videbitur: ad quā volemus indignationem animū auditoris adducem⁹.

Per vrbis cōpellationem.

quā ꝯcertimur: vt Uos ego iā Albani tumuli: at luci appello. Siue ad inuidioſā explorationē: vt O lex porcia legeſqꝫ Sēpronie. Illa exclamatio q̄ grece vocat: vt o tēpora o mores: A quibuſdā iter figuras ordīs pōīt: ſꝫ Quīntilia. ſnīe potꝰ putat. Doloris: p cōq̄ſtionē. Indignatiōis: p āplificationē. Te nūc alloq̄r: exclamatio eſt a pſone appellatione ꝛ ad miſerationē ptinet: ꝯtra eos pōt dictū videri: q̄ Gracchos occiderūt Cornelie ſororis ꝑoris Africani filios: Nepotes: ex ſorore.

Nepos.

Hic cognoſcis nepotes nō ſoluꝫ ex filys natos: ſꝫ fratribꝰ ꝛ ſororibꝰ dici. Itē pfidioſe Fregelle qm̄ defecerūt: vñ ſolo equate fuerunt. Nup cū i fide pſeuerarent. Bonoꝝ: pōt ꝯtra ꝯiuratores dici qui bonos viros p īſidias trucidare voluerūt. Hac exclamatiōe oſidit q̄uis huiꝰ exornatiōis ſit: ꝛ cui potiſſimū parti cōueniat: nā reprehenſioni et concluſioni cōuenit.

¶ Exclamatio dicitur grece [illegible] Acclamatio autem [illegible]. Ordo autem eſt. Exclamatio eſt que cōficit. i. ꝯplet ꝛ ꝯpleſfacit ſignificationē doloris aut indignationis. i. affectionis indigne ferētis alicuius. ſ. hominis aut doloris ſeu indignationis: per compellationē. i. allocutionem in medio ſermōis hōis cuiuſpiā: aut vrbis: aut loci: aut rei. ſ. alterius: hoc mō. Ut ſi q̄s a domo Scipiadum iniuriam aut dedecus propulſare velit: aut illatam fieri dicat p exclamationē. Te nunc alloquor Africane. i. Scipio maior deuictor africe: q: Cartaginis: cuius mortui quoqꝫ. i. etiam cū ſis mortuus nomen eſt ciuitati. ſ. Romane: ſplendori. i. ad ſplendorē ꝛ glorīā: ac decori. i. ad decꝰ ꝛ ornamentum: ſi legetur aut decori: non intelligetur ꝙ ſic ſit pronunciandum in orando: ſed ꝙ alterum ponendum ſit. aut ſic: cuius mortui quoqꝫ ſplendori eſt ciuitati. aut ſic. Cuius mortui quoqꝫ nomē decori eſt ciuitati. Cui nepotes. ſ. Grachi ex Cornelia filia tua geniti: clariſſimi tum propter patrem: tum propter matrem: tum propter ſe: preſtiterunt in oratoria: abluerunt ſuo ſanguine. i. expiauerunt aut ſedauerunt crudelitatem inimicorum. q. d. Gracchos non occiſos niſi ad crudelitatem inimicorum explendam. miror hoc loco cur Franciſcꝰ interpretet nepotes ex ſorore non ꝙ neſciam ex ſorore quoqꝫ nepotes dici: preſertim illis verbis adiectis: vt apud Ualeriū maximum: ſed ꝙ de Africano maiore aptiſſime poteſt intelligi: cuius non ſoror ſꝫ filia dicitur Cornelia Gracchorum mater: vt fere atteſtantur commentarij. Unde domitius in illud Iuuenalis. Malo Ueuuſinam q̄ꝫ te Cornelia mater Gracchorum. dicit ſic. Hec olim habebatur inſignis pudicitie Sciōis Africani filia: nupſit Cornelio Graccho: cui genuit C. ꝛ Tiberium Gracchos. ad vtriuſqꝫ filij eloquentiam plurimum contulit preceptis ſuis. vt ſcribit Quin. His ſublatis per ſeditionem popularem Miſſenum pre dolore conceſſit ꝛc. Hec ille: Ubi ꝛ Marcel. Pli. li. xxxiiij. ca. v. ſcribit ꝙ Cornelie Gracchorum matri que fuit Africani prioris filia ſedens ſtatua poſita eſt in Metelli publica porticu: que ſtatua tēpore ſuo erat in Octauie operibus. ꝛ Landinus in. vi. enei ſcribit ſic. T. Gracchus bis conſul: bis triumphator: bis cenſor. Corneliam Africani maioris filiam vxorē habuit quam adeo dilexit et eius ſalutem ſue propoſuerit: ꝛ ipſa eo mortuo nuptias Ptolemei egyptiorum regis contempſit. T. ꝛ C. Gracchos oratores excellentiſſimos reddidit. In Tito aſpectu ꝛ ingenio humanitatis apparuit. G. aſper ꝛ concitatus fuit. Ambo q̄uis diuerſis temporibus cum agrariam legē aduerſante ſenatu ferre tentarent ceſi ſunt. De Scipionibꝰ quoqꝫ q: eoꝝ cognitio huic loco conducit: dicit ibidem ſic. Scipiones de quibus Maro. Aut geminos duo fulmina belli Scipiadas. fuerunt gemini fratres. ſ. Cn. Cornelius Scipio. ꝛ. P. Cornelius Scipio. Quorum Publius conſul ad Ticiū ſinmē cū Hānibale fortiter dimicando vulneratꝰ ab adoleſcente filio qui Africanus maior fuit a morte periculo liberatus eſt. Hi ambo in Hiſpania Haſdrubale Hannibalis fratre profligato Aphrorū Milia. xxv. occidere: decem vero milia cepere. Poſtremo inſidijs Aphorum oppreſſi eodem die ambo periere: ſed Cn. filius fuit Cn. Cornelius Naſica qui ſenatus totius iudicio vir optimus iudicatus eſt. Publij filij duo fuerunt P. Scipio Africanus et Lucius Scipio Aſiaticus. Publius vt dixi patrem liberauit. Haſdrubalem Hiſpania pepulit: inde Carthaginem vicit. Hic filios duos habuit: alterum ita a patre degenerātem vt vecordia et amentia monſtro ſimilis fuerit: alterum. P. ſꝫ corpore imbecilliorē. animo vero pręſtantiſſimū ꝗ filijs careus. Emilium Pauli Emilij filium adoptauit qui Scipio Africanus minor cognominatus. qui Celtiberos. Uacceos: et Cantabros vicit. Cartaginem inde euertit. poſtremo in hiſpaniam reuerſus profectus Numantiam ſubſtulit. Lucius autē Scipio ſuperioris Africani frater primus vi vltra Helleſpontū in Aſiam traiecit. Antiochum vno et ingenti prelio ſuperauit: et quinquaginta milibus hoīm ceſis Aſiam Romano imperio adiecit. Hec ille. Ex q̄bꝰ cōſtat nepotes ex filia dicendos hoc loco. Nam de Gracchis loquitur Cicero: in hoc priore exemplo: quod facit pro interfectis: addit alterum in exprobrationem Fregellanorū dicens. Itē. i. ſimiliter alteꝝ exēplū eſt. O perfidioſe Fregelle (de quibus ſupra dictum eſt) q̄ꝫ. i. o q̄ꝫtum facile. i. faciliter contabuiſtis. i. ꝯſumpti aut corrupti eſtis veſtro ſcelere. ſꝫ contra remp. Romanā attentato vbi cōpellat vrbē. Item ſup. o aut p inſidiatores bonoꝝ vos petiſtis. i. inuaſiſtis latrocinio. ſ. veſtro: vitam cuiuſqꝫ innocentiſſimi. Ne pro an: an aſſumitis tantam facultatem. i. faciendi ꝑtātem: veſtris calūnijs. i. iniurioſis cladibus. ex iniquitate iudicio: ſi. i. q: cōſiditis iudicibus corruptis abſolui? Nos adducemus alm auditoris ad quā. i. quācūqꝫ indignationem. i. affectionem indigne ferentem: ſi vtemur ſup. ea loco. ſ. ſuo. i. opportune et raro: et quum. i. q̄ſi magnitudo rei videbitur poſtulare. i. exiget: q: niſi vehementer ſimꝰ affecti non exclamabimus.

Aſcenſius Ordo.

Nepotes.

Nimia et freqn̄tior exclamatio perdit effectum: adeo ꝙ animus hōis ad dolorē idignationē ve ſere nūq̄ꝫ cōmouetur.

Cornelia

Grachi

Scipiones

¶De interrogatione. Titu.xvij.

†Notandū qđ ait non oēm interrogatiōem eē grauem: qm̄ excludit interrogationes vulgares ⁊ poeticas: qualis hec Quia furor o ciues?

INterrogatio non omnis †grauis eſt neqꝫ cōcinna:ſed hec que cū enumerata ſūt ea q̄ obeſſent cauſe aduerſariorum:confirmat ſuperiorem orationez:hoc pacto. Cum igitur hec oīa faceres:diceres:adminiſtrares: vtrum animos ſociorū ab republica remouebas/et alienabas/ an nō:? ⁊ vtrū aliquē exorari oportuit q̄ iſta prohiberet/ac fieri non fineret:an non?

Aſcenſius. Ordo.

¶Interrogatio non oīs.i.quedam non eſt grauis:neqꝫ concinna.decora et loco congruens: ſed ſup.interrogatio eſt grauis ⁊ cōcinna:que cum.ſ.poſtq̄ ea que obeſſent:id eſt obeſſe poſſent cauſe aduerſariorum ſunt enumerata:confirmat rationem ſuperiorum id eſt pauloante a nobis adductam.hoc modo.Igitur cum tu faceres:diceres:adminiſtrares:hec omnia(que intelligemus per eum qui hec dicit:prius enumerata fuiſſe)vtrum remouebas ⁊ alienabas animos ſociorum ab republica.ſ.Rhomana aut alterius ciuitatis:an non?qua.dī.non poteris non confiteri quin ſic Et vtrum oportuit.i.decuit aut neceſſe fuit aliquē exorari.i.orando inducere qui prohiberet ac non fineret iſta.ſ.que moliebaris fieri?q.d.maxime oportuit.

¶De ratiocinatione. Titu.xviij.

RAtiocinatio eſt/p quā ipi a nobis rōnez poſcim⁹/quare qđqꝫ dicamus: et crebro noſmet a nobis petim⁹ vniuſcuiuſqꝫ ppoſitionis explanationez.Ea eſt hmōi. Maiores noſtri/ſi quā vni⁹ pcti mulierē dānabant/ ſimplici in iudicio multoꝝ maleficioꝝ cōuictā putabāt.Quo pacto:?Q̄m quā īpudicā iudicarāt:eā veneficij qꝫ danatā exiſtimabāt. Quid ita:?Q2 neceſſe eſt eā/q̄ ſuū corp⁹ addixerit turpiſſime cupiditati:timere pmultos. Quos:?iſtos/virū/parētes/ceterosqꝫ/ad quos videt ſui decoris īfamiā ptinere.Quid poſtea:?Quos tātope timeat/eos nec eſſe eſt/vt quoquo mō poſſit veneficio petat. quare neceſſe eſt/ q2 nulla pōt honeſta rō eā retinere/ quam magnitudo pcti facit timidā:ītemperātia audacē/natura †mulieris incōſyderatā.Quid:?quā veneficij dānabant: Putabāt īpudicā quoqꝫ neceſſario.Quare:?Q2 nulla facili⁹ ad id maleficiū cauſa/q̄ turpis amor/⁊ ītēperās libido cōmouere potuit: cum cuius animus mulieris eſſet corrupt⁹:ei⁹ corp⁹ caſtū eſſe non putauerūt.Quid in viris:idē ne hoc ſeruabāt:?Minime.Quid ita:?Quia viros ad vnūquodqꝫ maleficiū ſingule cupiditates impellūt: mulieres ad oia ma-

Tria q̄ ſe l in pctō conſequūtur.

†Acſi diceret: natura mulieris ē libidīı ſubiecta:ſꝫ cuꝫ animus eſt corrupt⁹ſtatiꝫ ad vitiū cui maxime ſubiecta eſt ſe applicat.

¶Interrogatio. Hic color ερωτησις a grecis dicitur.Grauis precipue conuenit figure et iudiciali generi.Quantum ad partes attinet orationis probationis peculiaris eſt.Non omnis grauis eſt.Nā ſimplex interrogatio eſt.vt illa.Sed vos o tandē quibus aut veniſtis ab oris?Et hec p figura non accipitur:ſed illa q̄ nō ſciſcitandi gratia aſſumitur:ſed ſtandi:vt Quid enim ille tu⁹ Tubero diſtrict⁹ in Acie Pharſalica gladius agebat:? quouſqꝫ tādem abutere Catilina patientia noſtra:?Patere tua cōſilia nō ſentis:?Et ſic hoc loco Cicero intellexit. Multe ſunt item interrogationis ſpecies quas enumerat Quintilia. Concinna:ornata:decora.Sꝫ hec eſt que inſtādi gratia fit et graui cōuenit figure.Cū igitur poſſunt hec cōtra.M.Liuium Druſum: aut quempiam alium dicta videri a quo ſocij ad defectionem fuerint ſollicitati. Multa autem intelligimus argumenta preceſſiſſe.

Fraciſcus

¶Ratiocinatio eſt per quaz ipſi a nobis ⁊c.Nō fruſtra hec exornatio ſic appellat:qm̄ vis ſyllogiſmi ſub ea eſt:⁊ factū aliqđ(poſitis quibuſdam et cōceſſis)colligitur: ερωτημα a grecis vocat. Utimur hoc colore quotiens aliqđ dicim⁹ ⁊ cur dicam⁹ ipi nobis ipſis rationem ſubijcimus.Sub interrogatione collocat Quintilia.cū ait.ceterū et interrogandi ſeipſum ⁊ reſpondendi ſibi ſolet eſſe non ingrate vices.Ut.C.pro ligario.Apud quē igit hec dico? Nempe apud eū q̄ cū hec ſciret antequā me vidit reipu.reddidit. Conuenit tribus generibus:ſꝫ p̄cipue iudiciali:omnibus figuris ſed precipue humili:naꝫ ſicut infra dicit:ad ſermonē vehemēter accommodata eſt.Maiores nři Exemplū eſt in cōiecturali cauſa poſitum:mulier veneficij accuſatur:et qm̄ impudicā fuiſſe conſtat:veneficā q2 fuiſſe colligitur: eſt autem a primo ad vltimuꝫ:et veluti p inductionem argumētatio.Maiores nři:veteres.Feminā quā vnius criminis accuſatā dānabāt:multorū criminū dānatam intelligi volebāt:nā facile ſibi perſuadebāt eā omne cōmiſſuram ſcelus:que aliqđ vnū graue cōmiſiſſet peccatū.ſimplici iudicio:nō coniuncto ac multiplici:hoc eſt variorū criminum. Quo pacto:?ſeipſum interrogat:ſepe ⁊ rationē ſubijcit.Quid i viris:?Querit rurſus nūqđ ideꝫ viris exiſtimēt veteres:⁊ minime inqt:rōnē qꝫ ſubiūgit.Singule:vna enim cupiditas viros ad maleficiū cōpellit: vt cupiditas vindicte ad homicidiū.Mulierē v̄o ad mule

Franci;

Exēplū rōcinatione in cauſa cōiecturali;

leficia cupiditas vna ducit. Itē/ Bene maiores noſtri hoc comparauerūt:vt neminem regem quem armis cepiſſent/vita priuarent. Quid ita? Quia quā nobis facultatem fortuna dediſſet:iniquum erat in eorum ſupplicio cōſumere/quos eadē fortuna paulo ante in ampliſſimo ſtatu collocarat. Quid q̄ exercitū ɔtraduxit:deſino meminiſſe. Quid ita? Q viri fortis eſt:q de victoria cotēdāt:eos hoſtes putare:q victi ſunt:eos hoīes iudicare. Quare? Ut poſſit bellū fortitudo minuere:pacē humanitas augere. Et ille ſi viciſſet num idē feciſſet? Nō pfecto tā ſapiēs fuiſſet. Cur igit̄ ei parcis? Quia talē ſtultitiā contēnere/nō imitari cōſueui. Hec exornatio ad ſermonē vehemēter accōmodata eſt:⁊ aīm auditoris retinet attētū:tum venuſtate ſermōis:tū rōnū expectatiōe.

ta:vt Solus amor ad adulteriū: ⁊ cedem:vel veneficiū. Itē bene. Aliud exemplū in deliberatiuo genere:conſultatur enim parcēdum ne ſit regis in bello captiuis:ſicut Iugurthe. Hec exornatio:vis et vtilitas exprimit exornationis.

Aſcenſius. ❡ Ratiocinatio eſt per quā ipſi id eſt nos:poſcimus a nobis rationem quare dicamus queq̄.i. vnūquodq̄:⁊ noſmet petim᷑ crebro a nobis explanationē vniuſcuiuſq̄ propoſitionis. Ea ſcʒ ratiocinatio eſt huiuſmodi. Maiores noſtri.i.priſci Romani:ſi dānabant quam.i.aliquam mulierem vnius peccati ſcʒ ream:putabant.i.cenſebāt:ſup.eam conuictam:id eſt probatā ream multorum maleficioꝝ:in iudicio ſimplici.i.de vno duntaxat maleficio pronūciato:et hec eſt propoſitio dubitabilis.quā apte ſeqt̄ interrogatio:⁊ continuo eius reſponſio:⁊ reſponſionis rurſus querit̄ ratio. vnde addit.Quo pacto.i. quo modo aut qua ratione putabant ſcʒ illud? reſpōſio. Quoniā ipſi exiſtimabant eā quam iudicarunt impudicā quoq̄.i.etiam ant ſimul damnatā veneficij. Quid ita.i.cur ita exiſtimabant? Ratio quia neceſſe eſt eam que addixerit turpiſſime cupiditati.i.laſciuie ⁊ libidini:corpus ſuum.i.que vulgauerit corpus ſuum.⁊expoſuerit libidini:neceſſe eſt inquā eam:timere permultos. Interrogatio. Quos? reſponſio. Iſtos:virum.i.maritū parentes ceteroſq̄ ad quos videt famā ſui dedecoris pertinere. Interrogatio. Quid poſtea? hoc eſt. quid tum:aut quid ex illo infertur? Reſponſio. Neceſſe eſt vt petat veneficio:quoquo.i.quocūq̄ modo poſſit:eos quos timeat tantopere idest tam ante ⁊ tam impēſe. Interrogatio. Quare eſt neceſſe? Reſponſio. Quia nulla ratio honeſta:aut portus honeſti:poteſt retinere ſcʒ a maleficio.eam quā magnitudo peccati facit timidā:quam ſup.intemperātia.i.incōtinentia:facit audacem:⁊ quam ſup.natura mulieris que varia eſt:quia varium ⁊ mutabile ſemper femina facit inconſideratā.i.nihil conſiderantē quid faciat. Nam vt valla docet conſideratus ⁊ inconſideratus actiue ſignificant. Interrogatio. Quid ſup.putabant eam quam dānabant veneficij.i.cenſebant cōmiſiſſe veneficiū? Reſpōſio. Ipſi putabant quoq̄.i.etiam impudicā neceſſario. Interrogatio. Quare? Reſpōſio.quia nulla cauſa potuit mouere:.i.deſt impellere ad id maleficium:id eſt ad veneficiū q̄ facilius amor turpis:id eſt laſciuus ⁊ illegitimus ac inhoneſtus.⁊ libido intemperans. Poſſet iterum interrogari quare? ſed cauſam ſubdit. Cum.i.quādoquidē:ipſi putaueſſit corpus eius mulieris cuius animus eſſet corruptus:non eſſe caſtum. Alia interrogatio. Quid ſup.faciebant in viris? obſeruabant ne hoc idem ſcʒ iudicium in viris dānandis? Reſponſio. Minime. Interrogatio. Quid ita? id eſt cur id dicis:aut cur ita faciebant? Reſponſio:quia ſinguie.i.ſeorſum accepte ⁊ ad vnūquodq̄ propꝛie cupiditates impellūt viros:ad vnūquodq̄ maleficiū:vna cupiditas:vtpote turpis amor ducit mulieres ad oīa maleficia. Ubi ſignatis vtitur verbis:quia viros dicit impelli:in quo verbo eſt violentia:vt ſignificet eos egregie ⁊ viriliter reſiſtere:mulieres autem duci vt indicet eas volētes ſequi. Unde ⁊ illud Senece. Fata volentem ducunt:nolentē trahūt. Item. Aliud exemplū circa quod fit frequens interrogatio. Maiores noſtri comparauerūt:idest conſtituerunt bene hoc:vt neminem.i.nullum:ſicut apud Uergiliū. Turne quod optāti diuum promittere nemo auderet. Eſt enim nemo quaſi nullus homo:vnde nemo diuum:eſt tātū nullus diuum:ſi tamen hoc loco propꝛie dictum velis:ſit appoſitio:ſic neminē.i. nullum hominē exiſtentē regem:quem cepiſſent armis:priuarent vita. Quid ita? id eſt cur id bene dicis comparatū:aut cur ita cōparauerūt? Reſpōſio. Quia iniquū erat ſcʒ vilium:cōſumere eam facultatem quā facultatē fortuna dediſſet nobis per victoriam ſcʒ in ſupplicio eorū quos eadē fortuna collocarat paulo ante in ampliſſimo:quia in regali ſtatu. In qua ſententia fuiſſe videtur Pyrrhus ille Epyrota apud Ennium:vt recitat Cicero primo officioꝝ. Dono ducite:doq̄ volentibus cū magnis dijs ⁊c. Quid ſup.facias in eum qui contraduxit:id eſt contra te duxit exercitum ſup.ſi eum ceperis? Reſponſio. Deſino meminiſſe ſcʒ iniuriarum. Quid ita? Reſponſio. Quia eſt viri fortis:putare eos hoſtes qui contendant de victoria:id eſt tantiſper dum preliantur:et ſup.iudicare eos homines:et ita humane tractandos qui ſint victi. Interrogatio. Quare? Reſpōſio. Ideo putare hoſtes dum contendunt:vt fortitudo qua eos debellauerimus:poſſit minuere bellum:et victos ſup. putant homines:vt humanitas poſſet augere pacem:quia eos patienter ferimus dominos quos humanos nacti ſumus victores. Interrogatio. Et ſi ille ſcilicet rex victus et barbarus aliquis:viciſſet ſcilicet te:num id eſt nunquid feciſſet idem.i.te humaniter tractaſſet? Reſponſio. profecto non:fuiſſet tam ſapiens:quia ſapientis eſt parcere vt ſibi proſit:quia qui parcit hoſti victo:et illius vtitur ſeruitio ⁊ alios irritat vt ſe venci q̄ occidi malint. Interrogatio. Igitur ſi hoc noſti:cur parcis ei? Reſponſio. Quia ego cōſueui cōtēnere.i.vilipēdere:nō imitari talem ſtultitiā. pulchra profecto ſnia:et authore digna. Hec exornatio eſt accōmodata vehemēter ad ſermonē.i.tenuē narrationē:et retinet animū auditoris atq̄ attentum:tum id eſt ſimul:venuſtate ſermonis.tum id eſt ſimul expectatione rationū que ſubdunt.

Impelli; duci.

Nemo.

Franciſcus

¶Sententia. Quid ſententia ſit: et quot eius ſpecies: diligēter Quintilianus oſtendit γνωμη a grecis vocatur: alij παραινεσιν alij παραβολην malunt. Sententiarum aūt alie ſimplices: alie duplices. Et ſimplices quidem aut ſine ratiōe: aut cū ratiōe ſubiecta ſunt: eodē mō ⁊ duplices ſentētie: ſimplex ſine ratione ⁊ duplex ſine ratione humili ⁊ medioc̄ri figure conueniunt, exoꝛdio p̄terea ⁊ confirmationi: nōnūq̄ ⁊ cōfutatiōe: ac cōcluſioni. Sententia ſimplex ⁊ itē duplex cū ratione graui adhibetur figure. Amplificatiōi: ⁊ peroratioꝛi. De vita de bene et honeſte viuendi ratiōe. Difficile ⁊c. primum ⁊c. Simplicis ſententie exemplum eſt. Hec ſententia ratione qua comꝓbetur non indiget: cū nota ſatis per ſe: ſit ſimilis eſt illa Platonis: difficile eſt in magna peccandi licentia iuſte vixiſſe. Item et hec ſententia ſimplex eſt ſine ratione loquitur autem ſecundum philoſophos qui eos tantum liberos exiſtimant qui nulli turpitudini ſeruiunt: qua de re vnum Cicero ſcripſit paradoxū cuius ſumma eſt: omnes ſapiētes eſſe liberos: ⁊ omnes ſtultos ſeruos. Itē egēs eſt eque ⁊c. ⁊ hec ſentētia ſimplex eſt ſine ratiōe Ille dicitur egere: qui habet quidem quantū ſatis ſit: ſed cupit plus habere. Nā vt claudian⁹ ait. Semper inops quicūq̄ cupit. Qui vero pauper eſt: ſed cum paupertate bene cōuenit diues eſt: vt Seneca ait: ex Epicurei authoritate Et hoc ꝙ Cicero in eo paradoxo: cuius ſūma eſt: ꝙ ſolus ſapiēs diues eſt. Huiuſmodi ſententie effectum ⁊ vim harum ſententiarum oſtendit auditorem: namq̄ in humili figura ſi breues fuerint et nulla egeant ratione qua corroborentur: vehementer oblectant. Sed illud: de ſimplici loquitur figura: que eſt cum rōne: ⁊ hāc quoq̄ nō iprobādā dicit. Oēs ⁊c. Pulchra ſnīa: ⁊ ſtoica. Item alia ſnīa. Cū enī ratio eſt: q̄ p̄cedentē cōfirmat ſniam. Ea ſcīa fortuna. Sunt itē ſnīe: ad ſententias trāſit que duplices ſunt ſine rōne: ⁊ cū ratiōe primo aūt ſnīe dupliciſ ſine rōne exemplū ponit: ſtulti ſunt indi q̄ ſtatū ſuū: cū in rebus ſcd'is ſunt mutari nō poſſe exiſtimāt: videlꝫ enī fortune confidere q̄ nihil mutabilius eſt: ꝯtra illi ſapiunt: q̄ in proſpera cōſtituti fortuna aduerſos metuūt caſus. Pulchra ⁊ primis vtraq̄ ſnīa eſt. Nō eſt īpedimento: imo ſi ī illa etate ſi ꝓpe ram nō dam⁹: nūq̄ daturi ſum⁹ Snīas interpōi: ſi nimis crebre ponunt: frangūt rerum pondera Qd̄ in Seneca reprehēdit Quīt. Ut rei actores: vt oratores eſſe videantur nō ethici phī: q̄ bn̄viuendi p̄cepta tradūt: cū oratores clientis ſui cām agant: ⁊ ꝓbabilia plerūq̄ dicāt: phūs vero nunq̄ a veritate diſcedat: ex quo recte ait Lāctāti⁹. meli⁹ de humano gñe eos mereri q̄ bene viuere docent ꝙ qui bene dicere: qꝛ bene dicere ad paucos ꝑtinet: bn̄ aut viuere

Simplex ſententia. Duplex ſententia.

¶De ſententia. Titu. xviij.

Entētia eſt orō ſumpta de vita: que aut quid ſit: aut q̄d eſſe opoꝛteat in vita breuiter oſtēdit: hoc mō. Difficile ē p̄imū virtutes reuereri / qui ſemp ſcd'a fortuna ſit vſus. Itē / liber is eſt exiſtimād⁹: q nulli turpitudini ſeruit. Itē / egēs eque eſt is qui nō ſatis habet: et is cui nihil ſatis pōt eſſe. Itē / optima viuendi rō eſt eligēda: eā iucūdam cōſuetudo reddet. Huiuſmodi ſententie nō ſunt improbande: ꝓpterea ꝙ hꝫ breuis expoſitio: ſi rationis nullius indiget magnā delectationē. Sꝫ illud quoq̄ ꝓbādū eſt genus ſententie: qd̄ cōfirmatur ſubiectiōe ratiōis: hoc modo. Oēs viuēdi ratiōes in virtute ſunt collocāde: ꝓpterea ꝙ ſola virtus in ſua poteſtate eſt. Omnia preter eā ſubiecta ſunt ſub foꝛtune dominatiōe. Itē / q foꝛtunis alicuius inducti amicitiā ei⁹ ſecuti ſunt: hi ſimul ac foꝛtuna dilapſa ē / deuolant oēs: cū enī receſſit ea res / q̄ fuit cōſuetudinis cauſa: nihil ſupereſt / quare in amicitia teneri poſſint. Sūt itē ſentētie / que dupliciter efferuntur: hoc modo. Sine ratiōe errāt: qui p̄oſperis rebus omnes impetus foꝛtune ſe putāt fugiſſe. Sapienter cogitant: qui tēpoꝛibus ſecundis caſus aduerſos refoꝛmidāt. Cū ratione / hoc pacto. Qui adoleſcētiū peccatis ignoſci putēt oppoꝛtere / fallūtur: ꝓpterea ꝙ etas illa nō eſt impedimēto bonis ſtudijs. At hi ſapiēter faciūt / qui adoleſcētes maxime caſtigāt: vt quibus virtutibus omnem vitā tueri poſſint: eas in etate maturiſſima velint cōparare. Sentētias interponi raro cōuenit: vt rei † actoꝛes: nō viuēdi p̄ceptoꝛes videamur eſſe. Quum ita interponētur / multū afferēt oꝛnamēti. Nec eſſe eſt enī eā cōꝓbet tacitus auditoꝛ: cū ad cauſam videat accōmodari rem certam ex vita / ⁊ moꝛibus ſumptam.

Quis liber q̄s egēs eſt mundus.

Pulchra authoritas ⁊ alludit ſaluatoris dicto. Facili⁹ ē camelū p foramen acus intrare q̄ diuitē intrare in regnum celorum.

Inopes.

Aliud ſentētie genus.

Alia ſnīa ſapientie.

¶Notāda eſt hec īter oratorem ⁊ phm̄ drīa: ꝙ orator ſolū dꝫ ornate dicere: phs ꝟo vtiliter: qd̄ Tullius in ſuis ſcriptis: vt op⁹ fuit commodiſſime cōſecutus.

¶Sententia eſt oratio ſumpta de vita. i. de modo viuendi vt de moribus: que oſtendit breuiter: aut quid ſit aut q̄d eſſe opoꝛteat ī vita: hoc modo. Difficile eſt primum. i. in p̄imis: qꝛ vniuſcuiuſq̄ rei potiſſima pars principium eſt ⁊ qꝛ difficile eſt conſueta relinquere: primum. i. in principio inceptionis: qꝛ (vt dicit Maro in litera Pytha-

Plus meretur q̄ bn̄ viuere: q̄ qui bene dicere docent.

ad oẽs:ꝛ ꝑpterea apd grecos vbi: ꝙ maioꝛe i honoꝛe habiti fuere: oꝛatoꝛes. Interponẽt. rare. ſ. Neceſſe ꝛc. Ratio eſt ꝓcedẽs dictum cõfirmans ad cãm afferre ſniaꝫ ꝙ ad cãm non faceret ſtultum eſſet.

Attende ſniam.

gore) Virtus difficiles aditus primum ſpectãtibus offert: ſup. eum qui ſit vſus ſemper foꝛtuna ſcda. i. pꝛoſpera ꝛ obſecundãte: reuereri: id eſt habere in honoꝛe ꝛ reuerentia virtutes. ſ. cardinales illas: foꝛtitudinẽ: temperantiam: iuſtitiam ꝛ prudentiã. Itẽ ſententia eſt: ſi dicatur: is eſt exiſtimãdus. i. iudicãdus liber: ꝙ nulle turpitudini ſeruit: qꝛ qui facit peccatum: ſeruus eſt peccati Itẽ alia ſnia. Is eſt eque. i. equaliter egens: ꝙ nõ habet ſatis: ꝛ cui nihil põt eſſe ſatis: iꝫ ſatis habeat: qꝛ vt dicit Seneca: non copia rerũ: ſed animus facit diuitẽ. Item alia ſnia. Optima ratio viuẽdi eſt eligẽda. ſ. in inſtitutione vite: vt ſi dicas acerbam videri: addit: conſuetudo reddet eam iocũdã: hmõi ſnie non ſunt impꝛobãde: ꝑpterea ꝙ breuis expoſitio. i. enunciatio alicuius ſententie: ſi nullius indiget rõnis. i. appꝛobationis cũ ſit euidentiſſima: habet magnam delectationeꝫ. ſ. audiẽtium. Sed illud genus ſnie: eſt quoqꝫ. i. etiã pꝛobandum. i. appꝛobandum: quod confirmatur ſubiectione. i. immediata additione rationis: hoc modo. Omnes rationes bene viuẽdi ſunt collocande in virtute: ꝑpterea ꝙ: id eſt qꝛ ſola virtus eſt in ſua poteſtate: ita ꝙ nulli ſit ſubiecta: ꝛ a nemine tolli poſſit. Omnia: ſcilicet alia pꝛeter eam. ſ. virtutem ſunt ſubiecta ſub dominatiõe foꝛtune: que ea vt dare vt detur poſſe: ita ꝛ auferre. Nam Qui inducti foꝛtunis: id eſt pꝛoſperitatibus alicuius ſecuti ſunt amicitiam eius: hi oẽs deuolant: ſimul ac. i. in eodẽ momẽto quo foꝛtuna eſt delapſa. ſ. de gradu ſuo. Ratio eſt. Enim pro qꝛ: cũ ea res ꝙ fuit cã conſuetudinis. i. cõuerſationis ꝛ rõnis mutue receſſit: nihil ſupereſt. i. reſtat: quare poſſunt teneri in amicitia. Item ſunt ſnie. i. reperiunt: ꝙ efferunt. i. enunciantur dupliciter. i. per bina membra: hoc modo. Illi ſup. errãt ſine rõne: ꝙ putãt ſe fugiſſe. i. euitaſſe oẽs impetus: foꝛtune rebus pꝛoſperis. i. per res pꝛoſperas. ꝛ ſup. illi cogitant ſapienter ꝙ refoꝛmidant caſus aduerſos tpibus ſcdis. i. pꝛoſperis: vbi ſunt due ſnie ſine rõne. Cũ rõne ſup. ſunt due ſnie hoc pacto. i. modo. Qui putant opoꝛtere ignoſci peccatis adoleſcentiũ: fallunt ꝑpterea ꝙ illa etas nõ eſt impedimento bonis ſtudijs. i. ꝙ ſi coꝛrigant poſſent etiã bonis ſtudijs incũbere. At hi faciũt ſapiẽter qui caſtigant maxime adoleſcentes: vt velint comparare. i. acquirere: in etate maturiſſima. i. pꝛimuꝫ idonea: eas virtutes quibus virtutibus poſſint tueri. i. ꝓtegere: oẽm vitã. Cõuenit. i. cõueniẽs ꝛ vtile eſt ſententias interpont raro: vt nos videamur eſſe actoꝛes rei. i. litis: ꝛ non pꝛeceptoꝛes viuendi: quod philoſophoꝛũ tunc erat: ꝛ theologoꝛum nunc eſt officiũ. Quum. i. qñ ſnie interponent: ita. i. raro tunc ſup. afferent multum oꝛnamenti. Enim pro qꝛ: neceſſe eſt: vt ſup. auditoꝛ tacitus. i. tacens compꝛobet eam ſcilicet ſententiam cum videat rem certam: ſumptam ex vita ꝛ moꝛibus: accommodari: id eſt commode applicari ad cauſam: ſcilicet quam agimus.

Franci. Contentio ꝛ cõtrariuꝫ differunt.

¶ Contrarium grece ἀντίθεσις dicitur. Eſt autẽ vt Quintilia. ait ſumpta ex aduerſo pꝛobatio. Cõuenit graui figure ꝑcipue. Itẽ et iudiciali generi: ꝓbatiõi: ac repꝛehenſioni. Idẽ fere in eo differt ꝙ cõtentio vba habet verbis cõtraria: ꝛ vtranqꝫ partem confirmat vt nocte vigilas die doꝛmis. Cõtrarium vero duobꝰ ꝓpoſitis alterum alterius infirmatiõe confirmat Ex rebꝰ diuerſis: cum cõtentio vt dictum eſt vtrũqꝫ confirmet: vt in pace bellũ queritas: in bello paceꝫ. Nã qui i ſuis ꝛc. Cõtrarium eſt inimicũ eſſe ſuis rebꝰ et amicum alienis. Sed ex alterius infirmatiõe alterũ cõfirmatur qꝺ ẽ. Nũqꝫ amicũ alienis rebus illũ foꝛe ꝙ ſuis inimicꝰ ſit. Itẽ quẽ Amicitia ꝛ inimicitia: ꝑfidũ eſſe ꝛ cũ fide habere ꝯtraria ſunt. Sed ex alteriꝰ infirmatiõe alterũ cõfirmat: ſcꝫ ꝙ is nunꝙ fidẽ inimico ſeruabit: ꝙ amico nõ ſeruauit. Qui pꝛiuatꝰ ſupbũ eẽ: ꝛ ſeipꝫ nõ cognoſcere cõtraria ſunt. Iteꝫ magiſtratũ gerere ꝛ pꝛiuatũ eſſe cõtraria: alterũ tollitur: ꝛ alteruꝫ cõfirmat. Cognoſcẽtẽ ſui hoc eſt humanũ ꝛ mitẽ. Qui eñi ſeipſos cognoſcũt: hmõi ſolent eſſe. Nã ſoli ꝙ ſe cognoſcũt: pꝛudẽtes ſunt et a pctõ abſtinent. Qui ſe hoies eſſe obliuiſcũt: ſi ꝓuati ſupbi ſunt multo magis i magiſtratu futuri ſunt. Qui in ſermonibꝰ ſermo et cõtio diuerſa ſũt: ſermo eñi oratio eſt ꝙ ad amicos ꝛ paucos habet. Cõtio ad ꝑpꝑlm. Rurſus verũ

Noſce teipſum Cecidit e celo.

Sermo a contiõe differt.

¶ De contrario. Titu. xix.

¶ Ex infirmatione vnius rei alteram confirmare id agere ex contrario eſt.

Contrariũ eſt idẽ fere/ qꝺ cõtẽtio. Contrariũ eſt: qꝺ ex rebus diuerſis duabus alterã bꝛeuiter/ ꝛ facile ꝯfirmat/ hoc pacto. Nã ꝙ ſuis ratiõibꝰ inimicꝰ fuerit ſemꝑ: eũ quomodo alienis rebus amicũ foꝛe ſperes? Et item. Nam quem in amicitia perfidioſum cognoueris: eum quare putes inimicitias cum fide habere poſſe? Aut qui pꝛiuatus itolerabili ſuperbia fuerit eũ cõmodũ/ et ſui cognoſcẽtẽ videri in poteſtate qs ſperet? Et ꝙ in ſermonibꝰ/ et conuentu amicoꝛũ verum nõ dixerit: nunqd eum in cõcionibus credis a mẽdacio temperaturum? Item quos ex collibꝰ deiecimus: cum his in cãpo metuemꝰ dimicare? Qui cũ plures erãt/ paucis nobis exequari non poterãt: hi poſtꝙ paucioꝛes ſunt/ metuemus ne ſint ſuperioꝛes? Hoc oꝛationis genꝰ bꝛeuibꝰ/ et cõtinuatis verbis perfectũ eẽ debet: et cõmodũ eſt auditu pꝛopter bꝛeuẽ/ et abſolutã cõcluſionẽ: tũ vero vehementer. id quod opꝰ eſt oꝛatoꝛi: compꝛobat cõtraria re: et ex eo. quod dubium non eſt/ expedit illud qꝺ dubium eſt:

† Contrariuꝫ Celſus viſcliꝰ ꝛ Rutiliꝰ Lupus referente Quintiliano ἀντίθετον nominarũt vt talis eiꝰ ſit foꝛma: ꝙ tu eſt ꝓ matrena vigilas tu ꝺ noctee: vt tu cõſultoribꝰ reſpõdeas: ille vt eo quo tendit mature cũ exercitu perueniat: te galloꝛũ: illum bucinarũ cantꝰ exſuſcitat.

vt aut dilui nõ poſſit:aut multo difficillime poſſit.

Aſcenſius. ¶Cõtrariũ eſt:eſt fere idem qđ contentio. Nam ſup. Contrarium eſt qđ cõfirmat breuiter et facile alteram.ſ.rem:ex duabus rebus diuerſis:hoc pacto. Nã quõ ſperes eum qui fuerit ſemper inimicus ſuis.i.proprijs rõnibus.i.vtilitatib⁹:fore amicũ rebus alienis?Et item. Nam quare putes eũ quẽ cognoueris perfidioſum in amicitia poſſe habere inimicitias cum fide?q.d.nulla ratione id facias Aut quis ſperet videre eũ cõmodum ⁊ cognoſcẽtẽ.i.cognitorẽ ſui:l poteſtate.i.qñ ſit in poteſtate cõſtitutus qui priuatus.i. nullo magiſtratu preditus fuerit ſuperbia intolerabili?Et nunquid credis eũ tẽperaturũ.ſ.ſe a mẽdacio in concionibus:qui nõ dixerit verum in ſermonibus.ſ.familiarib⁹⁊ in cõuẽtu amicorũ. Item metuemus dimicare in cãpo.ſ.plano:cum ijs quos deiecimus.i. detruſim⁹ ex collibus: vbi tutiores erãt. Item nunquid ſup.metuem⁹ ne ij q̃ cũ plures erant non poterant exequari.ſ.in virtute nobis paucis:ſint ⁊ falſum ꝯtraria ſunt. Ergo q̃ mẽtitur inter amicos: mẽdax erit:et cũ loquet ad pplm. Quos ex collibus ⁊c. Montes ⁊ cãpus: vincere ⁊ metuere cõtraria ſunt. Qui cũ vincere ⁊ vinci:pauci ⁊ plures opponunt. Hoc orõnis gen⁹. Ex his verbis:iudiciali ꝑcipue genere hãc exornationẽ cõuenire licet legimus et cõfirmationi ac cõfutatiõi. Cõtinuatis ſine aliquo interuallo. Opus eſt oratori:ad cõfirmanda propria argumẽta. Expedit:explicat exprimit. Opus.

ſuperiores nobis:poſtq̃ ſunt.ſ.effecti pauciores? Hoc genus orationis debet eſſe perfectum verbis breuibus et cõtinuatis. Et eſt cõmodũ auditu.i.dum auditur:propter cõcluſionẽ breuẽ et abſolutam Tum vero.i.et inſuper multo magis cõprobat vehemẽter cõtraria re.i.per repugnãtiã que eſt in re contraria:id opus eſt.i.expediens oratori. vbi opus eſt. ante ſe nolatiuũ habet: naz dicere licet: quo opus eſt ⁊c. Et expedit.i.expedite facit ex eo qđ dubiũ non eſt.i.per euidentiã vnius partis:vt illud qđ dubium eſt aut non poſſit.i nullo modo poſſit dilui.i.purgari:aut poſſit dilui multo difficillime.

¶De membro. Titu.xx.

¶Membra ſunt proprie orationis que commate claudimus.

Membrum orationis appellat res breuiter abſoluta ſine totius orationis demõſtratiõe:que denuo alio mẽbro oratiõis excipitur:hoc mõ. Et inimico proderas(id eſt vnũ/ quod appellatur mẽbrũ:deinde hoc excipiat oportet ab altero)et amicum ledebas. Ex duobus membris ſuis hec exornatio poteſt conſtare. Sed cõmodiſſima/et abſolutiſſima eſt hoc pacto:⁊ inimico ꝓderas:et amicũ ledebas:et tibiipſi non conſulebas. Item. Nec reipublice conſuluiſti: nec amicis ꝓfuiſti:nec inimicis reſtitiſti.

Aſcenſius. Ordo. ¶Membrum orationis appellat res breuiter abſoluta:ſine totius orationis demõſtratione:q accipit denuo.i.iterũ quaſi ſit de nouo alio mẽbro orõnis hoc mõ. Et proderas inimico(id eſt qđ appellat vnũ mẽbrũ:deinde oportet vt hoc membrũ excipiat ab altero:cum ſubdit)⁊ ledebas amicũ. Hec exornatio põt cõſtare ex duob⁹ membris ſuis. Sed ipſa exornatio eſt cõmodiſſima ⁊ abſolutiſſima hoc pacto. Et inimico ꝓderas:⁊ amicũ ledebas:⁊ nõ cõſulebas.i.nõ proſpiciebas tibiipſi:vbi tertiũ addit mẽbrũ. Itẽ nec cõſuluiſti.i.vtilia luiſti aut ꝓſperaſti reip. nec ꝓfuiſti amici; nec reſtitiſti inimicis.

¶Articulus grauis. Titu.xxi.

¶Uerbis ſingulis aut etiam clauſa per virgulam ſentẽtijs articulum grauem perficimus.

†Articul⁹ ẽ tãq̃ paruũ mẽbrũ: naz illud ſupi⁹ plura cõplectit per v̾ba diſtincta per copulã: hic vnũ tñ v̾bũ diſtiguit ſine copula.

Articulus † dicit:cũ ſingula verba interualis diſtinguũtur ceſa oratione:hoc modo. Acrimonia:voce: vultu aduerſarios preterruiſti. Item inimicos inuidia:iniurijs:potentia:perfidia ſuſtuliſti. Inter huius generis/et illius ſuperioris vehemẽtiã hoc intereſt:ꝙ illud tardius/ et rarius venit: hoc crebrius/ et celerius peruenit.

Franciſcus. ¶Membrum κωλον grece vocatur hec ornatio:ex inciſis conficitur. eſt autẽ inciſus ſenſus non explicio numero ꝯcluſus et κομμα a grecis dicitur. Membrum autem ſenſus eſt a toto corpore abruptus:ſed per ſe nihil efficiẽs vt o callidos homines:perfectũ eſt. Sed remotum a ceteris vim non habet:vt per ſe manus:pes:⁊ caput: ideoq; membrum appellat. Conſtat hic color duobus membris non diſſimilib⁹:et ſimiliter cadentibus :et καςιεος a grecis nolatur:cõſtat ⁊ tribus nõ tamẽ vt vltimis ſemp ꝯſonẽt:et τςικωλον vocat:vt vincit pudorẽ libidonimorẽ audacia:rõnẽ amẽtia. In qua ternas itẽ ac ꝑres ſimilas ferre põt. Fit ſingulis verbis:vt hoc dolet:pudet piget. Itẽ. Abijt exceſſit:erupit:euaſit. In ol gñe: in ol vtimur figura. In olb⁹ partib⁹ orõnis:ſz cõfirmatione ⁊ cõfutatione ꝑcipue. Et amicũ ledebas:mẽbrũ eſt abſoluto ſenſu. ſz nihil efficeret:niſi aliud ſtatim ſequeret in q̃ orõ ꝯfecta eſt. Cõuenit hoc exẽplũ demõſtratiuo gñi. Accuſat em q ⁊ inimico ꝓfuit:et amico obfuit. Itẽ ⁊ hoc exẽplũ in demonſtratiuo gñe poſitũ videri põt.

Franciſc⁹. ¶Articulus ασυνδετον greci vocãt:vel διαλυτον. Diſſolutionem Quintil. appellat. Qm coniũctionib⁹ caret. Apiã aũt hãc exornationẽ idẽ articũ q̃d inſtãti⁹ dicim⁹. Nã ⁊ ſingula inculcant:⁊ q̃ſi plura fiunt:vt veni:vidi:vici. Utimur hac figura nõ i ſingulis mõ v̾bis ſz in ſentẽtijs etiã vt Ci. cũ dicit ꝯ ꝯcionẽ Metelli. Qui iudicabãt eos vocari:cuſtodiri: ad ſenatũ adduci iuſſi:in ſenatu ſũt poſiti. Huic ꝯtrariũ ſchema ẽ qđ vel ꝯiũctionib⁹ eiſdẽ ſepi⁹ repetitis abũdat:vt Armaq;:amicleſq; cũ nẽ:creſſamq; pharetrã:vel diuerſis: vt Arma virũq;. Multũ ille ⁊ terris. Fit item cũ aduerbiis vel

Itaq; in illo genere/et remotiõe brachij/et contortione dextre gladius ad corp⁹ afferri:in hoc aũt crebro et celeri corpus vulnere inſauciari videtur.

Aſcenſius.

¶Articulus dicit cũ ſingula ṽba diſtinguunt internallis.i.ſpacijs medijs:orõne ceſa.i.inciſa.hoc mõ. Tu perterruiſti aduerſarios:acrimonia:voce:vultu. Item tu ſuſtuliſti.i.deleuiſti de medio vinctũ:inimicos.ſ.tuos:inuidia:iniurijs:potẽtia.pſidia: Hoc inter eſt iter vehemẽtiã hui⁹ gñis.ſ.exornatiõis ⁊ illi⁹ ſuperioris: qḋ illud ſ.ſuperius venit.ſ.ad aures auditorũ tardi⁹ et rari⁹.i.min⁹ preſſe:et impetuoſe:hoc.ſ.poſterius puenit crebri⁹ ⁊ celerius. Itaq;.i.⁊ ita: gladius videt afferri ad corpus ex remotiõe brachij ⁊ contortione dextre i illo gñe priore.ſ.in talem acrimoniã hz vt q manũ ad caput iã minabũdus demittit:aũt p ſz:corp⁹ videt inſauciari.i.multũ et penitus ſauciari crebro ⁊ celeri vulnere in hoc.ſ.poſteriore:hoc eſt in articulo talis eſt acrimonia:qualis in vulnerante ⁊c.

Articulus. Articuli. Mẽbrum ⁊ articul⁹ alegorice dicuntur.

pnomina variant:vt:hic illuz vidi iuuenẽ:his ſenos cui noſtra dies:hic mihi reſpõſum primus dedit ille petẽti: conueniti graui figure tantũ iudiciali generi potiſſimũ in cõfirmationi ⁊ cõfutationi. Articul⁹ nõiatur. Qm̃ diſſolnta et in articulos ſciſſa ſit orõ: ſunt eñi articuli mẽbra q̃ neruis cõiunguntur. Acrimonia ⁊c. Exẽplum eſt in iudiciali gñe ⁊ in eũ dicitur:a quo victi pbantur aduerſarij. Acrimonia vehemẽtia. Uoce: ingenti. Uultu horribili. Inter hui⁹ ⁊c. Pulchre oſtendit ſimilitudineq̃ inter hũc:⁊ ſuperiorem colorem interſit:⁊ ſic differre ait. Queadmodũ ictus q̃ fit ex remotione brachij ⁊ contortione dextre ab ictu diſtat:qui ſine abductione brachij fieri ſolet:cum paulum manum ab illius corpore abducimus quem vulneribus conficimus. Nam prior ictus maior eſt:ſed tardior: poſterior minor: ſed crebrior. Ictui ergo qui ex remotione fit brachij membrum: alteri articulus comparatur. Tardius. Nam tardius pronunciat ur: vt inimico proderas:et amicum ledebas:⁊ tibi non conſulebas.

¶Continuatio mediocris. Titu.xxij.

¶Continuatio cõſiſtit per ſentẽtiam cum id qḋ ex rõne aliqua elicitur:ante ipſam ponimus rõnem:in contrario cum econtra id qḋ ex ratione elicitur rationi in ordine ſub mittimus:in cõcluſione vero cum ex vno aliud illud illatiue adducimus.

Continuatio eſt denſa/⁊ cõtinens frequẽtatio ṽborũ/cũ abſolutione ſniarũ. Ea vtemur cõmodiſſime tripertito. In ſnia:in cõtrario:in cõcluſione. In ſnia hoc pacto. Ei nõ multũ põt obeſſe fortuna:q ſibi in virtute firmi⁹/q̃ in caſu pſidiũ collocauit In cõtrario/hoc mõ. Nã ſi qs ſpei † nõ multũ collocarit in caſu:qd eſt qḋ ei magnope caſus obeſſe poſſit: In cõcluſiõe/hoc pacto. Qḋ ſi i eos plurimũ fortuna poteſt:q ſuas rõnes oẽs in caſuz intulerũt: nõ ſunt oĩa cõmittẽda fortune:ne magnã nimis in nos habeat poteſtatẽ. In his tribus generibus ad cõtinuationis vim adeo frequẽtatio eſt neceſſaria: vt iſirma facultas oratoris videat:niſi ſniam/⁊ cõtrariũ/⁊ cõcluſionẽ frequẽtibus offerat verbis: ſed p alijs quoq; nõnunq̃ nõ alienũ eſt:tametſi neceſſe nõ eſt eloqui res aliquas per hmõi continuatiões.

† Cõtrarie ſunt ⁊ q ſpẽ in caſu non collocarie: ⁊ q' cas⁹ obeſſe poſſe.

¶Continuatio eſt frequentatio verborum denſa.i.plena: ⁊ vt dicunt ſpiſſa:⁊ continens.i.ſine internallis:cum abſolutione.i.completione ⁊ cõſummatione ſententiarũ. Nos vtemur ea cõmodiſſime:tripertito.ſ.colore.i.tribus coloribus:videlicet in ſentẽtia:in cõtrario:⁊ in cõcluſione. In ſententia ſnp.vtemur ea hoc pacto. Fortuna non poteſt obeſſe.i.nocere multum ei: qui collocauit.i.conſtituit ſibi preſidium.i.protectionem honeſtam firmius.i.conſtantius ⁊ certius in virtute q̃ in caſu.i.euentu fortuito. In contrario ſup.vtemur ea:hoc modo. Nam ſi quis collocarit nõ multum ſpei in caſu:quid eſt quod.i.propter quod;caſus poſſit obeſſe ei magno

Aſcenſius.

Franci.

¶Cõtinuatio. Colorẽ hũc quidã a grecis vocari volunt ειτεχειαν Quidã συζατιν. Nonnulli περιοδον malũt. Admiſcetaũt trib⁹ coloribus cõmodiſſime:vt ait Cic. Sententie contrario de quibus iam eſt dictũ. Itẽ concluſioni de qua poſt dicet. Figuris ⁊ orationis partibus adhibet:quib⁹ predicte tres exornatiões adhiberi ſolẽt a quibus in eo tñ differt q illa ſniam quidẽ abſoluũt:ſed ⁊ minus hñt aſſentatõis: ⁊ ṽba vſq; adeo nõ frequẽtãt:hoc eſt nõ ita vſitãt verbis:⁊ tã plena orone. Cũ hec crebra verborũ frequẽtatiõe ſine aliquo internallo ſniaz abſoluat Denſa:plena. Cõtinẽs ſine internallis. Qm̃ ſub vno ſpiritu pronũciat. Abſolutione ſententiarũ. Qm̃ ſi ſentẽtia nõ abſolueret:cõtinuatio nõ eſſet. Et non multum ⁊c. Exẽplũ eſt continuationis in ſentẽtia. Nã ſi quis:exẽplũ in cõtrario. Qḋ ſi in eos. Exẽplũ i cõcluſiõe. Illḋ ſciendum eſt pronunciatione precipue hunc colorem fieri:cum ſub vno ſpiritu oratio tota efferatur. Nam ſi cũ internallis pronunciaretur:deſineret continuatio eſſe. In his tribus generibus. Maxime neceſſariam ṽborũ frequentationẽ oſtẽdit eẽ in pdictis trib⁹ exornationibus cum infirmam ſine ea orationis facultatem dicat futuraz. Et alias quoq;. Ne quis exiſtimet tantum in ſententia ⁊ cõcluſione ⁊ contrario hac continuatione vtendum eſſe: alijs quoq; in locis idem fieri poſſe Cic. dicit:cum aliquid eloqui neceſſe ẽ: quod continuationem ⁊ frequentationem poſtulat verborũ. Hoc in oratiõe pro Milone ipſe fecit: Cuz Clodij expuiſſet crudelitatẽ dicens. Me patria expulerat:bona diripuerat:domũ incenderat liberos:cõiugẽ meã vexauerat:⁊

pereti. plurimũ.q.d.nihil.In concluſione ſup.vicimur ea: hoc eſt cõtinuatiõe:hoc pacto.Quod ſi fortuna poteſt plurimum in eos qui intulerant oẽs rationes ſuas in caſum.i.euentum.fortuitum: non oĩa ſunt committenda fortune:ne.ſ.fortuna habeat in nos poteſtatem nimis magnam.Frequentatio.i.denſa pronunciatio verborum eſt in his tribus generibus.i.coloribus dictis adeo.i.intantum neceſſaria:ad vim continuationis.ſ.ſeruandam:vt facultas oratoris videatur infirma:niſi offerat.ſ. auditoribus ſalam et contrarium:et concluſionem:verbis frequẽtibus.i.continuatis denſe. Sed z.i. etiã alias.i.alio tpe:aut (vt alij legunt)ſed pro alias quoq.i.etiam p alijs.ſ.coloribus(que lectio videtur verior. Nã Valla negat et pro etiam apud Ciceronem legi)eſt nõnunq̃.i.interdum: non alienum.i. non impertinens immo opportunum:tamẽſi.i.q̃q̃ nõ eſt neceſſe eloqui aliquas res per continuationes huiuſmodi: id eſt quales iam poſite ſunt.

reliqua.Hic neq̃ ſola eſt: neq̃ cõtrariũ:neq̃ concluſio:z tñ ex his et continẽti verborũ frequentatione continuatio eſt.

Compar graue. Titu.xxiij.

Compar† appellat quod hꝫ in ſe mẽbra oratiõis/de qb⁹ antea dixim⁹:q̃ cõſtãt ex pari fere numero ſyllabaꝝ. Hoc nõ dinumeratiõe noſtra fiet(naꝫ id quidẽ puerile eſt)ſꝫ tñ affert vſus/z exercitatio facultatẽ:vt animi quodam ſenſu par membrũ ſuperiori referre poſſimus/hoc modo. In p̃lio morte pr̃ oppetebat:domi fili⁹ nuptias cõparabat:hec oĩa graues caſus adminiſtrabãt. Itẽ/Illi fortuna dedit felicitatẽ: huic induſtria virtutẽ cõparauit. In hoc genere ſepe fieri põt/vt nõ plane par ſit numer⁹ ſyllabarũ:z tñ eẽ videat/ſi vna/aut altera etiã ſyllaba eſt alterũ altero breui⁹:aut ſi cũ in altero plures ſunt:l altero lõgior: aut longiores ſyllabe erũt:vt lõgitudo:aut plenitudo harũ:multitudinẽ alteri⁹ aſſequatur/z exequet.

†Hoc genere dicẽdi Auguſtin⁹ et Grego:i⁹ in ſuis operib⁹ frequẽtr⁹ vſi ſunt. †Gen⁹ aliud eſt periodi qd ex parib⁹ membris cõponit: q̃ mẽbra ſe ſyllabis excedere liter ſe nõ cõuenit vel ſi vna atq̃ altera exce:dant:nõ ſaltem plurib⁹

Compar.Hec exornatio mẽbri ſpẽs eſt:grece ισοκωλον appellatur:duas ſequẽtes complexẽdit exornationes:nõ tñ idẽ cum illis eſt. Nã impari numero ſyllabaꝝ ſilr cadens et ſilr deſinẽs. Ubi vero pari ſyllabarũ numero:aut fere pari mẽbra ſunt cõpar vocatur Quidam παρισον nominauerũt de quo ante dictum eſt. In oĩbus vtimur figure genere:ſed in mediocri et attenuato precipue:ex paribus oratiõis potiſſime conuenit narationi. De quibus ante diximus cũ de membro loquerem⁹: vt et inimico proderas. Fere videtur⁹ cũ eſt fieri poſſe:vt nõ ſemper par ſit numer⁹ ſyllabarũ. Dinumeratiõe nr̃a : vt ſyllabas qñ vtimur dinumerem⁹. Qm vſus efficiet vt ſua ſpõte paria mẽbra nobis dicẽtib⁹ ſeſe offerant. Quodã ſenſu.animi:q: ipe animi ſenſus ſubito paria excogitat membra:z nobis ſuggerit. In p̃lio. Exẽplũ eſt in demõſtratiuo gñe. Cõtinet enim vituperationẽ z trib⁹ cõſtat mẽbris quorũ duo priora.xij. vltimũ tredecim ſyllabas hꝫ.z tñ eſſe zc.

Non enim ab auditorib⁹ deprehendit:qm in quo mẽbro pauciores ſyllabe ſunt:illic lõgiores aut pleniores ſunt:in quo plures illic breuiores et tenuiores.

Aſcenſius. Ordo.

Cõpar appellat.ſ.gen⁹ dicẽdi:qd hꝫ in ſe mẽbra orationis de quibus diximus ante.ſ. vbi locutus eſt de mẽbro:q̃.ſ.mẽbra conſtãt.i.cõſtituunt ex numero ſyllabarũ fere.i.quaſi omnino pari.i. equali. Hoc.ſ.qd ſint pari numero:non fiet dinumeratione noſtra.i.ita vt ſyllabas data opera dinumerem⁹ contenti numeri paritate:licet concinni⁹ as deſit:nã.i.qdem.i.certe:puerile.i.ridiculum et leuis aut inſani captis labor (ſicut qui data opera in faciendo verſu caput ſcabat:aut vngues demordeat) ſed vſus z exercitatio offert tãtum facultatẽ.ſ.dicendi:vt poſſimus referre.i.iterum dicere : quodam ſenſu.i.pceptione animi:mẽbrũ.i.ſequens par.i.equale in numero:ſuperiori.ſ. membro hoc mõ. Pater oppetebat.i.fortiter obibat mortem in prelio:fili⁹ comparabat.i. contrahebat aut ornabat domi nuptias:hec oĩa.i.q̃ pater z fili⁹ faciebant:adminiſtrabant.i.inferebant graues caſus:q: alter alteri auxilio eſſe nequibat:vbi.xiij. ſunt ſyllabe:cum in prioribus nõ ſint niſi xij. vnde ſunt qui legant hec oĩa tꝫ nõ eſt neceſſe:cũ author fateat ſyllabã poſſe redũdare. Itẽ. Aliud eſt exẽplũ. Fortuna dedit illi felicitatẽ:induſtria coparauit:huic virtutẽ. Põt ſepe fieri in hoc gñe:vt nũer⁹ ſyllabarũ nõ ſit plane.i. omnino par z tñ videat eſſe:ſi alterũ.ſ.mẽbrũ ſit breui⁹ altero.i.reliquo(vbi innuit fere duo dũtaxat eſſe membra)vna ſyllaba.ſ.dũtaxat:aut etiã altera.i.ſcda:hoc eſt duab⁹:aut ſi.cũ.i.qñ plures ſyllabe ſunt in altero:lõgior ſup.ſyllaba erit ſ altero.i.l reliq̃ aut ſyllabe.ſ.due lõgiores erũt in altero.i.reliq̃ qd paucioꝝ eſt ſyllabarũ:vt lõgitudo aut plenitudo harũ.i.lõgaꝝ ſyllabaꝝ.aſſequat z exequet multitudinẽ.ſ.ſyllabarũ alteri⁹.ſ.mẽbri:q: ſyllaba lõga tñ hꝫ tpis ac more in pnunciando:quãtũ due breues.

Similiter cadens. Titu.xxiiij.

Similitudo cadentie fit ex parium caſuum in diuerſis clauſulis poſitio dictionum.

Similiter cadẽs exornatio dicitur:cũ i eadẽ cõſtructiõe verborũ duo/aut plura ſunt verba:q̃ ſimiliter iiſdem caſib⁹ efferũtur:hoc modo Hominẽ laudas

Silr cadẽs ομοιοπτωτον grece dicitur:qm in eoſdẽ caſus erit etiã ſi diſſimilia ſunt que declinãtur:nec tñ in fine deprehendit: ſed rñdet vel l primis inter ſe vel mediis:vel extremis:vel etiã per mutatis his:vt media primis:et ſumma mediis cõmodẽtur:quocũq̃ mõ accommodari poterũt. Nec em ſemp parib⁹ ſyllabis cõſtãt (author. Quin.) ſimul autem pñt eſſe ſilr cadẽs z compar:vt ſi

Franciſcus

Franciſcus

egentē virtutis:abūdantē felicitatis. Jtē. hui⁹ l pecunia ſpes eſt:a ſapiētia eſt anim⁹ remot⁹. Diligentia cōparat diuitias:negligētia corrūpit aīum:ʒ tñ cum ita viuit:neminem p̄re ſe ducit hominem.

quātū in agris locisq; deſertis audacia pōt:tm̄ in foro atq; iudicijs audacia valeret. Jn oī cāe gnē:in oī figura:atq; l oī fere ōronis pte hec exornatio verſat. Uerba dictiones caſuales q̄ ſeqnētia idicant. Polem:exemplum eſt.

Aſcenſius. Ordo.

C Siliť cadēs ⁊c. Ordo eſt. Exornatio dī ſiliť cadens cū duo,aut plura verba q̄ efferunť.i.pnūcianť ſiliť ijſdem caſibus:ſunt in eadē ⁊c. Exēpla, nota ſunt:ſʒ qī caſus finē reſpicit:ſunt qui legāt. hui⁹ eſt a ſapientia:ſed Franciſcus dicit non opus eſſe vt in fine ſemp̄ cōſtructiōe v̄boꝝ:hoc mō. Polem ſpes eſt in pecunia:anim⁹ remot⁹ ſūt illi ijdem caſus. p̄re ſe ducit.i.pluris q̄ ſe eſtimat. Neminē.i.nullū:qr addit hominem.

Fran.

C Similiter deſinens. Titu. xxv.

Similiter deſinēs eſt:cum tametſi caſus non inſunt ī verbis: tñ ſiles exitus ſunt: hoc pacto. Turpiter audes facere: neq; ter ſtudes dicere: viuis iniurioſe: delinquis ſtudioſe:loqueris odioſe. Jtē/ audacter territas/humiliter placas. Hec duo genera quoꝝ alterum in exitus/alterum in caſus ſimilitudine verſatur:inter ſe vehemēter cōueniūt:⁊ ea re qui ijs vtuntur/plerūq; ſimul † collocāt ea in iiſdē partib⁹ ōronis. Jd hoc pacto facere oportet. Perditiſſima ratio eſt amorē petere:pudoreʒ fugere:diligere formā: negligere famā. Hic ⁊ ea v̄ba q̄ caſus habent ad caſus ſiles:⁊ ea q̄ nō habent ad ſimiles exit⁹ veniunt.

† Uide an ſiliter magiſq; ſimul legi potius debeat.

C Siliť deſinēs ὁμοιοτέλευτον greci vocant:cum ſilibus verbis terminať ōro:ſine aduerbijs: cōuenit trib⁹ figuris:p̄cipue tñ mediocri:itē oībus gnib⁹: ſʒ p̄cipue demōſtratiuo. Ex ptibus ōronis narratiōi potiſſimū ꝯfirmatiōi et ꝯfutatiōi. Turpit. Hec exēpla in demōſtratiuo ſunt gnē. Hec duo admonet hos duos colores ſimul ponēdos eſſe. Perdıtiſſima rō eſt:in hoc exēplo vterq; color eſt:ſiliť deſinēs:petere ſugere: ſiliť cadens:amorem pudorem.

Aſcenſius.

C Siliť deſinēs ē:cū.i. qñ tametſi caſus.ſ.ſiles nō inſunt in v̄bis.i. dictionib⁹:tñ exitus ſiles inſunt aut tñ exit⁹ ſunt ſiles:hoc pacto. Turpiter ⁊c. Hec duo gn̄a quoꝝ alterū vcʒ poſteri⁹:v̄ſať in ſilitudine exit⁹.i.terminatiōes dictionū:alterū vcʒ prius: hoc eſt ſiliť cadens:v̄ſať in ſilitudine caſus ꝯueniūt.i.quadrāt ⁊ ſilia ſunt inter ſe vehemēter:⁊ ea re.i.⁊ ideo q̄ vtunť ijs collocāt ea plerūq; ſimul in eiſdē partibus ōronis. Et ſup. opʒ facere id.i.ea collocare:hoc pacto.i.mō(ab eo q̄ ſequitur id q̄ precedit:qr pactū ſequitur forma ⁊ modus tractatus) Perditiſſima ratio ⁊c. Fruſtra conſtruūtur v̄ba:q: cū ſitu variato grām amittant. Hic.i.in hoc exēplo:⁊.i.ſimul:ea verba.i.ee dictiones: q̄ habent caſus.ſ.nolm:veniunt ad caſus ſimileſ:vt amorem ⁊ pudorem:formā ⁊ famā:⁊ ea q̄ nō habent caſus veniunt ad ſimilea exitus:vt petere:diligere:negligere.

C Agnominatio humilis. Titu. xxvj.

Agnominatio † eſt/cū ad idē v̄bū/⁊ nomē accedit cōmutatiōe/vl additiōe vni⁹ lr̄e/ aut lr̄aꝝ:antē ad res diſſimiles ſilia v̄ba accōmodanť. Ea multis/⁊ varijs rōnib⁹ ꝯficit. Attenuatiōe/aut ꝯplexiōe eiuſdē lr̄e/ſic. Hic q ſe magnifice iactat:venit ad te/anq̄ Romā venit. Ex ꝯtrario ſic. Hic quos hoīes alea vicit/eos ferro ſtatim vicit. Productiōe eiuſdē lr̄e:hoc mō. Hunc auiū dulcedo ducit ad auiū. Breuitate eiuſdeʒ lr̄e: hoc mō. Hic tametſi vr̄ eē honoꝝ cupid⁹/tñ nō tm̄ curiā diligit:quātū Curiā. Addēdis lr̄is, h̄ pacto. hic ſibi poſſʒ tēparare:niſi amori mallet obtēpare. Demēdis lr̄is ſic. ſi lenōes queadmodū leōes:vitaſſʒ vi te tradidiſſʒ ſe. Traſſerēdis lr̄is/hoc pacto. hic iudi

† Agnominatio nō annominatio dī paranomaſia q̄ fit: qū dictio iterať mutata tamē aut lr̄a:aut ſyllaba: q̄tiea nomine ſili vtimur in ſignificatiōe diuerſa: vt cuſtodia caſtroꝝ non honoris: ſʒ oneris exiſtimatur.

Fran.

C Agnominatio παρονομασία grece vocatur. Humili ⁊ mediocri figure ꝯuenit. Demōſtratiuo gnī ꝯfirmationi ⁊ ꝯfutatiōi. Sta ut men⁹ coheret:cū ei⁹ ſignificatio iocūda ſit. Hec dictio iteratur mutata lr̄a : aut ſyllaba:quotiens nole ſili vtimur l ſignificatiōe diuerſa. Multis fit modis:q̄ Cic. docet. Lr̄e:vt inceptio eſt amētiū haud amātiū. Litteraꝝ:vt q̄ fuit locus religioſiſſim⁹:factꝰ locus deſertiſſimus. Ad res diſſiles:vt nō p̄torē te:ſʒ p̄donē dicimus:et cuſtodia caſtroꝝ nō honoris ſed oneris exiſtimatur. Attenuatiōe Diminutiōe:q̄ exēplo oſtendit: venit ⁊ venit ꝯpto venijt dēpta i: et eſt ſenſus:q̄ gloriať tātope an teq; Romā veniret vēditus fuit. Et ex cōtrario:hoc eſt cōplexione cū eadē lr̄a augeť:vt vicit ⁊ vicit p ligat ferro catena. Productione:cū pducitur:vt auiū q̄ genitiui caſus numeri pluralis p̄mā correptā hʒ:⁊ auiū caſus noīatiui nūeri ſinglaris:q̄ p̄mā hʒ pductam. Breuitate:vt curia et curia:nam curia ſenatū ſignificās

Antam.

ces videte/ vtrū hoī nauo/ an vano credere malitis? Cōmutādis hoc mō. Deligere oꝫ quē velis diligere. Hę ſūt agnoīatiōes/ que i lrarū breui cōmutatione/ aut ꝓductiōe/ aut trāſlatiōe/ aut aliq̄ hmōi genere verſant. Sūt aūt alie/ q̄ nō hñt tā ꝓpiquā ſbi ſilitudinē/ ⁊ tñ diſſiles nō ſūt: qb⁹ de gñib⁹ vnū eſt hmōi. Quid veniā: q ſim: q̄re veniā: quē iſimulē: cui pſim: quē poſtulē: breui cognoſcetis. Nā hic eſt in q̄buſdā ꝟbis q̄dā ſilitudo nō tā affectāda: q̄ ille ſupiores: ſed tñ adhibēda nōnūq̄. Alter gen⁹ hmōi. Demū operā Quirites: ne olno. P. C. circūſcripti putēt. Hec agnoīatio magis accedit ad ſilitudinē/ q̄ illa ſuperior: ſꝫ min⁹/ q̄ ille ſupiores: ꝓpterea q nō ſolū addite/ ſed vno tpe dēpte quoq̄ litere ſunt. Tertiū gen⁹ eſt: qđ verſat i caſuū cōmutatiōe/ aut vnius/ aut pluriū noīm. Uni⁹ noīs hoc mō. Alexāder Macedo ſummo labore aiꝫ ad ꝟtutes a pueritia ꝯfirmauit. Alexādri virtutes p orbē terre cū laude ⁊ glīa vulgate ſūt. Alexādrū oēs maxime metuerūt. Itē plurimū dilexerūt. Alexādro ſi vita lōgior eēt/ oceanū Macedonū nomē trāſuolaſſet. Uarie hoc vnū nomē in cōmutatione caſuū volutatū eſt. Plura noīa caſibus cōmutatis/ hoc modo facient agnominationē. Tiberium Gracchū rēpublicā adminiſtrātē ꝓhibuit indigna nex diuti⁹ in ea cōmorari. C. Graccho occiſio eſt oblata: q̄ reipublice vi† amātiſſimū ſubito d ſinu ciuitatis eripuit. Saturninū fide captū maioꝝ natu ꝑfidia p ſcelus vita ꝓuauit. Tu o Druſe ſanguis domeſticos pietes/ ⁊ vultū parētis aſperſit. Sulpitio cui paulo āte oīa cōcedebāt cū breui ſpatio nō mō viuere/ ſꝫ ēt ſepeliri ꝓhibuerunt. Hec tria gña ꝓxima exornationū (quorum vnū in ſimiliter cadentibus/ alterū in ſilr deſinētib⁹ verbis/ tertiū in agnoīationibus poſitū eſt) perraro ſumēda ſunt: cū in ꝟitate dicim⁹: ꝓpterea q nō hec videntur reperiri poſſe ſine elaboratiōe/ ⁊ cōſumptiōe opere. Hmōi aūt ſtudia ad delectationē/ q̄ ad ꝟitatē vident accōmodatiora/ quare fides ⁊ grauitas/ ⁊ ſeueritas oratoria minuit his exornationib⁹ freq̄ter collocatis: ⁊ nō mō tollit authori

† Populi Rhomani amantiſſimū, id ē qđ vt ſibi pplꝫ Rho. conciliaret occupatos ꝑ ītaliam a diuitibus agros diuidi p populū volebat.

primā ꝓducit ſyllabā. Curia ꝓ promeretrice corripit. Fuit aūt curia ſcortū nobile. Addēdis literis: vt tēperare: ⁊ obtemperare. Demēdis: vt lenones: et leones. Demitur eñ litera n ⁊ eſt ſenſus ſua bona hic ſeruaſſet. Si nō minus lenones q̄ leones fugiſſet. Significat aūt omnia i lupanaribus cōſumpſiſſe. Transferendis: vt que ſunt i principio vni⁹ dictionis litere in fine ponantur alterius: vt nauo ⁊ vano. Commutādis: vt alia ꝓ alia ponatur: vt deligere ꝓ diligere. Hec ſunt: que dicta ſunt colligit. Traiectione. Tranſlatione ſunt alie. Alias dicit eſſe agnominatiōis ſpēs ꝑter ſupradictas: non admoduꝫ illis diſſimiles. Qui veniā: exēplum eſt. Nā Quid Qui Quare cui. Q̄ꝛ ab eadē litera īcipiunt ſilitudinē habent: non tñ ita magnaꝫ q̄ ille ſuperiores agnominatiōes. Demus operā: hoc genus agnominatiōis maiorem illo qđ preceſſit ſimilitudinem habet. Minus tñ etiā q̄ ſupiores valet. Ne olno patres cōſcripti circūſcripti putētur: hoc eſt ne circūueniātur ⁊ illis fiat iniuria. Circūſcribere eñ circūuenire eſt. Addite. Naꝫ ad hoc verbū cōſcripti additū eſt circū. Sed etiā dēpte: q꞉ con dēptū eſt cū circūſcripti dr̄: nō circū conſcripti. Tertiū genus. Caſus in hoc genere mutātur tñ eiuſdē nois: tuꝫ diuerſi. Uni⁹ nois. Uariat idem nomē in hoc exemplo. Alexāder Alexādri Alexandro Alexandrū. eſt aūt in demonſtratiuo genere. Plurima nola: exēplū eſt cum in diuerſis nominibus ſit variatio. Indigna nex: q̄ꝛ dignus ea nō erat. Qđ ⁊ Appianus Alexādrinus ſcribit: ⁊ varij ſenſerūt Gracchos Cic. ipe accuſare ſolet. Nūc qđ defendere videt mirū nō eſt. Nā de artis preceptis vti rē patefaciat loquit nō ſuā ſnīaꝫ. apperit. Saturninū. Apuleius Saturninus Tr. Ple. poſt Gracchos cēſos creatus legē agrariā ferre voluit. Senat⁹. C. Mariū armauit q̄ Saturninū Tr. ⁊ Glauciā pretorē in capitoliū ꝓfectu⁹ obſedit ⁊ in deditionem accepit: ſeruata deditis fides nō eſt. Nā Glaucie fracta ceruix eſt: Apuleius tñ cū reis lapidib⁹ ⁊ tegulis obrut⁹ eſt. Druſe. de Druſo ⁊ Sulpitio ſupra dictū eſt. Paulo āte: cū rem publicam teneret Marius. Hec tria: nunc q̄ñ his exornatiōibus que quādā habēt inter ſe cognationē vti debeamus oſtēdit. In veritate: videlicet cū ſerio agitur res: nō ioco: cum iocis eiuſmodē exornatiōes accommodate ſint. Propterea: ratio cur vtendum perraro in veritate ſit. Quare ſi-

Addendis.

Circumſcribere.

Saturnin⁹

Glaucia.

Apuleꝯ mors.

tas dicēdi: ſʒ offendit quoq in eiuſmodi oratōe auditor: ppterea q ē i his lepos/ ⁊ feſtiuitas: nō dignitas/ neq pulchritudo. Quare q ſunt ampla/ ⁊ pulchra diu placere pñt: q lepida/ ⁊ cōcinna/ cito ſatietate/ afficiūt auriū ſenſuʒ faſtidioſiſſimū. Quo mō igit: ſi crebro his gñib' vtemur/ puerili videbimur elocutione delectari: Ita ſi raro interſeremus has exornationes: ⁊ in cā tota varie diſpergem'/ cōmode luminibus diſtinctis illuſtrabimus orationem.

des ⁊ grauitas (ſi frequēter in dictis vtetur orator) in ſuſpitionem veniet artificij: qḋ maxime eius oberit cauſe. Nā minorē illi fidē adhibere ſolem' quē nimio vſuʒ artificio: ⁊ apparatu cognoſcim'. Fides: quoniam non creditur vera eſſe que dicit. Grauitas: quoniam nō commouet. Seueritas: quoniā minus bonus eſſe colligitur. Frequenter: recte ſic ait. Quoniam nimius vſus. Nocere non moderatus Lepos: in ſingulis. Feſtiuitas in orationis cōtextu. Dignitas ad leporem reſpicit. Pulchritudo ad feſtiuitatem. Quo igitur nimius harum trium exornationū vſus puerilis inquit eſt: pueri enim iocis nimiū
Lumina orationis. delectantur. Si contra rarus fuerit non mediocriter orationē illuſtrat. Luminibus diſtinctis. Exornationes: vt ante dictum eſt ſunt quaſi quedam lumina orationis.
Aſcenſius. ¶ Agnominatio vel adnominatio eſt cum accedit: ideſt appropinquatur ad idem verbum et ad idem nomen: commutatione vel additione vnius litere aut literarum ſcilicet plurium: aut ſup. cum verba ſimilia in voce accommodantur ad res ſcʒ ſignificatas: diſſimiles. Ea ſcilicet figura aut adnominatio: conficitur. i. fit multis ⁊ varijs rationibus. i. modis. Primo ſup. fit. Attenuatione. i. ſubtractatione: aut complexione: ideſt aſſumptione eiuſdem litere ſic. Hic qui ſe magnifice iactat: venit pro veniit: ideſt venundatus fuit a te: anteq̄ venit: ideſt aduenit Romam. ex contrario: ideſt ex complexione ſeu aſſumptione litere ſic. Hic vinciat: ideſt ligat ſtatim ferro: ideſt pedicio aut manicis ferreis aut catena: eos homines: quos vicit alea: ideſt ludo alearū. Productione: ideſt ſecundo fit productione' eiuſdē litere que prius erat breuis: hoc modo. Dulcedo: ſcilicet cantus aut concentus auiū:
Amens et Auiū vnde cōponūtur vbi prima corripitur a nominatiuo aues: ducit hunc ad auium: ideſt locum auerſum a via: vbi prima producitur: quo circa non venit ab a priuatiua particula: ſicut nec amens: ſed ab a prepoſitione: tum quia illa corripitur: hec producitur: tum quia illa greca non niſi grecis componi vult: hec latina latinis. Breuitate: ideſt tertio fit breuitate eiuſdem litere: quia ſola vocalis longa aut breuis eſt: hoc modo. Hic tametſi videtur eſſe cupidus honoris tamen non diligit tantum ideſt ad tantum aut tam multum: curiam ſcilicet ſenatorum quantum curiam: ſcilicet amicam: Curia autem ſenatoria primam producit. Curia proprium mulieris corripit: ſicut et Curius apud Iuuena. Qui Curios ſimulant ⁊c. Addendis literis ſupp. fit quarto: vbi ſcies venuſtius dici addendis literis q̄ addendo literas ⁊c. Exemplum patet: temperare ſibi: ideſt ſeruare modeſtiam et continentiam: obtemperare: ideſt obſequi. Demendis literis ſup. fit quinto ſic. Si hic vitaſſet lenones: ideſt productores et venditores meretricum: quemadmodum ſup. vitauit leones: quia nunq̄ ſe commiſit venationi ſed lupanaribus aſſidue: ipſe tradidiſſet ſe vite: ſcilicet honeſte: aut longe vbi nunc propter inopiam perit. Transferendis ideſt ſexto loco fit transferendis literis: hoc pacto. Iudices videte: ideſt conſiderate hic. ideſt in hac re: vtrum malitis: ideſt magis velitis: credere homini nauo: ideſt ſtrenuo ⁊ ſolerti: an vano: ideſt futili et mendaci vbi u et v transferūtur. Commutandis ſup. literis fit ſeptimo: hoc modo. Oportet deligere: ideſt de multis legere ⁊ ſecernere ſup. eum quem velis diligere vbi e mutatur in i: hec ſunt agnominationes que verſantur in breui commutatione aut tranſlatione: aut aliquo ſcilicet alio genere. i. modo huiuſmodi. Sunt aūt alie. ſ. agnominationes: que nō habent tam propinquam ſimilitudinem verbi. i. dictionis: ⁊ tamen nō ſunt diſſimiles ſcilicet penitus: de quibus generibus eſt vnum huiuſmodi. O iudices vos cognoſcetis breui: quid. i. ad quid veniam: qui ſim (vbi ſcies ſequentis poni qui pro quis: vt: Attamē iſte deus qui ſit da Tityre nobis. et: Nec qui ſim queris Alexi ⁊c.) quare veniam: quem inſimulem. i. occulte accuſem: cui proſim. i. velim prodeſſe: quē poſtulem ſcilicet iniuriarum. Nam quedam ſimilitudo eſt hic. i. in hoc exemplo in quibuſdā verbis: nō tam. i. tantū affectāda. ſ. ab oratore q̄. i. quantum ille ſuperiores ſunt affectande: ſed tamen eſt adhibenda nōnūq̄. i. interdū. Alterum. i. ſcdm genus eſt hmōi. O Quirites demus operam. i. adnitamur ne patres cōſcripti. i. qui ſunt de ordine ſenatorio putentur circunſcripti. i. decepti ⁊ circunuenti omnino. Hec. i. ſcdi generis agnominatio accedit magis ad ſimilitudinē ſcilicet nominū: q̄ illa ſuperior. ſ. paulo ante poſita: ſed minus q̄ ille: ſeptē ſuperiores: propterea q literē ſunt nō ſolū addite: qr addit circum: ſed ſunt quoq. i. etiā dempte vno tēpore. i. ſimul: qr demit particula cō: pro qua ponit circun. Tertiū genus videlicet ſcdi ordinis: eſt qḋ verſat in cōmutatione caſuū: aut vnius ſup. nominis: aut pluriū nominū. Uni' nois ſup. cōmutatione caſuū verſat: hoc mō. Alexāder ⁊c. (vbi oēs ſunt terminationes: vcʒ Alexāder, Alexādri. Alexādro. Alexādrū. Nā puto illō Alexādro ſi vita ⁊c. Poterādū ah illud. Alexādrū oēs: niſi forte tunc datiuū eo q ablatiuo ſepe ſilis eſt cū ablō ponebāt. Hoc vnū nomē vcʒ Alexāder eſt volutatū. i. inflexū varie in cōmutatione. Plura nola facīēt adnominationē caſibus cōmutatis: hoc mō. Nex. i. occiſio. indigna. i. quā nō meruerat: aut qua dign' nō erat: vbi ſcies nūm nex a Cic. vſurpari. Un Sulpiti'. Scimus (inquit) Plautū dixiſſe delicia femineo gñe ⁊ numero ſingulari. ⁊ Ciceronē nex ⁊ alios interdū alia multa q̄ lex grāmatica vetat: permittit th̄ analogia ⁊c. phibuit
M. Liuius Druſus. Tiberiū gracchū adminiſtrantē rēp. cōmorari. i. cōuerſari diutiu' in ea Cōſtructio pʒ: ſolū aduertendum eſt q Tiberiū dici in actō. C Graccho in dtō: Saturninū rurſus i actō: ⁊ druſe in vctō ⁊ Sulpitio rurſus in dtō. In dicto de Saturnīo qd heſites. Ordo eſt. perfidia. ſ. Marij et cōplicū ei' priuauit p ſcelus vita. i. inique occidit. Saturninū. ſ. Apuleiū captū. i. deceptū fide maioꝝ natu. i. eo q fidē habuit ⁊ ſe dedidit maiorib' natu. i. ſenioribus: qui perfidia maioꝝ natu priuauit p ſcel' vita. Satur. captū fide: qr cū i capitolio obſiderēt a mario p deditionē capt' ⁊ deide lapidib' obrut' eſt. O druſe ⁊c. M. Liuiū druſū gñe ⁊ eloquētia pſtātē. factū tribunū plebis rogauerī itali vt legē pmulgaret q̄ ciuita

te Romano donarent:qua ꝓmulgata cũ ꝓpter inuidiã in publicũ ꝓdire amplꝰ nõ auderet:⁊ domi ſua dicẽti gladio ſutoris ſub veſperã cũ turbã dimiſiſſet traiectũ dicũt:vñ ſanguine aſpſit domeſticos parietes ⁊ vultũ parẽtis:hoc eſt effigiẽ pr̃is in ſtẽmate poſitã. De Sul.pꝛꝰ dictũ eſt. Videt aũt ita cõſtruẽdũ. Cui Sul. Romani ɔcedebãt.i.ꝑmittebãt pauloãte oĩa:eũ ꝓhibuerũt breui ſpacio nõ mõ viuere ſ; ẽt ſepeliri. In q̃ locutiõe ponit vox. Sul. ſolũmodo vt relatiuũ hẽat loců ɔſtructiõis:cũ em̃ vetet ab eodẽ regi:neceſſe eſt alterũ abſolute ponat. Nam plena locutio eſſet. Sul. pauloante oĩa ɔcedebãt quẽ ⁊c.ſ; nõ tã venuſta neq; tã ſignificatiua. Hec tria.pria.i.prime dicta gña exornationũ quoꝝ vnũ eſt poſitũ in ꝟbis ſimr̃ cadẽtib':alterũ.i.ſcõm in ꝟbis ſimr̃ deſinẽtib':tertiũ in agnominationib'.: ſunt ſumẽda.i.vſurpãda perraro.i.valde raro:cũ dicimꝰ in ꝟitate.i.veris ⁊ ſerioſis cauſis:ꝓpterea qꝺ hec vident nõ poſſe repiri ſine elaboratiõe,⁊ ɔſumptiõe ope.i.laboris ⁊ diligẽtie:aũt ꝓ ſed eiuſdẽ ſtudia q̃ verſant in aucupãdis dictis colorib' vident accõmodatiora.i.aptiora:ad delectationẽ q̃ ad ꝟitatẽ.i. ſeueritatẽ:quare.i.quãobrẽ fides ⁊ grauitas ⁊ ſeueritas oratoria minuit.his exornatiõib' collocatis frequẽtꝛ:⁊ nõ mõ.i.nõ ſolũ authoritas dicẽdi tollit:ſed quoq;.i.etiã auditoꝛ offendit.i.ledit mſoꝛone eiuſmodi.i.ſic exculta:ꝓpterea ꝙ lepos.i.venuſtas:⁊ feſtiuitas.i.pompoſitas:nõ dignitas neq; pulchritudo q̃ eſt ſolida decẽtia ex membroꝝ ſymmetria ſeu cõmẽſuratione aptiſſima:ineſt in his.ſ.exornatiõib' dictis. Quare ea q̃ ſunt ampla.i.copioſa ⁊ vbera in ſe:⁊ pulchra.poſſunt placere diu.ea ſup. lepida ⁊ cõcinna.i.modulata ⁊ dulciſona:afficiũt ſatietate ſenſum auriũ.i.audiẽdi. faſtidioſiſſimũ.i. citiſſime ⁊ plurimũ faſtidire.i.ſupbe ɔtẽnere,ſolitũ. Igit quo mõ nos videbimur delectari elocutione puerili.i.exornatione oꝛonis leui:ſi vtemur crebro.i.frequẽter his gñibus:ita illuſtrabimus cõmode orationẽ luminib'.i.colorib' incidis diſtinctis.i.ſuis locis diſtributis.ſi interſeremꝰ raro has exornationes ⁊ diſpergemꝰ,ſup.eas:varie in tota cauſa:nõ in vna parte oĩo:ſed aliam in alia.

¶De ſubiectione. Titu.xxvij.

¶Cũ de aliquo factũ ne ſit querẽtes id nõ eſſe factũ qꝺ facti indignitatẽ maxime,dignitatẽve augeat dicimꝰ vtimur ſubiectione.

Subiectio eſt/cũ interrogamꝰ aduerſarios:aut q̃rimꝰ ipſi qd ab illis/aut qd ɔ nos dici poſſit:deĩde ſubijcimꝰ †id qꝺ opꝫ dici/aut qꝺ nõ põt:aut nobis adiumẽto futurũ ſit:aut offuturũ ex contrario:hoc modo. Quero igit/vñ iſte tam pecunioſus ſit factꝰ: Amplũ pr̃imoniũ relictũ eſt: At pr̃is bona venierũt. Hereditas aliq̃ obuenit: nõ põt dici:ſ; a neceſſarijs oĩbꝰ exheredatꝰ eſt. Premiũ aliqꝺ ex lite/aut iudicio cepit nõ mõ id nõ fecit:ſ; ẽt inſup ipe grãdi ſpõſiõe vinctꝰ ẽ. Ergo ſi his rõnibꝰ locupletatꝰ nõ ẽ: ſicut oẽs videtis:aut iſti domi naſcit aurũ/aut vñ nõ eſt licitũ capit. Itẽ/ſepe iudices aĩaduerti multos aliq̃ ex honeſta re/quã ne inimici qdẽ criminari poſſint/ſibi ꝑſidiũ petere:quoꝝ nihil põt aduerſariꝰ facere. Nã vtrũ ad pr̃is ꝟtutẽ ɔfugiet: at eũ vos iurati capite dãnaſtis. An ad ſuã ãtiquã reuertet vitã alicubi honeſte tractatã: At hic qdẽ añ oclos vr̃os quõ vixerit ſcitis oẽs. An cognatos ſuos enũerabit qbꝰ vos ɔueniat ɔmoueri: At hi qdẽ nulli ſũt. Amicos ꝓferet: At nemo eſt/q ſibi nõ putet turpe iſtiꝰ amicũ nominari. Itẽ. Credo amicũ quẽ innocẽtẽ putabas ĩ iudiciũ adduxiſti: Nõ:nã ĩdẽnatũ necaſti. Leges q̃ id facere ꝓhibẽt veritꝰ es: At ne ſcriptas qdẽ iudicaſti. Cum ipſe te veteris amicitie cõmoneret/cõ

†Velut ipſe in verrẽ. Quid deinde:qd cenſetis: furtũ fortaſſe:aut ꝑdã aliquã deinde cũ diu ſuſpendiſſet iudicũ animos ſubiecit qꝺ multo eſſet improbius hãc Celſus ſuſtẽtatiõẽ vocat: q̃daꝫ παράδοξον inopinatũ.

¶Subiectio Hec exornatio ὑπο φανόφοɩς greci vocat:differt ab interrogatione:que cum omnia enumerauerit que obſunt cauſe aduerſarioꝛũ:ſuperiorem ratione confirmat:diſtat item a ratiocinatione per quam nosipſi a nobis rõnem poſcimꝰ quare quicq; dicamus ⁊ crebro noſmet a nobis petimus vniuſcuiuſq; propoſitionis explanationẽ. Hec enim interrogatio ad nos ipſos fit vel etiam ad aduerſarios:per quam quid a nobis ipſis cõtra nos:aut ab aduerſarijs dici poſſit:querimus. Conuenit graui figure deliberatiuo generi ꝑcipue. In iudiciali nõnunq; vtimur vix vnq; in demonſtratiuo. Item confirmationi ⁊ cõfutationi potiſſimũ adhibet:vt in ipſis patebit exẽplis. Ipſi a nobis querimꝰ:nos ipſos interrogantes. Qꝺ opoꝛtet dici:ꝙ fateatur aduerſarius neceſſe eſt:vel nos ipſi:quãdo nos ipſos interrogamꝰ. Semp eiuſmodi debet eſſe ſubiectio vt qꝺ reſpõderi neceſſe eſt aduerſarios ſit aut pro nobis:ſi nos ipſos ꝑcõtamur multa aut interrogamꝰ deinde reſpõdemus. Quero igit Exẽplũ eſt in iudiciali gñe. Accuſatur em̃ aliq̃s furti:qui accuſat ad iudices cõuerſus:oĩa enumerat qbus diues fieri reus potuerit:deinde his que enumerauit ſublatis illud quod vnum infert neceſſario quodammodo ſequit. Amplũ pr̃imoniũ. Interrogatio. Foꝛtaſſe inquit relicto pr̃imonio pecunioſum hũc factũ dicis. At patris bona ⁊c. Precedentẽ tollit reſponſionẽ. Venierunt.vendita ſunt. Hereditas aliq̃ interrogat ⁊ rñdet. Ex iudicio aut ex lite:nõ ꝙ authoꝛ fuerit cauſarum ⁊ iudicia exercuerit:ſed qꝛ litigatoꝛ ſupioꝛ in cauſa extiterit. Tollit etiam hoc ⁊ nõ modo nõ fuiſſe:ſed ingenti eum ſponſione vinctum dicit. Hoc eſt ꝓ alio

Franciſcus

motus es? At nihilominus: ſed etiā ſtudioſius occidiſti. Quid? cum tibi pueri ad pedem volutarentur/ miſericordia cōmotus es? At eorum patrem crudeliſſime quoq; ſepultura prohibuiſti. Multum ineſt acrimonie/ et grauitatis in hac oratione: propterea qđ cum queſitū eſt/ quid oporteat: ſubijcitur id non eſſe factum: quare facillime fit: vt augeatur indignitas negotij. Ex eodem genere (vt ad noſtram quoq; perſonam referamus) ſubiectionem ſic facimus. Nam quid me facere conuenit cum a tanta Gallorū multitudine circūciderer? An dimicarem? At cū cum parua manu tum prodiremus: locum quoq; inimiciſſimū habeamus: neq; erat quo vitā producerem. Caſtra relinquerem? At obſidebamur: vitā militum negligerem? At eos videbar ea accepiſſe cōditione: vt eos quoad poſſem incolumes patrie/ et parentibus cōſeruarem. Hoſtium ditionem repudiarem? At ſalus antiquior eſt militum/ q̄ impedimentorum. Eiuſmodi cōſequuntur idētidem ſubiectiones: vt ex omnibus oſtendi videatur nihil potius/ q̄ quod factum ſit/ faciendum fuiſſe.

ſpopōdiſſe: et ſponſionē ſoluiſſe. Spondere. Spōdere fideiubere eſt: ideſt pro alio obligari: vt iureconſulti docuit: inde ſponſor: et ſponſio: ductum autem verbum a ſponte. Nā tunc valet ſponſio cum ſponte fit: auct hor Varro. Ergo his rationibus infert quod neceſſario ſequitur: vnde non eſt licitū. Hoc eſt furatus eſt. Item ſepe iudices. Aliud exemplū et ipſum enumeratione conſtans: ſenſus autē eſt ſolere: qui defendūt ſi. ſua virtute et meritis impetrare veniā nō poſſunt: ex aliqua honeſta re impetrare: vt parentum cognatorum: vel affinū benefacta que cōmemorant: qđ fieri ab aduerſario non poſſe oſtēditur. At eū patrem. nō poteſt inquit patris merita cōmemorare q̄ nulla ſunt quippe qui capitis dānatus fuerit. Iurati. Iurati. Apud Romanos in rebus capitalibus nō niſi iurati p̄i iudicabāt: vt legimus apud Pedianū. An ad ſuā: tollit et hoc: et nūq̄ antea iuſte dixit vixiſſe. Itē credo Aliud exēplū: et hic ironia eſt: que pnūciatione exprimēda eſt. At ne ſcriptas qdē: hoc eſt ne ſcriptas qdē leges dyiudicaſti. Cum ipſe te veteris amicitie. Totus locus q̄ ſequit̄ exaggerationis eſt. Sic aūt res ante oculos ponit̄ vt nunc demū geri videat̄. Multū ineſt: oſtēdit quantā vim hec habeat exornatio. Acrimonie: vehementie. vnde et graui ſicut dictū eſt cōuenit figure. Subijcit̄ id nō eſſe factum hoc in ſuperioribus exemplis cognoſcitur. Ex eodē genere eſt Subiectio inquit ſimiliter eſt: cum nos ipſos interrogamus: et ſubiectionē facimus. Nam quid me facere: exemplū eſt et verba. C. Pompilij videri poſſunt: de quo lib. primo dictum eſt. Nam accuſatus maieſtatis perſtatum veniam ſe excuſat: ex comparatione. Idē dem frequenter. Quod facimus: vt nos dicimus.

Aſcenſius. Ordo. ¶ Subiectio eſt cum interrogamus aduerſarios: aut ipſi. i. nos querimus: quid poſſit dici ab illis: aut quid poſſit dici contra nos: deinde ſubijcimus id quod oportet dici: aut quod non poteſt dici: aut ſuple id quod ſit futurum nobis adiumento ideſt in auxilium: aut quod obfuturum ſit ex contrario. i. econuerſo: hoc modo. Igitur ſi (vt dicitis) nihil iniuſte acquiſiuit: quero vnde iſte ſit factus iam pecunioſus. Nū. i. nunquid amplū patrimoniū relictum eſt ſupple ei? q. d. id diceretis libenter. At. i. ſed: bona patris. i. que eſſent patrimonia eius: venierunt. i. venundata ſunt: quaſi publice. Num ſupple aliqua. i. queuis alia: hereditas obuenit. i. a caſu ei aduenit. Non poteſt dici: ſed, exheredatus eſt ab omnibus neceſſarijs. i. ſanguine coniūctis. Num ſupple cepit. i. accepit aliquod premiū ex lite: quia cauſas dixit: aut iudicio: quia ſententiam dixit. Ipſe non modo id non fecit. i. non ſolum non cepit ex ea re premium: ſed etiam inſuper victus eſt. i. obligatus eſt aut in carcerem ductus: grandi ſponſione. i. quia pro alio qui non fuit ſoluendo ſpopōdit. Ergo ſi non eſt locupletatus his rationibus. i. vijs et medijs: ſicut vos omnes videtis: aut aurum naſcitur iſti domi. i. in domo eius: quod veriſimile non eſt: aut capit ſup. ipſum: inde vnū nō eſt licitū ſcʒ capere. Item aliud exemplum. O iudices. Ergo animaduerti ſepe multos petere ſibi preſidium. i. defenſionē honorificam: ex aliqua re honeſta quā ne inimici quidem. q. d. tantum abeſt vt beniuoli damnēt: vt ne inimici quidem poſſint criminari. i. crimini dare aut culpare. Quorum. i. quarū rerum nihil poteſt aduerſarius facere. Nam virum confugiet ad virtutem patris ſupple ſui? q. d. id forte facere vellet: at. i. ſed: vos ſcilicet iudices iurati dānaſtis eum ſcilicet patrem eius capite: id eſt morte. Ubi ſcies q̄ non eſt ſcribendum ad patris eius: ſed ſui, aut ſubaudiatur ſui. An reuertetur ad ſuam vitam antiquam: tractatam. i. verſatam alicubi honeſte: ideſt defendet preſens crimen per innocentiam antea actę vite. At vos ſcitis omnes qualiter hic vixerit ante oculos veſtros. An enumerabit ſuos cognatos. i. conſanguineos: quibus. i. per quorum mentionē cōuenit vos cōmoueri. i. affici miſericordia. At hi quidē. ſ. cognati honeſti: nulli ſunt. Proferet. i. nunqđ in mediū adducet amicos? At nemo eſt qui nō putant nolari amicum iſtius eſſe ſup. turpe ſibi. Item. Aliud exemplū cōtra eum qui amicū veterē indēnatū per ſummā perfidiā occiderit. Credo (ironice id dicit) ſup. q̄ adduxiſti in iudiciū: amicū quem putabas innocentē. Non ſup. id feciſti. Nam tu necaſti eum indēnatū. i. condemnatū. Credo q̄ veritus es leges que prohibēt facere id

Cōmoneo te huius. hoc eſt necare indēnatum. At tu ne quidē iudicaſti ſcriptas. i. non etiam cenſuiſti vllas tales leges eſſe ſcriptas. Credo q̄ cum ipſe ſcʒ qui occiſus eſt. cōmoneret. i. memorem faceret, te veteris amicitie:

Studioſus tu es commotus ideſt affectus pietate. At tu occidiſti eum nihilo. i. nullo minus: ſed etiam ſtudioſius ideſt

ſiue id eſt diligentius: vbi ſtudioſum de malo dt. Quid ſup. dicis: aut quid. i. nunquid cum pueri. ſ. amici tui. voluntarent r. j. proſternerent ſeſe tibi ad pedes: es cōmotus miſericordia? At. i. ecc tratio tu prohibuiſti crudeliſſime prem eorū qz. i. etiam ſepultura. Multum. acrimonie et grauitatis ineſt in hac exornatione ꝓpterea ꝙ cū queſitū eſt qd oporteat. ſ. facere: ſubijcit. i. ſtatim reſpondetur id nō eſſe factum. Quare fit. i. contingit facillime vt indignitas negoiū exaugeatur. Nos facimus ex eodē genere ſubiectionem vt referamus quoqz. i. etiam ad noſtrā perſonam ſic. Nā quid conuenit. i. expediens fuit me facere (inquit Catus Pōpilius) cum ego circūſiderer. i. vndiqz obſiderer a tanta multitudine Galloꝝ. An dimicarē. i. pugnarē: et conſererem man⁹ cū hoſte: at nos prodiremus tum cum parua manu. i. paucis militibus contra plurimos: et habebamus quoqz. i. etiam locum iniquiſſimū. i. iniquiſſimum et nobis aduerſiſſimum: neqz erat quo. i. per quod producerem vitam. ſ. militum. An ſup. relinquerem caſtra. at. i. ſed nos obſidebamur. ſ. Gallis: et ita nō potuimus deſerere. An negligerem. i. negligere deberem: vitā militū. i. eoꝝ poſt⁹ necē optare ꝙ tam turpem facere deditionem: at ego videbar accepiſſe eos ea conditione: vt conſeruarem eos quo ad poſſem incolumes: patrie et parentibus. An ſup. repudiarem cōditionem hoſtiū: ſez Gallorum que erat: vt amiſſis armis et impedimentis vitam militum ſeruaret. At ſalus. i. conſeruatio militum eſt antiquior. i. charior et eligibilior (ſicut vetus amicus ꝙ nou⁹) ꝙ impedimentorum. i. inſtrumentorum bellicorum: quibus impediuntur in nece. Eiuſmodi ſubiectiones conſequuntur idēdem. i. interdum ita ſup. vt videatur oſtendi nihil ex omnibus fuiſſe potius faciendum ꝙ id quod ſit factum.

Gradatio. Titu. xxviij.

A ſuperioribus ad inferiora (vt in genealogijs conſuetū eſt) narrationem iungere gradatim eſt in oratione incedere.

Gradatio eſt, in qua nō añ ad conſequēs verbū deſcēdit, ꝙ ad ſuperi⁹ conſcenſum eſt: hoc mō. Naz q̄ reliqua ſpes libertatis manet: ſi illis et qd libet, licet: et quod licet poſſunt, et qd poſſunt, audent: et qd audent, faciunt: et quod faciunt, vobis moleſtum non eſt? Itē. Non ſenſi hoc, et nō ſuaſi: neqz ipſe facere cepi: et non perfeci: et nō probaui. Itē. Africano virtutē induſtria: virtus gloriā: gloria emulos cōparauit. Itē. Imperium Grecie fuit penes Athenienſes: Athenienſium potiti ſunt Spartiate: Spartiatas ſuperauere Thebani: Thebanos Macedones vicerunt: q ad imperium Grecie breui tempore adiūxerunt Aſiam bello ſubactā. Hz in ſe quēdā lepo rez ſuperioris cuiuſqz crebra repetitio verbi: q̄ ꝓpria eſt hui⁹ exornatiōis.

† Gradatio q̄ grece κλιμαξ dr aperitione hz artē et vt Quint. inq̄t magis affectatam ideoqz eſſe rario: debet eſt ſi ipſa quoqz cum adiectione: repetit eniz q̄ dicta ſunt et priuſq̄ ad aliud deſcē dat: in priorib⁹ reſiſtit.

Aſcenſius.

Ordo.

Gradatio eſt in qua nō deſcēdit. i. nō deuenit ad verbū ꝯſes: añ. i. pri⁹: ꝙ eſt cōſcēſum. i. gradatim ꝓcēſū ad ſupi⁹. i. prius poſitiuū: in qua ab eo quo ſupior inia terminat: inferior incipit hoc mō. Nā que ſpes libertatis manet reliqua ſi. et. i. ſimul: licet. i. licitum eſt illis qd libet. i. qd libitum eſt et qd libido fecit. et. i. ſimul poſſunt id quod licet. et. i. ſimul audent id qd poſſunt: et. i. ſimul faciunt id qd audent et. i. ſimul id quod faciunt non eſt moleſtum vobis? q. d. nulla. Ad quam concluſionem gradatim ꝓuenitur. Item. Non ſenſi hoc. et ſi non ſenſi. nō ſuaſi. ſ. alijs. et ſi neqz ſuaſi. neqz ipſe cepi facere: quia ſepe ſuademus alijs quod ipſi tamē facere nolumus. et ſi neqz ipſe cepi facere. non perfeci: quia qui perficit pri⁹ incepit. et ſi nō perfeci. nō probaui. i. nō approbaui poſtq̄ erat a me perfectū. Item induſtria. i. naturalis grauitas et ingenioſitas. cōparauit. i. acquiſiuit Aphricano. ſ. Scipioni: virtutē virtus cōparauit gloriam: gloria cōparauit emulos. i. inuidos. Itē aliud exēplū Imperiuz. Grecie fuit. ſ. olim penes Athenienſes. i. in ptāte Athenienſium. Spartiate. i. Lacedemonij: potiti ſunt. ſ. imperio Athenienſium. Thebani ſuperauere Spartiatas. Macedones vicerūt Thebanos: qui. ſ. Thebani adiunxerūt breui tempore ad imperiū grecie. Aſiā ſubactā bello. Repetitio crebra cuiuſqz verbi ſuperioris. i. ante poſiti vbi cuiuſqz mediante alia particula: hz poſt ſe dictionem ſuperioris: ſed idem eſt

Gradatio κλιμαξ dicit grece. Eſt autem adiectio repetens que dicta ſunt: priuſq̄ eniz ad aliud deſcendat in prioribus reſiſtit. Quotiens ab eo quo ſenſus ſuperior terminatur inferior incipit: ac deinceps: et quaſi per gradus idem dicendi ordo ſeruatur eius eſt exemplum ex greco notiſſimo tranſlatum. Non enim dixi: ſed ne ſcripſi quidem legationem: ſed ne ꝓſuaſi Thebas. Itez caius non ergo magis pecuniarū repetundarum ꝙ maieſtatis: neqz maieſtatis magis ꝙ plancie legis: neqz plancie legis magis ꝙ ambitus: neqz ambitus magis ꝙ omniū legum iudicia perierunt. Inuenitur quoqz apud poetas: vt apud Homerum in ſceptro: quod a Ioue Agamennō deducit et apud Tragicum. Ioue prognatus eſt: vt perhibent Tantalus: ex Tantalo ortus Pelops ex Pelope autem ſatus Atreus. qui noſtrum porro propagat genus. Rarus coloris huius in graui figura: in iudiciali et deliberatiuo genere viſus debet eſſe propterea: ꝙ apertaz artem: atqz affectatā hz. Qd ſi vtimur: in ꝯfirmatione: cōfutatione: et cōcluſiōe vtimur. Demonſtratiuo generi magis cōuenit et mediocri atqz amenitate figure quas lepor et vrbanitas decet: proemio adhiberi nōnūq̄ pōt. Narratiōi nō poteſt: cū breuitati contrarius ſit. Que certe qua ſpes libertatis ⁊c. Exemplū hoc in deliberatiuo genere poſitū videri pōt: Cōſiliarium eū eijciendi ne ſint e ciuitate ſactioſi homines: vt Catilina et ceteri coniurati. Item non ſenſi. Hoc quoqz exēpluz in gñe deliberatiuo poſitum credi poteſt vel magis in iudiciali: hz eñ recuſationem. Itē Africano. Hoc exēplū in demonſtratiuo gñe eſt. Itē imperium. et hoc demōſtratiuo gñe eſt. Spartiate. Lacedemonij duce Lyſandro Athenienſibus victis imperium ademere: et triginta illis ꝓtores impoſuere: q̄ inſolētes et cru

Franciſcus

Exemplum gradatiōis ex greco.

Aliud exēplū a poetis.

Thebarū euerſio.

Cuiuſqz.

deliſſimi tyrãni facti ſunt:ſed iam ſeda ſeruitute oppreſſam patriã Traſybulus in libertatẽ vindicauit:victis ad philen caſtellum in Attica muniſſimũ tyrãnis quos dixi. Spartiate ſuperauere Thebanos quũ victi paulo ante Lacedemonij inuadẽtib⁹ vrbẽ ſuã noctis principio Thebanis fortiter reſtiterũt:et Epaminũda Thebanoꝝ duce letaliter vulnerato victores fuerũt Thebanos Macedones vicerũt. Ab Alexãdro Thebani victi ſunt:⁊ grauiſſima queq; ſupplicia miſerrime ſeruitutis experti. Thebis ipſis dirutis: agris inter victores diuiſis:captiuis ſub corona venditis. Aſiam bello ſubactã. Duce Alexandro qui Aſiam vniuerſam Macedonũ ſubiecit imperio. Habet in ſe:hic oſtendit Cicero cui figure hec cõueniat exornatio nam cũ quẽdã in ſe leporẽ habeat:attenuate ⁊ mediocri conuenit figure.

ac ſindicas antecedentis:habet in ſe quẽdã leporẽ.i. quãdã venuſtatem:que.ſ.repetitio verbi antecedentis eſt propria huius exornationis:videlicet gradationis.

Definitio. Titu.xxviij.

Deſinitio eſt/que rei † alicui⁹ ꝓprias amplectitur poteſtates breuiter/ ⁊ abſolute: hoc mõ. Maieſtas reipublice eſt/in qua cõtinet dignitas/⁊ amplitudo ciuitatis. Item. Iniurie ſunt/q̃ aut pulſiõe corp⁹:aut ↄuitio aures.aut aliqua turpitudine vitã cuiuſpiã violãt. Itẽ. Nõ eſt iſta diligẽtia/ſed auaricia:eo ꝙ diligentia eſt accurata cõſeruatio ſuorũ. Auaricia iniuria appetitio aliorũ: Itẽ. Non eſt iſta fortitudo/ſed temeritas:propterea ꝙ fortitudo eſt contemptio laboris/et periculi cum ratiõe vtilitatis/ et compenſatiõe cõmodorũ. Temeritas eſt/cõſiderata dolorũ perpenſiõe gladiatoria periculorum ſuſceptio. Hec igitur cõmoda putatur exornatio: ꝙ omnem rei cuiuſpiã vim/⁊ poteſtatẽ ita dilucide ꝓponit:⁊ breuiter explicat:vt neq; pluribus verbis oportuiſſe dici videatur:neq; lucidius potuiſſe dici putetur.

Definitio hec ſm logicos oſtẽdit q̃d eſt eẽ rei

Maieſtas iniurie.

† Sunt qui ορισμον vocãt:ſʒ nec õ oratore:nec in oratore hãc inter figuras Cicero poſuit.

Fortitudo.

Aſcenſius.

Definitio.eſt q̃ amplectitur breuiter ⁊ abſolute poteſtates proprias alicuius rei:hoc mõ. Maieſtas ⁊c. Ola nota videnĩ. Gladiatoria ſuſceptio periculorũ eſt q̃ more gladiatorũ ita auidi ſum⁹ ad inferẽda vulnera:vt nõ defendam⁹: nos cõtẽti ledi dũmõ ledamus ⁊ occidi dũmõ occidamus:qꝺ ſepe temeritatis eſt nõ fortitudinis: niſi mors noſtra ſpecioſa ſit in conſpectu dñi. Hec igitur exornatio videlicet definitio:putatᷣ ↄmoda.i. vtilis et idonea:ꝙ.i.qi proponit oẽm vim ⁊ ꝑtãtẽ cuiuſpiã rei ita dilucide:explicat ita breuiter:vt videaĩ neq; oportuiſſe dici plurib⁹ verbis neq; potuiſſe dici lucidius id eſt clari⁹:et ita eſt ſine obſcuritate breuis.

Franciſcus

Definitio quid eſt ſm philoſophos.

Definitio. Hec exornatio ορος a greco vocatur: qua vis ⁊ proprietas rei alicui⁹ oſtendiĩ. Dialectici breuẽ ⁊ circũſcriptã explicationẽ rei voluit eſſe que definitur. Ex qua oſtendiĩ nihil ſuperfluere:nihil deeſſe illi debere. Philoſophi vero definitio inquiunt eſt per quã aperitur:quid ſit res ꝑ gen⁹.ſ.et differẽtiã. Qualis ſit ex cauſa.ſ.efficiẽte formali ⁊ finali. Quẽadmodũ partib⁹ ſuis conſtet ꝑ diuiſionẽ.ſ.ſm quã oſtẽ a Cicerone definiĩ in principio de officijs. Graui ↄgrui figure:tudiciali gñi ſemꝑ ↄfirmationi ⁊ cõfutationi. Maieſtas. hec definitio ſuas partes habet. Maieſtas eñ ex dignitate ⁊ amplitudine ciuitatis cõſtat. Dignitas ad magiſtratus: amplitudo ad imperiũ refertur:ſi contra magiſtratũ ſit aliq̃d dignitas impugnaĩ:ſi q̃s deficit a ꝑplo Rhomano aut prodit rẽpublicã: ãplitudinẽ violat ciuitatis. Iniurie ſunt:ex cã efficiẽte ↄſtat hec definitio: oñdiĩ ei q̃d iniuria faciat. Itẽ nõ eſt iſta diligẽtia. Hec definitio ex eodẽ:⁊ alio ↄſtat:q̃ vtimur q̃tienſcũq; ex definitiõe alteri⁹ ei⁹ rei de q̃ loq̃mur ꝓprietatẽ patefacim⁹. vt ſi oñdere velim⁹:q̃d diligẽtia ſit:ex auaritie definitiõe. Iõ ꝙ diligentia:ex cã finali ſumiĩ hec definitio ſinis eñ auaritie diligẽtie oſtẽdiĩ. Itẽ nõ eſt iſta fortitudo. Hec definitio ⁊ ipſa ex eodẽ atq; alio ↄſtat ſʒ a forma ſumiĩ. Nã cũ fortiter q̃ſpiã facit:ſed ſine rõne:formã ſuã hᷓ definit fortitudo:⁊ temeritas vocaĩ. Hec ideo cõmoda putatur exornatio: effectum nũc more ſuo exornatiõis oſtẽdit.

Maieſtas.

Dignitas. Amplitudo.

Tranſitio. Titu.xxix.

Tranſitio eſt cum aliud ex alio preſumendum oſtenditur.

Tranſitio vocaĩ:q̃ cũ oſtẽdit breuiter qꝺ dictum ſit:ꝓponit itẽ breuiter/ qꝺ conſequatur:hoc modo. In patriã cuiuſmodi fuerit:habetis / nunc in parẽtes qualis extiterit/cõſyderate. Itẽ. Mea iſtũ bñficia cognoſcitis:nũc quõ iſte mihi grãs retulerit:accipite. Proficit hec aliquãtulũ exornatio ad duas res:nã et qꝺ dixerit/cõmonet/⁊ ad reliquũ cõparat auditorem.

Franciſcus

Tranſitio μεταβασις a grecis appellatur. Recte aũt Trãſitio a latinis dr:qm̃ p̃teritoꝝ admonẽs etiã ad futura nos ꝑparat. Hac loi vtimur cãꝝ gñe:i q̃libet figura poſt exordiũ narrationẽ alibi nũq̃ in his partib⁹. In cõfirmatiõe ⁊ confutatiõe frequenter in concluſiõe nunq̃. Mõ in patriã exẽplũ eſt qꝺ in demõſtratiuo gene repoſitũ videri põt:laudaĩ enim aliq̃s:vl vituperaĩ:⁊ qualis in patriã fuerit oſtẽſum eũ ſit. Qualẽ ſe in parentes geſſerit oſtẽdiĩ. Itẽ mea ⁊c. Aliud exẽplũ i eodẽ genere. Proficit:more ſuo eff.cium et vtilitatẽ exprimit exornationis.

Aſcenſius. ¶ Tranſitio ꝛc. Tráſitio vocat ſup. ea exornatio q̄ cũ: id eſt poſtq̄ oſtédit breuiter id qđ ſit dictũ pro ponit item: id eſt cõſimiliter: id qđ ſequitur hoc modo. Exépla patét. Ad reliquum: ad id quod reſtat.

¶ Correctio. Titu. xxx.

Primũ exẽplum. Correctio eſt / q̄ tollit id qđ dictũ ẽ: ꝛ pro eo id qđ magis idoneũ videt / repõit: hoc pacto: ꝙ ſi iſte ſuos hoſpites rogaſſet: i- Secũ exemplum. mo innuiſſet: modo hoc facile perfici poſſet. Itẽ / nã ꝙ poſtq̄ iſti vicerũt: imo victi ſunt: nã quõ victoriã Tertium exemplum. appellẽ / q̄ victoribus plus calamitatis / q̄ boni dede rit: O virtutis comes inuidia: que bonos inſequeris pleruꝫ: immo inſectaris. Cõmouet hoc genere ani mus auditoris: res eñi cõmuni verbo elata / tãtũmo do dicta videtur: ea poſt ipſius oratoris correctiõe magis idonea ſit pronũciatione. Non igitur ſatius eſſet: dicet aliquis: ab initio preſertim cũ ſcribas ad optimum ꝛ electiſſimum verbuꝫ deuenire: Eſt cum non eſt ſatius: ſi commutatio verbi id erit demon ſtratura huiuſmodi rem eſſe: vt cum eam communi verbo appellaris / leuius dixiſſe videaris: cuꝫ ad ele ctius verbum accedas / inſigniorem rem facias: ꝙ ſi continuo veniſſes ad id verbũ / nec rei / nec verbi gra tia animaduerſa eſſet.

† Correctionem Quin. putat: ſi dicas crudelitatis mẽ eſt auaricia: et cũ Salluſtius l Ciceronẽ indi. O ſe Rhomule arpias q̄ egregia virtute oẽs pan los: Fabios Scipiones ſupaſti: ſed ea potiꝰ videt ironia dici.

Aſcenſius. Ordo. ¶ Correctio eſt que tollit: id eſt reprobat id quod dictum eſt: et repo nit: id eſt in locum illius ponit id quod videtur magis idoneum hoc pacto. Quid ſupple diceretis faciuꝫ: ſi iſte: ſcilicet ſuperbus aut negligens: rogaſſet: ſcilicet auxilium: hoſpites ſuos: immo ſi ſupple innuiſſet ſupple eis: id eſt tantum ſignum dediſſet: hoc quod nunc fieri vix poteſt: poſſet perfici facile. Item aliud exemplũ Nã poſtq̄ iſti vicerunt: immo victi ſunt: licet iactent ſe viciſſe nam quomodo appellem: id eſt poſſem appellare eam victoriam: que dederit victoribus plus calamitatis q̄ boni: id eſt vtilitatis. q. d. nequaq̄: et ita potius victi eſſe q̄ viciſſe cenſebuntur. Item aliud exemplum. O inuidia comes: id eſt ſecutrix virtutis: que in ſequeris plerumꝗ bo nos: immo inſectaris ſupple eos. Hoc eſt que diceris inſequi quod in bonum accipi ſolet: potius tamen inſectaris quod in malum ca pitur. Nam moriger inſequitur: et perſecutor inſectatur. Sequitur autem inuidia bonos non vt proſit ſed vt obſit. Oſtendit au tem vtilitatem huius coloris addens. Animus auditoris com mouetur: id eſt excitatur hoc genere: ſcilicet dicendi. Enim pro quia res elata: id eſt enũciata: verbo communi: id eſt non habente ſin gularem vim ad afficiendum: videtur dicta tantummodo. id eſt dũ taxat hoc eſt ſine affectu mouendo: ea ſcilicet res magis idonea ſcꝫ admouendum affectum: poſt correctionem ipſius oratoris: pronun ciatione: id eſt per modum proferendi. Sed aliquis dicet: non: id eſt nonne igitur eſſet ſatius id eſt melius preſertim: id eſt precipue cum ſcribas: deuenire ad verbum optimum ꝛ electiſſimuꝫ ab initio ſine correctione. Reſpondet Cice. Eſt. i. contingit aut datur tempus: cum id eſt quando nõ ẽ ſatius. i. melius: deuenire. ſ. ab initio ad electiſſimum verbum: vt pote ſi commutatio verbi. i. correctio erit de monſtratura id videlicet rem eſſe hmõi: vt cũ appellaris. i. appellaueris eã ꝟbo cõi. i. nõ habẽte ſingu larẽ vim monẽdi videaris dixiſſe leuiꝰ. i. negligentiꝰ q̄ par ſit: ꝛ cũ accedas per correctionẽ ad ꝟbũ ele ctius facias rẽ inſigniorẽ. i. vt dicunt nobiliorem: ꝙ ſi veniſſes continuo. i. ſtatim ab initio: ad id verbũ ſ. electius nec gratia verbi eſſet animaduerſa. i. conſiderata aut adnotata ab auditore.

Franciſcus. ¶ Correctio. Hec exornatio greca via grece [illegible] appellat: cum verbum quod preceſſit alio adiecto corrigimus. In omni vti mur figura: ſed precipue in graui. In omni genere ſed iudiciali maxime. In omnibus orationis partibus: ſed in primis confirma tione ꝛ reprehẽſione. Quod ſi iſte ꝛc. In deliberatiuo genere poſi tum videri exemplum poteſt. Im mo innuiſſet ſimul atꝗ dixit ro gaſſet: innuiſſet ſubiunxit: quaſi peniteret eo verbo vſum eſſe. Quod maiorem q̄ neceſſe fuerat habere vehementiam videretur: plus enim rogare eſt q̄ innuere: nam verbis rogamus. Innuimꝰ oculo aut ſolo facie motu. Nam poſtq̄ iſti vicerũt. Corrigit quod preceſſit ſtatim enim ſubiungit: immo victi ſunt: in Sulpicium di ci hoc potuiſſet. Qui cum Sam nitibus dimicans vicit quidem ſed tanta exercitus ſui clade: vt non minus victus q̄ victor: vi ſus ſit: ꝛ niſi Tempanius fuiſſet: actum penitus de Romano exer citu fuiſſet. Immo victi: quoniaꝫ victores maiore pene clade q̄ vi cti affecti ſunt: eam quomodo: ra tio eſt cur victos potius q̄ victo res dixerit. O virtutis comes ꝛc. Aliud exemplum. Cum inſeque ris dixiſſet ſtatim ſubdidit inſe ctaris. Commouetur. Quamvim habeat exornatio nunc oſtendit. Dicit enim auditoris animũ ea commoueri: ex quo graui figure conuenire cognoſcitur. Pronũcia tione qua adiuuãda eſt. Nõ igit obiectiõi rñdet q̄ fieri poſſet. dice ret eñi quiſpiã. Si verbũ illud qđ ſubiicit vim maiorẽ hꝫ: cur nõ ſta tim priore loco ponit: quid hac opus correctiõe eſt? Nõ indi Ci. hoc facere vtilius eſſet: qm̃ nõ eã vim hẽt quaꝫ in alterius ꝟbi cõ paratiõe habere videt. Preſertim cũ ſcribas. Qui ex tẽpore diceret excuſari fortaſſe poſſet: ſi verbum aliqđ vehementius ſubiicere qđ repente occurreret: ꝛ correctione vteretur. Scriptor ꝟo non poſſet: is eñi cogitãdi ſpaciũ cũ habeat relicto vocabulo deteriori: vti eo põt qđ aptius eſt. Qđ ſi cõtinuo. Si ſtatim inquit aptiſſimum ver buꝫ poſuiſſes: eius vel rei gratia animaduerſa non eſſet: que ex cõ paratione cognoſcitur.

Franciſcus. Addico. Frequens: ¶ Occupatio. Hec exornatio παράλειψις a grecis dicit. Cõgruit grani figure: trib⁹ cauſarũ gñib⁹: oib⁹ partibus orationis excepta diuiſione. Cuius diffinitio a cã ſumitur efficiẽte: nã ea quid efficiat: demõſtratur. Nam de pueritia. Poſſet in Clodium hoc dictum videri. Qđ dici ſe nolle dicere: illud tñ dicit Addixiſti aſtrinxiſti obligaſti. Infrequentem: frequens ẽ miles qui a ſignis nõ diſcedit. Contra qui ſigna reliquit infrequẽs vocatur Graui pena affici ſolebat et nate ſubiacebat cenſorie: qui infrequẽs erat. Satis feciſti iniuriarum penas dediſti: ꝙ Labeõi iniuriam feceras. Nõ dico põt hoc in Verrem dictũ videri. Pecunias accepiſti a ſocijs. Quib⁹ a tua crudelitate illi ſe redimebãt. Depeculatus eſt: vno ṽbo multa cõplex⁹ eſt quod tamen tantum regnis et ciuitatibus conuenit. Nam depeculari eſt rempublicaꝫ ſubtrahere. Furta: que clam fiũt. Rapinas q̃ apperte adhibita vi committũtur. Hec igitur vtilis eſt exornatio qua in re hec exornatio vtilis ſit. Si aut rem. Qñ aliqđ in aduerſarium dicere volumus qđ obſtrurum ei ſit: ⁊ tamen ad noſtrũ nõ ſpectet officiũ: hac inqt occupatione vti poſſumus. Aut lõgum eſt: aut id de quo loqui volumus lõgum eſt. Ignobile: cognitu minime dignũ. Planũ fieri nõ poteſt hoc ẽ facile ꝓbari non poteſt. Reprehendi ſi in eo imorat⁹ diutius fueris: vt cõfutari ab aduerſario facile poſſit. Intẽdiſſe: auxiſſe. redarguatur refellatur: qđ nõ accidet ſi occupatiõe vtemur: ⁊ Suſpitionẽ dũtaxat feciſſe contenti erimus.

Aſcenſius. Ordo. Satiſfacere iniuriarum ¶ Occupatio eſt cum dicim⁹ nos preterire aut non ſcire: aut nolle dicere id quod tũc dicimus maxime hoc modo. Exẽpla nota ſunt Addixiſti: mãcipaſti: adiudicaſti intemperentie. i. incõtinentie ⁊ libidini omnium ſcilicet quibus libuit te abuti. Sat ifeciſti iniuriaꝫ id eſt condemnatus penas dediſti: ſunt qui intelligant feciſti: id eſt intuliſti Labeoni ſatis iniuriaꝝ. ſed ſic non ſatis immo nimium diceret. Conſulto per conſilium aut data opa: volẽs ⁊ ſciẽs. Non ſum occupatus. i. nihil immoror aut nõ ſum ſollicitus: depeculatus. i. per publicũ furtum ſpoliaſti: aut depredatus es. Docte autem oſtendit vſum ⁊ vtilitatem huius coloris addens. Hec exornatio eſt vtilis ſi aut prodeſt admonuiſſe occulte rem quam nõ ptineat. i. nõ ſit vtile oſtẽdiſſe ſcilicet manifeſte alijs aut ſi longũ eſt aut ignobile eſt ſeꝫ vitis alicuius palã detegere aut ſi nõ põt fieri planũ: ⁊ ita non audeas dicere manifeſte: ne cogaris probare: contentus iñ ſis: qꝛ rumor eſt opinionẽ facere: aut ſi poteſt facile depichendi. ſ. quod abs te obijciatur: cum falſum aduerſarius facile ꝓbet: aut cum ſit vtilius feciſſe ſuſpitionẽ occulte: ꝙ̃ intendiſſe. i. intente protuliſſe ⁊ auxiſſe huiuſmodi orationẽ que redarguatur. i. redargui poſſit. Sepe autem melius perſuadet: qui fingit ſe nolle dicere crimina alterius ꝙ̃ qui ea contumelioſe exprobet: ꝙ ille amicus hic aduerſarius iudicetur.

¶ Occupatio. Titu. xxxi.

Occupatio †eſt cũ dicim⁹ nos p̄terire/aut nõ ſcire/aut nolle dicere id/qđ tũc maxime dicim⁹: hoc mõ. Nã de pueritia quidẽ tua/ quã tu oĩm intẽperãtia addixiſti: dicerem⁹/ ſi hoc tẽpus idoneuꝫ putarem: nunc conſulto relinquo. Et illud preterco ꝙ rei militaris te infrequentẽ tradidiſti. Deinde ꝙ feciſti iniuriaꝝ ſatis Labeoni: nihil ad hanc rẽ pertinere puto: horũ nihil dico: reuertor ad illud/de quo iudicatũ eſt. Itẽ. non dico te ab ſocijs pecunias accepiſſe: nõ ſum in eo occupatus: ꝙ ciuitates/regna/domos oĩm depeculat⁹ es: furta/rapinas oẽs tuas omitto. Hec vtilis eſt exornatio: ſi aut rem quã nõ pertineat alijs oſtẽdere/occulte admonuiſſe prodeſt: aut longum eſt: aut ignobile/aut planũ nõ põt fieri: aut facile poteſt reprehẽdi: aut vtilius ſit occulte feciſſe ſuſpitionẽ/ ꝙ̃ huiuſmodi intendiſſe orationem/que redarguatur.

†Hanc exornationeꝫ q̄dã ꝑſumptionẽ: greci ὑποληψις nolarũt cuꝫ id quod obijci pt occupamus.

Fran. zeugma. ¶ Diſiunctio. Hę tres exornationes que ſequuntur ſub vno continentur genere. i. ſub zeugmate: q̄ figura eſt vnius verbi concluſio diuerſis clauſulis coniuncta: cuꝫ duo aut plura ad vnam partem orationis iungenda referuntur. Tribus ſit modis: aut cum preponitur verbum ad quod ſequentes ſenſus referuntur: vt vicit pudorem libido. timorem audacia: rationem amentia: et hec a grecis προζευγμα appellatur. Aut cum in medio ſenſuum loco poſitum repetitur: vt Troiugena interpres diuũ: qui numina Phebi: q̃ tripodas clarũ laurus q̃ numina ſentis: et volucrũ linguas: et ꝓpetis oĩa pẽne: ſentia tã primis ꝙ̃ vltimis iungitur: ⁊ ob id μεσοζευγμα vocat: aut cum vno

¶ Diſiunctio. Titu. xxxii.

¶ Cum ad diuerſa verba verbum idem refertur diſiunctio eſt.

Diſiũctio †eſt cũ eorũ/de qb⁹ dicim⁹/aut vtrũq̃/aut vnũqđq̃ certo ꝯcludit ṽbo ſic. populus Rhomanus Numantiam deleuit: Carthaginem ſuſtulit: Corinthum diſiecit: Fregellas euertit: nihil Numãtinis vires corpis auxiliatę ſunt: nihil Carthaginẽſibus ſcientia rei militaris adiumẽto fuit: nihil Corĩthijs erudita calliditas ꝓſidij tulit: nihil Fregellanis moꝝ/ ⁊ ſermõis ſocietas opitulata eſt. Itẽ forme dignitas/aut morbo deflorẽſcit: aut vetuſtate extinguitur: Hic vtrũq̃

†Hec figura: eſt cum multa verba ponunt: quorum ſingula ſuum nomen ad quod referũtur habent διαλυτον dicta: que ſi milis illi quã paulo poſt diſſolutionẽ nominat.

et in ſuperiore exemplo/vnamquamq; rē certo ver-bo concludi videmus.

verbo ſenſus claudunt ꝛc. Ut nihil ne te nocturnū pſidium palatij nihil vrbis vigilie: nihil timor ppl̄i: nihil cōcurſus bonorū oīm nihil hic muniſſimus ſenatus habendi loc⁹: nihil horū ora vultuſq; mouerunt. Uno verbo concluſi mouerunt. indeq; ὑποζευγμα dr: ſed diſiūctio de qua agit̄ a grecis διεζευγμα vocat̄: aut vtroq; : aut vnū quod qui eorum que dicimus certo concludit verbo. Humili he trea exornationes cōueniūt figure ꝑcipue exordio: ꝛ narrationi: ſʒ in prima ꝯiūctio q̄ breuitati optiſſima eſt. Certo mēbro qr vnūqdq; mēbrū ſuū hʒ ꝟbū vt l ſequēti exēplo cognoſcit̄: qđ l demōſtratiuo gñe eſt. Nihil Numātinis. Ciuitas ē Hiſpanie Numātia l celtiberia: vt Strabo

Aſcenſius. ¶ Diſiunctio eſt cum vtrumq; (ſi duo ſunt) aut vnūquodq; (ſi plura ſunt) eorū de q̄bus dicim⁹. concluditur certo. i. proprio verbo: ſine coniunctione videlicet: ſic. Popul⁹ Rhomanus deleuit Numantiā vrbem hiſpanie: ſuſtulit. i. deleuit Carthaginē vrbē Aphrice: diſiecit Corinthum vrbē Achaie: in Iſthmo peloponēſiaco: euertit Fregellas vrbem Italie. Uires corporis nihil. i. in nullo ſunt auxiliate Numantinis. Scientia rei militaris nihil fuit adiumēto Carthaginēſibus. Calliditas erudita nihil preſidij. i. protectionis tulit. i. attulit Corinthijs. Societas morū ꝛ ſermonis qr latini quoq; ſunt nihil eſt opitulata. i. nullam opem tulit Fregellanis. Itē aliud exēplum. Dignitas. i. preſtātia forme. i. formoſitatis: aut defloreſcit. i. amittit florem ſuum morbo: aut extinguitur vetuſtate. i. ſenio. Nos videm⁹ hic. i. in poſteriore exemplo vbi duo tm̄ mēbra ſunt: vtrūq; concludi certo verbo: et in ſuperiore exemplo vbi multa erant membra: videmus vnamquamq; rem claudi certo verbo. De vſu huius dicet in adiunctione.

Numantia Celtiberia. ait: hec (Floro authore) q̄uis Carthaginis opib⁹ inferior: tm̄ virtute honore par fuit ſummumq; (ſi vere exiſtimes) Hiſpanie dec⁹: quippe ſine muro. ſine turribus: modice in edito tumulo apud flumen ſita: quatuor milibus Celtiberorū quadraginta miliū exercitū p annos. xiiij. ſola ſuſtinuit nec ſuſtinuit modo: ſed ſeuius aliquando pertulit pudendiſq; Romanos federibus affecit: preſſi deinde longa obſidione: et fame Numātini: cum nec erūpere: nec manū cōſerere liceret: ſeipſos peremerunt: et nullūde ſe hoſti gaudiū reliquerunt. De ſolo igitur nomine quartodecimo anno poſt Carthaginē deletam Scipio Emilian⁹ triūphauit. Nihil corpis vires Numantinis pfuiſſe ait: qm̄ ꝯtra ſolitiſſimi victi tm̄ ſunt. Nihil Carthaginēſibus ſciētia rei militaris maxime pſtiterunt Carthaginēſes ducco: vt Hānibal: Mago: Hanno. Nihil Corinthijs. C. Mummius qui a deuicta Achaia Achaicus cognominatus eſt. Corinthū. peloponeſi. Metropolim ex. S. C. diruit: qr Rhomanorū legati illic violati fuerant: cū aūt ſignis tabuliſq; Corinthios ſpoliaſſet: totāq; repleſſet Italiā: domū ſuam nihil contulit.

Corinthus. Erudita calliditas. Callidos legimus fuiſſe Corinthios: quales oēs ferme ſunt greci: ſed Corinthijs nihil contra Rhomanos innata calliditas pfuit. Morū ꝛ ſermonis ſocietas: quarum rerum ratio haberi ſolet nouimus item faciliꝰ reconciliari q̄ hi idē ſunt morib⁹ et ſermone: ſed nihil Fregellanos iuuerunt. Itē forme nō tm̄ diſiunctio fit cum plura membra ſuis verbis concludunt̄. ſicut in ſuperioribus apparet exēplis: ſed etiam cū vna ſola res p diſiunctiuā particulā duob⁹ verbis exprimitur. Hic in hoc exemplo. In ſuperiori: vt popul⁹ Rhomanus Numātiā deleuit ꝛc.

¶ Coniunctio. Titu. xxxiij.

†Cōiūctio: hec exornatio a grecis ζευγμα vocat̄: l q̄ vnū adi verbum plures ſnle referuntur quarū vnaqueq; deſideraret illō ſi ſole ponerentur.

Coniunctio† eſt cum interpoſitione verbi: et ſuperiores partes orationis comprehenduntur: et inferiores: hoc modo. Forme dignitas/aut morbo defloreſcit aut vetuſtate.

¶ Adiunctio. Titu. xxxiiij.

Adiunctio eſt cum verbum/quo res cōprehendit̄ non interponimus: ſed aut primum aut poſtremum collocamus. Primum hoc pacto. Defloreſcit forme dignitas aut morbo: aut vetuſtate. Poſtremum ſic. aut morbo/aut vetuſtate/forme dignitas defloreſcit. Ad vetuſtatem diſiunctio eſt appoſita. Quare rarius vtemur ea: ne ſatietatem pariat. Breuitatem parit coniunctio. Quare ſepius adhibenda eſt: hecq; tres exornationes de ſimplici genere manant.

Franciſcus. ¶ Coniunctio μεσοζευγμα cum verbum in medio partium orationis ponitur: vt exemplo patet.

Aſcenſius. ¶ Coniunctio eſt: cum. i. qñ: ꝛ. i. ſimul ſuperiores. i. anteriores partes orationis et inferiores. i. poſteriores ſeu ſequētes comprehēduntur. i. coniungunt̄: interpoſitione. i. p interpoſitionē ꝟbi hoc mō. Forme ꝛc. Ubi in dicēdo ꝟbū floreſcit in medio ponit̄: ſed grāmatice ſic cōſtruet̄. Dignitas forme defloreſcit: aut morbo aut vetuſtate.

Franciſcus. ¶ Adiunctio ὑποζευγμα vel προζευγμα qñ aut i pncipio aut i fine mēbri ꝟbū ponit̄. Ad feſtinitatē: nūc cui figure ꝯuemāt ꝛ cui orōnis parti ſupiores exornationes innuit ad feſtinitatē ex quo appet mediocri figure cōuenire. Ne ſatietatē pariat qđ l cibis ꝗʒ accidit: ꝯtuis ſuauib⁹ ſi crebrius vtamur: et in voluptatib⁹: quas vt ait Iuuenalis Commendat rarior vſus. Ad breuitatē ex quo innuitur narrationi cōgruere cuius eſt precipua virtus breuitas. De ſimplici genere eiuſdē ſunt gñis

Aſcenſius. ¶ Adiunctio eſt: cum. i. qñ: nos non interponim⁹ verbū quo res i. vtraq; particula cōprehēſibilis cōprehendit̄ ſed locam⁹ ſup. ipm aut primū aut poſtremū. Primū

ſup.locamus:hoc pacto. Deflorescit ⁊c. poſtremū ſup. locam⁹ ipm ſic. Aut morbo. Ubi ſciēs grammaticos vnū eſſe ordinē: qui oratori triplex eſt: nā verbū aut in principio aut in fine aut in medio pōt poni. Si in medio dr̄ cōiūctio: ſi in principio aut in fine dr̄ adiūctio: ſi in principio tūc dr̄ adiūctio verbi eo q̄ alia verba adiūgunt: ſi in fine: dr̄ adiunctio verbi eo q̄d ipm alijs adiūgit. Si vero nō ad vnum: ſed ad diuerſa verba referunt res tūc dr̄ diſiūctio: de quoꝝ triū colorū vſu dicit ſic. Diſiunctio eſt apposita .i. apte et conueniēs: ad feſtiuitatē ſeu venuſtatē .ſ. ſermonis: quare nos vtemur ea rari⁹ ne pariat ſatietatē: et ita nauſeā ſeu faſtidiū: q: res non neceſſaria crebu⁹ repetita cito nauſeam parit. Coniunctio parit breuitatē: eo q̄d duo vni verbo adherent. quare .i. qua de cauſa: ipſa ſup. eſt adhibenda ſepius idē quoq; facit adiunctio: q: totidem ſunt in eo quot in coniunctione verba: ſed ſolo ſitu differunt .i. Hecq; .i. he ⁊ tres exornationes vltimo loco poſite diſiunctio: coniunctio et adiunctio: manāt de verbo ſimplici .i. ſemel poſito: cum aliter fiat in ſequenti colore.

Conduplicatio. Titu. xxxv.

Conduplicatio eſt/ cū ratiōe amplificationis/ aut cōmiſerationis: eiuſdē vni⁹/ aut pluriū verborū iteratio: hoc modo. Tumult⁹. C. Gracchi/ tumult⁹ domeſticos/ ⁊ inteſtinos cōparauit. Itē. cōmot⁹ nō es: cū tibi pedes mater amplexaret: nō es cōmot⁹. Itē nūc ēt audes in horū cōſpectū venire ꝓditor pt̄rie/ ꝓditor inquā patrie venire audes in horū cōſpectū: Uehemēter auditorē cōmouet eiuſdē redintegratio verbi: et vulnus maius efficit in cōtrario cauſe: quaſi aliqd̄ telū ſepius perueniat in eandem partē corporis.

Franciſcus ¶ Conduplicatio ἀναδίπλωσις vel ἐπαναλῆψις grece dicitur. Que cū rōne amplificationis ⁊ cōmiſerationis idē verbum repetat: Grani figure iudiciali gn̄i. cōfirmationi ꝯfutationi ⁊ cōcluſiōi. in quib⁹ loci cōes tractari ſolēt ꝯuenire oſtēdit. Amplificationis: cum aduerſarij crimē amplificam⁹: ꝑ locos cōes: quib⁹ qualitas facti augeri ſolet. Cōmiſerationis: cum auditoris animum traducere ad cōmiſerationē tēdim⁹. Tumult⁹ in aliquē hoc dr̄: q̄ eas leges ferre velit quas C. Gracchus ferre tentauit. Unū verbū in hoc exemplo itꝰat ad maiorē vehemētiā ⁊ ad amplificationem pertinet. Itē cōmot⁹. hoc exēplū ad cōmiſerationem ſpectat: poteſt aūt in Catilinā dictū videri. Uehementer: vis oſtenditur exornationis. Et vuln⁹ ⁊c. Sic verbū ſepius repetitū magis cōmouet: ſicuti telum mai⁹ efficit vuln⁹: ſepi⁹ i eādem corpis partem cōiectum.

¶ Conduplicatio eſt iteratio .i. repetitio eiuſdē et vnius verbi: aut plurium verborum. cum ratione amplificationis ſcilicet faciende aut commiſerationis: hoc mō. Tumultus Caij Gracchi comparat aut comparauit. id eſt excitat aut excitauit tumultus domeſticos. id eſt inter eos qui ſunt in vna domo: et inteſtinos id eſt inter conciues qui ſunt in vna vrbe: vt inteſtina in vno ventre. Itē commotus non es (ſupp. inquam) commotus cum id eſt quando aut licet mater ſcilicet tua amplexaretur tibi pedes. Itē tu proditor patrie audes etiā nunc venire in conſpectū horum ſcz iudicū aut patrum conſcriptorū quos ꝓdidiſti: tu inquā proditor patrie audes venire in conſpectum horum. Deinde de vtilitate huius coloris dicit. Redintegratio .i. ex integro repetitio eiuſdem verbi: cōmouet vehemēter auditorē: et efficit vuln⁹ maius .i. quaſi refricat ⁊ innouat indignationē: in ꝯtrario cauſe .i. ad ei⁹ accuſationē ſi ſum⁹ accuſatores: aut defenſionē ſi defenſores: efficit dico mai⁹ vuln⁹ quaſi .i. perinde: ac ſi: aliqd̄ telū: perueniat ſepi⁹ in eādem partē corpis.

Interpretatio. Titu. xxxvi.

¶ Interpretatio eſt eiuſdē verbi ſub alijs verbis repetitio.

Interpretatio eſt/ que non iterans † idē redintegrat verbum: ſed id commutat/ quod poſitum eſt in alio verbo/ qd̄ idē valeat hoc modo. Rempublicam radicitus euertiſti ciuitatem funditus deieciſti: patrem nefarie verberaſti: parenti manus ſcelerate intuliſti. Neceſſe eſt eius qui audit/ animū commoueri: cum grauitas prioris dicti renouatur interpretatione verborum.

† Sic facit cōduplicatio qd̄ poſitū eſt .i. vocabulū ipm pꝰ dictū .ſ. dicēdo idē ꝑ alia vba ſicut Uerg. Prodimur atq; Italis longe diſiūgimur oris.

Franciſcus ¶ Interpretatio συνωνυμία vel ἑρμηνεία vocatur a grecis. Differt a ſuperiore: qm̄ illuc idē verbum iteratur: hic pro eo quod poſitū eſt: aliud ponitur qd̄ idem valet et quaſi illi⁹ eſt expoſitio. Grani admiſcetur figure et mediocri in dictali gn̄e hiſdē partib⁹ orōnis qbus cōduplicatio. Rēpublicam Exēplū eſt in iudiciali gn̄e. Accuſatur quiſpiam ꝙ rē publicā funditus euerterit: bis idē in eū dicit diuerſis verbis. Idem eſt rempublicā euertere ⁊ ciuitatem funditus deijcere. Itē patrē: aliud exēplū in eodē gn̄e. Neceſſe eſt: vis minuitur exornationis que priorum verboꝝ interpretatione aīm commouet auditorum.

Mancinus. ¶ Interpretatio eſt q̄ non redintegrat idē verbū iterans .i. iterando ipſum hoc eſt q̄ nō reponis idez verbū ſed cōmutat id qd̄ poſitū eſt alio verbo qd̄ valeat idē .i. loco ei⁹ ponit aliud verbū in voce: ſed idē in ſignificatiōe. hoc modo. Rēpu. ⁊c. Euertiſti radicit⁹ .i. fun[d]itus ſeu a fundamentis ita vt qd̄ infimum erat ſummum factum fuerit: id autem proprie eſt euertere: ſed vtitur metaphora ab arbore. Et tu eieciſti fundit⁹ .i. a fundamētis ciuitatē .i. vrbem: que fundamēta hꝫ: niſi dicat fundit⁹ .i. ab antiquiſſimis ciuib⁹: aut familijs incipiēdo: tūc etiā ⁊ ciuitas deijci poſſet: ſed q: vnū debēt ſignificare ambe particule dicā ciuitatē ꝑ repu. poſitam. Item aliud exemplū. Uerberaſti nefarie patrem: ⁊c.

tuliſti ſcelerate parenti.i.patri manus qđ idem ſignificat:ſed ſciemus nefarie ⁊ ſcelerate aut nomina eſſe vocatiui caſus ⁊ nunc ab illis incipiemus ordinem: aut aduerbia vt accepimus. Utilitatem huiꝰ coloris addens dicit. Neceſſe eſt animum eius qui audit commoueri:cum.ſ. quando grauitas prioris dicti renouatur interpretatione:id eſt expoſitione verborum.

Commutatio. Titu.xxviij.

Nō vt edas viuas: ſed edas:vt viuere poſſis.

†Lego poema loquēs pictura eſt: quāꝫ picturā tacitū poema eē dꝫ:ē enīꝫ mutua illa ꝯuerſio ſatis celebrata picturā eē mutū poema poe mā eē loqnē pictura3.

Commutatio eſt:cū due ſnīe iter ſe diſcrepantes ex trāſitione ita efferuntur a priore/vt poſterior cōtraria priori proficiſcatur:hoc modo. Eſſe oportet vt viuas:non viuere vt edas. Item. Ea re poemata non facio:qꝛ cuiuſmodi volo nō poſſum:cuiuſmodi poſſuꝫ/nolo. Itē. Que de illo dicuntur:dici non poſſunt:que dici poſſunt/ non dicūtur. Item. Poema † loquēs pictura eſt:tacitum poema pictura debet eſſe. Itē. Si ſtultus es/ ea re taces:non tamen ſi taces/ea re ſtultus es. Non poteſt dici ꝙ commode fiat:cū contrarie ſententie tranſlatione:verba quoqꝫ conuertātur. Plura ſub iecimus exempla:vt quoniaꝫ difficile eſt hoc genus exornationis inuentu:lucidum eſſet:vt cū bene eēt intellectum/facilius in dicēdo inueniretur.

Aſcenſius. ¶Cōmutatio eſt cū.i.qñ due ſnīe diſcrepātes.i.diuerſa ſonantes inter ſe efferunt.ſ.ipe ſnīe ita ex tranſitione.ſ. de vna ad alteram.i.ex cōmutatione vt ſnīa poſterior contraria priori:proficiſcatur .i.oriat a priore:hoc modo. Oportet eſſe.i.mādncare vt viuas:non ſcꝫ oportet viuere vt edas.i.propter gule delectationē:⁊ eſt dictum Socratis. Item poema ⁊c. dictum Platonis. Dici non poſſunt.ſ.vere aut licite:ſi tamen dicuntur dici poſſunt:vnde poſſe pro licere hic accipit. Pictura debet eſſe:id eſt ita artificioſe facta vt tacite res geſtas doceat:⁊ laudet:vt de illa de qua Maro. En Priamus ſunt hic etiam ſua premia laudi. Si ſtultus es taces ea re.i.propterea ꝙ ſtultus es de rebus ſubtilibus nihil dicere ſcis:⁊ ideo ſtulti in conſilio prudentium ſemper tacere cogunt:prudentes interdū tacere pnt. Nō pōt dici:ꝙ.i.quātū cōmode.i.vtiliter fiat cum.i.qñ trāſlatiōe.i.per trāſlationē ſnīe contrarie:dꝫ.i.verba etiā ꝯuertant.i. cōmutentur. Nos ſubiecimus plura.i.aliquātulū multa exēpla vt qm hoc genꝰ exornatiōis eſt difficile inētu.i. vt inueniat:ipm eſſe dilucidū:vt cū eſſet bñ intellectū:inuenireť faciliꝰ in dicendo.i.orando in veris cauſis.

Franciſcus ¶Cōmutatio: a grecis αντιμεταβολὴ vocatur. Quoniam contraria verba contrariis refringunt κλάω autem frango eſt: vel antimetaboλὴ nominatur. Eſt autem huiuſmodi: vna multorum ſententia plus valet:ꝙ multe vnius:qꝛ ſi multi ſunt: qui idem ſentiant: plus valere debet ꝙ ſi vnus multa ſentiat. Cum non nihil habeat feſtiuitatiſ hec exornatio. Mediocri ⁊ humili figure conuenit. Demonſtratiuo generi precipue rariſſime narrationi inſeritur. Confirmationi et confutationi ſepiſſime Eſſe oportet. Exemplum eſt in quo prior ſententie poſterior contraria eſt. Item ea re. Aliud exemplum. Plato in prima etate ſtudioſus admoduꝫ poetice fuit. Statuit auteꝫ nihil verſibus ſcribere: niſi aut equaret aut anteiret Homerum:ſed neutrum potuit Uerba mutantur in hoc exēplo:nō ſolum ſnīa:nolo: volo : nō poſſuꝫ-poſſuꝫ:itē poema: hoc differt inter poema ⁊ picturā:qꝛ poema loquiť vt Ouidius aliorū poetarū:pictura muta eſt. In vtroqꝫ fictio eſt ⁊ Horatiꝰ ait i arte poetica. ꝙꝙ in re diuerſa: vt pictura poeſis erit. Si ſtultꝰ es. Qui ſtultus ē tacere ſolet:qꝛ loqꝫ neſcit: nō tñ ois q̄ tacet ſtultus eſt. Nō poteſt ⁊c. Fatenduꝫ eſt inquit cōmode fieri:cū ⁊ ſnīe:⁊ verba cōmutādentur. Plura ſubiecimus: docet cur multis exemplis vſus ſit.

¶Permiſſio. Titu.xxxviij.

Permiſſio eſt/cū oñdimꝰ in dicēdo nos aliquā rē totā tradere/ ⁊ cōcedere alicuiꝰ volūtati:ſic. Quoniā omnibus rebus ſurreptis ſolum mihi ſupereſt animꝰ/et corpus: hec ipſa (de multis que mihi ſola relicta ſūt) vobis/⁊ veſtre cōdono poteſtati. Uos me quo pacto vobis videť/ vtamini:atqꝫ abutamini/licebit impune:in me qđ libet ſtatuite:dicite:atqꝫ obtēperabo. Hoc genꝰ tametſi aľs quoqꝫ nōnūꝙ tractādū eſt:tamen ad miaꝫ cōmouendam vehementiſſime eſt accōmodatum.

Hoc genus.ſ.exornationis:tametſi.i.ꝙꝙ eſt tractandum.i. vſurpanduꝫ nonnunꝙ.i.interdum aliās in alijs rebus:tamen eſt accommodatum vehementiſſime ad miſericordiam commouendam.

Franciſcus ¶Permiſſio παρέσχησις grece vocat. Graui figure hoc exornatio cōnēit ⁊ iudiciali gñi pcipue. Cōcluſiōis aūt pene ppria eſt:i q̄ cōmouere ꝯmiſeratione ſtudemꝰ:adhibetur ⁊ confirmationi nōnūꝙ qm olbꝰ ⁊c. Uerba ſunt alicuiꝰ rei qui in cauſe ſue peroratione ſe iudicū pmittit poteſtati:potuit his verbis Cic. vti cū in exiliuꝫ mitteretur. Utamini recte. Abutamini male. Hoc genꝰ:pcipue cōcluſioni hāc exornationē ꝯuenire dicit ꝙuis aliis quoqꝫ partibꝰ orationis nonnūꝙ adiungatur.

¶Permiſſio eſt cū.i.qñ oñdimꝰ i dicēdo.i.orādo nos tradere ⁊ cōcedere volūtati alicuius aliquaꝫ rem totā:ſic. Exemplum noiſ eſt

Aſcenſius ¶Dubitatio, ἀπορία grece dr: fit duobꝰ modis: aut cū q̄rit orator

¶Dubitatio. Titu.xxxix.

vtrū potius de duob⁹ dicat: aut q̄d potiſſimū de plurib⁹. Judiciali ꝛ deliberatiuo gñi graui figure cōfirmationi: ꝛ cōfutationi cōuenit. Obfuit. Exēplū eſt in deliberatiuo gñe: ꝛ eſt de duobus dubitatio. Itē hic querit q̄d potiſſimū dicat. Naʒ quo te adeo ſceleſtus es: vt q̄ nomine debeas appellari non ſatis ſcitur.

Dubitatio eſt cū q̄rere videt̄ orator/ vtruʒ de duobus potius: aut quid de pluribus potiſſimum dicat: hoc modo. Obfuit eo tempore plurimū reip. conſulum ſiue ſtultitiam ſiue malitiaʒ dicere oportet: ſiue vtrūq̄. Itē. tu iſtud auſus es dicere: homo omniū mortaliuʒ. Nā quo te digno moribus tuis appellem nomine?

Aſcenſius. Utrum et quid.

¶ Dubitatio eſt cū orator videt̄ q̄rere: vtrū de duobus dicat potius: aut q̄d de plurib⁹ dicat potiſſimum: hoc modo. Ex hac deſcriptione potuit Ualla elicere differentiam de vter ꝛ quid ꝛ de potius ꝛ potiſſimum hoc eſt de comparatiuo ꝛ ſuperlatiuo partitiue tentis: qui hoc exemplum ad aliā elegātiam citat quod ſi cōſtruēdū docet aut ſtultitia conſulum: aut malicia aut potius vtrūq̄ obfuit plurimum eo tpe reip. ſiue illud factū conſulū dicere opʒ ſtultitiā ſiue maliciam: ſiue potius vtrūq̄: vel ſic: Obfuit plurimum reip. eo tempre conſulum factum ſiue illud maliciā ſiue ſtultitiā eorū ſiue vtrumq̄ dicere opʒ. Hec ille li. iij. vbi docet deeſſe ſuppoſitum qꝛ verbū dicere opʒ qđ interiectū eſt: de nō mutanit in actm̄. Nā ſine eo dixiſſet. Obfuit plurimū eo tpe reip. cōſulū ſiue ſtultitia ſiue malitia ſiue potius vtrūq̄ ꝛc. Hō omniū mortaliū: apoſiopeſis eſt: nā reticet̄ eo qđ nō occurrant ſatis digna: qđ indicans ait. Nā quo ꝛc. Ubi q̄dam legūt q̄ro quonā ſʒ ſic nō legit Frā. nec ſic legendū putet̄: cū geſtu potius ꝛ particula nā ſe q̄rere indicet: q̄ꝫ ꝓfiteat̄: ſicut ille. In medio duo ſigna: conō: ꝛ q̄ ſuit alter ꝛc.

Franciſcus

¶ Expeditio ἀπόφασις grece nominatur. Sufficiens partiuʒ enumeratio a dialecticis vocatur. Differt a ſubiectione: qꝛ illic multis propoſitis oīa tollūtur: hic multis cōnumeratis cetera tollunt̄: vnū probabile dūtaxat relinquitur iudiciali generi: graui figure: confirmationi ꝛ confutationi adhibetur. Neceſſe eſt. Exemplum eſt in coniecturali cā ī quo multis enumeratis cetera tollunt̄: ꝛ vnū tm̄ ꝓbabile relinq̄t̄. Uacuū a nemine poſſeſſum. Aut vſu vſucapione ꝛ ꝑſcriptiōe: q̄b⁹ res a nobis vendicant̄. Tuū etiā ꝛc. Nā ſi ego poſſedi: tunʒ vſu facere nō potuiſti. Mea pecunia: fundū dixit: nunc pecuniā vocat: cui⁹ noīe nō ſignatur tm̄ nūmi: ſʒ oīs ſubſtātia apud maiores nſos ꝯtinebat̄. Ui ergo dēiciendus eoꝶ qm̄ vi me de meo fūdo eiecerit. dici hec a Lucio Cecinna ī Ebutiū potuiſſent: a quo fūdo eiect⁹ fuit hec exornatio: docet exornatiōes ꝓpetrare. Nō erit tanq̄ꝫ ī pleriſq̄ qꝛ refelli pleraq̄ argumentatio facile pōt. cuius ī expoſitione cū res oēs collegiſſemus oſtenderim⁹ aliquā rē idoneaʒ preterimus: ſicut li. ij. oſtēſuʒ eſt.

¶ Expeditio. Titu. xl.

Expeditio eſt/ cū rōnib⁹ cōplurib⁹ enūeratis/ q̄b⁹ aliq̄ res aut fieri/ aut nō fieri potuerit/ cetere tollunt̄: vna relinquit̄: quā nos intendimus: hoc modo. Neceſſe eſt cū ꝯſtet iſtū noſtrū fundū fuiſſe oñdas te/ aut vacuū † poſſediſſe aut vſu tuū feciſſe/ aut emiſſe: aut hr̄ditate tibi veniſſe. Uacuū cū ego adeſſeʒ/ poſſidere nō potuiſti: tuū ēt nūc vſu feciſſe nō potes: ēptio nulla ꝓfert̄: hr̄ditate tibi: me viuo/ mea pecunia venire nō potuit. Relinquit̄ ergo/ vt me vi de meo fūdo deieceris. Hec exornatio plurimū iuuabit cōiecturales argumētatiōes sed non erit tanq̄ꝫ in pleriſq̄/ vt cuʒ velimus/ ea poſſimus vti: nam facere id non poterimus: niſi nobis ipſa negotij natura dabit facultatem.

Cetere melius quam certe.

† Uacuas res poſſideri dicimus: cum ea poſſidemus: q̄ nullū prius poſſidētem hēbant: vñ eſt apđ Tulliū de aliq̄bus populis venerūt in vacua.

¶ Expeditio eſt: cū i. q̄ñ: cōplurib⁹ rōnib⁹ enumeratis q̄b⁹ aliqua res potuerit fieri aut non fieri: cetere. ſ. rōnes. i. quedam: tolluntur. i. amouentur et improbantur: vna. ſ. quam nos intendimus. i. nobis conſtituimus probandam relinquitur: vbi intendimus accepit in eā ſignificationē ī quā fere capit̄ iētio a vulgarib⁹. Exēplum notuʒ eſt. Aut vſu. i. vſucapione. Sed nō erit tāq̄ꝫ ī pleriſq̄. i. nō eſt talis vt vſui ſit in cōplurimis cauſis: vt poſſim⁹ ea vti q̄ñ velim⁹. Nam ꝛc.

Aſcenſius Ordo.

Franciſcus

¶ Diſſolutio: διάλυτον greci vocant: differt ab articulo: illic eniʒ ſingula verba interuallis diſtinguunt̄ ceſa oratione hic vo nō verba ſed partes: ꝛ mēbra ſeparatim et ſine ꝯiunctionib⁹ efferuntur. In oī vtimur figura: in omni gñe: ſʒ iudiciali ꝑcipue oībus ꝯueniꝫ ꝑtib⁹ orōnis: ſʒ ī primis narrandi. Here mortē. Exēplū ē ī gñe deliberatiuo. Suadet̄ ei cuipiā vt hec oīa faciat. Deſcēde. Aliđ exēplū ꝛ rōm ī deliberatiuo gñe: ſuadet̄ enī ei q̄ crimīs alicui⁹ ſimulat̄: vt nihil vereat̄: ſʒ dei vltro opam vt reꝫ q̄ mō geſta ſit pateat vt innocens eſſe ipſa cognoſcatur ꝯ ſilio adverſariorum etiam verba

¶ Diſſolutio. Titu. xlj.

¶ Diſſolutio eſt pluriū ſententiarū ſine aliqua ꝯiūctiōe ordinatio.

Diſſolutio eſt/ q̄ ꝯiūctionib⁹ v̄borū e medio ſublatis ꝑtib⁹ ſeꝑatis effert̄: hoc modo. Here morē pareti: parce cognatis: obſeq̄re amicis: obtēpera legib⁹. Itē. deſcende in integrā defenſionē: noli q̄cq̄ꝫ recuſare: da ſeruos ī q̄ſtiones: ſtude verū īuenire. Hoc gen⁹ ꝛ acrimoniā hʒ: et vehemētiſſimum eſt: et ad breuitatē accōmodatuʒ.

Aſcenſius ¶ Diſſolutio eſt que coniunctionibus ſublatis. i. ſubtractis e medio verborum efficitur partibus ſeparatis. i. diſſolutis hoc modo. Exempla patent. In queſtiones. i. torturam.

Queſtio. poſſint eſſe qui dicant: ſi inocens es: vt dicis deſcēdere. In integrā q̄ſtionē: que libera tibi eſt anteq̄ dānerís: qđ erit: ſi te nō defenderis. Integrū nobis dicit eſſe: aliquid: qđ liberū eſt: vt facere poſſimꝰ: vel cōtra. Da ſeruos in q̄ſtionem: liberi homines apud veteres Romanos ex lege torqueri nō poterāt: ſerui pro illis torquebant: multi authores precipue Val. maximꝰ. Queſtionē tormēta: qđ ſequit pro eo ponit qđ p̄cedit: queſtio enī p̄cedit tormēta: hoc eſt interrogatio diligēs. Hoc genus hinc apparet precipue iudiciali gñi cōuenire. Franci:

¶ Preciſio. Titu. xlij.

PReciſio ē / cū dict̄ q̄buſdā reliquū qđ ceptū eſt dici / relinquit īchoatū ſic. Mihi tecū p̄certatio nō ē: idcꝙ pop. Rho. me: nolo dicere: ne cui forte arrogās videar: te āt ſepe ignominia dignū putauit. Itē. Tu iſtud nūc audes dicere: q nuper aliene domui: nō auſim dicere: ne cū te digna dixero / me indignum cuipiā dixiſſe videar. Hic atrocior tacita ſuſpitio / q̄ diſerta explanatio facta eſt.

Aſcenſius. Ordo. ¶ Preciſio eſt cū. i. poſtq̄ quibuſdam dictis: id quedam dicta ſunt reliquum quod ceptum: ideſt inceptum: eſt dici: relinquitur inchoatum. i. non perficitur: et dicitur apoſiopeſis. Precertatio ideſt prior certatio licet enim defenſio vni cuiꝙ conuenit decenter: tamen oppugnatio humilioris non eſt decora: precertatio ergo non eſt mihi tecum: ideo ꝙ populus Romanꝰ me (volebat dicere ſummo honore dignū cenſuit: aut prudētē aut virū digniſſimū eſtimet aut quid ſimile: ſed reticens dicit) nolo dicere. Aliene domui ſup. tantam iniuriam intuliſti aut tantū vitiū obtuliſti. Hic ideſt in his exemplis et tis vtilitatem exornationis huius commendat.

¶ Preciſio. Alibi reticentiā hāc exornationem appellauit, Cice. Celſus obticentiam nonnulli interruptionem ἀποσιώπησις grece dicitur. Aliquid oſtendit affectꝰ vel ire: vt ait Quin. Sicut apud Verg. Quos ego: ſed motos preſtat componere fluctus. Vel ſolitudinis & quaſi religionis: vt Anhurꝰ ille legis quā Clodiꝰ a ſe inuētā gliat mētionē facere auſus eſſet viuo Milone: nō dicā pſule. nō audeo totū dicere. Vbi verba decēter pudoris gratia ſubtrahūtur: vt nouimus & q̄ te mānerſis mētibus hirds ἀποσιώπησιν non putat eē. Quin. cū illa q̄d taceat i certū ſit: aut certe longiore ſermone explicari oporteat: i hmōi ꝟo orōnibꝰ verbū etiā manifeſtū deſideretur. Cōuenit graui figure: iudiciali generi: rep̄rehēſiōi: & cōfutationi precipue: p̄cidūt enī illic orō vt maior in aduerſarios inuidia excitet. Reliquū: qđ decēdū ſupeſt. Mihi &c. Exēplū eſt: & ſenſus: nolo tecū certare: nā mihi ad dedecus accederet: me enī ppls romanꝰ honore te dedecore affecit. Quod ppls Romanus me voluit dicere ſepe ornauit: ſed reticuit. Itē aliud exemplū in quo per interruptionem crimina aduerſarij cogitāda aduerſarijs relinquunt. Nō auſim dicere: adeo turpe facinus eſt. Aliene domui inſidiatus es: ſtuprū commiſiſti. Hic vis exprimitur coloris diſerta expreſſa.

¶ Concluſio. Titu. xliij.

¶ Concluſio eſt alteris alterorum cauſam ingerere.

COncluſio eſt / que breui argumentatiōe ex his / que ante dicta ſūt: aut facta: cōficit quod neceſſario ꝯſequit hoc mō: ꝙ ſi Danais datum erat oraculū / nō poſſe capi Troiā ſine Philoctete † ſagittis: he autē nihil alud fecerunt: niſi Alexandrū perculerunt: hunc extinguere id nimirū fuit capi troiā. ¶ Reſtāt etiā decē exornationes verborū: quas iccirco vage nō diſperſimꝰ ſed a ſuperioribus ſeparauimus: ꝙ omēs ī vno genere poſite ſūt: nā eorū omniū hoc propriū eſt: vt ab vſitata verborum poteſtate recedatur: atꝙ in aliā rationem cum quadā venuſtate oratio conferatur.

† philoctetes ſocius Herculis: cuius hiſtoriam tangit Vergilius. Parua philoctete ſubnixa Petilia muro. † philoctetes q̄ſi amoris poſſeſſor: Propertiꝰ. Tarda Philoctete ſanauit crura machaō.

¶ Concluſio eſt que conficit. i. infert: breui argumentatione ex his que dicta aut facta ſunt ante: id quod conſequitur neceſſario: hoc modo. Quod ſi oraculum i. vaticinium quod orantibus dari ſolebat (Vnde illud enei. vi. ceſſas in vota preceſq̄: eſt) erat datum. ſ. ab Apolline Danais i. grecis. Troiam non poſſe capi: ſine ſagittis philoctete. i. illi ab Herculo legatis: autē pro ſed: he ſcilicet ſagitte

Franciſcus Oraculum de troie captione. ¶ Concluſio ἐπίλογος grece vocatur: in omni figura: in omni genere vtimur ex partibus orationis: in confirmatione: & confutatione tantum Quod ſi danais: eſt qui probare nititur mortem Paridis cauſam extitiſſe: vt troia caperet: et ſic intendit: datum erat oraculum grecis ſine Philoctete ſagittis capi Troiam nō poſſe ſed ſagittis illis Paris occiſus eſt actū aliud nihil eſt deinde concludit: ſi oraculum non poſſe capi Troiam ſine Philoctete, ſagittis reſpōderat: & ſagitte ille nihil aliud egerūt: q̄ ꝙ Paridem occiderunt ſequitur Paris morte capiā eſſe Troiā: & eo viuo capi nō potuiſſe. Philoctetes autem Peantis filiꝰ fuit Herculis comes: & ſagittādi peritus: vt Home. ait: hunc in oeta moriens Hercules ſagittarum ſuarum heredē reliquit: que hydre lernee veneno tincte erāt. Iurare vero prius cōpulit ne cui corporis ſui reliquias indicaret: cum autem reſpōſum eſſet grecis Herculis ſagittis ad Troie expugnationem opus eſſe: & mortuum eſſe confeſſus eſt: & pede locum ſepulture percuſſit verbis indicare nolens: profiſceſcti deinde ad Tro- Philoctetes.

lanum bellum in pedem quo tu- miſum tenigerat caſu ſagitta ce- cidit: ec vuln⁹ fecit quo vſq; adeo putrefactus pes eſt: vt ferre puto rem greci non poſſent diu quidē pro oraculi neceſſitate tolerarūt in Lemnū tandem inſulam pro- ductum reliquerūt ſublatis Her culis ſagit; . ſanatū poſtea ferūt a machaone & Podalyrio Aeſcu- lapy filijs: in patriā redire contē- ciusꝰ (legendum credam eſſe) nihil fecerunt aliud: q̄ perculerūt. i. perculſerunt & occiderunt Alexandrum qui dictus eſt paris: extin- guere hunc ſcilicet Alexandrum: id (vacat id . ſed ornatum auget) fuit mirum id eſt haud dubie Troiam capi. ¶ Reſtant ideſt reli- que ſunt etiam decem exornationes verborum . quas nos non di- ſperſimus vage. i. in varia loca ſine delectu: ſed ſeparauimus a ſu- perioribus: iccircoq; omnes iſunt. poſite in vno genere . Nam hoc eſt proprium eorum omnium: vt recedatur. i. in eis: ab viſitata. i. con ſueta poteſtate verborum atq; oratio conferatur in aliam rationē cum quadam venuſtate.

pſiſſe: in Calabriam veniſſe: atq; illic Petiliam paruam vrbem edificaſſe. ¶ Reſtant decem ſequun- tur verbi exornationes: quas ideo ſeorſum ab alijs collegiſſe: et vno in loco poſuiſſe dicit Cicero: quo

Petilia. niam ſub vno ſunt genere tranſlatione ſcilicet vel abuſione: nam a proprio vocabulo in omnibꝰ diſ- cedimus: & aliud non proprium pro eo ponimus: hoc autem tunc potiſſimum facimus cum aut non placet: aut nō inuenitur proprium. Uno genere: tranſlatione vel abuſione. poteſtate que eſt propri-

Franciſcus eius rei de qua loquimur. Cum quadam venuſtate: vt congrua ſit abuſio & rei conueniēs tranſlatio: non dura omnino aut aliena: vt ſupra dictum eſt.

¶ Nominatio ὀνοματοποιία gre ce vocatur: ea vtimur: quando res incidit: que nomen proprium nō habet: vel ſi habet non ſatis ido- neum videtur eſſe. Ci. hanc exor- nationem bifariā diuidit: in imi

Onomato- peia. tationē & ſignificationē. Quinti. ὀνοματοποιίαν fictionē dicit eſſe nois: & a grecis inter maximas ha bitā virtutes: nobis vo vix pmit- ti. Aut imitatiōis cū illis vtimur verbis: que [greek] vocāt: que ex vocibus in vſum recepta quo cūq; mō declināt cū. ſ. de ioui imi tatiōe voces hūc: vt vagire. Stra bo ad cōfingēda cognata rebus noia grecos, dicit ingenioſos eſſe: vbi docet qd barbarꝰ ſit: & vñ dica tur. Rudere exēpla ſunt ir irratio nis: ē aūt a ſinorū rudere: vagire īfantiū: mugire boū. murmurare riuorū: ſibilare ſerpentū. Aut ſi gnificāde rei gr̄a cū vocabulo vti mur trāſlato: quo melius rem ali quam exprimamus vt exēplo p̄z fragor fractarū rerū ſonitus dicit̄ hoc p̄ ſtrepitu: et tumultu accipi- tur: eo igitur cū vtimur: ſignificā de rei cā vtimur vt nimiū exp̄ma mus ſtrepitū & tumultū. Hoc ge- nere: raro vtēdū dicit hoc genere & rationē ſubijcit: qm̄ faſtidiū af- fert auditoribꝰ: & ſi hoc colore ora tor crebro vtat̄ cōmode ſuo loco.

¶ Nominatio grauis. Titu. xliiij.

¶ Ad hoc eſt illud Platonis in tymeo oportet cognatos rebus de quibus loquimur eſſe ſermones.

DE quibꝰ exornatiōibꝰ noīatio† eſt prīa q̄ nos admonet: vt cui rei nomen aut nō ſit: aut ſatis idoneū nō ſit: eā noſmet ido neo vbo noīemꝰ: aut imitatiōis/ aut ſignificatiōis cauſa. Imitatiōis/ hoc mō. Et maiores rudere: va- gire: murmurare: & ſibilare appellauerūt. Significā de rei cauſa: ſic. Poſtq̄ iſte in rēpub. fecit īpetū: fra gor ciuitatis in primis eſt auditꝰ. Hoc gn̄e raro eſt vtēdum: ne noui verbi aſſiduitas odiū pariat: ſed ſi cōmode quis ea vtatur: et raro non modo nō offen det nouitate etiam/ ſed exornabit orationem.

† De hac exornatiōe inq̄t Quin. Onomato peia q̄dē eſt fictio nois greci inter maximas ha bita virtutes: nobis vix p mittit: & ſūt plurima ita poſita ab his q̄ ſermo nē primo fe cerūt aptan tes affecti- bus vocem: nā mugiꝰ: et ſibilus et deinde iāq̄ murmur in de venerūt cōſūpta ſūt oia nihil ge nerare au- demus ipſi cum multa cottidie ab antiq̄s ficta moriantur. Alcenſius. Ordo.

¶ De quibꝰ. ſ. decem exornationibus nominatio. ſ. grauis eſt pri- ma: que admonet. noſmet vt nominemus idoneo verbo. i. vocabu- lo eam ſup. rem cui rei nomen aut non. i. nullum ſit: aut ſatis ido- neum nō ſit: nominemꝰ inquit cauſa aut imitationis. i. nature: aut ſignificationis. i. ſignificande rei gratia. Imitationis; ſup. cā maio res. patres Romani appellauerūt. i. impoſuerūt: rebus has voces: ru dere qđ aſinorū ſonum imitatur: vagire qđ infantium: murmura re qđ aquarū: & ſibilare qđ venti & ſibilantiū imitatur ſonum. Cau- ſa rei ſignificande ſup. appellauerunt: aut nominamus ſic. Poſtq̄ iſte. ſ. vilis & contemnendusꝰ fecit impetum in remp. fragor ciuitatis eſt auditus in primis: vbi per fragorem ſig nificatur vehementia obſtrepentium. Cetera patent.

Franciſcus Antonoma ſia. ¶ Pronominatio: ἀντονομασία greci vocant: hec epithetō quod noſtri appoſitū notāt: p nomine proprio ponit: & poetis freqnētiſ- ſima eſt: oratoribꝰ rarus eius eſt vſus nonnullus th̄. Nam vt Titi dem & Pelidē non dixerūt: ita im pium et parricidā: euerſorē quoq; Carthaginis & Numantie p Sci pione: & Romane eloquētie prin- cipem pro Ci. poſuerūt. Cōuenit hec exornatio tribꝰ figuris: ſz pre cipue graui. tribus generibus: ſz precipue iudiciali: ex partibus ora tionis cōfirmationi & cōfutationi Cognole vt ſi Aphricanū dicas p Scipiōe. Id qđ ſuo &c. Pōt qui

¶ Pronominatio. Titu. xlv.

¶ Si dam̄ quē reprobā dicere volumꝰ appellamus pnoīatio eſt.

PRonominatio eſt/ q̄ ſicut i cognomine quodā extraneo demōſtrat id quod ſuo nomine non poſſit appellari. Ut ſi quis dum loquitur de gracchis: at non Aphricani ne- potes īquit: iſtiuſmodi fuerunt. Item ſi quis de ad uerſario dicat. Uidete nūc īquit iudices: queadmo dū Plagioſippꝰ iſte me tractarit: hoc pacto nō im-

ornate poterimus:⁊ in laudando/⁊ ledendo in cor-
pore:aut animo/aut extraneis rebus dicere:ſicuti
cognomen qđ pro certo nomine collocemus.

Aſcenſius. Orde.

¶Pronominatio.i.antonomaſia:eſt que demōſtrat ſicut quodam cognomine extraneo:id qđ nō poſſit appellari:ſuo.i.ꝓprio nōie:vt ſi quis loquit̃ de Gracchis:qui qđ ob ſeditionē ceſi ſunt nō videnẗ nominãdi indī:at nepotes Aphricani ⁊c.Cetera declarat Frãciſc⁹.

exemplū in quo pro nomine proprio qđ non placet illud ponit̃ qđ placet:vt ſi quis de aduerſario cū quo litigat:videte dicat iudices quẽ ad.Plagioſip.me tractauit.Nothū ſignare volẽs ⁊ quaſi belluā.

Plagioſippus. Nothus.

Nam plagioſippus equus eſt nothus materno vel paterno genere ignobilis:obliquẽ natus. Nam πλαγιος obliquum:ιππος equum ſignificat:vt Verg.de equis ait regis latini:ſuppoſita de matre nothos.Dicitur nothus:non legitimus.latini rei nomen nō habẽt author.Quin.Hoc pacto:vim oſtendit exornationis per quam dicit laudari vel vituperari quempiā poſſe:a rebus animi corporis ⁊ externis vt de plagioſippo:nam ad extraneā rem pertinet:videlicet ad genus. Sicuti cognomen etiā ſi cognomen non ſit:vt plagioſippus:impius parricida:ſacrilegus. Hec enim omnia antonomaſiā faciunt.Si a proprio nomine diuiſa fuerint.

¶Denominatio. Titu.xlvj.

¶Cum aliquid per ſuum ſimile intelligamus denominationis vſum capimus.

DEnominatio eſt/que a propinquis/et finitimis rebus trahit orationem:qua poſſit itelligi res/que nō ſuo vocabulo ſit appellata. Iſta aut ab inuẽtore conficit̃:vt ſi de Tarpeio loquens eū capitolinū nominet. Aut ab inuẽto:vt ſi qs pro libero vinū/pro Cerere frugẽ appellet. Aut ab iſtrumẽto dn̄m:vt ſi qs Macedonas appellarit:hoc mō. Nō tā cito Sariſſe Grecia potite ſunt:aut idẽ Gallos† ſignificās/dicat:nec tamen facile ex italia armatura trāſalpina depulſa eſt. Aut id qđ ſit ab eo qui facit/ vt ſi quis cū bello velit oſtẽdere aliqđ quempiā feciſſe/dicat. Mars iſtud neceſſario te facere coegit: aut ſi qđ facit/ab eo qđ ſit:vt cū deſidioſam artẽ dicemus:q̄ deſidioſos facit:⁊ frigus pigrum:q̄ pigros facit. Ab eo qđ cōtinet id quod continet̃:hoc modo denoīabit̃. Armis Italia nō pōt vinci:nec Grecia diſciplinis. Nā hic pro grecis/⁊ Italis:que cōtinẽt notata ſunt. Ab eo qđ contineat̃ id qđ cōtinet:vt ſi qs aurū/vel argẽtū/aut ebur noiet:cū diuitias velit noīare. Harū oīm denoīationū magis in ꝑcipiẽdo diuiſio/ꝗ̄ in inquirẽdo difficilis inuẽtio eſt:ideo ꝙ plena cōſuetudo eſt/nō modo poetarum/⁊ oratoꝝ: ſed etiā cottidiani ſermonis hmōi denoīationum.

† Mutilata eſt lectio niſi addas:ſi quis vt ſit: ſi qs ď Tarpeio loquēs eū Capitolinū noiet.

† Galli a colore lacteo dicti:vt La ctantius in iij. ad Probū volumine Galli inquit antiquit⁹ a candore corporis Galate nuncupabātur:et Sibylla ſic eos appellat:qđ ſignificare voluit poeta cū ait Tuꝫ lactea colla auro innectunt: cū poſſit dicere candida.

¶Denominatio.i.metonomya eſt que trahit orationē.i.denominationē a rebus propinquis ⁊ finitimis:qua ſcꝫ oratione:res poſſit intelligi:que ſcilꝫ res ſit appellata:non ſuo.i.improprio vocabulo. Oſtendit autem dilucide ſatis eius ſpecies.

¶Denominatio μετονυμιαν greci vocant. Trāſlationi ſubijcere videtur. Quin.denominatio appellat̃ ꝙ de ꝓpinquo noīe luminꝫ: ſicuti foderet calcatib⁹ armos.i.ilia.Jicin ⁊ nūc ille paris:hoc eſt eneas. Magis poetis ꝗ̄ oratoribus cōceſſa eſt. Qua in omni virimur figura:in oī genere:in omni parte orōnis. Multis ſit modis quos Cice.exeqt̃. Propinqs etiā ſi eedē nō ſint:vt paris ꝓ Enea. Finitimis:cōiūctis ⁊ q̄ eedē ſunt vt ſi qs puppim ꝓ naui. Mucronē ꝓ gladio:tectū ꝓ domo ponat. Nō ſuo:nō ꝓprio ⁊ q̄ naturalr̄ ſignificat. Ab inuẽtore:cū inuẽtor ponit̃ pro re inuẽta:aut cōtra. Ut qs ⁊c. Exẽplū eſt. Tarpei⁹ mōs a virgine veſtali Tarpeia dict⁹ eſt: q̄ ibi a ſabinis necata ſuit antea Saturni⁹ eſt vocat⁹:ſed cū fundamẽta edis Jouis illic effoderẽtur:humanū caput inuentū eſt:q̄ inuenit nomẽ mōti dedit:⁊ capitoliū appellatum. Si qs ergo Tarpeium ſignificare volẽs capitoliñū dicat ab inuẽtore denoiationẽ faciet:ꝓ Baccho vinū fabule dicūt Bacchū vini vſum ꝓbuiſſe mortalib⁹:⁊ vites plātare docuiſſe. Ubi aūt celi q̄litas ⁊ natura vites ferre nō cōcedebat zithū potionis genus:q̄ ex ordeo ſit:ſicutꝫ egyptius oſtẽdiſſe. Uñ ait Collu. Ut peluſiaci ꝓritet pocula zithi. Poete Bacchū ꝓ vino ponūt frequẽtiſſime:vinū ꝓ Baccho poſitum ego nō cōperi:ꝓ cerere frugẽ Ceres frumẽta inuenit cū antea glandib⁹ veſcerent̃:eadẽ molere ⁊ cōficere in attica:Italia:⁊ Sicilia docuit:prima etiā leges dedit ob id dea iudicata. Plini⁹. Ceres pro frugib⁹: ⁊ ꝫ a poetis ponit̃. Ab inſtrō cum inſtrm̄ pro ꝑſona ponit̃:vt ſi qs Sariſſam q̄ haſta eſt Macedonica:vt ait Marcell⁹: pro ipſis ponat Macedonib⁹ greciā quā Philippo ⁊ Alexādro ducib⁹ domuerūt.armatura Trāſalpina.i.Galli q̄ tranſalpes incolūt

Frāciſcus.

Tarpeius.

Properti⁹. A duce tarpeio mons eſt cognomen adeptus.

Bacchus.

Zithum.

Ceres.

Sariſſa.

ſunt enim ꝛ eis alpes: ꝛ propria habebant arma Galli: quibus ipſi Itali non vtebantur. Aut id quod fit: cū res effecta pro efficiente ponit. ꝛ dicitur Mars iſtud te facere coegit. i. bellū. Nam mars author eſt belli. Aut ſi quis ꝛc. Aut cū cōtrario qui facit: per id ſignificat: qđ fit: efficiēs per effectū: vt ſi quis artē deſidioſam dicat qđ deſidioſos facit. Ab eo qđ cōtinet: vt ſi Italiā ꝓ Italis: Greciā ꝓ grecis ponas: vt exēplo ptz. Ab eo qđ ꝯtinet: vt ſi quis ꝑ aurū diuitias intelligat. Porrō olim: difficilius inquit eſſe ꝑcipere de his denominationibus quā eas inuenire: quę tum apud oratores: tum apud poetas in frequēti vſu ſunt.

Frāciſcus. Circuitionis varie appellationes.

Circuitio περίφρασις grece dicitur: qua vtimur: cū id quod vno aut paucioribus certe verbis dici pōt: pluribus dicimus. Alij circuitū vocant: loquēdi: alij circūlocutionem. Neceſſitatē nōnūquam habet quoties dictu deformia operit: vt Salluſtius. At relequa ſunt intima nature. Sed ornatus cauſa frequētiſſime fieri ſolet a poetis: vt a Uer. Tēpus erat quo prima quies mortalibus egris Incipit ꝛ dono diuū gratiſſima ſerpit. Apud oratores ſemper eſt aſtrictior. Cū in vitiū cadit periſſologia appellatur. Cōuenit graui ꝛ mediocri figure: generi demōſtratiuo precipue. In quo maior ornande orationis cura ſimul ꝛ licentia eſt quam fere tantū delectare orator querit Scipionis prouidētia. Dici ſimpliciter poterat. Scip. Carthaginē cepit: ſed circūlocutus eſt: vt ornatior eſſet oratio: ꝛ ſonantior ad auditorū aures perueniret.

Frāciſcus.

Tranſgreſſio ὑπέρβατον greci vocant. Non immerito: vt ait Quint. hec exornatio inter virtutes habetur: quoniā frequēntiſſime aſpera ꝛ dura ꝛ diſſoluta oratio fit: ſi ad neceſſitatem ordinis ſui verba redigant: ꝛ vt quodque orit: ita primis etiā ſi vinciri nō pōt alliget: adhibet omnibus figuris: omnibus generibus: omnibus partibus orationis excepta narratione: cū ſit dilucidati ꝯtra. Pietate pro veſtra: anaſtrophe eſt: ꝑpoſitio enim poſtponit que ꝑponi debet ꝛ pro veſtra pietate dici. Peruerſione. Cū oratio peruertit: ꝛ que precedere debēt poſtponunt: vt pietate pro veſtra. Traiectione cū qđ poni I medio dz: in fine collocat: vt inſtabilis in iſtū plurimū fortuna valuit. Nā dici debuit inſtabilis fortuna. Oēs ꝛc. Et hic traiectio eſt. Nā omnes facultates.

Aſcenſius.

Hmōi ꝛc. Prodeſſe cōtinuationibus: hanc dicit digreſſionē: ſi tn̄ obſcuritatē nō pariat. Cōtinuatio aūt qua vtimur in tribus coloribus: dēſam ꝛ cōtinētē verborū exigit frequētationē: ꝛ pari fere q̄ in ea ſunt mēbra numero ſyllabarū ꝯſtāt. In quēdā numerū: in pedibus ſtructā ꝛ dauſaz orōnē q̄lis poetarum eſt. Perfecte. Si nihil deſit. ꝑpolitiſſime ornatiſſime.

Frāciſcus.

Superlatio quā alij ſupiectionē vocāt ὑπερβολὴν a Grecis dicit: augēdo: aut minuēdo fit. Quin. hyperbolē inquit: audacis ois vltra fidē fit: non tn̄ vltra modū eſſe debere nec alia via magis in Cacozeliā ire: q̄ eſt ꝑ affectationē decoris corrupta ſnia cū in eo ipſo dedecoret oratio: quo eā voluit author ornare Grauis figure ꝑcipue ꝛ iudiciali generi conuenit ſuperla-

Circuitio. Titu. xlvij.

Cum id quod paucioribus dici poteſt ornatus cauſa: pluribus producitis eſſe: tunc circuitio eſt. Aſcenſius.

Circuitio eſt oratio rem ſimplicē aſſumptione circūſcribēs elocutione: hoc pacto. Scipionis prouidētia Carthaginis opes fregit: nam hic niſi ornādi ratio quedā eſſet habita. Scipio potuit ꝛ Carthago ſimpliciter appellari.

Circuitio eſt oratio circūſcribens rem ſimplicem aſſumptā elocutione. i. pluribus verbis concinne poſitis ꝛc.

Tranſgreſſio. Titu. xlviij.

Cum que preire debēt ſeu dictiones vel orationes quibus poſtponuntur tranſgreſſio eſt.

Tranſgreſſio eſt/que verborū perturbat ordinē traiectōe/aut ꝑuerſione. † Peruerſione ſic. Hoc vobis arbitror: deos immortales dediſſe pietate pro veſtra. Traiectione: hoc modo. Inſtabilis in iſtū plurimū fortuna valuit. Oēs inuidioſe eripuit tibi bene viuendi caſus facultates. Hmōi traiectio que rem nō reddit obſcurā multū proderit ad cōtinuationes/de quibus ante dictū eſt: in quibus oportet verba ſint ad poeticū quendā extructa numerū: vt perfecte/ꝛ perpolitiſſime poſſint eſſe abſolute.

† Peruerſionē3 dicit quam greci ἀναστροφὴν vocāt quidam reuerſionē latine nolauerūt. Eſt igitur anaſtrophe cū duorū verborū ordo ꝑpoſterus eſt: qualia vulgo mecum: tecū: ſecum: apud oratores ꝛ hiſtoricos decoris gratia cōſciatur: vt quibus de rebus.

Trāſgreſſio eſt que ꝑturbat ordinē verborū traiectione. i. trāſpoſitione aut peruerſione. i. ꝯtra verſione: vt que ꝑcedere debeāt ſequātur. Peruerſione ſic. Hoc ꝛc. cōſtruēda ſunt verba vt iacēt: aliter nō faciāt cōuenieēs exemplū: potiſſimū aūt peruertunt illa pietate pro veſtra. nam ordo eſt: pro veſtra pietate. Traiectione. i. trāſpoſitione verborū fit hoc modo. Inſtabilis ꝛc. Quorum ordo ſine traiectione eſſet. Fortuna inſtabilis valuit plurimū in iſtū. Secūdū exēplū ſic cōſtruit: caſus eripuit tibi inuidioſe. i. per ſummā inuidiā: oēs facultates bene viuēdi. Hmōi ꝛc. Docet vtilitatē verbis ſatis aptis.

Superlatio. Titu. xlix.

Superlatio eſt orō ſuperās veritatē alicuius augēdi/ minuēdive cauſa. Hec ſumit ſepatim/aut cū ꝯpatiōe. Sepatī3 ſic. quam ſi ꝯcordiā retinebitis in ciuitate: ipſi magnitudinē ſolis ortu/atque occaſu metiemur. Cū cōpatiōe/aut

a ſimilitudine/aut a pſtantia ſuperlatio ſumit. A ſimilitudīe ſic. Corpore niueū cādorē: aſpectu igneū ardorē aſſeq̄bat. A pſtātia: hoc mō. Cuius ore melle dulcior ſermo pfluebat/ex eodē gñe hec ē. Tāt⁹ erat in armis ſplendor: vt ſolis fulgor obſcurior videtur.

Aſcenſius. ¶ Superlatio.i.hyperbole eſt oratio ſuperās veritatē: cā alicuius augendi vel minuendi. Exempla ſatis declarantur a Franciſco.

tio: nōnunq̄ ꝛ demōſtratiuo ꝛ deliberatiuo adhibetur. Cū alicui⁹ turpitudo p ſimilitudinē vel trāſlationē maxime augetur: ex partibus orationis cōfirmationi ꝛ cōfutatiōi in primis cōgruit. Superās veritatē: vt Geminiq; minātur in celū ſcopuli. Hec ſumitur ꝛc. Multis modis ſuperlatio fit. Cū res augetur: vt ait Quin. eſt plus facto dr: vt vomēs fruſtis eſculento gremiū ſuū: et omne tribunal implevit: aut cum res per ſimilitudinem attollitur: vt credas in mare renatas cycladas: aut per comparationem: vt fulminis ocyor alis. aut quaſi per ſigna quedam: vt Illa vel intacte ſegetis per ſumma volaret Gramina: nec teneras curſu leſiſſet ariſtas. Creſcit aliquando ſuperlatio: et aliam addita vi illa Ciceronis in antonium: que charybdis tam vorax: charybdim dico: que ſi fuit animal vnum fuit: oceanus medius fidius vix videret tot res tam diſſipatas diſtantibus in locis poſitas: tā cito abſorbere potuiſſe. Totidem minuēdi gña ſunt. Cicero trib⁹ fieri modis hyperbolē dicit: ſeparatim hoc eſt ſine cōparatione: cū cōparatione p ſimilitudinē: ꝛ cum eadē per preſentiā: Qd ſi ꝛc. Exēplū eſt hyperboles que ſeparatim fit in deliberatiuo genere eſt: q2 ſuadetur cōcordiā retinēdā in ciuitate quod ſi fiat ab ortu ſolis ad occaſum populus Romanus imperium platurus ſit. Corpe ꝛc. Exemplum eſt comparationis p ſimilitudinē. In helenā dici hec verba potuiſſent ꝛ in quāuis pulcherrimam: que corpore niuis candorem aſpectu oculorum ignis ſplendorē pre ſe ferre videret: talis fuit illa Vergilij de Rheſi equis hyberbole: qui candore niues anteirent curſibus auras. Cuius ore hyberbole eſt per comparationem ja preſtantia: nihil em̄ eſt melle dulcius ꝛ tamen dicitur hominis orationē melle eſſe dulciorē de Neſtore hoc ait Home. του και απο γλωττης [illegible] γλυκιων [illegible]. Tantus erat. Et hoc exemplum ex eodem genere eſt. aliquis de inſtructo exercitu: et ad pugnam parato loquēs tm̄ inquit eſſe armorum ſplendorem vt ſolis fulgor obſcurior videretur: ſolet autem ſplendor alio ſplendore obiecto non nihil hebetari.

Franciſcus

¶ Intellectio. Ti.l.

Intellectio eſt: cū res tota parua de parte cognoſcit: aut de toto ps. De pte totū ſic itelligit. Nō ille te nuptiales tibie ei⁹ mſtimonij cōmonebāt. Nā hic oīs ſctimonia nuptiarū vno ſigno itelligit. De toto pars: vt ſi qs ei: q veſtitū/aut ornatū ſumptuoſū oſtēdit: dicat: oſtētas mihi diuitias: ꝛ locupletes copias iactas. Ab vno plura: hoc mō. Pleno fuit hiſpan⁹ auxilio: fuit ſinanis ille Trāſalpin⁹: in Italia quoq; ſenſit nō nēo to g͛t⁹ idē. Unū a plurib⁹ ſic intelligit. Atrox calamitas pectora merore pulſabat. Itaq; anhelās ex imis pulmonib⁹ pre cura ſpūs ducebat. Nā in ſuperioribus plures Hiſpani/ꝛ Galli ꝛ Togati: ꝛ hic vnū pectus/ꝛ vn⁹ pulmo intelligitur: ꝛ erit ille diminutus numer⁹ feſtiuitatis: hic adauct⁹ grauitatis gratia.

† Hec exornatio varia re ſermonē poteſt: vt ex vno pluris intelligamus a parte totum a ſpē gen⁹: ex pcedenti b⁹ ſequētia vel ꝯtra: ꝯta ei ea qdē ſt̄ berior a poetis q̄ oratorib⁹: nā p ro ſa vt mucronē p gladio ꝛ tectū pro culmo recipiet: ita nō puppi p naui: nec abie tē p ro tabellis: maxime aūt in orando valebit. tū verō illa libertas: nā ꝛ Liui⁹ ſepe ſic dt. Rhoman⁹ plio victor: cum Rhōanos viciſſe ſigt.

¶ Intellectio eſt cū res cognoſcitur tota.i.de parua parte.i.per par:uam partem: aut enim pars cognoſcit de toto.i.per totū. Totū intelligitur ſic de parte. Ille tibie nuptiales.i.in nuptijs inſtari ſolite nō commonebant: ideſt memorem faciebant te matrimonij. Nā hic.i. in hoc exemplo aut dicto: oīs ſanctimonia.i. ſolēnitas nuptiarū intelligit vno ſigno tibiarū. Pars ſup. intelligitur de toto.i.per totū vt ſi quis dicat ei qui oſtēdit veſtitū aut ornatū precioſum: tu oſtentas mihi diuitias ꝛ iactas copias.i. abundantias tuas locupletes i.quibus locutos exples: vbi a parte accipit totū. Nā ſi dūtaxat eas veſtes haberet nō eſſet diues dicendus. Plura ſup. intelligunt ab vno.i.per poſitionem vnius: hoc eſt pluralis numerus p ſingularē hoc modo. Hiſpanus pro multi Hiſpani: fuit auxilio: p fuerunt au=

¶ Intellectio ειτευ ὃ ϲχ υε greci nominant: et eſt dictio plus minus ve pronuncians: magiſq; ſignificans: hac em̄ in contextu ſermonis quod tacetur accipim⁹ ꝛ verbum ex verbo intelligimus. Iuxta vitia eclypſis vocatur Quin. ſynecdochen magis figurā q̄ tropum ſibi videri ait: eneſcire ſe an oratori conueniat in argumentādo: cum rei ſignum eſt: vt aſpice aratra iugo referunt ſuſpenſa iuuēci. Ex quo apparet noctem appropinquare: cum pars pro toto: aut contra totum pro parte ponitur: conuenit tribus figuris: trib⁹ generibus: ſed precipue demonſtratiuo: omnibus partibus orationis excepta diuiſione. Non ille te ꝛc. hic de parua parte totum cognoſcitur: nam tibie que ſunt pars minima apparat⁹ nuptiarum pro omni ponuntur apparatu: et in nuptijs ꝛ in funeribus tibijs maiores noſtri vtebātur ad quas etiā ſaltabāt. Hora. in arte poetica. Tibia nō vt nūc orichalco iūcta: tubeq; Emula: ſz tenuis ſimplexq; foramine paruo aſpirare ꝛ adeē choris erat vtilis. Dicitur in adulteriū hec verba: a quo violatus alicuius ſit lectus et eſt in genere iudiciali exemplū et in reprehenſione. Hic in hoc exēplo Omnia ſanctimonia: ſanctū eſt matrimonium quod etiam maiores noſtri inuiolatum eſſe voluerunt. Quippe qui alieno ꝓlecto ſubſeſſorib⁹ grauiſſimas ſtatuerunt penas. Oſtēdis mihi ꝛc. In gñe demōſtratiuo eſt hoc exēplū in eū em̄ dicit: qui haberi diues volebat: ꝛ id ſumptuoſo cultu et

Aſcenſius: Ordo.

Matrimonium ſanctū.

precioſis veſtibus intelligitur: ſi quis inuidioſe dicat: dimittas mihi oſtēdis hoc eſt veſtē: a toto pars intelligit. Ab vno plura: eſt itē ſynecdoche ſi numer⁹ ponat ſingularis: et multitudo intelligat: vt Peno Hiſpan⁹ fuit auxilio: hoc eſt Hiſpani auxilio Penis fuerūt. Qd frequentiſſime Liuius facit. Ille trāſalpinus. i. Galli trāſalpini crudeles in Romanos fuerūt quod multis ⁊ magnis cladibus affecerunt: vt ad Alliam flumen ⁊ quando vrbem inuaſerūt: ⁊ omia preter capitolium incēderūt. Togatus: pro togati Toga Romanis omnibus communis veſtis fuit. Vergilius. Romanos dominos rerum gentemq; togatam. A plurib⁹ vnum exēplum eſt cum per plura vnum ſignificatur vt ſi de homine vno ſermo ſit: qui magno dolore cruciettur: et pectora ⁊ pulmones dicamus: quod ſepiſſime faciunt poete: oratores rariſſime. Nam in ſuperioribus. Ideo indi numerū ſingularē: p plurali: poni: vt feſtiuus ſermo ſit ⁊ contra pluralē p ſingulari: vt grauitas inſit orōni: ex quo manifeſte apparet trib⁹ figuris conuenire: quarum humilem ⁊ mediocrem feſtiuitas: ſublimē grauitas docet.

rilio. Peno: p Penis. i. Carthaginenſibus. Ille. ſ. notiſſim⁹ trāſalpinus. i. Galli trās alpes reſpectu Italorum habitantes: immanis. i. inhumaniſſimi: fuit. i. fuerunt auxilio ipſis Penis. Non nemo. i. plurimus togatus. i. Latinus aut Romanus: ſenſit quoq; idem. i. Gallorum immanitatē in Italia. Unum intelligitur a plurim⁹ ſic. Calamitas atrox pulſabat pectora pro pectus meum aut alterius merore. i. meſtitia: itaq;. i. ⁊ ita ſpiritus anhelans pre cura. i. propter anxietatem: ducebat ex imis pulmonibus: pro eo qd eſt ex imo pulmone. Declarat exēpla quibus plura pro vno: ⁊ vnū p pluribus ponitur dicēs. Nam plures Hiſpani ⁊ Galli ⁊ togati intelligunt ſup. in ſuperioribus. i. priorib⁹ exemplis ⁊ vnū pect⁹ ⁊ vn⁹ pulmo intelligitur hic. i. in poſteriore exemplo per pectora ⁊ pulmones pluraliter dicta. Et ille numerus. ſ. prior erit diminutus gratia feſtiuitatis ⁊ hic. ſ. poſterior erit adauctus gratia grauitatis.

Franciſcus

¶ Abuſio. κατάχρησις grece dicitur. Differt a tranſlatione. Quoniam abuſio eſt: vbi nomen non debitum fuit. Trāſlatio vbi aliud fuit. Differt item a pnūciatione ⁊ denominatiōe: qm̄ illa extraneo noīe id demōſtrat qd ſuo noīe appellari nō poteſt: hec a rebus finitimis ⁊ propinquis trahit orationem: qua poſſit intelligi res que non ſuo vocabulo ſit appellata. Cum hec vt ait. Quintilia. hītibus nomen ſuum accommodet: quia proximo eſt: hac vtimur in omni genere l omni figura: l omni parte orationis. Uires hois breues ſunt: breues abuſiue dictum eſt: que em̄ dici debuit. Parua ſtatura: cū breuis dici debeat ē ꝯtrariū ſupiori. Lōgū cōſiliū. Cū magnū dicēdū ſit. Magna: cū lōgā vocare ꝯueniat. Pauco: cū breui dicēdū fuerit. Nā hic in his oib⁹ exēplis. Finitima. Uicia ſignificatiōe lōg⁹: magn⁹: breuis: pauc⁹ ſūt qdē ſūt ſigātōe: diſſilia iñ re.

Paruus. Breuis.

¶ Abuſio. Ti. lj.

Abuſio eſt / que verbo ſiſi / ⁊ ppinq̄ p certo / ⁊ proprio abutitur: hoc modo. Uires hois breues ſunt: aut parua ſtatura: aut lōgū in homine cōſiliū: aut orō magna: aut vti pauco ſermone. Nā hic facile eſt intellectu finitima verba rerū diſſimiliū ratione abuſionis eſſe traducta.

¶ Abuſio eſt que abutitur. i. indebite vtitur: verbo ſimili et propinquo. i. debito ⁊ proprio: pro certo ⁊ proprio. i. loco certi ⁊ proprij hoc modo. Uires hominis ſunt breues: vbi pprie dicas parue aut ſtatura hois parua eſt: vbi dicendum eſſet breuis: aut conſilium eſt in homine longum: vbi dicas magnū: aut oratio magna pro eo quod eſt longa: aut vti ſermone pauco. i. breui. Nam facile eſt intellectu. i. ad intelligendum: verba finitima. i. affinia ſignificationis: rerum diſſimilium: eſſe tractata ratione abuſionis. i. vt ſignificetur abuſio fieri ad venuſtatem quam varietas dicendi conciliat. Aſcenſius ordo.

Franciſcus Metaphora.

¶ Tranſlatio. Hec exornatio μεταφορά grece vocatur. Que (vt ait Quin.) cum ita eſt nobis ab ipſa conceſſa natura: vt indocti q; ac non ſentientes ea frequēter vtantur. Tum ita iocūda: atq; nitida vt in orōne qualibet clara pprio th̄ lumine eluceat. Neq; em̄ vulgaris eſſe: neq; humilis: neq; inſuauis mō recte aſcita poterit. Copiā q; auget ſermōis pmittēdo mutuari qd nō h;: qdq; ē difficillimū pſtat. vt nulli rei nomen deeſſe videat. Neceſſitat; : emphaſeos: decoris ⁊ obſcenitat; vitādē gr̄a fieri dr̄ Quin. Ci. ꝓo ēt alijs cauſis: Eſt autē metaphora ſimilitudo breuior a qua eo differt q illa cōparatur rei quā volum⁹ exprimere. Hec pro ipſa re dr̄. Cōparatio eſt: cum dico feciſſe quid hominē vt leonē. Trāſlatio cū dico de homine leonē. Diſtat itē ab abuſiōe quoniā illa vocabulū qd habet ſurripit: hec q; nō habet propriū

Cōparatio.

Parricida.

¶ Tranſlatio. Ti. lij.

¶ Cum aliud pro alio ponimus tranſlatio eſt vt agnum chriſtum leonem diabolum.

Tranſlatio† eſt / cū verbū in quandam rē transfert ex alia re: qd ppter ſimilitudinē recte videtur poſſe trāſferri. Ea igitur ſumitur rei ante oculos ponēde cauſa / ſic. Hic Italiā tumultus expergefecit terrore ſubito. Breuitatis cauſa ſic. Recens aduentus exercitus ſubito ciuitatē extinxit. Obſcenitatis vitāde cauſa / ſic. Cui⁹ mater quotidianis nuptijs delectat. Augēdi cauſa ſic. Nulli⁹ vrbis calamitas iſti⁹ explere inimicitias et nefariā crudelitatē ſaturare potuit. Minuendi cā. ſic. Magno ſe predicat auxilio fuiſſe: q; paululū in reb⁹ facillimis aſpirauit. Ornandi cauſa ſic. Aliqñ

† Metaphora omnium exornatio. nū frequentiſſima ac pulcherrima eſt: q ita auget ſermōis copiā: vt q non h; mutuari patitat.

populi Romani vires/que malitia nocentū exarſerant virtute optimatū reuireſcēt. Tranſlationē dicunt pudentem eſſe oportere: vt cum ratione in conſimilē rem tranſeat:ne ſine delectu temere/⁊ cupide videatur in diſſimilem tranſcurriſſe.

Aſcenſius. ¶ Tranſlatio eſt cum verbū trāſfertur in quandā rem ex alia re:qꝺ ſcʒ verbū videt̄ poſſe trāſferri recte ꝓpter ſimilitudinē. Igit̄ ꝯtinua tiua eſt particula:ea ſcʒ trāſlatio ſumit̄ cauſa rei ponēde ante oculos:ſic. Hic tumult⁹ expergefecit ſubito terrore Italiā. Ubi trāſlatio eſt ab hoīe q̄ ſummo excutit̄. Et ſup. ſumit̄ cauſa breuitatis ſic. Recens aduētus exercit⁹ extinxit ciuitatē ſubito: vbi trāſlatio ab aqua ignē extinguēte: ſubitā vrbis deletionē depingit. Et cauſa vitande obſcenitatis.i. turpitudinis verborū ſup. ſumit̄ ſic. Cui⁹ mater delectet̄ quotidianis nuptijs.i. vnicuiq; ſe ꝓſtituit. Cauſa augēde ſic. Nulli⁹ ⁊c. Noiū eſt exēplū. Sumpta trāſlatio eſt a deuoratore mari mo. Minuēdi ⁊c. Trāſlatio ſumpta eſt ab aura tenui. Cauſa ornādi: cuius trāſlatio a plantis ⁊ ceteris vegetabilib⁹ ſumit̄. Rhetores ſup. dicūt oportere trāſlationē eſſe pudentē.i. parce ⁊ pudēter factā: vt trāſeat in rē cōſimilē: rōne.i. nō temere: ſed ob certā cauſam: ne videat̄ trāſcurriſſe in rē diſſimilē temere ⁊ cupide.i. affectanter.

alieno vtitur. Ut parricida dicit̄ qui fratrem aut ſororē occidit: cū ille proprie parricida ſit: qui patrem occidit. Uis preterea tranſlationis ois maxime quadruplex videtur: aut eñ ab aīali ad aīale fit. Ut Tiphin aurigā celeres fecere carine: ab agitatore ad gubernatorē trāſtulit. Item tondentes campū late candore niuali: et magna cōtorſit equū vi. Ab aīali ad aīale ſic. At procul excelſo miratus vertice mōtis: pro cacumine nunc verticē dixit qui aīaliū eſt tm̄. Item fertur in abruptum magno mons improb⁹ actu. Ab aīali ad inanimale: vt ſi tm̄ pectore robur conceptis: a ligno ad hoīeʒ trāſtulit. Ab inanimali ad inaīale vt ꝑelag⁹ tenuere rates. Nam rates aīam nō habēt: neq; pelagus. Itē ſequit̄ cum ꝺlo preruptus aque mons. Metaphore item quedā ſunt cōes: vt Tiphin aurigam celeres facere carine: qꝛ quēadmodū in naui auriga dicī poteſt: ita in curſu gubernator: vt cū&qz gubernator cōtorſit equos: hic gubernatorē pro auriga poſuit. Quedā nō cōes: que a grecis ἀκατάλογα nominant̄: vt cum in vertice montis: nō enim poteſt inuicē dici cacumen hoīs: ſicut dici verticē mōtis. Donatus dicit eſſe metaphoras alias reciprocas: vt altū mare ⁊ profundū celū: poſſum⁹ eñ cōuertere altū celū: profundū mare. Herbe florent: iuuenes pubēt: poſſumus ⁊ hic cōuertere: herbe pubēt: ⁊ iuuenes florent: alias partis vni⁹: vt ſegetes fluctuāt: vites germināt. Adhibet̄ trāſlatio oībus figuris: oīb⁹ generib⁹: oībus partib⁹ orationis excepta diuiſione. Qꝺ ꝓpter ſimilitudinē ⁊c. Uerbū transferendū eſt: vt ait Quin. ex eo loco in quo ꝓpriū erat: in eū locū cui aut ꝓpriū deeſt: aut tranſlatū ꝓprio meli⁹ eſt: qꝺ ſi valde ſimile nō fuerit trāſferri nō debēt: ne ſit dura ⁊ aliena trāſlatio: qꝺ vitiū fugiēdū eſſe ſuperi⁹ admonuit. Rei ante oculos ponēde. Significationis ⁊ emphaſeos. Hic italiā. Exēplū eſt in quo a re aīata trāſlatio fit: a dormiēte ſcʒ ad regionem: expergiſci eñ ꝓprie eſt dormiētis: expergefecit ergo quaſi dormiētē a ſomno excitauit: eſt hic ⁊ denominatio. Nā per Italiā. Itali accipiunt̄. Recēs aduētus. trāſlatio eſt hic a re inanimi ad inanimē: ab aqua ad ciuitatē. Nā vt aqua ignē extinguit: ſic exercit⁹ delet ciuitatē. Obſcenitatis. Cū aliqꝺ dicēdū accidit: qꝺ pene min⁹ honeſtū ſit: vt hoc faciūt nimio ne luxu obtuſior vſus ſit genitali aruo ⁊ ſulcos oblimet inertes. Quidā matrē alicui⁹ adulterā eſſe oſtēdere vult: ⁊ nuptias pro adulterio ponit dicēs. Nō mirū ſi tam improb⁹ hic eſt: nam mr̄ eius quotidianis nuptijs delectat̄.i. quotidiano adulterio: ⁊ eſt a re inanimi ad inanimē trāſlatio. Nulli⁹ meror: a re aīata ad aīatā facta eſt hec trāſlatio: a fame lico ad crudelē. Magno ⁊c. A re inaīali ad animatā trāſlatio eſt videlʒ a vēto cui⁹ eſt ſpirare; ad hoīeʒ. Aſpirauit: ꝑfauit. Uerg. Aſpira ꝑ primo fortuna labori. Aliqn̄ ⁊c. A re inanimi ad inaīatam fit hec trāſlatio: ab herbis vel arborib⁹ ad ciuitatē. Nā herbarū ⁊ arborū eſt arere ⁊ vireſcere. Trāſlationē admonet cuiuſmodi debeat eſſe trāſlatio: ⁊ verecūde ea vtēdū dicit. Cauēdū ad aūt ne aut hūilis nimiū ſit: aut deformis: vt illa: caſtratā morte Africani rēpublicā: aut nimiū maior aut minor aut diſſimilis: qꝺb⁹ de vitijs Cice. alibi ⁊ Quinti. multa ſcripſerūt. Delectu: electione. Temere: ſtulte. Cupide: affectate.

Anacoluta.

† Aſpirauit fauit: tractū eſt ab ijs q̄ flabello ventilantur.

† Inuerſio aliud verbis aliud ſenſu oſtēdit: aut e cōtrario vt Qui. inquit intellectū contrariū: vt o nauis referēt i mare te noui fluctus: o qd agis fortiter occupa portum: totaq; ille. Horatij locus q̄ nauē ꝓ ꝓprio. Fluctuum tēpeſtatē ꝓ bellis ciuilib⁹: portū ꝓ pace atq; ꝯcordia dixit.

¶ Permutatio. Titu.liij.

¶ Cum per id quod dicim⁹ aliud metaphorice intelligim⁹ ꝑmutatio fit: vt finē nonnullis dicēdi imponētes dicam⁹. Claudite iā riuos pueri ſat prata biberūt: ⁊ alia id genus infinita poetarū exempla.

Permutatio † eſt oratio aliud verbis/ aliud ſententia demonſtrans: ea diuiditur in tres partes: ſimilitudinem/ argumentum/ ⁊ contrarium. Per ſimilitudinem ſumitur/ cum tranſlationes vna/ aut plures frequēter ponunt̄ a ſimili oratione ducte/ ſic. Nam cum canes fungunt̄ officijs luporū: cuinam preſidio pecuaria credemus? Per argumētum tractatur: cū a perſona/ aut a loco/ aut a re ali-

Franciſcus Allegoria.

¶ Permutatio ἀλληγορία grece dicitur: inuerſionē interpretamur eā. Quinti. idē ait orationē vſum huius exornationis frequēter habere: ſed raro tot̄: plerūq; a poeta permiſceri totā. Cice. in tres diuidit partes: permutatio vocatur: qm̄ aliud verbis aliud ſenſu oſtendit. Uſus eius eſt in omni figura: ſed precipue in graui: tūc in oī genere: ſed ꝑcipue iudiciali: ex partib⁹ orationis in cōfirmatione et cōfutatione potiſſimū. Oīs aūt allegoria trāſlatio eſt: ſed nō conuertit̄: cuʒ in trāſlatione raro cōtingat aliud ꝟbis dicere: aliud re ſignificare: permiſcet̄ tamē allegorie ſimilitudo ⁊ tranſlatio: et eſt ſpecioſiſſimum orationis genus autho Quin. a ſīt ratione: hoc eſt a ſimilitudine. nam cum canes. Exēplū eſt in deliberatiuo genere poſitū: cōſulat̄ eñ cuī

qua ſimilitudo augēdi/aut minuēdi cauſa ducitur: vt ſi quis Druſum Gracchū Numitorē obſoletum dicat. Ex ꝯtrario ducit̃ ſic:vt ſi quis hoīem ꝓdigū/ et luxurioſum illudēs parcū/⁊ diligētē appellet. Et in hoc poſtremo,qđ ex ꝯ̃rio ſumit̃:⁊ illo primo/qđ a ſimilitudine ducit̃ per trāſlationē:argumēto poterim⁹ vti per ſimilitudinē ſic:quid ait hic rex/atq̃ Agamēnon noſter:ſiue(vt crudelitas eſt)Atreus potius. Ex ꝯ̃rio:ſi quempiā/qui patrē verberauit/ Eneam vocemus:intemperantē/et adulterū:Hippolytū nolemus. Hec ſunt que dicēda videbant̃ de verborum exornationibus:nunc res ipſa monet:vt deinceps ad ſniarum exornationes tranſeamus.

respu. cōmittēda ſit:per canes cuſtodes:⁊ gubernatores ciuitatis intelligit qui abutunt̃ officio: et lupi hoc eſt predatores ⁊ hoſtes ſūt:hoc eñ itelligim⁹ per lupos: per ipſa pecuaria cines accipimus:⁊ eſt ſenſus.ſi ipſi nocēt cuſtodes ⁊ ſpoliāt atq̃ hoſtes ſūt: cui ciuitatē ꝑſidio cōmittemus? Pecuaria loca ſunt in q̄bus pecora cōcludunt̃ vel etiā paſcūt. Pli. de aſini eloquens:nec niſi aſſuetos potāt fontes qui ſunt in pecuarijs:pro ipſis ponunt̃ pecoribus. Uergi. Mitte in Venerē pecuaria prim⁹. Idē ſunt ⁊ pecua. Per argumētū:ideo fieri per argumētū allegoria dicit̃:qm̃ alicuius perſone loci aut rei argūt̃:et ꝓbat̃ qualitas ſimilitudine ab alia ꝑſona:loco:re ducta augēdi vel minuēdi qualitatē ꝑſone loci rei cauſa. Ut ſi q̄s Druſū ⁊c. Exēplū eſt allegorie q̄ fit per argumētū augēdi cauſa. Si q̄s in. L. Druſum dicēs q̄ Trib. pl. cū iudicia ad equeſtrē ordinē trāſlata eſſent eām ſenat⁹ ſuſcepit:⁊ vt maioribus virib⁹ ſuſceptā tueret̃ ſpe ciuitatis Romane ſocios et Italicos ppl̄os ſollicitauit ſ̄ilq̃ adiuuātib⁹ ꝑ vim legib⁹ agrarijs frumētarijſq̃ latis legē quoq̃ iudiciarē tulit:vt equa parte iudicia penes ſenatū ⁊ equeſtrē ordinē eſſent: ſi q̄s ergo in Liuiū dicēs eū Gracchū appellaret:⁊eū Gracchum diceret:q̄ vexare rēpublicā ſtudet:augēdi cauſa faceret ⁊ oſtēdendi peiorē Graccho eſſe:q̄ ante rēpubli. labefactare eadē via ſtuduerat. Numitorē obſoletū. Exēplū eſt allegorie:q̄ fit ꝑ argumentū minuēdi cauſa:vt ſi q̄s in vilē:ſordidū ⁊ ignobilē hoīem dicēs:numitorē appellaret:quē nobiliſſimū:⁊ ex Enee genere ꝯſtat fuiſſe. Utitur hmōi allegoria Salu. in Ciceronē dicēs. iſte Romulus arpinas:hoc eſt iſte Cice. vilis:nouus ⁊ ignobilis. Ut ſi q̄s hoiez ꝓdigū. Exemplū eſt allegorie que fit per contrariū:vt ſi quis hominē ꝓdigum parcum appellet:qđ Cice. in Antoniū facit: quem ſepe frugi nominat:cū luxurioſum:⁊ incōtinentē cōſtet fuiſſe. In hoc poſtremo:dicit argumētū inſeri poſſe duobus allegorie generibus:⁊ illi quod per ꝯ̃rium fit:⁊ illi qđ a ſimilitudine per tranſlatione ducitur. Quid agit. In hoc exemplo argumentū eſt:qđ a perſona ſimilitudo ducit̃:dici poſſunt hec verba in aliquē ſuperbū:inſolentē:iracundū:qualē Agamennonē cōſtat fuiſſe. Qui apud Home. ab Achille ſic inceſſitur. ...οβαρὲς ... ὄμμα τ᾽ ἔχων κραδίην δ᾽ ἐλάφοιο. Si vero crudelis eſt potius Atreus. Si inquit in quem dicemus crudelis fuerit Atreum dicemus:quem fuiſſe crudeliſſimū legimus. Nam Thyeſti fratri filium epulandum appoſuit:quod ſcelus refugiſſe ſol dicitur. Ex cōtrario: per argumentū ſcz Eneam:quem pientiſſimū fuiſſe omnes poete ſcribunt:ſed Uergi. in primis. Hippolytum:cuius caſtitas ⁊ continentia celebratur. Hec ſunt fere. Tranſitione vtitur.

Numitor.

Ironie poſit⁹ exēpla.

Atreus.

Permutatio eſt oratio,demonſtrans aliud verbis:aliud ſententia: que ex verbis permutato ſenſu elicitur:vnde grece allegoria dicitur. Ea diuiditur in tres partes:videlz ſimilitudinē:argumentū:et ꝯ̃rium. Sumitur ſcz permutatio per ſimilitudinē cū tranſlationes vna aut plures ponunt̃ frequēter ducte.i. tracte de oratione ſimili ſic. Nam cū canes fungunt̃ officijs lupoꝝ.i. qñ ꝑſides depdatores ſunt ſubditoꝝ:cuinam credemus.i. cōmittem⁹ pecuaria:vt iones: capras:boues:preſidio.i. ad defenſionem q.d. nulli fatis tute. Ubi ſimilitudo eſt inter paſtores ⁊ preſides:ad quā ſaluator quoq̃ alludit in euāgelio:⁊ ꝓphete frequēter. Permutatio ſup. tractat̃ per argumentū.i. approbationē:cū.i. qñ ſimilitudo ducit̃ a perſona:aut a loco:aut aliqua.i. alia quauis re:cauſa augēdi:aut minuendi:vt ſi quis dicat. Druſum ſcz Liuiū Gracchū.i. ſimilē Gracchi:⁊ ita augeat quaſi gracchis ſeditioſior eſſet Druſus:⁊ dicat Numitorē qui electus erat regno obſoletū.i. ſitu immūditiaq̃ victū:quod minuēde dignitatis eius dicat̃. Permutatio ducit̃ ex ꝯ̃rario ſic:vt ſi quis illudens.i. per ironiā loquēs appellet holem prodigū ⁊ luxurioſū parcū ⁊ diligentē:⁊ nos poterimus in hoc poſtremo qđ ſumitur ex cōtrario:⁊ in illo primo quod dicit̃ a ſimilitudine: vti argumento per trāſlationē. Per ſimilitudinē ſic. Quid ait hic rex Agamēnon.i. ſummus imperator noſter(vt agamēnon olim grecoꝝ fuit)ſiue vt ſcz ſm qđ crudelis eſt:poti⁹ Atreus noſter. Ex ꝯ̃rio ſup. vtemur argumēto:ſi vocemus quēpiā qui verberauerit patrē. Eneā qui pientiſſimus in patrē fuit:⁊ nolemus adulterū.i. eū q̄ cōmiſit adulteriū Hippolytū:q̄ caſtiſſim⁹ predicat̃. Hec ſunt que videbant̃ dicēda de exornationib⁹ verboꝝ:nūc res ipſa.i. ratio docēdi:monet vt trāſeamus deinceps ad exornationes ſniarum.i. ad declarationes eaꝝ.

Aſcenſius.

Diſtributio hacten⁹ de verboꝝ ꝑcepit exornationib⁹:nūc ad eas accedit que a grecis ...διανοίας dicūt̃.i. mētis vel ſenſus vel ſententiarū:quarū:vt ait Quin. vtilitas cū magna:tum multiplex in nullo nō orationis opere vel clariſſime lucet:ſz idē author nequaq̄ dicit eas eſſe tā multas q̄ ſunt a multis ꝯſtitute. Diſtributio διαιρεσιν

Franciſcus

Diſtributio. Titu. liiij.

Diſtributio † eſt:cū in plēs res/aut perſonas negotia certa q̄dā diſptiunt̃:hoc mō. Qui vīz iudices nomē ſenat⁹ diligit:hūc oderit neceſſe eſt:petulātiſſime eñ ſēp iſte oppugnauit ſenatum

† Hanc grecoꝝ quidā διαλλαγην vocāt:hec exornatio nō multuz differt ab ea quā paulo poſt diuiſionem vocat:niſi qđ hec plura argumenta ad vnū effectū deducit:illa duab⁹ ſententijs ſibi inuicē oppoſitis cōficta eſt: vt odit po. rho. priuatā luxuriā:publicā magnificētiaz diligit: vtrūq̃ Rutilius antitheti ſpeciem eſſe arbitratur.

nit ſenatū.Qui equeſtrē locū ſplēdidiſſimū cupit eē in ciuitate:is opꝫ iſtū maximas penas dediſſe.velit: ne iſte ſua turpitudine ordini honeſtiſſimo macule/ atq dedecori ſit.Qui parētes habetis:oſtēdite iſti⁊ ſupplicio vobis hoīes impios non placere.Quib⁹ liberi ſunt/ſtatuite exēplū/quāte pene ī ciuitate ſint hoībus hmōi cōparate.Itē ſenat⁹ officiū eſt ↄſilio ciuitatē iuuare.Magiſtrat⁹ officiū eſt:opere/et diligentia conſeq voluntatē ſenat⁹:ppłi officium eſt res optimas et hoīes idoneos maxime ſuis ſentētijs eligere/⁊ ꝓbare.Accuſatoris officiū eſt:īferre crimina Defenſoris diluere/⁊ propulſare.Teſtis eſt/dicere que ſciat:aut audierit.Queſtoris eſt/vnūquēq bonorum in officio ſuo cōtinere.Quare L.Craſſe ſi ī cauſis teſtē(ꝑterq̄ qđ ſciat/aut audierit)argumētari/⁊ coniectura proſequi patiaris: ius accuſatoris cū iure teſtimonij commiſcebis:teſtis improbi cupiditatē confirmabis:reo duplicē defenſionē parabis.Eſt hec exornatio copioſa:cōphēdit enim breui multa:ſuum cuiq tribuēs officium: ⁊ ſeparat/et res diuidit plures.

Aſcenſius.

¶Diſtributio eſt cū negotia q̄dā.ſ.certa diſpertiunt.i.diſtribuunt in plures,res aut pſonas.ſ.plures:hoc mō.Exempla patent:in quorum primo diſtribuitur ppłs Rhoman⁹:in ſenatores:eqtes et plebeios:quos in filios et parētes diſtribuit cū ſint etiā in alijs ordinibus.In ſecūdo variorū ordinū diſtinguit officia.Applicat aūt eeēpla ad vtilitatē oratoriam dicēs Quare Luci Craſſe ⁊c.Itē vtilitatem exornationis dicit·Hec exornatio eſt copioſa: cōprehēdit enim multa breui:tribuens cuiq.i.vnicuiq ſuū officiū:⁊ ſeparat:et diuidit plures res.

grece vocat:ꝑ hanc q̄ cuiq congrua ſunt negotia :illi tribuunt ita th̄ vt plures res aut pſone cuȝ certis et ꝓprijs negotijs in vna eadēq ſint particula orōnis: ſicut exēplis pꝫ.Cōuenit grauiſ figure iudiciali gn̄i potiſſimū narrationi et cōfutationi.Qui vrm. Exēplū eſt in iudiciali gn̄e:⁊ ī cōcluſiōe:q̄ auditoris inſtigādi cā ꝑ amplificationē fit:ex.locis' cōib⁹ oſtēditur aūt res de q̄bus re⁹ criminat ad oēs ꝑtinere:qđ eſt atrociſſimū. Qui vrm. Hinc pꝫ quō ſnū cuiq tribuit negotiū. Nam q̄ diligūt ſenatū:oppugnatorem ſenat⁹ oderint neceſſe eſt. Potuiſſent hec ↄtra Catilinā:aut Antoniū dici.Petulātiſſime inſolētiſſime.Petulātia laſciuiā quandaȝ libidinē atq iniuriā tū in dictis tum in factis ſignificat. Cice .in Sal.Deſine bonos petulantiſſima inſectari lingua.Idē. Bibulū petulantiſſimis verbis ledis. Qui equeſtrē ⁊c.Alijs pſonis ſnū attribuit negotiū:eqib⁹.ſ.ex quo ordine is erat in quē dī.Qui parētea:reliqua vrbis partib⁹ ſuum nunc aſſignat officiū. Iſti⁹: qui impi⁹ in parētes fuit.Itē.Aliud exēplum:et ipm in iudiciali genere:hoc queſtor iudicij q̄d agere debeat ꝑſcribitur per inductiones quādā:nā multi enumerant pri⁹:et qđ eorū ſit officiū oſtēdit. Queſtorū alij fuerūt erarij qui vrbane pecunie curā agebant:alij exigēdis vectigalib⁹ ꝓuīcias ſortiebant:nōnulli cpt̄is ī ſenatu legēdis occupabant.Quidā maleficia perq̄rebāt ab exercēdis q̄onib⁹ queſtores dicti:vt Uarroni placet:is ad quē ſermo eſt q̄ſtor erat iudicij.Cūq teſtes in cā audiun⁹ eēt:ei⁹ q̄ defendi videt:ſic admonet Senat⁹ eſt oſtm̄.Romulus in duas partes ciuitatem diuidit ſeniores:et iuniores:vt illi conſilio:hi virib⁹ rempu.iuuarent.Unde Ouidius in faſtis.iii.,Hec dare conſilium: pugnare paratior illa eſt.Hec etas bellum inadeat : illa gerat .Magiſtratus ⁊c.Ad magiſtratum ſpectat ſenatus exeq̄ voluntatem.Populi ⁊c.Et qꝛ dixerat magiſtratus ſenatui parere debere:populi officiū dicit eſſe res optimas ⁊ idoneos eligere:q̄ magiſtrat⁹ gerāt. Accuſatoris:hoc iō ad queſtorē dī vt diligentia vtat:et neq ab accuſatore: neq a defenſore circunueniri ſe permittat.Inferre ↄgerere.Diluere: refellere.Teſtis eſt dicere:officiū deſcribit teſtis.Audierit:ab alijs.Quare Sermonē ad.L.Craſſum cōuertit.Is ſumme vir ſeueritatis quotiēs queſtor iudicij q̄alicuius erat in quo de cede hōis q̄reret:ſuadebat iudicib⁹:vt quereret:cui bono' fuiſſet perire hominem.Author Aſconi⁹ Pedianus. Cice.in orōne ꝓ Milone.Itaq illud Craſſianū iudiciū in his perſonis valeat:cui fuerit bono.Argumētari.Sīpliciter deponi.vt Quin.ait.teſtimonia debēt:ne is q̄ argumētat accuſator eē: nō teſtis videat.Hec eſt.Uim oſtendit exornationis.

¶Licētia. Titu.lv.

¶Cum de his quorum ſermo eſt in manib⁹ preſumentes paululū ſermonē exaggeramus licentia idagimus

Licētia eſt cū apud eos/q̄s aut vereri:aut metuere debem⁹:tn̄ aliqđ ꝓ iure nr̄o dicimus qđ eos minie offēdat:aut q̄s hi diliguūt/cū ī aliq̄ errato de rep̄hēdi poſſe videāt:hoc mō. Miramini † Quirites/q ab oībus vr̄e rōnes deſe-

† Hec orō habebatur apud ppłm deliberātē de electiōe tribuni poſt mortē Gracchorū:ī qua vn⁹ arguit eos:q occiderint Gracchos q: nemo tunc tribun⁹ eſſe vellet.

¶Licentia.Hāc exornationē greci παρρησίαν vocāt:que et ſi nihil min⁹ figuratū eſt q̄ vera libertas q̄m th̄ frequenter ſub hac facie latet adulatio:vt Quin.ait:ꝓ figura hr̄.Cic.cū ꝓ Ligario dicit:ſuſcepto bello Ceſar:geſto iā etiam ex parte magna:nulla vi coact⁹: cōſilio ac volūtate mea ad ea arma ꝓfect⁹ ſum que erant contra te ſumpta non ſolum ad vtilitatē ligarij reſptat:ſed magis laudare victoris demētiam: nō poteſt

Petulātia.

Queſtores.

Franciſcus

rantur:qđ cām veſtrā nemo ſuſcipiat:qđ ſe nemo veſtri defenſorē pfiteaꝛ. Id tribuite vr̄e culpe:deſinite iſtud mirari. Quid em̄ eſt:q̄re nō oīs iſtā rē fugere/ ac vitare debeat. Recordamini quos babueritis defenſores:ſtudia eoꝝ vobis aň oculos pponite. Dei de oim exit⁹ ↄſyderate. Tū vobis veniat in mētē/ vt vere dicā: negligētia veſtra ſiue ignauia poti⁹: illos oēs aň oclos vr̄os trucidatos eē/ inimicos eoꝝ vr̄is ſuffragijs in ampliſſimū locū perueniſſe. Itē. Nam qd fuit iudices/ quare in ſentētijs ferēdis dubitaueritis: aut iſtū hoīez nefariū ampliaueritis: Nō apertiſſime res erāt crimini date: Nō oēs he teſtib⁹ comprobate: Nō ꝫ tenuiter ꝛ nugatorie rn̄ſuz: Hic vos veriti eſtis:ſi prio eū cetu cōdēnaſſetis: ne crudeles exiſtimaremini. Dū eā vitaſtis vituperationē:q̄ lōge a vobis aberat:eā inueniſtis:vt timidi/ atq͡ ignaui putaremini. Maximas/ ꝛ p̈uatas/ ꝛ publicas calamitates accepiſtis:quā etiā maiores impēdere videanꝛ:ſedetis/ ꝛ oſcitamini. Nocte lucē/ luce noctez expectatis. Aliqd q̄tidie acerbi/ atq͡ incōmodi nūciaꝛ. Et eū/ cui⁹ opa hec nobis accidūt vos remoramini diuti⁹/ ꝛ alitis:atq͡ reip. pniciē retinetis: quo ad poteſtis ī ciuitate. Eiuſmōi lnīa ſi nimiū videbiꝛ acrimonie hr̄e:multis mitigatiōib⁹ leniēꝛ. Nā cōtinuo aliqd hmōi licebit īferre. Hic ergo virtutē vr̄az quero:ſapiētiā deſydero:veterē cōſuetudinē regro. Vt qđ erit cōmotū lnīa:mitigeꝛ id laude: vt altera res ab iracūdia/ ꝛ moleſtia remoneat:altera res ab errato deterreat. Hec res ſicut in amicitia:ita in dicēdo/ ſi loco ſit maxi̇̄e facit:vt ꝛ illi/ qui audiēt/ a culpa abſint:et nos q dicim⁹/ amici eoꝛū/ ꝛ ꝟitatis eſſe videamur. Eſt aūt qđdā gen⁹ lnīe in dicēdo/ qđ aſtuta rōne cōpaꝛ:cū aut ita obiurgam⁹ eos/ qui audiūt quō ipi ſe cupiūt obiurgari:aut id q͡ ſcim⁹ facile oēs audituros:dicim⁹ nos timere/ qūo accipiāt:ſꝫ tn̄ veritate cōmoueri:vt nihil ſec⁹ dicam⁹. Hoꝛū amboꝝ geneꝝ exēpla dicem⁹. Prioris hmōi. Nimiū Quirites aīs eſtis ſimplicib⁹ ꝛ māſuetis: nimiuz creditis vnicuiq͡:exiſtiaꝛ vnūquēq͡ eniti:vt pficiat q̄ vobis pollicit⁹ ſit. Erratis: ꝛ fruſtra falſa ſpe iādiu detīemini ſtulticia vr̄a:q꞉ q͡ erat ī vr̄a ptāte/ ab alijs/ petere

Liniſtrenū (margin)

Aſtutia in licētioſo ſermone.

Exēplū prīme aſtutie.

Exēpluz ſecunde aſtutie.

grani congruit figure. Iudiciali gn̄i:cōfirmationi ꝛ confutationi precipue:et qm̄ libere loquimur ad eos:q̄s vereri debemus: licentia nominaꝛ.ſub q̄ niſi aliq̄ laterit adulatio:alio figura nō erit. Vereri in honore hr̄e: vt ſi q̄s in ſenatu loq̄ꝛ. Metuere: vt parentē aut regez. Pro iure nr̄o: vt nobis placet:q̄ſi id facere ius nobis ſit. Hi diligūt apud q̄s loquunꝛ: vt ſi de filio apud parētē: vel apud ſeruum de dn̄o. Miramini: Hoc exēplū in demōſtratiuo gn̄e eſſe videtur ppl's em̄ Rhoman⁹ reprehendiꝛ:et iure ab oībus deſeri dr̄ qm̄ ſuos ipſe defenſores ſemp deſeruerit. Iſtam rez: vos defendere. Quos habueritis defenſores. vt Sp. Meliū. Tyberiū. et C. Gracchos. Liuiū Druſum. Apuleiuz Saturninū. Qui oēs q͡ plebē defendere: ꝛ ei⁹ augere commoda ſtuduerūt: a ſenatorib⁹ occiſi ſūt. Inimicos eoꝝ. Ser. Halā Scipionē Naſicā. Opimiū. Itē nā quid ꝛc. Aliud exēplū in iudiciali gn̄e poſitū. iudices em̄. vt forti alio reū cōdēnēt ꝛ nihil dimouereanꝛ: hortari vr̄ q̄ dicit. arguit aūt q͡ p̈mis ſuffragijs damnare minime auſi ſunt. Hac vti oratione. T. Māliū capitolini accuſato: ꝓmiſſet: q̄ defenſo et ſeruato capitolio: cum in ſuſpitionē veniſſet affectati regni: accuſat⁹ eſt: ſed lachrymās ꝛ ſeruatū a ſe capitoliū pplo oſtendēs reſq͡ a ſe geſtas ꝓ ſalute oim cōmemorās: ita pplz cōmouit: vt ferre in ei⁹ dānationez ſuffragia pplo nō potuerit. Duct⁹ deīde iterum in iudiciū: ſed in euz locum vn̄ aſpici capitoliuz non poterat dānat⁹ eſt. Ampliaueritis. In diminutione et in alijs malo: id⁹ iudices nō ſinguli iudices ſntiam dicebāt ſꝫ vniuerſi cōſtituebant nā in ciſtā tabulis cōijciebāt: in ſcriptas lr̄is aut abſolutiōis: aut dānationis: cū de alicui⁹ capite agebaꝛ: cū vo res ambigua erat ſcribebāt. N. ꝛ. L. qb⁹ lr̄is ſignificabāt nō liquere: ꝛ he lr̄e ampliationis appellabanꝛ: et ampliare eſt differre iudiciū: vnde Liuius lib. iiij. de poſthumia ampliataz deinde abſolutā: ampliaretis ergo diſtuleritis nūq͡ non liqueret res aptiſſime: cū ea q̄ puaii hoīs nō ſunt efficeret. Contra rōnes ꝛ teſtes. Prio cetu q̄ſi in vnū pri⁹ cōueniſtis. Dū eā vitaſtis vituperationē: ne capitolij defenſorē pdereti. Oſcitamini: ſine cura eſtis: ꝛ nihil ꝓuidetis. Oſcitatio vt Donat⁹ ait ē animi ociū ꝛ ſecuritas ab ore ducēdo: q͡ freq̄nter ſomnolēti facere ſolēt. T. ſpātea tamamo to metu ūit oſcitātes oppimi eius modi: lnīa nūc q̄ pacto leniri hec ſnīa poſſit nos docet: ſi nimiū hr̄e aſperitatis videbiꝛ: ꝛ ne auditores

T. Manli⁹ (margin)

Ampliare. (margin)

Oſcitatio. (margin)

ipſi ſuere maluiſtis. Poſteriorū ſnie hoc erit exēplū. Mihi † iudices fuit amicitia cū iſto: ſʒ iſta amicitia tācti vereor quō accepturi ſitis: tñ dicā vos me puaſtis Quid ita? q, vt vobis eēʒ pbat⁹ / eū quos oppugnabat inimicū ꝙ amicū hr̄e malui. Ergo hec exornatio cui licētie nomē ē ſicuti demōſtrauim⁹ duplici rōne tractabit. Acrimonia / ꝗ ſi nimiū fuerit aſpa: mitigabit laude. Et aſſimlatiōe / de qua ſuperi⁹ dixim⁹: ꝗ nō indiget mitigatiōis: ppterea ꝙ imitat licētiā: et ſua ſponte ad amicū auditoris ſe accommodat.

† Rhomanos ingratitudinis arguit: ꝙ dū ipſe fauet ſenatui pdidit amicitiā M. Antonij cui⁹ erat amicus.

Aſcenſius. ¶ Licētia. i. libertas dicēdi: ſpe venie moderate eſt cū dicim⁹ apud eos quos ſup. ꝗꝗ debemus: aut vereri ppter dignitatem: aut metuere ppter potentiā ſi aliqd p noſtro iure. i. facultate dicendi qđ offendat minime. i. nullo modo eos. ſ. apud quos dicim⁹: aut quos hi diligunt: cum videantur poſſe reprehendi vere in aliquo errato hoc modo. Miramini ꝛc. q. d. non debetis mirari: q: qui malos bonis preferunt digni ſunt qui talia patiantur. Exempla autem patent: de vtilitate huius exornationis dicit ſic. Ergo exornatio hec (cui licentie nomē) tractabitur ſicut demonſtrauimus. ſ. per exempla duplici ratione. ſ. acrimonia: que mitigabitur laude: ſi fuerit nimium aſpera: ꝛ aſſimulatione. i. fictione timoris: de qua diximus ſuperius que. ſ. aſſimulatio non indiget mitigationis propterea ꝙ imitatur licentiam ꝛ accōmodat ſe ſponte ad animū auditoris: q: id dixit quod acceptum nouit licet diſſimulet.

offēdat: forte verebimur: nā mitas ſubiūgēdas eē dicit mitigatiōes ꝛ exēplo oſidit. Hic virtutē ꝛc. Dixerat ſupi⁹ hoc vos viti eſtis ꝛc. ꝗ vba aſpitatē nō modicā i ſe habebāt nūc virtutē nr̄aʒ q̄ro iqt ꝛc. quibus vbis magis laudari iudices nō poſſunt. Ex quo ſi qđ idignati erant: mitigant: ꝛ ab errore in quē inciderāt: cōdēnare veriti: remonēt. Altera mitigatio Altera: licentia. Hec res oſtēdit ꝗtuʒ vtilitatis hec habeat exornatio: ſi modeſte ea vtamur: eſt. n. eni vt ꝗ audiūt: a culpa abſint: ſi moniti id agant: quod non egerunt: et nos boni viri ꝛ iuſtitie amatores videamur. In loco. Si ſit oportune. Amici ipſorū: cum eorū errores libere: vt amicos facere decet: repꝰhendamus. Aſſertores vēdicatores: ꝛ amatores: nā aſſerere vēdicare eſt: vt aſſerere i libertatē vel ſeruitutē. Eſt aūt quoddā. Aliud dicit eſſe licētie gen⁹ calidiſſimū in quo mitigatiōe opus nō eſt cū ita reprehēdimus queadmoduʒ intelligim⁹ eos: ꝗ audiūt velle reprehendi. Videmur eni repꝰhēdere: ꝛ maxime laudam⁹. Hac licentia vti aſſentatores ſolēt. Aſtutiore: qm̄ repꝰhendere nos fingentes nō mediocriter laudam⁹: nimiuʒ Quirites. Exēpluʒ eſt eius licentie: qua ita obiurgam⁹ eos: ꝗ audiunt queād modum ſe cupiūt obiurgari: pplo Romanus alicui regi aut populo facile crediderat: a quo deceptus eſt. Siculi a Iugurta: quod ſcribit Sal. ꝛ propterea nūc reprehendit: q: nimium ſimplici alo ſit: ꝛ māſueto: ſed eſſe ſimplici alo: ꝛ māſueto virtus eſt: non vitiū laus: nō vituperatio. Mihi cum iſto. Exemplum eſt licentie: cum dicimus nos timere in quam partem accepturi auditores ſint: qđ tamen omnes facile audituros ſcimus: excuſat ſe aliquis iudicibus ꝙ cum eo habuerit amicitiam: qui ipſos iudices oppugnabat: ꝛ per eas factū dicit: vt illi poſtea inimicus fieret: hoc eſt quod facile ſcit omnes audituros: ꝛ tamen timere ſimulat ſe in quam partem accepturi ſint. Ergo hec exornatio, concludit ꝛ ambas licentie ſpecies de quibus dixit breuiſſime repetit.

¶ Diminutio. Ti. lvi.

Diminutio eſt / cū aliqd eē in nobis / aut in his quos defendim⁹ / aut natura / aut fortuna / aūt īduſtria dicem⁹ / egregiū qđ (ne qua ſignificet arrogās oſtentatio) diminuit / ꝛ attenuat ōrone / hoc mō. Nā hoc pro meo iure iudices dico / me labore / ꝛ induſtria curaſſe: vt diſciplinā militarē nō in poſtremis tenerē. Hic ſi quis dixiſſet vt optime tenerem: tametſi vere dixiſſet: tñ arrogās viſus eſſet: nūc ꝛ ad inuidiā vitandā: ꝛ ad laudē cōparādā ſatis dictum eſt. Item. Igitur vtrum auaricie cauſa / an egeſtatis acceſſit ad maleficiū? Auaricie? at largiſſimus fuit in amicos: quod ſignuʒ liberalitatis eſt: ꝗ ꝯtraria auaricie eſt. Egeſtatis? at huic qdē pr̄ / nolo, nimiū dicere / nō tenuiſſimū pr̄imoniū reliqt. Hic quoqꝫ vitatū ē: ne magnū / aut maximū dicē

† Defendit quendā dānatū furti ꝛ eſt exēplum bonorū fortune.

Franciſcus. ¶ Diminutio eſt ꝛc. λιτοτης grece vocatur: qua vtimur cum arrogantie vitande cauſa plus dicimus ꝛ minus ſignificamus: adhibetur omnibus generibus. Mediocri dumtaxat figure narrationi. confirmationi reprehenſioni. Natura: vt robur. ingenium. Fortuna vt diuitias: dignitates. Induſtria: vt ſcientia alicuius rei. Nam pro meo ꝛc. Exēplum eſt quod Scipioni conueniſſet cum conſultabant quis in Africam mittendus eſſet: modeſte enim ſic locutus eſſet: ſi mitti ipſe optaſſet. Item vtrum Aliud exemplum in iudiciali genere: in defenditur: qui auaricie cauſa furtum feciſſe accuſabat: et neqꝫ auaricie: neqꝫ egeſtatis cā feciſſe oſtēdit. Nā hmōi res egregia rō. modo. Quare queadmodū indit in vincēdo vitat inuidiā: ſic ꝛ in dicēdo. Vitatur aūt in vincēdo inuidia: ſi moderate dites iuto vtat diuitijs. Cōſilio: ꝯſulte. Nā ſi tm̄ modeſte loquamur: de noſtris bonis tameſi vera dicam⁹: inuidiā contrahimus. Turpe eni ē aliqd de ſeipſo predicare.

rectur: hoc igiť ĩ nr̃is/aut eoꝝ quos defendem⁹ egregijs cõmodis proferẽdis obſeruabim⁹. Nã ex eiuſmodi rebus/ꝛ inuidiã cõtrahunt in vita: ꝛ odiũ in oꝛone/ ſi incõſyderate tractes. Quare quẽadmodũ rõne vi[1]uẽdo fugiť inuidia: ſic in dicẽdo conſilio vitať odiũ.

Deſcriptio. Titu. lvij.

Cũ ex conſequentibus ne aliquid fiat diſſuademus: aut fieri debere monſtramus deſcriptione vtimur.

Deſcriptio nolať, q̃ rerũ ↄſequẽtiũ ↄtinet ꝑſpicuã/et dilucidã cũ grauitate expoſitionẽ: hoc mõ. Qđ ſi iſtũ iudices vr̃is ſẽtẽtijs liberaueritꝭ/ſtatĩ ſicut e cauea leo miſſus/aut aliq̃ teterrima belua ſoluta ex catẽis volutabit/ꝛ vagabiť ĩ foro: acuẽs multos dẽtes ĩ cuiuſcꝫ fortunas: in oẽs amicos/atcꝫ inimicos/notos/atcꝫ ignotos ĩcurſans/alioꝝ famã depeculãs/alioꝝ caput oppugnãs: alioꝝ domũ/ac oẽꝫ familiã ꝑfrigẽs/rep. fũdit⁹ labefactãs. Quare iudices eijcite eũ de ciuitate: liberate oẽs formidine: vobis deniq; ipſis cõſulite. Nã ſi iſtũ ĩpunitũ dimiſeritꝭ: ĩ voſmetipſos (mihi credite) ferã/ꝛ truculẽtã beſtiã iudices immiſeritis. Itẽ. Si de hoc iudices grauẽ ſnĩam tuleritꝭ: vno iudicio ſimul multos iugulaueritꝭ. Grãdis natu parẽs/cuius ſpes ſenectutꝭ oĩs ĩ hui⁹ adoleſcẽtia poſita ẽ: q̃re velit in vita manere nõ habebit: filij pui/ꝑuati pr̃is auxilio ludibrio/ꝛ deſpectui pr̃nis ĩimicis erũt oppoſiti. Tota dom⁹ hui⁹ ĩdigna cõcidet calamitate. Inimici ſtatim ſanguiolẽta palma/crudeliſſima victoria potiti ĩſultabũt: ĩ hoꝝ miſerias/ꝛ ſupbi re ſimul/ꝛ verbis iucbẽť. Itẽ. Nã neminẽ vr̃m fugit Quirites/capta vrbe que miſerie cõſeq ſoleãt/arma q cõtra tulerũt: ſtatĩ crudeliſſime trucidãtur: ceteri qui poſſunt ꝑ etatẽ/et vires laborẽ ferre/rapiũtur ĩ ſeruitutẽ: q nõ pñt/vita ꝑuanť/vno deniq; atq; eodẽ tpe dom⁹ hoſtili flagrabit ĩcẽdio/ꝛ quos natura/aut voluntas neceſſitudĩe: beniuolentia ↄiũxit/diſtrahũtur: partim liberi e gremijs parẽtum diripiuntur: partim in ſinu iugulantur/ptĩ añ edes ↄſtuprantur. Nemo iudices eſt/q poſſit ſatis rem cõſeq verbis: nec referre oratiõe magnitudineꝫ calamitatis. Hoc ge

Franciſcus. Diminutio eſt cum nos dicemus aliquid egregiũ. i. excellẽs aut natura aut fortuna: aut induſtria. i. virtute propria eſſe in nobis aut in his quos defendim⁹: quod deminuatur et attenuatur oratione i. ratiõe dicendi (ne qua i. ne aliqua oſtentatio arrogans ſignificetur) hoc modo. Exempla appertiſſima ſũt ratione. i. ↄſideratione aut moderatione ꝛc.

Aſcenſius. Deſcriptio hec exornatio vnotypoſis a grecis vocatur: ꝑ quã nõ ſolũ que futura imaginamur: vt ait Cice. ſed etiam que facta ſunt: aut fiunt: vt quintiliano placet. Habet aliquid manifeſtum: non enim narrari res: ſed agi videtur: deſcriptio vocať qñ indignitas rei futura deſcribiť: ꝛ aut miſericordia per commemorationem calamitatis rei aut indignatio ꝑ exaggerationẽ criminis monet. Cõuenit iudiciali generi ꝑcipue: grani figure conſutatione rep: ↄheſiõi: ꝛ cõcluſiõi. Cõſequentiũ: quas cõiecturas dicimus: q ſi iſtũ. Exẽplũ eſt ꝑ exaggerationẽ: quo iudices monẽtur ne reũ abſoluant: quoniã in oẽs veluti leo emiſſus e cauea impetũ facturus ſit: q̃ eñ viucti in carcere detinenť: ſoluti multo fieri ſeuiores ſolẽt. In T. Manliũ capitolinũ dici hec potuiſſent: cauea loc⁹ eſt vbi aues: vel fere cõcludũtur. Depeculans: dilacerãs. Nã ſi iſtũ. Aliud exẽplũ ꝑ metus iniectionẽ. Sepe aũt iudicibus: vt Quintil. ait: met⁹ iniiciend⁹ eſt. Itẽ: nã ſi de hoc ꝛc. Exẽplũ eſt per cõmiſerationẽ. ſepe hmõi exornatione vitur Cice. vt in oratiõe ꝑ L. Flacco: pro Milone. ꝑ Fõteio vbi que futura multoꝝ ſint incõmoda ſi dãnatus reus fuerit ſic deſcribunť: vt quaſi depicta oculis ſubijciãť. Itẽ: nã neminẽ: aliũ exẽplũ eſt q̃ res depingiť quẽadmodũ fieri cõſueuit. Eſt aũt per exaggerationẽ criminis: hec ĩ Catilinã: ꝛ reliq̃s dici cõiuratos potuiſſent: qui ſi neſaria impleſſent conſilia: hec ſecuta eſſet vrbis calamitas. Silla⁹ apđ Saluſtiũ ꝛ hac vtitur exornatione. Hoc genere. vis exprimitur exornatiõis.

Cauea.

Aſcenſius. Deſcriptio nominatur: q̃ cõtinet expoſitionẽ ꝑſpicuã. i. euidentem et dilucidã: cum grauitate. i. ſeruata grauitate: expoſitionẽ dico rerũ cõſequẽtiũ. i. quas conſecuturas eẽ euidens ſit: hoc mõ: q ſi ꝛc. Exẽpla clariſſima ſũt: pmũ ꝑſuadet: ſcõm diſſuadet: tertiũ terret ꝛ monet. De vtilitate dicit ſic vt ĩdignatio vbi ſcelera accuſantur: vel mĩa: vbi calamitates future explicanť: poſ. ſi cõmoueri. i. excitari: hoc gñe exornationis: cum. i. qñ res conſequentes. i. ſequi aliqđ facien⁹ ſolite: cõprehẽſe

† Cice. alibi ſubiectionẽ nolat: cum res nõ geſta indicat: ſed vt ſit geſta oſtẽdiť nec vniuerſa ſꝫ ꝑ partes: vt ipſe Iſtam aſ r⁹ ſcelere et furore ĩ forũ venit: ardebãt ocli: toto ex ore crudelitas emi nebat: nec ſolũ q̃ facta ſũt aut ſiãt ſꝫ ẽt q̃ futura ſunt imaginemur.

nere exornationis/vel indignatio/vel miſericordia poteſt commoueri. Cū res conſequētes cōprehenſe vniuerſe pſpicua breuiter exprimunt oratione.

Diuiſio. Titu.lviij.

DJuiſio eſt/que rē ſemouēs a re vtrāq ab ſoluit ratione ſubiecta: hoc modo. Cur ego nunc tibi obijciā qcq: ſi probus es/ non meruiſti: ſi improbus/non commo- nere. Jtem. Quid nunc ego de meis proprijs meri- tis pdicē: ſi meminiſtis/obtūdā: ſi obliti eſtis/cū re nihil egerim: quid eſt qd verbis pficere poſſim: Jtē. Due res ſunt/que pnt hoies ad turpe compēdiū cō mouere: inopia/atq auaricia: Te auarū † in frater- na diuiſione cognouim⁹: inopē/atq egentē nunc vi demus: q potes igit oſtēdere cām maleficij non fuiſ ſe: Jnter hāc diuiſionē et illā que de partib⁹ oratio nis tertia eſt: de qua in lib.pri.diximus ſcōm narra tionem: hoc intereſt: illa diuidit per enumerationē/ qbus de reb⁹ p totā orōnē diſputatio futura ſit hec ſtatim explicat: z breui duabus aut plurib⁹ parti- bus ſubijciēs rōnes/exornat orōnem.

† Cōpēdiū lucrum. Tibul. nec va- gus ignotis repetēs cōpēdia ter- ris preſſerat externa nauita mer- ce ratē. Cō- pēdium id etiā qd pſi- monia quadā ſeruam⁹. Compēdiū breuitas in qua tñ vtilitas ſit. Pla. q potes tā verba cōfer ad compendium.

id eſt ſimul cōcepte: exprimūtur vniuerſe breuiter: oratiōe perſpicua: id eſt clara et euidenti. *Franciſcus*

Diuiſio: διάλυμα grecis nominatur: conſtat duabus partibus: ab vtraq cōcludit: cōplexionē alibi vocat Cicero: alibi duplicem cōcluſionez. Conuenit trib⁹ figuris: tribus generibus. confirmationi et confutatiōi. Cur ego: exemplum eſt quo oſtenditur nihil amico admonitionem profuturam eſſe: et ab ea abſtinere ſatius eſſe: hoc modo. Aut amicus tuus quem monere vis probus eſt: aut improbus. ſi improb⁹ nō eſt: cur quicq obijcias. parui eñ faciet: ſi vero probus eſt nō meretur reprehenſionē. Jn argumentationibus hac vtimur exornatione: vt lib.ij. dictum eſt. Quid ego nūc aliud exēplū: quo quiſpiam merita ſua non eſſe commemoranda oſtendit: aut enim inquit merita mea meminiſtis: aut nō ſi meminiſtis cōmemorādo vos obtūdam: ſi non meminiſtis: nihil eorū proficiam commemoratiōe. Quare nihil pfeci. Jtem due res ꝛc. Exēplū eſt in iudiciali genere poſitū: oſtēdit aūt eū q accuſatur inopia et auaricia ad maleficiū eſſe compulſum. Jnter hanc ꝛc. Quia hec exornatio et orationis pars eiuſdez ſunt nois: ne ea res cuiq dubitationē faciat q̄ inter ſe differant oſtendit.

Diuiſio eſt q ſemouēs.i.ſeparans rem a re abſoluit.i.explicite enodat z declarat vtrāq.ſ.rem pri⁹ diuiſam: ratione ſubiecta.i.ſtatim addita ad ſingula mēbra: hoc modo. Cur ego ꝛc. Exēpla manifeſta ſunt: ponit aūt differētiā inter diuiſionē que eſt vna de partib⁹ orationis rethorice: et hanc que eſt ſententiarum exornatio qd illa enumerat poſtea dicenda: hec membra ſtatim explicat. *Aſcenſius*

Frequētatio. Titu.lix.

FRequentatio eſt/cū res in tota cā diſp ſe cogunt vnū i locū: quo grauior/aut acrior aut criminoſior orō fit/ hoc pa- cto. A quo tādē abeſt iſti vitio: qd eſt: cur iudicio eū velitis liberare: Sue pudicitie pditor eſt inſidiator aliene: cupid⁹/intēperās: ſupb⁹/impi⁹ in parentes: ingrat⁹ in amicos: infeſt⁹ in cognatos: in ſupiores ɔtumax: i equos/z pares faſtidioſus: i i feriores crudelis: deniq i oēs intolerabilis. Eiuſdē gnis illa freqētatio/q plurimū ɔiectūralib⁹ cauſis opitulat: cū ſuſpitiōes/q ſeparati diſticte/imminu- te/z infirme erāt: vnū in locū coacte. rē vident pſpi- cuā facere/nō ſuſpitioſa i hoc pacto. Nolite igit: no lite iudices ea q dixi ſeparatim ſpectare: ſz oīa colli gite z ɔferte i vnū. Si z cōmodū ad iſtū ex morte illi⁹ veniebat: et vita eſt turpiſſima: hois enim⁹ auariſſi

Frequentatio eſt cum res i tota ꝛc. Hec exornatio συναθροισμός grece dicitur: frequentatio a noſtris vocatur: quia multa per eā q per totam orationē ſparſa fuerāt colligimus: z breuiter coacervata in vno loco dicim⁹. Conuenit oib⁹ figuris: ſed precipue graui cōuenit, oibus generibus: ſed in primis iudiciali: et coniecturali materie. Jn confirmatione z rephenſione nonnunq: et in concluſione tractat: ſed diſpari rōne: nā illic augēdi criminis cā: hic vero admonēdi: in confirmatione preterea z rephenſiōe oīa argumēta q in tota fuerant oratione: breuiter in vno loco colligunt: in concluſione ea tñ q grauiſſima ſunt. A quo tandez. Poſt cōfirmationē z confutationē hec dicta intelligim⁹: nā per epilogū oīa diffuſe pri⁹ tractata in vnū locū cogūtur. Qd criminis augendi cauſa fit: Clodius ſic inuadi potuiſſet. Sue pudicitie: quia ſeipm proſtrauit corruptorib⁹: aut filias: vel ſorores violauit: ſicut Clodi⁹ q nō pluris fecit tris ſorores q bonaz deam: Jnſidiator aliene. Sicuti *Franciſcus* *Clodius.*

tūc eſt domum Ceſaris pōtificis maximi: vbi bone dee ſacra celebrabant ſub mulieris habitu ingreſſus eſt: vt Pompeiā Ceſaris vxoꝛē violaret. Cupidus. i. auar⁹. Hec oīa q̄ breuiter obijciunt longa oratione in aduerſariũ dicta pri⁹ intelligim⁹: q̄ nũc repetunt. Eiuſdē gñis. Dicit oratoꝛez ſepe in cōiecturalib⁹ cauſis ea vti frequentatiōe. vt eas res q̄ ſeparati infirme erāt: colligat in vnum locum qḋ cũ fit: nō dubia res que de agitur ſed certa et manifeſta videtur. Nolite igitur iudices: exemplum eſt quo rationes ille colliguntur que ſeparatim erant infirme coniuncte vero cauſam noſtram non mediocriter adiuuant: in eum hec dicuntur a quo hominem occiſum coniecturis pbam⁹. Si modũ. cauſa duplex eſt impulſiua ⁊ rōcinatiua. Hec rōnē h3 ↄſequēdi cōmodi vel euitādi incōmodi. Uita turpiſſima. cōiectura ex attributo pſone qḋ eſt vita: oīa ſcelera cōmiſiſſe creditur q̄ male viuere ↄſueuit. Animus auar⁹: cã īpulſiua ⁊ ↄiectura ab affectu: nã auaricia. eſt affectus animi hoīem ad maleficiũ impellēs. Foꝛtune familiares: argumētũ a foꝛtuna: fecit qm̄ paup ditari autē ide ſperabat. Et res iſta. hec oīa li. ij. tractata ſunt: nã tpa loc⁹ in cōiecturis q̄rũt: ſunt aũt cōiecture. Quis qḋ vbi q̄bus auxilijs: cur quō qñ. Hec partim ⁊c. De argumētis nũc agit in artificialib⁹ que ατεχνα vocant: hec ſunt a teſtib⁹ ↄ teſtes: a q̄ōnib⁹ cōtra q̄ōnes: a rumoꝛib⁹ ↄ rumores. Uehemens ⁊c. Ui exprimit

mus: fortune familiares attenuatiſſime: ⁊ res iſta nemini bono pꝛeter iſtũ fuit: neq; alijs iſte cōmodioꝛib⁹ rōnib⁹ facere†potuit: neq; pteritũ eſt ab iſto qcq̄ qḋ op⁹ fuerat: neq; factũ qḋ op⁹ nō fuit ad maleficiũ et tũ loc⁹ idone⁹ maxime: tũ occaſio aggrediendi cōmoda: tps adeũdi oportuniſſimũ: ſpaciũ ↄficiēdi lōgiſſimũ ſumptũ eſt: nō ſine occultandi/⁊ pficiēdi ſpe maleficij maxīa: et pꝛeterea anteq̄ occiſus homo is eſt: iſte viſus eſt [illegible] loco/in quo eſt occiſio facta ſol⁹ paulopoſt in ipſo maleficio vox illi⁹ q occidebatur/ audita eſt: deinde poſt occiſionem iſtũ multa nocte domum rediſſe conſtat: poſtera die titubanter/⁊ inconſtanter de occiſione illi⁹ locutũ. Hec partim teſtimonijs/partim queſtionibus/et argumentis oīa compꝛobantur: ⁊ rumoꝛe populi/quem argumētis natũ neceſſe eſt eſſe verũ. Ueſtrũ iudices eſt: his locũ in vnum collatis/certã ſumere ſententiam/ non ſuſpitionem maleficij. Nam vnum aliqd/aut alterum poteſt in iſtũ caſu cecidiſſe†ſuſpicioſe: vt omnia inter ſe a pꝛimo ad poſtremũ cōueniāt maleficia neceſſe eſt caſu nō poſſe fieri. Uehemēs eſt hec exoꝛnatio ⁊ in cōiecturali cōſtitutiōe cauſe ferme ſemꝑ neceſſaria/et in ceteris generibus cauſarum/et in oī oꝛatione adhibenda nonnunq̄.

Bono. i. ad bonum.

Multa nocte q̄ iā longe iā ad mediā pceſſerat.

Caſum poſſit aſcenſi⁹ caſu ↄ3 non diſſanũ.

exoꝛnationis: ſimul et quibus generibus adhibeatur non obſcure oſtendit.

Aſcenſius. ℭ Frequentatio. i. frequēs et dēſa antedictoꝛũ iteratio: eſt cũ res diſperſe in tota cã cogunt. i. ↄtrahũtur in vnũ locũ: quo. i. ideo vt oꝛo ſit grauioꝛ: aut acrioꝛ: aut criminoſioꝛ. i. plura crīa cōtinens aut obijciēs hoc pacto. A quo ⁊c. Nihil eſt exēplis non⁹: dicit aũt opitulari. i. opē ferre cauſis cōiecturalib⁹: q2 vbi vna atq; altera ↄiectura fidē facere nequeat ſimul multe faciāt. Multa nocte. i. pluria parte noctis trãſacta. In vnũ eo. locatis. legit etiã collatis. In iſtũ caſum: verioꝛ lectio eſt in iſtũ caſu: vt ſit [illegible] iſtũ. ſ. hominē: caſu. i. a. caſu qi addit neceſſe eſt caſu nō poſſe fieri. Addit vtilitatē exoꝛnationis. ſ3 verbis aperte dicens. Uehemens eſt ⁊c.

Franci. ℭ Expolitio. Hec exornatio το αυτον και ταυτολογια grece vocat: nã aut idē dicimus: aut de eodē: idē dicimus: cũ nō diuerſa dicimus: de eodē dicim⁹: cũ idē p diuerſa exprimim⁹. Idē dicit Uerg. Quē ſi fata viꝝ ſeruãt: ſi veſcit aura. Etherea: nec adhuc crudelib⁹ occubat vmbris. De eodē vo: ſ3 diuerſe idem poeta ait. Rex erat Eneas nobiſ. q̄ iuſtioꝛ alter Nec pietate fuit nec bello maioꝛ ⁊ armis. i. q̄ iuſtitia: q̄ pietate: q̄ bello pollebat. In vltimur figura ſ3 p̄ ↄ̄pue l ĝui. ſ ol ghe. l ↄfirmatiōe: ⁊ rephēſiōe. In eodē loco Quãtũ ad ipſas ſētas attinet: q̄ nō mutãt. Alio ↄ̄tũ ad vba ptinet q̄ variãt. Nã res eadē diuerſo mō ⁊ diuerſis exprimit vbiſ. Eādē rē ⁊c. Simplr eādē rē pluribꝰ verbiſq; tractam⁹

ℭ Expolitio. Titu. lx.

Expolitio†eſt/cũ in eodē loco manem⁹ ⁊ aliud/atq; aliud dicere videmur. Duplicíter aũt fit: ſi aut eādē plane dicem⁹ rē: aut de eadē re. Eādē rē dicem⁹ non eodē mō nã id obtundere auditoꝛē eſt/ nō rē expolire. S3 cōmutare debem⁹. Commutabimus aũt tripliciter/vbis pnũciãdo: tractãdo. Uerbis cōmutabim⁹/cũ res ſemel dicta/iterũ/ aut ſepi⁹ alijs vbis q̄ idē valeāt eadē res pꝛoferet: hoc modo. Nullum tantum eſt periculũ/quod ſapiens p ſalute pario vitandum arbitret. Cum augetur incolumi-

tas perpetua ciuitatis:qui bonis erit rōnibus pre-
dit⁹/pfecto nullū diſcrimē vite ſibi p fortunis reipu
blice fugiēdū putabit.Et erit i ea ſnia ſemp: vt pro
patria ſtudioſe/ꝙ̄uis i magnā deſcēdat vite dimica
tionē.Pronūciādo cōmutabim⁹:ſi tū i ſermone/tū
in acrimonia/tū in alio/at ꝗ alio gñe vocis/ atq ge
ſtus eadē verbis cōmutādo:pnūciatiōe vehemēti⁹
quoq cōmutauerim⁹:hoc neq cōmodiſſime ſcribi
pōt:neq parū eſt aptū:q̄re non eget exēplo.Tertiū
gen⁹ eſt cōmutatiōis:qđ tractādo cōficitur:ſi ſniam
traijciam⁹:aut ad ſermociationē:aut exuſcitatiōez

Sermocinatio.

Sermocinatio(de q̄ pleni⁹ paulopoſt ſuo loco dice
mus:nūc breuiter qđ ad hāc rē ſatis ſit/attigemus)
eſt i q̄ ſtituet alicui⁹ pſone orō accōmodata ad di-
gnitatē:hoc mō.Ut(quo facili⁹ res cognoſci poſſit

Ad hoc eſt dictū pla. nō ſolū nobis nati ſumus oīt⁹ꝗz nři ptē ſibi pṫia vendicat partem amici.

ne ab eadē ſnia diſcedam⁹)Sapiēs oia reip.cā ſuſci
piēda picula putabit:ſepe ipe ſecū loquet:nō mihi
ſoli:ſz etiā atq adeo multo poti⁹ nat⁹ ſuz p̄ríe:vita
q̄ fato debet:ſaluti p̄ríe potiſſimū ſoluat.aluit hec
me tute:atq honeſte pduxit vſq ad hāc etate.Mu
niuit meas rōnes bōis legib⁹/ꝛ optimis morib⁹ ho
neſtiſſimis diſciplinis. Quid eſt/qđ a me ſatis ei per
ſolui poſſit:vñ hec accepta ſunt:Hec loquet ſecū ſa
piēs:ſepe ego in piculis reipublice nullū ipe piculū

† Ad exuſcitationē: q̄ pronūciāda ſit ſmōe acri:quā͂ vocam⁹ ꝯcitionez q̄ hoim aīos exuſcitat.

fugi.Itē mutatur res tractādo/ſi traducit ad† exu
ſciatiōez:cū ꝛ nos cōmoti dicere videamur:et audi-
toris aīz cōmouem⁹/ſic.Quis ē tā tenui cogitatiōe
pdit⁹:cui⁹ aīus tātis āguſtijs/inuidie ꝯtiet:q nō hūc
boiez ſtudioſiſſime laudet:ꝛ ſapiētiſſimū iudicet/q
p ſalute p̄ríe: p icolūitate ciuitat: p reip.fortūis:

Scđa pars expolitiōis que fit p traductionem.

Quis magnū/atq atrox piculū ſtudioſe ſuſcipiat:ꝛ
libēter ſubeat:Equidē hūc boiē magis cupio ſatis
laudare ꝙ poſſuz.Idēq hoc certo ſcio vobis oīb⁹
vſu venire.Eadē res igit bis trib⁹ in dicēdo cōmu-
tabitur reb⁹:vbis:pnūciādo:tractādo:ſz tractādo
dupl̄r:ſmociatiōe/ꝛ exuſcitatiōe.Sz ō eadē re,cū di
cem⁹/plurib⁹ vtemur cōmutationib⁹.Nā cū rē ſim
pl̄r pnūciauerim⁹:rōne poterim⁹ ſubijcere.Deide
duplicē/vl ſine rōnib⁹ pnūciare ſniaz.Deiñ afferre
ꝯriū:de qb⁹ oīb⁹ dixim⁹/ī vboꝝ exornatiōib⁹.Deiñ

vi:quē ſi fata virū ſeruant ꝛc.De eadem re.Cum plures in vna re fiunt cōmutationes: vt Rex erat Eneas nobis ꝛc.Nō eodē modo: vt Quē ſi fata virum ſeruant ꝛc. Diuerſa ſunt oia:vnum tñ ſignificāt hoc eſt ſi viuit. Nullū tantū ꝛc.Exemplū eſt:cū eadem res verbis cōmutatur.Eſt autē in genere deliberatiuo:ſuadetur viro ſapienti vt nullū pro ſalute patrie effugiat periculum.Cū augetur: idem eſt cū ſuperiore:ſi rem attēdas.Bonis rationibus:ſapiens. Et erit: idem ꝛ hoc erit inq̄t. Pronunciando ꝯmutabimus. Quō pnūciādo cōmutatio fiat: exēplo dicit oſtēdi nō poſſe.Qm̄ pnūciatio ipa nō ī ſcriptura:ſz ī voce cōſiſtit.Cuz mō humili:mō ſublimi: mō remiſſa voce vtimur.In ſmone q̄ hūili ꝛ mediocri ꝯuenit figure:ꝛ remiſſaz vocē poſtulat.Acrimonia:q̄ in graui figur. vtimur: vocē aūt exigit intenſaz. Tertiū: poſſum⁹ eandē rē inq̄t dicere etiā p ſermocinationē:cū aliquē ſcđm dignitatē loquētē facim⁹ aut per exuſcitationē:cū ꝛ cōmoti nos dicim⁹ ꝛ auditorē ꝯmouem⁹.Traijciem⁹:traducem⁹.Ad ſermocinationē:vt aliqđ tractātes negociū pſonā ad quā ptinet:p dignitate loquētē inducam⁹.Ab eadē ſnia ꝛc.Que eſt nullū tñ ꝛc. Nō mihi ſoli.Platonis ſnia ē.Uita q̄ fato debet.Triplex mors eſt.vt veteribus placuit:fatalis:naturalis fortuita:fatalis ſtatuta cuiq eſt:ꝛ p̄terire a quoq̄ nō pōt:de q̄ Uerg. Stat ſua cuiq dies.Hec trib⁹ ſaturni curſib⁹ cōficitur:hoc eſt nonagīta annis. Naturalis accidit ſenectute confectis paulatiz deficientibus humoribus.Hec adcēteſimum ꝛ vigeſimum porrigi annum poteſt Fortuita eorum eſt q̄ occiduntur:vel ſeipſos perimūt. de hoc Uergili⁹. Sz miſera ante diem.Cice.contra Antoniū Philippica prima.ſi qđ mihi humanitus acciderit:videntur eñ multa impendere preter naturā ꝛ fatum.Naz humanus eſt caſus.i. in humanis verſatur. Hoc ſūpto aū Demoſthenes dixerat in oratione ηξιεφανου. Item mutatur:nunc oſtendit quō fieri tractādo expolitio poſſit:p exuſcitationem hoc eſt cōmotionē:ꝛ auditorum ꝛ noſtri.Cū ita pnūciam⁹ vt nos cōmoti videamur:ꝛ auditorū animi cōmoueant.Quis eſt ꝛc.Exēpluz eſt expolitiōis p exuſcitationē:q̄ maxie pnūciādo fit eſt aūt idē cū ſuperiore materia. Quis eſt.interrogatiōe q̄dā ineſt acrimonia q̄ exuſcitatiōi cōuenit Tam tenui cogitatiōe:tam parū cogitanes exiſtimans hoim merita Eadez res:repetit que dixit. Sz de eadē re:hacten⁹ dixi quo

ſite/ꝛ exẽplũ:de quo ſuo loco plura dicem⁹. Deide
†cõcluſionẽ:de q̃ in ſcđo libro q̃ opus fuerunt/dixi
m⁹:demõſtrãtes argumẽtatiõez queadmodũ ↄclu
dere oporteat/i hoc li. docuim⁹/cuiuſmõi eẽt exoꝛ
natio ꝟbi:cui ↄcluſiõi nomẽ ẽ. Ergo hmõi vehemẽ
ter oꝛnata poterit eẽ expolitio:q̃ ↄſtabit ex freq̃nti
b⁹ exoꝛnatiõib⁹ ꝟboꝝ/ꝛ ſniaꝝ. Hoc mõ igr̃ ſeptẽ p
tib⁹ tractabit̃:ſʒ ab eiuſdẽ ſnie ñ recedam⁹ exẽplo:vt
ſcire poſſ:ꝗ̃ facile p̃ceptõe rhethoꝛice/res ſimplex
mltiplici rõne tractet̃. Sapiẽs nullũ ꝓ rep. p̃iculũ vi
tabit:iđ ꝙ ſepe fit:vt cũ ꝓ rep. p̃ire noluerit/neceſſa
rio cũ rep. p̃eat. Et qm̃ ſunt oĩa cõmoda a patria ac
cepta:nullũ incõmodũ ꝓ patria graue putãdũ ẽ. Er
go q̃ fugiũt id periculũ/qđ pro rep. ſubeũdũ eſt:ſtul
te faciũt:nã neq; effugere id poſſunt:ꝛ ingrati in ci
uitatẽ re periunt̃. At qui patrie pericula ſuo p̃icu
lo expellunt:hi ſapiẽtes putandi ſunt:cũ ꝛ eũ/ quẽ
debent/honoꝛẽ reipublice reddũt:ꝛ pro multis pe
rire malunt/ꝗ̃ cũ multis. Etem̃ vehementer eſt ini
quũ vitã quã a natura acceptã propter patriã cõſer
uauer:nature cũ cogat/reddere:patrie cũ roget/nõ
dare. Et cũ poſſis cũ ſumma virtute/ꝛ honoꝛe ꝓ pa
tria interire/malle per dedecus/ ꝛ ignauiã viuere ꝓ
amicis/ parẽtib⁹:ꝛ ceteris neceſſarijs adire p̃iculũ
velis pro publica in qua et illud ſanctiſſimũ nomen
patrie continetur/nolle in diſcrimen venirẽ. Itaq;
vti cõtẽnẽdus eſt/q̃ i naufragio nauim ꝗ̃ ſe mauult
incolumẽ:ita vituperãdus:q̃ i repuplica diſcrimini
ſuo pluſꝗ̃ ſaluti cõi cõſulit. Naue fracta multi inco
lumes fuerũt:naufragio patrie ſalu⁹ nemo põt eua
tare. Qđ mihi bñ vr̃ Deci⁹ intellexiſſe:q̃ ſe deuouiſ
ſe dr̃:ꝛ pro Legionibus ſe in hoſtes imiſiſſe medios
vñ amiſit vitã:ꝛ nõ p̃didit. Re em̃ viliſſima/ꝛ parua
maximã redemit:vitã dedit:accepit patriaʒ: amiſit
aĩam:potitus eſt gloꝛia:q̃ cũ ſumma laude prodita
vetuſtate quotidie magꝭ eniteſcit. Qđ ſi ꝓ rep. debe
re accedere ad p̃iculũ/ꝛ rõne demõſtratũ ẽ/ꝛ exẽplo
cõꝛobatũ:hi ſapiẽtes ſũt exiſtimãdi:q̃ nullũ ꝓ ſalu
te patrie p̃iculũ vitãt. In his igit̃ gñibus expolitio
ꝟſat̃:de q̃ ꝓducti ſum⁹/vt plura diceremꝰ:ꝙ nõ mõ

†Deide cõ cluſionẽ q̃ triplex ẽ: p̃ma ẽ vitia ex p tib⁹ ofonis ſcđa pꝰ ẽ argumẽtationis. tertia coloꝛ rhetoꝛicus.

Pro rep. ſapiẽs nullũ vitabit periculum.

Decij laus qui moꝛte ſua patriaʒ liberauit.

pacto eandem rem expolire poſſimus nunc oſtendit quomodo nõ eandem rem:ſed de eadem re dicemus ꝛ plurib⁹ vtemur commutationibus. Admonet autem recte nos de eadem re dicentes vti poſſe quinq; partita argumentatione:de qua libro ſcđo dictuʒ eſt Contrario item. Similia:ꝛ exemplo:ac concluſione:ꝛ ſic varie tractatam expoſitionem vehementer oꝛnatam foꝛe. Simpliciter:per propoſitionem que rem ſimpliciter proponit:ꝛ pronunciat: poterimus:oſtendit poſſe nos ofoneʒ relinquere:ſi voluerimus ꝛ neceſſaria nõ fuerit. Deinde duplicem Hoc eſt ipſam rationem ſimplici vel duplici rõne ↄfirmare poterimus ſignificat aũt rationis confirmationẽ q̃ pars ꝓpoſitiõis. tertia eſt. Deinde afferre ↄtrariũ:quartam partẽ argumẽtatiõis que cõſtat ex ↄtrarijs:ſimilibus: exemplis cõtrariũ exoꝛnatio verbi eſt: cum verba ꝟbis ↄtraria ponunt̃:vt in bello pacẽ in pace bellũ q̃ritas: ſimile ꝛ exẽplũ exoꝛnatiões ſententie ſunt. Libro quo opus fuit hoc eſt ſcđo: vbi oſtẽſum eſt quot modis fiat ↄcluſio vltima ofonis ps

Nota.vij. ptes per poſitionem.

Septeʒ partibus. Ut p̃mo loco ſit ꝓpoſitio. Scđo ratio. Tertio ſnia ſimplex aut duplex. Quarto cõtrariuʒ. Quinto ſimile. Sexto exemplũ. Septimo ↄcluſio. Ideo qđ ratio ꝛ ea quidem ratio efficax Accidit em̃ ſepe vt q̃ non vult ꝓ republica moꝛi:cũ republica pereat. Et qm̃ ſnia duplex. i. cũ rõnibus: ꝛ ſine rationib⁹. p̃oꝛ ſnia ſine ratiõe eſt. Ergo qui fugiũt ſententia eſt cũ ratione. At qui: alia ſnia duplex. Etem̃: exoꝛnatio eſt ꝑ cõtrariũ: cogit ꝛ rogãt reddere ꝛ non reddere. Interire ꝛ viuere contraria ſunt:iteʒ adire ꝛ nolle venire. Itaq; vt ꝛc. A ſimili eſt exoꝛnatio. Qđ mihi bñ videt̃ Deci⁹. Ab exẽplo exoꝛnat. Tres fuerũt Decij:qui varijs tempoꝛibus ꝓ reipublice ſalute ſe deuouerũt pater:filius:nepos. Pater bello Latino. Filius bello Gallico. Nepos bello cõtra Pyꝛrhum epirotarum regẽ ſe deuouit. Pro legionibus pro ſalute Legionum. Iuue. Plebeie Deciozũ anime plebeia fuerunt Nomina: pro totis legionibus:ꝗ tamen ꝛ pro omnibus auxilijs atq; omni pube latina Sufficiunt dijs infernis terreq; parenti. Amiſit differt inter amittere et perdere. Nam amittimus que recuperamus:p̃dimus cũ ita amittimus vt recuperare nõ poſſum⁹: ſilis differẽtia eſt inter perire ꝛ interire. Nõ perit qui totus nõ delet̃:ꝛ Plaut⁹ ait in captiuis duobus:nõ interit qui per virtutẽ perit. Pro re viliſſima:ꝓ hac fragili vita ꝛ caduca. Rẽ ma-

Decij.

Amitto.
Perdo.

Pereo.
Intereo.

cum cauſam dicimus adiuuat/ ⁊ exoꝛnat oꝛationẽ: ſed multo maxime per eam exercemur ad elocutionis facultatem. Quare conueniat extra cauſam in exercendo rationes adhibere expolitionis/ in dicendo vti cum exoꝛnabimus argumentationem: de qua re diximus libro ſecundo.

ximam nominis eternitatẽ. Qḋ pro rep. Concluſio eſt ſuperioris argumẽtationis breuiter omnia que dicta ſũt colligit. In his ibiẽ generibus cur multa de hac exoꝛnatione dixerit: nunc declarat: ſimul et quid vtilitatis afferat oſtẽdit. Cum non ſolũ cauſas exoꝛnari per eam dicit: ſed ad elocutiõis facultatem conferre. In exercendo: in declamationibus. In dicendo: in veris cauſis.

Aeccuſino. ¶ Expolitio eſt cũ no s manemus in eodem loco. i. negotio narrãdo: ⁊ videmur dicere aliḋ ⁊ aliḋ. i. diuerſa ꝓpter diuerſuз modũ dicẽdi. Fit aũt dupliciter. ſ. ſi nos dicem⁹ aut plane. i. olno eãdẽ rẽ aut de eadẽ re: ſed ſup. nõ plane idẽ. Eandem rem dicemus non eodẽ modo: nam id. i. dicere eandẽ rem eodẽ mõ eſt obtundere. i. hebetare ⁊ afficere tedio auditoꝛẽ: nõ expolire rẽ. ſ. dicendam. Sed nos debemus commutare. ſ. rõnes dicẽdi. Cõmutabim⁹ aũt tripliciter: vз verbis. ſ. alijs: pnũciãdo. ſ. aliter ⁊ tractãdo. ſ. varie. Nos cõmutabimus verbis cum res ſemel dicta ꝓferet eadẽ res iterũ. i. ſcḋm: aut ſepius: verbis alijs que valeãt idẽ: hoc modo. Nullũ ⁊c. Nos mutabimus pnũciãdo ſi commutauerimus tum. i. partim in ſermone: qui conuenit figure humili et mediocri: tum. i. partim in acrimonia. i. voce acri q̃ ſublimi cõuenit gñi ⁊ rebus arduis: tum. i. partim eſt quoqз. i. etiam in alio atqз alio. i. diuerſo genere vocis: q: etſi idẽ eſt character põt tñ vox mutari: vnde Hoꝛati⁹. interdũ tñ ⁊ vocem comedia tollit. Iratuſqз Chremes tumido delitigat oꝛe: atqз in alio ⁊ alio genere geſtus. i. motionis manus ac capitis ceteroꝛũve membroꝛũ commutãdo eadem. i. eaſdem res verbis. ſ. alijs: ⁊ ſi cõmutauerimus quoqз vehemẽtius pnũciatione. ſ. alta ⁊ alta. Hoc. ſ. genus expoſitionis quoḋ fit per variationẽ pnũciationis neqз põt ſcribi cõmodiſſime: q: voces nequeunt ſcribi: ſed ſigna dũtaxat vocum ſicut note cõcentuum neqз eſt parum apertũ: quare cũ ſit ſatis apertũ nõ eget exẽplo. Tertiũ genus commutationis eſt qḋ cõficitur tractando aut traiectãdo ſi traijciamus ſentẽtiam aut ad ſermocinationem aut exuſcitationeз. Ne vero dubites quid he ſint: dicit. Sermocinatio (de qua dicemus plenius paulo poſt: ſuo loco: vt titu. lxviij. ⁊ de qua attingemus nũc breuiter qḋ ſit ſatis ad hũc locum) eſt in qua oꝛatio alicuius ꝑſone cõſtituet accommodata. i. applicata ad dignitatẽ: hoc modo: vt quo res poſſit cognoſci facilius: non diſcedemus ab eadem ſentẽtia. i. exemplo prius poſito. (Sapiẽs ⁊c. Non mihi ſoli: hoc Platonicum dicit Cicero in libris officioꝛũ. Hec loquetur: apta repetitio ꝑ expolitionem. Dedit autẽ exẽplum de ſermocinatione: addit exemplum de exuſcitatiõe. i. excitatiõe: dicit autem pro exuſcitatiõe: q: ſ poſt x deponi ſolet. Quis eſt ⁊c. Ubi notabis qḋ quia etiam tenuiter pretiñus dicit: ſicut alibi pernicioſa. Equidẽ. i. ego q̃dem: ⁊ eſt ſpecioſe ac ſentẽtioſe dictum. Eãdẽ rem igitur Epilogus eſt. Sed cũ dicemus de eadẽ re: tũc ſup. vtemur pluribus cõmutationibus. Nã cũ pnũciauerimus rẽ ſimpliciter: tũc ſup. poterimus ſubijcere rõnẽ: deinde. i. ſcḋo loco ſimplici aut duplici rõne confirmare poterimus pronunciare duplicem ſentẽtiam ſine rationibus: hoc eſt rationis confirmatione: deinde poterimus afferre contrariũ: de quibus olbus diximus in exoꝛnationib⁹ verboꝛum: deinde poterim⁹ afferre ſimile: exemplum de quo dicem⁹ plura ſuo loco. ſ. titu. lxiiij. Deinde concluſionem. ſ. vltimam partẽ oꝛationis: de qua dixim⁹ lib. ij. ſup. ea q̃ fuerũt op⁹: ideſt opoꝛtuna demonſtrantes quemadmodũ opoꝛtet cõcludere argumentationẽ. ſ. oꝛatoꝛiã per complexionẽ: et ſup. docuimus in hoc lib ſ. quarto cuiuſmodi. i. qualis eſſet. exoꝛnatio verbi cui eſt concluſioni nomẽ. i. q̃ vocat cõcluſio: de qua dictũ eſt titu. xliij. Ergo hmõi. ſ. conſummata expolitio poterit eſſe oꝛnata vehemẽter: q̃ conſtabit ex frequẽtibus: vt pote ſeptem quas Franciſcus diligenter enumerat: exoꝛnationibus. i. coloꝛibus verboꝛũ ⁊ ſntarũ. Igit ipſa conſummata expolitio tractabit ſeptẽ partib⁹: ſed non recedamus ab exemplo eiuſdem ſnie: vt tu poſſis ſcire q̃. i. q̃uam: facile. i. faciliter res ſimplex. i. vna ⁊ vnius foꝛme: tractetur. i. enuncietur ⁊ explicetur multiplici rõne. i. foꝛma. dicendi: preceptione. i. ex preceptis rhetoꝛice. ſ. artis hoc mõ. Sapiens ⁊c. Propoſitio eſt ſeu principalis ſnia quã varie expolit primo rõne ſubiectẽ. Ideoqз ſepe fit ⁊c. Scḋo ſentẽtia ſine rõne addẽ. Enim ⁊c. Tertio ſentẽtia cum ratione ibi. Ergo qui fugiunt: nam ratio eſt: nam neqз ⁊c. quarto alia ſnia duplici ibi. At qui ⁊c. cum ratione que eſt. Cum ⁊ cum. Quinto exoꝛnatione per contrariũ: ibi. Etenĩ iniquũ eſt reddere nature cũ. i. licet cogat: ⁊ non dare. i. impartiri: patrie cũ roget: quaſi ſupplex: vitam quã accepiã a natura (vnde illi redditur) conſeruauerit: non propter naturã: ſed propter patriã: pro cui⁹ ſalute ſua cuiqз ſalus expetẽda eſt. Et iniquũ eſt cũ poſſis interire pro patria cum ſumma virtute ⁊ honoꝛe: malle. i. magis velle: viuere: per dedecus ⁊ ignauiã. Et ſup. cum velis adire periculũ pro amicis ⁊ parentib⁹ ⁊ ceteris neceſſarijs: vehementer iniquũ eſt: nolle venire in diſcrimẽ: ideſt periculum vite. ꝑ repub. in qua continetur ⁊: ideſt etiam illud ſanctiſſimũ. i. maxime inuiolabile ⁊ venerabile nomen patrie: que vt alibi dicit vna olm ipſe complectitur. charitates. Sexto exoꝛnatione a ſimili: cum ſubdit. Itaqз vt. i. quẽadmodũ ſup. is eſt contẽnendus qui mauult. i. magis vult in naufragio. i. dum nauis frãgitur nautam ſup. eſſe aut euadere incolumem. i. ſaluum q̃ ſe. ſ. ipſum: ita is eſt vituperand⁹ q̃ in rep. ideſt in gubernatione reip. conſulit. i. ꝓſpicit conſilio ⁊ opem fert plus ſuo. i. ꝓpꝛio diſcrimini. i. periculo: q̃ ſaluti cõe. Addit rõnẽ ſimilitudinis: q: naue fracta. i. ſi nauis eſſet fracta: multi fuerũt incolumes quin tabulis enatarũt: ſed ſup. nemo põt enatare ſalu⁹ ex naufragio patrie. i. nemo põt ſalu⁹ manere vbi patria perit. Confirmat alio exẽplo. Qḋ. i. quã rẽ. Decius. ſ. pater: filı⁹: ⁊ nepos: videt mihi bñ intellexiſſe: q̃ dicit ſe deuouiſſe. i. voto inſerto addixiſſe ⁊ mortẽ oppetijſſe: ⁊ immiſiſſe ſe in medios hoſtes pro legionibus. i. exercitu Romano ſaluãdõ: vt. i. quo circa aut equa re amiſit. i. a ſe dimiſit ⁊ cõmutauit vitã: ⁊ non perdidit. i. nõ peremit nec deſtruxit penit⁹ vitã. q. d. qḋ ſaluatoꝛ. q̃ perdit animã ſuã in hoc mundo in vitã eternã inueniet eã: qḋ reuera martyrib⁹ xp̄i cõtigit: ⁊ Decijs cõtigiſſe putatũ eſt ab Romanis. De mõ deuouẽdi pulcherrime diſſerit Liuius lib. viij. ab vrbe condita. Approbat dictũ ſuũ: cũ pro qз. Decius ſup. redemit maximã ſup. rem vз remp. re viliſſima. vt pote vita eorum.

Plato.

porali ⁊ parua: q: paruũ etiã ſi tunc euaſiſſet duratura declarat: dedit vitã.ſ.tẽpalem: ⁊ accepit patriam .i. ſalutẽ patrie: ⁊ ſi q̃ras: quomodo patriã acceperit q̃ vitã amiſerit dicit: amiſit aĩam: idest vitã: potius eſt gloria q̃ gloria prodita: idest producta: vetuſtate.i. apud veteres: cũ ſumma laude: enitescit quotidie magis. Septimo artificioſe infert concluſionẽ dictõs. Quod ſi ⁊: idest ſimul demonſtratum eſt ratione: ⁊: idest ſimul: comprobatum eſt exemplo: ſup. q̃ quilibet ſapiẽtẽ debere accedere ad periculum pro rep. hi ſunt exiſtimãdi ſapiẽtes: qui nullum vitant periculum pro ſalute patrie. Igiť expolitio verſatur in his: idest hmõi generibus.ſ. exornationum: de qua.ſ. expolitione nos ſumus ꝓducti: idest in longũ preter inſtitutũ noſtrũ adducti vt diceremus plura q̃.i. eo q̃ expolitio: nõ modo.i. nõ ſolũ adiuuat ⁊ exornat orationẽ cũ dicimus cãm.i. defendimus litem veram: ſed nos exercemur.ſ. in declamãdo ſub rhetoribus: multo maxime.i. precipue per eã.ſ. expolitionẽ ad facultatẽ elocutionis. Quare cõueniat.i. vtile ſit extra cãm in exercẽdo.i. declamãdo adhibere ratiões expolitionis: ⁊ vti.ſ. rationibus expolitionis: in dicẽdo.i. orãdo in veris cauſis: cũ.i. quãdo nos exornabimus argumentationem: de qua diximus in libro ſecundo.

Franciſcus ¶ Commoratio. Hec exornatio ἐπιμονὴ grece vocatur. Cõmoratio a nobis dicitur: qm̃ in eadem re ⁊ ſnia imoramur: cũ ſepius eã repetimus. In graui ꝑcipue figura vtimur. In cõfirmatiõe ⁊ cõfutatione: exemplũ Ci. ipſe nõ ſubijcit: ⁊ cur nõ ſubijciat oñdit. Ver. Georgi.i. hac vtiť exornatiõe: cũ vnũ q̃ vtiliſſimũ ad agriculturã iudicauit: ſepi⁹ repetit: vt.ſ. agri fieret intermiſſio ⁊ alternis coleretur: ait eñi. Alternis idẽ cultas ceſſare nouales. Et ſegnẽ patiere ſitu dureſcere cãpũ. ⁊ paulopoſt idẽ repetit. Sꝫ tñ alternis facilis labor. Ci. in Catilinã: in Verrẽ: ⁊ in Antoniũ dicẽs hac ꝯmoratione ſepe viſus cognoſcitur.

Cõmoratio nis exẽplũ

¶ Commoratio. Titu.lxi.

Commoratio eſt/cũ in loco firmiſſimo: quo tota cauſa ꝯtinetur/maneť diuti⁹: ⁊ eodẽ ſepius reditur. Hac vti maxĩe cõuenerit: ⁊ id oratorꝫ boni maxĩe ꝓpriũ. Nõ eñi datur auditori poteſtas animũ de re firmiſſima dimouẽdi. Huic exemplũ ſatis idoneũ ſubijci nõ potuit: propterea q̃ hic loc⁹ nõ eſt a tota cã ſeparatus: ſic vt membrũ aliquod: ſed tanq̃ ſanguis profuſus eſt per totum corpus orationis.

¶ Cõmoratio eſt qñ.i. quãdo manetur.ſ. ab orante.i. mora fit diutius: idest aliquantulum diu: aut diutius q̃ in alijs: in loco firmiſſimo quo.i. in quo: tota cã.i. principale firmamentum cauſe continetur. Et reditur ſcꝫ ab oratore: ſepius eodem.i. ad eũdẽ locũ ⁊c. Et idest propriũ maxime.i. ꝑcipue: oratoris boni: idest periti. Enim pro q: poteſtas non datur.ſ. ꝓpter talẽ commoratione: auditori precipue iudici dimouendi aĩm de re firmiſſima. Exẽplũ ſatis idoneũ.i. aptũ ⁊ ꝯueniẽs nõ potuit ſubijci: huic ſcilicet exornationi propterea q̃ hic loc⁹ nõ eſt ſeparatus.i. diſtinct⁹ a tota cã: ſicut aliq̃ membrũ: ſꝫ eſt ꝓfuſus per totũ corpus orationis tãq̃ ſanguis ſup. eius eſſet q̃ diffunditur per totũ corpus aĩalis: ⁊ ita qui velit dare exemplũ: daret totã orationẽ. Aſcenſius. Ordo.

Franciſcus ¶ Cõtentio. ἀντίθετον grece dicitur: cum contrarijs oratio conficitur verbis: cũ vero ſnie ſentẽtijs ex cõparatione cõtrarie ſunt ſententie exornatio⁹ eſt. In graui vtimur figura. In omnibus ſiue cõfirmatione ⁊ reprehenſione Vos huius incõmodis ⁊c. Exẽplũ eſt in genere iudiciali: accuſať enim quiſpiam: q̃ reip. calamitate letetur: ⁊ per comparationem quãtũ ſit ſcelus oſtẽditur: ⁊ vos inquit talib⁹ icõmodis lugetis: hic gaudet. Eo magis q̃ vos diffidere videt: Inter hec duo oſtendit quid interſit inter cõtentionem verbi ⁊ ſententie exornationem Celeriter modico interuallo. Ut inimicis te placabilem amicis inexorabilẽ ꝑbes. Ex ꝯparatiõe: cũ ſcꝫ cũ illo ꝯparat: vt. Vos huiuſmodi ⁊c.

¶ Contentio. Titu.lxij.

Contẽtio† eſt: per quã cõtraria referunť: Ea eſt in verboꝝ exornationibus (vt ante docuimus) eiuſmodi. Inimicis placabitem: amicis inexorabilem prebes. In ſentẽtiarum huiuſmodi. Vos huius incõmodis lugetis: iſte reip. calamitate letať. Vos veſtris fortunis diffiditis: iſte ſol⁹ ſuis eo magis cõfidit. Inter hec duo cõtentionum genera hoc intereſt. Illud verbis celeriter relatis conſtat: hic ſententie contrarie ex cõparatione referantur oportet.

*Multe ſigure ſunt: vetã apud Quĩtil. q̃ apud grecos ẽ manifeſtũ q̃ eodẽ noĩe appellate aliquã tñ habeãt differẽtiã: ſicut aronia ſicut antiphraſis: ⁊ ſiĩes: alia eſt verborũ: alia ſniarũ eſt.

Aſcenſius. ¶ Contẽtio eſt ꝑ quã cõtraria.i. inter ſe cõtẽdẽtia referunť.i. mutuo ſe cõcernũt. Ea.ſ. ꝯtẽtio eſt i exornatiõibus verboꝝ.i. ſingularium dictionũ: ⁊ ſic vocať frequẽtius antitheſis: vt (inquit Cicero) docuimus ante.i. pri⁹ inter exornatiões verboꝝ: eſt inquã eiuſmodi. Tu ꝑbes te placabilẽ inimicis: ⁊ inexorabilẽ.i. implacabilẽ amicis. Ubi bina ſunt antitheta: inimicis: ⁊ amicis: q̃ re ⁊ voce cõtraria ſunt: ⁊ exorabilẽ: ⁊ implacabilẽ q̃ re tñ contrariantur. Et ſup. ea eſt i exornationib⁹ ſniarum: hmõi. Vos lugetis incommodis.i. ꝓpter incõmoda huius.ſ. rei cõdẽnãdi: ⁊ iſte cuius incõmoda lugetis: letať calamitate reip. Vos diffiditis veſtris fortunis.i. diuitijs ⁊ facultatib⁹: iſte ſolus.i. cũ ſit ſolus: confidit ſuis.ſ. fortunis eo magis.ſ. q̃ vos diffiditis veſtris. Hoc intereſt inter hec duo gña cõtẽtionum.ſ. verborũ ⁊ ſniarũ: q̃ ſup. illud.i. prius dictũ genus: cõſtat ex verbis relatis celeriter.i. modico interuallo cõtrapoſitis: ⁊ ſup. oportet hic.i. in poſteriore gñe vꝫ in contentione ſniaꝝ: vt ſup. ſnie cõtrarie referantur ex comparatione.i. collatione oportet enim vt altera reſpiciat alteram.

Similitudo. Titu.lxiij.

Similitudo † eſt oratio traducens ad rem quāpiā aliqd ex re diſpari ſimile. Ea ſumit̃ aut ornādi cauſa: aut pbādi: aut aperti⁹ dicēdi: aut ante oculos ponēdi. Quo quatuor de cauſis ſumitur: ita quatuor modis dicit̃/per cōtrariū: per negationē: per breuitatē/per collationē. Ad vnāquāq; ſumēde cauſam ſimilitudinis accōmodabim⁹ ſingulos modos pnunciādi. Ornādi cauſa ſumit̃ per cōtrariū/ſic. Non eñ quēadmodū in paleſtra/q tedas ardētes accipit/celerior eſt in curſu cōtinuo/q̃ ille q tradit: ita melior impator nou⁹ q accipit exercitū/q̃ ille qui decedit: ppterea q̃ fatigat⁹ curſu integro facem: hic perit⁹ impator imperito exercitū tradit. Hoc ſine ſili ſatis plane/z pſpicue/z pbabiliter dici potuit: hoc mō. Dicit̃ min⁹ bonos impatores a melior ib⁹ exercitū, accipe, ſolere. ſed ornandi cauſa ſile ſumptū eſt: vt orōni dignitas qdā cōparet̃. Dictū eſt aūt per cōtrariū: cū ei rei quā nos pbam⁹/aliquā rem negam⁹ eſſe ſimilē: vt pauloante cū de curſorib⁹ aſſerebam⁹. Per negationē dicet̃ pbādi cauſa: hoc modo. Neq; equus indomit⁹/q̃uis natura bene cōpoſit⁹ ſit/idoneus pōt eſſe ad eas vtilitates/z actus que deſyderant̃ ab equo: neq; homo indoct⁹/q̃uis ſit ingenioſus/ad virtutē pōt peruenire. Hoc pbabili⁹ factū eſt: q̃ magis eſt veriſimile nō poſſe virtutē ſine doctrina cōparari: qm̃ nec equus quidē indomitus idoneus poſſit eſſe: ergo ſumptū eſt pbādi cauſa. Dictū eſt aūt per negationē id eñ perſpicuū eſt de primo ſimilitudinis verbo. Sumet̃ z aperti⁹ dicendi cauſa ſimile: dicetur autem per breuitatē: hoc modo. In amicitia gerēda/ſicut in certamine currēdi nō ita cōuenit exerceri: vt quoad neceſſe ſit/venire poſſis: ſed vt product⁹ ſtudio z viribus vltro facile pcurras. Nam hoc ſimile eſt: vt apertius intelligatur mala ratione facere: qui reprehēdant eos qui (vbi cauſa) poſt mortē amici liberos ei⁹ cuſtodiāt: propterea q̃ in curſore tm̃ velocitatis eſſe oporteat vt efferatur vſq; ad finē. In amico tantū beniuolē

† Hec figura grece ab aliis παραβολη ab aliis ὁμοίωσις eſt nominata: abſoluta illa ſilitudo eſt vt etiā plutarch⁹ ſcribit q ἀπόδοσιν et ἀνταπόδοσιν: hoc eſt ppōnem et redditiōem haber q ſec⁹ imperfecta. Ite eiuſmodi eſt: vt modo res ante cedat et ſequat̃ ſimilitudo: modo contra ſimilitudo pcedat: z res ſequat̃: verū q; Horatii. en hoc complerus eſt. Creſcit extē lo velut arbor et o fama Marcelli micat inter oēs Iulium ſydus velut inter omnes luna minores.

A melioribus minus boni impetatores ſumunt exercitum.

Uirtus ſine doctrina cōparari non poteſt.

Similitudo. Hec exornacio grece ὁμοίωσις dicce vocat̃. Et ab aliis ſic definitur. Similitudo eſt minus note rei per ſilitudinē eius que magis nota eſt demōſtratio. vel ignote rei per ſimilitudinem eius que magis nota eſt deſcriptio. Huius ſpecies ſunt tres. Parabole. Icon. Paradigma. De duobus poſtremis mox ſeparatim a Cicero. dicetur. Parabole ſimilitudini incerta eſt: conuenit ſimilitudo tribus ex generibus cauſarum precipue. Demonſtratiuo: quoniā ad laudandū vel vituperandū maxime ſumit̃. Adhibetur cōfirmationi z reprehēſioni: exordio nōnūq; z narrationi. Ad rem: illa propter ſimilitudo eſt: que rem cum re comparat. Nam cum perſona perſone confertur: imago eſt: cum factū aut dictum proponitur: addito certi authoris nomine exēplū. Diſpari: magis notat z non omnino ſimile. Ea ſumit̃. Quatuor cauſis ſume ſimilitudinem dicit et modis quatuor tractari. Singulos modos pronūciandi zc. Nam ſinguli modi tractande ſimilitudinis ſuam exigunt pronūciationem. Non enim quēadmodū. Exēplū eſt ſimilitudinis que per ɔtrariū ſumitur ornandi dūtaxat cauſa. Eſt aūt qui probare vult nouū imperatorē veteri meliorē nō eſſe z hac vtitur ſimilitudie: ſicut eſt celerior in curſu qui facē ardentē accipit illo qui tradit: ita nouus imperator qui accipit exercitum: non melior eſt illo q tradit. Propterea ratio eſt cur ita ſit: quēadmodū dixi. In paleſtra in currēdi certamine: q̃uis proprie paleſtra ipſa ſit luctatio. Tedas ardētes. Mos fuit veteribus vt currētes facē manu ferrent: quā cum fatigati erant: alii ſuccedētes ex eorū manibus ita apte raperēt: vt neq; fax extingueret̃: neq; curſus intermitteret̃. Hoc ſine ſimili: oſtendit tantū ornandi cauſa huiuſmodi ſimilitudinē per contrariū fieri potuiſſe. Dictū eſt per contrariū: ideo inquit hec ſimilitudo fieri per contrariū dicitur: qm̃ et rei quā nos pbam⁹ aliquā rem negamus ſimilē eſſe. Sicut in ſuperiore exemplo. nō eſſe ſile oſtēſum eſt dare facē z dare exercitū. Nā facē dat feſſus integro exercitū dat impator vet⁹ nouo hoc eſt perit⁹ impito. Neq; equ⁹. Exēplū eſt ſimilitudinis per negationē facte pbādi cauſa eſt alēquis qui pbare vult hoīem q ſine doctrina eſt: cōſequi virtutē non poſſe: licet ingenioſus ſit: z ſicut inquit equus indomitus licet robuſtiſſimus ſit: ad vſus qui ab equo deſiderāt̃ vtilis eſſe nō pōt ita neq; hō indoctus q̃uis ſit in

Facem ferentes.

gentoſus ad virtutem poteſt venire. De primo verbo quoniam vtraq; pars ſimilitudinis a particula incipit negatiua non. In amicitia gerenda. exemplum eſt ſimilitudinis que apertius dicendi cauſa per breuitatem ſumitur eſt qui reprehēdit eū a quo poſt amici mortē liberi eius defendātur: ⁊ ſic intendit: conuenit amicos ſicut curſores quib⁹ ſatis eſt in currēdi certamine ad metam peruenire: in eius qui amatur beniuolētia conſiſtere: nec in ipſos amici filios amorem propagare: ſed refellit hec ſimilitudo: qm̄ tanta in curſore velocitas eſſe debet vt ad metā perueniat: in amico ſo tantū amoris: vt ipſam eius qui amat vincat opinionē: ⁊ ſatiari nunq̄ poſſit. Iſocrates quoq; ſic ait δ ιιδας τους παιδας μενης της ουσιας ευτοναιτης φιλιας της να τριηης κλειςονομειν. Procurras: ⁊ modum amandi nullū facias. Nam vt ait Propertius. Uerus

Amor. Amor nullum nouit habere modum. Coniūcte ⁊ confuſe. Nam ⁊ vno diuerſe res cōnectunt verbo: ſicut conueniat exerceri: ⁊ eſſe oportet et ſub vno quaſi ſpiritu clauſule cōuenienter pronūciantur. Ante oculos ponēdi negotij cauſa: vt geri res non narrari videatur: cum omnia que in comparatione poſita ſunt: paria eſſe videantur ⁊ ſingula referantur. Eſt enim collatio per quam ante oculos res ponitur: rerū aut adminiſtrationū genere ſimiliū comparatio παραβολη a grecis dici-

Octo modis fit collatio. tur: et fit modis octo: per habit⁹: vt qualis in Eurote ripis aut per iuga Cynthi Exercet Diana choros: per magnitudinem: vt Ceu duo nubigene cum vertice montis ab alto: deſcendunt centauri: per colorē. vt Indum ſanguineo veluti violauerit oſtro ſi q̄s ebur: per vocem. Clamoresq; ſimul horrendos ad ſydera tollit. Qualis mugit⁹ ⁊c. per laborē: vt. Qualis apes eſtate noua per florea rura Exercet ſub ſole labor. Per energiam: vt in ſegetem veluti cum flamma furentibus auſtris Incidit. per latitudinē: vt quales aerie liquentia flumina circū ſiue padi ripis ⁊c. Per affectū: vt ſic funere primo Attonite patiere domus cum corpora nondū. Conclamata iacent. Ut cythareduſ. Exemplum eſt ſimilitudinis que per collationem fit et nobilis ac diues cum cythareedo comparatur. Huius cum illo par habitus ⁊ ornatus deſcribitur vterq; pari pene ratione ⁊ conuentu bonorū eijcitur: cythareduſ: quoniā voce et geſtu diſplicuit. Diues: quoniam ſine virtute. Palla: que eſt Tunice palliū ad terrā fluens:

tie ſtudiū: vt, vtra q̄ quod amicus ſentire poſſit: percurrat amicitie ſtudio. Dictū aūt eſt ſimile per breuitatē: nō enim ita in ceteris rebus res ab re ſeparata eſt: ſed vtraq; res coniūcte/⁊ cōfuſe comparata. Ante oculos ponēdi negotij cauſa ſumet ſimilitudo: cū dicet per collationē † ſic. Uti cythareduſ: cū prodierit optime veſtitus: palla inaurata indutus cū chlamyde purpurea/colorib⁹ varijs intexta: ⁊ cū corona aurea magnis fulgētibus gemmis illuminata: cytharā tenēs exornatiſſimā: auro/⁊ ebore diſtinctā. Ipſe pterea forma/⁊ ſpecie ſit: ⁊ ſtatura appoſita ad dignitatē: ſi cū magnā pplo cōmouerit his rebus expectationē/repēte ſilētio facto/vocem mittat acerbiſſimā/cū turpiſſimo corporis motu: quo meli⁹ ornat⁹ ſit: ⁊ magis fuerit expectatus: eo magis deriſus/⁊ cōtēptus eijcief: ita ſi qs in excelſo loco/⁊ i magnis/ac locupletib⁹ copijs collocat⁹ fortune munerib⁹: ⁊ nature cōmodis oībus abūdabit: ſi virtutis/⁊ artiū (que virtutis magiſtre ſunt) egebit/quo magis ceteris rebus erit copioſus/⁊ illuſtris: ſpectat⁹: eo vehemēti⁹ deriſus/⁊ cōtēptus ex omni conuētu bonorū eijcief. Hoc ſiīe exornatione vtriuſq; rei: ⁊ alteri⁹ inertie artificij/alteri⁹ ſtultitie ſimili ratione collata ſub aſpectū oīm rem ſubiecit. Dictū autem eſt per collationē: pptereaq; propoſita ſimilitudine paria ſunt relata omnia.

¶ Similitudo eſt oratio traducens. i. transferens ad quampiam. i. aliquam rem aliquid ſimile ex re diſpari. i. diſſimili. Hoc eſt conferens duo inter ſe oſtendit quid differant: ita vt differētia vnius naturam alterius declaret. Ea ſcʒ ſimilitudo ſumitur cauſa aut ornandi: aut probandi: aut dicendi apertius: aut ponendi ſcilʒ rem: ante oculos: ita vt non dici ſed agi videatur. Et ſup. quomodo. i. quēadmodū ipſa ſumit quatuor de cauſis ſcʒ iam dictis: ita dicitur quatuor modis: videlicet per ꝯtrarium: per negationē: per collationem. i. comparationē: ⁊ ſup. per breuitatem. Nos accōmodabimus ſingulos modos pronūciandi ſcʒ per contrariū: per negationem ⁊c. que diuerſos exigunt in pronūciando modos: ad vnāquāq; cauſam ſimilitudinis ſumēde ſcʒ ornādi pbādi: apertius dicēdi: ⁊ ante oculos ponendi. Similitudo ſumitur cauſa ornādi per contrariū ſic probando videlicet nouum imperatorē non eſſe meliorem: licet recens curſor ſit melior. enim pro quia: quēadmodū in paleſtra. i. exercitatione currendi: is qui accipit ſcʒ a precurrēte poſtq̄ illū antecuerit. (vnde Perſius. † Qui prior es cur me in decurſu lampada poſcis) tedas ardentes. i. faces incenſas eſt continuo. i. ideo aut ſemper celerior: ⁊ ita melior in curſu: q̄ ille qui tradit ſcilicet tedas: non ita id eſt, non ſic: eſt imperator nouus qui accepit exercitum melior: id eſt vtilior ⁊ expeditior: q̄ ille qui decedit ſcilicet ab imperio: et reſignat officium ſucceſſori propterea q̄ non eſt ita hoc eſt non eſt ſimile: q̄ defatigatus: id eſt ad extremam laſſitudinem fatigatus tradit facem ſcilicet ardentem integro. i. recenti curſori: hic id eſt in ſucceſſione imperij. Imperator peritus tradit exercitum imperito,

† Mod⁹ collationis fit: qn̄ oīa in ſimilitudine ad vnguem comparant vnde ſuper illo verſu. Latone tacitū pertentāt gaudia pect⁹. Seruius ait nō eſſe dictum per collationem: qꝛ diuina cum mortalibus nō cōparātur.

† Lucreti⁹ lib. ij. de rerum natura ſic ait. Et quaſi curſores vite ſic lāpada tradunt. cum ſignificare vellet mortalium eſſe ppetuā ſucceſſionē: vicisſim q̄ primos a ſecūdis: ſcdos a tertijs: ⁊ ita deinceps ꝓpelli ⁊ vrgeri: eſt autē trāſlatio ſūpta a curſorib⁹: q̄ ex ꝓmetheꝛ ſue ꝑtudie: vt docet higini⁹: inſtituerūt currere lampadē iactātes quā prim⁹ curſu defatigat⁹ ſecūdo integro tradebat: ſʒ fuſi⁹ de his Beroald⁹.

Diſſimilitudinis autem cauſa eſt quod vires corporis multa exercitatione labaſcunt: vires animi conualeſcunt. In curſore autem vires corporis expetuntur: in imperatore prudentia et peritia animi. Hoc: ſcilicet predictum potuit dici ſatis plane: ideſt plene et perſpicue et probabiliter ſine ſimili: hoc modo. Dicatur: ſcilicet. vulgo: minus bonos: ideſt minus idoneos imperatores ſolere accipere exercitum a melioribus: ſcilicet imperatoribus: ſed ſimile: ſcilicet de curſoribus eſt ſumptum vt quedam dignitas: ideſt exornatio honorifica compacetur: ideſt acquiratur orationi et dictum eſt per contrarium cum negamus aliquam rem eſſe ſimilem ei rei quam nos probamus: ideſt probare contendimus: vt aſſerebamus paulo ante: ideſt in ſuperiore exemplo de curſoribus et ita ſuperius exemplum duplex erat: nam in eo erat cauſa ornandi: et ſpecies per contrarium ſumpta. Secunda autem cauſa eſt probandi: et ſpecies per negationem: de quibus dat tale exemplum. Dicetur per negationem cauſa probandi: hoc modo. Neque equus indomitus quis ſit bene compoſitus natura ideſt per naturam poteſt eſſe idoneus ad eas vtilitates: ideſt vſus: et actus que ſcilicet vno: deſiderantur: id eſt exiguntur ab equo: neque homo indoctus quamuis ſit ingenioſus poteſt peruenire ad virtutem ſcilicet conſummatam quia opus eſt doctrina. Hoc ſcilicet dictum: eſt factum probabilius: quod ideſt eo quod magis veriſimile eſt: virtutem non poſſe comparari: id eſt acquiri: ſine doctrina: quoniam (aut quum) nec equus quidem indomitus poſſit eſſe idoneus. Ergo hoc ſimile ſupple eſt ſumptum cauſa probandi: autem pro ſed dictum eſt per negationem: que eſt ſecunda ſpecies: id eſt enim perſpicuum: ideſt euidens de primo verbo: ideſt propter primum verbum: ideſt primam particulam ſimilitudinis que negatiua eſt: videlicet neque &c. Simile ſumetur et: ideſt etiam cauſa dicendi apertius: que tertia eſt: autem pro ſed: dicetur per breuitatem que eſt tertia ſpecies: licet aliqui textus quartam habeant: hoc modo. Non conuenit ita exerceri in amicitia gerenda: ſicut in certamine currendi: vt poſſis venire quo ad neceſſe ſit ideſt ad limitem aut ſtadium vſque et nõ vltra: hoc enim ſatis eſt in certamine currendi: vt primus ad metã peruenias: ſed ſupple in amicitia neceſſe ſit: vt tu productus: ideſt porro et in longum ductus vtpote vſque ad mortẽ amici: procurras facile vltro: id eſt etiam in liberos aut manes eius: ſtudio ſcilicet animi: et viribus corporis. Nam hoc ſimile eſt vt intelligatur apertius: eos facere mala ratione qui reprehendant eos (verbi cauſa: ideſt vt demus exemplum) qui poſt mortem amici cuſtodiant liberos eius: propterea qđ tantum ſcilicet preciſe velocitatis: oporteat eſſe in curſore vt efferatur: id eſt eminenter feratur vſque ad finem: ideſt metam ſtatutam: et tantum ſtudium beniuolentie oporteat eſſe in amico: vt currat ſtudio amicitie vltra quam quod amicus poſſit ſentire: ideſt etiam vltra obitum eius. Autem pro ſed: hoc ſupple eſt dictum per breuitatem: non enim res eſt ita ſeparata ab re vt in ceteris rebus ſupple ſeparata eſſe ſolet: ſed vtraque res eſt compacata cõiuncte: id eſt cõiunctim et cõfuſe: id eſt mixtim. Sicut enim verba iacent cum dicitur in amicitia gerenda ſicut in certamine currendi non ita cõuenit exerceri: nõ videtur eſſe membra ſimilitudinis: ſed vnum cõmune dictuʒ: et ita quia res cõiuncta breuior eſt quam ſeparata: per breuitatem eſt dictum. Ante oculos. Proſequitur ſimilitudinem que ſit quarta cauſa et in quarta ſpecie ſeu modo: veʒ ea quam ſit cauſa ponendi negocij ante oculos per collationem dicens. Similitudo ſumetur cauſa negocij ponendi ante oculos. i. narrandi perinde atque geratur: et ... id eſt quando dicetur per collationem: id eſt comparationem duorum inter ſe: ſic. Ut id eſt quemadmodum cythacedus ideſt canens cythara: cum id eſt poſtquam prodeſt: id eſt proceſſerit aut progreſſus ſit: veſtitus optime: vt pote: indutus palla: id eſt veſte exteriore longa: inaurata: id eſt auratis aut aureis filis intexta. cum chlamyde: id eſt veſte interiore intexta varijs coloribus: id eſt habente intextos varios colores: et cum corona aurea: illuminata: id eſt radiante: magnis gemmis: vt carbunculis fulgentibus: ſcilicet in ea: et tenens cytharam exornatiſſimam: vt pote diſtinctam auro et ebore: et preterea: id eſt preterea ornamenta externa: ipſe ſcilicet cythacedus ſit forma et ſpecie et ſtatura appoſita: ideſt apta et accommodata ad dignitatem ſcilicet cõparandam hoc eſt vt ille concilient beniuolentiam ſicut dictũ eſt quod ſpecies Priami digna fuit imperio. Eſt enim dignitas in viro: venuſtas in muliere: ſi cum id eſt poſtquam commouerit: in populo magnam expectationem: his rebus: id eſt per huiuſmodi apparatum: mittat: id eſt emittat: ſilentio facto repente: quia propter expectationem facile conticuerint omnes: vocem acerbiſſimam: id eſt maxime diſſonam et diſcrepantem: cum turpiſſimo motu: id eſt geſtu corporis: id eſt ſi ſimul adhibeat turpiſſimum geſtum: tunc ſupple talis quo: id eſt quanto melius ſit ornatus et fuerit magis expectatus: eo: id eſt tanto magis eijcietur: id eſt explodetur deriſus et contemptus. Ita ſi quis collocatus in excelſo loco et in magnis ac locupletibus copijs: ideſt abundantijs diuitiarum: abundabit omnibus muneribus fortune: et omnibus commodis nature: ſi egebit virtutis et artium: id eſt carebit virtute et bonis artibus que artes ſunt magiſtre virtutis: quo: id eſt quanto magis erit ſpectatus. id eſt conſpicuus: aut viſus ornatus. et illuſtris: id eſt clarus: ceteris rebus ſcilicet externis: ibus: eo. id eſt tanto vehementius eijcietur ex omni conuentu bonorum deriſus et conteptus. Hoc ſimile ſubiecit ſub aſpectum: id eſt poſuit ante oculos omnium rem ſcilicet quam cõparat: ex oratione, verum quam cet ſcilicet comparatur: ſimili ratione et inertie: id eſt imperitie artificij: alterius videlicet cythacedi: et ſtultitie alterius ſcilicet diuitis (Sunt qui legant artificis: ſed quia alterum iacat artifex inducitur legam artificij: legendo enim alterius artificis: vtrumque ſignificetur artifex) Autem pro ſed hoc ſimile dictum eſt per collationem: id eſt compacationem propterea qđ omnia ſunt relata paria: id eſt ſimilia: et hoc ſimilitudine propoſita ſcʒ ante oculos ſaltem mentales audientium.

ea tam mulieres vtebantur: quam viri. ¶ Cythoredi preſertim et mimi Papinius de Apolline. Et decet aurata Bacchum veſtigia Palla verrere. Vergilius. Pallam ſignis auroque rigẽtem Chlamyde purpurea: ſuper quaʒ pallam induebant cythacedi: eam pingi et variari coloribus conſueuit: Vergilius. Sidoniam picto chlamydẽ circundata limbo. Idem. Victori chlamydem auratam: quam plurima circum Purpura Meandro duplici Melibea cucurrit. Item. ſimiliter eodem modo. Simili ratione collata: ad vtramque perſonam: vtraque enim habitu et ornatu expectationem facit vtraque poſtea decepta hominum opinione, contemnitur: et eijcitur. Chlamis.

¶ In ſimilitudinib⁹ obſeruare opʒ diligẽter: vt cũ

¶ In ſimilitudinibus &c. Verba in ſimilitudine accomodata rei Franciſcus

rem afferamus ſimilẽ:cuius rei cauſa ſimilitudinẽ attulerimus:vba ad ſimilitudinẽ habeamus accõmodata:ideſt huiuſmodi. Ut hyrũdines eſtiuo tpe preſto † ſunt:frigore pulſe recedũt:ex eadẽ ſimilitudine/nũc per tranſlationẽ verba ſumamus:ita falſi amici ſereno vite ĩtẽpore pſto ſunt:ſimul atq; hyemẽ fortune viderint/deuolãt oẽs. Sz inuentio ſimiliũ facilis erit:ſi quis ſibi oẽs res aĩatas/ꝛ inaĩatas mutas/ꝛ loquẽtes:feras/ꝛ mãſuetas/terreſtres/celeſtes/ꝛ maritĩas/artificio/caſu/natura cõparatas: vſitatas/atq; inuſitatas freqñter añ ocłos poterit ponere:ꝛ ex his aliquã venari ſimilitudinẽ:q̃ aut ornare/aut docere/aut aptiorẽ rẽ facere/aut põere añ ocłos poſſit. Nõ eñi res tota toti rei neceſſe eſt ſiłis ſit:ſed ipſuz qđ cõferetur/ſimilitudinẽ habeat opz.

Quid i ſimilitudinib' vĩdis obſeruandum.

*Vñ eſt illud Naſo. Horrea formice tẽdũt ad inania nũq̃. Ibit ad amiſſas nullus amicus opes. ꝛ paulo poſt. mobile ſic ſcđz fortune munera vulg': Que ſemel obducta frõte teguntur abit.

afferenda eſſe precipit et ſeruanda. Ita vt hyrũdies. Eſt qui probare vult falſos amicos in neceſſitate cognoſci: quoniam ſimul atq; fauere fortuna deſijt: fugiũt omnes: ſicut hyrundines que cum primum hyems inchoat omnes deuolant: quod verum eſt: et Ouidius hac de re ſicait. Dum fueris felix multos numerabis amicos. Tempora ſi fuerint nubila: ſolus eris. Idem. Scilicet vt fuluũ ſpectatur in ignibus aurum. Tempore ſic duro eſt inſpicienda fides. Hyrũdines hybernis menſibus abeũt in vicina Africe:ſecute montium receſſus:inuẽteq; ibi nude ac deplumes. Plinius. Deuolãt omnes non volant falſi amici:ſz fugiunt:quoniã vero auibus eos comparauerat vocabulum ſeruauit ſimilitudinis. Sz inuẽtio: vñ ſimilia inueniri poſſint admonet. Artificio:ingenio Caſu vt in nauigatione ꝛ peregrinatione: vbi multa nobis preter noſtram opinionem offerri ſolent:non paucis viſa aut audita. Natura:que omnia pereat:ſed non omnib' in locis. Uenari:inquirere. Exornare: repetit quatuor modos ſimilitudinis:de quibus ante dixit. Non eñi quia dixerat et ex his aliqua venari:ideo hec ſubiũgit dicens nõ neceſſe eſſe vt res tota tote rei ſimilis ſit:ſed oportere vt que inter ſe conferantur aliquã ſimilitudinem habeãt:ſicut in ſuperiore apparuit exẽplo de cythāredo ꝛ diuite ac nobili. Non enim idẽ ſunt:ſed multa habẽt ſimilia que conferuntur.

hyrũdines.

Quo ſimiliũ inuẽtio facilis.

¶ In ſimilitudinibus ꝛc. Poſtq̃ diſerte deſcripſit formam ſimilitudinis cum exẽplis aptiſſimis:preſcribit etiam decorum in ea ſeruandum dicens:q̃ in metaphoris ꝛ ſimilitudinibus per eam ſumptis perſiſtendum eſt in vocabulis: ita vt ſint apta rebus a quib' tranſlatio ducitur:vt ſi quis amicos ſimulatos hyrundinib' comparet:non dicet q̃ aduentante hyeme aufugiunt ſed deuolant: id enim hyrundinũ eſt. Sed Ordo eſt. Oportet obſeruari diligenter in ſimilitudinibus vt cum afferemus rem ſimilem:habeamus verba accommodata ad ſimilitudinem rei cuius cauſa attulerimus ſimilitudinem:id ideſt tale exemplum eſt huiuſmodi. Ut hyrundines ſunt preſto : ideſt preſentes et parate nobis tempore eſtiuo:et recedunt pulſe frigore (ſumamus. nunc ex eadem ſimilitudine verba per tranſlationem) ita amici falſi: id eſt ficti et non veri:ſunt nobis preſto in tempore vite ſereno: ideſt proſpero: et omnes deuolant. ideſt de nobis alio volant: ſimul atq; ideſt continuo vbi viderint hyemem:id eſt tempeſtatem fortune hoc eſt calamitatem ſeu aduerſitatem. Sed inuentio ſimilium erit facilis:ſi quis poterit ponere frequenter ſibi ante oculos: omnes res animatas et inanimatas:mutas et loquentes:feras ꝛ manſuetas:terreſtres:ideſt in terris exiſtentes celeſtes: id eſt aere verſari ſolitas vt volucres celi: et maritimas:ideſt in aquis degentes: comparatas: ideſt collatas inter ſe artificio ideſt induſtria caſu:ideſt euentu incerto:et natura : ideſt naturali inclinatione:vſitatas atq; inuſitatas: id eſt cuiuſq; modi ſint:et poterit venari ꝛ capere ex his:ſcilicet rebus ꝛ earum naturis: aliquam ſimilitudinem: que poſſit aut ornare : aut docere:aut facere rem apertiorem:aut ponere ante oculos: dicit aliquam ſimilitudinem: enim pro quia: non eſt neceſſe ſup. vt tota res ſit ſimilis toti rei: ſed oportet ſupple vt ipſum quod conferetur:ideſt cuius gratia fiet comparatio:habeat ſimilitudinem.

Aſcenſius.

¶ Exemplum παραδιγμα grece vocat: eſt aũt rei preterite narratio ſignificãs adhortationẽ vel dehortationem. Adhortationez: vt Antenor potuit mediis elapſ' achiuis illyricos penetrare ſi. ꝛc. Itẽ. Pallas ne exurere claſſez Argiuũ atq; ipſos potuit ſubmergere põto. Dehortationẽ:vt. At nõ ſic phrygi' penetrat lacedemona paſtor Cõuenit tribus figuris:tribus generibus:cõfirmationi ꝛ reprehenſioni precipue. Hiſdez de cauſis:que quatuor ſunt quas cõmemorat:ꝛ quid in his exẽplum efficiat patefecit. Uniuſcuiuſq; generis:cũ affert, cur exempla nõ ſubiecerit:aõq; ſe feciſſe ait: quo-

Franciſcus Paradiſus

¶ Exemplum. Titu.lxiiij.

EXemplũ eſt alicui' facti/aut dicti preteriti cũ certi authoris nomĩe propoſitio. Id ſumitur hiſdem de cauſis/quib' ſimilitudo. Rem ornatiorem facit:cũ nullius rei/niſi dignitatis cauſa ſumitur. Apertiorem/cũ id qđ ſit obſcurius magis dilucidũ reddit. Probabiliorem/cũ magis veriſimilem facit. Ante oculos ponit:cũ exprimit oĩa perſpicue:vt res dicta prope manu tẽtari poſſit. Uniuſcuiuſq; gñis ſingula ſubieciſſem' exẽ

Exempli affectus.

pla:niſi exemplū quod genus eſſet in expolitione/ demonſtraſſemus:z cauſas ſumēdi in ſimilitudine aperuiſſem⁹. Quare noluim⁹ neq₃ pauca/quomin⁹ intelligeret:neq₃ re intellecta plura cōſcribere.

ni: in exemplū quale eſſet in expolitione oſtēdit cum dixit:quod mihi videt Decius intellexiſſe:z cauſas cur ſumeret:de ſimilitudine tractans diſſeruit.

Aſcenſius. ¶ Exemplū eſt ppoſitio alicuius facti aut dicti preteriti:cum noie certi authoris. Id ſcȝ exemplum ſumitur de iiſdem cauſis.i.ob eaſdem cauſas:quibus ſcȝ ſumitur ſimilitudo. Primo facit rem ornatiorem cum ſumit nullius rei cauſa niſi dignitatis.i.exornande orationis gratia. Secundo facit rem apertiorem:cum reddit id quod ſit obſcurius magis dilucidum. Tertio facit rem probabiliorē:cum id eſt quando facit ſup. eam magis veriſimilem. Quarto ponit rem ante oculos:cum.ſ.quando exprimit omnia perſpicue:ita vt res dicta:poſſit prope.ſ.quaſi tentari.i.palpari manu. Nos ſubieciſſem⁹ ſingula exempla vniuſcuiuſq₃ generis:niſi demonſtraſſemus in expolitione.i.cum ageremus de expolitione:quod genus.i.cuius generis eſſet exemplū:vbi allatum eſt exemplū de Decio:his verbis: quod mihi videt decius intellexiſſe:z niſi appervisſemus cauſas ſumēdi ſcȝ exēpli:in ſimilitudine.i.exornatione precedēte. Quare noluim⁹ neq₃ cōſcribere pauca:quo.ſ.vt res intelligeretur minus.ſ.nō ſatis:neq₃ cōſcribere plura:ſcȝ ꝙ ſatis ſit re intellecta.i.poſtꝙ res eſſet intellecta:aut poſſet intelligi.

¶ Imago ſimilis. Titu.lxv.

IMago eſt forme cū forma/quadā ſimilitudine collatio.† Hec ſumit aut laudis/aut vituperationis cauſa. Laudis cauſa/ſic. Ibat in preliū corpore tauri validiſſimi:īpetu leonis acerrimi ſīlis. Vituperatiōis:vt in odiū adducat:hoc modo. Iſte quotidie per forū mediū tanꝙ iubat⁹ draco ſerpit dētib⁹ adūcis / aſpectu venenato:ſpū rapido circūſpectans huc z illuc/ſi quē reperiat:cui aliqd mali faucib⁹ efflare:ore attingere:dētib⁹ inſecare:lingua aſpgere poſſit. Ut in inuidiā adducat/hoc mō. Iſte q diuitias ſuas iactat:ſicut gall⁹ e Phrygia/aut hariol⁹ qſpiā depſſus/aut onerat⁹ auro clamat/z delirat. In ɔtētione ſic. Iſte q tāꝙ coclea abſcōdēs retētat ſeſe tacit⁹:cū domo tot⁹ vt comedat/aufertur.

† Hec exornatio ſimilis eſt exemplo z ſimilitudini:niſi q illa habēt cōparationē in oibus reb⁹: hec autē tm̄ in perſona corporis.

Franciſcus. ¶ Imago εἰκὼν grece vocat ſiue εἰκασμὸς ſic ab aliis definitur. Icon. Icaſmos. Imago eſt figure alicui⁹ expreſſa vel perſonarū inter ſe vel eorum que perſonis accidūt comparatio:vt Os humeroſq₃ deo ſimilis z omnia Mercurio ſimilis. Itē. Talis amyclei domitus pollucis habenis Cillarus. hic em̄ equum equo comparat. vtimur hac exornatione in omni figura:in demōſtratiuo genere precipue in confirmatione z reprehenſione. Hec ſumitur. hic oſtendit cui generi potiſſimū cōueniat. Ibat preliū:de Hectore vel Achille hoc dici potuiſſet. Iſte quotidie. Exēplum eſt imaginis que ſumitur vt in odiū adducat. hoc de Clodio dici potuiſſet: aut Catilina. Iſte q diuitias. Exēplū eſt imaginis q in inuidiā adducit Gallus e Phrygia. Matris deū miniſtri galli ſunt a gallo phrygie flumie vocati:qui inter cybelē mōtē z ce Galli dicti. lenas labitur:cuius aquas qui forte bibiſſent inſaniebāt:author Galli. Ouid.in faſtis ſic de illo ſcribens. Inter aitvirldem cybelen alt aſq₃ celenas Amnis inſana nomine gall⁹ aqua. Qui bibit inde furit. pcul hinc diſcedite:qs eſt Cura bone mētis:qui bibit inde furit. Ariol⁹ eſt vt Donato placet qui Arioli dicti. diuina mēte vaticinatur:dictus quaſi farioſus aut ab halādo.nā halitu ſolet excludere veluti mortalem animā:vt diuinā recipiat ego magis ab Hara hariolū dicē exiſtimo ſicut Haruſpicē. In cōtemptionē:in odium. Iſte:accuſatur aliquis z in odiū rapitur q holez intra domū ppriā ſeſe tāꝙ cocleā abſcōdenē in perniciē rapiat:cū tota domo deuoraturus.

Aſcēſius. ¶ Imago eſt collatio forme ſcilȝ vnius cum forma ſcȝ altera cum quadā ſimilitudine. Hec:ſcȝ exornatio que dicitur imago:ſumitur aut cauſa laudis aut cauſa vituperationis. Laudis cauſa ſup.ſumitur ſic. Ibat ſcilȝ aliquis fortis:vt torquatus aut Coruinus aut Hercules:in preliū.ſ.in certamen ſimilis tauri validiſſimi corpore ideſt quantū ad corpus:z ſimilis leonis acerrimi impetu.i.quantum ad impetū. Notum eſt q in moribus z ſubſtātia ſimilis gaudet genitiuo. Uituperationis ſupple cauſa ſumitur vt adducat in odium hoc modo. Iſte ſcilicet odio digniſſimus homo:ſerpit quotidie per mediū forum tanꝙ ſcȝ eſſet draco iubatus dentibus aduncis.i.incuruis:aſpectu venenato.ſ.venenum de baſiliſco dicitur emittēte ſpiritu.i.flatu rapido:in amorem flamme eſtuante:circūſpectans huc z illuc ſi reperiat quem.i.aliquem cui poſſit afflare aliquid mali.ſ.incommodi pernicioſi faucibus ſcȝ ſuis more draconū:aut attingere ſcȝ aliquem ore:inſecare.i.intercidere dentibus:z aſpergere lingua ſcilicet venenata. Uituperationis ſup. cauſa vt adducat in inuidiam ſup. ſit imago:hoc modo. Iſte qui iactat diuitias ſuas clamat depreſſus z oneratus auro:z ſicut gallus e phrygia.i.ſacerdos cybelis clamat dum inſanum ſe oſtentat:aut ſicut quiſpiam hariolus ſup. clamat:dum furit z futura denunciat:nam ſine mentis vatibus non adhibebatur fides. Et imago ſit cauſa vituperationis vt adducat in contentionē.i.vilipenſionē ſic. Iſte ſcȝ pigerrimus homo tanꝙ coclea ſcȝ eſſet abſcōdens ſeſe ſcȝ intra teſtam ſuam:retentat ſeſe exiſtens tacitus.i.tacēs et in vmbris ſemper verſat⁹:neq₃ domo viſꝙ decedēs:aut potius manus in manicas cōplicās:z naſum in ſinū immittēs ſic occult⁹ ingredi:vt videat coclea:intra teſtā ſeſe ɔtinēs:z ita aufert.i.amouet dū loco decedere vult:vt comedat g modū coclee tot⁹ cū domo.i.cū integumēto ſuo:ſicut coclea cū teſta.

ſua. Poteſt itaqȝ dici aut in eum qui vix naſum domo ſua extrudit: aut qui veſtibus ſuis ſic implicitus ſerpit vt coclea intra teſtam. Nec placet vt dicatur ipſe deuoraturus alios: ſed potius deuorandus: nam ſic non in contemptum ſed in odium fiat vituperatio.

❡ Effictio. Titu. lxvj.

Effictio † eſt cum exprimitur/ ꝛ effingitur verbis corporis cuiuſpiam forma: quoad ſatis ſit ad intelligendum: hoc modo. Hũc dico iudices rubrũ: breuẽ/ incuruum/ canum/ ſubcriſpum/ ceſium: cui ſane magna eſt in mento cicatrix: ſi quomodo poteſt in memoriã vobis redire. Habet hec exornatio cum vtilitatem: ſi quem velis oſtendere: tum venuſtatem: ſi breuiter/ ꝛ dilucide facta eſt.

Effictionis exemplũ.

† Hec exornatio a grecis χαρακτηρισμὸς vocatur: a nõnullis perſone confictio: hec mire cũ variat orationẽ: tũ excitat. Proſopopeie ſiue effictionis due ſũt ſpecies: vt Aphthonius in ꝓmis exercitamẽtis indicat: εἰδωλοποιία. i. ſimulacri fictio: et ἠθοποιία: quã Rutilius et Aquila morum confictionem vocant.

Francisc. ❡ Efficto grece dicitur χαρακτηρισμὸς: adhibet tribus generibus: oibus orationis partibus. Crebro hac exornatione Plautus et Terẽti. vtuntur. Hunc iudices. Quidã vel accuſat quempiã: vel teſtem adducit nominãs eum: et cum in eius memoriã redire iudices non poſſint: ſic depingit. Canum. capillis canis. Subcriſpum aliquãtulũ criſpum. Ceſiũ: is ſic dicitur qui oculis eſt ceruleis vel ciancis quaſi celi᷑: vt Nigidio placet: vnde ceſia dicta eſt a veteribus Pallas: que a grecis γλαυκῶπις vocatur. Habet exornatio: vim exprimit exornationis que vtilis eſt ad demonſtrandũ aliquẽ: breuẽ aũt eſſe oportet.

Aſcẽſius. ❡ Efficto eſt cum forma corporis cuiuſpiam. i. alicuius non ſatis noti: exprimitur ꝛ effingitur verbis. quoad. i. donec. ſit ſatis ad intelligendum: hoc modo. Iudices: ego dico hunc. i. huiuſmodi hominem: videlicet: rubrum: breuem: incuruum: canum: habentem capillos canos: ſubcriſpum. i. habẽtem capillos pro parte non plene criſpantes: ceſium. i. lentiginoſum: cui cicatrix. i. veſtigium vulneris ſane: id eſt valde magna: eſt in mento: ſi ſup. forma eius poteſt venire vobis in memoriam: quo ideſt aliquo modo. Hec exornatio. ſ. efficto habet cum. i. ſimul licet minus apparenter: vtilitatem: ſi velis oſtendere: ideſt indicare: aut notificare: quem. i. aliquem: tum id eſt ſimul ſed euidentius venuſtatem. i. feſtiuitatem in dicendo: ſi eſt facta breuiter et dilucide.

❡ Notatio. Titu. lxvij.

Notatio eſt/ cum alicuius natura certis deſcribitur ſignis/ que ſicut note quedã nature ſunt attributa. Ut ſi velis non diuitẽ/ ſed oſtẽtatorẽ pecunioſum deſcribere. Iſte (inquies) iudices/ qui ſe dici diuitẽ/ putat eſſe preclarũ. Primũ nũc videte/ quo vultu vos intueatur. Nõne vobis videtur dicere: darẽ vobis: ſi mihi moleſti nõ eſſetis. Cũ vero finiſtramentũ ſubleuat exiſtimat ſe gẽme nitore/ ꝛ auri ſplẽdore aſpectus oĩm ꝑſtringere. Cũ puerũ reſpicit: huncvnũ quẽ ego noui: vos nõ arbitror noviſſe/ alio nomie appellat. deinde alio/ atqȝ alio/ heus tu (inquit) vide Samio: ne qd iſti barbari turbent: vt ignoti/ qui audiũt vnũ putẽt ſeligi de multis: ei dicit in aurẽ/ aut domi lectuli ſternantur: aut ab auunculo rogetur ethyops: qui ad balneas veniat: aut aſturconi loc᷑ ante hoſtiũ ſuũ detur: aut aliqđ fragile falſe choragium glorie cõparetur: deinde exclamat/ vt omnes audiant: videto vt diligẽter numerentur: ſi poteſt: ante noctem: puer qui iam bene hominis naturam nouit: tu illo plures mittas/ oportet (inquit) ſi hodie vis tranſnumerari. age inquit: duc tecum Libanũ

Franciſcus ❡ Notatio eſt cũ alicuius natura ꝛc. Hec exornatio a Quintiliano imitatio morũ aliorũ dicitur a grecis ἠθοποιία vel μίμησις. Et inter leniores affectus numerari poteſt. Eſt enim poſita in ludendo verſatur in factis: ꝛ in dictis. Differt a ſuperiore. qm̃ illa corp᷑ effingit: hec naturã: mores ꝛ conſuetudinẽ exprimit. Cõuenit mediocri figure: ꝛ demõſtratiuo generi precipue cõfirmationi ꝛ reprehẽſioni: ſic ab alijs definitur. Notatio eſt vera alicuius perſone ꝑ vitij aut virtutis ſigna oſtẽſio. Iſte (inquies) iudices, qui ꝛc.

Oſtentare. Hois oſtentatoris natura certis deſcribitur ſignis oſtentare autẽ eſt ad inanem gloriã oſtendere. Putat eſſe preclarum ꝛ ꝓpter ea ſupbire ſolet. Quo vultu ſuperbo ſcȝ Darcs ꝛc. Uerba ſunt oſtẽtatoris per aduerſariũ pronũciata. Sederetis inqt mihi ſi me odio nõ haberetis: ſi mihi moleſti nõ eſſetis. Subleuat: qđ oſtentatores facere ſolent: vt anulos oſtendant. Preſtringere: offuſcare et quaſi occecare. Puerum ſeruum. Alio nomine multis appellat nominib᷑ vt multos habere videatur: cum vnũ tñ habeat. Iſti barbari: reliqui ſerui. Seligi ex multis eligi. Ethiops: ex ethiopia ſeruus vnde nigerrimi veniebãt quibus precipue veteres delectabant.

Aſturcones Locus. Aſturconi. Hiſpanie pars Aſturia eſt: in qua aſturcones gignuntur: qbus nõ vulgaris in curſu gradus: et mollis alterno crurum explicatu glomeratio. Authores Plini᷑ ꝛ Strabo

Cõfutatio oſtẽtatoris.

cũ libanũ/et Soſiã. Sane deide caſu veniũt hoſpites hoi:quos dũ iſte ſplẽdide peregrinat̃:inuitauit. Ex ea rõ hercle ſane cõturbatur:ſed tñ a vitio nature non recedit:bene inquit facitis/cum venitis: ſed recti⁹ feciſſetis:ſi ad meã domũ recte abiiſſetis. Id feciſſem⁹ inquiũt illi:ſi domũ noviſſem⁹. At iſtud q̃dẽ facile fuit vndelibet inuenire:verũ eũ euntem ſequunt̃ illi. Sermo interea huius cõſumit̃ oĩs in oſtẽtatiõe. Queritur in agris cuiuſmodi frumẽta ſint. Negat ſe/quia ville incenſe ſint/accedere poſſe: nec edificare etiã nunc audere:tametſi in Tuſculano q̃dẽ incepi iſanire:et iiſdẽ fundamẽtis edificare. Dũ hec loqtur:venit in edes quaſdã/in quib⁹ ſodalitiũ erat eodẽ deſuturũ:quo iſte ꝑ notitia dñi edium ingreditur cũ hoſpitibus. Hic ĩqt/habito:perſpicit argẽtum qđ erat expoſitum:viſit tricliniũ: ſtratum ꝓbat:accedit ſeruul⁹:dicit hoi clam dominum iam venturũ/ſi velit exire. Ita ne:inquit. Eam⁹ hoſpites:frater me⁹ venit ex Salerno:ego illi obuiã pergã:vos huc decima venitote. Hoſpites diſcedũt:iſte ſe raptiz domũ ſuã cõiicit. Illi decima qua iuſſerat/veniũt:q̃runt hũc:reperiũt domi cuia ſit in diuorſorium deriſi cõferũt ſeſe. Vident hoiem poſtera die:

† Expoſtulant cõq̃rũt aut accuſãt. expoſtulan tm pro ſe per cũctant.

narrant:expoſtulãt†accuſant. Ait iſte eos ſimilitudine loci deceptos. Angiportu toto deerraſſe:ſe ꝯtra valitudinẽ ſuã ad noctẽ multã expectaſſe. Samioni puero negotiũ dederat:vt vaſa/veſtimenta/pueros corogaret. Seruulos nõ inurbanos ſatis ſtrẽnue/ꝛ cõcinne cõparat:iſte hoſpites domũ deducit. Ait ſe domos maxias cuidã amico ad nuptias accõmodaſſe. Nũciat puer argẽtũ repeti(ptimuerat eñ q̃ cõmodarat)apagete(inquit)edes cõmodaui:familiã dedi:argentũ quoq vult/tametſi hoſpites habeo:tñ vtat̃ iz:nos ſamiis delectabimur. Quid ego q̃ deinde efficiat:narrẽ: Eiuſmodi eſt hoĩs natura/vt que

Natura oſtẽtatoris.

ſingulis dieb⁹ efficiat gliã/atq oſtẽtatiõe:ea vix annuo ſermone enarrare poſſim. Hmõi notationes q̃ deſcribunt qđ cõſentaneũ ſit vniuſcuiuſq nature vehementer habẽt magnã delectatiõẽ:totã eñ naturã cuiuſpiã ponũt añ oculos aut glorioſi:vt nos exẽ

Falſe choragiũ glorie: hoc eſt vt aliquid:ſuppeditet quod ad inanem pertineat gloriam. Choragium omnem ſignificat apparatum ſcene vel menſe:vel cuiuſuis huiuſmodi rei. Plaut. comicum choragium dicit in Amphitrione. Apud Suetoniũ verſus q̃ ſũt Cum primum iſtorum conduxit menſa choragũ. Sexq deos vidit Mantia ſexq deas χορηγω pr̃ebeo eſt:et ſuppedito: vnde choragium. Videto ſic aintanꝫ in gentem pecuniaz numeratur⁹ eſſet ſeru⁹. Illo:ad illũ locum:vt pecunie numerentur: q̃ ab vno numerari nõ poterũt. Ex ea re. ex hoſpitũ aduẽtu. A vitio nature:ab oſtẽtatiõe. Inſanire hoc ẽ nimia magna extruere edificia. Cice. l Miloniana. Iſanas. Clodii extructiões dicit. Sodalitiũ:et ipſam ſignificat beniuolẽtiã q̃ eſt iter ſodales et multitudinem conuentumq ſodaliũ:qui ad celebranda cõuiuia cõueniebãt:ſiue q vna ſederent et eſſent: ſiue ex ſuo datis veſci ſolerent:vel q inter ſe ſuaderent qđ vtile eẽt:auctor Pompeius Cato legẽ tulit qua ſodalitia coercerentur: Tricliniũ loc⁹ diſcumbendi in quo tres apparabantur menſe ſtratis lectulis in quibus epulantes ſederent. Ad decimam:qua hora cibum ſumebant. Martia. Hora libellorũ decima eſt eupheme meorum. Temperat ambroſias cuz tua cura dapes. Diuerſorium:locus in quem ſe recipiũt aduene. Apagete! inquit: Tacete vel auferte. Samius vaſis ex terre ſamia fictis:que ſpecies eſt tenacis terre: a ſamo inſula vbi abundat ſic dicta Auſoni⁹. Fictilibus ſama eſt cenaſſe Agathoclea regez Et mẽſam Samio ſepe oneraſſe luto. Huiuſmodi: coloris oſtẽdit effectũ. Mediocri aũt figure conuenire innuit:quã vrbanitas in primis decet. Quadruplatores illi ſic dicebantur: vt ait Põpei⁹ q̃ eo queſtu vtebant̃:et eas res ꝑſequebant̃: quarũ ex legib⁹ quadrupli erat actio. Aſconius quadruplatores inq̃t delatores erãt criminũ publicoꝝ:in qua re quartã partẽ de proſcriptorum bonis quos detulerãt conſequebantur: Alii dicunt quadruplatores eſſe earum rerum accuſatores quarum conuicti quadrupli damnari ſolebant.

¶ Notatio eſt quũ:id eſt quãdo natura alicuius deſcribit̃ certis ſignis:que ſcꝫ ſigna ſunt attributa nature:ſicut quedam note.i. notamenta et indicia. Ut ſi velis deſcribere non diuitem : ſcilicet venera:ſed oſtentatore: pecunioſus.i.q̃ ſe ſignis ꝛ geſtu aceruis demonſtret pecunioſuz ꝗ opulẽ

Choragiũ.

Choragiuz apparatus Apule. in q̃nto Meta. Tã feralis nuptiarum miſerrime virgini choragiũ ſtruitur.

Sodalitiũ

Samia.

Aſcenſius. Ordo.

pli cauſa † ceperam⁹: aut inuidi: aut timidi: aut auari: ambitioſi: amatoris: luxurioſi: furis † quadruplatoris: deniq̧ cuiuſuis ſtudiū protrahi poteſt in medium tali notatione.

† Sunt qui percipiāt cōparam⁹ ſcribi debere.

Quadruplatores a quadruplo ſo: vt a quadruplor plan. i. perſo. quadruplatores appellati dela tores q̄ dā ni quartam partē bono[rum] di piſceba[n]tur.

tum: cum tamen non ſit: inquies i. dices. O iudices. iſte. ſ. vilis et ridicul⁹ homo: q̄ putat eē preclarum. i. egregie laudabile. ſe dici. i. haberi ſeu reputari diuitem videte id eſt attendite et conſyderate primum: id eſt primo loco aut primo ſigno. quo i deſt quali quaſi dicat ſuperbiſſimo vultu intueatur. i. inſpiciat vos. Nonne videtur dicere vobis: ego darem vobis. ſcilicet ſtipem aut quid aliud ſi non eſſetis mihi moleſti. ſcilicet opportunitate precandi. Quod dicere ſolent opulentiſſimi quiq̧: cū ſtipem non porrigunt non eam ob rem ne pauperes fiant: ſed ne moleſtiam mendicantium patiantur: ſolent enim mendici impudenter precari vbi vident hominem ad largiendum paratum. Franciſcus intelligit vt ſi darem vobis ſcilicet locum: ſed non placet huiuſmodi expoſitio: neq̧ quod addit. Cederetis inquit mihi ⁊c. Nam multo ſignificantius eſt: ſi tam diuitem ſe faciet: vt vel iudicibus aut ſenatoribus innuat ſe ſtipem daturum: niſi vereatur illos ſibi moleſtos fore dum importunius aſtem petant quod vaſtoſe omnino dicendum eſt: nihil enim eſt hoc exemplo feſtiuius: et iocundi⁹ ſi bene adnotetur. Uero pro ſed cum. id eſt quando iſte oſtentator inanis ſublenat ſiniſtra. ſ. manu (Nam dextera alijs intenta eſt) mentum ſcilicet ſuum: ipſe exiſtimat ſe preſtringere: id eſt hebetare et quaſi occecare: aſpectus: id eſt viſus omnium nitore gemme: que eſt in anulo: et ſplendore auri. id eſt anuli aurei: ſolent enim diuites geſtare anulos cum gemmis in ſiniſtre manus digito: quarto qui eſt auriculari proximus et medicus vocatur: qui dum pollex cum indice barbe fricande aut mento ſublenando intenti videntur: extenditur vt anulus conſpiciatur. Cum id eſt quando ipſe reſpicit puerum id eſt miniſtrum ſuum hunc quem ego noui vnū. i. vnicum aut ſolum: ego arbitror vos nō noviſſe ipſe appellat ſupple eum alio deinde alio atq̧ alio nomine: id eſt tribus aut quatuor nominibus: vt plures habere credatur: et ſupple inquit. heus tu. quod dictum eſt quaſi ad multorum vnū deinde viſo Samion equem tantum vnicum: habebat inquit. o Samio: vide: id eſt attende et conſydera et proſpice ne iſti barbari ſcilicet ſerui reliqui. turbent: id eſt perturbent. quid id eſt aliquid: ita ſupple loquitur vt ignoti id eſt ignorantes et extranei. qui audiunt ſcilicet tale mandatum putent vnum. ſ. ſeruum aut miniſtrum ſeligi. i. ſeorſum eligi: de multis. Sicut Simo Terentian⁹: ſelegit Soſiam dicens. vos iſtec intro auferte: abite. adeſdum Soſia ⁊c. Et ſupp. oſtentator iſte dicit ei. ſ. puero videlicet Samioni. quem vnicum habet. in aurē. ita vt alij non audiant: aut ſup. vt lectuli. id eſt parui lecti. quia magnos nō h3 ſternant. i. reparētur domi. aut ſup. ethyops. i. ſeruus ex ethyopia. roget ſ. precib⁹ impetret ab auunculo. i. fratre matris eius: nā ille ditior eſt q̄. ſ. ethyops venit ad balneas ſ. oſtētatore. q̄ coact⁹ eſt ſeruum illum vnicum domi relinquere. aut ſup. vt loc⁹ detur añ oſtium ſuum aſturconi. i. gradario ex aſturia hiſpanie parte cōparato, aut ſup. dicit in aurē vt aliquod choragium fragile. i. 13 fragilis ſuppeditatio et facultas (grece di χορηγια) glorie ſalſe. i. vane et inanis cōparetur ſ. per ſeruulum: deinde poſtq̄ id dixerit in aurē. exclamat vt omnes audiāt. Uideto. i. proſpicito. vt ſeſ pecunie mihi hodie ex vectigali allate (id eū videtur intelligendū 13 non dicat: cum loquatur cum ſeruo ſicut de re nota) numerentur diligenter: ſi poteſt ſupple fieri ante noctem. Puer. ſ. Samio: qui iam nouit bene naturam hominis. ſ. vani et oſtentatoris: inquit oportet ſupple vt tu mittas illo. i. ad illud negotiū plures. ſ. ſeruos: ſi vis. ſ. pecunias illas tranſnumerari id eſt perfecte numerari vt que numerate ſolent tranſire in alteri⁹ poteſtatem: hodie hoc eſt quod ille dixerat ante noctē. Et ſupp. oſtentator ille: inquit. age. i. obediū (qd hortandi aut annuēdi aduerbium eſt) duc tecū Libanū et Soſiā. ſ. ſeruos illos e multis alijs tanq̄ fideliſſimos. Sane inde. i. poſtq̄ ita iactanter locutus eſt: hoſpites. i. amici qui ab eo gratis recipi hoſpitio cupiebant vt illū paulo ante receperāt veniunt. i. ſuperueniunt homini. ſ. oſtentatori illi quos. ſ. hoſpites. iſte inuitauit. i. admonuit vt in domū ſuā ſe reciperent. dū peregrinatur. i. peregre profectus deambulat ſplēdide ⁊ pompoſe. Homo. ſ. iactabūd⁹ iſte conturbat hercule ſane. i. multū ex ea re. i. ex aduentu hoſpitium ſed tñ non receditn a vitio nature. i. ab oſtentatione et iactā: ia ſua. vt ſup. inquit vos facitis bene cū venitis. ſ. ad me: ſed feciſſetis rectius. ſi adiſſetis recta. ſ. via (ſed ablatiuus ille ſubticetur vt in Eunu. Terentij) ad modū meū vbi p3: q̄ 13 dicere vado ad domum: 13 pmittamur dicere: vado domum. p3 etiam Ciceronē libenter repetere ꝑpoſitionē ꝑ appoſitionem quam verbo dederat per compoſitionem: vt adiſſetis ad domum meam: quocirca licet Seruius dicat verba de loco venuſte ponī pro aduerbijs ad locū. vt Quo regnum Italie libycas auertere oras. tamen hic legēdum eſſe adiſſe nō abiſſe. Nam venuſte quidem dicam: quo abiſtis: quia ſignifico duplicem terminum. et a quo. q. d. a me. et ad quem. ſed ſi hic diceret abiſſetis non ſignificaret profectos ad ſe ſed a ſe. Poteſt tamen recte legi abiſſe. ſ. a domo veſtra ad meam. Supp. hoſpites inquiunt. i. reſpondent nos feciſſemus id. i. recta in domum tuam iuiſſemus ſi nouiſſemus domum. ſ. tuam. At. i. ſed inquit oſtentator quidem. i. recte facile fuit inuenire iſtud. i. domum meam videlicet. i. a quocūq̧ placeret. q. d. non eſſe tam paruum puerum qui non norit domum ipſius. Uerum illi ſequuntur illum euntem: credebant enim q̧ in domū ſuam iret. interea. ſ. dum ſic eunt. ſermo iſti⁹ cōſumitur oīs. i. tot⁹ in oſtentatione. Querit. ſ. ab hoſpitibus: cuiuſmodi frumenta ſint in agris. ſ. oſtentatoris: ipſe negat ſe poſſe accedere. ſ. ad agros ſuos: q̄ ville. i. domus ruſtice. ſint incenſe. i. vt quidā accipiunt cōbuſte. ſed nō pcedit. non enim ad iactātiā ptineat dicere villas cōbuſtas nec reparatas adhuc: ſed intelliguntur incenſe ab ardore ſolis quaſi ſint ſplendide ⁊ nitide iuxta illud Fla[c]ci. Nos ſolos animo ſapere et bene viuere quorum conſpicitur nitidis fundata pecunia villis. nec audere etiam nunc. id eſt nondum adhuc edificare. tameſi inquit incepi quidem inſanire. i. nimis ſūptuoſe et ſumptuoſe extruere in tuſculano. ſ. agro: et edificare hiſdē fundamentis. ſ. qbus in villa ea quam ꝑficiſcebant edificauerat: aut fundamentis iiſdē. i. ex eiſdē marmorib⁹ e qbus latera dom⁹ edificauerat. Dū loquitur hec venit in quaſdam edes. ſ. hols diuitis in quib⁹ eo die ſodalitium. ⁊ conuiuium ſodalium erat futurum: quo. i. in quas edes iſte. ſ. oſtētator ingredit cum hoſpitibus pro notitia. i. propter notitiam dñi edi[um]: et inquit ad hoſpites ſuos: ego habito hic: argentum. i. vaſa argentea: quod:

Ad domum

erat expoſitum.ſ.ad viſum conuiuiū: pſpicitur.ſ.ab hoſpitibus ⁊ oſtētatore illo viſit.i.it viſum tricliniū vbi conuiuium futurū erat: probat.i.approbat: ſtratū.i.ornatū ſe eſſe: aut viſit triclinium ſtratū: ⁊ probat.i.approbat ſup. ipſum. Seruulus accedit ⁊ dicit.ſ.oſtentatori alijs non intelligētibus: dominum ſcʒ edium iam.i.paulopoſt: venturum: ſi velit exire anteqꝫ ille venerit: ⁊ inqt.ſ.alta voce. Jta ne ſup. nunciaſ̄: q.d. dicis ne puer ꝙ frater meus venerit? O hoſpites inquit: eamus frater meus venit ex Salerno. ego pergam obuiam illi: vos venitote huc hora decima: quia Jmperat extructos frāgere nona toros: ſed propter aduentum fratris vna hora tardius cibum caperet. Hoſpites diſcedunt: iſte conficit.i.agit ſe raptim domum ſuam illi ſ.hoſpites veniunt.ſ.in domum illam: hora decima: qua.ſ.hora iuſſerat.ſ.oſtentator eos venire: querunt.i.inueſtigant hunc.ſ.oſtētatorē: reperiūt domi ſup. euʒ cuia ſcʒ domus ſit: ⁊ ipſi deriſi: qꝛ acceſſerant non inuitati in domū ignotā conferūt ſeſe in diuerſorium.i. cauponam. Jpſi viderunt aut videni holem.ſ.arrogantē illū ⁊ mendaceʒ oſtentatorem poſtera die.i. poſtridie eius diei: narrant.ſ.que ſibi contigerant: expoſtulant.i.iniuriam: accuſant.ſ.pfidie. Jſte ait eos deceptos ſimilitudine loci ⁊ eos deerraſſe non angiportu.i.vico non perdio: ſe expectaſſe.ſ.hoſpites ſuos: ad multam noctem.i.donec plurima pars noctis eſſet tranſacta contra valitudineʒ ſuā.i.cū periculo incurrēde infirmitatis. Jpſe dederat priuſqꝫ in publicū prodiret: puero.ſ.ſuo. Samioni quē vnicum habebat negocium.i.id oneris: vt corrogaret.i.a multis rogando coaceruaret vaſa: veſtimenta: pueros: ⁊ comparat.ſ.Samio: ſeruulos non inurbanos.i.ſatis venuſtos: ſatis ſtrenue: id eſt diligēter ⁊ concinne.i.decenter. Jſte.ſ.oſtentator deducit hoſpites domum.ſ.ſuam. Ait ſe accommodaſſe.i. pſtitiſſe cuidā amico domos.ſ.ſuas maximas: ad nuptias.i.in eis agendas. Puer.ſ.Samio: nunciat ſ.interea: ſed in aurē dñi: argentū.i.vaſa argēta repeti.ſ.ab eo q̄ ea cōmodauerat: em̄ p qꝛ is q̄ cōmoderat ea pertimuerat.ſ.fraudē ſibi fieri ab inani illo oſtētatore: cū eſſet agētiſſim⁹: ⁊ ſup. oſtentator inqt apagete.i.abſcedite: aut tacete aut poti⁹ pcul a me agite cū ſitis tā improbi: tā inuidioſe de vno pſr loquit: cām addit indignationis. Ego cōmodaui edes dedi.i.pſtiti familiā.ſ.meā: ⁊ ſup. amic⁹ vult qꝫ i.etiā argentū: tametſi habeo hoſpites: tn̄ vtar: licet.i.pmittit et cā nuptiarū: ſicut intellexerant hoſpites: nam reuera argentū ad dñm eius remittebat: nos delectabimur ſamijs.i.vaſis fictilibus. Quid.i. ad quid o iudices ego narrem.ſ.vobis: q̄ iſte oſtētator efficiat deinde? Natura holas eiuſmodi: vt ego poſſim vix enarrare ſermone annuo.i.annū durante.ea que efficiat ſingulis diebus gloria ⁊ oſtentatione.i.propter gloriam ⁊ oſtentationem. Hmōi notatiōes que deſcribūt quid ſit conſentaneū nature vniuſcuiuſqꝫ.ſ.hominis: habent delectationē vehemēter magnā. Ponūt em̄ añ oculos totam naturā cuiuſpiam: aut glorioſi: vt nos ceperamus cauſa exempli: aut inuidi: aut timidi: aut auari: ambitioſi amatoris: luxurioſi: furis quadruplato: is.i.lectantis penas quadruplo reddendas. Deniqꝫ ſtudium cuiuſuis poteſt protrahi in medium ſcilicet audientium tali natione.

❡ Sermocinatio.   Titu. lxviij.

Sermocinatio eſt/cū alicui pſone ſermo attribuit: ⁊ eis exponit cū rōne dignitatʒ: hoc pacto. Cū militib⁹ vrbs redūdaret/⁊ oēs ciues timore oppreſſi domui tenerēt: venit iſte cum ſago gladio † ſuccinctus tenēs iaculū: quinqꝫ adoleſcentes, homem ſimili ornatu ſubſequūtur: irrupit: in edes ſubito: deide magna voce: vbi eſt iſte beatus/diues/inquit: ediuʒ dominus/qui nō mihi preſto fuit: qd tacetis: hic alij oēs ſtupidi tiore obmutuerūt: vxor illi⁹ infeliciſſimi cū maxio fletu ad iſti⁹ pedes obiecit ſeſe: per te inquit: ⁊ per ea que tibi dulciſſima ſunt in vita: miſerere noſtri: noli extinguere extictos: fer māſuete fortunā/nos quoqꝫ fuim⁹ beati/noſce te eſſe hominē. At ille/quin illū mihi datʒ: ac vos auribus meis opplorare definitʒ: nō abibit. Jlli nūciatur interea veniſſe iſtū: ⁊ clamore maximo mortē minari: qd ſimulac audiuit: heus (īquit) gorgia pediſſequa puerorū: abſcōde pueros: defende: fac vt incolumis ſit adoleſcētia. Vix hoc dixerat: cū ecce iſte preſto: ſedes ingt audax: nō vox mea tibi vi

❡ Sermocinatio Διάλογος grece dr: et eſt ſermo holʒ aſſimulatio. Differt a notatione: q̄ alicui⁹ naturā certiʒ ſignis dſcribit. Jtē a cōformatiōe q̄ perſona q̄ non eſt cōfingitur. Jn hac exornatione fingi ſermo non poteſt niſi et perſona cuius eſt introducatur. Cōuenit omnibus figuris: omnib⁹ generibus ex partibus orationis narrationi precipue. Uis perſone: cū ratione dignitatis. Nam conueniens perſone ſermo attribuitur. Cum militibus. Exemplum eſt q̄ gne iudiciali. Defendit em̄ is a quo hō ſit occiſus q̄ vim īferebat ⁊ occidere volebat: eſt aūt in narratiōe cū ipſis pſonis q̄ itroducūtur ſu⁹ attribuitur ſermo. Redundaret: quaſi plena eſſet. Jſte q̄ iure ēe occiſus qm̄ ipſe vim inferebat. Cū ſago: veſtimentū militare eſt ſagū: cuius diminutiuū ſagulū. Uer. Uirgatis lucēt ſagulis. a ſago ſagatus deſcēdit ſicuti a toga togatus. Mart. vis te purpureā galla ſagatus amē. Simili ornatu. cū ſago: gladio: iaculo. Biūs diues. Quin mihi preſto ſit. Qui iunctū verbo indicatiuo preſentis tēporis vim habet imperatiui Jllius diuitis. Jllius. Jnualous dulciſſima: per filios vxorem: patriā: fortunas. Extictis: pene em̄ extincti ſumus oēs. Manſuete: noli inſolēs fieri fortuna nimium ſecunda. Fuimus: anteqꝫ vrbs ab hoſtib⁹ caperet noſtra. Te hominem eſſe ⁊ cōditiōe humanitatis

Sermocinatiōis exēpliū

† Sagum chlamys miliſ. Jsue. An ſaga vēdēt nubat caupone relicto. Scribit Cicero i philippicis ſaga ſumi ſolere i bello atqꝫ tumultu: ⁊ qñ i ſagis tota ciuitas erat ꝯſulares viri togati eē ſolebāt. ſuc to. ferebat ⁊ vagari noctib⁹ ſolit⁹: atqꝫ inualidum quēqꝫ obuiē vel potulentuʒ corripe: ac diſtēto ſago impoſituʒ i ſublime iactare.

Franciſcus

Sagum.

tam ademit? exple meas inimicitias: ⁊ iracūdiā ſaturā tuo ſanguine. Ille cū magno ſpiritu verba metuebā īqͥt: ne plane vict⁹ eſſē: nūc video ī iudicio mecū ↄtēdere nō vis: vbi ſuppeditari turpiſſimū: ſuperare pulcherrimū eſt: interficere vis / occides qdē ſed vict⁹ nō peribo. At in extremo tpe vite etiā ſententie eloqueris / neq꜃ ei quē vides dominari ſis ſupplicare. Tuȝ mulier: immo quidem iſte rogat / ⁊ ſupplicat: ſed tu queſo commouere: ⁊ tu per deos īquit hunc examplexare: dn̄s eſt: vicit hic te: vince tu nūc animū. Cur nō deſinis inquit vxor / loqui que medigna nō ſunt? Tace / ⁊ q̄ curāda ſunt: cura. Tu ceſſas mihi vitā / tibi oēm beneviuēdi ſpē mea morte eripere? Iſte mulierē repulit ab ſe lamētātē: illi neſcio qd incipiēti dicere qđ dignū videlicet illi⁹ virtute eſſet / gladiū in latere defixit. Puto in hoc exēplo datos eſſe vnicuiq꜃ ſermones ad dignitatē accōmodatos id eſt qđ oportet in hoc gn̄e obſeruare. Sunt itē ſermocinatiōes cōſequētes hoc genus: nam quid putamus illos dicturos / ſi hoc iudicaueritis? Nōne hac oēs vtentur oratiōe: deinde ſubijcere ſermonem.

poſſe hec pati que nos patimur. At ille qui inuadit: illi diuiti qui forte: delituerat. Heus inquit filios, pediſſeque commendat: ipſe, veluti moritura ad inuaſorē accedit. Non mea vox viſo diuite non mea inquit vox tibi vitaȝ eripuit: hoc eſt non ſola voce ita territus es vt defeceris? Ille qui latebat cuȝ magno ſpiritu cum magna voce audacter: nihil deterritus. Metuebam inquit. Ideo latebam: quia metuebaȝ ne omnino victus eſſem. In iudicio mecum: ideo mecum in iudicio contendere non vis: qr timeo ne vincaris. Victus non peribo quoniā fama extabit ⁊ mei ⁊ tui facti. At in extremo verba ſunt inuaſoris. Mulier diuitis vxor. Et tu per deos: ad maritum hoc ait. Tu ceſſas. vba ſunt diuitis q̄ cū in cedē ſuā exhortari inuaſorē videat: maxime iſ deterret: cū illū oēm bene viuēdi ſpē ſibi ipſi morte ſua erepturū dicit. Illi inuaſori. Sunt itēȝ ſermocinatiōes eſſe dicit ſuperiori de qua dictū eſt ſubiectas: que non perſonam inducunt loquentem: ſed eum recitāt ſermonē qui ab aliquo haberi poſſit.

Aſcenſius. ¶ Sermocinatio eſt cū ſermo attribuitur alicui pſone: ⁊ is. ſ. ſmo Frāciſcus legit vis. ſ. pſone: exponitur cū rōne dignitatis. i. cuȝ decoro loquētis hoc pacto. Cū. i. qn̄ vrbs. ſ. aliqua redūdaret. i. refertiſſima eſſet militibus. i. hoſtibus belligeris et oēs ciues tenerētur domi oppreſſi timore. ſ. militū: qr non audebant eiꝰ obuiaȝ exire: iſte. ſ. crudelis miles: intelligo aūt aliter q̄ Franciſcus precipue exitum huius rei. nā Frāciſc⁹ ſentit cōtra occiſum hic dici. ego ↄtra occiſorē: nā puto nō ciuē inermē ſed militē armatū occiſorē: venit cū ſago. i. veſte militari: ſuccinctus gladio: tenens iaculum. i. telum qđ iaci poſſit: quinq꜃ adoleſcentes ſubſequūtur hoſtem ſimili ornatu: hoc eſt ſagati. et ipſe irrupit. i. violenter intrauit ſubito in edes. ſ. cuiuſdam ciuis. deinde inquit magna voce (Maciemus erat paraſceue ſermocinationis: que nunc incipit: tam in verbis occiſoris: q̄ occiſi: et q̄ vxoris eius.) Vbi eſt iſte beatus diues dominus edium: qui non ſuit preſto. i. paratus mihi dum. ſ. eum vocarē: qđ raceris: hoc ad vxorē et familiam dicit. Hic. i. in hoc impetu viri militis oēs ſtupidi timore obmutuerunt: vxor illi⁹ infeliciſſimi tameſi diuitis obiecit ſe ad pedes iſtius. ſ. violentiſſimi militis: cum maximo fletu: et ſuū. inq̄t miſerere noſtri per te. i. amor eſt tui: qr obſecro te per te quo tibi nihil charius eſt: ⁊ per ea que ſunt tibi dulciſſima in vita: noli extinguere. i. penitus delere extinctos. i. oppreſſos. ter manſuete: id eſt non inſolenter: fortunam. i. proſperum ſucceſſum: qr nunc dominaris: nos fuimus quoq꜃. i. etiam beati et eſt pathos a preterita fortuna: noſce. i. conſidera te eſſe hominem: ⁊ ita ſubiacere caſibus fortune: qua conſideratione Creſus apud Cyruȝ ſalutem inuenit. At ille. ſ. immitiſſimus homo. ſup. inquit quin i. cur non datis mihi illum. ſ. dominum iſtarum edium: ac ſup. quin. i. cur non vos (inuidioſe pluraliter loquitur cum ſola vxor loquatur) deſinitis opplorare: id eſt obtundendo me ploratum immittere meis auribus? Non abibit ſcilicet quod fecit impune. i. non condonabitur illi: aut lege non abiuit: vt ſit ex perſona authoris: aut non abibo: ex perſona militis: legendum autem puto abibit. Interea nunciatur. ſ. a puero aliquo: illi. ſ. diuiti patriſfamilias: iſtum. ſ. violentum veniſſe: ⁊ minari mortem. i. necem: maximo clamore: quod ſimulac. i. continuo vbi audiuit inquit: heus que renocantis eſt vox. Gorgia pediſſequa puerorum. i. miniſter aut miniſtra qui vel que pueros ſequeris ſtatim ad pedes: quod pedagogi munus eſt (dubium videtur vtrum miniſter: an miniſtra: q̄ Gorgias potius viri ⁊ vt opinor ſerui Phrygii nomen eſt: pediſſequa autem mulieris officium: ſed tamen ⁊ viri: vnde Sulpiti⁹ commune cenſet: potius autem credā puerum ad dominum excurriſſe q̄ puellā) abſcōde pueros: defende ſup. eos: fac vt adoleſcentia: id eſt etas illa innocua: hoc eſt adoleſcens: ſit incolumis: id eſt ſoſpes ⁊ ſalua. Et ſupple paterfamilias vix dixerat hec: cum ecce quaſi repente ⁊ preter ſpem: iſte. ſ. violentus graſſator: preſto id eſt ante ipſum ſtans: inquit: o audax. i. temerarie: ſedes. i. audes ſedere hoc eſt le ire venire: ſed ſuperbe dixit illum ſedere: non. i. nonne vox mea ademit tibi vitam? q. d. debebas p̄ timore tam dudum mortuus eſſe. Exple inimicitias meas: ⁊ exatura tuo ſanguine iracundiam ſupple meam. Ille (in quo ſignificatur decorum iſ ſermone ciuis etiam Romani in tali caſu) inquit cum magno ſpiritu: ego metuebam verba. i. verebar contendere tecum verbis: ne eſſem plane victus quaſi dicat: ſcio te tam verboſum: vt ſi tecum verbis contendam plane vincar: nunc video ſup. q̄ non vis ↄtē-

dere mecum in iudicio: vbi ſuppeditari eſt turpiſſimum q: ſuppeditatus. i. victus iudicatur cõtra id quod iuſtum eſt contendiſſe: et ſuperare eſt pulcherrimum: in vis occidere ſup. me occides e ddẽ. Si vera ea Vallenſis ſententia: non equidem ſed quidem legendũ eſt: q: Cice. et Vergi. equidẽ omni aetat in prima perſone vſi ſunt: ad quod ſuffragatur compoſitio. nam compoſitum videtur ab ego e ddẽ. ſed ego victus non peribo: quia plus glorie merear cadendo ꝙ in occidendo. At. i. ſed (inquit miles) elo querie ſententioſe. i. grauiter: etiam in extremo tempore vite: neqꝫ vis ſupplicare ei quem vides domi nari. Tum. i. tunc mulier (putans quod per ſupplicationem mitior efficeretur: cum tamen vir ſciret inſolentiorem fore: vnde ſupplicare noluit) inquit: immo quidem. i. certe iſte. ſ. maritus meus quem tenes rogat et ſupplicat: ſed queſo tu o miles commouere. ſ. ad pietatem aut miſerationem. i. fac vt cõ mouearis: et tu o marite ſup. oro per deos exemplecare. ſ. ſupplicans et amplecans genua eius ora: hunc quia dominus eſt. hic vicit te. tu vince nunc animum. ſ. tuum. Et ſup. maritus inquit o vxor cur non deſinis loqui. ſ. ſuadere mihi que non ſunt digna me. i. que non ſunt mihi decora et honeſta. Tace et cura que ſunt curanda. q. d. conſule liberis noſtris ſi potes. Deinde conuerſus ad militem in quit. Tu ceſſas. q. d. non decet vt ceſſes cum ſis tam minabundus: eripere mihi vitam. et tibi omnem ſpem bene viuendi mea morte. i. propter meam mortem: quo dicto grauiter deterret a cede. Iſte. ſ. pa terfamilias. repulit. i. reiecit a ſe mulierem. i. vxorem lamentantem ille. ſ. miles (ſunt qui legant illi qđ placet vt ordo ſit iſte miles repulit mulierem et deſiit illi incipienti dicere ꝛc. Sed multi legunt ille. Minus autem placet quod Franciſcus dicit. illi. ſ. inuaſori. quaſi paterfamilias inuaſorem occiderit: quod ſi dicere vellet non dice rei locutum ſua virtute digna) deſiit in latere gladium. incipienti. ſ. pa trifamilias i. volenti dicere neſcio. quid quod videlicet eſſet dignum virtute illius. Hactenus dictum eſt exemplum ſermocinationis: de quo Cicero. Ego puto ſermones eſſe datos vnicuiqꝫ in hoc exem plo accommodatos ad dignitatem. i. ad id quod oportet. obſeruare in hoc genere. Sunt item ſermo cinationes conſequentes hoc genus. i. exemplum huius generis. Nam quid putamus illos dictu ros ſi iudicaueritis hoc. Nonne omnes vtentur hac oratione: deinde ſup. cõuenit ſubijcere ſermones ſ. quem illi de quibus loquitur haberent.

Conformatio. Titu. lxix.

Conformatio eſt / cũ aliqua q̃ non adeſt perſona / confingitur / quaſi adſit: aut cũ res muta / aut informis fit eloquens / et formata: et ei oratio attribuitur ad dignitatẽ accõmodata / aut actio quedã hoc pacto. Qđ ſi nũc hec vrbs inuictiſſima vocẽ mittat: nõ hoc pacto loquatur: Ego illa plurimis tropheis ornata: triumphis ditata certiſſimis / clariſſimis locupletata victorijs: nũc vr̃is ſeditiõib9 vexor o ciues: Quã dolis malitioſa Carthago: virib9 probata Numãtia: diſciplinis erudita Corinth9 labefactare nõ potuit / eã patimini nũc ab homũculis teterrimis pteri / atqꝫ ꝯculcari: Itẽ / Qđ ſi nũc ille. L. Brut9 reuiuiſcat: ꝛ hic ante pedes veſtros adſit: nõ hac vtatur oratiõe: Ego reges eieci: vos tyrãnos introducitis. Ego libertatẽ que nõ erat / peperi: vos partã ſeruare nõ vultis. Ego capitis mei periculo patriã liberaui: vos liberi ſine piculo eſſe nõ curatis. Hec ꝯformatio lz ĩ pluresres mutas / atqꝫ inanimatas transferat: pficit multũ in amplificatiõis partibus / ꝛ confirmatione.

Primum.

Scđm.

Tertiũ.

† Seditio pprie eſt cum populo diſcordante itur ad manus. Seditio in exercitu đr l claſſe l cãpo: ꝛ vbi cũqꝫ eſt multitudo hoiꝫ

Proſopopeia.

Cõformatio [illegible] grece dicitur: hoc eſt perſone fictio que cum nuirtat orationẽ: iuꝫ etc. vt ait Quin. grani ꝑpetue figure accommodata eſt: iudiciali generi cõcluſioni que per conqueſtionem fit aut indignationem. Aliqua perſona vt aduerſarij vel alterius quicũqꝫ ſit modo et credibiliter ſermo fingatur. Que non adeſt: vt verbis populi. Res muta vt mõs ſilua arbor. Informis: vt chimera. hydra lernea ſphinx. Ad dignitatem accõmodata: vt dignitas perſone poſtulat. Actio etiã ſi nõ loquatur. Quod ſi nũc exemplum eſt perſone q̃ non eſt. Roma loquens inducitur: q̃ hominum improborum ſeditionib9 vexari ſe cõqueritur: ꝛ in ruinã ira hi: fieri conformatio potuiſſet ab ijs q in Gracchos dicebant. quãdo pernicioſas leges ferre volebant. Dolis fraude punica q̃ maxima fuiſſe traditur. Quare Liuius ait pfidia plus ꝙ punica: ꝛ Verg. Tyrios Bilingues appellauit. Numãtia: de qua ſupra dictum. Diſciplinis: ſtudijs artium liberalium. Qđ ſi nũc. Aliud exemplum qđ in eos dicitur: qui tollere libertatem ſtudebant. et illis fauebant: qui tyrannidem affectabant: vt. T. Manlius capitolinus. ꝛ Sp. Melius. L. Brutus author fuit Rhomane libertatis pulſis regibus. Plures: vt arbores montes: fora: tẽpla: theatra. Tum proficit hinc cognoſcit concluſioni maxime conuenire que per amplificationem et commiſerationem fit.

Franciſcus

Aſcenſius. Phedolopopeia.

Confirmatio potius ꝙ conformatio: nam a forme fictione dicitur grece [illegible] eſt cum aliqua perſona que non adeſt confingitur, quaſi adſit. i. preſens ſit: aut cũ res muta aut informis fit eloquens ꝛ formata: ꝛ oratio attribuitur ei accõmodata ad dignitatem: aut actio quedam hoc pacto ꝙ ſi hec vrbs. videlicet Rhoma mittat: id eſt emittat, vocem: non id eſt nonne loquatur: hoc pacto: Ergo ꝛc. Exempla patent.

pacto eandem rem expolire poſſimus nunc oſtendit quomodo nō eandem rem:ſed de eadem re dicemus ꝛ plurib⁹ vtemur commutationibus. Admonet autem recte nos de eadem re dicentes vti poſſe quinqꝫ partita argumentatione:de qua libro ſcđo dictū eſt Contrario item. Similia:ꝛ exemplo:ac concluſione:ꝛ ſic varie tractatam expoſitionem vehementer ornatam fore. Simpliciter:per propoſitionem que rem ſimpliciter proponit:ꝛ pronunciat: poterimus:oſtendit poſſe nos orōnem relinquere:ſi voluerimus ꝛ neceſſaria nō fuerit. Deinde duplicem Hoc eſt ipſam rationem ſimplici vel duplici rōne ꝯfirmare poterimus ſignificat aūt rationis confirmationē q̄ pars ꝓpoſitiōis.tertia eſt. Deinde afferre ꝯtrariū:quartam partē argumētatiōis que cōſtat ex ꝯtrarijs:ſilibus: exemplis cōtrariū exornatio verbi eſt: cum verba vbis ꝯtraria ponunt̄:vt in bello pacē in pace bellū q̄ritas: ſimile ꝛ exēplū exornatiōes ſententie ſunt. Libro quo opus fuit hoc eſt ſcđo: vbi oſtēſum eſt quot modis fiat ꝯcluſio vltima orōnis ꝓs Septez partibus. Ut primo loco ſit ꝓpoſitio. Scđo ratio. Tertio ſnia ſimplex aut duplex. Quarto cōtrariū. Quinto ſimile. Sexto exemplū. Septimo ꝯcluſio. Ideo qđ ratio ꝛ ea quidem ratio efficax Accidit em̄ ſepe vt q̄ non vult p republica mori:cū republica pereat. Et qm̄ ſnia duplex.i.cū rōnibus: ꝛ ſine rationib⁹.prior ſnia ſine ratiōe eſt. Ergo qui fugiūt ſententia eſt cū ratione. At qui: alia ſnia duplex. Etem̄: exornatio eſt p cōtrariū: cogit ꝛ rogat reddere ꝛ non reddere. Interire ꝛ viuere contraria ſunt:itez adire ꝛ nolle venire. Itaqꝫ vt ꝛc. A ſimili eſt exornatio. Qđ mihi bñ videt̄ Deci⁹. Ab exēplo exornat. Tres fuerūt Decij:qui varijs temporibus p reipublice ſalute ſe deuouerūt pater:filius:nepos. Pater bello Latino. Filius bello Gallico. Nepos bello cōtra Pyrrhum epirotarum regē ſe deuouit. Pro legionibus pro ſalute Legionum. Iune. Plebeie Deciorū anime plebeia fuerunt Nomina: pro totis legionibus:q tamen ꝛ pro omnibus auxilijs atqꝫ omni pube latina Sufficiunt dijs infernis terreqꝫ parenti. Amiſit differt inter omittere et perdere. Nam amittimus que recuperant̄:pdimus cū ita amittimus vt recuperare nō poſſum⁹: ſilis differētia eſt inter perire ꝛ interire. Nō perit qui totus nō deletur:ꝛ plaut⁹ ait in captiuis duobus:nō interit qui per virtutē perit. Pro re viliſſima:p hac fragili vita ꝛ caduca. Rē ma-

Nota.vij. pies per poſitionem.

Decij.

Amitto.
Perdo.

Pereo.
Intereo.

ſiſe/ꝛ exēplū:de quo ſuo loco plura dicem⁹. Deide †cōcluſionē:de q̄ in ſcđo libro q̄ opus fuerunt/diximus:demōſtrātes argumētatiōez quēadmodū ꝯcludere oporteat/l hoc li. docuim⁹/cuiuſmōi eēt exornatio vbi:cui ꝯcluſiōi nomē ē. Ergo hmōi vehemēter ornata poterit eē expolitio:q̄ ꝯſtabit ex freq̄ntib⁹ exornatiōib⁹ vboꝝ/ꝛ ſniaꝝ. Hoc mō igr̄ ſeptē ptib⁹ tractabit̄:ſꝫ ab eiuſdē ſnie n̄ recedam⁹ exēplo:vt ſcire poſſ[illegible]:q̄ facile p̄ceptōe rhetorice/res ſimplex mltiplici rōne tractet̄. Sapiēs nullū p rep. piculū vitabit:iō q ſepe fit:vt cū p rep. pire noluerit/neceſſario cū rep. peat. Et qm̄ ſunt oīa cōmoda a patria accepta:nullū incōmodū p patria graue putādū ē. Ergo q̄ fugiūt id periculū/qđ pro rep. ſubeūdū eſt:ſtulte faciūt:nā neq effugere id poſſunt:ꝛ ingrati in ciuitatē re periunt. At qui patrie pericula ſuo piculo expellunt:hi ſapiētes putandi ſunt:cū ꝛ eū/ quē debent/honorē reipublice reddūt:ꝛ pro multis perire malunt/q̄ cū multis. Etem̄ vehementer eſt iniquū vitā quā a natura acceptā propter patriā cōſernauerīt:nature cū cogat/reddere:patrie cū roget/nō dare. Et cū poſſis cū ſumma virtute/ꝛ honore p patria interire/malle per dedecus/ ꝛ ignauiā viuere p amicis/ parētib⁹:ꝛ ceteris neceſſarijs adire piculū velis pro publica in qua et illud ſanctiſſimū nomen patrie continetur/nolle in diſcrimen venire. Itaq vti cōtēnēdus eſt/q i naufragio nauim q̄ ſe mauult incolumē:ita vituperādus:q i republica diſcrimini ſuo pluſq̄ ſaluti cōi cōſulit. Naue fracta multi incolumes fuerūt:naufragio patrie ſalu⁹ nemo pōt euatare. Qđ mihi bñ vr̄ Deci⁹ intellexiſſe:q ſe deuouiſſe dr̄:ꝛ pro Legionibus ſe in hoſtes immiſiſſe medios vñ amiſit vitā:ꝛ nō pdidit. Re em̄ viliſſima/ꝛ parua maximā redemit:vitā dedit:accepit patriaꝫ: amiſit aīam:potitus eſt gloria:q̄ cū ſumma laude prodita vetuſtate quotidie magꝭ eniteſcit. Qđ ſi p rep. debere accedere ad piculū/ꝛ rōne demōſtratū ē/ꝛ exēplo cōrobatū:hi ſapiētes ſūt exiſtimādi:q nullū p ſalute patrie piculū vitāt. In his igit̄ gn̄ibus expolitio vſat̄:de q̄ pducti ſum⁹/vt plura diceremꝰ:q nō mō

†Deide cōcl̄one q̄ triplex ē: pma ē vltia ex ptib⁹ orōnis ſcđa ps ē argumētationis.tertia color rhetoricus.

Pro rep. ſapiēs nullū vitabit periculum.

Decij laus qui morte ſua patriam liberauit.

cum cauſam dicimus adiuuat/ ⁊ exoꝛnat oꝛationē: ſed multo maxime per eam exercemur ad elocutionis facultatem. Quare conueniat extra cauſam in exercendo rationes adhibere expolitionis/in dicendo vti cum exoꝛnabimus argumentationem: de qua re diximus libro ſecundo.

ximam nominis eternitatē. Qđ pro rep. Concluſio eſt ſuperioꝛis argumētationis breuiter omnia que dicta ſūt colligit. In his igit generibus cur multa de hac exoꝛnatione dixerit: nunc declarat: ſimul et quid vtilitatis afferat oſtēdit. Cum non ſolū cauſas exoꝛnari per eam dicit: ſed ad elocutiōis facultatem conferre. In exercendo: in declamationibus. In dicendo: in veris cauſis.

Aſcenſius. ¶ Expolitio eſt cū nos manemus in eodem loco. i. negotio narrādo: ⁊ videmur dicere aliud ⁊ aliud. i. diuerſa ꝓpter diuerſum modū dicēdi. Fit aūt dupliciter. ſ. ſi nos dicem⁹ aut plane. i. oīno eādē rē: aut de eadē re: ſed ſup. nō plane idē. Eandem rem dicemus non eodē modo: nam id. i. dicere eandē rem eodē mō eſt obtundere. i. hebetare ⁊ afficere tedio auditoꝛē: nō expolire rē. ſ. dicendam. Sed nos debemus commutare. ſ. rōnes dicēdi. Cōmutabim⁹ aūt tripliciter: vcʒ verbis. ſ. alijs: ꝓnūciādo. ſ. aliter ⁊ tractādo. ſ. varie. Nos cōmutabimus verbis cum res ſemel dicta ꝓferet eadē res iterū. i. ſcdm: aut ſepius: verbis alijs que valeāt idē: hoc modo. Nulli ⁊c. Nos mutabimus ꝓnūciādo ſi commutauerimus tum. i. partim in ſermone: qui conuenit figure humili et mediocri: tum. i. partim in acrimonia. i. voce acri q̄ ſublimi cōuenit gīi ⁊ rebus arduis: tum. i. partim eſt quoqȝ. i. etiam in alio atqȝ alio. i. diuerſo genere vocis: q: etſi idē eſt character pōt tñ vox mutari: vnde Hoꝛati⁹. Interdū tñ ⁊ vocem comedia tollit. Iratuſqȝ Chremes tumido delitigat oꝛe: atqȝ in alio ⁊ alio genere geſtus. i. motionis manus ac capitis ceteroꝛūve membroꝛū commutādo eadem. i. eaſdem res verbis. ſ. alijs: ⁊ ſi cōmutauerimus quoqȝ vehemētius ꝓnūciatione. ſ. alia ⁊ alia. Hoc. ſ. genus expolitionis quod fit per variationē ꝓnūciationis neqȝ pōt ſcribi cōmodiſſime: q: voces nequeunt ſcribi: ſed ſigna dūtaxat vocum ſicut note cōcentuum neqȝ eſt parum apertū: quare cū ſit ſatis apertū nō eget exēplo. Tertiū genus commutationis eſt qđ cōficitur tractando aut traiectādo ſi traijciamus ſententiam aut ad ſermocinationem aut exſuſcitationeʒ. Ne vero dubites quid he ſint: dicit. Sermocinatio (de qua dicemus plenius paulo poſt: ſuo loco: vt titu. lxviij. ⁊ de qua attingemus nūc breuiter qđ ſit ſatis ad hūc locum) eſt in qua oratio alicuius ꝑſone cōſtituet accommodata. i. applicata ad dignitatē: hoc modo: vt quo res poſſit cognoſci faciliꝰ: non diſcedamus ab eadem ſententia. i. exemplo prius poſito. Sapiēs ⁊c. Non mihi ſoli: hoc Platonicum dicit Cicero in libris officioꝛū. Hec loquetur: apta repetitio ꝑ expoſitionem. Dedit autē exēplum de ſermocinatione: addit exemplum de exſuſcitatiōe. i. excitatiōe: dicit autem pro exſuſcitatiōe: q: ſ poſt x depont ſolet. Quis eſt ⁊c. Ubi notabis qđ quia etiam tenui re pleditus dicit: ſicut alibi perniciosa. Equidē. i. ego quidem: ⁊ eſt ſpecioſe ac ſententioſe dictum. Eādē rem igitur Epilogus eſt. Sed cū dicemus de eadē re: tūc ſup. vtemur pluribus cōmutationibus. Nā cū ꝓnūciauerimus rē ſimpliciter: tūc ſup. poterimus ſubijcere rōnē: deinde. i. ſcdo loco ſimplici aut duplici rōne confirmare poterimus pronunciare duplicem ſententiam ſine rationibus: hoc eſt rationis confirmatione: deinde poterimus afferre contrariū: de quibus oībus diximus in exornationib⁹ verboꝛum: deinde poterim⁹ afferre ſimile: exemplum de quo dicem⁹ plura ſuo loco. ſ. titu. lxiiij. Deinde concluſionem. ſ. vltimam partē oꝛationis: de qua dixim⁹ lib. ij. ſup. ea q̄ fuerūt op⁹: id eſt opoꝛtuna demonſtrantes quemadmodū opoꝛtet cōcludere argumentationē. ſ. oꝛatoꝛiā per complexionē: et ſup. docuimus in hoc lib. ſ. quarto cuiuſmodi. i. qualis eſſet exornatio verbi cui eſt concluſioni nomē. i. q̄ vocat cōcluſio: de qua dictū eſt titu. xliiij. Ergo hmōi. ſ. conſummata expolitio poterit eſſe oꝛnata vehemēter: q̄ conſtabit ex frequētibus: vt pote ſeptem quas Franciſcus diligenter enumerat: exornationibus. i. coloꝛibus verboꝛū ⁊ ſniarū. Igit ipſa conſummata expolitio tractabit ſeptē partib⁹: ſed non recedamus ab exemplo eiuſdem ſnie: vt tu poſſis ſcire qđ. i. quam: facile. i. faciliter res ſimplex. i. vna ⁊ vnius foꝛme: tractetur. i. enuncietur ⁊ explicetur multiplici rōne. i. foꝛma dicendi: preceptione. i. ex preceptis rhetoꝛice. ſ. artis hoc mō. Sapiens ⁊c. Propoſitio eſt ſeu principalis ſnia quā varie expolit: primo rōne ſubiciēs. Ideoqȝ ſepe fit ⁊c. Scdo ſententia ſine rōne addēs. Enim qm̄ ⁊c. Tertio ſententia cum ratione ibi. Ergo qui fugiunt: nam ratio eſt: nam neqȝ ⁊c. quarto alia ſnia duplici ibi. At qui ⁊c. cum ratione que eſt. Cum ⁊ cum. Quinto exornatione per contrariū: ibi. Etenī iniquū eſt reddere nature cū. i. licet cogat: ⁊ non dare. i. impartiri: patrie cū roget: quaſi ſupplex: vitam quā acceptā a natura (vnde illi redditur) conſeruauerīs: non propter naturā: ſed propter patriā: pro cui⁹ ſalute ſua cuiqȝ ſalus expetēda eſt. Et iniquū eſt cū poſſis interire pro patria cum ſumma virtute ⁊ honoꝛe: malle. i. magis velle: viuere: per dedecus ⁊ ignauiā. Et ſup. cum velis adire periculū pro amicis ⁊ parētib⁹, ⁊ ceteris neceſſarijs: vehementer iniquū eſt: nolle venire in diſcrimē: id eſt periculum vite ꝓ repub. in qua continetur ⁊: id eſt etiam illud ſanctiſſimū. i. maxime inuiolabile ⁊ venerabile nomen patrie: que vt alibi dicit vna oīm inſe complectitur charitates. Sexto exornatione a ſimili: cum ſubdit. Itaqȝ vt is. i. quēadmodū ſup. is eſt contēnendus qui mauult. i. magis vult in naufragio. i. dum nauis frāguntur nauim ſup. eſſe aut euadere incolumem. i. ſaluam q̄ ſe. ſ. ipſum: ita is eſt vituperand⁹ q̄ in rep. id eſt in gubernatione reip. conſulit. i. ꝓſpicit conſilio ⁊ opem fert plus ſuo. i. ꝓprio diſcrimini. i. periculo: q̄ ſaluti cōi. Addit rōnē ſimilitudinis: q: naue fracta. i. licʒ nauis eſſet fracta: multi fuerūt incolumes quia tabulis enatarūt: ſed ſup. nemo pōt enatare ſaluꝰ ex naufragio patrie. i. nemo pōt ſalu⁹ manere vbi patria perit. Confirmat alio exēplo. Qđ. i. quā rē. Decius. ſ. pater: fili⁹: ⁊ nepos: videt mihi bñ intellexiſſe: q̄ dicit ſe deuouiſſe. i. voto inferis addixiſſe: ⁊ moꝛtē oppetijſſe: ⁊ immiſiſſe ſe in medios hoſtes pro legionibus. i. exercitu Romano ſaluādo: vt. i. quo circa aut equa re amiſit. i. a ſe dimiſit ⁊ cōmutauit vitā: ⁊ non perdidit. i. nō peremit nec deſtruxit penit⁹ vitā. q. d. qđ ſaluatoꝛ ait q̄ perdit animā ſuā in hoc mundo in vitā eternā inueniet eā: qđ reuera martyrib⁹ xpi cōtigit: ⁊ Decijs cōtigiſſe putatū eſt ab Romanis. De mō deuouēdi pulcherrime diſſerit Liuius lib. viij. ab vrbe condita. Approbat dictū ſuū: cū pro q: Decius ſup. redemit maximā ſup. rem vcʒ remp. re viliſſima. ſ. vita ſua

Plato,

porali & parua: q: parū etiā ſi tunc euaſiſſet duratura declarat: dedit vitā. ſ. tēpalem: & accepit patriam. i. ſalutē patrie: & ſi grauis: quomodo patriā acceperit q̄ vitā amiſerit: dicit: amiſit aīam: id eſt vitā: potius eſt gloria q̄ gloria prodita: id eſt producta: vetuſtate. i. apud veteres: cū ſumma laude: enitteſcit quotidie magis. Septimo artificioſe infert concluſionē dicēs. Quod ſi &: id eſt ſimul demonſtratum eſt ratione: &: id eſt ſimul: comprobatum eſt exemplo: ſup. quēlibet ſapiētē debere accedere ad periculum pro rep. hi ſunt exiſtimādi ſapiētes: qui nullum vitant periculum pro ſalute patrie. Igit expolitio verſatur in his: id eſt hmōi generibus. ſ. exornationum: de qua. ſ. expolitione nos ſumus pducti: id eſt in longū preter inſtitutū noſtrū adduci vt diceremus plura qō. i. eo q̄ expolitio: nō modo. i. nō ſolū adiuuat & exornat orationē cū dicimus cām. i. defendimus litem veram: ſed nos exercemur. ſ. in declamādo ſub rhetoribus: multo maxime. i. precipue per eā. ſ. expolitionē ad facultatē elocutionis. Quare cōueniat. i. vtile ſit extra cām in exercēdo. i. declamādo adhibere ratiōes expolitionis: & vti. ſ. rationibus expolitionis: in dicēdo. i. orādo in veris cauſis: cū. i. quādo nos exornabimus argumentationem: de qua diximus in libro ſecundo.

Franciſcus ¶ Commoratio. Hec exornatio ἐπιμονή grece vocatur. Cōmoratio a nobis dicitur: qm̄ in eadem re & ſnia im̄oramur: cū ſepius eā repetimus. In graui pcipue figura vtimur. In cōfirmandō & cōfutatione: exemplū Ci. ipſe nō ſubijcit: & cur nō ſubijciat oſtēdit. Uer. Geor li. i. hac vnā exornatiōe: cū vnū qō vtiliſſimū ad agriculturā iudicauit: ſepi⁹ repetit: vt. ſ. agri fieret intermiſſio & alternis coleretur: ait em̄. Alternis idē cuitas ceſſare noualis. Et ſegnē patiere ſitu dureſcere cāpū. & pauloposſt idē repetit. Sz th̄ alternis facilis labor. Ci. in Catilinā: in Uerrē: & in Antoniū dicēs hac ɔmoratione ſepe vſus cognoſcitur.

Cōmoratio nis exēplum

¶ Commoratio. Titu. lxi.

Commoratio eſt / cū in loco firmiſſimo: quo tota cauſa ɔtinetur / manet diuti⁹: & eodē ſepius reditur. Hac vti maxīe cōuenerit: & id oratorꝫ boni maxīe pprīū. Nō em̄ datur auditori poteſtas animū de re firmiſſima dimouēdi. Huic exemplū ſatis idoneū ſubijci nō potuit: propterea q̄ hic loc⁹ nō eſt a tota cā ſeparatus: ſic vt membrū aliquod: ſed tanq̄ ſanguis profuſus eſt per totum corpus orationis.

¶ Cōmoratio eſt quū. i. quādo manetur. ſ. ab orante. i. mora fit diutius: id eſt aliquantulum diu: aut diutius q̄ in alijs: in loco firmiſſimo quo. i. in quo: tota cā. i. principale firmamentum cauſe continetur. Et reditur ſcʒ ab orāte: ſepius eodem. i. ad eūdē locū &c. Et id eſt propriū maxime. i. pcipue: oratoris boni: id eſt periti. Enim pro q: poteſtas non datur. ſ. pter talē commorationē: auditori precipue iudici dimouendi aīm de re firmiſſima. Exēplū ſatis idoneū. i. aptū & ɔueniēs. nō potuit ſubijci: huic ſcilicet exornationi propterea qō hic loc⁹ nō eſt ſeparatus. i. diſtinct⁹ a tota cā: ſicut aliqō membrū: ſʒ eſt pfuſus per totū corpus orationis tāq̄ ſanguis ſup. eius eſſet q̄ diffundit per totū corpus aīalis: & ita qui velit dare exemplū: daret totā orationē. Aſcenſius. Ordo.

Franciſcus ¶ Cōtentio. ἀντίθετον grece dicitur: cum contrarijs oratio conficitur verbis: cū vero ſnie ſententijs ex cōparatione cōtrarie ſunt ſententie exornatio eſt. In graui vtimur figura. In omni ghēl cōfirmatione & reprehenſione Uos huius incōmodis &c. Exēplū eſt in genere iudiciali: accuſat enim quiſpiam: q̄ reip. calamitate letetur: & per comparationem quātum ſit ſcelus oſtēditur: & vos inquit talib⁹ icōmodis lugetis: hic gaudet. Eo magis q̄ vos diffidere videt: Inter hec duo oſtendit quid interſit. inter. cōtentionem verbi & ſententie exornationem Celeriter modico interuallo. Ut inimicis te placabilem amicis inexorabilē pbes. Ex ɔparatiōe: cū hō cū alio ɔparat: vt. Uos huiuſmodi &c.

¶ Contentio. Titu. lxij.

Contētio † eſt: per quā cōtraria referunt: Ea eſt in verborꝫ exornationibus (vt ante docuimus) eiuſmodi. Inimicis placabilem: amicis inexorabilem prebes. In ſentētiarum huiuſmodi. Uos huius incōmodis lugetis: iſte reip. calamitate letat. Uos veſtris fortunis diffiditis: iſte ſol⁹ ſuis eo magis cōfidit. Inter hec duo cōtentionum genera hoc intereſt. Illud verbis celeriter relatis conſtat: hic ſententie contrarie ex cōparatione referantur oportet.

* Multe figure ſunt: vel iā apō Quītil. q̄ apud grecos ē manifeſtū q̄ eodē nōle appellate aliquā th̄ habeāt differētiā: ſicut ironia ſicut antiphraſis: & ſites: alia et vboꝝ: alia ſniarum eſt.

Aſcenſius. ¶ Contētio eſt p quā cōtraria. i. inter ſe cōtēdētia referunt. i. mutuo ſe cōcernūt. Ea. ſ. ɔtētio eſt i exornatiōibus verbo: ū. i. ſingularum dictionū: & ſic vocat frequētius antitheſis: vt (inquit Cicero) docuimus ante. i. pri⁹ inter exornatiōes verborꝫ: eſt inquā eiuſmodi. Tu pbes te placabilē inimicis: & inexorabilē. i. implacabilē amicis. Ubi bina ſunt antitheta: inimicis: & amicis: q̄ re & voce cōtraria ſunt: & exorabilē: & implacabilē q̄ re tm̄ contrariātur. Et ſup. ea eſt i exornationib⁹ ſniarum: hmōi. Uos lugetis incommodis. i. pter incōmoda huius. ſ. rei codēnādi: & iſte cuius incōmoda lugetis: letat calamitate reip. Uos diffiditis veſtris fortunis. i. diuitijs & facultatib⁹: iſte ſolus. i. cū ſit ſolus: confidit ſuis. ſ. fortunis eo magis. ſ. q̄ vos diffiditis veſtris. Hoc intereſt inter hec duo gña cōtētionum. ſ. verborū & ſniarū: qō ſup. illud. i. prius dictū genus: cōſtat ex verbis relatis celeriter. i. modico interuallo cōtrapoſitis: & ſup. oportet hec. i. in poſteriore gñe vcʒ in contentione ſniaꝝ: vt ſup. ſnie cōtrarie referantur ex comparatione. i. collatione oportet enim vt altera reſpiciat alteram.

Similitudo. Titu.lxiij.

Similitudo † eſt oratio traducens ad rem quápiā aliq̄d ex re diſpari ſimile. Ea ſumiť aut ornādi cauſa: aut ꝓbādi: aut apertiꝰ dicēdi: aut ante oculos ponēdi. Q̄rō quatuor de cauſis ſumitur: ita quatuor modis diciť/ per cōtrariū: per negationē: per breuitatē/ per collationē. Ad vnāquāq; ſumēde cauſam ſimilitudinis accōmodabimꝰ ſingulos modos ꝓnunciādi. Ornādi cauſa ſumiť per cōtrariū/ ſic. Non eñ queadmodū in paleſtra/ q tedas ardētes accipit/ celerior eſt in curſu cōtinuo/ ꝙ ille q tradit: ita melior imꝑator nouꝰ q accipit exercitū/ ꝙ ille qui decedit: ꝓpterea ꝙ fatigatꝰ curſu integro facem: hic peritꝰ imꝑator imperito exercitū tradit. Hoc ſine ſili ſatis plane/ ⁊ ꝑſpicue/ ⁊ ꝓbabiliter dici potuit: hoc mō. Diciť minꝰ bonos imꝑatores a melioribꝰ exercitū accipe ſolere. ſed ornandi cauſa ſile ſumptū eſt: vt orōni dignitas q̄dā cōpareť. Dictū eſt aūt per cōtrariū: cū ei rei quā nos ꝓbamꝰ/ aliquā rem negamꝰ eſſe ſimilē: vt paulo ante cū de curſoribꝰ aſſerebamꝰ. Per negationē diceť ꝓbādi cauſa: hoc modo. Neq; equus indomitꝰ/ q̄uis natura bene cōpoſitꝰ ſit/ idoneus pōt eſſe ad eas vtilitates/ ⁊ actus que deſyderanť ab equo: neq; homo indoctꝰ/ q̄uis ſit ingenioſus/ ad virtutē pōt peruenire. Hoc ꝓbabiliꝰ factū eſt: ꝙ magis eſt veriſimile nō poſſe virtutē ſine doctrina cōparari: qm̄ nec equus quidē indomitus idoneus poſſit eſſe: ergo ſumptū eſt ꝓbādi cauſa. Dictū eſt aūt per negationē id eñ perſpicuū eſt de primo ſimilitudinis verbo. Sumeť ⁊ apertiꝰ dicendi cauſa ſimile: dicetur autem per breuitatē: hoc modo. In amicitia gerēda/ ſicut in certamine currēdi nō ita cōuenit exerceri: vt quoad neceſſe ſit/ venire poſſis: ſed vt productꝰ ſtudio ⁊ viribus vltro facile ꝓcurras. Nam hoc ſimile eſt: vt apertius intelligatur mala ratione facere: qui reprehēdant eos qui (vbi cauſa) poſt mortē amici liberos eiꝰ cuſtodiāt: propterea ꝙ in curſore tm̄ velocitatis eſſe oporteat vt efferatur vſq; ad finē. In amico tantū beniuolē

† Hec figura grece ab alijs παραβολη ab alijs ὁμοίωσις eſt nominata: abſoluta illa ſilitudo eſt vt etiā plutarchꝰ ſcribit q̄ πρότασιν et ἀπόδοσιν: hoc eſt ꝓpōnem et redditiōem haber q̄ ſecꝰ imperfecta. Ille einſmodi eſt: vt modo res antecedat et ſequať ſimilitudo: modo contra ſimilitudo precedat: ⁊ res ſequať: vtrū q; Horati. in hoc complecus eſt. Creſcit occulto velut arbor euo fama Marcelli micat inter oēs Iulium ſydus velut inter omnes luna minores.

A melioribus minus boni imperatores ſumunt exercitum.

Virtus ſine doctrina cōparari non poteſt.

Similitudo. Hec exornatio Fran. ὁμοίωσις grece vocať. Et ab alijs ſic definitur. Similitudo eſt minus note rei per ſilitudinē eius que magis nota eſt demōſtratio. vel ignote rei per ſimilitudinem eius que magis nota eſt deſcriptio. Huiꝰ ſpecies ſunt tres. Parabole. Icon. Paradigma. De duobus poſtremis mox ſeparatim a Cicero. dicetur. Parabole ſimilitudini incerta eſt: conuenit ſimilitudo tribus ex generibus cauſarum precipue. Demonſtratiuo: quoniā ad laudandū vel vituperandū maxime ſumiť. Adhibetur cōfirmationi ⁊ reprehēſioni: Exordio nōnūq̄ ⁊ narrationi. Ad rem: illa proprie ſimilitudo eſt: que rem cum re comparat. Nam cum perſona perſone confertur: imago eſt: cum factū aut dictum proponitur: addito certe authoris nomine exēplū. Diſpari: magis notat ⁊ non omnino ſimili. Ea ſumiť. Quatuor cauſis ſumi ſimilitudinem dicit et modis quatuor tractari. Singulos modos pronūciandi ⁊c. Nam ſinguli modi tractande ſimilitudinis ſuam exigunt pronūciationem. Non enim quēadmodū. Exēplū eſt ſimilitudinis que per ꝯtrariū ſumitur ornandi dūtaxat cauſa. Eſt aliq̄s qui probare vult nouū imperatorē veteri meliorē nō eſſe ⁊ hac vtitur ſimilitudie: ſicut eſt celerior in curſu qui facē ardentē accipit illo qui tradit: ita nouus imperator qui accipit exercitum: non melior eſt illo q̄ tradit. Propterea ratio eſt cur ita ſit: quēadmodū dixit. In paleſtra in currēdi certamine: Quis proprie paleſtra ipſa ſit luctatio. Tedas ardētes. Mos fuit veteribus vt currētes facē manu ferrent: quā cum fatigati erant: alij ſuccedētes ex eorū manibus ita apte raperēt: vt neq; fax extingueretť: neq; curſus intermitteretť. Hoc ſine ſimili: oſtendit tantū ornandi cauſa huiuſmodi ſimilitudinē per contrariū fieri potuiſſe. Dictū eſt per contrariū: ideo inquit hec ſimilitudo fieri per contrariū dicitur: qm̄ et rei quā nos ꝓbamꝰ aliquā rem negamus ſimilē eſſe. Sicut in ſuperiore exemplo. nō eſſe ſile oſtēſum eſt dare facē ⁊ dare exercitū. Nā facē dat feſſus integro exercitū dat imꝑator verꝰ nouo hoc eſt peritꝰ imꝑito. Neq; equꝰ. Exēplū eſt ſimilitudinis per negationē facte ꝓbādi cauſa eſt aūt quia quiſ ꝓbare vult hoiem q̄ ſine doctrina eſt: cōſequi virtutē non poſſe: licet ingenioſus ſit: ⁊ ſicut inquit equus indomitus licet robuſtiſſimus ſit: ad viſus que ab equo deſiderāť vtilis eſſe nō pōt ita neq; hō indoctus q̄uis ſit in

Facem ferentes.

Diſſimilitudinis autem cauſa eſt quod vires corporis multa exercitatione labaſcunt: vires animi conualeſcunt. In curſore autem vires corporis expetuntur: in imperatore prudentia et peritia animi. Hoc: ſcilicet predictum potuit dici ſatis plane: ideſt plene et perſpicue et probabiliter ſine ſimili: hoc modo. Dicitur: ſcilicet. vulgo: minus bonos: ideſt minus idoneos imperatores ſolere accipere exercitum a melioribus: ſcilicet imperatoribus: ſed ſimile: ſcilicet de curſoribus eſt ſumptum vt quedam dignitas: ideſt exornatio honorifica comparetur: ideſt acquiratur orationi et dictum eſt per contrarium cum negamus aliquam rem eſſe ſimilem et rei quam nos probamus: ideſt probare contendimus: vt aſſerebamus paulo ante: ideſt in ſuperiore exemplo de curſoribus ⁊ ita ſuperius exemplum duplex erat: nam in eo erat cauſa ornandi: ⁊ ſpecies per contrarium ſumpta. Secunda autem cauſa eſt probandi: et ſpecies per negationem: de quibus dat tale exemplum. Dicetur per negationem cauſa probandi: hoc modo. Neq; equus indomitus quãuis ſit bene compoſitus natura ideſt per naturam poteſt eſſe idoneus ad eas vtilitates: ideſt vſus: et actus que ſcilicet bno: deſiderantur: id eſt exiguntur ab equo: neq; homo indoctus quãuis ſit ingenioſus poteſt peruenire ad virtutem ſcilicet conſummatam quia opus eſt doctrina. Hoc ſcilicet dictum: eſt factum probabilius: quod ideſt eo quod magis veriſimile eſt: virtutem non poſſe comparari: id eſt acquiri: ſine doctrina: quoniam/ aut quum) nec equus quidem indomitus poſſit eſſe idoneus. Ergo hoc ſimile ſupple eſt ſumptum cauſa probandi: autem pro ſed dictum eſt per negationem: que eſt ſecunda ſpecies: id eſt enim perſpicuum: ideſt euidens de primo verbo. ideſt propter primum verbum: ideſt primam particulam ſimilitudinis que negatiua eſt: videlicet neq; ⁊c. Simile ſumetur et: ideſt etiam cauſa dicendi apertius: que tertia eſt: autem pro ſed: dicetur per breuitatem que eſt tertia ſpecies: licet aliqui tertius quartam habeant: hoc modo. Non conuenit ita exerceri in amicitia gerenda: ſicut in certamine currendi: vt poſſis venire quo ad neceſſe ſit ideſt ad limitem aut ſtadium vſq; ⁊ nō vltra: hoc enim ſatis eſt in certamine currendi: vt primus ad metã peruenias: ſed ſupple in amicitia neceſſe ſit: vt tu productus: ideſt porro et in longum ductus vtpote vſq; ad mortē amici: procurras facile vltro: id eſt etiam in liberos aut manes eius: ſtudio ſcilicet animi: et viribus corporis. Nam hoc ſimile eſt vt intelligatur apertius: eos facere mala ratione qui reprehendant eos (verbi cauſa: ideſt vt demus exemplum) qui poſt mortem amici cuſtodiant liberos eius: propterea qđ tantum ſcilicet precile velocitatis: oporteat eſſe in curſore vt efferatur: id eſt eminenter feratur vſq; ad finem: ideſt metam ſtatutam: ⁊ tantum ſtudium beniuolentie oporteat eſſe in amico: vt currat ſtudio amicitie vltra ꝗ quod amicus poſſit ſentire: ideſt etiam vltra obitum eius. Autem pro ſed: hoc ſupple eſt dictum per breuitatem: non enim res eſt ita ſeparata ab re vt in ceteris rebus ſupple ſeparata eſſe ſolet: ſed vtraq; res eſt comparata cōiuncte: id eſt cōiunctim ⁊ cōfuſe: id eſt mixtim. Sicut enim verba iacent cum dicitur in amicitia gerenda ſicut in certamine currendi non ita cōuenit exerceri: nō videntur eſſe membra ſimilitudinis: ſed vnum cōmune dictū: ⁊ ita quia res cōiuncta breuior eſt ꝗ ſeparata: per breuitatem eſt dictum. Ante oculos. Proſequitur ſimilitudinem que ſit quarta cauſa ⁊ in quarta ſpecie ſeu modo: vȝ ea q̄ ſit cauſa ponendi negocij ante oculos per collationem dicens. Similitudo ſumetur cauſa negocij ponendi ante oculos. i. narrandi perinde atq; geratur: cum id eſt quando dicetur per collationem: id eſt comparationem duorum inter ſe: ſic. Ut id eſt quemadmodum cythaređus ideſt canens cythara: cum id eſt poſtq̄ prodierit: id eſt proceſſerit aut progreſſus ſit: veſtitus optime: vt pote: indutus palla: id eſt veſte exteriore longa: inaurata: id eſt auratis aut aureis filis intexta. cum chlamyde: id eſt veſte interiore intexta varijs coloribus: id eſt habente intextos varios colores: ⁊ cum corona aurea: illuminata: id eſt radiante: magnis gemmis: vt carbunculis fulgentibus: ſcilicet in ea: et tenens cytharam exornatiſſimam: vt pote diſtinctam auro et ebore: ⁊ preterea: id eſt preterea ornamenta externa: ipſe ſcilicet cythaređus ſit forma ⁊ ſpecie ⁊ ſtatura oppoſita: ideſt apta ⁊ accommodata ad dignitatem ſcilicet cōparandam hoc eſt vt illi concilient beniuolentiam ſicut dictū eſt ꝙ ſpecies Priami digna fuit imperio. Eſt enim dignitas in viro: venuſtas in muliere: ſi cum id eſt poſtq̄ commouerit: in populo magnam expectationem: his rebus: id eſt per huiuſmodi apparatum: mittat: id eſt emittat: ſilentio facto repente: quia propter expectationem facile conticuerint omnes: vocem acerbiſſimam: id eſt maxime diſſonam et diſcrepantem: cum turpiſſimo motu: id eſt geſtu corporis: id eſt et ſimul adhibeat turpiſſimum geſtum: tunc ſupple talis quo: id eſt quanto melius ſit ornatus et fuerit magis expectatus: eo: id eſt tanto magis eijcietur: id eſt explodetur deriſus et contemptus. Ita ſi quis collocatus in excelſo loco et in magnis ac locupletibus copijs: ideſt abundantijs diuitiarum: abundabit omnibus muneribus fortune: et omnibus commodis nature: ſi egebit virtutis et artium: id eſt carebit virtute et bonis artibus que arte ꝙ ſunt magiſtre virtutis: quo: id eſt quanto magis erit ſpectatus. id eſt conſpicuus: aut viſus ornatus. et illuſtris: id eſt clarus: ceteris rebus ſcilicet exterioribus: eo. id eſt tanto vehementius eijcietur ex omni conuentu bonorum deriſus et contēptus. Hoc ſimile ſubiecit ſub aſpectum: id eſt poſuit ante oculos omnium rem ſcilicet quam cōparat: exornatione, virtuſq; rei ſcilicet comparate: ſimili ratione ⁊ inertie: id eſt imperitie artificij: alterius videlicet cythaređi: et ſtultitie alterius ſcilicet diuitis (Sunt qui legant artificis: ſed quia alterumtantum artifex inductus legam artificij: legendo enim. alterius artificis: vterq; ſignificetur artifex) Autem pro ſed hoc ſimile dictum eſt per collationem: id eſt comparationem propterea qđ omnia ſunt relata paria: id eſt ſimilia: et in hoc ſimilitudine propoſita ſcȝ ante oculos ſaltem mentales audientium.

ea tam mulieres vtebantur: ꝗ viri. Cythaređi preſertim ⁊ mimi Papinius de Apolline. Si decet aurata Bacchum veſtigia Palla Uerrere. Uergilius. Pallam ſignis auroq; rigētem Chlamyde purpurea: ſuper quaȝ pallam induebant cythaređi: eam pingi et variari coloribus conſueuit: Uergilius. Sidoniam picto chlamydē circundata limbo. Idem. Uictori chlamydem auratam: quam plurima circum Purpura Meandro duplici Melibea cucurrit. Item. ſimiliter eodem modo. Simili ratione collata: ad vtranq; perſonam: vtraq; enim habitu et ornatu expectationem facit vtraq; poſtea decepta hominum opinione, contemnitur: ⁊ eijcitur.

Chlamis.

¶ In ſimilitudinib' obſeruare opȝ diligēter: vt cū

¶ In ſimilitudinibus ⁊c. Verbo in ſimilitudine accōmodata re

Franciſcus

afferenda eſſe precipit et ſermonda. Ita vt hyrūdines. Eſt qui probare vult falſos amicos in neceſſitate cognoſci: quoniam ſimul atq; fauere fortuna deſijt: fugiūt omnes: ſicut hyrundines que cum primum hyems inchoat omites deuolant: quod verum eſt: et Ouidius hac de re ſic ait. Dum fueris felix multos numerabis amicos. Tempora ſi fuerint nubila: ſolus eris. Idem. Scilicet vt fuluis ſpectatur in ignibus aurum. Tempore ſic duro eſt inſpicienda fides. Hyrūdines hybernis menſibus abeūt in vicina Africe: ſecure montium receſſus: innectēq; ibi nude ac deplumes. Plinius. Deuolāt omnes non volant falſi amici: ſȝ fugiunt: quoniā vero auibus eos comparauerat vocabulum ſeruauit ſimilitudinis. Sȝ inuētio: vt ſimilia inueniri poſſint admonet. Artificio: ingenio Caſu vt in nauigatione ⁊ peregrinatione: vbi multa nobis preter noſtram opinionem offerri ſolent: non prius viſa aut audita. Natura: que omnia pcreat: ſed non omnib⁹ in locis. Uenari: inquirere. Ornare: repetit quatuor modos ſimilitudinis: de quibus ante dixit. Non eñ quia dixerat et ex his aliqua venari: ideo hec ſubiūgit dicens nō neceſſe eſſe vt res tota tote rei ſimilis ſit: ſed oportere vt que inter ſe conferantur aliquā ſimilitudinem habeāt: ſicut in ſuperiore apparuit exēplo de cythatedo ⁊ diuite ac nobili. Non enim idē ſunt: ſed multa habēt ſimilia que conferuntur.

hyrūdines.

Quō ſimiliuȝ inuētio facilis.

rem afferamus ſimilē: cuius rei cauſa ſimilitudinē attulerimus: vba ad ſimilitudinē habeamus accōmodata: ideſt huiuſmodi. Ut hyrūdines eſtiuo tpe preſto ſunt: frigore pulſe recedūt: ex eadē ſimilitudine/ nūc per tranſlationē verba ſumamus: ita falſi amici ſereno vite tēpore pſto ſunt: ſimul atq; hyemē fortune viderint/ deuolāt oēs. Sȝ inuentio ſimiliū facilis erit: ſi quis ſibi oēs res aīatas/ ⁊ inaīatas mutas/ ⁊ loquētes: feras/ ⁊ māſuetas/ terreſtres/ celeſtes/ ⁊ maritias/ artificio/ caſu/ natura cōparatas: vſitatas/ atq; inuſitatas frequēter añ oclos poterit ponere: ⁊ ex his aliquā venari ſimilitudinē: q̄ aut ornare/ aut docere/ aut aptiorē rē facere/ aut pōere añ oclos poſſit. Nō eñ res tota toti rei neceſſe eſt ſilis ſit: ſed ipſuȝ qđ cōferetur/ ſimilitudinē habeat opȝ.

Quid i ſimitudinib⁹ obſeruādū.

✱Uñ eſt illud Naſo. Horrea formice tēdūt ad inania nūq̄. Ibit ad amiſſas nullus amicus opes. ⁊ paulo poſt. mobile ſic ſeq̄t fortune munera vulg⁹: Que ſemel obducta frōte tegun tur abit.

¶ In ſimilitudinibus ⁊c. Poſtq̄ diſerte deſcripſit formam ſimilitudinis cum exēplis aptiſſimis: preſcribit etiam decorum in ea ſeruandum docens: q̄ in metaphoris ⁊ ſimilitudinibus per eam ſumptis perſiſtendum eſt in vocabulis: ita vt ſint apta rebus a quib⁹ tranſlatio ducitur: vt ſi quis amicos ſimulatos hyrundinib⁹ comparet: non dicet q̄ aduentante hyeme aufugiunt ſed deuolant: id enim hyrundinū eſt. Sed Ordo eſt. Oportet obſeruari diligenter in ſimilitudinibus vt cum afferemus rem ſimilem: habeamus verba accommodata ad ſimilitudinem rei cuius cauſa attulerimus ſimilitudinem: id ideſt tale exemplum eſt huiuſmodi. Ut hyrundines ſunt preſto: ideſt preſentes et parate nobis tempore eſtiuo: et recedunt pulſe frigore (ſumamus. nunc ex eadem ſimilitudine verba per tranſlationem) ita amici falſi: id eſt ficti et non veri: ſunt nobis preſto in tempore vite ſereno: ideſt proſpero: et omnes deuolant. ideſt de nobis olio volant: ſimulatq; ideſt continuo vbi viderint hyemem: id eſt tempeſtatem fortune hoc eſt calamitatem ſeu aduerſitatem. Sed inuentio ſimilium erit facilis: ſi quis poterit ponere frequenter ſibi ante oculos: omnes res animatas et inanimatas: mutas et loquentes: feras ⁊ manſuetas: terreſtres: ideſt in terris exiſtentes celeſtes: id eſt aere verſari ſolitas vt volucres celi: et maritimas: ideſt in aquis degentes: comparatas: ideſt collatas inter ſe artificio ideſt induſtria caſu: ideſt euentu incerto: et natura: ideſt naturali inclinatione: vſitatas atq; inuſitatas: id eſt cuiuſq; modi ſint: et poterit venari ⁊ capere ex his: ſcilicet rebus ⁊ earum naturis: aliquam ſimilitudinem: que poſſit aut ornare: aut docere: aut facere rem apertiorem: aut ponere ante oculos: dicit aliquam ſimilitudinem: enim pro quia: non eſt neceſſe ſup. vt tota res ſit ſimilis toti rei: ſed oportet ſupple vt ipſum quod conferetur: ideſt cuius gratia fiet comparatio: habeat ſimilitudinem.

Aſcenſius.

¶ Exemplum παραδειγμα grece vocat: eſt aūt rei preterite narratio ſignificās adhortationē vel dehortationem. Adhortationeȝ: vt Antenor potuit medijs elapſ⁹ achiuis illyricos penetrare ſi. ⁊c. Itē. Pallas ne exurere claſſeȝ Argiuū atq; ipſos potuit ſubmergere pōto. Dehortationē: vt. At nō ſic phrygi⁹ penetrat lacedemona paſtor Cōuenit tribus figuris: in his generibus: cōfirmationi ⁊ reprehenſioni precipue. Hiſdeȝ de cauſis: que quatuor ſunt quas cōmemorat: ⁊ quid in his exēplum efficiat patefecit. Uniuſcuiuſq; generis: cām affert, cur exempla nō ſubiecerit: aōq; ſe feciſſe ait: quo

Franciſcus Paradiſ. gau

¶ Exemplum. Titu. lxiiij.

EXemplū eſt alicui⁹ facti/ aut dicti preteriti cū certi autoris nomīe propoſitio. Id ſumitur hiſdem de cauſis/ quib⁹ ſimilitudo. Rem ornatiorem facit: cū nullius rei/ niſi dignitatis cauſa ſumitur. Apertiorem/ cū id qđ ſit obſcurius magis dilucidū reddit. Probabiliorem/ cū magis veriſimilem facit. Ante oculos ponit: cū exprimit oīa perſpicue: vt res dicta prope manu tētari poſſit. Uniuſcuiuſq; gnīs ſingula ſubieciſſem⁹ exē

Exempli affectus.

pla:niſi exemplū quod genus eſſet in expolitione/ demonſtraſſemus:ꝛ cauſas ſumēdi in ſimilitudine aperuiſſem⁹. Quare noluim⁹ neq; pauca/quomin⁹ intelligeret̄:neq; re intellecta plura cōſcribere.

ni·m exemplū quale eſſet in expolitione oſtēdi cum dixit:quod mihi videt̄ Decius intellexiſſe:ꝛ cauſas cur ſumeret̄:de ſimilitudine tractans diſſerui.

Aſcenſius. ¶Exemplū eſt ꝓpoſitio alicuius facti aut dicti preteriti:cum noīe certi authoris. Id ſcʒ exemplum ſumitur de iiſdem cauſis.i.ob eaſdem cauſas:quibus ſcʒ ſumitur ſimilitudo. Primo facit rem ornatiorem cum ſumit̄ nullius rei cauſa niſi dignitatis.i.exornande orationis gratia. Secundo facit rem apertiorem:cum reddit id quod ſit obſcurius magis dilucidum. Tertio facit rem probabiliorē:cum id eſt quando facit ſup. eam magis veriſimilem. Quarto ponit rem ante oculos:cum.i.quando exprimit omnia perſpicue:ita vt res dicta:poſſit prope.i.quaſi tentari.i.palpari manu. Nos ſubieciſſem⁹ ſingula exempla vniuſcuiuſq; generis:niſi demonſtraſſemus in expolitione.i.cum ageremus de expolitione:quod genus.i.cuius generis eſſet exemplū:vbi allatum eſt exemplū de Decio:his verbis: quod mihi videt̄ decius intellexiſſe:ꝛ niſi aperuiſſemus cauſas ſumēdi ſcʒ exēpli:in ſimilitudine.i. exornatione precedēte. Quare noluim⁹ neq; cōſcribere pauca:quo.i.vt res intelligeretur minus.i.nō ſatis:neq; cōſcribere plura:ſcʒ ꝙ ſatis ſit re intellecta.i.poſtꝙ res eſſet intellecta:aut poſſet intelligi.

¶Imago ſimilis. Titu.lxv.

IMago eſt forme cū forma/quadā ſimilitudine collatio.† Hec ſumit̄ aut laudis/aut vituperationis cauſa. Laudis cauſa/ſic. Ibat in preliū corpore tauri validiſſimi:ipetu leonis acerrimi ſimilis. Vituperatiōis:vt in odiū adducat:hoc modo. Iſte quotidie per forū mediū tanꝙ iubat⁹ draco ſerpit dētib⁹ aduncis / aſpectu venenato:ſpū rapido circūſpectans huc ꝛ illuc/ſi quē reperiat:cui aliqd mali faucib⁹ efflare:ore attingere:dētib⁹ inſecare:lingua aſpgere poſſit. Ut in inuidiā adducat/hoc mō. Iſte q diuitias ſuas iactat:ſicut gall⁹ e Phrygia/aut hariol⁹ qſpiā depſſus/aut onerat⁹ auro clamat/ꝛ delirat. In ꝯtētione ſic. Iſte q tāꝙ coclea abſcōdēs retētat ſeſe tacit⁹:cū domo tot⁹ vt comedat̄/aufertur.

† Hec exornatio ſimilis eſt exemplo ꝛ ſimilitudini:niſi ꝙ illa habēt cōparationē ī oībus reb⁹: hec autē ſīi in perſona corporis.

Aſcēſius. ¶Imago eſt collatio forme ſcilʒ vnius cum forma ſcʒ altera cum quadā ſimilitudine. Hec ſcʒ exornatio que dicitur imago:ſumitur aut cauſa laudis aut cauſa vituperationis. Laudis cauſa ſup.ſumitur ſic. Ibat ſcilʒ aliquis fortis:vt torquatus aut Corninus aut Hercules:in preliū.i.in certamen ſimilis tauri validiſſimi corpore id eſt quantū ad corpus:ꝛ ſimilis leonis acerrimi impetu.i.quātum ad impetū. Notum eſt ꝙ in moribus ꝛ ſubſtātia ſimilis gaudet genitiuo. Vituperationis ſupple cauſa ſumitur vt adducat in odium hoc modo. Iſte ſcilicet odio digniſſimus homo:ſerpit quotidie per mediū forum tanꝙ ſcʒ eſſet draco iubatus dentibus aduncis.i.incuruis:aſpectu venenato.i.venenum de baſiliſco dicitur emittēte ſpiritu.i.flatu rapido:in amorem flamme eſtuante:circūſpectans huc ꝛ illuc ſi reperiat quem.i.aliquem cui poſſit afflare aliquid mali.i.incommodi pernicioſi faucibus ſcʒ ſuis more draconū:aut attingere ſcʒ aliquem ore:inſecare.i.intercidere dentibus:ꝛ aſpergere lingua ſcilicet venenata. Vituperationis ſup.cauſa vt adducat in inuidiam ſup.ſit imago:hoc modo. Iſte qui iactat diuitias ſuas clamat depreſſus ꝛ oneratus auro:ꝛ ſicut gallus e phrygia.i.ſacerdos cybelis clamat dum inſanum ſe oſtentat:aut ſicut quiſpiam hariolus ſup.clamat:dum furit ꝛ futura denunciat:nam ſine mentis vatibus non adhibebatur fides. Et imago ſit cauſa vituperationis vt adducat in contentionē.i.vilipenſionē ſic. Iſte ſcʒ pigerrimus homo tanꝙ coclea ſcʒ eſſet abſcōdens ſeſe ſcʒ intra teſtam ſuam:retentat ſeſe exiſtens tacitus.i.tacēs ꝛ ꝙ in vmbris ſemper verſat⁹:neq; domo viſꝙ decedēs:aut potius manus in manicis cōplicās:ꝛ naſum in ſinū immittēs ſic occulti⁹ ingredit̄ vt videat̄ coclea:intra teſtā ſeſe ꝯtinēs:ꝛ ita aufert̄.i.amouet̄ dū loco decedere vult:vt comedat̄ p modū coclee tot⁹ cū domo.i.cū integumēto ſuo:ſicut coclea cū teſta.

Franciſcus. ¶Imago εικων grece vocat̄ ſine εικασμος:ꝛ ſic ab aliis definitur. Icon. Icaſmos. Imago eſt figure alicui⁹ expreſſa vel perſonarū inter ſe vel eorum que perſonis accidūt comparatio:vt Os humeroſq; deo ſimilis: ꝛ omnia Mercurio ſimilis. Itē. Talis amyclei domitus pollucis habenis Cillarus. hic eīm equus equo comparat̄. vtimur hac exornatione in omni figura:in demōſtratiuo genere precipue in confirmatione ꝛ reprehenſione. Hec ſumitur. hic oſtendit cui generi potiſſimū cōueniat. Ibibat preliū:de Hectore vel Achille hoc dici potuiſſet. Iſte quotidie. Exēplum eſt imaginis que ſumitur vt in odiū adducat. hoc de Clodio dici potuiſſet: aut Catilina. Iſte q diuitias. Exēplū eſt imaginis q in inuidiā adducit Gallus e Phrygia. Matris deū miniſtri Galli. galli ſunt a gallo phrygie flumine vocati:qui inter cybelē mōtē ꝛ celenas labitur.:cuius aquas qui Galli. forte bibiſſent iſaniebāt:author Oui.in faſtis ſic de illo ſcribens. Inter ait viridem cybelen altaſq; celenas Amnis it inſana nomine gall⁹ aqua. Qui bibit inde furit. peul hinc diſcedite:quos eſt Cura bone mētis:qui bibit inde furit. Ariol⁹ eſt vt Donato placet quī Ariolus. diuina mēte vaticinatur:dictus quaſi fariolus aut ab halādo.nā halitu ſolet excindere veluti mortalem animā:vt diuinā recipiat ego magis ab Hara hariolū dici exiſtimo ſicut Haruſpicē. In cōtemptionē:in odium. Iſte: accuſatur aliquis ꝛ in odiū rapitur qꝛ holeʒ intra domū ꝓpriā ſeſe tāꝙ cocleā abſcōdentē in perniciē rapiat:cū tota domo deuoratur.

na. Poteſt itaq̄ dici aut in eum qui vix naſum domo ſua extrudit: aut qui veſtibus ſuis ſic implicitus ſerpit vt coclea intra teſtam. Nec, placet vt dicatur ipſe deuoraturus alios: ſed potius deuorandus: nam ſic non in contemptum ſed in odium fiat vituperatio.

Francis. ¶ Effictio grece dicitur χαρακτηρισμος: adhibet tribus generibus: omnibus orationis partibus. Crebro hac exornatione Plautus et Teren. vtuntur. Hunc iudices. Quidã vel accuſat quempiã: vel teſtem adducit nominãs eum: et cum in eius memoriã redire iudices non poſſint: ſic depingit. Canum. capillis canis. Subcriſpum aliquãtulũ criſpum. Ceſiũ: is ſic dicitur qui oculis eſt ceruleis vel ciancis quaſi celi⁹: vt Nigidio placet: vnde celia dicta eſt a veteribus Pallas: que a grecis γλαυκωπις vocatur. Habet exornatio: vim exprimit exornationis que vtilis eſt ad demonſtrandũ aliquẽ: breuẽ aũt eſſe oportet.

¶ Effictio. Titu. lxvj.

Effictio † eſt cum exprimitur/ ⁊ effingitur verbis corporis cuiuſpiam forma: quoad ſatis ſit ad intelligendum: hoc modo. Hũc dico iudices rubrũ: breuẽ/ incuruum/ canum/ ſubcriſpum/ ceſium: cui ſane magna eſt in mento cicatrix: ſi quo modo poteſt in memoriã vobis redire. Habet hec exornatio cum vtilitatem: ſi quem velis oſtendere: tum venuſtatem: ſi breuiter/ ⁊ dilucide facta eſt.

Effictionis exemplũ.

† Hec exornatio a grecis προσωπονοιια vocatur: a nõnullis perſone confictio: hec mire cũ variat orationẽ: iſtã excitat. proſopopeie ſiue effictionis due ſũt ſpecies: vt aphthoni⁹ in pmis exercitamẽtis indi: ειδωλοποιια. i. ſimulacri fictio: et ηθοποιια: quaz Rutilius et Aquila morum confictionem vocant.

Aſcẽſius. ¶ Effictio eſt cum forma corporis cuiuſpiam. i. alicuius non ſatis noti: exprimitur ⁊ effingitur verbis. quoad. i. donec. ſit ſatis ad intelligendum: hoc modo. Iudices: ego dico hunc. i. huiuſmodi hominem: videlicet: rubrum: breuem: incuruum: canum: habentem capillos canos: ſubcriſpum. i. habẽtem capillos pro parte non plene criſpantes: ceſium. i. lenniginoſum: cui cicatrix. i. veſtigium vulneris tane: id eſt valde magna: eſt in mento: ſi tñ. forma eius poteſt venire vobis in memoriam: quo ideſt aliquo modo. Hec exornatio. ſ. effictio habet cum. i. ſimul licet minus apparenter: vtilitatem: ſi velis oſtendere: ideſt indicare etiam nonficare: quem. i. aliquem: tum id eſt ſimul ſed euidentius venuſtatem. i. feſtiuitatem in dicendo: ſi eſt facta breuiter et dilucide.

Franciſcus ¶ Notatio eſt cũ alicuius natura ⁊c. Hec exornatio a Quintiliano imitatio morũ aliorũ dicitur a grecis ηθοποιια vel μιμησις. Et inter leniores affectus numerari poteſt. Eſt enim poſita in ludendo verſatur in factis: ⁊ in dictis. Differt a ſuperiore. qm̄ illa corp⁹ effingit: hec naturã: mores ⁊ conſuetudinẽ exprimit. Cõuenit mediocri figure: ⁊ demõſtratiuo generi precipue cõfirmationi ⁊ reprehẽſioni: ſic ab alijs definitur. Notatio eſt vera alicuius perſone p vitij aut virtutis ſigna oſtẽſio. Iſte (inquies) iudices, qui ⁊c.

Oſtentare. Hois oſtentatoris natura certis deſcribitur ſignis oſtentare autẽ eſt ad inanem gloriã oſtendere. Putat eſſe preclarum ⁊ pꝑter ea ſupbire ſolet. Quo vultu ſuperbo ſcʒ Dares ⁊c. Uerba ſunt oſtẽtatoris per aduerſariũ pronũciata. Sederetis inqt mihi ſi me odio nõ haberetis: ſi mihi moleſti nõ eſſetis. Subleuat: qd oſtentatores facere ſolent: vt anulos oſtendant. Preſtringere: offuſcare et quaſi occecare. Puerum ſeruum. Alio nomine multis appellat nominib⁹ vt multos habere videatur: cum vnũ tm̄ habeat. Iſti barbari: reliqui ſerui. Seligi ex multis eligi. Ethiops: ex ethiopia ſeruus vnde nigerrimi veniebãt quibus precipue veteres delectabant. Locus. Aſturconi. Hiſpanie pars Aſturia eſt: in qua aſturcones gignuntur: qbus nõ vulgaris in curſu gradus: et mollis alterno crurum explicatu glomeratio. Authores Plini⁹ ⁊ Strabo

¶ Notatio. Titu. lxvij.

Notatio eſt/ cum alicuius natura certis deſcribitur ſignis/ que ſicut note quedã nature ſunt attributa. Ut ſi velis non diuitẽ/ ſed oſtẽtatorẽ pecunioſum deſcribere. Iſte (inquies) iudices/ qui ſe dici diuitẽ/ putat eſſe preclarũ. Primũ nũc videte/ quo vultu vos intueatur. Nõne vobis videtur dicere: darẽ vobis: ſi mihi moleſti nõ eſſetis. Cũ vero ſiniſtramentũ ſubleuat exiſtimat ſe gẽme nitore/ ⁊ auri ſplẽdore aſpectus oĩm pſtringere. Cũ puerũ reſpicit: hunc vnũ quẽ ego noui: vos nõ arbitror nouiſſe/ alio nomie appellat. deinde alio/ atq̄ alio/ heus tu (inquit) vide Sannio: ne qd iſti barbari turbent: vt ignoti/ qui audiũt vnũ putẽt ſeligi de multis: ei dicit in aurẽ/ aut domi lectuli ſternantur: aut ab auunculo rogetur ethyops: qui ad balneas veniat: aut aſturconi loc⁹ ante hoſtiũ ſuũ detur: aut aliqd fragile falſe choragium glorie cõparetur: deinde exclamat/ vt omnes audiant: videto vt diligẽter numerentur: ſi poteſt: ante noctem: puer qui iam bene hominis naturam nouit: tu illo plures mittas/ oportet (inquit) ſi hodie vis transnumerari. age inquit: duc tecum Libanũ

Cõfutatio oſtẽtatoris. cũ libanũ/et Soſiã. Sane deĩde caſu veniũt hoſpites hoĩ:quos dũ iſte ſplẽdide peregrinat̃:inuitauit. Ex ea rõ hercle ſane cõturbatur:ſed tñ a vitio nature non recedit:bene inquit facitis/cum venitis:ſed rectiꝰ feciſſetis:ſi ad meã domuꝫ recte abijſſetis. Id feciſſemꝰ inquiũt illi:ſi domũ nouiſſemꝰ. Ad iſtud quẽ facile fuit vndelibet inuenire:verũ eũ euntem ſequunt̃ illi. Sermo interea huius cõſumit̃ oĩs in oſtẽtatiõe. Queritur in agris cuiuſmodi frumẽta ſint. Negat ſe/quia ville incenſe ſint/accedere poſſe:nec edificare etiã nunc audere:tametſi in Tuſculano quẽ incepi iſanire:et hiſdẽ fundamẽtis edificare. Dũ hec loq̃tur:venit in edes quaſdã/in quibꝰ ſodalitiũ erat eodẽ defuturũ:quo iſte ꝓ notitia dñi edium ingreditur cũ hoſpitibus. Hic inq̃t/habito:perſpicit̃ argẽtum qꝺ erat expoſitum:viſit tricliniũ:ſtratum ꝓbat:accedit ſeruulꝰ:dicit hoĩ clam dominum iam venturuꝫ/ſi velit exire. Ita ne:inquit. Eamꝰ hoſpites:frater meꝰ venit ex Salerno:ego illi obuiã pergã:vos huc decima venitote. Hoſpites diſcedũt:iſte ſe raptĩ domũ ſuã cõijcit. Illi decima qua iuſſerat/ veniũt:q̃runt hũc:reperiũt domi cuia ſit in diuorſorium deriſi cõferũt ſeſe. Vident hoĩem poſtera die:

† Expoſtulant cõq̃rũt aut accuſãt expoſtulan impioſe per cũctant. narrant:expoſtulãt † accuſant. Ait iſte eos ſimilitudine loci deceptos. Angiportu toto deerraſſe:ſe ɔtra valitudinẽ ſuã ad noctẽ multã expectaſſe. Samioni puero negotiũ dederat:vt vaſa/veſtimenta/pueros corogaret. Seruulos nõ inurbanos ſatis ſtrẽnue/et cõcinne cõparat:iſte hoſpites domũ deducit. Ait ſe domos maxĩas cuidã amico ad nuptias accõmodaſſe. Nũciat puer argẽtũ repeti(ptimuerat eñ q̃ cõmodarat)apagete(inquit)edes cõmodaui:familiã dedi:argentũ quoq; vult/tametſi hoſpites habeo:tñ vtat̃ ꝫ:nos ſamijs delectabimur. Quid ego q̃ deinde efficiat:narrẽ: Eiuſmodi eſt hoĩs natura/vt que

Natura oſtẽtatoris. ſingulis diebꝰ efficiat gl̃ia/atq; oſtẽtatiõe:ea vix annuo ſermone enarrare poſſim. Huiuſmõi notationes q̃ deſcribunt qꝺ cõſentaneũ ſit vniuſcuiuſq; nature vehementer habẽt magnã delectationẽ:totã eñ naturã cuiuſpiã ponũt añ oculos aut glorioſi:vt nos exẽ

False choragiũ glorie:hoc eſt vt aliquid:ſuppeditet quod ad inanem pertineat gloriam. Choragium omnem ſignificat apparatum ſcene vel menſe:vel cuiuſuis huiuſmodi rei. Plaut. comicum choragium dicit in Amphitrione. Apud Suetoniũ verſus q̃ ſũt Cum primum iſtorum conduxit menſa choragũ. Sexq; deõs vidit Mãlia ſexq; deas χορηγεω prebeo eſt:et ſuppedito: vnde choragium. Videto ſic aiquanq; in gentem pecuniaꝫ numeratorꝰ e[illegible] ferꝰ. Illo:ad illũ locum:vt p[illegible] nie numerentur:q̃ ab vno numerari nõ poterũt. Ex ea re.ex hoſpitũ aduẽtu. A vitio nature:ab oſtẽtatiõe. In ſanire hoc ẽ nimis magna extruere edificia. Cice.l Milonia.inanas.Clodij extructiões dicit. Sodalitiũ:et ipſum ſignificat beniuolẽtiã q̃ eſt iter ſodales et multitudinem conuentumq; ſodaliũ:qui ad celebranda cõuiuia cõueniebãt:ſiue q vna ſederent et eſſent:ſiue ex ſuo datis veſci ſolerent:vel q inter ſe ſuaderent qꝺ vtile eẽt:auctor Pompeius Cato legẽ tulit qua ſodalitia coercerentur: Tricliniũ locꝰ diſcumbendi in quo tres apparabantur menſe ſtratis lectulis in quibus epulantes ſederent. Ad decimam:qua hora cibum ſumebant. Martia. Hora libellorũ decima eſt eupheme meorum. Temperat ambroſias cuꝫ tua cura dapes. Diuerſorium:locus in quem ſe recipiunt aduene. Apagete:inquit.i. Tacete vel auferte. Samijs vaſis ex terre ſamia fictis:que species eſt tenacis terre: a ſamo inſula vbi abundat ſic dicta Auſoniꝰ. Fictilibus fama eſt cenaſſe Agathoclea regeꝫ Et mẽſam Samio ſepe oneraſſe luto. Huiuſmodi: coloris oſtẽdit effectũ. Mediocri aũt figure conuenire innuit:quã vrbanitas in primis decet. Quadruplatoris illi ſic dicebantur: vt ait Põpeiꝰ q̃ eo queſtu vtebant̃:et eas res ꝑſequebant̃:quarũ ex legibꝰ quadrupli erat actio. Aſconius quadruplatores inq̃t delatores erãt criminũ publicoꝝ:in qua re quartã partẽ de proſcriptorum bonis quos detuleraͫ conſequebantur: Alij dicunt quadruplatores eſſe earum rerum accuſatores quarum conuicti quadrupli damnari ſolebant.

¶ Notatio eſt quũ:id eſt quãdo natura alicuius deſcribit certis ſignis:que ſcꝫ ſigna ſunt attributa nature:ſicut quedam note.i. notamenta et indicia. Ut ſi velis deſcribere non diuitem:ſcilicet reuera:ſed oſtentatorẽ pecunioſus.i.q̃ ſe ſignis et geſtu ac verbis demonſtret pecunioſuꝫ et opulẽ

Choragiũ.

Choragiuꝫ apparatus Apule. in q̃nto Meta. Tã feraliũ nuptiarum miſerrime virgini choragiũ ſtruitur.

Sodalitiũ

Samia.

Aſcenſius. Ordo.

tum:cum tamen non ſit:inquies .i.dices. O iudices. iſte .ſ. vilis et ridicul⁹ homo:q̄ putat eē preclarum .i. egregie laudabile. ſe dici .i. haberi ſeu reputari diuitem videte id eſt attendite et conſyderate primum: id eſt primo loco aut primo ſigno. quo ideſt quaſi quaſi dicat ſuperbiſſimo vultu in tueatur .i. inſpiciat vos.

pli cauſa † ceperam⁹: aut inuidi: aut timidi: aut auari: ambitioſi: amatoris: luxurioſi: furis † quadruplatoris: deniq̧ cuiuſuis ſtudiū protrahi poteſt in medium tali notatione.

Quadruplatores a quadruplo ſ. vel a quadruplor. Plau. i perſa. quadruplatores appellat: delatores q̄ dāni quartam partē bono ſ dipiſcebātur.

† Sunt: q̄ decipiūt cō param⁹ ſe ſibi debere.

Nonne videtur dicere vobis: ego darem vobis. ſcilicet ſtipem aut quid aliud ſi non eſſetis mihi moleſti. ſcilicet oportunitate precandi. Quod dicere ſolent opulentiſſimi quiq̧: cū ſtipem non porrigunt non eam ob rem ne pauperes fiant: ſed ne moleſtiam medicantium patiantur: ſolent enim mendici impudenter precari vbi vident hominem ad largiendum paratum. Franciſcus intelligit vt ſi darem vobis ſcilicet locum: ſed non placet huiuſmodi expoſitio: neq̧ quod adiicit. Cederetis inquit mihi ꝛc. Nam multo ſignificantius eſt: ſi iam diuitem ſe iactet: vt vel iudicibus aut ſenatoribus innuat ſe ſtipem daturum: niſi vereatur illos ſibi moleſtos fore dum importunius aſſem petant quod vitioſe omnino dicendum eſt: nihil enim eſt hoc exemplo feſtiuius: et iocundi⁹ ſi bene adnotetur. Uero pro ſed cum. id eſt quando iſte oſtentator inanis ſubleuat ſiniſtra .ſ. manu (Nam dextera alijs intenta eſt) mentum ſcilicet ſuum: ipſe exiſtimat ſe preſtringere: id eſt hebetare et quaſi obcecare: aſpectus: id eſt viſus omnium nitore gemme: que eſt in anulo: et ſplendore auri. id eſt anuli aurei: ſolent enim diuites geſtare anulos cum gemmis in ſiniſtre manus digito: quarto qui eſt auriculari proximus et medicus vocatur: qui dum pollex cum indice barbe fricande aut mento ſubleuando intenti videntur: extenditur vt anulus conſpiciatur. Cum id eſt quando ipſe reſpicit puerum id eſt miniſtrum ſuum hunc quem ego noui vnū .i. vnicum aut ſolum: ego arbitror vos nō nouiſſe ipſe appellat ſupple eum alio deinde alio atq̧ alio nomine: id eſt tribus aut quatuor nominibus: vt plures habere credatur: et ſupple inquit. heus tu. quod dictum eſt quaſi ad multorum vnū deinde viſo Samion eque tantum vnicum: habebat inquit. o Samio: vide: id eſt attende et conſydera et proſpice ne iſti barbari ſcilicet ſerui reliqui. turbent: id eſt perturbent. quid id eſt aliquid: ita ſupple loquitur vt ignoti id eſt ignorantes et extranei. qui audiunt ſcilicet tale mandatum putent vnum .ſ. ſeruum aut miniſtrum ſeligi .i. ſeorſum eligi: de multis. Sicut Simo Terentian⁹: ſelegit Soſiam dicens. vos iſtec intro auferte: abite. adesdum Soſia ꝛc. Et ſupp. oſtentator iſte dicit ei .ſ. puero videlicet Samioni. quem vnicum habet. in aurē. ita vt alij non audiant: aut ſup. vt lectuli. id eſt parat lecti. quia magnos nō hʒ ſternant .i. reparētur domi. aut ſup. ethyops .i. ſeruus ex ethyopia. roget .i. precib⁹ impetret ab auunculo .i. fratre matris eius: nā ille ditior eſt q̄ .ſ. ethyops venit ad balneas .ſ. oſtētatore. q̄ coact⁹ eſt ſeruum illum vnicum domi relinquere. aut ſup. vt loc⁹ detur aſi oſtium ſuum aſturconi .i. gradario ex aſturia hiſpanie parte cōparato, aut ſup. dicit in aurē vt aliquod choragium fragile. et lʒ fragilis ſuppeditatio et facultas (grece di χορηγια) glorie falſe .i. vane et inanis cōparetur ſ. per ſeruulum: deinde poſtq̄ id dixerit in aurē. exclamat vt omnes audiāt. Uideto .i. proſpicito. vt ſcʒ pecunie mihi hodie ex vectigali allate (id enī videtur intelligendū lʒ non dicat: cum loquat̄ cum ſeruo ſicut de re nota) numerentur diligenter: ſi poteſt ſupple fieri ante noctem. Puer .ſ. Samio: qui iam nouit bene naturam hominis .ſ. vani et oſtentatoris: inquit oportet ſupple vt tu mittas illo .i. ad illud negotiū plures .ſ. ſeruos: ſi vis .ſ. pecunias illas transnumerari id eſt perfecte numerari vt que numerate ſolent tranſire in alteri⁹ poteſtatem: hodie hoc eſt quod ille dixerat ante noctē. Et ſupp. oſtentator ille: inquit. age .i. agedū (qđ hortandi aut annuēdi aduerbium eſt) duc tecū Libanū et Soſiā .ſ. ſeruos illos e multis alijs tanq̄ fideliſſimos. Sane inde .i. poſtq̄ ita iactanter locutus eſt: hoſpites .i. amici qui ab eo gratis recipi hoſpitio cupiebant vt illū paulo ante receperāt veniunt .i. ſuperueniunt homini .ſ. oſtentatori illi quos .ſ. hoſpites. iſte inuitauit .i. admonuit vt in domū ſuā ſe reciperent. dū peregrinatur .i. peregre profectus deambulat ſplēdide .i. pompoſe. Homo .ſ. iactabūd⁹ iſte conturbat hercule ſane .i. multū ex ea re .i. ex aduentu hoſpitium ſed tñ non recedit a vitio nature .i. ab oſtentatione et iactātia ſua. vt ſup. inquit vos facitis bene cū venitis .ſ. ad me: ſed feciſſetis rectius. ſi aduſſetis recta .ſ. via (ſed ablatiuus ille ſubticetur vt in Eunu. Terentij) ad modū meā vbi pʒ: q̄ lʒ dicere vado ad domum: lʒ permittatur dicere: vado domum. Pʒ etiam Ciceronē libenter repetere ppoſitionē p appoſitionem quam verbo dederat per compoſitionem: vt aduſſetis ad domum meam: quocirca licet Seruius dicat verba de loco venniſſe, poni pro aduerbijs ad locū. vt Quo regnum Italie libycas auertere oras. tamen hic legēdum eſſe aduſſe nō abiſſe. Nam venuſte quidem dicam: quo abitis: quia ſignifico duplicem terminum. e quo. q. d. a me. et ad quem. ſed ſi hic diceret abuſſetis non ſignificaret profectos ad ſe ſed a ſe. Poteſt tamen recte legi abiſſe .ſ. a domo veſtra ad meam. Supp. hoſpites inquiunt .i. reſpondent nos feciſſemus id .i. recta in domum tuam iuiſſemus ſi nouiſſemus domum .ſ. tuam. At .i. ſed inquit oſtentator quidem .i. recte facile fuit inuenire iſtud .i. domum meam videlicet .i. a quocūq̧ placeret. q. d. non eſſe tam paruum puerum qui non nouit domum ipſius. Uerum illi ſequuntur illum euntem: credebant enim q̄ in domū ſuam iret. interea .ſ. dum ſic eunt. ſermo iſti⁹ cōſumitur ois .i. tot⁹ in oſtentatione. Querit .ſ. ab hoſpitibus: cuiuſmodi frumenta ſint in agris .ſ. oſtentator: ipſe negat ſe poſſe accedere .ſ. ad agros ſuos: q̄ ville .i. domus ruſtice. ſint incenſe .i. vt quidā acceptunt cōbuſſe. ſed nō pcedit. non enim ad iactātiā ptineat dicere villas cōbuſtas nec reparatas adhuc: ſed intelliguntur incenſe ab ardore ſolis quaſi ſint ſplendide ꝛ nitide iuxta illud Flacci. Nos ſolos animo ſapere et bene viuere quorum conſpicitur nitidis fundata pecunia villis. nec audere etiam nunc. id eſt nondum adhuc edificare. tametſi inquit incepi quidem inſanire .i. nimis pōpoſe et ſumptuoſe extruere in tuſculano .ſ. agro: et edificare hiſdē fundamentis .ſ. qbus in villa at quam pficiſcebant edificauerat: aut fundamentis iſdē .i. ex eiſdē marmorib⁹ e qbus latera dom⁹ edificauerat. Dū loquit̄ hec venit in quaſdam edes .ſ. Jolo diuitis in quib⁹ eo die ſodalitium .i. conuiuium ſodalium erat futurum: quo .i. in quas edes iſte .ſ. oſtētator ingredit̄ enī hoſpitibus pro notitia .i. propter notitiam dñi ediū: et inquit ad hoſpites ſuos: ego habito hic: argentum .i. vaſa argentea: quod

Ad domus

erat expoſitum.ſ.ad vinum conuiuiſ:pſpicitur.ſ.ab hoſpitibus ⁊ oſtẽtatore illo viſit.i.it viſum triclinitũ vbi conuiuium futurũ erat:probat.i.approbat:ſtratũ.i.ornatũ ſe eſſe:aut viſit triclinium ſtratũ:⁊ probat.i.approbat ſup.ipſum. Seruulus accedit ⁊ dicit.ſ.oſtentatori aliis non intelligẽtibus: dominum ſcȝ eiuſdem iam.i.paulopoſt:venturum:ſi velit exire antequã ille venerit:⁊ inquit.ſ.alta voce. Ita ne ſup. nunctas:q.d.dicis ne puer q̃ frater meus venerit? O hoſpites inquit: eamus frater meus venit ex Salerno.ego pergam obuiam illi:vos venitote huc hora decima:quia Imperat extructos frãgere nona toros:ſed propter aduentum fratris vna hora tardius cibum caperet. Hoſpites diſcedunt:aſte conſicit.i.agit ſe raptim domum ſuam illi.ſ.hoſpites veniunt.ſ.in domum illam:hora decima:qua.ſ.hora iuſſerat.ſ.oſtentator eos venire:querunt.i.inueſtigant hunc.ſ.oſtẽtatorẽ: reperiũt domi ſup.euȝ cuiaſcȝ domus ſit:⁊ ipſi deriſi:qui acceſſerant non inuitati in domũ ignotã conferũt ſeſe in diuerſorium.i. cauponam. Ipſi viderunt aut vident hoiem.ſ.arrogantẽ illũ ⁊ mendaceȝ oſtentatorem poſtera die.i. poſtridie eius diei:narrant.ſ.que ſibi contigerant:expoſtulant.i.iniuriam: accuſant.ſ.pfidie. Iſte ait eos deceptos ſimilitudine loci ⁊ eos deerraſſe non angiportu.i.vico non peruio:ſe expectaſſe.ſ. hoſpites ſuos:ad multam noctem.i.donec plurima pars noctis eſſet tranſacta contra valitudineȝ ſuã.i.cũ periculo incurrẽde infirmitatis Ipſe dederat pitiſſq̃ in publicũ pro.itret:puero.ſ.ſuo. Samioni quẽ vnicum habebat negocium.i.id oneris:vt corrogaret.i.a multis rogando coacernaret vaſa:veſtimenta:pueros:⁊ comparat.ſ.Samio:ſeruulos non inurbanos.i.ſatis venuſtos:ſatis ſtrenue:id eſt diligẽter ⁊ concinne.i.decenter. Iſte.ſ.oſtentator deducit hoſpites domum.ſ.ſuam Ait ſe accommodaſſe.i. pſtitiſſe cuidã amico domos.ſ.ſuas maximas:ad nuptias.ſ.in eis agendas. Puer.ſ.Samio: nunciat ſ.interea:ſed in aurẽ dñi:argentũ.i.vaſa argẽta repeti.ſ.ab eo q̃ ea cõmodauerat:enĩ p qui:is q̃ cõmodarat ea pertimuerat.ſ.fraudẽ ſibi fieri ab iſtani illo oſtẽtatore:cũ eſſet agẽtiſſim⁹:⁊ ſup. oſtentator inquit apagete.i.abſcedite:aut tacete aut pot⁹ ꝑcul a me agite cũ ſuis tã improbi: tã inuidioſe de vno pſr loquit:cãm addit indignationis. Ego cõmodaui edes dedi.i.pſtiti familiã.ſ.meã:⁊ ſup.amic⁹ vult q̃ȝ i.etiã argentũ:tametſi habeo hoſpites:tñ vtak:licet.i.pmittit ei cũ nuptiarũ:ſicut intellexerant hoſpites:nam reuera argentũ ad dñm eius remittebat:nos delectabimur ſamũs.i.vaſis fictilibus. Quid.i. ad quid o iudices ego narrem.ſ.vobis:q̃ iſte oſtẽtator efficiat deinde? Natura hoĩs ẽ eiuſmodi: vt ego poſſim vix enarrare ſermone annuo.i.annũ durante.ea que efficiat ſingulis diebus gloria ⁊ oſtentatione.ꝰ.propter gloriam ⁊ oſtentationem. Huiuſmõi notatiões que deſcribũt quid ſit conſentaneũ nature vniuſcuiuſq̃.ſ.hominis:habent delectationẽ vehemẽter magnã. Ponũt enĩ añ oculos totam naturã cuiuſpiam:aut glorioſi:vt nos ceperamus cauſa exempli:aut inuidi:aut timidi: aut auari:ambitioſi amatoris:luxurioſi:furis quadruplatoris.i.iectantis penas quadruplo reddendas. Denique ſtudium cuiuſuis poteſt protrahi in medium ſcilicet audientium tali natione.

Sermocinatio. Titu.lxviij.

Ermociatio eſt/cũ alicui pſone ſermo attribuitur:⁊ eis exponit cũ rõne dignitatis: hoc pacto. Cũ militib⁹ vrbs redũdaret/⁊ oẽs ciues timore oppreſſi domui tenerẽt: venit iſte cum ſago gladio † ſuccinctus tenẽs iaculuȝ: quinque adoleſcentes hoiem ſimili ornatu ſubſequũtur: irrupit:in edes ſubito:deide magna voce:vbi eſt iſte beatus/diues/inquit:ediuȝ dominus/qui nõ mihi preſto fuit:qd tacetis:hic aliis oẽs ſtupidi tiore obmutuerũt:vxor illi⁹ infeliciſſimi cũ maximo fletu ad iſti⁹ pedes obiecit ſeſe:per te inquit:⁊ per ea que tibi dulciſſima ſunt in vita:miſerere noſtri:noli extinguere extictos:fer mãſuete fortunã/nos quoque fuim⁹ beati/noſce te eſſe hominẽ. At ille/quin illũ mihi datis: ac vos auribus meis opplorare definitis: nõ abibit. Illi nũciatur interea veniſſe iſtũ:⁊ clamore maximo mortẽ minari:qđ ſimulac audiuit:heus (inquit) gorgia pediſſequa puerorũ:abſcõde pueros:defende: facyt incolumis ſit adoleſcẽtia. Vix hoc dixerat:cũ ecce iſte preſto:ſedes inquit audax:nõ vox mea tibi v

Sermocinationis exẽplũ

† Sagum chlamys militaris Iuue. An ſaga vẽdẽti nubat caupone relicto. Scribit Cicero i philippicis ſaga ſumi ſolere i bello atque tumultu: ⁊ qñ i ſagis tota ciuitas erat, conſulares viri togati eẽ ſolebãt. ſue to.ferebat ⁊ vagari nocturni ſolit⁹: atque innaliadum quemque obuiis vel poculentum corripe: ac diſtẽto ſago impoſitum i ſublime iactare.

Sermocinatio διάλογος grece dr:et eſt ſermo hoiȝ aſſimulatus. Differt a notatione:q̃ alicui⁹ naturã certis ſignis dſcribit. Itẽ a cõformatiõe q̃ perſona q̃ non eſt cõfingitur. In hac exornatione fingi ſermo non poteſt niſi et perſona cuius eſt introducatur Cõuenit omnibus figuris:omnib⁹ generibus ex partibus orationis narrationi precipue. Vis perſone:cũ ratione dignitatis. Nam conueniens perſone ſermo attribuitur. Cum militibus. Exemplum eſt d gñe iudiciali. Defendit enĩ is a quo hõ ſit occiſus q̃ vim inferebat ⁊ occidere volebat:eſt aũt in narratiõe cũ ipſis pſonis q̃ introducũtur ſu⁹ attribuitur ſermo. Redundaret:quaſi plena eſſet. Iſte q̃ iure dr occiſus qñ ipſe vim inferebat. Cũ ſago:veſtimentũ militare eſt ſagũ:cuius diminutiuũ ſagulũ. Uer. Uirgatis lucẽt ſagulis. a ſago ſagatus deſcẽdit ſicut a toga togatus. Mart. vis te purpureã galla ſagatus amẽ. Simili ornatu.cũ ſago:gladio:iaculo. Beatus diues. Quin mihi preſto fit. Qui iunctũ verbo indicatiuo preſentis tẽporis vim habet imperatiui Illius diuitis. Iſtius. Iuna ſortis dulciſſima:per filios vxorem:patriã:fortunas. Extictis: pene enĩ extincti ſumus oẽs. Manſuete: noli tolſolẽs heri fortuna nimiuȝ ſecunda. ſ. uimus:antequã verbo ab hoſtib⁹ caperet noſtra. Te hominem eſſe ⁊ cõditiõe humanitatis

Franciſcus

Sagum.

dere mecum in iudicio:vbi ſuppeditari eſt turpiſſimum qi ſuppeditatus.i.victus iudicatur cõtra id quod iuſtum eſt contendiſſe:et ſuperare eſt pulcherrimum:in vis occidere ſup.me occides e ddd. Si vera ea Vallenſis ſententia:non equidem ſed quidem legendũ eſt:q2 Cice.et Vergi.equidẽ duntaxat in prima perſona vſi ſunt:ad quod ſuffragatur compoſitio:nam compoſitum videtur ab ego ⁊ ddd.ſed ego victus non peribo:quia plus glorie merear cadendo ꝙ in occidendo. At.i.ſed (inquit miles ſeloquens ſententioſe.i.grauiter:etiam in extremo tempore vite:neq3 vis ſupplicare et quem vides domi nari. Tum.i.tunc mulier (putans quod per ſupplicationem mitior efficeretur:cum tamen vir ſciret inſolentiorem fore:vnde ſupplicare noluit) inquit:immo quidem.i.certe iſte.ſ. maritus meus quem tenes rogat et ſupplicat:ſed queſo tu o miles commouere.ſ.ad pietatem aut miſerationem.i.fac vt cõmonearis:et tu o marite ſup.oro per deos exemplerare.ſ.ſupplicans et amplexans genua eius ora: hunc quia dominus eſt.hic vici te.tu vince nunc animum.ſ.tuum. Et ſup.maritus inquit o vxor cur non deſinis loqui.i.ſuadere mihi que non ſunt digna me.i.que non ſunt mihi decora et honeſta. Tace ⁊ cura que ſunt curanda.q.d. conſule liberis noſtris ſi potes. Deinde conuerſus ad militem inquit. Tu ceſſas.q.d.non decet vt ceſſes cum ſis tam minabundus:eripere mihi vitam.et tibi omnem ſpem bene viuendi mea morte.i.propter meam mortem:quo dicto grauiter deterret a cede. Iſte.ſ.paterfamilias.repulit.i.reiecit a ſe mulierem.i.vxorem lamentantem ille.ſ.miles (ſunt qui legant illi qd placet vt ordo ſit iſte miles repulit mulierem et deſijt illi incipienti dicere ⁊c. Sed multi legunt ille. Minus autem placet quod Franciſcus dicit.illi.ſ.inuaſori.quaſi paterfamilias inuaſorem occiderit: quod ſi dicere vellet non dice ret locutum ſua virtute digna) deſiit in latere gladium.incipienti.ſ paterfamilias.i.volenti dicere neſcio.quid quod videlicet eſſet dignum virtute illius. Hactenus dictum eſt exemplum ſermocinationis:de quo Cicero. Ego puto ſermones eſſe datos vnicuiq3 in hoc exemplo accommodatos ad dignitatem.i.ad id quod oportet obſeruare in hoc genere. Sunt item ſermocinationes conſequentes hoc genus.i.exemplum huius generis. Nam quid putamus illos dicturos ſi iudicaueritis hoc. Nonne omnes vtentur hac oratione:deinde ſup.cõuenit ſubijcere ſermones.ſ.quem illi de quibus loquitur haberent.

Primum.

Conformatio. Titu.lxix.

Conformatio eſt/cũ aliqua ꝗ non adeſt perſona/confingitur/quaſi adſit:aut cũ res muta/aut informis fit eloquens/et formata: et ei oratio attribuitur ad dignitatẽ accõmodata/aut actio quedã hoc pacto. Qð ſi nũc hec vrbs inuictiſſima vocẽ mittat:nõ hoc pacto loquatur? Ego illa plurimis trophęis ornata:triumphis ditata certiſſimis/clariſſimis locupletata victorijs:nũc vr̃is ſeditiõib⁹ vexor o ciues? Quã dolis malitioſa Carthago:virib⁹ probata Numãtia:diſciplinis erudita Corinth⁹ labefactare nõ potuit/eã patimini nũc ab homũculis teterrimis pteri/atq3 ꝯculcari? Itẽ/Qð ſi nũc ille.L. Brut⁹ reuiuiſcat:⁊ hic ante pedes veſtros adſit:nõ hac vtatur oratiõe? Ego reges eieci:vos tyrãnos introducitis. Ego libertatẽ que nõ erat/ peperi: vos partã ſeruare nõ vultis. Ego capitis mei periculo patriã liberaueri: vos liberi ſine piculo eſſe nõ curatis. Hec ꝯformatio lz ĩ plures res mutas/atq3 inanimatas transferat: pficit multũ in amplificatiõis partibus/⁊ confirmatione.

Secõm.

Tertiũ.

† Seditio ꝑprie eſt cũ3 populo diſcordante itur ad manus. Seditio in exercitu vel claſſe l cãpo:⁊ vbi cũq3 eſt multitudo hoĩ3

Proſopopeia.

Conformatio πϱοσωποποιια grece dicitur:hoc eſt ꝑſone fictio que cum nutriat orationẽ: tũ3 excitat vt ait Quin.grani ꝓcipue figure accommodata eſt:iudiciali generi cõcluſioni que per conqueſtionem fit aut indignationem. Aliqua perſona vt aduerſarij vel alterius quicũq3 ſit modo et credibiliter ſermo fingatur. Que non adeſt:vt verbis populi. Res muta vt mõs flũs arbor. Informis: vt chimera.hydra lernea ſphinx Ad dignitatem accõmodata:vt dignitas perſone poſtulat. Actio etiã ſi nõ loquatur. Quod ſi nũc exemplum eſt perſone ꝗ non eſt. Roma loquens inducitur:ꝗ hominum improborũ3 ſeditionib⁹ vexari ſe cõquerit:⁊ in ruinã trahi:fieri conformatio potuiſſet ab his ꝗ in Gracchos dicebant.quãdo pernicioſas leges ferre volebant. Dolis fraude punica ꝗ maxima fuiſſe traditur. Quare Liuius ait pfidia plus ꝙ punica:⁊ Verg. Tyrios Bilingues appellauit. Numãtia:de qua ſupra dictum. Diſciplinis: ſtudijs artiũ liberaliũ. Qð ſi nũc. Aliud exemplum qð in eos dicitur:qui tollere libertatem ſtudebant. et illis fauebant: qui tyrannidem affectabant:vt.T.Manlius capitolinus.⁊ Sp.Melius.L. Brutus author fuit Rhomane libertatis pulſis regibus. Plures:vt arbores montes: fora: tẽpla: theatra. Tum pficit hinc cognoſcit̃ concluſioni maxime conuenire que per amplificationem et commiſerationem fit.

Franciſcus

Aſcenſius. ꝓſopopeia.

Confirmatio potius ꝙ conformatio:nam a forme fictione dicitur grece ꝓſωποποιια eſt cum aliqua perſona que non adeſt confingitur/quaſi adſit.i.preſens ſit:aut cũ res muta aut informis fit eloquens ⁊ formata:⁊ oratio attribuitur ei accõmodata ad dignitatem:aut actio quedam hoc pacto ꝙ ſi hec vrbs.videlicet Rhoma mittat:id eſt emittat,vocem:non id eſt nonne loquatur: hoc pacto? Ergo ⁊c. Exempla patent.

Significatio. Titu.lxx.

Significatio† eſt res/que plus i ſuſpitione relinquit: ꝙ poſitum eſt in oratione. Ea fit per exuperationem: ambiguum: conſequentiã: abſciſſionẽ: ſimilitudinem. Per exuperationem: cum plus dictum eſt/ ꝙ patit veritas augende ſuſpitionis cauſa/ ſic. Hic de tãto patrimonio tam cito teſtam qua ſibi petat ignẽ nõ reliquit. Per ambiguũ/ cum verbum poſt in duas/ pluresve ſententias accipi: ſed accipitur in eã partẽ quã vult is q dixit: vt ſi de eo dicas/ qui multas hereditates audierit: pſpice tu q plurimã cernis. Ambigua quẽadmodũ vitãda ſunt/ que obſcurã reddũt orõnem: ita hec cõſequẽda/ que cõficiũt hmõi ſignificationẽ. Ea repient facile: ſi nouerim⁹/ ꝛ animaduerterim⁹ verborũ ancipites/ aut multiplices poteſtates. Per conſequentiam ſignificatio fit: cum res que ſequuntur aliquã rem/ dicunt: ex quib⁹ tota res relinquitur in ſuſpitione. Ut ſi ſalſamẽtarij filio dicatur: quieſce tu/ cuius pater cubito ſe emũgere ſolebat. Per abſciſſionẽ fit/ cũ incipim⁹ aliquid dicere: deinde pcidim⁹: ꝛ ex eo qđ iam dixim⁹/ ſatis relinquitur ſuſpitionis/ ſic. Qui iſta forma/ ꝛ etate nup aliene domui/ nolo plura dicere. Per ſimilitudinẽ/ cũ aliqua re ſimili allata nihil ampli⁹ dicim⁹: ſed ex ea ſignificam⁹ qd ſentiamus: hoc modo. Noli Saturnine nimiũ populi frequẽtia fretus eſſe: ſtultitiã noſce Gracchi. Hec exornatio plurimum feſtiuitatis habet: ꝛ interdũ dignitatis. Sinit enim quiddã tacito oratore ipſum auditorem ſuſpicari.

Significatione noiat quam greci ἔμφασιν vocãt hãc inter tropos.i. verborũ verſiones greci ponũt: ſꝫ inter ſchemata hoc eſt ſententiarũ inuenit figuras cum ex aliq dicto lateſ aliquid eruit.

Per ambiguum.

Quo vitanda ambigua.

Per conſequentiam.

Per abſciſſionem.

Per ſimilitudinem.

Franciſcus

Significatio ἔμφασις grece dicitur: a nobis ſignificatio: quoniam ex aliquo dicto latens aliquid eruitur: quod tantum ſignificatur nõ etiam dicitur: vt apud Vergi. Non licuit thalami expertem ſine crimine vitam degere more fere. De matrimonio loquitur: ꝛ tamẽ illuc erũpit affectus: vt ſine thalamis vitã non hominum putet: ſed ferarũ: licet alter hũc locũ quidã exponant. Quinqꝫ vt ait Cice. fit modis: ea in ol vtimur figura. in ol gñe in confirmatione ꝛ reprehenſione pcipue In ſuſpitione qm̃ non aperte loquitur. Exuperatiõe: quãdo res ſuperat veritatẽ: ꝛ aut pl⁹ aut minus dicit: ꝙ credi poſſit. Hic de tanto patrimonio ꝛc. Exemplũ eſt exuperationis q augende ſuſpitionis cã fit. Aliqua negligẽtie accuſat: ꝛ vt penit⁹ ingẽs pᷓmo niũ conſumpſiſſe ſignificet: ne teſtã qdẽ q ignẽ a vicinis corroget ſibi di reliqſſe. Per ambiguum. Cerno exẽplũ eſt ambigui ſignat enĩ video ꝛ atẽt⁹ diligẽſqꝫ ſum: ꝛ ſic in pñti loco accipit: ut eum enĩ hec dñr q ↄtẽdẽs in iudicio pſpice lõge tu cui aduerſari⁹ in ſubijcit proſpice q multũ cernis: hoc eſt in cõparãdis hereditatib⁹ diligẽs es qđ ille faciebat: orbos et pupillos ſorte decipiens. Ambigua: vitãda inqt ambigua hmõi ſunt: qm̃ obſcurã faciũt orõnem ita ꝛ ↄñia ſugiẽda eſt: p quaꝫ quõ fiat ſignatio ſubiecto declarat exemplo. Quidã ſalſamẽtarij filio petulãter loquẽti: tace inquit tu cui⁹ pr̃ ſe cubito emũgere ſolebat ſignificans vilẽ eſſe et ſalſamentarij filiũ: cũ ſe ille nobilem credi vellet: ſalſamẽtarij aũt qm̃ ſũt cõtaminatis manib⁹ nares cubito emungũt: idẽ ꝛ lanij ꝛ piſcatores faciũt. Salſamẽtarij ſunt q ſalita vendunt obſonia. Per ab. ſ. p diminutionẽ cũ minim⁹ dicit plus ſignificat. Qui. ſ. in adoleſcẽtem hec dicunt: Qui a. do. hoc eſt in aliena domo ſtuprũ virgini intulerat: vl̃ adulteriũ cõmiſerat. Noli ſat. admonetur Saturnin⁹: ne eadẽ vi agraſſari velit q gracchi qm̃ vt illi pditur⁹ ſit: hoc nõ dr̃: ſed ſignat. Frequẽtia po. multitudie ppl̃i a q deſerẽris. Multi gracchi multi ſitēs gracchis q occiſi ſunt dũ eas quas Saturnin⁹ poſtea ferre voluit leges ferre tentarent Feſtiuitas ex quo mediocri figure pcipue cõuenire cognoſcit. Dignitas: ex q grauit adhiberi poſſe intelligitur.

Quib⁹ modis fiat ſignificatio p exuperationem.

Salſamẽtarij.

Significatio eſt res q relinqt pl⁹ in ſuſpitiõe ꝙ poſitũ ẽ in orõne hoc eſt q pl⁹ ſignificat ꝙ dicit. Ea. ſ. exornatio vel ſignificatio fit p exuperationẽ: ambiguũ: ↄñam: abſciſſionẽ: ſup. ꝛ ſilitudinem. Per exuperationẽ. i. p hyꝑbolẽ. ſup. fit: cũ: pl⁹ eſt dictũ ꝙ veritas patit cã ſuſpitiõis augẽde: ſic: Exẽplũ pꝫ. Per ambiguũ ſup. fit: cũ vbũ põt accipi in duas vel plures ſnias ſed accipit in eã partẽ quã is q dixit vult: vt ſi dicas de eo. ſ. ad eũ q adierit multas hereditates: tu q plurimũ. ſ. diuitiarũ cernis. ſ. tibi eſſe. pſpice. ſ. reb⁹ tuis: vbi ſenſus poteſt eſſe pſpice. ſ. reipu. aut de q ↄſulat: tu q cernis plurimum. i. pudentia pſtas: ꝛ multa cognoſcis ꝛ cõſideras: ſed qr loquit de diuite ꝛ parum prudente: intelliget de ↄſpectiõe bonoꝝ aut forte lẽã ſignificationẽ: vt ſignificet maxime auar⁹: vt q cũ plurima habeat plura cupiat et oculos in primũ pdiũ cõijciat. Et qr locutiões ambigue ſunt vitãde: dicit. Quẽadmodum ambigua que: reddũt orõnẽ obſcurã ſunt vitãda: ita hec. ſ. ambigua q ↄficiũt hmõi ſignificatiõ nẽ ſunt cõſequẽda. ſ. ſectanda: vbi a deponẽtali verbo paſſiuo vtit participio Ea. ſ. ambigua cõſequẽda: reperientur facile: ſi nouerimus et animaduerterimus ancipites id eſt duorum capitum aut ſignificatorum aut multiplices id eſt multarum ſignificationum poteſtates verborum. Significatio

Aſcenſius Ordo.

Sequẽdus

ſit per conſequentiam: cum res que ſequuntur id eſt comitantur aliquam rem dicuntur ex quibus to ta res relinquitur in ſuſpitione ſcilicet eius quod is qui dicit innuit: vt ſi dicatur filio ſallamentarij id eſt vendentis ſalſamenta.i.carnes aut piſces ſalſos ⁊c. Significatio ſit per abſciſſionem: ſcʒ ſermo nis id eſt apoſiopiſim: cum incipimus aliquid dicere: deinde precidimus: id eſt priuſꝙ ſermo finitus eſt abrumpimus filius eius: ⁊ ſatis ſuſpitionis relinquitur ex eo qđ iã diximus ⁊c. Qui iſta forma ⁊ eta te: videtur dictum in delo: mẽ ⁊ ſenem. nuper aliene domui: ſup. intulerat vitium: nolo dicere. Per ſi militudinem ſup. ſit: cum aliqua re ſimili allata: id eſt adducta: nihil dicim⁹ amplius: ſed ſignificam⁹ ex ea.i. per eam quod ſentiamus hoc modo. O Saturnine noli eſſe fretus.i. confiſus nimium frequen cia populi.i. ne ſis nimium popularis: noſce.i. ꝯſidera ſtultitiam gracchi.i. ne vt Gracchus: qꝛ popula ris fuit periit: ita quoqꝫ pereas. Hec exornatio habet plurimum feſtiuitatis ⁊ iterdũ dignitatis. Sinit enim ipſum auditorem ſuſpicari quiddam: id eſt aliquid certi: ipſo oratore tacito: id eſt tacente.

De breuitate: Titu.lxxi.

Breuitas † eſt res tãtũmodo ipſis verbis neceſſarijs expedita: hoc modo. Lemnũ preteriens cepit: inde Tharſi pſidiũ reli quit poſt vrbeʒ Bithyniam ſuſtulit: inde pulſus in Helleſpontũ: ſtatim potit Abido. Itẽ modo cõſul: quondã tribunus: is deinde primus erat ciuitatis: tũc proficiſcitur in Aſiã: deinde exul/⁊ hoſtis eſt di ctus imperator/⁊ pop. Rhomani fact⁹ eſt ꝯſul. Hʒ paucis cõprehẽſa breuitas multaꝝ reꝝ expeditionẽ Quare adhibẽda ſepe eſt/cũ aut res nõ egebit lõge orationis: aut tempus non ſinet commorari.

C Breuitas βραχυτης grece dici tur vel βραχυλογια breuitas a no ſtris vocatur: quoniaʒ neceſſarijs duntaxat verbis rem ipſaʒ abſol uit. Hac vtitur Verg. cum ait. Sʒ vos qui tandem quibus aut ve niſtis ab oris. Quove teneti iter? Conuenit omnibus figuris om nibus generib⁹ et partibus ora tionis narrationi precipue. Ne ceſſarijs vt nec plus nec minus dicatur: ꝙ neceſſe eſt. Lemnon inſula eſt Egei maris. Lemnus vna ex ſporadibus in quam he tos mons ſolſtitio iaculatur vm bras: ab hac Tharſos abeſt. x. m. p. ſenaria prius dicta: tutus oppi dum Parij edificauerunt. Urbem Bithyniam principalem Bithy nie regionis ciuitatem Que pon ti ore: ⁊ Thracio boſphoro ab oc caſu terminatur: a meridie que p prie Aſia dicitur in Helleſpontũ Anguſtum mare. vij. ſtadiorum Aſiam ab europa dirimens Xer xe ponte iunctuʒ: que Abydo ob i acebat que eſt in littore Europe ciuitas a Seſto que eſt in Aſie littore Cheroneſarum ciuitatum opi ma circiter. xxx. ſtadijs diſtans: de Xerxe hec dici potuiſſent. Item modo. Aliud exemplum Mario hec oratio conueniſſet. Habet paucis vim oſtendit exornationis: ⁊ quando ea vtendum ſit dicit.

C Breuitas eſt res expedita id eſt compendioſe enarrata tãtũmodo ipſis verbis neceſſarijs: hoc mo do. Exempla patent: expoſitus per Franciſcum vocabulis.

Franciſcus Brachytas Brachylo gia.

Lemnus. Tharſos. Bithyn:ᷓ

Aſcenſius

De demonſtratione. Titu.lxxij.

Demõſtratio † eſt cuʒ ita res verbis expri mitur vt geri negocium/⁊ res ante ocu los eſſe videatur. Id fieri poterit: ſi que ante/⁊ poſt in ipſa re facta erunt comprehendemus: aut a rebus conſequentibus: aut a circunſtantibus non recedemus: hoc modo. Quod ſimul atqꝫ Grac chus proſpexit fluctuare populum/verẽtem ne ip ſe auctoritate ſenatus commotus ſententia deſiſte ret: iubet aduocari contionem. Iſte interea ſcele re/⁊ malis cogitationibus redundans volat ex tẽ plo Iouis ſudans: oculis ardentib⁹: erecto capillo: contorta toga: cum pluribus alijs ire celerius cepit. Illi preco faciebat audientiam: hic ſubſelluʒ quod dam, calce premens dextro pede defringit: et hoc alios iubet idem facere: cum Gracchus deos in

C Demonſtratio ενάργεια gre ce dicitur: hec exornatio omnia complectitur attributa negocio: que ante que poſt que in ipſa ne gocij geſtione contigerint: ⁊ De monſtratio vocatur: quoniaʒ ſic verbis ſigillatim res exprimitur: vt poni ante oculos videatur. In omni figura: in omni genere de monſtratione vtimur: ex parti bus orationis: in narratione et concluſione precipue. Id fieri po terit: omnia vt dictum eſt: attri buta negocio hec complectitur exornatio: ſunt autem attributa negocijs partim cõtinentia cum ipſo negocio: partim in geſtione negocij cõſiderantur: partim ad iuncta negocio partiʒ geſtũ nego ciũ conſequũtur: de qb⁹ lib. primo de inuentiõe ⁊ lib. ij. hui⁹ operis Ci. diſſerit. Que ante: que an rem geſtã facta ſunt. Que poſt: q̃ poſt geſtũ negocium is fecerit de quo ſermo eſt. In ipſa re in geſtiõe ne gocij: in qua queritur locus: tem pus: mod⁹: occaſio: facultates. A rebus conſequentibus cum dica tur que ſigna nocẽtis vel innocẽ tis conſequãtur: vt ſi expalluis

† Hec exor natio a gre cis id φαν τασια tum ενεργεια nominatur phãtaſia q̃ dẽ i cõcipiẽ dis viſiõib⁹ energaſiave ro in efficiẽ do velut o pere ꝓpoſi to: ⁊ niſi ſit quam ενερ γειαν vocãt greci: quidã euidentiaʒ alij repſen tationeʒ vo cant.

Franciſcus Epiletis.

Ty. Grac chi mors.

ciperet p̄cari: curſim iſti ĩpetũ faciũt: ex alijs alijſq; partib⁹ conuolant: atq; e pp̄lo vnus: fuge/fuge inq̄t Tyberi. Non vides: reſpice inq̃. Deide vaga mlti tudo ſubito timore pterrita/fugere cepit. Iſte ſpumā ex ore reijciens/anhelans/ex infimo pectore cru delitatez contorquet brachiũ: z dubitanti Graccho qd eſſet: neq; tñ locũ/in quo cõſtiterat relinquẽti/p cutit tẽpus. Ille nullā vocẽ edẽs inſita virtute cõci dit tacit⁹/iſti, viri fortiſſimi miſerãdo ſanguie aſper ſus q̃ſi facin⁹ p̄clariſſimũ feciſſe/circũſpectãs: z hila re ſceleratã gratulãtib⁹ manũ porrigẽs/in tẽplũ Io uis cõtulit ſeſe. Hec exornatio in amplificanda/z cõ miſerãda re plurimũ prodeſt: z in hmõi narratiõib⁹: ſtatuit em̃ totam rem/z prope ponit ante oculos.

eruduit: vel inconſtanter locutus eſt: aut contra. A circumſtantib⁹ continentia intelligit cũ ipſo negocio que ſemper affixa videntur ad rem: neq; ab ea poſſunt ſeparari. ex his prima eſt breuis complexio totius negocij: que ſummã continet facti: hoc modo. Parentis occiſio: patrie pditio: deide cã eius ſumme p quẽ z quãobrem: z cuius rei cã quõ factuz ſit querit Qõ ſimul atq; Gracch⁹: exẽplum eſt de Graccho: quomõ a ſcipione Naſica fuerit occiſus: I quo que añ: q̃ poſt: q̃ in ipſius negocij geſtiõe ɔtigerũt: tractant. Que conſecuta ſunt quõ geſtuz ſit quã cã quibus auxilijs comprehenditur Hiſtoria vo hoc habet. Tiberius Gracch⁹ Africani ex filia nepos Tr. pl. legẽ tulit ne quis pl⁹ mille agri iugera poſſideret. octauio college intercedenti nouo exẽplo magiſtratuz abrogauit. Tulit de inde vt ea pecunia q̃ fuerat ex hereditate Attali pp̄lo diuideret. Cũq; prorogare ſibi magiſtratuz vellet: aduerſis auſpicijs in publicum proceſſit. ſtatimq; capitoliũ petijt: manum ad caput referẽs: quo facto ſalutem ſuam populo ɔmendabat. Hoc nobilitas ita accepit quaſi diadema ille poſceret. Scipio Naſica ceſſante Mutio conſule ſeq ſe iuſſit q̃ rempublicam ſaluã vellẽt. Gracchum in capitolium ſecutus oppreſſit. Cuius corpus Lucretij edilis manu in Tyberium miſſum fuit. Unde ille Ueſpillo dictus eſt. Naſica vero vt vindicte ſubtraheretur p ſpẽm legatiõis i Aſiã ablegat⁹ eſt. Fluctuare: commoueri: agitari. Uerg. Magno curarũ fluctuat eſtu. Cicero p milone fluctus dixit concionum. Ipſe interea Scipio Naſica: hec aũt geſtũ pcedũt negociũ. A templo Iouis capitolio. Oculis ardẽtibus quales iratorum ſunt. Homerus de agamennone irato πυρὶ λαμπετόωντι ἐΐκτην. Erecto capillo: quod tam timore q̃ ira contingit. Contorta toga: reiecta in humerum toga: vt expeditior eſſet Illi Graccho aderat preco: cui verba legis ſubijcere volebat. Hic Naſica. Subſellium: primo pedibus ſubſelliorum ictus eſt Gracchus. Uaga multitudo inſtabilis multitudo populi. At iſte ſpumam hec ſunt que in geſtione negocij contigerunt. Tempus partem capitis. Iſte viri fortiſſimi: hec geſtũ negocium conſecuta ſunt. Hec exornatio: vis exprimitur exornationis: ſimul z concluſioni precipue conuenire oſtenditur: que per amplificationez: vel commiſerationem fit.

Ti. Gracchi cedes.

Demonſtratio. f. rei geſte p apertam narrationez: eſt cũ res ita exprimitur verbis: vt negocium videatur geri: z res videatur eſſe ante oculos. Omnia autem patent preſertim per Mancinatium.

Aſcenſius.

Totius operis peroratio. Ti. vltimus.

Omnes † rationes honeſtande elocutionis ſtudioſe collegimus: in quibus Herẽni ſi te diligẽti⁹ exercueris: z grauitatẽ/ z dignitatem/z ſuauitatem habere in dicendo poteris: vt oratorie plane loquaris ne nuda/atq; inornata inuentio vulgari ſermone efferatur. Nunc identidem noſmetipſi nobis inſtemus. Res enim cõmunis agitur: vt frequenter/z aſſidue conſequamur artis rationez ſtudio/z exercitatione: quod alij cũ moleſtia tribus de cauſis maxime faciũt: aut ſi cũ q̃bus libẽter exerceãtur/non habent: aut ſibi ſi diffidunt: aut ſi neſciũt/quã viã ſequi debeãt: que a nobis ab ſunt omnes difficultates. Nãet ſimul libenter exercemur/pp̄ter amicitiã/cui⁹ initium cognitio facit:

Franciſcus

Omnes ratiões zc. Concluſio eſt operi: qua fructum quem conſecuturus ſit oſtendens ad exercitationem preceptiorum rhetoricorum Herẽnium hortatur. Omnia ad eam rem perficiendam adeſſe commoda que poſtulari a ſtudioſis artis ſolent: z abeſſe incommoda dicens: breuiſſime pterea quecunq; de arte ſuperi⁹ pcepta ſunt repetit. Honeſtãde: ornãde. Grauitatem ad figurã ſublimẽ reſpicit: cuz ait dignitatẽ ad mediocrẽ eũ ſuauitatẽ inquit ad humilem Nulla: nudo artificio adiuta. Identidẽ aſſidue. Uel ſimiliter. Si bi diffidunt q̄ paruo preditos ingenio ſe vident. Philoſophie rõ Cui⁹ ſtudioſi ſum⁹: q̃ bonos efficit: et cõciliat amicitias ſtabileſq; reddit. Ea enim vt ait Cic. firma et ſtabilis futura ẽ amicitia quaz ſimilitudo mo⁊ z ſtudiorũ copulauerit. Et de nobis: ideo inq̃t de nobis nõ diffidim⁹: q̃m aliqd iã pfecim⁹: et iã iacto picculo poſſe iam magis magiſq; pficere non deſperam⁹. Et alia ſunt: iõ pterea nõ diffidim⁹ inq̃t: q̃m alia ſunt

† Concluſionẽ facit in q̃ iterũ memorat pri mũ hortat ad exercitationẽ mixtã cum fructu: ſcdõ oñdit facilitatem: tertio oſtendit fructum exercitationis.

† Liber hic in quēdā ordinē reduſſe videt: nā in fine exordij dixit hāc oriē ad exercitatiōez accōmodari oportere: et uē nūc finit in exercitatione.

cetera philoſophie rō cōfirmabit. Et nobis nō diffidimus/ ꝓpterea ꝙ aliquātulū ꝓceſſim⁹: ꝛ alia meliora ſunt: que multo intētius petim⁹ in vita: vt etiā ſi nō ꝑuenerimus in dicēdo quo volum⁹/ ꝑua pars vite perfectiſſime deſyderetur. Et viā quam ſequamur/ habem⁹: propterea ꝙ in his libris nihil ꝓteritū eſt rhetorice preceptionis. Demonſtratū eſt eñ/ quomodo res in oībus generibus cauſarū inueniri oporteat. Dictum eſt quo pacto eas diſponere cōueniat. Traditum eſt qua ratione eſſet pronūciādū. Preceptū eſt qua via meminiſſe poſſemus. Demōſtratū eſt/ quib⁹ modis perfecta elocutio compare tur. Que ſi ſequemur/ acute ꝛ cito reperiem⁹: diſtincte: ꝛ ordinate exponemus: grauiter/ ꝛ venuſte pronūciabimus: firme et ꝑpetuo meminerimus: ornate et ſuauiter loquemur. Ergo in arte rhetorica nihil eſt amplius. Hec omnia adipiſcemur: ſi rationes preceptionis diligentia cōſequemur † exercitationis.

meliora ad q̄ aſpiram⁹: quicunqꝫ autē ſpem cōcipit aliquā magnā rem percipiēdi: is nō pōt non maxime in ea re proficere. Parua perſenſus eſt: ſi non poterimus in dicendo peruenire quo volum⁹: bene viuendo tales: eſſe ſtudebim⁹: vt vite perfectiſſime parua pars defutura ſit. Et viam. Non deeſt inquit via quā ſequamur ꝛ q̄cq̄d precepit tam breuiſſime repetit. Qñ res q̄ inueniēda ſint in ſingulis gñib⁹ cauſarū hoc libro ſc̄do ꝛ tertio demonſtratum eſt. Partes: hoc ad diſpoſitionē ꝑtinet. Que ſi ſequemur: q̄ precepta ſi ſeruabimus. Hec oīa. Qd̄ optimū in arte eſt: id repetit vt. ſ. exercitatiōe vtatur Herennius. Nā ꝛ in principio operis rationē preceptiōis ad exercitationem dixit accōmodari oportere.

C M. T. C. Rheto. noue Finis.

Aſcenſius. Ordo.

C Interpretationis Franciſci Maturantij: in libros Rhetoricorum M. T. Ciceronis Finis: C Peroratione concludit opus: que cum intellectu facillima ſit: verbum non amplius addam.

C Marij Fabij Victorini Rhetoris in Rhetoricos Ciceronis Liber primus incipit.

Orator tria facere dz. ā

Theſes q̄tuor.

Omnia quecūqꝫ incipit cuiuſqꝫ gñis orōnē: hec tria i p̄ncipijs adhibere debere: vt auditores faciat attētos: beniuolos: dociles. Ergo hic Cicero facit dociles auditores: cū quid ſit eloquētia oñdit. Attētos: cū dicit ſe de eloquētia dicturū: re ſcꝫ magna. Beniuolos ſiḡdē: q: oſtēdit futurum et cōmodū: qui his artib⁹ fuerit edoct⁹. Eloquētia igit q̄lis ſit p ſe ipāz nō oſtēdit: ſꝫ eſt ea par qualitatis: quā in nō in ſe hꝫ: ſed accipit ab agente. Naz vt cuiuſqꝫ igeniū fuerit er⁹: q̄ ea vtit perinde qualis ſit: ꝛ q̄d faciat demōſtrat. Ergo qm̄ q̄s mediocriter ſapiēs pōt videre eloquentiā: ſi in hōle ſtulto ſit malā eſſe: ſi in ſapiēte bonā ee. Propterea Cicero nō vtꝫ bonū an malū ſit eloquētia q̄rit: ſꝫ vtrū plus boni an mali habeat oſtēdit. Tractat aūt in p̄ncipijs quatuor theſis. Unā talē: ſtudēdū eē ſapientū eloquētia. Alterā: parū ꝓdeſſe ſolā ſapiāz: tñ ꝓdeſſe. Tertiā multū nocere eloquētiā: ſi ſine ſapiētia ſit: ꝛ q: pōt dici. Ergo eloquētie ſtudēdū nō eſſe: nā vbiqꝫ ſapiam laudas. Rñdet ſtudendum eſſe eloquētie: q: per eloquētiā vim ſuam ſapiētia exercet neceſſario. Quarta theſis: ſtudendum eſſe eloquentie: ſed tñ q̄ ſit mixta ſapientie. Aduertere debemus in principijs deliberationis ꝓpoſitionū: partes ꝓpoſitionis. Executionē partiū. Poſtremo vero ſutam: qd̄ diligenter attēdenti facile cognitu eſt. Sed anteq̄ ad id vnde cepit Cicero veniamus: dicendū primū videt q̄d ſit ars: deinde quid interſit inter artem ꝛ virtutē. Ars eſt q̄ ſignificātiā ſui plenā nō habet: ſed intelligitur ad aliquid pertinere: non eñ velut Codice nolato ſcimus ſtatim q̄d ſit Codex: ita mox ſcire poſſumus quid ſit ars: niſi additū fuerit cuius artis: vt ars poetice: grāmatice eloquētie. Virtus eſt animi habitus in nature modum rationi conſentaneus. Et ideo in nature modū: duob⁹ eñ cōſtam⁹: aia ꝛ corpore. Aia immortalis eſt. Si immortalis eſt a diuinis deſcendit. Si a diuinis deſcendit perfecta eſt: ſed acies (q̄ntus plecte anime) quodā corporis craſſo tegmine irretitur: ꝛ circūfunditur: ꝛ ita fit vt quādam obliuionē ſui capiat. Cū vero ſtudio ac diſciplina velut detegi ceperit atqꝫ nudari: tūc in nature modum animi habitus reuertitur: atqꝫ reuocat. Hāc virtutē ꝓpa. dicit nunc arte fieri: nunc cum hominibus naſci: nunc in exercitatione cōfici: nunc a deo dari. Hec virtus in Rhetoricis a Cice. eadē ponit: que ſapientia. Alibi vero. i. in libris de republica ab eodē Cicerone illa virtus dicit: q̄ prudētia

Ars.

Virtus.

Virtutis partes.

Prudentia

Iuſtitia.

Fortitudo.

Tēperātia.

Virtus igit habet partes quatuor prudētiam: iuſtitiā: fortitudinē: tēperantiā. Prudētia eſt rerum: bonarum ꝛ malarum per omne tempus ſciētia. Iuſtitia eſt animi habitus ita informat⁹: vt oib⁹ merita tribuat dignitatē. Fortitudo eſt ꝯſiderata periculorū ſuſceptio ꝛ laborum perpeſſio. Tēperātia eſt animi circa res inutiles atqꝫ in honeſtas victrix ac pudica dñatio. Harum partiū partes in cōſequētib⁹ cognoſcem⁹. Nunc ad id quod oſtēdere propoſuim⁹ reuertamur. ſ. vt q̄d inter artē ꝛ virtutē interſit videamus. Harum quatuor partiū: quas dixim⁹ ineſſe virtuti: nulla omno in artē cadit. Ars eñ tm̄ precepta tradit: nō aliquid ſm ipſa precepta faciēdū. Ideo ars ſapiētie tradi nō pōt. Per ſe aūt tota cons.

stat ac permanet que perfecta est: si hec quatuor teneat. Prudentiã. Justitiã: Fortitudinẽ: Temperãtiã Datur autem ars eloquẽtie & recte dat. Etenim si cõstat quatuor reb⁹ nature: vsu exercitatione: arte: necessarior artis precepta in eloquẽtiã dantur. Que si deest profecto tria illa multũ interdũ nocere: nunq̃ prodesse possunt. Dicendũ etiã videt q̃ distãtia sit inter rhetorẽ: sophistã & oratorẽ. Rhetor est qui docet literas atq̃ artes traditor eloquẽtie. Sophista est apud quẽ dicẽdi exercitium discit. Orator est q̃ in causis priuatis ac publicis plena & perfecta vtit eloquẽtia. Et vt sciam⁹ aliũ esse rhetorẽ: aliũ oratorẽ Rhetor illa, que habere debeat orator ostendit. Nunc ergo cõsideratis quidẽ quãtum sit illud de quo dicturus est. i. eloquentia: recte sedet diu cogitasse non vtrum bona an mala sit eloquentia: sed vtrum plus boni an plus mali habeat?

Rhetor.
Sophista.
Orator.

Dicto:
Sepe & multũ cogitaui.
Bona propõenda malis

Sepe & multũ hoc mecũ cogitaui: hoc rũ si vnũ dñs sit nõ oñdit satis diutinã cogitatiõez. Possum⁹ el freqñt aliqd cogitare: sz statĩ a cogitatiõe desistere. Possum⁹ itidẽ multũ aliqd cogitare: sz I vno tm̃ die facere: recte ergo vtrũq̃ cõiũxit. Sepe & multũ hoc mecũ cogitaui: & qi in publicũ reo pferri nõ debuit nisi certa deliberata: recte ait: hoc mecũ cogitaui boni ne an mali pl⁹: cũ deliberatiõis: nõ vtrũ bõa an mala sit eloquẽtia: sz vtrum plus boni an plus mali habeat eloquentia: nõ tñ vacat ratio ordinis. Potuit autez dicere mali ne an boni plus: sz Ci. naturã tenuit eloquẽtie. Que cũ primũ agere cepit profuit hoib⁹. Nã cõpulit eos & cõgregauit. Post aũt, optauata igenio maloꝝ multũ nocuit reip. Vñ ergo ordinẽ tenuit: vt diceret bõi ne an mali plus hoib⁹ attulerit & ciuitatib⁹. Res duob⁹ cõstat publico & priuato. Ideo hoib⁹ & ciuitatib⁹ hoc & I verrinis aiaduertere debem⁹ q̃liter vbiq̃ Ci. aut homies defendat aut ciuitates. Copia dicẽdi: qm̃ nomen eloquẽtie id sibi obtiet ac vẽdicat: vt cũ ad aures venerit non nisi optima accipiat. Ideo maluit definire eloquẽtiã. Ne q̃s ergo audita eloquentia q̃ q̃si sono ipso id obtinuit vt mixta videat esse sapientie. Ne q̃s in quã deliberãdũ nõ crederet: vtrũ plus boni an pl⁹ mali habeat eloquẽtia: sed ipsam p se satis existimaret bonã: propterea maluit definire eloquentiã inducẽdo copiã dicendi. Que qt põt ad vtrũq̃ flecti cãm deliberatiõis induxit. Ac summũ eloquẽtie studiũ, Post q̃ docuit quid esset eloquentia per diffinitionem secutus postea occupationem auditorum sensibus eloquentiam nominauit. Sed recte ait. Ac summum eloquentie studium. Non eñ põt declarari quid possit eloquentia: nisi in aliquo fuerit ac plena fuerit. Nam cum & nostre reipubli. detrimenta considero. Ostensurus quantum boni aut mali possit eloquentia de republic aloquitur. Et recte: non enim in priuatis rebus eloquentia pe rielitanda est: sed in publicis: ita ipse in verrinis cum de se vel de eloquentia sua optimam probationem afferret publicas causas commemorat: tacet priuatas. Me qui tot annis in causis iudicijsq̃ publicis ita sim versatus. Nunc deniq̃ vt bonum monstret eloquentie: de reipub. incommodis vel commodis loquetur. Animaduertendũ tñ q̃ partes nõ eodem ordine exequitur quo proposuit. Ait eñ supra boni ne an mali plus. Nunc a malis eloquentie incipit. Sed supra naturam vt diximus secutus est. Nunc cogitationis rationem seruat. Illa eñ prima cogitationi occurrunt que vicina sunt ad nostram memoriam: ideo & de recẽtib⁹: & qd esset magis propinquũ elegit. Cũ ait. Nostre reip. detrimẽta considero. Cõsideratio eñ reip. pñtis est. Ergo qm̃ hucusq̃ incõmoda p solã eloquẽtiã reip. cõtigerũt recte a malis eloquẽtie cepit post, dicitur⁹ de antiquioib⁹ bonis & malis. Et mariarũ ciuitatũ veteres alo colligo calamitates recedit paulatim a rep. nostra ad extraneas ciuitates: & recte post Romã ma-

Copia dicẽdi.

Eloquẽtia In qnostis periclitanda
Ordo cõmutatur.

Marci Tullij Cicerõis oratoris clarissimi Rhetorice veteris / Siue de inuentione Liber. j.

Sepe et multũ hoc mecũ cogitaui: boni ne / an mali plus attulerit hoibus / & ciuitatib⁹† copia dicendi: ac summũ eloquẽtie studiũ. Nã cũ & nostre reip. detrimẽta cõsydero: & maxiarũ ciuitatũ veteres alo calamitates colligo: nõ minimã video p disertissimos hoies inuectã esse partẽ incõmodorũ. Cũ aũt res a nostra memoria propter vetustatẽ remotas ex literarũ monumentis repetere institno: multas vrbes cõstitutas / plurima bella restincta / firmissimas societates / sanctissimas amicitias intelligo: tum animi ratione / tum etiam facilius eloquentia cõparatas.

† Ciuitas collecta ciuiũ multitudo ad iure viuendum Apul.
Nõ ola ciuitas approbauit Ciuitas ius ciuiũ interdũ dicitur.
C. Qui ciuitate donat⁹ est vsurpate ne di vrbs: hoc est ipsa mentaz edificia.

ximas ciuitates nominat: ergo qm̄ venuſtiora ſunt harū exempla ciuitatū: animo ſe ait colligere. In rep. autem noſtra que ſint geſta cōſyderat. Recte ait itaq; maximarū ciuitatū colligo calamitates. Illic enim aliq̄d operaꝛ eloquētia vbi popul⁹ maior eſt. Non minimā vi. de modo hic agiꝛ. i. vtrū plus boni an plus mali afferret ⁊ eloquētia: ideo ait nō minimā video: innectā partē incōmodoꝝ per diſertiſſimos hoīes: qđ ſupra diſputauimus. Noluit per eloquētiā dicere: ſed per diſertiſſimos hoīes. i. qui habeāt copiā dicēdi solā: innectā vero per metaphorā nauis reſpu. dicit gubernari. Cauſa aūt res a noſtra memoria ꝑpter vetuſtatē remotas expoſitis malis incipit dicere quid boni habeat eloquētia a noſtra memoria indē remotas: vt excuſet memoriā quaſi negligētē: addit ꝑpter venuſtatē: ergo illa q̄ nimis a memoria noſtra remota ſunt q̄ ſcire poſſum⁹. Et literarū monumētis: indē repetere inſtituo: hec monumēta dupl'r accipim⁹: aut annales: aut hiſtoriā. Prio eīm annales fuerūt: poſt hiſtorie facte ſunt. Multas vrbes ꝯſtitutas: plurima bella reſtincta. firmiſſimas ſocietates: ſanctiſſimas amicitias.

Ciuitas.
Pax.

Deinde dicēdū eſt hoc loco qđ ſit ciuitas. Eſt aūt ciuitas collecta hoīȝ multitudo ad iure viuēdū. Cū ergo fuerit ciuitas cōſtituta: neceſſe eſt vt primo bella patiaꝛ. Poſtea pacē agat. Pax eīm a pacto dicit: pactū vero eſſe nō pōt niſi cauſa ꝑcedat. i. bellū. Hoc ⁊ Saluſti⁹ tenuit cū de reb⁹ romanis loqueret. Dixit pri⁹ bella geſta poſt pacē eſſe fundatā: res indē romana plurimū imperio valuit. Seruio ſulpitio M. Marcello ꝯſulib⁹ ol gallia cis rhenū atq; inter mare noſtrū ⁊ oceanū niſi q̄ a paludib⁹ inuia fuit ꝑdomita. Hic bellū gerit: deide pacē memorat ꝯſecutā: optimis aūt morib⁹ ⁊ maxia ꝯcordia egit rēpu. inter ſecundū ⁊ poſtremū bellū carthaginēſe. Queriꝛ aūt vtrū in bellis aliq̄d poſſit eloquētia? Pōt eīm ſine dubio ⁊ tantū q̄tū virt⁹ pōt. Nā ſi virtute bella finiunꝛ ⁊ eloquētia bella finiunꝛ. Ideo ergo ait plurima bella reſtincta. Iā illud notū eſt q bella ardere dicunꝛ: vt ait ardebat ols hiſpania citerior. Item: qđ tāti incēdia belli: recte ergo reſtincta dicit. Firmiſſimas ſocietates: ſctiſſimas amicitias: inter ſociū ⁊ amicū hoc intereſt. Soci⁹ eſt qui nobis aliquo pacto ad aliq̄d gerendū coniūgiꝛ. Amic⁹ eſt qui nobis vſu vite ſi'lis pio ac fideli amore coniūgiꝛ. Et q; ſoci⁹ aliq̄d nobiſcū gerit: ideo ait firmiſſimas ſocietates: q; amic⁹ pio nobis amore coniūgiꝛ: ideo ait ſctiſſimas amicitias: ergo interdū amic⁹ eſt: ⁊ ſoci⁹ nō eſt ſi mecū nihil gerat: ⁊ rurſus cū ſit ſoci⁹: amic⁹ nō eſt: ſi aliq̄d mecū inuit⁹ gerat. Propterea Cice. vbiq; duo hec iūgit: ſocios ppl'o romano atq; amicos: itaq; ⁊ hic firmiſſimas ſocietates: ſctiſſimas amicitias Intelligo: recte intelligo: ait eīm ſupra. Et literarū monumētis repetere inſtituo. Ergo id qđ legiꝛ intelligēdū eſt. Tū animi rōne: tuȝ facile eloquētia cōparatas: vbiq; hec duo ꝯiūgit. Sed qn̄ aliq̄d due res agūt: triplici modo agūt: aut equales ſunt: aut nūc iſta plus ꝑſtat: nūc illa. Hic ſapiētie dat ꝓprias agēdi rationes: ſed quia virt⁹ ols magnitudine ſui tarda eſt: idcirco ſubiungit et tempus: vt illud qđ ſapiētia inuenerit facilius eloquētia cōpleaꝛ. Ergo ad aliq̄d cito faciendū alterū alterius auxilio eget. Recte igitur reipu. cōmodū ex confectione vtriuſq; contingit.

Eloquētia in bello.
Bella ardere dicunꝛ.
Socius.
Amicus.

¶ Ac me quidē diu cogitantem ratio ipſa in hanc potiſſimū ſententiā ducit: vt exiſtimē ſapientiā ſine eloquentia parum prodeſſe ciuitatibus: eloquentiā vero † ſine ſapiētia nimium obeſſe plerūq;: prodeſſe nunq̄. Quare ſi quis omiſſis rectiſſimis/ atq; honeſtiſſimis ſtudijs rationis/ ⁊ officij cōſumit omnē operā in exercitatione dicēdi: is inutilis ſibi/ perniciosus ciuis patrie alitur. Qui vero ita ſe armat eloquētia: vt non oppugnare cōmoda patrie/ verū propugnare poſſit: is mihi vir ⁊ ſuis/ ⁊ publicis rōnib⁹ vtiliſſim⁹/ atq; amiciſſim⁹ ciuis fore vř. Ac ſi volumus hui⁹ rei q̄ vocaꝛ eloquētia/ ſiue artis/ ſiue ſtudij ſiue exercitatiōis cuiuſdā/ ſiue facultatis a natura ꝑfecte ꝯſyderare ꝑncipiū: repiem⁹ id ex honeſtiſſimis cauſis natū/ atq; optimis rōnib⁹ ꝑfectū. Nam fuit quoddā tp̄s/ cū in agris hoīes paſſim beſtiarū more vagabanꝛ. Et ſibi victu ferino vitā propagabāt: nec rōne animi quicq̄/ ſed pleraq; virib⁹ corporis adminiſtrabāt. Nondū diuine religionis/ nō humani officij ratio colebaꝛ: nemo nuptias viderat legitimas: nō certos quiſq̄ aſpexerat liberos: nō ius eq̄bile qđ vtilitatis haberet/ acceperat. Ita ꝑpter

† Sapiētia eſt rerū diuinarum atq; humanarū ſciētia: grece ſophia dicitur.

Quis iudicandus vtiliſſimus.

¶ Ac me quidem. ſupra oſtendit q̄tum obeſſet eloquētia: q̄tumq; ꝓdeſſet: ſed mixta ſapiētie. Nūc vero vult oſtēdere ſingulatim q̄tum ſapientia ſola proſit: q̄tum eloquētia ſola obſit. Quod cum oſtenderit quoniā ſapientia ſola parum prodeſt: et eloquētia ſola multū obeſt: rurſus dicturus eſt eloquentiā ſapiētie eſſe iungendam. Omnis res aut nimiū prodeſt: aut parū prodeſt: aut nimiū obeſt: aut parum obeſt. Sapiētie vnum dat: vt ſola parum proſit reipu. nihil tñ obſit. Eloquentiā vero ſolā ſepe ait nimiū obeſſe. Qua in re obeſſe ſemper oſtendit: ſed ⁊ interdum ſatis obeſſe. Illam vero aliam partem tollit ſoli eloquētie: vt vel parum proſit reipub. multum tamen obſit. Uerum quod ait: ac me quidem diu cogitantē ratio. Ipſa inquit ratio ſapientie ſcȝ quam eloquētie dicimus eſſe iungēdā. Quare ſi quis: oſtendit quid ſit plena ſapientia. Sapiens enim eſt qui diuina atq; humana optime nouit: ergo ſtudium recte rationis ad diuina: ſtudium honeſti officij ad humana referamus: quod autem ait ſtudiū rectius dixit q̄ ſi dixiſſet. Quare ſi quis omiſſa ratione atq; officio. In his enim nominib⁹ perfecta philoſophia eſt: quā quia nullus orator plane poteſt aſſeq̄: ideo nobis horū vel: ſtudiū habendū eſſe demōſtrat. Cōſumit omnē operā in exercitatione dicendi. Conſumit inquit

Quis ſapiens.

errorem/atq; inſcitiam ceca/ac temeraria domina-trix animi cupiditas ad ſe explendā viribus corpo-ris abutebatur pernicioſiſſimis ſatellitibus.

ſam in iſto verbo eſt vitiꝰ labor. Quod ante; dr in exercitatione dicēdi: timet eloquētiā nomina-re: vt ſupra diximus: ne ſenſum audiētis offendat. Itaq; hec diffi-

Eloquētia.

nitio eſt eloquentie. Eloquētia eſt exercitatio dicendi. Is inutilis ſibi pernicioſus patrie ciuis alitur. Ois homo aut ſibi aut patrie con-ſulit: aut plus ſibi q̄ patrie. Recte ergo hoies ad hec duo miſcēda: ſapiētiā ⁊ eloquētiā: primo ab vtili tatibus ſuis: deinde etiā publicis innitunt. Qui inquit fuerit in ſola dicēdi exercitatione verſatus: omiſſis ſtudijs rationis ⁊ officij ⁊ ſibi inutilis: ⁊ pernicioſus patrie ciuis alitur. Qui vero ita ſeſe ⁊ ce tera bene armat: quaſi ſapiētia pro robore ſit: pro armis eloquētia. Attēdamus hic vt cū ſupra pro elo-quentia aut copiā dicēdi: aut exercitationē: aut diſertitudinē nolauerit. Nūc vbi ⁊ de ſapiētia loquit vt ſecurus eloquētiā nolet: hic q̄z duo illa ſeruat que ſupra diximꝰ. Qui igit ſapiētie miſcuerit eloquē tiā: is ⁊ ſuis: ⁊ publicis rationibꝰ vtiliſſimꝰ atq; amiciſſimꝰ ciuis fore videt: vtilē circa priuata: amicū circa publica accipiamꝰ. Ac ſi volumꝰ ⁊c. Primo rem quādā cōſtituit: cui eloquētie nomē impoſuit: et oſtēdit vnde naſcat eloquētia: ſiue ex arte igit: ſiue ex ſtudio: ſiue exercitatione: ſiue a natura. Huius igit eloquētie cuiꝰ incerta eſt origo: ſi volumꝰ cōſyderare principiū: inueniemꝰ igit id ex honeſtiſſi-

Cauſa.
Ratio.

mis cauſis natū atq; optimis rōnibꝰ pfectū. Cauſa eſt animi impulſus ad aliqd agēdū. Ratio eſt ge rendorū ordo ex cauſa veniētiū: vt qd quo loco facias: ac dicas intelligas. Ergo igit ſi eloquētie prin cipiū cōſyderare volumꝰ. Primū cauſa attēdēda eſt: hec cauſa honeſta eſt. Deinde rōnes ⁊ eaſdē opti

Studium.
Exercitatio

mas inueniemꝰ. Inter ſtudiū aūt ⁊ exercitationē hoc intereſt: ſtudiū eſt animi ad aliqd agendū per-tinacia. Exercitatio eſt ſuſcepti actus cōtinuatio. Ex his quoq; ſupra diximus naſci eloquētiā poſſe. Nam fuit quoddā tēpus ⁊c. Incipit cōmemorare cauſas fuiſſe honeſtas: qbꝰ eloquētia nō ad ipſum q̄ nata ſit: ſed circa agendū principiū ſumpſerit: vt ſupra diximꝰ. Aiunt philoſophi e duobus hoiem cōſtare aīa et corpore. Animā vero eſſe perfectā: ſed impediri craſſitudine corporis quo minus ſe talē exerceat qualis eſt per naturā ergo mūdo 9ſtituto erant hoies nimis impediti corpore: ⁊ in qbus vis animę obtuſa atq; oppreſſa eſſet. Tunc neceſſario rapto viuebant ⁊ malis moribus oppreſſo anime bono: circa res oēs viribus corporis abutebātur. Sed quia natura nō equaliter ſe per oēs fundit: ali-quando vnus extitit: qui ſe bene intelligeret: ⁊ qui videret eſſe hoibus animā illā diuinā: que haberet in ſe multas vtilitates: ſi iā poſſet ab aliquo e latebris quibuſdā elici atq; proferri. Ergo his cauſis

Enei. viij.
Peruini ho
mines.

eloquētia initiū nō naſcēdi ſed agendi ſumpſit: nam fuit quoddā tempus cū in agris hoies paſſim beſtiarū more vagabant: ſicut Vergi. Hec nemora indigene fauni nymphęq; tenebant. Genſq; virū truncis ⁊ duro robore nata. Quis neq; mos neq; cultus erat: nec iūgere tauros. Aut componere opes norant: aut parcere parto. Et ſibi victu ferino vitam propagabāt. Sapiēs ois memorie ſtudet. Illi in quibus vis animi mole corporis oppreſſa delituit: nō memorie ſtudent: ſed ferino ritu ſubſidia ſo-lis proſpiciūt diebus. Sic Saliu. Et qm vita ipſa qua fruimur breuis eſt: memoriā noſtri q̄ maxime longā efficere conuenit: nō pecorum more viuere: que natura prona atq; ventri obediētia finxit: vt iſti hoies fuerunt: qui ſibi in victu ferino vitā propagabāt. Nondū diuine religionis ⁊c. Plena philoſo-

Phyſica:
Ethica.

phia eſt: que cōſtat ex duobus ex phyſica ⁊ ethica: phyſica eſt que de diuinis agit: ethica que de huma nis diſſerit. Sed quia Cice. illud docet quod oratori eſt neceſſariū: ethicam proſequit. Que ſi tunc ab hoibus ignorata eſt: multo magis phyſica: ergo indicat vt illi vixerūt. qui ale cōmodia ignorātes cor-poris viribꝰ pleraq; geſſerūt. Nemo nuptias viderat legitimas: atq; incertos quiſq; inſpexerat libe-ros. Vtrūq; enim vaga atq; incerta venere cōficiebat: neq; erāt iura que id fieri prohiberēt. Non ius equabile: quid vtilitatis haberet acceperant. Illic enim nullius iniuria viuitur vbi eſt iuris equali-tas: equa libertas: vbi aliquid aut oibus lz facere: aut oibus non licet. Pernicioſiſſimis ſatellitibus: vires corporis eſſe ait cupiditatis miniſtras: que in animis hoim quandā obtinet tyrannidem.

¶ Quo tēpore qdā magnus ⁊c. vt facilius intelligentiam conſe-quamur rerum ſimilitudo profe-renda eſt. Anima ita eſt vt vinū.

Aīa vino
cōparat.

Nam quēadmodum vinum pro vaſe in quo eſt habitum aut reti-net aut amittit violentiā. Proin de anima ſi optimū ⁊ caſtū cor-pus offenderit: ſeruat naturam: ſin aliud velut amittit. Ita igit cum mortale genus brutum atq; inſcium rerum omniū vagaret: extitit quidā vir magnus in quo anima ſuā retineret naturā: et q̄ intelligeret oēs hoies habere in ſe quoddā diuinum: ſed id vitio corporis opprimi atq; deperire: q̄ ſi fuiſſet elicitū maximas inde cōmoditates hominū poſſe con-tingere. Cognouit que materies ⁊ quāta ad maximas res oportu nitas in animis ineſſet hominū.

Materia.

Materia: non ad hoc ipſum ma-teria eſt: qđ materia vocatur: ſed ad id qđ inde fieri habet mate-ria eſt. Opportunitas nō accidit

¶ Quo tempore quidam magnus videlicet vir/⁊ ſapiens cognouit: que materia eſſet: et quanta ad maximas res opportunitas animis ineſſet homi-num: ſi quis eam poſſet elicere: ⁊ precipiēdo melio-res † reddere. Qui diſperſos homines in agris/⁊ in tectis ſilueſtribus abditos: ratione quadam com pulit in vnū locū/⁊ cōgregauit: ⁊ eos in vnāquāq; rem inducēs vtilem/atq; honeſtam: primo propter inſolentiam reclamantes: deinde: propter rationē/ atq; orationem ſtudioſius audientes ex feris/⁊ im manibꝰ mites reddidit/⁊ manſuetos. At mihi qui-dem videtur hoc non tacita/neq; inops dicendi ſa pientia perficere potuiſſet: vt homines a conſuetu dine ſubito conuerteret: ⁊ ad diuerſas rationes vite

† vera lectio (vt arbitror) eſt meliorē: nam de op-portunitate que hu-manis ineſt animis loq tur. Si quis eam poſſet igit elicere ⁊ precipiendo meliorē red dere.

traduceret. Age vero vrbibus conſtitutis: vt fidẽ colere/ & iuſtitiam retinererere diſcerẽt: & alijs parere ſua voluntate cõſueſcerẽt: ac nõ mõ labores excipiẽdos cõmunis cõmodi cauſa: ſed etiam vitam amittendã exiſtimarẽt: qui tãdẽ fieri potuit: niſi homines ea q̃ rõne inueniſſent eloquẽtia perſuadere potuiſſent: profecto nemo niſi graui/ ac ſuaui commotus oratione/ cum viribus plurimũ poſſet: ad ius voluiſſet ſine vi deſcendere: vt inter quos. poſſet excellere/ cũ ijs ſe pateret equari: vt ſua voluntate/ a iucũdiſſima conſuetudine recederet: que preſertim iã nature viz obtineret propter vetuſtatem.

neqꝫ in altero eſt: ſed in eadẽ materia eſt. Poteſt aũt in ligno eſſe materies ad aliquid faciendum ſꝫ ſi putreſcit opportunitas i materia non eſt. Similia & de reliqͥs materijs poſſumus dicere: ergo nõ ſuffecerat inueta materia i hominib⁹ niſi in eadẽ materia etiã opportunitas fuiſſet ad maxias res. Si quis eã poſſet elicere. Eſt ergo qui põt eliceret quod poteſt elici hoc deinde attendamus. Unus poteſt videre aliquid effici poſſe: non tamen etiam efficere. Deinde etiam iuſtum ſapientem & magnum virum. Cice. ait vidiſſe in hominibus materiam ſed dubitaſſe de effectu. Ait eñ ſi quis eam poſſet elicere virũqꝫ tñ dat huic viro & intelligere & efficere. Eſt eñ & ſapiẽs: & eloqnẽs. Et precipiendo meliores reddere. Erat ergo i hoib⁹ anim⁹: ſꝫ iõ reddere qͥ videbat amiſſus. Erat bonus anim⁹ & iõ ait precipiẽdo meliorẽ reddere. His cauſſis igit̃ honeſtiſſimis: vt videm⁹: iſte qdã cõpulſus eſt ad eloqnẽtiã hoc eſt ad id vñ naſci ad act⁹ primum cepie eloquẽtia. Que eñ cauſa honeſtior: q̃ hoies beſtiarũ mõ vinẽtes p̃ceptis vtilib⁹ atqꝫ honeſtis ad hũanã atqꝫ diuinã cognitionem traducere. Ergo iuſtũ virũ magnũ atqꝫ ſapiẽtẽ quẽcũqꝫ accipiam⁹. Multi eñ Saturnũ. Platonẽ. Ariſtotelẽ: atqꝫ alios volũt intelligi: ſed errant. Qui diſperſos hoies in agris & tectis ſiluestrib⁹ abditos rõne quadã cõpulit vnũ in locũ & cõgregauit. Duas res ſupra poſuit honeſtiſſimas fuiſſe cauſas: optimaſqꝫ rationes vt ad act⁹ eloquẽtia naſceret̃: explicitis ergo honeſtiſſimis cauſis incipit oſtẽdere eloqnẽtie ad act⁹ fuiſſe rationes: & vt intelligas iã de cauſis eẽ dictũ rõne quadã inqͥt: cõpulit vnũ in locũ & cõgregauit. Diximus rationẽ eſſe rei gerende ordinẽ neceſſariũ: vt puta hoc primũ dꝫ fieri: hoc deinde ac tertio: vt nũc primo cõpellunt̃ hoies poſt cõgregant̃. Deinde in vnã qnãqꝫ rẽ inducunt̃ vtilẽ atqꝫ honeſtã. Cõpulit vnũ in locũ et cõgregauit cõpelli quaſi inuitoꝝ eſt. Iã volẽtiũ cõgregauit. Sed debemus ſcire quid ſic cõpulit & cõgregauit: quaſi ciuitatẽ fecit. Nam (vt ſupra diximus) ciuitas eſt collecta hoim multitudo ad iure viuendũ. Ergo eloqnẽtia plurimũ prodeſt. Nam facit ciuitatẽ: & qͥcqͥd vtile atqꝫ honeſtũ eſt inſinuat. Et eos in vnãquãqꝫ rem inducẽs: vtilẽ atqꝫ honeſtã. Cice. duplex eſſe honeſtũ docet. Unum illud ſolũ atqꝫ purum. Aliud quod cũ vtili iunctum ſit. Sed ſolũ illum apud paucos eſt eos. ſ. eos qui ſoli glorie ſtudẽt: nihilqꝫ ad lui vtilitatẽ gerũt Quicquid faciunt conſideratione boni maliqꝫ generatim ſentiunt non gratia in eodem verſantium perſonarum. Honeſtum vero illud cum vtili ideo honeſtum vocat: quia id quod iunctum ac duplex eſt ab eo quod maius nomen accipit: verum illud honeſtum philoſophorum eſt. hoc iūctum ſapientium qui reip. ſtudent qui in ciuitate verſantur. Quod quidem honeſtum vtilitati ſemper adiunctũ eſt: & vtilitas honeſtati. Hoc etiam Socrates ait nihil eſſe vtile quod non honeſtum ſit: nihil honeſtum quod non vtile ſit. Sed vt ipſum intelligamus rerum exempla proferenda ſunt. Eſſe iudicem honeſtum eſt. Iuncta eſt tamen vtilitas honeſtati. Nam nemo ei iniuriam facit: nemo ſeruis eius: prodeſt poſteris: liberis eius prodeſt. Amicus ergo ſi quid preſtat etiam vtile eſt. Sed q̃q̃ hec duo iuncta ſunt nõ tamen ita mixta ſunt vt vino aqua miſcetur ſcꝫ vt ſecerni nullo modo poſſint: ſed ita mixta ſunt: vt ſecerni poſſe videantur qñadmodũ ſi fiat aceru⁹ ex tritico et ordeo: q̃q̃ ergo hec duo mixta ſunt: tñ aliquo modo ſecerni poſſint. Etenĩ ſi aliquid alicui preſto nec gratiã repoſco honeſtũ eſt. At idipſum quod preſto ſi gratiam repoſco ſit vtile: ergo primũ ſit illud ſolum honeſtum qḋ per ſe placet nulla adiuncta gratia. Hoc medium honeſtum vtile quod cum vtilitate eſt. Tertia ſit ſcommoditas que ſolis lucris intenta eſt abiecta omni honeſtate. Honeſtum vero philoſophicum ſoli glorie ſtudet abiecta etiam vtilitate. Nunc ergo quoniam collectis hominibus & congregatis ciuitas facta eſt: quid debet perſuaderi: quid hominib⁹ inſinuari: non honeſtum illud ſolũ quod phorũ eſt non commoditas que hominum perditorũ eſt: ſed illud mediũ honeſtũ atqꝫ vtile qḋ in omni repu. qḋ in omni ciuitate verſat̃. Primo propter inſolentiã reclamantes. Nihil egerat eloquentia: ſi ſtatim inſinuare cepit quid eſſet honeſtum atqꝫ vtile perſuaſiſſe: ſed oſtendit magnas ineſſe vires eloquentie ſi ad id quod erat optimum traduxit inuitos: & ne videantur idcirco acclamaſſeqꝫ res optima non eſſet ideo ait propter inſolentiam primo reclamantes. Deinde ne eloquentie quibuſdam venenis etiam ad malam rem traducti videantur propter rationẽ inquit atqꝫ orationẽ ſtudioſius audientes. Ergo vbi ratio eſt: & ſapientia malitie ineſſe non poteſt. Rationem ad ſuiarum grauitatẽ referendã ſciam⁹. Orationem ad ornamenta verborũ. Ex feris & immanibus mites reddidit & manſuetos. Difficile eſt rem aliquã cuicũqꝫ tollere: difficilius aliã dare. Hic vtrumqꝫ factum eſt: ſublata eſt hominib⁹ feritas atqꝫ immanitas & data eſt humanitas & manſuetudo. Ac mihi qdẽ &c. ſunt multa q̃ ſolo habitu ſui perfecta ſunt: ſunt multa que & habitu & vſu vt athleta ſi habeat corpis magnitudinẽ nõ continuo perfectus eſt niſi ei & vſus accedat: vt orator cõtemptis totius ſententie habitu nõ cõtinuo perfectus eſt niſi & ei vſus accedat: ſapientia vero habitu ſui perfecta eſt: nec indiget vocis. i. vſus ſufficiet ei aut litera omnes continert. Uſus ergo nihil conſequit̃. Et ſi qñ cõcepta verbis voluerit indicare: nõ iõ ſapiens ſapiẽtior ſit quia indicat ſe ſapientẽ: ſed perfecta ac ſalua ſapientia quiddã ei ad actus alios accedit. Ergo hoies ex immanibus ac feris mites reddit ac mãſuetꝰ paulatim quoqꝫ honeſtum atqꝫ vtile diſcerunt. Sed quia de exordio eloquentie loquitur videamus virum hec ſola ſapientia fecerit an ſap.

Compelli.
Cõgregari:
Ciuitas
Honeſtum duplex.
dictum Socratis de vtili & hõeſto.

Rõ & oratio differunt.
Habitus q̃s pficiat.
Sapientia perficit.

preſtita:ſed cum eloquentia. Primo itaqȝ cognoſcere debemus quot modis quid perſuadeat ſapientia: poſſumus intelligere multum hic eloquētiam valuiſſe: ſapientia igitur ſola duobus modis aliquid perſuadet. Aut cum tacet et aliquid facit: et id quod facit quia bonum eſt alter imitatur idē: vt quicqd tacitus fecerit ſapiens id alter re nō verbis doctus imitetur. Aut cum aliquid faciendū vel nō faciendum verbis perſuadet: et hoc duplici modo. Nunc naturalibus verbis: nūc per eloquētiam. Hoc loco negat tacitam ſapientiam hoc perficere potuiſſe: negat inopē dicēdi idē que verbis naturalibus vteretur: ſed illam ſapientiā que iuncta eſſe eloquētie. Ac mihi quidem videt hoc nec tacitā nec inopē dicendi ſapiā perficere potuiſſe. Perficere inquit. Alioquin plene ſapie officium eſt inuenire vt ſupra. Quo tpe inquit quidam magnus videlicet vir et ſapiēs cognouit q̄ materies et q̄ta ad maxima res oportunitas animis ineſſet hoim: ſi qs eam poſſet elicere et pcipiēdo meliorē reddere. Ergo animum in hominib⁹ eſſe ſapia cognouit vt cōgregarent et in vnāquāqȝ rē vtilē atqȝ honeſtā inducerent: ſapia quidē. ſed eloquētia opitulante pfecit. A cōſuetudine ſubito cōuerteret et ad diuerſas vite rationes traduceret. Magna vis eloquentie ſi ſubito conuertit: hoc eſt quod pōt ſapia. Alioquin et ſapientia perficit: ſed non ſubito: et qđ ait ad diuerſas vite rōnes traducere: vt ſupra diximus difficile eſt cuiuſlibet rei cōſuetudinem tollere. Hoc difficilius alias etiā viuēdi perſuadere rōnes. Age vero vrbibus conſtitutis: vt ſupra cum de commodis eloquētie loqueretur hunc ordinē fecit. Multas vrbes cōſtitutas plurima bella reſtincta: firmiſſimas ſocietates: ſanctiſſimas amicitias: et q̄ꝙ hic homines eximmanib⁹ primo equales facit: poſt etiam obſequi viris ceperint: ſupra dictum tamen ſermonem ſeruatum poſſumus inuenire. Pro itaqȝ beneficijs eloquentie ciuitates facte ſunt: vt ait ſupra: multas vrbes conſtitutas Ciuitas autem fieri dicitur cum homines vnum in locum congregantur ad iure viuendū. Ut fidem colere. Hinc bella reſtinguntur. Si enim cupiditas ad ſe explendam viribus corporis abutebatur quaſi quedam bella gerebantur. Cum ergo fides colitur: aut id agitur ne ſint bella: aut reſtinguntur illa que fuerūt. Et iuſticiam retinere diſcerent. Juſticia omnis a nobis circa alios eſt: vt vnicuiqȝ meritum proprium tribuamus. Poteſt tamen hic quaſi ſocietas cuſtodiri. Juſtis et eñ cōditionibus ſocietas facienda: vel conſeruanda eſt. Et alijs parere ſua voluntate conſueſcerent. Juſticia equales homines eſſe iecit: hic tam et minores eſſe patiuntur: ſua etiam voluntate: poſſunt tamen hic amicitie copulari. Noſtra eñ voluntate nulli obſequimur niſi amici fuerimus. Antea autem ſi viribus corporis cuncta agebantur non ſua voluntate quiſqȝ alteri paruit: nec potuit amicus eſſe qui cogebatur. Ac non modo labores excipiende communis commodi cauſa perfectum eſt inquit eloquētia vt libenter eos non mō laborem pro publica ſalute ſuſciperent ſed etiam vitam amitterent. Multum ergo egit eloquentia: vt illi vitam parui penderent qui iamdudum vbi victu fero vitam propagabant. Qui tandem fieri potuit: queritur vtrum ad has rationes viuendi per naturam deducti ſint: an precepta videantur adduci. Erat quidem in hominibus natura melior: ſed oppreſſa corporis vitio ad malum declinauerat. Uerum quia nihil vniformiter fundit⁹ exiſtit: quin ſemper aliquid ſit quo intelligamus quid in ceteris deſit. Iſte quidem magnus vir ac ſapiens cogitauit bonam in hominibus naturam multumqȝ eſſe profuturam ſi preceptis melior fuiſſet effecta: ergo omne quod perfectum eſt natura et diſciplina perfectum eſt. Sed iſte primus: vt diſciplinam accipere non potuit perfectus fuit natura et vſu. Cum eñ cognouit habitū ſuum et diuiſecum pertractādo cognouit eſſe in hominibus bonam naturā: q̄ vt perfecta eſſe potuiſſet preceptorū adhibuit diſciplinā: ergo in oīb⁹ fuit materies .i. perfecta natura quā perfectā precepta fecerūt iuncta per ſapiam inſinuata per eloquētiā. Profecto nemo niſi graui ꝛc. q̄ꝙ natura fuit apta ad perfectā vitam: tamē ipſam naturam preceptis ait ad has viuēdi rationes eſſe perductā. Graui inqt ac ſuaui commotus orone. Grauitatē ad ſapiaȝ ſuauitatem ad eloquentiam referamus. Jure grauitatē ad ſnias ſuauitatē ad verborum ornamenta referamus. Cum viribus plurimum poſſet: ad ius voluiſſet ſine vi deſcendere. Omnis res a ſe vincitur vt puta eloquens vincitur ab eo qui eloquentior fuerit. Fortis non vincitur niſi ab eo qui fortior fuerit. Aſtutus non vincitur niſi ab eo qui aſtutior fuerit. Animaduertendum ergo acumen Ciceronis. Homines inquit fortiſſimi ad equabilitatem viuendi non fortitudine qua ſolet vinci inferior fortitudo: ſed eloquentia deducti ſunt: ergo ſupra omnes vires eloquentia eſt: ſed que ſit vtilitas ſapie vt inter quos poſſet excellere viribus ſcilicet cum his ſe pateretur equari: ita ſupra non ius equabile quid vtilitatis haberet acceperant: et ſua voluntate: non coacti viribus corporis: ſed in his iam fecerat eloquentie perſuaſio voluntatem. Ab iucundiſſima conſuetudine recederet: et non dixit a conſuetudine recederet: ſed a iucundiſſima inquit. Omnium eñ rerum etiam malarum apud gerentes iucundiſſima conſuetudo eſt: que preteritis iam nature vim obtinet propter vetuſtatem: ergo hominum natura bona eſt: ſed malicia per conſuetudinē nature vicem ceperat obtinere.

❡ Ac primo quidē ſic et nata ꝛc. ſatiſfecit propoſitioni ſue. Supra enim dixit: ac ſi voluminis eius rei que vocatur eloquentia cōſiderare principiū: reperiemus id ex honeſtiſſimis cauſis natū atqȝ optimis rationibus profectum. Ita et hic. Ac primo qdē ſic et nata et progreſſa longius eloquentia videt. Et item poſtea maximis in reb⁹ pacis et belli. Oſtēdit diu eloquē etiam profuiſſe: verū quod ait maximis in rebus vt ſupra. Cognouit q̄ materies et q̄ta ad maximas res oportunitas i animis ineſſet hominum ſi quis eam poſſet elicere: ergo maxie res pacis atqȝ belli

❡ Ac primo qdē/ ſic et nata/ et pgreſſa longi⁹ eloquētia videt: et itē poſtea maximis in reb⁹ pacis/ et belli cū ſummis hoim vtilitatibus eſſe verſata. Poſtq̄ vero cōmoditas qdā praua virtutis imitatrix ſine ratione officij dicēdi copiā † ſecuta eſt: tum ingenio freta malicia peruertere vrbes/ et vitas hoim lebefactare aſſueuit. Atqȝ huius quoqȝ exordiū mali (q̄m principiū boni diximꝰ) explicemus. Uериſimillimū mihi videt quodā tempore/ neqȝ in publicis reb⁹ in-

Sap. qd pſuadeat.

Eloquētie bñficio primo ciuitates cōſtitute.

Amic⁹ nō coactus.

Oēs res a ſe vincūtur. Cato. ſic Ars deluditur arte.

† Copia ſcʒ eloquētia q̄ cōſtat verborum copia.

fantes/⁊ incipientes hoīes ſolitos eſſe verſari: nec vero ad priuatas cauſas magnos/ac diſertos hoīes accedere: ſed cū a ſummis viris maxime res adminiſtrarentur: arbitror alios fuiſſe non incallidos homines: qui ad paruas cōtrouerſias priuatorū accederent. Quibus in cōtrouerſiis cū ſepe a mendacio contra verū ſtare hoīes cōſueſcerēt: dicēdi aſſiduitas aluit audaciā: vt neceſſario ſuperiores illi propter iniurias ciuium reſiſtere audacibus/⁊ opitulari ſuis quiſq; neceſſariis cogerēt. Itaq; cū in dicendo ſepe par/nonnunq̄ vero ſuperior viſus eſſet/is qui omiſſo ſtudio ſapiētie nihil ſibi pter eloquētiā cōparaſſet: fiebat/vt et multitudinis/⁊ ſuo iudicio dignus qui rempu. gereret/videret. Hinc nimirum nō iniuria: cū ad gubernacula reip. temerarii/† atq; audaces homines acceſſerāt: maxima ac miſerrima naufragia fiebāt. Quibus rebus tm̄ odii/atq; inuidie ſuſcepit eloquentia/vt hoīes ingenioſi quaſi ex aliqua turbida tēpeſtate in portū: ſic ex ſeditioſa/⁊ tumultuoſa vita ſe in ſtudiū aliqđ traderēt quietū. Quare mihi vident poſtea cetera ſtudia recta/atq; honeſta per ociū cōcelebrata ab optimis enituiſſe: hoc vero a pleriſq; eorum deſertū abſoluiſſe eo tempore/quo multo vehementius erat retinēdum/⁊ ſtudioſius adaugēdū. Nam quo indignius rem honeſtiſſimā ⁊ rectiſſimā violauit ſtultorū/⁊ improborū temeritas ⁊ audacia ſummo cū reipu. detrimēto: eo ſtudioſius ⁊ illis reſiſtēdū fuit/⁊ reipu. cōſulendū.

† Temerarius dicit q̇ nō plus audet q̄ op3: ſed q̇ facile nullo adhibito cōſilio credit. Qui dī. vtinā temeraria dicar criminibus falſo inſimulaſſe virum.

Bonū cōſtat duob9.

Cum ſummis hoīm vtilitatibus cū illa ſcʒ vtilitate: que cū honeſto eſt. Poſtq; vero ⁊c. Omne perfectū bonū. i. quo natura humanas res nullo adiūcto incōmodo numerata eſt duob9 ad plenū cōſtat. Re ipſa: ⁊ ſpecie atq; imagine ſui: vt puta mel habet rem ſcʒ dulcedinē: h3 ſpeciē. i. colorē atq; aſpectū quo quaſi facit: ita vt eſt dulce credat. Ita vir fortis habet rem. Virtutē ſcʒ habet ſpeciem. i. pulchritudinē corporis. In diſtorta enī mēbra nec que iuxta naturam ſui appetitus appoſita ſunt virt9 nō pōt cadere: vn̄ Verg. Et ceteri quoſcūq; fortes ⁊ pulchros fuiſſe dixerūt. Sic veſtis etiā habet rem vtilitatē texture h3 ſpeciē gratiam ſcʒ circa aſpectū faciei. Ergo ille neſcio q̄s magnus vir ac ſapiens ⁊ hi qui poſtea conſecuti: accepta vite precepta tenuerunt vt perfecti eſſent habuerūt rem. i. ſapiētiā: habuerūt ſpeciē. i. eloquentiā. Qui hoīes: qn̄ ex merito virtutis digniſſima premia cōſecuti ſunt. i. magiſtratus: aut alias vtilitates. Multi dum premia ſibi parta exoptāt re ignorata ſpeciē ſolā ſequi ceperūt. i. pretermiſſa ſapiētia ſolā dicēdi copiā cōſecuti ſunt. Premijs itaq; ſolis inducta cōmoditas re ignorata ſpeciē cepit virtutis imitari: atq; ideo cōtingit vt mali mores adepti copiā dicēdi circa cōmoda reipubli. ſola enī eloquentia omiſſa ſapientia ſint abuſi. Cōmoditas autē. i. praua virtutis imitatrix. Tertia illa eſt honeſto illi ſoli cōtraria: peruertere vrbes: ac vitas hoīm labefactare aſſueuit: ſi ſupra: boni ne an plus mali attulerit hoīb9 ⁊ ciuitatib9: his duob9 enim reſpu. cōflata eſt. Veriſſimū mihi videt: nūc de incōmodis eloquētie loc9 incipit. Querit aūt quid fieri potuerit: vt eloquētia mixta ſapiētie: que cōgregauit hoīes que perſuaſit vtile: atq; honeſtum que vrbes conſtituit: iura docuit: que multum hominibus profuit: vt eloquentia inquam mixta ſapientie ceperint obeſſe hominibus ⁊ ciuitatibus. Hoc ſcilicet fuit exordium malorum. Primum vrbibus conſtitutis neceſſe eſt creuiſſe eaſdem ciuitates propria doctrina ſine vicina multitudine: in his deinde non omnes ſapientes atq; eloquentes fuiſſe ſed paucos: quāq; omnes hanc habendi materiam continerent. Neceſſe ergo erat vt auctis cumulatiſq; ciuitatibus ſapiētes homines: atq; eloquentes rempu. gubernarent: ipſiuſq; tantum curam gererent. Occupatis itaq; circa rempu. ſapientibus priuatorū negotia callidi homines ⁊ dicaces agere: ac tractare ceperunt. Et primū priuatarum controuerſiarū: poſtremo fortunarū patroni fieri ceperunt. Qui cum interdum contra iuſticiam malas cauſas defenderēt ſepe etiam vincerent: coacti ſunt ſapientes illi reipu. intenti ciuibus ac neceſſariis ſuis reſiſtere contra illos callidos ac diſertos qui aſſiduitate dicendi notiſſimi populo: atq; amiciſſimi eſſe ceperant. Itaq; illi callidi cum contra illos ſapientes viros dicerent ſepe pares: interdum ſuperiores fuiſſe a populo iudicati ſunt ⁊ digni haberi ceperunt qui rempu. gubernarent. Quibus poſtq; commiſſa reſpu. et multa incōmoda ⁊ multa naufragia contigerunt. Ita ergo factum eſt vt eloquentia que primū profuerat: ſed mixta ſapiētie: poſt ſola multū offecerit vtilitatibus reipu. At cum per hos male eloquentes cuncta regerentur ſapientes illi deturbati eaque gerere conſueuerant ſcribere ceperant: hiq; habiti ſunt philoſophi: ⁊ per hos factum eſt vt vſq; ad noſtrā memoriam rerum honeſtarū memoria: atq; imitatio peruenirent. Veriſimillimū mihi videtur quodā tempore: quoniā animo in preteritis verſatur: multaſq; in mentē reuocat facies reipu. confirmat opinionem ſuam fuiſſe ſine dubio tempus quo. r. p. a ſapiētibus gubernata ſit: priuatorū negotia a calidiſſimis hominibus: qui poſtea pares ſapiētibus interdūq; meliores a multitudine iudicati: commiſſam ſibi rempu. perdiderūt. Nec vero ad priuatas cauſas magnos ac diſertos homines accedere: ideo q̄

publica fuere anteponēda priuatis. Magnos ad ſapientiam. Diſertos ad eloquentiam referamus: Arbitror alios fuiſſe non incallidos hoīes. Callidi ſunt qui dolo ac fraude exiliū virtutis imitātur. Cum ſepe a mendacio contra verū ſtare hoīes cōſueſcerent. Multo melius res ipſas nominauit: ꝙ ſi has in negotijs poſitas nominaſſet: vtputa quū ſepe mēdaci ratione contra veram cauſam ſtare cōſueſcerent. Itaqꝫ cum in dicēdo: in dicēdo inquit: ergo iam omiſſa eſt ſapiētia: ſi de ſola dicendi copia iudiciū eſt. Nonnunqꝫ etiam ſuperior viſus eſſet. Oſtendit verū iudiciū nō fuiſſe: vbi vincere aliquis videtur potius ꝙ probat: fiebat: vt ꝛ multitudinis ꝛ ſuo iudicio dignus qui rempu. gereret: videret. Multitudinis inquit iudicio iam in multitudine varietas ipſa vilis eſt. Quod autem ait ſuo iudicio hoc quoqꝫ irritum eſt. Quiſnā autem de ſe poteſt aut debet habere iudiciū? Ad poſtremū dignus videretur: vt ſupra. Itaqꝫ cum in dicēdo ſepe par: nūnunqꝫ etiam ſuperior viſus eſſet. Hinc nimirū non iniuria: in metaphora permāſit gubernaculū naufragia virūqꝫ eſt nautis: negat enim cuidam debere mirū videri rempu. peſſundatā: cū ad eius regimen venerint hoīes temerarij: atqꝫ audaces. Hoc aūt intereſt inter audacē ꝛ temerariū. Audax poteſt interdū ꝛ pro bono accipi. Temerari⁹ nō niſi malus.

Audax: Temerari⁹ Audacia ergo eſt duplex: nam ꝛ ille qui in proſperis rebus temere aliqd aggredit audax eſt: ille qui prouiſis rationibus fortiter aliquid incipit audax eſt. Quoniā ergo audacia duplicem frontē habet: hic premiſit temeritatē: vt intelligeremus male audacē. Temeritas enim ꝛ incōſyderātia cauſe ſunt: harum euentus audacia. Quibus rebus tantū odij: atqꝫ inuidie ſuſcepit eloquentia. Omnis cauſa habet euentū ſuum. Omnisqꝫ euentus cauſam: vtputa ignis cum in lignū immiſſus fuerit idē lignū incendatur neceſſe eſt: hic ignis in lignum miſſus cauſa. Cauſe vero euentus incendiū: ita ergo eloquentia primo odium contraxit. Iam ex odio. i. ex cauſa neceſſe eſt aliquis cōſequatur euentus. Ergo inuidia conſecuta eſt. Plerūqꝫ enim ex odio inuidia naſcitur. Plerūqꝫ inquā. Nam ꝛ alium poteſt habere euentū: ſi enim hoſtē oderis nō inuideas: ſed inimicus es. Si ſeruū oderis nō inuideas: ſed iraſceris. Non ergo ſemper odij eſt euentus inuidia. Sunt enim cauſe que interdū non neceſſarios euentus habēt: vt ſi pugno percutias: ꝛ occidas. Sunt item cauſe que neceſſarios habent euētus: vt ignis

Ingenium miſſus in ſtipulā faciat incendiū neceſſe eſt. Quibus in reb⁹ tantū odij atqꝫ inuidie ſuſcepit eloquētia poſtqꝫ inquit reipu. ab inſipiētibus: ꝛ dicacibus cepit adminiſtrari. Sapiētes illi eloquētiā odiſſe ceperūt: ꝛ omiſſo ſtudio reipu. priuatim: atqꝫ ocioſe ea que gerere in repu. nō licebat literis ſcriptiſqꝫ exercere ceperūt. Atqꝫ ideo factū eſt: vt vſqꝫ ad noſtrā memoriā recti atqꝫ honeſti memoria perueniret vt hoīes ingenioſiſſimi. Ingeniū eſt vis quedam naturaliter animis inſita ſuis viribus preualens.

Obſolere ex ꝯſuetudine fieri ē. Ingenio itaqꝫ ꝛ ſapientia eſt ꝛ eloquentia: vt in his eſt quos ingenioſiſſimos vocauit. Et ingenio eſt ſola eloquētia vt ſupra tum ingenio freta malitia. Quare mihi videtur. Obſoluiſſe hoc vero. i. ſtatus ille quo in repu. ſapiētes atqꝫ eloquētes hoīes verſabant omiſſus eſt: atqꝫ in obliuionē redactus illo preſertim tēpore quo reipu. periculis maxime fuerat ſuccurrēdū: ꝛ hoc quaſi per impugnationē pronūciandū. Qꝺ vero ait a pleriſqꝫ: recte dicit. Non eñ oēs ſapiētes a repu. receſſerūt. Nā athenienſibus Solon leges ſcripſit: ꝛ quia notat multos in repu. corruptiſſimos in exiliū vltro profectus eſt: hiſdem athenienſib⁹ leges dracon tulit: duoꝝ hoīm legib⁹ viuunt. Licurgus Lacedemonijs etiā leges ſcripſit:

Perſuaſio fit a tribus. nō ergo oēs ſapiētes a repu. receſſerūt: ſed quia pleriqꝫ receſſerāt: pauci reliqui facile aut ceſſerūt: aut oppreſſi ſunt. Nā quo indignius rem honeſtiſſimā. Qn̄ aliquid faciendū perſuadem⁹: ab honeſto ab vtili a poſſibili perſuadem⁹. Interdū ꝛ neceſſariū ponimus. Hiſdē preceptis etiā illā rem que nō ſit facta reprehēdim⁹: vt hic Cice. Cum querit ſapiētes a repu. receſſiſſe: ſiqnidē vt id nō facerēt ſuberat honeſtas. Nam quo indignius rem honeſtiſſimā: ꝛ rectiſſimā violabat: ſuberat vtilitas ſummo cum reipu. detrimēto: vtiqꝫ reipu. periculū ſubmouere vtile eſt. Suberat poſſibilitas: ſtultorū inquit ꝛ improborū temeritas ꝛ audacia. Facile enim ſtulti ac temerarij ſuperant: Eo ſtudio. et it. hic quoqꝫ honeſtū atqꝫ vtile ſeruauit: honeſtū eſt eñ improbis reſiſtere. Utile reipu. in cauſis habere defenſam.

¶ Quod noſtrum ſ. noſtrū. i. Romanum: iam reprehenſio illa ſuperior ſapientū atqꝫ eloquentiū de grecorū principibus facta eſt: ꝙ hi diſertis ac dicacibus hominibus facile rempu. cōceſſerint: nunc vero venit ad Romanos: quos oſtendit ita ſapientes: atqꝫ eloquētes fuiſſe: vt nūqꝫ rempu. deſeruerint: neqꝫ quicqꝫ illis tantum diſertis conceſſiſſe. Qꝺ cum facit: preponit grecis romanos ſeque per romanos: verum exempla quum proferimus nō vnum aliquod ſed quam multa poſſumus cum decore tamen proferre debemus: vt nunc Cice. commemorat Catonē: ſtatim alios ſubijcit ſimul ꝙ in romanorum laude vnius hoīs: quamuis egregium non ſufficit exemplum. Quibus in hoībus erat ſumma virtus: et ſumma virtute amplificata auctoritas et que his rebus ornamento: ꝛ reipu. preſidio eſſet eloquētia. Uirtutē in artib⁹ ſemper ſapientiā accipiamus: verum ſapiēs: ꝛ eloquēs habere debet illā

¶ Quod noſtrū illū nō fugit Catonē/ neqꝫ Leliū/ neqꝫ horū/ vt vere dicam/ diſcipulū Aphricanum: neqꝫ Gracchos Aphricani nepotes: quibus in hominib⁹ erat ſumma virt⁹: ꝛ ſumma virtute amplificata auctoritas: ꝛ que his rebus ornamēto/ ꝛ reipu. pſidio eſſet eloqnētia. Quare meo quidē aio nihilo min⁹ ſtudēdū eſt eloquētie: ꝛ ſi ea quidā ꝛ priuatim/ ꝛ publice peruerſe †abutunt: ſed eo quidē vehementius/ ne mali magno cū detrimēto bonoꝝ/ ꝛ cōi oīm pernicie plurimū poſſint: cū pſertim hoc vnū ſit: qꝺ ad oēs res/ ꝛ priuatas/ et publicas maxime pertineat: hoc tuta/ hoc honeſta/ hoc illuſtris/ hoc eadē vita iocunda fiat: Nam hinc plurima commoda veniunt ad rempu. ſi moderatrix oīm preſto eſt ſapiētia rerū. Hinc ad ipſos qui adepti ſunt eam: laus/ honor

† Abutor ſepius in malā partē et perperā ſonat: nimis licēter vtor ſignificat: vt ſi cum vtimur aliqua re contra id ad qꝺ inſtituta eſt. Ci. Noli abuti nimia patiētia noſtra. Dona. vtimur cū honore. Abutimur cū iniuria.

bonor/dignitas ꝯfluit. Hinc amicis quoqꝫ eorum certiſſimum/ac tutiſſimum preſidium comparatur. Ac mihi quidem videntur homines/cum multis rebus humiliores/ꝛ infirmiores ſint: hac re maxime beſtiis preſtare: ꝙ eloqui poſſunt. Qu are preclarum mihi quiddam videtur adeptus is/qui qua re homines beſtiis preſtent/ea in re hominibus ipſis an tecellat. Hoc ſi forte non natura modo/neqꝫ exercitatione conficitur: verumetiam artificio quodam comparatur: non alienum eſt videre quid dicant hi/ qui quedam eius artis precepta nobis reliquerunt. Sed anteꝗ̃ de preceptis oratoriis dicam⁹: videtur dicendũ de genere ipſius artis: de officio: de fine: de materia: de partibus. Nam his rebus cognitis: facilius/ꝛ expeditius vniuſcuiuſqꝫ animus ipſaꝫ rationem/ac viam artis conſyderare poterit.

In eo hoies pcellere i q beſtiis hõ pſtat laudabiliſſim.

que ſolã efficit autoritatẽ. Itaqꝫ ſi accedat ſapiẽtiã amplificabit autoritas: ſi his duobus acceſſerit eloquẽtia erit ꝗ̃ hec potuerit habere perfect⁹: vt hec maiorib⁹ noſtris Catoni: Lelio: atqꝫ aliis tradidit ſapientiã. autoritatem. eloquentiam. Qua me: q. a. meminimus in hac ꝑſuaſiõe quatuor theſis eſſe: principalem illã iũgẽdaꝫ eſſe eloquẽtie ſapiam: Scdm illã non multum prodeſſe reipu. ſolã ſapiam tñ ꝓdeſſe. Tertiaꝫ illam nunꝗ̃ omnino eloquẽtiã ſolam ꝓdeſſe reip. nimiũ obeſſe plerũqꝫ. Poſtea de origine eloquentie diſſeruit: et que ei⁹ circa ortũ natura fuerit diſputauit. Oſtẽditqꝫ primo eloquẽtiam profuiſſe: ſꝫ ꝗ̃ diu fuerit mixta ſapie. Poſt eandẽ eloquẽtiã repudiata ſapia maxima naufragia intuliſſe reipu. Magnũqꝫ exinde odiũ atqꝫ inuidiam cõtraxiſſe. Ne, q̃a ergo exiſtimer eloquẽtiã ſemꝑ eẽ fugiẽdã: ꝗppe multa icõmoda ꝑ hanc contigiſſe monſtrauit. Neceſſario hec quarta theſis eſt: ſtudendũ eloquẽtie: ſꝫ q̃ mixta ſit ſapie. eſt hic quaſi exhortatio: i exhortatione vero deliberationis precepta ſeruantur. Tractatur vtilitas. Tractatur honeſtas. Tractatur poſſibile. vtilitas porro duobus generibus comprehenditur: ſi mala repellam⁹: ſi proſpera conſequamur. ergo hic tractat vtilitatẽ: ab vtroqꝫ et primo vt mala repellantur: ſed eo vehementius (inquit) ſtudendum eſt eloquentie. ne mali magno cum detrimento bonorũ: ꝛ cõmuni oim pernicie plurimum poſſint. Deinde quo bona conſequamur. Cum preſertim inquit hoc ſit vnũ quod ad omnes res: et publicas et priuatas maxime pertineat. Poſtremo etiam ad ſolã priuatã vtilitatem deſcendit. et ibi vtile atqꝫ honeſtũ ipſis hoibus ſignat. Hoc tuta inquit: qđ vtile eſt: hoc honeſta. hoc illuſtris qđ ex vtili atqꝫ honeſto eſt. Hoc eodẽ inquit vita iocũda fiet. Magna exhortatio. ſiquidẽ inter ſtudia vtilitatis atqꝫ honeſtatis circa eloquentiam cõparandã que quidem ſtudia multum habẽt laboris. Et tã vitã vna futurã dicit eſſe iocundã. Supeſt ergo poſſibile vt oſtẽdat eloquẽtiã poſſe ꝯſequi ſi inquit nõ eloquẽtiã ſolum natura. neqꝫ exercitatione: ſed etiam arte conſtat. qm arte diſcere in noſtra poteſtate eſt poſſumus inquit eloquentiam conſequi. In hac exercitatione eſt etiam auxeſis. auget enim laudes eloquentie. Auxeſis porro duobus modis fit rõne et cõparatione. auget eloquentiã ratione. vbi ait per hanc et publicas et priuatas res adminiſtrari poſſe ꝑ hanc vitã tutam. honeſtã. illuſtrem iocundam futurã per hanc vnãquãqꝫ reip. ſibi atqꝫ amicis ꝓdeſſe poſſe. Auget vero eloquentiã comparatione: enim ait elocutione ſola fieri et beluis omnibus antecellimus: cum ſine illa inferiores beluis ſim⁹ preclarũqꝫ eſſe ſi ꝓpterea ꝗ̃ beluis preſtas: hoc etiam ipſis hominib⁹ antecellis. Quod poterit fieri ſi eloquentia inertia. Nunc qm exhortationis. atqꝫ auxeſis precepta monſtrauimus ad interpretationeꝫ in his poſtie orationis redeamus. Quale meo quidem animo. nihilominus eloquentie ſtudendum eſt. Quarta illa theſis: ſtudendum eſt eloquentie. ſed que ſit mixta ſapientie et iocunde: meo inquit animo nequid ſibi vſurpaſſe videatur. non dixit eloquentie ſtudendum cenſeo: ſed quod ait nihilominus. i. ꝗ̃ſiꝫ multa incommoda attulerit reipu: tamen eloquentie ſtudendum eſt. ſed vt et ſapientiaꝫ coniungamus. Et ſi ea quidem priuatim et publice peruerſe abutuntur magna exhortatio cum ait quidam vt ſi pauci ſunt facile opprimi poſſe videantur. Priuatim et publice, reſpu. enim his duobus conſtat hominibus et ciuitatibus. Peruerſe abutuntur: obeſt enim reip. qđ prodeſſe debeat. Magno cum detrimento et communi oim pernicie: et hic optime exhortat. Ne quis enĩ diceret: quid in ea ſit et boni periclitant: recte addidit: ꝛ cõi oim pernicie. Ergo ſtudẽdũ eſt eloquẽtie. ne opprimant. nã hic ad rempu. maxima cõmoda veniunt. Si moderatrix oim preſto eſt ſapia. Bene perſuadet ſapiam iũgendã. eſſe eloquentie: ſiquidem rerum oim mediatrix eſt. Ergo multa inquit ad rempu. cõmoda veniunt ex eloquẽtia vel ſapia. Sed quia multi proprius magis vtilitatibus volunt eſſe cõſultum. recte ſubdidit. Hinc ad ipſos qui eam adepti ſunt facilius. honor dignitas. confluit: Que omnia et vtilia ſunt et honeſta. Hinc et amicis qꝫ eorũ certiſſimum et tutiſſimum preſidium cõparatur. Oſtẽdit hec que agat orator. Sapiens enim cum eloquentia negotia ſuſcepta non deſerit: et inde fit vt commodis amicorum deeſſe non poſſit. vt ipſe Cice. in Verrinis. et qui omne reliquũ tꝑs quod mihi ab amicorum negotiis datur in his ſtudiis laboribuſqꝫ conſumã. Ac mihi quidem videntur diximus ſupra Auxeſim in rõne: et comparatione fieri. Hec cõparatio eſt hominum et beluarum et inter ſe hominũ. Hoc eſt ſi forte non natura modo: neqꝫ exercitatione conficitur: verumetiam artificio comparatur. vt ſupra diximus. Poſſibile hic tractatur. id eſt. poſſe ab hominibus per artem eloquentiam comprehendi. Neceſſario ergo priuſqꝫ eloquentie precepta traderet exhortatus eſt ab honeſto: ab vtili: a poſſibili: et debere ab hominibus: et poſſe eloquentiam comprehendi. Sed anteꝗ̃ de preceptis oratoriis dicamus: videtur dicendum de genere ipſius artis. Omnis ars duplex eſt. i. duplicem faciem hꝫ ſcdm preceptum et ſulam. Varronis: ꝗ ait eſſe artem extrinſecus vnã: et aliã intrinſecus. Ars extrin

Theſes ꝑſuaſiones.

Vtilitas.

Auxeſis.

Ars extrinſecus ꝛ intrinſecus.

ſecus talis eſt:que nobis ſciam ſolā tradit. Intrinſecus:que ita ſciam dat:vt illud ipm qđ dat ſciam: qb⁹ rōnib⁹ faciam⁹ oſtēdat. Ita illa ad ſciam ſolā ꝓficit:hec et ad ſciam.que et i hac actu ſint vtputa ſi dicam. Grammatica ars eſt gnara partiū orationis:gnara ſyllabarū:gnara lrarū:p hāc diſcim⁹ oīa vitia vitare:hoc cū dico:cūqꝫ p hanc vitari vitia dico:non tn̄ quō vitemur oſtēdo:artē illā extrinſecus doceo:p quam ſola ſcia diſcitur. Si aūt dicā q̄ ſunt partes oronis:que ſyllabe.q̄ lre:quibuſqꝫ modis omnia illa conſtent quo pacto vitia vitent:tunc erit illa ars cui eſt nomē intrinſecus non q̄ ad ſciam nrām tm̄ ꝓficit:ſꝫ que in actu ſint.ergo et ars rhetorica duplex eſt.nā eſt extrinſecus et intrinſec⁹. Intrinſec⁹ aūt illa eſt que nobis ad act⁹ precepta artis inſinuat. Extrinſec⁹ porro:que nobis quid ſit rhetorica demōſtrat:que cū demōſtrauerit ſcim⁹.tn̄:ſed exercere non poſſum⁹. Hanc itaqꝫ artem extrinſecus q̄ ſolā ſciam parit quinqꝫ rebus. Tul. oſtendit. Genere artis:officio.fine: materia: partib⁹. Ipſe aūt oſtendit ſe de ea arte q̄ eſt extrinſec⁹ eſſe dicturū. Intrinſec⁹ vero artē que nobis ad act⁹ precepta dat interim differre:ait em̄. Sed anteqꝫ de preceptis oratoris dicam⁹:dicēdū videt de gn̄e ipſi⁹ artis: qm̄ primo de artis genere ſatiſfaciendum eſt:quale genus rhetorice artis ſit explicemus.

Gen⁹ accipitur tripliciter.

¶ Ciuilis quedā rō:vt ſupra promiſimus de genere artis rhetorice nobis dicendū eſt. Genus hoc ipꝫ qđ ſonat gen⁹ vox eſt. hec vox gn̄is triplicē ſignificantiā habet eſt gen⁹.i.pſria parētes origo ſanguis. Quo eſt illud vn̄ gen⁹ ducis eſt itē genus ſub quo multa ſi'ta ex eodē deſcedentia cōtinent: vt alal gen⁹ etiā hoc mō priſcis equ⁹ al alta:ſꝫ hoiū oim gen⁹ alal. Eſt tertiū illud gen⁹:q̄ cuiuſlibet rei q̄litas indicat.ſi dicas cui⁹ gn̄is veſtis:cui⁹ gn̄is factura? In hoc gn̄e artē rhetoricā ponit.i.q̄lis vt q̄ta ſe demōſtrat:et recte:ſi q̄dez ars gen⁹ eſt.illud ſub quo gn̄e artis ars grāmatica:ars dialectica ars rhetorica Sed oēs iſte artes in gn̄e qualitatis ſunt ponende. quo quales vel quāte ſunt demōſtrentur:ergo et rhetoricā in genere qualitatis ponit:quo qualis:vel quanta ſint demonſtretur: Deinde debet attēdere vbi ſit ars rhetorica an ſola ſit:ſi par:ſi equalis maior minor ne ſit. Atqꝫ ideo:quia hec diligenter inſpexit rhetoricam ciuilis cuiuſdam rationis partem dicit eſſe maiorem : et quia ad genus artis rhetorice deſcendimus:que ſit vel vbi ſit attendamus. Omnis patria quicquid agit ciuilis ratio dicit:hec ciuilis ratio duplex eſt. vna que res certas ſolēnt curſu:⁊ ſine vllo tumultu agit:a altera que in lite ac diſceptatione verſat.vt hoc modo q̄cq̄d duobus modis agit. factis et dictis ita ciuilis eſt rō. vna in factis et in dictis:ſed que facta et dicta in actu atqꝫ opere conſtituta ſunt. Alia in factis et dictis.ſed que facta et dicta in iudicio vel queſtione verſantur:ita vna illa ratio in actu eſt atqꝫ opere. hanc vero alteram ciuilem rationem que in queſtione verſatur ſcientiam nominauit hic enim docetur quid iuſtum. quid vtile. quid honeſtum. hec rurſus ciuilis ratio.i.ſcientia in duobus eſt.in rhetorica.id eſt artificioſa eloquentia et in ſapientia.i.rerū conceptione ex natura veniente. Sꝫ quia orator plus per eloquentiam gerit:idcirco rhetoricā ciuilis rationis partē eſſe dixim⁹. Sꝫ quia

¶ De iure ciuili/et partib⁹ eius. Titu. j.

Ciuilis quedā rō eſt:q̄ multis/⁊ magnis ex reb⁹ cōſtat:ei⁹ q̄dā magna/⁊ ampla pars eſt artificioſa eloquētia/ quā rhetoricā vocāt. Nā neqꝫ cū his ſentim⁹/ q ciuilē ſciam eloquētia nō putāt indigere/⁊ ab his q eā putant oēm rhetoris vi/ ⁊ artificio †cōtineri magnopere diſſentim⁹. Quare hanc oratoriā facultatē in eo genere ponemus:vt eā ciuilis ſcientie partem eſſe dicamus.

†Artificiū ꝫ ꝯſtat ꝫ factio: qđ ars ipſa ꝯperat vt cum dicimus orōnē magno artificio compoſitam.

Quib⁹ diſſentiat.

Ciuilis rō.

duplex eſt cuiuſdam rationis pars:nam et ſibi et ſapiētie. vt gen⁹ exprimat rhetoricā partem magnā amplāqꝫ eſſe cōfirmat. Ciuilis quedā rō:que multis et magnis ex rebus ꝯſtat:ei⁹ quedam magna et ampla pars eſt artificioſa eloquētia:cū dicit. Quedā rō eſt:oſtēdit duplicē eē vnā q̄ in ope ꝯſtituta eſt. alterā que in q̄onibus. Quam rōnem ciuilē:in qua rhetoricam ponit vt ſupra dixim⁹ ſciam debem⁹ intelligere:et quod ait multis et magnis ex rebus conſtat. Notum eſt em̄ q̄ crebris :⁊ de q̄ magnis rebus iudicia vel queſtiones habeant. Parum ergo fuerat dixiſſe multis ex reb⁹:niſi addidiſſet ⁊ magnis. eius quedam magna et ampla pars eſt artificioſa eloquentia cum ait. Quedam pars oſtendit eloquentiā et ſciam ex duplici conſtare.i.ex ſapientia et artificioſa eloquētia:ſed eloquētia partē eſſe maiorē:et magna inquit et ampla pars. Magnū eſt qđ in cumulū ſui ⁊ magnitudinē creſcit. Amplū quod late patet et p̄ multa diffundit:ita vt ſupra que multis et magnis. Magnum ita vbi:vt hic poſuit multū vo ad amplitudinē referam⁹. Magna et ampla pars inq̄t artificioſa eſt eloquētia:nō eloquētia ſolū'ꝫ artificioſa eloquētia q̄ rhetorica vocat. Nā neqꝫ cū his ſentim⁹:qui ciuilē ſciam eloquentia non putant indigere. Dixim⁹ ſupra partem illam ciuilis que in iudicijs verſatur ſciam vocari. hācqꝫ ex duplici conſtare ſapia.ſ.ex artificioſa eloquētia:quare nunc ſe ab alijs diſſentire dicit qui horum altero ciuilē ſciam cōſtare dicunt. Nā neqꝫ inquit cū his ſentim⁹:q̄ ciuilem ſciam eloquētia nō putant indigere. Multi inq̄t dicunt ciuilem ſciētiā ſine eloquētia ſtare nō poſſe. Cuncta em̄ p naturā.i.p ſapiētiā facile poſſe cognoſci. Multi aūt dicunt ciuilem ſciam ſola eloquentia cōſtare poſſe illudqꝫ eſſe iuſtū:vel iniuſtū:qđ eloquētia potuerit pſuadere. Sed ego inq̄t ab vtriſqꝫ diſſentio:nam ciuilis ſcia ⁊ ex ſapiētia ꝯſtat:qua cūcta ſentim⁹:⁊ ex eloquētia:qua id qđ ſentire poſſum⁹ explicam⁹. Sꝫ q: eloquētia poſita in republ. facili⁹ quod iuerit aggreſſa:perſuadet:idcirco eam in ciuili ſciētia partem dixit eſſe maiorem:et ab his qui eam putant omnem rhetoris vi et artificio contineri. Si ergo omnis ciuilis ſcientie eſt. Quod autem ait rhetoris vi et artificio tale eſt.ac ſi dicatur. Grammatica eſt gnara literarum. Per hānc enim diſcimus omnia vitia vitare. non dico tamen quomodo vitentur. Artem illam extrinſecus doceo:per quam ſolum vitentur:ſed non quomodo. Si autem dicam que ſint partes orationis que ſyllabe:que litere:quibus characteribus conſtent quo pacto vitia vitentur:tūc erit illa ars:cui eſt nomē intrinſecus:non que ad ſciam noſtrā tantum proficit:ſed que ad act⁹ ſit:ergo et

Magnum. Amplum.

oris rhetorica duplex eſt. Nam eſt extrinſecus & intrinſecus. Intrinſecus autem illa eſt: que nobis ad actus precepta artis inſinuat: extrinſecus porro que nobis quid ſit rhetorica demonſtrat: quam cum demonſtrauerit: ſcimus tantum: ſed exercere non poſſumus: hec itaq; res que ſolam ſcientiam parit vis artificio continetur. Artificiū eſt quo ad aliquid citius faciendū per precepta formamur. Nā id quod ex artificio conficitur vis eſt. Ergo hic rhetoris vt inquit oſtēditq;: vnde vis illa deſcēdit & artificio cōtineri: quare hanc oratoriam facultatem in eo genere ponimus: vt eam ciuilis ſcientie partem eſſe dicamus officium. Artificioſam eloquentiam facultatem oratoriam vocauit. Arte em̄ vniuſcuiuſq; rei facultatem conſequimur. Et hec eadem vis eſt: que vt ſupra diximus ex arte colligitur.

Officium.

De officio & fine artis oratorie. Titu. ij.

Finis & officij differentia.

Officiū aūt ei⁹ facultatis eſſe videt̄ dicere appoſite ad perſuaſionē. Finis perſuadere dictiōe. Inter officium / & finē hoc intereſt: q in officio quid fieri / in fine qd officio cōueniat cōſyderatur: vt medici officium dicimus eē curare ad ſanādum appoſite: finem curatione ſanare. Item oratoris qd officium: & quid finē eſſe intelligimus: cum id qđ facere debet / officium eſſe dicimus: illud cuius cauſa facere debet finem appellamus.

Officium eius facultatis videt̄ eſſe appoſite dicere ad perſuaſionem finis perſuadere dictione. Officium eſt vniuſcuiuſq; perſone actus congruens ſecundū mores ciuitatis. Ergo officia ꝓ perſonis diuerſa ſunt. Aliud em̄ eſt officium patris: aliud amici: aliud (vt ad rē redeamus) artis oratorie. Officia vero oīa ad finē ſpectāt finis q̄z ad officia refertur. Nam neq; officiū recte definiri pōt ſine admixtione finis: neq; finis ſine officij cōiūctiōe: et hoc in oīb⁹ pſonis ac rebus vt hic. C. in definiēdo oratoris officio finē nectit officio. Ait enim. officium aūt eius facultatis videt̄ eſſe appoſite dicere ad pſuaſionē: ergo officiū oratoris eſt dicere ſ3 appoſite ad perſuaſionem: vbi iam finis admixtio eſt. i. perſuaſiōis. Nā ſolū dicere nō bene officiū definiret oratoris poteſt enim eſſe multorum: nam & poete et philoſophi dicunt. Itaq; oratoris officium pleniſſime ſinis admixtione declarauit. Deinde finem oratoris officij ait eſſe perſuadere. Sed non ſatis plene finem oratoris oſtenderet: ſi ſolum perſuadere poſuiſſet. Nam perſuadetur tabulis: tormētis: teſtibus: multiſq; alijs rebus: ergo vt finem proprium declaret fini adiunxit officium. Ait em̄ finis eſt oratoris officij perſuadere dictione. Dictione inquit quod eſt oratoris officiū: ita inquit et medici officium eſt curare: ſed q2 multi: & incantatione & ligaturis curant. Curare inquit: ſed appoſite ad ſanandum ergo vt euidentius officium medici demonſtraret: finem quoq; iunxit officio: id eſt curationi: ſanitatem. Deinde finis eſt medicinalis officij inquit ſanare: ſed quia multa item ſanant addidit ſanare curatione: ita ergo ſemper officium & finis ſine altero exprimi non poſſunt. Hanc tamen diſtantiam dicit eſſe inter officium & finem. vt in officio quid agendum ſit: in fine quid cōplendū ſit conſiderare debeamus: hic Marcomānus errauit qui dixit finem oratoris officij non eſſe perſuadere: ne finem medicinalis officij ſanare: & enim ſepe non perſuadere oratorem & medicum non ſanare contingit: ideo addit. Quatenus rerum conditio perſonarūq; patiatur: ſed non intellexit Ciceronē qui finem in rebus ipſis poſuit. Nam in euentu. i. qui finem in officio conſtituit & in his ipſis rebus: que dum in officio ſunt ad finem tendunt. Quare & oratoris officij finem eſſe cōpletum: ſi appoſite ad perſuaſionē dicat & medicinalis officij finem eſſe completum: ſi quicquid ad ſanitatem ſpectare videt̄ adhibuerit Marcomānus itaq; finem non in rebus: ſed in euentu collocauit.

De materia / ſeu ſubiecto artis oratorie. Titu. iij.

Poteſt dici ſubiectū attributionis † Vuln⁹ eſt diuiſio partiſq; apertura corporis ictu facta: transfertur qñq; ad animū vñ et vuln⁹ animi ꝓ angore accipitur ſeu damno. Pl̄ꝛ. maximū illi ſor- tuna vuln⁹ intulerat duob⁹ filijs i matura morte ſublatis.

Materiā artis eam dicimus: in qua omnis ars / & ea facultas / que conficitur ex arte verſatur: vt ſi medicine materiam dicimus morbos / ac vulnera † q̄ in his omnis medicina verſet̄. Itē qb⁹ i reb⁹ verſat̄ ars / & facultas oratoria: eas res materia artis rhetorice noiauim⁹. Has aūt res alij plures / alij pauciores exiſtimauerunt. Nam Gorgias Leontinus antiqſſimus fere rhetor: oib⁹ de rebus oratorem optime poſſe dicere exiſtimauit. Hic infinitam / & immenſam huic artificio materiā ſubijcere videtur. Ariſtoteles aūt qui huic arti pluſima adiumēta / atq; ornamēta ſubminiſtrauit: tri-

Materiam artis eam dicimus. Res interdum ſpecialiter definimus quum quid ſint ab eiſdē ipſis incipimus demōſtrare: vt paulo ante definiuit genus officium & finem in arte ſc3 rhetorica: interdum quo clarius definiam⁹ a genere incipimus eius rei: quā definimus ſed a genere quod ſibi vicinum ſit non valde remotum: vt nūc Ci. Cū materiā artis rhetorice demōſtratur⁹ ſit non a materie definitione cepit: ſed a materia artis: primū aūt genus eſt materia. Materia porro. in duas ſpēs diuidit̄: eſt autem materia artis & nō artis. Rurſus materia artis diuidit̄ i artes plurimas: grāmaticā: dialecticā: rhethoricā: & alias multas. Ergo a materia artis q̄ media: ſupra incipit vt definiat materiā artis rhetorice: materiā inquit artis: vt genus eēt nō addidit rhetorice Vex qđ ait: eā dicimus. Oſtēdit artis oēm materiā in duob⁹ eſſe. i. in eo vbi facit ali

Materie artis.

bus in generibus rerum verſari rhetoris officiũ putauit: demõſtratiuo: deliberatiuo/ ⁊ iudiciali. Demõſtratiuũ eſt: qḋ tribuit in alicuius certe pſone laudẽ vl' vituperationẽ. Deliberatiuũ qḋ poſitũ ĩ diſceptatiõe alicuiꝰ/ ⁊ cõſultatiõe ciuili habet in ſe ſententie dictionẽ. Judiciale quod poſitũ ĩ iudicio/ habet in ſe accuſationem/ ⁊ defenſionẽ/ aut petitionẽ/ aut recuſationem. Et quẽadmodũ noſtra quidem fert opinio: Oratorum ars/ ⁊ facultas in hac materia tripita verſari exiſtimanda eſt. Nam Hermagoras quidem nec quid dicat attẽdere: nec quid polliceatur intelligere videtur: qui oratoris materiã in cauſam/ ⁊ queſtionem diuidit. Cauſam eſſe dicit rem: que hꝫ in ſe cõtrouerſiam † in dicẽdo poſitã cũ certarũ perſonarum interpoſitione. Quam nos quoq; oratori dicimus eſſe attributã: nam ei tres partes quas ante diximus/ ſupponimus: iudicialem/ deliberatiuã/ ⁊ demõſtratiuã. Queſtionẽ autem eã appellat: que habet in ſe cõtrouerſiam ĩ dicẽdo poſitã ſine certarum perſonarum ĩterpoſitiõe: ad hũc modum. Quid ſit bonum in vita preter boneſtatẽ: verine ſint ſenſus hominis: que ſit forma mũdi: que ſit ſolis magnitudo.

In tribꝰ verſat oratoris officium ſm Ariſto.

Hermagorã cõfutat.

Cauſa.

† Cõtrouerſia ẽ certoꝝ pſonaꝝ de re ppria cõtentio. Cic. Elio pcõſuli. Nullam olno arbitramur de ea hereditate cõtrouerſiã eum hodie habiturum.

Quid ⁊ in eo vnde facit: vt puta fabri materia eſt in eo vbi facit. i. ferrum quod tundit: eſt item fabri materia in eo vnde facit. i. malleꝰ de quo tundit. Ita ⁊ medici materia eſt vbi facit morbus ac vulnera. Item vnde facit inſtrumenta quibus curat. Sic ⁊ materia rhetorice artis poteſt in eo eſſe vbi facit. i. in deliberatione demonſtratione iudiciali. Poteſt in eo eſſe vnde facit. i. in argumentis queſtionibus et in reliquis materie neceſſarijs. Uerum Cice. generaliter materiam artis illam dicit in qua omnis ars ⁊ facultas veniẽs: ex arte verſatur. i. vbi ſit non vnde ſit vt medici materia ſit morbus ac vulnera. Fabri ferrum/ qḋ tũdit. Ruiſus rhetorice artis materia ſit deliberatio: demonſtratio iudiciale non argumenta ⁊ illa omnia quibus materia rhetorice artis impletur. Uerum quod ait in qua omnis ars et ea facultas que conficitur ex arte verſat: cum accepimus alicuius rei artẽ neceſſe eſt nos aliqḋ ex ea cõſeq. Quare id qḋ ex arte conficitur vt ſupra docuimus facultas dicitur. Cuncta eñ per artem faciliꝰ trãſiguntur. Has autem res alij plures alij pauciores: eos ces. ſ. in qbus materia artis rhetorice conſiſtit: ſunt autẽ vt Ariſtoteli ⁊ Ciceroni placet tres. i. triplex materia demõſtratiua: deliberatiua: iudicialis. Itaq; quantũ ad materiã rhetorice artis ſpectat hoc plenũ eſt. Iã qcqd plꝰ eſt a pleno plꝰ itelligẽt. Quicqd minꝰ a pleno minꝰ intelligitur. Uerũ qḋ plus eſt: dupliciter plus eſt aut in eo vbi modꝰ eſt aut infinito: ⁊ iḋ addidit hic illud quod dixi alij plures exiſtimauerũt. Nã Gorgias inqt leõtinus antiquiſſimꝰ fere rhetor: oĩbus de rebus oratorẽ optime poſſe dicere exiſtimauit. Hic infinitã ⁊ immẽſam huic artificio materiã ſubijcere vr. Ergo illi q in pluribus rhetoricã materiam cõſtituũt: exhortationẽ ⁊ cõſolationẽ in ceꝛ generibus ponũt. i. in materia rhetorica. Sed qꝛ orator in ciuili rõne verſat cõſolatio porro pnatorũ eſt ꝯſolari amici eſt potiuſq; oratoris. Deinde qꝛ officium oratoris eſt perſuadere dictio exhortatio ſiue dehortatio ad materiam nõ ptinet oratoris. Cũ eñ exhortor nihil pſuadeo: ſꝫ volentẽ aliqḋ vt magis velit inſtigo: ⁊ cũ dehortor nolentẽ aliqḋ non tũc pꝛimũ perſuadeo vt nolit: ſed vt magis nolit inſtigo. Ergo neceſſario exhortationẽ ⁊ conſolationẽ Tulliꝰ a materia rhetorice artis ſeparauit. Item illi qui res pauciores rhetorice materie tribuunt: demõſtratiõem tollũt. Dicũt eñ in demõſtratiõe nihil perſuadere oratorem: ſed falſo cũ reuera pſuadeat: Nã cũ aliquẽ vituperamus ſiue laudamꝰ: vt apḋ oẽs talis habeatr qualẽ demõſtramꝰ ſine dubio pſuademꝰ. Ergo Ci. Ariſtotelẽ ſecutꝰ triplicẽ materiã eſſe dicit oratoris officij: demõſtratiuã: deliberatiuã: iudicialem. Sed has materias in publicas cauſis cõſtituit: hiſq; perſonas certas tribuit. Quare has tres res diffinit in ciuili negocio poſitas cũ certe ſignificatione perſone. Demõſtratio eſt certe inqt pſone: aut laus aut vituperatio. Deliberatio ẽ lqt: q poſita ĩ publicis cãis aſſertiõis ſue ſniam dicit. Iudicialis ẽ inqt: q ĩ iudicio ciuili poſita duo agit: aut accuſat: aut petit: contra: aut defendit: aut negat. Nã Gorgias: leotinꝰ ãtiqſſimꝰ fere rhetor oratorem de oĩbus de rebꝰ optime poſſe dicere: q vt videamꝰ a pleno excedit ⁊ exceſſit nõ ad id qḋ hꝫ modũ: ſed infinitum: deniq; hoc ipſe Cic. oſtendit hic infinitum inqt: ⁊ immenſam huic artificio materiam ſubijcere videtur. Ariſtoteles autem q huic arti duo q oratori maxime ſunt neceſſaria Ariſto. circa ſcribẽdã artẽ dedit. Inuentionẽ: et elocutionem. adiumentum eñ de inuentione venit: ornamentũ de elocutione: hic ergo Ariſtotelis ſniam ſequit. Nã rhetoricã materiã triplicẽ conſtituit: demonſtratiuam deliberatiuã: iudicialẽ. Nã hermagoras ſcimus Ci. materiã rhetorice artis triplicem cõſtituere: iudicialẽ: deliberatiuã: demonſtratiuã: hoc etiã Ariſt. placuiſſe. Quare ſuperius reprehendit eos qui oratori infinitam materiã cõſtituerãt: reprehendit et eos q addiderãt exhortationem: et cõſolationem: reprehendit et eos q ſubtraxerant demonſtrationem: nũc etiã hermagorã q neq; ex arte ſcripſit ꝯfutat ac taxat: dicitq; hunc vehemẽter erraſſe ꝙ materiã oratoris in duas ptes diuidat: in cãm: ⁊ in queſtionem. Quorũ vnũ dicit eſſe oratoris officij: cãm .ſ. aliḋ longe ab oratore remotiſſimum et nec ab ipſis phis diligenter cõprehenſum. i. qõnem. nã hermagoras qdẽ nec qd dicat attẽdere: nec qd polliceatur intelligere videt. Duobus modis rephendit hermagorã ꝙ nõ pſperit cei illiꝰ vim: q olno remota eſt ab oratoris officio. i. qõnem: etiã ꝙ videatur de ſe polliceri ea q oratori attribuit ad dicendũ: hoc quoq;

Conſolari quoꝝ eſt.

Demonſtratiua.

Triplex rhetorice artis materia.

Duobus modis reprehendit. Nam errauit inquit ſi non qđ olis orator: ſʒ qđ ipſe poſuit ad materiam rhetorice artis applicuit. Deinde inquit nec ipſe potuit. Nam nūq̄ illū ex arte dixiſſe omnes videm⁹ ergo qm̄ duo dixim⁹ in hermagora reprehendiſſe Cicero ꝙ rem non attenderit: ꝙ multū de ſe videaꝫ eſſe pollicit⁹: primo eū demonſtrat rem quā oratori attribuerit non vidiſſe. Sed anteq̄ id oſtendam⁹ q̄d ſit cauſa: quid queſtio videam⁹. Cām eſſe dicit que habeat in ſe controuerſiam in dicendo poſitaꝫ cū perſonarū certarū: interpoſitione. Cām inq̄t hāc eſſe dicit controuerſiam in dicendi cōtētiōe poſitam cū certis pſonis. Quam inquit cām nos quoq̄ oratori dicimus attributam. Nam huic inquit cauſe tria genera ſupponim⁹: iudiciale: deliberatiuum: demonſtratiuum. Queſtionē porro hanc eſſe dicit. Controuerſiam quidem in dicendo poſitā ſed ſine certis perſonis. Que ꝗ rhetoricis dictio vocatur. Theſis porro duplex eſt: theorice: et practice. Theorice eſt que diuina cognoſcit. Practice eſt: q̄ in hoim negotijs et ciuili diſceptatiōe verſaꝫ. Ergo primo aſſerit hermagorā vim rei quā oratori tribuat non vidiſſe. Nam theſim oratori materiā nō eſſe perſuadet. Que cū duplex ſit Theoricē magis exaggerat. Nec paruis aut leuib⁹ qōnib⁹: ſʒ infinitis. Ueri ne ſint ſenſus q̄ ſit ſolis magnitudo. Sʒ quare et practicē theſin poſuit. i. ꝗ quid ſit bonū preter honeſtatē Theſin q̄dē Cicero materiā oratoris eſſe non dicit. Illāq̄ Theoricē oīno remouet. Practicē autem theſin dicit ab oratore tractari: ſed vt argumenti locū teneat non materie. Ergo ita tollit oratori practicē theſin: vt materia ei⁹ nō ſit: liceat autē ei pro argumento pferre et q̄d ſit bonū pter honeſtatē. Stoici em̄ dicunt honeſtatē ſolā bonū eſſe. Iam multi diſputant virū et vtilitas bonū ſit. virū et dignitas bonū ſit. Ueri ne ſint ſenſus vt Lucretius neg at eſſe veros. ſenſus odoris. viſus tact⁹. ſaporis. Audit⁹. Que ſit ſolis magnitudo. Utrum tantus ſit q̄ntus videtur an maior vel multo minor. Que ſit mundi facies. Multi enim dicunt mūdū in modū ſphere eſſe collectū multi oblōga rotūditate eſſe formatū. multi plana facie: multi quadrata. multi in camere modū. i. vt ſubter nō ſit ſimilis ꝛc ſupra caput eſſe mūdi facies.

Hermagoras duob⁹ carpitur.

Facili⁹ adimiꝫ rhetorica q̄ philoſophia cōceditur.

† Diſciplinā dr prout a diſcipulo pcipitur nā vt Auguſti. in dia. docet diſcibilis rei diſciplina dicaꝫ.

℄ Quas queſtiōes procul ab oratoris officio remotas facile omnes intelligere exiſtimamus. Nam quibus in rebus ſumma ingenia philoſophorum / plurimo cum labore cōſumpta intelligim⁹: eas ſicut aliquas paruas res oratori attribuere / magna amētia videtur. Quod ſi magnam in his Hermagoras habuiſſet facultatem ſtudio / et diſciplina † cōparataꝫ: videretur fretus ſua ſciētia falſum quiddā cōſtituiſſe de oratoris officio: et nō quid ars poſſet: ſed quid ipſe poſſet expoſuiſſe. Nunc vero eauis eſt in homine: vt ei multo rhetoricam citius quis ademerit: q̄ philoſophiam conceſſerit. Neq̄ eo ꝙ eius ars quaꝫ edidit mihi mendoſiſſime ſcripta videatur. Nam ſatis in ea videꝫ ex antiquis artib⁹ ingenioſe / ꝛ diligēter electas res collegiſſe / ꝛ collocaſſe: et nō nihil ipſe noui protuliſſe. Uerum oratori minimū eſt de arte loqui: quod hic facit: ſed multo maximū ex arte dicere: qđ eū minime potuiſſe oēs videm⁹. Quare materia quidem nobis rhetorice artis videtur: quaꝫ Ariſtoteli viſam eſſe diximus.

℄ Quas queſtiones. pcul ab oratoris officio remotas facile oēs itelligere exiſtimamus. bn̄ ait ab oratoris officio remotas. Oratoris officiuꝫ em̄ eſt negotiū ciuile tractare. Non tn̄ dixit ab oratore remotas. Pōt enim orator poſtq̄ propilo officio ſatiſfecerit etiam philoſophie operam dare. Nam quibus in rebu ſumma ingenia philoſophorum plurimo cum labore conſumpta intelligim⁹: qm̄ aliquid negam⁹ aut tollim⁹ quare id facim⁹ demōſtrare debem⁹ vt nūc Cice. ab oratorio materia tollit theſin: ꝛ pbat ſe recte tollere: nam inquit res; illas in quib⁹ philoſophi ingenioſi magno cuꝫ labore verſati ſunt h̄ oratori q̄ſi paruas partes applicare dementie eſt. Oratori. ſ. q̄ egre ſuū quoq̄ implet officiuꝫ. Quod ſi magnā in his hermagoras ꝛc. Oſtendit iā hermagorā: qđ primū fuit vim rei illi⁹ nō vidiſſe: quā ad oratoris materiā: q̄ſi parū aliq̄d applicauerat Nūc illud aliud tractat nec q̄d polliceaꝫ intelligere vꝫ. Et oñdit primo non recte eum fecisse: ſi ex eo qđ ipſe poſſet in ceteros pcepta ꝯſtituerit. Qđ ſi indi magnā in his hermagoras habuiſſet facultatē videreꝫ fret⁹ ſua ſcīa falſum ſtatuiſſe de oratoris officio deinde eiuſ nihil potuiſſe confirmat. Simulq̄ illi rhetoricā et philoſophiam tollit. Practice em̄ rhetorice eſt theorice philoſophie. Nūc vero indi ea vis eſt in hoie vt ei multo rhetoricā citius q̄s ademerit q̄ philoſophiā ꝯceſſerit. Qđ ſi magnam in his reb⁹ hermagoras habuiſſet facultatē ſtudio et diſciplina comparatam. Oſtendit quibus rebus facultatem totius ſcīe conſequamur ſtudio inquit et diſciplina. Studium eſt animi cōſenſus ad aliquid. Diſciplina eſt preceptum: quib⁹ acceptis id quod deſideramus implem⁹. Itaq̄ ſtudiū in nobis eſt pceptum extra nos: ſed ad nos. Neq̄ eo ꝙ ars ei⁹ quā edidit mihi mēdoſiſſime ſcripta videatur ea vis eſt inq̄t in hermagora: vt ei citius q̄s adimat rhetoricā q̄ philoſophiā cōcedat. Sed non inquit ideo hoc dixi ꝙ mihi ars ei⁹ quā edidit mendoſiſſime ſcripta videaꝫ. Iam cū ait nō mēdoſiſſime non negat mendoſe. Et qm̄ dixit eſſe aliq̄d in ei⁹ artibus quod non ſit probādū: quippe q̄ nō mendoſiſſime ſcripta ſunt ait eū multa ex antiquis artibus collegiſſe: vſſ quod ſorte pbabile cauſe aſſenſū ſit. Deinde quā ibi hermagore dat diligentiā: vt ſibi ex alienis multa cōgerit. Alioquin vbi ppria eius inuēta perſcribit nihil illi horū dat: quinimo multa tollit cum ait. Et nō nihil ipſe q̄ʒ noui ꝓtuliſſe verū ora

Studium. Diſciplina.

tori minimum eſt de arte loqui. quod hic fecit: multo maximū ex arte dicere: quod certe minime potuiſſe facere omnes videmus. Orator duo habere debet: et vt artē tradat dicendi: vt ipſe ex arte dicat: ſed officiū ei⁹ ex hoc verum eſt. vt ex arte dicat: illud aūt accidens vt artē dicendi tradat: quod rhetoris officiū ſolū eſt. Ergo non quidem mihi hermagoras videt̄ mēdoſiſſime artes ſcripſiſſe: ſed oratori maximum illud eſt: non vt artē tradat: qđ rhetoris propriū eſt: ſed vt ex arte dicat qđ oratori maxime neceſſariū: tollit ergo hermagore exercitationē ex arte dicēdi: quod eum inquit minime potuiſſe omnes videmus. Minime inquit potuiſſe: nec hoc illi datur quomodocūq̄ potuerit. Ergo ſi nec ſapiēs fuit et nec dicendi peritus recte: nec quid dicat attendere: nec quid polliceatur intelligere videtur. Orator enim vir eſſe debet bonus: et dicendi peritus. Deinde concluſio. Quare conuicta hermagore et refutata ſententia supereſt: vt materiam rhetorice illam que et Ariſtoteli placuit conſtituamus triplicem idest iudicialem deliberatiuam demonſtratiuam.

¶ De partibus orationis. Titu. iiij.

Partes autem he ſunt/ quas pleriq̄ dixerunt. Inuentio. Diſpoſitio. Elocutio. Memoria. Pronūtiatio. Inuentio eſt excogitatio rerū verarū/ aut veriſimiliū que cauſam probabilem reddāt. Diſpoſitio eſt/ rerū inuentarum per ordinē diſtributio. Elocutio eſt idoneorū verborū/ et ſnīarū ad inuētiōes accōmodatio. Memoria eſt firma animi rerū/ ac verborū ad inuētionē perceptio. Pronuntiatio eſt ex rerū/ et verborꝝ dignitate/ vocis/ et corporis moderatio. Hīc bis rebus breuiter conſtitutis/ eas ratiōes quib⁹ oſtēdere poſſimus genus/ et finem/ et officium huius artis aliud in tēpus differem⁹. Nā et multorū verborū īdigent: et non tantopere ad artis diſcretiōes/ et pcepta tradenda pertinēt. Eum autem qui artem rhetoricam ſcribit de duabus reliquis rebus materia artis ac partib⁹ ſcribere oportere exiſtimam⁹. At mihi q̄dem videtur coniunctim agendū de materia/ ac partib⁹. Quare inuētio (q̄ princeps † eſt oīm partiū potiſſimū ī oī gn̄e cauſaꝝ) qualis debeat eē ꝯſyderet.

Inuentio. Diſpoſitio. Elocutio. Memoria.

† Princeps gn̄re cōis q̄ vel q̄ principatū tenet. Itē dī pn̄ vt pn̄s Uer. Princeps ardētē cōiecit lāpada turnus.

¶ Partes autem he quas dixerit Meminimus partes extrinſecus quinq̄ res Cic. ſe ſpopondiſſe dicturum. De genere artis rhetorice: de officio: de fine: de materia de partibus. Itaq̄ qm̄ quatuor res explicate Cice. ab alijs recte in artib⁹ poſtea ſecut⁹ eſt: vt paulo ante. Ariſto. ſnīam ſecut⁹ triplicem materiā rhetorice artis eſſe dixit: iudicialē deliberatiuā: demonſtratiuam. Ita et nūc partes inquit quas pleriq̄ dixerūt. Alij em̄ partes. vij. multi. iiij. ſꝫ pleriq̄ v. eſſe dixerūt. Eorū et ſententiam Cic. ſecutus. v. partes eſſe confirmat. Inuentionē: diſpoſitionem: elocutionem: memoriam: pronūciationem. Inuentionem eſſe dicit ad negotij fidem: aut verarū rerū: aut veriſimiliū excogitationem. Sed orator in veriſimilib⁹ maxime verſatur. Duo em̄ ſunt genera argumentorum neceſſarium: et probabile. neceſſarium in veris reb⁹ eſt: pbabile in veriſimilibus. Diſpoſitionem dicit eſſe vt inuenta locis neceſſarijs p ordinem diſponamus. Elocutionem porro in duob⁹ poni in idoneis verbis: et in ſentētijs. ſ. ne vel ī verbis ſingulis barbariſm⁹ ſit: nec ī pluribus ſoloeciſm⁹. Deinde ſiue verba ſiue ſententias vt cōpetenter inuentionibus diſpoſitas applicemus. Memoriam vero illā eſſe dicit: vt circa inuentiones retinēdas argumēta vel verba firmiter et concepta teneamus ergo dicēs hec memoria eſt nō legentis. Deinde pnunciatio eſt inquit ex rerum et verborum dignitate vocis et corpis moderatio. ſ. vt rem magnā dictur⁹ pōpam corporis vociſq̄ perpendas vt rem humilē dictur⁹ hec eadē moderatas oſtēteo. pronunciatio ergo in duob⁹ eſt: in voce et in corpe. Corp⁹ vero duo hꝫ motū ſ. et vultum quo. ſ. ad negotiū cōpoſito ſepe rebus addimus: aut detrahim⁹ dignitatē. Nūc his rebus breuiter ꝯſtitutis. Iā quinq̄ res quas ſe de arte extrinſecus dicturū eſſe pmiſerat execut⁹ eſt. Oſtēdit em̄ qđ eſſet gen⁹ artis rhetorice: qđ officiū. q̄ finis: que materia q̄ partes. Quib⁹ oīb⁹ cognitis ſcim⁹ tm̄ qđ ſint: nihil tn̄ nobis ad actus ꝓſunt. Harū tres res ſemper in ſola ſunt. ſ. gen⁹ officiū: finis et ideo ſe alio tpe de his dicturū eſſe pmittit. Ad precepta enim artis rhetorice minime pertinent vt ipſe ait. Nā et verborū multorū. Quippe de his eſt longa diſputatio: et nō tātopere ad artis deſcriptionē et pcepta pertinēt: verū de duabus reb⁹ dictur⁹ eſt. De materia ac partib⁹ q̄ iādudū tm̄ vt ſciremus qđ eſſent edocuit. Nūc in his pcepta dat. ſ. vt harum rerum non ſciētiā: ſed etiā act⁹ habeamus. Ergo oſtēdit eū q̄ artē rhetoricā ſcribat de duab⁹ reliquis rebus de materia artis ac partibus ſatis eſſe dicere. Eum aūt indi q̄ artē rhetoricā ſcribat de duabus reliquis reb⁹: de materia artis ac partib⁹ ſcribere oportere exiſtimam⁹. Ac mihi q̄dē videt̄ cōiunctie agēdū de materia ac partib⁹: recte ait cōiūctie agēdū: partes em̄ ſine materia eē nō pn̄t. Niſi em̄ cōtrouerſiaꝫ aut deliberatiuā: aut demōſtratiuā dicam⁹ que materie ſunt: inuētiōe: diſpoſitione: elocutiōe: memoria: pnūciatiōe: q̄ partes ſunt vti nō poſſum⁹. Cōiūcte ergo agēdū eſt de materia ac partib⁹. Itaq̄ oſtēdit prius: qđ eſſet gen⁹ artis rhetorice: qđ: offm̄: q̄ finis q̄ materia: que partes. Ex his tria l aliud tpe diſtulit. ſ. gen⁹ officiū. Atq̄ id de duob⁹ reliqs q̄ ad pcepta ptinēt ſe ait eē dicturū. de materia. ſ. ac partibus. Partes porro q̄nq̄ ſunt. inuētio: diſpō: locutio memoria: pnūciatio. Harꝫ ſolā inuētionē duobus libris tractat et l hec pcepta tradit. Pauca etiā de elocutiōe ꝯmemorat. Reliq̄ vero nec ꝯtigit q̄dē. i. diſpoſi

Memoria.

Pronunciatio.

tionem: memoriam: pronunciationem. Ergo quoniam de ſola inuentione dicturus eſt: et quoniam in omni cauſarum genere inuentio plurimum valet incipit de inuentione tractare.

¶ De inuentione Titu. v.

Ois res q̄ h3 in ſe poſitā i dictione aut diſceptatiōe aliquā controuerſiā. Ac li bētius q̄ aut legerim. Cōſtitutio.

Omnis res que habet in ſe poſitam in dictione † aut diſceptatione aliquā' controuerſiam: aut facti / aut nois / aut gñis / aut actionis continet queſtionem. Eam igitur queſtionē ex qua cauſa naſcitur conſtitutionē appellamus. Conſtitutio eſt prima ↄflictio cauſarū ex depulſiōe intētiōis pfecta: hoc modo. Feciſti: nō feci: aut iure feci. Cū facti cōtrouerſia eſt: qm̄ cōiecturis cauſa firmatur: cōſtitutio cōiecturalis appellat. Cū aūt nominis / q: vis vocabuli diffiniēda verbis eſt: cōſtitutio diffinitiua nominatur. Cū vero qualis ſit res q̄ritur: q: et de vi / et de genere negocij controuerſia eſt: conſtitutio generalis vocatur. Ac cū cauſa ex eo pēdens q̄ non / aut is agere videtur quē opz: aut nō cū eo qui cuz opz: aut nō apud quos: quo tpe: qua lege quo crimine: qua pena opz: tráſlatiua dicitur ↄſtitutio: q: actio tráſlationis / et cōmutationis idigere videtur. Atq3 harꝝ aliquam in omne genus cauſe incidere neceſſe eſt. Nam in qua re nō inciderit / in ea nihil eſſe poterit ↄtrouerſie. Quare eā nec cām quidez ↄuenit putari. Ac facti quidez cōtrouerſia in oia tēpora pōt diſtribui. Nā qd factuz ſit pōt q̄ri / hoc mō occiderit ne Aiacez Ulyſſes: et quid fiat hoc mō: bono ne animo ſint erga rēpublicā Fregellani: Et qd futurū ſit / hoc modo. Si Carthaginē reliq̄rimus incolumē: num qd ſit incōmodi ad rēpublicā peruētu rū. Nominis controuerſia eſt / cū de facto conuenit: et queritur id qd factū eſt: quo noie appellatur. Quo in genere / ideo neceſſe eſt nois eſſe cōtrouerſiam: q̄ et de re ipſa non conueniat: non q̄ de facto non cōſtet: ſed q̄ id qd factū ſit aliud alij videatur eſſe: iccirco alius alio noie id appellet. Quare i hmōi generibus definiēda res erit verbis: et breuiter deſcribenda. Ut ſi quis ſacrū ſurripuerit ex priuato: vtrum fur / an ſacrilegus ſit iudicandus. Nā id cum queritur / neceſſe erit vtrumq3 diffinire / qd ſit fur / quid ſacrilegus: et ſua deſcriptione oſtendere alio nomine illā rē de

Coſtitutio ↄiecturalis.
Cōſtitutio diffinitiua.
Cōſtitutio generalis.
Tráſlatiua cōſtitutio.
Nois con trouerſia.

¶ Omnis res que habet: vt diximus tractatus incipit inuentionis: et primum hic debemus ſcire compendium q̄ omnis inuentio quinq3 locis conſtat. Debemus enim primo cōſiderare: que ſit cōſtitutio. Deīde ſimplex ne ſit cauſa an duplex. Tertio ſcripti an rationis. Quarto que cauſe queſtio que ratio: que iudicatio: quod firmamentū. Quinto vt omnia cauſe partes nobiſcum pertractemus. Deinde partes orationis principium: narratio: diuiſio: confirmatio: reprehenſio concluſio: ergo vt ſe ordo habet: primuz de conſtitutione dicemus. Hoc tamen animaduerimus: q̄ Cicero hos quatuor ſtatus rationales cōſtitutiones vocet atq3 hoc ſemper in oibus negocijs dicat eſſe principale: id eſt conjecturam: finem qualitatē: tranſlationem: hos ergo conſtitutiōes appellauit: illos autē alios legales non conſtitutiones ſ3 ſtatus vocat. Nec vnq3 horū aliquē principalem dicit eſſe poſſe: ſ3 vt originem ſtatuum melius noſſe poſſimus formam ſimilitudinis attendamus. Omnis conſtitutio ſic eſt vt aſpectus. Aut enim aliq̄d videre volumus: nec videmus et eſt conjectura: aut cū videmus aliquid et querimus qd ſit: et eſt finis aut cuz videmus quid ſit et querimus quale ſit et eſt qualitas: tráſlatio porro ab hac ſimilitudīe videtur eſſe remota. Igitur cōſtitutionē eſſe dicit q̄ſtionē ex qua cā naſcit. Queſtio eſt vox intētiōis et negatiōis. i. feciſti nō feci. Aut iure feci: in hac ergo q̄ſtiōne ſemp ſit neceſſe eſt ↄſtitutio. Cauſa vō eſt q̄ naſcit ex queſtiōe. i. an fecerit. Hoc ēn tenere debemus q̄ a. C. et cā et q̄ſtio ad eādē ſignificātiā pferat: vt nūc cām p q̄ſtione: nunc queſtionē p cā ponat. Itaq3 cōſtitutio facile inueniri pōt: ſi extremā partē thematis attēdamus. In qua cū intētionē ex nr̄a perſona ppoſuerimus: debemus attēdere qd ad intētionē cōpetēter reſpondeti poſſit: ſic in reſpōſione ↄſtitutionē neceſſe eſt inueniri. Ois res q̄ h3 in ſe poſitā in dictiōe: ac diſceptatiōe aliquā ↄtrouerſiam. Recte in dictiōe aut diſceptatione: ſūt eñ multe cōtrouerſie nō in dictiōe: vt opificū. Uerū qd ait: q̄ h3 in ſe poſitā in dictiōe: ac diſceptatione aliquam controuerſiam dictio pōt eſſe demōſtratiua materia: diſceptatio vero deliberatiua: et iudicialis. Deīde dictio pōt eſſe narrationis: vt ipſe ait dicendo explananda ſunt oia. Diſceptatio vero q̄onis. Ibi eñ totius ↄtrouerſie pugna verſat. Ergo q̄cūq3 res poſita in dictiōe ac diſce

Quid oratori cōſiderare decet.
Queſtio.
Cauſa.
Dictio.
Diſceptatio.

piatione facit aliquã ɔtronerſiã qua agiꝛ apellari oportere atq; aduerſarij dicunt.
neceſſe eſt habeat q̃ſtioné.i.con
ſtitutionem:aut facti:aut nominis:aut generis:aut actionis:et primum rebus indicat queſtiões ſiue
conſtitutiones.Poſt his dabit nomina partim ex rebus ſumpta:partim ex commodo actionis.Itaq;
nunc modo rebus indicat conſtitutiones cum ait.In omni cõtrouerſia aut facti:aut nominis: aut ge
neris:aut actionis queſtione eſſe oportere.De his enim rebus fit quecunq; controuerſia neceſſe eſt.
Queſtio. Sed anteq̃ nomina det conſtitutionibus definit quid ſit conſtitutio vel vnde naſcatur.Queſtionez
Cauſa. inquit ex qua naſcitur cauſa:hanc conſtitutionem vocare debemus.Queſtionem porro eſſe diximus
vocem vtriuſq; partis:id eſt feciſti:non feci:aut recte feci.Cauſam vero illam an iuſte fecerit: hoc etiã
diximus quod Cicero.idem velit queſtionem eſſe quod cauſam et ꝙ ijs circa eandem ſignificantiam
communiter vtatur.Deniq; ſtatim demonſtrauit ſed his vti communiter.Eam igitur queſtionem ex
qua cauſa naſcitur:hic primam fecit queſtionem deinde vbi oſtendit quid ſit conſtitutio ait.Conſti-
tutio eſt prima conflictio cauſarum.Incipit conſtitutionibus nomina dare.Cum facti inquit contro
uerſia eſt.id debemus facta intelligere quod dicta.Ut enim vtrum aliquid factum ſit queritur.Ita et
vtrum aliquid dictum ſit poteſt queri.Quare huic conſtitutioni quoniam incerta et non apparentis
coniecturis vel ſuſpitionibus indagãtur recte coniecture nomen impoſuit alij hanc conſtitutionem
realem vocauerunt ꝙ in ea queratur vtrum res de qua agitur facta eſſe videatur. Alij ſtadiagõ greco
vocabulo quidem ꝙ in ea de incerto inueſtigando maximum certamen habeatur. Unde et ſtadium
Stadiagõ dicitur:ꝙ ibi exerceantur certamina Sed Cicero conſtitutioni huic ex modo actionis nomen impo-
Stadium ſuit.In hac autem conſtitutione modus actionis eſt hic ꝙ res coniecturis queritur.Ideo ergo conie
cturam vocauit.Cum autem nominis quia vis vocabulꝫ definienda verbis eſt·conſtitutio:definiti-
ua nominatur.Nominis inquit eſt controuerſia cum de facto conſtat:ſed queritur quo id factum no
mine appelletur : atq; ideo quoniã facti vocabulum pro neceſſitate ſuſcepti negocij nobis appoſita
definitione nudandum eſt conſtitutio definitiua nominatur.Huic quoq; conſtitutioni non ex re ſed
ex modo actionis nomen impoſuit.Res eſt enim huius conſtitutionis nominis ambiguitas. Mo-
dus actionis eſt nominis definitio.Recte ergo huic conſtitutioni non ex re ſed ex modo actionis no-
men impoſuit.Cum vero res qualis ſit ⁊c.Et ſupra oſtendimus cum de rhetorice diſputaremus ge-
nus in triplici ſignificatione conſiſtere.Eſſe genus ſanguine. Eſſe genus ſub quo ſimilia multa te-
neantur.Eſſe genus qualitatis id eſt quo vniuſcuiuſq; rei qualitas indicetur. Ergo inquit cum et
de facto et de nomine conuenit.Sed queritur quale ſit id quod in iudicio verſatur quoniam de gene
re negocij controuerſia eſt:conſtitutio generalis vocatur:id eſt qualitas. Uerum huic conſtitutioni
non ex modo actionis vt ſuperioribus duabus ⁊ poſt quarte:ſed ex re:id eſt negocio nomẽ impoſuit.
Hic enim res illa eſt:ꝙ de negocij genere vel qualitate queritur.Itaq; ex re huic conſtitutioni nomen
impoſuit vt generalis vocetur.i.qualitas. At inquit cauſa pendet ⁊ reliqua.Cum inquit talis fuerit
controuerſia vt in hoc ſit tota contentio.Cum apud alios nos accuſari debere dicimus:aut non nos:
ſed alios accuſari:aut non apud hos ſed illos:non hac lege:ſed illa:non hoc crimine:ſed illo:non hac
pena:ſed illa:quoniam in his omnibus de trãſlatione actionis cõtrouerſia eſt.Agitur enim vt actio
tranſlatiua nominetur.Conſtitutio tranſlatiua nominatur.Huic quoq; conſtitutioni ex modo actio-
nis nomen impoſuit.Agitur enim vt actio transferatur.Uerũ quod ait:non hoc crimine ſed illo:nõ-
ne ⁊ in fine cum queritur vt vtrum fur an ſacrilegus ſit:id queritur quoniam magis crimine accuſan-
dus ſit?Sed hoc intereſt ꝙ in fine crimina vtraq; iunguntur.Non enim cum ſacrilegum dico furem
nego:in tranſlatione vero vno accuſandus crimine ſiue illo:quod intẽdimus ſiue illo quod reus trãſ
ferre poſtulat actionem Harum aliqua in omne cauſe genus.Siue inquit in iudiciali ſiue in de-
monſtratione neceſſe eſt:aut coniecturalem:aut finitiuam:aut generalem:aut tranſlatiuam intende
re conſtitutionem.Ubi inquit harum nulla fuerit inuenta:ibi nulla eſt controuerſia.Quare nec cau-
ſa eſſe iudicanda eſt.Si enim conſtitutio nulla eſt:vnum latus recedat oportet:id enim conſtat quod
vtrinq; latere concurrente fulcitur:igitur ſi conſtitutio non erit:nec cauſa eſſe iudicanda eſt.Eſt enim
aſſiſtata controuerſia.Ac facti quidem controuerſiam in omnia tempora poteſt diſtribui. Nũc poſtq̃
conſtitutiones et rebus et etiam nominibus indicauit vt has manifeſtius cognoſcere poſſimus:hiſ-
dem ſtãtibus exempla ſupponit.Ac facti quidem controuerſia inquit in omnia tempora diuiditur.
Et ſupra diximus cum de facto ſit queſtio coniecturam vocari:ergo hic coniecture tria tempora aſſi-
gnat preteritum:preſens:⁊ futurum:quod quidem exemplis docet. Sed hoc ſcire debemus nullam
rem in iudicium.i.in iudiciale genus cadere poſſe niſi de preterito.Omnia enim argumenta non de
furtis que in certa ſunt:ſed de preterito colliguntur:itaq; coniectura q̃q̃ habeat tria tempora:tamẽ
principalis eſſe non poteſt:niſi de preterito.ſit.De preſenti vel de futuro incidere poſſunt poſt ſtatum
alium principalem.Ergo nec hanc coniecturam principalem eſſe credamus: bono ne animo ſint er-
ga populum romanũ fregellani.in hoc themate demonſtratio continetur. Nam deſcribendi nobis
fuit fregellani::qui ſemper videbãtur aduerſi.ita et quod ait ſi carthaginem reliquerimus inco-
lumẽ nunquid ſit incommodi ad tempu.perueniturum et hic deliberatiua poteſt eſſe. Deliberat ſe-
natus an carthagini parcat. Ergo nihil in iudicium niſi de preterito cadit. Nominis controuerſia
eſt cum de facto conuenit.Nunc de fine tractat cum nominis inquit eſt cõtrouerſia.i.conqueriꝛ quo-
id quod factum eſt noīe appelleꝛ.Uerum cũ de noīe ambigiꝛ ⁊ de re neceſſe eſt ambigatur.Nomẽ enim
rei eſt.Res vero nunq̃ ſine nomine eſt:quare cum de noīe dubitatio eſt:de re q̃ꝫ dubiteꝛ neceſſe eſt er
go diffinitiuus ſtatus hmõi eſt:cũ de facto conſtat et de re vel noīe controuerſia eſt.Inter factum et
rem hoc intereſt.Res eſt certam ſui formã ⁊ ſpẽm circa cognitionem retinens:ergo ſi ſpecies rei no-
ta eſt:nomen quoq; notum neceſſe eſt.Factum eſt confuſum quiddam ⁊ incertum hoc ſolo incertum
Res. ꝙ ſcitur quid factum eſt.In fine itaq; factum conſtat:ſed res non conſtat:⁊ qr rei nomen ſemper adiũ
Factum. ctum eſt.ideo de nomine controuerſia eſt.Quod inquit nomen breuiter nobis definiendum eſt: et cõ
tra atq; aduerſari⁹ dicat deſcribendum:⁊ dat exemplum.Ut ſi quis ſacrum ex priuato ſurripuerit:fur
an ſacrilegus ſit iudicandus Factum cõſtat.Nã ſacrũ ex priuato conſtat eſſe ſublatum.De nomine
incertum eſt:vtrũ ille fur an ſacrileg⁹ iudicetur.Quare diffinitionib⁹ noſtris nomen illi aliud q̃ adu

uerſarij volunt impo nere debemus. Definienda res erit verbis ⁊ breuiter deſcribenda ad vnum qui dem virūq; tendit: ſed qꝛ multimode ſunt definitiones: iudicamus interim quid ſit inter definitionẽ ⁊ deſcriptionẽ. Definitio talis eſt. Homo eſt animal rationale bipes riſus capax. Deſcriptio hō talis. Homo eſt qui rectum verticem rotundo capitis attollit cuius ſunt ſub collo humeri brachiaq; demiſſa ⁊ cetera in hunc modū: ſed vt ipſe ait: breui deſcribenda. Ergo quoniā de fine tractauim⁹: nūc quoq; quid tractatur de qualitate videamus.

Definitio. Deſcriptio.

Mod⁹ querendi in cōtrouerſia generis. Gñia quatuor ptes ab hermagora date taxāt.

De cōtrouerſia gñis in Hermagorā. Li.vj.

Generis eſt controuerſia: cum et quid factum ſit/conuenit: et quo id factū nomine appellari oporteat/conſtat: et tamen quātū cuiuſmodi/⁊ oīno q̄le ſit querit̄: hoc mō. Iuſtū an iniuſtū: vtile aut inutile/⁊ oīa in quib⁹ quale ſit qđ factū eſt q̄rit̄ ſine vlla noīs cōtrouerſia. Huic Hermagoras generi partes quatuor ſuppoſuit: deliberatiuā: demonſtratiuā: iudicialē: negocialē. Qđ ei⁹ vt nos putam⁹ nō mediocre pctm̄ rep̄hēdēdū videt̄: verū breui/⁊ ne ſi aut taciti p̄terierim⁹ ſine cā nō ſecuti eū putemur: aut ſi diuti⁹ ī hoc ꝯſtiterim⁹/ morā† atq; īpedimētū reliq̄s p̄cept̄ ītuliſſe videamur.

† Mora tēporꝫ dilatio Plau. Cui mora ſemp obfuit: diligētia pfuit.

Generis eſt cōtrouerſia. Cū et quid factum conuenit tali coniecturam. Deinde cum ait: ⁊ quo id factū nomine appellari oporteat conſtat: tulit finem. Ergo ſupereſt vt quale vel quantum ſit id quod factū eſt videamus. Et dat exemplum. Utrum iuſtum an iniuſtum ſit: vtrum vtile an inutile ſit. Quod cum queritur nō nomē rei: ſed rei qualitas queritur: ⁊ iō qualitas appoſita eſt: incipit Hermagoram reprehendere: qui demonſtrationem ⁊ deliberationeꝫ ſub qualitate conſtitueret. Huic generi Hermagoras partes quatuor ſuppoſuit. Reprehendit vt diximus Hermagorā ꝙ demonſtrationem ⁊ deliberationem ſub qualitate poſuerit: cum ipſa qualitas. i. conſtitutio ſub deliberatiua ⁊ demonſtratiua ſit: de qua re in conſequentibus ſatius diſputabitur. Quod eius vt nos putamus non mediocre peccatum reprehendendum videt̄. Ait graue Hermagore pctm̄ ſe debere reprehendere ⁊ id breuiter. Ne ſi inquit taceamus qđ primū eſt Hermagore artes approbare videamur: ⁊ quare eiuſdem artes nō ſumus ſecuti cauſas dare nequeamus: deinde inquit ne ſi latiſſime Hermagore peccatuꝫ perſequi voluerimus (quod quidem eſt tertium) inquit noſtris preceptis morā videamus afferre. Sed quod medium eſt de peccato Hermagore breuiter diſputabimus.

Non eſſe quatuor partes generis. Li.vij.

Si deliberatio/⁊ demōſtratio gña ſunt cāꝛum/nō poſſunt recte partes alicui⁹ cauſe putari. Eadē eñi res alij gen⁹ eſſe /alij pars pōt: eidem genus/pars eſſe non poteſt. Deliberatio autem/et demōſtratio genera ſunt cauſaꝝ.

Si deliberatio ⁊ demōſtratio. Queſtio hec eſt ꝙ nō recte Hermagoras deliberationē: ⁊ demonſtrationē ſub q̄litare poſuerit. Ci. ergo ait nō recte deliberationē et demōſtrationē ſub qualitate poſitas: qꝛ gña cāꝛum ſunt: ꝙ ſi gña eſſe hermagoras fuerit ꝯfeſſus ſine dubio nō hec debuit ſub qualitate ponere. Sin negauerit: docebit Ci. gña eē cauſaꝝ. Igitur male hermagoras demōſtrationē et deliberationem ſub qualitate collocauit. Ac primo ꝑ cōditionalē queſtionē. i. hypotheticā ingreditur ꝓpoſitionē. Ubicūq; eñi ſi eſt ſub quadā cōditione ꝓpoſitio eſt: ſi indi hoc eſt: illud nō eſt: hoc autē eſt. igitur illud non eſt: ita ⁊ hic. Si deliberatio indi ⁊ demōſtratio gña ſunt cauſarū nō poſſunt recte partes alicuius gñis cauſe putari. Gña autē cauſarum ſunt: igit̄ gñis cauſe partes eſſe non pñt. Et docet gña eſſe cauſarum. primū igitur ponam⁹ genus cauſe ſcđm partes gñis cauſe. i. cōiecturā finē qualitatē trāſlationē. Tertiū ſit illud: qđ qualitati ſubijcit̄: vbi hermagoras deliberationem: ⁊ demōſtrationē cōſtituit: ergo Ci. primū dicit deliberationē ⁊ demōſtrationē: qꝛ prīa ſunt: ſcđa eſſe nō pñt. Quod ſi ſcđa nō ſunt multo min⁹ tertia eſſe poſſe: quod hermagoras cōſtituiſſe cōſpicit̄. Itaq; meminiſſe debem⁹ Ci. de duob⁹ tractare. i. de primo ⁊ ſcđo. ſ. de gñe cauſe ⁊ partib⁹ gñis: ſi inquit deliberatio ⁊ demonſtratio gña ſunt eāꝛū nō recte partes gñis cauſe pñt putari. i. conſtitutiones. Qđ cū docet conſtitutiones eſſe nō poſſe: multomagis vident̄ partes cōſtitutionis eſſe non poſſe. Eadē eñi res alij gen⁹ eſſe alij pars pōt eidē gen⁹ eſſe: ⁊ pars nō pōt. Ariſtoteles ait res oēs q̄ in dictis ⁊ factis: ⁊ in omni mūdo aguntur decē eſſe: quarū rerū nomina ponem⁹. Prima ſubſtantia eſt: deinde quantitas: qualitas ad aliquid: vbi: qñ ſitus: habere: facere: pati. Greco aūt vocabulo ſic vocantur

Hypotheſica.

Harū prima vt diximus ſubſtantia vocat̄: relique nouem in ſubſtantia ſunt que accidentes vocant̄: vt puta membrana ſubſtātia eſt: accidūt aūt ei crocū: ſcriptura ⁊c. Cū interea ⁊ ſubſtantia res ſit ⁊ ea q̄ accidunt res ſint. Nūc ad id quo ꝓ agit̄ reuertamur. Eadē eñi res alij gen⁹ eſſe: alij pars pōt: hic rem ſubſtantiā illā ponam⁹ q̄ dū ſola eſt patet oībus accidētib⁹. Sed cū ab vno accidēte fuerit occupata: iā in ſe accidēs aliō nō admittet. Ut puta lana alba res eſt: ſed ſubſtātia. Hec res pꝫ multis accidētib⁹: pōt eñi lana illa: aut roſea fieri: aut venetea: aut nigra. Sed ſi colorem vnū in ſe ſuſceperit tamen ſe colorē alium nō admittit. Similiter ⁊ homo ſubſtātia eſt: pōt aūt id qđ hō eſt nūc ſeruus eſſe nūc dñs. Sed poſtq̄ dixeris dominū in eo ꝙ dñs eſt: eſſe ⁊ ſeruus nō pōt. Aut cū dixero ſeruū ī eo.

ꝙ ſeruus eſt:⁊ dñs eſſe non põt. Ita ergo ⁊ hic deliberatio ⁊ demonſtratio res eſt:ſed illa ſub ſe inſita q̃ Ꝗdiu ſola eſt p₃ accidẽtibus.i.gñi cauſe:⁊ cauſe partib⁹. Ita Ꝗdiu in incerto ſunt gen⁹ aliq:alij ptes eſſe poſſunt. Cum vero gñis nomẽ acceperint in eo ꝙ genus ſunt ⁊ partes eſſe nõ poſſunt: hoc eſt qꝺ ait. Eidem genus.i.ſimul ac iudiciale eſſe ⁊ pars nõ põt multomin⁹ partis gñis partes putabuntur. Deliberatio aũt ⁊ demonſtratio gña ſunt cauſarũ:id qꝺ primo dubie ꝓpoſuit aſſumpſit ſine dubitatione. Neq₃ eñ dicit ſi deliberatio:ſed deliberatio aũt ⁊ demõſtratio gña ſunt cãrũ ⁊ id triplici argumentatione conuincit.ſ.demonſtrationem ⁊ deliberationem genera eſſe cauſarum. Nam aut nullũ ⁊c. genus cauſe eſt. Nam aut nullũ inquit cauſe genus eſt:aut iudiciale ſolũ aut ⁊ iudiciale ⁊ demonſtratiuum ⁊ deliberatiuũ.i.aut nullũ cauſe:gen⁹:aut vnũ aut tria. Duo eñ ꝓpterea non dixit:qm̃ deliberatio ⁊ demonſtratio Ꝗꝗ inter ſe diuerſa ſunt:ſimul tñ aut in gñibus cauſe ponunt:et ſiunt tria gña cauſe:aut ſimul tollunt ⁊ remanet vnũ.i.iudiciale:ſolum ergo tollit duo.i.nec vnũ eſſe nec nullũ vt id quod reliquũ eſt approbetur. Nullũ inquit cauſe genus eſſe non põt dicere:nam q̃ artes ſcribit: multaſq₃ dicit eſſe cauſas nullam non põt dicere. Tulit rem vnã:deinde vnũ iudiciale ſolũ eſſe nõ poteſt dicere. Propterea ꝙ ⁊ deliberatio ⁊ demonſtratio gña ſunt cauſarum. Nã ⁊ inter ſe diuerſa ſunt ⁊ ab iudiciali multum ſeparata. Id porro ꝙ diuerſum eſt tunc oĩno diuerſum eſt:ſi inter ſe ⁊ rebus:⁊ exitu diſtet. Atq₃ vt rationes ex ſimilib⁹ colligam⁹.res eſt lectio exitus intellectus:ergo hec tria gña cauſarum re inter ſe diſtant. Aliud eñ agitur in demõſtratione:aliud in deliberatione:aliud in iudiciali. Rerum quoq₃ exitus diſpar eſt. Nã demõſtrationis finis eſt honeſtas. Deliberationis vtilitas. Iudicialis equitas. Quod ſi hec tria inter ſe ⁊ re ⁊ exitu diſtãt:profecto tria gña cauſarum cõſtitui debebũt. Non ergo recte deliberationem ⁊ demonſtrationẽ qualitatis partes eſſe dixit. In his autem que huc uſq₃ diſputauimus:videamus quinq₃ partium ſyllogiſmũ:ac primum queſtionem de qua agitur cõſtituamus. Hec autem eſt queſtio:ꝙ non recte hermagoras deliberationem ⁊ demonſtrationem ſub qualitate poſuerit:ſed deliberatio:⁊ demonſtratio genera ſunt cauſarum:non poſſunt recte ptes alicuius generis cauſe putari. Hoc primum eſt. Eadem eñ res aliꝗ genus eſſe aliꝗ pars põt:idem genus eſſe:⁊ pars non põt. Hoc ſecundũ eſt. Deliberatio autem ⁊ demonſtratio genera ſunt cauſarum. Hoc tertium eſt. Nam aut nullum cauſe genus eſt:aut iudiciale ſolũ:aut ⁊ iudiciale ⁊ deliberatiuum:⁊ demonſtratiuũ:hoc quartũ eſt:relinquit ergo vt oĩa tria genera ſint cauſarum. Hec concluſio eſt. Videamus ergo illũ quẽ ꝓmiſimus ſyllogiſmũ quinq₃ partiũ. Si deliberatio ⁊ demõſtratio gña ſunt cauſarum. Deinde approbat aſſumptionem vt ſupra diximus triplici argumentatione. Nã vt nullũ cauſe genus eſt aut iudiciale ſolum:aut ⁊ iudiciale ⁊ deliberatiuũ ⁊ demõſtratiuũ. Poſtremo tres adhibet cõcluſiones. Vbicumq₃ eñ ergo vel igitur eſt concluſio ſit neceſſe eſt. Prima igitur cõcluſio approbationis. De aſſumptione eſt. Quid enim erit in aſſumptionis approbatione.

¶ Nam aut nullum cauſe genus eſt:aut iudiciale ſolum:aut ⁊ iudiciale/et demonſtratiuum/⁊ deliberatiuum. Nullum dicere cauſe eſſe genus: cum cauſas eſſe multas dicat:⁊ in eis precepta det:amentia eſt. Unum iudiciale autem ſolum eſſe qui poteſt:cũ deliberatio/⁊ demonſtratio/neq₃ ipſe inter ſe ſimiles ſint:⁊ a iudiciali quoq₃ genere plurimum† diſſideãt:⁊ſuum queq₃ finem habeat quo referri debeãt. Relinquitur ergo / vt omnia tria genera cauſarum ſint. Deliberatio igitur/⁊ demonſtratio nõ poſſunt recte partes alicui⁹ generis cauſe putari. Male igitur eas generalis conſtitutionis partes eſſe dixit. Quod ſi generis cauſe partes non poſſunt recte putari:multomin⁹ recte partis cauſe ptes putabũtur. Pars aũt cauſe cõſtitutio eſt oĩs. Nõ eñ cã ad cõſtitutionẽ/ſed cõſtitutio ad cãm accõmodatur:ſed demõſtratio/⁊ deliberatio generis cauſe nõ poſſũt recte putari/ꝙ ipſa ſint genera. Multo igitur minus recte partis eius(quã hic dicit) partes putabunt.

¶ Nam aut nullũ cauſe genus eſt:aut iudiciale ſolum:aut ⁊ iudiciale:⁊ deliberatiuum:⁊ demõſtratiuum. Cõcludit ergo hec tria genera eſſe cauſarum. Relinquit ergo inquit vt omnia tria genera ſint cauſarum. Secunda concluſio propoſitionis eſt ſine argumẽtationis eius. Quid eñ argumẽtatur in propoſitione. Si deliberatio ⁊ demõſtratio gña ſunt cauſarum:non poſſunt recte partes alicui⁹ generis cauſe putari:concludit hoc ipm̃. Deliberatio igit̃ et demonſtratio nõ poſſunt recte partes alicui⁹generis cauſe putari. Tertia autem cõcluſio queſtionis eſt. Que eñ queſtio eſt ꝙ hermagoras deliberationem et demonſtrationem nõ recte ſub qualitate conſtituit. Cõcludit itaq₃ q̃ſtionem Male igitur eas generalis cõſtitutionis partes eſſe dixit. Uerum cum in primo ſyllogiſmo de duab⁹ reb⁹ tractauerit:de primo ⁊ ſecundo.i.de genere ⁊ partibus generis. Cur hic in tertia cõcluſione partis partium mentionem fecit? Quod ſcilꝫ tertium eſt Hoc primũ ſic excuſat:ꝙ hec concluſio preter ſyllogiſmũ ſit:eſt eñ queſtionis q̃ extra ſyllogiſmũ:ſed ex ea ſyllogiſm⁹. Deinde qꝺ ꝑ hãc extremã ꝯcluſionẽ ſenſim deſcẽdit ad aliũ ſyllogiſmum:vbi hec tractat deliberationẽ ⁊ demõſtrationem. Cum partes generis eſſe nõ poſſunt multo magis partium ptes eſſe non poſſunt. Sed prius Ꝗ de eodẽ ſyllogiſmo tractemus ea que in eo obſcura ſunt explicemus:ꝙ ſi generis cauſe partes non poſſunt recte putari. Diſputaſti quidem ſupra o Cicero deliberationem ⁊ demonſtrationem: quia genera ſint:partes generis eſſe nõ

Predicamẽta.

† Diſſides alien⁹ ſum. Ci Lel. Cũ tu tribunus plebis capitali odio a Q. põpeio diſſideret. q̃ tũ conſul erat. Transfert ẽt ad inãiata:et pro diſcordo ſeu nõ cõuenio ponit. Pli. Adamas diſſidet cum magnete lapide intãtũ vt iuxta poſit⁹ ferrum non patiatur extrahi.

poſſe:non tamen oſtendiſti vtrum conſtitutio pars generis ſit:an ipſum genus. Incertum eſt enim vtrum deliberatio ſub qualitate ſit:an qualitas ſub deliberatione. Doceas itaqꝫ oportet vtrũ pars an genus ſit conſtitutio. Hec ergo incidens queſtio eſt:vtrum conſtitutio pars:an genus ſit. Iam ſupra oſtendit deliberationẽ ⁊ demonſtrationẽ genera eſſe cauſarum:qꝛ ⁊ inter ſe diſtent:⁊ ab iudiciali plurimũ diſſideant:⁊ ſuum quemqꝫ finem habeant quo referri debeant. Nunc ei docendũ eſt:vtrum conſtitutiones cauſarũ partes ſint:⁊ ſic argumẽtatur propoſito themate quid primũ inuenias genus an cõſtitutionem. Vtiqꝫ primũ neceſſe eſt agnoſcas:vtrum deliberatiua:an demõſtratiua cõtrouerſia ſit. Tunc deinde que ſit cõſtitutio. Ergo pars cauſe eſt cõſtitutio omnis. Non enim cauſa ad conſtitutionem:ſed conſtitutio ad cauſam accõmodatur. Prius enim cauſa cognoſcatur neceſſe eſt:deinde conſtitutio. Plus autem cauſam eſſe ꝙ conſtitutionem:ſic etiam poſſumus cognoſcere qꝛ in ſingulis cauſe generibus ꝯſtitutiones variãtur. Cauſa autem omniũ cõſtitutionũ capax eſt. Verũ cum cauſe ⁊ cõſtitutio iuncta ſibi eſſe videant:o portet tamen vnũ alteri prius ſit. Omne enim quod loqmur:ſiue quod mẽte cõcipimus:aut ſimplex eſt:aut coniunctũ. Simplex eſt qđ ad aliud nõ attendit:vt tabularum ⁊ reliqua hmõi. Coniũctũ vero:vt de duobus vnũ prius habeat quatuor modis fit:aut tẽpore:aut loco:aut ordine:aut cauſa. Etas cum in hõie ſit:tempore in ordinẽ ſecernit:ſi dicas iuuẽtas vtiqꝫ cõſyderatione tẽporis iuuentas ante ſenectutẽ eſt. Deinde loco:iuncta domus ſecernunt. Cum enim dicis atriũ:ideo primũ intelligis:quia cõſyderas interiorẽ locũ eſſe:vbi triclinium. Ordine vero ſic:quũ in eodẽ loco multi ſedeamus pro ordine ſedentiũ nobis ante feramus. Cauſa aũt ſic de his que iũcta ſunt vnũ prius efficitur:vtputa pater filius iuncta ſibi ſunt. Neqꝫ enim ante pater:ꝙ filius naſcatur aut ante filius ꝙ illi ſit pater. Sed quia filio ad naſcẽdum pater cauſa eſt:idcirco ex cauſa pater filio prefertur. Ita hic in themate cauſa ⁊ cõſtitutio coniũcta ſunt:ſed vt prior cauſa ſit cauſa efficit. Vꝫ cõſtitutio enim naſcat cauſa precedit. Quod ipſe ait:non enim cauſa ad cõſtitutionẽ:ſed conſtitutio ad cauſam accõmodatur. Hic quoqꝫ aduertamꝰ ſyllogiſmũ quadripertitũ. Prima eſt enim ꝓpoſitio cum adiũcto:qꝛ ſi generis cauſe partes nõ poſſunt recte putari:multominꝰ recte partis cauſe partes putabuntur. Huic ꝓpoſitioni approbatio nõ fuit ſubijcienda. Manifeſtũ eſt enim ſi partes cauſe non ſint multominus partis cauſe partes putari. Ergo incidit queſtio:vtrum cõſtitutio pars ſit:⁊ vt ſupra docuimus probat partes. Sed hec incidẽs queſtio nõ pertinet ad ſyllogiſmũ. Verũ quia neceſſaria fuit interiecta eſt. Deinde aſſumit illud quod propoſuerat. Sed deliberatio ⁊ demonſtratio generis cauſe partes nõ poſſunt recte putari:⁊ approbat aſſumptionẽ qꝛ ipſa ſunt genera indi. Poſtremo includit ꝓpoſitionis ſecundã partẽ. Quid eſt enim in ſecũda parte ꝓpoſitionis. Multominꝰ recte partis cauſe partes putabũtur. Cõcludit hoc ipſum. Multo igitur minus recte partis eius quod hic dicit partes putabunt. Prime enim parti ꝓpoſitionis per incidentẽ queſtionẽ ſatiſfecit. Quid eſt enim in prima parte propoſitionis. Qđ ſi generis cauſe partes nõ poſſunt recte putari. Itaqꝫ oſtendit generis cauſe partem conſtitutionẽ. Quadripertitus ergo eſt ſyllogiſmus. Eſt enim propoſitio:aſſumptio:approbatio:aſſumptionis concluſio. Queſtio vero incidens ad ſyllogiſmũ minime pertinet.

D Einde ſi conſtitutio ⁊ ipſa/⁊ pars conſtitutionis eius quelibet intentionis depulſio eſt:que intentionis depulſio non eſt/ea nec cõſtitutio/nec pars conſtitutionis eſt. At ſi que intentionis depulſio nõ eſt:ea nec ꝯſtitutio/nec pars cõſtitutionis eſt:demõſtratio/⁊ deliberatio:neqꝫ conſtitutio nec pars conſtitutionis eſt. Si igitur conſtitutio ⁊ ipſa/et pars eius quelibet intentionis depulſio eſt:deliberatio/⁊ demõſtratio/neqꝫ cõſtitutio/neqꝫ pars cõſtitutionis eſt. Placet aũt ipſi intentionis eſſe depulſionẽ. Placeat igitur oportet nõ eſſe conſtitutionem/nec partem conſtitutionis.

¶ Deinde ſi ꝯſtitutio ⁊ ipſa pars cõſtitutionis eius quelibet intẽtionis depulſio eſt:que intentionis depulſio non eſt:ea nec conſtitutio:nec pars conſtitutionis eſt. Omnis pars tũc plene pars eſt ſi generis ⁊ nomen ⁊ diffinitionem recipiat:vtputa animal genus eſt:iam ex animali homo equꝰ:auis. Deinde ex aui coruꝰ:cornix:aquila. Itaqꝫ hec omnia generis ſui ⁊ nomen ⁊ definitionem recipere debebunt. Generis vero nomen quod eſt alal. Ergo ⁊ homo:⁊ equꝰ:⁊ auis:⁊ coruus:⁊ cornix:⁊ aquila alaia dicuntur. Deinde generis diffinitio q̃ eſt.i. alalis. Alal eſt corpꝰ alatũ:itaqꝫ ⁊ hõ:⁊ equus:⁊ auis:⁊ coruus:et cornix:⁊ aqla alal alatum eſt. Verum definitio a genere tranſit in ſpecies. Specierũ vero definitio in genus trãſire non põt. Nemo enim cũ hoiem definio:homo eſt corpus alatum:bipes. Iam cum dico bipes ad generis definitionẽ non pertinet. Eſt enim alal ⁊ quadrupes. Itaqꝫ nunc accepta ſimilitudine ad argumẽtationẽ. Cice. redeamꝰ:⁊ primo qõnem que in cõtẽtione verſat attẽdamꝰ. Illa aũt vt ſupra diximꝰ qđ:nam qđ deliberatio ⁊ demõſtratio nõ recte ſub qualitate ſint poſite. Supra id iam duabus argumẽtationibꝰ vicit. Quarũ prima illa fuit deliberationẽ:⁊ demõſtrationẽ ſi genera ſint cauſe partes generis eſſe nõ poſſe. Ea probauit genera eſſe cauſarum. Scđa vero argumẽtatio talis fuit quidẽ ſi generis partes eſſe nõ poſſunt multomagis partes partiũ eſſe nõ poſſe. Nunc tertiã affert argumentationẽ. Si inquit cõſtitutio ⁊ ipſa ⁊ eius quelibet pars intẽtionis depulſio eſt que intẽtionis depulſio nõ eſt:ea nec cõſtitutio nec pars cõſtitutionis eſt:vt ſupra diximus. Ois pars generis ſui et nomen ⁊ definitionẽ debet recipere. Hic aũt cõſtitutio genus eſt. Sub ꝯſtõne:quatuor cõſtitutiones. Sub qualitate demonſtratio:deliberatio:iuridicialis:negotialis. Itaqꝫ videamꝰ an deliberatio:⁊ demõſtratio gñis nomẽ ⁊ definitionẽ recipiãt. Generis nomẽ eſt ꝯſtitutio qđ nomẽ tollit Cice. demõſtrationi:⁊ deliberationi:ſed ne dicat hermagoras ꝯſtõnes dici poſſe oſtẽdit definitionẽ gñis cadere nõ

Simplex.
Coniũctũ.
Cõſtitutio.

poſſe in deliberationē ꝛ demonſtrationē. Qđ ſi definitio non cadit: nomen quoq; cadere nō debebit. Cōſtitutionē aūt ſic definimus. Cōſtitutio eſt intētionis depulſio. Quam ſcʒ definitionē in deliberatione: vel demōſtratione videmus eſſe nō poſſe: ꝙ ſi deliberatio ꝛ demōſtratio: neq; nomen ꝯſtitutiōis: neq; definitionem recipiunt: nec ꝯſtōnes ſunt. nec partes ꝯſtōnis. Ipſi aūt placet ꝯſtōnem intētionis depulſionē eſſe ꝛ ꝯcedit eī alias definitiones. Rurſus inquit finē per ſeipſum cōſyderem⁹: nihil aliud ꝙ̄ finē incipiem⁹: nec in eo qđ finis eſt poſſum⁹ tranſlationē intelligere: ita ergo ꝯſtōnes ſingule habent propriū ſuū in quo poſſit genere cōmixtionē ꝯſtitutionis alterius nō admittūt. Si ergo ꝯſtōnes ſingule per ſemetipſas cōſyderate habēt propriū ſuū: cōmixtionē alteri⁹ nō admittūt. Siue inquit cōſtitutionē primā cauſe accuſatoris cōfirmationē dicat: ſiue defenſoris primā deprecationē neceſſe eſt deliberationē ꝛ demōſtrationē neq; ꝯſtōnem eſſe: nec partem ꝯſtōnis. Hoc loco animaduertere debemus genus ſyllogiſmi: quod obſcuritate ſui ꝛ artificio colligatū ſyllogiſmis fere omnibus antecellit. Sic itaq; colligitur ſyllogiſmus a primo ad ſecundū: a ſecūdo ad tertiū: a primo ad tertium. Primum enim ꝛ tertiū ſimile eſſe mediū facit qđ vtrinq; coniūgitur. Sed vt melius poſſit artificium Ciceronis intelligi: primo quelibet ſimilitudo facienda eſt: ponamus itaq; hec tria vnum: ſi Uictorinus docet intelligis: aliud ſic ſpem habere: tertium ſic: atq; faciamus ſyllogiſmū a primo ad ſecundū. Si Uictorinus docet intelligis. Nunc a ſecūdo ad tertium. ſi intelligis ſpem habes. Deinde a primo ad tertiū: ergo ſi Uictorinus docet ſpem habes. Primū enim ꝛ tertium qđ poteſt veriſimile nō videri medio illi quadā approbatione coniūgitur. Hoc ergo ꝛ in Cicerone videamus. Primū hoc eſt ſi cōſtitutio ꝛ ipſa et pars eius quelibet intētionis depulſio eſt. Scđm illud eſt. Que intētionis depulſio non eſt: ea nec cōſtitutio: nec pars ꝯſtōnis eſt. Tertiū hoc ſit: deliberatio ꝛ demōſtratio neq; cōſtitutio nec pars conſtitutionis eſt. Nunc videam⁹ ſyllogiſmū a primo ad ſecundū. Si cōſtitutio inquit ꝛ ipſa ꝛ pars eius quelibet intētionis depulſio eſt: que intētionis depulſio nō eſt: ea nec cōſtitutio: nec pars ꝯſtōnis eſt. Deinde a ſecūdo ad tertiū. At ſi que intētionis depulſio no eſt: ea nec cōſtitutio nec pars ꝯſtōnis eſt. Deliberatio ꝛ demōſtratio: neq; cōſtitutio nec pars ꝯſtōnis eſt. Nunc a primo ad tertium. Si igitur conſtitutio ꝛ ipſa ꝛ pars eius quelibet intētionis depulſio eſt: deliberatio ꝛ demonſtratio: neq; conſtitutio: neq; pars conſtitutionis eſt. Ergo a primo ad tertium concluſio eſt ſyllogiſmi. Deniq; Cice. Si igitur inquit conſtitutio. Ubicūq; enim ergo: vel igitur ponitur concluſio eſt argumenti.

¶ Quod deliberatio: et demonſtratio non recte ſub qualitate ponuntur.

¶ Atq; hoc eodē vrgebit: ſiue conſtitutionē primā cauſe accuſatoris cōfirmationem dixerit: ſiue defenſionis primā deprecationē. Nā cū eadē oīa incōmoda ſequētur. Deinde coniecturalis cauſa nō poteſt ſimul ex eadē parte/ eodē in genere/ ꝛ ꝯiecturalis eſſe ꝛ definitiua. Rurſus nec diffinitiua cauſa pōt ſimul/ ex eadē parte eodē in genere diffinitiua eſſe/ ꝛ trāſlatiua. Et omnino nulla cōſtitutio/ nec pars ꝯſtōnis poteſt ſimul ꝛ ſuā habere/ ꝛ alteri⁹ in ſe vim ꝯtinere. Ideoq; vnaqueq; ex ſe/ ꝛ ex ſua natura ſimpliciter cōſyderat: altera aſſumpta/ numer⁹ ꝯſtōnū duplicat: nō vis ꝯſtōnis augetur. At deliberatiua cauſa ſimul ex eadem parte: eodem in genere/ ꝛ ꝯiecturalē/ ꝛ generalem/ definitiuā/ ꝛ tranſlatiuam ſolet habere cōſtitutionē: eſſe vnam aliqñ/ ꝛ plures nōnunꝙ̄. Ergo ipſa nec cōſtitutio eſt: nec pars conſtitutionis. Idem in demōſtratione ſolet vſuuenire. Genera ergo (vt ante diximus) hec cauſarum putanda ſunt: neq; partes alicuius conſtitutionis.

— Hermagoras nō recte deliberationē ꝛ demōſtrationem partes conſtitutionis eſſe voluit.

¶ Deinde ꝯiecturalis cauſa non poteſt ſimul. Aliud incipit argumentum id eſt quartum ſyllogiſmum quo oſtendit non recte ſub qualitate deliberationem et demonſtrationē poſitas. Quem ſyllogiſmū priuſq̄ oſtēdamus: ea que in re ſunt ante videamus. Deinde inquit ꝯiecturalis cauſa ſi inde coniecturā per id quod oſtēdamus nihil aliud inueniemus ꝙ̄ coniecturam ſolam: nec in eo ꝙ coniectura eſt poſſumus intelligere. Rurſus inquit ſi finem per ſeipſum conſyderemus. Nihil aliud ꝙ̄ finem inciperemus: in eo qđ finis eſt poſſumus tranſlationē intelligere. Si ergo ꝯſtōnes ſingule per ſemetipſas conſyderate habēt proprium ſuum in quo poſſit genere commixtionem ꝯſtōnes alterius non admittunt: male igitur Hermagoras deliberationē ꝛ demonſtrationē partes cōſtitutionis: id eſt qualitatis eſſe voluiſti: cum deliberatio: ſiue demonſtratio per ſe conſyderate non ſolent intelligi: ſed omnes in ſe cōſtitutiones cōtinere poſſint. Simul ex eadem parte ex eodem genere: ꝛ ſupra legimus. Pars autem cauſe eſt cōſtitutio omnis. Genus autem eſt conſtitutionis id quod valet: qđ ſe explet: id deniq; quo vnaqueq; conſtitutio ab alijs conſtitutionib⁹ ſegregatur. Pars autem communis poteſt eſſe cum multis. Et omnino nulla cōſtitutio.

Nec pars conſtitutionis ꝛc. Quoniam de deliberatione ꝛ demonſtratione queſtio eſt: que deliberatio ꝛ demonſtratio partes conſtitutionis ab Hermagora ponūtur recte cum de ſolis cōſtitutionibus loqueretur: partes etiam tetigit: ꝛ omnino inquit: nulla cōſtitutio: nec pars cōſtitutionis poteſt ſimul ꝛ ſuam habere ꝛ alterius in ſe vim continere. Altera aſſumpta numerus cōſtitutionis duplicatur nō vis conſtitutionis augetur. Sapienter dixit. Multe enim cōſtitutiones in cauſa eſſe poſſunt. Sed ſi plures ſint: ad numerum conſtitutionū non ad augendam vim alterius conſtitutionis accedunt. At

deliberatiua cauſa ſit ex eadem parte eodem in genere ⁊ coniecturalem:⁊ generalem:et definitiuam et tranſlatiuam ſolet habere cõſtitutionē:⁊ vnã aliqñ ⁊ plures nõnũq̃. Cũ inquit cõſtet vnãquãq̃ cõſtitutionẽ alterã in ſe admittere deliberatiua ex eadem parte eodem in genere oẽs ſolet recipere conſtitutiones. Ergo ipſa nec cõſtitutio:nec pars conſtitutionis eſt ſimul ex eadem parte:deliberatio eſt pars cauſe eſt. Uideamus nunc quadripertitum ſyllogiſmũ:proponit ſic. Primo ſpecialiter:deinde generaliter. Specialiter ſic deinde coniecturalis cauſa nõ poteſt ſimul ex eadem parte eodem in genere ⁊ definitiua eſſe ⁊ trãſlatiua ⁊ hic ſpecialiter define ꝓpoſuit:nunc ꝓponit generalr de omnibus cõſtitutionibus ⁊ earum ꝑtibus ⁊ olno inquit nulla cõſtitutio nec pars cõſtitutionis poteſt ⁊ ſuã habere:⁊ alterius in ſe vi3 cõtinere. Utraſq̃ ꝓpoſuit. Deinde approbat ꝓpoſitionẽ:iõ inquit qõ vna q̃q̃ ex ſe ⁊ ex ſua natura ſimplr cõſideraꝭ:altera ſumpta numerus cõſtitutionũ duplicaꝭ nõ vis conſtitutionis augetur. Poſt approbationem ꝓpoſitionis aſſumit qõ ſibi neceſſariũ eſt. At deliberatiua in quit cauſa ſimul ex eadẽ parte eodẽ in gñe ⁊ cõiecturalẽ ⁊ gñalẽ ⁊ definitiuã ⁊ trãſlatiuã cõtinet cõſtitutionem ⁊ vnã aliqñ:⁊ plures nõnũq̃. Qõ qm̃ manifeſtũ eſt ⁊ apertũ olbus nõ fuit neceſſe approbare aſſumptionẽ·ſequiꝭ ergo concluſio q̃ duplex eſt. Prima ad id qõ aſſumptũ eſt. At deliberatiua cũ ſimul ex eadẽ parte eodẽ in gñe eſt. Ergo ipſa nõ cõſtitutio nec pars conſtitutionis eſt. Scõa ad vtrũq̃ quo de agitur. Pariter eñ de deliberatione ⁊ demonſtratione tractatur. Genera inquit igitur vt ante diximus hec cauſarum putanda ſunt:nõ partes alicuius cõſtitutionis. Ergo ipſa neq̃ conſtitutio eſt neq̃ pars conſtitutionis. Idem in demonſtratione ſolet vſuuenire.

Cõſtitutio. gñalis diuiditur. Juridicial. negocialis.

De conſtitutione generali. Ti.viij.

HEc igitur cõſtitutio quã gñalẽ nominamus; partes nobis videtur duas habere:iuridicialẽ/⁊ negocialẽ. Juridicialis eſt:in qua equi/⁊ recti natura/aut ꝑmij:aut pene ratio queritur. Negocialis eſt:in qua quid iuris ex ciuili more/⁊equitate ſit conſyderatur. Cui diligẽtie ꝑeſſe apud nos iuriſcõſulti exiſtimanꝭ. Ac iudicialis quidẽ ipſa in duas diſtribuitur partes:abſolutã ⁊ aſſũptiuã. Abſoluta eſt q̃ ipa in ſe cõtinet iuris/⁊ iiurie qõnẽ. Aſſũptiua.ẽ/q̃ ipſa ex ſe nihil firmi dat ad recuſationẽ:foris aũt aliqd defenſionis aſſumit. Ei⁹ ꝑtes ſunt q̃tuor:ꝯceſſio/remotio/criminis relatio/crimis cõpatio. Cõceſſio ẽ:cũ re⁹ nõ id qõ factũ eſt defendit:ſ3 vt ignoſcaꝭ ſibi poſtulat. Hec i duas ꝑtes diuidiꝭ:purgationẽ/⁊ deꝑcationẽ. Purgatio eſt cũ factũ concediꝭ:culpa remoueꝭ. Hec partes h3 tres iprudentiã/caſum/neceſſitatẽ. Deprecatio eſt/ cũ ⁊ peccaſſe reus/⁊ conſulto peccaſſe cõfitetur:⁊ tamen vt ignoſcaꝭ poſtulat:quod genus perraro põt accidere. Remotio criminis eſt/cũ id crimẽ quod infertur ab ſe/⁊ a ſua culpa vi/⁊ ptãte in aliuin reus remouere conaꝭ. Id dupliciter fieri poterit:ſi aut cauſa/aut factũ in aliũ trãſfertur. Cauſa transfertur cũ aliena dicitur vi/⁊ poteſtate factũ. Factum aũt cum ali⁹ aut debuiſſe/aut potuiſſe facere diciꝭ. Relatio criminis eſt/cum ideo iure factum dicitur:quod aliquis ante in iuria laceſſerit. † Comparatio eſt: cũ aliud aliquod factum alicuius rectum/aut vtile cõ-

Juridicial. Diuiſio.

Cõceſſiõis Diuiſio.

† Laceſſere prouocare ad q̃cq̃ faciẽdũ vł ad iram vel ad certamen ſignificat: et fit:cũ q̃s laceraꝭ pulſaturvel tã3it ſiue ipellitꝭ ſcripto: voce:v̄bo ſctõ Cic.cornifi. Sic igitur facies meq̃ amabrei: et ſcripto aliq̃ laceſſes.

Purgatiõis tres partes. Quõ transfertur cauſa. Quid ẽ relatio crimis. Quid cõparatio.

Hec ergo cõſtitutio quã gñalẽ vocam⁹ ꝑtes videꝭ nobis duas habere. Poſtq̃ docuit deliberationem ⁊ demonſtrationẽ nõ partes qualitatis:ſed gña eſſe cauſaru3: ad ipſius qualitatis deſcendit diſputationem. Ac primo hanc in duas diuidit partes in iuridicialem ⁊ negocialem. Quarum partium compendium tenere debemus:ꝙ iuridicialis ſemꝑ de preterito eſt ⁊ negocialis ſemper de futuro. Que tempora in ipſarum partium definitione videtur Cicero non declaraſſe:ait eñ:Juridicialis eſt in qua equi ⁊ recti natura:aut premij aut pene ratio queritur. Negocialis i qua quid iuris ex ciuili more ⁊ equitate ſit conſideraꝭ. Cui diligẽtie preeſſe apud nos iuriſconſulti exiſtimanꝭ. Hic omnino tempus quaſi preteritũ non demonſtrat:niſi ꝙ magis futurum tempus videtur includere. Cum aut premij:aut pene ratio queritur. Quo loco primo oſtẽdendum eſt ⁊ penam ⁊ premium de preterito eſſe poſſe. Nã3 poſt ſupplicium de aliquo iniuſte ſumptum poſſunt nulli in iudicium vocari:⁊ quod non recte premio aliquem donauerint poſſunt in iudiciũ vocari. Ut verres qui ſupplicium ſumpſit decuib⁹ Romanis et annulo aureo ſcribam in contione donauit. Ergo premij ⁊ pene ratio poteſt de ꝑterito eſſe. Sed occurrit illud:poteſt tamen premij ⁊ pene ratio ⁊:de futuro eẽ ideoq̃ i iuridiciali qualitate tpꝰ preteritũ non recte diffiniuit. Cũ iam huic loco ſic reſpondeꝭ ꝙ dixit ratio. Ratio eñ ſemꝑ de preterito eſt facto:definitio aũt cũ queritur rõcinatio dz:⁊ eſt ibi tñ merito rõ quod meritũ preteritũ eſt atq̃ ita ratio nunq̃ niſi de preterito eſt. Cum enim diciꝰpetit premium:neceſſe eſt afferat meritu3 ita in eo ꝙ petit premiũ nulla rõ eſt ex ꝑterito veniẽs ergo ait Ci. iuridicialis eſt i q̃ equi ⁊ recti natura aut ꝑmij aut pene rõ querꝭ. In eo ꝙ ait rõ preteritũ tpꝰ includ.

tenditur: quod vt fieret/illud quod arguitur dicitur commiſſum.

ait. Iuridicialis a iure. Equi enim et recti ratio nõ niſi iure conſtat: deinde. Negocialis eſt inquit in qua quid iuris ex ciuili more et equitate ſit conſideratur. Negocialis qualitas talis eſt cum aliquid generaliter iure cautum ad ſpeciem deuocamus: vt puta viro forti premium detur: vir fortis petit inimici mortem: in eo quod dicit viro forti premium dat quidem viro forti premium: ſed non etiam deſignat illud forte quod petit: ergo in negociali qualitate ex equitate precedentis iuris noua iura firmantur: id eſt vt liceat id quod in conuentione verſatur: et ideo de futuro eſt. Quod etiam iuriſperiti faciunt: qui ſi forte id de quo agitur de cautum non eſt per interpretationem ſtatuunt iuris: id etiam quod in eodem iure nominatim non continetur affirmant hoc eſt quod ait. Cui diligentie preeſſe apud nos iuriſconſulti exiſtimantur. Hoc quoque tempus futurum demonſtrat cum ait quid iuris ſit conſideretur. Conſideratio enim de incerto eſt: et quia iuris conſideratio etiam de futuro. Ac iuridicialis quidem ipſa in duas diſtribuitur partes abſolutam et aſſumptiuam. Negocialis qualitas conſtat nec aliquas ex ſe partes fundit. Iuridicialis vero in duas partes funditur: in abſolutam: et aſſumptiuam: deinde hic quoque rerum compendium tenere debemus: quod in abſoluta qualitate factum ipſum iuſtum aſſerimus. In aſſumptiua vero qualitate non factum iuſtum: ſed cauſam facti iuſtam fuiſſe contendimus. Itaque in abſoluta qualitate equi et recti natura queritur. In aſſumptiua vero premij et pene ratio queritur. Que aſſumptiua quatuor locis diuiditur: conceſſione. remotione criminis: relatione criminis comparatione. Verum hic quatuor horum locorum Cic. ordinem conuertit. Nam a poſtremo quod hic poſuit retrorſum verſus ordo eſt. Etenim vim ſingularum defenſionum conſiderare debemus. Primo hec eſt innocentis hominis vt dicat non feci. Deinde feci: ſed non ſic vocatur. Tertio feci: et ſic vocatur ſed iure feci: deinde hoc ipſum iure feci. Aut licuiſſe ſibi debebit oſtendere que eſt qualitas abſoluta: aut ſi non licuit debet ſibi extrinſecus aſſumere aliquid quo hoc prebet quod iniuſte factũ videtur. Videamus nunc que ſit de his quatuor aſſumptionibus fortiſſima aſſumptio. Primo debet dicere feci: ſed profui et probare plus ſe profuiſſe quam obfuiſſe que eſt qualitas compenſatiua: quam ideo Cice. comparationem vocat: quod cõparetur id quod in crimen vocatur ad id quo ſe reus profuiſſe dicit que comparatio ſemper in eodem facto eſt vt puta quidam muros ciuitatis diſſipauit: hoſtes fugerunt: reus fit leſe reipu. in eodem eſt comparatio. Nam quod muros deiecit videtur leſiſſe rempu. et quia quod muros ciuitatis diſſipauit: hoſtes fugerunt videtur profuiſſe reipu. ergo hoc primum debet aſſumere. Feci ſed profui: deinde debet dicere feci quidem: ſed vt hoc facerem ante prouocatus ſum. i. feci: ſed meruit: quod eſt relatio criminis. Tertio debet dicere feci: ſed alter me impulit vt facerem que eſt remotio criminis. Poſtremo ſi hec cuncta deerit. i. ſi vt hec faceret. nec profuit nec iniuriã reddidit neque ab alio compulſus eſt quaſi nihil eſt quo ſe defendat debebit factum fateri: ſed veniam poſtulare que eſt qualitas venialis quam cõceſſionem Ci. vocauit. Hunc ergo ordinem Cic. hoc loco conuertit quem poſterioribus ſeruat. Itaque conceſſio duas partes habet purgationẽ et deprecationẽ: in purgatione tria. Imprudentia caſus: neceſſitas ſi hec non fuerint deprecatio eſt. Sed hec aut apud imperatorem aut populum: itaque in purgatione factum conceditur: ſed facientis animus excuſatur. Hoc eſt quod ait cum factum conceditur culpa remouetur. In deprecatiõe vero et factum et culpa cõceditur: ſed tamen venia deprecatur. Hoc eſt quod ait. Deprecatio eſt cum et peccaſſe et conſulto peccaſſe reus ſe cõfitetur et tamen vt ignoſcatur poſtulat. Hec ergo deprecatio non niſi aut apud imperatorem aut apud populum valeat aut apud iudices vacat. Remotio criminis eſt: cum id crimen quod infert ab ſe: et ab ſua culpa vi et poteſtate in alium reus remouere conatur. Remotionẽ criminis hanc eſſe dicit cum reus id quod ei intenditur ab ſe remouet et in aliũ transfert. Atque id duobus modis facit ſi in alium vt cauſam: aut factum transferat ſeu vt id faceret dicat alium coegiſſe. Verum quod ait factum poteſt hic queſtio moueri. Nam cum omnis qualitas facti confeſſionem teneat: cur id factum non confitetur: ſed in alium transferre conatur. denique nullus artium ſcriptor in hac qualitate facti tranſlationem nominauit: ſed ideo quia nullus intellexit. Nam factũ ſic a ſe remouet: ſalua tamen confeſſione facti: vt in hoc themate quod Ci. in. ij. lib. poſuit. Mancinus cum numantinis fedus fecit iniuſſu populi ac ſenatus pulſo eodem in exilium atque hoſtibus dedito petitur ad petiam. etiam ille qui porcam tenuit: contradicit. Nam hic et cauſam et factum in aliũ remouet. Cauſam ſic vt porcam tenerẽ mancinus vi ac poteſtate coegit. Deinde factum ſic: ſed ius non ego feci: ſed mãcinus quod aut debuit: aut potuit. Manet tamen facti illa prima confeſſio: quod porcã tenuit. Neque enim poteſt negare a ſe porcã fuiſſe tentam. Ergo remotio criminis duobus modis conſtat. Si aut cauſam in aliũ transferamus aut factum. Relatio criminis eſt cum ideo iure factum dicatur. quod alius ante iniuria laceſſerit. Relatio criminis talis eſt: ſi in eo quod facimus vicem nos reddidiſſe dicamus vt puta occidi qui ille me volebat occidere. Hoc ergo feci: ſed meruit. Comparatio eſt cum aliud aliquid alicuius factũ rectum aut vtile contenditur quod vt fieret quod arguitur dicitur eſſe commiſſum. Inter cõparationem et conceſſionem hoc intereſt quod in comparatione de eadem re comparatio eſt vt ſupra diximus. diſſipaſti muros: leſiſti remp. Contra ille diſſipaui quidẽ muros ſed hoſtes fugerunt. In eodem comparatio eſt: vt ſupra diximus diſſipaſti muros i. quod muri diſſipati eſſe dicuntur: ideo ait quod vt fieret illud quod arguitur dicitur eſſe commiſſum. Alioquin verres qui multa ligna et vaſa ex ſicilia ſuſtulit vtitur hac defenſione: quod bellis tutam ſiciliam reddiderit. Nõ potuit dicere ideo ligna ſuſtulit vt defenderẽ prouinciam. Neque eſt propterea tulit ſigna: vt prouincia eſſet defenſa. Itaque vitur veniali ſtatu: id eſt confeſſione per deprecationem. Ergo in comparatione id quod intendit ideo a nobis factum dicere debemus: vt ex eo ipſo bonum illud quod contingit fluxiſſe dicamus.

Quatuor aſſumptiones quibus vti defenſor cõ[-]uenire debet.

Conceſſio: Cõceptiõis partes.
Deprecatio
Remotio.

Relatio.
Cõparatio.

De conſtitutione tranſlatiua.

In quarta cõſtitutione/quam trãſlatiuã noiamus

In. iiij. cõſtitutiõe quã trãſlatiuã noiamus. Et ſupra docuimus quod in ſe tranſlatio cõtineret. ſ. vt aut oẽm actionẽ cõmutet: aut aliqua ex parte debilitet. Hoc eſt quod hic

Controuerſia tranſlatiue.

eius cõſtitutionis eſt cõtrouerſia:cum aut quẽ/aut quãtum/aut quõ/aut apud quos/aut quo iure/aut quo tpe/agere oporteat/queriꝛ:aut omĩo de cõmutatione aliquid:aut informatione actionis agitur. Hui⁹ ↄſtõnis Hermagoras inuẽtoꝛ eſſe exiſtimaꝛ: non ꝙ nõ vſi ſint ea oratores veteres ſepe multi:ſed quia nõ aiaduerterint artis ſcriptores eã ſuperiores:nec retulerint in numerũ ↄſtõnũ. Poſt aũt ab hoc inuentã multi rep̄hẽderũt:quos nõ tam impru dẽtia falli putam⁹(res enĩ perſpicua eſt)ꝙ inuidia/ atq; obtrectatione quadam impediri. Et ↄſtõnes q̃dẽ/ꝛ earũ partes expoſuim⁹. Exẽpla aũt cuiuſq; generis tũc cõmodi⁹ expoſituri videmur:cũ in vnũ quodq; eoꝛ argumẽtoꝛ copiã dabim⁹. Nã argumẽtandi rõ dilucidioꝛ erit:cũ ꝛ ad gen⁹/ꝛ ad exemplũ cauſe ſtatim poterit accõmodari. Cõſtõne cauſe reperta/ſtatim placet cõſyderare/vtrum cauſa ſit ſimplex/an ↄiũcta. Et ſi ↄiũcta erit:vtrũ ſit ex plurib⁹ qõnib⁹ iũcta:an ex aliqua cõparatiõe. Simplex eſt/ que abſolutã in ſe cõtinet qõnem vnã:hoc mõ. Corinthĳs bellũ indicam⁹ an nõ. Coniũcta ex plurib⁹ qõnibus/in qua plurima queruntꝛ:hoc mõ. Utrum Carthago diruaꝛ:an carthaginẽſib⁹ reddaꝛ:an eo colonia deducaꝛ. Et ex cõparatione in qua per contentionẽ:vtrũ poti⁹/aut qd potiſſimũ ſit queriꝛ:ad hũc modũ. Utrũ exercit⁹ in Macedoniã ↄ Philippum mittatur/qui ſocĳs ſit auxilio:an teneatur in Jtalia:vt ꝙ maxime ſint cõtra Annibalẽ † copie.

Inuentoꝛ cõtrouerſie trãſlatiue.

Inuidi fuerunt hermagore rep̄rehenſores.

Poſt ↄſtitutiones in cã quid cõſyderandũ.

Inueniẽdi duo gña.

ait:aut olno aliquid de cõmutatione aut infirmatione actionis. Igit hui⁹ ↄſtõnis hermagoras inuẽtoꝛ eſſe exiſtimaꝛ. Inueniẽdi duo gña ſunt. Unũ tale:cũ in mediũ pferim⁹ id qđ erat:ſed latebat. Aliud qđ q̃ſi nõ erat:ſed a nobis pri⁹ videtur inuẽtũ. Itaq; de his Cice.leuioꝛẽ inuẽtionẽ dedit Hermagore ſcʒ vt id qđ latuerat in mediũ ptuliſſe videaꝛ. Hoc eſt qđ ait. Non ꝙ nõ vſi ſint ea veteres oratores ſepe multi:ſed qꝛ nõ aiaduerterint artis ſcriptores eã ſupiores:ꝛ nõ retulerint in nũerũ ↄſtõnum. Ideo aũt tranſlationẽ multi ſcriptores inter ↄſtõnes referre noluerint:ꝙ ois conſtitutio auctionẽ ↄſtituat. Trãſlatio aũt id videaꝛ agere:ne actio ſit. Sed hermagoras recte hãc inter ↄſtõnes poſuit. Nã hoc ipm qđ actionẽ cõmutat actio eſt. Itaq; multi inde Hermagorã rep̄hẽderũt:ꝙ trãſlationẽ iter ↄſtitutiões retulerit:ſed inuidia magis ꝙ ex vero. Et ↄſtõnes q̃dẽ ꝛ earũ partes expoſuim⁹. Poſtq̄ qd eſſent ſingule ↄſtõnes:vel qd poſſent docuit:ꝛ earũ partes.i.q̃litates expoſuit promittit ſe his ↄſtõnib⁹ exẽpla ſubditurũ. Sʒ tum cũ ceperint argumẽta tractari q̃ argumẽta dilucidiora futura eẽ pmittit:ſi huiuſcẽ argumẽtis in tpe exẽpla ſupponat. Hoc eſt qđ ait:nã argumẽtãdi rõ dilucidioꝛ erit:cũ ꝛ ad gen⁹ et ad exẽplũ cauſe ſtatim poterit accõmodari. Gña cauſarũ ſcim⁹ tria eſſe:demõſtratiuũ:deliberatiuũ:iudiciale. Exẽpla vo cauſarũ ſunt themata. Cõſtõne cauſe reperta ſtatim placet cõſyderare vtrũ cã ſit ſimplex an ↄiũcta. Quĩ in his duob⁹ libris Cic. nihil niſi de inuẽtione tractat:idcirco p ordinẽ q̃ ſint inueniẽda demõſtrat. Poſtq̄ inq̃t ↄſtõnem inueneris ↄſyderare debebis cãm vtrũ ſimplex ſit an iũcta.i.vtrũ de vna re agaꝛ an de plurib⁹ conſtitutio ſic inueniꝛ. Occidiſti nõ occidi aut iure occidi. Cauſa vo hec eſt:nam occiderit:an iuſte occiderit. Ergo hec cauſa ſimplex an iũcta ſit cõſyderare debem⁹. Deinde iũcta vtrũ ex plurib⁹ qõnibus eſt an ex aliqua cõparatione. Ex plurib⁹ qõnibus cauſa iũcta eſt:vt in verrinis accuſaꝛ. Uerres qđ multa furatus ſit ꝙ ciues romanos necarit:qđ peculatũ cõmiſerit. Itaq; q̃ ex plurib⁹ qõnibus cauſa iuncta eſt:ipſe qõnes inter ſe diuerſe ſunt. Ex cõparatione aũt cauſa iũcta eſt:cũ qd potiſſimũ faciẽdũ ſit cõſyderaꝛ: vt in diuiſione agiꝛ vtrũ Cice. accuſet:an Cecilius. Sed qꝛ cõparãdi duo modi ſunt:cõparatiuus et ſuperlatiuus:idcirco ait ex cõparatione in qua per ↄtẽtionẽ vtrũ potius:an quid potiſſimũ ſit queriꝛ: verũ his locis que tractabimus ipſe etiam Cice. perſpicua exempla ſupponit.

† Copie in prali ſignificãt exercitus multitudinẽ. vt copie Põpeij: copie Ceſaris:aliq̃ñ et in ſingulari poniꝛ pro multitudie pompe. ad Domi. Nec ſolus cũ iſta copia tantã multitudinẽ ſuſtinere poteris.

De controuerſia ſcripti.

DEinde cõſyderãdũ eſt in ratione/an in ſcripto ſit cõtrouerſia. Nã ſcripti cõtrouerſia eſt ea/que ex ſcriptionis genere naſcitur. Ei⁹ aũt genera que ſunt ſeparata a ↄſtitutionib⁹ quinq; ſunt. Nam cum verba ipſa videnꝛ cum ſentẽtia ſcriptoris diſſi

Genera q̃nq; cõtrouerſie ſcripti.

Deinde cõſyderãdũ eſt in ratione an in ſcripto ſit ↄtrouerſia. Primo inq̃t cõſtitutio inueniẽda eſt. Scđo vtrum cauſa ſit ſimplex an iuncta. Tertio in rõne:an in ſcripto ſit cõtrouerſia. Scriptum nõ tantũ leges accipiam⁹:ſed et ſenatuſconſultũ et teſtamentum ꝛ verba ſola ꝛ multa huiuſmodi. Huius ſcriptionis genera ſunt quinq;:vt ipſe primũ reb⁹. Dein de nominib⁹ indicauit. i. primũ ſcriptũ ꝛ voluntas. Secũdũ leges.

Scriptum.

dere: tum inter ſe due leges/ac plures diſcrepare: tum id quod ſcriptũ eſt duas/aut plures ſignificare videt: tum ex eo quod ſcriptũ eſt/ali ud quoq; quod non ſcriptũ eſt inueniri: tum vis verbi quaſi in diffinitiua conſtitutione in quo poſita ſit queri. Quare primũ genus deſcriptio/ꝛ ſnia. ſecundũ ex ꝯtrijs legibus. tertiũ ambiguũ. quartũ ratiocinatiuũ. quintum diffinitiuũ noĩamus. Ratio eſt aũt cũ oĩs qõ nõ in ſcriptione/ſed in aliqua argumẽtatione conſiſtit. Ac tum cõſyderato gñe cauſe/ꝛ cognita cõſtitutione: cũ ſimplex ne/an ꝯiũcta ſit intellexeris: ꝛ ſcripti/an rõnis babeat cõtrouerſiã videris: deinceps erit vidẽdũ que queſtio: que ratio: que iudicatio: qõ firmamẽtũ cauſe ſit: que oĩa a cõſtitutione ꝓficiſcantur oportet. Queſtio eſt ea qua ex cõflictione in conſtitutione cauſarũ gignit ꝯtrouerſia/boc modo: nõ iure feciſti: iure feci. Cauſarũ aũt bec eſt ꝯflictio: in qua cõſtitutio conſtat. Ex ea igitur naſcitur controuerſia/quã qõnem dicimus: boc modo. Jure ne fecerit. Ratio † eſt/que continet cauſam: que ſi ſublata ſit: nibil in cauſa cõtrouerſie relinquitur: boc modo (vt docẽdi cauſa in facili/ꝛ promulgato exẽplo cõſiſtamus) Oreſtes ſi matricidij accuſetur: ipſe boc dicat: iure feci. Jlla eñi occidit patrẽ meũ: nõ babet defenſionem: qua re ſublata/oĩs cõtrouerſia quoq; ſublata ſit. Ergo ei⁹ cauſe ratio eſt/ꝙ illa Agamẽnonẽ occiderit. Judicatio eſt/que ex infirmatiõe/ꝛ cõfirmatione rõnis naſcitur cõtrouerſia. Nam ſit ea nobis expoſita ratio/quã paulo ante appoſuim⁹. Jlla eñ inquit/meũ occiderat patrẽ. At nõ inquit aduerſari⁹ abs te filio matrẽ necari oportuit. Potuit eñ ſine tuo ſcelere illi⁹ factũ puniri. Ex bac deductione rõnis illa ſumma naſcit ꝯtrouerſia/quã iudicationẽ appellam⁹. Ea eſt bmõi. Rectũ ne fuerit ab Oreſte mr̃e; occidi: cũ illa Oreſtis patrẽ occidiſſet. Firmamẽtũ † eſt firmiſſima argumẽtatio defenſoris/ꝛ aptiſſima ad iudicationẽ: vt ſi velit Oreſtes dicere eiuſmodi aĩm mr̃i ſue in parẽtẽ ſuũ: in ſeipm̃/ac ſorores/in regnũ: ꝛ in famã generis/ꝛ familie: vt ab ea penam liberi ſui potiſſimũ petere debuerint:

Et in ceteris

cõtrarie. Tertium ambiguitas. Quartũ collectio: ſiue ratiocinatio. Quintũ diffinitio legalis vt eſt in cecinianа. Ratio eſt autem cũ omnis oratio non in ſcriptione: ſed in aliqua argumẽtatione conſiſtit: ideo ait cum oĩs oratio nõ in ſcriptione: ſed in aliqua argumẽtatione cõſiſtit. Quoniã et orationẽ ſcriptio: ꝛ oppoſitio orationẽ habet: ſed cum auctoritate quippe ex ſcripto. i. ex teſtamẽto vel lege veniente: ergo inquit ratio eſt cum res que in contentione verſatur non in auctoritate legis: ſed in argumentatione verſatur. Actum conſyderato genere cauſe. Reperto inquit genere materie et conſtitutione: ꝛ cauſa virum ſimplex an iũcta ſit ꝛ ipſa cauſa ſcripti an rationis habeat cõtrouerſiam. Deinde videndũ eſt que ſit queſtio: que ratio: que iudicatio: qõ firmamentũ. Verũ de his tria precipue ſunt in omni cauſe genere perquirẽda. Firmamentũ vero perraro adhibet: ꝛ ſi quãdo adhibet neceſſe eſt aut in themate ſit: aut in hiſtoria: alias (Lemma.) lemma dicit: id eſt falſum argumentum: ergo tria illa ſine intermiſſione vbiq; aſpicienda ſunt: id eſt que qõ: ratio: iudicatio. Queſtio eſt que naſcitur ex conſtitutione: vt eſt illud iure ne occiderit. Ratio eſt que facit controuerſiam: vtputa: occidi clodium: propterea: quia ille me voluit occidere. Jnfirmatio rõnis eſt etiã ſi te Clodius voluit occidere: tu tamen non iure occidiſti. Judicatio eſt verũ cum Clodi⁹ voluerit occidere: iuſte tamen a milone occiſus eſſe videatur: vt Cice. (Firmamẽtum.) de Oreſte exemplũ dedit. Firmamentũ eſt firmiſſima argumentatio defenſoris et aptiſſima ad iudicationẽ. Firmamẽtũ ſi verũ ſit valde prodeſt: ſed ſoli defenſori. Accuſator enim pro firmamento aſſertionẽ habet: ſed hoc vt dixim⁹ raro in cauſam cadit. Cuiuſmodi autem ſit firmamẽtum ipſum Cicero docet: vt ſi velit dic. re. Oreſtes eiuſmodi animum matris ſue fuiſſe in parentem ſuum in ſeipſum ac ſorores in regnum ꝛ reliqua. Et in ceteris quidẽ cõſtitutionib⁹ ad hunc modum iudicationes reperient. Quoniã oĩs de facto tam cõfeſſio eſt: idcirco in oĩbus conſtitutionibus dici iudicationẽ de infirmatione rationis fieri preter in coniectura. Jn coniectura enim facti nulla cõfeſſio eſt. Quare in coniectura eadem erit iudicatio que queſtio. Factũ eſt non eſt factum: factũ ne ſit: quot autem in cauſa conſtitutiones aut earum partes erunt qualitatis ſcꝫ partes. Relique enim cõſtitutiones

Ratio. — Lemma. — Firmamẽtum.

Poſt cõtrouerſiã ſcripti quid videndum.

† Ratio alibi ſic definitur. Ratio eſt cauſa que demonſtrat verũ id eſſe qõ intendimus breui ſubiectiõe.

† Firmamẽtum eſt firmiſſima argumẽtatio defenſoris ꝛ aptiſſima ad iudicationẽ: in vide ne melior lectio ſit appoſitiſſima.

Et in ceteris quidem conſtitutionib⁹ ad hunc mo‑dū̄ iudicationes reperiuntur. In coniecturali autē̄ conſtitutione/q̄ꝛ ratio non eſt: factū̄ enī non cōcedi tur/non poteſt ex deductiōe rōnis naſci iudicatio. Quare neceſſe eſt eādē̄ queſtionē̄ eſſe/⁊ iudicationē̄: vt factū̄ eſt/factū̄ nō eſt/factū̄ ne ſit. Quot aūt i cau‑ſa ꝯſtitutiōes/aut earū̄ ptes erūt: totidē̄ neceſſe erit q̄ſtiones/rōnes/iudicationes/firmamēta reperiri. His oīb⁹ in cauſa reptis/tum deniq̄ſ ſingule partes totius cauſe cōſyderande ſunt. Nam nō vt quicq̄ꝫ di cendū̄ pmū̄ eſt: ita primum aiaduertendum videt̄ ideo q̄ illa que pma dicūtur: ſi vehemēter velis cō gruere/⁊ coherere. cū̄ cauſa ex eis duca s oportet: q̄ poſt dicēda ſunt. Quare cum iudicatio/⁊ ea que ad iudicationē̄ oportet inueniri argumenta/diligenti erunt artificio reperta: cura/et cogitatione ptracta ta: tunc deniq̄ꝫ ordinande ſunt cetere partes, oratio nis. He partes ſex eſſe oīno nobis vident̄: exordiū̄/ narratio/partitio/cōfirmatio/reprehēſio/ cōcluſio. Nunc quoniā̄ exordiū̄ princeps omniū̄ eſſe debet: nos quoq̄ꝫ primū̄ in rōne exordiēdi p̄cepta dabim⁹

Partes di uerſe.

Partes ora tionis ſex.

¶ De exordio. Titu.ix.

Quid exor dium.

Exordiū̄ eſt oratio animum auditoris idonee cōparās ad reliquam dictionē̄: quod eueniet/ſi eū̄ beniuolum/⁊ atten tum/⁊ docilē̄ confecerit. Quare q̄ bene exordiri cām volet: eū̄ neceſſe eſt gen⁹ ſue cauſe diligēter aū̄ cognoſcere. Gn̄a cauſarꝫ ſunt qnq̄ꝫ: honeſtū̄: admirabile/humile/anceps/obſcurū. Honeſtū̄ cauſe gen⁹ eſt cui ſtatim ſine oſone noſtra auditoris fauet animus. Admirabile ꝫ eſt/a quo alienat⁹ eſt anim⁹ eoꝛ q̄ audituri ſunt. Humile qđ negligēter ab auditore/⁊ nō magnopere attēdēdū̄ videtur. Anceps in quo aut iudicatio dubia eſt/aut cauſa ⁊ honeſtatis/⁊ turpitudinis particeps: vt et beniuolētiā pariat/⁊ offenſionē̄. Obſcurū̄ i quo aut tardi auditores ſunt aut difficiliorib⁹ ad cognoſcē‑dū̄ negotijs cā implicita eſt. Quare quoniā̄ tā̄ diuer ſa ſunt genera cauſarū̄: exordiri quoq̄ꝫ diſpari rōne in vnoquoq̄ꝫ genere neceſſe eſt.

Cauſaꝝ q̄n q̄ꝫ gn̄a.

partes non habent. Ergo quot in cauſa cō̄ſtitutiones vel partes erunt toi neceſſe erit inuenire q̄ ſtiones rōnes indicatiōes: firma menta. His oībus in cā̄ repertis tūꝫ deniq̄ꝫ ſingule partes totius cauſe conſiderande ſunt. Sub di uerſa ſignificantia Cice. partes poſuit: alie ſunt enim partes ora toris officij: alie partes qualita tis: alie partes cauſe: alie partes oratiōis. Itaq̄ꝫ partes cauſe ſunt vt ſuſcepto negotio per rerū̄ or dinē̄ ea que dicenda ſunt diligē ter inſpicias. Quod cum perera‑ciaueris. i. cū̄ cauſe partes inſpe‑xeris: tū̄ demum tibi ordinande ſunt partes orationis. Non enī inquit quis primum exordiū̄ eſt: ſola tibi primo erunt conſideran da principia ⁊ ſcribenda. Sed cō ſiderato omni negotio tunc ap‑poſite ſumere exordium debem⁹ He partes eſſe ſex oīno nobis vi dentur. Multi enim quatuor eſſe dixerunt. i. exordiū̄: narrationē̄ queſtionē̄: epilogū̄. Cice. autem ſex eſſe dicit. i. exordiū̄: narratio‑nem: partitionē̄: confirmationē̄: reprehenſionē̄: cōcluſionē̄: epilo gū̄. ſ. et recte cō̄firmationē̄ et rep̄‑henſionē̄. Hoc enim maximū̄ eſt oratoris officiū̄: vt argumēta ſua primū̄ afferat: deīde aduerſario‑rum diſſoluat. Quare inquit quo niam primum exordium eſt prin cipio exordij precepta trademus ¶ Exordiū̄ eſt oratio animū̄ au‑ditoris idonee comparans ad re liquā̄ dictionē̄. Optīa diffinitio eſt que a genere incipit: deinde deſcēdit ad ſpeciē̄. Poſtremo ita propria cōplectitur: vt excludat oīno id qđ cū̄ alijs pōt eſſe cōe: vt hic ſex partes orōnis Cice. po nit: Orator porro duo agit: aut fi‑dem facit: aut animos cōmouet. Quare in quatuor illis medijs partibus fides fit in narratione: in partitione: in cō̄firmatione in reprehēſiōe. In exordio vero ⁊ epilogis animi cōmouent̄. Itaq̄ꝫ vt definiat exordiū̄ a gn̄e incipit. Exordiū̄ eſt orō. oīs enī pars orōnis eſt: deīde ſic deſcēdit ad ſpēꝫ ita vt excludat quatuor illas partes medias quib⁹ fides fit: animum inq̄t auditoris idonee cōparans ſꝫ q̄ꝛ et in epilogis animi cōparā tur: ita ꝓpriū̄ cōplectit̄: vt exclu‑dat etiam epilogos. Ad reliquā̄ inq̄t dictionē̄. Itaq̄ꝫ ergo exordij plena diffinitio eſt. Exordiū̄ eſt orō animū̄ auditoris idonee cō‑parās ad reliquā̄ dictionē̄. Uerū̄ cū̄ aliquid fieri volum⁹: primum definire debemus q̄d ſit illud qđ fieri volum⁹: vt hic de exordio de finiuit q̄d eſſet: exordiū̄ eſt inq̄t oratio animū̄ auditoris idonee cōparans ad reliquā̄ dictionem. Deinde debem⁹ definire q̄d inde

Exordium.

Libro.i.ad Heren. ſic definit. Ex ordiū̄ eſt p̄n cipium orō nis per qđ anim⁹ audi toris vel iu dicis cō̄ſti tuit̄: vel ap paratur ad audiendū̄.

ſiat: vt hic fecit qđ eueniet inquit ſi eū beniuolū: attentū: docilē fecerit: ſꝫ qꝛ nō bene aliqđ faciemus niſi prius ſciamus vbi faciendum ſit prius oſtendit vbi faciendum ſit. poſtremo quemadmodum faciendum ſit. Sit ergo ſic nos optime exordiri: ſi cauſarum genera cognoſcamus: hoc eſt vbi faciēdum ſit.

Gña cauſarum.

Genera cauſarum quinqꝫ ſunt: honeſtum: admirabile: humile: anceps: obſcurum. Hic queſtio naſcitur cum ſupra dixerit genera cauſarum tria eſſe demonſtratiuum: deliberatiuum: iudiciale cur hic rurſus genera cauſarum quinqꝫ eſſe dixit? Uerū hec ſictio occulta nimis ratiōe ac difficili diſputatione diſſoluit. Aduertere enim debem⁹ qđ Cice. ſecut⁹ ſit. Res multe ſunt quarū vna eſt ſubſtantia: reliqne accidūt. Itaqꝫ cū ſubſtātie acciderit vna qualitas pōt et alia accidere. Sed que nō ſit in eodem gñe in quo prima qualitas fuit: vtputa ſi dicas ſolioꝝ gña ſunt de mēbrana ⁊ de charta. hic ſoliū ſubſtātia eſt. Acceſſit enim vna qualitas mēbrana et charta. pōt tñ eidē ſubſtantie .i. ſolio alia qualitas accidere: q̄ nō ſit in eodē gñe in quo prima qualitas: ſi dicas ſoliorū genera ſunt tria. Eſt oblongum: eſt latū: eſt quadratū. Quare ſi circa primā qualitatē numerus definitionis variet vitiū eſt. Sin autē in eadē ſubſtātia circa alias qualitates numer⁹ definitiōis variet: nō eſt vitium: vt hic ait. Primum cauſarū gña tria ſunt cū hic ſubſtātia eſt. Accidit ei vna qualitas vt ſit demonſtratiuum genus: deliberatiuū: iudiciale. Deinde ait cauſaꝝ genera quinqꝫ ſunt: ſꝫ eadē ſit ſubſtātia. Alia tum ei qualitas accidit. In iudiciali em̄ ſiue alio gñe cauſe inuenit et honeſtū cauſe gen⁹ et admirabile et humile et anceps et obſcurū. Ergo duplici hoc modo poſſum⁹ intelligere. Aut qđ ſubſtantie accidūt qualitates: aut qđ multe qualitates ſubſtātiales ſunt .i. qđ eis qualitatib⁹ poſſunt alie accidere qualitates: vt hic ſubſtantia eſt cā: accidit cauſe vt ſit iudicialis. Itaqꝫ iudicialis qualitas eſt rurſus hec ipſa qualitas ſubſtantialis eſt. Nam accidit ei vt habeat in ſe aut honeſtū cauſe genus: aut admirabile: aut humile: aut anceps: aut obſcurū. Idē in deliberatiuo gñe cauſe vel demonſtratiuo poteſt hoc ipſum euenire. Quare nullus hic error eſt generis cauſarū circa definitionē numeri. Siquidē ſubſtātie nunc plures accidunt qualitates: vt ſupra docuimus: nunc multe ſunt qualitates ſubſtantiales: in quibus poſſunt alie accidere qualitates: qđ ſiīr ſupra docuimus. Ergo qnqꝫ genera dixit eſſe cauſarū

Honeſtum.

honeſtū: admirabile: humile: anceps: obſcurū. et definit genera ipſa. Honeſtū inquit cauſe genus eſt cui ſtatim ſine oratione noſtra ſauet auditoris anim⁹. Definitio nunc ex reb⁹ ipſis: nunc ex euētu rerū colligitur: has itaqꝫ definitiones Cicero non ex rebus ipſis: ſed ex euētu rerū colligit. Sepe aūt rumor vſqꝫ ad iudicē. Orator porro apud iudicem agit neceſſario non rei honeſtum ſequi dꝫ: ſed opinionē que etiā iudici nota eſt. Ergo Cice. honeſtū cauſe gen⁹ nō ex reb⁹ definiuit: ſed ex euentu rerū q̄ not⁹ eſt iudici. Honeſtū inquit cauſe gen⁹ eſt cui ſtatim, ſine oratione noſtra ſauet auditoris

Admirabile.

anim⁹. ergo ſi et ſtatim ei ſine oratione noſtra ſauet iudex opinionem ſequitur .i. euentū rerum. Admirabile a quo eſt alien⁹ anim⁹ eorū: q̄ audituri ſunt: et hec definitio de animis iudicū eſt. Admirabile eſt inquit cauſe genus cū is defenditur quē ob magnitudinē criminis defendi nullus poſſe credebat. Itaqꝫ hic iudices beniuoli faciēdi ſunt. Humile eſt qđ negligit ab auditore et non magnopere attendendum videtur.

Humile.

Humile cauſe genus eſt ſi de re abiecta ſit controuerſia. In hoc genere attenti auditores faciendi ſunt: hec quoqꝫ definitio de animis iudicum ſumpta eſt. Anceps in quo aut iudicatio dubia eſt aut cauſa et honeſtatis et turpitudinis particeps. Hec definitio ⁊ ab ipſis rebus ſumpta eſt. Uerū anceps iudi cauſa duob⁹ modis eſt. Si aut iudicatio dubia ſit aut inhoneſtiſſima materia: vt in Oreſtis themate: quia nō vna ratio eſt. Iudicatio quoqꝫ ſit dubia. Occidiſti: iure occidi. nā illa patrem meū occidit: etiā ſi patrem occidit: non iure a filio mater occiſa eſt. Iudicatio an cum illa patrem occiderit iuſte a filio occiſa videat. Deinde poteſt et hec eſſe rō iure occidi: nam vt id facerem Apollo reſpondit. Infirmatio rationis, etiam ſi apollo id rñdit non iuſte a filio mater occiſa eſt. Iudicatio an cum appollo reſpōderit iuſte mater a filio videatur occiſa. Ergo in hoc themate iudica-

Anceps.

tio dubia eſt. Deinde ſi anceps cauſe gen⁹: ſi habeat in ſe cauſam et honeſtatis et turpitudinis. Si lenonis fili⁹ fortiter faciat: ⁊ premiū petat honeſtū eſt ꝙ fortiter fecit turpe: ꝙ fili⁹ lenonis. In hoc ge-

Obſcuri ſpecies.

nere cauſe beniuolentiā cōparare debemus. Obſcurū in quo aut tardi auditores ſunt: aut difficilioribus ad cognoſcendum cauſa implicata eſt. Quod obſcurū eſt tribus modis ſemper obſcurum eſt. Si aut is q̄ enarrat nō intelligit: aut is cui narratur tardior eſt: aut ſi res ipſa perplexa eſt. Uerum hic duo poſuit. Superfluum eīn fuerat cū de oratore hic pfecto loquat: niſi aliquid de eius imprudētia diceret: hic itaqꝫ iudices dociles facere debemus: ergo oſtēdit primum quid eſſet exordiū animorum inquit commotio: deinde oſtēdit q̄ unde fiat: aut attētus: aut docilis: aut beniuol⁹ deinde vbi ſiat id eſt generib⁹ quinqꝫ cauſarum: ⁊ oſtēdit q̄ eſſent gña. Nunc per quid faciendū .i. per principiū et inſinuationem. Itaqꝫ breuiter q̄d in hac ſectiōe contineat explicabimus.

Exordij diuiſio.

Igitur exordium in duas partes diuiditur: in principium et inſinuationem. Principium eſt oratio perſpicue/et protinus perficiens auditorem beniuolum/ aut docilem/ aut attentum. Inſinuatio eſt oratio quadam diſſimulatione/⁊ circuitione obſcure ſubiēs auditoris animum. In admirabili genere cauſe/ſi non omnino infenſi erunt auditores: principio beniuolentiam comparare licebit. Sin erunt vehementer alienati: confugere neceſſe erit ad inſinuationem. Nam ab alienatis ſi perſpicue

Exordij diuiſio.

Exordium inquit in duo diuiditur: in principium et inſinuationem. Horū duorū hanc differentiam teneamus in principio aperte: ⁊ vt ipſe ait protinus iudices nobis aut attentos: aut dociles: aut beniuolos comparam⁹

Principium. Inſinuatio

In inſinuatione vero occulte et quibuſdam circuitionibus hoc quoqꝫ cōpēdiū tenere debem⁹: ꝙ in oīb⁹ cauſe gñib⁹ principio nobis vtēdū eſt. In admirabili vero nūc pncipio. Principio ſic ſi auditores nō oīno erūt alienati inſinuatiōe: ſūc ſi vehemēter erūt alienati. Beniuolētia .iiij. et locis cō

Beniuolentia.

parat: ab nr̄a: ab aduerſarioꝝ ab iudicū perſona ab ipſa cā. Beni

In ancipiti gñe cauſe a quo incipiendum.

⁊ beniuolentia par appetitur: non modo ea non inuenitur: ſed augetur/ atq; inflāmatur odiũ potius. Jn humili aũt genere cauſa cõtemptionis tollēde: neceſſe erit attētũ efficere auditorē. Anceps genus cauſe/ ſi dubiā iudicationē hēbit: ab ipſa iudicatione exordiēdum eſt. Si naũt partem turpitudinis/ ⁊ partē honeſtatꝫ habebit/ beniuolētiā captare oportebit: vt in genus honeſtũ cauſa trāſlata videatur. Cum aũt erit honeſtũ cauſe genus/ vel preteriti pn

Ad in hõeſto cãe gñe.

cipiũ/ poterit et ſi cõmodũ fuerit: aut a narratione incipiem⁹: aut a lege/ aut ab aliqua firmiſſima rõne noſtre dictiõis. Si in vti principio placebit: beniuolē

A quo l obſcuro.

tie partibus vtēdũ eſt: vt id qḋ eſt augeatur. Jn obſcuro autem genere cauſe per principiũ dociles auditores efficere oportebit. Nũc qm̃ quas res exordio ↄficere oporteat/ dictum eſt: reliquũ eſt/ vt oſtēdat quib⁹ quoq; rõnib⁹ queq; res ↄfici poſſint. Beniuolētia .iiij. ex locis cõparat. At nr̃a/ ab aduerſariorũ/ ab iudicũ pſona/ ab ipſa cã. Ab nr̃a/ ſi de nr̃is factꝫ/ ⁊ officijs ſine arrogātia dixerim⁹: ſi crimina illata/ ⁊ aliq̃s minu⁹ honeſtas ſuſpitiões iniectas† diluem⁹: ſi q̃ incõmoda acciderint: aut que iſtēt difficultates proferem⁹: ſi prece/ ⁊ obſecratõe humili/ ac ſupplici vtemur. Ab aduerſariorũ autem: ſi eos/ aut in odiũ/ aut in inuidiā/ aut in cõtētionē adducem⁹. Jn odiũ adducentur/ ſi quid eorꝫ ſpurce/ ſuperbe/ crudeliter/ malitioſe factum proferetur. Jn inuidiā ſi vis eorꝫ/ potētia/ diuitie/ gratia/ cognatio/ pecunie pferent atq; eorꝫ vſus arrogans/ ⁊ intolerabilis/ vt hijs rebus magis videantur/ q̃ cauſe ſue confidere. Jn cõtemptionem adducētur: ſi eorꝫ inertia: negligētia: ignauia/ deſidioſum ſtudium/ ⁊ luxurioſum ocium proferet. Ab auditorꝫ pſona beniuolētia captabit: ſi res ab his fortiter/ ſapienter/ manſuete geſte proferent vt neq; aſſentatio nimia ſignificet: ⁊ ſi de his q̃ honeſta exiſtimatio/ quātaq; eorꝫ iudicij/ ⁊ authoritatis

Quõ attentos reddat auditores.

expectatio ſit/ oñdetur. A rebus ipſis: ſi noſtrā cauſam laudādo extollemus: aduerſariorꝫ per cõtēptionē deprimemus. Attētos autē faciemus: ſi demonſtrabimus ea/ que dicturi erimus magna/ noua: icre

† Diluo purgo: reſoluo. Cice. Que coſilia no vna maxie oēs moleſtias exterminat diluit ꝑtrāſlationem diluere etiā crimia dicim⁹ id eſt purgare: ⁊ refellere. Et ora⁊ores diluere dicũtur qñ refellũt obiectiões aduerſarij.

uolos inq̃t iudices a q̃tuor locis facere debemus vel poſſumus: a noſtra perſona ab aduerſariorũ a iudicum ab ipſa cauſa. Rurſus a noſtra perſona quatuor ex locis beniuolentiam iudicis poſſum⁹ comparare. Si de noſtris inquit factis: ⁊ officijs ſine arrogātia dicemus. plena enim gloria in his duobus eſt in factis et officijs. Officium eſt quod ex legibus vel ex natura neceſſe ē nos implere. Factũ vo eſt quod ſupra q̃ debemus preſtamus. Ergo ſi de noſtris factis ⁊ officijs: ſed ſine arrogantia dicemus. Deinde ſi crimina inquit illata: ⁊ aliquas minus honeſtas ſuſpitiones iniectas diluemus. i. ſi ea q̄ ad deformationē pſone nr̃e pter iudicialem queſtionem fuerint obiecta diluem⁹. Deinde ſi aliq̃d futurũ mali predicem⁹: quo mõ ipſe Cic. Moneo: pdico: ac denũcio. Poſtremo a noſtra perſona beniuolētiā cõparem⁹: ſi inquit pro nobis ſupplici vtamur oratiõe. Deide ab aduerſariorꝫ pſona tribus ex locis beniuolentiā iudicis cõparamus: ſi eos aut in odiũ: aut in contēptionem: aut in inuidiā deduxerimus. Jn odiũ ſic: ſi eorũ turpia vel crudelia facta proferamus. Jn inuidiā ſic: ſi eorꝫ potentiã gratiã pecuniā proferamus. Et qm̃ hec interdũ nõ modo non criminis: ſed ēt decorꝫ ſunt. Recte addidit. horꝫ omniũ vſum arrogantē. Multe em̃ res per ſe male ſunt. Multe cum medie ex euentu bone vel male fiunt. Deinde i contēptionē ſic aduerſarios adducimus: ſi eos cõtēnendos eſſe dicamus q; aut negligentes ſint: aut ignaui. Ab iudicum perſona vero duob⁹ ex locis beniuolētiā comparamus: ſi eorum bene geſta ſine adulatiõe pferamus. Et ſi dicamus preſentis iudicij magnam eſſe expectationē. Poſtremo ab ipſo negocio duob⁹ ex locis beniuolentiā comparam⁹: ſi noſtrā cauſam laudādo extollamus aduerſariorꝫ vituperādo deprimamus. Attētos aũt faciem⁹ ſi demõſtrabimus ea q̄ dicturi erim⁹ magna: noua. Nũc docet quē admodũ attentos iudices facere debeam⁹. Attentos inq̃t iudices faciemus: ſi nos magna pmittamus dicturos eē: vt ait Uer. Maius opus moueo. Deide ſi noua nos dicturos eē dicam⁹ Interdũ etiam ſi magna inq̃t nõ ſit res tñ noua alios auditorꝫ facit attētos. Poſtremo ſi (i)ncredibilia. Neceſſario eteñ attēte audiēdũ eſt qḋ vix credi poſſe pmitto. Deide ſi hec inq̃t magna noua ⁊ credibilia dicam⁹ nũc ad oēs ptinere: vt ſepe Ci. ait de q̄ agat nõ ſolũ ad reum ſed ad oĩs fortunas dicit ptinere

Officium Factum.

Attentos.

dibilia eſſe: aut ad omnes: aut ad eos q audiēt: aut ad aliquos illuſtres hoīes / aut ad deos imortales aut ad ſummā reip. pertinere: ⁊ ſi nos pollicebimur breui noſtrā cauſaʒ demōſtraturos: atqȝ exponem⁹ iudicationē / aut iudicatōes / ſi plures erūt. Dociles auditores faciem⁹ / ſi aperte / ⁊ breuiter ſummā cāe exponem⁹: hoc eſt ī quo cōſiſtat ꝯtrouerſia. Nā ⁊ cū docilē velis facere: ſimul ⁊ attētū facias / opȝ. Nā is maxime docilis eſt: q attētiſſime eſt parat⁹ audire.

Ⅽ Nunc inſinuationes quemadmodū tractari conueniat / deinceps dicendū videtur. Inſinuatione igitur vtendū eſt / cum admirabile genus cauſe eſt / hoc eſt (vt ante diximus) cū animus auditoris infenſus eſt. Id aūt tribus ex cauſis maxime fit: ſi aut ineſt in ipſa cauſa quedā turpitudo: aut ſi ab his q ante dixerūt: iam quiddā auditori perſuaſum videtur: aut ſi eo tempore locus dicendi datur: cū iā illi quos audire oportet defeſſi ſunt audiēdo. Nā ex hac quoqȝ re non minus ꝙ ex primis duabus in oratore nōnū ꝙ anim⁹ offenditur auditoris. Si cauſe turpitudo contrahet offenſionē: aut pro eo homine in quo offenditur: aliū hominē / qui diligit interponi oportet: aut pro re in qua re offenditur / aliam rem ꝗ probet: aut pro re hoīem: aut ꝑ hoīe rem: aut ab eo qđ oderit ad id qđ animus auditoris diligit / traducat ⁊ diſſimulare id te defenſuꝝ: qđ exiſtimeris defenſurus. Deinde cū iā mitior factus erit auditor īgredi pedetentim defenſionē: ⁊ dicere ea / que indignētur aduerſarij: tibi quoqȝ īdigna videri. Deide cū leniericeris eū q audiet: demōſtrare nihil eoꝝ ad te ꝑtinere: ⁊ negare te q: ꝙ de aduerſarijs eſt: dicturū: neqȝ hoc neqȝ illud / vt neqȝ aperte lędas eos / q diligunt: ⁊ tn̄ id obſcure faciēs / quoad poſſis alienes ab eis auditoꝝ voluntatē / ⁊ aliquoꝝ iudicium ſimili de re: aut auctoritatē proferre imitatiōe dignā. Deinde eādē aut conſimilē / aut maiorem / aut minorem agi rē in

Nūc ad eos qui audiunt: vt Ci. ſepe ait: hoc ideo agi vt a iudicibus iudicia trāſferant: nunc ad aliquos illuſtres: ſi dicam⁹ rem iuſtam ad ſacerdotes: ad ſenatores vel alios huiuſmodi ꝑtinere. Nūc ad deos immortales: vt Ci. de domo ſua dicit Rem ad deos pertinere ne ipſi Ciceronem domo expuliſſe videantur: nunc ad ſummā reip. pertinere. Ergo his oībus attētos iudices facim⁹ cū nos breuiter dicturos eſſe ꝓmittimus. Exponere indꝗ debem⁹ iudicationem: aut iudicationes ſi plures erūt. Deinde oſtēdit quo pacto dociles auditores facere debeamus. Si inquit in principijs ea que ſunt nobis dicenda ponamus: vt nobis iudices ad cognoſcendum negocium comparemus: preterea indꝗ cū dociles iudices faciemus: ſimul attentos iudices facere debemus. Ita ipſe Cic. in cluētiana facit dociles iudices cum ait: animaduerti iudices omnem accuſatoris orationem in duas diuiſam eſſe partes. Deinde facit attentos oratores cum ait. Quarum alteram inniti ⁊ magnopere confidere videbatur inuidia inueterata iudicij Iuniani ⁊ reliqua. Tunc etenim inquit iudex melius docilis fiet: ſi ei attentius fuerit affectus hec de principijs: nunc nobis de inſinuatione dicendum eſt.

Inſinuatio

Ⅽ Inſinuatione igitur vtendum eſt cum admirabile genus cauſe eſt diximus principiorum triplicem eſſe finem. ſ. vt beniuolos iudices: aut attentos: aut dociles faciamus: idem nobis ⁊ i inſinuatione faciendum eſt: ſed hoc intereſt: q in principijs hoc aperte facimus. Inſinuatione occulte ⁊ quibuſdam circuitionibus nec in alio cauſe genere niſi in admirabili tunc cum animi iudicum erunt vehemēter offenſi. Ergo inquit inſinuatione tūc erit nobis vtendū cū animi iudicū fuerint offenſi. Et oſtendit quibus offenſos iudicum aios poſſim⁹ agnoſcere. Prius eīn vulnus inſpiciēdum eſt: ſic apponēda medicina. Trib⁹ indꝗ vt maxime cauſis animi iudicū offendunt. Verū cū ait maxie oſtēdit ⁊ alijs cauſis offendi iudices: ſed his plerūqȝ ſi aut in negocio ipſo ineſt aliqua turpitudo: vt res ipſa preter ꝑſonas aut iudicis: aut gentis pariat offenſionem: aut ſi iam aliqđ iudicib⁹ ab his q primū dixerunt ꝑſuaſum videt: ⁊ id q poſt dictur⁹ eſt: non libenter audit. Aut ſi illi qui audituri ſunt: alios audiendo ceperint eſſe offenſi. Quare cū hec aiaduerteris: ſingula hac dicendi arte ſanabis: ſi cauſe turpitudo contrahet offenſionem. Duob⁹ modis cauſa contrahit turpitudinem: aut enim res turpis eſt: aut ꝑſona: ſi indꝗ ꝑſona turpis fuerit: aut aliū hominem ſubijcies: q amatur: aut rem ꝓ ꝑſona. Deinde ſi res turpis fuerit aut aliā rem que honeſta eſt: ſubijcies: aut rem pro hoīe: ſi vtrum qȝ turpe fuerit: et res et perſona incommodum erit eam ſuſcipere. Tamen ſi quid leuiter turpe fuerit poteſt ſuſcipi: deinde indꝗ debebis diſſimulare defenſionē

† dociles q attente vult audire inde Cic. ad here. vel dociles q facile docet. Lacrā. de opifi. Nā ſi te ſi litteris nihil aliud ꝙ linguā iſtrueris auditore facis ſire nnū ꝓbuiſti quāto magis i his verū ⁊ ad vitā tē ꝑtinētib⁹ docilior eſſe debebis.

Quō dociles.

Auditor tribus modis ſit infenſus

Quō diluēda turpitudo.

pṡtia demonſtrare.Sin oratio aduerſarioꝝ fidem
videbitur auditorib⁹ feciſſe:idq; ei q intelligit: quib⁹
reb⁹ fides fiat: facile erit cognitu:oportet aut de eo
qđ aduerſarij ſibi firmiſſimum putarunt: z maxime
bi qui audierint/probarint primū te dicturū polli-
ceri:aut ab aduerſarij dicto exordiri:z ab eo potiſſi-
mū qđ ille nuperrime dixerit:aut dubitatiōe vti q̄d
pmū dicas:aut cui potiſſimū loco rñdeas cū admi-
ratione.Nā auditor cū eū quē aduerſarij putarāt p-
turbatum oratiōe/videat alo firmiſſimo cōtradice-
re paratum:plerumq; ſe potius temere aſſenſiſſe ꝙ
illum ſine cauſa confidere arbitratur. Si auditoris
ſtudiū defatigatio ab alienabit a cauſa: te breuius
ꝙ paratus fueris eſſe dicturū:cōmodū eſt polliceri
nō imitaturū aduerſariū.Sin aūt res dabit/nō inu
tile eſt:aut ab aliq̄ re noua/ z ridicula incipere: aut
ex tpe/q̄ nata ſit:qđ gen⁹† ſtrepitū acclamationem
dicim⁹:aut iā parata/q̄ vel apologū/vel fabulā/ vel
aliquā cōtineat irriſionē:aut ſi rei dignitas adimet
iocādi facultatē:aliqđ triſte/nouū/horribile/non in
cōmodū eſt ſtatim inijcere.Nā vt ſatietas cibi/z faſti
diū:aut ſubamara aliqua re reuelatur:aut dulci mi-
tigatur:ſic animus defeſſus audiendo:aut admira-
tione integrat:aut riſu nouatur.Ac ſeparatim qđē
que de principio/et inſinuatione dicenda videban-
tur hec fere ſunt.Nūc qdā breuiter/cōiter/de vtroq;
pcipiēdum videt.Exordiū ſentētiarū/z grauitatis
plurimū dz habere:z oīa oīno ea q̄ ptinēt ad digni
tatem in ſe cōtinere:propterea q̄ id optime facien-
dum eſt:quod oratorem auditori maxime commen
dat.Splendoris/et feſtiuitatis/z concinnitudinis
minimum:propterea q̄ ex his ſuſpitio quedam ap
paritionis/atq; artificioſe diligentie naſcitur: que
maxime orationi fidem:oratori adimit dignitatem
vel autoritatem.

Remediū erga defatigatū auditorem.

†Strepit⁹ pprie pedū ambulātiū manuumq; aliqđ ꝑtractātiū son⁹ eſt appellat' e'fact⁹ e pōpa demiliarū: quaſi a ſtrepitu cōminātiū: vt apud Qui. Hic cū me euocaſſet ſubito ſtrepidum totoq; fortune ſue ſtrepitu circunſteteſſet

Quid hȝ exordium.

Poſtq̄ⁿ mitiores reddideris auditores paulatim ingredi eandē in defenſione z dicere ea que aduerſarijs diſpliceant:tibi etiam diſplicere.Sed nihil hoꝝ ad iſtū negotium pertinere.Deinde inquit occulte et de aduerſarijs detrahere debebis. Poſtremo inq̄t de ſimili negotio aliquorum iudicum afferri oportebit exemplū Animaduertere tamen debem⁹ vt et inſinuatiōe quatuor locis ꝑcepit beniuolētiā comparandā id eſt ab ipſa cauſa:a: noſtra pſona:ab aduerſariorum:a iudicum perſona dixit poſſe beniuolentiam cōparari:vbi ait pro eo homine in quo offendit aliū holeȝ qui diligitur interponi oportet: z reliqua.Deinde oſtēdit quemadmodū a noſtra perſona beniuolentiā cōparem⁹ cū ait:z diſſimulare te id defenſurum qđ exiſtimeris defenſur⁹. Deinde vbi iam minor factus erit auditor ingredi pedetētim in defenſionem z dicere ea q̄ indignent aduerſarij:ibi ſquoq; indigna videri:ab aduerſarioꝝ ꝓo pſona docet:quēadmodū beniuolētiā cōparem⁹ eūȝ dicit. Et negare te q̄cq̄ de aduerſarijs eſſe dictuꝝ:neq; hoc neq; illud:vt neq; apte ledas eos q̄ diligunt z tñ id obſcure faciens: q̄ ad poſſis abalienes ab his auditorum voluntatem. Poſtremo docet:vt a iudicū pſona beniuolentiā cōparem⁹ cū ait.Et aliquorum iudiciū ſimili de re:aut autoritatem proferre imitatione dignam.Uerum quod ait.Deinde eandē:aut ſilem:aut maiorē:aut minorē agi rē in preſentia demōſtrare.Etem ſemꝑ poſt exemplum faciēda eſt cōparatio.Cōparatio porro nunc a pari:nunc a maiori.nunc a minori ſemꝑ fiat neceſſe eſt.Oſtēdit qđ primū fuit.Si ꝑ cauſe turpitudine auditores offenſi extitiſſent: q̄bus modis ab his poſſet beniuolētia cōparari. Nūc inq̄t ſi oratio aduerſariorū dictis finē fecerit.Et iđ iudices videntur abalienati trib⁹ modis beniuolētiā cōparabis:ſi aut ab eo argumēto qđ ſibi firmiſſimuȝ crediderāt aduerſarij te dicturuȝ eſſe ꝓmittas:aut ſi ab eo dicto incipias qđ aduerſari⁹ nuꝑ dixerit aut ſi inq̄t cū admiratione dubites cui potiſſimū rñdeas queſtioni:cum eñ inq̄t ſe iudices viderint paratū ad rñdendū exiſtimabunt ſibi non recte ab his qui

Cōparatio.

ante dixerunt id quod crediderant fuiſſe perſuaſum. Poſtremo docet quo pacto beniuolentiam nobis a iudicibus comparemus ſi forte ipſi iudices defatigati fuerint multos audiendo. Primo' inq̄t oportebit polliceri breuius te q̄ parat⁹ fueris dicturum. Deinde ſi ſe ita habebit negotium vtile erit rebus nouis vel ridiculis riſum iudicib⁹ aut iocū moueri. Atq; id duplici modo:aut ex tempore ſi fortè clamor aut ſtrepit⁹ fuerit exort⁹. aut excogitatis paratiſq;. vt vel a fabula incipias:vel apologo ad preſens negotiū pertinentibus. Fabule ſunt quas fere videm⁹ extitiſſe ex phedria Medeia ciuemne ſtris:alijſq; ſtilibus. Apologi ſunt ex reb⁹ humilib⁹ cōpoſite. quedā forme ac ſpēs aduiuendū:vt extat illa de mure z leone ergo ſi inq̄t negotij dignitas patiet riſum vel iocum mouere oportebit. Si autē

Fabule. Apologi.

tale negotium fuerit vt iocūdū nō ſit a re aliqua triſti & ſeuera cōmodū erit incipere. Nā vt indi. ciba faſtidiū nūc ſubdulci re: nūc ſubamara releuat. Ita inquit ſtudiū audiēdi: apud iudices nunc rebus ridiculis: nunc aſperioribus redintegrat. Ac ſeparatim qdē q̄ de principio & inſinuatiōe dicēda videbāt **Exordiū decorum.** tur hec fere ſunt: ſupra inqt qd in principijs faciēdū eſſet: qd in inſinuatiōe ſeparatim diſputauim⁹. Nūc inqt: breuiter: in vtrūq; p̄cepta dabim⁹. Exordiū ſnīarū & grauitatis plurimū dʒ hr̄e: & oīno oīa q̄ pertinēt ad dignitatē in ſe continere. Snīarū inqt nō illarū q̄ gn̄aliter dicunt: vt eſt illud. Obſequiū amicos veritas odiū parit. Preceptū eſt aūt ne qd in principijs gn̄aliter dicat. ſed hic ſnīas accipiamus. Senſus atq; inuentiones plurimas oīq; eaſdē graues. Preterea inqt: vt cōmēdati ſim⁹ auditoribus. in exordio oīa illa habere debem⁹ q̄ nobis. vel orationi nr̄e pariāt dignitatē. Splēdoris & feſtiuitatis & ꝯcinnitudinis minimū. In exordio inqt nihil ſplēdidū: nihil diligēter accuratū hr̄e debem⁹ ne ipſa dicendi diligentia diffidentiā negotij demōſtrem⁹. Docuit qd in principijs: quid in inſinuatione: quid generaliter in vtroq; ſeruare debemus. Quare poſtq̄ oſtendit quid faciendum eſſet precipit rurſus quid non faciendum ſit.

De vitijs exordiorum. Titu. x.

Uitia vero hec ſunt certiſſima exordiorū que ſummopere vitare oportebit: vulgare/commune/ cōmutabile/ſeparatum/lōgum/ tráſlatum/contra precepta. Uulgare eſt quod in plures cauſas pōt accōmodari: vt cōuenire videatur. Cōmune eſt qđ nihilomin⁹ in hac q̄ in ꝯtrariā parte cauſe pōt cōuenire. Cōmutabile eſt qđ ab aduerſario poteſt leuiter mutatum ex contraria parte dici. Longum eſt quod plurib⁹ verbis aut ſententijs/vltra q̄ ſatis eſt producitur. Separatum eſt/quod non ex ipſa cauſa ductum eſt: nec ſicut aliquod mēbrū annexū orationi. Tráſlatū eſt/quod aliđ efficit q̄ gen⁹ ſue cauſe poſtulat: vt ſi quis docilem faciat auditorē: cū beniuolētiam cauſa deſiderat: aut ſi principio vtat/cum inſinuationem res poſtulat. Cōtra p̄cepta eſt: quod nihil eorū efficit/quorum cā de exordijs p̄cepta tradunt: hoc eſt qđ eum q audit/neq; beniuolū/neq; attētū/neq; docilem reddit: aut quod (quo nihil p̄fecto peius eſt) vt contra ſit faciet. Ac de exordio quidē ſatis dictū eſt. **Quid eſt cōtra p̄cepta.**

Uitia exordiorum. Uitia vero hec ſunt certiſſima exordiorum: que ſummopere vitari oportebit. Uitia vero inquit hec ſunt certiſſima exordiorū. Cū ait certiſſima: oſtēdit & ſupra ſe nō nihil de vitijs exordij dixiſſe. oīs eñ ſplēdoris & feſtiuitatis & concinnitudinis minimū in exordio eſſe debebit. Uerum hec maxima vitia exordiorū eſſe dicit: atq; hec oīno vitanda eſſe precipit. Uulgare: cōe: cōmutabile: lōgū: ſeparatū: tranſlatū ꝯtra p̄cepta. **Uulgare.** Uulgare eſt qđ in plures cās pōt accōmodari: vt cōuenire videatur. Uulgare eſt: qđ in plures cauſas pōt accōmodari. i. qđ ē gn̄ale principiū. qđ non vni⁹: ſed oīm poteſt eſſe cauſarū: ſi ſic incipias. Jouē ego optimū maximum vellem ſi fieri poſſet iudices. **Commune** Cōmune: qđ nihilomin⁹ in hāc q̄ in cōtrariā partem cauſe poteſt conuenire. Cōmune eſt qđ nihilomin⁹ i aliquam contrariā parte cauſe poteſt cōuenire Inter vulgare & cōe hoc intereſt. Uulgare oīm cōtrouerſiarū eſt: cōe in eadē ꝯtrouerſia vtriuſq; ptis: itaq; cōe ſpē ꝯcludit. Uulgare vo gn̄ale ē. Quare cōe erit qđ tā a nobis q̄ ab aduerſarijs dici pōt. **Commutabile.** Cōmutabile ē. qđ ab aduerſario pōt leuiter ꝯmutatū ex ꝯtra parte dici. Cōmutabile ē inqt qđ nō qdē ab aduerſarijs dici poſſit: ita vt a te p̄batum eſt. Sʒ cōmutato vbo: vel addito poſſit in parte ꝯtra cōmutari. **Longum.** Lōgū eſt: qđ plurib⁹ verbis aut ſententijs vltra q̄ ſatis p̄ducit. Meminim⁹ i duob⁹ eſſe orōnē nr̄am: nūc in vbis ſingulis: nūc in ꝯiūctis q̄ ſnīe dn̄r. Itaq; inqt lōgū eſt: qđ nimis aut in verbis aut in ſentētijs inuolutū eſt. **Separatū** Separatū quod nō ex ipſa cauſa ductū eſt. Nec ſicut aliquod mēbrum annexū orationi. Separatū eſt: quod non eſt proprij negotij: neq; ei⁹ cauſe qua de agitur: vt ſi homicida tibi accuſandus ſit: & tu, ab adulterij facinoribus exordium ſumas. **Tranſlatū.** tranſlatum eſt. quod aliud conficit: q̄ cauſe gen⁹ poſtulat: vt ſi quis docilem faciat auditorem: cum beniuolentiam cauſa deſideret. Tranſlatum eſt inquit cum ignorato genere cauſe dociles p̄ attentis aut attentos pro beniuolis faciendos nobis iudices putamus. **Contra p̄ceptum.** Contra p̄ceptum eſt quod nihil eorum efficit quorum cauſa de exordijs p̄cepta tradunt. Contra p̄ceptum eſt inquit quod non modo iudicum animos non comparat ſibi: ſed interdum etiam infenſos facit. Quare finitis exordijs p̄ceptis nunc nobis de narratiōe dicendū eſt.

De narratione. Titu. xj.

Narratio/ eſt rerū geſtarū: aut vt geſtarū expoſitio. Narrationū tria ſūt gn̄a: vnū gen⁹ eſt: i quo ipſa cā/& oīs rō controuerſie ꝯtinet. Aliđ i quo digreſſio aliqua ex **Narrationū tria gn̄a**

Narratio. Narratio eſt rerū geſtarū aut vt geſtarū expoſitio: diffinit qd ſit narratio. In diffinitiōe vo vt ſepe tā diximus oīa q̄ ad rē aperiendā ptinēt: colligi atq; ꝯcludi dn̄t. Quare qm̄ nō tm̄ illa narrant q̄ vere geſta ſunt: ſed etiam illa que nō geſta ſunt: ſed geri potuerūt: ideo ait narratio eſt rerū geſtarum: aut vt geſtarū expoſitio. Geſtarū rerum

tra cāſ aut criminationis/aut ſimilitudinis/aut de lectatiōis nō aliene ab eo negocio/de quo agiť: aut amplificationis cā/interponitur. Tertiū gen⁹ eſt re motū a ciuilib⁹ cauſis: qđ delectatiōis cauſa nō inu tili cum exercitatione dicit/ꝛ ſcribit. Ei⁹ ptes ſunt due: quarum altera in negocijs/altera vero in perſo nis maxime verſatur. Ea que in negociorū expoſi tione poſita eſt/tres habet partes/fabulā/hiſtoriā/ argumentū.

Alia diuiſio
Fabula.

Fabula eſt: in qua nec vere: nec veriſimi les res cōtinētur: cuiuſmodi eſt: angues ingētes ali tes iugo iuncti.

Hiſtoria:

Hiſtoria eſt res geſta/ ab nr̄e etatis memoria remota/ qđ gen⁹ eſt: Appius indixit Car thaginenſibus bellum.

†Argumentū vt a Quintiliano defi nit eſt rō ꝓbatiōe pre ſtās: q̄ colli git aliđ per aliđ: et que qđ ē dubiū ꝑ id qđ du biū nōē cō firmat.

Argumentū †eſt ficta res / q̄ tamē fieri potuit: huiuſmodi apud Terētiū eſt. Nā poſtq̄ excesſit ex ephebis Soſia. Illa aūt narratio q̄ in perſonis verſatur/ eiuſmodi eſt: vt ea ſimul cum reb⁹ ipſis perſonarū ſermones/ꝛ animi poſſint per ſpici hoc mō. Venit ad me ſepe clamitans/qd agis Mitio? cur perdis adoleſcētē nobis? cur amat? cur potat: cur his reb⁹ ſumptū ſuggeris? Veſtitui nimio indulges. Nimiū ineptus eſt: nimiū durus ipſe eſt preter equum ꝛ bonum. Hoc in genere narrationis multa debet ineſſe feſtiuitas ꝯfecta ex rerum varie tate aiorū diſſimilitudine/ grauitate/ lenitate/ ſpe/ metu/ ſuſpitione/ deſyderio/ diſſimulatiōe/ errore/ mia/ fortune cōmutatiōe/ inſprato incōmodo: ſubi ta letitia/ iucūdo exitu rerū. Verū hec ex his/ q̄ poſt ea de elocutione precipientur: ornamēta ſumuntur.

expoſitio eſt: negociorum ciuiliū ꝛ hiſtoriarum: vt geſtarum rerū expoſitio eſt comediarum fabularum ꝛ thematum que in auditorio dicuntur. Ergo tria genera narrationis eſſe dicit. Verum⁹ qđ ſit in cauſe expoſitione vt eſt illđ C. quintius frater huius ꝛc. P. qn ir fuit ꝛ huic ſimilia: Verum quoniam narratio cauſe non id ſolum agit vt res geſtas explicet. Veruntamen multa futuris preſtruit queſtionibus. Animaduertamus vt Cice. v'rūq₃ complexus ſit: in quo ipſa cauſa inquit: hoc ad rerū expoſitionē Et ois rō cōtrouerſie ꝯtinet: hoc ad q̄ones ꝑtinet: ergo vnū narratiōis gen⁹ ē in quo ipa cā ꝛ ois ratio ꝯtrouerſie cōtinet. Aliđ gen⁹ narratiōis eſt qđ extra cām eſt: ſ₃ ad cām facit: vt eſt illud Agonis eſt quedā ubitana liberta Veneris erycine. Hec narratio extra cām eſt. Agit eīn q̄ magis debeat accuſare ſed tn̄ ad cāſ facit. Loc⁹ eīn introducit: in quo ſe Cecily iniurias a Verre paſſuſ eſſe ꝯmemorat: qua ſe leſum accuſare debere cōcedit Verū narratio extra cām quatuor modis fit: aut criminatiōis cā aut ſimilitudinis: aut delectatiōis: aut amplificatiōis. Criminatiōis cā fit vt dio q̄dā fuit halēſin⁹ paſell⁹ motu⁹ ē. C. ſacerdote ꝑtore Similitudinis cā fit: vt eſt illud. Sic iſte mľto ſceleratior ꝛ neq̄or: q̄ ille Adrian⁹ aliq̄nāto etiā felicior fuit digreſſio et hoc videri pōt: ſ₃ nō iterponiť narratio q̄ cā ē deliberatiōis. Delectationis cā fiat nō aliene ab eo negocio quo de agiť: vt ſi prata: ſi nemora: ſi fōtes riuoſq₃ deſcribas: ꝛ hāc ipam deſcriptionē ad cāſ applices: amplificatiōis cā ſit: vt eſt illđ de Eriphila q̄ viſum ornamētū adamauit. Amplificat crimē Verris q₃ cū illa rē viſaſ adamauerit. Verres mľta etiā nō viſa ꝯcupierit. Ergo ſ₃ gen⁹ narratiōis hoc ē q̄ digreſſio diciť: q̄ fit aut crimīatiōis: aut ſimilitudinis: aut delectatiōis: aut amplificatiōis cā. Tertiū gen⁹ narrādi eſt qđ extra oratorē eſt: hoc eſt qđ ait. Remotū a ciuilib⁹ cauſis. Eſt aūt poetaꝝ vel hiſtoriographoꝝ dat tn̄ curſim etiā in hāc narrationem ꝑcepta. Hec inq̄t narratio remota a ciuilibus cauſis duo mēbra h₃. Nā aut ꝑpter negocia exponēda ſumiť: qđ eſt comediographoꝝ vel tragediographorum vel ꝑpter ꝑſonas. Verſidici ꝓ̄ut vtroq₃ verſantur. Nā Ver. Enee ꝛ mores ꝛ facta deſcribit: ergo hec narratio extra oratorē in duo diuiditur in negocia ꝛ in perſonas. Verū illa narratio q̄ in negocijs eſt: tres h₃ ptes: fabulā: hiſtoriam: argumentū.

Fabula.

Fabulam dicit eſſe q̄ nihil veri nec veriſile cōtinet ꝛ dat exēplū cuiuſmodi eſt. Angues ingentes alites iuncti iugo. Verum hic q̄ſtio eſt cū in definitiōe gn̄ali narratiōis dixerit. Narratio eſt rerū geſtaꝝ aut vt geſtaꝝ expoſitio: cur in fabule definitione que vtiq₃ q̄m ꝛ ipſa narratio eſt gn̄i ſimilis eſſe debuit. Ait fabula eſt in qua nec vere nec veriſiles res ꝯtinent. Deinde hiſtoria eſt inquit q̄ res veras continet: ſed a noſtra memoria remotas: ꝛ dat exemplū: qđ gen⁹ eſt Appi⁹ indixit Carthaginenſib⁹ bellum.

Argumētū.

Argumentū eſt ficta res q̄ tn̄ fieri potuit. Argumētū eſt: qđ quidē nō eſt factū: ſed fieri potuiſſe creditur: vt in Terētio adoleſcētis vita narrať. Naſ is poſtq̄ excesſit ex ephebis Soſia. A negocijs ergo narratis tres, partes habet: fabulā: hiſtoriā: argumentū. Fabula nihil veriſile continet: hiſtoria geſta preteritorum argumētū nō verū ſ₃ veriſile. Illa aūt narratio q̄ verſatur in perſonis exprimēdis talis eſſe inq̄t debet vt in narratiōe rerꝝ vim ꝑſone agentis ꝛ aīos oſtēdat ꝛ dat exēplū de The. vbi Demee ꝛ Mitionis ſenum perſona moꝝ contrario fecerniť. Venit ad me ſepe clamitās. Quid agis Mitio? cur perdis adoleſcentē nobis ꝛ reliqua in his oībus ꝛ rigor ꝛ auſteritas ꝑſone obiurgātis oſtēditur Verum ne nos perturbet q₃ in illa narratione que in negocijs eſt: ſepe etiā perſona deſcribiť: nam deſcribitur Catilina: deſcribitur Sertorius ꝛ reliqui: illa rurſus narratione q̄ de perſonis eſt geſta

ꝙ ſeruus eſt: ⁊ dn̄s eſſe non pōt. Ita ergo ⁊ hic deliberatio ⁊ demonſtratio res eſt: ſed illa ſub ſtantia ꝗ̄ ꝗdiu ſola eſt pꝫ accidētibus. i. gn̄i cauſe: ⁊ cauſe partibꝰ. Ita ꝗdiu in incerto ſunt genꝰ alijs: alij ptes eſſe poſſunt. Cum vero gn̄is nomē acceperint in eo ꝙ genus ſunt ⁊ partes eſſe nō poſſunt: hoc eſt qđ ait. Eidem genus. i. ſimul ac iudiciale eſſe ⁊ pars nō pōt multominꝰ partis gn̄is partes putabuntur.

predicamēta. Deliberatio aūt ⁊ demonſtratio gn̄a ſunt cauſarū: id qđ primo dubie ꝓpoſuit aſſumpſit ſine dubitatione. Neq; enī dicit ſi deliberatio: ſed deliberatio aūt ⁊ demōſtratio gn̄a ſunt cārū ⁊ id triplici argumentatione continet. ſ. demonſtrationem ⁊ deliberationem genera eſſe cauſarum. Nam aut nullū ⁊c. genus cauſe eſt. Nam aut nullū inquit cauſe genus eſt: aut iudiciale ſolū aut ⁊ iudiciale ⁊ demonſtratiuum ⁊ deliberatiuū. i. aut nullū cauſe: genꝰ: aut vnū aut tria. Duo enī ꝓpterea non dixit: qm̄ deliberatio ⁊ demonſtratio ꝗꝗ̄ inter ſe diuerſa ſunt: ſimul tn̄ aut in gn̄ibus cauſe ponunt: et ſiunt tria gn̄a cauſe: aut ſimul tollunt ⁊ remanet vnū. i. iudiciale: ſolum ergo tollit duo. i. nec vnū eſſe nec nullū vt id quod reliquū eſt approbetur. Nullū inquit cauſe genus eſſe non pōt dicere: nam ꝗ artes ſcribit: multaſq; dicit eſſe cauſas nullam non pōt dicere. Tulit rem vnā: deinde vnū iudiciale ſolū eſſe nō poteſt dicere. Propterea ꝙ ⁊ deliberatio ⁊ demonſtratio gn̄a ſunt cauſarum. Nā ⁊ inter ſe diuerſa ſunt ⁊ ab iudiciali multum ſeparata. Id porro ꝙ diuerſum eſt tunc oīno diuerſum eſt: ſi inter ſe ⁊ rebus: ⁊ extra diſtet. Atq; vt rationes ex ſimilibꝰ colligamꝰ. res eſt lectio exitus intelleccius: ergo hec tria gn̄a cauſarum re inter ſe diſtant. Aliud enī agitur in demōſtratione: aliud in deliberatione: aliud in iudiciali Rerum quoq; exitus, diſpar eſt. Nā demōſtrationis finis eſt honeſtas. Deliberationis vtilitas. Iudicialis equitas. Quod ſi hec tria inter ſe ⁊ re ⁊ exitu diſtāt: profecto tria gn̄a cauſarum cōſtitui debebūt Non ergo recte deliberationem ⁊ demonſtrationē qualitatis partes eſſe dixit. In his autem que huc uſq; diſputauimus: videamus quinq; partium ſyllogiſmū: ac primum queſtionem de qua agitur cōſtituamus. Hec autem eſt queſtio: ꝙ non recte hermagoras deliberationem ⁊ demonſtrationem ſub qualitate proiecit: ſed deliberatio: ⁊ demonſtratio genera ſunt cauſarum: non poſſunt recte ptes alicuius generis cauſe putari. Hoc primum eſt. Eadem enī res alij genus eſſe alij pars pōt: idem genus eſſe: ⁊ pars non pōt. Hoc ſecundū eſt. Deliberatio autem ⁊ demonſtratio genera ſunt cauſarum. Hoc tertium eſt. Nam aut nullum cauſe genus eſt: aut iudiciale ſolū: aut ⁊ iudiciale ⁊ deliberatiuum: ⁊ demonſtratiuū: hoc quartū eſt: relinquit ergo vt oīa tria genera ſint cauſarum. Hec concluſio eſt. Videamus ergo illū quē ꝓmiſimus ſyllogiſmū quinq; partiū. Si deliberatio ⁊ demōſtratio gn̄a ſunt cauſarum. Deinde approbat aſſumptionem vt ſupra diximus triplici argumentatione. Nā vt nullū cauſe genus eſt aut iudiciale ſolum: aut ⁊ iudiciale ⁊ deliberatiuū ⁊ demōſtratiuū. Poſtremo tres adhibet cōcluſiones. Ubicumq; enī ergo vel igitur eſt concluſio ſit neceſſe eſt. Prima igitur cōcluſio approbationis. De aſſumptione eſt. Quid enim erit in aſſumptionis approbatione.

¶ Nam aut nullū cauſe genus eſt: aut iudiciale ſolum: aut ⁊ iudiciale: ⁊ deliberatiuum: ⁊ demōſtratiuum Cōcludit ergo hec tria genera eſſe cauſarum. Relinquit ergo inquit vt omnia tria genera ſint cauſarum. Secunda concluſio propoſitionis eſt ſine argumentationis eius. Quid enī argumētatur in propoſitione. Si deliberatio ⁊ demōſtratio gn̄a ſunt cauſarum: non poſſunt recte partes alicuiꝰ generis cauſe putari: concludit hoc ipm̄. Deliberatio igit: et demonſtratio nō poſſunt recte partes alicuiꝰ generis cauſe putari. Tertia autem cōcluſio queſtionis eſt. Que enī queſtio eſt ꝙ hermagoras deliberationem et demonſtrationem nō recte ſub qualitate conſtituit. Cōcludit itaq; queſtionem Male igitur eas genera lia cōſtitutionis partes eſſe dixit Uerum cum in primo ſyllogiſmo de duabꝰ rebꝰ tractauerit: de primo ⁊ ſecundo. i. de genere ⁊ partibus generis. Cur hic in tertia cōcluſione partis partium mentionem fecit? Quod ſcilꝫ tertium eſt Hoc primū ſic excuſat: ꝙ hec concluſio preter ſyllogiſmū ſit: eſt enī queſtionis ꝗ̄ extra ſyllogiſmū: ſed ex ea ſyllogiſmꝰ. Deīde qđ ꝓ hāc extremā ꝯcluſionē ſenſim deſcēdit ad aliū ſyllogiſmum: vbi hec tractat deliberationē ⁊ demōſtrationem. Cum partes genera eſſe nō poſſunt multo magis partium ptes eſſe non poſſunt. Sed prius ꝗ̄ de eodē ſyllogiſmo tractemus ea que in eo obſcura ſunt explicemus: ꝙ ſi generis cauſe partes non poſſunt recte putari. Diſputaſti quidem ſupra o Cicero deliberationem ⁊ demonſtrationem: quia genera ſint: partes generis eſſe nō

¶ Nam aut nullum cauſe genus eſt: aut iudiciale ſolum: aut ⁊ iudiciale/et demonſtratiuum/⁊ deliberatiuum. Nullum dicere cauſe eſſe genus: cum cauſas eſſe multas dicat: ⁊ in eis precepta det: amentia eſt. Unum iudiciale autem ſolum eſſe qui poteſt: cū deliberatio/⁊ demonſtratio/neq; ipſe inter ſe ſimiles ſint: ⁊ a iudiciali quoq; genere plurimum† diſſideāt: ⁊ ſuum queq; finem habeat quo referri debeāt. Relinquitur ergo / vt omnia tria genera cauſarum ſint. Deliberatio igitur/⁊ demonſtratio nō poſſunt recte partes alicuiꝰ generis cauſe putari. Male igitur eas generalis conſtitutionis partes eſſe dixit. Quod ſi generis cauſe partes non poſſunt recte putari: multominꝰ recte partis cauſe ptes putabūtur. Pars aūt cauſe cōſtitutio eſt oīs. Nō enī cā ad cōſtitutionē/ſed cōſtitutio ad cām accōmodatur: ſed demōſtratio/⁊ deliberatio generis cauſe nō poſſūt recte putari/ꝙ ipſa ſint genera. Multo igitur minus recte partis eius (quā hic dicit) partes putabunt.

† Diſſideo aliēnꝰ ſum. Ci. Lel. Cū tribunus plebis capitali odio a Q. Pōpeio diſſideret. ꝗ tū conſul erat. Transfert et ad animā: et pro diſcordo ſeu nō cōuenio ponit. Pli. Adamas diſſidet cum magnete lapide in tantū vt iuxta poſitꝰ ferrum non patiatur extrahi.

poſſe:non tamen oſtendiſti vtrum conſtitutio pars generis ſit:an ipſum genus. Incertum eſt enim
vtrum deliberatio ſub qualitate ſit:an qualitas ſub deliberatione. Doceas itaq; oportet vtrū pars an
genus ſit conſtitutio. Hec ergo incidens queſtio eſt:vtrum conſtitutio pars:an genus ſit. Iam ſupra
oſtendit deliberationē ⁊ demonſtrationē genera eſſe cauſarum:ꝙ ⁊ inter ſe diſtent:⁊ ab iudiciali plu-
rimū diſſideant:⁊ ſuum quemq; finem habeant quo referri debeant. Nunc ei docendū eſt:vtrum con
ſtitutiones cauſarū partes ſint:⁊ ſic argumētatur propoſito themate quid primū inuenias genus
an cōſtitutionem. Vtiq; primū neceſſe eſt agnoſcas:vtrum deliberatiuus:an demōſtratiua cōtrouerſia
ſit. Tunc deinde que ſit cōſtitutio. Ergo pars cauſe eſt cōſtitutio omnis. Non enim cauſa ad conſti-
tutionem:ſed conſtitutio ad cauſam accōmodatur. Prius enim cauſa cognoſcatur neceſſe eſt:deinde
conſtitutio. Plus autem cauſam eſſe ꝙ conſtitutionem:ſic etiam poſſumus cognoſcere ꝙ in ſingulis
cauſe generibus ꝯſtitutiones variātur. Cauſa autem omniū cōſtitutionū capax eſt. Verū cum cauſa:
⁊ cōſtitutio iuncta ſibi eſſe videant̄:oportet tamen vnū alteri prius ſit. Omne enim quod loquimur:ſiue

Simplex. quod mēte cōcipimus:aut ſimplex eſt:aut coniunctū. Simplex eſt qḋ ad aliud nō attendit:vt tabula
Coniūctū. ſarum ⁊ reliqua hmōi. Coniūctū vero:vt de duobus vnū prius habeat quatuor modis ſit:aut tēpore:
aut loco:aut ordine:aut cauſa. Etas cum in hoīe ſit:tempore in ordinē ſecernit̄:ſi dicas iunctas vtriq;
cōſyderatione tēporis iuuentas ante ſenectutē eſt. Deinde loco:iuncta domus ſecernunt̄. Cum enim
dicis atriū:ideo primū intelligis:quia cōſyderas interiorē locū eſſe:vbi triclinium. Ordine vero ſic:quū
in eodē loco multi ſedeamus pro ordine ſedentiū nobis ante ſeramus. Cauſa aūt ſic de his que iūcta
ſunt vnū prius efficitur:vtputa pater filius iuncta ſibi ſunt. Neq; enim ante pater:ꝙ filius naſcatur
aut ante filius ꝙ illi ſit pater. Sed quia filio ad naſcēdum pater cauſa eſt:idcirco ex cauſa pater filio
preferetur. Ita hic in themate cauſa ⁊ cōſtitutio coniūcta ſunt:ſed vt prior cauſa ſit cauſa efficit. Vt cō-
ſtitutio enim naſcat̄ cauſa precedit. Quod ipſe ait:non enim cauſa ad cōſtitutionē:ſed conſtitutio ad
cauſam accōmodatur. Hic quoq; aduertamꝰ ſyllogiſmū quadripertitū. Prima eſt enim ꝓpoſitio cum
adiūcto:ꝙ ſi generis cauſe partes nō poſſunt recte putari:multominꝰ recte partis cauſe partes puta
buntur. Huic ꝓpoſitioni approbatio nō fuit ſubijcienda. Manifeſtū eſt enim ſi partes cauſe non ſint
multominus partis cauſe partes putari. Ergo incidit queſtio:vtrum cōſtitutio pars ſit:⁊ vt ſupra do-
cuimus probat partes. Sed hec incidēs queſtio nō pertinet ad ſyllogiſmū. Verū quia neceſſaria fuit
interiecta eſt. Deinde aſſumit illud quod propoſuerat. Sed deliberatio ⁊ demonſtratio generis cauſe
partes nō poſſunt recte putari:⁊ approbat aſſumptionē ꝙ ipſa ſunt genera indē. Poſtremo includit
ꝓpoſitionis ſecundā partē. Quid eſt enim in ſecūda parte ꝓpoſitionis. Multominꝰ recte partis cauſe
partes putabūtur. Cōcludit hoc ipſum. Multo igitur minus recte partis eius quod hic dici partes
putabunt̄. Prime enim parti ꝓpoſitionis per incidentē queſtionē ſatiſfecit. Quid eſt enim in prima
parte propoſitionis. Qḋ ſi generis cauſe partes nō poſſunt recte putari. Itaq; oſtendit generis cauſe
partem conſtitutionē. Quadripertitus ergo eſt ſyllogiſmus. Eſt enim propoſitio:aſſumptio:approba
tio:aſſumptionis concluſio. Queſtio vero incidens ad ſyllogiſmū minime pertinet.

Einde ſi conſtitutio ⁊ ipſa/⁊ pars con
ſtitutionis eius quelibet intentionis
depulſio eſt:que intentionis depulſio
non eſt/ea nec cōſtitutio/nec pars con
ſtitutionis eſt. At ſi que intentionis
depulſio nō eſt:ea nec ꝯſtitutio/nec pars cōſtitutio
nis eſt:demōſtratio/⁊ deliberatio:neq; conſtitutio
nec pars conſtitutionis eſt. Si igitur conſtitutio
⁊ ipſa/et pars eius quelibet intentionis depulſio
eſt:deliberatio/⁊ demōſtratio/neq; cōſtitutio/neq;
pars cōſtitutionis eſt. Placet aūt ipſi intentionis
eſſe depulſionē. Placeat igitur oportet nō eſſe con
ſtitutionem/nec partem conſtitutionis.

¶ Deinde ſi ꝯſtitutio ⁊ ipſa pars cōſtitutionis eius quelibet intē-tionis depulſio eſt:que intentio-nis depulſio non eſt:ea nec con-ſtitutio:nec pars conſtitutionis eſt. Omnis pars tūc plene pars eſt ſi generis ⁊ nomen ⁊ diffini-tionem recipiat:vtputa animal genus eſt:iam ex animali homo equꝰ:auis. Deinde ex aui coruꝰ: cornix:aquila. Itaq; hec omnis generis ſui ⁊ nomen ⁊ definitio-nem recipere debebant. Generis vero nomen quod eſt aīal. Ergo ⁊ homo:⁊ equꝰ:⁊ auis:⁊ coruus:⁊ cornix:⁊ aquila aīalia dicuntur. Deinde generis diffinitio q̄ eſt.i. aīalis. Aīal eſt corpꝰ alatū:itaq; ⁊ hōi:⁊ equus:⁊ auis:⁊ coruus:et cornix:⁊ aq̄la aīal alatum eſt. Ve-rum definitio a genere tranſit in ſpecies. Specierū vero definitio in genus trāſire non pōt. Nemo enim cū hoīem definio:homo eſt corpus alatum:bipes. Iam cum
dico bipes ad generis definitionē non pertinet. Eſt enim aīal ⁊ quadrupes. Itaq; nunc accepta ſimi-
litudine ad argumētationē. Cice. redeamꝰ:⁊ primo q̄ōnem que in cōtētione verſat̄ attēdamꝰ. Illa aūt
vt ſupra dixīmꝰ qḋ:nam qḋ deliberatio ⁊ demōſtratio nō recte ſub qualitate ſint poſite. Supra id iam
duabus argumētationibꝰ vicit. Quarū prima illa fuit deliberationē:⁊ demōſtrationē ſi genera ſint
cauſe partes generis eſſe nō poſſe. Ea probauit genera eſſe cauſarꝫ. Sc̄da vero argumētatio talis fuit
quidē ſi generis partes eſſe nō poſſunt multomagis partes partiū eſſe nō poſſe. Nunc tertiā affert ar
gumentationē. Si inquit cōſtitutio ⁊ ipſa ⁊ eius quelibet pars intētionis depulſio eſt que intētionis
depulſio nō eſt:ea nec cōſtitutio nec pars cōſtitutionis eſt:vt ſupra diximus. Oīs pars generis ſui et
Cōſtitutio. nomen ⁊ definitionē debet recipere. Hic aūt cōſtitutio genus eſt. Sub ꝯſtōne:quatuor cōſtitutiones.
Sub qualitate demonſtratio:deliberatio:iuridicialis:negotialis. Itaq; videamꝰ an deliberatio:⁊ de-
mōſtratio gn̄is nomē ⁊ definitionē recipiāt. Generis nomē eſt ꝯſtitutio qḋ nomē tollit Cice. demōſtra
tionis ⁊ deliberationi:ſed ne dicat hermagoras ꝯſtōnes dici poſſe oſtēdit definitionē gn̄is cadere nō

poſſe in deliberationē ⁊ demonſtrationē. Qđ ſi definitio non cadit nomen quoq; cadere nõ debebit. Cõſtitutionē aũt ſic definimus. Cõſtitutio eſt intētionis depulſio. Quam ſcʒ definitionē in deliberatione: vel demõſtratione videmus eſſe nõ poſſe: ꝙ ſi deliberatio ⁊ demõſtratio: neq; nomen ↄſtitutiõis: neq; definitionem recipiunt: nec ↄſtõnes ſunt. nec partes ↄſtõnis. Ipſi aũt placet ↄſtõnem intētionis depulſionē eſſe ⁊ ↄceditei altas definitiones. Rurſus inquit finē per ſeipſum cõſyderem⁹: nihil aliud ꝙ̃ finē incipiem⁹: nec in eo qđ finis eſt poſſum⁹ tranſlationē intelligere: ita ergo ↄſtõnes ſingule habent propriũ ſuũ in quo poſſit genere comixtionē ↄſtitutionis alterius nõ admittũt. Si ergo ↄſtõnes ſingule per ſemetipſas cõſyderate habēt propriũ ſuũ: cõmixtionē alteri⁹ nõ admittũt. Siue inquit cõſtitutionē primã cauſe accuſatoris cõfirmationē dicat: ſiue defenſoris primã deprecationē neceſſe eſt deliberationē ⁊ demõſtrationē neq; ↄſtõnem eſſe: nec partem ↄſtõnis. Hoc loco animaduertere debemus genus ſyllogiſmi: quod obſcuritate ſui ⁊ artificio colligatũ ſyllogiſmis fere omnibus antecellit. Sic itaq; colligitur ſyllogiſmus a primo ad ſecundũ: a ſecũdo ad tertiũ: a primo ad tertium. Primum enim ⁊ tertiũ ſimile eſſe mediũ facit qđ vtrinq; coniũgitur. Sed vt melius poſſit artificium Ciceronis intelligi: prius quelibet ſimilitudo facienda eſt: ponamus itaq; hec tria vnum: ſi Uictorinus docet intelligis: aliud ſic ſpem habere: tertium ſic: atq; faciamus ſyllogiſmũ a primo ad ſecundũ. Si Uictorinus docet intelligis. Nunc a ſecũdo ad tertium ſi intelligis ſpem habes. Deinde a primo ad tertiũ: ergo ſi Uictorinus docet ſpem habes. Primũ enim ⁊ tertium qđ poteſt veriſimile nõ videri medio illi quadã approbatione coniũgitur. Hoc ergo ⁊ in Cicerone videamus. Primũ hoc eſt ſi cõſtitutio ⁊ ipſa et pars eius quelibet intētionis depulſio eſt. Scđm illud eſt. Que intētionis depulſio non eſt: ea nec cõſtitutio: nec pars ↄſtõnis eſt. Tertiũ hoc ſit: deliberatio ⁊ demõſtratio neq; cõſtitutio nec pars conſtitutionis eſt. Nunc videam⁹ ſyllogiſmũ a primo ad ſecundũ. Si cõſtitutio inquit ⁊ ipſa ⁊ pars eius quelibet intētionis depulſio eſt: quē intētionis depulſio nõ eſt: ea nec cõſtitutio: nec pars ↄſtõnis eſt. Deinde a ſecũdo ad tertiũ. At ſi qua intētionis depulſio no eſt: ea nec cõſtitutio nec pars ↄſtõnis eſt. Deliberatio ⁊ demõſtratio: neq; cõſtitutio nec pars ↄſtõnis eſt. Nunc a primo ad tertium. Si igitur conſtitutio ⁊ ipſa ⁊ pars eius quelibet intētionis depulſio eſt: deliberatio ⁊ demonſtratio: neq; conſtitutio: neq; pars conſtitutionis eſt. Ergo a primo ad tertium concluſio eſt ſyllogiſmi. Deniq; Cice. Si igitur inquit conſtitutio. Ubicũq; enim ergo: vel igitur ponitur concluſio eſt argumenti.

¶ Quod deliberatio: et demonſtratio non recte ſub qualitate ponuntur.

¶ Atq; hoc eodē vrgebit: ſiue conſtitutionē primã cauſe accuſatoris cõfirmationem dixerit: ſiue defenſionis primã deprecationē. Nã cũ eadē oĩa incõmoda ſequētur. Deinde coniecturalis cauſa nõ poteſt ſimul ex eadē parte/eodē in genere/⁊ ↄiecturalis eſſe ⁊ definitiua. Rurſus nec diffinitiua cauſa pōt ſimul ex eadē parte eodē in genere diffinitiua eſſe/ ⁊ trãſlatiua. Et omnino nulla cõſtitutio/nec pars ↄſtõnis poteſt ſimul ⁊ ſuã babere/⁊ alteri⁹ in ſe vim ↄtinere. Ideoq; vnaqueq; ex ſe/⁊ ex ſua natura ſimpliciter cõſyderat: altera aſſumpta/numer⁹ ↄſtõnuʒ duplicat: nõ vis ↄſtõnis augetur. At deliberatiua cauſa ſimul ex eadem parte: eodem in genere/⁊ ↄiecturalē/⁊ generalem/definitiuaʒ/⁊ tranſlatiuam ſolet babere cõſtitutionē: eſſe vnam aliqñ/⁊ plures nõnunq̃. Ergo ipſa nec cõſtitutio eſt: nec pars conſtitutionis. Idem in demõſtratione ſolet vſuuenire. Genera ergo (vt ante diximus) hec cauſarum putanda ſunt: neq; partes alicuius conſtitutionis.

¶ Deinde ↄiecturalis cauſa non poteſt ſimul. Aliud incipit argumētum id eſt quartum ſyllogiſmum quo oſtendit non recte ſub qualitate deliberationem et demonſtrationē poſitas. Quem ſyllogiſmũ prius ꝙ̃ oſtēdamus: ea que in re ſunt ante videamus. Deinde inquit ↄiecturalis cauſa ſi indicat coniecturã per id quod oſtēdamus nihil aliud inueniemus ꝙ̃ coniecturam ſolam: nec in eo ꝙ coniectura eſt poſſumus intelligere. Rurſus inquit ſi finem per ſeipſum conſyderemus. Nihil aliud ꝙ̃ finem incipiemus: in eo qđ finis eſt poſſumus tranſlationē intelligere. Si ergo ↄſtõnes ſingule per ſemetipſas conſyderate habēt propriũ ſuum in quo poſſit genere commixtionem ↄſtõnes alterius non admittunt: male igitur Hermagora deliberationē ⁊ demonſtrationē partes cõſtitutionis: id eſt qualitatis eſſe voluiſti: cum deliberatio: ſiue demonſtratio per ſe conſyderate non ſolent intelligi: ſed omnes in ſe cõſtitutiones cõtinere poſſint. Simul ex eadem parte ex eodem genere: ⁊ ſupra legimus. Pars autem cauſe eſt cõſtitutio omnis. Genus autem eſt conſtitutionis id quod valet: qđ ſe explet: id deniq; quo vnaqueq; conſtitutio ab alijs conſtitutionib⁹ ſegregatur. Pars autem communis poteſt eſſe cum multis. Et omnino nulla cõſtitutio.

Hermagoras nõ recte deliberationeʒ ⁊ demõſtrationem partes conſtitutionis eſſe voluit.

Nec pars conſtitutionis ⁊c. Quoniam de deliberatione ⁊ demonſtratione queſtio eſt: que deliberatio ⁊ demonſtratio partes conſtitutionis ab Hermagora ponũtur recte cum de ſolis cõſtitutionibus loqueretur: partes etiam intelligit: ⁊ omnino inquit: nulla cõſtitutio: nec pars cõſtitutionis poteſt ſimul ⁊ ſuam habere ⁊ alterius in ſe vim continere. Altera aſſumpta numerus cõſtitutionis duplicatur nõ vis conſtitutionis augetur. Sapienter dixit. Multe enim cõſtitutiones in cauſa eſſe poſſunt. Sed ſi plures ſint: ad numerum conſtitutionũ non ad augendam vim alterius conſtitutionis accedunt. At

deliberatiua cauſa ſit ex eadem parte eodem in genere ⁊ coniecturalem:⁊ generalem:et definitiuam
et tranſlatiuam ſolet habere cōſtitutionē:⁊ vnā aliqñ ⁊ plures nōnūq̄. Cū inquit cōſtet vnāquāq; cō-
ſtitutionē alterā in ſe admittere deliberatiua ex eadem parte eodem in genere oēs ſolet recipere con-
ſtitutiones. Ergo ipſa nec cōſtitutio:nec pars conſtitionis eſt ſimul ex eadem parte:deliberaratio eni
pars cauſe eſt. Uideamus nunc quadripertitum ſyllogiſmū:pꝛoponit ſic. Pꝛimo ſpecialiter:deinde
generaliter. Specialiter ſic deinde coniecturalis cauſa nō poteſt ſimul ex eadem parte eodem in ge-
nere ⁊ definitiua eſſe ⁊ trāſlatiua ⁊ hic ſpecialiter deſine ꝓpoſuit:nunc ꝯponit generalr de omnibus
cōſtitutionibus ⁊ earum ptibus ⁊ oino inquit nulla cōſtitutio nec pars cōſtitutionis poteſt ⁊ ſuā ha-
bere:⁊ alterius in ſe vi3 cōtinere. Huiuſq; ꝓpoſuit. Deinde appꝛobat ꝓpoſitionē:iō inquit qḋ vna q̄-
q; ex ſe ⁊ ex ſua natura ſimplr cōſideraſ:altera ſumpta numerus cōſtitutionū duplicaſ nō vis conſti-
tutionis augetur. Poſt appꝛobationem ꝓpoſitionis aſſumit qḋ ſibi neceſſariū eſt. At deliberatiua in
qua cauſa ſimul ex eadē parte eodē in gn̄e ⁊ cōiecturalē ⁊ gn̄alē ⁊ definitiuā ⁊ trāſlatiuā cōtinet cōſti-
tutionem ⁊ vnā aliqñ:⁊ plures nōnūq̄. Qḋ qm manifeſtū eſt ⁊ apertū oibus nō fuit neceſſe appꝛoba-
re aſſumptionē·ſequiſ ergo concluſio q̄ duplex eſt. Pꝛima ad id qḋ aſſumptū eſt. At deliberatiua cā ſi-
mul ex eadē parte eodē in gn̄e eſt. Ergo ipſa nō cōſtitutio nec pars conſtitutionis eſt. Scḋa ad vtrūq;
quo de agitur. Pariter eni de deliberatione ⁊ demonſtratione tractatur. Genera inquit igitur vt ante
diximus hec cauſarum putanda ſunt:nō partes alicuius cōſtitutionis. Ergo ipſa neq; conſtitutio eſt
neq; pars conſtitutionis. Idem in demonſtratione ſolet vſuuenire.

De conſtitutione generali. Li.viij.

Cōſtitutio gn̄alis diui ditur.

Juridicial.

negocialis.

Juridicial.

Diuiſio.

Cōceſſiōis Diuiſio.

† Laceſſere pꝛouocare ad q̄cq; fa- ciēdū vl̄ ad irā vel ad certamen ſi gnificat: vt ſit:cū q̄s la- ceraſ pulſa tur vel tāgit ſine ipulſ ſcripto: vo- ce:vbo ſciō Cic.cornifi. Sic igitur facies meq; amabie: et ſcripto aliq̄ laceſſes.

Purgatiōis tres partes. Qūo tranſ- fertur cauſa Quid ē rela tio crimis. Quid cōpa ratio.

HEc igitur cōſtitutio quā gn̄alē nomina-
mus/ partes nobis videtur duas habe-
re:iuridicialē/⁊ negocialē. Juridicialis
eſt:in qua equi/⁊ recti natura/aut p̄mij:aut pene ra
tio queritur. Negocialis eſt:in qua quid iuris ex ci-
uili moꝛe/⁊equitate ſit conſyderatur. Cui diligētie
p̄eſſe apud nos iuriſcōſulti exiſtimanſ. Ac iudicia-
lis quidē ipſa in duas diſtribuitur partes:abſolutā
⁊ aſſūptiuā. Abſoluta eſt q̄ ipſa in ſe cōtinet iuris/⁊
iiurie q̄ōnē. Aſſūptiua.ē/q̄ ipſa ex ſe nihil firmi dat
ad recuſationē:foꝛis aūt aliq̄d defenſionis aſſumit.
Ei⁹ ptes ſunt q̄tuoꝛ:ꝯceſſio/remotio/criminis rela
tio/crimis cōpatio. Cōceſſio ē:cū re⁹ nō id qḋ factū
eſt defendit:ſ3 vt ignoſcaſ ſibi poſtulat. Hec i duas
ptes diuidiſ:purgationē/⁊ dep̄catione. Purgatio
eſt cū factū concediſ:culpa remoueſ. Hec partes h3
tres īpꝛudentiā/caſum/neceſſitatē. Depꝛecatio eſt/
cū ⁊ peccaſſe reus/⁊ conſulto peccaſſe cōfitetur:⁊ ta-
men vt ignoſcaſ poſtulat:quod genus perraro pōt
accidere. Remotio criminis eſt/cū id crimē quod in
fertur ab ſe/⁊ a ſua culpa vi/⁊ ptāte in alium reus re
mouere conaſ. Id dupliciter fieri poterit:ſi aut cau
ſa/aut factū in aliū trāſſertur. Cauſa tranſfertur cū
aliena dicitur vi/⁊ poteſtate factū. Factum aūt cum
ali⁹ aut debuiſſe/aut potuiſſe facere diciſ. Relatio
criminis eſt/cum ideo iure factum dicitur:quod ali
quis ante in iuria laceſſerit. † Comparatio eſt: cū
aliud aliquod factum alicuius rectum/aut vtile cō-

Hec ergo cōſtitutio quā gn̄alē
vocam⁹ ptes videſ nobis duas
habere. Poſtq̄ docuit deliberatio
nem ⁊ demonſtrationē nō partes
qualitatis:ſed gn̄a eſſe cauſaru3:
ad ipſius qualitatis deſcendit di
ſputationem. Ac pꝛimo hanc in
duas diuidit partes in iuridicia
lem ⁊ negocialem. Quarum par-
tium compendium tenere debe-
mus:q̄ iuridicialis ſemꝑ de pre-
terito eſt ⁊ negocialis ſemper de
futuro. Que tempoꝛa in ipſarum
partium definitione videtur Ci-
ce. non declaraſſe:ait eni:Juridi-
cialis eſt in qua equi ⁊ recti natu
ra:aut p̄emij aut pene ratio que
ritur. Negocialis i qua quid iuris
ex ciuili moꝛe ⁊ equitate ſit conſi-
deraſ. Cui diligētie p̄eeſſe apud
nos iuriconſulti exiſtimanſ. Hic
omnino tempus quaſi preteritū
non demonſtrat:niſi q̄ magis fu
turum tempus videtur include-
re. Cum aūt p̄emij:aut pene ra-
tio queritur. Quo loco pꝛimo oſtē
dendum eſt ⁊ penam ⁊ pꝛemium
de preterito eſſe poſſe. Nā ⁊ poſt
ſupplicium de aliquo iniuſte ſum
ptum poſſunt nulli in iudicium
vocari:⁊ quod non recte pꝛemio
aliquem donauerint poſſunt in
iudiciū vocari. Ut verres qui ſup-
plicium ſumpſit decimb⁹ Roma-
nis et annulo aureo ſcribam in
contione donauit. Ergo pꝛemij ⁊
pene ratio poteſt de p̄terito eſſe.
Sed occurrit illud:poteſt tamen
pꝛemij ⁊ pene ratio ⁊:de futuro eē
ideoq; i iuridiciali qualitate tp̄s
preteritū non recte diffiniuit. Cū
tamen huic loco ſic reſpondeſ q̄ di
xit ratio. Ratio eni ſemꝑ de p̄tere
rito eſt facto:definitio aūt cū que
ritur rōcinatio dr:⁊ eſt ibi tm̄ me-
rito rō quod meritū preteritū eſt
atq; ita ratio nunq̄ niſi de prete-
rito eſt. Cum enim dicto petit p̄e
mium:neceſſe eſt afferat meritu3
ita in eo q̄ petit p̄emiū nulla rō
eſt ex p̄terito veniēs ergo ait Ci.
iuridicialis eſt i q̄ equi ⁊ recti na
tura aut p̄mij aut pene rō queriſ.
In eo q̄ aitq̄ rō preteritū tp̄s indic.

tenditur: quod vt fieret/illud quod arguitur dicitur commiſſum.

dit. Juridicialis a iure. Equi eni et recti ratio nõ niſi iure conſtat: deinde. Negocialis eſt inquit in qua quid iuris ex ciuili more et equitate ſit conſideratur. Negocialis qualitas talis eſt cum aliquid generatim iure cautum ad ſpeciem deuocamus: vt puta viro forti premium detur: vir fortis petit inimici mortem: in eo quod dicit viro forti premium dat quidem viro forti premium: ſed non etiam deſignat illud ſorte quod petit: ergo in negociali qualitate ex equitate precedentis iuris noua iura firmantur: id eſt vt liceat id quod in conuentione verſatur: et ideo de futuro eſt. Quod etiam iuriſperiti faciunt: qui ſi forte id de quo agit in se cautum non eſt per interpretationem ſtatuti iuris: id etiam quod in eodem iure nominatim non continetur affirmant hoc eſt quod ait. Cui diligentiſſe preeſſe apud nos iuriſconſulti exiſtimãtur. Hoc quoqꝫ tempus futurum demonſtrat cum ait quid iuris ſit conſideretur. Conſideratio enim de incerto eſt: et qui a iuris conſideratio etiam de futuro. Ac iuridicialis quidem ipſa in duas diſtribuitur partes abſolutam et aſſumptiuam. Negocialis qualitas conſtat nec aliquas ex ſe partes fundit. Juridicialis vero in duas partes funditur: in abſolutam: et aſſumptiuam: deinde hic quoqꝫ rerum compendium tenere debemus: quod in abſoluta qualitate factum ipſum iuſtum aſſerimus. In aſſumptiua vero qualitate non factum iuſtum: ſed cauſam facti iuſtam fuiſſe contendimus. Itaqꝫ in abſoluta qualitate equi et recti natura queritur. In aſſumptiua vero premij et pene ratio queritur. Que aſſumptiua quatuor locis diuiditur: conceſſione. remotione criminis: relatione criminis comparatione. Uerum hic quatuor horum locorum Cic. ordinem conuertit. Nam a poſtremo quod hic poſuit retrorſum verſus ordo eſt. Etenim vim ſingularum defenſionum conſyderare debemus. Primo hec eſt innocentis hominis vt dicat non feci. Deinde feci: ſed non ſic vocatur. Tertio feci: et ſic vocatur ſed iure feci: deinde hoc ipſum iure feci. Aut licuiſſe ſibi debebit oſtendere que eſt qualitas abſoluta: aut ſi non licuit debet ſibi extrinſecus aſſumere aliquid quo hoc prebet quod iniuſte factũ videtur. Uideamus nunc que ſit de his quatuor aſſumptionibus fortiſſima aſſumptio. Primo debet dicere feci: ſed profui et probare plus te pro fuiſſe ꝙ obfuiſſe que eſt qualitas compenſatiua: quam ideo Cice. comparationem vocat quod cõparetur id quod in crimen vocatur ad id quo ſe reus profuiſſe dicit que comparatio ſemper in eodem facto eſt vt puta quidam muros ciuitatis diſſipauit: hoſtes fugerunt: reus ſit leſe reipu. in eodem eſt comparatio. Nam quod muros detecit videtur leſiſſe rempu. et quia quod muros ciuitatis diſſipauit: hoſtes fugerunt videtur profuiſſe reipu. ergo hoc primum debet aſſumere. Feci ſed profui: deinde debet dicere feci quidem: ſed vt hoc facerem ante prouocatus ſum. i. feci: ſed meruit: q eſt relatio criminis. Tertio debet dicere feci: ſed alter me impulit vt facerem que eſt remotio criminis. Poſtremo ſi hec cuncta deerit. i. ſi vt hec faceret. nec profuit nec iniuriã reddidit neqꝫ ab alio compulſus eſt qm nihil eſt quo ſe defendat debebit factum fateri: ſed veniam poſtulare q eſt qualitas venialis quaꝫ cõceſſionem Ci. vocauit. Hunc ergo ordinem Cic. hoc loco conuertit quem poſterioribus ſeruat. Itaqꝫ conceſſio duas partes habet purgationẽ et deprecationẽ: in purgatione tria. Imprudentia caſus: neceſſitas ſi hec non fuerint deprecatio eſt. Sed hec aut apud imperatorem aut populum: itaqꝫ in purgatione factum conceditur: ſed facientis animus excuſatur. Hoc eſt quod ait cum factum conceditur culpa remouetur. In deprecatiõe vero et factuꝫ et culpa cõceditur: ſed tamen venia deprecatur. Hoc eſt qđ ait. Deprecatio eſt cum et peccaſſe et conſulto peccaſſe reus ſe cõfitetur et tamen vt ignoſcatur poſtulat. Hec ergo deprecatio non niſi aut apud imperatorem aut apud populum valeat aut apud iudices vacat. Remotio criminis eſt: cum id crimen qđ infert ab ſe: et ab ſua culpa vi et poteſtate in alium reus remouere conatur. Remotionẽ criminis hanc eſſe dicit cum reus id quod ei intenditur ab ſe remouet et in aliũ transfert. Atqꝫ id duobus modis facit ſi in alium vt cauſam: aut factum traſſerat ſeu vt id faceret dicat alium coegiſſe. Uerum quod ait factum poteſt hic queſtio moueri. Nam cum omnis qualitas facti confeſſionem teneat: cur id lectum non confitetur: ſed in alium transferre conatur. denique nullus artium ſcriptor in hac qualitate facti traſlationem nominauit: ſed ideo quia nullus intellexit. Nam factũ ſic a ſe remouet: fatus tamen confeſſione facti: vt in hoc themate quod Ci. in. ij. lib. poſuit. Mancinus cum numantinis fedus fecit iniuſſu populi ac ſenatus pulſo eodem in exitium atqꝫ hoſtibus dedito petitur ad penam. etiam ille qui porcam tenuit: contradicit. Nã hic et cauſam et factum in aliũ remouet. Cauſam ſic vt porcam tenerẽ mancinus vi ac poteſtate coegit. Deinde factum ſic: ſedus non ego feci: ſed mãcinꝰ q aut debuit: aut potuit. Manet tamen facti illa prima confeſſio: q porcã tenuit. Nõ ẽm poteſt negare a ſe porcã fuiſſe tentam. Ergo remotio criminis duobus modis conſtat. Si aut cauſam in aliũ transferamus aut factum. Relatio criminis eſt cum ideo iure factum dicatur. q alius ante iniuria laceſſerit. Relatio criminis talis eſt: ſi in eo quod facimus vicem nos reddidiſſe dicamus vt puta occidi quia ille me volebat occidere. Hoc ergo feci: ſed meruit. Comparatio eſt cum aliud aliquid alicuius factũ rectum aut vtile contenditur quod vt fieret quod arguitur dicitur eſſe commiſſum. Inter cõparationem et conceſſionem hoc intereſt qđ in comparatione de eadem re comparatio eſt vt ſupra diximus. diſſipaſti muros: leſiſti remp. Contra ille diſſipaui quidẽ muros ſed hoſtes fugerunt. In eodem comparatio eſt: vt ſupra diximus diſſipaſti muros i. qꝰ muri diſſipati eſſe dicuntur: ideo ait quod vt fieret illud quod arguitur dr̃ eſſe commiſſum. Alioquin verres qui multa ſigna et vaſa ex ſicilia ſuſtulit vtitur hac defenſione: qđ bellis tutam ſiciliam reddiderit. Nõ potuit dicere ideo ſigna ſuſtulit vt defenderẽ prouinciam. Neqꝫ eſt ppterea tulit ſigna: vt prouincia eſſet defenſa. Itaqꝫ vtitur veniali ſtatu: id eſt confeſſione per deprecationem. Ergo in comparatione id qđ intendit ideo a nobis factum dicere debemus: vt ex eo ipſo bonum illud quod contingit fluxiſſe dicamus.

Quatuor aſſumptiones qbꝰ vti defenſor cõſuetus eſt.

Conceſſio: Cõceptiõis partes. Deprecatio Remotio.

Relatio. Cõparatio.

¶ In. iiij. cõſtitutiõe quã traſlatiuã noiamꝰ. Et ſupra docuimꝰ qđ in ſe tranſlatio cõtineret. ſ. vt aut oẽm actionẽ cõmutet: aut aliqua ex parte debilitet. Hoc eſt qđ hic

¶ De conſtitutione tranſlatiua.

¶ In quarta cõſtitutione/quaꝫ trãſlatiuã noiamꝰ

Controuerſia tranſlatiue.

eius cõſtitutionis eſt cõtrouerſia: cum aut quẽ/aut quãtum/aut quõ/aut apud quos/aut quo iure/aut quo tpe/agere oporteat/querit: aut omino de cõmutatione aliquid: aut informatione actionis agitur. Huiꝰ ↄſtõnis Hermagoras inuẽtor eſſe exiſtimat: non ꝙ nõ vſi ſint ea oratores veteres ſepe multi: ſed quia nõ aiaduerterint artis ſcriptores eã ſuperiores: nec retulerint in numerũ ↄſtõnuz. Poſt aũt ab hoc inuentã multi repꝓhẽderũt: quos nõ tam imprudẽtia falli putamꝰ (res enĩ perſpicua eſt) ꝙ̃ inuidia/atqꝫ obtrectatione quadam impediri. Et ↄſtõnes qdẽ/ꝛ earũ partes expoſuimꝰ. Exẽpla aũt cuiuſqꝫ generis tũc cõmodiꝰ expoſituri videmur: cũ in vnũquodqꝫ eoꝝ argumẽtoꝝ copiã dabimꝰ. Nã argumẽtandi rõ dilucidior erit: cũ ꝛ ad genꝰ/ꝛ ad exemplũ cauſe ſtatim poterit accõmodari. Cõſtõne cauſe reperta/ſtatim placet cõſyderare/vtrum cauſa ſit ſimplex/an ↄiũcta. Et ſi ↄiũcta erit: vtrũ ſit ex pluribꝰ qõnibꝰ iũcta: an ex aliqua cõparatiõe. Simplex eſt/que abſolutã in ſe cõtinet qõnem vnã: hoc mõ. Corinthijs bellũ indicamꝰ an nõ. Coniũcta ex pluribꝰ qõnibus/in qua plurima querunt: hoc mõ. Utrum Carthago diruat: an carthaginẽſibꝰ reddat: an eo colonia deducat. Et ex cõparatione in qua per contentionẽ: vtrũ potiꝰ/aut qd potiſſimũ ſit querit: ad hũc modũ. Utrũ exercitꝰ in Macedoniã ↄ Philippum mittatur/qui ſocijs ſit auxilio: an teneatur in Italia: vt ꝙ̃ maxime ſint cõtra Annibalẽ † copie.

Inuentor cõtrouerſie trãſlatiue.

Inuidi fuerunt hermagore repꝛehenſores.

Poſt ↄſtitutiones in cã quid cõſyderandũ.

† Copie in plurali ſignificãt exercitus multitudinẽ. vt copie Põpeij: copie Ceſaris: aliqñ et in ſingulari ponit pro multitudie pompe. ad Domi. Nec ſolus cũ iſta copia tantã multitudinẽ ſuſtinere poteris.

ait: aut omino aliquid de cõmutatione aut infirmatione actionis. Igit huiꝰ ↄſtõnis hermagoras inuẽtor eſſe exiſtimat. Inueniẽdi duo gña ſunt. Unũ tale: cũ in mediũ ꝓferimꝰ id qđ erat: ſed latebat. Aliud qđ q̃ſi nõ erat: ſed a nobis puꝰ videtur inuẽtũ. Itaqꝫ de his Cice. inuẽtorẽ inuẽtionẽ dedit Hermagore ſcz vt id qđ latuerat in mediũ ꝓtuliſſe videat. Hoc eſt qđ ait. Non ꝙ nõ vſi ſint ea veteres oratores ſepe multi: ſed qꝛ nõ aiaduerterint artis ſcriptores eã ſupiores: ꝛ nõ retulerint in nũerũ ↄſtõnum. Ideo aũt tranſlationẽ multi ſcriptores inter ↄſtõnes referre noluerint: ꝙ ois conſtitutio auctionẽ ↄſtituat. Trãſlatio aũt id videat agere: ne actio ſit. Sed hermagoras recte hãc inter ↄſtõnes poſuit. Nã hoc ipm qđ actionẽ cõmutat actio eſt. Itaqꝫ multi inqt Hermagorã repꝛehẽderũt: ꝙ trãſlationẽ inter ↄſtitutiões retulerit: ſed inuidia magis ꝙ̃ ex vero. Et ↄſtõnes qdẽ ꝛ earũ partes expoſuimꝰ. Poſtq̃ qd eſſent ſingule ↄſtõnes: vel qd poſſent docuit: ꝛ earũ partes. i. q̃litates expoſuit promittit ſe his ↄſtõnibꝰ exẽpla ſubditurũ. Sz tum cũ ceperint argumẽta tractari q̃ argumẽta dilucidiora futura eẽ ꝓmittit: ſi his idẽ argumẽtis in tpe exẽpla ſupponat. Hoc eſt qđ ait: nã argumẽtandi rõ dilucidior erit: cũ ꝛ ad genꝰ et ad exẽplũ cauſe ſtatim poterit accõmodari. Gña cauſarũ ſcimꝰ tria eſſe: demõſtratiuũ: deliberatiuũ: iudiciale. Exẽpla vero cauſarũ ſunt themata. Cõſtõne cauſe reperta ſtatim placet cõſyderare vtrũ cã ſit ſimplex an ↄiũcta. Qm in his duobꝰ libris Cic. nihil niſi de inuẽtione tractat: idcirco p ordinẽ q̃ ſint inueniẽda demõſtrat. Poſtq̃ inqt ↄſtõnem inueneris ↄſyderare debebis cãm vtrũ ſimplex ſit an iũcta. i. vtrũ de vna re agat an de pluribꝰ conſtitutio ſic inuenit. Occidiſti nõ occidi aut iure occidi. Cauſa vero hec eſt: nam occiderit: an iuſte occiderit. Ergo hec cauſa ſimplex an iũcta ſit cõſyderare debemꝰ. Deinde iũcta vtrũ ex pluribꝰ qõnibus eſt an ex aliqua cõparatione. Ex pluribꝰ qõnibus cauſa iũcta eſt: vt in verrinis accuſat. Uerres qđ multa furatus ſit ꝙ ciues romanos necarit: qđ peculatũ cõmiſerit. Itaqꝫ qñ ex pluribꝰ qõnibus cauſa iuncta eſt: ipſe qõnes inter ſe diuerſe ſunt. Ex cõparatione aũt cauſa iũcta eſt: cũ qd potiſſimũ faciẽdũ ſit cõſyderat: vt in diuiſione agit vtrũ Cice. accuſet: an Cecilius. Sed qꝛ cõparãdi duo modi ſunt: cõparatiuus et ſuperlatiuus: idcirco ait ex cõparatione in qua per ↄtẽtionẽ vtrũ potius: an quid potiſſimũ ſit querit: verũ his locis que tractabimus ipſe etiam Cice. perſpicua exempla ſupponit.

Inueniẽdi duo gña.

De controuerſia ſcripti.

Deinde cõſyderãdũ eſt in ratione/an in ſcripto ſit cõtrouerſia. Nã ſcripti cõtrouerſia eſt ea/que ex ſcriptionis genere naſcitur. Eiꝰ aũt genera que ſunt ſeparata a ↄſtitutionibꝰ quinqꝫ ſunt. Nam cum verba ipſa vident cum ſentẽtia ſcriptoris diſſi-

Genera quinqꝫ cõtrouerſie ſcripti.

Deinde cõſyderãdũ eſt in ratione an in ſcripto ſit ↄtrouerſia. Primo inqt cõſtitutio inueniẽda eſt. Scdõ vtrum cauſa ſit ſimplex an iuncta. Tertio in rõne: an in ſcripto ſit cõtrouerſia. Scriptum nõ tantũ leges accipiamꝰ: ſed et ſenatuſconſultũ et teſtamentum ꝛ verba ſola ꝛ multũ huiuſmodi. Huius ſcriptionis genera ſunt quinqꝫ: vt ipſe primũ rebꝰ. Dein de nominibꝰ indicauit. i. primũ ſcriptũ ꝛ voluntas. Secũdũ leges.

Scriptum.

cōtrarie. Tertium ambiguitas. Quartū collectio:ſiue ratiocinatio. Quintū diffinitio legalis vt eſt in cecinniana. Ratio eſt autem cū omnis oratio non in ſcriptione:ſed in aliqua argumētatione conſiſtit:ideo ait cum oīs oratio nō in ſcriptione:ſed in aliqua argumētatione cōſiſtit. Quoniā et orationē ſcripto:⁊ oppoſitio orationē habet:ſed cum auctoritate quippe ex ſcripto.i.ex teſtamēto vel lege venientē:ergo inquit ratio eſt cum res que in contentione verſatur non in auctoritate legis:ſed in argumentatione verſatur. Actum conſyderato genere cauſe. Reperto inquit genere materie et conſtitutione:⁊ cauſa virum ſimplex an ꝯiūcta ſit ⁊ ipſa cauſa ſcripti an rationis habeat cōtrouerſiam. Deinde videndū eſt que ſit queſtio:que ratio:que iudicatio:q̄d firmamentū. Verū de his iſta precipue ſunt in omni cauſe genere perquirēda. Firmamentū vero perraro adhibet:⁊ ſi quādo adhibet neceſſe eſt aut in themate ſit:aut in hiſtoria:alias

Lemma. lemma dicit:id eſt falſum argumentum:ergo tria illa ſine intermiſſione vbiqꝫ aſpicienda ſunt: id eſt que q̄ſtio: ratio: iudicatio. Queſtio eſt que naſcitur ex conſtitutione:vt eſt illud iure ne occiderit. Ratio eſt que facit controuerſiam:vtputa:occidi clodium: propterea:quia ille me voluit occidere. Infirmatio rōnis eſt eius ſi te Clodius voluit occidere:tu tamen non iure occidiſti. Iudicatio eſt verū eum Clodi⁹ voluerit occidere:iuſte tamen a milone occiſus eſſe videatur:vt Cice. de Oreſte exemplū dedit. Firmamentū eſt firmiſſima argumentatio defenſoris et aptiſſima ad iudicationē. Firmamētū ſi verū ſit valde prodeſt:ſed ſoli defenſori. Accuſator enim pro firmamento aſſertionē habet:ſed hoc vt diximꝰ raro in cauſam cadit.

Firmamentum. Cuiuſmodi autem ſit firmamētum ipſum Cicero docet:vt ſi velit dicere. Oreſtes eiuſmodi animum matris ſue fuiſſe in parentem ſuum in ſeipſum ac ſorores in regnum ⁊ reliqua. Et in ceteris quidē cōſtitutionibꝰ ad hunc modum iudicationes reperient. Quoniā oīs de facto tam cōfeſſio eſt:idcirco in oībus conſtitutionibus dicit iudicationē de infirmatione rationis fieri preter in coniectura. In coniectura enim facti nulla cōfeſſio eſt. Quare in coniectura eadem erit iudicatio que queſtio. Factū eſt non eſt factum:factū ne ſit:quot autem in cauſa conſtitutiones aut earum partes erunt qualitatis ſcꝫ partes. Relique enim cōſtitutiones

dere:tum inter ſe due leges/ac plures diſcrepare: tum id quod ſcriptū eſt duas/aut plures ſignificare videt:tum ex eo quod ſcriptū eſt/ali ud quoqꝫ quod non ſcriptū eſt inueniri:tum vis verbi quaſi in diffinitiua conſtitutione in quo poſita ſit queri. Quare primū genus deſcriptio/⁊ ſnia.ſecundū ex ꝯtrarijs legibus.tertiū ambiguū.quartū ratiocinatiuū.quintum diffinitiuū nolamus. Ratio eſt aūt cū oīs q̄d nō in ſcriptione/ſed in aliqua argumētatione conſiſtit. Ac tum cōſyderato gn̄e cauſe/⁊ cognita cōſtitutione:cū ſimplex ne/an ꝯiūcta ſit intellexeris:⁊ ſcripti/an rōnis habeat cōtrouerſiā videris:deinceps erit vidēdū que queſtio:que ratio:que iudicatio:q̄d firmamētū cauſe ſit:que oīa a cōſtitutione pficiſcantur oportet. Queſtio eſt ea que ex cōflictione in conſtitutione cauſarū gignit ꝯtrouerſia/hoc modo:nō iure feciſti:iure feci. Cauſarū aūt hec eſt ꝯflictio:in qua cōſtitutio conſtat. Ex ea igitur naſcitur controuerſia/quā q̄onem dicimus:hoc modo. Iure ne fecerit. Ratio† eſt/que continet cauſam:que ſi ſublata ſit:nihil in cauſa cōtrouerſie relinquitur:hoc modo (vt docēdi cauſa in facili/⁊ promulgato exēplo cōſiſtamus) Oreſtes ſi matricidij accuſetur:ipſe hoc dicat:iure feci. Illa eñ occidit patrē meū:nō habet defenſionem:qua re ſublata/oīs cōtrouerſia quoqꝫ ſublata ſit. Ergo ei⁹ cauſe ratio eſt/ꝙ illa Agamēnonē occiderit. Iudicatio eſt/que ex infirmatiōe/⁊ cōfirmatione rōnis naſcitur cōtrouerſia. Nam ſit ea nobis expoſita ratio/quā paulo ante appoſuim⁹. Illa eñ inquit/meū occiderat patrē. At nō inquit aduerſari⁹ abs te filio matrē necari oportuit. Potuit eñ ſine tuo ſcelere illi⁹ factū puniri. Ex hac deductione rōnis illa ſumma naſcit ꝯtrouerſia/quā iudicationē appellam⁹. Ea eſt hmōi. Rectū ne fuerit ab Oreſte mrē3 occidi:cū illa Oreſtis patrē occidiſſet. Firmamētū† eſt firmiſſima argumētatio defenſoris/⁊ aptiſſima ad iudicationē:vt ſi velit Oreſtes dicere eiuſmodi aīm mrīs ſue in parētē ſuū:in ſeipm̄/ac ſorores/in regnū:⁊ in famā generis/⁊ familie:vt ab ea penam liberi ſui potiſſimū petere debuerint:

Poſt cōtrouerſiā ſcripti quid videndum.

† Ratio alibi ſic definitur. Ratio eſt cauſa q̄ demonſtrat verū id eſſe q̄d intendimus breui ſubiectiōe.

† Firmamētum eſt firmiſſima argumētatio defenſoris ⁊ aptiſſima ad indicationē:in vide ne meliori lectio ſit appoſitiſſima.

Et in ceteris

Et in ceteris quidem conſtitutionib⁹ ad hunc modū indicationes reperiuntur. In coniecturali autē conſtitutione/q2 ratio non eſt: factū em̄ non cōcedi tur/non poteſt ex deductiōe rōnis naſci iudicatio. Quare neceſſe eſt eādē queſtionē eſſe/⁊ iudicationē: vt factū eſt/factū nō eſt/factū ne ſit. Quot aūt i cauſa ɔſtitutiōes/aut earū ptes erūt: totidē neceſſe erit q̄ſtiones/rōnes/iudicationes/firmamēta reperiri. His oīb⁹ in cauſa reptis/tum deniq₃ ſingule partes totius cauſe cōſyderande ſunt. Nam nō vt quicq₃ dicendū primū eſt: ita primum aīaduertendum videt ideo q̄ illa que prima dicūtur: ſi vehemēter velis cōgruere/⁊ coherere. cū cauſa ex eis duca s oportet: q̄ poſt dicēda ſunt. Quare cum iudicatio/⁊ ea que ad iudicationē oportet inueniri argumenta/diligenti erunt artificio reperta: cura/et cogitatione ptractata: tunc deniq₃ ordinande ſunt cetere partes oratio nis. He partes ſex eſſe oīno nobis vident: exordiū/ narratio/partitio/cōfirmatio/reprehēſio/ cōcluſio. Nunc quoniā exordiu₃ princeps omniū eſſe debet: nos quoq₃ primū in rōne exordiēdi pcepta dabim⁹.

¶ De exordio. Titu. ix.

Quid exordium. Exordiū† eſt oratio animum auditoris idonee cōparās ad reliquam dictionē: quod eueniet/ſi eū beniuolum/⁊ attentum/⁊ docilē confecerit. Quare q̄ bene exordiri cām volet: eū neceſſe eſt gen⁹ *Cauſaꝝ qn q̄ gn̄a.* ſue cauſe diligēter añ cognoſcere. Gn̄a cauſaꝝ ſunt quīq₃: honeſtū: admirabile/humile/anceps/obſcurū. Honeſtū cauſe gen⁹ eſt cui ſtatim ſine ofone noſtra auditoris fauet animus. Admirabile q₃ eſt /a quo alienat⁹ eſt anim⁹ eoꝝ q̄ audituri ſunt. Humile qđ negligēter ab auditore/⁊ nō magnopere attēdēdu₃ videtur. Anceps in quo aut iudicatio dubia eſt/aut cauſa ⁊ honeſtatis/⁊ turpitudinis particeps: vt et beniuolētiā pariat/⁊ offenſionē. Obſcurū i quo aut tardi auditores ſunt aut difficiliorib⁹ ad cognoſcēdū negotijs cā implicita eſt. Quare quoniā tā diuerſa ſunt genera cauſarū: exordiri quoq₃ diſpari rōne in vnoquoq₃ genere neceſſe eſt.

partes non habent. Ergo quot in cauſa cōſtitutiones vel partes erunt tot neceſſe erit inuenire q̄ſtiones rōnes indicatiōes: firmamenta. His oibus in cā repertis tu₃ deniq₃ ſingule partes totius cauſe conſiderande ſunt. Sub diuerſa ſignificantia Cice. partes *Partes diuerſe.* poſuit: alie ſunt enim partes oratoris officij: alie partes qualitatis: alie partes cauſe: alie partes orationis. Itaq₃ partes cauſe ſunt vt ſuſcepto negotio per reru₃ ordinē ea que dicenda ſunt diligēter inſpicias. Quod cum pertractaueris. i. cū cauſe partes inſpexeris: tū demum tibi ordinande ſunt partes orationis. Non em̄ inquit quia primum exordiū eſt: ſola tibi primo erunt conſideranda principia ⁊ ſcribenda. Sed cōſiderato omni negotio tunc appoſite ſumere exordium debem⁹ *Partes orationis ſex.* He partes eſſe ſex oīno nobis videntur. Multi enim quattuor eſſe dixerunt. ſ. exordiu₃: narrationē queſtionē: epilogu₃. Cice. autem ſex eſſe dicit. ſ. exordiū: narrationem: partitionē: confirmatione₃: reprehenſione₃: cōcluſionē: epilogū. ſ. et recte cōfirmationē et reprehenſionē. Hoc enim maximū eſt oratoris officiū: vt argumēta ſua primū afferat: deide aduerſariorum diſſoluat. Quare inquit quoniam primum exordium eſt principio exordij precepta trademus. ¶ Exordiū eſt oratio animū auditoris idonee comparans ad reliquā dictionē. *Exordium.* Optima diffinitio eſt que a genere incipit: deinde deſcēdit ad speciē. Poſtremo ita propria cōplectitur: vt excludat oīno id qđ cū alijs pōt eſſe cōe: vt hic ſex partes ofonis Cice. poſuit: Orator porro duo agit: aut fidem facit: aut animos cōmouet. Quare in quattuor illis medijs partibus fides fit in narratione: in partitione: in cōfirmatione in reprehēſiōe. In exordio vero ⁊ epilogis animi cōmouent. Itaq₃ vt definiat exordiū a gn̄e incipit. Exordiū eſt ofo. oīs em̄ pars ofo eſt: deide ſic deſcēdit ad ſpēz ita vt excludat quattuor illas partes medias quib⁹ fides fit: animum inq̄t auditoris idonee cōparans ſ₃ q2 et in epilogis animi cōparātur: ita ꝓpriū cōplectit: vt excludat etiam epilogos. Ad reliquā inq̄t dictionē. Itaq₃ ergo exordij plena diffinitio eſt. Exordiu₃ eſt ofo animū auditoris idonee cōparās ad reliquā dictionē. Verū cū aliquid fieri volum⁹: primum definire debemus q̄d ſit illud qđ fieri volum⁹: vt hic de exordio definiui q̄d eſſet: exordiū eſt inq̄t oratio animū auditoris idonee cōparans ad reliquā dictionem. Deinde debem⁹ definire q̄d inde

Libro. ſ. ad Heren. ſic definit. Exordiū eſt principium orationis per qđ animus auditoris vel iudicis cōſtituit: vel apparatur ad audiendū.

ſiat:vt hic fecit qd eueniet inquit ſi eū beniuolū:attentū:docilē fecerit:ſʒ qi nō bene aliqd faciemus niſi p̄mo ſciamus vbi faciendum ſit p̄ius oſtendit vbi faciendum ſit. poſtremo quemadmodum faciendum ſit. Ait ergo tūc nos optime exordiri:ſi cauſarum genera cognoſcamus:hoc eſt vbi faciē-

Gn̄a cauſarum. dum ſit. Genera cauſarum quinq̧ ſunt:honeſtum:admirabile:humile: anceps: obſcurum. Hic queſtio naſcitur cum ſupra dixerit genera cauſarum tria eſſe demonſtratiuum: deliberatiuum: iudiciale cur hic rurſus genera cauſarum quinq̧ eſſe dixit? Verū hec fictio occulta nimis ratiōe ac difficili diſputatione diſſoluit̄. Aduertere enim debem⁹ qd Cice. ſecut⁹ ſit. Res multe ſunt quarū vna eſt ſubſtantia:relique accidūt. Itaq̧ cū ſubſtātie acciderit vna qualitas pōt et alia accidere. Sed que nō ſit in eodem gn̄e in quo prima qualitas ſuit:vtputa ſi dicas folioꝝ gn̄a ſunt de mēbrana ⁊ de charta. hic foliū ſubſtātia eſt. Acceſſit enim vna qualitas mēbrana et charta. pōt tn̄ eidē ſubſtantie.i. folio alia qualitas accidere:q̄ nō ſit in eodē gn̄e in quo prima qualitas:ſi dicas folioꝝ genera ſunt tria. Eſt oblongum:eſt latū:eſt quadratū. Quare ſi circa primā qualitatē numerus definitionis variet̄ vitium eſt. Si autē in eadē ſubſtātia circa alias qualitates numer⁹ definitiōis variet̄:nō eſt vitium:vt hic ait. Primum cauſarū gn̄a tria ſunt cū hic ſubſtātia eſt. Accidit ei vna qualitas vt ſit demonſtratiuum genus:deliberatiuū:iudiciale. Deinde ait cauſaꝝ genera quinq̧ ſunt:iʒ eadē ſit ſubſtātia. Alia tum ei qualitas accidit. In iudiciali eni᷑ ſiue alio gn̄e cauſe inuenit̄ et honeſtū cauſe gen⁹ et admirabile et humile et anceps et obſcurū. Ergo dupliciter hoc modo poſſum⁹ intelligere. Aut qd ſubſtantie accidūt qualitates:aut qd multe qualitates ſubſtātiales ſunt.i. qd eis qualitatib⁹ poſſunt alie accidere qualitates:vt hic ſubſtantia eſt cā:accidit cauſe vt ſit iudicialis. Itaq̧ iudicialis qualitas eſt rurſus hec ipſa qualitas ſubſtantialis eſt. Nam accidit ei,vt habeat in ſe aut honeſtū cauſe genus:aut admirabile:aut humile:aut anceps:aut obſcurū. Itē in deliberatiuo gn̄e cauſe vel demonſtratiuo poteſt hoc ipſum euenire. Quare nullus hic error eſt generis cauſarū circa definitionē numeri. Siquidē ſubſtātie nunc plures accidunt qualitates:vt ſupra docuimus:nunc multe ſunt qualitates ſubſtantiales:

Honeſtum. in quibus poſſunt alie accidere qualitates:qd ſiir ſupra docuimus. Ergo q̄nq̧ genera dixit eſſe cauſarū honeſtū:admirabile:humile:anceps:obſcurū. et definit genera ipſa. Honeſtū inquit cauſe genus eſt cui ſtatim ſine oratione noſtra fauet auditoris anim⁹. Definitio nunc ex reb⁹ ipſis:nunc ex euētu rerū colligitur:has itaq̧ definitiones Cicero non ex rebus ipſis:ſed ex euētu rerū colligit. Sepe aūt rumor vſq̧ ad iudicē. Orator porro apud iudicem agit neceſſario non rei honeſtum ſequi dʒ:ſed opinionē que etiā iudici nota eſt. Ergo Cice. Honeſtū cauſe gen⁹ nō ex reb⁹ definiuit:ſed ex euentu rerū q̄ not⁹ eſt iudici. Honeſtū inquit cauſe gen⁹ eſt cui ſtatim, ſine oratione noſtra fauet auditoris

Admirabile. anim⁹. ergo ſi et ſtatim ei ſine oratione noſtra fauet iudex opinionem ſequitur.i. euentū rerum. Admirabile a quo eſt alien⁹ anim⁹ eoꝝ:q̄ audituri ſunt:et hec definitio de animis iudicū eſt. Admirabile eſt inquit cauſe genus cū is defenditur quē ob magnitudinē criminis defendi nullus poſſe credebat. Itaq̧ hic iudices beniuoli faciēdi ſunt. Humile eſt qd negligit̄ ab auditore et non magnopere attendendum videtur. Humile cauſe genus eſt ſi de re abiecta ſit controuerſia. In hoc genere at-

Humile. tenti auditores faciendi ſunt:hec quoq̧ definitio de animis iudicum ſumpta eſt. Anceps in quo aut iudicatio dubia eſt aut cauſa et honeſtatis et turpitudinis particeps. Hec definitio ⁊ ab ipſis rebus ſumpta eſt. Verū anceps inde cauſa duob⁹ modis eſt. Si aut iudicatio dubia ſit aut inhoneſtiſſima materia:vt in Oreſtis themate:quia nō vna ratio eſt. Iudicatio quoq̧ ſit dubia. Occidiſti:iure occidi. nā illa patrem meū occidit:etiā ſi patrem occidit:non iure a filio mater occiſa eſt. Iudicatio an cum illa patrem occiderit iuſte a filio occiſa videat̄. Deinde poteſt ei hec eſſe rō iure occidi:nam vt id facerem Apollo reſpondit. Infirmatio rationis,etiam ſi apollo id r̄ndit non iuſte a filio mater occiſa eſt.

Anceps. Iudicatio an cum appollo reſpōderit iuſte mater a filio videatur occiſa. Ergo in hoc themate iudicatio dubia eſt. Deinde ſi anceps cauſe gen⁹:ſi habeat in ſe cauſam et honeſtatis et turpitudinis. Si lenonis fili⁹ fortiter faciat:⁊ premiū petat honeſtū eſt q̧ fortiter fecit turpe:q̧ fili⁹ lenonis. In hoc ge-

Obſcuri ſpecies. nere cauſe beniuolentiā cōparare debemus. Obſcurū in quo aut tardi auditores ſunt:aut difficilioribus ad cognoſcendum cauſa implicata eſt. Quod obſcurū eſt tribus modis ſemper obſcurum eſt. Si aut is q̄ enarrat nō intelligit:aut is cui narratur tardior eſt:aut ſi res ipſa perplexa eſt. Verum hic duo poſuit. Superfluum eni᷑ fuerat cū de oratore hic pfecto loquat̄:niſi aliquid de eius imprudētia diceret:hic itaq̧ iudices dociles facere debemus:ergo oſtēdit primum quid eſſet exordiū animorum inquit commotio:deinde oſtēdit q̄ũ unde fiat: aut attētus:aut docilis:aut beniuol⁹ deinde vbi ſiat id eſt generib⁹ quinq̧ cauſarum:⁊ oſtēdit q̄ eſſent gn̄a. Nunc per quid faciendū.i. per principiū

Exordij diuiſio. et inſinuationem. Itaq̧ breuiter q̄d in hac lectiōe contineat̄ explicabimus.

¶ Exordium inquit in duo diuiditur:in principium et inſinuationem. Horū duorū hanc differentiam teneamus in principio aperte:⁊ vt ipſe ait protinus iudices nobis ſint attentos:aut do-

Principium Inſinuatio ciles:aut beniuolos comparam⁹ In inſinuatione vero occulte et quibuſdam circuitionibus hoc quoq̧ cōpēdiū tenere debem⁹:q̧ in oib⁹ cauſe gn̄ib⁹ principio non eſt vtēdū eſt. In admirabili vero nūc p̄ncipio. Principio tūc ſi auditores nō oīno erūt alienati inſinuatiōe:tūc ſi vehemēter erūt alienati. Beniuolētia.iiij.ex locis cō-

Beniuolentia. parat̄:ab nr̄a:ab aduerſarioꝝ:ab iudicū perſona ab ipſa cā. Beni

¶ Igitur exordium in duas partes diuiditur: in principium et inſinuationem. Principium eſt oratio perſpicue/et protinus perficiens auditorem beniuolum/ aut docilem/ aut attentum. Inſinuatio eſt oratio quadam diſſimulatione/⁊ circuitione obſcure ſubiēs auditoris animum. In admirabili genere cauſe/ſi non omnino infenſi erunt auditores: principio beniuolentiam comparare licebit. Sin erunt vehementer alienati: confugere neceſſe erit ad inſinuationem. Nam ab alienatis ſi perſpicue

Exordij diuiſio.

In ancipiti gñe cauſe a quo incipiẽdum.

⁊ beniuolentia pār appetitur: non modo ea non inuenitur: ſed augetur/atq̧ inflãmatur odiũ potius. In humili aũt genere cauſa cõtemptionis tollẽdę: neceſſe erit attẽtũ efficere auditoꝛẽ. Anceps genus cauſe/ſi dubiã iudicationẽ hẽbit: ab ip̃a iudicatione exoꝛdiẽdum eſt. Sin aũt partem turpitudinis/⁊ partẽ honeſtatꝭ habebit/beniuolẽtiã captare opoꝛtebit: vt in genus honeſtũ cauſa trãſlata videatur. Cum aũt erit honeſtũ cauſe genus/vel preteriti pn̄cipiũ/poterit et ſi cõmodũ fuerit: aut a narratione incipiem⁹: aut a lege/aut ab aliqua firmiſſima rõne noſtre dictiõis. Sin vti pꝛincipio placebit: beniuolẽtie partibus vtẽdũ eſt: vt id qđ eſt augeatur. In obſcuro autem genere cauſe per pꝛincipiũ dociles auditoꝛes efficere opoꝛtebit. Nũc qm̃ quas res exoꝛdio ꝯficere opoꝛteat/dictum eſt: reliquũ eſt/vt oſtẽdat quib⁹ quoq̧ rõnib⁹ queq̧ res ꝯfici poſſint. Beniuolẽtia .iiij. ex locis cõparat. A nr̃a/ab aduerſarioꝝ/ab iudicũ pſona/ab ip̃a cã. Ab nr̃a/ſi de nr̃is factꝭ/⁊ officijs ſine arrogãtia dixerim⁹: ſi crimina illata/⁊ aliq̃s min⁹ honeſtas ſuſpitiões iniectas† diluem⁹: ſi q̃ incõmoda acciderint: aut que iſtẽt difficultates pꝛoferem⁹: ſi pꝛece/⁊ obſecratiõe humili/ac ſupplici vtemur. Ab aduerſarioꝝ autem: ſi eos/aut i odiũ/aut in inuidiã/aut in cõtẽtionẽ adducem⁹. In odiũ adducentur/ſi quid eoꝝ ſpurce/ſuperbe/crudeliter/malitioſe factum pꝛoferetur. In inuidiã ſi vis eoꝝ/potẽtia/diuitie/gratia/cognatio/pecunie pferent: atq̧ eoꝝ vſus arrogans/⁊ intolerabilis/vt ijs rebus magis videantur/q̃ cauſe ſue confidere. In cõtemptionem adducẽtur: ſi eoꝝ inertia: negligẽtia: ignauia/deſidioſum ſtudium/⁊ luxurioſum ocium pꝛoferet. Ab auditoꝝ pſona beniuolẽtia captabit: ſi res ab his foꝛtiter/ſapienter/manſuete geſte pꝛoferent: vt neq̧ aſſentatio nimia ſignificet: ⁊ ſi de his q̃ honeſta exiſtimatio/quãtaq̧ eoꝝ iudicij/⁊ authoꝛitatis expectatio ſit/oñdetur. A rebus ip̃is: ſi noſtrã cauſam laudãdo extollemus: aduerſarioꝝ per cõtẽptionẽ depꝛimemus. Attẽtos autẽ faciemus: ſi demonſtrabimus ea/que dicturi erimus magna/noua: icre

Ad in hõeſto cãe gñe.

A quo l obſcuro.

† Diluo purgo: reſoluo. Cice. Que cogitatio vna maxie oẽs moleſtias extenuat diluiti ptrãſlatio nein diluere etiã crimia dicim⁹ id eſt purgare: ⁊ refellere. Et oratores diluere dicũtur qñ refellũt obiectiões aduerſarij.

Quõ attentos reddat auditores.

noloſ indi iudices a q̃tuoꝛ locis facere debemus vel poſſumus: a noſtra perſona ab aduerſariorũ a iudicum ab ipſa cauſa. Ruſus a noſtra perſona quatuoꝛ ex locis beniuolentiam iudicis poſſum⁹ comparare. Si de noſtris inquit factis: ⁊ officijs ſine arrogãtia dicemus. Plena enim gloꝛia in his duobus eſt in factis et officijs. Officium eſt quod ex legibus vel ex natura neceſſe ẽ nos implere. Factũ vo eſt quod ſupra q̃ debemus pꝛeſtamus. Ergo ſi de noſtris factis ⁊ officijs: ſed ſine arrogantia dicemus. Deinde ſi crimina inquit illata: ⁊ aliquas minus honeſtas ſuſpitiones iniectas diluemus. i. ſi ea q̃ ad defoꝛmationẽ pſone nr̃e p̃ter iudicialem queſtionem fuerint obiecta diluem⁹. Deinde ſi aliq̃d futurũ mali pꝛedicem⁹: quomõ ipſe Cic. Moneo: p̃dico: ac denũcio. Poſtremo a noſtra perſona beniuolẽtiã cõparem⁹: ſi inquit pꝛo nobis ſupplici vtamur oratiõe. Deinde ab aduerſarioꝝ pſona tribus ex locis beniuolentiã iudicis cõparamus: ſi eos aut in odiũ: aut in contẽptionem: aut in inuidiã deduxerimus. In odiũ ſic: ſi eoꝝ turpia vel crudelia facta pꝛoferamus. In inuidiã ſic: ſi eoꝝ potentiã gratiã pecuniã pꝛoferamus. Et qm̃ hec interdũ nõ modo non criminũ: ſed ẽt decoꝝ ſunt. Recte Addidit. Poꝝ omniũ vſum arrogantẽ. Multe eñ res per ſe male ſunt. Multe enim medie ex euentu bone vel male fiunt. Deinde i contẽptionẽ ſic aduerſarios adducimus: ſi eos cõtẽnendos eſſe dicamus q̧ aut negligentes ſint: aut ignaui. Ab iudicum perſona vero duob⁹ ex locis beniuolẽtiã comparamus: ſi eoꝝ bene geſta ſine adulatiõe pferamus. Et ſi dicamus pꝛeſentis iudicij magnam eſſe expectationẽ. Poſtremo ab ipſo negocio duob⁹ ex locis beniuolentiã comparam⁹: ſi noſtrã cauſam laudãdo extollamus aduerſarioꝝ vituperãdo depꝛimamus. Attẽtos aũt faciem⁹ ſi demõſtrabimus ea q̃ dicturi erim⁹ magna: noua. Nũc docet quẽadmodũ attentos iudices facere debeam⁹. Attentos indi iudices faciemus: ſi nos magna pmittamus dicturos eẽ: vt ait Ver. Maius opus moueo. Deĩde ſi noua nos dicturos eẽ dicam⁹ Interdũ etiam ſi magna indi nõ ſit res tñ noua alos auditoꝝ facit attẽtos Poſtremo ſi icredibilia. Neceſſario etẽi attẽte audiẽdũ eſt qđ vix credi poſſe pmitto. Deĩde ſi hec indi magna noua icredibilia dicam⁹ nũc ad oẽs ptinere: vt ſepe Ci. ait de q̃ agat nõ ſolũ ad reum ſed ad oĩz foꝛtunas dicit ptinere

Officium

Factum.

Attentos.

dibilia eſſe: aut ad omnes: aut ad eos q audiēt: aut ad aliquos illuſtres hoīes / aut ad deos īmortales aut ad ſummā reip. pertinere: ⁊ ſi nos pollicebimur breui noſtrā cauſā demōſtraturos: atq; exponem⁹ iudicationē/aut iudicatōes/ſi plures erūt. Dociles auditores faciem⁹/ſi aperte/⁊ breuiter ſummā cāe exponem⁹: hoc eſt ī quo cōſiſtat ꝯtrouerſia. Nā ⁊ cū docilē velis facere: ſimul ⁊ attētū facias/ opꝫ. Nā is maxime docilis eſt: q attētiſſime eſt parat⁹ audire.

Nūc ad eos qui audiunt: vt Ci. ſepe ait: hoc ideo agi vt a iudicibus iudicia trāſferant: nunc ad aliquos illuſtres: ſi dicam⁹ rem iuſtam ad ſacerdotes: ad ſenatores vel alios huiuſmodi ꝑtinere. Nūc ad deos immortales: vt Ci. de domo ſua dicit Rem ad deos pertinere ne ipſi Ciceronem domo expuliſſe videantur: nunc ad ſummā reip. pertinere. Ergo his oibus attētos iudices facim⁹ cū nos breuiter dicturos eſſe ꝑmittimus. Exponere indi debem⁹ iudicationem: aut iudicationes ſi plures erūt. Deinde oſtēdit quo pacto dociles auditores facere debeamus. Si inquit in principijs ea que ſunt nobis dicenda ponamus: vt nobis iudices ad cognoſcendum negocium comparemus: preterea indi cū dociles iudices faciemus: ſimul attentos iudices facere debemus. Ita ipſe Cic. in cluētiana facit dociles iudices cum ait: animaduerti iudices omnem accuſatoris orationem in duas diuiſam eſſe partes. Deinde facit attentos oratores cum ait. Quarum alteram iuniti ⁊ magnopere confidere videbatur inuidia inueterata iudicij Iuniani ⁊ reliquos. Tunc etenim inquit iudex melius docilis fiet: ſi et attentus fuerit affectus hec de principijs: nunc nobis de inſinuatione dicendum eſt.

† docilis q̄ attente vult audire inde Cic. ad Here. vel docilis q̄ facile docet. Lucrē. de opi. ſi. Nā ſi e i litteris nihil aliud q̄ linguā īſtructib⁹ audire ſatis ſtre nuū ꝓbuiſſe quāto magis i his verꝫ ad vitā ꝑtinētib⁹ dociliores eſſe debebis.

Quō dociles.

Inſinuatio

Nunc inſinuationes quemadmodū tractari conueniat/deinceps dicendū videtur. Inſinuatione igitur vtendū eſt/cum admirabile genus cauſe eſt/hoc eſt (vt ante diximus) cū animus auditoris infenſus eſt. Id aūt tribus ex cauſis maxime fit: ſi aut ineſt in ipſa cauſa quedā turpitudo: aut ſi ab his q ante dixerūt: iam quiddā auditori perſuaſum videtur: aut ſi eo tempore locus dicendi datur: cū iā illi quos audire oportet defeſſi ſunt audiēdo. Nā ex hac quoq; re non minus q̄ ex primis duabus in oratore nōnūq̄ anim⁹ offenditur auditoris. Si cauſe turpitudo contrahet offenſionē: aut pro eo homine in quo offenditur: aliū hominē/ qui diligit interponi oportet: aut pro re in qua re offenditur/aliam rem q̄ probet: aut pro re hoīem: aut ꝑ hoīe rem: aut ab eo qđ oderit ad id qđ animus auditoris diligit/traducat ⁊ diſſimulare id te defenſurꝫ: qđ exiſtimeris defenſurus. Deinde cū iā mitior factus erit auditor īgredi pedetentim defenſionē: ⁊ dicere ea/que indignētur aduerſarij: tibi quoq; īdigna videri. Deīde cū lenieris eū q audiet: demōſtrare nihil eorꝫ ad te ꝑtinere: ⁊ negare te q̄cq̄ de aduerſarijs eſſ. dicturū: neq; hoc neq; illud/vt neq; aperte ledas eos/q diligunt: ⁊ tū id obſcure faciēs/quoad poſſis alienes ab eis auditorꝫ voluntatē/⁊ aliquorꝫ iudicium ſimili de re: aut auctoritatē proferre imitatiōe dignā. Deinde eādē aut conſimilē/aut maiorem/aut minorem agi rē in

Inſinuatione igitur vtendum eſt cum admirabile genus cauſe eſt diximus principiorum triplicem eſſe finem. ſ. vt beniuolos iudices: aut attentos: aut dociles faciamus: idem nobis et ī īſinuatione faciendum eſt: ſed hoc intereſt: q̄ in principijs hoc aperte facimus. Inſinuatione occulte ⁊ quibuſdam circuitionibus nec in alio cauſe genere niſi in admirabili tunc cum animi iudicum erunt vehemēter offenſi. Ergo inquit inſinuatione tūc erit nobis vtendū cū animi iudicū fuerint offenſi. Et oſtendit quibus offenſos iudicum aios poſſim⁹ agnoſcere. Prius eñ vulnus inſpiciēdum eſt: ſic apponēda medicina. Trib⁹ indi vt maxime cauſis animi iudicū offendunt. Uerū cū ait maxie oſtēdit ⁊ alijs cauſis offendi iudices: ſed his plerūq; ſi aut in negocio ipſo ineſt aliqua turpitudo: vt res ipſa preter ꝑſonas aut iudicis: aut generis pariat offenſionem: aut ſi iam aliqd iudicib⁹ ab his q̄ primū dixerunt ꝑſuaſum videt: ⁊ iō q̄ poſt dictur⁹ eſt: non libenter audit. Aut ſi illi qui audituri ſunt: alios audiendo ceperint eſſe offenſi. Quare cū hec aīaduerteris: ſingula hac dicendi arte ſanabis: ſi cauſe turpitudo contrahet offenſionem. Duob⁹ modis cauſa contrahit turpitudinem: aut enim res turpis eſt: aut ꝑſona: ſi indi ꝑſona turpis fuerit: aut aliū hominem ſubijcies: q̄ amatur: aut rem ꝑ ꝑſona. Deinde ſi res turpis fuerit aut aliā rem que honeſta eſt: ſubijcies: aut rem pro hoīe: ſi vtrum q; turpe fuerit: et res et perſona incommodum erit eam ſuſcipere. Tamen ſi quid leuiter turpe fuerit poteſt ſuſcipi: deinde indi debebis diſſimulare defenſionē

Auditor tribus modis fit infenſus

Quō diluēda turpitudo.

pñtia demonſtrare. Sin oratio aduerſarioꝝ fidem videbit auditoribꝰ feciſſe: idq́ʒ ei q̄ intelligit: quibꝰ rebꝰ fides fiat: facile erit cognitu: oportet aut̄ de eo qđ aduerſarij ſibi firmiſſimum putarunt: ꝛ maxime hi qui audierint/ probarint primū te dicturū polliceri: aut ab aduerſarij dicto exordiri: ꝛ ab eo potiſſimū qđ ille nuperrime dixerit: aut dubitatiōe vtiq̄ꝗd ꝑmū dicas: aut cui potiſſimū loco r̄ndeas cū admiratione. Nā auditor cū eū quē aduerſarij putarāt ꝑturbatum oratiōe/ videat alo firmiſſimo cōtradicere paratum: plerumq́ʒ ſe potius temere aſſenſiſſe q̄ illum ſine cauſa confidere arbitratur. Si auditoris ſtudiū defatigatio ab alienabit a cauſa: te breuius q̄ paratus fueris eſſe dicturū: cōmodū eſt polliceri nō imitaturū aduerſariū. Sin aūt res dabit/ nō inutile eſt: aut ab aliq̄ re noua/ ꝛ ridicula incipere: aut ex tpe/ q̄ nata ſit: qđ genꝰ† ſtrepitū acclamationem dicimꝰ: aut iā parata/ q̄ vel apologū/ vel fabulā/ vel aliquā cōtineat irriſionē: aut ſi rei dignitas adimet iocādi facultatē: aliqđ triſte/ nouū/ horribile/ non incōmodū eſt ſtatim inijcere. Nā vt ſatietas cibi/ ꝛ faſtidiū: aut ſubamara aliqua re reuelatur: aut dulci mitigatur: ſic animus defeſſus audiendo: aut admiratione integrat: aut riſu nouatur. Ac ſeparatim q̄dē que de principio/ et inſinuatione dicenda videbantur hec fere ſunt. Nūc q̄dā breuiter/ cōiter/ de vtroq́ʒ ꝑcipiēdum videt. Exordiū ſentētiarū/ ꝛ grauitatis plurimū dʒ habere: ꝛ oīa oīno ea q̄ ꝑtinēt ad dignitatem in ſe cōtinere: propterea q̄ id optime faciendum eſt: quod oratorem auditori maxime commendat. Splendoris/ et feſtiuitatis/ ꝛ concinnitudinis minimum: propterea q̄ ex his ſuſpitio quedam apparitionis/ atq́ʒ artificioſe diligentie naſcitur: que maxime orationi fidem: oratori adimit dignitatem vel autoritatem.

Remediuʒ erga defatigatū auditorem.

†Strepitꝰ ꝓprie pedū ambulātiū manuumq́ʒ aliqđ ꝑtractātiū sonꝰ eſt appellatꝰ fastꝰ ꝛ pōpa diuitiarū: quaſi a ſtrepitu cōminātiū: vt apud Qui. Hic cuʒ me euocaſſet ſubito trepidum totoq́ʒ fortune ſue ſtrepitu circunſtetiſſet

Quid hʒ exordium.

Poſtq̄ mitiores reddideris auditores paulatim ingredi eandē in defenſione ꝛ dicere ea que aduerſarijs diſpliceant/ tibi etiam diſplicere. Sed nihil hoꝝ ad tuū negotium pertinere. Deinde inquit occulte et de aduerſarijs detrahere debebis. Poſtremo inq̄t de ſimili negotio aliquorum iudicum afferri oportebit exemplū. Animaduertere tamen debemꝰ vt et inſinuatiōe quatuor locis p̄cepit beniuolētiā comparandaʒ id eſt ab ipſa cauſa: a nostra pſona: ab aduerſariorum: a iudicum persona dixit poſſe beniuolentiam cōparari: vbi ait pro eo homine in quo offendit aliū holeʒ qui diligitur interponi oportet: ꝛ reliqua. Deinde oſtēdit quemadmodū a noſtra perſona beniuolentiā cōparemꝰ cū ait: ꝛ diſſimulare te id defenſurum qđ exiſtimeris defenſurꝰ. Deinde vbi iam mitior factus erit auditor ingredi pedetētim in defenſionem ꝛ dicere ea q̄ indignent aduerſarij: ubi/ quoq́ʒ indigna videri: ab aduerſarioꝝ ꝓ pſona docet: quēadmodū beniuolētiā cōparemꝰ cuʒ dicit. Et negare te q̄cq̄ de aduerſarijs eſſe dicturꝰ: neq́ʒ hoc neq́ʒ illud: vt neq́ʒ apte ledas eos q̄ diligunt ꝛ tn̄ id obſcure faciens: q̄ ad poſſis abalienes ab his auditorum voluntatem. Poſtremo docet: vt a iudicū pſona beniuolentiā cōparemꝰ cū ait. Et aliquorum iudiciū ſimili de re: aut autoritatem proferre imitatione dignam. Uerum quod ait. Deinde eandē: aut ſitem: aut maiorē: aut minorē agi rē in preſentia demōſtrare. Item ſemꝑ poſt exemplaꝫ faciēda eſt cōparatio. Cōparatio porro nunc a pari: nunc a maiori. nunc a minori ſemꝑ fiat neceſſe eſt. Oſtēdit qđ primū fuit. Si ꝑ cauſe turpitudine auditores offenſi extitiſſent: duobus modis ab his poſſet beniuolētia cōparari. Nūc inq̄t ſi oratio aduerſarioruꝫ dictis finē fecerit. Et iō iudices videntur abalienati tribꝰ modis beniuolētiā cōparabis: ſi aut ab eo argumēto qđ ſibi firmiſſimuꝫ crediderāt aduerſarij te dicturuꝫ eſſe ꝓmittas: aut ſi ab eo dicto incipias qđ aduerſariꝰ nuꝑ dixerit aut ſi inq̄t cū admiratione dubites cui potiſſimū r̄ndeas queſtioni: cum eñ inq̄t ſe iudices viderint paratū ad r̄ndendū exiſtimabunt ſibi non recte ab his qui ante dixerunt id quod crediderant fuiſſe perſuaſum. Poſtremo docet quo pacto beniuolentiam nobis a iudicibus comparemus ſi forte ipſi iudices defatigati fuerint multos audiendo. Primo inq̄t oportebit polliceri breuius te q̄ paratꝰ fueris dicturum. Deinde ſi ſe ita habebit negotium vtile erit rebus nouis vel ridiculis riſum iudicibꝰ aut iocū moueri. Atq́ʒ id duplici modo: aut ex tempore ſi forte clamor aut ſtrepitꝰ fuerit exortꝰ. aut excogitatis paratiſq́ʒ. vt vel a fabula incipias: vel apologo ad preſens negotiū pertinentibus. Fabule ſunt quas fere videmꝰ extitiſſe ex phedria Medeis clitemneſtris: aliſq́ʒ ſilibus. Apologi ſunt ex rebꝰ humilibꝰ cōpoſite. quedā forme ac ſpēs aduiuendū: vt extat illa de mure ꝛ leone ergo ſi inq̄t negotij dignitas patiet̄ riſum vel iocuꝫ mouere oportebit. Si anteꝫ

Cōparatio.

Fabule.

Apologi.

tale negotium fuerit vt iocūdū nō ſit a re aliqua triſti & ſeuera cōmoduz erit incipere. Nā vt inqt cibi faſtidiū nūc ſubdulci re: nūc ſubamara releuaꝛ. Ita inquit ſtudiū audiēdi: apud iudices nunc rebus ridiculis: nunc aſperioribꝰ redintegraꝛ. Ac ſeparatim qdē ꝗ de principio & inſinuatiōe dicēda videbant hec fere ſunt: ſupra inqt qḋ in principijs faciēdū eſſet: qḋ in inſinuatiōe ſeparatim diſputauimꝰ.
Exordij decorum. Nūc inqt: breuiter: in vtrūqꝫ ꝑcepta dabimꝰ. Exordiū ſnīarū & grauitatis ꝑplurimū dꝫ hr̃e: & oīno oīa q̄ pertinēt ad dignitatē in ſe continere. Snīarū inqt nō illarū ꝗ gn̄aliter dicunꝛ: vt eſt illud. Obſequiū amicos veritas odiū parit. Preceptū eſt aūt ne qḋ in principijs gn̄aliter dicaꝛ. ſed hic ſnīas accipiamus. Senſus atqꝫ inuentiones plurimas atqꝫ eaſdē graues. Preterea inqt: vt cōmēdati ſimꝰ auditoribus. in exordio oīa illa habere debemꝰ q̄ nobis. vel orationi nr̃e pariāt dignitatē. Splēdoris & feſtiuitatis & ꝯcinnitudinis minimū. In exordio inqt nihil ſplēdidū: nihil diligēter accuratū hr̃e debemꝰ ne ipſa dicendi diligentia diffidentiā negotij demōſtremꝰ. Docuit qḋ in principijs: quid in inſinuatione: quid generaliter in vtroqꝫ ſeruare debemus. Quare poſtꝙ oſtendit quid faciendum eſſet precipit rurſus quid non faciendum ſit.

De vitijs exordiorum. Titu. x.

Uitia vero hec ſunt certiſſima exordioꝝ que ſummopere vitare oportebit: vulgare/ commune/ cōmutabile/ ſeparatum/ lōgum/ trāſlatum/ contra precepta. Uulgare eſt quod in plures cauſas pōt accōmodari: vt cōuenire videatur. Cōmune eſt qḋ nihilominꝰ in hac ꝙ in ꝯtrariā partē cauſe pōt cōuenire. Cōmutabile eſt qḋ ab aduerſario poteſt leuiter mutatum ex contraria parte dici. Longum eſt quod pluribꝰ verbis aut ſententijs/ vltra ꝙ ſatis eſt producitur. Separatum eſt/ quod non ex ipſa cauſa ductum eſt: nec ſicut aliquod mēbrū annexū orationi. Trāſlatū eſt/ quod aliō efficit ꝙ genꝰ ſue cauſe poſtulat: vt ſi quis docilem faciat auditorem: cū beniuolētiam cauſa deſiderat: aut ſi principio vtaꝛ/ cum inſinuationem res poſtulat. Cōtra ꝑcepta eſt: quod nihil eorū efficit/ quorum cā de exordijs ꝑcepta traduntꝛ: hoc eſt qḋ eum q audit/ neqꝫ beniuolū/ neqꝫ attētū/ neqꝫ docilem reddit: aut quod (quo nihil ꝑfecto peius eſt) vt contra fit faciet. Hec de exordio quidē ſatis dictū eſt. Quid eſt cōtra ꝑcepta.

Uitia exordiorum. Uitia vero hec ſunt certiſſima exordiorum: que ſummopere vitari oportebit. Uitia vero inquit hec ſunt certiſſima exordioꝝ. Cū ait certiſſima: oñdit & ſupra ſe nō nihil de vitijs exordij dixiſſe. ait em̄ ſplēdoris & feſtiuitatis & concinnitudinis minimū in exordio eſſe debebit. Uerum hec maxima vitia exordioꝝ eſſe dicit: atqꝫ hec oīno vitanda eſſe precipit. Uulgare: cōe: cōmutabile: lōgū: ſeparatū: tranſlatū ꝯtra ꝑcepta.
Uulgare. Uulgare eſt qḋ in plures cāꝰ pōt accōmodari: vt cōuenire videatur. Uulgare eſt qḋ in plures cauſas pōt accōmodari. i. qḋ dꝛ gn̄ale ꝑncipiū. qḋ non vniꝰ: ſed oīm poteſt eſſe cauſarū: ſi ſic incipias. Ione ego optimū maximum vellem ſi
Commune fieri poſſet iudices. Cōmune: qḋ nihilominꝰ in hāc ꝙ in cōtrariā partem cauſe poteſt conuenire. Cōmune eſt qḋ nihilominꝰ ī aliquam contrariaꝫ partē cauſe poteſt cōuenire. Inter vulgare & cōe hoc intereſt. Uulgare oīm cōtrouerſiarū eſt: cōe in eadē ꝯtrouerſia vtriuſqꝫ ptis: itaqꝫ cōe ſpeciei eluditꝛ. Uulgare vo gn̄ale ē. Quare cōe erit qḋ tā a nobis ꝙ ab ad-
Commutabile. uerſarijs dici pōt. Cōmutabile ē. qḋ ab aduerſario pōt leuiter mutatū ex ꝯtria parte dici. Cōmutabile ē inqt qḋ nō qdē ab aduerſarijs dici poſſit: ita vt a re ꝑbatum eſt. Sꝫ cōmutato vbo: vel addito
Longum. poſſit in parte ꝯtria cōmutari. Lōgū eſt: qḋ pluribꝰ verbis aut ſententijs vltra ꝙ ſatis ꝑducitꝛ. Meminimꝰ ī duobꝰ eſſe ofonē nr̃am: nūc in vbis ſingulis: nūc in ꝯiūctis q̄ ſnīe dn̄r. Itaqꝫ inqt lōgū eſt: qḋ nimis aut in verbis aut in ſentētijs inuolutū eſt. Separatū quod nō
Separatuꝫ ex ipſa cauſa ductū eſt. Nec ſicut aliquod inētrum annexū orationi. Separatū eſt: quod non eſt proprij negotij: neqꝫ eiꝰ cauſe qua de agitur: vt ſi homicida tibi accuſandus ſit: & tu ab adulterij facinoribus exordium ſumas. tranſlatum eſt. quod aliud conficit: ꝙ cauſe genꝰ poſtulat: vt ſi quis docilem
Tranſlatū. faciat auditorem: cum beniuolentiam cauſa deſideret. Tranſlatum eſt inquit cum ignorato genere cauſe dociles ꝑ attentis aut attentos pro beniuolis faciendos nobis iudices putamus. Contra pre-
Contra preceptum. ceptum eſt quod nihil eorum efficit quorum cauſa de exordijs precepta tradunꝛ. Contra ꝑceptum eſt inquit quod non modo iudicum animos non comparat ſibi: ſed interdum etiam infeſtos facit. Quare finitis exordiꝗ preceptis nunc nobis de narratiōe dicendū eſt.

De narratione. Titu. xj.

Narratio † eſt rerū geſtarū: aut vt geſtarū expoſitio. Narrationū tria ſūt gn̄a: vnuꝫ genꝰ eſt: ī quo ipſa cā/ & oīs rō controuerſie ꝯtineꝛ. Aliō ī quo digreſſio aliqua ex Narrationū tria gn̄a

Narratio. Narratio eſt reꝝ geſtaꝝ aut vt geſtaꝝ expoſitio: dꝰfinit qḋ ſit narratio. In dꝰfinitiōe vo vt ſepe iā diximꝰ oīa q̄ ad rē aperiendā ptinēt: colligi atqꝫ ꝯcludi dꝫ ſit. Quare qm̄ nō tm̄ illa narranꝛ q̄ vere geſta ſunt: ſed etiam illa que nō geſta ſunt: ſed geri potuerūt: iō ait narratio eſt rerū geſtarum: aut vt geſtarū expoſitio. Geſtarū rerum

tra cāz aut criminationis/aut ſimilitudinis/aut de lectatiōis nō aliene ab eo negocio/de quo agiꝛ: aut amplificationis cā, interponitur. Tertiū gen⁹ eſt re motū a ciuilib⁹ cauſis: qḋ delectatiōis cauſa nō inu tili cum exercitatione dicitꝛ/ꝛ ſcribitꝛ. Ei⁹ ptes ſunt due: quarum altera in negocijs/altera vero in perſo nis maxime verſatur. Ea que in negociorū expoſi tione poſita eſt/tres habet partes/fabulā/hiſtoriā/ argumentū. Fabula eſt: in qua nec vere: nec veriſimi les res cōtinētur: cuiuſmodi eſt: angues ingētes ali tes iugo iuncti. Hiſtoria eſt res geſta/ ab nr̄e etatis memoria remota/ qḋ gen⁹ eſt: Appius indixit Car thaginenſibus bellum. Argumentū † eſt ficta res / q̄ tamē fieri potuit: huiuſmodi apud Terētiū eſt. Nā poſtq̄ꝫ exceſſit ex ephebis Socia. Illa aūt narratio q̄ in perſonis verſatur/eiuſmodi eſt: vt ea ſimul cum reb⁹ ipſis perſonarū ſermones/ꝛ animi poſſint per ſpici hoc mō. Uenit ad me ſepe clamitans/qd agis Mitio? cur perdis adoleſcētē nobis? cur amat? cur potat? cur his reb⁹ ſumptū ſuggerꝫ? Ueſtitui nimio indulges. Nimiū ineptus eſt: nimiū durus ipſe eſt preter equum ꝛ bonum. Hoc in genere narrationis multa debet ineſſe feſtiuitas ꝯfecta ex rerum varie tate aīorū diſſimilitudine/grauitate/leuitate/ſpe metu/ſuſpitione/deſyderio/diſſimulatiōe/ errore/ mia/fortune cōmutatiōe/inſperato incōmodo: ſubi ta letitia/iucūdo exitu rerū. Uerū hec ex his q̄ poſt ea de elocutione precipientur: ornamēta ſumuntur.

Alia diuiſio

Fabula.

Hiſtoria:

† Argumentū vt a Quintiliano defiñitꝛ eſt rō ꝑ bati ōe pſſtās: q̄ colligitꝛ aliḋ per aliḋ: et que qḋ ē dubiū ꝑ id qḋ dubiū nō ē cōfirmat.

expoſitio eſt: negociorum ciuiliū ꝛ hiſtoriarum: vt geſtarum rerū expoſitio eſt comediarum fabularum ꝛ thematum que in auditorio dicuntur. Ergo tria genera narrationis eſſe dicit. Uerum qḋ ſit in cauſe expoſitione vt eſt illḋ C. quintius frater huius ꝛc. P. q̄n tꝰ fuit ꝛ huic ſimilia: Uerum quoniam narratio cauſe non id ſolum agit vt res geſtas explicet. Uerumetiam multa futuris preſtruit queſtionibus. Animaduertamus vt Cice. vtrūq; complexus ſit: in quo ipſa cauſa inquit: hoc ad rerū expoſitionē. Et ois rō cōtrouerſie ꝯtinetꝛ: hoc ad q̄ōnes ꝑtinet: ergo vnū narratiōis gen⁹ ē in quo ipā cā ꝛ ois ratio ꝯtrouerſie cōtinetꝛ. Aliḋ gen⁹ narratiōis eſt qḋ extra cām eſt: ſꝫ ad cām facit: vt eſt illud Agonis eſt quedā lilybitana liberta Ueneris erycine. Hec narratio extra cām eſt. Agitꝛ eīm q̄ magis debeat accuſare ſed tñ ad cāz facit. Loc⁹ eīm introducitꝛ: in quo ſe Cecilij iniuriaꝫ a Uerre paſſuꝫ eſſe ꝯmemorat: qua ſe leſum accuſare debere cōtēdit. Uerū narratio extra cām quatuor modis fit: aut criminatiōis cā aut ſimilitudinis: aut delectatiōis: aut amplificatiōis. Criminatiōis cā fit vt dio q̄dā fuit halefin⁹ paſell⁹ motu⁹ ē. C. ſacerdote ꝑtore. Similitudinis cā fit: vt eſt illud. Sic iſte multo ſceleratior ꝛ nequior: q̄ꝫ ille Adrian⁹ aliquāto etiā felicior fuit digreſſio et hoc videri pōt: ſꝫ nō īterponitꝛ narratio q̄ cā ē deliberatiōis. Delectationis cā fiat nō aliene ab eo negocio quo de agitꝛ: vt ſi prata: ſi nemora: ſi fōtes riuoſq; deſcribas: ꝛ hāc ipam deſcriptionē ad cāz applices: amplificatiōis cā ſit: vt eſt illḋ de Eriphila q̄ viſum ornamētū adamauit. Amplificat crimē Uerris q̄ cū illa rē viſaꝫ adamauerit. Uerres multa etiā nō viſa ꝯcupierit. Ergo ſꝫ gen⁹ narratiōis hoc ē q̄ digreſſio dicitꝛ: q̄ fit aut criminatiōis: aut ſimilitudinis: aut delectatiōis: aut amplificatiōis cā. Tertiū gen⁹ narrādi eſt qḋ extra oratorē eſt: hoc eſt qḋ ait. Remotū a ciuilib⁹ cauſis. Eſt aūt poetaꝝ vel hiſtoriographoꝝ dat tñ curſim etiā in hāc narrationem ꝑcepta. Hec inq̄t narratio remota a ciuilibus cauſis duo mēbra hꝫ. Nā aut ꝑpter negocia exponēda ſumitꝛ: qḋ eſt comediographoꝝ vel tragediographorum vel ꝑpter pſonas. Ueriſdici ꝑo in vtroq; verſantur. Nā Uer. Enee ꝛ mores ꝛ facta deſcribit: ergo hec narratio extra oratorē in duo diuiditur in negocia ꝛ in perſonas. Uerū illa narratio q̄ in negocijs eſt: tres hꝫ ptes: fabulā: hiſtoriam: argumentū. Fabulam dicit eſſe q̄ nihil veri nec veriſile cōtinet ꝛ dat exēplū cuiuſmodi eſt. Angues ingentes alites iuncti iugo. Uerum hic q̄ſtio eſt cū in definitiōe gňali narratiōis dixerit. Narratio eſt rerū geſtaꝝ aut vt geſtaꝝ expoſitio: cur in fabule definitione que vtiq; q̄ſi ꝛ ipſa narratio eſt gñi ſiūs eſſe debuit. Ait fabula eſt in qua nec vere nec veriſiles res ꝯtinentꝛ. Deinde hiſtoria eſt inquit q̄ res veras continet: ſed a noſtra memoria remotas: ꝛ dat exemplū: qḋ gen⁹ eſt Appi⁹ indixit Carthaginenſib⁹ bellum. Argumentū eſt ficta res q̄ tñ fieri potuit. Argumētū eſt: qḋ quidē nō eſt factū: ſed fieri potuiſſe creditur: vt in Terētio adoleſcētis vita narratꝛ. Naꝫ is poſtq̄ꝫ exceſſit ex ephebis Soſia. A negocijs ergo narratio tres partes habet: fabulā: hiſtoriā: argumentū. Fabula nihil veriſile continet: hiſtoria geſta preteritorum argumētū nō verū ſꝫ veriſile. Illa aūt narratio q̄ verſatur in perſonis expꝛimēdis talis eſſe inq̄t debet vt in narratiōe reꝝ vim pſone agentis ꝛ alios oſtēdat ꝛ dat exēplū de The. vbi Demee ꝛ Mitionis ſenum perſona moꝝ contrario fecernitꝛ. Uenit ad me ſepe clamitās. Quid agis Mitio? cur perdis adoleſcentē nobis ꝛ reliqua in his oibus ꝛ rigor ꝛ auſteritas pſone obiurgātis oſtēditur. Uerum ne nos perturbet q̄ in illa narratione que in negocijs eſt: ſepe etiā perſona deſcribitꝛ: nam deſcribitur Catilina: deſcribitur Sertorius ꝛ reliqui ꝛ illa rurſus narratione q̄ de perſonis eſt geſta

Fabula:

Argumētū,

etiam narrantur. Non inquam nos perturbent: quia mixta ſunt: ſed animaduertere debemus quid propter quid dicatur. Sepe enim perſona deſcribitur vt negocium pateſcat: ſepe geſta narrantur vt apertius qualis ſit perſona videatur.

¶ Nunc de narratione ea que cauſe continet expoſitionē dicendū videtur. Oportet igitur eam tres habere partes: vt breuis / vt apta vt probabilis ſit. Breuis erit: ſi vnde neceſſe eſt: inde ſumatur initiū: ⁊ non ab vltimo repetatur. Et ſi cui⁹ rei ſatis erit ſummā dixiſſe / eius partes non dicentur. (Nā ſepe ſatis eſt quid factum ſit dicere: non vt enarres quēadmoduз factū ſit) Et ſi non longius ꝙ ſcitu opus eſt in enarrando procedetur. Et ſi nullam in rem aliam trāſibitur. Et ſi ita dicetur: vt nonnunꝙ ex eo qđ dictū ſit / id quod dictū nō eſt intelligatur. Et ſi nō modo id quod obeſt: verumetiaз id quod nec obeſt / nec iuuat preterſbitur. Et ſi ſemel vnūquodqꝫ dicet. Et ſi nō ab eo in quo proxime deſitū erit / incipietur deinceps. Ac multos imitatio breuitatis decipit: vt cū ſe breues: putant eſſe longiſſimi ſint: cuз dēt operā / vt res multas breuiter dicant: non vt oīno paucas res dicant / ⁊ nō plures ꝙ neceſſe ſit. Nā † pleriſqꝫ breuiter dicere videntur / qui ita dicunt. Acceſſi ad edes: puerum vocaui. Reſpondit: queſiui dominū: domi ne gauit eſſe. Hic tametſi tot res breui⁹ nō potuit dicere: tñ q̄ꝛ ſatis fuerat dixiſſe dn̄m negauit eſſe domi: fit rerū multitudine lōgus. Quare hoc quoqꝫ in gn̄e vitanda eſt breuitatis imitatio: ⁊ nō minus rex nō neceſſariorum / ꝙ verborum multitudine ſuper ſedendum eſt.

Narratio ꝗ cauſe continet expōnē tres dꝫ habere partes.

† Narratio breuis erit ſi a reb⁹ neceſſarijs ſumas initiū hoc ē ſi inde ceperis rem expōere vn̄ ad iudicē ptinet.

† Cauenda ē vt ēt Quintilia. docet oīa corripiendo obſcuritas: ſatius qꝫ eſt narrationi ſupereſſe ꝙ deeſſe: nā cū ſuperuacua cū tedio dicant: neceſſaria cū periculo ſubtrahunt nolim tñ breuitatem inornatā eſſe: alioquin eēt idocta.

¶ Nunc ⁊c. Ad preceptum narrationis illius reuertitur que ipſam cauſam continet et totius controuerſie narrationem. Oportet igitur eam tres habere virtutes: vt breuis: vt aperta vt probabilis ſit. Tres virtutes ſunt narrationis vt breuis ſit narratio: vt aperta vt probabilis. Verū vt hec tria ſemper omnia ſint: nō vnum aliquod ex trib⁹. Itaqꝫ iſte virtutes narrationis: licet ⁊ alijs partibus orationis conueniant: narrationis tamen ſunt proprie. Aliarum autem partiuз orationis virtutes narrationi conuenire poſſunt: quelibet reprehēſio: quelibet cōfirmatio: quelibet criminatio pōt habere hec tria: ſꝫ quaſi aliena. Ipſa aūt que habēt narrationi nō conueniūt: vt inductiōes: vt ratiocinatiōes: ⁊ reliqua hmōi ꝗ fidei ſunt nō affect⁹. Igit̄ tres iſte virtutes narrationi oratorie ꝯuenire pñt: ⁊ illi narratiōi: que extra ciuiles cauſas ē. Nāqꝫ hiſtoria et breuis eſſe debet in expoſitione ⁊ aperta ⁊ ꝓbabilis: vt Sal. ſibi oīa in Catilina tribuit: ꝙ breuiſſime potero paucꝭ abſoluā. Cū alijs hiſtoriographis ſingula tradidiſſet i lib. 1. hiſtoriaꝝ dat Catoni breuitatē q romani gn̄is diſertiſſim⁹ paucꝭ abſoluit. Fānio ꝟitatē: ſꝫ ante ꝙ dicam⁹ vt breuis narratio fiat vt apta: vt ꝓbabilis: principio dicē dū vr̄ qđ ſit narratio oratoria qđ agat vel ꝗ diſtet a reliqꝭ ptibus orōnis. Orō ꝗ negociū explicat: atqꝫ inſinuat audiēti narratio ē: explicās qđ geſtū ſit: aut ꝑ verum aut ꝑ veriſile. i. aut id qđ geſtū ē. aut ꝑ id qđ geri potuit. ꝗ orō tāetſi ptibus narratiōe plenis inclinet̄ i actoris cōmodū: nō tñ ad pugnā cōtinuo eaſdē ptes dicit.

Narrationis virtutes.

Negocium eñ induci inſinuat̄: pars negocij. Agit̄ eñ vt cām iudex norit. Cū ꝟo vnaꝝ ptium eſt: ſed ſubtilitas exponentis aliqđ quod ſue parti proſit inſinuat: nā iudex ſic ab vno audit quaſi extra ptē ſed vere is optimus patron⁹ eſt in narrando: ꝗ ita narrat: vt et aduerſarius ita narrare potuiſſe credatur. Verum talis oratio eſſe non poteſt cum crimina ꝓponuntur: quib⁹ in propoſitionib⁹ ⁊ ſi illud dicatur illud ſuit: illud conſecutum eſt: ⁊ cetera ſimilia: tñ narratio non eſt: qm̄ hec oīa ad criminationem continuo dicuntur. Et non id agit̄ in hac orōne: vt iudex ſciat cām: ſed vt audiat crimen admiſſum. At in narratione cū cauſa oīs fuerit explicata: tunc crimē aut ab accuſatore ꝓponit̄ poſt narrationem quaſi intentio aut ad defenſorē q̄ſi qđ vt purget. ſextus Roſcius occiſus eſt. Accuſator dicit a filio. Tullius negat: hinc eſſe criminatio pōt et defenſio. Inſinuat̄ iudici ꝑ narrationē totum negocium: vbi q̄ſi quō ſextus Roſcius ſit occiſus. Hoc dicat vterqꝫ ꝑs neceſſe eſt: huic ſinguli ſubtiliter in tertaciunt id qđ parti ſue ꝓdeſſe poſſit non pugne modo: ſed adiuncta veriſimilitudine vt ita narret quaſi et aduerſari⁹ eodeз mō narrare poſſit. Explicito negocio. cauſaqꝫ cognita incipit aduerſarius dicere: ꝗ ſextū Roſciū filius interemit ⁊ hec criminatio. Si aūt defenſor eſt ꝓponit crimē q̄ſi qōnem Occidiſſe prēm ſextus Roſci⁹ arguit̄ ⁊ affert argumenta qb⁹ hoc poſſit diſſoluere. Ita in dictionibus alijs criminatiōes intelligunt̄: vel propoſitiones criminū cū orō exponēdi qđāmodo implicatā ſecū habet intentionē: vt occidiſti ac tuliſti. At vbi narratio eſt: poſt narrationē dicunt̄: ſed tñ in narratiōe ſignificant̄ iudici non aperte ab oratore dicuntur. ¶ Breuis erit: ſi vñ neceſſe eſt: inde initium ſumetur: et nō ab vltimo repetetur. Breuis erit: ſi vnde neceſſe inde initium ſumet: non ab vltimo repetet. Dixit ſupra narrationem oratoriā tres ꝟtutes hr̄e debere: vt breuis ſit: vt apta: vt ꝓbabilis: nunc docet breuis narratio quemadmodum eſſe poſſit: et breuis pro qualitate negocij. Breuis inquit erit ſi initiū ſumas a reb⁹ neceſſarijs: nō ab vltimo: vt puta. Si nobis bellū Troianū narrādū ſit: debem⁹ a ra

Roſcius.

Breuis narratio.

pri Helene incipere nõ a Leda:que Helenã genuit:ergo precepta dat in breuẽ narrationẽ:que in ini tio narrationis:que in fine:q̃ in medio.ſeruare debeamus:atq; hoc preceptũ de initio narrationis:ẽ q̃ erit.Breuis erit:ſi vnde neceſſe eſt inde initiũ ſumet:nõ ab vltimo repetet.Et ſi cui᷒ rei ſatis erit ſum mam dixiſſe eius ptes nõ dicent:vt puta cũ ſufficiat dicere occidit:ꝛ nõ dicam᷒ ꝛ voluit:ꝛ potuit:ꝛ occi dit.Cũ harũ partium ſumma ſit:occidit:ꝛ hoc dixiſſe ſufficiat.Verũ hoc preceptũ de medio narratio nis eſſe poteſt.Et ſi nõ longius q̃ qđ ſcitu opus eſt in narrando procedet.i.ſi narres quouſq; narran dum eſt:nõ etiam illa narrent que iam in tractatus cadũt vt puta quidã fortiter fecit:petit pmiũ nole erarij dimidiũ:cõtradicit:narrandũ eſt queadmodũ fortiter fecerit:nõ etiã queadmodũ ad ciuitatem regreſſus ſit:ꝛ quemadmodũ premiũ petierit ꝛ queadmodũ ei cõtradictũ ſit:verũ hoc pceptũ de fine narrationis eſt.Et ſi nullã in rem aliã tranſibit:ſcʒ vt illa tm̃ narres:q̃ ad cauſam ptinet:non etiã alia que extra ſunt:ꝛ que ad negociũ minime pertinent:ꝛ ſi ita dicet:vt nõnũq; ex eo qđ dictum ſit id quod non ſit dictum intelligat.Ut poſita ſcđa:que ſunt ſua prima declarent.Si dicaʒ inde cũ reuer ſus eſſem villa cum dicis reuerſus oſtendiſti:ꝛ profectum neſcio quo ꝛ perueniſſe poſtremum reuer ſum.Et ſi non modo id quod obeſt:verũ etiam id quod neq; obeſt:nec adiuuat preteribitur.Etenim qui breuitati ſtudet non modo illa in narratione preterire debet que obfutura ſunt:verũ etiã illa que nihil profutura.Et ſi ſemel vnum quodq; dicetur.i.non modo illa preterecãtur que aut obfutura ſunt aut nihil profutura verum illa profunt:vt ſemel dicant nõ bis:aut amplius.Et ſi nõ ab eo in quo pro ximo deſitum erit deinceps incipietur.Preceptum omne duplex eſt:nunc enim oſtendit quid facien dum ſit nunc quid nõ faciendum.Ita hic Cicero in ſuperioribus oſtendit quid eſſet in narratione fa ciendum:nunc oſtendit quid ſit non faciendum.Et ſi non ab eo inquit:quo in proximo deſitum erit deinceps incipietur:ideſt ne a re illa:quam nuper diximus ad aliam rem ſumamus exordium:ſi di cas profectus vrbẽ ſum:ꝛ cum eſſem profectus ad villam veni:et cum veniſſem. Quare is qui breui ter narraturus eſt iterare nihil debet.Ac multos imitatio breuitatis decipit:vt cum ſe breues putent eſſe longiſſimi ſint.Sepe inquit:ꝛ ſi dictio in verbis breuis eſt tamen longa efficitur:cũ nõ neceſſarie res in narratione ponunt.Qđ vt nos nõ preterea primo nobis dicendum eſt queadmodũ poſſimus intelligere q̃ vbicumq; dicta ſint ſingula verba ſignificant res ſuas ſingulas:vt ſedet currit eo venio. Item copulatio rationalis verborum plurimorũ vnã rem cõtinet.Maxime aũt ſi in narratione ſit cũ premiſſa verba tertia perſona concludit:vt.M.Lepido cũ olbus copijs Italia pulſo ſegnior:neq; mi nus grauis ꝛ multiplex cura patres exercebat:hec tertia perſona vnam rem fecit olim ſuperior. Itaq; in oratione tot res erunt:quot erunt tertie perſone:ergo in hac oratione.Acceſſi ad edes:puerũ euo caui.Reſpondit queſiui,dominum:domi negauit eſſe.Qua re cum ſufficeret domi negauit eſſe:abun dabit rebus ſuperfluis:quia dixit ante reſpõdit.Ita ergo multos imitatio breuitatis decipit.Qui cũ res breuiſſime dicãt:tñ quia plures q̃ oportet dicũt:incipiunt breues non eſſe.Quã obrẽ inquit ſi bre ues eſſe volumus non ſolum verba non neceſſaria preterire debemus:ſed etiam res.

Preceptum duplex.

Iteratio a narratore vitanda.

Quõ aperta erit narratio.

† Utrum p turbate fac cẽſo aliquo i affectu alo an certe p turbate inuolute : ne res obſcura videat :qđ ſignat:dilucidi nitio mõ eſſe poſſit:Iʒ qđã i nõnullis cãis obſcurãdã eſſe ſcitatẽ dixerunt:qđ ridiculũ ſibi videri dt Quinti.Nõ q̃ obſcurare inqt vult narrat falſa p verũ ꝛ i hĩoq̃ narrat dʒ laborare vt videatur q̃ ueri ſimillima.

¶ Aperta aũt narratio poterit eſſe:ſi vt quicq; pmũ geſtum erit:ita primum exponetur:ꝛ rerũ ac tẽpo rũ ordo ſeruabitur:vt ita narrẽtur:vt geſte res erũt: aut vt potuiſſe geri videbuntur.Hic erit cõſyderan dũ/ne qđ† perturbate/neq; cõtorte dicatur:ne quã in aliam rẽ trãſeatur:ne ab vltimo repetatur:ne ad extremũ procedat:ne quid qđ ad rẽ pertineat preter eatur:ꝛ oino que precepta de breuitate ſunt hoc quo q; in genere ſunt conſeruanda.Nam ſepe res parũ eſt intellecta longitudine/magis q̃ obſcuritate nar rationis.Ac verbis quoq; dilucidis vtẽdum eſt:quo de genere dicendum eſt in preceptis elocutionis.

¶ Aperta autẽ narratio poterit eſſe.Dixit quemadmodum breuis narratio eſſe poſſit.Nũc quẽ admodum aperta eſſe poſſit exponit:illud autem perſpicere debemus ꝛ in apertam narrationẽ illa dat precepta que ꝛ in breuẽ. Hic etiam quid in principio aperte narrationis:quid in fine quid in medio facere debeamus oſten dit.Nunc itaq; totam complecti tur narrationem cum ait aperta autem narratio poterit eſſe:ſi vt quicq; primum geſtũ erit:ita primum exponetur.i.vt non peruer ſo narrãdi ordine fiat iudicibus in cognitione cõfuſio ꝛ rerum ac temporum ordo ſeruabitur.i. ne id primum narres:quod poſtea factum eſt. Quod ſi feceris:et in rerũ ꝛ in tẽporũ ordine deliquiſti. Ut ita narrẽtur:vt geſte res erũt aut vt potuiſſe geri videbũt:hoc eſt qđ ait ſupra in definitiõe nar rationis.Narratio eſt rerũ geſtarum aut vt geſtarum expoſitio.i.vera et veriſimilis.Hic erit conſiderandum ne quid perturbate vt in pre ceptis breuis narrationis primum oſtendit quid faciendum eſſet: deinde quid non faciendum : ita et hic oſtendit primo quid faciendum eſſet tum quid non faciẽdum Conſiderandum inquit erit ne quid perturbate dicatur.i.ſi rerum ac temporum in narratione ordo mutetur:deinde inquit. Ne qđ contorte.i.cum interdum non facilis tranſitus ac directus eſt ſed obſcurus . Ne quam in aliam rem tranſeatur:ne omiſſis rebus ad preſens negocium pertinẽtibus non narrãda atq; aliena narrem᷒: hoc preceptũ etiam de breui narratione dedit . Et ſi in nullam rem tranſibit ne ab vltimo repetatur ita vt ſupra de breui narratione:ſi vñ neceſſe eſt inde initium ſumetur:nec ab vltimo repetet. Uerum hoc preceptum etiã hic de initio narrationis eſt:ne ad extremũ prodeatur:ita vt ſupra de breui narra tione:ꝛ ſi nõ longius q̃ qđ ſcitu opus eſt narrãdo pcedetur.Uerum hoc preceptũ etiã hic de fine nar rationis eſt ne ad extremum prodeat. Ne q̃d qđ ad rem pertineat pretereatur:hoc vitiũ medie nar rationis eſt:ita vt principij vitiũ eſt:ſi ab vltimo repetatur:finis aũt ſi ad extremũ prodeat.Deinde concludit;illa inqt oia de breui narratione pcepta etiã in aperta nobis ſeruanda ſunt. Nã vt aperta

Aperta.

nō poſſit eſſe narratio nō intelligit.i.aperte nō eſt longitudine magis ꝙ obſcuritate. Ergo vt aperta ſit narratio:⁊ vt intelligatur:minime longa.i.breuis eſſe debebit. Preterea inquit: vt apertam habeamus narrationem:vti inquit dilucido ac de proximo petito ſermone debemus.

Probabilis

¶ Probabilis erit narratio:ſi i ea videbunt̄ ineſſe ea/q̄ ſolēt apparere in veritate.ſi perſonarū dignitates ſeruabunt̄:ſi cauſe fictorum extabunt:ſi fuiſſe facultates faciundi videbūtur:ſi tempus idoneū:ſi ſpacij ſatis:ſi locus opportunus ad eādē rē/qua de re narrabitur fuiſſe oſtēdetur:ſi res et ad eorum qui agent † naturā/⁊ ad vulgi rumorem/⁊ ad eorum qui audiūt opinionē accōmodabit̄. Ac veri quidē ſimilis ex his rationib⁹ eſſe poterit. Aliud aūt preterea cōſyderat̄ oportebit:ne aut cū obſit narratio/aut cū nihil proſit interponat̄:tūc aut nō loco/aut nō quēadmodū cauſa poſtulat/narretur. Obeſt tū:cū ipſi⁹ rei geſte expoſitio magnā excipit offenſionē/quam argumentando/⁊cām agendo lenire oportebit. Qđ cū acciderit/mēbratim oportebit partes rei geſte diſpergere in cauſam:⁊ ad vnamquāq̧ rē cōfeſtim rationē accōmodare vt vulneri p̄ſto ſit medicamētū:⁊ odium ſtatim defenſio mitiget. Nihil prodeſt narratio tunc/cū aut ab aduerſarijs re expoſita nr̄a nihil intereſt iterū/aut alio modo narrare:aut ab ijs q audiunt/ita tenetur negocium: vt noſtra nihil interſit eos alio pacto docere. Qđ cuȝ acciderit/oīno narratione ſuperſedendū eſt. Non loco dicitur/cum nō in ea parte orationis collocat̄/in qua res poſtulet:quo de genere agemus/cum de diſpoſitione dicem⁹:nā hoc ad diſpoſitionē pertinet. Nō quemadmodū cauſa poſtulat narratur/cū aut id qđ aduerſario prodeſt dilucide/⁊ ornate exponit̄:aut quod ipſum adiuuat/obſcure dicit̄/⁊ negligēter. Quare (vt hoc vitium vitetur) omnia torquenda ſunt ad cōmodū ſue cauſe:contraria q̄ preteriri poterūt pretereūdo: que illius erunt leuiter attingendo:ſua diligēter/⁊ enodate narrādo. Ac de narratione quidē ſatis dictum videtur:deinceps ad partitionē tranſeamus.

Quō probabilis erit narratio.

Quō veriſimilis.

† Ut veriſimilis ſit narratio opȝ vt id. qđ dicimus a natura noſtra nō abhorreat: vel eoȝ p q̄b⁹:vel cōtra q̄s agimus: nō em̄ cōſentaneū eſt:vt ō pudicitia agat leno: de caſtitate meretrix qđ ſi fiat:veriſimilis non erit narratio: cauēdū itaq̧ ne q̄d nature dicamus aduerſum.

¶ Probabilis erit narratio: ſi in ea videbunt̄ in eſſe ea q̄ ſolent apparere in veritate. Scđm ordineȝ diuiſionis ſue:poſtq̧ de breui et aperta narratione tractauit. Nūc incipit de narratione probabili diſputare. Probabilis inquit erit narratio ſi in ea fuerint illa oīa in quibus ſolet veritas inueniri: nam in his ſepteȝ omnis ad fidē argumentatio continetur Septē illa ſuperiora: quis quid:cur vbi quando quēadmodū quibus adminiculis oēs artium ſcriptores tractauerunt ⁊ in preceptis ſuaꝝ artium reliquerunt. Uerum Cic. rerum ac temporum perſonarūq̧ conſiderāda naturaȝ addidit illis oībus octauā opinionem: ⁊ recte Res em̄ oēs non p ſe ſunt: nec ex natura valēt ſed opinione. Neq̧ em̄ cū dicim⁹ tunicā:p ſeipſam intelligimus tunicam eſſe qua veſtitur:ſed quia noſtra nobis opinione perſuaſum eſt cū audiemus tunicam intelligimus rem eſſe qua veſtitur. Et reliqua ſimiliter colligere poſſum⁹. Ergo Ci. omnia dicit. Hāc vero opinioneȝ in tribus plenā eſſe dicit: ſi id qđ dicim⁹ a noſtra natura nō abhorreat.i.ab eorum natura pro quibus agimus: ſcȝ ne de pudicitia agat Leno:de caſtitate meretrix: q ſi fiat probabilis narratio non erit:deinde vt id qđ agim⁹ a ppli rumore nō abhorreat.i. ne contra ꝯſuetudinē audientiū loquaris. Si apud Romanos narres cōtra iuſtitiā:⁊ ſi apđ Scythas mores barbaros reprehēdas. Poſtremo ſi id qđ agimus cum eorū quicū q audiunt iudicaturi opiniōe cōſentiat. Itaq̧ narrationē probabilē eē dicit:ſi in ea ſint ſeptē illa q̄s q̄d cur. vbi q̄n:quēadmodū:q̄bus adminiculis:ſed cū oīa hic poſuerit:vnū non poſuit.i.modū qđ eſt quemadmodū. Et recte modū inter p̄cepta pbabilis narrationis nō poſuit. Nō em̄ in modo fides ſit:ſed magis auxilio criminis:⁊ quoniā precepta hec etiā ad coniecturā accōmodāda erāt vbi factū negatur merito mod⁹ eſſe nō debuit:q̄ modus nō excutit̄:niſi cū factū conceditur. Cū autē in coniectura: vbi factū negatur omnino eſſe non poterit:multo magis alibi modus non erit. Si autē in reliquis ſtatib⁹ fuerit:auxilio facti erit nō pbabilis narratiōis expoſitio. Ergo hic videam⁹ ſepteȝ illa abſq̧ ſolo mō. Perſona:ſi perſonarum dignitates ſeruabuntur. Cauſe ſi cauſe factorum extabunt:ſi fuiſſe facultates videbuntur. Tempus ſi tempus idoneum. Locus ſi locus oportunus. Uideamus et opinionem: que his oībus quoq̧ a Cicerone addita eſt. Si res ⁊ ad eorū qui agent naturam ⁊ ad vulgi morem:et ad eorum qui audiunt opinionem accōmodabitur. Si perſonarum dignitates ſeruabuntur:nō honores:ſed prout queq̧ digna ſit. Si tempus idoneum:ſi ſpacij ſatis. Duo ſunt tempora. Unum per ſpaciuȝ:id eſt per

interuallū. Aliud per opportunitatē. Spacium eſt vt vnus: alter: multi dies. menſis. Meſes anni opportunitas eſt, occaſio ex holm actibus facta: vt bellum: pax: ludi: ſeditio: hoc eſt ergo quod ait. Si ipſo idoneū: ſi ſpatiū ſatis. Jam cū ait. Si tps idoneū: oſtēdit tempus eſſe per opportunitatē. Illud autem preterea conſyderare oportebit: ſupra docuit que in narratione ſeruāda ſint: ⁊ quēadmodū facienda: nunc in ipſam narrationem quattuor precepta dat. Queſtio eſt enim an vbiqȝ narrandū ſit: deinde ſi narrandū: quo loco narrandū. Poſtremo ſi ita narretur: quēadmodū cauſa poſtulet. Non vbiqȝ narrandū eſt inquit. Etenim nō obeſt narratio: ⁊ cū nihil prodeſt pretereūda eſt: deinde inquit videndū eſt: quo loco narrandū ſit. Sepe enim poſt argumenta narrandum eſt: vt Cicero in Miloniana fecit. Poſtremo ſm cauſe genus narrandū eſt: vt qđ nō eſt pretereundū nō preteream: qđ pretereundū: pretereas. Obeſt: tunc cū ipſius rei geſte expoſitio magnā excipit offenſionē. Obeſt inquit narratio: ſi cū ita aperias: atqȝ inſinuas rei geſte qualitatē: neceſſe habes tibi auditorē reddere infenſū. Quod cum contingit nō ꝯtexere inquit narrare debebis: nec cauſam omnē indicare: ſed ſingulas cauſe partes proponere: ⁊ his ſtatim argumenta ſupponere: vt res dubia fidē pro agentis accipiat voluntate. Preterea inquit cum nihil prodeſt: narratio preteriri debet. Nihil aūt prodeſt narratio: tum cū ita ab aduerſarijs cauſa iudicibus expoſita eſt: vt a nobis aliter narrandum nō ſit: deniqȝ iam ſupra diximus non interdū opportuno loco poni narrationē. Uerū hoc genus precepti differt in id ipſo quo de diſpoſitione dicturus eſt. Non quēadmodū cauſa poſtulat narratur. Preuaricatio duobus modis fit: ſi vitia noſtre cauſe cum obſcuritate dicamus: aut vitia aduerſariorum manifeſte: atqȝ aperte proferamus. Uerum hec tunc vitia ſunt ſi cum id facimus nihil nobis prodeſt. Sepe enim prodeſt: vt tali preuaricatione illud quod volumꝰ obtinere poſſimus. Nam vt obtineat Dauus ne Chremes det filiā Pamphilo aperte narrat id quod contra Pamphilū poterat videri: illū peregrinā amare: ⁊ filiū ex ea ſuſcepiſſe. Nunc ſm ordinem poſite narrationis ad partitionis precepta veniamus.

De partitione. Titu.xij.

†In narratione aperitur cauſa in partitiōe vero cauſa cōſtituitur.

Partitiōis partes.

Recte habita in cauſa partitio: illuſtrē/⁊ perſpicua totā efficit orationē. Eius partes due ſunt: quarū vtraqȝ magnopere ad aperiendā cauſam/⁊ ad conſtituendā pertinet cōtrouerſiā: vna pars eſt/que qđ cū aduerſarijs cōueniat: ⁊ qđ in cōtrouerſia relinquat/oſtendit: ex qua certū quiddā deſtinatur auditori: in quo animū debeat habere occupatū. Altera eſt/in qua rerū earū de quibus erimꝰ dicturi breuiter expoſitio ponit diſtributa: ex qua cōficit/vt certas aīo res teneat auditor: quibus dictis perorratū fore intelligat. Nūc vtroqȝ genere partitionis: quēdmodū ꝯueniat vti breuiter dicēdū videt. Que partitio qđ ꝯueniat: aut qđ nō ꝯueniat/oſtēdit. Sed dȝ illud qđ cōuenit inclinare ad ſue cauſe cōmodū/hoc mō. Interfectā eſſe matrē a filio ꝯuenit†mihi cū aduerſarijs. Itē a Clitēneſtra interfectū Agamēnonē ꝯuenit: nā hic vterqȝ et id poſuit qđ cōueniebat: ⁊ tū ſue cauſe cōſuluit cōmodo. Deīde qđ ꝯtrouerſie ſit ponēdū eſt in iudicationis expōne: que quēadmodū inueniret/ante dictū eſt. Que autē partitio rerū diſtributarū continet expōnem/hec habere dȝ breuitatē/abſolutionē/paucitatē. Breuitas eſt cū nihil neceſſarium nullū aſſumit verbū. Hec in hoc gñe idcirco vtilis eſt: qꝛ ipſis rebus/⁊ partibus cauſe nō verbis/neqȝ extraneis ornamētis animꝰ auditoris tenēdus eſt.

†Conuenit in tertia ſre quēnꝰ perſona eſt controuerſia ca rere. Cicero lib. v. de fi. hoc mihi cū ſre tuo conuenit.

Breuis.

¶ Recte habita in cauſa partitio illuſtrē ⁊ perſpicuā totam efficit orationē. Antequȝ de preceptis partitionis dicamus: prius dicendū videtur quid interſit inter partitionē ⁊ diuiſionē. Partitio eſt totius cauſe per partes cōſtitutio: diuiſio eſt rerū ſub partitione iacentiū. Uerū hic: hoc aīaduertendum eſt vt definitionē partitionis nō ab eo qđ faciat collegerit. Recte inquit habita in cauſa partitio illuſtrē ⁊ perſpicuā totā efficit orationē. Narrationis porro definitionē ab eo quid ſcit ſcimꝰ eſſe collectā. Narratio eſt rerum geſtarū aut vt geſtarū expoſitio. Dicit itaqȝ partitionē duas hre partes: diſtributionē: ⁊ aliā que oſtēdit qđ aduerſarij cōfiteant: et qđ in ꝯtētione verſet. Uerū vtriuſqȝ harum partiū duplex effectꝰ eſt. Aperit cauſam ⁊ ꝯtrouerſiā cōſtituit. Aliud eſt eñ qđ aperit cām: aliud qđ cōſtituit cōtrouerſiam. Neqȝ aperit cauſa in narratione in qua etiā ſi intelligit que ſit cōtrouerſia non tñ ab oratore cōſtituit. Cōſtituere eſt eñ ꝓponere ⁊ dicere qđ in ꝯtrouerſia ſit. Ergo in narratione aperit cauſa nō cōſtituit ꝯtrouerſia. At in partitiōe iameſi aperit cauſa: tñ ſi et vtrū qȝ fiat. Nā aperit vtiqȝ cauſā: qꝛ partit: quādoqȝ alio cōſtituit cōtrouerſia: ⁊ nō minꝰ aperit qȝ in narratione. Cū eñ dicit dicturꝰ ſum de illa aperta eſt cauſa partitiōe hoc eſt diſtributione. Itē in alia partitione: cū dicit illud manifeſtum eſt non negat. Illud negat vtiqȝ aperit cauſa: ſed partitiōe vt diximꝰ in eo tñ ⁊ ꝯſtituit cōtrouerſia cū qđ in ꝯfeſſione ſit docet qđ in negatiōe. Alia aūt partitio que diſtributio nūcupat: pōt aperire tñ cām res enumerando. At cū vel verba iūgunt: vel oratio q̄ dicat debiꝰ eē dicēdū: tūc ꝯſtituit cōtrouerſia. Queſtor verres ſuit

Partitio.

legatus pretor vrbanus: pretor ſicilienſis. Hoc ſolum dicere aperire cauſam eſt ſed partitione per diſtributionē. At vero illud adiūgere quare hec erit quadripertita diſtributio totius accuſationis mee hoc eſt cōſtituere cōtroverſiā. Ita vt diximus partitio ſpecies habet duas: vnā que quid cū aduerſarijs cōueniat docet: et quid in cōtrouerſia ſit. Alterā que diſtributionē habet membrorum in reliquā orationē. Illa ſuperior ſpecies cū ꝓpoſuerit quid cōueniat ad ipſam ad ſe inclinat: vt pro ſe faciat id qd aduerſarius cōfitet. Poſtea uero ſubiūgit id quod ſit in cōtrouerſia. Facit hoc Cicero pro Tullio. Dicā inquit vim factā. A. P. Fabij familia. Aduerſarij nō negāt. hic ꝓpoſuit qd aduerſarij fateant: deinde ipſum pro ſe fecit dicēdo damnū datum eſſe. M. Tullio. Concedis: vici vnā rem: item adiunxit alterā partem in qua cōfeſſionē docet: cū dicit. Ni holbus armatis nō negas. Vici alterā: poſt qd in controuerſia ſit proponit cū dicit: dolo malo factū negas: de hoc iudiciū eſt: ſed quoniā nō in omni negotio aduerſarius fatetur illa altera adhibendi partitio eſt: que diſtributio nuncupatur: vbi totius cauſe membra ponunt. Verū hec membra aut ea ſunt que vere in eodē negotio cōtinent vt in Verrinis de queſtura: de legatione: de pretura vrbana de pretura ſicilieſi. Quā quadripartitā diſtributionē totius accuſationis ſummā. Tul. eſſe dixit. Item illa diſtributio de frumēto quā fecit dicēdo emptum decumanū eſtimatū. Aut ſi partitio de ipſa cauſa nō ſumit. Ea membra ponit orator que ipſe ingenio inuenit: et ſibi ipſa dicēda cōſtituit: nōne ex pecunijs repetūdis queſtio ſit ſi nomen cuiuſpiā deferatur: hec duo imprimis expectari oportere ꝙ maxime authorē velint hi: qui eas iniurias paſſi ſint: et quam maxime velint hi: qui eas iniurias feciſſe arguant. Item pro ſexto roſcio cū vnū crimen ſit parricidij: ac propterea vnū negotiū partitur tñ Tullius nō cauſam: ſed orationē dicendo in crimen: audaciā: et in potentiā. Criminis confictionē. Accuſator erutius ſuſcepit. Audacie partes Roſcij ſibi depopoſcerunt. Criſogonus autem potētia pugnat. Altera eſt in qua rerū earū: de quibus erimus dicturi breuiter expoſitio ponitur. Partitionis due partes ſunt: vna que quid cū aduerſarijs cōueniat: indicat: et quid in cōtrouerſia ſit demonſtrat. Altera que dicitur diſtributio hec eadē duplex: nam aut ea membra continet: que in cauſa ſunt: aut ea que ingenio fingit orator. Quibus dictis intelligat lore perorat: precipit vt partitione completa nihil amplius dicamus preter cōcluſionē. Que partitio quid cōueniat: aut quid nō cōueniat oſtendit. In hac partitione id quod aduerſarius cōfitet ad cauſe noſtre cōmodū nos docet inclinare debere. Et dat exemplū. Si dicat accuſator Matrem occiſam ab Oreſte filio conſtat. Jam cum ait matrem a filio conſtat occiſam: id quod aduerſarius confitetur ad ſe inclinat. Cōſyderatione enim ſanguinis nō videtur debuiſſe a filio matrē occidi. Deinde ſi dicat Oreſtes vel eius defenſor conſtat a Clytēneſtra Agamennonē maritū occiſum cōfeſſionē aduerſarij ſine dubio ad ſe inclinat. Cōſyderatione enim iuris occidi maritus ab vxore non debuit. Jam quid in controuerſia ſit ex vindicatione colligitur .i. an recte Oreſtes matrem occiderit: cum illa patrem occiderit Oreſtis. Quare accuſatoris talis erit partitio. Interfectum matrem a filio cum aduerſario mihi conuenit: cum illa occiderit Agamennonē conuenit. An a filio occidi debuerit queſtio eſt. Rei vero talis erit partitio. Interfectum a Clytēneſtra Agamēnonē conuenit an a filio Clytemneſtra debuerit occidi: queſtio eſt. Que autem partitio rerū diſtributarū, continet expoſitionem: hec habere debet breuitatem: abſolutionē: paucitatem. In omni diſtributione: ſiue quā habet orator in membris negotij: ſiue quam in membris que ipſe format et fingit dicenda ſeruare debet hec tria: breuitatem: abſolutionem: paucitatē. Breuitas in verbis eſt: abſolutio in toto: paucitas in generibus. Breuitas eſt cū niſi neceſſariū nullū aſſumit verbū vt ſi ſic partiamur. Dicem⁹ de decumano frumēto: deinde de empto: poſtremo de eſtimato: nunc dicemus de decumano frumēto: deinde vbi maius eſt crimen de eo quod ſolet publicis precijs cōparari: poſtremo vbi nihil auaricia verris intactū reliquit: dicem⁹ etiā de eſtimato frumēto. Hec itaqꝫ ſuperflua verborum in breuitate partitionis vitare debem⁹ vt anim⁹ auditoris nō verbis: ſed reb⁹ potius occupet. Hec in hoc genere idcirco eſt vtilis: in hoc genere .i. in diſtributione breuitas vtilis eſt ad animos auditorū non verbis: ſed rebus potius occupandos.

Diſtributio duplex.

Breuitas.

Abſolutio. Abſolutio eſt per quā oīa que incidunt in cauſam genera: de quib⁹ dicendū eſt amplectimur. Abſolutionē tunc facimus ſi oīa que incidunt in cauſam partientes ponamus. Hec que incidunt oīa nō ſpecieb⁹ ↄfici poſſunt nūc generib⁹: qm aūt ſpecierū maior eſt multitudo anguſtior generū vis et natura: quippe cū gen⁹ multas in ſe ſpecies cōtineat: q facit partitionē de ſpecieb⁹ oīb⁹ cauſe incidentib⁹ abſolutionē quidem ſeruat qd oīs ſpecies in partitione ꝓponit: ſed peccat: qꝛ ſpecierū latior diſtributio eſt: et in partitione ampli⁹ ꝙ quatuor partes omnino eſſe non debent. Ego vt abſolutio meli⁹ in diſtributione ſeruetur: ſpecies ille ad genera reuocande ſunt: vt paucis generibus cū ſpecies oīs complexi fuerimus abſolutionē ↄficiamus: qꝛ oīa et paucitatē qꝛ genera que incidunt in cauſam in diſtributiōe collocam⁹: ne aut vtile aliqd genus ꝑteream⁹ vt poſtea cauſe qd

Genus ita etiā diffinitur. Eſt cui ſupponitur ſpecies et ꝑdicat de pluribus differentib⁹ ſpecie: vniuſcuiuſqꝫ etiā generationis principiū gen⁹ dicit.

Abſolutionis diffinitio.

Abſolutio eſt/per quā oīa, q̄ incidūt in cauſam genera/de quibus dicendum eſt amplectimur. In qua partitione videndum eſt/ne aut aliquod genus vtile relinquatur: aut ſero extra partitionem id quod vitioſiſſimum/ac turpiſſimū eſt inferatur. Paucitas in partitione ſeruatur: ſi genera ipſarū rerum ponuntur: neqꝫ permixte cum partibus implicantur. Nam genus eſt/quod plures partes amplectitur: vt animal. Pars eſt que ſubeſt generi: vt equus: ſed eadem res ſepe alij genus: alij pars eſſe poteſt. Nam homo pars animalis eſt: thebani/aut Troiani genus. Hec igit diligētius inducit deſcriptio: vt aperte intellecta generali partitione/paucitas generū in partitione ſeruari poſſit. Nā qui ita

Gen⁹ quid eſt.

partitur:oſtendam propter cupiditatem/et audaciã/⁊ auariciã aduerſariorum omnia incommoda ad rempublicam perueniſſe. Jn hoc intellexit in partitiõe expoſito genere partem ſe generis admiſcuiſſe. Nam genus eſt omnium nimirum libidinum cupiditas:eius autem generis ſine dubio pars eſt auaricia. Hoc igitur vitandum eſt:ne cuius † genus poſueris/eiꝰ ſpeciẽ ſecum ſicuti aliquam diuiſam partem/ac diſſimulem ponas in eadẽ partitione. Qd ſi quidem in genus plures incident partes: id cũ in prima cauſe partitiõe erit ſimplr̃ expoſitũ: diſtribuetur eo tpe cõmodiſſime:cũ ad ipſum vẽtuꝫ erit explicandũ in cauſe dictiõe poſt partitionẽ. Atqꝫ illud quoqꝫ ptinet ad paucitatẽ: ne aut plura/ꝙ̃ ſatis ẽ:demonſtraturos nos eſſe dicamꝰ:hoc mõ. Oſtẽdã aduerſarios id qd̃ arguimꝰ/⁊ potuiſſe facere:⁊ voluiſſe/⁊ feciſſe:nã feciſſe ſatis eſt oſtendere. Aut cũ in cã partitio nulla ſit:⁊ cũ quiddã ſimplex agatur:tñ vtamur diſtributiõe:idqꝫ perraro poterit accidere. Ac ſunt alia quoqꝫ precepta partitionũ/q̃ ad hunc vſũ oratoriũ non tãtopere pertineãt:que verſantur in philoſophia:ex quibꝰ hec ipſa traſtulimus/que/cõuenire videbãtur:quorũ nihil in ceteris artibus inueniebamus. Atqꝫ his de partitiõe p̃ceptis in oĩ dictiõe meminiſſe oportebit:vt ⁊ prĩa queqꝫ pars vt expoſita eſt in partitiõe/ſic ordine trãſigatur/⁊ oĩbus explicatis peroratũ ſit:hoc modo:vt ne quid poſteriꝰ pręter cõcluſionẽ inferat̃. Partit̃ aũt apd̃ Terẽ. breuiter/⁊ cõmode ſenex ĩ Andria: q cognoſcere liberũ velit. Eo pacto ⁊ vitã nati/⁊ cõſiliũ meũ cognoſces:⁊ quid facere in hac re/te velim. Jtaqꝫ quẽadmodũ ĩ partitiõe expoſuit:ita narrat primũ nati vitaꝫ hoc mõ. Nã is poſtꝙ̃ exceſſit ex ephebis Soſia: liberius viuẽdi fuit poteſtas:deinde ſuũ cõſiliũ. Et nunc id operã do:deinde quid Soſiã velit facere: id qd̃ extremũ poſuit in partitiõe poſtremũ dicit. Nũc tuũ ẽ officiũ. Quẽadmodũ igit̃ hic/ad ⁊ primã quãqꝫ partẽ acceſſit:⁊ oĩbus abſolutis finẽ dicẽdi fecit: ſic nobis placet/⁊ ad ſingulas partes accedere:⁊ oĩbus abſolutis perorare. Nũc de cõfirmatione deinceps ita vt ordo ipſe poſtulat/ p̃cipiendũ videtur

eſt vitioſius inferamꝰ. Paucitas in partitione ſeruat̃ſi genera tñ a rerum ponunt̃. Tũc inquit pauca in partitione collocamus cũ quid ſit genus: quid ſit ſpecies iam ſcimus nec cum generibus ſpecies implicemus. Jtaqꝫ:ſi ſtudere volumꝰ paucitati:etiaꝫ ſũo pauca in partitione collocare debemus. Nã genus eſt qd̃ plures partes amplectitur:vt aĩal. Pars eſt que ſubeſt generi vt equꝰ. On greci ſubſtãtie ⁊ accidenti genus poſuit:ſed nõ bene. pars eſt omnis generi ſuo ſimilis eſſe debet. Subſtãtia porro res eſt:que aliis rebus ſubeſt capax accidentium qualitatum. Deinde accidẽs eſt id quod in ſubſtantiam cadit. Quare quoniam illud ſuperius O N vtrunqꝫ eſſe non poteſt:non recte ſubſtantie ⁊ accidenti genꝰ factum eſt. Ergo quoniam precipimus vt ſpecies gñi ſemp ſimilis eſſe debeat: videamus vt hic Cic. quaſi videatur erraſſe. Nam poſuit hoĩnẽ reſpectu duplici vt ad inferiora genꝰ ſit ad ſuperiora ſpecies huic aĩal prepoſuit:vt ſpeciem faceret id qd̃ homo cum id ipſum genus vellet oſtendere quod homo eſt ſubiicit huic ſpeciem romanuꝫ thebanũ. Nonne videtur eſſe quod cum homo ſubſtantia ſit:romanus autẽ aut thebanus accidens. Etenim parum recta ſubiectio eſt ſub eo qd̃ ſubſtantia ſit id quod eſt accidens collocari:nam rectum illud preceptum eſt in faciendis generibꝰ et ſpẽbꝰ ⁊ indiuiduis:vt aũt ſubſtãcialẽ in oĩbꝰ eẽ ſeruãdã: aut accidẽtalẽ:vt cũ in gñe ſit:ſubſtãtia ⁊ ĩ gñe:⁊ in ſpẽ:⁊ ĩdiuiduo ſit. Aĩal nãqꝫ ſubſtãtia eſt. Huic cũ ſuppono ſpẽꝫ: ſubſtãtia eẽ dꝫ:ſuppono aũt hominẽ. Jtẽ cũ ſuppono hoĩ Ciceronẽ ſubſtãtiã pono. Sic factum eſt:vt in oĩbꝰ ſubſtãtia ſeruaret̃ pari rõne:ſi id qd̃ ẽ accidẽs fuerit etiã ſpẽs:accidẽs dꝫ eo collocare. Pariter ⁊ indiuiduũ vt genꝰ ponã colorẽ. Accidit eñ color corpori:huic cum ſuppono ſpẽꝫ: album:vel nigrũ intelligo:et hoc quoqꝫ accidẽs eſſe. Eritqꝫ ẽt ſiſ ratio:cũ ſub albo pono hoc albũ qd̃ eſt indiuiduũ. Jndiuiduũ eſt qd̃ oculis: digitoqꝫ mõſtrat̃: ergo ⁊ albũ ⁊ color accidẽtia cũcta ſũt corporis.ſ. Quãobrem romanus et thebanꝰ accidẽtia ſunt. Accidũt eñ ſubſtãtie cuilibet:aut homini aut eq̃. Ci. vo hominẽ poſ.i.ſub ſtãtiã ⁊ recte facit huic genꝰ dãdo aĩal:nãqꝫ aĩal ſubſtãtia ẽ. Nõ recte aũt cũ hoĩs ſpeciẽ ſupponeret thebanũ: ⁊ troianũ ſupponit. qm̃ hec vt diximus accidẽtia ſunt:ſꝫ hoc fruſtra in q̃ſtionẽ venit:ſꝫ eñ id qd̃ accidẽs eſt poni ĩ ſubſtãtia cuꝫ eo ipſo ſibi copulato:cui ſup

† error turpiſſimus et multiplex. Sic corrige Hoc igitur vitãdũ eſt: ne quã genus poſueris: eiꝰ ſpẽꝫ ſicuti aliquã diuerſam parteꝫ: ac diſſimilẽ ponas in eadẽ p̃titione

Paucitas quomodo ĩ partitione ſeruanda. Genꝰ qd̃

On.i.eius

Hõ quare a Cice. duplici poſitꝰ reſpectu.

Jndiuiduũ

ponit:vtputa hō vt diximꝰ alalis ſpēs eſt:hois vero ſpēs eſt thebanꝰ qđ eſt accidēs hic nō thebanū ſolū audire debeo:ſed hominē thebanū:vt ſimul cū thebano ⁊ hominez audiēdo faciaʒ id eſt accidēs ſubſtātiale. Quare Ci. recte hominē alalis ſpēʒ poſuit:⁊ genꝰ thebani aut troiani hoīs.ſ. Itaqꝫ iudi-tō diligētiꝰ gñā ⁊ ſpēs generū definire volumꝰ vt itellectis apte gñibꝰ ꝗ breuis: ſit ptitio ꝯigna pau ca in ptitiōe eadē collocemꝰ. Nā q̄ita partit:oſtēdā ꝓpter cupiditatē ⁊ audaciā ⁊ auariciā aduerſa-riorū omnia incōmoda ad rempu. perueniſſe. In partitione que dicitur diſtributio tria ſemper dicit eſſe ſeruanda:breuitatem:abſolutionem:paucitatem. Breuitas in verbis eſt. Abſolutio vt omnia genera que in cauſam incidunt in partitione ponamus. Paucitas:vt ſola rerum genera que partiū genera ſunt abſqꝫ partibus ſuis in partitione ponamus:⁊ que genera ſunt partes aliorum generum eſſe nō poſſunt. Nunc itaqꝫ de paucitate tractatus eſt:⁊ dat exemplum vitioſe diſtributionis id eſt in qua genus ⁊ pars eius ſimul poſita ſunt. Nā qui ita inquit partit. Oſtendam ꝓpter cupiditatē ⁊ audaciā ⁊ auariciā aduerſarioꝝ ⁊c. is inquit errauit. Et eñ paucitatē ſeruare neſcivit:ſiquidē non ſola rerum gñā poſuit ſed genus et partē generis. Cupiditas eñ genus eſt:pa cupiditatis auaritia:ergo in ſuperioribus qđ faciēdum eſſet oſtēdit:nūc q̄d nō faciendum:⁊ hec fere bipertita ꝑceptorū omniuʒ diſciplina eſt. Hoc igiť vitandum eſt:vt ſeiamus nūc illud ꝑcipi qđ faciēdū nō ſit:qđ ſi in genus plu-res incidunt partes:id qđ cū in prima partitione cauſe erit ſimpliciter expoſituʒ. Genera inquit ipſa rerū in partitione ponēda ſunt:ſed ſi cui generi partes ſuas fuerit neceſſe ſuppont. Poſtq̄ ī inde ptitionem cepimus exequi:⁊ ad id genus venerimus: tūc nos partes eius cōueniet explicare. In parti-tione iñ partes cum genere iungere nō debemus. In tractatibus queſtionū debemus de gñis parti-bus diſputare. Atqꝫ illud quoqꝫ ptinet ad paucitatem: qm̄ de paucitate tractatꝰ eſt: atqꝫ illud quoqꝫ pertinet ad paucitatem inquit:ne plura q̄ ſatis eſt nos demōſtraturos eſſe dicamus:hoc mō inquit Oſtendamꝰ aduerſarios qđ arguimus ⁊ voluiſſe ⁊ potuiſſe ⁊ feciſſe:cum in tertio cūcta ſint. Deinde inquit cū ſimplex quiddā in cōtrouerſio ſit:nos tñ diſtributione vtamur. Ac ſunt alia quoqꝫ precepta partitionum que adhuc vſum oratorum tantopere non pertineāt. Oſtendit partitionum multa eſſe alia precepta:ſed tamen que ad philoſophiam non que ad rhetoricam pertineant. Ad philoſophiam inquit:de qua hec ipſa precepta tranſtulimꝰ:ideo inquit quia nihil horum in reliquis artibus inue-nimus. Oſtendit hec de partitione precepta latinos nunq̄ habuiſſe in artibus ſuis ſe primum trā-tuliſſe de grecis. Atqꝫ his de partitione preceptis in omni dictione meminiſſe oportebit. vt et prima queqꝫ pars vt expoſita eſt in partitione ſic ordine tranſigať. Ad extremū hoc dat in partitione prece-ptum:vt quod primū in partitione ponimus: id primū agrediamur ⁊ explicemus:quod ſecūdū po-nimus:vt ſecundo aggrediamur loco quod tertiū tertio. Poſtremo finitis per ordinē ſuum partibus dictionem omnem extremis epilogis concludamus.

De confirmatione. Titu. xiij.

Confirmatio eſt/per quam argumentando noſtre cauſe fidem/⁊ auctoritatem/⁊ firmamentum adiungit oratio. Huius partis certa ſunt precepta: que in ſingula cauſarum genera diuidentur. Verumtamen non incommodū videtur:quādā ſiluā atqꝫ materiam vniuerſam ante permixtā/⁊ confuſam expo nere omnium argumentationū. Poſt aūt tradere/ quēadmodum vnūquodqꝫ cauſe genus/hinc omnibus argumētandi rationibus tractatis cōfirmari oporteat. Oēs res argumentando confirmando: aut ex eo qđ perſonis/aut ex eo quod negocijs attributū eſt. Ac pſonis has res attributas putamꝰ: nomē:naturam: victum:formā †habitū:affectiōeʒ: ſtudia:conſilia:facta:caſus:oratiōes. Nomen eſt qđ vnicuiqꝫ perſone attribuitur:quo ſuo queqꝫ ꝓprio et certo vocabulo appellať. Ipſā naturam diffiniri difficile eſt. Partes aūt eius enumerare eas (quarū idigemus ad hāc preceptionē) facilius eſt: he autez diuino partim/parti mortali i gñē verſātur. Mor-

Confirmatio eſt per quā argumentando noſtre cauſe fidem et auctoritatē ⁊firmamētū adiungit oratio:definitio cōfirmatiōis nō per id qđ eſt:ſed ꝑ id qđ facit. Et qđ ait noſtre cauſe cōmune ꝑceptū eſt iā defenſoris q̄ accuſatoris. Vtraqꝫ eñ vtroqꝫ ſemꝑ vtitur.i.⁊ cōfirmatione ⁊ reprehēſione. ſcire aūt debemꝰ exordiū.narrationē:partitionē:⁊ cōcluſionem in omnibus cauſe generibus vel cōſtitutionibus gñali diſciplina eadem ꝑcepta retinere. Cōfirmationē vero ⁊ reprehenſionem:per ſingula cauſarū gñā: vel ſingulas conſtitutiones diuerſa ⁊ propria ſemꝑ habere ꝑcepta. Nunc itaqꝫ iuxta ordinem partiuʒ poſt partitionem tractat de confirmatione. Et qm̄ (vt ſupra diximꝰ in ſingulis cauſaruʒ generibus vel conſtitutionibus: diuerſa ⁊ propria habet ꝑcepta:quia mora eſt vt per ſingulas confirmationis ſpecies precepta dicantur generaliter ⁊ cōfuſe precepit quibus de locis argumentandi rationibus tractatis in omni cauſaꝝ gñe:vel in oībus ſimul cōſtitutionibꝰ cōfirmatio effici poſſit. Et hoc i primo libro agiť.i.vt omne genꝰ:formāqꝫ cauſarum:q̄dā cōitas argumentationum velut ſilua ponať. Secūdus autem liber hoc ꝯtinet vt in ſingulis cauſaꝝ generibus ac formis ꝓpria et certa diuerſa et precepta ſeparentur de primo libro cunctis argumentādi rationibus tractis. Per quā argumē-

Cauſe communes.

Quid in ſecundo lib. contineať.

†.Fortunaʒ ſcribi debere ꝑer anti q̄ manꝰ fidē ⁊ oēs rhetorici docent: Cice. ⁊ interpres victorinus: cuiꝰ verba ſunt hec Perſonis aūt attributa ſūt vndecim. Nomē natura: victus: fortuna habitus affectio: ſtudiū: cōſilia facta: caſus orationes. Cōfirmatio argutiis fit dupliciter. Perſonis attributa. Nomen q̄d in ꝓpoſito.

Nature mortalis ſufficiētia.

talium autem pars in hominū/pars in beſtiarum genere numerant: atq; hominū genus in ſexu conſyderatur: virile/an muliebre ſit: z in natione: patria/ cognatione: etate. Natione Grecus: an Barbarus. Patria Athenienſis: an Lacedemonius. Cognatione/quibꝰ maioribꝰ/qbus cōſanguineis. Etate/ puer/an adoleſcēs. Natu grandior/an ſenex. Preterea cōmoda/z incōmoda cōſyderantur a natura data aīo/aut corpori: hoc modo. Ualens/an imbecillis: longus an breuis: formoſus an deformis: velox an tardus ſit: acutꝰ an hebetior: memor an obliuioſus: comis: officioſus: †prudēs: patiēs: an ꝯtra: z oīa que a natura dantur aīo/z corpori in natura cōſyderāda ſunt. Nam que induſtrie cōparantur/ad habitū pertinent: de quo poſterius dicendū eſt.

† Officioſus qui libēter officium ſeu bñficiū alicui exhibet: ſiue qui obſequi alteri multū ſtudet. Cice. octauo. Solem prudentē z officioſum cognoſces.

Que ad naturā que ad habitū pertinent.

tando. Hoc enim propriū eſt confirmationis. Alioquin z narratio fidē facit: ſed nō argumentādo. Fidē z authoritatē z firmamētū. Fides eſt argumentū quo crimē probamus. i. fidē crimini facimus: authoritas eſt argumentū veritas atq; honeſtiꝰ z cui quaſi neceſſe habeat credi. Firmamētum eſt creberrima argumentatio. Oēs res argumentādo confirmantur: aut ex eo qđ perſonis: aut ex eo qđ negotiis eſt attributum. Omnis res argumentando cōfirmatur: ſed que in eſt: que cauſa dicit: cuiꝰ cauſe iſta definitio eſt. Lis cum certa perſona. Hec quidē oīa res: ex illis ſeptem locis argumēta cōtrahit: quis: quid: cur: vbi: quando: quēadmodū: quibus adminiculis. Uerū ex his duo prima oēm vim argumētationis cōtinēt: quinq; reliqua ſecundo ſubiacent: itaq; duo hec prima quis z quid appellationibus noībus Cice. z ad opus viciniorībꝰ nūcupat. i. perſonam: z dictum factūve quod negotiū

Fides.

Autoritas.

Firmamētum.

eſt. Itaq; omnis res cōfirmatur: aut ex attributis perſone argumētis ſumptis: aut ex attributis negotio. Perſonis autem attributa ſunt vndecim nomen: natura: victus: forma: habitꝰ: affectio: ſtudiū: conſilia: facta: caſus: orationes. Itaq; ſi hec omnia attributa perſone ſunt: que ſit ipſa perſona videamus. Nomen eſſe non poteſt: quia primū attributū perſone eſt. Natura eſſe non poteſt: quia nature perſone attributū eſt: z natura mortaliū in duo dividit in homines z in feras. Que eſt ergo perſona? Illa ſcz que in pronominibus finitis eſt: vt ego: tu: ille: hic: hec: hoc. Itaq; a perſona nulla argumētatio poteſt ſumi. Cum enim dixero: hic quid argumentum feci? Ex attributis autem perſone ſumitur omnis argumentatio breuiter vel ſub diſtributa: per que ſe aperit: z quibus implet ipſa perſona attributis ſententijs. Igitur perſonarū omniū vis probatur. Nomen eſt qđ vnicuiq; perſone attribuitur quo ſuo queq; proprio z certo vocabulo appellatur: anteq; ad hoc nomen: quod definiendū eſt veniamus: prius de ſignificātia nominis dicamus. Nomen hoc quod ſonat nomen quatuor ſignificātias habet. Una talis eſt que ineſt appellationi rerū omniū. Uerba aūt noſtra omnia rerū nōia ſunt: vt ſaxo: curro. Utiq; his oībus noībus res ſignificantur. Unde multi illum ſapientiſſimū ac beatiſſimū eſſe dixerūt qui rebus nōia impoſuit. Certe vt ſciamus omnes partes orationis. i. omne quod loquimur nōia eſſe rerū: cū de Sibylle reſpōſis ageretur. In reſpōſis aūt oīno octo partes orationis fuerit neceſſe eſt: qđ ait Uerg. Foliiſq; notas z nōia mandat. Ergo hec vna ſignificātia nōis eſt que in oīm verborū appellatione eſt. Alia nōis ſignificātia talis eſt: qđ vnā partē orationis ex octo partibus orationis videmus eſſe ſignatā vt nomen: pronomen: verbum. Tertia nōis propriū: vt holo: vt doctum. Quarta aūt hec quadripertita eſt: qua vnaqueq; perſona ſine alteriꝰ cōmunione ſignat. Et vt ſciamꝰ vnā de quatuor hāc eſſe ſignificationē nōis: ſic ꝓpoſuit vt oſtēderet qđ nomen eſſe definiturus. Nomen eſt inquit: qđ vnicuiq; perſone attribuit quo queq; ſuo ꝓprio z certo vocabulo appellatur. Ergo vt propriū perſone: hoc nomen z certū ſit per quatuor tendit: prenomen: nomen: cognomē: agnomē. Prenomen porro interdū vna: interdū duabꝰ: interdū tribꝰ litteris cōtinet: vt. C. Caius. CN. Gneus: vt Sex. Sextus. Fuitq; nōnulla apud maiores noſtros prenominis ratio: nā z quintū ideo dixerunt qđ quinto fortaſſis loco natus eſſet z Luciū: ideo quod fortaſſe eſſet initio lucis crortus. Uerum qđ hec apud nos ratio nihil valet. Argumentū de prenomine non querimus. Cognomen porro maiorū eſt tractum ex familia vel ſanguine: vt Tullius Cornelius ex cornelijs. Nomen aūt propriū perſone eſt vt Cice. vt Scipio. Iam agnomen extrinſecus venit. Uenit autē tribꝰ modis: aut ex animo: aut ex corpore: aut ex fortuna. Ex aīo ſicut ſuperbꝰ: z pius. ex corpore: ſicut Craſſus z pulcher: ex fortuna ſicut Aphricanus z creticus. Quatuor his itaq; partibus perſone propriū z certū nomen includitur. Prenomine: nomine: cognomine: agnomine: vt publius prenomen. Nomen ſcipio Corneliꝰ cognomē. Aphricanus agnomen. Argumentū autem ſi neceſſe fuerit in tribus queremus: in nomine: cognomine: agnomine. Itaq; diffinitionis iſtius hec eſt propoſitio. Nomen eſt cuiq; perſone: deinde hic incipit definitio: quo queq; ſuo ſcz vocabulo ſed quod ſuū: eſt poteſt eſſe cōmune cum fratribus: cum propinquis: vt Tul. Multi enim itaq; Tullii: quia nomen ex ſanguine eſt: deinde addit ꝓprio. Rurſus z vocabulum propriū poteſt eſſe cōmune: vt Cice. propriū vocabulū: ſed tamen multi poſſunt eſſe Cicerones. Itaq; addit certū ſcz qđ ex oībus quatuor conſtat: quo vniuſcuiuſq; perſone verū z nō niſi eius poſſit nomen intelligi: z recte certum nomen: interdum enim ex libidine z quadā obtrectatione nomen imponit: vt illud in Sal. Tyrannūq; z Cynnā appellantes. Itaq; hmōi nomen certum eſſe non poteſt. Quotienſcūq; autem ſpecialiter aliquid volumus includere his tribus includimus ſuo proprio: certo: vt Tullius. Suis cū certis ꝓprijſq; criminibus accuſabo. Naturā ipſam definire difficile eſt. Partes aūt eius enumerare eas quarū indigemus ad hāc ꝓceptionē facilius eſt: hec eſt ratio vt difficilis ſit nature diffinitio. Etenim apud ſapiētes cōtentio eſt: quid prius deus: an natura. Si natura prior eſt: ergo deus natus eſt: atqui deus naſci nō potuit. Rurſus ſi deus prior eſt: nata eſt na-

Attributa perſonis.

Nomen.

Secūda nominis ſignificantia.
Tertia.
Quarta.

Prenomen quid.

Cognomē.
Nomen.
Agnomen venit tribꝰ modis.

Nomen qđ certum eſſe nō poteſt.

Cōtētio qđ prius deus an natura.

tura ꝗ ſi naſci potuit natura incipit non eſſe natura. Itaq; nature difficilis diffinitio eſt. Difficilis definitio nature ſm Platonē: vel alios ſapiētes inquit. Alioquin oſtendit poſſe definiri: deniq; ſapiētes quidam ſic definiuerent naturā. Natura eſt ignis: artifex quadā via vadens in res ſenſibiles procreandas: etenim manifeſtū eſt omnia principe igne generari. Plato autem ſic definiuit. Natura eſt dei voluntas: et inter ceteras: hec magis probāda definitio. Nam ſi deus ꝛ natura ita ſunt: vt ex his alterum primo nō ſit neceſſe eſt alterum ex primo naſci: quod ſecūdū eſt: deinde ſi qḋ naſcitur: nec deus eſt nec natura. Recte naturā dei dixit eſſe voluntatem. Deus enim ſemper voluerit ꝛ velit neceſſe eſt. Itaq; quoniā naſci natura non potuit: ſed dei voluntas eſt vt deus naſci nō potuit nec natura. Illud autem ſcire debemus naturā illud eſſe quod mundū: vltra mundū naturā non eſſe ſed deum. Voluntatem autem dei qua mundus eſt eandē eſſe naturā. Itaq; hic Cice. nature principalē definitionem dimiſit: dixit autē eſſe difficilē. Partes autem eius enumerat: ſed quarū inquit indigemus. Natura animalis: inanimalis: diuina: mortalis: hominū: beſtiarū: animi: corporis. Extrinſecus itaq; partem illam nature reliquit que animalia generat. Neq; enim eius indiget qui rhetoricā ſcribit: illius aūt nature partes exequitur: que motu ſuo in rebus agit aliquid. i. que viuit. Etenim ille qui rhetoricā ſcribit precepta ſuis perſonā debet includere. Perſonā autē homo. Huius itaq; nature indigemus in qua homo. Hec igitur natura que motu ſuo in rebus aliquid agit principaliter in duo ſcinditur in diuinā naturā ꝛ in mortalē. Ac diuina quidē natura ad rhetoricā nō pertinet: ꝛ ideo hanc omiſit: ſciri tamen debet: quia loco argumēti ſepe rerū diuinarū inducit diſputatio vt illud eſt que res faciat vt videamus que vt occidamus: ſed hoc ad rhetoricam nō tamen ex rhetorica deſcendit. Itaq; cōfert ſe ad mortalē naturā. Rurſuſq; hanc in duo diuidit in homines ꝛ in beſtias. Omne quod extra hominē viuit cum anima ꝛ corpore beſtias nominauit. Remoueamus itaq; ꝛ naturā illam mortalem que beſtiarū eſt: hancq; ſolam inſpiciamus in qua homines ſunt ꝛ de eadem natura circa certā perſonam inuenta dupliciter argumenta capiamus. Etenim ea que in hominis ſunt natura: nunc ita nature ſunt: nunc ita nature vi ꝛ induſtrie vel artis eſſe credātur. Tripliciter autem debemus in homine inſpicere: atq; explorare naturā: que ſit natura animi que corporis: que extrinſecus. Verū que in homine extrinſecus ſunt ea tantū nature ſunt: que autem in homine animi vel corporis ſunt: ea et nature poſſunt eſſe ꝛ diſcipline. Itaq; primū videamus que natura in hoīe ſit. Extrinſecus: vt ſexus: ſexus enim tantū nature eſt: nec ex diſciplina poteſt aliquādo contingere: ita ꝛ natio ꝛ patria ꝛ cognatio: ꝛ etas tantum nature ſunt. Natio eſt inquit vt conſyderes vtrum grecus ſit: an barbarus: hoc ſm ipſorū grecorū ſententiā: qui abſq; ſe reliquos barbaros appellabant. Patria eſt inquit vt conſyderes Athenienſis an Lacedemonius. Aquilienſis an Mediolanenſis ſit. Cognatio eſt inquit vt conſyderes quibus maioribus ortundus ſit: vnde ſanguinem ducat: ſitq; hinc optimū: vt illud eſt in Verg. Bellum ne inferre paratis Laomedontiade: ſed ꝛ hoc argumentū quaſi ex nomine fieri videtur: qḋ ait Laomedontiade: cum hic ex natura colligenda nobis inſinuat argumenta: hoc itaq; intereſt: qḋ in nomine ex ſono ipſo nominis colligamus argumētū: vt ex verre ꝙ euertat prouinciā. In natura autē: nō ex nominis ſono: ſed ex eius actu: vel moribus cuius nomen eſt colligimus argumentū. Etenim cum dicimus Laomedontiade in ſono nominis nihil eſt: in actu autem Laomedontis perfidie poſitum eſt argumentū. Etatem autem inquit inſpicere debemus vtrum puer ſit an grandior: an ſenex: vt cuicūq; etati crimen quod agit aut cōuenire aut nō cōuenire doceam'. Hec de his que extrinſecus ſunt: qua tantū nature ſunt. Nunc venit ad ea que corporis ꝛ animi ſunt: ꝛ que tam nature ꝙ diſcipline eſſe poſſint. Etenim interdū per ſemetipſū valet natura: interdum tenuis ꝛ infirma eſt. Diſciplina enim vel vſu ſepe mutatur. Enumerat itaq; que iſta ſint velut cōia vt cōſyderemus: vtrū aliquis valens: an imbecillis ſit. longus an breuis: formoſus an deformis: velox an tardus. Hec oīa corporis ſunt que facile videmus ſepe hoībus: ex natura ſepe ex arte cōtingere: deinde inquit debemus inſpicere an memor: an obliuioſus ſit. Comis. Officioſus. Prudens. Patiens: an cōtra. Hec rurſus omnia animi ſunt: que ſimiliter videmus iam ex natura nobis ꝙ ex arte peruenire. Verū cuncta iſta inquit que aīe ꝛ corporis ſunt quāq; ſepe ex diſciplina vel arte cōtingāt tamen qualia: vel quāta ſint nō niſi in ſola natura cōſyderare debem'. Ea aūt que induſtria comparant in habitu recitus cōſyderabim'.

Natura qd in diuerſos.

Tria i hoīe inſpicieda.

¶ In victu:cōſyderare oportet:apud quos/ꝛ quo more/ꝛ cui' arbitratu ſit educatus:quos habuerit artiū liberaliū magiſtros:quos viuēdi preceptores: quib' amicis vtat:quo in negotio:queſtu:artificio ſit occupatus:quō rem familiarē adminiſtret/qua conſuetudine domeſtica ſit. ¶ In fortuna queritur ſeruus an liber:pecunioſus an †tennis:priuat':an cū poteſtate. Et ſi cū ptāte:iure an iniuria:felix an clarus:an cōtra:quales liberos habeat. At ſi de nō viuo querit:etiā quali morte ſit affect'/erit cōſyderandū. Habitū aūt appellam' animi/aut corporis conſtantē/ꝛ abſolutā aliqua in re perfectionem:aut virtutis:aut artis alicui' perceptionē/aut quāuis ſcientiam

Quid in victu ꝯſiderādū.

Quid in fortuna.

Quid animi habit'.

Quid habitus.

¶ In victu cōſyderare opꝫ apud quos: ꝛ quo more ꝛ cui' arbitratu ſit educatus: victus hoīs eſt omne illud ipſo a pueritia vſq; ad id qḋ agit: vel quo de agit. Itaq; ꝯſyderare debem' nō apud quos nat' ſit: qḋ nature eſt: ſed apud quos educatus ſit: vnde incipit victus apud quos inqt. Intereſt eñ inſpicere illorꝫ vitā apud quos educatus ſit. Ex his eñ viuēdi potuit capere diſciplinā: ſed qꝛ hoīes interdū: nō vt voluit educāt aliqua neceſſitate cōpulſi: quippe ꝛ ſeueriores ſepe diſſolutius: ꝛ diſſolutiores ſepe ſeuerius educat: recte querēdū dicit nō ſolū apud quos educatus ſit: ſed etiā quo more educatus ſit. Deinde inqt inſpicere debemus: ad cuius arbitriū ſit educatus. i. patris: patrui cognati: an alienioris. Aduertamus itaq; vt vict' o ͠pmis annis vſq; ad extrema alias protēdat: vt

† Queſt' interū interdū ponitur ꝓ actiōe ipſa atq; artificio lucrāde pecunie. Cice. Nam de artificijs et q̄ſtib' q̄ libe rales habē di ſūt: q̄ ſordidi. Quintili. Naꝫ vt lingua primū eſſe cepit i queſtu.

Quid affectio.

ſcientiã. Et itẽ corporis aliquam commoditatẽ nõ natura datam: ſed ſtudio/ꝛ induſtria partam.

dixit; primo querendum quemadmodum ſit educat⁹: hoc quemadmodum in iſtis diuiſit. Apud quos: quo more: cuius arbitratu. Deinde educatus puer ſolet ad diſcendas literas ſortiri eaſdemq; liberales. Itaq; qui liberales literas diſcit duplices habere debet magiſtros qui faciant virum bonum: et qui faciant dicendi peritum: et his duobus plenus oratorem. Recte ergo etiam hoc querendum quos habuit artium liberalium magiſtros quos viuendi preceptores. Itaq; non virum habuerit magiſtros virum viuendi preceptores: ſed quos habuerit querendum. Deinde etiam hic animaduertendus ordo. eſt poſtq̃ literas quis didicerit: et certam viuendi acceperit diſciplinam tunc neceſſe eſt vt habere incipiat amicos: ſed querendum eſt qualibus amicis vtatur. Amicus enim mihi eſſe non poteſt: niſi ſimilis mei. Deinde quo negotio: queſtu et artificio ſit occupatus querendum. Neceſſe eſt enim vt in vita noſtra aliquid agamus quo nos occupemur: et hic actus in vita aliquid agentium triplex eſt. Nam aut negotium eſt: vt mercatura: aut militia aut agricultura ꝛc. aut queſtus eſt vt preco: vt paraſitus: vt ſcenicus: aut ſimilia: aut artificium vt artem. ſ. aliquam plene cognitam: aut exerceas: vt orator: aut tradas vt rhetor: et alia huiuſmodi. Alioquin ſcire aliquid perfecte: ꝛ exercere nolle habitus eſt. Deinde aliquid non plene ſcire: neq; id quomodocunq; exercere affectio eſt. Uerum vniuſcuiuſq; rei ꝛ habitus et affectus ſi exerceatur et in actu ſit victus eſt. Animaduertendum inquit etiam quomodo rem familiarem adminiſtraret: qua conſuetudine domeſtica ſit ex rebus enim priuatis et domeſticis quemadmodũ quis reipu. viuat facile poſſumus agnoſcere. In fortuna querit̃ ſeruus ſit: an liber. Hoc quaſi nature magis eſſe videtur. vt ſeru⁹ quis an liber ſit. Serui eñ ſepe naſcuntur. Sed vt taceamus vt multi ſepe ex fortuna ſerui ſint: etiã illos qui naſcuntur ex liberi fortuna ſeruos eſſe manifeſtum eſt. Etenim ex captiuis primũ ſerui facti ſunt. Captiuitas bello: in bello non niſi incerta fortuna. Itaq; ſeruũ eſſe fortune eſt. Hoc etiam in fortuna cõſiderandũ pecunioſus ſit: an tenuis: priuatus: aut cum poteſtate: Sed q: nõ vnomõ capimus poteſtatẽ recte addidit ſi cũ poteſtate iure an iniuria. Hoc etiam fortune eſt: vt videamus vtrũ felix clarus: an cõtra ſit. Cõſiderare: etiã ꝫ debemus non vtrũ liberos habeat: qḋ nature eſt: ſed quales liberos habeat: vt eſt illud in Uerg. vade ait o felix nati pietate. non nato felix ſed nati pietate: itaq; in eo fortunam inſperit. Quippe vade ait o felix inquit. Facit enim fortuna felicem. q: ſi inquit hic cuius victus querit̃ mortu⁹ erit: nõ de morte: ſed de mortis ei⁹ genere querit̃. Alioquin mors nature eſt. Habitũ autẽ hũc appellamus animi. Habitus inquit iſte eſt alicuius rei ſiue in animo ſiue in corpore a natura cepta: ſed vſu corroborata et plena pfectio. Scire enim plene aliqḋ habitus eſt: iam ſi id volueris exercere victus eſt. Uideam⁹ itaq; habitũ qualẽ eſſe dicat. Aut virtutis inquit habitus animi. Uirtus aũt quadruplex eſt iuſtitia: temperantia: fortitudo: prudentia. Sꝫ tunc habitus ſi virtutem ita teneam⁹ acceptã vt nunq̃ a ſemel comparata recedam⁹. Nam ſi frequẽter ſua cuiq; reddamus ꝛ aliq̃n rapiamus iam iuſtitie habitũ per intemperantiã nõ tenemus: ſimiliter ꝛ circa alias virtutes. Ita eñ eſt habitus definitus. Habitũ appellam⁹ animi aut corporis conſtãtem ꝛ abſolutã aliqua in re pfectionẽ. Abſoluta eſt vt plena ſit: conſtãs vt ſemp eadẽ ſit: neq; aliquando a ſe recedat et tunc eſt vere habitus. Deinde aut artis inquit alicuius perceptionem: vtputa ergo rhetoricam plene quidẽ noui: ſed exercere nolo. Itaq; licet non exerceã: in eo tñ qḋ rhetoricã plene noui: habeo oratoris habitũ: ita⁹ ꝛ in ceteris artib⁹ plena pceptio habitus eſt. Aut quãuis ſcientiam Ars. Scientia aut iſ artis ꝛ nõ artis. Inter ſcientiã ꝛ artẽ hoc intereſt. Ars qḋẽ duplex eſt: vna in ſciẽtia: alia in actu. Uerũ ſciẽtia rurſus duplex eſt. Eſt ſcia artis. Eſt non artis. Neq; enim aurum gemmas probare artis eſt: aut ſcire quot milia hoim in illo ſint populo: q̃to ſpacio hec vrbs ab illa diſtet. Hec itaq; ſcientia eſt: ſed nõ artis. Sed quoniam ꝛ artis eſt quelibet inquit ſcientia ſi plena in nobis fuerit habitus nuncupat̃. Sed hucuſq; de habitu animi. Deinde inqt et corporis aliqua commoditas ſtudio ꝛ induſtria cõparata habitus dicitur: vt ſi corpus paleſtra roboremus ſi velocitatez nobis exercẽdi: ſtudio cõparemus. Uerũ ꝛ animi ꝛ corporis habitũ Cic. in bonis collocauit. Quippe habitum dixit eſſe virtutũ aut artis perceptionẽ: deinde aliquã corporis commoditatẽ. Ita ꝛ Ariſtoteles habitum oẽm in bonis poſuit eũ tñ cõm definitionẽ poſſit: ꝛ in malis habit⁹ eſſe. Nã ſi demus ſemp operã vt nihil intelligamus ſtudio ſtulti ſum⁹: erit hic habit⁹ induſtria comparat⁹. Et rurſus ſi exercitũ corporis deuitem⁹ ſtudio imbecilli ſum⁹ erit eque hic habit⁹ corporis induſtria cõparat⁹. Sed neſcio quõ recte habit⁹ malorũ nõ eſt poſitus neq; a Cice. neq; ab Ariſtotele. Nã ſi hoc ipm nomen aſpiciamus et eius ſonũ videamus habitũ dictum eſſe ab eo quod habere voluerimus: natura aũt noſtra talis eſt: vt nunq̃ mala velimus: malorũ ergo eſſe habitus nõ videt̃: eſt tñ: Nam ꝛ Catilina habitu malus fuit. i. maliciam induſtria ſibi comparauit.

Habit⁹ quõ cõuertit̃ in victum.

Quadruplex virtus. Habitus.

Quid inter ſcientiam ꝛ artem.

Affectio.

Affectio eſt animi/aut corporis ex tẽpore aliq̃ de cauſa cõmutatio: vt letitia cupiditas: metus: moleſtia: morbus: debilitas: ꝛ talia que in eodẽ gñe reperiunt̃. Studiũ † autẽ eſt animi aſſidua vehemẽs ad aliquã rem applicatã magna cũ voluñtate occupatio: vt philoſophie: poetice: geometrice literarum. Cõſiliũ eſt aliqd faciẽdi: aut nõ faciẽdi vere rõ excogitata. Facta aũt caſus/ꝛ orõnes trib⁹ ex tẽporib⁹

Studium.

Affectio eſt animi: aut corporis ex tempore aliqua de cauſa commutatio vt letitie: cupiditas: metus: moleſtia: morbus: debilitas: et talia: que genere in eodẽ repertunt̃. Habitum eſſe diximus: ſiue in animo: ſiue in corpore alicuius rei pfectionem. Ac contra: ſiue in animo: ſiue in corpore: alicuius rei inchoatio affectio eſt. q̃ ſubito aliqua rõne naſcit̃ mox receſſura: aut ſi qḋ nobis boni nunciet̃: ꝛ leti eẽ incipiam⁹: ſi quid videam⁹: ꝛ idipſuz ꝯcupiſcam⁹: vel aliqḋ timere incipiam⁹: ſi moleſte fecit. Iſte oẽs animi ſunt affectio

Uñ hab ꝛc. Affectio.

† Studium nonnũq; accipit̃ pro exercitatione vt cum dicimus ſtudia literaꝫ. Col. Et ne ſingula pſeq̃r: et ſtudio qḋ quiſq; agere velit conſultiſſimum rectorem adhibeat. Nũ nũq̃ p volũtate Maro. Scindit̃ incertũ ſtudia in contraria vulgus.

ꝯſyderabunt:qd fecerit:aut qd ipſi acciderit:aut qd dixerit : aut qd faciat:qd ipſi accidat:qd dicat aut qd factur⁹ ſit qd ipſi caſurũ ſit:qua ſit vſur⁹ oratiõe. Ac perſonis quidem hec videntur attributa. Negotijs aũt que ſunt attributa:partĩ ſunt cõtinẽtia cũ ipſo negotio:partim in geſtiõe negotij cõſyderant: partĩ adiũcta negotio:partim geſtũ negotiũ ſequũtur. Cõtinẽtia eñi cũ ipſo negotio ſunt: ea q̃ ſemp affixa eſſe vidẽtur ad rẽ:neq̃ ab ea pñt ſeparari. Ex his p̃ria eſt breuis cõplexio toti⁹ negotij: q̃ ſummã continet facti/hoc modo. Parentis occiſio:patrie ꝓditio. Deinde cauſa eius ſumme ꝑ quã/ꝛ quãobrem/ꝛ cui⁹ rei cauſa factum ſit/queritur. Deinde ante rem geſtã q̃ facta ſunt cõtinẽter† vſq̃ ad ip̃m negotiũ. Deinde in ipſo gerẽdo quid actũ ſit:deinde quid poſtea factum ſit. In geſtione autem negotij/ qui locus ſecund⁹ erat de his/que negotijs attributa ſunt querit:loc⁹/temp⁹/modus/occaſio/facultates

neo. Deinde corporis ſi ſubito in morbum incidamus:ſi aliqd in nobis debilitetur:ſed ad tempus poſt autem ſanetur. Hec ita q̃ erunt affectiones corporis ꝛ reliqne ei ſimiles. Studium autem eſt animi aſſidua et vehemens. Studium eſt inq̃t ad aliquã rem aſſidua ꝛ vehemens animi cum magna volũtate occupatio. Aliquin aſſidua et vehemes eſſe nõ poteſt niſi in ipſo opere habuerit voluntatem. Et dat res non que ſtudium ſint:ſed quarum ſtudiũ ſit:vt philoſophie inquit nõ philoſophia:vt poetice aut geometrice:literarum nõ poetica ꝛ geometrica litere. Itaq̃ ſi quid vehemẽter ꝛ cum magna volũtate volum⁹ ſtudiũ eſt. Deinde ſi id qd volumus aliqua ex parte conſeq̃mur affectio eſt. Si autem qd plenum ꝛ perfectum eſt tenem⁹ habitus eſt. Quod ſi hoc ipſum plenum vel ſemiplenũ agẽdo exercere voluerimus erit, vict⁹. Ita vnũ qualitate diuerſa in multa attributa cõuerit. Conſiliũ eſt aliqd faciendi:aut nõ faciẽdi vere cogitata ratio. Duo ſemp ſunt vnde dubitamus:ꝛ vnde cõſilium eſt. Aut eñi vt faciamus aliqd querimus. Aut vt nõ faciem⁹. Ita ꝛ leges q̃ cõſilio ſcribuntur:duo ſemper hec cõtinent. Aut fieri iubent:aut fieri phibẽt. Sed q̃ cum de re aliqua dubitamus incerta: q̃dam ratio in ancipiti cogitatione verſatur. Poſtq̃ id ipſum ſtatueris erit cogitata rõ et ideo excogitata q̃ fuerat iam ante cogitata ratio. Quid conſilium eſt. Facta autem:et caſus ꝛ caſus et oratiõe ꝯ trib⁹ ex temporibus cõſiderabuntur:ex his quoq̃ nõ minima colligim⁹ argumẽta:vt de factis perſone argumenta capiamus:de dictis de his q̃ ei acciderunt:vt damnũ:vt morbus:vt orbitas:et reliqua ſimilia. Uerum hec per tria inquit tempora debemus inſpicere. Tunc enim de furio argumentum poſſumus facere: ſi ita et ante iuiſſe doceamus:vt puta quia hoc fecit etiam:et hoc facturus eſt. Quia hoc facit paſſus eſt:hoc patit:et etiam paſſurus eſt. Qr hoc dixit:hoc dicit:hoc etiã dictur⁹ eſt:hucuſq̃ ſunt attributa perſone. Ac perſonis quidẽ hec vident attributa eſſe. Septẽ ſunt quidẽ vt dixim⁹ elemẽta vñ ois argumẽtatio capit ad q̃ncũq̃ rem. Quis:quid:cur:quẽadmodũ:q̃bus adminiculis. Horum duo prima omnia continẽt. Nihil aũt aliud queritur niſi qs fecerit:et quid factũ ſit:atq̃ hec ipſa Cicero. proprijs et apertioribus:et ad rem vicinio:ib⁹ nominib⁹ appellauit. Quid enim perſonam dixit. qd negotiũ vocauit. Ac perſone quidẽ quã in pronomine poſuim⁹ que eſſent attributa iam dictum. Nũc antecq̃ dicamus que negotijs attributa ſint:qd ſit ipſum negotiũ videam⁹. Negotium eſt factum de quo queſtio eſt. Uerum hoc factum nunc in facto eſt:nunc in dicto:nũc in cogitatu. Omne hoc itaq̃ factum de quo queſtio eſt negotiũ appellat. Ac factorum quidem genera tria ſunt. Eſt factum illud de quo queſtio. Eſt factũ quod in negotio:eſt quo illud factum de quo queſtio eſt probatur. Atq̃ hoc factum tribus temporibus conſyderatur Ante. In Poſt. Eſt et tertium genus facti quod extra negotium ex quo ad id factum de quo queſtio eſt trahit argumentũ:vt cluentij factũ eſt iudiciale de veneno q̃ occiderit oppianicum. Deinde extra hoc negotiũ facta eius alia ad argumentum quod proponitur trahuntur:q̃ multos ante veneno necarit. Hoc tertium factum in attributis perſone accepim⁹ facta caſus ꝛ orationes. Tria itaq̃ genera factorum ſunt:factum de quo queſtio eſt. factum quo id factum vnde queſtio eſt ꝓbatur:factum extra negotium:ſed ad negotiũ. Itaq̃ factũ illud de quo queſtio eſt negotium appellatur. Huic negotio quattuor principaliter attributa ſubiecit vnam qd in ipſo negotio eſt que cõtinentia cũ ipſo negotio appellauit. i. q̃bus illud factũ de quo queſtio eſt ꝓbatur ꝛ que ab ipſo negotio videntur nullo modo poſſe ſeparari. Secundum attributum eſt in quo illa que in geſtiõe negotij ſint neceſſe eſt videre. Aliud enim eſt ipſum negotiũ:aliud illa que in geſtione negotij continentur vt puta occidit negotiũ eſt. In ipſius autem negotij geſtione illa ſunt illo tempore occidit:in illo loco occidit. Fuit occaſio vt occideret:et reliqua q̃ in geſtione negotij cõtinent. Tertiũ attributum eſt qd adiunctũ negotio notat. Hoc quoq̃ neq̃ negotiũ neq̃ in geſtione negotij:ſed extra negotiũ eſt. Hoc ab oratore ſumit cui⁹ aſſumptiõe res illa de qua q̃ſtio eſt aut ſilio:aut diſſimilio demõſtrabit. Itaq̃ oia exẽpla tribuita negotio ſunt. Sed qm extrinſecus veniũt:adiuncta negotiũ notant. Quartũ attributũ negotio eſt qd geſtũ negotium conſequitur. Hoc q̃ extrinſec⁹ eſt. nõ eñi in negotio vel in geſtiõe negotij continetur:ſed an poſt negotiũ contigerit cõſyderatur:vt puta factum milonis heres cõſecute ſunt vt de eodẽ facto legẽ nouã ſenat⁹ mitteret:ccdẽ q̃ in appia via facta eſſet ꝯtra rẽp. ſactã eſſe iudicauit. Hec oia nõ i negotio:neq̃ in geſtiõe negotij ſunt:ſ; geſtũ negotiũ ꝯſequunt. Et qm ſcim⁹ quot attributa negotio ſunt:nũc i ſingulis q̃ nobis ſint ad argumẽtũ ducẽda videam⁹. Ac p̃o illa cõſyderem⁹ q̃ cõtinẽtia cũ ipſo negotio appellant:ſine q̃b⁹ negotiũ:ꝛ q̃ ſine negotio eſſe non pñt,

Affectiões corporis.

Studium.

Quid ſtudium.

Quid affectio.

Conſilium.

Negotium quid.

Factum tribus partibus cõſyderatur.

Factorũ tria genera.

Facta caſus ꝛ oratiões ex trib⁹ penſanda.

Negotijs attributa multiplicia ſunt: Actiones circũſtãtie.

† Cõtinẽter nõ ſignificat paice. plan. q̃cq̃ illũ pſ arcte ꝯtinẽter hꝫ. Nõ cõiũcte iugiterq̃. Celar. Belge enim Germanis bellũ ꝯtinẽter gerunt.

† Quidam codices menſtrui: ver⁹ te ctio ꝓbiot hꝫ generale poſt quidez ⁊ menſurni nō menſura nō menſtrui exq ꝓpōnē reſpuit hoc mō. Tēpus autē id quo nūc vtimur eſt (nā ipm generale qdem deffinire difficile ē) ps qdam eternitatis cū alicuius annui: menſtrui: diurni: veſptini nocturni ve ſpacij certa ſignificatione. Priſciani qꝫ autho ritas menſtrui nō menſtrui legendū cēſet his ꝟbis. Quereus ēt qīn⁹ couī⁹ celur n⁹. Tacit⁹ taciturnus Mēſis menſurn⁹. Sic em̄ Cice. poſuit ꝑ menſtru⁹ l pito Rhetoricorū. Pars qdā eternitatis cū alicui⁹ annui mēſurni: diurni: nocturni: veſptini certa ſignificatioe. Hec ille in pmo Adnotationē hāc: permultaſq; alias ex caſtigatiōib⁹. Marini becichemi ſco drēſis excerptas Jacobus ſecuriſagus huic operi adiecit.

Hec itaq; quinq; ſunt: ſumma ipſi⁹ negocij. Summa cā ⁊ facti tria tpa: ante: In: poſt qꝺ factū in tria gnā factoꝝ ſcdm eſſe memorauim⁹. Summa negocij talis eſt: vt parentis occiſio: Patrē enim occidit negocium eſt. Negocij ſumma eſt vt parētis occiſio. In hoc de ipſis nolb⁹ de pnūciatione fiet argumētū: ſi cū quadam admiratione dicam⁹ occidiſſe patrē: ſextus roſcius dicit. Deinde cā illa eſt vt pnta occidi: qi inimicus fuit. Aut contra: qi inimic⁹ nō fuit: nō occidit. Jam poſt cām facta ꝯſiderare debemus: dbus illud factū de quo qſtio eſt oſſeram⁹. Hec facta ꝑ tria tpa: vt ſepe iā dictū eſt diuiduntur: vt cōſideremus qd ante factū ſit: qd in re ipſa factū ſit: qd poſtea factū ſit: vt milo qd ante fecit. In ſenatu fuit: domum venit. Calceos ⁊ veſtimenta mutauit: pfect⁹ eſt. Deinde qd fecit in re ipa Ad albanum pueniſſet impetus in illū factus eſt. Tū ille etecit penulā: de rheda deſiluit: ſe defendit. Clodius occiſus eſt. Poſtea qd fecit plectus eſt lauiniū Flamines creauit ꝓpter inuidiam romā eſſe noluit reuerti Ergo his factis factū ꝓbatur: aut defendit illū qꝺ in qſtione eſt. i. milo clodium occidit. Neceſſe eſt itaq; hec quinq; in eodē negocio de quo qſtio eſt contineri. Fruſtra em̄ aliqꝺ factū obijcimus vno nec factū eſt niſi eius ſummā dicam⁹ niſi cām eiuſdē facti doceam⁹: niſi qd ante: qd in re: quid poſtea factum ſit demonſtrem⁹. Recte ergo cōtinentia cū ipſo negocio nolata ſunt. Deinde cā eius ſumme ꝑ quā ⁊ quāobrē ⁊ cuius rei cā factum ſit querit. Multe quidē cauſe ſunt. Nam vt ola iſta naſcunt q in mundo ſunt neceſſe eſt cā pcedat. Et hoc ipm negociū: de quo qſtio eſt cā dicit. Verūꝫ hec cā hominis circa factū duplex eſt. Aut em̄ ꝓpter rem aliquā iam ante alo ꝓuiſam quodcūq; faciam⁹: ⁊ erit cā que rōcinatio dr: aut ſubito neceſſitate aliqua pſitis ipis l factū aliqꝺ ꝑpitamur: ⁊ erit cā que impulſio dicitur: ⁊ quecūq; cā ex confeſſione veniā meretur impulſio eſt. Paulū nunc vtraſq; cām Cic. hic tetigit per quam quamobrem inqt ⁊ cuius cā factū ſit querit. Quāobrē ratiocinatio eſt cui⁹ cauſa impulſio eſt. In geſtione negocij hec quinq; requirenda ſunt. In geſtiōe negocij. Loc⁹. Tps. Occaſio Modus Facultas in geſtiōe aūt negocij: q locus ſcdꝰ erat. De ſeptē elemētis pſona iā dictū eſt. Remanſerunt ſex que negocio attributa ſunt. Quid: cur: qñ: vbi quēadmodum: quibus adminiculis. Ex his rurſus duo quid ⁊ cur. i. factū illud triplex ⁊ facti cām cōtinentia cū ipo negocio eſſe monſtrauimus Reliqua quatuor in geſtione negocij ſunt. Ubi: qñ quēadmodū: quib⁹ adminiculis. Addidit Ci. quintam occaſionem de qua poſt dicem⁹. Quinq; itaq; res ſcdo attributo ſubdidit locum: tps: occaſionem: modū facultatē. Et recte hec in geſtiōe negocij eſſe dixit. Illa em̄ ſupiora quinq; ſumma negocij ſumme cauſa quid ante factū ſit: qd in re factū ſit: qd poſtea factū ſit negociū. i. factū illꝺ de quo qſtio eſt probant qꝺ ſi negociuꝫ probant in geſtione negocij nō ſunt. Verū in geſtiōe negocij neceſſe eſt: vt hec rurſus qnq; ſint: locus: tps: occaſio: modus: facultas. Etem̄ cū dicim⁹. Milo in ſenatu fuit: domuꝫ venit: poſtea profectus eſt in geſtione negocij eſt quidē: ſed in ipſa negocij geſtione tempus oſtendimus. i. milonem hora. ix. profectū: deinde cum dicimus venit ad albanū: impetus in illū fact⁹ eſt: geſtio qdē negocij eſt ſed in ipſa negocij geſtione ⁊ occaſione oſtēdim⁹ ꝙ neceſſe habuit illac iter facere: ⁊ locum oſtdimus ꝙ de loco ſuperiore impetus in illū factus ſit: ⁊ facultates: ꝙ clodi⁹ habuit armatos. Ergo geſtio negocij ſine his quinq; eſſe nō pōt: loco: tpe: occaſione: modo facultatib⁹. Quod ſi ſine his quinq; negocij geſtio eſſe non poteſt recte nec in geſtione negocij conſiderare debemus.

¶ Locus ꝯſyderatur/ in quo res geſta ſit ex opportunitate/ quā videatur habuiſſe ad negociū adminiſtrādū. Ea aūt opportunitas querit ex magnitudine/ interuallo/ lōgingtate/ propinquitate: ſolitudine/ celebritate/ natura ipſi⁹ loci: ex vicinitate toti⁹ regiōis. Ex his etiam attributionis ſacer an profanus: publicus an priuatus/ alien⁹/ an ipſi⁹, de quo agitur locus ſit aut fuerit. Tēpus † aūt id quo nūc vtimur eſt. Nam ipſum quidem, † diffinire difficile eſt: pars quedam eternitatis cum alicuius anni mēſura diurna/ veſptina/ nocturne ve ſpacij ex certa ſignificatione. In hoc ⁊ que preterierunt ꝯſyderant: et eorū ipſorū que propter vetuſtatem obſoluerūt/ vt incredibilia videātur/ ⁊ iam in fabularum numerū reponantur: ⁊ que iam diu geſta/ ⁊ a memoria noſtra remota/ tamē faciant fidē vere tradita eſſe: ꝙ eorū monumenta certa in literis exiſtāt: et que nuper geſta ſint: que ſcire plerīq; poſſint: ⁊ iteꝫ que inſtent in preſentia: ⁊ que maxime fiant: et que cōſequātur.

¶ Locus cōſideratur in quo res geſta ſit ex oportunitate quam. vi deatur habuiſſe ad negociū adminiſtrandum: vt ſciamus quem locum conſiderandum precipiat qui ſint alij loci videamus. Ac primo ſecundi lucretij ceterorumq; ſententiam. Inane totum locus eſt quod inane oportet rebus occupaturq; ab elemētis Igni aere aque terra. Ergo hec elementa in loco ſunt. i. in inani. Sed rurſus ipſa elementa loci ſunt: vt ignis ſyderibus locus eſt: aer auibus: aqua natantibus: terra gradientibus: vel his hominibus qui in eadem naſcuntur. Itaq; et terra omnis loc⁹ eſt: ⁊ rurſus in terra locus eſt q locus nobis nō ex eo ꝙ loc⁹ conſiderādus eſt: ſed ex eo ꝙ qſtio ſit: aut ex oportunitate eius aliqd in eo aut fieri potuiſſe aut fieri nō potuiſſe doceamus. Hoc itaq; ſit preceptum in loco qualitatē eius atq; oportunitatē nos inſpicere atq; eſtimare debere neceſſe ē em̄ nobis vbicūq; eſſe. Sꝫ illud vbi ſum⁹ qle ſit ꝯſiderādūꝫ eſt. Atq; hec oportunitas loci per multa ꝯſiderāda eſt. Nā ⁊ magnitudo. loci inſpiciēda eſt vtrum ibi tot milia hoim cepit. Deinde interuallū inſpiciendum eſt: vt in quinquaginta ſeptingēta milia biduo eſſe decurſa: ⁊ qm̄ interualli duo gña ſunt lōgīnqtate lꝫ ⁊ ꝓpinqtate: deīq;

Quinq; ſunt cū negocio cōiūcta ſine quibus eē negocium. nec ille ſine negocio eē poſſunt.

Cauſa.

Locus:

Quō conſideraf loc⁹.
Quō oportunitas.

Interualli duo genera ſunt.

In quib⁹ poteſt cõſyderari quid ocyus/ꝛ qđ ſerius futurum ſit:ꝛ itẽ in tẽpoꝛe communiter perſpiciendo longinquitas eius eſt ↄſyderanda. Nã ſepe opoꝛtet commetiri cum tempoꝛe negociũ:ꝛ videre potuerit ne aut magnitudo negocij/aut multitudo rerum in eo trãſigi tẽpoꝛe. Conſyderatur autem tẽpus: et anni:ꝛ mẽſis:ꝛ diei:ꝛ noctis:ꝛ vigilie:ꝛ hoꝛe:ꝛ i aliqua parte alicuius hoꝛum. Occaſio† aũt eſt pars tẽpoꝛis habens in ſe alicuius rei idoneã faciendi: aut nõ faciẽdi opoꝛtunitatẽ. Quare cum tempoꝛe hoc differt. Nam genere quidem vtrumq; idẽ eſſe intelligitur: verum in tpe ſpaciũ quodãmodo declaratur quod in annis: aut in anno: aut in aliqua anni parte ſpectatur. In occaſione ad ſpacium tẽpoꝛis faciẽdi quedã oppoꝛtunitas itelligitur adiũcta. Quare cũ genere idẽ ſit: ſit aliud qđ parte quadã/ꝛ ſpecie: vt diximus: differat. Hec diſtribuitur in tria tpa/vel generũ: in publicũ: cõmune: ſingulare. Publicũ eſt qđ ciuitas vniuerſa aliqua de cauſa frequentat: vt ludi dies feſti/bellum. Cõmune qđ accidit oĩbus eodẽ fere tẽpoꝛe/vt meſſis/vindemia/caloꝛ/frigus. Singulare aũt eſt: qđ aliqua de cauſa priuatim ſolet alicui accidere: vt nuptie/ſacrificiũ: fun⁹: cõuiuiũ: ſomn⁹.

de conſiderandum ſi ignotus locus an celebris ſit. Deinde natura ipſius loci videnda: tumultuoſus: decliuis planus ſaxoſus paluſtris ſiluestris que ſit preterea vicinitas eius loci in qua natura ſit: vt ideo ibi aliquid fieri potuerit vel non potuerit q̇ vicinia talis ſit: vel omnis regio etiam hoc inquit in loco cõſiderare debem⁹ facer an pꝛophan⁹ ſit publicus: an priuatus: alienus: an ipſius de quo agitur. Quod ſi ipſius nõ erit etiam hoc vidẽdum: an aliqñ ipſi⁹ fuerit. Ex his igit tot opoꝛtunitatib⁹ loci mĩta ad negociũ colligere poſſum⁹ argumẽta: tpᷤ ãt id ẽ q̃ nũc vtimur. Qđ tpᷤ ſp fuerit neceſſe eſt: ſine eo mũdũ: ſiue cũ mũdo. Multi eñ natũ mũdũ: multi natũ non eſſe ↄtendũt. Ergo hoc tpᷤ gñale: qꝛ nec initium nec finẽ hꝫ eternitas ẽ: quã greci appellant. Verũ qm̃ hoc tpᷤ definiri difficile eſt illud definit: q̃ nũc vtimur. Tpᷤ eſt inq̃t po q̃das eternitatis: aut annũ aut diurnũ: aut nocturnum ſpaciũ ſignificãs. Ex curſu ei ſiderũ certꝭ tpib⁹ certũ nomẽ ipoſitũ ẽ: Septẽ ſtelle ſeptẽ circulis ↄtra celũ voluunt q̃ cũ ſingle ad id ſignũ vñ pfecte ſunt fuerit reuerſe certũ tpᷤ ſcindũt. Qđ ſi oẽs ſimul ad eꝫ ſigna vñ pfecte ſunt reuertãt nũc ſit illđ tpᷤ qđ ãn⁹ magn⁹ dr: ꝛ neceſſe eſt oĩa rurſus p oꝛdinẽ ſuũ q̃ añ nata ſunt renaſci. Ergo ſi ad exoꝛdiũ ſuum ſimul oẽs ſtelle reuertãt ann⁹ magn⁹ dr. Singulaꝝ aũt curſus hꝫ tpᷤ ſuũ ſꝫ oẽ tpᷤ certꝭ vocabulis nõ tenet Nã ſaturni curſus hꝫ tpᷤ: ſꝫ tpᷤ ipꝫ nõ hꝫ nomẽ: Itẽ Iouis Martis: veneris: atq; mercurij. Si ſo curſus enim ſe explenerit annus eſt Lune cũ ſe explenerit menſis eſt iam vero e ſole ſupꝛa terras poſito diẽ vocabim⁹: ꝛ ſole ſub terris poſito noctẽ Hoꝛarũ aũt .xij. hec eſſe oꝛigo memoꝛat. Quodã tpe trimegiſt⁹ cũ eſſet in egypto ſacrũ qđdã al‹i›l ſerapidi dicatũ cũ i toto die duodecies vrinã feciſſe p 'art' ſp interpoſito tpe p duodecim hoꝛas diẽ dimẽſum eẽ ↄlecit: ꝛ exinde hic hoꝛaꝝ nũerus cuſtodit. Deinde alij dicũt ex quadratura celi q̃ ẽm muſic ã rõnẽ i duodecim ptes dr eẽ diuiſa: hoꝛas duodecim eſſe notatas. Aquã eñ p totũ diẽ excepꝛũt tenuiſſima cauerna defluentem ꝛ hanc maioꝛes nr̃i i .xij. ptes diuiſerũt. Ex h' ptib⁹ hoꝛis nũeꝝ ipoſuerũt. Sꝫ iã tpᷤ eſt vt ad rõnẽ tpis reuertamur. Qđ tpᷤ .i. q̃ nũc vtimur: ſpaciũ accipiam⁹: qđ aut i multis annis ſit: aut i ãno: aut in mẽſibus: aut in mẽſe: aut in dieb⁹ vel die: aut noctib⁹: vel nocte: aut i hoꝛis: vel hoꝛa: vl' momẽto. Veꝝ hoc tpᷤ nr̃m phi in duo tpa diuiſerũt in preteritum: futurũ: pꝛeſens aũt eſſe negauerũt: qđ in eo quod preſens dicim⁹ ſi quid iam aliqua ex parte cõfectum eſt preteritũ ſit ſi quid mox perfici habeat: futurum ſit. Ita Vergi. Tot iã volũtib⁹ annis. Quod eñ voluit nõ ſtat quod nõ ſtat pñs non habetur. Oratores autem tpᷤ noſtrũ in tria tẽpoꝛa diuidunt in illud tempus vetus atq; abſoletum et perantiquum Deinde in illud quod licet vetus ſit a noſtra memoꝛia remotum tamen in literis continetur. Poſtremo in illud quod nuper geſtum eſt: ꝛ cuius de his qui viuunt plerique meminerunt Pꝛeſens vero tẽpus in duo diuidunt in pꝛeſens ꝛ magis pꝛeſens. Magis pꝛeſens tempus eſt: vt Nũc inſurgite remis Hoc eſt quod ait ꝛ item que inſtent in pꝛeſentia ꝛ eum maxime fiant. Inſtans enim tpᷤ pꝛeſens eſt vt ait Iuno ad Iuturnã. Cum iam fata Turnum tenerent atq; inſtantibus eripe fatis. Deniq; vt ſclamus illa pꝛeſentia fata dixiſſe addidit poſtea tpe qđ magis pñs eſſet ſi quid pꝛeſentius audes. Pñs ergo tpᷤ duo tpꝛa habere dixerũt: pñs et magis pñs: futurum aũt tempus in duo diuiſerunt: in ocyus ꝛ ſerius .i. id quod mox futurũ eſt: ꝛ in id qđ tardius futurũ eſt. Atq; hec tria tpa cum partibus ſuis hic in hoc attributo: quod de tempoꝛe eſt continẽtur. Et item cõiter in tpe perſpiciendo longinquitas eius eſt conſideranda Tpᷤ eſſe dicimus ſpacium: qđ in annis: menſibus: diebus: noctibus: hoꝛiſq; verſetur. In hoc inquit cõiter tpe longinquitatẽ eius debemus inſpicere. In qua longinquitate duo opoꝛtet attendere: vtrum in illo ſpacio huius negocij magnitudo poterit impleri et vtrum tot ſimul potuerint effici Quod enim in rebus difficile eſt: aut numero: aut magnitudine ſit neceſſe eſt. Occaſio aũt eſt pars tpis hñs in ſe alicuius rei idoneã faciendi: aut nõ faciẽdi opoꝛtunitatem. In illa menſura tpis ex motu celi facta ex actibus noſtris vel ipſius mundi qualitas pꝛouenit ↄ occaſionem pe-

Tempus

Annus magnus.

Diei in .xij. hoꝛas innẽta diſtinctio

Tpis diuiſio.

Pñs tẽpus in duo.
Inſtãs tpᷤ
Futurũ tpᷤ in duo.

Occaſio.

†Occaſio ẽ ſic definitur occaſio eſt tẽporis ad aliqđ faciẽdũ v.l non faciẽdũ idonea ſactas Occaſio.

Occaſio qđ dicitur.
Occaſio in que tpa diſtribuitur.

rit faciendi aliquid: vel non faciendi. In tpe em̄ menſura ac ſpaciū conſideratur. In occaſione qualitas tpis ex qua oportunitas naſcitur faciendi aliquid vel non faciendi. Hoc itaqꝫ inter ſe diſtāt tēpus ⁊ occaſio: genere autem ſimilia ſunt. Verū hec occaſio: vt diximꝰ ex actibꝰ noſtris vel ipſiꝰ mundi parit nobis ad aliquid oportunitatē. Verum hec occaſio: vel oportunitas in tria gn̄a diſtribuitur. Publicum: cōmune: ſingulare Occaſio. Publica. Cōmunis priuata. Publicū eſt inqt qđ ad totā pertinet ciuitatē: ſi aut bellū ſit: aut ludi: aut aliqs dies feſtus. In hac vtiqꝫ publica occaſione eſt oportunitas aliqd faciēdi vel nō faciēdi. Cōe eſt inqt qđ ex actibꝰ mūdi ꝓuenerit: vt ſi meſſio ſit: ſi calor: ſi vindemia: ſi frigꝰ. Singulare aūt eſt inquit qđ vnicuiqꝫ pōt ꝓuenire priuatim. Si nuptie ſint: ſacrificiū: funꝰ: cōuiuiū: ſomnus: ⁊ recte in priuata occaſione ſomnū etiā poſuit. Non enim ex neceſſitate temporis: ſed ex corporis atqꝫ animi ratione dormitur. Interdūꝫ em̄ laſſi aut meſti per diem dormimus. Interdum ſollicitj: atqꝫ occupati nocte vigilamꝰ. Triplex itaqꝫ occaſio: publica: communis: priuata. Ex his occaſionibus multa poſſumus argumenta colligere.

Publicū.

Commune Singulare

†Modꝰ (vt alij finiūt) eſt i quonā mō aliquid actū ſit querit. Eius partes due ſunt prudētia ⁊ imprudentia.

Modꝰ quid eſt.

Prudentie quō ratio querit.

imprudētie partes.

Facultates

¶ Modus †autem eſt/ in quo quemadmodū/ ⁊ quo animo factum ſit/ queritur. Eius partes ſunt prudentia/ ⁊ imprudētia. Prudentie autem ratio queritur ex his que clam/ palam/ vi/ perſuaſione fecerit Imprudentia autem in purgationem cōfert. (Eiꝰ partes ſunt inſcitia/ caſus/ neceſſitas) et in affectionem animi/ hoc eſt moleſtiam: iracundiam: amorem et cetera que in ſimili genere verſantur. Facultates autem ſunt: aut quibꝰ facilius fit: aut ſine quibus aliquid confici non poteſt. Adiunctum autē negotio id intelligitur: quod maius/ et quod minus ⁊ qđ ſimile erit ei negotio/ de quo agitur: ⁊ qđ eque magnum/ et quod contrarium: et quod diſparatum: et genus: et pars: et euentus. Et maius: et minus: et eque magnū ex vi/ et numero: ⁊ ex figura negotij: ſicut ex ſtatura corporis conſyderant᷑. Simile aūt ex ſpecie comparabili: aut ex cōferenda/ atqꝫ aſſimilāda natura indicatur.

Modus

¶ Modus aūt eſt in quo quēadmodum et quo animo factum ſit queritur. Modum Cice. diligenter inſpexit: atqꝫ ita definiuit vt remouncꝫ. Namqꝫ modū in duobus inſpiciendum docet: in modo facti: ⁊ in animo facientis: vt ſi dicas clam eſt quidem modus facti q̄ quaſi res facti occulte geratur: Verum in eo eſt ⁊ animus facientis inſidioſus: latens: atqꝫ inſtructꝰ dolo. Ita in eo qđ clā dicimus: et modus et animus inuenitur. Similiter omnes modi ex modo facti: ⁊ ex animo inſpiciendi ſunt. Verū in ipſo animo duo rurſus debemus inſpicere: prudētiā: ⁊ imprudētiā. i. vtrū aliqđ cōſilio: an animi ipulſu fecerit. In his em̄ cauſa facti querit᷑: quam duplicē eſſe ſupra diximus circa facētia voluntatē: ratiocinationē. i. ⁊ impulſionē. Ita ratiocinatio erit prudētia animi: impulſio vero imprudētia. Verū h. erūt ex prudētia modi: clā: palā: vi: ꝑſuaſione. Hec oīa prudēter admiſſa ſunt. i. vt res fieret cōſiliū ante ꝓceſſit. Imprudētia porro ad purgationē iūgit᷑ q̄ pars venie eſt. Cuiꝰ purgationis partes tres ſunt inſpiciēde: inſcitia: caſus: neceſſitas. In his quoqꝫ modis factum quidem manifeſtum eſt: ſed animus inuenitur inuitus. Adiungitur ad imprudētie modos etiam affectio quam paulo ante perſone diximꝰ attributam. Quam affectionem eſſe dicimus animi aut corporis repētina de cauſa permutationem. Verum hic quoniam in modo animus attendendus eſt animi ſolas circa affectionem poſuit commutationes. i. moleſtiam: iracundiam: amorem. Itaqꝫ his affectionibus animi imprudentes in factū pellunt᷑ ⁊ facere imprudētes qppe affectio eſt repētina al cōmutatio. Ergo qđ repētinū eſt ꝓuiſū nō pōt: ſi ꝓuidet nō pōt: īprudētia eſt. Facultates ſunt aut qbus facilꝰ fit: aut ſine quibus aliquid confici nō pōt. Facultates Ci. duplici qualitate definiuit dualiqꝫ illis poteſtas dedit: vt ſit primū genꝰ facultatū illud ſine quo aliqđ fieri non poteſt. Aliud quo aliqđ facilꝰ cōpleatur. Etem̄ hec duo prima ꝓponamꝰ fit: non fit. Iam ex eo q̄ fit rurſus duo diſcendūt. Facile fit: difficile fit. Iā in duobus ponitur facultas: in gn̄e. i. in eo q̄ fit: ⁊ et in ſpecie. i. in eo q̄ facile fit: illud aūt qđ difficile fit: ita poteſt argumētis torqueri: vt illud videatur eſſe q̄ non fit: et idcirco in hoc nō ſunt poſite facultates. Dupliciter igit᷑ facultates eſſe teneamus. Primo illas ſine qbus aliqđ fieri non poteſt. Deinde illas qbus aliquid cōplet᷑: vt ſi quis velit rhetoricā diſcere: prima erat et ad diſcendū facultas ſine qua effici non pot: ſit. i. animus: ingenium: inſtrumenta artis ipſius: et magiſter. Deinde erunt ille facultates qbꝰ facilius ſit ſi ſit docꝰ ⁊ beniuolus magiſter. Ita et ad mortē facultas ſine q̄ fieri nō pōt venenū: qua facilꝰ fit venenū cū poculo. Si aūt in pane det᷑ venenū: pars illa eſt q̄ difficile fit: q̄ ita poteſt argumentis torqueri: vt pars illa videat᷑ eſſe q̄ nō fit: qđ quidē Ci. ꝓ cluētio diſputauit: cū negauit in pane dari venena potuiſſe. Hoc autem ſcire et tenere debemꝰ: etiā tpꝰ: ⁊ locū: et cetera preter modū facultates eſſe poſſe: ſi gn̄aliter cōſyderent᷑ nō ex ſpecie vel ex oportunitatibꝰ ſuis. Neceſſe eſt em̄: et quodcūqꝫ tpꝰ ⁊ quēcūqꝫ locum fuiſſe cum aliquid factum eſt. Alioquin facultas prima non erit faciendi: niſi iſta ſint. Ita Cic. in roſciana. Nō potuit inqt occidere patrē Roſcius cū abſens fuit. Hic argumentū a loco fecit. Deinde ait. Age nunc videamus reliquas facultates. Ergo iam ⁊ locus facultas eſt. Sed facultas ſi generaliter conſideretur. At ſi oportunitas eius fuerit inſpecta: tunc ex loco argumēta ſumentur. Adiunctū negotio autem id intelligitur qđ maiꝰ: ⁊ qđ minus: ⁊ qđ ſimile erit. Attributa negotio duo iā trāſacta ſunt: cōtinentia cū ipſo negotio: et illa que in geſtione negotij cōtinent᷑. Ac prima quidē cum attributis ſuis

In alo dno inſpicieda.

Affectio.

Facultates

Adiunctū negotio.

Adiunctū negotio.

perſona tranſacta eſt.i.qḋ. Deinde quid:⁊ cur cōtinētia cū negotio demonſtrauimus. Deinde:quando:vbi:quēadmodū:quib⁹ adminiculis in geſtione negotij poſſia docuim⁹. Ita ſeptē prima illa elementa in duobus negotio attributis videmus incluſa. Nec iam amplius di relictū qḋ in aliqua duob⁹ negotio attributis ad argumentum conſyderare debeam⁹.ſ.in his que adiuncta negotio nolant.⁊ in his que geſtū negotium conſequūtur. Uerū in his eadē ſeptē que ⁊ in ſupiorib⁹ cōſiderare debem⁹ nec aliquod negotium ſine his ſeptem elementis vnq̄ poterit inueniri:vt quiuis homo ſine lineamentis ſuis. Itaq̧ cum noſtro negotio ex omni circunſtantia argumenta cepim⁹:et fides in aliquo claudicarit:ex alienis argumenta ſumenda ſunt:que cum aſſumunt̄:aut fidem faciunt:aut augent. Uerum hec cū aliena ſint.i.extra nr̄am cām:videndū eſt qua nr̄o negotio parte copulent̄:q̄ copulatio reſpect⁹ dr̄:quem reſpectū greci   dicunt:et em̄ cū etiam iſta aliena a negotio ſeptem illa elementa cōtineāt:que in nr̄o negotio continent̄:nō p̄nt ſibi omnia conuenire. Sed quedam in hoc ↄſyderare debem⁹ in alieno negotio:que per   nr̄m negotiū reſpiciant vt preuiſo et precognito copulationis gn̄e ad argumentū nr̄i negotij facta collatione copulentur. Uerum huius reſpectus nouē modi ſunt. Scilicet vt ſit adiunctū negotio nr̄o:et qḋ maius eſt:et qḋ min⁹:et quod ſimile:qḋ eque magnū:quod diſparatū:qḋ cōtrariū:et gen⁹:⁊ pars:et euentus. Hec itaq̧ nouē ola toni et puncti.i.ad aliq̄d. Itaq̧ quaſi ſemper in binis ſunt ⁊ recte. Niſi em̄ ad aliq̄d nullus poteſt eſſe reſpectus. Itaq̧ cum dicimus maius:tunc intelligim⁹ maius:ſi minus cōſyderem⁹. Rurſus tūc intelligimus min⁹:ſi maius conſyderem⁹. Ita et reliqua ex aliorum collatione cognoſcim⁹. Uerum nunc videamus quēadmodū hos reſpect⁹ negotiorū ↄſyderare debem⁹. Mai⁹⁊ minus eque magnū ex vi:et ex numero:⁊ ex figura negotij:ſicut ex ſtatura corporis conſyderant̄. Hec tria.i.maius ⁊ min⁹ et eque magnum tribus modis conſyderare debemus:vi:numero:figura. Uis que ſingulis nob⁹ verbiſq̧ conſtat:et perſona. Ola enim res:et oē dictū:factūve h̄z vim ſuā:⁊ enim ſi dicas parricidium ſtatim q̄ntum hoc ſit:et in qua vi ſit alo exiſtimam⁹. Ita homicidium:adulterium:et reliqua facile quid ſint:cum fuerint audita cognoſcimus. Similiter et perſone h̄nt vim ſuam. Etenim cum dixeris Ciceronem ſtatim ex boni viri conſyderatione que in illo vis ſit agnoſcimus. Deinde cum dixeris Catilinam ex conſyderatione peſſimi hois ſtatim que in illo vis ſit agnoſcim⁹. Numer⁹ eſt cū min⁹:ac maius non ex vi:ſed ex rerū:vel ex perſonarum numero demonſtramus. Figura eſt que in toto negotio conſyderatur.i.per ola illa ſeptē elementa:vt conſyderes q̄d factū ſit:q̄s fecerit:vbi fecerit:q̄n fecerit:quēadmodū fecerit:⁊ reliqua que in q̄t figura totius negotij:ita eſt vt corporis ſtatura:in qua ſtatura omnia lineamenta corporis continent̄. Itaq̧ vt melius intelligam⁹:notum pponamus exemplū illud.ſ.qḋ Cice.negotio ſuo adiunxit. Nā cū Catilinā diceret occidendum ex adiuncto quid maius vel minus eſſe argumenta collegit:q̄ vtiq̧ mai⁹:et minus:⁊ eque magnū ex vi:numero:figura ſādudū diximus app:ob ſādū Ita ⁊ Ci. an vero.p.Scipio pontifex maxim⁹ Tyberiū gracchum mediocriter labefactantem ſtatū reipu.priuatus interfecit:Catilinā orbē terre cede atq̧ incendijs vaſtare cupientē nos conſules perferem⁹? Hic ex vi rerū intelligim⁹ min⁹ eſſe ſtatū reip.q̄ orbem terrarum:deinde ſilr ex vi intelligim⁹ min⁹ eſſe labefactare q̄ vaſtare. Ita ex vi perſonarū cū gracchus.et:Catilina nominat̄:Catilina magis timendus agnoſcitur. Preterea ex numero intelligimus maius eſſe duos conſules q̄ ſcipionem. Hic figuram non poſuit toti⁹ negotij.i.quemadmodum occiderit Gracchum Scipio:vbi occiderit:q̄n occiderit:vnde occiderit. Uerum hec qui nihil pderant pretermiſit:atq̧ vno verbo cōcluſit q̄ eū interfecit:cuius verbi conſyderata vi mai⁹ eſſe intelligim⁹ interficere:q̄ exurbe eijcere. Uerū in alijs exemplis et ex figura dz cōparatio fieri.vt maius aliq̄d minusve demonſtres. Si dicas illud tū ⁊ ictū eſt:vbi factū eſt.ita factū eſt:ppterea factū eſt:et reliqua que in elemētis p̄incipalib⁹ continent̄. Simile aūt ex ſpecie cōparabili:cū facim⁹ argumentū ex adiūcto negotio p ſilitudinem:in ea ſilitudine quas ↄſideranda eſt. Supiora em̄ mai⁹ ⁊ minus:⁊ eque magnū ex q̄ntitate cognoſcimus:nec putemus:hoc eſſe par:qḋ ſile. Etem̄ par ex mēſura definita: et ex cōparata,vtriuſq̧ q̄ntitate cognoſcim⁹. Sile nō in eo q̄ntū ſit:ſed in eo quale ſit attendim⁹. Ita nō ex menſura fit ſimile ſed ex vultu:et ſuperna quadā facie declarat̄. Icon. Sile. Parabole. Paradigma. Simile itaq̧ duob⁹ modis cōſyderare debem⁹:in ſpecie formarū et natura rerum. Et ſcriptores q̄dē artium ſimile genus ponunt ſub ſilia tria. Icon.i.imaginē. Parabolem.i.collationē. Paradigma.i.exemplum. Per imaginem ſile fit:cū ex ſimili ſpecie vultus vultibus cōparamus:vt os humeroſq̧ deo ſimilis. Per collationē ſile facim⁹:cū rerū diuerſarū cōferim⁹ ⁊ copulam⁹.non ſpēm:ſed naturā.vt Qualis mugit⁹ fugit cū ſauci⁹ arā Taur⁹. Aut penorū q̄lis i armis Sauci⁹ ille graui venātū vulnere pect⁹ tū demū mouet arma leo. Hic em̄ Uerg.vt pbaret turnū reb⁹ oīb⁹ tractis:nō deiectū:ſz iratū magis:qui vis credit̄ negotio ſuo:fidē fecit ex adiuncto negotio p ſilitudinē:q̄ fit in parte nature. Sic inq̄t et leo magis iraſcit̄ poſtq̄ fuerit vulnerat⁹:p exēplū aūt tūc ſile facim⁹:ſi in exēplo ipſo qualitas oſtēdat̄. Sepe em̄ exēplū in q̄ntitate verſa.i.in vi:vel numero:vel figura:Inuenit̄ tñ et qualitas,ſine exēplo:vt Ci.cum circa bellū cauſarū ſimilia cōparat ait:vt Helena inquit Troianis:ſic tu Antoni huius belli ſemen fuiſti.

Uis. Numer⁹. Figura. Similiter fit multipliciter. Icon. Parabolē paradigma

Contrariū. Contrariū. Diſparatū. Genus. Pars. Eus. Euentus.

¶ Contrariū eſt:quod poſitum in genere diuerſo/ ab eodem cui contrariū eſſe dicitur/ plurimū diſtat vt frig⁹ calori:vite mors: Diſparatum autem eſt id quod ab aliqua re per appoſitionē negatiōis ſeparatur:hoc modo/ſapere/et non ſapere. Gen⁹ eſt/ qḋ partes aliquas amplectit̄:vt cupiditas. Pars eſt/ q̄ ſubeſt gn̄i:vt amor/auaritia. Euētus exit⁹ eſt alicuius negotij:in quo queri ſolet/qḋ ex quaq̧ re eue

¶ Cōtrariū eſt qḋ poſitū i gn̄e diuerſo ab eodē cui cōtrarium eſſe dicitur plurimū diſtat:vt frigus calori vite mors Ariſto.oppoſita genus poſuit contrarium:diſparatum:ad aliquid agēdi ſub oppoſitis:contrariū porro Ariſt.ſic diffiniuit:ſub eodē gn̄e ſpēs inui tū lter ſe diuerſe hac rōne:vt oia ad vnū illḋ gen⁹ referūt̄:qḋ ſupra oēs res p̄ncipales greci ponūt.i. qḋ latini ens vocāt.i.qḋ eē poſſit. Uerū ↄtraria trib⁹ modis inueniri p̄nt:cū aut ſub eodē gn̄e ſpēs mul tū lter ſe diſtāt:aut cū ſub ſinglis

nerit: eueniat: euentur ſit. Quare hoc in genere (vt commodius quid euẽtur ſit ante animo colligi poſſit) quid ex quaq; re ſoleat euenire cõſyderandũ eſt: hoc modo: ex arrogantia odiũ: ex inſolentia arrogãtia. Quarta autem pars ex his que negocijs dicebamus eſſe attributa: eſt cõſecutio. In hac he res querũtur / que geſtum negociũ conſequũtur. Primũ quod factum eſt: quo id nomine appellari ꝯueniat. Deinde huius facti qui ſunt princeps / ⁊ inuẽtores: qui deniq; auctoritatis eius / ⁊ inuentionis ꝯprobatores / atq; emuli. Deinde † ⁊ q̃ ea de re / et aut ei⁹ rei ſit lex: conſuetudo: actio: iudiciũ: ſcientia: artificiũ. Deinde natura ei⁹: venire vulgo ſoleat: an inſolẽter ⁊ raro. Poſtea hoĩes id ſua auctoritate cõprobare: an offendi in his conſueuerint: ⁊ cetera que factum aliquod ſimile confeſtim / aut internallo ſolẽt conſequi. Deinde poſtremo attẽdendũ eſt: num q̃ res ex his rebus que ſunt poſite in partibus honeſtatis / aut vtilitatis / conſequãtur. de quibus in deliberatiuo cauſe genere diſtictius erit dicẽdũ. Ac negocijs quidẽ fere res he / quas cõmemorauim⁹ ſũt attribute.

In cõſecutione q̃d que ritur. † Deinde ⁊ ea q̃ de re: et aut eius rei ſit lex cõſuetudo: actio iudiciũ: ſciẽtia: artificiũ deinde natura ei⁹ euenire vulgo ſoleat an inſolẽter: ⁊ raro. Ego hãc lectionẽ corruptã eẽ ſpexiſtimaui: et veriorẽ lectionem eẽ. Deinde ſi q̃d ex natura eius ⁊c. In qua opinione me cõfirmat priſca manus.

generibus diuerſis: ſpecies etiã diuerſe ſunt aut cum duo genera inter ſe diuerſa ſunt. Itaq; hic. C. in diuerſis generibus poſita contraria demonſtrauit frigus: ⁊ calorem. His autem gen⁹ qualitas ſed diuerſa. Deinde ſimiliter ſub diuerſis generibus ſpecies longe inter ſe diuerſas ponit. i. vitam: ⁊ mortem: vite autem genus bonũ mortis malum. Itaq; contraria ſunt que ſe regione ſpectant et q̃ ex diuerſo poſita plena ſũt. Sub diſparato autem Ariſtote. duas ſpecies poſuit priuantia ⁊ negãtia. Priuãtia ſunt vt cecitas infelicitas: viſio ⁊ felicitas habit⁹ ſũt cecitas ⁊ infelicitas id agũt vt prima id qđ habuerũt non habeãt. Nũq; em̃ cecitas fiat neceſſe ẽ: niſi viſio ante ſollat: nec eſt infelicitas niſi prius felicitas excludat. Idcirco ergo hec priuantia nol‹a›ta ſunt q; priorẽ priuationẽ ſcđam demõſtrẽt. Negãtia porro ſunt q̃ negatiõe ſeparant: vt ſapit nõ ſapit: ſedet nõ ſedet. Negatio hic ‹n›il aliud agit vt primũ negat nõ tñ cõſtituat ſcđm: nam cũ ait nõ ſedet ſolũ ſedere negat nõ tñ conſtituit vtrũ ſtet ambulet: ſꝫ ſufficit et negare q; ſedeat. Hic aũt Cic. in diſparato ſola negãtia poſuit. i. ſape nõ ſape: eſſe tñ liter diſparãtia priuãtia noſſe debem⁹. Gen⁹ ẽ qđ ptes aliquas ꝯplectit: vt cupiditas. Notũ ẽ qđ ſit gen⁹ id eſt ſub quo multe ſunt ptes. Partes aũt ſunt ea q̃ ſub gñe ſunt. Verũ cum de his faciam⁹ argumẽtũ ex adiũctis negocijs facim⁹ argumentũ. Quotiẽs aũt de gñe queſtio eſt ex ſpẽ faciẽdũ eſt argumẽtũ. Quotiens de ſpẽ q̃ſtio eſt: ex gñe faciẽdũ argumẽtũ. Ci. cũ pro Roſcio ageret. i ſpẽm ſuſcepiſſet. Roſcius em̃ ad filium ſpecies eſt. Argumẽtũ fecit ex gñe cũ dixit feros mores in filium cadere non potuiſſe. Fili⁹ enim genus. Roſcius ſpecies eſt. ita ⁊ cum de gñe queſtio eſt ex ſpecie colligendum eſt argumẽtũ: vt ſi queratur an oẽs matres amẽt filios ſuos: ⁊ ex ſpẽ facias argumentũ. Adeo oẽs matres non ament filios ſuos: vt medea filios ſuos etiam occiderit. Ita ⁊ in reliquis. Euentus eſt exitus alicuius negocij in quo queri ſolet quid ex quaq; re euenerit: eueniat: euenturuſq; ſit. Euentũ illũ accipiam⁹ q̃ vniuſcuiuſq; rei naturaliter vt videtur adiunctus: q̃ rem ſuam poſtq̃ res ipſa cõtigerit: neceſſe eſt cõſequat: ⁊ tunc vere de euentu facere poſſum⁹ argumentum ſi ipſe euent⁹ cert⁹ ſit alioq̃n ſi euẽtũ illũ accipiamus qui ex caſu venit fieri inde nõ põt argumentum qđ adiunctũ negocio eſſe poſſit. Facit itaq; de euẽtu argumentũ: ſi cum quẽ ꝓbaueris inſolentẽ futurũ ſpondeas arrogantẽ. Ita inſolentie euentũ arrogantiã doces quã ruſſus arrogantiã ad odiũ cãm eſſe demõſtras. Quare hoc gñe vt commode qđ euenturũ ſit ante aĩo concipi poſſit qđ quaq; ex re ſoleat euenire. Cõſiderandũ eſt: vt inq̃t: ex euentu facile poſſimus argumenta colligere primo ipſi nobiſcũ ꝑtractare ⁊ cõſiderare debem⁹ qs vniuſcuiuſq; rei eſſe ſoleat euentus: ⁊ vt ſciam⁹ naturalẽ euentũ nõ fortuitum nobis conſiderãdũ deniq; ſoleat inq̃t euenire. Cõſuetudo perpetua eſt qđ perpetuũ eſt fortuitũ eſſe non põt. Ergo ꝯſiderãdus nobis erit in reb⁹ ſingulis certus: ⁊ naturalis euent⁹. Quarta aũt pars eſt ex his quas negocijs dicebamus eſſe attributas. Negocio quatuor eſſe diximus attributa: dictũ iam de tribus eſt: oſtendim⁹ q̃ eſſent continentia cum ipſo negocio in geſtione negocij adiuncta negocio. Nunc de his docendũ eſt q̃ geſtum negociũ conſequũtur: qđ quidem quartũ attributum videt cum ea parte pugnare que in primo attributo eſt poſt negociũ. Scimus enim quinq; eſſe in primo attributo. Summã negocij: cãm ipſius ſumme ⁊ facium triplex: ante negocium: in negocio poſt negocium. Hoc extremum factum qđ eſt poſt negociũ videtur ſimile eſſe huic attributo: de quo nunc agimus: quod dicitur conſecutio: nam vtrũq; poſt negocium eſt: ſed hoc diſtant q; ſupra poſt negocium facta illius conſideranda ſunt de quo agitur ⁊ quid aliquid feciſſe memoratur: hic autem conſideranda ſunt: ſed extranea. Itaq; conſideranda ſunt que geſtum negocium conſequãtur. Hec in duobus ſemper debemus attendere in perſonis et in natura geſti negocij: i perſonis ſic. Si animaduertamus: quid de geſto negocio hoĩes fecerint: aut ſenſerint aut iudicauerint: vt de facto Milonis: vt de lege Clodij natura ipſius negocij ſit. Si res illa facta ſit cui neceſſe ſit euentum aliquem eſſe coniunctum: vt parricidiũ furor neceſſe eſt conſequat: et rurſus parricida veriſimile nõ ſit dormiſſe. Hec enim geſtum negociũ cõſequuntur que nõ in perſonis animaduerſa ſunt: ſed in natura geſti negocij. In his itaq; duobus ⁊ Ci. animaduertẽda dixit ea que geſtum negocium conſequũtur. Ac primo de perſonis: primo inq̃t qđ factum eſt: quo noĩe id appellari

Diſparati due ſpẽs.

Genus.
Partes.
Nota.

conueniat. Uiſ hoc cõſequitur:res eñ prima eſt rei nomen. Nõ aũt neceſſe eſt rei nomen ponat. Ita Ci. de noĩe conſtituendo diſputat in diuinatione. Nõ iã inquit hec accuſatio: ꝙ defenſio eſt extimãda. Deinde inquit eius facti qui ſint principes ⁊ inuẽtores: qui denicꝫ auctoritatis eius et inuẽtiõis comprobatores: atcꝫ emuli. Hec quocꝫ poſt rem ſint neceſſe eſt: necꝫ eñ poteſt inueniri niſi quod latet. Eſt porro quod latet: aladuertẽdũ. Itacꝫ qui fuerunt illi q̃ primi illũ fecerint: vnde nunc agitur: q̃ deinde factũ probauerint: ac ſecuti ſint: ſi optimi ſunt laudas factũ: ſi peſſimi rephendis vt Ci. in diuinatione dicit ſemp hoĩes nobiles accuſaſſe: ⁊ eos cum magno cõmodo reipu. magnã ſemp gloriam conſecutos. Deinde inquit ⁊ q̃ de ea re: aut eius rei ſit lex. lex etiã cõſequit: lex eñ ſemp in re: quia res talis viſa eſt conſtituitur. Uerũ qḋ ait de ea re totũ eſt. Qḋ ait eius rei pars eſt. Interdum enim totum factum aliqua lege: aut damnatur: aut abſoluitur: interdum pars facti. Deinde quod ait conſuetudo actio: iudicium: ſcientia: artificium: ⁊ hec oĩa geſtum negocium conſequũtur. Nam et conſuetudo rei iam ante geſte eſt: ⁊ rurſus rem geſtam ſolet aliqua actio conſequi: vel iudicium vt preiudicium natũ eſſe videatur: deinde neceſſe eſt ante aliquid fieri: vt ex eo ſcientia cõſequatur: vel artificium. Uerum hec oĩa ⁊ in perſona ⁊ actibus prouidẽda ſunt ⁊ in negocij ipſius natura. Idcirco ait. Deinde q̃d ex natura eius cõuenire vulgo ſoleat aut inſolenter. Ait negocij ipſius aladuertendã eſſe naturam. i. qui ſoleant euentus factum illud conſequi: ſed hic euẽtus ab illo euentu quem in adiũctis negocio demõſtrauimus: hoc diſtat: ꝙ ille euentus naturaliter certis rebus affixus eſt: ⁊ rem ſuã quadã vt ac neceſſitate cõſequit. Hic aũt euentus interdũ neceſſarius: ⁊ naturalis eſt: vt parricidium furor neceſſe eſt cõſequat. Interdũ vari⁹: vt cõmutabilis: vt amor noceat neceſſe nõ eſt: ⁊ vt nõ noceat neceſſe non eſt. Sepe eñ malum euentum amor habet: ſepe bonũ. Denicꝫ vt oſtenderet Ci. euentũ iſtũ ex natura negocij ita eſſe conſiderandum: vt ſcias ⁊ in cõtrariũ poſſe conuenire. Deinde inquit: q̃d ex natura ei⁹ euenire vulgo ſoleat: an i. ſolẽter ⁊ raro. vulgo. i. paſſim frequenter. Ergo firmius argumentum eſt ſi de quo agimus euentu frequẽti⁹ cõſequat: ſi dicas amor magis nocet. Preterea hoc ſciam⁹ intereſſe inter iſtum euentum ⁊ illum ſuperiorem: ꝙ hic totius negocij euentus eſt: ille vero vniuſcuiuſcꝫ rei. Ait eñ ſupra quare hoc in gñe: vt cõmodius q̃d euenturũ ſit ante oĩa cõcipi poſſit: q̃d quacꝫ ex re ſoleat euenire conſiderandum eſt. Poſtea hoĩes id ſua auctoritate cõprobare. aut offendi in his rebus conſueuerint. Et hic euentus qui naturam negocij cõſequit: q̃lis apḋ hoĩes habeat. i. bon⁹ an malus attendendum eſt. Ita vt ſupra dixit attendendum q̃ hoĩes primũ fecerint: q̃ deinde cõprobauerint: nõ eñ ex eo qↄ aliq̃d conſequit argumentũ eſt: ſed quia aut bonũ: aut malũ eſt qḋ cõſequit. i. nõ qↄ eſt qḋ cõſequit: ſed qↄ tale eſt. Ita ſemp non ex re: ſed ex qualitate fit argumentũ: ⁊ cetera q̃ factũ aliqḋ ſimiliter confeſtim aut ex interuallo ſolent conſequi. Interdũ eñ vicinior: interdũ tardior eſt euentus: vt puta ſi quẽ voluero occidere vicini⁹ eſt euẽt⁹ vt mox me oderit. Deinde ſi trado alicui diſciplinam tardior hic euentus. Primo enim ſeritaſſis offenditur: deinde amat: ac diligit. Deinde poſtremo attendendum eſt. Dat poſtremum breue ⁊ cõmune preceptum: vtrũ aliquid honeſtum ſit an vtile: in his eſt conſiderandum q̃ geſtũ negociorũ cõſequũtur. Uerũ que ſint partes honeſtatis atcꝫ vtilitatis in deliberatiue preceptis ſe demonſtraturum eſſe proponit.

Argumẽtatio q̃d eſt.

Omnis autem argumentatio que ex his locis: quos commemorauim⁹ ſumetur: aut probabilis. aut neceſſaria eſſe debebit. Ait ſupra cum de confirmatione loqueretur Huius inquit partis certa ſunt precepta in ſingula cauſarũ genera diuidentur. Uerũtamen non incommodum videtur quandam ſiluam atcꝫ materiã vniuerſam ante permixtam: ⁊ confuſam exponere om͂i argumentationũ. Tria nobis in ꝯfirmatiõe tradũtur. materia: argumentum argumentatio. Materiam nobis iam tradidit. i. locos de q̃b⁹: argumenta caperem⁹: quos locos diuiſit i attributa perſone ⁊ in attributa negocio. Attributa perſone. xj. ẽẽ dicit negocio quattuor. Atcꝫ horũ om͂ partes enumerauit: ac tradidit: nunc itacꝫ dictur⁹ eſt de argumento: nec nos cõfundat ꝙ pro argumẽto: argumẽtatiõe͂ ponit. Antiq̃ gen⁹. ponebãt argumẽtatioñ: ſub argumẽtatiõe vero argumẽtum et argumentationem. Itacꝫ hoc verbo cõiter vtebant vt pro argumento recte argumẽtatio diceretur. Uerum anteꝙ̃ dicamus que genera ſint argumentorum. dicamus prius q̃d cõſiderare ⁊ ꝯferre debeamus: vt argumenta faciamus. Sedꝫ Ariſt. decem carhegorie ſunt. i. decem res in q̃bus oĩa q̃ in mũdo ſũt ꝯtinẽt.

Tria in cõfirmatione traduntur.

Argumẽtũ Argumẽtatio.

Omnis aũt argumẽtatio que ex his locis quos cõmemorauim⁹/ſumetur: aut probabilis/aut neceſſaria debebit eſſe. Etenĩ vt breuiter deſcribamus: argumentatio videtur eſſe inuentũ/ex aliquo gñe rẽ aliquã aut probabiliter oñdẽs: aut neceſſarie demõſtrans. Neceſſarie demonſtrantur ea q̃ aliter/ac dĩr nec fieri/nec pbari poſſunt: hoc modo. Si peperit cum viro ꝯcubuit. Hoc gen⁹ argumẽtandi quod in neceſſaria demõſtratione verſatur: maxĩe tractatur dicẽdo: aut per cõplexionẽ: aut per enumerationẽ aut per ſimplicẽ ꝯcluſionẽ. Cõplexio † eſt ĩ qua vtrũ vtrũ cõceſſeris rephendit/in hũc modũ. ſi improb⁹ eſt cur: vteris: ſi pb⁹: cur accuſas: Enumeratio eſt i qua plurib⁹ rebus expoſitis/et ceteris infirmatis/ vna reliqua neceſſario ꝯfirmat: hoc pacto. Neceſſe ẽ aut iimicitiarũ cã ab hoc eſſe occiſum: aut metu: aut ſpe: aut alicui⁹ cã amici: aut ſi horũ nihil ẽ/ab hoc nõ eſſe occiſum. Nã ſine cã maleficiũ ſuſceptũ nõ põt eẽ: ſed necꝫ inimicitie fuerũt: nec met⁹ vll⁹: nec ſpes aliq̃

Cõplexio.

Enumeratio.

† In hac cõplexiõe quã greci λ μ … μ α τ ε ι λ … appellãt marime inter ſe oppoſitas opꝫ eſſe interrogationes: et ad ſoluendum aduerſarius minime facilis.

Simplicis cōcluſionis exemplum.

cuius cōmodi:neq; ad amiciũ eiꝰ aliquē moꝛs eiꝰ ꝑti nebat. Relinquit igit/vt ab hoc nō ſit occiſus. Simplex aũt concluſio ex neceſſaria cōſecutione cōficit hoc modo. Si vos me iſtud eo tēpoꝛe feciſſe dicitis ego autē eo ipſo tempoꝛe trās mare fui:relinquit vt id quod dicitis nō modo nō fecerim:ſʒ ne ꝑ potuerim q̄dē facere. Atq; hoc opoꝛtebit diligenter videre:ne quo pacto genus hoc refelli poſſit:vt ne cōfirmatio modum in ſe argumentandi ſolum habeat:aut quādam ſimilitudinem neceſſarie concluſionis: verum ipſa argumentatio ex neceſſaria ratione conſiſtat.

harum rerum vna ſubſtantia eſt: relique nouem qualitates .i. que ſubſtantie accidant. Itaq; cū res nuda eſt nihil aliud q̄ res eſt. Tunc autem ex ea poſſumus facere argumentum ſi eius qualitates inſpiciamus. Itaq; omnia verba:ꝛ nomina habēt res ſuas: habent ꝛ qualitates que qualitates cum ſibi conueniunt faciunt argumentũ. Ut puta ponamus occidit. Occidit.res eſt:huius rei que ſit qualitas attendamus.i. quedā aſperitas q̄dā immanitas Deinde ponamꝰ inimicū. Rurſus inimicꝰ res eſt. Eiꝰ rei poꝛro q̄litas ſimiliter aſpera:atq; crudelis. Itaq; qm̄ vtraq; ſibi hec q̄litas cōuenit factum eſt argumentum. Itaduę ſimiles qualitates cū cōiunctae fuerint copulate faciunt aliam qualitatem

Ex re nuda quō cōficiēdū argumētum.

Argumētoꝝ rū gñā duo Neceſſariū argumētū

id eſt occidit:q: inimicꝰ fuit:q̄ q̄litas eſt:vt argumētũ ꝓbabile eſſe videat. Ita ſi dicas occidit q: gladio percuſſit:argumentũ eſt quia vtriuſq; rei qualitas eſt ſimilis. Alioquin cū in eo q ꝙ occidit:iam nota ſit ꝛ res ꝛ qualitas rei:deinde ponas virgam:cuius res ꝛ qualitas nota eſt:qm̄ ſimiles ſibi nō ſunt iſte qualitates coniuncte in vnum non faciunt argumentum ſi dicas:percuſſit virga ꝛ occidit. Semper itaq; non res ſed qualitates rerum debemus attendere:atq; conferre vt argumenta faciamus. Argumentoꝝ poꝛro genera duo ſunt probabile ꝛ neceſſarium:probabile eſt quod veriſimilitudine fidem facit Ut puta quia inimicus fuit occidit. Uerum de probabili poſt dicemus. Nunc aũt de argumento neceſſario diſputabimus. Neceſſarie demonſtrantur ea que aliter ac dicũtur:nec fieri nec probari poſſunt hoc modo. Si peperit cum viro concubuit. Neceſſarium eſt inquit quo aliter ;ac dictum eſt:nec fieri:nec probari poteſt. Neceſſarium argumentum ad fidem cogit:ac trahit. Probabile autem irrepit atq; ſuadet. Neceſſarium poꝛro tale eſt argumentum:ſi ea proferas:quoꝝ talis ſit natura:vt

Nota quid neceſſariũ argumentũ

ſic fieri neceſſe ſit ſi dicas ſi natus eſt mouetur:ſi peperit cum viro concubuit. Hec neceſſe eſt:vt ſe cōſequantur:ꝙ ſi neceſſe habes credere neceſſarium factum eſt argumentum. Illud tamen ſcire debemus argumentum neceſſarium pene non eſſe ſolumq; eſſe inter homines probabile. Nempe nobis neceſſarium videtur:ex vero cōſtare nam ſi probabile ex veriſimili:ex vero neceſſe eſt neceſſarium. Inter hominis autem verum latet:totumq; ſuſpitionibus geritur:ergo neceſſarium nō poteſt eſſe argumentum:ſed tantum inter homines poteſt neceſſarium quantū ſm̄ opinionē humanam:valet:alioquin ſm̄ Chriſtophoꝛi opinionem non eſt neceſſarium argumentum:ſi peperit:cum viro concubuit. Neq; hoc rurſus ſi natus eſt mouetur:nam apud eos manifeſtum eſt ſine viro natum:ꝛ non motum. Ergo neceſſarium illud argumentum eſt quod iam opinione perſuaſum eſt. Atq; vt ſcias hoc neceſſarium nō eſſe omnino neceſſarium oſtendit Cic.etiam hoc hominibus perſuadet:cum ait neceſſarie demonſtrantur ea que aliter ac dicuntur nec fieri:nec probari pñt. Ergo ſi probantur iam non erant neceſſaria. Quicquid eīm probatur:potuit ꝛ nō credi. Itaq; neceſſariū argumentū teneamus illud qđ facile populo perſuadet oꝛatoꝛ. Hoc neceſſariū tribꝰ modis fieri docet:quos modos in ſpẽ dictionis ponit hic eīm iam dictū eſt ſuperius in materia locos poſuit:de quibꝰ cōducta ad argumentationē dictio naſceretur. Fieri itaq; neceſſariū argumētū docet:vt ꝑ cōplexionē:aut ꝑ enumerationē:aut ꝑ ſimplicē cōcluſionē. Cōplexio eſt qua vtrũuis cōceſſerla reprehēdit:cōplexio foꝛma dictioni eſt poſita in rationibus neceſſarijs. Uerum cōplexio duplici latere conſtat. Unde quicquid fuerit electū:neceſſe vt contrarium ſit. In complexionē itaq; duo gñā ſunt ꝓponēda nūc ꝑ ſimplex:nūc ꝑ neceſſariū. Simplex hoc modo. Si hoc eſt cur illud facis. Si illud eſt:cur iſtud facis. Deinde ꝑ neceſſariū ſit. Aut hoc cōcedas neceſſe eſt:aut illud. Ita hic exemplum cōplexionis cōſiderare debemꝰ:factū per ſimplex. Si improbus eſt inquit cur vteris ? Si ꝓbus cur accuſas?ita ꝛ in Uerrinis Cic.aut amicos inq̄t cōfiteri ſiculos:neceſſe eſt:aut inimicos. Si amici ſunt credamus teſtibus:ſi inimici ſunt multi pecunias contulerūt. Enumeratio eſt in qua pluribus expoſitis ꝛ ceteris infirmatis:vna vel reliqua neceſſario cōfirmatur. Enumeratio q̄ʒ foꝛma dictionis eſt poſita in rationibꝰ neceſſarijs Uerum in enumeratione multa ponuntur:ꝛ excluſis multis vnū qđ reliquū eſt cōfirmat:vt puta ſi hoc nō eſt:ſi illud:ꝛ illud nō eſt:reſtat igitur vt illud ſit. Ita in Uerrinis. Si neq; carbo attigit:neq; Silla vidit:neq; in erariū relatum eſt:reſtat igitur vt tu. Uerres pecuniā ſuſtuleris. Uerum enumeratio duobus modis fit:cum aut multis rei rebus excluſis vnā:que reliqua eſt cōfirmas:aut cum rei rebꝰ excluſis cōtrariā confirmas. Multis rei rebus excluſis vna que reliqua eſt cōfirmat vt ſupra ipſe. C.cōtra Hermagoꝛā. Nam aut nullum cauſe genus eſt:aut iudiciale ſolum:aut ꝛ iudiciale:ꝛ demōſtratiuū:ꝛ deliberatiuū. Hic multa enumerauit:ſed excluſis duabus rebꝰ:reliquā tertiā cōfirmauit. Nullū inq̄t cauſe genus eſſe non pōt dicere qui artis pꝛecepta dat:vnum eſſe nō pōt dicere:q: hoc:ꝛ hoc. Relinquitur ergo inquit vt oīa tria genera cauſarum ſint. Ergo hic multis rei rebꝰ ſublatis poſtrema eſt cōfirmata. Deinde olbꝰ rei rebus excluſis contrarium ſic concludit:vt hic ipſum exēplū poſitū eſt. Neceſſe eſt inq̄t:aut inimicitiarū cauſa ab hoc eſſe occiſum:aut metu:aut ſpe:aut alicuiꝰ amici grã. At ſi hoꝝ nihil eſt manifeſtum eſt ab hoc nō eſſe occiſum. Itaq; hic res eſt occiſio. Huius rei oēs res ſuſtulit .i.cauſas occidēdi. Poſtremo contrarium cōcludit:ſi igitur hoꝝ nihil eſt nō occidit. Simplex aũt cōcluſio ex neceſſaria conſecutione cōficitur:ꝛ in hoc neceſſarium eſt argumentū ſed in vna re poſitū:et iō ſimplex cōcluſio nominatur:vt puta ſi illo tpe:quo me iſtud feciſſe dicitis:ego trans mare fui relinquit:vt id ego nō fecerim:ſed nec potuerim facere. Hic itaq; ſimplex res eſt in ſuperioꝛibus vero duplex:in complexione

Complexio diuiditur.

Enūeratio.

Simplex cōcluſio.

ſcʒ ⁊ enumeratiõe: ⁊ complexione quidẽ aperte duas res cõtinet: aut hoc eſt indꝫ: aut illud: ſi illud eſt cur facis? ſi iſtud eſt cur non facis? Enumeratio eſt: cum multas in res habeat collocatas: duplex iñ eſt: ea eñ omnia que tollis quis multa ſint vna iñ parte ponunt: in altera id qđ cõcludis ſiue aliquid de rebus ſit: ſiue contrarium rei: vt ſupra docuimus. Atqꝫ hoc diligenter videre oportebit. Precepta dat: vt neceſſaria argumenta non ſola dicendi ſpecie faciamus. i. nec complexio vel enumeratio in ſolo gñe dicendi poſita eſſe videatur: ſed vt rationes ipſe ⁊ res neceſſarie ſint: ⁊ hoc gñe dicẽdi proferantur: tripliciter. ſ. aut per complexionem: aut per enumerationem: aut per ſimplicem concluſionem.

Probabile quid.

¶ Probabile aũt eſt: id qđ fere ſolet fieri: aut quod in opinione eſt: aut qđ habet in ſe ad hoc quãdã ſimiltudinẽ: ſiue id falſum eſt: ſiue verũ. Veruʒ in eo gñe qđ fere ſolet fieri ꝓbabile: huiuſmodi eſt. Si mater eſt/diligit filiũ. Si auarꝰ eſt/negligit iuſiurãdũ. In eo qđ in opinione poſitũ eſt hmõi ſunt probabilia: Impijs apđ iferos penas eſſe ꝑparatas. Eos q̄ phiſophie dẽt operã nõ arbitrari deos eſſe. Similitudo aũt in cõtrarijs/⁊ in paribꝰ/ ⁊ in his rebus q̄ ſub eãdẽ cadũt rationẽ maxie ſpectat. In cõtrarijs hoc modo. Nam ſi his q̄ imprudẽter leſerũt ignoſci conuenit: his q̄ neceſſario ꝓfuerũt haberi grã nõ oportet. Ex pari ſic. Nã vt locus in mari ſine portu nauibus nõ poteſt eſſe tutꝰ: ſic animꝰ amici ſine fide ſtabilis eſſe nõ poteſt. In his rebus que ſub eandẽ rationem cadũt: hoc mõ probabile eſt. Nã ſi Rhodijs turpe nõ eſt portoriũ locare: nec Hermacreonti quidem turpe eſt cõducere. Hec tum vera ſunt/hoc pacto. Qm̃ † cicatrix eſt: vulnus fuit: tũ veriſimilia hoc modo. Si multus erat i calceis puluis: ex itinere eũ venire oportebat. Omne autem (vt certas quaſdaʒ in partes diſtribuamꝰ) probabile quod ſumitur ad argumentationẽ/ aut ſignum eſt: aut credibile / aut iudicatum: aut comparabile.

Exẽplũ probabilis argumenti.

Similitudo in quibus.

† Cicatrix ꝓprie eſt ſignũ vulneris obducti q̄ſi circa cutẽ. Eſt enim caro calloſa pro cute inducta: vbi hiatꝰ vulneris quod iã coiuit fuerat.

Epilogus ſupradictorum.

Probabile

Ut ꝓbabile reddamꝰ argumẽtũ cõſyderanda

¶ Dictũ itaqꝫ de neceſſario argumento: ⁊ quale ſit: ⁊ quot modis dictionis proferat: nũc de ꝓbabili incipit diſputatio: qđ vt melius intelligamus propter vim expoſitionis hec prius nobis etiã pictura cernatur. Argumentũ. Neceſſariũ. Probabile. Complexio. Enumeratio: ſimplex concluſio: per id quod ſolet fieri: p̄ id quod i opiniõe: per ea que habẽt ad hec quãdã ſimilitudinẽ: p̄ cõtrariũ p̄ paria: p̄ eas res q̄ ſub eandẽ ratione cadũt: p̄ vera: p̄ falſa: vel p̄ veriſimilia. Probabile aũt eſt: id qđ fere ſolet fieri: aut qđ in opinione poſitum eſt: aut quod habet in ſe ad hec quandam ſimilitudinem ſiue id falſum eſt: ſiue verum. Dictum eſt de neceſſario argumento ⁊ de eius modis tribus ſcilicet nunc de probabili argumento dicamꝰ: in ſolo virtus omnia fidei cõtinetur. Ut ſupra eñ diximus neceſſarium inter homines non eſt preſertim: cũ etiam ipſum probetur: probabili itaqꝫ ſolo omnis fide nititur adeo vt greci officiũ: et finem oratoris ſic definierint. id eſt probabiliter ad finem dicere. Probabile autem per ſeipſum non poteſt definiri: neqꝫ in preceptũ quoddã exprimi. Sed ꝓbabile erit argumẽtũ pro moribus patrie: ꝑꝑli: tpis. Neqꝫ eñ oĩbus vnũ atqꝫ idẽ probabile eſt. Aliud eñ iuſtuʒ romanis: aliđ barbaris videtur. Itaqꝫ vt ꝓbabilia argumẽta faciamus primum nobis patria inſpiciẽda eſt in qua ſumus: ⁊ eius inſpiciẽdi mores: deide inſpiciẽda eſt ciuitas: que pars patrie ẽ. Omnis enim ciuitas habet proprios mores. Deinde inſpiciendum eſt tẽpus: tempora enim ſepe mutantur. Poſtremo etiam eius apud quem dicimus cognoſcenda natura eſt: vt ſecundum mores eius probabilia argumenta faciamus: itaqꝫ hec precedunt anteqꝫ probabilia argumenta proferamus. Uerum ipſum probabile argumẽtum primo in tria diuiditur. i. in id qđ facile fere ſolet fieri: et in id quod in opinione poſitum eſt: et in id quod habet ad hoc quandã ſimilitudinem. Deinde in. iiij. ſignum credibile iudicatum probabile. Uerum illa tria res ſunt quibus probabile conficitur argumentum: illa autem. iiij. que ſequuntur rerum harum trium effectus ſunt. Primo itaqꝫ illa tria videamus in que probabile diuiditur: argumẽtum per id quod ſolet fieri: probabile argumentum ſic fit: ſi ea ad finem colligas: que in actus conſuetudine verſant: vt puta ſi mater eſt diligit filium. ſi auarus eſt negligit iuſiurandum. Ita et Terentius meretrices malas. auaros lenones. triſtes ſenes. edaces paraſitos eſſe commemorauit. Hec itaqꝫ ſi ad fidem dicta ſunt per id quod fere ſolet fieri. Deinde per id quod in opinione poſitum eſt: probabile argumentum ſic fit: ſi ad fidem nõ ea que in vſu ſunt agendi: ſed ad ea que in opinione ſunt poſita colligamus Si dicas inferos eſſe et impijs apud inferos penas. Si dicas omnes qui philoſophantur contra deos facere. Multi, eñ credent qꝫ philoſophi contra deos faciant. Etenim ſi deos aſſerunt: et me forte ſtultum eſſe dicunt: quoniam me talem deus eſſe voluit: contra deos faciũt cum me reprehendunt. Deinde in repu. cum bella aut pax ex dei voluntate contingant: ipſi autem multa cupiunt perſuadere contra deos faciunt ſi id non aſſerant agendum quod deorum voluntate contingit. Ergo vt diximus ex his que in opinione ſunt poſita probabile colligitur argumentum: ſi dicas inferos eſſe vel non eſſe: deos eſſe: vel non eſſe: mundum non eſſe natum. Iſte opiniones dicunt eñ grece opinio: opiniones nũcupantur. Addo manifeſtum oĩs q̄ in mũdo agitur argumen

tis probabilibus perſuaderi: quando etiam philoſophorũ profeſſionibus et opinione nomen impoſitum eſt dogmata dicantur. Tertium illud eſt vt doceamus quẽadmodum probabile fiat argumentum ex eo qđ habet ad hec quandam ſimilitudinẽ.i. per ſimilitudinem: vtputa ſi quis patriam prodit: penam meretur: ille qui patriam defendit premium meretur. Verum hic ex altero alteri fides fit: ⁊ ſic quaſi fuerat nominandũ. Sed Cice. non quẽadmodum fieret argumentũ: ſed vnde fieret indicauit: cum ait. Aut quod habet ad hec quandam ſimilitudinem: ad hec.i. ad ſuperiora ad id quod fere ſolet fieri: ⁊ ad id quod in opinione poſitum eſt. Etenim hoc argumentũ tertium: vbi ex altero alterũ probamus: nunc tale poteſt eſſe vt ſoleat fieri: nunc tale vt in opinione poſitum eſſe videatur: vt ſoleat fieri: ſi is qui patriam prodit penam meretur: ille qui patriam defendit premium meretur: vt in opinione ſit. Si impijs apud inferos tormenta preparata ſunt: innocentibus quies parata eſt. Itaq; hoc quod habet ad hec quandam ſimilitudinẽ.i. ſimilitudo tribus modis probabile efficit argumẽtum: aut per contraria: aut per paria: aut per eas res que ſub eandem rationem cadunt. Per contraria ſic. Nam ſi his qui imprudentes leſerunt ignoſci conuenit: his qui neceſſario profuerunt haberi gratia non oportet. Hic contraria prodeſſe ⁊ nocere: ſed ipſa contraria non faciunt argumentum niſi

Similitudo.

habeant inter ſe aliquam ſimilitudinem. Hic itaq; animorum ſimilitudo eſt: nam ſi ille imprudẽter obfuit: hic neceſſitate profuit: nec ille voluit obeſſe: nec hic voluit prodeſſe: ergo ſi ignoſcitur ei quẽ non voluntate: ſed imprudentia leſit: ⁊ illi gratia non habenda eſt qui non voluntate profuit: ſed neceſſitate. Per paria ſic: cum non ex contrarijs rebus: ſed ex ſimilibus per naturam probabile colligimus argumentũ: vtputa: nam vt locus in mari ſine portu nauibus intutus eſt: ſic animus qui ſine fide eſt amicis non poteſt eſſe portuoſus. Ex his autem que ſub eandem rationem cadunt: probabile facimus argumentum: cum ea ſibi conferimus que ad aliquid ſunt: vtputa locare: conducere: emere: vendere. Hec verba ad ſe inuicem ſpectant: itaq; ex vnius rei ratione probare debemus: vtputa neſcio quis patre vendente emit filium iniquam rem dicitur feciſſe. Hic facis argumentum probabile. Nam ſi is qui vendidit rem iniquam fecit: ⁊ hic qui emit rem iniquam fecit. Deinde quod Cicero poſuit exemplum apud Rhodios portorium res vilis vtilis erat. Et Hermacreon vir ampliſſimus id conduxit portorium. Defenditur quod rem turpem non fecerit. Facis itaq; argumẽtum per eas res que ſub eandem rationem cadunt. Nam ſi Rhodijs turpe non fuit locare: nec Hermacreonti quidẽ eſt conducere. Siue autem inquit vera ſint: ſiue falſa ea vnde facimus argumentum: nihil ad nos: dummodo ad fidem faciendam probabilia eſſe videantur. Falſum eſt ſed veriſimile: ſi dicas nõ occidit Medea filios. Quippe mater filios nunq̃ potuiſſet occidere. Hic falſum eſt: qđ aſſeris: tamen feciſti argumẽtum probabile: per id quod fere ſolet fieri: vt Medea filios nõ occidiſſe credatur. Aut ſi dicas: quia multus calceis puluis fuit: ex itinere regreſſus eſt. Verum eſt autem argumentum probabile: ſi dicas. Quoniam cicatrix eſt: vulnus fuerit neceſſe eſt. Nunc autem vt probabilis argumẽti

Signum.

omnes partes ſcire poſſimus: hec quoq; nobis animaduertenda eſt pictura. Per id quod fere ſolet fieri. Signum. Credibile iudicatum. Religioſum probabile argumentum: per id quod in opinione poſitum eſt. Commune. Approbatum. Comparabile: Per ea que habent ad hec quandam ſimilitudinem. Imago. Collatio. Exemplum. Omne autem: vt certas quaſdam in partes tribuimus probabile quod ſequitur ad argumentationem: aut ſignum eſt: aut credibile: aut iudicatum: aut comparabile: ſupra diximus probabile argumentũ in tres partes diuidi: in id quod fere ſolet fieri: in id quod in opinione poſitum: ⁊ in id quod habet quandam ſimilitudinẽ. Sed has tres partes ipſas res eſſe diximus de quibus probabile ſit argumentũ. Verũ in his tribus rebus rurſus quatuor collata ſunt: id eſt qđ ex illis rebus conficitur: aut ſignum dicitur: aut credibile: aut iudicatum: aut comparabile. Atq; vt ſciamus hec quatuor illis rebus eſſe connexa: id quod fere ſolet fieri: nihil aliud habet in ſe: niſi aut ſignum: aut credibile. Deinde id quod in opinione poſitum eſt: nihil in ſe habet iudicatum: poſtremo id quod habet ad hec quandam ſimilitudinem nihil aliud habet niſi comparabile. Videamus itaq; hec quatuor in illis tribus eſſe. Nec hec tantũ ſibi copulata ſunt: ſed omnia que in argumento ſunt probabili: etiam argumentis attributis perſone: et attributis negotio conſtat eſſe connexa. Nam quatuor negotio eſſe diximus attributa: continentia cum ipſo negotio: ⁊ in geſtione negotij: adiuncta negotio que geſtum negotium conſequuntur. Itaq; in continentibus cum ipſo negotio: ⁊ in geſtione negotij ſignum eſt. In his que geſtum negotium conſequũtur iudicatum eſt. In his autem que adiuncta ſunt negotio comparabile eſt. In attributis vero perſone credibile eſt. Ita videmus: ⁊ locos argumentorum ⁊ res: et exitus certis rationibus ſibi eſſe copulata. Nulla itaq; videatur eſſe confuſio quod probabile argumentum iamdudum in tria diuiſimus: nunc in quatuor: quia id quod fere ſolet fieri duo in ſe continet: ſignum ⁊ credibile. Quod in opinione poſitum eſt: vnum habet in ſe: id eſt iudicatum quod habet ad hec quãdam ſimilitudinem: ſimiliter in ſe vnum continet: id eſt comparabile. Itaq; probabile argumentum in quatuor partes nunc diuiditur: nam aut ſignum eſt: aut credibile: aut iudicatum: aut comparabile.

Signum:

Signum quid ſit.

¶ Signum eſt/ qđ ſub ſenſũ aliquẽ cadit: ⁊ quiddã ſignificat/ quod ex ipſo profectũ videtur: quod aut ante fuerit: aut in ipſo negotio: aut poſt ſit ſecutũ: ⁊ tamen indiget teſtimonij/ ⁊ grauioris ꝯfirmationis: vt cruor: fuga: † pallor: puluis: ⁊ que his ſunt ſimilia.

Credibile quid ſit.

Credibile eſt qđ ſine vllo teſte auditoris opinione confirmatur: hoc modo. Nemo eſt qui non liberos ſuos incolumes/ et beatos eſſe cupiat.

Iudicatũ.

Iudicatum

¶ Signũ eſt qđ ſub ſenſum aliquẽ cadit. Quinq; ſenſus ſunt in hoīe: viſus: auditus: odoratus: ſapor: ⁊ tactus. Itaq; quicquid ſub hos ſenſus cadit: cũ ad argumẽtum fuerit tractum ſignũ eſt. Qđ ſignũ ꝑ ſe nõ ad ſe valet: ſed ex eo aliud ꝓficiſcit.i. aliud aſſerit: vt puta ſi agat: an neſcio qs ex itinere venerit: ⁊ aſſeras eũ veniſſe: nã in calceis ei' mult' puluis ẽ. Puluis hic ſignũ eſt: ⁊ ſignũ eſt: qđ ſub ſenſum oculoꝝ cadit: aut ſi dicas ſqi cruẽtus eſt: hoīem occidit. Deinde ſi dicas: ſeditio fa-

† Fuga ipſe fugiendi actus. Vergilius ꝑ curſu poſuit. Vel quis equos threiſſa fatigat. Harpalice volucrẽq; fuga preuertitur hebrũ. Aliqñ fuga dicit impet'. Idẽ. Ille volat: ſimul arua fuga: ſimul equora verrit.

eſt res aſſenſione/aut autboritate/aut iudicio alicuius/aut aliquorũ cõprobata. Id tribus in generibus ſpectat̃: religioſo/cõi/ꝛ approbato. Religioſuʒ eſt qđ iurati legib⁹ iudicauerũt: Cõe eſt qđ oẽs cõiter ꝓbarũt/ꝛ ſecuti ſunt: hmõi eſt: vt maiorib⁹ natu aſſurgat̃: vt ſupplicãtiũ miſerat̃. Approbatũ eſt qđ hoies cũ dubiũ eſſe/quale haberi oporteret/ſua conſtituerint auctoritate: veluti Gracchi patris factũ/ quẽ ppl̃s Roman⁹ ob id factũ/ꝙ inſciẽte collega in cẽſura nihil † geſſit: poſt cẽſurã fecit cõſulẽ. Cõparabile aũt eſt: qđ in diuerſis reb⁹ ſimilẽ aliquã rõneʒ cõtinet. Eius ſunt partes tres: imago: collatio: exẽplum. Imago eſt oratio demõſtrãs corporũ/aut naturarũ ſiſitudinẽ. Collatio eſt oro rẽ cũ re ſiſitudine cõferẽs. Exẽplũ eſt qđ rem auctoritate/aut caſu alicuius hoīs/aut negotij firmat/aut infirmat. Horũ exẽpla/ꝛ deſcriptiones in ꝑceptis elocutionis cognoſcent̃. Ac fons qdẽ confirmationis/vt facultas tulit: apert⁹ eſt: nec minus dilucide/ꝙ̃ rei natura ferebat: demõſtratus eſt. Quẽadmodũ aũt oīs ꝯſtitutio/ꝛ pars ꝯſtõnis: ꝛ oīs cõtrouerſia ſiue in ratiõe: ſiue in ſcripto verſet̃ tractari debeat: ꝛ que in quãq; argumẽtationẽ ꝯueniat: ſigillatim in ſcđo libro de vnoquoq; gñe dicem⁹. In pñtia tãtũmõ nũeros/ꝛ modos/ꝛ ptes argumẽtãdi/cõfuſe/ꝛ ꝑmixte diſperſim⁹: ꝛ poſt diſcrete/ꝛ electe: in genus quodq; cauſe: qđ cuiq; ꝯueniat: ex hac copia dirigem⁹. Atq; inueniri qdẽ oīs ex his locis argumẽtatio poterit. Inuentã ꝟ exornari: ꝛ certas in ptes diſtingui: ꝛ ſuauiſſimũ/ꝛ ſũme neceſſariũ: ꝛ ab artis ſcriptorib⁹ maxĩe neglectũ. Quare ꝛ de ea re ꝑceptiõe nobis/ꝛ in hoc loco dicẽdũ viſum eſt: vt ad inuẽtionẽ argumẽtãdi quoq; abſolutio adiũgeret̃: ꝛ magna cũ cura/ꝛ diligẽtia locus hic oīs ꝯſyderãdus eſt: qđ nõ ſolũ rei magna vtilitas eſt: ſed ꝑcipiẽdi qꝫ ſũma difficultas.

† Corrupte legi in cenſura nihil geſſit nemo nõ videt: nã ſi dignotat ſignificatiõnem huius vocis nihil que in anti quis codici bus nõ habetur.

Collatio.

cta eſt: nam tumulius audit⁹ eſt. Hic tumult⁹ ſignũ eſt: ſed ſignũ quod ſub aurtũ ſenſum cadit: ita ꝛ reliqua ſimilia. Uerũ hoc argumẽti genus .i. ſignũ non ſatis ad fidẽ valet: ſed alteri⁹: vtpote maioris argumẽti indiget approbatione: ita ꝓbabile quidẽ eſt argumentũ: ſed nõ validũ: ſemper que hoc argumẽto ꝯiectura tractat̃: ꝛ ideo aut aliud firmi⁹ argumẽtũ: aut teſtimoniũ requirit. Sed qđ pauloante dixi ſignum eſſe in eo quod fere ſolet fieri. Unq; cũ dico ex itinere venit: nam multus in calceis puluis eſt: ꝛ hoiem occidit: nam cruẽtus eſt: argumentũ facio ex his que fere ſolẽt fieri: vt puluerulẽtus ſit: ꝛ q̃ hoiem occidit ſolet fieri: vt cruẽtus ſit: et ex ſigno vero in oia tpa circa factũ facere poſſum⁹ argumentũ: vtputa occidiſti hoiem: qꝛ cruẽtus es: ꝛ hic cruor ſignũ eſt. Occidiſti autem hoiem tẽpus ꝑteritũ. Deinde occidis hoiem: nam vuln⁹ infigis: ſignum eſt. Occidis hoiem tempus pñs. Deinde occidere vis hoiem: nam armat⁹ incedis: hic armatus incedis ſignum eſt. Occidere vis hoiem tpa futurũ. Ita ſignũ ad oĩe tpo argumẽtũ eſt. Credibile eſt qđ ſine vllo teſte auditoris opinione firmat̃: hoc modo. Credibile eſt: idẽ argumentũ qđ per ſeipſum fidẽ facit. Neq; ad ꝓbandũ deſiderat teſtẽ. Sed facile cũ ꝓlatũ fuerit apud opinionẽ ꝛ ſniam iudicis perſuadet. Hoc credibile in eo eſſe diximus qđ fere ſolet fieri: ꝛ rurſus in attributis perſone: ita in exẽplo qđ ſubdit Cic. vtrũq; ꝛ videam⁹. Nemo eſt inquit qui nõ liberos ſuos incolumes ꝛ beatos eſſe cupiat: vtiq; ꝛ ſolet fieri vt nemo ſit qui nõ amet liberos ſuos: ꝛ attributũ perſone eſt .i. fortune ꝙ libeꝛi noiantur: ꝛ ꝙ ait nemo eſt. Iudicatũ eſt res aſſenſione: aut auctoritate: aut iudicio alicui⁹: aut aliquoꝝ cõprobata. Iam ꝛ hinc in tria diuiſit iudicatũ. Nã aſſenſione in religione eſt auctoritas: in cõi iudicium: in approbato iudicia eiꝰ iudicatũ diuiſit: in religioſum: in cõe: in approbatũ. Religioſum eſt inqt: ſi qđ de re aliqua iurati iudices iudicauerũt: ꝛ ideo religioſum: qꝛ iurati iudicauerunt: qđ aſſentiri nos neceſſe eſt. Aduertamus tñ, vt iudiciũ geſtũ ſemp negotiũ cõſequatur. Cõe eſt qđ oẽs vulgo probarunt. Cõe eſt inquit qđ ex more vulgi iuſti auctoritatẽ tenet: vt neceſſe ſit maiorib⁹ natu aſſurgi vl ſupplicium mifereri. Hec vt ſequamur habem⁹ vulgi auctoritatẽ. Deinde hoc eſt aduertendũ: qđ cõueniendo quecũq; rem ſemper aliquã cõſequat̃. Inter id qđ fere ſolet fieri ꝛ cõe hoc intereſt: hoc qđ fere ſolet fieri ex quadã natura eſt. Cõe iudicato ſtringitur. Approbatũ eſt qđ hoies ꝛc. Approbatũ eſt inquit qđ cum dubiũ eſſet: circa qualitatẽ bonã malãue. ad vitã partẽ hoies inclinauerũt: vt inquit cũ ſororẽ Hor. occidiſſet: ꝛ de facto eius populus eſſet incertus tñ abſolutus eſt. Deinde vt Tyberius Gracchus cenſor inſciente collega quoſdã e ſenatu mouiſſet ꝛ de eius facto dubitaretur: poſtea tamẽ eius factum populus approbauit: nam eum conſulem fecit: ita religioſum: et cõmune: ꝛ approbatum: qui

Religioſuʒ.

Cõe ex vulgi iuſti auctoritate.

Differentia inter id qđ ſolet fieri et cõe

approbatũ.

cõparabile.

parabola.

paradigma.

Imago.

Collatio.

in iudicato ſunt: geſtum ſemper negocium conſequuntur. Comparabile autem eſt: qḋ in rebus diuerſis ſimilem aliquam rationem cõtinet. Dictum eſt iam de ſigno: de credibili: de iudicato: reſtat extremum: vt de comparabili dicat. Comparabile autem eſt quod res inter ſe diuerſas aliqua ratione coniungit. Hec comparatio .i. ſimilitudo partes habet tres imaginem quam greci εικονα appellant. Collationem quam greci παραβολην appellant. Exemplum quod greci παραδειγμα appellant. Imago eſt oꝛatio circa res diuerſas aut coꝛpoꝛum aut naturarũ comparans ſimilitudinem: vt os humeroſqꝫ deo ſimilis: vt qualis mugitus fuit cum Saucius aram Taurus. Collatio eſt oꝛatio que res in ſe diuerſas ex ſimili comparatione coniungit vt eſt iſtud. Ac veluti magno in populo cum ſepe coozta eſt ſeditio. Exẽplũ eſt quo rem aliquã alicui⁹ hominis aut negocij auctoꝛitate vel caſu hoꝛtamur aut dehoꝛtamur. Hoꝛtamur ſic: vt Antenoꝛ potuit medijs elapſus achiuis illyricos penetrare ſinus. Dehoꝛtamur ſic: ac non viderũt menia Troie Neptuni fabꝛicata manu cõſidere in igneis. Hec quidem nos exempla gramaticalibus ſuppoſuimus Cice. autem ſe exempla his que ſunt in comparabili ſuppoſiturum eſſe pꝛomittit: cum ceperit de elocutione tractare. Nunc autem de inuẽtione tractatus eſt. Ac ſons quidem confirmationis: vt facultas tulit apertus eſt nec minus dilucide ꝙ̃ rei natura ferebat demonſtratus eſt. Ea omnia que ad confirmationẽ pertinebant demonſtrata ſunt: ita inquit: vt rei ipſius natura flagitabat: ſed hic confuſus omnia pꝛolata ſingulatim: ſe autem circa ſingulas cauſas tradíturum eſſe pꝛecepta in .ij. lib. pꝛomittit. In pꝛeſentia tantum modo numerum: ⁊ modos: ⁊ partes. Numerum accipimus attributa perſone vndecim negocio quattuoꝛ deinde genera argumentoꝛum duo: neceſſarium pꝛobabile. Modos autem accipiamus .i. in neceſſario argumento. Complexionem enumerationem ſimplicem: concluſionem. Deinde in pꝛobabili argumẽto id quod fere ſolet fieri qḋ in opinione poſitum eſt: qḋ habet ad hec quandam ſimilitudinem partes aũt accipiam⁹ ſignũ credibile: iudicatum: cõparabile: ⁊ ea q̃ ſub his ſunt. Atqꝫ inueniri quidẽ oĩs ex his locis argumẽtatio poteſt. poſſunt quidem oĩa iã argumẽta ex his locis quos pꝛecepim⁹ inueniri: ſed hec ipſa argumẽta debemus inquit artificioſa dictione diſtinguere: quia ⁊ ſuaue ⁊ neceſſariũ eſt. Itaqꝫ nunc pauca de dialectica ad rhetoꝛicam trãſlaturus. Habebitqꝫ locũ de ſyllogiſmis ad quos capiẽdos ⁊ tenendos lectoꝛem vehementer hoꝛtaꝛ: vt ipſe ait. Qḋ nõ ſolum magna eſt vtilitas: ſed precipiẽdi quoqꝫ ſumma difficultas: diximus itaqꝫ argumẽtũ pꝛobabile in quattuoꝛ diuidi: ſignũ: credibile: iudicatũ: comparabile. Credibile eſſe dixim⁹ in duobus negocio attributis ⁊ perſone. Signũ eſſe diximus in duob⁹ negocio attributis in cõtinẽtibus cũ ipſo negocio: ⁊ in geſtione negocij. Comparabile eſſe dixim⁹ in adiunctis negocio. Iudicatũ vero in his que geſtum negociũ conſequunꝛ. Itaqꝫ omne argumentum factum ex attributis perſone credibile diceꝛ. Deinde omne argumentũ factũ ex continentibus cum ipſo negocio: ⁊ ex his que in geſtione negocij ſunt ſignũ diceꝛ. Deinde omne argumẽtũ factũ ex his q̃ negocio adiuncta ſunt comparabile dicetur. Poſtremo omne argumentum factũ ex his que negocio ⁊ negocium cõſequuntur iudicatũ diceꝛ. Sed cũ pꝛobabile fuerit alioquin in oĩbus attributis iam pſone ꝙ̃ negocio ⁊ neceſſarium eſſe poterit argumentum cuius tres partes eſſe diximus complexionẽ: enumerationem ſimplicem: concluſionem.

Epilog⁹ iã dictoꝛum.

Argumentũ pꝛobabile in quattuoꝛ diuidi.

Signũ pꝛobabile.

Argumẽtatio.

Argumẽtãdi duo gña

Argumẽtatio fit duobus modis

¶ Omnis igiꝛ argumẽtatio aut per iductionẽ tractãda eſt: aut per rõcinationẽ. Inductio eſt oꝛ̃o que rebus nõ dubijs captat aſſenſionem eius/ quicũ inſtituta eſt: quib⁹ aſſenſionibus facit/ vt illi dubia quedam res pꝛopter ſimilitudinem earuꝫ rerũ/ quibus aſſenſit pꝛobetur: velut apud ſocraticũ Aeſchinẽ demonſtrat Socrates: cum Xenophontis vxoꝛe: et cũ ipſo Xenophõte Aſpaſiã locutã. Dic mihi īqt q̃ſo Xenophõtis vxoꝛ: ſi vicina tua melius aurũ habeat ꝙ̃ tu habes: illius ne an tuũ malis? Illius iquit: qḋ ſi veſtem/ ⁊ ceterum oꝛnamẽtum muliebꝛe precij maioꝛis habeat/ ꝙ̃ tu habes: tuũ ne an illi⁹ malis? Illius vero. Age ſi inquit/ illa virũ melioꝛem habeat/ ꝙ̃ tu habes: virum ne tuũ/ an illius malis? Hic mulier erubuit. Poſtea Aſpaſia cũ ipſo Xenophõte ſermonẽ inſtituit. Queſo inquit Xenophon: ſi vicinus tuus equum melioꝛem habeat/ ꝙ̃ tu habes: tuuꝫ ne equũ malis an illius? Illius inquit: ⁊ ſi fundũ ꝓ melioꝛem habeat/ ꝙ̃ tu habes: vtrũ talem fundũ habere malis? Illũ īqt melioꝛẽ ſcꝫ. Quid ſi vxoꝛẽ melio

Hiſtoꝛia ex ſocrate ſumpta.

¶ Omnis igiꝛ argumẽtatio p inductionẽ tractanda eſt aut p rõcinationẽ. De materia ⁊ argumẽto iã dictũ eſt. Nunc tertiũ illud eſt vt de argumẽtatiõe dicam⁹ q̃ ptinet ad elocutionem: et quã Ci. ex dialectica ſumptã in rhetoꝛicam poſuit latioꝛẽ argumentatio eſt. Itaqꝫ artificiũ nõ inueniẽdi: ſꝫ dicẽdi. Hec duobus modis fit: aut p inductionem: aut per ratiocinationem: ⁊ ita Ariſt. in argumẽtatione duo eſſe dixit. Atqꝫ Ari. breuiter ac ſtrictim omne exẽplũ inductionẽ eſſe dixit: quo anim⁹ auditoꝛis ab eo qḋ nõ dubiũ eſt ad credẽdũ id qḋ dubiũ eſt inducaꝛ: duo itaqꝫ ſunt gña argumẽtandi inductio ⁊ rõcinatio. Uerũ inductiõe philoſophi vtunꝛ: ⁊ hic nũc ad exemplum inductio philoſophica inducitꝛ ad hoc vt intelligamus qd ſit iductio: vel quẽadmodum fiat: poſt aũt pꝛecipiet q̃lis inductio poſſit eſſe oꝛatoꝛia. Inductio eſt oꝛ̃o q̃ reb⁹ non dubijs capiat aſſenſionem eius quicum inſtituta eſt. Generaliter hic inductionem definiuit: qua definitiõe oſtendit vbiqꝫ nos inductiõe vti poſſe: ⁊ i philoſophica: ⁊ in oꝛatoꝛia: ⁊ in quacunqꝫ contẽtione verboꝛum etiam in fabulis. Nã vbiqꝫ neceſſe eſt perſuadere: ⁊ ideo pſonam etiam hic non poſuit: ſed hoc ait: inductio eſt oꝛatio que re

Inductio.

rez habeat/ꝙ tu habes:vtrũ illius malis: Atq; hic xenophõ quoq; tacuit/poſt Aſpaſia. Quĩ vterq; veſtrum(inquit)id mihi ſolũ nõ reſpõdit:qđ ego ſolũ audire malueram:egomet dicã quid vterq; cogitet. Nam ⁊ tu mulier/optimũ virũ mauis habere: ⁊ tu xenophon vxorẽ habere lectiſſimã maxie vis. Quare niſi hec perfeceritis:vt neq; melior vir/ neq; femina lectior i terris ſit:pfecto ſemp id qđ optimũ putabitis eſſe:multo maxie requiretis:tu vt maritus ſis ꝙ optie mulieris:hec vt ꝙ optio viro nupta ſit. Hic cum in rebus nõ dubijs eſſet aſſenſum:factũ eſt propter ſimilitudinẽ:vt etiã illud qđ dubiũ videbatur: ſi quis ſeparatim quereret:id pfecto pp̃ter rationẽ rogãdi cõcederetur. Hoc mõ ſermonis plurimũ vſus eſt Socrates:ppterea ꝙ nihil ipe afferre ad pſuadẽdum volebat:ſed ex eo quod ſibi dederat ille quicũ diſputabat:aliquid conficere malebat: qđ ille ex eo quod iam cõceſſiſſet neceſſario approbare deberet.

Cõſiliũ a cõiugatis amplectẽdum.

Hoc in genere precipiendũ nobis videt primũ:vt illud qđ inducim⁹ per ſimilitudinẽ eiuſmõi ſit:vt ſit neceſſe cõcedi:nã quũ poſtulabim⁹ illđ qđ dubiũ ſit ↄcedi dubiũ eſſe idipſum quod inducimus nõ oportebit. Deinde illud cuius cauſa cõfirmãdi fiet inductio:videndũ eſt vt ſimile his rebus ſit: quas res quaſi nõ dubias ante dixim⁹. Nam aliqđ ante conceſſum nobis proderit:ſi ei diſſimile erit id cã cuius illđ primũ cõcedi voluerim⁹. Deinde nõ intelligatur quo ſpectẽt ille prime inductiões: ⁊ ad quẽ ſint exitũ peruẽture. Nã qui videt ſi ei rei/que primo roget recte † aſſenſerit:illã quoq; rẽ que ſibi diſplicceat eſſe neceſſario concedendam:plerumq; aut nõ reſpõdẽdo:aut male reſpondendo longius procedere rogationẽ nõ ſinit. Qua rõne rogatiõis imprudẽs ab eo qđ cõceſſit ad id qđ nõ vult concedere deducẽdus eſt. Extremũ autem aut taceatur oportet:aut concedatur:aut negetur. Si negabitur:aut oſtendenda eſt ſimilitudo harum rerum/que ante conceſſe ſunt/aut alia vtendum inductione. Si concedetur/cõcludenda eſt argumẽtatio:ſi tacebitur:aut elicienda eſt reſponſio: aut quoniã taciturnitas imitatur confeſſionẽ:pro

† Aſſentio cõſentio: cu⁹ ſignificatiõis ẽ ⁊ aſſentio Cic. In quib⁹ aſſentior ſollicitã ⁊ periculoſam iuſtitiã nõ eẽ ſapientis.

bus nõ dubijs captat aſſenſiões eius quicum inſtituta eſt. Ei⁹ inquit .i. ſiue ille philoſophus ſit: ſiue iudex: ſiue orator ſiue amicus ſiue inimic⁹. Inductio itaq; ſic facienda eſt: vt primo proponamus illa que extra negociũ ſunt: ſed tamen que ad negocium per ſimilitudinẽ ſpectãt: ⁊ talia inquit eſſe debẽt illa que pponim⁹: vt neceſſario is cũ quo agis ita eſſe fateatur: atq; conſentiat. Qđ cũ cõſenſerit: tũc paulatim ad id vñ dubitabat deſcẽdis: ⁊ his q̃ ſupra cõceſſa ſunt: ſimile eſſe cõfirmes: dat ergo nũc exemplum pro philoſophicum. Aeſchines ſocraticus fuit .i. diſcipul⁹ Socratis. Is multa ſcripſit. Quodam etiam loco inducit Socratem referentem. Nã is erat mos diſcipulis: vt ingenio pprio reperta ad magiſtros referrent: et quaſi ab eis inuenta ponerẽt: induxit inquam Eſchines Socratem referentem quid eſſet: vel quemadmodum eſſet locuta

Moſ diſcipulorum.

Aſpaſia cum vxore xenophontis vel cum ipſo Xenophonte: nam xenophon et eius vxor frequenter diſcordabant perſuadet ergo Aſpaſia vt in grattam reuertant. Aſpaſia aũt ꝑitiſſima fuit phie: hac itaq; inductione vſam induxit Aſpaſiam apud Eſchinẽ Socrates: interrogauit inquit Aſpaſia Xenophontis vxorez: ſi inquit vicina tua aurũ meli⁹ habeat ꝙ tu habes: tuz inquit xenophõtis vxor inducta ſimilitudine ſupiorũ: qm̃ ſulam mutare nõ poterat tacita erubuit: poſtea indt Aſpaſia cõuertit ſe ad Xenophontem tẽpm: ⁊ ſimiter: cũ illo inſtituit iductionẽ. Dic mihi indt xenophõ ſi vicin⁹ tu⁹ equũ aut fundũ meliorem habeat: ꝙ tu habes: tuuz ne manis: an illius: ſi illius: Niſi in grattam regreſſi fueritis ſemper ⁊ tibi vxor lectiſſima ⁊ tibi vir optimus deerit: hic itaq; iductio hoc egit: vt xenophon ⁊ vxor eius ab his que velle ſe negare non poterant: ad idem etiam qđ dubiũ habebãt per ſimilitudinẽ deducerẽtur. Hoc mõ ſermonis Sacrates plurimum vſus eſt. Socrates inquit in diſputationib⁹ inductione frequẽter vtebatur: propterea inquit ꝙ optimũ ducebat: vt non a ſe rebus ꝓlatis ſed cõfeſſionib⁹ ſuis aduerſari⁹ vinceretur. Hoc i genere precipiẽdũ nobis videtur primũ vt illud qđ inducem⁹ p ſimilitudinẽ eiuſmodi ſit: vt ſit neceſſe cõcedi. In iductiõe indt. Tria ſꝫ ſpectare debem⁹: pmo vt ſimilitudines tales pponam⁹: vt eas ſit neceſſe cõcedi: nã illud dubiũ eẽ nõ dꝫ: vñ alteri fidẽ volum⁹ facere: ſecunde inquit illud qđ ↄfirmamus et rei quã pponimus ſile eſſe dꝫ: ne nihil egerit ppoſitio: ſi illđ diſ

Aſpaſia peritiſſima phie.

Hiſtoria ex ſocrate ſumpta.

In iductiõe tria ſpectare debem⁹.

co:ac ſi conceſſum ſit cõcludere oportebit argumentationem. Ita ſit genus argumẽtandi tripertitum.

ſimile eſt:cuius cauſa propoſuimus:tertio inquit id agere debemus:vt nemo intelligat quo ſpectet ſimilitudinis ꝓpoſitio, ſpec cum quiſpiã intellexerit:ſe ex cõfeſſione ꝓpoſitionis etiã rei fidẽ facere quã negauit:aut nõ reſpõdeat:aut male prauecꝫ reſpõdeat:ſi aũt neſciat quo tẽdat ſimitudinis ꝓpoſitio ſecut⁹ cõfitet̃. Qua; cõfeſſione etiã illud quod negabat ante:ita vt in vis cõcedit eſſe. Cũ aũt inqͥ hoc diligẽter in facienda inductione ſeruaueris:vt ⁊ ꝓpoſitio ſimitudinis cõcedat̃:⁊ illud ꝓpoſitioni ſimile ſit cuius cauſa ſilitudo ꝓpoſita eſt:⁊ nemo videat quo ꝓpoſitio illa ꝯtẽdat:officio tuo per iſta diligẽter impleto. Rurſus debebis reſpõſionẽ ꝯtẽdẽtis attẽdere. Unũ.aũt de tribus faciat neceſſe eſt. Nã aut tacebit:aut cõfitebitur:aut negabit. Ad hec ſingula p̃cepta:qd in his ſingulis tu facere debeas:⁊ primo a difficiliori parte incipit:ſi inqͥt negabit ita eſſe illud:vnde ꝯtẽtio eſt:atqꝫ illud qꝺ in ꝓpoſitis cõceſſiſqꝫ ſimilitudinib⁹ cõtinet̃:duo inqͥt facere debem⁹. Aut illas res quas ante cõceſſit ſi res decere huic rei eſſe:de qua contẽtio eſt:aut ſi pernegabit alias inducere ſimitudines:ſinaũt inqͥt cõfitebit̃:habita argumẽtatio cõcludẽda eſt:deinde inqͥt ſi tacebit duo facies:aut rñſionẽ de eo elicies:aut ſi rñdere noluerit:q2 gen⁹ confeſſionis eſt taciturnitas ꝯcludẽda eſt argumẽtatio. Ita inqͥt hoc gen⁹ argumẽtãdi triptitũ ſemp eſt.

Taciturnitas gen⁹ cõceſſionis.

❡ Prima pars ex ſimilitudine cõſtat:vna/pluribuſve. Altera ex eo qꝺ cõcedi volum⁹:cuius cauſa ſilitudines adbibite ſunt. Tertia ex ꝯcluſione/que aut cõfirmat ꝯfeſſionẽ:aut qꝺ ex ea ꝯficiat̃:oſtẽdit. Sꝫ q2 nõ ſatis videbit̃ alicui dilucide demõſtratũ/ niſi ꝙ ex cauſarũ genere exẽplũ ſubiecerim⁹:videt̃ hmõi quoqꝫ vtendũ exẽplo:nõ ꝙ p̃ceptio differat: aut aliter hic in ſermone:atqꝫ in dicẽdo ſit vtendũ: ſed vt horũ volũtati ſatiſfiat:qui qꝺ vno in loco viderint:alio in loco niſi mõſtrat̃:nequeũt cognoſcere. Ergo in hac cauſa que apud Grecos eſt peruagata cũ Epaminũdas Thebanorũ impator/ꝙ ei qui ſibi ex lege ſucceſſerat pretor:exercitũ nõ tradidit:⁊ cũ paucos ipſe dies ꝯtra legẽ exercitũ tenuiſſet/Lacedemonios penit⁹ deuicit:poterit accuſator argumẽtatiõe vti p inductionẽ:cũ ſcriptũ legis ꝯ ſnãm defendat/ad hũc modũ. Si iudices id qꝺ Epaminũdas† ait legis ſcriptorẽ ſenſiſſe:aſcribat ad legẽ:et addat exceptionẽ hanc:ꝯtra quã reipu.cauſa exercitũ nõ tradiderit:patiemini/nõ opinor. Qꝺ ſi voſmetipſi qꝺ a vr̃a religiõe/⁊ ſapiẽtia remotiſſimũ eſt/ iſti⁹ honoris cauſa hãc eãdẽ exceptionẽ in iuſſu populi ad legẽ aſcribi iubeatis/ppl's thebanus id patiet̃ ne fieri:ꝑfecto nõ patiet̃. Qꝺ ego aſcribi ad legem nefas eſt:id aſſequi quaſi aſcriptũ ſit rectũ vobis videat̃: Noui veſtrã intelligẽtiã:non põt ita videri iudices. Qꝺ ſi neqꝫ literis corrigi:neqꝫ ab alio neqꝫ a vobis ſcriptoris volũtas põt:videte ne multo indignius ſit:id re/⁊ iudicio veſtro mutari:quod ne verbo quidẽ cõmutari poteſt. Ac de inductione

Inductiõis argumẽtatione exemplũ epaminundas.

† Epaminũdas th banus vir fuit hic fuit p̃ci ꝗ̃ nemode ſtu ⁊ grauis perit⁹ belli: fort. manu: animo maximo: adeo veritatis diligẽs: vt ne ioco q̃dẽ mẽtiret̃ Lacedemonios plaga peſtiferã adeo affecit vt ex eo tpe Lacedemoniorum opes corruerint.

❡ Prima inquit pars conſtat ex vna ſimilitudine pluribuſve: vt in hoc ipſo exẽplo cõfeſſionẽ tacentium cõfirmat Aſpaſia. Et tu inquit mulier virum optimũ vis habere. Et tu Xenophon vxorem habere lectiſſimã maxime cupis. Deinde ex hac ꝯfeſſione qd cõficiatur oſtẽdit. Quare inquit niſi hoc ꝑfeceris neqꝫ vir melior neqꝫ femina lectior in terris ſit:dedit ſupra phyſice inductionis exemplum:dat nunc in rhetorica non quo inqͥt diuerſa p̃cepta ſint:ſed ne quis forte p̃ceptũ in philoſophis datũ in rhetorica videri nõ poſſit. Exemplũ aũt nunc ponit apud grecos peruagatum:cuius exẽpli hmõi thema eſt. Epaminũdas imperator cũ ei ſucceſſum fuiſſet:retinuit apud ſe exercitũ aliquod amplius dieb⁹ q̃ ex lege oportebat. Illis ipſis dieb⁹ Lacedemonios funditus euertit ac vicit. Accuſat̃ ꝙ cõtra legẽ exercitũ retinuerit. Proponit aũt hic tacita exceptione lex illa q̃ ſucceſſori ex lege exercitũ ſtatim nõ tradiderit penas ſoluat. In hoc themate põt q̃dẽ eſſe compẽſatiua ſtat⁹ principalis ſecit:ſed profecto ſecũda ꝯflictio in ſcripto et volũtate ꝯſiſtit:ſcripto vtit̃ accuſator q̃ dicit a verbis legis recedi nõ oportere. Volũtate vtit̃ Epaminũdas q̃ dicit legẽ iubere qdẽ exercitũ tradi:ſed ſi nihil vigeat. Alioq̃n ſi reipubli. cauſa paucis dieb⁹ retineat̃:nullã penã ſubeſſe retinẽti. Itaqꝫ hic inductionẽ poteſt facere accuſator ille qui cõtra ſnãm legis ſcripta defendit: ⁊ ſimilitudinẽ non extra cauſam: ſed ex eadẽ cauſa facit:ſi inquit Epaminũdas id qꝺ ait legis ſcriptorem ſenſiſſe ad legẽ ſuis verbis addat idẽ dãnandũ eſſe qui exercitum nõ tradat preter eum qui reipu.cauſa retinuerit:hoc ſi addat̃:nunqd pati poteſtis:non opinor. Deinde ſi hoc.i.legi additum vos veſtra auctoritate ad populũ feratis:nunqd id populus patiet̃:nõ patiet̃. Ergo inqͥt qꝺ addi ad legẽ per v̾ba non põt id tanqꝫ additũ ſit:ſequi non de-

quidem ſatis dictũ eſt in p̄ſentia. Nunc deinceps ratiocinationis vim/ac naturam conſyderemus.

bellis: q̇ſi inquit ſulam ſcriptoris: neq̧ Epaminunde: neq̧ veſtris literis videm⁹ corrigi poſſe: multomagis illud re ipſa ⁊ iudicio veſtro mutari nõ poteſt: q̇ ne verbo quidẽ mutari poteſt. Verũ hoc ſcire debemus in dialogis ſermonẽ eſſe nõ dictionẽ. Dictionẽ aũt eſſe oratoris in ciuilibus cauſis: idcirco ait. Aut aliter hoc in ſermone atq̧ in dicendo ſit vtendũ. Sermo philoſophi. Dictio oratoris. Oratio autem poteſt ad dialogum cõuenire: ſi ſit paulo ſplendidior elocutio: propriũ tamen oratoris eſt. Deinde notare debemus omnes magiſtratus pretores appellatos: vt hic cum Epaminũdas thebanorũ imperator q̧ ei qui ſibi ex lege pretor ſucceſſerat: cum imperatori ſuccedere debeat imperator.

Sermo in dialogiſ eſt nõ dictio.

Pretor.

¶ Ratiocinatio eſt oratio ex ipſa re probabile aliq̇d eliciens quod expoſitũ ⁊ per ſe cognitũ ſua ſe vi ⁊ ratione cõfirmet. Argumentationũ due partes ſunt: inductio: ⁊ ratiocinatio: de inductiõe iam dictũ eſt: nunc de ratiocinatione tractat⁹ eſt. i. de ſyllogiſmis. Uerum vt ad gen⁹ ſpeciẽ referam⁹: ſyllogiſmus nõ argumẽti nomẽ eſt ſed argumentationis. Ita inducti nõ inueniẽdi mod⁹ eſt: ſed forma dicẽdi. Quãobrẽ ſic diffinit ratiocinationẽ. i. ſyllogiſmum. Ratiocinatio eſt inq̇t oratio ex re ipſa probabile aliq̇d eliciens: quod expoſitũ ⁊ per ſe cognitum ſua ſe vi ⁊ ratione confirmet: ⁊ in hac diffinitione multa cõmunia eſſe poſſunt cum inductione: nam q̇ ait oratio ex ipſa re probabile aliquid eliciens: tã ratiocinationis eſt: q̄ inductionis: hoc autem propriũ ratiocinationis: quod ait: q̇ expoſitũ et per ſe cognitum ſua vi ⁊ ratione cõfirmet. Inductio eñ non per ſe cognoſcit: neq̧ ſua ſe vi ⁊ ratione confirmat: ſed vt fidem faciat probãde rei: ſimilitudines ante precedũt. Recte itaq̧ ratiocinatio definita eſt. i. oratio que ex cõfeſſo argumentũ cõtinẽs: nõ ſimilitudine: ſed per ſe cognoſcitur: ⁊ ſua ſe vi ac ratione ↄfirmat. Uerũ quod diximus ex ↄfeſſo argumẽtũ cõtinẽs. Niſi enim quis cõfiteat quia inimicus fuit. nõ erit argumentũ. Si inimicus fuit: occidit. Ideo autem non eſt argumentũ: quia nõ probat. Eadem enim facilitate quia aſſumitur inimicus fuit improbabit: vnde nõ ſequit q̧ occidit. Sed ſi cõfiteatur ſe inimicũ: argumẽtũ p̄babile fit: ſi igitur inimicus fuit: occidit. Hoc de genere qui diligentius conſyderandum putauerunt. Ratiocinatio eſt igitur oratio per ſe cognita ac ſua ſe vi ⁊ ratione confirmans ex re confeſſa ſumptum ad fidem proferens argumentum. Uerum inquit qui ſyllogiſmũ in quinq̧ partes diuidunt: has ſingulas partes numerãt: ⁊ p̄poſitio vna pars ſit: approbatio propoſitionis altera: alia ⁊ in aſſumptione: id eſt approbatio aſſumptionis: vt quinta pars ſit concluſio. Illi autem qui tres partes in ſyllogiſmis eſſe contendunt: propoſitionem et approbationẽ propoſitio

Diffinitionis ratiocinationis declaratio.

Ratiocinatio.

¶ De ratiocinatione. Titu. xiiij

Ratiocinationis diffinitio.

Ratiocinatio eſt oratio ex ip̄a re p̄babile aliq̇d eliciẽs: q̇ expoſitũ/⁊ p̄ ſe cognitũ ſua ſe vi/⁊ rõne cõfirmet. Hoc de genere qui diligẽtius cõſyderãdũ putauerunt: cũ idẽ in vſu dicẽdi ſequerent: paululũ in precipiendi rõne diſſenſerũt. Nã partim quinq̧ ei⁹ partes eſſe dixerũt: partim nõ plus q̄ in tres partes poſſe diſtribui putauerũt. Eorũ cõtrouerſiã non incõmodũ videt cũ vtrorũq̧ rõne exponere. Nã ⁊ breuis eſt: et nõ eiuſmodi: vt alteri prorſus nihil dicere putent. Et locus hic nobis in dicendo minime negligẽdus videt. Qui putãt in quinq̧ diſtribui partes oportere: aiũt primũ ↄuenire exponere ſummã argumẽtationis/hoc mõ. Meli⁹ accurant que ſine cõſilio adminiſtrant. Hãc primã partẽ numerãt: eã deinceps rationib⁹ varijs/⁊ q̄ copioſiſſimis verbis approbari putãt oportere/hoc mõ. Domus ea que rõne regit: oĩbus eſt cõſtructior reb⁹/⁊ apparitior: q̄ ea q̄ temere/⁊ nullo ↄſilio adminiſtrat. Exercit⁹ is cui prepoſitus eſt ſapiẽs/⁊ callidus † imperator: oĩbus partibus cõmodius regit/q̄ is qui ſtultitia/⁊ temeritate alicuius regit. Eadẽ nauigij ratio eſt. Nã nauis optime curſum cõficit/que ſciẽtiſſimo gubernatore vtit. Cum p̄poſitio ſit hoc pacto approbata: ⁊ due partes trãſierint rõcinationis: tertia in parte aiũt: q̇ oſtẽdere velis: id ex vi p̄poſitionis oportere aſſumere/hoc pacto. Nihil aũt oĩm rerũ ↄſilio melius: q̄ ois mũdus adminiſtrat. Hui⁹ aſſumptionis quarto in loco aliã porro inducũt approbationẽ: hoc modo. Nam ⁊ ſignorũ ortus/⁊ obitus definitũ quendã ordinẽ ſeruant: ⁊ annue † cõmutationes non modo quadã neceſſitate ſemper eodẽ modo fiunt: verũ ad vtilitates rerum quoq̧ omniũ ſunt accõmodate: et

diurne:

Opinio diſtribuentiũ ratiocinationem in quinq̧.

† Callidus ille eſt cui⁹ anim⁹ vſu vt man⁹ opera cõcalluit.

† Annu⁹ q̇ vnius anni ſpacio cõtinet: annuũ quoq̧ dicimus q̇ ſit ſingulis annis. Uergi. Imprimis venerare deos atq̧ annua magne Sacra refert cereri.

† Viciſſitudo alternatio. Cic. Lucero. Nihil eſt apti⁹ ad delectationẽ lectoris q̃ tẽporum varietates fortune viciſſitudines.

diurne/nocturneq; †viciſſitudines nulla in re vnq̃
mutate nocuerunt quicq̃: que ſigno ſunt omnia
non mediocri quodã cõſilio naturã mundi admini-
ſtrari. Quinto loco inducũt cõplexionẽ eã: q̃ aut id
infert ſolũ/qd ex omnib⁹ partib⁹ cogit/hoc modo.
Conſilio igit mundus adminiſtratur. Aut vnũ in
locũ cũ ꝯduxerit breuiter ꝓpoſitionẽ/et aſſumptio
nem/adiũgit: quid ex his cõficiat/ad hunc modũ.
Qd ſi meli⁹ gerunt ea q̃ conſilio/q̃ que ſine conſilio
adminiſtrant (Nihil aũt rerum omnium melius ad
miniſtratur/q̃ mundus) Cõſilio igit mund⁹ admi-
niſtratur. Quinquepartitã igit hoc pacto putant
argumentationem. Qui autem tripartitam eſſe di-
cunt: hi nõ aliter putant oportere tractari argumẽ-
tationẽ: ſed partitionem horũ reprehẽdũt. Negant
enim neq; a ꝓpoſitione/neq; aſſumptione/ approba
nes earum ſeparari oportere: neq; propoſitionẽ ab
ſolutã/ neq; aſſumptionem ſibi perfectã videri que
approbatione confirmata non ſit. Quare (quas illi
duas partes numerant propoſitionem/et approba
tionem) ſibi vnam partem videri propoſitionẽ: q̃ ſi
approbata nõ ſit: propoſitio nõ ſit argumẽtatiõis.
Itẽ q̃ ab illis aſſumptio/et aſſumptionis probatio
dicitur: eãdẽ ſibi aſſumptionẽ ſolã videri. Ita fit/vt
eadẽ ratione argumẽtatio tractata alijs tripartita:
alijs qnquepartita videat. Quare euenit/vt res nõ
tã ad vſum dicẽdi pertineat: q̃ ad rationẽ preceptio
nis. Nobis aũt cõmodior illa partitio videtur eſſe: q̃
in quinq; partes diſtributa eſt: quã oẽs ab Ariſtote
le et Theophraſto ꝑfecti maxime ſecuti ſunt. Naz
quemadmodũ illud ſuperi⁹ gen⁹ argumentandi qd
per iductionẽ ſumitur maxime Socrates/et Socra
tici pertractauerũt: ſic hoc quod per ratiocinationẽ
expolit/ſumme ab Ariſtotele/atq; Peripateticis
et Theophraſto frequẽtatũ. Deide a rhetorib⁹ his
qui elegantiſſimi/atq; artificioſiſſimi probati ſunt
Quare aũt nobis illa magis partitio probat/dicen
dũ videtur: ne temere ſecuti putemur: et breuiter dicẽ
dum: ne huiuſmodi rebus diuti⁹ q̃ ratio precipien-
di poſtulat/cõmoremur. Siquadã in argumẽtatiõe

nis vnam partẽ enumerant. Rur
ſus aſſumptionem: et approba-
tionem aſſumptionis alterã par
tem enumerant: tertium vero cõ-
cluſionem. Itaq; vtrorumq; opus
ſimile: ſed in membris operis nu
merus diuerſus. Iam vero quinq;
partiti ſyllogiſmi: ſiue tripartiti
in ipſis libris exempla poterim⁹
agnoſcere verum quedam prece-
pta in his partibus poſita intel-
ligamus. Propoſitio inquit: gene-
ralis in ſuo eſſe debet: et id quod
aſſumendum eſt in ſe neceſſario
continẽs. Approbatio enim mul
tis verbis: et diuerſis rationibus
facienda eſt. Aſſumptio vero ex
vi propoſitionis capienda eſt: vt
hic aſſumptio eſt. Nihil autem
melius conſilio q̃ omnis mun-
dus adminiſtratur. Hec aſſum-
ptio ex vi propoſitionis aſſum-
pta eſt. Que eſt ꝓpoſitio: melius
enim accurantur que conſilio re-
guntur: q̃ que ſine cõſilio admi-
niſtrantur. Deinde inquit etiam
aſſumptiõis approbatio multis
rationibus faciẽda eſt. Extrema
concluſio eſt que quatuor: modis
fit: quos modos alio in loco oſtẽ
demus: cum de bipertito ſyllogiſ
mo ceperimus habere tractatũ.
Quinquepertitã igit hoc pacto
putant eſſe argumentationẽ: q̃
inquit quinquepertitã eſſe argu
mentationẽ dicunt: hoc aſſerunt
quod ſupra oſtendim⁹. i. ſepara-
ri propoſitionẽ ab approbatione
ſua: et rurſus aſſumptionem ab
approbatiõe ſua. Qui aũt triper
titam eſſe dicunt: illi inquit: qui
tripertitã argumẽtationẽ eſſe cõ
tendunt: eodem modo quidẽ tra
ctãt argumẽtationẽ. Nam et pro-
poſitiones habent: et approbatio
nes: et rurſus aſſumptionẽ cum
approbatiõib⁹ ſuis. Sed hec bi-
na cõnectũt: et reddunt ſingula:
vt ꝓpoſitionẽ cũ approbatione
ſua ſimul iungãt: et rurſus aſſum
ptionẽ et approbationẽ eius vnã
efficiant. Negãt aũt recte neq; ꝓ-
poſitionẽ neq; aſſumptionẽ di-
ci: niſi fuerit approbata: tunc q;
eſſe aiunt ꝓpoſitionẽ argumẽta-
tionis: ſi approbata ſit. Si nã autẽ
approbata non ſit eſſe quidẽ ꝓpoſi
tionẽ: ſed argumẽti nõ argumen
tationis: in qua argumẽtatione
latior et expolitior elocutio eſt.
Itaq; qui hoc contendũt negant
eſſe amplius q̃ tripertitam argu
mentationem. Ab his Cic. diſſen
tit et contra diſputat probat illo
rum ſententiã qui dicunt quinque
partitam argumentationẽ. Ita-
q; hoc Cice. ſcdm artem teſtibus
et argumentis ꝓbat. Teſtibus
ſic. Quã omnes inquit ab Ariſtote
le et Theophraſto profecti maxi-
me ſecuti ſunt. Nã quẽadmodũ
inquit: ſuperius argumentatio-

Signa q̃ cognoſcit mundi naturã quodã adminiſtrari conſilio: Inuiſibilia enim dei per ea q̃ facta ſunt nota dinoſcunt. Aũ. ſ. paulus.

Opinio tripartitã ponẽtiũ ratiocinationẽ.

ſatis eſt vti propoſitione:et nō oportet adiūgere approbationē propoſitioni:quadā aūt in argumentatione infirma eſt ꝓpoſitio:niſi adiūcta ſit approbatio:ſeparata eſt quadā a ꝓpoſitiōe approbatio. Qđ eñ adiungi/et ſeparari ab aliquo pōt: id nō poteſt idē eſſe qđ eſt id ad qđ adiungitur: et a quo ſeparat̄. Eſt aūt q̄dā argumētatio/ in q̄ propoſitio nō indiget approbatione:⁊ quedā in qua nibil valet ſine approbatione:vt oſtendem⁹. Separata eſt igitur a ꝓpoſitione approbatio. Oſtendetur aūt id qđ polliciti ſumus/hoc mō. Que propoſitio in ſe quiddā continet † ꝑſpicuū:et qđ ſtare īter oēs neceſſe eſt: hanc velle/⁊ approbare/⁊ affirmare nibil attinet. Ea eſt hmōi. Si quo die Rhome iſta cedes facta eſt: ego Athenis eo die fui:intereſſe ī cede nō potui:hoc q2 ꝑſpicue verū eſt/nibil attinet approbari. Quare aſſumi ſtati op3/hoc mō. Fui aūt Athenis eodē die:hoc ſi nō cōſtat:indiget approbatiōis: qua inducta/cōplexio cōſequitur. Eſt igitur quedā ꝓpoſitio: q̄ non indiget approbatione:nam eſſe quidē quandā q̄ indigeat qđ attinet dicere:qđ cuiuis facile perſpicuū eſt? Qđ ſi ita eſt:ex eo qđ ꝓpoſueramus: hoc cōficit̄ ſeparatā eſſe quādā approbationem a propoſitiōe. Si aūt ita eſt:falſum eſt nō eſſe plus q̄ꝫ tripertitā argumētationē. Simili mō ꝫ alterā quoq3 approbationē ab aſſumptione ſeparatā oſtēdere. Si quadā in argumētatiōe ſatis eſt vti aſſūptiōe: quadā aūt ī argumētatiōe īfirma ē aſſūptio: niſi adiūcta ſit approbatio:ſeꝑatū q̄ddā eſt extra aſſumptionē/approbatio. Eſt autem argumētatio quedā/ī qua aſſūptio non indiget approbationis:q̄dā aūt ī qua nibil valet ſine approbatiōe:vt oſtendem⁹:ſeparata eſt igit̄ ab aſſumptiōe approbatio. Oſtēdem⁹ aūt qđ polliciti ſum⁹/hoc mō. Que ꝑſpicuā ī oīb⁹ veritatē cōtinet aſſumptio/nibil indiget approbationis. Ea eſt eiuſmodi. Si op3 velle ſapere:dare operam philoſophie cōuenit. Hec propoſitio īdiget approbationis. Nō ei ꝑſpicua ē:neq3 cōſtat īter oēs: ꝓpterea q2 multi nibil prodeſſe philoſophiā: pleriq3 ēt obeſſe arbitrāt̄. Aſſūptio ꝑſpicua ē (eſt eñ hec) op3 au

nis genus.i. inductionis ſocrateo maxime:et oēs ſocratici tractauerūt:ita hoc genus argumētationis.i. ratiocinatio quinque partita ab Ariſtotele: Theophraſto:vel peripateticis frequentatum:atq3 tractatum eſt. S3 quia orator rhetoricā ſcribēs importune pene philoſophos ad teſtimoniū vocat:verū3 qđ de dialectica iſte tractat⁹ eſt recte philoſophos ſibi adhibet:et q2 rhetoricā ſcribit:adiungit et multos oratores elegantiſſimos:atq3 artificioſiſſimos iudicatos:q̄ vſi ſunt hac argumentatione quinque partita. Deinde (inquit) a rhetorib⁹ qui elegātiſſimi:atq3 artificioſiſſimi putati ſunt. Itaq3 teſtib⁹ ꝓbauit nō errare illos qui aſſerāt q̄nque partitā argumentationē. S3 qr poterat dici. C. Etiā illi q̄s cōmemoras errauerunt:oſtendit ſe exemplū nō temere illorū ſecutum: probatq3 argumentis ſuis nō errare eos q̄ q̄nqueꝑtitā argumētationem:errare aūt eos q̄ tripartitam eſſe cōtendūt. Ita hec eſt q̄ſtio vtrum tripertita:an quadripartita:an⁹ q̄nqueꝑtita ſit argumētatio. Cicero. multis ſyllogiſmis ſuis:nūc quinqueꝑtitis: nunc tripertitis ꝓbat q̄nqueꝑtitā eſſe argumentationem et primo aſſerit propoſitionem et approbationem inter ſe eſſe diuerſa:in qua aſſertione primo argumētū: deinde exempli eſt ſyllogiſm⁹. dehinc ſimili ratione aſſerit aſſumptionē et approbationem eius inter ſe eſſe diuerſas:in qua rurſus aſſertione primo argumentū: deinde exēpli eſt ſyllogiſmus. Itaq3 poſt q̄ probauit propoſitionem:et aſſumptionē ab approbationibus ſuis longe eſſe ſeparatas: cōcludit cōmode partitos eſſe eos q̄ q̄nqueꝑtitā diuerſūt argumētationē. Quinq3 igitur partes ſunt ei⁹ argumētatiōis q̄ ꝑ ratiocinationē tractat̄ Illi⁹ aūt argumentationis que ꝑ inductionē tractatur tripertita eſt argumentatio. Verum hoc imprimis tenere debemus. Argumentū nūc vicinū eſſe queſtioni:nunc a queſtione longinquum:argumentū eñ ꝓlatum nunc ipſi queſtioni ꝓdeſt nūc ei rei q̄ vicina eſt queſtioni. Itaq3 argumentū: nūc vicinum eſt queſtioni:nūc loco tertio: nūc quarto:nūc quinto naſcit̄. Ariſtoteles autē dicit etiā loco decimo poſſe fieri argumentū. Sed cum ſepe argumentum tam longe a queſtione ſit:hoc tātū ſyllogiſmi eſt:aut id qđ lōge a queſtione eſt eidem queſtioni dicendi ratiocinationem coniūgat. Ac vicinū3 argumentum tale eſt. Quoniam hic inimicus fuit occidit: lōge a queſtione argumētū tale eſt. Im

Vicinū argumentū3.

†.Perſpicuū dr cui⁹ mediū videmus:ꝫ magis ad incorporalia ptinet: perlucidū ad corporalia. ꝑſpicuas claras. ꝑſpicuaſq3 ſtellas.

tē ſapere: hoc aūt q ipm ex re perſpicit: z verum eſſe intelligitur: nihil attinet approbari. Quare ſtati concludēda eſt argumentatio. Eſt ergo aſſumptio quedā que non indiget approbationis. Nā quādā indigere perſpicuū eſt. Separata eſt igiṫ ab aſſumptione approbatio. Falſum eſt igitur nō eſſe pluſq̄ tripertitā argumētationē. Itaq̄ ex his illud iā perſpicuum eſt/ eſſe quandā argumētationē: in qua neq̄ propoſitio/ neq̄ aſſumptio indiget approbationis/ hmōi eſt (vt certū qddā/ z breue exēplū cā ponamus). Si ſummope ſapiētia eſt petenda: ſummope ſtultitia vitāda eſt: ſummopere aūt ſapiētia petēda eſt: ſūmopere igitur ſtultitia vitāda eſt. Hic z aſſumptio/ z ꝓpoſitio pſpicua ē. Quare neutra quoq̄ indiget approbatione. Ex hiſce oībꝰ illud pſpicuū ē: tū adiūgi approbationē: tū nō adiūgi. Ex quo cognoſcitur neq̄ in ꝓpoſitiōe/ neq̄ in aſſumptiōe cōtineri approbationē: ſed vtrāq̄ ſuo loco poſitā: vim ſuā tā̄ certā/ z ꝓpriā obtinere. Qđ ſi ita ē: cōmode partiti ſūt illi: q in quinq̄ partes diſtribuerūt argumētationē. Quinq̄ ſunt igitur partes eius argumētationis: que per ratiocinationē tractaṫ. Propoſitio ꝑ quā breuiter locus hic exponitur: ex quo oīs vis opꝫ emanet † ratiocinationis. Approbatio per quā id quod breuiter expoſitum eſt: rationibus approbatuꝫ probabilius/ z apertius fit. Aſſumptio per quā id qđ ex ꝓpoſitione ad oſtēdendū pertinet aſſumiṫ. Aſſumptionis approbatio: per quaꝫ id quod breuiter expoſitum eſt/ rationibus firmatur. Complexio per quam id quod conficitur ex omni argumētatione breuiter exponitur. Que plurias habeat argumētatio partes: ea ꝯſtat ex his quinq̄ partibus. Secūda eſt quadripertita. Tertia eſt tripertita: deīde bipertita: quod in ꝯtrouerſia eſt. De vnaquaq̄ parte poteſt alicui videri poſſe ꝯſiſtere. Eorū generū que dubia ſunt rationes afferemus. Eorum que ꝯſiſtūt exēpla ponemꝰ. Quinquepertita argumētatio eſt huiuſmodi. Omnes leges iudices ad cōmodū reip. referri oportet: z eas ex vtilitate cōi/ non ex ſcriptio ne que in literis eſt interpretari. Ea eīm virtute/ z ſa

micus occidit. Hoc qz generale eſt primo diſſerendum vtrum inimicus ſemper occidat. Qđ poſtq̄ aſſerueris: non ſtatim ꝓbas hūc occidiſſe. Sed ad hoc proficit vt rurſus doceas hunc inimicum fuiſſe. Qđ poſtq̄ aſſerueris hūc inimicum fuiſſe: tunc demum redis ad queſtionem. Ergo hic: qz inimicus fuit: occidit: deinde longe petitum argumentum etiam illic licet animaduertere: vbi Cicero redarguit hermagoram non recte ſub qualitate poſuiſſe deliberationem: z demonſtrationem: vbi primuꝫ docet genera eſſe cauſaruꝫ q genera ſunt cauſarū partes generis cauſe eſſe non poſſe: ſi partes generis cauſe eē nō poſſunt: multo magis partes ꝑtium eſſe non poſſe. Poſtremo redit ad queſtionem: male igitur deliberatio: et demonſtratio ſub qualitate ponuntur. Itaq̄ argumentum nunc longe a queſtione eſt: nunc vicinum eſt queſtioni. Deinde debemus hoc animaduertere argumentum quodcunq̄ ſumimus vtrum in genere ſit an in ſpecie. Si in genere: ſine deliberatione ꝓponere debemꝰ. Deinde approbare eandem propoſitionem: tertio loco ſpeciē aſſumere. Quarto loco aſſumptionē ſpeciei multis ratiōibus approbare poſtremo cōcludere. Huius ſyllogiſmi ſubiciamus exemplꝫ illō ipſum epaminūde. Oēs leges iudices ad commoduꝫ reip. referre oportet zc. Hec ꝓpoſitio eſt generalis ſine vlla dubitatiōe. Deīde approbat eādē propoſitionē. Ea eīm virtute: z ſapiētia maiores noſtri fuerūt zc. Tertio loco ſpēs aſſumiṫ. Ergo ī hoc quoq̄ iudicio deſinite literas: legeꝫ quoq̄ interꝑtari zc. Quarto loco approbat aſſumptionē. Cōſiderate qđ magis vtile fuit thebanis: q̄ lacedemonios opprimi zc. Poſtremo ꝯcludit: q ſi leges oēs zc. Hoc autem argumētum longe a queſtione petituꝫ cognoſcimꝰ facile. Argumētū vero qđ in ſpecie eſt ſemper cū dubitatione proponiṫ. Si hoc eſt illud igiṫ nō eſt. Aut hoc faciamus: aut illud faciamꝰ. Verum cum in propoſitione ſi eſt: dicitur cum propoſitione aūt eſt: dicitur. Argumētū igitur qđ ī ſpecie eſt debet ſemꝑ cuꝫ dubitatiōe ꝓponi: huius ꝓpoſitiōis faciēda eſt approbatio. Deīde aſſumptio eiuſdē ſpeciei faciēda eſt per eādē ſpēm. Sed per cōfirmationē. Cuiꝰ aſſumptiōis faciēda eſt approbatio: tūc erit poſtrema ꝯcluſio. Talis in miloniana oratiōe ſylloguſmus eſt. Si inqđ doceo cauſas fuiſſe Clodio: vt occideret Milonē: probo inſidia-

Cōcludit cōtra tripertitā porticā argumentationem.

† Emano extra ſmatio exeo. Col. Et ſale cum adipe defricatur dū ſanie virus emanat.

Prima ꝑs argumentatio.
Scđa.
Tertia.
Quarta.
Quinta: Exēplū qn q̄ ꝑtite argumetationis.

In argumēto quid conſiderandū.

Miloniana narratio

pientia maiores noſtri fuerũt:vt in legibus ſcribendis nihil ſibi aliud niſi ſalutem/z reip. vtilitatẽ proponerent. Neqꝫ enim ipſi quod obeſſet ſcribere volebant:z ſi ſcripſiſſent:cum eſſet intellectum: repudiatum iri legẽ intelligebãt. Nemo enĩ leges legũ cauſa ſaluas eſſe vult:ſed reip. qꝛ ex legibus omnẽ rem pub. optime putãt adminiſtrari. Quamobrem igit leges ſeruari opꝫ:ad eã cauſam ſcripta oĩa interpretari cõuenit:hoc eſt quoniaꝫ reip. ſeruimus:ex reip. cõmodo/atqꝫ vtilitate iterpretemur. Nã vt ex medicina nihil oportet putari proficiſci:niſi quod ad corporis vtilitatẽ ſpectet:qm̃ eiꝰ cã eſt inſtituta:ſic a legibus nihil cõuenit arbitrari:niſi quod reipu. conducat proficiſci:qm̃ eius cauſa ſunt cõparate. Ergo in hoc quoqꝫ iudicio definite literas legis ſcrutari: z legẽ/vt equũ eſt:ex vtilitate reip. ꝯſyderare. Quid enĩ magis vtile fuit Thebanis:qꝫ Lacedemonios opprimi? Quid magis Epaminũdã thebanoꝝ imperatorẽ/qꝫ victorie thebanoꝝ ꝯſulere decuit? Quid hũc tãta Thebanorũ gloria tã †claro/tam exornato tropheo carius/atqꝫ antiquius habere cõuenit? Scripto videlicet legis omiſſo/ſcriptoris ſententiã conſyderare debuit. Atqꝫ hoc idem conſyderatum ſatis eſt:nullã eſſe legem/niſi reipub. cauſa ſcriptũ. Sũmã igit amentiã putabãt eſſe:qđ ſcriptũ erat reipu. cã ſalutis:id nõ ex reipu. ſalute interptari. Qđ ſi leges oẽs ad vtilitatẽ reipu. referri ꝯuenit (hoc aũt reip. pſuit) pfecto eodẽ nõ pt facto/z cõibꝰ fortũis conſuluiſſe/et legibꝰ nõ obtẽp. raſſe. quatuor autez ptibus cõſtat argumẽtatio:cũ aũt proponimꝰ: aut aſſumimus ſine approbatiõe. Id facere opꝫ:cũ aũt propoſitio ex ſe intelligit:aut aſſumptio pſpicua ẽ/ z nulliꝰ approbationis indiget. Propoſitiõis approbatione pterita/quatuor ex partibus argumẽtatio tractatur/ad hũc modũ. Iudices q ex lege iurati iudicatis:legibus obtẽperare debetis. Obtẽperare aũt legibꝰ nõ poteſtis:niſi qđ ſcriptũ ẽ in lege ſequamini. Qđ enĩ certiꝰ legis ſcriptor teſtimonium voluntatis ſue relinqre potuit:qꝫ quod ipſe magna cũ cura/atqꝫ diligẽtia ſcripſit? Qđ ſi litere nõ extarent

Laus epaminũde.

†Quid hũc tanta Thebanorũ gloria tam claro:tãqꝫ exornato triumpho carius atqꝫ antiqꝰ habere ꝯuenit? liberaliora pro claro reponere re frag inubꝰ et eſſe iũerẽ pluribꝰ vulgo impreſſis et pleriſqꝫ manu ſcriptis.

Quatuor ptibꝰ ꝯſtat argumẽtatio.

Exẽplũ argu. tractate ex quatuor partibus.

totem. Hanc propoſitionem approbauit:z ſi boni nc magno quidem emolumento impellũtur ad fraudẽ improbi ſepe paruo. Deinde ipſam ſpeciem aſſumit per confirmationem Habuit autem cauſas Clodius. Hanc rurſus aſſumptionem multis rationibus approbat. Poſtremo concludit quare ſi habuit cauſas Clodius vt occideret Milonez:conſtat inſidiatorem fuiſſe. Ergo quoties argumentuꝫ in genere fuerit:ſpecies aſſumenda eſt. Quoties argumentum in ſpecie fuerit: ipſa ſpecies aſſumenda eſt: ſed per cõfirmationem. Hoc autem tenere debemus:in propoſitione vim totius argumentatiõis conſiſtere. Siue autez in genere:ſiue in ſpecie ſit propoſitio: ex ipſa tamen ſemper generatur aſſumptio Docuit itaqꝫ quinquepertitam argumentationem per exemplum epaminunde. Deinde docuit quadripertitam argumentationez duobus modis: nunc propoſitionis approbatione: nũc aſſumptiõis approbatiõe ſublata. Deinde docuit tripertitaꝫ argumentationẽ vtraqꝫ approbatiõe ſublata: nũc queſtio eſt:an ſit bipertita argumentatio. Si peperit: virgo non eſt:peperit autem. Multi dicunt eſſe bipertitam argumẽtationem hac ratione. Si inquiunt approbatiões ſepe q manifeſte ſũt ſubtrahunt:cur non z concluſio cuꝫ manifeſta eſt ſubtrahatur? vt ſit bipertita argumentatio per ppoſitionẽ z aſſumptionez? Si peperit: virgo nõ eſt. Peperit aũt. Cice. hãc illoꝝ ſnlaꝫ rephẽdit. Dicitqꝫ ſemp argumẽtationẽ cõcludẽdã eſſe:nec vnqꝫ ĩn vtẽdũ eſſe manifeſta cõcluſiõe. Tũc aũt hoc fieri poſſe:ſi ꝯcluſionũ genera cognoſcamꝰ: ſunt aũt quatuor. Quaruꝫ cõcluſionũ vna talis:cũ cã breuiter facimus:ppoſitionis z aſſumptiõis:z poſt adiũgamꝰ id: qđ ex omni argumẽtatiõe cõficit. Dat autẽ ipſe exẽplũ. Qđ ſi leges oẽs ad vtilitatem reip. referri conuenit:hic aũt ſaluti reip. pſuit: pfecto nõ põt eodẽ pacto z ſaluti cõi ꝯſuluiſſe:z legibꝰ nõ obtẽperaſſe Scđa aũt cõcluſio talis eſt: vt argumẽtatio ex ꝯtrario ꝯcludat: et dat exẽpluꝫ:ſũma igit amẽtia eſt in coꝝ fide ſpẽ habere quoꝝ perfidia toties deceptꝰ ſis. Propoſitio enĩ huiꝰ ſyllogiſmi talis eſt. Qui ſepenumero nos pfidẽ fefellerunt:coꝝ orationi fidem habere nõ debemus. Hoc poſtqꝫ pbatum eſt:ita cõcludi oportuit. Igitur carthaginenſibus fidẽ nõ habere debemus:ſed contrariũ poſitus in cõcluſiõe conſtituit: ſumma igitur amẽtia eſt in coꝝ fide ſpẽ habere: quoꝝ perfidia toties

An bipertita ſit.

Concluſionũ genera.

magnope eas regrem⁹:vt ex his ſcriptoris volūtas cognoſceref. Nec tñ Epaminūde pmitterem⁹ (etiaꝫ ſi extra iudiciū gd eēt) vt isnobis ſnlaꝫ legis interptaref:nedū nō iſtō patiamur:cū pſto lex ſit. nō ex eo qḋ aptiſſime ſcriptū ē:ſed ex eo qḋ ſue cauſe ꝯuenit ſcriptoris volūtatē interptari. Qḋ ſi vos legib⁹ obtēperare debetis:ꝛ id facere nō poteſtis:niſi qḋ ſcriptū eſt i lege ſeq̄mini:gd dubitatis/qn iſtū ꝯtra legē feciſſe iudicetis? Aſſumptiōis aūt approbatiōe preterita/ſic fit argumētatio. Qui ſepenumero nos pfidia fefellerūt:eorū oſ oni fidē habere nō debem⁹. Si gd eñi pfidia illorū detrimēti acceperim⁹:nemo erit pter noſmetipſos/quē iure accuſare poſſim⁹. Ac primo gdē decipi incōmodū eſt:iterū ſtultū:tertio turpe. Carthaginēſes vero perſepe iam nos fefellerunt Summa igitur amētia eſt in eorum fide ſpem habere/quorū perfidia toties decept⁹ ſis. Vtraqꝫ approbatione pterita tripertita fit/hoc pacto:aut metuamus Carthaginenſes opꝫ (ſi incolumes eos reliq̄rimus) aut eorū vrbē diruam⁹. At metuere gdē non opꝫ. Reſtat † igitur:vt vrbem diruam⁹. Sunt aūt g putāt nōnunq̄ poſſe cōplexiōe opportune ſuperſederi:cum id perſpicuū ſit:qḋ cōficiatur ex ratiocinatione. Qḋ ſi fiat:bipertitam quoqꝫ fieri argumentationē (hoc mō. Si peperit/virgo nō eſt:peperit autem. Hic ſatis eſſe dicūt proponere/ꝛ aſſumere:quoniam perſpicuū ſit quod ꝯficiatur ex ratiocinatiōe: Quod ſi fiat/cōplexionis rē nō indigere. Nobis autem videtur:ꝛ omnis ratiocinatio concludēda eſſe: ꝛ illud vitiū quod illis diſplicet magnopere vitādū ne quod pſpicuū ſit:id i cōplexionē inferam⁹. Hoc autem fieri poterit/ſi complexionum gña intelligētur. Nā aut ita cōplectimur:vt in vnū cōcludam⁹ ppoſitionem:ꝛ aſſumptionem hoc modo. Qḋ ſi leges oēs ad vtilitatē reip. referri cōuenit:hic aūt reip. pfuit:pfecto nō pōt eodē pacto ꝛ ſaluti cōi ꝯſuluiſſe: et legibus non obtēperaſſe. Aut ita:vt ex cōtrario ſnia conficiaf/hoc modo. Sūma igif amentia eſt in eorū fide ſpem habere:quorū pfidia toties deceptus ſis. Aut ita:vt id ſolū qḋ ꝯficif iferaf/ad hūc modū

Decipi icōmodū: iterū ſtultū: tertio turpe.

† Reſtare ſupereſſe. M. Tul. i Cato. Nec cū eqtibus ſoluꝫ q pauci admodum reſtāt. Itē reſtare cū datiuo ſignificat manere cū accuſatiuo Maro. Hoc latio reſtare canunt:q ſanguine nřm Nomen in aſtra ferāt.

A bipertitꝫ ponētibus diſſentit.

Complexionum gña.

deceptus ſis. Tertia cōcluſio rea lis eſt:vt id ſolum quod ex omni argumentatione conficit inferamus:et dat exemplum: vrbeꝫ igitur diruamus. Quarta concluſio talis eſt:cum non id quod conficitur in concluſione ponim⁹:ſed id quod eam rem que conficitur conſequatur et dat exemplū. Si peperit cum viro concubuit. peperit autem. Hic conficitur. Cuꝫ viro igitur concubuit ſed hoc in concluſione:quia manifeſtuꝫ eſt non ponit:ſed illud ponit quod manifeſtam illam concluſioneꝫ conſequitur. Igitur fecit inceſtū Etenim ſi cum viro concubuit: id conſequitur:vt fecerit inceſtuꝫ Antiqui autem quemcūqꝫ hominum coitum inceſtum appellabant. Quare in longis argumentationibus dat preceptum: vt ſciamus qua concluſione vnaqueqꝫ argumentatio concludenda ſit. Quotiens inquit longa fuerit argumentatio aut propter memoriam

Inceſtus.

ſatiſfacere in cōcluſione debem⁹ aut ſi erūt in memoria que ſupra dicta ſunt. Argumentatio nobis ex contrario concludenda eſt. Verum longa argumentatio nō partibus:ſed menſura partium conſtat:id eſt non q̄nquepartita aut quadripartita argumētatio lōga eſt. Sed in quacumqꝫ argumentatione quoties latiores fuerint approbationes:tunc longe erūt argumētationes. Ita ꝛ quinque partita argumentatio ex modo approbationū breuis poterit inueniri. Quare inquit quecunqꝫ longa argumētatio fuerit duob⁹ modis cōcludēda eſt. Aut p ꝯductionem .i.

aut per contrarium. Quoties aūt breuis fuerit argumētatio:hoc ſolo qḋ conficitur cōcludenda eſt:in illis vero argumētationib⁹ q̄ certum manifeſtum habent conſecutionem ponere in concluſione debemus Sin autē ex vnaquaqꝫ parte putabunt conſtare argumentationem:reprehēdit etiā illos q ex vna parte dicunt fieri poſſe argumentationē. Hi inquit errāt de nois ambiguitate. Naꝫ argumētatio duas ſignificationes habet:et argumēti ꝛ argumētationis. Quare cum dicunt:ſi peperit cum viro concubuit:inuentum pferunt non expoſitionem argumētationem:ſed talis argumentatio eſſe non poteſt:niſi cum expoſita pferatur oratio. Eodem modo inq̄t ꝛ illi errāt qui dicūt aliqñ ſubtrahi poſſe nunc ppoſitionem: nūc aſſumptionem. Nam qñ vtraqꝫ harum monet auditoreꝫ: neutra neceſſe eſt ſubtrahaf expoſitioni.

Argumētatio duo ſignifica t.

conueniat. Ut ſi hoc cõſequitur: res enĩ prima eſt rei nomen. Nõ aũt neceſſe eſt rei nomen ponat. Ita Ci. de noĩe conſtituendo diſputat in diuinatione. Nõ tã inquit hec accuſatio: ꝙ defenſio eſt exiſtimãda. Deinde inquit eius facti qui ſint principes ⁊ inuẽtores: qui denicꝫ auctoritatis eius et inuẽtiõis comprobatores: atcꝫ emuli. Hec quocꝫ poſt rẽ ſint neceſſe eſt: necꝫ enĩ poteſt inueniri niſi quod latet. Eſt porro quod latet: aladuertẽdũ. Itacꝫ qui fuerunt illi q̃ primi illõ fecerint: vnde nunc agitur: q̃ deinde factũ probauerint: ac ſecuti ſint: ſi optimi ſunt laudas factũ: ſi peſſimi repꝛehendis vt Ci. in diuinatione dicit ſemꝑ homies nobiles accuſaſſe: ⁊ eos cum magno cõmodo reipu. magna ſemꝑ gloriam conſecutos. Deinde inquit ⁊ q̃ de ea re: aut eius rei ſit lex. lex etiã cõſequit: lex enĩ ſemꝑ in re: quia res talis viſa eſt conſtituitur. Uerũ qđ ait de ea re totũ eſt. Qđ ait eius rei pars eſt. Interdum enim totum factum aliqua lege: aut damnatur: aut abſoluitur: interdum pars facti. Deinde quod ait conſuetudo actio: iudicium: ſcientia: artificium: ⁊ hec oĩa geſtum negocium conſequũtur. Nam et conſuetudo rei iam ante geſte eſt: ⁊ rurſus rem geſtam ſolet aliqua actio conſequi: vel iudicium vt preiudicium natũ eſſe videatur: deinde neceſſe eſt ante aliquid fieri: vt ex eo ſcientia cõſequatur: vel artificium. Uerum hec oĩa ⁊ in perſona ⁊ actibus prouidẽda ſunt ⁊ in negocij ipſius natura. Idcirco ait. Deinde q̃ d. ex natura eius cõuenire vulgo ſoleat aut inſolenter. Ait negocij ipſius aladuertendã eſſe naturã. i. qui ſoleant euentus factum illud conſequi: ſed hic euẽtus ab illo euentu quem in adiũctis negocio demõſtrauimus: hoc diſtat: ꝙ ille euentus naturaliter certis rebus affixus eſt: ⁊ rem ſuã quadã vi ac neceſſitate cõſequit. Hic aũt euentus interdũ neceſſarius: ⁊ naturalis eſt: vt parricidium furor neceſſe eſt cõſequat. Interdũ vari⁹: vt cõmutabilis: vt amor noceat neceſſe nõ eſt: ⁊ vt nõ noceat neceſſe non eſt. Sepe enĩ malum euentum amor habet: ſepe bonũ. Denicꝫ vt oſtenderet Ci. euentũ iſtũ ex natura negocij ita eſſe conſiderandum: vt ſcias ⁊ in cõtrariũ poſſe conuenire. Deinde inquit: q̃d ex natura ei⁹ euenire vulgo ſoleat: an l ſolẽter ⁊ raro. vulgo. i. paſſim frequenter. Ergo firmius argumentum eſt ſi de quo agimus euentu frequẽti⁹ cõſequat: ſi dicas amor magis nocet. Preterea hoc ſciam⁹ intereſſe inter iſtum euentum ⁊ illum ſuperiorem: ꝙ hic totius negocij euentus eſt: ille vero vniuſcuiuſcꝫ rei. Ait enĩ ſupra quare hoc in gñe: vt cõmodius q̃d euenturũ ſit ante oĩa cõcipi poſſit: q̃d quacꝫ ex re ſoleat euenire conſiderandum eſt. Poſtea hoĩes id ſua auctoritate cõprobare. ait offendi in his rebus conſueuerint. Et hic euentus qui naturam negocij ꝯſequit: q̃lis apđ hoĩes habeat. i. bon⁹ an malus attendendum eſt. Ita vt ſupra dixit attendendum q̃ hoĩes primũ fecerint: q̃ deinde cõprobauerint: nõ enĩ ex eo qꝛ aliq̃d conſequit argumentũ eſt: ſed quia aut bonũ: aut malũ eſt qđ cõſequit. i. nõ qꝛ eſt qđ cõſequit: ſed qꝛ tale eſt. Ita ſemꝑ non ex re: ſed ex qualitate fit argumentũ: ⁊ cetera q̃ factũ aliqđ ſimiliter confeſtim aut ex interuallo ſolent conſequi. Interdũ enĩ vicinior: interdũ tardior eſt euentus: vt puta ſi quẽ voluero occidere vicin⁹ eſt euẽt⁹ vt mox me oderit. Deinde ſi trado alicui diſciplinam tardior hic euẽtus. Primo enim fortaſſis offenditur: deinde amat: ac diligit. Deinde poſtremo attendendum eſt. Dat poſtremum breue ⁊ cõmune preceptum: vtrũ aliquid honeſtum ſit an vtile: in his eſt conſiderãdum q̃ geſtũ negocijũ cõſequũtur. Uerũ que ſint partes honeſtatis atcꝫ vtilitatis in deliberatiue preceptis ſe demonſtraturum eſſe proponit.

Argumẽtatio q̃d eſt.

Tria in cõfirmatione traduntur.

Argumẽtũ

Argumẽtatio.

℄ Omnis autem argumentatio que ex his locis: quos commemorauim⁹ ſumetur: aut probabilis, aut neceſſaria eſſe debebit. Ait ſupra cum de confirmatione loqueretur Huius inquit partis certa ſunt precepta: in ſingula cauſarũ genera diuidentur. Uerũtamen non incommodum videtur quãdam ſiluam atcꝫ materiã vniuerſam ante permixtam: ⁊ confuſam exponere oĩm argumentationũ. Tria nobis in ꝯfirmatiõe tradũtur. materia: argumentum argumentatio. Materiam nobis iam tradidit. i. locos de qb⁹: argumenta caperem⁹: quos locos diuiſit i attributa perſone ⁊ in attributa negocio. Attributa perſone. xi. eẽ dicit negocio quatuor. Atcꝫ hoĩũ oĩm partes enumerauit: ac tradidit: nunc itacꝫ dictur⁹ eſt de argumento: nec nos cõfundat ꝙ pro argumẽto: argumẽtatiõẽ ponit. Antiq̃ gen⁹ ponebãt argumẽtatiõẽ: ſub argumẽtatiõe vero argumẽtum et argumentationem. Itacꝫ hoc verbo cõiter vtebant vt pro argumento recte argumẽtatio diceretur. Uerum antecꝫ dicamus que genera ſint argumentorum. dicamus prius q̃d cõſiderare ⁊ ꝯferre debeamus: vt argumenta faciamus. Scđz Ariſt. decem cathegorie ſunt. i. decem res in q̃bus oĩa q̃ in mũdo ſũt ꝯtinẽt.

℄ Omnis aũt argumẽtatio, que ex his locis quos cõmemorauim⁹/ſumetur: aut probabilis/aut neceſſaria debebit eſſe. Etenĩ vt breuiter deſcribamus: argumentatio videtur eſſe inuentũ/ ex aliquo gñe rẽ aliquã aut probabiliter oñdẽs: aut neceſſarie demõſtrans. Neceſſarie demonſtrantur ea q̃ aliter/ac dñr nec fieri/nec ꝓbari poſſunt: hoc modo. Si peperit cum viro ꝯcubuit. Hoc gen⁹ argumẽtandi quod in neceſſaria demõſtratione verſatur: maxie tractatur dicẽdo: aut per cõplexionẽ: aut per enumerationẽ aut per ſimplicẽ ꝯcluſionẽ. Cõplexio † eſt i qua vtrũ vtrũ cõceſſeris repꝛehendit/in hũc modũ. ſi improb⁹ eſt cur: vteris? ſi ꝓb⁹: cur accuſas? Enumeratio eſt i qua plurib⁹ rebus expoſitis/ et ceteris infirmatis/ vna reliqua neceſſario ꝯfirmat: hoc pacto. Neceſſe ẽ aut iimicitiaꝝ cã ab hoc eſſe occiſum: aut metu: aut ſpe: aut alicui⁹ cã amici: aut ſi hoꝝ nihil ẽ/ab hoc nõ eſſe occiſum. Nã ſine cã maleficiũ ſuſceptũ nõ põt eẽ: ſed necꝫ inimicitie fuerũt: nec met⁹ vll⁹: nec ſpes aliꝰ

Cõplexio.

Enumeratio.

† In hac cõplexiõe quã greci λ μ [illegible] appellãt maxime iuuet ſe oppoſitas opꝫ eſſe interrogationes: et ad ſoluendum aduerſarijs minime faciles.

Simplicis cõclnſionis exemplum.

cuius cõmodi: neq; ad amicū ei⁹ aliquē mors ei⁹ ꝑti nebat. Relinquit igit / vt ab hoc nõ ſit occiſus. Simplex aūt concluſio ex neceſſaria cõſecutione cõficit hoc modo. Si vos me iſtud eo tēpore feciſſe dicitis ego autē eo ipſo tempore trās mare fui: relinquit vt id quod dicitis nõ modo nõ fecerim: ſz ne⁹ potuerim qdē facere. Atq; hoc oportebit diligenter videre: ne quo pacto genus hoc refelli poſſit: vt ne cõfirmatio modum in ſe argumentandi ſolum habeat: aut quā dam ſimilitudinem neceſſarie concluſionis: verum ipſa argumentatio ex neceſſaria ratione conſiſtat.

harum rerum vna ſubſtantia eſt: reliqne nouem qualitates .i. que ſubſtantia accedant. Itaq; cū res nuda eſt nihil aliud ꝙ res eſt. Tunc autem ex ea poſſumus facere argumentum ſi eius qualitates inſpiciamus. Itaq; omnia verba: & nomina habēt res ſuas: habent & qualitates que qualitates cum ſibi conueniunt faciunt argumentum. Utputa ponamus occidit. Occidit. res eſt: huius rei que ſit qualitas attendamus .i. quedā aſperitas qdā immanitas Deinde ponam⁹ inimicū. Rurſus inimic⁹ res eſt. Ei⁹ rei porro qlitas ſimiliter aſpera: atq; crudelis. Itaq; qm̄ vtraq; ſibi hec qlitas cõuenit factum eſt argumentum. Ita due ſimiles qualitates cū fuerint copulate faciunt altam qualitatem

Ex re nuda nõ cõficiē dū argumētum.

Argumētorū gn̄a duo Neceſſariū argumētū

id eſt occidit: q: inimic⁹ fuit: q̄ qlitas eſt: vt argumētū ꝓbabile eſſe videat. Ita ſi dicas occidit q: gladio percuſſit: argumentū eſt quia vtriuſq; rei qualitas eſt ſimilis. Alioquin cū in eo ꝙ occidit: iam notā ſit & res & qualitas rei: deinde ponas virgam: cuius res & qualitas nota eſt: qm̄ ſimiles ſibi nõ ſunt iſte qualitates contuncte in vnum non faciunt argumentum ſi dicas: percuſſit virga & occidit. Semper itaq; non res ſed qualitates rerum debemus attendere: atq; conferre vt argumenta faciamus. Argumentorum porro genera duo ſunt probabile & neceſſarium: probabile eſt quod veriſimilitudine fidem facit Ut puta quia inimicus fuit occidit. Uerum de probabili poſt dicemus. Nunc aūt de argumento neceſſario diſputabimus. Neceſſarie demonſtrantur ea que aliter ac dicūtur: nec fieri nec probari poſſunt hoc modo. Si peperit cum viro concubuit. Neceſſarium eſt inquit quo aliter ; ac dictum eſt: nec fieri: nec probari poteſt. Neceſſarium argumentum ad fidem cogit: ac trahit. Probabile autē irrepit atq; ſuadet. Neceſſarium porro tale eſt argumentum: ſi ea proferas: quorū talis ſit natura: vt ſic fieri neceſſe ſit ſi dicas ſi natus eſt moritur: ſi peperit cum viro concubuit. Hec neceſſe eſt: vt ſe cõſequantur: ꝙ ſi neceſſe habes credere neceſſarium factum eſt argumentum . Illud tamen ſcire debemus argumentum neceſſarium pene non eſſe ſolumq; eſſe inter homines probabile. Nempe nobis neceſſarium videtur: ee vero cõſtare nam ſi probabile ex veriſimili: ex vero neceſſe eſt neceſſarium. Inter hominis autem verum latet: totumq; ſuſpitionibus geritur: ergo neceſſarium nõ poteſt eſſe argumentum: ſed tantum inter homines poteſt neceſſarium quantū ſm opinionē humanam: valet: altoquin ſm Chriſtophori opinionem non eſt neceſſarium argumentum: ſi peperit: cum viro concubuit. Neq; hoc rurſus ſi natus eſt moritur: nam apud eos manifeſtum eſt ſine viro natum: & non mortuū Ergo neceſſarium illud argumentum eſt quod iam opinione perſuaſum eſt Atq; vt ſcias hoc neceſſarium nõ eſſe omnino neceſſarium oſtendit Cic. etiam hoc hominibus perſuadet: enim ait neceſſarie demonſtrantur ea que aliter ac dicuntur nec fieri: nec probari pñt. Ergo ſi probantur iam non erunt neceſſaria. Quicquid enī probatur: potuit & nõ credi. Itaq; neceſſariū argumentū teneamus illud qđ facile populo perſuadet orator. Hoc neceſſariū trib⁹ modis fieri docet: quos modos in gn̄e dictionis ponit hic enī iam dictū eſt ſuperius in materia locos poſuit: de quib⁹ cõducta ad argumentationē dictio naſceretur. Fieri itaq; neceſſariū argumētū docet: vt ꝑ cõplexionē: aut ꝑ enumerationē: aut ꝑ ſimplicē cõclnſionē. Cõplexio eſt qua vtrūuis cõceſſeris reprehēdis: cõplexio forma dictioni eſt poſita in rationibus neceſſariis. Uerum cõplexio duplici ratione conſtat. Unde quicquid fuerit electū: neceſſe vt cõtrarium ſit. In complexionē itaq; duo gn̄a ſunt ꝓponēda nūc ꝑ ſimplex: nūc ꝑ neceſſariū. Simplex hoc modo. Si hoc eſt cur illud facis. Si illud eſt: cur iſtud facis. Deinde ꝑ neceſſariū ſit. Aut hoc cõcedas neceſſe eſt: aut illud. Ita hic exemplum cõplexionis cõſiderare debem⁹: factū per ſimplex. Si improbus eſt inquit cur vteris ? Si ꝓbus cur accuſas: ita & in Uerrinis Cic. aut amicos inqt cõfiteri ſiculos: neceſſe eſt: aut inimicos. Si amici ſunt credamus teſtibus: ſi inimici ſunt multi pecunias contulerūt. Enumeratio eſt in qua pluribus expoſitis & ceteris infirmatis: vna vel reliqua neceſſario cõfirmatur. Enumeratio qđ forma dictionis eſt poſita in rationib⁹ neceſſariis Uerum in enumeratione multa ponuntur: & excluſis multis vnū qđ reliquū eſt cõfirmat: vt puta ſi hoc nõ eſt: ſi illud: & illud nõ eſt: reſtat igitur vt illud ſit. Ita in Uerrinis. Si neq; carbo attigit: neq; Silla vidit: neq; in erariū relatum eſt: reſtat igitur vt tu, Uerres pecuniā ſuſtuleris. Uerum enumeratio duobus modis fit: enim aut multis rei rebus excluſis vnā: que reliqua eſt cõfirmas: aut cum rei reb⁹ excluſis cõtrariū confirmas: Multis rei rebus excluſis vna que reliqua eſt cõfirmat vt ſupra ipſe. C. cõtra Hermagorā. Nam aut multum cauſe genus eſt: aut iudiciale ſolum: aut & iudiciale: & demõſtratiuū: & deliberatiuū. Hic multa enumerauit: ſed excluſis duabus reb⁹: reliquā tertiā cõfirmauit. Multū inqt cauſe genus eſſe non põt dicere qui artis precepta dat: vnum eſſe nõ põt dicere: qi hoc: & hoc. Relinquitur ergo inquit vt ola tria genera cauſarum ſint. Ergo hic multis rei reb⁹ ſublatis poſtrema eſt cõfirmata. Deinde olb⁹ rei rebus excluſis contrarium ſic concludit: vt hic ipſum exemplū poſitū eſt. Neceſſe eſt inqt: aut inimicitiarū cauſa ab hoc eſſe occiſum: aut metu: aut ſpe: aut alicui⁹ amici gr̄a. At ſi horū nihil eſt manifeſtum eſt ab hoc nõ eſſe occiſum. Itaq; hic res eſt occiſio. Huius rei oēs res ſuſtulit .i. cauſas occidēdi. Poſtremo contrarium cõcludit: ſi igitur horū nihil eſt nõ occidit. Simplex aūt cõcluſio ex neceſſaria conſecutione cõficitur: & in hoc neceſſarium eſt argumentū ſed in vna re poſitū: et iō ſimplex cõcluſio nominatur: vt puta ſi illo tpe: quo me iſtud feciſſe dicitis: ego trans mare fui relinquit: vt id ego nõ fecerim: ſed nec potuerim facere. Hic itaq; ſimplex res eſt in ſuperioribus vero duplex: in complexione

Nota quid neceſſarium argumentū

Complexio diuiditur.

Enūeratio.

Simplex cõcluſio.

ſcȝ ⁊ enumeratiõe:⁊ complexione quidē aperte duas res cõtinet:aut hoc eſt indi:aut illud:ſi illud eſt cur lacios:ſi iſtud eſt cur non lactos. Enumeratio eſt:cum multas in res habeat collocatas:duplex th eſt:ea em omnia que tollis cũctis multa ſinevna th parte ponunt in altera id qđ cõcludis ſive aliquid de rebus ſit:ſive contrarium rei:vt ſupra docuimus. Atq hoc diligenter videre oportebit. Precepta dat:vt neceſſaria argumenta non ſola dicendi ſpecie faciamus.i.nec complexio vel enumeratio in ſolo gñe dicendi poſita eſſe videatur:ſed vt rationes ipſe ⁊ res neceſſarie ſint:⁊ hoc gñe dicēdi:proferantur:triplici.ſ.aut per complexionem:aut per enumerationem:aut per ſimplicem concluſionem.

Probabile quid.

¶ Probabile aũt eſt:id qđ fere ſolet fieri:aut quod in opinione eſt:aut qđ habet in ſe ad hoc quādā ſimi tudinē:ſive id falſum eſt:ſive verũ. Veruȝ in eo gñe qđ fere ſolet fieri ꝓbabile:huiuſmodi eſt. Si mater eſt/diligit filiũ. Si auar⁹ eſt/negligit iuſiurādũ. In eo qđ in opinione poſitũ eſt hmõi ſunt probabilia: Impijs apđ iferos penas eſſe ꝑparatas. Eos q phiſophie dēt operā nō arbitrari deos eſſe. Similitudo aũt in cõtrarijs/⁊ in parib⁹/⁊ in his rebus q̄ ſuo eādē cadũt rationē maxie ſpectat. In cõtrarijs hoc modo. Nam ſi his q imprudēter leſerũt ignoſci convenit:his q neceſſario ꝓfuerũt haberi gr̃a nō oportet. Ex pari ſic. Nā vt locus in mari ſine portu navibus nō poteſt eſſe tut⁹:ſic anim⁹ amici ſine fide ſtabilis eſſe nō poteſt. In his rebus que ſub eandē rationem cadũt:hoc mō probabile eſt. Nā ſi Rhodijs turpe nō eſt portoriũ locare:nec Hermacreonti quidem turpe eſt cōducere. Hec tum vera ſunt/hoc pacto. Qm̄ † cicatrix eſt:vulnus fuit:tũ veriſimilia hoc modo. Si multus erat i calceis pulvis:ex itinere eũ venire oportebat. Omne autem (vt certas quaſdaȝ in partes diſtribuam⁹) probabile quod ſumitur ad argumentationē/aut ſignum eſt:aut credibile/aut iudicatum:aut comparabile.

Exēplũ probabilis argumenti.

Siĺitudo in quibus.

† Cicatrix ꝓprie eſt ſignũ vulneris obducti q̄ſi circa cutē. Eſt enim caro calloſa pro cute inducta:vbi hiat⁹ vulneris quod iā coiuit fuerat.

¶ Dictũ itaq de neceſſario argumento:⁊ quale ſit:⁊ quot modis dictionis proferat:nũc de ꝓbabili incipit diſputatio:qđ vt melius intelligamus propter vim expoſitionis hec prius nobis etiā pictura cernatur. Argumentũ. Neceſſariũ. Probabile. Complexio. Enumeratio: ſimplex concluſio: per id quod ſolet fieri:p id quod i opiniõe:per ea que habēt ad hec quādā ſimilitudinē:p cõtrariũ p paria:p eas resq̄ ſub eandē rationē cadũt:p vera:p falſa:vel p veriſimilia. Probabile aũt eſt:id qđ fere ſolet fieri:aut qđ in opinione poſitum eſt:aut quod habet in ſe ad hec quandam ſimilitudinem ſive id falſum eſt:ſive verum. Dictum eſt de neceſſario argumento ⁊ de eius modis tribus ſcilicet nunc de probabili argumento dicam⁹:in ſolo virtus omnis fidei cõtinetur. Vt ſupra em diximus neceſſarium inter homines non eſt preferendum:cũ etiam ipſum probetur:probabili itaq ſolo omnis fide nititur adeo vt greci officiũ: et finem oratoris ſic definierint. id eſt probabiliter ad finem dicere. Probabile autem per ſeipſum non poteſt definiri:neq in preceptũ quoddā exprimi. Sed ꝓbabile erit argumētũ pro moribus patrie:ꝓpli:tp̄is Neq em oĩbus vnũ aliqđ idē probabile eſt. Aliud em iuſtuȝ romanis:aliđ barbaris videtur. Itaq vt ꝓbabilia argumēta faciamus primum nobis patria inſpiciēda eſt in qua ſumus:⁊ eius inſpiciēdi mores:deide inſpiciēda eſt civitas:que pars patrie ē. Omnis enim civitas habet proprios mores. Deinde inſpiciendum eſt tēpus:tempora enim ſepe mutantur. Poſtremo etiam eius apud quem dicimus cognoſcenda natura eſt:vt ſecundum mores eius probabilia argumenta faciamus:itaq hec precedunt anteq̄ꝫ probabilia argumenta proferamus. Verum ipſum probabile argumētum primo in tria dividitur.i.in id qđ facile fere ſolet fieri:et in id quod in opinione poſitum eſt:et in id quod habet ad hoc quandā ſimilitudinem. Deinde in.iiij.ſignum credibile iudicatum probabile. Verum illa tria res ſunt quibus probabile conficitur argumentum:illa autem.iiij.que ſequuntur rerum harum trium effectus ſunt. Primo itaq illa tria videamus in que probabile dividitur:argumētum per id quod ſolet fieri:probabile argumentum ſic fit:ſi ea ad finem colligas:que in actus conſuetudine verſanĺ:vt puta ſi mater eſt diligit filium.ſi avarus eſt negligit iuſiurandum. Ita et Terentius meretrices malas.avaros lenones.triſtes ſenes.edaces paraſitos eſſe commemoravit. Hec itaq ſi ad fidem dicta ſunt per id quod fere ſolet fieri. Deinde per id quod in opinione poſitum eſt:probabile argumentum ſic fit:ſi ad fidem nō ea que in vſu ſunt agendi:ſed ad ea que in opinione ſunt poſita colligamus Si dicas inferos eſſe et impijs apud inferos penas. Si dicas omnes qui philoſophantur contra deos facere. Multi, em credunt q philoſophi contra deos faciant. Etenim ſi deos aſſerunt: et me forte ſtultum eſſe dicunt: quoniam me talem deus eſſe voluit:contra deos faciũt cum me reprehendunt. Deinde in repu.cum bella aut pax ex dei voluntate contingant:ipſi autem multa cupiunt perſuadere contra deos faciunt ſi id non aſſerant agendum quod deorum voluntate contingit. Ergo vt diximus ex his que in opinione ſunt poſita probabile colligitur argumentum:ſi dicas inferos eſſe vel non eſſe: deos eſſe: vel non eſſe:mundum non eſſe natum. Iſte opiniones dicunt em grece opinios:⁊ opiniones nũcupantur. Addo manifeſtum ois q̄ in mũdo agitur argumen

Epilogus ſupradictorum.

Probabile

Vt ꝓbabile reddam⁹ argumētũ cõſyderanda

tis probabilibus perſuaderi:quando etiam philoſophorũ profeſſionibus ex opinione nomen impoſitum eſt digmata dicantur. Tertium illud eſt vt doceamus queadmodum probabile fiat argumentum ex eo qđ habet ad hec quandam ſimilitudinẽ.i.per ſimilitudinem:vtputa ſi quis patriam prodit:penam meretur:ille qui patriam defendit premium meretur. Uerum hic ex altero alteri fides fit:ꝛ ſic quaſi ſuerat nominandũ. Sed Cice.non queadmodum fieret argumentũ:ſed vnde fieret indicauit:enim ait. Aut quod habet ad hec quandam ſimilitudinem:ad hec.i.ad ſuperiora ad id quod fere ſolet fieri:ꝛ ad id quod in opinione poſitum eſt. Etenim hoc argumentũ tertium:vbi ex altero alterũ probamus:nunc tale poteſt eſſe vt ſoleat fieri:nunc tale vt in opinione poſitum eſſe videatur:vt ſoleat fieri:ſi is qui patriam prodit penam meretur:ille qui patriam defendit premium meretur:vt in opinione ſit. Si impijs apud inferos tormenta preparata ſunt:innocentibus quies parata eſt. Itaqȝ hoc quod habet ad hec quandam ſimilitudinẽ.i.ſimilitudo tribus modis probabile efficit argumentum:aut per contraria:aut per paria:aut per eas res que ſub eandem rationem cadunt. Per contraria ſic. Nam ſi his qui imprudentes leſerunt ignoſci conuenit:his qui neceſſario profuerunt haberi gratia non oportet. Hic contraria prodeſſe ꝛ nocere:ſed ipſa contraria non faciunt argumentum niſi habeant inter ſe aliquam ſimilitudinem. Hic itaqȝ animorum ſimilitudo eſt:nam ſi ille imprudẽter obfuit:hic neceſſitate profuit:neqȝ ille voluit obeſſe:neqȝ hic voluit prodeſſe:ergo ſi ignoſcitur ei qui non voluntate:ſed imprudentia leſit:ꝛ illi gratia non habenda eſt qui non voluntate profuit:ſed neceſſitate. Per paria ſic:cum non ex contrarijs rebus:ſed ex ſimilibus per naturam probabile colligimus argumentũ:vtputa:nam vt locus in mari ſine portu nauibus intutus eſt:ſic animus qui ſine fide eſt amicis non poteſt eſſe portuoſus. Ex his autem que ſub eandem rationem cadunt:probabile facimus argumentum:cum ea ſibi conferimus que ad aliquid ſunt:vtputa locare:conducere:emere:vendere. Hec verba ad ſe inuicem ſpectant:itaqȝ ex vnius rei ratione probare debemus:vtputa neſcio quis patre vendente emit filium iniquam rem dicitur feciſſe. Hic facis argumentum probabile. Nam ſi is qui vendidit rem iniquam fecit:ꝛ hic qui emit rem iniquam fecit. Deinde quod Cicero poſuit exemplum apud Rhodios portorium res vilis vilis erat. Et Hermacreon vir ampliſſimus id conduxit portorium. Defenditur quod rem turpem non fecerit. Facis itaqȝ argumẽtum per eas res que ſub eandem rationem cadunt. Nam ſi Rhodijs turpe non fuit locare:nec Hermacreonti quidez eſt conducere. Siue autem inquit vera ſint:ſiue falſa ea vnde fecimus argumentum:nihil ad nos:dummodo ad fidem faciendam probabilia eſſe videantur. Falſum eſt ſed veriſimile:ſi dicas nõ occidit Medea filios. Quippe mater filios nunqȝ potuiſſet occidere. Hic falſum eſt:qđ aſſeris:tamen feciſti argumẽtum probabile:per id quod fere ſolet fieri:vt Medea filios nõ occidiſſe credatur. Aut ſi dicas:quia multus calceis puluis fuit:ex itinere regreſſus eſt. Uerum eſt autem argumentum probabile:ſi dicas. Quoniam cicatrix eſt:vulnus fuerit neceſſe eſt. Nunc autem vt probabilis argumẽti omnes partes ſcire poſſimus:hec quoqȝ nobis animaduertenda eſt pictura. Per id quod fere ſolet fieri. Signum. Credibile iudicatum. Religioſum probabile argumentum:per id quod in opinione poſitum eſt. Commune. Approbatum. Comparabile: Per ea que habent ad hec quandam ſimilitudinem. Imago. Collatio. Exemplum. Omne autem:vt certas quaſdam in partes tribuimus probabile quod ſequitur ad argumentationem:aut ſignum eſt:aut credibile:aut iudicatum:aut comparabile:ſupra diximus probabile argumentũ in tres partes diuidi:in id quod fere ſolet fieri:in id quod in opinione poſitum:ꝛ in id quod habet quandam ſimilitudinẽ. Sed has tres partes ipſas res eſſe diximus de quibus probabile ſit argumentũ. Uerum in his tribus rebus rurſus quatuor collata ſunt:id eſt qđ ex illis rebus conficitur:aut ſignum dicitur:aut credibile:aut iudicatum:aut comparabile. Atqȝ vt ſciamus hec quatuor illis rebus eſſe connexa:id quod fere ſolet fieri:nihil aliud habet in ſe:niſi aut ſignum:aut credibile. Deinde in quod in opinione poſitum eſt:nihil in ſe habet iudicatum:poſtremo id quod habet ad hec quandam ſimilitudinem nihil aliud habet niſi comparabile. Uideamus itaqȝ hec quatuor in illis tribus eſſe. Nec hec tantũ ſibi copulata ſunt:ſed omnia que in argumento ſunt probabili:etiam argumentis attributis perſone:et attributis negotio conſtat eſſe connexa. Nam quatuor negotio eſſe diximus attributa:continentia cum ipſo negotio:ꝛ in geſtione negotij:adiuncta negotio que geſtum negotium conſequuntur. Itaqȝ in continentibus cum ipſo negotio:ꝛ in geſtione negotij ſignum eſt. In his que geſtum negotium conſequũtur iudicatum eſt. In his autem que adiuncta ſunt negotio comparabile eſt. In attributis vero perſone credibile eſt. Ita videmus:ꝛ locos argumentorum ꝛ res:et exitus certis rationibus ſibi eſſe copulata. Nulla itaqȝ videatur eſſe confuſio quod probabile argumentum iamdudum in tria diuiſimus:nunc in quatuor:quia id quod fere ſolet fieri duo in ſe continet:ſignum ꝛ credibile. Quod in opinione poſitum eſt:vnum habet in ſe:id eſt iudicatum quod habet ad hec quãdam ſimilitudinem:ſimiliter in ſe vnum continet:id eſt comparabile. Itaqȝ probabile argumentum in quatuor partes nunc diuiditur:nam aut ſignum eſt:aut credibile:aut iudicatum:aut comparabile.

Similitudo.

Signum.

Signum:

Signum quid ſit.

Credibile quid ſit.

Judicatũ.

¶ Signum eſt/qđ ſub ſenſu3 aliquẽ cadit:ꝛ quiddã ſignificat/quod ex ipſo profectũ videtur:quod aut ante fuerit:aut in ipſo negotio:aut poſt ſit ſecutũ:ꝛ tamen indiget teſtimonij/ꝛ grauioris ꝯfirmatiõis: vt cruor:fuga:†pallor:puluis:ꝛ que his ſunt ſimilia. Credibile eſt qđ ſine vllo teſte auditoris opinione confirmatur:hoc modo. Nemo eſt qui non liberos ſuos incolumes/et beatos eſſe cupiat. Judicatum

¶ Signũ eſt qđ ſub ſenſum aliquẽ cadit. Quinqȝ ſenſus ſunt in hoĩe:viſus:auditus:odoratio:ſapor:ꝛ tactus. Itaqȝ quicquid ſub hos ſenſus cadit:cũ ad argumẽtum fuerit tractum ſignũ eſt. Qđ ſignũ ꝑ ſe nõ ad ſe valet:ſed ex eo aliud ꝑficiſcit.i.aliud aſſerit: vtputa ſi agat:an neſcio qs ex itinere venerit:ꝛ aſſeras eũ veniſſe:nã in calceis ei9 mult9 puluis ẽ. Puluis hic ſignũ eſt:ꝛ ſignũ eſt: qđ ſub ſenſum oculoꝝ cadit:aut ſi dicas ſqt cruẽtus eſt:hoĩem occidit. Deinde ſi dicas:ſeditio fa-

† Fuga ipſe fugiendi actus. Uergilius ꝑ curſu poſuit. Uel qlis equos threiſſa fatigat. Harpalice volucrẽqȝ fuga preuertitur hebrũ. Aliqñ fuga dicit impet9. Idẽ. Ille volat:ſimul ora fuga:ſimul equora verrit.

eſt res aſſenſione/aut authoritate/aut iudicio alicuius/aut aliquorũ cõprobata. Id tribus in generibus ſpectat: religioſo/cõi/⁊ approbato. Religioſuz eſt qȏ iurati legibꝰ iudicauerũt: Cõe eſt qȏ oẽs cõiter ꝓbarũt/⁊ ſecuti ſunt: hmõi eſt: vt maioribꝰ natu aſſurgat: vt ſupplicãtiũ miſerat. Approbatũ eſt qȏ hoies cũ dubiũ eſſe/quale haberi oporteret/ſua conſtituerint auctoritate: veluti Gracchi patris factũ/ quẽ ppl's Romanꝰ ob id factũ/ꝙ inſciẽte collega in cẽſura nihil † geſſit: poſt cẽſurã fecit cõſulẽ. Cõparabile aũt eſt: qȏ in diuerſis rebꝰ ſimilẽ aliquã rõnez cõtinet. Eius ſunt partes tres: imago: collatio: exẽplum. Imago eſt oratio demõſtrãs corporũ/aut naturarũ ſiĩtudinẽ. Collatio eſt oõ rẽ cũ re ſiĩtudine cõferẽs. Exẽplũ eſt qȏ rem auctoritate/aut caſu alicuius hoĩs/aut negotĳ firmat/aut infirmat. Horũ exẽpla/⁊ deſcriptiones in ꝑceptis elocutionis cognoſcent. Ac fons qdẽ confirmationis/vt facultas tulit: apertꝰ eſt: nec minus dilucide/ꝗ̃ rei natura ferebat: demõſtratus eſt. Quẽadmodũ aũt oĩs ꝯſtitutio/⁊ pars ꝯſtõnis: ⁊ oĩs cõtrouerſia ſiue in ratiõe: ſiue in ſcripto verſet tractari debeat: ⁊ que in quãqꝫ argumẽtationẽ ꝯueniat: ſigillatim in ſcȏo libro de vnoquoqꝫ gñe dicemꝰ. In pñtia tãtũmȏ nũeros/⁊ modos/⁊ ptes argumẽtãdi/cõfuſe/⁊ ꝑmixte diſperſimꝰ: ⁊ poſt diſcrete/⁊ electe: in genus quodqꝫ cauſe: qd cuiqꝫ ꝯueniat: ex hac copia dirigemꝰ. Atqꝫ inueniri qdẽ oĩs ex his locis argumẽtatioꝰ poterit. Inuentã exornari: ⁊ certas in ptes diſtingui: ⁊ ſuauiſſimũ/⁊ ſũme neceſſariũ: ⁊ ab artis ſcriptoribꝰ maxĩe neglectũ. Quare ⁊ de ea re ꝑceptiõe nobis/⁊ in hoc loco dicẽdũ viſum eſt: vt ad inuẽtionẽ argumẽtãdi quoqꝫ abſolutio adiũgeret: ⁊ magna cũ cura/⁊ diligẽtia locus hic oĩs ꝯſyderãdus eſt: qȏ nõ ſolũ rei magna vtilitas eſt: ſed ꝑcipiẽdi qꝫ ſũma difficultas.

† Corrupte legi in cenſura nihil geſſit nemo nõ videt: ne ſi qui gnoſce ſignificationem huius vocis nihil que in antiquis codicibus nõ habetur.

Collatio.

cta eſt: nam tumultus audit'eſt. Hic tumultꝰ ſignũ eſt: ſed ſignũ quod ſub aurĩũ ſenſum cadit: ita ⁊ reliqua ſimilia. Uerũ hoc argumẽti genus. i. ſignũ non ſatis ad fidẽ valet: ſed aliꝰ: vt pote maioris argumẽti indiget approbatione: ita ꝓbabile quidẽ eſt argumentũ: ſed nõ validũ: ſemper que hoc argumẽto ꝯiectura tractat: ⁊ ideo aut aliud firmiꝰ argumẽtũ: aut teſtimoniũ requirit. Sed qȏ paulo ante dixi ſignum eſſe in eo quod fere ſolet fieri. Unqꝫ cũ dico ex itinere venit: nam niuiſus in calceis puluis eſt: ⁊ hoĩem occidit: nam cruẽtus eſt: argumentũ facio ex his que fere ſolẽt fieri: vt puluerulẽtus ſit: ⁊ q̇ hoĩem occidit ſolet fieri: vt cruẽtus ſit: et ex ſigno vero in oĩa tpa circa factũ facere poſſumꝰ argumentũ: vt ꝑpta occidiſti hoĩem: qꝛ cruẽtus es: ⁊ hic cruor ſignũ eſt. Occidiſti autem hoĩem tẽpus ꝑteritũ. Deinde occidis hoĩem: nam vulnꝰ inſigis: ſignum eſt. Occidis hoĩem tempus ꝑſens. Deinde occidere vis hoĩem: nam armatꝰ incedis: hic armatus incedis ſignum eſt. Occidere vis hoĩem tpȃ futurũ. Ita ſignũ ad oĩe tpȃ argumẽtũ eſt. Credibile eſt qȏ ſine ullo teſte auditoris opinione firmat: hoc modo. Credibile eſt: indi argumentũ qȏ per ſeipſum fidẽ facit. Neqꝫ ad ꝓbandũ deſiderat teſtẽ. Sed facile cũ ꝓlatũ fuerit apud opinionẽ ⁊ ſiĩam iudicis perſuadet. Hoc credibile in eo eſſe diximus qȏ fere ſolet fieri: ⁊ rurſus in attributis perſone: ita in exẽplo qȏ ſubdit Cic. virũqꝫ ⁊ videamꝰ. Nemo eſt inquit qui nõ liberos ſuos incolumes ⁊ beatos eſſe cupiat: vtiqꝫ ⁊ ſolet fieri vt nemo ſit qui nõ amet liberos ſuos: ⁊ attributũ perſone eſt. i. fortune ꝙ libeꝛi noiantur: ⁊ ꝙ ait nemo eſt. Iudicatũ eſt res aſſenſione: aut auctoritate: aut iudicio alicuiꝰ: aut aliquorꝫ cõprobata. Iam ⁊ hinc in tria diuiſit iudicatũ. Nã aſſenſione in religione eſt auctoritas: in cõi iudicium: in approbato in tria eñ iudicatũ diuiſit: in religioſum: in cõe: in approbatũ. Religioſum eſt inqt: ſi qd de re aliqua iurati iudices iudicauerũt: ⁊ ideo religioſum: qꝛ iurati iudicauerunt: qȏ aſſentiri nos neceſſe eſt. Aladuertamus tñ, vt iudiciũ geſtũ ſemꝑ negotiũ cõſequatur. Cõe eſt qȏ oẽs vulgo probarunt. Cõe eſt inquit qȏ ex more vulgi inſiti auctoritatẽ, tenet: vt neceſſe ſit maioribꝰ natu aſſurgi vt ſupplicium miſereri. Hec vtſequamur habemꝰ vulgi auctoritatẽ. Deinde hoc eſt aladuertendũ: qȏ cõſuetudo quecũqꝫ rem ſemper aliquã cõſequat. Inter id qȏ fere ſolet fieri ⁊ cõe hoc intereſt: hoc qȏ fere ſolet fieri ex quadã natura eſt. Cõe iudicato ſtringitur. Approbatũ eſt qȏ hoĩes ⁊c.. Approbatũ eſt inquit qȏ cum dubiũ eſſet: circa qualitatẽ bonã malãve ad vnã partẽ hoĩes inclinauerũt: vt inquit cũ ſororẽ Hor. occidiſſet: ⁊ de facto eius populus eſſet incertus tñ abſolutus eſt. Deinde vt Tyberius Gracchus cenſor inſciente collega quoſdã e ſenatu moniſſet ⁊ de eius facto dubitaretur: poſtea tamẽ eius factum populus approbauit: nam eum conſulem fecit: ita religioſum: et cõmune: ⁊ approbatum: qui

Religioſuz.

Cõe ex vulgi inſiti auctoritate.

Differentia inter id qȏ ſolet fieri et cõe approbatũ cõparabile.

Parabola.

Paradigma.

Imago.

Collatio.

in iudicato ſunt:geſtum ſemper negocium conſequuntur. Comparabile autem eſt:qđ in rebus diuerſis ſimilem aliquam rationem cõtinet. Dictum eſt iam de ſigno:de credibili:de iudicato:reſtat extremum:vt de comparabili dicat. Comparabile autem eſt quod res inter ſe diuerſas aliqua ratione coniungit. Hec comparatio.i.ſimilitudo partes habet tres imaginem quam greci εἰκόνα appellant. Collationem quam greci παραβολὴν appellant. Exemplum quod greci παράδειγμα appellant. Imago eſt oꝛatio circa res diuerſas aut coꝛpoꝛum aut naturarũ comparant ſimilitudinem:vt os humeroſqꝫ deo ſimilis:vt qualis mugitus fuit cum Saucius aram Taurus. Collatio eſt oꝛatio que res in ſe diuerſas ex ſimili comparatione coniungit vt eſt iſtud. Ac veluti magno in populo cum ſepe coozta eſt ſeditio. Exẽplũ eſt quo rem aliquã alicui⁹ hominis aut negocij auctoꝛitate vel caſu hoꝛtamur aut dehoꝛtamur. Hoꝛtamur ſic:vt Antenoꝛ potuit medijs elapſus achiuis illyricos penetrare ſinus. Dehoꝛtamur ſic:at non viderũt menia Troie Neptunt fabꝛicata manu cõſidere in ignes. Hec quidem nos exempla gramaticalibus ſuppoſuimus Cice. autem ſe exempla his que ſunt in comparabili ſuppoſiturum eſſe pꝛomittit:cum ceperit d e elocutione tractare. Nunc autem de inuẽtione tractatus eſt. Ac ſons quidem confirmationis:vt facultas tulit apertus eſt nec minus dilucide ꝙ̃ rei natura ferebat demonſtratus eſt. Ea omnia que ad confirmationẽ pertinebant demonſtrata ſunt: ita inquit:vt rei ipſius natura flagitabat:ſed hic confuſus omnia pꝛolata ſingulatim:ſe autem circa ſingulas cauſas traditurum eſſe pꝛecepta in.ij.lib. pꝛomittit. In pꝛeſentia tãtum modo numerum:⁊ modos:⁊ partes. *Epilog⁹ iã dictoꝝ.* Numerum accipimus attributa perſone vndecim negocio quatuoꝛ deinde genera argumentoꝛum duo:neceſſarium pꝛobabile. Modos autem accipiamus.i.in neceſſario argumento. Complexionem enumerationem ſimplicem:concluſionem. Deinde in pꝛobabili argumẽto id quod fere ſolet fieri qđ in opinione poſitum eſt:qđ habet ad hec quandam ſimilitudinem partes aũt accipiam⁹ ſignũ credibile:iudicatum:cõparabile:⁊ ea q̃ ſub his ſunt. Atqꝫ inueniri quidẽ oĩa ex his locis argumẽtatio poterit. poſſunt quidem oĩa iã argumẽta ex his locis quos pꝛecepim⁹ inueniri:ſed hec ipſa argumẽta debemus inquit artificioſa dictione diſtinguere:quia ⁊ ſuaue ⁊ neceſſariũ eſt. Itaqꝫ nunc pauca de dialectica ad rhetoꝛicam trãſlaturus. Habebitqꝫ locũ de ſyllogiſmis ad quos capiẽdos ⁊ tenendos lectorem vehementer hoꝛtaẽ:vt ipſe ait. Qđ nõ ſolum magna eſt vtilitas:ſed pꝛecipiẽdi quoqꝫ ſumma difficultas:diximus itaqꝫ argumẽtũ pꝛobabile in quatuoꝛ diuidi:ſignũ: credibile:iudicatũ:comparabile. *Argumentũ pꝛobabile in quatuoꝛ diuidi.* Credibile eſſe dixim⁹ in duobus negocio attributis ⁊ perſone. Signũ eſſe diximus in duob⁹ negocio attributi in cõtinẽtibus cũ ipſo negocio:⁊ in geſtione negocij. Comparabile eſſe dixim⁹ in adiunctis negocio. Iudicatũ vero in his que geſtum negociũ conſequunẽ. Itaqꝫ omne argumentum factum ex attributis perſone credibile diceẽ. Deinde omne argumentũ factũ ex continentibus cum ipſo negocio:⁊ ex his que in geſtione negocij ſunt ſignũ diceẽ. Deinde omne argumẽtũ factũ ex his q̃ negocio adiuncta ſunt comparabile diceẽ. Poſtremo omne argumentum factũ ex his que negocio ⁊ negocium cõſequuntur iudicatũ diceẽ. Sed cũ pꝛobabile fuerit alioquin in oĩbus attributis tam pſone ꝙ̃ negocio ⁊ neceſſarium eſſe poterit argumentum cuius tres partes eſſe diximus complexionẽ:enumerationem ſimplicem:concluſionem. *Signũ pꝛobabile.* *Argumẽtatio.* *Argumẽ: ſ di duo gña*

Argumẽtatio fit duobus modis

❡ Omnis igiẽ argumẽtatio aut per iductionẽ tractãda eſt:aut per rõcinationẽ. Inductio eſt oꝛo que rebus nõ dubijs captat aſſenſionem eius/quicũ inſtituta eſt:quib⁹ aſſenſionibus facit/vt illi dubia quędam res pꝛopter ſimilitudinem earuꝫ rerũ/quibus aſſenſit pꝛobetur: velut apud ſocraticũ Aeſchinẽ demonſtrat Socrates:cum Xenophontis vxoꝛe:et cũ ipſo Xenophõte Aſpaſiã locutã. Dic mihi iqͭt q̃ſo Xenophõtis vxoꝛ:ſi vicina tua melius aurũ habeat ꝙ̃ tu habes:illius ne an tuũ malis? Illius iquit: qđ ſi veſtem/⁊ ceterum oꝛnamẽtu m muliebꝛe pꝛecij maioꝛis habeat/ꝙ̃ tu habes:tuũ ne an illi⁹ malis? Illius vero. Age ſi inquit/illa virũ melioꝛem habeat/ꝙ̃ tu habes:virum ne tuũ/an illius malis? Hic mulier erubuit. Poſtea Aſpaſia cũ ipſo xenophõte ſermonẽ inſtituit. Queſo inquit xenophon:ſi vicinus tuus equum melioꝛem habeat/ ꝙ̃ tu habes:tuuꝫ ne equũ malis an illius? Illius inquit:⁊ ſi fundũ melioꝛem habeat/ꝙ̃ tu habes:vtrũ talem fundũ habere malis? Illũ inqͭt melioꝛẽ ſcꝫ. Quid ſi vxoꝛẽ melio

Hiſtoꝛia ex ſocrate ſumpta.

❡ Omnis igiẽ argumẽtatio ꝑ inductionẽ tractanda eſt aut ꝑ rõcinationẽ. De materia ⁊ argumẽto iã dictũ eſt. Nunc tertiũ illud eſt vt de argumẽtatiõe dicam⁹ q̃ ptinet ad elocutionem:et quã Ci. ex dialectica ſumptã in rhetoꝛicam poſuit largioꝛẽ argumentatio eſt. Itaqꝫ artificiũ nõ inueniẽdi:ſꝫ dicẽdi. Hec duobus modis fit: aut ꝑ inductionem:aut per ratiocinationem:⁊ ita Ariſt. in argumẽtatione duo eſſe dixit. Atqꝫ Ari. breuiter ac ſtrictim omne exẽplũ inductionẽ eſſe dixit:quo anim⁹ auditoꝛis ab eo qđ nõ dubiũ eſt ad credẽdũ id qđ dubiũ eſt inducaẽ: duo itaqꝫ ſunt gña argumẽtandi inductio ⁊ rõcinatio. Verũ inductiõe philoſophi vtunẽ:⁊ hic nũc ad exemplum inductio philoſophica inducit ad hoc vt intelligamus qđ ſit iductio:vel quẽadmodum fiat:poſt aũt pꝛecipiet q̃lis inductio poſſit eſſe oꝛatoꝛia. Inductio eſt oꝛo q̃ reb⁹ non dubijs captat aſſenſionem eius quicum inſtituta eſt. Generaliter hic inductionem definiuit:qua definitiõe oſtendit vbiqꝫ nos inductiõe vti poſſe:⁊ i philoſophia:⁊ in oꝛatoꝛia:⁊ in quacunqꝫ contẽtione verboꝛum etiam in fabulis. Nã vbiqꝫ neceſſe eſt perſuadere:⁊ ideo ꝑſonam etiam hic non poſuit : ſed hoc ait:inductio eſt oꝛatio que re

Inductio.

rez habeat/ꝙ tu habes:vtrū illius malis:Atq; hic xenophō quoq; tacuit/poſt Aſpaſia. Quū vterq; veſtrum(inquit)id mihi ſolū nō reſpōdit: qđ ego ſolū audire malueram:egomet dicā quid vterq; cogitet. Nam ꝛ tu mulier/optimū virū mauis habere: ꝛ tu xenophon vxorē habere lectiſſimā maxie vis. Quare niſi hec perfeceritis:vt neq; melior vir/ neq; femina lectior i terris ſit: ꝑfecto ſemp id qđ optimū putabitis eſſe:multo maxie requiretis:tu vt maritus ſis ꝙ optie mulieris:hec vt ꝙ optio viro nupta ſit. Hic cum in rebus nō dubijs eſſet aſſenſum:factū eſt propter ſimilitudinē:vt etiā illud qđ dubiū videbatur: ſi quis ſeparatim qreret:id ꝑfecto ꝑpter rationē rogādi cōcederetur. Hoc mō ſermonis plurimū vſus eſt Socrates:ꝑpterea ꝙ nihil ipe afferre ad ꝑſuadēdum volebat:ſed ex eo quod ſibi dederat ille quicū diſputabat:aliquid conficere malebat: qđ ille ex eo quod iam cōceſſiſſet neceſſario approbare deberet. Hoc in genere precipiendū nobis videt primū:vt illud qđ inducim⁹ per ſilitudinē eiuſmōi ſit:vt ſit neceſſe cōcedi:nā quū poſtulabim⁹ illō qđ dubiū ſit ꝯcedi dubiū eſſe idipſum quod inducimus nō oportebit. Deinde illud cuius cauſa cōfirmādi fiet inductio:vidēdū eſt vt ſimile his rebus ſit: quas res quaſi nō dubias ante dixim⁹. Nam aliqđ ante conceſſum nobis proderit:ſi ei diſſimile erit id cā cuius illō primū cōcedi voluerim⁹. Deinde nō intelligatur quo ſpectēt ille prime inductiōes:ꝛ ad quē ſint exitū peruētnre. Nā qui videt ſi ei rei/que primo rogetꝛ recte † aſſenſerit:illā quoq; rē que ſibi diſplicet eſſe neceſſario concedendam:plerumq; aut nō reſpōdēdo:aut male reſpondendo longius procedere rogationē nō ſinit. Qua rōne rogatiōis imprudēs ab eo qđ cōceſſit ad id qđ nō vult concedere deducēdus eſt. Extremū autem aut taceatur oportet:aut concedatur:aut negetur. Si negabitur:aut oſtendenda eſt ſimilitudo harum rerum/que ante conceſſe ſunt/aut alia vtendum inductione. Si concedetur/cōcludenda eſt argumētatio:ſi tacebitur:aut elicienda eſt reſponſio: aut quoniā taciturnitas imitatur confeſſionē:pro

Cōſiliū a cōiugatis am plectēdum.

† Aſſentio cōſentio: cū ī⁹ ſignificatiōis ē ꝛ aſſentio Cic. In quib⁹ aſſentior ſolliciā ꝛ piculoſā in iuſtiā nō eē ſapientis.

his nō dubijs capiat aſſenſiōes eius quicum inſtituta eſt. Ei⁹ inquit.i.ſiue ille philoſophus ſit:ſiue iudex:ſiue orator ſiue amicus ſiue inimic⁹. Inductio itaq; ſic faciēda eſt:vt primo proponamus illa que extra negociū ſunt:ſed tamen que ad negocium per ſimilitudinē ſpectāt:ꝛ talia inquit eſſe debēt illa que ꝓponim⁹:vt neceſſario is cū quo agis ita eſſe fateatur:atq; conſentiat. Qđ cū cōſenſerit:tūc paulati ad id vn̄ dubitabat deſcēdis:ꝛ his q̄ ſupra cōceſſa ſunt:ſimile eſſe cōfirmes:dat ergo nūc exemplum ꝓ philoſophicum. Aeſchines ſocraticus fuit.i. diſcipul⁹ Socratis. Is multa ſcripſit. Quodam etiam loco induxit Socratem referentem. Nā is erat mos diſcipulis: vt ingenio ꝓprio reperta ad magiſtros referrent:et quaſi ab eis inuenta ponerēt:induxit inquam Eſchines Socratem referentem quid eſſet: vel quemadmodum eſſet locuta Aſpaſia cum vxore xenophontis vel cum ipſo Xenophonte:nam xenophon et eius vxor frequenter diſcordabant perſuadet ergo Aſpaſia vt in gratiam reuertant. Aſpaſia aūt ꝑitiſſima fuit phie: hac itaq; inductione vſam induxit Aſpaſiam apud Eſchinē Socrates:interrogauit inquit Aſpaſia Xenophontis vxorē:ſi inquit vicina tua aurū meli⁹ habeat ꝙ tu habes:tuū inquit xenophōtis vxor inducta ſimilitudine ſupiorū:qm̄ ſuiam mutare nō poterat tacita erubuit:poſtea inqt Aſpaſia cōuertit ſe ad Xenophontem ipm̄:ꝛ ſiliter:cū illo inſtituit idductionē. Dic mihi inqt xenophō ſi vicin⁹ tu⁹ equū aut fundū meliorem habeat:ꝙ tu habes:tuūz ne mauis:an illius:ſi illius: Niſi in gratiam regreſſi fueritis ſemper ꝛ tibi vxor lectiſſima ꝛ tibi vir optimus deerit:hic itaq; iductio hoc egit:vt xenophon ꝛ vxor eius ab his que velle ſe negare non poterant:ad idem etiam qđ dubiū habebāt per ſimilitudinē deducerētur. Hoc mō ſermonis Socrates plurimum vſus eſt. Socrates.i. inquit in diſputationib⁹ inductione frequēter vtebatur: propterea inquit ꝙ optimū ducebat:vt non a ſe rebus ꝓlatis ſed cōfeſſionib⁹ ſuis aduerſari⁹ vinceretur. Hoc ī genere precipiēdū nobis videtur primū vt illud qđ inducem⁹ ꝑ ſilitudinē eiuſmodi ſit:vt ſit neceſſe cōcedi. In iductiōe inqt. Tria ſp ſpectare debem⁹:pmo vt ſilitudines tales ꝓponam⁹:vt eas ſit neceſſe cōcedi:nā illud dubiū eē nō dz:vn̄ alteri fidē volum⁹ facere:ō inde inquit illud qđ ꝯfirmamus et rei quā ꝓponimus ſile eſſe dz: ne nihil egerit ꝓpoſitio:ſi illō diſ

Mos diſcipulorum.

Aſpaſia peritiſſima phie. Hiſtoria et ſocrate ſumpta.

In iductiōe tria ſpectare debem⁹.

eo: ac ſi conceſſum ſit cōcludere oportebit argumentationem. Ita ſit genus argumētandi tripertitum.

ſimile eſt: cuius cauſa propoſuimus: tertio inquit id agere debemus: vt nemo intelligat quo ſpectet ſimilitudinis ꝓpoſitio. Hec cum quiſpiā intellexerit: ſe ex cōfeſſione ꝓpoſitionis etiā rei fidē facere quā negauit: aut nō reſpōdeat: aut male prauęq; reſpōdeat: ſi aūt neſciat quo tēdat ſilitudinis ꝓpoſitio ſecut⁹ cōfitet. Qua; cōfeſſione etiā illud quod negabat ante: ita vt tu vis cōcedit eſſe. Cū aūt inq̄t hoc diligēter in facienda inductione ſeruaueris: vt ⁊ ꝓpoſitio ſilitudinis cōcedat: ⁊ illud ꝓpoſitioni ſimile ſit cuius cauſa ſilitudo ꝓpoſita eſt: ⁊ nemo videat quo ꝓpoſitio illa ꝯtēdat: officio tuo per iſta diligēter impleto. Rurſus debebis reſpōſionē ꝯtēdētis attēdere. Unū aūt de tribus faciat neceſſe eſt. Nā aut tacebit: aut cōfitebitur: aut negabit. Ad hec ſingula p̄cepta: q̄d in his ſingulis tu facere debeas: ⁊ primo a difficiliori parte incipit: ſi inq̄t negabit ita eſſe illud: vnde ꝯtētio eſt: atq; illud qđ in ꝓpoſitis cōceſſiſq; ſimilitudinib⁹ cōtinet: duo inq̄t facere debem⁹. Aut illas res quas ante cōceſſit ſiles docere huic rei eſſe: de qua contētio eſt: aut ſi pernegabit alias inducere ſilitudines: ſin aūt inq̄t cōfitebit: habita argumētatio cōcludēda eſt: deinde inq̄t ſi tacebit duo facies: aut r̄ſionē de eo eliciēs: aut ſi r̄ndere noluerit: q; gen⁹ confeſſionis eſt taciturnitas ꝯcludēda eſt argumētatio. Ita inq̄t hoc gen⁹ argumētādi tripertitū ſemꝑ eſt.

Taciturnitas gen⁹ cōfeſſionis.

Prima pars ex ſimilitudine cōſtat: vna/ pluribuſve. Altera ex eo qđ cōcedi volum⁹: cuius cauſa ſilitudines adhibite ſunt. Tertia ex ꝯcluſione/ que aut cōfirmat ꝯfeſſionē: aut qđ ex ea ꝯficiat: oſtēdit. Sʒ q; nō ſatis videbit alicui dilucide demōſtratū/ niſi q̄ ex cauſarū genere exēplū ſubiecerim⁹: videt hmōi quoq; vtendū exēplo: nō q̄ p̄ceptio differat: aut aliter hic in ſermone: atq; in dicēdo ſit vtendū: ſed vt horū volūtati ſatiſfiat: qui qđ vno in loco viderint: alio in loco niſi mōſtrat: nequeūt cognoſcere. Ergo in hac cauſa que apud Grecos eſt peruagata cū Epaminūdas Thebanorū imꝑator/ q̄ ei qui ſibi ex lege ſucceſſerat pretor: exercitū nō tradidit: ⁊ cū paucos ipſe dies ꝯtra legē exercitū tenuiſſet/ Lacedemonios penit⁹ deuicit: poterit accuſator argumētatiōe vti ꝑ inductionē: cū ſcriptū legis ꝯ ſniam defendat/ ad hūc modū. Si iudices id qđ Epaminūdas † ait legis ſcriptorē ſenſiſſe: aſcribat ad legē: et addat exceptionē hanc: extra quā reipu. cauſa exercitū nō tradiderit: patiemini/ nō opinor. Qđ ſi voſmetipſi qđ a v̄ra religiōe/ ⁊ ſapiētia remotiſſimū eſt/ iſti⁹ honoris cauſa hāc eādē exceptionē in iuſſu populi ad legē aſcribi iubeatis/ pp̄ls thebanus id patiet ne fieri? ꝑfecto nō patiet. Qđ ergo aſcribi ad legem nefas eſt: id aſſequi quaſi aſcriptū ſit rectū vobis videat? Noui veſtrā intelligētiā: non pōt ita videri iudices. Qđ ſi neq; literis corrigi: neq; ab alio neq; a vobis ſcriptoris volūtas pōt: videte ne multo indignius ſit: id re/ ⁊ iudicio veſtro mutari: quod ne verbo quidē cōmutari poteſt. Ac de inductione

Inductiōis argumētatione exemplū epaminundas.

† Epaminūdas thebanus vir fuit hic fuit prudens modeſtus grauis perit⁹ belli: fort. manu: animo maximo: ⁊ adeo veritatis diligēs: vt ne ioco q̄dē mētiret. Lacedemonios plaga peſtifera adeo affecit vt ex eo tpe Lacedemoniorum opes corruerint.

Prima inquit pars conſtat ex vna ſimilitudine pluribuſve: vt in hoc ipſo exēplo cōfeſſionē tacentium cōfirmat Aſpaſia. Et tu inquit mulier virum optimū vis habere. Et tu Xenophon vxorem habere lectiſſimā maxime cupis. Deinde ex hac ꝯfeſſione q̄d cōficiatur oſtēdit. Quare inquit niſi hoc ꝑfeceris neq; vir melior: neq; femina lectior in terris ſit: dedit ſupra phyſice inductionis exemplum: dat nunc in rhetorica non quo inq̄t diuerſa p̄cepta ſint: ſed ne quis forte p̄ceptū in philoſophis datū in rhetorica videri nō poſſit. Exemplū aūt nunc ponit apud grecos peruagatum: cuius exēpli hmōi thema eſt. Epaminūdas imperator cū ei ſucceſſum fuiſſet: retinuit apud ſe exercitū aliquod amplius dieb⁹ q̄ ex lege oportebat. Illis ipſis dieb⁹ Lacedemonios funditus euertit ac vicit. Accuſat q̄ cōtra legē exercitū retinuerit. Proponit aūt hic tacita exceptione lex illa: q̄ ſucceſſori ex lege exercitū ſtatim nō tradiderit penas ſoluat. In hoc themate pōt q̄dē eſſe compēſatiua ſtat⁹ principalis ſecūd: ſed profu verū ſecūda ꝯſtitutio in ſcripto et volūtate ꝯſiſtit: ſcripto vtit accuſator q̄ dicit a verbis legis recedi nō oportere. Volūtate vtit Epaminūdas q̄ dicit legē iubere q̄dē exercitū tradi: ſed ſi nihil vrgeat. Alioq̄n ſi reipubli. cauſa paucis dieb⁹ retineat: nullā penā ſubeūdā ſe retinētē. Itaq; hic inductionē poteſt facere accuſator ille qui cōtra ſniam legis ſcripta defendit: ⁊ ſimilitudinē non extra cauſam: ſed ex eadē cauſa facit: ſi inquit Epaminūdas id qđ ait legis ſcriptorem ſenſiſſe ad legē ſuis verbis addat idē dānandū eſſe qui exercitum nō tradat preter eum qui reipu. cauſa retinuerit: hoc ſi addat: nunq̄d pati poteſtis: non opinor. Deinde ſi hoc .i. legi additum vos veſtra auctoritate ad populū feratis: nunq̄d id populus patiet? nō patiet. Ergo inq̄t qđ addi ad legē per v̄ba non pōt id tanq̄ additū ſit: ſequi non de-

quidem ſatis dictū eſt in preſentia. Nunc deinceps ratiocinationis vim/ac naturam conſyderemus.

betis: qđ ſi inquit ſolam ſcriptoris: neq; Epaminunde: neq; veſtris literis videm⁹ corrigi poſſe: multo magis illud re ipſa ⁊ iudicio veſtro mutari nō poteſt: qđ ne verbo quidē mutari poteſt. Verū hoc ſcire debemus in dialogis ſermonē eſſe nō dictionē. Dictionē aūt eſſe oratoris in ciuilibus cauſis: ideirco ait. Aut aliter hoc in ſermone atq; in dicendo ſit vtendū. Sermo philoſophi. Dictio oratoris. Oratio autem poteſt ad dialogum cōuenire: ſi ſit paulo ſplendidior elocutio: propriū tamen oratoris eſt. Deinde notare debemus omnes magiſtratus pretores appellatos: vt hic cum Epaminūdas thebanorū imperator q; ei qui ſibi ex lege pretor ſucceſſerat: cum imperatori ſuccedere debeat imperator.

Sermo in dialog; eſt nō dictio.

Pretor.

¶ Ratiocinatio eſt oratio ex ipſa re probabile aliqđ eliciens quod expoſitū ⁊ per ſe cognitū ſua ſe vi ⁊ ratione cōfirmet. Argumentationū due partes ſunt: inductio: ⁊ ratiocinatio: de inductiōe iam dictū eſt: nunc de ratiocinatione tractat⁹ eſt. i. de ſyllogiſmis. Verum vt ad gen⁹ ſpeciē referam⁹: ſyllogiſmus nō argumēti nomē eſt ſed argumentationis. Ita inductio nō inueniēdi mod⁹ eſt: ſed forma dicēdi. Quāobrē ſic diffinit ratiocinationē. i. ſyllogiſmum. Ratiocinatio eſt inqt oratio ex re ipſa probabile aliqđ eliciens: quod expoſitū ⁊ per ſe cognitum ſua ſe vi ⁊ ratione confirmet: ⁊ in hac diffinitione multa cōmunia eſſe poſſunt cum inductione: nam qđ ait oratio ex ipſa re probabile aliquid eliciens: tam ratiocinationis eſt: q̄ inductionis: hoc autem ꝓpriū ratiocinationis: quod ait: qđ expoſitū et per ſe cognitum ſua vi ⁊ ratione cōfirmet. Inductio enī non per ſe cognoſcit: neq; ſua ſe vi ⁊ ratione confirmat: ſed vt fidem faciat probāde rei: ſimilitudines ante precedūt. Recte itaq; ratiocinatio definita eſt. i. oratio que ex cōfeſſo argumentū cōtinēs: nō ſimilitudine: ſed per ſe cognoſcitur: ⁊ ſua ſe vi ac ratione ꝯfirmat. Verū quod dixim⁹ ex ꝯfeſſo argumētū cōtinēs. Niſi enim quis cōfiteat quis inimicus fuit. nō erit argumentū. Si inimicus fuit: occidit. Ideo autem non eſt argumentū: quia nō probat. Eadem enim facilitate quia aſſumitur inimicus fuit improbabit: vnde nō ſequit q; occidit. Sed ſi cōfiteatur ſe inimicū: argumētū ꝓbabile fit: ſi igitur inimicus fuit: occidit. Hoc de genere qui diligentius conſyderandum putauerint. Ratiocinatio eſt igitur oratio per ſe cognita ac ſua ſe vi ⁊ ratione confirmata ex re confeſſa ſuptum ad fidem proferens argumentum. Verum inquit qui ſyllogiſmū in quinq; partes diuidunt: has ſingulas partes numerāt: ⁊ ꝓpoſitio vna pars ſit: approbatio propoſitionis altera: ita ⁊ in aſſumptione: id eſt approbatio aſſumptionis: vt quinta pars ſit concluſio. Illi autem qui tres partes in ſylogiſmis eſſe contendunt: propoſitionem et approbationē propoſitio

Diffinitionis ratiocinationis declaratio.

Ratiocinatio.

¶ De ratiocinatione. Titu. xiiij

Ratiocinationis diffinitio.

Ratiocinatio eſt oratio ex ipa re ꝓbabile aliqđ eliciēs: qđ expoſitū/⁊ p ſe cognitū ſua ſe vi/⁊ rōne cōfirmet. Hoc de genere qui diligētius cōſyderādū putauerunt: cū idē in vſu dicēdi ſequerent: paululū in precipiendi rōne diſſenſerūt. Nā partim quinq; ei⁹ partes eſſe dixerūt: partim nō plus q̄ in tres partes poſſe diſtribui putauerūt. Eorū cōtrouerſiā non incōmodū videt cū vtrorūq; rōne exponere. Nā ⁊ breuis eſt: et nō eiuſmodi: vt alteri prorſus nihil dicere putent. Et locus hic nobis in dicendo minime negligēdus videt. Qui putāt in quinq; diſtribui partes oportere: aiūt primū ꝯuenire exponere ſummā argumētationis/hoc mō. Meli⁹ accurant que ſine cōſilio adminiſtrant. Hāc primā partē numerāt: eā deinceps rationib⁹ varijs/⁊ q̄ copioſiſſimis verbis approbari putāt oportere/hoc mō. Domus ea que rōne regit: oībus eſt cōſtructior reb⁹/⁊ apparitior: q̄ ea q̄ temere/⁊ nullo ꝯſilio adminiſtrat. Exercit⁹ is cui prepoſitus eſt ſapiēs/⁊ callidus †imperator: oībus partibus cōmodius regit/q̄ is qui ſtultitia/⁊ temeritate alicuius regit. Eadē nauigij ratio eſt. Nā nauis optime curſum cōficit/que ſciētiſſimo gubernatore vtit. Cum ꝓpoſitio ſit hoc pacto approbata: ⁊ due partes trāſierint rōcinationis: tertia in parte aiūt: qđ oſtēdere velis: id ex vi ꝓpoſitionis oportere aſſumere/hoc pacto. Nihil aūt oīm rerū ꝯſilio melius: q̄ oīs mūdus adminiſtrat. Hui⁹ aſſumptionis quarto in loco aliā porro inducūt approbationē: hoc modo. Nam ⁊ ſignorū ortus/⁊ obitus definitū quendā ordinē ſeruant: ⁊ annue †cōmutationes non modo quadā neceſſitate ſemper eodē modo fiunt: verūad vtilitates rerum quoq; omniū ſunt accōmodate: et

Opinio diſtribuentiū ratiocinationem in quinq;.

† Callidus ille eſt cui⁹ anim⁹ vſu: vt man⁹ opera cōcalluit.

† Annu⁹ qđ vnius anni ſpacio cōtinet: annuū quoq; dicimus qđ ſit ſingulis annis. Vergi. Imprimis venerare deos atq; annua magne Sacra refert cereri.

diurne:

† Viciſſitudo alternatio. Cic. Lacteo. Nihil eſt apti⁹ ad delectationē lectoris q̄ tēporum varietas fortune viciſſitudines.

diurne/nocturneq; † viciſſitudines nulla in re vnq̄ mutate nocuerunt quicq̄: que ſigno ſunt omnia non mediocri quodā cōſilio naturā mundi adminiſtrari. Quinto loco inducūt cōplexionē eā: q̄ aut id infert ſolū/qḋ ex omnib⁹ partib⁹ cogit̄/hoc modo. Conſilio igit̄ mundus adminiſtratur. Aut vnū in locū cū ꝯduxerit breuiter ꝓpoſitionē/et aſſumptionem/adiūgit: quid ex his cōficiat̄/ad hunc modū. Qḋ ſi meli⁹ gerunt̄ ea q̄ conſilio/q̄ que ſine conſilio adminiſtrant̄ (Nihil aūt rerum omnium melius adminiſtratur/q̄ mundus) Cōſilio igit̄ mund⁹ adminiſtratur. Quinquepartitā igit̄ hoc pacto putant argumentationem. Qui autem tripartitam eſſe dicunt: hi nō aliter putant opoꝛtere tractari argumētationē: ſed partitionem hoꝝ reprehēdūt. Negant enī neq; a ꝓpoſitione/neq; aſſumptione/ approbationes earum ſeparari opoꝛtere: neq; propoſitionē abſolutā/neq; aſſumptionem ſibi perfectā videri que approbatione confirmata non ſit. Quare (quas illi duas partes numerant propoſitionem/et approbationem) ſibi vnam partem videri propoſitionē: q̄ ſi approbata nō ſit: propoſitio nō ſit argumētatiōis. Itē q̄ ab illis aſſumptio/et aſſumptionis probatio dicitur: eādē ſibi aſſumptionē ſolā videri. Ita fit/vt eadē ratione argumētatio tractata alijs tripartita: alijs qnquepartita videat̄. Quare euenit/vt res nō tā ad vſum dicēdi pertineat: q̄ ad rationē preceptionis. Nobis aūt cōmodioꝛ illa partitio videtur eſſe: q̄ in quinq; partes diſtributa eſt: quā oēs ab Ariſtotele et Theophraſto ꝓfecti maxime ſecuti ſunt. Nā quemadmodū illud ſuperi⁹ gen⁹ argumentandi qḋ per iductionē ſumitur maxime Socrates/et Socratici petractauerūt: ſic hoc quod per ratiocinationē expolit̄/ſumme ab Ariſtotele/atq; Peripateticis et Theophraſto frequētatū. Deide a rhetorib⁹ his qui elegantiſſimi/atq; artificioſiſſimi probati ſunt. Quare aūt nobis illa magis partitio probat̄/dicendū videtur: ne temere ſecuti putemur: et breuiter dicēdum: ne huiuſmodi rebus diuti⁹ q̄ ratio precipiendi poſtulat/cōmoremur. Siquidē in argumētatiōe

nis vnam partē enumerant. Rurſus aſſumptionem: et approbationem aſſumptionis alterā partem enumerant: tertium vero cōcluſionem. Itaq; vtrorumq; opus ſimile: ſed in membris operis numerus diuerſus. Iam vero q̄nq; partiti ſyllogiſmi: ſiue tripartiti in ipſis libris exempla poterim⁹ agnoſcere verum quedam precepta in his partibus poſita intelligamus. Propoſitio inq̄t: generalis in ſuo eſſe debet: et id quod aſſumendum eſt in ſe neceſſario continēs. Approbatio enim multis verbis: et diuerſis rationibus facienda eſt. Aſſumptio vero ex vi propoſitionis capienda eſt: vt hic aſſumptio eſt. Nihil autem melius conſilio q̄ omnis mundus adminiſtratur. Hec aſſumptio ex vi propoſitionis aſſumpta eſt. Que eſt ꝓpoſitio: melius enim accurantur que conſilio reguntur: q̄ que ſine cōſilio adminiſtrantur. Deinde inquit etiam aſſumptiōis approbatio multis rationibus facīeda eſt. Extrema concluſio eſt que quattuoꝛ modis fit: quos modos alio loco oſtēdemus: cum de bipertito ſyllogiſmo ceperimus habere tractatū. Quinquepertitā igit̄ hoc pacto putant eſſe argumentationē: q̄ inquit quinquepertitā eſſe argumentationē dicunt: hoc aſſerunt quod ſupra oſtendim⁹.i. ſeparari propoſitionē ab approbatione ſua: et rurſus aſſumptionem ab approbatiōe ſua. Qui aūt tripertitam eſſe dicunt: illi inquit: qui tripertitā argumētationē eſſe cōtendunt: eodem modo quidē tractāt argumētationē. Nam et propoſitiones habent: et approbationes: et rurſus aſſumptionē cum approbatiōib⁹ ſuis. Sed hec bina cōnectūt: et reddunt ſingula: vt ꝓpoſitionē cū approbatione ſua ſimul iungāt: et rurſū aſſumptionē et approbationē eius vnā efficiant. Negāt aūt recte neq; ꝓpoſitionē neq; aſſumptionē dici: niſi fuerit ꝓbata: tunc eſſe aiunt ꝓpoſitionē argumētationis: ſi approbata ſit. Si nautē approbata non ſit eſſe q̄dē ꝓpoſitionē: ſed argumēti nō argumentationis: in qua argumētatione latioꝛ et expolitioꝛ elocutio eſt. Itaq; qui hoc contendūt negant eſſe amplius q̄ tripertitam argumentationem. Ab his Cic. diſſentit et contra diſputat probat illorum ſententiā qui dicunt q̄nquepartitam argumentationē. Itaq; hoc Cice. ſcḋm artem teſtibus et argumentis ꝓbat. Teſtibus ſic. Quā omnes inq̄t ab Ariſtotele et Theophraſto profecti maxime ſecuti ſunt. Nā quēadmodū inquit: ſuperius argumentatio-

Signa q̄ noſcit̄ mundi naturā quodā adminiſtrari conſilio: Inuiſibilia enī dei p ea q̄ facta ſunt nota dinoſcunt̄ Ari. et paulus.

Opinio tripartitā ponētiū ratiocinationē.

ſatis eſt vti ꝓpoſitione:et nõ opoꝛtet adiũgere ap
pꝛobationẽ ꝓpoſitioni:quadã aũt in argumenta-
tione infirma eſt ꝓpoſitio:niſi adiũcta ſit appꝛoba-
tio:ſeparata eſt quadã a ꝓpoſitiõe appꝛobatio.Qḋ
enĩ adiungi/et ſeparari ab aliquo põt: id nõ poteſt
idẽ eſſe qḋ eſt id ad qḋ adiungitur: et a quo ſeparaẽ.
Eſt aũt q̃dã argumẽtatio/ in q̃ ꝓpoſitio nõ indi-
get appꝛobatione:ꝛ quedã in qua nihil valet ſine ap
pꝛobatione: vt oſtendemꝰ.Separata eſt igitur a ꝓ
poſitione appꝛobatio.Oſtendetur aũt id qḋ pollici
ti ſumus/hoc mõ.Que pꝛopoſitio in ſe quiddã con
tinet † pſpicuũ:et qḋ ſtare iter oẽs neceſſe eſt: hanc
velle/ꝛ appꝛobare/ꝛ affirmare nihil attinet. Ea eſt
hmõi. Si quo die Rhome iſta cedes facta eſt:ego
Athenis eo die fui:intereſſe ĩ cede nõ potui:hoc q2
pſpicue verũ eſt/nihil attinet appꝛobari.Quare aſſu
mi ſtati opꝫ/hoc mõ.Fui aũt Athenis eodẽ die:hoc
ſi nõ cõſtat:indiget appꝛobatiõis: qua inducta/cõ-
plexio cõſequitur.Eſt igitur quedã ꝓpoſitio: q̃ non
indiget appꝛobatione:nam eſſe quidẽ quandã q̃ in
digeat qd attinet dicere:qḋ cuiuis facile perſpicuũ
eſt? Qḋ ſi ita eſt:ex eo qḋ ꝓpoſueramus: hoc cõficiẽ
ſeparatã eſſe quãdã appꝛobationem a pꝛopoſitiõe.
Si aũt ita eſt:falſum eſt nõ eſſe pluſq̃ tripertitã ar
gumẽtationẽ.Siĩi mõ lꝫ alterã quoq; appꝛobatio
nẽ ab aſſumptione ſeparatã oſtẽdere.Si quadã in
argumẽtatiõe ſatis eſt vti aſſũptiõe: quadã aũt ĩ ar
gumẽtatiõe ĩfirma ẽ aſſũptio:niſi adiũcta ſit appꝛo
batio:ſepatũ qddã eſt extra aſſumptioneꝫ/appꝛoba
tio.Eſt autem argumẽtatio quedã/ĩ qua aſſũptio
non indiget appꝛobationis:q̃dã aũt ĩ qua nihil va
let ſine appꝛobatiõe:vt oſtendemꝰ:ſeparata eſt igiẽ
ab aſſumptiõe appꝛobatio.Oſtẽdemꝰ aũt qḋ polli
citi ſumꝰ/hoc mõ.Que pſpicuã ĩ oĩbꝰ veritatẽ cõ-
tinet aſſumptio/nihil indiget appꝛobationis.Ea
eſt eiuſmodi.Si opꝫ velle ſapere:dare opam philo
ſophie cõuenit.Hec pꝛopoſitio idiget appꝛobatio
nis.Nõ ei pſpicua ẽ:neq; cõſtat iter oẽs:ꝓpterea q2
multi nihil pꝛodeſſe philoſophiã:plerq; ẽt obeſſe
arbitrãẽ. Aſſũptio pſpicua ẽ (eſt enĩ hec) opꝫ au

†Perſpicuũ dr cuiꝰ medũ videmus:ſꝫ magis ad icoꝛpoꝛalia pꝛinet: perlucidũ ad coꝛpoꝛalia. pſt Tñ claras. pſpicuaſq; ſtellas.

nis genus.i. inductionis ſocrates maxime:et oẽs ſocratici tractauerũt: ita hoc genus argumẽtationis.i. ratiocinatio quinque partita ab Ariſtotele: Theophꝛaſto: vel peripateticis frequentatum: atq; tractatum eſt. Sꝫ quia oꝛatoꝛ rhetoꝛicã ſcribẽs impoꝛtune pene philoſophos ad teſtimoniũ vocat: verũ qḋ de dialectica iſte tractatꝰ eſt recte philoſophos ſibi adhibet: et q2 rhetoꝛicã ſcribit: adiungit et multos oꝛatoꝛes elegantiſſimos: atq; artificioſiſſimos iudicatos: q̃ vſi ſunt hac argumentatione quinque partita. Deinde (inquit) a rhetoꝛibꝰ qui elegãtiſſimi: atq; artificioſiſſimi putati ſunt. Itaq; teſtibꝰ ꝓbauit nõ errare illos qui aſſerũt q̃nque partitã argumentationẽ. Sꝫ qd poterat dici. C. Etiã illi q̃s cõmemoꝛas errauerunt: oſtendit ſe exemplũ nõ temere illoꝛũ ſecutum: ꝓbatq; argumentis ſuis nõ errare eos q̃ q̃nque pertitã argumẽtationem: errare aũt eos q̃ tripertitam eſſe cõtendũt. Ita hec eſt q̃ſtio vtrum tripertita: an quadripertita: anꝰ q̃nquepertita ſit argumẽtatio. Cicero. multis ſyllogiſmis ſuis: nũc quinquepertitis: nunc tripertitis ꝓbat q̃nquepertitã eſſe argumentationem ex pꝛimo aſſerit pꝛopoſitionem et appꝛobationem inter ſe eſſe diuerſa: in qua aſſertione pꝛimo argumẽti: deinde exempli eſt ſyllogiſmꝰ. dehinc ſimili ratione aſſerit aſſumptionẽ et appꝛobationem etiã inter ſe eſſe diuerſas: in qua rurſus aſſertione pꝛimo argumenti: deinde exẽpli eſt ſyllogiſmus. Itaq; poſtq̃ pꝛobauit pꝛopoſitionem: et aſſumptionẽ ab appꝛobationibus ſuis longe eſſe ſeparatas: cõcludit cõmode partitos eſſe eos q̃ q̃nquepertitã dixerũt argumẽtationẽ. Quinq; igitur partes ſunt eiꝰ argumẽtatiõis q̃ ꝑ ratiocinationẽ tractaẽ. Illiꝰ aũt argumentationis que ꝑ inductionẽ tractatur tripertita eſt argumentatio. Uerum hoc impꝛimis tenere debemus. Argumentũ nũc vicinũ eſſe queſtioni: nunc a queſtione longinquum: argumentũ enĩ ꝓlatum nunc ipſi queſtioni ꝓdeſt nũc ei rei q̃ vicina eſt queſtioni. Itaq; argumentũ: nũc vicinum eſt queſtioni: nũc loco tertio: nũc quarto: nũc quinto naſciẽ. Ariſtoteles autẽ dicit etiã loco decimo poſſe fieri argumentũ. Sed cum ſepe argumentum iam longe a queſtione ſit: hoc tãtũ ſyllogiſmi eſt: aut id qḋ lõge a queſtione eſt eidem queſtioni dicendi ratiocinationem cõiũgat. Ac vicinũ argumentum tale eſt. Quoniam hic inimicus fuit occidit: lõge a queſtione argumẽtũ tale eſt. Iul

Uicinũ argumentũ.

tē ſapere:hoc aūt qꝛ ipm ex re perſpicit:ꝛ verum eſ/
ſe intelligitur:nihil attinet approbari. Quare ſtati
Cōcludit cō tra ipertitā porticꝫ argumentationem. concludēda eſt argumentatio. Eſt ergo aſſumptio
quedā que non indiget.approbationis. Nā quādā
indigere perſpicuū eſt. Separata eſt igitꝛ ab aſſum
ptione approbatio. Falſum eſt igitur nō eſſe pluſꝗ̄
tripertitā argumētationē. Itaqꝫ ex his illud iā per
ſpicuum eſt/eſſe quandā argumētationē: in qua ne
qꝫ propoſitio/neqꝫ aſſumptio indiget approbatio
nis/hmōi eſt(vt certū qddā/ꝛ breue exēplī cā pona-
mus). Si ſummope ſapiētia eſt petenda:ſummope
ſtultitia vitāda eſt:ſummopere aūt ſapiētia petēda
eſt:ſūmopere igitur ſtultitia vitāda eſt. Hic ꝛ aſſum
ptio/ꝛ ꝓpoſitio pſpicua ē. Quare neutra quoqꝫ idi
get approbatione. Ex hiſce oībꝫ illud pſpicuū ē: tū
adiūgi approbationē:tū nō adiūgi. Ex quo cogno-
ſcitur neqꝫ in ꝓpoſitiōe/neqꝫ in aſſumptiōe cōtine-
† Emano extra ī mano exeo. Col. Et ſale cum adipe defricatur dū ſanies viuis emanat. ri approbationē:ſed vtraqꝫ ſuo loco poſitā:vim ſuā
tāꝗ̄ certā/ꝛ ꝓpriā obtinere. Qđ ſi ita ē: cōmode par
titi ſūt illi:q in qnqꝫ partes diſtribuerūt argumēta
tionē. Quinqꝫ ſunt igitur partes eius argumētatio
nis:que per ratiocinationē tractaꝛ. Propoſitio p
quā breuiter locus hic exponitur:ex quo oīs vis opꝫ
emanet †ratiocinationis. Approbatio per quā id
quod breuiter expoſitum eſt: rationibus approba-
Prima pars argumentationis. tuꝫ probabilius/ꝛ apertius fit. Aſſumptio per quā
id qđ ex ꝓpoſitione ad oſtēdendū pertinet aſſumiꝛ.
Scđa. Aſſumptionis approbatio:per quaꝫ id quod breui
ter expoſitum eſt/rationibus firmatur. Complexio
Tertia. per quam id quod conficitur ex omni argumētatio
ne breuiter exponitur. Que plurias habeat argumē
Quarta. tatio partes:ea ꝯſtat ex his qnqꝫ partibus. Secū
da eſt quadripertita. Tertia eſt tripertita:deīde bi-
pertita:quod in ꝯtrouerſia eſt. De vnaquaqꝫ parte
poteſt alicui videri poſſe ꝯſiſtere. Eorū generū que
dubia ſunt rationes afferemus. Eorum que ꝯſiſtūt
Quinta: Exēplū qnqꝫ ptite argumētationis. exēpla ponemꝰ. Quinquepertita argumētatio eſt
huiuſmodi. Omnes leges iudices ad cōmodū reip.
referri oportet:ꝛ eas ex vtilitate cōi/non ex ſcriptio
ne que in literis eſt interpretari. Ea em̄ virtute/ꝛ ſa

micus occidit. Hoc qꝛ generale eſt primo differendum verum inimicus ſemper occidat. Qđ poſtꝗ̄ aſſeruerio:non ſtatim ꝓbas hūc occidiſſe. Sed ad hoc proficit vt rurſus doceas hunc inimicum fuiſſe. Qđ poſtꝗ̄ aſſerueris hūc inimicum fuiſſe:tunc demum redis ad queſtionem. Ergo hic:qꝛ inimicus fuit:occidit:deinde longe petitum argumentum etiam illic licet animaduertere: vbi Cicero redarguit hermagoram non recte ſub qualitate poſuiſſe deliberationem:ꝛ demonſtrationem: vbi primū docet genera eſſe cauſarū ꝗ genera ſunt cauſarū partes generis cauſe eſſe non poſſe:ꝛ ſi partes generis cauſe eē nō poſſunt:multo magis partes partium eſſe non poſſe. Poſtremo redit ad queſtionem: male igitur deliberatio: et demonſtratio ſub qualitate ponuntur. Itaqꝫ argumentum nunc longe a queſtione eſt: nunc vicinum eſt queſtioni. Deinde debemus hoc animaduertere argumentum quodcunqꝫ ſumimus vtrum in genere ſit an in ſpecie. Si in genere: ſine deliberatione ꝓponere debemꝰ. Deinde approbare eandem propoſitionem:tertio loco ſpeciē aſſumere. Quarto loco aſſumptionē ſpeciei multis ratiōibus approbare poſtremo cōcludere. Huius ſyllogiſmi ſubijciamus exemplū illō ipſum epaminūde. Oēs leges iudices ad commodū reip. referre oportet ꝛc. Hec ꝓpoſitio eſt generalis ſine vlla dubitatiōe. Deīde approbat eādē propoſitionē. Ea em̄ virtute:ꝛ ſapiētia maiores noſtri fuerūt ꝛc. Tertio loco ſpēm aſſumiꝛ. Ergo ī hoc quoqꝫ iudicio deſinite literas: legeꝫ quoqꝫ interpꝛtari ꝛc. Quarto loco approbat aſſumptionē. Cōſiderate qđ magis vtile fuit thebanis:ꝗ̄ lacedemonios opprimi ꝛc. Poſtremo ꝯcludit:ꝙ ſi leges oēs ꝛc. Hoc autem argumētum longe a queſtione petituꝫ cognoſcimꝰ facile. Argumētū vero qđ in ſpecie eſt ſemper cū dubitatione proponiꝛ. Si hoc eſt illud igiꝛ nō eſt. Aut hoc faciamus:aut illud faciamꝰ. Uerum cum in propoſitione ſi eſt: dicitur cum propoſitione aūt eſt: dicitur. Argumētū igitur qđ ī ſpecie eſt debet ſemꝑ cuꝫ dubitatiōe ꝓponi: huius ꝓpoſitiōis faciēda eſt approbatio. Deīde aſſumptio eiuſdē ſpeciei faciēda eſt per eādē ſpēm. Sed per cōfirmationē. Cuiꝰ aſſumptiōis faciēda eſt approbatio: tūc erit poſtrema ꝯcluſio. Talis in miloniana oratiōe ſyllogiſmus eſt. Si in qua doceo cauſas fuiſſe Clodio: vt occideret Milonē:probo inſidia-

In argumēto quid conſiderandū.

Miloniana narratio.

pientia maiores noſtri fuerūt:vt in legibus ſcriben dis nihil ſibi aliud niſi ſalutem/ꝛ reip.vtilitatē pro ponerent.Neqꝫ enim ipſi quod obeſſet ſcribere vole bant:ꝛ ſi ſcripſiſſent:cum eſſet intellectum: repudia tum iri legē intelligebāt.Nemo em̄ leges legū cau ſa ſaluas eſſe vult:ſed reip.ꝙ ex legibus omnē rem pub.optime putāt adminiſtrari.Quamobrem igiṫ eges ſeruari opꝫ:ad eā cauſam ſcripta oīa interpre tari cōuenit:hoc eſt quoniā reip.ſeruimus:ex reip. cōmodo/atqꝫ vtilitate īterpretemnr.Nā vt ex medi cina nihil oportet putari proficiſci:niſi quod ad cor poris vtilitatē ſpectet:qm̄ eius cā eſt inſtituta:ſic a le gibus nihil cōue nit arbitrari:niſi quod reipu. con ducat proficiſci:qm̄ eius cauſa ſunt cōparate.Ergo in hoc quoqꝫ iudicio definite literas legis ſcrutari: ꝛ legē/vt equū eſt:ex vtilitate reip.ꝯſyderare.Quid em̄ magis vtile fuit Thebanis:ꝙ Lacedemonios opprimi:Quid magis Epaminūdā thebanoꝝ īpe ratorē/ꝙ victorie thebanoꝝ ꝯſulere decuit:Quid hūc tāta Thebanoꝝ gloria tā†claro/tam exorna to tropheo carius/atqꝫ antiquius habere cōuenit: Scripto videlicet legis omiſſo/ſcriptoris ſententiā conſyderare debuit. Atqꝫ hoc idem conſyderatum ſatis eſt:nullā eſſe legem/niſi reipub.cauſa ſcriptū. Sūmā igiṫ amentiā putabāt eſſe:qđ ſcriptū erat rei pu.cā ſalutis:id nō ex reipu.ſalute interꝑtari.Qđ ſi leges oēs ad vtilitatē reipu.referri ꝯuenit(hoc aūt reip.ꝓfuit)ꝓfecto eodē nō pt facto/ꝛ cōib⁹ fortūis conſuluiſſe/et legib⁹ nō obtēp.raſſe.quatuor autez ptibus cōſtat argumētatio:cū aūt proponim⁹:aut aſſumimus ſine approbatiōe.Jd facere opꝫ:cū aūt propoſitio ex ſe intelligiṫ:aut aſſumptio ꝑſpicua ē/ ꝛ nulli⁹ approbationis indiget. Propoſitiōis ap probatione ꝑterita/quatuor ex partibus argumēta tio tractatur/ad hūc modū.Judices q ex lege iurati iudicatis:legibus obtēperare debetis.Obtēperare aūt legib⁹nō poteſtis:niſi qđ ſcriptū ē in lege ſequa mini.Qđ em̄ certi⁹ legis ſcriptor teſtimonium vo lūtatis ſue relinqre potuit:ꝙ quod ipſe magna cū cura/atqꝫ diligētia ſcripſit:Qđ ſi litere nō extarent

Lans epa minūde.

†Quid hūc tanta Thebanoꝝ glo ia tam cla ro:tāqꝫ ex nato trium pho carius atqꝫ antiq⁹ habere ꝯue nit:liber cla ra pro claro reponere re frag anub⁹ et cūctis acrē plarib⁹ vul go impreſſis et pleriſqꝫ manu ſcri ptis.

Quatuor ꝑ tib⁹ ꝯſtat ar gumētatio.

Exēplū ar gu. tractate ex quatuor partibus.

letem. Hanc propoſitionem ap probauit:ꝛ ſi boni ne magno qui dem emolumento impellūtur ad fraudē improbi ſepe paruo. De inde ipſam ſpeciem aſſumit per confirmationem Habuit autem cauſas Clodius.Hanc rurſus aſ ſumptionem multis rationibus approbat. Poſtremo concludit quare ſi habuit cauſas Clodius vt occideret Milonez:conſtat in ſidiatorem fuiſſe. Ergo quoties argumentuꝫ in genere fuerit:ſpe cies aſſumenda eſt. Quoties ar gumentum in ſpecie fuerit: ipſa ſpecies aſſumenda eſt: ſed per cō firmationem. Hoc autem tenere debemus:in propoſitione vim to tius argumentatiōis conſiſtere. Siue autez in genere:ſiue in ſpe cie ſit propoſitio: ex ipſa tamen ſemper generatur aſſumptio Do cuit itaqꝫ quinquepertitam argu mentationem per exemplum epa minunde.Deinde docuit quadri pertitam argumentationez duo bus mo.ita: nunc propoſitionis approbatione: nūc aſſumptiōis approbatiōe ſublata.Deinde do cuit tripertitaꝫ argumentationē vtraqꝫ approbatiōe ſublata: nūc queſtio eſt:an ſit bipertita argu mentatio.Si peperit: virgo non eſt:peperit autem. Multi dicunt eſſe bipertitam argumētationem hac ratione.Si inquiunt appro batiōes ſepe qꝫ manifeſte ſūt ſub trahuntur:cur non ꝛ concluſio cuꝫ manifeſta eſt ſubtrahatur: vt ſit bipertita argumentatio per ꝓpo ſitionē ꝛ aſſumptionez:Si pepe rit:virgo nō eſt.Peperit aūt. Cice. hāc illoꝝ ſnīaꝫ reprehēdit. Dicitqꝫ ſemꝑ argumētationē cōcludēdā eſſe:nec vnqꝫ tñ vidēdū eſſe mani feſta cōcluſiōe.Tūc aūt hoc fieri poſſe:ſi ꝯcluſionū genera cogno ſcam⁹:ſunt aūt quatuor.Quarūꝫ cōcluſionū vna talis:cū eā breui ter facimus:ꝓpoſitionis ꝛ aſſum ptiōis:ꝛ poſt adiūgam⁹ id: qđ ex omni argumētatiōe cōficiṫ. Dat autē ipſe exēpliū. Qđ ſi leges oēs ad vtilitatem reip.referri conue nit:hic aūt ſaluti reip.ꝓfuit: ꝓfe cto nō pōt eodē pacto ꝛ ſaluti cōi ꝯſuluiſſe:ꝛ legib⁹ nō obtēperaſſe Scđa aūt cōcluſio talis eſt: vt ar gumētatio ex ꝯtrario ꝯcludat: et dat exēpluꝫ:ſūma igiṫ amētia eſt in eoꝝ fide ſpē habere quoꝝ per fidia toties decept⁹ ſis. Propoſi tio enī hui⁹ ſyllogiſmi talis eſt. Qui ſepenumero nos ꝑfidē feſel lerunt:eoꝝ orationi fidem habe re nō debemus. Hoc poſtqꝫ ꝓba tum eſt:ita cōcludi oportuit. Igi tur carthaginenſibus fidē nō ha bere debemus:ſed contrariū po ſitus in cōcluſiōe conſtituit : ſum ma igitur amētia eſt in eoꝝ fide ſpē habere: quoꝝ perfidia toties

An biptita ſit.

Concluſio nū genera.

magnope eas regrem⁹: vt ex his ſcriptoris volūtas cognoſceret. Nec tñ Epaminūde pmitterem⁹ (etiã ſi extra iudiciū qd eēt) vt is nobis ſniaȝ legis interp taret: nedū nō iſtō patiamur: cū pſto lex ſit. nō ex eo qȝ aptiſſime ſcriptū ē: ſed ex eo qȝ ſue cauſe ꝯuenit ſcriptoris volūtatē interptari. Qȝ ſi vos legib⁹ obtēperare debetis: ⁊ id facere nō poteſtis: niſi qȝ ſcriptū eſt i lege ſeqmini: qd dubitatis / qn iſtū ꝯtra legē feciſſe iudicetis? Aſſumptiōis aūt approbatiōe pterita / ſic fit argumētatio. Qui ſepenumero nos pfidia fefellerūt: eorū of oni fidē habere nō debem⁹. Si qd eñ pfidia illorū detrimēti acceperim⁹: nemo erit pter noſmetipſos / quē iure accuſare poſſim⁹. Ac primo qdē decipi incōmodū eſt: iterū ſtultū: tertio turpe. Carthaginēſes vero perſepe iam nos fefellerunt. Summa igitur amētia eſt in eorum fide ſpem habere / quorū perfidia toties decept⁹ ſis. Utraqȝ approbatione pterita tripertita ſit / hoc pacto: aut metuamus Carthaginenſes opȝ (ſi incolumes eos reliqrimus) aut eorū vrbē diruam⁹. At metuere qdē non opȝ. Reſtat † igitur: vt vrbem diruam⁹. Sunt aūt q putāt nōnunqȝ poſſe cōplexiōe opportune ſuperſederi: cum id perſpicuū ſit: qȝ cōficiatur ex ratiocinatione. Qȝ ſi fiat: bipertitam quoqȝ fieri argumentationē (hoc mō. Si peperit / virgo nō eſt: peperit autem. Hic ſatis eſſe dicūt proponere / ⁊ aſſumere: quoniam perſpicuū ſit quod ꝯficiatur ex ratiocinatiōe: Quod ſi fiat / cōplexionis rē nō indigere. Nobis autem videtur: ⁊ omnis ratiocinatio concludēda eſſe: ⁊ illud vitiū quod illis diſplicet magnopere vitādū ne quod pſpicuū ſit: id i cōplexionē inferam⁹. Hoc autem fieri poterit / ſi complexionum ꝯña intelligētur. Nā aut ita cōplectimur: vt in vnū cōcludam⁹ ppoſitionem: ⁊ aſſumptionem hoc modo. Qȝ ſi leges oēs ad vtilitatē reip. referri cōuenit: hic aūt reip. pfuit: pfecto nō pōt eodē pacto ⁊ ſaluti cōī ꝯſuluiſſe: et legibus non obtēperaſſe. Aut ita: vt ex cōtrario ſnia conficiat / hoc modo. Sūma igit amentia eſt in eorū fide ſpem habere: quorū pfidia toties deceptus ſis. Aut ita: vt id ſolū qȝ ꝯficit īferat / ad hūc modū

Decipi leō modū: iter ſtultū tertio turpe.

† Reſtare ſuperēſſe. M. Tul. l Cato. Nec eū cēli bus ſoluȝ q̄ pauci ad modum reſtāt. Itē reſtare cū datiuo ſignificat manere eſt accuſatiuo Maro. Hoc latio reſtare canunt: q̄ ſanguine nſm Nomen in aſtra ferāt.

A bipertitā ponentibus diſſentit.

Complexionum ꝯña.

deceptus ſis. Tertia cōcluſio ratio eſt: vt id ſolum quod ex omni argumentatione conficit inferamus: et dat exemplum: vrbeȝ igitur diruamus. Quarta concluſio talis eſt: cum non id quod conficitur in concluſione ponim⁹: ſed id quod eam rem que conficitur conſequatur ei dat exemplū. Si peperit cum viro concubuit. peperit autem. Hic conficitur. Cū viro igitur concubuit ſed hoc in concluſione: quia manifeſtuȝ eſt non ponit: ſed illud ponit quod manifeſtam illam concluſioneȝ conſequitur. Igitur fecit inceſtū. Etenim ſi cum viro concubuit: id conſequitur: vt fecerit inceſtuȝ. Antiqui autem qncmeſqȝ hominum coitum inceſtum appellabant. Quare in longis argumentationibus dat preceptum: vt ſciamus qua concluſione vnaqueqȝ argumentatio concludenda ſit. Quotiens inquit longa fuerit argumentatio aut propter memoriam

Inceſtus.

ſatiſfacere in cōcluſione debem⁹ aut ſi erūt in memoria que ſupra dicta ſunt. Argumentatio nobis ex contrario concludenda eſt. Uerum longa argumentatio nō partibus: ſed menſura partium conſtat: id eſt non qnquepartita aut quadripartita argumētatio lōga eſt. Sed in quacunqȝ argumentatione quoties latiores fuerint approbationes: tunc longe erūt argumētationes. Ita ⁊ quinquepartita argumentatio ex modo approbationū breuis poterit inueniri. Quare inquit quecunqȝ longa argumētatio fuerit duob⁹ modis cōcludēda eſt. Aut p ꝯductionem. i.

aut per contrarium. Quoties aūt breuis fuerit argumētatio: hoc ſolo qȝ conficitur cōcludenda eſt: in illis vero argumētationib⁹ q̄ eritum manifeſtum habent conſecutionem ponere in concluſione debemus. Sin auteȝ ex vnaquaqȝ parte putabunt conſtare argumentationem: reprhēdit etiā illos q̄ ex vna parte dicunt fieri poſſe argumentationē. Hi inquit errāt de nois ambiguitate. Naȝ argumētatio duas ſignificationes habet: et argumēti ⁊ argumētationis. Quare cum dicunt: ſi peperit cum viro concubuit: inuentum pferunt non expolitionem argumētationem: ſed talis argumentatio eſſe non poteſt: niſi cum expoſita pro fertur oratio. Eodem modo inqt ⁊ illi errāt qui dicūt aliqñ ſubtrahi poſſe nunc ppoſitionem: nūc aſſumptionem. Nam qñ vtraqȝ harum monet auditoreȝ: neutra neceſſe eſt ſubtrahat expolitioni.

Argumētatio duo ſignifica t.

Urbē igitur dimamus/aut id qȯ eā rē q̄ ꝯficitur/ſe quaꝫ neceſſe id eſt hmōi. Si pepit:cū viro cōcubuit: peperit aūt. Conficiꝫ hoc mō ꝯcubuit igiꝫ cum viro. hoc ſi nolis inferre:ꝛ inferas qȯ inde ſequitur: fecit igitur † inceſtū:ꝛ concluſeris argumentationem/et pſpicuā feceris complexionē. Quare in lōgis argumentationib⁹ ex conductiōib⁹/aut ex cōtrario complecti oportet. In breuib⁹ id ſolū qȯ cōficitur expo nere:in his in quib⁹ exit⁹ perſpicu⁹ eſt conſecutione vti. Si q autē ex vna parte putabūt ꝯſtare argumētationē:poterunt dicere ſepe ſatis hoc modo argumētationē facere. Quoniam pepit/cū viro cōcubuit nā hoc nulli⁹ neq̄ approbationis/neq̄ ꝯplexionis indiget Sed ij nobis ambiguitate noīs vidētur errare. Nā ꝛ argumentatio noīe vno res duas ſignificat. Ideo ꝙ ꝛ inuentū aliquā in rem probabile: aut neceſſarium argumētatio vocatur: et eius inuenta artificioſa expolitio Qñ igitur ꝓferunt aliquid huiuſmodi. Qūi peperit:cū viro ꝯcubuit:inuentū proferūt/non expolitionē. Nos aūt de expolitiōis partib⁹ loqmur. Nihil igiꝫ ad hāc rē ratio illa ptinebit:atq̄ hac dictione alia quoq̄ que videbanꝫ officere huic partitiōi ꝓpulſabim⁹. Si q aūt aſſumptionē aliqñ tolli poſſe putēt/aut ꝓpoſitionē. Que ſi qd hꝫ ꝓbabile/aut neceſſariū:quoquo modo cōmoneat audire neceſſe ē. Qȯ ſi ſolū ſpectareꝫ:id qȯ inētū eſt:ac nihil hoc pacto tractareꝫ id qȯ eēt excogitatū referret:neq̄q̄ inter ſūmos oratores/ꝛ mediocres ītereſſe exiſtimareꝫ. Uariare aūt oꝛonē magnopere oporte bit. Nā oīb⁹ in reb⁹ ſimilitudo eſt ſatietatis mater. Id fieri poterit:ſi nō ſimiliter ſemp ingrediamur in argumentationē. Nā primum oīm in generib⁹ ipſis diſtīguere ꝯuenit:hoc eſt tum inductiōe vti:tū ratiocinatiōe. Deinde in ipſa argumētatione non ſemp a propoſitione incipere:nec ſemp quinq̄ partibus vti:nec eadem ratione expolire partitiōes:ſed tū ab aſſumptiōe incipere lꝫ:tū ab approbatione alterutra/tum vtraq̄/tum hoc/tum illo genere cōplexiōis vti. Id vt perſpiciam⁹/aut ſcribam⁹/aut in quolibet exēplo de his que ꝓpoſita ſunt hoc idē exerceam⁹/facile ſit factu. Ac de partib⁹ quidē argumētationis ſatis nobis dictum videꝫ. Illud autē volumus probe intelligi nos tenere. Alijſq̄ rationib⁹ tractari argumētationes in philoſophia multis/ꝛ obſcuris de quibus certum eſt artificiuꝫ conſtitutū:verū illa nobis ab vſu oratoris viſa ſunt aliena. Que pertinere aūt ad dicendū putam⁹:ea nos commodius/q̄ ceteros attendiſſe non affirmamus:ſed perquiſiti⁹/ et diligentius perſcripſiſſe pollicemur. Nunc vt ſtatuimus proficiſci ordine ad reliqua pergemus.

Itaq̄ magnopere ſtudendū eſt: q: inuentio cunctis oratorib⁹ cōmunis eſt:ſed ipſi oratores dicendi mod⁹:aut optimi:ſunt:aut mediocres:aut ſunt infimi. Uariare aūt orationem magnopere oportebit:propter faſtidia varia indi vti oratione debemus:vt nunc p inductionē argumētationē argumētemur nūc p rōcinationē. Del de in rōcinatiōib⁹ nūc q̄nquepartitā nūc q̄drip̄titā:nūc triptitā faciam⁹ argumentationē. Deinde vt non ſemp prīa ſit ꝓpoſitio:ſed aliquando aſſumptio prima ſit. Hec inquit vt mei⁹ inſpiciamus aut inſcribam⁹ ipſi ꝛ nos exerceamus:aut ſi id piget facere:ea que ſupra poſita ſunt exempla videamus:et in ipſis hanc exerceam⁹ varietatem Illud autem precepti ſyllogiſmos oēs in dialectica contineri hos paucos inde deriuatos qui oratori conuenire videbant. Denique iſti non ſyllogiſmi: ſed epicheremata dicuntur. Reprehenſio eſt p quā argumentando aduerſarioꝝ cōfirmatio diluiꝫ. aut infirmatur:aut alleuiaꝫ. Iaꝫ de quatuor partib⁹ orationis dictum eſt:de exordio:de narratione:de comparatione:de cōfirmatione. Nunc ſecūdū ordinem de reprehēſione tractandū eſt.

† Inceſtus ē inceſtū di flagitiuꝫ in affines admiſſum. Serui⁹ docet inceſtuꝫ eē quācūq̄ pollutionē.

Epicheremata.

Uarietas in oratione incū da:ſimilitudo ſatietatis mater:

Mod⁹ concludendi.

Ex vna pte.

Argumentatio duo ſignificat.

Rephenſio. ¶ Reprehenſio eſt oratio que poſt noſtram confirmationem aduerſariorum confirmationem reprehendit: hec duo agit: aut omnino tollit quod aduerſarius dixit: aut infirmat: ac leuius reddit. Uerum ipſa reprehenſio ex illis locis argumentorum capitur: ex quibus confirmatio id eſt ex attributis perſone ex attributis negocio. Materia enim argumentorum communis eſt tam confirmanti ꝙ reprehendenti: & cum tria ſint data confirmationi. Materia: argumentum: argumentatio. Materia non reprehendimus: que nuda atqꝫ cõmunis eſt. Sed argumentum: aut argumenti rationem reprehẽdimus: & quoniam in confirmationem vel reprehenſionem cõmuniter hactenus precepta tradidimus: debem⁹ ſcire certos modos reprehenſiõis. Sunt autem quatuor principales modi: ſi aut ſumpta reprehendamus: aut concluſionem: aut genus argumẽtationis: ac ſi hec tria nullo modo reprehendi potuerant. quod extremum eſt facere debemus: vt aliud contra argumentum firmum: aut firmius proferamus. Sumpta ſunt quecunqꝫ nobis ad fidẽ ſumim⁹ Ad fidem autem ſumimus argumentum: Ergo argumenta ſũpta ſunt. & quoniam argumentum nõ niſi ex confeſſo fit: recte ea que ex confeſſis argumenta ſumimus ſumpta dicuntur: ſunt autem ſũpta ſemper quatuor probabilia: tria neceſſaria. Probabile etenim argumentum in quatuor diuiditur Credibile: ſignũ: cõparabile indicatũ. Neceſſariũ in tria diuidit: ꝯplexionẽ: enũerationem: ſimplicẽ cõcluſionẽ Itaqꝫ q: ſeptem argumẽta ſeptẽ ſumpta ſunt: de quib⁹ argumentis cũ aduerſari⁹ quodcũqꝫ ſibi ad fidẽ ſumpſerit in ꝯtinuo certis modis poteris reꝑhendere: quos modos & Cl. tradit: in ſingula ſumpta reprehẽdenda diligẽter debeamus attendere. Qđ ꝓ credibili ſumptũ erit id firmabit: ſi aut ꝑſpicue falſum erit hoc mõ. Numerauit ſeptẽ eẽ ſumpta. Nũc docet vnunquodqꝫ ſumptum quot modis reprehẽdi poſſit: & a probabili argumẽto incipit: in quo quatuor: cõtinent: credibile: ſignũ: ꝯparabile: indicatũ Itaqꝫ inquit ſi aliud ab aduerſario pro credibili argumẽto fuerit prolatũ duobus id modis poſſum⁹ reprehẽdere: ſi aut inquit qđ ſolidum: aut primum eſt argumẽtũ ipſum falſum eſſe doceamus: aut ſi ex ꝯtraria q̃ꝫ parte credibile eſſe mõſtrem⁹: aut ſi omnino erit incredibile: aut ſi id qđ paucorũ eſt omniũ eſſe dicatur. aut ſi id qđ raro ꝯtingit fieri omnino deneget. Falſũ eſt: id qđ omnino aliter eſſe cõtẽdim⁹ ſicut ipſe ait. Nemo eſt qui nõ pecuniã ꝙ ſapiam malit. Hoc itaqꝫ falſum eſt: vt ẽ ſi vn⁹ fuerit inuẽt⁹: q ſapiam malit: argumẽtũ aduerſarij falſum eſſe dicat. Ex cõtrario q̃ꝫ credibile erit: ſi qđ ab aduerſarijs ꝓ credibili ꝓlatũ nihilomin⁹ credibile ſit ſi cõuertat: vt quis eſt q nõ officij cupidior: ꝙ pecunie ſit: hoc vtiqꝫ ab aduerſa

¶ De reprehenſione. Titu. xv.

Reprehẽſio eſt/ per quã argumẽtãdo aduerſariorum confirmatio diluitur: aut affirmatur: aut alleuiatur. Hec fonte inuẽtionis eodem vtitur/ quo vtitur confirmatio: propterea ꝙ quibus ex locis aliqua res confirmari poteſt: hiſdem poteſt ex locis infirmari. Nihil enim cõſyderandum eſt in his omnibus inuentionibus: niſi id quod perſone/ aut negocijs attributũ eſt. Quare inuentionem/ & argumentationẽ expolitionẽ ex illis que ante precepta ſunt hanc quoqꝫ in partẽ orationis transferri oportebit. Ueruntamen vt quedã preceptio detur: huius quoqꝫ partis exponem⁹ modos reprehẽſionis: quos qui obſeruabũt: facili⁹ ea que cõtradicũtur diluere/ aut infirmare poterunt. Omnis argumentatio reprehendit: ſi aut ex his q̃ ſumpta ſunt non conceditur aliqđ vnum/ plura ve: aut his cõceſſis cõplexio ꝯfici ex his negat: aut ſi genus ipſum argumẽtatiõis vitioſum oſtẽditur: aut ſi cõtra firmã argumentationem alia eque firma/ aut firmior ponitur. Ex his que ſumũtur aliquid non cõceditur: cum aut id qđ credibile dicit/ negatur eẽ hmõi: aut ꝙ cõparabile putãt: diſſimile oñditur: aut iudicatũ aliã in partem traducitur: aut oĩno iudiciũ improbatur aut quod ſignum eſſe aduerſarij dixerũt: id eiuſmodi negat eſſe: aut ſi cõplexio/ aut ex vna/ aut ex vtraqꝫ parte reprehẽditur: aut ſi enumeratio falſa oſtẽdit: aut ſi ſimplex concluſio mali aliquid cõtinere demõſtratur. Nam omne quod ſumitur ad argumẽtãdum ſiue pro probabili: ſiue ꝓ neceſſario: neceſſe eſt ſumatur ex his locis: vt ante oſtendimus: Quod pro credibili ſumptũ erit: infirmabitur: ſi aut perſpicue falſum erit/ hoc mõ. Nẽo eſt/ q nõ pecuniã/ ꝙ ſapientiã malit: quin ex contrario quoqꝫ credibile aliqđ habebit: hoc modo. Quis eſt qui non officij cupidior ſit/ ꝙ pecunie? Aut erit omnino incredibile: vt ſi aliquẽ cõſtet eſſe auarũ: & dicat alicui⁹ mediocris officij cau

Quali terre ꝓhẽditur argumẽtatio.

† ¶ Omnis argumentatio (vt Trapezũti⁹ i rhetor. indit) reꝓhẽdit quũ aut ex his cõceſſis cõplexio ſeq̃ negat: aut ſi ꝯtra firmam argumẽtationẽ eq̃ firmã: aut firmiorem oppõim⁹ quũ aliqđ ex his q̃ dicta ſunt nõ cõcedit. Aſſumpta q̃ nõ conceduntur.

Sumpta.

Probabile argumẽtum in quatuor diuiditur.

Qđ ꝑſpicue falſum quõ infirmatur.

Auari exercitatio.

ſa ſe maximā pecuniā neglexiſſe. Aut ſi quod ī quibuſdam rebus/aut hoibus accidit: oibus† dicatur vſu euenire/hoc pacto. Qui pauperes ſūt/his antiquior† officio pecunia eſt. Qui loc⁹ deſert⁹ eſt: in eo cedem factam eſſe oportet. In loco celebri nō occidi q potuit? Aut ſi id quod raro fit: fieri oīno negatur: vt Curi⁹ p Fuluio. Nec nemo pōt vno aſpectu: neq preteriens in amorem incidere. Qđ aūt pro ſigno ſumetur: id ex hiſdē locis quib⁹ ꝯfirmatur: īfirmabitur. Nā in ſigno primo vex eē oſtēdi opȝ. Deinde ei⁹ eē rei ſignū ꝓpriū qua de agitur: vt cruorē/cedis. Deide factū eſſe qđ nō oportuerit: aut nō factū qđ oportuerit. Poſtremo ſciſſe eū de quo q̄ritur ei⁹ rei legē/ ꝯſuetudinē. Nā be res ſunt ſigno attribute/q̄s diligēti⁹ apiem⁹: cū ſeparatim de ipſa coniecturali conſtitutiōe dicem⁹. Ergo vnūqđq hoꝝ rep̄bēſiōe: aut nō ſigno eē: aut par magno eſſe: aut ab ſe potius/ꝙ ab aduerſariis ſtare: aut omīno falſūȝ dici: aut ī aliā quoq ſuſpitionē duci poſſe demonſtrabitur. Cū autē pro cōparabili aliqd inducet (qm̄ id per ſimilitudinē maxime tractat) in reprebēdendo conueniet ſimile id negare eſſe: qđ cōfertur ei qui cū cōfertur. Id fieri poterit: ſi demōſtrabit diuerſum eſſe genere/natura/vi/magnitudine/tpe/loco/pſona: opinione: ac ſi quo ī numero illō qđ per ſimilitudinē afferet: quo in loco genus eius cuius cā afferet haberi conueniet oſtendet: deinde qd res cū re differat demōſtrabim⁹: ex quo docebimus aliud de eo qđ cōparabit: ꝛ de eo q cum comparabit exiſtimari oportere. Huius facultatis maxime indigem⁹: cū ea ipſa argumentatio q̄ p inductionē tractatur/erit reprebendenda.

no pro credibili prolatum eſt. Qđ conuerſum nihilominus credibile eſt ſi dicas: quia eſt qui non pecunie cupidior ꝙ officii ſit. Ergo credibile reprehenditur: quod ex contraria parte conuerſum: nihilominus credibile poteſt videri: incredibile autem dicetur: quod ab hominum opinione diſſentit. Et hoc intererit inter falſum ꝛ incredibile: ꝙ falſum in ipſa re eſt: incredibile vero in opinione. Ita ꝙ inquit incredibile eſt: vt pnta ſi auarus dicatur mediocris officii cauſa maximam pecuniam contempſiſſe. Hoc itaq apud opinionem hominum credi nō pōt: quō enī auarus maximā pecuniā ꝯtēneret mediocris officii cā: ꝗ ob pnā pecuniā ſepe officia magna ꝯtēnit? Inter falſum ꝛ icredibile hoc intereſt qđ falſūȝ eſt: credibile eſſe pōt: ꝛ icredibile: deinde qđ incredibile eſt verū eſſe pōt ꝛ falſūȝ. Sȝ verū duplex eſt: nūc id qđ vere geſtum eſt: nunc id qđ vere geſtum eſſe q̄buſdā rōnib⁹ approbatur. Itaq ſepe quod verum eſt tamen quia falſum eſſe poteſt: incredibile eſt. Uerum enim eſt ꝙ Simon volauit: ſed tamen incredibile eſt. Deīde ſi dicas vno die duas cōtrouerſias perſcripſi: cū nō perſcripſeris ī re quidē falſum eſt in q̄ fieri potuit credibile ē̄. Tur ſus credibile argumētū reprehendi pōt: ſi qđ paucorū eſt oīm eſſe dicat: vt puta q̄ pauperes ſūt his nō officiū magis: ꝙ pecunia cordi eſt. Hoc qꝛ gn̄aliter dictū eſt reprehēdi pōt. Nā pnt aliqui pauperes inueniri. q̄b⁹ officiū magis cordi ſit ꝙ pecunia. Nec nos moueat ꝙ in argumēto credibili qđ quidē ex pſonis fieri dixim⁹ exēplū ō loco poſuerit. Credibile enī argumētū. i. pbabile maxime quidē perſonarū eſt. Sed fit: ex tributis negocio. i. ex loco: tpe: vel reliquis. Itaq ſub hoc modo reprehēſionis duo exēpla poſuit: vnūȝ a pſona: aliud a loco. Illud autē qđ tertiū videt exēplo illi quod ſub extremo modo poſitūȝ eſt cōgruū: nō tertium eſt exemplū: ſed ſecūdi ꝯcluſior et primū exēplum a perſonis ſit. Qui pauperes ſunt his antiquior officio pecunia eſt. Scđȝ exemplum a loco ſit. i. Qui locus deſertus eſt: in eo cedem factam eſſe opȝ. In loco celebri hō occidi qui potuit? Itaq hoc preceptū tenere debem⁹: quod ex attributis perſone maxime credibile argumentū conficitur. Eſt tn̄ in factis credibile. Signū autem non niſi ex factis conficitur. Scire tn̄ debem⁹ ex attributis pſonis fieri: et neceſſarium argumentum: ſi dicas pedibus eger quinquaginta milia q̄ potuit ābulare? Poſtremo credibile argumentum poteſt reprehēdi: ſi id qđ raro fit nūꝙ fieri poſſe dicatur. Ut puta nemo eſt q̄ puellaȝ preteriens adamet. Hoc et rurſus generaliter: qꝛ dictū eſt pōt rep̄hendi. Nam frequenter et ſemel viſa puella poteſt adamari: vt in eunucho adamat cherea: vt in Uerg. vt vidi: vt perii: vt me malus abſtulit error. Ita itaq q̄nq modis credibile poterit rep̄hendi: ſi aut pſpicue falſum eē oñdat: aut conuerſum ex cōtraria pte nihilomin⁹ credibile ſit: aut ſi incredibile demōſtret: aut ſi qđ paucoꝝ eſt oīm eſſe dicat: aut ſi qđ raro fit: id nunꝙ fieri poſſe dicat. Qđ aūt pro ſigno ſumet id ex hiſdem locis q̄bus confirmatur infirmabitur. Dixit q̄t modis credibile poſſit rep̄hendi. Nunc tranſit ad ſignū: ſi inquit ab aduerſario aliquid ꝓ ſigno feret id hiſdē locis rep̄hēdi pōt q̄b⁹ ꝯfirmat. Uerū qm̄ definitiōe ſignum eſſe dixit q̄cq̄d in ſenſus cadit maxia ſigna ſunt: ꝛ q̄ in ꝯrouerſiis frequētib⁹ neceſſe eſt inueniri. Oculorum et auriūȝ. Oculorum pallet: puluerulētus eſt: cruentus eſt. Aurium vero. hoc dixit: hoc locutus eſt. Itaq ſūt hec ſigna q̄ oculis digitoq monſtrant. Oē factum ac dictū ſignū eſt. Que facta ꝛ dicta.

Inter falſū et incredibile.

Simon volauit.

Signum.

† Emendatī⁹ leget: id oibus dicat vſu venire.

† Antiquius ꝓprie ver⁹: antiquī⁹ q̄ꝗ ꝓ melius vſurpamus M. Tul. in Lel. Hoc q̄dē eſt ꝓpriū amicitie: iſȝ antiquior ꝛ magis a natura pfecta

Quib⁹ locis ꝯfirmādum eū ꝓ ſigno ſumetur.

negocio attribula ſunt.i.cõtinẽtia cũ ipſo negocio. Que facta ꝛ dicta tripliciter cõſiderantur: aũt negocium in negocio: poſt negociũ: itaqꝫ cũ ex his que negocio attributa ſunt argumẽtis ſumpſerimus ſignum eſt.i.ex his que cõtinẽtia cũ ipſo negocio ſunt: ꝛ que in geſtione negocij cõtinent: deinde ſi ex his fecerimus argumentum que perſonis attributa ſunt credibile erit: ꝛ hoc iõ argumẽtũ dicet: vt quaſi argumẽtum a pſonis: fiat ſignũ a negocijs: ꝛ iõ Cice. cecilianis argumẽtis agem⁹: ſignis luce ol clariorib⁹ crimina refelliemus. Igit ſi aduerſari⁹ inqt aliqd ꝑ ſigno ꝓtulerit hiſdẽ ex locis reprehẽdere debem⁹ quibus cõfirmat: ꝛ qm ignorat quib⁹ ex locis ſignũ cõfirmari debeat idipm docet. Confirmatur autẽ quatuor modis. Primo inquit ſignũ manifeſtũ ipſum eſſe debet.i.vt cum dixeris pallet vere palleat. Deinde poſtq̃ conſtiterit eſſe ſignum: cõſtet rurſus eius rei eſſe ſignũ de qua agit: vt dicas occidit nã cruẽtus eſt. Et qm diximus factũ omne ſignũ eſſe: in facto aũt ꝛ facta ꝛ dicta ſunt. cõfirmamus inqt ſignum ſi aut id factũ dicam⁹ qđ nõ oportuerit: aut id nõ factũ quod oportuerit. Sed qꝛ interdum per ignorãtiã ꝓuenit: vt aut id nõ faciamus quod opꝫ: aut id faciamus qđ nõ opꝫ. Tũc aũt grauit⁹ delictũ eſt ſi faciamus que: nõ faciẽda ſunt. Quia in eo ꝙ faciamus faciẽdũ: vel ſi nõ faciẽdũ ineſt ſcientia delinquẽtis. Si eñ quia aut faciendũ eſt: aut nõ faciẽdum idcirco poſtremũ illud addit ad confirmationem ſigni: vt nõ mõ aliqd fecerit: ſed qđ fecerit faciẽdũ eſſe aut nõ eſſe faciẽdũ. Poſtremo inqt ſciſſe cũ de quo q̃rit eius rei legẽ ꝛ cõſuetudinẽ. Itaqꝫ quatuor modis ſignũ cõfirmam⁹. Primũ vt verũ ſit. Deinde vt ei⁹ rei de qua agim⁹ ſignũ ſit. Deinde vt doceam⁹ aut id factũ eſſe qđ nõ oportuerit: aut id nõ factũ qđ oportuerit. Poſtremo etiã ſciſſe eũ verũ fuerit faciẽdũ: vel nõ faciẽdũ. Hec quatuor cõfirmando ſigno attribula ſunt: quorũ ſi aduerſari⁹ quodlibet ad cõfirmãdũ ꝓtulerit: tu id q̃nqꝫ modis reprehẽdis. Dicere eñ debebis inquit aut nõ eſſe ſignũ.i. ſi dicat homicidiũ fecit: nã pulueruleñt⁹ eſt vtiqꝫ ad homicidiũ puluis ſignũ eſſe nõ põt: aut parũ magno: eſſe ſigno: etenim non mõ ſignũ ꝓferẽdum eſt: ſed ꝛ plenum ſignum. Vñ illud in Terẽ. Iã ſcio magnũ ſignũ: aut a ſe potius q̃ ad aduerſarios ſtare: ſi dicatur ſcelus fecit: nam erubuit: cum tu contra poſſis dicere immo ſcelus nõ potuit facere: quia erubuit: aut omnino falſo dici: ſi dicatur. Neſcio quis pallere cũ nõ palleat. Aut in aliam quoqꝫ ſuſpitionem duci poſſe demõſtrabit: ſi dicat qꝛ pallet occidit hominẽ cũ ſit pallor ꝛ egritudinis. Itaqꝫ ſi quid ad cõfirmandum ſignum ꝓlatum his quinqꝫ modis reprehendi oportebit: qđ quidẽ ſe in ſcđo libro de coniecturali cauſa ſignãtius tractaturum eſſe ꝓmittit. Cõparabile argumẽtũ ex ſimilitudine cõſiſtit: qđ vt reprehẽdas id qđ aduerſarius ſimile eſſe vult vt cõtra diſſimile debebis aſſerere. Diſſimile aũt aliquid aut ſimile ſit: octo reb⁹ oſtenditur gñe: natura. vt. magnitudine: tpe: loco pſona opinione. Uerum in his animaduertere debem⁹ quid aduerſarius cõparet: ac ſimile eſſe pſuadeat. Qđ poſtq̃ perſpexerimus illud ipm nos diſſimile debemus oſtẽdere qđ aduerſarius ſimile eſſe cõtẽdit. Aliodn ſtultũ eſt: vt cũ aduerſarius res inter ſe eſſe dicat ſimiles per naturam nos eas aut magnitudine eſſe dicamus diſſimiles: aut gñe aut loco vel ceteris. Si id quod ſimile eſſe dr in natura nos contra in eadem natura diſſimile debemus oſtendere. Quod rurſus dr ſimile eſſe in pſona: nos in eadẽ perſona diſſimile eſſe doceamus. Octo itaqꝫ modis diſſimile aliqđ neceſſe eſt comprobari gñe natura vi. magnitudine: loco: perſona: opinione. Generis triplicem ſignificationem ſcimus eſſe. Eſt autem genus ſub quo plures partes continentur. Eſt genus rerum qualitas: hic itaqꝫ genus duo illa ſignificat ſub quo ſunt ſpecies: ꝛ illud quod qualitatem deſinat. Genus illud ſub quo ſpecies ſunt: ita ad ſimilitudinem ducitur: vt in hoc exemplo. Si ijs qui imprudentes leſere ignoſci oportet: his q̃ neceſſario profuere gratiam haberi non oportet. In his eñ ambobus vnum genus: volũtas abſens: cuius ſpecies ſunt. Imprudẽtia ꝛ neceſſitas: itaqꝫ hec ſpecie diuerſa genere ad ſimilitudinem referuntur.i.quia in vtroqꝫ abſens voluntas. Illud autẽ genus qđ qualitatem ſignificat confertur: cũ vtile vtili: honeſtũ honeſto conferimus. Ut puta tam hac vtile q̃ illud: tam honeſtum q̃ illud. Tertium illud genus qđ aut ſanguinem oſtendit: aut patriã ad locum referri oportebit: natura aũt confert: ita vt in hoc exemplo in quo populi natura cum maris cõparatur: vt mare inquit quod ſua natura tranquillũ ſit vẽtorum vi agitari atqꝫ turbari: ſic remp. ſua ſponte placatã holm ſeditioſoꝝ vocibus: ꝛ violẽtiſſimis tempeſtatibus concitari. Uim ſepe eſſe diximus ſingulorum verborũ ſimplicẽ ſignificationẽ. Hoc eſt illud neſcio quid: quod intelligim⁹ cum dictum fuerit ſacrilegium: iam magnitudo erit ipſius vis exaggeratio: vt puta ſacrilegium atrox. In loco illam que tam abunde tractata eſt qualitatem loci inſpitiamus Tempus itidem ſuis inſpectum ſemper partibus conferamus: vt ſi oportunitas eſt oportunitatem: ſi ſpacium: ſpacium conferamus. Perſona aũt omnino manifeſta eſt. Opinio vero eſt iudiciũ populi. Hec ita conferetur ſi dicamus ſicut de illa re iudicatum eſt: ſic de hac iudicatum: aut iudicatum eſt: aut aliter de illa re iudicatum: aliter de hac iudicatum: aut iudicatum eſt: ſi pro nobis confirmetur: ſi contra mutetur opinio. Ac ſi quo in numero: illud qđ per ſimilitudinem aſſeretur: hoc nõ quaſi alius aliquis modus cõferendi eſt ne forte quis credat: ſed opinionis expoſitio. Que quidẽ vnã partem tenet ſolam ideſt illam cum aduerſarijs continenta diſſoluimus.

Hoc ſepe in ſuperiorib⁹

Signũ q̃le eſſe debet.

Signũ cõfirmat modis quatuor cõparabile.

Genus.

Opinio.

¶Si iudicatũ aliqđ iferet (qm id ex his locꝭ maxie firmat) †laude eoꝝ q iudicauere ſſilitudine ei⁹ rei q̃ de agitur: ad eã rẽ qua de iudicatũ eſt: ꝛ cõmẽorãdo nõ mõ nõ eſſe reꝓbẽſum iudiciũ: ſed ab oĩbus approbatũ: ꝛ demõſtrãdo difficili⁹ ꝛ mai⁹ fuiſſe ad iudicatũ qđ afferatur: q̃ id qđ iſtet. Cõtrarijs locis: ſi res aut vera: aut veriſĩlis ꝑmittat ifirmari oportebit: at q̃ erit obſeruãdũ diligẽter: ne nibil ad id ꝑtineat id

Illato iudicato quid agendum.
† Cõfirmatur iudicatũ laude eorũ q̃ iudicarũt: autoritate: ſcia: cõſtantia: qđ plurimi vel oẽs eo iudicato vtunt.

¶Si iudicatum aliquid inferetur: quoniam id ex his locis maxime firmatur: ꝛ ad hoc nihilominus confirmandum ipſe nobis iudicat confirmationẽ. Nã quatuor modis dicit confirmandum nobis eſſe iudicatũ: quibus; vtiqꝫ ſublatis infirmari poſſe declarat: hoc ẽ laude eoꝝ q̃ iudicauere: ſimilitudine ei⁹ rei qua de agitur ad eã rẽ qua de iudicatũ eſt ꝛ nõ mõ nõ eſſe reprehenſum iudiciũ: ſed ab oĩb⁹ cõprobatũ ꝛ ſi difficilius et maius eſſe doceam⁹ illud iudicatũ quod afferat q̃ id qđ inſtet: Cũ ei aſſeram⁹ iudicatũ: vt id:

Iudicatum.

qđ iudicatū eſt:ꝛ vidēdū eſt/nō ea res pferatur:in q ſit oſtēſū:vt de ipſo q iudicauerit iudiciū fieri videatur.Opoꝛtet aūt aiaduertere:ne(cū aliter ſint mlta iudicata) ſolitariū aliqđ:aut rarū iudicatū afferat. Nā ĥs rebꝰ auctoritas maxīe pōt īfirmari:atq ea argumēta qđē/q quaſi pbabilia ſumēt ad hūc modū tētari opoꝛtebit:q vo ſicuti neceſſaria dicent:ea ſi foꝛte imitabūt nō neceſſariā argumētationē:neq erūt eiuſmōi:ſic rephēdent.Primū ꝯplexio q vtrū utrū cōceſſeris tolli debet.Si vera ē/nūq rephēdet ſin falſa/duobꝰ modis:aut ꝯuerſiōe:aut alteriꝰ ptis infirmatiōe.Cōuerſione:hoc mō.Nā ſi veret:qđ cū accuſas:q eſt pbus:ſi īuerecūdū animi poſſidet ingeniū/q eū accuſes:q id pui auditu exiſtimet:Dic ſiue vereri dixeris:ſiue nō:ꝯcedendū hoc putat:vt neges eē accuſandū:qđ cōuerſiōe ſic repꝛehendet.Jmmo vero accuſandꝰ eſt:nā ſi veretur accuſes.Nō eñ pui auditu exiſtiabit:ſi īuerecūdū animi igeniū poſſidet:tamen accuſes.Nō eñ pꝛobus eſt.Alterꝰ aūt partis infirmatiōe hoc modo repꝛehenditur:verū ſi veretur/accuſatione tua coꝛreptꝰ ab erꝛato recedet: Enumeratio vitioſa intelligitur/ſi aut pꝛeteritū qđdā dicemus/quod velimus concedere:aut infirmuz aliqđ ennumeratū/qđ aut contradici poſſit:aut cauſa nō ſit/quare nō honeſtū poſſumꝰ concedere.Pꝛeteritur quidā in eiuſmodi ennumerationibꝰ:qm habes iſtū equū/aut emeris opꝫ:aut hereditate poſſideas:aut munere acceperis / aut domi tibi natꝰ ſit: aut ſi hoꝛū nihil eſt/ſurripueris neceſſe eſt.Sed nō emiſti/neq hereditate venit/neq domi tibi natꝰ ē neq dono accepiſti/neceſſe eſt ergo ſurripuerī.Hoc cōmode repꝛehendit:ſi dici poſſit ex hoſtibꝰ equus eſt captꝰ/q pde ſectione venerit.Quo illato/īfirmatur enumeratio:qm id ſit inductuz:qđ pteritū eſt in enūeratione.Altero aūt mō repꝛehēditur:ſi aut cōtra aliqđ dicetur:hoc eſt exēpli cā(vt in codē verſemur)ſi poterit oñdi hḋitate veniſſe:aut ſi extremū illō nō erit turpe ꝯcedere:vt ſi qs cū dixerit aduerſarij:aut īſidias facere voluiſti:aut amico moꝛē geſſiſti: aut cupiditate elatꝰ es:amico moꝛez geſſiſſe fateat

noſtre cauſe pſit:neceſſe ē pꝛimo a laude eoꝝ qui iudicauere id qđ iudicata pꝛoferimꝰ exoꝛdiamur. Per iudicātiū eñ auctoꝛitatē iudicati auctoꝛitas cōfirmat:deinde vt id qđ iudicatū pleriq̄ ſimile eſt ei quo de agat eſſe monſtremus.Tum enim nos iudicatum adiuuabit:ſi huic ſimile demonſtret.Uerum hec ſimilitudo octo illis ſimiliter partibus facienda eſt:hoc eſt gñe:natura:vi:magnitudine:loco:perſona:tpe:opinione Et oīno hoc tā tenere debemus qnācunq ſimilitudinem his nobis partibꝰ eſſe faciendā. Deinde tertio mō iudicatū cōfirmabimꝰ:ſi oſtēdamus ipſum iudicatū nō eſſe repꝛehenſum:ꝛ nō mō nō repꝛehenſum:ſed etiā ab oibꝰ appꝛobatū:vt hi iudices de hoc negocio ſimilia iudicare cogant. Extremū illud ſi difficiliꝰ:ꝛ maiꝰ iudicatuz ē q id quo de agit eſſe doceamꝰ. Nūq eñ iudex in minoꝛe negocio facere dubitabit id q iam iudicatū in maioꝛe perſpexerit.His itaq locis iudicatū cōfirmat:hiſdē ꝯuerſis infirmat. i.vt iudices vitupes:vt negociorū diſſimilitudine doceas vt rephēſuz iudiciū illō demōſtres ꝛ vt illō iudiciū minꝰ ac facile:hoc vo difficile ac maiꝰ oñdas:deinde doceas q vtia ī aduerſario pſcrutari atq inuenire debeamꝰ.i.ne foꝛte illō iudicatum:qđ afferet huic negocio nihil ꝯſit:ꝛ ne illud pferat iudiciū in q iudices ꝯtraxiſſe ꝯſtet offenſaz Tertio illō ꝯſiderādū ne p nobꝭ ſiīa ſi tu mlta iudicia ab aduerſario vnū aliq diſſimile pferet.Statim frāget:qđ qſi pbabile p pbabili pfert.Nā id qđ vere pbabile eſt nullo mō aut difficillime poterit infirmari:hoc eſt qđ ait Cōtrarijs locis ſi res natura:aut veriſimilis pmittit īfirmaris opoꝛtebit. Que vero ſicuti neceſſaria ducent.Trāſit a pbabili ad neceſſariū argumētum:qđ neceſſariū argm.ſi neceſſariuz rebꝰ ipſis fuerit nulla rōne poterit rephēdi:ſi nature nō ē:ſꝫ modum ac formā neceſſarie argumētatiōis habuerit rephēdetur. Nouimus itaq tribus modis fieri neceſſariam argumētatiōnē:p cōplexionem:p enumeratiōnē:per ſimplicē ꝯcluſionē Cōplexio eſt in qua vtrū ꝯceſſeris id ꝯtra te futurū ē. Hec ita vt diximꝰ ſi oīno neceſſaria eſt nō poterit repꝛehēdi.Sin autē ſolā formā neceſſarie argumentatiōis tenebit:duobus modis repꝛehēdet:aut p conuerſionem:aut p alterius ptis infirmationē:hos modos facile poſſumus agnoſcere:ſi ipſa neceſſarie argumentationis forma ponatur.Si veretur:quid accuſes qui probꝰ eſt.Si non veretur:quid accuſes

Neceſſaria argumentatio tribus modis. Complexio

Auctoritas quomodo infirmatur.

Enumeratio vitioſa quō intelligitur.

† Erratum petit .Cice. Terēt. Tum mihi dolorem:cruciatumq attulerunt erratacee eius:vt nō ſolū animꝰ a factis:ſꝫ aures quoq a cōmemoratiōe abhorreant.

¶ Simplex aũt cõcluſio rephẽdit̃:ſi id qḋ ſequitur nõ videat̃ neceſſario cũ eo qḋ ante ſit coherere:n am hoc qdẽ ſi ſpũ ducit:viuit. Si dies eſt:lucet. Eiuſmodi eſt/vt cũ priore neceſſario poſteri⁹ coherere videat̃. ¶ Hoc autẽ ſi mater eſt/diligit filium:ſi aliqñ peccauit nũq̃ corrigeť:ſic ꝯueniet/rephẽdi:vt demõſtreť nõ neceſſario cũ priore poſteri⁹ coherere. Hoc gen⁹ ⁊ cetera neceſſaria /⁊ oĩs argumentatio:⁊ ei⁹ reprehẽſio maiorẽ qdẽ vim cõtinet/⁊ lati⁹ patet:ꝙ hic exponiť:ſ3 ei⁹ artificij cognitio hmõi eſt:vt nõ ad alicuius artis partẽ aliquã adiungi poſſit:ſed ipa ſeparatim longi tpis:⁊ magne /atq̃ ardue cogitationis indigeat:quare illa nobis alio tpe/atq̃ ad aliud inſtitutũ ſi facultas erit explicabunť:nũc his ꝑceptiõibus rhetoꝝ ad vſum oratoriũ nos cõtẽtos eſſe oportebit. Cũ igiť ex his que ſumũtur aliquid nõ conceditur/ſic infirmabiť. Cum autẽ his conceſſis cõplexio ex his non conficiť:hec erũt conſyderanda:num aliud conficiatur: aliud dicatur:hoc modo. Si cum aliquis dicat ſe ꝓfectũ eſſe in exercitum:contra eũ qs velit hac argumẽtatione vti. Si veniſſes ad exercitum:a tribunis militaribus viſus eſſes:non es autem viſus ab his:nõ es igitur profectus ad exercitũ. Hic cũ conceſſeris ꝓpoſitionem/⁊ aſſumptionem: cõplexio infirmãda eſt. Aliud enĩ ꝙ colligitur illatum eſt. Ac nunc quidẽ quo facilius res cognoſceretur/ꝑſpicuo ⁊ grãdi vitio ꝑditũ † poſuim⁹ exemplũ ſed ſepe poſitũ obſcuri⁹ vitiũ ꝓ vero ꝓbatur/cũ aut parũ memineris/qḋ cõceſſeris:aut ambiguũ aliqḋ ꝓ certo cõceſſeris. Ambiguũ ſi ꝯceſſeris et ea parte quã ipſe intellexeris:eam partem / ſi aduerſari⁹ ad aliam partem per cõplexionem velit accommodare demõſtrare oportebit:non ex eo qḋ tu ꝯceſſeris:ſed ex eo qḋ ille ſumpſerit cõfici cõplexionẽ/ad hũc modũ. Si indigetis pecunie/pecuniã non habetis:⁊ ſi pecuniã nõ habetis:pauperes eſtis. Indigetis aũt pecunia:mercature enĩ niſi ita eẽt operã nõ daretis pauperes igiť eſtis. Hoc ſic reprehẽdit̃:cũ dicebas: ſi indigetis pecunie/pecuniã non habetis:hoc intelligebã:ſi ꝓpter inopiã ⁊ egeſtatẽ eſtis:pecuniã non

Qũo nõ cõceſſa infirmabũtur.

Predictum vitio.

In conceſſo dubio qḋ agendum.

† Predictus diciť quaſi affect⁹:⁊ accipiť tã in bonã ꝙ in malã partẽ. Cic. pro Rabi. Senectute affectus: morbo predictus:⁊ promur. idem ſq̃lloꝛe ſordidus:cõfectus morbo lachrymis: ac merore ꝑditus.

parui auditũ eſtimabit:hoc per cõuerſionẽ ſic reprehẽdimus:vel cancellato veluti reſpectu primã ꝓpoſitionẽ ad ſecũde ꝓpoſitionis dimittamus euentũ:deinde ſecundã ꝓpoſitionẽ ad prime ꝓpoſitionis ſubtigamus euẽtũ. Ita tñ vt euẽtibus negotio adiũcta copuletur hoc modo:ſi vereť accuſes:quia id nõ parui auditũ eſtimabit:deinde ſi nõ vereť accuſes:quia nõ probus eſt. Ita cõuerſionẽ euenit accuſandũ eſſe aſſeruit:quẽ aduerſarius dixerat nõ accuſandũ. Accuſatio aũt hic nõ publica eſt:ſed priuata obiurgatio. Unius vero:partis hmõi reprehenſio eſt. Cũ ex propoſitio duob⁹ vnũquodq̃ frangiť. Altero enĩ infirmato vacillat alterũ: Si vereť:accuſa. Facile enĩ verecundus ab errore ſecieť. Enumeratio vitioſa intelligiť:ſi aut preteritũ quiddã dicem⁹ qḋ nolimus concedere:aut infirmare aliquid annumeratũ. Enumeratio pars neceſſarie argumentationis eſt. Nec cuiuſmodi ſit ſupradixim⁹. Verũ cũ ab aduerſario proponeť duob⁹ modis poterit rephẽdi. Si aut aliqḋ ꝑtermiſſum eſſe in enumeratiõe doceam⁹:qḋ pro nobis ſit:aut ſi oĩa qdẽ enumerata ſunt ſed in his aut ꝯtrã ponim⁹:⁊ falſum eſſe mõſtrem⁹:aut cõfitemur aliqḋ ita eſſe:⁊ oſtẽdem⁹ eſſe pro nobis. Prim⁹ itaq̃ mod⁹ vbi aliqḋ ꝑteritũ denumeram⁹:qḋ probatũ nr̃e cauſe ꝓficit. Ut eſt illud de equo:quẽ poſt aduerſarij enumerationẽ ex hoſtibus captũ eſſe memorauit. i. ex ꝑda q̃ ꝓpa cuiq̃: nõ que cõfuſa oĩb⁹ fuerit cõiter diſtributa. Alter eſt mod⁹ rephẽſionis in enũeratiõe:in quo duo reſpicim⁹. Utrũ aliqḋ ꝯtrã poni poſſit:an aliqḋ ꝯfiteamur ex hiſ que aduerſari⁹ enumerauit:propterea ꝙ honeſtũ eſt. Cõtrarium ponim⁹:ſi cũ aduerſari⁹ equũ neget hędidate veniſſe:non hereditate veniſſe doceam⁹. Cõfitemur eũi aliqḋ qḋ honeſtũ ſit:vt ſi aduerſari⁹ dicat:aut inſidias facere voluiſti:aut amico moꝛẽ geſſiſti: aut cupiditate elat⁹ es. Nos dicam⁹ amico amoꝛẽ geſſiſſe qḋ vtiq̃ in cõfeſſiõe turpe nõ eſt:maxie ſi ea quibuſcũ hoc poſitũ eſt ꝯſyderem⁹:ita in rephẽſiõe enũerationis:aut ꝑtermiſſum aliqḋ oſtẽdemus. qḋ tñ illatũ ꝓ nobis ſit:aut ex oĩb⁹ q̃ poſita ſunt:nũc aliqḋ ꝑ ꝯtrã refutam⁹:nũc quia ꝓ nobis eſt ꝯfitemur. ¶ Simplex aũt conclũſio rephẽdit̃:ſi id qḋ ſequiť nõ videat̃ neceſſario cũ eo qḋ anteceſſit. Hec q̃ꝫ ſi ex vtroq̃ quo conſtat. i. ſi ex ꝓpoſito ⁊ adiũcto erit neceſſaria:rephendi oĩno nõ poterit. Eſt aũt hmõi:ſi dies eſt lucet:ſi natus eſt:moueť. Unq̃ hoc

Enumeratio.

ita neceſſarium eſt:vt frangi nequeat. ¶ Tunc aūt ſimplex cōcluſio poterit reprehendi:ſi oſtenderis adiunctū nō cohęrere ꝑpoſito:vtputa ſi mater eſt diligit. Si ſemel peccauit: nūq̄ corrigetur: vtiq₃ hoc cum adiunctū conſyderas:neceſſario coherere nō poſſe: neceſſariū eſſe non poterit:ētiq₃ potius probabile. Itaq₃ neceſſarium per ſe cōſtat:probabile multis aſſeritur argumētis. Hoc aūt ſi ſemel peccauit nunq̄ corriget multis aſſerendū eſt argumētis qḋ vero multis aſſeritur argumētis neceſſariū non eſt:recte igitur hmōi reprehēſa cōcluſio eſt ſi:ſormam neceſſariā:rem vero probabilem cōtinere monſtretur: verū hec cuncta precepta de dialectica traxit: que magna ⁊ difficilis eſt:de qua ſi facultas fuerit poſtea tractaturū ſe eſſe ꝑmittit. Cū igitur ex his que ſumūtur aliqd conceditur ſic infirmabit. Omnē argumentationē quatuor modis dixit poſſe reprehēdi:ſi aut ſumpta reprehēdamus:aut concluſionē:aut ſi genus ipſum argumentationis vitioſum eſſe monſtremus:aut ſi cōtra firmū argumētum aliud noſtrū eque firmū atq₃ firmius opponamus. Itaq₃ iam ſumptorū dicta reph̄ēſio eſt. Sin aūt inde reph̄ēdi ſumpta nō poterūt:tunc erit reph̄ēdēda concluſio cōcluſione. Itaq₃ hoc animaduertendū eſt principalr̄ ne cum in ꝑpoſitione ſit aliud:aut eſſe poſſit:aliud cōcludatur. Hoc itaq₃ vitium erit dictiis. Vitium porro aut apertum:aut obſcurū: atq₃ apertū in cōcluſione vitium erit:ſi res cum alia in ꝑpoſitione teneat:alia oīno res in ɔcluſione ponat:vtputa ſi agat:an neſcio quis ad exercitū ſit profectus:et contra eum quis ſic velit argumentari. Si veniſſes ad exercitū a tribunis militarib⁹ viſus eſſes: nō es aūt viſus ab his:nō es igit ad exercitū profectus hic vtiq₃ apertū vitiū eſt. Nā ꝑpoſitio tenet:ſi veniſſes ad exercitū. Concluſio:nō es igit ad exercitū ꝑfectus:cū iuxta ꝑpoſitionē debuit cōcludi:nō igitur ad exercitū veniſti. Hoc itaq₃ apertū vitium:in obſcuro aūt duo nobis attēdēda ſunt:ne aut ambiguitate propoſitionis:aut obliuione fallamur. Ambiguitas in propoſitione talis eſt. Si indigetis pecunie:pecuniā non habetis. Nā oīno qui pecuniā nō habet indiget pecunie:⁊ ille q̄ habet:ſed maiorē habere deſyderat:indiget pecunie: indigere eīm voluntatis eſt:hec ita ꝑpoſitio ambigua eſt. Si indigetis pecunie:pecuniā nō habetis:hui⁹ ꝑpoſitionis quācūq₃ aduerſario propoſitam cōcluſio-

habetis:⁊ idcirco concedebāt: cū aūt hoc ſumebas:
indigetis autē pecunie:illud accipiebā. Vultis aūt
pecunie plus habere. Ex quibus cōceſſionib⁹ nō cō
ficitur hoc. Pauperes igitur eſtis:cōficeret autē / ſi
tibi primo quoq₃ hoc ɔceſſiſſe₃:qui pecuniā maiorē
vellet hr̄e:eū pecuniā non habere. Sepe aūt oblitu₃
putāt qḋ cōceſſeris:⁊ idcirco qḋ nō cōficit/quaſi con
ficiatur in cōcluſione infert:hoc modo. Si ad illum
hereditas veniebat:veriſiſe eſt ab illo hereditate cē
necatu₃:deinde hoc approbāt plurimis v̄bis:poſt
aſſumūt:ad illū hereditas veniebat:deinde infertur
Ille igit occidit. Idq₃ ex his q̄ ſumpſerāt nō cōficit
Quare obſeruare diligenter op₃:⁊ quid ſumat:⁊ qd
ex his ɔficiat. Ipm̄ aūt gen⁹ argumētatiōis †vitio
ſum his de cauſis oſtēdet:ſi aut in ipſo vitiū erit:aut
ſi nō ad id qḋ inſtituet/accōmodabit. Atq₃ in ipſo — Qūo ambigua argu. vitioſa.
vitiū erit ſi oīno totū falſum erit:ſi cōe:ſi vulgare:ſi
leue:ſi remotū:ſi mala definitio:ſi ɔtrouerſu₃:ſi pſpi — †In oībus argumentationis partibus aliqd nō cōmode explanatu₃ querēdū eſt ſi confutas: quo ɔfutato tota argumētatio reph̄ēdit.
cuū:ſi nō cōceſſum:ſi turpe:ſi offenſum:ſi cōtrariū:ſi
cōſtās:ſi aduerſum. Falſu₃ eſt:in quo pſpicue mēda
ciū eſt:hoc mō. Nō pōt eſſe ſapiēs q pecuniā negli
git. Socrates aūt pecuniā neglexit:nō igit ſapiens
fuit. Cōe eſt qḋ nihilomagis ab aduerſarijs/q̄ a no
bis facit:hoc mō. Idcirco iudices q₃ verā cauſa₃ ha
bebā/breui perorauī. Vulgare eſt:qḋ in aliā c₃ rē nō
ɔbabile:ſi nō cōceſſum ſit trāſſerri poſſit:vt hoc mō — Cōe argumentū.
ſi verā cām nō haberet:ſe vobis iudices non commi
ſiſſet. Leue eſt:qḋ aut poſt tēpus dicitur/hoc modo: — Vulgare argumentū.
ſi in mētem veniſſet/non cōmiſiſſet. Aut pſpicue re₃
turpē leui tegere vult defenſione. Cū te ſpectabant
oēs florentiſſimo regno:⁊ reliqui: nunc deſertum ab
omnib⁹ ſummo periculo:ſol⁹ vt reſtituā paro. Re — Remotum.
motū eſt:quod vltra q̄ ſatis eſt:petitur huiuſmodi.
Quod ſi non. P. Scipio Corneliam filiā Tyberio
Gracco collocaſſet: atq₃ ex ea duos filios Grac
chos pcreaſſet:tāte ſeditiōes nate nō eſſent. Quare
hoc incōmodū Scipiōi aſcribēdū videt. Huiuſmo
di eſt illa c₃ ɔqueſtio. Vtinā ne in nemore pelio ſe — Nota carmen.
curibus ceſa cecidiſſet ad terrā trabes. Longius eſt
repetita ē/q̄ res poſtulabat. Mala diffinitio eſt:cū — Mala diffinitio multiplex.

aut cõmunia deſcribit/hoc mõ. Seditioſus eſt is/q malꝰ eſt: aut inutilis ciuis eſt. Nã hoc nõ magis ſeditioſi/q̃ calũniatoris/q̃ † ambitioſi: q̃ alicuiꝰ im pbi hoĩs vim deſcribit. Aut falſum qddã dicit/hoc pacto. Sapiẽtia ẽ pecũie q̃rẽde itelligẽtia. Aut aliqd nõ graue/nec magnũ cõtinẽs/ ſic ſtultitia eſt imẽſe glorie cupiditas. Eſt hec qdẽ ſtultitia: ſꝫ ex parte quadã nõ ex omni genere diffinita.

Controuerſum.

Controuerſum eſt: in quo ad dubium demõſtrandũ dubia cauſa affertur: hoc mõ. Eho tu: dij quibꝰ eſt poteſtas motꝰ ſuperum/atq; inferum pacem inter ſe cõciliant: cõferunt concordiã.

Perſpicuũ

Perſpicuũ eſt: de quo non eſt cõtrouerſia: vt ſi quis cuꝫ Oreſtẽ accuſet: planũ faciat ab eo matrem eſſe occiſam.

Non cõceſſum.

Non conceſſum eſt: cũ id qd agitur in controuerſia eſt: vt ſi qs cũ Vlyſſem accuſes/in hoc maxime ꝯmoretur: indignũ eſſe ab homine ignauiſſimo virũ fortiſſimũ Aiacẽ eſſe necatũ

Turpe.

Turpe eſt qd aut eo loco in quo dicetur/aut hoĩe q dicat/aut eo tpe quo dicit: aut his qui audiunt: aut ea re de qua agitur indignũ ꝓpter inhoneſtũ videtur.

Offenſum.

Offenſuꝫ eſt: qd eorũ qui audiũt volũtatẽ ledit. Vt ſi apud equites Rhomanos cupidus iudicãdi Scipionis legẽ agrariã laudet.

Cõtrarium

Cõtrariũ eſt: qd cõtra ea dicitur: que hi q audiũt fecerũt: vt ſi qs apud Alexãdrũ macedonẽ dicẽs cõtra aliquem vrbis expugnatorẽ diceret: nihil eſſe crudeliꝰ/q̃ vrbes diruere: cũ ipſe Alexãder Thebas diruiſſet. Incõſtãs eſt: qd ab eodẽ de eadẽ re diuerſe dr: vt ſi q̃s cũ dixerit/q virtutẽ hẽat: eũ nulliꝰ rei ad bñ viuẽdũ idigere: neget aũt poſtea ſine bona valitudine poſſe viuere. Aut ſe amico adeſſe ꝓpter beniuolẽtiã: ſperare tñ aliqd ꝯmodi ad ſe puẽturũ. Aduerſũ eſt: qd ipſi cãe aliq̃ ex pte officit: vt ſi qs hoſtiũ vi/ꝛ copias/ꝛ felicitatẽ augeat cũ ad pugnãdũ milites adhortet. Si nõ ad id qd iſtituitur accõmodabit aliqua pars argumẽtationis/horum aliquo in vitio reperiet. Si plura pollicitꝰ: pauciora demõſtrabit Aut ſi cũ totũ debebit oſtẽdere/de parte aliqua loquat: hoc mõ. Mulierũ genus auarũ eſt. Nam Eriphyle auro viri vitam vẽdidit. Aut ſi nõ id qd accuſabitur defendet. Vt ſi quis

† Ambitioſꝰ q̃ imoderate appetit honores eq̃ malam ſa nolẽq; iper tri. Quintil. Nõ iuꝫ ãbitioſus i malis: nec la chrymarũ augere cãs volo vitiaꝫ eẽi rõ inuicundi. Naſo Sed tñ hec facita adiũgo pudorib' vnũ: p:o noſtris vt ſit ambitioſa malis.

nem alterius rei interpretatione poteris reprehendere: vt ſi cõcluſiõe medicos poſuerit. Tu dicas eos qui pecunie indigeant: nõ te medicos intellexiſſe: ſed eos qui cum haberẽt: maiorem tamen pecuniã vellẽt: deinde ſi ille huiuſmodi homines in cõcluſione poſuerit. Tu contra in propoſitione dicas te intellexiſſe medicos: ita aduerſarij concluſionẽ propoſitionis viſa ambiguitate ſubuerteis: deinde aliud obſcurum vitiũ eſt: cuꝫ obliuiſcimur quid in propoſitione ſit poſitum: et aliud in concluſione confitatur: vt puta: ſi ad illum hereditas veniebat: veriſimile eſt ab illo negatum: hic veriſimilitudo poſita eſt. Deinde hãc propoſitionem pluribus verbis approbant: ſcilicet vt memoria propoſitionis ex animis auferatur: poſt aſſumunt ad illum autẽ hereditas veniebat: poſtremo inferunt concluſionem. Ille igiť occidit. Vnq; hac concluſione obliuio noſtra tentatur: ſupra enim poſitum eſt veriſimile eſt ab illo necatum. Hic poſt approbationẽ longiſſimã ꝓpoſitiõis nõ concludit. Veriſimile ẽ igitur ab illo necatũ: qd ꝓbabile eſt. Sed ille igiť occidit: quod neceſſariũ ẽ: qđq; a ꝓbabili ꝓpoſitiõe diſſentit. Itaq; diligẽter debemus attẽdere: vt concluſionem aduerſarij: aut ambiguitate propoſitionis conuertamus: aut quia meminimus qđ in propoſitione ſit poſitum eandem concluſionẽ falſam eſſe doceamus. Ipſum autem genus argumentationis vitioſum his de cauſis oſtendetur. Tertius reprehenſionis modus eſt: cum ipſum genꝰ argumentationis vitioſum eſſe monſtratur. Verum hoc tenere debemus: q; ſumpta ſola nuda et generaliter pariẽtia modis ſuis reprehenduntur: genus aũt argumentationis in cauſa: et in ſpecie poſitum conſiderare debemus: quod quidem ſumptis ſuis ꝛ forma dictionis quantum in ſe eſt integrum eſt. Sed cum in cauſa poſitum quid operetur attendimus: tunc in eo vitia poſſumꝰ inuenire. Itaq; ipſuꝫ genus argumẽtationis duobus modis vitioſum eſt: cum aut in ipſo vitium erit: aut cum id quod inſtituit nõ accommodabitur. In ipſo vitiuꝫ eſſe quatuordecim modis poſſumus inuenire: deinde non accõmodari ad id quod inſtituit duodecim modis poſſumus deꝓhendere: que omnia Ci. partim quia aperta ſunt ſolis propoſitionibꝰ partim q: obſcuriora ſunt etiam exẽplis ꝓpoſuit: ꝛ explicauit: nos eadẽ perſequi immo repetere longuꝫ ac ſuperfluũ eſt. ¶ Quartus modus erat reprehẽſionis: ꝑ quẽ Vitia. xiiij.

cõtra firmam aduerſarij argumẽtationem eque firma aut firmior ponitur: quare reprehenſio pertinuis eſt: ⁊ deſectis omnib⁹ extrema neceſſitate ponẽda (nã ⁊ ſumpta vera eſſe concedimus: ⁊ ↄcluſionem recte habitam fatemur: ⁊ ipſum genus argumẽtationis vitioſum non eſſe concedimus: ſed cõtra firmam aduerſarij argumẽtationem nos quoniã nihil poſſumus reprehẽdere aliam argumentationem eque firmam: aut firmiorem proponimus. Uerum hoc in deliberatiuo genere cauſe vſu prouenit: cũ aut vtile aliquid aduerſario ↄcedimus: ſ; nos aut vtilius: aut honeſti⁹ aliqd demõſtramus: aut honeſtũ; aliquid aduerſario ↄcedim⁹ nos honeſtius aliquid aut neceſſarium eſſe mõſtramus. Uerum nunc tranſit ad concluſionẽ. i. ſextam eandẽq; extremã partẽ toti⁹ orationis. Quo loco Hermagoras digreſſionem ſupponit. i. orõnẽ in q̃ preter controuerſia; cauſe: aut laus noſtra aut aduerſarij vituperatio contineat: aut que ad aliã re; tranſitũ faciat: nõ p argumẽtationẽ: ſed p amplificationẽ. Hãc Tullius nõ ptẽ orationis vult eſſe: ſ; in omnibus orationis partibus ſeruari: ac ſubijci poſſe declarat: vt certis locis poſt rem aliquam: probatam aut amplificationẽ aliquam ſubijcias: aut laudem: aut vituperationẽ. Itaq; nõ digreſſionẽ ſexto loco: ſed ↄcluſionẽ Tulli⁹ ponit.

cũ ambitus accuſabit: manu ſe forte; eſſe defendet: vt Amphion apud Euripidẽ. Itẽ apud Pacuuiũ qui vituperat a muſica ſapiẽtiã laudat. Aut ſi res ex vitio hõis vituperabitur: vt ſiqs doctrinã ex alicuius docti vitijs reprehẽdat. Aut ſi qs cũ aliquẽ volet laudare: de felicitate eius / nõ de virtute dicat. Aut ſi rẽ cũ re ita cõparabit: vt alteram ſe nõ putet laudare / niſi alterã vituparit. Aut ſi alterã ita laudet: vt alterius non faciat mentionẽ: vt ſi qs cũ aliq

Digreſſio.

deliberent bellũ geratur / an nõ: pacem laudet / oĩ no non illud bellũ inutile eſſe demonſtret. Aut ſi cũ de certa re quereẽ: de cõi inſtituẽ orõ. Aut ſi rõ alicui rei reddeẽ falſa: hoc mõ. Pecuniã habere bonũ eẽ: ppterea qꝺ ea maxie vitã btã; efficiat. Aut ſi infirma: vt Plau. Amicũ caſtigare ob meritã noxã immane ẽ facin⁹: verũ ĩ etate vtile ↄ ducibile. Nã ego amicũ hodie meũ nõ caſtigabo p cõmerita noxa. Aut cadẽ: hoc mõ. Maximũ malũ ẽ auaricia. Multos ei magnis icõmodis affecit pecunie cupiditas. Aut parũ idonea: hoc mõ. Maximũ bonũ eſt amicitia. plurie eĩ delectatiões ſũt ĩ amicitia. ¶ Quart⁹ modꝰ erat rephẽſiois / p quẽ ↄtra firmã argumẽtationẽ eq̃ firma / aut firmior ponit. Hoc gen⁹ ĩ deliberationib⁹ maxĩe vſabiẽ / cũ aliqd qꝺ ↄdicatur equũ eſſe cõcedimus: ſ; id qꝺ nos defedim⁹ neceſſariũ eẽ demõſtrem⁹. Aut cũ id qꝺ illi defẽdat / vtile eẽ fateamur qꝺ nos dicam⁹ honeſtũ eſſe demõſtrem⁹. ¶ Ac de reprehẽſione qdẽ hec exiſtimauim⁹ eſſe dicenda. Deĩceps nũc de cõcluſiõe dicem⁹. Hermagoras aũt digreſſionẽ / deide poſtremã cõcluſionẽ ponit. In hac aũt digreſſione ille putat oportere quãdã ĩferri orõnẽ a cã / atq; a iudicatione ipſa remotã: q̃ aut ſui laudẽ / aut aduerſarij vituperationẽ ↄtineat / aut ĩ aliã cãm deducat: ex q̃ cõficiat aliqd cõfirmationis: aut reprehenſionis non argumẽtando: ſed augendo per quãdã amplificationẽ. Hãc ſi quis partem putat eſſe orationis ſequaẽ licebit. Nã ⁊ augẽdi / ⁊ laudãdi / ⁊ vituperãdi / p̃cepta a nobis partim data ſunt / partim ſuo loco dabũtur. Nobis autẽ hoc placuit: hãc partẽ in numero reponi / qua de cauſa digredi niſi per locũ cõmunem diſplicet. Quo de genere poſteri⁹ eſt dicendũ: laudes autẽ / ⁊ vituperationes nõ ſeparatim placet tractari: ſed in ipſis argumentationibus eſſe implicatas. Nunc de cõcluſione dicemus.

† Ambitus crimen affectati honorꝫ. Capiẽ nõ nũq; p ſpẽ qdã laudis ⁊ captatiõe mie. Quin. Si inuentꝰ innocẽtiſſim⁹ iudicꝰ vti vellet ãbitu triſtiſſime calamitatis poterat allegare vobis amiſſa; in ocſis olim cogitationũ temeritatẽ. i. miſericordia; captare ex maiorũ commẽoratiõe.

Quart⁹ modus rephẽſiõis pluribꝰ fit modiſ

Hermagore ad reprehenſionem adiectis.

Concluſio

¶ De concluſione.

¶ Concluſio eſt exitus ⁊ determinatio totius orationis. Cõcluſio eſt inquit finis ac terminus orationis. ſ; totius oratiõis nos ergo accipiamus Hui⁹ ↄcluſio

¶ De concluſione. Titu. xvj.

Concluſio ẽ exit⁹ / ⁊ determinatio totius oratiõis. Hec h; partes tres: enũeratio

Concluſio ẽ finis diffinitio ⁊ ĩperfectio.

Enumeratio.

nem: indignationẽ: cõqueſtionẽ. Enumeratio † eſt per quã res diſperſe / ⁊ diffuſe dicte vnũ in locũ cogũtur: ⁊ reminiſcẽdi cauſa vnũ ſub aſpectũ ſubijciunt.

Exemplum

Hoc ſi ſemper eodẽ modo tractabit: perſpicue ab oĩb⁹ artificio quodã tractari intelliget. Sin varie / ⁊ ſatietatẽ / ⁊ hanc ſuſpitionẽ vitare poterit. Quare tum oportebit ita facere / vt pleriq; faciunt propter facilitatẽ ſingulatim vnãquãq; rem attingere: ⁊ ita oẽs trãſire breuiter argumẽtationes: tum aũt id qđ difficilius eſt dicere: quas partes expoſueris in partitione / de qb⁹ te pollicit⁹ ſis dicturũ ⁊ reducere in memoriã qbus rationib⁹ vnãquãq; partẽ cõfirmaris: tum ab his q audiũt q̃rere / quid ſit qđ ſibi velle debeãt demõſtrari: hoc modo. Illud docuim⁹: hoc planũ fecimus: ita ſimul ⁊ in memoriã redibit auditor: ⁊ putabit nihil eſſe p̃terea qđ debeat deſyderare: atq; in his generib⁹ / aut ante dictum eſt / tum tuas argumẽtationes trãſire ſeparatim: tum id qđ artificioſi⁹ eſt cũ tuis argumẽtationes 9rias coniungere: ⁊ cũ tuas dixeris argumẽtationes / tum cõtra eas qđ afferet quẽadmodũ dilueris oſtẽdere. Ita p breuẽ cõparationẽ auditoris memoria ⁊ de confirmatione / ⁊ rep̃hẽſione integrabitur. Atq; hoc alijs actionis quoq; modis variare oportebit. Nã ex tua perſona tum enumerare poſſis: vt qd / ⁊ quo quicq; loco dixeris admoneas: tum vero perſonã / aut rem aliquã inducere: ⁊ enumerationẽ ei totã attribuere. Perſonã / hoc modo. Nã ſi legis ſcriptor exiſtat: et querat ſic a vobis: quid dubitetis: qd poſcatis dicendũ vobis: cum hoc ⁊ hoc ſit vobis demonſtratũ. Atq; hoc item vt in noſtra perſona licebit alias ſigillatim tranſire oẽs argumẽtationes: alias ad partitiões ſingula genera referre: alias ab auditore qd deſyderet querere: alias hec facere per cõparationẽ ſuarũ / ⁊ cõtrariarũ argumentationũ. Res aũt inducetur: ſi alicui rei huiuſmodi legi: loco: vrbi: monimento attribuet. Oratio per enumerationẽ / hoc pacto. Qđ ſi leges loqui poſſent: nõne apud vos quererẽtur? Quid amplius iudices deſyderatis: cũ vobis hoc et hoc planũ factũ ſit? In hoc quoq; genere

† Enumerationẽ nõ ab exordio: neq; a narratione ſed a diuiſione incipere neceſſe eſt: deinde nõ oĩa q̃ dicta ſunt ſed breuiter ac paucis verbis vim vniuſcuiuſq; argumẽtatiõis ſub aſpectũ ſubijciem⁹: qua in re maxima varietas adhibẽda eſt: ne ſi ſemp eodẽ modo enumeremus: aut artificio facere videam⁹: aut in faſtidiũ ac ſacietatẽ orationis incurramus.

Oratio q̃ per enumerationẽ inducitur.

nis partes ſũt tres: enumeratio: indignatio: conqueſtio. Uerum hoc diſtant q indignatio ⁊ conqueſtio tantũ animos mouent: diuerſo tñ exitu: nunc vero iracũdia contra aduerſarios cõmouẽtur: nunc miſericordia circa nos. Enumeratio vero ⁊ animos mouet: ⁊ fidẽ facit: nam cum repetit que dicta ſunt fidẽ: cum vero oĩa coacervat ⁊ colligit: animos mouet. Hec enumeratio nõ ſemper vniloquiter ea que dicta ſunt colligere debebit. Ne cuȝ odioſum: tum etiam quod maxime 9trium eſt fieri videat ex arte. Itaq; ſupradictorũ repetitio vitanda eſt. Uariatur autẽ modis quattuor: ſi aut eas res quas ante dixiſti breuiter perſtringas ⁊ colligas: quod quidem factu facile eſt: aut ſi in memoriã audiẽtiũ reuoces: quas partes in partitione propoſueris: ⁊ qbus rationib⁹ vnãquãq; partem confirmaris: aut ſi interroges iudices quid amplius velint cognoſcere: cum hoc ⁊ hoc docuerimus: cum hoc ⁊ hoc planum fecerim⁹ atq; hec nunc per noſtrarũ argumentationũ repetitionẽ: vel cõfirmationem: nunc etiam aduerſarioꝝ argumẽtationum reprehenſionẽ. Deinde hec ipſa enumerationũ genera non ſemper a noſtra perſona facienda ſunt: ſed nũc a noſtra: nunc a ſuppoſita: nunc a re. A noſtra perſona quẽadmodũ accipiamus orationum in promptu eſt. Suppoſite autem perſone accommodat oratio: ſi dicas: nam ſi legis ſcriptor aſſiſtat: ⁊ querat a nobis qd dubitetis: qd poſſetis dicere: cũ vobis hoc ⁊ hoc ſit demõſtratũ. Rei etiã ſic accõmodat oratio ſi aut lex: aut locus: aut vrbs: aut monumentũ aliqd accipiat orationẽ: per enumerationẽ ſic. q ſi leges loq poſſent: nõne hec apud nos quererent? Quidnã amplius deſideratis iudices: cum vobis hoc ⁊ hoc planũ factum ſit? Uerũ etiam in his enumerationib⁹: que aut ſuppoſite pſone: aut rei dantur. Ita vt in noſtra perſona illa oĩa enumerationũ genera varianda ſunt: vt nunc ſingulatim ſingula noſtra argumẽta percurrãtur: nũc partitionis promiſſio ſuis rationib⁹ exequẽda ſit: nũc interrogatio ad iudices faciẽda: nunc et noſtrarũ ⁊ aduerſariorũ argumentationũ copulanda collatio. Cõmune autem hoc erit in enumeratione p̃ceptũ: vt ex vnaquaq; argumentatione: qñ tota non poteſt recenſeri: vnũquodq; quod validũ eſt deligatur vt memoria renouetur: non oĩs repetatur oratio. Indignatio eſt oratio per quã cõficitur: vt in aliquẽ hoiem magnũ odiũ: aut in rem

Indignatio.

oībus eiſdē modis vti licebit. Cōmune aūt ꝑceptū hoc daꝛ ad enumeratiōnē:vt ex vnaquaqꝫ argumē-tatione/q̄ſi totū iterū dici nō pōt:id eligaꝛ/qδ erit grauiſſimū:ꝛ vnūquodqꝫ q̄ꝫ breuiſſime trāſeatur:vt memoria/non ōrō renouata videaꝛ.† Indignatio eſt oratio per quā cōficiꝛ/vt in aliquē hoīem magnū odiū:aut in rē grauis offenſio conciteꝛ. In hoc gn̄e illud primū intelligi volum⁹:poſſe oīb⁹ ex locis:his quos in ꝯfirmatiōis ꝑceptio ne poſuim⁹ tractare in dignationē. Nā ex his reb⁹ q̄ ꝑſonis/aut negotijs attribute ſunt:q̄uis amplificatiōes naſci pn̄t:ſed tn̄ ea q̄ ſepatim de indignatiōe ꝑ cipi pn̄t cōſyderem⁹. Primus loc⁹ ſumiꝛ ab autoritate:cū mem oramus quāte cure res ea fuerit dijs immortalibus:aut eis/ quoꝝ autoritas grauiſſima debeat eſſe q loc⁹ ſumiꝛ ex ſortib⁹:oraculis:vatib⁹: oſtētis: prodigijs:rn̄ſis gētib⁹:hoībus ſapiētiſſimis:ſenatu:ppl̄o:legū ſcri-ptorib⁹. Scδs loc⁹ eſt/per quē illa res ad quos per-tineat cū amplificationib⁹ ꝑ indignationē oſtēdiꝛ: aut ad oēs:aut ad maiorē partē:qδ atrociſſimū eſt: aut ad ſupiores:quales ſunt hi: quoꝝ ex autoritate indignatio ſumiꝛ:qδ indigniſſimū eſt:aut ad pares aīo:fortuna:corpe:qδ iniq̄ſſimū eſt:aut ad inferio-res:qδ ſupbiſſimū eſt. Terti⁹ loc⁹ eſt:ꝑ quē q̄rimus/ quidnā ſit euētuꝝ:ſi idē ceteri faciāt:ꝛ ſimul oſtēdi-mus/ſi cōceſſum ſit multos emulos eiuſdē audacie futuros:ex quo qd mali ſit euēturū demōſtrabim⁹. Quart⁹ loc⁹ eſt/ꝑ quē demōſtram⁹ multos alacres expectare qd ſtatuāt:vt ex eo qδ vni cōceſſuꝫ ſit/ſibi quoqꝫ tali de re qd liceat:itelligere poſſint. Quint⁹ loc⁹ eſt:ꝑ quē oñdim⁹ ceteras res perperā ꝯſtitutas: intellecta v̾itate cōmutatas corrigi poſſe. Hāc eſſe rē/q̄ ſi ſemel ſit iudicata/neqꝫ iudicio ꝯmutari:neqꝫ vlla ptāte corrigi poſſe. Sext⁹ loc⁹ eſt/ꝑ quē ꝯſulto/ ꝛ de induſtria factū oſtēdiꝛ:ꝛ illud adiūgiꝛ/volūta-rio maleficio veniā dari nō oportere:imprudētie cō-cedi nōnunq̄ꝫ cōuenire. Septim⁹ loc⁹ eſt/ꝑ quē indi-gnamur qδ tetrum:crudele:nefariū:tyrānicū factū eſſe dicim⁹:per vim:manū opulentā:q̄ res ab legi-bus:ab equali iure remotiſſima ſit. Octau⁹ loc⁹ eſt per quem

Indignatio.

Locus ab autoritate.

Secūdus.

Tertius.

Quartus locus.

Quintus locus.

Sext⁹ loc⁹.

Septimus locus.

Octauus locus.

grauis offenſio cōcitetur. Indignatio ꝛ cōqueſtio tantummodo motus excitant ad iracūdiā:vel odium:indignatio ad irā:ad miſericordiā cōqueſtio. Que vtraqꝫ hiſdē locis ſumi poterit quibus argumētatio cuncta cōſiſtit.i.ex attributis perſone:et attributis negotio ex his enim ꝛ fides com paratur et cumulus. Verū indignatio propria veluti accuſatoris eſt:vt irā in reū ſuſcitet miſerationē in ſe. Sed cū indignatio vel cōqueſtio apud ꝑſonas agentium ꝓprietate preualeāt:vtrūqꝫ tamen ab vtroqꝫ faciendū. Nam ꝛ accuſator iram in reum:miſerationem vero pro ſe ſuſcitare debet:ꝛ rurſus defenſor miſerationem pro ſe:iram vero in accuſatorem ſuſcitare debebit. hoc ita faciendum quēadmodum etiam ab vtroqꝫ et proprie argumentationes confirmantur:ꝛ aduerſariorum reprehenduntur. Verum cum indignationi:ꝛ cōqueſtioni iam dederit generale atqꝫ cōmune preceptū:q̄ ex attributis perſone vel negotio ſumi poſſunt. Dat tamen ſingulis proprios locos. Indignationi quindecim. Conqueſtioni ſexdecim:nec nos locorum ipſorum ordo moueat: q̄ in quoſdam numeros ordināntur:nulla etenim ex iam ipſo ordine rerum auxeſis eſt:nullus gradus ad maius aut ad min⁹. Sed idcirco locis ipſis numerus dat⁹ eſt:quia melius retinentur ſepe precepta nullamqꝫ recipiunt confuſionem ſi ad memoriā numerus collocetur:quāq̄ꝫ indignationis primū locuꝫ recte ſumpſerit: q̄ ex rebus omnibus a numinibus tractis exordiū. Sed vt diximus in hoc locorū numero rerū ordinem nullū queramus:ſed ex more maniſeſtioris precepti factum eſſe meminerim⁹:iam ipſi loci diligenter inſpiciētibus manifeſti ſunt:id eſt res que precipiuntur facile perſpici poſſunt. Illud tamen preceptum tenere debemus:ſiue in indignatione: ſiue in conqueſtione nos locis oībus vti non oportere:ſed his quos cauſa ſuggerat:neqꝫ his omnibus:ſed quoad iudicantiū animi moueantur:qδ ſi etiā vno aliquo loco factū viderimus orationem continuo finire debem⁹. Ire enim vel lachryme dum incipiunt ac recētes ſunt plurimū valent. Conqueſtio eſt oratio auditorum miām captans. Diximus ꝯqueſtionis opus hoc eſſe vt animos iudicantium ad miām moueat. Huic aūt dat ꝓprios locos ſexdecim:in q̄bus vt diximus nō erit nobis rerū ordo querendus. Sed quicūqꝫ locus ad miām efficiendā pro negotij qualitate ſu-

Numerus locorum.

Concluſionis partib⁹ datus.

† Indignatio (vt finit Trapezuntius) eſt orō ꝑ quā grauis in rem offenſio aut magnuꝫ in hoīem odiū inſtigatiōis auditorum cauſa cōcitatur:hut⁹ indignatiōis quā ēt amplificationē appellare licet duplices ſunt loci:ꝓprij ſcꝫ:atqꝫ cōes: ꝓprij ſunt q̄b⁹ rē diligēter ex poſitiōe oīꝫ q̄ ꝯſequi eā poſſe vidēt amplificam⁹. Cōes loci indignatiōis ſunt q̄b⁹ oīa q̄ rē cōſequi pn̄t exponimus acriter ꝛ criminoſe.

Cōqueſtio.

Octauꝰ locus. ꝑ quē demōſtramꝰ nō vulgare:neq̧ factitatū eſſe:ne ab audaciſſimis,quidē hoībꝰ id malefactum de quo agitur:atq̧ id a feris hoībꝰ:⁊ a barbaris gētibus:⁊ immanibꝰ beſtijs eē remotū. Hec erūt:q̄ in parētes: liberos:cōiuges:ꝯſanguineos:ſupplices:crudeliter

mendus. Hoc ſcire debemus eſſe multos cōes locos ⁊ indignationi:et conqueſtioni:et recte. Neq̧ eñ iudex pōt nobis p̄ebere miſericordiā:niſi irā aduerſariorum cōſequatur:aut iraſci poterit aduerſario:niſi i hoc ipſo nobis animū p̄beat miſericordem.

facta dicenꝭ:⁊ deīceps ſi qua ꝓferanꝭ:in maiores natu:in hoſpites:in vicinos in amicos:ī eos q̄buſcū vitā egeris:in eos apud quos educatꝰ ſis:ī eos a q̄bus eruditꝰ:in miſeros mortuos:in mīa dignos:in hoīes claros:nobiles:⁊ honore vſos:in eos q̄ neq̧ ledere aliū/neq̧ defendere ſe potuerūt:ī pueros/ſenes/mulieres:q̄bꝰ ex oībꝰ acriter excitata īdignatio:ſummū ī eū q̄ violarit hoꝝ aliq̄d

Nonꝰ locꝰ. odiū cōmouere poterit. Nonꝰ locꝰ eſt:ꝑ quē cū alijs q̄ ꝯſtāt eē pctā:hoc de quo queſtio eſt cōparaꝭ:⁊ ita ꝑ ꝯtētionē quāto attrociꝰ:⁊ indigniꝰ ſit id de quo agi

Decimꝰ locus. tur/oñdiꝭ. Decimꝰ locꝰ eſt/ꝑ quē oīa q̄ in negotio gerēdo acta ſunt/queq̧ poſt negotiū ꝯſecuta ſunt:cū vniuſcuiuſq̧ īdignatiōe/⁊ criminatiōe colligimꝰ:⁊ res verbis q̄ꝫ maxīe añ oculos eiꝰ/apud quē dr̄/ponimꝰ/vt id q̄d dignū eſt/ꝑinde

Undecimꝰ locus. illi videaꝭ indignū:ac ſi ipſe īterfuerit.ac p̄ n̄s viderit. Undecimꝰ locꝰ eſt:ꝑ quē oſtēdimꝰ ab eo factū/a quo minime oportuerit:⁊ a quo ſi aliꝰ faceret/ꝓhiberi

Duodecimus locus. cōueniret. Duodecimꝰ locꝰ eſt:ꝑ quē indignamur:q̄ꝫ nobis hoc p̄mū acciderit

Tertiuſdecimꝰ locus. nec alicui vnicui vnq̄ꝫ vſu euenerit. Tertiuſdecimꝰ locꝰ eſt:ſi cū iniuria ꝯtume

Quartuſdecimꝰ locus. lia iūcta demōſtraꝭ:ꝑ quē locū in ſupbiā/⁊ arrogāti ā odiū icitaꝭ. Quartuſdeci

Quintuſdecimꝰ locus. mus locꝰ eſt:ꝑ quē petimꝰ ab his q̄ audiunt/vt ad ſuas res n̄ras iniurias referāt:ſi ad pueros ꝑtinebit:de liberis ſuis cogitēt ſi ad mulieres:de vxoribꝰ:ſi ad ſenes:de parētibꝰ/aut p̄ribꝰ. Quītuſdecimꝰ locꝰ eſt:ꝑ quē dicimꝰ inimicis q̄ꝫ: ⁊ hoſtibꝰ ea q̄ nobis acciderit:īdigna videri ſolere/⁊ īdignatio q̄dē his fere de

Cōq̄ſtio (vt finit Trapezuntiꝰ) eſt oro ꝑ quam auditoꝝ captat mīa.

Conq̄ſtio. locis grauiſſime ſumeꝭ. Cōqueſtiōis aūt hmōi de rebꝰ ꝑtes petere oportebit. Cōqueſtio eſt oro auditoꝝ miam captās. In hac p̄mū aīm auditoris mitē/et miſericordē ꝯficere opꝫ:quo faciliꝰ ꝯqueſtiōe cōmoueri poſſit. Id ex his locis cōibꝰ efficere oportebit:ꝑ quos vis fortune in oēs/⁊ hoīm infirmitates oñdiꝭ: qua rōne habita grauiter/⁊ ſentētioſe maxīe demittiꝭ animꝰ hoīm:⁊ ad miāꝫ cōparaꝭ:cū in aliquo malo ſuā infirmitatē ꝯſyderabit. Deīde primꝰ locus eſt

Secundꝰ. mie:ꝑ quē priꝰ q̄bꝰ in bonis fuerint:⁊ ꝑ quē nūc q̄bꝰ ī malis ſint oñdiꝭ. Scd̄s:

Tertius. q̄ in t̄pa diſtribuiꝭ:ꝑ quē q̄bꝰ in malis fuerint:⁊ ſint:⁊ futuri ſint:demōſtratur. Tertiꝰ/ꝑ quē vnūq̄dq̧ deploraꝭ incōmodū:vt ī morte filij pueritie delectatio: amor:ſpes:ſolatiū:educatio:⁊ ſi qua ſilī in gn̄e:quolibet de incōmodo ꝑ cōque

Quartꝰ. ſtionē dici poterūt. Quartꝰ eſt:ꝑ quē res turpes/⁊ hūiles:⁊ illiberales ꝓferunꝭ ⁊ indigne etate:gn̄e fortuna:p̄ſtino honore:bn̄ficijs quas paſſi ꝑpeſſuri ve ſint.

Quintꝰ locꝰ. Quītꝰ eſt:ꝑ quē oīa añ oculos ſingulatiꝫ incōmoda ponenꝭ:vt videaꝭ is q̄ audiet videre:⁊ re q̄ꝫ ipſa quaſi adſit nō v̄bis ſolū ad miam ducaꝭ.

Sextꝰ locꝰ. Sextꝰ:ꝑ quē p̄ter ſpē i miſerijs deīnōſtraꝭ eē:vt cū aliq̄d expectaret:nō mō id nō adeptū eē

ſed ī miſerias ſummas incidiſſe. Septim⁹: p quē ad ipſos q audiūt ſimilē caſuȝ
Septimus locus. conuertimus: et petim⁹: vt de ſuis liberis: aut parētib⁹: aut aliquo: q illis car⁊
Octau⁹ locus, debeat eſſe nos cū videant recordentur. Octauus: p quē aliqd dr eſſe factū/ qd
nō oportuerit: aut nō factū qd oportuerit: hoc mō: nō affui: nō vidi: nō poſtre⁊
mā ei⁹ vocē audiui: nō extremū ei⁹ ſpm̄ excepi. Itē in manib⁹ inimicorū mor⁊
tuus eſt: hoſtili in terra turpiter iacuit: inſepult⁹ a feris diu vexat⁹: cōi quoqꝫ
Non⁹ loc⁹. honore in morte caruit. Non⁹: p quē oratio ad mutas/ ⁊ expertes † res animi re⁊
fertur: vt ſi ad equū: domū: veſtē: ſermonē alicui⁹ accōmodes: qbus anim⁹ eoꝝ
Decim⁹ locus. qui audiūt: et aliquē dilexerūt vehemēter cōmonet. Decim⁹: per quē inopia/
Undecim⁹ locus. infirmitas: ſolitudo demōſtrat. Undecim⁹: per quē liberoꝝ/ aut parētū: aut ſui
Duodecimus locus. corporis ſepeliendi: aut alicui⁹ rei eiuſmodi cōmēdatio fit. Duodecim⁹: p quē
Decimuſtertius. diſiunctio deplorat ab aliquo: cū deducaris ab eo q cū libentiſſime vixeris:
vt a parēte: vt a filio: vt a fratre: vt a familiari. Tertiuſdecim⁹: p quē cū idigna
tiōe ꝯquerimur: ꝙ nō ab his a qb⁹ cōueniat male tractemur/ ꝓpinqs amicis
Decimuſquartus. qb⁹ bñfecerim⁹: qs adiutores fore putarem⁹: aut a qb⁹ idignū ē vt a ſeruis liber
Decimuſquintus. tis: clientibus: ſupplicib⁹. Quartuſdecim⁹: q p obſecrationē ſumit: in quo orā
Decimuſſextus. tur mō illi q audiūt humili/ ⁊ ſupplici orōne: vt miſereāt. Quintuſdecim⁹: per
quē nō nr̄as/ ſȝ eorū q nobiſcū eē debēt eſſe fortunas cōqueri nos demōſtram⁹
Sextuſdecim⁹ eſt/ p quē aīm nr̄ȝ ī alios miſericordē eē oñdim⁹/ ⁊ tñ āplū/ ⁊ ex⁊
Nota. celſuȝ/ ⁊ incōmodorū patiētē eſſe: ⁊ futurū ſi qd acciderit/ demōſtram⁹/ nā ſepe
virtus/ ⁊ magnificentia in qua grauitas/ ⁊ autoritas eſt/ pl⁹ ꝓficit ad mīaȝ cō
mouendā/ ꝙ humilitas/ et obſecratio. Cōmotis aūt animis/ diuti⁹ in † cōque
ſtiōe morari nō oportebit. Quēadmodū ei dixit rhetor Apolloni⁹/ lachryma
nihil citi⁹ areſcit. Sȝ qm̄ ſatis videmur de oīb⁹ ptib⁹ orōnis dixiſſe/ ⁊ hui⁹ vo
luminis magnitudo lōgi⁹ ꝓceſſit/ q̄ ſequunt deinceps in ſcdo libro dicemus.

† Ergo pro ignaro: rudi n ſtultaȝ rerū experiē tiā hñti po nit Apul. Nō rudis: olim bonaꝝ artiū expe. Flacc⁹. vim conſilij ex pers mole ruit ſua. Ex tiē p eo po nit q nō ſem tit.

† Quoniaȝ conqueſtio ad afficien dos mouē doſqꝫ ani mos inuenta eſt nō eſt diu tius i ea cō morandū. Prefatio q̄ ſit.

Finitur liber Rhetorice veteris. j.

Einſdē M. Tullij Ciceronis Rhetorice veteris in Lib. ij. Prefatio.

Crotoniate quōdā cū florerēt oīb⁹ copijs ⁊ ī Italia cū ī p̄mis bti nūmerarentur tēplū Iunonis qd religioſiſſime colebāt egregijs picturis locuple tare voluerūt. Qīs ꝓfatio q̄ſi ſimi tudo eſt ah id qd dicitur ſumme. l ea ſemp ſimitudo captāda ē: q̄ ꝑ ſepe ad hoc deducit: vt ſimitudo tollit vn ſine futura ſimitudo ē: ſi ue nō leo ad qd ꝓfatio ꝓparatur aiadnertēdū ſemp eſt: vtrū etiam tota ſimitudo ꝓfatiōis pareſt: an ī partib⁹: an in parte: frequēter eñ cuncta conuentunt: frequenter di uerſis in prefatione poſitis cū ea re ad quā prefatio ducit quedaȝ in prefatione ſimilitudo ꝯfertur: hec ad qd ducit ꝓfatio illud eſt ex

Crotoniate qndā cū florerēt oīb⁹ copijs/ ⁊ in Italia cū in primis bti numerarent: tem⁊ pluȝ Iunonis/ qd religioſiſſi me colebāt egregijs picturis locupletare voluerūt. Itaqꝫ Heracleōtē zeuſin/ q tū lōge ceteris excellere pictorib⁹ exiſtiabit/ magno ꝓcio ad hibuerūt ꝯductū. Is ⁊ ceteras cōplures tabulas pī xit: q̄ꝝ nōnulla ꝓs vſqꝫ nr̄aȝ ad mēoriā pp fani reli gionē remāſit: ⁊ vt excellētē mulieb⁊ forme pulchri tudinē muta ī ſeſe imago ꝯtineret. Helene ſe pigere

velle ſimlacrū dixit. Qd crotoniate q̄ eū i corpe mu liebri pigēdo plīmū alijs pſtare ſepe accepiſſēt: libē ter audiuerūt. Putauerūt em̄/ ſi quo i gn̄e plurimū poſſet / i eo magnope elaboraſſet: egregiū ſibi op⁹ in Fano † illo relictur̄: nec tn̄ eos illa opinio fefellit. Nā zeuſis ſlico q̄ſiuit ab his quā ſnā virgīes formoſas haberēt: illi aūt ſtati hoīez deduxerūt i paleſtrā atq̧ ei pueros oſtēderūt mltos magna preditos dignitate. Etem̄ quodā tpe Crotoniate mltū oīb⁹ corporis virib⁹ / et dignitatib⁹ āteſteterūt: atq̧ honeſtiſſimas e gymnico certamīe victorias domū cū laude maxia retuleſt. Cū puerorꝫ igr̄ formas / et corpa magno hic ope mirarek: horꝫ iquīt illi ſorores ſūt apd nos virgīes. Quare q̄ ſint ille dignitate potes ex his ſuſpicari. Prebete igitur mihi ingt q̄ſo ex iſtis vginib⁹ formoſiſſimas: dū pīgo id qd pollicit⁹ ſū vobis vt mutū in ſimulacrū ex animali exēplo veritas trāſferak. Tūc crotōiate publico de ɔſilio virgines locū i vnū ɔduxerūt: et pictori quas vellet eligēdi poteſtatem dederūt. Ille aūt quinq̧ virgines delegit: quarꝫ noīa multi poete memorie tradiderūt: qd ei⁹ eſſent iudicio probate: q̄ pulchritudinis habere veriſſimū iudiciū debuiſſet. Neq̧ em̄ putauit oīa que quereret ad venuſtatē vno i corpore ſe reperire poſſe: ideo q nihil ſimplici in gn̄e omnī ex parte pfectum natura expoliuit. Itaq̧ tāq̧ ceteris nō ſit habitura qd largiak: ſi vni cūcta ɔceſſerit: aliud alij cōmodi aliquo adiūcto incōmodo numerak. Quod qm̄ nobis volūtatis accidit / vt artē dicēdi perſcriberem⁹: nō vnum aliquod ꝓpoſuim⁹ exemplū: cuius oēs partes quocūq̧ eſſent i genere: ſiue i iudiciali / ſiue in demōſtratiuo: ſiue i deliberatiuo exprimēde nobis neceſſario viderētur. Sed oīb⁹ vnū in locū coactis ſcriptorib⁹ qd quiſq̧ cōmodiſſime precipere videbak excerpſimus: et ex varijs ingenijs excellētiſſima queq̧ libauimus. Ex his em̄ q noīe / et memoria digni ſūt: nec nihil optime: nec oīa pclariſſime nobis dicere videbik. Quapropter ſtultitia viſa ē aut a bn̄ inuētis alicui⁹ recedere (ſi quo in vitio eius offenderemur) aut ad vitia quoq̧ ei⁹ accedere: cui⁹ aliquo bene pcepto du

† Fana antiqui tēpla dixerunt: ſiue a Fauno qui autore Probo grāmatico prim⁹ cōditor fuit: ſiue a fando: q̄ vt ſcribit Feſt⁹ duz pōtifex maxim⁹ tēplū dedicat certa verba fak. Sunt q̄ hoc nomen per ph ſcribunt.

multis: artium ſcriptoribus electa multa et ad vnum quam ſcripſit artem quo pulchrior redderetur precepta ex multis multa collecta: huic igik rei prefatio ſimilli ma eſt: zeuſin pictorem nobilem Helene ſimulachrum pinxiſſe: ſz cum conductis et in vnum vocatis quinq̧ virginibus quicquid eſſet pulcherrimuz delegiſſet hoc vt perſpici licet in ſumma conuenit: quia hic et ille multa de multis Uerum prefert Tullius opus ſuum q magis multa ipſe (ſiquidez preteriti temporis ſcriptores et preſentis in iudicio) habuit: et non vnius ciuitatis nec vni⁹ lingue. Quippe cum et grecos et latinos. At vero zeuſis ex vna ciuitate et ipſius temporis eligendi habuit facultatem. Crotoniate quondam cum florerent ſi partibus conducta tota conueniunt pulchra ſemp et precipua pfatio eſſe dicetur. Crotoniate romani ſunt: cū florerent oībus copys romanis cōuenit. Itez cōuenit: et in Italia cuz in primis beati nume rarentur. Iunonis vero templuz quod locupletare egregijs picturis voluerunt ſic et eloquentie vel facundie tēplum zeuſis et Tulli⁹ cū multa dicēdi gn̄a ſint: vt inter picturas multas Helena: ita iter ceteras dictiones emtnet ſemper oratoria: et vt zeuſis in pingēdis femineis vultib⁹ ſummus: ita in oratiōib⁹ Tullius: pinxit zeuſis muta q̄ vſq̧ ad noſtrā memoriaz manēt: ſecula poſteriora tenēt qc quid pinxit orō Tulliana: zeuſis Helene ſe ſimulachrū pingere velle dixit: nō em̄ Helenā: ſed ſimulachrū fuerat traditurus: ita Tulli⁹ ſcribēdo artes: nō orones: non ipſam eloqnētiā: ſed ſimulacrum eloquētie fuerat traditur⁹. Hoc cōuenit: et illa ſententia: q ex aiali exēplo mutum in ſimulacrū veritas transferebatur. Mutū em̄ ſimulacrū eloquētie ars ei⁹: ipſa autē eloquētia quaſi aial: ita per partes poterit rei ad quā confert prefatio ɔuenire: relicto eo quod poſtea preponik: q cū Tullius ex oībus multa q̄ſierit et ol tpe cōparauit. ¶ Ac ſi par i nobis. Finis pfatiōis vno genere: ſiltitudinis ſ. nūc pfationē: q̄ etiā ipſa in prefatiōe facienda eſt: incipit dicere exemplorū eligēdi poteſtas: ideo hoc opus eſſe poſſe melius pricipe illo: atq̧ inuentore Tiſia. Corax et Tiſia artes primi oratorias apud grecos ſcripſiſſe dicunk: ſicut et ipſe cuius inſtituta ſeq̄bantur fecerat gloria xenocratis phie motus ariſtotelica philoſophiam exercuit. Gloria Iſocratis motus rhetorice precepta conſcri pſit Artis ſibi curam aſſumebat. Uoluit eni3 Ariſtoteles propter

Crotoniate

Oratores primi.

Iſocratem: cum philoſophus eſſet etiaʒ precepta dicẽdi tradere. Alteruʒ cõmuni hoim infirmitati. Alterum ſingulari: non intelligere hominum poteſt eſſe: ⁊ eſt vitium cõmune. Singulare vitium eſt: vt cuʒ nõ intelligat: n ideo quaſi intelligat perſeueraret.

ceremur. Qđ ſi in ceteris quoqꝫ ſtudijs a multis eligere hoīes cõmodiſſimum quodqꝫ/ꝙ ſeſe vni alicui certo mallẽt addicere: minus in arrogãtiã offenderẽt: ⁊ nõ tãtopere ĩ vitijs perſeuerarent. et aliquãto leuius ex inſcitia laborarẽt. At ſi par in nobis hui⁹ artis/atqꝫ ĩ illo picture ſciẽtia fuiſſet: fortaſſe hoc magis ĩ ſuo gñe op⁹ nrm/ꝙ ille ĩ ſua pictura nobilis eniteret. Ex maiore ei copia nobis/ꝙ illi fuit exẽplorꝫ eligẽdi ptãs. Ille vna ex vrbe/⁊ ex eo nũero virginũ q̃ tũ erant/eligere potuit. Nobis oĩm quecũqꝫ fuerũt ab vltimo pncipio hui⁹ pceptiõis vſqꝫ ad hoc tps expoſitis copijs qđcũqꝫ placeret eligẽdi ptãs fuit. Ac veteres qdẽ ſcriptores hui⁹ artis vſqꝫ ab principe illo/atqꝫ ĩuẽtore Tiſia repetitos vnũ ĩ locũ ꝯduxit Ariſtoteles/⁊ nominatim cuiuſqꝫ pcepta magna ꝯquiſita cura pſpicue ꝯſcripſit: atqꝫ enodate/⁊ diligẽter expoſuit. Ac tm̃ ĩuẽtorib⁹ ipſis ſuauitate/⁊ breuitate dicẽdi pſtitit/vt nemo illorꝫ precepta ex ipſorꝫ libris cognoſcat: ſed oẽs qui qđ illi precipiãt velint intelligere/ad hũc quaſi ad quẽdaʒ multo cõmodiorem explicatorẽ reuertãtur. Atqꝫ hic quidem ipſe ſeſe ipm nobis: ⁊ eos q ante ſe fuerãt ĩ medio poſuit: vt ⁊ ceteros/⁊ ſeipm p ſe cognoſceremꝰ. Ab hoc aũt q pfecti ſũt: ꝙ ꝙ ĩ maximis philoſophie partib⁹ ope plurimũ ꝯſumpſerũt: ſicut ipſe (cui⁹ ĩſtituta ſeq̃banꝩ) fecerat: tñ pmultas nobis pcepta dicẽdi reliq̃runt atqꝫ alij quoqꝫ/alio ex fonte pceptores emanauerũt: q itẽ pmultũ ad dicẽdũ (ſi qd ars pficit) opitulati ſunt. Nam fuit tpe eodẽ quo Ariſtoteles magn⁹/⁊ nobilis rhetor Iſocrates: †cui⁹ ipſi⁹ quã ꝯſtet eẽ artẽ nõ inuenim⁹. Diſcipulorũ aũt/atqꝫ eorꝫ q ptin⁹ ab hac ſunt diſciplina pfecti: multa de arte pcepta reperimus. Ex his duabus diuerſis ſecuti familijs (quarũ altera cũ verſaretur in philoſophia/nõnullã rhetorice q̃ʒ artis ſibi curã aſſumebat: altera vo oĩ in dicẽdi erat ſtudio: ⁊ pceptiõe occupata: vnũ qđdã eſt ꝯflatũ gen⁹ a poſterioribus: q ab vtriſqꝫ ea q̃ ꝯmode dici videbanꝩ ĩ ſuas artes ꝯtulerũt. Quos ipſos ſimul atqꝫ ſupiores nos nobis oẽs quoad facultas tulit pponim⁹. Et ex nro q̃ʒ nõnihil ĩ ꝯmune cõtulim⁹. Qđ ſi ea/q̃ in his libris exponũtur tãtopere eligãda fuerũt/quãto ſtudio electa ſunt: profectũ neqꝫ nos/neqꝫ alios induſtrie nre penitebit. Si aũt temere aliqd alicui pteriſſe: aut nõ ſatis elegãter ſecuti videbimur: docti ab aliquo facile/⁊ libenter ſnĩam ꝯmutam⁹. Nõ eñ parũ cognoſcere: ſʒ ĩ parũ cognito ſtulte/⁊ diu pſeueraſſe turpe eſt/ ppterea ꝙ alterũ ꝯmuni hoĩʒ ĩfirmitati/alterꝫ ſingulari vniuſcuiuſqꝫ vitio attributũ ẽ. Quare nos qdẽ ſine affirmatiõe ſimul q̃rẽtes dubitãter/vnũquodqꝫ dicem⁹: Ne dum hoc paruulum ſequimur: vt ſatis hoc commode perſcripſiſſe videamur: illud amittam⁹/qđ maximũ ẽ: vt ne cui rei temere/atqꝫ arrogãter aſſenſerim⁹. Verꝫ hoc quidẽ nos/⁊ in hoc tempore/et in omni vita ſtudioſe (quoad facultas feret) cõſequemur. Nũc aũt (ne longi⁹ oratio pgreſſa videaꝩ) de reliquis/ que pcipienda videntur eſſe dicemus.

Ex plurib⁹ cõmodiſſima eligere poti⁹ eſt ꝙ vni certo inherere.

Tiſias rhetorice inuẽtor. Ariſtotelis in rhetorica laus.

† Iſocrates maxim⁹ orator Grecorꝫ: hic ſcripſit multa pclare ⁊ docuit oĩs oratores domus cuncte Grecie quaſi ludꝰ q̃daʒ patuit atqꝫ officina dicendi.

Iſocrates rhetor.

Quos imitat⁹ ſit Cic.

Se humiliat.

Nota.

℄ Sequitur.

¶ Breuis eorum que in primo libro dicta ſunt repetitio/ꝛ dicẽdorum expoſitio. Titu.j.

Hitur primus liber expoſito genere huius artis:ꝛ officio/et fine/et materia/et partib⁹/gña cõtrouerſiarũ/ꝛ inuẽtiones/et iudicationes continebat. Deinde partes oratiõis ꝛ in eas oẽs oĩa ꝑcepta. Quare cum in eo ceteris rebus diſtinctius dictũ ſit:diſperſe autem de confirmatione/ꝛ reprehẽſione:nunc certos confirmãdi/ꝛ rep̃hendẽdi in ſingula cauſarum gña locos tradẽdos arbitramur. Et quia quo pacto tractari cõueniret argumentationes in primo libro non indiligẽter expoſitũ eſt:hic tñ ipſa inuenta in vnamquãq; rẽ exponentur ſimpliciter ſine vlla exornatiõe:vt ex hoc inuẽta ipa/ex ſuperiore aũt expolitio inuẽtorũ petatur. Quare hec que nũc ꝑſcribent/ad confirmationẽ oĩs reprehẽſionis partes referre oportebit. Oĩs demõſtratiua/ꝛ deliberatiua/ꝛ iudicialis cã:neceſſe eſt in aliquo eorũ que ante expoſita ſunt cõſtitutionis genere vno/pluribuſve verſetur. Hoc ꝙ̃ꝙ̃ ita eſt:tñ cũ cõiter q̃daꝫ de omnib⁹ precipi poſſint:ſeparatim quoq; alie ſunt cuiuſq; gñis diuerſe ꝑceptiões. Aliũ eñ laus/aut vituperatio. Aliũ ſnie ſdictio. Aliũ accuſatio aut recuſatio ꝯficere dꝫ. In iudicijs qd equũ ſit queritur. In demõſtratiõibus qd honeſtũ. In deliberatiõib⁹ (vt nos arbitramur) qd honeſtũ ſit/et qd ſit vtile. Nã ceteri vtilitatis modo finẽ i ſuadẽdo/ꝛ i diſſuadẽdo exponi oportere arbitrati ſunt. Quorũ igitur generũ fines/ꝛ exitus diuerſi ſunt:eorũ precepta eadẽ eſſe nõ poſſunt. Neq; nũc hec dicim⁹ nõ eaſdẽ incidere cõſtitutiões verũtñ oro q̃dã ex ipſo fine/ꝛ gñe cauſe naſcit̃:q̃ ptineat ad alicui⁹ vite dmõſtrationẽ/aut ad ſnie dictionẽ:q̃re nunc i exponẽdis cõtrouerſijs i iudiciali gñe cãrũ/ꝛ ꝑceptoꝝ v̈ſabimur. ex q̃ pleraq; i cetera quoq; cauſarũ gña ſili iplicata ꝯtrouerſia nulla cũ difficultate trãſferent̃:poſt aũt ſepati de reliq̃s dicem⁹.

Quid i ſingulis q̃rit cauſis.

† Verſatie eſt al' a in re aſſidũ eẽ Cice. In qb⁹ ꝑpiter illas inſanas ſubſtructiones facile mille hoĩm verſabatur.

¶ Breuis eorum que in primo libro dicta ſunt repetitio.

Hitur prim⁹ liber expoſito genere huius artis: et officio ꝛc. Dedit eñ ꝑceptuꝫ quomodo in omni cauſarum genere argumẽtandũ ſit. Ergo nũc ad ſpecies applicata argumentatione dicturum ſe pollicetur: ita tamen vt non de expoſitione argumẽtationis que in primo pleniſſime tractata eſt:ſed de argumentis loquatur in vnoquoq; genere cauſarum .ſ. in coniecturaſiue qualitate tranſlatione: et ceteris hic incidentibus et potuit quidem hoc eſſe contentus vt ſpecialiter de cõſtitutionib⁹ diceret in quocũq; gñe cauſarum que eſſent cõfirmãdi ꝑcepta:q̃ reprehendendi. Verum qm̃ ipſa q̃ꝫ genera cauſaruꝫ propter ſuos fines diuerſos diuerſa precepta deſiderant: cum iudicialis habeat equitateꝫ:demonſtratio honeſtatẽ:deliberatio honeſtatẽ et vtilitatem:cõfirmandi et reprehendendi precepta que ſunt in cõſtitutiones ſingulas diuiſit in iudiciali genere cauſarũ:in poſtrema libri parte deliberatione et demõſtratione ꝑpter fines ꝓprios aliquot tractatur⁹. Expoſito genere huius artis:q eloquentia magna et ampla pars eſt ciuilis cuiuſdam queſtionis. Et officio. Officium eius artis eſt dicere appoſite ad perſuadendum. Et fine. Finis perſuadere dictione Materia q: Non autem oia:vt voluit Gorgias Leontinus:aut etiam vt voluit Hermagoras. Et partibus que ſunt inuentio: diſpoſitio: elocutio:memoria pronunciatio. Genera controuerſiarum: id eſt genera cauſarum iudicialẽ: deliberatiuum:demonſtratiuum. Et inuentiones:nam de quinque partibus orationis ſolam inuentionem tractat: deinde partes orationis exordium: narrationem: reprehenſionem:,concluſionem. Et quo pacto tractari conueniret argumẽtationes : ſyllogiſmũ et inductionem. Hic tamẽ ipſa inuenta in vnãquãq; rem exponentur ſimpliciter ſine vlla exornatione.id eſt exponã argumenta ipſa non expolitione: aut ſententie dictionem. Conſtitutiões omnes in iudiciali genere cauſarum tractabuntur:

¶ De coniecturali cõſtitutione.

¶ Nunc ad coniecturalē conſtitutionē proficiſcamur: cuius exemplum ſit hoc expoſitum: ſcōs liber confirmationem et rep:ehenſionem ipſis cōſtitutionib⁹ applicabil: cum pꝛim⁹ liber generaliter oēm materiam omnibus dederit. Ac pꝛimo de cōiectura pꝛoponit exemplum non ipſum exemplum tractaturus: qm̄ in exemplo non oīa ineſſe poſſunt que cadunt in cōiecturā. Omnia eñ exempla que in coniecturā veniunt: vel venire pñt pꝛecipienda fuerant. In argumentis ergo de coniectura erit pꝛeceptio: qꝛ exinde in thema quodlibet coniecturale quod neceſſarium fuerit facile poterit deuocari: hoc autem fieri a Tullio intelligamus etiā in omnibus conſtitutionibus: vt exemplum cuiuſlibet conſtitutionis det: non tamē ipſum tractat exemplū. Pꝛopoſito itaqꝫ exēplo coniecturali ſcōm pꝛecepta pꝛimi libri docet q̄ ſit intentio: q̄ depulſio et q̄bus duob⁹ q̄ ſit cōſtitutio: deinde admonet qꝺ in coniectura q̄ non concedit eadem que queſtio eſt ſit ipſa iudicatio. Occiderit ne⁊ in ꝯiectura eñ factum non conceditur: vnde non poteſt ee deductione rōnis et refutatione naſci poſt queſtionem pꝛimā: alia queſtio que dicitur iudicatio. Subiūgit poſt admonitionem dare ſe pꝛecepta huic conſtitutioni et argumentorum locos omnes coniecture cōuenientes: ex quibus in qualibet coniecturam qui neceſſarij fuerūt deuocabuntur. Sunt igitur cōiecture loci hi pꝛincipales A cauſa: a pſona: a facto. A cauſa eſt quamobꝛē fiat aliquid: et que parit voluntatem: de cauſa enim loquitur hominis nō re: qua cauſa volumus pꝛobare qꝺ voluit facere is cui intenditur factū. Perſona autem omnis ille eſt qui feciſſe dicitur: hoc eſt, illa ex omni vita per attributa perſonis ſumpta appꝛobatio ad id quod intēditur factum. At vero a facto pꝛobationes habebūt omnia que pꝛobant factum illud vnde iudicium eſt: nā factū tria ſignificat. Eſt factum illud quod intēditur: ⁊ ipꝫ illud quod dicitur occidiſti: Eſt factū tertiū hoc quod tribuit argumentum ad factum illud vñ iudicium eſt vt tranſiſti: clamaſti q̄bus pꝛobatur occidiſti. hoc ergo vltimū eſt qꝺ dixit a facto qꝺ ipſum perſpicietur in trib⁹ illis ante negotiū: i negotio: poſt negotiū ſimul cum ſententijs que ſe explicant facta loco: tempoꝛe: modo: occaſione: facultate. Ergo hec tria q̄ cōiecture ſuggerunt argumenta: ſunt cauſa: perſona: factum: cauſa ipſa diuidit in duo impulſionem ⁊ ratiocinationem impulſio motum hꝫ repentinū ⁊ nō voluntariū vt amoꝛ: violentia: et oīno oīa hmōi q̄ veniā merent ſi confiteat id ipſum qꝺ feciſſe arguit. nā ſi negat argumēta ſunt a cā vt ſic. Feciſti qꝛ violent⁹ fuiſti: feciſti qꝛ amoꝛe feciſti: feciſti qꝛ iracūdus es. q̄bus cauſis pꝛobantur facere potuiſſe qꝺ negat. Rōcinatio autē cauſa eſt etiam

Loci coniecture.

Factum.

Impulſio.

Rōcinatio.

¶ De coniecturali cōſtitutione. Tit. ij.

Nunc ad coniecturalem conſtitutionem pꝛoficiſcemur: cuius exemplum ſit hoc expoſitum. In itinere q̄dā pꝛoficiſcentē ad mercatū quēdā: ⁊ ſecū aliquantū nūmoꝝ ferētē eſt comitat⁹: cū hoc vt fere fit: in via ſermonē ꝯtulit: ex quo factū eſt, vt illō iter familiari⁹ facere vellēt. Quare cū in quādā † tabernā diuertiſſent: ſimul cenare, ⁊ in eodē loco ſomnū capere voluerunt. Cenati diſcubuerūt ibidē: caupo aūt (nā ita dꝛ poſt inuētū: cū in alio maleficio depꝛehenſus eē ⁊) cū illū alterū videlicet q nūmos habere aīaduertiſſet: noctu poſtq̄ illos arcti⁹ iā (vt fit) ex laſſitudine doꝛmire ſenſit, acceſſit: ⁊ alteri⁹ eoꝝ qui ſine nūmis erat gladiū pꝛope appoſitū e vagina eduxit: illum alterū occidit: nūmos abſtulit: gladiū cruentū in vaginā recōdidit: ipſe ſeſe in lectū ſuū recepit. Ille aūt cui⁹ gladio occiſio erat facta multo ante lucē ſurrexit: comitē ſuū inclamauit ſemel, ⁊ ſepi⁹. Illū ſomno impeditū nō rūdere exiſtimauit: ipſe gladiū et cetera q̄ ſecum attulerat ſuſtulit: ſol⁹ pꝛofectus eſt. Caupo nō multo poſt clamat, hoīem eē occiſum. ⁊ cū quibuſdā † diuerſoꝛib⁹ illū q ante exierat cōſequit. In itinere hoīem cōpꝛehendit: gladiū ei⁹ e vagina educit: reperit cruentū: hō in vꝛbē ab illo deducitur ac reus fit. In hac intētio eſt criſ: occidiſti. depulſio nō occidi. Ex q̄b⁹ ꝯſtitutio eſt: id eſt q̄ſtio, q̄ eſt eadē in cōiecturali q̄ iudicatio: occiderit ne⁊ Nūc exponemus locos, quoꝝ pars aliqua i oēm cōiecturalē incidit cōtrouerſiā. Hoc aūt ⁊ i hoꝝ locoꝝ expoſitione: et in ceteroꝝ opoꝛtebit attēdere: non oēs in oēm cauſam ꝯuenire. Nā vt oē nomē, ex aliq̄b⁹ nō ex oībus literis ſcribit: ſic oēm in cauſam non omnis argumentoꝝ copia, ſed eoꝝ neceſſario pars aliqua cōuenit. Omnis igitur ex cauſa: ex perſona: ex facto ipſo cōiectura capienda eſt: Cauſa diſtribuit in impulſionem, ⁊ in ratiocinationē. Impulſio eſt, q̄ ſine

Exēplū coniecturalis cōſtitutiōis

† Taberna accipit pꝛo omni edificio qꝺ vtile eſt ad habitādū: ex eo q̄ tabernablis claudebat: ſiue coopiebat. Noni⁹ ſcribit tabernas nō eē vinarias eē ſꝫ ⁊ oēo que ſunt popularis vſus.

† Diuerſoꝛ q̄ in Caupona hoſpitat

Mod⁹ pceſſus in cōi.

Cōparatio.

Impulſio.

cognitione per quãdam affectionẽ animi facere ali-
Rõcinatio. quid hortatur: vt amor: iracũdia: egritudo: violẽtia:
⁊ omnino oĩa in quib⁹ animus ita videtur affectus
fuiſſe: vt perſpicere cũ cõcilio/⁊ cura nõ potuerit: ⁊
id quod fecit/impetu quodã animi poti⁹/q̃ cogita-
tione fecerit. Ratiocinatio † aũt eſt diligẽs/⁊ cõſy-
derata faciẽdi aliqd/aut ñ faciẽdi excogitatio. Ea
dicitur interfuiſſe tum: cum aliquid faciẽdi certa de
cauſa vitaſſe: aut ſecut⁹ eſſe anim⁹ videt: vt ſi amici-
tie cauſa quid factũ dicit: ſi inimici vlciſcẽdi: ſi met⁹:
ſi glorie: ſi pecunie: ſi deniq̃ (vt oĩa generati ample-
ctamur) alicuius retinẽdi: augẽdi: adipiſcẽdi ve cõ-
modi: aut contra reijciẽdi: diminuẽdi: deuitãdi ve i-
cõmodi cauſa. Nã in hor gen⁹ alterutrũ: illa quoq̃
incident in quibus aut incommodũ aliqd maioris
vitãdi incõmodi cã ſuſcipitur: aut cõmodum aliqd
maioris adipiſcẽdi cõmodi p̃termittitur. Hic loc⁹ ſicut
aliquod fundamentũ eſt hui⁹ conſtitutionis. Nam
nihil factũ eſſe cui ñ pbatur: niſi aliqd quare factuz
ſit oſtẽditur. Ergo accuſator cũ aliquid impulſione
factũ eſſe dicit: illũ impetũ/⁊ quãdã cõmotionẽ ani-
mi/affectionẽq̃ verbis/⁊ ſentẽtijs amplificare debe-
bit/⁊ oſtẽdere/q̃ta vis amoris ſit: quãta animi † per
turbatio ex iracũdia fiat: aut ex aliq cã: qua⁊ impul
ſu aliquẽ id feciſſe dicet. Hoc exẽplo⁊ cõmemoratio
ne qui ſiñ impulſiõe aliqd commiſerũt: ⁊ ſimitudinũ
collatione: ⁊ ipſi⁹ animi affectionis explicatiõe cu-
rãdũ eſt: vt mir⁊ non videatur: ſi quod ad facin⁹ tali
perturbatione cõmot⁹ anim⁹ acceſſerit. Cũ aũt non
impulſione/ve⁊ rõcinatione aliquẽ commiſiſſe qd
dicet: qd cõmodi ſit ſecut⁹: aut qd icõmodi fugerit
demõſtrabit: ⁊ id augebit q̃ maxie poterit: vti (quo
id fieri poſſit) idonea q̃ maxime cauſa ad peccãdũ
hortata videatur: Si glie cã: quãtã ſe gloriã conſecu
turũ exiſtimarit. Itẽ ſi dñatiõis: ſi pecunie: ſi amici-
tie: ſi inimicitia⁊: ⁊ oĩno q̃cqd erit qd cauſe fuiſſe di-
cet/ſumme augeri debebit. Et hoc eũ magnope cõ-
ſyderare oportebit: nũqd in veritate mõ: verũ etiã ve-
hemẽti⁹ qd in opinione ei⁹ quẽ arguet/fuerit. Nihil
eñ refert: nõ fuiſſe: aut non eſſe aliqd cõmodi/aut i-

† Ratiocinatione ita deffinit Trapezuntius. Ratiocinatio eſt q̃ aut cõmodo in ſpe: aut icõmodo⁊ cuitatione ad maleficium hõiem ipelli.

† Perturbatio eſt auerſa rõne contra naturã animi commotio.

ipſa vlountatis: hec ratio faciẽdi fuiſſe oſtendit voluntatẽ aut nõ faciendi: que ſumitur ex ratiocinatione vel boni vel mali: ſiue ſi preteriti boni: ſiue futuri: pariter mali vel preteriti vel futuri quod nos dicimus malum vel bonum .i. vt glorie cauſa: aut amicitiarũ: vel inimicitiarum vlciſcendarũ ⁊ metus pecunie: his igitur commodis vel incommodis hos gradus dat primos commodi retinẽdi vtiq̃ quod habet et augendi: deinde adipiſcendi id vtiq̃ eſt qd non habebat: contra incommodi reijciẽdi pariter deuitandi vtiq̃ quod futurum erat: ita tria hec tribus ſuperioribus reſpondent commodis incommoda: illic retinendi: hic reijciendi: illic augendi: hic minuendi: illic adipiſcendi: hic deuitandi quibus etiam illa accident: vt aliquid commodi ſumamus vel vt maius commodum conſequamur: vel vt maius incõmodũ vitem⁹: aut rurſum vt commodũ aliqd p̃tereamus: vt maius incõmodũ adipiſcamur vel vt maius incõmodum deuitemus: nã ⁊ ſuſcipi icõmodũ prius poteſt: vt maius aliqd cõmodũ cõſequamur: vel vt icõmodũ maius vitetur: ⁊ rurſum cõmodũ cõtẽni põt: vt Leno cõtẽnis fuit ſine lucro meretricẽ dare: ne ab eſchino verberaretur: ⁊ velut i verrinis ae capi põt malo nõ habere q̃ rogare. Rurſus cõtẽptio cõmodo ſuſcipi maius cõmodũ põt: vt terentianũ illud in ſuaſione: pecuniã in loco negligere maximũ interdũ eſt lucrũ. Queſtio vero eadem cõiecturalis eſt q̃ ⁊ iudicatio: qr ratio deeſt. Nõ eñ factũ in confeſſione eſt: ideo eadẽ erit iudicatio que queſtio: ⁊ in hoꝝ locoꝝ q̃ cõiecturalia ſunt ⁊ i cetero: ſ. i. ceterarum cõſtitutionũ conuenire .i. locos. Oĩs igit ex cã: ex perſona ex facto, ipſa coniectura capiẽda eſt. Omnis hic loc⁹ a cauſa: ſiue impulſionis: ſiue ratiocinatiõis: coniecture maximum eſt fundamentum: nõ q̃ cum cã ſit cõtinuo ⁊ facinus cõp:obet: ſed qm̃ facinus nullũ eſt quod nõ ah cauſa preceſſerit. Supponit deinde locos quibus accuſator vtit cũ aſſerit impulſione aliqd eſſe factum. Ex quibus primus amplificatio eius rei que impulſionem pariat deinde approbatio: qd ex ea fiat per exempla vt amore ſe interfecit. Tertio loco cõparationẽ facimus: ⁊ declarata impulſione cuẽtum eius cauſe fuiſſe cõcludim⁹: His tribus locis accuſator vtit in impulſione. In ratiocinatione vero hi ſunt quos nũc dicam demõſtratione: quid petierit: quid fugerit. Augmẽtũ q̃ta res ſit: quã appetierit aut fugerit. Dicẽ hec

Loci impulſionis.

Loci rõcinationis.

Opinio dupliciter fallit hoies.

cõmodi:ſi oſtẽdi pōt eiuſum fore:q arguaꝫ. Ná opinio dupliciter fallit hoies.cũ aut res alio modo eſt/ ꝙ putaꝫ:aut non is euentus eſt/quẽ arbitrati ſunt. Res alio modo eſt tũ:cuꝫ aut id quod bonũ eſt/ malum putát:aut ꝯtra quod malũ eſt bonũ/aut qḋ nec malũ eſt/nec bonũ/malũ:aut qḋ maluꝫ/aut bonũ ẽ/ nec malũ/nec bonũ. Hoc itellecto/ſi qs negabit vllá eẽ pecuniá fratrꝫ:aut amicis vitá:aut deniqꝫ officio ſuo antiquiorẽ/aut ſuauiorẽ:nõ erit hoc accuſatori negãdũ. Nam in eũ culpa/ꝛ ſummũ odiũ tráſſerreꝫ/ qui id quod tá vere/ꝛ pie dicetur/negabit: vcꝝ illõ dicẽdũ erit illi nõ eſſe ita viſuꝫ. Quod ſumi oportebit ex his/ꝗ ad pſonã ptinẽt de quo poſt dicẽdũ eſt Euet' aũt tum fallit:cum aliter qd accidit:atqꝫ hi q arguunꝫ arbitrati eſſe dicunꝫ:vt ſi qs dicatur alium occidiſſe/ac voluerit:ꝙ aut ſilitudine:aut ſuſpitiõe: aut demõſtratiõe falſa decept' ſit:aut eũ necaſſe/cuius teſtamẽto nõ ſit heres:ꝙ ei' teſtamẽto ſe heredẽ arbitratus ſit. Nõ eñi ex euẽtu cogitationẽ ſpectari oportere:ſꝫ qua cogitatiõe animus/ꝛ ſpe ad maleficiũ † pfect' ſit ꝯſyderare:ꝛ quo aĩo qd quiſqꝫ faciat: non quo caſu vtaꝫ ad rẽ pertinere. Hoc aũt loco caput illõ erit accuſatori:ſi demõſtrari poterit/alij nemini cáĩm faciẽdi. Secũdariũ ſi tantá/ꝛ tá idoneam nemini. Sin fuiſſe aliis ꝙqꝫ videbiꝫ cá faciẽdi: aut ptãs ijs defuiſſe demõſtrãda/aut facultas:aut volũtas. Poteſtas:ſi aut neſciſſe:aut ñ affuiſſe:aut ꝯficere aliqd nõ potuiſſe diceꝫ. Facultas ſi rõ:adiutores/adiumẽta:ꝛ cetera (que ad rẽ ptinebũt) defuiſſe alicui demõſtrabũtur. Voluntas:ſi anim' a talib' factis vacuus/et integer eſſe dicetur. Poſtremo/rõnes quas ad defenſionẽ reo dabimus:his accuſator ad alios ex culpa eximendos abuteꝫ. Verũ id breui faciẽdũ eſt:et in vnũ multa ſunt cõducẽda: vt ne alteri' defẽdẽdi cá hũc accuſare/ ſed hui' accuſandi cá defendere aliũ videatur. Atqꝫ accuſatori quidem hec fere ſunt in cauſa facienda/ꝛ conſyderanda.

† Maleficiũ dãnum: iniuria. Ceſar ſinitimis iperauit: vt ab iniuria et maleficio ſe ſuoſqꝫ phiberent.

Nota. Cogitatio non eſt ex euẽtu ſpectanda.

Opinio fallax.

duo vniuꝫ etiam illud accuſator conſiderare debebit: ne forte iſta que ſecutus ſit: aut fugerit in opinione tantũ habuerit reus: neqꝫ cõſecut' ſit commoditatem neqꝫ vllum malum fugerit. Sed dicendum eſt et ita fuiſſe viſum qui arguitur: vt ſit ſua opinione deceptus. Opinio autẽ dupliciter decipit modo dum rem aliam putat: que eſt eadem res: modo duꝫ aliter euenit ꝙ putauit. Reus fallit ſi malam credit cum bona ſit: vel contra: vel neutruꝫ vel vtrũqꝫ ergo cum hoc intelligi poſſit ꝙ opinio fallit homines: tum in re: tum in euentu. Cũ iure reus vti acceperit forte defenſione non ſibi antiquiorem fuiſſe pecuniam vita: aut fratris aut amici. Accuſator debet verum argumentum concedere: eſt enim credibile: ſed confirmare debebit: hoc ei qui arguitur nõ ita viſum fuiſſe Et hoc approbare ex attributis perſone non illam habuiſſe opinionem: ſed illam potius habuiſſe qḋ talis eſt .i. perſone eſt. Sic argumẽtabiꝫ accuſator de eo cuius opinio falſa eſt in re. Cũ autẽ euẽtus fallit quod accidit exempli modo: cũ aliqs miſſo telo alteruꝫ interfecerit: vt in ſchole ꝯtrouerſijs Ut vo in cauſis forenſibus cũ de eum dicatur necaſſe: cuius heres nõ ſit: ſed tamen ſperarit ſe heredem fore: accuſatoris locus eſt: cogitationẽ ſpectari debere non euentũ. Et hec de rõcinatiõe. In cauſa aũt omni: ſiue i impulſiõe ſiue in ratiocinatione laborãduꝫ eſt oſtẽdere fuiſſe illis poteſtateꝫ aut facultateꝫ: aut voluntatẽ Poteſtas eſt ꝗ poſſe oſtendiꝫ: facultas eſt quo adiutores ꝛ cetera demõſtranꝫ. Volũtas eſt ꝗ velle: vel voluiſſe aliqd declaraꝫ: Ita aliud erit volũtas: aliud cá: ſiue impulſio ſit: ſiue rõcinatio: illa eniꝫ efficiũt volũtatem. Nõ aũt quod efficitur hoc eſſe dꝫ qḋ eſt illud qḋ efficit. Nam ſepe cauſe ſunt .ꝛ de eſt voluntas que probari poteſt vel fuiſſe vel nõ fuiſſe: tametſi cá precelſit hoc ex pſone poti' attributis cõfirmabiꝫ qb' talis doceatur: vt potuerit cauſis cõmoueri Hec igiꝫ accuſator docet: et cum volet alios defendere qb' fuiſſe cauſa faciendi declarabiꝫ. Deinde adiunget etiã alios locos: ꝗ defenſor: Tulli' dabit ad ſe purgãdũ. Quib' locis vteꝫ ſicuti dixim' accuſator cũ defendet alios ſed hoc breui faciet. Illorũ eñi defenſionẽ: alterũ ali' vult accuſare non ipſos oſtendere innocentes ita in maiore eſſe actu nõ poteſt quod alteri proficit. Ois igitur ex cauſa: et ex perſona: ex facto ipſo coniectura capienda eſt. Que parit voluntatẽ velle: vel fuiſſe .i. cã qua quid ortũ ſit oſdun' attributũ pſone .i. pſona. Attributa autẽ negotio .i. qḋ ait facto cauſa attribuit in ipulſionẽ ꝛ rõcinationẽ. Rõ .ſ. non ratiocinationẽ illam vt ſupra ſe giunus ſyllogiſmi: vt amor iracundia. egritudo. In iracundiam et iram hoc intereſt: ꝙ iracundia

Euentus error.

Poteſtas. facultas. Volũtas.

Quid inter iracũdiam et iram intereſt.

Egritudo.

perpetua eſt: ira ad tempus ſuſcipitur. Atq; hoc ſit vt iracundia ſit impulſio: ira rõcinatio: vt odio ꝯtractus vel inerm. occidiſſe dicat: qḋ eſt rõcinationis. Ceterum iracundum eſſe: quia ſemper eſt ad impulſionem dicimus qui propter talem naturam admiſſum facinus poſſe: oſtẽdere. Egritudinẽ vero morbum animi potius non corporalẽ. In quibus aut commodi aliquid maioris adipiſcẽdi cã: aut maioris vitãdi incõmodi ſuſcipitur. Aliquid commodi ſuſcipitur ꝓpter duas res vel vt maius aliqḋ commodum conſequamur vel vt maius incommodum deuitemus. Hic locus eſt. i. cã niſi aliquid quare factum ſit oſtẽditur. Que ſit cauſa que parit voluntatẽ: ſiue per impulſionẽ ſiue per rõcinationẽ. Ergo accuſator cũ impulſione aliquid factum eſſe dicet. Locis infirmationis cã per impulſionẽ prio dans redit ad reprehenſionis modos. Qui ſimili impulſu aliquid cõmiſerũt: ⁊ ſimilitudinem coactione vt applices exemplum: et doceas ſimile cõparando: ⁊ ipſius animi affectionis explicatione curadũ eſt vt ipſius affectionis hoc eſt res ſit explicatio. Ut non mirum videat ſi qḋ ad facinus tali perturbatione commotus acceſſerit. i. vt veriſimile probet: ⁊ per exẽplũ: ⁊ per explicationem animi affectionis vt quo ad. eius fieri poſſit ꝗtum in hac re fieri põt: qḋ in opinione eius quẽ arguet fuerit. Ut non ſolum quid conſecutus ſit verũ etiam qḋ ſperauerit. Si oſtendi põt ei viſum eſſe ꝙ arguat. vt voluntatẽ crimine tur. etiam ſi effectus defuit: vt ex eo cãm habuerit: quia timuit: aut ſperauit: etiam ſi nihil aut commodi aut incõmodi acceperit. nã opinio tripliciter fallit. holes' Opinio fallit in re cũ opinio vera non eſt: ⁊ errat ab eo quod in vero eſt vt cũ res mala ſit bona credat: vel cõtra euẽtus fallit opinionem cum opinio quidem vera eſt ſed cã interueniẽte caſus decipit: vt cũ res bona eſt: ⁊ bona credit: ſed alio quo caſu in malum vertit. Iam in cauſa ipſa. hoc mõ poſſimus dicere. i. vt dicam⁹ iõ occidiſti quia te heredem fore putaſti. Licet ille alium heredẽ feceriti: ita ſemper in opinione eſt euentus fallit ⁊ res: cum aut aliuſmodi eſt: ꝙ creditur: aut aliter euenit ꝙ putatur potuiſſe euenire Aut nõ is euẽtus eſt: quem arbitrati ſunt: cũ aut ipſa res qualis ſit ignoratur: aut cum res certa fuerit aliter eueniat ꝙ putatum eſt: aut id quod bonum eſt malum putãt: ⁊ reliqua. Hoc intellectio: ꝙ holes impleantur: nõ lo la rõcinatione vera rerũ: verum etiam falſa. Hoc quod fefellit cum res illi ita non eſſet viſa vt ꝗtuſuerum ſit quod dicatur: ipſũ tamen non fuerit iſta ſententia. Ex his que ad perſonã pertinẽt. Attributa perſone que probant perſonam. Ut ſi quis dicatur alium occidiſſe ac voluerit Exemplum ad euentũ falſum probandum poſuerit non ad probationem cauſe per coniecturam: aut eum necaſſe cuius teſtamento non ſit heres. Exemplum in cauſa. Non quo caſu vtatur ad rem pertinere

id eſt euentus: accidẽtia: effectus: caſus: poteſtas. Si aut neſciſſe: aut non affuiſſe: ⁊ reliqua. Nõ fuit neceſſe facere: etiam ſi cauſa fuiſſet. Ut ſi fuiſſet cauſa ſoli vertẽdi propter ęs alienum: non tamen neceſſitas vt deos patrios venderet.

Defenſoris officium.

❡ Defenſor aũt ex ꝯtrario primũ impulſionẽ/ aut nullã fuiſſe dicet: aut ſi fuiſſe ꝯcedet: extenuabit: ⁊ puulam quandã fuiſſe demõſtrabit: aut nõ ex ea ſolere huiuſmodi facta naſci docebit. Quo erit i loco demonſtrandũ: ꝗ vis/ ⁊ natura ei⁹ ſit affectionis/ qua i pulſus aliquis reus cõmiſiſſe dicet: in quo ⁊ exẽpla/ ⁊ ſimilitudines erũt proferẽde: ⁊ ipſa diligẽter natura ei⁹ affectionis/ ꝙ leniſſime quietiſſimã ad partẽ explicãda: vt ⁊ res ipſa a facto crudeli/ ⁊ turbulento ad quiddã mitius/ ⁊ trãquilli⁹ traducatur: et oratio tunc ad animũ eius qui audiet: ⁊ ad animi quendaꝫ intimum ſenſum accommodetur. Ratiocinationis aũt ſuſpitiones infirmabit: ſi aut commodum nullũ fuiſſe: aut paruum: aut alijs magis fuiſſe: aut nihilo ſibi maius ꝙ alijs: aut incommodũ ſibi maius ꝙ cõmodũ dicet: vt nequaꝗ fuerit illi⁹ commodi (quod expetitũ dicatur) magnitudo: aut cũ eo incõmodo quod acciderit: aut cũ illo periculo/ qḋ ſubeatur cõparãda. Qui ões loci ſimiliter in incommodi quoq; vitatione tractabunt. Sin accuſator dixerit cum id eſſe ſecutũ/ quod ei viſum ſit commodũ: aut id fugiſſe/ qḋ putarit eſſe incommodũ: ꝙ ꝙ fuerit falſa opi-

† Impulſio (vt finit ira perꝫaniꝫus) eſt temeratius motus animi ad aliqḋ faciẽdũ ſine cogitatiõe: vt cupiditas nimia: iracũdia: vinolẽtia timor: et oĩno oĩs ꝯturbatio animi: ꝗ rez cõſilio ⁊ cogitatione videri non ſinit.

Obiectio Accuſatoris.

❡ Defenſor aũt ex contrario primum impulſionem aut nullam fuiſſe dicet: aut ſi fuiſſe concedet: extenuabit. Dati ſunt loci accuſatori quibus vti debet ad probationem cauſe per impulſionem. Item alij dati ſunt quibus vti debeat ad probationẽ cauſe per ratiocinationem. Nunc ſupponit defenſoris locos in infirmãda impulſione ⁊ in infirmanda ratiocinatione. Infirmande impulſiõis loca ſunt quattuor negare: minuere: negare eius effectum que intẽditur impulſionis: ipſius naturã docere: confirmare exemplis ⁊ ſimilitudinẽ ꝓpoſitione. Rõcinatiõis loci ſunt ꝗtuor. Qm rõcinatio eſt: aut in re aut in opinione: In re cõmodi vel incõmodi. Loci eius ſerũt: negare cõmodũ: minuere dicere alijs magis fuiſſe aut tantum ⁊ ſibi ꝗtum et alijs. Aut incommodum maius ꝙ commodũ pariter ⁊ de incõmodis iſta dicũtur: vt dicitur cuitatum nullaꝫ fuiſſe incommodum: alijs magis fuiſſe incommodum: aut alijs tantum ꝗtũ ſibi: aut maius commodum ꝙ incommodũ. Si accuſator dixerit. Si in ratiocinatione opinio ponetur infirmationis loci ſunt: quattuor nõ tale eſſe: vel commodum vt poſſit aliqueꝫ fallere maxime ſe non: potuiſſe: quod firmabitur ꝑſona. Poſt hec omnia defenſor vti poterit omnibus locis accuſatoris: ſi in alios crimẽ trãſferre voluerit. Quẽadmodꝫ enim accuſator: eũ conuinceat: defendit alios et yꝯtẽ partib⁹: ac lo-

Infirmãde rõcinationis loci.

Coniectura ex persona.

ei3 defensoris: ita ⁊ defensor: vt se purget accusabit alios: et in hoc vtit partib⁹ ac locis accusatoris: aut si fuisse cōcedet extenuabit: q̄ auget accusator. Ex persona autē coniectura capietur: si he res que personis attribute sunt diligēter considerabuntur. Explicitis hec ptīa omnibus ad causam ptinē- tibus subiungūtur precepta per- sone attributa: ⁊ quemadmoduz his vt possit accusator: quemad- modum etiam defensor in conie- cturali constitutione. Et hec qui- dem persone attributa in primo libro q̄z singula exposuerit: ⁊ ex plicarit: hic tamē nūc breuiter re- petit que ipsa sit et quid sit: post precepturus quemadmoduz his vti possit accusator: quemadmo- dum defensor. Quo in genere est virtus ⁊ sciētia animi que est stul titie contraria: amor: iracundia. Affectio eni facile euentum suuz declarat: signoq; ipsa est eius rei quam ex se parit. Et ipsorum vis q̄d ipsa sint nō quid ex se significāt ⁊ que res harum aliquam rem cō sequantur. Quid ex se significāt nō quid ex se ipse possint.

nione: demōstrādū erit defensori: neminē esse tāte stultitie: qui tali in re possit veritatez ignorare. Qd̄ si illud cōcedatur: id nō cōcessum iri: nec dubitasse q dem hūc quid eius iuris esset. Sed id quod falsum fuerit: sine vlla dubitatione pro falso: qd̄ verū pro ve ro pbasse. Qd̄ si dubitauerit sūme fuisse amētie du- bia spe impulsum certuz in periculum se cōmittere: Quēadmodū autez accusator cū ab alijs culpam di mouebit: defensoris locis vtet: sic his locis q accu- Cōiectura ex persona. ssatori dati sunt vtetur reus: cuz in alios ab se crimē valet trāsferre. Ex persona aūt coniectura capietur: si he res que psonis attribute sunt diligēter cōsyde rabunt: quas oēs in primo libro exposuimus. Naz et de nomine nōnūq̄ aliquid suspitiōis nascitur. Nomē aūt cū dicim⁹/ cognomēq;/ ⁊ agnomē intelligat oz de hoīs enī certo/ ⁊ pprio vocabulo agitur: vt si di- cam⁹ idcirco aliquē callidū vocari/ q̄ tērario/ ⁊ re- pētino cōsilio sit: aut si ea re verba hoīb⁹ grecis ipe- ritis/ q̄ Clodi⁹/ aut Cecili⁹: aut Muti⁹ vocarent dedisse. Et d natura/ licet ali Cōiectura ex natura. quātulū ducere suspitionis. Oia enī hec vir/ an mulier hui⁹/ an illius ciuitatis sit/ quib⁹ † maiorib⁹: qb⁹ ꝯsanguineis: qua etate: quo animo: quo corpe: q̄ na Ex victu. ture sunt attributa: ad aliquā ꝯiecturā faciendā ptinebūt. Et ex victu multe trabunt suspitiones: cū quēadmodū/ ⁊ apud quos/ ⁊ a qb⁹ educat⁹/ et erudit⁹ sit/ q̄rit/ ⁊ qbuscū viuat: qua rōne vite: q̄ more domestico viuat. Et ex fortuna sepe argumētatio nascit: cū seru⁹ an liber/ pecuniosus an paup: nobil' an igno Ex fortuna bilis: felix/ an infelix: priuatus an cū ptāte sit: an fuerit: aut futur⁹ sit ꝯsyderat aut deniq; aliqd eoꝝ q̄rit: q̄ fortune esse attributa itelligūtur. Habit⁹ aūt: q̄n in aliq̄ pfecta/ ⁊ cōstanti animi/ aut corpis absolutione cōsistit: quo i genere ē Ex habitu virtus/ scientia: ⁊ que cōtraria sunt: res ipsa: posita causa: docebit: ⁊ qd hic q̄z Ex affecta- locus suspitionis ostendat. Nā affectiōis quidem ratio perspicuaz solet posse tione. generare coniecturam: vt amor: iracundia: molestia: propterea q̄ ⁊ ipsoꝝ vis i telligitur. et q̄ res harum aliquā rem consequētur: faciles cognitu sunt. Stu- Ex studio. dium autem/ quoniam est assidua, ⁊ vehemens ad aliquā rē applicata cū vo- lūtate occupatio: facile ex eo ducetur argumētatio/ quā res ipsa desyderabit in causa. Itē ex cōsilio sumet aliquid suspitionis. Nā consiliū est aliquid faci- Ex consilio endi: non faciendi ve excogitata ratio. Iā facta/ casus ⁊ oratiōes que sunt oia vt in cōfirmationis preceptis dictū est: i tria tēpora distributiua facile cerni- Ex factis ca sibus ⁊ ora tionibus. dere: ⁊ quid afferant ad cōiecturam confirmande sumptionis.

† Maiores intelligi pht dcunq; ant: ebant: pro: ani: etant: tritaui: ⁊ ab hoc initiū. Ci. Ego me ia maiorib⁹ ꝟtute plurī visi pri⁹ no ti nō fuerit: a me icipiāt habere initiū memorie sue.

¶ Hac personis quidē res he sunt attribute: ex quib⁹ oībus vnū in locuz coactis accusatoris erit in probatiōe hois vti expositio: hic

¶ Hac personis quidē res he sunt attribute: ex qb⁹ oib⁹ vnū in locū coactis/ accusatoris erit in pbatiōe

hoīs vti. Nā cā facti parū ſi mitudinis hȝ:niſi animus ei⁹ q inſimulat̄:in eā ſuſpitioneȝ adducet̄:vt a tali culpa nō videat̄ abhorruiſſe. Ut em̄ aīm alicui⁹ improbare nihil attinet:cū cā q̄re peccauerit/nō interceſſit:ſic cām intercedere peccati leue eſt:ſi anim⁹ nulli minus honeſte rōni affinis oſtēdit̄. Quare vitā ei⁹/quē arguit ex antefactis accuſator improbare debebit:ꝛ oſtēdere/ſi quo in pari añ peccato ꝯuict⁹ ſit:ſi id nō poterit/ſi quā in ſimilem ante ſuſpitionē venerit. Ac maxīe ſi fieri poterit ſili aliquo in gñe eiuſmodi cauſa aliqua cōmotū peccaſſe:aut in eque magna re:aut in maiore. Ut ſi quē pecunia dicat inductū feciſſe:poſſit demōſtrari aliqua re ei⁹ aliquod factū auarū. Itē i oī cauſa:naturā:aut victū:aut ſtudiū:aut fortunā:aut aliqua eoꝝ q̄ pſonis attributa ſunt ad eā cām:qua cōmotū peccaſſe dicet/poterit adiūgere:atq̧ ex diſpari q̄ȝ gñe culparū:ſi ex pari ſumēdi facultas nō erit:iprobare animū aduerſarij oportebit:vt ſi auaritia inductum arguas feciſſe:et auarū eſſe eū quē accuſes demōſtrare nō poſſis:alijs affinē eſſe vitijs doceas:ꝛ ex ea re nō eſſe mirādū:q in illa re turpis:aut cupid⁹:aut petulās fuerit hac quoq̧ in re eū deliquiſſe:†q̄ntū em̄ de honeſtate:et auctoritate eius/q arguit̄ detractū eſt:tm̄ de facultate toti⁹ eſt defenſiōis imminutū. Si nulli affinis vitio poterit reus ante admiſſo demōſtrari:loc⁹ inducet̄ ille/p quē hortādi iudices erunt:vt veterē famā hoīs nihil ad rē putēt ptinere. Nā eū ante celaſſe nūc manifeſto tenere. Quare nō oportere hāc rē ex ſupiori vita ſpectari:ſed ſuperiorē vitā ex hac re improbari:ꝛ aut ptātē ante peccādi nō fuiſſe:aut cāȝ:aut ſi hoc dici nō poterit:dicendū erit illud vltimū/nō eſſe mirū/ſi nunc primū deliquerit. Nā neceſſe eſt eū q velit peccare/aliq̄n primū delinquere. Si vita anteacta ignorabit̄ hoc loco p̄terito:ꝛ demōſtrato cur p̄tereat̄:argumētis accuſationē ſtatim conferre oportebit. Defenſor aūt primū ſi poterit debebit vitā ei⁹ q inſimulabit̄ q̄ honeſtiſſimā demonſtrare. Id faciet:ſi oſtēdet aliqua ei⁹ nota/ꝛ cōia officia:qđ genus in parētes:cognatos:amicos:affines:neceſ

Ex anteactis probāda que obijciuntur.

†Delinquo pretermitto:ſeu a bono deficio. pian.l.Am. Ex me queris:qđ deliquerit. Ponit̄ ꝑ peccare. Sȝ ꝓprie delinq̄re:vt Auguſtin⁹ in pſalmorū interp̄tatiōe iuqt: eſt tanq̄ de liq̄do quodā deſluere a ſtabilitate ſi firmamēti virtutis atq̧ iuſtitie.

Ubi vita prior ignoratur quid agendū.

uiter attributis perſone:qua ita res repetita poſcebat:dat accuſatori ex his preceptū:vt excutiat vitam preteritā. Parū eſt enim cauſa cōmendans ſe ſolam:ſi nō que ob hac impelli poſſet perſona conſentiat. Ergo accuſator ex vita preterita proferre debet ſimilia peccata:ſimiles cauſas in rebus vel in paribus:vel minoribus:vel maiorib⁹:vel ſi ſilea proferre non poterit:diſpares proferat:atq̧ hec nocētis vite ſunt. Si innocens vita preterita eſt illius qui reus eſt loc⁹ cōmunis inducitur vitam preteritā ſpectari nō oportere. Qđ ea poterit eſſe occulta:aut fortaſſe ad peccandū eum animus fuerit:defuerit cauſa:vel poteſtas:vel occaſio. Deinde alius locus cōmunis non ex vita preterita preſentis iudiciū:ſed ex preſenti iudicio vitā preteritam expectari oportere. Sin autem vita alicui⁹ ignorabitur:pretereundus ab accuſatore hic locus eſt. Dicendūq̧ cur pretereatur q ignoretur vita:ſtatimq̧ ad alia argumēta properandū:que ſunt ex ipſo negotio in factis dictiſq̧ eius:qui re⁹ eſt collocata. Defenſor autem primū ſi poterit debebit vitam ei⁹ q̄ inſimulabit̄ q̄ honeſtiſſimam demonſtrare. Qui defenſoris a perſona contrarij loci ſunt. Nam primū laborare debet:vt honeſtā rei vitam demonſtraret:que declarabitur officijs vel cōmunibus:ꝛ notis:vel maximis ꝛ raris:aut cum periculo:aut cū labore preſtitis officijs eū cauſa non neceſſariis:ꝛ preſtitis in parētes:cognatos reipu. Sed iſta beneficiorū cōmemoratio parua eſt:quia multorū vita exemplo eſt:naturā poſſe mutari:vt morum inſtitutis perſeuerarint:declarandū eſt nihil aliq̄n deliquiſſe:nuſq̄ ab officio receſſiſſe. Fuiſſe ꝛ cauſas et facultatē nunq̄ tamen voluiſſe peccare. Atq̧ in his oſtendēdis occaſionibus laborandū eſt earum rerū copiā fuiſſe in faciendo:ꝛ facere noluiſſe:quarū rerū nunc in iudicio eſt:vt ſi auaritie cupiditatis. Deinde locus cōmunis inducēdus eſt:quo indignū eſſe cōqueſtione declarandū eſt:vt qua cauſa impellunt̄ ad peccandū vitijs oībus plenis:hac cui⁹ vita preterita purgata ſit impulſus eſſe dicat̄. Deīde ali⁹ locus cōis vitā honeſte actā reo debere prodeſſe ipſam eſſe certiſſimā teſtem morum ꝛ voluntatum. Criminationē inimicorū inuidia facile poſſe componi. Hec ſi honeſta vita eſt. At ſi fuerūt aliq̄ turpitudines:laborandū eſt vt falſa eſſe dicamus inimicorū criminatione collecta vel conuitio mētis admiſſa quo ter

ſarios: etiã que magis rara/ et eximia ſunt: ſi ab eo cũ magno aliquo labore: aut piculo: aut vtraqꝫ re cum neceſſe nõ eſſet officij cauſa: aut in rẽpu. aut in parẽtes: aut in aliqs eoꝝ q mõ expoſiti ſunt facta eſſe dicet. Deide ſi nihil deliqſſe: nulla cupiditate ĩpeditũ ab officio receſſiſſe: qð eo confirmati⁹ erit: ſi cũ ptãs aliqd ĩpune faciẽdi min⁹ honeſte fuiſſe dicet: voluntas eius faciẽdi demõſtrabit abfuiſſe. Hoc aũt ipm gen⁹ erit eo firmi⁹: ſi eo ipſo ĩ gñe quo arguet/ iteger animi fuiſſe demõſtrabit: vt ſi cũ auaritie cãz feciſſe arguat: mĩme oĩ ĩ vita pecunie cupid⁹ fuiſſe doceat. Hec illa magna cũ grauitate ĩducet ĩdignatio iũcta cõqueſtiõi: p quã miſerũ facin⁹† eſſe: et ĩdignũ demõſtrabit: cũ anim⁹ ĩ vita fuerit oĩ a vitijs remotiſſim⁹ eã cãm putare: q̃ hoĩes audaces ĩ fraudẽ rape ſoleat: caſtiſſimũ quoqꝫ ad peccãdũ potuiſſe impellere: aut iniquũ eſſe/ et optio cuiqꝫ pniciosiſſimũ: nõ vita honeſte acta tali in tpe q̃ plurimũ pdeſſe: ſz ſubita ex criminatione: q̃ ↄfingi facile poſſit: nõ ex anteacta vita: q̃ neqꝫ ad tp̃s fingi: neqꝫ vllo mõ mutari poſſit facere iudiciũ. Si naũt ĩ anteacta vita aliq̃ turpitudines erũt: aut falſo veniſſe ĩ eã exiſtiatione dicet: aut ex aliquoꝝ inuidia: aut obtrectatiõe: aut falſa opinione: aut ĩprudẽtie: neceſſitudini: pſuaſiõi: adoleſcẽtie: aut alicui nõ malitioſe animi affectione: attribuet: aut diſſiſi generi vitioꝝ: vt anim⁹ nõ mõ integer: ſz a tali culpa remot⁹ eſſe videat. Ac ſi nullo mõ vite turpitudo: aut infamia leniri poterit: oſone negare oportebit: de vita ei⁹/ et morib⁹ q̃ri: ſz de eo crimĩe/ quo dearguat. Quare antefactis omiſſis/ illud qð iſtet agi oportere. Ex facto aũt ipſo ſuſpiciões ducẽtur: ſi toti⁹ adminiſtratio negotij ex oĩb⁹ ptib⁹ pertẽperabit. Atqꝫ he ſuſpitiões partĩ ex negotio ſeparatim: partim cõiter ex pſonis/ atqꝫ ex negotio pficiſcent. Ex negotio duci poterũt: ſi eas res q̃ negotijs attribute ſunt diligẽter conſyderabim⁹. Ex his igit ĩ hac ↄſtõne ↄuenire vident gña coꝝ oĩa/ ptes generꝫ plereqꝫ. Videre igit pmũ oportebit q̃ ſint ↄtinẽtia cũ ipo negotio. hoc eſt q̃ ab re ſeparí nõ pñt. Quo in loco ſatis diligenter erit cõſyderãdũ/ quid ſit an-

† Facinus. modo factũ ſignificat vt apud Salluſtiũ. Qui aliquo negotio intẽti preclari facinoris: aut bone artis famã q̃rũt. Modo ſcel⁹ M. Tul. offic. li. iij. Ab hoc nulla fraus: nullum facin⁹ aberit.

Quid reſpõdẽdũ in anteacta: vita turpi.

Ubi anteacta turpitudo inexcuſabilis quid agẽdum.

eſſius veniam promereimur. Negligẽtia: neceſſitate: adoleſcentia vel q̃tibet alio affectu animi: non pernicioſo amore: vel aliquo huius generis. Poſtremo laborãdũ eſt: vt turpitudines vite preterite vel in diſſimili genere vitiorum eſſe doceantur: vt qm̃ innocentẽ probare nõ poſſumus ab hoc tñ facinore quod in iudicio eſt remotum eſſe doceamus. Si vero vita turpiſſima nulla genere defenſionis ſupra poſitis purganda locus cõmunis induci debet vitam preteritam ſpectari nõ debere. Neqꝫ de morib⁹ hoc crimẽ quod intẽditur comprobari. Ex facto autem ipſo ſuſpitiones ducentur: ſi toti⁹ adminiſtratio negotij ex omnibus partibus pertentabit. Reſtat tertia pars probationis in coniectura ex negotio. Cuius partes quatuor ſunt: vt in libro primo expoſitum eſt. Etenim attributa negotio quatuor ſunt: continentia cum negotio in geſtione negotij adiuncta negotio: que geſtũ negotiũ conſequuntur. Hec breuiter hic repetit: quoniã iam in lib. j. tractata ſunt hac dicit in coniecturã oĩa genera incidere nõ omnes partes in continentia negotij ante negotiũ in negotio: poſt negotiũ facta omnia in ſuſpicionẽ vocemus. Itẽ in geſtione negotij locum. tempus: occaſionem. facultates. De modo coniicẽſcenz q rei manifeſte et in confeſſione habite modus ſemper eſt. Itẽ adiũcta negotio: vel maiora: vel paria: vel ſimilia maximeqꝫ cuius coniecture prodeſt. Quarta etiã pars que geſtum negotium conſequitur ad coniecturam tribuet argumenta vbi queritur lex: conſuetudo: actio: vſus: exercitatio. Atqꝫ hec ſunt attributa negotio: ex quibus cum ducitur argumẽtum: impelletur argumẽtatio ex negotio. Inuenitur autem argumentatio: preterea que cõmuniter ſumantur ex attributis negotio et attributis perſone: vt attributa perſone non mihi perſonã: hoc eſt vitam preteritã hominis declarent: ſed hoc facinus approbent quod intẽditur: ſicut declarabunt: que ſupponuntur exemplo. Suſpitiones ducẽtur. i. coniectura capietur ex ipſis oĩbus partibus pertentabitur: vt non mixta ſint attributa perſone: ſed tantũ ſola ſint facta in ipſo negotio vel actione totius negotij impleta. Hoc enim in genere ſpectabitur locus: tempus: occaſio: facultas. Modum in coniectura non poſuit: quia in facinore confeſſio ſemper inſpicit. Sunt autem alie aliq̃ ſuſpiciones que cõmuniter ex negotiorum et per-

In hoc gñe circūſtātie ſpectande.

In loco qd

† Coniectura coniciendi act⁹ et eſt id qđ q̄ per rōnez ſigna ⁊ tp̄a:et huiuſmodi cōficit.i. cogitat:⁊colligit Cic. Cornt. Quantum cōparū habetes cum ipſe cōiectura cōſcq poterā:tū ex liceristmis co gnom.

te rez factū/ex quo ſpes perficiēdi nata:⁊ faciēdi facultas queſita videatur. Quid in ipſa re gerēda: qđ poſtea conſecutū ſit. Deinde ipſi⁹ eſt negocij geſtio pertractanda. Nam hoc genus earū rerum/que negocio attribute ſunt:ſecūdo in loco nobis eſt expoſitū. Hoc ergo in genere ſpectabitur locus:tempus: occaſio:facultas:quorum vniuſcuiuſq̧ vis diligēter in confirmationis precept̄ʒ explicata eſt. Quare ne aut hic non admonuiſſe:aut ne eadē iterū dixiſſe videamur:breuiter demonſtrabimus:qđ quaq̧ ī parte conſyderare oporteat. In loco igit̄ oportunitas in tēpore longinquitas:in occaſione commoditas ad faciendum idonea:ī facultate copia /⁊ poteſtas earū rerū per quas aliqnid facilius fit:aut ſine quibus oīno confici non poteſt conſyderāda eſt. Deinde vidēdū eſt/quid adiūctū ſit negocio:hoc eſt quid maius:quid minus:q̄ł eque magnū ſit:quid ſimile. Ex quib⁹ coniectura † quedā dicitur:ſi quemadmodū res maiores/minores/eque magne/ſimileſq̧ agi ſoleant diligēter conſyderabitur:quo in genere euētus quoq̧ vidēdus erit:hoc ē qđ ex vnaquaq̧ re ſoleat euenire magnopere cōſyderādū eſt: vt metus: letitia:titubatio. Quarta aūt pars erat ex his quas negocijs dicebam⁹ eē attributas cōſecutio. In ea q̄ geſtū negociū cōfeſtim/ aut ex īteruallo cōſequūtur. In qua videbimus que cōſuetudo ſit:⁊ que lex.⁊ q̄ actio:⁊ qđ eius rei artificiū/aut vſus/ aut excuſatio hoim:aut aprobatio:aut offenſio: ex quib⁹ elicitur nōnūq̄ aliqđ ſuſpitiōis. Sunt autē alie ſuſpitiōes q̄ cōiter ex negocioꝝ/⁊ ex pſonaꝝ attributionib⁹ ſumunt̄. Nā ex fortuna/⁊ ex natura/⁊ ex victu/ ſtudio: factis:occaſu/oratiōibus:cōſilio:⁊ ex habitu animi aut corporis:pleraq̧ pertinēt ad eaſdem res que rē credibilē/aut incredibilē facere poſſunt:⁊ cū facti ſuſpitiōe iūgunt̄. Maxime eñ q̄ri oportet ī hac cōſtitutiōe p̄mū potuerit ne aliqđ fieri: Deīde ⁊ quo ab alio potuerit. Deide facultas:de qua ante diximus Deide vtruʒ id facinus ſit/quod penitere fuerit neceſſe. Itē qđ ſpem celādi nō haberet. Deide neceſſitudo ł qua nō neceſſe fuerit id :aut fieri:aut ita fieri

In quarta parte qđ cōſyderandū.

ſonarum attributionibus ſumitur Coniecture argumēta ſuggerunt cauſa:perſona factū. Vniq̧ ideo tria quia ſingula. Suis igitur rationibus cauſa : ſuis etiam perſona approbatur. Eodem modo factum quod cuʒ ſingula ſuis rationibus per ſe in coniectura fidem preſtent merito ad probationem coniecture triplex materia collocatur Monet tamen ratio vno perſonam ſcilicet atq̧ factum in vnam fidem poſſe conſociari:vt ex vtroq̧ materie genere negociorum.i. factorum ⁊ perſonarum fides cōiecture queſtionibus afferatur. Hoc vt facilius fiat intellectuq̧ capiat̄:meminiſſe debem⁹ attributa perſonis que vtiq̧ cū ſunt ipſam videntur approbare perſonam:quam cuʒ probauerint:iam coniecture locus eſt a tali viro id quod intenditur facinus non potuiſſe committi. Ergo attributum perſone facit perſone fidem:actio autez prodeſt approbata perſona cum ita ſit nouum preceptum dedit poſſe quoq̧ ex perſone attributis negociorum probari factum eſt hoc negocium. Idcirco Tulli. preceptum dedit poſſe quoq̧ ex attributis perſone ⁊ negocioꝝ approbatione naſci ex vtroq̧ ſuſpitione communes Inter attributa perſone accipimus fortunam naturam:victum ſtudia:factum:caſus: orationes: conſilia: habitum. Hec vtiq̧ ſi attributa perſone accipimus ſicut ſupra diximus perſonam probabunt Uerum perſpiciente ratione:⁊ negocium probare poterunt In fortuna inquit ſpectatur dignitas:diuitie:cōditio. Hec licet perſone attributa ſint:tamē cum dico diues eſt affecta tyrānidez. Seruus potuit occidere cōſul nō prodidit patriam argumentum factis ac perſone attributis facto pari mō de conſilio:ſi quibus cōſilijs aliquando vſus ſit:dicā perſona eſt approbata : ſi quo nunc vſus ſit cōſilio perſone attributo factum probato. Ergo ſatis clarꝫ eſt in conſtitutione coniecturali argumenta fieri poſſe communiter:et de perſone attributis:et negociorum vt factum probet̄. Precipit preterea in hac conſtitutione conſiderandum principaliter quod in queſtione eſt:an fieri potuerit:deinde an ab alio potuerit deinde an facultas fuerit. Inter poſſe ⁊ facultatem hoc intereſt cū ſubſtantia efficiēde rei ineſt : aut deeſt de facultate tractatur vt ſunt vires miniſteria pecunia. At ſi aut per naturam res negatur aut per locum:aut per tempus de eo queritur an potuerit. Si dicatur Tul. interfeciſſe romulum qđ vtiq̧ fierī nō potuit per tēp⁹:nec

Attributa perſone.

Poſſe et facultatē habere.

querit͏ur. Quoꝝ pars ad cōſiliū pertinet/qđ pſonis
attributum eſt. At in ea cā/quam expoſuimus. añ In pſona:
rem erat/ꝙ in itinere ſe tā familiariter applicuerit
ꝙ ſermonis cām qſierit: ꝙ ſimul diuerterit: cenarit. In re:
In re: nox: ſomn⁹. Poſt re: ꝙ ſolus exierit: ꝙ illū
tam familiariter comitatū: tam equo animo relīq̄
rit: ꝙ cruētum gladiū habuerit. Hoꝝ pars ad cōſi In cōſilio:
liū ptinet. Querit eīm vtrū videat diligēter rō faciē
di eſſe babita/⁊ excogitata. An ita temere: vt non
veriſimile ſit quemꝙ tā † temere ad maleficiū acceſ
ſiſſe. In quo q̄ritur: nū quo alio mō cōmodi⁹ potue † Temere ſignificat malefir te incōſulte vide. (loquit Teren.) ne quid temere agas. Quidā etiā vſunt prāt p ferē. Qui. Illud igentoꝝ velut pceꝝ gen⁹ nō temere vnqꝫ prouēit ad frugē. Et temere ſignificat ſine cā. Terent. Haud temere.
rit fieri: vel a fortuna adminiſtrari. Nā ſepe ſi pecu
nie adiumēta: ſi adiutores deſint: facultas fuiſſe fa
ciēdi non videt. Hoc modo ſi diligēter attēdamus:
apta īter ſe eſſe intelligimus hec que negocijs: ⁊ illa
q̄ pſonis attributa ſūt: hec neqꝫ facile eſt: neqꝫ neceſ
ſariū diſtinguere: vt nemo in ſupiorib⁹ partib⁹ quo
pacto quodqꝫ accuſatorē/⁊ quomodo defenſorē tra
ctare oporteat. Non neceſſariū: pptrea ꝙ cauſa po
ſita: qđ in quāqꝫ ꝯueniat res ipſa docebit eos/q nō
omnia hic ſe inuēturos putabūt: ſꝫ ea q̄ precepta
ſunt cōparationis modo per quandā animi in com
mune mediocrē itelligētiā conferēt. Non facile aūt
ꝙ ⁊ infinitum eſt: tot de rebus vtrāqꝫ in partē ſigil
latim de vnaquaqꝫ re explicare: ⁊ alias aliter: hec in
vtrāqꝫ partē cauſe ſolent cōuenire. Quare cōſydera
re hec que expoſuim⁹ oportebit. Facili⁹ autē ad in Nō neceſſarium.
uētionem animus incidet: ſi geſti negocij ⁊ ſuā/⁊ ad
uerſarij narrationē ſepe/⁊ diligēter ptractabit: ⁊ qđ
queqꝫ pars ſuſpitionis babebit eliciēs cōſyderabit
Quare: quo cōſilio: qua ſpe, pficiēdi quicqꝫ factū ſit:
cur hoc mō poti⁹ q̄ illo: cur ab hoc poti⁹ q̄ ab illo: Non facile
cur nullo adiutore: aut cur hoc: cur nēo ſit cōſci⁹: aut
cur ſit: aut cur hic ſit: cur hoc añ factū ſit: cur hoc āte
factū nō ſit: cur hoc ī ipo negocio: cur hoc poſt nego
ciū: aut factū de īduſtria: aut qđ rē ipaꝫ cōſecutū ſit. Conſyderāda in nō facili ſeu infiniti.
Cōſtet ne oro: aut cū re: aut ipſa ſecū: hoc hui⁹ne rei
ſit ſignū/an illi⁹: an hui⁹/⁊ illi⁹: ⁊ vtri⁹ poti⁹: ⁊ qđ ſcm̄
ſit ꝙ nō oportuerit: aut nō factū ꝙ oportuerit. Cum
anim⁹ hac itētiōe oēs toti⁹ negocij partes ꝯſydera

habet et poſſe. Item loco ſit. ſi ali cuius qui arguitur cedis ab eo lo lo vbi cedes facta eſt obſentia declaratur. Tertio queritur vtrū id facinus ſit: quod penitere fuerit neceſſe. Item ſpecie ꝙ celandi nō haberet: deinde queritur an neceſſe fuerit: id fierian qb⁹ oīb⁹ ſpectatur ſemper cōſilium. Quod ſi in his conſilium cernitur: ⁊ factū probatur: conſilium autem attributum perſone eſt: ergo attributo perſone factum probatur. Huius rei docende cauſa ſupra poſitum themata tractando executus habere argumenta añ rem: ꝙ in itinere ſe taꝫ familiariter applicuit: qđ ſermonis cauſaꝫ queſierit: qđ ſimul diuerterit: cenarit. Item in re nox ſomnus. Poſt rem qđ ſol⁹ exierit: qđ illuꝫ tā familiariter cōitatum equo animo reliquerit: qđ cruētū gladiuꝫ habuerit. Hec añ rē in re poſt rē attributa negocio ſunt q̄ faciunt fideꝫ negocio. Sꝫ qm̄ i his omnibus etiam cōſiliū ſpectatur: fiet vt cum conſiliū perſone ſit attributum: ⁊ hec omnia negocio ſunt attributa efficiatur negocij ex attributis perſone ⁊ negocijs communiter approbatio. Queritur eīm vtrum diligēter ratio faciendi videatur habita: ⁊ excogitata: vt nō veriſimile ſit quēꝙ tam temere ad maleficium acceſſiſſe. In qua requerit non alio mō commodi⁹ fieri potuerit: vel a fortuna. Frequenter eīm ſi pecunia: ſi adiutoris adiumēta deſint videt facultas faciendi defuiſſe: qđ vtiqꝫ īpugnari nō pōt niſi p cōſilium: vt alio modo fieri potuerit vel fieri a fortuna: ergo ad expugnādas facultates que ſi deſunt ſubueniat ſepe conſiliuꝫ cū dicit aut alio modo fieri potuiſſe p fortunā: cōſilio ꝙ pſone eſt attributum: res probatur. Ex hoc ⁊ ex ſuperioribus illa cōcluſio eſt naſci poſſe cōiter argumēta ⁊ ex perſone attributis ⁊ ex negacioꝝ. Hāc igit rationeꝫ ſi diligēter attēdere voluerim⁹: iſta attributa inter ſe ope cōiūcta ⁊ copulata cernem⁹ negocioꝝ ⁊ pſonaꝝ. Subiūgit nō oportere his oīb⁹ pceptis ſubijci exempla: vt doceat quēadmodū his vti accuſator debeat: quēadmodū defenſor: vt in ſuperiorib⁹ docuit: ⁊ dicit nō neceſſariuꝫ eſſe et non facile. Nō neceſſarium ita ꝙ ſi qui aliquid diligentie afferre voluerit ad iſta precepta iſta oīa pro materie genere facile cognitionem retinebit. Non eīm preceptor oīa tribuit: ſꝫ ex dictis ad ſimilitudinem nō dicta intelligenda ſupponit. Nō facile autē ideo dixit: q infinituꝫ ſit illis omnib⁹ preceptis exēpla ſupponere: quō ante rem dicat accuſator: quō defenſor quō in re: quō poſt rē. Itēꝫ

bit:tum illi ipſi in mediũ cõſeruati loci procedẽt:de
quib⁹ ante dictũ eſt:ꝛ cũ ex ſingulis/tum ex ↄiũctis
argumẽta cetera naſcent̃. Quorũ argumẽtoꝝ pars
ꝓbabilis:pars neceſſario in genere verſabit̃. Acce-
dunt aũt ad ↄiecturã ſepe qõnes:teſtimonia:rumo-
res:†que oĩa vterqꝫ ſiĩl via ꝑceptoꝝ torquere ad ſue
cauſe cõmodũ debebit. Nã ꝛ ex qõne ſuſpitiones ex
teſtimonijs/ꝛ ex rumore aliquo pari ratione:vt ex
cauſa:ꝛ ex pſona:ꝛ ex facto duci oportebit. Quare
nobis ꝛ hi vident̃ errare:q hoc genus ſuſpitionũ ar
tificij nõ putant indigere:ꝛ hi q aliter hoc de gene-
re/ac de cõi ↄiectura ꝑcipiendũ putãt. Oĩs eñi hiſdẽ
ex locis ↄiectura ſumẽda eſt. Nã ꝛ eius qui in qõne
aliqd dixerit:ꝛ eius q in teſtimonio:ꝛ ipſius rumo-
ris veritas ex hiſdẽ attributionib⁹ reperiet̃. Omni
autem in cauſa pars argumẽtoꝝ eſt adiũcta ei cauſe
ſolũ:que dicit̃ ita ꝛ ab ipſa adducta:vt ab ea in qua
eſt ſeparatim in oẽs eiuſdẽ generis cauſas transfer-
ri nõ ſatis commode poſſit. Pars aũt eſt peruaga-
tior:ꝛ aut in oẽs eiuſdẽ generis:aut in pleraſqꝫ cau
ſas accõmodata. Hec ergo argumẽta que transfer-
ri in multas cauſas poſſunt:locos cões noĩamus.
Nam locus cõis aut certe quãdã cõtinet amplifica-
tionẽ:vt ſi quis hoc velit oſtendere eũ/qui parẽtem
necarit maximo ſupplicio eſſe dignũ:quo loco niſi
perorata/ꝛ ꝓbata cauſa nõ eſt vtẽdũ/aut dubie que
ex cõtrario quoqꝫ habeãt ꝓbabiles rationes argu
mentandi vt ſuſpitionibus credi oportere:ꝛ contra
ſuſpitionibus credi nõ oportere. Ac pars locoꝝ cõ-
muniũ/aut per indignationẽ:aut per conqueſtionẽ
inducit̃:de qbus eſt ante dictum. Pars per aliquã
probabilẽ vtraqꝫ ex parte rationẽ. Diſtinguit̃ autẽ
oratio:atqꝫ illuſtrat̃ maxime raro inducẽdis locis
cõibus:ꝛ aliquo loco iam certioribus illis auditori-
bus argumẽtis cõfirmatis. Nam ꝛ tum cõcedit̃ cõ-
mune quiddã dicere:cũ diligẽter aliquis proprius
cauſe loc⁹ tractat⁹ eſt:ꝛ auditoris animus:aut reno
uatur ad ea que reſtãt:aut oĩbus iam dictis exuſci-
tatũr. Oĩa eñi ornamẽta electionis in qbus ꝛ ſuaui
tatis/et grauitatis plurimũ conſiſtit/ꝛ omnia que

Confutat eos q̃ ſuſpitionẽ artificij nõ egere dixerũt.

†Rumor ſermo i populo ſine certo authore in bonũ vel in malũ de re recenti diſperſus re. W. Tulli.i. phi lip. Improbis rumoribus diſſipatis. Teren. in Andria. Weũ gnatum rumor eſt amare: n̄ inũqꝫ pro fatuore ponit̃. Maro. Ergo iter inceptũ peragũt rumore ſecunde.

alique multa ſunt. Huc accedit q̃ maior difficultas ſit:q̃ illa oĩa ꝑ partium.i.accuſatoris ꝛ defenſoris locos verſa vtilitate tractantur. Nec enim inutiliter conueniunt. Unde illud melius eſt cõſiderare cuncta ex propoſito themate negotij:ꝛ ſi item:ꝛ aduerſarij rationẽ diligenter attendere:ꝛ ſic ſuſpitiones atqꝫ argumenta colligere. Quare quod factũ ſit quo conſilio:qua ſpe perficiendi: cur modo factum:cur ab hoc factũ:cur nullo adiutore:cur hoc: cur nemo ſit conſcius:cur ſit:cur hic ſit:cur hoc ante factũ ſit:cur ante factũ non ſit:cur hoc in ipſo negotio:cur hoc poſt negotium: cur de induſtria factum:aut rem ita ſit cõſecutũ:an conſtet oratio vel cum re vel ipſa ſecũ:hoc huiuſce rei ſit ſignum an illius:an huius ꝛ illius:et vtrius potius: quid factum ſit quod non oportuerit:aut nõ factum quod oportuerit hac adhibita intẽtione cũ coniectura omne negotij corpus intrauerit: tum facilius videbitur eſſe ꝑceptio:vt locos omniũ argumentorũ ſe quodãmodo offerentes videre poſſim⁹. Ex quibus vt ſupra diximus modo ex ſingulis attributis: modo ex coniunctis argumenta naſcent̃ que aut probabilia erunt aut neceſſaria ad eas res que rẽ credibilẽ aut incredibilem facere poſſunt. Que rem inquit non perſonam cuius:ſcilicet attributum eſt:ſed cum facti ſuſpitione iunguntur: Et hic ſcilicet eius vnde indictũ eſt non perſone cuius attributũ eſt vt non id facinus ſit quod penitere fuerit neceſſe. Annotãda nobis locutio penitet me non illius rei:ſed penitet me hanc rẽ. Tum ex ſingulis:tum ex coniunctis:aut a cauſa:aut a perſona aut a facto:aut a coniunctis argumenta certa naſcentur: vt attributa perſone:attributa facto videantur. Accedũt autem ſepe ad coniecturam queſtiões: teſtimonia: rumores:que omnia vterqꝫ ſimilia via ꝑceptorũ torquere ad ſue cauſe commodũ debebit. Preter hanc materiã qua coniecture argumẽta tribuunt̃:a cauſa:a perſona:a facto:accedũt alie ꝓbationes ſoli ↄiecture ſemꝑ adiuncte: tormenta: teſtimonia: rumores. Hec eñi in alijs ↄſtõnibus nõ valent:quia non adhibent̃ iſta niſi cum res negatur:que omnia iſta ad patris commoda retorquẽda ſunt. Hoc ꝓbationis genus greci vocant:qd cũ

his orator vtit̃:ſidẽ facit:ſed non oratiõe. Hoc Tullio minime plz. Dicit eñi etiã hec ꝓbationũ genera indigere arte pari modo:vt ex cauſa ꝛ ꝑſona et facto argumẽta

Penitet.

inuẽtione verboꝝ/⁊ ſentẽtiarũ aliqd habẽt digni-
tatis in cões locos proferunt. Quare nõ vt cauſarũ:
ſic oratorũ quoq; multoꝝ cões loci ſunt: nam niſi ab
his qui multa in exercitatione magnã ſibi ⁊ verboꝝ
⁊ ſniarum copiam cõparauerint: tractari nõ potue-
runt ornate/⁊ grauiter queadmodũ deſyderat eoꝝ
natura. Atq; hoc ſit a nobis dictum cõiter de omni
genere locoꝝ cõmuniũ: nunc exponemus in conie-
cturalẽ cõſtitutionẽ/qui loci cões incidere ſoleant.
Suſpitionib⁹ credi oportere/⁊ nõ oportere: rumo-
rib⁹ credi oportere: ⁊ nõ oportere: teſtib⁹ credi opor-
tere/⁊ nõ oportere: vitam anteactam ſpectari opor-
tere/⁊ nõ oportere. Eiuſdẽ eſſe qui in vllã rem pecca
rit: ⁊ hoc quoq; quod †admiſiſſe, dicit: ⁊ nõ eiuſdem
cauſe eſſe. Maxime ſpectari cauſam oportere/⁊ nõ
oportere. Atq; hi quidẽ/⁊ ſiqui eiuſmodi ex ꝓprio
argumẽto cões loci naſcunt/in ꝯtrarias partes dedu-
cuntur. Certus aũt locus eſt accuſatoris per quem
auget facti atrocitatẽ: ⁊ alter per quẽ negat maloꝝ
miſereri oportere. Defenſoris per quẽ calũnia accu
ſatoris cũ indignatione oſtẽdit: ⁊ per quẽ cũ cõque-
ſtione miſericordia captat. Hi ⁊ ceteri loci oẽs cões
ex hiſdem ꝑceptis qbus cetere argumẽtationes: ſed
ille tenui⁹/⁊ acutius/⁊ ſubtili⁹ tractant: hi aũt gra-
uius ⁊ ornati⁹: ⁊ cũ verbis/tum etiã ſentẽtijs excellẽ
tib⁹. In illis eñ finis eſt: vt id qđ dicit/verũ eſſe vi-
deat. In his tametſi hoc quoq; videri oportet: tñ
eſt finis amplitudo. Nũc ad aliã ꝗſtõnem trãſeam⁹.

† Admittere nõnunq; intromittere. Mar. Ante forea ſtãtem dubitas admittere famaz. Interdum peccare. Terent. in Eu. Si aliã admiſero vnq; occidito.

Certus accuſatoris locus.

Locus defenſoris.

duci: cũ de tormẽtis teſtibus rumoribus diſputat ex illis ſcʒ attributionibus que aut negotio: aut ꝑſonis vident eſſe ſubiũcte: nãq; cũ cõtra teſtes dicit aut pro teſtib⁹ vtiq; attributa ꝑſone contingẽda ſunt ꝑ naturã: victũ ⁊c. vt fides ſit data teſti: vt aut poſſit aut nõ poſſit adhiberi. Hoc ⁊ in tormẽtis: nam eius qui torquet excutiẽda ꝑſona eſt. Ergo oĩa argumẽtis ꝓbãda ſunt. Quoꝝ argumẽtoꝝ genera duo ſunt: vnũ ꝓpriũ: cõe aliud. Propriũ eſt qđ ipſi⁹ cauſe ⁊ negotij eſt: vt ſextus roſci⁹: cũ cedes facta eſt rome nõ fuit: nõ ergo patrẽ interfecit. Cõmune eſt qđ trãſferri in ſiñes cauſas põt: fili⁹ patrẽ interfecit. Reclamat iſti⁹ modi ſuſpitionibus ipſa natura hoc argumẽtũ gen⁹: quia trãſferri in ſiñes cauſas põt cõis loc⁹ dicit. Locoꝝ aũt cõium genera duo ſunt. vnũ cũ certe rei certa eſt amplificatio: aliud cum rei dubie eſt diſputatio. Amplificatio rei certe eſt: vt in parricidã: in ſacrilegũ. Dubie vero rei cõis loc⁹ eſt: q̃ a grecis dicit

Argumentoꝝ duo genera.

Dubie rei cõis locus.

que hʒ partes duas: q̃ idcirco locus cõis dicit: qꝛ ex materie genere nõ certũ quid deſignat: ſed hʒ tractatũ ex gñalitate cõi: vt ſuſpitiõib⁹ credi oportere: vel nõ oportere. Sed hanc theſim ciuilẽ moralẽ vt teneam⁹: non illã q̃ apud phos naturalis eſt. Quilibet aũt horũ locoꝝ cũ interponit: interponi aũt raro dʒ: ornat orationẽ. Neq; interponẽdus loc⁹: niſi cũ aliqd iam ꝓbatũ eſt. Etenĩ ſi loc⁹ cõis generalis loquitur: quaſi cãm tenẽs deſcẽdit ad cauſaʒ. Ius iudicẽ tenet: quia iure iurat⁹ ſedẽs audire deſyderat: vnde ſniam ꝓbatur⁹ eſt. Ergo aut parte cauſe probata iudici vtendũ eſt: aut in peroratione. i. epilogis: vt aut renouetur: aut ſuſcitet auditor: oĩs eñ loc⁹ cõis locutionũ electa ornamẽta deſyderat: que aut verboꝝ ſunt: aut ſniaruʒ. Que dũ apte ac neceſſario dicunt: oratorẽ ab oratore diſcernũt. Etenim loci cões cauſarũ ſunt cões oratorib⁹: ſimilitudine dictionis eſſe non poſſunt. Queſtiones: teſtimonia: rumores: cũ auctoritas fidẽ facit. cũ tormẽta ſunt. Hec autem oĩa que nõ oratione argumentoꝝ fidẽ faciunt a grecis nominatur: non quidẽ recte vterq; ſimili vis preceptorum ⁊ accuſator ⁊ defenſor. Nam ⁊ ex queſtione ſuſpitiones: ⁊ ex teſtimonio: ⁊ ex rumore aliquo pari ratione. Ideo fit: vt arte egeat hmõi diſputatio. Quoniã ⁊ cõtra hec ⁊ pro his ſepe dicendũ eſt: vt ex cauſa ⁊ ex perſona ⁊ ex facto duci oportebit. Que ex confeſſione argumentis materiam tribuunt: vt ex facto inquit duci oportebit. Ecce iam non eſt ατεχνα πιστεις: id eſt fides ſine arte. Hoc ceterũ artificij non putãt indigere: quãdo quidã appellant ατεχνας πιστεις. Aliter hoc de genere ac de omni coniectura precipiẽdũ putãt: vt dicã⁹ altas diuiſiones eſſe ad probationẽ coniecture: nõ quas ſupra diximus: cauſam: perſonã factum. Nam cum eius qui in queſtione aliquid dixerit: ⁊ eius qui in teſtimonio ⁊ ipſius rumoris cauſa. Ut ea que materiã argumẽtis prebẽt: ⁊ cũ illa que quaſi habere artem negantur: hiſdẽ attributionibus tribuãt tractatũ: probatio ex hiſdẽ attributionib⁹ reperietur: que ſemel precepta ſunt de coniectura: omni aũt in cauſa pars argumẽtorum eſt adiuncta ei cauſe ⁊ locus cõis argumentũ eſt. Argumentoꝝ aũt duo genera: vnum quod ipſius cauſe propriũ eſt. Aliud quod ⁊ ipſius et ſimilium.

Atechna piſteis.
Atechnas piſteis.

Hoc quod ſecũdum eſt locus cõmunis appellatur. Uerum locorum cõmuniũ genera ſunt duo: vt ipſe declarat in omnes eiuſdẽ generis cauſas transferri non ſatis cõmode poſſit: hoc argumentũ eſt ſolũ non argumentũ per locum cõmunem. Quare ex contrario quoq; habeat probabiles rationes credendum non credendum. Suſpitionibus non oportere credi: aut oportere: id eſt theſis per congeſtionẽ quod eſt proprium epilogorum: de quibus ante dictum eſt in lib. i. hoc eſt in epilogis. i. in cõcluſione.

Locorũ cõmuniũ duo genera.

Aliquam

Aliquam probabilem vtra* ex parte orationem. Hec. eſt credendum non credendum certioribus illis auditoribus .i. nam tum et cõcedi cõmune quiddã dicere. Non debet enim locus cõis induci: cum adhuc nihil probatum eſt. Et animus auditoris remouea* ad ea que reſtant. Poſt probationem per locũ cõem. Aut omnibus iam dictis exuſcitatur. Quia et in epilogis ſunt loci ſepe cões. Ola enim ornamenta locutionis .i. figure que ſunt aut ſchemata dianeas: aut ſchemata lexeos. aut ſchemata logij: vt quidã volunt. Sic oratorum quo* multorum cões loci ſunt. Nam cum loci cõmunes ideo dicantur qꝺ in ſimiles cauſas cõueniant cũ ab oratoribus tñ dicantur diuerſitate dicendi vix poſſunt eſſe cões. Uerborũ et ſententiarũ lexeos: et dianeas ſchemata. Atq* hoc ſit nobis dictum cõiter de omni genere cõmuniũ locorũ: vt gña duo dixerit cõium locorũ .i. certe rei ⁊ incerte: et quẽadmodũ ſit dicenda preceperit: Sed hoc gñaliter in omnibꝰ conſtitutionibꝰ. Nunc autẽ in hanc ꝯſtitutionẽ ꝓprios cõiecture locos cões dabit. Nunc exponemus in coniecturalem conſtitutionem qui loci cõmunes incidere ſoleant. Locorũ cõmuniũ gña dicta ſunt quemadmodũ dicantur preceptũ eſt. Ita olã que de locis cõibus precipienda videbantur expoſita etiã ſunt. Nunc ſubiungit certos ꝯiecture locos qui in aliam conſtitutionẽ nõ cadunt. Sunt enĩ cõiecture tñ et in quamlibet cõiecturam dictam ſimilitudinẽ trãſſerent. Suſpitionibus credi oportere: et non oportere et reliqui vel qui ſuppoſiti ſunt vel qui eſſe poſſunt. Qui oẽs ex thetico genere orti in contrarium argumenta ſumunt. Et non tam loci communes ꝙ locorum communium loci ſunt. Sunt alij proprij in coniectura accuſatoris et proprij deſenſoris: atq* accuſatoris duo vnus qui atrocitatẽ facti cumulat: alter per quem negat malorum miſereri oportere. Deſenſoris etiam ſimiliter duo ſunt. Unus declaratio calũnie accuſatorũ: alter conqueſtio, captande miſericordie: diſtantiã aũt a thetico hoc modo ꝙ illi habẽt ex vtra* parte tractatus: et in contrariũ ſuggerunt argumenta: hi vniꝰ tantũmodo partis ſunt: ⁊ aut indignationem ſolã: aut ſolã exprimunt cõqueſtionẽ. Ita duo genera locorũ cõmuniũ eſſe manifeſtũ eſt. Unũ quod ex duplici tractatu gñaliter cõſtat qꝺ theticũ dr. Aliud qꝺ generali quidem: ſed vnius partis: aut indignatione ſola: aut conqueſtione tractatur. Sciamus aũt hos oẽs locos .i. iſta duo genera ex hiſdem attributionibus tractari: ex qbꝰ argumentationes .i. ex attributis ꝑſone et attributis negotio: illa tñ diſtantia et dicendi diuerſitate: vt argumentationes ſubtiliꝰ: tenuius: acutius explicentur. Loci vero cões grauiꝰ ornatiꝰ: verbis et ſententijs excellẽtibꝰ. Nam in argumentationibꝰ ſola queritur veritas: in locis autem cõibꝰ ꝙuis et veritas afferatur: tñ qꝺ eſt illorum proprium rei probate amplitudo captanda eſt. Unde ſatis clarũ eſt etiam locos argumẽtationum vim tenere ita tamen vt amplius aliquid agere videantur: cũ preter fidem rei cumulũ videantur implere: qui in contrarias partes deducent. Thetici ſunt credi oportere et non oportere: et multa talia. Certus autem locus accuſatoris per quẽ auget facti atrocitatẽ. Superiores loci in contrarias partes deduci poſſunt. Iſti vero loci proprij dantur aut accuſatori: aut deſenſori ſuo. Cetere argumentationes aut a perſone aut negotij attributis: vt id qꝺ dr verũ eſſe videat quod eſt propriũ argumentationis ſumptũ. Et ſi id quo* videri oportet: vt in locis cõibꝰ veritas q̃rat ſed orationes modo diſtẽt ab argumẽtatione.

Definitiue conſtitutionis exemplũ. Tit.iij.

Um eſt nominis controuerſia / quoniã vis vocabuli definiẽda verbis eſt: conſtitutio definitiua dicit. Eiꝰ gñis exemplo nobis poſita ſit hec cã. C. Flaminius: qui conſul rẽpu. male geſſit bello punico ſcđo: cũ tribunus plebis eſſet inuito ſenatu: ⁊ oĩno cõtra volũtatẽ olm † optimatũ ꝑ ſeditionẽ ad populũ legẽ agrariã ferebat: hunc p r ſuus cõcilium plebis habẽtẽ de tẽplo eduxit. Accerſitur maieſtatis: intẽtio eſt: maieſtatẽ minuiſti: qꝺ tribunum plebis de tẽplo eduxiſti. Depulſio eſt / nõ minui maieſtatẽ. Queſtio eſt: minuerit ne maieſtatẽ: rõ ĩ filium quã habebã ptãtẽ ea vſus ſuz. Rõnis ĩfirmatio. At enĩ q patria poteſtate hoc eſt priuata quadã / tribunitiã ptãtẽ: hoc eſt ꝑp̄li poteſtatẽ infirmat / minuit is maieſtatẽ. Iudicatio eſt. Minuerit is maieſtatẽ / qui in tribunitiã poteſtatẽ patria poteſtate vtatur.

† Optimates ſunt qui primũ in ciuitate locũ tenẽt: vel ꝙ opulẽtiores ſunt ⁊ ĩ maiori cẽſu vel ꝙ ĩ primis opem ferre pñt oppreſſio. Cic pro Sex. dicit optimates eos eſſe qui ita in repu. ſe. gerũt: vt ſua conſilia optio cuiq* pbentur.

Intẽtio.
Depulſio.
Queſtio.
Rõnis infirmatio.
Iudicatio.

Definitiue conſtitutionis exẽplum. Cum eſt nois controuerſia quando vis vocabuli diffiniẽda verbis eſt: conſtitutio definitiua dicitur. Sequitur definitiua conſtitutio: quia coniectura preceptis ſuperioribus terminata eſt. Hec definitiua quia tunc exoritur: cum ĩ nois controuerſia eſt: et quia vis nois definienda verbis eſt definitiua dr conſtitutio. Huic ponit exemplum. Cũ reꝰ ſit pater maieſtatis: qui filium pro hibuit ſeditioſe concionantem .i. filium tribunũ plebis. Eſt in hoc themate etiam alia conſtitutio: vel relatiua: vel cõpenſatiua: vel abſoluta. Nam licuit mihi pater ſum. Abſoluta eſt: meruit relatiua eſt: ꝓfuit cõpenſatiua. Uerum hoc in themate: non quid ſit conſyderari Tul. voluit: ſed interim monuit id ꝑcipi. Atq* hoc exẽplũ tõ dedit: vt ſinẽ tñ cõſyderemus qz nõ ꝓpter ſinẽ ſubiecit exemplũ ꝑceptũ aũt in oĩ hoc libro cõſyderationẽ adhibendã eſſe circa oẽs conſtitutiones et earũ ptes ⁊ cõtrouerſias .i. legales queſtiones: ꝑceptis oibꝰ in oĩ cã: in qualibet materia omnia q̃ inuenta fuerũt gña queſtionũ pñt tractari ſumptis ſue partis preceptis. Utrum in themate cõiectura fuerit eius diuiſionibus vtamur vel aliarũ ſtz q̃ inciderint cõſtitutiones. Subiungit igitur in definitiõe locos a parte accuſatoris. Sunt aũt ⁊ iſta quatuor definitio: approbatio definitionis: deductio definitionis in ipſam certã ſpeciem de qua agit. Diſſicʒio definitiõis aduerſe partis que conſtat ex locis quatuor

ſi demonſtretur falſa: ſi turpis: ſi inutilis: ſi collatio vtriuſqꝫ definitionis fiat. Falſa demonſtrabitur ex opinione hominum: ſi docebimus vnde queritur: quemadmodum extimet populus quemadmodū in conſuetudine locutionis vtat ex eo verbo quod definim⁹. Turpis: aut inutilis demonſtratur aduerſariorum definitio ex honeſtatis partibus et vtilitatis de quibus in deliberatiuo genere hoc eſt poſtrema huius libri parte tractabit. Exprimem⁹ igitur q̄ incommoda futura ſint ſi ita acciperetur qđ definitum eſt ab aduerſario. Collatio vero definitionū qui quartus in reprehenſione locus eſt: hoc aget: vt noſtrā definitionē oſtēdat verā: honeſtā: vtilē ꝙ aduerſarij oſtēdem⁹ falſam: turpē: inutilē. Afferemus p̄terea ad definitionis noſtrā cōfirmationē res: aut maiores: aut minores: aut pari in negotio ſimiles vt ad definitionē nr̄am ſimiliū cōparatione collecta oſtendamus quāto verior: honeſtior: vtilior: ſit noſtra deſcriptio: hec in ſimplici definitione. Sed ſi due res plures ve definiende ſunt iſta oīa pro definiendarum numero duplicantur. Queritur eñ ſepe fur ſit: an ſacrilegus qui vaſa ex priuato ſacra ſurripuit: vel de ſacro priuata qm̄ parte accuſatoris: et quid ſit ſacrilegium et quid ſit furtum definiendum eſt in ſingulis definitionibus illa ſupra poſita precepta complebit: definiet: deducet: infirmabit: que cum fecerit in definiendo ſacrilegio faciet rurſus in definiendo furto mutata tantum tertia parte precepti. Accuſator enim qui ſacrilegium vult approbare negare vult furtū. Ita definitione ſacrilegij qđ probare nitit vtetur illis ſupra poſitis preceptis. In definitione vero furti quia furtum negabit vtetur preceptis defenſor datis. i. poſt definitionem et eius approbationem ſeparationem ſpeciei faciat a definitione: ſiequ in hoc themate et in eiuſmodi complexione vt definitionē vertat ſimiliter precepta etiam de defenſore. Nā qm̄ furtum probare vult ille qui ſe defendit poſt definitionē et ei⁹ approbationē: deductionē: faciat ad ſpeciē. Contra cū ſacrilegiū definierit qui hoc admiſiſſe ſe nō vult illic: faciat loco tertio ſeparationē ſpēi a definitione. Ergo his modis et partib⁹ definitionē ſuā accuſator implebit. Habebit aūt cōem locū ex ipſa definitiua cōſtitutione ſumptū in malitiā ei⁹ q̄ nō modo rerū: verūetiā verborū ptātem ſibi arrogare conetur: vt et faciat qđ velit: et qđ fecerit id quo voluerit nole appellet. Exēplū generis definitiui. C. Flamini⁹ is qui conſul rēpu. hiſtoriā a poſt ſequentibus dedit: iudicatus eſt ex ratione ⁊ refutatione rationis controuerſia.

Diffinitio ptis aduerſe cōſtat ex locis q̄tuor: Ad definitionis cōfirmationē q̄d aſſcrēdū.

†Amplitudo ē potētie aut maieſtatis: aut aliq̄rū copiarū magna abūdantia.

Ad hanc iudicationem argumentationes omnes afferre opor tebit: ad hanc iudicationem. i. definitiuam: ne aliam cum feceris cōſtitutionē: hic aliā faciea iudicationem et non conueniat. Hec precepta que nunc finitiui ſtat⁹ ponimus et earum partes propter qualitatem que partes plures habet et controuerſias legales ſtatus dicit. Maieſtatem minuere eſt: definitio eſt rei de qua queritur plurib⁹ verbis et rationibus confirmāde. Superior definitio eſt hec confirmatio definitionis. Poſtea ad id quod definieris: deductio definitionis ad ſpeciem: hoc ex opinione hominum ſumetur quomodo deſtruatur deſcriptio diuerſe partis veram: honeſtam: vtilem demōſtrabimus. Cum tria dederit defenſori vitia definitionis. i. falſam turpē: inutilē. Tria dat accuſatori cōtra ornamēta definitiōis. i. verā: honeſtā: vtilē. Ut etiā ex collocatiōe melior accuſatoris definitio pbet. Deinde ſibi rōne eā tractāda: vt definias: approbes: deducas ad speciē. Infirmes definitionē aduerſe ptis docēdo falſam: turpē: inutilē. Cōpares etiā q̄ vtilior eſt: vel reliq̄: aut a maiore: aut a minore: aut a pari. Sꝫ i tot definitiōib⁹ oīa hec quot res definiēde defenſori ſunt: deinde prim⁹ eſt loc⁹. Itē nois breuis ⁊ apta: et ex opinione hoīm deſcriptio hoc mō: ⁊ hnic dat q̄tuor ad actionē definitiōis locos. Sꝫ i q̄buſdā partib⁹ i tertio loco diſcrepant. Supra eñ. i. in pte accuſatoris hec q̄tuor ſunt definitio: approbatio, ꝑpie definitiōis: deſtructio definitiōis aliene. At hic in parte defenſoris eſt ſimiliter definitio ſiue approbatio ei⁹: ⁊ quod

Ad hāc iudicationē argumētationes oēs afferri oportebit. At ne qs forte arbitretur nos nō intelligere aliā quoqꝫ incidere cōſtitutionē in hāc cāꝫ: eā nos partē ſolā ſumim⁹: in quā precepta nobis dāda ſunt. Oīb⁹ aūt partib⁹ hoc ī libro explicatis / q̄uis oī in cauſa (ſi diligenter attendet) oēs videbit conſtitutiones: et earū partes / et controuerſias (ſi que forte in eas incidēt) nā de oībus perſcribem⁹. Primus ergo accuſatoris loc⁹ eſt ei⁹ nois: cuius de vi q̄ritur breuis / et aperta ex opinione hoīm definitio hoc modo. Maieſtatē minuere eſt de dignitate: aut amplitudine: aut ptāte populi: aut horū quib⁹ popul⁹ ptātem dedit aliqd derogare. Hoc ſic breuiter expoſitū plurib⁹ verbis eſt: ⁊ rationib⁹ cōfirmādūꝫ. et ita vt deſcripſeris eſſe oñdēdū. Poſtea id qđ definieris cōi loco cōfirmare. per quē ipſius facti atrocitas / aut indignitas: aut oīno culpa cū indignatiōe augeat. Poſt erit īfirmāda aduerſarioꝝ deſcriptio Ea aūt īfirmabit: ſi falſa demonſtrabit. Hoc ex opinione hoīm ſumet: xū quēadmodū / et quib⁹ in reb⁹ hoīes ī cōſuetudīe ſcribēdi / aut ſermocinādi eo verbo vti ſoleāt cōſyderabit. Itē īfirmabit: ſi turpis / aut īutilis eēt ei⁹ deſcriptiōis approbatio: et q̄ īcōmoda cōſecutura ſint eo cōceſſo oñdet. Id aūt ex vtilitatis / ⁊ honeſtatꝭ ptib⁹ ſumet: ď qb⁹ ī ďliberatiōis p̄ce

Prim⁹ accuſatoris loc⁹.

Maieſtatem minuere.

Deſcriptio aduerſa q̄modo infirmatur.

ptis exponemꝰ.Deīde cū definitione noſtra aduerſarioꝝ definitionē cōferemꝰ:ꝛ noſtrā: verā: honeſtā: vtilē eē demōſtrabimꝰ:illoꝝ cōtra.Queremꝰ aūt res aut maiori:aut minori:aut pari ī negotio ſiles:ex qbus affirmetur nr̄a deſcriptio.Tū ſi res plures erūt definiēde:vt queratur fur ſit/an ſacrilegꝰ: q vaſa ex priuato facta ſurripuerit:Erit vtēdū pluribꝰ definitionibꝰ.Deinde ſiſi rōne cā eſt tractāda:vt ſi fur eſt/de furto:ſi ſacrilegꝰ/de ſacrilegio.Locus aūt cōis in eiꝰ malitiā q nō modo reꝝ/ verū etiā verborum poteſtatē ſibi arrogare conatur:vt faciat qδ velit:ꝛ id qδ fecerit:quo velit noīe appellet. Deīde defenſoꝝ primus locus.Item noīs breuis/ꝛ apta ex opinione hoīm deſcriptio:hoc mō.Maieſtatem † minuere eſt aliqd de republica cū poteſtatem non habeas adminiſtrare.Deinde huius cōfirmatio ſimilibꝰ ꝛ exēplis:ꝛ rōnibus poſtea ſui facti ab illa definitione ſeparatio.Deinde locꝰ cōis:per quē facti vtilitas/aut honeſtas adaugetur.Deinde ſequitur aduerſarioꝝ diffinitionis reprehēſio:que ijſdē ex locis oībꝰ quos accuſatori preſcripſimus conficitur:ꝛ cetera poſt eādem preter cōmunem locum inducentur.Locus aūt communis:erit defenſoris is per quē indignabitur ſuiꝰ periculi cauſa accuſatorem non rem ſolū conuertere:verū etiam verba cōmutare conari. Nā illi quidem cōmunes loci/qui aut calumnie accuſatorū demonſtrande:aut miſericordie captande:aut facti indignādi:aut a miſericordia deterrēdi cauſa ſumuntur/ex periculi magnitudine/nō ex cauſe genere ducūtur.Quare non in oēm cauſam:ſed in omne cauſe genꝰ incidēt.Eoꝝ mētionē in cōiecturali cōſtitutione fecimus.Inductione autem hoꝝ locorū:cū cauſa poſtulabit/vtemur.Cum aūt actio trāſlationis/aut cōmutationis indigere videtur:ꝙ nō aut is quē oportet:aut cum eo qui cū oportet:aut apud quos qua pena:qua lege:quo crimīe:quo tēpore oportet conſtituto trāſlatiua appellatur.Huius nobis exēpla permulta opus ſunt:ſi ſingula tranſlationū genera querimus.Sed qꝛ ratio preceptorū ſimilis eſt:exemplorū multitudine ſuperſedendū eſt. Atq; in

Locꝰ cōis ī eū q verū et verboꝝ ſibi ptāte arrogare conat. Nomis deſcriptio.

† maieſtas eſt decꝰ amplitudo ꝛ dignitas vel ppl'i vel ſenatꝰ: vl' pncipis: imperatoris ve: aut etiā priuate magni viri:vñ maieſtatis crimē iuriſcōſulti diffiniūt qδ aduerſus ppl'm romanum:vel aduerſus ſecuritatē eiꝰ cōmittitur.

Nois confirmatio.

Diffinitiōis aduerſe reprehenſio.
Locus cōis

Cōſtitutio tranſlatiua.

mutat ſeparatio definitionis a ſpecie de qua queritur deſtructio definitionis aduerſe partis defenſoris.Deinde primus locꝰ eſt:ꝛ reliqua dalle omnibus locis accuſatori ad ſuam definitionem:defenſori quoq; ad defenſionem euiſdem proprios locos tradit:ex quibus primus eſt definitio:ꝛ ipa breuis deinde eius affirmatio. Tertio loco a definitione ſua ſeparatio eius ſpeciei de qua queritur:poſt quem locum locus cōmunis infertur: per quem facti vtilitas aut honeſtas augetur. Quem quidem locum habet etiā accuſator:ſed econtrario. Ille eīm indignitatem rei auget:hic vtilitatem. Quarto loco ſequitur aduerſariorum definitionis reprehenſio eadem illa omnia retinēs que definitionis reprehenſio includit.i.vt falſa:vt turpis: vt inutilis doceatur.Atq; vtriuſq; definitionis etiam a defenſore ſimilis comparatio.Omnia enim defenſor facere poteſt ac dicere que accuſator preter locum communem eiuſdem accuſatoris: habebit autē defenſor locū cōmunē p quē indignabit accuſatorē ſui periculi cā nō ſolū res conuertere et aduertere.Verū etiā verba mutare conari.hic ſīlr locꝰ defenſoris ex ipſa definitiua conſtitutiōe ſuſceptus eſt: vñ proprius hic locꝰ cōſtitutionis defenſoris:nam eſſe quidē poſſūt alij cōes loci: ex cā ex negotio nati:nō ex cōſtitutiōe vt i calūniatorē:vt cōqueſtio miſe vt indignatio facti ꝛ cetera cuiuſ modi:q ex periculi magnitudine gentis nō cōſtitutionis definitiue:vt diximus:ſed in cōpoſitione circunſtātie nolamus ꝓcreātur: ſꝫ hi cōes loci nō in omni cauſa ſunt:ſꝫ in oē genus cauſe incidūt hoc eſt in oēs conſtitutiōes incidūt:nō in oēs cauſas : quas vnaqueq; habere poteſt conſtitutio. Ac de his locis cōībus pīculi magnitudine procreatis in cōiecturali cōſtitutiōe fecimus mentionē: qui qualeſq; ſunt explicātes. Vtemur autē his:ꝛ eos inducemꝰ in orōnē:cū cauſe ipſiꝰ neceſſitas flagitabit ſimilibꝰ exemplis:ꝛ rationibus q ad defenſionē ſuā poterūt ptinere. Ac illa definitione ſeparatio vt ſeparet factū ſuū ab ea definitione:quā habuit aduerſarius·per quē facti vtilitas:aut honeſtas adaugeť. Quō accuſator ad ſpēm deſcēdit:vt iungat definitionē ſuā cū ſpecie:ſic defēſor deſcēdit ad ſpeciē : vt ſeparet definitionē ſuam a ſpecie.i.a facto vnde queſtio eſt:ꝛ vterq; vteť loco cōi:ſed accuſator vt augeat factū p indignationē: reus vt vtile eſſe doceat ꝛ honeſtum Oībus locis quos accuſatori ꝓſcripſimus

noſtra quidē cōſuetudine multis de cauſis fit: vt rarius incidāt trāſlationes. Nā ⁊ pretorijs exceptionibus multe excludunt actiōes: ⁊ ita cū ius ciuile habemus cōſtitutū: vt a cauſa † cadat is/q nō queadmodū oportet egerit. Quare in iure pleruq̄ verſantur. Ibi eñ ⁊ exceptiōes poſtulātur: ⁊ quodāmodo agēdi poteſtas datur: ⁊ oīs cōceptio priuatoꝝ iudiciorum ɔſtituitur. Que autē in ipſis iudicijs rari⁹ incidunt: eiuſmodi ſunt: vt per ſe minus firmitudinis habeant. Cōfirmātur aūt aſſumpta alia aliqua conſtitutione: vt in quodā iudicio cuz veneficij cuiuſdā nomē eſſet delatū: ⁊ quia paricidiū: ſubſcripta eſſet extra ordinem eſſet acceptū: cum ī accuſatiōe alia q̄dā crimina teſtibus/⁊ argumētis ɔfirmarētur: paricidij aūt ſolū mētio facta eēt: vt defenſor ī hoc ipō multū oportet/vt diu cōſiſtat: cū de nece parētis nihil demōſtratū ſit: indignū facinus eſſe ea pena afficere eum: qua paricidie afficiūtur. Id autem/ſi dānaretur: fieri neceſſe eſſet: qm̄ ⁊ id cauſe ſubſcriptū: ⁊ ea re nomē extra ordinē acceptū. Ea igitur pena dānatione neceſſario cōſequat. Hic defenſor pene cōmutatione/⁊ trāſlatiuo genere īducēdo totā īfirmabit accuſationē. Verūtū ceteris quoq criminib⁹ defendēdis ɔiecturali ɔſtiōne trāſlationē cōfirmabit.

¶ Exemplū aūt trāſlationis in cauſa nobis poſitū ſit huiuſmodi: cum ad vim faciendā quidam armati veniſſent: armati cōtra preſto fuerūt: ⁊ cuidā equiti romano quidaz ex armatis reſiſtēs gladio manū p̄cidit. Agit is cui man⁹ p̄ciſa eſt iniuriaꝝ: poſtulat is q cū agit a p̄tore exceptionē extra quā in reum capitis p̄iudiciū fiat. Hic is q̄ agit/iudicium puꝝ poſtulat. Ille q cū agit exceptionē addi ait oportere. Queſtio ē/excipiēdū ſit an nō. Rō: Nō ei oportere in recuperatorio iudicio ei⁹ maleficij/de quo iter ſiccarios q̄rit: p̄iudiciū fieri. Infirmatio rōnis. Eiuſmodi ſunt iniurie/vt de his īdignū ſit non priſo quoq tēpore iudicari. Iudicatio. Atrocitas iniuriaꝝ ſatiſne cāe fuit: quare cū de ea iudicet de aliquo maiore maleficio/de quo maleficiū ɔparatū ſit/p̄iudicetur/ atq exēplū qdē hoc eſt. In oī aūt cā ab vtroq queri

† Cadere a cā ē aduerſario l cām ɔcedere: qḋ plerūq faciūt: ne maiora incurrant dāna: qḋ eſt litem perdere.

Aſſumpta aliqua quo cōfirmātur.

Exemplum tranſlationis in cā.

Queſtio.

Ratio.

Infirmatio rationis

Iudicatio.

vt hic rurſus conuertat in definitionem aduerſarij precepta ſuperiora: ⁊ dicat eam falſam: turpem inutilem. Comparet ex minore: maiore pari que habet: ſcilicet accuſator: nam ⁊ hic proprium locum communem de fine habebit unum ⁊ extra finē quem poteſt cauſa ſuggerere habere poteſt vterq alium locum communem. Poſt eadem preter communem locum id eſt collatio ipſarum diffinitionum per minora: maiora: paria: nam illi quidem communes loci qui in quacūq parte eſſe poſſunt cauſa ſuggerente ex periculi magnitudine nō ex cauſe genere ducuntur: vt non proprius ſit locus communis ex fine natus: ſed ex negotij genere: cuius circunſtantie pro qualitate: vel quantitate periculi locos communes dabit nō ī omnē cauſam: ſed in omne cauſe genus incidunt hi loci communes: q̄ ex cōpoſitiōe negotiorum naſcuntur: nō tn̄ oībus cauſis ſunt: q: nō oīa cauſa ſimiliter cōponitur: ſed cadūt in oīa genera cauſarum. i. in oēs conſtitutiones: quia quelibet conſtitutio modo atroci negotiorum cōpoſitiōe fingitur: modo ſimpliciter ɔponitur. Cū aūt actio trāſlationis: aut cōmutationis indigere videtur. Tertia eſt conſtitutio: que trāſlatio eſt: q: ita Tul. ordinem dedit. Hec ɔmutationē iudicij cū actione tenet: cum perſona: locus: lex: crimē: pena mutat: vel cetera q̄ ſimilia ſūt. His ſingulis ſupponere exēpla ⁊ īfinitū ⁊ ſupuacuū eſt vel q: multis modis eſſicit: vel q: alb⁹ modis ad dicendū vna p̄ceptio eſt. Oīs aūt tranſlatio apud antiq̄s tpib⁹ tulliaīs in ipa cauſarū actione: aut nō erat: aut rarior inueniebat. Pretores enī q̄s dicebāt iudices cauſe dabāt ⁊ cōtrouerſie vel agendi gen⁹ inſtituta actione formabāt. ita ſibi preſcribebant pretori qua accuſator: qua reus deberet actione vti in p̄ſcribendo q̄d fieret excipiendoq quid non fieret trāſlationis controuerſiā actiōib⁹ auferebat Erat preterea inſtitutū: vt a cauſa caderet is q̄ non quemadmodū oportebat egiſſet. Ergo etiā ꝓpter hec forma taliter ad iudicium veniebat. Apud ipſuz vero pretorez cū lites ipſius forma cōponeret: illic partes aut excipiebant aliq̄d: aut ſimplicē actionez accipiebant. Unde in ipſo: vt dixit iure hoc eſt apud pretorem de modo agendi cum quereret tractaret exceptio atq trāſlatio. Cū aūt iam litis forma eſſet accepta in iudicio nulla iam poterat eſſe tranſlatio: ergo in iudicijs tranſlatio rarius inuenitur. Et ſi quādo incerta fuerit: ipſa ɋ ſe paꝝ fir

opoꝛtebit:a quo:et p quos:ꝛ quō/ꝛ quo tp̄e:aut agi aut iudicari:aut quid ſtatui de ea re ꝯueniat. Id ex partibus iuris/de quib⁹ poſt dicēdū eſt ſumi opoꝛtebit: †et ratiocinari quid in ſimilibus rebus fieri ſoleat: et videre vtrū malitia quid aliud agatur: et aliud ſimuletur: an ſtultitia: an neceſſitudine: quia alio modo agere non poſſit: an occaſione agendi ſic ſit iudicium: aut actio conſtituta: an recte ſine vlla re cuiuſmodi res agatur. Locus autem communis contra eum q̄ trāſlationē inducit/fugere iudiciū ac penam/q: cauſe deficiant. A trāſlatione aūt omniū foꝛe perturbationē/ſi nō ita res aganꝫ/in iudicium veniāt quo pacto opoꝛteat: hoc eſt/ſi aut cū eo agat quicum non opoꝛteat/alia pena: alio crimine: alio tēpoꝛe: atq; hāc ratione ad perturbationē oīm iudiciorū pertinere. Tres igitur he conſtitutiones que partes nō hñt/ad hūc modū tractabunꝫ. Nūc generalem cōſtitutionem/ꝛ partes ei⁹ conſideremus.

†Ratiocinoꝛ ſignificat p rōnez quādā dep̄hendo: colligo: ꝯputo Cic. in Tu. At nos metiendi rōcinādi vtilitate inſpecta hui⁹ artis terminauimus modū

mitudinis tenet: aſſumitq; vires alia conſtitutione firmata. Hoc namq; preceptū tullianum eſt: tranſlationem ex alia cōſtitutione firmari. Ad quod preceptum exemplum ſubiūgit: non vt trāſlationem doceat ſed vt oſtendat tranſlationem alia conſtitutione firmari. Reus paricidij fact⁹ probaris alijs criminibus an dānādus ſit queſtio eſt. Vtitur trāſlatione reus cum dicit ſe non paricidij damnandū eſſe: quia nihil improbatum: ſed alioꝝ criminum que probata ſint affici opoꝛtere ſupplicio. Ac ne eo quidem quod non inde iudicium conſtitutum ſit: ita ſi neq; ꝓbatoꝝ criminum pena eſſe dꝫ: q: non inde iudicium conſtitutū eſt. Neq; paricidij: q: nihil ꝓbatū confirmat non eſſe dānādū. Verūtñ purgādis alijs criminibus ꝑ cōiecturā opera dāda eſt: vt reus non tātū tranſlationis iure vtaꝫ. Ergo ꝓbatū illud eſt trāſlationē alia cōſtitutione firmari. Subiungit veroexēplū tranſlationis. Cū agat iniuriarū cui p̄ciſa man⁹ eſt: et is q̄ precidit exceptionem ſuā poſtulat: vt in hoc iudicio de maleficio non fiat preiudiciū: in hoc genere cōſtitutionis ꝑcepta hec

Loc⁹ cōis: cōtra tranſlatoꝛem.

Preſcriptio

Exceptio.

ſunt que vtriq; parti denꝫ: vt explicent quid fieri ſoleat: a quo: ꝑ quos: quō: quo tempoꝛe: quemadmodum agi: quemadmodū iudicari: quemadmodū ſtatui: quod vtiq; ex partibus iuris agnoſcit: de qb⁹ partibus in qualitate tractaturus eſt: debēt etiā tractari q̄d in ſimilibus rebus fieri ſoleat. Aut enim iure cautū eſt id de quo queritur: aut ſolet fieri: aut non ſolet: aut ad id quod in iure ſolitū eſt id quod ſimile eſt applicaꝫ. Deinde per ꝯiecturā tractandū vtrū malitia agatur aliud cum aliud ſimuletur an ſtultitia: an neceſſitate. Locus aūt cōis eſt contra tranſlationem fugere iudicium et penā eum .ſ. qui tranſlatione vtatur: A tranſlatione vn⁹ locus cōis eſt perturbari omnia ſi non eo pacto agantur: quo opoꝛtet: hę ſunt tres conſtitutiones que ſpecies non habent coniectura finis trāſlatio. Tranſlationē autem intelligamus formā eſſe ſtatus .ſ. legalis. Preſcriptionem vero eandem appellari poſſe: et eandem exceptionē: ſed ab oꝛatorib⁹: in iure autem perſcriptionem dici ipſum propoſitum ius: exceptionem autem cum ius ipſum propoſitum aduerſus ſe actoꝛ alius excipit interpoſita aliqua conditione. Sit nobis preſcriptio iniuriarum de cede exceptio: niſi preiudicium facias. Singula tranſlationum genera queramus: vt exemplum quemadmodū alia lege: quemadmodū alio crimine et ad ſingula quibus tranſlatio vi deꝫ impleri. Sꝫ q: rō ꝑceptoꝝ ſimilis eſt exemploꝝ multitudine ſuperſedendum eſt. Cum eñ precepta in omni ſpē trāſlationis eadem ſint ad diuerſitatem fruſtra exempla querentur: eadem enim preceptorum ratio in oībus trāſlationis partibus et vbiq; ſeruabitur. Multis de cauſis fit vt rari⁹ incidant tranſlationes. Qm̄ per pretoꝛis formulas actionibus integritas datur neq; in iudicijs vlla poteſt eſſe preſcriptio: que nō quēadmodū opoꝛteret egerit apud ꝑtorē q̄re in iure plerumq; verſantur tranſlationes: ibi enim exceptiones poſtulanꝫ: in cauſis aūt aut nūq̄ aut raro priuatoꝝ iudicioꝝ cā conſtituitur: ideo nō pōt in iudicijs eſſe tranſlatio: ſed eſt apud ꝑtorem: hic defenſoꝛ pene cōmutationē. Qm̄ cū dicit non hec pena afficiend⁹ eſt: ſed tali alioꝝ criminū ꝓbatoꝝ. Cūq; tali non opoꝛteat q: ei⁹ crimen nō ꝓbatū eſt: ita ne alia q̄dē pena affici opoꝛtere dicit que ſit alioꝝ criminū: vñ commutatione pene vis accuſatiōis tota tolleꝫ. Ceteris q̄ꝫ criminib⁹ defendēdis q̄ ꝓbata dicunꝫ cōſtitutiōe cōiecturali trāſlationē cōfirmabit: vt infirmitatis etiā in crimib⁹ illis que probata dicuntur rei poſſit releuare perſonam. ¶Exemplum aūtē trāſlationis in cauſa poſitū ſit nobis hmōi illud exēplū quod ſupra datū eſt ad hoc eſt vt probareꝫ tranſlationē alia conſtitutione neceſſario cōfirmari. Nunc dat exēplū trāſlatiōis. Poſtulat is q̄ cū agiꝫ a pretoꝛe exceptionē ne p̄iudiciū fiat in hac iniuriarū dānatiōe futuri criminis qd̄ de capite eſt: id eſt cedis indignum ſit: nō primo quoq; tempoꝛe iudicari vt etiā in iudicio iniuriarū indignū ſit nō etiā de cede iudicari. Id ex partib⁹ iuris de quib⁹ poſt dicendū eſt in qualitate abſoluta cōtra eū q̄ tranſlationem inducit qui accuſaꝫ iniuriarum. A tranſlatione aūt olm foꝛe perturbationem hoc eſt a parte ea que vtitur tranſlatione. Naꝫ illa ſuperioꝛ contra tranſlationē: quo pacto opoꝛteat: hoc eſt ſi aut cum eo agatur quicum non opoꝛteat. Nunc generalem conſtitutionem et partes eius conſyderemus.

¶De generali cōſtitutione. Tit. iiij.

CUm facto/et facti nomine conceſſo: neq; vlla actionis illata controuerſia vis/ꝛ natura/ et

¶Cum facto et facti noīe cōceſſo ꝛc. Cōſtitutionē generalē appellam⁹. Generalis hoc eſt qualitas conſtitutiōis ꝑcepta ſupponit cuius ſpecies duas eſſe dixit iuridicialem: et negocialē. Duas

gen⁹ ipſi⁹ negotij querit̄:cõſtitutionē generalē ap/
pellam⁹. Huiꝰ primas eſſe duas partes nobis vide
ri diximꝰ:negotialē/ꝛ iuridicialez. Negotialis† eſt
q̄ in ipſo negotio iuris ciuilis hꝫ implicitā ꝯtrouer
ſiam. Ea eſt hmõi. Quidā pupillū heredē fecit: pu/
pillus aūt ante mortuꝰ eſt:q̄ꝫ in ſuam tutelā veniret
de hereditate q̄ venit pupillo. Inter eos qui patris
pupilli ſunt heredes ſcði:ꝛ agnatos pupilli contro/
uerſia eſt. Poſſeſſio heredū ſecūdorum eſt. Intētio
eſt agnatoꝝ. Noſtra pecunia eſt:de qua is cuiꝰ agna
ti ſumꝰ teſtatꝰ nõ eſt. Depulſio eſt:immo noſtra qui
heredes ſecundi teſtamēto patris ſumꝰ. Queſtio eſt
vtrorum ſit? Rō eſt:pater enī et ſibi/ꝛ filio teſtamē/
tū ſcripſit:dū is pupillꝰ eſſet. Quare q̄ filij fuerūt te/
ſtamēto patris nr̄a fiāt neceſſe eſt. Infirmatio ratio
nis immo pater ſcripſit:et ſcðm heredē nõ filio / ſed
ſibi iuſſit eſſe. Quare preterq̄ꝫ qð ipſiꝰ fuit teſtamē
to illius veſtrū eſſe non poteſt. Iudicatio:poſſit ne
quiſq̄ꝫ de filij pupilli re teſtari/an heredes ſcði ipſiꝰ
pr̄iſfamilias/nõ filij quoqꝫ ciꝰ pupilli heredes ſint?
Atqꝫ hoc nõ alienū eſt/qð ad mľta ptineat:aut nuſ/
q̄ꝫ/aut vſqꝫ quaqꝫ dicat̄ hic admonere. Sunt cauſe q̄
plures hn̄t rõnes in ſimplici cõſtitutio ne:qð fit:cuꝫ
id qð factū eſt:aut qð defendit̄ plurimis de cauſis
rectū:aut probabile videri põt:vt in hac ipſa cauſa.
Supponit̄ ab heredibꝰ hec rō. Uniꝰ enī pecunie plu
res diſſimilibꝰ de cauſis heredes eē nõ pn̄t:nec vnq̄ꝫ
factum eſt:vt eiuſdē pecunie aliꝰ teſtamēto:aliꝰ lege
heredes eēnt. Infirmatio aūt hec erit:nõ eſt vna pe
cunia/ꝑpterea q̄ altera pupilli iā erat aduētitia/cu
ius heres nõ illo in tempore in teſtamento q̄ſq̄ꝫ ſcri/
ptus erat:ſi qd pupillo accidiſſet:et de altera patris
nunc mortui volūtas plurimū valebat:q̄ iā mortuo
pupillo ſuis heredibꝰ cõcedebat. Iudicatio eſt:vna
ne pecunia fuerit. Ac ſi hac erūt vſi infirmatiõe/poſ
ſe plures eē vniꝰ heredes pecunie diſſimilibꝰ de cau
ſis:de eo ipõ idicatio naſcit̄. Poſſint ne eiuſdē pecu
nie plures diſſimilibꝰ gn̄ibꝰ heredes eē? Ergo vna ĩ
ꝯſtitutiõ e intellectū eſt:quõ ꝛ rõnes:ꝛ rõnū infirma
tiões:et ꝑpterea iudicationes plures fiāt. Nūc huiꝰ

† Negotialem cõſtitutionē ꝛ tráſlatiuā Trapezūtiꝰ inter legitias ꝛ ratiõales ponit:q̄ ſole medie ſūt q̄ppe tā legitie q̄ꝫ rõnales intueniuntur.

Que apellatur gn̄alis cõſtitutio. — enim deliberatiuam et demõſtratiuam in priori libro ſuſtulit. Ac nunc primo de negotiali tractat: quoniam ſimplex eſſe noſcitur: iuridicialis in ſpecies eſt diſtributa.

Negotialis cõſtitutiõis exemplum. — Hec negotialis habet litez enim queſtio eſt qð eſſe debeat. Quod colligitur ex iure iam cõſtituto: quum id ſit habendum vnde cõtrouerſia eſt. Supponit exemplum q̄ ſecundi heredes ſibi eam hereditatem vendicent que venerit pupillo quam ſibi vēdicant agnati. Facit intentionē agnatorum: deinde depulſionez heredum ſecundorum. Tūc queſtio eſt:quorum ſit hereditas.

Intentio. — Affertur ratio a ſecundis heredibꝰ: qð vnius pecunie heredes diuerſi eſſe non poſſunt. Fit refutatio

Depulſio. — ſed non eſt vna pecunia.

Queſtio. — Erit iudicatio an vna pecunia ſit. Hic admonet poſſe in vna et ſimplici cõſtitutiõe inueniri plurimas rõnes refutationeſqꝫ rationū:et itē iudicationes:vt in hac cā.

Infirmatio rõnis. — Non cum rō ſit non poſſe plurimis de cauſis vniꝰ pecunie heredes eſſe diuerſos:cūqꝫ in ſuperioribꝰ refutatio facta ſit:nõ eſt vna pecunia Omiſſa hac refutatione alia refutatio ſupponi poteſt Ut dicat̄ eſſe poſſe vniꝰ pecunie heredes

Iudicatio. — plures diuerſis de cauſis. Et agte in ipſo Tullio poſitū eſt q̄ rõnes. Dat aūt huic cõſtitutiõi locos ad argumenta cõiter vtriqꝫ parti:vl' olbꝰ partibꝰ ſi plures extiterint:vt ius vñ cõſtet cõſiderent. Cõſtat aūt ex tribus ducatnatura conſuetudine ſequenter: deinde lege: poſtremo naturā eiꝰ diuidit in ſex partes:quas ipſe partitꝰ eſt et definiuit. Itē cõſuetudinis certas ſpecies a ſꝑioribꝰ poſita a de reliquit. Res firmiſſimas ſubiecit pactū: par:iudicatum: legitimi aūt iuri· ſciam edifcēdis legibus reliquit:vis ꝛ natura ꝛ genꝰ ipſiꝰ negotij querit̄. Quale ſit negotiū in tribꝰ his querit̄:natura genere.iuſtū:an iniuſtū:vtile an inutile. Ac mortuus eſt q̄ in ſuaꝫ tutelā veniret:vt nõ poſſet facere teſtamētū:qi minor eſſet. Cuius agnati.i.petitores. De qua is cuius agnati ſumꝰ teſtatus nõ eſt.i. pater pupilli vel pupillꝰ ipſe. Rõ eſt rõ queſtionis eorum q̄ poſſeſſores ſunt. Pater enim et ſibi ꝛ filio teſtamentū ſcripſit: q̄din nõ licebat filio ſcribere teſtamentū infirmatio rationis a parte petitoris non filio. Si extrinſecꝰ aliquid aliūde filius haberet. Sed ſibi iuſſit eſſe: id eſt rebus ſuis ſubſtituit. Iudicatio ex ratiõe:et refutatione rationis poſſit q̄ſq̄ꝫ ne de filij pupilli re teſtari quam nõ ipſe haberet:et quaꝫ nõ pupillus aliunde queſiſſet. An heredes ſcði ipſiꝰ patrisfamilias non

gñis pceptavideam⁹. Utriuſq₃/aut etiã oib⁹ ſi plu-
res ambigẽt: ius ex quib⁹ reb⁹ ꝯſtet eſt cõſyderãdũ.
Initiũ ergo ei⁹ a natura ductũ videt. Quedã aũt ex
vtilitatꝫ rõne: aut pſpicua nobis/aut obſcura ꝯſue
tudinẽ veniſſe vident. Poſt aũt approbata qdã aũt
a ꝯſuetudĩe: aut a vero vtilia viſa: eẽ legib⁹ firmata.
Ac nature quidẽ ius eſt/qđ nobis nõ opinio: ſꝫ qdã
innata vis afferat: vt religionẽ: pietatẽ: grãz: vĩdica
tionẽ: obſeruãtiã: veritatẽ. Religionẽ eã q̃ ĩ metu et
ceremõia deoꝝ ſit: appellãt. Pietatẽ: q̃ erga patriã
aut parẽtes: aut alios ſanguĩe iũctos: officiũ ſerua-
re moneat. Gratiã/q̃ in memoria/⁊ remũeratiõe of-
ficioꝝ/⁊ honoris: ⁊ amicitiaꝝ obſeruãtiã teneat. Ui
dicationẽ per quã ꝯtumeliã defendẽdo: aut vlciſcẽ-
do ppulſam⁹ a nobis: ⁊ a noſtris: qui chari nobis eẽ
debẽt: ⁊ p quã pctã punim⁹. Obſeruãtiã p quã eta-
te: aut ſapiẽtia: aut honore: aut aliqua dignitate: an
tecedẽtes veneramur/⁊ colim⁹. Ueritatẽ† p quã da
mus operã/ne qd aliter/q̃ ꝯfirmaiterim⁹ fiat/aut
factũ: aut futuꝝ ſit. Ac nature quidã iura min⁹ ipſa
queruntur ad hanc cõtrouerſiã: q neq₃ in hoc ciui-
li iure verſantur: et a vulgari intelligẽtia remotiora
ſunt. Ad ſimilitudinẽ vero aliquã/aut ad rẽ amplifi
candam ſepe ſunt inferenda. Conſuetudinis autem
ius eſſe putatur id: qđ voluntatẽ omniũ ſine lege ve-
tuſtas comprobarit. In ea aũt quedã ſunt iura ipſa
iam certa propter vetuſtatem. Quo in genere ⁊ alia
ſunt multa: ⁊ eoꝝ multo maxima pars: quam preto
res edicere cõſueuerunt. Quedã aũt genera iuris iã
certa ꝯſuetudine facta ſunt. Qđ gen⁹ pactũ: Par:
iudicatũ. Pactum eſt quod inter aliquos cõuenit:
qđ iam ita iuſtũ putatur: vt iure preſtare dicat. Par
qđ in omni equabile eſt. Iudicatum de quo iaꝫ ante
ſententia alicuius/aut aliquorum cõſtitutũ eſt. Iaꝫ
iura legitima ex legibus cognoſci oportebit. His er
go ex partib⁹ iuris quicquid/aut ex ipa re/aut ex ſi-
mili: aut ex maiore: aut ex minore naſci videbit qſq₃
attendere: atq₃ eligere pertẽtãdo vnãquãq₃ partem
iuris habebit. Locorum autem cõmuniuꝫ/ quoniã
vt ante dictum eſt duo ſunt genera: quoꝝ alterũ du

In naturale.
† Religio (vt aliis placet) eſt vis i ſita q̃ deoꝝ metu ⁊ cerimonijs homine ducit
Nature iuſ i ſex diuidit partes.
Religio.
Pietas.
Gratia:
Uidicatio.
obſeruãtia
Ueritas.
† Ueritas (vt Trapezũti⁹ finit) ẽ q̃ nos monet: vt facta p factis p i fectis ſecta dicamus.
Ius ꝯſuetu dinis.
Pactum.
Par.
Iudicatum

filiũ quoq₃ eius pupilli heredes
ſint: q: heres eum dicitur eius eſt
ſecũdus qui hereditatez remiſit.
Unde heres eſſe nõ poteſt niſi ei⁹
cui ſecũdus heres eſt. Eius autẽ
heres non poteſt eſſe: cui non eſt
ſecũdus. Iudicatio: vna nec pecu
nia fuerit Aut ſi hac eruit vſi in-
firmatiõe. Duas infirmationes
poſuit ex parte petitoꝝ.i. agna-
torum contra vnam rationez poſ
ſeſſorum hoc eſt heredũ ſecundo-
rum q diceret vnius pecunie plu
res heredes diſſimilibus de cau-
ſis eſſe non poſſe et i vna infirma
tio: non eſt vna pecunia. Itẽ alia
eſt: poſſunt vnius pecunie diſſi-
milib⁹ de cauſis diuerſi heredes
diſſimilibus generibus heredes
eſſe: vt alius teſtamento: alius le
ge: alius agnatione: nunc huius
generis precepta videamus. Exẽ
plum dedit qualitatis ⁊ negotia-
lis. Dedit ⁊ preceptum quomodo
rationes multe eſſe poſſent. Nũc
ſubiungit in hanc negotialem
qualitatem quemadmodum et
vnde argumenta ſocianda ſunt
vtriq₃: id eſt petitori et poſſeſſori:
aut etiam omnibus ſi plures am
bigent. Si plures contra vnum
poſſidentem petant: vt non due
partes ſint ſed plures. Initiũ ei⁹
ergo ab natura dictuꝫ videtur: vt
cõſtet ius: natura. vſu. lege. Om-
nium autem trium ſupponit par
tes. Quedam autem ex vtilitatis
ratione: aut perſpicua nobis: aut
obſcura. Interdũ enim conſequi
mur conſuetudinem. Hoc qt cõ-
ſuetudo: nõ quia ſcimus vtile eſ-
ſe quod ſequimur. Poſt autem p
bata quadam aut a cõſuetudine
aut a vero: qm̃ ratio eius pſpecta
eſt ⁊ vtilitas viſa. Uidicationẽ pro
vindicta: pro vltione ad hanc cõ-
trouerſiaꝫ.i. cauſe genus iudicia
le. Conſuetudine aũt ius eſſe pu
tãt id quod voluntate omniũ ſine
lege vetuſtas comprobarit. Fint-
tis partibus iuris naturalis ſuppo
ſitis: nũc cõſuetudinis iuris par-
tes ſubijcit. Uoluntatez oim̃ ſine
lege, vetuſtas cõprobarit: vt pru-
dẽtiam ratio auctoritate data cõ
ſuetud nt de conſuetudine in po
ſteros miſerunt legem. Quedam
ſunt iura ipſa iam certa propter
vetuſtatez: vt puta maioribus aſ
ſurgatur: ius eſt hoc: ſed cõſuetu-
dinis. Multo maxima pars quã
pretores dicere cõſueuerũt. Non
ex legum preceptis ⁊ iuſſionibus
ſed ex conſuetudine que ppona-
tur a pretoribus ex bono ⁊ equo.
Par quod in omnes equale eſt: vt
qui proponit aliquid tale propo-
nat vt quo iure aliũ teneat hoc ſe
alleget. Itẽ iura legitima ex legi-
b⁹ cognoſci oportebit. Hec q̃ di-
cta ſunt de cõſuetudine tractata
ſunt. Nũc cũ ſupeſt ius legitimũ

Iura ppter vetuſtatem certa.
iuridicialis abſoluta.
Par.

bic rei:alterũ certe continet amplificationẽ) qd ipſa cauſa det:ꝛ quid augeri per cõmunẽ locum poſſit:ꝛ oporteat conſyderabitur. Nã certi qui locẽs incidãt loci:preſcribi non pñt. In plerisqꝫ fortaſſe ab auditore iuriſcõſultorũ:ꝛ contra auctoritatẽ duci oportebit. Attendẽdũ eſt autem in hac/ꝛ in oĩbus:num quos locos cõmunes ꝑter eos quos exponim⁹ oſtẽdat. Nũc iuridiciale genus/ꝛ partes eius cõſyderemus. Juridicialis eſt/ĩ qua equi/ꝛ iniq natura:ꝛ ꝓmij/aut pene ratio queritur. Hui⁹ partes ſunt due/ quarum alteram abſolutã:alteram aſſumptiuã nominamus. Abſoluta eſt:que ipſa in ſe nõ vt negocialis ĩplicite/ꝛ abſcõdite:ſed patẽti⁹:ꝛ expeditius:recti/ꝛ nõ recti q̃ſtionẽ continet:ea eſt hmõi. Cũ Thebani Lacedemonios bello ſuperauiſſent:ꝛ fere mos eſſet Graijs:cum inter ſe bellũ geſſiſſent:vt hi q viciſſent/tropheũ aliquod in finib⁹ ſtatuerent victorie modo ĩ pñtia declarãd e cã/nõ vt in ꝑpetuũ belli memoria maneret. Eneũ ſtatuerũt tropheũ. † Accuſant apud Amphitrionas.i.ꝯmune Greci ꝯſiliũ. Intẽtio ẽ:nõ oportuit. Depulſio ẽ:oportuit. Queſtio eſt:oportuerit ne. Ratio eſt:eã em̃ ex bello gloriam virtute peperim⁹:vt ei⁹ eterna inſignia poſteris noſtris relinquere vellem⁹. Infirmatio eſt:attamen eternũ inimicitiarum monumẽtũ Graios de Graijs ſtatuere nõ oportet. Judicatio ẽ:cũ ſumme ꝟtutis celebrande cauſa Graij de Graijs eternũ inimicitiarũ monumẽtũ ſtatuerint:recte ne/an ꝯtra fecerint. Hãc ideo rationẽ ſubijcim⁹:vt per hoc cauſe genus ipm de quo agimus cognoſceret. Nã ſi eam ſuppoſuiſſemus/qua fortaſſe vſi ſunt:non em̃ iuſte: neqꝫ pie bellũ geſſiſtꝭ:ĩ relatiõem crĩs delaberemur: de qua poſt loq̃mur. Utrũqꝫ aũt cãe gen⁹ ĩ hãc cãm incidere ꝑſpicuũ ẽ. In hãc/argumẽtatiões ex iiſdẽ locis ſumẽde ſũt/atqꝫ ĩ cãm negocialẽ:de qua añ dictũ ẽ. Locos aũt cõesꝫ ex cã ipa ſi qd ierit idignationis/aut ꝯq̃ſtiõis:ꝛ ex iuris vtilitate:ꝛ natura: multos/ꝛ graues ſumere licebit:ꝛ oportebit/ſi cãe dignitas videbitur poſtulare. Nũc aſſũptiuã ꝑtẽ iuridicialis cõſyderem⁹. Aſſumptiua igitur tũc dr/ cũ ipſa

Juridicialis.

Amphitrionas.

† Tropheũ a τροπη hoc ĩ eſt ab hoſtiũ conuerſiõe: vbi in fugã vſi ſunt hoſtes nã q̃ hoſtes fugaſſẽ merebatur tropheũ:ẽ em̃ tropheũ qḋ in teſtimoniũ victorie publico in loco ſtatuitur: vt libro iiij. ad Herẽ. Qui thebani equũ eneũ in monumentum victorie cõtrã Lacedemonios ſtatuerãt trophea.

Aſſumptiua iuridicialis.

cognitionem eius ad eos tranſtuli qui legitima iura fecerũt. His ergo ex partibus iuris quod ex ipſa re vi ex ſimili aut maiore minorve naſci videbitur. Diuiſo iure omni in naturam conſuetudinem legis dat precepta: vt argumenta ſumamus vel que ex ipſa re ſumuntur: vel que ex ſimili aut maiore aut minore. Locos autem communes dare ſe negat poſſe certos in ſingulas conſtitutiones. Etenim cum duo genera ſint:quorum alterũ rei dubie approbationem ducende generalẽ tractatum habet alterum rei certe ꝯtinet amplificationẽ neceſſario cauſe ipſi⁹ facultas ſuggerit ſi qd amplificatiõis aut indignatiõis cõqueſtiõiſqꝫ naſcitur. Sed qm̃ ĩ negociali qualitate iuris de iure tractatus eſt: erũt loci cões: vel ab authoritate iuriſperitorũ vel cõtra eoꝝ auctoritatẽ. Hec de negociali. Subiũgitur iuridicialis. Que ipſa cũ genus ſit in duo diuidit:in abſolutã ꝛ aſſumptiuã. Abſolute ſupponit exemplum qꝫ Tropheũ eneũ cõtra morẽ poſt victoriam Graij:de graijs ſtatuerũt:facit intẽtionẽ ꝛ depulſionem ſupponitqꝫ rõnẽ poſtea ſed abſolute cõſtitutiõis:vt naſcat iudicatio. Juſte fecimus:qꝛ eternũ virtutis noſtre monumẽtũ relinquere voluim⁹. Si nãq̃ dicat iõ Eneũ quia meruiſtis:erit rõ de relatiua qualitate. Unde intelligimus in vnã cauſam cõſtitutionis incidere poſſe plurimas ꝑncipales. Uerũ etiã abſoluta qualitas eoſdem habebit locos argumentorũ q̃s negocialis:ex partibus iuris nature:ad vtilitatẽ ſuã conſuetudinis legum. Sed in abſoluta ipſa iura ꝓferim⁹:vt factũ defendas vel lege: vel ꝯſuetudine: vel natura. In negociali autem hec iura ꝓferuntur:vt poſſit cõſtitui quo iure eſſe debeat id de quo negociũ eſt. Quia eius cõſtitutiõis ad futurum ſpectat intentio:aut ex ipſa re:aut ſimili maiore minoreve naſci videbit. At in iure poſita eſt hec ſpecies q̃ q̃rit lins aut ex eo quod in iure eſt ad hoc negociũ:ſimilitudo traducit dubie rei theſis: ſcilicet certe continet amplificationẽ. Locis ꝯmunib⁹ iam reprobata argumentum facies. Illud enim adhuc in q̃ſtione eſt quod augeri per cõmunem locum poſſit:ꝛ oporteat conſyderabitur. De re probata per locum communem: argumentum: non theſis. Nam certi qui in omnes incidãt loci deſcribi non poſſunt in ſingulas conſtitutiones certi loci ꝓprij dari non poſſunt. Uerũ ergo et in negociali: quoniã ſi ĩ negociali de iure tractat: loci cões hic eſſe poſſũt cõtra autho-

Aſſumptiue partes. Compatio. cōparatio-nis forma.

† Impedimēta l exercitu dicunt res q̄ cōducunt in expeditiōe neceſſarie: ꝛ ñ ſolū ſarcine ſz ēt iumēta ipedimenta dñr. Frontinus i libro ſtratagematon ſcribēs fuiſſe lierſeta a Petreio impedimenta l magna aquaꝝ ꝛ pabuli copia. Curti⁹ Magno cōſilio iactura larcinaꝝ ipedimētorūq̨ contem pſit.

ex ſe factū probari non poteſt:aliquo autē forīs adiūcto argumēto defenditur. Ei⁹ ptes ſunt quatuor. Cōpatio:relatio criminis:remotio criminis:cōceſſio. Cōparatio eſt:cū aliqđ factū qđ per ſeipſum nō ſit probādū:ex eo cuius id cauſa factum eſt defenditur. Ea eſt huiuſmodi. Quidā imperator cū ab hoſtib⁹ circū obſideretur:neq̨ effugere vllo modo poſſet:depactus eſt cū hoſtib⁹:vt arma:ꝛ† īpedimēta relinqueret:milites educeret. Itaq̨ fecit. Armis ꝛ īpedimētis amiſſis/pręter ſpē milites conſeruauit. Accuſat maieſtatis:incurrit huic definitio:ſed nos hūc locū de quo agimus conſyderem⁹. Intētio eſt. Nō oportuit arma/ꝛ īpedimēta relinq̄re. Depulſio eſt/oportuit. Queſtio ē:oportuerit ne? Ratio ē: milites eñ oēs periſſent. Infirmatio eſt:aut coniecturalis non piſſent: aut altera ꝯiectu ralis/non iđ feciſti:ex qb⁹ ſunt iudicationes/piſſent ne:ꝛ iđ ne fecerit:aut cōparatiua:cui⁹ nūc idigem⁹. At enim ſati⁹ fuit amittere milites:ꝙ arma/ꝛ impedimēta ꝯcedere hoſtib⁹. Ex qua iudicatio naſcitur:cū omnes perituri milites eſſent.niſi ad hāc pactionē veniſſent: vtrū ſati⁹ fuerit amittere milites:an ad hāc cōditionē venire? Hoc cauſe gen⁹ ex his locis tractari conueniet. Oportebit adhibere ceterarū quoq̨ ꝯſtitutionū rationē/atq̨ pcepta:ac maxime cōiecturis faciēdis infirmare illđ/qđ cū eo qđ crimini dabit:hi q accuſabūtur/comparabūt. Id fiet:ſi aut id qđ dicēt defenſores futurū/niſi id factū eſſet/quo de facto iudiciū eſt:futurū fuiſſe negabit:aut ſi alia rōne/ꝛ aliā ob cām ac dicet re⁹ fuiſſe demonſtrabitur eſſe factū. Ei⁹ rei confirmatio/ꝛ itē ꝯtraria de parte īfirmatio ex ꝯiecturali cōſtitutione ſumet. Sinaūt certo noīe maleficū vocabit in iudiciū:ſicut in hac cā(nā maieſtatis acceſſitur)de definitione/ꝛ pceptis definitionis vti oportebit. Atq̨ hoc quidē pleruq̨ ī hoc gñe accidit:vt cōiectura/ꝛ definitiōe vtēdū ſit. Sin aliđ quoq̨ aliqđ genus incidet: eius gñis pcepta licebit ac pari ratione trāſferre. Nā accuſatori maxime elaborādū:vt idipſum factū propter qđ ſibi reus concedi putat oportere:ꝙ plurimis īfirmet ratiōib⁹. Qđ

ritatem iuriſperitorum. Nunc iuridiciale genus. Ipſa eñ eſt que diuiditur Abſoluta eſt que ipſa i ſe non vt negocialis. In negociali queritur quid eſſe debeat iuris in abſoluta quid eſt iuris. Nō vt negocialis:negocialis eñ nō habet ius certum:ſed queritur de eo iure quod eſſe debeat in negocio preſenti. Abſoluta eſt que ipſa in ſe non vt negocialis. In negociali qualitate ius efficitur. Sententia iudicis in abſoluta:quod poſitum ius ꝛ notum eſt ab oratore ſumitur. Implicite ꝛ abſcondite: quia adhuc incertum eſt: ꝛ queritur quid eſſe debeat:ꝛ in hanc argumentationes ex iiſdem locis ſumende ſunt:atq̨ in cām negocialē: de qua ante dictū eſt:vt ex partibus iuris nature cōſuetudinis legum argumēta ſumamus. Hoc tamē cum in negociali hec ſint:diſtat abſoluta ab negociali ꝙ illa tunc aſſumit: vt pbet quēadmodū nouū ius eſſe poſſit: de quo querit. Abſoluta aut ipſa in ra:vt pbet factū. Aſſūptiua igit tūc dr:cū ipm ex ſe factū pbari nō pōt. Aſſumptiue q̄litatis pcepta tractatur⁹ docet qđ ipſa ſit:Et eius ptes quatuor ſuppoſuit. Ac primaꝫ cōpēſationē quā ꝛ cōpationē appellat hui⁹ exēplū ſubijcit impatoris eius q̄ inſtrumenta ꝛ arma tradiderit vt exercitū ab obſidiōe hoſtium liberaret. Hic qm̄ finitiuus ſtatus eſſe potuit qđ ſit ledere maieſtatē. Certi eñ noīs reus eſt. Huius cōſtitutiōis.ſ.finitiue tractatu omiſſo ipam ꝯſiderat cōpēſationē. Ac pcepta hec ꝯſtituit vt ſi qđ p ꝯiecturā tractādū ſit:pma pte tractet:vel hoc nō obfuiſſe vel hoc nō futurū fuiſſe: ppter qđ iſtud vñ reus ſit dicat eſſe cōmiſſum. Iſta ꝯiecturalia ſunt. Itē ſi definitio fuerit cū alio q̄ certi noīs reus eſt trāſferēda: huc referēda ſunt oīa q̄ ſunt definitiōis: moneta nūc alterā:nunc vtrāq̨ ꝯſtitutionē.ſ.ꝛ finē ꝛ cōiecturā in pria pte tractari:ꝛ itē alias tracī ſ.huc rōnib⁹ ſingularū ꝛ ꝯfirmatiōis ꝛ infirmatiōis. Ipſi⁹ aūt cōpenſationis precepta hec ſunt vt comparemus id qđ admiſſū eſt propter qđ admiſſum eſt ex ptib⁹ honeſtatis:vtilitatis neceſſitatis vt neq̨ iuiſſe:aut honeſtum : aut vtile:aut neceſſariū vbi ꝛ grad⁹ tāgi pōt:nō tā honeſtū: nō tā neceſſarium:q̄ ptes.ſ.vtilis honeſti neceſſarij plenius intelligunt in pcepta diliberatiue. Sic facta ſe paratiōe ꝛ ei⁹ bñficij : qđ pſtitiſſe ſe dicit:ꝛ ei⁹ maleficij qđ admiſit: Actio poſtrema ducenda eſt ad formā deliberatiue:vt ita agat q̄.ſi ſuadeat : aut diſſuadeat orator faciēdū:aut nō faciēdū quoniam accuſatoris pa eſt vtiq̨ vt diſſua

Aſſūptiue:

Cōpēſatio:

facile eſt, ſi cõpluribꝰ conſtitutionibus aggrediet id improbare. Ipſa aũt cõprobatio ſeparata a ceteris gñibus controuerſiaꝝ: ſic ex ſua vi/ conſyderabit/ ſi illõ qõ cõparabit: aut nõ honeſtũ/ aut nõ vtile/ aut non neceſſariũ fuiſſe: aut nõ tãtope vtile: aut nõ tãtope boneſtũ: aut non tãtope neceſſariũ fuiſſe. Dei de oꝫ accuſatoꝛẽ illõ qõ ipe arguat ab eo qõ defẽſoꝛ cõparat ſepare. Id aũt faciet, ſi demõſtrabit nõ ita fieri ſolere: neqꝫ opoꝛtere: neqꝫ eẽ rõnẽ/ quare hoc ꝓpter hoc fiat: vt ꝓpter ſalutẽ militũ: ea que ſalutis cã cõparata ſunt hoſtibꝰ tradant. Poſtea compare opoꝛtebit cũ bñficio maleficiũ: ꝛ oĩno id qõ arguit cũ eo qõ factũ ab defenſoꝛe laudabitur: aut faciẽdũ fuiſſe demõſtrabitur cõtẽdere: ꝛ hoc extenuãdo maleficij magnitudineꝫ ſit adaugere. Id fieri poterit: ſi demõſtrabit boneſtiꝰ: vtiliꝰ: ꝛ magis neceſſariũ fuiſſe illõ qõ vitarit reꝰ: qꝫ illud qõ fecerit. Non eſt aũt ꝛ vtilis neceſſarij ius/ ꝛ natura/ in deliberatiõis pceptis cognoſcet. Deĩde opoꝛtebit ipaꝫ illã cõpatiuã iudicationẽ exponere tãqꝫ cãm deliberatiuã: ꝛ dẽ ea ex deliberationis pceptis deicepſ dicere. Sic eñ hec iudicatio/ quã añ expoſuimꝰ: cũ oẽs perituri milites eẽnt/ ni ad hãc pactionẽ veniſſet/ vtrũ ſatiꝰ fuerit pire milites: an ad hãc †pactionẽ venire? Hoc ex locis deliberationis quaſi aliquã ĩ cõſultationẽ res veniat tractari opoꝛtebit. Defenſoꝛ ꝛ aũt qbꝰ ĩ locis ab accuſatoꝛe alie ꝯſtitutiõ es erũt iducte: ĩ bis ipſe quoqꝫ ex ĳſdẽ cõſtituti onibꝰ defenſionẽ cõparabit. Ceteros aũt oẽs locos/ qui ad ipſaꝫ comparationẽ pertinebũt/ ex contrario tractabit. Loci cões erunt accuſatoꝛis in eũ/ qui cũ de facto turpi aliquo: aut inutili: aut vtroqꝫ fateatur: querat t ñ aliquã defenſionẽ: ꝛ facti inutilitatem: aut turpitudinem cum indignatione pꝛoferre. Defenſoꝛis nullũ factum inutile neqꝫ turpe: neqꝫ itẽ vtile: neqꝫ honeſtũ putari opoꝛtere: niſi q̃ aĩo/ quo tpe: qua de cã factũ ſit itelligat. Qui locꝰ ita cõis: vt bñ tractat ĩ hac cã magno ad pſuadẽdũ momẽto futurus ſit. Et alter locꝰ per quẽ magna cũ amplificatiõe bñficij magnitudo ex vtilitate/ aut honeſtate/ aut facti neceſſitate demõſtra-

deat: defenſoꝛ vero hec oĩa cõtraria actione conuertit: cum ille cõiectura viſus fuerit contecturaliter reſpondeat. Item contra fidem aſſumat argumenta officij. Ipſiꝰ autẽ conpenſationis contrarias partes tenebit: vt doceat vtile honeſtum neceſſarium fuiſſe quod fecerit. Aut tantopere per gradũ vtile fuiſſe honeſtum: neceſſariũ. Loci ꝯmunes ab accuſatoꝛe erũt duo: in eum qui de turpi facinoꝛe confiteatur: ꝛ querat aliquam defenſionem: ꝛ alter ipſius inutilitatis: et turpitudinis: expꝛeſſo cũ indignatione. Ab defenſoꝛe tres ſunt nihil per ſe turpe: aut inhoneſtum putari niſi aĩmo facientis conſideretur. Alter: amplificatio beneficij pꝛeſtiti. Tertius: expoſitio ipſius ꝛ periculi: ꝛ beneficij. Ex quibus indicationes due. ſ. iudicationes cõiecturales. Aut hec comparatiua: cuius nunc indigemus. Hec iudicatio pꝛopria eſt ipſius compenſatiue cõſtitutionis. Hoc cauſe genus compenſatiuum. ſ. opoꝛtet adhibere ceterarum quoqꝫ conſtitutionũ rõnẽ atqꝫ ꝑcepta: ſi tamen incidant ceteri cõſtitutiones. Iſte eñ conſtitutiões: que in aſſumptiua ſunt q̃litate poſſunt ꝑcedẽtes omnes cõſtitutiões recipere: vt hec nunc q̃ cõpẽſationis eſt: hꝫ ꝛ hñc ꝛ coniecturã. Ideo q̃cunqꝫ gña ſunt q̃ſtionũ ſuis cõſtitutioibꝰ tractanda ſunt. Ac maxime ꝯiecturis ſuccẽdit vt ꝑ cõiecturã: q̃ quaſi incidens eſt cõpẽſatio illa tolliꝫ: quaſi accuſat maieſtatis vit dicẽs periturũ fuiſſe exercitũ niſi arma cõcederet: hi q̃ accuſabũt cõparabũt vt periturum fuiſſe exercituꝫ negẽt: qõ ſaluit hic qui arma pꝛodidit: ꝛ inſtrumẽta. Aut ſi alia ratiõe. Qm̃ ſuperius duas rationes ꝛ duas iudicatiões poſuit cõiecturales: non futurum fuiſſe: vt periret exercitus: ꝛ nõ hoc animo factũ idcirco hic eãdẽ rõnẽ repetit vt cõiecturã dicat ĩ hãc ꝯſtitutionem tractãdã. Ex cõiecturali conſtitutione ſumetur. Et partibus ſuis ipſa tractãda eſt. Si nã aũt certo nõie maleficij: vt nũc certo nomine reus eſt maieſtatis. Põt eñ ſine certo nomine reus eſſe ꝛ non ſtatiꝫ ad definitionẽ aſtringit cũ criminis nomẽ nullũ videt obiectũ. Si autẽ certo nõie maleficij vocabit in iudiciũ: iã hic incipit: incidẽs ad hoc thema alterius ſtatus. i. finis: quem ſtatum ſuꝑ et ſupꝛa poſuit dicendo: quid ſit maieſtatẽ minuere: pꝛecepta tradere. Sin aliud qꝫ aliquod genꝰ quarũlibet cõſtitutionũ vl ꝑcedẽtiũ: vel ſequẽtiũ qꝫ plurimis infirmet rationibꝰ: vt dicat nõ futurũ fuiſſe: vt periret exercitꝰ. Aut alr non hoc aĩo fecerit: ſed vt ꝑderet

Locꝰ pꝛimꝰ ab defen.
Secundus
Tertius.

† Pactio (vt inqt Vlpia) ẽ duoꝝ pluriũve in idẽ placitũ ꝛ cõſenſus. Saliu. Collegã ſuũ antonium pactioneſqꝫ ꝓuincie ꝓpulerat: ne cõtra rẽpub. diſſẽtiret. Tul. in li. ij. offi. Regulꝰ nõ debuit eõdi iões pactioneſqꝫ bellicas ꝛ hoſtiles ꝑturbare.

tur. Et tertius per quem res expreſſa verbis ante oculos eorū qui audiūt ponit̄: vt ipſi ſe quoq; idem facturos fuiſſe arbitrent̄: ſi ſibi illa res / atq; ea faciēdi cauſa per idē tp̄s accidiſſet. Relatio criminis eſt: cum reus id qḋ arguit̄ confeſſus alterius ſe inductū peccato iure feciſſe demōſtrat. Ea eſt hmōi. Horatius occiſis trib⁹ curiatib⁹ / ꝛ duob⁹ amiſſis fratrib⁹ domū ſe victor recepit. Is cū animaduerterit ſororē ſuā de fratrū morte nō laborantē: ſponſi aūt nomen appellantē idētidem curiatis cum gemitu / ꝛ lamentatione: indigne paſſus virginē occidit. Accuſatur. Intentio eſt / iniuria ſororē occidiſti. Depulſio eſt / iure occidi. Queſtio eſt: iure num occiderit. Ratio eſt. Illa enim hoſtiū mortē lugebat: fratrū negligebat: me ꝛ pp̄lm romanū viciſſe moleſte ferebat. Infirm atio eſt. Cū a fratre indēnatā † necari nō oportuit: ex qua iudicatio fit. Cū Horatia fratrū mortē negligeret: hoſtiū lugeret: fratris / et pp̄li romani victoria nō gauderet: oportuerit ne eā a fratre indēnatā necari: Hoc in genere cauſe primū ſi qd ex ceteris dabit̄ cōſtitutionib⁹ ſumi oportebit: ſicut in cōparatione preceptū eſt. Poſtea ſi qua facultas erit per aliquā cōſtitutionē / illū in quē crimen transfert̄ defendere. Deinde leui⁹ eſſe illud: qḋ in alterū peccatū reus trāſferat: ꝙ quod ipſe ſuſceperit. Poſtea trāſlationis partibus vti: vt oſtendere a quo: ꝛ per quos: ꝛ quō: ꝛ quo tēpore: aut agi: aut iudicari: aut ſtatui de ea re cōuenerit: ac ſimul nō oportuiſſe oſtēdere ante ſuppliciū / ꝙ iudiciū īterponere. Cum leges quoq; / ꝛ iudicia demōſtranda ſunt: per que potuerit id peccatū: qḋ ſpōte ſua reus punit⁹ ſit moribus / ꝛ iudicio vindicari. Deide negare debebit: audiri oportere id qḋ in criminib⁹ conferat̄: de quo is ipſe qui conferat iudiciū fieri voluerit: ꝛ id quod iudicatū non ſit / pro infecto haberi oportere. Poſtea impud entiā demōſtrare eorū / qui eū nunc apud iudices accuſent: quē ſine iudicib⁹ ipſi ꝯdēnarint: ꝛ de eo iudiciū faciāt: de quo iam ipſi ſupp liciū ſumpſerint. Poſtea perturbationē iudicij futurā dicem⁹: ꝛ iudices lōgius ꝙ poteſtatē habeāt progreſſuros:

Exemplū de Horatio.

† Indēnat⁹ qui indicta cauſa id eſt nō defenſa: aut incognita cauſa dānatus eſt. Saluſt. Hi primo cepere quēq; peſſimū ꝛ oīb⁹ inuiſum indēnatū necare. Aliqñ dicit̄ nō dānatus.

feciſti. Deinde op; accuſatorem illud quod ipſe arguat ab eo qḋ defenſor cōparet ſeparare. Poſt illa ſuperiora etiā hic dicere oportebit accuſatorē cōtendere comparare. Et hoc extenuando maleficij magnitudinē adaugere: vt extenues quod ꝯmiſiſſe ſe dicit: augeas qḋ amiſit. Deinde oportebit illam ipſam comparatiuā iudicationē exponere tanꝙ cauſam deliberatiuā. In omnibus aſſumptiuis qualitatibus poſt omnia argum: ēta ex conſtitutione que ſunt propria: locus extremus interponitur: quaſi deliberatiue cauſe in qua queritur qḋ faciendum ſit vt ex hoc probetur quid faciendū fuerit tanꝙ cauſam deliberatiuā: ꝛ nō iudicialis cauſa ſit: ſed deliberatiua: vt eodem genere agat̄ quaſi ſola ipſa eſſet. i. cauſa deliberatiua in aliqua ꝯſultatione: vt deliberatiua nō iudicialis cauſa ſit: hoc enim cōſultatio eſt: defenſor aūt qbus in locis ab accuſatore aliē ꝯſtitutiones inducent̄ ſi accuſator coniectura: retorto: contra: genere dicendi ꝯiectura defenſor vtet̄ pari genere: ꝛ ſinē pari genere etiā cōparationē ex ꝯtrio tractabit: vt qḋ ille inutile: hic vtile: qḋ ille inhoneſtū: hic honeſtū dicat: ꝛ cetera his ſimilia. Loci cōes erunt accuſatoris in eū qui cū de facto turpi aliquo: aut inutili: aut vtrūq; fateat̄: querat tñ aliquā defenſionē ꝛ facti inutilitatē: aut turpitudinem cū indignatione ꝓferre. Relatio criminis eſt cum reus id qḋ agit̄ cōfeſſus alterius ſe inductū peccato iure ſe feciſſe demōſtrat. Scḋm ſpeciem aſſumptiue qualitatis relationē poſuit. Hāc deſiniuit per deſinitionē. Que cōſtitutio nūc eſt: cū alterius peccato ſe feciſſe re⁹ dicit quicqd admiſit. Huius exēplū ſubiecit Horatij: qui ſororē ſuam flentē interfecit. Et ſubiūgit precepta: primū vt ſi qua cōſtitutio ante ipſam relatiuā tractari poſſit exeniat̄ circa ipſum q̄ reus eſt. Nō hic alo feciſti. Hoc vtiq; ſic factū eſt ꝛ in cōparatione: deinde qm̄ relatio refert actus ad alterū vt ſe defendat: dicit em̄ feci: ſed ille meruit. Neceſſaria etiā hic ceterarū cōſtitutionū ratio tractabit̄. Cū enim ceperimus dicere ille nō meruit ꝛ coniectura eſſe ꝓteſt: ꝛ finis: et quelibet alia cōſtitutio. Ergo accuſator in defenſione eius in quem reus trāſfert crimen tractabit alias cōſtitutiones. Hoc pacto fit, vt licet relatio ſit ꝯſtitutio: In hāc tamen adhibeam⁹ alias cōſtitutiones duob⁹ modis. Uel circa perſonā ipſius rei quo alo fecerit: vel circa perſonā illam in quam reus trāſfert crimen. Poſt

Loci cōes.

Relatio.

Horatius flētē interfecit ſororē.

In relatiuo duo pēſanda.

ſi ſimul ⁊ de reo/⁊ de eo quē reus arguat iudicarint: deinde hoc ſi cōſtitutum ſit:vt pctā hoīes peccatis: iniurias iniurijs vlciſcantur:ꝙtum incōmodorum conſequat̃. Ac ſi idē facere ipſe qui nunc accuſat va⸗luiſſet:ne hoc qdē ipſo quicꝙ̄ opus fuiſſet iudicio. ¶ Si vero ceteri quoqꝫ idē faciāt/omnino iudiciū nullū futurū. Poſtea demōſtrabit̃:ne ſi iudicio qdē illa dānata eſſet:in quā id crimen ab eo cōferatur: potuiſſe hūc ipſum de illa ſuppliciū ſumere. Quare eſſe indignū eū/qui ne de dānata qdē penā ſumere potuiſſet:de ea ſuppliciū ſumpſiſſe:que ne adducta quidē ſit in iudiciū. Deinde poſtulabit:vt legē qua lege fecerit ꝓferat. Deinde quēadmodū in cōpara⸗tione precipiebam⁹:vt illud quod cōparabat̃ exte⸗nuaretur ab accuſatore ꝙ̄ maxime:ſi in hoc genere oportebit illi⁹ culpā in quē crimen trāſfert̃ cū huius maleficio qui ſe iure feciſſe dicat cōparare. Poſtea demōſtrādū eſt/nō eſſe illud eiuſmodi:vt ob id occi⸗ſio fieri conueniret. Extrema eſt:vt in cōparatione aſſumptio iudicatiōis/⁊ de ea ꝑ amplificationē ex deliberatiōis ꝑceptis dictio. Defenſor aūt que per alias ꝯſtōnes īducent̃:ex his locis q traditi ſunt,īfir⸗mabit. Ipā aūt relationē cōprobabit:primū augē⸗do ei⁹ ī quē ferret crimē culpā/⁊ audaciā:⁊ ꝙ̄ maxie per indignationē:ſi res ferret iūcta ꝯqueſtiōe ante oclos ponēdo:poſtea leui⁹ demōſtrādo reū punitū/ꝙ̄ ſit ille ꝓmerit⁹:† et ſuū ſuppliciū cū illi⁹ iniuria ꝯferēdo. Deinde oportebit eos locos/q ita erūt ab accuſatore tractati/vt refelli:⁊ ꝯtria in partē ꝯuerti poſſint. Quo in gn̄e ſunt tres extremi ꝯtrarijs rōnib⁹ infirmare. Illa aūt acerrima accuſatoꝝ criminatio per quā ꝑturbationē fore oīm iudicioꝝ demōſtrāt: ſi de indēnato ſupplicij ſumendi poteſtas data ſit: leuabit̃. Primū ſi eiuſmodi demōſtrabit̃ iniuria:vt nō modo viro bono:verū etiā hoī videat̃ non fuiſſe tolerāda. Deinde ita ꝑſpicua:vt ne ab ipſo qdē q fe⸗ciſſet in dubiū vocaret̃. Deinde eiuſmodi:vt in ea is maxie debuerit aīaduertere/q aīaduerterit:vt non tam rectū/nō tam fuerit honeſtū:in iudiciū illā rem peruenire/ꝙ̄ eo modo:atqꝫ ab eo iudicari quō/et

Defenſor ad hoc.

† Promereor bn̄ ago beneficium preſto. Maro. Nūꝙ̄ regina negabo promeritam. Terē. Ita me velim ameo ꝓmerentē pater. In malā nonnūꝙ̄ partē ſumitur.

Hec igitur tractanda eſt ipſa relatio criminis quaim preceptis ab eodē ſubiectis cuius facile eſt cognoſcere. Uſqꝫ ad illā partē que ſemper ſicut in ſuperiore ꝑcepto traditum eſt propoſitionē habet quaſi deliberatiuā:que ex vtilitatis honeſtatiſqꝫ partib⁹ quid agēdum eſt quaſi res in ꝯſultatione ſit declaratur. Defenſor habebit cuncta cōtraria. Sed ſi incidētes cōſtitutiones alie fuerint:omnia ex earū diuerſa parte tractabit. Item per precepta cōuertēdo modum ad ſuam partē argumētando deducit eum locis cōmunib⁹: taꝫ accuſatori ꝙ̄ defenſori datis: quos ipſe ſuppōit. Poſtea ſi qua facultas erit ante relationem criminis:⁊ eius argumenta ceteris conſtitutionib⁹ accuſator ⁊ reum ornare debebit: ⁊ illū defendere in quē reus trāſfert crimē. Nāqꝫ dici pōt ꝙ feciſti non hoc animo feciſti:quod eſt alterius conſtitutionis:deinde ⁊ ille quē meruiſſe dicis:aut non meruit:aut nō hoc pacto meruit: qđ vtrqꝫ aliarū eſt conſtitutionū. Ita anteꝙ̄ ex preceptis relationis aliquid agam⁹ cōſtitutionibus reliquis: ⁊ circa rei perſonā vti poſſumus:vt eū arguamus:⁊ circa perſonā eius in quem crimen trāſfertur:vt eū defendentes reum accuſare poſſimus. Poſtea tranſlationis vti partibus:preſcriptione. Nō tibi enim licuit occidere:deinde negatur audiri oportere:vt dicam⁹ hodie audiēdus tu nō es. Siquidem et tu illam quam punis⁹ es audire noluiſti. Et id quod iudicatum non ſit pro infecto haberi oportere. Mentiris quod dicis ſororem fleuiſſe quia non eſt inde iudicatū. Nunc apud iudices accuſent quam ſine iudicibus condemnarunt. Modo crimē ingeris poſtea ꝙ̄ penas ſumpſiſti de ſorore. Ac ſi idē facere ipſe q nūc accuſat:valuiſſet: ne hoc qdē ipſo quicꝙ̄ opus fuiſſet iudicio:vt ſi hic qui Horatiū accuſat potuiſſet ſine iudicio illū quaſi peccantē occidere. ¶ Si vero ceteri⁹ quoqꝫ idē faciāt oīno iudiciū nullū futurū. Soritici ſyllogiſmi fecit formā qui in infinitū ſemꝑ de interceta rei definitione porrigitur:vt granū cumul⁹:aceruus. Occidit Horati⁹:occideret accuſator. Ita ſemper ſine iudicio erit pena potuiſſe hunc ipſum de illa ſumere ſuppliciū:quaſi de ſorore. Et de ea per amplificationē ex deliberationis preceptis dicto:vt dicas iuſtum:honeſtum:vtile. vel contra:que omnia in deliberationis preceptis tractantur. Ut refelli ⁊ in contrariā partem cōuerti poſſint:vt cum ſupra verbi cauſa dictū ſit ab accuſatore:nō debuiſ⸗

Soriticus ſyllogiſm⁹.

abs quo ſit vindicata. Poſtea ſic rem fuiſſe apertã: vt iudiciũ de ea re fieri nihil attinuerit. Atq; hic de monſtrãdũ eſt ratiõib⁹/ꝛ reb⁹ ſilib⁹ permultas ita atroces/ꝛ pſpicuas res eſſe: vt de his non modo nõ neceſſe ſit: ſȝ ne vtile quidẽ ꝙ mox iudiciũ ſiat expectare. Locus communis accuſatoris in eũ q cũ id qđ arguit negare nõ poſſit: tamẽ aliqd ſibi ſpei cõparet ex iudicioꝝ perturbatione. Atq; hic vtilitatis iudiciorum demonſtratio: ꝛ de eo cõqueſtio q ſuppliciũ dederit indemnatus: in ei⁹ aũt qui ſumpſerit † audaciã/ꝛ crudelitatẽ indignatio. Ab defenſore in ei⁹ quẽ vltus ſit audaciã ſui conqueſtione: rem non ex nomie ipſius negotij: ſȝ ex cõſilio ei⁹ qui fecerit: ꝛ cauſa: ꝛ tempore conſyderari oportere: quid mali futurũ ſit/aut ex iniuria/aut ex ſcelere alicui⁹: niſi tãta/ꝛ tã perſpicua audacia ab eo ad cuius famam: aut parentes: aut ad liberos pertinuerit: ad aliquam rem quam caram eſſe omnibus: aut neceſſe eſt: aut oporteret eſſe: fuerit vindicata

ſe a fratre interfici ſororem dicat. hic magis a fratre debuiſſe: vt ne ipſo quidem qui feciſſet in dubiũ vocaret: vt negare non poſſet qđ admiſiſſet: ꝙ hec victoriam romanam ingereret: ex iudiciorum ꝑturbatione: quoniam nõ erat occiſa iudicio que occiſa eſt.

† Audacia ſiducia: temeritas. M. Tulli. Nec vires eis: nec audacia necle la defuere. Sal. audacia ꝓ muro habetur.

¶ De remotione criminis. Li. v.

Remotio criminis fit dupliciter. Exẽplũ cauſe remotionis.

Remotio criminis eſt cũ ei⁹ intẽtio facti que ab aduerſario infertur: in aliũ/ aut aliõ dimouet. Id fit biptito. Nã tũ cã/tũ res ipſa remouet. Cãe remotiõis hoc nobis exẽplo ſit. Rhodij quoſdã legarũt Athenas: legatis q̃ſtores ſũptũ quẽ oportebat dari nõ dederũt: legati ꝓfecti nõ ſunt. accuſant. Intẽtio eſt. Proficiſci oportuit. Depulſio ẽ. Nõ oportuit. Queſtio ẽ. Oportuerit. Nõ ẽ. Sumpt⁹ eñ q de publico dari ſolet: is ab q̃ſtore nõ ẽ dat⁹. Infirmatio eſt: vos tñ id qđ publice vobis datũ erat negotij cõficere oportebat. Iudicatio: cũ ijs q legati erãt ſumpt⁹ q de publico debebat: nõ daret: oportuerit ne eos cõficere nihilomin⁹ legationẽ? Hoc i gñe pmũ ſicut i ceteris: ſi qd aut in cõiecturali/aut ex alia cõſtitutiõe ſumi poſſit: videri oportebit. Deide pleraq; ex cõpatiõe: ꝛ ex relatiõe criminis i hãc quoq; cãz cõuenire poterũt.

Accuſator.

Accuſator aũt illũ cui⁹ culpa id factũ re⁹ dicet/pmũ ſi poterit õtendet. Sĩ min⁹ poterit: negabit ad hoc iudiciũ illi⁹ ſȝ hui⁹ quẽ ipe accuſet culpã ptiere: poſtea dicet ſuo quẽq; officio conſulere oportere: nec ſi ille deliqrit ſeparatĩ: illũ ſicut hũc accuſari oportere: ꝛ nõ cũ huius defenſiõe cõiũgi illi⁹ accuſationẽ.

Defenſor.

Defenſor aũt cũ ꝛ cetera ſi q̃ ex alijs icidẽt cõſtitutionib⁹ ptractarit: de ipã remotione ſic argumẽtabit. Prim⁹ cui⁹ acci

¶ Remotio criminis eſt cũ eius intentio facti que ab aduerſario infertur in aliũ: aut in aliud dimouet: deſinitio. Hec tertia ſpecies aſſumptiue qualitatis remotio criminis dicit: que deſinita eſt ſic. Cũ intẽtio facti remoueret: vel in aliũ: vel in aliud. Ipſa autẽ remotio nũc rei eſt: nunc cauſe. Sȝ ſi cã remouet: vel in hoiem remouet: vel in rẽ. Si aũt res remouetur tñ in hoiem remouet: vel ab hoie. Cauſe remotionẽ i hominẽ docuit ꝑ exẽplũ de legato rhodiorũ: cauſe remotionẽ in rẽ in eodẽ exemplo oſtẽdit cũ dixit motiuo queſtore ſi legatus viaticum non accepiſſet: verum ꝑcepta tradidit quibus vteretur accuſator: cũ argueret eũ q cãm facti in hominẽ remoueret. Et eſt pmũ: vt accuſator eum defendat in quẽ culpa remouet: ſed ſi hoc nõ poterit: dicat hoc iudicium aliud eſſe: illud aliud. deinde dicat vnicuiq; ſuũ eſſe officium hũc nõ potuiſſe peccare illum reum eſſe poſſe: nõ debere tñ cõiungi defenſionẽ hui⁹ cum illius accuſatione. Hec in remotionis partibus integris complendis accuſatoris ſunt. Defenſoris autẽ hoc primũ: vt quecũq; accuſator in alijs conſtitutionib⁹ argumenta fecerit ſoluat: deinde accuſet eũ cui⁹ cauſa peccaſſe dicit. Deinde doceat ſe aliter facere nec potuiſſe: nec debuiſſe. nõ potuiſſe: ex vtilitatis partibus. non debuiſſe ex honeſtatis. De vtroq; aũt i deliberatiuo gñe tractabit: deinde dicat a ſe oĩa facta eſſe q̃ facere potuerit: ꝑcurrat oĩa vite ſue preterite dicta facta: cõſilia: vt ꝓbet ſuã non fuiſſe culpã: cũ hoc nõ iplenerit. Cũ ṽo cã nõ i homĩ.

nē: ſed in rē remouetur: oīa eadē p̄cepta accuſatoris et defenſoris erūt. Excepta vel accuſatione hominis ī quē remotio ſit: vel defenſiōe eī. Remotio cū ſit: dedit exēplum de adoleſcente qui porcam tenuit. Remouet eīm a ſe factum ⁊ dicit nō fuiſſe ſue poteſtatꝫ facere: vel non facere. Hic naſcitur illud nouū. vt fiet remotio rei non in hoīem: ſed ab hoīe: ⁊ exiſtat cōſtitutio ab accuſatore: cū dicitur Qḋ feciſti non tu facere debuiſti Exemplū dedit de pretore q̄ cū conſules deberent populum ad arma ꝯuocauit. Hic precepta dat vt exprimamus quid cuiuſqꝫ ſit poteſtatis: quid officij ex vtilitatis partib⁹ ⁊ honeſtatis: ⁊ vt hoc probem⁹ exemplis: deinde adiūgit locos cōmunes ſi qui eſſe poſſunt: aut indignationis: aut conqueſtionis vt vterqꝫ ſibi pro ſuis partibus ſumat in aliūm: aut in aliud demouetur: aut in perſonā aut in rē: de vtroqꝫ diſtinctius: ⁊ de honeſto ⁊ de vtili. Si nō in hominem certum: ſed in rē aliquā cauſa demouet: huiuſqꝫ in pſonā: nūc in rem cauſa remouet. Accuſatiōe alteri⁹: ⁊ culpe depulſiōe adēpta: ceteris ſimiliter vti locis oportebit. In tua depulſione. Reliqua talia ꝯſenerāt in rē qualia fuerūt in perſonā. Ipſius autem rei ſit remotio: cū id qḋ datur crimini negat neqꝫ ad ſe neqꝫ ad officium ſuū reus pertinuiſſe Nūc remotio rei. Naꝫ ſupra cauſe docuit remotionē: ⁊ in hoīeꝫ et in rem: ſed remotio rei tantum in hoīeꝫ fit: ⁊ fit duob⁹ modis. Nā nunc remotio fit rei ab eo q̄ reus eſt: nūc remotio fit rei ab eo qui accuſator eſt: qḋ erit nouū: vt ſtatus ab accuſatore naſcatur: atqꝫ ī hoc genere remotiue ꝯſtitutiōis vbi tm̄ reus nō cauſa remouetur.

Rei remotio quō fit.

derit culpa demōſtrabit. Deide cū id aliēa culpa accidiſſet: oñdat ſe aut nō potuiſſe: aut nō debuiſſe id facere qḋ accuſator dicat oportuiſſe. Qḋ nō potuerit ex vtilitate partib⁹ ī qb⁹ ē neceſſitudinis vis inplicata demōſtrabit: ꝙ non debuerit: ex honeſtate ꝯſyderabit. De vtroqꝫ diſtīcti⁹ in deliberatiuo gñe dicetur. Deide oīa facta eē ab reo/q̄ ī ipſius fuerint ptāte. Qḋ min⁹ ꝙ̄ ꝯuenerit factū ſit/culpa id alteri⁹ accidiſſe. Deide ī alteri⁹ culpa exponēda demōſtrādū ē ꝙ̄tū voluntatis/⁊ ſtudij fuerit in ipſo/et id ſignis confirmādū hmōi ex cetera diligētia: ex ante factis: aut dictis: atqꝫ hoc ipſi vtile fuiſſe facere: inutile aūt nō facere: ⁊ cū cetera vita fuiſſe hoc magis cōſentaneū/ꝙ̄ qḋ propter alteri⁹ culpā non fecerit. Si autē nō in hominē certū/ſꝫ in rē aliquā cauſa dimouebitur: vt in hac eadē re: ſi † q̄ſtor mortu⁹ eſſet: et idcirco legatis pecunia nō data eſſet: accuſatiōe alterius/⁊ culpe depulſione dēpta ceteris ſimiliter vti locis oportebit: ⁊ ex conceſſionis partib⁹ que cōuenient aſſumere: de quib⁹ poſt vobis dicendū erit. Loci autē communes hjdem vtriqꝫ fere qui ſuperioribus aſſumptiuis incidunt. Hi tñ certiſſime accuſatoris/facti indignatio. Defenſoris cū in alio culpa ſit: aut ī ipſo nō ſit: ſupplicio ſe rerū affici non oportere. ¶ Ipſius aūt rei ſit remotio: cū id qḋ datur crimini negat: neqꝫ ad ſe/neqꝫ ad officiū ſuū reus pertinuiſſe: nec ſi qḋ in eo ſit delictū ſibi attribui oportere. Id cauſe genus huiuſmodi. In eo fędere quod factū eſt quondā cū Sānitibus/quidā adoleſcēs nobilis porcam ſuſtinuit iuſſu imperatoris. Fędere aūt ab ſenatu improbato: ⁊ imperatore Samnitib⁹ dedito/ quidā ī ſenatu eū quoqꝫ dicūt qui porcā tēnerit dedi oportere. Intētio ē. Dedi oportet. Depulſio eſt. Nō oportet. Queſtio eſt. Oporteat ne. Ratio ē. Nō enim meū fuit officium/nec mea poteſtas: cū ⁊ id etatis/⁊ priuat⁹ eſſem: ⁊ eſſet ſumma cum auctoritate poteſtate imperator qui videret: vt ſatis honeſtū fedus feriret. Infirmatio eſt. At eñ qm̄ particeps tu factus es in turpiſſimo federe ſūme religionis dedite cōuenit. Iudicatio. Cū is qui poteſtatis nihil habuit iuſſu iperatoris infedere/⁊ in tāta religiōe interfuerit dedēd⁹ ne ſit hoſtib⁹ necne? Hoc genus cauſe a ſuperiore hoc differt: ꝙ in illo cōcedit ſe re⁹ facere oportuiſſe id quod fieri dicat accuſator: oportuiſſe: ſꝫ alicui rei/aut hoī cauſā attribuit/que volūtati ſue fuerit impedimento ſine cōceſſionis partibus. Nam eorū quedā

† Queſtor p̄poſit⁹ pecunie publice: q̄ curam erarij hꝫ. Iteꝫ q̄ſtor q̄ preeſt iudicijs exercēdus ⁊ maleficijs puniēdis: quē maleficiorꝫ iudicē appellare ſolem⁹ dici⁹ q̄ſtor a q̄rēdo q̄ ꝯq̄rerēt publicas pecunias ⁊ maleficia q̄ triūuiri capitales nūc conquirunt.

Diffa hui⁹ generꝫ a ſuperiore.

maior vis eſt: qđ paulopoſt intelligeť. In hoc aũt nõ accuſare alterũ/nec culpã in aliũ trãſferre debet: ſed demõſtrare eam rem nihil ad ſe: neqꝫ ad poteſtatem: neqꝫ ad officiũ ſuũ pertinuiſſe: aut pertinere. Atqꝫ in hoc genere hoc accidit noui: ꝙ accuſator quoqꝫ ſepe ex remotione criminationẽ cõficit: vt ſi qs eum accuſet: qui cũ pretor eſſet in expeditionẽ ad arma populũ vocarit: cũ conſules adeſſent. Nam vt ſuperiore exẽplo reus ab ſuo officio/ac poteſtate factũ dimouebat: ſic in hoc ab eius officio/ac ptãte qui accuſat: ipſe accuſator factũ remouẽdo ac ipſa rõne cõfirmat accuſationẽ: ꝛ in hac ab vtroqꝫ ex oibus vtilitatis partib⁹/exẽplis/ſignis rõcinãdo qd cuiuſqꝫ officij: iuris: ptãtis ſit queri oportebit: ꝛ fuerit ne ei de quo agiť: id iuris: officij: ptãtꝫ attributũ nec ne. Locos aũt cões ex ipſa re ſi qd indignatiõis/ac cõqueſtiõis habebit ſumi oportebit.

¶ De conceſſione. Titu. vj.

Cõceſſiõis definitio. Conceſ. partes. Purgatiõnis partes. Imprudẽtie exẽplũ.

Conceſſio eſt/per quã nõ factũ ipſum improbatur ab reo: ſed vt ignoſcať id petiť. Cui⁹ ptes ſũt due: purgatio: ꝛ depcatio. Purgatio eſt p quã ei⁹ q accuſat nõ fcm̃ ip3: ſ3 volũtas defendiť. Ea h3 ptes tres: ĩprudẽtiã/caſu3/neceſſitudinẽ. Imprudẽtia ẽ cũ ſciuiſſe aliqd is q argniť negať: vt apud qſdã lex erat: ne qs Diane vitulũ immolaret: naute qdã cũ aduerſa tẽpeſtate in alto iactarenť: vouerũt ſi eo portu quẽ cõſpiciebãt potiti eẽnt: ei deo (q ibi eẽt) ſe vitulũ immolaturos. Cãu erat i eo portu pbanũ. Diane ei⁹ cui vitulũ immolare nõ licebat/ĩprudẽtes legis cũ exiſſent/vitulũ immolauerũt. Accuſanť: intẽtio eſt. Vitulũ immolaſti ei deo cui nõ licebat. Depulſio eſt ĩ ꝯceſſiõe poſita: rõ eſt: ne ſciui nõ licere: infirmatio eſt: tñ qm̃ feciſti qđ nõ licebat: ex lege ſupplicio dign⁹ es. Iudicatio eſt: cũ id fecerit qđ nõ oportuerit: ꝛ id nõ oportere neſcierit/ſit ne ſupplicio dign⁹. Caſus aũt iſereť i ꝯceſſionẽ: cũ demõſtrabiť aliq̃ vis fortune volũtati obſtitiſſe: vt in hac. Cũ Lacedemonijs lex eẽt/vt hoſtias niſi ad ſacrificiũ qdã redẽptor pbuiſſet/capitale eẽt: hoſtias is q redemerat cũ ſacrificij dies inſtarẽt: in vrbẽ ex agro cepit agere: tum ſubito magnis cõmot⁹ tẽpeſtatibus fluui⁹ Eurotas: †is qui propter †Lacedemonẽ fluit: ita magn⁹/ꝛ vehemẽs fact⁹ eſt: vt eo traduci victime nullo mõ poſſent: redẽptor ſue volũtatis oſtẽdẽde cauſa hoſtias ꝯſtituit

Exẽplũ i caſu ꝯceſſionem ſtati. Eurotas fluuius.

¶ Conceſſio eſt per quam nõ factum ipſum improbatur ab reo: ſed vt ignoſcať id petitur. Quarta ſpecies eſt in aſſumptiua qualitate conceſſio. Hanc definit: ita cum non factum purgamus: ſed vt ignoſcatur petimus: hanc partitur in duo ĩ purgationẽ: ꝛ deprecationem. Et purgationẽ definit: ita cũ non factũ purgamus: ſed volũtatẽ. Id fieri dicit tripliciter. Si aut imprudẽtes factam⁹: aut caſu: aut neceſſitate. Imprudentie dat exemplũ de vitulo immolato. Item caſus de eo qui hoſtias preſto non habuit ad diem certum. Item neceſſitatis de roſtrata naui in portu vbi nõ licebat inuenta. Hec tria exempla idcirco iuncta poſuit: quia eorũ omniũ ſimilis preceptio eſt. Nã qꝫ vt et in ſuperioribus: ita et hic primũ coniecturaliter agendum ab accuſatore. Ut id quod reus negat ſe voluntate feciſſe conſilio faciũ doceat ac volũtate: deinde ſubiungit finitiui ſtatus tractatum: qui vt ſupra docuit quadruplex eſt: definitio breuis. Aſtrictio definitionis. Et tertio loco ſi aſſerit deductio eſt definitionis ad ſpeciẽ: ſi uo nõ aſſerit: ſeparatio definitiõis a ſpẽ. Quarto loco deſtructio definitionis partis aduerſe. Uerũ hic omiſſa deſtructione definitiõis partis aduerſe relit qua tria complebuntur. Ut breuiter definiat caſum: imprudẽtiã: neceſſitatem: deinde adiungat ad probationez definitionis per exempla. Tertio loco ſeparet a definitione qđ reus fecit: ꝛ id oſtẽdat eſſe diſſimileqꝫ ſit ei⁹ factum: non ignorabile: non fortuitũ: nõ neceſſariũ: demõſtrabit poſt hec potuiſſe vitari: potuiſſe puideri. Et id doceat quẽadmodũ deinde adiungat accuſator alterã definitionẽ: per quã nominia alia ſupponat imprudẽtie caſui: neceſſitati. Inertiã: negligentiã: fatuitatem

Conceſſio. Purgatio. Prudentia. Caſus. Neceſſitas.

† Eurotas fluui⁹ iđ vrbẽ Lacedemona pter fluit: de hoc Maro. olã que quõdã phebo meditãte beatus Audijt Eurotas: iuſſitqꝫ ediſcere lauros.

† Propter hoc cauſalis ꝯiũctiõis accipiť: aliqñ aduerbium eſt: ꝛ ſignificat ppe Terẽ. Nimirũ eſt hoc abiſti pter hunc aſſiſte.

omnes in littore: vt qui trans flumen eſſent videre
poſſent. Cū oēs ſtudio eius ſubitā fluminis magni
tudinē ſcirent fuiſſe impedimēto: tñ quidā capitis
acceſſierūt. Intentio eſt. Hodie quas debuiſti ad
ſacrificiū ꝑſto nō fuerūt. Depulſio eſt cōceſſio. Ra-
tio. Flumē enī ſubito accreuit: ⁊ ea re traduci nō po
tuerūt. Infirmatio eſt: tñ qm̄ qđ lex iubet: nō factū
eſt/ſupplicio dignus es. Iudicatio eſt. Cum in ea re
contra legē redēptor aliq̄d fecerit (qua in re ſtudio
eius ſubita fluminis obſtiterit magnitudo) ſuppli-
cijs dign⁹ ne ſit. Neceſſitudo aūt infert: cū vi quadā Exemplum neceſſitudinis.
reus id qđ fecerit feciſſe defendit/hoc modo. lex eſt
apud Rhodios: vt ſi qua roſtrata in portu nauis
deprehēſa ſit publicet. Cū magna in alto tēpeſtas
eſſet vis vētorū: inuitis nautis/Rhodioꝝ in portū
nauim coegit. Queſtor nauim populi vocat: nauis
dn̄s negat oportere publicari. Intētio eſt: roſtrata
nauis in portu deꝑhēſa eſt: depulſio eſt ꝯceſſio. Ra
tio: vi/⁊ neceſſario ſum⁹ in portū coacti. Infirmatio
eſt. Nauim (ex lege) tñ ppl̄i eſſe opz. Iudicatio eſt.
Cū roſtratā nauim in portu deꝑhēſam lex publica-
rit. Cūq̄ hec nauis inuitis nautis vi tēpeſtatis in
portū ꝯiecta ſit/oporteat ne eā publicari. Hoꝝ triū
generū idcirco in vnū locū cōtulim⁹ exēpla: ꝙ ſilis
in ea preceptio argumētoꝝ tradit. Nā in his oībus
primū (ſi q̄d res ipſa dabit facultatis) coniecturā in
duci ab accuſatore oportebit: vt id qđ volūtate ne-
gabit: cōſulto factū ſuſpitiōe aliqua demōſtret. De
inde īducere diffinitionē neceſſitudinis/aut caſus:
aut imprudētie: ⁊ exēpla ad eā diffinitionē adiūge-
re in quib⁹ imprudētia fuiſſe videat: aut caſus: aut
neceſſitudo: ⁊ ab his id qđ reus inferat ſeparare: ⁊ id
oſtēdere diſſimile/qđ leui⁹/facili⁹: nō ignorabile nō
fortuitū: nō neceſſariū fuerit. Poſtea demonſtrare
potuiſſe vitari: ⁊ hac rōne prouidere potuiſſe: ſi hoc
aut illud feciſſet: aut ne ſic feciſſet ꝑcaueri: ⁊ diffini-
tionib⁹ oſtēdere nō hāc imprudētiā: aut caſum: aut
neceſſitudinē: ſed negligētiā: fatuitatē nolari opor
tere. Ac (ſi quā neceſſitudo turpitudinē videbitur
habere) oportebit ꝑ locorū cōmuniū implicationē
redarguentem

poſt hec. Illud adiicit vt i. excuſa-
mus ne forte neceſſitas habue-
rit turpitudinē. Ut diſputari poſ
ſit mori, melius fuiſſe: ne tantam
turpitudinē ſubirem⁹. Poſt hec
dicit adiungendū eſſe tractatū
de iuris ⁊ eq̄tatis natura de qua
⁊ in negotiali qualitate tractatū
eſt. Et maxime in abſoluta iuri-
diciali: que due qualitates ſolis
videntur diſtare temporib⁹: nam
rerū tractatū eūdē cōtinent. Poſt
hec dicit adiungēda exempla: ſi
tamen facultas dabit in q̄b⁹ do-
ceam⁹ ſimilr̄ de cauſa neſcio quis
bus veniā nō eē cōceſſam: ⁊ ad-
iungamus illis fuiſſe magis tri
buendā. Poſtremo ex partibus
deliberatiōis: turpe ⁊ inutile do-
ceamus eſſe concedi: ⁊ magnum
periculū futurum: cum tanta res
admiſſa ſit: ſi nō fuerit a iudici-
bus vindicata: cōtra hec defen-
ſor cōuerſione vtetur hoꝝ. Maxi
me autem vt defendat volūtatē:
⁊ augeat quid volūtati fuit im-
pedimēto: ⁊ doceat nihil amplius
ſe potuiſſe facere q̄ fecit: deinde
inducat locū cōmunē voluntatē
expectari oportere: deinde con-
queſtionē: cū culpa careat: ſe aſſi
ci ſupplicio cōem hoīm eſſe infir-
mitatē. Loci vero cōes accuſato-
ris ſunt in eū qui cōfitetur: et al-
teri peccandi licentia tribuitur
ſi nō de facto: ſed de volūtate que
ratur. Defenſoris ꝯqueſtio eſt de
calamitate: ꝙ non culpa ſua: ſed
vi maiore peccarit. Alter loc⁹ de
fortune poteſtate: et infirmitate
hoīm. Tertius locus animū non
euentū cōſyderari. Poſt exempla
atq̄ tractatus admonet ꝙ in oī-
bus exēplis ſupra poſitis leges
ſint. Unde neceſſario incidūt tra
ctatus etiam legales: ſed hoc ne-
gat eſſe mirandū: ꝙ cauſarū ge-
nera quedā ſimpliciter explican-
tur: quedā coniuncta ſunt. Unde
qui omnia precepta cognouerit:
quicquid perſpexerit in exemplo
trāſlatione locoꝝ neceſſaria per-
ſequetur. Nam cum hic ⁊ leges
ſint neceſſario: que legū preceptū
ſunt cōplere debemus: de quib⁹
poſt dicet. Nunc tm̄ ea precepta
poſuit que cōceſſioni: de qua tra-
ctatus erat cōuenirēt. Si q̄d res
ipſa dabit facultatis: coniecturā
induci ab accuſatore oportebit:
vt dicat accuſator per coniectu-
ram: aut prudēter feciſſe: aut nō
caſu feciſſe: aut nō neceſſitate: ſed
voluntate feciſſe: atq̄ tum ex his
locis iuris atq̄ equitatis naturā
oportebit querere. Et quaſi in ab
ſoluta pro iudiciali ſe hoc ipſum
a rebus oībus ſeparatim cōſyde
rare: qm̄ cōuenit negotiali abſo-
luta qualitas tractata rebus: et
diſtat tm̄modo tpe: quia negotia
lis de futuro iuſto agit. Abſolute

redarguentem demõſtrare⁊quiduis ppeti:mori de-
niq̃ſ ſati⁹ fuiſſe/ꝙ eiuſmodi neceſſitudini obtẽpera-
re. Atq̃ tñ ex his locis de quib⁹ in negotiali parte
dictũ eſt iuris/et equitatis naturã opoꝛtebit quere-
re/⁊ q̃ſi in abſoluta iuridiciali p ſe in hoc ipſum reb⁹
oĩb⁹ ſepatim ↄſyderare. Atq̃ in hoc loco(ſi facultas fuerit)exẽplis vti opoꝛte-
bit:qb⁹ in ſiſi excuſatiõe nõ ſit ignotũ:⁊ ↄtẽtiõe ma gis illis ignoſcẽdũ fuiſſe:
⁊ ex deliberatiõis partib⁹ turpe/aut inutile eſſe ↄcedi eã rẽ/que ab aduerſario
cõmiſſa ſit:⁊ p magnũ eẽ/⁊ p magno futurũ detrimẽto:ſi ea res ab his q ptãtẽ
hñt iudicãdi neglecta ſit. Defenſoꝛ aũt cõuerſis oĩb⁹ his partib⁹ poterit vti.
Maxime aũt in volũtate defendẽda cõ moꝛa hĩſ:⁊ in ea re adaugẽda q̃ volũta-
ti fuerit impedimẽto:⁊ ſe pluſq̃ fecerit facere nõ potuiſſe:⁊ in oĩb⁹ reb⁹ volũta-
tẽ ſpectari opoꝛtere:⁊ ſe ↄuinci nõ poſſe:q̃ nõ abſit a culpa:⁊ ex ſuo noĩe cõem
hoĩm infirmitatẽ poſſe dãnari. Dein de nihil eſſe indigni⁹ ꝙ eũ q culpa careat
Loci cões. ſupplicio nõ carere. Loci aũt cões hi ſunt accuſatoꝛis in ↄfeſſione:⁊ q̃ta ptãs
peccãdi relinquaꝛ:ſi ſemel inſtitutũ ſit:vt nõ de facto/ſʒ de facti cã q̃raꝛ. Defen-
ſoꝛis eſt cõq̃ſtio calamitatis ei⁹/q nõ culpa/ſʒ vi maioꝛi quadã acciderit:⁊ de
foꝛtune ptãte:⁊ hoĩʒ infirmitate:⁊ vti ſuũ aĩm nõ ↄuẽtũ cõſyderẽt. In qb⁹oĩb⁹
cõq̃ſtionẽ ſuarũ erũnarũ/⁊ crudelitatis aduerſarioꝝ indignationẽ ineſſe opoꝛ-
tebit. Ac neminẽ mirari cõueniet:ſi aut in his/aut in aliȷs exẽplis ſcriptis q̃ʒ
controuerſiã adiũctã videbit. Quo de gñe poſt erit nobis ſeparati dicẽdũ:pꝛo-
pterea q̃ quedã gñã cauſaꝝ ſimpliciter/⁊ ex ſua vi ↄſyderanꝛ:q̃dã aũt ſibi aliõ
quoq̃ aliqð ↄtrouerſie gen⁹ aſſumũt. Quare oĩb⁹ cognitis:nõ erit difficile in
vnãquãq̃ cãʒ trãſferre/qð ex eo q̃ʒ gñe cõueniet:vt in his exẽplis, cõceſſionis
ineſt oĩb⁹ ſcripti cõtrouerſia ea que ex ſcripto/⁊ ſnĩa noĩaꝛ:ſʒ qꝛ de cõceſſione
loquebamur/ſ eã pcepta dedim⁹. Alio aũt loco de ſcripto/⁊ ſnĩa dicem⁹. Nũc i
alteram conceſſionis partem conſyderationem intendamus.

† Uindex p pꝛtevltoꝛ in iurie:⁊ q̃ alterius cauſaʒ ſuſcipit vindicandã:vt quos nũc pcuratoꝛes vocamus. Etvidex q̃ ſe ex ſeruili cõditione in libertatẽ vindicat:a vidicio ex vrbe Setia: qui q̃ñ cõiuratiõnẽ de reducendo Tarquinio deterit liberat⁹ eſt: vt l qi Li.ij.iij.

De depꝛecatione. Titu.vij.

Ẽpcatio eſt in qua nõ defenſio facti:ſed ignoſcendi poſtulatio continet. Hoc genus vix in iudicio pꝛobari põt: ideo qð conceſſo pctõ/difficile eſt ab eo q pctõꝝ vindex † eſſe dↄʒ:vt ignoſcat ipetrare:quare parte ei⁹ generis cũ cãm nõ in eo cõſtitueris vti licebit:vt ſi p aliquo claro/aut foꝛti viro(cuius in rẽp. multa ſint beñficia)dicere nõ poſſis:cũ videaris non vti depꝛecatione:vti tñ ad hũc modũ. Qð ſi iudices hic p ſuis beneficiȷs:p ſuo ſtudio qð in vos ſemp habuit/tali vos tpe multoꝝ ſuorum recte factoꝝ cã vni delicto

¶ Depcatio eſt in qua nõ defenſio iacit:ſed ignoſcendi poſtulatio cõtinet:hoc gen⁹ vix in iudicio pbari poteſt. Scda pars conceſſionis depcatio eſt. Hãc definiuit ita cũ nõ factũ defendim⁹: ſʒ a parte veniã poſtulamus:hoc autem actiõis gen⁹ nõ frequẽter incurrit in iudicȷs:ſʒ in ſenatu aliquotiẽs:⁊ apud populũ. Dat exemplum vel quinti manlioꝝ: vel Syphacis:vt agta nulla alia cõſtitutione venia poſtulata ſit. Subiũgit pcepta: pꝛimo ei⁹ q̃ vt ignoſcaꝛ poſtulat:vt ſua bñficia cõmemoꝛet:ſi q̃ habuerit in vita pterita:⁊ ea doceat eſſe maioꝛa q̃ eſſet factũ vñ re⁹ eſt:deide maioꝝ ſuoꝝ bñficia oñdat. Deide dicat ſe nõ odio:neq̃ crudelitate feciſſe qð fecerit:ſʒ ſtultitia aut alicu-

¶ De pꝛeterito: ſi aut in his:aut in aliȷs exẽplis ſcripti quoq̃ controuerſiam adiũctam videbit. Hoc pꝛecepto oſtendit incidere ſemp legales poſſe controuerſias conſtitutionibus pꝛincipalibus:nec aliquando legales ſtatus poſſe exiſtere pꝛincipales.

vt ignoſceretis poſtularet:tā dignū vr̄a māſuetudi
ne:ꝙ virtute ei⁹ eſſet o iudices a vobis hanc rē hoc
poſtulāte ipetrari. Deide augeri bñficia licebit:ꝛ iu
dices p locū cōez ad ignoſcēdi volūtatem deducere.
Quare hoc gen⁹ ꝙꝙ in iudicijs nō verſat:niſi qua
dā ex parte:tñ qꝛ pars ipſa inducēda nōnūꝙ eſt:l ſe
natu/aut ꝯſilio:ſepe oī i gñe tractāda i id q̄ꝫ p̄cepta
ponem⁹. Nā in ſenatu/ꝛ in cōſilio de Syphace diu
deliberatū eſt:et de q̄nto Numitorio pulſo apud L.
optimū:ꝛ ei⁹ ꝯſiliū diu ductū eſt:ꝛ magis i hoc q̄dē
ignoſcēdi/ꝙ cognoſcēdi poſtulatio valuit. Nā ſemp
aīo bono ſe in pplm̄ Rhomanū fuiſſe:nō tā facile p
babat/cū cōiecturali cōſtitutiōe vterer:ꝙ vt ppter
poſteri⁹ bñficiū ſibi ignoſcerer:vt dep̄catiōis partes
adiūgeret: Oportebit igit eū q ſibi vt ignoſcat/ po
ſtulabit(ſi qua ſua poterit)bñficia cōmemorare:et ſi
poterit ea oñdere maiora eē/ꝙ hec q̄ deliq̄rit:vt ab
eo plus boni/ꝙ mali profectū eē videat. Deide ma
ioꝝ ſuoꝝ bñficia(ſi qua extabunt)proferre. Deinde
oñdetur nō odio/neqꝫ crudelitate feciſſe:quod fece
rit:ſꝫ ſtultitia/aut impulſu alicui⁹:aut aliqua hone
ſta/aut pbabili cā. Poſtea polliceri/ꝛ cōfirmare ſe
ꝛ hoc pacto edoctū/ꝛ bñficio eorū:q ſibi ignouerint
ꝯfirmatū:oī tpe a tali rōne abfuturū. Deinde ſpem
oñdere aliquo ſe in loco magno hjs q ſibi cōceſſerint
vſui futurū. Poſtea ſi facultas erit:ſe aut cōſangui
neum:aut etiā a maiorib⁹:ꝛ primis amicum eſſe de
monſtrabit/et amplitudinē ſue volūtatis:et nobili
tatē generis eorū/qui ſe ſaluum velint:ꝛ dignitatē
oſtendere:et cetera ea q̄ pſonis ad honeſtatē:et am
plitudinē ſunt attributa:cū queſtione ſine arrogan
tia in ſe eſſe demōſtrabit/vt honore poti⁹ aliquo ꝙ
vllo ſupplicio dign⁹ eſſe videat. Deinde ceteros p
ferre:quibus maiora delicta cōceſſa ſunt. Ac multū
pficiet:ſi ſe miſericordem in poteſtate/ꝛ propenſum
†ad ignoſcēdū fuiſſe oſtēdet:atqꝫ ipſum illud pctm̄
erit extenuādū:vt ꝙ minimum obfuiſſe videatur:ꝛ
aut turpe:aut inutile:demōſtrādū tali de hoīe ſup
pliciū ſumere. Deinde cōibus locis miam captare
oportebit:ex his preceptis:que in primo libro ſunt

Quint⁹ nu mitorius.

Quō dep̄catio faciēda.

† Propēſus vehemēter inclinatus. M. Tul. in offi. Quinctiū ſi quis eſt paulo ad volupta tē ppenſior. Et ppēſus quaſi vltra tenſus. Per ſi⁹. Cū tibi calue pinguis aqua licentius pp̄ēſo ſeſq̄pede extet.

ius ipulſu:deīde polliceat ſe ali cubi profuturū. Deinde oñdat ſe cōſanguineū:magnis ac p̄ncipa lib⁹ viris vel amicū:deide ampli tudinē ſuā ꝛ volūtatis ꝛ ghis: et eorū volūtatē oñdat q̄ de ſe iudi cēt:et oīa q̄ pſone amplitudinem honeſtatēqꝫ demōſtrēt. Sꝫ hec cū q̄ōne poti⁹ ꝙ cū arrogātia. Poſt hec adiūgere exēpla dꝫ:in q̄b⁹ do ceat aut ſibi de cauſa ignotū mul ta aut maiora cōceſſa delicta:de inde doceat ſe in ptāte ītē fuiſſe ꝛ id ignouiſſe ꝙ plurimis. Poſtre mo ipꝫ pctm̄ extenuare debebit: et cōparare ppter:paruū admiſ ſum ſe hoiem tali honore excellē tem ſupplicio affici non oportere quo afficiunt ceteri q̄ maiora cō mittūt. Hec cōfirmare locis cōib⁹ q̄ ad captādā miam in p̄mo li bro videnſ expoſiti. Sꝫ ꝯtra hūc qui dicit:primū maleficiū auge bit:deinde dicet nihil impiudē ter factū ſed crudeliter ꝛ inimice oīa:ipm in miſericordē: immitē: ſupbū inimicū ſemp fuiſſe. Ami cū nūꝙ futurū ꝛ ſi bñficia ptule rit ille q̄ veniā petit is q̄ cōtradi cit docere debebit eā alia nō beni uolētia pſtitū. Aut aliud maius poſtea cōſecutū ꝛ hoc malo bñfi cia ſuperiora deleta:aut leniora beneficia maleficijs:aut vt honor habitus eſt bñ factis p maleficio pena luat: deinde vt p locum cōmunē dicat turpe eſſe ꝛ inutile ignoſci:deide optatū fuiſſe:vt re aliqñ fieret ꝛ nūc non vindicari. Poſtremo cogitare debere qualt aīo circa euꝫ fuerit ꝛ quali odio. Loci cōes et⁹ erūt indignatio ma leficij:et alter vt eorū miſereātur q̄ fortuna nō malitia peccauerit. Nā ꝛ in ſenatu de Syphace diu deliberatū eſt. Ita hic docet po ſtulatā eſſe veniā p deprecationē Nā ſemp aīo bono in pplm̄ fuiſ ſe nō tā facile pbabat cū cōiectu rali cōſtitutiōe vterer. ita excludē batur ei⁹ cōiectura q̄ factū nega batur qd̄ erga pplm̄ romanū bo no aīo fuiſſet:ꝛ relinquebat ſola deprecatio. Qm̄ ergo in gñali cō ſtitutiōe tā diu ppter ei⁹ partiū multitudinē ꝯmorati ſumus qua ꝛ nos cōſtitutiōes cū ſuis ſpeciēb⁹ expoſuit. Superat iam de cōtro uerſiis legalibus diſputari: ſed qm̄ partitus qualitatem ſpēs et duas dederat. Iuridicialē ꝛ nego cialē diuidēs i abſolutā ꝛ aſſum ptiuā ſpēs ei duas dederat. Iuri dicialē ipſam ita deffinierat:vt in eā equi et iniq̄ natura: aut p̄mij aut pene rō q̄reret. Eq̄ ꝛ iniq̄ na tura in oīb⁹ expoſita ē ſupra tra ctatu circa oēs ſpēs iuridicialis. Vñ nunc neceſſario admonet de pene ac p̄mij rōne eē tractādū:q multa exiſtūt gñā cauſe ꝑ p̄mij petitiōe:ſilr ꝑ pene. Nā Cic. de p̄

expoſita. Aduerſarius aũt malefacta augebit: nihil imprudẽter/ſed oĩa ex crudelitate/⁊ malitia facta dicet. Ipſum immiſericordẽ/ſuperbũ † fuiſſe: ⁊ ſi poterit/oſtẽdet ſemper inimicũ fuiſſe: ⁊ amicũ fieri nullo modo poſſe: ſi beneficia ꝓferet re⁹: aut aliqua de cauſa facta non propter beniuolentiã demõſtrabit aut poſtea odium acre eſſe ſuſceptũ: aut illa omnia maleficijs deleta: aut leuiora bñficia ꝙ maleficia: aut cũ beneficijs honore habitus ſit: pro maleficio penaꝫ ſumi oportere. Denicꝫ turpe eẽ: aut inutile ignoſci. Deinde de quo vt ptãs eſſet/ſepe optarint in eũ poteſtatẽ non vti ſummã eſſe ſtultitiã: ⁊ cogitare oportere qñe animũ in eũ/⁊ ꝙ optime habuerint. Locus aũt cõis indignatio maleficij. Et alter/eorꝫ miſereri oportere: q ꝓpter fortunã: nõ ꝓpter malitiã in miſerijs ſint. Qm̃ igiť i gñali ꝯſtitutiõe tãdiu ꝓpter ei⁹ partiũ multitudinẽ cõmoramur: ne forte varietate/⁊ diſſimilitudine rerum deductus alicuius animus in quẽdam errorẽ deferatur: qd etiã nobis ex eo gñe reſtat: ⁊ quare reſtat admonendũ videtur. Juridicialem cãm eſſe dicebamus: in qua equi/⁊ iniq natura/⁊ premij/aut pene rõ q̃ritur. Eas cauſas in quib⁹ de equo/⁊ iniquo q̃ritur expoſuim⁹. Reſtat nũc vt de premio/⁊ de pena explicem⁹. Sunt em̃ multe cauſe que ex premij alicui⁹ petitiõe cõſtãt. Nã ⁊ apud iudices de premio ſepe accuſatorꝫ q̃rit: ⁊ a ſenatu/aut cõſilio aliqđ premiũ ſepe petitur. Ac neminẽ cõueniet arbitrari nos cũ aliqđ exemplũ ponamus: qđ in ſenatu agatur ab iudiciali genere exemplorũ recedere. Quicquid em̃ de homie probãdo: aut improbãdo dicitur: cum ad eam dictionẽ ſentẽtiarꝫ quocꝫ ratio accõmodetur: id ⁊ ſi per ſententie dictionẽ agitur: nõ tñ ẽ deliberatiuũ eſt: ſed q2 de hoie ſtatuiť: iudiciale eſt habẽdum. Omnino aũt qui diligẽter oĩꝫ cauſarũ vim/⁊ naturã cognouerit: cũ gñe primo/tũ etiã forma eas itelliget diſſidere: ceteris aũt partib⁹ aptas iter ſe oẽs: ⁊ aliã i aliã iplicatã videbit. Nunc de premijs ꝯſiderem⁹. L. Licini⁹ Craſſus ꝯſul quoſdã i citeriore gallia nullo/illuſtri/necꝫ certo duce/necꝫ eo noĩe: necꝫ numero ꝑditos vt digni eſſent: q ho

† Superb⁹ elatus: arrogans. Vergil. li. iij. en. Stirpis Achillee faſtus iuuenẽcꝫ ſuperbũ. Aliqñ nobilis magnificus: excelſus. vt hinc ppl'o late regez belloqꝫ ſuperbum.

De ꝑmijs.

L. Licini⁹ Craſſus.

mio tantum loquitur: nos tamẽ ⁊ ad pene actionem ratione tradita preceptum de premio per ſimilitudinem transferemus. Petuntur inquit premia ⁊ apud iudices: ⁊ in ſenatu ⁊ in aliquo conſilio: hic admonet: quod in ſenatu dixit: ne quis arbitretur de deliberatiuo dicendi genere ſumptum eſſe tractatum: cum de iudiciali genere dicẽdi omnis tractatus haberetur: hoc inquit neminez moueat quoniam ⁊ apud ſenatum licet ſententie dictio ſit: qđ dicẽdi genus deliberatiue cõuenit: tñ iudiciale genus dicendi eſt exiſtimandũ: cũ ⁊ in ſenatu tꝫ de probãdo hoie iprobãdocꝫ tractet. Et oĩno inquit iſta tria gña cauſarꝫ forma quadã ⁊ primo genere diſtãt. Minore tñ et pleniore intellectu implicita ſibi ⁊ cõnexa ſuis partibus cõiũctur. Nam et apđ iudices de premio ſepe accuſatoris querit. Accuſatoribus lege premia dabãtur hoc ipſo ꝙ accuſabant: exẽplũ dat Tulli⁹. Nullo premio adductus ſum. Itẽ nõ em̃ ſpolia Caij verris ꝯcupiuit: id vero ſi per ſentẽtie dictionez agitur deliberatiuum eſt. Deliberatiuuꝫ em̃ ſic definierat: vt diceret Cum res poſita in cõſultatiõe ciuili habet in ſe ſentẽtie dictionez Ergo cũ igitur i ſenatu de homine probando vel improbãdo nõ deliberatiua extinde dicẽda eſt: q2 habet ſententie dictionem: ſed iudicialis cauſa magis: q2 de homine probando improbandocꝫ tractatur. Nũc de premijs cõſideremus. Hinc dare ꝓcepta incipit: que ſeruãda ſunt: cũ premiũ poſtulam⁹: qđ ſolũ ſupererat de conſtitutione iuridiciali tractatus: vt natura equi ⁊ recti: aut ꝑmij: aut pene ratio querať. Dat exemplũ in quo ꝑmiũ poſtulatur. De eo qui triumphũ petit: poſt qđ exẽplum admonet: necꝫ hic necꝫ i deprecatione nos facta intentione: ⁊ depulſione: ⁊ nata q̃ſtione: aut rationez inquirere: aut depulſionem rationis: ſed ipſam eſſe iudicationem que ſit queſtio. In deprecatione hoc modo. Oporteat ne affici pena: in premij petitione oporteat ne dari premiuꝫ: Diuidit ergo dicẽda in ꝑmij petitione in quatuor: in beneficia: in hominem: in premij genus: in facultates: quibus ſingulis partes certas ipſe ſupponit. Simulcꝫ docuit locos cões quos tñ i his ptib⁹ ex quatuor habemus in ꝑmij gñe: ⁊ i facultatib⁹. He enim due partes affectus tenent: ⁊ poſſunt audiẽtes publice rationis ꝑmiũ ⁊ facultas plurimum cõmouere. Ac de cõſtitutionibus quidez ſatis dictuꝫ eſt. Nunc de his cõtrouerſijs: que in ſcripto verſantur

⁊ ij

Cōſtitutiones rationales eſſe ſta tus et prio docuim⁹: et ipas eē pn cipales. Hoc quēadmodū cōplerem⁹ in dicēdo ſupiore tractatu docuit: ſʒ qt ſunt pter ea gn̄a ↄtro uerſiaꝝ: q̄ verſant̄ i ſcripto: q̄ inci dūt ↄſtitutiōibus: q̄ ipa q̄ncꝫ ſūt neceſſario etiā de his dat p̄cepta

ſtes Rhomani populi eſſe dicerētur: qui tn̄ cuʒ excurſionibus/ et latrocinijs infeſtā prouinciaʒ redderēt/ confectat⁹ eſt et cōfecit: Romā redijt: † triūphū ab ſenatu poſtulat. Hic et i deprecatiōe nihil ad nos attinet/ rōnib⁹ et īfirmationib⁹ rationū ſupponēdis adiudicationē pu̇enire: ppterea niſi alia quocꝫ incidet cōſtitutio: aut pars cōſtitutionis ſimplex erit iudicatio: et in queſtione ipſa ↄtinebitur. Jn deprecatiōe hmōi oporteat ne pena affici. Jn hac hmōi. Oporteat ne dari p̄miū nūc

Rō premij in.iiij.diuiſa partes.

de p̄mij q̄ſtione appoſitos locos exponem⁹. Ratio igitur premij eſt quatuor in partes diſtributa: in bn̄ficia: in hoiem: in premij gen⁹: in facultates. Beneficia ex ſua vi/ et ex tpe: ex aīo eius/ qui fecerit: ex caſu cōſyderētur. Ex ſua vi q̄rūtur: hoc modo. Magna: an parua: an facilia: an difficilia ſingularia ſint/ an vulgaria: vera an falſa: quadā ex rōne honeſtant̄. Ex tempore aūt: ſi tum cū indigerim⁹: cum ceteri nō poſſent: aut nollent opitulari: ſi tū cum ſpes deſeruiſſet opitulat⁹ ſit. Ex aīo: ſi nō ſui ↄmodi cā/ ſʒ eo cōſilio fecit oia/ vt hoc conficere poſſet. Ex caſu: ſi nō fortuna/ ſʒ iduſtria factū videbit̄: aut ſi iduſtrie fortuna obſtitiſſet. Jn hoieʒ aūt: qb⁹ rōnib⁹ vixerit: qd ſumpt⁹ i eā rē/ aut laboris etiā ſūpſerit: et ſi qd aliqn̄ tale fecerit: nū alieni labores: aut deoꝝ bonitas p̄miū ſibi poſtulet: nō aliqn̄ ip̄e talē ob cāʒ aliquā p̄mio affici negarit oportere: aut nū iā ſatꝭ p eo qd̄ fecerit honos habit⁹ ſit: aut nō neceſſe fuerit ei facere id qd̄ fecerit: aut nū hmōi ſit factū: vt niſi feciſſʒ/ ſupplicio dign⁹ eēt: nō q̄ꝛ fecerit p̄mio: aut nū aū tp̄s p̄miū petat: et ſpē icertā p certo vēdit et p̄cio: aut nū qd̄ ſuppliciū vitet/ eo p̄miū poſtulet: vt de ſe p̄iudiciū factū eſſe videat̄. Jn p̄mij aūt gn̄e qd et q̄tū/ et quāobrē poſtulet̄: et quo/ q̄to quecꝫ res p̄mio digna ſit cōſyderabitur. Deinde apud maiores qbus hoib⁹/ et qbus de cauſis talis honos ſit habitus queret̄. Deinde ne is honos nimiū peruagetur. Atqꝫ hic eius q cōtra aliquē premiū poſtulātē dicet: loc⁹ erit cōis premia virtutis/ et officij ſancta et caſta eſſe oportere: necꝫ ea aut cū improbis cōicari: aut i mediocribus hoib⁹ puulgari. Et alter/ min⁹ hoies virtutis cupidos fore virtutis premio puulgato. Que em̄ rara/ et ardua ſint: ea expediēdo pulchra/ et iucūda hoib⁹ videri. Et terti⁹/ ſi exiſtant q apud maiores nr̄os ob egregiam virtutem tali honore dignati ſunt: nōne de ſua gloria cum pari premio tales hoies affici videant/ deliberari putent: et eoꝝ dinumeratio/ et cū eis cōtra quos dicat cōparatio. Eius autem qui p̄miū petet facti ſui amplificatio: et eoꝝ q affecti ſūt premiū cū ſuis factis cōtentio. Deinde ceteros a virtutis ſtudio repulſuʒ iri: ſi ip̄e premio nō ſit affect⁹. Facultates aūt cōſyderant̄/ cū aliqd̄ pecuniaꝝ in premiū poſtulat̄: i quo vtrū copia ne ſit agri: et vectigaliū pecunie: an penuria cōſyderetur. Loci communes facultates augere: nō minuere oportere: et impudentē eſſe: qui pro bn̄ficio nō gratiā/ veꝝ mercedē poſtulet. Cōtra aūt de pecunia rationari ſordiduʒ eſſe: cum de gratia referenda deliberetur: et ſe precium non pro facto: ſed hono

¶ Trādu dicij exiſtiat triūphū q̄a q̄ triūpharet implici iudicio honoraret: p̄rimo em̄ exercit⁹ de triūpho diſcernendo dux indicabat. Scdō ſenatus. Tertio ppl̄s. Erat aūt triūph⁹ olim honorū q̄a ppl̄o Rhomano dari ſolebat maxim⁹: nā illa pōpa ſolēnis erat q̄ fiebat redeuntib⁹ in vrbē cū victoria.

remꝫ:ita vt factitatū ſit/ꝓ beneficio poſtulet. Ac de cōſtitutionib⁹ quidem ſatis dictum eſt:nunc de his controuerſijs/que in ſcripto verſant̄ dicēdū videt̄.

¶ De controuerſijs in ſcripto. Titu.viij.

In ſcripto † verſatur controuerſia:cū ex ſcriptionis rōne/aliquid dubij naſcit̄:id fit ex ambiguo:ex ſcripto/⁊ ſententia:ex contrarijs legib⁹:ex ratiocinatione:ex diffinitione. Ex ambiguo aūt naſcit̄ controuerſia: cum quid ſenſerit ſcriptor obſcurum eſt:quod ſcriptum duas/pluresve res ſignificat:ad hunc modū. Paterfa.cum filium heredem faceret: vaſorum argenteorum cētum pondo vxori ſue ſic legauit. Heres meus vxori mee vaſorum argenteorum pondo centum:que volet dato. Poſt mortem eius vaſa magnifice/⁊ precioſe celata petita filio mater. Ille ſe que ipſe volet debere dicit. Primum (ſi fieri poterit) demonſtrandum eſt non eſſe ambigue ſcriptum:propterea qđ oēs in cōſuetudine ſermonis ſic vti ſolent eo verbo vno:pluribuſve in ea ſnīa:in qua is qui dicet accipiēdū eſſe demōſtrabit. Deinde ex ſuperiore/⁊ inferiore ſcriptura docēdū id:qđ q̄rat̄ fieri perſpicuum:quare ſi ipſa ſeparatim ex ſe verba cōſiderent̄:oīa/aut pleraq̄ ambigua viſum iri:q̄ autē ex oī cōſyderata ſcriptura pſpicua fiāt/hec ābigua nō oportere exiſtimari. Deinde qua ī ſnīa ſcriptor fuerit/ex ceteris ei⁹ ſcriptis/dictis/et factis aīo atq̄ vita ei⁹ ſumi oportebit:et eā ipſam ſcripturā in qua inerit illud † ambiguū:de quo querit̄ totā oīb⁹ ex partibus ptētare:ſi qđ/aut ad id appoſitū ſit:qđ nos īterp̄temur:aut ei qđ aduerſari⁹ intelligat/aduerſet̄:nā facile qđ veriſimile ſit eū voluiſſe q̄ ſcripſerit/ ex oī ſcriptura/⁊ ex perſona ſcriptoris:atq̄ his reb⁹ que pſonis atribute ſunt/cōſiderabit̄. Deinde erit demōſtrādū/ſi quid ex ipſa re dabitur facultatis:id qđ aduerſari⁹ intelligat:multo min⁹ commode fieri poſſe/q̄ id qđ nos accipim⁹:qđ illi⁹ rei neq̄ adminiſtratio:neq̄ exit⁹ vllus extet:nos qđ dicam⁹ facile et cōmode trāſigi poſſe:vt in hac lege (Nihil enim ꝓhibet fictā exēpli loco ponere:quo facili⁹ res intelligat̄.) Meretrix coronā aureā nō habeto:ſi habue-

† Scriptū ⁊ ſententia eſt legitima conſtitutio: quū vn⁹ ex vi plurimū ac cuſator ſcripto: alter ſcripti ſnīa vtitur: hoc mō. Lex. peregrinus ſi murū aſcendat: morte ſupplicium be⁹. Quum ciuitas obſideret: peregrin⁹ qdā murū aſcendit hoſtiū duce interficit: capitis accuſatur.

Aliud exēplum.

¶ Sunt aūt controuerſie quinq̄ ambiguitas:ſcriptū: ⁊ voluntas leges contrarie.ratiocinatio.⁊ definitio. Scripti aūt controuerſia eſt cum in quocūq̄ ſcripto naſcit̄ ꝯtrouerſia:aut in legib⁹ teſtamētis pactis:⁊ dictis et ceteris q̄ in ſcriptura ſunt. Ergo principalis eſt ambiguitas: q: ita ordinē fecit cui⁹ definitio adhibita eſt: cū qđ ſenſerit ſcriptor obſcurum eſt: iō qr duas aut plures res ſignificat huic exemplū dedit vt heres daret vaſa celata vxori:q̄ vellet: q̄ſi vt dixim⁹ ꝯſtitutiōes nō ſunt ſed incidentes ſunt controuerſie non ꝯſtituit que ſit intentio:que depulſio:neq̄ que ratio:⁊ refutatio rationis:et que iudicatio: ſed continuo dat precepta:que ſunt parti virtuq̄ communia: ſunt aūt hec:primū vt negem⁹ ambiguū et doceamus locutiōis ipſius cōſuetudinem:deinde vt ſuperiora verba et inferiora conſideremus: ex quibus colligam⁹:que ſit vera ſententia. Deinde excutiam⁹ perſonam eius qui ſcripſit: vt ex ceteris dictis ei⁹ factis:ſcriptis aīo atq̄ vita qđ ſenſerit poſſe intelligi:deinde excutiam⁹ oē ſcriptū ne in aliquo verbo:aut nos adiuuet: aut impugnet aduerſariū. Deinde dicendum id qđ aduerſarius intelligat min⁹ commode fieri q̄ qđ nos intelligam⁹:huic precepto exemplum dat. Meretrix coronam aureā non habeto. Si habuerit publica eſto. Hic ci tractari pōt nō bene ſentire eum qui publicandam dicit eſſe meretricē qđ publice meretricū nulli⁹ exitus:nulla adminiſtratio: hoc eſt, nullum quoquo modo vectigal ſit. In auro vero publicando magnam eſſe vtilitatē. Poſt hec adiungit vtilitatem precepti:vt interpretetur q̄ſto vtilior res aut honeſtior: pretereatur ſi id intellectum fuerit quod aduerſarius interpretatur:hoc aūt aperti⁹ fiet ſi id qđ nos interpretamur doceamus eſſe honeſtum vite neceſſarium. Sed qm̄ ſcripti cōtrouerſia ſicuti ſupra docuim⁹ poteſt eſſe ⁊ in teſtamento:et de hoc exemplū dedit. Pōt aūt eſſe in lege: adiicit precepta ſi ambiguitas fuerit in lege. Ut que argumus ne forte quod aduerſarij intelligant alia lege cautum ſit:deinde vt dicam⁹ quemadmodū ſcribi oportuiſſet:ſi id ſentiret quod aduerſarij dicunt ille qui ſcripſit. Hui⁹ precepti ⁊ argumenti de themate ſupra poſito ſumpſit exemplū vt doceat ſcriptorem ſi heredi conſulere vellet:vt e a vaſa daret

Controuerſia i ſcripto multis modis fit.

Exēplū ex ambiguo.

† Ambiguū eſt legitima conſtitutio: quum ſcri-

rit/publica eſto: ↄtra eū q meretricē publicari dicat ex lege oportere poſſe dici: neq admiſtrationē vllaȝ eſſe publice meretricis: neq exitū legis in meretrice publicanda. At in auro publicādo/ ⁊ adminiſtrationē/ et exitū facilē eſſe: et incōmodi nihil ineſſe. Ac diligēter hic quoq attēdere oportebit: nū illo ꝓbato qꝺ aduerſari⁹ intelligat: vtilior res/ aut honeſtior/ aut magis neceſſaria a ſcriptore neglecta videat. Id fiet ſi id qꝺ nos demōſtrabim⁹ honeſtum/ aut vtile/ aut neceſſariū demonſtrabim⁹/ ſi id qꝺ ab aduerſarijs dicat/ minime eiuſmodi dicem⁹ eē. Deinde (ſi i lege erit ex ambiguo cōtrouerſia) dare operā oportebit: vt de eo qꝺ aduerſarius intelligat/ alia in lege cautū eē doceat. Per multū ꝓficiet illud demōſtrare quēadmodū ſcripſiſſet: ſi id qꝺ aduerſari⁹ accipiat fieri/ aut intelligi voluiſſet: vt in hac cā in qua de vaſis argēteis q̄rit poſſit mulier dicere nihil attinuiſſe aſcribi que vellet: ſi heredis ꝑmittere volūtati: eo eñ nō aſcripto: nihil ineſſe dubitatiōis/ qđ heres q̄ ipſe vellet daret. Amentia igit fuiſſe/ cū heredi vellet cauere id aſcribere: quo nō aſcripto/ nihilomin⁹ heredi caueret. Quare hoc gñe magnopē talib⁹ in cauſis oportebit vti: ſi hoc modo ſcripſiſſet/ iſto vſus nō eſſet: nō iſto loco ꝟbū iſtud collocaſſet. nā ex his ſcripti ſnīa maxime ꝑſpicit. Deīde quo tpe ſcriptū ſit/ querēdū eſt: vt qꝺ eū voluiſſe in eiuſmodi tpe ꝟiſiſe ſit intelligat. Poſt ex deliberatiōis partib⁹ qꝺ vtilius et honeſti⁹: et illis ad ſcribēdū/ et his ad cōprobandū ſit demonſtrandū: et ex his ſi quid amplificationis dabit communib⁹ vtroq locis vti oportebit.

Ex ſcripto et ſnīa contro uerſia.

Ex ſcripto/ et ſententia cōtrouerſia cōſiſtit: cum alter verbis ipſis q̄ ſcripta ſunt vtit: alter ad id qꝺ ſcripſiſſe dicet/ oēm adiunget dictionē. Scriptoris autē ſentētiam ab eo qui ſententia ſe defendit: tum ſemper ad idem ſpectare: ⁊ idē velle demōſtrabitur: tum aut ex facto: aut ex euentu aliquo ad tp̄s id qꝺ inſtituerit accōmodabitur. Semper ad idē ſpectare/ hoc modo.

Exemplū ſnīe ſcriptoris ad ideȝ pertinentis

Paterfamilias cū liberoꝛuȝ haberet nihil: vxorē aūt haberet: in teſtamēto ita ſcripſit. Si mihi genitus ſit filius/ vnus: pluresve: is mihi heres

ptū plures ſnīas ſignificat: qꝺ multis pōt fieri modis: naȝ ⁊ multiplici ptāte verboꝝ: ⁊ accētu et gñe: et nūero: ⁊ aſpiratiōe: ⁊ diſtīctiōis tā cō poſitiōe q̄ redditione: et vt breuiter oīa comprehendaȝ: quibuſcūq modis varia ptās ac ſignificatio verboꝝ cōmutat fieri pōt: hoc ex redditione dictiōis oritur. Meretrix ſi coronā auream habeat publica eſto habere que dā inuenta eſt: ⁊ accuſator publica ad meretricem reddit: meretricis defenſor ad coronam.

q̄ illi cōmodū erat dare nō aſcriberet: que vellet. Hoc eñ nō aſcripto que heres vellet ipſe daret: nūc q aſcripſit vtriq eoꝝ cautū voluit: q hoc nō aſcripto conſtituiſſet heredi. Ergo cōcludit ꝓceptū in huiuſmodi cauſa ita debere tractari. Si hoc modo ſcripſiſſet: illo verbo vſus eēt: hoc nō eēt iſto loco ꝟbū poſuiſſet: aut nō poſuiſſet. Deinde adiungit ꝓceptū: vt querām⁹ quo tpe ſcriptuȝ ſit qꝺ ſcriptū eſt q ex hoc intelligitur voluntas ſcriptoris. Deinde quaſi deliberatiuo mō tractandū q̄d vtilius: q̄d honeſtius ſit. Eſſe aut locos cōmunes vtriq parti: quid ſi per amplificationē dici poſſit: qꝺ illi⁹ rei neq ſit adminiſtratio. quā aduerſari⁹ dicit Nihil enim prohibet fictā exempli loco ponere: fictam materiā. i. hypotheticā legē ſine certa perſona: deinde ſi in lege erit ex ambiguo controuerſia non in aliqua alia ſcriptura: alia in re lege cautū eē videat. i. quomodo ſit intelligēda per multum autē proficiet illud demonſtrare. Adiūgit aliud ꝓceptū eſſe conſiderandū quēadmodū ſcribi poſſit ab eo q̄ ſcripſit: ſi ſic ſenſiſſet quēadmodum dicit aduerſarius. Ex ſcripto et ſententia controuerſia ↄſiſtit. Legales controuerſie ſunt quinq: que extra cōſtitutiones tractat⁹ ſuos habent. De his Tulli⁹ primam tractauit ambiguitatē. Scriptū et volūtas nūc explicat. Scriptū aūt omne accipe debem⁹ q̄cquid in legibus: aut in teſtamēto: aut edictis: aut in oib⁹ ſcriptis intelligit: hoc definiuit ita. Cū alter vtit verbis que ſcripta ſunt. Alter ſcriptoris ſnīam interꝑtat: et ad id qꝺ ſcriptū eſt alium ſcribētis ad fūgit. Idem aūt q̄ ſnīa vtit duplici modo aſſenſit ſnīam ſcriptoris. Aut enim ſemper dicit ſcriptoris vnū eūdēq ſenſum eſſe: aut ad tp̄a: aut ex euētu accipi oporteret id qꝺ ſentit ille qui ſcripſit: Dat exēplum quēadmodū vnū ⁊ idē intelligatur ſententia ſcriptoris. Cū heres ſcđo inſtitutus interꝑtat ſe heredē eſſe inſtitū ſiue nat⁹ fili⁹ eſſet vt is heres eſſet q̄ nat⁹ fuerat. ſiue nat⁹ nō fuiſſet vt ali⁹ null⁹ eſſet q̄ ipſe q̄ ſcđo eſt inſtitut⁹. Hāc ſnīam vnā inmemorat ⁊ ſemꝑ eādē eē. At ꝟo cū ſnīa ſcriptoris ita exponitur: vt ex facto aut ex euentu ad tēpus interpretanda ſit docet oēs ſub qualitate aſſumptiue ꝗ ſtatū in hoc gñe cōtineri. In qua compenſatio eſt aut relatio criminis aut remotio aut cōceſſio. In his eñ oib⁹ ſpeciēb⁹ aſſumptiue qualitatis neceſſario lex ꝓcedit: q cū ſcriptum habeat: habebit et ſnīam quā is q̄ ea vtit dicit ad tp̄a accōmoda

eſto Deinde que aſſolent. Poſtea ſi filius ante mo-
ritur/ꝙ in tutelam ſuā euenerit: tum mihi dicebat:
ſecundus heres eſto. Filius natus non eſt: ambigūt
†agnati cum eo qui eſt ſecūdus heres: ſi filius ante-
ꝙ in tutelam ſuam venerit: mortuus ſit. In hoc ge
nere non poteſt hoc dici ad tempus/aut ad euentū
aliquam ſententiam ſcriptoris oportere accommo
dari/propterea ꝙ ea ſola eſſe demonſtrantur: qua
fretus ille qui contra ſcriptum dicet/ſuam eſſe here
reditatem defendit. Illud autem genus eorum qui
ſententiam inducunt: in quo non ſimplex voluntas
ſcriptoris oſtēditur: que in omne tēpus/ꝛ in omne
factum idem valeat: ſed ex quodam facto/aut euē-
tu ad tempus interpretanda dicitur. Ea ex partib⁹
iuridicialis aſſumptiue ſuſtinetur. Nam tum indu-
citur cōparatio: vt in eum qui (cum lex aperiri por-
tas noctu vetaret) apparuit quodam in bello: ꝛ au-
xilia quedam in oppidum recepit/ ne ab hoſtibus
cōprimerentur/ſi foris eſſent: quod prope muros ca
ſtra hoſtes haberēt. Tū relatio criminis: vt ī eo mi-
lite/qui cū cōmunis lex omniū hoīez occidere veta-
ret/tribunus militē ſuū: q vim ſibi inferre conaret
occidit. Tum remotio criminis: vt in eo qcū lex qui
bus diebus in legatione proficiſceretur preſtituerat:
qꝛ ſumptum nō dedit queſtor: profectus nō eſt. Tū
cōceſſio ꝑ purgationē/ꝛ ꝑ imprudētiā facti: vt eſt in
vituli immolatiōe/ꝛ ꝑ vim: vt ī naui roſtrata/ꝛ ꝑ ca-
ſū vt ī Eurote fluminis magnitudīe. Quare aut ita
ſnia indicet: vt vnū quiddā voluiſſe ſcriptor demō
ſtret: aut ſic: vt in hmōi re/ꝛ tpe hoc voluiſſe docea-
tur. Ergo is q ſcriptū defendet: his locis plerūꝗ oī
bus/maiore aūt parte ſemper poterit vti. Primum
ſcriptoris collaudatione/ꝛ loco communi nihil eos
q iudicēt: niſi id qꝺ ſcriptū ſit ſpectare oportere: et
hoc eo mag⁹/ſi legitimū ſcriptū pferet.i.aut lex ipſa
aut ex lege aliquid. Poſtea qꝺ vehementiſſimū eſt/
facti/aut intentionis aduerſariorū cū ipſo ſcripto
cōtentione: quid ſcriptū ſit: quid factum: quid iura-
tus iudex. Quem locū modis variare oportebit: tū
ipſum ſecum admirantem/quidam cōtradici poſ-
ſit: tū ad iudicis officiū reuertētē: ꝛ ab eo ꝗrentem/

† Ambige-
re dubitare
vñ ambigu
um: item di
ſcordē eē li-
tigare. Te-
rē.i Heau.
Simo ꝛ Cri
to vicini no
ſtri hic am-
bigunt de fi
nib⁹ me ac-
cepere arbi
trum.

ri: dat exēplū: ꝛ docet nō; ad idem
ſpectare in his exēplis ſnīam ſcri
ptoris: ſed ex tpe ſemꝑ intelligi.
Poſt hec ſubiungit precepta qb⁹
vti dꝫ is q̄ ſcriptū defendit: ꝛ is q̄
ſcripto ſe tuet. Sunt aūt hec lau-
des ſcriptoris. Cōmunis loc⁹ in
quo docet: nihil a iudicib⁹ ſpecta
ri oportere niſi ſcriptum ꝛ magis
ſi legitimum ſcriptum ſit. Tertio
loco debet inducere factū ab ad
uerſario. Deīde poſtea cōparare
cū ſcripto id qꝺ factū eſt. Deinde
dicere ꝙ iudex in legē iuratus ſit
Deinde interrogare q̄d ſit qꝺ ex
aduerſa parte dicat. Modis au-
tem varijs interrogat: mō iudicē
mō aduerſarium: modo ipſū ſe-
cum admiratiōe interrogare. Et
interrogare hoc virū ſcriptum ne
gatur eſſe ſic quēadmodum loq-
tur: ꝛ an ab aduerſario aliud fa-
ctū ſit ꝙ dicat: an cōtradici nihil
poſſit: deinde concludere. Cū ſcri
ptū ita ſit ꝛ ab aduerſario factū:
ꝛ ita factū non negetur quod ſū-
ma ſtultia ſit contradicere: dein-
de recitatio ſequit ipſius ſcripti
frequens: ꝛ comparatio facti cū
ſcripto vario mō: nunc ad ſeipſū
vt redeas nūc ad iudices iſta tra
ctes. Sed ad iudices cū dꝫ: oſten-
dendū eſt quid ſequi iudices de-
beant: quod duobus de cauſis ſit
apud iudices iudicatio: ſi aut ob
ſcure ſcriptum ſit: aut aduerſari⁹
ſi quid neget. At hic vtrūꝗ ma
niſeſtam eſſe. Unde iudices pa-
rere legi oportet: nō interpretari
legem. Poſt hec ſubiungūtur ea
que contra eum dicuntur q̄ vīt
ſententia. Et qm̄ vt ſupra dixim⁹
ſnīa aut ad idem ſemper ſpectat
aut ad tpꝰ accōmodatur. Si ad
idē ſpectare dicit ſnīa: ille q̄ ſcri-
pto nititur dicit nō oportere nos
de volūtate querere: cum ſcriptū
extet: ꝙ iudicium eſt voluntatis.
Deinde incōmodū eē ſi hoc inſti-
tuatur vt ab ſcripto recedat. Nā
ſi nec ſcriptores ratum crederēt
eſſe: ꝛ ſibi debebunt interpretari
habere quod ſcripſerit: ꝛ iudiciū
incertum ſequētur: ſi a ſcripto re-
cedere ceperint: deīde dicere ma-
gis voluntatem eum ſequi q̄ ſcri
pta defendat ꝙ cū q̄ interpretetur.
Certius eīm iudiciū eſt volūtatis
tpm ſcriptum. Hec aduerſus eū
qui ſnīaꝫ ſemꝑ ad idē ſpectare di
cit. Si tamē ad tpꝰ accōmodari
ſnīaꝫ dicit aduerſarius: dꝫ ille q̄
ſcripto nititur negare iuſtum eē.
Ut cū aliquis ſe cōtra legē feciſſe
fateatur: afferat cām vel ipſa: vel
euētus: vel altā ſitem. Deinde dꝫ
dicere ſꝑ accuſatorū fuiſſe: vt cū
crimē intēderēt: facti cāꝫ afferrēt
Nūc eorꝫ eſſe vt cum fecerint qꝺ
nō licebat: facti tñ afferant cām.
Poſt hec tres locos dꝫ afferere q̄
pro ſcripto nititur. Sunt aūt hi.

quid pꝛeterea audire/aut expectare debeat: tū ipm aduerſariū: quaſi intētātis loco producēdo/hoc eſt interrogādo/vtrū ſcriptū eſſe neget: aut cōtra cōtē di neget: vtrū negare auſus ſit ſe dicere deſiturū. Si neutrū neget: ꝛ cōtra tn̄ dicat nihil eē quo hoīez im pꝛudētiorē quiſꝙ ſe viſurū arbitret. In hoc ita com moꝛari ꝯueniet: quaſi nihil p̄terea dicēdū ſit: ꝛ quaſi contradici nihil poſſit: ſepe id qđ ſcriptū eſt recitā do: ſepe cū ſcripto factū aduerſarij cōparando: atqꝫ interdū acriter ad iudicē ipm reuertēdo. Quo in lo co iudici demōſtrandū eſt: quid iuratus ſit: quid ſe qui debeat. Duab⁹ de cauſis iudicē dubitari opoꝛ tere: ſi aut ſcriptū ſit obſcure: aut neget aliqd aduer ſarius: cū ꝛ ſcriptū ſit aperte: ꝛ aduerſarius oīa con fiteatur: tū iudicē legi parere/nō īterp̄tari legē opoꝛ tere. Hoc loco cōfirmato/tū diluere ea que cōtra di ci poterāt/opoꝛtebit. Cōtra aūt dicetur: ſi aut pꝛoꝛ ſus† aliud ſenſiſſe ſcriptoꝛ: ꝛ ſcripſiſſe aliud demon ſtrabit: vt in illa (de teſtō quā poſuim⁹) cōtrouerſia aut cā aſſumptiua īferet. Quāobrē ſcripto non po tuerit: aut nō opoꝛtuerit obtēperari. Si aliud ſenſiſ ſe ſcriptoꝛ: aliud ſcripſiſſe dicet: is qui ſcripto vtet: hoc dicet nō opoꝛtere de ei⁹ volūtate nos argumen tari: qui ne id facere poſſem⁹: indiciū in nobis relīq rit ſue volūtatis: multa incōmoda ſequi ſi inſtitua tur: vt a ſcripto recedat. Nam ꝛ eos qui aliquid ſcri bant: nō exiſtimaturos id qđ ſcripſerit ratū futuꝝ: ꝛ eos q iudicent certū qđ ſequant nihil habituros: ſi ſemel a ſcripto recedere conſueuerint. Qđ ſi volū tas ſcriptoꝛis cōſeruanda ſit: ſe/et nō aduerſarios a voluntate ei⁹ ſtare. Nam multo ꝓpi⁹ accedere ad ſcriptoꝛis voluntatē eum q ex ipſi⁹ cauſa literis in terpꝛetet/ꝙ illū q ſententiam ſcriptoꝛis nō ex ipſi⁹ ſcripto ſpectet: ꝙ ille ſue voluntatis quaſi imaginē reliquerit: ſed domeſticis ſuſpitiōib⁹ ꝑſcrutet. Sin cauſam afferet is qui a ſententia ſtabit: pꝛimū erit contra dicēdum: ꝙ abſurdum ſit non negare contra legē feciſſe: ſꝫ quare fecerit cauſam aliquā inuenire. Deinde cōuerſa eſſe omnia/ante ſolitos eſſe accu ſatoꝛes iudicib⁹ ꝑſuadere affinē eſſe alcui⁹ culpe eū qui accuſaretur: et cauſam pꝛoferre/que eum ad pec

Nulla lege cāꝫ ꝯtra ſcriptū accipi in hac lege non accipi minime accipi. Hec vti dꝫ aſſerere. Ac pꝛi mum illud en nulla lege cāꝫ acci piēdam eſſe habebit hec p̄cepta Qđ ſcriptoꝛi neqꝫ ingeniū defuit ad inueniēda oīa: neqꝫ ſermo ad ꝓferenda: ſi aliqđ excipiendū pu taret eē conſuetudinē ſcriptoꝛib⁹ excipere Hoc ꝓbabit ſi recitet le ges q̄ habēt exceptioneꝫ. Erit au tem vehemētius: ſi eius ipſi⁹ ſcri ptoꝛis aliā legē recitet: aut ī ipſa lege aliqđ caput inueniat qđ exci piat: deinde quaſi ꝑ definitioneꝫ inducere: qm̄ nihil aliud eēt cau ſaꝫ accipe niſi legē tollere. Idqꝫ fieri ſi cauſa accipiatur q̄ extra le gem eſt. i. extra ſcriptum: deinde oībus peccandi licentiam dari: ſi cauſa ſemꝑ accipiatur: ꝛ iudicib⁹ erroꝛeꝫ mitti: cum a ſcripto receſ ſerint: ꝛ ſemper cauſas ſequātur: q̄ ſcripte non ſint. Omnes ciues quid agant ignoꝛaturos: ſi ex ſuo conſilio quiſqꝫ agat: ꝛ cauſaꝫ legi applicet. Poſtremo hoc loco īdu cet q⁹ omnes actus reip. legibus exerceantur: ꝙ hi iudicēt: ꝙ a ne gocijs ſuis abſint: ꝙ iurēt in ver ba certa. ꝙ nullam excuſationem aut aliquam cauſam recipiant. Quare cum teneantur ad iudi candūꝫ: nihil abeſſe poſſit niſi ſi eadeꝫ cauſa vtat q̄ ſit in ipſis legi bus inſtituta: ꝙ ſi oēs legib⁹ tenē tur: iniquū eē aduerſarios nō te neri. Deīde ꝑ argumētationē illā q̄ inductio noīat explicare an ꝑ mittāt iudices ad legē addi eam cauſam qua ſe tuetur aduerſari⁹. quod ſi ipſi nō ꝑmittāt: aut etiā ſi velint ipſi addere populus non ſinat: ſi neqꝫ ipſi neqꝫ populus permittat addi cauſam iniquum eſſe. vt hodie ita iudicent: quaſi iam cauſa legi videat aſcripta: In dignū eſſe derogari legi: aut ab rogari legeꝫ: aut ex aliqua parte mutari. Derogari eſt ī vitupera tionē venire. Abrogari totā peni tus tollere. Tertiū ꝟo eſt cū pars aliqua ꝯmutat ꝛ vertitur: deinde adiūgere populū hodie nihil ſci re. Iniquum eſſe: vt illo inuito et ignaro aliqđ de legib⁹ iudicetur eſſe certum ferende legis tpꝰ: qđ ſi aliqs hāc legē ferat: ſcire ſe vel le: vt ſi aliqđ ſit captioſum aduer ſarium vt cōtradicat. Eſſe turpia: ꝛ inutilia hec q̄ aduerſarij dicunt nunc legem qualiſcūqꝫ ſit debere ſeruari. Poſt populo ſi diſpliceat licentiam commodari: vt vel ab roget: vel coꝛrigat legem: deinde poſtremo loco concludit neminē permiſſurum fuiſſe de populo: vt aduerſari⁹ hanc cauſam adderet legi etiā ſi ſine alicui⁹ periculo hoc fieri poſſet: cū ſemꝑ ad idē ſpecta re ꝛ idē velle demōſtrat ſemꝑ in hoc eſſe ī hac lege qđ ſenſerit ſcri

† pꝛorſus ꝛ pꝛoꝛſuꝫ di cim⁹: quaſi poꝛro ꝟſus ſignificat oīno. Ro ſus pꝛoꝛ ſus ꝛ ab ra dicib⁹ eruta eſt arboꝛ. Qn̄ ꝟo no mē eſt ſigni ficat rectū: vn̄ pꝛorſi li mites dicū tur ī agroꝝ menſurij q ad oꝛientē dire cti ſunt.

candũ impuliſſet. Nũc ipſum reſicãm afferre quare deliq̃rit. Deinde hãc inducere partitionẽ cuius in ſingulis partib⁹ multe cõueniũt argumentatiões. Primũ nulla ĩ lege vllã cãʒ cõtra ſcriptũ accipi cõuenire. Deinde ſi in ceteris legib⁹ conueniat hãc eẽ hmõi legẽ: vt ĩ ea nõ oporteat. Poſtremo (ſi in hac quoq; lege oporteat) hãc quidẽ cauſã minime accipi oportere. Prima pars his locis cõfirmabit̃: ſcriptori neq; ingenium/neq; operã/neq; vllã facultatẽ defuiſſe: quominꝰ poſſet aperte pſcribere id qð cogitaret. Nõ fuiſſet ei graue: neq; difficile eaʒ cãm excipere/quã aduerſarij pferãt: ſi quicq̃ excipiẽdũ putaſſet: cõſueuiſſe eos q legẽ ſcribãt exceptionib⁹ vti. Deinde oportet recitare leges cũ exceptionib⁹ ſcriptas: ꝛ maxie videre/ſi qua in caſpa lege de qua agitur: ſit exceptio aliqua in capite: aut apð eiuſdẽ ſcriptorẽ legis: quo magis pbet̃ eũ fuiſſe excepturũ ſi qd excipiendũ putaret: ꝛ oſtẽdere cãʒ accipere/nihil alið eſſe/niſi legẽ tollere: ideo quod cũ ſemel cauſa cõſyderet̃: nihil attineat eaʒ ex lege conſyderare quippe/que in lege ſcripta non ſit. Quod ſi ſit inſtitutum omnibus dari cauſam/ꝛ poteſtatem peccandi cuʒ intellexerint vos ex ingenio eius qui contra legem fecerit: non ex lege in quam iurati ſitis rem iudicare. Deinde ꝛ ipſis iudicibus iudicandi: ꝛ ceteris ciuibus viuendi rationes perturbatum iri: ſi ſemel a legibus receſſum ſit. Nam ꝛ iudices nec quid ſequantur habituros: ſi ab eo qð ſcriptum ſit recedant: neq; quo pacto alijs improbare poſſint: qð contra legem iudicarint/ꝛ ceteros ciues quid agãt ignoraturos: ſi ex ſuo quiſq; conſilio/ꝛ ex ea ratiõe que in mentẽ/aut libidinẽ† venerit: non ex cõmuni preſcripto ciuitatis vnãquãq; rem adminiſtrabit. Poſtea q̃rere a iudicib⁹ ipſis/quare in alienis detineãtur negotijs: cur reip. munere impediãtur: cum ſepius ſuis rebus/ꝛ cõmodis ſeruire poſſint: cur in certa v̾ba iurẽt: cur certo tpe cõueniãt/certoq; diſcedant: cur nihil quiſq̃ afferat cauſe/quo minꝰ freq̃ter operã reip. det/niſi que cauſa ĩ lege excepta ſit: an ſe legib⁹ obſtrictos in tãtis moleſtijs eẽ eq̃ũ cenſeant: aduerſarios vero noſtros leges negligere

†Libido) ſi more credimꝰ (et turpiũ ꝛ honeſtarũ reruʒ eſſe dr: vt oẽ quo libuerit libedo dici poſſit.

ptor: vt q̃ quod nos ſenſiſſe ſcriptorem dicimus. i. ad quã ſententiam ſcripta verba accõmodamꝰ: ipſa ſemp ſit neq; aliquo tpe mutet̃: ne exiſtat aliq̃n diuerſa. Interdũ inquit is qui ſe ſnia defendit cõtra ſcriptum ſic dicit hoc ſenſiſſe ſcriptorẽ: vt non ſemper ideʒ ſit: qð ſenſiſſe dr ſed p tpe: pro euentu ſit alia ſententia: ꝛ his duobus pceptis ſupponit exẽpla ſemper ad idẽ ſpectare hoc modo vnius partis vel precepti. vel tractatus exẽplum qua ſuã in tutelam venerit inter annos quatuordecim quib⁹ expletis poteſt facere teſtamentum cũ eo qui eſt heres. Secũdꝰ ſiet tũc heres ſi ſiliꝰ anteq̃ in ſuã tutelã veniat moriatur: in hoc gñe nõ põt hoc dici: q interpretatur ſcripti ſemp eandẽ ſententiam nõ ad tempus accõmodari: qua fretus ꝛ ille qui ſcriptũ dicit. i. ſcðs: q ſecundus de numero factus heres ab agnatis ſcripto ab hereditate ſummouetur: q2 ſecũdus ſcriptꝰ cũ ſit nõ nato filio ſcðs nõ eſt q̃ in omne factũ idem valeat non quod ſupra ſed hic p tempore: vt qd fiat lex ſenſerit. Cuʒ pp̄e muros hoſtes caſtra haberẽ: pbauit huiuſq; cõpẽſatiuã ſubeſſe interptatẽ voluntati cõtra ſcriptũ cũ voluntas ex petatur ex tpe ſubiũgit: ꝛ relationẽ ſubeſſe. Tũ remotio criminis adiũgit nũc ꝛ remotionez criminis ſubeſſe iterptatẽ voluntati contra ſcriptũ: cũ voluntas mutatur vt ad ipſa ſit. Supponit ẽt quartaʒ ſpẽm aſſumptiue. i. cõceſſionẽ eẽ ſubeſſe. Tũ ꝯceſſio per purgationẽ: q2 cõceſſio in purgationẽ: ꝛ in depcationẽ diuidit̃: ſed depcatio nõ ſubeſt. Purgationeʒ ſpeciebꝰ ſuis ſubiecit. Quare aut ita ſententia inducet̃. Redit ad cõcluſionẽ duoꝝ preceptorum ſupra poſitoꝝ cũ voluntatẽ iterptamur ꝯtra ſcriptũ. Scriptuʒ ergo is qui defendit. Hinc incipiũt pcepta q̃bꝰ vti debeat is q ſe defendit ſcripto: quid factũ ſit ab eo videlicet qui ex legis verbis arguit̃. Quid iuratus iudex. i. in quã rẽ iuratꝰ iudex ſedeat. Hoc eſt in leges ſedeat iuratus. Siue virũ neget. i. aut ſcriptã eſſe legẽ: aut hoc ſe feciſſe. Cõtra aũt dicet ſic vt priorſus alið ſenſiſſe ſcriptorẽ: ꝛ ſcripſiſſe aliud demonſtrabitur. Contra autẽ dicetur ab eo q ſe ꝯtra iſtuʒ qui ſcripto nitit̃ volũtate defendit: ſed huic nũc locos dat nõ qð ad eiꝰ partes iã transferri: verũ vt itelligamus ꝯtra quos locos eiꝰ qui ſe volũtate defẽdit: reſpõdere poſſit. Aut a cauſa aſſumptiua inferetur. Qñ eũ ad ipſa voluntas ſcripta accipiẽda oſtenditur neceſſario per aſſumptiue qualitatis ſpẽm argumenta ſumuntur.

concedāt? Deinde itē inquirere ab iudicib⁹: ſi eius rei cauſe/ ꝓpter quā ſe reus cōtra legez feciſſe dicat/ exceptionem ipſe in lege † aſcribat: paſſuri ne ſint. Poſtea hoc qđ faciat indigni⁹/ ⁊ impꝛudēti⁹ eē: ꝙ̄ ſi quid aſcribat. Age poꝛro qđ ſi ipſi velint iudices aſcribere/ paſſur⁹ ne ſit pp̄ls? Atq; hoc eē indigni⁹: quā rē verbo/ ⁊ literis mutare nō poſſint: eā re ipſa/ ⁊ iudicio maxīe cōmutare. Deīde indignū eē de lege aliqđ derogari: aut legē abꝛogari: aut aliqua ex pte ꝯmutari cū pp̄lo cognoſcēdi: ⁊ ꝓbādi: aut iꝓbādi fiat ptās nulla: hoc ipſis iudicib⁹ inuidioſuz futuꝝ: nō hūc locū eſſe: neq; hoc tp̄s legū coꝛrigēdarū apud pp̄lm: hoc et p pp̄lm agi cōuenire: q̄ ſi nūc id agāt/ velle ſcire ſe q latoꝛ ſit: et q ſint accepturi: ſe actiōes videre/ et diſſuadere velle. Qđ ſi hec cū ſumme inutilia: tū multo ſint turpiſſima: legē cuiuſcūq; modi ſit cōuenire in pꝛeſentia cōſeruari a iudicib⁹. Poſt/ ſi diſpliceat: a populo coꝛrigi conuenire. Deinde ſi ſcriptum non extaret. magnopere quereremus: neq; iſti/ niſi extra periculū quidem eſſet: crederem⁹. Nūc cum ſcriptū ſit amentiam eſſe eius qui peccarit: potius ꝙ̄ legis ipſius verba cognoſcere. His hmōi rōnibus oſ̄ditur cauſam extra ſcriptū accipi nō opoꝛtere. Scđa pars eſt in qua eſt oſtēdendū/ ſi in ceteris legib⁹ opoꝛteat: in hac nō opoꝛtere. Hoc demōſtrabitur/ ſi lex aut ad res maxīas: honeſtiſſimas: vtiliſſimas: religioſiſſimas videbiꝛ pertinere. Aut inutile: aut turpe: aut nephas eſſe tali in re nō diligētiſſime legi obtēperare debere: aut nō ita lex diligēter ꝑſcripta demōſtrabiꝛ: ita cautū vnaq̄q; de re: ⁊ ita qđ opoꝛtuerit exceptū: vt minime ꝯueniat qcq̄ tā diligēti ſcriptura preteritū arbitrari. Terti⁹ locus eſt ei: q ꝓ ſcripto dicet: maxīe neceſſari⁹: p quē oſtēdat opoꝛtet: ſi cōueniat cauſam cōtra ſcriptū accipi: eā tñ minime opoꝛtere/ q̄ ab aduerſario ꝓferatur. Qui loc⁹ iccirco eſt huic neceſſari⁹: q̄ ſemper is qui cōtra ſcriptū dicit: equitatis aliquid afferat/ opz. Nā ſumma impꝛudētia eſt: eum qui cōtra ꝙ̄ quod ſcriptū ſit aliquid pꝛobare velit: non equitatis pꝛeſidio id facere conari. Si quid igiꝛ ex hac ipſa quippiā accuſatoꝛ

Si alid ſenſiſſe ſcriptoꝛ: alid ſcripſiſſe dicatur. Prima ps qua is vtitur: qui ſe voluntate defendit contra quā nūc precepta dat ſcriptoꝛ. In cauſaz affert is qui a ſentētia ſtabit. Scđa ps qua vtiꝛ is qui voluntate ſe defendit: contra quam precepta nunc dat ſcriptoꝛ. Si in cauſam afferet is qui a ſentētia ſtabit: dictus pꝛimus locus ab eo qui ſcripto vtitur per partes ſuas: qui per precepta ſequitur: ſcđs locus in quo oſtenditur: ſi in ceteris legibus cauſa accipiatur: in hanc legem cauſam accipi non opoꝛtere. Hoc vt ꝓbari poſſit demonſtrādum eſt: quia lex vł ſcriptum quodlibet ad res maximas: vtiliſſimas: honeſtiſſimas: religioſiſſimas pertineat. Unde inutile: turpe: nephas eſſe doceatur legi tam diligenter ſcripte nō obtemperari. Deinde docendum qđ omnia cauta in hac lege ſint et pꝛoſpecta: ⁊ excepta: que excipienda: pꝛoſpicienda cauendaq; eſſe videbātur. Subiūgitur tertius locus in quo docetur hanc cauſaz accipi non opoꝛtere: in quo quoniam aduerſari⁹ qui contra ſcriptum dicet aliqua equitate ſe tuetur. Laborandūz eſt vt doceat qui ſe ſcripto defendit illud equum non eſſe qđ aduerſarius dicit. Quo loco bene tractato vt doceat equū non eſſe efficiat: vt non opoꝛteat concedere aduerſario: nam ſuperioꝛes loci hoc agebant: quaſi non liceret id fieri quod aduerſarius vellet. Hic autem locus: vt dixi in quo docetur equū non eſſe quod aduerſarius dicat demonſtrabit eū non opoꝛtere audiri: cū iuſtum non videaꝛ eſſe qđ dicit. Deinde deſcendendū erit ad aſſumptiue qualitatis ſpēs per tractat⁹. Ab eo q̄ ſcripto nititur vti per ea precepta q̄ ſupra dicta ſunt cōpenſationis: ⁊ relatiōis: remotiōis: conceſſiōis explicet locos partis ſue q̄ nititur cōtra eum q̄ ſe volūtate defendit ſupponēdo cāz ex locis aſſumptiue q̄litatis. Deinde rationes afferēde ſunt: ⁊ cauſe q̄re aut in lege: aut teſtamēto ita ſcriptū ſit: qđ ſcriptū ē vt ex hoc mō nō ſcripta tm̄ defendere: vex voluntates iterpꝛetari videaꝛ ille q̄ ſcripta defendit pꝛimū nulla lege vllā cām. Precepta ptitiōis q̄b⁹ vti debeat is q̄ ſe ſcripto defendit. Pꝛima ps his fere locis confirmabiꝛ. In nulla lege cām accipi opoꝛtere. Deinde iterz querere hoc totū per inductionē: vt ex eo qđ cōcediꝛ id quod nō ꝯcediꝛ cōcludatur. Scđa ps ē l q̄ eſt oſ̄dēduz: ſi in ceteris legib⁹ opoꝛteat i hac nō opoꝛtere. Secūda pars incipit de ptitiōe ei⁹ q̄ ꝯtra ſolaz ſcriptū defēdit. Si qđ igitꝛ ex

† Aſcribo: adiūgo: vñ aſcripti dicebātur: q̄ i colonias nola dediſſent: vt ceteris colonijs adderetur. Eſt ⁊ aſcribere tribuere: et iputare. M. Tul. Neq; enim mihi negligētiā velim aſcribas. Sz hec magis per trāſlationē: cuz ꝓpꝛie aſcribere ſit extra ſcribere

deroget/oibus partib⁹ iuſtius/⁊ ꝓbabili⁹ accuſare videat. Nā ſupior oratio hoc omnis faciebat:vti iudices/etiā ſi nollēt neceſſe eēt:hoc aūt etiā ſi neceſſe nō eſſet:vt vellēt cōtra iudicare. Id aūt fiet:ſi qb⁹ ex locis cu ipa demōſtrabit eſſe in eo qui aut compara tione:aut remotione:aut relatiōe criminis:aut cōceſſiōis partib⁹ ſe defendit:de quib⁹ ante/vt potuimus diligēter pſcripſim⁹. De his locis quos res poſtulabit:ad cām aduerſarioꝝ improbandā trāfferemus:aut cāe/⁊ rōes afferētur:quare/et quo conſilio ita ſit in lege:aut in teſtō ſcriptū:vt ſnīa quoqꝫ/⁊ voluntate ſcriptoris:et nō ipſa ſolū ſcripture cā cōfirmatū eſſe videat:⁊ alijs quoqꝫ ꝯſtōnib⁹ factū coarguet.

Contra ſcriptum.

¶ Contra ſcriptū autem qui dicet:primum euꝫ inducet locum/per quē equitatis cauſe demōſtrentur. Aut oſtēdet quo animo/quo ꝯſilio/qua de cauſa fecerit:⁊ quācūqꝫ cām aſſumet:aſſumptiōis partibus ſe defendet:de quib⁹ ante dictū eſt. Atqꝫ hic in loco cū diutius cōmoratus ſui facti ratiōnē/⁊ equitatem cauſe exornauerit:tū ex his locis fere cōtra aduerſarios dicet cām oportere accipi:demōſtrabit nullā eē ſe legē/que aliquā rem inutilē:aut inquā fieri velit: oīa ſupplicia † que a legibus proficiſcātur culpe/ac malitie vindicāde cauſa ꝯſtituta eē. Scriptorē ipm ſi exiſtat factū hoc probaturū:⁊ ideꝫ ipſum ſi ei tale accidiſſet facturū fuiſſe:et ea re legis ſcriptorē certo ex ordine iudices certa etate cōtinuiſſe preditos:vt eſſent nō qui ſcriptū ſuū recitarēt:qđ quis puer facere poſſet:ſed qui cogitationē aſſeq poſſēt:et volūtatē iterꝑtari. Deīde illū ſcriptorē ſi ſcripta ſua ſtultis hoībus/⁊ barbaris iudicib⁹ cōmitteret:oīa ſum ma diligētia pſcrutaturū fuiſſe. Nūc xo ꝙ itelligeret qles viri iudicaturi eſſent:idcirco eū q̄ pſpicua videret eſſe nō aſcripſiſſe:neqꝫ enī vos ſcripti ſui recitatores:ſꝫ volūtatis iterꝑtes fore putauit. Poſtea q̄rere ab aduerſarijs:ꝙ ſi hoc feciſſent:qđ ſi hec accidiſſent:eoꝝ aliqđ in qb⁹:aut cā ſit honeſtiſſima:aut neceſſitudo turpiſſima:tū ne accuſaretis? Atqꝫ hoc lex nuſꝙ excepit:nō oīa ergo ſcriptis:ſꝫ qđā q̄ pſpicua ſint tacitis exceptiōib⁹ cauēri. Deinde nullā rē/

† Supplicīū ſupplicatio. Saluſt. Non votis:neqꝫ ſupplicijs muliebrib⁹ deorum auxilia parant:ſꝫ vigilādo: agēdo:bene cōſulēdo pſꝑe ra oīa cedūt. Et ſupplicīū pena ſiue tormētum. Verg. Spō ēt medijs ſi quid pia numina poſſūt/ Supplicia hauſurum ſcopulis.

Non oīa vitanda ſcripto reputat.

hac ipſa quippiā accuſator derogetꝫ equitate. Quoniā ille qui ſe ſentētia defendit cōtra ſcriptū equitatē debet aſſerere. Neceſſario is q ſe a ſcripto defendit debet rurſus detrahere equitatē. Cōtra ſcriptū aūt qui dicet:primū inducet eum locū per quē eqtas cauſe demonſtret. Nunc tractatus eſt eius qui volūtate ſeruetur cōtra ſcriptū quod ſupra tractatū eſt:iſqꝫ inducet primū locū equitatis:vt oſtēdat que ⁊ qualis illa ſit cauſa quā adhibet per interpretationē legis:deinde aſſumptiue partꝫ cuiuſqꝫ ꝑcepta ſeruabit dicēs hoc quidē ſcriptū in lege eſt:ſed ego feci vt ꝓdeſſem:vel reliqua q̄ aſſumptiue ſunt qualitatis:vt facta ipſa ſua enumeret:⁊ exequat. Deinde tres illos cōpleat locos ex aduerſa parte qb⁹ vſus eſt is q̄ ſcripta defendebat. Hic ex cōtrario doceat in oēs leges accipi cauſas:⁊ in hanc legē accipi debere:⁊ hanc cām accipi debere. In oēs leges accipi cauſas in hāc nō accipi iniquū aliqđ cōſtitui:vt oīa ſupplicia culpe:et malitie iudicāde cauſa cōſtituta ſint. Nunc ſe nihil malitioſe leciſſe ipſiꝫ ſcriptorē:ſi hodie pſis eſſet factū ſuū ꝓbaturū:aut ſi ipſe hoc ageret facturū fuiſſe. Hac de cauſa viros bonos electos ⁊ dignitate ⁊ etate vt nō ſcripta legꝫ recitarēt:ſed interꝑtarent ipſum legis ſcriptorē nō barbaris hoībus ac ſtultis commiſiſſe ſcripta ſua. Nam ſi hoc crederet diligentes cūctas exequerent:nunc qđā poſuiſſe ex qbus etiā non ſcripta cognoſci poſſunt per intellectā voluntatē. Poſtea dicendū eſt qđ fieri potuiſſet:aut qđ accidere potuiſſet qb⁹ cauſa cū collocat oſtēditur recedendū fuiſſe a ſcriptis ꝓpter vetuſtatē vel honeſtatem. Oēs leges comprehēdere oīa nō poſſe.que velint exprimere:vel excipere:ſed eſſe naturalr in legibus cūctis tacitas exceptiōes. Deinde locū hūc debebit exequi:quia neqꝫ ſermo hoīm:neqꝫ ſcriptū aliquod plane ſe exprimat:aut eloquat voluntatē:ſed ſemper expectari ex ſcriptis reliqua que in voluntate intelligi pſſit:deinde vtilitatis ⁊ honeſtatis partes explicandi ſunt:in qb⁹ docebim⁹ qđ nos fecerim⁹:⁊ qđ aduerſarij velint vt noſtrū vtile aduerſarioꝝ inutile demonſtret. Deinde locū cōmunē debemus inducere:non literas nos ſequi oportere que et tenues ⁊ obſcure ſunt note volūtatis:ſed ipſam illam voluntatē: deinde inducere definitionē qđ ſit lex:⁊ ſic definire:vt hoc potius voluntas ꝙ̄ ſcriptura videatur. Meritoqꝫ iudices inſeruiāt legi: qui voluntatē legis interpretant.

neq̃ legib⁹/neq̃ ſcriptura vlla:neq̃ in ſermone q̃dẽ quotidiano/atq̃ impijs domeſticis recte poſſe adminiſtrari:ſi vnuſquiſq̃ velit verba ſpectare:† ⁊ non ad voluntatẽ ei⁹ q verba habuerit accedere. Deīde ex vtilitatis/⁊ honeſtatis partib⁹ oſtẽdere:ꝙ inutile:aut ꝙ turpe ſit id quod aduerſarij dicāt fieri oportuiſſe/aut oportere:⁊ id qđ fecerim⁹/aut poſtulem⁹ ꝙ vtile aut ꝙ honeſtũ ſit. Deīde leges nobis caras eſſe nõ ꝓpter lr̃as:que tenues/⁊ obſcure note ſint voluntatis:ſed propter earum rerũ: q̃b⁹ deſcriptũ eſt vtilitatem:⁊ eorũ que ſcripſerũt ſapientiam/et diligentiam. Poſtea quid ſit lex deſcribere: vt ea videatur in ſententijs/non in verbis cõſiſtere:vt iudex is videatur legi optẽperare:qui ſuiam ei⁹/non qui ſcripturã ſequat᷑. Deinde ꝙ indignũ ſit eodẽ affici ſupplicio/eũ q ꝓpter aliqđ ſcel⁹/et audaciã cõtra leges fecerit:et eum q honeſta/aut neceſſaria de cauſa nõ ab ſentẽtia:ſ; ab lr̃is receſſit legis. Itaq̃ his ⁊ huiuſmodi rõnib⁹:⁊ accipi cãm:⁊ in hac accipi legẽ:et eã cãꝫ/quã ipſe afferat accipi oportere demõſtrabit. Et quẽadmodũ ei dicebam⁹:q a ſcripto diceret:hõ ſore vtiliſſimũ ſi q̃d de eq̃tate ea q̃ cũ aduerſario ſtaret/derogaſſet:ſic huic q ꝯ ſcriptũ dicet plurimũ proderit ex ipſa ſcriptura aliq̃d ad ſuã cãꝫ ꝯuertere:tũ ambiguũ aliq̃d oſtẽdere. Deīde ex illo ambiguo eã partem q̃ ſibi ꝓſit defendere:aut vbi deffinitionẽ inducere:⁊ illi⁹ vbi vim quo vrgeri videat᷑ ad cauſe cõmodũ traducere aut ex ſcripto nõ ſcriptũ aliqđ inducere ꝑ rõcinationẽ:de q̃ poſteri⁹ dicem⁹. Quacũq̃ aũt in re q̃uis leniter ꝓbabili ſcripto ipſo ſe defendit etiã cũ eq̃tate cã abũdabit:neceſſario multũ ꝓficiet:ideo qđ ſi id quo nitit᷑ aduerſarioꝝ cã ſubduxerit:oẽ; illã ei⁹ vim/⁊ acrimoniã lenierit/ac diluerit. Loci aũt cõmunes ceteri ex aſſumptiõis ptib⁹ in vtrãq̃ partẽ cõueniẽt. Preterea aũt ei⁹ q a ſcripto dicet leges ex ſe/nõ ex ei⁹ q ꝯtra cõmiſerit vtilitati ſpectari oportere:⁊ legib⁹ antiqui⁹ haberi nihil oportere:contra ſcriptũ legis in cõſilio ſcriptoris:⁊ vtilitate cõi/non in verbis cõſiſtere:ꝙ indignũ ſit equitatem litteris vrgeri:q̃ voluntate eius qui ſcripſerit defendatur.

Iniquũ eſſe affici ſupplicio eum qui nõ aperte contra legẽ fecerit: ſed ex aliqua ratione vtilitatis reip. His rationib⁹ ⁊ reb⁹ tres illi loci approbant᷑:qui ſunt contrarij ſuperiorib⁹ tribus vti docuim⁹:⁊ accipe cauſam in oibus legibus:⁊ in hanc legẽ accipe:et hanc cauſam accipi. Preterea operam dare debem⁹ vt ſcriptũ ipſum:ſi quo pacto poſſumus cõuertamus:vt id videatur tenere verbis:quod nos interꝑtamur: faciamuſq̃ tale aliquid:quale ſupra fecit quo ſcripto nitit᷑:vt ad ſcriptum applicet voluntatem. Sic hic q̃ voluntate nititur in ſcripto debet aliquid inuenire quod interpretetur:qđ conueniat voluntati:id faciet:ſi ambiguũ aliq̃d i ſcripto inuenerit:aut ꝑ collectionẽ ex eo qđ ſcriptũ eſt id qđ ſcriptum nõ eſt oſtẽderit:ſic fieri vt cum leue neſcio quid inuenerit: in ſcripto tñ equitatẽ oſtẽderit in ſua cauſa eſſe plurimũ ꝓficiet:et ſubducet aduerſario argumẽtũ ſuũ in quo ille poſuit ſcripta tãtũ iudices ſequi debere:cũ ⁊ hic docere ceperit in ſcripto eſſe aliquid quod proſit eius voluntati:quam interpretatur. Poſtremi loci ſunt cõmunes qui ſumi potuerunt ex partib⁹ aſſumptiue qualitatis: qđ ſupra diximus. Uerũ erit proprius locus eius q̃ ſcripta defendit leges ex ſe intelligi debere nõ ex vtilitate interpretantiũ. Deinde erit alter:nihil legib⁹ cari⁹ eẽ debere. At vero erunt alij loci cõmunes eius q̃ ſe voluntate defendit:leges in cõſilio ſcriptoris eſſe ⁊ vtilitate cõi:deinde indignũ eẽ equitatẽ literis premere ⁊ vrgere cũ eq̃tas magis in voluntate cernat᷑:ex his locis quos tres i partitione ſupra poſuit:⁊ accipe cauſam et i hac lege accipi ⁊ hãc cauſam accipi. Repetit ꝑ anacephaleoſim in ꝯcluſiõe tres illos quos in partitiõe poni locos dixit:⁊ ꝓ ſcripto ⁊ cõtra ſcriptũ:aut ex ſcripto nõ ſcriptũ aliq̃d inducere. i. ſyllogiſtice tractare. Cum equitate cã abundabit neceſſario multum ꝓficiet. Fit ⁊ hic ꝯcluſio:vt is q̃ ſe voluntate defendit:operã det: vt ipſum ſcriptũ ꝓ ſe faciat: vel ambiguo aliquo reprehẽſo verbo vel ceteris:vt nõ voluntate tñ: ſed etiã ſcripto niti videat᷑:quẽadmodum illi ipſe ſupra q̃ ſe ſcripto defendit ita preceperat. vt non ſola verba amplecteret᷑:ſ; etiã ſcriptoris oſtẽderet voluntatem:loci autẽ cões ceteris ex aſſumptiõis partibus in vtrãq̃ partẽ conueniẽt. Ut aut remoueat:aut ꝯpẽſet:aut referat:aut cõcludat. ¶ Ex contrarijs aũt legib⁹ cõtrouerſia naſcit᷑ cũ inter ſe due vident᷑ leges: aut plures diſcrepare:hoc mõ. De le

Ex contrarijs legib⁹.

†Specto ſignificat ſepe ſeu ſtre ſtueor. Lac. Spectare nos celum deus voluit vtq̃ nõ fruſtra. Interdum tẽdo:⁊ quaſi reſpiciẽdo tẽdo. Quintilia. Et quo ad peſſimũ ſpectat euẽtũ: miſerabilis ſit opꝫ : vt amator eſſe videar. In terdũ cõparo. Maro. Si ad vitulam ſpectes nihil eſt qđ pocula laudes.

Ex contrarijs legibus ꝯtrouerſia.

¶Ex contrarijs autem legibus controuerſia naſci
tur:cū inter ſe videtur due leges:aut plures diſcre-
pare/hoc mō. Lex eſt/ qui tyrānū † occiderit olym
picarū premia capito:⁊ quam volet ſibi rem a ma-
giſtratu depoſcito:⁊ magiſtrat⁹ ei cōcedito. Et al-
tera lex ē:tyrāno occiſo quinq ei⁹ pximos cognatio
ne magiſtratus necato. Alexādrū qui apud Phe-
reos in Theſſalia tyrannidē occuparet:vxor ſua cui
nomē Thebe fuit/noctu cum ſimul cubaret occidit
Hec filium ſuum quē ex tyrāno habebat ſibi in pre
mij loco depoſcit. Sunt qui ex lege puerū occidi di
cāt oportere:res ī iudicio eſt. In hoc genere vtraq
in partē īdem loci/ eadeq precepta cōueniēt / ideo
q vterq ſuam legē confirmare/⁊ contrariā infir-
mare debebit. Primū igiť leges oportebit cōtēde
re cōſyderādo vtra lex ad maiores hoc eſt ad vtilio
res ⁊ honeſtiores/ac magis neceſſarias res ptineat
Ex quo pficitur vt ſi leges due/aut plures erūt:aut
quotquot erūt/que cōſeruari nō poſſunt:q2 diſcre-
pēt inter ſe maxime cōſeruāda putetur/que ad ma
ximas res ptinere videať. Deide vtra lex poſterius
lata ſit:nam poſtrema queq grauiſſima ē. Deinde
vtra lex iubet aliqd:vtra pmitat: nā id qd impera-
tur/neceſſariū eſt:illō qd pmittiť volūtariū eſt. De
inde in vtra lege:ſi nō obtēperatū ſit/ pena afficia-
tur:aut in vtra maiori pena ſtatuatur. Naz maxime
cōſeruanda eſt ea que diligētiſſima eſt:⁊ſctā. Dein-
de vtra lex iubeat:vtra vetet: nā ſepe ea q vetat/ q
ſi exceptione quadā corrigere videť illā q inbet. De
inde vtra lex de genere oī:vtra de parte ali qua:vtra
cōiter in plures:vtra in aliquā rē certā ſcripta videa
tur. Nam q in partē aliquā/⁊ q in certaz aliquā rem
ſcripta pṗptius ad cām accedere videtur/⁊ ad indi
ciū magis pertinere. Deinde ex lege vtrū ſtatim fie
ri neceſſe ſit:vtrū ī ſe habeat aliquā morā/⁊ ſubſtē-
tionē:nā id qd ſtatim faciēdū ſit/perfici prius opor
tet:deide operā dare:vt ſua lex ex ipō ſcripto videa
tur niti:ꝯtraria aūt per ambiguū:aut per ratiocia-
tionē:aut per definitionē induci:⁊ ſanctius:⁊ firmi⁹
id videatur eſſe:qd aperti⁹ deſcriptū ſit:deinde ſue

† Tyrānus apō veteres t bonā ptez dicebať do-min⁹:q plenā habebat in ſubditos ptātez. Vergil. Pars mihi pacis erit dextraz tetigiſſe tyrāni. Sz creſcente malicia:cū ſuper be reges regnare cepiſſent tyranni nomen ad illos ſolum reſtrictū eſt q per inſolētiaz iperij viribus abutebantur.

galibus controuerſijs: tertia eſt que ex cōtrarijs legib⁹ cōſtat. Nā dicta eſt ambiguitas:dicta etiaz controuerſia que cōſtat ex ſcripto ⁊ voluntate. Cōtrarie vero leges nunc due ſunt nunc plures:nunc vna:ſi duplex eſt ꝙꝙ et vna ſimplex facere leges contrarias pōt. At vna duplex facit leges cōtrarias:cum vna pars nititur legis parte:altera rurſus alia legis parte dimicat ⁊ repugnat. Apud rhetores eſt iſta controuerſia Rapta raptoris mortem aut indotatas nuptias optet:vt rapta vna parte nitatur:ac dicat mortem ſe optare debere raptoris: altera nuptias inducat: ac fiant leges contrarie ex duplici parte legis. Item vna lex cōtrarias leges facere poteſt:hoc modo. Cum lex eſt vt vir fortis petat premium qd volet :et duo adoleſcētes filij fortiter fecerūt:petit premiū nole vnus vt pater eius:q reus fact⁹ fuerat pditionis ante iudicium liberetur. Alter petit vt agať iudicium. Ita ex vna lege diuerſa petētium voluntate leges cōtrarie eſſe dicenť. Uerū his omiſſis Tul. definit qd ſint leges cōtrarie. Deinde ponit exemplum de eo q tyrānū occiderit:vt pmiū accipiat:deinde alteraz legē proponit : vt tyrāno occiſo quinq ꝓximi ſanguine interficianť. Deide reliqua precepta dat communiter in vtramq partem. Etenim cum ambe partes lege nitanť:que ꝑcepta data inerunt vni parti ad alterā partē : q etiā ipſa lege niteť ꝑcepta eadez transferunť. Eritq vnicuiq pti hoc pńcipale : vt ſuā legē laudet: aduerſarij vituget :reprehendat. Erit ergo tractat⁹ talis:vtra vtilior lex ſit:vtra honeſtior:vtra magis neceſſaria:vtra ad res plures pertinet:vtra ad maiores:vtra lex poſterior ſit. Melior eīm que poſterior:vtra lex iubeat:vtra pmittat: vtra vetet. Nam que iubet:delertor capite puniať. Permittit adulterū cum adultera liceat occidere:deinde vtra lex penam conſtituat ei qui obtēperet:vtra maiorem penam:deinde vtra lex iubeat:vtra vetet:in eo eīm qd iubeť et permittiť quaſi vnuz genus ſit contrariū eſt in eo qd vetať. Uez in eo qd īperať ⁊ pmittiť ſūt diuerſitas:quā ſupra poſuit:cū illic eſt neceſſitas:hic vtēdi volūtas. At his duob⁹ cōtrariū ē qd vetať:vt infamis ne militet:vt ipudic⁹ ne concioneť. Maior aūt eſt auctoritas legis:q vetat ꝙ illius q imperat. Ois eīm lex que vetat fortior ꝓpterea q2 corrigit illaz que aut pmittit:aut īperat. Etenī cū oēm holem ad cōcionē venire liceat:⁊ ſic hec lex quaſi pmittat:hec q vetat:īfamis ne cōcioneť corrigit il-

Exēplū de legibus cōtrarijs.

legis ad ſcriptū ip̄m/ſniam quoq; adiūgere. Cōtra- riam legē/itē ad illā ſniam traducere: vt ſi poteſt fie- ri ne diſcrepare quidem videātur iter ſe. Poſtremo facere ſi cā dabit facultatē: vt noſtra rōne vtraq; lex ꝯſeruari videat/ꝛ aduerſarioꝝ rōne altera ſit neceſ- ſario negligēda. Locos autē cōes/ꝛ quos ip̄a cā det videre oportebit: ꝛ ex vtilitatis/ꝛ hōeſtatis ampliſ- ſimis partibus ſumere demonſtrātē per amplifica- tionē ad vtrā potius oporteat accedere legē. Ex ra- tiocinatione naſcitur cōtrouerſia: cū ex eo qđ vſpiā eſt/ ad id qđ nuſq̄ ſcriptū eſt puenitur. Hoc pacto lex: ſi furioſus eſt agnatoꝝ: gētiliūq; in eo pecunia- q; eius ptās eſto. Et lex/paterfamilias vti ſuper fa- milia/pecūiaq; legaſſet/ita ius eſto. Et lex: ſi pater familias inteſtat⁹ moritur: familia: pecuniaq;/eius agnatoꝝ/gentiliūq; eſto. Quidā iudicat⁹ eſt parē- tem occidiſſe: ei ſtatim qđ fugiēdi ptās non eſſet/li- gnee† ſolee in pedes inducte ſunt. Os aūt obuolu- tum eſt folliculo/ꝛ preligatum. Deinde in carcerē deduct⁹/vt ibi eſſet tātiſp/dū culeus i quē cōiect⁹ in pfluētē deueheretur cōpararet. Interea qdā ei⁹ fa- miliares i carcerē tabulas afferūt: ꝛ teſtes adducūt. Heredes quos ipſe iubet ſcribūt: tabule obſignant. De illo poſt ſuppliciū ſumit. Inter eos q heredes in tabulis ſcripti ſunt: ꝛ iter agnatos de hereditate cōtrouerſia eſt. Hic certa lex q̄ teſtamēti faciēdi his q i eo loco ſint adimat ptātē/nulla profert. Et cete- ris legib⁹ que hunc ipſum ſupplicio hmōi afficiūt: ꝛ que ad teſtamēti faciēdi poteſtatem pertinēt: per rōcinationē veniēdū eſt ad hmōi rationē: vt quera- tur/habuerit ne teſtamēti faciēdi poteſtatē. Locos aūt in hoc genere argumētādi hos/ꝛ hmōi quoſdā eſſe arbitramur. Primū ei⁹ ſcripti qđ proferas lau- dationē/ꝛ confirmationē. Deinde ei⁹ rei de qua q̄ri- tur cū eo de quo ꝯſtet collationē hmōi: vt id de quo q̄ritur rei de qua cōſtet ſimile eſſe videatur. Poſtea admirationē cū per cōtationē: q̄ fieri poſſit: vt q hoc equū eſſe cōcedat/illđ neget: qđ aut equius: aut eo- dem in genere ſit. Deide icirco de hac re nihil eſſe ſcriptum: q cum de illa re eſſet ſcriptū: de hac re is

iam legē quia aut iubet: aliqd aut permittitur. Deinde cōſiderādū: vtra lex dei parte conſtituta ſit: vtra de ol vel re vel actu: vtra lex ſpecialr ſcripta ſit: vtra generali- ter. Melior eni que de ſpecie ſcri- pta eſt non cōiter. Et eſt cōiter vt hominē occidere ne liceat. Spe- cialiter virum fortem occidere ne liceat: ꝛ alia hmōi. Deinde conſi- derandū ex qua lege ſtatim fieri aliquid aut nō fieri neceſſe ſit: et ex qua ſit aliqua tarditas. Nā eſt tarditas vt in illa lege legatus i- tra diē trigeſimum pficiſcat. Hec ola cū dicta fuerint: operam dare debeat: vnaqueq; parsque pro le- ge ſua nititur vti doceat legē ſuā ꝛ iuſtā eſſe ꝛ apertam: aduerſario- rum autem vel iniuſtā vel obſcu- ram: vel ambiguam. Aut ratioci- natiōe colligit q velint adhibere aliquā definitionē aduerſarij vt itelligi poſſet qd in lege ſit in no- ſtra autē lege ola eſſe manifeſta Deide debem⁹ adiūgere volūta- tem vt ad ſcriptū volūtas q̄3 iter ꝑtata cōſentiat. Dare etiā operā vt aduerſarioꝝ lex contrariā ha- beat volūtatem. Et ſi fieri pōt ad- uerſarioꝝ legis ita ē iterpretāda ſnia: vt pene etiā ip̄a lex aduerſa- rioꝝ p ſnie iterꝑtationē p nobis facere videat vt ambe leges nre ſint ptē. Una nra p ſcriptū aduer- ſarioꝝ p volūtatē. Poſtremi ſunt loci cōes q̄ i legib⁹ cōtrarijs ſumi pnt ꝛ vtilitate ꝛ hōeſtate legis cu- iuſcūq; ea maxie ꝯſiderāda pute- tur q̄ ad maximas res ptinere vi- det. Preceptū hoc ē. Cōparādas leges eſſe virū iter ſe due vel tres diſcrepent leges: ꝛ ſeruari nō pnt ambe q diſcrepēt ea maxime cō- ſeruet q̄ ſit i ꝯparatiōe vtilior ho- neſtior aut magis neceſſaria: ex ratiocinatiōe autem naſcitur con- trouerſia cū ex eo qđ vſpiam eſt ad id qđ nuſq̄ ſcriptū eſt venitur. Ratiocinatio ſyllogiſm⁹ dicitur cōtrouerſia legalis ē. Habet tra- ctum cū ex eo qđ ſcriptū eſt id qđ ſcriptū nō eſt colligitur. Ci. ait cū ex eo qđ vſpiam ſit ad id qđ nuſq̄ eſt ſcriptū venit: ꝛ habet modos ſuos qb⁹ ꝯprehendat: vel ſiſe cū colligimus: vel cū minus colligi- mus ex maiore vel cum cōſequēs dat exemplū. Sed hec in Marco manlio exempla ſunt poſita: dat exemplū Ci. de eo q̄ damnat⁹ par- ricidij in carcere teſtamentū fece- rit nulla quidē lex teſtamentum facere ꝓhibet eum q̄ damnat⁹ ſit parricidij. Sz ſunt alie leges que multa ꝓhibēt parricidij reū ꝛ dā- natū. Ex quib⁹ colligit etiā hoc faciendi teſtamēti illū nō habuiſ- ſe poteſtatē. Itē multe leges ſunt teſtamentoꝝ faciendoꝝ: ex quib⁹ iterū colligit hunc faciēdi teſta- mēti poteſtatē nō habuiſſe. Tra-

Rōcinatio qđ ſit: et vſi- uarietū hz.

Ex rōcinatione cōtrouerſia.

† Solea q̄ ſolo pedis ſubijcit: qñ q; ēt id ge- n⁹ calceoꝝ eſt quo plā- tarū calces tm̄ obtegū- tur ceteris p- pe relictis nudis pe- dis partib⁹ tenenbus ſu- perne pedē vinculis an- ſis quas li- gulas vo- cāt: alio no- mine ſube- res dicunt. Ponit iter- dū p calceo Prop. Pro- ſiliet in lara nixa pedes ſolea. Fiūt qñq; ſolee dū ſolea ca- pit. p ea que ſolo pedis ſubijcit ex ferro: vt ar- gento: corio vel alia ma- teriā equis ꝛ bobus ſo- lee ferree ap- plicantur.

Culeus pro- vere q̄ ſcele- ſtiſſimi clau- debantur.

Loci i hoc genere.

qui ſcribebat neminem dubitatū arbitratus ſit. Poſtea multis in legibus multa preterita eſſe: que idcirco pterita nemo arbitret: qđ ex ceteris de qbus ſcriptū ſit intelligi poſſint. Deinde eqtas rei demōſtranda eſt: vt in iuridiciali abſoluta. Cōtra aūt qui dicet / ſimilitudinē infirmare debebit: quod faciet / ſi demōſtrabit illud quod ꝯfert diuerſum eſſe genere / natura: vi: magnitudine: loco: tēpore: perſona / opinione: ſi quo in numero illud quod per ſimilitudinē affert: ⁊ quo illud in loco cuius cauſa affert: haberi cō ueniat demōſtrabit. Deinde qđ res cum re differat demōſtrabit: vt non idē videat de vtraqꝫ exiſtimari oportere. Ac ſi ipſe poterit quoqꝫ ratiocinationibus vti ijſdē / qbus ante dictū eſt / vtet: ſi nō poterit: negabit oportere quicq̄ niſi qđ ſcriptū ſit cōſyderari: periclitari oīa iura / ſi ſimilitudines accipiant: nihil eſſe pene / qđ nō alteri ſimile videat multis diſſimilibus rebus: ⁊ in vnāquāqꝫ rem tn̄ ſingulas eſſe leges. Oīa poſſe inter ſe vel ſimilia / vel diſſimilia demonſtrari. Loci cōes a ratiocinatiōe oportere coniecturā ex eo qđ ſcriptū ſit / ad qđ nō ſit ſcriptū peruenire: et neminē poſſe oēs res per ſcripturā amplecti: ſed eum cōmodiſſime ſcribere / qui curet: vt quedam ex quibuſdā intelligant. Cōtra ratiocinationē hmōi; coniecturā diuinationē eſſe: ⁊ ſtulti ſcriptoris eſſe: non poſſe omnibus de rebus cauere quibus velit.

¶ Definitio eſt: cum in ſcripto verbum aliquod eſt expoſitū / cuius de vi queritur: hoc modo. Lex eſt: qui in aduerſa tēpeſtate nauim reliquerint / omnia amittunto eorum nauis / ⁊ onera qui ſunto in naui remāſerint. Duo quidā cū iam in alto nauigarēt: et eorū alterius nauis: alterius onus eſſet: naufragū† quendā natantē: ⁊ manus ad ſe tēdentē aduerterūt: miſericordia cōmoti nauim ad eū applicuerūt: hominē ad ſe ſuſtulerūt. Poſtea aliquāto ipſos quoqꝫ tēpeſtas cepit iactare vehemētius vſqꝫ adeo: vt dominus nauis cū idē gubernator eſſet: in ſcapham† confugeret: ⁊ inde funiculo qui a puppi religatus ſcapham annexā trahebat / naui quoad poſſet moderaretur: ille autem cuius merces erant / in gladiū

† Naufragus q̄ naui fracta bona amiſit. Proper. Terra venena bibens ⁊ naufragus ebibat vndas. Dicit ⁊ vnda naufraga que naues frāgit.

† Scapha nauicula in ligno cauata: et parue ad piſcādū naues ſcaphe dicuntur.

Definitio. Exēplū definitionis.

De controuerſia.

Status vero habet ⁊ locos argumentorū tales. Primū vt ſcriptū laudem⁹: ⁊ cōfirmemus. Deinde cōferamus cū eo facto qđ colligimus. Aſcriptū deinde vt ſiſe eſſe doceam⁹: deinde vt ſi illud equū ſit: hoc quoqꝫ eſſe equum indicemus deinde vt dicam⁹ cū d: hoc ſcriptū ſit cur de alio ſcriptū non ſit: vt quaſi manifeſtū fuerit ex eo qđ ſcriptū eſt etiā qđ ſcriptū non ſit: idcirco a ſcripto legis permiſſum eſſe videat. Deinde doceamus in multis legib⁹ multa preterita: ſꝫ accipi hac ſi nō ſint preterita ex his ſcꝫ que ſcripta ſunt: hec dicit q̄ vtit collectione. Qui cōtra pugnat ante oīa laborare dꝫ: vt ſimilitudinē tollat: ⁊ dicat aliud eſſe in eo quod ſcriptū eſt: aliud in eo qđ adiunctum eſt: ac ppterea eſſe diſſimile: ⁊ nō debere accipi ex eo qđ ſcriptū eſt: id qđ nō ſcriptū eſt: cū ſit multa diſtantia diſſimilitudinis et ſimilitudinis: de quib⁹ in .j. lib. expoſuit Cice. Addere preterea etiā poterit is q̄ contra collectionē nitit vti ⁊ ipſe vtat aliqua collectione. Qđ ſi et contingerit ijſdē argumētis vtet q̄ ſupra dedim⁹ et q̄ vtit collectiōe. Si nāſit non poterit vti: hoc aget vt oſtēdat ſcriptū ſolū cōſyderari oportere. Periclitari iura oīa: ſi ſimilitudines accipiant: nihil enim eſſe pene qđ nō alteri ſile eſſe videat. Poſtremi loci ſunt cōes ab eo q̄ vtitur ratiocinatione extra ſcriptū p coniecturā id qđ ſcriptū nō eſt accipi oportere: deīne neminē poſſe ſcriptura cōplecti vniuerſa illud tn̄modo bene ſcribere legē q̄ q̄daꝫ ꝯiungat ex qb⁹ alia preterijt intelligi poſſint. Loci vero cōes ꝯtra eū qui collectione nitit iſti ſunt. Cōiecturā nō eſſe firmū argumētū: ſed eſſe diuinationē. Deinde ſtulti ſcriptoris nō oīa q̄ cauenda ſunt in lege cōſcribere. His q̄ in loco ſunt ademat ptātē neqꝫ pmittat: ſꝫ vt quaſi pmiſſio eſſe videat collectio fit ex alijs.

¶ Definitio eſt cū in ſcripto v̄bū aliqđ eſt poſitū cui⁹ de vi querit hoc modo. Subdiſtinguit poſtremā legalē ꝯtrouerſiā .ſ. quā definitionē nominat: q̄ nulla parte diſtat a ꝯſtitutiōne rationali: niſi q̄ verbū in lege poſitū vel ī ſcriptura aliqua tn̄ definit qđ ſignificet: qđ ſi fiet fit legalis definitio. Supponit exēplū de his q̄ nauē ſuā duxerūt vel liberauerit gladio: alter remū imperij gubernādi tenuerit. Gubernator in ſcapham fugerit hic eū cōtēdat cui⁹ nauis ſit: ex lege initiū capitis cōtrouerſie. Querit tn̄ verbū qđ in lege poſitū eſt: qđ ſit nauis: deinde qđ ſit nauē deſerere: ⁊ qđ ſit in naui remanere. Hec ſola diſcretio eſt data inter definitionē legalē ⁊ cōſtitutionē

idē eſt rationalē ſtatū: pcepta aūt dicēdi eadē ſeruabim⁹ que ſupra ſunt poſita: vt definiam⁹: ⁊ cetera q pcepit: tūc expoſitis argumētationib⁹ q in iudiciale cauſarū gen⁹ accōmodant̄. Finitis oībus pceptis q data fuerāt ad oēs conſtitutiōes: ⁊ ad oīa gnā cōtrouerſiarū q in legib⁹ ſunt: dūtaxat in iudiciali gne cauſarū: trāſit Tullius ad deliberatiuā cauſaꝫ: ⁊ ad demōſtratiuā. Nō q; alia pcepta eſſe poſſint deliberatiue ⁊ demōſtratiue: que fuerūt ſupra in iudiciali genere dūtaxat in qſtōnib⁹. Nā pari mō qiecture finis: ⁊ cetere qſtōnes: ⁊ oīa gnā qtrouerſiaꝝ verſant̄ in deliberatiuo ⁊ demonſtratiuo quēadmodū in iudicialib⁹. Unde nō alio modo dicēda ſunt in iudiciali: ⁊ alio i ceteris: ſed eadē dicēdi vbiq; pcepta ſeruabunt̄. Uerūetiā qm̄ vt in lib. i. docuit: ⁊ hic admonet fines ſuos certos habēt gnā iſta cōtrouerſiarum neceſſario pp̄ter fines. Alia qdā pcepta: ⁊ alia qdā argumēta tradēda ſunt: de qb⁹ nunc tractabit. Finē hꝫ iudicialis cauſa eqtatē. Deliberatiua finē hꝫ vtilitatem: vt Ariſtoteli plꝫ: vt Cice. vtilitatē ⁊ honeſtatē. Demōſtratiua finē hꝫ honeſtatē. Ergo pp̄ter fines qſi alia argumēta ſunt neceſſaria. Aliud enī cogit in tractatu pter qſtōnē quālibet ille q eqtatē cupit iudicib⁹ perſuadere: aliud ille q oſtēdere cupit vtilitatē ⁊ honeſtatē ali⁹ q oſtēdere vult honeſtatē. Uñ ipſi⁹ vtilitatis ⁊ honeſtatis pcepta dāda⁹ ſunt: q ⁊ deliberatiue cauſe vident̄: ⁊ demōſtratiue pp̄ter fines pprios qtienire: et poterat qdē ſupponere exēpla deliberatiue p ſingulas qſtōnes: hoc eſt vt doceret incidere in deliberatiuā qiecturā finē et reliqs qſtōnes. Itē pari mō in demonſtratiua: ſed qm̄ res apta eſt dicere pterijt: ne rem ſatis clarā dum apertiorē per exēpla vult reddere obſcuriorē exemploꝝ diuerſitatē feciſſet.

¶ Rerū expetendarū tria genera ſunt. Par aūt numerus vitādarū ex cōtrariā parte. Deliberatiue ⁊ demonſtratiue cauſe fines dicit eſſe vtile ⁊ honeſtū. Uerū eſt qdā honeſtū qd purū ſolū ⁊ per ſe honeſtum eſt. Aliud vero honeſtuꝫ qd habet mixtam vtilitatē: quod idcirco honeſtū dicit̄: quia ſemp in copulatis reb⁹ nomen a meliori parte cōponit̄: vt demōſtratiuā cauſam: cū intelligam⁹ habere laudē ⁊ vituperationē. Quidam tn̄ hanc eandem cauſam a parte meliore ſicut diximꝰ laudatiuā eſſe dixerūt. Ergo cū honeſtum nunc per ſe ſolū ſit: nunc ſit aliud qd iunctū eſt ex vtilitate: tn̄ enā honeſti nomen; nūcupatur.

Finis cauſarum.

in naui ibidē incūberet. Hic ille naufragus ad gubernaculū acceſſit: ⁊ naui quoad potuit ē opitulat⁹. Sedatis aūt fluctib⁹/⁊ tēpeſtate iam cōmutata: nauis in portū incolumis puebit. Ille aūt q in gladiū incubuerat leniter ſauciat⁹ facile eſt ex vulnere recreatus. Nauim cū onere horū trium ſuā quiſq; eſſe dicit. Hic oēs ſcripto ad cauſam accedunt: ⁊ ex nois vi naſcit̄ cōtrouerſia. Nā ⁊ relinquere nauē: ⁊ remanere in naui: deniq; nauis ipſa qd ſit/de finitionib⁹ querit̄. Iiſdem aūt ex locis oībus qbus conſtitutio definita tractabit̄. Nūc expoſitis his argumētationibus que in iudiciale cauſarū genus accōmodant̄: deinceps in deliberatiuū gen⁹/⁊ demōſtratiuū: argumētandi locos/⁊ pcepta dabim⁹: nō q; nō in aliq cōſtitutione oīs ſemper cauſa verſet̄: ſed quia pprij tn̄ harū cauſarū quidā loci ſunt: nō a qſtōne ſeparati: ſed ad fines horū generū accōmodati. Nā placet in iudiciali genere finē eſſe eqtatē: hoc eſt partē quādā honeſtatis. In deliberatiuo aūt Ariſtoteli placet vtilitatē: nobis aūt ⁊ honeſtatē/⁊ vtilitatē. In demōſtratiuo honeſtatē. Quare in hoc quoq; genere cauſe quedā argumētationes cōiter/ac ſimiliter tractabūtur: quidā ſeparatius ad finē quo referri oēm rationē opꝫ adiungent̄/atq; vniuſcuiuſq; qſtōnis exemplū ſupponere nō grauaremur: niſi illud videremus: quēadmodū res obſcure dicēdo fierēt apertiores: ſic res aptas obſcuriores fieri oratione. Nūc ad deliberationis precepta tendamus.

† Tēpeſtas modo ſignificat ipſum tp̄s. Saluſt. in iug. Ea tēpeſtate in exercitu noſtro fuere cōplures noui ⁊ ignobiles. Modo ſerenū ⁊ trāquillū tp̄s. Uergi. Unde hec tam clara repēte tempeſtas. Modo procellam. Plu. hunc diem feſtū tempeſtatib⁹ lentē dis ferūt inſtitutum.

¶ De genere deliberatiuo. Titu. ix.

REpum expetēdarum tria genera ſunt: par autem numerus vitandarū ex contraria parte: nam eſt quiddā/quod ſua vi nos alliciat ad ſe non emolumēto captans aliquo: ſed trahēs ſua dignitate: quod genus eſt: virtus: ſcientia: veritas. Eſt aliud autem non propter ſuam vim/⁊ naturam: ſed propter fructum/atq; vtilitatem petendum: qd genus pecunia eſt. Eſt porro quiddam ex horū partibus iunctum: qd et ſua vi: ⁊ dignitate nos inductos ducit: ⁊ pre ſe

Tria expetendorū genera.

Pecunia in ſecūdo expetendoꝝ genere.

citet pre ſe gerit quandã vtilitatem/quo magis ex petatur:vt amicitiã:bona exiſtimatio. Atqʒ ex his horũ cõtraria facile tacentib⁹ nobis intelligentur. Sed vt expeditius rõ tradatur:ea q̃ preſcripſimus breui nominabunť. Naʒ in primo quidẽ gñe que ſunt boneſta appellabuntur. Que autem in ſcḋo † vtilia hec aũt tria/q2 partẽ honeſtatis/ꝛ vtilitatis ꝯtinent ꝛ q2 maior eſt vis honeſtatis iũcte eſſe oĩno ex dupli ci gñe intelligenť: ſʒ in meliorẽ partem vocabuli cõferanť:ꝛ honeſta noĩenť. Ex his illud cõficiť: vt appetẽda rex partes ſint honeſtas/ꝛ vtilitas: vitãda rum turpitudo/ꝛ inutilitas. His igiť duab⁹ rebus res due grãdes ſunt attribute:neceſſitudo/ꝛ affectio quarũ altera ex vi:altera ex re/ꝛ pſonis cõſyderať. De vtraqʒ aperti⁹ pſcribem⁹. Nũc honeſtatis rões pmũ explicem⁹. Qḋ aũt totũ/aut ex aliq̃ pte ꝓpter ſe petiť:honeſtũ noĩabim⁹. Quare cũ eius due partes ſint:quarũ altera ſimplex:altera iũcta ſit:ſimplicẽ pri⁹ conſyderem⁹. Eſt igiť in eo gñe oĩs res vna vi atqʒ vno noie amplexa virt⁹. Nã virt⁹ eſt ai habitus nature mõ/atqʒ rõni cõſentane⁹. Quãobrẽ oĩb⁹ ei⁹ partib⁹ cognitis/erit tota vis ſimplicis honeſtatis conſyderata. Hʒ igitur partes quatuor:prudẽtiaʒ: iuſtitiam:fortitudinẽ:temperãtiam. Prudẽtia eſt rerum bonarum/ꝛ malarũ:ꝛ vtrarũqʒ ſciẽtia. Partes eius:memoria:intelligentia:prouidentia. Memoria eſt/per quam anim⁹ repetit illa/que fuerũt. Intelligentia eſt/per quam ea perſpicit q̃ ſunt: prouidẽtia p quã futurũ aliquid videtur: anteq̃ factum: eſt. Juſtitia eſt habitus animi cõmuni vtilitate ꝯſeruata/ſuam cuiqʒ tribuẽs dignitatem. Ei⁹ initiũ eſt ab natura profectum:deinde quedã a conſuetudine et vtilitatis ratione venerũt:poſtea res ꝛ ab natura profectas et ab conſuetudine probatas legũ met⁹ ꝛ religio ſanxit. Nature ius erit quod non opinio genuit:ſed quedã innata vis inſeruit:vt religionẽ:pietatem:gratiam:vindicationẽ:obſeruantiã:veritatẽ. Religio eſt que ſuperioris cuiuſdã nature:quaʒ diuinã vocant curam cerimoniãqʒ affert. Pietas/per quã ſanguine coniunctis:patrieqʒ beniuolis of

Deliberaliũ gñis (inquit Trapezunti⁹) alij honeſtatez ſolã: alij vtilitatẽ finem eſſe arbitrati ſunt: nos qm illũ vnicum latine lingue ornamẽtũ ac preclariſſimũ oratorũ dec⁹ Marcũ Ciceronẽ:cui⁹ nec nomẽ q̃dẽ ſine eloquẽtie dici põt mẽtiõe vbiqʒ ſequimur: delibetatiui gñis finẽ tã honeſtatez q̃ vtilitatẽ cõſtituimus: vtile ꝟo hoc et honeſtũ non ſic ſeorſum ac ſeparati vt nõle dicunť intelligim⁹:verũ tñ qḋ ex honeſto ac vtili intellectũ in vnũ conſtať finẽ eẽ deliberatiõis affirmamus.

Virtus.

Prudentia

Memoria.

Intelligentia.

Prouidentia.

Juſtitia.

Jus nature

Religio.

Pietas.

Sunt igitur tria que expetuntur honeſtum purũ:honeſtuʒ cũ vtili et ipſum vtile purũ ac ſeparatuʒ. Sed his tribus expetendis hoc eſt honeſto vtili:et illis tertio qḋ mixtum eſt adiũguntur duo ad tractatum neceſſaria: neceſſitudo et affectio:de quibus plenius poſtea diſputabitur. Atqʒ honeſtum ipſum quod propter ſe expetitur:cum in duas parteſ vt dirimus:diſtributum ſit peius tractat de eo ipſo quod purum eſt nullo vtili ſociato: qua diximus eſſe virtutem:hãc diuidit in partes quatuor:prudentiam iuſtitiã fortitudinem:temperantiam. Et definit prudentiam:eiqʒ tres ſpecies ſubiungit:memoriã:intelligentiam prouidentiam: que ratione temporum conſtant. Preteriti ipis eſt memoria. Preſentis intelligentia. Futuri ꝓuidentia: has ſimiliter definit. Item definit iuſtitiam ſm virtutem: eiqʒ ſubijcit partes ſimiliter tres naturalem:iuſtitiã: conſuetudinis iuſtitiã:legitimã iuſtitiã:eaſqʒ ſimiliter definit:ꝛ dat exẽpla. Subiungit tertiam virtutẽ: quaz appellat fortitudinẽ:hanc definit:ꝛ et ſubijcit ptes quatuor:magnificentiã·fidentiã: patiẽtiã: perſeuerantiã. Quas item definit ſicut omnia. Quarta poſtremo ſubiũgitur virtus que temperantia dicitur et dat et partes tres cõtinẽtiam:clementiã: modeſtiã:quas partes definit:tia vt omnia ſuperiora: quibus explicitis: aperte docuit, is ſolũ qḋ ꝓpter ſe expetitur:ꝛ quid ſit:ꝛ quale ſit:verum enim honeſtum hoc intelligam⁹: eſſe quod propter ſe expetitur:nõ propter aliquod emolumentum: quod ipſum vtiqʒ virtus eſt. Quoniam incidebat queſtio an virtus.i.honeſtum propter ſe expeteretur: Epicurei enim dicũt virtutem expeti ipſam propter voluptatem:hui⁹ queſtionis cũ clarior videť eſſe tractat⁹ diſtulit:et negauit ad hoc inſtitutũ debere ſociari:vbi tm̃ pcepta tradũť. nõ rerũ diſputatio contineť. Nã primo in gñe que ſunt honeſta appellanť virt⁹:ſcia: veritas:q̃ nullã ob vtilitatẽ: ſʒ ꝓpter ſe expetuntur. Veritas eſt per quã ea q̃ ſunt aut fuerũt: aut futura ſunt dicuntur. Hucuſqʒ natur ã et iuſtitiam cũqʒ his q̃ naturaliter iuſta ſunt explicauit. Nũc eadocebit cũ partibus ſuis q̃ p cõſuetudinem iuſta ſunt. Juſtitiã eñ triplicẽ eſſe volunt naturalẽ cõſuetudinis.i. morũ:legũ. Lege iuſtitia eſt qḋ in eo ſcripto qḋ ppło expoſitum eſt. Hucuſqʒ iuſtitiã ꝯſuetudinis dixit:nunc incipit legũ. Fidẽtia eſt p quã magnis ꝛ honeſtis reb⁹ ꝛc. In honeſtis actib⁹ fidẽtia eſt:ce-

Prudẽtie ꝑtes.

Partes expetendo: et partes vitandorum.

Virtus.

Veritas.

Fidentia.

Confidẽtia

ꝛ

ficium diligẽs tribuitur cultus. Gratia: in qua ami- Gratia.
citiarũ/ꝛ officiorũ alteriꝰ memoria: et remunerandi
volũtas continet. Uindicatio eſt per quã vis/aut in Uindicatio
iuria: et oĩno omne qꝺ obfuturũ eſt defendendo aut
vlciſcẽdo propulſatur. Obſeruãtia eſt per quam bo- Obſeruantia.
mines aliqua dignitate antecedẽtes cultu quodã
et bonore dignãtur. Ueritas per quã immutata ea Ueritas.
que ſunt: aut ante fuerũt: aut futura ſunt dicuntur.
Conſuetudine ius eſt: quod aut leuiter a natura tra- Ius a ꝯſuetudine.
ctũ aliud ꝛ maiꝰ fecit vſus: vt religionẽ: aut ſi qd eoꝝ
que añ diximꝰ ab natura ꝑfectum maiꝰ factum pro-
pter conſuetudinem videmꝰ aut quod in morẽ ve-
tuſtas vulgi approbatione ꝑduxit: quod genꝰ eſt pa-
ctũ: par iudicatũ. Pactũ eſt/qꝺ inter aliquos conue- Pactũ.
nit. Par/qꝺ iter oẽs equabile eſt. Iudicatũ/de quo Par. Iudicatum.
alicuiꝰ/aut aliqrũ iã ſentẽtijs ꝯſtitutũ eſt. Lege ius Ius a lege.
eſt qꝺ eo ſcripto qꝺ pplo expoſitũ eſt/vt obſeruet: cõ-
tinet. Fortitudo eſt ꝯſyderãta piculoꝝ ſuſceptio/ et Fortitudo.
laborũ ꝑpeſſio. Eiꝰ ptes magnificẽtia: fidẽtia: patiẽ-
tia: pſeuerãtia ſunt. Magnificẽtia eſt rerũ magnaꝝ Magnificẽtia.
et excelſarũ cũ animi ampla qdã/ꝛ ſplẽdida ꝓpoſi-
tione cogitatio/atqꝫ adminiſtratio. Fidẽtia eſt: ꝑ quã Fidentia.
magnis/ꝛ boneſtis in rebꝰ multũ ipſe animꝰ in ſe fi-
ducie cũ certa ſpe collocauit. Patientia eſt boneſta- Patientia.
tis/aut vtilitatis cã rerũ arduarũ: ac difficiliũ volũ-
taria/ac diuturna ꝑpeſſio. Perſeuerãtia eſt in rõne Perſeuerãtia.
bñ cõſyderata ſtabilis/ꝛ ꝑpetua ꝑmanſio. Tempe- Tẽperãtia.
rantia eſt rõnis in libidinẽ/atqꝫ in alios nõ rectos
impetꝰ animi firma/et moderata dominatio. Eius
partes cõtinẽtia: clemẽtia: modeſtia. Continentia Continẽtia
eſt: ꝑ quã cupiditas cõſilij gubernatiõe regitur. Cle- Clemẽtia.
mentia ꝑ quã animi temere in odiũ alicuiꝰ inuectio-
nis cõcitati comitate retinent. Modeſtia ꝑ quã pu- Modeſtia.
dor boneſtꝰ clarã/ꝛ ſtabilẽ cõparat autoritatẽ. At
bec oia ppt ſe ſolũ vt nibil adiũgat/emolumẽti petẽ-
da ſũt. Qꝺ vt demõſtrẽt: neqꝫ ad boc nr̃z iſtitutũ ptĩ-
net ꝛ a breuitate ꝑcipiẽdi remotũ ẽ. Propter ſe añt
vitãda ſũt nõ ea mõ q̃ bis ꝯ̃ria ſũt: vt fortitudi ignauia: iuſtitie iniuſtitia: verũ etiã illa q̃ ꝓpinqua vident
ꝛ finitia ẽẽ: abſũt añt lõgiſſime. Qꝺ genꝰ fidẽtie ꝯtra

terũ i malis ꝯfidẽtia: nã multum ipſe animꝰ in ſe fiducie certa cuꝫ ſpe collocauit: vt eſt illud. Tu me fui merito: ſt qua eſt fiducia forti neqꝫ hoc ad noſtrum inſtitutum pertinet. Epicurei enim ꝛ ipſam virtutẽ dicunt ꝓpter ſe non expeti: ſed ꝓpter voluptatẽ: que ſecta Epicureorũ eſt: hoc vtiqꝫ retinẽdũ. Sed q: lõgiorib tractatꝰ eſt ꝛ alteriꝰ operis. Rhetorica eñ nũc exponitur: iõ ꝛ hinc dicere pretermiſi. Propter ſe añt vitãda ſunt Docuit honeſtatem ſequentem. Subiungit vitãdã turpitudinẽ: ſed turpitudo in his eſt q̃ cõtraria ſunt virtutibꝰ. Fidentia: vt ſupra poſuit virtꝰ: eſt huic ꝯtraria eſt diffidẽtia: ꝛ audacia vitanda. Pari mõ inter virtutea ꝛ cõtraria media inueniunt: q̃ lꝫ vicina ſint virtutibꝰ: tñ vitãda ſunt vt vitantur ipſa cõtraria. hec: aũt q̃ vicina ſunt ita ſunt vt certum nomen teneant: nunc ita vt vocabulum nõ habeant. Fidẽtiam diximus eſſe virtutẽ: diffidentiã vitiũ. At id qꝺ fidẽtie vitiũ eſt: habet nomen qꝺ appellat audacia. Itẽ religio virtus eſt. Irreligioſitas vitiũ: atqꝫ religioni vicina: vitiũ tñ eſt: et ſuperſtitio noiat: que et ipſa ſit vitãda: ſꝫ hec vt dixi media vel vicina habent nomina. Nã ſunt aliqua q̃ nõ hñt: vt iuſtitia cũ virtꝰ ſit iniuſtitia vitiũ: punire hoſtes et victos: vicinũ iuſtitie tñ qi parcẽdũ victis eſt: vicinꝫ eſt aliqd: cui rei vocabulũ eſt vt aſperitas: aut crudelitas: ſuperſtitio audacia. Sũt igit multa q̃ nos tũ dignitate: tũ ſꝫ fructu ſuo ducũt: docuit ea q̃ ꝓpter ſe expetẽda ſunt: neqꝫ dixit q̃ ꝓpter ſe vidẽda q̃ honeſta pura: noiauit. Nunc docet illa q̃ mixta ſunt: ꝛ hñt partẽ honeſtatis. Partẽ ꝟo vtilitatis: q̃ in ẽt ipa honeſtatis noie appellauit: ſunt autẽ glia: dignitas: amplitudo: amicitia. Hec definiuit: i quo ſiſt mõ amicitiã docet eſſe honeſtatẽ quidẽ mẽtis: ſꝫ cũ aliqua vtilitate ſociatã. Loqt eñ de amicitia ciuili q̃ vtilitate nõ caret. Deĩde partes eiꝰ amicitie narrat ꝛ cãs. Poſtremo adiũgit illud tertiũ vt ſeparatã: vtilitatẽ ex ſuis ptibꝰ doceat eẽ: cũ ipſa illa cõmoditas honeſtate carẽs ꝯſpicit: vel in repu. vel in ſingulis ciuibꝰ: hec añt in rep. nũc ad vires ptinet ciuitatis nũc ad ornamẽtũ: q: ipſa ſ vtroqꝫ ꝯuenientiter noiat. Sꝫ vires noie appellat incolumitatẽ. At ꝟo oĩa niẽtũ potẽtiã eẽ dicit: vt ſint ptes vtilitatis due incolumitas: ꝛ potẽtia. Poſt hec tractat qꝺ greci appellãt latũ: qꝺ fieri poſſit aut nõ poſſit in q̃ ẽt illꝺ qꝺ docet huic vicinũ ẽ: ꝛ qꝺ facile fieri poſſit ꝓpe eñ fieri nõ poſſe credit qꝺ ſi magna difficultate ꝯficit: hec

riā ē diffidētia/⁊ ea re vitiū ē. Audacia nō ꝯriū: ſed appoſitū ē/ac ꝓpinquū: ⁊ tñ vitiū eſt. Sic vnicuiq; ꝟtuti finitimū vitiū repiet: aut certo iā noie appellatū/vt audacia q̄ fidētie ptinacia: pſeuerātie finitima ē: ſupſtitio q̄ religiōi ꝓpinqua eſt: aut ſine vllo certo noie: q̄ oīa ita vti ꝯria reꝝ bonaꝝ in reb⁹ vitādis repiūt. Ac de eo qdē gñe hōeſtatis/qđ oī ex pte ꝓpter ſe petit/ſatꝫ dictū ē. Nūc de eo: in quo vtilitas q̄ꝫ adiūgit/qđ tñ hōeſtū vocam⁹ dicēdū vr. Sūt igr multa q̄ nos cū dignitate: tū quoq; fructu ſuo ducūt quo i gñe ē glia: dignitas. āplitudo: amicitia. Glia eſt frequēs de aliquo fama cū laude. Dignitas alicui⁹ honeſtate/⁊ cultu: ⁊ honore: ⁊ ꝟecundia: digna auctoritas. Amplitudo potētie/aut maieſtatꝫ: aut

ſūt de trib⁹: hoc de honeſto puro ſine vtilitate: deīde mixto cū vtilitate: tertio de ſola vtilitate. Utilitas antē: aut i nr̄is reb⁹: aut i corpore poſita eſt: hucuſq; de honeſto cū vtilitate: nūc de ſola vtilita te diſſerit. Qm̄ ergo de hōeſtate ⁊ vtilitate diximus. Reſtat vt de neceſſitudīe vſq; pſcribamus. Honeſtati: ⁊ vtilitati ſup: apoſitę: atq; tractate duas res neceſſario dixerit attributas neceſſitudinē: ⁊ affectionē: de his nunc pcepit. Ac neceſſitudine docet eē illā: q̄ neq; mutari: neq; ab exitu ſuo flecti poſſit: affectionē ꝟo q̄ ex tpe: aut negocioꝝ euētu: aut hoim adminiſtratiōe ſepe mutat: vt res non tales ſint q̄les cē ꝯſueuēt. Ac neceſſitudinē q̄ pma ē i duo diuidit vt nūc neceſſitas ſit: q̄ alter exit⁹ ſnos hr̄e nō poſſit: ſꝫ ſua cogat efecta ſine vll' exceptiōe: dici eſſe alterā neceſſitatē vbi fieri aliter poſſit cum aliquid admittitur.

Utilia ſolū.

Neceſſitudo.
Affectio.

Glia dignitas.
Amplitudo
Amicitia.

aliq̄ꝝ copiaꝝ magna abūdātia. Amicitia: volūtas erga aliquē bonaꝝ reꝝ illi⁹ ipi⁹ cā quē diligit cū ei⁹ pari volūtate. Hic qꝛ ď ciuilib⁹ cāis loqmur: fruct⁹ ad amicitiā adiūgim⁹: vt eoꝝ q̄ꝫ cā petēda videat: ne forte q nos de oi amicitia dicere exiſtimāt: repꝛhendere incipiāt: q̄ꝗ ſunt q ꝓpter vtilitatē mō petēdā putāt amicitiā: ſūt q ꝓpter ſe ſolū: ſunt q ꝓpter ſe/⁊ vtilitatē: quoꝝ qd veriſſīe ꝯſtituat ali⁹ loc⁹ erit cōſyderādi⁹. Nūc hoc ſic ad vſum oratoriū relinquat/ vtrāq; ꝓpter rē amicitiā eē expetēdā. Amicitiaꝝ aūt rō/qm̄ ptiꝫ ſūt religiōib⁹ iūcte: ptim nō ſūt: ⁊ qꝛ ptim veteres ſūt: ptim noue: ptim ab illoꝝ: ptim ab nr̄o bñficio pfecte: pti vtiliores: pti minus vtiles: ex cāꝝ dignitatib⁹: ex tēpoꝝ oportunitatib⁹: ex officijs: ex religiōib⁹: ex vetuſtatib⁹ habet. Utilitas aūt aut i corpe poſita ē/aut in extraneis reb⁹: quaꝝ tñ reꝝ multo maxia ps ad ꝯmodū corpis reuertit: vt in rep. quedā ſūt: q̄ vt ſic dicā ad corp⁹ ptinēt ciuitatꝫ: vt agri port⁹: pecunia: claſſes: naute: milites: ſocij: quib⁹ reb⁹ incolumitatē: ac libertatē retinēt ciuitates. Alia ſūt q̄ iā qddā magis amplū/⁊ minus neceſſariū cōficiūt vt vrbis egregia exornatio: atq; āplitudo: vt q̄dā excellēs pecunie magnitudo: amicitiaꝝ: ac ſocietatū mltitudo. Quib⁹ reb⁹ nō aliō ſolū ꝯficit: vt ſalue: ⁊ incolumes: verūetiā vt āple/atq; potētes ſint ciuitates. Quare vtilitatis due ptes vident eē: icolumitas/⁊ potētia. Incolumitas eſt ſalutis tuta/atq; integra ꝯſeruatio. Potētia ē ad ſua ꝯſeruāda: ⁊ alteri⁹ obtinēda idoneaꝝ reꝝ facultas. Atq; in his oīb⁹ q̄ ante dicta ſunt: qd difficulter fieri: ⁊ qd facile fieri poſſit oꝫ cōſyderare. Facile fieri id dicim⁹: qđ ſine magno/aut ſine vllo labore: ſumptu moleſtia q̄ꝑ breuiſſimo tpe ꝯfici pōt. Poſſe aūt fieri: qđ laborꝫ: ſumpt⁹: moleſtie: lōginquitatis indiget: atq; aut oēs: aut plurimas: aut maximas cās hꝫ difficultatis: tñ his ſuſceptis difficultatibus compleri: atq; ad exitum perduci poteſt. Quoniā ergo de honeſtate/⁊ de vtilitate diximus: nunc reſtat: vt de

† Amicitia ſic Trapezunti⁹ diffinit. Amicitia eſt mutua beniuolētia q̄ ꝯſenſu ac pari volūtate cōficitur.

Utilitas.

† Incolumitatis partes (inquit Trapezuntius) ſunt cuſtodia regiōis: menia: portus: claſſes: naute: milites: ſocij: arma: cū imperatoręs claru: pecunia: ⁊ q̄ ea conſequuntur: vt eſt eaꝝ rerū q̄ efferantur diligēs obſeruatio redituū āplificatio: impenſarum diminutio ⁊ ceteraque huius modi: dum hec oīa neceſſario ad ꝯſtituēdā ⁊ cōſeruādā ciuitatē requirantur.

Incolumitas.
Potentia.

Utilitatis ptes due.

Quid i omnib⁹ predictis conſyderandum.

his reb⁹ q̄s his attributas eē dicebam⁹ neceſſitudine/ꝛ affectiōe pſcribamus.
Puto igiť eē hãc †neceſſitudinē/cui nullavi reſiſti pōt:q̄ neq; mutari:neq; le
niri pōt. Atq; vt aperti⁹ hoc exēplis ſit:licet vim rei q̄lis/ꝛ q̄ta ſit cognoſca-
mus. Vri poſſe flāma ligneā materiā neceſſe eſt. Corp⁹ mortale aliquo tēpore
interire neceſſe eſt:atq; ita neceſſe/vt vis poſtulat ea/quā mō deſcribebam⁹ ne
ceſſitudinis:cui nulla vi reſiſti pōt:q̄ neq; mutari/neq; leniri pōt. hmōi neceſ-
ſitudines cū dicēdi rōne incidēt/recte neceſſitudines appellabunť. Sin aliq̄
res incidēt difficiles/i illa ſupiori poſſit ne fieri q̄ſtione ↄſyderabimus. Atq;
etiā hoc mihi videor videre/eē quaſdā cū adiectione neceſſitudines:quaſdam
ſimplices/ꝛ abſolutas. Nam aliter dicere ſolem⁹ neceſſe eē Caſſilinēſes ſe de-
dere Hānibali. Aliter aūt neceſſe eſt Caſſilinū venire in Hānibalis poteſtatē.
Illic in ſupiore adiunctio eſt hec:niſi ſi malūt fame perire. Si eñ id malūt:nō
eſt neceſſe:hoc iferi⁹ nō itē:pptcrea ꝙ ſiue velint Caſſilinēſes ſe dedere:ſiue fa
mē perpeti:atq; ita perire/neceſſe eſt Caſſilinū venire in Hannibalis ptātem.
Quid igiť hec perficere pōt neceſſitudinis diſtributio:ppe dicam. Plurimuz
cū,is locus neceſſitudinis vibebiť incurrere. Nā cū ſimplex erit neceſſitudo:ni
hil erit qō multa dicamus:cū eā nulla rōne lenire poſſumus. Cū aūt ita neceſſe
erit:vt aliq̄d effugere/aut adipiſci velimus:tū adiunctio illa q̄d habeat vtilita
tis/atq; honeſtatis erit ↄſyderādū. Nā ſi velis attēdere/ita tñ vt id q̄ras/qō cō
ueniat ad vſuz ciuitatis:repies nullā eſſe rē quā facere neceſſe ſit/niſi ꝑpter ali
quā cām/quā adiunctionē noiam⁹. Preter hec aūt iuenies multas eſſe res ne
ceſſarias/ad quas ſiſis adiunctio nō accidit. Qō genus/vt hoies mortales ne
ceſſe eſt iterire ſine adiūctiōe:vt cibo vtanť nō neceſſe ē:niſi cū illa exceptiōe ex
tra quā:ſi nolint fame perire. Ergo/vt dixi:illō qō adiūgiť/ſemp cuiuſmōi ſit/
erit ↄſyderādū. Nā oi tpe id ptinebit:vt aut ad honeſtatē hoc mō exponēda ne
ceſſitudo ſit neceſſe ē:ſi hōeſte volum⁹ viuere:aut ad icolumitatē hoc mō neceſ
ſe eſt/ſi ſine incōmodo volum⁹ viuere. Ac ſūma q̄dē neceſſitudo vť eē honeſtatƷ
huic ꝓxima icolūitatƷ:ťtia/ac leuiſſima ↄmoditatƷ:q̄ cū his nūq̄ poterit dua-
bus ↄtēdere. Haſce aūt iter ſe ſepe neceſſe ↄparari:vt q̄q̄ pſtat honeſtas icō-
lumitati:tñ vtri potiſſimū ↄſulēdū ſit/deliberet. Cui⁹ rei certū q̄ddā pſcriptū
vť i ppetuū dari poſſe. Nā qua i re fieri poterit:vt cū incolumitati ↄſulucrim⁹
qō ſit i pñtia de honeſtate deliberatuz virtute aliq̄ñ iduſtria recupeť:tū icolu
mitatis rō videbiť hñda. Cū aūt id nō poterit/honeſtatis eſt. Ita hmōi q̄z re
cū icolumitate videbimur ↄſulere:vere poterim⁹ dicere nos hōeſtatƷ rōnē hře:
qm̄ ſine icolumitate eā nullo tpe poſſum⁹ adipiſci. Qua i re vel ↄcedere alteri:
vel ad ↄditionē alteri⁹ deſcēdere:ꝛ in pñtia quieſcere:atq; aliud tp̄s expectare
oportebit. In ↄmoditatƷ vo rōne/mō illō attēdať/digna ne cā videať:ea q̄ ad
vtilitatē ptinebit. Quare aut de magnificētia/aut de honeſtate q̄ddā derogeť
Atq; i hoc loco mihi caput illō vť eē:vt q̄ram⁹ q̄d ſit illō/qō ſi adipiſci/aut effu
gere velim⁹:aliqua res nobis ſit neceſſaria:hoc eſt q̄ ſit adiūctio:vt pinde vti-

Neceſſitudo.

† Neceſſario fieri dicim⁹ (inquit trapezūti⁹) q̄cunq; aut natura ſui: aut caſu fieri neceſſe ē: nā ourri ſolē:atq; occidere mori hominē: vri flāma: natura ſui nece ſaria ſunt. Vbi ē quāpiā i hoſtiū ꝑuenire poteſtatē ſimpliciter neceſſe nō eſt; ſed caſu: nā ſi ita accidit:vt hoſtiū copiis circundata ſit.neq; auxiliū aliūde poſſit expectare:neq; ciues rerū abūdātia:ꝑterea vť manu:vel natura loci muniti ſint. nec quid ſit qō hoſtes inde amouere poſſit vbi ē in hoſtiū ptātem venire neceſſe eſt.

Neceſſitudines tres

Vtri potiſſimū aūt potius legūt.

queq; res erit/laborem⁹: ⁊ grauiſſimã quãq; cãm vehemẽtiſſime neceſſarã iu dicem⁹. Affectio eſt quedã ex tpe/aut ex negociorũ euẽtu/aut ad miniſtratio ne: aut hoim ſtudio cõmutatio rerũ: vt nõ tales quales añ habite ſint/aut ple rũq; haberi ſoleant/habende videãtur eſſe: vt ad hoſtes trãſire turpe videť eſſe at non illo aĩo quo Vlyſſes trãſijt: ⁊ pecuniã in mare deijcere iutile: at nõ eo cõ ſilio quo Ariſtippus† fecit. Sunt igiť res quedã ex tpe/⁊ cõſilio: nõ ex ſua na tura conſyderande/qb⁹ in oĩb⁹ qd tpa p etant: aut quid perſonis dignũ ſit/cõ ſyderandũ eſt: ⁊ nõ quid fiat: ſed q uo quicq; aĩo: quicũ: quo tẽpore: quãdiu fiat attẽdẽdũ ẽ. His ex partib⁹ ad ſniam dicẽdã locos ſumi oportere arbitramur.

† Ariſtipp⁹ nomen phi Cyrẽaci hic ſocratic⁹ au ditor: fuit p̃mus ſocraticorũ mercede phat⁹ eſt: hic cum e patria in Greciã phĩ di cauſa proficiſceretur: iuſſit ſuos aurũ p̃ijcere: vt expeditiores ad iter capeſſẽdum eſſent. de hoc ita Flacc⁹. Oĩs Ariſtippũ decuit ſtat⁹ ⁊ color ⁊ reȝ

De genere demonſtratiuo. Titu.x.

Laudes et vituperatio nes in que diſpertiunť

LAudes aũt/⁊ vituperatiões ex his locis ſumentur: q loci perſonis ſũt attributi de quib⁹ añ dictũ eſt. Sin diſtributi⁹ tra ctare quis volet: partiať in animũ/⁊ corpus: ⁊ extra neas res licebit. Animi laus: virtus: quib⁹ de parti bus paulo añ dictũ ẽ Corpis valitudo: dignitas: vi res: velocitas. Extranee: honos pecunia: affinitas: genus: amici: patria: potẽtia: ⁊ cetera q̃ ſimili cẽ l ge nere intelligẽť. Atq; in his id qδ in oĩa valet/opor tebit: ꝯtraria quoq; q̃/⁊ qualia ſint/ĩtelligãť. Vide re aũt in laudãdo/⁊ in vituperãdo oportebit: nõ tã q̃ in corpe/aut i extraneis reb⁹ habuerit is/de quo ageť: ꝙ quo pacto his reb⁹ vſus ſit. Nã fortunã qdẽ ⁊ laudare ſtultitia: ⁊ vituperare ſupbia ẽ Animi aũt ⁊ laus honeſta/⁊ vitupatio vehemẽs ẽ. Nũc qm oẽ in cauſe genus argumẽtãdi rõ tradita eſt: de inẽtio ne pria: ac maxima parte rhetorice ſatis dictũ vide tur: quare qm ⁊ vna pars ad exitum hũc ab ſuperio re libro perducta eſt: ⁊ hic liber non parum cõtinet literarum: que reſtant in reliquis dicemus.

Fortune laus ſtulti tia vitupe tio ſupbia

Poſtremũ cauſe genus demõſtratiuũ eſt qδ adiungit dũs pre cepta quib⁹ laudes: vituperationeſq; tractãtur. i. quib⁹ locis. Ac primum dicit eoſdẽ locos eẽ laudi et vituperatiõi: quos in li. j. iudicialis cauſe hoc eſt omnia attributa perſone. Partitur tamen breuiter laudes ⁊ vituperatiões animi vel corporis: et extrinſecus: animi virtutes artes: ſcie vel contra vitia corporis totius vel l partibus: vt pulchritudo: valitudo: integritas: et cetera huiuſmodi. Extrinſecus ſunt patria: parentes cognati: amici: magiſtratus diuitie: et cetera hmõi. Poſtremũ preceptum dat in laude et vituperatione: nam tam nos conſiderare debere quid corporis ſit: qd extrinſecus: ꝙ quid ſit in animo. Omnia enim vel laudanda: vel vituperãda nõ reb⁹ externis: nõ reb⁹ corpis: ſȝ aĩo metiũtur. Sin alique res inciderint difficiles de impoſſibilitate dicit qdã ſimplices: vt aliter oĩno fieri nõ poſſint. Caſilinenſes ſe dedere Hãnibali niſi vellẽ fame perire. Ergo hec exceptio caſilinũ ventre l Hãnibalis p̃tãtez: hoc aliter oĩno fieri nõ põt tũ adiunctio vbi exceptio niſi ꝓpter aliquã cãm. Ita nõ eſt neceſſitas in ciuili q̃ſtiõe illa q̃ ſine ꝯditiõe ẽ: ꝑtim aũt ex his mul tas cẽ res. i. neceſſitudines nã ol tpe id ptinebit. i. exceptio ipa. Ac ſũma qdẽ neceſſitas vř eſſe hõe ſtatis: duo ſũt qdẽ hõeſtũ: ⁊ vtile ſȝ vtili eẽ duo ſubiaceãt cõmoditas ⁊ incolumitas: q̃ſi tria effecta ſunt: vel ũ honeſtas ꝓponẽda ſcδo loco habẽda icolumitas ẽt: tertio commoditas deinde ⁊ queq; res ſit aut honeſtatis aut incolumitatis. Aut nõ eo conſilio quo Ariſtip pus vi ſociorum cadauera tempeſtatibus liberaret. Laudes autem ⁊ vituperationes. Demonſtratiua que ſuperat ſola tractatur per honeſtatem que demonſtratiua partes habet duas laudem et vituperationem: vtrumq; tamen ex attributis perſone tractatur. Dum ſint. xj. attributa perſonis quibus approbatur cuiuſq; perſona nomen hominis certis ſuis deſignans et ſanguinem ⁊ hominem nominibus explicatur cum nullo ſocium neq; nomine neq; attributo. Natura eſt attributum extra ipſum hominem: vt in patria: gente: ſanguine ceteriſq;. Hec enim licet dent homini cõmodũ nõ tamen proprium. In ipſo vero homine eſt natura circa corpus ⁊ animam: que dat plurimas: et animo: ⁊ corpori qualitates. Ergo natura accidens res eſt que aptiorẽ hominẽ ad vnũquodq; facit. Itaq; non orator natura eſt: ſed oraloriũs. i. qui orator eſſe poſſit. Verũ has qualitates: vel diligẽtia cõparat: facitq; per fectas et habitus nominatur: aut in has caſu quodam ac repẽtino motu frequenter incidimus ⁊ affectio dr: aut in has inclinamur ſtudio quodam quod ipſum ſtudium per ſe nihil aliud eſt ꝙ voluntas applicata in aliquas qualitates. Ergo afficimur qualitatibus his modis dꝫ ii et narali et eſt natura afficimur repentinis caſibus: ⁊ affectio eſt. Afficimur induſtria: ac conſtantia ⁊ perſeueratione et habitus eſt. At vero ipſum ſtudium: quid eſſe definimus ampitalam in qualitatem aliquã animi volũ

Attributa perſonis.

Natura
Affectio.
Habitus.
Studium.

tatem:hoc in quam ſtudium nunc affectio eſt ſi pro tempore eſt:nũc ſi perſeuauerit habitꝰ:ipm ſtu
dium nõ iam quaſi preceptio quedã ineſt rei eius cui nomẽ eſt ſtudiũ ſi pſeuerauerit. Sed vt ſtudiũ
intelligã:illud debeo cõſiderare qḋ ipſo ſtudio petit:vt literatura:aut geometria:qḋ ſi pceptũ ſit: ha
bitus ſtudio perceptus eſt. Ergo natura accidens qualitas eſt:vt aie vel corpori vel extrinſecus ⁊ ac
cidens ab ortu:ac natali. Accidit aũt mari vel femine. Nam marẽ eſſe aut feminã nõ iã inter cõmoda
Habitꝰ deo tm̃ cõuenit. cõputat. Affectio eſt accidens qualitas vel ſponte:vel ſtudio:mox deſitura. Nã ſi pmaneat: ſit habitꝰ
dicta affectio ꝙ inficiat qualitate:⁊ erit affectio incipiẽs habitus:vel victus. Nõ em̃ oia ad exitũ ten
dunt. Habitus eſt preceptio qualitatũ. Nã hec pcepta philoſophi dixerũt:hic qualitates:vel commo
da ſunt vel incõmoda. Que qm̃ tribus modis qualitates eueniũt:multa his cõmoda:vel incõmoda
cõiter eueniũt. Verũ per exiſtentiã ea qᷓ eueniũt ſecernent. Nã alia vis in eo cõmodo qḋ per naturam
eſt:alia in eo qḋ per affectionẽ:alia in eo qḋ p habitũ:habitus nõ põt eſſe niſi hoc quod nõ aliud eſt:
atqꝫ illud qḋ habetur:nã qḋ ignis calet:putãt aliqui habitum eſſe qui ppetuũ ſit:cũ hoc ipm ſit ignis
vt caleat. Itaqꝫ potius natura eſt. Habitum multi nõ niſi deo dãt. Et verum eſt:ille em̃ hꝫ omnia per
cepta. At vero homo nunqꝫ ita quid pceptũ habet:vt nõ in pfectu quotidie ſit:⁊ hunc profectum ad
diderunt.i.pgreſſionem:quã habitũ dixerũt.ergo p exiſtimatione maioris perceptionis in homine
habitum intelligimus:vt ſi affectione quadã aliquid quis agat vt orator in foro non pfectus:ſi ſi in
eo progreſſio eſt aliqua habitus dicetur:⁊ certe p cõmodo ſuo:vel habitum:vel affectionẽ faciet:non
ex altero vero erit. In rebus em̃ oia ſunt certa que alterum ſignificent vt iracundus habitus eſt:iraꝰ
affectionis ⁊ hmõi pathos cum ſtudio ⁊ diligẽtia euenit habitus eſt:cũ naturaliter natura. Studiũ Studiũ victus.
eſt autem:vel adipiſcendi aliquid:vel retinẽdi volũtas.i.qḋ vel adipiſci aliquid:vel retinere optamꝰ
vel adeptum retinemꝰ Victus eſt vel qḋ ipſe homo agit:vel quod circa ipſum agitur:omnia qꝫ habet
que natura habitus:affectio ſtudium:nã oratorem eſſe qḋ eſt habitus eſt:⁊ victus eſt:ſi in ea exercita
tione ſit:itaqꝫ Ci.quia aſſidua ſtudia perſeuerãti diligẽtia:ita rhetoricam percepit:vt ea in eo ppetua
eſſet:habitum conſecutus eſt. Sed qꝛ eius actũ ſibi inſtituit ad vſum vite:eſt in eadẽ re ⁊ in habitu
Nota. in victu. Itaqꝫ multũ plerũqꝫ de virtute habitus detrahit:ſi vicꝰ abfuiſſe dicat:nã licet orator plenus
ſit perceptione ipſius artis:tñ aliquantum argumẽto detrahit:ſi neges in eadem exercitatione vixiſ
ſe:vt ipſe contra Cecilium:qꝛ aufert victum:infirmabat habitum:cum dicit. Qñ tute tui periculum fe
ciſti:plerũqꝫ etiam ſi nihil agat ex habitu:hoc ipſum qḋ nihil agit eſt illi victus.i.vite modus. Nã vt
in victu eſt:quibus amicis vtat ita in victu eſt:⁊ ſi non vtat. Et certe qꝛ nihil horũ debet deeſſe pſone
poteſt habitũ habere ex geometrie pceptione in qua nihil agit ⁊ victu de vſu rhetorice. Victus autem
omnis ad qualitatem tẽdit:ſed ea qualitas vel in affectione:vel in habitu erit:deinde vt oratiõe: vel
aliquid rhetorice noſſeꝰ qḋ eſt affectionis:⁊ ad loquendũ:aut dicendum aptum eſſe qḋ eſt nature:aut
loqui aut ſtudere vel qḋ eſt ſtudij:⁊ cetera huiuſmodi habet victus. Verum in hoc conſiderabitur vi
ctus circa hec omnia ſi ita agat vitam:⁊ hoc exerceat. Non em̃ quia natura loqui:aut ſtudere poſſu
mus quod proprium nature eſt:idcirco et inde viuimus:ſed ſi ſit ordinata ſic vita noſtra ad omnem
ſubſtantiam rei familiaris querendam:vt inde viuamus.i.inde nobis omnia ingerant ad victum:
merito victus exercitatione dicitur. Item ⁊ ſi ſit habitus:⁊ nõ in ipſo habitu agat vitam et virtutem:
oratorie conſecutus ſit:erit habitus nõ victus Eodem modo ⁊ affectio eſt ſi eſt pro tpe.i.prout res ali
qua intulit:vt locus fuerit:nõ perpetua conſuetudine inde viuendi Eodem modo ⁊ ſtudium eſt ſi nõ
ſtudium quodlibet in excitatione vite tulerit vnde victus nominandus ſit verboſenus:vt cauſas age
re:vt docere eſt huius ſtudij. Sed quia ordinata voluntas eſt ad vſum vi:⁊ merito dicitur ⁊ victus. In
ſingulis em̃ his res queqꝫ in eo ꝙ ſunt diſtribuende ſunt vt item ſeruus circa hoc ꝙ in hac conditio
Facta ex futuro a preteritis: cõfirmentur. ne eſt:fortuna eſt ſi ſeruitutem ſeruiat tota vita victus eſt:ſic ⁊ cetera de fortuna. Facta vero et caſus:
et orationes et conſilia aut ſuperuenit ita accipimus etiam ſuis nominibus. Nam vicina non eſt ſi
ne factis caſu orationibus conſilijs:ſed ſic venit ſiui vt dicere poſſet vt ei aliquid accideret vt conſilio
vteretur:⁊ hec omnia ſi ſic accipimus vt actiones non ordinatas neqꝫ inſtitutas toto viuendi tempo
re erunt ſuis nõibus:ſin autem in eo genere viuẽdi poſita inerunt in quo omnia ſunt cõſtituẽda tibi
conſtituẽdi ad vitã vniuerſam victus nolabit nõ ſuo quiqꝫ nole. Facta aũt caſus:orões:cõſilia:cum
ex futuro tpe argumentũ dabunt ex preteritis cõfirmabunt. Nam qꝛ hoc illi accidit:ideo hoc illi acci
det:quia hoc fecit. Hoc ideo facturus eſt qꝛ hoc dixit:hoc ideo dicturus eſt:qꝛ hoc conſiliatus eſt:ideo
hoc conſiliaturus eſt. Negocium factum vel dictum eſt:vnde iudicium eſt. In iudicium em̃ vel in de
liberationem:vel in demonſtrationẽ nõ venitur niſi propter factũ. Singula igitur queqꝫ:que homini
aut obiciuntur:aut de homine querũtur facta ſunt. Ipſa igitur ſingula facta negocium ſunt. Sunt
alia facta que probationẽ tribuunt ipſi facto:vnde queritur ſub quolibet ſtatu ſunt tria facta qᷓ extra
ipſum factum:et extra facta qᷓ vicina ſunt ad factũ:et pbant factũ vite preterite hec perſone attributa
dicunt. Ergo cũ negotiũ factũ:dictũve ſit habeat attributa quatuor cõtinẽtia cum negotio inquit in
geſtione negocij totũ tenẽt quicqḋ habere poteſt:cauſa cõis.i.negotiũ oẽ per partes ſuas geſtũ:duo
alia ſunt ex quibus aſſumuntur:primum ab oratore ea que negocio adiuncta ſunt. Quartũ aũt illud
qḋ eſt cõſecutio nõ negocij ipſius geſtum eſt:ſed aut extrinſecus veniẽtia p hoies habet vt per natu
ram generaliter:vt poſt docebimus. Igitur prima de attributis ptinentia habet partes qnqꝫ:ſummã
negocij:ſumme cãm:facta:illa qui probãt factũ diuiſa per tria tpa. Et oẽ ipm qḋ dicimus negocium
eſſe factum.ſ.cõtinetur ab his:a ſumma qᷓ breuẽ ppoſitionẽ hꝫ totum clandẽs:vt patrie inquit prodi
tio ⁊ cetera hꝫ ⁊ cauſã que gemina eſt impulſio ⁊ rõcinatio. Impulſio eſt p quã cuius cauſa factũ ſit.
Ratiocinatio eſt per quã factum ſit demonſtratur. Sequitur per tria tpa factorum enumeratio qḋ añ
rem factũ:quid in re:quid poſt rem ſit. Igitur quodlibet negociũ de ſtatibus interim loco ſit exẽplũ.
Milo occidit:nõ occidit. Occidit:⁊ nõ occidit:ptes ſunt ſingule queſtiõis. Sꝫ iã parẽtis occiſio: hois
occiſio:patrie pditio ſumma eſt:ergo factum ſolum negociũ eſt propoſitio facti cum perſona eius qui
arguitur:vel quolibet alio modo inuidiã cõparans:aut extenuans ſumma dicet. Et hec eſt quã Cato
in li.ſuo appellat vires cauſarum:hoc argumẽtũ ſequit cãm quã partiti ſumꝰ:qᷓ vtiqꝫ aduerſus negã
tem factum dãda eſt:vt feciſſe doceat. Quẽadmodũ aũt traciet:vel ab accuſatore:vel a reo in ſcḋo ha
bemus. Qḋ ſi alius ſtatus fuerit pter cõiecturã nõ cauſa erit:ſed ratio de cuꝰ tractatu in ſcḋo docuit.
Poſt hec ſequuntur facta oia ante:in poſt:in quibus oia illa que in geſtione negocij poſita ſunt:ſi tñ

proſunt aſſumuntur: vnicuiqȝ enim facto ineſt. Locus. Tempus. Occaſio. Modus. Facultas. In geſtione negotij locus: vel naturalis eſt vel qualitatiuus. Naturalis locus eſt cum argumentū preſtat nō erit illud argumentū a loco: ſed a facultate: qualitatiuus aūt locus preſtat argumentū ex opportunitate: que opportunitas quibus rebus poſſit intelligi ipſe poſuit. Tempus quid eſſet dudū generaliter docuit. Pars quedā inquit eternitatis: hoc quoqȝ in tria tēpora diuiſit que ipſa tpa partitiua eſt. Nam preteritū tribus modis cōſyderat. Preſens ꝛ futurū binis. Verū hec oīa magis ad cognitionē temporis dicit quicquid eſſet inſinuare cupiebāt: vt apta ſint in geſtione negotij. Quid ergo aptum huic parti erit. Nā huic attributū eſt tēpus exiſtimatio eiuſdē tpis ꝛ collatio cū geſtione: vt id quod factū dicis eo tpē ex quo argumētū ſumis fieri potuiſſe videat. Itaqȝ ſic ait. Nā ſepe oportet cōmetiri cū tēpore negotiū. Occaſio aūt opportunitas eſt quedā tpis ad aliqd faciēdū. Hec opportunitas tribus modis cōſyderat. Modus aūt eſt quo nō ſolū factū indicat: ſed quēadmodū factū: qui modus et animū indicat. i. volūtatē. Diuidit aut per prudentiā: aut per imprudentiā: his querit clam: palam: vi: perſuaſione. Imprudētia purgatur: caſu: neceſſitudine: ꝛ affectione animi. Facultas autē duplici modo argumētū preſtant. Nam eiuſmodi ſunt vt per eas: aut facili⁹ aliqd fiat: aut ſine his effici non poſſit. Adiuncta negotio ad factū quod in negotio ponitur: vnde iudex latrinus iniam eſt: vt probari quoquo modo poſſit per: quālibet cōſtitutionē ſumunt de his reb⁹ argumēta que res poſſunt in ipſum factū affectione quadā cōtineri. Has res affecta nolamus verū affecta accipimus. Nunc de ipſo negotio. i. de omni cauſa rebuſqȝ cauſa geſtis. Nunc ad res in cauſa geſtas alia quaſi quodāmodo extrinſecus que cōuenire videant: aut ad alia coniūcta ſint hec affecta que ſupra diximus negotio adiuncta: ꝛ ꝯſequētia negotiū dicunt. Illa primo cōtinētia in geſtione. Sed de illis iam ſupra dictū eſt. Adiūcta vero ea ſunt que illis ipſis ſupra poſitis ſingulis aliquo modo vel extrinſec⁹ coherēt: vt ſumme: vt cauſe: ceteriſqȝ. Sed cū nō in ipſa ſunt: ſed aliūde aſſumant: cōuenientia tñ erunt in collatione ſiue aliena ſint nō hinc nata cū erit: aut maius: aut minus: aut par. Itēqȝ ſimile ꝯtrarium diſparatū. Si vero his adiūcta ita ſint: vt extra tñ ſint erunt: aut genus: aut pars: aut euētus. Nihil eīm horū nō ex his ad hoc eſt: non tñ in cauſa poſitū. Et ſi poſitū eſt in cauſa. i. in negotio que hypothetice eſt. i. queſtio circa perſonā ꝓpriā: veluti nō poſitū. Ergo genus ſit: licet cauſe: tamē quia genus eſt: veluti extra cauſam eſt cū perſona ꝓpria ineſt: in cauſa item ſpecies. Iam vero euētus cum tria tpa teneat poteſt eſſe ex cauſa. i. ex negotio de quo loquor: qui probat qd eſt de negotio qđ euenit rebus geſtis id qđ in negotio eſt. Qm̄ tñ ꝛ preteriti tpis euētus ꝛ futuri tpis euētus aliquotiēs ſumit: ꝛ hic videri extrane⁹ poteſt a negotio: ex negotio tñ oriēs: vnde ꝓbatū eſt adiūcta nunc oīmodis externa affecta: tñ aliquo modo adiūgi: vt certa que ſupra diximus. Nunc aliqua ex ipſo vel in ipſo negotio: alio modo tamē ſe habētia qȝ geſti negotij textus ipſe ꝛ ordo cōſiſtit circa perſonā certiſſime qōnis maius ꝛ min⁹: ꝛ eque magnū: tum ex vi: tum ex numero: ꝛ ex figura negotij ꝯſyderant. Vis in eo eſt: quo ipſa ſignificatione verbo₄ diuerſa res intelligim⁹. Itaqȝ cū ſpeciata verba diſtāt ſenſib⁹ noſtris ſignificatione ea que proferunt vt diſtāt quadā qua quid queqȝ res poſſit: intelligim⁹ de numero ꝯſpicuū eſt. Figura eſt textus ꝛ ordo negotij per circūſtātias ſuas. Simile aūt ex ſpecie: aut ex comparabili: aut ex cōferēda: aut aſſimilāda natura indicat. Simile hoc eſt ſpecies cōparabilis ꝛ ſimilāda natura ꝛ in illis octo. Genere. Natura. Vi. Magnitudine. Loco. Perſona. Opinione: ſed ipſum ſile qđ per hec ſupra poſita efficitur illic eſt in contrarijs partibus: ꝛ que ſub eadem ratione cadūt hoc diſtinctius poſitum eſt in differentijs. De cōſecutione in ſuperiorib⁹ duobus attributis negotio: negotiū omne teneri dixim⁹ tertiū qđ eſt adiunctū negotio veluti extra eſſe ꝑcipimus: ſed naturaliter coherere extra ipſam hypotheſim: vt ab oratore aſſumi: quāqȝ ꝛ ea que extra ſunt naturaliter ab oratore ſumant: ꝛ de hoc ꝑcepta iam diximus. Quarta attributio que cōſecutio nolatur: ipſa ea tenet que extra ſunt: adherētia tñ reb⁹ negotij. que nō ab oratore ex volūtate ſumant: ſed que ipſis reb⁹ negotij naturalr acciderūt. Ac prope ea oīa que in quarta attributiōe in cōſecutione ſunt id vident eſſe qđ euēt⁹. Verū euētus aliud eſt: aliud cōſecutio vel res ꝯſecutionis. Etenī euētus cōſyderatio eſt ex quadā natura rerū qua qd perſpicit qd ex quaqȝ re eueneri: eueniat: euētur ū ſit. in ꝯſecutione aūt nō ex reb⁹ qd eueniat tractat orator: ſed qd rebus eueniat. i. qd reb⁹ cōtingat. Deinde qȝ in euētu duo ſunt: vt arrogātia ꝛ odiū in hac cōſecutione vnū. Nā ipſi facto cōſecutio eſt: qȝ vel raro: vel frequēter: hec aūt oīa collocata ſunt in hac cōſecutione: aut nomē cōtingit reb⁹ vel imitator: inuētor. Lex de ipſa re cōſuetudo: pactū vt frequēter fiat vel non frequēter vtilitas vel honeſtas ꝛ cetera queqȝ vt dixi rebus accidūt nō ex rebus ipſis: ſed ad res ipſas quadam geſtione proueniunt.

Facultas.

Adiuncta negotio.

Locus naturalis.

Locus qualitatiuus.

Tempus.

Occaſio.

Modus.

Figura.

Simile.

Quarta attributio.

Euentus.

¶ Finis commentariorum Marij Fabij Victorini in rhetoricos Ciceronis de inuentione.

¶ Iodocus Badius Aſcenſius lectori Salutem.

¶ Habes lector optime ad Herennium rhetorice artis (cuiuſcunqȝ ſint authoris) libros quatuor: sane qȝ eruditos: cū Frāciſci Maturātij ꝛ noſtra in omnes quatuor: ꝛ Antonij Mancinelli in primū dūtaxat expoſitione: habes item ſine cōtrouerſia. M. Tullij Ciceronis de inuētione libros: cū Marij Victorini rhetoris explanatiōe libros duos: opus quidē nō cōſummatū (quia que reſtant in reliquis ſe dicturū pollicetur) ſed ſane qȝ argutū: vt facile cōtra maiorū preſcripta ſentiam oratorē quoqȝ naſci. Nam in adoleſcentia hos emiſiſſe dicitur. Reliquū eſt vt boni cōſulas: ꝛ huic arti que orator (hoc eſt viro bono dicendi perito) digna eſt: diligentius incumbas. Vale ꝛ profice.

¶ Ex edibus noſtris in Parrhiſiorum academia ad idus Iunias. M.D.viij.

¶ Hos. M. Tullij Cicerōis eloquētie latine parētis Rhetoricor libros hac editiōe caſtigatiores redditos Excudebat Lugd. Ioānes Crepin: alias du Carre. Anno dñi. M.cccccxxi. Die. ij. mēſis Octobris.

¶ Regeſtum.

†. a. b. c. d. e. f. g. h. i. k. l m. n. o. p. q. r. ſ. t. v. x. y. z. ꝛ. ꝯ. ꝶ. Omnes ſunt quaternianes: preter † qui eſt ternio: et ꝶ qui eſt duernio.

¶ Finis: deo gratias.

